Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
27 — D
7

M

Digitized by Google

8.27.D.7

Digitized by Google

DE IVSTITIA ET IVRE LIBRI DECEM,

Reuerendi P. F. Dominici Soto, Segobienſis, Ord. Præd. Theologi præclariſſimi.

ET CAESAREAE MAIESTATIS CAROLI V. Imperatoris quondam à ſacris confeſſionibus.

Libri profectò eruditiſſimi, nunc autem poſtremò poſt omnes omnium editiones, ſummo ſtudio, fide, exactaq; diligentia recogniti. Quibus recens acceſſit Liber Octauus, de Iuramento, & adiuratione. Septimo nimirum in Sextum reiecto.

Cum gemino Indice, altero Quæſtionum & Articulorum, altero Rerum & Sententiarum inſignium, eoq; longè locupletiſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Apud Florauantem à Prato.
M D LXXXIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX,
BREVIBVS COMPLECTENS TVM LIBRI CVIVSQVE TVM ETIAM QVAESTIONVM
& Articulorum Argumenta.

LIBER PRIMVS.

Primus ediſſerit de iure ſeu legib. q̄ ſuprema ſunt iuſtitiæ regula, hoc eſt, de lege naturali & humana, ab æterna deriuatis: ꝑ quas homo ad finē naturalē deſtinatur.

PROOEMIVM operis. fol. 1
Operis titulus ac diuiſio in libros decem: atque adeo ſummatim quid in ſingulis diſceptetur. 1 & 2

QVÆSTIO I. De lege in cōi. ibid.
Artic. 1 An ulla definitionū legis à doctorib. cōſtitutarū legitima ſit, ſciſcitatur. ibid.
2 Vtrumne lex ſemper in commune bonum deſtinetur. 7
3 Sitne cuiuſlibet ratio legis effectrix. 8
4 Nūquid ꝓmulgatio ſit de rōne legis. 10

QVÆSTIO II. De legis effectibus. 13
1 An effectus legis ſit imperando ac uetādo reddere homines bonos. ibid.
2 Nūqd legis act⁹ cōgruēter aſſignent̃. 16

QVÆSTIO III. De lege æterna. 17
1 An lex æterna a naturali humana, ac diuina diſtinguatur. eod.
2 Nunquid nam lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens. 18
3 Vtrum leges uniuerſæ ab æterna promanent an non. 20
4 Creatne cuncta, tam neceſſaria quā contingentia, æternæ legi ſubijciant̃. 21

QVAESTIO IIII. De lege naturæ. 24
1 An lex naturalis ſit habitus in nobis exiſtens. eodem
2 Anne lex naturalis complura contineat præcepta. 26
3 Omneſne uirtutis actus, ſint de lege naturæ. 28
4 Nunquid lex naturæ cunctis ſit mortalibus una. 30
5 Vtrùm lex naturæ mutari abolerîue poſſit, an non. 31

QVÆSTIO V. De lege humana in genere. 33
1 An præter legem naturæ neceſſariæ nobis fuerint humanę. eodem
2 Oīſne humana lex à naturali deriuet̃. 35
3 Nunquid legis humanę qualitates rectè ab Iſidoro deſcribantur. 37
4 Cōueniēterne Iſidor⁹, & q illū ſequūt̃ ciuiles leges, iusq; humanū diuidāt. 39

QVÆSTIO VI. De poteſtate legis humanę. 41
1 An lex humana in communi debeat cōſtitui. eodem
2 Vtrùmne ad legem humanam pertineat omnia uitia cohiberi. 43

3 Nunquid lex humana omnium uirtutum actus præcipiat. 44
4 Lex humana imponatne ſubditis neceſſitatem in foro conſcientiæ. 45
5 Vtrum omnis pęnalis lex obliget ad culpam an non. 51
6 Lexne pęnalis in foro conſciẽæ añ iudicis cõdẽnationẽ obliget ad pœnã. 54
7 Omnes ſubijciantur legi necne. 65
8 Subditone liceat præter uerba legis agere, necne. 67

QVÆSTIO VII. De mutatione & uarietate legis humanę. 69
1 An lex humana debeat quoquo pacto mutari. eodem
2 Vtrùm conſuetudo uim legis obtinere ualeat an non. 72
3 Nunquid rectores multitudinis in legibus diſpenſare poſſint. 75

LIBER SECVNDVS.

SEcundus, de lege diuina, qua ad ſupremam fœlicitatem pro mouemur in quęſtione finditur nouem. 79

QVÆSTIO I. De lege ueteri. ibidem
1 An præter naturalem legem & humanã quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus neceſſaria. ibid.
2 An lex uetus fuerit bona. 82
3 Nũquid lex illa ſoli debuerit populo Iſrael poni, illũq; dũtaxat obligare. 86
4 Vtrum lex uetus congruenter data fuerit tempore Moyſi, an non. 90

QVÆSTIO II. De præceptis legis ueteris in genere. 92
1 An lex uetus unicum tantùm continuerit pręceptum. eadem
2 Vtrumne præceptorum legis ueteris trina ſit differẽtia: nempè moralium, ceremonialium atq; iudicialium. 93
3 Nunquid lex uetus ad ſui obſeruantiam p tpaliũ promiſſiones & cõminationes debuit ſuos ſubditos inducere. 98

QVÆSTIO III. De moralibus præceptis. 100
1 An omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. eadem
2 Num præcepta moralia legis ſint de omnibus actibus uirtutum. 102
3 Nũquid oĩa pręcepta moralia ueteris legis ad decem Decalogi reducant. 104
4 Præcepta Decalogi conuenienterne diſtinguantur. 105
5 Vtrum præceptorum Decalogi numerus congruat, an non. 108
6 Præcepta Decalogi, debitone ſint ordine diſpoſita. 110
7 Præcepta Decalogi an congruẽti modo tradantur, necne. 111
8 Præcepta Decalogi ſintne diſpenſabilia an non. 112
9 Nũ modꝰ charitatis cadat ſub p̃cepto. 120
10 Modus charitatis cadatne ſub præcepto diuinæ legis necne. 122
11 An alia pręcepta moralia quę extra Decalogum uagantur, congruenter, tum diſtinguantur, tum etiam ad eundem reducantur Decalogum. 127
12 Num præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent. 129

QVÆSTIO IIII. De præceptis Decalogi in ſingulari. 133
1 An pręcepta Dealogi ſint pręcepta iuſtitiæ. eadem
2 Nunquid primum pręceptum Decalogi congruenti ſit modo traditum. 134
3 Secundum præceptum utrum conueniẽti ſit forma poſitum, an non. 137
4 Vtrum tertium p̃ceptũ de ſanctificatione Sabbathi ſit rectè poſitum an non. 140
5 An quartum præceptum, de honorandis parentibus congruè tradatur. 148
6 An ſex reliqua præcepta Decalogi conueniẽti ordine & modo tradant̃. 149

QVÆSTIO V. De præceptis ceremonialibus. 150
1 An cęremonialia præcepta quadrifida fuerint: ſcilicet ſacrificia, ſacramenta ſacra & obſeruantiæ. eadem
2 Nunquid ſingulis iſtis cęremoniarũ ſpeciebus reddi poſſint lcĩmæ cauſſa. 152
3 Vtrũ legis antiq cęremonię, uel añ legẽ extiterĩt, uel ſub lege iuſtificarẽt. 155
4 Cœremoniæ ueteris legis, ſiene in Chriſti morte ceſſauerint, ut inde citra mortale crimẽ nequeãt obſeruari. 157

QVÆ-

QVAESTIO VI. De iudicialibus mādatis. 167
1 An ne præcepta iudiciália rectè a cære monialibus diſtinguantur. eadem
2 Vtrumne iudicialia præcepta conueniēter ſint in quatuor genera diſpertita. 169

QVAESTIO VII. De lege Euāgelica quantum ad eius ſubſtantiam. 172
1 Vtrum lex noua ſit lex ſcripta, an ne potius cordibus indita. eadem
2 Nunquidnam lex noua iuſtificet. 174
3 An non lex noua debuerit dari a principio mundi. 175
4 Lex noua ſitne uſque ad finem mundi duratura, necne. 177

QVAESTIO VIII. De collatione legis nouæ cum ueteri. 179
1 Nunquid non lex noua ſit ueteris complementum. ibidem
2 Lex noua, grauiorne ſit, quàm antiqua, an non. 182

QVAESTIO IX. De his quæ in lege noua continentur. 183
1 An ne lex noua actus exteriores ſufficienti ordine inſtituerit. eadem
2 Nunquidnam lex Euangelica interiores noſtros actus ſufficienter compoſuerit. 186
3 Vtrumne congruè lex Euangelica conſilia nobis quædam adiecerit. 189

LIBER TERTIVS.

Tertius de Iure, quatenus obiectū eſt iuſtitię: deque uirtutis huius ſubſtantia, & ſibi annexis ad iuſtitiam diſtributiuam uſque quæſtionibus gloriatur ſex. 191

QVAESTIO I. De iure. eadem.
1 An ius ſit obiectum iuſtitiæ. ibidem.
2 Vtrum diuiſio iuris in ius naturale & poſitiuum, ſit genere congruens, an non. 194
3 Nunquid ius gentium ſit idem cum iure naturali. 196
4 An non ius paternum ac dominatiuū, & à iuſto politico, & inter ſe ulla ratione diſtinguatur. 199

QVAESTIO II. De iuſtitia. 201
1 An definitio iuſtitiæ a iuriſperitis ſit recte conſtituta. eadem
2 Iuſtitia ſitne uirtus, quæ habentem ad aliorum ordinat. 203
3 Nunquid iuſtitia ſit uirtus. 204
4 Vtrumne iuſtitia ſit in uoluntate. 205
5 An nō iuſtitia ſit generalis uirtus. 207
6 Iuſtitia particularemne habeat materiam, an uerò circa aliarum paſſiones & materias uerſetur. 210
7 Nunquidnam medium iuſtitiæ ſit medium rei: eiuſque actus, ius vnicuiq; ſuum tribuere. 213
8 An Iuſtitia inter morales uirtutes ſit eminentiſſima. 215

QVAESTIO III. De iniuſtitia. 222
1 An ne iniuſtitia ſit ſpeciale uitium. ead.
2 Nunquid quicunq; iniuſtum facit, continuò cenſeatur iniuſtus, an non. 223
3 Vtrūne qs poſſit iniuſtū pati uolēs. 225

QVAESTIO IIII. De iudicio. 227
1 An iudiciū ſit actus iuſtitię, an non. ea.
2 Nunquid iudicare ſit licitū, an nō. 228
3 An ne iudicium temerarium, puta ex ſuſpicione procedens ſit licitum. 231
4 Dubia ſintne in meliorem partem interpretanda. 236
5 Vtrum ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas iudicandum, an non. 239
6 Nunquidnam uſurpatum iudicium ſit ſemper peruerſum. 241.

QVAESTIO V. De diuiſione Iuſtitiæ. 243
1 An particularis iuſtitia recte in diſtributiuā & cōmutatiuā diuidatur. ibi.
2 Nunquid idē ſit medium diſtributiuæ ac commutatiuę iuſtitiæ, an non. 245
3 Vtrumne eadem ſit materia diſtributiuæ ac commutatiuæ. 248
4 Eademne ſit utriuſque iuſtitiæ formá, necne. 250

QVAESTIO VI. De acceptione perſonarum. 253
1 Vtrum perſonarum acceptio, iuſtitię di-

ſtributiuæ contraria, crimen genere ſuo ſit mortale.eadem
2 Nunquid in ſpiritualium diſpēſatione poſſit acceptio perſonarum contingere.255
3 Beneficiorum pluralitas ſit ne iure permiſſa.265
4 An in collatione ſecularium magiſtratuum ſubeſſe poſſit crimen acceptionis perſonarum,an non.270.
5 Nunquid nam in iudicijs dicundis interuenire poſſit perſonarū acceptio. 276
6 An non in priuatis honoribus deferendis interuenire poſſit perſonarum reſpectus. 278
7 In tributis exigendis peccarine poſſit acceptione perſonarum. 280

LIBER QVARTVS.

*Qvartus, De præambulis ad iuſtitiā commutatiuam: nempè de dominio ac reſtitutione, quæſtiones ſibi ſumit ſeptem.*283

QVAESTIO I. De dominio in genere.ead.
1 Vtrum dominium idem ſit quod ius & facultas rerum,an non. ibid.
2 An non tantum Deo, intellectualibuſque ac rationabilibus creaturis competant rerum dominia. 289

QVAESTIO II. De rebus quarū homo eſt dominus. 291
1 An rerum omnium quæ ſunt in mūdo, ſit homo iure aliquo dominus.ead.
2 Nunquid homo hominis dominus eſſe poſſit.294
3 Homo ſitne uitæ ſuæ ac famæ dominus.297

QVAESTIO III. De rerum diuiſione.301
1 An ne humano iure rerum dominia fuerint olim diuiſa.eadem

QVAESTIO IIII. De peculiari quorūdam dominio.306
1 An hominum quiſpiam totius ſit orbis dominus. ibidem
2 Nunquid Imperator ſit dominus orbis 310

QVAESTIO V. De tranſlatione dominiorum.315
1 Vtrumne ſua quiſque voluntate,naturali iure valeat rei ſuæ dominium in alterum transferre,eadem
2 Nunquidnam per ludum dominium transferatur.320
3 Per contractumne qui nullus eſt iure ciuili transferatur dominium. 325
4 An præſcriptio dominium in poſſeſſorem transferat.330

QVAESTIO VI. De reſtitutionis ſubſtantia.336
1 An reſtitutio ſit actus commutatiuæ iuſtitiæ.eadem
2 Nunquid ſit ad ſalutem neceſſarium, rei,quæ ablata eſt, reſtitutionem fieri 339
3 Vtrumne omnia in vniuerſum, quæ quis vel ab alio abſtulit, vel inuito domino retinet, teneatur reſtituere. 342
4 Satiſne ſit id ſimplum reſtituere, quod iniuſtè ſublatum eſt. 360
5 Debeatne aliquis id quod non abſtulit reſtituere,an non.364

QVAESTIO VII. De circunſtantijs reſtitutionis.366.
1 Semperne oporteat ei,reſtitutionem fieri a quo res ſublata fuit. eadem
2 Ille qui accipit teneatur ſemper reſtituere,necne.377
3 Vtrum illi etiam qui nihil acceperunt, reſtituere teneantur,an non.383
4 Nunquid qui debet,ſtatim reſtituere teneatur.388

LIBER QVINTVS.

Qvintus, De iniuſtitia quæ ex iniurioſa actione naſcitur: nempè de homicidio & reliquis: quæſtionibus locupletatur duodecim. 393

QVAE-

Digitized by Google

QVAESTIO I. De homicidio. ead.
1 An aliquod viuentium quæ perfecta ſunt occidere liceat.eodem
2 Liceatne maleficos occidere.396.
3 Vtrum ſceleroſum hominem vnicuilibet priuato occidere liceat, an non. 399
4 Nunquid clericis etiam maleficos liceat interficere.403
5 Alicuine liceat ſeipſum occidere, an non.405
6 Vtrumne liceat uitam pro defenſione amici aut cuiuſcunque uirtutis, exponere, necne.408
7 Nunquid nam liceat in aliquo caſu interficere innocentem.411
8 Iuſne ſit vnicuique proprium inuaſorem in ſui defenſam occidere, necne 413
9 An qui caſu alterum occiderit, fiat homicidij reus,419

QVAESTIO II. De mutilatione mẽbrorum.423
1 An quempiam ſuo mutilare membro ſit licitum.eadem
2 Vtrumne liceat patri filios, aut dominis ſeruos uerberare.425
3 Licitumne alicui ſit carceri quempiam mancipare.428

QVAESTIO III. De furto. 429
1 An furti definitio ſit bona.eadem
2 Furtum & rapina ſpecie differant, necne.432
3 Vtrumne furtum ſit genere ſuo peccatum mortale.433
4 Nunquid ei qui egeſtate premitur furari liceat.441
5 An ne rapina ullo pacto fieri poſſit citra peccatum,422
6 Rapina ſitne grauius peccatum furto, an non. 445

QVAESTIO IIII. De iniuſtitia iudicis.446
1 Liceatne iudici eum qui ſibi non ſubditur iudicare.eadem
2 An iudici liceat contra ueritatem quã certo nouit, iudicare quando legitimè probatur contrarium.449
3 Nunquid iudex abſque accuſatore poſſit quempiam iudicare. 454
4 Vtrumne iudici liberum ſit pœnam iuris relaxare.456.

QVAESTIO V. De iuſtitia accuſatoris.457
1 Ante ne quiſpiam teneatur alium accuſare.eadem
2 Vtrumne neceſſarium ſit accuſationem in ſcriptis exhiberi.461
3 Nunquid accuſatio per tria hæc reddatur iniuſta, quæ ſunt calumnia, præuaricatio, & tergiuerſatio.462
4 An accuſator qui in probatione defecerit, pœna talionis teneatur.463

QVAESTIO VI. De iuſtitia rei. 464
1 Accuſatone liceat ueritatem negare, an non.ibidem
2 Nunquid accuſato liceat per calumniã ſe defendere.466
3 An reo liceat iudicium per appellationem declinare, necne.474
4 Vtrum liceat condemnato ad mortem, ſe quacunque uia defendere.476

QVAESTIO VII. De iniuſtitia teſtis.480
1 Vtrumne teneatur quandoque homo teſtimonium ferre. eadem
2 Duorum uel trium teſtimonium, an in iudicio ſufficiat.483
3 Nunquid cuiuſpiam teſtimonium citra eius culpam repellendum ſit. 485
4 An teſtimonium falſum ſemper ſit peccatum mortale.486

QVAESTIO VIII. De iniuſtitia aduocatorum.488
1 Aduocatus teneaturne gratis præſtare patrocinium pauperibus in ſuis cauſſis, eadem
2 Vtrumne merito ſint aliqui ab aduocationis officio arcendi.490
3 Nunquid aduocato delictum ſit iniuſtã cauſſam defendere.491
4 Licitumne ſit aduocato pretio patrocinari, an non.493

QVAESTIO IX. De contumelia. pagina 495
1 An contumelia conſiſtat in uerbis, ead.

2 Vtrum contumelia,& generaliter conuitium, ſit genere ſuo peccatum mortale. 497
3 Nunquid debeat quiſque contumelias æquanimiter ſuſtinere. 499

QVAESTIO X. De detractione. 501
1 Anne detractio ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba, ibidem
2 Vtrumne detractio genere ſuo ſit peccatum mortale. 503
3 Nunquid detractio ſit grauius omnib. peccatis, quæ in proximum committuntur. 507
4 Audiens toleranſque detrahentem, an mortaliter peccet. 510

QVAESTIO XI. De ſuſurratione & deriſione. 512
1 Vtrum ſuſurratio ſit peccatum a detractione diſtinctum, an non. eadem
2 Anne deriſio ſit ſpeciale peccatum à præcedentibus diſtinctum, atque adeo mortale. 514

QVAESTIO XII. De maledictione. 517
1 Nunquid cuipiam ſit licitum alteri maledicere. eadem
2 An creaturæ etiam irrationali maledicere liceat. 519
3 Vtrumne maledictio, peccatum ſit genere ſuo mortale, idemq; detractione peius. 521.

LIBER SEXTVS.

Sextus diſceptat de vſuris & contractibus, ac de cambiis: in quæſtiones diſtractus tredecim. 523

QVAESTIO I. De vſura. 524
1 An vſuraria mutuatio genere ſuo ſit peccatum mortale. eadem
2 Nunquid ratione mutui aliqua poſſit expeti commoditas. 533
3 Vtrumne ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis, liceat mutuatori quidpiam ultra ſortem recipere. 540
4 Quidquid lucri pecunia vſuraria deperit, ſitne reſtitutioni obnoxium. 545
5 Liceatne mutuo pecuniã accipere ſub vſura. 553
6 Nunquid mons pietatis vſurarius ſit. 557

QVAESTIO II. De generali ratione contractus emptionis & uenditionis. 561
1 An contractus emptionis & uenditionis ſit reipublicæ neceſſarius. pagina eadem
2 Nunquid negociatio ſit licita. 564
3 Vtrumne rerum pretia, arbitrio mercatorum ſint taxanda. 567

QVAESTIO III. De iniuſtitia quæ in emptione & uenditione committitur. 569
1 Nunquidnam licitè quis poſſit rem pluris uendere quàm ualeat, ibidem
2 Anne uitium rei uenditæ ſic uenditionem reddat illicitam, ut neceſſarium ſemper ſit illud detegere. 564

QVAESTIO IIII. De emptione credito. 579
1 Vtrumne liceat rem carius uendere expectata, quam numerata pecunia. eadem
2 Anne liceat rem credito carius quàm præſenti pretio uendere, quando rei dominus non erat tunc uenditurus. 583

QVAESTIO V. De cenſibus. 586
1 An cenſuum emptio ac uenditio ſit vſuraria, ibidem
2 Nunquid cẽſus tam temporales, quàm perpetui ſint liciti. 591
3 Vtrum licita ſit emptio cenſuum cum pacto retrouendendi. 594

QVAESTIO VI. De contractu ſocietatis. 596
1 Nunquid contractus ſocietatis ſit licitus. eadem
2 An licitum ſit pecuniam in ſocietatem exponere, ſaluo capitali. 598

QVAESTIO VII. De contractu aſſecura-

curationis.601
1 Nunquid aſſecurationis contractus ſit licitus.ibidem

QVAESTIO VIII. De cambio in genere.603
1 Vtrum ars campſoria ſit licita, an non. ibidem
2 Pluresne ſint cambiorum ſpecies. 604

QVAESTIO IX. De cambio minuto.607
1 An ne minutum cambium ſit licitum. ibidem

QVAESTIO X. De cambio ratione loci & ratione temporis 608
1 Nunquidnam cambium ratione loci ſit licitum.ibidem
2 Vtrumne ratione temporis licitum ſit cambij pretium.610

QVAESTIO XI. De pretio ſoluendi numerata pecunia.612
1 An campſori liceat, ut pecuniam in ſuo cambio conſignatam in numerato ſoluat, mercedem aliquam recipere.613

QVAESTIO XII. De nummorum cambio ratione diuerſæ eorum æſtimationis in diuerſis locis aut temporibus.613
1 Vtrum liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius,vbi plus ualet, commutare,an non.eadem
2 An licitum ſit monetarum cambium, quæ in diuerſis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ, inæqualis ſunt ualoris 615
3 Nunquid cambiorum pretia inter campſores uariari poſſint.621
4 Cambium ad incertamne ſolutionis quantitatem ſit licitum. 623
5 Nunquidnam cambium huiuſmodi, qđ intercalatis ac prætermiſſis primis nundinis in alias ſubſequentes fit,ſit licitum.624

QVAESTID XIII. De reliquis cambiorum generibus.628
1 Vtrum cambia ad proxima loca eiuſdē regni ſint licita,necne. eadem
2 Nunquid cambia, quæ licet ad primas nundinas fiant tempore, & loco diſtantes, tamē quo longius diſtant, pretioſius fiunt,ſint licita.630.

LIBER SEPTIMVS.

*Septimus,De uoto, quæſtionibus adornatur ſex.*633

QVAESTIO I. De ſubſtantia uoti. 634
1 An uotum ſit alicuius rei poſſibile, ad quam ui præcepti non tenebamur. ibidem
2 Nunquid votum in ſolo uoluntatis propoſito perficiatur.636
3 Votum ſemperne fieri debeat de meliori bono.641

QVAESTIO II. De uoti uigore ac uirtute.651
1 An omne uotum obliget ad ſui obſeruationem.eadem
2 Vtilene ſit expediensque uouere. pagina 662
3 Nunquid uotum ſit actus latriæ ſiue religionis.664
4 Magiſne ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex uoto, quàm abſque illo.666
5 Vtrumne uotum per ſuſceptionem ſacri ordinis,perque profeſſionem religionis,fiat ſolenne.669

QVAESTIO III. De his qui uocandi facultatem habent. 675
1 An illi qui ſunt alterius poteſtati ſubiecti uouere poſſint. eadem
2 Nunquid pueri religionis uoto ſe poſſint obligare.683

QVAESTIO IIII. De diſpenſatione & commutatione uoti. pagina 687
1 Vtrumne in uoto poſſit fieri diſpenſatio.eadem
2 An ne ſuper uoto ſolenni continentiæ religionis fieri poſſit diſpēſatio.689
3 Nunquid ad commutationē uel diſpenſationem

ſationem uoti requirantur prælati auctoritas.695

QVAESTIO V. De religionis uoto in particulari.702

1 An religionis uotum ad ſtatum perfectionis attineat. eadem

2 Nunquid paupertas ad mendicitatem uſque ad perfectionem uitæ monaſticæ pertineat.710

3 Vtrum uotum caſtitatis ſit de intrinſeca ratione religionis, an non. 715

4 Obedientiæ uotum ſitne de eſſentia religionis.718

QVAESTIO VI. De uoto & continẽtia ſacerdotum.720

1 Nunquidnam eccleſiæ decoro & ſtabilitati ſacerdotale uotum continentiæ congruens fuerit ac neceſſarium. eadem

2 Sacerdotaliſne continentia ab ipſis ſtatim eccleſiæ incunabulis cœperit, an non.727

LIBER OCTAVVS.

Octauus, De iuramento, quæſtionibus tribus perficitur. 735

QVAESTIO I. De iuramento. eadem

1 Vtrum iuramenti definitio ſit bona. eadem

2 Vtrum iurare ſit licitum. 739

3 Vtrum congruè tres comites iuramenti aſſignentur.745

4 Vtrum iuramentum ſit actus religionis ſiue latriæ.746

5 Vtrum iuramentum ſit per ſe appetendum & tanquam res utilis frequentandum.747

6 Vtrum liceat per creaturas iurare. 750

7 Vtrum omne iuramentum vim habeat obligandi.751

8 Vtrum maior ſit obligatio iuramenti, quàm uoti. 766

9 Vtrum in iuramento fieri poſſit diſpeuſatio.768

10 Vtrumne omnibus cuiuſcunque conditionis liceat abſque diſcrimine, quocunque tempore iurare.771

QVAESTIO II. De periurio.773.

1 Vtrum falſitas requiratur ad periuriũ. ibidem

2 Vtrum omne periurium ſit peccatum. 776

3 Vtrum omne periurium ſit peccatum mortale.778

4 Vtrum licet iuramentum ab eo petere, qui peieraturus eſt.788

QVAESTIO III. De adiuratione. pagina 791

1 Vtrum liceat hominem adiurare. ead.

2 Vtrum liceat dæmones adiurare. pagina 793.

3 Vtrum liceat adiurare irrationabilem creaturam.800.

LIBER NONVS.

Nonus, De decimis, ac ſimonia: quæſtionibus dicatur octo. 801

QVAESTIO I. De ſacrificio in genere.802

1 Vtrumne Deo ſacrificare, ſit de lege naturæ. ibidem

2 An ſoli Deo ſit ſacrificium offerendũ. 804

3 Nunquid ſacrificiorum oblatio ſit ſpecialis uirtutis actus. 806

4 An ne uniuerſi mortales ad ſacrificia teneantur offerenda Deo.807

QVAESTIO II. De ineffabili ſacrificio altaris in particulari.808

1 Nunquid ſacroſanctum Sacramentum altaris ſit uerè ſacrificium. eadem

2 An altaris ſacrificium pro pluribus oblatum, perinde ſingulis ad ſatisfactionem proſit, ac ſi duntaxat offerretur pro uno 812

QVAESTIO III. De oblationibus & primitijs.820

1 An homines de neceſſitate præcepti ad oblationes teneantur. eadem

2 Nunquid oblationes ſolis ſacerdotibus debean-

debeantur. 823
3 Vtrumne oblationes de rebus omnibus quæ licitè poſſidentur facere liceat. 824
4 Ad decimarum ſolutionem an homines teneantur. 827

QVAESTIO IIII. De decimis. 829
1 Hominesne teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti eadem
2 An de omnibus teneantur Chriſtiani decimas ſoluere. 836
3 Nunquid decimæ ſolis clericis debeantur. 839
4 Vtrum clerici etiam ipſi decimis ſoluendis ſint adſtricti, an non. 841

QVAESTIO V. De peccato ſimoniæ in genere. 844
1 An Simonia ſit ſtudioſa uoluntas emendi, vendendiq; aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. eadem
2 Vtrumne uitium ſimoniæ genere ſuo ſit peccatum mortale. 848

QVAESTIO VI. De materia ſimoniæ. 852
1 An quandoque liceat pro ſacramentis pecuniam ſeu dare, ſeu accipere. eadem
2 Nunquid pro ſpiritualibus actionibus dare, accipereque pecuniam ſit licitum. 859

QVAESTIO VII. De ſimonia in ſacerdotijs, ac dignitatibus conquirendis. 864
1 An pro ſacerdotijs atque alijs præbendis quæ ſpiritualibus ſunt annexa, liceat pretium percipere. eadem
2 Nunquid præbendarum permutatio abſque ſimonia fieri poſſit. 870
3 Vtrumne liceat ſpecialia pro munere conferre quod eſt uel a lingua, uel ab alio quouis obſequio. 873

QVAESTIO VIII. De reſtitutione ſimoniæ, & pœna ſimoniaci. 878
1 An quidquid per ſimoniam, vel datur vel recipitur, ſit reſtitutioni obnoxium ead.
2 Nunquid non ſummus Pontifex poſſit ſuper pœnis ſimoniæ diſpenſare. pagina 888.

LIBER DECIMVS.

Decimus, denique ac poſtremus, de ſtatu, ordine, atque reſidentia prælatorum, ac de horis canonicis: quæſtionibus abſoluitur quinque. 891

QVAESTIO I. De epiſcopali inſtituto, & iure quo inſtitutum eſt. ead.
1 An ne epiſcopalis dignitas fuerit in eccleſia ſuper ſacerdotalem neceſſaria. eadem
2 Nunquid epiſcopatus ſit ordo natura ſua ſimplici ſacerdotio diſtinctus. 894
3 Epiſcopi inter ſe perinde ne diſſerant, atque ipſi a ſimplicibus ſacerdotibus. 897
4 Vtrumne inſtitutio epiſcopalis dignitatis ſit de iure diuino. 901

QVAESTIO II. De epiſcopatu optãdo, ineundo, & conferendo. 906
1 Liceatne Epiſcopatum appetere, necne. eadem
2 An epiſcopatum iniunctum liceat omnino recuſare. 911
3 Nunquid opportet eum qui ad epiſcopatum aſſumitur, eſſe cæteris meliorem. 914
4 Vtrum epiſcopo liceat cura Epiſcopali deſerta ad religionem ſe conferre. 917

QVAESTIO III. De epiſcoporum reſidentia. 919
1 Nunquid Epiſcopi in ſuis diœceſibus reſidere iure diuino teneantur. ibid.
2 An ne reſidentia epiſcoporum iure naturali fundetur. 930
3 Vtrum epiſcopi iure humano, hoc eſt pontificio reſidere teneantur, an nõ. 933
4 Aliqua emergere ne poſſit cauſſa ob quam liceat Epiſcopo a grege ſibi commiſſo abeſſe. 935

QVAE-

Digitized by Google

QVAESTIO IIII. De vinculo & modo quo Epiſcopi & ſacerdotes tenentur ſua bona diſpenſare. 945
1 An epiſcopo liceat aliquid proprium poſſidere, an non. eadem
2 Nunquid epiſcopi mortaliter peccent ſi bona eccleſiaſtica quæ procurant pauperibus non largiuntur 947
3 Vtrumne epiſcopi ac reliqui ſacerdotes verum ac legitimum habeant dominium fructuum eccleſiaſticorum, qui illos pro ſua portione contingunt 949
4 Singularine iure teneantur Epiſcopi præ ſecularibus ad eleemoſinarum ſubſidium. 961
5 Nunquidnam eccleſiaſtico ſtatui condecens ſit inter alias poſſeſſiones, caſtra, vaſſalloſque, ac iuriſdictionē ciuilem habere. 963

QVAESTIO V. Quæ nouiſſima de clericorum debito officio. 969
1 An inter officia eorū, qui ſacris initiātur, peculiare, ad quod omnes generatim tenentur, ſit conſtitutos Pſalmos ſtatim oris perſoluere. eadem
2 Nunquidnam congruens ſit & decorū, vt horæ canonicæ, Pſalmorum, Hymnorumque alio cantu pſallantur. pagina 977
3 Vtrumne tam illi omnes qui ſunt ſacris initiati, quàm qui titulum habēt eccleſiaſtici ſacerdotij, ad horas dicēdas teneantur. 982
4 Anne ordo & modus ſit aliquis perſoluendo diuino officio neceſſarius, necne. 987
5 Ad ſoluendum canonice diuinum officium, requiraturne attentio. 991
6 Epiſcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ſad reſtitutionem, aut præbendæ, aut fructuū obligetur, necne. 997
7 Iſque poſtremus, qui omnibus finem ac colophonem imponit: Nunquid religioſi creati Epiſcopi, ad obſeruantias regulares teneantur, an ſecus. 1002.

Indicis Librorum, Quæſtionum, & Articulorum finis.

INDEX ALPHABETICVS RERVM ET SENTENTIARVM INSIGNIVM

IN DECEM LIBROS REVER. P. F. Dominici Soto, de Iuſtitia & Iure.

A

ABigeatus, furtum de grege diſperſo 431. & 432
Abraham non ſuo merito, ſed Dei miſericordia electus eſt, ut inde Chriſti originem duceret pagina 88
Abraham & Saram probabilius eſt fuiſſe fratres, quàm fratrueles 119
Abrenuntiatio ſeculi, non ſolum diuino iure exiſtit per Chriſtum conſtituto, uerum ex iuris naturalis u ſceribus depromitur 706
Abrogatio quid ſit: & utrum differat à diſpenſatione & irritatione 75
Acceptio perſonarum nomen eſt apud ſacros interpretes Latinitate donatum: quod & reſpectus perſonarum dicitur 253.
Acceptio perſonarum eſt iniuſtitiæ crimen quo in diſtributione nõ cauſſæ ad rem pertinentis, ſed perſonæ ratio habetur: quod ideo genere ſuo mortale crimen eſt 253. 254
Acceptio perſonarum non eſt qualitatem perſonæ conſiderare, quæ eius uel meritum uel crimen auget ibidem
Acceptio perſonarum in ſpiritualibus genere ſuo grauius eſt quam in temporalibus pagina 257
Acceptio perſonarum tunc præ ſe fert manifeſtarium crimen quando idoneo prætermiſſo eligitur indignus ibidem
Acceptionis perſonarum crimen dum magiſtratus indigno confertur ad reſtitutionem obligat, quæ facienda eſt populo 271.
Acceptio perſonarum ſæpe in iudicijs dicendis committitur 276
Acceptionis iniuſtæ pœnam nemo ante condemnationem pendere tenetur 361
Acceptionis cauſſa nouem modis poteſt aliquis eſſe 383
Acceptio rei trifariam conſideratur & dupliciter contingit, ſcilicet directè & indirectè ibidem
In actione praua aliter ratio mali conſideratur, quàm culpæ 380
Accuſare quis & quando teneatur 438

Accu-

Accuſare, excommunicatis & infamibus eſt ſemper prohibitum, licet dum crimen eſt reipub. pernicioſum denunciare teneantur pagina 460

Accuſare ſubditi ſuos maiores prohibentur, & clerici in cauſſa ſanguinis 461

Accuſationis forma eſt ut in ſcriptis fiat pagina ibidem

Accuſatio tribus uitiatur, nempè calumnia, præuaricatione, & tergiuerſatione pagina 462

Accuſatorem qui non habet, ab honoribus prohiberi non debet 455

Accuſatore manifeſtarium crimen non indiget 455

Accuſatoris uicem habens infamia & indicia & clamoroſa inſinuatio ibidem

Accuſatore opus non eſt, ubi iuridica adeſt denuntiatio, ſicut neque in fraterna correptione 456

Adam fuit princeps eo iure quo primus parens, atque adeò totius orbis dominus pagi. 304

Adiurare quid ſit 791

Differentia inter adiurationem & iuramentum ibidem

Adiurare poteſt ſuperior ſibi ſubditos in materia licita & honeſta 792

Adiuratio non actio eius eſt qui adiuratur: ſed adiurantis ibid.

Adiuratio non idem eſt, quod iuratio ibidem

Et tamen aliquando captio iuramenti dicitur adiuratio ibidem

Adiurare Deum & adiurare hominem in quo differunt 793

Adiurare neutiquam licet dæmones per modum deprecationis 794

per modum tamen compulſionis adiurare eos poſſumus ibidem

Adiurare irrationalem creaturam, ſicut ſermo ad eam dirigatur uanum eſt pagina 800

Adiurare irrationalem creaturam dupliciter ire poſſumus ibidem

Admonitio nulla requiritur cum alicui de re propria accuſare incumbit 459

Admonitio neceſſaria eſt, etiam ſi crimen reipublicæ ſit peſtiferum: quando quis omni procul dubio certiſſimus ſit per ſuam admonitionem emendandum fratrem ceſſandumq; publicum damnum ibidem

Alioqui in eiuſdem magnis ſceleribus contra publicum bonum reipublicæ abſque ulla admonitione ad iudicialem, ſeu accuſationem, ſeu denuntiationem procedendum pagina 460

Adultera quæ falſam prolem marito ſupponit, quando teneatur ſe prodere ne legitimos filios hæreditate defraudet 381

Et utrum teneatur cum periculo mortis pagina ibidem

Adulterinus filius non ſemper tenetur matri credere, & ab ſe hæreditatem abdicare pagina 382

Adulter qui ex aliena uxore prolem ſuſcepit, quam ipſa marito ſuppoſuit non tenetur rigore iuſtitiæ eidem marito ad reſtitutionem ibidem

Aduocandi potentia ſiue in ſenſu interiori ſiue exteriori carens, neutiquam patrocinari poteſt 488

Aduocatorum iniquiſſimus uſus, impingentium teſtibus crimina quæ neque ſuſpicantur pagina 474

Aduocati falſa crimina teſtibus impingentes, præter illam quam perſonæ irrogant, reipublicæ quoque iniuriam inferunt pagina 489

Aduocatus non ſemper cauſſæ pauperum gratis patrocinari tenetur 489

Aduocatus etiam citra extremam neceſſitatem tenetur præſtare pauperi patrocinium in graui & urgenti de ſuperfluo, tam eius poſſibilitate, quàm pauperis neceſſitate penſata pagina 488

Aduocati requiſitæ dignitas ibidem

Aduocatus qui ſciens iniuſtam cauſam defendit, & mortaliter contra iuſtitiam peccat, & ad reſtitutionem tenetur 492

Aduocato quouſque licitum ſit dubiam & infirmiorem cauſſam defendendam ſuſcipere pagina 493

Aduocatus innocentis cauſſam an prodere debeat, necne 493

Aduocato licitum eſt ſuum patrocinium pretio æſtimare, ſed tamen per improbitatem aliquid ultra modum extorquens, mortaliter contra iuſtitiam peccat 493

Aduocatorum pretium duplex 494

Aduocatorum improbitas immoderata quæ ſit ibidem

Aduocatus de litis quota aut de certa quantitate ſub conditione uictoriæ paciſci nõ poteſt ſed de certa quantitate in utramuis partem cauſſa

euaſerit

a transferis 494
Aduocati teſtis & iudicis diſcrimen quantum ad recipiendam mercedem 494
Aduocationem excellentia dignitatis aut nobilitatis quæ reddit indecentem, niſi adſit neceſſitas 491
aduocationis officium qui abſq; ulla iuris peritia & negotiorum experientia exerceret non eſſet a mortali culpa immunis pagina ibidem
affirmatio omnis negationem includit, non è conuerſo 512
agere contra conſcientiam, intrinſecè eſt malum 453
aggreſſio, quando ſit, quando ue defenſa, arbitrio prudentis diudicandum eſt pagina 415
aggreſſorem occidere licet eligendo tanquam medium eius mortem, dummodo ſit neceſſarium 416
aggreſſorem occidere tenetur inuaſus quando ipſemet eſt reipublicæ neceſſarius pagina ibidem
aggreſſorem occidere non poteſt inuaſus quando aggreſſor eſt reipublicæ neceſſarius pagina ibidem
aggreſſionis tres ordines 416
aggredi & præuenire hoſtem, ſcelus eſt pagina 415
ambroſii factum ut ſe infamaret ne eligeretur in epiſcopum 300
amicitia pecunia non æſtimatur ac ſubinde in mutuo illam conquirere non eſt uſura pagina 535
amicitiam turpem in mutuo intendere, non eſt uſura 535
amicitiæ præſtantius bonum eſt, quam fama & honor 515
amicitia, fama & honor, non ſunt uirtutes neque ſpiritualia bona & uirtuti agnata pagina ibidem
amicitia quæ de bono honeſto proficiſcitur, uerè eſt amicitia: quæ uerò de utili & delectabili, ſecundum quid ibidem
amicitia finis eſt fama & germanior uirtuti quàm illa ibidem
amicitiam aliquorum diluere, ut ipſi expulſi loco in alterius ſeſe inſinuet amicitiam, ſi illum non infamet non eſt peccatum pagina 524
andabatarum pugna 402
angeli quibus rebus dominentur 290
angelorum iuratio 773
anglica ſtragis hoc noſtro ſeculo edita radix & origo 942
Anima in corpus habet principatum dominium 284.285
Anima opera dæmonis corpus reſtinere non poteſt 794
Antichriſti tyrannide defecturi non ſunt Chriſti proceres, qui pro fide atrociſsimas mortes oppetent 178
In antiſtitem expetere eum qui eccleſiæ eſt magis idoneus, laudabile eſt, etiam cum formidine aduerſæ ualetudinis. Vide epiſcopus
antiphonas primi, Græci compoſuerunt, teſte Iſidoro 980
appolloniæ quòd ſe in rogum coniecerit excuſatur 408
Apoſtoli ſinguli habebant iuriſdictionem in uniuerſum Chriſtianorum orbem 899
apoſtoli a Chriſto fuere ordinati epiſcopi pagina ibidem
apoſtoli docuerunt familiam Chriſtianam omnem ueritatem ad ſalutem neceſſariam pagina ibidem
Apoſtolis ratione ſtatus conſilia neceſſaria erant 190
appellare ad legitimum iudicem licitum eſt ei qui iudicis grauamine premitur 475
appellans ad iudicem infidelem, excommunicatur 475
appellare ad ſuperiorem cauſſa repellendæ aut differendæ iuſtitiæ iniuſtum eſt & iniquum 475
appellandi uſus in religionibus pernicioſus pag. 475
appellare antiquitus non licebat niſi intra biduũ, aut triduum: modo uerò indultum eſt tempus decem dierum 474.475.476
appellare tertio ſuper eodem articulo, interdictum eſt 476
appellare tertio Romæ, iam introductum pagina ibidem
appellare a quocunque iudicis uerbo, ſtylus eſt nocentiſſimus & intolerabilis 476
ars campſoria. vide Cambium & campſoria ars
archiepiſcopus ex officio habet ordine epiſcopus 900
as dicitur omne totum quod in duodecim uncias diuiditur 531
aſſecurationis contractus omnino eſt licitus pagi. 522

Aſſe-

aſſecurationis contractus multis modis uitiatur eadem

aſſecurationis contractus etiam in alijs rebus quàm in mercibus licitæ fieri poteſt pagina 602

aſſecurationis contractus cum ſocio celebratus quo aſſecuratur ſors illi in ſocietatem tradita, uſuram ſapit 602

aſtrologi falſa ſæpe uitia hominibus inferentes, ferendi non ſunt ſed tanquam publici infamatores, eſſent in ultimas cruces adigendi pa. 505

aſtrologi non poſſunt per delineationem & obſeruationem cæleſtium corporum proſpicere accidentarios euentus 798

Poſſunt tamen de affectibus naturalibus iudicare ibidem

aſtrologi crimina reuelare non poſſunt & quamuis poſſent peccatum eſt reipublicæ pernicioſiſſimum ibidem

aethiopum ſeruitus quomodo illicita. vide Seruitus.

auaritia duplex eſt 322

auaritia inter iudicis delicta primas tenet pag. 72

audacia apud ſenſuales homines pro indicio fortitudinis reputatur & ideo fit ut dum facinoribus perpetrandis adhibetur, minus de illa homines pudefiant pagina 445

auferre alicui quidpiam, fiat dupliciter pagina 363

auium tres ſunt differentiæ 363

auium quarum uenatio ſit permiſſa pagina 363

B

BAptiſma veriſimile eſt inſtitutum à Chriſto cum à Ioanne baptizatus eſt, non ipſo facto, ſed uerbo 159

Beatæ, quas ſic appellamus, uotum ſolenne emittunt quæ clauſuram ſeruant: non aliæ pagina 717

Bellum ex utraque parte non poteſt eſſe iuſtum niſi forte ignorantia adſit pagina 412. & 477

Bellum ex triplici capite iniuſtum eſſe poteſt pagina 443

Belli tumultus: quàm pernicioſi ſint ſaluti reipublicæ 444

Belli publici ſubditi num cauſſas inquirere, debeant 435. & 444

Bellandum ut in pace uiuamus fol. 7. & pagina 220. & 412

benedicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem 520

Benedicere Deo quid ſit 517

Benedictio per ſe proprie in ſolam poteſt ferri rationalem, aut intellectualem creaturam pag. 519

Benedictionis relatio irrationalium creaturarum in hominem, tribus modis conſideratur pagina 520

Benedictio vulgo boni imprecatio eſt 517

Benedictio uendi non poteſt 857

Benedictio ad profeſſionem non ſemper eſt neceſſaria 671

Benedictio terminorum, campanorum, &c. pag. 520

Beneficia ciuibus & qui inde ſunt oriundi diſtribuere, æquum eſt: etſi extranei præſtantiores meritis aliquando inueniantur pagina 262

Beneficia ſunt conferenda pueris 265

Beneficia plura habere talibus, poteſt ornari circunſtantijs, ut licitum ſit 267

Beneficiorum pluralitas incommoda multa adducit 266

Beneficia eccleſiaſtica non dantur prælatis, ut præmia: quia boni ſint, ſed ut bene præſint 922. 931

Beneficia plura citra diſpenſationem quæ poſſint obtineri, & quæ non 269

Beneficia quæ reſidentiam requirunt etſi curam non habeant animarum, non debent eidem coaceruari 269

Beneficia quæ curam habent animarum, non poſſunt tutò in conſcientia plura poſſideri 269

beneficiorum mutatio aſcenſus gratia uitanda 261

Beneficiorum dominus non eſt Papa 264. & Vide, Papa

Beneficium reſignans ut indigno conferatur, peccat 265

Beneficium propter officium datur 256

Beneficium poſſidens iniuſta ſententia, reſtitutioni eſt obnoxius 240

Beneficium quod ſit ſpirituale, quod uerò minimè 840

Beneficium curatum non annectendum monaſterijs ibidem

Bigamus cur irregularis 53

blaſphemia catenus nefanda eſt q. hac forte de

...cauſa Deus in lege eam non nominarit 140
Blaſphemia genere ſuo peior eſt ſimplici periurio 779
blaſphemia grauior multò eſt culpa apud Deum quàm homicidium 43. & 781
blaſphemiæ pœna antiqua ibid.
blaſphemia Deo vendicanda relinquitur 43
blaſphemiæ prohibitio 128. 140. & 508
blaſphemo lingua abſcinditur 425
blaſphemia furto grauior 435
blaſphemus quando ſit detractor, vel deriſor pa. 509. & 516
blaſphemus quando ſit creaturis maledicens pag. 520
bonum dupliciter dicitur ſimpliciter bonum pa. 215
bonum commune priuato præſtat 912
bonum nomen melius diuitijs multis 353
bonum intellectus quomodo præſtat uoluntatis bono 238
bonitas quid ſit 234
bonus paſtor quo pacto animam ſuam pro ouibus ſuis ponere debeat 935 936. vide Epiſcopus
bonus vnuſquiſque ſemper præſumitur, niſi oppoſitum probetur: quando res non vergit in detrimentum alterius 487
bona eccleſiaſtica quare prohibeantur alienari 317
bona eccleſiaſtica quo anno partita ſint 952. vide Diuiſio
bona eccleſiaſtica multa ſunt in titulum ſecularem tranſmutata 959
bona eccleſiaſtica in titulum ſæcularem translata, pauperibus non ſunt obnoxia 959
bona eccleſiaſtica eſſe pauperum, quomodo intelligatur 961
bona animæ triplicia 343
bona animæ quæ poſſunt & debent reſtitui 344
bonorum animæ diuiſio 344
In bonorum temporalium defenſam licet latronem occidere 417
bonorum noſtrorum triplex eſt genus 705
bona incerta auctoritate Papæ pauperibus ad dicta ſunt 374
bonorum præceptio non tam late patet, quàm malorum prohibitio 112
bulla nulla diſpenſat circa religionem & caſtitatem 700
bulla irregularitatem non tollunt 405
Bullæ cruciatæ compoſitio 337

C

CAlumniator eſt, qui vel falſum crimen imponit, vel occultum in iudicio propalat 462
Cambium quid ſit 603. & quomodo ab arte campſoria, ſeu nummularia differat 604
cambiorum plura mala 604 & 614
cambij multiplex conſideratio, & quomodo à cæteris contractibus differat: & de eius diuiſionib. & de Cambio ſicco 606. 607. 608
cambiorum formæ & modi ad tria capita reducuntur 608. 609
cambium minutum quomodo licitum, & quomodo illicitum 606. 607. 608
cambium per literas 606
cambium per literas in quo tranſmiſſio pecuniæ re uera non fit iniquam vſuram continet pag. 609
Cambire diuerſas monetas ſecundum metalli naturam, etiam ſi parum aliquid ſupra ualorem ſignati numiſmatis recipiatur, iniquum non eſt 607. 608
cambiorum pretium quibus de cauſis legitimè augeri poſſit 622
cambire numiſmata, qua ratione numiſmata ſunt nonnullo ab alterutra parte conceſſo alteri pretio, licitum eſt 607. 608. & hoc etiam inter priuatas perſonas.
cambire an liceat nummos eiuſdem ponderis & numeri, valoris tamen diuerſi in diuerſis regionibus 613. 614
cambire pecuniam inferioris gradus auri, vel argenti cum alia ſuperioris, citra compenſationẽ iniquitas eſt 614
cambire monetam hac lege etiam ſi tempore reſolutionis auctus fuerit valor, ſecundum priorem valorem pendatur, vſura eſt ibid.
cambire ita ut eadem pecunia reddatur ubi plus valet, minime licet ibid.
cambire pecuniam ab vno in alium locum, habito reſpectu copiæ unius loci, atque inopiæ alterius, licitum eſt: modo temporis ratio nulla habeatur 619. 620
cambium duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis, nequiquam fieri licet ſi pluris in uno quã in altero æſtimetur 617
cambij pretium legitime uariat abundantia, vel raritas pecuniæ 622. & etiam frequentia & raritas indigentium ibid.
cambium ad incertam ſolutionem etſi aliquo-

modo licitum ſit, non tamen tutum pag. 623. & 627
cambij legitima ratio 628
cambia an ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita ibid.
cambiendi mos Luſitanorum & Caſtellanorum 630
campſoriæ artis radix & initium unde 613
campſor qui metinæ pecunias numerat, iuſtè cum lucro illas Romæ recipit etiam ſi ipſi campſori expediret illuc aſportare pagina 610
In campſore induſtria pluris valet quàm labor: immo ſine labore multoties pretium recipit ibidem
campſor licitum eſt aliquid recipere ut pecuniam in ſuo cambio conſignatam in num rato ſoluat 613. non tamen ultra id quod lege taxatum eſt ibid.
campſor dominium pecuniæ in illum cui dat transfert 612
campſori nullo modo licet ob nundinarum intercalationem & prætermiſſionem pretium. Immo neque propter illud tempus quod inter cambium inter ſtes & proximas nundinas 625. 627
campſor ratione lucri ceſſantis nihil recipere poteſt 627
campſorum miniſtri quomodo ſint in culpa, & ad reſtitutionem teneantur 631
cantus eccleſiaſtici non ſtudij, ſed diuinæ laudis gratia inſtituti vide, Horas
cantus eccleſiaſticus ſi eſt immodicus, eſt uituperabilis 981
canonicus non tenetur vi iuramenti primum præſtiti noua ſtatuta ſeruare 778
capellaniam ſtatuere ad celebrandas miſſas pro infidelibus, error eſt 818
capituli nauiganti, de vſuris optima explicatio pagina 583. & aliorum capit. vide, Expoſitio.
carcerum effractoribus pœna capitis decernitur propter præſumptionem illatæ uis pagina 478
Ad carceres condemnati, tenentur ibi manere & non fugere niſi immineret periculum mortis vel corporalis ſupplicij 479
Ad carceres & ad mortem ſimul condemnari nullus iuſtè poteſt eodem
In carcere ſpectare mortem aliquando tenentur martyres ob confeſſionem fidei eod.
carceres quare adinuenti 428
carcer perpetuus morti æquiparatur eod.
carceri mancipare quempiam niſi reipublicæ, aut principi non licet eodem
cardinalis epiſcopali fulgens dignitate potius tenetur eſſe præſens ſuæ eccleſiæ, quam Romæ 268
cardinalibus inhibitum eſt ne fiant epiſcopi pag. 939
celare vitium rei & tacere, maximè differunt pagina 580
cæli cauſſa per ſe eſſe nequeunt actionum liberi arbitrij 798
cenſus quid, & unde dictus 587
cenſus bifariam conſtituitur, Alius.n. eſt reſeruatiuus, & alius conſignatiuus pagina ibidem
cenſum realem fructuariumq́ unuſquiſq; poteſt in ſua bona conſtituere, dummodo ſint libera, non ſolum uia donationis, verum etiam uenditionis 589
cenſus realis anexam habet perſonalem obligationem 589
immo bona ſuper quæ cenſus conſtituitur rationem ſolum habent pignoris & hipothecæ ibidem
cenſus realis non ſolum conſtitui poteſt ſuper certis ſignatisq́ bonis, verum & ſuper indefinitis immo & ſuper re cuius fructus cenſum non adæquant 590
cenſum realem emens non fructus rei obligatæ emit, ſed ius exigendi cenſum 589
cenſum perſonalem, ut ſore quem venditor ſupra ſuam conſtituat perſonam, iuſte quiſque emere poteſt 590
cenſus perſonales & ſuper incertis bonis etiam non fructificantibus conſtitutos, Extrauagantes Martini & Calix. non damnant pagi. 591
cenſum pecuniarium iure etiam quiſque poteſt ſuper ſuis facultatibus conſtituere, non ſolum donationis forma, verum etiam venditionis 589
cenſus ſuper vſum pecuniæ conſtitui poteſt pag. 591
cenſus pecuniarij temporales temporis certi cuius penſio maioris valoris eſt quam ſit pretium, ſuſpecti ſunt, & relegandi 593
cenſus perpetui non modo licite emuntur, uerum in illis minor eſt vſuræ ſuſpicio, quàm in temporalibus. 592
cenſus perpetui obligatio quando cenſus conſtitutus ſuit ſuper incertis, & indefinitis bonis

Digitized by Google

ad hæredes pertinet: ſi uerò conſignatus fuit ſuper certa re, non niſi re illa permanente: qua perempta hæredes amplius non tenentur pag. 592
cenſus temporales licitè emuntur 591
cenſus uitalicius licitur 594
cenſus redimibiles licitè emuntur, appoſita conditione ut non membratim & per partes, ſed totum ſimul redimatur 595
cenſus emere cum pacto retroemendi, nequaquam fas eſt puta obligando venditorem, ut eundem redimat eodem, vel minori pagina 594
cenſum emere cum pacto retrouendendi, licitum eſt 595
cenſum emere cum pacto retrouendendi conſtituto tempore, tum illo ante, quod non ſit venditori redimendi facultas, quàm illo citra, quod ſi non redimatur, nulla fiet ultra redimendi facultas, ſed cenſus maneat perpetuus, licitum eſt ibid.
cenſus quod pretium dicatur iuſtum pag. ibidem
cenſus multæ conditiones iniquum reddunt pag. 593
cenſuarius quòd recipiat partem pretij: quia concedit facultatem vendendi iniquum eſt pagi. 596
ceremonia unde dicatur 94
ceremonialia ac iudicialia præcepta per quam illationem à iure naturali deſcendant pagina 101
ceremonialia legis opera non conferebant gratiam ſicuti noſtra 132
ceremonialia præcepta & iudicialia quare ad Decalogum non pertineant 105
ceremoniæ veteris legis, quæ ad Dei cultum pertinebant, Chriſtum & eius legem figurabant 151
ceremoniæ omnes veteris legis, quæ ex debito fine ducebant ſuas cauſſas, literalem & myſticum ſenſum habebant 153
ceremonias veteris legis multiplices fuiſſe condecens fuit quæ ad quatuor cap. reducuntur pa. 151
ceremoniæ & ritus apud omnes gentes ſemper fuere ad diuinum cultum ratione naturali magiſtra 155
Quinimo multi proceres fuere inter gẽtes quibus ſuper naturalem inſtinctum diuinus radius affulſit 156
ceremoniæ veteris legis a ſolis carnis ſordib. corpus emundabant 156. Cuius emundationis ratio potiſſima erat in noſtro myſterio poſita eodem
ceremoniæ veteris legis an in Chriſti morte ceſſauerint 157
ceremonias legis veteris nullo modo licet poſt euangelij promulgationem obſeruare pagina 158
ceremonial a obſeruando quomodo fuerit Petrus reprehenſibilis 165
De ceſſatione legalium diſſidium Auguſtini & Hieronymi 165
Cæſio ſylue vetatur in bonum reipublicæ 362. ui de Ligna Sylua.
cædens ligna in nemoribus alienis furtim, quando teneatur ad reſtitutionem 262
Cedere bonis quando liceat 392
Qui bonis ceſſerunt quando teneantur ad reſtitutionem ead.
circuncifio non conferebat gratiam ui ſacramenti, ſed per fidem quam populus proteſtabatur 132
charitas quid ſit 120
Ad præceptum charitatis requiſita pagina 490
charitatis actus bifariam conſideratur pagina 123
charitatis actus ut ſingularis virtutis eſt, cadit ſub ſingulari præcepto ead.
charitatis actus ut eſt vniuerſalis modus omnium uirtutum, non cadit ſub præcepto eadem
charitatis lex iuxta Diui Tho. ſententiam ſtatim obligat cum quis limen rationis ingreditur 125
charitas cum ſit omnium aliorum præceptorum finis, quare aſtruatur ut ſingulare præceptum 126
charitatis præcepto occurrente tenemur cuncta quæ tunc facimus in Deum referre ut in finem ſupranaturalem 126
charitas eſt titulus rerum poſſeſſarum pagina 292
charitatis præceptum dupliciter impletur pagina 636
charitatis lex & ordo quando nos obliget pagina 416
Chriſtus ut homo non eſt rex poteſtatis ſecularis 308
Chriſtus nunquam iurauit 744
Chriſtus idem regnum quo functus eſt ipſe reliquit uicario ſuo Papæ 308

Chriſtus quomodo fuerit rex inquantum homo 307
chriſtus ſecundum quod homo iure redemptionis eſt rex regni cælorum 308
chriſtus caput eccleſiæ ac perinde omnium munerum eccleſiaſticorum exemplar pagina 894
chriſtianis turpius eſt iurare quàm antiquis pa. 744
clericus in quantum clericus nullas tenetur ſoluere decimas 841
clericus quatenus ſeculari iure terras poſſidet ſeculares debitor eſt decimarum ea.
clerici poſſunt recipere ſtipendium ſuſtentationis 854
clericus diues poteſt paſci de ſtipendio ſuſtentationis cum non eſt lege conſtitutum pagina 854. 855
clerici in minoribus conſtituti ad nullas horas canonicas tenentur contra Panorm. pagina 982
clericus non eſt ſimoniacus cum tantum diſtributionum gratia diuinis intereſt, peccat tamen grauiter 861
Non omnis clericatus uſq; ad primam tonſuram eſt de iure diuino 866
clerici quatuor generib. bonorum temporalium fruuntur 950
clerici in naſcenti eccleſia cœperunt in communi viuere vide Epiſcopus
clerici licet aliunde victum habeant idoneum poſſunt tamen de bonis eccleſiaſticis viuere pag. 960
clericorum multa ſunt obſequia, quibus ſua ſtipendia merent 969
clerici denũciare poſſunt in cauſſa ſanguinis cum proteſtatione &c. 461
clericis quare non licet malefactores occidere & quo iure 403
clericorum ſacrilegæ extorſiones aduerſus monachos 863
clerici qui dicantur 464
clerici qui petunt bonorum ſuorum reſtitutionem in iudicio dummodo proteſtentur ſe id non facere ad vindictam & ſanguinis effuſionem nõ incurrunt irregularitatem, licet malefactores occidantur 461
clericorum votum caſtitatis, vide Sacerdos.
clericatus omnis uſque ad primam tonſuram non eſt de iure diuino, contra Caietanum pag. 866
cognitio diuinorum in ſeipſis ſoli Deo & beatis competit; nobis verò non ſic: quo loco genuina Pauli loca explicantur optime 19
commercia humana bipertita ſunt 393
commutationum alia voluntaria, alia inuoluntaria 249
commutationis nomen non ſimplicem dationem aut receptionem importat: ſed dare ut recipiãs recipere ut reddas ibid.
commutatio voluntaria ſpontaneam quandam & voluntariam actionem tam ex parte offerentis quàm recipientis importat pagina ibidem
commutatio inuoluntaria, inuoluntariam ſupponit actionem tam ex parte patiẽtis quam auferentis 249
commutationes inuoluntariæ diuiduntur & in eas quæ occulte & ignorante domino per fraudem fiunt, & eas quæ per violentiam manifeſte 249
commutationes voluntariæ per ſua quoque membra ſubſecantur ibi.
compenſatio quæ ſit facienda pro vita ablata pa. 346
compenſatio in fama optimè poteſt fieri pagina 350
communes debent eſſe res quantum ad uſus per miſericordiæ & liberalitatis benignitatem 304
communitas rerum triplex eſſe poteſt pagina 303
commodatum & mutuum quo pacto diſcriminentur
concilij Apoſtolorum, Actum. 15. explicatio pa. 304
concluſio practica quo eſt ſingularibus vicinior eo minus habet certitudinis pagina 30
condemnato ad mortem licet fugere & ſe ab impedimentis expedire 478
condemnato ad mortem iuſte non licet inſtrumenta conferre ut ſe vinculis expediat & fugiat 478
condemnatus iuſte ut fame pereat poteſt abſtinere à cibis ſibi oblatis contra voluntatem iudicis 480
condemnato à legitimo iudice iuſte et iuridice non licet ſe defendere 477
condemnato iniuſte fas eſt iudici reſiſtere ſi tamen non ſcandalũ daret, ex quo grauis perturbatio timeretur 477
condemnatus legitimis teſtimonijs, ſed tamen ſine cauſa aliqua, quia eſt innocens ſi non

po

poteſt ſe defendere niſi inflictis vulneribus tenetur obedire ſententiæ iudicis ibid.
confeſſi crimen proprium, ſuper aliorum conſcientijs non interrogentur, excepto crimine læſæ maieſtatis & hæreſeos 446
conſilium non habet rationem legis, ut potentis te carnes coercitus 18
conſilia multa ſunt de iure naturæ 189
conſilia euangelica atque adeo omnia naturalia ad tria reducuntur genera: ſcilicet paupertatis, continentiæ, & obedientiæ pagina ibidem
conſilia noua in euangelica lege adhibitæ ſunt virginalis puritas, & confirmato uoto cuncta relinquere 190
conſilia illa quæ ſunt de iure naturæ, ſæpe accidit ut ſint in præcepto 190
conſilia ideo cenſentur minima, quia ad ſalutem non ſunt neceſſaria 704
conſilium præſtans uſurario, ut ſub vſuris mutuet ad reſtitutionem tenetur 552. uide uſura.
conſulere minus malum quomodo liceat, optima diſputatio 154
conſentire facientibus dupliciter contingit pag. 511
conſuetudo quid ſonet 73
conſuetudo trina pollet virtute ead.
conſuetudo & mos qualiter differant ead.
conſuetudo ex ſeipſa uim legis non habet, niſi quatenus a principis conſenſu dimanant pagina 73
conſuetudo ligat non ſolum tanquam ſignum promulgationis nouæ legis, ſed aliquando etiam eſt ſignum quòd olim talis viguerit lex eadem
conſuetudo tam legis robur nanciſcitur, ut communi hominum iudicio & arbitratu peccatum eſſet facere contra illam ead.
conſuetudo quæ ex principis ſocordia, aut impotentia obrepit, legi non derogat 73
conſuetudo quæ ex animi feruore ac pietate tantum ortum habet non habet vim præcepti: niſi poſteà vsi ſub præcepto cuſtodiatur pagina 74
conſuetudo quæ illicitum habuit ortum legem, poteſt antiquare, quin & apud poſteros uim legis obtinere, non tamen quandiu per actus prauos increbreſcit 74
conſuetudo iurandi non eſt ſtatus peccati pagina 787
conſuetudo offerendi quando obliget, ſub præcepto, quomodo poſſit iudicari 821
conſuetudo licet ſit cauſſa iurandi, magnumq́; ſecum afferat peierandi periculum, tamen neq; ipſa per ſe peccatum eſt nec ſpeciem mutat iuramenti 786
caietan. tamen ait quod ſi quis propter continuã conſuetudinem tam uerè quàm falsò in communi locutione iurandi non aduertit, nõ excuſatur a mortali 788
contemplatiua uita ſitne melior quàm actiua 912
contractui quando deeſt ſolennitas iuris eſſentialis poteſt quis legis uti beneficio pagina 326
contractus ferè omnes iure gentium ſunt introducti 198
contractus eſt actio inter duos, ex qua utrinque obligatio naſcitur 561
contractus & pactum non conuertuntur pagina eadem
contractus ſtricte actus eſt iuſtitiæ ead.
contractuum ſpecies ſeptem ſunt, ſ. emptio, cambium, mutatio, emphyteuſis, commodatio, permutata commodatio, locatio 562
contractus aſſecurationis. 601, 602. vbi vide, Aſſecuratio.
contractus cambij. vide Cambium, Cambire.
contractus emptionis & venditionis 562. vide, Emptio & venditio
contractus ab uſurario facti qui ſint ualidi 549 vide, Vſurarius
contrahentibus quomodo liceat adinuicem ſe decipere 568
contumelia a conuitio & improperio differt pag. 497
contumeliarum modi omnes ſunt eiuſdem ſpeciei eadem
contumelia genere ſuo eſt peccatum mortale, idque atrocius quàm furtum aut rapina pag. 498
contumeliæ grauitatem quantitas furti exuperare poteſt ead.
contumelijs ferendis animum habere paratum vnuſquiſque tenetur 499
cõtumelias illatas, quando ferre teneamur, quando repellere oporteat 500
contumelia peior eſt furto 509
contumelianti reſpondendum eſt, quando ratio correctionis fraternæ id decere demonſtrauerit 500
contumelianti honori fidei, & religionis re-

ligio eſt acriori reſpondere obiurgatione pag. 500

contumelianti quæ crimina liceat obijcere: quando reſiſtere licitum 501

contumelianti alijs, reſpondere ſemper eſt officium ibid.

contumelioſus quis dicatur 496

contumeliæ & detractionis diſcrimina 498. 502 & 504

contumelia propriè, loquendo in verbis conſiſtit 496

contumelia extenſo nomine, etiam in factis poſita eſt, quatenus rationem habent ſignificandi 497

contumelia eſſe poteſt etiam ſi vitium quod propalatur peccatum non ſit, quamuis huiuſmodi ſit inſignior 497

contumelia eſſe poteſt, etiam ſi occultum uitium non detegatur ibidem

contumelia illa maior eſt in qua uitia imponuntur ea.

conuitium vnde dicatur eadem

conuitij iactatio, quæ ſit præter intentionem contumeliandi quæ culpa ſit 498

conuitiari eatenus eſt virtus quatenus intra limites moderatæ facetiæ continetur pagina 498

cor eſt prima pars in qua anima viuit 134

creaturæ omnes irrationales lege Dei æterna aguntur 39

criminator à ſuſurrone & detractore differt pa. 514

D

Dæmonum poteſtas 794

Dæmones uera miracula facere non poſſunt eadem

dæmones triplici poteſtatem exercent ead.

dæmones humani generis hoſtes 31

dæmonum odium in Deum atque humanum genus 796

cum dæmonibus nullum licet inire commercium, aut ſocietatem aut pactum ead.

dæmoniaci conſortij tres ſunt gradus ead.

damnum emergens quid ſit 541

damnum emergēs quando mutuatori inuito emergit, iuſte exigitur ibid.

damnum emergens iuſtè petit, qui mutuare cogitur 541

damnum emergens præuiſum & formidatum, qui rogatus mutuat iuſte poteſt a principio in pactum ducere 541

damnum datum in re quæ erat in potētia, non eſt perinde reſtituendum, ac ſi fuiſſet in actu: quiſque tenetur ad integrum reſarcire pagina 365

damnum dantes graue iunctim quomodo contrahant reſtitutionis debitum uide reſtitutio

dationes illicitæ triplices ſunt 371

debiti duplex eſt ratio, ſecundum quod aliqua res dicitur hominis 244

debita incerta naturali iure in vſus reipublicæ communes cedunt pag. 373. uide, Reſtitutio.

decalogus compendium fuit totius naturalis legis 84

decalogi & reliquorum præceptorum diſcrimen 105

decalogus non expreſſe continet principia de dilectione Dei & proximi: ſed quare hoc pagina 105

decalogus cur indiſpenſabilis 931

decalogi præcepta diſtinguuntur in tria primæ tabulæ & ſeptem ſecundæ 105

decalogi primum præceptum licet negatiui formam præſeferat, affirmationem tamen amplectitur 107

decalogi preceptorum numerus congruentiſſimus eſt 108

decalogus nullum continet præceptum de virtutibus hominem in ordine ad ſeipſum componentibus 109

decalogi præcepta recto ordine ſunt diſpoſita. Et congruenti modo tradita 112

decalogi præcepta omnia, tam primæ quam ſecundæ tabulæ ſunt prorſus etiam per Deum indiſpenſabilia 114

decalogi præcepta non omnia includunt modum charitatis: ita quod ſit peccatum niſi in gratia fiant 123

decalogi præcepta data ſunt nobis ut legis capita, ſapientib. autem commiſit Deus ut de alijs nos erudirent 133

decalogi præcepta ante legem ſcriptam utcunque de iure gentium poterant cenſeri tametſi non niſi naturali: poſt verò de diuino dicuntur 41. vide, Præcepta Decalogi.

deceptio intra dimidiam iuſti pretij, permiſſa eſt, non tamen licita 572

deceptor quare ad reſtitutionem teneatur ibidem

decepto quare non detur actio in iudicio ibidem

Decimarum aliarumque oblationum diſcrimen 829
Decimæ quo iure debeantur 830
decimæ ad iudicialem ordinem olim ſpectabant eadem
decimarum quota non exuperat iuſtum miniſtrorum eccleſiæ ſtipendium, etiam ſi tanquam ueris dominis eis adiudicentur pagina 833
decimarum quota non eſt de iure diuino pagina 835
decimæ an per deſuetudinem abrogari poſſint eadem
decimæ quibus de rebus debeantur 837
decimæ aliæ perſonales aliæ reales ead.
decimas à ſeruitoribus de ſua mercede exigere, niſi mos omni memoria uetuſtior ad id cogat, non eſt æquitas 838
decimæ ſoluendæ ſunt ab agricola ita ut non poſſit ante decimationem operas ſuas & ſumptus nec ſemina excipere ead.
decimæ perſonales non exigebantur in veteri populo: & quare ead.
decimas ex minutis oleribus &c. Leuitæ non exigebant, ſecus autem Phariſæi ead.
decimas non debet agricola, ſi abſque ſua negligẽtia ante decimationem granum ei ſublatum ſit eadem
decimam totam debet ſoluere agricola antequam vel ſuam mercedem, vel regis tributum excipiat 839
decimas ſoluere in integrum tenetur colonus alieni fundi antequam penſionem excipiat quam agri domino ſoluturus eſt, niſi aliter inter eos conſenſum fuerit ead.
decimarum non tenetur mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit ead.
decimarum nõ tenetur dominus fundi ex ſuis prouentibus quos colonus poſt decimationem ei ſoluit ead.
decimas petere clericis duntaxat proprio iure competit merito ſuo ead.
decimas exigere non eſt idem quod res ipſas quæ decimantur petere ead.
decimæ in lege noua non ſolum in clericorum uictum ſed etiam in eleemoſynarum ubertatem pro egenis conferuntur 840
decimæ perſonales illi eccleſiæ debentur, ubi quiſque paræcinus eſt ead.
decimæ prædiales uidentur deberi eidem eccleſię ubi prædia iacent. At eccleſia mauult ſe ad conſuetudinem referre ead.
decimas ſoluere non tenentur infideles præter Iudæos 842
decimæ decimarum congruenter Dei præcepto in veteri lege ſummo ſacerdoti Leuitæ pendebant 843
decimarum ius eſt merè ſpirituale 867
decimarum dominium ante earum partitionem ſolum eſt penes clerum, & quo iure pagina 953
decimæ multarum eccleſiarum totæ ſunt in titulum ſecularem tranſmutatæ 959
defenſa uitæ & bonorum temporalium quandiu duret 417
defendere aliquando pro uindicare pagina ibidem
Ob defenſam vitæ & bonorum temporalium licet occidere. Vide, Occidere, & aggreſſorem.
deliberatio comprehendit conſilium, & ſententiam 637
deliberatio quanta ſit neceſſaria ut uotum obliget eadem
delicti triplici uia à iure præſcripta cognoſcuntur 467
democratia quid 41
denuntiatio fraterna quinque modis diſtat à iudiciali 467
denuntiatio iudicialis quomodo differat ab accuſatione ead.
denuntians fraternè tenetur prælato ueritatem fateri niſi grauiter timeat quòd eum tãquam iudex machinatur caſtigare. Alioquin ad confeſſionem cogi poteſt ea.
denuntians fraternè ſi ſit perſona omni exceptione maior ualere poteſt pro teſte in iudicio inde futuro 467
denuntiatio duplex eſt 459
denuntiatus fraternè ſi rebellis ſit & citra ſpem emendæ, excommunicationis ſententia ab eccleſia coram teſtibus denuntiationis eſt ſeparandus 467
Sicuti denuntiationem fraternam debet præcedere admonitio, ſic inquiſitionem ſpecialem, vel infamia, vel expreſſa indicia pagina 468
depoſitarius tenetur negare depoſitum quando dominus petit in abuſum iniurioſum pagina 368
depoſitio non eſt contractus 563
depoſitum habens ſi quid ſua induſtria depoſita pecunia lucratur, reſtituere non tenetur pag. 571

Deriſio à contumelia, ſuſurratione, & detractione differt 515
deriſio ſub ludi forma ſcommata ſua tegit pag. 515
deriſio frequentiſſime in ironia uerſatur pagina 515
deriſionis materia quæ ſit 515
deriſioni exponere peccatum alienum, aut naturalem defectum tanquam paruum genere ſuo eſt mortale, ſi inde alter pudefiat pagina 515
deriſiones eiuſmodi grauiora peccata ſunt, quam contumeliæ, etſi in Deum, aut fidem euomantur enormiſſima blaſphemiæ crimina pagina 516
deriſionis gradus 516
deriſio & ſubſannatio fine conueniunt, modo differunt ead.
deriſor Dei quis dicatur ead.
detinere rem alienam inuito domino peccatum eſt furti 431
detinere rem alienam nullam addit malitiam ſupra accipere, ſed eſt continuatio peccati eadem
detractio quid ſit 501
detractio reſpectu famæ, non reſpectu ueritatis dicitur ead.
detractio genere ſuo eſt peccatum mortale 503
detractio per accidens quæ ſit eadem
detractio per accidens quando virtus, quandoue peccatum ſit 504
detractionis vitium quomodo uniuerſis commune ſit 50
detractio ſecundum genus ſuum grauius peccatum eſt quàm furtum: leuius homicidio et adulterio 508
detractio in indiuiduo leuius peccatum eſſe poteſt quàm furtum, & grauius homicidio 509
detractionis proprium obiectum eſt ratio inuoluntarij 510
detractione peior eſt contumelia ead.
detractio eſt inuidiæ filia ea.
Ad detractionem alium inducens, aut qui propter odium illa delectatur grauius peccare poteſt quàm detrahens 510.511
detractor quis dicatur propriè 502
detractores quare homicidæ peculiariter dicantur 510
detractor quæ vere ſunt mala culpæ, diſſeminat 512
detrahenti alijs nõ reſiſtens, quando peccet, quando excuſetur 511
detrahenti dum vera dicit, non eſt contradicendum ſed reprimendum eſt illi uerbum pagina 511
deuotio quid 996
deuouere quid ead.
deo nihil eſt caſuale aut fortuitum 24
dei ultus quid 24
deum velle aliquid extra ſe ſtat, dupliciter pa. 117
Deus qua ratione dicatur iurare 738
deus non poteſt iurare per alium à ſe 738
deus tribus modis in rebus exiſtit 742
deus aliqua neceſſario vult 117
dei legislatoris & humani diſcrimen 117
deus duas habet poteſtates in uniuerſum orbem 118
deus legitima iudicis auctoritate uſus eſt, vaſa Aegyptiorum Iudæis tradendo ead.
deus forſan conciliauit animos Oſeæ & mulieris fornicariæ ut in matrimonium conſentirent 118
deus iubẽs Abrahæ filium immolare, neutiquam in homicidio diſpenſauit ead.
deus non ſolum ut dominus ſed ut index poteſt innocentem à culpa actuali occidere pag. eadem
deus ſolum gratiam confert quam non adimit: ſed homo ipſe per propria ſcelera 49
deus poteſt occulte rem alienam alteri donare nõ tamen princeps niſi dicta cauſſa & lata ſententia 435
deus ſolus eſt dominus uitæ 299
deus cum abſolutus ſit dominus uitæ nunquam tamen hac uſus eſt poteſtate, aut in uitam aut in bona reliqua 299
deus nemini relaxat pœnam præterquam in ſacramento, niſi ſecundum opera & fructus pœnitentiæ 457
deo primum ac propriè per excellentiam competit maledicere per modum cauſſæ effectricis 517
deum benedicere ac maledicere quid ſit pagina 517
diaboli appellatio qui illum cui maledicitur importat vix à peccato mortali excuſare poteſt 518
diaconis ac ſubdiaconis olim conceſſum erat poſt ſuſceptum ordinem nuptias celebrare pagina 727
diaconatus olim non habebatur ut ordo ſacer. 850

In die feſto quæ ſint licita ſex modis venari poſſumus 145
dies feſtus quomodo ſpirituales actiones permittat ead.
In die feſto opera corporalia quæ fiunt, licet fiant pro mercede, feſtum non violant pagina 147
In feſto quomodo licet ſegetes metere & texere, & mulionibus & alijs iter agere pagina 146
dies feſtus ad audiendum ſacrum (quod Miſſam dicunt) obligat. Multi tamen ex varijs cauſſis ab auditione excuſantur 147
diffamans aliquem de vero crimine contra iuris ordinem neceſſarium, qualiter & ad quam teneatur reſtitutionem 351
differentia inter poteſtatem eccleſiaſticam & ciuilem quo ad vinculum vtriuſque pagina 50
dignioris non eſt habenda ratio quando quis ſacerdotium inſtituit vt certis perſonis obueniat 261
dignum ſe eſſe ad præſulatum præſumere debet nemo, ni diuinitus fuerit attactus pagina 909
dilectionis ad inuicem debitum nunquam ceſſat 340
dilectio proximi nobis notior eſt ad ſenſum, quam Dei. Hæc autem illius ratio & cauſſa eſt 111
diligendus eſt a nobis Deus, plus quam nos ipſi 218
diſpenſatio quid ſit 76
diſpenſandi munus tametſi plenariè penes ſolum legiſlatorem ſit, interdum tamen inferioribus competit 76. & 77
diſpenſationis legitimæ cauſſæ 77
difficultas ex natura rei promiſſæ orta idonea poteſt eſſe diſpenſandi cauſſa: ſecus ſi ex habitu praui vouentis proficiſcatur pagina 77
diſpenſatio citra cauſſam in his quæ ſunt iuris diuini nulla eſt: ſecus in his quæ ſunt poſitiui eadem
diſpenſatio voti purè conditionalis, ſi ſit religionis, ad ſummum Pontificem ſpectat pagina 662
diſpenſatio voti pœnalis ad epiſcopum poteſt pertinere ead.
diſpenſat Papa cum emptore cum ei vendit beneficium eo ipſo quod ipſe vendit, & efficitur emptor verus poſſeſſor 890
diſpenſio populi ſeminarium eſt hæreſim pagina 925
diſtribui non poteſt ſemper ciuibus ſecundum æqualitatem meriti 246
diſtributiua iuſtitia in actione qua homines in ſuam gratiam primum recipit, nullum locum habet Secus in meritis condigni pagina 252
diſtributio fiet à Chriſto diuinorum bonorum in die iudicij, non ſolum ſecundum proportionem geometricam, uerum & ſecundum arithmeticam 254
diuiſio aliqua dominiorum iure naturali facta fuit 304
diuiſionem primam rerum quis fecerit pag. eadem
diuiſionem rerum negare hæreticum eſt pagina 304
diuiſio prima rerum externarum facta fuit iuregentium licet poſtea ciuili iure plures acceſſerint 304
diuiſoriæ ſortes licitæ ſunt 322
dominium incepit ab orbe condito 304
dominium non eſt tam uſu frequens quàm dominatus ac dominatio 284
dominium fundatur in libertate 286
dominium non transfertur in neceſſitate extrema 288
dominium quarum rerum habeat Deus, quarum angelus, quarum homo 290
dominium quadruplex, naturale, diuinum, iurisgentium, & iuris ciuilis 292
dominium, & ius in regnum quod habuit Dauid, dominium poſitiuum erat eadem
dominium eſt habitudo inter poſſidentem & poſſeſſum 286
dominij legitima definitio & explicatio 285. & 286
dominium vſus, & vſusfructus quo pacto differunt 286
dominium habere rerum ſolis vigentibus intellectu & libero arbitrio conuenit 290
dominiorum innumera genera ſtatuentes explodunter 292
dominio multiplici abundat homo, etiam iure humano ead.
dominium differt ab eius titulo 286
dominij, ac iuris nomen, pro eodem vſurpari non debens 284
dominij ac iuris, nihilo plus habet in rem alienam exiſtens in gratia, quàm in peccato pag. 294

Epiſcopatum deſiderare, quod Paulus ait, quomodo intelligatur 910

Epiſcopatum iniunctum, licitum ſit recuſare necne 911

Epiſcopatum acceptās, cum animo perſeuerandi in peccato mortali, mortaliter peccat 913

Epiſcopatum non acceptans, quia ſic eſt affectuum peſte corruptus, ut conſcientiæ ſuæ turbulentiam pacare nequeat, non peccat ead.

Epiſcopatuum et beneficiorum mutationes maximè cauendæ ſunt, aliquando tamen expediens eſt ut unus epiſcopus ad aliam ſedem commigret 261

Epiſcopatus non eſt ordo qui ſeptem ſacramentis connumeretur 896

Epiſcopatus apetitus ſi ad ſalutem animarum non referatur genere ſuo peccatum eſt mortale 907

Epiſcopatus nomen operis eſt, non honoris: ac proinde non epiſcopatus honor, ſed opus amandum eſt 910

Epiſcopi uerum habent eorum dominium quæ iure ſeculari poſſident 948

Epiſcopi & reliqui clerici ſunt vere domini fructuum eccleſiaſticarum poſſeſſionum pag. 952

Sunt iidem domini decimarum portionis quæ poſt factam diuiſionem illis obtingit pag. 955

Epiſcopi arctius præſtringuntur præcepto eleemoſynæ quam ſeculares 959

Epiſcopi debent ea quæ ad ſua patrimonia ſpectant ſcribere ut eis liceat ſuis agnatis relinquere 960

Epiſcopi ubi nimis ſunt pauperes in nullo habētur pretio 965

Epiſcopi munus idem quod paſtoris eſt: hanc enim metaphoram Chriſtus toto euangelio conſultiſſimè obſeruauit 892

Epiſcopi dignitas ac ſanctimonia quanta debeat eſſe 893

Epiſcopi repreſentant Chriſtum ut caput erat eccleſiæ aliorum ordinum miniſtri ſinguli ſuo modo 893

Epiſcopi ac ſacerdotis differentia explicatur 894

Epiſcopi functio eſt præparare miniſtros pag. 897

Epiſcopi ſoli ſucceſſerunt loco Apoſtolorum pag. 899

Epiſcopi præpollent ſacerdotibus altiori dignitatis genere 900

Epiſcopi ſecundum propriam nominis notionem paſtores dicuntur, non abuſiue, ſicut gregum Domini paſtores appellantur pag. 923

Epiſcopi non ſolum publica concione, uerum etiam priuatis exortationibus inſtruere debent plebem ſuam 925

Epiſcopi ut anima in corpore: vicarij autem eorum ut membra 929

Epiſcopi quædam ſunt munera, quæ ingentem reſidentiam requirunt: alia non ita, pagina eadem

Epiſcopi abſentia quæ mala parturiat, pagina 933

Epiſcopi qui abſunt gregi inſtar meretricum eadem

Epiſcopi licet ſtatum profiteantur perfectionis non tamen ut monachi: ita ut abſque proprio uiuere obligentur 946

Epiſcopi & ſi peccare poſſunt ſicut alij ſeculares in diſpenſatione bonorum ſuorum, nemini tamen tenentur ad reſtitutionem ea non diſtribuendo, nec de bonis eccleſiaſticis pro ſua portione ſibi contingentibus, ſed expreſſius 962

Epiſcopi bonorum eccleſiaſticorum ſunt diſpenſatores, quæ & quomodo habent diſtribuere 950

Epiſcopi habeantne uerum dominium fructuū eccleſiaſticorum, uariæ ſunt opiniones 950. 951. 952. 953. *ad quod reſpondetur* 953. 954. 955.

Epiſcopo conueniebat bonorum eccleſiaſticorū diſpenſatio quando clerici uiuebant in communi 953

Epiſcopo dum conſecratur, quamuis non imprimatur ſacramentalis character, nihilominus adhibetur ſacerdotalis habilitas ei indelebilis 896

Epiſcopo peculiares ſunt & propriæ functiones uniuerſæ quæ ad perfecti paſtoris officium pertinent 898

Epiſcoporum ſtatus longe altior eſt, quam monachorum 896

Epiſcoporum electio atque ad ſua munera exercenda obligatio eſt de iure diuino: quod biſariam intelligi poteſt 889

Epiſcopis, cura Epiſcopali deſerta, ad religionem ſe conferre ſitne licitum pagina 911. & 912

Epiſcopus in ſuis legibus eadem pollet auctoritate qua ſummus Pontifex in eas quas ipſe condidit 76
Epiſcopus nō facit peculiare votum caſtitatis præter id quod ſacerdotio adiunctum eſt pagina 946
Epiſcopus cui ſcientiæ incumbere debeat, Theologiæ, an iuri canonico 916
Epiſcopus quibus de cauſis poſſit cedere epiſcopatui licite 919
Epiſcopus propter eccleſiam inſtitutus eſt, non uice verſa 920
Epiſcopus religioſus teſtamentum condere non poteſt alſque facultate Papæ 1006
Epiſcopus medicus eſt, cuius induſtria ut in medico corporali expetitur 931
Epiſcopus quibus de cauſis licite gregi ſuo poſſit abeſſe 935. 936 937. 938. & 939
Epiſcopus tenetur propriæ vitæ diſcrimen ſubire ingruente gregis neceſſitate 936
Epiſcopus religioſus quomodo ad obſeruantias regulares teneatur, uide Religioſus epiſcopus
Eſus carnium an fuit in vſu hominibus ante diluuium 394
Euangelium Chriſti facultatem relinquit eccleſiæ addendi ſanctiones nouas, quas temperatiſſime uti debent antiſtites 182
Euangelium dupliciter intelligitur diuulgari pagina 179
Excluſus a religione tenetur ſeſe corrigere, & quantum in ſe eſt emiti, ut iterum admittatur 661
Excluſus a religione voto caſtitatis duntaxat manet ligatus ead.
Excluſus a religione fortè tenetur aliam religionem adire, ſi votum religionis in communi admiſerat ead.
Excommunicare propter furtum non cenſendus eſt pater, uxorem & filios 431
Excomunicatio omnis ſimoniaci Papæ reſeruatur iure nouo 889
Exempla Sanctorum quid doceant nos in euitandis Præſulatibus 911
Exilium morti confertur 428
Expoſitio canon. quidam maligni. 5. quæſtione 1. 469
Extrauagantes Martini & Calixti perſonales cēſus etiam ſuper nudas perſonas conſtitutos nō damnant 591 vide Cenſus
Exorciſmi non tam crebrò hodie ſperandi ſunt effectus quàm adoleſcentis Eccleſiæ pagina 798
Exorciſtæ qui cum nubibus, locuſtis, brucis, & cæteris beſtiolis pugnant, ſunt potius impoſtores & incantatores quàm exorciſtæ pag. 799. 800

F

Fabula de lupis petentibus canes ab auibus p. 412
Facultas unde dicatur 386
falſitates tres gradus 774
fama læſa non eſt neceſſario reſtituenda, niſi quādo iniuſtè aufertur 349
famæ & honoris reſtitutio optimè poteſt fieri pecunia 352
famæ reſtitutio ut obliget oportet neceſſario fuerit ablata vel obſcurata 352
famæ alienæ reſtitutio obligat, etiam cum famæ propriæ detrimento 352
famæ reſtitutio poſtulat ut læſor faciat plenam fidem coram quibus læſit 351
fama læditur iniuſtè quando verum crimen detegitur contra iuris neceſſarium ordinem eadem
famè reſtitutio ut obliget, requiritur quòd fuerit ablata per iniuſtitiam 249
fama & honor differunt 495
fama quid ſit ibid.
fama ſine honore eſſe poteſt, & è diuerſo eadem
famæ ſplendor quot modis minuatur pagina 502
famam ſuam obſcurans præter charitatem, non contra iuſtitiam facit 506
famæ læſionem illatam poteſt quiſquis priuatim remittere 500
famuli ab heris furtim accipere quidquam non poſſunt præter ſua ſtipendia cauſſantes ſe minutiſſima accipere ſtipendia 435
Feras cuſtodientes de damno dato in integrum tenentur 363. & de illis qui illas occidunt ibi, in ſubſequentibus
feſtos dies fieri hos vel illos ceremoniale eſt, in quod ſubinde eccleſia ius habet 144. vide, Dies feſtus.
fideiuſſio contractus non eſt 563
fides eſt credere quod non vides, quomodo intelligatur 202
fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, verum & de alijs quos natura docet 97. & 101

Fidei

Fidei præceptum non eſt intra decalogum, ſed eius præambulum 107
Filij quomodo debeant à parentibus corripi. vide Pater
filius quando clam accipit rem aliquam à parentibus, ſi non ſit tanti prætij, non committit furtum, neq; excommunicatione comprehenditur 431
filiorum libertas prędicata à Chriſto, quandonam ſit 510
finis legis non cadit ſub præcepto 121
fænerator quod ſua induſtria pecunia uſuraria acquiſiuit, reſtituere tenetur 545
fænerator reſtituere tenetur cum fructibus & damnis, fundum vel domum per vſuram extortam ead. vide, Vſura.
fornicatio iure naturæ prohibita eſt, & oppoſitum aſſerere eſt error hæreſi proximus pagina 434
fornicatio grauius delictum eſt, quàm furtum eadem
fornicatio in indiuiduo poteſt eſſe leuius delictum furto ibid.
fornicatio ex natura ſua nocet vitæ prolis futuræ 434
fornicatio & contra temperantiam eſt & contra iuſtitiam ibid.
fornicatio quare conſtituatur principaliter in ſpecie intemperantiæ 434
fornicatio non inde leuior eſt furto quòd non de illa tantum pudefiunt homines 435
fortitudo præſtantior eſt temperantia pagina 219
fortitudo non eſt neceſſaria niſi ad iuſtitiæ præſidium 221
fraterna correctio habet pro fine particulari emẽdationem fratris 329
fraude aut vi qui alterum in crimen coniecit, tenetur docere veritatem, & liberum permittere 349
furtum quid 430
furti etymologia ibid.
furti definitiones iuriſprudentium excluduntur 430
furtum & rapinæ ſpecie differunt 431
furti diuiſio in fraudulentam acceptionem & rapinam, inepta 431
furtum eſt ſpecies iniurioſæ acceptionis pagina eadem
furtum in quatuor ſpecies diuiditur, ſcilicet, ſacrilegium, peculatus, pelagium, abigeatus eadem
Furtum eſt detinere rem alienam inuito domino eadem
furtum eſt accipere rem propriam occultè quæ penes alium eſt ſiue ſit raptor ſiue depoſitum cuſtodiens 431
furtum ex genere ſuo peccatum mortale eſt 433. tametſi minimum peccatorum contra Decalogum 434
furtum non complectitur ſub ſe rapinam: ſed eſt ſpecies illi oppoſita 431
Ad furti rationem quia requiruntur 430
furtum non committit qui bona propria recuperat ab iniquo poſſeſſore, ſi via iuris habere ea non poteſt 435
furtum leuius peccatum quàm fornicatio 434. et leuius quàm rapina 446
furtum in indiuiduo poteſt eſſe fornicatione ſceleſtius. quin verò grauius, quàm adulterium vel homicidium 435
furti rationem non habet, ſpoliare quempiam priuatim & occulte, auctoritate principis, dicta cauſſa, lataque ſententia condemnationis pag. 435
furtim ſurripere a ſuis heris, quando liceat famulis quorumcunque dominorum, et quando non 435
furtim ſua recuperare quomodo liceat, etiam aliquando ſit licitum palam perſonæ priuatæ ibidem
In Furto aliqua pecuniæ quantitas tanta eſt, quæ per ſe abſque ullo perſonæ reſpectu cauſſa eſt peccati mortalis. ut duo treſve aurei ducati 439
furti grauitas augetur, etiam ſi parum ſit quod ablatum eſt, dum cauſſa eſt maioris damni eadem
Qui furatur minima ab homine puſilli animi, qui in minimis maximè offenditur, ſi habet animum ei nocendi per illa minima, charitatem violat, & peccat mortaliter pagina ibidem
furari a diuerſis exigua tunc incipit eſſe peccatum mortale quando quantitas accepta per ſe eſt magna abſque ullo perſonarum reſpectu 440
furum ſcelera, iure naturæ, reſpublica poteſt prout uiderit ſalubrius expedire, punire, eadem
furtum, permanens ſub ratione furti, fieri licitè non poteſt diſpenſatione diuina pagina 119
Pro furto ſecundum euangelium, etiam ſecundum

Digitized by Google

dum ius commune uita non exigitur 440
Fures olim in Hiſpania non occidebantur, ſed ſacrilegi qui ſacra deprædabantur pagina ibidem
Quòd fures modo ultimo ſupplicio officiantur, Baldus in cauſſa fuit, ob idq; ab auctore reprehenditur ibid.
Fur gaudere debet priuilegio, ſi ſe in ſacrum recipiat eadem
Furari bona aliena uel eripere etiã ab illo qui bonis affluit, nemo poteſt citra extremam neceſſitatem 441

G

Galilæos cæteris mortalibus prætulit Chriſtus in Euangelica functione propter myſterium 264
Gener fructus pignoris pro dote tradit in ſortem non computando iniuſtitiam minimè committit 539
Genus in peccatis quæ in facto conſiſtunt ex ſolo obiecto perpenditur 498
Genus in peccatis quæ in uerbis poſita ſunt ex obiecto adiuncta ſimul intentione, perpendẽdum eſt 498
Gentilibus ſolemne erat iurare per Iouem lapidem 780
Gratiam Dei amittere non licet pro ſalute mũdi ſpirituali 409
Gratia efficacior eſt atque ſublimior, quàm natura 33
Gradus præceptionum & prohibitionum humanarum 42
Grauitas delictorum ex obiecto primo penſanda eſt 413

H

Habens rem alienam apud ſe iniuſtè, tenetur de damno emergente et lucro ceſſante 379
Habitus principiorum naturalium non diſtinguuntur a potentijs quibus inſunt 25
Hæredes uendentis cenſum perpetuũ illo mortuo ad quid teneantur 592. *uide Cenſus.*
Hæredes uſurarij ad quid teneantur 549
Hæredes quibus debeat reſtitutio occiſi fieri, qui cenſeantur 349
Hæredes triplices ſunt 372
Hæres perſonam ueri domini defuncti gerit 367
Hæreſes quibus damnis aut fracturis ſolent intumeſcere 925
Hæreſibus nouis obortis temporum curriculo, eccleſia magis ac magis illuminatur 178
Hæreſis ſtultiſſima eſt poſt Euangelium regni cœlorum aliud præſtolari 178
Hæreticus uere dominus uſque ad condemnationem: tametſi legis uigore impediatur bona alienare 61
Hæreticus quamuis ab articulo patrati criminis dominium perderet, poſſeſſionem tamen tuto retinet legis auctoritate, quæ confiſcationem prohibet ante ſententiam pagina eadem
Hæreticus ante condemnationem ut cunq; puniatur cum bonorum diſtractio ſit illi inhibita 61
Hæreticus iuxta iuris normam requiſitus ſi inique ueritatem inficietur, ſit reus pœna hæreticis decreta 61
Hæretici condemnatio retroagitur uſque ad articulum quo omni ignorantia nudatus ſtudio hæreſim aſſeruit 61
Hæretici aliqui negarunt miſſionem Spiritus ſancti, quam Chriſtus pollicitus eſt, completam fuiſſe in die Pentecoſtes 178
Hiſtoriographis quatenus liceat aliorum geſta hominum memoriæ tradere 505
Hypocrita irriſor Dei interpretatiue habetur 516
Homo ad fœlicitatem natus 13
Homo uti perfectione ſuſcepta optimum eſt cunctorum animalium: ita ſi alienus fiat a lege, omnium eſt peſſimum: ſæuiſſima enim eſt iniuſtitia quæ tenet arma quæ hominis per innatam prudentiam contingunt 74
Homo in practicis æterna Dei lege bifariam illuminatur eadem
Homo beneficio protegendi uitam propriam priuari nequit, ac proinde neque damnari, ut necem ſibi inferat aliamve læſionem corporalem, niſi eſſet earum quæ homines religionis ac pœnitentiæ gratia ſumere ſolent pa. 62
Homo qua de cauſſa non tantum uerum bonũ ſed ſpeciem boni expetat: cum id in cæteris rebus ſecus euenire compertum ſit 27
Homo peccato pollutus nõ eſt dignus pane quo veſcitur per modum meriti 294
Homo non eſt dominus uitæ ſuæ, ſed cuſtos 298

Homo

Homo priuatus aut Reſpublica aut princeps non ſunt domini abſolutè uita ſubditorum eadem

hominum tres ordines ſecundum Socratem 304

hominum quiſque ius habet naturale dominãdi, & qu modolibet alienandi res quarum legitimè eſt dominus 316

homo dominus eſt ſuæ famæ 355

hominem ad ſupernaturalem fælicitatẽ creari ineffabile beneficium eſt 81

hominum tres ſunt ordines quantum ad temporalium cupiditatem diſtincti 100

hominem occidere non eſt intrinſecè malum 266

hominem, qui occiderit aliud agens, ſi non debitam adhibuerit diligentiam, ſiue dans operam rei licitæ, ſiue illicitæ a reatu homicidij non eſt immunis 419 & 420

hominem qui occiderit aliud agens ſi debitam adhibuerit diligentiam ne homicidium ſequeretur, ſiue daret operam rei licitæ, ſiue iniuſtæ, non eſt reus homicidij eadem

homo improbus fera beſtia peior 399

homines alliciendi ſunt premijs, terrendi ſupplicijs 17

homicidium grauiſſimum peccatum eſt inter uniuerſa quæ homines aduerſum ſe inuicẽ committunt 509

homicidium dicit rem malam intrinſecè pag. 399

homicidium quod prohibetur, habet rationem indebiti 398

homicidium ſimpliciter caſuale qui commiſit, non eſt reus homicidij 419

homicidium ut imputetur caſuale tres conditiones requiruntur 419

homicidium ſi non ſequatur ex actione mea, non imputatur mihi 420

homicidium quod de per accidens uolun ariũ eſt, quale peccatum ſit expendendum ex cauſſa 420

homicidij pœna, vide Irregularitas.

homicidium, quando ſubſequatur ex actione mea iudicio medicorum ſtandum eſt pagina 420

honor quid ſit 495

honor dupliciter alicui tollitur 496

honor ille ſolus uerus eſt, qui uirtuti debetur eadem

honorem fugientes circunſpecti eſſe debent pagina 932

honor ſatis ſue reſtituatur petendo ueniam, differtur 355

honorem acquirendi pulcher modus pagina 301

honoris & famæ differentia conſtituitur pagina 495

horas canonicas ſtatis temporibus, & locis clericos recitare quàm fuerit neceſſarium populo Chriſtiano, quibuſq; hoc munus conueniat 970 971. 972 & 973

horas aliquas ſoluere in cultum Dei, & ius naturale & diuinum, ac ſubinde ius humanũ nos docet 972

horas canonicas eſſe in numero ſeptenario & antiquiſſima Eccleſiæ inſtitutio eſt, & ei quàm decentiſſimum 972

horas canonicas nocturnas damnant V vicleffiſtæ: eo quod Deus noctem nobis ad quietem indulſerit 974

horæ canonicæ canebantur in Eccleſia primitiua per certas noctis uigilias, cuius ratio aſſignatur 974 & 975

horarum quæ die recitantur numerus & ratio ex utraque ſacra pagina ſumitur pag. 975

horæ diuinæ quibus horis ſingulæ recitandæ ſint 976

horæ canonicæ trina de cauſſa ſunt in ſeptenario numero 976

horæ canonicæ optima non minus quàm uetuſta conſtitutione per cantus eccleſiaſticos ſolenniter celebrantur 978

horarum reſponſoria unde fuerint inſtituta 979

horarum canonicarum antiphonæ compoſitæ ſunt a Græcis, immo & per Angelos cælo delatæ 980

horarum canonicarum hymni unde ortum habuerint eadem

horis canonicis laudibuſq; diuini nõ ſunt immiſcenda profana, quæ ut in die Natalis domini cantari ſolent 981

horas canonicas ſoluere ex duplici capite homines tenentur eadem

horas canonicas ſoluere qui teneantur pagina. 986

horas canonicas non recitare in communi in aliqua religione prælati negligentia peccatum mortale eſt 986

horas canonicas ſoluere tenentur monachi profeſſi choro emancipati, etiã ſi non ſint in ſacris, et ſanctimoniales 985. *Non autem illi qui*

qui non ſunt profeſſi nec laici 986
horas canonicas ſoluere partim de iure diuino partim eſt de iure poſitiuo 987
horæ canonicæ non iiſdem Pſalmis aliiſq; ad hoc pertinentibus omnibus in eccleſiis & religionibus celebrantur: poteſt enim hoc iure Pontificio permutari 987.988
horarum canendarum modus his eſſe debet qui in eccleſia Metropolitana ſeruatur, atque in religionibus ſecundum cuiuſcunque ſtatuta pag. 987
horas canonicas ſoluere ſequendo morem Romanum non ſingulis perſonis abſque pontificis auctoritate liberum eſt 987
horarum canonicarum nimia prolixitas moleſtiſſima eſt, ſicut breue nimis earum compendium eſſet fugiendum 988. & hic ponitur cenſura Breuiarii Romani
horæ beatæ virginis recitandæ vim habent præcepti iam ex conſuetudine 989. Idem eſt de officio mortuorum
horas canonicas ſoluens, mentem, non dedita opera, dimouendo ab attentione, orandi præceptum non frangit 995
horas canonicas ſoluens eſt ob attentionis omiſſionem mortaliter peccet, non ideo neceſſitatem incurrit reſtituendi 995. & 996
horas canonicas non ſoluere per vnum aut duos dies non debet iniicere ſcrupulum reſtitutionis, licet peccatum mortale ſit, & quidem qui relaxationibus cruciatæ bullæ gaudent credendum eſt eſſe tutos 1000
horarum ſoluendarum omiſſio ſi vltra duos dies procedat tunc compoſitio cum ſummo Pontifice locum haberet, immo & cum epiſcopo ſtando in iure diuino ea.
horæ canonicæ quæ in communi recitãtur, ſtatis per eccleſiam temporibus perſoluendæ ſunt, alias culpa mortalis eſt. At priuatim tempora mutare & ordinem non eſt mortales pag. 990
horarum ordinem non eſſe in præcepto duob. temperamentis intelligendum eſt 990
horæ quæ in communi ſoluuntur in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ, priuatim verò vbiq; dici poſſunt 991
horæ quæ priuatim ſoluuntur loco decenti & honeſto dicendæ ſunt ead.
horæ canonicæ dum ſoluuntur qualem quantamque exigant attentionem 992

I

IAcob vouit Deo, quod futurus ſibi erat in Deum 650
Iacob emens primogenituram ab Eſau non peccauit 869
ieiunium frangens ex gula non ſolum contra obedientiam ſed & contra abſtinentiam peccat, contra Duran. 851
iepte in vouendo ſtultus, & impius in reddendo 651
Imperator aut princeps nullus non eſt proprietarius dominus 312
Imperator quo pacto ſit ſuperior Chriſtianis regibus 312
Imperatorem arbitrantes mundi dominum, unde id ſibi perſuaſerunt oſtenditur 312
Imperatoris electio pontificia auctoritate a Græcis ad Germanos tranſlata eſt 313
imperare vt alii malum fiat, optareq; aut imprecari malum, quatenus malum illi eſt, peccatum eſt genere ſuo mortale 518
imperare optare aut imprecari malum ut rationem induit boni, licitum eſt & quandoque neceſſarium officium, quòd bifariam contingit 518
imperans ut malum fiat ficte quantum peccet pa. 518
imperatoria maieſtas non fulget totius orbis dominio 311
imperium aut imprecatio mali bifariam poteſt rationem boni induere 518
imponens ſibi ipſi falſum crimen quomodo peccet 105
imperium actus eſt intellectualis non voluntatis vt planiſſimè Ariſtoteles docuit 4
imperium neque eſt propoſitio apprehenſiua neque indicatiua, ſed iudicium quod electionem ſubſequatur 4
impediens aliquem à beneficio vt digniori vel æquè digno detur citra vim & fraudem, non tenetur ad reſtitutionem 337
impoſſibile bifariam ſumitur 38
imprudentiæ duo gradus 777
impignoratio quid ſit 563
imagines a Chriſtiana religione eſſe relegandas quis prior dicere auſus fuerit, & quid deſtructores, qui earum fuerunt defenſores 136
imagines quomodo adorandæ ſunt ead.
infamia non præcedente alicuius perſonæ cum immanifeſtum eſt crimen diſquiri poſſunt perſonæ in ſex tantum caſibus 468

christus quomodo fuerit rex inquantum homo 307
christus ſecundum quod homo iure redemptionis eſt rex regni cælorum 308
christus caput eccleſiæ ac perinde omnium munerum eccleſiaſticorum exemplar pagina 894
christianis turpius eſt iurare quàm antiquis pa. 744
clericus inquantum clericus nullas tenetur ſoluere decimas 841
clericus quatenus ſeculari iure terras poſſidet ſeculares debitor eſt decimarum ex.
clerici poſſunt recipere ſtipendium ſuſtentationis 854
clericus diues poteſt paſci de ſtipendio ſuſtentationis cum non eſt lege conſtitutum pagina 853.855
clerici in minoribus conſtituti ad nullas horas canonicas tenentur contra Panorm. pagina 982
clericus non eſt ſimoniacus cum tantum diſtributionum gratia diuinis intereſt, peccat tamen grauiter 861
Non omnis clericatus uſq; ad primam tonſuram eſt de iure diuino 866
clerici quatuor generib. bonorum temporalium fruuntur 950
clerici in naſcenti eccleſia cœperunt in communi uiuere vide Epiſcopus
clerici licet aliunde uictum habeant idoneum poſſunt tamen de bonis eccleſiaſticis uiuere pag. 960
clericorum multa ſunt obſequia, quibus ſua ſtipendia merent 969
clerici denũciare poſſunt in cauſſa ſanguinis cum proteſtatione &c. 461
clericis quare non licet malefactores occidere & quo iure 403
clericorum ſacrilegæ extorſiones aduerſus monachos 863
clerici qui dicantur 464
clerici qui petunt bonorum ſuorum reſtitutionem in iudicio dummodo proteſtentur ſe id non facere ad vindictam & ſanguinis effuſionem nõ incurrunt irregularitatem, licet malefactores occidantur 461
clericorum uotum caſtitatis, uide Sacerdos.
clericatus omnis uſque ad primam tonſuram non eſt de iure diuino, contra Caietanum pag. 866
cognitio diuinorum in ſeipſis ſoli Deo & beatis competit; nobis verò non ſic: quo loco genuina Pauli loca explicantur optime 19
commercia humana bipertita ſunt 193
commutationum alia voluntaria, alia inuoluntaria 349
commutationis nomen non ſimplicem dationem aut receptionem importat; ſed dare ut recipiãt recipere ut reddant ibid.
commutatio voluntaria ſpontaneam quandam & voluntariam actionem tam ex parte offerentis quàm recipientis importat pagina ibidem
commutatio inuoluntaria, inuoluntariam ſupponis actionem tam ex parte patiẽtis quàm auferentis 349
commutationes inuoluntariæ diuiduntur & in eas quæ occulte & ignorante domino per fraudem fiunt, & eas quæ per violentiam manifeſte 349
commutationes voluntariæ per ſua quoque membra ſubſecantur ibi.
compenſatio quæ ſit facienda pro vita ablata pa. 346
compenſatio in fama optimè poteſt fieri. pagina 350
communes debent eſſe res quantum ad uſus per miſericordiæ & liberalitatis benignitatem 304
communitas rerum triplex eſſe poteſt pagina 303
commodatum & mutuum quo pacto diſcriminentur
concilij Apoſtolorum, Actum. 15. explicatio pa. 304
conclusio practica quo eſt ſingularibus vicinior eo minus habet certitudinis pagina 30
condemnato ad mortem licet fugere & ſe ab impedimentis expedire 478
condemnato ad mortem iuſte non licet instrumenta conferre ut ſe uinculis expediat & fugiat 478
condemnatus iuſte ut fame pereat poteſt abſtinere à cibis ſibi oblatis contra voluntatem iudicis 480
condemnato à legitimo iudice iuſte et iuridice non licet ſe defendere 477
condemnato iniuſte fas eſt iudici reſiſtere ubi tamen non ſcandalũ daret, ex quo grauis perturbatio timeretur 477
condemnatus legitimis teſtimonijs, ſed tamen ſine cauſa aliqua, quia eſt innocens ſi non

poteſt ſe defendere niſi inflictis vulneribus tenetur obedire ſententiæ iudicis ibid.
confeſſi crimen proprium, ſuper aliorum conſcientiis non interrogentur, excepto crimine læſæ maieſtatis & hæreſeos 446
conſilium non habet rationem legis, ut potentiæ carnes coercitua 18
conſilia multa ſunt de iure naturæ 189
conſilia euangelica atque adeo omnia naturalia ad tria reducuntur genera: ſcilicet paupertatis, continentiæ, & obedientiæ pagina ibidem
conſilia noua in euangelica lege adhibita ſunt virginalis puritas, & confirmato voto cuncta relinquere 190
conſilia illa quæ ſunt de iure naturæ, ſæpe accidit ut fint in præcepto 190
conſilia ideo cenſentur minima, quia ad ſalutem non ſunt neceſſaria 704
conſilium præſtans uſurario, ut ſub vſuris mutuet ad reſtitutionem tenetur 552, uide uſura.
conſulere minus malum quomodo liceat, optima diſputatio 154
conſentire facientibus dupliciter contingit pag. 511
conſuetudo quid ſonet 73
conſuetudo trina pollet virtute ead.
conſuetudo & mos qualiter differant ead.
conſuetudo ex ſeipſa uim legis non habet, niſi quatenus a principis conſenſu dimanant pagina 73
conſuetudo ligat non ſolum tanquam ſignum promulgationis nouæ legis, ſed aliquando etiam eſt ſignum quòd olim talis viguerit lex eadem
conſuetudo tam legis robur nanciſcitur, ut communi hominum iudicio & arbitratu peccatum eſſet facere contra illam ead.
conſuetudo quæ ex principis ſocordia, aut impotentia obrepit, legi non derogat 73
conſuetudo quæ ex animi feruore ac pietate tantum ortum habet non habet vim præcepti: niſi poſteà uti ſub præcepto cuſtodiatur pagina 74
conſuetudo quæ illicitum habuit ortum legem, poteſt antiquare, quin & apud poſteros uim legis obtinere, non tamen quandiu per actus prauos increbreſcit 74
conſuetudo iurandi non eſt ſtatus peccati pagina 787
conſuetudo offerendi quando obliget, ſub præcepto, quomodo poſſit iudicari 821
conſuetudo licet ſit cauſſa iurandi, magnumq; ſecum afferat peierandi periculum, tamen neque ipſa per ſe peccatum eſt: nec ſpeciem mutat iuramenti 786
caietan. tamen ait quod ſi quis propter continuã conſuetudinem tam uere quàm falsò in communi locutione iurandi non aduertit, nõ excuſatur a mortali 788
contemplatiua uita ſitne melior quàm actiua 912
contractui quando deeſt ſolennitas iuris eſſentialis poteſt quis legis uti beneficio pagina 326
contractus ferè omnes iuregentium ſunt introducti 198
contractus eſt actio inter duos, ex qua utrinque obligatio naſcitur 561
contractus & pactum non conuertuntur pagina eadem
contractus ſtricte actus eſt iuſtitiæ ead.
contractuum ſpecies ſeptem ſunt, ſ. emptio, cambium, mutatio, emphyteuſis, commodatio, permutata commodatio, locatio 562
contractus aſſecurationis. 601, 602. vbi vide, Aſſecuratio.
contractus cambij. vide Cambium, Cambire.
contractus emptionis & venditionis 562. vide, Emptio & venditio
contractus ab uſurario facti qui ſint ualidi 548 vide, Vſurarius
contrahentibus quomodo liceat adinuicem ſe decipere 568
contumelia a conuitio & improperio differt pag. 497
contumeliarum modi omnes ſunt eiuſdem ſpeciei eadem
contumelia genere ſuo eſt peccatum mortale, idque atrocius quàm furtum aut rapina pag. 498
contumeliæ grauitatem quantitas furti exuperare poteſt ead.
contumelijs ferendis animum habere paratum vnuſquiſque tenetur 499
cõtumelias illatas, quando ferre teneamur, quando repellere oporteat 500
contumelia peior eſt furto 509
contumelianti reſpondendum eſt, quando ratio correctionis fraternæ id decere demonſtrauerit 500
contumelianti honori fidei, & religionis re-

ligio eſt acriori reſpondere obiurgatione pag. 500
contumelianti quæ crimina liceat obijcere: quando reſiſtere licitum 501
contumelianti alijs, reſpondere ſemper eſt officium ibid.
contumelioſus quis dicatur 496
contumeliæ & detractionis diſcrimina 498. 502 & 504
contumelia propriè, loquendo in verbis conſiſtit 496
contumelia extenſo nomine, etiam in factis poſita eſt, quatenus rationem habent ſignificandi 497
contumelia eſſe poteſt etiam ſi vitium quod propalatur peccatum non ſit, quamuis huiuſm. diſſit inſignior 497
contumelia eſſe poteſt, etiam ſi occultum uitium non detegatur ibidem
contumelia illa maior eſt in qua uitia imponuntur ea.
conuitium vnde dicatur eadem
conuitij iactatio, quæ ſit præter intentionem contumeliandi quæ culpa ſit 498
conuitiari eatenus eſt virtus quatenus intra limites moderatæ facetiæ continetur pagina 498
cor eſt prima pars in qua anima viuit 134
creaturæ omnes irrationales lege Dei æterna aguntur 29
criminator à ſuſurrone & detractore differt pa. 514

D

Dæmonum poteſtas 794
Dæmones uera miracula facere non poſſunt eadem
dæmones triplici poteſtatem exercent ead.
dæmones humani generis hoſtes 31
dæmonum odium in Deum atque humanum genus 796
cum dæmonibus nullum licet inire commercium, aut ſocietatem aut pactum ead.
dæmoniaci conſortij tres ſunt gradus ead.
damnum emergens quid ſit 541
damnum emergẽs quando mutuatori inuito emergit, iuſte exigitur ibid.
damnum emergens iuſtè petit, qui mutuare cogitur 541
damnum emergens præuiſum & formidatum, qui rogatus mutuat iuſte poteſt a principio in pactum ducere 541
damnum datum in re quæ erat in potẽtia, non eſt perinde reſtituendum, ac ſi fuiſſet in actu: quiſque tenetur ad integrum reſarcire pagina 365
damnum dantes graue iunctim quomodo contrahant reſtitutionis debitum uide reſtitutio
dationes illicitæ triplices ſunt 371
debiti duplex eſt ratio, ſecundum quod aliqua res dicitur hominis 344
debita incerta naturali iure in vſus reipublicæ communes cedunt pag. 373. uide, Reſtitutio.
decalogus compendium fuit totius naturalis legis 84
decalogi & reliquorum præceptorum diſcrimen 105
decalogus non expreſſe continet principia de dilectione Dei & proximi: ſed quare hoc pagina 105
decalogus cur indiſpenſabilis 931
decalogi præcepta diſtinguuntur in tria primæ tabulæ & ſeptem ſecundæ 105
decalogi primum præceptum licet negatiui formam præſeferat, affirmationem tamen amplectitur 107
decalogi præceptorum numerus congruentiſſimus eſt 108
decalogus nullum continet præceptum de virtutibus hominem in ordine ad ſeipſum componentibus 109
decalogi præcepta recto ordine ſunt diſpoſita. Et congruenti modo tradita 112
decalogi præcepta omnia, tam primæ quam ſecundæ tabulæ ſunt prorſus etiam per Deum indiſpenſabilia 114
decalogi præcepta non omnia includunt modum charitatis: ita quod ſit peccatum niſi in gratia fiant 123
decalogi præcepta data ſunt nobis ut legis capita, ſapientib. autem commiſit Deus ut de alijs nos erudirent 133
decalogi præcepta ante legem ſcriptam utcunque de iure gentium poterant cenſeri tametſi non niſi naturali: poſt verò de diuino dicuntur 41. vide, Præcepta Decalogi.
deceptio intra dimidiam iuſti pretij, permiſſa eſt, non tamen licita 572
deceptor quare ad reſtitutionem teneatur ibidem
decepto quare non detur actio in iudicio ibidem

De-

Decimarum aliarumque oblationum diſcrimen 829
Decimæ quo iure debeantur 830
decimæ ad iudicialem ordinem olim ſpectabant eadem
decimarum quota non exuperat iuſtum miniſtrorum eccleſiæ ſtipendium, etiam ſi tanquam ueris dominis eis adiudicentur pagina 833
decimarum quota non eſt de iure diuino pagina 835
decimæ an per deſuetudinem abrogari poſſint eadem
decimæ quibus de rebus debeantur 837
decimæ aliæ perſonales aliæ reales ead.
decimas à ſeruitoribus de ſua mercede exigere, niſi mos omni memoria uetuſtior ad id cogat, non eſt æquitas 838
decimæ ſoluendæ ſunt ab agricola ita ut non poſſit ante decimationem operas ſuas & ſumptus nec ſemina excipere ead.
decimæ perſonales non exigebantur in veteri populo: & quare ead.
decimas ex minutis oleribus &c. Leuitæ non exigebant; ſecus autem Phariſæi ead.
decimas non debet agricola, ſi abſque ſua negligẽtia ante decimationem granum ei ſublatum ſit eadem
decimam totam debet ſoluere agricola antequam vel ſuam mercedem, vel regis tributum excipiat 839
decimas ſoluere in integrum tenetur colonus alieni fundi antequam penſionem excipiat quam agri domino ſoluturus eſt, niſi aliter inter eos conuentum fuerit ead.
decimarum non tenetur mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit ead.
decimarum nõ tenetur dominus fundi ex ſuis prouentibus quos colonus poſt decimationem ei ſoluit ead.
decimas petere clericis duntaxat proprio iure competit merito ſuo ead.
decimas exigere non eſt idem quod res ipſas quæ decimantur petere ead.
decimæ in lege noua non ſolum in clericorum uictum ſed etiam in eleemoſynarum ubertatem pro egenis conferuntur 840
decimæ perſonales illi eccleſiæ debentur, ubi quiſque parœcius eſt ead.
decimæ prædiales videntur deberi eidem eccleſiæ ubi prædia iacent. At eccleſia manult ſe ad conſuetudinem referre ead.
decimas ſoluere non tenentur infideles præter Iudæos 842
decimæ decimarum congruenter Dei præcepto in veteri lege ſummo ſacerdoti Leuitæ pendebant 843
decimarum ius eſt merè ſpirituale 867
decimarum dominium ante earum partitionem ſolum eſt penes clerum, & quo iure pagina 953
decimæ multarum eccleſiarum totæ ſunt in titulum ſecularem tranſmutatæ 959
defenſa uitæ & bonorum temporalium quandiu duret 417
defendere aliquando pro uindicare pagina ibidem
Ob defenſam vitæ & bonorum temporalium licet occidere. Vide, Occidere, & aggreſſorem.
deliberatio comprehendit conſilium, & ſententiam 637
deliberatio quanta ſit neceſſaria ut uotum obliget eadem
delicti triplici uia à iure præſcripta cognoſcuntur 467
democratia quid 41
denuntiatio fraterna quinque modis diſtat à iudiciali 467
denuntiatio iudicialis quomodo differat ab accuſatione ead.
denuntians fraternè tenetur prælato ueritatem fateri niſi grauiter timeat quòd eum tãquam iudex machinatur caſtigare. Alioquin ad confeſſionem cogi poteſt ea.
denuntians fraternè ſi ſit perſona omni exceptione maior ualere poteſt pro teſte in iudicio inde futuro 467
denuntiatio duplex eſt 459
denuntiatus fraternè ſi rebellis ſit & citra ſpem emendæ, excommunicationis ſententia ab eccleſia coram teſtibus denuntiationis eſt ſeparandus 467
Sicuti denuntiationem fraternam debet præcedere admonitio, ſic inquiſitionem ſpecialem, vel infamia, vel expreſſa indicia pagina 468
depoſitarius tenetur negare depoſitum quando dominus petit in abuſum iniurioſam pagina 368
depoſitio non eſt contractus 563
depoſitum habens ſi quid ſua induſtria depoſita pecunia lucratur, reſtituere non tenetur pag. 571

Deriſio à contumelia, ſuſurratione, & detractione à differt 515
deriſio ſub ludi forma ſcommata ſua tegit pag. 515
deriſio frequentiſſime in ironia uerſatur pagina 515
deriſionis materia quæ ſit 515
deriſioni exponere peccatum alienum, aut naturalem defectum tanquam paruum genere ſuo eſt mortale, ſi inde alter pudefiat pagina 515
deriſiones eiuſmodi grauiora peccata ſunt, quam contumeliæ, etſi in Deum, aut fidem enomantur enormiſſima blaſphemiæ crimina pagina 516
deriſionis gradus 516
deriſio & ſubſannatio fine conueniunt, modo differunt ead.
deriſor Dei quis dicatur ead.
detinere rem alienam inuito domino peccatum eſt furti 431
detinere rem alienam nullam addit malitiam ſupra accipere, ſed eſt continuatio peccati eadem
detractio quid ſit 501
detractio reſpectu famæ, non reſpectu ueritatis dicitur ead.
detractio genere ſuo eſt peccatum mortale 503
detractio per accidens quæ ſit eadem
detractio per accidens quando virtus, quandoue peccatum ſit 504
detractionis vitium quomodo vniuerſis commune ſit 50
detractio ſecundum genus ſuum grauius peccatum eſt quàm furtum: leuius homicidio et adulterio 508
detractio in indiuiduo leuius peccatum eſſe poteſt quàm furtum, & grauius homicidio 509
detractionis proprium obiectum eſt ratio inuoluntarij 510
detractione peior eſt contumelia ead.
detractio eſt inuidiæ filia ea.
Ad detractionem alium inducens, aut qui propter odium illa delectatur grauius peccare poteſt quàm detrahens 510. 511
detractor quis dicatur propriè 502
detractores quare homicidæ peculiariter dicantur 510
detractor quæ vere ſunt mala culpæ, diſſeminat 512
detrahenti alijs nõ reſiſtens quando peccet, quando excuſetur 511
detrahenti dum vera dicit, non eſt contradicendum ſed reprimendum eſt illi uerbum pagina 511
deuotio quid 996
deuouere quid ead.
deo nihil eſt caſuale aut fortuitum 24
dei ultus quid 24
deum velle aliquid extra ſe ſtat, dupliciter pa. 117
Deus qua ratione dicatur iurare 738
deus non poteſt iurare per alium à ſe 738
deus tribus modis in rebus exiſtit 742
deus aliqua neceſſario vult 117
dei legiſlatoris & humani diſcrimen 117
deus duas habet poteſtates in uniuerſum orbem 118
deus legitima iudicis auctoritate vſus eſt, vaſa Ægyptiorum Iudæis tradendo ead.
deus forſan conciliauit animos Oſeæ & mulieris fornicariæ ut in matrimonium conſentirent 118
deus iubẽs Abrahæ filium immolare, neutiquam in homicidio diſpenſauit ead.
deus non ſolum ut dominus ſed ut iudex poteſt innocentem à culpa actuali occidere pag. eadem
deus ſolum gratiam confert quam non adimit: ſed homo ipſe per propria ſcelera 49
deus poteſt occulte rem alienam alteri donare nõ tamen princeps niſi dicta cauſſa & lata ſententia 435
deus ſolus eſt dominus uitæ 299
deus cum abſolutus ſit dominus uitæ nunquam tamen hac vſus eſt poteſtate, aut in uitam aut in bona reliqua 299
deus nemini relaxat pœnam præterquam in ſacramento, niſi ſecundum opera & fructus pœnitentiæ 457
deo primum ac propriè per excellentiam competit maledicere per modum cauſſæ effectricis 517
deum benedicere ac maledicere quid ſit pagina 517
diaboli appellatio qui illum cui maledicitur importat vix à peccato mortali excuſare poteſt 518
diaconis ac ſubdiaconis olim conceſſum erat poſt ſuſceptum ordinem nuptias celebrare pagina 727
diaconatus olim non habebatur ut ordo ſacer. 850

In

In die feſto quæ ſint licita ſex modis venari poſſumus 145

dies feſtus quomodo ſpirituales actiones permittat ead.

In die feſto opera corporalia quæ fiunt, licet fiant pro mercede, feſtum non violant pagina 147

In feſto quomodo licet ſegetes metere & texere, & mulionibus & alijs iter agere pagina 146

dies feſtus ad audiendum ſacrum (quod Miſſam dicunt) obligat. Multi tamen ex varijs cauſſis ab auditione excuſantur 147

diffamans aliquem de vero crimine contra iuris ordinem neceſſarium, qualiter & ad quam teneatur reſtitutionem 351

differentia inter poteſtatem eccleſiaſticam & ciuilem quo ad vinculum vtriuſque pagina 50

dignioris non eſt habenda ratio quando quis ſacerdotium inſtituit vt certis perſonis obueniat 261

dignum ſe eſſe ad præſulatum præſumere debet nemo, ni diuinitus fuerit attactus pagina 909

dilectionis ad inuicem debitum nunquam ceſſat 340

dilectio proximi nobis notior eſt ad ſenſum, quam Dei. Hæc autem illius ratio & cauſſa eſt 111

diligendus eſt a nobis Deus, plus quam nos ipſi 218

diſpenſatio quid ſit 76

diſpenſandi munus tametſi plenariè penes ſolum legislatorem ſit, interdum tamen inferioribus competit 76. & 77.

diſpenſationis legitimæ cauſſæ 77

difficultas ex natura rei promiſſæ orta idonea poteſt eſſe diſpenſandi cauſſa: ſecus ſi ex habitu prauo voventis proficiſcatur pagina 77

diſpenſatio citra cauſſam in his quæ ſunt iuris diuini nulla eſt: ſecus in his quæ ſunt poſitiui eadem

diſpenſatio voti purè conditionalis, ſi ſit religionis, ad ſummum Pontificem ſpectat pagina 662

diſpenſatio voti pœnalis ad epiſcopum poteſt pertinere ead.

diſpenſat Papa cum emptore cum ei vendit beneficium eo ipſo quod ipſe vendit, & efficitur emptor verus poſſeſſor 890

diſpenſio populi ſeminarium eſt hæreſum pagina 925

diſtribui non poteſt ſemper ciuibus ſecundum æqualitatem meriti 246

diſtributiua iuſtitia in actione qua homines in ſuam gratiam primum recipit, nullum locum habet Secus in meritis condigni pagina 252

diſtributio fiet à Chriſto diuinorum bonorum in die iudicij, non ſolum ſecundum proportionem geometricam, verum & ſecundum arithmeticam 254

diuiſio aliqua dominiorum iure naturali facta fuit 304

diuiſionem primam rerum quis fecerit pag. eadem

diuiſionem rerum negare hæreticum eſt pagina 304

diuiſio prima rerum externarum facta fuit iure gentium licet poſtea ciuili iure plures acceſſerint 304

diuiſoriæ ſortes licitæ ſunt 322

dominium incepit ab orbe condito 304

dominium non eſt tam uſu frequens quàm dominatus ac dominatio 284

dominium fundatur in libertate 286

dominium non transfertur in neceſſitate extrema 288

dominium quarum rerum habeat Deus, quarum angelus, quarum homo 290

dominium quadruplex, naturale, diuinum, iuris gentium, & iuris ciuilis 292

dominium, & ius in regnum quod habuit Dauid, dominium poſitiuum erat eadem

dominium eſt habitudo inter poſſidentem & poſſeſſum 286

dominij legitima definitio & explicatio 285. & 286

dominium vſus, & vſusfructus quo pacto differant 286

dominium habere rerum ſolis vigentibus intellectu & libero arbitrio conuenit 290

dominiorum innumera genera ſtatuentes explod.... untur 291

dominio multiplici abundat homo, etiam iure humano ead.

dominium differt ab eius titulo 286

dominij, ac iuris nomen, pro eodem vſurpari non debent 284

dominij ac iuris, nihilo plus habet in rem alienam exiſtens in gratia, quàm in peccato pag. 294

Dominium an transferatur per actum interiorem 288
dominium duobus tantum modis transfertur ibidem
dominiorum diuiſio neceſſaria fuit in ſtatu naturæ lapſæ 392
dominium habet homo naturale, non ſolum in omnes terræ fructus, verum etiam quodam pacto in elementa cæleſteſque orbes pagina 394
dominiorum translatio omni iure fieri poteſt pa. 316
dominij translationis definitio 316
dominij aliena definitio exploditur 284
domini correlatiuum eſt ſeruus ead.
dominus eſt homo honoris & famæ 300
domini quibus Rex oppida cum nemoribus largitur, quas poſſint condere ſanctiones circa nemora 362
dominium an acquirat uſurarius in ea quæ per uſuram corraſit 546. & 547
donatio facta abſenti non obligat antequam alter acceptet, ideoq; reuocari poteſt ſine iuſta cauſſa 247
donatio ſi fiat abſenti ſolenniter & coram teſtibus, obliget necne, ſtandum eſt iuri ciuili eadem
dubitare de bonitate alterius ubi coniecturæ ad prauum iudicium inclinant laude dignum eſt 225
dubitare de bonitate alterius ex leuitate coniecturarum culpa eſt 225
dubitare de bonitate alterius citra aſſenſum, aliquando mortale eſt 225

E

Eccleſia non tenetur de ſuis poſſeſſionibus reddere decimas 843
Eccleſia aliquid poteſt facere ſpirituale quod prius non erat: quod ideo ſi uendiderit plus ratione conſecrationis quàm ualet, contra ius eſt diuinum & naturale 850
Eccleſia non perinde habet modo poteſtatem faciendi miracula ac in Apoſtolis extitit eadem
Eccleſia poteſt omnes dies feſtos quos ipſa ſtabiliuit tollere uel mutare, aut ſaltem factũ teneret, quod tamen Spiritus ſanctus non permittet 144
Eccleſia quare olim multis fuerit temporalium dotibus a principibus ditata 965
Eccleſia licet immobiles poſſeſſiones, nullo excepto genere habere 966
Eccleſiæ bona optimo iure ei conceſſa ſunt, & qui contradiceret, male audiret de fide pag. eadem
Eccleſiæ conducens non eſt ut caſus omnes de quibus dimicatur ſintne uſurarij, eius auctoritate definiantur 560
Eccleſiaſtica bona non mirum ſi ob nimiam temporum calamitatem quandoq; a regibus exigantur 967
Eccleſiaſticis conſentaneum fuit caſtra uaſalloſque habere in poſſeſſionem ſicut alias dotes 965
Eleazarus tanquam vir fortis abſque ulla reuelatione diuina elephantem impetiuit pagina 119
Eleemoſynam qui extorquet ſimulata paupertate non tenetur ad reſtitutionem pagina 877
Eleemoſynam pro una Miſſa offerendam taxare ut ſacerdotes ſub anathematis cenſura inhibeantur ne minorem recipiant, execrabile eſt 858
Eleemoſynarum modus puta quòd fiant in præſentes pauperes, Deo gratiſſimus pagina 960
Eleemoſynas petere in honorem ſanctorum & eas porrigere licet 806
Eligere digniorem in foro conſcientiæ & poli præceptum eſt 258
Elegit Chriſtus non alium qui ſuus ſibi uicarius ſuccederet, quam omnium tunc temporis Apoſtolorum optimum pagina 259. & 263
Eligere dignum prætermiſſo digniore mortale nõ eſt, etiam in rebus maioribus quando exceſſus meritorum non eſt tantus ut uideatur ad rem multum pertinere 260
Electi ſunt a Chriſto domino homines literarum rudes ad euangelicam functionem duplici de cauſſa 263
Electio ut canonica ſit ſolidaq; ac ualida habenda ſecundum externum ius fori, ſatis eſt eligere dignum 259
Electionem, dum non eſt aliud medium, licet pretio ab indigna remouere, & ad dignum inflectere 859
Electionis ſpiritualis beneficij, antequam fiat, nõ licet obſtacula pecunia propellere: tamen electione facta licet iniuſta impedimenta per pecuniam remouere eadem

Electio-

Electionem perimere Papa, uel inferior in fauorem dignioris non poteſt, ſi electus ille ſit quem iura non repellunt 258

Elector ex debito officij tenetur explorare ac ponderare merita eligendorum & meliorē eccleſiæ tribuere 915

Electores non debent ſuo calculo indigno ſuffragari

Electores licitè poſſunt prætermittere digniſſimum qui eligi non poteſt, ut dignior eligatur ead.

Electores epiſcopi an teneantur meliorem eligere 915

Electores epiſcopi quid ex officio ſuo explorare debeant eadem

Emere merces, ut lanas anticipata ſolutione uilius quàm in præſenti foro veneunt licitum eſt, ſi tamen coniectura eſt tempore quo tradendæ ſunt plus minuſve ualituras etiam ſi pretio a principe taxentur pagina 584

Emptio & uenditio ſunt contractus reipublicæ maximè neceſſarij 563

Emptio & uenditio unus reputatur contractus eadem

Emptio eſt rei pro pretio contractio ead.

Emptio ab emphyteuſi & locatione differt eadem

In Emptione & uenditione pretia rerum non ſecundum earum naturam æſtimāda ſunt ſed quatenus in vſus veniūt humanos 570. *vide, Pretium*

In emptione & uenditione fraude uti & dolo, hoc eſt pluris uendere uel minoris emere, peccatum eſt ex genere mortale pagina 570

Emptionis quidam peſſimus contractus & uſitatus 586

Emptor qui ſubſtantiam rei, uel quantitatem, uel qualitatem agnoſcit, uenditori neſcienti tenetur ueritatem manifeſtare pagina 574

Emptor agnoſcens theſaurum eſſe in agro abſconditum, an iuſtè emat agrum a uenditore neſciente abſque myſterij reuelatione 578

Emptor perſonales cenſus etiam ſuper nudam perſonam conſtitutos emendo iniquitatem non committit 589

Epieikeia quid ſit 76

Epieikeia ad ſolum principem ſpectat: niſi quādo difficilis ad eum eſſet aditus, aut inſtaret periculum apertum & ſubitum 6[illegible]

Epieikeia ut differat a diſpenſatione 76

Ens eſt primum obiectum intellectus 26

Epicurei leges ferebant, quæ uoluptati capeſſendæ deſeruirent 14

Epiſcopatus in ieiunijs diſpenſare poteſt in diem aut breue tempus, non tamen per totā uitam 77

Epiſcopus idem quod ſuperintendens & epiſcopalis dignitatis neceſſitas 77

Epiſcopus non ſolum ad ſacerdotum mores debet attendere, ſed ad reliquum gregem pagina 77

Epiſcopus iuriſdictionibus ſacerdotum ſuperior eſt, non tamen in corporis & ſanguinis conſecratione ibid.

Epiſcoporum ſacerdotumque diuerſitas unde ſumatur 893. & 896

Epiſcopū reliquis ſacerdotibus dignitate præſtare biſariam intelligi poteſt 894

Epiſcopus die Dominica conſecratur pagina 896

Epiſcopale munus tria includit conſideranda 907

Epiſcopus depoſitus ſi iterum in ſuum ordinē reſtauretur, non opus habet denuo conſecrari 896

Epiſcopus reali differentia diſcernitur a preſbytero, licet Hieron. contrarium uideatur aſſerere 897

Epiſcopales dignitates non ſunt ſpecie diuerſæ 900

Epiſcopus ſolum ex commiſſione habet ordinare epiſcopos ead.

Epiſcopalis poteſtas natura ſua ſemper fuit dignitas ſacerdotalis ſublimior 896

Epiſcopalis dignitas perfectionem adhibet ſacerdotio, quæ tamen perfectio ſacerdotio accidentaria eſt 898

Epiſcopalis dignitas inſtitutio prorſus diuina eſt 902

Epiſcopalis dignitas electæ perſonæ, niſi fiat clare contra iura errante ſemper iure diuino confertur 905

Epiſcopalis dignitas non niſi propter officium inſtituta eſt: ad quam ueritatem deſignādam ſemper in ſacra pagina dignitas officij nomine deſignatur 922

Epiſcopatus indignus eſt exiſtens in peccato mortali 907

Epiſcopatum deſiderare quo caſu liceat 891. & 892

Epiſco-

Epiſcopatum deſiderare, quod Paulus ait, quo modo intelligatur 910

Epiſcopatum iniunctum, licitum ſit recuſare necne 911

Epiſcopatum acceptãs, cum animo perſeuerandi in peccato mortali, mortaliter peccat 913

Epiſcopatum non acceptans, quia ſic eſt affectuum peſte corruptus, ut conſcientiæ ſuæ turbulentiam pacare nequeat, non peccat ead.

Epiſcopatuum et beneficiorum mutationes maximè cauendæ ſunt, aliquando tamen expediens eſt ut unus epiſcopus ad aliam ſedem commigret 261

Epiſcopatus non eſt ordo qui ſeptem ſacramentis connumeretur 896

Epiſcopatus apetitus ſi ad ſalutem animarum non referatur genere ſuo peccatum eſt mortale 907

Epiſcopatus nomen operis eſt, non honoris: ac proinde non epiſcopatus honor, ſed opus amandum eſt 910

Epiſcopi uerum habent eorum dominium quæ iure ſeculari poſſident 948

Epiſcopi & reliqui clerici ſunt vere domini fructuum eccleſiaſticarum poſſeſsionum pag. 952

Sunt iidem domini decimarum portionis quæ poſt factam diuiſionem illis obtingit pag. 955

Epiſcopi arctius præſtringuntur præcepto eleemoſynæ quam ſeculares 959

Epiſcopi debent ea quæ ad ſua patrimonia ſpectant ſcribere ut eis liceat ſuis agnatis relinquere 960

Epiſcopi ubi nimis ſunt pauperes in nullo habẽtur pretio 965

Epiſcopi munus idem quod paſtoris eſt: hanc enim metaphoram Chriſtus toto euangelio conſultiſſime obſeruauit 892

Epiſcopi dignitas ac ſanctimonia quanta debeat eſſe 893

Epiſcopi repreſentant Chriſtum ut caput oræ eccleſiæ, aliorum ordinum miniſtri ſinguli ſuo modo 893

Epiſcopi ac ſacerdotis differentia explicatur 894

Epiſcopi functio eſt præparare miniſtros pag. 897

Epiſcopi ſoli ſucceſſerunt loco Apoſtolorum pag. 899

Epiſcopi præpollent ſacerdotibus altiori dignitatis genere 900

Epiſcopi ſecundum propriam nominis notionem paſtores dicuntur, non abuſiue, ſicut gregum Domini paſtores appellantur pag. 923

Epiſcopi non ſolum publica concione, uerum etiam priuatis exortationibus inſtruere debent plebem ſuam 925

Epiſcopi ut anima in corpore: vicarij autem eorum ut membra 929

Epiſcopi quædam ſunt munera, quæ iugem reſidentiam requirunt: alia non ita, pagina eadem

Epiſcopi abſentia quæ mala pariturſit, pagina 933

Epiſcopi qui abſunt gregi inſtar meretricum eadem

Epiſcopi licet ſtatum profiteantur perfectionis non tamen ut monachi: ita ut abſque proprio uiuere obligentur 946

Epiſcopi & ſi peccare poſſunt ſicut alij ſeculares in diſpenſatione bonorum ſuorum, neminĩ tamen tenentur ad reſtitutionem ea non diſtribuendo, nec de bonis eccleſiaſticis pro ſua portione ſibi contingentibus, ſed expreſſius 962

Epiſcopi bonorum eccleſiaſticorum ſunt diſpenſatores, quæ & quomodo habent diſtribuere 950

Epiſcopi habeantne uerum dominium fructuũ eccleſiaſticorum, uaria ſunt opiniones 950. 951. 952. 953. *ad quod reſpondetur* 953. 954. 955.

Epiſcopo conueniebat bonorum eccleſiaſticorũ diſpenſatio quando clerici uiuebant in communi 953

Epiſcopo dum conſecratur, quamuis non imprimatur ſacramentalis character, nihilominus adhibetur ſacerdotalis habilitas ei indelebilis 896

Epiſcopo peculiares ſunt & propriæ functiones uniuerſæ quæ ad perfecti paſtoris officium pertinent 898

Epiſcoporum ſtatus longe altior eſt, quam monachorum 896

Epiſcoporum electio atque ad ſua munera exercenda obligatio eſt de iure diuino: quod biſariam intelligi poteſt 889

Epiſcopis, cura Epiſcopali deſerta, ad religionem ſe conferre ſitne licitum pagina 911. & 912

Epiſcopus

Epiſcopus in ſuis legibus eadem pollet auctoritate qua ſummus Pontifex in eas quas ipſe condidit 76
Epiſcopus nõ facit peculiare votum caſtitatis prę ter id quod ſacerdotio adiunctum eſt pagina 946
Epiſcopus cui ſcientiæ incumbere debeat, Theologiæ, an iuri canonico 916
Epiſcopus quibus de cauſis poſſit cedere epiſcopatui licite 919
Epiſcopus propter eccleſiam inſtitutus eſt, non uice verſa 920
Epiſcopus religioſus teſtamentum condere non poteſt abſque facultate Papæ 1006
Epiſcopus medicus eſt, cuius induſtria ut in medico corporali expetitur 931
Epiſcopus quibus de cauſis licite gregi ſuo poſſit abeſſe 935.936 937.938.& 939
Epiſcopus tenetur propriæ vitæ diſcrimen ſubire ingruente gregis neceſſitate 936
Epiſcopus religioſus quomodo ad obſeruantias regulares teneatur, uide Religioſus epiſcopus
Eſus carnium an fuit in uſu hominibus ante diluuium 394
Euangelium Chriſti facultatem relinquit eccleſiæ addendi ſanctiones nouas, quas temperatiſſimè uti debent antiſtites 182
Euangelium dupliciter intelligitur diuulgari pagina 179
Excluſus a religione tenetur ſeſe corrigere, & quantum in ſe eſt emiti, ut iterum admittatur 663
Excluſus a religione voto caſtitatis duntaxat manet ligatus ead.
Excluſus a religione fortè tenetur aliam religionem adire, ſi votum religionis in communi admiſerat ead.
Excommunicare propter furtum non cenſendus eſt pater, uxorem & filios 431
Excomunicatio omnis ſimoniaci Papę reſeruatur iure nouo 889
Exempla Sanctorum quid doceant nos in euitandis Præſulatibus 911
Exilium morti confertur 428
Expoſitio canon. quidam maligni. 5. quæſtione 1. 469
Extrauagantes Martini & Calixti perſonales cẽſus etiam ſuper nudas perſonas conſtitutos nõ damnant 591 vide Cenſus
Exorciſmi non tam crebrò hodie ſperandi ſunt effectus quàm adoleſcentis Eccleſiæ pagina 798
Exorciſtæ qui cum nubibus, locuſtis, brucis, & cæteris beſtiolis pugnant, ſunt potius impoſtores & incantatores quàm exorciſtæ pag. 799. 800

F

Fabula de lupis petentibus canes ab ouibus p. 412
Facultas unde dicatur 386
falſitates tres gradus 774
fama læſa non eſt neceſſario reſtituenda, niſi quã do iniuſtè aufertur 349
famæ & honoris reſtitutio optimè poteſt fieri pecunia 352
famæ reſtitutio ut obliget oportet neceſſario fuerit ablata vel obſcurata 352
famæ alienæ reſtitutio obligat, etiam cum famæ propriæ detrimento 352
famæ reſtitutiò poſtulat ut læſor faciat plenam fidem coram quibus læſit 351
fama læditur iniuſtè quando verum crimen detegitur contra iuris neceſſarium ordinem eadem
famæ reſtitutio ut obliget, requiritur quòd fuerit ablata per iniuſtitiam 349
fama & honor differunt 495
fama quid ſit ibid.
fama ſine honore eſſe poteſt, & è diuerſo eadem
famæ ſplendor quot modis minuatur pagina 502
famam ſuam obſcurans præter charitatem, non contra iuſtitiam facit 506
famæ læſionem illatam poteſt quiſquis priuatus remittere 500
famuli ab heris furtim accipere quidquam non poſſunt præter ſua ſtipendia, cauſſantes ſe minutiſſima accipere ſtipendia 435
Feras cuſtodientes de damno dato in integrum tenentur 363. & de illis qui illas occidunt ibi, in ſubſequentibus
feſtos dies fieri hos vel ill s ceremoniale eſt, in quod ſubinde eccleſia ius habet 144. vide, Dies feſtus.
fide iuſſio contractus non eſt 563
fides eſt credere quod non vides, quomodo intelligatur 203
fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, verum & de alijs quos natura docet 97. & 101

Fidei

Fidei præceptum non eſt intra decalogum, ſed eius præambulum 107
Filij quomodo debeant à parentibus corripi. vide Pater
filius quando clam accipit rem aliquam à parentibus, ſi non ſit tanti pretij, non committit furtum, neq; excommunicatione comprehenditur 431
filiorum libertas prędicata à Chriſto, quandonam ſit 310
finis legis non cadit ſub præcepto 121
fænerator quod ſua induſtria pecunia uſuraria acquiſiuit, reſtituere tenetur 545
fænerator reſtituere tenetur cum fructibus & damnis, fundum vel domum per uſuram extortam ead. vide, Vſura.
fornicatio iure naturæ prohibita eſt, & oppoſitum aſſerere eſt error hæreſi proximus pagina 434
fornicatio grauius delictum eſt, quàm furtum eadem
fornicatio in indiuiduo poteſt eſſe leuius delictum furto ibid.
fornicatio ex natura ſua nocet vitæ prolis futuræ 434
fornicatio & contra temperantiam eſt & contra iuſtitiam ibid.
fornicatio quare conſtituatur principaliter in ſpecie intemperantiæ 434
fornicatio non inde leuior eſt furto quòd non de illa tantum pudeſiunt homines 435
fortitudo præſtantior eſt temperantia pagina 219
fortitudo non eſt neceſſaria niſi ad iuſtitiæ præſidium 221
fraterna correctio habet pro fine particulari emẽdationem fratris 329
fraude aut vi qui alterum in crimen coniecit, tenetur docere veritatem, & liberum permittere 349
furtum quid 430
furti etymologia ibid.
furti definitiones iuriſprudentium excluduntur 430
furtum & rapinæ ſpecie differunt 431
furti diuiſio in fraudulentam acceptionem & rapinam, inepta 431
furtum eſt ſpecies iniurioſæ acceptionis pagina eadem
furtum in quatuor ſpecies diuiditur, ſcilicet, ſacrilegium, peculatus, pelagium, abigeatus eadem
Furtum eſt detinere rem alienam inuito domino eadem
furtum eſt accipere rem propriam occultè quæ penes alium eſt ſiue ſit raptor ſiue depoſitum cuſtodiens 431
furtum ex genere ſuo peccatum mortale eſt 433. tametſi minimum peccatorum contra Decalogum 434
furtum non complectitur ſub ſe rapinam: ſed eſt ſpecies illi oppoſita 431
Ad furti rationem quia requiruntur 430
furtum non committit qui bona propria recuperat ab iniquo poſſeſſore, ſi via iuris habere ea non poteſt 435
furtum leuius peccatum quàm fornicatio 434. et leuius quàm rapina 446
furtum in indiuiduo poteſt eſſe fornicatione ſceleſtius. quin verò grauius, quàm adulterium vel homicidium 435
furti rationem non habet, ſpoliare quempiam priuatim & occulte, auctoritate principis, dicta cauſſa, lataque ſententia condemnationis pag. 435
furtim ſurripere a ſuis heris, quando liceat famulis quorumcunque dominorum, et quando non 435
furtim ſua recuperare quomodo liceat, etiam aliquando ſit licitum palam perſonæ priuatæ ibidem
In Furto aliqua pecuniæ quantitas tanta eſt, quæ per ſe abſque ull. perſonæ reſpectu cauſſa eſt peccati mortalis, ut duo treſve aurei ducati 439
furti grauitas augetur, etiam ſi parum ſit quod ablatum eſt, dum cauſſa eſt maioris damni eadem
Qui furatur minima ab homine puſilli animi, qui in minimis maximè offenditur, ſi habet animum ei nocendi per illa minima, charitatem violat, & peccat mortaliter pagina ibidem
furari a diuerſis exigua tunc incipit eſſe peccatum mortale quando quantitas accepta per ſe eſt magna abſque ullo perſonarum reſpectu 440
furum ſcelera, iure naturæ, reſpublicæ poteſt prout uiderit ſalubrius expedire, punire, eadem
furtum, permanens ſub ratione furti, fieri licitè non poteſt diſpenſatione diuina pagina 119
Pro furto ſecundum euangelium, etiam ſecundum

dum ius commune uita non exigitur 440

Fures olim in Hiſpania non occidebantur, ſed ſacrilegi qui ſacra deprædabantur pagina ibidem

Quòd fures modo ultimo ſupplicio officiantur, Baldus in cauſſa fuit, ob idq́ ab auctore reprehenditur ibid.

Fur gaudere debet priuilegio, ſi ſe in ſacrum recipiat eadem

Furari bona aliena uel eripere etiã ab illo qui bonis affluit, nemo poteſt extra extremam neceſſitatem 441

G

GAlilæos cæteris mortalibus prætulit Chriſtus in Euangelica functione propter myſterium 264

Gener fructus pignoris pro dote tradit in ſortem non computando iniuſtitiam minimè committit 539

Genus in peccatis quæ in facto conſiſtunt ex ſolo obiecto perpenditur 498

Genus in peccatis quæ in uerbis poſita ſunt ex obiecto adiuncta ſimul intentione, perpendẽdum eſt 498

Gentilibus ſolemne erat iurare per Iouem lapidem 780

Gratiam Dei amittere non licet pro ſalute mũdi ſpirituale 409

Gratia efficacior eſt atque ſublimior, quàm natura 33

Gradus præceptionum & prohibitionum humanarum 42

Grauitas delictorum ex obiecto primo penſanda eſt 413

H

HAbens rem alienam apud ſe iniuſtè, tenetur de damno emergente et lucro ceſſante 379

Habitus principiorum naturalium non diſtinguuntur a potentijs quibus inſunt 25

Hæredes uendentis cenſum perpetuũ illo mortuo ad quid teneantur 592. uide Cenſus.

Hæredes uſurarij ad quid teneantur 549

Hæredes quibus debeat reſtitutio occiſi fieri, qui cenſeantur 349

Hæredes triplices ſunt 372

Hæres perſonam ueri domini defuncti gerit 367

Hare es quibus damnis aut fracturis ſolent intumeſcere 925

Hæreſibus nouis obortis temporum curriculo, eccleſia magis ac magis illuminatur 178

Hæreſis ſtultiſſima eſt poſt Euangelium regni cælorum aliud præſtolari 178

Hæreticus uere dominus uſque ad condemnationem: tametſi legis uigore impediatur bona alienare 61

Hæreticus quamuis ab articulo patrati criminis dominium perderet, poſſeſſionem tamen tuto retinet legis auctoritate, qua confiſcationem prohibet ante ſententiam pagina eadem

Hæreticus ante condemnationem ut cunq; punitur cum bonorum diſtractio ſit illi inhibita 61

Hæreticus iuxta iuris normam requiſitus ſi inique ueritatem inficietur, fit reus pœna hæreticis decreta 61

Hæretici condemnatio retroagitur uſque ad articulum quo omni ignorantia nudatus ſtudio hæreſim aſſeruit 61

Hæretici aliqui negarunt miſſionem Spiritus ſancti, quam Chriſtus pollicitus eſt, completam fuiſſe in die Pentecoſtes 178

Hiſtoriographis quatenus liceat aliorum geſta hominum memoriæ tradere 505

Hypocrita irriſor Dei interpretatiue habetur 516

Homo ad fœlicitatem natus 13

Homo uti perfectione ſuſcepta optimum eſt cunctorum animalium: ita ſi alienus fiat a lege, omnium eſt peſſimum: ſæuiſſima enim eſt iniuſtitia quæ tenet arma quæ hominis per innatam prudentiam contingunt 74

Homo in practicis æterna Dei lege bifariam illuminatur eadem

Homo beneficio protegendi uitam propriam priuari nequit, ac proinde neque damnari, ut necem ſibi inferat aliamve læſionem corporalem, niſi eſſet earum quæ homines religioſi ac pœnitentiæ gratia ſumere ſolent pa. 62

Homo quæ de cauſſa non tantum uerum bonũ ſed ſpeciem boni expetat: cum id in cæteris rebus ſecus euenire compertum ſit 27

Homo peccato pollutus nõ eſt dignus pane quo ueſcitur per modum meriti 294

Homo non eſt dominus uitæ ſuæ, ſed cuſtos 298

Homo priuatus aut Reſpublica aut princeps non ſunt domini abſolutè uitæ ſubditorum eadem

hominum tres ordines ſecundum Socratem 304

hominum quiſque ius habet naturale dominādi, & qui modolibet alienandi res quarum legitimè eſt dominus 316

homo dominus eſt ſuæ famæ 355

hominem ad ſupernaturalem fœlicitatē creati ineffabile beneficium eſt 81

hominum tres ſunt ordines quantum ad temporalium cupiditatem diſtincti 100

hominem occidere non eſt intrinſecè malum 266

hominem, qui occiderit aliud agens ſi non debitam adhibuerit diligentiam, ſiue dans operam rei licitæ ſiue illicitæ a reatu homicidij non eſt immunis 419 & 420

hominem qui occiderit aliud agens ſi debitam adhibuerit diligentiam ne homicidium ſequeretur, ſiue daret operam rei licitæ, ſiue iniuſtæ, non eſt reus homicidij eadem

homo improbus fera beſtia peior 399

homines alliciendi ſunt premijs, terrendi ſupplicijs 17

homicidium grauiſſimum peccatum eſt inter uniuerſa, quæ homines aduerſum ſe inuicē committunt 509

homicidium dicit rem malam intrinſecè pag. 399

homicidium quod prohibetur, habet rationem indebiti 398

homicidium ſimpliciter caſuale qui commiſit, non eſt reus homicidij 419

homicidium ut imputetur caſuale tres conditiones requiruntur 419

homicidium ſi non ſequatur ex actione mea, non imputatur mihi 420

homicidium quod de per accidens uoluntariū eſt, quale peccatum ſit expendendum ex cauſſa 420

homicidij pœna, vide Irregularitas.

homicidium, quando ſubſequatur ex actione mea iudicio medicorum ſtandum eſt pagina 420

honor quid ſit 495

honor dupliciter alicui tollitur 496

honor ille ſolus uerus eſt, qui uirtuti debetur eadem

honorem fugientes circunſpecti eſſe debent pagina 932

honor ſatiſne reſtituatur petendo ueniam, diſſeritur 355

honorem acquirendi pulcher modus pagina 301

honoris & famæ differentia conſtituitur pagina 495

horas canonicas ſtatis temporibus, & locis clericos recitare quàm fuerit neceſſarium populo Chriſtiano, quibuſq; hoc munus conueniat 970 971. 972 & 973

horas aliquas ſoluere in cultum Dei, & ius naturale & diuinum, ac ſubinde ius humanū nos docet 972

horas canonicas eſſe in numero ſeptenario & antiquiſſima Eccleſiæ inſtitutio eſt, & ei quàm decentiſſimum 972

horas canonicas nocturnas damnant Vvicleffiſtæ: eo quod Deus noctem nobis ad quietem indulſerit 974

horæ canonicæ canebantur in Eccleſia primitiua per certas noctis uigilias, cuius ratio aſſignatur 974 & 975

horarum quæ die recitantur numerus & ratio ex utraque ſacra pagina ſumitur pag. 975

horæ diuinæ quibus horis ſingulæ recitandæ ſint 976

horæ canonicæ trina de cauſſa ſunt in ſeptenario numero 976

horæ canonicæ optimæ non minus quàm uetuſta conſtitutione per cantus eccleſiaſticos ſolenniter celebrantur 978

horarum reſponſoria unde fuerint inſtituta 979

horarum canonicarum antiphonæ compoſitæ ſunt a Græcis, immo & per Angelos cœlo delatæ 980

horarum canonicarum hymni unde ortum habuerint eadem

horis canonicis laudibuſq; diuinis nō ſunt immiſcenda profana, quæ ut in die Natalis domini cantari ſolent 981

horas canonicas ſoluere ex duplici capite homines tenentur eadem

horas canonicas ſoluere qui teneantur pagina. 986

horas canonicas non recitare in communi in aliqua religione prælati negligentia peccatum mortale eſt 986

horas canonicas ſoluere tenentur monachi profeſſi choro emancipati, etiā ſi non ſint in ſacris, et ſanctimoniales 985. *Non autem illi qui*

qui non ſunt profeſſi nec laici 986
horas canonicas ſoluere partim de iure diuino partim eſt de iure poſitiuo 987
horæ canonicæ non iiſdem Pſalmis aliiſq; ad hoc pertinentibus omnibus in eccleſiis & religionibus celebrantur: poteſt enim hoc iure Pontificio permutari 987.988
horarum canendarum modus his eſſe debet qui in eccleſia Metropolitana ſeruatur, atque in religionibus ſecundum cuiuſcunque ſtatuta pag. 987
horas canonicas ſoluere ſequendo morem Romanum non ſingulis perſonis abſque pontificis auctoritate liberum eſt 987
horarum canonicarum nimia prolixitas moleſtiſſima eſt, ſicut breue nimis earum compendium eſſet fugiendum 988. & hic ponitur cenſura Breuiarij Romani
horæ beatæ virginis recitandæ vim habent præcepti iam ex conſuetudine 989. Idem eſt de officio mortuorum
horas canonicas ſoluens, mentem, non dedita opera, dimouendo ab attentione, orandi præceptum non frangit 995
horas canonicas ſoluens eſt ob attentionis omiſſionem mortaliter peccet, non ideo neceſſitatem incurrit reſtituendi 995. & 996
horas canonicas non ſoluere per unum aut duos dies non debet iniicere ſcrupulum reſtitutionis, licet peccatum mortale ſit, & quidem qui relaxationibus cruciatæ bullæ gaudent credendum eſt eſſe tutos 1000
horarum ſoluendarum omiſſio ſi ultra duos dies procedat tum compoſitio cum ſummo Pontifice locum haberet, immo & cum epiſcopo ſtando in iure diuino ea.
horæ canonicæ quæ in communi recitãtur, ſtatis per eccleſiam temporibus perſoluendæ ſunt, alias culpa mortalis eſt. At priuatim tempora mutare & ordinem non eſt mortale pag. 990
horarum ordinem non eſſe in præcepto duob. temperamentis intelligendum eſt 990
horæ quæ in communi ſoluuntur in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ, priuatim uerò ubiq; dici poſſunt 991
horæ quæ priuatim ſoluuntur loco decenti & honeſto dicendæ ſunt ead.
horæ canonicæ dum ſoluuntur qualem quantamque exigant attentionem 992

I

IAcob vouit Deo, quod futurus ſibi erat in Deum 650
Iacob emens primogenituram ab Eſau non peccauit 869
ieiunium frangens ex gula non ſolum contra obedientiam ſed & contra abſtinentiam peccat, contra Duran. 851
iephtein vouendo ſtultus, & impius in reddendo 651
Imperator aut princeps nullus non eſt proprietarius dominus 312
Imperator quo pacto ſit ſuperior Chriſtianis regibus 312
Imperatorem arbitrantes mundi dominum, unde id ſibi perſuaſerunt oſtenditur 312
Imperatoris electio pontificia auctoritate a Græcis ad Germanos tranſlata eſt 313
imperare ut alij malum fiat, optareq; aut imprecari malum, quatenus malum illi eſt, peccatum eſt genere ſuo mortale 518
imperare optare aut imprecari malum ut rationem induit boni, licitum eſt & quandoque neceſſarium officium, quòd biſariam contingit 518
imperans ut malum fiat ficte quantum peccet pa. 518
imperatoria maieſtas non fulget totius orbis dominio 311
imperium aut imprecatio mali biſariam poteſt rationem boni induere 518
imponens ſibi ipſi falſum crimen quomodo peccet 105
imperium actus eſt intellectualis non voluntatis ut planiſſimè Ariſtoteles docuit 4
imperium neque eſt propoſitio apprehenſiua neque iudicatiua, ſed ind enim quod electionem ſubſequatur 4
impediens aliquem à beneficio ut digniori vel æquè digno detur citra uim & fraudem, non tenetur ad reſtitutionem 357
impoſſibile biſariam ſumitur 38
imprudentiæ duo gradus 777
impignoratio quid ſit 563
imagines a Chriſtiana religione eſſe relegandas quis prior dicere auſus fuerit, & quid deſtructores, qui earum fuerunt defenſores 136
imagines quomodo adorandæ ſunt ead.
infamia non præcedente alicuius perſonæ cum immanifeſtum eſt crimen diſquiri poſſunt perſonæ in ſex tantum caſibus 468

infamia quænam ſit ſufficiens ad diſquiſitionem criminis prudentum arbitrio æſtimandum eſt 470
Ad infamiam inde denarius numerus auctoritatem nactus eſt, quod ſufficit populum conſtitue re 471
infamiam legitimam non conſtat perditorum hominum clamor, ſed bonorum opinio ead.
infamiam per ciuilem iudicem irrogatam Papa abolere non poteſt 465
infamare ſe ex genere ſuo eſt peccatum 506
infamatur aliquis iuſte duobus modis 504
ille qui iniuſte infamatus eſt, & ſi ſuum crimen non confiteatur, non tenetur infamatori ad reſtitutionem 351
infamando alterum bifariam quis delinquere poteſt 504
infamare alium, quando contra charitatem tantum, quando verò contra charitatem ſimul & iuſtitiam ſit ibid.
infamare & licet & expedit ſycophantas, quando ſuis impoſturis reipublicæ perniciem adferunt 505
infamare nos ipſos an ſic licitum 504
infamia delicti non ſufficit, niſi paucis exceptis caſibus, ad inquirendum reum quem nulla reſperſit infamia 469
infidelium ordo triplex 444
infideles Afri, Sarraceni ac Turcæ, de iure Chriſtianis principibus ſubduntur ead.
infideles Afros, & Sarracenos certum eſt poſſe à nobis ſuis regionibus expoliari: & ſi nemo noſtrorum eorum bona priuata auctoritate deprædari aut diripere valeat ibid.
infideles qui nihil de Chriſto audierunt, neque nobis infeſti ſunt, non ſunt nobis ſubditi de iure eadem
ignorantia difficultatis rei de qua votum emittitur, excuſat hominem à voti ſolutione pagina 639
ignorans non adimplet præceptum quia ad hoc requiritur libertatis ratio 121
inclinatio appetitus ſenſitiui ad legem naturę pertinet 26
inclinationis naturalis diuiſio 406
inclinationes duæ in homine ſibi aduerſantes eadem
inclinatio hominis in bonum delectabile, bona eſt ſecundum ſe 406
Contra Inclinationē naturalem quando ſit peccatum agere ibid.
indicia quæ inquiſitionem præcedant qualia eſſe debeant 471
indicta cauſſa quemquam iudicare contra ius naturæ eſt 401
inducens alium ſcienter & prudenter in peccatum non eſt ſubiectus reſtitutioni pagina 343
infirmus quomodo poſſit cogi ut abſcindatur ei membrum, vide mutilare
iniuriæ ſatisfactio quomodo ſit facienda 348
iniuria quot modis & quando homini irrogantur 393
iniuria maior eſt in facto quàm in verbo 429
iniurias proprias vindicare cur prohibitum pag. 400
in iniurijs vindicandis pernicioſus abuſus nobilium ead.
iniurioſa acceptio diuiditur in furtum & rapinam 430
iniurius cui ſit qui ſe occidit 348
innocens duplex eſt 411
innocentem de quo nulla eſt ſiniſtra ſuſpicio occidere flagitium eſt ead.
innocentem tradere tyranno excidium ciuitati minanti, iniuſtum eſt 412
innocentem poteſt reſpublica non defendere pag. 412
innocentes in bello licet aggredi & occidere ibidem
innocens probatus nocens condemnandus eſt pa. 350
interrogatus iniquè qualiter proprio actu poſſit ſe legitimè eripere 473
inuaſus tenetur occidere aggreſſorem quando inuaſus eſt reipublicæ neceſſarius 457
inuentum quando nullius fuit occupanti conceditur, ſi tamen occupantis ius ſit in regionibus illis quibus iſthæc inuenta reperiuntur pagina 437
inueniens theſaurum, ſi retineat, furtum non committit ead.
inuenienti theſaurum in agro proprio licet eum ſibi retinere. Inueniens autem in agro alieno ex induſtria quæritando inſcio domino nil poteſt ſibi retinere. Inueniens verò, aliud agens, dimidiam partem debet habere eadem
inueniens quæ præſumūtur habere dominos, ſummam diligentiam in inueniendis dominis adhibere debet: qua facta, nec inuento domino ſibi retinere poteſt 437
inuenti lapilli in littore maris inuentoris ſunt 436

De

De inuentis in ſuperficie terræ quotam aliquam principem exigere iniuſtum eſt: neque lex de hoc lata in conſcientia obligat ead.
De inuentis in venis terræ, vt ſunt metalla, vſus obtinuit vt quinta pars principi obueniat pa. 437
inuentarum rerum duplex eſt genus 436
An inuenta quorum domini non comparent ſint pauperibus reſtituenda necne, pulchra diſceptatio 438
inuitus nemo poteſt pœnitentiam ſibi iniunctam implere 121
irregularitas quæ ſine delicto contrahitur non habet rationem pœnæ 53
irregularitas ſicuti & excommunicatio ipſo facto incurritur 64
irregularis quando debeat cenſeri qui dat operam rei illicitæ 421
irregularitas quando incurratur ex membrorum mutilatione 424
irregularitas non eſt culpa, neque propriè pœna 405
irregularitas quia propriè non eſt cenſura, non intelligitur in bullis quando conceditur facultas abſoluendi ab omnibus cenſuris & pœnis eadem
irregularitas quando incurratur & propter quę 404
irregularitatem non incurrit qui alium occidit ſe defendendo quamuis tempore Diui Thomæ in uſu erat contrarium 418
irregularitas incurritur propter homicidium quod ſequitur etiam de per accidens ex opere percutientis 420
irregularitas non incurritur propter homicidium niſi uerè ſequatur homicidium etiam ſi miraculosè homo ille non moriatur eadem
irregularitas non incurritur quando datur opera rei honeſtæ & ſtudioſa adhibetur diligentia 421
irregularitas ut incurratur, debet eſſe homicidium voluntarium 422
irregularitas quando incurratur propter negligentiam ead.
irregularitas non incurritur à clericis petentibus bonorum ſuorum reſtitutionem in iudicio: etiã ſi malefactores patibulo aſſignatur pag. eadem
irregularitas non incurritur propter culpam venialem ead.
irregularitas non ob id incurritur quòd ſanitatis gratia abſcinduntur membra 425
irregularitatem non incurrit qui in verberando filium clericum, vſque ad ſanguinis effuſionem proceſſit 428
irritationis vocabulum quid deſignet: & qualiter à diſpenſatione & cæteris diſcriminetur 75
iubens & conſentiens non ſemper tenetur ad reſtitutionem 386
iudæi in ſolo opere exteriori ineſſe culpam cenſebant, minimè autem in affectu 187
iudæi dupliciter errabant circa iudicialia pagi. 188
iudæi cur minus euacuant carnes ſanguine pag. 395
iudæis condecens fuit ut temporalium promiſſionibus ad legis obſeruantiam adducerentur pa. 98
iudæis an fuerit uſura permiſſa pagina 529. & 530
iudex non debet rei euidentiam expectare ſed humanam certitudinem quæ per idoneos teſtes fit 234
iudicis arbitratui relinquuntur quæ legibus comprehendi non ualent 35
Quoties iudex reum condemnat iuſta ac iuridica ſententia ad pœnam quæ non eſt mortis, læſioniſue corporalis inflictiua, tenetur reus ipſe ſententiã exequi etiam ſi ad agendum damnetur 61
iudex in iudicio concepto per coniecturas quæ virum probum inducunt, non debet ad punitionem procedere, ſicut neque Salomon proceſſit 235
iudici, irretito occulto & grauiſſimo ſcelere licet ſubditos condemnare etiam de eodem crimine niſi excommunicatus ſit aut ſuſpenſus pagina 230
iudicem decet ut talem ſe gerat, quales uult ſubditos eſſe 231
iudex publicus peccator alios condemnans mortaliter peccat ex genere ſuo, ſi ſit in grauioribus aut ſimilibus criminibus, ſecus in diſſimili materia, & non infami ead.
iudex duplici ſcientia utitur, & uniuerſali iuris & particulari facti 450
iudex tenetur ſic ſancte ſequi ſcientiam iuris uniuerſalem, ut neque ſuum proprium arbitrium, ſi contrarium eſt, conſulere poſſit eadem
iudex in particulari facto poteſt ſe ſuo ingenio & prudentia iuuare in examinandis in-

ſtrumentis & teſtibus, quod maximè tene-
tur facere cum innocens ſibi notus accuſatur eadem
index tenetur damnare innocentem probatum nocentem 350
index debet in omni cauſſa contra veritatem ſibi notam euidenter ſecundum allegata & probata ſententiam pronuntiare 451
index, qui innocentem ſibi cognitum, probatum tamen nocentem idoneis teſtimonijs condemnat non agit contra conſcientiam pagina 453
index in criminibus nequit quempiam iudicio condemnare niſi accuſatum 454
Nullus index ſiue ſummus ſiue infimus antequã pars læſa iniuriam remittat, poteſt pœnam condonare 456
in iudicis ſupremi arbitrio eſt, non item in arbitrio inferioris poſtquam accuſator ab accuſatione deſtiterit pœnam iuris relaxare pagi. 456
index ſupremus aliquando accuſatore reclamante poteſt accuſationem abolere 457
in indice quatuor ſunt neceſſaria, videlicet iudicandi poteſtas, ueritas & fama, & executionis vis 446
index condemnare non poteſt quem euidenter ipſe ſcit eſſe reum, quando reus non probatur legitimis teſtimonijs 449
iudicis ſcientia non reputatur ſufficiens teſtimonium 450
iudicatus, aut loca eorum qui regi ſunt à conſilijs vendere illicitum eſt, atque ſcandalum pagi. 275
iudicare quempiam niſi eum qui iudici uel ſimpliciter uel in tali caſu ſubditus eſt, non eſt licitum 446. 447
in iudiciali foro quatuor modis contingit uni alteri eſſe ſubditum 447
iudicando Chriſtum Pilatus peccauit ead.
iudicio diuino ſunt per multa delicta &c. pagina 469
iudicium actus eſt maxime proprius iuſtitiæ pa. 227
iudicij nomen primo ſignificat rectam finitionem iuſtorum, deinde rectam deſinitionem aliarum virtutum circa propria obiecta pagi. eadem
iudicium rectum duas uirtutes requirit, & quæ iudicium præferat, & quæ potentiam iudicantis diſponat ad iudicij rectitudinem pagina 228
iudicium particulare ſtudioſi in reliquis uirtutibus ſolum requiritur, in materia autem iuſtitiæ neceſſarium eſt etiam ſuperioris 229
iudicium, ut rectum ſit, tria exigit, nempe ut procedat ex iudicis auctoritate, & ex iuſtitia affectione, & ex prudentia rectitudine pagi. 229
iudicij ſubſtantiam ſubuertit quiſque iudicium, ſi iuri alterius partis quidquam adimat quod alteri tribuat ead.
iudicium ſine præſidẽtis auctoritate uſurpatum, ſine iuſtitiæ ſubſtantia, iniquum ſine prudentia, & iuris ordine ſuſpectum: ſi uerò ex leuitate & non legitima probatione, temerarium dicitur 229
iudicij ſingularium conditionum defectus genere ſuo facit peccatum mortale ead.
iudicium ex malo affectu prolatum eſt peccatum ſecundum affectum ead.
iudicium temerarium quadrupliciter eſt æſtimandum, primo de ſua ſubſtantia, ſecundo de cauſſis, tertiò ex coniecturis, quarto ex obiecto pa. 231
iudicij temerarij quatuor ſunt gradus 231. & 232
iudicij temerarij primus gradus eſt quando animus eſt pendulus, neutri conditionis parti aſſenſum præbens 233
iudicium temerarium idem eſt quod, ſine legitima cauſſa inconſulto conceptum 233
iudicij temerarij duo primi gradus, licet à Diuo Thom. ſub primo comprehendantur, tamen inter ſeſe non parum diſtat interualli pag. eadem
iudicium temerarium ut ſit mortale crimen tria exigit, ſcilicet ut ſit certum, ut ex leuioribus colligatur coniecturis, ut ſit de re graui pagi. 234
iudicium certum in ſpeculatiuis, hoc unum requirit, ut nihil prorſus habeat ambiguitatis admiſtum, in moralibus autem parum pro nihilo reputatur ea.
iudicium temerarium ſi ſit repentinum, mortale non eſt: ſed poſtquam ſedato animo ex deliberatione ſententia confirmatur ead.
iudicium, quando ex leuitate cauſſarum fiat mortale, non poteſt ſtabiliri certa regula. eadem
iudicium à culpa excuſant illæ coniecturæ & indicia, quæ virum prudentem & probum ut ſic iudicaret induceret eadem

In-

Digitized by Google

Iudicium vtrum veniale an mortale ſit, non poteſt certa diffiniri regula 235
iudicij grauitas ex infamia perpenditur ead.
iudicium de peccato quod non eſt infame non eſt mortale ead.
iudicium de malo, quod non eſt peccatum ſed naturale, poteſt eſſe delictum ead.
iudicandum non eſt ſecundum legem ſcriptam quando legi naturæ aduerſatur 239
iudicare propinquius conuenit rationi, & prudentiæ, à qua profertur, ſed potiſſimum conuenit iuſtitiæ vnde habet ut ſit rectum pag. 241
iudicare circa diuina charitati conuenit pagina 241
iudicium nullum ſine certitudine eſſe niſi ueniale, exceptionem habet, quando grauiſſimum malum de honeſtiſſima perſona ſuſpicatur pa. 235
iudicium temerarium non eſt malum quia prohibitum, ſed prohibitum quia malum pagina 236
iudicium temerarium eſt ex his quæ ſunt contra ius naturæ 235
iudicium temerarium etſi in publicum non prodeat, per ſe eſt peccatum mortale 235
iudicium de re dubia ferendum non eſt, ſed dubium in meliorem partem interpretandum 236
iudicium uſurpatum non ſolum peruerſum eſt, verum & nullum 242
iudicialia præcepta, partim cum moralibus, partim cum ceremonialibus conueniunt pagina 155
iulius Cæſar per iniuriam obtinuit dominatum 313
iuramenti obligatio differt à uoti vinculo pagi. 643
iuramentum de re prorſus vana, non inducit obligationem 644
Non omne iuramentum aſſertorium licet ſit uanum atque illicitum, eſt peccatum mortale 782
iuramentum ab eo petere quem neſcis falſum iuraturum, nullum eſt peccatum 789
Ab eo autem quem ſcis mendaciter iuraturum, peccatum eſt mortale ead.
Iudici verò nullum eſt peccatum ead.
iuramenta libera, id eſt, quæ extra iudiciũ fiunt per quàm cariſſimè excuſari poſſunt à culpa 786
iuramentum dupliciter intelligitur habere deteriorem exitum 755
iuramentum promiſſorium ſimulatorijs verbis conceptum animo non implendi, nec ſe obligandi, an ſit mortale 765
iuramentum triplici ex cauſſa exiſtimandum eſt 758
iuramentum coactum frangere mortale eſt pag. 759
iuramentum licet ab idololatra per ſuos deos exigere, ſecundum Auguſt. 779
vnde ſit conſequens quòd etiam idololatra & gentilis teneatur iuramentum ſuum ſeruare 780
iuramenta Hiſpanorum 781
iuramenta triplici ex capite variantur 737. & 738
iuramentum apud Romanos tanta habitum fuit ſanctitate, ut non niſi ingenuis & nobilitate inſignibus deferretur 772
iuramentum per falſos deos an mereatur nomen periurij 775
iuramentum duplici modo alterius nomine præſtari poteſt 778
iuramentum ſecundum ſe licitum eſt & honeſtum 739
iuramentum & uotum dupliciter differunt pag. 768
iuramenta poſſint ab homine relaxari eadem & 769
in iuramentis non licet diſpenſare abſque legitima cauſſa 770
Sed quid ſi Papa ſine cauſſa ualida diſpenſet, an teneat diſpenſatio? minime 771
iuramenti definitio 735
iuramentum aliud aſſertorium: aliud verò promiſſorium 736
iuramentum non eſt neceſſarium ad ea quæ ſunt neceſſaria, perque rationem inueſtiganda pag. 736
iuramenta ſuæ reddere altiſſimo quomodo ſit intelligendum 737
iuramentum aliud ſimplex, aliud execratorium eadem
iuramentum eſſe à malo ex ſententia Diui Auguſtini quomodo ſit intelligendum 744
iuramentum falſum, illicitum & temerarium in quo differunt 745
in iuramento tres comites nempe veritas, iuſtitia & iudicium quomodo intelligantur neceſſariæ 745
iuramentum eſt actus religionis ſeu latriæ pag. 746

Digitized by Google

iuramentum omni iure religio cenſetur pagina 747

iuramentum non eſt per ſe appetendum ead.

iuramenti uſus neutiquam in ſtatu innocentiæ fuiſſet 748

Qui bene iurat bene credit, quàm plaſphemè ſoleat interpretari ead.

iuramentum quando habeat uim obligandi pag. 751

in omni iuramento aſſertorio duæ inſunt ueritatis rationes 753.754

iuramentum incautum fit tribus modis 754

in iuramento promiſſorio tria extere ſunt conſideranda ſcilicet promiſſio, iuramentum, & executio 762

iuramentum ratione grauitatis materiæ aliquando grauius eſt frangere quàm uotum pagina 766

iuramentum licet ſit obligatorium: poteſt tamen eius obligatio per diſpenſationem extingui pa. 768

iurabis per nomen Dei tui quomodo ſit intelligendum 738

iurare turpius eſt Chriſtianis, quàm antiquis pa. 744.745

iurare per creaturas in Deum relatas licitum eſt 751

iurare quibus modis contingit 738

iurare aliquando eſt præceptum 741

Sed quale præceptum? naturale & diuinum, perinde ac mandata decalogi ead.

Ego autem dico uobis non iurare omnino, Matt. 5. quomodo ſit intelligendum 742

iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiam Deo debitam, eſt idololatriæ impietas pagina 751

iurare per creaturas catholice dupliciter contingit ead.

iurare per capillum & per caput Dei blaſphemia eſt ead.

iurare per Deum grauius eſt, quàm per euangelica 774

iurare quæ perſonæ non poſſint 770

iurare non licebat Romanis, per Herculem ſub tecto, ſed ſub dio quaſi in Iouis præſentia pa. 772

iurare per falſos deos magis impium eſt, quàm peierare 779

iurare in ſanctis ſolenniter, niſi à ieiunis fiat, non reputatur honeſtum 771

iurare non decet perſonas egregiæ dignitatis eadem

iurandi hodiernus abuſus 773

iurandi ratio efflagitat ut certo ordine & forma fiat 786

iurans ſi non habeat iurandi animum, an tenetur illud implere 771

iuramentum ducendi uxorem licitum eſt, non tamen ſeruandum, dum maius bonum impedit 648

iurare legitimè officium uirtutis eſt 138

iurare prohibuit Chriſtus non ſolum per creaturas, ſed per Deum ead.

iurandi officium non eſt per ſeipſum uirtus; niſi cum ſuis comitibus 139

iurare in ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet uirtus pa. eadem

iuramentum nobis Dei beneficio conceſſum eſt natura lapſa ad fidem noſtram roborandam eadem

iuramentum à iure dicitur 139

iuramentum præmiſſo iniuria fit Deo, ſi aliud teſtimonium exquiratur 140

iuramenti tres comites 139

iuramentum de re iniuſta implere peccatum eſt 139

iurare aliquod patrare peccatum mortale, quamuis non perpetretur eſt mortale 139

iurare aliquod facere peccatum ueniale, etiam ſi non impleatur peccatum eſt ueniale pagina 139

iurandi frequentia præſentiſſimum habet periculum peierandi eadem

iurare falſum etiam in re minima, peccatum eſt mortale 140

iuriſdictiones ciuiles frequentius ſecularibus, quàm eccleſiaſticis committendæ ſunt pagina 966

ius dupliciter accipitur 191

ius eſt obiectum iuſtitiæ 193

ius aliud naturale, & aliud ſcriptum 194

ius primum omnium diuiditur in naturale, & poſitiuum ead.

ius omne naturale eſt diuinum 196

ius gentium & à naturali diſtinguitur, & ſub poſitiuo continetur 196. & 197

ius gentium, & ciuile, trifariam diſtinguuntur eadem

ius omne quo ciuitas utitur, uocatur ab Ariſt. ius politicum 198

ius paternum quo ad naturale, ſemper manet inter parentes & filios emancipatos: ſed quo ad ciuilia ius ſimpliciter, & iuſtum, eſt inter illos 200.201

iuriſgentium aliquando eſt licita diſpenſatio, & aliquando non 198
iure naturæ homines eſſe ſeruos, quomodo ſit intelligendum 199
iuris ignorantia non tollit omnino culpam, neque omnis ignorantia facti 224
iuriſconſulto præferendus eſt Theologus ad epiſcopalē munus cæteris paribus 262
ius in liberos non dicitur dominium 285
ius humanum duplex: ius ciuile, & ius gentium 293
ius naturæ, & ius gentium penes quid diſcriminentur 304
ius gentium & ius ciuile quo pacto differant eadem
ius legitimum Chriſtiani imperij quod ſit pagina 313
ius gentium multorum nequiuit diſpertiri dominia: ſed ſemper remanent communia iure naturæ 305
iure gentium propriè dominia diuiſa ſunt, ut meum & tuum audiretur in orbe 293
iure gentium conſtituta eſt ſucceſſio hæreditaria filiorum in bona paterna 305
ius primogenituræ quare maſculinæ ſerie tranſfunditur vide Maioratus
ius patronus vendere eſt ſimonia 869
ius vſuſq; iuris, non ſunt idem 839
iuſtitia originalis 406
iuſtitia dupliciter ſumitur 191
iuſtitia in tribus differt a reliquis uirtutibus pa. 192
iuſtitiæ rectitudo, reperiri poteſt ubi adeſt mala intentio, & finis prauus. reliquarum verò virtutum rectitudo, non manet ubi deeſt aliqua circunſtantia 193
iuſtitia diffinitio, quæ a iuriſperitis aſſignatur bona eſt, ſi ſanè intelligatur 201
iuſtitia duplex infuſa & acquiſita 129
iuſtitia aliter paruulis, aliter adultis infunditur 130
in iuſtitia diſtributiua nulla eſt repaſſionis forma 251
iuſtitiæ commutatiuæ non ſemper fit iuſta reparatio, ubi offenſor idem præciſè perpetitur quod alter ab illo perpeſſus fuerat eadem
iuſtitia diſtributiua non attendit quid ciues contulerint 252
iuſtitia commutatiua non propriè eſt in Deo eadem
iuſtitia diſtributiua non id tribuit quod debetur, ut antea propriè a ciue poſſeſſum: ſed quod eſt totius reipublicæ, cuius ciues ſunt partes pag. 247
in iuſtitia commutatiua debitum inde ſurgit, quod res fuit poſſeſſio alterius ea.
in iuſtitia tam diſtributiua quàm commutatiua qualitas perſonæ attenditur: ſed diuerſimodè eadem

L

Labor manuum ad quatuor eſt vtilis pag. 714
Laicus non poteſt præſcribere ius exigendi decimas 331
Lanarum mercatus qui anticipata fit ſolutione aliquando licitus eſt: etiam ſi ea ratione lanæ vilius emantur quàm ſi ſolutio non anticiparetur 583. vide Emere
lamechreus homicidij, quia non ſufficientem adhibuerit diligentiam 422
laruarum maleficia unde fluxerint 796
latheranenſe concilium non eſt in omnibus receptum 560
latrocinia olim apud Germanos nullam habuere infamiam 15
latronem occidere ob defenſam bonorum temporalium, iuſtum eſt 417
latrones publici capite plectuntur 441
legalium obſeruatio quando poſt Chriſti paſſionem fuerit licita 163. & 167
legalia obſeruando quomodo Petrus fuerit reprehenſibilis & peccauerit 166
laudabile & honorabile in quo differunt pagina 279
legis multiplex diffinitio 3
lex a legendo uel a re eligendo dicta ead.
Eſtque æquitatis iniquitatiſque regula 4
lex eſt uniuerſitatis propoſitio ac dictamen rationis practicæ per modum habitus inhærens 6
lex omnis quo ſolida ſit & firma in commune bonum debet ſubditos promouere 7
leges condere reipublicæ eſt, aut eius uicem gerentis 8
leges ſapientum iudicio ex uiſceribus naturalis iuris eliciuntur; cæterum firmitatem non ab eis, ſed ab his qui iuriſdictione pollent ſortiuntur pag. 9
lex bifariam eſt in homine 9
Lex uim habet coerciuam 910
Lex ante promulgationem nullum habet uigorem 10
Et quando cenſenda ſit magis promulgata pagi. 10

Lex poſt idoneam promulgationem obligat vniuerſos: tametſi citra culpam ignorantes ex.uſantur contra Panormitanum, & alios eadem
legis diffinitio è iure ciuili deprompto explicatur 12
leges Romanorum Imperatorum poſt duos menſes valere incipiunt in republica, ut iure ciuili ſancitum eſt 10
leges pontificiæ irritationis ab articulo promulgationis robur habent, niſi contractus irritati per eas eſſent tales, quòd cederent in iniuriam tertij 11
leges, priuilegiorum reuocatione, nullæ ui pollent quo ad fuerint promulgatæ, non ſolum in prouincia, ſed etiam in diœceſi pagina 11. & 12
legis effectus eſt, reddere homines ſtudioſos, & bonos 13
legis actus quatuor 14
lex nonnulla permittit mala ad obuiandum grauioribus incommodis ea.
legis ſpecies quatuor, & earum inter ſe diſcrepantia 16 & 19
lex fomitis non eſt propriè lex, ſed per metaphoram 19
lex tam diuina quàm humana duplicem vim habet in tranſlatione dominiorum 316
lex poteſt & voluntatem domini cohibere, & ipſum inuitum ſuorum dominio priuare eadem
lex non ob quamlibet cauſſam, etiam iuſtam mutanda eſt: ſed cum fuerit tanta ut detrimentum quod ex legis mutatione ſuaptè natura accedit, abunde compenſetur 71
lex non eſt idem quòd ars boni & æqui 193
legi omnes ſubijciuntur, etiam princeps ipſe, quantum ad vim directiuam 65
legi non ſubduntur iuſti, quantum ad vim coerciuam, ſimiliter neque princeps ead.
A lege liber non eſt iuſtus, ut Lutherus impiè dogmatizauit 67
lex communi bono officit nullam habet obligandi vim 68
legem in particulari deficere, non eſt idonea ratio ut quis ei poſſit contra venire: bene tamen ſi ceſſat in genere: ſed neque tunc perdit ligandi, quo ad princeps aut conſuetudo eam aboleat eadem
legis præuaricator eſt qui ſeruatis in cortice eius verbis mente legis ſententiam circumuenit eadem
lex tota abſque gratiæ ſubſidio ſpeciali impleri nequit ut longo tempore abſque peccato viuamus 124
lex æterna ſumma ratio in Deo exiſtens 19
Neque cum diuina conuertitur ead.
lex æterna ſolis hominibus poſt angelos nota eadem
lex æterna ratione differt à rationibus rerum quas in Deo dicimus 20. & 21
lex omnis ab æterna deriuatur ead.
lex non dicitur præciſè æterna, quia neque habuit principium, neque habitura ſit finem, ſed præſertim quia eſt immobilis omniſque variationis expers ea.
lex diuina poſitiua, effectus ac participatio legis æternæ ead.
lex fomitis quid ſit, & qualiter deriuetur ab æterna 22
leges iniquæ non ſunt dicendæ leges, ac proinde neque ab æterna dimanant, niſi quatenus præ ſe ferunt quandam poteſtatis imaginem eadem
lex permiſſiua etiam ab æterna lege ortum ducit illa ſcilicet quæ malum impunè permittit eadem
legi æternæ neceſſariæ cuncta creata præter Deū ſub ſunt. fol. 22. non autem diuinæ perſonæ 22. & 23
legi æternæ uniuerſæ actiones humanæ ſubijciuntur 23
lex æterna brutis & inſenſibilibus rebus promulgatur per ſigillationem inſtinctuum & uirtutum actiuarum: qui tamen inſtinctus non habet proprie rationem legis 23
legi Dei æternæ, monſtra & caſualia & id genus reliqua ſubduntur 24
Quo ſenſu Paulus, dixerit eos qui ſpiritu Dei aguntur non eſſe ſub lege ead.
Sub lege æterna non ſolum ſunt uiatores, ſed beati & damnati ead.
lex naturalis in hominum animis inſculpta eſt. Quæ neque potentia eſt, neque habitus, neq; paſſio, neque idem quod ſynderesis 25. licet inſit per modum habitus 26
lex naturalis una eſt 27
Lex naturæ quo ad prima principia, non ſic eſt mutabilis, ut id quod fuit iuris naturæ ceſſet eſſe talis iuris: bene tamen quantum ad concluſiones: tametſi id rarò eueniat pagina 30
lege naturæ cuncti mortales tenebantur 89
lex naturæ, natiuo inſtinctu & luce, promulgata eſt;

eſt:unde fit de primis principijs naturalibus neminem poſſe ignorantiam prætexere 11.& 12

lex naturæ quantum ad prima principia nequit prorſus ex animis hominum extirpari: ſecus quantum ad concluſiones 30

præter legem naturæ neceſſarium fuit humanas condere & hominis naturę congruentiſſimum 33

lex naturæ maleficorum conſcientias exulcerat, quo ſenſu dixit Auguſtinus, inordinatum appetitum pœnam eſſe peccati 34

lex naturæ dictabat Iudæis præcepta moralia: fuit tamen opus ea in tabulis legis antiquæ deſcribi 93

lex diuina duplex 79

lex alia altior præter naturalem & humanam neceſſaria fuit, quæ diuina poſitiua nuncupatur ead.

lex diuina poſitiua in duas ſecatur; licet ſpecie nō diſtincta 81

legis diuinæ poſitiuæ & æternæ differentia pag. 80

lex diuina non cenſetur promulgata, cum eam Deus alicui reuelat: ſed cum ille ſolenniter eam diuulgat 12

lex diuina de uniuerſarum virtutum operibus ex æquo præcepta ponit 101

lex vetus per legem Chriſti ceſſauit 159. non modo quantum ad legalia, & ceremonialia; uerum ſi vim eius obligatoriam ſpectes, tota tunc temporis antiquata fuit ead.

lex vetus tempore paſſionis ceſſauit: & tunc noua cœpit 11.157.159

lex uetus tot uirtutes inſtituit, quot Chriſtus expreſſit in lege noua 101

lex uetus non conferebat gratiam 94

legis antiquæ cuſtodes per fidem Chriſti præmia conſequebantur æterna, tranſgreſſoreſq; perpetuis afficiebantur ſupplicijs 98

legis veteris & nouæ ſupplicia, diſcriminantur eadem

lex vetus ſancta, iuſta atque bona fuit 82

legis veteris auctor Deus 84

legis veteris & nouæ diſcrimen 83

lex cum dabatur Moyſi, quæritur num Deus, an angeluſve loqueretur ei 84

lex vetus ſoli populo Iſrael data eſt 86

legis antiquæ præceptorum diſtinctio 88

lege veteri currente, gentiles ſine ipſa, ſicuti ante ipſum potuerunt ſalutem obtinere pagina 90

lex vetus eo quod ad plura obligaret, non fecit Iudæorum deteriorem conditionem, quàm gentium ead.

lex vetus data eſt ſub initium quartæ ætatis: quæ tribus ætatibus permanſit in mundo pagina 91

legis antiquæ trina præcepta neceſſaria 92.93. & 96

legis veteris nomina omnia reducuntur ad tria 92

lex ſcripta ſicut nihil roboris iuri naturali præſtat, ſic neque robur eius quoquo pacto minuit 241

legis ſcriptæ vigor non exigit melius id eſſe quod diſcernit, quàm contrarium ead.

lex quamuis iuſte ſit poſita, ſi tamen in euentibus particularibus eſt contra ius naturæ, licet contra illam facere ead.

lex noua in cordibus inſculpta eſt, & hoc à veteri quæ in tabulis ſcripta erat differt pagina 174

lex Chriſti leuis ac dulcis 183

legem nouam ab initio mundi dari non decuit pa. 176

lex Euangelica vſque ad finem mundi perſiſtet 177

legis nouæ ſtatus nihil uetat quominus mutetur perinde atque ſtatus legis veteris pagina 178

legis nouæ ſtatus & ſi latior potentiorq́, expectetur, nullus tamen futurus eſt, ubi gratia copioſior ſit, quam hactenus præceſſit pagina 178

lex Chriſti ante finem mundi ab omnibus eſt exoſculanda 178

lex Euangelica neq; prorſus eſt alia à ueteri, neque omnino eadem ſeu ſic ab illa diſtans, ut perfectum ab imperfecto 179

lex vetus lex timoris erat, noua uerò amoris & charitatis 180

lex antiqua quare dicatur teſtamentum uetus: & lex euangelica teſtamentum nouum 181. & 182

lex uetus quare dicebatur lex factorum, noſtra vero dicitur lex fidei 180

lex noſtra fuit antiquæ complementum, quantum ad finem, & quantum ad præcepta pag. 181

lex noſtra continebatur in ueteri, non quidem actu, ſed uirtute ead.

lex repudij non præcipiebat uxorem repudiare, ſed id permittebat: idque noua correxit

ut

ut non haberet locum niſi quo ad thorum pa. 181
lex antiqua grauior erat quàm noua ſi difficultas parte obiecti perpendatur 182
lex Euangelica præter naturæ legem non niſi ſacramenta imperauit ead.
lex noſtra quodammodo grauior eſt ueteri, ſi difficultatem ex modo agendi exiſtimes: illis tamẽ præcipuè qui non ſunt uirtutum habitibus imbuti ead.
lex Chriſti quo tempore cœperit obligare 12
lex Chriſti tria tantum continet, moralia ſcilicet præcepta, ſacramenta, & conſilia 183
lex Euangelica à ueteri duodecim differentijs diſtat ead.
lex Euangelica in operibus exterioribus ceu fundamenta iecit ſeptem ſacramenta 184
legis Euangelicæ maieſtatem non decuit ut aliæ ceremoniæ per ipſam inſtituerentur, quàm quæ adminiſtrandis ſacramentis erant neceſſariæ 185
lex Euangelica appellatur a Iacobo lex perfectæ libertatis propter trinam rationem 185
lex Euangelica vniuerſos humanos mores intus & incute perfectiſſimè informat 187
lex Euangelica miro ordine procedit ad inſtitutionem hominum circa actus interiores & exteriores ead.
lex Euangelica iudicialia præcepta aliqua correxit, ceremonialia verò minimè, ſed ablegauit eadem
lex noua non modo naturalia conſilia explicauit, verum & alia recenter adhibuit ead.
leges quatuor diſtinctæ apud Paulum 6
lex humana non ea viget certitudine, qua concluſiones ſpeculatiuæ 33
legem ſatius eſt quàm hominem dominari: idque rationibus egregijs ſuadetur 34
lex omnis humanitus poſita, ſi ſit recta, a lege naturæ deriuatur ea.
legum multitudo vitioſa 40
lex plana eſſe & obſcuritate vacare debet, ne muſcipulæ moræ captet ignorantes 39
lex & conſuetudo vt differant ead.
lex quare aſſimiletur regulæ Lesbiæ ea.
lex debet in communi conſtitui 42
lex humanæ quadruplex diuiſio 40
lex non reſpicit ea quæ raro: ſed quæ frequenter eueniunt ead.
lex humana ea præſertim ſcelera animaduertit, quæ reſpublicæ tranquillitati ſunt aduerſa pa. 41
lex humana omnis uirtutis actus præcipit: tametſi non ſingulos ead.
lex non præcipit habitum ſed actum 13
lex humana diſſimiliter ſe habet circa præceptionem virtutum, & prohibitionem uitiorum eadem
lex humana ſiue ciuilis ſit, ſiue canonica; ſi modo ſit iuſta, ut poll.t ligandi ſubditorum conſcientias ea.
legis iuſtitia ex omnibus ſuis cauſis perpendenda ead.
lex humana iniuſta non obligat in conſcientia pa. 20
licet leges quæ humano tantum bono aduerſantur, non obligent in conſcientia, aliquando tamen illis parendum eſt ratione uitandi ſcandali: ſecus ſi bono repugnans diuino eadem
lex humana ad ſuam cuſtodiam aſtringere ualet, etiam cum proprij capitis detrimento pa. 48
legem humanam mutari quandoque licitum eſt 69
leges humanæ de ſolis iuſtitiæ actibus primaria intentione præcipiunt, de reliquis verò uirtutibus non niſi quatenus ad iuſtitiam referuntur 102
legis humanæ rectitudo non eſt ad modum naturalis rectitudinis in quantitatibus corporeis repertæ 72
legum artiumq; diſcrimen quantum ad uariationem ead.
lex ſi decerneret nullam in futurum conſuetudinem contra eam fore ualituram, nulla conſuetudine abrogaretur 74
Quamdiu legis ratio durat nequit conſuetudo contra præualere 74
Super lege humana ille cui regimen incumbit, poteſtatem habet diſpenſandi 75
lex canonica & eccleſiaſtica obligat ſub reatu mortalis noxæ, quæ aſſertio fidei contra aliquos hæreſiarchas ſatis roboratur, de ciuili autem lege non eſt par fidei certitudo pagina 49
lex eccleſiaſtica pariter & ciuilis homines deuinciunt. & non tantum quatenus diuinæ interpretes, ut commentus eſt Gerſon: ſed quatenus humanæ 49
lex eccleſiaſtica non obligat cum diſcrimine mortis, niſi contemptu legis aut iniuria fidei interueniente 48
In legibus quæ eccleſiæ quàm maximè referunt,

Papa nec concilium diſpenſare poſſint, ſic ut eas protinus mutent 71.72
leges ciuiles quid de filijs clericorum & religioſorum ſtatuant 318 & de filijs nothis ſecularium ibidem
leges non prohibent dominij translationem in ludis 321 vide, Ludus
legum obligatio omnis, auctore Deo eſt 338
leges uectigalium obligant in conſcientia pagina 367
leges pœnales omnes ad culpam obligant, niſi contrarium expreſſerint, ſiue mixtæ ſint, ſiue meri pœnales contra Henricum 51
leges pœnales ueteris leges contra fures ac mœchos, Exo. 21. & Leuit. 20. ad culpam obligabant ſimiliter, & nunc canonica 52
leges pœnales ob id quod dicant ipſo facto, vel ipſo iure, aut quid ſimile, non obligant ad pœnam ante ſententiam a iudice latam ſic ut teneatur reus illam offerre 55
lex quando ipſo facto pœnam decernit, non opus eſt ſententia qua feratur ſuper pœnã, ſed ſuper crimen 57
leges pœnales collegiorum obligant ante condemnationem ad pœnam, ſi eorum inſtitutor ſub hac forma tales leges ſanxit 63
leges pœnales Salmantinæ academiæ in præſentatores & ambitores lata, non ligant ante cõdemnationem: niſi dum iuridice interrogatus quis inique ueritatem denegat 64
leges præſcriptionis non ſunt mere pœnales 64
lex eſt iniquiſſima quæ præcipit ut condemnatus ad pœnam corporalem illam ipſe exequatur 452.453
libertas per obligationem uoti non minuitur 656
libertas chriſtiana in quo conſiſtit 719
litaniæ quæ in profeſtis diebus officio nocturno adhibentur, nec ex conſuetudine uim habẽt præcepti 989
loth filias offerendo rem turpem fecit ac proinde peccauit, niſi fortè ignorantia excuſetur 556
loth non deliquit peccato inceſtus, quia ebrius erat 420
lucretia deliquit ſe occidendo 407
lucri cupiditas ſi contra dolum fraudemve ſe contineat non eſt mortalis 322
lucrum ceſſans quid ſit, & quomodo dicatur ceſſare 541
lucrum ceſſans quando mutuatore iniuſto ceſſat, abſque periculo uſura exigitur 540 541
lucrum ceſſans iuſte petit qui mutuare cogitur eadem
lucrum ceſſans, poſt præfixum diem ſolutionis pecuniæ mutuatæ, iuſtè a principio in pactum ducitur 543
lucrum ceſſans cur liceat exigere 365
lucri ceſſantis optima diſputatio, an uidelicet poſſit quis non coactus mutuat illum a principio in pactum ducere 542 quod fieri poſſe non eſt omnino improbabile 544.579
ludus in genere rem de ſe iure natura licitam ſonat, immo uirtus eſſe poteſt 320
ludus ſicut ex multis accidentibus honeſtatur, ſic & ex plurimis uitiatur 321
ludo acquiſita in dominium lucrantis tranſeunt 321
ludens abſente pecunia fide impignorata teneaturne eam ſoluere 324
ludo perdens amplam pecuniam an poſſit latenter ab illo ſuffurari illam ead.
ludere ſecundum ſui natura, neque mortale eſt, neque ulla inde naſcitur reſtitutio pag. 322
ludere alea reliquiſq; ludibus lege inhibitis, neque contraria conſuetudine ſubrogatis, peccatum eſt 321
Clericis præcipuè ſacerdotibus ac maximè epiſcopis contra uetitum ludere, uix citra mortale contingit 324
lutherus uota pernicioſa eſſe aſſeuerat 663
lutheri dogma quod in hac uita impleri nequit dilectionis mandatum 710
lutherus debachatur contra obedientiam monachalem 719

M

Magiſtratus inſtituti ſunt propter populi neceſſitatem 271
Magi qualiter per dæmonum operationem rebus naturalibus utantur 795
Magi primum dicti ſapientes cur infames eſſe cœperunt 795
Magorum uaria nomina 798
Magorum omnia genera trino iure condemnata ſunt 799
Mandata diuina quonam modo inſtitutiones appellentur 103. & 104
Maioratuum inſtitutionis cauſſa redditur 170. & 304
Malè acquiſita in duplici differentia 838
Maledicere quid ſit, & quotupliciter contingat 517

maledicere ſub forma enunciationis ad contumeliam, aut ad detractionem, aut ad irriſionem pertinet ead.
maledicere alijs ſi nullum ſit intus malum deſiderium, non eſt peccatum mortale ead.
maledicere rebus irrationalibus in ordine ad hominem contingit 520
maledicere rebus irrationalibus & dæmonibus, quatenus creaturæ Dei ſunt, blaſphemia eſt ead.
maledicere tempeſtates, æruginem, locuſtas, aliaq; id genus portenta, quouſque liceat eadem
maledictio propriè, vulgò mali imprecatio eſt 518
maledictionis culpa ex animi propoſito indicãda eſt 518
maledictio per ſe propriè in ſolam poteſt conijci rationalem, aut intellectualem creaturam 519
maledictio quæ intentione mali fit, ſecundum genus ſuum peccatum eſt mortale 521
maledictionis ſub forma imprecandi, & imperandi diſcrimen eſt 518
maledictione reliqua uerborum peccata ſunt grauiora 521
malefactores occidere iuſtum eſt 396
malefactores occidere non expedit quando ſine proborum periculo id effici nequit 397
malefactores cui liceat occidere 400
manichæorum extremus furor de animantib. non occidendis 394
manichæi aſſerebant nullatenus eſſe licitum iurare 739
manichæi duo principia ponebant bonum & malum 744
manichæi aſſerebant animalium animas mẽbra eſſe Dei 394
manichæi, cucurbitarum homicidæ appellantur ab Auguſtino 396
manichæorum hæreſis repudiantium ueterem legem tanquam a principe tenebrarum conditam 84
maritus quando uxorem occidere licitè poteſt 402
matrimonium ratum non conſummatum nequaquam eſt per Papam diſpenſabile, neque qui contrarium ſentit audiendus eſt 673
Pro matrimonio illicitum eſt pecuniam recipere 859
matrimonium ex diametro cum religione pugnat 716
matrimonium quãdiu conſummatum nõ eſt, licitum eſt inde ad meliorem frugem conſcendere: conſummata verò copula nequaquam quia irrogaretur iniuria prolis 673
medici prudentia inutilis niſi artis adminiculo directa 35
membrũ ex uoluntate ægroti abſcindi poteſt, quod corruptioni corporis nocet. Non tamen ad id poteſt auctoritate reipublicæ cogi, ſecus de prælato 423
membrum proprium abſcindere ſibijpſi poteſt iuſtè qui aliter mortem euadere nequit eadem
mendacium non omne in iudicio eſt peccatum mortale 465
mentiri in iudicio uiolando iuſtitiam, etiam extra iuſiurandum genere ſuo eſt mortale 487
mendicitas in ſacris literis commendatur 711
Quamuis mendicitas omnimoda ſecundum ſe præferenda ſit: poteſt tamen ratione finis circunſtantiarum conducentior eſſe in communi poſſeſſio 712
mendicantes religioſi nequeunt quidquam præſcribere 332
menſura aliquando citra iniuſtitiam a priuato minuitur 577
mercator ſub uſuris mutuum recipiens, ad exercendam mercaturam mortaliter non peccat 555
mercatorum inſignis fraudulentia in mutuo 535
Mercatorum praxis in cambijs 616
mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit nullam inde aliam decimam debet 839
meretrici accipere licet pretium ſuæ turpitudinis 371
metus qui ab alio incutitur uoti obligationem põt impedire, non idẽ intrinſecè ortus 655
metus cadens in uirum conſtantem, is eſt quẽ uiri conſtantia ſine uituperio ſecum patitur 656
metus cadens in uirum conſtantem ex triplici capite expendi poteſt ead.
miniſter ſacramentorum ſanctitate, quam alijs præſtat pollere debet. ſecus in iudice 230
miniſtri uſurariorum qualiter ad reſtitutionem teneantur 552
In miniſtro eccleſiæ præter morũ cõpoſitionẽ requiritur ſacrorum ſciẽa, prudentia, ſolertia, & reliquæ uirtutes ad gubernandum 257

mini-

ministeria eccleſiaſtica cuius arbitrio diſpenſanda ſunt 910
minus malum quomodo liceat conſulere 468
Illud tamen facere nunquam licet 582
In Miſſa cur fiat ſanctorum memoria 804
miſſæ valor quantus ſit 812
miſſa pro pluribus oblata non ſingulis tantum prodeſt ac ſi pro uno offeratur eadem
Neque quantum ad ſatisfactionem 814
Pro una miſſa duæ poſſunt pitantiæ recipi 822
Qui miſſæ interſunt & qui eleemoſynas pro eis pendunt, offerentes ſunt 820
Pro miſſæ ſacrificio licet ſit ſimoniacum aliquid recipere: tamen de eleemoſynæ quantitate ad ſuſtentationem paciſci licitum eſt 818
miſſam celebrare ante officium nocturnum non eſt mortale peccatum 990
miſſam celebrare ante Pſalmos nocturnos: et etiã poſt miſſam alias horas non ſoluere legitima excuſatione perſoluendi officium diuinum interueniente licitum eſt ead.
miſſam auroræ, vel reliquas ante primam in cõuentu dicturus melius faceret ſi poſt miſſam intereſſet choro ad primam quam illam ante miſſam ſoluere 991
miracula faciendi facultas hodie non perinde in eccleſia eſt atque olim in apoſtolis 900
moderamen inculpatæ tutelæ quam diligentiam requirat 415
moyſes uideritne, ut Paulus in raptu faciem Dei ſub iudice eſt 86
Moyſe potuit Aegyptium, quem in flagranti delicto occupauit, per modum defenſionis occidere: ſi autem id in vindictam fecit à culpa non excuſatur, niſi diuina reuelatione feciſſe dicatur 343
monachi perfectio, eſt propriæ ſaluti ſtudere pa. 919
monachis non congruit ſacerdotia annecti cum animarum cura 841
monachorum quadrifida opera 677
monachi, quibus eſt iniuncta animarum cura ius habent decimas recipiendi: non autem illa ratione obligationem ſoluendi 843
monachi non profeſſi non tenentur ad officium diuinum contra Paludanum 984
monachatus ſummam eſſe libertatem oſtenditur 346
monaſterium etiam ſi ſit pingue, non eſt ſimoniacum à ſanctimoniali exigere pecuniam ad ſuſtentationem; habet tamen ſpeciem mali pag. 864
monaſterijs non congruit annecti ſacerdotia cum animarum cura 841
monopolorum iniquitas 569
mons pietatis quid ſit 557. & quibus modis cõgeri poteſt, & eiuſdem montis leges & capitula ead.
mons pietatis vſuram ſapit 558. 559. 560
moralium præceptorum ordo triplex 127
moralia per ſe præcepta, neque in lege veteri poterant, neque modo poſſunt in nobis efficere iuſtitiam 131 Sed per gratiæ auxilium pa. 132
morte nemo plecti debet, niſi ob graue peccatum mortale 15
moriendum potius, quàm peccandum 50
mos triſariam accipitur 73
mos, ut legis auctoritate polleat longeuus eſſe debet 74
mulier non meretricia, ſed maiori verecundia ſui copiam faciens, poteſt recipere pretium 370
mulier, nupta, ſicut & uirgo poteſt pretium ſuſcipere 370
mulier maritata teneaturne pretium ſui corporis viro reddere oſtenditur 370
mulier extorquens ſuperfluum per dolum, vel fraudem, tenetur illud reſtituere ead.
mundus propter hominem creatus: homo autem, ut mundi dominus 921
mundus fuit ſub lege ſcripta tribus ætatibus 91
mutilare aliquod membrum publica Poteſtas poteſt, quando expedierit reipublicæ pagi. 423
mutilatio licita eſt propter corporalem ſalutem: homicidium vero nunquam 424
mutilati & trunci pœnam vide, irregularitas
mutuum in ſolis rebus vſu conſumptibilibus locum habet 525
mutuum recipere ſub vſuris à non parato non licet 553. 554 555. vide vſurarius.
in mutuo pretiũ res mutuata non attenditur, plus minuſve tẽpore ſolutionis valeat, quod mutuatur, ſed eadem menſura, qua datur reddenda eſt 536
In mutuo iuſtè pœna imponitur, ſi ſtato die non ſoluatur: immo & de lucro ceſſante poſt præfixum diem iuſtè à principio paciſcitur 541
mutuatarius dominium ſuæ pecuniæ in fœneratorem non transfert 545. cætera vide, Vſura.

Natura-

N.

Naturalium rerum virtutes admirabiles 794
Natura per rectum eduliorum ac venereorum uſum ſuſtentatur 29
natura in homine duplex 30
naturæ ius immutabile 32
neceſſarium dupliciter vſurpatur 37
neceſſitas naturalis neque laude digna eſt, neque præmio 663
neceſſitas voluntariæ obligationis meritum auges. ead. & 667
neceſſitas coactionis meritum & laudem ac uituperium tollit: at neceſſitas præcepti rationem uirtutis non excludit, quamuis meritum ſupererogationis reſpuat 205
neceſſitas grauis quæ ſit 490
neceſſitatis alia ratio eſt, cui ſuccurrere tenemur, quando illam quis patitur, propter iniuriam, aut caſualem cladem quàm ſi propter inopiam 482
Qui neceſſitatem euidentem & urgentem patitur, poteſt clam ſubripere, ſiuè palam, ea quibus indiget 441
neque illud eſt furtum ea.
neceſſitas extrema quæ dicatur 442
neceſſitas extrema non cenſetur, ſi puella in periculo verſetur amittendi pudoris, ob uictus inopiam ead.
neceſſitate extrema laboranti ſubuenire non eſt obligatio propriæ iuſtitiæ ſed miſericordiæ eadem
in extrema neceſſitate cuique pari iure licet alienum rapere, ut indigenti ſuccurrat ead.
negociatio duplex 564
negotiatio ſimpliciter eſt neceſſaria reipub. eadem
negotiationis cauſſa licitum eſt merces carius uendere, quàm emptæ ſunt ead.
negotiatoria ars tum ex multis circunſtantijs fit illicita, tum in multis verſatur periculis pag. 566
negotiatores fallaciter in nundinis in principio carius vendunt, quàm in fine 569
negotiatores inextinguibilem ſitim habent lucrādi: ſimiles enim ſunt aleatoribus 566
negotium eſt otio contrarium: & pro quo negotium ſumatur 564
numiſma, ſeu numus eſt norma, ſeu uas ac fideiuſſor republicæ 563
Numiſma duobus modis conſideratur 607
Numus idem eſt, quod lex, norma & regula 251
numi ualor non prorſus ex natura rei æſtimandus eſt: ſitne aurum, vel argentum, ſed ſtatuto, aut ſigno reſpublicæ aut principis eadem
numorum æſtimatio non debet augeri ſine magna neceſſitate ead.
nummularia ars vnde primum ortum duxerit 612
nuptias ſacerdotibus licere, omnium primus docuit Iouinianus 721
nobiles hodierni temporis quàm perniciosè abutantur in vindicandis iniurijs 400

O

Obedientia tria obſtantia impedimenta 913
oblationes quando cenſentur in præcepto eſſe 821
oblationis verbum quid comprehendat 76
oblationum diſpenſatio ad ſacerdotes pertinet 75
oblatio de his quæ iniuſtè acquiruntur, aut poſſidentur, illicita eſt 77
oblatio de re quacunque iuſtè poſſeſſa, iuſtè fieri poteſt quantum ex natura rei 825
Oblationes nõnunquam potius debent expendi in pauperum egeſtatem, quam eccleſiis offerri 826. & 827
Oblatio importat ultroneā exhibitionem 820
Oblationes cedunt ſub præcepto ex præcedenti conuentione, aut deputatione, aut propter eccleſiæ neceſſitatem, aut propter conſuetudinem 821
Obligatio iuramenti unius perſonæ non tranſit in alium 777
Obligatio non uidetur iuramentum reſpicere aſſertorium 751
Obligatio eſt naturalis iuramenti effectus, ita ſcilicet illi innatus ut igni natiuum eſt calefacere 763
Occidere qui prohibeantur illo præcepto, non occides 398
Occidere malefactores licet 396
Occidere hominem non eſt intrinſecè malum 399
Occidere tyrannum quando licet 400 & 401
Occidere malefactores non cuiuis committendum eſt à principe 402
Occidere vxorem vir, quando ſine peccato poteſt ead.

Occi-

occidere maleſactores clericis quare ſit prohibitum, & à quo iure 403
occidere ſeipſum ſcelus eſt 405
occidere ſe, biſariam contingit 410
occidere innocentem, quem conſtat eſſe innocentem, ſemper eſt flagitium 411
occidere aggreſſorem, quando eſt medium neceſſarium ad ſeruandam propriam uitam, iuſtum eſt 413. & 414
occidere ex intentione, id eſt, præuentendo, nulli licet, præterquam reipublicæ & principi 414
occidere aggreſſorem, eligendo tanquam medium eius mortem honeſtum eſt 413
occidere aggreſſorem tenetur inuaſus quando reipublicæ ualde neceſſarius eſt 416
occidere aggreſſorem, atque illi parcere, poteſt inuaſus in reliquis caſibus ead.
occidere eum, qui fraude & arte perdere me tentat, non licet: quia eſſet aggreſſio ex parte occidentis 417
occidere latronem, ob defenſam bonorum temporalium, licet ead. explicat ibi Auguſt.
occidere aggreſſorem, ob honoris defenſam, licet hominibus alicuius auctoritatis: monachis uero & clericis non licet ead.
occidere hominem fortè, quandò ſit peccatum, vide Homicidium caſuale
occidere animalia bruta licitum, ſecundum fidem. 394. & 395
occiſores tyrannorum laudantur 401
occultatio aliquando non minuit peccatum pagina 431
officiis publicis præficiendus, moribus debet ornari probis 271
officia publica ſi nudè & ſpeculatiuè conſiderentur uendi poſſunt licitè 273
officia diuina qualiter decantabantur in primitiua eccleſia 974
officia publica non habent poteſtatem vendendi magnates & domini, qui ſubditione ſunt regia 274
officia ſcribarum ab eccleſiaſticis prælatis uendi iniuſtum eſt ac fœdiſſimum 275
oligarchia quid 42
optare licet alteri quod facere non licet 519
optare poſſumus mortem alicui, ut noſtra reipublica mala caueantur: licet nobis conſtet viam perditionis illum ingreſſum iri eadem
optare quomodo liceat Turcæ & aliis hoſtibus etiam Chriſtianis mala ead.
operam dans rei illicitæ quando debeat cenſeri irregularis 421
organorum vſus neutiquam eſt repudiandus in eccleſiis 981
orandi ſupremus ſcopus 993
orationis definitio ead.
orationes Chriſtus creditur conſtitutas habuiſſe quibus utebatur 92
orationes aliquæ erãt conſtitutæ ad orandum Deum, tempore Apoſtolorum, præter Pater noſter, quam ſolam orationem admittunt hæretici eadem
orationis prima uirtus quæ ſit 970
oratione ceſſante, ac de medio ſublata, bona uita exiſtere poteſt 970
oratio duplex eadem
an pro locatis operis ad orandum liceat paciſci dubium eſt 861
oratio, Pater noſter, fuit nobis à Chriſto inſtituta, non ita præciſè ut alias adhibere nefas eſſet, ſed ut exemplar ad quod eccleſia ſi uolet alias orationes aſtrueret 973
orandi modus publicus certas perſonas per quas perſolueretur, exigebat, ut ſunt clerici 970
ordo ante uſum rationis ſuſceptus characterem imprimit, atque adeo uerè ſuſcipitur 674
ordine ſacro initiatus, conſenſu extorto per metum cadentem in uirum conſtantem, tenetur uoto caſtitatis 675
ordines minores non ſunt de iure diuino 850
ordinis nomen biſariam eſt in uſu 894
ordo Apoſtolorum in tribus conſiſtit 899
ordo quadruplex eſt in republica 170

P

PActum nullum dici poteſt contractus ſtricto nomine 561
pactum etiam tacitum vſurari in exteriorem facere poteſt 525
papa quod habeat plenariam diſpenſandi poteſtatem quomodo intelligendum ſit 269
papa non intendit obligare ſua lege niſi à tempore promulgationis, niſi aliter expreſſerit pag. 11
papa alterius iudicio ſe ſubdere poteſt iudicandum etiam in foro exteriori, ad exemplum Chriſti 447
papa quamcunque facultatem in ſeipſum in foro exteriori exercere poteſt, ualet alteri committere 448
papa non poteſt ſibi ſuperiorem, aut æqualem con-

conſtitu ro ead.
Papa non poteſt cauſſam depoſitionis ſuæ alicui committere, etiam cum eſt ſuſpectus de hæreſi ead.
Papa ſolus diſpenſare poteſt in pœnis ſimoniacæ 888
Papam eligi non poſſe, niſi è cardinalium gremio falſum eſt 264. & 265
Papa diſpenſans in pluralitate beneficiorum ſine cauſſa grauiter peccat, & poſſidens a culpa non liberatur 269
Papa qui Petro ſubſtitutus eſt, uniuerſalem retinet iuriſdictionem 899
Papa ingruente neceſſitate, decimam decimarum a clero exigere ualet 843
Papa ſimoniam poteſt contrahere ead.
Parœcialis ſacerdos poteſt de licentia epiſcopi cura paſtoralis cedere 919
Parœcialibus ſacerdotibus non reſidentibus in ſuis parœcijs, tertia pars fructuum adimenda eſt 821
Parœcij quotidie celebrare tenentur pro ſua parœcia, ſi competentes habent reddditus in eadem eccleſia 822
Parœcij poſſunt ex pitantijs ſibi collatis aliquã portiunculam ſibi uſurpare, imminutaſque mercenario porrigere eadem
Paruulus & adultus in quo differunt quantum ad iuſtitiæ infuſionem 130
Paſcere gregem quid ſit, iuxta Dei ſententiam 923
Paſce oues meas. quod Petro dictum eſt, quomodo intelligitur ead.
Paſcentes greges in paſcuis alienis, quando teneantur ad reſtitutionem 362
Paſtores quare receperint ab Angelo primum Natiuitatis nuntium 892
Paſtores parœciales etiam reſidere tenentur 930
Paſtoribus animarum meditatio perquam ſalubris depingitur 931
Paſtoris nomen multò rectius cæteris, functionem epiſcopi exprimit 892
Paſtoris officium deſcribitur & explicatur 893. & 923
Paſtoris munus pulchrè quinque nominibus deſignat Ezechiel, iuxta quinque incommoda, quibus Chriſtianus grex perielitari ſolet 924
Paſtoris boni natura multis nominibus deſignatur 925. & 926
Paſtori eccleſiaſtico licitum eſt, pro commodo, uniuerſalis eccleſiæ, gregem alteri committere 932
Paſtor bonus dat animam ſuam, quo pacto ſit intelligendum 921
Paterfamilias obligare poteſt liberos: quin & uxorem ad mortale, reliquam uero familiam non item 51
Paterfamilias nequit ueras ſancire leges pagina 9
Pater uerberare poteſt filios 9. & 426. licet eos nimium deterrere non debet ead.
Pater (fieri poteſt) ut filia & filius matri licitè connubio iungantur 119
Pater iure naturæ quid poſſit cum filijs nothis 318
Patri vulnerare filios non licet 427. Eoſdem tamen etiam clericos uerberare poteſt eadem
Paupere non acquirunt dominium bonorum quæ carent domino, quoaduſque ſint tradita illis 379
Pauperum ſuſtentationi iure natura debentur res, quæ reipublicæ redundant pagina 441
Pauperibus grauiter egentibus ſuperflua non debentur de iuſtitia, ſed ex miſericordia 442
Paupertas non eſt abſolutè neceſſaria ad perfectionis ſtatum, ſed eſt neceſſaria ad peculiarem ſtatum religioſorum 946
Paupertas cur religioſis neceſſaria ead.
Pauperes perſonati, id eſt, qui ſimulata paupertate eleemoſynas extorquent, ad reſtitutionem non tenentur 877
Peccato alterius uti, quomodo liceat 554
Peccare propriè ſumptum, in ſolum Deum contingit 338
Peccatum non proinde grauius eſt, quòd plus nocet, niſi cætera ſint paria 343
Peccata illa cenſentur in detrimentum reipublica, quibus commune bonum impugnatur 458
Peccatum ueniale, intentio finis ad mortale uſque pertrahere poteſt: non tamen mortale uſque ad ueniale extenuare 499
Peccata quæ intra uerba continentur, leuiora cæteris paribus reputantur, quàm quæ in facto conſiſtunt eadem
Peccatum uoluntarium debet eſſe 419
Peccata quæ non prohibentur in decalogo expreſſe, maiora ſunt aliquando quàm quæ prohibentur 435

Peculatus acceptio rei communis eſt 430
Pecudes nullum ius, neq; dominium habent ad pabulum, ſed tantùm appetitum & poteſtatem 289
Pecunia bifariam exiſtimari poteſt pag. 542. & 607
Pecuniæ quomodo obediunt omnia 563
Pecunia quatuor de cauſſis plus poteſt in uno loco, uel tempore ualere, quam in alio pa. 613. 614
Pecuniæ reſtitutio obligat aliquando etiam cum famæ detrimento 352
penſiones ſolus Papa conſtituere poteſt 871
Fructus omnes pro penſione ſtatuere, iniquiſſimum eſt ea.
penſiones functionibus ſpiritualibus adiudicatæ neutiquam redimi pretio poſſunt: ſecus verò illæ, quæ ſub ſeculari titulo conceduntur eadem
penſiones multæ, quæ non ſunt in uſu iniquæ videntur 872
perdenti in ludo, datur facultas repetendi intra octo dierum ſpatium 323
periuriorum ſeries & gradus 139
periurio ſemper ineſt falſitas 773
periurium omne ex ſui ratione eſt peccatum mortale 778
periuriorum ſpecies ſceleſtiſſima eſt blaſphemia, & inter blaſphemias illas, quæ eſt idololatria 779
periurij tria exempla ex Auguſtino 776
periurium omne eſſe peccatum aſſerit Auguſtinus 776
periurium nihil aliud eſt quàm mendacium iuramento firmatum 774
periurium dupliciter dicitur ſimpliciter, & ſecundum quid 783
periuria multa ſunt, quæ non ſunt grauioris culpæ quàm uenialis 784
propter periurium iure incurritur infamia pag. 787
permutata commodatio quid ſit 562
permutationum forma triplex 603
perpetuum dupliciter ſumitur 202
perſonæ illuſtri ſat eſt, ſi quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenſet 352
perſonæ in dignitate conſtitutæ non facilè notandæ ſunt criminibus 329
petro ſingulariter dictum eſt, paſce oues meas, cuius ratio aſſignatur 223
petrus uerè fuit reprehenſibilis, & peccauit in [illegible]
obſeruatione legalium 166. *non autem peccauit; quia legalia non eſſent licita* eadem
pignus in frugiferum colens, an fructus liberè percipere poſſit 539
pignoris fructus computandi ſunt in ſortem pag. 538
In pignore verò genero pro dote tradito & in feudo contraria eſt ratio 539. & *in uidua* eadem
plato contendebat omnia eſſe communia, etiam liberos & uxores 302
plato, & Ariſtoteles, fuerintne ingreſſi ſalutis uiam, uide perpendendum eſt 89
platonem in Dei gratiam fuiſſe receptum uerìſimile eſt ead.
pollutio per mollitiem fornicatione, & furto grauior eſt 434
polliceri in genere quidquid aliter petieris, peccatum eſt genere ſuo mortale 777
pœna cur prauis hominibus neceſſaria 17
pœnitentia non eſſet virtus, niſi propter neceſſitatem remittendi peccata 748
pontifex facere poteſt, ut collatio ſimoniaca teneat 890
pontifex ſummus non habet auctoritatem in leges principum, niſi quatenus pugnauerint contra ſpirituale bonum 330. *vide Papa*
populus iure naturæ tenetur miniſtros eccleſiæ alere, & templum ſtruere 821
poſſeſſio rerum in communi præter quam uxorum concors erat ſtatui innocentiæ 202. & 203
poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit pagi. 331
poſſeſſor bonæ fidei elapſo legitimo tempore optime præſcribit 332
poſſeſſio bonæ fidei quatuor debet habere eadem
poteſtates omnino diſtinctæ ſunt, ſecularis & ſpiritualis 308
poteſtas eccleſiaſtica & ciuilis, in quo differant 49
poteſtas parentum in filios qualis ſit 426
poteſtas imperatoria cæterorumq; principum diuinæ conſtat ſanctione 308
poteſtas ſpiritualis immediatè à Chriſto domino eſt inſtituta 309
poteſtas ciuilis conſtat naturali iure eadem
poteſtas ciuilis non ſic pendet à ſpirituali, ut

...bilia inſtituitur. ſuamq; accipias facultatem 309

Præbendæ quæ ſint ſpirituales, quæ verò non 836. Et an ſit contra ius diuinum eas commutare 850. 851. & 852.

Præbenda, quas præſtameras vocant, ſpirituales ſunt, & obligant ad perſoluendum officium diuinum 867

Præceptionum ac prohibitionum humanarum tres gradus 43

Præceptum non eſt, reddere Deo quidquid pro eo facere poſſumus 190

Præceptum nullum impleri poteſt per actum nullam libertatem habentem 121

Præceptum dilectionis quando liget 125

Præceptum generale diuinæ dilectionis ſpecialia cuncta continet 94

Præcepta omnia ad Decalogum reducuntur pagi. 104

Præcepta primæ & ſecundæ tabulæ quot ſint opinio eſt triplex 106

Præceptis omnibus, quare non ſint ſua ſingulis propoſita præmia 112

Præceptum tertium inter cætera ſingulariter commendandum eſt ead.

Præceptum primum decalogi licet negatiui formam præ ſe ferat, affirmationem tamen complectitur 135

Præcepta decalogi omnia ſunt indiſpenſabilia, quæ verò extra aguntur nihil obſtat quominus diſpenſari ualeant 114. vide Decalogi

Præceptum non eſt lex, ſed explicatio legis pagi. 9

Præcepta cuncta decalogi explicationes ſunt naturalis iuris 138

Præceptum tertium non ad internam dilectionem, ſed ad exteriorem cultum extenditur 142. Duoque habet membra, alterum affirmatiuum, alterum negatiuum 143. violatur autem per quodcunque peccatum quantum ad finem, non tamen quantum ad ſubſtantiam præcepti 143. Eſtque partim ceremoniale, & partim morale pagina 144.

Præcepta Dei nimis ſuauia eadem

Præceptum tertium in ſenſu literali creationis beneficium: in ſenſu autem allegorico requiē Chriſti in ſepulchro ſignificabat. Sed in ſenſu tropologico ſignificabat ceſſationem à peccatorum operibus: in anagogico ſempiternam requiem præſignabat eadem

Præceptum Dei impleri poteſt quantum ad ſubſtantiam operis abſq; relatione ipſum Deum, ut in finem ſpiritualem 123

Præcepta moralia à naturalibus tripliciter deſcendunt 108

Præcepta decalogi omnia ad iuſtitiam pertinebant 133

Præcepta decalogi non ſunt ſimpliciter prima principia, ſed cum reſtrictione, id eſt, intrinſeca legi eadem

Præceptum primum decalogi congruenti forma traditum eſt 134

præceptum ſecundum decalogi optimo eſt & modo, & loco poſitum 137

præceptum, non furaberis, eſt merè negatiuum pag. 342

præceptum reſtitutionis eſt merè affirmatiuum implicans negationem ead.

præceptum quartum decalogi de honorandis parentibus congruentiſſimè traditur 148

præcepta reliqua decalogi, debita ratione prohibitionis tenore poſita ſunt 149

præcepta ceremonialia, & iudicialia in quo differunt 95

præceptorum decalogi ignorantia nulli mortalium excuſari unquam potuerunt, & ſi ſua ſcelera fuco aliquo linirent 91

præcepta ceremonialia ad Dei cultum pertinebant 151. vide Ceremoniæ

præcepta ceremonialia in quatuor membra optimè diſtribuuntur 152

præceptum Domini, non occides, explicatur elegantiſſimè 398

præcepta primæ tabulæ decalogi, non dicuntur ſimpliciter ius diuinum poſitiuum 196. cætera vide, Decalogus & lex

præcipere actus intellectus 2

prætium rei non ſecundum ipſius naturam æſtimandum eſt, ſed quatenus in vſus venit humanos 567

prætium, rei, ut iuſtum ſit ex multis perpenditur eadem

prætium iuſtum duplex, naturale & legitimum eadem

pretium naturale, triplex, rigidum, pium, moderatum 568

pretium omnium rerum ſi fieri poſſet à lege deberet taxari ead.

pretium non dicitur iuſtum cuiuſuis arbitratu, ſed ſecundum prudentum exiſtimationem eadem

pretium multoties fit iniquum, ſi uendens ad expenſas

penſae rei uenditæ conſiderationem in uenditione habeas eadem

pretium gemmarum, & aliarum rerum, quæ reipublicę neceſſariæ non ſunt, tantum erit quantum emptor ſciens & prudens voluerit dare 569

pretium læſionis non debet æſtimari ad libitum læſi 348

prædari militibus in bello iuſto, licitum eſt 443. *in bello tamen iniuſto rapina committitur* eadem

prædicatio vendi non poteſt 859. 860. 861

prædicare parœcialibus ſacerdotibus conuenit ex officio, quibus tamen ſi theologiæ ignari ſunt id munus committere peſtilentiſſimum eſt 899. & 900

præſcriptionis definitio ponitur 331

Præſcriptio, niſi quadragenalis in rebus eccleſiæ non habet locum; neque contra eccleſiam Romanam niſi centenaria ead.

præſcribere poteſt quis illam rem, quam à latrone emit 332

prælatus negligens famam propriam, delinquit mortaliter 355

prælati famam dilacerans, cui teneatur ad reſtitutionem ea.

prælatus pro libito & ſine cauſſa diſpenſans infidelitatis, aut imprudentiæ peccato delinquit pag. 75

prælatis non licet pro functionibus ſuis aliquid accipere 862

prælatus trifariam poteſt res eccleſiæ occupare 377

Ob prælatorum abſentiam à ſuis eccleſiis hæreſes ſubortæ ſunt 925

præmium & pœna duo maxima humanæ uitæ præſidia 171

præuaricatio non tantum in accuſatorem, uerum in aduocatum, & in alios miniſtros, & in iudicem ſolet uſu cadere 462

primatum eccleſiæ cupiens quanto ſe periculo ſubijciat 910

primitiæ quatuor modis differunt à reliquis oblationibus 827

primitiæ quo iure debeantur Deo, ſuiſq; miniſtris 828

primitiæ in quota parte, ac de quibus rebus reddendæ ſunt 830

primogenituræ cur fuerint illo uinculo colligatę ne poſſint diſpendi 317. & *quare maſculinæ ſerie transfundantur* 171. & *inſtitutionis earum cauſſa redditur* 317

princeps non poteſt alieri præcipere, ut ipſummet perimat 226

princeps poteſt ſuper ſe iudicem conſtituere, qui ſe iure perimat eadem

principatus eccleſiæ & ciuilis, quo pacto diſcriminantur 312. & 313

princeps poteſtatem habet ferendarum legum, quibus coerceat rempublicam 309

princeps duntaxat in eos rectè imperat, quos commodè adminiſtrare poteſt 285

Principem nō cogi ſuis legibus, iniqua potius conditio eſt, quàm gratia 66

principem omni virtute decet eſſe ornatum. pag. 15

princeps ſuis legibus, non ſolum ciuium probitati decet proſpicere. ſed ad reliqua officia debet animum intendere ead.

princeps ſuis legibus, non ſolum ciuium probitati decet proſpicere, ſed ad reliqua officia debet animum intendere eadem

principum pædagogi cum patronos ſuos verentur inceſſere, virtutum leges & iuſtitias legendas porrigant, quæ inuidiam non generent & mores inſtituant 35

principum ſecularium, & antiſtitum eccleſiaſticorum diſcrimen 314

principes ſuas leges in Deum referre debent pag. 15

principiorum naturalium ad intellectum practicum pertinentium numerus & ordo 27

probatio ſemiplena quid ſit 471

Profeſſum extrahens à religione non tenetur alium ſubrogare, nec ipſe intrare 344

promiſſio genere ſuo obligat ſub reatu mortali pag. 653

promiſſionem mentalem homini factam obligatoriam eſſe, problema videtur 654

promiſſio facta ſanctis, quonam pacto uoti rationem habeat 666

propoſitum ſine promiſſione non obligat pagi. 640

propoſitum quale requiratur in uotis emittendis eadem

propoſitum non ſatis eſt ad uotum ead.

propoſitum & promiſſio in quo differunt ead.

propoſitionis per ſe notæ duplex genus 26

prouiſor tenetur eccleſiæ dignum prouidere ex iuſtitia commutatiua 357 *uide electio*

prudentia inter morales uirtutes primas obtinet 218

puellam uitians, teneatur ne in totam dotem pag. 370

Puellæ quid debeant pati antequam in ſtuprum adigantur — ead.
pupilli & minores quam poſſint lædere quantitatem — 323
puniti in bonum publicum ordinatur — 399
puniri debet homo nequam, etiam ſi indicijs manifeſtis appareat eum perditum iri in infernum — eadem
pyladis & Oreſtis memorabile facinus — 410

R

RApina nullatenus eſt licita, neque priuato, neq; publicæ poteſtati — 442. & 443
Rapinæ charactere violentia non eſt denotanda quando ab eo infertur qui indiget — ead.
Rapina grauius peccatum eſt furto — 445
Ratio non eſt prima regula, ſed ipſamet lex naturæ — 86
Ratio practica & ſpeculatiua diſſimiliter diſcurrunt — 82
Ratio affectibus ſæpe obſcuratur — 87
Recuperare rem ſuam priuata auctoritate, vt quis poſſit quæ conditiones requirantur pag. 435
Rectores & Senatores non habent ius vendendi locum ſuum quem pecunia emerant pagi. 275
Rectores vrbium nequeunt ſuffragia ſua vendere in electione ſcribarum — eadem
Rectores ſeu Senatores illi, non poſſunt ſtipendia iuraq; ſcribarum per modum penſionis diſpertiri aut cogere ſcribam vt aliquid certum alteri ſoluat — ea.
Regimen rerum naturalium, & gubernatio ſpiritualium diſcriminantur — 917
Regnum quod quidam hæreditario iure tribuunt Chriſto, in manu ſe ipſum natum ceſſerat pagi. 307
Regnum Chriſti eſt prædicare & docere fidem — eadem
Religio ſuperſtitioſa Gentilium culpanda — 96
Religionem eſſe optimam iuſtitiæ partem, quo modo intelligatur — 134
In religionis ingreſſu, quomodo liceat pecuniam accipere — 864
Religioni nullam facit iniuriam, qui bona intentione impedimento eſt volenti religionem ingredi — 345
Religionem expolians perſona frugi, forſan tenetur de damno dato — 346
Religio an ſit vera religio, vnde perpendi debeat 715
Religioni res uxoria ex diametro opponitur pag. 716
Religioſi vera eſt religio, iure diuino habet annexam caſtitatem — 716
Religioſorum ſtatus obedientiam in primis requirit — 719
Religiones militares præter ordinem beati Ioannis, nomine tenus ſunt religiones pag. 717. & 718
Religionum militarium equitibus, expediens eſt diſpenſatio, ut copulent ſibi uxores pagina 718
Religioſus repulſus à religione non tenetur vltra ad ſtatuta religionis — 658. & 659
Religioſi non tenentur manuum labore victum quærere, ſed iuſtiſſime mendicare poſſunt pag. 711
Religioſus epiſcopus ad quas religionis obſeruantias teneatur — 1002
Religioſus epiſcopus eſſentialia vota non relinquit, ſed mutat. 1002. & 1003. quo fit, ut Papa in voto continentiæ cum ipſo diſpenſare nõ valeat — ea.
Religioſus epiſcopus ſoli papæ manet ſubditus eadem
Religioſus epiſcopus ex æqua tenetur ad debita, à quibus non abſoluitur aſſumptus ex ordine prædicatorum, aut minorum — 1005
Repaſſio ex primæua ſignificatione eſt contra voluntatem paſſio — 250
Repaſſio ex abuſu ſignificat ſpontaneas commutationes — 251
Reſidentia epiſcoporum apud antiquos minime nõ diſputata: apud neothericos autem eo vſque reuocata eſt in quæſtionem, vt ſit iam ſuaſu difficilis — 920
Reſidentiam prælatorum iure diuino, naturali, & humano eſſe ſancitam, innumeris teſtimonijs comprobatur 919. & infra, ob cuius defectum innumeræ ſunt hæreſes in eccleſia ſubortæ pa. 925
Reſidere in eccleſia propria, ſegniter tamen et oſcitanter, quandoque peius quàm non reſidere 929. & 930
Res ſpirituales quadruplices — 858
Res an ſit, vel an licita ſit quærere idem eſt in moralibus — 735
Reipublicæ quadruplex regimen — 41
Reſpublica eccleſiaſtica & ciuilis in quo differunt 921
Reſpublica tota non poteſt expoliare principem iure regni, niſi ob tyrannidis corruptionẽ 309

Reſpublica erudita diuinitus creauit principes 308
Reſpublica non eo melior quo maior 311
Reſpublica quonam pacto ciues in rectis uſibus contineat 316
Reſpublica, uel princeps duplicit er poteſt dominorum translationem impedire 326
Reſpublica quibus titulis poſſit ab inuitis ciuibus bona auferre 330
Reſurrectio patribus legis veteris reuelata fuit 98
Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ pag. 337
Reſtitutio non eſt vbi ratio debiti abeſt pag. 338
Reſtitutio & ſatisfactio ſeptem differentijs diſcriminantur 337
Reſtitutio de quibus debeat fieri 338. & 339
Reſtitutio quibus fiat 338
Reſtitutio quæ dicatur propriè 339
Reſtitutio, ut obliget requirit tres conditiones fo. 520
Reſtitutionis, ratio, ubi ſolum eſt, ubi res iniuſtè, vel auferetur, vel retinetur 340
Reſtitutio quo pacto ſit facienda ab eo qui rem alienam ſecretò vſurpauit 381
Reſtitutionis uinculum obligat ſub mortali culpa 341
Reſtitutio in his quæ ſecundum ſpeciem reparari nequeunt debet fieri ad arbitrium prudentis 346
Reſtitutio quantum ad actum animæ interiorem quando obliget 343. & 344
Ad reſtitutionem an teneatur qui trahit alium ad ludum 323
Reſtituere an teneatur, qui abducit monachum a religione 346
Reſtitutionis obligatio tranſeatne ad hæredes fo. 349
Reſtitutio ſecundum morem legum non obligat cum detrimento uitæ, poteſt tamen euenire quando obliget etiam cum tali periculo pag. 352
Reſtitutionem famæ remittere, ex genere ſuo non eſt mortale, immo aliquando laudabile pag. 353
Reſtitutionem eidem fieri a quo res ſublata eſt, nempe domino neceſſum eſt 366
Reſtitutionis cuiuſ unque obligatio oritur, aut ratione rei acceptionis, aut ratione rei acceptæ 367
In reſtitutione tria obſeruanda ead
Reſtitutio quamprimum adfuerit facultas obligat 388
Reſtituere nolens, cum poteſt, an peccet nouo peccato 389
Reſtitutionem an liceat differre, & quando pag. 388
Reſtituere quomodo teneatur qui impedit alium a beneficij conſecutione 358. & 359
Reſtitutionem procraſtinantes in quanto verſentur periculo 391
Reſtitutio quando arbitranda eſt impoſſibilis eadem
Retrahens, ſeu extrahens quempiam ui, minis, uel fraude, a religione ad quam reſtitutionem teneatur 346
Reſtitutio cui ſit facienda, quando creditor ignotus ſit omnino 372. & 373
Ad reſtitutionem quando teneantur qui bonis ceſſerunt 392
Reſtitutio cui facienda quando nec dominus, nec hæres comparent 371
Reſtitutio quomodo facienda ſit quando plures ſimul ad idem damnum concurrunt 385
Reſtitutio ſimoniæ. uide Simonia, & Simoniæ reſtitutio
Reſtitutioni non ſunt aſtricti clerici ſolum ob uitæ corruptionem 1001
Reus reſpondere iudici non tenetur quouſque illi conſtet more & lege ſe interrogari, pagina 472.
Reus non legitimè interrogatus non tenetur crimen ſuum fateri 465
Reo ſiue iure ſiue iniuria interrogetur, nunquam licet mentiri 466
Reus ac ſimul actor nemo tenetur eſſe 348
Rex propter regnum inſtituitur, non è conuerſo 921
Rex eſt anima regni 311
Rege ſimpliciter ſuperior in temporalibus nemo cenſetur 312
Rex ſine prudentum conſilio leges condere non debet 12
Regis ac tyranni differentia 38

S

Sabbati nomine, reliquæ omnes feſtiuitates intelliguntur 109
Sacerdotes plebani ſuarum ſunt parœcialium eccleſiarum paſtores, non tamen perfecti 899. Neque ullam habent uim coactiuam quantum ad forum iudiciale ead.
Sacerdos poteſt locare operas antecedentes ſacramentum non tamen ſequentes 855

Sacerdoti licet paciſci de mercede pro obligatione celebrandi ead.
ſacerdotibus religioſis & antiſtitibus, citra mortale, uix uti licet ludis uetitis 321, vide Ludus
ſacerdotes habeantne uerum dominium fructuū eccleſiaſticorum 951. De quo variæ ſunt opiniones 950
ſacerdotes arctius perſtringuntur præcepto eleemoſynarum, quam ſeculares 959
ſacerdotibus iure permittitur propria bona ſuis hæredibus relinquere 960
ſacerdotes teneanturne ſingulari iure præ ſecularibus ad eleemoſynarum ſubſidium pagina 961
ſacerdotum negligentia diſperguntur greges pa. 923
ſacerdos an poſſit plures pro una miſſa pitantias recipere 822
ſacer totus triſariam poſſunt his, quæ ad diuinum cultum afferuntur uti 824
ſacerdotes antiquæ legis, quomodo à noſtris differebant 833. Et eorum ſacerdotium à noſtro eadem
ſacerdotes nouæ legis ſublimioris dignitatis ſunt, quam legis antiquæ 833
ſacerdotum numerus magnus requiritur in noua lege ead.
ſacerdotes non decere magna in paupertate uitam degere 833
ſacerdotibus præter decimas alias poſſeſſiones habere licet. Quas Leuitæ non habebant pagina 841
ſacerdotes negligentes in erogandis eleemoſynis, non tenentur ad reſtitutionem de iuſtitia, ſed de miſericordia eadem
ſacerdotalis ordo a religione in quo differat pag. 716
ſacerdotum uotum medium eſt inter præceptum merum & uotum ſolenne pagina 717
ſacerdotum continentiam improbat & damnat Lutherus 721
ſacerdotum continentia uſque adeò eſt neceſſaria, ut abſque illa nequeant legitimam Chriſti effigiem retinere 722
ſacerdotum continentia multis præſignata fuit in Veteri teſtamento 723.724
ſacerdotes ex coniugatis conſtitui permiſſum fuit, circa Apoſtolorum tempora pag. 727. 731
ſacerdotibus poſtquam addicti eſſent ſacro miniſterio, nunquam licuit uxorio negotio ſe implicare 727. & 733
ſacerdotum uotum diſpenſabile eſt a Romana eccleſia 730
ſacerdotes non contrahere coniugia, neque coniugatos aſſumi in ſacerdotes, eccleſiæ præcepto conſtat 731
ſacerdotes Græci non modo repudiarunt Romani inſtitutum ſed amplexati ſunt illud, quod ex nullo Apoſtolorum aut conciliorum permiſſu eliciuerunt 732
ſacramenta ſuſcipere nemo tenetur cum periculo mortis 58
ſacramenta veteris legis a ſolis carnis ſordibus, & quas dicunt irregularitates, corpus mundabant 154
ſacramentum altaris adorandum, & unicum ſacrificium Chriſticolis 807
ſacrificium quid ſit, declaratur 802
ſacrificiorum oblatio non ſolum diuini iuris & humani eſt, uerum etiam naturalis pagina 803
ſacrificium quomodo diſtinguatur ab oblatione eadem
ſacrificij oblatio ex iure naturæ eſt 803
ſacrificij duplex genus ibid.
ſacrificium & ſacerdotium, ut lex & gubernator, ſemper in omni republica fuerunt ibidem
ſacrificium nemini offerendum, niſi ipſi Deo pag. 804
ſacrificia cur Deus nolle dicatur 804.805
ſacrificiorum oblatio, ſecundum ſuam propriam rationem, eſt actus ſpecialis uirtutis pa. 806
ſacrificiorum antiquæ legis duplex erat cauſſa 154
ſacrificia antiquæ legis diuinitus fuere inſtituta 38
ſacrificium dicitur quodlibet opus uirtutis, ut refertur in diuinum honorem 806
ſacrificium maximè id dicitur, quod nullam habet aliunde laudem, quam quod in diuinam reuerentiam exhibetur 807
Ad ſacrificium internum uniuerſitas hominum lege naturæ tenetur 808
Ad ſacrificia, quæ ſola ſignificatione uirtutem religionis induunt, ſolum tenentur qui ſub lege Dei ſcripta agunt 807
Ad ſacrificium aliquod Deo exhibendum omnes, etiam ſolo iure naturali uiuentes, quocunque ſeculo fuerint, tenebantur, ſecundum cognitionem

nem quando una prima cauſſa habere tenebantur 807

ſacrificium Chriſticolis proprium eſt Euchariſtia 809

ſacrificium per Sacerdotem Chriſti miniſtrum oblatum, non eſt infiniti ualoris pagina 813

Sacrificij ualor non creſcit ſecundum proportionem deuotionis offerentium 814

ſacrificium altaris, ut reliqua ſacrificia pro mortuis oblata, quibus proſint 818

Sacrilegium quo caſu committatur 143

ſalus ſpiritualis cuiuſcunque ſibi ipſi propriè commiſſa eſt 911

ſalutis propriæ curam per nullum impedimentum homo præterire debet 919

ſanguine contaminatus, Chriſti ſacramenta diſpenſare non debet 54

ſanguinis ſola effuſio non eſt irregularitatis cauſſa 403

ſamſon reuelatione diuina hoſtes peremit pag. 119

ſatisfactio extra gratiam nihil pœnæ remittit pa. 339

ſatiſfactionem inficiantur Lutherani 340

ſatisfit ſi ſimplum reſtituatur quod ablatum eſt 360. & 361

ſatisfactio de quibus fieri debeat 337

ſatisfactio quibus fiat ea.

ſcientia etiam Theologia vendi poteſt 862

ſcholares præſtantes ſuffragia non teſtes ſed electores ſunt 359

ſcholares bifariam iniuſtitiam ſuffragando committunt 360

ſcholares non ſcripti albo, & ambientes poſſentne præſtare ſuffragium ea.

ſcholarum magiſter poteſt nouas adhibere pœnas ſcholaribus, vt ſeruent leges tam uniuerſitatis, quàm alias 323

ſcholarum magiſter non habet poteſtatem condendi ullam legem ead.

ſcopum attingere uno tantummodo contingit, aberrare verò infinitis 187

Scotus quam lapſus fuerit in explanatione illis præcepti, non occides 397

ſenſus literalis & myſticus in quo differunt pag. 153

ſententiam ferre ſecundum probabiliorem opinionem ſemper eſt neceſſarium, etiam ſi altera opinio probabilis ſit 278

ſententia iniqua quæ in falſa præſumptione fundatur, non obligat in foro interiori 54

Sententia excommunicationis ipſo iure ligare ſolet, & qua ratione eueniat 10

ſententiam iniuſtam philoſophi morales nullam vocant 488

ſententia iniuſta apud Iuriſconſultos quæ ſit eadem

ſententiæ iniquæ, quicunque eam iniquam eſſe reſciuerit, parere non tenetur in foro conſcientiæ, quamuis in ſeculari teneatur ead.

ſecretorum multiplex ordo 472

ſecretum confeſſionis quantum debet eſſe reconditum, & ab exteriori foro ſemotum eadem

ſecretum ab illo qui per iniuriam extorſit, arctiſſimo nexu aſtringitur ſeruandi illud eadem

ſermo omnis fidelis pro iuramento, eſt ſecundum euangelicam veritatem 740

ſeruis quando liceat fugere 295

ſeruis quibus rebus tanquam proprijs valeant uti, & qui ſerui hoc poſſint 296

ſeruitus duplex legalis, & naturalis 295

ſeruitus legalis item duplex ead.

ſeruitus vendentium ſeſe licita eſt 295. *ubi de Aethiopibus Portugaliæ diſputatur*

ſeruitus mancipiorum licita & pia eſt 296

ſeruitutis ſpecies plurimæ ſunt ead.

ſeruitus contra primariam naturæ intentionem eſt, non tamen contra ſecundariam pagina 296

ſeruitus quomodo iure gentium, quomodo imperatorum ſanctione conſtet ead.

ſeruitus naturalis, quæ per peccatum introiuit, non incidiſſet in ſtatu innocentiæ 297

ſimon Magus donum Spiritusſancti emere uoluit, a quo ſimoniæ nomen deriuatum eſt pag. 844

ſimon Magus hæreticus fuit, non ex ſimonia, ſed quia credidit mundum non fuiſſe creatum pa. 848

ſimonia genere ſuo peccatum mortale eſt ibid.

ſimoniæ triplex ſpecies 880

ſimoniæ materia res ſpirituales ſunt, ſed non cuiuſcunque generis 845

ſimoniæ uitium quale ſit ex Euangelio uenit veſtigandum 849

ſimoniam committit prædicator Euangelicus, ſi pro munere prædicationis pretium ex conuentione recipiat. Non ita eſt de docente ſcientias naturales quaſcunque 846

ſimonia non reperitur propriæ extra Eccleſiam Catholicam eadem

Simoniæ definitio approbatur 847
Simonia ab alio vitio imperatur: ab alio elicitur indiſtincta potentia exiſtente ibid.
Simonia naturali diuinoq́ iure prohibita 849
Simonia aliqua eſt ad ius mere poſitiuum attinens 850
Simonia duplex, mentalis & realis 854
Simonia non eſt, reſignare præbendam in manus prælati in fauorem alicuius, & non alias 870. Commutare verò cum pacto, niſi in pacto adducatur conſenſus Pontificis, ſimonia eſt 871
Simoniam ſapit, in permutatione præbendæ ad honorem & dignitatem præbendæ reſpicere, ita ut honorabilior pluris æſtimetur, ſi alias fructus ſunt æquales ibid.
Simonia vere committitur, ſi res ſpiritualis pro obſequio temporali, vel munere tribuatur 872 & etiam pro munere a lingua, & pro turpi obſequio ead.
Qui pecuniam alicui confert, ut præbendam ei procuret, etiam collatore inſcio, ſimoniam forsaſſis committit 874. & 875
ſimonia non eſt ratione conſanguinitatis beneficium conferre: ratione verò dignitatis ac probitatis conſanguineo dare laudabile eſt: in hoc tamen antiſtites periclitantur maxime fol. 849
ſimoniam non committit, qui metu alicui beneficium confert 848
ſimonia realis ſine mentali aliquando eſt 881
ſimoniæ pœnæ 888 vide pœna ſimoniæ
ſimonia mentalis eſt illa, quæ pro obiecto habet realem & hæc pœnis iuris non ſubditur 880
ſimoniæ mentalis optima ſtipulatio 884
ſimoniæ reſtitutio, & quòd per ſimoniam acquiſita reſtitutioni ſunt obnoxia 879
ſimoniaci pœnæ 879. uſque ad finem libri
ſimonia omnis realis in qua pretium ſolutum eſt, ad reſtitutionem obligat 881 & ad reſignationem præbendæ, quæ cum tali pacto collata fuit, etſi pretium ſolutum non fuerit
ſimonia acquiſitorum reſtitutio facienda eſt illi, qui pretium dedit quandiu per ſententiam non ſit condemnatio 881
ſimonia mentalis an ad reſtitutionem obliget, pulchra diſputatio ibidem obligat utique eadem
ſimoniacus tam ratione rei acceptæ, quam ratione iniuſtæ acceptionis, reſtituere tenetur eadem
ſimoniacus poſt condemnationem reſtituere debet eccleſiæ vel pauperibus, alias ei qui dedit 881
ſimoniacum eſt ob ordinum exhibitionem munus aliquod exigere 855
ſimoniacum non eſt, cum pro actibus hierarchicis, ut pro inungendis ſacerdotibus, & conſecrandis epiſcopis, aliquid retribuitur fol. 858
ſimoniacum eſt vendere ius præbendæ, & contra ius naturæ 866
An ſimoniacus fuerit Abraham emens ſepulturam 868
ſimoniacum eſt nolle conferre locum ſacrum ad ſepeliendum mortuum, niſi pro pecunia. Et quid ſi quis honoratiorem locum affectet fol. 597
ſocietatis contractus duplex genus 597
ſocietatis contractus licitus eſt ſi qui pecuniam ponit periculum eius ſubdit ibi.
In ſocietatis contractu qualiter diſtributio lucri facienda eſt, dum unus pecuniam ponit, alius induſtriam 597
ſocietatis quidam peſſimus contractus 597. & 598
ſocietatis contractus, ubi quis ſic pecuniam ponit, ut nulli ſe exponat periculo, neutiquam licitus eſt 599
ſocietatis quidam implexus contractus ead.
ſocietatis contractus in quo ſocius contractum aſſecurationis capitalis et uenditionis lucri, cum ſuo ſocio facit, ſiue a principio ſiue ſucceſſiue, uſuram ſapit 608
ſocietatis quidam periculoſus contractus ead.
ſocij qui dicantur 597
ſocius qui centum ſocietati committit, licite poteſt quinquaginta tantum periculum ſubire: dum tamen illam præciſe partem lucri ſuſcipiat, quæ illis quinquaginta reſpondet fol. 609
ſolicitudo neceſſaria non eſt interdicta ſed ſuperflua 188
ſolennitatum veterum numerus 154
ſolutione anticipata quomodo liceat uilius emere: ut in lanarum negotio fit 584. uide Emere
ſolutio expectata nihil vetat, quominus contractus a principio perfectus ſit 585. licet oppoſitum, ut Caietano placet non ſit omnino improbabile eadem
ſors idem quod capitale ſeu principale 526
ſpiritualia quare pecunia non æſtimentur fol. 826

ſpiri-

ſpirituali & illi annexum, & quod ab ſpirituali dependet, non eſt pretio uendibile pagina 369
ſpuriorum quatuor eſſe genera, & quando ſuccedant in hæreditatem, & quando non, & clericorum nothis filijs oſtenditur 318
ſtatuam quam uidit Daniel.c.2.quid ſignificet 312
ſtipendia uniuerſitatis non ſunt in rem perſonarum ſed in ſtipendium miniſtrorum. pagina 360
ſtipulatio an ſit contractus 563
ſtudioſus quiſque debet tres habere conditiones 120
ſtudioſus aut prauus non dicitur, niſi qui ex habitu operatur 223
ſubſannatio a deriſione & contumelia differt 515
ſubſannator turpia dicit, ut gloriam conſcientiæ alteri adimat 516.& 517
ſubditum eſſe unum alteri in foro iudiciali quatuor modis contingit 447
ſub uiri poteſtate eris, et ipſe dominabitur tui, explicatur 285
ſuperbia humana de duobus extollitur 90
ſuſpicionis nomen tria connotat 232
ſuſpiciones triplici ex radice oriuntur 233
ſuſurratio genere ſuo grauius peccatum eſt contumelia & detractione 513
ſuſurrare ad dirimendas amicitias, quando peccatum ſit, & quando uirtus 513.& 514
ſuſurronis & detractoris diſcrimen 512.513
ſynderesis quid 25

T

TAcens & non obſtans quando dicantur cauſſa 386
Thaletis Mileſij hiſtoria qui docuit per philoſophiam homines poſſe fieri diuites, 578
Talio unde trahat originem, & quid ſit 473
talionis pœna iuſta eadem
talionis lex quare poſita ſit populo Iudæorum 463.& 464
templi unius Iudæorum literalis & myſtica ratio 154
templa non placent hæreticis, cum ſint publicarum orationum loca 973
templa quantum Chriſto placuerint, multis locis oſtenditur eadem
tentare Deum quid ſit 745
tergiuerſari tribus modis citra culpam accidere poteſt 463
teſtamentorum ſolennitas deſcribitur 326
teſtimonium conferre tenetur quicunque a legitimo iudice, ſecundum iuris formam in teſtem adſciſcitur 481
teſtimonium dicere non tenetur, qui occulta crimina de quibus neque infamia, neque alia iuris cauſſa præceſſit, interrogatus fuit eadem
teſtimonium quando quis ſponte propria offerre teneatur 481 & 482
teſtimonium conferendi, & aliarum eleemoſynarum diſcrimen 482
teſtimonium duorum qui ſint fide digni ſufficiens eſt in iudicio: & ad maiorem certitudinem trium 483
teſtimonium duorum uel trium, non uſque adeo iure naturali ſtabilitum eſt, ut nullam ob cauſſam exigi poſſint plures, quando mortalium fides, & iuſtitia deprauata eſt. eadem
teſtimonium hominum iure & merito, tam ob alias cauſſas, quam ob culpam repellitur 485
teſtimonia illa reipublicæ neceſſaria ſunt, quæ bonum habent auctoritatis pondus. 486
teſtimonium falſum quando mortale ſit, & quando non 486.& 487
teſtimonium humanum duplici de cauſſa fallax 496
teſtimonium Dei quicunque adducit, non iurat 737
teſtis extra caſum neceſſitatis liberandi innocentem aut rempublicam, potius inclinare debet ad ſeruandum ſecretum proximi, quam ad prodendum 482
teſtes ſingulares non faciunt in iudicio fidem 484
teſtium in ipſa actus ſubſtantia diſcordantium teſtimonium, aut refutatur, aut non ſatis ad ſententiam facere cenſetur, pag. eadem
teſtibus actoris & rei adinuicem diſcrepantibus, cæteris paribus ſtandum eſt a parte rei ead.
teſtibus utriuſque partis inter ſe diſſentientibus, utri partium aſſentiri debeat, ex multis iudex poteſt perpendere ead.
teſtes ſingulares de multiplicatis ab eadem perſona eiuſdem actibus, quàm fidem faciant in religionibus ead.
teſtis crimen obijcere, quando liceat, & quando non 486

teſtium

teſtium non omnium repulſa pœna eſt, ſed quãdoque cautela ead.
teſtis in iudicio aſſerere non debet, niſi id de quo per uigilantem conſiderationem habet certam ſcientiam 487
teſtis aſſerens quod poſt prudentem uigilantiã pro certo habet, & ſi falſum ſit, non eſt reus mendacij, ead.
teſtes iureiurando ſtringuntur ut maiori percellantur timore 488
teſtis pro ueritate dicenda nihil recipere poteſt, bene tamen pro labore 495
teſtes ſimoniæ iure antiquo tenebantur ſub anathemate reuelare, nec ante poterant abſolui 888
Timotheus & alij epiſcopi quare iuſſu Pauli a ſuis ecclesiis nonnunquam peregrinati fuerint 930
titulus quid ſit explicatur 286
traditio per uotum non fit, niſi ille qui traditur ſolenniter recipiatur 672
trahens alium ad ludum, an teneatur ad reſtitutionem 323
tributi ſcilicet, Alcauala ratio iuſta ne ſit, & quomodo obliget in conſcientia 361
tributorum quatuor nomina 280
tributum quod apud Hiſpanos dicitur Alcauala, quod ſit 281
tributa debentur principibus in conſcientia eadem
tributorum libertatem Rex poteſt hominibus ruſticis pretio donare urgente neceſſitate 282
Tirannus cenſendus eſt qui leges in proprium commodum conſtituit 7
tiranni & Regis diſcrimen 40
tirannis quatenus reſiſtendum 47

V

Valor rei æſtimandus eſt, ſecundum id quod in præſenti eſt 579
valor rei iuſtus ut ſit prudentium iudicio, non cuiuſuis metiendus eſt 568. uide Pretium
vanitatis tres ſunt gradus 139
vectigal, cenſus & tributum in quo differunt 281
venans alienas feras, quando teneatur ad reſtitutionem 363, & 364
venatio hominis eſt naturalis 395
venatio iure gentium communis eſt 362
venatio triplici de cauſſa uetatur ead.
venationis cuſtodienda ſui gratia, non eſt par ratio in rege & in magnate 363
vendere licet pretio rigido, pio, & moderato 568
vendere ultra dimidium iuſti pretij quid ſit 572
In re uenali tria ſunt conſideranda 575
vendens ſacerdotium tenetur diuino & naturali iure reſtituere pretium 879
vendere rem uitiatam pretio integro & ſolido iniquitas eſt 574
vendens bona fide rem emptã a latrone, quid debeat facere 379
vendere non licet ratione crediti pretij, carius rem quam in præſenti ualet 580. & 583. Vide Venditor.
venditio eſt res pro pretio diſtractio 563
venditio cum deceptione intra dimidiam iuſti pretij iniqua eſt, & ſi permiſſa 572. vide Deceptio.
In uenditione falſiſſima regula eſt, ſi quis ſemper quanto emit pretio quantumq; laboris, & periculi ſubijt, tanti uelit uendere, cum lucri acceſſione 568
venditio ab uſurario facta, qualiter ſit ualida 549
venditor qui rei defectum cognoſcens eundem fraudulenter emptorem celauerit, contra iuſtitiam delinquit: & idem de emptore dicendum 575
venditor ſi caueat damnum dare, puta quod non pluris rem uendat, quàm cum uitio ualet, neque ullo emptorem obijciat periculo; & res ſit emptori pro pretij ratione uſus, nulla lege cõpellitur uitiũ patefacere ea.
venditor menſuram fraudando, uel res ſubſtãtiam uitians: & ſi iniuſtitiam non cõmittat, ut puta quia ex pretio demit, quod in menſura tollit, uel in ſubſtantia uitiat, iuſtè tamen a publico magiſtratu punitur: licet hæc aliquando abſque crimine facere poſſit 575. & 576
venditor non tenetur reuelare quod in futurũ expectatur 578
venditori nullo modo licet credito pretio carius uendere rem ratione crediti pretij, quàm in præſenti ualeat 579
venditori nihil licet exigere ratione periculi ſoluendi pretium in futurum 579. 580
venditori an liceat quando credito pretio uendit, de expenſis in recuperãdo pretio a principio paciſci 582
venditor qui ſuas merces uenditurus non erat, neque ad tempus quo pretium aſſumi

iri conijcitur, poteſt pluris vendere quàm tempore uenditionis valent, deductis tamen expenſis & laboribus. etiam caſu quo rogatus vendas 584. & quòd hoc locum habeat, etiam ſi non eſſet ſeruaturus merces, non eſt omnino improbabile, ut Caietano placet 585

venditori licitum eſt in pretium rei ducere damnum quod accipit: quare res æſtimatur, non ſolum quanti in ſe valebat, uerum & quanti uenditori 571. emptore tamen admonito eadem

venditori non licet in pretium ducere commodum quod ementi ex uenditione accreſcit eadem

verberare poſſunt patres, & qui curam gerunt paternam non tamen mutilare pag. 425. & 426

verberare maritus uxorem quomodo poſſit pag. 427

verba æquiuoca in iuramento an ſint obligatoria 765

Veritates perpetuę qualiter ſubſint legi Dei æternæ 21

ueritatem nullatenus abnegare licet 449. immo eam confiteri tenetur reus cum periculo uitæ, ſi iuridice interrogetur, alias non eſt abſoluendus 472

vidua fructus pignoris pro dote ei traditi in ſortem ducere non tenetur 540

violenter reſpubl. & Princeps poſſunt citra iniuriam aliquid à ſuis ciuibus extorquere, quod ſi perſona priuata id faciat, raptor eſt & latro 443

vim ui repellere licet 355

vir qui uxorem in flagranti delicto enecat, peccat 402

vir poteſt accipere pretium turpitudinis a muliere 369

vir poteſtatem ſui corporis non habet, ſed mulier, explicatur quo pacto 285

vir non habet ius dominicum in uxorem ead.

uirtus quid 13. & 28

uirtutis duplex conſideratio 29

virtutes humanæ ſunt in uniuerſum de lege naturæ ead.

virtutes omnes quare prudentiæ connectuntur 228

virtutes conſentaneæ diuinæ legi, non dicuntur ſimpliciter de lege naturæ, ſed potius ſupranaturales 13

Nulla eſt uirtus cuius non aliquis actus ad commune bonum referri ualeat 48

virtus colenda eſt 134

virtutum opera tenemur Deo offerre actuali aut uirtuali relatione 807

virtuti opus è duobus æſtimatur 826

virtutes quæ hominem componunt in ordine ad ſeipſum, diſcriminantur ab eis quæ illum componunt in ordine ad alterum pagi. 847

virtus non eſt in ea potentia quæ electionem facit, contra Scotum ea.

virtutum præcepta dignitatis ordine debent anteferri prohibitionibus uitiorum contrariorum 111

virtutem unam alijs imperare quid ſit 218

virtutes Cardinales dupliciter accipiuntur pag. 213

virtutis diuiſio & ſubdiuiſio 216

virtutes intellectuales digniores moralibus eadem

virtutes morales plus habent de ratione uirtutis quàm intellectuales 217

virtutum collatio ut inter ſe fieri debeat eadem

virtus eſt id cui propriè honor debetur 278

viſitationis ſtipendia quomodo Epiſcopis liceat recipere 863

viſitationes non poſſunt caſte fieri per alium, quàm Epiſcopum 928

viſitandi greges per ipſoſmet epiſcopos ea.

vita omnium bonorum fundamentum 406

vitam corporalem pro quibus liceat ponere pag. 408

vitam temporalem an liceat pro amico ponere 409

vitam ſpiritualem amittere non licet pro ſalute ſpirituali totius mundi 409

vitam temporalem licet aliquando exponere periculo 410

vitium rei uenditæ qualiter venditionem illicitam reddat 574

vitia peculiariter dicuntur contra naturam pa. 28

vita bona ſine oratione exiſtere non poteſt pa. 968

ulyſſis ſocij qualiter intelligantur conuerſi a Circe 764

voluntas promittendi aut iurandi abſque propoſito adimplendi, obligationem parit 638

voluntas non eſt regina ſed ancilla intellectus 5. & 6

voluntarium duplex 419

Volun-

Voluntariam niſi adſit, peccatum eſſe nequit eadem
Votum eſt actus religionis elicitus 664. 665
Votum recte fit de operibus non debitis 634. 635
Voti nomen dupliciter uſurpatur 637
votum exteriora ſigna per accidens requirit eadem
votum quibus de rebus ſuſcipi debeat 642. 643
voti materia poſſunt eſſe præcepta 645. & 646
votum non eſt de re prorſus indifferenti 643
votum de obiecto alias bono, in malum finem relato, non obligat 647
votum non peccandi uenialiter ſtultum eſt, neque obligat 644
votum contra opus conſilij, peccatum eſt, nec obligat 648
votum ineundi coniugium ſemper eſt illicitum, contra Caiet 648. & 649
votum uirginitatis dupliciter fieri poteſt 660
votum non nubendi non obligat ad caſtitatem eadem
votum quatenus attinet ad tempus implendi, tripliciter fieri poteſt 670. 673. & 674
votum ſimplex & ſolenne differunt 670
voti ſolennis ſubſtantia in quo conſiſtat 612
votum ſolenne iure diuino dirimit matrimonium 673
voti ſolennis tranſgreſſio grauior, quam ſimplicis ead.
votum iuramento firmatum, an in uniuerſum obliget ſub reatu mortali 732
voti ſolennis & ſimplicis diſtinctio ſpecifica fol. 674
voto caſtitatis poteſt quiſque innodari ante legitimam rationis uſum ead.
votum ullum an ſuſcipere poſſit, qui ſub alterius eſt poteſtate 675
vouendi facultas interdicta eſt monachis de iure diuino & naturali ead.
voti religioſorum irritatio, & diſpenſatio, in quibus caſibus fieri poſſit a prælato 677
votum à religioſis emiſſum, quo prælati obedientia impeditur, non tenentur implere, dum per prælatum irritum non habetur eadem
votum ſuum quod religioſus emiſit de re prohibita, tenetur patefacere prælato antequam ſit in mora 679
votum emiſſum a religioſo cum facultate prælati poteſt nihilominus ab ipſo prælato irritari eadem
Vota uxoris uniuerſa poteſt uir irritare ead.
votum emiſſum a viro de non petendo debitum, an teneat ſine conſenſu uxoris ead.
votum caſtitatis emiſſum ab utroque coniuge communi conſenſu, non poteſt rurſus per ipſos irritari 681
votum quodcunque ſemel irritatum nullam deinde virtutem retinet, qua ullo tempore obligari poſſit, niſi iterato fiat 682
votum emiſſum ab uxore exequutioni tunc mandatum, ſi maritum uita ſuperauerit, & idem de filio, quandiu ſub reatu parentis egerit eadem
votum continentiæ tria conſideranda requirit 690
vota diſpenſandi & commutandi cauſſæ 698
Votone ſe poſſit conſtringere puer, aut puella ante pubertatis annos, & quid ſi parentes reclament tranſactis illis annis 685
votum ſolenne nemo quantumcunque ſit doli capax, ante pubertatis annos poteſt ſuſcipere 687
Inter votum perſonale & reale diſcrimen, & conuenientia ead.
voto ſe præpedire quo minus quis accipiat epiſcopatum, nihil per ſe loquendo implicatur iniquitatis 914
votum emiſſum a filio dum erat in poteſtate patris neque tunc a patre irritatum, poſtquam emancipatus eſt, non poteſt ab ipſo patre irritari 688
voti diſpenſatio non tollit diuinam legem, ſed tollit obligationem ead.
votum quod fit in ſuſceptione ordinis ſacri, diſpēſari poteſt per ſummum pontificem antequam fiat 692
Super votum ſolenne religionis nulla cadit diſpenſatio ea.
Ad uotum diſpenſandum neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas 695
Ad uoti commutationem in melius, an & quando exigatur ſuperioris auctoritas 696
vota in ſæculo facta extingui cenſentur per ſolenne religionis ead.
votum ſolenne religionis in arctiorem aliam, ac perinde altiorem commutari poteſt propria auctoritate 997
Super omni uoto ſimplici ſuorum paræcianorum, unuſquiſque epiſcopus diſpenſare poteſt. Quid in Archiepiſcopo: quid item in Abbati-

Abbatibus & religionum quibuſcunque præfectis 697
votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium, quàm iuramentum 766
votum diſpenſandi facultas, eadem ubique eſt ad commutandum 698
voti pœnalis, religionis, & peregrinationis Hieroſolymitanæ diſpenſatio, Pontifici maximo reſeruatur 697
votum an diſpenſari aut commutari poſſit priuilegio cruciatæ bullæ 699
votum ſacerdotum diſpenſabile eſt ab eccleſia pa. 717
votum religionis in tribus conſiſtit 660
vouendi modus quem ſtatuebat Lutherus 708
voti tranſgreſſio ex genere ſuo peccatum eſt mortale, ſacrilegiumq́; 655
votum religionis ſimplex poſt contractum matrimonium, non ultra quicquam obligat 660. & 661
voti pœnitentia poteſt eſſe peccatum, & quomodo non eſt peccatum 668. & 669
vſucapio quanto tempore fiat 331
vſuræ multiplex acceptio pag. 524. & 525. & 526
vſura multis modis committitur 535
vſura à fœnore differt 524
vſura idem quod partus & quod morſus 525
vſura in quibus locum habeat 526
vſura eſt pretium vſus mutuatæ rei ead.
vſura interna atq; externa quomodo diſcriminentur 526. 533. & 534
vſura extrema quid 526
vſura peccatum mortale eſt, iuſtitiæ commutatiuæ contrarium 526. *& oppoſitum dicere eſt manifeſta hæreſis* 528
vſuram non eſſe naturali iure prohibitam, periculoſum eſt aſſerere 526. 527. 528. & 529 *ſic ut in vſura nunquam Deus diſpenſauerit, immo neque factibile eſt* ea.
vſurarium crimen utriuſque teſtamenti pagina deteſtatur 529
vſura certo quodammodo fuit Iudæis permiſſa non licita ead.
Optima explicatio illius loci, Non fœneraberis fratri tuo 530
vſuræ an & quo pacto a lege ciuili permittantur 531. & 532. *neque uerò ciuile ius uſuras permittendo, canonico aduerſatur* pagi. 532
vſuræ vſurarum olim ſummo rigore prohibita 531. & 532
vſuram committit qui ratione mutui in pactum deducit ut mutuatarius iuſte lisi cedat 533 & 534 *& quid ſi turpes amplexus expoſcat ratione vſurarum* 535
vſuram committit, qui ratione mutui obligat ad emendum, molendum, & etiam iuſto ex ſoluto, uel non exceſſo pretio 536. *& quid ſi ducatur in pactum id quod alias iuſte debetur* eadem
An vſura ſit ratione mutui obligare mutuatarium ad mutuandum 538
vſura an committatur vendendo carius credito pretio pa. 579. & 586. *Vide vendere & venditor.*
vſuram committit qui fructus pignoris non computat niſi pignus ſit de feudo, uel pro dote genero uel uiduæ traditum pag. 538. & 539
vſura ratione lucri ceſſantis, vide Lucrum
vſuram inuoluit mons pietatis 559
vſuraria datio an dominium transferat 545
vſura mentalis ab exteriori differt pag. 526. & 535
De vſura mentali optima diſputatio 550
vſura mentalis ut a ſimonia mentali differat pa. 552
vſuræ mentalis reſtitutio quando neceſſaria pag. 550
vſurarum reſtitutio neceſſario facienda etiam nullo petente 528. & 545
vſurarum reſtitutio ſolum neceſſaria, cum ratione mutui quidquam recipitur 551
Si per vſuram res, quæ vſu conſumuntur, extorqueantur, fœnerator facit ſatis reſtituendo tãtum quantum accepit cum damnis & lucro; ſi quod alteri ceſſet, fructus verò qui per eaſdẽ res ſua induſtria accumulauit, liberi ſunt à reſtitutione 545. & 546 & 547 *ſecus verò in fructibus domus vel prædij, vel vſuram extorti* ead.
Ad vſurarum reſtitutionem non modo vſurarius, ſed iudices cogentes vſuras ſoluere, aduocati conſulentes, miniſtri aliqui, &c. etiam tenentur fœneratore non reſtituente 552. *De hoc vide Mutuum & Lucrum ceſſans.*
vſurarius non acquirit dominium in ea quæ per vſuras corraſit 547. *& ſi mutuatarius ſe uelle in ipſum dominium trãſferre aſſentiret, dum tamen ratione mutui det* eadem
vſurarius dominus fit poſſeſſionis quam per pecuniam vſurariam emit 548

vſura-

Voluntariam niſi adſit, peccatum eſſe nequit eadem
Votum eſt actus religionis elicitus 664. 665
Votum recte fit de operibus non debitis 634. 635
Voti nomen dupliciter uſurpatur 637
votum exteriora ſigna per accidens requirit eadem
votum quibus de rebus ſuſcipi debeat 642. 643
voti materia poſſunt eſſe præcepta 645. & 646
votum non eſt de re prorſus indifferenti 643
votum de obiecto alias bono, in malum finem relato, non obligat 647
votum non peccandi uenialiter ſtultum eſt, neque obligat 644
votum contra opus conſilij, peccatum eſt, nec obligat 648
votum ineundi coniugium ſemper eſt illicitum, contra Caiet 648. & 649
votum uirginitatis dupliciter fieri poteſt 660
votum non nubendi non obligat ad caſtitatem eadem
votum quatenus attinet ad tempus implendi, tripliciter fieri poteſt 670. 673. & 674
votum ſimplex & ſolenne differunt 670
voti ſolennis ſubſtantia in quo conſiſtat 612
votum ſolenne iure diuino dirimit matrimonium 673
voti ſolennis transgreſſio grauior, quam ſimplicis ead.
votum iuramento firmatum, an in uniuerſum obliget ſub reatu mortali 752
voti ſolennis & ſimplicis diſtinctio ſpecifica fol. 674
voto caſtitatis poteſt quiſque innodari ante legitimam rationis uſum ead.
votum ullum an ſuſcipere poſſit, qui ſub alterius eſt poteſtate 675
vouendi facultas interdicta eſt monachis de iure diuino & naturali ead.
voti religioſorum irritatio, & diſpenſatio, in quibus caſibus fieri poſſit a prælato 677
votum à religioſis emiſſum, quo prælati obedientia impeditur, non tenentur implere, dum per prælatum irritum non habetur eadem
votum ſuum quod religioſus emiſit de re prohibita, tenetur patefacere prælato antequam ſit in mora 679
votum emiſſum a religioſo cum facultate prælati poteſt nihilominus ab ipſo prælato irritari eadem
Vota uxoris uniuerſa poteſt uir irritare ead.
votum emiſſum a viro de non petendo debitum, an teneat ſine conſenſu uxoris ead.
votum caſtitatis emiſſum ab utroque coniuge communi conſenſu, non poteſt rurſus per ipſos irritari 681
votum quodcunque ſemel irritatum nullam deinde virtutem retinet, qua ullo tempore obligari poſſit, niſi iterato fiat 682
votum emiſſum ab uxore exequutioni tunc mandatum, ſi maritum uita ſuperauerit, & idem de filio, quandiu ſub reatu parentis egerit eadem
votum continentiæ tria conſideranda requirit 690
vota diſpenſandi & commutandi cauſſæ 698
Votone ſe poſſit conſtringere puer, aut puella ante pubertatis annos, & quid ſi parentes reclament tranſactis illis annis 685
votum ſolenne nemo quantumcunque ſit doli capax, ante pubertatis annos poteſt ſuſcipere 687
Inter votum perſonale & reale diſcrimen, & conuenientia ead.
voto ſe præpedire quo minus quis accipiat epiſcopatum, nihil per ſe loquendo implicatur iniquitatis 914
votum emiſſum a filio dum erat in poteſtate patris neque tunc a patre irritatum, poſtquam emancipatus eſt, non poteſt ab ipſo patre irritari 688
voti diſpenſatio non tollit diuinam legem, ſed tollit obligationem ead.
votum quod fit in ſuſceptione ordinis ſacri, diſpẽſari poteſt per ſummum pontificem antequam fiat 692
Super uotum ſolenne religionis nulla cadit diſpenſatio ea.
Ad uotum diſpenſandum neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas 695
Ad uoti commutationem in melius, an & quando exigatur ſuperioris auctoritas 696
vota in ſeculo facta extingui cenſentur per ſolenne religionis ead.
votum ſolenne religionis in arctiorem aliam, ac perinde altiorem commutari poteſt propria auctoritate 997
Super omni uoto ſimplici ſuorum parœcianorum, unuſquiſque epiſcopus diſpenſare poteſt. Quid in Archiepiſcopo: quid item in Abbati-

Abbatibus & religionum quibuſcunque præfectis 697
votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium, quàm iuramentum 766
votum diſpenſandi facultas, eadem ubique eſt ad commutandum 698
voti pænalis, religionis, & peregrinationis Hieroſolymitanæ diſpenſatio, Pontifici maximo reſeruatur 697
votum an diſpenſari aut commutari poſſit priuilegio cruciatæ bullæ 699
votum ſacerdotum diſpenſabile eſt ab eccleſia pa. 717
votum religionis in tribus conſiſtit 660
vouendi modus quem ſtatuebat Lutherus 708
voti tranſgreſſio ex genere ſuo peccatum eſt mortale, ſacrilegiumq́; 655
votum religionis ſimplex poſt contractum matrimonium, non ultra quidquam obligat 660. & 661
voti pænitentia poteſt eſſe peccatum, & quomodo non eſt peccatum 668. & 669
vſucapio quanto tempore fiat 331
vſuræ multiplex acceptio pag. 524. & 525. & 526
vſura multis modis committitur 535
vſura à fænore differt 524
vſura idem quod partus & quod morſus 525
vſura in quibus locum habeat 526
vſura eſt pretium vſus mutuatæ rei ead.
vſura interna atq; externa quomodo diſcriminentur 526. 533. & 534
vſura extrema quid 526
vſura peccatum mortale eſt, iuſtitiæ commutatiuæ contrarium 526. & oppoſitum dicere eſt manifeſta hæreſis 528
vſuram non eſſe naturali iure prohibitam, periculoſum eſt aſſerere 526. 527. 528. & 529 fit ut in vſura nunquam Deus diſpenſauerit, immo neque factibile eſt ea.
vſurarium crimen utriuſque teſtamenti pagina deteſtatur 529
vſura certo quodammodo fuit Iudæis permiſſa non licita ead.
Optima explicatio illius loci, Non fænaberis fratri tuo 530
vſuræ an & quo pacto a lege ciuili permittantur 531. & 532. neque verò ciuile ius vſurar permittendo, canonico aduerſatur pagi. 532
vſuræ vſurarum olim ſummo rigore prohibita 531. & 532
vſuram committit qui ratione mutui in pactum deducit ut mutuatarius iuſte liti cedat 533 & 534 & quid ſi turpes amplexus expoſcat ratione vſurarum 535
vſuram committit, qui ratione mutui obligat ad emendum, molendum, & etiam iuſto ex ſoluto, uel non exceſſo pretio 536. & quid ſi ducatur in pactum id quod alias iuſte debetur eadem
An vſura ſit ratione mutui obligare mutuatarium ad mutuandum 538
vſura an committatur vendendo carius credito pretio pa. 579. & 586. Vide vendere & venditor.
vſuram committit qui fructus pignoris non computat niſi pignus ſit de feudo, uel pro dote genere uel uiduæ traditum pag. 538. & 539
vſura ratione lucri ceſſantis, vide Lucrum
vſuram inuoluit mons pietatis 559
vſuraria datio an dominium transferat 545
vſura mentalis ab exteriori differt pag. 526. & 535
De vſura mentali optima diſputatio 550
vſura mentalis ut a ſimonia mentali differat pa. 552
vſuræ mentalis reſtitutio quando neceſſaria pag. 550
vſurarum reſtitutio neceſſario facienda etiam nullo petente 528. & 545
vſurarum reſtitutio ſolum neceſſaria, cum ratione mutui quidquam recipitur 551
Si per vſuram res, quæ vſu conſumuntur, extorqueantur, ſænerator facit ſatis reſtituendo tantum quantum accepit cum damnis & lucro; ſi quod alteri ceſſet, fructus verò qui per eaſdē res ſua induſtria accumulauit, liberi ſunt à reſtitutione 545. & 546 & 547 ſecus verò in fructibus domus vel prædij, vel vſuram extorti ead.
Ad vſurarum reſtitutionem non modo vſurarius, ſed iudicee cogentes vſuras ſoluere, aduocati conſulentes, miniſtri aliqui, &c. etiam tenentur fæneratore non reſtituente 552. De hoc vide Mutuum & Lucrum ceſſans.
vſurarius non acquirit dominium in ea quæ per vſuras corraſit 547. & ſi mutuatarius ſe uelle in ipſum dominium trāſferre aſſeneret, dum tamen ratione mutui det eadem
vſurarius dominus fit poſſeſſionis quam per pecuniam vſurariam emit 548

vſurarij bona in triplici ſunt differentia ead.
vſurarij omnes contractus ſunt validi iure naturæ, per quos non fit minus potens ad ſoluendum vſuras 549
Ab uſurario pecuniam uſurariam uel quidquam aliud recipiens emptione uel alio quocunq; cõtractus, tutus eſt in conſcientia: ſi uſurarius non fiat illa ratione impotens ad ſoluendũm 550.551.552
vſurarij hæredes ad quid teneantur eadem
vſurarius multis modis poteſt lucrum a mutuatario recipere 550
vſurarij cooperatores & miniſtri ad quid teneantur 552
vſurarium non paratum, ad mutuandum ſub vſuris inducere non licet: a parato uero licet ſub uſuris mutuum recipere 551.552.et 553
vſurarius mutuatarium obligans ratione mutui ad contractum ſocietatis vel aſſecurationis faciendum, uſuram committit 584
vſurarios ius canonicum tum multis opprobrijs proſcindit, tum & pœnis pluribus accumulat 532
vſus à dominio rebus vſu conſumptibilibus, an diſtinguatur controuertitur ad longum 288
vſus rerum comeſtibilium & vtenſilium diſtinguitur quodam pacto à dominio ead.
vſus rerum duplex eſt, & iuris & facti ead.
Pro vſu vaſis aut calicis ſacri non licet aliquid recipere licet ipſum locare & vendere poſſit eccleſia 855
vti quempiam iure ſuo bifariam contingit pag. 369
vtile quid dicatur 38

Finis Indicis rerum & ſententiarum inſignium.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Cæſareæ Maieſtati à ſacris confeſſionibus, Salmantini profeſſoris,

Libri decem De Iuſtitia & Iure.

Procemium.

ILLVSTRISSIMA *Iuſtitiæ virtus, Fidei noſtræ legitima proles, ſpei robur, charitatis pediſſequa, cęterarũq; virtutũ clariſſimum iubar: quã cum profana, tum cũ primis Diuina oracula ſuper æthera tollunt: vtpote quæ homines, ciuile animal, in vnum congregat, ab iniurijs vindicat, amore cõciliat, in pace retinet, virtutib. ornat, ad æternam deniq; fœlicitatẽ diuino munere ſubuehit: hæc inquã virtus eſt, quam præſenti Opere elucidare, ac pro noſtri ingenij tenuitate pertractare inſtituimus.* *Iuſtitiæ Encomium.* *At quoniam huius fulgentiſſimi ſyderis munus eſt (vt ipſa nos iura docent) ius ſuũ iuxta legũ normas vnicuiq; tribuere, legitimum duxi titulum Operi, de Iuſtitia & Iure, inſcribere. Fert nanq; animus auguſtam virtutis huius dignitatem amplificare, & elementa cõſtabilire, eiuſq; leges, membra, ſpecies, & quotquot illi aduerſantur iniquitates, fraudes, & violentias, pro eis quæ mihi diuinitus vires ſuppetunt, qua latiſſimè patent, perluſtrare, ac ſuis cuiuſq; numeris depingere.* *Auctoris inſtitutum.* *Nam etſi haud me lateat, quanta cũ dignitate & copia Theologorum Iuriſq; prudentium plurimi argumentum hoc locupletauerint, peperit tamen humana libido per temporum iniquitatem, parturitq; in dies nouas fraudolentiæ formas, quibus contra ius & fas ſuam quiſq; expleat inſatiabilem auaritiam. Quapropter nihil aliud q̃ operæpretium arbitrandum eſt, ſi iniqua pacta, & conuenta, & cambia, tamq; adeò multa vſuræ ſimoniæq; recentia genera, in animum nobis induxerint noua de re veteri volumina edere. Præterquàm ꝙ quanto plura à præceſſorib. in re quaq; inuenta ſunt, tanto poſteris, ſi vllo valent ingenio, vberiorem ſyluam ſubminiſtrant excogitandi noua. Accedit, ꝙ nemo tam fœliciter ſcholaſticam rem, quę implexa per ſe eſt, tractauit, quin poſſit vigilantiori diligentia (non de mea loquor) firmius exactiuſq; cõſtabiliri, ordinatius diſponi, atq; emunctius perpoliri. Hac igitur de cauſſa, cum me, qui poſt multos annos in hiſce ſcholariũ cathedris inſumptos, alijs publicis negotijs diſtractus, Vale huic ꝓuinciæ renuntiauerã, ab illiſq; poſt negotijs extricatus, ſacris me literis addixeram, iam nunc ſcholariũ vota, nihil minus cogitantem, ad eãdem prouinciam repetiuerint, meq; Patres Conſcripti oĩno renitentem accerſiuerint, meiq; maiores inuitũ coegerint: ac deinde publico ſuffragio hęc mihi prælectio de Iuſtitia obtigerit, poſtulare ex me inſtantiſſimè cœperũt,*

vt quæ in ſcholis dictaſſem, prælo committerem, quò & præſentes ſcribendi labore leuarentur, & abſentes ſudore fruerentur noſtro, annui lubentiſſimè: nã iam diu hunc ipſe parturiebã partum: tanta erat eorum improbitas qui me diuerſis ſcrupulis ac nouorum in dies contractuũ conſultationibus frequentabant. Neq; vero eſt, quod Theologis uitio detur, hanc ſibi aſſumere prouinciam quæ Iuriſperitis accommodatior uideri poteſt: quandoquidem Canonica iura ex viſceribus Theologiæ prodiere: Ciuilia uerò ex media morũ philoſophia. Theologi ergo eſt iuris Canonici decreta ad normam Euangelicã exigere, Philoſophiq; ciuilia ex principiis philoſophiæ examinare. Vnde

Cicero. *Cic. de leg. lib. 1. non a prætoris edicto neq; à xij. tabulis, ſed penitus ex intima philoſophia hauriendã cenſet iuris diſciplinam. Immò verò litigioſa, inquit, legum ratio, ignorantia potius eſt, q̃ ſcientia. Et Iuriſcon. ff. de Inſt. & iur. l. 1. Veram, inquit, philoſophiam, non ſimulata affectamus. At quamuis inſtitutum profitẽdi meũ in ſcholis ſit, Sententiarũ Magiſtrum, Diuumq; Tho. Commentarijs illuſtrare, conſultius tamẽ duxi rationẽ paululum mutare ſcribendi: non quod diuerſam ab hoc inter Diuos, diuino auctore doctrinã moliar: ſanè quem tum de cunctis alijs, tum præſertim de hiſce moralibus diſciplinis meritiſſimo tanquã emicantiſſimum ſydus Scholæ uniuerſim adorant: ſed quod cum eius aliorumq; documentis imbutus multa ſuerim alia cõmentatus, congruentius exiſtimauerim nouum conflare opus, in quo diſpoſitius cuncta componerem, quàm ſi eius textui mea ſeorſum circumſcriberem.* *Parti io operis.* *Diſtribuimus autem opus in libros decem: quorum duo primi ſunt de Iure, hoc eſt, de legibus, quę ſuprema ſunt Iuſtitiæ regula. Tertius de Iure, quatenus obiectum eſt Iuſtitiæ, deq; virtutis huius ſubſtantia & ſibi annexis vſq; ad Iuſtitiam diſtributiuam. Quartus de præambulis ad cõmutatiuam, nempè de dominio ac de reſtitutione. Quintus, de iniuſtitia, quæ ex iniurioſa actione naſcitur: nempè de homicidio, & reliquis. Sextus, de vſura, contractibus, & cambijs. Septimus, de voto. Ac deniq; octauus, de iuramento & adiuratione. Nonus, de decimis ac de ſimonia. Decimus deniq; de ſtatu deq; reſidentia Prælatorum: ut opus de Iuſtitia, quę decem præcipuè Decalogi mandatis comprehenditur, librorũ etiam Decade abſoluatur. Libros autem ſingulos per ſuas qõnes atq; articulos ſcholaſtico ſtylo diſtinctos curabimus. Vt quàm poſſimus rariſſimè, & præter rerum amplificationem, minimè ab ordine S. Tho. diſcedamus. Cuncta tamẽ aſſerta noſtra cenſuram ſubeant ſacroſanctæ matris Eccleſiæ, ac ſubinde ſyncerè iudicantium limam. Deus ergo maximus conatibus aſpiret noſtris ad ſuam ipſius gloriam.*

Titulus operis. *De Iuſtitia ergo & Iure ſermonẽ, fauente Deo, ineuntibus nobis à Iure inchoandũ eſt.* *Nomen Ius bifariã uſurpatur.* *Bifariã namq; uſurpatur nomen hoc: uno ſ. modo, pro eo, quod eſt lex: quem modũ* *Iſid. li. 5. c. 3.* *Iſidorus lib. 5. Etym. inter decreta. diſt. 1. relatus ait: Ius, generale eſſe nomen: legem autem, iuris ſpeciem: altero autem modo accipitur ut obiectum eſt iuſtitiæ: nẽpe pro æquitate, quã iuſtitia in rebus cõſtituit. Et alterutro accipias modo, ad notitiã iuſtitię, eius notio præerequiritur. At quia uirtus quæq; ad ſuas regulas exigenda eſt, cõdecet eas primum omnium præ foribus affigere, atq; adeò duobus primis libris de legibus ante omnia dicere. In priori, ſ. de lege æterna naturali & humana, & in poſteriori de Diuina.* *Primus liber de legib.* *Liber autem primus ſeptem habet qõnibus abſoluetur. Et quoniam (vt ſæpe in Officijs citatus Cic. auctor eſt) à rei ſubſtantia, quæ definitione deprehẽditur, omnis eſt auſpicanda ordinata inſtitutio: prima quæ mouetur quæſtio eſt de lege in cõmuni.*

QVAE-

QVÆSTIO PRIMA.

DE LEGE IN COMMVNI.

S.Thom. 1. 2. quæſt. 90.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliqua definitionum legis, quæ à Doctoribus conſtituuntur, legitima ſit.

Variæ definitiones legis

CVM multæ uarięque definitiones, tā apud Oratores, q̃ apud Theologos ac Iureconſultos reperiātur nullam, tamē aut vix, vllam comperio, quæ legi, quaten⁹ in vſe genus eſt, congruæ, præter illā quā *D. Tho.* D.Tho.1.2.q.90.art.4. colligit ſi paululo *Cicero.* componatur limatius. Nam illa Ciceronis lib.2.de leg. Lex eſt ęternum quoddā, quod vniuerſum mundum regit, imperandi prohibēdiq; ſapientia, ſempiterna Dei legi peculiaris eſt. illa verò quam propoſuerunt li.j. Lex, eſt ratio ſumma, inſita in natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibetq; contraria: extra leges naturales nō extenditur: ſed illa. ff.de le.& ſena. conſul.l.j.Lex, eſt cōe præceptum, uirorū prudentium conſultum.&c.legi tm̄ adſcribitur humanæ. *Ariſto.* Sicuti & illa Ariſt. in Rhetoricis ad Alexandrum, cap.de gen.delib. Lex eſt cōis ciuitatis conſenſus, qui ſcriptis præceperit cũo unumquodq; agendū ſit. *Iſidorus.* Quo alludit illa Iſidori lib.ſ. Lex, eſt conſtitutio ſcripta. *Legis definitio.* Igitur, ſi uaſtam eius amplitudinem q̃ latè patet ſpectes. Lex, eſt nihil aliud q̃ quædam rationis ordinatio & præceptio in cōe bonum, ab eo qui curā reipublicæ gerit, promulgata. In hac enim oratione & genus legis exprimitur, & finis, & cauſſa, & poſitionis forma. At uerò ad eiuſdem definitionis explicationem de ſingulis quatuor particulariū, quibus conſtruitur, ex ordine diſputare opus eſt. *Primus quinq; articulus.* Quatuor ergo articulos quæſtio hæc deſiderat. Horum primus erit de genere definitionis. quo ſ. examinandum eſt, utra in potentia exiſtat lex: nempè utrū intellectus ſit, an uoluntatis actus. Aſſerere.n. uiſi ſumus eſſe opus intellectus, vbi diximus q̄ ſit rationis ordinatio ac pceptio. Sunt autem in contrarium argumenta nō nulla. *Arg. 1.* Primum: Cum in intellectu non ſit niſi habitus & actus, non apparet uternam iſtorum ſit lex. *Arg. 2.* Secundò: Legis eſt mouere ſubditos. nam Rex per leges mouet: volūtatis autem eſt mouere quoniam animal non mouetur, niſi ab appetibili ſub aliqua ratione boni, vt 3.de Animal. text.49. auctor eſt Ari. *Ariſto.* bonum uerò obiectum eſt uoluntatis. *Arg. 3.* Accedit huc tertio loco & auctoritas quorundam recentium auctorū non infimæ notæ: ſic definientium legis ſubſtātiam: Lex eſt recta uoluntas eius, qui uicē populi gerit, &c. Quibus nimirum adſtipulari ſibi uidetur, *Auguſt.* tum Aug.lib.4. de ciui. dicens, antiquitus arbitria Principum, pro legibus fuiſſe: & Iuriſconſultus. ff. de conſtitu. Prin.l.j. quæ & refertur. Inſtit. de iure na.& gen. ubi ait, quod Principi placuit legis habet uigorem. Quartò, & reclamare Paul. videtur Rom.3. ubi inquit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: etenim quæ in mēbris eſt lex, non modo in intellectu non extat, uerum & ratione caret. In contrariū tamē pugnat legis uirtus eſt præcipere, ut ait l.legis uirtus. ff.de legib. hoc nāq; prudentiæ munus eſt, ac ſubinde intellectus.

Ad qōnem iſtam duabus concluſionib. reſpondetur. Prior eſt, lex in intellectu tāquam proprium eius opus inſidet: *Nomen lex, uarie a ſcriptoribus deducitur.* Hic autem de nomine ſtatim adnotandum eſt, q̄ nomen legis ob rei uarias uirtutes & qualitates ab alijs aliter atque aliter deducitur. *Iſidorus.* Iſidorus enim lib.5. Etymo.cap.3. a legendo illud trahit, eò quòd ſcripto profer

tur, ut legatur ab omnibus. At verò cum hoc illi accidentarium ſit cōgruentius D. Tho.& Theologorum ſchola à ligãdo dici autumant: utpote quę ui polleat obligãdi. Quamuis Cic.1.de leg. à legendo ſentit deriuari: pro eo quod eſt, eligere. Ait quippe quod etſi Græci legem à tribuendo appellēt (nam quod nos legem ipſi νόμον, appellant à νέμειν quod eſt tribuere: ideo quod unicuiq; quod ſuū eſt tribuat.) ego tñ inquit, à legendo, i. deligēdo eam nomino. Et ſubdit: Nã vt illi æquitatis, ſic nos, hoc eſt Latini, delectus uim in lege ponimus & proprium tamen vtrunq; legis eſt. Hæc ille. Igitur cum iſtæ oēs uirtutes legi competant, parum refert à qua illarum nomen deducas: Attamen etſi Theologorum Etymologiam minimè repudiem, perplacet tamen Ciceronis ſententia: ut lex idem ſit quod legendi, hoc eſt, eligendi regula: Nã regula dirigendo docet eligere. Vndecunque autem nomen trahatur, patentiſſimum eſt, rem eſſe intellectus. Id quod ex vtraq; eius vnitate commonſtratur. Habet.n.& quod ſit regula, & quod ſit obligatoria præceptio. Quippropter cum S. Tho. tantum unum in eius definitione ponat, nos tamē ambo loco generis compoſuimus: uidelicet ordinatio & præceptio. Haud.n. ſimpliciter ordinat aut dirigit, ueluti qui tantum uiam monſtrat, ſed ordinando præcipit, præcipiendoq. ordinat. Ex priori ergo membro arguitur. Lex eſt ęquitatis iniquitatisq; regula, agendique menſura: ſic.n. ferme habetur l. nam ff. de leg. vbi lex dicitur iuſtorum regula & iniuſtorum regula autē menſuraq, noſtrarum actionum eſt ratio: nam regula actionum eſt quæ in finem dirigit, quod ſolius eſt occulatæ rationis munus: ad quem finem voluntatem quæ cæca potētia eſt, ducit: ergo rationis functio eſt legem ponere. Adde quod ſicut in naturalibus id quod eſt primum, eſt cæterorum menſura, ut unitas in numeris, & motus primi mobilis reſpectu motuum inferiorum ſic quia finis (vt Philoſophus.2. Phy.docet) principium eſt humanarum actionum, ſit ut rationis actio ordinantis media in finē, ſit menſura, atque adeò lex. Ex poſteriori autem membro arguitur ſecundo ſic: Legis munus eſt præcipere & prohibere, ut habetur l. legis uirtus ff. de leg. & ſena. conſul. & forma ipſa legis præ ſe fert. Vnum cole Deum. Ne iures vana per eum. quin adeò hoc receptiſſimum eſt; atque omnibus in confeſſo, ut hac ratione leges, præcepta atque mandata nuncupemus: imperare autē eſt rationis: ergo lex à ratione elicitur, atque adeò in intellectu conſiſtit. Minorem huius ſyllogiſmi, ſcilicet pręcipere eſſe intellectus actum per prudentiam, edocet S. Tho. 1.2 q.17.artic.1.& q.57.artic.6. Ad parum conſiderantium eſt hanc opin. impugnare tanquam S. Thomæ: quippe qui non videant non eſſe eius inuentum, ſed pleniſſimam atque conſtantiſſimam ſententiam Ariſt.6.Ethic.cap.10. diſtinguit.n. tres uirtutes intellectus practici. ſ. eubuliam quæ eſt virtus bene conſultandi, hoc eſt indagandi media ad finem accommoda: nam de fine nulla conſultatio eſt, eò quod omnes ſuapte natura fœlicitatem ſuam expetunt: & ſineſym quam Latini uocant ſagacitatē quæ eſt uirtus rectè iudicandi. Sunt enim qui ingenio acuti ſunt ad diſquirendum media, non tamen ita iudicio ualent, ut illis inuentis rectè de optimo ſentiant. At præter hos requiritur poſtremus prudentiæ actus qui eſt imperium in quo differt ratio practica ab ſpeculatiua. Illa.n. quia nō ordinatur ad opus præciſè habet duos actus, qui ſunt diſcurrere & iudicare: practica uerò inſuper opus habet imperio, ad quod præcedentes duo actus ordinantur. Et ideo Ariſt. ait inter oēs hunc eſſe ſummum ac perfectiſſimum, à quo potiſſimum prudentia nominatur virtus. Neque verò ſolius eſt Ariſt. ſententia, imò Philoſophorum omnium quotquot eum uel præceſſerunt, vel ſubſecuti ſunt. Quin verò rerum ipſa natura & mos humanus hanc nos planè veritatem edocet. Clarum.n. eſt imperare, eſſe loqui uidelicet, fac, ne facias: loqui autem, intellectus negotium eſt: quippe cuius conceptus uoce & ſcripto ſignificatur: ergo ad ipſum pertinet pręcipere. Etenim cum uel Deus angelis, vel alius eorum, inter ſe alijs quidquam pęcipit, profectò non uoluntatis, ſed intellectus loquela id efficit. Pari ergo lege ſi in potentijs noſtris intimis præceptum eſt, quod negari non poteſt ad intellectum pertinet, non utique ad uolūtatem. Et confirmatur hæc ratio. Cùm quis mente orat Deum, Fiat voluntas tua: Panem

D.Tho. *Cicero.* *Magis probatur legis etymologia tradita à Cice.* *Primū argumē. pro concluſione.* *Cōfirmatio.* *S.Tho.* *Ariſt.* *Præcipere, eſt actus intellectus* *Suadetur hoc ipſum facili ratione.* *Tertiū argumē. principale.*

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: planum eſt non uoluntate ſed intellectu loqui: ergo ſi aliqua potẽtia alijs imperat, illa ſane intellectus eſt per ſimilia uerba. Tertiò ex humano uſu arguitur, legem, non uoluntatis, ſed intellectus eſſe proprium opus. Volitio & nolitio, qui tantum actus in uoluntate ſunt, nullum ſecum afferunt imperium. Enimuerò licet ego certo ſciam prælatum meum optatiſsimè uelle, ut ego prædicem, aut quidpiam aliud faciam: parere tamen non teneor quo uſque id mihi loquens præcipiat: locutiones autem ſigna ſunt cõceptuũ. Atq; hinc ſumitur ab interna noſtra opera analogia. Quamuis enim quis poſt rationis iudicium eligat bonum opus: nihilominus experimur poſt talem electionem eſſe homines uecordes & ſegnes ad idem ineundum opus. Multi enim mente elegerunt uitam per ſanctè inſtituere, qui tñ ſegnitia imperãtis prudẽtiæ tardiſsimè id aggrediuntur. Prętereà arguitur. Tenentur homines cõformare ſe & obedientes eſſe ſempiternæ legi Dei, ut in 1. ſentent. diſtinct. 45. latè diſputatur. non tamen tenemur conformari eius uoluntati beneplaciti: nam etſi ego ſciam Deum uelle mortem patris mei, licet mihi, quinetiã honeſtum eſt de illa contriſtari. Et uice uerſa: Præcepit Abrahæ filium immolare, cui legi Patriarcha ille obtemperare aſtrictus erat: & tamen Deus non habebat uoluntatem beneplaciti ut id exequeretur: ergo lex Dei non in eius uoluntate ſed in intellectu eſt percipientis aut prohibentis. Per hæc & commentum contrariæ opinionis retunditur, quo aiunt uoluntatem non aut eſſe ancillam intellectus, ſed reginam: intellectum uerò ſeruum. Longe quippe ſecus ſe res habet. Nam regere eſt functio illuminantis ac dirigentis: lumen autem non in uoluntate, quæ cœca eſt potentia ſed in intellectu exiſtit. Siquidem non uoluntatis lumen ſed intellectus dicitur. De quo nimirum Dauid: Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine: unde Ariſt. 1. Polit. c. 3. expreſsè ait mentem imperare appetitui: quo etiam nomine uoluntatem complectitur: licet nõ imperio dominico, ut anima corpori, ſed politico, ut Rex ciuib. imperat. Vnde ſapienter 3. de leg. Plato: Non, inquit, præcandum conandumque, ut uoluntatem noſtram cuncta ſequantur, ſed ut prudẽtiam noſtram, uoluntas. Ad hæc: Rex à regendo dicitur, qui eſt actus prudentiæ, cuius ideo uirtutis functio eſt leges ſancire, hoc enim eſt potiſſimum eius munus, qui ad regni gubernaculum ſedet. Quocirca Cic. li. 1. de leg. poſt illam legis definitionem ſupra citatam, ſcilicet, Lex, eſt ratio inſita in natura: ſubdit. Itaque arbitrantur prudentiam eſſe legẽ, cuius ea uis ſit ut rectè facere iubeat, vetet delinquere. Et Ariſ. 10. Ethic. cap. 9. Lex, inquit, vim habet cogentem: quæ quidem eſt ſermo ab aliqua prudentia atque mente profectus. Ecquis ergo unquam ambigere quiuerit legem eſſe prudentiæ, ac ſubinde intellectus opus, ꝙ uniuerſi dictamen practicum appellant? Atque hic eſt legitimus ſenſus illius, Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Nam in hoc ꝙ ait, regnant, poteſtas regum deſignatur: quoniã omnis a Domino Deo eſt, ut ad Rom. 13. refert Apoſt. In hoc autem quod ſubdit, & legum &c. intelligitur eiuſdem poteſtatis uſus. Vnde, Per me, inquit, id eſt, per prudentiæ uirtutem, quæ de meo fonte dimanat, Reges & leges condunt rectas, & rite illis utuntur. Secunda concluſio: Lex eſt uniuerſalis propoſitio ac dictamẽ rationis practicæ, quæ per modum habitus ineſt. Concluſio hæc aſſertio eſt S. Thomæ. 1. 2. q. 90. Hãc vero ſic expoſitam accipito; in intellectu ſunt & ſimplices apprehenſiuæ propoſitiones atque aliæ iudicatiuæ: lex autem non eſt tantum apprehenſio, uerum præceptio, quæ iudicium ſequitur, non qualecunque, ſed ꝙ de omnibus fertur. Illud quippe iudicium appellant practicum. Prius enim per primam prudentiæ uirtutem, ſcilicet eubuliam conquiruntur illa quæ expediũt, mox per ſyneſim, quæ ſecunda uirtus eſt, iudicio probantur: tertio uoluntate eliguntur, ac ſubinde ſequitur imperium prudẽtiæ: quod non eſt propoſitio indicatiui modi, ſed certè imperatiui: faciendum eſt aut uitandum. Hæc enim uerba ſi uim nominis habeant puta dignum eſt, ut fiat, factuve indignum ſpeculatiuæ propoſitiones ſunt, & nondum uim legis obtinent. Dum vero uim habent participij futuri, tunc cenſentur dictamina practica. Et ſi ſint in principe promulgentur que populo, tunc leges exiſtunt. Requiritur

Quarta ratio. *Detegitur err.r cõtraria opin.* *Prima ratio.* *Pſal. 4.* *Ariſto.* *Plato.* *Secunda ratio.* *Cicero.* *Ariſt.* *Prou 8. Per me Reges regnant.* *Secunda concluſio.*

tñ præterea ut per modũ habitus inſint, hoc eſt fixę ſint & perpetuo permanẽtes. Nam tẽporales ꝑceptiones quæ per modũ actus trãſeunt, qa uniuerſales nõ ſunt, ſed ſingulari perſonæ, loco & tempori accõmodatæ, fac, ne facias, nõ hñr pro legib., ſed legũ sũt applicationes, ut articulo proximo videbitur.

Soluuntur argumenta.

Per hanc ergo cõcluſio. ad primũ argumẽtum ante quæſt. reſpondetur quippe qua aſſertum eſt legem eſſe propoſitionẽ per modũ habitus inhærentẽ, nã etſi lex actu feratur, manet tñ habitu impreſſa ſcriptaq; ĩ mẽte. Atq; hinc proditur quorundã Neotericorum fallacia cõtendentiũ contra S Tho. nullo opus eſſe intellectus pręcepto ad operandũ, neq; attendẽtiũ non Thomę, ſed Ariſt. ſe aperte cõtradicere.

Neotericorũ fallacia.

Arguit. n. qdã in ſuis Moral. cap. 2. de pruden. hoc pacto, Si præceptũ, propõ intellectus eſt, tunc aut apprehẽſiua, aut iudicatiua. Apprehenſiua quidẽ nõ ſufficit ad opus, ſi uero ſit iudicatiua, ipſa ꝑ ſe ſufficit abſq; alio imperio. nã cum primũ q̃s iudicat bonũ eſſe hoc aut illud facere, ſtatim eligere põt in qua electione iã eſt meritũ, atque adeo ſtatim põt operari. abſq; alia imperandi ui. Quapropter uel ipſa uoluntatis electio imperiũ eſt, uel nullũ eſt aliud. Et addit neſcio vnde motus, hãc eſſe cõmunẽ opin. cuius tamẽ auctores ullo ꝑtio æſtimandos, non memini me vidiſſe. Bino nãq; peccato oſtendit ſe Ariſtotelẽ de hac re nõ conſuluiſſe.

Soluit primum motiuũ Neotericorum.

Primum enim negamus imperium propoſitionẽ eſſe aut ſimpliciter appꝛhenſiuam aut iudicatiuam. Iſtæ nãq; propoſitionis indicatiui modi differẽtiæ ſunt, imperatoria verò non indicatiua eſt, ſed iudicium ꝑrequirens. Atq; inde detegitur altera horũ fallacia. Imperiũ. n. (ut Ariſt. plane docet) non eſt iudiciũ illud qđ electioni antecedit, ſed iuſſio q̃ electionem ſubſequitur. Cõcedimus ergo iudiciũ, ꝙ ẽ ſynesis actus, ſufficere ad electionẽ in qua qdpiã eſſe ꝑt meriti electio tñ ñ ſatis eſt ad usũ & opus, niſi ipsã ſubſequatur imperiũ. Sed tñ exurgit ex hoc argũ tertiũ eiuſdẽ auctoris.

Aliud arg. eiuſdem auctoris.

ſi electionẽ cõſeqtur intellectuale imperiũ, aut ſubſeqtur ex neceſſitate, aut libere. Non ex neceſſitate, nã tũc nullo opus eſſet uirtute prudẽtię ad impandũ, ꝙ eſt cõtra Ariſtotelẽ & ueritatẽ. Si aũt ſeqtur libere, tũc cõſeq videtur, ſolã electionẽ volũtatis nõ ſufficere, ut moueat intellectũ, ſed reqri ꝑterea aliũ actũ, quẽ tñ neq; Ariſt. neq; S. Tho. neque vllus philoſophorũ unquã poſuit. Imò oẽs fatentur ꝙ electionẽ ſubſequatur imperium. Hoc argu. plus iuſto nos cõtorſit. 1. 2. q. 17. ar. 3.

Diluitur præterita rõ

Diluere tñ illud iã mihi facile uidetur, rñdẽs ꝙ imperiũ neq; ſeqtur neceſſario ex electione, neq; tñ aliũ ꝑrequirit in uolũtate actũ ꝑter eãdẽ electionẽ. Sed eſt notãdũ ꝙ cùm ut aliqua potentia ab altera moueatur, opus ſit ut utraq; ſit pene diſpoſita, cõſequẽs ſit ut niſi electio ſit ſatis radicata; atq; intellectus ꝑ prudẽtiã bene paratus, nõ ſequatur electionẽ iperiũ. Igitur vbi electio ſolida ac ualida fuerit, & intellectus ꝑ prudẽtiã ſatis obſequẽs, ſeqtur protinus ad electionẽ imperiũ, alias vel moroſè uel nunq̃.

Solutio tertij argumenti principales.

Ad tertiũ arg. cõceſſo regis eſſe mouere, cõceditur quoq; uolũtatẽ eſſe motricẽ tã ĩtellectus q̃ reliquarũ potẽtiarũ. Haud tñ inde colligitur, aut ipsã eſſe reginã, aut ĩtellectũ ſeruũ. Volũtas etenim nõ mouet tanq̃ dirigens & cognoſcens, qđ requiſitũ eſt ut eſſet regina, Hoc ſi qdẽ nomẽ ipſum, regina, tribuit exhibet, ſed mouet impellẽdo admouẽdoq; potentias ad ſua officia. Quã qdẽ ob cauſsã actiones humanæ, voluntariæ dñr hoc eſt à uoluntate promanantes. Exẽpli gratia. Præfixa intentione finis, ut puta uolo ditari, voluntas applicat intellectũ veſtigandis medijs. Poſtquã aũt hæc iudicat, illa porrò eligit, ac ſubinde ꝑ electionẽ commouet eum rurſus ad imperãdũ, in quo rõ regẽdi conſiſtit. Quo planè alludit uerbũ legis ſecũdæ. ff. de le. quã legẽ Martia, nõ erubuit à Chryſippo Stoico mutuari. ubi ait, ꝙ lex eſt omniũ diuinarũ ac humanarũ rerũ regina.

Soluitur poſtrema obiectio cum confirmationibus.

Exiſtimo ergo ſatis illis factũ, q aiũt legẽ eẽ volũtatẽ eius q uicẽ populi gerit, nã, vt ſupra oſtendimus, nulla Principis voluntas obligat niſi edicto ꝑcepta ſit. Et hũc in modũ intelligẽdũ eſt uerbũ legis ſupra citatæ de cõſti. prin. Quod principi placuit legis habet uigorẽ. Innuat. n. hoc dũtaxat ꝙ nulla exiſtit ĩ intellectu lex, niſi uolũtate ꝑcedat electio, attñ neq; volũtas ẽ lex, ſed ſi id qđ principi placet, mẽte prius: deinde uoce pcipiat illud eſt lex. Eſt ergo ſẽſus hic. Quod principi placuit edicere, legis hẽt uigorẽ, quo pacto eadẽ lex ſeipsũ ſtatim ſub his uerbis exponit. Quodcũq; igitur Imperator ꝑ epiſtolam uel ſubſcriptionem ſtatuit, uel cognoſcẽs decreuit, uel de plano interloqutus ẽ,

vel

Cicero. vel edicto præcipit, legem eſſe cõſtat. Quare neq; erat cur Cic. ex li. 1. de leg. accerſeretur ad ꝓbãdũ legẽ eſſe in uolũtate, ꝓpterea ꝙ ſẽm ipſũ dicatur ab eligẽdo. Haud. n. cenſet electionẽ eſſe legẽ, ſed ꝙ lex electionẽ Prĩcipis ſeqtur, & eligere docet ſubditos inter æqua & iniqua: unde ſtatim ſubdit, qđ lex ẽ mẽs, ratioq; prudẽtis, iurisq; atq; iniuriæ regula. Quartũ aũt arg. alterius eſt negotij. *Explicatur locus Pauli.* Vocat. n. Paul. mẽbrorũ legẽ alio lõge ſignificatu. Diſtinguit ĩquã leges quatuor: ſ. legẽ peccati repugnantẽ legi Dei, & legẽ membrorũ legi mẽtis aduerſantẽ. Et quãuis quibuſpiã uideri eadẽ poſſit lex peccati & mẽbrorũ, ſicuti & inter ſe lex Dei, & lex mẽtis, *Vide auctorẽ ſuper 7. ca.* nõnihil tñ nobis uiſũ eſt in Cõmẽtarijs differre. Lex. n. mẽtis ẽ effectus legis Dei, eiuſq; impreſſio in mẽte nřa, ſicuti veſtigiũ ĩ puluere, eſt effectus pedis. Lex aũt mẽbrorũ, eſt naturalis inclinatio ſẽſualitatis in ſua obiecta, ſẽm totũ naturæ põdus & impetũ, ꝗ effectus ẽ amiſſionis iuſtitię originalis, qua eadẽ ſẽſualitas in rõnis obedientia infrenata retinebatur. *Epiſt. ad Rom. in illa uerba: Video aliã legẽ &c.* Lex aũt peccati, vel eſt effectus eiuſdẽ inclinationis, putà facere cõtra Dei volũtatẽ, uel fuit prima parẽtũ ꝑuaricatio, ꝑ quã diſſoluta ſũt mẽbra, ex qua diſſolutione ꝓcedũt peccata. Lex ergo mẽbrorũ nõ ẽ vera lex: qa ñ inclinat ad bonũ, ſed dicitur lex ꝑ metaphorã: qa eſt natura iuſtitia originali deſtituta, ac ſubinde obliqua regula à recta nos uia deflectẽs. *Obiectio* Sed arguis. Si ẽ regula quõ eſt extra intellectũ? *Solutio.* Reſpõdet legẽ ꝑ ſe 1. tanquã in regulãte & menſurãte exiſtere in intellectu. dicitur nihilominns eſſe ꝑ participationẽ in potẽtijs & mẽbris ꝗ mouet, tãquã in regulato Sicuti Sol dicit eſſe ĩ aula propter eius effectum: & ars in ſtatua. Pari ergo modo lex peccati eſt in membris.

ARTICVLVS II.

Vtrùm lex ſemper ad bonum commune ordinem habeat.

CONſequitur ar. ſecundus, quo ſecunda definitionis particula exponẽda uenit, quę legis finẽ deſignabat. Sũt. n. argumẽta ꝙ legem non ſit neceſſariũ in bonũ commune ordinari. *Arg. 1. Iſid.* Primum, vt ait Iſid. li. 5. Etym. Si rõne lex cõſtat, lex erit omne ꝙ rõne conſtiterit: rõne aũt cõſtat, nõ ſolũ qđ in bonũ cõe dirigitur, ſed & qđ in particulare refertur: nihil ergo derogat rõni legis ſi non in cõe bonũ ordinetur. *Arg. 2.* Secundò, Præcepta (queadmodũ ſup. dictũ eſt) vim habẽt legis, ut pote cuius virt⁹ ẽ ꝓcipere: & ꝓhibere: ꝓcepta aũt dantur ẽt de ſingularibus actionibus, in ꝗb. mores nři cõſtituuntur: ergo ſatis eſt leges in particulare bonũ ordinari. In contrariũ autẽ eſt idẽ Iſid. eod. 5. lib. ubi ait ꝙ lex ẽ nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium conſcripta.

Ad quæſt. una cõcluſione reſpõdet: Lex omnis, quò ſolida ſit & firma, in cõe bonũ debet ſubditos ꝓmouere. *Concluſio reſponſiua.* Cõcluſio hæc duplici rõne affirmatur, ſẽm ꝙ cõe bonũ aut ꝓ naturali fœlicitate vſurpat, quã hoc ſeculo adipiſcimur, ꝗ eſt quietus tranquilluſq; & pacificus reipublicæ ſtatus: aut ꝓ illa ſupnaturali, ꝗ in altero ſeculo veluti ſuprem⁹ finis noſter nos manet, in quẽ & ſeculare omne bonũ ſuapte natura refert. Enimuero ſi rõnẽ primã cõis boni ſpectes, hoc modo demõſtrat concl. *Arg. 3.* Pars oĩs ad ſuũ totum naturali ordine dirigit ſicuti impfectũ: ad pfectũ: quũq; aũt ciuiũ partes ſũt ciuitatis, lex ergo illis pſcripta in bonũ cõe totius ciuitatis debet eos inſtituere: ueluti partes vnius corporis ꝗ ad ſeruitiũ totius ordinẽ habẽt. Cõcinit huic rõni Ari. Ethic. 8. ubi ait: *Ariſt. Plato.* Iuſta legalia hoc, eſt ciuiles leges, factiua eſſe cõſeruatiuaq; fœlicitatis particularumq; eius. Et Plato dialogo. 1. de legib. vbi ait: Legũ latorẽ pacis publicæ gratia debere oẽs leges cõdere. Quapꝑter Lacedemoniorũ morẽ refellit, q leges oẽs in eũ ſcopũ dirigebãt, vt bella ſtrenuiſſime gererẽt. illis. n. prudẽtius Ari. Eti. 10. Bellũ inquit, gerimus ut ĩ pacę degamus. *Ariſto. Cicero.* Et Cic. li. 2. de legi. Cõſtat, inquit, ꝓfectò ad ſalutẽ ciuiũ ciuitatũq; incolumitatẽ, uitãq; oĩum quietã & beatã, cõditas eſſe leges. *Secunda ratio.* Si uero ſumã beatitudinẽ, ꝗ Deus eſt, altius ſpeculemur, eam poſſum⁹ eãdẽq; optimã rõnẽ ſubnectere. Lex. n. (vt nuper dicebamus) regula prima eſt noſtrarũ actionũ: regulæ uero munus, ac potiſſimũ primę, eſt in ſupremũ finẽ & ſcopũ regulata dirigere: reliquũ ergo fit, ut in commune bonum & legiſlatoris propoſitũ, & lex ipſa debeat intẽdi. *Tertia ratio.* Sumitur & tertia rõ ex alia conditione legis. *Philoſophus.* Ait. n. Philo. 5. Ethic. legem oẽm uniuerſalem eſſe, hoc eſt in uniuerſum omnibus hoĩbus poſitam, ac de omni uirtute. *Ariſt.* Idemq; ab illa citata lege docemur: Lex eſt

commune præceptũ. ff.de legi. & l.iura. eo.
Iura nõ in ſingulas pſonas, ſed gñaliter cõ-
ſtituuntur. Inde ergo fit cõſequens vt in ſu-
premũ finẽ, q̃ oĩbus cõis eſt, ſit dirigenda, &
non ad particulares accõmodãda. Bñ igitur
ait eo lib ca. 1 Ariſt. Ipſæ leges de oĩbus di-
ctant, coniectãtes, aut cõem oĩum vtilitatẽ,
Poſtrema rõ. aut optimorũ, aut Principũ. Vbi tres ĩſinuat
reſpub. ſ. democratiã, ariſtocratiã, & regnũ.
Quo fit vt legalis iuſtitia, vniuerſas cõple-
ctatur virtutes. Adde ſi lubet & rõnum ſupre
mam. Fons & origo legum oĩum æterna lex
& diuinæ mẽtis. Deus aũt cuncta in ſeipsũ
ordinauit ac retulit: leges ergo vniuerſæ ſic
Plato. lege illa regulandæ ſunt, vt in eundẽ tẽdãt
Primum corollarium. ſcopum. Id qđ & diuum Platonẽ Dial. 1. de
leg. minimè latuit: vbi ait, oportere vt legũ-
lator eũ ordinẽ ſequatur, vt humana ad di-
uinam vbiq; referãtur. Ex his fit conſequẽs,
ꝙ dũ legislator leges in ſuũ particulare cõ
Secũdũ. modũ cõſtituerit, tyrannũ ſe eſſe intelligat.
Sequitur ſubinde, ꝙ in vnaquaq; republ. vt
puta in toto vno regno leges oẽs ad finẽ to
tius ſint referendæ. Non ꝙ non ſingulis ci-
uitatibus pro earum condõne permittendæ
ſint particulares, ſed ꝙ debẽt oẽs ciuitates,
veluti mẽbra vnius corporis ſibi copulari.
At verò regna diuerſa ẽt ſi ſub vno ſint re-
ge, non dẽnt ſic gubernari, ut unius res, diui
tiæ. ſ. & politia, in vtilitatẽ alterius inæqua-
liter pertrahantur: ſed per ſe quodlibet ob
ſuum ipſius commodum adminiſtretur. Ver
bi gratia Si non alia rõne trãſmarina regna
acquirerentur, niſi vt oĩa eorũ bona Hiſpa
niæ obuenirent, eorumq; leges in rẽ noſtrã
deflecteremus: videlicet, uti ſi noſtra eſſent
mancipia, nõ ſeruaretur æquitatis decor. ſe-
cus ſi cõmerciorũ rõne vicarijs ſibi operis
ĩſeruirẽt. Hæc de legũ fine: nã de ei⁹ effecti
bus, q ſũt facere ciues bonos, ac de alijs qb.
Ad primum. ipſa fœlicitas nobis agit, q. 3. dicturi ſumus.

Ad primũ igitur argñ rñdetur, ꝙ & ſi cõ-
tingat legẽ, q̃ ad ſingulare cuiuſpiã bonũ or
dinatur, rõne conſiſtere: illa tñ conſiſtentia
illic cõmittitur, ꝙ illud ſingulare bonũ ad
cõe refertur: veluti in ſpeculatiuis nulla ve
Ad ſecũdum. ritas particularis cõcluſionis ſolida eſt, niſi
q̃ in prima principia reſoluitur. Et per idem
ſoluitur argñ ſm: nempe ꝙ præcepta circa
ſingularia bona inde uim hñt legis, ꝙ ſingu
laria illa in cõe bonum ordinantur. Haud
tñ præcepta huiuſmodi leges propriè dicen
da ſunt, ſed legũ applicationes ad particula
ria Leges. n. (vt dictũ eſt, legibuſq; monſtra
tum) vniuerſales eſſe debent. Exẽpli gratia:
Lex eſt: Vnũ cole Deum, q̃ neq; tp̃s, neq; lo
cũ præſcribit, neq; verò ſingularẽ alloqtur
perſonã. Præceptũ aũt eſſet, ſi p̃latus hodie
cuipiã iuſta rõne iuberet ſacrum facere, aut
vrbẽ præces fundere cogeret. Itẽ lex eſt, cha
ros honorare parentes, & vt parentes filios
alantq;. Præceptũ aũt eſt, cum iudex te iubet,
aut parẽti, aut filio in tali neceſſitate elimo
niã ſuppeditare. Itaq; cum lex in gñe de a-
ctionibus noſtris gñaliter iubeat, q ſunt cir
ca ſingularia, inde fit vt præcepta ſint earũ
applicationes ad ſingula. Quocirca etſi lex
vna ſpãlius alteram explicet, non illico de-
ſinit eſſe lex, quatenus ſp manet vniuerſa-
lis, eſt. n. lex vt dies Dominicos, atq; apoſto
licos ab opere feriemus, licet ſit explicatio
illius generalioris, Sabbatha ſanctifices.

ARTICVLVS III.

Vtrum cuiuslibet ratio ſit legis effectrix.

ARticulus tertius, tertiã definitionis par *De auctoribus legum.*
ticulã occupabit, quæ erat de actorib⁹
legum. Arguitur. n. ꝙ vnicuiq; priuatim cõ-
Primũ argum. petat leges ſuo ordine cõdere Primũ ex di
cto Apoſt ad Ro. Gentes quæ legẽ non hñt,
naturaliter ea q̃ legis ſunt, faciũt: ipſi. n. ſibi
ſunt lex. hoc aũt de ſingulis mortaliũ aſſeue
rat, quatenus naturæ luce ducti ſibi quiſque
nouit bonũ & malũ diſcernere. Secundò ar *Secundum argum.*
guitur. Intẽtio legislatoris eſt ut ſuos ciues
ad virtutẽ inducat: vnuſquilibet aũt põt a-
lium ad virtutẽ inducere: ergo vniuſcuiuſli
bet rõ legem ferre p̃t. Et tertio loco accedit *Tertiũ argumẽ.*
eiuſdẽ Ariſt. ſenten. 10. Eth. circa finem, vbi *Ariſto.*
patremfamilias in ſuo domo cõparat Prin-
cipi in ſua republica: vt velut hic ciuitatẽ,
ita & ille domũ gubernet: ergo ſicut Prin-
ceps ciuitati, ita & paterfamilias ſuis legis
ponere valet. In contrariũ eſt Iſido. eo. li. 5. *Iſidor.*
Etym. & refertur diſt 5. ubi ait: Lex eſt cõſti-
tutio populi ſm quã maiores natu ſimul cũ
plebibus aliquid ſanxerunt. Quib. verbis dp
cere vr̃ non eſſe cuiuslibet ſcribere leges.

Quæſtio pñs vnica, velut ſuperior, cõclu *Soluitur quæſtio propoſita unica cõcluſione.*
ſione abſoluitur. Leges condere, nõ cuiuſq;
ſed reipub. eſt, eiuſq; vicem gerentis, ſeu cu
ram hñtis. Concluſio hæc ex ea, quæ proxi-
mè conſtituta eſt, facilè hoc mõ colligitur.
Lex eſt regula dirigens in cõe bonũ: dirige

Deducitur concluſio ex antecedenti.

re aũt in cõe bonum propriũ eſt reipublicæ cuius eiuſmodi bonũ proximus finis eſt: ergo penes ipſam tñ ac penes illum, qui eius hẽt curam, poteſtas eſt ferendarũ legũ. Minorem per Ariſt. doctrinam 1. Ethic. facilè ĩtelligas.

Ariſto.

Effectrices.n. cauſſæ proportionẽ habent ad finales: vt quo effectrix eſt altior, ſit & eius quoq; finis ſublimior. Finis.n. ꝓximꝰ militis, eſt ſingularẽ locũ defendere, Ducis verò, victoria. Regis autẽ pax: & ideo ad Regem pertinet inferiora cuncta in illũ ſupremũ finẽ ordinare. Eadem rõne qa frenefactiuæ artis finis ad equeſtrem refertur, fit vt ars ẽt equeſtris frenefactiuæ operationẽ dirigat. Igit qa cõe bonũ, peculiaris eſt reipublicæ finis, & leges illuc nos ducũt: ꝓpriũ erit reipublicę illas cõdere, qb. nos eodẽ perducat.

Plato.

Vñ Plato ĩ Dialogo de regno. Regis, ait, munus eſſe leges cõdere.

Ariſt.

Idemq; Ariſt. Ethic. 10. conſtituit. & l. ſi Imperialis. c. de legib. & cõſtit. ſoli Imperatori cõceſſũ legitur legis, tũ cõdere tũ adeo interpretari.

Secunda ratio.

Subnectitur autẽ & ſcda rõ: lex.n. uim habet coerciuã, vt auctor eſt Ariſt. Ethic. 10. & Papin. in l. 1. de legib. ubi legẽ appellat coerctionẽ.

Pulchra conſideratio.

Vis aũt hæc & uigor in ſola republica & Principe exiſtit, ſicuti totius animalis uirtus eſt mẽbra mouere. Eſt aũt conſideratione diſcernendũ inter eos qui leges ſciſcere poſſunt, & illos quorũ cõſilio ſciſcũt. Iuris.n. conſulti leges ex viſcerib. naturalis philoſophiæ rõne & iudicio eliciũt: firmitatẽ tñ & coercẽdi vigorẽ nemo illis, niſi q iuriſdictione pollet, ualet apponere. Vñ ut prudẽtiũ cõſulta pondus per ſe nõ habẽt legũ, ita neq; Princeps ſine eorũ maturo cõſilio eas dẽt edicere.

Obiectio.

Obuium tñ in promptu ſit huic concluſioni argm̃. Deus Princeps omniũ eſt legũ latorũ: & tñ neq; reſpublica eſt, neq; eius vicem gerens: quippe qui nõ à republica auctoritatẽ mendicauit.

Solutio.

Rñſio tñ eſt: Nõ eo ſenſu impræſentiarũ aſſeri quẽcũq; gubernatorẽ vices reipublicæ gerere, ac ſi uicarius eius exiſtat: ſed ſatis eſt curam illius habere, ſeu tãquam uicarium, ſeu tanquam eius auctorem ac dñm cui curę eſt publica gubernatio. Pariformiter & de Chriſto, etiam inquantum homo erat, ſentiendũ eſt, utpote qui ceu Redẽptor ac Rex Regni cęlorum, legũ conditor noſter fuit. Ac ſubinde eius vicarius Põtifex maximus, Is.n. nõ gerit eccleſię vices quaſi ab illa auctoritatẽ nactus, uerũ quaſi Chriſti uicarius, cuiꝰ vice fungitur: à quo utiq; ſolo, licet p eccleſiã eligatur auctoritatẽ ſuſcepit. Idẽq; eſt de ẽpis iudiciũ ac ꝑlatis ab ipſis inſtitutis. Seculares aũt reges ac monarchæ ſecꝰ habẽt.

Quid ſẽſerint ſcriptores de primis legiſlatoribus.

Haud.n. à Deo ꝓximè, & qd aiũt, ĩmediate creati ſunt ꝓter Saulẽ ac Dauidẽ, eiuſq; ꝓſapiã, cui ſceptrũ ipſe cõmiſit: ſed vt habetur l. qd placuit. ff. de cõſti. prin. reges ac prĩcipes à populo creati ſũt, in quas ſuũ trãſtulit ĩperiũ ac poteſtatẽ, ut infrà q. 6. & copioſius li. 3. q. 4. patebit. Vnde uerbũ illud apud Sapiẽtẽ ex Prouer. 8. ſu. citatũ, Per me reges regnãt, &c. nõ aliter intelligẽdũ eſt q̃ ꝙ ab ipſo tanq̃ naturalis iuris auctore donatum mortalib. eſt, ut vnaquæq; reſpublica ſeipſã regẽdi habeat arbitriũ: ac ſubinde ubi rõ q̃ ſpiramẽ ẽt ẽ diuini numinis, poſtulauerit, in aliũ ſuã trãſmittat poteſtatẽ, cuius legib. ꝓuidẽtius gubernetur. De primus aũt legis latoribus variæ referũt ſęculares hiſtoriæ.

Plinius.

Plin. nãq; li. 8. Naturalis hiſtorię, ca. 56. ait, Cererem inter oẽs primã leges dediſſe: vt aũt alij putauere Rhadamãtũ.

Ioſeph.

At uerò Ioſephꝰ aduerſus Appionẽ apertiſſimè ac diſertiſſimè veritatẽ oſtẽdit. Nẽpe inter mortales Moyſen priꝰ ſacras ꝓmulgaſſe leges, ut diuinitus ſibi traditas. Nã poſt multo tpe illi extiterunt legiſlatores quos Iſidorus initio 5. li. refert.

Ad argumẽta partis negatiuæ.

Iſid.

Phoroneus.n. inqt, rex Græcis primꝰ leges cõſtituit: Mercurius Triſmegitus Ægyptijs: Ateniẽſib. Solon: Lycurgus Lacedæmonijs: ac deinde Romanis Numa Pompilius, qui ſucceſſit Romulo.

Ad primum.

Ad primũ igitur argm̃ reſpõdetur legẽ ĩ homine bifariã exiſtere: uno mõ tanq̃ in regulãte, quo pacto eſt in legiſlatore: atq; altero tanq̃ in regulato: queadmodũ eſſe cõtingit in ſingulis hominibus: iuxta uerbum Pſal. Signatũ eſt ſup nos lumẽ vultꝰ tui.

Pſal. 4.

Vnde & illic Apoſtolus ſubdit: Qui oſtẽdũt opus legis ſcriptũ in cordibus ſuis: ſcriptũ, ſ. à Deo ipſo ſummo legum cõditore.

Ad ſecundum argum.

Ad ẽm vero reſpõdet Philoſophus. 10. Ethic. ca. 8. ubi ait legẽ vim hr̃e coerciuã. Poteſt ergo priuatorum quiſq; unum quẽlibet ciuium ad virtutis officia conſilijs ac monitis inducere: haud tamen perfecte, ſ. ipſum cogẽdo: ob idq; talia monita non habebunt legum uirtutem ac robur.

Ad tertiũ arg.

Ac ſimili ferme modo exemplo ibidem reſpondet ad tertium: fatetur.n. patrẽfamilias nõnulla ſtatuere poſ-

ſe in

ſe in ſua domo præcepta, eademq; ſub aliquibus pęnis, quas exigere paterna auctoritate poterit, etiam vſq; ad uerbera. At uero ſi cuti dñs non eſt perfecta reſpublica, ita neque eius præcepta abſolutam habent uim legis: vt puta cum neq; in carcerem conijcere pōt ſuos, neq; ĩ exiliũ mittere, neq; alijs id genus ſupplicijs afficere: ut lib.5.q.2. fuſius patebit, ubi de patria poteſtate copioſius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm promulgatio ſit de ratione legis.

SVpereſt demũ ut quartus articulus poſtremam definitionis particulam patefaciat, qua legis ponẽdi forma notabať. Arguiť ergo nõ eſſe neceſſariã promulgationẽ legis ut ſuam ſortiatur vim. Primũ lex naturalis obligat uniuerſos, quæ tñ nulla indiget promulgatione, cum neq; in ſtatu innocentiæ, neq; poſt naturam corruptam ante Moyſen talis fuerit lex promulgata. Secũdò: Lex uetus diuina, ut 12.q.103 art. 4. auctor eſt San. Thom. ceſſauit illo Chriſtianæ mortis articulo quo Redẽptor dixit, Conſummatũ eſt, ac ſubinde tum nouæ obl'o cepiſſe credẽda eſt, nam ceſſatio vnius fuit alterius inchoatio, aliàs mundus abſq; lege obligante diuina ꝑ aliquã temporis moram extiteret. Et tamen promulgatio legis nõ fuit tunc facta, ſed ſub feſtum Pentecoſtes, ergo obligatio legis non pendet ex promulgatione. Et tertiò. Lex ciuilis obligat loco abſentes corã quibus non promulgatur & pariformiter tempore futuros, apud quos nõ eſt amplius neceſſaria promulgatio. Contrarium autem legimus, diſt. 4.c. in iſtis. vbi habetur leges tunc inſtitui, dum promulgantur.

Prima ratio ad partẽ negatiuã. *Secunda ratio.* *S.Tho.* *Tertia ratio.*

Ad quæſtionem rñdetur duabus concluſionibus. Prima, Nulla lex ullum habet vigorem legis ante promulgationem, ſed (ut citatum decretum aſſerit) tunc inſtituitur, dũ promulgatur. Itaq; nullam (ut quidam arbitrantur) exceptionem cõcluſio hæc permittit. Et probatur ex natura ipſius legis. Eſt.n. regula & menſura noſtrarũ actionũ: regula autem niſi operantibus applicetur, uana eſt. applicari aũt nequit niſi ꝑ eius notitiã: nã qui regula vtitur, eã intueri neceſſe hẽt. Fit ergo cõſequens vt ante promulgationẽ qua ſubditis innoteſcit, nõ eos obligãdo pſtringat, ſed tũc ꝑcipi qñ ꝓmulgatur. Vñ l. leges, C. de legib. & cõſtit. Leges ſacratiſſimæ quæ cõſtringũt hominũ vitas intelligi ab hominib debẽt. Et in auth. vt factæ nouę cõſt. &c. tunc valere leges iubeť, cũ in cõe factæ sũt manifeſtæ. Idem hř iure canonico ut ext de poſtulat. præl. c. ad hæc. & de cõſtit. c. cognoſcentes. Dubitas autem qd noĩe ꝓmulgationis cenſẽdũ ſit. Vtrũ nondum lex velut ꝓmulgata ſit habẽda quouſq; in omniũ notitiã fuerit diſperſa. Apparet.n. rõ modò facta id perſuadere. Enimuerò ſi lex ꝑ ſui notitiã applicatur, fit ut quouſq; ſit cunctis nota, nõ obliget, atq, adeò nec ꝓmulgata cenſeať. Et confirmatur inde qd ille quẽ lex latet, ignorantia excuſatur: qd nõ contingeret, ſi legis uinculo innodaretur. Huius argumenti gratia ſtatuiť ſcđa concluſio. Lex ut promulgata cẽſeatur: non exigit ut in omniũ notitiã perueniat, ſed tunc promulgatur dum ſolẽniter in Principis curia uel in ꝓuincia primo ꝑconio, uel alia legitima uia ediciť. Sed hř c.1. citato, de poſtulat. præl. Et in alleg. Auth. Et rõ eſt, qa tunc promulgať lex, dum ſub præcepti forma conſtituitur. Tũc aũt fit præceptum, cum primum publicitus edicitur: ergo vbi primum ſolenniter fit manifeſta, cenſetur promulgata, vimq; induit præcepti: Reſtat autem ſcrupulus, Nũquid cùm primum, verbi gratia, in curia Cæſaris promulgatur lex, tenentur illa oẽs regni indigenæ? Vř.n. hoc rõni contrarium: nam tunc neq; remotiſſimi, ad quos nondum potuit fama pertingere, excuſaretur ignorantia: qd aſſertu nefarium eſt. De hoc licet ad nomen uideatur ſpectare, tñ iuris vtriuſq; doctores ſecus loq videtur q̃ rõ docet. Panor. n. & reliqui ſuper d.c. cognoſcẽtes. extra de cõſtit. & Io. And. ſuper illo uerbo, data Romæ. lib. ſexti poſtremo. Et Bal. ſuper l. ẽt citata. Leges ſacratiſſimæ, C. de legib licet fateantur tunc legem promulgari, qñ ſolenniter ediciitur: neminem tñ obligari ea putãt, anquã illã audierit, niſi craſſa culpabiliq; ignorantia hominem accuſet. Et rõ eorum eſt ꝙ putant idem eſſe quempiam ignorantia excuſari, & non obligari lege. Cõtra hos autem ſtatuitur tertia cõcluſio. Cũ primũ lex ſolenniter eſt ꝓmulgata, in curia vel in regni metropoli, obligat vniuerſos, tametſi circa culpam ignorantes à culpa excuſentur. Probať utraq; pars concluſionis. Nam lex in uniuerſum

Prima concluſio. *Parua dubitatio.* *Rõ haſitandi.* *Cõfirmatio.* *Secunda concluſio.* *Scrupulus.* *Panor.* *Io. And.* *Baldus.*

Tertia concluſio aduerſus præfatos auctores. ſum promulgatur. Haud quippe dicit, Præcipimus ciuib. illius urbis, ſed uniuerſis ſub ditione noſtra degentibus: ergo uniuerſos tūc obligat. *Prima probatio.* Sc̄do arguitur dū cōcionator, verbi gratia, uel alia perſona priuata admonet me legis poſitæ, tunc iam deinceps non me excuſaret ignorantia, & tn̄ nuncius ille nō me obligauit: ergo promulgatio ſolennis quę p̄ ceſſerat, me obligauerat. *Secunda.* Et tertiò arguitur. *Tertia.* Si nō ſtatim à ſolenni ꝓmulgatione eſſent vniuerſi lege ligati, ſequeretur ꝙ neq; ignorātes ꝓpriè dicerentur excuſari, excuſatio. n. eſt ab obligatione quam quis habet: & ſm̄ contrariā opinionem ignorantes nondum obligantur: dicendum ergo utrunque eſt, ut noſtra aſſerit concluſio: videlicet ꝙ lex ſtatim cūctos tā audiētes quā abſētes obligat, à cuius nihilominus nexu inſcij excuſātur.

Quæſtio incidens At uerò preſſius quis forte percontetur, vtrum ſatis ſit vno loco ſolenniter legē promulgari, ut vniuerſi illius iuriſdictionis ſtatim legi ſubdantur. Exempli gratia. Si Cæſar plurium regnorū dn̄s legem Toleti ꝓmulgaret, qua Belgas, Flandros, atq; Italos, Indosq; cōprehenderet. Atq; ſi Papa Romæ, vel vniuerſale Concilium ſolenniter ferret legem, vtrum inde tunc protinus ſtringeret vniuerſos. Et quò dubitationis neruus lucidius pādatur, proferamus exemplū legis irritantis inualidantisq; materiā cōtractus. Si nūc Papa prohiberet quintum gradū matrimonij, uel fac nōdū eſſe poſitā legem irritātem actiones pupilli alienātis ſua bona, ſed nunc primū poni. Vtrū ex illo tunc irriti eſſent tales cōtractus, ēt inter ignorātes celebrati? Nā quātum ad culpā & pœnā, iā ſatis dictū eſt, eos q̄ p̄ inſcitiam poſtmodū cōtraherēt excuſari: ſed vtrū ualeret matrimoniū, pariter & cōtractus populi. Ad hoc primum rn̄detur, non ſatis eſſe Cæſarē in uno regno legem edicere, ut oīa obliget quouſq; in ſingulis ꝓmulgetur, ac ſi diuerſorum eſſent regum: qn̄ ob id qd̄ in eiuſdem ditionē inciderint, nō cēſentur una reſpubl. *Solutio.* Quin vero ſi ſint diuerſæ ꝓuinciæ longe ſeparatæ, non exiſtimatur lex ꝓmulgata, antequā in ſingulis edicatur. Non. n. ęquū eſſet ut lex Toleti ꝓmulgata ex tunc perſtringeret Indos. Saluberrima ergo eſt, ſanctio Auth. citati, ut factæ nouæ, &c. vt Rom. Imperatorum leges poſt duos mēſes ualere inciperēt in repu. & tractari. Quod ſi, ualere, idem ſit qd̄, vigorē tūc præcepti obtinere, fit ut neq; antea ſciētes obligarētur: ſi uero itelligatur iuxta formā tertię noſtræ cōcluſionis. ſ. ꝙ licet à tp̄e ꝓmulgationis obligent nihilominꝰ vſq; ad duos menſes poſſet ſe quiſq; ignorātia protegere: tunc intelligēdū eſt quātum ad forū exterius: nam quantum ad conſcientiam, & illi qui anteà reſciuiſſent, continuo excuſatione nudarentur: & illi qui citra culpā diutius ignoraſſent, excuſaērtur. De legi. autem eorū qui ſunt Principibus inferiores cū anguſtioribus prouincijs præſideant, nō eſt cenſendū tā longas inducias reqri vt ſint obligatoriæ. Et uero de ſummo Pōtifice aſſeruit Panor. c. nouerit. de ſent. excom. ſatis eſſe, ſi eius leges Romæ publicentur, quē nonnulli ſequuntur, dicentes Pontificē ſummū plumbeos hr̄e pedes, qb. diſcurrere nequit. *Panor.* Et Syl *Syluester* ueſter verbo, lex. q. 6. dicit hc ſeruari in practica. Verū eſt tn̄ eundem Panor. ſuper c. cognoſcentes, de conſtitu. nc ſe ſm̄ cōem opinionem exponere, ut aſſerat legē, nō quantū ad culpam & pœnam, ſed tn̄, quantū ad receptionem contractus ab articulo ſtatim ꝓmulgationis vigorem hr̄e. Vt ſi in Cōcilio lata eſſet lex, ne deinceps illegitimè nati ſacerdotia reciperent: aut ꝙ tales præbendæ nō niſi tali hominū ſorti prouiderentur: oēs ex illo momento, contra factæ collationes haberētur irritæ: Quod ego facilè credo. Attn̄ qa matrimonia non poſſunt diſſolui ſine iniuria, & ſi quæ ſunt alia id genus pacta, certe non debent lege interdici, niſi quæ vigere incipiat dum fuerit in prouincia ꝓmulgata: alias eſſet periculis plena. De cæteris autem quæ irritatoriæ nō ſunt, parū refert ſi dicamus ſtatim Romæ latas obligare. Hoc ſiquidem nō obſtante, ignorātes excuſantur à culpa & pęna. Crediderim tn̄, niſi Papa aliter ſua lege expreſſerit, nunquā intendere obligare niſi à tp̄e promulgationis in prouincia. *Papa nō intendit obligare ſua lege niſi a tēpore promulgatiōis, niſi aliter expreſſerit.* Etenim qn̄ ob culpā, uel aliū defectū vult inhabilē perſonā reddere, expreſſe addit ex nunc, uel ex tūc, ut c. cum ſingula, de præben. lib. 6. cōſtituit duas obtinentem præbendas ex tunc reddi inhabilē. Et ſimile hr̄, Clemen. uolentes. de hęretic. Hoc aūt ꝓ certiſſimo hic admonitū ſit, ꝙ leges priuilegiorū reuocatoriæ vim non hn̄t quoad uſq; promulgatæ ſint, non ſolum in prouincia, uerū in diœceſi. Exēpli gratia dū indulgentiæ reuocantur aut ſuſpendunt̄, quouſq; in me-

Leges re-uocatoriæ priui-legiorũ nullam vim ha-bent quo-ad fue-rint pro-mulgata non ſolũ i prouin-ciã, ſed in diæce-ſi. Epilo-gus ante dictorũ.

in metropoli eccleſia ſit reuocatio promulgata, quicunq; p̃t conceſſis priuilegijs citra culpam vti. Neq; hoc tm̃, verum ẽt ſi qs vſq; ad illum articulum priuilegio indulgentiarum fuerit a reſeruatis ſacraliter abſolutus, abſolutio eſt ualida. Ecce definitionẽ legis in fronte qõnis propoſitam, cunctis ex partibus, quæ quatuor erãt, expoſitã: ac ſubinde illam. ff. de legib. & ſenatuſconſ. quã ſapientiſſimè Papin. ex alijs quatuor mẽbris cõſtituit. Ait. n. Lex eſt cõe pceptũ. vbi eius ſubſta primuſq; actus exprimit̃: qm̃ præceptio, actus prudentiæ eſt, & in cõe oĩb. debet poni. Virorũ prudentium conſultum: quib. verbis declaratur quemadmodũ præceptio nulla eſt in intellectu, quã non conſilium antecedat: quare neq; Rex ſine prudentiũ cõſultatione debet leges condere. Delictorum, q̃ ſponte, uel ignorãtia contrahunt̃, coercitio. Ecce virtutẽ ei⁹ ac vim coerciuã maleficiorum, qui vel ſcĩa vel ignorãtia vincibili delinquunt. Cõis reipub. ſpõſio: qua tandẽ particula elegãter ĩgeniũ legis expromit̃. Per leges namq; reſpub. & Princeps cõſtituit̃ fideiuſſor, ut ſecurè tutoq; vbiq; viuat̃. Spondet. n. nullũ fore pacis pturbatorẽ, neq; vllũ qui iniuria auſurus ſit ciuẽ lædere. Quod ſi vll⁹ extiterit, ipſe Princeps penas repoſcet.

Explanatura-lia legis definitio

Primũ argum.

Ad primũ igitur argm̃ de lege naturę, rñdem⁹, naturali luce & inſtinctu eſſe ꝓmulgatam: nempe inſcriptã mortalium mentib. Quapropter in ſtatu innocentiæ clareſcẽte naturæ luce nulla fuit alia opus promulgatione talis iuris. Neq; verò poſtea quouſq; caligine iam obducta hominũ mẽs neceſſe habuit vt p legẽ ſcriptã explicaret̃ ei Decalogus. Quo fit vt de primis principijs naturalibus nulli mortales p ignorantiã prætexere ſibi poterũt excuſationẽ. De alijs verò quæ attentiori diſcurſu indigent, vt de libera Venere, forſan ſe poterant excuſare. Pari rõne, Si qui Barbari matrimonia vſq; adeo contra naturã fęda contraxiſſe inuenirent̃, vt ẽt ſe parentes filiabus cõmiſcerent, talia matrimonia dirimerentur: qa non poterat niſi craſſa ĩſcitia nefaria illa turpitudo ignorari. Sec⁹ ſi cõtraxiſſent in ſcđo, & aliis gradibus, qui Iudæis duntaxat olim, Chriſtianiſq; præciſè, modò interdicũt̃.

Ad ſecundum

Ad ſm̃ de diuina lege rñdet̃, nõ cenſeri promulgatam eo ꝙ Deus ſingulari perſonæ eam reuelauerit, quouſq; idem eius miniſter ſolẽniter eã euulget. Exẽpli gratia: Abrahæ p̃cepit Deus vt ſuos maſculos circunciderer, quæ lex poſteris ſuis eſſet ſolennis. Hæc autem lex nõ oẽs (p̃ter ipſum) ſtatim obligabat uſquequo Abraham noĩe Dei eam promulgauit. Idem pariformiter de lege Moſaica, quantũ ad ceremonias iure naturæ adhibitas & iudicialia, exiſtimandũ, videlicet ꝙ nullus cõtraheret cũ uxore patris aut patrui: qa. n. poſtquã lex reuelata eſt Moyſi ante eius promulgationẽ contraherẽt in tali gradu non modo à culpa excuſarent̃, verum neq; ſepararẽtur. Secus poſt ꝓmulgationẽ, poſtmodũ. n. etiã ignoranter contrahentes, licet à culpa liberi eſſent, diſſociarent̃. Rõ huius eſt, ꝙ Deus hominib. ſm̃ eorum naturã, & ingeniũ per homines ſui generis conſtituit leges ꝓmulgare. At vero lex Chriſti vbi primũ fuit Hieroſolymis poſt eius paſſionẽ ac reſurrectionẽ promulgata, vniuerſum obligauit orbẽ: qm̃ prædicatio Diſcipulorũ non obligabat de nouo, ſed oſtẽdebat legem cui Chriſtus nondũ ſubiugauerat: atq; adeò tollebat ignorantiã illucuſque excuſantem. Vt aũt ad formã argumẽti tertij rñdeamus, cõcedit̃ illo tunc articulo quo Chriſtius aĩam expirauit, mortuam eſſe legẽ veterem, licet non fuerit ſtatim mortifera, ac ſubinde vim ſtatim habuiſſe ſacramẽta nr̃a. Quin vero baptiſmus iã antea baptizato Chriſto virtutẽ hẽbat: vt 3. part. q. 66. auctor. eſt S. Thom. At vero de legis totius euãgelicæ oblõne, etſi Scoto in 4. diſt. 3. quæſt. 4. viſum fuerit non incępiſſe niſi à die Pentecoſtes, quãdo Apoſtoli confirmati virtute ex alto eam prædicare cęperunt: tamen aliter fortè eſt ſciendum. Enim uero antea iam Chriſtus Apoſtolis iuſſerat, Ite prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Ex quo idcirco tempore ait, loco modo citato S. Thom. vim habuiſſe præcepti. Et quia ſuſceptio baptiſmi profeſſio eſt totius legis, dicẽdum forſan ſecundum eundem ſanctũ Doctorẽ, ipſum tũc primò Chriſtũ ſuam promulgaſſe legem. Attamen hoc conceſſo conſequens fit ab articulo paſſionis vſq; ad illud tpis momentũ manſiſſe orbẽ ſine obligatione vllius diuinæ legis: nã vetus expiratẽ Chriſto ceſſauit. Cui aũt duriuſculè hoc ĩſonuerit, dicere vero ꝓximè p̃t qđ Chriſtus in mortalib agẽs ſuã promulgauit legem, quæ tũc inciperet obligare qñ ipſo

Quo tẽpore lex Chriſti cœperit obligare.

S. Tho. Scotus.

ipſo expirante veterem conſumauit. Nam tūc in ara crucis nouo ſacerdotio vet⁹ antiquauit. & translato ſacerdotio ait ad Hebreos Paulus, neceſſe eſt ut legis trāslatio fiat. Quamuis nihil abſurditatis habeat qđ in triduo tantilloq; tempore poſt reſurrectionem non obligaret lex noua. At vero prior mihi rñdendi modus multo probatior eſt, ut lib. proximo q. 5. monſtraturi ſumus: ubi materia hæc à ceſſatione legaliū adamuſſim eſt examinanda.

Ad tertium argum.

Ad tertiū argumentum rñdetur, quod cum lex ſcripto debeat promulgari illa ſcriptura abſētibus & futuris loquitur: qua rõne ait Iſidor. legem eſſe conſtitutionem ſcriptam, & à legendo vocari, eo quod legenda proponit. Quamuis illud de ciuili tantum intelligatur: nā lex naturæ in mēte ſcripta eſt: & ius genitum eadem mente collecta.

QVAESTIO II.

DE LEGIS EFFECTIBVS.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 92.

ARTICVLVS I.

Vtrum effectus legis ſit præcipiendo ac vetando facere homines bonos.

QVAESTIO præſens duos habet articulos, alterum de effectu legis, atq; alterum de eius actu. Oportet enim impræſentiarum quatuor conſiderate diſcernere: ſinis .n. legis eſt adeptio cōis boni, in quo poſita eſt fœlicitas: de quo in 2. artic. dictum eſt: effectus autē eſt probitas & honeſtas per quam illuc tenditur: actus uero quem legis uirtutem appellant, eſt pcipere, & uetare: ſed poteſtas & neruus eſt obligare & coercere, de quo quæſt. 6. dicendū eſt.

Quatuor in lege aduertēda.

Prima ratio. *Ariſto.* *Auguſt.* *Secunda ratio.* *Tertia ratio.*

Arguitur quod legis effectus nō ſit facere homines bonos, uirtus enim eſt ſecūdum Philoſophum 2. Ethic. q̄ bonum facit habentem & eius opus bonū: uirtus autem munus Dei eſt, ut illa celebris habet diffinitio Auguſtini quæ ex 2. lib. de libero arbitr. colligitur: Virtus eſt bona qualitas mentis, &c. quā Deus in nobis ſine nobis operatur: lex ergo nō eſt q̄ bonis facit habentes. Secundo, lex non facit bonos niſi q ſibi ſunt obedientes: illud ergo obedientiæ bonum non eſt à lege, ſed ei præſupponitur. Tertio, lex ut dictum eſt in bonū cōmune reipublicæ refertur: ergo effectus eius ſolū eſt facere bonos ciues, puta obedientes legibus & magiſtratibus in commune bonum: hoc autem non ſatis eſt ut ſimpliciter ſit homo bonus: nā poteſt eſſe malus in his q̄ lege ciuili pmittunť. In cōtrarium autem eſt ipſe idē Philoſophus, q initio 2. Ethic. ait uoluntatem cuiuslibet legislatoris eſſe ut faciat homines bonos.

Ariſto. *Prima concluſio* *Prima ratio.*

Ad quæſtionem hanc rñdetur duabus concluſionibus. Prima eſt. Effectus legis, quem potiſſime aſpicere habet legislator, eſt bonos facere homines ſibi ſubditos, p quam bonitatem finem humanum adipiſcantur, quæ eſt noſtra fœlicitas. Concluſio hæc facilè ex deciſione ſuperioris quęſtionis colligitur. Finis enim legis, eſt cōmune bonum in quo noſtra cōſiſtit beatitudo, illum autem nemo niſi per uirtutū exercitium, aſſequitur, quæ bonum faciūt habentem: eo uel maximè q (ut Philoſophus docuit) fœlicitas ipſa huius ſæculi in uirtutum uſu poſita eſt: ergo legis effectus eſt homines facere ſtudioſos & probos.

S. Tho. *Secunda ratio.* *Ariſto.*

At uerò quoniam rō hæc de lege tantùm pcedit, q̄ ueram habet legis rõnem, S. Tho. 1. 2. q. 92. aliam excogitauit rõnem, quæ legem omnem etiam metaphoricam amplexatur. Lex, inquit, cum rationis dictamen ſit, quo præſidens ſubditos gubernat, ad hoc ordinatur ut ei ſubditi bene obtemperent. hic enim eſt cuiuſque pręceptionis propoſitum, uirtus autem eius ppria qui alteri ſubditur, eſt bene ſuperiori obtemperare (ut in calce 1. Polit. auctor eſt Ariſt.) quēadmodum uirtus appetitus ſenſitiui eſt, ut probè & prōptè rõni obediat ergo intētio legis, eſt ſubditos ad ſuā ipſorum propriam uirtutē inducere, ut pote p quam ei obſecundent, hæc autem uirtus bonum facit habētem, & eius opus bonum, ergo cuiuſq; legis effectus eſt facere homines bonos. Quòd ſi intētio legislatoris ad id quod eſt uerè ac ſimpliciter bonū ferať, tunc lex ipſa pari mō imbuet ſubditos uera bonitate, ſin uerò nō fuerit ſimpliciter bonū, ſed utile aut delectabile ſibi repugnās autem iuſtitiæ, tūc lex faciet

ſubditos

ſubditos nõ bonos ſimpliciter, ſed in ordine ad illum finem, ut ſi ſit lex conquirẽdi diuitias, inſtruet illos probè ad illũ finem & ſi fuerit lex latrocinandi, faciet illos bonos latrones, nã & in malis inuenitur obediẽtia legis, quæ effigiẽ habet boni, nõ honeſti, ſed uel delectabilis uel utilis.

Obijcitur contra proximã rationem. S. Tho.

Hæc autẽ ratio non ſatis uidetur rem demonſtrare concluſio enim noſtra eſt, legẽ efficere bonos homines ratio uero ſolum cõcludit ꝙ efficiat bonos ſubditos, ꝙ minus eſt. Ariſt. enim Polit. 3. cap. 3. dignoſcit bonũ ciuem a viro bono. Ciuis. n. inde dicit̃ bonus ꝙ ſit bon⁹ ſubditus, hoc eſt legis dicto audiẽs, vir ãt bonus plus obtinet ꝓbitatis, nam cum multa ciuili lege impunè permittãtur, poteſt quis bene auſcultare legib. & nihilomin⁹ prauus eẽ puta auarus, fornicarius, &c. vt ſupra argumẽtabamur. Igit̃ nõ ſat eſt legẽ facere bonos ſubditos. ut faciat ſimpliciter bonos homines.

Caietanus nititur defendere rationẽ S. Tho.

Caietan. eodẽ loco defendere conatur rationẽ S. Thomę hoc pacto: ꝙ licet q̃ ſubditus eſt vnicuilibet particulari legi, vt puta humanæ, nõ illico ſit uir bonus: tamen qui bene paret omni in uniuerſum legi, puta naturali & diuinæ, nõ põt nõ eſſe ſimpliciter vir bon⁹: eò ꝙ tales leges de omni virtute pręcipiũt.

Solutio.

Hæc aũt expoſitio, niſi ego hallucinor nõ eſt mẽti S. Tho. germana. Etenim ſi hoc ipſe cogitaſſet, collectim ſimul dixiſſet, legum uniuerſitatẽ facere hoĩes bonos: cũ tamen nõ hoc tantũ aſſerat, ſed ꝙ ille ſit effectus cuiuſcunq; per ſe legis. Sic enim ait: Ad hoc. n. ordinatur vnaquæq; lex, vt obediat̃ à ſubditis.

Caieta. non eſt ad mentẽ S. Tho.

Genuinus ſenſus. S. Tho.

Genuinus ergo ſenſus S. Thomę eſt, effectũ cuiuſcũq; legis eſſe facere homines bonos ſuo ordine & gradu, ſcilicet reſpectu peculiaris finis eiuſdẽ legis: ut puta legis iuſtitiæ, facere iuſtos: legis fortitudinis, fortes: & tẽperantiæ, tẽperatos, &c. Et iõ optima erat collectio, ꝙ ſi facit bonũ ſubditũ, facit bonũ hominẽ ĩ tali materia. Ex quo fit vt lex ęterna & naturalis, q̃ oẽm docẽt iubẽtq; virtutem, faciant hoĩes vndequaq; abſolutos.

Dubiũ. Arg. 1. Arg. 2.

Hærebit hic autem forſan de hac cõcluſione quiſpiã; utrum vſqueadeo ſit uniuerſalis, vt legiſlatorẽ ſecularẽ eiuſq; leges ſuo ambitu cõplectatur, an uidelicet principũ regũq; munus ſit bonos ſecundum animã facere ciues. Exiſtit. n. cõtra apparens argu. ꝙ hoc differat inter eccleſiaſticos antiſtites & ſeculares princeps, ꝙ illi ſpiritualib. attẽdẽtes, curã gerere debeãt aĩarũ: iſti verò tm̃ pacis quieti pacatiq; ſtatus reipublicę. Si namq; vulgus arbitrari fortè poterit. Mox arguit̃ ex Ariſt. 1. Polit. ca. 2. vbi ait, cõſtitutã eſſe ciuitatẽ uiuendi gratia, ſ. ꝓp ſufficiẽtiã uitæ. Ex domo. n. ꝓpagatur pagus, & ex pagis coaleſcit ciuitas, ut ſcilicet diuerſis artib. diuerſiſq; mercimonijs ſibi ciues mutuo ſufficiãt: ergo à ſecularib. legib. nõ eſt q̃dpiã altius deſiderãdũ.

Ariſto.

Satis fit dubitationi propoſitæ.

Probatio

His tamẽ nihil obſtantib. proculdubio auſcultãda eſt cõcluſio vniuerſaliter: philoſphi. n. affirmãtes ſcopũ legiſlatoris eſſe ciuiũ ꝓbitatẽ atq; honeſtatẽ morũ, nihil de eccleſiaſtica inſtõne cogitabant, ſed de regib. id aſſerebãt. Quam ob rẽ meminiſſe oportet diſcriminis iter alias uirtutes, & ĩtellectuales artes & ſcientias. Ars. n. facere põt pictorẽ bonũ, & bonũ ſtatuariũ, & ſciẽtia Theologũ bonũ, bonũq; Iurecõſultũ, bonũ ãt uirũ ſola pficit moralis uirtus. Quapp leges oẽs ciuiles ſiue de reliquis artib. ſiue de reb. alijs edicãtur: oẽs ad bonũ aĩæ quo noſtra fęlicitas agitur: inſtituẽdæ ſũt, ob idq; loco modò citato Ariſt. pegregiè dixit, ꝙ ciuitas cõſtituta q̃dẽ ẽ gratia viuẽdi: exiſtit verò bene uiuẽdi gr̃a.

Ariſto.

Enimuero nõ modò ciuiũ cõgregatio ad vitã corporalẽ emolumenta adfert, atq; cõmoda, ſed pręcipuè ad ſpiritualẽ.

Secunda ratio.

Nequirẽt. n. diſpli hoĩes aſſolitarij ignorãtes docere, coercereq; malefactores: conſilijſq; ſalutarib. monitis mutuo ſe ad fęlicitatẽ iuuare, ut faciũt cõgregati. Et. n. qua rõne hõ ad fęlicitatẽ natus eſt, eadẽ eſt ciuile aĩal: ob idque ſolitarius, niſi angelicã degat vitã beſtia eſt. Atq; eandẽ ob cãm qualẽ antiqui fęlicitatẽ ſtatuebãt, tales & ferebãt leges, vt Epicurei eas quæ voluptati capeſſendæ deſeruirent, atq; alij alias, q̃b. vel diuitiæ, vel honores accumularent̃. Et Lacedemonij (vt 1. de leg. auctor ẽ Plato) q̃ illic fęlicitatẽ collocabat, vt oĩum eſſent victores ac dñi, eas excogitabãt leges, q̃ ad bella fęlicius gerẽda accõmodatiores eſſent.

Plato.

Igit̃ principes qui veram fęlicitatẽ ſyncere norũt, ad candẽ debent cũctas referre leges.

Ariſto.

Poſtrema rõ.

Ait. n. Ariſt. Ethic. 9. iuſta legalia factiua eſſe fęlicitatis. Haud q̃ppe externis, actionib. decorũ pñt ciues ſeruare reipu. ſtatũ,

niſi

niſi ĩternis virtutũ habitib. vigeát. Et poſtremò accedit q̃ oĩs poteſtas a Dño Deo ẽ:ꝑꝓ qd̃ eidẽ p̃tãi admonet. Paul.oẽm aĩã eſſe ſubditã. De⁹ aũt ad ſe cũcta ordinauit ac retulit: ergo in ipſum debẽt principes ſuas leges referre. Haud ergo hac parte ſęcularis p̃tãs à ſp̃ũali differt, ſed hoc tm̃,qd̃ cũ ambæ eundẽ ſuis legibus debẽãt ſcopũ supernę ſalutis p̃figere, ſp̃ũalis ſupereminet ſeculari: nẽpe vt ſacrorum leges inſtituat: & ſi ſecularis prĩceps leges à uera fœlicitate deflexerit, eas emẽdet & corrigat, principesq; ipſos cohibeat. Tunc enim locum habet illud 1. ad Corin. Pau. animalis homo nõ ꝑcipit ea quę ſunt ſpiritus Dei: ſpiritualis aũt iudicat oĩa, & ipſe à nemine iudicatur. Adde hic demũ q̃ cauſa hui⁹ aſſertę ueritatis Ariſt. eodẽ loco 3. Polit. c. 3. poſtquã diſtinxit ciuẽ bonũ & uirum bonum, ſubiunxit, Principi neceſſarium eſſe ut ſit uir bonus, hoc eſt omnibus uirtutib. exornatus. Et ratio eſt, quod regere mun⁹ ac functio prudẽtiæ eſt: quæ niſi omnibus uritutibus aſſocietur, uera eſſe nõ valet: iudicat enim prudẽs de omnibus: & q̃a qualis vnuſquiſque eſt talis ſibi finis videtur, neceſſe eſt ut bene ſit affect⁹ ad omnia de quibus iudex ſedet. Sed arguis, uidetur nõ opus eſſe maiori uirtute ĩ principe ad operãdum q̃ in ciue ad obediendum. Nam ut tota ſubditi probitas quatenus ſubdit⁹ eſt, conſiſtit in bene parẽdo, ita & tota principis in bene imperãdo quæ enim alter iuſſa dat, alter capeſſit: ergo cũ ĩ republica ciuili: non omnia mala prohibeãtur, fit ut ſicut neque ad bonũ ciuẽ, ita neq; ad bonũ principẽ reqratur omnis uirtus. Reſpõdetur diſparẽ eſſe rationẽ: quoniã princeps dẽt de omni uirtute leges ferre & (vt ait 1. Polit. Philoſophus ca. vlti.) q̃uo ſi imperans nõ eſt tẽperatus & iuſtus & fortis, huiuſmodi uirtute rectè imperabit? Et quãuis non nulla impunè permittat, ut meretricia mẽdacia & epulationes: hoc tñ nõ debet libidine facere ſed iudicio. Debet enim eſſe adeò caſtus, ut ad euitãdas peiores turpitudines meretricia ubi oportet ꝑmittat: & tam liberalis, ut ad euitãda latrocinia permittat quẽpiã vſurarũ modũ. In ſumma ueluti medic⁹ ſalutis eſt corporis moderator, ita & princeps q gubernaculũ reipublicæ tenet ueluti animarũ medicus ad illũ finem debet cũcta moderari. Secũda concluſio huius articuli ſit. Licet princeps mentis oculos ſemper debeat habere ad bonitatẽ ciuiũ attẽtos, debet nihilominus & legib. artes opificia [illegible] reipu. ꝓſperare, annonã & reliqua tp̃alis vitæ tã ad bellũ q̃ ad pacem neceſſaria prouidere. Quin vero & ciuiũ facultates & honores augere: eatenus tñ quatenus p̃ſẽtis uitæ ornamẽta futuræ ſunt fœlicitatis adminicula.

Paulus.

Ariſto.

Obiectio

Solutio.

Ariſto.

Ad primũ igitur argumẽtũ cõcedit' omnẽ uirtutẽ munus eſſe ac donũ Dei: haud tamẽ qd̃ nobis ſine noſtra opera donetur, ſed nobis quippiã agentibus: licet nõ pariformiter. Eſt enim uirtutũ alia infuſa, alia verò acquiſita. Et quidẽ infuſam Deus nobis ſe ſolo donat, non tñ adultis ſine ipſorũ cõſenſu & diſpoſitione. Acqſitæ aũt, licet Deus donator ſit tanq̃ auctor naturæ, noſtra nihilominus conſuetudo cauſſa ẽ eius: inde enim dicitur acquiſita qd̃ noſtris moribus conficitur. At uero quia neutrius op⁹ rẽ habet uirtutis ſimpliciter dictæ, niſi Deo per gratiã ſit acceptũ, cuius quidẽ primæ gratiæ nos non ſumus cauſſa ꝑ meritũ, recte ait Augu. omnẽ virtutẽ dari nobis. Nihilominus q̃a legis opera noſtra dirigũt, per quę fauẽte Dei numine morũ ꝓbitate decoramur, per leges dicimur boni effici. Eo. ſ. pacto quo Ariſt. 2. Poli. ait, q̃ legiſlatores aſſuefacientes faciũt bonos. Ad ſecundum aũt r̃ndetur, non ſemꝑ qui legi obedit id facere ex bono uirtutis, ſed timore qñq; pœnæ, quam lex comminat: ꝑ quã ſubinde adducitur ut prompto aĩo rationi obtẽperet. Quãuis ſint ẽt quędã à natura uirtutis ſemina añ legẽ nobis inſita, ut qs poſſit obedire legi, ꝑ quã obediẽtiã perfectè cõparet virtutes. Ad tertiũ aũt iã reſponſum eſt. Lex enim quęcunq; ciuilis facere duntaxat intendit bonos ſubditos, hoc eſt ꝓmptè obſequẽtes, quoniã reſpublica niſi ex partibus cõſtet, quæ toti obtẽperẽt, nõ põt cõſiſtere, ſicuti neq; corpus cui mẽbra nõ ſeruiũt. Satis ergo eſt ad firmitatẽ reipu. ſi prĩceps oĩ polleat virtute, & ciues bñ ſint ſubiecti. Licet non ões ſint viri abſolutę virtutis, vt Ari. 3. Pol. docet. Attñ q legi naturali ac diuinę auſcultãt, illi ſũt & boni ciues, & uiri ĩtegerrimi, vt iã ſup. dictũ ẽ. De legib. aũt tyrãnicis, cũ vere nõ ſint leges, nõ eſt op⁹ eſt argm̃ ĩde obijcere,

Ad primum argum.

Ad ſecundum.

Ad tertium.

Ariſto.

obijcere, quod non faciunt bonos ciues. Id.n.tantum bonitatis habent quod faciũt ſubditos obedientes, uel timore pęnæ vel alia corrupta uia.

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus congruenter aſsignentur.

Legis actus quatuor. SVbſequitur articulus ſecundus de legis actib. Videntur enim non eſſe quatuor. ſcilicet imperare, vetare, permittere & punire. *Arg. 1.* Lex enim idem eſt quod pręceptum & imperium, vt ſupra monſtratum eſt: non ergo opus fuit diſcernere inter imperare & vetare. *Arg. 2.* Scdò, effectus legis eſt ſubditos ad bonum inducere: conſiliũ āt ad id ipsũ cõducit, ac pariter præmium: ait.n.Iuriſc. l.1.de iuſtit.& iure.ff. quod bonos non ſolum metu pęnarum, verum ēt præmiorum exhortatione efficere cupit: ergo & conſulere & præmiare, nihilominus quàm pręcipere & punire actus ſunt legis. *Arg. 3.* Quin verò tertiò valentius arguitur. Effectus legis eſt homines bonos facere ille autem qui metu duntaxat pœnæ legi obtemperat, nõ eſt ſimpliciter bonus: metus nanque ſeruilis quamuis ſit moraliter bonus, nondum tñ lineā virtutis attingit: ergo punire non eſt legis actus. In contrarium autem eſt inter Iureconſultos Modeſtin. ff. de legibus & ſenat.conſul. vbi ait legis uirtus hęc eſt, imperare, vetare, permittere & punire.

Cõcluſio reſponſiua. Ad quæſtionem iſtam concluſione hac rñdetur. Legis actus ac virtus quadripartius eſt: vt lege citata Iureconſul. docuit. *Iſidor.* Neque verò obſtat Iſidori ſnīa lib. 5. Etymol. ubi de trib. tantum meminit. Ait quippe: Oīs lex, aut permittit aliqd: vt vir fortis præmium petat, aut vetat, ut ſacrarum virginum nuptias nulli peterè liceat: aut punit, vt qui cędem fecit capite plectatur. Nam permiſſi appellatione conſultorum more præcepta ēt comprehēdit. Sic enim habetur C. de legib. & conſ. l. leges ſacratiſſimę. Vniuerſi præſcripto legum vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectenť. Haud enim eſt credibile, vt potiſſima legis functio eum prætererit. Enimuero cumtres ſunt dñæ humanarum actionum: Prima, ſcilicet earum quæ gñe ſuo bonę ſunt: aliæ verò quæ genere ſuo ſunt malæ, ac tertiæ quæ ſunt indifferentes. Reſpectu primorum legis uirtus eſt pręcipere: vt, Vnũ cole Deum: charos uenerare parentes. Vnde Ariſto. 5. Ethicorum. Lex, inquit, de omnib. pręcipit virtutum actib. Reſpectu verò aliorum ſecundi generis eſt vetare: vt, Nę iures vana p eũ. Nõ occides. Sed reſpectũ actionum tertij ordinis eſt permittere: vt cui libuerit, negotiari fas ſit lucri grā. At vero quoniam lex dictamē rationis eſt quo hoīes ad officium inducũtur, fit vt inſtar rationis ſpeculatiuę, quę per vnum aliud concludit ſubditos per pęnam à vetitis arceat, atque in officio cõtineat: hac ergo ratione & quartus ei actus adiungitur; qui eſt punire. Sed tñ contra ſingula huius inductionis membra obijcitur. Pimũ legibus non ea ſolum præcipi conſueſcunt q̃ genere ſuo ſunt bona, verum etiam ea quę per legem conſtituuntur uirtutum loco: neque ſolum uetantur ea quæ genere ſuo ſunt mala, uerum quędam quæ p legis prohibitionem efficiuntur mala. Hinc. n. illa celebris diſtinctio orta eſt. Alia ſunt prohibita, quia mala: alia uerò mala, qa prohibita. Diem.n. uerbi gratia, cuipiam diuo feſtiuiter dicare, quem prius feriari indifferēs erat, lege ſola ſit religionis uirtus. Et armatos noctu ciues obambulare, qđ prius erat indifferens: prohibitione legis ſit uitium. Rñdetur autem quod ubi diximus p̃cipiendi actum circa ea uerſari quæ ſunt genere ſuo bona, ampliandum uerbum eſt & ad illa quæ certa ratio indicat eſſe bona: nihil. n. lex præcipere debet niſi quod ratio pro tpe & loco oſtendit eſſe bonum: Et pariformiter neque quidquam vetat, niſi quod uel genere ſuo vel circunſtantijs loci aut temporis ad bonum finem, ordinatur Sed rogas, illa quæ genere ſuo ſunt bona uel mala, quid nam alia opus habent aut præceptione aut prohibitione? Rñdetur. *Quæſtio parua. Solutio.* Ea quæ genere ſuo iuſta ſunt lege naturæ præcipiũtur: & quæ genere ſuo ſunt mala, eadem lege prohibentur. Nihilominus *Argum.* cauſſa amplioris luminis voce etiā in mādatis proferuntur, ſcriptiſque referuntur: ut Decalogus exemplum eſt. Præterea aduerſus tertium membrum eſt argumētum: quia lex humana non ea tantum permittit quæ indifferentia ſunt, ut otiari, & quatenus eutrapeliæ uirtus indulget ludere & uenari: uerum & quæ mala ſunt, & ſcortari,

tari,& ioci cauſſa mantiri,atq; id genus reliqua. *Solutio* Reſpondetur quod quantum ad legem humanam in differentia quoq; dicuntur ea quæ non ſunt ualde mala; ut pote ex quibus nulla emergit iniuria aut grauis abſurditas:quę quidem bona cauſſa, ut impunè fiant permittit: haud tamen approbat,quaſi licita:id.n.facere nequit:quoniã lex diuina & naturalis nihil tale permittit. *Altera ra.io ad idem.* Item arguitur. Permittere cõuenit perſonis etiam priuatis, quibus cum incumbat filios uel proximos corripere, contingat eis tamen conuiuere:ergo non eſt proprium vel principis uel legis. Reſpondetur,q. id permittere quòd commodè uindicari non poteſt,hoc conuenit legi: *Solutio.* permittere autem ex ignauia aut iniqua indulgentia,quod vetare quis tenetur, hoc priuatim accidit. Qui uerò corripere non obligatur,is permittere non cenſetur.

Ad primũ arg. principale. Ad primum igitur argm̃ rñdetur, quod & ſi largo modo p̃cepti appellationi prohibitio ẽt ſupponatur; eo qđ ceſſare à malo qđ prohibitio curat,inchoatio eſt boni, quo p̃ceptio tẽdit: nihilominus clarioris explanationis gratia diſtinguuntur. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum rñdetur, quod cõſulere cum vim non habeat coerciuam, non hẽt rõnem legis: & ideo nõ eſt proprium principis munus,ſed cuiq; priuatæ perſonæ competere poteſt. Quare ineptè Accurſius ſuper eandem legem,Legis virtus adnotauit conſulere eſſe quintam uirtutem legis: occulatius.n Bartol.id negauit. Apparentior autem rõ ſuaſiſſet quintam virtutem legis eſſe præmiare: *Solon. Democritus.* Nam vt Solon & Democritus aiebant duo diuina lumina cuncta gubernant,præmium.ſ.& pœna.Quod Iuriſconſultus l.1.de iuſtitia & iure.conſultiſſimè animaduertit. *Prima rõ q are puni. io potius legis opus quam remun. ratio.* Et ratio naturalis eſt qđ vt auctor eſt Ariſtot. Ethic.10.duobus homines maximè afficiuntur. ſ. uoluptate & dolore: quare ex vna parte alliciendi ſunt homines præmijs, ex altera terrendi ſupplicijs. Attamen ppea punire potius legi tribuitur q̃ præmiare:quod punire coactiuam vim habet,quæ id circo ſoli principi conuenit. præmiare uero non eſt cogere, & ideo priuatis etiam perſonis concedi- *Secunda ratio.* tur. Tametſi & alteram poſſimus cauſam ſubijcere, ꝙ virtus honeſtatis gratia eſt perſuadenda, & ſatis eſt ipſa ſui ipſius præmium: pœna autem prauis eo neceſſaria eſt, quod cum ſint uoluptatibus mancipati, contrariis doloribus ſunt arcendi. *Ad tertiũ arg.* Ad tertium autem argumentum iam ſupra reſponſum eſt,ꝙ etſi metus pęnæ non ſit ſimpliciter virtus, eſt tamen (ut ait Auguſtinus) veluti ſeta quæ amoris filum inducit: & ideo expedit timore pęnę corruptos homines & à tramite deuios in viam retrahere,vt inde uirtutum aſſuetudine earum officia illis dulceſcere incipiant.Præterea quando perditis illis qui ſupplicia perpetiuntur nihil ſoluta pœna proderit. cedet tamen in aliorum commodum, qui illius admonitione temperatius viuent.

QVAESTIO III.

DE LEGE AETERNA.

S. Thom.1.2. quæſt.93.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex æterna à naturali humanaq; & diuina diſtinguatur.

COnſtitutus legis deffinitione, effectu & actu, debita ſeries poſcit ut de legum diuerſitate dicamus. *Prima rõ ad lacb factam par titionem legis.* Arguitur autem à parte negatiua quod nõ ſint quatuor legum ſpecies,quas doctores connumerant,ſcilicet, æterna,naturalis, humana, & diuina. Lex idem eſt quod ius, ius autem non diuiditur niſi in naturale & poſitiuum: ut lib. 3. q.ſtatim 1.uidebimus. Vnde cum ius poſitiuum diuidatur in ius gentium & ciuile,hęc tantum tria diſtinguuntur iura.ſ naturale, & gentium, & ciuile, ut eſt uidere Inſt.eo.tit.& ff.de iuſt.& iure.& in Decret. diſt. 1. Non ergo quatuor ſunt lęgis ſpecies. *Secunda ratio* Præterea eſt & lex fomitis quam Paulus (ut ſuprà citauimus ad Rom.7.)appellat legm membrorum repugnantem legi mentis noſtræ, plures ergo ſunt quam quatuor. In contrarium eſt quod ait Sapiens, Prouer.8.de lege æterna,quæ ſapiẽtia Dei eſt. *Sapiẽs.* Dominus poſſedit me ab initio uiarũ ſuarum: antequam quidquã faceret à principio, ab æterno ordinata ſum. Et infrà, Quando legem ponebat aquis, cum eo eram cuncta componens. Et de naturali ait Paulus ad Rom.2.Gentes,quæ legem non habent,naturaliter,quę legis ſunt faciunt. *Paulus.* Et de humana ad Roma. 12. Omnis ani-

ma poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Et de diuina Hieremias 31. Dabo legem meam in viſceribus eorum & in corde eo rum ſcribam eam.

Hiere.

Pro quæſtionis huius intellectu recolẽdum eſt diſcrimẽ illud quod in capite huius libri adnotauimus inter ius acceptum pro lege quæ eſt iuſtitiæ regula, & acceptũ pro iuſto quod eſt eiuſdem virtutis obiectum. Hoc.n. ſuppoſito facilè ad præſentẽ qõnem duab. cõcluſionibus rñdetur Prior eſt: Quatuor ſunt legis ſpecies, quæ in titulo qõnis proponuntur. Lex.n. (vt ſuprà exponentes dicebamus) nihil aliud eſt q̃ regula & præceptio prudentiæ, per quam qui curam gerit Reipublicę illam gubernat & adminiſtrat: gubernatorum aũt primus ſupremuſq; eſt Deus, unde omnis poteſtas deriuatur. Secundus verò homo qui eius miniſter eſt: perq; eius auctoritatem inſtitutus: ergo ſm conditiones & modus gubernandi tam in Deo, q̃ in homine rimandus eſt ſumenduſq; legum numerus. Quod autem hac rõne quatuor diſtinguãtur legis ſpecies. ſic patet: Deus in primis vniuerſalis gubernator, ab æterno uniuerſorum ordinem ac diſpenſationem & regimen mente concepit: cuius conceptionis inſtar leges omnes conſtituendæ ſunt: illa ergo ordinatio & præceptio lex æterna ſecundum naturam ſuam nuncupatur. Mox quia idem Deus auctor eſt naturæ ſingulis rebus ſuos indidit inſtinctus & ſtimulos: quib. in ſuos fines agerentur: ſed homini præcipuè naturalem normam mente impreſſit, qua ſe ſm rationem, quæ illi naturalis eſt, gubernaret: atq; hæc ex lex naturalis: eorum.ſ. principiorum quæ abſq; diſcurſu lumine naturali per ſe nota ſunt: vt id facias alijs quod tibi fieri vis: & ſimilia. Deinde & eidem hominem facultatem tribuit, & pro temporum, locorum, ac negotiorum qualitate per eandem legem naturæ quas alias expedire iudicaret, ratiocinando conſtitueret: quæ ideo leges ab au ctore ſuo humanæ nuncupantur. Attamen quia non ad finem tantum naturalem, qui eſt pacificus, quietuſq; reipublicæ ſtatus, conditi ſumus, ad quem finem prædictæ leges ſufficerent: uerum & ad ſupernaturalem fęlicitatem creati, aliam Deus nobis inſuper poſuit ſupernaturalem legem tã ueterem.ſ. quàm nouam, quæ ad illum ſupernaturalem finẽ nos perduceret. Et hæc eſt lex diuina. At quia de horum ſingulis ſeorſum perſpicacius facturi ſumus ſermonem, ſatis eſt hic numerũ explicuiſſe. Adhibetur tñ ſecunda cõcluſio, quæ ſuperioris corollarium eſt. Non eodem modo ſpecies iſtæ legum differunt: æterna.n. differt à cæteris tribus ꝗ ipſa fons illarum eſt & origo: non vtiq; lata, ſed ferens: non impreſſa, ſed imprimens: non deniq; alterius participatio, ſed lux, cuius aliæ ſunt participationes. Reliquæ verò inter ſe hoc diſtant, ꝗ lex naturalis, eſt impreſſio facta in ipſa creatione naturæ: lex verò humana, eſt regula ab homine poſita per facultatẽ ſibi diuinitus collatam: lex verò diuina, eſt lumen infuſum homini, quã ideo Hieremias vocat legem ſcriptam in cordibus. Igitur quamuis lex æterna, diuina etiam ſit, differt tamen à diuina poſitiua, quod illa in Deo ab æterno exiſtit: hæc verò in nobis ex tempore.

Prima concluſio · *Secũda concluſio*

Reſponſio ergo primi argumenti ex his quæ dicta ſunt facile colligitur. Et.n. quia ius pro eo ꝗ eſt iuſtum, æqtas illa eſt, quæ in temporariis reb. conſtituitur, nullum eſt ius hoc modo æternũ: licet ſit lex ęterna. Iuſtum aũt hoc aut conſtituitur à rerũ ipſa natura, in qua lex naturalis verſatur, vti mutuum aut depoſitum reddere aut cõſtituitur à lege poſitiua. Et hoc appellat Ariſt. 5. Ethy. iuſtum legale.ſ. ꝗ antea nihil referebat, ſed poſtquam poſitum eſt refert. Hoc autem legitimum iuſtum aut à lege humana inſtituitur aut à diuina, de qua neque Iſidorus in initio Decretorum, neq; ius ciuile meminit. Et iõ non dignoſcunt niſi ius naturale & humanum, quod in ius gentium & ciuile ſubſequatur. Ad ſm reſpondetur, legem fomitis non eſſe propriè legem: ut quæ ſuapte natura rationi non ſubditur: neque eſt in mente ſed in membris. Dicitur autem per metaphoram lex, quia inclinat in ſenſualia obiecta: de qua articulo tertio latius.

Ad primũ arg. · *Ad ſecũdum ar.*

ARTICVLVS II.

Vtrum lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

Reſtat ergo ad ſingulas legis ſpecies deſcendere. Et primo in hoc ſecundo articulo exponitur æternę ſubſtantia & na-

Lex æterna.

Arg. 1. a parte negatiua. & natura, an uidelicet ſit ratio ſumma in Deo exiſtens. Arguitur ergo in primis, nullam eſſe legem ęternam. Lex enim illis ponitur, quibus promulgatur: nulli autem æterni fuere homines, quibus aut poneretur, aut promulgaretur: ergo.

Prætereà lex importat ordinem in finẽ: nihil aũt ęternum ordinari põt in finẽ, qa referri nequit in aliud: ergo nulla eſt lex æterna. *Arg. 2.* Tertio arguit̃, nõ exiſtere in Deo. Si lex vlla æterna eſt in Deo, idẽ eſt qđ rerũ rõ: rõnes aũt in ipſo nõ una ſed plures ſunt, dicẽte lib. 83. q. *Auguſt.* Aug. ꝙ Deus ſingula fecit ꝓprijs rõnib. ergo lex ęterna non eſt una. Vel negãdũ eſt idẽ eſſe in Deo qđ rõ. In cõtrarium eſt Aug. lib. 1. de lib. arb. vbi ait, lex quę ſumma rõ noĩat̃, nõ põt cuipiã intelligenti nõ incommutabilis æternaq; videri: cui ſp obtemperãdum eſt: æternum autẽ & incõmutabile in ſolo Deo exiſtit.

Cõclusio reſponſiua. Ad iſtã qõnẽ hac vnica cõclõne rñdet̃, quã Aug. mõ citatus affirmat. Scilicet ęternam legẽ eſſe rõnẽ ſummã in Deo exiſtentẽ. Eandẽ quippe S. Tho. 1. 2. q. 93. lucidè, ut pleraq; oĩa, hoc pacto demõſtrat. Deus ut auctor eſt primus oĩum, ita & vniuerſorũ ſummus gubernator: in artifice aũt neceſſariũ eſt rõnem ordinis rerum faciendarũ pformari, q̃ ars ſeu exẽplar eſt: & in gubernatore rõnẽ quoq; pexiſtere eorum, q̃ agẽda ſunt, quæ ſit veluti oĩum rĩa & norma: ergo in Deo neceſſe eſt & rerum oĩum creãdarum faciẽdarumq; ſapientiam extare, & *Elegans ratio S. Tho. pro concluſione.* oĩum ẽt gubernãdarum regulam. Atqui vt ſapiẽtiæ rõ, qua cuncta creat, rem nomẽq; hẽt artis & exemplaris & id earum: ita & eiuſdẽ ſapiẽtiæ rõ q̃ cũcta in ſuos debitos fines ordinat, diſponit ac ꝓmouet, rõnẽ legis obtinet. Igit̃ cum lex (vt ſupra dictum eſt) nihil aliud ſit. q̃ dictame rõnis practicæ in Principe qua cuncta ſibi ſubdita gubernat, fit ut lex æterna in Deo nihil aliud ſit, q̃ ſempiterna rõ ſuæ ſapiẽtiæ, qua mundi uniuerſitatẽ regit. Etenim vti ſua ſubſtãtia & natura, ſic & qcq̃d attributorũ ĩ ipſo exiſtit æternum eſt: vt ipſa de ſe ſapientia Prou. 8. pdicat. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret. &c. vſq; adeò hæc fuit ſp cõclõ; lumine ẽt naturali reſplẽdẽs, vt ipſis ẽt Philoſophis innotuerit. *Cicero.* vñ Cicero lib. 2. de legib. Hanc, inquit, video ſapientiſſimorum eſſe ſñiam, legem neq; hoĩum ingenijs excogitatam, neque ſcitum eſſe aliquod populorum, ſed æternum quiddam, quod vniuerſum mũdum regeret, imperandi prohibẽdiq; ſapiẽtia. Ita principem legem illam, & ultimam mentẽ eſſe dicebant omnia ratione aut cogentis aut uetãtis Dei, ex qua illa lex (naturalem adnotat) quam Dij humano generi dederunt, rectè eſt laudata. Hæc ille. Ex hac con- *Deductio.* cluſione fit conſequens non conuerti legẽ æternam ac diuinam, quam vocant poſitiuam, ut articulo proximo expoſitũ reliquimus. Qualis fuit tam Moyſi q̃ Euangelica.

Ad primu arg. Ad primum igit̃ argm̃ rñdet̃, rõne illã; q̃ lex eſt, ab æterno extitiſſe in Deo, ſola. ſ. rõne ab eius ſubſtãtia differẽtẽ, qua futura cũcta, vt ſibi pñtia inſpectabat. Etenim vt ad Ro. 4. Apoſt. auctor eſt, vocat ea q̃ nõ ſũt tanquã ea q̃ ſunt. Promulgatio aũt eius & verbo præcellenti ordine, & ſcripto fit. At qm̃ prumulgatio, & loquutionẽ denotat ꝓmulgantis, & ſubditorũ auditũ, rõ prioris æterna fuit: nẽpe diuinum verbũ expreſſã mẽtis conceptione genitum, & liber vitæ, ſempiterna quoq; mente cõſcriptus. Rõ verò poſterioris eſſe nequiuit niſi tpalis., nã ęternus nemo fuit qui audiret. Cœpit ergo *Corollarium.* lex illa innoteſcere in mundi primordio p legem naturalem, & antiquis patrib. pręſcriptam, ac deniq; nobis p Euãgelicã, quã Verbũ ipſum, homo factum, nobis promulgauit. Ex hoc fit cõſequens, legẽ æternam ſolis poſt Angelos hoĩb. eiſdemq; vniuerſis, eſſe notã: illis, ſ. fœlicib. cœlicolis p eſſentiã, quam facie ad faciẽ intuent̃: nobis ãt per irradiationẽ, ſicuti ſol vr̃ in aula, eãdemq; plus minuſve ſuſceptã. Nulli. n. mortalium exiſtunt quib. non cognitio quępiã veritatis effulgeat: veritas aũt oĩs (vt libro de vera relig. auctor eſt Aug.) irradiatio q̃- *Auguſt. Cõciliãtur duo.* dam eſt & participatio legis æternæ: omnibus ergo eſt, licet gradibus inęqualibus nota. Et p hæc concordia conciliatur inter illud Pauli 1. ad Corin. 2. Quæ ſunt Dei ne- *Pauli loca.* mo nouit niſi ſpũs Dei. atq; alterũ ad Ro. 1. Inuiſibila Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Diuinorum. n. cognitio in ſeipſis ſoli Deo propria eſt & beatis quibus ipſe præſens refulget: nobis autem eandem donatur æternam legem per effectus conſpicere. Nemo autẽ præter ipſum põt ea cõprehendere. Quare de iſto com-

prehenſario iudicio loquebatur eodem libro de uera relig. Aug. vbi aiebat, Lex ęterna eſt de qua homines iudicare non poſſunt. Sunt. n. iudicia eius (vt ait Paulus) incomprehenſibilis abyſſus. *Ad ſecũdum.* Ad ſm autẽ principale argm̃ rñdetur non eſſe legi neceſſarium in finem aliũ referri: ſed vt per ipſam ſubditi referantur in finem: Lex ergo ęterna non refertur: ſed per ipſam Deus cũcta quæ fecit in ſeipſum refert, qui eſt A. & O. principium & finis. *Ad tertium.* Ad tertium deniq; reſpondetur ꝙ ſicut in Deo ars factibilium ratione differt ab æterna lege, qua agibilia gubernẽtur: ſic & rationes rerum quæ ſunt ideæ, hoc eſt exemplares formæ, quas diuina mens contuetur in rerum fabrica, ab eadem ęterna lege ratione differunt. Eſt ergo lex una rationes uerò iſtę de quibus Aug. loquebatur, tot quod ſunt rerum ſpecies. Differunt enim ratione in ordine ad ipſarum effectus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm leges uniuerſæ ab æterna promanent.

Prima ratio ad partẽ negatiuã. CONſequitur hoc tertio articulo, vt uideamus vtrùm leges reliquæ oẽs ex hoc fonte luminum deriuentur: & arguitur à parte negatiua. Eſt lex fomitis, quam (ut ſupra audiuimus) ait Paul. repugnare *Paulus.* legi Dei: ſuntq; & iniquę hominum leges, de quibus Eſa. 10. *Eſai. 10.* Væ qui condunt leges iniquas: Leges autem legi æternæ aduerſantes, atq; ab illa deflexæ nequeunt ab illa deriuari: ergo non oĩs lex ab æterna deriuatur. *Secũda ratio.* Secundo arguitur. Leges humanæ (vt 1. de lib. arb. auctor eſt Aug.) multa permittunt quæ æterna lege prohibentur: ut meretricia & mendacia: ergo eiuſmodi leges non poſſunt ab illa emanare. In contrarium autem eſt illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.

Satis fit qõni agitatæ unica cõcluſione. Ad qõnẽ, hac veriſſima eademq; lumine naturali cõpertiſſima concluſione rñdetur. Oĩs in uniuerſum lex, præter ęternam, qua ratione iuſti quippiam continet, ab illa æterna deriuatur. *Auguſt.* Aſſertio eſt Aug. eod. lib. 1. de liber. arb. vbi ait, Nihil eſt iuſtum ac legitimũ qđ nõ ex ęterna lege homines deriuarentur. At qui natiuam huius cauſam partim ſuperiori qõne articulo de legiſlatoribus attigimus, & nũc emunctius exprimamus oportet. Eſt. n. ordo in natura cauſarum ita diſpoſitus vt inferiores: non niſi ſuperiorum virtute admotæ moueant. Vñ (vt 8. Phiſic. auctor eſt Ariſtot.) *Ariſto.* neceſſe eſt primum motorem confiteri à quo inferiores reliqui dependeãt. *Rõ concluſionis.* Si. n. primus nõ moueret, reliqui neutiquam mouere valerent. Eũdem ordinem & 1. Ethi. inter artes oſtẽdit. Illa. n. quæ maximè eſt architectonica reliquis veluti Princeps imperat: igitur in legibus quibus mundus gubernatur, idẽ eſt ordo meditandus & confitẽdus. Nempe vt oĩum ſit una ſuprema quæ caput earum ſit & origo. Hãc autẽ appellamus (vt ipſa eſt) æternam. *Quæſtio.* Quòd ſi ſciſciteris an eò præcisè dicatur æterna, ꝙ neq; initium habuit, neque habitura ſit finem? *Reſponſio.* Rñdetur non idcirco ſolùm, uerum ob hoc maximè ꝙ nulla ſit ratione mutabilis, nec ulli varietati ſubiecta: ſed ſicut in naturalib. primus motor, qui immobilis eſt, cauſſa eſt motuũ ſub ſe longè differẽtium: ſic lex æterna, immota perſiſtens, cauſſa eſt vt mortalium leges, eorum variabili cõditione mutata, permutentur. Ipſa. n. vniformis ac maximè vna iuſſit ut natura integra, oĩa eſſent communia: corrupta verò, inter diuerſos dominos diſtribuerentur. *Obiectio.* Quo ſit vt lex hæc à nulla ſit alia deriuata, nec verò à ſeipſa, talis. n. aſſertio ſecũ pugnaret. Quòd ſi qs arguat contra, non omnem legem ab illa deduci: nam lex diuina puta Euangelica non apparet quomodo inde deſcendat: cùm non uideantur eſſe duę. *Solutio.* Iam proximo articulo reſponſum eſt, diuinam poſitiuam, eſſe effectum ac participationem illius ęternę. Ob id. n. dicit̃ poſitiua: ꝙ poſita eſt nobis: hoc differens à naturali, quæ eiuſdem æternæ eſt etiam participatio, ꝙ naturalis ordinat nos proximè ad finem naturalem: diuina verò ad ſupernaturalem, vt paulò inferius euidentius fiet.

Ad primum argum. n. Ad primum igitur argm̃ de lege fomitis quam Paul exiſtere in membris ait, legiq; mentis repugnare: iam ſupra diximus exiſtere in ipſis, non tanquam in regulãte, ſed tãquam in ſubiectis naturali appetitus inclinationi. Quæ dr̃ lex fomitis ſeu fomes ex priuatione iuſtitię originalis derelict⁹, qui quidem nihil aliud eſt q̃ ſenſualitatis pondus. Bifariam namq; inclinatio aliqua dr̃ lex. Vno modo inquantum per ipſam

directè

directè legifer ꝓmouet ſubditos in finem
honeſtũ, atque altero modo inquãtum in
pęnam eos deſtituit ꝑmittitque naturę im
petu ferri. Vñ ille ſenſualitatis inſultus
in ſua obiecta, quæ brutis animalib. eſſet
naturalis; lex, nempè naturæ ſuæ conſo-
nans, hominib. eſt obliquitas ac deflexio
naturæ ſuæ quatenus eſt rationalis, cui qui
dem rationi motus ille recalcitrat. Et quia
per iuſtitiã originalem idem ſenſualis ap
petitus quaſi fręno continebaṫ, ne à ratio-
ne exorbitaret, & eandẽ iuſtitiã homo per
pc̃tm̃ amiſit, ac ſubinde à Deo deſtitutus
eſt, dr̃ inclinatio illa, fomes ac fauilla i-
gnei peccati, atq; adeò diſtorta lex ꝑ quã
ſimilis beſtiis factus eſt homo: ſm̃ illud

Ad ſecũdum.

Pſalmi, Homo cũ in honore eſſet non in-
tellexit: comparatus eſt iumentis inſipien
tib. & ſimilis factus eſt illis, hoc eſt ſenſua
li legi ſubiectus, quæ illi cum beſtiis cõis
eſt. Vt ergo ad argm̃ adapteṫ rñſio, diſtin-
guitur prior præmiſſa. Conceditur inquã
fomitẽ peccati eſſe legem, non directè in
clinantẽ in uerũ bonũ, ſed in id qđ eſt ſen
ſuale bonũ, hoc eſt, qđ eſt delectabile aut
vtile. Et pariter diſtinguiṫ cum ſubſumiṫ,
non deriuari à lege æterna: fatemur id in
quã quatenus à rõne deuiat: negatur uerò
quatenus inclinat in bonũ qdpiã, ſ. ſenſua
le. Ac præcipuè qua rõne eſt pœna pecca-
ti: nã intentio Dei fuit per illã deſertio-
nem liberi noſtri arbitrii punire peccatũ
Adæ. Ad ſm̃ eodem ꝓpè mõ rñdeṫ. Legis
.n. iniquæ quatenus à rõne declinant (vt
2. de legib. ait Cicero) non modo leges ha
bendæ non ſunt, ſed nec appellandæ qui-
dem. Quare hac rõne ab æterna non ema-
nant. At verò quatenus nonnihil ſimilitu-
dinis legis retinent: videlicet inquantum
ptãtem imperãdi deſignãt quodammodò
influxus ſunt diuinæ ptãtis. Nam (vt ait
Paulus) Oĩs ptãs à Dño Deo eſt. Vñ vt q.
6. & latius lib. 3. q. 4. innoteſcet, ẽt ptãs infi
delium principũ à Deo deriuaṫ: iuxta ver
bum Chriſti ad Pilatum, Non haberes ad-
uerſum me ptãtem vllam, niſi tibi datũ eſ
ſet deſuper. Ad tertium deniq; rñdetur ꝙ

Ad tertium.

lex humana quæ malum permitteret ap-
probãdo vt bonum: vt illa quæ fornicatio
nem ꝓnuntiaret eſſe bonam, nequaquam
ab æterna deflueret. Illa autem quæ impu-
nè eam permittit, quia omnia non poteſt
coercere flagitia, in hoc ꝙ nõ conatur ad
id qđ ꝑficere nequit, recta ac prudens eſt,
atq; iõ à lege æterna deſcendit: licet eam
tanquam debilior perfectè non adæquet.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm creata cuncta, tam neceſſaria, quàm con tingentia æternæ ſubijciantur legi.

Cicero.

Rõ permete quęſtionis.

Tripl. v genus rerum, quæ in pręſentem ueniunt quæſtionem

SVbſequitur vt quarto huius qõnis arti-
culo exploremus an tota creaturarum
vniuerſitas ſubdita ſit æternæ legi. Et qui-
dem de affirmatiua concluſione non ſo-
lum ſacroſancta fides, verũ nec ratio phy-
ſica ambigere ſinit. Vt .n Dñi eſt terra &
plenitudo eius, q̃tum ad creationem: ſic &
quantum ad gubernationem (ut ait ipſa Sa
pientia) attingit à fine vſque ad finem, &
diſponit oĩa ſuauiter. Et c. 14. Tu pr̃ guber
nas oĩa ꝓuidentia. Vñ non modo Iob eos
irridet, qui Deum negabãt nr̃a curare, ſed
aiebant inter cardines cœli contineri: ve
rùm & Cicero initio de Natura Deorum
vehemẽter eoſdem obiurgat Philoſophos
neque eos ſuo noĩe dignos cenſet. Nam ſi
diuinam ꝓuidẽtiam de medio ſuſtuleris,
nulla in nobis ineſſe põt erga Deum ami-
citia, pietas, ſanctitas, aut religio. Ad inter
rogata hæc qõ eſt, ut quorundã dubietates
explanemus. Sunt aũt tria hæc de quib. du
bitatur, ſ. neceſſaria, contingentia, & hu-
mana: nimirum homine ſuperiora, eodem
que inferiora, & ſua ipſius opera. Arguitur

Primum argum.

ergo ꝙ neceſſaria non ſubſint ęternæ le-
gi. Lex omnib. imponitur, vt à malis cohi-
biti recta incedant, ac ſubinde reliquas
res humilioris ordinis, vt tiamitem quo-
que naturæ ſuę nõ deſerant: neceſſaria au-
tem, cùm impoſſibile ſit aliter ſe habere,
nequeunt à natura ſua declinare, aut defi-
cere: atque adeo nulla indigent cohibitio
ne: ergo legi æternę non ſubiiciuntur. Et
ſecundo arguitur. Diuina nõ ſunt ſubiecta

Secundũ argum.

eidem legi, videlicet neque perſonæ diui
næ, nec attributa: quia vbi eſt ſumma ęqua
litas, nulla eſſe põt ſubiectio: ergo nõ om
nia neceſſaria ſubduntur eidem legi. Ter-
tiò arguitur, ꝙ neque omnia contingen-

Tertium philoſophus.

tia mutabilia & caduca homine inferiora
ſupponantur eidem legi. Lex nõ ponitur
(ut ſupra uiſum eſt) niſi quibus promul-
gatur: rebus autem rationis expertib. nul-
la valet ꝓmulgari lex quippe quã cogno-
ſcere nequeunt: immo neque legi parere

BIBLIOTECA NAZ.

Quarta ratio. pñt.Nã vt auctor eſt.1.Ethi.Phyloſophus, ea quæ legi parẽt,rõne participant:ergo illa nulla ſubſternuntur legi. Quarto ad idẽ arguitur:eiuſmodi cõtingentia ſæpe à ſua deficiunt rña,vt patet in mõſtris naturæ,& in fortuitis caſib. ergo non oĩa eadem gubernantur lege. *Quinta. Paulus.* Quinto arguitur de humanis nr̃is actionib. Hoĩes.n.aut iuſti ſunt apud Deũ,aut iniq. Iuſti aũt, quia filii Dei ſunt,ſpũ Dei aguntur[vt patet ad Rom.4.] &, vt legitur ad Galatas 5. qui ſpiritu Dei aguntˀ non ſunt ſub lege,iniquos uero prudentia carnis exercet:quę[ut eodẽ loco ad Romanos ſubditur]cũ inimica ſit Deo,legi eius non eſt ſubiecta : nulla ergo reſtat mortaliũ ſors quæ ſubdita ſit ęternæ legi. *Sexta ratio.* Sexto deniq; arguitˀ:lex ęterna(ut li. 1. de liber.arbi.ait Auguſt.) eſt illa qua mali miſeriã,boni aũt uitã beatã merentˀ: beati autẽ & dãnati exẽpti ſunt ab ſtatu merẽdi ac demerẽdi:ergo nõ ſubiacẽt ęternę legi. Ex quo conſequens apparet ut nullus angelorũ ſubiectus eidẽ ſit:ſiquidẽ nullus eſt niſi aut beatus aut dãnatus In cõtrariũ aũt eſt illud Heſter 13. Dñe Rex omnipotens in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, *Auguſt.* qui poſſit tuæ reſiſtere uoluntati. Vñ Aug. 9.de Ci. Dei : nullo modo aliquid legibus ſummi Creatoris ordinationiq; ſubtrahitur,à quo pax uniuerſitatis adminiſtratur.

Prima concluſio rñſiua. Ad qõnem hanc,trib. concluſionib. ſm dubitatorũ numerum rñdetˀ:Prima eſt,cũcta neceſſaria p̃ter Deum eiuſq; attributa, ęternæ legi,ſubiecta ſunt. *Prima probatio concluſionis.* Concluſio fidei nr̃æ documentis ſatis cõperta eſt:atq; eiuſdẽ ſapientiæ præconio Prouer.8. Qñ præparabat cœlos aderã: qñ certa lege & gyro uallabat abyſſos : qñ æthera formabat ſurſum,& librabat fontes aquarũ &c. Vbi neceſſaria, nẽpe elemẽta & cęli legis æternę diſpoſitioni ſubiugãtˀ:ſed tñ & natura magiſtra id *Ariſtot.* Ariſt.2.Metaph.tex.4.& li.5.pſcrutatus eſt: Vbi ait æternorũ eſſe cauſſam . Et 12. Metaph.tex.24. ubi ait primã cauſſam eſſe oĩum cauſſam.Et 8.Phyſi.ubi unũ ſummumq; motorẽ conſtituit ex quo oĩa pendent, non ſolũ in mouendo & operando, uerũ in eſſendo Neceſſaria.n.non idcirco talia cenſenda ſunt,ꝙ cauſſam non hẽant, ſed ꝙ natura ſua ſic ꝓcedunt ex neceſſaria cauſſa, ut ſint ꝓrſus per naturam incorruptibilia:ueluti angeli & cœli. Exemplũ Ariſt.ꝓfert in ſcientijs.Huius.n. ꝙ eſt,hominem eſſe riſibilem cauſſa exiſtit ꝙ eſt animal rõnale : etſi tã neceſſarius ſit effectus,q̃ cauſſa. Et ſicut ſe hẽt res ad eſſe(ait ibidem)ſic ad ueritatem.Hęc gr̃a interpretandi Ariſt.dixerim:qui cum opinatus fuerit cęlũ atq; intelligentias,imò uerò mundum ab ęterno fuiſſe, ſunt qui intelligere nequeãt quõ q̃tum ad eſſe , primo motori ſubiiciãtˀ. Nã ſm fidem, Deũ confitentẽ creatorẽ cęli & terrę,puium eſt,quo pacto eius gubernatui cuncta obtẽperent naturalia,& cęlorum elemẽtorumq; motus, quæ ſic manu oĩa tenet ac diſpẽſat,ut ſi dimitteret,in nihilũ abirent cũcta. *Obiectio.* Sed arguis cõtra:ueritates ppetuę,ut hoĩem,eſſe animal rõnale,quatuor & tria eſſe ſeptem, quę ait Aug.antequã fieret mũdus,uera fuiſſe, nõ ſubduntˀ ęternæ legi , ergo concluſio non eſt uniuerſalis.Probatˀ antecedens:p nullã potentiã aut uera eſſe cęperunt,aut deſinere eſſe uera pñt: ergo nõ reguntˀ illa lege. *Solutio* Rñdetur Primum,in hoc ſunt à Deo depẽdentia,ꝙ exiſtere in rerũ natura cęperunt p diuinã creationẽ,& p annihilationẽ pñt eſſe hoc exñtię amittere: nã q̃tũ ad hmõi exñtiam re uera creatura ſunt. Attñ quantum ad ppetuã ueritatem,quę dicit connexionẽ indiſſolubilẽ p̃dicati ad ſubiectum, ea p̃ciſa rõne ꝓcedunt ab ęterna ueritate qua radius luminis ppetui a ppetua luce: ueluti hoĩem eſſe riſibilẽ,germẽ illius eſt qđ eſt eſſe rõnalem. *Nihil diuinũ ſub eſt æternæ legi, cum non ſit ibi aliqua inęqualitas.* Excepimus aũt Deum ac diuina ab hac ſubiectione ęternę legis pp rõnem ſupra factam, qa ubi nihil excogitari põt inęqualitatis, neq; comminiſci quidquam poſſumus ſubiectionis. Quare filius & ſi à pr̃e ꝓcedat, nullatenus ei ſubditˀ,niſi inquãtũ hõ:quia.ſ.rõne minor eſt pr̃e.Vñ 1.ad Cor.1.Pau.ſubiectus erit Deo pr̃i,cũ tradiderit ei regnum. *Obiectio ſecunda.* Qđ ſi quis de uolũtate pariter diuina argumẽtetˀ. Quidquid eſt rõnabile rõni ſubditˀ:uoluntas diuina eſt rõnabilis , lex aũt eius eſt ſumma rõ,ut dictũ eſt: ergo uoluntas eius eidem rõni ſubditˀ. *Solutio S.Tho.* Perdoctè S.Tho.rñdet de diuina uoluntate bifariã nos loqui:uno modo ſm ſuã, in qua ſubſiſtit,naturã: & ſic nõ eſt tam ꝓpriè rõnabilis, q̃ ipſa rõ p eſſentiã. rõnabile.n. participationẽ dicit rõnis altero modo , q̃tum ad illa quæ circa nos diſponit:& in ordine ad tales effectus cõceditur

cedit eſſe rõnabilis: q̃a cũcta ſm ſuã rõnẽ
Secunda ordine diſpẽſat & adminiſtrat. Secũda cõ-
concluſio cluſio: oẽs creaturę irrõnales inſenſibileſ-
S. Thom. que & uitę expertes, q̃ cõtinuo mutabilita-
tis fluxu oriunt & occidũt, ęterna Dei le-
Aperi- ge agunt hãc. S. Tho. dilucidat p intercapi
tur ratio dinẽ ĩter humanã diuinãq; legẽ, quã ſic ex
S. Tho. poſitam accipito. Creaturæ irrationales, qa
nõ agũt p cognitionẽ finis nequaquã ſe in
ipſum mouent, ſed appulſæ agunt ab alio.
Quapp cùm hõ legem ſubditis non ponat
niſi rñam eorum mentibus ſigillãdo, p quã
ſe moueãt, fit ut eius leges nõ ſe extẽdant
niſi ad hoĩes rõnis participes. Cætera vero
humanis actionib. ſuis mouet & gubernat,
nẽpe fræno & calcaribus: & reliqua inani-
ma, p alia inſtrã. Ridiculus. n. eſſet q iumẽ-
tis legem pſcriberet qñ & qũo debeant co
medere, dormire, arare, currere &c. At mul
tò magis ſtupidus, q herbis creſcere impe-
raret: aut arborib⁹ fructus ferre: aut lapidi
quo ſe pacto in ędificio collocaret. Tũ etſi
cicures aĩantes, vt canes & ſimiæ, ſoleãt in
ſtar quadamtenùs legis ad iocos aſſuefieri:
Deus aũt non ſolum rñam tam rõnali, q̃ in
tellectuali creaturæ mẽte imprimit, qua ſe
moueant, verùm & toti rerum uniuerſitati
ſuos indidit appulſus & inſtinctus, qb. agũ
tur in ſuos ſingulorum fines: vt api ad mel
lificiũ: hirũdini ad ſtruendum nidũ: & ter
rę pferẽdi fruges: & reliqs ſuas pariter vir
tutes agẽdi. De quo rerũ oĩum inſtinctu &
Pſal. 48. virtute intelligitur illud Pſ. Pręceptum po
ſuit & nõ pteribit. Ex quo fit Deũ non oĩa
parimodo adminiſtrare ac diſponere, ſed
actiones hoĩum & angelorum p regulas q̃
bus ſe in finẽ moueãt: reliqua verò p virtu
tes & inſtinctus qb. mouent. In qb. & ho-
mines cõnumerãdi ſunt quãtum ad natura
les actiones: ut ſũt nutritio, & augmẽtatio,
Tertia & ſimiles. Tertia concluſio. Actiones hu-
conclu. manæ, uidelicet libere, oẽs ſubijciunt legi
ęternæ: ac lõgè melius, ac pfectius ſub eius
ordine cõprehẽdunt, quã reliquo delectio
ris ordinis. Cõcluſio hæc patiẽtior eſt, quã
Probatio pcedẽtes. Actiones. n. humanę ſunt q̃ ex co
gnitione finis pdeũt, in ipſũq; referũt ex
vtraq; aũt parte. ſ. tã cognitionis q̃ appul-
ſus, ſubſternũtur ęternæ legi: ergo pfectiùs
Altera q̃ alijs illi ſubdunt. Probat ſcda pmiſſa. Ve
ratio. ritas oĩs (vt ſuprà dicebamus) participatio
q̃dã eſt veritatis ſempiternę, diuinæ, ac ſub
inde, q̃cũq; cognitio finis. Præterea ſicuti
cæteris rebus ad ſuos fines, ſic homini im-
mo pręſtãtiùs indita eſt à natura, quæ opus
Dei eſt, inclinatio q̃dã & põdus ad id qđ le
gi æternæ conſonat. Sumus. n. (vt 2. Ethic. *Ariſto.*
Ariſt. docuit.) ad virtutes nati: hoc inquam
natiuũ ẽ rõnali creaturę, ut ſm rõnẽ uiuat:
ergo tã ſm cognitionẽ, quã ſm pp̃ẽſionẽ
in bonum, liberis motib. neceſſarias. actio-
nes humanæ ſubſtratæ ſunt æternę legi. Eſt *Aliter p*
tñ diſcrimẽ inter iuſtos atq; iniquos: q in *bi atque*
malis ac prauis vtrũq; principiũ corruptũ *impro i*
ac deprauatũ eſt. Nã & ſydus agnitionis na *ſunt ſub*
turalis terrenis affectibus tenebreſcit, & na *ingo le-*
turalis affectio boni corruptis habitib. ob- *gis æter-*
terit ac debilitat. Tametſi neutrũ prius ex *næ.*
tinguat. In bonis ãt ac iuſtis, cũ nemo hoc
noĩe, niſi q in gr̃a Dei agit, dignus ſit utrũ-
que auget ac vegetat. Nã & naturali lumi-
ni adhibet fidei radius, & naturali inclina
tioni ſpãle Dei auxiliũ. Quo fit ut quantũ
ad actionẽ lõge pfectius ac excellẽtius iu-
ſti ſubijciant æternæ legi quã iniuſti: Cõſi *S. Tho.*
deratè hoc tñ S. Tho. adnotauit, qđ quãto
deficiẽtius atq; imperfectius p actionẽ ſe
ſummittũt imperatrici legi æternæ, tãto p
paſſionẽ attrocius ſubiecti ſunt eidẽ ultri-
ci: nã quãtum facere omiſerũt in meritis, *Auguſt.*
tñ in tormẽtis patiunt acerbius. Vñ Aug.
libr. de catechizãdis rudibus: Deus, inquit,
ex iuſta miſeria animarum ſe deſerentium
conuenientiſſimis legibus inferiores par-
tes creaturæ ſuæ nouit ordinare.

Ad primũ argm̃ rñdet qđ etſi neceſſaria *Ad pri-*
aliter p naturam ſe hr̃e nequeãt, tñ & pdu *mum ar.*
cta ſunt & annihilari à Deo pñt. Præterea
& qđ à ſua natura neq; deficere neq; deuia
re poſſint: cohibitio eſt & coerctio legis ę-
ternæ. eademq; multo uehementior quam
cohibitio uoluntatis humanæ, q̃ à tali lege *Ad ſecũ-*
exorbitare ſolet. Secũdi aũt cõcluſio cõce- *dum.*
ditur: nẽpe in diuinis nihil eſſe ſubiectum
legi: ſed cũcta eſſe eãdẽ p eſſentiã legem. *Ad ter-*
Ad tertiũ rñdet qđ brutis & inſenſibilibus *tium.*
reb. quantũ ad ſua naturalia opera, pmul-
gat lex ęterna p ſigillationẽ inſtinctum &
virtutum ad agẽdum: ſicuti nobis pmulgat
lex naturalis p cõſignationẽ luminis mẽti
bus nr̃is. Sed tñ quãtũ ad earũdẽ rerũ vſus
hoibus poſita eſt lex, qua dẽnt illi vti. Et p
hoc rñdetur ad ſecundam partẽ eiſdem ar-
gumẽti. Nam etſi creaturæ irrõnales rõnẽ

humanam non participẽt, vt poſſint humanis legib. obtẽperare participãt tñ rõnẽ diuinam q̃ latius patet. Vñ ſicuti mẽbra dñio deſpotico obediũt, aĩæ ut auctor eſt in Poli. Ariſt. ſic res irrõnales obediũt Deo. Hoc tñ verum eſt, ꝙ q̃a nõ ſunt ꝑ ſe rõnis cõpotes, inſtinctus illis impreſſi non hẽnt propriam naturam legis velut in nobis lex naturalis. Ad quartum rñdetur ꝙ nec mõſtra neq; caſualia ꝑter ordinem diuinæ regulæ accidunt: ſed dr̃ monſtrum reſpectu cauſſę particularis quę rem integram intẽdebat: & caſuale reſpectu hoĩs, cui ꝑter intẽtionẽ imprudenti ac neſcienti contingit: diuinæ aũt rõni cauſſæ ipſæ monſtrorum & caſualium ꝓſpectę ſunt. Quare Deo nihil eſt caſuale nec fortuitum. Ad quintũ aũt iam rñſum eſt, hoĩum tam iuſtorum quam iniquorum actiones diuinę legi ſubditas eſſe. Qđ aũt adducitur, Qui ſpiritu Dei agũtur, eos non eſſe ſub lege, in hoc ſenſu legendum eſt, ꝙ legis põdere non premunť: q̃a nõ ſeruili, ſed filiali timore legis dicto audiẽtes ſunt, atq; adeò Spiritus ſãcti ductu potius quam legis coactu viuũt, quaſi a lege liberi: Vñ illud, Iuſto nõ eſt lex poſita: & illud 2. Cor. 3. vbi ſpiritus Dñi, ibi libertas. Ad aliud aũt de carnis prudẽtia itidẽ cõceſſum eſt iniquos, quantum ad actiones, nõ ſubijci diuinæ legi imperãti, recidere tñ ꝑ paſſiones in eãdem vindicãtem. Ad ſextum demum rñdetur ꝙ cum eiſdem cauſſis res & moueãtur in finẽ & in ipſo cõſeruẽť, cõſequẽs fit ut non mõ in hac militantiũ vita, verùm & in alia oẽs ſub eadem diuina lege degãt: nẽpe dũ beati ſeu hoĩes conſideres, ſeu angelos, illa ſempiterna fęlicitate diuina ordinatione ꝑfruãtur: dãnati vero tã dęmones quam hoĩes in illis carcerib. ordinationem diuinæ iuſtitiæ perpeſſi durent.

Ariſto.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad poſtremum ar.

QVAESTIO IIII.

DE LEGE NATVRAE.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 49.

ARTICVLVS I.

Vtrùm lex naturalis ſit habitus in nobis exiſtens.

Primum argu. partis negatiua.

POſt legem æternã conſequiť ut alijs, quæ ab illa deriuantur dicamus. Et primum hac quæſtione quarta de lege naturę. Atque hoc primo articulo de eius ſubſtãtia, an ſit habitus nobis inhęrens. Arguitur ergo cõtra id quod ſupponitur, Lex ęterna ẽm Augu. lib. 1. de libe. arbit. eſt, qua iuſtum eſt ut omnia ſint ordinatiſſima: ergo per illam ſatis homo, abundeq; gubernatur: cùm ergo natura in ſuperfluis nõ redondet, nõ opus eſt nobis alia lege præter ęternam. Secũdò arguitur, Homo aliter in ſuum finem tendit q̃ bruta, ut pote qui ſe in finem libere mouet per eius cognitionem rationis ductu. bruta aũt nulla ſe rõne agũt, ſed aguntur naturali inſtinctu: ergo homo non mouetur lege naturę, ſed tantum bruta. A parte ãt affirmatiua quæſiti arguitur. Tertiò ꝙ ſit habitus. Tria (ut 2. Ethic. auctor eſt Philoſoph.) ſunt in anima noſtra. ſ. potẽtia, habitus, & paſſio: lex autẽ naturalis neq; potentia eſt, neq; paſſio, vt liquidò conſtat: quia tam potentia q̃ paſſio indifferens ad contraria eſt. ſ. ad bonum & malum: lex uero dictamen boni eſt: ergo eſt habitus. In contrarium autem eſt quod vt ſuprà quęſtione prima oſtendebamus, lex eſt rationis dictamen: quod ſonat actum, uidelicet hoc aut illud faciendum eſt.

Secundũ

Tertium

Ad quæſtionem hanc tribus concluſionibus reſpondetur. Prima, Lex naturalis in mentibus noſtris inſculpta eſt & impreſſa. Probatur, Lex quæ (ut dictum eſt) regula exiſtit & norma actionum noſtrarum, duplex (vt dicebamus) habet ſubiectum. Ineſt enim & in regulante, & in regulato: in altero tanquam mouente & in altero tanquam moto: actiones autem humanæ (ut proxima queſtione definitum eſt) ſubduntur legi æternæ: ergo Deus, qui cuncta ſuauiter diſponit, veluti naturę auctor impreſſit mẽtibus noſtris lumen, per quod legem eius æternam participantes actiones noſtras ad debitum finem quò ſuapte naturæ feruntť, dirigeremus. De quo lumine Dauid interrogantibus, quis oſtendit nobis bona, ad Deum conuerſus, reſpondet: Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui. Dicitur. n. ſignificantiſſimè Dei vultus, lumen ſuæ ſapiẽtiæ & rõnis facies, ꝑ quam ſicuti homo de vultu cognoſcitur. Hæc aũt naturalis impreſſio appellať lex naturalis. ẽm illud Pauli ad Ro. 2. Gẽtes q̃ legem non hẽnt, naturaliter q̃ legis ſunt faciunt. Vbi gl. ſi non habẽt legem ſcriptã habent tñ legem naturalem

Prima concluſ.

Suadetur conclu.

Pſal. 90.

qua

qua quilibet intelligit, & conſcius eſt qđ ſit bonū & quid malū. *Secunda concluſio S.Tho.* Scđa concluſio, Lex naturalis neq; potētia neq; paſſio eſt, neque ſm ſubſtantiam eſt habitus. Concluſio eſt S.Tho. 1.2.q. 94. quā quia rari percipere curant, rari credunt. *Iuniorū placitum* Arbitrantur.n. uulgo recentiores Philoſophi habitus intellectuales eſſe propoſitiones ac iudicia habitualia. ob id ꝙ ex aſſenſibus frequentatis relinquantur habituales aſſenſus, qbus poſtea efficiantur actuales. Sed re uera Philoſophia hæc non eſt ſyncera: qm̃ habitus non eſt iudicium, ſed qualitas quædam & virtus eliciendi iudicia. *Probatio concluſ.* Ex hac ergo ueritate probatur concluſio noſtra. Lex eſt dictamen (ut ſupra dictum eſt) qđ rō de agēdis conſtituit: vt Nō furandum, Non mæchandum &c. Veluti iudicia ſpeculatiua, ſunt ēt opus intellectus, habitus autē (vt diximus) neq; eſt iudicium neq; propoſitio, ſed uirtus talia efficiendi, lex ergo nō eſt habitus p eſſentiam: ſed dictamen qđ formam habet præcepti. *Corollarium. S.Tho.* Ex quo fit legem naturæ nō eſſe idem quod ſyndereſis. Hāc n. idem Doctor ſanctus.1.par.q. 79. docuit eſſe habitum: nempe uirtutem mentis quę nos inclinat ad aſſentiendum principiis practicis: ſicuti habitus intellectus propēſio & oppulſio ad aſſentiendum principiis ſpeculatiuis. Atq; hac rōne ſyndereſis dr̄ inſtigare ad bonū & murmurare de malo. In ſumma, ſicuti habitus intellectus nō eſt principiorū collectio, ſed virtus aſſentiēdi illis ſic neq; ſyndereſis eſt lex naturalis, ſed eſt uirtus aſſentiēdi illis principijs ac dictaminibus practicis, q̄ ſunt lex naturalis. Vn̄ ubicunque legatur ſyndereſis eſſe lex intellectus noſtri, ut eſt apud Baſilium intelligendum eſt nō p eſſentiā, ſed ꝙ ſyndereſis eſt habitus continēs legē naturæ. quippe cuius virtute principia illa iudicamus. Hæc in gratiam eorum dixerim q Phyſicæ meditationi dediti ſunt: *Secunda concluſio Probatio* Scđa cōcluſio Lex naturalis ineſt nobis p modū habitus. Probatur Præcepta naturalia non ſolum actu à rōne conſiderant᷑, dum actu quis præcipit, aut p̄ceptum auſcultat: ſed per modum habitus, hoc eſt, per modum permanentis in abſentia actus. Itaq; ſicuti ſcriptura ſacra dr̄ fides noſtra: qa eſt collectio eorum omnium quibus p habitum fidei aſſentimus, ita collectio principiorū agendarum rerum dr̄ habitus: qa virtute ſyndereſis illis aſſenſum prębemus. *Quæſtio incidens.* Quod ſi quæras quidnam eſt hoc qđ per modum habitus permanet p̄ter ſyndereſim? *Solutio.* Rn̄detur eſſe ſpecies in memoria derelictas. *Obiectio.* Cōtra hoc tn̄ Philoſophiæ ſtudioſus inſurget. Lex naturalis indita eſt naturæ noſtrę in ipſa eius conceptione: tūc aūt nullę in generantur ſpecies rerum, ſed illas poſtmodū ſenſuum adminiculo acquirimus. *Reſpōſio.* Rn̄detur propterea legem naturæ dici nobis à natura inditā & impreſſam, ꝙ apprehenſis terminis boni & mali illico virtute ſyndereſis intellectꝰ efformat iudicia hęc & dictamina: Bonum eſt amplectēdum, & malum repudiandum, ac ſimilia, q̄.ſ. eiuſdem intellectus lumine innoteſcunt. Quare nulla opus fuit ſpecierum infuſione: ſed illę poſtea nullo negotio acquirunt᷑. Emergit nihilominus argm̄ aliud contra hanc ſyndereſis impreſſionem. *Altera obiectio Auguſt.* Habitus. n. (vt in lib. de bon. cōiu. actor eſt Auguſtinus) eſt quo aliquid agitur cum opus eſt: ſyndereſis autem non eſt hmōi, qm̄ paruuli ante uſum rationis, neq; uero damnati uti poſſunt naturalibus principijs. *Solutio.* Rn̄detur, Auguſtinū ſolū depromere habitus naturā, ubi non impeditur. Nihilominus quando ratio ligata eſt, ut in dormientibus, nequit habitus ſuo fungi munere. De hac autem ſyndereſi, deq; habitu intellectꝰ erga principia ſpeculabilia per ſe nota vinci hoc ſępè argumēto ſolo, ꝙ non ſint qualitates ab intellectu diſtinctę. nā habitus ad hoc adhibentur, ut cum potentia indifferens ſit ad duo contraria, determinetur p eoſdē & coarctetur ad vnū. Hoc.n. pacto appetitus concupiſcibilis per tēperantiam determinatur ad bonum virtutis: intellectus autem per ſe ipſe determinatus eſt ad illa quę lumine naturali ſunt nota: vtpote qui ſuapte natura tales veritates amplexatur: non ergo opus habet aliqua qualitate veſtiri, ſed ipſe forſan inclinationes naturales dicuntur inditi habitus. Cui autem oppoſitum probatius fuerit, aliam rationem meditetur. At iam plus iuſto in Methaphyſicam mergimur.

Ad primum argumentū principale. Ad primum igitur argm̄ rn̄detur, quòd etſi æterna lege gubernemur, id tn̄ fit per naturalē, quę participatio illius eſt: ſicuti lux Solis per lumen nos nobis irradiatū illumi-

illuminat:igitur cum lex naturalis non ſit ex ęquo ab ęterna diſtincta,ſed eius participatio,nequaquam ſupfluit. *Ad ſecũdum.* Ad ſm, conceſſo antecedẽti,puta quod nos libere,bruta vero naturaliter moueantur,negatur tñ conſequentia, dum infertur hominem nõ moueri lege naturali:nam actionum libertas in aliquo principio naturali fundatur: nihil.n.homo appetit niſi ſub rõne boni: nẽpe illo ſubnixo naturali principio. Bonum eſt appetendum. Attamen propoſitio hinc bono ſm rõnem,inde altero ſenſuali, liberę poteſt quod maluerit alteri præferre. Quin uerò (vt ꝓxima qõne dicebamus) inde Lex naturalis in nobis,prę brutorum inſtinctu, legis rõnem habet,ꝙ rõne nos ipſi ducimur: illa verò per impetũ foriuſecus aguntur. *Ad tertium.* Ad tertium rñdetur ꝙ Ariſt.loco illo Ethic. 2. non recenſuit oĩa q̃ inſunt in anima: quia nihil de actu vel intellectus uel uoluntatis,nec uero de ſpeciebus meminit:ſed tñ cõnumerauit principia,quorũ virtute intellectus operatur: Lex aũt naturalis non eſt talis virtus, ſed opus ipſum.ſ.rõnis dictamẽ,quæ modo ex poſito per modum habitus ineſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex naturalis plura contineat præcepta.

COnſequenter articulo ſecũdo interrogat S.Tho. vtrum lex naturalis plura cõtineat præcepta. Quem titulum qui oſcitanter audierit, ridiculam iudicabit q̃ſtionẽ:nã cùm Decalogus aliaq; illi multa annexa præcepta à lege naturæ ortum ducant, quiſnam ambigere poterat plurima eſſe præcepta iuris naturalis? At uerò S.Tho.meditatè vbiq; ſm Philoſophiã loquitur.Præcepta.n. illa abſolutè dñr legis naturæ, quæ illius ſunt propria quatenus ab humano diuinoq; iure diſtinguũt:nẽpe illa principia q nullo indigent diſcurſu, ſed p ſe ſunt lumine naturali nota. Illa uidelicet de quib.modò definitũ eſt, eſſe noſtræ naturæ cõgenita. De his ergo non eſt vanũ quærere ſintne plura. *Primũ argumẽtum pro parte negatiua.* Arguit.n. non eſſe niſi vnũ.Lex (vt ſupra dictum eſt) in gñe præcepti collocatur:ſi ergo plura ſũt ꝑcepta naturæ, plures ſũt eiuſdẽ leges, cũ tñ vulgo non ponamus niſi vnã legẽ naturæ. *Secundum.* Scdò arguitur.Humana natura eſt vna, vnaq; humani generis rõ:ergo vnicũ eſt primum eius præceptum. Quòd ſi dixeris præcepta multiplicari ſecundum naturarum numerum ex quibus homo cõſtat, vt aliud ſit eius naturale præceptum inquantum eſt ens, aliud inquantum animal atq; aliud inquantũ homo: tunc inde ſequeretur,ea etiam q̃ ex inclinatione concupiſcibilis appetitus nobis contingunt, ad legẽ naturæ pertinere, ꝙ cũ intra rõnis lineã non contineantur,abſurdum vr̃. *Tertiũ argumẽtum.* Tertio arguitur contra præcepti nomen. Lex nulla obligat niſi qua rõne à ſuperiore edicitur: natura autem non eſt nobis ſuperior nec iudex noſter, ſed Deus atq; eius miniſtri hoĩes:ergo lex naturæ, niſi adeſſet diuinũ ius aut humanum,nullã haberet, uim obligandi,ut eius tranſgreſſio eſſet peccatum. In contrarium eſt quòd petinde ſe habent huiuſmodi præcepta legis naturæ circa principia agibilium,vt principia in ſpeculabilibus: ſed hæc ſunt plura, ergo & illa.

Duplex gen⁹ ꝓpoſitionis p ſe notæ. Ante quæſtionis huius rñſum,cum iam pręmonitum ſit ſermonẽ hic haberi de ꝓceptis legis naturæ, non quibuſcunq;, ſed proprijs puta q̃ nullo diſcurſo, ut ius humanum,nec ſuperiori reuelatione,ut diuinum indiget:ſed p ſeipſa nota ſant, adnotãdum eſt dupliciter dici ꝓpoſitionẽ per ſe notam,vno modo,ſm ſe:& altero, relatione ad nos. Illa.n.ꝓpoſitio eſt priori mõ p ſe nota,cuius prædicatũ eſt de intrinſeca rõne ſubiecti: vt De⁹ eſt homo eſt rõnalis.Etenim qui naturã ſubiecti penetraret, nullo indigeret medio vt ꝓpoſitionis veritatẽ dephenderet. Quoad nos uerò tales propoſitiones nõ ſunt p ſe notæ:qm̃ extremorũ naturã nõ plene pcipim⁹. *Boetius* Vnde iuxta ſñiam Boetij in lib.de Hebd. Quædam ſunt ꝓpoſitiones ſimplr̃ p ſe notæ,quippe quarum termini omnib. ſunt patentes: vt omne totũ eſt maius ſua parte. Aliæ uerò ſunt p ſe notæ ſolis ſapientib. qui terminos percipiunt,vt Angelus non eſt circũſcriptus loco.Intelligenti nanq; non eſſe corp⁹,illico poteſcit nullo circũſcribi loco. *Prima cõcluſio.* Ad propoſitũ deſcendẽdo ſicuti primũ qd rõni ſpeculatiuæ offert,eſt ens(hoc.n. de reb⁹ vniuerſis primũ pcipimus) ſic primũ qd rõni practicę de appetibilib⁹ & agibilib.offert,eſt bonũ: *Suadetur cõcluſio.* nã ſicuti primũ obiectum intellectus eſt ens,ſic & primũ uolũtatis, eſt bonum.Quare ſapienter Philoſophus

phus Ethicorũ initiũ ab hoc ſumpſit principio. Bonum eſt, ꝙ oĩa appetũt. His præiactis duabus concluſionib. ad qõnem rñdetur. Prior eſt: præcepta ꝓpria naturalis iuris, hoc eſt prima p ſe nota principia, ſunt plura. Probatur: principia naturalia (vt nomen auribus intonat) ſunt illa quæ natura nobis impreſſit: natura aũt hoĩs ex plurib. partialibus conſtat. Eſt.n. ens, quę vtiq; natura cõis illi eſt cũ vniuerſis reb. Mox eſt cum uiuẽtibus uiuens, deinde inter aĩalia animal, ac demum homo, ergo ſm oẽs hos naturæ gradus peculiaria habet prima pręcepta. Exempli grã, quatenus eſt ens, hoc eſt generaliſſimum ei omnium præceptorum: Bonum eſt expetendum & proſequẽdũ, malum aũt reſpuendum ac fugiẽdum. Hoc.n. præceptum cunctis mũdi rebus cõmune eſt, idq; adeò oĩum finis appetibiliũ in quod ſuaſibilia omnia tanq̃ in primum principiũ reducunt᷑: ſicuti in ſpeculabilib. quodlibet eſſe aut non eſſe: ut 4. Meta. tex. 9. auctor eſt Ariſt. Mox quia primum naturaliũ bonorũ eſt, eſſe, inde ſtatim cadit particularius aliud principium quod eſt, Eſſe proprium cuiq; conſeruandũ eſt. Oĩa.n. appetunt ſe conſeruare ſuiſq; cõtrarijs obſiſtere. Et ratio eſt illa generalis: quia illud eſt cuiq; bonum, hoc uero malũ, Neq; alia expetẽda eſt cauſſa: ſi quidem hoc (ut modo dicebamus) eſt primum principium in quod oẽs appetitiones reſoluuntur. Quicquid.n. homo vel quęuis res mũdi appetit, id concupiſcit ſub rõne boni, uel ueri, uel apparentis. Atque hoc utiq; appetitu hominem, cùm ſit omnium perfectiſſimus q̃ ſub cęlo ſunt, inferiorẽ cęteris mõ quodã video, eo ꝙ ex duabus conſtet diuerſis naturis. Nam res uniuerſæ id ſolum bonũ appetunt, quod illis verè eſt bonũ: homo verò illud ẽt, quod licèt ſenſui eſt bonum rationi tñ, quæ ſua eſt natura, exiſtit malum.

Primũ principiũ practicũ idemq́; gñale cõgruens hoĩ quatenus eſt.

Ariſtot.

Secũdũ principiũ practicu.

Quid ſit cauſſæ ut hõ nõ tã tũ verũ bonum ſed ſpeciem boni expetat: cum id in cæteris rebus ſecus euenire compertum ſit.

Deinde deſcẽdendo deriuat᷑ aliud principium legis naturę ac pręceptum hoĩs in quãtum eſt aĩal, quod ad commixtionem maſculi ac fęminę attinet. Hic.n. exiſtit animalib. peculiaris modus cõſeruãdi. ſpeciẽ. Nã etſi in arborib. ut in Palmis & Lauris quędã deprehendat᷑ imago maſculi & fęminæ, atq; in herbarum quibuſpiã: tñ veram maſculei ſeminationem in ſolis aĩalibus agnouit Philoſophia. Ex his demum t. ahitur aliud principium hoĩs inq̃tum eſt rõnalis, qua utiq; rõne inclinationem hẽt ad cognitionem Dei, ac uirtutis bonũ. Ex quo rurſus ei cõuenit appetẽtia ad ſocietatẽ: et ciuilitatẽ, uñ illud: Id facias alijs qđ tibi fieri uis: idq; ne facias: qđ nõ tibi uis fieri In ſumma: generaliſſimũ illud, bonũ eſt appetendũ ac malum repudiandum, in hoĩe fit peculiare legis naturalis principiũ. ſ. honeſtũ uirtutis bonum exoptandũ eſt & amplectendum cõtrariumq́; uitiorũ malum refellendum, vt ad fęlicitatem perueniatur. Secũda concluſio. Lex naturalis nihilominus eſt una: Probatur, qa unitas legis à fine deſumitur: eſt ãt horum pręceptorum, ut unum principium, quod eſt rõ: ita et finis unus et ſcopus, qui (ut dicimus) eſt bonum in gñe. Per hæc ergo iura tã Canonica, quam Ciuilia innoteſcunt, quę de iure naturali loquuntur. Iſidorus.n. (ut habet᷑ diſt. 1. can ius naturale.) nihil de gñaliſſimo meminit, quod rebus uniuerſis cõe eſt: ſed de illo tñ quod eſt cõe oĩum nationum, ut uiri & fęminæ coniunctio. Quam uis & hoc certius exp̃ſſit Ius ciuile. inſtit. de iur. nat. & ff. de iuſt. & iure. ſ. ius naturale eſt quod natura omnia animalia docuit. Doctrinam. n. appellat naturalem diſtinctum à natura inditum. Alioquin docere proprie diſcurſum denotat rationis, quod ad ius gẽtium propriè attinet & ad ciuile.

Tertiũ hoĩs pricipium quaten᷒ aĩal ſit.

Poſtremũ atq; peculiare hoĩs prĩcipiũ

Secũda concluſ.

Rõ concluſiõis.

Explanã tur aliqua iura ciuilia, et canonica.

Ad primum igitur argm̃ rñdetur nõ eſſe idem prorſus pręceptũ quod lex. Diximus.n. legẽ eſſe qđ vniuerſalius: quare rõne vnius finis & principij, pluriũ p̃ceptorũ collectio & ordo pertinẽt ad unã legẽ: ſicuti tota ſcriptura ſacra ad vnã fidem. Ad ſm ãt conceditur, inclinationes oẽs, ẽt appetitus ſenſitiui ad legem naturæ pertinere, ratione tñ diuerſa, nam quatenus conſiderantur, non ut rõni obedientes, ſed tendẽtes in ſua ſenſualia obiecta, dicunt᷑ pręcepta naturalia ea rõne qua i ñ breuis: ſed quatenus rõne gubernantur, ſunt peculiaria p̃cepta hoĩs. Ex quo fit ꝙ ĩ hoĩe, vt duę ſunt naturę diuerſę, ſic & duę leges: ſed qa ſenſualis ſumitur à gñe aĩalis quę materialiter ſe habet in hoĩe reſpũ rõnis naturæ q̃ eſt eius forma, ſpeciem cõſtituens, indè fit ꝙ peccata oĩa, quia ſunt rõni cõtraria, licet ſint ſm ſenſualem naturam, dicant᷑ ſimpliciter cõtra naturã hominis, ut cap. 4. de diu.

Ad primũ arg.

Ad ſcd̃m.

Ad tertium. diu.nom.auctor eſt Dionyſius. Ad tertium argm̃,quod præcipuũ eſt,per diſtinctionẽ rñdetur. Enimuero in prauis morib. licet re vera connexa ſint ambo, duo tñ conſiderantur.ſ.rõ mali,& ratio culpæ. Et quidẽ rõ naturalis mali,ẽt ſi per impoſſibilis cogitationẽ loquendo nec Deus eſſet neq; alius ſuperior, ſolus ipſe peruerſus rõnis ordo eſſet cauſſa ut homicidiũ & furtũ & ſimilia eſſent mala moralia: ſicuti claudicatio eſt malũ naturale: quia obliquitas eſt à gradiendi regula. Attñ rõ culpę,quæ dicit inimicitiam & ſupplicij meritũ,non intelligitur niſi ubi eſt ſuperior cui obedire tenemur. Vnde optimè definit Auguſt. peccatum per hoc ꝙ ſit contra legem Dei. Reſponſio ergo argumenti eſt quod ſola quidẽ natura obligaret vt träſgreſſio eſſet mala,licet non culpa ueruntamen quia natura effectus eſt Dei,lex quæ naturalis deriuatio diuinæ legis æternæ,ſit vt præcepta naturæ obligent vt tranſgreſſio eorum ſit, non ſolum mala,ſed uera culpa.

ARTICVLVS III.

Vtrũ omnes uirtutis actus ſint de lege naturæ.

DVabus concluſionibus ſuperioris articuli duos alteros adhibere operepretium eſt, vt inſpiciamus: tum qualiter ex illis principijs naturalibus uirtutes omnes ueluti earum concluſiones promanent: tũ ẽt quo pacto una ſit lex naturæ, eadẽq; apud omnes, Interrogatur ergo in hoc tertio articulo, Vtrum omnes uirtutes ſint de lege naturæ? Arguitur.n.à parte negatiua. *Prima ratio.* Lex ęterna iam ſupra conſtituta eſt origo & fons omnium legum. virtutes aũt lege aliqua diriguntur: omnes ergo inde virtutes ortum ducunt: ſed lex naturalis alia eſt quam æterna: ergo actus virtutum nõ ſunt omnes de lege naturæ,ſed de lege æterna. *Secunda ratio.* Secundo arguitur. quæ ſunt ẜm naturam cunctis cõueniunt,quippe cùm vna ſit omnium natura: uirtutes aũt non omnes omnibus congruunt: nam abſtinentia & inedia quæ uni eſt temperantię moderatio,in altero qui imbecillior eſt,eidem aduerſatur uirtuti: ergo nõ oẽs uirtutes ſunt eiuſdem legis germina. Eo uel maximè ꝙ lex oĩs (ut dictum eſt) in cõe bonũ ordinatur virtutes aũt quæpiam,vt temperantia,non ordinantur niſi in particulare bonum perſonæ. *Tertia.* Tertiò, officia quæ ẜm leges ciuiles fiũt,ſũt ueræ uirtutes: leges aũt ciuiles nõ ſunt eędem apud omnes: nã optima queq; reſpublica ſuis peculiaribus legibus cõmunitur: illæ ergo uirtutes nõ legis naturæ,q̃ vna eſt apud omnes, ſed iuris humani ſunt. *Quarta.* Quarto arguitur. Lex Diuina,ut Euangelica,nõ deſcẽdit à naturali ꝗppe qua excelſior eſt: ergo uirtutes illi cõformes, vt ſuſceptio baptiſmi & ſacramẽtalis confeſſio, neutiquam dici pñt de lege naturę. *Quinta.* Quintò, ſi virtutes oẽs humanę riuuli eſſent ac cõcluſiones ius naturæ, cõſequens ꝓtinus fieret cuncta uitia cõtra naturã eſſe: ſũt ãt q̃dã,quę peculiariter cenſent̃ contra naturam: non ergo oẽs fiunt ẜm legẽ naturę. In contrarium aũt eſt ſnía Damaſceni lib. 2. *Damaſcenus.* ubi ait, uirtutes omnes eſſe ſecundum naturam: uitia uero uniuerſa contra naturam.

In quo ſenſu diſſeratur qõ propoſita. Ad eundem modum quo ſupra definitũ eſt, leges omnes ab ęterna deriuari, eidemque ſubinde actiones humanas ſubdi, diſputamus mõ an uirtutes oẽs humanæ ad normam naturalis legis fiant? Et ſeruit qõ hęc ad explicãdã radicẽ diſtinctionis uirtutũ de lege naturę, & de humana,& de diuina. Et ergo hic ẜm argumẽtorum exigẽtiã opus diſtinctione. *Diſtinctio uirtutis.* Virtus. n. & ẜm eius generalem rationẽ ac formam conſiderari poteſt, & ſecũdum particulare obiectum. Virtus inquam inde habet generalem uirtutis formam & nomen quod opus eſt ſecundum rationem. Et iuxta hanc conſiderationem conſtituitur hic prima cõcluſio. *Prima concluſ.* Omnes humanę uirtutes ſunt ſecundum hominis naturam Probatur: Virtus eſt nihil aliud quàm habitus operatiuus ſecundum rationis normam: naturalis aũt hoĩs propenſio,inquantum eſt animal rationale ad operandum tendit ẜm rõnem. Nam cùm forma,à qua res ſpeciem ſortitur,tribuat ei naturalem inclinationem, ſit ut ſicut grauis natura eſt ẜm ſuam formam ad centrum cadere, natura uerò ignis, ſecundum ſuam ſurſum aſcẽdere: ſic natura animalis,cuius anima rationalis exiſtit: ſit ſecundũm rationem uiuere. Vnde Cicero li. 2 de Inuen. *Cicero.* Virtus,inquit, eſt aĩæ habitus, naturæ mõ(hoc eſt ad naturæ modũ) cõſẽtaneus rõni. Et de offi. li. 3. Magis inqt, ẜm naturã eſt uirtus,puta comitas,iuſtitia,liberalitas, q̃ uoluptas, quã uitia, quã diuitię. Deniq; uirtus nullo ſignãtius pacto defi-

niri

niri pōt (vt 1. de legib. ipſe ait Cicero) q̃ ꝙ ſit pfecta & ad ſummum pducta natura, &c. Secūda cōcluſio: ſi virtutū actus ſm ea rū materias & ſpecies contēpleris, nō oēs ſunt de lege naturę. Prima ſtatim huius cō cluſionis ratio eſt hęc: Lex humana natu rali, vno omnium cōſenſu, diſtinguit: virtutes aūt ratione generali ſunt oēs de lege naturę, vt priori concluſione patet: neceſſe ergo eſt uirtutes legis humanę, & illas q̃ ſunt legis naturę rōne peculiarium obiectorū diſtingui qb. ſortiunt ſpecies. Probatur aūt ſecundo, ut legitima pandatur cauſſa. Illæ virtutes dicunt de lege naturę, ad quas ſtatim natura inclinat. nō ſolum tanquam ad prima principia, verū tā quā ad concluſiones ex eiſdem principijs abſq; humano diſcurſu pullulātes: illę autē ſunt humanę, q̃ ſm leges pro tēporū, locorū, ac negotiorū varietate humana rōne inuentas, fiunt. Peruia ſunt exēpla. Præcepta Decalogi ſunt de iure naturę: nā ex illo principio ꝙ bonum eſt diligēdum, atque ex altero ꝙ unaquæq; res ſuū eſſe & vitam diligit, ſtatim abſque lōgo rationis diſcurſu prodeunt præcepta primæ tabulæ. ſ. ꝙ Deū optimum Maximū, cuius beneficio & ſęculari uita donati ſumus, & ſē piternam expectamus, amemus, neq; eū iurādi abuſu cōtēnamus, ſed feriatis diebus colam⁹ & veneremur. Ex alio aūt. Id facias alijs quod tibi fieri uis: idq; ne facias, qđ tibi nō cupis: deducuntur mādata cuncta ſecundæ tabulæ, quę oīa in officijs iuſtitię poſita ſunt. Quare (vt inf. dicemus) nulla ſuper his fieri pōt diſpēſatio, nullaq; obtē di excuſatio p ignorātiā. Sed hęc inferius ſunt emūctius perpēdēda. Præter hęc aūt ſm diuerſas rerū circunſtātias humana rō diuerſas excogitauit leges. Vt poſt naturā corruptā ius gētiū fecit rerū diuiſiones: & vna q̃libet reſpublica ꝓ ſuę gentis, ac loci qualitate inſtituit ſuas leges: ut puta pręſcriptionis, uēditionis, aliorūq; humanorū cōtractuū: ad q̃ non nuda natura primā inclinabat. Hæc duo ſcitē Ariſt. dignouit Ethi. 7. ubi diſtinguit iuſtū naturale ac legitimū, puta humanum ſeu ciuile: nēpe ꝙ naturale ſit qđ vbiq; uim hēt eādē, non qa vř, uel nō videt, id eſt, non qa humana rō ita de circūſtantijs ratiocinat: ciuilę autē qđ à principio nihil refert ſic an aliter habeat, cùm verò poſitum fuerit refert: quale eſt, mina captiuos redimi, vel caprā Dijs, ſed nō duas oues mactare. Idē de legib. eccleſiaſticis, ut pote de delectu ciborū, deq; his aut illis dieb. feſtiuiter feriādis. Tam etſi his inſtituēdis ius diuinum radices iecit. Hęc in genere dicta ſint, in quæſtione proxima & ſubſequentibus collimanda.

Secūda concl. *Prima ratio.* *Secunda ratio.* *Ariſtot.*

Ad primū igit argūm rūdetur minimè ſeū pugnare ꝙ leges oēs ab æterna dimanēt, & tñ virtutes humanæ ſint de iure naturę, quatenus oīs virtus rōni cōcors eſt: nā lex naturalis nō eſt ab æterna diuerſa, ſed eius participatio. Ad ſm aūt rūdet ꝙ etſi diuerſę virtutes diuerſis congruēt pſonis, oēs tñ penſatis circūſtātijs fiūt ſm rōnem: atq; hac gñali cauſſa cēſent de iure naturæ. Neq; obſtat aliquas ordinari ī bonū pſonæ: nā in indiuiduis conſeruat bonū uniuerſale naturæ. Per rectū. n. eduliorū vſū ac venereorū ſuſtētat natura. Et ꝓpterea p particulares uirtutes fit ad cōē fœlicitatē ꝓgreſſus. Ad tertiū rūdet, Quòd etſi virtutes humanarū legū ſm ſuū gen⁹ ſ. qa ſm rōnem fiunt, dicant de lege naturæ: ſimplr tñ appellantur de lege humana: qa vnūquodq; à ſua atoma ſpecie denominatur. Et ad eundē pene modū rūdetur ad quartū. Virtutes. n. conformes diuinæ legi non dñr ſimplr de lege naturę, ſed potius ſupernaturales: licet quodam pacto ēt ſm genus dicantur de iure naturali: Nō qdē ſicuti humanæ, qa lex diuina nullaten⁹ deriuat à naturali, ſicut humana; ſđ qa rō naturalis diuina luce illuſtrata quodā modo ēt inclinat ad uirtutes diuinas. Suppoſito n. ꝙ homo ſit creatus ad fęlicitatē ſupranaturalē, cōſentaneū rōni eſt, ut officijs etiā exerceat ſupranaturalis legis. Ad quintū rūdet ſm ſupiorū doctrinā. Etenim cū in homine duplex ſit natura: altera ꝓpria, q̃ eſt ſm rōnē viuere: altera vero generica, ſ. cūctis animalibus cōis, q̃ eſt, p cōmixtionē maris & fęminæ ſpeciē ꝓpagare, cōſequit ut ſicuti oēs virtutes ſm ꝓpriā naturā noſtrā, hoc eſt ſm rōnē fiunt, ita & omnia vitia ſint cōtra naturam, hoc eſt cōtra rōnis præſcriptū. Attñ ea q̃ non ſolū contra rōnem nobis propriā patrantur, verū, & cōtra genericā naturam animaliū, dñr p antonomaſiā cōtra naturā. Itaq; ſimplex fornicatio eſt cōtra naturam, hoc eſt, contra

Ad primum. *Ad ſecūdum.* *Ad tertium.* *Ad quartum.* *Ad quintum.*

·tra rõnem, quæ dictat parentibus cognoſcendas eſſe proles, ut debitè ab illis educentur, & moribus inſtituãtur, quod homini propriũ eſt: nefandũ verò crimẽ, eo inſuper ꝙ inuehitur cõtra fundamentũ generationis cũctis animãtibus communis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex naturæ cunctis ſit mortalibus vna.

Primũ argum. Gratianus. NOn ſatis eſt cõſtituiſſe legẽ naturalẽ in ſingulis vnam eſſe, ut arr. 2. dictũ eſt, niſi exploremus an eadẽ ſit apud oẽs. Arguitur.n. nõ eſſe in toto humano genere eandem. Ait.n. Gratianus in capite Statim Decret. ius naturale eſſe id ꝙ in lege & in euangelio continetur: Euangelio aũt non oẽs obediunt (vt ait ad Rom. 10. Paulus) ergo lex naturalis non eſt eadem apud omnes. *Secundũ arg. Ariſto.* Secundò arguitur. Lex eſt ſm quũ aliquid iuſtum eſſe dicitur. Ariſt. aũt 5. Ethy. ca. 7. ait nullum eſſe tam naturale iuſtum, quin aliquo modo ſit apud diuerſos variabile, nam & dextra manus natura ualidior eſt leua, & tñ in quibuſdã hoc deficit. *Tertiũ.* Tertiò, quodcunque bonũ, ad qđ natura propendet, ad legem attinet naturæ: inclinationes autem ac propenſiones naturæ vaſta inter homines varietate diſtant: alij nãque ad honores nati ſunt, alij ad uoluptates, atq; alij ad res alias: lex ergo naturæ non eſt eadem apud omnes. In contrarium autem eſt Iſid. lib. 5. quod quidem Decretum extat diſt. j. Ius naturale eſt cõe omnium nationum: nã quod ff. de iuſt. & iure. l. j. ſcribitur, ſ. Ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit: non de iure tantum hominibus ꝓprio, ſed de coniunctione maris & fœminæ generaliter intelligitur.

Ad huius queſt. enodationẽ recolenda eſt ſupior diſtinctio inter naturalia principia, atque corũ cõcluſiones: ſm. n. hanc diſtinctionem duabus concluſionib. facilè rñdetur. *Prima conclu.* Prior eſt Lex naturalis quatenus ad ſola principia extenditur, eadem eſt apud oẽs mortales: non mõ quantum ad rectitudinis veritatẽ, uerùm & quantũ ad cognitionẽ. Principia nanque rationis practicæ, ſimilia hac parte ſunt principijs ſpeculabilium, q̃ vbiq; & inconcuſſa pollent veritate & lumine naturali perſpicuè clareſcũt. Nuſquã.n. vllus eſſe poteſt mortalium euſq; ſylueſtris ac barbarus, ſi modò compos ſi mẽtis, cui nõ ſint huiuſmodi ueritates peruiæ: Bonum eſt appetendum ac malum uitandum. Id facias alijs, &c. ac reliquę, quas ar. 2. denarrauimus. *Secũda conclu.* Poſterior cõcluſio: Lex naturalis quantũ ad eius cõcluſiones, & ſi plurimum ſit eadem apud oẽs & quantũ ad rectitudinem, & quantũ ad cognitionẽ: deficit tñ & reſpectu prioris propter particularia quorundã impedimenta & reſpectu poſterioris, propter rationis nubila quibus ob conſuetudinẽ prauam excæcatur *Demonſtratur cõcluſio.* Demonſtratio huius concluſionis ſumitur ex diſcrimine inter rõnem practicã & ſpeculatiuã: nam etſi principijs utraq; ꝑ ſe notis vtatur, nõ tñ ſimili ratiocinatione diſcurrunt. *Diſcrimẽ inter rationẽ practicã & ſpeculatiuam.* Etenim ratio ſpeculatiua, q̃a circa neceſſaria plurimũ ac potiſſimũ negotiatur, puta circa ea quę nequeunt aliter ſe habere, abſq; vllo defectu veritatẽ comperit: in concluſionibus, quã in principijs intuebatur. In rõne aũt practica eſt neceſſarijs principijs diſcurrit ad contingentia, in quibus actiones humanæ cõſiſtũt, neceſſe eſt q̃nque defectus cõtingere: ac tanto plures quãto inferius ad particularia deſcẽditur. Ex his ergo deducitur noſtra concluſio: nempe quod licet in concluſionibus demõſtrationũ ſpeculabilium eadem ſit rectitudo ueritatis apud omnes: in concluſionibus verò operabiliũ contingit q̃nque defectus. *Aperitur exẽplis rõ.* Exempla patent. Ex illo nãque per ſe noto principio, id facias alijs, quod tibi uis fieri, rõ practica elicit hanc legem Depoſitum cũ primum petetur, reddẽdũ eſt. Quæ q̃dem lex plurimũ uerum habet: deficit tamẽ deficiente petitionis opportunitate ac rectitudine: puta dum qui penes te arma depoſuit, furore correptus, ut faciat homicidium, ea repetit. Pari modo ex illo principio, in pace & trãquillitate hominib. viuẽdũ eſt, quod cunctis tanq̃ ꝑ ſe bonũ notiſſimum eſt, ſeqtur hæc lex, abſtinẽdum eſt armorum ſtrepitu. Deficit tñ quando hoſtis rẽpublicã inuadit. Similiter ex eodem principio colligitur lex, ut quiſq; ꝓmiſſorum fidem ſeruet: deficit tñ, dum cauſſa emergit ob quam promiſſum implere turpe eſt. At q̃ris forte vtrum quantum ad cognitionem earundem concluſionũ, q̃p piã ſit deſcriminis inter rationem practicã & ſpe-

ſpe-

Quæſtio Reſpõſio. ſpeculatiuam. Nihil enim apparet quo differant, nã ſicuti concluſiones practicę nõ oĩbus ſunt æquè notæ: ita neque ſpeculatiuæ. Tam uera inquam eſt illa concluſio: Oĩs triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis, q̃ illud principium, Omnes duæ lineæ, vbi concurrunt, conſtituunt angulum: tñ non eſt æquè nota Reſpõdetur. Hactenus nullum eſſe diſcrimen: differt tamen, ꝙ ſpeculabilium neceſſariorum ignorantia accidit ob defectum doctrinæ, ſcilicet: quia non didiciſti. ignorãtia verò in practicis cõtingit (vt dictũ eſt) ex praua conſuetudine rationem obtenebrante. Ex his fit conſequens poſtrema concluſionis particula: nempe ꝙ quanto concluſiones practicæ magis ad particularia coaptãtur, minus innoteſcunt. Patet exemplo. Ex illo principio: Id ne facias alijs, quod tibi non vis fieri: proxime infertur mandatum illud Decalogi. Non mœchaberis: nam id fieri non poteſt ſine coniugis iniuria. Si tamẽ rem arctius perſtringas, uidelicet, Nec ſimpliciter fornicaberis: hoc licèt ille pariter prohibeatur: tñ quia non habet cõnexam iniuriam, nõ eſt tam vniuerſaliter notum, quin inter gentes incultas, licèt non peſſimè inſtitutas, ignorari q̃at. Immo neſcio an apud aliquos barbaros fidei noſtrę inſcios, ignorãtia eſſe poſſet prorſus excuſatoria. Similiter ex eodem principio palã ſequitur. Non falſum teſtimonium dices: ꝙ cum iniuriam vetet, omnibus eſt cõpertiſſimum. Si autem ſtrictius inferas, Neq; vllum proferas mendacium: non eſt ita notum. Immo inuenies in plebe qui putant iocoſum & officioſum nullam afferre culpam. Atque hæc eſt ratio ob quam omnes prohibitiones ſecundæ tabulę, quo patentiores eſſent: illorum ſint expreſſe criminum, quibus iniuria proximis irrogatur, Tametſi vt homicidij nomine oĩs læſio prohibetur: & ſic & nomine adulterij oĩs turpitudo: & nomine falſi teſtimonij omne mendacium. Præceptorum autẽ Decalogi ignorantia nulli mortalium excuſari unquam potuerũt, etſi ſua ſcelera fuco aliquo linirent. Sicuti illi qui religionis gratia cõtra interdictum homicidij humana cæde cogitabant Deos ſuos placare ac uenerari. De quibus Pſal. Immolauerunt filios ſuos & filias ſuas dæmonijs. Et Cicero *Cicero.* in oratione quadam commemorat ſua ętate Gallicas gentes eodem ritu pollutas: eademq; feralis immanitas fertur & populis Noui orbis eſſe ſolennis. Dæmones. n. humani generis hoſtes illa cæcitate homines dementant, vt humano ſanguine ſuã expleant inuidiam. Et Iulius Cæſar lib. 6. *Cæſar.* de bello Galli. narrat olim apud Germanos latrocinia nullam habuiſſe infamiam, quæ extra fines cuiuſque ciuitatis erant. Sed tamen facinori obtendebant ꝙ iuuenes illo exercitio deſidiã & torporem excuterent, belliſque ſe gerendis appararent. De his autem in præſentiarum ſatis.

Ad primum argum. Ad primum igitur argumentum reſpondetur non eſſe Gratiani verba ſit truncatè legẽda, Ius naturale eſt quod in lege et in Euangelio continetur. Ac ſi doceat q̃cq̃d eſt in Euangelio ad ius naturale pertinere. Sed iunctum cum verbis ſequentib. Ius naturale eſt quo quiſque iubetur id facere ꝙ ſibi vult fieri, & c. id quod in Euangelio cõtinetur, vt uerba hæc parenteſis, ſint, docens ius naturale plenè in euãgelio contineri: nõn tñ id ſolum, ſed & ius inſuper diuinum. *Ad ſecundum cũ.* Ad ſecundum ꝙ eſt Ariſt. iam rñſum. Non quidem principia naturæ, ſed concluſiones nonnunquam deficere. *Ad tertium.* Ad tertium autem conceditur inclinationes naturæ quæ homini competunt, inquantum ſenſibili animali, ad legem attinere fomitis: hoc eſt appetitus ſenſitiui originali iuſtitia deſtituti. Si autem conſiderentur quatenus hominis ſunt propriè, tunc legi naturæ ſubduntur, puta rationi, cæterarum potentiarum moderatrici: quæ cunctos affectus debet intra ſuas lineas continere.

ARTICVLVS V.

Vtrum lex naturæ mutari aboleri ue poſſit.

Primũ argum. a parte negatiua. POſt hæc facile eſt hoc quinto articulo duo perſpicere, quæ ſuperiorum corollaria ſunt: nempe, utrùm lex naturæ aut mutabilis ſit, aut ab humana mente eradicabilis. Arguitur ergo ꝙ ſit mutabilis. Legitur enim Eccleſiaſt. 17. Addidit eis diſciplinam, & legem vitæ: ubi circunſcribitur gloſſa, legem ſcilicet literæ quantum ad correctionem legis naturalis. Et Iſidorus lib. 5. (quod eſt diſt. j. c. ius naturale.) ait

ait cōem omnium poſſeſſionem & libertatem eſſe de iure naturæ: cùm tñ iam iure gentiū, tum rerum diuiſio, tum & ſeruitus inducta in orbē ſit: eſt ergo lex naturę mutabilis. *Tertiū.* Sed & ꝙ à noſtris cordibus auelli poſſit, arguitᷣ primò ex his quæ dicta ſunt. Multæ n fuere gentes adeo hebetes et morū prauitate tabefactæ, vt leges naturæ cōtrarias ediderint. *Tentatur alterum membrū quæſtionis duobus argumētis.* Vnde ſuper illud ad Ro. 2. Cū gentes quæ legē non habent, &c. ait gloſſa, ꝙ in interiore homine per gratiam innouato lex iuſtitię inſcribitur, quā deleuerat culpa. *Gloſſa.* Et quarto arguitᷣ. *Quartū argum.* Lex gratiæ, efficacior eſt q̄ lex naturæ, gratia uerò deletur per culpā ergo multo facilius deleri poteſt lex naturæ. In contrariū aūt eſt decretū Gratiani diſtinctione quinta, capite primo ius naturale nō uariatur tēpore, ſed immutabile ſemper permanet, *Gratianus* & ſententia Auguſtini ſecundo libro Confeſſ. *August.* Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum, quā nec ulla quidem delet iniquitas.

Diſtin. Ad hanc quæſtionē facillima eſt per diſtinctionem reſponſio: ſuppoſito.n. primò interuallo, quod inter principia, eorumq́; concluſiones interiectum eſt, bifariam lex naturæ cenſeri poteſt mutabilis. Vno modo per additionem, quæ ei fiat, atque altero per diſtractionem. *Prima concluſio* Statuitur ergo prima concluſio. Nihil uetat legem naturæ priori modo eſſe mutabilem. Adiecta.n. eſt illi lex diuina tam uetus quam noua duobus præcipuè commodis. Vno, ſ. quia iam obſcurata erat in mortalium mentibus & caligine obducta, vt innouaretur. Nempe ut cōſtaret non ſolum externos actus, verū et internos eſſe ad legis norma cōponēdos: neque ſolum iura natura amicis deberi, verum & inimicis. Altero, ut ea conſilia quę illi deerant, ſupplerentur. Et hoc eſt quod gloſſ. Eccleſiaſt. 17. in primo argumēto citata appellat correctionem legis naturæ, quæ facta eſt per legem literæ. *Secunda conclu.* Secunda cōcluſio. Lex naturæ non eſt quantum ad prima principia poſteriori modo mutabilis, ut ſ. quod prius fuit legis naturæ deſinat eſſe talis iuris. At uero quantū ad ſecunda præcepta, quæ ſunt velut proximæ cōcluſiones, licet primū immutabilis ſit, poteſt nihilominus quandoq; ſed rarò mutari ꝓpter humana impedimnta, ut articulo ꝓximo expoſitum eſt. Nam & circa neceſſarias concluſiones ſpeculabilium cōtingit ob mentis lippitudinem nonnunquā hallucinari. Quo circa mutatio hæc non tam in lege fit, q̄ in rebus ipſis: ueritas.n. illius generalis præcepti, Depoſitum reddendū eſt, aut illius fides promiſſa cuſtodiēda: nō mutatur niſi mutatis rebus ex quarū mutatione cōtraria naſcitur veritas. Quoniam & hęc lex, Eſus carniū viniq́; potus ſalubris eſt hoībus, ob id particulari mutatur: ꝙ homo febri correptus eſt: cui talis vict⁹ nocuus fit. Vnde Ariſtoteles 5. Ethico. ca. 7. Ius inquit naturæ, immutabile eſt, ſicuti ignis vbiq; vrit: qđ de primis principijs intelligit: de cōcluſionibus aūt ſubdit poſſe mutari, non tñ apud Deos, qui immutabiles ſunt: ſed apud nos, qui mutari poſſumus. Quo fit leges triumphantium in regno cœlorum nullatenus mutari poſſe: q̄a neq; fœlices illi mutantur. Auctoritas aūt Iſidori non ſic intelligenda eſt, ut lib. 3. q. 4. dicturi ſumus, ac ſi cōem poſſeſſionem ꝑcipiat, aut ſeruitutē interdicat: aliàs ius gentium non potuiſſet tales leges reuocare: ſed dicūtur hęc negatiuę de lege naturæ, quia illa nec diuiſionē fecit, nec ſeruitutē iuſſit. Reſtabat hic tñ tractare, an huiuſmodi præcepta naturæ ſint diſpenſabilia, cuius nimirum inde cōiecturæ fiūt, ꝙ Deus Abrahæ necē filij præcepit, & Oſeæ ut fornicaretur, & filijs Iſrael ut deprædarentur Aegyptios: hæc aūt dubitatio inferius. q. 2. art. 8. propriam habitura eſt ſedē. *Tertia conclu.* Tertia cōcluſio ſimilis eſt huic proximę. Lex naturæ quātum ad prima principia et præcepta, nō poteſt ab humana mente ſtirpitus eradicari: pōt tñ, licet non plurimū, ſed rarò quantū ad concluſiones & ſecunda præcepta in aliquibus hominibus deleri. *Suadetur concluſio.* Cōcluſio non alio indiget teſtimonio, quam ꝙ à ſuperioribus petitur. Poſſunt.n. barbari tanta morū vitioſitate peruerti atque errorum peruerſitatibus offuſcari, ut pro peccatis non ducant, quæ lex naturæ vetat. Neque id ſolum in concluſionibus quę longe à principiis diſtāt, ut eſt officioſum mendacium & ſimplex fornicatio, uerū & in his quoq; quę propinquiores, ſubindeq; lucidiores exiſtunt. Sunt.n. (utā fide dignis accepimus) repti īter illos mortales Noui orbis qui nefandam turpitudinem contra naturam non ſolum impune

permit-

permittebant verum nulla culpa denotabant. Qua utiq; ratione fieri poteſt vt reſpublicæ & principes leges contra naturã inſtituant ſm verbum Iſaiæ, Væ qui condunt leges iniquas. Et ſm hoc intelligenda eſt illa gloſſa ad Romanos 2. quæ ait culpam deleuiſſe legem iuſtitiæ ab infidelium cordib. Reſtant ergo duo ſuperiorũ argumenta ſoluta. Ad tertium autem rñdetur, ꝙ etſi gratia ſublimior ſit atq; efficacior, quam natura, non eſt tamen nobis ingenita, & innata, atque adeo neque tam penitus infixa: & ideo facilius per culpam noſtram eradicatur, quàm lex naturæ.

Ad tertium argumentum principale.

QVAESTIO V.
DE LEGE HVMANA IN GENERE.
S.Thom.1.2.quæſt.95.
ARTICVLVS I.

Vtrum præter legem naturæ neceſſariæ nobis fuerint humanæ.

TERTIVM legum genus eſt humanarum, de quib. maiores extant diſputandi rationes: quærit̃ ergo primo, an præter legem naturalem neceſſariæ ſint etiam humanæ? Et arguit̃ a parte negatiua. Primò, quia (vt Auguſt. quem ex 1. de libero arbit. q. proxima citauimus, ait) per legem æternam ſufficienter oĩa ſunt ordinatiſſima, illa aũt ſatis abundeq; nobis per naturalem cõicantur: ergo humanæ redũdant. Scdò, lex mẽſura eſt (vt ſuprà diximus) noſtrarũ actionum: rõ aũt non eſt rerum menſura: ſed ipſa potius rerum natura, q̃ ratio inſpicit, (vt 10. Meta. auctor eſt Ariſto.) ergo cum leges humanæ à ratione proficiſcantur, non hñt legitimam rõnem legum. Tertio menſura, qualis eſt lex, dẽt eſſe (ut ibidem Ariſtot. docet) certiſſima: certitudo aũt humanæ rationi de reb. gerendis, quæ ſingularia ſunt ac mutabilia, cõpetere nõ põt, ſecundum illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ ꝓuidentiæ noſtræ, ergo à rõne humana nulla ꝓficiſcit̃ lex. Quartò altera uia arguit̃. Eſto, humana ratio certa eſſe poſſet rña noſtrarum actionum, multo commodiùs reſpublica uiua hominum uoce gubernaretur, q̃ poſitis legib. Enim verò cum iudex (vt 5. Ethic. c. 4. auctor eſt Ariſt.) ſit animatum iuſtum, facilius congruentiusq; fieret ad illum recurſus, quam ad legem ſurdam & mutam. Nã cum actiones in ſingulariũ vſu conſiſtant, non põt humana lex (ut q. ſeq. videbimus) de omnib. prouidere, ſingulareſq; circunſtantias ꝓſpicere, vt faceret ſua prudentia iudex. In contrarium aũt eſt Iſidorus li. 5. Etymol. c. 20 & refertur inter decreta diſt. 4. vbi ait, factas eſſe leges ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; ſit inter improbos innocentia: & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas.

Primũ argumẽ par. negatiuæ. *Auguſt.* *Secundum.* *Tertiũ.* *Quartum argumen.* *Ariſt.* *Iſidorus.*

Quæſtionis huius ſolutio facilè ex ipſa rerũ natura, & humana conditione colligitur. Rñdet̃ ergo duab. concl'onibus. Vna eſt. Neceſſarium ꝓrſus fuit p̃ter legem naturæ alias humanas pro rerum uarietatib. emergentibusq; caſib. ac negotijs, condi. Concluſio hæc ex duab. radicibus conſtat, videlicet & ex diſcurſiuo ingenio nr̃o, & ex rerum indigẽtia. Enimuero ſicut in ſpeculabilibus: ſic & in practicis innata nobis uis eſt ex vlib. principijs & indemonſtrabilib. concluſiones deducere: eaſdemq; in duplici dr̃ia. Alias quippe neceſſarias demonſtramus, ut in Mathematicis, alias verò pp inuidentiam conſequentia ſub opinione colligimus pro qualitate cuiuſque ſciẽ. Pari mõ in practicis ex primis principijs (vt dictum eſt) ꝑcepta Decalogi, quaſi neceſſarias concluſiones exprimimus: & ideo ſunt de iure naturæ. Sed tñ qa actiones noſtræ in ſingularib. uerſantur, neceſſe eſt ex eiſdem principijs obſeruatis circunſtantiis loci & temporis ad particularia deſcendere. Quapropter illæ regulæ hunc in modum conſtitutæ, quia non neceſſario ex ſolis principiis naturalib. pullulant, ſed rõnis adminiculo conſtruũtur, humanæ leges nuncupantur. Vti ſunt leges, quæ in uenditionib. & cæteris rerum commutationib. poſitæ ſunt: ſine quib. genus noſtrum uitam nequiret trãſigere. Sed cauigat hinc quiſpiam fortaſſe aduerſus Dei, Naturæque prouidentiam. Nunquid non ꝓuidentius nobis fuiſſet conſultum, ſi lex ipſa naturæ vſq; ad ſingularia doceret nos oĩa? Arguit̃.n. hoc fuiſſe conſultiꝰ: eo ꝙ rõ affectib. ſæpe obſcurat̃ cum tñ lex naturæ ſemper ſit perſpicua. Rñdetur omnia eſſe diſpoſita ſecundũ naturam noſtrã.

Prima conclu. *Prima ratio.* *Obiectio.* *Solutio.*

Secunda ratio, pro conclu. Rõnis.n.ingeniũ ac natura, eſt diſcurrere: & id ſapiẽs Deus, Naturaq; ſagax ſemina in nobis tñ poſuit: quæ rõnis cultura veniret ad frugẽ: Idq; tã in ſpeculabilibus q̃ in practicis: videlicet tam in artib. q̃ etiã in morib. Hinc ergo ſcdò colligit̃ nr̃a cõcluſio. Et.n.vt q̃tum ad ſciẽtias creatus intellectus eſt cũ principiorũ lumine ex quib. ad diuerſas ſcientiarũ ꝓples & opiniones diſcurreret, diuerſasq; artes in lapide, ligno, & lana, alijsq; materijs, nobis conducentes meditãdo excogitaret, nẽpe qb. veſtimur, tegimur, nutrimur & oblectamur. Parimodo (vt auctor eſt initio 2. Ethic. Ariſt.) ſemina virtutũ moraliũ in nobis iecit, quæ nr̃a diſciplina & cõſuetudine culta ad meſſem albeſceerent. Diſciplina aũt morum potiſſima efficaciſſima eſt legum humanarũ poſitio, ergo p̃ter legem naturæ, quæ ſementẽ facit, neceſſariæ ſunt leges humanæ, quib. vberius ꝓueniant ſegetes. *Tertia.* Tertio eandẽ concluſio cõprobat̃. Lex naturæ licet r̃a ſit morum vl̃s, non tñ pœnas adhibet compulſorias, quæ tñ hoĩbus pro ſtatu naturæ lapſæ neceſſariæ ſunt ergo prẹter legem naturæ operæpretium eſt pœnales leges adhiberi. *Ariſt.* Doctrina eſt Ariſto. 10. Eth. c. 9. vbi ait alios natura, & alios *Probatio* cõſuetudine, atq; alios diſciplina fieri bonos. Natura quidẽ non eſt in nr̃a p̃tãte, ſed Dei dono quidam tales naſcuntur, quales virtutum chorus genuiſſe vr̃: Alii vero cõſuetudine ſtatim ab infantia boni fiunt. Sed tñ diſciplina non omnes ſatis inſtitui p̃nt, niſi illi tñ qui conſuetudine ſunt prẹmoliti. Sicuti nouale antequã excipiat ſemina, ꝯ curuo opus hẽt aratro ergo aduerſus illos qui ad malũ ꝓcliues ſunt, ad bonum verò duri ac proterui, qui.ſ. honeſti gratia adduci non p̃nt, neceſſarius eſt metus, vt ui cohibeant̃ a malo: & ſic alijs uitã quietam relinquant, & ſibi mens inquieta, metu cauere iubeat. Eſt.n. homo (cuius 1. Polit. c. 2 auctor eſt Ariſt.) vt pfectione ſuſcepta optimum cunctorum aĩalium: ita ſi alienus fiat a lege, & a iudiciis, omniũ peſſimum. Sẹquiſſima.n. eſt iniuſtitia tenens arma, homo uero arma tenet per innatã prudentiam: quæ ideo legib. dirigenda eſt, metuq; coercenda. Atq; hac de cauſſa (vt q. 1. diximus) leges condere non poteſt niſi vel reſpublica, uel qui eius fungitur auctoritate. Eademq; ratione natura hominem genuit ciuile animal: nempe ut in ſocietate legibus ſeptus uiueret.

Ad primum argum. Ad primum igitur argm̃ r̃ndet̃, qđ etſi lex naturæ participatio ſit æternẹ, haud tñ humana ratio totam uirtutem principiorũ naturalium apprehendere põt: niſi, quẹ ſua natura eſt, diſcurrendo. Haud.n. quæ in principiis uniuerſalib. deliteſcunt, ſimplici intuitu, ueluti intellectualis, Angelus, cernit; ſed ratiocinando aliud ex alio deducit. Ob idq; ut in ſpeculabilib. ẹterno lumine: ſic & in practicis æterna lege dupliciter illuminamur: Primum ſuſpiciendo generalia principia: ſecundo, ut diſcurrendo ex eiſdem principiis alias particulares leges eliciamus: quæ cum in eadem æterna lege præminenter exiſtant, non ſatis p naturalem explicant̃. Et hoc q̃tum ad uim directiuam legum. Sed & q̃ãtum ad coerciuam eadẽ pene rõ eſt. Lex.n. naturæ malefactorũ conſcientias exulcerat, corroditq; & pcellit: atq; ut ait ad Romanos *Paulus.* Paulus, cogitationib. ſatis accuſat, ut poſſent cordati hoĩes metu illo pculſi & turpitudinis horrore deterriti ſatis emendari. Ait.n. 1. Confeſſio. Auguſtinus: Iuſſiſti *Auguſt.* Dñe, & ſic eſt, ut pœna ſua ſibi ſit oĩs inordinatus animus. At quia ſunt alii uſque adeo ſenſuum uoragine ſubmerſi, ut non niſi quæ oculis obiiciunt̃ extimeſcant, accumulari debuerunt humanis legib. ſenſualia ſupplicia. Ob idq; ait Paulus iuſto non *Paulus.* eſſe legem poſitam: nimirum ꝙ lex naturæ, fidei radio illuſtrata ei abũdat ut à malo retrahatur, alliciat̃ ad bonã. Atq; hinc *Solutio 2. argu.* plane colligit̃ ſolutio argumenti 2. Concedimus. n. rõnem non eſſe r̃am primam, ſed naturalem legem: quæ eſt æternæ imago: nihilominus illud exemplar ratio proſpiciens leges exprimit humanas. Circa tertium aũt diffiteri non poſſumus, leges humanas non ea uigere certitudine, qua ſpeculatiuas concluſiones: eo ꝙ non circa neceſſaria, ſed circa ſingularia contingentia, uarietati ſubiecta ſtatuũtur. Neq; opus *Ad tertium.* eſt oẽm menſuram infallibili certitudine pollere; ſed ſatis eſt ut unaquæq; ſm ingenium ſuæ materiæ fida ſit. Et hæc eſt ratio quare leges humanæ non ſunt, uti naturalis, immobiles. Quartum argumẽtum gra- *Ad quartum.* uioris eſt ponderis. Quæſtio.n. eſt quam

Ariſto.

Ariſto.

Ariſto.3.Polit.c.11.tetigit. An ſi reſpublica melius ab optimo hoïe, quam optima lege gubernetur. Definit aũt melius legem, quã hoiem dñari. Id quod & 5.Ethic. c 6. commemorauerat. Nempe quia facilius eſt unũ aut paucos prudentes inuenire legum conditores, quam iudicum multitudinẽ.

Prima ratio qua re melius lex quã homo dominatur.

Etenim qui leges ferant, pauci in vno ſeculo ſatis ſunt: qui uero ius dicant, impendio quam plurimi ſunt neceſſarij. Deinde qm̃ leges longi tpis conſideratione ferũtur: iudicia vero breuiſſime cogitãtur: & ideo facilius hic, quã illic error cõtingit.

Secunda ratio.

Præterea maximè qd cum leges de vniuerſalibus & futuris conſtituantur, neq; perſonas ſingulariter tangant, nõ conduntur perſonarum reſpectu. ſenator verò & iudex, quia cum ſingularibus perſonis agit, odio percelli põt & amore: ac potiſſimum auaritia corrumpi.

Tertia ratio.

Quare melius eſt ut quã maximè fieri poſſit cuncta legibus explicentur: iudicib. aũt non niſi minima, quæ lege determinari nequeunt, relinquantur. Vñ ait q qui legem præeſſe iubent, Deum præeſſe iubent & leges (ut pote à quo ipſæ promanãt:) qui aũt hominem iubent præeſſe; adiungit beſtiã ſeuam: quia libido atq; ira obliquos agit ẽt viros optimos, dum ſunt in ptãte. Iudices ergo nõ leges ipſi, ſed (vt 5.Ethi. ait Ariſ.) legum debent eſſe fidi cuſtodes. Et p hæc rñdetur ad quoddam argm̃, quod ſibi Ariſ. ibidem de artificibus opponit.

Ariſto.

Conducentius .n. ait, ad corporis ſalutem apparet, ut medicus prudentia ſua, quam literarum pſcriptis alligatus ægroto medeatur.

Argum.

Ariſt. vbi ſupra.

Nam multò ſatius particulares circũſtãtias morbi ſic habebit perſpectas: ergo eadem rõne ſalubrius ſingulari hoïum prudentia, particularib. euentibus informata, poterit gubernari reſpublica, quã præſcriptis legibus. Rñſum in quã duplex eſt.

Solutio prima.

Primum .n. negatur, medici prudentiam quidquam valere niſi per artem medicam fuerit inſtructa: certius .n. per artem quã ſine ipſa fit curatio.

Solutio ſecunda.

Deinde medicis nõ tam crebro accidere poteſt vt corruptum habeant animum ad necandum infirmum, quã iudicibus ad ſñiam ferendum uel in fauorem vnius partis vel in perniciem alterius. Et ideo periculoſius eſt iudicis arbitratui iudicia permittere quã medici. Nihilo ſecius cum de fide medici timeat, nempe dum in ſuſpicionem venit q pretio corruptus vel odio ſaluti infirmi inſidiatur, oculatius obſeruandus eſt ut artis pſcripta ad vnguem ſeruet. Quin verò addiderim periculoſum eſſe maximè & temerarium vt medici ſuas proprias opiniones & exiſtimationes ſcientiæ & arti anteferant.

Periculoſum & temerarium eſt medicum ſuas proprias opiniones atq; exiſtimationes arti anteferre.

Sed quò ad iudices reuertamur. Accedit huc quartò quod (vt idem ait Philoſophus 10.Ethic.) lex dum probitatem iubet, licet hominem à voluptatib. cohibeat, nemini moleſta eſt aut odioſa, quemadmodum iudex, qui facile in ſuſpicionem venit, an odio aliove affectu fuerit inſectus. Quapp (vt hinc ego colligo) principum pedagogi & conſiliarij hac vti debent cautela, vt qm̃ ipſi non audent patronos ſuos reprehẽdere, leges virtutum hiſtoriasq; legendas porrigant, quæ inuidiam non generant: & mores inſtituunt.

Quarta ratio.

Ad reliquam autem argumenti difficultatem rñdentes fatemur minutiora, illa quæ legib. cõprehendi non ualent, iudicis eſſe arbitratui relinquenda, vt vt ff. de legib. l. non poſſunt. ſancitur. Eo qd dum omnia legibus complecti non poſſumus, quædam negligimus, ne cũctorum iacturam faciamus: eorum inſtar, qui ingruẽte tempeſtate, quædã in aquas inſanas exonerant, ut naui reliqua ſeruent. Quocirca iudex præter animi rectitudinem apprime ſcientiæ ac prudentiæ indiget ut legũ uniuerſalia dextrè ualeat ad ſingularium euentus accommodare.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis humana lex à naturali deriuetur.

SEcundus articulus eſt vtrum oïs humana lex à naturali deriuetur. Arguitur .n. primo à parte negatiua: iuſtum ciuile (vt 5. Ethic.c.7.ait Ariſt.) eſt illud q a principio nihil refert ſic vel aliter fiat: id aũt qd ex lege naturæ dimanat, ẽt ante legem humanam referebat: non ergo oïs lex humana a naturali deriuatur.

Primum argum. a parte negatiua. Ariſt.

Secundò, ius poſitiuum (ut illic ait Ariſt.& 5.lib. Iſid.) contra naturalem diuiditur; ea aũt quæ à naturali lege deſcendunt, non diuiduntur contra ius naturale, immo ſunt eius germina: ergo leges humanæ minimè à naturali deriuantur. Tertiò, lex naturæ (vt ibidem ait Ariſto.)

Secundũ Ariſt. Iſido.

Tertium argum. eandem uim habet apud oẽs: leges autem humanæ non item: ſed unaquæq; reſpublica ſuis ꝓprijs fulcitur: ergo non oẽs à lege naturę oriuntur. *Quartũ.* Quartò, omnium quę à lege naturę fluunt naturalis rõ reddi põt: nõ aũt oĩum q̃ à maiorib. cõſtituta ſunt vt Iulia.ait.ff.de legib.l.nõ oĩum. Non ergo oẽs humanæ leges à naturali deriuant̃. In contrariũ aũt faciunt *Cicero.* Ciceronis verb.lib.2. de Inuentio. Res à natura ꝓfectas & à cõſuetudine ꝓbatas legũ metus & religio ſãxit.

Prima cõcluſio. Ad q̃õnem quatuor cõcluſionib. rñdet̃. Vna eſt: Oĩs lex humanitus poſita, ſi recta eſt, a lege naturæ deriuatur. Quinimo tñ hẽt rectitudinis rõniſq; legis, quantum à lege naturæ recipit. Lex etenim (vt artic. ꝓximo latius patebit) niſi iuſta fuerit, lex nõ eſt. Immo (vt ait 1.de lib.arb. *Auguſt.* Augu.) in tñ habet legis virtutum inquantum *Argumẽtum pro cõcluſione.* participat rõnem iuſtitiæ. Ex hoc ſic arguitur: iuſtum & rectũ in rebus humanis ſm rõnis regulam exiſtimandũ eſt rõnis: aũt regula (ut nuper dicebamus) eſt rerũ natura, quã veluti exẽplar intueri in ſuis cũctis actionibus dẽt: ergo leges humanę (vt quę ab ipſa ratione fabricãtur) a naturali cũctæ naſcuntur. Neque vero (vt ſupra diximus) vetat leges humanas duabus menſurari regulis, æterna.ſ.& naturali: quarũ hæc participatio illius eſt. Enimuero vt architectus ex cõcepta forma domus lineas in lapide aut ligno ducit, quæ miniſtro regulæ ſunt, quas cædendo & ſerrando ſequi debet: ſic Deus æternam ſuã legem nobis impreſſit, quæ eſſet ſicut certum illius ſignũ, Quapp̃ dũ legem naturæ imitamur, æternam tenemus. Vñ *Cicero.* Cicero lib.2.de legib. lex, inquit, eſt iuſtorum, iniuſtorũq; diſtinctio, ad illã antiquiſſimã & rerũ oĩum principẽ expreſſa naturam, ad quam leges hominũ dirigũtur, quæ ſupplicio improbos afficiunt, defendũt ac tuentur bonos. *Secunda concluſ.* Secũda cõcluſio. Bifariam quippiã à lege naturæ deriuatur. *Declaratur concluſio.* Vno mõ, ceu cõcluſio ex principiis deducta: atq; altero, vt ſpecifica determinatio alicuius cõis gñis. Ex illo.n.principio. Quod tibi non uis, id nemini facias ſequuntur illæ concluſiones. Non occides: non furtum facies, &c. ſed ex illo qđ eſt, Oĩs virtus pręmio digna eſt, & uitium pęna; lex humana ſãxit ſicariũ latronẽq; ſuſpẽdi, hæreticũq; cõburi. Vbi cõe ſupplicij genus ad particulare trahit̃. Quemadmodum artifex formã domus in cõi cõceptã ad peculiares fabricas accommodat, vt hæc ſic, illa aliter conſtruat̃. Et patet inter hos deriuationis modos latũ diſcrimẽ. Prior.n. fit, ꝑ viam ſyllogiſmi. Cuius vtraq; ꝓmiſſa eſt naturaliter nota, ſ. Quod tibi non uis, alteri ne facias, nolles occidi, neque tuis bonis expoliari, nec in tua vxore iniuriã pati: ergo non homicidiũ, nõ furtũ, nõ adulteriũ facies. Poſterior uerò non ſit hoc pacto. Ex hoc.n. q̃ oĩs malus eſt puniendus, rectè inſtruit̃ ſyllogiſmus, q̃ ſi iſte eſt malus, iſte puniatur. Hoc tñ vniuerſale.i. ſumptum cum diſtributione non eſt illud qđ per legẽ poſitiuã ſcđo modo determinat̃. ſed vniuerſale genus, quod ad ſuas applicat̃ ſpecies. Vt ſi improbus pœna plectendus eſt, talis, ſ.fur, puniatur tali pœna: qđ non ſequitur ꝑ ſiſẽm ſyllogiſmum, ſed ꝑ humanam exiſtimatione, qua culpæ admetimur pęnam. Fit.n.ſic collectio. Oĩs malus eſt puniẽdus: latroni aũt cõgruẽs ſupplicium, eſt ſuſpendiũ, hęreticoq; incẽdium: ergo ſic ſunt puniendi. Poſterior uero aſſumpta non eſt naturalis cognitio, ſed humanũ arbitramentũ. *Tertia cõcluſio.* Hinc ſequit̃ cõcluſio tertia. Deriuatio legis humanæ ex naturali, q̃ fit ꝑ viam cõclõnis, nõ *Explanatur concluſio.* eſt cõſtitutio noua talis operis in genere uirtutis, ſed explicatio virtutis q̃ in principijs naturalib. latebat. Etenim, Non fornicaberis. Depoſitũ redde, & Decalogus, añ humanam rõcinationẽ erãt uirtutes, latentes tñ in principijs naturalib. ſunt autẽ explicitus poſita ne qs ſibi eorũ ignorãtiam prætexeret. Secũda uero deriuatio eſt noua conſtitutio operis in eſſe uirtutis. Iure.n. naturæ non erat uirtus latronem occidere aut hęreticũ: nã lex naturæ tñ dicebat ut punirent̃: ſed lex humana fecit eorũ interfectionem eſſe virtutem. Pari modo lex naturę, veluti gñale principiũ eſt. Temperatè & frugaliter viuẽdum eſt, quatenus corpus expeditius poſſit aĩo inſeruire: ex quo non propalam ſequitur abſtinendum eſſe à carnibus, aut ſemel tñ in die reficiẽdum: ſed tñ lex humana inde id arbitrando deduxit qualis debet eſſe tẽperantia: & ideo humana lex conſtituit abſtinẽtiam carnium ſub uirtute temperantiæ ubi ante non erat. Eodem modo, Sabbata ſanctifices, determinauit ad hoc uel illud feſtũ colendũ, atq; ad

ſacra audi enda. Quo fit, vt, quemadmodũ *S. Thom.* ait S. Thomas, leges humanæ prioris gñis vigorem hẽant ſuũ in lege naturæ: illæ verò poſterioris ordinis, minimè. *Abſolutiſſima rõ concluſ.* Quòd ſi ſupremã huius rõnem pſcruteris, hæc eſt, vt reor, ꝙ cõcluſiones in ſuis principiis actu continẽtur: ſpecies aũt in gñe non niſi in potentia: ut patet in Prædicab. Animal.n. non continet oẽs ſpecies actu, aliàs quodcũq; animal eſſet oĩum ſpecierũ. Ob idq; leges illæ quæ per contractionem gñis ad ſpeciem conſtituuntur, uigorem non hñt, niſi in illa minori, quã rõ humana conſtituit, ſ. uiuendũ eſt temperatè: huic aũt tempori & genti hæc tẽperantia cõgruit, ergo in Quadrageſima à carnib. abſtinendũ eſt.

Ad primum argum. Primum igitur argm̃ per hanc ꝓximam ſnĩam diſſoluit. Appellauit.n. Phil. 5. Ethi. iuſtum legale id qđ eſt merè ciuile. i. quod *Ariſt.* ſecundo mõ deriuatur ex naturali: quod iõ antequam ſtabiliretur, non erat uirtus: ac ſubinde neq; referebat ſic uel alr̃ fieri. Secus de altero deriuationis modo. Vnde per hanc diſtinctionem articulo quarto diuidemus ius humanum in ius gentium & ciuile. *Ad ſecũdum arg.* Pariq; modo rñdetur ad ſm argm̃, ius humanum, non quodcunq; ſed ciuile, qđ ſecundo modo deriuatur à naturali, diuidi contra ius naturale. *Ad tertium.* Ad tertium aũt reſpondetur, ius naturale, qđ Ariſt. ait eandẽ hr̃e potentiam apud oẽs, conſiſtere in principiis: nam concl'ones, & præſertim ſpecificas determinationes, ipſe ibidem agnouit uariari apud varias nationes. *Ad quartum.* Ad quartum rñdet', ꝙ Iuriſperitus in lege citata non negat, eorũ quæ à iure naturæ per modum concluſionũ eliciuntur, poſſe rõnem reddi: eorũ aũt quæ ſecũdo mõ deriuant', quia ſeniorũ cõſultatione per experiẽtiã & prudentiã ſtatuta ſunt, veluti vr̃ium ſpecificæ determinationes, nõ eſt ſemp exigẽda rõ, ſed eorum experientiæ, & prudẽtiæ, *Ariſt.* habenda fides: vt 6. Ethic. auctor eſt Ariſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum legis humanæ qualitates rectè ab Iſidoro deſcribantur.

CIrca alias legũ ſpecies nihil opus eſt qualitates pſcrutari in quib. earum rectitudo poſita ſit: uidelicet circa legẽ ęternam naturalem, & diuinã. Nam illæ innata natura ſua bonæ & rectæ ſunt. At uerò de humana, quia ratio noſtra hallucinari ſolet, explorare neceſſe eſt quibus debeat lex conditionib. exornari, ut ſit bona. Eaſdem aũt Iſidorus lib. 5. cap. 21. hoc ordine *Iſidorus.* ponit: Erit, inquit, lex honeſta, iuſta, poſſibilis, ſm naturam, ſm patriæ conſuetudinem, loco temporiq; conueniens, neceſſaria, utilis, manifeſta quoq;, ne aliquid pp obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, ſed pro cõi ciuium vtilitate conſcripta. Et refert' diſt. 5. can. Erit aũt. Arguitur aũt non eſt neceſſariam tam *Arg. 1* lõgam qualitatum ſeriem: nam ſupra cap. 3. compendioſius, dixerat, lex erit oẽ quod ratione conſtiterit, dũtaxat ꝙ religioni congruat, qđ diſciplinæ conueniat, quod ſaluti ꝓficiat: ſuperuacanea ergo fuit prolixior oratio. Secundo, conſuetudo diſtin- *Arg. 2.* guitur à lege ſcripta, ut auctor eſt idem Iſidorus diſtin. 1. ergo lex non fertur ſm conſuetudinem. Tertiò neceſſarium dupliciter *Arg. 3.* uſurpat'. Vno mõ, pro eo ꝙ impoſſibile eſt aliter ſe hr̃e, de quo non eſt neceſſaria lex. Ridiculum.n. eſſet legẽ ſancire, ut quæ in utero hẽt, partum ædat: neceſſarium autem ad conſequutionem finis idem eſt qđ utile repetitio ergo eiuſdem fuit dicere, utilis & neceſſaria. Quartò denique argui- *Arg. 4.* tur. Nonnunquam iniquum eſt ad legis rigorem iudicare: ſed eſt operæpretium eã ueluti Lesbiam rĩam ex æquo & bono ad rerum euentus inflectere, vt 5. Ethico. cap. 10. auctor eſt Ariſt. ergo non eſt uſq; adeo legi neceſſarium, vt ſit iuſta. In contrarium autem facit auctoritas Iſidori.

Concluſio reſpõſiua Ad qõnem rñdetur unica concluſione. Optimè Iſidorus bonitatem legis ſuis numeris circumſcripſit: prius quidem compẽdio, poſt uero explicatius: Duo namque eſt in lege conſiderare, penes quæ cõditiones bonæ legis exigendæ ſunt, & examinãdæ. Eſt.n. lex & præſcripta forma quæ humanas actiones in debitum finem ducit: & ppea menſura & rĩa ad exemplar æternæ naturaliſque legis poſita. Si aũt conſideretur ut forma ducens in finem, neceſſe eſt ut talis ſit, qualis ad eundẽ conducit finẽ ſm Philoſophum 2. Phiſic. ſerræ nãque *Ariſt.* talis eſt neceſſaria forma, qualis fuerit ad *Legis oẽs qualitates reducuntur ad tres.* ſerrandum aptiſſima. Si aũt conſideret' vt rĩa & mẽſura, dẽt eſſe ad æternã & naturalẽ expſſa. Finis aũt humanæ legis ẽ hoĩũ utilitas: ut ff. de leg. l. nulla. refert': hoc eſt

ſalus eorum, morumq; ſuorum inſtitutio vt tranquille & fœliciter uiuant. Prima ergo bonæ legis conditio ad legem ſpectat æternam, quæ fons eſt totius rectitudinis. Et hoc eſt qđ ait Iſid. religioni congruẽs, nẽpe qua Deus colit̃, qui primus ſtatuendus eſt finis noſtrarũ actionum. Hoc.n.ipſum & Plato 1. de legib. agnouit. Scđm qđ legi humanæ tribuit̃ eſt in ordine ad naturalem quæ alterum eſt eius exemplar. Et hoc eſt quod illic ſubdit dicens. Quod diſciplinæ conueniat. Diſciplina.n. (vt Plato.2. Dialogo de legi docet) eſt puerorum educatio, morumq; noſtrorum inſtitutio. Idem ergo eſt diſciplinę conuenire, qđ regulam eſſe morib. componendis appoſitã. Quæ quidem diſciplina trahenda hominib. eſt ſ̃m eorum naturã. Reſtat ergo tertium reſpũ finis vt lex ſaluti incolumitatique hoïum proficiat. Vocatur.n hic ſalus, optima animi diſpoſitio, qua ab ingruentibus affectionib. & morbis, qui noſtra ſunt calamitas, præſeruamur incolumes. Sic.n. ait Paul. Nunc n. proprior eſt noſtra ſalus q̃ cum credidimus. Ad has tres qualitates (vt auctor eſt S. Tho.) reducitur aliarum numerus. Explicatius tñ oratorum more per illum depingit̃ legis figura & pulchritudo. Enimuerò cum rĩa ſit virtutum, quarum præmium eſt honor, nihil eſt legi antiquius, q̃ ꝙ ſit honeſta. Et quia verus uirtutis honor diuinitus expetendus eſt, optimè quod dixerat, religioni cõgruens, honeſtatis uerbo explicuit. Tametſi & hoc quoq; eadem uoce doceatur, ut ne ſit turpis, uidelicet, quæ oculos & aures offendat: uti erant apud miſeros illos Ethnicos ritus & leges ſuorum templorũ. Videlicet lex Bacchanaliorum, quæ crapula celebrabantur, & obſcęna hominũ nuditate. Eſſet præterea inhoneſta lex, quæ ingenuos ac illuſtres magnates eodẽ infami ſupplicio, quo latrones, puniret. Deinde, ut qđ dixerat, diſciplinæ conueniens, declararet, qđ ad legem naturæ diximus pertinere, ſubiungit: Iuſta, poſſibilis &c. In tribus.n. humana diſciplina poſita eſt. Primum ut rõni ſit adęquata, eius in cunctis lineã tenens: in quo rõ iuſtitię conſiſtit. Quòd ſi arguas nihil eſſe honeſtum qđ nõ ſit iuſtum, & iõ eſſe fruſtraneã repetitionem, honeſta & iuſta. Rñdet̃, ſi iuſtum uniuerſaliter accipias pro oĩ uirtute, idem eſt qđ honeſtum: attñ iuſtitia, ſpãlis uirtus, eſt pars, hoc eſt una ex quatuor ſpecieb. honeſti: ut ſ̃m Ariſ. ait Cicero 1. de offic. Eſt.n. honeſtum idẽ qđ moralis uirtus, quæ in quatuor diuiditur Cardinales. Dicere ergo honeſta & iuſta, ſpecificatio eſt gñis per ſpeciẽ. Scđo, humana diſciplina in hoc cõſiſtit, ꝙ ſit in noſtra facultate, amore & uſu legis p̃ſcripta ſequi. Et hoc eſt qđ ait, poſſibili ſ̃m naturam: hoc eſt ſ̃m cõdõnem eorum quib. lex ponitur. Sed ais, nomine ipſo iuſtitiæ includitur poſſibilitas: Nam quod impoſſibile eſt iuſtum eſſe nequit. Rñdet̃, ꝙ hoc ẽt cõceſſo, neceſſe fuit depromere qualis ſit poſſibilitas legis. Nempe quæ ſumi debet ex ciuium ingenio & cõdõne: Vñ poſſibile hoc loco accipitur pro eo quod eſt nõ difficile. Bifariam n. Philoſophus 1. de Cęlo accipi ait impoſſibile. Vno modo ſimpliciter: & altero pro eo qđ non bene, non facile factibile eſt. Debetq; poſſibilitatis rõ pro perſonarum qualitate pẽſari, quam Iſidorus naturam uocat. Non.n. pueris & ętate nondum firmis, ſenioue cõfectis eadem imperari exercitia debẽt & laborum grauamina, quę aliis firmiorib. & ualidioribus. Neq; tot ieiunia aut ſpiritualia officia ſunt lege à ſecularib. exigenda, quot à religioſis monachis. Tertio requiritur ad debitam diſciplinam, ut lex ſit oĩb. circunſtantijs ueſtita. Circunſtantiæ aũt ſunt, tẽpus & locus. Et ideo ait ſ̃m conſuetudinẽ patriæ, loco & tempori conueniens. Nam cum rerũ natura mutari non poſſit, quę in diuerſis regionib. diuerſa fert hoïum ingenia & mores & morbos, debent leges morib. regionis adaptari. Sunt.n. Germani (ut uerbi gratia dixerim) minus mortis timidi, feriq; magis & truces: & ideo inter illos nonnulla ſcelerum gña atrociſſimis ſupplicis uindicantur, quæ Hiſpanis non ſunt præ nimio eorum horrore cõgruentia. Cætera uerò quæ ſequuntur ad finem legis, humanam.ſ. ſalutem ſpectant. Debet.n. lex hoïes & à malo retrahere, & in bonum ꝓmouere. Propter primum, dr̃ neceſſaria, ſ. ad cauendum incommoda, & nocumenta quib. peruertimur: pp ſ̃m dr̃ utilis. Vtile.n. idẽ eſt qđ medium ad finẽ accommodatũ. Quare, neceſſariũ in ꝓpoſito nõ uſurpatur ſimpl'r, ſed hoc pacto differt ab utili,

D. Th. *Explicantur ſigillatim legis conditiones.* *Lex honeſta.* *Iuſta lex & poſſibilis.* *Argumentum.* *Solutio.* *Cicero.* *Alter ſcrupulus.* *Reſponſio.* *Ariſto.* *Gemina acceptio impoſſibilis.* *Lex debet eſſe loco & tẽpore congruens.* *Lex neceſſaria, & utilis.*

Legum multitudo vitioſa

vtili, ꝙ reſpectu ſunt diuerſorũ effectuum. Vñ id maximè legiferi deberent conſiderare ne legum multitudine ſubditos obruerent: ſed illis eſſent tm̃ contenti, quæ ſunt penitus neceſſariæ: nam ipſa multitudo ſit ſtatim impoſſibilis: Vñ illico efficiũtur veluti aranearũ telæ, quibus muſcæ arcentur, non leones. Legum inquam immodica turba hoc ſolum præſtat, ut boni & mites, qui legibus non indigent, circumſepti uiuant: peruicaces aũt & indomiti leges plures habeant, quas peſſundent ad ſuas explendas libidines. Sed ad eundem finem legis ꝑ q̃ maximè decens eſt, ut nulla ſit obſcuritate obuoluta, ne ad captandos ignorantes muſcipula fiat ſed ſit uſq; adeò manifeſta, ut tranſgreſſorum nemo poſſit non eam intellexiſſe. Vñ eodem titulo de legib. & cõſtitutione legimus. Leges ſacratiſſimæ quę conſtringunt hominum uitas, intelligi ab hominibus debent: vt vniuerſi præſcriptio earum manifeſtius cognitio, uel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur. Deniq; vt eundem legum finem palam Iſidorus iudicaret, quaſi omnium compendium cõcluſit dicens: Nullo priuato commodo, ſed ꝓ cõi ciuium utilitate conſcripta. Etenim ut inter regem ac tyrannum hac ſola rõne intereſt, ꝙ ille in cõe bonum, hic aũt in ſuũ priuatum cuncta refert: ſic & inter legem bonam & malam hoc idem eſt interſtitiũ. At uerò cum alijs modis & reſpectibus leges poſſint pro priuato commodo conſtitui, ille eſſet omnium peſſimus ac peſtilentiſſimus, ſi lucri gratia conderent. Videlicet, vt vel tranſcongreſſorum multis, vel diſpenſationum frequentia, legiſlatorum ærarium diteſceret, aut aulicorũ res augerentur. Optimè ergo ait 1. de lib. arbi. Aug. ꝙ lex iniuſta non eſt lex, & eleganter 2. de legibus. Cic. conſtat profectò ad ſalutem ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, vitáq; hominum quietam & beatam, conditas eſſe leges: eoſq; qui primum eiuſmodi ſcita ſanxerunt populis, oſtendiſſe ea ſe ſcripturos atq; laturos, quib. illi ſcriptis ſuſceptiſque honeſte beateq; viuerent quęq; ita cõpoſita, ſtataq; eſſent, eas leges videlicet nominarunt. Ex quo intelligi par eſt eos q ꝑniciosa & iniuſta populis iuſſa deſcripſerint, cum contrà fecerint q̃ pollicitici profeſſiq; ſint; quiduis potius tuliſſe q̃ leges: ut perſpicuum eſſe poſſit, in ipſo noĩe legis interpretando ineſſe uim & ſentẽtiam iuſti & iuris colendi. At quid opus eſt teſtibus? Lex, regula eſt: regula autem niſi recta ſit, ſuam non retinet natura: lex uerò iniuſta, obliqua eſt: nihil ergo minus q̃ lex.

Iſidorus. *Auguſt.*

Primum igit̃ tertiũq; argũ, quæ ſupra obiecimus, plane ſoluta ſunt. Ad ſm̃ autẽ rñdet: Quòd cõſuetudo, antequam ſcripta ſit, uim hẽt legis, ut ff. de leg. l. diuturna. & l. ſed ea. ait Iuriſconſ. differt tñ à lege quæ reipublicæ conſenſu ſcribitur. Dẽt autem lex poni quæ cum patriæ conſuetudine nõ pugnet: niſi conſuetudo abiectu digna ſit. Ad quartum argũ, rñdet, ꝙ cum humanarũ rerũ caſus tantę ſint uarietati: ſubiecti, nullatenus quæunt leges tanta conſtitui certitudine, quin qñq; ſint ex ęquo & bono interpretandæ. Nam & lex ipſa naturalis de reddendo depoſito, deficit, dum ab eo petitur q nocere parat. Pari modo lex q̃ capite punit homicidam, deficit, cũ quis uxorem occidit in adulterio deprehẽſam. Quapp(vt eodem citato loco ait Ariſt.) defectus hmõi non ſunt in lege, ſed in rebus ipſis humanis, quarum caſus nequeunt certius comprehendi. Qua vtiq; de cauſſa appoſitiſſimè lex comparatur regulæ Lesbię. Erat.n. inſula vbi lapides præ ſua intractabili duritiæ, nequibant cudendo quadrati ut adoptarentur ad regulam. Et ideo uiceuerſa regula, quæ idcirco nõ ferrea ſed plũbea erat, flectebatur vt gibboſitati lapidis adaptaretur: ꝙ ſm̃ regulæ curuitatem deprehenderetur: in muro ſedes, uel ſterneretur locus cui aptius inſideret: Vnde fit conſequẽs ut cùm lex ob neceſſitatem ex ęquo & bono accommodatur rebus. illam Ariſt. obliquitatem non tribuerit uitio, ſed laudi, propter inconſtantiam rerum humanarum. Sed tamen extra talem neceſſitatem meritò malè audit regula Lesbia, Puta dũ lex uel ad principum voluntatem inflectitur, vel alias ob cauſſas, non mores ad legẽ collimantur, ſed lex ad morum corruptelam detorquetur.

Ad ſecũdum. *Ad quartum.* *Ariſto.* *Lex ſimilis regulæ Lesbię*

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter Iſidorus & qui illum ſequuntur, ciuiles leges iuſq; humanum diuidant.

TAndem in hoc poſtremo quęſtionis articulo videndum eſt utrum diuiſiones

Primarũ a parte negatiua humani iuris cõuenienter fiant. Et arguit̃ à parte negatiua: Ius humanum diuidunt tam Iſidorus quam leges ciuiles in ius gẽtium & ciuile: vt patet diſt. 1. & ff. de Iuſtitia & iure. Vbi poſt ius naturale, qđ cõtra humanũ opponitur, ſubſequatur ius gentium & ciuile. Ius autem gentium potius ad naturale ptinere vr̃ q̃ ad ciuile: qñquidem cõcluſio eſt naturalis iuris: quare Iſidorus ipſe qui dixerat, ius naturale eſt cõe omnium nationum, ſubdit ius gentium inde ſic appellari, ꝙ ipſo oẽs fere gẽtes vtũ *Secunda ratio.* tur: ergo inepta eſt diuiſio. Scdo arguit̃. Fit alia legũ diuiſio in leges ſacerdotũ & mili tũ, quæ quidẽ ſumitur ex diuerſis officijs igitur cũ pene innumera ſint officia, opificiaq; reipublicæ, in infinitũ producẽda eſ *Tertia rõ* ſet illa diuiſio. Tertiò arguit̃: ius ciuile diuiditur in Senatuſconſulta & plebiſcita, & alia id gen⁹: hæc autẽ tm̃ materialiter differre videntur, videlicet tanq̃ leges à plurib. vel pauciorib. poſitæ: nõ autẽ formali rõne iubẽdi: materialis verò diuiſio non cadit ſub arte, qa ꝓcedere põt in infinitũ: ſicut ſi dicat leges Atheniẽſiũ vel Lacedęmoniorũ vel Romanorũ: illa ergo nequaq̃ eſt artificioſa diuiſio. Et eodẽ modo impugnat̃ ptitio alia qua leges diuidũt̃ in Corneliã, Iuliã, Sẽproniã, & alias q̃ à ſolis auctoribus ſortiuntur diuerſa noĩa. Cum.n. abſque numero ſint auctores, abſq; arte ſit talis diuiſio. In contrarium facit tum Iſi*Iſidorus.* dorus, tum etiã legis prudentũ auctoritas.

Concluſio reſponſiua Quæſtio præſens vnica concluſione diſ ſoluitur, quæ eſt hæc: Ius humanũ, ut idem *Oſtẽditur concluſio* ſit qđ lex humana quadrifariã ex arte diui ditur. Vnumquodq;.n. genus ſm id quod in eius rõne continetur per ſe diuiditur, & (quod aiunt) formaliter: non aũt penes id quod ſibi forinſecus accidit: ſicuti animal, quia in ſe continet animam, quæ rõne intrinſeca, vel rõnalis eſt vel irrationalis, ꝑ ſe diuiditur in rõnale & irrationale: nõ tñ in album & nigrum, ſicut coloratum: in ratione aũt legis humanę quatuor per ſe includuntur: ergo tot modis põt in ſpecies diuidi. Primũ namq; qđ legi humanæ per ſe cõpetit, eſt deriuari (ut art. 2. diximus) a iure diuino: idq; dupliciter contingit. ſ. & per modum naturalis illationis, & per modũ arbitrariæ determinationis: igitur penes has differẽtias primum oĩum diſtribuitur ius humanũ in ius gẽtiũ & ciuile. Dr̃.n. ius gentiũ qdqd mortales ex principijs naturalibus per modũ concluſionis ratiocinati ſunt. Exẽpla ſunt manifeſta. Statuamus illud naturale principiũ: Vita humana in pace & tranquillitate ſuſtẽtanda eſt & confouenda. Inde ſubſumpta altera præmiſſa ꝙ natura corrupta in cõi viuens neq; agros coleret diligenter, neq; in pace viueret, gentes intulerunt diuidendas eſſe poſſeſſiones. Ex eodẽ itidẽ principio eliciuerunt ſeruitutis legẽ: nam aliter ſeruari nequiuerat hoſtis in bello. Rurſus ex eodẽ principio, ſubiũcta altera præmiſſa, ſ ꝙ homines, ciuile animal, ſuſtentare ſe nequeunt niſi vicariis ſe operis mutuò iuuent, intulerunt leges oẽs uenditionis, locationis, impignorationis, aliarumq; com mutationũ, pactorũ & cõuentorũ, ut hr̃. ff. de Iuſt. & Iur. l. Ex hoc Iure, quib. humana ſocietas colligat̃ & ſuſtinetur. Quidqd uerò ꝑ modũ determinationis gñis ꝑ ſpẽm cõſtitutũ eſt, ius appellat̃ ciuile. Vnaquęq;.n. ciuitas, aut reſpub. ſua ſanxit particularia ſcita. Vt ex illo naturali principio, De⁹ ſacrificiis colendus eſt, diuerſa inſtituta ſunt ſacrificia, bonum. ſ aut caprorum: & *Diſcrimẽ inter ius natura-* (vt ait 5. Ethi. Ariſt. c. 7.) caprã dijs, ſed nõ *le, gentium, & ciuile.* duas oues mactare. Sacrificia verò antiquę legis diuinitus inſtituta ſunt: & ſacroſanctũ noſtrũ Euchariſtiæ, ab ipſo redẽptore, q factus eſt ꝓ nobis hoſtia & ſacrificiũ. Leges ẽt (vt dicebamus) pœnarũ quib. diuerſis maleficiorum generibus diuerſa ſunt ſupplicia decreta, ad ius ciuile pertinent. Itaque ius naturale abſque vlla ratiocinatione ſcriptum eſt in mentibus noſtris: ius aũt gentiũ naturali rõcinatione, abſq; hominum conuentu, & longo conſilio inde elicitũ: ius autem ciuile arbitratu hominum in vnum cœuntium concilium cõſtitutum, Vnde Iſidorus lib. 5. c. 5. qđ refertur *Iſidorus.* diſt. 1. Ius, inquit, ciuile eſt, quod quiſq; *Scrupulus.* populus uel ciuitas ſibi proprium diuina humanaq; cauſſa conſtituit. Vnus hinc tñ oboritur ſcrupulus, reſponſo dignus. Conſequens enim ex his fieri vr̃ præcepta Decalogi eſſe de iure Gẽtiũ, qñquidẽ (vt ſupra viſũ eſt) ex principijs naturalibus ceu concluſiones eruuntur. Conſequẽs autem hoc falſum eſt: nam quantum ad radicem de iure naturæ cenſetur: quantum verò ad

explica-

explicationem & poſitionẽ, de iure Diuino, tum antiquo, tũ ẽt Euangelico. Ad hoc tñ rñdetur, ꝙ rõne originis oẽ ius gentiũ dr̃, de iure naturæ, licet rõne illationis ac poſitionis nuncupet ius gentium, ob idq; nihil uetat ſi ante legẽ ſcriptã Decalogus cenſeret poſteriori mõ de iure gentium. Tametſi pp euidentiã proximę illationis, forſan non ſortiretur nomẽ niſi iuris naturæ. Nam eſt Decalogus adeò patens, ut principijs naturalis iuris ſit proximus. At uerò qm̃ caligante iam mortaliũ mente ꝑcepta illa digito Dei ĩ tabulis exarata sũt nomen obtinuerũt diuini iuris. Nõ ꝙ ſupra naturam ſunt, ſed qa Deo auctore expoſita. *Ad primũ arg.* Per hæc ſoluitur argm̃ primũ. Ius. n. gentium, ſic non negatur quoddam mõ eſſe naturale, ut tñ cẽſeat ab illo differre pp illationem: tũc præſertim dum lõgius cõcluſio à principijs diſtat. *Secunda humanæ legis conditio.* Secunda conditio humanæ legis eſt ordo ad cõe bonũ. Et ſm hunc ordinem diuiditur reſpectu diuerſorum officiorũ ac miniſtrorum, qui egregias operas nauãt cõi bono: ut eſt lex ſacerdotum, qui religionis cultui cõſecrãtur. *Soluitur ſecundum* Et leges militum, qui publici ſunt cuſtodes: legesq; magiſtratuũ, qui iuſtitiæ adminiſtrandæ præficiuntur. Haud tñ inde fit conſequens (ut ſecũdo loco ante qõnẽ arguebat) multiplicandam eſſe hãc diuiſionem ad opificum numerum qui ſunt in republica. Nam alij nõ ſunt publici ci⁹ miniſtri cõi bono deputati, ſed particularibus neceſſitatib. inſeruientes. *Tertia unde iuris humani, tertia diuiſio ducitur.* Tertiò cõuenit legi humanæ ab illis inſtitui, q publica fungunt adminiſtratione reipublicæ: generis autem reipublicę (ut ſupra iã ſecundum Ariſt. in Polit. diximus) multæ ſunt ſpecies. *Prima, Ariſtocratia.* Alia etiam eſt Ariſtocratia, id eſt, optimum principatus: quare leges quæ ab illis eduntur, nuncupantur Senatuſconſulta, reſponſa prudentum &c. *Secunda, Oligarchia.* Secũda regiminis ſpecies eſt, Oligarchia, id eſt, paucorum diuitumq; & potentũ principatus. Et ſm hoc ſumitur ius prætoriũ, quod ẽt dr̃ honorariũ. *Tertia, Democratia.* Tertiũ regimen eſt Democratia, hoc eſt, popularis potentia: cuius leges dicuntur plebiſcita. Aliud autem dicitur regimẽ tyrannicum, de qua ſpecie pp eius corruptionem nullum ſumitur legũ nomen. *Quarta, regiminis ſpẽs.* Sed quartum regiminis inſtitutũ, eſt regnum. Et ſecundum hoc ſumitur ſpecies legum, quæ dicuntur conſtitutiones principum. De quibus extat titulus 1. lib. Digeſtorum: Cuius prima lex eſt, Quod principi placuit, legis hẽt uigorem. *Ariſt.* Ariſt. aũt ex his uidetur aliud comminiſci quod ei forſan optimũ iudicatum eſt. *Iſidorus.* Et ex hoc (ut auctor eſt Iſid.) natæ ſunt leges, quas maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt. *Ad tertium arg.* Et ꝑ hæc ſatisfactum eſt tertio argõ. Haud. n. harum differentiæ legũ ob numerũ tñ legumlatorum diſcernũtur, immo ob ſpecies regiminis diuerſas. Quocirca nõ eſt eadem rõ diuiſionis legũ in Romanas, Athenienſes, Lacędemones, &c. Hæc. n. non ſpecifica, ſed prorſus numerica eſt. *Quarta conditio legis humanę.* Quartũ, qd lex humana ſua rõne ĩcludit, ẽ componere humanos mores, diuerſoſq; aĩ inſult⁹ cõpeſcere. Ex hac ergo parte ſumitur diuiſio legũ in legẽ Iuliã de adulter. & Cornel. de ſica. & Aquiliã, & alias: *Ad quartum.* q̃ licèt à ſuis autorib. nõia traxerint, tñ nõ ſolũ hac rõne diſcrepãt (quod quarto argumẽto impugnabat) ſed pp ſpecificã actionũ diſtantiam, de quibus latę ſunt. Reſtant ergo omnia argumẽta ſoluta. Hęc autem ſatis dicta ſint ad exponendum iuris diuiſiones. De quibus, pręter loca citata, copioſa ſit mentio ff. de orig. iuris.

QVAESTIO VI.

DE POTESTATE LEGIS HVMANAE.

S.Thom. 1. 2. quæſt. 96.

ARTICVLVS I.

Vtrùm lex humana in cõmuni debeat conſtitui.

POST legis humanæ neceſſitatẽ qualitatẽq; & diuiſiones, ſeqͤ de eius p̃tãte, & uirtute: Et initio ab eius generalitates ſumpto quæritur primò, vtrum debeat in communi cõſtitui? Et arguit à parte negatiua. *Argu. 1. partis negatiuæ. Ariſt.* Primũ ex Philoſopho 5. Eth. c. 7. vbi ait de ſingulis ẽt lege iuberi, vt ſacra Braſidę facere: idq; diſtinguit cõtra ea q̃ publicis decretis inſtituũt. Inde. n. colligit, leges nõ ĩ cõi tñ, ſed in ſingulari quoq; poni. *Arg. 2.* Secũdò, leges ſunt de actionib. noſtris: q̃ tñ in ſinglr̃ fiũt: ergo dẽt ĩ ſingulari ferri. Tertiò lex eſt mẽſura nr̃arum actionũ: & mẽſura,

ſura, ut primo Metaphyſicor. docetur debet eſſe certiſſima: actiones aũt noſtræ lubricæ incertæq; ſunt: congruentiùs ergo leges de ſingularibus caſibus decernerentur, q̃ in cõi. In contrariũ eſt Pomponius *Argu. 3. Pomponius.* Iuriſconſultus. ff. de legib. vbi ait: Iura cõſtitui oportet in his, quę accidunt, hoc eſt, in his q̃ uſu venire ſolent: non tñ in his q̃ præter opin. & in ſperato cõtingunt. Idq; tribus ſubſequentib. legib. inculcatur.

Rñſio facile per vnicã cõcluſionem inſtituitur: *Cõcluſio unica rñſiua q.* Lex debet in cõi cõſtitui: hoc eſt non debet præcipere, Si talis aut talis occiderit, uel tali de cauſſa: aut cum tali circũſtãtia, capite plectatur: verùm in cõi, Quicunq; occiderit. Accidentariæ.n. illæ circunſtantiæ nequeunt lege concludi, at p prudentiam ſunt poſtea ppendendę. Enim uerò ut in ſpeculatiuis, quẽadmodum iubebat Plato, quieſcendum in ſpeciebus eſt eò ꝙ de ſingularibus, quę caduca ſunt, nulla eſt ſcientia, ſed experientia: ſic & in practicis de ſingularibus, quę forte accidũt, nulla eſſe põt lex, ſed ſola prudentia. Probatur aũt præterea concluſio tum ex fine *Probatio concluſionis.* legis, tum ex alijs, q̃ illi adhærent. Iam.n. in quæſtione ꝓxima aſſertũ eſt legẽ deberi pro cõi vtilitate ciuium ſciſci. Inde ergo fit, ut debeat talis condi, qualis cõi expediat bono: cõe aũt bonũ ex multis conſtat tã perſonis, quam negotiorum uarietate. Sunt inquam qui legibus parere cogũtur, ſenes, & iuuenes, potentes, & debiles, ſapientes & ignorantes: quibus multa poſſunt negotia contingere. Debet ergo legifer hiſce omnibus proſpicere: quod fieri aliter nequit, q̃ ſi lex in cõi ponatur. Deinde ponitur (vt j. de Ciui Dei ait Aug.) nõ *Auguſt.* vt paruo tpe duret, ſed ut longis ſeculis. Graue eñ reſpublica accipit detrimentũ frequenti ſub mutatione legũ: ſi aũt de ſingularib. caſib. poneretur, illis demutatis mutari & ipſa ſubinde dẽret. Ex pręſenti concluſione elicitur illud axioma. Lex nõ reſpicit ea quæ raro, ſed ea quæ ut plurimum contingunt. Quod Iuriſconſultus verbis citatis pronuntiat. Contra hanc igitur legum naturam grauiter peccant, qui *Primum peccatũ eorum q ſingulis caſib. peculiaribus legibus ſubueniunt.* ſingulis caſibus legibus occurrere contẽdunt. Extat (ut exempli gratia dicam) lex de ambitu: nempe quo candidati ambire prenſareque prohibetur. Vt autem hic murus firmior ſit, alia cõitur lege, videlicet, ne quis domos ipſorum adeat, ne ipſi obambulent, ne vllus cũ altero colloquatur. Quod ſi ſcholaris contrafecerit, iure ſuffragãdi priuetur: ſi uerò cãdidatus, ipſe ius quoq; amittat petendi cathedram. Re uera hoc plus iuſto eſt irretire humanos animos. Contra eandem itidem doctrinã *Secundũ peccatũ eorum q in condendis legibus ad il ſolum qd adeſt proſpiciunt.* delinquunt, q in condendis legibus non alia tpa longius proſpiciunt, quã quod pſens eſt. Sunt inquam qui exiguũ numerũ pſonarũ conſiderãtes charitate feruentiũ, graui legum onere religionũ familias pmũt quas cum poſteri ferre nequeant, ceruicibus excutiunt. Veriſſima ergo doctrina eſt, ꝙ leges debent ſic in communi ferri, ut multis temporibus perſonarumque qualitatibus & caſibus coaptari poſſint.

Ad primũ igiť argm̃ rñdetur, tres gra- *Ad primũ arg.* dus imprӕſentiarũ diſtingui pceptionum ac prohibitionũ humanarũ. Primus eſt om- *Primus gradus.* nino generalis, nempe qñ inſtituta nõ in gratiã alicuius ſingularis, ſed in bonũ totius reipublicæ fiunt, & hęc propriè dicũtur leges. vt, Qui cædẽ fecerit, capite plectatur: Magiſtratus nõ pretio creenť: Iudicia iudices ne pretio uendant: Et iſtæ sũt propriè leges. Alia verò ſunt, quæ in gratiam ſingularis perſonæ cõcedũtur. Et iſtę *Secund⁹ gradus.* non tã lege, quã priuilegia ſeu diſpenſatioues dicunť: ut cũ Rex milite ſtrenuè ſe in bello gerenti iura nobilitatis confert. Et eleemoſynas ĩ ſubſidiũ belli cõtra Turcas largientibus ſingularia Pontifex impartitur priuilegia. Hoc aũt perſpectè audiẽdum eſt. Põt.n. vera lex in gratiã ſingu- *Põt vera lex ferri in gratiam ſingularis perſonæ.* laris pſonæ ferri, ut ſunt leges feſtorũ, q̃ ĩ honorẽ Virginis ſacræ, aut alius cuiuſque diui ſolenniter feriamus: nã iſtæ.n. in cõi omni populo indicunť. Priuilegia aũt nõ præferunt talem vniuerſalitatis ſpeciem: alias.n. inducerẽt formam legis: ut eſt illa, quæ totam nobilitatem à ſoluendis tribu- *Poſtremus gradus.* tis eximit: & illa generalis, Qui tot annis militauerit, emeritus ſit miles. In poſtremo aũt gradu sũt ſententiæ iudicũ, q̃ (ut ſuprà dictũ eſt) non leges ſed legum sũt applicationes ad ſingularia. Secũdi aũt ar- *Ad ſecundum arg.* gumenti rñſio facillima eſt. Nam cùm lex menſura ſit, nõ debent eſſe tot leges, quot actiones: ſed ſicuti vna regula artifex plurimos diſponit lapides, & eadem vlna

na plurimas metimur q̃titates : ſic una cõi lege plurimas regulamus actiones. *Ad tertium.* Tertio autem argumẽto fatemur non poſſe humanas leges tanta pollere certitudine, quanta eſt in naturali: ſed tamen neq; in omnibus exigẽda eſt eadem certitudo: ut j. Ethicorum ait Ariſt. *Ariſt.* Et ideo ſatis eſt humanis legibus, ſi plurimum ſint vſu rectę, licet nonnunquam deficiant.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohiberi.

Prima ratio. POſtquã de generali forma legis viſum eſt, in cõi eſſe ferendã, ſequitur vt de eius latitudine videamus, an omnia vitia debeant humanis legibus prohiberi. exiſtit.n.ſtatim in foribus rõ affirmatiua. Enimuero ſi leges (ut ſuprà nos Iſidorus docuit) in hoc humanitus poſitæ ſunt, ut earum metu coerceatur iniquorum audacia, *Iſidor.* cum aliter coerceri nequeat, quam ſi omnia prohibeantur uitia, conſequens fit, ut omnia humanis legibus uetari debeãt. Secundò, cũ ẽt ex Ariſtotele iã audiuerimus illud eſſe legislatoris ꝓpoſitum, vt bonos ſtudioſosq; faciat ciues: id aũt nequeat, niſi homines ab omnibus vitijs refrenando, *Secunda ratio.* fit, ut debeat legibus omnia compeſcere vitia. Tertiò, lex humana (ut etiã uiſum eſt) à naturali deriuatur : legi aũt naturæ cuncta repugnant uitia: ergo legibus humanis omnia caueri debent. *Tertia ratio.* In cõtrarium eſt Auguſt. lib. 1. de libe. arb. ubi ait humanam legem multa concedere, ac impunita relinquere, quę per diuinam prouidentiam vindicantur. *Auguſt.*

Reſpõſio huius quæſtionis more & vſu patentiſſima eſt, quæ duabus concluſionibus conſtat. *Prima concluſ.* Prior eſt, Leges humanæ non omnia prohibẽt uitia. Fulcitur aũt hac naturali rõne: *Suadetur concluſio naturali ratione.* Lex (quod identidem reſumimus) menſura eſt humanarum actionum: mẽſura aũt (vt 10. Metaph. (auctor eſt Philoſophus) homogena eſſe debet, hoc eſt, eiuſdem rõnis rebus ipſis quas metimur. Enimuero quantitates continuas vlnæ metimur, aut pede, aut palmo: quę quantitates itidem continuæ ſunt: liquores vero & grana metimur modio: ſed pondera libra: idque in ſingulis generibus obſeruamus. Fit ergo conſequens, vt leges hominũ humanæ ſint conditioni adaptandę. Id quod Iſidorus illic admonuit ubi iuſſit legẽ debere eſſe poſſibilem ſm naturã & ſm conſuetudinem patriæ. Conditio aũt humana id poſtulat, ut leges non ſint ſummo rigore uitiorũ uindices: ergo tales debet inſtitui. Quod aũt hoc noſtra conditio & ingenium expoſtulet, ſic accipito : Leges toti multitudini ponunt: in multitudine autẽ longè plures ſunt qui uirtutum habitibus non ſunt imbuti, ſed cum prauis corruptiſque affectibus colluctantur : quique adeo potentes non ſunt præclara virtutum opera aſſequi; nam ſtudioſi habitus ſunt quib. facultatem nanciſcimur ſtudioſè agendi: ergo ſicuti leges non eædẽ pueris, quæ uiris, neque eædẽ ſecularibus quæ religioſis ferendæ ſunt: ſic neque toti multitudini illa ſub pęnæ interminatione prohibenda ſunt, à quibus tota multitudo pro humana fragilitate abſtinere nõ poteſt, ſed ea prorſus quæ plurimi cauere poſſunt. *Poſtrema concluſio* Poſterior concluſio: Ea potiſſimum uitia, flagitia, & ſcelera, debent leges humanæ prohibere, quæ rempublicam de ſua pace & quiete deturbant: qualia ſunt crimina, quę iniuriam habent annexam: puta illa, quæ ſunt contra cõmutatiuam iuſtitiam, ut homicidia, furta, adulteria, fraudes, & inſidias, atque id genus reliqua. Enimuerò, tranquillitas hæc & reipublicæ ſerenitas, ſcopus eſt & finis omnium qui leges condunt. *Probatio* Quin verò alia quæ impune permittunt, vt hæc euitentur ſinunt: nempe meretricia, ut adulterijs obuietur vſuræ, ut caueantur furta. *Corollarium.* Hinc fit, crimina & ſcelera non quò grauiora ſunt coram Deo, durius in republica uendicari: ſed quò paci ſunt magis inimica. Periuria.n. quę peiora ſunt furtis, & blaſphemiæ, quæ homicidia ſua immanitate exuperant, non prohibentur capitali ſupplicio, ſed Deo reſeruantur caſtigãda. Veruntamen illa quæ ſubſtantiam religionis concutiunt, vt hæreſes & apoſtaſiæ, atque illa quæ ſua fœditate aures inficiunt, licet non ſint hominibus iniurioſa, acerbius nihilominus ſunt uindicanda.

Ad primũ arg. Ad primũ igitur argm̃ reſpondetur, qđ Iſidorus dum ait, legum metu coercendã eſſe hominũ audaciã, ſeipſum exponit, ꝙ debeant legibus prohiberi iniuriæ, quas

contra

contra iuſtitiã impuri audaceſque homines reipublicæ inferunt: haud tñ arbitratur neceſſarium cũctas ſubinde culpas, in quas debilitas humani generis collabitur, earundem uigore vlciſcendas. *Ad ſecũdum arg.* Ad ſm aũt rñdetur, homines ad uirtutem alliciendos eſſe ac promouendos more ſuo, ut.ſ.gradatim eorum imperfectione ad perfectionem appulſa, promoueantur. Ob idq; non ſunt legibus, quæ omnibus debent eſſe cões, illa inſtituenda egregia officia, quæ ſolis integris viris, & virtute progreſſis poſſibilia ſunt: ſed illa prorſus, quæ ẽt in perfectiones adire ferreq; poſſunt, ut illis facilioribus imbuti, ad alia, q̃ ardua ſunt, valeant ſua ſponte conſcendere: ac non citius vſu ueniat, ut dũ nimia legũ anguſtia ſepiuntur, in deteriora proſiliant. Nam (ut legitur Prouer. 30.) *Prou. 30* Qui nimis emungit elicit ſanguinem. Et Matth. 9. *Matt. 9.* Si vinum nouum, id eſt ardua. & calore feruentia mandata, mittatur in utres ueteres, id eſt, in homines impuros corruptiſque affectibus laceros, uinum effunditur, hoc eſt, pręcepta contemnuntur, & ex contemptu iniqui in peiora prorumpunt. *Ad tertium ar.* Ad tertium reſpondetur, quod etſi lex humana à naturali deriuetur, non tamen illam ad unguem adæquare debet: neque ideo (ut loco citato ait Augu.) quod non omnia uetet, quæ uetat, & iubet, improbanda ſunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex humana omnium uirtutum actus pręcipiat.

VT circa malorum prohibitionẽ, ſic & circa uirtutum præceptionẽ videndũ eſt, q̃ latè lex humana ſe extendat, vtrum. ſ. oĩum uirtutum actus debeat præcipere? *Argu. 1. partis negatiuæ.* Et arguitur à parte negatiua. Virtutum officia, uitiorumq; opera contraria ſunt lex humana non omnia prohibet uitia: ergo nec omnes præcipit ſtudioſas actiones. *Argu. 2.* Secũdo uirtutis opus à uirtute procedit. Virtus autem finis eſt legis; nam, ut diximus, finis legiſlatoris eſt, bonos ſtudioſoſq; facere ciues: præcepta uero legis, non finis, ſed media ſunt ad conſequendum finem: virtutum opera non cadunt ſub præcepto legis. In contrarium aũt eſt auctoritas philoſophi 5. Ethicor. cap. 1. vbi ait: Leges ad cõem oĩum utilitatem de omnib. dictare. *Ariſt.* Quare p̃cipit, inquit, lex & ea agere, q̃ ad virũ pertinent fortem, & item ea quæ ſunt temperantiæ, & etiam ea quæ ſunt manſueti, & in cæteris identidem uirtutibus atque uitijs alia iubens, atq; alia uetans.

Prima concluſio Ad præſentẽ quæſtionem perinde atq; ad præcedentem duabus concluſionib. rñdetur. Prior eſt: Nulla eſt virtutis ſpecies, de cuius actibus non aliquos præcipiat ex humana. Concluſio eſt, non ſolum Ariſto. loco citato, uerum & Platonis Dialo. 1. de legibus, *Ariſt. Plato.* ubi ait, eos qui de diuina republica diſſerunt, non ad particulam virtutis, & præſertim ad deiectiorem, ſed ad vniuerſam ipſos uirtutem reſpexiſſe putandum, & per ſingulas earum ſpecies leges quæſiſſe. *Ratio cõcluſionis.* Rõ autẽ quam nos natura docet, q̃ quæ ſanctus Tho dilucidat, hæc eſt. Virtutum ſpẽs rõne obiectorum diſtinguuntur: nullum ãt eſt virtutis obiectum, quod non ad bonum referri poſſit cõe, quin uero ſæpiſſimè idem etiã ad priuatum, vt ea quæ fortitudinis ſunt, & ad protectionem, ſeu propriæ perſonę, ſeu amici accõmodari contingit, & rurſus ad tutelam reipublicę. Et quæ ſunt temperantiæ, ad bona priuati hominis valetudinẽ, & rurſus, vt habilior eius ad contemplationem fiat eorũ quę bono publico conducunt. Et ſimile eſt in cęteris. Cum igitur lex omnis humana (vt dictum eſt) ob cõem mortalium vtilitatem conſtituatur, cõſequens fit, ut nulla ſit virtutis ſpecies, de cuius actionibus lex humana non iubeat. Quod ſi des forte priuatam aliquam, infrà tibi reſpondebitur. Poſterior cõcluſio: Leges humanę non de ſingulis actibus ſingularium uirtutum pręcipiũt. Itaque præcipiunt de ſingularum virtutum aliquibus actionibus: non tamen de ſingulis omnium. Vt ſi uerbi gratia diximus, in materia fortitudinis præcipit lex humana rempublicã defendere etiam cũ mortis periculo: nõ aũt ſic defendere amicum: ſed hoc relinquit naturę. *Explanatur cõcl.* In materia temperantiæ pręcipit Eccleſia certis diebus ieiunia: non autem in reliquo temporis anno moderate comedere, quod facit lex naturæ. In materia religionis iubet certos dies diuinis dedicare, ac ſacris intereſſe: nõ autem ad alias cogit orationes liberas.

tas. In materia iuſtitiæ & liberalitatis pręcipit in graui neceſſitate & parẽtibus alere filios ſm ſuum ſtatum, & nonnunquam filijs vice verſa parentes. Extra illos autẽ caſus reliqua ad legem naturæ & diuinam remittit de honore parentibus deferẽdo. In ſumma, lex humana ea duntaxat præcipit officia, q̃ ad bonum cõe referuntur: vel per ſe, & proxime, vt ad publicum bellum arma indui: vel mediate (ut aiunt) vt illa quæ ad bonam attinet diſciplinã, per quã ciues ad bonum iuſtitiæ & pacis inſtituũtur. Quęris ergo, quid ſi aliqua eſſet virtutis ſpecies quæ nullatenus ad bonum publicum referri poſſet? *Quæſtio.* Rñdetur nullam eſſe prorſus, cuius non ſaltem aliquis actus *Solutio* ad idem bonum qñque referri valeat. Neque uero generalis hæc concluſio morales tantum virtutes amplexatur, verùm & intellectuales. Legibus nanque humanis, & artes iubentur in republica & ſcientiarum contemplationes. *Argum.* At vero ſi ita res habet, ut etiam virtutes intellectuales concluſio comprehendat, emergit ſtatim argumẽtũ ꝙ nõ ſit in vniuerſum uera. Nã obiectum ſupremæ virtutis intellectualis, in qua ſumma poſita eſt noſtra fœlicitas, cũ Deus ipſe ſit per eſſentiam, in nullũ aliud cõe bonum eſt referibile. *Rñſio.* Rñdetur aũt ꝙ etſi ꝑ ſe Deus in nullum alium referatur finem, eò quod ipſe ſit vniuerſalis omniũ, idemq; ſumus: tñ quatenus faciali uiſione à nobis attingitur & poſſidetur, refertur q̃dem tum in noſtram fœlicitatem ac beatitudinem, tũ ẽt in ſuã ipſius gloriam q̃ per eandem uiſionem fit in beatis illuſtrior.

Ad primũ arg. Ad primũ igitur argm̃ rñdetur, ꝙ ſicut lex humana non prohibet ſingulos uitioſos actus ita neq; præcipit ſtudioſos vniuerſos. Sed eſt tñ differentia ꝙ quãtum ad uirtutes nulla eſt ſpecies cuius nõ aliquẽ præcipiat actũ: tñ quãtũ ad vitia, nihil vetat aliquam eſſe ſpeciem cuius nullũ actũ prohibeat. Et propterea præcedenti articulo reſponſum eſt ad vniuerſalitatem negatiuè: præſenti uerò affirmatiuè. Nullum. n. ꝓhibet aut iocoſum aut officioſum mẽdacium, neque vllam ſimplicem fornicationem, niſi circunſtantiam habeat ſpeciẽ uariãtem in genere moris: ut adulterium, inceſtum, &c. *Ad ſecũdum arg.* Ad ſm rñdetur ꝙ actus. Bifariam dr̃ virtutis: uno modo quantũ ad ſubſtantiã. q̃a. ſ. ſit ſm rõnis normã: ſiue ex habitu procedat, ſiue ab eo fiat qui non eſt habitu præditus. Alio uerò modo quia ex ex habitu ꝓficiſcitur, atq; adeò prõptè & delectabiliter fit: lex ergo nihil de habitibus ꝑcipit, ſed de actibus qui media ſunt ad cõparandum habitum. Præcipit inquã pro republica pugnare, nihil curans an ex habitu id fiat: agere aũt ex habitu, non eſt ꝑceptum legis ſed finis: nam iubendo nobis operari intendit legiſer habitus in nobis ingenerare, q̃bus ſtudioſi efficiamur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm lex humana imponat ſubditis neceſſitatem in foro conſcientiæ.

POſtquam viſum eſt de poteſtate legis humanæ quantum ad extenſionem videre reſtat quantum ad eius vim, an vſque ad conſcientias attingat, quas ligare poſſit. Eſt. n. ſtatim in propatulo argumentũ à parte negatiua. *Argu. 1.* Poteſtas inferioris non attingit uſque ad ſuperioris forum vt in eius iudicio obligare poſſit: poteſtas leges ferendi humana eſt inferior diuina: ergo non põt conſcientias ligare quantum ad diuinum forum. Secundò arguitur, ꝙ inde *Argu. 2.* ſequeretur & patremfamilias ſuis liberis poſſe itidem leges ſciſcere, quę conſcientias obligarent in foro Dei: Nam ſicut præceptum eſt obedire ſuperioribus. ita & honorare parentes, vbi & obediẽtia comprehenditur: conſequens autem videtur eſſe contra id quod ſuprà dictum eſt: nempe citra vim coerciuam, quæ in patrefamilias nõ exiſtit, leges non poſſe cõdi. Tertiò, iudicium conſcientiæ ex diuinis *Argu. 3.* pendet mandatis, quę indicia ſunt & documenta diuinæ uoluntatis, contingit aũt leges humanas cũ diuinis pugnare, ſecũdum illud Matt. 15. Irritum fecitis mandatum Dei, propter traditiones veſtras: ergo nõ oĩs lex humana obligat in foro cõſcientiæ. Quin vero quarto arguitur: Sen- *Argu. 4.* tentia iudicis (vt ſupra diximus) eſt quædam legis applicatio, eiuſmodi autem ſententia non ſemper obligat, etiam ſi in foro exteriori iuſta ſit: vt puta dum iudex ſecundum allegata & probata contra veritatem innocentem condemnat. Im-

mo

mo qñque condemnatus nullatenus põt ſentẽtiæ parere: vt ſi clàm quis duxit vxorem unam,& palam alterá:tunc.n. iuſtè & iuridicè debitũ iubetur reddere ſecundæ, & tñ potiùs mori debet q̃ obtemperare:eſſet namq; fornicatio , ergo neq; lex iuſta obligat in conſcientia.

Arg. 5. Quinto leges humanę frequẽter ſolent calumniã, ac ſubinde iniuriam hominibus irrogare, ſm illud

Iſaias. Iſaiæ. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes, iniuſtitias ſcripſerunt, ut opprimerent in iudicio pauperes,& vim facerent cauſſæ humiliũ populi mei:oppreſſionẽ aũt ac tyrannidẽ repellere, cuiq; fas eſt.

Petrus. In contrarium eſt Apoſt. Petrus in ſua prima Cano.cap. 2. ubi poſtquã oẽs Chriſtianæ familiæ admonuit,ut ſubditi eſſent dominis,non tantum bonis,ſed etiam diſcolis , quia ſic erat uoluntas Dei , ſubdit: Hæc eſt. n. gratia,ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias , patiens iniuſte:dicens aũt propter conſcientiam Dei, inſinuat conſcientiam ciuilibus legibus ligari.

Quæſtio eſt in qua aliquãto plus dubietatis,ac difficultatis quam in ſuperioribus ineſt. Ad cuius utiq; intellectũ, diſtinguẽdum eſt inter leges iuſtas atque iniuſtas. Tribus ergo cõcluſionibus ad quæſtionem rñdetur.

Prima conclu. Prima , lex humana tam ciuilis q̃ canonica,ſi iuſta ſit,auctoritate uiget,uiq; pollet obligandi ſubditorum cõſcientias. Probatur . Lex omnis humana (ut dictum eſt) ab æterna per naturalem deriuatur: ſecundum illud Prouer. 8. Per me reges regnat,& legum cõditores iuſta decernunt. ubi (ut ſupra diſcernẽdo notauimus) priori membro deſignatur regnandi poteſtas diuinitus principibus collata : iuxta illud Pauli: Omnis poteſtas à dño Deo eſt,poſteriori uero prudentia,per quam leges cõdunt & executioni mãdant : ergo ex eadẽ æterna lege uirtus ad eaſdem ſubinde leges deriuatur, qua ſint in conſciẽtia apud Deum ipſum obligatoriæ.

Ad legis iuſtitiam omnes eius cauſſæ concedãt neceſſe eſt. Exiſtimatur aũt legis iuſtitia ex omnibus eius cauſis : ſ. finali, efficiente, materiali , atque formali. Finali iniqua,ut pro cõi bono ſit condita: eadem. n. differentia,ut diximus , q̃ inter tyrannum & regem, inter leges quoq; dignoſcitur: nempe ut quæ pro cõi utilitate ſit lata,iuſta habeatur:quæ uero pro particulari,tyrannica. Secundò , ex parte agentis:ut pote q̃ qui illam tulerit , ſuam non fuerit facultatem tranſgreſſus. Tertio , ex parte materię. Quoniam, ut quæ pro tempore & loco bona ſunt, prohiberi non debent:ita neque opera mala materia præceptionis ſunt. Quartò ex parte formę. Nã. cum lex, regula ſit, ea debet rectitudine & æquitate ſplendere , ut talem ſeruet tã in honoribus q̃ in oneribus proportionẽ ad ciues,qualem ipſi habent ad corpus reipublicę:ſunt quippe ceu partes in toto,ob idque ſicut partibus diuiſa ſunt à natura munera, ſic & onera ſm proportionẽ facultatem ciuium imperanda ſingulis ſunt , atq; honores ſm proportionem dignitatũ impartiendi . Igitur quæ lex his fuerit numeris abſoluta,obligatoria erit.

Secunda cõcluſio. Probatio. Secunda concluſio: Lex humana iniuſta non obligat in foro conſcientiæ . Concluſio ex ſuperioribus fit notiſſima. Nã lex iniuſta , cũ recta non ſit,regula eſſe nequit, atque adeo neque lex:quæ aũt non eſt lex,obligat neminem.

Legis iniuſtitia unde ſit penſanda. Legis aũt iniuſtitia duobus penſatur modis . Primò , ſi bono aduerſetur humano:ut puta rõne aliqua cuipiã prædictarũ quatuor cõtraria , uidelicet ex defectu aut debiti finis , aut agentis , aut materiæ, aut formę. Altero modo , ſi contraria ſit bono diuino. Et quãuis nequeant Deo eſſe contrariæ niſi rõne materiæ,uel aliarum prædictarum cauſſarum,notatur tñ diſtinctio hæc, ut ad tertiã cõcluſionẽ ſternatur aditus,

Tertia concluſio quæ talis eſt: Leges illæ, quæ humano tantum bono aduerſantur,licet in conſciẽtia de ſe non obligent,ligant tñ qñque rõne ſcandali:quę vero diuino bono impiè repugnant , nullatenus ſed apertè eſt illis obuiandum. Prius membrũ patet Nam in his q̃ prę ſe non ferunt manifeſtariã tyrannidem , reſiſtere potentibus non eſt citra ſcandalum poſſibile, & ideo ferendi interim ſunt quouſque leniori uia in mentem ſaniorem aducantur.

Matth. Huc.n.pertinet Chriſtianum conſilium, Matth.5. Qui angariauerit te mille paſſus , vade cum eo & alia duo:& qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium . At uero ſi tyranni vel ad idolatriam nos ſuis legibus inducerẽt,vel à noſtris arcerẽt ſacramentis, vel ad alios mores aut ritus fidei contrarios propellerẽt, nullum eſſet formidandũ ſcandalum , ſed

illud

illud eſſet grauiſſimum, ſi illis non ſtatim poſthabita vita obſiſteremus. Hic.n.eſt legitimus ſenſus illius. *Act. 5.* Act.5. Obedire oportet Deo magis q̃ hominibus. Sic nanq; rñdit Petrus principi ſacerdotum præcipienti ne in nomine Criſti prędicarent. Hiſce iniuſtitiæ formulis ex arte diſpoſitis vniuerſæ comprehenduntur, quas iuris interpretes ad duodecim vel plures cogeſtim multiplicãt, vt eſt tum apud alios Summiſtas uideret, tum apud *Sylueſter.* Sylueſt.uerbo, lex. §.9. Vt autem hæc accurratius collimẽtur, ſpeculandum primum de prima concluſione eſt, quo ſit gradu tenenda. *Quæſtio. Solutio* Ad qd rñdetur, non eſſe tam ſublimi, tamq; firmo certitudinis gradu cõſtabilitam de ciuilibus legibus, q̃ de eccleſiaſticis: ob idque de eccleſiaſticis, Papæ potiſſimum ac conſiliorum, adhibet quarta concluſio.

Quarta conclu. Tanquam fides catholica confitendum eſt eccleſiaſticas ſanctasq; leges obligare in foro conſciæ genere ſuo ſub reatu mortalis maculæ. *Vualdenſis. Ioannes Vuiclef Lutherus.* Irrepſit.n.olim Vualdẽſiũ error. poſtq; Ioannis Vuicleff, eorundemq; tandem legitimi hęredis Lutheri, q̄ neq; in Pontifice Maximo, neq; in tota eccleſia poteſtas vlla eſt cõdendi aut articulos fidei, aut morum leges. Sic.n.habet vigeſimus ſeptimus eius articulus inter exibitos ad Leonem. Quare (ut aiunt) ſola illa mandata obligãt in conſcia, q̃ in Euangelio explicata ſunt. Extant autem apertiſſima teſtimonia, quibus iſti cõfutant: *Refutantur hæretici ſacrarũ literarum oraculis.* Vt eſt illud Luc.10. *Luc. 10.* Qui vos audit, me audit: & q̃ vos ſpernit me ſpnit Et Mat.18. *Mat. 18* Si peccauerit, &c. dic eccleſiæ, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Vbi cõpertiſſimũ eſt iuriſdictionem eccleſiæ deſignari. Itẽ quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis Et Io.20. *Ioã. 20.* Data eſt mihi omnis poteſtas, in cęlo & in terra: ſicut miſit me uiuens pr̄, & ego mitto vos. Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: & quorum retinueritis, retenta erũt. Quid euidentius, quã illic (vt ait Chriſoſt.) *Chryſoſtom.* collatam fuiſſe à Chriſto apoſtolis ac ſubinde eccleſiæ poteſtatẽ qui ipſe attulerat à Patre? Eo præcipuè q̄ retinere peccata, functio eſt habentis poteſtatem obligandi. *Deu. 17.* Et Deu.17. lex extat, q̄ qui non obediret ſacerdoti, morte moreretur: morte autem nemo plectitur niſi ob graue peccatum mortale: ergo fortiori rõne lege noua quam & Chriſtus inſtituit, & Spiritus ſanctus guberuat, eadem eſt auctoritas confitenda. Idq; uerba illa qalam oñdunt Actu.15. *Act. 15.* Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis nihil ultra imponere vobis quã hęc neceſſaria, &c. *Rñ i hæreticos.* Re uera cum eccleſia ſuis legib. obligare nos intelligat ſub reatu mortalis culpæ, & Chriſtus ſuam ſit curam pollicitus, & Spiritus ſancti regimẽ quem ad hoc ſe miſſurum promiſit à patre, ne in rebus tam arduis falli poſſet, certiſſima colligitur fides in hoc. eandem eccleſiam nõ deſeri, ſed certa pollere auctoritate obligandi. Iam id demum de rõne finis cõuincitur. Enimuero cum mortalium ſtatus nũquam ſit fixus, ſed p̄ temporum locorũq; diuerſitate lubricè varietur, non ſatis Chriſtus legibus à ſe poſitis eccleſiæ in perpetuum conſuluiſſet, niſi poteſtatem reliquiſſet in eccleſia nouas pro tempore condendi, quæ in ſuo ipſius diuino foro obligare valerent. Hæreſis autem hæc iam in concilio Viennenſi, ut habetur Cle. ad noſtrã. de hæret. *Concil. Viennenſe.* & in Conſtantienſi, ac deinceps à Leone X. merito ſuo condemnata eſt. *Concil. Conſtan. Leo decimus.*

At uero de poteſtate ciuili non eſt tanto robore concluſio firma, quin ſint in cõtrarium argumenta nonnulla. *Argu. 1.* Primum obligare ad culpam in foro conſciæ, cum animas vulneret, vr̄ ſpiritualis poteſtas, qualis in eccleſia eſt: non aũt in poteſtate ciuili. *Argu. 2.* Secundo poteſtas ciuilis non illucuſq; protenditur, vt poſſit peccata remittere: conſequens ergo apparet, vt neq; poſſit in peccata cõijcere. Iniquum.n.cenſere quis poſſet ut q̃ religare nequit, ligare valeat: eccleſia namq; vtrunq; poteſt. *Arg. 3.* Tertiò, ſinis proximus ciuilis poteſtatis eſt temporari⁹ reipublicæ ſtatus. ergo ad æterna ſupplicia non ſe dilatat. *Arg. 4.* Quartò, poteſtas quę in conſcientia reum culpæ punire nequit ęterna pœna non p̄t ſub reatu talis culpæ obligare: poteſtas autem ciuilis in foro cõſcientiæ nullã poteſt imponere pęnã, ſicuti ſpiritualis, quę illas in ſacramẽto decernit pęnas, quas ſi hic non perſolueris, patieris in altero ſeculo. *Poſtremũ arg.* Poſtremo arguitur ut articulus neruuſque materię detegatur: Aut obligatio ad culpã eſt in arbitrio principis ferentis legem, aut præter ſuam uoluntatem ſequitur ex natura legis. Si prius dederis,

dederis, fit, vt nunquam lex ciuilis obliget ſub reatu culpæ: quia nulla eſt lex quæ talem circunſtantiam exprimat. Si aũt poſterius conceſſeris. ſ. ut obligatio ſequatur ex natura legis cõſequit᷑ vt princeps nullam poſſit condere legẽ, quæ non obliget ſub reatu culpæ, ꝙ tñ creditu durum eſt: quãquedem in religionib. pręcipuè in noſtra, multæ ſunt leges nullo nos ligãtes culpæ reatu. Veruntamen his nihil obſtantibus conclusio quæ ſm mentem D. Th. primo loco aſſerta eſt, ſuam ẽt inconcuſſam retinet ueritatẽ in ciuilibus legibus quippe quæ ad culpam obligant, & de genere ſuo ad mortalem. Enimuero ſicut reipublicæ eccleſiaſticæ, ſic & ciuili neceſſaria fuit rõne finis poteſtas ſeipſam gubernandi, atque adeo leges pro temporum regionumq; varietate inſtituendi: licet hæc poteſtas (vt lib. 4. ſub tit. de dominio, fuſius diſſerendũ eſt) aliter quam eccleſiaſtica à Deo defluxerit. Illam. n. Chriſtus per ſe contulit eccleſiæ diuina lege: hęc autem per legem naturæ deſcẽdit: qua quęlibet reſpublica ſeipſam adminiſtrandi auctoritatem habet, quam & regibus conferre potuit: Itaque quia reſpublica ciuilis familia quoq; Dei eſt, fit ut ſicuti q̃ contra ſuas leges proximum offenderit ante eius tribunal reus habeatur: qui uero ſm eaſdem fuerit erga eoſdẽ proximos beneficus dignus habeatur pmio: ſic prorſus & qui leges humanas per poteſtatem, ab ipſo collatam conditas, uel uiolauerit, vel cuſtodierit. Et hoc eſt obligare in conſcientia. Sed cõfirmatur etiamnum eadem concluſio. Facere contra legẽ Principis, eſt malum mortale, ergo peccatum apud Deum. Antecedens eſt notum: quoniã ſi lex iuſta eſt, regula rõnis exiſtit, pter gredi ãt rõnis lineã, obliqtas eſt, ac ſubinde peccatum. Conſequentia nihilominus inde claret, ꝙ quidquid mali in morib. eſt, peccatum exiſtit, ut egregiè S. Tho. 1. 2. q. 21. diſſeruit. Deinde lex humana à naturali (ut dictum eſt) deriuatur, quæ conſtituit id ꝙ generale eſt in particulari ſpecie virtutis, vt genus pacis ad hoc ꝙ eſt armis nõ uti nocturnis: ergo leges humanæ obligãt in foro conſcientiæ. Ac demum poſtremũ adhibetur argumentum peculiariter de lege ciuili: Principis finis, licet proximus ſit, quietus ſtatus reipublicæ: ſupremus tñ eſt ſempiterna fælicitas, ad quam ille temporalis finis tendit: ergo poteſt ſuis legibus per uirtutem ſibi cœlitus donatam in illo ſupremo foro obligare. Colligamus ergo, quòd licet non ſit manifeſtaria hæreſis, hanc auctoritatem & vigorem ciuilibus legibus ueluti eccleſiaſticis denegare: eſſe tamen profecto temerarium & contra doctorum conſenſum, qui præcipuum habent nomen. At vero unus Ioannes Gerſon, vir aliàs egregiæ notę, reuocare nos huc cogit in diſputationem, utrum huiuſmodi humanæ leges per ſeipſę obligent inquantum humanæ ſunt, id eſt, inquantum poteſtate hominibus conceſſa conditæ, an vero eatenus prorſus quatenus diuina lege ſtabiliuntur. Suſtinet. n. trac. de vit. ſpe. lect. 4. opinionem de hac re ſingularem: nempe ꝙ nulla lex neque ciuilis neque eccleſiaſtica, immo neque naturalis vim habet obligandi in cõſcientia ad culpam, ſed ſola lex diuina eſt, quæ obligat: humana uerò inquantum eſt illius interpres. Quæ quidem opinio non tantum nomine (vt quidam putant) a communi differt, ſed re certè latiſſimè. Nõ inquam hoc tñ ait ꝙ leges humanæ idcirco obligent ꝙ tales poteſtates diuinitus ſunt hominibus, collatę: hoc. n. nos fatemur: ſed ait nullam eſſe poteſtatem creatam a Deo cõceſſam obligandi ſub reatu culpæ, ſed tñ exponendi, & declarandi diuinum ius. Itaq; Papa, ſm ipſum annale præcipiens confeſſionem, non obligat poteſtate ſua, ſed ius duntaxat declarat diuinum, quoniam, inquit, ante eius ſanctionem lex Dei erat, annuatim confiteri: ſed quia nobis erat ignota, excuſabat nos ignorantia. Pari modo niſi ius, inquit, fuiſſet diuinum. Quadrageſimam ieiunare, præceptum Papæ non obligaret ad culpam: at quia tale ius erat, illud per Papam declaratum nos ligat. Et multo (ut cẽſet) vehemẽtiori ratione leges principium, niſi declarationes ſint diuini iuris antea ignorati, nullatenus ad culpam obligant. Sicuti præceptum medici qui decumbẽtem iubet à nocuo cibo abſtinere, non eſt obligatorium ad culpam: ſed propterea ægrotus illam incurrit, ꝙ tranſgreditur diuinam prohibitionem homicidij, ꝙ Medicus declarat eſu talis cibi perpetrari. Atq; iſto ordine infert vſq; ad quatuordecim

Legis ciuiles ligant in conſcientia.

Probatio.

Confirmatio eiuſdem concluſionis.

S. Thom.

Altera ratio ad idem.

Poſtremũ arg.

Gerſonis placitum.

Motiuū Gerſonis quordecim mirabilia corrolaria. In ſumma vult, ꝙ ſicut eccleſia articulos fidei condere neq;, niſi illos explicando qui in ſacra ſcriptura latitabāt: ita neq; pōt cōdere leges. Quin verò ait, neq; legē naturalē vllo pacto obligare, niſi ius explicādo diuinū. *Alia rō eiuſdem Gerſonis poſit o parū differt ab hæreſi Lutherana.* Ecce opinionē Gerſonis a ꝗ pauciſſimis intellectā, & iō ab aliqb. creditā. Rō illius eſt: qa ſicut nemo niſi ſolus Deus pōt conferre grām, ita neq; illā auferre, atq; adeò neq; obligare ad culpā per quā tollit᷑. Itē ſicut eccleſia legē actib. internis ferre nequit, quia neq; illos punire ualet, ſic quia æterna pœnā infligere nō pōt ꝗ culpæ debet᷑, fit vt neq; ualeat ad culpā obligare. *Prima rō in Gerſonem.* Atque hac inquit de cauſſa Aug. definiuit peccatum, ꝙ ſit dictū, vel factū, &c. cōtra legē Dei: quia. ſ. contra nullā aliā peccare contingit. Attñ ſi fas eſt ſic de doctore catholico loqui, pparum differt ab hæreſi Lutherana mō impugnata, ꝗ oēm aufert ab eccleſia ptātem cōdendi leges. *Secunda ratio.* Immo Gerſonē ſibi Lutherani contra Catholicos patronū obtēdunt, licet hoc mitius dicat, ꝙ pōt Papa diuinas leges declarare, Præterea, dicere ꝙ ante ſanctiones eccleſiaſticas annua confeſſio, quadrageſimaliſque abſtinentia, eſſet de iure diuino, gratis ſane dictū eſt, quin verò temerariè: quia nullo eſt pacto ſuaſibile. Erat quidē pceptū confeſſionis, *Tertia ratio.* ſed tñ tpis pſcriptio, eccliæ prudētiæ erat cōmiſſa. Ad hæc, cū eccleſia hoc aut illud ſub pœna excōicationis pcipit, ut puta cōparere in iudicio, & ſimilia, quis dicere auſit illud fuiſſe ius diuinū, niſi quia à Deo data erat Pontifici talis cogēdi ptās, Item Io. 20. Propterea pmiſit Chriſtus. Data eſt mihi oīs ptās: vt ſubdens, Accipite Spiritū ſanctū: intelligeret᷑ eādem eccleſiæ conferre. *Poſtrema ratio.* Ac poſtremo qūo Papa eſſet uicarius Chriſti, niſi leges eius familiæ & vigentia pcepta ponere poſſet? Eſt ergo certo certiꝰ in Eccleſia exiſtere ptātem non ſolū declarandi diuinū ius uerū cōdendi humanum: ꝙ iō ſic nuncupat᷑, ꝙ à ptāte humana proficiſcit᷑, licet diuinitus recepta. Etenim ſicuti licet arbores & aīalia à Deo receperint virtutes gñandi, nihilominus creaturæ ipſe per ꝓpriā uirtutē gñant & operant᷑: pariter hoīes per ſuā ptātem condūt leges, ꝗ antea nō obligabāt, ſed ppea obligāt: quia poſitæ ſunt ab hoīb. vt 5. Ethi. c. 7. ait Ariſt.

Iam verò ius naturæ ecquis neget per ſe obligare: *Ariſt.* Almain in q. de pote. Eccleſiaſ. c. 12. concedit ptātem Eccleſiaſticā obligare poſſe ad culpā mortalem, *Almain.* quia Papa eſt vicariꝰ Chriſti: negat id tñ de ciuili, niſi Gerſonico mō. Nihilominus veriſſimū ēt eſt de ciuili, vt ſupra expoſitū eſt ac demōſtratum. *Ad primū arg. Gerſo.* Vñ ad argumenta Gerſonis & ad ea ꝗ nos adiecimus, facile eſt rñdere. Etenim licèt Deus ſolus grām cōferat: non tñ ipſe aufert, ſed nos per ſcelera nr̄a: *Ad ſecūdum arg.* & iō nihil obſtat quo minus hoīes ex ſua ipſius inſtitutione leges conſtituant, quatū trāſgreſſores de grā eius decidāt eo ꝙ ſuis miniſtris non obtemperarunt: ob idq; quā hoīes nequeunt æternā pœnā infligere, ipſe, veluti ſummus oium iudex, infligat: Neq; obſtat ꝙ ptās ciuilis non ſe extendat ad remittēda peccata, quia diuerſa ſunt miniſteria Dei, ut ait Paul. ubi aūt Aug. dixit pcm̄ eſſe contra legē Dei, legē æternā inſinuauit, à quo oēs deriuant᷑, ēt humanæ: quo iō uno latiſſimo noīe oēs cōprehendit: *Ad poſtremum arg.* Ad intellectū aūt alius argumēti uidelicet qūo leges principū obligent ad culpā, utrū ſ. pro arbitrio ſuo, an uerò ex natura legis Notādum eſt diſcrimen inter Eccleſiaſticā poteſtatem & ciuilem *Diſcrimē inter Eccleſiaſticam poteſtatē & ciuilem.* Eccleſi. n. Prælati, quia ſpūalium iudices ſunt, pñt leges condere: non mō cōſtituendo opera in ſpecie certa uirtutis aut uitij, verū ēt diſcernendo inter ueniale & mortale, atq; adeò decernendo trāſgreſſionē ſuæ legis eſſe mortale crimen: ſeculares: aūt principes id nequeunt definire ſ. vt leges ſuæ ſub culpa ueniali aut mortali ſeruent᷑, ſed duntaxat conſtituunt opa in ſpē virtutis aut uitij. An uerò trāſgreſſio vel omiſſio mortalē labē tranſgreſſori impingat, ex rerū natura examīnādum eſt. Dicamus exempli grā pcipit Rex tpe famis frumentū nō aſportari à regno, ut tpe inſtantis belli arma indui. Cōſtituit ergo illa opera in ſpecie obediētiæ: & ſm ſpeciatim in uirtute fortitudinis. Et quia magni referunt, mortale eſt tunc non obtēperare. Præcipit aūt aut non equitare mulas, aut ſericis nō indui, ꝙ inde incipit eſſe temperātię uirtus: aut non ferre arma, ꝙ iam inde eſt uirtus pacis: ſi parui referunt, erit inobedientia non grauior ꝗ venialis. Sed ſoluenda tunc reſtat alia ſuperior obiectio: nempe ꝙ tunc princeps non poſ-

ſet leges ferre quæ nõ obligarẽt ad culpã; ꝙ eſt falſum cũ in religionib. tales ſint leges in uſu. Negat aũt cõſequentia. Sed ſciſcitaris iã ſignũ quo dignoſcendũ eſt quænam lex obliget ad culpam quæ verò minimè.

Quæſt. Iuriſ. ſententia. Sunt inter iuris interpretes qui aiũt leges quib. ſubnectitur pœna, nõ obligare ad culpam, hoc aũt ſtatim art. ꝓximo repudiabitur.

Caieta. Error Caietani. Caieta. aũt in materia de ieiunio, ait non ſatis cõſtare legem ieiunij obligare ad mortale: q̃a non eſt lata cum illo additamento, ſub mortali reatu, vbi inſinuat legẽ quæ id non explicat, non obligare ad culpã. porro aũt (niſi ergo fallor) grauiſſimè de hoc ipſe falſus eſt. Leges.n. nunquã ferri conſueuerũt cũ tali acceſſione. Præcipimus ſub reatu culpæ mortalis uel venialis. ſed ex operis natura & grauitate illud eſt perpendendum.

Pulchra regula. Quocirca fidiſſima r̃la eſt: Oĩs lex quæ abſolutè fert, hoc eſt quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam, vel venialem, vel mortalem ſm̃ pretium operis.

Ratio regulæ. Et rõ eſt liquida, qm̃ lex ſecũ affert obedientiæ pceptum: obedientia aũt per ſe eſt virtus, & inobediẽtia, peccatum. Quo fit, vt quicũq; legem ferre uoluerint, ſiue ſeculares Principes, ſiue Eccleſiaſtici ꝑpoſiti, quæ non obliget ad culpam, illud debent explanare. Neq; aliud poteſt conſtitui ſignum. Documento ſunt conſtitutiones nr̃æ, in quarum capite ſic hr̃ r̃la noſtra & conſtitutiones non obligant nos ad culpam: ſed ad pœnam niſi pp præceptum vel contemptum. Qđ quidẽ documentum eſt, qđ niſi illa fieret adiectio non poſſet non obligare ad culpam.

Poſtremum dubium. Supremum aũt dubiũ in calce quæſt. ſupereſt: Vtrum eatenus leges humanas ſub reatu lethalis maculę obligare ualeant, vt mors ẽt ſit ẽt antea ſubeũda, quam vel omiſſione vel tranſgreſſione uioleť?

Ratio dubitandi. Apparet.n. nõ tm̃ ineſſe virium in legislatorib. humanis: cum non ſint dñi vitę & mortis.

Caieta. Fundamentum Caieta. Caieta. 1.2.q.96.arti.4. conſtituit ꝓ̃am ꝙ omnis lex humana quæ obligat ad mortale obligat ſubinde pro ſui obſeruatione mortem ꝑpeti, niſi caſus aliqs benignitate legum excipiatur.

Quo ſẽſu Caieta. opin. uerũ habeat. Ratio eius eſt, ꝙ mors aĩæ fugiẽda eſt ꝓrſus antequã corporis, ob idq; cum lex humana obligat ad mortale, citius ſuccũbendum eſt gladio quã legi obuiãdum. Imò inquit, ꝓinde eſt dicere, legẽ humanã nõ poſſe obligare ad mortem pro ſui obſeruatione, ac non poſſe conſtituere actũ in culpa mortali. Appendet deinde aliqua exẽpla. Potius.n. dẽt homo interire, q̃ cũ conſanguinea matrimoniũ cõtrahere. Et in c. Sacris. de his, quæ vi met.ue cauſ. fi. ait Inno. ꝙ cũ pro nullo metu dẽat q̃s peccatũ mortale incurrere, nullo obſtante metu licet cũ excõicatis cõicare.

Regula Caiet. nõ ẽ uniuerſalis. Arbitror tñ ſic uerũ eſſe, humanã legẽ ualere tãto cũ rigore obligare, vt tñ Caie. rñſio cenſura indigeat. Igit̃ primum oĩum certum eſt, tanti referre poſſe reipublicæ id ꝙ ꝓcipitur, vt lex pro ſui obſeruatione ad mortẽ vſq; obliget. Etenim cũ Princeps in bello militi ꝓcipit locum ſeruare, vnde ꝑſentaneum periculum reipublicæ exiſtit, uitam potius quam locum deſerere dẽt. Immo quoties quidpiam ſub pęna capitis iubet, ꝑiculum ſubeũdũ eſt capitis pro legis cuſtodia. Nam etſi Princeps non ſit abſolutè dñs uitæ, uti Deus, tñ accidente cauſſa põt ſubditos exponere morti, ſicut totum partes.

Soluitur ratio Caietani. Nihilominus non eſt uſq; adeò vniuerſalis r̃la Caiet. Neq; idem eſt obligare ad mortale, & obligare nõ obſtante ꝑiculo mortis: nam lex ieiunij proculdubio ſub reatu mortali obligat, & nihilominus ſi tyrãnus mortem alicui minaretur, niſi ieiunium frangeret, nulla porrò eſſet culpa illud frangere, niſi dum tyrãnus in contemptum legis ad id cogeret: tunc.n. teneretur chriſtianus potius mori. Enimuerò quãuis potius ſit moriendũ, quã peccandũ nihilominus non ꝑſumit̃ lex tam rigide ſp cogere. & ĩõ an lex obliget ad mortem oppetẽdã necne, examinandũ eſt ex operis grauitate. Quin verò neq; lex diuina cũ illa acrimonia nos ubique obligat. Nemo.n. tenetur vel ſe vel filiũ cũ ꝑiculo mortis baptizare, aut alia ſuſcipe ſacra,

Leges eccleſiaſticæ non obligant cũ diſcrimine mortis. Rõ dicti. Quin verò crediderim Eccl. leges nũquã obligare tanta cogẽdi uehemẽtia, niſi qñ uel cõtẽpt⁹ eiuſdẽ legis interueniret, uel iniuria fidei. Et ĩõ eſt: q̃a qui metu mortis cõtra legẽ facit, nõ delinquit ex inobediẽtia, ſed metu: ſicut qui fame frãgit ieiuniũ, nõ formaliter peccat contra obediẽtiã, ſed cõtra tẽperantiã.

Satisfit alijs arg. Caieta. Quòd aũt nullo metu poſſit quis contrahere cũ cõſanguinea, hoc eſt, quia non eſt materia mr̃imonij, nec fieri põt per metũ: ſed talis concubitus eſſet fornicatio. Illud aũt caput, Sacris, ſ citatũ oẽs intelligũt

de

de cõicatione in ſacris, & interueniẽte ſcã dalo. Si. n. dũ ſacerdos, corã notorijs excõi catis celebrat, plebes acciperet ſcãdalum, ſuſpicans leges Eccleſiaſticas nullius eſſe valoris, aut illum eſſe manifeſtariũ inobedientem: in tali caſu potius deberet mori, quam id facere. Alias communicare cum excommunicatis ad fugiẽdum periculum mortis, non eſſet lethale crimen.

Ad primum ar. Reſtat ergo rñdere, ad arg. in capite q̃õnis propoſita: Primum aũt iam ſolutũ eſt ſic. ſ. ꝙ licèt hõ p ſe prãtem non habeat in foro Dei, tñ tanquam eius miniſterio fungens præcipere id põt: cui qui ſi reſtiterit eius ordinationi, & ipſe ſibi damnationẽ acq̃rit, ſm Paul. ad Ro. 13. *Paulus.* *Ad ſecũdum.* Secũdo aũt argõ conceditur patrẽfamilias obligare poſſe ſuos liberos ad mortale. Vt ſi rem illis eximij ponderis æquiſſimè & ſeueriſſimè p̃cipere t. Nam & eorum prãs à Dño Deo eſt: nimirum pręcipiente liberis honorare parentes. *Auguſt.* Vñ Aug. ſuper Pſ. 70. ubi iubet pr̃, ꝙ contra Dñm non ſit, ſic audiendus eſt qũo Deus: *Salomon* & Salom. Prouer. 6. Cõſerua fili mi p̃cepta p̃ris tui. *Paulus.* Et Apoſt. ad Ro. 1. alijs criminib. annumerat non obedire parẽtib. *Ambroſ.* Super quib. uerbis Ambroſius. Quanta, inquit, inſolentia arrepti ſunt, ut neq; parẽtes ſuos quos auctores in natiuitate hñt, agnoſcerent: hoc. n. eſſe ſine intellectu ſine charitate. ſ. Dei: pctm̃ autem charitati Dei aduerſum, mortale eſt. Et Deut. 21. Pœna mortis decernebatur filio qui cõtumax eſſet & ꝓteruus, neq; audiret patris aut matris imperium, & coercitus obedire contemneret. *Ariſto.* Verba ſunt legis. Quin uerò & inter oẽs naturales obedientias (vt 1. Poli. Ariſt. docet) hæc eſt prima quæ parentib. dẽtur. Ad & uxor q̃nque teneretur ſub tali reatu obedire marito, tametſi eius p̄cepta, quia ui coerciua carent, uim nõ hñt legum. An verò in famulos & reliquam familiam eadẽ fungatur auctoritate, non facilè crediderim. *Ad tertium arg.* Ad tertium rñſum eſt in tertia cõcluſione, ꝙ leges diuinis aduerſantes, nõ hñt legũ robur, ſed ſunt potiùs cõculcandę: *Ad quartum.* Et ad eũdem propè modum rñdetur ad quartum, quod ſnīæ, quæ iõ penitus iuſtę ſunt, qd ſm tm̃ exterum forum in falſa præſumptione fundantur, non obligant in cõſciẽtia: quia cum ſint veritati contrarię, lex naturalis ac diuina aliud continet. Diuerſimodè tñ conſiderant. *Ad quintum.* Nam dum ſnīa diuinæ legi non eſt oĩno cõtraria, tunc condẽnatus, licèt poſſit qũocũq; citra ſcãdalũ & uim iudici illatã, iudicio ſe eximere, põt nihilominus & eidem auſcultare. Vt contingit qñ innocens condemnatur. Qñ verò diuina lex omnino eſt contraria, ut dũ quis cogit̃ illam cognoſcere quæ uerè nõ eſt, ſua citius debet mori quam obedire. Et pari modo rñdetur ad quintum. Quãdo. n. leges humanæ iniquæ ſunt in ſubditos, ſi citra ſcandalum fieri poteſt, non eſt in conſcientia eis obdediendum: ſecus ſi tale ſit ſcandalum oriretur.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnis pœnalis lex ꝙ ligat ad culpam.

DVos hic articulos adhibere eſt operę pretium de lege pœnali, in qua nõ nihil ſubẽ ſingularis ambiguitatis. *Prima ratio.* Et primò quęritur, utrum humana lex quæ obligat ad pœnã, pariter obliget & ad culpã? Et arguitur à parte negatiua. In primis leges pęnã irregularitatis continentes non oẽs obligãt ad culpam: nam iudex qui iuſtè eſt cauſa ſanguinis, irregularis, fit ut patet in titulo de homic. volũtario & Can. aliquãtos. diſt. 51. Et bigamꝰ fit ſimiliter irregularis: ut patet 34. diſt. c. ſi cuius & tñ nulla illic ineſt culpa. Nam hæc una forte eſt cauſſa. ob quam regula iuris exceptionem fecit: ſine culpa niſi ſubſit cauſſa non eſt aliquis puniẽdus vñ illud collectũ eſt axioma: Et ſi ſine cauſſa nõ poteſt infligi pęna, poteſt tamen ſine culpa. *Secunda ratio.* Secũdò in religionibus (ut de noſtra iã ſuprà dictũ eſt) extãt leges obligantes ad pœnam ſine culpa: ergo quoteſcunq; princeps pœnam adnectit legi, non poteſt cẽſendus obligare ad culpam: ſed pœna eſſe contentus, ne oraculo illi aduerſetur Naum Prophetæ c 1. *Naum.* Nõ conſurget duplex tribulatio. *Tertia rõ* Tertiò, innumeræ ſunt leges tam diuinæ quam humanę q̃ nullam induunt præcepti formã, ſed tm̃ pęnæ: ut illa Exodo, 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem & c. quinq; boues ꝓ vno boue, & quatuor oues pro una oue reſtituet. Et 2. q 3 Qui nõ probauerit ꝙ obiecerit, pęnam quam ipſe intulerit, patiatur, Et l capitali. ff. de pęn. Sic hñt leges, Incẽdiarij capite puniũtur Fenerarij capite puniendi ſunt, & multę ſunt ſimiles qb. nihil

prorſus præcipitur, aut ꝓhibetur, ſed pęna tm̃ ſtatuitur, ille ergo non obligant ad culpam, ſed prorſus pęnam in contrarium eſt Cano. ius: Cano. Satis puerſum. 56. diſt. vbi hr̃, ſatis eſſe pſum, vt qs ſuis officijs priueť quē ſua culpa uel facinus à ſuo gradu non deijcit. Et idē notať l. ſi putator. ff. ad l. Aq.

Quæſtio hæc, ſi natura pęnæ ſatis perpēderetur, nō erat cur reuocaretur in dubiū: adeò res per ſeipſa liquet. Sed quia uulgus neſcio quo colore ait legem quæ obligat ad pęnam, non obligare ad culpam, neceſſe eſt errorem hunc elidere. Rñdetur ergo vnica gñali cōcluſione. Nulla prorſus eſt, lex pęnalis, ſi legitime ſit pęnalis, nominanda, quæ non obliget ad culpam, niſi contrariam intentionem expreſſerit dicendo, Nō intendimus obligare ad culpam, aut quid ſimile: ut ſuperiori q. expoſitum eſt.

Concluſio reſpōſiua S. Tho.

Cōcluſio eſt S. Tho. 2.2.q. 108. art. 4. vbi eam, vt pleraq; oĩa, luculenter dilucidat: & eſt lumine naturali notiſſima Pęna. n. vel ipſo atteſtante noĩe tam cognatam hēt cōnexionē ad culpam, vt pœnę neq; rem hēat, neq; iuſtum nomen, niſi ſit pro culpa poſita. Loqmur. n. hic de pœna, iuridica, pro eo qđ eſt vltio, & vindicta. Nam accipiť pęna quoq; phyſicè pro cruciatu, quem quis patiť vel à febre, vel ab alio quouis morbo afferente dolorem. Neq; opus porrò eſt alia ꝓbatione p̃ter noĩs ſignificationem. Vindicare. n. & ulciſci, & ſupplicium poſcere, atq; adeo pœnam infligere, neutiquā niſi pro culpa fas eſt. Quocirca niſi culpa adſit, impropriè, & p̃ter verborum ſignificatū uſurpať: fit. n. per pœnam iuſta repenſio culpæ: nempe vt qui ſuæ obſequēs uoluntati deliquit (nam ſm Aug. vbi non eſt uolūtarium, nō eſt peccatum) cōtra eandem ſuam uoluntatem patiať.

Secunda ratio.

Scđo id ꝓbatur: Leges humanæ (vt proximo artic. conſtitutum eſt) ſi abſq; pœnæ comminatione abſolutè ponantur, ad culpam obligant: at comminatio pœnæ legi appoſita nō eſt cōtrarij ſignū, ergo túc ẽt eadem manet obligatio ad culpam. Probať minor: qa cōminatio pęnæ natura ſua illuc ſpectat, ut obſeruātius lex cuſtodiať. Ea namq; rōne in illo arti. de legis actib. dictum eſt unum legis finē eſſe punire qđ ſicut in ſpeculabilib. p principia inducunť cōcluſiones: ita & in practicis p commina tionem pęnæ inducitur obſeruātia p̄cepti: ergo non ſolum pœna non eſt indiciū oblatę culpę, uerum contra, apertum eſt teſtimonium grauitatis ipſius, quæ de tranſgreſſione omiſſioneq; legis contrahitur.

Tertia ratio.

Tertio arguitur: Huius cauſſa ꝙ maior minorue aut maxima aſſuatur legi pœna, non alia aſſerri pōt quam proportio culpæ iuxta illud Deuter. 25. iuxta menſuram delicti erit & plagarum modus. cuius ſimile eſt. c. Exiuit: extra, de his, q̃ ſi à ma. par. ca. & c. Fęlicis. de pœ. lib. 6. ergo quæcunq; pœna teſtimonium eſt culpæ.

Quarta ratio.

Accedit, quarto & diuinum exemplum. Illa. n. lege quam Deus primam poſuit parentib. nr̃is in ſtatu innocentiæ, quia eius præuaricatio tam longè grauiſſima erat, & enormiſſima, truculētiſſimam pœnam cōminatus eſt, dicens: in quacunq; hora comederis ex eo, morte morieris. Quo factum eſt ut mors morbiq; ac cęteræ calamitates & ærumnæ, quæ ſi in puris eſſemus naturalib conditi, nō pęnæ ſed natura nobis eſſent, iam nunc ob culpam Adæ expoliantis non originali iuſtitia, q̃ nos ab his ſeruaſſet īcolumes, pęnę & dñr & ſunt ppea ꝙ mō quodam eius nos parentis voluntate peccauimus. Puniť ergo nemo niſi ob culpam, ſiue ſuam propriam, ſiue ſuorum parētū, quorū pars quodammodo exiſtit. Vñ illud Exod. 20. Ego ſum Deꝰ zelotes uiſitās iniquitatē patrum in filios, in tertiā & quartam gñationem. Fateor nos quidē qñq; à Deo flagellari, non ſolum ob delicta p̃terita, uerum ut in futurum cautiores uiuamus: illa uerò flagella non tam pęna, ſunt, q̃ p̃ſeruatorię medicinæ. Præterea & in originis culpam cuncta reſoluuntur.

Probantur concluſio exēplis ſacrarum literarū. Exo. 21. Leui. 20.

Deinde & alijs Dei exemplis eadē cōcluſio confirmatur. Etenim Exodi 21. & Leuit. 20. iuxta grauitates ſcelerum pęnas ſtatuit: Qui maledixerit pr̃i ſuo uel matri: morte moriatur. Si męchatus fuerit quis cum vxore alterius morte moriať, &c. Quapp etſi in euangelio p̄ceptis Decalogi nulla ſit adiuncta pęna, tñ per humanas leges adhibitæ ſunt: ut. ſ. homicidia, & fur, & reliqui nequam impuriq; hoĩes mortis metu ab illorum uiolatione cohibeantur. Et eſt profecto cauilloſum diuerticulum dicere, aliud eſſe in legibus diuinis, q̃ in humanis cum potius leges humanæ diuinarum eſſe debeat imitatrices. Ecquis p̃terea dubitet, qn cum Rex pęnam capitis cōminatus militi,

iubet

iubet ne locum deſerat, mortalis ſit culpa inde referre pedē? Quin verò infallibilis rẽa eſt ꝙ in neminē pōt princeps pęnā capitis, aut mutilationis, aut exilij, aut oīum bonorū publicationis decernere, niſi pro transgreſſione vel omiſſione legis, quæ ſit lethalis culpa. Profectò non video vnde hæc pluſquàm vulgaris opinio prodire potuit, ꝙ leges obligantes ad pęnam non obligent ad culpā: cum pęna ſuapte natura, tum genuinus effectus, tum & apertū iudicium ſit culpæ. Sed tñ qui eam inuexerunt, nō ſunt illi qui de natura rerum phyloſophantur. At uerò alij doctores hac parte doctiores, licet concluſionē nr̃am non ꝑpiſus denegent moderātur tñ hac diſtinctione, quā ex Henrico Gandenſi quolib. 3.q. 22. deſumunt. Illę nanq; fortaſſe fuit qui vulgari opin. quā mō impugnabamus, anſam porrexit: tametſi ipſe moderatiꝰ opinatus eſt. Diſtinctio eius eſt hæc: Legū pęnalium aliæ ſunt quæ p̄ceptum explicant, vel ꝓhibitionem, cui pęnæ comminationem adiūgunt: & has qui illam defendūt, appellant pęnales miſtas, hoc eſt obligantes ad culpam pariter & pęnam: ſed aliæ ſunt quæ nullā exprimunt nec p̄ceptionē, nec ꝓhibitionem, ſed tm̃ pęnā ſub conditione: quarū figurā in tertio argō ꝓpoſuimus. Atq; has appellāt purè pęnales, Aiūt ergo illas miſtas obligare ad culpā: has verò puras, minimā. Veruntñ (ut ſalua id auctorum exiſtimatione dixerim, qui digni ſunt pretio) callere mihi non uideor vim huius diſtinctionis, immo inconcuſſam arbitror vẽm veritatem nr̃æ concluſionis, nempe ꝙ nihil hīc pōt rōnem pęnæ, niſi vbi ſubeſt culpa, ꝑp rōnes factas. Sed abſente culpa, id ꝙ ſert imaginem pęnæ potius erit p̄tium, vel pactum, vel quid aliud, vt ſtatim in ſolutione ad tertium patebit.

Aliorum opinio.

Henricus

Exploditur pręterita opi.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̃ rñdetur, ꝙ irregularitas, quę ponit̃ pro non delicto (nam de illis ſecus res habet) neutiquam rationem induit pœnæ, ſed indecentiæ cuiuſdam, quæ hoīem ad ſacros ordines ſacrorumq; functiones reddit inhabilem. Ecqs .n. dicat, ſi iudex iuſtiſſimè addixit hoīem ſupplicio, veluti pęnā illi ſtatui, ne poſſit ad ſacros ordines ꝓmoueri. Ecquis inquā egregiæ uirtuti pęnam vnquam oppoſuit? Sed eſt indecorum atq; indecens (ut lib. 5. q. 1. dicturi ſumus) vt qui ſanguine contaminatur, ſacra innocentiſſimi agni diſpenſet. Pari nanq; rōne bigamus non in pęnā, ſed ꝑp ſignationem, quia Chriſtus unicam ſibi eccleſiam deſponſauit, fit irregularis. Quemadmodum, & conſanguinei contrahendo matrimonio inhabiles ſunt & inidonei: non certè in pęnam, ſed ꝑp rei abſurditatem. Quapp regula iuris vẽm continet ueritatem ꝙ ſine culpa nō eſt aliquis puniendus. Nam interiecta parentheſis (niſi ſubſit cauſſa) ſi gloſſam auſcultes, ſolum docet, vbi interuenerit citra culpam cauſſa, contingere poſſe ut homo ꝑp indecentiam, quam irregularitatem uocant, ab aliqua dignitate repellatur, quamuis eadem parentheſis aliter à diuo Thom. loco citato, q̄ à gloſſatore, intelligatur: videlicet de flagellis iā memoratis diuinis quę non tam in pęnam commiſſorum criminū, quā ceu medicinę in futurum infliguntur. Ad ſm rñſum ſatis eſt, quod vbi lex ſuam expreſſerit intentionem non obligandi ad culpam, ſalua res erit. Inde tñ non ſequit̃, vt vbi abſq; tali expreſſione ſubiungit̃, pęna, tollatur ſubinde culpa. Nam uerbum ꝓphetiæ Naum nihil ad rē attinet: haud .n. duplex illic tribulatio, idem eſt qd culpa & pęna. Sed illa ſnĩa mīam Dei deſignat, qui pęna ſemel ad iuſtum perſoluta, nunq̄ alterā repoſcit. Circa tertiū arg. illi qui diſtinctionē Henrici defenſant, cōtendunt leges illas cōmemoratas non obligare ad culpā. Neq; illarum ullam quæ extāt Leuit. 20. Si męchatus quis fuerit cū uxore alterius, męchus & adultera morte moriātur, &c. br̃, nullam ſeu Canonicā ſeu ciuilē quæ ponit̃ ſub hac condōnis figura, obligare putāt ad culpā: ſed illas præciſè quæ iubēdo explicāt quidpiā fieri, aut nō fieri ſub pęnæ cōminutione: vt eſt illa, Omnis utriuſq; ſexus. de pęnit. & remiſſ. Qua præcipit̃ ut oīs ſemel in anno peccata ſua confiteatur. & ſaltem in die Paſchæ Euchariſtiæ ſacr̃m ſuſcipiat: alioquin & uiuens ab eccleſiæ ingreſſu arceat̃, & moriens eccleſiaſtica careat ſepultura. Hic aūt duo adnotauerim. Vnū, ꝙ & ſi vera ſit hæc opinio, nihil ueritati concluſionis nr̃æ detrahitur qm̃ illæ pęnæ non ſtatuuntur niſi pro culpis, q̄ vel illis, vel alijs legib. vetant̃. Alterum eſt, quod illas ego leges pęnales: ſiue

Ad ſecūdum arg.

Ad tertium.

Duo aduertenda

Primum

Secundū

Diſtinctio.

diuinas, ſiue canonicas, ſiue ciuiles, q̄ deli
ctis pœnas decernunt, negare non auderē,
quin obligent ad culpam. Nā quāuis illa
delicta alijs mandatis non eſſent prohibi-
ta in illis certè ſatis exprimitur. pœnas il-
las & maximè capitales ad cohibēdas cul
pas illic inſinuatas inſtitui, quæ ideo cul-
pę illic virtualiter prohibentur Vtendum
ergo arbitror hac diſtinctione: Quādo pę
na applicatur culpę, vti in dictis legibus,
obligatio fit ſub reatu culpę quando vero
lex formā habet potius cōceſſionis aut di
ſpenſationis, tūc talis lex non obligat ad
culpam, ſed tn̄ neq; id quod ſub imagine
pęnæ ſubiungitur, habet verā rōnē pęnæ,
ſed pretij aut cōuentionis. Subdamus exē
pla. Hæc lex, Qui frumentū è regno eue-
xerit, illud perdat aut talē luat pœnā: re
vera obligat ad culpā. Attamen ſi intentio
Regis nō eſſet diſtractionē frumenti pro-
hibere, ſed illa rōne pecuniam colligere,
lex tunc nō obligaret ad culpā: ſed tn̄ con
ditio ſubiuncta non eſſet pęna, ſed cōceſ-
ſionis p̄rium, ut qui uellet euehere: tm̄ cō
tribueret. Sicut & reſpublica pōt & uetan-
Obiectio. do legē hanc ferre. Qui ligna in nemore
ceciderit, tali plectatur pœna: & rurſum ſinē
do pro pretio, Qui cęciderit, tm̄ ſoluat. Eo
Reſpōſio. dem modo. Si q̄s mulam equitauerit, illam
perdat, p̄fecto (vt reos) ad culpā obligat:
ſed ſi poſt latā legē ciues diſpenſationem
p̄curarent, uellentq; eam pretio redimere
tunc lex hæc, Qui mulam equitauerit: tm̄
ſoluat, nō eſt pœnalis: quia neq; p̄hibito-
ria, ſed potius conceſſoria. Quod ſi con-
trà nobis objiciantur inſtitutiones noſtrę,
aliarumq;, religionum in quib. ſic hr̄. No-
lumus obligare ad culpam, ſed ad pœnam:
ubi pœna ſine culpa nominatur. Rn̄detur
tales non eſſe propriè ac legitime, pœnas,
ſed ſunt quaſi conuentiones & pacta: quia
monachi tali ſe uolunt uoto aſtringere, vt
Altera ſi hæc fecerint illa patiantur. Dicuntur au
obiectio. tem non ineptè pœnæ, quia pp res uetitas
Solutio. exiguntur, ac rependuntur. Cuius inſtar in
noſtro libello de Abuſu iuramentorum ca
uēdo, dicebamus ꝙ citra obligationem ad
nouam culpam poteſt quiſq; ſe aſtringe-
re, ut quotieſcunque iuramento fuerit abu
ſus, tm̄ pendat. Alleget hic quiſpiam con
tra nos forſan leges aliquas ciuiles ſtatuē-
tes pœnas, ubi non apparet ſubeſſe culpa:
quales ſunt illæ de effractoribus carcerū
ut fugiant. ff de effract. l. de ijs. & ff. de cu-
ſto. & exib. reo. l. in eōs. cum tamen liceat
citra culpam cuicunque uincto id facere.
Sed de his lib. 5. q. 6 reſpondebimus, quod
uel eſt illic, uel præſumitur culpa.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm lex pœnalis in foro conſcientiæ ante iudicis condemnationem obliget ad pœnam.

ARticulus proximus, quod definitum *Primum*
eſt legem pœnalem & ad culpā ſimul *arg. affir*
& ad pœnam obligare, in hanc nos diſputa *matiuæ*
tionem mittit eidem agnatam, vtrum ſicu- *partis.*
ti ad culpam, ita & ad pœnam ante iu-
dicis condemnationem obliget? Et argui-
tur à parte affirmatiua: Leges hmōi (ut di-
ctum eſt) non hn̄t minorem uim obligan-
di ad pœnam, q̄ ad culpam: & ideo legis
virtus: tam eſt punire (ut ſuprà dictū eſt)
quam imperare: ad culpam aūt abſq; iudi-
cis ſn̄ia obligant: ergo & ad pœnam pari
modo obligare pn̄t. Secūdò arguitur, Iudex *Secundū*
vigore legis per ſuam ſn̄iam obligat ad pę
nam: ergo maiori rōne lex per ſeipſa Ali-
ter minoris eſſet uigoris lex, q̄ iudex: cùm
tn̄ contra tota ſn̄iæ uirtus à lege dimanet.
Quin uero quiſq; ēt poteſt ſe ad pœnam
obligare, quam abſque vlla ſn̄ia tenetur
exoluere, vt dum quis uouit, ſi certum ad-
miſerit crimen, tali ſe pœna ultum ire, cur
ergo lex id non poſſit? Tertio arguitur, Le *Tertium*
ges diuinę ante iudicis ſn̄iam obligant ad
pœnam: pn̄t ergo & ſimiles humanitus cō
di, poſt quam auctoritas humana à diuina
deriuatur. Extabat .n. antiquitus Leui. 15.
lex, vt qui mulierem tetigiſſet fluxu ſan-
guinis pollutam, immundus eſſet vſq; ad
veſperam: quæ quidem immunditiєs abſ-
que ulla ſn̄ia contrahebatur. Et ſimiles fe-
rè extabant leges de leproſis alijſque infe
ctis hominibus, qui ipſo facto tenebantur
ab aliorum ſe arcere contubernio. Item &
ſacrificia quæ ad expianda piacula iubebā
tur offerri. tenebantur delictores in con-
ſciētia ſacerdotib. exhibere. Et modo eadē
ratione eccleſia, pōt pro aliquib. peccatis
ſtatuere pœnas, ſicuti quadrageſimale ieiu
nium indixit: quas nos meritò pœniten-
tias tenemur perpeti, ergo lex obligat in
cōſciētia. His accedit & lex Chriſti Mat.
16. Qui dimiſerit vxorem ſuā, excepta for
nicationis

nicationis cauſſa, facit eã mœchari: qua inſinuatur licere dimittere adulteram, quantum ad tori ſeparationem in cõſcientia antequam cauſſa in iudicium deferatur: quã quidem pœnam ipſe tenetur pati. *Quart. argum.* Quarto & de legib. multis humanis arguit. In primis põt defunctus uſumfructum prędij legare vxori ea lege ſi publicè vixerit, aut ſi ad ſcđas nõ tranſierit nuptias: q̃ idcirco conditionem cùm primùm fregerit, tenet legatũ hæredi remittere. Et põt pari rõne q collegium aliquod de ſua ſubſtantia inſtituit, leges condere, ut quicunq; collegarũ hoc aut illud admiſerit crimẽ priuatus ſit collegij iuribus, aut quod à collegio receperat reſtituat. quæ quidem leges abſq; alia iudicis ſententia in conſcientia obligant. Et põt Rex tali lege iudices miniſtroſque iuſtitiæ ed munera reipublicę aſſumere: ut quicunq; iudicium uendiderit, aut munuſcula ſuſceperit, eo ipſo nulla alia ſpectata ſententia tali aut tali pœnæ ſubiaceat. Quales ſanè leges in Hiſpania alijſque bene inſtitutis prouincijs extant. quæ quidem profectò cõſcĩetiam perſtringũt. Et in noſtra Vniuerſitate ſtatutum eſt, ut ſcholaris qui in petitione cathedrę prenſauerit ſeu ambierit (quod ſubornare vocant) ipſo facto ſit ſuffragatoria voce priuatus. Præterea quintò cum Rex lege pretium ſtatuit frumẽti vel quarũcunq; aliarũ merciũ, adijcens trãſgreſſori, pęnam obligat ad eandem pœnam in cõſcĩetia. *Quintũ argum.* Et inter oẽs extãt leges p̃ſcriptionis, quarũ uirtute poſſeſſor bonæ fidei abſq; ulla iudicis ſnĩa in cõſcientia acquirit in decennio rerum mobilium dñium, & numero quadraginta annorum rerum ẽt immobilium: ut latè patet vtroq; iure, ſub eiſdẽ ti. de p̃ſcri. hæc aũt lex eſt pœnalis ob negligẽtiã q̃ppe illius qui tanto tpis interuallo rem ſuã neglexerit, priuat eius dñio: ergo lex pęnalis añ iudicis ſnĩam obligat in conſcĩetia. *Sextum argum.* Sexto arguit ex ca. ſi qui. de p̃ſcr. lib. 6. ubi duo diſtinguunt modi quib. põt quiſpiam reb. poſſeſſis priuari. ſ. aut p ſnĩam, aut ipſo iure. Etenim niſi lex p ſe añ iudicis ſnĩam reum multaret, inanis eſſet illa diſtinctio, quia non ſupereſſet niſi unus puniẽdi modus. ſ. per ſnĩam. *Septimũ argum.* Septimò leges iure ſub diuerſa forma ſtatuuntur pœnales. Aliæ quippe ſunt quæ explicant ſnĩam ferendam: illæ. ſ. q̃ tũ ſunt monitoriæ: vt hr̃ in glo. ſup c. vnico. de ſagitta, videlicet quoties, dr̃ p̃cipimus ſub pœna ſeu ſub interminatione, vel excommunicationis, uel anathemis, uel ſuſpenſionis. Vnde illud verbum capituli, Dolentis. de celeb Miſ. ſub pœna ſuſpenſionis penitus inhibemus, ſic gloſſatores legunt, ut ipſum intelligant ſolũ illic ferendam ſnĩam comminari. Et expreſſius c. relatum. de iure patro. poſt uerbum, ſub anathematis interminatione prohibere curetis, continuò ſubnectitur: Si quis autem prohibitionis ueſtræ contemptor extiterit, excommunicationi ſubdatis. Aliæ uerò extant vrgentiores leges puta: quę pœnas nõ admonẽdo comminant, ſed obligãdo infligũt. Quarum utiq; quatuor hñr ca. cum ſm leges. de hære. lib. 6. Prima, vt contrahẽtes inceſtas nuptias, naturæ nefarias, hoc eſt, turpitudine ſe contra naturam polluentes, ipſo facto ſuarum rerum dñium pdãt. Scđa, vt rapta mulier q̃ contra voluntatem parẽtum raptori nupſerit, oĩa bona ipſo iure amittat. Tertia, ut illi ẽt q arma uel ſpecies ad hoſtes fidei tranſuexerint, earũdem ſpecierum & rerum proprietate hoc ipſo priuentur. Ac præ omnibus. Quartò, ut hæretici ipſo facto priuẽtur bonis ſuis: quę fiſco adiudicent, q̃ quidẽ priuationes ipſo facto (ut illic refertur) fiunt ſm ciuiles leges. His inſup quintus adhibet caſus in crimine leſę maie. ut hr̃ l. fi. C. ad le. Iu. maie. Et ſextus iure Can. aduerſos, eos qui uel Romanæ eccleſiæ Cardinalẽ percuſſerint, uel cęperint, ut patet in ca. Fęlicis. de pœna. Nam hi reputantur eccleſiæ maieſtatẽ læſiſſe. Et ſeptima eſt lex ſimilis in eos, qui mutilant uulnerant &c. Romipetas, uel peregrinos in Hieruſalem: ut patet ex more Romano, quo in cœna Dñi oẽs illi declarant excõicati atque ſuis priuati bonis. Vniuerſos inquam hoc genus crimino ſos legib. ſancitum eſt ipſo facto rebus ſuis multari. Vnde fit cõſequens, leges obligare ad pœnã in foro cõſcientiæ: nam aliàs nullũ ſupereſſet interſtitiũ inter hmõi leges atq; alias monitorias. Et confirmat rõ: qa pęna excõicationis, ſuſpenſionis & irregularitatis ipſo facto añ iudicis ſnĩam incurrit. Octauo lõge vrgẽtius arguit ex c. ꝓ humani. de ho. volũ. li. 6. *Octauum argum.* Illic. n. in eos q p aſſaſſinos quẽpiã occiderint, illa ꝓfert ſen-

tētia, ut excōicati omni honore & ordine & officio & beneficio ipſo facto priuent, eademq; liberè alijs cōferantur. Itaq; poſt quam ſcelus probabilibus argumentis cōſtiterit, nullatenus alia ſnīa requiratur. Verba legis ſunt. Accedit & vehemētiori tenore *Paulus ſecundus* Pauli II. Decretalis Extrauagans, Ambitioſæ. in qua aduerſus illos qui eccleſiaſtica bona alienauerint, truculentior denunciat cenſura: nempe vt ipſo facto abſq; declaratione aliqua ſint ſuis beneficijs & dignitatib. priuati. In contrariū aūt facit, qđ in eod c. cū tm̄ leges poſt illud verbū, Bona hæreticorum ipſo iure decernimus cōfiſcata, ſubiungit; Cōfiſcationis tn̄ hmōi executio, vel bonorū ipſorum occupatio fieri nō debet p principes, aut alios dños tpales (vt iuxta Gregorij Papæ prædeceſſoris nr̄i declarationē) antequam per Ep̄m loci vel aliā pſonam eccleſiaſ. q̄ ſup hoc hēt ptātē, ſnīa ſup eodem crimine fuerit pmulgata.

Quæſtionem præſentem plurib. q̄ fortè par eēt, diſſertā curabo, eò qđ viri egregiè docti illā controuertūt. Quorū eſt Alfonſ. Caſtro Franciſcanus, de lr̄is certè & religione benemeritus, ac mihi perinde obſeruandus. Nam quāuis tum in alijs, tū ēt forſan & in hoc certius me, rem cōiectauerit, *Fit planus quæſtionis titulus.* videor mihi tn̄ paulo alr̄ ſentire. Rn̄debo ergo more nr̄o ad qōnē quinq; cōclutionibus: ac pinde rōnib. ac teſtimonijs q̄ cōtra obijciunt, pro meo captu ſatagam rn̄dere. Neq; verò tāti diſputationē feciſſem, niſi tāti familiæ Chr̄ianæ referret conſcīas de hac re informari. Quo aūt perſpicua ſit lucidaq; oratio, ex multis q̄ de lege pœnali diſputātur, hoc ſolum ad rem potiſſimum ſcire pertinet: Vtrum eo ipſo ꝙ quis tranſgredit legem, q̄ in ipſo facto tranſgreſſorē ſuis bonis priuat, teneatur in conſcientia fiſco eadē bona mācipare: an verò citra culpā poſſit ea retinere: vſq; ad iudicis ſnīam: uel ob id ꝙ illuc vſque dn̄ium retinet: vel quia poſſeſſionis ſeu cōceſſionis iure potito: Hæc nanq; quę cautiam interrogat, noua eſt qō. *Prima concluſ.* Prima ergo eſt concluſio: Lex pœnalis ob id ꝙ dicat ipſo facto. vel ipſo iure aut quid ſimile, non obligat ad pęnam ante ſnīam a iudice latam, ſic ut reus teneat in conſcientia bona ſua ſtatim commiſſa culpa à ſe abalienare. Sed ſi quæ lex taliter obligat, aliunde arbitrandum eſt. Hanc ergo concluſionem Abb. Panor. ſalua eius auctoritate, è regione contraponimus. *Panorm.* Cuius regula eſt ſuper c. Canonum. de conſti. & c. dilecti. de arbi. ꝙ ille cuius bona ſunt ipſo facto cōfiſcata nō pōt illa cū bona cōſcientia retinere: qa ſtatim ſunt: inqt, acqſita fiſco. Verba eius ſunt in d.c. Canonum. Et qm̄ teſtimonia naturalib. rōnib. eluceſcūt, ab eiuſmodi rōnib. exordiar: eò pſertim ꝙ patroni contrariæ ſnīæ illi principio nituntur, ꝙ nullum (vt aiūt) ius vel humanum, uel diuinum, vel naturale ſnīam noſtrā adſtruit: *Præfatæ concluſioni naturales rationes aſtipulantur.* cum tn̄ licet lex nulla, humana aut diuina, expreſsè hoc aſſerat, naturales rōnes legis naturalis ſint interpretes. Quare prudenter idem religioſus auctor Theologos curauit admonitos, ne citationib. Doctores eſſent contenti. Ratio ergo prima eſt hæc. *Prima ratio pro conclu.* Pęna (vt nomē ipſum ſonat) inde dr̄, ꝙ paſſio eſt: natura aūt abhorret vt idē ſit agēs & patiens: ergo lex q̄ miniſtrū meipſum facerer executorē meæ pęnæ, non eſſet naturæ conformis: atq; ideò cum [vt ſupra dictum eſt] humanæ leges à naturali deriuent, nulla ſic eſt obligatoria. At qm̄ patronis cōtrariæ opinionis p quam debilis apparet hæc *Explicatur præterita rō.* rō ppendamus quanti ſit ponderis. Lex, regula eſt inanimis noſtrarum actionum: q̄ p iuſtitiæ miniſtros applicanda ſubditis eſt. ergo ad miniſtros pertinet ſuos ſubditos ad legis obſeruantiam cogere: coactio aūt fit p pœnæ inflictionem: ergo talis animaduerſio ad iudicem pertinet: & cōtra naturā in ſeipſum committeret. Ob id nāq; Ariſt. 5. Ethi appellauit iudicem iuſtū aīatū, qui dēt ex lege agere in reū. Quapp ſi ego bene conijcio, lex pœnalis duob. membris ad diuerſos loquitur, cū.n. iubet ne qs qđ faciat, ſubditos alloquitur. cū verò addit, cōtrafaciēs eo ipſo dn̄ium rerum pdat, aut ipſo iure bona amittat, aut bona eius ſint confiſcata, nō tā cum ſubditis loquit, quā cum iudicib, iuſtitiæ executorib. quib. talem imperat animaduerſionem. *Arg. 2.* Secundò (ꝙ mihi urgens argm̄ eſt) quantumuis lex pœnam comminetur, æquiſſimum tamen naturæ ius illæſum ſeruat: ꝙ eſt vt delinquens audiatur. Hic namque illa emanauit conſtitutiſſima firmiſſimaq; ſentētia Greg. de cauſ. *Gregor.* poſ. & propr. c. ſuſceptis. Nos contra inauditam partem nihil poſſumus definire. Nō ait ſolū, nō uolumus, ſed nō poſſumus. Na-

tura ſcilicet id vetãte. Enimuero cum lex vt ſupra monſtratum eſt, in cõi feratur, neque ſingulares contingentiũ circũſtãtias potuerit proſpicere, munus hoc delegatũ eſt iudici, ut eiſdẽ perſpectis ſentẽtiam ferat. Põt ſiquidẽ reus allegare vel ignorantiã, vel infirmitatẽ vel vehemẽtiſſimã occaſionẽ vel fortaſſe ꝙ nõ tã grauiter in l. impegerit. vt dignus ſit totius pęnæ acerbitate, Quapropter ẽt in crimine hęreſeos, ꝙ ominũ eſt impientiſſimũ, & execrabiliſſimũ, audit hæreticus quouis modo uoluerit ſuũ factũ excuſare. Et contingit ſæpiſſimè tã tenue eſſe delictum, vt nõ agat in ipſum toto rigore iuris, atq; adeò neq; expolietur oĩbus ſuis bonis. Et pari rõne, immo æqori in crimine læſæ maieſtatis atq; in alijs quibuſcunque ppendenda eſt cauſa in particulari & ſm grauitatẽ aut leuitatẽ iudicandũ: ẽt ſi lex millies dicat ipſo facto, & eo ipſo facto & eo ipſo: qm̃ i͞ruit a nulla põt lege à iudicijs ablegari. Quapropter quod lex ait, ipſo facto, i. lẽ eſt, quod ex natura, & genere facti: cui non obſtat quo minus de quãtitate & mõ facti ſit rurſus expnedenda pœna. quẽadmodũ ab ipſo legislatore ſi præſens eſſet, fieret. Et inde quoq; alia ſanctiſſima lex dimanauit, ut nemo niſi vel confeſſus condemnetur, vel cõuictus: vt hẽt Can. Nos in quẽquã, & Can. Iudex. 1.q. 7. Quòd ſi rõ hęc ſuſcipitur, vide in quas anguſtias miſerum delictorem cõiicias, ſi ante ſñiam iudicis teneatur bona ipſe ſua (ut habet contraria opinio) fiſco tradere. Profectò nõ ſolũ eũ cogis vt executor ſit legis aduerſum ſeipſum quod natura non fert, verũ & iudicẽ cõſtituis: nempe vt ipſe perpendat an delictum ſuum tantam mereat pœnam. Fac exempli gratia, hominem ſcientem ac prudentem leuem hæreſim ſecutum mẽte cõcepiſſe, tum etiã protuliſſe ore in qua diẽ tñ uel pręciſam horam priuatim durauit: Vtrum ſtatim eum in conſcientia cogere debes, vt ampliſſimam ſuam ſubſtantiam, etiam dum ditiſſimus eſt, fiſco offerat. quãuis in mentem redactus firmus ſit iam in fide. Re uera atrociſſima eſſet cenſura: neque ullus, nec ſecularis nec eccleſiaſticus iudex talem pronunciaſſet ſñiam, tm̃ abeſt vt eſſet priuatim in cõſcientia cogendus. Et tñ ſi vera eſſet cõtraria opinio maxime eorũ q tenent ẽt pro occulto crimine qđ nullatenus ꝓbari põt, incurri in pęnam iuris, cogẽdus eſſet: qm̃ qui nullã ſibi põt ignorãtiã ptexere, verè hæreticus eſt. Immo vt ex vſu aliud capiamus argm̃, qs vnquã ſacerdotũ in illas anguſtias pęnitẽtẽ adegit, vt ante cõdẽnationẽ ſua publicaret bona? Accedit ꝑtereà tertiò, ꝙ leges *Alterũ argum.* humanę (ut ſupra ab Iſidoro docti ſum᷒) debent eſſe tolerabiles atq; ad hominum imbecillitatẽ accõmodatæ; quas ẽt illi q non ſunt adeò virtute progreſſi. ferre poſſint: ſi tñ lex hoĩes ſic diſtringeret, vt ſua ſubſtãtia quantũuis locupleti, ſua ſe ſponte nudarent, intolerabilis eſſet, & ſuaui leuiq; iugo Chriſti lõge diſſimilis. Neq; ad *Tertia rõ* uerſariorũ rõ concludit, qua aiũt hoc mõ cautius obſeruari leges: nã talis debet adhiberi cautela cuſtodienda legis, vt tamẽ non fiat obſeruatu impoſſibilis. At qm̃ de *Ratio ad* occulto hæretico tetigimus cuius nullus *uerſari-* eſt teſtis, inde ſumamus argm̃ quartũ, qđ *r de. ris* ſit hoc Dilẽma: Aut uis occultũ hæreticũ *Quartũ* ſ. qui abſq; ullo teſte protulit exterius hæ *arg.* reſim incurrere ciuiles pęnas iuris (nã de excõicatione à nemine dubitatur) vel ſecus: prius duriſſimũ ſanè eſt opinatu: ſi tñ nõ incurrit niſi qñ protulit corã teſtibus, inde ſumit manifeſtũ argm̃ ꝙ ante condẽnationẽ nõ tenet pęnas luere: nã cũ teſtes nullatenus ſũt neceſſarij, niſi pp iudiciũ qui negat ſñiam iudicis eſſe neceſſariã ad priuationẽ bonorũ, gratis dat teſtes eſſe neceſſarios ut hęreticus ſit reus pœnæ iuris. Hoc argm̃ licet nõ fecerit ꝑnominat᷒ auctor, occultè tñ ꝓſpexit, dũ q. 15. 2. libri cõceſſit cũ ſuo Panor. occultũ hæreticũ incurrere pęnã iuris nã ſm ſuã opinionẽ ad hũc effectũ ſuperflui ſunt teſtes, Fũdamẽtũ aũt qđ huic aſſertioni ſuæ ſubiecit, nõ ſolũ nõ vr̃ ſolidũ, uerũ cõtrariæ potius ſententiæ ſuffragat: fundamẽtũ ſumit ex c. accuſatus. de hære. li. 6 vbi Papa ꝑcipit confi *Præfatæ* ſcationẽ fieri bonorum hęretici defuncti, *aſſertionis* cuius hęreſis, ipſo uiuẽte, nõdũ ĩnotuerat, *fundamẽ* Attñ ex illo apertius colligit hæreſim il- *tum pa-* lã non fuiſſe occultã: nq dẽ poſt mortẽ pa *rum ſoli-* tuerũt teſtes. Et re uera cõdẽnare hominẽ *dum.* delinquẽtẽ ſimp̃r occultũ, cõtra iũ ee uĩ nõ ſolũ c. Scdm leges: cõfiſcationẽ uetãti añ ſñiã iudicis, uerũ & toti ordini iur. quo ſãcitũ eſt vt nemo niſi via vel inquiſitio vel

denun-

denuntiationes, vel accuſationes puniatur: quia ſemper iura id quod probari nequit, non eſſe ſui fori reputarunt: excepta excommunicationis, cenſura, quæ natura ſua cognitionem cauſſæ non requirit, ſed ſolam iuris præmonitionem. *Quinta ratio.* Sed quintum hic peculiariter argumentum adhibeam. ut dicta præfati doctoris intelligam. In ſecundo ſuorum lib. quib. egregiè de Iuſta hæreticorum punitione diſputauit. cap. 6. dixit ꝙ non omnis proferens hæreſim incurrit pęnam iuris, ſed tantum hæreticus: ut habetur in d.c. ſecundnm leges: Puta ille qui hęreſis pertinax eſt. Aut ergo appellat pertinacem eum qui contra ſolam legem rebellis eſt puta qui conſulto negat id quod ſcit eſſe contra ſcripturam, uel cō tra ſanctam eccleſiam: aut nondum reputat pertinacem quoaduſque in iudicio admonitus mordicus hæreſim, retineat. Si prius dicat, non intelligo cur adhibuit in diſt. c. 6. quòd illi qui admoniti ſtatim reuocant & damnant errorem ſuum, non pœna iuris ſed arbitranda puniendi ſunt. Nam illic propalam loquitur de admonitione, non iuris ſed iudicis, Si autem illic intellexit, ut planè videtur intellexiſſe, non incurrere hæreticum pœnam iuris niſi in illo articulo quo in iudicio admonitus non reſipiſcit, tunc tota eius machina ruit. Primum enim falſum eſt occultum hæreticum cuius nulla haberi poteſt probatio, priuatum eſſe ſuis bonis, Quin uerò palam ſequitur neminem ipſo iure & facto priuari quouſque in iudicium trahatur, ubi non ſolum de hæreſi ſed de pertinacia condemnetur. Præterea tota practica inquiſitorum negatur. *Altera ratio.* Nam quicunque manifeſtariam hæreſim ſecum abſque arbitris affirmauit, niſi ignorantia excuſetur, cenſetur hæreticus. ſ. excommunicatus tanquam pertinax contra admonitionem legis. Et ideo licet nunquam fuerit admonitus ab homine, ſi in iudicio poſt conuinceretur, iure poſſent eius omnia bona confiſcari, & confiſcantur: niſi ob hæreſis leuitatem aliqua ei remittantur. Tametſi dum ueniam petit non relaxatᷓ, ſed reconciliatur. Secus de illo qui tantum eſt ſuſpectus de hæreſi in quem non habet pęna iuris locum, ſed arbitrata. Hæc dixerim non ad reuincendum actorem ſed ad hoc per eius dicta confirmandum quòd occultus hæreticus non tenetur tradere bona ſua quoaduſque ſit in iudicio de crimine conuictus. Id quòd præterea ſexto *Sextum argum.* inde maxime confirmatur, quòd ſi quis nemine ſciente, hęreſim conſultò ſecum ore aſſeruit, & abſque ulla denunciatione, ſua ſponte ſe patribus ſancti tribunalis offert, licet excommunicatus ipſo facto ſit, multari non ſolet omnibus ſuis bonis nec diffamari Re uera ad hoc neſcio quomodo reſponderi poſſet. Accedit ſeptimo loco *Septimū arg. Chryſo.* & famigerata illa ſententia Chryſoſtomi ſuper epiſtolam ad Hebr. quæ refertur de pęn. diſt. 1. Can. Quis aliquando, Non dico ut te prodas: ex qua ſit conſequens ꝙ nemo tenetur ſe prodere, niſi quem infamia, uel indicia, uel accuſatio, iudicis auctoritate compulſum prodiderit: ſi tamen occultus reus teneretur bona ſua fiſco offerre, cogeretur ſubinde ſe prodere: nam ſi eſſet inſignis perſona, qui aliter fieri poſſet ut illa traderet? Sed trifariam contendunt aduerſarij hanc rationem debilitate. Primò, illam in nos ipſos recutientes. Nam pariter inquiunt, ſequeretur quòd neque fur qui clam fiſcum compilaſſet, teneretur reſtituere ne ſe proderet. Secundò, aiunt quòd debent tunc re- *Triplex euaſio præteritæ rationis.* ſtituere ſecretè per tertiam perſonam. Et tertiò, quòd ſi non poteſt citra infamiam, ceſſat neceſſitas reſtitutionis Prima autē reſponſio, fuga eſt potius quam ſolutio. *Refelluntur aduerſariorum rationes.* Lata eſt enim differentia inter pęnam & reſtitutionem: quod enim. Ait Chryſo. toto concordante iure, eſt quòd nullus reus ea cauſſa vt puniatur, tenetur ſe prodere: illa nimirum ratione quòd nemo eſſe tenetur agens & patiens. Quod autem tu alteri ſurripuiſti, non in pęnam, ſed ratione iuſtitię commutatiuę perſtringeris reſtituere: etiam ſi neceſſe fuerit teipſum cum aliqua infamia prodere, ſi ſecretò non potes. Illa quippe regula, ut nemo cum detrimento ſuæ famæ debeat reſtituere pecuniam, lib. 4. ſub tit. de reſti. patebit quam ſit fallax, quamque intollerabilis, & pernicioſa. ſi ſic uniuerſaliter. vt iacet, abſque temperamentis, exceptionibus intelligatur. Nam certè qui expilaſſet fiſcum aut magnam pecuniam cum detrimento etiā famæ, deberet reſtituere. Secus de periculo vitæ.

lo uitæ. Ad rem ergo, profectò ſi nemo tenetur ut pœnam ſubeat, ſe prodere conſequitur, ut neque illam in conſcientia debeat. Huic accedit argumentum ex l. aut facta. ff. de pęn. §. nonnunquam. ubi habetur, ꝙ ſupplicia exacerbantur quoties opus ſit exemplo eſſe multis. Debent ergo pœnæ exemplares eſſe & non occultæ. Octauò deniq; arguitur: Lex (vt in c. Secundum leges perſiſtamus) ꝑmittit reo ſua bona poſſidere uſq; ad condemnationem: quin verò uetatur illa ſurripi: ergo idem reus bona fide poſſidet.

Aduerſariorum ſolutio.

Scio fautores contrariȩ opinionis, & hoc argumètum imbecille exiſtimare. Congerunt enim fallentias complures conſequentiæ huius, Fiſcalis iudex non poteſt exigere rei bona, ergo reus ipſe non tenetur ſua ſponte conferre. Vt enim habetur. ff. de alea. l. 1. qui furatur in domo, vbi alea publicitus luditur, reſtituere quidem tenetur domino, ſed tamen domino in pœnam, quia recepta luſores, nõ datur actio in iudicio. Atque inde inferũt, quod permittitur reo ipſo iure damnato ſua poſſidere, non illa permiſſione quæ culpam tollit, ſed illa quæ pœnam non exigit: ſicut meretrices permittuntur.

Impugnatio.

Attamen fallentiæ in primis, quas adducunt, fallere nequeunt argumenti uim. Debet enim natura permiſſionis ex ſubiecta materia perpendi. Etenim cum quiſque antequam crimen admittat, dominus ſit legitimuſque ſuorum bonorum poſſeſſor, & lex ſtatim poſt poſitionem pœnæ priuationis ſubiungat, ne confiſcatio ante ſententiã iudicis executioni mandetur, apertè uidet reo cõcedere ſuorum bonorum vſum. Secus, ſi furaris. Neque opus eſt alium adducere legem aut rationem huiuſmodi conceſſionis, ut reus bona fide poſſideat. Qua utique ratione, ut habet de præſcri. lib. 6. c. vlt. hæredes defuncti bona ipſorum præſcribunt. Quamuis hoc bene uideam perparum urgere. Nam etſi hæretici bona fide non poſſiderent: poſſent tamen illa habere hæredes ad præſcribendum propter ignorantiam criminis; ſicuti & latronis hęredibus vſu uenire poteſt. Profectò licet non ſim vſque adeo mei amator iudicij, tamen rationes iſtæ, ubi uel ſcriptura ſacra, uel expreſſus textus iuris mihi non obſtaret, uti re uera non obſtat, efficatius mihi rem perſuaderent, quam longa Doctorum phalanx, qui ſimplices aliorum aſſertiones abſq; vlla perſpicientia perluſtrãt quamuis neque probatiſſimorum teſtimonia nobis deſunt. Eſt.n. in primis S. Tho. 2.2.q.62.art.3. qui expreſſe ait, neminem ante condemnationem per iudicem ad pęnam teneri. Cui & Conrad. tract. 1. de contract. q. 7. ſubſcribit. Et Adria. quolib. 6. art. 1. Neque uerò, vt quidam putant, oppoſitum cenſuit in 4. vbi de his quæ ludo acquiruntur quæſt. diſputat. Illic enim hoc ait duntaxat, ꝙ quis ea quæ ludo iure prohibito perdidit, ſoluitq; poteſt ante ſententiam iudicis recuperare, ſi poteſt: cuius quidem ratio longe diuerſa eſt: quia lex ludorum non eſt pœnalis, ſed putat Adrianus impedire dominij translationem. Caiet. item & eodem loco. 2. 2 & in ſua ſumma, verbo, pæna: & Syluester in uerbo, hęreſis. 1. § 3. ſed latius in uerb Aſſaſſinus. & inter Iuriſconſ. Archid. ſuper eodem c. cum ſecundum leges. lib. 6. eandem probat ſententiam. Cui Anch. & Phil. Fran. & alij adhęreſcunt. Quin uero & Io. And. c. pro humani. de homi. lib. 6. & Bar. l. eius qui delatorem. ff. de iure fiſc. Et Glo. c. Fraternitas. 12. q. 2. At parum ad rem refert, quam ſit numeroſe citatio. ubi ratio non adhibetur noua.

S. Thom. Conradus. Adrian. Caieta. Syluester A chid. Ancha. Philip. Franciſ. Ioannes. Andr. Bartol. Gloſſa.

Hoc tamen unum admonere non negligam, ꝙ licet quantum ad alia puncta an uidelicet, quãdo lex dicit ipſo facto, ſtatim reus priuetur rerum uel dominio uel poſſeſſione, alia ſit plurium opinio, alia uero paucíorum, tamen ꝙ teneatur protinus ea reddere, non ſolum non eſt opinio communis Iuriſtarum, verum neque eſt cur inter eos habere debeat auctoritatem. Primum, quia ad ipſos non attinet de foro conſcientiæ cenſere. Secundo ꝙ inter antiquos unius tantũ fuit Panormitani opinatio. Nam Fel. & alij non alia ratione eam amplectuntur quam ꝙ ille dixit. Quare non opus plures citare. quia uno nominato omnes connumerati. Et tertiò, Syluest. ſolertiſſimus Docto. iuris explorator, in verbo Aſſaſſinus, ait Abbatem in hoc non teneri.

Felin. Syluest. Secunda concluſ. Probatio concluſionis.

Secũda concluſio: Sententia excommunicationis, vt pote quę ſpiritualis eſt & eccleſiaſtica, ligare ipſo iure poteſt & ſolet. Concluſio hæc ſolemni eccleſiæ vſu propatula eſt.

Excom-

Excommunicantur enim ipſo iure clericorum percuſſores, vt patet. 17. q. 4. & Aſſaſſinorum receptores: ut c. proxime citato. de homic. uolun. libro 6. Et cum primis hæretici, ut c. ad abolendam. de hæretic. ſed non opus eſt in re non dubia teſtibus uti non neceſſarijs. Trahitur que

Mat. 18. concluſio ex forma euangelica. Si eccleſiam non audierit, ſit tibi, ſicut ethnicus & publicanus. Quare qui uel a iudice vel a iure præmonitus inobediens eſt, ipſo iure ab Eccleſiæ ſuffragijs excluditur. *Trieta. Explicatur diſcrimen. Caieta.* Sunt autem (vt Caiet. loco citato) qui inter hanc atque alias ciuiles pœnas hoc tantum diſcriminis conſtituant, vt hæc liget, illæ vero non. Item quòd hæc eſt mera priuatio & paſſio, ad quam reus ipſe non debet ueluti agens concurrere: aliæ verò vt pęna corporalis, aut pecuniaria requirunt actionem, ac ſubinde executorem. Haud tamen arbitror hanc diſcriminis rationem ſatis eſſe: quoniam ſequeretur inde condemnari reum poſſe, ne de carcere aufugeret, & paratum cibum non guſtaret, quouſque fame ſtrangularetur: quia non fugere & comedere, non eſt agere. Quod ſi dicas eodem reduci, non comedere, & ſe hominem occidere, vt ait Sáct. Thom. ſequeretur ſaltem, quòd poſſet delinquens ipſo facto priuari ante ſententiam iudicis priuilegio aliquo aut iure, quod habet eligendi, vtendi, vel fruendi reliqua: quoniam non eligere, & non vti, non eſt agere: quod tamen ſi noſtra

Rō quare excōicatio liget ipſo facto, abſque præuia cauſa cognitione. vera eſt opinio, falſum eſt. Ratio ergo quare Eccleſia excommunicare poteſt ipſo facto, abſque cauſæ cognitione & iudicis ſententia eſt, quia dum priuat hominem ſuis ſuffragijs aut ſuſceptione ſacramentorum, non priuat eum bonis ſuis proprijs, quæ iure peculiari poſſidet vt tradere per actionem teneatur: ſed communibus, quorum ipſa eſt diſpenſatrix. Ac ſi dixiſſet, Qui talem admiſerit culpam, non ſit noſtrorum ſacrificiorum, ac ſacramentorum, ac conſortij particeps: Veluti, ſi paterfamilias ſuos admoneret dicens, Quicunque me odio proſequitur, nolo illum meo ueſci pane. Et ex hoc capite multa, quę contra nos facere videntur argumenta, paulopoſt diluentur. Atque hanc ob cauſſam diximus in prima concluſione legem quæ ipſo facto obligat in conſcientia, non inde habere illam virtutem, quia dicit ipſo facto, ſed aliunde.

Tertia cōcluſio. Tertia concluſio: Quando ipſo facto pęnam decernit, tunc ſententia iudicis non eſt neceſſaria, vt feratur ſuper pęnam, ſed ſuper crimen: ſatis inquam erit, vt hæreticus condemnetur de crimine: puta quòd ſciens & prudens id aſſeruerit, quod nouerat ſcripturę, aut Eccleſiæ determinationi aduerſari. Nam tunc [vt modo dicebam] iam condemnatur tanquam tranſgreſſor legis per quàm fuerat admonitus. Et ideo ex tali condemnatione ſine alia noua expreſſione pœnæ oritur ex natura rei condemnatio ad pœnam iuris.

Probatio conclu. Concluſio hæc expreſſa iacet in ultimis verbis dicti cap. Secundum leges. ſcilicet quòd confiſcationis executio fieri non debet antequam ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata, quaſi dicat, inde enim ſequitur condemnatio pœnæ taxatæ à iure, niſi criminis leuitas (vt diximus) ſupremò iudici miſericordiæ aditum pendat. Et hic mihi eſt legitimus ſenſus uerbi ipſo facto ſcilicet ipſo facto per ſententiam prodito. Nam quantum ad pœnam, quãdiu latet, non habetur pro facto: ex damnatione autem facti incurritur pœna huiuſmodi legum. Qua propter non mihi diſplicet eorum loquendi modus, qui aiunt ſententiam huiuſmodi facti eſſe tantum declaratoriam criminis: ſed tamen minimè ſubinde conceſſerim

Panor. cum Panormita. in c. cum non ab homine. de iudic. quod ubi crimen eſt notorium, non opus eſt expectare iudicis ſententiam: quoniam non alia manifeſtatio criminis ſufficit, quàm iuridica per ſententiam: vt præcipitur eodem c. & rationes a nobis factæ oſtendunt. Et per hoc etiam proditur imbecillitas argumenti, quod contra nos fit, videlicet quod ſi tãtum requiritur ſententiam tanquam criminis declararoria, quid opus eſt reo, cui compertiſſimum eſt, ſententiam expectare, vt teneatur bona ſua reddere? Hærent .n. ſemper iſti in eadem ſalebra: quibus ideo reſpondemus non requiri ſententiam ſolum propter declarationem,

ſed

ſed propter talem declarationem. ſ. condemnatoriam. Alioquin lex ipſa illam feciſſet exceptionem. Quarta concluſio. Cõdemnatio illa retro agitur vſque ad articulum, quo hæreticus omni ignorantia nudatus, hæreſim ſtudio aſſeruit: quoniam nulla alia admonitio ab hoĩe (vt dictum eſt) requiritur vt cenſeatur hæreticus. Nam quantum ad veritatem articuli ſatis erat admonitus vel per notam ſibi ſcripturam, uel per determinationem Eccleſiæ. Aſſertio eſt Ioann. And. in d. c. cum ſecundum leges, ſed nulla opus eſt auctorum citatione: nam lex eſt expreſſa Poſt diui Marci. C. ad leg. Iul. maie. contra illiuſmodi impios. Et vniuerſalis vſus & practica ſancti ſenatus Inquiſitionis ſic habet: nẽpe ſecundum normam directorij. libro. 3. tit. 9. Habetque eouſque vim talis ſententia, ut omnes contractus, nempe donationis, uenditionis, atque alij, etiam cauſſa dotis, quos hæreticus ab illo articulo fecerit, habeantur pro infectis. Et ſi apud hæreticum non inueniantur prætia, nihilominus fiſcus nullo emptoribus reſtituto pretio ſibi adiudicat dicta bona. Dixerim, ſi hæreticus vendiderit, donauerit &c. nã ſi cibum veſtitumque citra fraudem emerit, talia pretia a venditoribus non appetuntur. quia iure naturæ ſibi licebat vitam ſuam ſuſtentare. Hæc autem non ſint ſuper præſentes loci preſſius tractare. Ex hac autem quarta concluſione, ſuſtinentes alteram opinionem, ineluctabile, ut putant, informant argumentum aduerſus noſtram primam. Supponunt enim cum Ariſt. 6. Ethic. c. 2. ad præteritum non eſſe potentiam: quoniam neq; in Dei poteſtate eſt ingenita facere, quæ facta ſunt, Dilemma ergo ſuum eſt hoc. Aut hæreticus ab articulo patrati ciminis priuatus eſt bonorum ſuorum dominio, aut ſecus. Prius ſi dederis, iam ipſo facto ante iudicis ſententia priuatus eſt. Si autem uſque ad ſententiam erat verè dominus non potuit per ſententiam effici vt dominus non fuerit: quia nulla eſt ad præteritum potentia. Si autem ſententia id facere nequit, fit ut neq; potuerit contractus illos libera hæretici uoluntate celebratos, infectos reddere: utpote q ueri domini voluntate bona fide firmati sũt. Et quò vrgentius argũ

Quarta concluſ.

Io. And.
Probatio

Argum. aduerſariorum.

appareat, ſimile fieri poteſt de poſſeſſiõe. Si. n. reſponderimus, ab illo hæreticorum articulo caruiſſe dñio, retinuiſſe tñ legitimam poſſeſſionem: arguitur ſimiliter. Sententia facere nequit, vt vſq; ad illum articulum non habuerit legitimam poſſeſſionem: ergo neq; poteſt contractus reſcindere, ut emptores fraudentur ſuo pretio. Nam qui a legitimo poſſeſſore emerit, nõ eſt cur ꝑtiũ perdat. Argũ autem certè nõ eſt tanti momenti, quanti a ſuis auctorib. æſtimatur. Do. n. in primis hæreticum vere fuiſſe dñm vſq; ad condemnationem, ac ſubinde ſententiam non poſſe facere, vt non fuerit dominus: negatur tñ cum infers: Ergo non poteſt præteritos contractus reſcindere, ac pro infectis pronunciare: quoniam ab arti. commiſſi criminis impediebatͬ bona ſua alienare: Veluti poſſeſſor primogenituræ, & pupillus ante legitimam ætatem, & collegium aomonachorum conuentus, licet dñi ſint ſuorum bonorum, ſunt tñ lege ligati, ne poſſint illa alienare: ꝙ ſi fecerint, cõtractus nõ ualẽt, caſſiq; hñr. Secundo præterea nihil repugnabo ſi quis dicat ab illo articulo amiſſum eſſe dnium, dummodo hoc non negetur quin iure fuerit hæretico permiſſa poſſeſſio, ab alienatione tamen cohibita. Sed inſtas, Poſtquam dominium perditum eſt, ex cuius natura ſequitur in reo obligatio reſtituendi, qua lege fingitur conceſſa poſſeſſio? Reſpondetur, ipſa eadem, quę executionem uſq; ad prolatam ſententiã uetat, dicens: Confiſcationis autem executio non fiat &c. Neq; opus eſt aliam diſquirere: nam ſi lex voluiſſet ſic ipſo facto reos punire, vt ex tunc tenerentur tradere ſua bona, id profecto expreſſiſſet. Etenim c. Cum ſingula. de præ. libr. 6. quia retinentem duas præbendas vult Papa inhabilem eſſe vt eligatur: ait. Et tunc eo ipſo efficiatur ineligibilis. Nam inhabilitas (vt infra dicemus) ipſo facto contrahitͬ. Attamen licèt habens vnam præbendam cum cura animarum, & alteram recipiens ipſo facto priuetur priori, nihilominus priuatio non eſt facienda niſi reus audiatur, vt ibidem. cauetur c. Licet Epiſcopus. Vnde non debile a nobis ſtat argũ. Rurſus autem ſciſcitaris. Vnde colligitur impeditum eſſe hæreticum ab alienando ſi uel

Solutio argum.

Solu. 2.

Inſtantia

Reſpõſio.

Quæſt.

vel dñium habet,uel legitimam poſſeſſionem? Rñdetur ex commiſſione ipſa peccati. *Solutio.* cui lege decreta eſt pęna. Quod ſi inde inferas. Iam nos ergo concedere aliquo modo puniri reum ipſo facto ante ſententiæ prolationem,id nos ingenuè fatemur. Id.n.tñ hactenus negauimus, ꝙ ſic punitur ipſo facto ut teneatur ipſe in conſcientia executor eſſe: & idem ſimpliciter non punitur. Si tamen cum temperamento dicas, punitur quodammodo, verum ais. Et hanc arbitror eſſe mentem legis ultimæ C.ad leg.Iul.Maie. ubi habetur ꝙ Maieſtatis læſor etiam defunctus condemnetur, ſucceſſorique eius eripiantur bona: Cuius cauſſa his verbis exprimitur: Nam ex quo ſceleratiſſimum quis conſilium cæpit, exinde quodammodo ſua mente punitus eſt. Quæ autem ſit illa quædam punitio, declaratur ſecundum diuos Seuerum, & Antonium: ne alienare neque ſeruos manumittere poſſit, neque debitores ei ſoluere teneātur. Vnum hic autem adnotato opus eſt & admonitio, quòd vbi malefactorem quempiam uel infamia denotatum,uel inſinuatum iudicijs, uel ſemiplena probatione præuia iudex interrogaret, ille uerò negaret quia iam tunc fateri tenebatur, & ideo iudicium per iuſtitiam impediuit inde fieret reus pęnę cuius iuſtè condemnandus eſſet. Attamen ſi fiſcalis,dū ſolus ipſe crimen nouiſſet, quod probare non poſſet neque verò infamia notatum eſſet, bona hęretici clanculum acciperet (quod aliud eſt aduerſariæ partis argm̄.) certe contra ius faceret & ad reſtitutionem teneretur. At ne hoc inpræſentiarum deſideretur,quintam adhibeamus concluſionem eādemque generalem de ſentētia iudicis.

Quinta conclu. Quotieſcunque iudex iuſta iuridicaq; ſententia reum condemnat ad pœnā quæ non eſt mortis, corporaliſve læſionis inflictiua,tenetur reus parere, etiam ſi aliquid debet agere, ut puta vel pecuniam ſoluere, uel in exilium ſecedere,uel in carcere etiā perpetuo permanere. Secus autem, ſi corporali ſupplicio addicatur. tunc enim tñ tenet̃ pati: agere verò minimè. *Probatio prioris partis.* prior pars inde patet, quòd vnuſquiſque debet poteſtatibus obedientiam, niſi iure aliquo diuino aut naturali excuſetur: illic autē nulla eſt excuſatio. Quare non alius requirit̃ legis executor, quam iudex ipſe ſententiā pronuntians: illa nanque, ubi non eſt de corporali ſupplitio,legitima eſt executio. *Probatio alterius partis.* Poſterior autem ratione contraria comprobatur. Nam ius naturę nobis conceſſum,tuendi uitam propriam,excuſatos nos habet ne ulla nos obedientia cogere poſſit,ut in nos ipſos vltrices manus cōijciamus. *Protegitur Caietan.* Neque hic Caiet.protegere diſſimulabo, cui falſo imponitur negaſſe in ar.3.2. 2. q. 60. poſtquam quis a iudice pecuniaria mulcta condemnatus eſt, teneri eam ſoluere. Id quippe nunquam negauit,ſed quod a lege ipſo facto nemo poteſt ad hoc condemnari neque ad id prorſum ad quod requiritur eius actio. Quare nullatenus ſibi contradicit.dum q.69.ar.4. ait quòd condemnatus,ut uel in exilium abeat, uel mulctā ſoluat,ſyncere obtemperare tenetur. *Falſa cā præteriſq; concluſionis.* Neq; uero hoc prætereundum hic ſilentio arbitror,quòd cauſſa quare nullus damnari poteſt ut ſeipſum uel interimat,uel alio ſupplicio afficiat, non eſt, quia nemo eſt dominus propriæ uitæ. Ridiculum.n. eſſet, ſi hanc cauſſam iudici tunc obijceres dum tibi id iuberet. In prōptu.n.ipſe hoc haberet reſponſum: Neque ego idcirco tibi iubeo,ut te ipſe interficias, quòd tu ſis dominus uitæ tuæ, ſed quia ego ptātem eius habeo,& arbitrium. Et.n.carnifex plus habet dominij in reum,q̃ ipſe in ſeipſum: & tñ iudicis auctoritate,illum interficit. *Vera rō eiuſdē cōcluſionis.* Rō ergo vt nemo ſic poſſit obligari eſt,ꝙ non pōt illo bñficio naturali priuari,quod homo habet protegendi uitam ſuam. Idcirco.n.licet ui nemo poſſit tali caſu reſiſtere,nō tñ pōt cohiberi ne aut fugiendo aut alia uia mortem ſibi caueat. Ob idque qñ ſupplicium ex eorum eſſet numero, quæ homines religionis ac pęnitētię gratia ſumere ipſi ſolet,nulli aduerſaret̃ iuri: q̃q̃ p̃fectus in religionib.monacho,uel Ep̃s ſacerdoti p̃ciperet,ut idē ipſe ſuis manib.ſuſciperet: puta ut a ſeipſo flagellis uapularet.

Ad primum argum. Supereſt ergo ad argōrū ſeriē. q̃ tū lōga eſt,tūc ēt nobis difficilibus implexa,rñdere. Primum aūt iam ſolutum eſt. Nam etſi lex tā ad pęnam obliget,q̃ ad culpā, diuerſimodè tñ. Qm̄ cum ſit regula,eo ipſo ꝙ qs ab ipſa deflectit, peccat culpa enim nō eſt aliud q̃ deflectio a lege, q̇ ab æterna diuinaq; deriuat̃. Ad pęnam aūt obligat,illam

ſtatuendo,

ſtatuendo, & in hoc ſenſu legis uirtus dī punire. Applicare tamen pœnam, pertinet ad iudicem: Ad ſecundum rñdetur, ꝙ etſi obligatio ad pęnam ante iudicis ſniam nõ emergat, non inde fit maioris eſſe virtutis iudicem quàm legem: tum ꝙ iudex operatur tanquam miniſter legis per eius virtutem tum potiſſimum, ꝙ lex per ſe obligat ad culpam. Sed id ſolum ſequitur, ꝙ virtus punitiua legis non pertingit ad reum, niſi miniſterio eius miniſtri. Qua ratione ab Ariſt. appellatur iuſtum animatum. Qd autem de cuiuſq; uoluntate, in calce argumẽti ſubditur per quàm poteſt homo transferre ſuorum bonorum dominium, nihil ad rem. Habet. n quiſq; ſuarum rerum liberam facultatem, vt poſſit ſeipſum ſua ſponte obligare reſpublica tñ non niſi præſcriptis formis & modis, videlicet, ut dum legi rebellis extiteris, poſſis a iudice cogi.

Ad ſecũdum.

Ex legibus autem diuinis tertio argumento allatis nullum aduerſum nos extruitur validum argũ. Etenim mulier, quę fluxum patiebatur, iure naturę tenebatur abſtinere a uiro, nec illum, morbo inficeret, licet fluxus non eſſet culpa: immunditics autem legalis eius qui illam cognoſcebat, per culpam ipſam contrahebatur. Quare ſicut modo ille qui peccat, eo ipſo coinquinatur, teneturq; pœnitentiæ fructibus ſatisfacere: ſic ille qui antiquitus inquinabatur. Nam illa corporalia, figura noſtrorum erant ſpiritualium. Et per hæc patet rñſio ad leges diuinas, quib. pro diuerſis peccatis diuerſæ ſtatuebantur ſacrificiorum ac purificationum ceremonię. Deus. n. in quem offenſa committitur, repoſcere poteſt quam uoluerit ſatisfactionem: quam abſque alio iudicio tenetur peccator exoluere: Parique ratione tunc Eccleſia poteſt ieiunia, eleemoſynas, & orationes inſtituere, quibus quiſque tenetur ſua expiare piacula. Quod autem additur de leproſis, nihil ad rem nã iure naturæ tenentur mortiferi homines ab aliorum cetu ſeſe abſtrahere, ne illos contagione inficiant licet morbus culpa non ſit: neque talis abſtractio pęna. Neque permiſſio euangelica, quæ fit viro ſeparandi totum ab adultera, rem contra nos urget, nam ſeparatio illa non tantum exiſtimanda eſt, vt pœna, ſed tanquam conuentionalis licentia, quæ ex fracta coniugis fide naſcitur: eſt enim pactum inter coniuges, data utrinq; acceptaq; fide, vt vterque alterius totum immaculatum ſeruet. Et ideo dum unus ſuam fidem fregit, liber fit alter a uinculo ſoluendi ei debitum. Sicut ſi ego tibi ea lege meas operas pollicerer, ut tu mihi tuas obſtringeres, cadente te a fide tua, nõ teneor ego amplius ſtare meæ.

Ad tertium ar.

Ad cõfirmationes eiuſdem argum.

Et pari fermè modò reſpondetur ad membra omnia quarti argumenti. Primum enim de illo, qui uxori quid piam legauit ſub conditione, longe à noſtro propoſito diſtat: neque opus fuerat Caiet. in ſua Sum. verb. pęna, talem exceptionem facere: quoniam eiuſmodi conditio neutiquam eſt lex pęnalis. De fructus. n. ſi perſona erat priuata non poterat legem condere, ſed eſt conditionale pactum, Do ut facias, Ob idque ſi tu conditionem non imples, teneris mihi meum reſtituere. Similis eſt ad ſecundũ membrum reſponſio. Enimuero qui collegium ſuis bonis inſtituit, ſtatuta facere potuit, ut ſi collegarum quiſque aut foris pernoctaret, aut matrimonium duceret, aut aliud quiduis faceret, ipſo facto in conſciẽtia iura collegij perdet: quæ quidem lex vim haberet in conſcientia: quia inſtitutor potuit, ſi libuit, ſub illa conditione bona ſua largiri. Tametſi profectò nemini cõſulerem tales condere leges: ſunt. n. conſcientiarum illaqueatrices, hoc eſt. n. nimium emungendo ſanguinem elicere. Satis namque familiæ conſulitur, ſi huiuſmodi leges particulares inſtar communium conſtituantur, ut ſcilicet delinquentes uia regia comperti puniãtur. At quoniam præſumitur præfectorum negligentia, huiuſmodi rigor permittitur. Atque huic præterea affine reſponſum eſt tertij membri de legibus quibus Reges ſolent manus miniſtrorum iuſtitiæ vincire, ne munera capiant. Enimuero cum illos ſua libera uoluntate, & tanquam ſuos miniſtros eligãt, ac de ſuo ęrario ſtipendia illis decernant, ſuoque mandato illis iura ſoluantur, poſſunt tali conditione illos eligere, ut in cõſcientia obligentur pęnas ſuorum delictorum pendere. Et ideo ſi conditionem uoluerint accipere, tenentur implere. Atque eam ob cauſſam iureiurando ſtringuntur, quòd aliàs lex per ſe illos non poſſet cogere ad pœnam ante condemnationem.

Ad quartum arg. cum ſuis membris

Caietan.

Collegiorum fundatores.

Ad tertium mẽbrum.

Quamuis

Quamuis uerbum illud: In conſcientia teneantur ſoluere, fateor me approbare non poſſe: quia nullum in iure communi reperitur eius exemplum. Nam principes ſeculares non debent de conſcientia iudicare. Neque verò in illo aureo authentico, Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant: quo acerrimè inhibetur iudicum auaritia, ulla ſit de conſcientia mentio. Tametſi vbi eorum corruptio adeò eſſet inuerecunda, nõ omnino huiuſmodi rigorem legum reprobaſſem, De legibus autem pœnalibus noſtræ Vniuerſitatis, quibus penſatores & ambitores ſeu ſubornatores ipſo facto priuantur eligendi voce, ſemper arbitratus ſum non obligare in conſcientia ad pęnam illam ante condemnationem, niſi illum qui de ea re infamia laborans, dum iuridicè interrogatur, veritatem negat. Nam de hoc perinde hac parte cenſerem, ac ſi eſſet condemnatus: vt ſuprà de hęretico dictum eſt. Atq; idem cenſeo de alijs electoribus in Eccleſijs & collegijs. Et præter rõnes ſupra declaratas, eſt hic alia particularis, ꝙ alloqui vix ulla eſſet tuta electio: quod pernicioſiſſimum eſſet reipublicę. Et ideo ſi eiuſmodi leges contenderent in cõſcientia ante condemnationem ligare, tanquam periculoſæ non eſſent ferendæ. Ad quintũ rñdetur occulatè perſpiciẽdum eſſe in lege, quidnã habeat proprie rõnem pœnæ, quid vero pretij, aliusve rei. Enimuero cum lege pretium ſtatuit̃ uel frumenti, vel alius mercis, adiecta pęna, ſi quis cariùs vendat, ad reſtitutionem exceſſus ipſo facto tenet̃ in conſcientia, quo legitimum pretium exceſſit: non tñ ad pœnam antequam condẽnetur: vt ait S. Tho. loco citato, q. 62. Ad alterũ verò membrum de legibus ꝑſcriptionis, rñdetur, eiuſmodi leges non eſſe merè pęnales: licet pęna diu negligentis bona ſua, ſit, ut eorum ius perdat: ſed ꝑcipue in bonum pacis conditæ ſunt, & ut uię litib. occludantur. Hac. n. de cauſſa princeps poteſtatem habet transferendi dominia. Quocirca lapſus ipſe legalis tpis abſq; ulla ſententia poſſeſſorẽ bonę fidei dominũ rei facit. Quare nulla fit inde conſequentia, vt lex merè pęnalis uelit ut reus ſuis ſe rebus ante cauſſæ cognitionem expoliet. Ad ſextum rñdetur. differentiam illius citati capituli inter pęnam ab iure, & illam quæ eſt ab homine, liquidam eſſe. Pœna. n. iuris eſt illa, quam ius ponit, quàmq; iudex tenetur infligere niſi patentiſſima adſit rõ miſericordiæ arbitrandi ex æquo & bono. Pœna autem ab homine poſita eſt, quam iudex arbitratu ſuo, vel ſuis adhibet mandatis, uel poſt patratum delictum rei infligit. Ad ſeptimum rñdetur; hanc eſſe differentiam inter leges monitorias atq; alias, q̃ dñt, ipſo facto ꝙ qui contra priores inobediens eſt non ſolum declarãdus eſt facto deliquiſſe, uerùm & ad pęnam cõdemnandus, cum autem quis in alteras ſecundi ordinis impegerit ſatis eſt, ſi condemnetur illas fuiſſe tranſgreſſum. Tunc. n. abſq; ulla alius ſententiæ explicatione pęnæ cenſetur addictus. De excommunicatione autem iam dictum eſt cur ipſo facto oblige: Suſpẽſio verò & irregularitas, quia nõ eſt niſi contaminatio quędã & cõmaculatio, ac ſubinde indignitas (vt ſuperiori art. dicebamus) ad tractandũ ſacra, actu ipſo culpæ contrahitur. Quin vero aliqñ citra culpam, ut patet in iudice qui ſpõtanea cauſſa eſt mortis. Quare nulla indigent ſententia iudicis. Sed leges quę octauo argumento citatæ ſunt, fateor vehemẽtiorẽ aculeum adhibere: nihilominus reſpondetur, quòd neque in c. citato de homici. lib. 6. ſimpliciter habetur, quòd qui Aſſaſſinorum crimen incurrit, teneatur ante ſententiam pœnam ſoluere, præter excommunicationem, quam ipſo facto patitur: ſed ait, ꝙ poſtquam probabilibus cõſtiterit argumẽtis, nullatenus alia excommunicationis uel depoſitionis etiam ſententia requiratur. Non ergo negatur, quin ſententia requiratur ſuper crimine. Quin verò propterea præmittitur, Poſtquam, probabilibus conſtiterit argumentis, id eſt, quibus res probari in iudicio poſſit. Nam nulla priuata perſona iudicare poteſt, an ſint probabilia argumenta, niſi ſolus iudex. Quapropter ſiniſtra eſt eorum glo. qui aiunt propterea dici, probabilibus argumentis, quòd nulla alia exigitur ſententia. Immo dexterius cenſet Archidiaco. (vt ait Syluester) quòd etiam tũc requiritur declaratoria ſententia facti. Textus autem ſolum dicit quòd non requiritur ſententia ſuper pœna. Et quòd hæc ſit eius mens, egomet mihi ſic lucide perſuadeo.

Legibus pœnalib. Salmanticæ uniuerſitatis · *Ad quintum arg.* · *Ad alterum membrum eiuſdem arg.* · *Ad ſextum arg.* · *Ad ſeptimum.* · *Ad octauum.* · *Siniſtra quorundã interpretatio.* · *Archid.* · *Syluest.*

perſuadeo. Extat & Aſſaſſinorum pœna, vt quiſq; poſſit eos liberè interficere: at verò ſi cui priuatim id liceret, antequam condẽnati eſſent de crimine, occaſio daretur cuicunq; fingendi hunc aut illum eſſe Aſſaſſinum, vt quem uellet interimeret: exitioſa ergo eſſet talis licentia: ideoque certo certius eſt ante iudicis ſnĩam nemini id liberum eſſe: ergo neque expoliare ſuis bonis eos fas eſt, aut alios qui eorum miniſterio vtuntur, ante eandem ſnĩam. Reſtat igitur poſtremus ſcrupulus ex Extrauag. Ambitioſæ. Pauli 2. vbi habetur ꝙ clericus qui bona eccleſiæ alienauerit duntaxat, ipſo facto priuatus exiſtat beneficiorum eccleſiaſticorum: illaq; abſq; declaratione aliqua vacare cenſeantur. At verò ex his verbis ſolidiſſimum in primis à nobis ſtat argũ.

Poſtremus ſcrupulus.

Diſſolutio prima

Etenim exprimens ſummus Pontifex declarationem in hoc caſu non eſſe neceſſariam, palam docet, ꝙ ſi hoc uerbum nõ adiecisſet, non ſatis illi fuiſſet dicere, ipſo facto, vt teneretur reus in conſcientia relinquere ante ſnĩam ſua beneficia. Quod nos hactenus conſtituere contendimus.

Secunda.

Secundò rñdetur illo modo, quo de principe diximus, poſſe illum priuare quem eligit, ſi fecerit contra conditionem, quã cũ ipſo pepigit. Videlicet ſi acceperit munera. Enimuero cum ſummus Põtifex collator diſpenſatorque ſit beneficiorum, declarat per illam Extrauag. illa lege, & tacita conditione quemcunq; ſacerdotum ſacerdotia eccleſiæ recipere. vt dum eius bona alienauerit, eiſdẽ ſacerdotijs priuatus cenſeatur. Tametſi porro neſcio an ſuper crimine requirenda ſit etiam tunc aliqua declaratio ad pacandas conſcientias. Attñ de hoc ad uſum me refero eccleſiaſticum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnes ſubijciantur legi.

Primum argum. a parte negatiua.

IN auctoritate & uirtute legis etiamnũ perſiſtentibus ſcire præterea reſtat hoc ſeptimo loco, utrum omnes ſubijciantur legi. Et arguitur à parte negatiua ex Apoſto. 1. ad Timoth. 1. Iuſto non eſt lex poſita. quod Vrbanus Papa confirmat. 10. q 2. Canone, Duæ ſunt. ubi ait, qui à lege priuata ducitur. ſ. Spiritus ſancti, nulla ratio exigit, ut lege publica, puta humana, quæ uniuerſis poſita eſt, conſtringatur: non ergo omnes lege tenentur.

Paulus.

Vrbanus

Secundũ arg.

Secundo ad idem facit l. princeps. ff. de lega. ubi ait Vlpian. Iuriſconſ. ꝙ princeps legibus ſolutus eſt. In contrarium eſt, ꝙ Apoſt. ad Roma. 13. ait: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, nemo autem poteſtati ſubijcitur niſi eius ſit legibus ſubiectus.

Præſenti q̃õnis ſm duas legis uirtutes trib. concluſionibus fiet ſatis. Monſtratum .n. iam ſupra eſt, legem tum rãm eſſe actionum directricem, tum etiã ui pollere coerciua. Et utroq; modo cõtingit quempiam legi ſubmitti.

Prima concluſio

Sit ergo prima concluſio: Vniuerſi qui ſubditi ſunt poteſtati, legib. ſubinde ipſius, quin uerò & princeps quantum ad uim directiuam ſubijcitur. Res eſt clara: nam alteri ſubdi idem eſt ꝙ parere eius mandatis ac ſubinde legib. De principe aũt confeſtim dicemus.

Probatur concluſio.

Dixerim uniuerſi ſubditi: qm̃ nullius lege illi comprehendunt̃, qui ab eo extranei ſunt. Lex quippe Gallorum nihil ad Hiſpanos. Et præterea ſi qui ſuperioris priuilegio ab inferiori exempti ſunt, non ſubmittuntur inferioris mandato, quo ſe priuilegium extendit.

Corollarium.

Hac.n. rõne clerici ſecularium legib. ſubditi non ſunt: tunc ꝑcipuè, dum lex de reb. Eccleſiaſticis decernit, quæ principib. non ſubdunt̃: ut patet c. eccleſia. de conſtit. Aut ſi in odium clericorum poſita ſit: aut ſi nõ pari iure pertineat ad clericos: ut prohibitio utendi ſericis, non obſtat quo minus in ſacris poſſint illis indui. Et prohibitio equitandi mulas ciues, belligeri ut fiant, nihil ad ſacerdotes. Cæterum leges de rerum pretijs, & ne merces diſtrahantur à regno, atq; aliæ id genus ex æquo clericos cum ſecularib. obligant. De hoc aũt Summiſtas, conſule in uerbo, Lex, & uerbo, Clericus.

Secunda concluſio

Secunda cõcluſio: Quantum ad uim coerciuam iuſti, qui uirtutum habitib. ducuntur, legi non ſubduntur: qa nihil coactè quod ad uirtutem attinet, ſed oĩa ſua ſponte ꝑficiunt.

Probatio Ariſto.

Enimuerò ut 2. Ethi. auctor eſt Ariſt. Virtus facit ut ſtudioſus prõptè & cum delectatione operetur.

Tertia cõcluſio.

Huic autem ſubijcimus ſimilem ei tertiam: princeps quantum ad uim coerciuam non ſubditur legi. Concluſio eſt aperta: quoniam coactio eiuſdem ad ſeipſum eſſe non po-

teſt: non.n. eſt intellectu poſſibile, vt vim
quiſpiam ſibi ipſi inferat, atq; adeo ſe ſua
Probatio lege cogat, Quapropter unus idemq́; non
pęnitendus eſt ſenſus illius regij uerbi: Ti
bi ſoli peccaui. vt Deum illic ſolum agno
uerit ſuperiorem. Quaſi dixiſſet, in terris
nullum habeo, cui rõnē erratorū meorum
debeā: & iō tibi ſoli peccaui. Quamuis &
alter genuinus ēt ſit ꝙ nullum malum eſ-
Ratio diſſimilis ſecundæ, ac tertiæ cõcluſionis. ſet pct̄m, niſi q̄a contra legem Dei. Eſt er
go ſimiliū cõcluſionū rō diſſimilis Qđ.n.
iuſtus nō ſit legi ſubditus ab ipſo eodē ſu
mitur iō, qui. ſ. coactione non indiget. In-
telligitur.n. concluſio non de quibuslibet
iuſtis, ſed de illis qui ſunt iā abſolutæ vir-
tutis. Nā quandiu colluctatio, q̄ nobis cū
affectib. eſt, p̄ſtat, pariter durat pęnarū me-
tus, ac perinde nonnulla coactionis rō. Et
eſt ſcđa hæc concluſio ſic Pauli teſtimo-
nio fulcita, vt Philoſophos non latuerit.
Ariſt. Ait.n. Ariſt. 10. Ethic. c.9 ob id legib. in oī
vita oīno opus eſſe, ꝙ multitudo neceſſita
ti potius, & pœnis q̄ honeſtati paret. Et iō
legiſlatores & honeſtatis gr̄a ad uirtutem
ꝓuocare debent. Nam ij, qui ꝓbi ſunt, ob
conſuetudinum p̄cipue obtēperabunt. Ad
uerſus aūt inobedientes & hebetiores in-
genio caſtigationes pœnaſque inſtituere.
Et 5. Polit. c.9. Excellentes, inquit, uirtute
& potentia non ſunt legib. aſtringendi, qđ
tam ad ſecundā q̄ ad tertiam cõcluſionem
referri pōt: nempe vt uirtus ad moralē pro
bitatē, potentia uerò ad principatū refera-
tur: ſed ſunt, inq̄t, ipſi lex: ob idq; inter ho
Ratio tertiæ concluſionis. mines vt dij æſtimandi. Qđ aūt ſua princi
pem lex non cogat, nō inde uenit qđ ipſe
nō egeat, ſed qđ lex natura ſua nequeat At
uero hāc principes exemptionē nō inter
priuilegia ducere debēt, immo eſt illis ini
qua conditio. Subditi.n. qui non ſolū legis
luce ducunt̃, uerū ēt eius pęnis ſtimulant̃,
duob. ſubſidijs ad uirtutē vtunt̃: princeps
aūt altero deſtitutus eſt, dū nullus eſt, qui
illum cogere poſſit, aut reprehendere au-
deat: immo vix ullus qui ueritatē doceat.
Pulchra interpretatio loci ſacri. Quocirca illius Prouę. 21. Sicut diuiſiones
aquarum, ita cor Regis in manu Dñi: dex-
ter ſenſus eſt, ꝙ cum priuatorum corda ſic
in manu Dei ſint, ut per ſuos iuſtitiæ mini
Appoſita ſimilitudo. ſtros ea gubernet & cogat: cor tñ Regis in
ſolis diuinis manibus poſitum eſt. Vt ſicut
ipſe ſolus poſſet ingentem amnem & rapi
dum ſupra naturam alioſum diuertere,
quam alueus ducit: ſic ſolus ipſe Regem
qui ſuæ mancipatus eſt uoluntati, pōt uel
remorari, uel in aliam uertere mentem.
Salutiferum conſilium. Quapropter Rex, quo cum Deus liberio-
rem fecit, legumq́; coactioni longius exē
ptum, eo debet ipſe rationi uigilantius, di
uinoque nutui audiens eſſe, ac ſubinde le-
gibus, quas alijs ponit, ipſe auſcultare: ne
in illum Chriſti improperium impingat.
Qui dicunt & non faciunt: & qui aliis o-
nera grauia imponunt, ipſi neque digito
uolunt ea mouere, Matt. 23. Vnde extra de
conſtit. c. cum omnes quod quiſque iuris
in alterum ſtatuit, ipſe debet uti eo. ubi &
citatur Sapientis auctoritas: Patere legem
quam tu ipſe tuleris. Et C. de leg. & conſti.
lib. 4. aiunt Imperatores ipſi: Digna uox
eſt maieſtatis regnātis, legibus allegatum
ſe principem profiteri. At nondum tota
rei difficultas exhauſta eſt: Statuimus nan-
que hic in vniuerſam concluſionem pri-
mam, ut una & iuſtos quoque & principē
ipſum comprehendat, qui ueluti reliqui ui
directiua legum obligantur. Enimuero li-
cet princeps ſibi ſubditus non ſit, nil ta-
men uetat, quo minus ſuæ ſubdatur legi:
nā dum alios illuminat, & ſibi ipſum quo
que lumen præbet. Haud tamen hoc dubi-
Dubitatio. tatione caret ad intelligendum. Videtur
.n. ſecum pugnare, ut princeps legi ſit ſub-
Prima ratio dubitandi. ditus abſque eo quod lege cogatur. Ponit
Papa leges de ieiunijs, de audiendis ſa-
cris, de annali confeſſione, eaſdemq́; ſub
pęna excõicationis. Et Cæſar pariter, ne
Secunda. quis ſub certa pęna peieret. Arguitur ergo
ſic: Si princeps ſubditus eſt legi quantum
ad uim directiuam, fit ut dum ipſam tranſ-
greditur, peccet: ergo ipſum obligat: obli-
gatio autem uis eum coerciua. Secundò, ſi
uim coerciuam a lege excluſeris, rationē
legis ſuſtuliſti. Nam (ut ſupra definitum
eſt) ꝓpea leges a ſolo fungente reipubli-
cæ uicibus condi poſſunt, ꝙ ſine ui coerci
ua non ſunt leges: igitur ſi princeps non
ſubditur coertioni legis, nec ſubditur le-
gi. Sed poteſt ipſam ſequi, ac ſi eſſet ſenten
tia alicuius ſapientis, puta aut Platonis aut
Senecæ, quæ non obligant ad culpam: &
ſicut ſua lex obligaret extraneos qui ſuæ
Tertia ratio. non ſunt iuriſdictionis, & nos poſſumus
Gallorum ſcita auſcultare. Tertio quæri
tur,

tur, à quo princeps obligatur cum legem condit? Non.n. à Deo: quia lex illa nõ eſt diuina: neq; à ſeipſo: quia lex ipſa non eſt votum, quo hoĩs obligare ſe ſolent. *Diluitur proxima dubitatio* Et quo argumento roboreſcat, demus illum nolle ſua lege illigari. Hęc aũt concluſionem licet oppugnent, non tñ expugnant. Conſiderandum.n. primũ eſt, q̃ Princeps nõ eſt extra rempublicam, ſed membrum eius, puta caput. Secundò id ex ſuperiorib. recolendum eſt, q̃ lex humana obligat in conſciẽtia, eo q̃ ab æterna p̃ naturalem deriuatur. *Primum documentum.* Ex his poteſt ſtatim deduci vis obligatoria. Ex illo.ſ. naturali principio: Ius quod tibi non uis, alteri ne ſtatuas. *Secundũ* Cõtrarium.n. reprehendit Chriſtus, dicens: Quod imponunt alteris onera, quæ ipſi non tangunt. *Probatur rurſus prima cõclu. principalis.* Eo ergo q̃ princeps ſtatuit legem, iure naturæ illi ſubmittit. Sed forte clarius id ſic deducitur. *Quæſt. ſolutio.* Legiſlator (ut dictum eſt) legẽ cõdẽs, opus tale conſtituit in certa uirtutis ſpecie: ut ferens Papa legem ieiunij, cõſtituit illud uirtutẽ obligatoriã abſtinentiæ. Et præcipiens, ſeruare aliquod feſtum, illud collocat in uirtute religionis. Cõſtituto aũt uirtutis opere, tota reſpublica, atque adeo ipſum caput tenetur ſm illam agere. Quod ſi ſciſciteris, cur non ſubinde & pœna cogat Principem: perſpice latum diſcrimen. Lex.n. eo q̃ regula eſt facit ui deflexus ab ipſa ſit culpa abſq; alia executione uel legis applicatione: pęna aũt adhibetur legi obſeruationis cauſſa, quæ idcirco executione & applicatione indiget: executor autem eſt Princeps ipſe, cui repugnat ut ſeipſum cogat: licet poſſit pęnam, ſi uoluerit, ſoluere. Quando autem ſtatuimus, Principem legibus ſubdi ſuis: intelligimus de legibus, quæ ex ęquo ad ipſum perinde atque ad ſubditos ſpectant. Præcipit Rex neminem gladio ſuccincto incedere, aut ſericis indutum: non eſt par ratio cur ipſe eiſdem abſtineat. Indicit autem Papa ieiunium aut feſti ſolennitatem: eadem eſt æquitas in ipſo: niſi iuſta de cauſſa ſecum, ueluti cum alijs diſpenſauerit. *Lutheri error.* At uero vt ad ſecundam reuertamur cõcluſionem abſit, ut quis inde Lutheranum inhibat ſenſum. Fuit enim ille hæreſiarcha eo vſque veſaniç collapſus in ſuo libro de Libert. Chriſtiana, ut iuſtum hoĩem cum primum Deo fidem prębet, cui ſoli ipſe iuſtificationem tribuit, docere cõtẽderet ab oĩ eſſe lege liberũ: quia per fidem, inquit totam impleuit legem. Itaq; nullo amplius alligatur legis vinculo: ſed oĩa deinceps ex amore perfecit. *Auctor libro de Natura & gratia* Hanc aũt erroris abſurditatem lib.3. de Natur. & gra. cap.j. ſuis depictam coloribus abunde expugnauimus. Nemo.n. in hac vita ẽt ſi ſit vt Apoſtoli cõfirmatus liber eſt à lege. Quin verò ſi p̃ impoſſibile ipſi Apoſtoli contra legem feciſſent, peccaſſent: licet confirmati eſſent ut non facerent. *Prima rõ in Lutherum.* Nam & iuſtis illis dictũ eſt; ſi uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Immo vt ait ipſe veritatis Magiſter, ſeruus q̃ cognouit uoluntatem dñi ſui & non fecit, uapulabitur multis. Præterea ſic hoĩem à lege eximere, eſt ipſum impeccabilem facere: quæ abſurdiſſima eſt hæreſis Paulus.n. q̃ alibi putabat nullam eſſe p̃tatem, quæ illũ poſſet à charitate Dei ſeparare, alibi nihilominus fatebatur ſe corpus caſtigare ſuũ & in ſeruitutem redigere, ne cum alijs prędicabat, ipſe reprobus efficeretur. *Secunda.* Et ne magnitudo reuelationum eum in ſuperbiam extolleret, angelum Satane, qui eum colaphizabat, ſuſtinebat. Non.n. ſic Paulus intelligit iuſto nõ eſſe legem poſitam: quin ſi illam tranſgrederetur, eandem iuſtitiam amitteret, ſed ingenium gratiæ fauoriſq; Dei duntaxat explicuit: nempe quod ubi charitas foras mittit timorem, hominem quem poſſidet, obſequentiſſimum legi facit. *Mens Pauli.* Atque hic eſt ſenſus verborum Pontificis in dicta diſt.19.q.2. Appellat.n. legem priuatam ſingularem ductum Spiritus ſancti, contra quem nemo tenetur obedire legibus communibus. Ille tamen eſt etiam Spiritus ſancti ductus, ut ſubditorum quiſque ſuis præfectis obtemperet, neque omni ſpiritui credat contra prælatorum obedientiam intus obloquenti: ne ſit forte Angelus Satanæ, quem lucis eſſe putat.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſubdito liceat præter verba legis agere.

POſtremus articulus uirtutis legis eſt, vtrum omnis ἐπιείκεια ſit ſubditis interdicta, an uero liceat ſubdito contra uer

Primum argumentum Auguſtini. ba legis agere? Et arguitur ꝙ nemini ſubditorum id liceat. Ait.n. Aug. lib. de vera relig. In tpalib. legibus q̄uis hoïes iudicent de eis cum eas inſtituunt, tñ qñ ſunt inſtitutæ & firmatæ, non licebit de ipſis iudicare, ſed ſm ipſas: qui aũt legis verba ꝑtermittit arbitratus intentionem legiſlatoris ſeruare, is de lege iudicare vr: ergo ſubditis id non licet. *Secundũ* Secundò: Ei prorſus competit legum eſſe interpretem, qui eſt earum conditor: ſolus autem Princeps poteſt leges condere: nemini ergo aliorũ liberum eſt illas interpretari, ſed ſm eas agere. *Tertium* Tertiò: Qui leges condiderunt, ſapientiæ lumine illuſtrati cenſendi ſunt: Quę ait Prouer. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. ergo de intentione legiſlatoris non aliter iudicare licet, q̄ per legis verba. *Hilarius.* In contrarium autem eſt Hilarius. 3. de Trini. intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus. Ex quibus verbis colligit̃ prudentius eſſe ad cauſſam attendere, quæ legiſlatores induxit, quàm ad legis verba.

Quæſtio pręſens materiam ἐπιεικείας in diſputatione producit: an videlicet aliquo caſu ſubditis ea ſit licita? Nam ꝙ principi competat, ambigit nemo, iuxta doctrinam *Ariſto.* Ariſt. 5. Ethic. cap. 10. Ad quam idcirco q̃onem tribus concluſionibus rñdendum eſt. *Prima concluſio generalis* Prima eſt generalis: Lex quæ à communi bono deficit, nullam habet obligandi vim. Hæc iam ſupra ex eo demonſtrata eſt, quod lex omnis debet eſſe pro cõi ſalute ciuium *Probatio* inſtituta. Vñ ff. de legib. l. Nulla iuris actio aut benignitas patitur, vt quæ ſalubriter ꝓ hominũ utilitate introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeueritatem. *Secunda cõcluſio.* Secũda concluſio: Quamuis lex in cõi lata caſibus plurimum contingentib. vtilis ſit: nihilominus quo caſu noſcitur aduerſari cõi ſaluti, nõ eſt obſeruãda. *S. Tho.* Exemplum D. Tho. eſt: In ciuitatis obſidione ſalutiferum eſt lege caueri ne portæ aperiantur: nihilo ſecius ſi tunc ciues, quorum uita ſaluti reipublicæ conducit, hoſtes fugientes in urbem ſe volunt recipere, contra legis uerba aperiendæ ſunt illis valuæ: quoniam illa eſt legis mens, quippe quam ſi adeſſet legiſlator, haberet. Concluſio hæc protinus ad primam conſequitur. *Deducitur cõcluſio ex priori.* Enimuerò lex (vt ſupra dictum eſt) ideo ponitur in communi, quòd caſibus particularibus proſpicere ſatis nequit: vt habetur l. Neque leges. & l. Non poſſunt ff de legibus. fit ergo inde conſequens, vt quoties caſus occurrerit, quem ſi legiſlator proſpexiſſet, exceptum iudicaret, non ſit obſeruanda. *Tertia cõcluſio.* Tertia concluſio his duabus aſſertionibus nihil obſtantibus huiuſmodi legis ἐπιεικεία more & ordine ad ſolum principem ſpectat, niſi illis duntaxat caſibus, quibus adeò inſtat ſubitum periculum, ut ſi ad principem vel ad eius uicem gerentem recurrendum eſſet, damnum interim timeretur. Tunc enim licitum eſt ſubdito contra verba legis agere. Illa quippe neceſſitas eſt, quæ legem non habet. *Dubitatio circa ſecundam concluſionem.* Atqui in concluſione prima nihil dubitationis latet, in ſecunda verò nonnihil. Videtur.n. ſanctus Thomas nimium illam ſtringere, *S. Tho.* dum ait, illo præciſo caſu, qua legis obſeruatio in exitium vergeret communis ſalutis non eſſe ſeruandam, cum tamen neque in priuatam interniciem ſit ſeruanda. Etenim ille cui palam eſſet, obſeruationem legis eſſe ſibi lethalem, conſtaretque ex natura legis non eſſe eius mentem in tantum periculum adigere ſubditos, neutiquam tenetur legem cuſtodire. Vt ſi mihi conſtaret, hoſtes mihi in uia inſidias paraſſe, non teneor die feſto ire ad ſacrum. *Solutio.* Reſpondetur neque hoc negare Sanctum Thomam, ſed loqui in reipublicæ periculo. Obſeſſa enim ciuitas non tenetur vnicuilibet ciui fugienti portas pandere cum ſuo periculo: & ideo neque ianitori aperire fas eſt. Imò licet eſſent perſonæ quam plurimum tuendę vrbi utiles, ſi certum eſſet quòd hoſtium turma ſimul cum illis intrò irruerent, quæ ciuitatem caperet, non tenentur. Secus ubi non eſſe tantum periculum: nam tunc imminenti periculo clauiger ipſe poſſet aperire. *Obiectio in tertiam concluſionem.* Tertia verò concluſio non eſt vſqueadeo clara. Dum enim aſſerit ſubito imminente periculo licere ſubdito agere contra legem inconſulto magiſtratu, alioqui verò ad ipſum recurrendum: aut intelligit quando ſubditus de legis mente ambiguus eſt: aut quando proculdubio certiſſimus eſt: non quando hæret in dubio: nam tunc (vt ait

in

in ſolutione ſecundi) debet abſq; vlla in- *Solutio.* terpretatione verba legis ſeruare. Quando vero omnino eſt certus, & ſi nullum ſit in mora periculum, non tenetur Prælatum cõſulere. Cui.n.in die ieiunij nullus alius ſuppetit cibus, quam carnium, abſq; ulla ſuperioris conſultatione poteſt, ne fame pereat, illas comedere: etiam ſi citra periculum poſſet ipſum adire ad rei huius intel- *Caieta.* lectum, etſi Caietanus quatuor hic mem- *Partitio trimembris.* bra dignoſcat, perſpicacior tñ hæc fuerit trimembris diuiſio. Aut.n.ſubdito (de hoc .n. loquimur) palam liquet occurrenti ca- *Primum mẽbrum.* ſu non eſſe legis mentem ut ſeruet, & tunc nulla opus eſt ſubdiuiſione: ſed ſiue ſubi- *Secundũ* tum ſit periculum, ſiue tempus ſuppetat adeundi præfecti abſq; illius prorſus conſilio, licet facere contra legem: vt caſib. proximis à nobis explicitis patet. Aut ꝑ aliud extremum eiuſmodi ſubditus in dubio hæret vtrinque æquali. Itaque neutrius partis aſſenſum habet, liceatne facere contra legem necne. Ex tunc ſi uacat ad ſuperiorem recurrere, recurrendum eſt: ſi uero repentinum periculum id non permittit, ad lite- *Tertium mẽbrum.* ram ſeruanda eſt lex: Atq; hic eſt caſus S. Thomæ in ſolutione ſecundi: quoniã ſubdito in tali caſu legem interpretari non licet. Si verò medio modo ſe habeat, ita ut neque certus omnino ſit, neq; prorſus ambiguus, ſed in illam partem propendeat, ꝙ poteſt facere contra legem, itaq; illius partis opinionem habet cum formidine alterius, tunc ſi mora datur qua poſſit magiſtratum conſulere, id facere tenetur, ſin vero per ſubitaneum periculum id nõ licet, *Quæſtio incidens.* tutò facere poteſt contra legem. Atque hic eſt caſus tertiæ concluſionis. Quod ſi ſciſciteris utrum illa ſit ſufficiens ratio ἐπιεικείας vt ſubditus faciat contra legem ꝙ ratio legis in particulari perſona & caſu *Reſpõſio.* deficiat? Reſpondetur ꝙ ſi tantum deficit in particulari, non ſufficit, ſi autem in toto genere cauſſa ceſſauerit; tum & lex quoq; ceſſare debet. Verum tamẽ antequam princeps uel conſuetudo illam abroget, uim ſuam non admittit. Lege (ut exemplum proferamus) cautum eſt, ne quis arma noctu deferat: quantumuis ergo pacificus ſis neque vllum à te timeatur digladiationis periculum, non potes contra legem facere. Attamen quoniam de ἐπιεικείᾳ alibi Doctor ſanctus diſputat, nempe 2.2. quæſtio. 102. extra chorum hic ſaltaremus, ſi longior nos diſputatio remoraretur. Hæc *S. Tho.* autem ſunt hic adnotatu propria. Primum, *Primum aduertendum.* etſi liceat nonnunquam propter ἐπιείκειαν contra uerba legis ſm eius mentem agere, tñ uice uerſa extra tales caſus ſeruare in cortice uerba, corrupta legis mentem, præuaricatio legis eſt. Sic.n. habet lex contra. ff.de legib. In fraudem legis facit, qui ſaluis uerbis legis ſñiam eius circunuenit. Et *Exẽplum* l.ſequenti: Fraus lege fit, vbi fit quod fieri noluit, fieri autem nõ vetuit. Prohibet lex, ne adulter filium ſpurium hæredem inſtituat: concedere ergo alteri hæreditatẽ qui det filio, eſt verba legis, non autem mentem ſeruare. Prohibet & altera lex, ne ſacerdos ſacerdotium in fauorem filij renũtiet, alter autem confert alterius filio, vt ille ſuo uices repẽdat, iniquitas eſt ἐπιεικείᾳ è regione aduerſa.

Et per hæc argumentorum patent ſolu- *Ad primũ arg.* tiones. Ad primum enim rñdetur, ꝙ qui in illo poſtremo neceſſitatis caſu agit contra uerba legis, non iudicat de lege ipſa, ſed ſingulari caſu, in quo cernit non eſſe ſeruandam. Et pari modo rñdetur ad ſecũ- *Ad ſecũdum arg.* dum. Hic.n.idem ſubditus non interpretatur legem ſimpliciter, ſed in caſu quo manifeſtum eſt legiſlatorem aliud intẽdiſſe: ſecus ſi anceps hæſitet, vt dictum eſt in ſecundo caſu. Ad tertium autem reſponde- *Ad tertium arg.* tur quod quantacunq; legiſlatores ſapientia uigeant, nulla tamen ſufficit, ut caſus omnes occurrentes proſpiciant.

QVAESTIO VII.

DE MVTATIONE ET VARIETATE LEGIS HVMANAE.

S.Thom.1.2. quæſt.97.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat quoquo pacto mutari.

POSTREMA demum quæſtio legis humanæ eſt ut explicetur ꝗ dẽat eſſe firma, & fixa. Et iõ primò ꝗritur, an dẽat ali- *Prima rõ ad partẽ negatiuã* quo pacto mutari? Apparet.n. id minime licere: lex.n. humana (vt ſupra diximus) à natu-

Secunda ratio. naturali deriuatur: hęc autem immutabilis eſt: ergo & illa. Id etiã ſecundò colligitur ex natura regulæ, qualis eſt lex quæ ſm *Ariſto.* Ariſt. 5. Ethic. ca. 5. ſolida eſſe debet & perſiſtẽs: *Tertia ratio.* lex autem rcta eſt, ergo immobilis. Itẽ tertiò, *Confirmatio.* Lex iuſta & recta eſſe debet: quod autẽ iuſtum ſemel eſt, ſemper tale exiſtit. Accedit & teſtimoniũ *Nicolaus Papa.* Nicolai Papę, diſtinctio. 12. Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, vt traditiones quas antiquitus à patrib. ſuſcepimus infringi patiamur. *Primum arg. negatiuum.* In contrarium verò ſunt argumenta nihilo pauciora. Ratio .n. expoſcere videtur, vt quoties melius quidpiam occurrit, toties lex humana mutetur. Leges quippe humanæ, veluti & cęterę artes humana ratione excogitatæ ſunt & inuentæ: reliquæ verò artes occurrente eo, quod melius eſt, ſubmutantur: ergo idem eſt in legib. obſeruandũ.

Arg. 2. Secundo, de præteritis ſumenda eſt ratio & cautio futurorum: contingit autem leges antiquas rudiores eſſe minusq; politas, quam ſuccedentib. morib. conueniant: ergo niſi quotieſcunq; meliores inuentiones occurrerent, legibus priſtinis antiquatis aliæ innouarentur, incommodum eſſet. *Arg. 3.* Tertiò, leges humanæ, quia circa lubricum ſingularium fluxum verſantẽ, nequeũt niſi temporis experientia exactè inſtitui. Experientia .n. (vt 2. Ethi auctor eſt Ariſt.) tempore indiget: ergo quoties temporis curriculum melius quid attulerit, expediens eſt leges ſubmutari. Accedit demum *Auguſt.* & Augu. 1. de libero arbit. vbi ait, Lex temporalis quamuis iuſta ſit, commutari tamen per tempora iuſtè poteſt.

Poſtremum ar. Argumẽta pñtis qõnis ſem in duo diuerſa extrema diſtrahunt. Nam illa prioris ordinis contendunt humanam legem prorſus eſſe immutabilem. Reliqua uerò per alterum extremum, quod vbiuis melius aliud occurrerit, ſint mutandæ: & ideo duabus *Prima conclu.* concluſionibus rñdendum eſt, quibus ambo extrema moderemur. Prior eſt, Licitum *Suadetur concluſio duplici uia.* quandoque eſt, decens & ſanctum legem humanam mutari. Veritas concluſionis huius ex duabus naſcitur radicib. videlicet, tam ex natura rationis humanæ, qua leges cõduntur, quam ex natura noſtrarum actionum de quibus ſtatuuntur. Et .n. cum natura noſtra rationalis ſit, hoc eſt diſcurſiua & ſucceſſu quodam ueritatis indagatrix: non põt, ceu intellectualis angelus, qui natura ſua oia ſimul nouit, ſubito intima veritatis penetrare. *Prima ratio.* Vnde quemadmodum in ſcientiarum ſpeculatione decurſu quodam tẽpis Philoſophi ex imperfecto ad perfectam ſcientias promouerunt: vt 1. Phyſic. Primoque de Anima, aliisq; lib. is Ariſt. teſtimonium *Ariſt.* extat: ſic in morum compoſitione rõ practica negotiatur. Quapropter ſicut Thales ille Mileſius aliiq. illius ætatis ſex ſapientes ſcientias illucaſq; rudes & incomptas contemplatione polire cœperũt, quas poſt Plato & Ariſt. expoliuere: ſic & Lycurgus, & Solon, & apud Romanos Numa Põpil. ſuas reſpublicas antea barbaras & agreſtas politioribus legibus inſtituerunt: quæ deinceps temporum incremẽtis exactius ſunt accuratiusq; & emunctius cultæ. *Secunda ratio.* Accedit rõ ſecunda ex noſtrarum actionum cõditione: quæ & regionum diuerſitati & tẽporum ſic ſubiecta eſt, vt nunquam in eodẽ ſtatu pmaneat. Exemplum eſt Auguſt. li. 1. *Auguſt.* de libero arbit. vbi ait, qđ ſi populus bñ ſit moderatus & grauis. cõisq; utilitatis diligentiſſimus cuſtos, rectè lex fert, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus: per quos reſpublica adminiſtret: porrò ſi paulatim ille populus deprauatus hẽat venale ſuffragium, & regimen flagitioſis ſceleratiſq; committãt, rectè adimit populo talis ptãs dandi honores: & ad paucorum bonorum redit arbitrium.

Secunda conclu. S. Tho. Scđa concluſio quam D. Thom. ſanctiſſime conſtituit, quæq; legislatorib. pſpectiſſima eſſe dẽt, eſt: Non ob quamcunq; cauſſam melius quidpiam afferentẽ mutanda eſt lex ſed tunc penitus qn vſq; adeo excedit, ut damna detrimẽta quæ cõpenſet, quę legis mutatio ſuapte natura affert. *Ratio cõcluſionis.* Ratio concluſionis eſt hęc: Cum leges humanę pro cõi utilitate & ſalute (vt dictum eſt) ſunt inſtitutæ, eadem prorſus ratione mutandæ ſunt, nempe quando mutatio in augmẽtum eſt communis boni. Mutatio autem ſuopte ingenio per ſeipſam detrimentum affert: quia cum conſuetudo ſeruandæ legis fuerit quodam pacto in naturam verſa (nam conſuetudo, altera natura eſt) mutatio ipſa legis quædam eſt mutatio naturæ. Quo fit ut quæ cõtra conſuetudinem fiunt etiã dũ leuia ſunt, grauia exiſtimentur. Atque eandem ob cauſſam ueneranda legis canicies amore retinet hu-

manos

manos animos, quia ideo extincta nouitas alterius neſcio quid inuidię ſecũ trahit. Dum igitur de legis mutatione agit, hæc debent in ſtatera pendi: ne .ſ. mutetur niſi tanta ab ea parte propendeat cauſſa, quæ hęc valeat mala compenſare. Quod quidẽ tunc prorſus continget, quando vel maxima euidẽtiſſimaque vtilitas ex noua lege prouenerit: aut ingens neceſſitas conſuetam legem ob manifeſtam eius iniquitatẽ antiquare compulerit: vt. ff. de conſtitut. princ. l. 2. ait Vlpianus. In rebus nouis conſtituendis euidens eſſe vtilitas debet, vt accedatur ab eo iure quod diu æquũ viſum eſt. Hæc ergo regula tum in ſeculari republica, tum maxime in eccleſiaſtica, ac potiſſimum in his quæ ad ſacra pertinent, obſeruantiſſima eſſe debet: ne.ſ. ratio perſoluendi officium, qua clerus aſſuetus eſt, pro quacunque rõne demutetur, etiam ſi egregia uideatur. Et multo minus ſacrorum rõ quæ ad cultum diuinum attinent: quibus videlicet populus oculos habet immerſos & affectos animos. Haud .n. id abſque detrimento & ſcãdalo fieri poſſet. Nihil aduerſus nouitatem Breuiarij obmurmurandum eſt, poſtquam ſanctiſſimus Papa id pmittit: tñ finis ille ob quem mutatio facta eſt, videlicet ut ſtatas ſoluentes horas memoriter, Pſalteriũ diſcant, non eſt ille quẽ ſancti patres horis dicẽdis canonicis præfixere. Cantus.n. Eccleſiaſtici non ſtudij gratia, ſed tantùm diuinæ laudis inſtituti ſunt, vt melodia militantis Eccleſię inſtar triumphantis inſtitueretur. Vbi non ceſſanit clamari quotidie, Sanctus, Sanctus, &c. Atque huic ſcopo admetiebantur patres antiphonas, reſponſoriaq; & pſalmodiã. Imò (ut eſt in priſcorũ hiſtorijs) angelos tãs etiam de cœlo adtuliſſe fertur. Præterquam quòd ſacerdotibus permittere, vt aliter officium domi pendant, quàm in eccleſia, eſt illis manifeſtam porrigere occaſionem, ne in Eccleſia cum alijs concinnant, ſed velut muti ſtipendia ſua faciant. Adde quòd periculum inde imminet, vt eandem horarum ratio in Eccleſiam publicitus inducatur: quòd grauiter populi aures offenderet. Hæc mihi impreſentiarum in mentem venere: quia pro mei captũ ingenioli ardenter deſidero, vt vnica eſſet ratio Breuiarij in toto Chriſtianiſmo. Nam varietas Eccleſiæ, qua tanquã regina circumamicta à dextris ſpõſi ſedet, in varietate religionum aliarumq; cæremoniarũ Chriſtianæ familiæ ſatis ſplẽdet. Quod autẽ ad horas canonicas in Lingua Latina tanta diuerſitas obtinuerit, nullũ forſan, ſi fas eſt dicere decus eſt. Cæterum nõ ab re huc dubitatio occurrit, vtrum legiſlator pro ſuo libito abſq; vlla intercedente cauſſa, leges valeat cõmutare? Et apparet a parte negatiua argũ, ꝙ non aliter licet leges mutare, q̃ condere: ſi autem nõ pro communi vtilitate conderentur, non eſſent leges: ergo neque ſi alia rõne mutẽtur, ualida erit mutatio. In reſponſione autem multa ſunt membra. Primũ, ſi legiſlator, penes quem ſumma eſt poteſtas, legẽ ſine cauſa tolleret, factum teneret: hoc eſt nullam haberet deinde vim legis niſi quatenus uim retineret iuris, ſeu naturalis, ſeu diuini, tametſi dũ lex reipublicæ conduceret graue crimen committeret: videlicet, ſi Papa tolleret annuã cõfeſſionem, maneret ius tantum diuinum cõfeſſionis: & ſi Cæſar abrogaret legẽ ſuſpendendi, fures maneret duntaxat naturale ius, vt punirentur ſaltem. Res eſt clara: quia lex niſi vim habeat coerciuam, non eſt lex: hanc aũt vim habet à Principe vel à republica. Quapropter ſicuti etiam dum reſpublica legibus indigeret, tamen niſi eas poneret, nulla eſſet: ita ſi quã tolleret, non eſſet amplius lex. Secundum membrum eſt: Lex quam nouam conderet, vel in quam alteram mutaret, ſi non eſſet pro communi bono, vel eſſet intollerabilis, nõ haberet vim legis. Enimuerò licet quam ipſe abrogaret, re vera eſſet abrogata: non tamen tantum poteſt in legumlatione, vt quam ipſe tulerit, ſtatim ſit firma & valida: niſi (vt dictum eſt) iuſta fuerit. Hæc autem de omni poteſtate tam ſeculari quam eccleſiaſtica dicta ſunt, quibus tamen de eccleſiaſtica tertium peculiare adhibemus membrum. Nempe quod neque Papa neque Concilium in his legum poſitione & mutatione, quæ familiæ Chriſtianæ neceſſariæ ſunt, ut pote quòd Spiritu Sancto reguntur, errare non poterunt, nunquam ſcilicet permittetur diuinitus Papa aut cunctas leges ieiuniorum tollere aut legem confeſſionis in decennium pro-

Regula proxima tum in ſeculari, tũ in Eccleſiaſtica republica obſeruanda eſt.

Cãtus Eccleſiaſtici nõ ſtudij gratia, ſed tantũ diuinæ laudis inſtituti ſunt.

Auctoris cẽſura de Breuiarij

Dubitatio.

Arg. partis nega.

Prima aſſertio, qua partim ſatisfit dubitationi propoſitæ.

Probatio præfatæ aſſertiõis

Secunda aſſertio.

Ratio.

Tertia aſſertio de p̃tãte Eccleſiaſtica.

prolatare: quia impendio q̃ maximè hmõi leges reipublicæ referunt. Neq; rurſus pręcipere permittetur, vt cum primum quiſq; conſcius ſibi fuerit mortalis culpæ, ad aures ſacerdotis confeſſurus aduolet: quia lex eſſet intolerabilis.

Ad primum arg. eorũ quæ priori ordine iacta ſũt. Reſpondere autem reſtat ad utranq; argumẽtorum ſeriem. Ad primum ergo prioris operis reſpondetur quod lex naturalis quæ participium quoddam æternæ legis eſt, immobilis perſeuerat: quia deriuat ab illa per diuinam rationem, illam inſtituentem quæ quidem diuina ratio etiam eſt immobilis. Lex autem humana deriuatur à naturali, per rationem humanam trahentem genus ad ſpeciem: Et quia ratio humana nõ omnia futura ſatis proſpicit, ex hac parte fit lex ipſa mutabilis. Accedit prætera, ꝙ lex naturalis continet principia uniuerſalia, quæ abſtrahunt a ſingularibus: leges autem humanæ fundamentis nituntur particularibus, quæ in actionibus contingentibus & caducis ſita ſunt. Et per hoc *Ad ſecũdum.* reſpondetur ad ſcm̃, ꝙ menſura debet eſſe immutabilis quatenus fert natura materię: mẽſura autem mutabilium rerum ſolidiorem non ſuffert perpetuitatem. *Ad tertium.* Ad tertium eodem ferè modo rñdetur, quod rectitudo in quantitatib. corporeis non dr̃ reſpectiuè in ordine ad aliam, ſed eſt in ſe abſolutè recta: quia eius extrema non exeũt a medio, rectitudo autem humanę legis non eſt abſoluta, ſed ſumitur in ordine ad commune bonum, cui non ſemper res eandem habent proportionem. *Ad poſtremum arg.* Quocirca illis mutatis mutatur rectitudo & iuſtitia legis. Auctoritas autem iuris 12. diſt. ſolum admonet in fauorem ſecundæ concluſionis, ridiculum eſſe citra cauſſam vrgentiſſimam patrum ſanctiones infringere: ſecus dum cauſſa adeſt legitima. Nihilominus & reliqua in contrarium argumenta temperanda ſunt & eneruanda, quatenus cum ſecunda concluſione pugnant. *Ad arg. poſterioris ordinis. S. Tho.* Ad primum ideo cõſideratiſſimè reſpõdet S. Tho. aliud eſſe artium ingenium, aliud uerò legum. Artes n. ex ſola ratione uigorem habent & efficaciam, & ideo quotieſcunq; melius quidpiã intellectui occurrerit, mutari debent: nam nullum eſt periculũ, quin mutentur in melius, eò quod totum negotium in intellectu contineatur. Leges autem uim maximã obtinent ex conſuetudine, ut Philoſophus 2 Politicor. ait: *Ariſt.* adeo vt diuturna conſuetudo (ut ff de legib. Vlpianus ait) pro iure ſit habenda. *Facilis ſolutio cęterorũ arg.* Ob idq; non tantum perpendendũ eſt in mutatione legis illud bonum, ꝙ noua adfert, uerum & detrimentum quod uetus cõſuetudo patitur. Reliqua uero duo cum Auguſtini ſententia id tantum comprobant, quod leges mutare liceat: non id tamen quod quacunque de cauſſa, etiam ſi aliquo pacto congruentius quidpiam ſuadeat.

ARTICVLVS II.

Vtrum conſuetudo uim legis obtinere ualeat.

Argu. 1. partis negatiue. NON eſt impertinens ſermoni de mutatione legum articulum intexere de conſuetudine, per quam & mutari ſolent. Quæritur ergo, utrum conſuetudo uim queat obtinere legis? Extitunt. n. à parte negatiua argumenta Primum, Lex humana ab æterna per naturalem deriuatur: contra illas autem nulla præualere poteſt conſuetudo: ergo neq; ulla ualet humanas mutare. *Arg. 2. D. Tho.* Secundò, egregiè arguit D. Thom. Ex multiplicatis malis nulllum cõflari poteſt bonum: imò malum, quo multiplicatiùs, eo peius: qui autem primo contra legem agere incipit, malè facit, ergo ſimilib. aceruatis actibus nihil boni cõnfici poteſt. lex autem cum regula ſit noſtrarum actionũ, egregium bonum eſt: nulla ergo conſuetudo migrare in legis naturam poteſt. *Arg. 3.* Tertiò: leges cõdere munus eſt ſolius publicę poteſtatis: conſuetudo autem priuatis ciuium actibus inualeſcit: nulla ergo conſuetudo auctoritatem legis abrogare poteſt. *Auguſt.* In contrarium autem eſt Aug. in epiſt. Ad Caſulanum: vbi ait: Mos populi Dei & inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda: & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores conſuetudinem eccleſiaſticarum coercendi ſunt.

Satisfit q̃oni unica concluſione trimembri. Probatio. Queſtioni pręſenti vnica, ſed tamen trimembri concluſione fit ſatis. Cõcluſio autem eſt, Conſuetudo trina virtute pollet: videlicet, ut & antiquam legem tum interpretetur, tum etiam immutet, ac ſubinde uim obtineat nouæ. Probatur: Ratio voluntaſq; legiſlatoris promulgata non ſolum

lum

Quid ueniat noĩe conſuetudinis.

lum interpres legis eſt, uerũ & ueteris abrogatio,& nouæ conſtitutio:eiuſmodi aũt rationis uoluntatiſq; promulgatio, nõ ſolum uerbo,verũ & facto fieri cõſueuit: nã quod quis opere foris pręſtat , intus mẽte probare cenſetur:quando autem princeps quos ſubditos cohibere põt,identidẽ longoq; temporis interuallo operari ſinit, p̃miſſu illo rationem ſuam & uoluntatem aperit:ergo ſicuti verbali promulgatione edictũ ponit, ſic & eiuſmodi permiſſione ciuium conſuetudinẽ pro lege ducit. quæ ſubinde aut uetuſtæ interpres ſit,uel certè abolitio. Ad pleniorem autem rei intellectum noſſe operæpretium erit quid nomini conſuetudinis ſupponatur. Subobſcurus.n.apparet Iſidorus lib.v.Etymol.q̃ refertur in Decretis diſt.1.vbi ait:Mos eſt longa conſuetudo de moribus tantum tracta. Videtur quippe in definitione repetitionis uitium committere , Mos de moribus. Notato ergo vocem , Mos , triſariam uſurpari. Accipitur enim primo pro ſingulari humano actu puta libero : actiones.n. brutorum,niſi per methaphorã,mores nõ dicũtur. Et ab hac acceptione dicitur philoſophia moralis, id eſt humanorũ actuũ. Secundò accipitur pro habitu ex frequentia ſimilium actuũ genito : quemadmodũ dicimus hoĩem bene aut malè morigeratum. Et iſtæ acceptiones ad rem nõ faciũt. Tertiò ergo accipitur,ut idẽ ſit quod conſuetudo:& hoc modo nihil aliud eſt q̃ frequentia longi temporis ſimilium actuum in aliqua republica, puta vel in regno, vel in urbe aut in collegio. Nihil ergo ineptè dixit Iſidorus. Dicens.n.morem eſſe conſuetudinem de moribus tractam,priori loco accepit tertio mõ : poſteriori verò primò. Conſuetudo ergo,rationi, conſona atque à principe conceſſa, uim habet legis. Quin verò eo tantum à lege differt,ꝙ lex ſcripto traditur:conſuetudo verò vſu. Sic.n.ait Iſidorus , Lex eſt conſtitutio ſcripta: mos aũt longa conſuetudo. Et ſubdit. Conſuetudo autem eſt ius quoddam moribus inſtitutum , quod pro lege accipitur , ubi deficit lex. Et l.diuturna.ff.de legib. cõſuetudo pro iure & lege , in his quæ non ex ſcripto deſcendunt , obſeruari ſolet. Atq; inferius Paulus Iuriſconſul Imò magnæ auctoritatis,inquit,hoc ius habetur, quod in tantum probatum eſt,vt nõ fuerit opus ſcripto comprehendere. Hoc ergo memoriç commendandum eſt , quod cõſuetudo de ſeipſa vim legis non habet ſed quatenus à principis conſenſu dimanat. Itaque vt Ariſt. Platonis ve aut alius Philoſophi, quin verò oĩum Iuriſconſultorum ſaluberrimæ,etiam ſententiæ , nũquam uim legis haberent niſi conſenſu principis ſtabilirentur:ſic neque conſuetudo eandem aliter obtineret virtutem. Exempli gratia: Nunquam Baldi opinio ꝙ pro triplici furto ſuſpenderetur fur,obtinere potuit uim legis,niſi princeps illam ſcripto ſanciret, uel p̃ conſuetudinem approbaret. Quapp̃ vbi lex exprimeret, nullam conſuetudinẽ contra legem valituram,decretum hoc cõſuetudinem irritat , ut per illam lex nunquam abrogetur: quia tunc conſuetudo nihil operatur: eò quod nunquam indicium eſt talis uoluntatis principis. Tametſi tam longa põt eſſe in contrarium , maximè in ſeculo aliorum principium , ut decretum ẽt illud irritans euincat. Sed eſt præterea animaduertendum,quod conſuetudo non ſolum obligat tanquam ſignum promulgationis legis nouæ:uerum aliqñ eſt ſignum ac teſtimonium ꝙ olim talis extiterit lex, licet non reperiatur ſcripta. Quam uerò longum tempus in conſuetudine ſpectandum ſit antequam uim obtineat legis,non eſt iure certum. In aliquibus (ut aiũt) duo actus ſufficiũt,in aliquibus tres,in aliquibus decem. Sed re uera nulla eſſe põt certior regula,q̃ quæ c.cum tanto. de conſue. ſtatuta eſt. ubi habetur ꝙ nunquam cõſuetudo poſitiuo iuri præiudicium generare debet,niſi fuerit rationabilis & legitimè præſcripta. Vbi in uerbo, rationabilis, animaduertendum eſt , ꝙ ad hoc ut robur nanciſcatur legis , habere dẽt conditiones bonæ legis,ſupra conſtitutas. Et ſecundò,in uerbo,præſcripta, conſiderandũ ꝙ tunc conſuetudo uim adipiſcitur legis, quãdo cõi hominum iudicio & arbitratu peccatum eſſet facere contra illam . Quapropter admonere hic non prętereo quãtum creetur periculi, dum in aliqua republica ſemel,aut bis quidpiam permittitur. Enimuerò ad id perſuadendum,quod nouum petitur , in cauſſam adducitur , quòd unus actus nihil nocere põt : poſteà uerò ſimilitu-

Marginalia: *Iſidorus.* — *Moris nomen triſariam uſurpatur* — *Prima acceptio.* — *Secunda* — *Tertia.* — *Iſidorus.* — *Quid interſit morẽ & conſuetudinem.* — *Dictum memoriæ commendandum.* — *Regula.* — *Sana admonitio.*

ſimilitudine illius alter pſuadetur, ac ſubinde conſuetudo vires nanciſcitur. Idem exiſtit periculum inter viros potentes. Vt ſi ſemel vaſalli vrbanitatis ac beneuolentię gratia dño ac pſono ſuo munuſcula obtulerint, ſtatim vrbanitas in cõſuetudinẽ rapitur, & gratia in ius debitum. *Quæſt.* Sed nunquid quæcunque inueterata cõſuetudo legem abrogat? *Ratio.* Ratio. n. id vr̃ perſuadere. Nam dum princeps diſſimulat, ſuam exiſtimatur interpretari voluntatem. *Solutio.* Reſpondetur nihilominus minimè ſic eſſe. Imò quandiu vſus contra legem, non aliunde quàm ex negligentia principis oritur, aut ex eo quod potens non eſt ad ſumendam de male factoribus vindictam, nunquam contra legem præſcribit: ſed tunc penitus qñ & potens eſt abuſum cohibere, & non ex vecordia, ſed oculata diſſimulatione illum permittit. Neq; uerò antequam longæuus mos auctoritatem nãciſcatur: nam cum lex prudentia & iudicio, cõdi debeat, iudicium aũt tp̃s requirat, fit ut conſuetudo breui tp̃e non uſq; ad uigorem legis it roboreſcat, *Gallorũ mos.* Hac. n. fortaſſe rõne inoleuit mos in Gallis veſcendi carnibus in Sabbatis inter natale Dñi & purificationẽ Virginis: & in Hiſpaniis animalium inteſtinis. Qñ aũt dicimus diſſimulationem Prelati in cauſſa eſſe ut conſuetudo lex fiat, intelligitur de illo Prælato, qui eſt legiſlator: nam etſi Prætor in urbe, uel Prælatus conuentus, aut prouinciæ diſſimulent legum tranſgreſſiones, eiuſmodi conſuetudo nunquam uires legis conſequitur: quià non eſt ſignum uoluntatis ſupremi Prælati, q eſt legiſlator. *Alia q̃.* Vtrum autem quicũque uſus in cõſuetudinem uerſus, obligatoriã legem conſtituat, ambigere quiſq; poſſet. Solet. n. vſu uenire, vt homines pietatis gratia incipiant, uel diem feſtum colere, uel ieiunium ſeruare: non quidem tanquã de præcepto, ſed ex animi pietate, & (ut aũt) ex deuotione: ut ſi modò in aliqua ꝓuincia inciperent feria quarta à carnibus abſtinere, utrum præterea poſteà pręceptũ eſſet: Reſpondetur, perpendendum eſſe quomodo talis religio fuerit ſeruata. Si enim tãtum ex deuotione libera, nunquã illud uertitur in præceptum: niſi poſtea religio crebreſcere incipiat tanquam præceptum. Suſpicio enim me ſemper tenuit, morem ſoluendi ſtatis horis officium Dominę noſtræ, in initio non habuiſſe uim præcepti, neque illam uim obtinuiſſe ante quadringentos hinc annos. *Solutio.* Alioqui in ordine noſtro non eſſet: nobis iuſſum ſurgentes in dormitorio illud ſoluere. Veruntamen poſteà adeo religio inualuit, ut uix iam ſit qui audeat negare præceptum.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentorum frontis quæſtionis reſpõdetur, longè eſſe aliã rationem legum naturalium ac diuinarũ, quàm ſit humanorum. Illæ enim à uolũtate diuina ſtatutæ ſunt, cui nulla humana uoluntas neque conſuetudo obſiſtere valet. Imò uerò quanto conſuetudo contra diuinam legem & naturalem fuerit inueteratior, tantò grauioris eſt cauſſa peccati: tantum abeſt, ut conſuetudo quidpiam vigoris detrahat illis legibus. *Ad ſecũdum arg.* Ad ſecundum autem reſpondetur, quod cum (vt ſæpe dictũ eſt) leges humanæ in aliquib caſib. deficiant, poteſt conſuetudo contra legẽ, ꝑ actus licitos inchoari: qui quidem frequẽtati actus uim obtinebunt legis: eo quòd ꝑ illos oſtẽditur legem antiquam fuiſſe inutilem. Quandiu uerò ratio legis durauerit, nequibit eam ulla conſuetudo ſuperare: quia conſuetudo tunc non erit rationabilis: ſed lex potius erit ſemper uictrix: niſi forſan conſuetudo oſtenderit legem, licet non inutilem, tamen non conformem naturæ patriæ: hoc enim etiam ſufficiet ad ipſam abolendam. *D. Tho.* At verò S. Thom. videtur curtè reſpondiſſe. Docuit. n. quemadmodum conſuetudo poſſit per actus licitos inchoari, non tamen reſpondit, quid ſi inchoetur per illicitos. *Caieta.* Caietanus reſpõdet q̃ etiam dum per illicitos incipit, poteſt tẽporis lapſu auctoritatem obtinere. *Cenſura auctoris.* Arbitror autem operæpretium diſtinguere. Nam quantum ad hunc effectum, vt lex priſtina antiquetur, conſuetudo etiam illa q̃ illicitum habuit ortum, poteſt, licet non apud eoſdem homines, tamen apud poſteros uim obtinere. Cœperunt inquam (ut exempli gratia dixerim) anteceſſores noſtri prauè agere contra aliquam legẽ, nos autẽ in noſtro ſeculo inuenimus cõſuetudine abrogatã: nõ tenemur ſcrutari de cõſuetudine illa, qualia habuerit initia, ſed liberi ſumus ab eadem lege. At verò quan-

tum

Diſtinctio. tum ad alterū efficiendum, qui eſt obligare; conſuetudo non ſortietur vim legis quam diu per actus illicitos increbuerit, ob rationem iam ſuprà dictam: quia lex debet eſſe æqua & iuſta. *Ad tertium.* Ad tertium reſpōdetur, q multitudo priuatorum hominum introducentium conſuetudinem, duplicis conditionis eſſe poteſt. Aut e.n. liberam conſtituūt rempublicam, quæ ſeipſam ſiue Principe gubernat: & tunc mos populi erit cōſtitutio legis. Si tamen ſub Rege aut alio Principe degat, tunc (ut dictum eſt) conſuetudo non per ſe eſt lex, ſed quatenus interpretatio eſt uoluntatis Principis.

ARTICVLVS III.

Vtrum rectores multitudinis in legibus diſpenſare poſſint.

POſtquam in calce ſuperioris quæſt. diffinitum eſt, non licere ſubditis niſi in repentino periculo ἐπιεικείᾳ vti: uidere nunc reſtat vtrum ſaltē gubernatores multudinis diſpenſare poſſint in lege, illis caſibus, quibus iudicauerint expedire? Et arguitur a parte negatiua: *Primum arg. partis nega.* Lex (vt ſupra ex Iſidoro monſtratum eſt) fertur pro bono communi: bonum aūt cōe non eſt pro priuato intermittendum: n quidem (ut Philoſophus 1. Ethic. auctor eſt) *Ariſto.* bonum gentis diuinius eſt quàm bonū unius hominis: ergo non licet cum aliquo diſpenſare ut contra legem faciat. Secundò, Deut. 1. *Argu. 2.* præfectis hoc ponitur documētum: Ita paruū audietis vt magnum: neque accipietis cuiuſquam pſonam: quia Dei iudicium eſt. Alicui autem id indulgere quod toti rei publicæ denegatur, acceptio eſt perſonarum: ergo id minime licet. *Argu. 3.* Tertio, in legē diuinam & naturalem nulla cadit diſpenſatio: lex autem humana debet illis eſſe conformis, ut pote quæ ab illis deriuatur: ergo neque in ipſa cadit. In contrarium *Paulus.* ait Apoſt. 1. ad Corinth. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt.

Ad quæſtio. intelligentiam notandum *S. Tho.* cum S. Thoma quòd diſpenſatio propriè importat cōmenſurationem alicuius cōis ad ſingula, hac enim rōne paterfamilias diſpenſator dicitur, quòd vnicuique pondere quodam & mēſura tum operas impertiat, tum & neceſſaria ex communi penu diſtribuat. Pari ergo modo ille in republica dicitur diſpenſator, cui incumbit ordine & ratione diſponere qualiter cōis lex ſit à ſingulis obſeruāda. Duabus ergo concluſionibus ad quæſtionē reſpondetur. *Prima conclu.* Prior eſt. Ille, cui regimen incumbit multitudinis, poteſtatē habet diſpenſandi ſup lege humana in caſibus certis & cum certis perſonis. *Subſequitur concl.* Concluſio ex illo principio ſæpe antea reſumpto colligitur. lex. n. humana qa in communi poſita eſt: comprehendere non pōt cauſas omnes ſingulares: ob idq; vſu venire poteſt, vt quæ in communi ac plurimum congruens eſt, in perſona certa & caſu deficiat: quippe quòd eius obſeruantia uel obſtaculum ſit meliori bono uel alicuius mali occaſio. Quamobrem cū ille, qui curā reipublicæ gerit, uniuſcuiuſque ſaluti debeat conſulere, efficax ratio præcipit, ut facultatem tūc faciat tali perſonæ faciendi contra legem. *Secunda conclu.* Secunda cōcluſio: Quando cauſſa non occurrerit rationi conſentanea atq; in bonum cōe relata, tunc Prælatum pro ſuo libito diſpenſare, peccatum eſt, aut infidelitatis aut imprudentiæ. Infidelitatis inquam, dū bono cōi non proſpicit, ſed ſuo aut alterius priuatæ perſonæ: imprudentiæ autem, ſi zelum quo affectus eſt boni publici, prudentia non exornat, ne antequam exploratam habeat perſpectamq; cauſſam contra legē diſpenſet. Quamobrem Chriſtus redemptor noſter, vt Lucæ 12. ſcriptū eſt difficile arbitrabatur, ut ambæ uirtutes in diſpēſatore coniungerētur. Aiebat. n. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens: quē conſtituit dominus ſuper familiam ſuam? Quò hæc autem lucidiora fiant, non nulla hic ſunt conſideranda. *Quorundā fallacia confundentium ἐπιείκειαν cum diſpenſatione.* Inſinuat ſe enim hic primum omniū fallacia, quæ nonnullos deuincit nempe idem eſſe diſpenſationem quod eſt ἐπιείκεια eo quòd diſpenſator nihil eis aliud videtur efficere, quam legem in tali caſu ex æquo & bono interpretari. At uerò ſecus res hēt, Differūt. n. ſignificato quatuor hæc reſpectu legis, *Quid irritatio.* Irritare, abrogare, ἐπιεικείᾳ interpretari, & diſpēſare. Irritare. n. eſt legē & votum impedire aut caſſare, ne robur obtineat obligandi. Vt ſi legem à ciuibus conſtitutam, Rex nō probaret neq; cōfirmaret, ſed caſſaret. *Quid abrogatio.* Quemadmodum & pater poteſt uotum

tum

Quid legis interpretatio.

tum filij irritare: ſuper quo ſi ſolidũ eſſet diſpenſare nõ poſſet. Legem verò abrogare, eſt poſtquam vim hẽt in totum tollere. quãuis. ſi vſq; ad præfinitum duntaxat tẽpus poſita erat, tunc non tam propriè dr̃ tolli quam impleri, Quo vtiq; inter alios ſenſu ait Chriſtus: Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Interpretari autem per

Quid diſpenſatio

ἐπιείκειαν eſt ipſam declarare in tali caſu locum non habere. At vero diſpenſare eſt quẽpiam ſubditorum à lege excipere: conceſſa illi licentia & facultate ſine qua legi eſſet obnozius. Patet ergo diſcrimen quod ἐπιείκεια non eſt ſubditum per licentiam eximere caſu quo teneretur ſed explicare quod in illo caſu non tenebatur: diſpenſatio autem eſt licentiam concedere. Quare ἐπιείκεια non ſolum Prælatis, verum ſubditis (vt dictum eſt) competit: diſpenſatio vero tñ Prælatis.

Obiectio.

Sed arguis cõtra: ſi Prelatus non poteſt ſine cauſſa diſpẽſare, fit, vt diſpenſatio nihil aliud ſit, q̃ declaratio cauſſæ ob quam ratio legis in tali caſu deficit. Negatur conſequentia. Nam etſi ratio legis in hac perſona deficiat, nõ ideo protinus à uinculo legis enodatur. Aliud.n. eſt quod obſeruatio humanæ legis rõni ſit contraria, vbi ἐπιείκεια locũ habet: aliud verò ꝙ ratio legis in hac perſona deficiat, vbi nihilominus neceſſaria eſt

Solutio

diſpẽſatio. Exempla ſunto: Sic carnes die vetita non comedere cauſſa mihi eſſet ut fame perirem, poſſem ἐπιείκεια vſus comedere: tñ licet ego caſtigatione carnis non indigerem, ob quã ieiunium indictũ eſt, imò abſtinẽtia & inedia aliquod mihi eſſet impedimentum ſtudij, non ideo liber à lege fio, ſed eſt cauſſa vt mecũ Prælatus diſpenſet non quidem interpretando, ꝙ tunc me lex non comprehendit, ſed etiã ſi me comprehendat, præbendo mihi gratia maioris commodi licentiã, vt non ſit mihi culpa nõ ieiunare. Item dũ vetaret lex ignobiles hoĩes & infames equos aſcẽdere ſi occurreret eorum cuipiã caſus, vt niſi ſe equo eriperet in manus hoſtium incideret, tunc ἐπιείκεια eum docet lege ſe illo caſu non obligari. At uerò etſi contingeret quempiam illius claſſis hoĩem utilem eſſe bello, non ſubinde equo liceret vti, ſed tñ ratio diſpenſationis emergeret. Et pari mõ loquendum eſt de voto. Ex quo

Corollarium.

fit ꝙ diſpenſare nõ ſolum eſt mutare vnã obligationem in aliam, ſed poteſt ẽt fieri per remiſſionem ac relaxationem ſaltem in parte. Alioqui non eſſet diſpẽſatio, ſed mera commutatio. Vouiſti difficilẽ peregrinationem Hieroſolymitanã: occurrit aũt cauſſa publica Eccleſiæ, in cuius ſubſidiũ eleemoſynis opus eſt: poteſt illud uotum Papa in aliquã pecuniam commutare ẽt minorem quam eſſent itineris expẽſæ. At uerò ſciſcitaris forte vtrũ penes ſolum Principem & Legislatorem ſitum ſit

Quæſt.

Argum.

diſpenſandi munus? Eſt.n. hoc argumẽtũ à parte affirmatiua, quod diſpẽſatio legis, eſt quędam particularis eius abrogatio: abrogare autem legem, eiuſdem eſt functio

Reſpõſio.

cuius eſt condere. Rñdetur nihilominus eiuſmodi ptãtem in leges, licet plenaria ad ſolum Legislatorem pertineat, nihilominus, ut pręfata rõ perſuadet in caſibus nonnullis penes inferiores quoq; gubernatores ſitam eſſe. Primum, poteſtate à ſuperiore delegata: quam vel iura inferioribus concedunt, uel conſuetudo interpretatur: Vt diſpenſare in uoto ſimplici, trib. exceptis. Mox facultate ordinaria, tam in ſuis proprijs legibus q̃ ẽt in ſuperioris. Poteſt, inquam, Eps in legibus Papæ diſpenſare, uel iuris conceſſione, uel conſuetudine. Præterea, in triplici rerum ordine: nẽpe ſi uel materia leuis eſt, uel frequens caſus, uel lex propriũ bonũ ſuę ciuitatis uel diœceſis reſpicit. Sententia eſt Caietani

Caieta.

D. Tho.

1. 2. q. 97 art. 4. quã ſuo ſale conditã credo eſſe ueram. Nã & hac de cauſſa D. Tho. nõ interrogauit ſtricte, an Princeps & Legiſlator, ſed latius an rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpẽſare? Rectores.n. nõ ſolum Principes ſunt, uerum & qui ad gubernaculum cuiuſq; multitudinis ſedent. Leuia aũt cenſentur illa, quæ non præcepto propriè dicto obligante ad mortale, ſed ſtatuto poſita ſunt. Qua ratione Prælati noſtri etiam Priores conuentuales diſpenſare poſſunt in eſu carnium, in induendis lineis, & in id genus cæteris. Frequentia deinde caſuum

Temperatio ſuperioris aſſertionis.

cauſſa eſt, ut poſſit Epiſcopus diſpenſare. Vt in ieiunijs: licet ſit lex ſuperioris: quoniam grauiſſimum eſſet onus, quoties quis diſpenſatione ieiunij egeret, adire Papam. Hoc autem ſic temperarem, quòd

poſſit

poſſit epiſcopus in diem aut in breue tempus cum aſſiſtente cauſſa, ſuper eiuſmodi legibus diſpenſare: tamē pro uita tota ne ſcio. Et eadem ratione, ſi alter coniugum per inceſtum cum alterius conſanguinea, inhabilis ad exigendum coniugale debitum fiat. Atq; tunc præſertim dum uel ob perſonæ pauperiem, uel alia de cauſſa nō pateret ad urbem acceſſus. Secus ſi impedimentum antecederet matrimonium qđ ſubinde contrahendum impediret in quo ſolus Papa diſpenſare pōt. Præterea ſi peculiaris lex urbis extat, ne vel uinum uel frumentum extrinſecus aducatur, vt proprij Vrbis fructus diſpendatur, poſſet credo Prætor diſpenſare: ſecus tñ Epiſcopus in matrimonijs & ordinib. ad bonum publicum pertinentibus. Cauſſas uerò quib. diſpenſator adduci ad diſpenſandum dēt, explicant ſancta Decret. 1. q. 7. per totum ſcīe pus, utilitas, perſona, qualitas. In ſumma quo cunctas complectamus, diſpenſatio fieri non debet, niſi in cōe bonum cedat, pro quo lex oīs conſtituitur. Nam quantū periculi reipublicæ inde confletur, vnde legum diſpenſatio, alijs priuatis reſpectibus & blēdis cauſſis fieri cœperit, locus in quo Eccleſia Dei iacet, apertiſſimo documentū eſt. Nam ſi legis nihil aliud emolumenti in rempublicam conferunt, q̃ quod ſint principi fructuoſæ, pernities ſunt potius & labefactatio boni publici. Fit enim inde, ut ſoli pauperes legibus coerceant: ſed qui illis indigent, ſubijciantur nulli. Abſit ergo (quod antea diximus) leges in hoc condi, ut ſint legiſlatori peculium. Sed cum primum ratio ob quam latæ ſūt, ceſſauerit, abrogandæ ſunt ne à ciuibus ſit pretio diſpēſatio redimenda. At ſi percon teris vtrū cauſſa ſit diſpenſandi ſatis idonea, quod qui uotum fecit, nequit illud ſine graui difficultate & moleſtia implere. (hæc enim eſt quæ frequentius obtendi conſueuit) reſpondetur, quòd ſi difficultas in re ipſa ſit, quia ſcilicet quis incōſulta prudentia nec re ſatis perpenſa longum ieiunium in pane, & aqua uouit, aut pedeſtrem peregrinationem, ſuis cruribus imparem, temeritas illa cauſſa eſt diſpenſandi. At verò dum difficultas non ex rei natura, ſed ex prauo habitu uouentis proficiſcitur, cum difficultas ipſa abſtinendi ab iniqua conſuetudine cauſſa fuerit nouendi, non eſt eadem in cauſſam diſpenſationis reuocanda. Si uerò poſtquam votū (ut exēpli cauſſa dicamus) ut Hieroſolymitanæ peregrinationis aut etiam religionis emiſiſti, ꝑpetuus tibi accidit morb. aut debilitas quæ tibi impedimento ſit iuris abſolutus à uoto es. At uerò de uoti diſpēſatione, peculiaris nobis inſtitutus eſt octauus liber. Poſtremū ergo dubiū reſtat, utrum ille cum quo ſine cauſſa diſpenſat, tutus in conſcientia maneat? Rñdēt Iuriſconſulti, vt ex Innocētio colligitur in ca. Cum ad monaſterium. de ſtatu mona. & ex Panorm. in cap. non eſt uoti. de uoto. q̃ ſi cum Pontifice ſummo inferior ſine cauſſa diſpenſat, diſpenſatio non tenet: quia ſub hoc limite illis conceſſa eſt diſpenſandi facultas. Si uerò Papa diſpenſet, tunc diſtinguendum eſt. Nam in his quæ de iure diuino pendent, quale eſt uotum & iuramentum, ſi abſq; cauſſa diſpenſet, diſpenſatio nō tenet. Secus in his quæ ſunt meri iuris poſitiui, quia à ſuo prorſus arbitris pendent. Et quidem prior diſtinctio forſā non tāta veritate pollet. nam in leges quę à ſua merè pendent ordinaria ptāte, non eſt cur Epiſcopus non fungatur facultate qua Papa in ſuas. Poſterior verò diſtinctio impēdio q̃ maximè probabilis eſt. Et ideo in his quæ pendēt de iure diuino, non ſolùm diſpenſans peccat, verum, & formidāda diſpenſatio eſt: ueluti cauſſa, & nullius apud Deum valoris. Quapropter dum in pluralitate beneficiorum diſpenſat, & dū infans aut puer curam permittitur gerere animarum, & laicus monachis in Abbatē præficitur, & ſolenniter profeſſus (uti Panor. infert) ad laxiorem ordinem, illum præſertim qui tm̄ habet ordinis nomē, reuocatur, verendū eſt ratum non eſſe & ualidū apud Deū. Quocirca tam qui eiuſmodi diſpenſationes alijs procurant, quā ipſi qui petunt, grauiter delinquunt. Imò ēt ſi diſpenſatio ſine cauſſa teneret, non ſolum diſpenſare, & petere & procurare, peccatum eſt graue. In his autem quæ meri ſunt poſitiui iuris, diſpēſatio ſine cā à peccato non excuſat, veruntñ diſpenſatio tenet. Tametſi Caietan. loco citato & in ſua Sūma, in uerbo, diſpenſatio, neque in his pacatas cenſet eorum conſcientias, cum quibus

Cauſſæ diſpenſationis legitimæ.

Dubitatio.

Diſſolutio.

Poſtremum dubium.

Solutio. Iuriſconſultorum Innoc. Panor.

Refelluntur præfati auctores.

Probatur poſterior diſtinctio Iuriſconſulta.

bus ſine cauſſa diſpenſatur. Et ratio eius eſt quòd licet tollatur ius poſitiuum, ſupereſt nihilhominus legis naturalis vis, quæ eſt, ne quis abſque cauſſa reipublicæ ſe oneribus ſubducat. Hoc autem nõ dum equidem mecum conſtitui quantum valeat. Enimuerò ſi exoneratio mea, oneratio eſſet aliorum, vt cum quis priuilegiũ procurat quo ſe tributis ſoluendis abſque cauſſa ſubtrahat, vnde aliorum vergit aggrauatio, peccatum eſſet mortale. In ieiunijs autem non eſt tã planum: niſi vbi exẽptus ſcandalum daret. Illo autem ceſſante, forſan culpa nõ eſſet peior q̃ venialis.

Non ſatis certa Caieta. ſententia.

Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, quòd nihil diſpẽſatio cum priuata perſona legi obſtat, etiã ſi pro bono communi ſit lata: quia talis diſpẽſatio fieri nõ debet, ut bono communi noceat, imò vt in eius augmẽtum cedat. Ad ſcdm uero rñdetur ꝙ nulla eſt acceptio perſonarum, licet non ſemper æqualia pſonis inæqualibus imperentur. Imò uero nihil iniquius æqualitate, vbi perſonæ nõ ſunt æquales. Ad tertium iam ſupra reſponſum eſt de legũ mutatione. Lex enim naturalis quantum ad præcepta communia & generalia nullam poteſt habere fallentiam: & ideo indiſpenſabilia ſunt: in cõcluſiones autem naturales ἐπιείκεια vim habet: cuius vtiq; uirtute qui in depoſito arma cuſtodit, furibundo domino non confert. Diſpenſare autem in eiſdem ſoli Deo competit, qui antiquitus diſpenſauit, ut plures vnus matrimonio ſibi coniungeret. In legib. autem diuinis poſitiuis, quæ nõ ſunt de iure naturæ, ipſe quoque diſpẽſare poteſt, uel cui ipſe ſpecialiter commiſerit. Specialiter inquã, quia Papa, licet ſit Chriſti uicarius, poteſtate ordinaria non poteſt ſuper iure diuino diſpenſare. Apoſtoli uero ſpeciali ipſius commiſſione diſpenſarunt in forma baptiſmi, ut fieret in nomine eius. Et Act. 15. tolerarũt, ut Chriſtiani abſtinerent à ſuffocato & ſanguine: cum ritus illos iure diuino Chriſtus abrogaſſet: qui ſalus eſt & redemptio noſtra benedictus in ſecula.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum arg.

Ad tertium ar.

Finis libri Primi de Iuſtitia & Iure.

FR. DOMINICI SOTO,

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Secundus De Iuſtitia & Iure.

PROOEMIVM.

ARgumentum hoc quod de legibus inſtituimus, non modo quòd non poteſt non eſſe prolixum, uerùm quòd hac ratione erit diſtinctus, in duos libros diſtribuendum duximus. Igitur cùm in Primo de lege naturali & humana, ab ęterna deriuatis, per quas homo ad finem naturalem ordinatur, ſatis diſputatum pro captu noſtro à nobis fuerit, ſequitur ut in hoc Secundo de lege diuina diſſeramus, per quàm ad ſupernam fœlicitatem promouemur. Nam quãuis materiam hanc, potiſſimum (ateria cundi li i.) *legis ueteris, Diuus Thomas peregregiè, ut pleraque ſolet omnia, locupletauerit, non tamen erit omnino ſuperuacanea, ſi Deus dederit opera noſtra.*

QVAESTIO PRIMA, DE LEGE VETERI.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 98.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm præter naturalem legem & humanam, quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus neceſſaria.

PRIMO ergo quæritur in genere, vtrum neceſſaria fuerit hominibus lex aliqua diuina ſupnaturalis? Hãc enim quęſtionem D. Tho.q.91. diſputauit. (Tho.) nos tamen in hunc locum, vbi de lege diuina initiũ dicendi facimus, repoſuimus. (rgu. 1.) Arguitur ergo à parte negatiua: Lex naturalis eſt quędam, ut dictum eſt, æternæ participatio: lex autem æterna eſt diuina: ergo, præter naturalem non opus erat alia diuina. (rtis ne iuæ.) (rgu. 2.) Secundò, Deus, ut Eccle. 15. legitur, dimiſit hominem in manu conſilij ſui (nfirma) quod eſt rationis actus: ergo non opus habuit lege, quæ ratione ſua eſſet ſuperior, ſed ſatis humanis gubernari poterat, quæ per rationem conſtituuntur: eò præſertim ꝙ humana natura, cum ſit irrationabilibus præſtantior, ſufficientior ſibi eſt q̃ brutis ſua: irrationales aũt creaturæ ꝑter naturalem ſibi inditam nõ indigent altiori lege: ergo neque hoĩes. Tertiò arguit: (*Argu. 3*) Eſto, diuina lege opus nobis fuerit, abundabat tñ vna: tum ꝙ regnum cœlorũ vnũ eſt, ac regis vnius, ſm illud Pſal. Rex omnis terræ Deus: & intẽtio legis una vult. n. per eam Deus (ut ait 1. ad Tim. 2. Apoſtolus) (*Paulus.*) omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Atque ob id maximè, ꝙ lex naturalis ab æterna deſcẽdẽs, una eſt, ac perinde diuina quo ꝓpinquior eſt ęternæ, deberet eſſe magis una.

In contrarium eſt poſtulatio illa Dauidica: Legem pone mihi Domine uiam iuſtificationum tuarum. (*Pſ. 118.*) Vbi indignitatẽ humanam deſignauit, quę cũ naturali lege ſibi nõ ſufficiat, altiorẽ exoptat. Sed & ꝙ fuerit bipartita, ait ad Heb. 7. Paul. Tráslato ſacer- (*Paulus.*)

maculata: id eſt, neq; minimas turpitudinis ſordes admittens, ſed cũctas detergẽs. Poſterior concluſio: Hanc diuinam legem in duas eſſe diuiſam, quæ non prorſus duę eſſent ſpecies, ſed veluti imperfectum ac perfectum eiuſdem ſpeciei diſtarent, conuenientiſſimum fuit ac diuina ſapiẽtia digniſſimum. Rõ aũt concluſionis, licet ſanctus Thomas eam miſſam fecerit, tñ & ex legis celſitudine, & ex hebetudine naturæ noſtræ planè colligitur. Enimuerò cũ lex diuina tam longè puſillitatem ingenij noſtri exuperet: genusq; noſtrum ueluti per oẽs ætates adoleuerit, non debuerunt tam alta myſteria humano gñi pueritiam agenti concredi: nam illa tunc non caperet: ſed operæpretium fuit Prophetarum oraculis futurorumq; figuris ac demũ ceremoniarum ſignificationibus, quaſi ſub pędagogo imbui, donec illis aſſuetum ad iuſtam perueniret ætatẽ, quæ Deum factum hoĩem tam longa expectatione optatum agnoſceret, ac de Trinitatis arcanis prædicantem idonee audiret, ac demum tanquã olim ſibi promiſſum ſuſciperet. Expediens ergo fuit vt vmbratilis illa lex ueritatẽ nouę antecederet. Atq; hæc eſt Apoſtoli doctrina ad Galat. 3. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto: At vbi venit fides, iam nõ ſumus ſub pædagogo: oẽs.n. filij Dei eſtis per fidẽ. Et cap. 4. Cũ eſſemus paruuli ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes: at vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, &c. Hic aũt ab imperfecto progreſſus ad perfectum ex triplici capite perpenditur: nempe ex fine quo lex ducit: ex iuſtitiæ ordine quem conſtituit, & ex modo quo ſubditos cogit. Ex fine inquam, quod illa bonum ſenſibile ac terrenum pro brauio proponebat. Sed de hoc diſcrimine luculentius quæſtione proxima, artic. 3. Secunda diſtantia, qua lex illa veluti puerorum ac ſeruorum pædagogia, à noſtra, Euangelio fruentium, elongabatur, eſt quòd illa nõ ſicut noſtra internam cordium iuſtitiam explicabat. non quòd malas cupiditates non refrænaſſet: erat.n. in decalogo: Non concupiſces rem proximi tui, non uxorem, &c. uerum ꝙ Euangelium cogitationum prauitatem explicatius retundit: Qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt.

Vltima concluſ. *Ratio cõcluſionis.* *Paulus.*

Et qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Ob idq; ait: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Tertium interuallum eſt in modo cogendi. Illa.n. pœnarum potiſſimè metu ueluti pueros ac ſeruos vrgebat: noſtra verò amore quo pectora noſtra Chriſtus infundit, nos allicit. At uerò de hoc pariter articulo citato q. ſeq. cõmodior dabitur dicẽdi locus.

Ad primum ergo argũ iam reſponſum eſt, quomodo hæc politiua Dei lex differat ab æterna, & qua rõne ſit præter naturalem nobis neceſſaria: nempe ꝙ naturalis q̃ naturæ noſtræ capacitatẽ non excedit, ordinet nos in finem naturalem, ſed diuina, per quem æterna altiori modo nobis participatur, euehit nos ad ſupernaturalem. Et pariter rñdetur ad ſm, ꝙ licet conſilium, opus ſit rationis, neceſſe tñ eſt ſupernaturali lege informari. Atque in hoc præclarius nobiſcum & excellentius factum eſt, q̃ cum irrationabilibus animantib. Nam illa ad naturalem duntaxat finem, qui humilis eſt ordinem habent: quem etſi ſuis viribus adipiſcantur, nihil egregium eſt. Nos uerò ad ſupernaturalem fœlicitatem creati ſumus: quod quidem ineffabile beneficium præcunctis corporeis creaturis Deo debemus, quò ideo per ſe natura noſtra pertingere nequit. Sed tñ, cum Ariſtotele auctore, id quod per amicos poſſumus, per nos ipſos quodammodo poſſimus, hoc quoq; hominis excellentia patescit, ꝙ ſic eſt Deus paratiſſimus nobis ſuppetias ferre, ut nunquam niſi ob noſtram culpam nobis deſit. Tertium autem argumentum id præciſe probat, quod incongruens fuiſſet duas ab vno dimanare Deo leges, ſic ꝑſus diſtinctas, ut ſunt leges diuerſarum gentium, fuit nihilominus expediens ac decorum, ut unus Deus ad eundẽ finem alia ꝑcepta poneret imperfectis hominibus, quib. pueritiam quaſi ſub pedagogo conueniebat degere: alia uerò ad ætatem iuſtam prouectis: eò potiſſimum ꝙ ſalus noſtra, quæ finis eſt legis, per Chriſtum nobis erat obuentura, cui perinde competebat perfectam legem ponere. At nihilominus oportebat & per alteram mũdum ad eius ſuſceptionem (vt dictum eſt) præparari. Lex autẽ naturalis, quia uni-

Ad primum ar. *Ad ſecũdum ar.* *Ad tertium arg.*

uerſalia continet præcepta eademq; adeò cunctis mortalibus cuiuſcunque ſint conditionis communia, nequit niſi vna eſſe.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus fuerit bona.

QVoniam euſque ſolet humana natura labefactari, vt non defuerit Manichæorum caterua, qui contra veterem legem ceu malam, à maloq; Deo cōditam oblatraſſet, quæritur an fuerit bona? Et arguit' a parte negatiua: Multa ſcripta ſunt in veteri lege, nouæ repugnantia: vt primum ipſum uerbū: In principio creauit Deus cœlum & terram, Cuius contrarium aſſeritur Ioan. 1. Mundus per ipſum, ſcilicet verbum, factus eſt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Mox & illic legitur requieuiſſe die ſeptima Deum ab omni opere quod patrauerat: & tamen Ioan. 5. ait Chriſtus, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Secundò, Deus ipſe fatetur Ezech. 20 dicens: dedi eis pcepta non bona, & iudicia in quib. non uiuent: lex autem de præceptorum qualitate exiſtimatur: ergo lex illa non fuit bona. Tertiò, ad bonitatem legis duo ſunt potiſſimum requiſita, vt ſuprà nos Iſidorus docuit. Primùm, vt communi animarum ſaluti conſultat: mox vt ſit obſeruatu non difficilis, humanęq; conſuetudini accommoda: neutrum autem illorum erat in illa lege. Ait .n. quantum ad primum Paul. ad Rom. 5. Lex ſubintrauit vt abundaret delictum. & cap. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem uiuebam ſine lege aliquando: ſed cùm veniſſet mandatum peccatum reuixit: ego autem mortuus ſum. Et de ſecunda qualitate ait Petrus actuum 15. Quid tētatis ponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neq; nos neque patres noſtri portare potuimus? Lex ergo illa non erat bona. Quarto, Si lex illa bona fuiſſet, eò maximè ꝙ Dei ſanctio fuit: Deus autē non apparet fuiſſe eius conditor, Primum, quia vt habetur Deut. 32. Dei perfecta ſunt opere: lex autem nihil ad perfectum adduxit, vt ad Hebr. 7. auctor eſt Paulus. Mox quod deberet eſſe perpetua: Lex autem illa ceſſauit, vt ibidē Paulus docet, pp eius infirmitatē. Imo, quia (vt dictū eſt) occaſio erat peccati: ergo nō fuit à Deo lata atque adeo neq; inde eius pōt probitas colligi. Quintò, Si Deo latore bona eſſet, condecens fuiſſet, vt per angelos, qui (ut eſt in Pſalm.) ſunt Dei miniſtri, fuiſſet lata: at vero non per angelos, ſed ore Dei prolata fuit. Legitur. n. Exod. 20. Loquutus eſt Dominus ſermones hos. Et ſtatim, Ego ſum Dominus Deus tuus. Quòd ſi vllius miniſterio vſus eſt, ille fuit Moyſes: ſm illud Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt. Et illud Exod. 33. Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciē. Nil ergo reſtat unde probitas illius legis elici poſſit. In contrariū aūt eſt Paulinū oraculū ad Rom. 7. Itaque lex qdem ſancta eſt (loquebat' aūt de uete ri) & mandatū ſanctum & iuſtum & bonū.

Prima rō a parte nega. *Secunda ratio.* *Tertia ratio.* *Paulus.* *Petrus.* *Quarta ratio.* *Paulus.* *Quinta ratio.* *Paulus.*

Ad qōnem hanc trib. concluſionibus reſpondetur. Prima, Lex uetus (ut ait Paul.) fuit ſancta & iuſta & bona, atq; omnib. ſuis cauſis congruentiſſima, tametſi non undequaq; abſoluta & perfecta. Concluſio hæc per omne cauſſarum genus aſſeritur & cōfirmatur. Primum, ex rōne utriuſq; obiecti, ſ. tam materia, de qua pręcipiebat, q̄ formæ & figuræ præcipiendi. Fuit. n. tum morum compoſitrix, tū & futurorum umbra, & utrinq; bona. Enimuero cum duplex ſit in nobis rō, ſicuti ueritas ſpeculatricū ſciētiarum inde ppendit', ꝙ ſ. ꝙ rōni ſpeculatiuæ conſona: ita & legis bonitas eo ꝙ ſi cōcors rōni practicæ: lex aūt uetus, qua parte erat morum rēa, egregiè ppellabat tum operum prauitatē, tū & cupidines cū rōne colluctātes. Decalogus. n. ille, quem Deus Moyſi in tabulis exarauit, compendiū fuit ſubſtantiaq; & flos totius naturalis legis: quippe qui (ut qōne 3. latius patebit) hominem & ad Deum referebat & cum hominibus conglutinabat: neq; ſolam manum, uerum & cor etiam illo mandato compeſcebat. Non concupiſces rem proximi tui, non uxorem, &c. Vnde Paulus ad Romanos 7 Conſentio, inquit legi, quoniam bona eſt, Et rurſum, Condelector legi Dei ſecundum interiorem hoīem. Quo ſanè uerbo oſtendit legis uirtutem eam fuiſſe, ut ſenſualibus cupiditatib. obſiſteret, quæ exteriorem, hoc eſt ſenſualem hoiem deuexant. At uerò qm̄ legis ſanctitas per ordinem ad finem expenditur: finis autem diuinæ legis non eſt ſicuti humanæ, temporalis tranquilitas & quies reipublicæ,

Prima concluſ. *Probatio*

ſed ſempiterna fœlicitas, quæ in eius conſpectu poſita eſt illa cenſetur perfecta lex, quo vſque ad illum perducit finem: illa autem bona quidem, non tñ ſimpliciter abſoluta, quę licet illuc dirigendo ducat, nō tamen perducit: hoc aūt diſcrimine vetus illa à noſtra differebat. Enimuero cum finis ille vires excedat naturę nulli⁹ legis opera niſi gratia ſuperne iuuante ſufficiunt illuc quęquam perferre: ſm illud ad Roma. 6. Gratia Dei vita æterna. Et quoniam gratia per Chriſti redemptionē, quæ fuit euāgelic⁹ legiſlator, collata fuit vniuerſo mūdo, lex vetus quæ per ſe gratiam hanc non continebat eatenus bona erat nimirū præcipiens virtutum officia, ut tñ non eſſet pfecta, ſicut noſtra: quæ per eādem legiferi noſtri gratiam ad ſuū finem nos perducit. Vnde Paul. ad Tit. 3. Cum benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, &c. Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt: gratia & veritas per Chriſtum facta eſt. Et eodem attinet quod ait ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex. Hāc differētiam iam diximus repetendam nobis. q. 7. Tantiſper tñ, ne pendulus lector hęreat, rē aperiamus: eſt.n. intellectu non facilis. In contrarium quippe eſt argūm hoc: In circūciſione antiquæ legis conferebatur gratia virtute fidei Chriſti illic poteſtate, qua grā remittebatur originale, ſicuti in noſtra per baptiſmum virtute eiuſdem Chriſti, Rurſus, qui opera legis per eandem gratiam tunc implebāt, condigne merebantur ęternam uitam, ſicuti nos. Et ſicuti illa extra gratiam implentes legem ſolum præſtabāt opera moraliter bona, non tamen q̄ eſſent beatitudinis merita, ita & nobis accidit. Quid ergo diſcriminis reſtat inter illam & noſtram? Reſpondetur non hoc eſſe, ſed aliud: Nempe quod cauſſa illius gratiæ, qua illi in amicitiam Dei: recipiebantur, non fuit adhibita niſi per Chriſtum latorem legis noſtræ, nam cauſſa illa, una eius fuit paſſio ſecundum illud Pauli ad Coloſſen. 1. Nunc per mortem & ſanguinē ſuum reconciliauit vos cum aliquando alienati, & inimici, &c. Itaque ut de contrito inter Theologos fertur, q̄ licet ante confeſſionem à ſuis ſit per gratiam Chriſti abſolutus delictis, nihilominus quia virtute propoſitæ confeſſionis, quæ ſacramentum eſt paſſionis eius, contritio illa operatur, fit, vt quando ad pedes confeſſarij accedit, tunc uerè abſoluatur. Sic de iuſtorum uniuerſitate, Chriſti paſſionem præcedētium, cenſendum eſt: videlicet quòd erant uelut in depoſito quoaduſque Chriſtus ueniret, qui pretium redemptionis ſoluēs, cuncta expiaret piacula. & ideo occluſæ illis erant cœlorum valuæ: quaſi non eſſent digni qui admitterentur in poſſeſſionem filiorum Dei. Atque hoc eſt quod ait Paulus ad Roma. 3. Deus propoſuit Chriſtum propitiatorem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione Dei ad oſtēſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Ecce quomodo fons totius gratię fuit Chriſti paſſio etiam reſpectu præcedentium. Eſt ergo differentia, q̄ illi nō per legis opera ſaluti fiebant, ſed per fidem Ieſu Chriſti futuri, cuius paſſione nitebantur iuſtorum merita. Nos verò per fidem eiuſdē Chriſti præſentis in noſtra lege, nēpe qui gratiam nobis eo temporis articulo meruit, qua idoneè digneque impleremus legem: quo articulo lex nos eius obligare cœpit. Et hæc eſt perfectio, qua lex noſtra veteri pręſtat, quantum ad moralia pręcepta. Mox bonitas eiuſdē legis rōne cauſſæ finalis oſtendit᷑: Fuit.n. condita uariam in terris uēturo Meſſię praepararet & cōiret. Hæc autem pparatio in duobus cōſiſtebat. Primum, vt eſſet futurorum præconiū & præſagium: mox & Euangelicæ quaſi inchoatio. præconium.ſ. per Prophetarū oracula: Vnde Chriſtus Luc. vltimo: Oportet impleri omnia quę ſcripta ſunt in lege, & in pſalmis, & prophetis de me. Et Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi. Pręſagiū vero per ceremonialia: q̄ vmbra erāt futurorum, ſm illud 1. ad Corinth. 10. Omnes patres noſtri in Moyſe baptizati ſunt, & in nube & in mari: & omnes eādem eſcā ſpiritualem manducauerunt: & omnes eūdem potum ſpiritualem biberunt. Hęc cūm omnia in figura facta ſunt, illis. Fuit deinde quaſi inchoatio Euāgelicę, quatenus ſub illa lege ſe motus eſt peculiaris ille po-

Diſcrimē inter ueterem & nouam legem.

Paulus.

Paulus.

Obiectio aduerſus traditum diſcrimē.

Solutio.

Paulus.

Paulus.

Quo ſēſu p' poſita diff'rētia ſaluetur.

Oſtēditur bonitas legis diuinæ ex ratione cāæ finalis.

Ioan. 5.

Paulus.

Pulus à reliquo orbe,& ab idolorum cultu ra coercitus, atque cultui vnius Dei addictus. *Paulus.* Vñ Paulus ad Galat.3. Priuſquam veniret fides ſub eadē lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem,quæ reuelanda erat. Et hæc de prima concluſione. Sed vt ratione quoq; efficientis cauſæ bonitas eiuſdē legis corroboretur,adponitur ſecūda: Deus fuit auctor eiuſdem legis, vt patet Matth. 15. irritum feciſtis mandatum Dei ꝑꝑ traditiones veſtras. *Secunda conclu.* Erat quippe Chriſto tūc ſermo de illo mādato: Honora patrem tuum & matrem tuam: quod ſcriptum erat in lege. *Rō quæſtionis.* Et ratio colligitur ex ſuperioribus,ſic: Lex illa,vt dictum eſt, præparamentū erat Euāgelicæ,cuius porro neq; Manichęi negare poterant Deum fuiſſe auctorem: igitur cum eiuſdem ſit,& finem proponere,& diſponere media:idem Deus per ſe ſuoſq; miniſtros legem illam tulit. Diabolus.n. nūquam,ut diabolico ore Manichæus blaſphemauit, legem illam conſtituiſſe, per quam Chriſtus præſignabatur colebaturq; à quo erat ipſe victus expellendus. Atque huc ſenſum exhibeat ipſe Redēptor Matt. 12. Si Satanas Satanam eijcit, diuiſum eſt regnum eius. Animaduertenda tamen eſt aſſertio huius concluſionis, quippe quæ non tantum Manichæorum blaſphemiam retundit, delirantium ac mētientium fuiſſe opus principis tenebrarum: verū & docet non fuiſſe legem alicuius Angeli uel hominis ſicuti ſunt leges humanæ ſed ſicuti noua:ita illam à Deo latam eſſe ac ſubinde diuinam cenſeri. Ita enim ubiq; habet: Loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicēs. Et Exod. 24. Poſtquam Moyſes retulit ad populum legem reſponderūt: Omnia quæ loquutus eſt nobis Deus, faciemus. Et infrà dum ſanguinis aſperſione eandem legem ceu teſtamentum ſtabiliret in figuram Chriſti,: qui ſuo ſanguine confirmaturus erat nouum,ait: Hic eſt ſanguis fęderis, qđ pepigit vobiſcum Deus. Id quod & Paul. ad Hebr.9. retulit. Quando ergo ait Ioannes: lex per Moyſen data eſt, nō intelligit fuiſſe ſuam, ſed eius miniſterio promulgatam: ſicut lex Euangelica non fuit Apoſtolorum,ſed Chriſti ipſorum diuulgata prędicatione. At verò, quò nihil legis illius *Tertia conclu.* defenſionem prætermittatur, tertia adhibetur concluſio: Lex illa à Deo per angelos poſita eſt, ſecundum uerbum Pauli ad *Paulus.* Galat. 3. Lex data eſt per angelos in manu Mediatoris. Huius teſtimonium perhibet Stephanus Act. 7. dicēs: Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum. Et Dion. 4. ca. *Dionyſ.* Cœleſtis Hierarchiæ,congruere docet,vti diuinorum arcana ad homines angelorum miniſterio deferantur. Hæc aūt ratio non peculiariter de antiqua, ſed & de lege noſtra curreret: q̄ tñ per non angelos, ſed per Chriſtum lata eſt. Et ideò S.Thomas peculiarem *S.Tho.* adhibet eiuſdem prouidentiæ analogiam,quam ab architectis mutuatur. Architectus enim nauis non per ſe ſed per ſuos miniſtros ligna dolat ac præparat,ipſe tamen compingit nauis fabricam. Idēq; videre eſt in architecto domus. Condecēs ergo fuit,vt Deus legem illam quæ ad Euāgelij perfectionem ſternebat uiam, per cœleſtes ſuos miniſtros permitteret: Euangelicam verò ipſe factus homo conderet,ſuoque ſanguine conſecraret, Atq; hoc interuallum dignouit Apoſt. Ad Hebr. 1. *Paulus.* vbi excellentia Euangelij inde commendat, qđ per illud loquutus Deus eſt nobis filio: qui melior eſt angelis,quos fecit ſpiritus miniſtroſque ſuos in miniſterium miſſos propter eos qui hereditatem capient ſalutis.

Argumenta in contrarium obiecta,Manichæorum arma erāt: *Manichæi.* quorum inter alias hæreſes hæc quoq; fuit, ut legem veterem conuitijs proſcinderent, & tanquam à principe tenebrarum conditam repudiarent. De qua quidem hæreſi meminit Auguſtin. lib. de hæreſ. cap. 46. & in eius repulſam ſcripſit præter alios, contra Fauſtum libros viginti tres. Quamuis hæreſis huius Cerdo feratur primus auctor Marcionis magiſter,cui poſt cētum annos ſucceſſit Manichæus. Iſti enim non intelligētes malum per ſe nullam habere cauſſam, ſed eſſe boni priuationem, neque uero bonum Deum effectorem eſſe malorum, in illam ſunt primum veſaniam colapſi,vt duo ex æquo rerum principia adſtruerent: principem ſcilicet lucis, bonorum auctorem: principem autem tenebrarum,inuentorem malorum. Atque inde rurſum cum legem veterem in malorum prædicamento collocarent,inuentum eſſe dixerunt,illius principis tenebrarum. Argumētorum *Argumenta.* verò capita, quæ contra legem moliebantur,

Manichæorum contra legem ueterem. tur, hæc fermè ſunt: Primum, ratione finis, qui omnium ex cauſſarum prima, improbabant illam ꝙ nõ niſi terrena promitteret. Vnde Fauſt. li. 4. ait ſe eo teſtm̃ uetus non accipere, ꝙ in eo non eſt hæreditas ſicuti in nouo, ob idq; negabat eſſe ambas eiuſdem Dei leges. *Argu. 1. Fauſtus.* Ad hoc tamen iam ſuperius rñſum eſt, *Solutio.* Deum illis tanquam pueris terrena fuiſſe pollicitum: tum vt in illis futura delinearet, tum vt palam faceret q̃ eſſet fidus ſuorum promiſſorum ſeruator. Secundum caput argumentorum ſuorum erat, ꝙ dictis multis lex illa cum Euangelio pugnabat, vt primo nos argumento tetigimus. *Auguſt.* Ad quod tñ Auguſt. latiſſimè in libro contra Adimantum rñdet: *Ad primum ar. principale.* ea nimirum conciliando, quæ pugnantia uideri poterant. Haud. n. repugnat, cuncta eſſe à Deo facta: quare ait Moyſes, Creauit Deus, & tamen illa condidiſſe per verbum, ceu per ſuam artem: quare ait Ioan. Per ipſum facta ſunt. Neque obſtat, ut factus fuerit homo ad imaginem Dei ſm naturam, vt illic hr̃: & tamen ſm morum malignitatem dixerit Chriſtus Iudæis Ioan. 8. Vos ex par- *Ad cõfirmationes* te diabolo eſtis. Neq; aduerſantur, vt quieuerit die Sabbatho de opere creationis mundi: & tñ ſemper operetur, ipſum conſeruando & gubernando. Tertio inculpa- *Ad ſecũdum arg.* bant legem, vt in ſcdo argõ inſinuabamus, ꝙ contineret præcepta mala, & in primis crudelia: vt eſt illud; Oculum pro oculo, dentem pro dente. quod idcirco Chriſtus Matth. 5. ceu iniquum reſpuit, dicens: Ego aũt dico uobis: Diligite inimicos ueſtros. Mox & charitati aduerſantia: qualis erat libellus repudij & uſurarum permiſſio: Nam Deu. 23. permittebatur fœnerari alienigenis. Et illud quod refertur Matt. 5. Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quæ quidem teſtimonia ſunt non eſſe legem utranq; eodem Deo latã. *Adnotatio Fabri minimè tuta.* Ad hæc uerò eodem fermè modo reſpondetur, nempe ꝙ cum populus ille tam iniuriarum eſſet tenax, tamque diuitiarum ſitiens, atq; ad charitatem durus, permiſit illis Deus illam talionis uindictam, & vxorum repudiationem, atque uſurarum modum, vt ab immanioribus illos arceret. Aduenіente autem lege gratiæ ſuperſtruxit Chriſtus celſiores charitatis gradus: Tametſi illud uerbum, Odio habebis inimicum tuũ, non extabat in lege, ut patet Leuit. 19. ſed erat Phariſæorum interpretatio. Quapropter Fabri Stabulenſis adnotatio ſuper eundem locum Euangelij minimè tuta eſt. *In Fabrũ teſtimonia ſacra* Ait. n. quod illud ex ueteribus ſcriptis apertè cognoſcebatur, quæ paſſim mala imprecantur inimicis: vt in Pſal. 53. Aduerte mala inimicis meis. Et 82. Erubeſcant & conturbent̃ in ſeculũ ſeculi: eſt. n. *Solutio argum.* impius error hanc notam legi inurere, ꝙ ꝑciperet inimicorũ odium. Nam ꝙ iuberẽtur illi Chananæos & Iebuſæos ꝑdere, nõ erat odij iuſſio, ſed executio iuſtitiæ. Imò Prouer. 25. ꝑcipiebatur: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Illæ aũt Pſalmorum phraſes, expoſitore ubiq; Auguſtino, non ſunt malorum imprecationes: quaſi Dauid optaſſet mala inimicis ſuis, ſed futurorum ꝓpheticæ: ac ſi dixiſſet, Auertes mala inimicis meis. Igitur ad ſm argm̃ rñdetur, ꝙ *Ad ſecũdum ar.* qñ Deus fatetur dediſſe eis ꝑcepta non bona, ceremonias denotat, quæ non appella- *Ad tertium arg.* uit mala. ſed non bona. i. nõ perfecta, neq; ad vitam per ſe ſufficientia: quia non cõfe- *Auctor i Commẽt. ſuper Epiſto. ad Rom.* rebant grãm peccatorum lotricem, q̃ quidem peccata eiſdem ceremonijs illi confitebantur: nam gratia in circunciſione à ſola permanebat fide. Et ideo ſubiunxit, & iudicia in quib. non uiuent. ſ. vita gratiæ. Ac *Paulus.* poſtea: & pollui eos in munerib. ſuis: hoc eſt, Per illa munera q̃ pro peccatis offerebant, oſtendi eos eſſe pollutos. Quartò de- *Ad quartum arg.* niq; hoc ſuper omnia ijdem Manichęi improperabãt legi, ꝙ tum obſeruatu erat difficilis: tum & peccatorum exiſteret cauſſa: quo tertium noſtrum argumentum tendebat. Veruntamen ſuper eiſdem locis Pauli *Ad quintum arg.* ad Roma. 5. & 7. citatis ſatis à nobis expoſitum eſt, legem non fuiſſe cauſſam, vt pec- *Duplex dubitatio* catum viueret & gratia emoreretur, veluti effectricem & poſitiuam, quin verò hanc maculam abſtergit eidem legi idem Paulus dicens quòd eſſet ſancta. Et 1. ad Timoth. 1. Scimus autem quòd bona eſt lex, ſi quis ea legitimè utatur. At quia malum vetabat, docebatque adeo quid eſſet peccatum, ex hac parte, primum tollebat excuſationem, ſecundo, quia vt ait Lyricus, nitimur in vetita, vnde homines occaſionem captabant, vt maiori impetu ferrẽtur in malum. & quia gratiam non conferebat, ex hac parte negatiuè erat cauſſa pecca-

ti .i. non ſatis iuuans ad illud cauendum? Vnde non ait; Occaſione data, ſed occaſione accepta i. quam nō lex dedit, ſed hoīes inde acceperunt: peccatum .ſ. originale, cuius fomes carnis in nobis relictus eſt, per mandatum operatum eſt in me oēm concupiſcentiam. Quare in capite quinto ubi dixerat peccatum intraſſe, vt abūdaret delictum, particula, vt, non dicit cauſſam. Haud .n. illa fuit uoluntas Dei ferentis legem, vt per eam concitaret hoīes ad malum, ſed tm̄ dicit conſequutionem. Ex hominum namq; infirmitate cōſequutum eſt, vt data lege, peccata cumularent. Ad quartum ſatis rñſum eſt, vbi rōnē expoſuimus tam imperfectionis legis, q̄ ēt ceſſationis. Cum .n. eſſet figura legis grāæ, nihil vetat, quin à Deo fuiſſet lata, & nihilominus nō abſolutam obtinuiſſet pfectionem. Erat .n. præparamentum Meſſiæ, auctoris gratiæ, quæ eſt legis perfectio: quapp conſequens erat, tum ut vſq; ad ipſum non adipiſceretur ſuam perfectionem, tum vt per eiuſdē Dei pñtiam illa antiquaretur. In quinto aūt argumento non vna tm̄ dubitatio diſſoluenda petitur. Vna eſt de locutionibus illis antiquis; qua Deus dicebatur loqui Moyſi: vtrum .ſ. per ſe ipſe loqueretur, an verò Angelus noīe ipſius? Aug. namq; 2. de Trinit. c 12. & 13. ſuper Geneſ. ad literam cap. 27. huc propendet, ꝙ vnus Angelorū per diſpenſationem pſonam dñi ſui gerebat. Quemadmodum ſcriba dum noīe iudicis ſñiam refert, Nos, &c. mandamus. Et quo pacto ſacerdos ait loco Chriſti, Hoc eſt corpus meum. Et aſtipulatur eius aſſertioni modus loquendi ſcripturæ. Enimuerò Exod. 3. ubi nos legimus ꝙ apparuit de rubo Dñs Moyſi in flamma ignis, Septuaginta habent, appar uiſſe Angelum Dñi. Et ſic legit Auguſt. Nihilominus tñ qui apparuit, dixit: Ego ſum Deus patris tui, &c. Et Gen. 32. Ille qui luctabatur cum Iacob, ait ad illum: Cur quæris nomen meum, qđ eſt mirabile? Angelus ergo loquebatur in perſona Dei. Et cauſſa eſt hmōi: Cùm uoces illæ ſenſibiles eſſent, liquidum eſt fuiſſe factas in aere verberato, quo hoīes audiunt, atque adeò Angelorum miniſterio, quo Deus vtitur, intonuiſſe. Et ideo cenſetur Angelus loqui in pſona Dei. Tametſi nos ſuper illo paterno verbo Ioan. 3. Hic eſt filius meus dilectus, non ſumus veriti dicere uocem fuiſſe Dei propriam patriq; attributam: nempe ꝙ vel Deus ſe ſolo uerberaſſet aerem, vel ꝙ angelico fuerit functus obſequio, quali inſtro, ceu nos vtimur lingua. Hac ergo ratione dr̄ lex data per Angelos ſeu in diſpoſitionem Angelorum, qꝛ dum Deus Moyſi in mōte loquebatur, vox illa Angelorum opera auribus eius inſonabat. Sed tñ hinc ſcda emergit qō, ꝙ Exod. 33 aſſeritur, Dñs facie ad faciem Moyſi loquutus. Rñdetur tamen ſm Aug. locis citatis, hoc eſſe intelligendum ſm opi. vulgi. Nam paulo poſt optatiſſimè cum Deo expoſtulabat, dicens: Oſtende mihi gloriam tuam: nempe quam nondum viderat. Igitur vtrum poſt uiderit Dei faciem, vt Paulus in raptu, an ſolum poſteriora, hoc eſt, aliquid in quo ei gloria illius illuxit, ſub iudice eſt. Veruntamen qñ in monte legē ſuſcepit, voce per Angelos fabricata loquebatur ei Deus. Quid ergo eſt quod ait Ioannes, Lex per Moyſen data eſt: qua ſane de cauſſa dicitur Moſaica? Rñdetur ꝙ ſicut Chriſtus per ſeipſum reuelauit Apoſtolis legem, quam ipſi orbi promulgarēt, ſic Deus per Angelos ipſe tradidit Moyſi, vt ipſe denuntiaret populo. Et ideo dicitur Moyſis tanquam promulgatoris.

Prima. Auguſt. Roboratur ſentētia. Auguſt. Rō aſſertiōis præteritæ.

Secunda quæſtio. Solutio.

Alia obiectio. Diſſolutio.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex iſta ſoli debuerit populo Iſrael poni, illumq; duntaxat obligare.

POſtquam de bonitate cauſiſq; vetuſtæ legis ſatis à nobis dictum eſt, ſubſequitur vt de eius ſubditis ſermonem adhibeamus. Quæritur ergo an fuerit expediens populo Iſrael peculiariter poni, eumq́ue duntaxat obligare? Et arguitur à parte negatiua: Lex illa, vt dictū eſt, figura fuit præparatioq; euangelicæ: figura aūt & via debet ſuo fini ſimilitudine rñdere: ſed lex euangelica non Iudæis tm̄, verùm & gentibus uniuerſis futura erat in ſalutē ſm oraculum illud Iſa. 46. de Chriſto prægcantatum: Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & faces Iſrael conuertendas: dedi te in lucem gentibus, ut ſis ſalus mea uſq; ad extremum terræ: ergo & lex uetus debuit uniuerſo mundo promulgari,

Primum argum. a parte negatiua.

gari; eo vel maximè q vt legitur Act. 10. non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet eum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. *Secundũ* Secũdo, ſi lex illa in Iudæos tñ obligaret, deterrima fuiſſet grauiſſimaq; eorũ conditio inter oẽs mortales. Illi.n. non poterant ſine legis obſeruãtia pertinere obtinere ſalutem. Extat.n. Deut. 27. Maledictus oĩs qui non permanſit in ſermonib' legis huius, neq; eos opere perficit. Reliqua verò gentium vniuerſitas extra illam legem ſolo iure naturæ ſeruati poterat. Amplior ergo ſalutis via patebat gentib. q̃ Iudæis. In contrarium aũt eſt *Paulus.* ſnĩa Pauli ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudęo? multum per oẽm modum Primum quidẽ, quia credita ſunt illis eloquia Dei. Et Dauid, Non fecit taliter omni nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Qõ, vt inter arguẽdum inſinuatum eſt, duo petit. Primum, an ſingulari illi populo congruens fuerit legem illam edici? Alterum, an ſolum illum obligabat? Nã poſſet quis cogitare, q licet Iudæis fuerit promulgata, nihilo ſecius cum lex Dei eſſet, qui Rex eſt vniuerſi orbis, ad quoſcunq; fama illius penetraret, tenerentur illam *Gemina qõ. clauſu. in qõne propoſita.* ſuſcipere Quinq; ergo concluſionibus conſtabit rñſio. *Prima.* Prima: Conueniens fuit legẽ *Secunda.* illi tñ populo dari. Cõcluſio hæc ex ſuperioribus colligitur. Nam cum opus Dei fuerit, cuius ſumma ſapiẽtia attingit à fine vſq; ad finem, & diſponit oĩa ſuauiter, dubium nullum relinquitur, quo minus fuerit conſultiſſimum ac decentiſſimum. *Prima concluſio qua ſatiſfit primæ qõni.* Attñ quia rõ hæc nimis gñalis eſt, ex ipſo rerum fine exploranda eſt alia, cui aĩus acquieſcat: puta quæ rõnem diuinę ſapientię referret. Eſt ãt aliud quærere, cur ſelectus *Prima probatio concl.* eſt aliquis populus cui daretur, & non potius toti mundo inuulgaretur: aliud verò cur ſelectus eſt aliquis populus cui daret', & non potius toti mundo inuulgaretur: *Secunda concluſio* aliud verò cur ille Hebræorum. Sit ergo ſecunda concluſio: Rõ cur delectus alicuius populi ex cũctis mortalibus factus eſt, ſumitur à fine eiuſdẽ legis qui fuit aduen- *Duplex ratio concluſionis.* tus Meſſiæ. Inde n. duplex accipitur rõ. Vna, q cum ſublimitatem tam excelſi myſterij totus mundus capere nõ poſſet: quippe in quo quam plurima eſſent hoĩum ingenia, tum naturali hebetudine, tum morum peruerſitate caliginantia, condecens fuit, vt puſillus quidam populus peculiariter ſeligeretur, cui tam alta tamq; recondita myſteria initio concrederentur. Nam ſi ſparſim fuiſſent ſtatim per orbem euulgata, ludibrio citius haberentur q̃ eis adhiberetur fides. Sic.n. ſolent cordati hoĩes & prudentes arcana ſua nõ temerè publicare ſed illos deligere, quorum fidei committant: iuxta illud Eccle. 6. Multi pacifici ſint tibi, conſiliarius vnus de mille. Quin verò nuncium rei grauiſſimę non audes in initio in vulgus ꝓpalare, ne ridiculus videaris ſed in quorundam aures primum ſuſurras, quouſque fama vires accipiat. Poterat quidem Deus talia facere hoĩum ingenia, vt oẽs ſtatim caperent, ſed tñ more naturę cuncta ſuauiter diſponit. Docet.n. nos experientia mille quingentorum annorum non dicam q̃ ſint myſteria noſtræ fidei captu difficilia, ſed q̃ ſit humanum ingeniũ tardum, quamq; ad optima capeſſenda indocile: cùm minimus orbis angulus fidẽ retineat, eãdemq; tam multis ex partibus laceram. Altera rõ eſt ex eodem itidem fine ſumpta, quod decuit ſelectam eſſe ſtirpem, ex qua Chriſtus genus duceret. Quẽadmodum.n. Romanorum gens & Athenienſium, vt verbi gratia dicamus, ſua celebrarunt noĩa, ita condecuit Chriſti proſapiam ac genealogiam, illuſtrẽ in mundo fuiſſe. Atqui vtraq; rõne circũciſionis charactere inſignitus ille populus fuit, vt à reliquo dignoſceretur orbe Fuitq; inſignę illud in membro illo iuſtum, vt illius genitura ſignificaretur, qui vnà cũ reliquis delictis labem gñatione contractam erat abſterſurus. *Secunda ratio.* Et quemadmodum inter Romanos illuſtriores familiæ; vt Ceſares, Camilli, Scipiones &c. ſic ẽt ex illo populo ſelectus eſt Dauidicus truncus, ex quo diuinus flos germinaret. Quapropter vt ſuper primũ cap. ad ad Rom. recolimus, nuncupatus eſt Chriſtus filius Dauid. De alio vero propoſito membro.ſ. cur ille potius Hebræorum populus fuerit electus, ſtatuitur tertia concluſio, Rõ hmõi electionis neq; põt *Tertia concluſio.* neq; debet ex aliqua cauſſa vel merito illius populi captari, ſed in meram Dei miſericordiam eſt referenda. *Duplex ra[tio] non ſatis apta.* Duas quippe cauſſas comminiſci poſſes populo illi congruentes. Quarum vna eſſet, q cũ reliquis

orbis gẽtibus in idololatriæ impietatẽ im merſis ſoboles illa Abrahæ in vero cultu vnius Dei perſtiterit, iuſtum erat illam particulariter in peculium Dei eligi. Sed tñ rõ hæc non eſt conuincẽs. Nam poſt ſuſceptam legem in eandem idololatriam irruerunt: quod multo illis iniquius abſurdiſq; fuit, q̃ gentib. Vñ Exo. 33. & Amos 5. Nunquid hoſtias & ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael? Et portaſtis tabernacula Moloch deo veſtro imaginem idolorum veſtrorum ſydus dei veſtri q̃ feciſtis vobis? Secundam ergo rõnem effingere quis fortè poſſet, ꝙ licet fuiſſent poſtea idololatræ, tñ aliquib. iuſtitię officijs vel añ vel poſt legem floruerũt, quorum merito data eſt illis lex. Veruntñ planè legitur Deut. 9. Scito ꝙ non pp iuſtitias tuas dñs tuus dedit tibi terram hãc in poſſeſſionẽ, cùm duriſſimę ceruicis ſis populus. Rõ ergo proxima fuit promiſſio facta Abrahæ, Iſaac & Iacob, vt eodem cap. legitur. Vbi adnotandum eſt Abraham anteceſſiſſe legi & Moyſi quingentis annis. Cui, ut legitur Gen. 12. & 22. promiſſa eſt Chananæorum terra, ſimul & futurus Meſſias. Et qm̃ lex præſagium erat, vt diximus, pręparatioq; eiuſdem Meſſiæ, in eadem ꝓmiſſione inſculpebatur lex eius ſoboli ꝓmulganda. Ob idq; loco citato Deut. Non pp iuſtitias tuas & æquitatem cordis tui ingredieris vt poſſideas terras earũ. ſ. gentiũ: ſed quia illę egerunt inique, introeunte te deletæ ſunt, & vt compleret verbum ſuum dñs quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham, Iſaac & Iacob. Itaq; expulſio gentium fuit propter eorum peccata, ſed tamen introductio Iudæorum atque adeò collatio legis fuit propter promiſſiones Dei. Idque Apoſt. Ad Galat. 3. docens ait: Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Et non dicit ſeminib. quaſi in multis, ſed quaſi in vno. Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus: ergo lex data eſt illi populo propter promiſſiones. Illæ autem ob id factæ ſunt, vt populus ille ex quo Chriſtus carnẽ induturus erat reliquo orbi ſanctitate præſtaret: ſecundum illud Leuit. 19. Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Veruntamen licet hæc fuerit proxima cauſſa, non tamen in illa animus requieſcit. Nam reſpondendum reſtat, cur ſelectionẽ Deus habuit. Abraham ac ſuam progeniem, cui myſteria Chriſti reuelaret, atq; ex ſuo ſanguine gignendum polliceretur, quàm vnũ quemlibet alium mortalium: verum merita eius fuerint in cauſſa? Re vera minimè, ſed vt concluſio aſſerit, Dei miſericordia. Hac nanq; in primis aſtruit oraculum illud Iſaiæ 41. Qui ſuſcitauit ab Oriente iuſtũ, vocauit eum vt ſequeretur ſe. Nam de terra Chaldæorum vocatus fuit: vt Gene. 11. legitur. quæ quidem regio terræ promiſſæ orientalis erat. Mox & ratio idẽ demonſtrat. Nam cum gratia, qua grati Deo reddimur, non cadat ſub meritum, fit ut neque eius initium & caput promereri ulla poſſit creatura: initiũ aũt fuit Chriſtus: ergo eius aduentum neq; intemerata Virgo mereri ualuit: quanto minus priſcorum quiſpiam? cum lex fuerit Chriſti figura, neque illam vel Abraham, uel eius progenitores, aut poſteri meruerunt. Quocirca mera fuit Dei clementia, quod ipſe eiuſq; proſapia inter oẽs mortales eligeretur. Neq; ulla poteſt humana deſignari cauſſa, ſed in radicẽ prædeſtinationis, quæ nullam præter Dei uoluntatem habet, referenda eſt talis electio, iuxta illd uecelebre Aug. axioma ſuper Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli uelle iudicare, ſi non uis errare. Veruntñ quod de Deipara Virgine confitemur, & de Abraham quoq; ſuo gradu cenſendum eſt. Etenim etſi Virgo non meruit Chriſtum incarnari, tñ fixo illo diuino ꝓpoſito, fecit eam Deus dignam quæ ipſum conciperet: ſecundum illud quod eccleſia canit: Quæ dominum omnium meruiſti portare: Et ſimili modo in ſuo inferiori gradu fecit Abrahã inter mortales dignũ cuius ſanguinem naſcituro filio ſuo deligeret. Hęc aũt electio primũ in ſacro canone deſignatur. Gen. 10. Vbi cum peruentũ eſt ad enarrandũ progeniẽ Sem filij Noe. ait ſcriptura: Sem quoque nati ſunt patre omnium filiorum Heber &c. Quod utiq; uerbum cõſideratiſſimè meditatus eſt 16. de ciuit. Dei Auguſt. Filij enim Heber dicti ſunt Hebræi. Ob idque quamuis non fuerit progenitus eiuſdem Sem: tñ ob hãc dignitatem primus nominatus. Non ergo ab Abraham quaſi Abrahæi, ut quidam Iudæorum autumat: ſed ab Heber nomen traxerunt. Vixit nanque pater ille ſub ętatem

Refellitur prima.

Exploditur ſecunda cauſa.

Rõ uera conclu. explanatur perfecta ratio.

Paulus. Obiectio.

Merita Abrahæ minimè cauſa fuere, ut præ ceteris illius populus ſeligeretur unde Chriſtus originem duceret, ſed hoc ipſum in miſericordiã diuinam referẽdum eſt.

Rõ præfatæ aſſertionis.

Auguſt. Electio.

Abraham ĩ ſacro Canone deſignatur.

Auguſt. Diſtinctio præceptorũ legis antiquæ.

Quarta concluſ. bimēbris tem Nemrod, quando facta eſt linguarum diuiſio: ob idq; appellauit nomen filij ſui Phaleg, ut ibidē legitur, quod eſt diuiſio, eò q in diebus eius diuiſa ſit terra. Inde ergo diuinitus ſeparatus eſt Heber à reliquis, qui cum Nemrod aduerſus Deum ipſum coniurauerant. A quo Heber ſextus fuit Abraham, quem Deus (vt legitur Geneſ. 12.) præcepit exire de terra ſua, & de cognatione ſua. Et hæc de priori quæſtionis membro. De poſteriori verò, puta de legis obligatione, an extenderetur ad gētes, ſubiunguntur duæ aliæ concluſiones: hac diſtinctione præmiſſa: In lege quędā erant præcepta de lege naturæ, vt Decalogus & moralia reliqua: quædā verò eidē naturali iuri adiecta, vt ceremonialia & quędam legalia. Sit ergo cōcluſio ordine quarta: Cuncti mortales tenebant̃ ſeruare illa quæ ſunt legis naturæ, non quidē ob vinculum Moſaicæ, ſed id eadem iubente natura. Reliquorum verò obſeruantia nemini extra illum populū neceſſaria erant ad

Probatio prioris membri. ſalutem. Prior pars notiſſima eſt: qin & ante aduentum legis totum humanū genus lumine diuini vultus illuſtratum ſeruare ſtringebatur cuncta, quæ natura docebat, tum ad cultum diuinum, tum & ad humanā ſocietatem referre: lex autem ſcripta neminem ab huiuſmodi iugo exemit. De his ergo naturæ præceptis in lege cōcluſis ait ad Rom. 2. Pau. Gentes q legem non

Paulus. Probā poſterioris membri. habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciūt. Poſterior autem pars ex dictis planè colligitur. Etenim qui ad ſublimioē religionis ordinē aſſumuntur, pluribus religant̃ q reliqui laxioris vitæ, vt in clericis & monachis videre, eſt populus aurē ille ſelectus fuit ad excelſiorem ſanctitatis gradum: qualis dicebat populum, ex quo erat Chriſtus naſciturus, & qui figuram eiuſdē Chriſti gerebat: ergo ad peculiaria illa inſtituta, legi naturæ ſuperaddita, ſolus ille popul⁹ erat obligatus, Vnde Deut. 18. Perfectus eris & abſque macula coram domino Deo tuo. Quamobrem ueluti arctioris religionis cultoribus quædam pfeſſionis imago illius legis erat iuncta: ſecundum illud eiuſdem lib. cap. 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo, &c. Hinc demū

Quinta concluſ. colligitur quinta concluſio: Tam currente illa lege, quàm ante ipſam potuerunt ſub lege naturæ hoīes ſalutē obtinere. In lege inquā naturę: non tn̄ per eiuſdem naturę vires. Nā Dei gratia res eſt ſupernaturalis: quā idcirco ſine intellectus aliqua fide, ac ſubinde diuina ope voluntatis motrice adipiſci nemo unquam valuit. Et in

Dionyſ. hoc ſenſu intelligit̃ Diony. 9. cap. cæleſt. Hierarch. vbi ait multos Gentiles per Angelū fuiſſe in Deū reductos. & Eccl. 17. In vnāquamq; gentem propoſuit Deus rectorem: ac perinde ea quę ad ſalutem ſufficiebāt. Nam in omni lege voluit oēm hoīem

Quid ſentiendum de exitu Socratis, Platonis atque Ariſt. ſaluum fieri vſq; ad euangelicā, quę oīb. eſt neceſſaria. Igitur ſi de Socrate, Platone, Ariſtotele, Catone, Seneca & id genus ethnicis pcipui noīs explorare cupis. fuerintne ingreſſi ſalutis uiā, perpendēdū tibi primū eſt, an aliqua uitia admiſerint, tā aperte cum naturali rōne pugnātia, vt nullum ſibi poſſent ignorantię clypeum obtendere. Nam quos tales inuenerīs, impietas eſſet ſuſpicari fuiſſe ſeruatos. Quare nullus idololatrarū excuſari potuit. Nec eorum qui adulteria & furta ac peiora flagitia ignorauerīt. Sec⁹ de fornicatione ſimplici: cuius ignorātia probabile eſt Ethnicorum aliquos ante ſcriptam legē potuiſſe excuſari. Sicuti & Socratem, & ſi venenum epotauit, quod re uera non eſt licitū, potuit tn̄ ignorantia excuſari, nimirū credens legem illam qua condemnatus eſt, fuiſſe bonam Et ſimile dicendum de Seneca: cui data à tyrāno fuit mortis optio. At neq; Catonem, neq; aliorum quempiā qui mortē ſibi conſciuerunt, legitima ignorātia excuſat: lumen. n. naturę planè docet nemini licere ſibi mortem cōſciſcere. Pla

Auguſt. Veriſimile ē Plat. ī Dei gratia fuiſſe tonem autem Auguſt. in lib. de vera relig. valde commendat, quòd perpetuam ſeruauit continentiam. Et certè eſt per quàm veriſimile in Dei gratiam fuiſſe receptum. Hęc autem q in coniecturis poſita ſunt, non eſt, quòd nos remorentur.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̄ capitis qōnis reſpōdetur, q non oportuit legem, quę figura erant noſtræ, tanta ſimilitudine ei rn̄dere, vt eſſet tā vniuerſalis. Imò decuit rōne iam dicta peculiari populo pſcribi, ex quo Chriſtus naſceretur: ſecundum illud ad Rom. 9. Quorum, ſ. Iudęorum, eſt adoptio filiorum Dei, & teſtamentū, & legiſlatio: quorū patres ex quib. Chriſtus & ſecū-

dum

dum carnem. Neq; ſubinde Deus fuit, perſonarum reſpector. Nã cum nemini debitor ſit, cui vult miſeretur, & quẽ vult indurat. Vnde Augu. lib. de prædeſt. ſanct. *August.* Omnes, inquit, quos Deus docet miſericordia docet: quos aũt nõ docet iudicio non docet: hoc. n. venit ex dãnatione humani generis pro peccato primi parentis. Suppoſitis aũt noſtris meritis, quæ ex eius gratia pullulãt, citra pſonarũ acceptionẽ reddit unicuiq; (vt ait Paulus) *Paulus.* ſẽm opera ſua. *Ad ſecũdum arg.* Ad ſecundum, negatur deteriorem fuiſſe Iudæorum conditionem, q̃ Gentilium: imò tantò fuit præſtantior populus ille, quantò Dei legi & cultui diſtrictius mancipatus. Quemadmodum & inter Chriſtianos quo arctius ſe homines religionum uotis perſtringunt, fœlicius veniũt. Vnde Deut. 4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta ut habeat ceremonias iuſtaq; iudicia? *Heſitatio* Quocirca vt vt Exod. 12. ſcriptum eſt, quicunq; Gentilium voluiſſet in Iudæorum familiam cõmigrare, ac nomen ſuum in legem illã adſcribere, circuncisſus admittebat: *Suadetur pars affirmatiua.* vt in vſu illis nunc eſt qui religiones profitentur. Quòd ſi quis hic hæreat, vtrum poterant Gentilium quiq; particulam legis recipere abſque totius profeſſione, & præcipuè an poterant circuncidi extra legem uiuẽtes? Videtur namq; ratio partem affirmatiuam pſuadere. Nam inter Abrahã & Moyſen durauit quingentis annis abſq; lege circuncisio. Reſpondetur ꝙ nihil Gẽtiles uetabat quo minꝰ poſſent ceremonias aliquas quæ ſibi placerent, a Iudæis mutuari. Sicuti Romani nonnullas leges ab externis gentibus receperunt. Attamen niſi profiterentur legem, nõ eſſet illis propriè diuina. Quin uerò arbitror poſt datam legẽ, circumciſionem nemini ad ſalutẽ cõduxiſſe, niſi totã profiteretur. Erat. n ſicut nobis baptiſmus, profeſſio legis. Quo aperte ad Gala. 5. *Paulus.* docet Paulus ſub illis verbis: Teſtificor omni homini circũcidenti ſe, quoniam debitor eſt uniuerſæ legis faciendæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex vetus congruenter data fuit tempore Moyſi.

Primum argum. Reſtat poſtremò, temporis datę legis rationem reddere. Et ideo quæritur vtrum tempus illud quod data fuit Moyſi, negotio conueniret? Et arguitur à parte negatiua, primo ex his quę dicta ſũt. Erat enim ſalutis præparamẽtum, quę erat per Chriſtũ cõfeiẽda ſtatim autẽ homo lapſus remedio indiguit ſalutis: ergo illicò debuit in mundi primordijs ferri. Secundò: *Secundũ* Data fuit in ſanctificationem eorum ex q̃bus Chriſtus progignẽdus erat: illa ãt ſanctificatio cępit in Abrahã: vt legitur Geneſis duodecimo ante Moyſen quingẽtis annis, cui facta fuit ꝓmiſſio, quinq; (vt ait ad Rom Pau.) *Paulus.* Credidit Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ergo illi, ut circũciſio iuſſa eſt, ita & lex poni debuit. Tertiò. *Tertium* Quemadmodum nuper dicebamus, ſicuti Abraham & uniuerſo orbe ſelectus fuit, vnde Chriſtus originẽ traheret: ſic poſteà ex illo populo Dauid: Vnde peculiare genus duceret: quare nuncupatus eſt filius Dauid: ergo ſub Dauide qui poſt Moyſen annis pluribus q̃ quadringentis natus eſt, congruentius fuiſſet lata. Contrarium aũt colligitur ex Paulo ad Galat. 3. *Paulus.* ubi ait, Legem fuiſſe ordinatam per Angelos in manu mediatoris. ordo nanque Dei temporis quoque opportunitatem denotat.

Quæſtio perfacili negotio expeditur, ſi ex ſola Dei voluntate ratio petatur. Nam cum illa nõ habeat priorem cauſſam neq; quidquam humano generi debeat, legem dedit, qñ per ſuã ſapientiã decere cognouit Attamẽ explorãda reſtat cauſſa ex parte hominum, ob quorum ſalutem data eſt. Et ideo ſtatuitur concluſio affirmatiua. Illo temporis articulo data eſt, quod in rem erat maximè humano generi. *Concluſio reſpõſiua* Etenim tanquam iniquorum medela condita eſt ad emolliẽdam eorum duritia eorumq; edomandam ſuperbiam: & tãquam bonorum iuuamen, ad promouendam eorum ſalutẽ. Atque ex his duabus radicibus duæ cõcluſionis rationes ducũtur. Enimuerò ſi priorẽ ſpectes, humana ſuperbia de duobus extollitur, naturali. ſ. ſapiẽtia, & potentia: id quod uerſutus ſerpens in ſua poſuit ſuggeſtione, dum Euã adortus eſt. Eritis. n. ſicut dij, ſcientes bonum & malũ. *Prima ratio concluſionis.* Eadẽ enim procella eum cœlo depulerat. E re ergo humani generis fuit, vt Deꝰ illud lõgis ſeculis ſuo fauore deſereret: porrò vt lõgo experimento cognoſceret quã eſſet

ſuapte

ſuapte natura & ad cognoſcédum, quod ſi
bi expediret, ignarū atq; ignauū ad agen-
dū. Hac ergo de cauſſa mortales deſtituit
duab. integris ętatib. vna. ſ. annis mille qn
gentis, & eo amplius ante diluuium, quo
mundum ſcelerū flagitiorumq; fætore pe
ſtiferum ſubmerſit. At verò non ſic prorſus
deſtituit, quo minus in linea, quæ Chriſti
Prima mundi ætas. genealogiā ducebat, nõnullos egregia sā-
ctitate inſigniret: vt Abel, Enoch & tandē
Noë, in cuius ſuorumq; iuſtitia ſeruatum.
eſt mundi ſemen. Atque inde quaſi nouas
ei inducias indulgēs, expectauit hominē
ſecunda ætate ferè annorū quingētorum,
vſque ad Abrahā, quē peſſimus Nemrod,
contra Deum repellans centum quinqua-
Secunda ætas. ginta annis anteceſſit. Ninus āt Babyloni
cus, ꝑ quē idololatria in orbē irrepſit, quin
quaginta. Et quia peccatū contra naturam
idololatriæ atq; īfidelitatis pęna eſt, vt ad
Paulus. Ro. 1. diſertè Paulus docuit, paulo poſt ne
fanda. Sodomorū turpitudo aerē infecit,
ſub quod vtiq; tēpus delegauit Deus An-
gelos ad Abraham, vt Geneſ. 18. refert hi-
ſtoria, qui Chriſtū in ſalutē humani gene-
ris ſuo ille noīe pollicerentur. Vbi nō eſt
Myſteriū myſterium illud prætereūdum, nempe ꝙ
Angeli ipſi, q veluti inferno igni vrbes il
las incenſum venerunt, nuntium ſimul at-
tulerunt futurę ſalutis. Itaq; clamor & fu-
mus Sodomorum cœlum aſcendens, Deū
& ad iuſtitiā irritauit, vt de nefandis illis
vltionem ſumeret, & vnà ad miſericordiā
commouit, vt hominibus in futurum pro-
ſpiceret. Vnde & iidem Dei legati mundo
patefacerēt q̄ ſit dominus ad miſericordiā
q̄ ad iuſtitiam propenſior, propter decem
quos inuenirent iuſtos, ueniam corruptiſ-
ſimis vrbib. promittebant. Nā ob octo aīas
quas tempore diluuij iuſtas inuenit, non
prorſus vniuerſum deleuerat orbem: Inde
tū̄ charactere circunſionis obſignatam,
Tertia ętas. Abrahæ familiā, tertiā aliā ætatē aliorum
quingētorū annorū aſſuefecit, vt ad ſuſci-
piendā legē eſſet paratior, Tanti erat peri
culi ſtatim diuina illa ꝑcepta orbi concre
dere. Enimuero cum ei tū̄ ſuæq; ſoboli fa
cta fuerit ꝓmiſſio, lex aūt q̄ non vni fami
lię, ſed iuſto hoīū numerū, q̄ populū face
ret, tradi debuit, expectauit quouſq; eadē
Sub initiū quar- progenies augeretur in populum. Et prę-
terea ne de repente ſuſceptam legem ve-
luti rem nouam non facilè ſuſciperēt: Ec- *tæ ætatis ſe-*
ce moras quibus Deus tardauit legem fer- *mel lex*
re uſq, ad initium quartæ ætatis ſub Moy *lata eſt*
ſe, anno ab orbe cōdito bis milleſimo qua
dringēteſimo qnquageſimo octauo Tunc
ergo data eſt lex ad retūdendā humanam
ſuperbiam, qua parte ex naturali ſapientia
naſcitur. Erat. n. iam tunc naturale lumen
vſqueadeò obtenebratum, vt vix hoīes di-
gnoſcere poſſent inter bonū & malū: ſed
dicerent (ut ait propheta) malum bonū, &
bonum malum. Officium igitur legis fuit,
hoc docere, explicando naturę principia,
Vnde Pau. ad Ro. 5. Per legē eſt cognitio *Paulus.*
peccati. At verò reſtabat eoſdē docere ho-
mines, ꝙ neq; cognitio peccati eidē ſupe
rando & euincendo ſufficiebat, niſi diuini
tus uires ei ſuppeditarētur ad agendū. Ob
idque reliquit Deus mundū ſub lege ſcri- *Mundus*
pta tribus alijs ætatibus nempe mille qn- *fuit ſub*
gentis annis vſq; ad Chriſtū, vt lōgo rerū *lege ſcri-*
uſu eādem ſuā infirmitatē atq; imbecilli- *pta trib.*
tatē diſcerent, vt eum optatius ſuſciperēt. *ætatibus.*

Per hæc ſoluuntur argumenta in cōtra *Soluun-*
rium, qn̄quidē reddita eſt rō cur nō decuit *tur argu*
ſtatim in mūdi primordijs legem ferri, ne *menta.*
que eandē dari Abrahæ. Quòd aūt non de *Argum.*
buit differri vſque ad Dauid, inde conſtat, *cōtra ha-*
ꝙ non ſolum familiæ ex qua Chriſtus na *ctenus aſ*
ſciturus erat, ſed toti circūciſo populo de *ſerta.*
ſcēdenti ab Abrahā fuerat promiſſa. Quā
uis illis qui præciſi fuerant a trunco & re-
cta linea, vt Iſmaelitis, & Idumæis deſcē-
dentibus ab Eſau, lata non fuerit. At verò
cōtra hæc quę dicta ſunt, reſtat argumen-
tum ſimile illi, quod fit de aduētu Chriſti.
Ait enim ipſe Matth. 11. Quod ſi in Tyro
& Sydone factæ eēnt virtutes quas ipſe fa
ciebat inter Iudæos, pęnitētiam egiſſent.
Et ideo remiſſius futurum eſſet illis genti
lius in die iudicij. Simile inquam quis co
gitare poſſet de lege veteri uidelicet ꝙ ſi
uel alium populum Deus elegiſſet, vel a-
lio tempore ſcripſiſſet eis legem obſeruā-
tior fuiſſet ei præſtita obedientia, quàm
tunc ab illo populo, qui ſtatim ad idolo-
latriam peruerſus fuit. Reſpondetur au-
tem quòd illas nos rationes ignoramus ſi
cuti myſterij illius quod refert Paulus ad
Roman. 11. nempe, cæcitatem contigiſſe
in Iſrael donec plenitudo gentium intra
re, Ob idque cauſſas reddimus, quas con-
gruere

Paulus. gruere coniectamus, Et non eſt dubium, quin licet alij fortaſſe fuiſſent tunc obedientiores: tamen ad finem vniuerſalis redemptionis ex alia parte concurrerint cõgruentiores cauſſæ, cur Deus illam gentem & tempus elegerit. *Solutio* Tametſi demum cauſſæ omnes ad fontem prædeſtinationis referendę ſint. Ex quo primum argumẽtum præcedentis articuli diſſoluimus.

QVAESTIO II.

DE PRAECEPTIS LEGIS VETERIS IN GENERE.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 99.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex vetus vnicum tantum continuerit præceptum.

SEQVITVR queſtio ſecunda de legis antiquæ præceptis in genere. *Primum argum.* Et arguitur, quod non fuerint plura, ſed vnum tãtùm: *Paulus.* tum ex illo ad Roma. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum: quod vnicum eſt tum ex illo Matth. 17. Omnia quæcunque vultis vt faciant uobis homines, hæc & vos facite illis: hęc eſt. n. lex & Prophetæ. Lex nanque vetus uon erat amplior quàm quæ lege & Prophetis concludebatur: ergo tota lex vetus vnicum erat præceptum. *Paulus.* In contrarium eſt Apoſtolus, qui ad Epheſ. 2. appellat illam legem mandatorum, quam Chriſtus decretis Euangelicis euacuauit.

In ingreſſu ſtatim præceptorum legis generaliſſimus articulus eſt, an fuerint plura. Similem nanque ſuprà de lege naturæ, quæſiuimus, ſimilique hic modo concluſione diſſoluetur: quæ eſt hęc. Præcepta ueteris legis unum quodammodo ſunt ratione ordinis ad eundem finem: ſimpliciter tamen plura, ſecundum peculiares obie- *Conclu. reſponſiua* ctorum rõnes quæ eiuſdem finis aſſequendi media exiſtũt. *Ratio cõcluſionis.* Et rõ eſt p ſe lucida Cum enim pręcepta de actionibus humanis ſint earum rerum q̃ fieri dẽt: neceſſitas ãt cuiuſque operis et officij a fine ſumatur: finis verò legis (vt ſuprà monſtrauimus) ſit bonos facere ciues, fit vt per ordinẽ ad hunc finem cuncta pręcepta quodammodo dicãtur vnũ, ſicuti lex una. At verò cũ ad hũc eundem finem multa ſint officia neceſſaria, de quorũ ſingulis ſpeciebus operæ pretium eſt edici ſingula pręcepta, fit, ut ſimpliciter ſint plura. Sed porrigit nihilominus nobis utrunque membrũ dubitãdi anſam. *Prima dubitatio* Prius inquã, q legis veteris nõ unus tñ, ſi præcedentiũ memineris, conſtitutus eſt finis: ſed unus pręceptorum moralium, qui erat ſubditorũ probitas, atq; alter ceremonialium, puta Chriſtus, qui illis præſignabatur. Quare neque rõne finis unũ erat pręceptum. *Solutio* Rñdetur tñ, q finis diuinæ legis vt articulo proximo patebit, non eſt ſicuti humanæ, amicitia tñ & charitas inter homines: ſed illa quæ nobiſcum eſt cũ eodẽ ipſo Deo: de qua utiq; legitima charitate illud 1. Thim. 1. intelligitur. Finis præcepti charitas. Hanc autem amicitiam nulla legis opera (ut dictum eſt) conciliare abſque Dei gratia poſſunt. Concedimus ergo duos fuiſſe particulares fines legis, ad unum tamen relatos. Finis. n. moraliũ, erat mores componere: finis autẽ ceremonialium, venturus Chriſtus, auctor gratiæ: quorum vtrunq; ad ueram ſalutem animæ exigitur, qui vnicus eſt legis finis. nam per Chriſti gratiam eius efficimur membra: in ipſo aũt compaginati per legis officia progredimur ad uitam æternam. Altérum uerò dubium eſt huic contrarium. Apparent enim omnia præcepta, nõ ſolùm (ut aiũt) ſm quid per ordinem ad unnm finem, ſed ſimpliciter eſſe hoc unum: diliges dominum Deum tuum. *Secunda dubitatio* Enimuerò dilectio Dei nihil aliud eſt, quam eius ſeruare mandata. iuxta illud Io. 14. Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eũ. Et 1. Io. 2. Qui dicit ſe noſſe Deũ & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Qui autem ſeruat uerbum eius, uere in hoc charitas Dei perfecta eſt. Et confirmatio ſnĩæ huius eſt, quòd per cuiuſque præcepti, quod uerè eſt præceptum, tranſgreſſionem, amittitur Dei charitas. Quod certè non contingeret, niſi cuiuſque tranſgreſſio in trãſgreſſionem dilectionis Dei *Confirmatio* incurreret: omnia ergo præcepta ſimpliciter

citer

Alia confirmatio. citer vnum ſunt. Namque ſi hoc neges, cũ negare nequeas, quin cuiuslibet p̄uaricatio ſit etiam violatio huius præcepti diuinæ dilectionis, conſequens tibi ſit, ut nullum ſit ſimplex peccatum, ſed cuncta ſint dupla: ut cùm hominem occideres, unum eſſet cõtra charitatem proximi, puta occidere, & alterum cõtra charitatem Dei. Et cùm furtum uel adulterium faceres, ſimiliter. *Reſpõſio.* Reſpondetur ergo non unũ, ſed plura eſſe, quorum diſtinctio à diſtinctis rõnibus obiectorum ſumitur: ut quæſ. ſeq pateбit. Sed tñ omnia ſunt quædam explicationes illius generalis, quod eſt diligere Deum, In hoc.n. conſtituit noſtrum erga ipſum amorem, ut ipſum in primis coleremus, mox nos diligerem⁹ inuicē. Quocirca conceditur, hoīem occidere, eſſe quandã transgreſſionē diuinæ dilectionis, ſed tñ non ſunt duo peccata, ſed unum quod à proximo obiecto nũcupatur homicidiũ: ſicuti aliud, furtum: atque aliud, adulteriũ. Itaque rõ illa gñalis diligendi Deum cõtrahitur per diuerſas ſpecies: ſicuti rõ animalis. Vnde ſicut homo & animal nõ ſũt duo, ſed unũ quod eſt homo: ſic occidere, ac dilectionem Dei uiolare, An uerò præter hoc generale ſit ſpeciale dilectionis mandatum quod ſuum habeat peculiare obiectũ, *S.Tho.* S.Thom. docet 2.2.q.44. & quæſt. ſequenti recolendum nobis ſupereſt.

Ad primum ar. Ad primum igitur membrum argumenti in contrarium reſpondetur, quòd ſicut modo dicebamus, generale diuinæ dilectionis mandatum ſpecialibus cunctis pręceptis participari: ita & hoc, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum, finis eſt omniũ quæ erga proximum implentur: quin uero genus per reliqua ſpeciatim expoſitũ. Nihil.n. aliud eſt diligere proximum, quam illum non lædere, puta non occidere, non *Auctor in c. 13. Epiſtolæ ad Rom.* furari, &c. quod uerbum Paulinum, inſtaurari, deſignat. Inter alios namque ſignificatus, quos nos illi agnouimus, tunc præcipuæ probauimus, quod eſt, recapitulari, ac repeti. Qui enim iubet proximum diligere, in uirtute præcipit non mœchari, non furari, &c. In dilectione autem proximi includitur dilectio Dei, eo quòd cum vniuerſos mortales pro filijs ducat, in hoc uult amorem nos ſibi exibere, ut nobis inuicem exibeamus. Vnde Io.4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deũ, diligat & fratrem ſuum. Atque hac ratione hoc ſolo mandato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, complexus eſt Paulus ambo illa quæ Chriſtus Matth. 22. diſtinguit de dilectione Dei & proximi, in quibus duobus pendere docuit omnem legē & prophetas. Et eodem relabitur ſolutio *Ad ſecũdum ar.* ſecundi membri. Cum enim 9. Ethi. cap. 8. *Ariſt.* auctore Ariſt. ab ipſo eodem homine ea omnia quę ad amicitiam attinent, ad cæteros perueniant, quod eſt, ex eo quod ſe quiſque deamat, alios ſubinde amare, cunctã amicitię iura ac perinde pręcepta, quę inter amicos ac proximos ſeruantur, hoc uno concluduntur, ut ita ſe quiſque ad alios habeat quemadmodum ad ſeipſum: idque comprehenditur illo generali pręcepto: Omnia quęcunque uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis.

ARTICVLVS II.

Vtrum præceptorum legis veteris trina ſit differentia, uidelicet, moralium, ceremonialium, atque iudicialium.

CVm monſtratum nobis fuerit præcepta moralia eſſe plura, ordo poſcit ut exploremus utrum eiuſdem ſint ſpeciei, an uerò trina differentia diſtinguantur, ut alia ſint moralia, alia ceremonialia, alia uerò iudicialia. Et arguitur contra hanc *Argu.1.* trimembrem diuiſionem: Præcepta moralia, ut in ſubſequentibus uiſuri ſumus, omnia ſunt de iure naturæ: ergo non opus fuit in tabulis legis ueteris ſcribi. Probatur conſequentia: quoniam lex diuina illic debet nobis ſuppetias ferre, ubi natura ſuccumbit: Si ergo ratio naturalis decalogum mortales docebat, quidnam opus erat lege diuina explicari? eo potiſſime, quòd lex uetus dicitur litera occidens: ut patet 2. ad Cor. 3. morum autem præcepta, *Paulus.* non occidunt, ſed uiuificant: ſecundum illud Pſalmi, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis uiuificaſti me. Secundò arguitur, ſi præcepta mora- *Argu.2.* lia ſcriptu neceſſaria erant nihil opus erat ceremonialia adijcere. Morabil⁹ enim, ut nomen ſonat humani mores informãtur, inter

inter quos præcipua pars eſt diuinus cul-
tus: gentes vniuerſæ ſub lege naturæ a-
gentes more & uſu vbiq; docuerunt, cere-
monialia aũt ad diuinũ cultum pertinẽt.
Cicero Vñ Cicero in ſua Rheto. Religio, inquit,
diuinæ naturæ cultum ceremoniamq; af-
fert. Cõcluduntur ergo religionis cremo-
niæ ſub moralibus præceptionibus. Quòd
Solutio ſi dicas gratia, p. ęmonſtrãdi Chriſti fuiſſe
Repub. inſtituta, id ſanè potius uerbis demandari
Augu. debere, q̃ rebus quippe cũ verba, vt 2. de
Argu. 3. doct. Chriſt. auctor eſt Auguſt. principẽ te
neant ſignificandi locum. Tertiò ex eodẽ
foute arguitur: Iudicialia præcepta ad iu-
ſtitiã prorſus pertinẽt: nã iudiciũ actus iu
ſtitiæ eſt: quod & Dauid in Pſalmo ſignifi
cat vbi ait: Quoadusq; iuſtitia cõuertatur
in iudiciũ: officia aũt iuſtitiæ, pinde atq;
aliarum virtutum ſub moralib. præceptio
nibus comprehẽduntur: nulla ergo neceſ-
ſitas poſtulabat, iudicialia mandata mora-
Argu. 4. libus adhiberi. Quarto arguit, ſi oportuit
tres iſtos præceptionũ ordines diſtingue-
re, neceſſariũ quoq; fuerat plura adijcere,
nempe teſtimonia. Nam Deu. 16. legitur,
Cuſtodi pcepta dñi Dei tui, & teſtimonia,
& ceremonias. Deinde mandata: qĩn eodẽ
lib. cap. 11. quatuor diſtinguuntur: vbi le-
gitur, Obſerua præcepta, & ceremonias, &
iudicia, & mãdata. Ad hæc & iuſtificatio-
nes, iuxta illud Pſal. In æternũ nõ obliui-
ſcar iuſtificationes tuas. Itẽ quia præcepta
moralia, vt infra de Decalogo uidebit,
oĩa ptinẽt ad virtutẽ iuſtitiæ, debuerũt ſub
inde alia adhiberi de uirtute & tẽperãtia
& alijs virtutib. In cõtrariũ eſt illud Deut.
6. Hæc ſunt præcepta, nẽpe moralia, p An
Deute. 6. tonomaſiã: ceremoniæ, atq; iudicia. Et c.
14. Decem uerba ſcripſi in duabus tabulis
lapideis: & mihi iniũxit in illo tempore,
ut docerem vos ceremonias & iudicia q̃
facere debeatis quibus locis tria hæc præ-
ceptorum genera deſignantur.

Quoniam de ſingulis pręceptorum ge-
neribus ſingulæ inferius repetendæ ſunt
quæſtiones, ad præſentem, quæ generalis
eſt quatuor concluſionibus breui compen
dio reſpondetur. Prima eſt: Neceſſarium
fuit præcepta moralia lege illa ueteri ex-
plicari, ut Exod. 20 ubi decalog⁹ ſcriptus
habetur: & alijs locis, quibus alia ſcribun-
tur. comprobatur: Enimuerò vt præcipua
humanæ legis intentio eſt homines mu- *Prima*
tua inter ſe beneuolentia deuincere: ita & *concluſio*
Dei propoſitum eſt, per ſuas leges eoſ-
dem ſecum arctiſſima amicitia copulare,
Quare non eſt eius intentio, vtcunque bo
nos nos efficere humano more, ſed ſibi
gratos: cum autem ſimilitudo ſit mutui
amoris fons, ſecundum illud Eccl. 13. Om *Probatio*
ne animal diligit ſibi ſimile, ſit ut optimo
Deo nemo grat⁹ acceptusq; eſſe poſſit, ni
ſi ei ſuo gradu ſit bonitate ſimilis. Et cum
auctore Ariſt. 2. Ethi. Virtus ſit quæ bonũ
facit habentem, & eius opus bonum, inten
tio diuinæ legis eſt, homines virtutibus ſi *Ariſt.*
bi gratis imbuere, morumque ornamento
decorare. hoc autem non fit niſi per mo-
rum præcepta, nam inde dicuntur mora-
lia: ergo illa fuerunt in lege neceſſaria: At *Lucidus*
que hinc fit lucidus earum monitionum *ſenſus mo*
ſenſus, quibus amantiſſimus noſtri Deus *nitionum*
ad virtutes nos diuinarum imitatrices alli *diuinarũ*
cit, Vt Leu. 19. Sancti eritis, quoniam ego *quibus*
ſanctus ſum. Et in Euãgelio Chriſtus: Eſto *mortales*
te miſericordes, ſicut Pater ueſter miſeri- *ad uirtu-*
cors eſt. Luc. 6. & Mat. 5. Eſtote ergo & vos *tes diui-*
perfecti, ſicut & Pater ueſter cœleſtis pfe- *narũ imi*
ctus eſt. Ac ſi dicat, Aliter ei chari eſſe nõ *tatrices*
valeris, niſi ſitis imitratrice uirtute aſſimi- *allicit.*
les. Quòd ſi contra præceptorum iſtorum
numerum arguas, q non fuerit ſufficiens,
propterea, q vt patet in Decalogo, præci-
ſe ſunt præcepta iuſtitiæ, quæ eſt ad alte-
rum cum tamen ſint & aliæ hominis uirtu
tes in ordine ad ſeipſum: ut fortitudo, &
temperantia, atque id genus plures. In ſub
ſequenti quæſt. tibi affulgebit reſponſio,
vbi patebunt pręcepta alia, quę tamen om
nia in Decalogum reducuntur. Secunda *Secunda*
concluſio: pręter moralia condecens fuit *conclu.*
ac neceſſarium, ut lex vetus eremonia-
rum pręceptiones explicaret. Nomen e-
nim ceremonia, ſiue à Cerere dicatur, quã
frugum deam colebant q Cicero 1. in Ver *Cicero.*
rem his uerbis annuere videtur: Sacra Ce-
reris, ſumma maiores noſtris religione cõ
fici ceremonijsque uoluerunt. Siue (quod
Valerius libẽtius recipit) à Cere oppido, *Valerius*
vbi Roma à Gallis direpta, religionis ſa-
cra recondita ſunt: tamen eos ſignificat
ritus, qui ad diuinum attinent cultum.
Veruntamen diuinus cultus, ut Diuus
Thoma. hoc loco ſcienter docuit, diffe- *S. Tho.*
renter

rente: altiuſque diuinis legibus inſtituitur quam humanis. Etenim cum lex humana, ut nuperrimè dicebamus, rebus duntaxat humanis conſulat (nil de Eccleſiaſticis in præſentia definimus) non altiorem cultum Dei inſtituit, quam quem ad commune temporarium bonum conducere iudicat: Deus autem hominem ad ſeipſum pertrahens, eum ſui cultum ſuis legibus edocet, quo homines, terrenis poſthabitis, ad ipſum animis ſubleuentur. Et cum non ſolum per internos actus credēdi, ſperandi, & amandi, uerum & per exteras proteſtationes profiteamur nos eius famulos, neceſſarium fuit cæremonias illas diuina lege inſtitui. Emergunt autem ex hac concluſione dubia duo. Primum, ꝙ negare uidemur ceremonialia ad morum informationem pertinere: quando quidē a moralibus huiuſmodi præcepta ſecernīmus. cum tamen in morum compoſitione pars illa præcipuum habeat momentum, quæ diuino cultui dedicatur. Quapropter ſicuti nos orantes, pſallentes, turificātes, atq; hoc genus cultus offerentes, ſic & patres illis ſuis ceremonijs, ceu per alios mores, bene de Deo merebantur: Secundum dubium eſt quòd quaſi iuſtum approbamus morem humanarum legum, diuinum cultum ad ſuum ciuilem finem referētiū. cum tamen peruerſitas appareat, qua fruendis utimur, Dubij autem prioris reſpōſio eſt, cæremonialia præcepta non ſic eſſe à moralibus diuerſa, ut ſpecies ex æquo diſtincta: ſed differunt ut generis determinatio ad ſpeciem. Id quod facile perſpicias, ſi diſcrimen memoria repetas, quod lib. 1. q. 5. conſtituimus inter ea, quæ ſunt iuris merè poſitiui, & ea quæ ſunt iuris naturæ, Nam licet omnis lex & præceptum à naturalibus principijs deriuetur: alias ut illic monſtrauimus, neque legis uigorem haberet, neque præcepti, eſt tamen deriuatio diuerſa. Nam ex eiſdem uniuerſalibus principijs, quędam deriuātur per modum concluſionum, perinde atque in ſcientijs ſpeculatiuis: quædam uero per modum determinationis formæ uniuerſalis ad ſpecialem. Ad hunc ergo modum moralia ceremonialiaque mandata differunt: nempe, ut illa deriuentur priori modo, hæc uerò poſteriori. Exempli gratia: Id ne facias alijs, quod tibi fieri non uis, principium eſt per ſe notum. Mox quod occidi ab altero nolis, aut tua diſpoliari ſubſtantia, aut torum tuum commaculari, eodem etiam lumine naturali clareſcit. Ex quibus naturali itidem conſequentia colliguntur moralia præcepta: Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Et ad hunc ferme modum dicemus infra de alijs quæ ſunt extra Decalogum: nā ſunt plures gradus. Lex autem humana & omnis poſitiua, non naturali collectione, ſed humano arbitramento determinat genus ad ſpeciem. Exemplum: Deum eſſe colendum, principium eſt naturale. Quòd autem hoc uel illo modo, natura non docet, ſed ab eccleſia Euangelica per humanas leges, puta canonicas, ab apoſtolis deriuatas ſancitur: puta, quòd talia feriemur feſta, hiſque aut illis ritibus religionem profiteamur. Quòd autem negotium eccleſiæ iam ſanctitate prouecte Chriſtus commiſit, hoc Deus rudi illi populo, quem ex toto orbe ualebat eſſe illuſtrem, per ſe exhibuit. cuncta inquam ueluti pueris delineauit. Quare idem naturale cultus principium ſpeciatim expoſuit per illa animalium ſacrificia, aliosq; ritus quos natura non clarè docebat. Et hæc ſunt ceremonialia præcepta: tametſi hoc fuit legi illi peculiare, quòd cum eſſet umbra futuri Meſſiæ, q̃ futurus erat uerus Deus, talia decuit iubere ſacrificia & ceremonias, quibus ſub nube & figura eundem Meſſiam cultores eius profiterentur. Ad ſecundum uerò dubium reſpondetur bifariam contingere diuinum cultum ad ciuilem finem & humanum referri. Vno modo, ut humanus tanquam ſupremus exiſtimetur. Et hæc eſſet peruerſitas utē di fruēdis, fruendique utendis. Attamen diuinū cultum referre ad temporalem finem non tanquam ad ſupremum, ſed tanquam ad illum qui rurſus refertur in Deum, nulla eſt peruerſitas: Quin uerò per hoc profitemur cuncta nobis diuinitus obuenire. Qua ratione eccleſia preces fundit, ſacrificiaque; & miſſarum ſolennia offert pro temporibus bonis: lex ergo humana hoc modo refert diuinum cultum ad ſuum finem: quāuis Canonicæ & Eccleſiaſticæ, diuinarum ſequaces ciuilibus debent hoc præſtare, ut

Prima dubiũ.

Secunda dubiũ.

Moraliũ cæremonialiũ, ac iudicialium diſcrimen.

Ad ſecũdum dubium.

animos hominum à terrenis diuulſos, ad Deum promoueant. Gentilium autem ſuperſtitioſa religio eatenus eſt culpanda, q̃ ritus in primis ſuos dijs falſis dicabant. Mox q̃ demoniacis illuſionibus ſeducti ex torum inſpectione animalium, aliorumque ſuperſtitione auguriorum contendebant futura prænoſſe. Tertiò, quòd ſpurcis ceremonijs utebãtur. Ac demum quòd quaſi fœlicitatem in terrena proſperitate collocantes, non alia ratione deos uidebãtur colere, quam q̃ eorum ope indigebãt. Quare aliam colebãt frugum deam, alium uini, atq; alium bellorum, q cum ipſis agebant, tunc præcipue placare curabant. Tertia concluſio: Præter hæc duo præceptorũ genera, neceſſarium rurſus fuit iudicialiũ tertium. Huius enim ratio ſimilis illi eſt, quam de proximis ceremonialibus informauimus. Cùm enim lex diuina homines primùm in ordine ad Deum, mox ad ſuam inuicem amicitiam pacemq; inſtituat quorum utrunq; naturalis lex in genere præcipit: conſequens fuit, ut ambo in ſpẽ Deus explicaret. Atq; adeo ſicuti ceremonialia præcepta peculiariter de diuino cultu inſtituit: ſic etiã debuit & iudicia cõſtituere quibus beneuolẽtia & pax inter homines conſtaret. Collige ergo differentiam horũ trium generum præceptionum: reliqua.n. duo à moralibus deriuant, quæ dictamina ſunt iuris naturæ: nempe ceremonialia reſpectu diuini cultus: iudicialia verò reſpectu tranquilitatis humanę. Quocirca vt in ſolutione primi auctor eſt S. Thom. lex vetus aliquid addebat ſupra ius naturæ: nimirum eo modo, quo leges humanæ adiectiones ſunt ad idẽ ius. Habemus etenim & ſub noua lege ceremonialia, ut dictum eſt: ut pſalmodiam, proceſſiones, thurificationes, & alia hmõdi. Et iudicialia, ut excõmunicationes, ſuſpenſiones atque irregularitates, &c. Et antiquas Canonum pœnitentias. Sicuti & iure ciuili iudicialia ſupplicia malefactoribus decreta. Niſi quòd ratione ſupra dicta Chriſtus hæc in Euangelio non expreſſit, ſed eccleſiæ & reipublicæ ciuili commiſit. Deus autem in lege veteri cuncta explicuit. Hinc ſubſequitur alterum diſcrimen, nempe quòd præcepta moralia ſunt ſimpliciter de iure naturæ, puta præcepta, quia bona: aut prohibita, quia mala. Reliqua verò de iure poſitiuo diuino, ſicut ceremoniæ & iudicia noſtra, de poſitiuo humano: nempe bona, quia p̃cepta: uel mala, quia prohibita.

Tertia cõcluſio.

Primum diſcrimẽ inter tria genera pręceptionum moralium .ſ. ceremonialiũ & iudicialium.

S. Tho.

Secundũ diſcrimẽ.

Quẽadmodum Ariſt. 5. Ethi. ca. 7. diſtinguit iuſtum naturale, hoc eſt natura ſua tale: & legitimum, quod ante quam poſitum eſſet, nihil referebat, ſed poſtquàm poſitũ eſt. At qui ad hæc tria genera forte alluſit Paulus ad Rom. 7. dicens, quod lex eſt ſancta, quantum ad ceremonialia, eo quod illud eſt ſanctum quod Deo dicatum eſt. Et mandatum iuſtum, quantum ad iudicialia: & bonum, hoc eſt honeſtum quantum ad moralia: His demum adiungitur quarta cõcluſio: Quamuis alia inueniantur in ueteri lege nomina, ſcilicet mandata, teſtimonia, & iuſtificationes: cuncta tamen ad hęc tria genera reducuntur. Ratio concluſionis ſic habet. Quędam in lege exiſtũt quæ ceu agendorum præcepta edicuntur. Alia verò adhibentur quaſi robur ad eorum cuſtodiam. Illorum ergo ſunt tria genera iã poſita, horum autem altera tria. Nam quod ad legis obſeruantiam conducit, primum eſt legiſlatoris auctoritas, ſecundum uerò legis vtilitas, quæ eſt vel conſequutio præmij, uel ſupplicij cautio. Illa ergo quibus auctoritas maieſtasq; legiſlatoris commẽdatur, dicuntur teſtimonia, ut Deuteron. 17. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt. Et legis caput, quo pronunciatur creator cœli & terræ. Et in Pſal. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Et, Omnipotens nomẽ eius, & ſimilia. Illa uerò quibus vel pręmia uel ſupplicia proferuntur, dicuntur iuſtificationes, ut Deut. 18. Si audieris vocẽ Domini Dei tui faciet te celſiorem cunctis gentibus. Et Iſa. 1. Si audieritis bona terræ comedetis. quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos. Nam per hæc diuina iuſtitia commendatur. Mandatum autem forſan idem eſt quod præceptum. Sed quoniam loco citato uidentur ab inuicem ſecerni, fortaſſe præcepta referuntur ad ea, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, mandatum verò ad illa, quæ per charitatem ſupererogantur, cuius generis ſunt & Euangelica conſilia. Atque illud Exodi. 2. Si pignus acceperis veſtimentum à proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei.

Ariſto.

Paulus.

Quarta concluſio.

Ratio cõcluſionis.

Vel

Vel fortè præcepta ſunt, quæ Deus in tabulis ſcripſit. vt Decalogus, mandata uerò, quæ Moyſi reuelauit, vt populo promulgaret. Tametſi & ipſæ iuſtificationes, teſtimonia etiam ſunt diuinæ iuſtitiæ. Vniuerſa autem reducuntur ad tria priora generalia. quandoquidem alia (vt dictum eſt) non tam præcepta ſunt, quam ad eorum cuſtodiam pertinentia.

Ad primum ar. His hoc pacto conſtitutis, ad primum argumentum in contrarium reſpondetur, quod etſi præcepta moralia nihil aliud ſint, quàm quod lex naturæ dictat, & ſerena ratio docere poteſt, operęprętium nihilominus fuit, vt Deus non tantum in ſupernaturalibus, verum & in naturalibus tali prudentia illis opem ferret. Nam etſi nunquam rationi ſynderelis uſque extingui valeat, quin prima principia naturalis iuris ei refulgeant, tamen ea poteſt caligine obduci, vt circa eorum concluſiones hallucinetur oberretque. Idque non ſolum in ſpeculabilibus, verum & in moribus. Mirabile enim eſt dictu, quanta de ſpeculabilibus ſapientium vetuſtorum deliramenta memoriæ prodita ſunt. Et in moribus non ſolum fornicatio ſimplex, verum & grauiora pro licitis ducebant. Atque illo maxime tempore, quo lex data eſt, hanc mentium nebulam credibile eſt mortales obtenebraſſe. Eadem enim de cauſſa & ſupernaturalis fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, verum & de alijs quos natura docet, vt, quòd Deus eſt unus, atque omnium cauſſa, quodque anima ſit immortalis, & de ſimilibus. *Ad cõfirmationē eiuſdē argumenti. Auguſt. auctor in Epiſ. ad Rom.* Id autem quod in eodem argumento adiectum eſt, nempe id, quod eſt literam legis occidere, moralibus præceptis non competere, negatur. Immo, vt Auguſt. lib. de Spiritu & liter. capit. 14. auctor eſt, noſque ab ipſo inſtructi ſuper tertium caput ad Rom. fusè tractauimus, præcepta ipſa Decalogi ſunt, de quibus Paulus ait literam occidere, atque iram operari. Non quidem quod id directa intentione (vt iam dictum eſt) facerent, ſed quia oſtendendo peccatorum opera nudabant ſubditos omni excuſatione: & tamen lex illa gratiam non conferebat. Attamen qui ex fide venturi ... alij iuſtifica... illa præſtabant, iuſtitiam ſuam augebant apud Deum. Et ideo appellabat eadem opera Dauid iuſtificationes. *Ad ſecundum arg.* Secundum etiam argumentum ſolutum eſt, vbi declarauimus quemadmodum ceremonialia ad mores quoque & merita pertinent: ſed tamen quia naturali lumine non eliciuntur ex dictamine naturæ, ſed humano arbitramento vel diuino, à moralibus ſecernuntur. Itaque Deum colere, præceptum morale eſt: hoc autem vel illo ritu, ceremoniale.

Ad cõfirmationē. Diony. Ad aliud autem quod illic ſubijcitur, reſpondetur, quòd etiam ſi verba commodiora ſint ad ſignificandum nihilominus vt Dionyſ. primo capit. Cæleſtis Hierarch. auctor eſt natiuum eſt hominibus rerum ſimilitudinibus ſenſibilibus ſpiritualia intelligere. Ob idque decuit tales illi populo ceremonias iuberi, quibus venturum Chriſtum profiterentur. Ad tertium pariter, vt de ceremonialibus, reſpondetur, quod etſi actus iuſtitiæ in genere ad moralia præcepta pertineant, tamen hęc uel illa in particulari iudiciorum præcepta dicuntur iudicialia. *Ad tertium arg.* Quemadmodum quòd omnis malefactor puniendus ſit, præceptum eſt morale, quod autem fur ſit ſuſpendendus, & hæreticus comburendus, iudicialia ſunt. Vnde cum iudicialia partim cum moribus conueniant, ſcilicet quod à ratione deriuantur, ad moreſque pertinent, & partim cum ceremonialibus, in hoc ſcilicet quod utraque, ſpeciales ſunt determinationes generalium præceptorum conſequens factum eſt, ut nonnunquàm connumerentur inter moralia, vti Deut. 5. Audi Iſrael ceremonias atque iudicia: quandoque uerò inter ceremonialia, ut Leuit. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. In priori enim loco iudiciorum nomine comprehenduntur moralia: & in poſteriori ceremonialia. *Ad quartum arg.* Quartum uerò ſupra ſolutum eſt præter illam particulam de uirtutibus moralibus diſtinctis a iuſtitia: quarum vtique pręcepta ſtatim quęſtio. proxima conſtabit, quomodo ad iuſtitiam reducantur: eò quòd præceptum dicit ſemper rationem debiti.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex vetus ad ſui obſeruantiam per temporalium promiſſiones & comminationes debuit ſubditos inducere.

POſt veteris legis præcepta, ſequitur in tertio articulo vt dicamus de eius præmijs & pœnis, quibus eius cultores & alliciebantur ad eius obedientiam, & a tranſ-
Argu. 1. greſſione deterrebantur. Quæritur, inquam, vtrum docuerit promiſſiones illas & comminationes eſſe temporales? & arguitur à parte negatiua. Intentio diuinæ legis eſt, homines Deo amore, & timore ſubijcere: ſecundum illud Deut. 10. Et nũc Iſrael quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominnm Deum tuum, & ambules in uijs eius, & diligas eum? temporalis autem cupiditas a Deo animos lõgè abducit: ſecundum illud Auguſtini lib.
Auguſt. 83. quæſtionum, q. 36. venenum charitatis eſt cupiditas: ergo illectamenta illa ac terrimenta minimè diuinam legem dece-
Argu. 2. bant. Secundo; Leges humanæ inde apparent deiectiores, quòd per hæc lubrica, pereuntiaque temporalia ad bonum ciues promouent: lex ergo diuina quæ ad immortalem fœlicitatem mortales ducit, nõ deberet ſimilibus munuſculis ac deterriculis vti: atque eo minimè, quod temporalium proſperitas communis eſt iniuſtis cum iuſtis, atque aduerſitas iuſtis etiã cum iniuſtis: ſecundum illud Eccl 9. Vniuerſa temporalia hæc eueniunt iuſto & impio: bono & malo: mundo & immundo: immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti: ergo temporalia bona vel mala incongruenter ſtatuuntur ut præmia uel pœna mandatorum legis diuinæ. In contrarium autem eſt illud nuperrimè citatum Iſai. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: quòd ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Adnotandus eſt in primis quæſtionis titulus. Haud. n. in dubium reuocatur, quin cuſtodes illius legis per fidem & gratiam Ieſu Chriſti præmia conſequerentur æterna, tranſgreſſoreſq; afficerentur perpetuis ſupplicijs, ſicut Euangelicis profeſſoribus contingit. Effulſerat namque antiquis illis alterius vitæ lumen: vt patet Geneſ. 37. Deſcendam ad filium meum lugens in infernum. Sic. n. appellabant deceſſum vitæ præſentis: propterea ꝙ illis nondum cæleſtes fores patebant: quare etiam iuſti deſcendebant ad limbum. Et Ezech. 37. aperta extat futuræ reſurrectionis prophetia in campo illo, qui quem propheticè cernebat plenum oſſib. Nam dictum eſt ei, Putaſne viuent oſſa iſta? Et ſequitur: Ecce ego mittam in vos ſpiritum & viuetis: Et Iob. 19. Credo ꝙ redemptor meus uiuit. Et act. 23. mentio fit opinionis Sadducæorum negantium reſurrectionem mortuorum contra fidem quam reliquus populus ſuſtinebat. Et Dauid in Pſal. 101. In memoria æterna erunt iuſti. Et Sap. 5 Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt. Et de miſeris ſupplicia luentibus ſubditur. Videntes turbabantur terrore horribili, &c. Igitur quod in quæſtionem producitur non eſt cur non fuerint illi partes aũt præmiati aut puniti niſi temporaliter: ſed cur, cum eadem illos ſicuti nos, præmia, & ſupplicia manerent ſempiterna, non fuerint in lege ſcripta niſi tpalia. Rñdetur ergo vnica concluſione. Condecens fuit & illi populo congruentiſſimum, vt illis pollicitationib. & comminationib. tpalium adduceretur. Iam. n. ſuperiori libro mõſtratum eſt leges ad ſui obſeruantiam ſuppliciorum metu præmiorumq; ſpe homines attrahere: inſtar ſcientiarum ſpeculatiuarum, quæ per principiorum cognitionem ad concluſionum aſſenſus permouent. Quapropter ea eſſe debet legis latoris prudentia, Vt ſecundum ingenia ciuium tam præmia ſtatuat q̃ ſupplicia, populum aũt illum Paul. ad Galat. vt q. præcedenti meminimus, puero confert dum ſub pedagogo eruditur: ſed naturale puerorum ingenium eſt, ſolis illis munuſculis allici, quæ ſunt ante oculos: nam ea quæ abſunt, mente percipere nequeunt. Et eadem rõne pñtium timore deterrenſ. Expedientiſſimũ ergo fuit, vt lex illa quę, vt dictum eſt, tanquam imperfectio quædam ad perfectionem Euangelij gentem illam præparabat, infimo illo præmiorum pęnarumq; gñe vteref. Quapropter Paulus ad Phi

Senſ. propoſi. qõnis. *Concluſ. reſpõſi.* *Probat. primæ cluſion.* *Paulus* *Paulus*

Phi. 3. Euangelicam familiam veluti filios iam Dei charitate prouectos atq; in hæreditatem miſſos exemplo ſuo commonefacit, dicens: Quæ quidem retrò ſunt, obliuiſcens: ad ea quæ priora ſunt, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ uocationis in Chriſto Ieſu. Quicunq; ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus, &c. Ecce ergo cur Exod. 30. vbi Deus apparuit Moyſi, quem ad ſeniores populi in Aegyptum delegaret, quibus daturus erat legem, hoc tãtum eis polliceretur, quòd adducet eos in regnum Chananæorum, terram, ſcilicet fluentem lacte & melle. Chriſtus autem, Matth. 5. lator legis nouæ, non inferius regnum, quã cœlorum, nobis proponit. Illic bona terræ promittuntur: in Euangelio verò uita æterna. Et Deut. 28. Si audieris, inquit, vocem Domini Dei tui, &c. faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus quæ verſantur in terra: venientq; ſuper te uniuerſæ benedictiones iſtæ. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro, &c. Matth. aũt. 5. Beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terrã. Non vtiq; inferna Chananæorum, lacte & melle fluente, sed ſupernam Angelorum, diuino nectare exuberantem. At uerò huic quæ canonica ratio eſt, alteram eidem proxima ſubiungamus ex eadem pullulantem radice. Cum illa inquam quæ Chriſtus mundo promiſſurus erat, vix præ ſua celſitudine ab hominibus credi poterant, quia neq; in cor hominibus aſcenderant, cõſulto Deus voluit fidelitatem ſuam in illis temporalibus declarare, ut certiorem arrogaret apud nos fidem, dum poſtmodũ inuiſibilia promitteret. Hac enim de cauſſa populum illum in exilium Aegyptiacum ire ſinit, vt inde eum poſtea in terram promiſſam optima fide cum tam ingentibus ſignis & portẽtis reuocaret nempe vt in illis, tum cœleſtium futuras promiſſiones depingeret, tum ẽt, vt quã eſſet in ſuis pollicitationibus fidelis, humano generi perſuaderet. Atque hac, vt reor, de cauſſa Aug. 4. lib contra Fauſtum, illud appellat teſtamentum vetus, hoc uerò nouum: ſcilicet non ob id tantum quòd illud huic præfuit: verum & ꝙ illius promiſſiones re-

Altera ratio conclusionis.

August.

rum erant cum tempore ſeneſcentium: in noſtro uerò illa promittũtur, quæ ſunt in æternum permanentia. Simile eſt & inter ſupplicia illius noſtræq; legis diſcrimen. Patet enim tum alibi ſæpe, tum luculenter Leuit. 26. vbi poſt temporalia pręmia, videlicet, Si in præceptis meis ambulaueritis, &c. dabo uobis pluuias in tẽporibus ſuis ut terra germinet ſemen ſuũ: & id genus plurima: ſubdit, Quòd ſi nõ audieritis me, viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore, q̃ cõficiat oculos veſtros, & cõſumat aĩas vr̃as. Fruſtra ſeretis ſemẽ, ab hoſtibus deuorabitur. At verò non ſic de hoc interuallo hallucinãdum eſt, vt quis credat neminem illic opera feciſſe, niſi metu pęnæ. Sancti enim illi patres, vt Moyſes & Abraham & prophetæ timore filiali Deũ reuerebãtur. Et viceuerſa in Euangelio multi timore ſeruili pertrahuntur. Quin verò vt Apoſtolus ad Ro. 1. nos admonet, lõge apertius nobis Chriſtus in Euangelio comminatus eſt Dei iram de cœlo reuelatam nempe infernorum tormenta. Sed diſcrimen eſt, quòd illic nõ cõminabatur Deus niſi temporalia ſupplicia nobis autem cõminatur æterna. Ait enim Deus per Iſaiam: ſi audieritis, bona terræ comedetis ꝙ ſi nolueritis, gladius deuorabit uos. Ait verò Chriſtus. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in uitam æternam. Præterea, Lex illa plena erat timore, quare data eſt in monte cum tonitruis & coruſcationibus: quod Exod. 20. exponens Moyſes ait: Vt probaret vos uenit Deus, & ut terror illius eſſet in uobis: Noſtra verò lex in igne amoris effulſit in die Pentecoſtes. Quod quidem diſcrimen ediſſerit ad Hebr. 12. Paul. Quare in illam legem peccantes, ſtatim in ſupplicium rapiebantur: ut patet in conflatione uituli. vel tradebantur Philiſthæis aut Babylonijs, aut alijs hoſtibus quibus uindicibus iratus Deus vtebatur. Vnde Dauid Pſal. 77. Cum occideret eos quærebant eum & reuertebantur. Nobis autem (quod notatu dignum eſt) nullum in Euangelio comminatus eſt Chriſtus temporale ſupplicium: ſed cuncta nos manẽt in altero ſeculo. Qua de cauſſa multo q̃ illi deberemus acerbiora expaueſcere. Sed de diſcrimine inter ambas leges accuratiorẽ habe-

Paulus.

bimus quæſtione, 7. luculentioremq́; ſermonem, vbi de lege Euangelica dicēdum nobis reſtat.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, tres eſſe hominum ordines quantum ad temporalium cupiditatem diſtinctos. Vnus enim eſt perfectorum, qui neutrum oculum ad huiuſmodi fluxibilia bona cōijciunt, ſed illis prorſus abiectis Deo infixi ſunt. In quo ordine non erat ille populus: licet quidam rariſſimi hunc gradum pertingerent: quorum ait ad Hebr. *Paulus.* Paul. dignum non fuiſſe mundum. Alius eſt extremus ordo peruerſorum, qui finem ſuum in huiuſmodi lubricis bonis ſtatuūt. *Auguſt.* Atque horum cupiditatem aſſerit Augu. eſſe charitatis venenum quibus ideo periculoſa eſſet lex, quæ temporalia promitteret. Sed tertius eſt medius imperfectorum gradus: qui ſcilicet bona temporalia ſic cupiunt, ut uiam iudicent ad æternorum fruitionem: quare iſtis ſalutare eſt per hęc temporalia ad amorem Dei pellicere. Nam vt eſt in Pſalmo: Confitebitur tibi cum beneficeris illi. *Ad ſecūdum arg.* Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ præſtantia diuinæ legis præ humana inde deprehenditur, quod humana proponit præmia ab hominibus conferenda. Deus autem, illa quæ ipſe eſt collaturus. Ob idq́; optimo iudicio illa largitur iuſtis & ſubtrahit iniuſtis: niſi quandoque ratio cōtrarium popoſcerit. Vnde ſi hiſtorias veteris inſtrumenti perluſtres, ſemper ille populus quandiu Deo legique parebat, temporalium proſperitate affluebat. & contra dū ab eius gratia decidebat, tunc cœli atque hoſtium aduerſitatem experiebatur. Quod *Paulus.* ſi iuſtos aliquos, quos ait ad Hebr. Paulus anguſtiatos & afflictos mala fuiſſe perpeſſos, eiuſmodi aduerſis exercebat, hoc faciebat, vt eis ad maiorem coronam cederet quamuis, & nonnullos qui exterius legem colentes internum cor in temporalibus ſentiebat infixum, ſecundum illud Eſa. 9. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Sinebat quidem accumulationem ipſorum condemnationem illis frui.

QVAESTIO III.

DE MORALIBVS PRAECEPTIS.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 100.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

HACTENVS de legis præceptis in gñe: Deſcendendum ergo iā eſt ad ſpēs ſingulas. Inter hæc autem primum ac principem locum moralia obtinent. De quibus duas adornamus quæſtiones: nempe hanc, de omnib. in gñe, atq; alteram ſpeciatim de ſingulis. De his ergo primùm interrogať, vtrum omnia pertineant ad legem naturæ. Et arguitur à parte negatiua. Primò, Eccle. 17. Præcepta moralia dicuntur diſciplina: de illis. n. dr̄ addidit illis diſciplinam: & legem vitæ hæreditauit illos. Diſciplina autem, cum per doctrinam acquiratur, cōtra legem naturæ diuiditur quæ ut pote nō addiſcitur, ſed naturali inſtinctu percipitur: non ergo omnia præcepta moralia ſunt de lege naturæ. *Argu. 1* Secūdò: Lex diuina perfectior eſt q̄ humana: Lex aūt humana legi naturali multa accumulat bonorū operū documēta. Vnde fit, vt cū ius naturæ idem ſit apud *Argu. 2* oēs: humana tñ morū inſtituta ſint apud diuerſos diuerſa: ergo multò fuit ęquius ut diuina lex aliqua naturali inſuper adderet. *Argu.* Tertiò: Non ſolum naturalis rō, verum & fides ad morum inſtitutū cōducit. Vnde *Paulus* Pau. ad Galat. 5. Fidem ait per dilectionem operari: fides aūt ſub naturæ lege nō comprehenditur, quippe quæ ſuper naturalem rationem extollitur, ergo non oīa præcepta moralia legis diuinæ ad legem naturæ ſpectant. *Paulus* In contrarium eſt illud Apoſt. ad Rom. 2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, vbi moralia præcepta deſignabat.

Quæſtio præſens nō tm̄ moueť de ꝓceptis Decalogi, verū uniuerſim de cūctis q̄ ꝑ ſe ad mores ꝑtinēt. Ad quā duab. concluſionib. rñdeť, Prior eſt, Vniuerſa moralia ꝓcepta nō ſolū quę veteri teſtō ſcripta ſunt, *Prima concluſio.* immo ſi quæ ſint alia, ſunt de lege naturæ,

Pro-

Probatio Probatur concluſio, Præcepta moralia, ſic definitum eſt, à ceremonialibus iudicialibuſque diſtare, quod per ſe, hoc eſt natura ſua, quacunq; ſecluſa poſitiua lege, ad mores pertinent, nam ceremonialia atque iudicialia non per ſe, ſed quia per arbitrariā legem poſita ſunt, ad mores attinet. Probitas autem morum per ordinem ad rationem naturalem, quæ humanarum actionū proprium principium eſt, exiſtimari dēt: Sicuti lapidis aut ligni rectitudo per hoc, quod normæ commenſurantur, nempe vt illi mores dicantur, ſintq; probi, qui rationi concordant: reprobi autem, qui ab eadem diſcrepant, rationis autem iudicium, tam practicum, quam ſpeculatiuū ex principijs ad concluſiones procedit, hoc.n.ipſum eſt ratiocinari. Fit ergo conſequens vt omnia p̄cepta moralia, ſiue principia ſint, ſiue concluſiones, ſint de iure naturæ, ius enim nihil aliud eſt, quam regula. *Secunda conclu.* Secunda cōcluſio: Præcepta id genus moralia in triplici gradu ſunt de iure naturæ, ſecundum tres diuerſos modos, quibus ab eiſdem primis naturæ principijs deſcendūt. Quædam.n.ſunt concluſiones, quæ protinus nullo ferè negotio, ſed qualicunq; cōſideratione quiſq; per eadē vſia principia approbat aut reprobat. *Triplex modus a quo moralia præcepta a naturalibus deſcēduns.* Et hæc ſunt in primo gradu. *Primus.* Sicuti, Honora patrem tuum & matrem tuam: Non occides, non furtum facies: & hmōi. Ex illo nanque principio, Id facias alijs qđ tibi fieri vis: ſubſūpta hac, naturaliter quoq; per ſe nota, ꝙ velles à filijs tuis honorari, ſequit̃ ꝙ & tu debes honorare parentes. Niſi mauis ex illo id deducere, ꝙ qui beneficium recipit, beneficium dēt: ſummum quippe temporalium beneficium eſt, quod à parentibus recipimus. Rurſus ex illo, Id ne facias alijs quod tibi fieri non vis: ſubſumēdo ſtatim ꝙ nolles ab alio lædi nel in perſona, vel in bonis, colligitur: Non occides, Non furtum facies, Nō adulterabis. *Secūdus.* Alia verò ſunt quæ non ſtatim cuiuſq; ratio ex eiuſdem principijs colligit, niſi ſubſidio adiuta ſapientum, quorum eſt penitus res meditari. Veluti illud Leui. 19. Coram cano capite conſurge & honora perſonam ſenis. Hoc.n.nō eſt adeò notum, q̄ debitum honorandi parentes. *Tertius.* Et illud Euangelij: Ne dicas fratri tuo, Racha: quod non tam manifeſtum eſt q̄ prohibitio nō occidendi. Sed alia ſunt, quæ licet ſint rationi naturali conſentanea: tñ non poteſt per ſeipſa ratio niſi diuinitus illuſtrata attingere. Cuius ordinis multa ſunt quæ ad diuinum cultum pertinent. Non facies ſculptile: Nō aſſumes nomen Dei tui in uanum. Hæc.n. & ſimilia eadem ratio naturalis niſi diuino fulgore irradiata, non medullitus callet. *O'ij itur aduerſus præfatā ueritatē.* Quo autem hæc pluſculum lucis accipiant, arguitur contra: & primò, Præcepta moralia atque iudicialia, vt qōne p̄xima dictum eſt, deriuantur quoq; à iure naturæ: nam ſunt ēt rationi congruentia: aliàs non haberēt rationem legis, vt ſuperiori libro mōſtrauimus: deberent ergo collocari in aliquo gradu iuris naturæ. Mox, præcepta Decalogi, vel cenſentur principia uniuerſalia iuris naturæ, vel concluſiones. *Prima ratio.* Primum dici non poteſt: qm̄, vt S. Tho. docet, non ſunt niſi concluſiones inde proximè pullulantes: ſi ergo ſunt concluſiones, qūo collocātur in primo gradu? *Secunda ratio.* Itē illa, quæ ſupra naturam Deus nos docet, nō ſunt de lege naturæ: cur ergo illic conſtituimus tertium gradum? *Tertia ratio.* *Ad primum obiectionē.* Ad primum ex ſuperioribus colligitur rñſio. Etenim etſi ceremonialia ac iudicialia à iure naturæ deſcendant: non tñ per conſequentiam & illationem naturalem, ſicut cōcluſiones ex principijs, ſed per determinationem generis ad ſpeciē, legiſlatoris arbitratu. Et ideo potius ponuntur in altero ordine à lege naturæ ſemoto, quam collocentur in eius recta linea. Ob idque hæc non permanſerunt ſub lege Euangelica, ſicuti moralia, ſed abolita ſunt. *Ad ſecūdam.* De materia verò ſecundi argumenti, variè à doctoribus opinatur. Nam in 3. ſent. diſt. 37. *Scotus.* Scotus & Scolaſticorum nonnulli uniuerſalia principia naturæ conſtituunt in primo gradu: cōcluſiones autem tam ſecundæ tabulæ Decalogi quā aliàs, in ſecundo. De iſtorum aūt opinione infra arti. 8. preſſius diſputādum eſt. Interim tñ perfectè animaduertenda eſt ſententia S. Tho. ne quis fallatur, arbitratus Decalogum conſtituere inter uniuerſalia principia; pro eo ꝙ ipſum ſtatuit in primo gradu. Enimuerò prima per ſe nota principia non faciūt gradum, ſed ſunt radix & fons: gradus.n. idem eſt, quod greſſus: undè ſicut in linea cōſanguinitatis ſtirps & radix

non eſt gradus, ſed fratres inde proximè cadentes ſunt in primo: ſic in iure naturæ principia non ſunt gradus, ſed quæ inde conſequentia deſcendunt. Et per elongationẽ ab eiſdem principijs cæteri gradus diſcernuntur. Itaq; cum in Decalogo ſint duę tabulæ, ſeptem poſteriora, quæ ſunt in ſecunda, collocãtur in primo gradu: in ſecundo verò illa quæ ſunt extra Decalogum. Qualia ſunt pͤcepta honorandi ſeniores, & alia quæ non pertinent ad iuſtitiã. Sed in tertio conſiſtunt præcepta primæ tabulæ Igitur non ſtatuuntur in tertio ordine, propterea ꝙ non ſint oĩum digniſſima, immo ꝓpea iudicantur à principijs naturæ elongatoria, ꝙ ob ſuam ſublimitatem rõ noſtra illa non plenè inde elicit, niſi diuinitus adiuta. Sicuti & in illis ſecũdi gradus ſapientium indiget diſciplina. Alter igitur dignoſcitur inter hæc dignitatis ordo, alter verò cognitionis. Quid.n. naturæ amicius conſentiens, quidue dignius q̃ præcepta primæ tabulæ, quippe quę ad cultum unius Dei ſpectant: Et tñ qa ab humana cognitione ſunt remotiora, nullum inter Ethnicos ſcelus tam late percrebuit, quam idololatrię impietas. Nã circa alia præcepta ſecundæ tabulæ minime erratũ eſt.; Et circa illa, quæ ſunt in ſecundo gradu minus q̃ circa primam tabulam. Atque hic ordo cognitionis eſt, quem ſcientiſſime S. Tho. per gradus diſtribuit. *Quæſtio.* Quęrit autem hic fortaſſe Lector, utrum oẽs gradus illi prohibiti Leui.18. eſſent de iure naturæ? *Solutio.* Reſpondetur verò, ꝙ illi qui per lineã rectam aſcendebant, iure naturæ erant prohibiti: vt, Turpitudinem matris tuæ non reuelabis. Et cum filia & cum nepte: præterea cum nouerca & cum ſorore. Alia verò ad latus poſita, vt cum ſorore matris aut patris, aut cum vxore fratris, non erant prohibita, qa mala, ſed mala, quia prohibita iure diuino poſitiuo. Quocirca illa quidem erant moralia: hæc verò iudicialia. Ac proinde iſti poſteriores gradus non ſunt in Euangelio prohibiti: eſſentq; iure naturæ liciti, niſi Eccleſia humano iure illos interdixiſſet propter deformitatem, quàm præ ſe ferunt: ſed de his latius arti.8. inter agendum de iſtorum diſpenſatione.

Ad primum ar. Et per hæc patent argumentorum ſolutiones, Dicuntur.n. præcepta moralia, diſciplina: propterea ꝙ non ſunt prima vniuerſalia principia per ſe nota, ſed quæ dilucidatione nonnulla indigent. *Ad ſecũdum ar.* Et ad ſecundum reſpondetur, ꝙ ſi cuti leges humanæ aliqua adijciunt iuri naturæ, ſic & diuina adiecit ceremonialia & iudicialia. *Ad tertium arg.* Atque ad tertium reſpondetur, ꝙ etſi fides ſit lumen ſupernaturale, nihilominus neceſſaria eſt ad dilucidandum nonnulla naturalia præcepta: quę licet colligantur ex iure naturę, tamen propter ſuam celſitudinem indigent, ſupernaturali radio, vt uniuerſis mortalibus clareſcant. Qua ratione fides articulum vnius Dei inter alios connumerat, qui tamen naturali lumine ſapiẽtibus innotuerat. Ex quo fit, in illo ſuperius aſſerto, nempe pręcepta moralia eſſe, quę per ſe ad bonos mores attinent, vocem, per ſe ſupernaturale lumen non excludere: ſed duntaxat poſitiuam aliam legem: vt expoſitum eſt. Itaq; etſi nulla eſſet lex poſitiua, naturale tamen ius pręciperet vnum coli Deum, & reliqua primę tabulę, tamen niſi lumen fidei mortalibus irradiaſſet, non omnes ea planè perſpexiſſent.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta moralia legis ſint de omnibus actibus virtutum.

Argu.1. SEquitur in ſecundo articulo, ut ſufficiẽtiam eorundem pręceptorum perpendamus. Et arguitur quod non ſint de omnium uirtutum actibus. Obſeruatio illorũ dicitur iuſtificatio, ſecundum illud Pſalmi, Iuſtificationes tuas cuſtodiam. iuſtificatio autem eſt actus iuſtitię, ergo in ſola hac uirtute verſantur cuncta. *Argu.2.* Secundò ad idem arguitur ex nomine ipſo pręcepti, quod rõnem debiti ſignificat, debitũ namque ad nullam aliam uirtutum attinet, q̃ ad iuſtitiam, per quam unicuiq; ius ſuum redditur. *Argu.3.* Et accedit huc tertio, quod lex (ut ſupra dictum eſt) ob bonum cõe ponitur, quod ut 5. Ethicor. auctor eſt Ariſtot. *Ariſto.* obiectum eſt iuſtitię. In contrariũ eſt, qđ Auguſ. ait, *Auguſt.* peccatũ nihil aliud eſſe quã dictũ uel factum uel cõcupitum contra legẽ Dei. Et Ambroſ. *Ambroſ.* tranſgreſſionem eſſe legis diuinę & cœleſtium inobedientiam mãdatorum: peccata verò cũctis uirtutib. aduerſantur

aduerſantur ergo & moralia præcepta legis ad vniuerſas protenduntur.

Prima conclu. Articulus præſens non ſolum ob id in q̃ōnem prolatus eſt, vt cõſtet q̃ latè virtus diuinæ legis protendatur, quæ de vniuerſis virtutibus iubet: verùm vt humanarum collatione eius præſtantia innoteſcat. Tribus igitur concluſionibus diſſoluitur, Prima: Leges humanæ de ſolis iuſtitiæ actibus primaria inten.ione præcipiunt: de reliquis verò virtutibus nõ, niſi quatenus ad iuſtitiã referuntur. *Suadetur conc.* Cõcluſio hæc ſuperiori libro, q. 6. ſua fuit genuina rõne demonſtrata: quæ hic tñ in gratiã diuinæ legis recolenda eſt. Legis inquam cuiuſq; præcepta (vt ſupra oſtenſum eſt) ad cõe bonum ordinem habent. Quapropter (vt 3. Politi. Ariſt. docet) ſm diuerſas politias diuerſæ ſtatuuntur leges: aliç.ſ.in democratia, aliæ in ariſtocratia, atq; aliæ in regno: quoniam diuerſimodè ſibi proponunt cõe bonum; lex aũt diuina & humana, iam ſuprà monſtratę ſunt fine differre. Nam humana ſolum proponit humanum bonum, ꝙ ad pacem amicitiamque inter homines ſpectat homines aũt amicitiæ fœdera per ſola extera illa officia retinent, quæ ſunt uirtutis iuſtitię: per quam.ſ. vnicuique quod ſuum eſt, tribuitur: lex ergo humana primario propoſito ad iuſtitię virtutem attendit. Et ſi quæ alia de fortitudine, deq; temperantia, iubet, nõ niſi quatenus ad ſuum cõe bonum referuntur. Præcipit inquam fortitudinem, non quæ tibi neceſſaria eſt ad tuas propulſandas iniurias ſed quę rei bellicæ neceſſaria eſt: puta, ne locum in acie deſeras. Iubet idem temperantiæ moderamen: nõ tñ quo non ſis aut tecum, aut cum tua vxore intemperans: ſed quò adulteriũ nõ committas. Sententia eſt Ariſt. 5. Ethic. ca. 1. vbi ait leges de omnibus dictare, coniectantes aut communem omnium vtilitatem, aut optimorum, aut principum: vbi tria genera politiæ diſtinguit. *Secunda conclu.* Secunda cõcluſio: Lex diuina non de iuſtitiæ tantum actib. ſed de vniuerſarum virtutum operibus, ex æquo pr præcepta ponit, Probatur ratione contraria: Finis diuinarum legũ nõ eſt illa, quæ inter homines eſt beneuolentia, ſed ipſorum cum Deo amicitia, ac ſubinde familiaritas, tũ in præſenti ſeculo, tũ demum in futura æternitate: homo autem non ſolum per officia iuſtitię & ſpecialis virtutis fit Deo charus, uerum & ꝑ uniuerſas ſtudioſas actiones, quibus homo ſecum rectè uiuit non modo extere, verum etiam interna mente, in qua Deus ſuam impreſſit imaginem. Pręcipit ergo lex diuina actus fortitudinis, temperantiæ manſuetudinis &c. non ſolum in ordine ad iuſtitiam inter homines, ſed inſuper quatenus in homine ipſo diuinam imaginem exornant. Quare ex æquo primariaq; intentione tam intellectuales uirtutes, quæ ſunt rationis lumina, q̃ morales, quæ appetitũ eidem rationi ſubijciunt, iubet. Nempe tres in primis Theologicas, fidem, ſpẽ, & charitatem: mox & quatuor morales, ſm illud Sapien. 8. de eadem diuina lege & ſapientia aſſertum: Sobrietatem & ſapientiam docet, & iuſtitiam, & virtutem: quibus utilius nihil eſt in uita hominibus. *Tertia conclu.* Tertia concluſio: Nam omnia uirtutum opera eodem cogendi rigore proponit. ſed illa quæ ad neceſſarium rõnis ordinẽ ſpectant, ſub reatu culpæ iubet: reliqua uerò, quæ ad cumulatiorem uirtutum perfectionem ornatumq; attinent, ſub forma conſilij admonet. Qualia ſunt illa, quæ pertinent ad inimicorum dilectionem: ut Prou. 25. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Et reliqua pręcepta miſericordiæ, ut ca. 3. de primitijs omniũ frugum tuarum da pauperibus. *Gemina dubitatio* Duplex autẽ, licet exigua, dubitatio ex his fit reliqua. *Prima rõ dubitãdi.* Vna ſ. differentia inter humanam legem, ac diuinam conſtituta Apparet. n. in cõtrarium, ꝙ diuina perinde atq; humana principem intentionem dirigat ad iuſtitiam. *Secunda ratio.* Nam præcipue exigit obedientiam, quæ eſt generalis iuſtitia. Præterea quidquid iubet, eo refert, ut uel particularem iuſtitiã, quæ eſt inter homines confoueat, uel illã, qua appetitus rationi ſubditur, ergo nunquam exit iuſtitiæ tramites. *Ad primam dubitationẽ* Ad hoc autem facile reſpondetur, in hoc diſcrimen conſiſtere, ꝙ humana lex habet pro fine iuſtitiã ſpecialem uirtutem, qua humana ſocietas fidesq; conſtat, lex autem diuina ſimpliciter cuiuſq; perfectionem. Nam obediẽtia, quæ pertinet ad legalem iuſtitiam, non eſt finis legis, ſed eſt uirtus, quæ ſubijcit ciues principi, finis enim legis eſt per obedientiam facere bonos ciues. Illa autem ſubiecto appetitus ad rationem, etſi ad finem le-

gis pertineat, eò ꝙ in illa conſiſtit humana perfectio: tñ cum non ordinet hominem ad alium, ſed ad ſeipſum, non hēt proprie rõnem iuſtitiæ ſed (vt ait 5. Ethic. Philoſophus) metaphoricam: pro quãto appetitus & ratio eiuſdem ſuppoſiti conſiderantur vt duo. Altera verò dubitatio eſt, quod nõ vī lex vetus vniuerſas inſtituiſſe virtutes. Nã (vt legitur Mat.6.) Chriſtus collatione facta inter ambas leges, ait, Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Nõ occides: Ego aũt dico vobis: Qui iraſcitur fratri ſuo &c. Et iõ præmiſit: Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra, plus quam Scribarum & Phariſæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Rñdetur ꝙ quidquid Chriſtus expreſſit, quod ueram habeat rationem præcepti, concludebatur in lege ueteri, ſed Phariſæi erant, qui eam obnubilauerant. Nam ſi Chriſtus prohibuit inimicorum odium, idem etiam prohibebatur Leui.19. vbi legitur: Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Etſi Chriſtus concupiſcẽtiam cordis compeſcuit, idem ſcriptum erat Exod 28. Non concupiſces uxorem proximi tui.

Ariſto. *Secunda dubitatio* *Ratio hæc ſoluendi.* *Solutio.*

Ad primum igitur argumentorum rñdetur, ꝙ vbi diuina mandata appellantur iuſtificationes, non trahitur nomen à iuſtitia ſpeciali uirtute, quę eſt inter homines: ſed à iuſtitia qualis eſſe debuit inter hoĩem & Deum, quæ eſt legalis generaliſq; uirtus: inde.ſ. quod debemus proprias volũtates rationi ſemper ac perinde diuinis eius iuſſis hr̄e conformes, qua ratione in eius amicitia perſiſtimus. Et pari modo rñdetur ad ſm. Nam etſi omne præceptum rationẽ debiti præſeferat, non tñ debiti ſpecialis iuſtitiæ, ſed debiti, quod eſt voluntatis ad rationẽ, atq; hominis ad Deum: quidquid .n. obedientiæ rationi debitum eſt, dẽtur & Deo, qui rationis eſt auctor. Et hæc eſt obedientia generalis. Tertium deniq; iam ſolutum eſt. Nam etſi omnis lex in bonũ cõe referatur, commune tamen bonum aliter lex humana proſpicit, aliter uerò diuina.

Ad primum ar. *Ad ſecũdum ar.* *Ad tertium arg.*

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ad decem Decalogi reducantur.

CVm definitum ſit legem veterem de omnium præcepiſſe virtutũ actibus, & tamen in Decalogo non extent niſi decem præcepta iuſtitiæ, quærendum ſupererat, vtrum reliqua aliarum uirtutum ad hæc decem reducantur? Et arguitur à parte negatiua. Prima omnium capita. vt Matt. 22. legimus, ſunt: Diliges dominum Deũ tuum: &, Diliges proximum tuum: hæc autem nec ſunt in Decalogo poſita, nec vidẽtur ad ipſum poſſe reduci: ergo non omnia reducuntur ad ipſum. Secundò arguit: Tertium præceptum, Memento vt diem Sabbathi Sanctifices, apparet ceremoniale: moralia verò non reducũtur ad ceremonialia, ſed potius econuerſo, cum moralia ſint concluſiones naturalis iuris, ceremonialia uerò, minimè: ergo non omnia reducuntur ad Decalogũ. Tertiò. Præcepta moralia non ſolum ſunt de actibus iuſtitię, ſed patent prętereà ad reliquas uirtutes, quę ad mores pertinent: in Decalogo autem non extant niſi iuſtitiæ præcepta: ergo non oĩa illuc reducuntur. In contrarium autem eſt gloſſa ſuper illud Matth.5. Beati eſtis cùm uos maledixerint homines, dicens, ꝙ Moyſes decem præcepta proponens, poſtea per partes explicuit.

Argu.1. *Argu.2.* *Argu.3.* *Gloſſa.*

Qđ hæc inferius articu.11. vbi in particulari aliorum numerus præceptorum refertur, lucidiùs patebit: nũc ergo tñ in genere duabus concl̃onibus abſoluet. Prior eſt diſcrimen inter Decalogum ac reliqua præcepta, hoc eſt potiſſimum, ꝙ decem illa Deus Angelorũ miniſterio, (ut dictum eſt) in tabulis Moyſi inſculpſit: alia verò dedit per Moyſen. Eſt ergo meditate ſpeculanda differentia, quod ſolum Decalogum homo à ſolo doctus eſt Deo: reliqua verò ab hominibus. Rationi autem conſonantiſſimum erat, vt Deus tanquã naturæ auctor illa ſe duntaxat doceret, quæ uel naturalis ratio perexigua adhibita conſideratione ex primis naturæ principijs elicit: vel ex infuſa fide protinus innoteſcunt: quorum hæc ſunt in prima tabula, illa uero in ſecunda, ut inferius patebit. Et quoniam inter omnes uirtutes patẽtiſſima eſt iuſtitia, in hac explicãda uirtute totus Decalogus uerſatur. Quapropter duo præceptorum genera prætermiſit: illa.ſ. quæ tanquam per ſe nota principia in mentibus noſtris conſignauerat: hæc enim nulla pręterea editione indigebant: ut, Id ne facias alijs,

Prima concluſio. *Ratio cõcluſionis.*

aliȷs, &c. Mox & illa quæ vigilantiorem exigunt ſapientum indagationem: quæ.ſ. Moyſi & aliȷs deinde ſapientibus docenda reliquit. Hinc ergo colligit̃ poſterior concluſio: Nempe quod omnia ad Decalogum reducantur. *Secunda concluſio* Nã illa generalia principia continentur in Decalogo, ſicut principia in proximis cõcluſionibus: quoniã, Non occides, Non furtum facies, &c. nihil aliud eſt, quam. Id ne facias aliȷs, quod tibi fieri non vis. Reliqua verò continentur in eodem Decalogo, ſicuti concluſiones in ſuis principiȷs. Vt illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge: uirtute continetur in illo ꝙ eſt Honorare parentes: &, Non fornicaberis, ad id qđ eſt, Nõ mœchaberis: & illud: Non fœnori dabis, ad id qđ eſt, Non furaberis. Attñ qa copioſius ac luculentius art. 11. explicanda hæc ſunt, illuc uſq; reliqua ſunt expectanda.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondet̃, ideo illa principia de dilectione Dei & proximi non eſſe in Decalogo expreſſim poſita, ꝙ nulla editiõe opus habebant, eo quod ſint per ſe nota: ſed Decalogus fuit illorum explicatio. Prĩus.n. ſtatim per fidem ſit notum: vt articulo proximo patẽtius ſit. Quicunque.n. fatetur eſſe Deum, eadem ipſa confeſſione compertiſſimum habet eundem à ſe eſſe diligendum. Neq; quidquam eſſe poteſt rationi naturali apertius conſentiens. Attamen quia diligens modus, cũ res ſit ſupernaturalis, non ſit cunctis mortalibus in comperto, eundem expreſſit in pręceptis primæ tabulæ, ad quæ ideo præcepta reducitur, tanquam principium in ſuis concluſionibus contẽtum. Ac pari modo ſm de dilectione proximi reducitur ad præcepta ſecundæ tabulæ. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſm argũ iam ſupra dictum eſt, præceptum ſanctificandi feſti in genere, puta vt tẽpus aliquod diuinis meditationibus offeramus, non eſſe ceremoniale, ſed morale: in particulari autem eſſe ceremoniale. *Ad tertiũ arg.* Tertiȷ quoq; reſponſio itidem explicata eſt. Enimuero cum Decalogus illa tantum contineat præcepta, quæ Deus per ſe tulit, ipſum autem non niſi manifeſtas naturæ concluſiones exprimere decuerit, & præceptum omne præſeferat rationem debiti, quæ quidem ratio in uirtute iuſtitiæ patentior ſit, in reliquis uero latentior, conſequens eſt, vt decalogus ea tantũ præcepta complectatur, quæ pertinent ad iuſtitiam. Reliqua uerò de fortitudine deq; temperantia ac de cæteris, qua parte includunt rationem debiti, ad eundem Decalogum reducuntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta Decalogi conuenienter diſtinguantur.

POſt tres ſuperiores articulos de præceptis moralibus in genere diſputatos, deſcendendum eſt peculiariter ad Decalogum. De cuius diſpoſitione adhibentur aliȷ quatuor: nempe de diſtinctione eorum, deq; numero, ordine, & traditionis figura. Quæritur ergo utrum præcepta Decalogi uti iacent Exod. 26. ſint conuenienter diſtincta in tria primæ tabulæ, & ſeptem ſecundæ? *Primum arg. partis nega.* Et arguitur à parte negatiua: Fides quæ intellectualis eſt habitus, & latria, quæ eſt religionis adoratio, duæ ſunt uirtutes diſtinctæ: ergo diſtincta ſũt præcepta fidei & latriæ: ut illud: Non habebis deos alienos coram me, ptineat ad fidem, quod autem ſubditur, Non facias ſculptile, ſpectet ad latriam. Ex quo fieret cõſequens eſſe quatuor primæ tabulæ. *Argu. 2.* Secũdò: Illud primum uerbum, Ego ſum Dominus Deus tuus, eſt affirmatiuum: qđ autem ſequitur, Non habebis deos alienos coram me, eſt negatiuum: præcepta autem affirmatiua diſtinguuntur à negatiuis: ergo ſunt duo: ac perinde reſultabunt quinque primæ tabulæ, nempe adiunctis duobus aliȷs: Ne iures uana per eũ: &, Sabbatha ſanctifices. *Argu. 3. Paulus.* Tertiò, Concupiſcentiã non niſi unam ponit Apoſtolus ad Roma. 7. ubi ait, Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, Non concupiſces, ergo unica eſt concupiſcentiæ prohibitio, atq; adeò diſtingui non debet in unam concupiſcentiæ uxoris alienæ, & alteram aliarum rerum. *Auguſt.* In contrarium eſt auctoritas Auguſtini ſuper eodem loco Exodi, diſtinguentis tria præcepta primæ tabulę, & ſeptem ſecundę.

Gemina aſſertio de qua inter oẽs conſtat. De præceptis Decalogi, nemo negare poteſt eſſe decem, nomine id plane ꝓclamante. Quare de hoc una eſt omnium cõcors ſententia. Item eodem conſenſu affirmant.

firmant in prima tabula fuiſſe ſcripta præcepta pertinentia ad dilectionem cultúq; Dei, in ſecunda uerò illa quæ dilectionē proximi explicate cōtinent. At uerò quot ſint tam hæc, quàm illa, non inter omnes vnanimiter cōſtat. Sunt enim tres opiniones.

Triplex opinio

Prima Iſychij.

Prima Iſychij ſuper illud Leuit. cap. 26. Ita ut decem mulieres in uno clybano coquant panes, qui ponit quatuor in prima tabula, & ſex in ſecunda, ut primum ſit illud affirmatiuum, Ego ſum Dominus Deus tuus. Secundum. Non habebis deos alienos coram me,

Hieron.

Atqui Hierony. Oſeæ 10. ſuper illud, Cum corripientur propter duas iniquitates ſuas eodem modo duò hæc ſecreuit. Tertium ponit Iſychius, Nō facies tibi ſculptibile: & quartum, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum: Illud autem de obſeruatione Sabbathi, illic inſertum, non cenſet connumerari inter pręcepta, neq; intelligendum eſſe ſecundum literam, eo quòd cū mutatum fuerit apud Chriſtianos in diem Dominicam, non illud connumerat inter præcepta moralia. Illa nanque immota permanſerunt. Sed ait intelligi ſecundum Spiritum, ut nullum mundi huius opus unquā faciamus. In præceptis aūt ſecundæ tabulæ nonum ac decimum compingit in unum. Quare non facit, niſi ſex.

Secunda opinio.

Origen.

Secunda opinio eſt. Origenis eodem loco, itidem diſtinguentis quatuor primæ tabulæ, paulo tamen differentius ab Iſychio. Illud enim, Ego ſum Dominus Deus tuus, non facit diſtinctum p̄ceptum, ſed pro eodem illud exiſtimat, atq; ſubſequēs, Nō habebis deos alienos, ſecūdum uerò arbitratur, Non facies ſculptile, ac tertium, Non aſſumes nomē Dei tui in vanum, ac denique quartum, Memēto ut diem Sabbathi ſanctifices. Reliqua verò ſex cogitur ueluti Iſychius connumerare.

Concluſio Tertia opini.

Auguſt.

Primum documentum.

His tn̄ non obſtantibus ſtatuitur certa concluſio, quæ eſt Auguſtini eodem loco, Pręcepta Decalogi diſtinguuntur in tria primæ tabulę, & ſeptem ſecundæ. Ad horum autem perſpicuam intelligentiā notandum eſt duarum tabularum primam haberi mentionem Exodi. 31. ubi poſtquam enarrantur præcepta, quę Deus dedit Moyſi in monte, ſubditur, Dedit quoque Dominus Moyſi completis huiuſcemodi ſermonibus in monte Sinai duas tabulas lapideas, ſcriptas digitò Dei. Vbi neque nominantur prima & ſecunda, neque memoratur quid in alterutra fuerit ſcriptum, Hebręorū aūt cōfeſſio eſt, in utraq; fuiſſe ſculpta quinta præcepta.

Ioſeph.

Eſt quippe ſnīa Ioſephi legis peritiſſimi, libro tertio antiqui, capite ſexto. Illic in quam ait in vtraq; quinta verba fuiſſe ſcripta, in vna. ſ. quatuor de dilectione Dei: ſeiungit. n. in duo, Ego ſum Dn̄s Deus tuus, &, Non facies ſculptile: ex quo Origenes & poſteà Hieronymus illam opinionem ebiberūt. Et in eadem priori tabula quintum collocat mandatum de honore parentibus deferendo, eam fortè ob rem, quòd cum Deus ſit ex quo oīs paternitas deriuat͛, uoluit, ut ſui inſtar parentes noſtros honore coleremus. Atqui eſt uerò q̄ ſimillimum, ſic fuiſſe diſtributa pariter pręcepta, qm̄ tabulæ ęquales erant. Et eſt nata ex illis coniectura, in ſcd̄a tabula non extitiſſe niſi quinq; negatiua. Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices: Non concupiſces.

Paulus.

Nam pręciſe hæc conſulto cōnumerat Paulus ad Rom. 13. vbi ait, Hęc oīa inſtaurari illo uerbo, Diliges proximū tuū ſicut teipſum. Nam ꝙ addit, Etſi quod eſt aliud mandatum, non adhibuit niſi ꝑ illa, quę extra Decalogum vagantur.

Alterū documentum.

At uerò qm̄ duo iſti ordines in duo capita de dilectione Dei & ꝓximi reſoluuntur, nō tam ad numerum, q̄ ad myſterium alij patres attēdentes, illa quæ dilectionem Dei referunt, appellant primā tabulam, illa uerò quę dilectionem proximi, ſecūdam. Mox & hoc recolēdū, quod primum præceptum trina habet in Exodo mēbra, ſcilicet, Ego ſum Dominus Deus tuus. Non habebis deos alienos corā me. Non facies tibi ſculptile. Atq; hoc anſam præbuit uaria de ipſo opinandi.

Probatio prioris membris poſitæ cōcluſionis.

Iſychius.

His ergo pręhabitis, quia aſſerta concluſio duo habet membra, probatur ꝙ in prima tabula tria ſint tantum præcepta. In primis Iſychius uiolenter nimis à Decalogi numero pręceptum detrūcauit obſeruandi Sabbathi.

Prima ratio in Iſychium

Primum, quòd cum reliqua in ſenſu literali, ceu ad mores pertinentia, fuerint illic cōſcripta, abſurdū eſt dicere illud ſolum in ſenſu ſpirituali fuiſſe permiſtum: cum tn̄ eadem ſerie ſint oīa diſpoſita. Deinde, ꝙ cum in illa tabula de diuino cultu

homines

homines erudirētur, curra fuiſſet tempus aliquod eidem diuino cultui dicaſſet: quem cultum pręceptum illud explicat. *Secunda ratio.* Pręterea, quod cum illa fuerit explicatio naturalis iuris, & nulli eſſent moralium q̃ *Tertia rō* dijs ſuis non ſtatos dies feriaſſent, neceſſariū erat, ut Deus ſuę familiæ & feſtum, & eius rationē explicaret. *Quarta ratio.* Ad hęc, quod ſenſus ſpiritualis abſtinendi à peccatis, parū illic ad rem attinebat: de quo latius qōne ſequenti. *Soluitur fundamētum prædicti authoris.* Argumentum aūt in contrarium ſupra in ſimili ſolutum eſt. Enimuero cum pręceptum diuini cultus morale ſit, ritus uerò in particulari, ceremonialis, ſit, ut unum ſeruare feſtum, ſit morale: ꝙ autē hic aut ille dies, pertineat ad ius Eccleſiaſticum. *Argum. Auguſt. in Origenem.* Contra opinionem verò Origenis arguit Auguſtinus ꝙ idem ſit, unum colendum eſſe Deum, & non habere Deos alienos. Nam cum nemo poſſit duobus dominis ſeruire, unum cole Deum, accipitur excluſiue: Quod aūt adiicitur, Non facies tibi ſculptile, perfectius id explicat ꝙ dixerat. Non habebis Deos alienos. Facere nāque ſculptile, non eſt interdictum, niſi quatenus idololatrię impietas eſt. Nam Exodi 25. cap. Imagines Seraphin pręcipiebātur in templo collocari. Igitur cum totum illud unum ſic: & ſecundum, Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, ac tertium, Memento diei ſabbathi: ſit ut ſēm trinitatem perſonarū, tria quoq; ſint præcepta illius tabulę: Rurſus merito arguit quod prohibitio concupiſcendæ uxoris alienæ diuerſa ſit ab alia concupiſcendi res alienas. *Alia eiuſdē ratio.* Nā ſecundum Peripateticum principiū, actus diſtinguuntur per obiecta: & clarum eſt muliebrem vſum diuerſum eſſe obiectū à rerum poſſeſſione: quare alterum ad luxuriam pertinet: alterum uerò ad auaritiam.

His nihilominus conſtitutis dubium ingerunt argumenta initio quęſtionis obiecta. *Ad primum ar.* Eſt. n. primum in fauorem dicentium duo eſſe pręcepta; Non habebis Deos alienos: &, Non facias ſculptile. Nam prius apparet fidei: poſterius uerò latrię. Ad quod non ita multum perſpicue Sanct. Thom. *S.Tho.* reſpondēt. Ait quippe non fuiſſe neceſſarium, ut pręceptum fidei exprimeretur in Decalogo: nam illud pręſupponitur tanquā principium. Sicuti art. pręcedēti dictū eſt de gñali pręcepto dilectionis. Vñ Pau. ad Hebr. 2. Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere, quia eſt. Quare non indigebat noua promulgatione: ſed tamen oportuit addere pręceptum latrię, quæ eſt proteſtatio fidei. At uerò nō explicat utrū illorum duorum ſit habendum pro præcepto primæ tabulæ. Neq; verò explicat ſitne illud pręceptum negatiuum, an affirmatiuum. *Solutio.* Et ideo certe ſolutio eius vr̃ mutila. *S. Tho. uidetur mutila.* Nam inferius articulo ſeptimo ad primum, in pręceptis primę tabulę ſolum unum agnoſcit affirmatiuum, de ſanctificatione Sabbathi: inſinuans duo priora eſſe negatiua: & tñ in forma cōi eccleſię primū pręceptum eſt. Vnum cole Deum. *Mens S. Tho.* Sic ergo accipito mētem eiuſdem ſancti Doctoris, quam arbitror eſſe ueriſſimam. Ex illis inquam tribus membris primi præcepti illud quod eſt in capite, Dñs Deus tuus unus eſt, non eſt morale pręceptum: ſed fidei ueritas, quā confiteri tenetur quicunq; ad eum accedit. Quapp cum illi qui legem Dei accipiunt, iā tunc ſe profiteantur eius ſubditos, pręſupponere debent, confeſſionem fidei, ut ait Pau. Atq; hoc eſt quod S. Tho. dicit fidem p̃ſupponi. Ante Decalogum, Secundum autem ſcilicet, Non habebit Deos alienos, licet ſit expreſſio eiuſdem fidei, pertinet nihilominus ad latriā & cultum. *S.Tham.* Igitur licet S. Tho in argumento duo illa propoſuerit, Nō habebis Deos alienos, Non facies tibi ſculptile: quaſi prius ad fidem pertineret: poſterius uerò ad latriam; reſponſio tamen eius eſt, eiuſmodi diſtinctionem negare. *Primum Decalogi pręceptū licet negatiui formam præ ſe ferat; affirmationē tamen cōplectitur Paulus.* Immo prius cenſent eſſe primum mandatorum Decalogi ad latriam pertinens: poſterius, nihil aliud quam eius explanationem. Sed arguis: Ergo ſecundum cum nullum eſt pręceptum fidei: quandoquidē a Decalogo illud excludit. Negatur conſequentia: immo expreſſe. 2. 2. q 1. arti. 8. illud affirmat. Quin etiam hic: ſed ait ꝙ tale pręceptum non eſt intra Decalogum, ſed eius præambulum, ſicut præceptum dilectionis. Quo quidem præcepto & antiqui ēt tenebātur: quin uerò & oēs in lege naturæ quantum ad illam fidē qua ait Paul. Quia Deus, eſt, & quia remunerator eſt. Quo fit, ut primū Decalogi pręceptum, ſit in forma negatiuum: ſed tamen affirmationem comprehendens, ut ait ſtatim in ſolutione ſecūdi.

Quare

Quare non fuit operæpretium duo ſecerni, ſicuti: Honora patrem & matrẽ: &, Non occides. Quocirca nõ repugnat vt affirmatiuè quoq; proponatur. Vnum cole Deũ. Tametſi huius peculiaris conſideratio quæſtione ſequenti redibit. *Ad tertium arg.* Ad tertium iam reſponſum eſt, ubi deſignata eſt diſcriminis ratio inter concupiſcentiam mulieris, & auaritiam aliarum rerum. Attamen quoniam ambæ in unam generalem rationem appetẽdi coeunt, ſub eodem nomine Paulus utranque complexus eſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum præceptorũ Decalogi numerus congruat.

IN articulo præcedenti de diſtinctione tantummodo præceptorum primæ & ſecundæ tabulæ definitum eſt: ita ꝙ illico ſubſequitur: de numero diſputare uidelicet, an denarius congruerit? Et arguitur à *Argu. 1.* parte negatiua: Peccatum, ut ſupra ex definitione tam *Ambroſ.* Ambro. q̃ Aug. patuit, eſt tran*Auguſt.*ſgreſſio diuinæ legis: peccata autem triformia ſunt: nempe, quibus quis peccat aut in Deum, aut in proximum, aut in ſeipſum. cum ergo in Decalogo nullum præceptũ tertij generis exiſtat, puta quo homo in ſe*Argu. 2.*ipſo componatur, diminutus eſt. Secundo: & in pręcepto tertio primæ tabulæ apparet cultus: cum ex tam multis ſolemnitatibus ac ſacrificijs, quibus Deus colebatur, de uno tantum Sabbatho mentionem fecerit. Atque idem fit argm̃ contra ſm̃, vbi tantum cautum eſt, ne nomen Dei aſſumatur in uanum: cum tamen præter periuriũ paſſim oboriantur blaſphemiæ falſæq; doctrinæ, quibus Deus ab hominibus dehoneſtatur. Atq; adeo ſimile obijcitur contra quartum præceptum. Nam unuſquiſq; naturali fœdere non ſolum parentibus dilectionem debet uerum & filijs ac cęteris, ſeu ſanguine, ſeu quauis alia neceſſitudine coniunctis: ergo cum auctore Pau. 1. ad Tim. 1. finis pręcepti ſit charitas, de horũ ſingulis debuerũt ſingula ſcribi præcepta. *Argu. 3.* Tertiò arguitur: Quandoque peccati genus prius corde, q̃ opere committitur. Nã vt ait Chriſtus, ex corde exeunt cogitationes prauæ, adulteria, &c. ſed in mœchia & furto ſeorſum, poſt operũ prohibitiones. Non mœchaberis, Non furtum facies: explicantur peccata cordis: Non cõcupiſces rem proximi tui, &, Non concupiſces vxorem proximi tui: ergo eadem regula debuit & in reliquis obſeruari. *Poſtremũ arg.* Et quartò poſtremoq; arguitur: Appetitus ſenſitiuus in iraſcibilem & cõcupiſcibilem diuiditur, quarum utraque pars ſedes eſt corrupti affectus: ergo ſicut cõcupiſcibilis ſingularibus præceptis infrænata eſt, ita debuit & iraſcibilis compeſci. In contrarium eſt illud Deut. 4. Oſtendit vobis pactum ſuum quod præcepit ut faceretis. Et ecce uerba quę ſcripſi in duabus tabulis lapideis. Quę quidem decem ſunt prorſus.

Quæſtio facillima eſt. nempe ad hoc tãtum mota ut argumentorum dubia dilucidentur. *Concluſio reſpõſiua.* Eſt ergo concluſio competentiſſimum eſſe numerum Decalogi, quæ nõ ſolum generali illa rõne patet, ꝙ Dei perfecta ſunt opera, uerum & peculiaribus, à fine legis oblatis. Dictum. n. eſt finem diuinæ legis eſſe hominem, tum in ordine ad Deum inſtituere, tum deinde in ordine ad proximos: Deo aũt cum primis fidelitatem debemus, quæ in hoc conſiſtit, ut eius honorem nemini præter quam ipſi deferamus: *Prima ratio pro concluſ.* hoc ergo primo præcepto cauetur, Nõ habebis Deos alienos. Mox debemus eidem reuerentiam quæ in hoc poſita, eſt, vt nihil in eum iniuriæ iaciamus: quod ca*Secunda ratio.*uetur præcepto ſecundo: Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. præterea, ob beneficia quæ in nos tam ampliter collocauit, debemus ei obſequium, ac famulatum, nẽpe ut tempora quædam ſuccidamus, quæ eius meditationi donemus: de qua re tertio præcepto commonemur. Et quoniã inter beneficia hæc primum fuit creationis opus, deſignatus fuit dies Sabbathi, quo illo opere abſoluto, requieuit Deus. Ordo ãt hominis ad hominẽ uel peculiaris eſt, uel generalis. Peculiare aũt debitũ, atque oĩum illuſtriſſimum eſt, quo filij tenentur parentibus obſequi, à quibus, ſm̃ Deum, uitam quæ bonorum oĩum baſis eſt, ſuſceperunt. Et ideo ſtatim poſt tertiũ de famulatu, qui Deo dẽtur, ſubſequit' quartum de honore parẽtibus deferendo: adeo, ut ſicut paulo anteà dicebam', nõ ſit uerò diſſimile in priori tabula fuiſſe conſcriptũ. Gñalẽ aũt homo ordinẽ hẽt ad reliquã morta-

lium vniuerſitatem quibus iure naturę ſocius eſt, quibusq; perinde id debet, ut nemini neque opere, neque ore neque corde ſit nocuus. Opere autem primo nocumẽtum infert quis alteri in propriam perſonam, adimendo ei uitam, quæ ominum eſt temporalium bonorũ maximum. Idq; adeo prohibetur præcepto quinto, Non occides: vbi læſio omnis corporea interdicitur. Secũdò, in perſonam ſibi coniũctã: quod prohibetur ſexto, Non mœchaberis. Tertiò in bona exteriora, quod inhibetur ſeptimo: Non furtum facias. Ore autẽ nocet, qui ciuis famam lædit: quod vbiq; uetatur præcepto octauo. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Sed corde iniurius quiſq; eſt in quemlibet per concupiſcentiam. ſiue quæ ad luxuriã pertinet, quæ nono pręcepto, ſexto reſpõdenti infrænatur, Non concupiſces uxorem proximi tui. Aut ſecundum auaritiã: quæ decimo tandem præcepto compeſcitur. Non concupiſces rem proximi tui. Nã tales cupidines iniurioſæ exiſtunt: vtpote quæ radices exteriorum operum ſunt, ſecundum uerbum Chriſti: De corde exeũt cogitationes prauæ, adulteria, &c Atq; ut ſcitè S. Tho. adnotauit tres iſti ordines in præceptis primæ tabulę dignoſcũtur. Nã primum, Nõ facies tibi ſculptile, opus exterius inhibet. Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, oris impudentiam: ſed, Memento diei Sabbathi, pro fine habet internam mentis contemplationem. Et quoniã ſtatim arti. 11. videndum eſt, quemadmodum alia præcepta ad hęc decem reuocentur, & quæſtione ſequenti de ſingulis eſt reſumendus explicatior ſermo ſatis impręſentiarum fuerit ſummatim cuncta verbis fermè S. Tho. retuliſſe. *S. Tho.*

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̃, quo dubitabatur, cur in Decalogo nullum fuerit præceptum adhibitum de uirtutibus quæ hominem in ſeipſo peculiariter componũt, ſed tantum illa quæ ad iuſtitiam, qua humana ſocietas retinetur, fuerint illic expreſſa. *Prior ſolutio. S. Tho.* Prior reſponſio D Thomæ eademq; biformis eſt, ꝙ cum pręcepta cuncta ſint ad dilectionem relata, illa opus fuerit prorſus exprimere, quæ caligans ratio non clarè perſpiciebat: proprius autem amor nemini unquam mortalium nõ innotuit: adeò eſt naturæ inditum, ut res omnis ſeipſam deligat, ſeq; omnino conſeruet. Vel fortè, ꝙ cũ in Decalogo iubeatur homo Deũ & proximum diligere, illic ſatis planè ꝑcipitur ſua cuiq; dilectio. Nam rectus hominis ſuiipſius amor, eſt debitum ordinẽ ad Deum tenere, & ad proximum. Qui. n. Deum diligit, cũctas in ſe paſſiones extinguit, ſiue cõcupiſcibilis ſiue iraſcibilis appetitus, quibus ratio perturbatur, quæ nos Deo ſubiectos cõtinet. At uerò poſterior reſponſio plauſibilior eſt: nempe ꝙ Decalogus, ut ſupra diximus, hoc à reliquis ꝑceptis diſtat, ꝙ ipſum Deus per ſe nos docuit: iuxta illud Deut. 10. ſcripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, verba decem quæ locutus eſt ad vos Dñs. Deum autem ceu naturæ auctorem illa nobis decuit per ſe prorſus iubere, quæ ſtatim naturali lumine humanę menti promicãt, ubi idem lumen non eſt caligine obductum, Vnde cum præceptum omne rationem habeat debiti: ratio autem debiti ad iuſtitiam ſpectet, quæ eſt hominis uel ad Deum, vel ad alium hominem (nam iuſtitia eſt ad alterum) congruentiſſimum fuit, ut præcepta tantum iuſtitię quæ primæ ſunt naturæ concluſiones. Deus nobis in Decalogo exprimeret. Ratio nanque debiti hominis ad ſeipſum non ita naturali luce clareſcit. Primo enim aſpectu apparere cuique poteſt, in his quæ ad ſeipſum pertinent liberam habere poteſtatem: ob idque uirtutes fortitudinis ac temperantiæ, quæ hominẽ reſpectu ſuiipſius moribus inſtruunt, Moyſi & reliquis ſapientibus commiſit, quas mortales docerent. De his nimirum eos erudientes, quæ ſibi quiſque propriè debet. *Altera ſolutio.* Ad ſecundum eadem ratione reſpondetur, ꝙ non fuit condecens, ut uniuerſa Deus particulatim exprimeret. ſed per capita ad ſanctificationem autẽ Sabbathi reliquę omnes ſolemnitatum obſeruationes referuntur. Omnes enim erant inſtitutæ, tum in memoriam alicuius pręteriti beneficij, tum in figuram alicuius futuri. Pręteritorum autem caput fuit, creatio mundi, quæ per ſabbatha in memoriam reuocabatur: & inter futura præcipuum eſt mentis quies in Deo, quæ in præſenti ſeculo fit per gratiam, atque in futuro per gloriã: ſm illud Iſaię 58. Si auerteris à ſabbatho *Ad ſecũdum ar.*

batho pedem tuum, vocaberis ſabbathum Domini delicatum, & ſanctũ domini glorioſum: hęc aũt quiete ſabbathi præſignabantur. Reliqua uerò, vt celebratio Phaſe, q̃ commemoratio erat beneficij liberationis populi de Aegypto, & vmbra futuræ paſſionis Chriſti: atque id genus cũcta ad hunc ordinem referebantur. Et pariter ad aliud membrum reſpondetur, quod prohibitione aſſumptionis diuini nominis in vanum, reliqua oĩa vitia, ſeu falſę doctrinæ, ſeu blaſphemiæ comprehendũtur. Ac ſimili ſubinde modo reſpondetur ad tertium membrum eiuſdem argumẽti, quòd oĩa alia amoris debita in quarto præcepto quodammodo cõtinetur. Explicatũ.n. eſt, cur in Decalogo ea tantùm cõtinent præcepta, quæ manifeſtã repręſentant rationẽ debiti. Quòd aũt homo neminẽ lædat, manifeſtũ debitum eſt: & ideo vniuerſaliter nocumẽta ſex præceptis prohibita ſunt: videlicet, vt nemini nemo illa inferat. Attamẽ ꝙ quis quidpiam alteri, ceu debitum conferat non ſic eſt lumine naturali notũ. Sed id tantùm ꝙ parentibus liberi genitutæ lege debent, rõneque educationis & diſciplinæ. Quapropter Deus illud in Decalogo expreſſit. Reliqua verò beneficia, q̃ ob alias neceſſitudines & naturę coniunctiones debentur, Moyſi & prudentibus cæteris, vt ſuprà dictum eſt, explicanda demandauit: vt ꝙ parentes debent filijs: quæ quidem debiti rõ non eſt quaſi aliquid ab illis ſuſceperint, ſed quòd ſunt aliquid ipſorum, & amando ſeipſos ſuas amant proles, ut 8. Ethico. auctor eſt Ariſt. Sed de his reductionibus aliorum præceptorum in Decalogum. articul. 11. Ad tertium verò reſpondetur, quod etſi quacunque prohibitione condemnatur opus, vna interdicatur & eius affectus, nihilominus differentia eſt quòd in his, quæ natura ipſa exhorreſcit, vt homicidium & falſitas: quia eorum cupido non eſt per ſe allectiua, ſed propter alias paſſiones, puta propter vindictam vel auaritiam, ſatis fuit opus ipſum inhiberi. In illis uerò, quæ ſunt ſẽſui læta, ut ſunt venerea & rerum affluentia, quoniam corũ appetitus per ſe ipſe delectat, decuit non ſolùm opera prohiberi, verùm ſeorſum appetitus, utpote in quo vincendo peculiaris eſt difficultas, ſed de hoc iterum quęſtione proxima. Ad quartum denique reſpondetur, quòd cum ex paſſionibus concupiſcibilis appetitus illę reſultent, quę ſunt in iraſcibili, nam ex amore illius, quod obiectat, naſcitur contrariorum repulſio, ſedato concupiſcibili nulla pręte[illegible]a opus fuit prohibitione iraſcibilis.

Ad tertiũ arg.

Ad quartum arg.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm præcepta Decalogi debito ſint ordine diſpoſita.

POſt diſtinctionem & numerum pręceptorum, ſequitur de eorum ordine meditari, an fuerit lucidus. Arguitur ergo à parte negatiua. Primum ꝙ cum cognitio noſtra à ſenſu incipiat, & dilectio proximi expoſitior ſit ſẽſui quàm dilectio Dei, ſecundum illud 1. Ioannis. 3. Qui fratrem ſuum quem uidet non diligit, Deum quẽ non uidet, quomodo poteſt diligere? poſterior tabula quæ ad dilectionem proximi ſpectat, debuit loco præeſſe priori, quę pertinet ad dilectionem Dei mox, ꝙ cùm pręceptis negatiuis prohibeãtur mala affirmatiuis uerò inſtituantur bona, & uia naturę (ut comment. prędicam. auctor eſt Boet.) prius ſint extirpanda uitia, quàm inſerantur uirtutes: ſecundum illud Pſalmi: Declina à malo, & fac bonum. Et illud Iſaię, Quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere. vnde & Lyricus.

Primum argumẽ. partis negatiuæ.

Arg. 2.

Boetius.

Virtus, eſt uitium fugere: & ſapientia prima. Stultitia caruiſſe.

Conſequitur ut præcepta negatiua deberent affirmatiuis anteire. Ac perinde ꝑcepta cordium cogitationes inhibentia, illis quę manus ab operibus arcent: quando quidem radix operum cor eſt, In contrarium eſt quòd Decalogi ordo diſpoſitio Dei fuit: cuius, uti ad Romanos 13. ait Apoſtolus, ordinata ſunt opera.

Argu. 3.

Paulus.

Facillima eſt quęſtio, ſed tamen ſcitu digna, ad quam quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima eſt: Pręceptorum ordo exigebat, ut prius homines reſpectu Dei inſtituerent, quam ipſos inter ſe inuicem. Probatur ex illo pręiacto fundamento: nempe quòd Decalogus ea prorſum debuit continere mandata quæ naturali

Prima concluſ.

turali lumine illuceſcunt. Inde enim protinus colligitur, vt quo ordine ſunt quęq; rõni propinquiora, eorumq; contraria eidem magis diſſona eodẽ deberẽt. in ſerie eſſe priora: finis aũt ſupremus noſtrarum

Ratio ꝓ conclu.

actionum primum ſe omnium rationi offert: & peccatũ in ipſum grauius eſt quàm circa media, fit ergo conſequens, ut præcepta quibus Deo, qui finis eſt noſter, proximè ſubdimur, primæ ſedi congruunt. Qualia utique ſunt tria prioris tabulæ. Et con-

Confirmatio.

firmať analogia ab exercitu ſumpta. Prius eñ debent milites in ordine ad principẽ inſtitui, q̃ inter ſe: nam & grauius peccatur in ipſum, q̃ ſi miles in militem delinquat. Secunda concluſio: Inter præcepta prioris tabnlæ ille debuit eſſe primum, ꝙ ad latriam, id eſt, ad cultum vnius Dei at-

Secunda concluſio

tinet: ſm quo ei reuerentia exhibetur: ac perinde tertium quo eidem impenditur famulatus. Primum enim fundamentum & baſis militiæ eſt, vt fide à milite data, ſacramentoque firmata, ſoli principi militet, pactum omne & conuentum cum inimicis abiurans. Quare hoc eſt grauiſſimũ omnium ſcelus, ſi talis fracta fide ad ho-

Probatio

ſtes deſciſcat. Quocirca primum præceptum eſt, ne habeamus Deos alienos. Huic autem proximum de reuerentia, quæ ſoli Deo debetur: ac tertium de famulatu eidẽ præſtando. Grauius enim in honorem principis peccat, qui eum dehonorať, quàm qui ei non obſequitur. Quapropter ſecundum præceptum eſt, ne nomen Dei vanè uſurpetur: ac demum tertium, vt eius

Tertia conclu.

Sabbatha celebremus. Tertia concluſio: Ex præceptis, quibus inter ſe homines amicitia conglutinantur, illud debuit eſſe primum, quo iubentur parentibus ho-

Ratio cõcluſionis.

norem exhibere. Ratio iam ſuprà facta eſt, nempe quòd licet nemini ullus debeat nocere tamen beneficium conferre non omnis omnibus debet, ſed ſolis parentibus. Quapropter ratio debiti, quæ in omni præcepto ineſt, apertior eſt reſpectu parentum, atque adeò præceptum illud de-

Quarta conclu.

buit cæteris negatiuis præponi. Quarta concluſio: In negatiuorum ſerie ille ſeruari debuit ordo, qui eſt inter malorum grauitates, quæ eiſdem prohibentur: grauius autem homo læditur, opere, quàm verbo, & uerbo quàm corde. Atqui opere tunc maximè, cum uita priuatur, quæ omnium eſt bonorum temporaliũ ſummũ.

Ser præcep. rũ negatiuorum

Mox ſi lædatur in perſona coniuncta, vnde prolis certitudo perit, ac tertiò ſi diſpẽdium bonorum patiatur. Ob idque quintò prohibetur homicidium, ſextoque adulterium, ac ſeptimo furtum, atque octauo falſum teſtimonium: nonò vero concupiſcentia alieni tori, ſed decimo auiditas aliarum rerum. De quibus ſigillatim quæſtione proxima dicendum eſt.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentorum quæſtionis rñdetur, quod etſi ad ſenſum notior nobis ſit dilectio ꝓximi, q̃ Dei: tñ viceuerſa hæc eſt illius rõ & cauſſa, & præceptorũ ſeries debuit ſequi dignitatis ordi-

Ad ſecũdum arg.

nem. Et eodẽ modo rñdetur ad ſm, ꝙ etſi circa eandem materiam q̃tum ad executionem prius ſit à vitijs ceſſandũ, q̃ ſtudioſè agendum, neq; poſſit ſtudioſus habitus generari, niſi uitioſo depulſo: tñ in intẽtiõe legiſlatoris prior occurrit virtus, pp quam expelluntur uitia: atq; adeò dignitatis ordine ẽt in eadem materia debuerunt pręcepta uirtutum anteferri prohibitionib. contrariorum uitiorum. Sed pręterea quando præcepta in diuerſis materijs inſtituuntur, excellentior dẽt præferri: pręcepti aũt de honorandis parentibus diuerſa materia eſt ab illis, quæ præceptis negatiuis ſubijciũtur, eademq; præſtantior, atq; adeò ſuo me-

Ad tertium arg.

rito eſt prælata. Sed ad tertium reſpondetur, ꝙ etſi peccata cordium cauſſa ſint operum: atq; adeò priora in executione: tamẽ quoniam opera grauius offendunt, eorum prohibitio citius occurrit rationi.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm præcepta Decalogi congruenti modo tradantur.

IN hoc deniq; articulo ſeptimo adhibetur ſermo de forma & figura præceptorum, utrum. ſ. perſpicuus fuerit ac debitus

Primum argum. a parte negatiua.

tradendi modus? Et arguiť à parte negatiua. Affirmatiuis p̃ceptis inſtituimur ad colendas uirtutes: negatiuis uerò ad uitia cauenda: in quacunque autem materia opponitur virtuti uitium: in quacunque ergo debuerunt congeminari præcepta affirmatiua & negatiua: uidelicet ut non ſolum iuberemur non occidere, uerum & uitæ

pro-

proximi conſulere, atque in alijs pari modo. Secundò: Cùm lex omnis ratione conſtet, non erat cur tantum primo atque tertio præceptis ſubderetur præceptionis ratio, ſed debuit omnib. pariter ſubſcribi. Tertio. Cum præceptorum obſeruatio, ſit præmiorum meritum, nulla apparet ratio quare ſolis primo & quarto propoſitũ fuerit præmium. Quartò: Poſtquam pœna, ut dictum eſt cauſſa eſt obſeruandæ legis, præſertim apud priſcos, cum teſtamentũ illud lex eſſet timoris: debuit ergo omnibus ſupplicij commemoratio adhiberi: quæ tamẽ non niſi primo & ſecundo adhibita eſt. Ac denique quintò arguitur: Cuncta diuina præcepta ſunt altiſſima memoria retinenda, ſecundum illud Prouerb. 3 Deſcribe ea in tabulis cordis tui. Reſpondendum ergo eſt, cur non niſi tertium præceptum ſempiternæ memoriæ fuerit inter cætera ſingulariter commendatum. In contrarium autem eſt quòd Deus, vt Sapien. 2. legimus, omnia fecit in numero, pondere, & menſura: id ergo præcipue de eius præceptis credendum eſt.

Arg. 2. *Arg. 3.* *Argu. 4.* *Argu. 5.*

Concluſio reſpõſiua

Præſens quæſtio nihilo obſcurior eſt p̃cedenti, ad quam ideo indubitata concluſione hac reſpondetur: Decalogum, ut eſt congruentiſſima diſtinctione, numeroque & ordine digeſtus, ita eſſe & luculentiſſima forma traditum. Splendet nanque in præceptis diuinæ legis ſapientia maxima ſecundum illud Deutero. 4. Hæc eſt ueſtra ſapiẽtia & intellectus coram populis: ſapientis autem eſt cuncta & ordinis luce diſponere & congruenti forma adaptare. Quæ (ut ex præcedentibus liquet) in Decalogo ſunt luculenter obſeruata. At uerò commota eſt quæſtio ut ad argumentorum quæſita, quæ quinq; ſunt numero, reſponderetur.

Difficultas primo arg. prætacta

In primo igitur argumento quæritur, cum ſuum vnicuique virtuti opponatur uitium, cur non in una qualibet materia cõbinatum eſt negatiuum præceptum cum ſuo affirmatiuo? Reſponſio autem eſt quod omnis affirmatio negationem includit: ſequitur nanque ſi eſt album, non eſt nigrũ eo quod contraria nõ ſunt compoſſibilia. E conuerſo uerò non omnis negatio infert affirmationem. Haud. n. qđ non eſt nigrum ſtatim eſt albũ: eo quod inter contraria interſtãt media. Pari ergo rõne & modo non omnibus quibus tenemur nõ nocere, ſubinde obligamur lege iuſtitiæ benefacere: Nam latius patet malorum prohibitio, quàm bonorum præceptio. Atque hac de cauſſa nulli ſex prohibitionum ſecundæ tabulæ apponitur affirmatiuum præceptũ. Tenemur inquam neminem occidere neminemque ſuis bonis expoliare, non tamen alienam uitam aut bona omnibus cõſeruare: niſi urgens ingruat neceſſitas: quæ non comprehenditur lege iuſtitiæ, ſed miſericordiæ. Hæc ergo præcepta, quia non ſunt naturę luce adeo peruia, ſapientibus docenda commiſſa ſunt. Quibus autem obedientiam obſequiumque debemus & honorem, ſunt Deus, & parentes, à quibus ſuo vtriuſque gradu eſſe recepimus. Et ideo ſuppoſitis duobus negatiuis pręceptis reſpectu Dei, quibus cauetur ne fidem, quam illi ſoli debemus in falſos Deos traducamus, & ne reuerentiam illi debitam uanis iurationib. obſcurem⁹, adhibetur tertium affirmatiuum de die ſeruando Sabbathi, quo famulatum Deo exhibeamus, & quartum de honoratione parentum. Quibus non opus fuit negationes contrarias adiungere: eo quod affirmatio obſequendi & honorandi, negationem infert dehoneſtandi ac rebellandi. Hic autem multa nos dubia occuparent, niſi quæſtione proxima accõmodatiorem naniſceretur locum, quibus diſputentur. Enimuerò dum S. Thom. in priori tabula unum tantum agnoſcit affirmatiuum præceptum, docet duo priora eſſe negatiua. Attamen iam ſupra tetigimus, & poſteà perſpectius uidebimus quẽadmodum primum, ſcilicet, Non habebis Deos alienos, affirmationẽ includat unius colendi. Item dubitatio hinc emergit de tertio præcepto, quòd adſtruitur eſſe affirmatiuum. cum tamen ſi Eccleſiaſticam ſanctionem de ſacro audiẽdo excluſeris quãtum ad ius diuinum attinet, non uideatur eſſe niſi negatiuum, quo ſcilicet opere ſeruili interdicimur: ſed de his, & ſimilibus quæſtione ſequenti. In ſecundo argumento percontabamur, cur non ſua ſingulis præceptis annexa fuerit ratio. Ad quod reſpondetur quòd moralia patentiores ſecum afferunt rationes. quàm vt eas oportuerit explicere. Sed tamen vbi uel aliquid

Solutio. *Prima dubitatio* *Solutio.* *Ad ſecũdum ar.*

quid ceremoniale cōmiſcetur, vel cōe præceptum morale ad aliquid peculiare ſpeciatim applicatur, tunc operæpretium fuit rōnem illius ſubnectere, Ob idq; cum primo præcepto eliminauerit Deus alienos deos omnemque proſcripſerit idolorum ſculpturā & ceremoniam, condecens fuit, vt rōnem ſubiungeret, dicens, Ego.n.ſum Dominus Deus tuus. Et pariter in tertio, vbi morale præceptum ſibi ſeruiēdi ad requiem Sabbathi contraxerit, neceſſarium fuit rationem ſubdere, ꝙ tali.ſ. die à mundi ſtructura requieuerit. Tertium argumētum adiectum eſt ad explorandum, cur nō omnibus præceptis ſua propoſita ſint præmia: qn̄ quidem ſua ſingulis debentur? Ad quod pari modo rn̄detur, ꝙ in quib. res ipſa per ſe luceſſit, non opus erat præmia adhibere, ſed vbi res latet. In præceptis autē negatiuis ſecundæ tabulæ manifeſtum eſt, quod qui ab iniurijs inſerēdis ſe cohibet, ſupplicia cauet, quæ in propatulo eſt malefactoribus decerni. At verò dum non ſolū cauere mala iubemur, ſed bona etiam facere (quia natiuum nobis eſt nihil niſi intuitu præmij & commodi agere) opus fuit, vt ibi nulla vtilitas apparebat, vel commodum impediri videbatur, id Deus nobis exprimeret. In honorandis autem parentib. nullum videbatur nobis emolumentum agi propterea ꝙ cum in receſſu ſint vitæ, potius uidentur nobis impedimento eſſe ſuis fruendi bonis. Hac ergo de cauſſa præcipiens nobis honorare parentes, nō ſatis duxit in memoriam nobis reuocare ſuſcepta generationis & educationis beneficia: ſed nouum quoq; ſeculare præmium pollicitus eſt. Vt ſis, inquit, longęuus ſuper terram. Et habet præmium hoc energiæ plurimum. Nam cum uitam à parentibus recipiamus, debemus eis ſuam ſuſtētare & prolatare. Quare qui obedientiam eiſdem nō rependit, eiuſdem punitur breuitate uitæ, quam parentibus uel imprecatur, vel moleſtijs fatigat. Pari modo quia primo præcepto quo homines à cultu deorum arcentur, uideri poterant beneficijs orbari: quæ falſi dij apparent hominib. impertiri, ſubiungit præmium, dicens ſe facere miſericordiam in millia, his qui ipſum diligūt, & cuſtodiunt præcepta eius. Similiter ad quartum rn̄detur de pœna, ꝙ cum non ſit eius comminatio neceſſaria, ut Ethic. 10. auctor eſt Ariſto. niſi ubi procliuior eſt ad malum pronitas, in illis peculiariter apponi debuit pœna, in quib. patentior eſt præcipitatio in culpam. Et quia tum ob cōſuetudinem cum gentilibus proni erant Hebræi ad idololatriam: tum etiam propter effrænatam iurandi conſuetudinem erant quoq; ad periuria proni, primo tertioque præceptis annexa fuit ſupplicij comminatio. Ac denique ad quintum reſpondetur, ꝙ cum præceptum Sabbathi in memoriam ſtatutum ſit celeberrimi beneficij creationis peculiariter ſub illa forma poſitum eſt, Memēto ut diem Sabbathi ſanctifices. Vel fortè, ꝙ illa determinatio ſingularis diei non erat de iure naturæ: ſed cæremonia eidem iuri ſuperaddita: atque adeò metus erat ne facilius quam moralia, memoria decideret.

Ad tertium arg. *Ad quartum arg.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm præcepta Decalogi ſint diſpenſabilia?

POſt hæc examinare supereſt Decalogi, num: utrum.ſ. ſuper aliquo eius præcepto ſit poſſibilis diſpenſatio? Et arguitur à parte affirmatiua: Si non eſſent mandata Decalogi diſpenſabilia, maximè quia ſunt de iure naturæ: attamen (ut 5. Ethic. cap. 7. auctor eſt Ariſt.) nonnulla ſunt de iure naturæ quæ uariari poſſunt, ac perinde ſunt diſpenſabilia. Secūdò: Sicut legiſlator humanus ſe habet ad ſuas leges, ſic & Deus: humanus autem princeps ſuper ſuis diſpēſare poteſt: ergo & in ſuis Deus: eò pręſertim quòd Apoſtolus 2 Corint. 2. tanquam Dei diſpenſator. ait: Nam & ego ſi quid donaui, propter uos donaui in perſona Chriſti. Vnde fit non ſolum Deum, uerum & eius prēlatos poſſe in diuinis legibus diſpenſare. Tertio: In Decalogo uetitum eſt homicidium, ſed in hoc prēcepto diſpenſat iudex malefactorum uindex. Diſpenſauitque Deus cum Abraham ut chariſſimum filium immolaret. Et cum Samſone. Iudic. 10. ut ſeſe cum Philiſtęis occideret. Et cum Eleazaro. 1. Machabęo. 6. qui ab Elephante quem occidit, oppreſſus occubuit. Subinde eruuntur argumenta de fornicatione & de furto. Permiſit enim, quin uerò præcepit Oſeæ ut uxorem forni-

Primum argum. a parte affirmatiua. *Ariſto.* *Argu. 2.* *Paulus.* *Argu. 3.*

cariā acciperet,& filijs Iſrael vt Aegyptiorum vaſa ſurriperent:ergo hmôi præcepta *Argu.4.* diſpenſabilia ſunt. Quartò arguitur: Connubium inter fratres iure naturæ prohibitum eſt:ſuper quo nihilominus inſtrumento veteri legimus diſpenſatum : vt inter Adæ filios vſu veniſſe certum eſt, & inter Abraham &Saram per quam drobabile. De*Argu.5.*nique quintò arguitur: Obſeruatio Sabbathi eſt vnum præceptorum Decalogi, idêque Iudæis ſantiſſimum : ſed in hoc fuit cum Machabæis olim diſpenſatum, Sic.n. legitur lib.1.cap.2. Et cogitauerunt in die illa dicentes: Omnis quicunq; venerit ad nos in bello in die Sabbathorum, pugnemus aduerſus eum ergo præcepta Decalogi,ſunt diſpenſabilia. Contrarium perhibe*Iſaias.*tur apud Iſaiam teſtimonium,cap. 24. vbi quidam ideo reprehenduntur ꝙ mutauerunt ius & diſſipauerunt fœdus ſempiternum:quod de illo potiſſimum iure intelligitur , quod in Decalogo continetur.

Quæſtio eſt inter eas,quæ de Decalogo diſputantur: ſcitu digna:vt pote per quam conſtat quanta ſit eius auctoritas . Etenim ſenſus eius non eſt hic tantum,vtrum homo aliquis auctoritatem habeat ſuper huiuſmodi præceptis diſpenſandi:ſenſus .n. hic nemini in dubium cadere poteſt:quippe cum publica confeſſio ſit, neque penes ſummum Pontificem talem eſſe ordinariā poteſtatem:quia inferior ſuperioris leges mutare nequit , ac multò minimè naturales, quæ in noſtris ſunt pectoribus impreſ*Quæſtionis ſenſus*ſæ . At dubium eſt, vtrū ſimpliciter eô ſint uſq; indiſpenſabilia,ut neque ab ipſo Deo per eius abſolutam poteſtatem fieri talis poſſit diſpenſatio ? Vbi ex poſtremo artic. ſuperioris libri recolendum diſcrimen eſt inter tria hæc,legem interpretari,& in lege diſpenſare quod nihil aliud eſt , q̄ manente in genere eius ratione, & uigore,eādem in particulari caſu, certiſq; perſonis *Triplex opinione de q̄ne.* relaxare. De hoc ergo quæſtionis intellectu tres,ut plerunque ſolet uerſantur opiniones : duæ ſcilicet extremæ : & una me*Prima opinio Occham.*dia . Prima per unum extremum opinio eſt Occham.2.ſent.diſt.19.ubi ait non modò omnia præcepta Decalogi eſſe diſpenſabilia , uerum & Deum poſſe contraria præcipere. Quo ideo contra præcipiente. laudabile,inquit, eſſet ac meritorium, cōtra illa operari. Quin uerò ait Deum ex ſe ſolo poſſe in noſtra uoluntate ſuiipſius odium ingignere,& nobis quoque, ut odio eum proſequamur, præcipere . Et utro que modo fatetur idem odium eſſe laudabile: Neque uerò tam inſignia dogmata aliter q̄ ex ſuo familiari Achille ſibi habet per*Rō vulgaris Occham.*ſuaſa : uidelicet . Quidquid non implicat contradictionem,Deus poteſt facere:ſecūdum illud Angeli, Lucæ primo, Non erit impoſſibile apud Deum omne uerbū, hæc autem,innuit, nullam implicant . At uerò opinio hæc adeo ſe aperte rationi aduerſam obijcit ac ſubinde abſurdam , ut ſi re*Articulus Pariſienſis.*pulſu facillima.In primis articulus Pariſieſis eos condēnat , qui affirmarūt poſſe quēquam per odium Dei mereri . Neque eiuſmodi articulus illam gloſſam admittit, ut intelligatur de potentia Dei ordinaria. Nam de illa nulla unquam potuit eſſe cō*Prima ratio aduerſus priorem opin.*trouerſia : articulus autem non eſt definitus niſi ad aliquam dirimendam. Sed præter articulū arguitur. Illud in primis Nominalium axioma, Quid quid non implicat contradictionem, Deus poteſt facere, perperam à nōnullis illorum defenditur. Nam ſi intelligatur, ꝙ quidquid non aperte duas contradictorias intulerit Deus facere poſſit, falſum eſt. Negant enim idem ipſi duas inde colligi contractorias , ꝙ ſit homo equus:& tamen id Deus non poteſt facere . Neq; uerò Angelicus ſenſus alius fuit q̄ ꝙ quidquid Deus pollicetur , ſeu ꝙ quidquid factibile ſit, Deus pōt perficere. Hoc nanq; dr̄ Dei uerbum: utpote qui dicendo operatur . Secundo arguitur : Id re*Secunda ratio.*uera dicitur implicare contradictionem, qd̄ ſuppoſita natura unius partis contradictionis,ex conceſſis infert alteram . Et qa immutabilis natura rōnalis animalis eſt, non eſſe hinnibilem,ſi concederet Deum facere poſſe hominem eſſe equum , eſſet hinnibilis.Ad ꝓpoſitum ergo,Deum odio haberi, tam intrinſeca ratione eſt malum, puta ſempiternę eius legi abſonū,q̄ eſt intrinſecum hominem eſſe rōnalem :ergo tā repugnat,id eſſe licitū,q̄ hominē eſſe,cundemq; irrationalem. Atq; adeo repugnat, Deū odiū ſui uel efficere uel ꝑcipere . At quo res ꝑſpectius deprehendat̃, fac, uerbi grā,uirū iuſtū iuſſu Dei eū ipſum odio habere: ſequeret̃ tūc ſimul eſſe in eius gratia

atque

atq; in eiuſdē inimicitia: qua nulla eſſe poteſt apertior cōtradictio. Nā q̃ permaneat in eius amicitia, palam eſt, poſtquam nihil aliud facit, quā eius obſeq volūtati. Quòd aūt ſit pariter inimicus docet eius odium, quo Deū proſequitur. Nā hoc negare naturā ipſius actus, cū amicitia ab amore dicatur. Item Deus ſeipſum odiſſe non pōt. Quis nanq; intellectus contrariū capere poſſet? Et tñ tota rō repugnantię eſt quod odium Dei adeo habet innatam malitiā, vt nulla recte voluntate poſſit illud optari: ergo ſimilis repugnātia eſt, vt Deus idē alteri præcipiat. Eſſet.n.præcipere vt alter faciat ſecundum ſuam regulam & uoluntatem, & ſimul faciat contra. Nam quid aduerſantius eſſe pōt diuinæ regulæ, q̃ ſummam bonitatem odio haberi? negatur ergo hoc non implicare contradictionē. Eſt igitur ſecunda opinio Scoti 3. Sentētiarū, diſt. 17 non quidem tam extrema, ſed medio incedens modo, Ait quippe Bifariam quippiam eſſe iuris naturæ. Vno modo tāquam principiū practicum ex terminis notum, vel concluſionem quæ inde fit, neceſſario conſequens. Alij eius ſcholares in duos diſtinguunt hos gradus: ſed tñ eorū præceptor pro eodem ducit ambos quantum ad rōnem diſpenſationis. Et in talibus inquit, quæ ſtrictiſſima ſunt de lege naturæ, nulla eſſe pōt diſpēſatio. Alia verò ſunt quæ neq; principia exiſtunt neceſſaria, neque concluſiones inde neceſſario illatæ: atque adeo neque neceſſariam habent connexionē ad conſecutionē vltimi finis. Secundum eius aſſertū eſt: Præcepta ſecundæ tabulæ ſunt iſtius ſecundi ordinis, ob idq; ſunt per diuinā auctoritatē diſpenſabilia: præcepta verò primæ tabulæ ſunt prioris ordinis: quæ ideo diſpenſari neque à Deo ipſo valent Tertia nihilominus opinio eſt S. Thom. loco præſenti: eademq; fuit Altiſſiod. lib. 3. tra. 7. q. 5. & antiquorum: ſm quā ſtatuuntur duæ concluſiones quibus ſoluitur q. Prior eſt: Vniuerſa præcepta Decalogi tam ſecundæ quam primæ tabulæ ſunt prorſus indiſpenſabilia: vſque adeo, ut neque Deus poſſit ſuper illa diſpēſare. Hæc .n plana mens eſt S. Tho. vt tū toto articulo, tū clare in ſolutione ſecūdi patet. Alias qō nō eſſet digna tāta diſputatione. Poſterior cōcluſio: Alia p̄cepta q̃ extra Decalogū vagant, neq; in ipſo implicitè continētur, ēt ſi ſint iuris naturæ, nihil uetat quominus ſint diſpenſabilia. Deniq; neq; vlla principia, neq; verò cōcluſiones primi, ſecundi, aut tertij gradus, qui ſuprà articu. 1. ſunt deſignati, ullam diſpēſationē admittunt. Illa verò præcepta quæ intrinſecè nō continent rōnem ipſam iuſtitiæ, ſed ſpeciales modos ipſum ſeruandi, diſpenſari poſſunt: puta illa quę in Decalogo neq; explicitè ſunt neque implicitè: vt infra luculentius liquebit. Quarta, ſi vis, opinio eſt Durādi in 1. Sent. diſt. 47. q. 4. qui tenet quartum duntaxat & quintum p̄ceptum eſſe diſpenſabilia. Cuius hallucinationem infra reprobabimus. Probantur ergo ambę concluſiones S. Thom. iſta bimembri rōne. In illis p̄ceptis, vt art. vlti. primi libri mōſtrauimus, fieri pōt diſpēſatio, per quę ſi tali caſu ad literam ſeruarent, obuiaretur intentioni legiſlatoris: ſed p nullum p̄ceptorum Decalogi vllo unq̃ caſu & rōne pōt intentioni Dei obuiari: quin uerò quotieſcūq; contra p̄ceptū fieret, cōtradiceret eidem intētioni, ergo nullatenus eorum diſpenſatio eſt licita. Maior vſq; adeo nota eſt, ut neque aduerſarijs ipſis ſit dubia: ſed probatur minor, de qua eſt cōtrouerſia. Intētio legiſlatoris præcipuè, tanquam in finem, fertur in bonū cōe, hoc. n. eſt ab eius intentione inſeparabile. Deinde reſpicit ordinē iuſtitię & virtutis quę media ſunt aſſequendi tenendiq; eundem finem. Igitur qñ præcepta per ſe intrinſecè cōtinent eandē ipſam rationē & conſeruationem boni cōis, uel ordinem ipſum iuſtitiæ ad idem bonum, eadē ſubinde præcepta per ſe intrinſeca rōne ſic cōtinēt legiſlatoris intentionem, ut non ſit ab ipſis ſe mouibilis: atq; adeò nec ſint diſpenſabilia: quia nunquam contingere pōt ut facere cōtra illa nō aduerſetur intentioni legiſlatoris. Exempla rē ipſam patefaciunt, ſi iuſſio legis reipublicę eſſet hęc, Nemo deſtructor ſit labefactorque Reipublicę: uel hęc, Nullus iniuſtę agat, profecto rōni intrinſecę & natiuę talium legū repugnaret diſpenſatio: implicatio.n. eſt cōtradictionis: licere cuipiā iniuſte agere, aut bonū cōe impugnare, ad cuius cuſtodiā omnes leges referuntur. Si aūt lex diceret, Nemo fores vrbis (dū obſeſſa eſt) pādat, qa hoc nō eſt ſalus ipſa reipublicę, ſed mo-

Tertia [ra]tio. *Secunda opinio Scoti.* *[T]ertia o[pinio] S. Thom. Altiſſio[d].* *Prima [co]ncluſio.* *Secunda [co]ncluſio* *Prima probatio utriuſq; concluſionis.*

modus ipſam ſeruãdi, nulla eſſet repugnãtia vt aliqua de cauſſa fieret diſpenſatio: puta dum fugiens dux ſe illuc vellet recipere. Pręcepta autẽ Decalogi ſunt prioris ordinis. Nã præcepta prioris tabulæ inatum ordinem habent ad bonũ commune, quod eſt Deus: præcepta uerò ſecundæ, ad bonum commune hominum: vt ſcilicet nemini iniuria fiat, ſed cuique ius ſeruetur ſuum: quod licèt non ſit tam perfectum, & nihilominus tam intrinſecè bonum, quàm quod debetur Deo, immo cum rationem ipſam iuſtitiæ expſſe contineat, in Deum ipſum intimè refert̃. Qui enim dicit, Non furtum facies, idem dicit quòd, Non iniuſte, aut illicitè, aut male facies. Sic enim vti ait S. Tho. intelligenda ſunt præcepta Decalogi. Atque in hoc allucinatus eſt ſalua eius exiſtimatione Doctor ſubtilis diſcriminans quantum ad hoc inter præcepta primæ ac ſecundæ tabulæ. Secundò quo rõnis vis luculentius pãdatur, arguitur ſic: Hoc quod eſt adulterium facere, qđ eſt in Decalogo, & mentiri aut fornicari, quæ implicite illic latitant (nam de ambobus intelligitur prior concluſio) tam intrinſece mala ſunt (ut de odio Dei proximè arguebamus) quam eſt homini eſſe rõnalem: ergo naturæ ſuæ iuſtitia repugnat ac probitas: Deus autem diſpenſare nequit niſi ubi aliqua eſt rõ æqui & boni: ergo in his diſpenſare non poteſt: aut (quo temperantibus loquamur) diſpenſabilia non ſunt: perinde atque homo non eſt factibilis irrationalis. Et hoc eſt quod S. Tho. cogitabat, dum dixit huiuſmodi pcepta per ſe continere rõnem cõis boni atque adeo intentionem legiſlatoris. Nam naturale eſt Deo, nihil niſi bonũ velle: & naturale eſt huic, quod eſt furari aut mentiri, eſſe malum. Atqui vt oppoſita iuxta ſe poſita fulgentius eluceſcant, probat̃ ſecunda concluſio: Illa pręcepta quæ non p ſe cõtinent bonum cõe, quod eſt legis finis, ſed medium aliquod, puta ordinẽ iuſtitiæ ad ipſius conſequutionẽ, poſſunt, qñq; deficere ab intẽtione eiuſdẽ boni cõis: ergo tũc eorũ diſpenſatio nihil eidẽ fini officeret, eſſentq; ſubinde diſpenſabilia. Exẽpli gratia: Lex ad ſeruãdũ fidelitatis bonum, eſt, ut reddat̃ depoſitũ: nihilominus dum veſano dño ſuũ gladiũ denegas, nõ vtiq; eidẽ fini aduerſaris, ſicut in exemplo nuprimè poſito patet de aperiẽda obſeſſa vrbe contra legis verba. Et pariter ſi lex ſit, vt ciues p vices excubias ſuſtineãt, diſpenſare iuſta de cauſſa cũ aliquo, nõ eſt cõtra cõe bonũ. Præterea, ad eandẽ concluſionẽ arguitur argumẽto eiuſdẽ Scoti, qđ re uera minimè ſoluit: Præcepta ſecundæ tabulæ oĩa ẽm Paulũ ad Rom. 5. includũt̃ in illo pcepto, Diliges ꝓximũ tuum ſicut teipſũ: dilectio aũt ꝓximi ſeqt̃ ex pręcepto dilectionis Dei. Nã vt ait Ioannes: Si hominẽ quẽ uides, nõ diligis, Deum quẽ nõ vides, quomõ potes diligere? Præceptum aũt dilectionis Dei, vt Scotus fatet̃, eſt indiſpenſabile: ergo & pceptũ dilectionis proximi, atque adeo præcepta ſecundæ tabulæ. Ad hoc argm̃ prætermiſſis alijs ſolutionibus rñdet Scotus diſtinguẽdo de dilectione proximi, Hęc.n. dilectio, qua tenemur inquit, velle proximo, ut Deũ diligat, ſequit̃ ex dilectione Dei. Nam qui uere diligit Deũ, oẽs uelle debet vt eundem ipſum diligant: ac perinde dilectio hęc ꝓximi indiſpenſabilis eſt. Attamẽ dilectio, inquit: qua proximo volo temporalẽ vitã & honorẽ, temporaliaq; bona & immaculatũ thorũ & ſimilia, nõ ſequit̃ neceſſario ex dilectione Dei, neq; hẽt connexionẽ neceſſariã ad conſequutionẽ ipſius vltimi finis. Quapp diſpẽſare Deus mecũ põt, vt occidẽdo, furãdo, inhonorando parentes, &c. nõ peccẽ, imò aſſequar ultimũ ipſum finẽ. Contra ſolutionẽ aũt eſt argm̃, ex cõtrariis principijs ortum. Dilectio.n. proximi, quæ eſt de iure naturæ, eſt illa, quæ ex dilectione Dei ſequitur, qui eſt auctor inſtitutorq; naturæ: hæc aũt nõ ſolum eſt illa qua ei volumus vt Deũ diligat: nã hęc plus habet dilectionis ipſius Dei: ſed illa quoque qua illi cupimus bona naturalia quæ ad mutuum vicariumque amorem pertinent. Ecquis enim dicat non aliud nobis præcepiſſe naturam, ac Deum ipſum, quàm ut ipſum diligeremus? Imò verò cum omnes ſimus factura Dei, ſic nos cõglutinauit, ut inter nos ipſos cuſtodiremus iuſtitiam ac fidem: vnde Ioãnes. Qui viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit uiſcera ſua quomodo charitas Dei manet in illo? Reſpondetur ergo Scoto quod hęc dilectio proximi neceſſariã habet

Secunda ratio.

Probatio peculiaris ſecundæ concl.

Altera ratio ad eidem.

Paulus.

Solutio Scoti.

Contra ſolutionẽ

Reſpõſ. ad Scotũ

habet inſeparabileq; iuſtitiã:ac proinde tã quam ex dilectione Dei neceſſario conſequens neceſſariã hẽt connexionem ad cõſequtionem vltimi finis. Quare perinde eſſet Deum diſpenſare in homicidio, aut furto,atq; ſi diſpenſaret,vt iuſtitia ipſa iuſte perturbaretur:quod eſt cõtradictionis implicatio. Ac per idẽ ſoluitur aliud Scoticum argũ, nempe ꝙ ſi præcepta ſecundæ tabulæ non eſſent diſpenſabilia,ſequeretur, quod Deus neceſſariò aliquid extra ſe vellet,ſic vt non poſſet velle contrariũ, vt puta honorare parentes: & ne quis bona aliena furaretur, &c. Rñdetur inquam per diſtinctionem ꝙ Deum extra ſe quidpiam velle, ſtat dupliciter, Vno modo vt velit exiſtentiam illius rei: & hoc modo nihil neceſſario extra ſe uult: quia vniuerſa liberè tum condidit tũ ẽt ſuſtinet ac ſeruat.Alio modo vt velit connexionem extremorum.Atq; hoc pacto neceſſario fatẽdum Philoſophis eſt,aliqua neceſſario velle:puta cũcta illa,quæ ſunt perpetuæ veritatis:vt hominem eſſe animal rationale:& vti,ait Auguſt.quatuor & tria, eſſe ſeptem: quæ quidem,etiam, ſi mundus non fuiſſet nec res exiſterẽt,vera eſſent.Hoc ergo pacto,non eſt occidendum,non eſt furandũ, non eſt mœchandum: &c. neceſſaria ſunt diuinæ voluntatis obiecta, quia perpetuæ veritatis.Horum ergo contraria neq; præcipere poteſt,neq; permittere,vt iuſte fiãt. Quod Scotus ipſe neceſſitate compulſus concedere habet de primis principijs naturæ quæ ipſe agnouit eſſe indiſpẽſabilia: vt,Id alijs faciẽdum, quod ſibi homo vult fieri:& de dilectione,qua homines Deum diligunt quæ res creata eſt:ex qua ſequuntur præcepta primæ tabulæ, quæ ipſe indiſpenſabilia fatetur.

Solutio ad aliud arg. Scoticum.

Deũ uelle aliqd extra ſe ſtat dupliciter

Deus aliqua neceſſariò uult.

Ad primum ar.

Et per hæc ſoluuntur argumenta in contrarium.Ad primum.n.rñdetur,ꝙ Ariſt. loco citato loquitur de iuſto naturali, quòd non includit finem ipſum ordinemq; iuſtitiæ, ſed determinatum modum ipſam ſeruandi. Exempli gratia: quod fides ciuibus ſeruanda ſit; adeò eſt intrinſecè bonũ vt in ipſum nulla cadat diſpenſatio.Quòd verò hoc vel illo modo ſeruetur variari poteſt ac ſuper ipſo diſpenſari. Qua ratione furioſo non eſt reddẽdus ſuus gladius, qm̃ per hoc nõ peruertitur humana fides.

Ad ſecũdum arg.

Ad ſm rñdetur, latam eſſe drĩam inter humanum legiſlatorem & Deum,nam leges humanæ non habent intrinſecam natiuãque à natura iuſtitiam, ſed ſunt bona,quia per legem poſita,& mala quia uetita,ob id que etiam ſi in aliquo caſu relaxentur,non peruertitur finis, Vt ſi die per Eccleſiam uetita non ieiunes,aut ſi fur iuſta de cauſſa nõ ſuſpendatur. Et pariter Deus poteſt diſpenſare in ſuis legibus poſitiuis.Poteſt.n. quemlibet à præcepto baptiſmi abſoluere & à p̃ceptis aliorum ſacramentorũ.Ac perinde potuit ſuper oĩbus ceremonialib. & iudicialib.antiquis diſpenſare,ſed tñ præceptis naturalib. quæ innatam habent iuſtitiã,repugnat ex parte rei diſpenſatio.Et ideo quia ipſe eſt ipſiſſima iuſtitia, ſi ſuper ipſis diſpenſaret,ſeipſum negaret,eò ꝙ ordinem iuſtitiæ ſubuerteret, & tamen,ut 2. Tim 2.ait Paulus,Deus fidelis eſt,qui ſe ipſum negare non poteſt. Tertium aũt argumentum eſt,ꝙ rem preſſius urget, videtur .n.Deum homicidiũ Abrahæ,& filij Iſrael vt Aegyptios deprædarentur, & Oſeæ fornicationem præcepiſſe. Et iudex præcipit malefactorem occidere. Ad hæc ergo Caiet diſtinguens rñdet: nempè ꝙ præcepta Decalogi ſm ordinem iuſtitiæ, quem continent,ſunt indiſpenſabilia.At verò ſm applicationem ad aliquem ſingularem actũ ſunt per Deum diſpenſabilia. Illa tamen, inquit, diſpenſatio non eſt præcepti relaxatio,ſed eſt facere,quod iſte actus non ſit homicidium: videlicet dum præcipit Abrahæ,vt filium immolaret,non relaxauit naturæ ius: veluti cum Papa diſpenſat in ieiunio, ſuam relaxat legem in tali caſu: ſed fecit vt ille actus nõ eſſet homicidiũ, ꝓpeá ꝙ à ſuprema auctoritate iubebatur, ſine qua fuiſſet homicidium.Nam homicidium non quãcunque occaſionem ſignificat,ſed iniuſtam. Rñſio autem hæc obſcura:eſt & lubrica,& quæ ſubinde vr̃ principium petere. Primum.n. dicere,ꝙ præceptum nõ eſt diſpenſabile inquantũ includit ordinẽ iuſtitię,nihil aliud ſonat q̃ ſi dicas, Non eſt diſpenſabile permanẽs cõtra iuſtitiã: ſed ꝙ ait loco citato Duran. coniunctim.i. non poteſt Deus præcipere aut permittere, vt iuſtè fiant mala dum mala ſunt in ſenſu compoſito. Quòd quidem cum nullatenus ſit dubitabile, nihil ad

Ad tertium arg.

Caietani ſolutio.

Solutio Caietani obſcura.

rem attinet. Dubitatio aũt ſolùm eſt, utrũ hoc ꝙ eſt accipere alienũ inuito Dño, aut hominem occidere, qualiter id natura negat, poſſit permiſſione Dei fieri licitum? Et rñdere ꝙ eſt diſpenſabile per applicationem ad ſingularem actum, eſt principiũ petere, niſi lucidius explanet. Ne ergo rẽ offuſcatius obnubilemus, hæc vna diſtinctio mediatè audienda eſt, quam nemo vt arbitror, qui perſpexiſſet, potuiſſet, neque Scotus ipſe ſuiam noſtram inficiari. Deus inquam: duas hẽt poteſtates in vniuerſum orbẽ: vnam, ꝙ iure creationis eſt Dñs, non ſolum bonorum omnium exterorum, verũ & corporum & ipſius etiam humanæ vitæ: & Angelorum quos tanquam ſua opificia in nihilũ redigere põt. Altera uerò eſt, ꝙ eſt legislator atq; adeò vniuerſalis omnium iudex. Et charitatis cauſſa opus eſt alteram ab altera ſeorſum conſiderare. Hoc ſuppoſito dicimus, ꝙ ſi nõ eſſet rerũ Dñs, ſed tantum legislator & iudex neutiquam poſſet diſpenſare, vt quis rem alienam inuito Dño, ſi innocens eſſet licitè vſurparet: qa hoc adeò eſt intimè iniquum, vt fieri iuſtè nequeat. At uerò quia eſt Dñs, põt cuiuſcunq; rem alteri tradere ipſo inuito. Qd quidem nullam hẽt diſpenſationis rationem. Cùm.n. tu rem tuam alteri tradis, non diſpenſas in furto: quia capiens non furatur. Et ſi pater veſtẽ paruuli filij eo inuito traderet amico, non diſpenſat in furto: licet inuitus filiolus expolietur: qa pater eſt uerus Dñs: ſicut neq; prelatus meus diſpenſaret in furto, ſi me vel inſcio uel inuito facultatẽ alteri faceret capiẽdi meos libros. Pari ergo modo licet Deus uaſa Aegyptiorum tanquam Dñs tradidiſſet Hebræis, eiſdemq; poſteà terram promiſſam, neutiquam diſpẽſaſſet in furto, neq; illud eſſet furtum: nam licet peculiares Domini inuiti fuiſſent priuati, à ſupremo tñ Domino fuiſſet facta donatio. Idq; inde confirmatur, ꝙ licet per impoſſibile Deus nõ fuiſſet legislator neque vlla in leges poteſtate fungeretur, legitima fuiſſet uſurpatio illa: quod teſtimonium eſt nihil illic diſpenſationis interueniſſe. Locutus tamen ſum hic ſub conditione: quoniam Deus in traditionibus illis non abſoluta poteſtate domini uſus eſt, ſed legitima iudicis auctoritate. Nam quoniam de laboribus, quos Aegyptiis Hebræi impenderãt nullam recepiſſent mercedem, iuſto iudicio illam eis Deus perſoluit. Et, ut legitur Deut. 9. propter execranda Chananæorum ſcelera, pepulit eos ſuis ſedibus, in quas Iſraelitas induxit. Et qñ iudex criminoſum licet inuitum ſuis bonis priuat, neutiquã in furto diſpenſat: prohibitione.n. illa furandi ſolùm interdicitur id, quod ius naturæ uetat, nempe innocentẽ inuitum auctoritate priuata ſuis bonis nudare, ut q. 3. libr. 5. patebit: Pari modo Deus tanquam corporum Dominus non tanquam legislator potuit meretricis facultatẽ facere Oſeæ, ut illa uteretur etiã inuita. Nam licèt conſenſus particularis iure ordinario requiratur ad matrimonium: tamẽ ubi Deus duos renuentes coniungeret, tam legitima eſſet coitio, immo multò magis, quam ſi ipſi conſentirent. Tametſi, neque illic Deus credẽdus eſt abſoluta poteſtate uſus ſed cum omnia diſponat ſuauiter, forſan conciliauit amborum animos, ut in matrimonium conſentirent. Sed in hoc ſenſu iuſſus eſt Oſeas facere filios fornicationis, quod illius iuſſus eſt ſuſcipere prolẽ, quæ tunc fornicaria erat. Nã ẽt ſi nullum aliud fuiſſet per particulares cõſenſus matrimonium, cõceſſio Dei, quia Dominus eſt corporũ, ſat eſſet ut copula illa nõ fuiſſet fornicaria. Similiter ergo dicendum eſt de hiſtoria Abrahæ: iubes nanque ei Deus immolandum filium, neutiquam in homicidio diſpenſauit: quia ſi non eſſet niſi legiſlator, id neutiquã potuiſſet facere: ſed quia eſt Dñs uitæ, potuit illã tradere in ptãtem Abrahæ ſicuti pecoris Dñs põt eius uitam cui uoluerit, concedere. Atq; hac rõne illic nõ fuit homicidium: qa, ut dictũ eſt de prohibitione furti, interdicto homicidij ſolùm prohibetur id quod lex naturalis abhorret. Quare cum iudex tradit reum carnifici, nõ diſpenſat in homicidio? quia prohibitio non extenditur ad occaſionem illam: immo illam precipit. Sicuti neq; eſt diſpenſatio ꝙ quiſque inculpata tutela in uaſorem interficiat: quia id natura non uetat. Vnde ſi homo eſſet Dñs uitæ ſuæ ſicut ſuæ pecudis citra diſpenſationem poſſet alteri facere facultatem, ut ſe occideret. Et quia iſto modo Deus eſt Dñs, citra diſpenſationẽ potuit filium patri tradere iugulãdum.

Deus duas hẽt poteſtates.

Aegyptij

Deus legitima iudicis auctoritate uſus eſt uaſa Aegyptiorũ

Hebræis tradendo

Oſeas.

Cedit Auctor Deũ cõciliaſſe aĩos Oſeę & mulieris fornicariæ, ut in matrimonium conſentiret.

Abraham

S. Thom. Peracute ſententia.

dum. Quin verò vt peracutè diuus Tho. tē tetigit, nō ſolū tanquā Dñs, ſed tanquā iudex pōt innocentem à culpa actuali occidere. Nā rōne ꝑuaricationis Adę oēs incurrimus pęnā mortis: quā idcircò morbis, & fortuitis caſib. à nobis in dies poſcit. Verū tamē & de hoc quoq; diuina laudatur miſericordia, ꝙ noluit vt Abrahā trucē illam innocentis necē executioni mādaret.

Diſcrimē inter S. Tho. & Scotum.

Diſcrimē ergo inter diuū Tho. & Scotū hoc eſt, ꝙ Scotus putat furtū permanēs ſub rōne furti poſſe diſpenſatione diuina licitè fieri, ſicut fractionē ieiunij: ſed S. Th. id negat: cōcedit tn̄ ꝙ ceu Dñs facere pōt acceptionem rei, q̄ antea non erat tua, non eſſe furtū. Per hæc planè proditur deceptio

Durand. deceptio.

Durandi negantis diſpenſationem furti factam fuiſſe à Deo cū Hebr. in expoliatione Aegyptiorū, aut cū Oſea in fornicatione; & tn̄ cōcedentis, ꝙ cū Abrahā diſpēſauerit in homicidio filij deceptus inquā inde fuit ꝙ nō perſpexerit, quemadmodū ſicuti bona Aegyptiorū potuit tanquā Dñs tradere Hebręis, ita & patri tradere vitam filij, atq; adeo ſicut illud nō erat furtū, ita neq; hoc homicidium, à natura vetitū: qđ in malū ſonat. Neque vero minori mentis lippitudine captus eſt dū conceſſit in quartū præceptū cadere poſſe diſpēſationē: arbitratus nō ineſſe in illo mādato tā intrinſecā iuſtitiæ rōnē, q̄ in cæteris: cum tn̄ cōtra ſtet veritas.

Durand. falſe arbitratur in quartū præceptū poſſe cadere diſpenſationem. De Sanſone.

Eſt.n. naturæ intimum, vt a quib. eſſe receptis, eiſdē honorē debeas: cuius ideo contrarium non magis fieri iuſte pōt, q̄ furtum; At verò de Samſone, vel dicēdū eſt, ꝙ tanquam vir fortis abſque vlla ſeu reuelatione ſeu diſpēſatione potuit vt hoſtes perimeret, periculo ſeſe obijcere extremo: vel quod libentius cum Auguſti. adſtruxerim, id reuelatione Dei fecit: quippe cuius fortitudo naturalis nō eſſet, ſed ſupernaturalis in coma latitans, quā quidem fortitudinem, vt eius hiſtoria refert, in illo aggreſſu à Deo repetijt.

De Eleazaro.

De Eleazaro autem facile id fatebor, quòd veluti ſtrenuus miles elephantē poſthabita propria ſalute impetiuit. Quartum argumentum nihil mirū, ſi maioris apud quoſpiā habeatur mometi.

Probabilius eſt Abrahā, & Sarā fuiſſe fratres, quā fratrueles.

In primis de Abrahā & Sara mihi cum Caietano & quibuſdā aliis lōge ſit probabilius fuiſſe fratres, quā fratrueles: primū ꝙ non ſolū Gen. 12. verum & c. 20. maritus appellauit cōiugem ſororem: cū ad cauendū periculū ſatis fuiſſet ei perſuadere, vt diceret ſe ſuā eſſe fratruelē. Quin uero ſecundo loco litera Hebræa habet, uere ſoror mea eſt. Et quamuis fratrueles dicerentur ēt fratres; vt Iacob frater domini: tn̄, verè ſoror maiorem hēt emphaſim. Illud autem potiſſimum eſt argumentum, ꝙ ſi tm̄ ſignificare voluiſſet eſſe fratris filiā: non tāta verborum explicatione vteretur, dicens: Filia patris mei, & non filia matris meæ. Filia.n. patris durum eſt, pro eo vſurpare quod eſt, Neptis aui mei: maximè, cum tam ſignificanter ſubiūgatur, Et non filia matris meæ: Hoc.n. totum poſitum eſſe videtur ad explicādū rōnē, qua eſſet ſoror. Nam forte quando ſoror erat, non vterina, ſed tm̄ paterna, non erat interdictū coniugium.

Ioſephus

Attamen Ioſephus, quia hoc forſan non intellexerat, primus fuit, qui li. 2. Antiquit. c. 15. dixit Sarā fuiſſe filiam Aram, ſororemq; Loth, ac ſubinde fratruelē Abrahæ. Quem auctorem diuus Augu. ſup Geneſ. ſequutus eſt, ac deinceps alii.

Auguſt.

At uerò non eſt hic locus hoc uel preſſius diſcutiendi, uel certius definiēdi. Nam quantū ad rem attinet pręſentem, ſatis eſt filios Adæ inter ſe fratres matrimonia cōtraxiſſe, quod certo certius atq; adeo in hoc naturæ interdicto fuiſſe diſpenſatum: Rñdetur ergo, ꝙ S. Tho. ſolū negat poſſe fieri diſpēſationem, aut ſuper Decalogo, aut ſuper aliquo pręceptorum, quæ illic implicantur, cōtinentiū in ſe rōnem ipſam iuſtitiæ vel iniuſtitiæ: qualia ſunt, Honorare maiores fornicatio, &c. Prohibitio aūt cōnubij inter fratres, non eſt pp iuſtitiam aut iniuriam, quam alter eorum pateretur, ſed pp naturalem indecentiam. In qua quidē ratione finis etiam naturalis, puta ꝓpagādi humani generis, qualis fuit in filijs Adæ, aut propter alium, poterit abſq; vlla abſurditate diſpenſari. Nā etiam ſecundus gradus conſanguinitatis quoddā præ ſe fert indecorum naturale ad matrimoniū cōtrahendū, ſi quidē pp hoc eſt ab eccleſia vetitus: & tn̄ diſpēſationem admittit.

Fieri pōt ut & pater filiæ, & filius

Patrem aūt filiæ aut filium matri matrimonio cōmiſceri, vſq; adeò fœdū eſt, vt nō ſit diſpēſabile. quāuis ſi cōtingere poſſet, vt totū humanū genꝰ in patre & filia fieret ſuperſtes, non prorſus probabi-

matri li cite poſſent connubio iũgi. babilitate caret, quin poſſent connubio iũgi. Deniq; ad quintũ S. Thom. nihil aliud rñdet, q̃ ꝙ illa Machabæorũ cogitatio in Sabbatho pugnãdi nõ fuit diſpenſatio, ſed *interpretatio* de qua ſupra loquuti ſumus: non *Ad quintum arg.* enim tenemur feſtum ſeruare cum mortis periculo, ut Matth. 12. Chriſtus nos docuit nempe quod opera charitatis diem feſtum non uiolant. Haud tamen rei ſatis uidetur facere. Quidquid. n. hoc præcepto continetur, nempe ceſſare à ſeruli opere, & adire ſacra, diſpenſationem recipit: non ſolum quę à Deo fiat, uerum quam poteſt ẽt facere Eccleſia. Qua ratione, ut ſuperius uidimus, Iſychius non adnumerat hoc in Decalogo tanquam ius naturæ. De hoc autem quæſtione proxima, art. 3.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm modus charitatis cadat ſub præcepto.

Primum argum. a parte affirmatiua. POſt hæc, quæ de præceptorum firmitate dicta ſunt, conſequitur: ut uideamus de eorum ui obligandi: an. ſ. uirtutis modus cadat ſub præcepto legis? Et arguitur a parte affirmatiua: Modus uirtutis eſt iuſtè quæ iuſta ſunt operari: iuxta illud Duter. 16. Iuſte quæ iuſta ſunt, exequeris, atque eadem ratione ſtrenuè ac fortiter, quæ ſunt fortitudinis, & temperatè, quæ ſunt temperantiæ. Iuſtè autem, & ſtrenuè facere, non contingit ſine uirtutis habitu: ergo talis modus cadit ſub præcepto. Secundò. Nihil *Argu. 2.* magis ad uim attinet præcepti, quàm quò fertur legislatoris intentio: hic autem, ut *Ariſto.* 2. Ethic. ait Ariſtot. intendit ſtudioſos efficere ciues. ſed ſtudioſus nemo eſt, quouſq; habitum genuerit: ergo agere ex habitu ca*Argu. 3.* dit ſub præcepto. Tertio; Modus uirtutis eſt prompto lætoque animo uirtutis officia præſtare: hoc autẽ in Pſal. 99. iubemur, Seruite Domino in lætitia. Et 2. Corint. 9. Non ex triſtitia: hilarem enim datorem diligit Deus. ergo omnes iſti modi cadunt ſub pręcepto. In contrarium eſt argumentum, quod ſtudioſus (vt modo dicebamus) nequit niſi habitu imbutus uirtutum munera dignè perficere. Quapropter ſi hic modus uirtutis caderet in præceptum, quicũque abſque tali habitu legem impleret, cenſeretur eius transgreſſor, ac perinde reus eſſet pœnæ legis: conſequens tamen inde conſtat eſſe falſum, quòd ob id lex comminatur, pœnam ut eius metu cuſtodiatur, & ſic ciues conſuetudine habitum generent.

Senſus q̃onis explicatur. Ad intelligentiam huius quæſtionis diſcernendus primum eſt modus uirtutis, de quo hic agitur à modo charitatis, de quo in ſubſequenti articulo. Charitas enim eſt habitus infuſus gratiæ gratũ facientis indiuiduus comes: habitus autem virtutis eſſe poteſt acquiſitus ac informis: non ergo hic quæritur utrum ad ſatisfaciendum pręcepto requiratur habitus gratię, ſed vtrum reqratur ut operetur homo ex habitu ſaltem informi? Secundò meminiſſe oportet trium conditionũ quas Ariſt. 2. Ethic cap. 4. in ſtudioſo requirit: quæ ſunt, Vt ſciens faciat. Deinde eligens propter: hoc puta ex electione in ordine ad finem. Et tertio: ut firmo ac immutabili animo id eligat. Indocte. n. quidã in duo diſſecant. Eligẽs, &, Propter hoc. Nã ſine coniunctione unica eſt conditio eligere propter uirtutis finem. Atque hæc ſimul tria, non ſunt tres, ſed unus uirtutis modus: vna. n. deficiente deficit modus. His ergo præhabitis perfectè notandum eſt, quòd modus iſte virtutis, ut tres habet partes, ita trina differentia conſideratur à diuina lege & humana. Nam partim ab utraque pertenditur: partim uerò à ſola diuina non autem ab humana, ſed partim ab vtraque illarum. Ea propter tribus concluſionibus ad quęſtionem reſpondetur. Prima eſt, Scientiam, quæ prima pars eſt modi uirtutis, tam humana lex, quam diuina reſpicit ac indicat. Quod enim quis ignorans facit, id nõ ſimpliciter uolens facit. Quocirca ignorantia vtroque iudicio tam diuino quam humano culpam, uel in totum, uel in partem excuſat. Secunda concluſio: Illa conditio ſecunda ut opus fiat ex electione propter finem, non quidem ab humana lege, ſed tamen à diuina conſideratur. Radix autẽ huius diſcriminis eſt diſtãtia cognitionis humanæ à diuina. Enimuerò lex quælibet, vt ſupra dictum eſt. & 10. Ethic. cap. 9. Ariſto. meminit, pœnæ metu ad ſui cuſtodiam vrget: pœnã autem legislator à nemine exigere poteſt, niſi de illa re, quæ in ſuam poteſt uenire notitiam. Nam de alijs iudicare nõ ualet; homines aũt qui, ut 1. Reg. 16.

Tres conditiones requiſitæ in ſtudioſo, ex Ariſt. — *Prima conclu.* — *Secunda conclu.* — *Ratio cõcluſionis.*

legi-

legitur, ea duntaxat, quæ patent, vident: de intimis cordium cenſere nequeũt: ſed, vt eſt in Pſalm. ſolus Deus corda ſcrutatur & renes. Hinc ergo palam fit, quod neq; de hominis intentione, neque de eius uoluntate lex humana iudicium ferre poteſt, atque adeò neque obligare, vt opera tali intentione aut uoluntate fiant: lex autem diuina non ſolũ illã, verum eã potiſſimum ſuis bilancibus pendit, ac pro illis pręmia ſuppliciaq; decernit, Lex inquã humana internam iram etiam ſi firmũ pariat nocẽdi propoſitũ, punire nequit: ſecus aũt diuina. Ait quippe Chriſtus Matth 5 Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: & , Qui viderit mulierem ad concupiſcendũ eam, iã mœchatus eſt eam in corde ſuo. Pari rõne q creditori debitã pecuniã uel gradiũ corrupta intentione reddit, nempe ut uel vſuram exerceat, uel homicidium faciat, legi humanæ non eſt aduerſus: perſoluet tamen Deo ſupplicium. Tertia concluſio: Tertium illud, quod ad uirtutis modum requiritur, puta firmo ſtabilique animo operari, quod propriè ad habitũ pertinet, & de quo pręſens pręcipuè quæſtio inſtituta eſt, ſub præcepto non comprehenditur, neq; humanæ legis, neque uerò diuinæ. Qui inquam parentibus honorem debitũ impendit, etſi habitum nõ habeat pietatis, legi nihilominus ſatisfacit humanę: & niſi alia circunſtantia vitietur actus, ſimiliter ſatisfacit diuinæ, ut peccatũ effugit. Emergunt aũt ex his nonnulla dubia explicatu digna. Et primum circa primam cõcluſionẽ, qua aſſeritur ſciam & ignorantiam utraq; lege ad culpæ pondus atq; ad leuamen exiſtimari. Et dubium, an idẽ ſit prorſus quãtũ ad rõnem uirtutis, utrum, ſ. qui ignorãs facit opus legis, eidem ſatisfaciat. Vt ſi quis exempli gratia, inebrietate audiret ſacra, neſciens prorſus quid faceret, vtrum præceptum expleret: Videtur nanque ratio id ſuadere. Nam poſtmodũ rationis luce potitus, non cenſeretur reus culpæ, quamuis iterum non audiret. Et cõfirmatur rõ. Nam qui obnixe reluctans inuitus pertraheretur in eccleſiã, cogereturque intereſſe ſacris vr̃ præceptũ implere. Sicuti & ille qui in die ieiunij per vim arceretur à cœna. Et facit probabiliorẽ, ꝗ ſi pœna vlla, ſeu excõmunicationis ſeu aliꝰ

Tertia conclu.

Primum dubium circa primam conclu.

Nullum pręceptũ impletur per actũ

generis decreta eſſet in huiuſmodi præceptorũ transgreſſores, iſtos non ligaret. Rñdetur nihilominus, nullũ præceptum ut reor, impleri per actum qui nullam habet libertatis rõnem. Nam alias, & puerũ ante rationis uſum cenſeres implere pręcepta, cum tamen hac ratione nulla eos lex comprehendat: quod cum non ſunt arbitrij ſui compotens, nondum capaces ſunt legalis uinculi: lex nanque hominib. ponitur: & ideo humano more non brutorum implẽda eſt. Et hoc arbitror S Tho. punctim deſignaſſe, ubi ait ſcientiam ab vtraque lege cõſiderari. Nã ignorantia, ſicut ob id ꝙ voluntarium tollit, excuſat à culpa: eadem rõne tollit impletionẽ præcepti. Sed arguis cõtra, uel diſputationem eſſe tm̃ de nomine, uel ſic ignorãtẽ implere legem. Nam ꝗ præcepti tempore uel ſomno vel mero captus eſt, uel alia rõne mentis inops, illo tẽporis articulo non tranſgreditur ꝑceptũ ergo perinde eſt, ac ſi impleret, Negatur conſequentia, neque eſt diſputatio de ſolo nomine. Nam & ſi illo tempore per ignorantiam excuſetur, tenetur nihilominus ſi antequam tempus præcepti labatur, in mentẽ redeat, ipſum implere: aliàs reus eſſet pœnæ iuris. Et idẽ eſt de illo, ꝗ inuitus facit: quãuis iſte, qa uſum hẽt rõnis, liber eſſet à pęna iuris. Ille aũt qui metu implet legi ſatisfacit: i. nouam euitat culpam: quoniam talis impletio, actus humanus eſt, ac liber. Quòd ſi rurſus inſurgas: Si cui in pœnitentiam iniunctus eſſet dies ieiunij, & ui, vt pœnitẽtiam impleret, priuaretur cibo, uerè debitum ſolueret. Nam ſi pecuniam alia ratione deberet & creditor vi ab illo eriperet, ſatis reſtitueret: ergo eadem eſt rõ, de aliorum ꝑceptorum debito fortaſſe ſunt, qui primũ antecedens cõcedãt ego uerò id minimè faciam qm̃ impletio præcepti pœnitentiæ, deberet eſſe humanus actus Quare ſi flagella eſſent mihi iniuncta, & ab alio inuitus vapularẽ, nõ facerẽ ſatis: quia illa non eſt actio, ſed ſolũ paſſio: ꝑcepta verò affirmatiua ꝑ actionẽ implenda ſunt. Neq; eſt ſimile de illo, qui tantum debet pecuniam: quoniã quomodocũq; illa in manus creditoris veniat, liberatur debitor. Cõtra ſecundã concluſionẽ, qua diximus intẽtionẽ nõ pẽſari, neq; exiſtimari à lege humana, binum exiſtit argu-

nullam libertatem habentẽ.

S. Thom.

Argu.

Solutio argumẽ. replica.

Qui inuitus vapulat, nõ ſatisfacit, ſi illi in pœnitẽtiam flagella ſint iniuncta.

Primum arg. contra ſecundã concl. argumentum. Primum quod exemplum S. Tho ꝙ adduximus, non apparet ad propoſitum pertinere, uidelicet, qui ꝙ mente ꝓponit nocere, ſed re non nocet, non punitur lege. Nam hoc eſt conſiderare actum interiorem per ſe abſolutè: & tñ qõ eſt de ipſo quatenus cauſſa eſt externi operis, qđ re uera fit. *Argu. 2.* Ad cuius claritatem ſecundo arguitur: Si quis hominem occidat non plene deliberata intentione, ſed ſubitaneo motu: uel ſi metu ceſſet eccleſiam adire, uel aliud præceptum implere iſti actus interioris uoluntatis perpenduntur humano iudicio ad remittendam vel augendã pœnam, ergo concluſio ſecunda non eſt oĩno vera. *Ad primum ar.* Ad prius iſtorum reſpondetur, ꝙ exemplum S. Tho. optimum fuit ad explicandum, qũo peccatum interius lex humana non affert in ſuum tribunal. Nam inde colligitur, ꝙ qñ re vera eſt cauſſa operis, non punitur niſi rõne eiuſdem operis. Et qñ externum opus eſt iuſtum, nihil de actu interiori curat, ut dicebamus de illo, q̃ mala intentione debitum ſoluit. Et idẽ eſt de iudice, ſi ex odio latronem ſuſpendat, ſolus. n. Deus illius cor iudicabit. *Ad ſecũdum ar.* Ad aliud verò rñdetur, quòd ſi ille qui ex metu vel ſubita ira peccat, aliquatenus humana lege excuſatur, non eſt, quia non intendit facere, ſed quia quodammodo facit ignorans, uel quia cauſſa faciendi libertatem minuit.

Ad primum ar. Ad primum igitur capitalium argm̃ reſpondetur, ꝙ modus uirtutis qui ꝑcepto iubetur, eſt, ut officium ẜm ordinem iuris præſtes. Hoc. n. eſt iuſte ꝙ iuſtũ eſt, exeq, nẽpe ut de latrone, aut homicida, nemo, niſi iudex publicus uindictam ſumat, idẽque legitime cognita cauſſa. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundũ ſuperiori libro, cum de legis actibus ageremus, reſpondebamus, ꝙ intentio legiſlatoris primum fertur in finem, qui eſt bonos facere ciues, id quod nemo niſi firmato habitu aſſequitur, mediũ uerò & uia ad eundem finem cõſiſtit in actuũ exercitio, nã ex actibus gignitur habitus, finis aũt legis nõ cadit ſub præcepto, ſed mediũ, quo ad eundẽ ꝑuenitur. *Egregia regula.* Quæ quidẽ regula inter can. moralis philoſophiæ egregia eſt. Quæ ꝑcepta nõ de habitibus, ſed de actibus inſtituuntur, in quibus rõ peccati & meriti conſiſtit. Negatur ergo primum antecedes. ſ. id cadere ſub præcepto quo pręcipuę intentio legiſlatoris fertur. *Ad tertium arg.* Ad tertiũ rñdet S. Tho. ꝙ virtutis officiũ, abſq; triſtitia fieri, ſub præcepto cõtinetur, eo ꝙ agens ex triſtitia, non agit ſimpliciter uolens. Item, lęto hilariq; animo operari, ſi lętitiam denotat, quę ex dilectione dimanat, ad uim ẽt pręcepti pertinet, ſicuti & dilectio ipſa, ſi verò illam quę ꝓcedit ex habitu, nõ ad pręceptum, ſed ad finẽ eius virtutiſq; ſpectat. Et ne cui obſcura appareat reſponſio, prius membrum de ſola lege diuina intelligendum eſt, quæ internorum ẽt actuũ rectitudinẽ expoſcit. Qui. n. ex triſtitia operatur, intus remurmurat aduerſus legem: ꝙ porro Deo ingratum eſt, lex aũt humana nõ ſe item cordibus ſcrutandis immergit: & ideo licet ex triſtitia illam impleas, eidem ſatisfacis. Et eodem mõ intelligitur ẜm uidelicet, ſub præcepto comprehendi lętitiã, quę ex dilectione manat. Nam quo diuinę legis ſatisfacias, requiritur, ut ex electione in ordine ad finem operis. ſ. ꝑꝑ honeſtatem uirtutis quę quidẽ electio hilaritatem quandam hẽt annexam, eo quod non fit coacte. Hilaritas aũt q̃ ex habitu enaſcitur, alius eſt generis: nempe ꝙ cum habitus reluctãtes paſſiones compeſcãt, triſtitiam pellit, ꝓmptumq; reddit animum, atq; adeo lętum. quod iam dictum eſt, nõ pręcepto iuberi, ſed finem illius eſſe & ad genitam pertinere uirtutem.

ARTICVLVS X.

Vtrum modus charitatis cadat, ſub præcepto diuinæ legis.

QVoniam negatum eſt, modum uirtutis cadere ſub præcepto, inueſtigare ſubinde reſtat, an pręcepto diuinę legis charitatis modus cõprehendatur? Et arguit' à parte affirmatiua. Ait enim Chriſtus Matthęi 18. Si vis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Vbi aſtruere uidetur mandatorum cuſtodiam per ſe ſufficere ad obtinendam ęternam uitam: uirtutum autem officia minimè ad ſufficiunt, niſi ex charitate oriantur, ſecũdũ illud 1. Corint. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum oẽs facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem aũt non *S. Thom. Primum arg. partis affirmatiuæ.*

habuero

habuero, nihil mihi prodeſt: ergo modus *Arg. 2.* charitatis cadit ſub præcepto. Secũdò: Præceptum eſt oĩa noſtra opera in Deum referre, iuxta illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite. hęc autem relatio pertinet ad charitatis modum: quippe cuius proprium obiectum eſt Deus, quo cuncta refert. ergo talem modũ uis extenditur p̃cepti. Tertiò: Si modus charitatis ſub præceptum non veniret, poſſet quiſque præcepta extra charitatem implere, atq; adeo extra gratiam, quæ eius eſt indiuiduus comes: hoc aũt in Pelagianorum errorẽ im- *Auguſt.* pingit ut Auguſt. lib. de hæreſ. cap. 88. docet: ergo abſque tali charitatis modo nullum impletur diuinum præceptum. In cõtrarium aũt eſt, ꝙ ſi modus charitatis neceſſarius eſſet ad implendum præceptum, quicunq; eadem eſſet orbatus, eſſet orbatus charitate, quæcunque opera, etiam genere ſuo bona exerceret transgrederetur præceptum, ac perinde mortaliter peccaret, quod eſt conceſſu abſurdiſſimum.

Senſus quæſtionis propoſitæ Quæſtio pręſens non ſicuti præcedens, de omni uirtute tam humana quam diuina, ſed peculiariter de diuina mouetur: quoniam de humana nulla eſt controuerſia. Nam cum (ut modo definitum eſt) ad intrinſecos uoluntatis motus, quæ ſedes eſt charitatis, nõ pertingat, non obligat ad talem charitatis modum, qui nos Dei facit amicos: ſed illum habet proximum ſcopum, vt pax inter hoĩes extrinſecus conſtet. At verò cum proximus finis diuinæ legis ſit amicitia Dei, quæ in actibus interioribus conſiſtit, & ipſe paratiſſimus ſit tali charitate, niſi per nos ſteterit, nos ſuffundere, meritò quæritur, an ſuarum obligatio legum eo pertingat, ut teneamur illa ex charitate implere. Modus nanque charitatis, eſt, Dei iuſſa ceu eius filij facere: uel per actum quo conſtituamur eius filij. *D. Tho.* Et S. Thom. recitatis duabus opinionibus *Diſtinctio.* contrarijs, eaſdem reconcilians, reſpondet duabus concluſionibus: quæ hac diſtinctione clareſcunt: Actus charitatis bifariam cõ- *Prima conclu.* ſideratur. Vno modo, vt eſt quidam ſingularis actus peculiaris uirtutis amandi: ſicuti eſt alius actus ſperandi atq; alius credẽdi, nempe cuius contrarium eſt formaliter odiſſe. Et iuxta hunc modum ſtatuitur prior concluſio: Actus charitatis cadit ſub ſingulari præcepto, nempe ſub hoc: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum ſicut teipſum. Altera uerò rõne cõſideratꝛ, non ut eſt ſingularis obiecti, ſed ut eſt uniuerſalis cõditio & modus oĩum uirtutum. Paulo. n. ante explicuimus, Non habere Deos alienos, Non peierare, Sabbatha ſanctificare, nil aliud eſſe, q̃ Deum diligere: *Secunda conclu.* ſicuti honorare parentes, non furari, non occidere, &c. nihil aliud q̃ diligere proximum, non quidem formaliter, ut aiũt, ſed materialiter. Exemplum eſt in uirtute iuſtitiæ. nam alia eſt ſingularis commutatiua, atq; alia generalis, quæ eſt modus uniuerſalis obedientiæ, omni virtute cõis: ac proinde dicitur legalis: qm̃ per oẽm virtutem obedimus legi. De hac ergo charitatis ratione ſtatuitur poſterior concluſio: Modus talis charitatis non cadit ſub præcepto: ꝙ eſt dicere, In hoc præcepto, Honora patrem & matrem, non includitur vt ſint parentes ex Dei charitate honorandi: ſed ꝙ exhibeatur eis exterior reuerentia. Quare licet eam præſtes in peccato mortali, non ideo ſis præcepti tranſgreſſor. *Ratio cõcluſionis.* Probatur concluſio: Charitas Dei ideo eſt generalis modus omnium virtutũ, ꝙ eſt finis ad quem lex diuina ordinat, iuxta illud ſupra citatum. 1. ad Ti. 5. Finis præcepti, charitas. *Paulus.* Et ad Rom. 15. Plenitudo legis eſt dilectio, finem autem iam definitum eſt non cadere ſub præcepto legis, ſed actiones, q̃bus illuc tenditur. quare bene ait S. Thom. intentionẽ finis eſſe modum formalem ſuperioris ordinis. Quod eſt dicere, non includi in præceptorum ſubſtantia. Et hoc pacto conciliat dictas opiniones: nẽpe ut quæ affirmat modum charitatis cadere ſub pręcepto, intelligẽda ſit de ſingulari dilectionis præcepto: negans uerò, interpretãda ſit de alijs. At verò qm̃ iſta qõ plurimis ſcatet ambiguitatibus, accuratiorem poſtulat, ac p̃inde paulò ampliorẽ diſputationem. Et quo faciliora prius expediamus p̃ter opiniones duas, quas hic D. Thom. recitat, *S. Thom.* exiſtit tertia, quę in iſtarum concordiam pertrahi non ualet. Sunt. n. qui ſecundam concluſionem S. Tho. aduerſentur dicẽtes ſingula præcepta Decalogi atque oĩa diuina includere modum charitatis. Itaq; legis officia niſi in gratia fiant, non ſolum non ſunt meritoria, verũ ſunt peccata: utpote

pote

pote eorundem præceptorum tranſgreſſiones. Hæc inquam opinio nõ modo eſt Lutheranorũ, ut lib. 3. de natura & gratia, adnotauimus: & infra hic lib. 8. repetituri ſumus: uerum & fuit olim opinio doctoris alias celebris Dionisij Ciſtercien. in ſuo 2. Sententiarũ, diſt. 17. Is nanq; hallucinatus ex fallaci illa cõſequentia eſt: Quibuſcũq; nos Deus præceptionibus ſuis intendit ad ſuipſius amorẽ pertrahere, ergo ex eodem amore tenemur cuncta perficere. Et adducit pro ſe illud Petri Apoſtoli, Oĩa opera veſtra in charitate fiant: atque aliud Bern. Oẽ quod præcipitur, in ſola charitate ſoli datur: atq; Aug. ſimilia. Hæc autem opinio non ſolum falſa, uerum & errori quã proxima eſt, Tridentin. Synodo, can. 7. aduerſus Lutheranos damnato, nempe, cuncta opera, quæ extra gratiam Dei fiũt, eſſe peccata. Contra quem nos errorem lib. de nat. & grat. cap. 19 & quatuor ſubſequentibus depugnauimus. Nã ut illa mittamus opera quę ex ſubiecto & circũſtãtijs ſunt mala cætera aut ſunt ꝓcepta, aut conſilia, aut indifferentia: puta comedere & ambulare, quę bene maleq; fieri poſſunt. Si ergo præceptorum obſequia cuncta extra gratiam peccata ſint, illa quoq; erunt, peccata quæ ſub conſilio militãt. Nã ſi præcepta Deus nos obligat ex charitate implere, uidetur id pariter & de concilijs iuſſiſſe atq; adeo de alijs naturalibus operibus, q̃ iure nobis ad uitam uiuendam licent. Nam oĩa ſunt à Deo ueluti à naturæ parente inſtituta. Atque adeo oĩa opera, quæ in peccato fiunt, peccata eſſent. Deinde arguitur, ſi uniuerſa mandatorum officia tenemur ex charitate exhibere, vel hoc eſſet ob cõem illorum obligationem uel ob ſingularẽ charitatis ꝓceptionem. Non quidẽ ob generalẽ oĩum: nã per illa non imperãtur nobis aut prohibẽtur niſi opera: ut paternus honor, & ab iniurijs abſtinere quibus amicitia violatur. Quod ſi in honore parentum charitas aliqua includatur, certe illa ſatis erit, q̃ naturaliter inter hoĩes initur. Singulare aũt charitatis Dei mandatũ, cum affirmatiuum ſit, non obligat (ut aiunt) pro ſemper, ſed certis opportuniſq; temporibus: Extra quæ ideo tempora non eſt cur obligemur cętera ex charitate pręſtare. Inſuper arguitur: Si illud ſingulare præceptũ in cunctis alijs eſſet obſeruatu neceſſarium, ſequeretur, ꝙ cuiuſque tranſgreſſio duplicatum eſſet delictum. ſ. & cõtra peculiare obiectũ: verbi gratia, furari: & contra diuinam charitatem. Præterea, ſequeretur ꝙ ubiuis in materiam cuiuſcunque præcepti incideremus, teneremur conſcientiam diſcutere, vt in Dei gratiam reciperemur. Quin age, ſequeretur inſuper ꝙ nemo ad ſacramentum confeſſionis digne accedere poſſet, niſi qui gratia iam potiretur. Nã illud etiã confeſſionis præceptum deberemus implere in gratia. Immo neq; ad baptiſmum poſſet digne accedere adultus, niſi iam factus membrum Chriſti. Quare neutiquam ſacramenta poſſent primam conferre gratiam. At non opus eſt pluribus contra huiuſmodi opinionem dimicare, quippe contra quam loco citato de natura & gratia, plurima cõiecimus, Sed concludamus cum Theologis diſtinguentes bifariam poſſe Dei præcepto ſatisfieri. Vno modo, quantum ad ſubſtantiam operis: quod eſt: ſic ipſum implere, ut tranſgreſſionis peccatum aut omiſſionis caueatur: altero uerò modo quantum ad intentionem præcipientis: id eſt eum finem & metam attingẽdo, quo præcipientis intentio dirigitur: quæ eſt uita ęterna. Illud nanque nos Deus per ſuas leges perducere propoſuit, ſecundum illud, Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Vnde ut legi priori mõ ſatisfaciamus, non eſt neceſſaria charitas, ſed ut eam poſteriori ratione impleamus. Quo fit, ut ad illum priorem implendi modum nulla ſit opus relatione operis in Deum per ſpecialem eius ſuccurſum, ceu in finem ſupernaturalem: quod Gregorij Ariminenſis in 1. Senten. diſt. 26. & ſequentibus placitum fuit: ſed ſatis eſt in ipſum referri tanquam in finem naturalem: in quẽ ſanè quodcũq; per ſe opus, quod nulla praua circunſtantia uitiatur, natiuã habet relationẽ. Deus nanq; naturæ conditor ad ſe cuncta dũ cõdidit, retulit. Quocirca eiuſmodi mandati impletio naturali Dei influxu fieri poteſt: iuxta illud Pauli ad Rom. 2. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt. Tametſi tota lex abſq; ſpeciali gratiæ ſubſidio impleri nequeat, ut longo tpe abſq; peccato uiuamus. Hæc aũt li. 2. de nat. & grat. cap. 20. ſatis diſcuſſimus.

Dionyſ. Ciſterciens. R. Dion. *Auct. li. de natura & gratia.* *Prima ratio in Dionyſ.* *Secunda ratio.* *Tertia ratio.* *Quarta ratio.* *Diſtinctio.* *Gregorius Ariminenſis* *Paulus*

De

Diſcutitur prior concluſ. De priori aũt concluſione S.Tho. nempe de ſingulari ꝑcepto charitatis acriora ſunt dubia. ſ. tam de eius neceſſitate q̃ de eius materia, & mõ. *Prima ratio.* Dictum eſt.n.finem legis non cadere ſub præcepto: cum ergo charitas & Dei amicitia, finis ſit diuinæ legis, non oportebat ſingulare de illa præceptũ inſtitui. Eſt.n. brauium quod per aliorum ꝑceptorũ obſeruantiã obtinetur. Mox arguitur: Charitas eſt donũ ſupra naturale Dei præceptũ ergo illius aſſequendæ nequit à nobis naturali facultate impleri:quã neq; ipſam ualemus naturaliter aſſeq;: Cũ ergo fidelis Deus nihil nobis impoſſibile præcipiat,non debuit nobis tale mandatũ iniũgere:atq; iõ minime,ꝙ cũ nemo ſciat an odio vel amore dignus ſit, nullus poſſet certior fieri an illud impleuerit: *Secunda ratio.* Quare neq; ullus poſſet cõſcientiã de hac ſuã pacare. *Tertia ratio.* Præterea,cũ ſit affirmatiuũ, digno ſcenda tẽpora reſtant,quibus obligat:hæc aũt non ſunt deprehenſu facilia. Nã ſi dixeris ſatis eſſe ſemel in uita,idq; in articulo mortis implere,ꝓfectò longe à natura eiuſdẽ præcepti aberras.Cũ.n. præceptum hoc cæterorũ oĩum ſit præambulum, & ut *Paulus.* ait Pau.finis (nam finis pręcepti charitas) ridiculũ eſſet dicere,ꝙ liceat trãſigere totam viã antequam nos obliget. *Confirmatio prima* Præterea,ſi ab humanis exẽplũ petamus,miles dũ nomẽ ſuũ ĩ militiã dat,tũc ſe in amicitiã prĩcipis addicit:ꝑceptũ ergo, ſi vllũ eſt charitatis,ab initio ſtatim vitæ obligat. *Solutio. Refutatio.* Quòd ſi dicas ſtatim elucẽte rationis lumine obligare,certè hoc non eſt omnibus,ſed paucißimis notum. *Confirmatio ſecunda.* Immo neq; ullus vnquam huiõi omiſſione ſacerdoti cõfeſſus eſt.Ad hæc S.Tho.loco præſenti alia tẽpora huic præcepto conſignat: vt pote qui in fine articuli docet tranſgreſſionem eiuſdẽ præcepti contingere poſſe,ubi alia uiolantur. *Scotus.* Quòd ſi cum Scoto in 3.diſt.27. rñdeas tẽpora eius præcepti eſſe omnes dies feſtos, ſanè quibus homo tenetur ſe Deo cõmendare & gratias agere:in contrarium eſt argumentum, ꝙ hoc non exprimitur in præcepto ſanctificandi feſtũ:quippe quo duntaxat iubemur à ſeruili opere ceſſare. Et quãuis finis eius ſit vacare Deo tñ finem iam dictũ eſt non cadere ſub præcepto,qd in talẽ ordinatur finẽ, de qua re qõne ſequẽti. art.latius.In ſumma,hoc in præſentiarum deſideratur, quidnã tali præcepto nobis iubeatur, vtrum uidelicet interna ſola dilectio, an uerò externum ẽt opus? *Ad poſtremum arg.* Rñſio horum argumentorũ à poſtremo auſpicanda eſt.Pręceptum inquã dilectionis non præciſe ad internum affectũ obligat, ſed certe ad externũ opus. affectus.n.bonus ꝑꝑ bonũ opus eſt. *Opinio S. Tho.* Obligat.n. primum oĩum charitatis lex,ſi D.Tho.fidẽ tribuas, *Ratio S. Tho.* vt dum quis primum rõnis lineã ingreditur, ſe & ſua in Deum referat. Cũ primũ, inquam non eodẽ tpis momento, ſed cũ incipit hõ plene deliberare, & vnum eſſe primum rerum parentẽ noſcit.Et certe nõ abſq; rõne hoc aſtruxit. Nam cum ad hoc nos Deus creatos duxerit, rõq; naturalis cum nobis, vnam fuiſſe oĩum primã cauſſam oſtendat,q̃ maxime ſit rationi conſentaneũ, ut tunc hõ ipſius amore à malo recedere debeat ꝓponere, atq; agere bonũ, hoc.n.eſt Deum pro tunc ſuper oĩa diligere Quare præſente tunc eius ſpeciali auxilio,fidem homo & gratiã reciperet,qua ab originali mundaretur. Quidquid autem de hoc ſit,arbitror, ut cum homo rationis cõpos baptiſmo intingitur, vitam in Deũ ſuam referre debeat:ſicuti.n. tunc præcepto fidei tenetur credere,ita & quæ credit ſperare,& à quo illa ſperat,diligere: ut libro 2.de nat.& grat. cap.12.& ſubſequenti monſtrauimus:inſtar illius,qui in militiam nomen ſuum dat principi. Ac ſubinde crediderim, ꝙ qui tunc non ſe ad gratiã diſponeret,peculiariter contra charitatem delinqueret:veluti cõtrà fidem ſi non crederet. Neque in his tantummodo caſibus, uerum forte quoties opus aliquod egregium inceptamus, uel cauſſa ſubeundi martirij nobis offertur, uel illuſtre aliquod beneficium à Deo ſuſcipimus, vt dũ nos à præſentiſſimo mortis periculo eripuit:nõ eſſe temerariũ aſſeuerare,ſed certe prudẽtia, vt eodem quoq; præceptio teneamur Deũ diligere: ẽt quantũ ad modũ:hoc eſt præparare nos quãtũ in nobis eſt ad ineundam cum Deo gratiã. *Quando præceptũ dilectiõis Dei liget* Hoc tñ hic adnotato opus eſt, ꝙ ut reliqua,ſic & ſingulare quoq; præceptum charitatis poteſt quantum ad ſubſtantiã operis impleri abſque eius modo. *Documẽtum.* Exempli gratia: Arbitror præceptum hoc hominem perſtringere, ut quoties nomen Dei blaſphemari

uiderit, eiuſq; honorem peſſundari ac lacerari, à parte ipſius ſtet, eiuſq; tueat inaceſſam maieſtatem. Quo tamen articulo non ſubinde crediderim teneri ſuorũ criminum pœnitere, vt Dei ſibi amicitiã conciliet. Quare neq; hoc præceptum vniuerſum obligat ad ſuum ipſius modum, ſed quando occurrit articulus internæ diligẽdi: nam in hoc commemoratio caſu ſolũ eſt neceſſitas exterioris protectionis. Et ꝑ hæc ſoluta reſtant penultimum ultimumque argumenta. Ad primum aũt reſpõdet S.Tho.2.2 q. 44. quod etſi charitas finis ſit aliorum præceptorum, atq; adeò nõ cadat ſub ipſorũ uinculo, nihilhominus decuit ſingulare eius præceptum cunctis alijs præmitti tanquam eorum præambulum. Et ideo illud, ſicut neq; alterum dilectionis proximi, nõ eſt in Decalogum incluſum, ſed extra in radice præfixum, in quod reducuntur præcepta primæ tabulæ: ſicuti in alterum, præcepta ſecundæ. Ad ſm autem facilè rñdetur, per illud Ariſtotelicum axioma. Quæ per amicos facimus, ꝑ nos ipſos facere uidemur. Nam quamuis per nos ipſos præceptum & modum charitatis nequeamus ĩplere: tñ Deus paratiſſimus eſt, niſi per nos ſteterit, opem nobis ad id pficiendum ferre. Veruntamen minimè prætereunda eſt ultima clauſula S.Tho. in rñſione qõnis. Ait. n. ꝙ qui parentes ex Dei charitate non honorat, non eſt tranſgreſſor ꝓcepti de honorandis parẽtibus: licet ſit tranſgreſſor præcepti, ꝙ eſt de actu charitatis, pp quam tranſgreſſionem meretur pœnã. Ex his.n. uerbis nonnulli ex noſtris hanc inferunt mentem S.Tho. ꝙ vbicunque occurrit materia aliorum præceptorum, concurrit pariter charitatis mandatum: contra ꝙ ſubinde peccatur, ſi cætera non impleantur ex charitate. Intellectus aũt iſte contrarius eſt D.Tho. quippe qui definiens modum charitatis non includit in alijs præceptis, docet neq; ſemper cum eis concurrere: ſed, cum ſit affirmatiuum, hre ſua definita tempora, ut in ſolutione ſecundi euidentius edocet. Mẽs ergo eius eſt, ꝙ ſi illo tpe, quo præceptũ charitatis, eiuſq; modus obligat, concurrere accidat aliorum quodlibet, tunc illud aliud implẽdum ſit ex charitate: non propter illius obligationem, ſed propter huius vinculũ.

Caſus alter quo idem præceptum obligat

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ argu.

S.Thom.

Supereſt autem, ut argumẽtum in capite qõnis obiectorum reſpõſa ſubijciamus. Reſpondetur ergo ad primum, ꝙ cũ unũ præceptorum ſit ipſum charitatis & modi eius, quicũq; uniuerſa ſeruat, eſt in gratia. Sed arguis cõtra: Stat homini exiſtenti in peccato: nũquam afferri tempus præcepti dilectionis: tunc ergo cuncta ille poterit ſeruare quantum ad ſubſtantiam operis, & tñ non ingredietur uitam: Propter hoc argumentum ſunt qui affirment exiſtenti in peccato præceptum eſſe conuerti in Deũ: ꝙ quia peccator non implet, non ingredietur uitam. Attamẽ licet hoc problema ſit: nunquam mihi tñ perſuaſum eſt pluribus præceptis ob id præcisè hominem teneri ꝙ lapſus eſt, quam obligatur, dum exigit in gratia. Sed eſt ei neceſſarium conuerti neceſſitate finis, ſi uult hre uitam æternã. Quidquid aũt de hac re teneas, argumentum præſens non uincit. Rñdetur ergo ꝙ uerbum Chriſti intelligitur de illo, qui eſt in gratia. Ille.n. ſi ſeruat cuncta mandata, ſaluus erit. Qui autẽ per unius tranſgreſſionem à gratia decidit, ille non ſeruauit mandata. Et ideo non ſatis habet deinde ſeruare cætera quouſq; uiolati pœniteat. Ad tertiũ rñdetur, ꝙ hoc quod eſt omnia in Deum referre, ad præceptum peculiare charitatis pertinet. Ob idque quoties tps eiuſdem præcepti occurrit, tenemur cuncta, quæ tunc facimus, in Deum tãquam in finem ſupernaturalem referre. Quare illo temporis articulo, qui parẽtibus extra charitatem obſequeretur: licet non eſſet violator quarti præcepti, eſſet tamen tranſgreſſor præcepti charitatis. Subdit autem D. Tho. ꝙ cum hæc ſint duo præcepta affirmatiua non obligantia ad ſemper, poſſunt ꝓ diuerſis tpibus obligare: & ita poteſt contingere quod aliquis implens præceptum dilectionis non tunc tranſgrediatur præceptum modi charitatis. Vbi pleniſſimè dilucidat, ꝙ ſuper proximis uerbis in calce qõnis nuperimè annotauimus. Tunc ergo ſm ipſum non eſt peccatum non referre illud opus in gloriam Dei tanquam ſupernaturalis finis. Igitur verbum Pauli duplicem exibere põt ſenſum: uidelicet & ꝓcepti & conſilij. Si ſi ſit ꝓceptum, nõ obligat pro ſp: ſi autem conſilium, ſenſus eſt ut procuremus nos ſp in Dei gratia ꝑ impletionem

Ad primũ argu. principale.

Obiectio.

Solutio

Ad tertium argumen.

S.Thom.

tionem omnium mandatorum aſſerere. Tametſi & qui in peccato opera exeqũtur moraliter bona eadem in gloriam Dei facit naturali modo. Quare tertius ſenſus eorũdem uerborum eſt ut nulli operi alium finem quam Deum præſtituamus ſed cuncta eo fine exequamur ad quem creata ſunt: ꝙ vtiq; pręceptum quantum ad ſubſtantiam operis etiam extra gratiam impletur. Ad tertium reſpondetur quod cum nemo ualeat complere pręcepta, niſi & ipſum quoque charitatis, quando occurrerit, expleat, & hoc abſq; grã perfici nequeat, fit ut neq; ſine illa poſſimus implere omnia. At uerò quamuis hic, ubi de modo charitatis ſanctus Thomas tractabat, hac fuerit contentus ſolutione, nihilominus neque alia uniuerſa mandata poteſt homo poſt lapſum naturę per peccatum Adæ abſq; ſpeciali Dei munere implere. Sumus.n. ſicuti infirmi qui poſſunt aliquot paſſus gradi, non tñ plurimos progredi. Et ideo licet poſſimus unum aut alterum noſtrapte natura morale bonum præſtare, diu tamen ſtare non ualemus, quin decidamus. Hoc autem lib. 1. de natu. & gratia, cap. 22. latiſſimè ex dictis Auguſtini Conciliorumque Mileuitani et Arauſicani cõſtabiliuimus, perq; doctrinam eiuſdẽ ſancti doctoris 1. 2. quæſt. 109. explicauimus.

Ad tertium.

Solutio S. Thom. extenditur.

Auctor lib. de natu. et gratia.

Concil. Mileui. Auguſt.

ARTICVLVS XI.

Vtrum aliæ præcepta moralia quæ extra Decalogum vagantur, congruenter tum diſtinguantur, tum etiam ad eundem reducantur Decalogum.

HIc articulus ſuperioribus ſæpe deſideratus eſt ac inſinuatus, quò explicetur numeri ſufficientia Decalogi, eique annexarum moralium præceptionum. Arguitur ergo, ꝙ non fuerint alia moralia præcepta præter decem illa neceſſaria: Omnis enim lex & prophetæ, ut Matth. 22. aſſeruit Chriſtus ex duobus illis pendent: charitatis Dei & proximi. Prius autem illorũ abunde priori tabula explicatur: poſterius uerò poſteriori: ergo nulla sũt inſuper neceſſaria. Secundò arguit̃: Si alijs opus fuiſſet præceptis, hoc eſſet uel tanquam generalibus, uel tanquàm ſpecialium ipſorum determinationibus: non quidem tanquam generalibus, quia maxima illa duo non erant explicitu neceſſaria: ſed ſunt, ut dicebamus, decalogi pręuia principia conclusiones autem generales, omnes ſunt in Decalogo. Neq; uerò opus erat moralib. alijs tanquam generalium determinationibus: nam ut antea oſtenſum eſt, determinationes moralium pręceptorum ad ceremonialia pertinent, atq, ad iudicialia. Tertiò arguitur contra ſufficientiam eorundem pręceptorum. Præcepta moralia (vt ſupra conſtitutum eſt) debẽt inſtitui de uniuerſis uirtutum actibus: ergo ſicut in lege extãt præter Decalogum præcepta pertinentia ad liberalitatem, miſericordiam, caſtitatem & latriam: ita ẽt deberent adhiberi præcepta de fortitudine, de temperantia, & de hmõi uirtutibus quæ ſunt hominis ad ſeipſum: & tamen non inueniuntur: ergo non ſatis lege ueteri de omnibus cautum eſt In contrarium facit Dauidicum illud teſtimonium: Lex Domini immaculata conuertẽs animas. Quo docetur, vniuerſa prohibuiſſe mala, quibus anima maculatur: vniuerſaq; præcepiſſe bona quibus conuertitur: ergo cum non ſint cuncta in Decalogo, fit ut ſparſim alijs in locis habeantur, quæ in ipſum reducuntur.

Primum argu. ad partem negati.

Tertium

Pſal. 18

Initium huius ſoluendæ qõnis ex ſuperioribus ſumendum eſt. In primis ſupponenda eſt diſtinctio ceremonialium, iudicialiumq; à moralibus: nempe ꝙ ceremonialia & iudicialia ex ſola diuina inſtitutione uim hñt: ſicut in republica leges humanæ. Non.n. ſunt de illis, quæ ſunt iuſſa, quia bona, aut prohibita, quia mala: ſed de his quæ antequam iubeantur, aut prohibeant̃, nihil referebant. Sed (ut ait 5. Ethi. Ariſt.) quia cõſtituta ſunt referũt, id eſt, eo ſunt bona, quia iuſſa: & mala, quia ꝓhibita. De quibus iõ imprę̃ſentiarũ nullus habet̃ ſermo. Moralia uerò nõ ex inſtitutione ſolum, ſed dictamine naturalis rõnis, ſecluſa alia lege, uim hñt & energiã ligandi. Sunt aũt in triplici ordine. Quædam.n. exiſtũt cõiſſima ac perinde patẽtiſſima principia, quę iõ nullius indigẽt editionis: ſicuti mãdata de dilectione Dei & proximi, atq; illud, Id facias aliis, ꝙtibi fieri vis, & ſimilia. Quæ ideo non ſunt in Decalogo: ſed ſunt ſicuti eius finis. Alia verò ſunt non uſqueadeo

Ariſtot.

Triplex ordo moralium.

adeo uniuerſalia, ſed eorundem principiorum concluſiones: quę quiſq; per ſe etiam plebeius facile poteſt perſpicere. Veruntũ quia ob morum peruerſitatem & rationis nebulam põt nonnunq̃ eorũ iudicium peruerti, editione indigent. Atq; huius ſecundi ordinis ſunt cuncta præcepta Decalogi, quamuis illa ſecũdæ tabulę, quia nullo indigent fidei lumine conſtituta ſupra ſunt in primo cõcluſionũ gradu: præcepta verò primæ, quia illo indigent, in tertio. Sed tertius ordo eſt eorũ, quæ non ita quiſque facile rationis luce perſpicere põt, atſapientũ indiget adminiculo. Quæ ideo artic. 1. in ſecundo concluſionũ gradu collocauimus. Et hæc ſunt extra Decalogum per Moyſen & Aaron ſuggeſtione diuina ſuperaddita. Atqñ ea quæ minus cognoſcuntur, per illa quæ patentiſſima ſunt innoteſcunt, præcepta huiuſmodi tertij ordinis ad Decalogũ, quo implicita ſunt reducuntur: ſingulis. ſ. ad ſingula reſpondentibus. Exempla patent. Cum. n. primo Decalogi præcepto alienorum deorũ cultus proſcriptus condemnatusq; ſit, cũcta quæ ad idololatricam ſuperſtitionem ſpectant, ad ipſum referũtur: quale eſt illud Deuter. 18. Non inueniatur in te, qui luſtret filiũ ſuum aut filiã ſuã, ducens per ignem: nec ſit maleficus atq; incantator, neq; qui Phytones conſulat neq; diuinos, & quærat à mortuis ueritatem. Rurſus quia ſecundo mandato periurium cauetur, eodẽ reducitur prohibitio blaſphemiæ: quæ Leuit. 24. extat, ubi blaſphemus iubebatur lapidibus obrui. Et prohibitio falſę doctrinæ: cuius Deuteron. 18. fit mentio: vbi falſi prophetæ refelli iubentur. Ad tertium autem præceptum de ſabbathi ſanctificatione cuncta reducuntur ceremoniarum inſtituta. Sicuti & ad quartum de honore parentibus deferendo applicantur omnia, quibus iubemur ſeniores & magiſtros honeſtare, Quale eſt illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. Pari iure quintum præceptum, quo homicidium condemnatur, iura omnia comprehendit, quibus corporea quæuis proximi læſio inhibetur: quin uerò & internum odium. Qualia illa ſunt eiuſdẽ capitis. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. Et rurſus, Ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo.

Primus ordo. *Secũdus ordo.* *Tertius ordo.* *Præcepta tertij ordinis ad decalogum reducuntur omnia.* *Primum præceptũ* *Secundũ* *Tertium* *Quartũ.* *Quintũ.*

Ad eundem modum ſexto præcepto, quæ prohibitio eſt adulterij, implicatur genus omne luxuriæ. In primis ſimplex ſcortatio, & nefandũ crimen, atq; beſtialitas: ſm illud Deutero. 24. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, neq; fornicator de filijs Iſrael. Et Leuit. decimooctauo: Cum maſculo non commiſceberis: cum omni pecore nõ coibis. Atq; eodem tenore ſeptimo præcepto quo furtũ vituperatur, affine eſt aliud Deuteron 28. quo prohibetur vſura: Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram. Et prohibitio fraudis, ſecũdum illud Denteron. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera. Ac perinde uniuerſa technarum & calumniarum genera. Deniq; eodem pacto ad octauum præceptum, quod prohibitio eſt falſi teſtimonij adiungitur & prohibitio falſi iudicij, atq; omnes mendacij ſpecies ac detractionis. Legitur enim Exod. 23. Neq; in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, ut a ueritate deuies. Et infra, Mendacium fugies. & Leuit. 19. Non eris criminator & ſuſurro in populis. Poſtremis autem duobus, vtpote quibus omnis cohibetur ſiniſtra, cupido, nullũ aliud supereſt, quod adhibeatur. Circa hæc non niſi unicum ſimplex dubiolum reſtat. Etenim in hac reductionem ſerie multa recenſita ſunt grauiora, quæ ad leuiora reducuntur, ut blaſphemia, ad periurium: & ad adulterium infanda, beſtialiaq; flagitia: ac deniq; rapina ad furtum, cum tamen ratio ſuadere uideatur, ut quæ leuiora ſunt, ad acerbiora reducantur. Huius autem rationem Caietanus hanc ſubiungit, ꝙ cum illa leuiora, communiora vt inquit ſint & frequentius in vſu, ad illa referuntur alia quæ rarius contingunt. At uerò ratio hæc non plene uidetur dubium diluere, Nam illa ratione fornicatio ſimplex, quæ latius inter homines ſerpit, deberet in Decalogo prohiberi ad quam reduceretur adulterium. Ratio ergo non eſt, niſi quam ſupra ſæpenumero adnotauimus: nempe qđ cum Decalogo illa deberent penitus conſcribi, quæ ſunt patentiſſima, & inter uirtutes oẽs iuſtitia atque adeò inter iniquitates iniuria ſit cunctis notiſſima, in prima tabula poſita ſunt illa, quæ palam eſt nos Deo debere. In ſecunda uero niſi illa quæ iniuriam in proximum annexam habent,

Sextum. *Septimũ* *Octauum* *Nonum, & decimum.* *Dubiolũ unicum.* *Ratio Caietani.*

quale

quale eſt mœchia. Nefandum enim crimẽ & beſtialitas, etſi ſint fœdiſſima ac ſubinde grauiora: tamen non ſunt peccata cõtra iuſtitiam, ſed in corpus proprium. Tametſi in furto & rapina verum ſit, ꝙ per minoris cautelam prohibetur maius.

Ad primum ar. Per hæc igitur argumenta facile ſoluuntur. Ad primum.n. rñdetur, ꝙ etſi tota lex pendeat ex illis duob. mandatis nihilominus alia euidentius ex illis inferuntur: & hæc in Decalogo copulata ſunt. Alia verò minus euidenter: & hæc commiſſa ſunt ſapientum doctrinæ. *Ad ſecũdum.* Ad ſm autem rñdetur, ꝙ ceremonialia, & iudicialia, vt dictũ eſt, ſunt generalium determinationes nõ per uiam illationis, ſed per viam arbitramenti quo generalia ſpeciatim determinantur: quare illa non reducũtur ad Decalogum: ſed illa prorſus, quæ ut naturalis inſtinctus inde ſapientes ratiocinando eliciũt. *Ad tertium.* Ad tertinm autem per id, quod ſæpe dictũ eſt, reſpondetur: videlicet ꝙ in Decalogo illa tantum ſunt prohibita quæ manifeſtariam inferunt iniuriam: ſeu in perſonam præſentem, vt homicidium ſeu in futurã prolem, vt adulterium. Reliqua verò quæ hominem in ordine ad ſeipſum componunt, vt fortitudo, & temperantia quia eorum contraria nõ ſunt adeo manifeſta crimina, commiſſa ſunt alijs edocenda: vt ducibus in bello, qui doceant non eſſe fugiẽdum: Deuter. 20. Nolite metuere nolite cedere. Et patribusfamilias, qui ſuos inſtruãt temperatè uiuere: vt eodem lib. c. 21. Monita noſtra audire contemnit, commeſſationi b. vacat & luxuriæ, atque conuiuijs, eſt.n. hæc reprehenſio atque correptio, qua parentes in filios vti debent.

ARTICVLVS XII.

Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificarent.

Primum argu. ad partẽ affirmatiuam. Paulus. CVm quæſtio præſens in præceptis moralibus legis veteris dilucidandis verſetur, quæritur poſtremo articulo de eorũ vigore, vtrum uidelicet eorum obſeruantia iuſtificaret? Videtur enim Paul. ad Roman. 2. id affirmare: vbi ait. Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum ſed factores legis hoc eſt, legis mandata complentes, iuſtificabuntur. *Secundũ* Secundò, & id ipſum aſſertum eſſe videtur verbis illis Leuiti. 18. Cuſtodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis: vita ſcilicet ſpirituali: in qua iuſtitia apud Deum conſiſtit. Et ratio id tertiò perſuadere videtur. *Tertium* Lex enim vetus, vtpote diuinitus lata, excellioris erat virtutis quàm humana: lex autem humana iuſtos facit homines. Nam, vt ſupra dictum eſt, propoſitum legis latoris eſt bonos facere ciues boni autem non ſunt niſi per virtutes: quarum vniuerſitatem Ariſtoteles appellat legalem iuſtitiam: ergo lex vetus iuſtificabat. In contrarium eſt illud Pauli 2. ad Corinth. 3. Litera occidit. Quod ſecundum Auguſtinum in lib. de ſpiritu & litera cap. 4. & proximis de præceptis moralibus ad literam intelligitur. *Auguſt.*

Quæſtio hæc tempore S Tho. licet contra Pelagianos ſatis fuiſſet, tam ab alijs, tum præcipuè ab Auguſtino diſcuſſa, tamẽ poſtquam Lutherani eatenus fidei iuſtificationem adſcribere moliti ſunt, vt operibus omnẽ denegauerint iuſtitię vim, celebrior facta eſt. De quo pene argumento tripertitum nos opus de natura, & gratia ad ſanctum Concilium Tridentinum, edidimus. Hic ergo nimis operoſum eſſet tam vaſtam diſputationem ingredi: ſed ſatis erit præſenti loco inſeruire. Et quidem diffiteri non poſſumus, quin articulus hic apud S. Thom. preſſior ſit atque implicatior, quàm ſuam eſſe ſolet lux ingenij: quia cum illo tunc temporis res erat conſtitutiſſima, non duxit neceſſarium pręſenti loco eam euoluere. Accedit quòd vniuerſa eius exẽplaria expoſitorum chalcographorumq́; ſubinde negligentia mẽdoſa hoc loco ſunt. Igitur vt tum S. Tho. tum res ipſa aperiatur, notandum eſt, quòd ſicutr iuſtitia duplex eſt, ſcilicet infuſa & acquiſita, ſic & iuſtificatio altera ſit apud Deum atque altera apud homines. Quare dicendum prius de illa, quæ eſt apud Deum, quæ ſimpliciter eſt iuſtitia: ac deinde de altera; quæ tantum dicitur iuſtitia humana. Iuſtificatio ergo (vt 2. libro citato. c. 6. dicebamus) ſi propriè & per ſe primo nomen accipias, idem eſt quod iuſtitiæ factio, puta opus quo quis ex iniuſto fit iuſtus. Sicuti calefactio eſt actio qua frigidum fit calidum. Nam hmói noia muta- *Auſt. li. de natura & gra tia.* *S. Thom.*

tionem inter duo extrema ſignificant. Accipitur nihilominus paulò extenſius pro augmento, & ꝙ Phyſici dicunt, intentione eiuſdem iuſtitiæ. Nam in formis, quæ latitudinem habent, non ſolum inceptio, verum & progreſſio idem ſortitur nomen. Dicitur enim aqua calefieri quanto tempore fit calidior. De priori ſignificatione ait Paulus ad Rom.4. Credenti in eum qui iuſtificat impium, hoc eſt, ex iniuſto iuſtū efficit. Et c.6. Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt a peccato. Eſt ergo iuſtificatio priori modo nihil aliud, quàm peccatorum remiſſio per gratiam Spiritus ſancti: ſm illud ad Corinth. Iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. Quapropter iuſtificatio in propoſito non deriuatur a iuſtitia particulari virtute, qua vnuſquiſq; alteri ius ſuum tribuit: ſed vt importat totius hominis rectitudinem reſpectu Dei. Enimuero ſicuti in rebus corporeis illud dicitur alteri iuſtificari quod eidem adæquatur, vt lapis normæ: ſic ille apud Deum iuſtificatur, qui eius voluntati ſubiectus ad eius legē, & rſam ſua opera admittitur. De ſecundo autem iuſtificationis modo ait Io. Apoca. 22. Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc. Et Eccle.18. Non verearis vſq; ad mortem iuſtificari. Et Iac.2. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tm̄. Quibus verbis aduerſatus fuiſſet Paulo dicenti: Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus: niſi Paulus de infuſione diuinæ gratiæ loqueret. Iacobus autem de eius incremento. Quo fit vt vtroque prædictorum modo iuſtificatio cum opus ſit ſupernaturale non niſi per gratiam Dei perq; infuſam iuſtitiam fiat. Sed eſt differentia ꝙ prima iuſtitiæ infuſio in paruulis quidem per ſolum ſacrum, in adultis verò per proprias diſpoſitiones: puta vel per voluntariam ſuſceptionē baptiſmi, vel per contritionem quæ licèt non ſit meritum gratiæ, alias, vt ait Paulus non eſſet gratia: eſt tn̄ præparamentum abſque quo nemini eam Deus confert. Quare ad conuerſionem prima diſpoſitio requiritur fidei: nam accedentem ad Deum, ait Paulus, oportet credere quia eſt. Deinde requiritur ſpes, iuxta illud ad Roma. 8. Spe ſalui facti ſumus. Denique motus charitatis, ſecundum illud Ioannis: Tranſlati ſumus de morte ad uitam: quoniam diligimus fratres. Et ſecundum illud Saluatoris. Qui diligit me, diligetur a patre meo. At uerò poſtquam diuinitus iuſti facti ſumus ac Dei filij conſtituti, per infuſas ab ipſo cum gratia virtutes, ac per diuinum eius fauorem operamur opera, hoc eſt merita uitæ, augendo iuſtitiam. Prior ergo iuſtificatio eſt acquiſitio ſeu aſſequutio iuſtitiæ. poſterior verò eſt eiuſdem executio. Iuſtitia autē acquiſita, quæ eſt apud homines, vna eſt ſecundum rei ueritatem quando. ſ. homo re uera facit legis opera, quam appellat Paul. ad Rom. 3. legem factorum. Et dicitur iuſticia operum, ut illic nos adnotauimus, quia eſt humana rectitudo, quæ per naturalem facultatem in morib. conſtituitur ſecundum legum normam. Ac differt a iuſtitia fidei, quòd talis rectitudo, licet ſubſtantiam operum faciat moraliter bonam: non tamen perſonam iuſtificat per remiſſionem præteritorū peccaminum: iuſtitia verò quæ fundatur in fide, ideoque nuncupatur iuſtitia fidei, per gratiam iuſtificat prius perſonam a delictis præteritis, ut deinde iuſta exequatur opera, quæ ſint Deo grata. Sed eſt præterea humana iuſtificatio in foro exteriori, quando ſecundum allegata & probata iudex reum abſoluit. Quo ſenſu ait Sapiens Prouerb. 17. Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum, abominabilis eſt uterque apud Deum. De hac autem acceptatione nihil ad præſens. Quapropter, & reſpectu ēt acquiſitæ iuſtitiæ apud homines, uno modo uſurpatur iuſtificatio pro acquiſitione & aſſecutione habitus iuſtitiæ, puta cuiuſcunq; uirtutis: nam generali etiā nomine accipitur hic iuſtitia: atq; altero modo pro executione & exercitio ſtudioſorum operum. Hæc igitur præmediati ad literā S. Tho. deſcendentes, quinque concluſionibus ad quæſtionem reſpondeamus. Mouet.n. peculiariter quæſtionem de præceptis moralibus legis ueteris: propterea ꝙ de illis peculiariter tractatur in hac quæſtione: uidelicet, utrum iuſtificarent, hoc eſt hominem facerent iuſtum apud Deū, ac dignum uitæ æternæ? Pro cuius deciſione ſupponit quòd ſicuti ſanum propriè accipitur pro animali quod ſanitate formaliter

Paulus.

Differentia inter paruulos & adultos quantum ad iuſtitiæ infuſionē

Iuſtitia acquiſita apud homines.

Suppoſi- tum pr deciſi- quæſtio

Pri concluſ Augu

liter eſt ſanum ſecundario verò ꝓ ſigno, vel cauſa ſanitatis, quemadmodum urinã dicimus ſanam, ac medicinam, ſic iuſtificatio propriè & formaliter accipitur pro receptione & cuſtodia iuſtitiæ, quę eſt peccatorum remiſſio: ſecundario verò ꝓ diſpoſitione atq; adeo pro ſignificatione eiuſdẽ iuſtitiæ Quo ſuppoſito ſtatuitur prima cõcluſio: Præcepta legis ſecundo improprioque modo iuſtificabant, tum inquãtum diſponebant homines ad gratiam Chriſti iuſtificantem, tum ẽt inquantum eandem futurã Chriſti miſericordiam ſignificabant: nam ut ait contra Fauſtum Aug. vita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua, ſecundum illud 1. ad Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. Percontaris autem utrum hoc peculiare erat præceptis illius legis, ac moralibus ſingulare? Nam & opera noſtra, præparamenta ẽt ſunt ad gratiam: Rñdet in hoc nihil intereſſe diſcriminis inter opera illius legis & noſtra, qđ pertinet ad cuiuſq; pſonæ iuſtificationẽ. Immo ſicuti opera noſtra extra gratiã poſſunt eſſe moraliter bona atq; adeo cum auxilio ſpeciali diſpoſitio ad gratiã: ſic opera illorũ tam cerimonialia, & iudicialia, quam moralia. De hoc aũt eſt differentia, ꝙ cũ gratia & miſericordia per ſolũ Chriſtum nobis obueniat, ꝑ opera illius legis diſponebatur populus ad ſuſcipiendũ eundem Meſſiam, eiuſq; legem euãgelicam, quam & ceremoniæ ẽt ſignificabãt: ob idque concluſio cuncta legis opera comprehendit. Opera uerò noſtræ legis nõ diſponunt ad ſuſcipiẽdũ ſignificãdumue Chriſtum, ſed quem iam ſuſcepimus, ꝑ ea colimus. Si autem loquamur de iuſtificatione propriè dicta, puta de receptione & cultu iuſtitiæ, tũc, ut paulo antea admonebamus diſtinguendũ eſt. Nam iuſtificatio uel uſurpatur pro acquiſitione & aſſequutione iuſtitiæ, uel pro executione eiuſdem acquiſitæ, puta pro exercitio operũ viri iuſti. At vero uirtutum aliæ ſunt acquiſitæ, aliæ infuſæ: quarum priores noſtrorum operum vſu & conſuetudine, ſecundum Ariſtot. 2. Ethic. ingenerantur: poſteriores verò diuinitus cum gratia infunduntur. In quibus ſimpliciter uera iuſtitia conſiſtit, quæ eſt apud Deum, puta remiſſio peccatorum: ſecundum illud Pau. ad Rom. 4. Si Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt, hẽt gloriam ſcilicet apud homines, ſed nõ apud Deum. Atqui de hac vera iuſtificatione q̃ritur impræſentiarum. De qua idcircò ſtatuitur ſecunda cõcluſio negatiua: eademque generalis. Præcepta moralia, quibus humani actus iuſtituuntur, nequaquam efficere tũc poterãt, neq; uerò in nobis modò poſſunt eiuſmodi iuſtitiam. Haud.n. cõcluſio peculiariter intelligenda eſt de prę ceptis illius legis, ſed de omnibus generaliter, ẽt noſtræ, quæ ad mores ꝑtinẽt. Atq hoc eſt argũ, quod Paulus tum in alijs epiſtolis, tum præſertim ad Romanos atq; ad Galatas demonſtrandum curauit aduerſus Iudæos, q̃ ſuam ſalutem ſuis legis operibus adſcribebant. Conſtituit inq̃ nemini vnq̃ ſalutem niſi per fidem Ieſu Chriſti, obtigiſſe. Et rõnẽ ſæpe aſſignauimus. nẽpe ꝙ cum iuſtificatio opus ſit ſupnaturale, uigorẽ noſtrorũ operũ excedit, vt ab eccleſia cõtra Pelagiũ iampridẽ ſancitum eſt. Quare altera, ut diximus, nuncupatur iuſtitia operũ, q̃ eſt apud hoĩes altera verõ fidei, quæ pſonam a piaculis emundat. At uerò diuus Tho. concluſionẽ ad præcepta moralia eo coercuit, ꝙ de cerimonialibus ſacramentis dubium reſtabat, an ſicuti noſtra gratiã efficerẽt. Ab hac ſtatim cõcluſione litera S. Tho. non ſolum implexa eſt, uerũ & mẽdoſa. Subdunt nãq; duo mẽbra eorundem verborũ: hæc ſcilicet: Si uerò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ. Quæ rurſus uerba ſtatim repetũt. Quare neceſſe eſt: ut in priori legamus, pro acquiſitione, uel aſſecutione. Nam illud fuerat prius membrum ſuperioris diſtinctionis. At uerò non ſubinde patefit litera. Nam cum negaſſet opera moralia iuſtitiã apud Deum efficere, conſequens fit, ut neque eiſdem eandem acquiramus aut aſſequamur iuſtitiam, & tamen protinus ſubiungit, quòd præcepta moralia iuſtificabãt inquantum continebant id, qđ eſt ſecundum ſe iuſtum. Dicendum ergo eſt Sanctus Thom. tria membra inſinuare. ſ. efficere iuſtitiam, aſſequi iuſtitiam, & exequi iuſtitiam. Et de primo ſtatuit ſecũdam concluſionem negatiuam. De ſecundo autem ſubijcitur tertia. Præcepta moralia iuſtificant ſi iuſtificatio accipiatur pro aſſecutione, & acquiſitione, hoc

Ariſto. *Paulus.* *Secunda concluſio* *Ratio cõcluſionis.* *S. Thom.* *Tertia cõcluſ.*

eſt per eorum opera omnes aſſequebantur iuſtitiam, tum naturalem, quæ generatur aſſuetudine operũ bonorum moraliter, tũ ẽt illam, quę eſt apud Deum. Non quidem in ratione meritorum: hoc.n.eſt Pelagianum, & ſecũda concluſione negatum: ſed tamen in rõne diſpoſitionis ꝑ ſpeciale auxilium. In quo (vt nuper dicebamus) opera noſtra ab illis non differebant. Sunt.n. vtraq; moraliter bona ex obiecto. Et hoc eſt, quod ait D. Tho. Inquantum continebant id, quod eſt ſecundum ſe iuſtũ. *Quarta conclu.* *S.Thom.* Quarta concluſio. Ceremonialia legis opera, nẽpe priſcorum ſacramenta non conferebãt gratiam, ſicuti noſtra. Concluſio hæc non eſt propria præſentis loci, ſed ad doctrinæ complementum inſerta. Conſtituit eã tñ D.Tho. 3.parte, q 62.arti.6.iuxta verbum *Paulus.* Pauli ad Galat. 4. Conuertimini iterum ad infirma & egena elemẽta, hoc eſt, ſm gloſſam, ad legem. Quæ quidem dicebatur infirma, eò ꝙ perfectè non iuſtificabat. Vbi non negatur in circũciſione conferri fuiſſe tunc ſolitam gratiam attamen non conferebatur ui ſacramenti, ſed per fidem, quũ per illam ceremoniam populus ille proteſtabatur. Et ratio diſcriminis eſt, ꝙ tunc cùm nondum fuiſſet exhibita paſſio ſola intentione per modum finis applicabatur per fidem. Quare ceremoniæ illę non erãt paſſionis inſtrm, ſed præciſè teſtimonium. At uerò cum per euangelium exhibitam iam paſſionẽ profiteamur, noſtra ſacramẽta non tm̃ eiuſdem teſtimonia, uerùm, & inſtrumenta cenſentur in quorum perinde applicatione virtus latet, effectrix gratiæ. Igitur vt ad rem redeamus, ſi iuſtificatio per exercitio, & executione iuſtitiæ vſurpetur, adiungitur quinta concluſio: *Quinta conclu.* Omnia præcepta legis iuſtificabant. Nam extra gratiam erant moraliter bona iuſtificantia apud homines. In his autem qui ꝑ gratiam Dei iuſtitiam fuerunt apud ipſum adepti, uera erant merita digna fęlicitatis æternæ. Neq; in hoc ullum erat interuallum inter noſtra & illorum opera. Agnoſcit autem S.Tho. nonnihil diſcriminis inter ceremonialia præcepta, & reliqua, ſeu moralia, ſeu iudicialia: ꝙ ceremonialia, inquit, ideo iuſtificabant, hoc eſt erant meritoria, quod continebant iuſtitiam ſecundũ ſe in generali, ob id, ſ. ꝙ per ea exhibeatur Deo cultus: ſicuti nos modò per thurificationem, & alias eccleſiaſticas ceremonias Deum colimus. At uerò in ſpãli, i. propria rõne obiecti, non continebant ſm ſe iuſtitiã, niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Quod eſt dicere, litare certa animalia: nẽpe uitulos, aut capros, aut agniculos, aut paſſeres deſtinato numero, linireq; altaris cornua ſanguine. & id genus alia, ſecundum eorum naturã nihil iuſtitiæ continebant, magis quàm occidere canes aut certe mures. Continebant tamen iuſtitiam ex determinatione diuinæ legis, porrò ꝗa diuinitus erant inſtituta. Et ideo inquit de huiuſmodi pręceptis dr̃ ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione & obedientia facientium. Attamen præcepta moralia generaliter continebant id, quod erat ſecundum ſe iuſtum: nempe Dei proximiq; amorem, quæ eſt generalis iuſtitia, omnem virtutem ſecundum Ariſto. 5. Ethic. comprehendens. *Ariſto.* Pręcepta verò iudicialia cõtinebant ſpecialem iuſtitiã, hoc eſt, determinationẽ generalis rationis pręceptorum mortalium ad aliquam ſpeciem modo ſupra expoſito. Eſt enim genus moralis pręcepti, vt malefactor in ſupplicium adigatur: iudiciali autem in particulari decernebatur, ut qui furaretur ouem, quatuor ſolueret: & fur nocturnus occideretur, & adultera lapidibus obrueretur.

Ad primum ar. Per hæc ergo clareſcunt argumẽtorum ſolutiones. Verbum.n. Pauli ad Ro.2. ꝙ factores legis iuſtificabuntur, intelligitur ſecundum ſententiam quintæ concluſionis de executione iuſtitiæ nempe quòd implẽtes legem extra gratiam exequebãtur opera moraliter bona: in gratia uerò opera de condigno meritoria. *Ad ſecũdum.* Aliud aũt Leu.18. nẽpe ꝙ faciẽs homo iudicia legis uiueret in eis non intelligit, ꝙ per ſe ipſa opera uitã donarent ſpiritualem, ſed quod qui legem cuſtodiret, nõ incurreret mortis pœnam, quam ſemper lex comminabatur, quamuis & in eis ob id uiueret ſpiritualiter, quod iuſtus ſeruando legem conſeruaret Dei amicitiam. *Tertium.* Tertium autem argumentum ſolum probat, quod opera humanarum legum iuſtificant iuſtitia acquiſita, quæ eſt apud homines. Concluſio uerò ſecunda, quæ eſt principalis huius articuli negat ulla per ſe opera iuſtificare apud Deum.

QVÆ-

QVAESTIO IIII.

DE PRAECEPTIS DECALOGI IN SINGVLARI.

S.Thom.2.2.quæſt.122.

ARTICVLVS I.

Vtrum præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ.

QVAESTIONI præcedenti, qua de mandatis Decalogi in genere diſſertum eſt hãc quartam ſubnectẽdam duximus de ſingulis præceptorum in particulari: ut de eorum cognitione nihil amplius deſideretur. Nam ſpecies, & indiuidua ſuo gñi ſuppoſita lucidiora fiunt. Quamobrem cã dem q̃onem ex S.Thom.2.2.q.122. nempe poſtrema de iuſtitia, huc acceſſiuimus. Decalogus etenim quatenus pars eſt ueteris legis, ad legum tractatum in cõi attinet: quem diuus Thom.1.2.collocauit. Quatenus uerò ad iuſtitiam ſpectat, in 2.2.in particulari tractat. Nos uera pp innatam affinitatem, quam ſpecies habent & genus, ſimul ambas coniunximus. Igitur quamuis ſuperiori q̃ne ſatis hoc fuerit inculcatũ: nihilominus quia hic proprius eſt locus, quæritur primò, utrum cuncta præcepta Decalogi partes ſint ſpeciesque iuſtitiæ?

Primũ argum. a parte negatiua. Et arguit a parte negatiua: Propoſitum legiſlatoris.ut Ariſto.2.& 5.Ethi. auctor eſt, huc fertur, ut ciues faciat bonos: hoc autem perficere nequit niſi omnium illos uirtutum officijs imbuat. ob id .n. dictum eſt de uniuerſis uirtutibus præcipere: Decalogus ergo qui totam legem complectitur, non ſolius iuſtitiæ præceptiones debuit continere,

Secundũ Secundò: Lex etiam præcepta iudicialia tradidit, & ceremonialia, ac demum alia de actib. iuſtitiæ pertinentib. ad commune bonum, puta de publicis magiſtratibus: ut quomodo eſſent creandi ſacerdotes, templi & iudices populi. Hęc ergo debuerunt quoque in numerum redigi, & non illa ſolum decem, quæ uirtutes

Tertium inſtituunt priuatas. Tertiò: Duæ decalogi tabulæ in dilectionem Dei & proximi, ut ſuprà dictum eſt, reſoluũtur: ergo ſub charitate potius quàm ſub iuſtitia continentur. In contrarium eſt, ꝙ ſola iuſtitia uirtus eſt, aut illi annexa, per quam unus ad alterum ordinatur, præcepta autem Decalogi, ſi illa inſpexeris, cuncta reſpectum habent unius ad alterum: ergo omnia pertinent ad iuſtitiam.

Vnica cõcluſio. Quæſtio facillima eſt, ac ſatis ſuperq; ſoluta. Rñdetur ergo unica concluſione: Omnis præcepta Decalogi ad iuſtitiam oportuit pertinere. Probatur: Decalogus

Rõ concluſionis. continere debuit nõ niſi prima legis principia nam concluſionum multitudo uſq; adeo eſt numeroſa, ut nequeat certo numero comprehẽdi principia autem decet ſic hr̃e manifeſtam rõnem debiti (nam p̃ceptum, debiti rationem dicit) ut quam facillimo negotio unuſquiſq; id uideat, ratio aũt debiti in ſola rõne iuſtitiæ, luculentiſſimè apparet: debitum.n.reſpectum ad alterum palam affert. Nam cum unuſquiſq; ſui ſit ſuorumq; dñs, non ita cõpertum eſt hominem ſibijpſi aliquid debere: fit ergo cõſequens, ut cuncta decuerit ad iuſtitiã pertinere. Quocirca præcepta primæ tabulæ, ad religionem Dei attinẽt, quæ potiſſima eſt pars iuſtitiæ: quartum uero ad pietatẽ, quæ illi eſt proxima: ſed tamen ſubſequẽtia ad iuſtitiam, quæ eſt inter æquales.

Dubium ſubortum ex San. Tho. doctrina. Hic nihil adnotandum ſupereſt, ꝙ ſuperiori quæſtione nõ fuerit definitum, niſi ſi quis hoc forte ambigeret: ꝙ uidetur S. Tho. ſibijpſi contrarius. Etenim ſuperiori quæſtione art.1. præcepta Decalogi non dixit eſſe prima principia, ſed proximas concluſiones: quare præcepta ſecundæ tabulæ eo poſuit in primo gradu, ꝙ modica conſideratione approbantur per illa communia & prima principia: nempe, id facias alijs ꝙ tibi fieri uis, &c. hic autem ait eſſe prima principia. At uero nulla eſt contradi-

Concordantur loca San. Thom. ctio. Non enim hic ait præcepta Decalogi eſſe ſimpliciter prima principia, ſed cũ reſtrictione, prima principia legis: hoc eſt intrinſeca legi. Lex.n.eſt præceptorum numerus, quæ edita ſunt & poſita: præcepta autem, quæ ponuntur ex primis eliciuntur principijs naturæ per uiam concluſionis: ob idque nihil repugnat, vt Decalogi mandata concluſiones ſint primorũ principiorum naturæ quæ ſunt legi extrinſeca, quaſi fons eius & origo: & tamen eadem præcepta ſint primo per legem lata, ex quibus alia deducuntur, quæ ſunt extra Decalogum. Quo fit ut ſicut in ſpecula-

tiuis primorum principiorum cognitio dicitur intellectus: concluſionum aût ſcientia, quæ ad diſcurſum rationis pertinēt: ſic & vniuerſalia morum principia nullo rationis diſcurſu egeant, ſed in ſimplici ſint intellectu conſcripta, ſimpliciq; actu viſa: Decalogus vero nonnullo opus habeat rationis negotio. Ob idque S. Tho. non ait, ꝙ Decalogi præceptis ſtatim intellectus aſſentit, ſed ratio, quæ illa ex primis principijs colligit. Rurſus vbi ait religionem, potiſſimam eſſe iuſtitiæ partem, id intelligito propter excellentem obiecti dignitatem tametſi hoc deficiat à iuſtitia, ꝙ per ipſam æquale non reddimus. Hic enim defectus potius excellentia eſt. Nam propter eminentiſſimam Dei excellentiam & beneficiorum exuberantiam, quæ ab ipſo ſuſcipimus, æquale ei debitum reddere nequimus.

Ad primum. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, ꝙ etſi intentio Dei fuerit, homines bonos facere, id tñ ordine quodam executus eſt. Dedit quippe nobis per ſe Decalogi mandata, ceu legis capita: ſapientib. autem commiſit, vt de alijs nos erudirēt. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum quantum ad iudicialia & ceremonialia, iam art. 1. ſuperioris quæſtionis dictum eſt, cur non ad Decalogum pertineant: quia .ſ. non eliciuntur ceu concluſiones ex primis principijs naturæ, immo neque ex ipſo Decalogo. Quare ad ipſum non reducuntur, ſed ſunt determinationes generalium ad ius poſitiuum pertinentes: ceremonialia .ſ. quantum ad diuinum cultum: & iudicialia, quantum ad ciuiles mores. Alia vero de publicis magiſtratib. ob id non erat opus in Decalogo explicari, quod cum non ad omnes pertinerent, ſed ad quoſdam hominum ſtatus, aptius iudicialium albo adſcribuntur. *Ad tertium.* Tertium autem argumentum id tantum conuincit, quod præcepta Decalogi ad charitatem quaſi ad finem referantur: ſunt tamen proprie de operibus iuſtitiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum primum præceptum Decalogi congruenti ſit modo traditum.

CONſtitutio ergo Decalogo ſub uirtute iuſtitiæ, ſeriatim ſingula eius pręcepta exploranda ſunt ac perpendenda. Quęritur ergo de primo, an ſit congruenter traditum? Et arguitur à parte negatiua: *Primum argum. a parte negatiua.* Homo arctiori vinculo tenetur Deo, quam patri ſecundum carnem, iuxta illud ad Hebr. 12. Quantò magis obtemperabimus patri ſpirituum & viuemus: ſed præceptum paternæ pietatis conſtituitur affirmatiuè videlicet, Honora patrem tuum, & matrem tuam: ergo & primum religionis pceptũ qua Deũ colimus, debuit affirmatiuè poni, eò præſertim quod affirmatio eſt prior negatione. *Secundò* Secundo, Primum præceptum Decalogi ad religionẽ ſpectat quæ cũ vna ſit uirtus, vnum habet actum, unico ergo debuit & non trino illo verbo deſignari. Non habebis Deos alienos corã me, Non facies tibi ſculptile, Non adoraberis ea, neque coles. Tertiò, Per hoc præceptum ut Auguſt. in libr. de decem chord. auctor eſt excluditur ſuperſtitionis uitium: multò autem plures ſunt ſuperſtitionum peruerſitates præter idololatriam, ergo trunca fuit forma illa eiuſdem præcepti. In contrarium eſt ſcripturæ auctoritas, Exod. 20.

Vnica cõclu. Ad qõnem unica concluſione rñdetur: Forma primi præcepti per trinam negationem congruentiſſime fuit expreſſa .ſ. Non habebis Deos alienos: Nõ facies tibi ſculptibile, Non adorabis ea, neque coles. Probatur concluſio: Si illud prius ſubſternamus ſæpiſſimè aſſertum, uidelicet, legislatoris finem eſſe, bonos facere ciues: Hic namq; bonitatis progreſſus naturalem generationis ordinem imitari debuit: in ordine autẽ generationis duo ſunt attendenda. *Ratio cõcluſionis.* Primum, ut pars illa, quæ eſt initium uitæ, primò conſtituatur. Nam ſi naturam cõſulas, prima pars quæ in anima uiuit, eſt cor: ſi uerò artem, primum ſtruẽdæ domui iacitur fundamentum: in morum autẽ decurſu fundamentum primum eſt recta uoluntatis intentio circa finem: inde enim omnes actiones circa media ſuam ſortiuntur bonitatem. Cum ergo finis noſter ſupremus, Deus ſit, primum in noſtra inſtitutione fundamentum iaci debuit religionis, qua Deum coleremus. Secundum autem in ordine generationis animaduertendum eſt, ꝙ naturaliter prius impedimenta tollenda ſunt, quam uirtutum ſemina iacienda: agricolarum porro more, qui prius agrum expurgant, quam ſerant, ſecundum illud Hiere. quarto, Nouate uobis

bis

bis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas & tribulos. Fit ergo ex his duobus conſequens, primum omnium præceptum legis illud eſſe debuiſſe, quo religionis impedimentum amoueretur: quod cum potiſſimum ſit dijs falsis addici, congruentiſſima ratio ne primum illud præceptum fuit poſitum ſub forma trinæ negationis. Hic igitur primum omnium error vulgi repellẽdus eſt. Exiſtimant.n. plebei primum mandatum eſſe illud maximum dilectionis, vt ſcilicet vnus diligatur Deus. cum tamen, vt ſupra dictum eſt, nõ ſit Decalogo incluſum: ſed ante illud ſuppoſitum tanquam finis fundamentumque omnium primæ tabulæ: quæ certe non ſunt niſi quædam illius explicationes: ſicut ſex ſecũdæ tabulæ explicationes alterius de dilectione proximi: Rurſus neque eſt præceptum fidei. Nã & hoc præmiſſum eſt toti legi ſecundum verbum Pauli, Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quia remunerator eſt. Quocirca, vt ſupra artic 4. adnotauimus, Exod. 20. in capite Decalogi habetur: Ego ſum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos, &c. Cuius primum verbum non habet formam præcepti, ſed admonitionis. Ac ſi dixiſſet, Accedens ad legem meam admonitus ſit me eſſe Dominum Deum ſuum. Qua præfixa fidei confeſſione, inde exorditur legem ſubdens, Non habebis Deos alienos, &c. Igitur vt articulo quarto ſuperioris quæſtionis docuit S. Thom. primum Decalogi præceptum eſt latriæ, hoc eſt diuini cultus: qui non modo religionis Chriſtianæ, verum & naturalis iuris primum eſt caput. Quare nulla fuit unquam inter ethnicos tam barbara natio, quæ nõ primum ſuarum legum fundamentum & baſim in Dei cultu poſuerit. Cultus hic autem in hoc conſiſtit, vt vnicus tantum credatur, habeatur, adoretur, venereturque Deus. Huic igitur primo præcepto è regione opponitur impietas idololatria. Ob idque ſub forma negatiua ponitur: Non habebis Deos alienos. Cum enim meridie ſit cunctis mortalibus perſpectius, Deum eſſe, non opus erat affirmatiuè illud ponere, ſed negatiue, puta non eſſe uno plures. Ex quo fit, formam huius præcepti eſſe negatiuam, vt ſuperiori quæſtione articul. 4. & 7. ſecundum ſanctum Thomam adnotauimus, & hic expreſſe docet. Huic autem doctrinæ contraire cuipiam apparebit Eccleſiaſticus Cathechiſmus quippe cum in nonnullis eccleſijs affirmatiue exponat, Vnũ cole Deum: Ne iures vana per eum &c. Ad hoc autem eodem artic. 4. citato reſpondit S. Thom. negatiuum hoc præceptum includere affirmationem vnius Dei. Vnde diuus Bonauentura in 3. diſtin. 37. ait quod licet ſecundum formam ſit negatiuum: tamen ſecundum rem eſt affirmatiuum. Id quod illo à nobis modo conſtituto ſyllogiſmo, ſit notum. Suppoſito nanque ex naturali lumine Deum eſſe negatio plurium deorum eſt vnius affirmatio: vt tãtum valeat, Non habebis Deos alienos, ac ſi dixiſſet: Vnum Deum tantum proprium domeſticumque habebis.

Dubium oritur ex Catechiſmo Eccleſiaſtico. *Solutio dubij ex S. Thom.* *Bonauentura.*

Ad primum igitur argũm rñdetur, quòd ſicut in ſecunda tabula vnum eſt præceptũ affirmatiuum, ſic & in prima circa religionem Dei: ordine tamen inuerſo. Nam in ſecunda ſecundum ordinem dignitatis, quo affirmatio prior eſt negatione, affirmatiuum reliquis præpoſitum eſt: in primis autem ſeruatus eſt ordo executionis, quo negatio affirmationem antecedit. Quocirca prioribus duobus præceptis expurgatur animus, ſcilicet ab infidelitate, ne plures agnoſcat Deos: atque ab irreuerentia ne nomen eius indigne vſurpet. Demum tertio loco adiectum eſt affirmatiuum præceptum Sabbathi, quo famulatus Deo debitus inſtituitur. Et ſunt, qui ordinem trium horum mandatorum ſecundum diuinarum perſonarum attributa meditentur: nempe vt primum reſpondeat Patri, cui attribuitur unitatis maieſtas. Eſt enim principium ſine principio: cui ideo maieſtati hæc fides debetur, vt nullus cum ipſo admittatur Deus. Secundum autem reſpondeat filio, cui tribuitur veritas, atque adeò debetur, ne teſtis falſi producatur. Tertium verò Spiritu ſancto, cui tribuitur bonitas & ſanctitas, debeturque adeò per famulatum ſanctificatio. Quod ſi ad tria noſtra officia ſpectare lubet, primum reſpondet fidelitati cordis, ſecundum veritati oris, ac tertium operis probitati. Ad ſecundum reſpondetur, quod etſi vere religionis actus unus ſit, eius tamen

Ad primum. *Ad ſecũdum.*

men violatio non vno ſed pluribus fit modis. Fuere namque inter gentes qui abſque vlla imaginis effigie creaturas pro dijs mente colebant, Refert enim M. Varro Romanos abſque ſimulacris aliquandiu deos coluiſſe. *Varro.* De quibus Paul. ad Ro. 1. ait, Diuinos honores ad volucres, ſerpentes, & lapides deuoluiſſe. Et contra hos dicitur, Non habebis Deos alienos. Alij uerò ſuis delubris imagines ponebant quas adorabant: contra quos ſubditur, Non facias tibi ſculptile, neq; coles ea. *Ad tertium.* Ad tertium denique rñdetur, ꝙ cuncta ſuperſtitionum figmenta eodem præcepto abacta intelligantur & exploſa. Circa ſecundũ autem membrum huius præcepti, Non facias tibi ſculptile dubium tractari aſſolet de imaginibus, ſintne religione germanæ? Videntur .n. hic veluti idololatriæ materia prohiberi. *Dubium de imaginibus.* Et Deut. 4. explicatiſſime: vbi ait Moyſes. Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua loquutus eſt vobis Dominus in Oreb de medio ignis: ne forte decepti faciatis uobis ſculptam ſimilitudinem aut imaginẽ maſculi vel fœminæ, &c. ubi ſanctiſſime illi populo vetitum fuit ſimilitudinem aliquam aſtrorum rerumue aliarum cęli aut terræ adorandam efformare. Horum igitur ſimiliumq; occaſione oraculorum ſacræ ſcripturæ non defuerunt hæretici, qui imaginũ religionem ab Chriſtiana familia relegandam, proſcribendamq; contenderint. Quæ quidem hæreſis adeo fuit antiqua, vt non ſatis conſtet quiſnam eius fuerit primus parens. *Platina.* Quod .n. Platina in vita Adriani primam hanc hæreſim Felicianam appellat intelligi non poteſt ac ſi Felix illius tẽporis fuerit primus eius auctor: nam antea præceſſerat Leo tertius Imperator imaginum deſtructor: & multò prius Damaſcenus eiuſdem hæreſis cõfutator. Primus ergo quem de hac re legerim, eſt ante Hiero. ætatem antiquiſſimus Epiphanius. Is enim tom. 2. lib. 3. in hæreſi Collyridianorum ſtatuas & imagines humanas earumque adorationem acriter flagellat: Quas & in epiſtola ad Ioannẽ Hieroſolymitanum iterum vellicat. Hic autẽ forſan, ꝙ ignorantia excuſatur, eo ꝙ contra idololatras id ſcriberet, non adnumeratur hæreticis. *Damaſcenus.* At verò Damaſcenus illi ætati propinquus, lib. 4. c. 17. hunc errorẽ, ceu hæreticũ expugnat. Poſt illam aũt ætatem annis fermè trecentis, quippe anno 720. Leo tertius Imperator Romanus eandem hæreſim ſuſcitauit ingenti nimirum edictorum rigore oẽs imagines à templis excludens. Quẽ tunc errorem, Gregorius tertius in cõcilio Romano nonaginta triũ Epiſcoporum, vt Sigisbertus refert condẽnauit. *Gregorius tertius* Ac poſtmodũ de eadem re indictum fuit ſm conciliũ ſub Hirene Auguſta, ubi à trecentis Epiſcopis eadẽ fuit hęreſis anathematis mucrone perempta: poſteaq; ab Adriano, vt refert Platina, in cõcilio Franconiæ contra Felicem exploſa: ac deinde in ſexta ſynodo Conſtantinopolitane, vt refertur de conſecratio. diſt. 3. Ca. Venerabiles. ſancitum eſt venerabiles imagines eſſe colendas: quã Synodum Adrianus ſuſcepit, vt ibidem patet, Can. Sextam Synodũ. Poſt multa verò ſecula peſtilentiſſimus ille Ioan. Vuicleff, in cõcilio Conſtan. condemnatus, eandem hæreſim inducere molitus eſt. *Vuicleff.* Contra quẽ ſolennis auctor Vvaldẽ. tom. 5. de ſacram. c. 150. multa congeſſit teſtimonia: Deniq, temporib. noſtris Lutherani templa ſua qđ nõ ſine ingenti animi anguſtia & mœrore vidimus, cunctis imaginib. expoliarunt. *Lutherus* Igitur de imaginibus adorandis triplex habenda eſt conſideratio. *Triplex de imaginibus conſideratio.* Prima ſi adorẽtur adoratione latriæ: hoc eſt cultu Deo debito, ac ſi numen in ipſis diuinũ inſit. Et hęc eſt idololatrię impietas: quæ hic & loco citato Deut. ꝓhibetur tanq̃ infandum crimen, primo ꝑcepto contrariũ. Ob idq; ſimul componit̃, nõ facies tibi ſculptile: neq; adorabis ea. i. non facias vt tanq̃ Deum adores. Et hoc pacto intelligendus eſt tex. Gregor. ad Serenum Maſſilienſem epiſcopum. qui refertur de conſecr. diſt. 3. can. Perlatum. *Tex. Grego. interpretatur* vbi laudat Serenum, ꝙ imagines adorare vetuerit, inſimulat aũt ꝙ illas infregerit. Adorabantur .n. tanq̃ dij, ideoq; munus erat epiſcopi docere non ſic eſſe adorandas: frangere aũt nequaquam. Scđo hmõi adoratio conſideratur tanq̃ periculo expoſita idololatriæ. Et hac rõne Deus antiquum populum ab hmõi imaginib. vehementiſſimè abſterrendum duxit: quippe quem nouerat ad id uitium ꝓpenſiſſimum: non ob id ſolum ꝙ leuis erat ac ſenſibus deditus atq; adeò ſenſualibus ſimulacris: verum ꝙ tum in Aegypto

gypto fuiſſet nutritus, vbi aſtra cœli & infima terræ aĩalia adorabantur, tum & inter Chananæos & Iebuſæos aliosq́ue idololatras uitã ageret. Itẽ, quia illo tunc tpis cũ Deus nõ ſicut nobis in forma humana apparuiſſet, nulla tũc Damaſ. ſ. lib. 4. c. 17. adnotauit, exprimi poterat ſenſuali effigie. Et ideò neq; ſacrorum ſimulacrũ vllũ tũc permittebatur, ſed tm̃ illa, quibus diuina maieſtas cũ terrore cõſpectui illius sẽſualis populi obijceretur. In hoc. n. munus illa Cherubin Exod. 25. præcipiebantur ex utraq; parte oraculi effingi; non inq̃ vt ſicuti a nobis mõ angelorum imagines tãq̃ aduocati noſtri adorantur, ſuſciperẽt, ſed ut tremẽda diuina maieſtas fieret illis uenerabilior'. Tertia deniq; imaginum cõſideratio eſt quatenus in illis Deus ipſe & ſancti repræſentant'. Sũt nanq; veluti quædam vulgariũ ſcripturę, diuos ipſos in memoriam nobis reuocantes, tum ut ipſos de ſuis claris geſtis veneremur, tum ẽt vt nos ipſos eorũ exẽplis informemus. Atq; hac rõne nihil aliud eſt quã officiũ, bonaq; religionis pars imagines adorare: nobis pręcipuè, qui Deum ipſum hoĩem factũ colimus & ꝓfitemur. Etenim poſtq̃ nobis ſenſuali forma apparuit, fas eſt & diuos ipſos ſenſualibus imaginibus exprimere Neq; vllus eſt metus vt tanq̃ dij à nobis adorentur: quemadmodũ in ſupra citato Ca. Venerabiles ſancta Synodus ait verò hoc in præſentiarum ſilendum non eſt, ꝙ nõ tm̃ nobis ſeruiunt quaſi ſcripturæ, in memoriã nobis diuos ipſos reducentes. Nã ſcripturas & ſanctorũ noĩa nõ adoramus, ſed Deum & ſanctos qui per illa repræſentantur. De imaginibus aũt longè aliter ſentiẽdum. Non. n. nos tm̃ eleuant, vt diuos adoremus: in hunc. n. vſum nullus hæreticorum imagines abnegauit: ſed eaſdẽ ipſas debemus adorare. Haud quippe tantũ ait Eccle. Te Chriſtum adoramus: ſed, tuã crucẽ: Eidemq; cruci ait, O crux aue ſpes vnica. Non autem adorantur inquantum lapides ſunt aut ligna aut quæuis alia materia: ſed inquantum Dei ſanctorumue formæ in illis exiſtunt. Quo fit, vt unaquæque imago eodem ſit cultu adoranda quo res ipſa. Vt imago Dei & Chriſti, adoratione latriæ, imago uerò Virginis aliuſue cuiuſque Diui adoratione duliæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſecundum præceptum conuenienti ſit forma poſitum.

SEcũdum locum obtinet præceptũ, quo prohibetur aſſumptio diuini noĩs vana. Et arguitur ꝙ non ſit cõgruenti modo poſitum. Illud præceptum aliter exponit gloſſa Exod. 22. ſcilicet nõ exiſtimes creaturam eſſe filium Dei: qua vtiq; gloſſa error prohibetur circa fidem. Aliter uerò Deut. 5. Non aſſumes nomẽ Dei tui in vanum. hoc eſt nomen Dei ligno & lapidi tribuendo. quo prohibetur falſa cõfeſſio, quæ eſt infidelitatis actus: fides aũt præſtãtior eſt religione, cum ſit eius fundamentum: & infidelitas prior ſuperſtitione. ergo ſecundum illas expoſitione non ſecundo, ſed primo loco debuit conſtitui. Secundò arguitur: Eodem loco Exo. 20. exponitur idẽ uerbũ: Non aſſumes nomen Dei in vanum: hoc eſt pro nihilo: vbi ideo tm̃ videtur uana iuratio caueri, hoc eſt illa, q abſq; iudicio ſit, & prudentia: ſed multo grauius eſt periurium, hoc eſt falſa iuratio quæ veritate caret: & iniquum iurm̃, quod iuſtitia vacat: ergo curta fuit forma illa ꝓhibendi. Tertio: Blaſphemia ſceleſtior eſt impietas & enormior, quàm vana iuratio: ergo illa expreſſius prohiberi debuit quã vanum iuramẽtum. In contrarium autem eſt ſcriptura.

Primum argu. ad partẽ negatiuam.

Argu. 2.

Argu. 3.

Vnica cõcluſio.

Ad quæſtionem unica concluſione reſpondetur: Pręceptum hoc optimo eſt modo & loco poſitum. Concluſionem autem pulchra ratione explicat D. Tho. Enimuerò cum ut iam prælocuti ſumus, prius decuerit obſtacula ueræ religionis excludi, quàm affirmatiuum eius præceptum ederetur, ſecundum numerum eorum quæ religioni obſtant, ponenda erant negatiua præcepta. Eiuſmodi autem impedimenta, duo ſunt. Alterum ſcilicet per exceſſum: vt ſi religionem ſoli Deo verò debitam, falſis communices. Alterum uerò quaſi per defectum: vt ſi Deo quem ſolum adorare, nõ pro eius dignitate reuerearis. Primo ergo præcepto excluſum eſt uitium prius. ſ. ne plures colamus Deos: qui. n cũ verò falſum Deum colit, nõ verè eũ colit qui uerus eſt. Vnde Iſa. 28. Coanguſtatum eſt ſtratũ. ſ. Deorum, ita vt alter decidat, videlicet

Ratio cõcluſionis.

delicet de corde hominis, nẽpe aut verus aut falſus, & pallium breue, hoc eſt u a e ligio, utrunq; operiri non poteſt. Reſtabat ergo vt ſecundo præcepto irreuerentia caueretur, qua agnitus verus Deus quantum in nobis eſt, dehonoratur. Prius.n.eſt, unũ Deum colendum ſuſcipere, q̃ eũ nõ dehoneſtare. De iurandi aũt vſu & abuſu pręter Cõmentaria ſuper illud Matt. Nolite iurare oĩno, libellũ edidimus, quo pleraque ferè omnia diſputauimus, quæ ad rẽ hanc p̃tinebãt. Nihilominus neceſſariũ eſt expoſitioni præſentis loci ſatisfacere. Animaduertẽdum hic ergo primum omnium, ſm hoc præceptum non eſſe ſic prorſus negatiuum, ut nullatenus diuinum nomen in teſtimonium veritatis liceat vſurpare, ſed ne id aſſumamus in vanũ. Imò verò ſicuti primum præceptum duo in ſe contraria amplexatur mẽbra, expreſſam.ſ.negationẽ idololatriæ, q̃ affirmationẽ ueri cultus, uti expoſitũ eſt, includit: ita & hoc ſic excludit iurandi abuſũ, vt ſimul implicet iurandi religionẽ. Quocirca ſicuti deierãs hãc trãſgreditur prohibitionẽ: ſic legitime iurans uirtutem exercet, quæ ad hoc reduci tur præceptum. Quòd. n. legitimè iurare religio ſit, patet Deut.6. Dñm Deum tuũ timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis Et Hiere.5. non conqueritur De⁹ ꝙ filij Iſrael iuraſſent, ſed, ꝙ iuraſsẽt in his qui non erant Dij. Colligimus ergo iurare ſi legitimè fiat, uirtutem eſſe, non vnamquamlibet, ſed re vera religionis: quippe qua Deum profitemur ſupremum veritatis ſontem, cuius utique teſtimonio omne verum conſtat: Obijcies tamen nobis verbum Chriſti Matth.5. ubi citans antiquã legẽ, vr̃ eam omnino aut reprobaſſe aut emendaſſe: dicens: Audiſtis, quia dictũ eſt antiquis, Non periurabis (nam ſic erat ſcriptũ Leuit.19.) reddes autem Altiſſimo vota tua: hic qppe erat ſenſus illius Deut. 6. Et per nomen illius iurabis. Ego autem dico uobis, Nolite iurare omnino: vbi omne prorſus iur̃m vr̃ condemnare. Hiero. r̃ndet, nõ prohibuiſſe omnino iurare, ſed iurare per creaturas, idololatrarum more: qui in ipſius diuinum numen ineſſe putabãt. Sed re uera, ut in libello illo c.3. ſatis diſcuſſimus, ſenſus non eſt niſi ſimplex ut iacet, ut neq; per Deum neq; p̃ creaturas iuremus niſi ubi ratio naturalis religioq; expopoſcerit: ut patet ex verbo Iaco.5. Ante oĩa fratres mei nolite iurare, neq; p̃ cęlum, neq; per terram, neq; aliud quodcunque iur̃m, hoc eſt, neq; per Deum, neq; p̃ creaturam. Ad intelligentiã ergo mandati Chriſti, id quod ſuprà tetigimus, recolendum eſt, nempe precepta omnia Decalogi cunctaq; moralia quæ in illis ſunt implicita, nihil aliud eſſe quam explicationes naturalis iuris. Quapropter naturæ luce veniunt illuſtrandæ: præcepit, v.g. Non occides: illic autem non prohibetur niſi homicidium, quod natura uetat. Vnde dum uel iudex reum patibulo affigit, uel ſe quiſque legitimo tutamine defendens aggreſſorẽ occidit, qñ lex naturæ alterum iubet alterumq; permittit, nulla pro tunc fit mandati exceptio: qa neq; iſtos caſus uetabat. Pari modo dicẽs Chriſtus, Nolite iurare omnino: neutiquam nobis interdixit niſi iuramentorum abuſum. Nã vbi rõ iuſiurandum exigit, natura eſt mandati interpres. Adiecit aũt, Omnino, ad abſtergẽdũ ignorantiam, ne quis falſo crederet iurare per creaturas ẽt vanè, non eſſe periuriũ. Itaq; vocula, Omnino, non excludit caſus omnes iurãdi: ſed formas vniuerſas vanè iurãdi. Id quod per ſubiunctam expoſitionem Chriſtus ipſe explanauit: neque per cœlũ neq; per terram, &c. Eſt autem deinde animaduertendum iurandi officium non per ſeipſum uirtutem eſſe ueluti eſt charitas, & iuſtitia: ſed neceſſitas illud intra lineã virtutis conſtituit. Illud.n.S.Th.2.2.q.39. iur̃m ſm ſe licitum eſt & honeſtum, intelligendũ eſt ſecundum ſuos indiuiduos comites, ſ. ueritatem, iuſtitiam & neceſſitatẽ. Enimuerò ſi ſtatus ille innocẽtiæ, de quo nos parens noſter eiecit, perduraſſet: quia nulla illic potuiſſet eſſe fraus, ſed ſãcta eſſet inter homines fides, nulla fuiſſet uirtus iurare: ſed tamen quia inde deiectus, factus eſt omnis homo mẽdax, fideſq; ſubinde humana adeò eſt debilitata, ut non p̃ ſe ſatis ſit ad animum creditoris confirmãdum, beneficio Dei cõceſſum nobis eſt iuramentum quod eidem fidei noſtrę roborandæ neceſſarium erat. Vnde quod: Ait Chriſtus, Sit ſermo veſter. Eſt Eſt, Nõ Nõ, ideſt quod verum eſt, ſimpliciter affirmare & quod falſum, ſimpliciter negare: ſynceri ta-

De iuramẽti vſu & abuſu

Secundũ pręceptũ non eſt prorſus negatiuũ

Hierony.

Iurandi officiũ nõ eſt per ſe ipſum uirtus.

S.Thom.

ritatem in qua Deus naturam noſtrã creauit,&quam nos ſp deberemus imitari,deſignat, Quòd aũt ſubiecit: Qđ amplius eſt, à malo eſt, Aug. interprete, non ſonat malũ culpæ, quaſi citra delictũ nunquã iurare liceat: ſed malũ pęnę.i.iur̃m ab illa originis labe deſcendere, per quam homines auctoritatem ſuam perdiderunt, ut non illis habeatur circa iur̃m integra fides. Quocirca iuramentum, vt ait Auguſt. à iure dr̃. Nam qui iurat, ius, inquit, veritatis Deo reddit, Vel quod forſan nomine germanius alludit, iuſiurandi nomen inde deriuatur, ꝙ id quod iuratur pro lege habendum eſt, ac uelut ius, ſic ſanctè ſeruandum eo quòd Deum ipſum pro teſte veritatis conſtituis. Quo fit ut Deo ipſi iniuria fiat ſi poſt iur̃m teſtimonium aliud exquiras. Vnde Pau. ad Heb. 6. Iuramentum, inquit, eſt omnis controuerſiæ finis ad confirmationem. Quare Iuriſc. in c. tituli, de iureiu. ff Maximum, inquit, remedium expediendarum litium in uſum uenit iuriſiurãdi religio. Et in libr. de Offic. Cic. Nullũ uinculum adſtringendum fidem iureiurando maiores arctius eſſe uoluerũt. Habemus ergo ſenſum huius præcepti ſic eſſe negatiuum, ut legitimam iurandi religionem permittat. Supereſt ergo explicare comites, q̃ iur̃m intra lineam uirtutis atq; honeſtatis cuſtodiunt. Hi nanque tres ſunt numero, quos Hiere. c. 4. diuinitus afflatus depromſit: ubi ait, Iurabis, Viuit Dominus in ueritate & in iudicio & in iuſtitia. Vbi Hier. animaduertendum inquit, ꝙ iuſiurandum hoc habet comites, ueritatem, iudicium atque iuſtitiam. Ob idq; ubicunque iſtorũ aliquod abfuerit, periurium eſt, tametſi diuerſa ratione. Enimuerò iuſiurandum, cui deeſt veritas, maximè propriè eſt periuriũ: cui aũt abeſt iuſtitia id licet uerum ſit, nihilominus eſt iniquum: ideoque ſubinde puriurium, quod qui rem iniuſtã ſub iuramento pollicetur, id iurat quod non dẽt implere: eademq; ſit ratione periurus ſiue poſteà adimpleat, ſiue ſecus. Attamen iur̃m qđ abſq; diſcretione & iudicio fit, quamuis ſit uerum ac de re iuſta, eſt nihilominus temerarium: quod ob peierandi periculum nomen ẽt meretur periurij. Ad rem ergo ut proximè accedamus, vbi aſſumptio diuini nominis vana prohibetur,

Iuramentum a iure trahitur. *Paulus.* *Cicero.* *Tres comites iuramenti.* *Hiero.*

tres vanitatis gradus certo ordine ſubnotantur. Vanum enim eſt quod fit fruſtra, hoc eſt quod ſuo caret fine: iuramentum ergo falſum in primo eſt gradu uanitatis: caret.n.ueritate, quæ medulla eſt. & ſubſtantia iuramenti: atque adeò ſic uanũ eſt, ut auellanæ teſta, nucleo uacua. Iuramentum autem iniquum, nẽpe cum res iuras te facturum iniuſtas, ut homicidium aut furtum: eò uanum eſt, quòd ornamento iuſtitiæ uacat. Quocirca non ſolum nõ obligat, imò peccatum eſt illud implere. Ob idque tota eius iniquitas de qualitate iuſtitię quę eſt in obiecto penſanda eſt. Et ſi iuraſti peccatum mortale patrare, iuramentum eſt mortale, ſiue id perpetres ſiue non perpetres. Si aũt iocosè mentiri iuraſti, iur̃m eſt ueniale, eò ꝙ illud implere, nõ peius quàm veniale eſt. Quòd ſi arguas: Si quis non impleat, falſum iurauit: iurare autem falſum in quocũque indiuiduo eſt mortale: ergo iur̃m de re veniali erit mortale: Negatur Minor. nam iuramentũ promiſſoriũ nõ implere, tunc prorſus eſt peccatum qñ eſt obligatorium: qñ uerò non obligat licet non implens tunc oſtẽdat & efficiat iuramentum fuiſſe falſum tamen quia tunc nullatenus peccat, non inde pẽſanda eſt malitia iuramẽti, ſed ex ipſo actu iurandi: qui, ſi eius obiectum peccatum eſt veniale, non erit peior, quàm veniale. At verò iuramentum temerarium. ſ. quod uerum eſt & de re iuſta, ſed iudicio prudentiaque vacat, ea ratione uanum eſt, quòd neceſſitate caret, quæ iuramentum facit eſſe uirtutem. Sed ob hoc ſolum dicitur periuriũ, ꝙ qui uanè iurat, in periculo verſatur iurandi falſum. Per hoc grauitatem culpæ trium horum peierandi graduum rimari quiſque facile poteſt. In primis periurium primi generis, hoc eſt aſſertorium iuramentum falſi, non modo genere ſuo & obiecti ratione lethale crimen eſt, uerum in quocũque indiuiduo. Quòd enim genere ſuo ſit mortale, commune illi eſt cum reliquis Decalogi mandatis. Nam cum omnia ad iuſtitiam pertineant, reipublicæ neceſſarium, fit ut omnium obſeruantia ſit de neceſſitate ſalutis. At uerò quòd in quocunque indiuiduo ſit etiam mortale, ſingulare illi eſt inter omnia. Etenim licet furtum genere ſuo ſit mortale: ta-

Tres gradus uanitatis. *Obiectio.* *Solutio.* *Series et ordo grauitatis inter uaria periuria.*

tamen leuitate materiæ, ut ſi obolum fureris, ſit ueniale. Attamen falſum iurare, ét in re minima, vt ſi peieres te non tangere calamum quem manu tenes & pro quacunque neceſſitate id facias, utpote pro ſalute totius mũdi, peccatum nihilominus mortale eſt: nam tum falſum eſt te non tangere calamum, quàm ſi iuraſſes rem aliã grauiſſimam falſam. Adducere autem Deum in teſtem falſi, mortalis irreuerentia eſt. Iuramenti autem promiſſorij grauitatem iã nuper diximus ex obiecto eſſe perpendendam. Iuramentum autem temerarium, id eſt, quòd nullam habeat aliam uanitatem, quam ꝙ citra neceſſitatem & circũſpectionem ſit, nõ eſt genere ſuo mortale, ſed tm̃ veniale. ut ſi dũ in conſpectu omniũ pluit cum iuramento id affirmes: aut cum res eſt leuiſſima, quam credere aut non credere nihil refert: aut de qua alius citra iuramẽtum tibi adhiberet fidem. In iuramentorum autem frequẽtia præſentiſſimum ineſt periculum peierandi. Ob idque omni cura & uigilãtia cauenda eſt immanis hęc beſtia. At uerò per falſos iurare Deos, quãtumcunq; veritas & humana iuſtitia inſit peccatum eſt idololatriæ. Vti autem infidelium iuramento, ut ait ad Publi. Auguſt. in caſu neceſſitatis licitum eſt. *Auguſt.*

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum rñdetur, expoſitiones illas interlineales non eſſe literales, ſed myſticas. Vnde in odium Arrianorum expoſitum eſt, nomen Dei in vanum vſurpari, cum uerbum incarnatum quod per ſubſtantiam eſt nomẽ Dei, aſſerũt eſſe creatura. Altera uerò expoſitio Deut. 5. ad infideles refertur, quorum impietas illa retunditur ꝙ per ſaxa & ligna iurant, ac ſi ſint Dij. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundum iam reſpõſum eſt, nomen Dei non tunc ſolum pro nihilo vſurpari, quando temerariè citra iudicium & prudentiam iuratur, uerum & tũc peius, dum falsè aut iniuſte deieratur. *Ad tertium argu.* Ad tertium denique reſpondet S. Tho. quòd ſicut ei qui ſcientia aliqua primum eruditur, communia triuialiaq; documẽta primum exhibentur, ſic & ordo requirebat, vt communia ſtatim & quę in vſu frequentiora ſunt prohiberentur, per quæ homines ſeſe intelligerent grauioribus interdictos. Imò uerò arbitror Deum idcirco exhorrendas blaſphemiarum formas non expreſſiſſe, quod illas tacẽdo apertius expreſſit eò vſque eſſe abominabiles, ut neque in lege eſſent nominãdæ. Etenim qui Deũ uerum non cognoſcit, nihil mirum ſi ad falſos peruertatur, quod tamen qui uerum adorat, blaſphemijs illum dehoneſtet, citra ullam legis poſitionem patet, quam ſit nefandum. Quin adde & hoc in uerbis huius præcepti meditandum, ꝙ ad exaggerãdum maieſtatem diuini nominis non ſolum prohibetur ut per ipſum non peieretur, uerum ne uane ore aſſumatur. Quare non ſolum ſub forma iurandi, uerùm neq; in triuialib. colloquijs obloquendum de Deo eſt vanè, eiuſve nomen ſine cauſſa depromendum. Et quamuis multa ſint diuina nomina: tamen quia omnia ſunt eiuſdẽ virtutis, ſingulari numero dictum eſt, Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in uanum. Tametſi Hebręi aliũ ſenſum ex hoc p̃cepto eruant nempe ꝙ illud nomẽ longè celeberrimũ, Adonai, adorandum eſſet, non tamen proferendum. Qua de cauſſa illud nuncupabant Gręce τετραγράμματον. ideſt nomen quatuor literarum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm tertium præceptum de ſanctificatione Sabbathi ſit rectè poſitum.

Conſequenter de tertio præcepto, qđ eſt vltimum primæ tabulæ, pari modo quæritur, an ſit congruenter poſitum? Et arguitur à parte negatiua: Aut intelligitur ſecundum ſpiritualem ſenſum, aut ſecundum literalem. Secundum ſpiritualem non eſt ſpeciale, ſed generalis omnium ratio. Ait enim Ambroſ. Lucæ 13. de Archiſynagogo qui indignabatur Chriſtum curare Sabbatho; Lex in Sabbatho non prohibet hominem curare, ſed ſeruilia opera, id eſt peccatis grauari; quod omni præcepto prohibetur. Secundum autem literalẽ ſenſum eſt cœremoniale. Legitur. n. Exo. 31. Videte ut Sabbathum meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me & uos in generationibus ueſtris: hoc eſt rememoratiuum conditi à me mundi. pręcepta autem Decalogi non ſunt generalia aut ceremonialia, ſed ſpecialia, & moralia: ergo hoc præceptum minimè Decalogo congruit. *Primum argum. a parte negatiua.* *Ambroſ.*

Secun-

Argu.2. Secundò: Præcepta Decalogi omnia tanq̃ iuris naturæ lege etiam Euangelica obſeruātur: Euangelici aũt neq; Sabbathũ ſeruamus, neq; uerò Dñicum die Iudaico more quippe qui & cibos paramus & alia hmõi exercemus, quę illis nõ licebant: ergo nõ propriè p̃ceptũ hoc ad Decalogũ ptinet.

Argu.3. Tertiò: Cuiuſcunq; p̃cepti Decalogi trãſgreſſio eſt genere ſuo mortale piaculum in ueteri aũt lege licebat citra Dei offenſam Sabbathũ violare: circuncidebãtur.n. die octaua, ẽt ſi incidiſſet Sabbathum. Et Helias dũ iter quadraginta dierum perfecit, non ceſſauit Sabbathis. aliaq; id genus fiebant licitè: ergo non eſt pręceptum Decalogi. Contrà verò ſtat ſcripturę ſacrę teſtimonium.

Ad q. tribus concluſionibus rñdet. *Prima concl.* Prima eſt. Præceptum ſanctificationis Sabbathi congruenter tertio loco poſitum eſt, idq; affirmatiuum eſt. *Probatio* Probatur. In inſtitutione religionis, ut dictũ eſt, prius debuerunt negatiuis præceptis impedimēta ueræ religionis radicitus conuelli quæ quidem impedimenta ſunt, idololatria atque irreuerẽtia: illis aũt conuulſis conſequẽs erat, ut præceptum religioſi famulatus adhiberetur: hoc aũt eſt præceptũ ſanctificãdi Sabbathi: ergo cõgruenti loco collocatum eſt. *2. Concl.* Secunda cõcluſio: Eodẽ tertio mãdato præcipitur exterior Dei cultus, puta corporalis requies ad famulandum Deo. *Ratio ꝑ conclu.* Probatur: Diuinus cultus; tã interior eſt, vt meditatio & mentalis oratio, q̃ etiã exterior, ut ſacrificiorum oblatio: interior autem ſub exterarum rerũ ſimilitudinib. nobis qui ſenſibiles ſumus, proponitur: vt per ceremoniam thurificandi inſtruimur quemadmodum orantis mens ſit in Deũ eleuanda: ſecundum illud Pſal. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: ergo & exterior cult⁹ decuit pari modo p aliqđ ſignum nobis ſignificari. *3. Concl.* Tertia concluſio: Præceptum idem tertium appoſitiſſimè propoſitum nobis eſt ſub ſigno creationis mundi commemoratiuo: ut. ſ. quemadmodum tunc die ſeptima requieuit Dominus ab opere quod patrauerat: ſic nos ſeptima quaq; die ab operibus ſeruilibus ceſſantes, tẽpus feriemus quod recolendis diuinis beneficijs ſit dedicatũ. Probatur: Nam cum bonorum omnium fundamentum ſit, eſſe, fit ut beneficiorum *Oſtẽdit conclu.* primum, vnde reliqua omnia nobis prouenere fuerit noſtri plaſmatio, mũdiq; fabricatio, noſtri gratia conditi. Quapropter eiuſdem memoria beneficij uiã nobis pãdit ad reliqua cõmemoranda. Vnde Exod. 26. præmiſſo præcepto de ſanctificatione Sabbathi, pro cauſſa ſubditur: quia ſex diebus fecit Deus cœlum & terram, & ſeptima die requieuit. Veruntamen haud deſunt circa harum ſingulas cõcluſiones dubitandi argumenta. Etenim contra primã, quatenus aſſerit præceptum hoc eſſe affirmatiuum, offertur forma ipſa præcepti, q̃ vr̃ non affirmatiua, ſed negatiua, ſicuti duorum præcedentium. Iubemur nanque per *Ratio cõtra primam cõcluſionẽ.* illud in ſenſu literali nihil aliud quàm ceſſare ob opere ſeruili: ceſſare autem eſt abſtinere ab opere, i. non operari: ſicuti ieiunare, eſt abſtinere à cibo, quod eſt non *Solutio.* comedere. Sed ad hoc reſpondetur præceptum eſſe affirmatiuum. ſ. diem ſanctificare, i. ſancto famulatui dedicare. Vnde Exo. 20. affirmatiuè ponitur, Memento vt diem Sabbathi ſanctifices. Sed forma ſanctificãdi ſubditur: Non facies omne opus in eo ſ. ſeruile, vt diuinis vacare queas. Idq; Eccleſiæ inſtituto confirmatur, quæ generalem illum ſanctificandi modũ ſpeciatim expreſſit. iubens ut feſtis dieb. audiremus ſacra difficiliores autem ambigendi occaſiones nobis offert ſecunda cõcluſio. Eſt.n. prima oĩum dubitatio, utrũ hoc præceptũ exteriorem nobis tantum cultum iubeat, an verò ſimul internũ opus? Eſt. n. Scotus qui lib. 3. diſt. 37. ſentire vr̃ hoc nos præcepto iuberi dieb. feſtis bonũ habere mentis actum circa Deum: nempe eius dilectionẽ. Id qđ explicatius aſſeruerat eo. li. diſt. *Prima dubitatio Scotus.* 27. dicens, ſingulare tp̃s implendi præceptum dilectionis Dei contineri illo præcepto: vt. ſ. tali tẽpore manere vnuſquiſq; debeat apud ſe, recolligendo ſe & aſcẽdẽdo ad Deũ ſuum. Vnde fit cõſequens ut teneatur tunc quiſq; cõteri: ut modum etiã charitatis ſeruet: Conſequiturq; ſubinde ſecundum hãc opinionẽ, ut nomine ſeruilis operis à quo requieſcẽdũ eſt, nõ ſolum intelligantur mœchanica opera, idq; genus alia quib. homo homini ſeruit: uerum potiſſimè peccata, quibus homo mãcipiũ fit dæmonis. Nam qui facit peccatum ſer-

uus eſt peccati Opinio fuit Iſychij, quam ſupériori articulo impugnabamus ꝙ hoc præceptum ſolum faciat ſpiritualem ſenſum de ceſſatione à peccatis: Iſti autē etſi non illum tm̄, tñ illum putant eſſe præcipuum. Itaque qui in die feſto peccat, præter culpā, quā in alio profeſto die contraheret, peccat rurſus feſtum contaminãdo. Quare duplici peccati macula inficitur: ac perinde vtrãque confiteri tenetur perinde ac ille qui in eccleſia homicidiū facit, atq; illi qui monialē uitiat. Sñía eſt Alex. Halen. 3. parte, q. 32. mēbro 5. art. 2. vbi expreſſe in ſolutione ad quartū, ait fornicationē in die feſto duplicē habere malitiā. Atqui ab illo egregio doctore hanc opin. diſcipuli eius docti ſunt. Imo eadem apparet ſñía D. Tho. in hoc articulo, inter ſoluendum tertium argm̄: vbi diſtinguit triplex ſeruile opus. ſ. quo homo ſeruit peccato, & quo ſm̄ corpus ſeruit homini & quo ſeruit Deo. Et ſubdit, ꝙ opera ſeruilia primo & ſecundo modo contrariantur obſeruantię Sabbathi, inquantum impediunt applicationem hominis ad diuina. Et ſubinfert, ꝙ quia magis homo impedit̃ à rebus diuinis per opus peccati: quam ꝑ opus corporale aliàs licitum, magis cōtra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto quam qui aliud corporale opus licitū facit. Cui præterea ſñię patrocinari apertè uidetur Ambro. loco citato in 1. argu. ſuper Luc. & Aug. in lib. de decē cordis, vbi ait, Melius faceret Iudæus in agro ſuo aliquid vtile, quā ſi in theatro ſeditioſus exiſteret: & melius fœminæ eorū die Sabbathi lanā facerēt, q̃ ꝙ tota die in neomenijs ſuis impudicè ſaltarēt. Et, quod rē vehementius vrget ſubdit, Tibi autem, id eſt Chriſtiano, dicit̃ vt obſerues ſpiritualiter Sabbathum in ſpe futurę quietis, quā tibi promittit Dñs: ſpes aūt hæc nō fit niſi per internam dilectionem. Et certè rō eidem opinioni non tenuiter apparet fauere. Primum, ꝙ cum ſit affirmatiuum, vt dictum eſt, ad famulatum pertinens: famulatus autem Deo gratior ſit ille, qui intus in mente exibetur, ad hunc potiſſimum non obligare videtur. Adde quòd cum iure diuino aliquam ſanctificationem, ut nomen ſonat iubeat, neceſſe eſt illam etiam ſecluſa. Eccleſiæ ſanctione deſignare: quæ tamen alia deſignari commodius nequit quam diuina dilectio perq̃ iuſtus ſanctificatur. His ueruntamen nihil obſtantibus reſponſio dubitationis huius legitima eſt, vim iſtius præcepti non ad internam dilectionem aut contritionem, ſed ad exteriorem cultum extendi, ut concluſione 2. quæ S. Thom. eſt aſtruximus. Probatur: Reliqua cuncta Decalogi præcepta. præter octauū & nonum in quibus concupiſcentiæ nomen expreſſum eſt, ex terna tantum opera iubēt & prohibent: ergo & hoc pariter. Nulla. n. eſt rō cur iſtud à generali regula excipias: qñquidem hic nulla fit mētio interni motus. Secundò id apertè monſtrat eccleſiaſticum inſtitutum, quo cultus hoc pręcepto iuſſus per hoc determinatur, qđ eſt miſſas audire. vt patet de conſe. diſt. 1. can. Miſſas. Quæ quidem præceptio a traditione vſq; & Canone Apoſtolorum originem duxit, ut ibidem patet, can. Omnes fideles. Cùm ergo eccleſia cultū hoc præcepto incluſum perinde ſuo ſtatuto exprimeret: atque diuini præcepti confeſſionis tempus vt ſemel in anno fieret determinabat, & hæc ſui præceptio ad cultū nos tm̄ externū arctet: palam eſt, iure diuino non eſſe illic alium cōtentum. qm̄ aliàs niſi illum explicaret, non fuiſſet fida diuini iuris interpres. Dixerim: Ad cultum tm̄ externum, ut illum tñ interiorem actum nō excludam, à quo exterior proficiſcitur ſcilicet uelle audire miſſam cū decenti reuerentia & attentione, vt ſit actus humanus: non tñ nos cogit ad aliam ſeu dilectionē ſeu contritionem. Et confirmatur hæc ratio: quia vt receptiſſimus Eccleſiæ vſus habet, præter ceſſationē ab opere ſeruili, nullus cultus eſt in præcepto diebus feſtis ꝑter illum quem Eccleſia exprimit: temerarium ergo eſt ligamen aliud ſuperaddere. Tertio arguitur: Præceptum dilectionis Dei, ut ſupra dictum eſt, non eſt in Decalogo incluſum, ſed extra in fronte præfixum tanquam omnium finis: ergo præcepta Decalogi diſtincta ſunt prorſus à præcepto dilectionis. Quartò arguitur: Finis præcepti, vt ſupra monſtratum eſt, non cadit ſub præcepto: quia præcepta non dantur niſi de medijs: ſicuti præceptum, ieiunij non obligat ad carnis macerationem, ſed ad abſtinentiæ modum ab Eccleſia præſcri-

Alexan. Hal. — *D. Tho.* — *Ambr.* — *Auguſt.* — *1. Ratio.* — *2. Ratio.*

Solutio prioris dubij. — *Probatur aſſertio pfata.* — *Altera rō eiuſdē aſſertiōis* — *Confirmatio.* — *Argu. 3.* — *Argu. 4.*

præſcriptum, licet maceratio illa ſit finis. Cum ergo finis pręceptorum Decalogi ſit diuina dilectio, fit, vt illa ſub nullo illorũ *Argu.5.* comprehendatur. Et quintò eadem confirmatur concluſio: quia eiuſmodi præcepta non obligant ad charitatis modũ, ſed poſſunt quantum ad ſubſtantiam operis extra charitatem impleri; ita ut euitetur peccatum. Abſque ulla ergo ratione, imò contra rationem ſingulare hoc adſcribitur huic p̄cepto, ꝙ obſeruari non poſſit ſine modo charitatis: & tñ contraria opinio id contẽdit, aſſeuerans ꝙ in die feſto tenetur ſe ho*Argu.6.*mo ad gratiam diſponere. Sextò arguitur ꝙ hoc præceptum non obliget ad contritionem. Eſt.n. citra controuerſiam religionis mandatum: contritio aũt non eſt actus religionis, ſed pœnitentiæ, quę ſingularis eſt *Argu.7.* virtus, iuſtitiæ annexa. Prętereà, ſeptimò occurrit ſanè mihi ingentiſſimum argumẽtum contra hanc opinionem, ꝙ ſi hoc nos præceptum ad contritionẽm obligaret atque ad ueram dilectionem Dei impendiò quã periculoſum eſſet ꝙ tot Eccleſia multiplicaret feſta: eſſet.n. hoc Chriſtianorum animos irretire & in arctiſſimas anguſtias conijcere: nempe ꝙ tam crebro ad rẽ tam *Argu.8.* arduam teneremur. Deinde octauò arguitur, ꝙ hoc pręceptum non obliget ad non peccandum in die feſto, obligatione aliis mãdatis adiecta. Præcepta omnia moralia nõ in ſenſu ſpirituali & metaphorico, ſed ſm planam literam intelligenda ſunt, ut cunctis eſt confeſſiſſimum: quia ſtylus mores inſtituendi nõ debet eſſe translatitius, ſed planus: peccata verò non dicuntur ſeruilia opera in ſenſu literali, ſed per metaphorã. Cùm ergo iubemur ceſſare ab opere ſeruili, non cohibemur niſi ab operibus quæ cõi vulgo ſeruilia nuncupantur, puta quibus homines hominibus ſeruiunt. Et *Confirmatio.* hoc inde confirmatur, ꝙ quantum ad ius diuinum attinet, eadem eſt ſubſtantia præ*Euaſio.*cepti huius nobis modo q̃ olim Hebręis: illi autem ad nullum actum interiorem obligabantur, ſed ad illos externos cultus ergo neque nos niſi ad noſtros'. Sed ais propterea quòd dies feſtus tempus eſt ſacrum, quocunque peccato contaminatur: ſicuti & locus ſacer. At contra hoc eſt manifeſtum argm̃, ꝙ ſacrilegium non cõmittitur niſi vel in perſonam rõne uoti: ut ſi monachus uel ſacerdos fornicatus fuerit: uel rõne eccleſiaſtici ſtatuti, ut ſi in loco ſacro vel ſanguis uel ſemẽ effundatur. De tpe aũt nulla extat lex. Accedit præterea, ꝙ neque locus ſacer quolibet peccato contaminatur, niſi duobus his modis nominatis. Nam etſi in eccleſia blaſphemes vel peieres, non committis ſacrilegiũ: cur ergo ſi id perpetres in die feſto? Colligamus ergo peccatũ in feſto commiſſum nõ eſſe ſacrilegium: atque adeo circunſtantiam feſti non eſſe confeſſu neceſſariã: licet accidentariè aggrauet, & ideo conſilium ſit eã cõfiteri. Neq; tale præceptũ obligat ad aliũ actum interiorem, q̃ ad illum qui pp exteriorẽ eſt neceſſarius. ſ. verè audire Miſſam ea attẽtione, ut ſit actus humanus: Tametſi cum internus amor & diuinorum meditatio, finis huius pręcepti ſit, ad hoc maximè ſunt Chriſtiani feſtis diebus animandi & alliciẽdi: & ut à peccatis caueant. Sũt hic aũt q̃ claritatis (vt cẽſent) gratia duos fines præcepti huius dignoſcant, nẽpe alterum immediatum, qui eſt audire Miſſam, ad quem tenemur: alterũ uerò mediatum, qui eſt mentis eleuatio per charitatem, ad quẽ minimè obligamur. Ego uerò, licet diſceptatio in nomine uideatur uerſari, illũ priorẽ, non finẽ appellauerim, ſed ſubſtantiã p̄cepti. Habet.n. duo mẽbra: alterum negatiuũ, ꝙ eſt ceſſare à ſeruili opere: alterũ verò affirmatiuũ, ꝙ eſt cultus ab eccłia pręſcriptus. Et hoc ſm eſt finis, non tã p̄cepti, q̃ prioris eius mẽbri. Igit' ad auctoritatem S. Tho. rñdetur, ꝙ cũ ait peccata aduerſari *S.Thom.* obſeruantię Sabbathi, non intelligit quãtũ ad ſubſtantiã p̄cepti, ſed quantũ ad eius finem: refertur.n. pręceptum hoc ad uacandum Deo & diuinis, cui quidem fini pugnãtius obſiſtit peccatum q̃ opus ſeruile: ob idque peius eſt fornicari in die feſto, q̃ cauare. non ꝙ p fornicationẽ uioletur feſtum, ſed quòd peius per ſe peccatum ſit & intentioni Dei repugnantius. Et hoc ipſum eſt quod ait Aug. quod autem ibidem ſubdit ſcilicet Chriſtianis obſeruandum eſſe Sabbathum ſpiritualiter, non dicit, quaſi illa ſit ſubſtantia præcepti, vt qui ſic non ſeruauerit, tranſgreſſor eius ſit: ſed quòd ille ſit modus, ſi ſeruandum eſt ad intentionem præcipientis, ut ſeruetur in ſpe futurę quietis, quam nobis promittit

Dominus,

Dominus, & q̀ iſte ſit ſenſus, patet manifeſtè quoniam confert Chriſtianum illic cum Iudęo, dicens, quòd Iudæus ſeruabat illud in figura: nos autẽ ſeruare debemus in ſpiritu. Et tñ quantum ad ſubſtantiam præcepti, eodem modo tenebantur illi ſicut nos. Fit ergo, ut ille ſenſus ſpiritualis, non ſit de ſubſtantia præcepti. Ad uerbum autem Ambroſij patebit ſuo loco reſponſio, ubi & mẽs D. Tho. apertior fiet: Ratio autem prior, quam contrarię opinioni ſubiecimus, id tantùm euincit quòd internus famulatus per charitatem ſit finis præcepti inde tamẽ cõſequitur, vt cadat ſub præcepto. Ad poſteriorem aũt negatur, alium ſub hoc præcepto contineri cultum, quàm quem eccleſia determinauit. Circa tertiam concluſionem id tantum animaduertendum eſt, q̀ hoc pręceptum partim morale, partim uerò ceremoniale. Iam.n. ſuprà dictum eſt morale præceptum elici, ut concluſionem de iure naturæ. Vnde cùm eodem iure teneantur quicunque mortaliũ Deum colere, conſequens inde fit, ut tempus aliquod debeant de alijs negotijs ſuccidere: eidemq; muneri dedicare. Nã ſm ſapientem cuicunque rei naturæ iure, ſuũ debetur tempus, ut refectioni, ſomno, & alijs officijs. Quin age, ſuauitatem perpende & lenitatem pręceptorum Dei & ſi nulla nos lex colendi Deum requiem indixiſſet aliquorum dierum, ratio ipſa naturæ, quę lucem, ad laborem retulit, & tenebras ad quietem, depoſcebat, ut dies aliquot feriaremur, quibus labores interpellando recrearemus animos. Cui ergo dies illos negotio mancipare melius valuiſſemus, quã Deo noſtro colendo? Et ideo ſuper hoc nulla poteſt eſſe eccleſię diſpenſatio. Poteſt inquam eccleſia quæ iure poſitiuo dies feſtos ſtabiliuit omnes, ut ſupra diximus, vel tollere, vel mutare: ſaltem factum teneret, licet Spiritus ſanctus id non permitteret: quia pernicies eſſet. Haud tamen vlla fieri unquam poteſt diſpenſatio, quin hõ tps aliquod ſeu dies ſeu horas teneatur diuino cultui deputatos impẽdere: Quod autem dies iſti aut alij, feſti fiant, ceremoniale eſt: in quod ſubinde eccleſia ius habet. Ceremonia autem omnis figura eſt, aut commemoratiua aut pręfiguratiua, Significabat ergo præceptum hoc in ſenſu literali creationis beneficium, tanquam illius memoriale. In ſenſu autem allegorico pręſignabat requiem Chriſti in ſepulchro: quæ dies etiam fuit Sabbathi: quaſi tunc ab opere redemptionis requieuerit. Sed & in ſenſu tropologico, qui ad mores per metaphoram pertinet, ſignificat ceſſationem à peccatorum operibus. Quare ſecundum illum ſenſum non erat speciale præceptum: ſed referebat generalem rationem omnium, quibus ab hac ſeruitute peccati arceamur. Ac demum in ſenſu anagogico ſignificabat ſempiternam reqem, quæ nos manet in cœlo. Conſtituitur ergo in Decalogo ſecundum literalem moralemq; ſenſum. Vnde ob tam multijugam Sabbathi ſignificationem, cum aliæ complures eſſent in lege feſtorum ſolennitates, de hac ſola in Decalogo mentio habita eſt, qua reliquę comprehenduntur. Nã cęterarum ſingulæ ob particulare beneficium fuerunt inſtitutę: illud autem creationis fuit uniuerſale: De feſtis autem illius legis, & quemadmodum illorum ſingulis ſingula noſtra reſpondeant, uidebimus quæſtione proxima. Atqui per hæc ratio liquet, cur fuerit eccleſia catholica à ſeculo uſque Apoſtolorum in diem Dominicam mutatum. Nam ratio illa literalis commemorandi beneficium creationis, altius mutata eſt beneficium recreationis, quæ facta eſt à Chriſto per gratiam: hoc enim beneficium Domioica die reſurgendo abſoluit, quæ fuit in ſtatu gratiæ: lux prima, infinitum præſtantior illa, de qua tũc dixit Deus, Fiat lux. Præterquàm, quòd & dies illa prima creationis mundi, Dominica etiam fuit: quandoquidem ſeptima fuit Sabbathum. Figura autem allegorica Chriſti quieſcentis in ſepulchro, præſente ueritate ceſſauit. Senſus autem anagogicus perpetuę quietis cœleſtis multo aptiùs congruit Dominicę diei. Volubilitas enim huius mundi curriculo hebdomadę ſignificatur: immutabilis autem fœlicitatis æternitas ſignificantius exprimitur Dominica die.

Tertium Decalogi pręceptũ partim ẽ morale, partim ceremoniale.

Rõ abolitiõis Sabbathi & mutationis in diẽ Dominicam.

Altera ratio.

Ad primum igitur argumentum quod auctoritate Ambroſij procedebat, reſpondetur, patrem illum myſticorum ſenſuum amatorem, intellectum eiuſmodi Iudæis obieciſſe, propterea quòd opera miſericor

Ad primum ar

dię

diæ in Sabbatho fieri nõ ferebant: & ideò cum dixit illo præcepto peccatorũ opera prohiberi non id intellexit in ſenſu literali, in quo ſita eſt ſpecialis præcepti ſubſtantia, ſed in ſenſu tropologico, qui generalis eſt, oĩum præceptorum virtus.

Ad ſecũdum.

Ad ſm rñdetur, ꝙ Sabbathi obſeruatio apud Iudæos erat figuralis: & ideo ſtrictiore religione illud ſeruabat: adeò vt neq; cibos igne poſſent parare: vt patet Exod. 16. & 35. nempe, vt illã ceſſationẽ Dei à mundi fabrica ad viuum exprimerent. Nam figura, cũ ſit rei ſignũ, dẽt veritatẽ vſq; ad minima fideliſſimè referre. Nos aũt non ob illũ figuralẽ ritũ ſed inſtõne Eccleſiæ tũ dies Dñicos, tũ feſtos alios feriamur. Quapp congruentius naturali iuri eiuſmodi feſta colimus: nẽpe, vt & uictui neceſſaria naturali more paremus. Et nobiſcũ ſup reliquis quæ neceſſitati naturæ ſeruiunt, facilius diſpenſetur.

Ad tertium.

In tertio igitur argumento vaſtiſſimus aperitur campus eorum, quæ nobis diebus feſtis, tum licitè permittuntur, tum diſpenſatione indulgentur. Sunt.n. vſq; adeò multa, vt vix queant ſub numero comprehendi: ideoq; tantummodo eorum capita teneri memoria pñt. Et primum cũ in hoc præcepto aliquid ſit negatiuum, vt dictum eſt .i. ceſſare a ſeruili opere: atq; alterum affirmatiuum: ꝙ eſt ſacrum audire: circa vtrunque perpendenda illa ſunt, quib. citra iniuriam violatur præceptum. Vnde primum omnium ſupponẽda eſt illa ſuprà tacta diſtinctio S. Thom. ꝙ operum ſeruilium alia ſunt peccata, quibus demoni ſeruitur. Et hæc ſunt per omnia mandata vetita: ſignificata verò hoc ſingulari in ſenſu morali metaphorico. Alia verò ſunt, quib. ſm corpus homo homini ſeruit, vt mechanica. Et hæc ſunt iſto pcepto ad literã interdicta. Sed alia præterea ſunt quib. ſeruimus Deo, nempe quæ ad eius cultũ attinent. Et hæc adeò nõ reſpuuntur iſto pcepto, vt ſint ad eius finem impẽdiò conducẽtia. In hoc.n. ab alijs ſeruilibus abſtinemus, vt inſeruiamus Deo.

Diſtinct. ſex capi... unde poſſis in... gnoſce... quæ li...

Sex ergo capita ſunt per quæ illa iudicare poſſumus quæ Sabbathis licẽt. Primum eſt hoc quod modò diximus .ſ. ſi ſit ad Dei cultum pertinens. Inter hæc autem ſunt gradus. Primum obtinent ſpiritualia, quæ ab ſpiritu increato ſupernaturaliter nobis donantur: vt eſt ſacramentorum adminiſtratio: quib. gratia confertur, in qua uita ſpiritualis conſiſtit.

...d e-bus feſtiuis. Primum

Quapp & antiqui circuncisionem miniſtrabant, in Sabbatho, ſi octaua tunc incidiſſet dies. Vnde Chriſtus Io. 7. Circunciſionẽ homo accipit in Sabbatho, vt nõ ſoluatr lex Moyſi. Et nos quoq; omnia adminiſtramus ſacramenta. Atq; illa inſuper quæ ad altaris miniſterium attinent, exercemus. ſ. prædicamus, oramus, & ea legimus quæ ad meditationẽ & animi refectionem cõferunt. In ſecundo gradu ſunt illa corporalia, in quibus cultus ẽt per ſe conſiſtit vt erat antiqs arcam teſtamenti deferre: & nobis baiulare ſanctorũ ſtatuas, cruce & hmõi in proceſſionib. Ad hæc organis canere, & alijs inſtrumentis, de quibus operibus illud intelligitur Matth. 12 Sacerdotes in templo Sabbathũ uiolant, i. corpore labores exercent, & ſine crimine ſunt. In tertio gradu locantur illa quæ ſacrorum ſunt pparatoria. Sed hæc tripertita: Nam quædam adeò ſunt propinqua cultui, vt ſine illis fieri nequeat; vt antiqtus ſacerdos animalia, quæ Deo litabantur, mactabant, & torrebant, & nũc campanæ pulſantur. Alia verò ſunt quæ pñt pcedenti die fieri: & hæc nõ ſunt ſine cauſſa in feſto facienda, ſed anteà præparanda: ut hoſtias coquere, & monumentorum apparatus extruere: niſi forſan continuatio feſtorũ exigat, ut in feſto fiat. Sed tñ alia ſunt, non qdem per ſe, ſed accidentariè ad diuinum cultum ſpectantia, ut colere agros pauperculæ eccleſiæ uel hoſpitalis, aut ad eius ſtructuram uectare lapides. Et hæc neq; ſine neceſſitate fieri in feſto debent, neq; ſine Prælati facultate: quãdoquidem opera ſunt uerè ſeruilia: ideoq; licet lex miſericordiæ in cauſſa ſit diſpenſandi: fieri tamen non debent abſq; epiſcopi diſpenſatione, uel ſaltem Parœciani, ubi ſic habet uſus.

Secundũ genus operũ quæ in feſto licet.

Secundum autem genus operum, quæ in feſto licent, eſt ſpiritualiũ actionum, quæ ab ſpiritu noſtro proficiſcuntur, ut docere conſulere & id genus alia. Seruile.n. opus idem eſt quod corporale. Nam corpus eſt quod animæ ſeruit: quare quæ ad animam attinent, non connumerantur ſeruilibus. Attamen non inde infertur, mechanicarum artium exercitium in feſto eſſe permiſſum, etſi artes illæ intellectuales quoque ſint. Qũ non de

ſuo tantum principio, verum & de fine
penſanda eſt ſpiritualium ratio. Scientiæ
ergo quarum finis eſt intellectum illumi
nare ſpirituales ſunt: illę verò quarum fi-
nis in fabricato opere poſitus eſt, quòd ma
nibus conficitur, ob idque mechanicæ di-
cuntur, ſeruiles habentur. At verò ſunt
nonnulla ſpiritualia quæ eccleſia bona
cauſſa in feſtis interdixit: vt ius dicere, &
cauſſas agere, & iuramentum ſolenniter
in iudicio, niſi cauſſa pacis præſtare, vt pa
tet extra, de ferijs, c. omnes dies. & c. con-
queſtus. Tametſi hæc ingruenti attroci ex
traque ordinario crimine diſpenſationem
quoque admittant. Vt ſi publicus latro, aut
maieſtatis læſor caperetur in feſto, liceret
eum ſubito in ſupplicium rapere. Et reli-
gionis gratia hæretici in ſolenni feſto ſo-
Tertium argum. lent igni admoueri. Tertium genus & ca-
put eiuſmodi licitorum operum eſt, quæ
q̄q̄ ſint corporalia, non tamen ſunt ꝓpriè
ſeruilia. Nam inter corporalia quædam ex
tant genere ſuo ſeruilia quorum exemplū
in mechanicis poſitum eſt: quædam uero
genere ſuo libera, vt artium liberalium o-
pera, qualis eſt muſica, & figuras geometri
cas in abacho ducere: quæ certum eſt lice-
re in feſtis. Quædam aūt ſunt & liberis, &
ſeruis cōia, de quib. dubium eſt, an liceant
vt ſunt ſcribere, itinerari, vænari, &c. Et
quidem ſi ſcribere ad id duntaxat reduca-
tur, ꝙ eſt cum abſentib. loquī, vt ſcribere
epiſtolas, aut orationes habendas ad popu
lum, aut prælegendas lectiones, liquet eſſe
licitum: ſi autem ad opus ſeruile vergat, vt
ſtata mercede tranſcribere, aut alia ratio-
ne calamo mereri, id minimè fas eſt itine-
rari aūt audita Miſſa, maximè illis qui in
itinere ſunt, mos quarundam ꝓuinciarum
admittit. Sed animi gratia vænatum ire,
Quarta cauſſa. claret non eſſe ſeruile opus. Quarta cauſſa
ob quam nefas nō eſt operari in feſto, ſub-
iungitur neceſſitas. Primum illorum, quæ
ad diurnum uictum pertinent, hoc eſt ad
condiendos cibos igneq; parandos: qua
lis eſt coquorum opera, & corū qui paſtil-
los farciunt, & laniorum ac macellario-
rum. Piſtores autem non excuſantur, neq;
furnarij: nam panis poteſt pridie feſti con
fici: niſi tantus eſſet feſtorum concurſus,
qui id exigeret. Secundò ex neceſſitate ſa-
lutis corporeæ excuſantur medici, phar-
macopolæ, & ſanguinis miſſores. Et qui fu
giunt ꝓpria pericula, exemplo Heliæ, qui
fugit in Sabbatho à facie Iezabel. Vn̄ Chri
ſtus Io. 7. Mihi indignamini: q̄a totum ho
minem ſanum feci in Sabbatho? At uerò
pharmacopolę non excuſantur niſi ſecun
dum neceſſitatem diei pn̄tis. Eſt. n. ſeruilis
ars, quam ſola neceſſitas facit in die feſto
licitam. Tertiò & neceſsitas communis ſa
lutis reipublicæ excuſat milites, in bello:
& qui illis aggeres & uallum ducūt, & qui
quoſuis alios labores perferunt. Qua ratio
ne, ut legitur 1. Mach. 2. Machabæi hoſtile
prælium Sabbathis propulſare prudenter
decreuerunt. Deinde & propter particula-
res neceſsitates licita ſunt opera in feſto.
Vnde Deut. 22. Non uidebis ouem fratris
tui aut ouem errantem, & præteribis: ſed
reduces fratri tuo. Cui alluſit Chriſtus
Matthæ. 12. Quis erit ex uobis homo, qui
habet unam ouem, & ſi ceciderit in Sabba
tho in foueam, nonne tenebit & leuabit
eam? Et per id excuſamur: dum conflagra-
tionib. occurrimus, & inundationib. Quin
ēt tpe meſſis flante aura iuſtè perpurgan-
tur grana. Imò uerò ubi aeris inclementia
timetur, pn̄t & aræ teri, atque etiam, licet
hoc non tam facile ſit permittēdum, & ſe
getes meti. Quamuis in his caſib. ubi am-
bigitur an neceſſitas urgeat, conſultius eſt
antiſtitem adire, uel ſaltem parœcianum,
per quem hæc liceant. Atqui ex hoc capi-
te excuſantur ēt illi, qui munia reipublicę
neceſſaria exercent, quæ non pn̄t ſine gra
ui iactura feſtis omnib. interpellari: qualia
exercent nautæ, curſores, muliones, & qui
iſtis ſeruiunt, ut mareſchali ueterinarij,
qui ſoleis ferreis beſtias calceāt, & qui fur
nos conflandi uitri accendunt. Sunt qui &
eandem facultatem illis faciunt, qui late-
res coquunt, & calcem. Sed in his non tan
tum uideo neceſſitatis. Adde, ꝙ & pp rei-
publicæ ornatum licet opificibus in feſtis
operari, ut in torneamentis. tametſi ſalu-
brius ſemper ſit diſpenſationem ꝓcurare.
Atqui ſicut neceſſitas immunes facit à trāſ
greſsione legis cōis, ſic & à tranſgreſsio-
ne particularis. Licet. n. aduocatis in feſto
iudices informare, & inſtante neceſsitate
etiam ſcribis aliquos actus agere. Quinta *Quinta cauſſa.*
cauſſa quæ à trāſgreſsione feſti operarios
excipit, eſt Eccleſię conceſsio. Indulget. n.

Alexan.

Alexan. 3.c. licet.de ferijs.ut poſſint in feſtis piſcatores haleces piſcari. Et idem eſt de thinnis atq; alijs piſcibus,qui ſolo uno anni tempore eodemq; breui capiuntur. Sextum deniq; excuſationis caput eſt conſuetudo. Prohibetur in dicto c.omnes. de ferijs mercatus fieri in feſto. Sed iam creberrima conſuetudo eſt nundinas in feſto celebrari.Conſuetudines autem tunc à culpa liberant,quando ſunt rationi congruentes, & prælatorum conſenſu introductæ, & antiquitate receptę. Ecce de membro negatiuo huius præcepti, quod eſt ceſſare ab opere ſeruili. Affirmatiuum autem, ꝙ eſt audire ſacrum, venerantius obſeruandum eſt,neque quacunque de cauſſa omittendum, niſi ſit ualde urgens: ut ſi cauſſa ſit fugiendi periculum mortis, aut ſeruiendi infirmis, qui citra periculum relinqui ſoli nequeunt:aut ſi timeretur puellæ raptus & ſimilia: quamuis & in hoc inualeſcere poſſit conſuetudo. Vbi.n. in more eſt nubiles puellas non exire in publicum, nullam contrahunt culpam nō prodeuntes in tēplum.Quin uerò ſi mater aduerſum quid piā filiæ timeret,poſſet domi manere eius cuſtos. Et pręterea ſi maritus zelotypia æſtuans uxorem cohibeat ne in ſacrum progrediatur parere ipſa tenetur. Et pariter ſerui & famuli dum herus uel iter eis imperat,uel aliud negotium,licet ſacrum nō audiant. In ipſum aūt herū refundetur noxa ſi abſq; cā ſeruum impediat,quo minus Miſſam audiat.

Quib. de cauſſis poſſit qs citra noxam die feſto non intereſſe ſacris.

Id aūt quod impræſentiarum occaſionem quibuſdam hæſitandi offert, eſt, utrum illa omnia quæ dicta ſunt in die feſto licere, illicita ob id fiāt ꝙ pro mercede exhibētur?Inuenias.n.nonnullos hac opinione captos,ꝙ qui præcipua intētione ob mercedem operantur,in feſto,ipſius ſunt tranſgreſſores: ſi autem officium ſuum propter neceſſitatem potiſſimè præſtent, licet eis acceſſorium ſtipendium recipere.Imò alij cenſent,ꝙ qui diues eſt,tenetur in feſto gratis opera miſericordię facere. Iſtorum autem ſcrupulus hoc habet, ſi vllum habet fundamentum, quod opus ſeruile eſt illud quod fit in obſequium alterius:qui autem mercede operatur, alteri ceu ſeruus obſequitur, fit ergo illud opus ſeruile. Nam quando neceſſitas in cauſſa eſt,ut opera in feſto ſint licita,eò eſt, quod illa tunc opera liberis cum ſeruis communia ſunt: Si ergo pacta mercede efficiūtur ſeruilia, fient ſubinde illicita.

Quorundam ſcrupulus.

At uerò citra vllum ſcrupulum, quod articulo præſēti etiam Caietanus agnouit, quoduis opus quod uel propter neceſſitatē, uel propter conſuetudinem, uel propter quamcunque cauſſarum, quę modo à nobis receſitę ſūt licitum in feſto eſt,manet perinde iuſtum: quamuis non fiat niſi præcipuo mercedis intuitu.Spes enim lucri non facit opus ſeruile: ſiquidem & liberorum opera, qualis eſt negotiatio,& muſica,& vænatio, & militatio, & ſimilia, propoſitam ſibi habent mercedem. Et uiceuerſa ſeruile opus gratis etiam impendi conſueuit:ut opus mechanicum. Neque hoc quod eſt alteri obſequi conſtituit ſeruile opus.Nam & liberorum opera fieri ſolent in obſequium alterius: & econuerſo ſeruilia in obſequium ipſius artificis.

Ratio dubitanti. Caiet.

1. Ratio

Præterea arguitur. Famuli ſtipendia recipiunt pro famulatu etiam in feſto impenſo: quin uero muſici præcipue ſeruiunt in feſtis atq; in Eccleſijs pro mercede.

2. Ratio.

Poſt hæc arguitur: Quamuis opera in die feſto ſint neceſſaria: non tamen opifices & artifices tenentur illa gratis præſtare: quia non ſunt neceſſaria propter inopiam perſonarum, ſed ex natura rei, ut in ſuperioribus exemplis patet: ergo illa licitè poſſunt ſolum propter mercedem exequi,aliter non facturi:poſſuntque perinde de pretio paciſci.Nullatenus ergo ratione mercedis aut præmij perpendendum eſt quòdnam ſit ſeruile opus,quod uerò minime:ſed per capitales cauſſas paulò ante cōmemoratas. Itaque ſi docere ſcientiam licitum de ſe eſt in feſto, licebit etiam operarum precium exigere:& pariter aduocatus ſi conſilium reſpondeat in feſto. Idemque cēſeto de medicis & de alijs infirmorum adminiſtris.Ex quo fit,neque ſtudere in die feſto lucri cauſſa,illicitum eſſe. Nā aliàs etiam ſcholares ius violarent ſi in feſto literis uacarent:nam plerique id faciūt ſpe lucri. Et nihil refert lucrumnè poſt lōgum tempus exſpectes,an in præſenti recipias. Neque refert doctornè & aduocatus diues ſit,an pauper. Tametſi diuitibus conſilium ſit,dies feſtos aut diuinis dicare,aut cauſis pauperum largiri.

ARTICVLVS V.

Verum quartum præceptum de honorandis parentibus, congruè tradatur.

Argu. 1. Diutius nos præcedentes queſtiones remoratę ſunt. Hæc autem de quarto p̄cepto facillimæ expeditionis eſt. Arguitur nihilominus de more, ꝙ non fuerit congruè poſitum. Præceptum, quantum ad pietatem attinet, quæ eſt pars iuſtitiæ, nõ quidem directa eius ſpecies eſt, ſed potẽtialis. Sunt autem multæ aliæ ſimiles iuſtitię partes, *D.Tho.* ut habes apud S.Tho. 2.2 q.80. ut obſeruantia, gratia, veritas, &c. non ergo hoc tãtum debuit poni affirmatiuum præceptum ſed ſimilium uirtutum inſuper alia. Secun- *Argu. 2.* dò, Non ſolum parentib. uerum & patriæ, & ſanguine coniunctis debetur ex pietate cultus: ergo mancum fuit præceptum, ꝙ *Argu. 3.* ſolos parentes colere iubet. Tertiò, Neque parentib. ſolus debetur honor, verum & ſuſtentatio: ergo & in hoc fuit ẽt mutilum, *Argu. 4.* ꝙ ſolum honorem expreſſit. Quartò, Neq; cauſſa illi ſubiuncta, videlicet ꝙ parentib. morigeri erunt longęui ſuper terram, ut legitur Exod. 20. in uniuerſum uerum habet: inuenias. n. parentib. obediẽtes, eoſdemq; tenera ętate luce ſublatos, uideaſq; contra multos rebelles qui longo fruuntur ſenio, non ergo congruenter poſitum eſt. In contrarium facit ſcripturæ auctoritas.

Concluſio reſpõſiua Quæſtioni uni ſatis eſt concluſio breuiſſima. Congruentiſſimè tribus præceptis dilectionis Dei, proximè quartum de reue- *Probatio* rendis parentibus, ſubiunctum eſt. Probatur. Præcepta primæ tabulæ dilectionem Dei, vt dictum eſt cõmendant: & præcepta ſecundę, dilectionem proximi: inter proximos autem maximè proximi ſunt parentes quippe quibus id, quod ſumus ſm̃ Deum debemus. Sunt. n. particulare principium noſtri: ſicuti Deus uniuerſale oĩum: ergo locus huic præcepto debitus, proximus loco eſt diligendi Deum. Eſt enim pietas in parentes illi, quæ Deo debetur, adeò affi- *Ariſto.* nis, ut 8. Eth. Ariſt. compoſitè dixerit, Dijs & parentibus neminem poſſe æqualia re- *Cicero.* pendere. Et Cicero in Oratione poſt reditum: Parentes, inquit, chariſſimos habere debemus, quòd ab his nobis vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt: in primis autem Deum, cuius beneficio hæc omnia tenemus.

Circa materiam ergo primi argumenti id animaduertendum eſt, quod in capite libri octaui luculentius expoſuimus: uidelicet partes iuſtitię aliàs eſſe ſpecificas, vt diſtributiuã, & cõmutatiuã, aliàs uerò potentiales, hoc eſt illi annexas: vt puta quę cum non integram habeant rationem iuſtitiæ, non directè ei ſubduntur, ſed tamen propter aliquid vtiq; cõmune reducuntur ad illam. Ratio nanque iuſtitiæ eſt, eſſe ad alterum, cui æquale debito redditur: religio *Ad primum ar.* ergo conuenit cum iuſtitia, quia eſt ad alterum, puta ad Deum, cui tñ nequimus ęquale reddere: atq; in hoc deficit à iuſtitia. Ad religionẽ aũt ſpectant præcepta primæ tabulæ, quæ eſt virtus annexa iuſtitiæ. Pari ratione pietas, quæ eſt ad parentes, quibus æquale reddere non poſſumus, eſt pars potentialis iuſtitiæ. Et ſimiliter obſeruantia: quæ eſt reuerentia hominib. ob uirtutem exhibita. Nam neq; uirtuti ęquale præmiũ reddi ab hominib. valet, vt 2. Eth. eſt apud Ariſt. Quare hæc virtus ad quartum pręceptũ reducitur: ſicut ſuprà in illo verbo adnotauimus, Leuit. 19. Coram cano capite conſurge. Liberalitas autem alio poplite claudicat, ne ſit prorſus iuſtitia: nempe, ꝙ in beneficijs conferendis verſatur, quæ nõ ſunt debita: ſicuti & gratia quæ non ratione debiti, ſed ratione honeſtatis beneficia repenſat. Hęc ergo omnia reducuntur ad hoc præceptum. Iam enim ſuperiori quæſtione dictum eſt in Decalogo, illa p̄ciſè debuiſſe locari, quæ abſq; vllo ſapientum officio, elicere ex naturę principijs rõ poſſet, niſi ubi nubila eſſet: hæc autem non nullo ſapientũ adminiculo opus habent, quò plenè percipiantur: præterquã ꝙ filiorũ debitũ ad parẽtes, cunctis eſt mortalib. cõe: reliqua uerò, ſpãlia: ſub gñali verò ſpãlia militant. Ad ſm̃ ad eundem propè mo- *Ad ſecũdum ar.* dum reſpondetur, ꝙ ratio quare patriæ, & ſanguine agnatis, atq; alijs neceſſarijs noſtris debitores ſumus, parentes fuere, qui *Ad tertium argu.* nos tali loco & ſanguine genuerunt, & iõ cum præcepta Decalogi, ut dictum eſt, ſint prima legis principia, abundè parẽtes pro cunctis nominati ſunt. Et eodem reducitur ſolutio tertij argumenti, nempe ꝙ honor pa-

parentibus a cunctis filijs per ſe debetur, ſiue locupletes ſint ſiue egeni. Suſtentatio verò accidit, vt debeatur, dum parentes egent: ad ea aūt quæ ſunt per ſe, ea reducuntur quæ accidunt. Ad quartum demum reſpondetur, congruentiſſimum, ut ſuperiori q. expoſuimus, propoſitum fuiſſe huic mandato p̄mium longæuæ vitæ, tranſgreſſoriq; ſupplicium breuis. Vnde Paul. 1. ad Timoth. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt promiſsionem habens uitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Nam cum uitam a parentib. ſm Deū ſuſceperimus, qui gratus illis eſt, meretur non ſolum æterna potiri, verum & temporalem ſibi augeri: qui uerò ingratus, illa orbari. Ob idq; adeo Solutio, vt Cic. pro Sex. Amerino refert, nullum parricidijs ſupplicium conſtituit: cuius cauſſam interrogatus rñdit, ſe id neminem facturum putaſſe. Romani autem intelligentes, nihil eſſe tam ſanctum, q̄ aliquando nō uiolaret audacia, ſupplicium in parricidas quam maximè congruens excogitarunt, nempe ut in culeum inſuti in flumen deijcerentur: vt his reb. omnibus de repente carerent, nempe elementis ac beſtijs, ex quibus omnia nata eſſe feruntur: videlicet ne cęlum viderent, nec ſolem, neq; uerò aquam tangerent, neq; aerem ad reſpirandum, neq; terræ eius cadauera mandarentur, neq; adeò obijcerentur feris, aut beſtiis, ne uidelicet tactu ſuo, aut elementum aliquod ob beſtiam polluerent qui ſeſe immaniſsimo ſcelere polluiſſent. At uerò q̄m neq; præſentia hæc labentiaq; bona ſub merito cadunt, neque aduerſa mala ſatis ſunt ad expianda piacula, fit, vt Deus occulto iudicio q̄nq; ſinat, vt boni exiguo hoc prę̄mio careant, & mali ſupplicio, quippe quos auctiora in altero manent ſeculo.

Ad quartum arg.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſex reliqua præcepta conuenienti ordine, & modo tradantur.

DE reliquis ſex p̄ceptis ſatis ſupra dictū eſt. ſed ne ab ordine illa excludamus, arguitur, q̄ non ſint ſufficienter tradita. Primum ſic: Alia ſunt p̄ter homicidiū adulterium, furtum, & falſum teſtimoniū nocumenta, quæ ciuib. inferuntur, diminutus ergo fuit numerus. Secundò. Concupiſcētia in nono & decimo præceptis aut accipitur pro ſenſualitatis motu, ſm illud Iacobi 4. Vnde bella & lites in nobis? Nōne ex cōcupiſcentijs, quæ militant in mēbris veſtris? Aut pro uoluntatis conſenſu, vbi peccati ratio conſummatur, & pariter virtutis ac meriti, ſm illud. Sap. 6. Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum perpetuum: ſed prior quidem p̄hiberi nō potuit: quia naturæ corruptæ naturale eſt cum ratione pugnare, ſm illud Pauli, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: aliàs ſenſualitatis commotiones eſſent mortalia peccamina: quod eſt falſum. Secunda verò uno quolibet præcepto prohibetur: Qui. n. prohibet homicidium, vna prohibet & eius uoluntatem: nihil ergo opus habuit peculiari mandato. Tertiò deniq;. Homicidiū adulterio & furto grauitate antecellit: nō autem ſeorſum prohibita eſt eius cupiditas: non erat cur aliorum concupiſcentiæ ſeorſum inhiberentur. A parte contraria pugnat auctoritas ipſa legis.

Primum argu. *Argu. 2.* *Argu. 3.*

Ad q̄onem poſtea, quæ ſuperius explicata ſunt, perfacilis eſt rñſio, quæ unica concluſione continetur, Sex præcepta debita ratione prohibitionis tenore poſita ſunt. Probatur. Duæ ſunt partes iuſtitiæ, facere bonum, à maloq; recedere. Primum autem non cunctis promiſcuè per ſe debetur, ſed perſonis certis: cui autem potiſsimum debetur, eſt Deus. & ſm illum, parentes. ſed tamen iniuriis & vi minimè lędere, omnibus debitum eſt: ob idq; poſt primam tabulam quartumq; mandatum, quib. ea præcipiuntur quæ Deo parentibusque debentur, optimè nocumenta reſpectu omnium in uniuerſum prohibentur. De diſtinctione autē, numero, ordine, & traditione eorum, deque ſingulorum grauitate, ſatis ſuperque quæſtione ſuperiori diſſertum eſt. Quod ſi de numero adhuc hæreas, eo q̄ cum alia multa præterq̄ parentibus & conſanguineis, aliis ēt debeantur, ſecundum verbum Pauli, Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum, &c. debuerint & alia adhiberi affirmatiua præcepta: rñdetur, q̄ cum Decalogus primordia ſolūmodo cōtineat legis, non dicebat in ipſo nobis tradi niſi ea q̄ uniuerſis mortalibus cōditiōne debita ſunt: & talis eſt honor, quem

Concluſio reſponſiua. *Probatio.* *Scrupulus.* *Solutio.*

debemus parentibus. Ad reliquos uerò nõ vna, ſed diuerſis rationibus contrahuntur debita, & ideo non erat illis opus ſpeciali præcepto: ſed ſatis erat generalis iuſtitia, quæ præcepit unicuiq; ius tribui ſuum. Atque per hoc documentum liquet id quod quæſtione tertia contra Burgenſem ſuper Leuiti. 19. adnotauimus, qui contra ſanctũ Thomam, immo contra planam veritatẽ præceptum dilectionis proximi negat eſſe omnibus commune atque notiſſimum, propterea ſcilicet ꝙ auaritia non fuit Philoſophis comperta reſpectu omnium, ſed tantum reſpectu ſtudioſorum. Eſt.n. mens diui Thomæ & rei ueritas, ꝙ cùm præceptum dilectionis proximi, includat & benefacere, & non malefacere, prius eſt notiſſimum: non quidem reſpectu omnium proximorum, ſed reſpectu certi generis, ſcilicet parentum: poſterius verò reſpectu omnium, & ideo ex eodem principio ſolum elicitur quartum præceptum affirmatiuum, & reliqua negatiua.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, ꝙ cum nocuměta, atq; iniuriæ quibus alter in alterum nocuus & iniurius eſt, non potuerint certo numero colligi, conſultum fuit, ac perinde decorum, capita tantum poni, quibus alia cohærent mẽbra. Quidquid enim detrimenti alteri inferas, aut perſonæ illud impingis, & id rerum genus, ad homicidium reducitur: aut perſonę coniunctæ per modum libidinis, & hæc referuntur ad adulterium. Damna autem in rebus data, ſiue per uſuram, ſiue per aliam fallaciam, omnia ad furtum propendent. Sicuti & iniuriæ omnes quibus infrà verba peccatur: vt ſunt mendacia, & detractiones, & verbales contumeliæ, ad falſum teſtimonium. *Ad ſecũdum arg.* Ad ſm reſpondetur, nomine concupiſcentiæ non ꝓhiberi ſenſualitatis inſultus atq; illecebras: ſed uoluntatis cõſenſus, vbi ſubeſt peccatum, ſm verbum Chriſti. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et quamuis uno quolibet præcepto una & res & eius cupido prohibeatur: expoſcebat tamen ſingularis neceſſitas, vt ſpeciatim concupiſcentia alienę uxoris, atq; alienarum rerum exprimeretur propter rationem, quam ſuperiori q̃one. arti. 5. declarauimus, nempe ꝙ aliorum peccatorum obiecta non per ſe ad cõcupiſcentiam illectãt: ſed ob alias affectiones cupiũtur: ut homicidium propter uindictam, quæ ex odio naſcitur, & propter iram. Quare in illis ſufficit res ipſas prohiberi: ea uerò quæ ad concupiſcentiam carnis & oculorum ſpectant, per ſe animũ pelliciunt: atque adeo non ſolum in abſtinendo ab illis difficultas eſt, uerum & noua in refręnanda concupiſcentia, ob idq; præter opus, conſultum fuit & cupidines ſingularibus prohibitionibus interdici.

QVAESTIO V.

DE PRAECEPTIS CEREMONIALIBVS.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 101. & 2. & 3.

ARTICVLVS I.

Vtrum ceremonialia præcepta quadrifida fuerint, ſcilicet ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantiæ.

ETSI functio noſtra fuerit, D. Tho. explicando amplificare: tñ in his ceremonialium ac iudicialiũ q̃onib. diuerſa erit. Adeò.n. copioſe & diſerte cuncta ipſe explanauit, ut nequeat doctrina eius uel extendi amplius uel elucidari. Igitur ut ſummatim compẽdium faciamus, primò q̃ritur, an ceremonialia quadrifida partitione diuidantur. ſ. in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias? Et arguitur à parte negatiua: *Primum arg.* Si hac ratione diſtribuerentur, id maximè eſſet ꝙ cerimonialia ad diuinum attinebant cultum, ut noĩa ipſa ſacrificiorum & ſacrorum deſignant. Erant aũt aliqua ceremonialia, quæ nihil ad cultũ Dei referre uidebantur ut abſtinentia ciborũ, quæ præcipiebatur Leuit. 11. & abſtinentia à ueſtimentis; ſcilicet ne ueſtem duobus contextam, hoc eſt lana & lino, ullus indueret, ut Leuitic. 19. cautum erat, ergo non omnes ceremoniæ cultui ſeruiebant. *Argu. 2.* Secundò: Si ſacrificia illa, & ſacramenta, atq; obſeruantiæ alicui erant uſui accommoda, maximè ut rerum aliquarum eſſent figuræ, ſm uerbum Pauli, *Paulus* Omnia in figura contingebant illis: id autem nequaquam legi congruebat: utpote quæ ut *Auguſt.* Auguſt. 4. de doctrina Chriſtiana auctor eſt, & ſupra

citatus Iſidorus, manifeſta eſſe debet & cũctis peruia: cum illa quæ figurarum myſterijs tecta ſunt, theatricam potius ænygmaticamq; repræſentationẽ præ ſe ferant, q̃ legis claritudinem, haud ergo decuit eſſe figuralia. *Argu. 3.* Tertiò: legis ſynceritas ſimplicitatis præceptorum amatrix eſt, multitudiniſq; expultrix. Eſt.n. præceptorum multitudo ſarcina potius & ruinæ occaſio q̃ adminiculum ad uirtutẽ: ſm illud Petri Act. 15. quid tentatis demũ imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neq; nos, neque patres nri portare potuimus? Caueri ergo illa debuit ceremoniarũ turba. *Argu. 4.* Quarto, ceremoniæ illę, Chriſti erant vmbra & ꝓgnoſticum: ſacrificia aũt abũde præſignabant Chriſtum, qui ſm Apoſt. ad Epheſ. 5. ſacrificium ſe obtulit & oblationẽ & hoſtiam: in noua aũt lege ſacrificiũ ipſum altaris ſimul eſt & ſacrm, idemque potiſſimum, atq; idipſum dicitur ſacrum, omniaq; ſacrificia & ſacramenta, ſunt quędam obſeruantiæ: non ergo opus illa eſt quadrifaria diſtinctione. Alias deberent & alia ſuperaddi membra: puta ſolennitates, oblationes, atque id genus multa. In contratium autem eſt, quod lex illa de his omnibus meminit.

Prima concluſio Ad quæſtionem iuxta numerum argumentorum quatuor concluſionibus rndẽtur. Prima eſt: Ceremonialia illa cũcta ad Dei cultu pertinebant: ſic.n. quæſt. 2. tres præceptorum ordines ſecreuimus, ꝙ moralia ex principijs naturæ, ceu concluſiones eliciuntur. Ceremonialia uerò & iudicialia, non concluſiones, ſed ſpeciales determinationes ſunt generalium præceptorum, quæ arbitramento quodam ſtatuunť. Ceremonialia quidem circa religionem, quæ nos ordinat in Deum, iudicialia uerò circa pacem & tranquillitatem ciuium ſm charitem proximi. Eſt n. naturale præceptũ, ut Deus colatur: quod aũt uel hoc uel illo modo, arbitramentum eſt humanum uel diuinũ, ſicuti ait Ariſt. 5 Ethic. *Ariſtot.* Litare.n. hæc aut illa animalia, nihil natura ſua refert niſi quia lege poſitum. Secunda concluſio: *Secunda concluſio* Cultum illum diuinum in lege ueteri condecens fuit prognoſticam figuram Chriſti, eiuſque Euangelicę legis pręe tuliſſe. *Probatio* Probatur: ſicuti homo, & anima cõſtat & corpore, ita & cultus tam interior eſt q̃ exterior. ſecundum illud Pſal. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Et ſicut corpus ad aĩam relatũ eſt, ſic & exterior ad interiorẽ refertur. Cultus aũt animæ in hoc poſitus eſt ut Deo ſuo coniungatur: ob id q; ſecundum diuerſam eius coniunctionẽ diuerſum eſſe congruit externũ cultum. Quo fit, ut in ſtatu ſempiternæ beatitatis, vbi aĩa ſecundum intellectum atq; affectum Deum hẽt præſentem, nullo opus fit vmbrali figuratiuoque cultu, ſed oĩa perficiuntur laude: ſecundum illud Eſaiæ 55. Si gaudium & lætitia inueniuntur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In ſtatu aũt præſentis uitę, vbi abſentes ab illo conſpectu exulamus, neceſſe habemus radijs eiuſdem diuinæ ueritatis ſub ſenſilibus figuris illuſtrari: ut 1. ca. Cęleſt. hierarc. auctor eſt Diony *Diony.* diuerſi modè tamen ſecundum diuerſum ſtatum conditionis humanę Nobis quippe ſub lege degẽtibus Euangelica, quia etſi ueritas ipſa non per ſe eluceſcat: tñ uia iam patula eſt, & per Chriſtum reuelata, nullis alijs opus eſt figuris, quã æternæ illius beatitatis, quæ nos etiamnũ futura manet. Veterẽ aũt populum, cui non ſolum diuina per ſe ueritas, uerũ & uia q̃ futurus erat Chriſtus, uti. ad Hebr. 7. Ait Apoſt. nõdum erat propalata, q̃ maximè decebat in illo verſari exteriori cultu, qui non ſolum figura eſſet ſempiternæ ueritatis in patria contuendæ, uerum & Chriſti ẽt, qui futurus erat uia, ueritas, & uita: nempe ut tam diuturno tamq; celebri rerum uſu populus ille aſſuetus & admonitus ueniẽtem poſtea ueritatem promptiſſimè reciperet. Vnde Paul. ad Hebr. 19. *Paulus.* quo diſcrimen antiquæ legis & noſtræ inſinuaret vmbram. inquit, habens lex (.ſ. vetus) futurorum bonorũ, non ipſam imaginem, rerum. uidelicet qualem nos habemus. Elongatior.n. à veritate eſt umbra, q̃ imago, quæ eam germanius exprimit. Tertia concluſio. *Tertia conclu.* Condecens ẽt fuit, ut non una tñ ceremonia, ſed multijuga earũ uarietate populus illi occupatus eſſet, diurnoq; cultui mãcipatus. Congruitas.n. huius tam ex iniquorum neceſſitate q̃ ex iuſtorũ perpenditur Illi. n. qui ad idololatriã ꝓcliues erant, qm idololatrarũ ſuperſtitiones multifidę erãt, neceſſe habebãt econtrario ceremoniarum

multitudine inſtitui, ut in illis occupati, uno illa auerent quæ inter Ethnicos cernebant. Sed & boni atque ad diuinorum contemplationem accliues nihilominus congeminatis ceremonijs erant imbuendi, tum vt aſſiduitate illa in diuina contemplatione perſiſterent, & uarietate recrearentur: tum etiam ut Chriſti multiiuga myſteria multiplici ceremoniarum cultu identidem proſpectarent. Quarta cõclusio. Etſi uariæ fuerint multiplicesque priſcorum ceremonię: ad quatnor tamen capita reducuntur, quæ ſunt ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantiæ. In cultu nanq; tria eſt conſiderare. Primum quidẽ in quo eius ſubſtantia poſita eſt: uidelicet ſacrificium, quod ad Dei reuerẽtiam offertur. Secundò, inſtrumenta: vt templum uaſa, aliaq; eiuſmodi. Et hæc dicuntur ſacra, hoc eſt anathemata: puta diuino cultui mancipata & conſecrata. Tertiò, cultores ipſi, in quibus duo dignoſcuntur: uidelicet conſecratio, uel totius populi, vel ſingularium miniſtrorum. Et hæc ſunt ſacramenta, quibus vel populus ſanctificatur, vel conſecrantur miniſtri. Et rurſus ſingularis eorum habitus & famulatus: quo ab exteris ſecernuntur qui non ſunt eiuſdẽ religionis, tum quantum ad cibos tum ẽt quantum ad ueſtimenta. Atq; hæc dicuntur obſeruantiæ. Hæc igitur quatuor ſpecies ſub uno ceremoniarũ gñe cõcludunť.

Quarta concluſio

Ratio cõcluſionis.

Et per hæc patet argumentorum ſolutio. Ad primum.n. reſpondetur, ꝙ illa ciborum abſtinentia ueſtimentorumq; habitus ad diuinum cultum conferebant: nõ quidem per ſe primò, ut ſacrificia: ſed quaſi præparatoria ornamenta: quamobrẽ ſub genere ẽt ceremoniarum continentur. Ad ſecundũ ẽm reſpondetur, ꝙ diuinorum arcana non ſunt quibuslibet inuulganda. Quocirca à muſſitando atq; a labiorum compreſſione miſteria dicuntur: Alias uti Chriſtus admonuit eſſet Margaritas porcis inculcandas projicere. Nam quæ homo non capit illico ſpernit ob idq; figuratum ſchemata & rerum typi non ſunt ſcripturę ſanctæ incongrui. Imò ſicuti in theatris homines ſenſili repreſentatione contuentur, q̃ nudo intellectu capere nequeũt: ſic & in ſcriptura eſt operæ pretium. Ad tertium rñdetur, ꝙ ſicuti ægroto corpori dum una non ſufficit medicina, alia ac ſubinde alia adhibetur: ita & in illis ceremonijs, quæ ut ſupra diximus, de ſe non iuſtificabãt ſed egena erant, & infirma elementa, fieri neceſſum erat. Et ideo tanquam ſapiens legislator conſultius Deus duxit tranſgreſſiones aliquas multitudinis ceremoniarum permittere, quàm vt ſi otio populus ille uacaret in idololatriã collaberetur. Ad quartũ deniq; iam redita eſt ratio diſtinctionis illorum quatuor. Noſtrũ.n. ſacrificium Chriſtum ipſum continet: quod eſt proinde ſacramentum; non ſic autem ſacrificia ueteris legis. Ideoq́, alia erant ſacramẽta, quibus ſuo gradu purgabatur expiabaturq́; populus, atq; alia ſacrificia. Item ſolennitates quodammodo ad ſacra pertinebant: ſicuti templa ſacra. Offerebantur. n. ſacrificia, ſicut in loco certo, ita & ſtatis tpibus.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum ar.

Ad tertium argu.

Ad quartum arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſingulis illis ceremoniarum ſpeciebus reddi poſſint legitimæ cauſſæ.

SVſequitur in ſecundo articulo, ut de cauſſis ceremoniarum curſim ſaltem dicamus. Quæritur ergo, an cauſſas habuerint ullas? Et arguitur a parte negatiua: Super illud ad Epheſ. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, ait gloſſa, decretus Euangelicis ob id eſſe euacuatas obſeruantias antiquæ legis, ꝙ ex ratione ſunt: illæ ergo per contrarium ſenſum ratione carebant: præſertim ꝙ ſi ratione pollerent, moralia fuiſſent. Nam quidquid ratione conſtat, ex principijs naturæ deducitur, ex quibus morales præceptiones oriũtur. Secundò arguitur. Quòd ſaltem nullam habuerint literalem cauſſam. Enimuerò ſi ceremoniæ vniuerſæ non niſi ſigni figuræq; rationem habebant, non alia in illis exiſtebat ratio, quàm per res illas futura præſignare, atq; adeo nullam habebãt cauſſam, quæ ſecundum primæuum ſignificatum literæ exiſteret. Idq; ex ipſis legis verbis confirmatur. Nam ſi qua erat ceremonia, quæ cauſſam haberet literalem maximè, vel circũciſio uel Phaſæ Paſchæ. De priori autem legitur. Geneſ. 17. Vt ſit in ſignum fœderis inter me & uos. De poſteriori uerò. Exod 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentũ ante oculos

Primum arg.

Gloſſa.

Argu. 2.

los tuos: ergo alia multò minus habebant literalis cauſſæ. In contrarium autem eſt, quòd non ſolum ſacraméta & ſacrificia figuram gerebant Chriſti, verum & hiſtoriæ ipſæ: ut tranſitus maris rubri, peregrinatio deſerti, atq; id gen⁹ reliqua. De his quippe ait Paulus. 1 ad Cor. 10. Omnia in figuram cõtingebant, illis: ſed in hiſtorijs præter myſticum intellectum inerat etiã literalis. ergo & ceremoniæ cauſſam habebant literalem.

Paulus.

Prima concluſio

Ad quæſtionem duabus concluſionibus rñdetur. Prior vniuerſus ceremoniarũ ritus Moſaicæ legis ex debito fine ducebat ſuas cauſſas. Cõcluſio hæc incomperto cuicũq; eſt, qui crediderit legem illam opus fuiſſe Dei: quod ſupra contra Manichæos iam conſtitutum eſt. Nam cùm Deus cuncta ſua ſapiẽtia gubernet, ſapientia autem ſm Phil. 1. Metaphi. ſit res ordine diſponere, fit ut quæcũq; a Deo ꝓcedũt, ut Apoſt. ad Rom. 13. inquit ordinata ſint: ordo aũt cuiuſq; rei duo exigit, prius vt debito ſit fine inſtituta. Nam illa quæ uel non ſeriò fiunt, ſed ioco, vel non conſulto, ſed pter finis intentionem eueniunt, ob defectum ordinis ad finẽ dicuntur inordinata, & temere facta. Secundò etiam oportet & id quod ad finem quempiam refertur, ꝓportionem ad illum habere debitam. Quemadmodum. n. 2. Phyſic. ait Ariſt. formã dentatæ ſerrę ex fine ſumi, ſic in practicis mediorum ratio ex fine ducitur. Igitur cum lex opus ſit diuinæ ſapientiæ, ſit vt vtrũq; rationis ordinẽ habeat. Quapropter Deu. 4. Hæc inquit auctor ipſe legis, eſt ſapientia veſtra & intellectus corã populis. Poſterior concluſio, nullam credibile eſt fuiſſe ceremoniam antiquæ legis q̃ nõ habuerit vtrunque ſenſum & cauſſam, nempe & literalem & myſticam. Ad cuius intellectum notandum eſt ut inter prologuia ſuper Matth. fuſius explicuimus ſenſum literalem & myſticum ſic differre, quòd literalis eſt, quo literæ ex ſua inſtitutione vel primæva vel Metaphorica res ipſæ ſignificant: myſticus uerò eſt quem res per literas ſignificatę rurſus ſignificant. Exempla ſunto: Hiſtoria illa Geneſis, ꝙ Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & alterum de libera ad literam res geſtas enarrat. Rerum autem Hiſtoria, Paulo ad Galat. interprete, duo per allegatoria ſignificabat teſtamenta. Rurſus illud Eſaiæ. 7. Ecce Virgo concipiet, &c. in ſenſu literali ꝓprio conceptum prænunciabat Deiparæ Virginis. Illud autem cap. 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendent: in ſenſu itidem literali, ſed tamen improprio, hoc eſt ꝑ metaphoram, eundem Virginis partũ ſignificabat. Sed virga Aaron, quæ ut refertur. Num. 17. efflоruit, in ſenſu myſtico & allegorico typus erat, & figura eiuſdem rei. Hoc præhabito interpretamento probatur cõcluſio. Cultus antiquæ legis hoc, ut ſupra dictum eſt, a noſtro differebat, ꝙ noſter nõ eſt umbratilis, tametſi imaginem gerat triũphantis Eccleſiæ ille uerò ad duos erat inſtitutus fines: nempe & ad exibendum Deo honorem debitum, & ad prænuntiandum futurum Meſſiam. Quemadmodum enim Prophetarum oracula prædicationes futurorum erant: ſic & tota legis illius hiſtoria nihil aliud apparebat, quam theatrũ quoddam, vbi futurorum comœdia agebatur. Hinc ergo fit totum illum ceremoniarum apparatum, & cauſſam habuiſſe ſenſumq; literalem, ſed ad euitandam idololatriæ impietatem, ſiue ad commemorandum beneficium aliquod vt obſeruatio ſabbathi. Et præterea figuralẽ quẽadmodũ eſus agni & beneficij liberationis ex Ægypto pſagiũ vmbraq; erat, & occidẽdi Xp̃i figura.

Suadetur cõcl.

Phyloſophus.

Paulus.

Ariſt.

Vltima concluſio

Diſcrimẽ inter ſenſum literalem, et myſticũ.

Probatio concluſionis.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur eatenus ceremonias illas cum noſtris collatas cenſeri non habuiſſe rationem quod natura ſua nihil referebant: impertinens enim erat hæc aut illa mactari animalia ueſtemque non texi ex lino, & lana: ſed totam cauſſam habebant ex inſtitutione. Lex autem noſtra quia in charitatis officiis poſita eſt a natura ipſa rerum rationem ducit. Ob idque illa non dicuntur moralia, non quòd nullam habuerint rationem, ſed quòd eorum probitas & laus non fuerit de natura rerum deprompta. Ad ſecundum reſpondetur ꝙ ſicut ſenſus metaphoricus nihilominus eſt literalis, quàm ꝓprius quia vetei que per literam ſignificatur, ſic ꝙ res inſtitutæ ſint ad beneficium commemorandum non tollit literalem ſenſum. Quapropter nil uetat, quominus cauſſa literalis circunciſionis

Ad primum ar.

Ad ſecũdum.

illa fuerit vt monumentum eſſet fœderis pacti cum Abraham, cauſaq; eſus agni, ut eſſet memoria liberationis populi: licet p allegoriam aliquid prӕterea in noſtra futurū præmõſtraſſent. Cauſſas ergo utriuſq; gñis doctiſſimè ac locupletiſſimè D.Tho. ſigillatim in ſingulis ceremoniarum enarrat. 1.2.q.102.ar.3. & tribus ſequẽtibus diſcurrendo per quatuor ſupra diſpoſitos ceremoniarum ordines: ſacrificiorū.n. literalis cauſſa duplex erat videlicet, ut per illa mẽs humana in Deum ſubleuaretur ad repẽſanda beneficia de eius largitate ſuſcepta: ideoq; offerebatur genus fere omne uictualium nempe animalia, panis, uinū, oleū, & mel. Thus præterea & ſal, quibus nos Deus paſcit: ſecundū illud 1. Paralip. 29. Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. ſed quia donorū omnium maximum fuit Chriſtus: ſic enim Deus, ut eſt apud Ioan. dilexit mundū ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum, nõ pereat, ſed habeat uitam æternam: cauſſa myſtica illorum ſacrificiorum idem erat Chriſtus. Vnde ad Hebr. 10. ſacerdos veteris legis eaſdẽ offerebat hoſtias, quæ nunquam poſſunt auferre peccata. Chriſtus aũt pro peccatis obtulit unam in ſempiternum. Offerebãtur autem ex animalibus tres quadrupedum ſpecies, ſ. oues, boues, & capræ. Ex auibus verò turtur & columba. ſed ex piſcibus, quia extra aquas viuere nequeunt nullus reputabatur ſacrificio idoneus. Occidebantur autem in figuram Chriſti, qui in cruce erat immolandus. Quare & modus præſcribebatur occidendi, ut à Gentibus differrent. Offerebanturque, tum vt holocauſta in honorem Dei, tum etiam ad expianda peccata, eundemque ipſum pacandum ac propitiandum. Vnde illę dicebantur hoſtiæ pacificæ, hæ verò pro peccato. Sacrorū quoque nempe templi vaſorumq; ac ſolennitatum in quibus ſacrificia offerebantur cauſſa quoque utraque aſſignatur ſcilicet tam literalis q̃ myſtica. Habuit enim populus ille quando per deſertum vagabaẗ, portatile tabernaculū: poſtea uerò in poſſeſſionem miſſus terrę, promiſſæ, templū. Nam ad literam, neq; ob errantes fixū habere poterant templum, neq; quieſcentes decebat tabernaculum habere mutabile.

D.Tho.

Duplex cauſſa literalis ſacrificiorū antiquæ legis.

Ratio literalis pariter ac myſtica ſacrorum templi.

Sed quãtum ad figuram, tabernaculum ſignificabat militantium peregrinãtiumq; in hoc mundo eccleſiam, templum uerò ſempiternum cœleſtium cœtum. Vbi ſicuti neque in extructione templi nullus uel mallei ſonitus uel ſecuris audiebatur, nullus erit luctus neque clamor neq; ſtrepitus: ſed quemadmodū in hac militia charitatis iuſtitiæq; officijs ac pœnitentię fructibus, per Dei fauorem ſe quiſque exercuerit, dolaueritq; & expoliuerit: ſic omnes diuina diſpoſitione collocabuntur. Quod aũt non niſi unicum illis templum conceſſum fuerit, rõnem S. Tho. aſſignat, ut à diuerſis lucis atq; aris diuerſorū deorum, quos Ethnici colebant abſtinentes, vnum uerum profiterentur. At uerò ſubticenda alia non eſt, quam Chriſoſt. in homil. aduerſus Iudæos diſertè meditatus eſt: prohibebantur enim paſca & feſta niſi Hieroſolymis, vnoque templo, celebrare, vt Deut. 16. & apud Ioſeph. libr. 3. cap. 13. conſtat, eã inter alias ob cauſam ut eodem poſtea per Titum & Veſpaſianum diruto neque unquam deinceps reædificato, palam fieret legem illam ceſſaſſe. Hac.n. de cauſſa dum in Babylone captiui rogarentur Hebræi ſua celebrare feſta, reſpondebant, Quomodo cantabimus canticū Domini in terra aliena? quaſi dicerent, Nefas nobis eſt alibi quam Hieroſolymis ſolemnitates noſtras peragere. Id nunc ergo ſi meditarentur Iudæi, facile adducerentur vt crederent legem illam eſſe abolitã: quippe cuius ſacrificia, ſublato templo, antiquata ſunt. De uaſis candelabriſq; ac reliquis, uide apud S. Tho. ac ſubinde de ſolemnitatibus: quæ præter quotidianum feſtum quo mane & ueſpere immolabatur agnus, ut Nume. 28. & 39. legitur, ſeptem erant: uidelicet, Sabbathum hebdomadibus ſingulis mentium initijs: & ſolenniſſima celebratio paſcalis agni quæ fiebat in memoriam liberationis de Aegypto. Et quinquageſimo in die Pentecoſte, in memoriam datæ legis. Et quinta feſtum, tubarum in menſe ſeptimo, ſcilicet Septembri. Nam Martius erat primus in memoriam liberationis Iſaac per arietem quem Abraham uidit inter uepres, ut legitur Geneſ. 22. cornibus hærentem, illa quippe cornua tubis illis referebant. Et feſtum

Alia rõ templi ſ unicum Chryſoſt.

Ioſephus.

S.Thom.

Numerus veterum ſolẽnitatum.

Sabbathū Neomenia.

Paſca.

Pentecoſte.

Feſtum tubarum

Feſtum Scenopegiæ. ſtum Scenopegiæ, hoc eſt tabernaculorũ, ad cõmemorandum beneficiũ diuinę protectionis per deſertum. Ac demũ ſeptimũ collectarum feſtum: qñ.ſ.coligebantur expenſę diuino cultui neceſſariæ. *Feſtũ collectarum* Tertiò loco & ſacramentorum quoq; cauſſas ambas facile eſt aſſignare. Nã per circunſionem totus populus ab originali mundabatur, inſtituebaturq; ad Dei cultum. *Cauſſæ ſacramẽtorum.* Quare & qđ nobis baptiſmus, illis erat circuncĩſio: nẽpe legis profeſſio. Mox ſuccedebat eſus agni paſcalis, quo noſtrum refectionis ſacramentum ſignificabatur. Et præterea uictimarum ſolutio, eiuſq; panum propoſitionis, quæ peculiaris erat ſacerdotum cultus. Atque in figuram aliorum quæ nobis ſunt ſacra: erant purificationes & ablutiones. *Cauſſę obſeruatiarum.* Demum neq; obſeruantiarum, ſ.ciborum delectus ac ueſtium tam populi quam ſacerdotum deerant ſuæ cauſſæ, ſiue literalem conſideres ſiue myſticam. Hæc autem omnia peregregia mẽtis attritione uigilãtiſſimaq; diligentia & explicatione diuus Thomas loco citato ediſſerit, Quapropter cũ nihil nos ei lucis adhibere valeamus, moleſtię potius oneriq́ue Lectori eſſemus, quàm oblectamento, ſi longiorem hic moram trahemus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm legis antiquæ ceremoniæ vel ante ligem extiterint, vel ſub lege iuſtificarent.

Primum SVbſequitur, vt de ceremoniarum tam tempore quam virtute conſiderationem ſuperioribus adiungamus. Arguitur enim, quòd ceremoniæ fuerint ante legem. Primum quòd ut legitur Geneſ. 4. Cain & Abel obtulerunt munera Domino: quod genus ſacrificij erat atque holocauſti in honorem Dei. *Secundũ* Item & Noè, ut legitur Geneſ. 8. & Abraham, ut habetur ibid. capit. 22. Et quantum ad ſacra, Abraham etiam Geneſ. 13. & Iacob Geneſ. 28. extruxerunt altaria. *Tertium* Item tertiò: Circuncĩſio, quæ fuit ſacramentorum ſummum, ante legem datam præcepta fuit Abrahæ Geneſ. 17. & Melchiſedech in lege naturę, vt legitur ibid. capitu. 13. erat ſacerdos Dei ſummi. *Quartũ.* Præterea, quòd ſub lege ceremoniæ illæ iuſtificarent, uidetur colligi ex illo Leuit. 10. Quomodo potui placere Domino in ceremonijs mente lugubri? Vbi Aaron excuſauit ſe apud Moyſen, quòd propter mœſtitiam occiſorum filiorum non poterat ſacrificio ſuo Deo placere. Colligitur ergo contrarius ſenſus, quòd aliquando placebat. Qui autem Deo placet iuſtificatur apud ipſum. Acceditque & uerbum Dauidicum: Lex Domini immaculata conuertens animas. In contrarium autem eſt Apoſto. ad Galat. 2. Si data eſſet lex quæ poſſet iuſtificare, Chriſtus gratis mortuus eſſet, id eſt ſine cauſſa. Quod blaſphemum eſſet concedere.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur dummodo duo ante legem diſcernamus tempora, ſcilicet quod Abrahæ anteceſſit, & quod ab ipſo uſque ad Moyſen ſucceſſit. Duæ enim illæ ętates quæ defluxere ab orbe cõdito uſque ad diluuium, & inde uſque ad Abraham, ſtatum Gentium continebant merè naturalem: nam cum Abraham cœpit Deus peculiariter de ſalute humani generis tractare. *Prima concluſio* Sit ergo prima concluſio, nulli fuerunt unquam mortalium quibus non ſuæ eſſent diuini cultus ceremoniæ & ritus. Non inquam auctoritate poſitę ſupernè diuinæ legis, ſed ratione naturali magiſtra. *Ratio cõcluſionis.* Cùm enim natura genus noſtrum doceat Deum eſſe colendum, inde diuerſæ nationes diuerſos cultus pro ratione ſuæ fidei, quam de ipſo concipiunt, inſtituunt. Sicuti ex inſtinctu, quo illectantur ad quietum ſtatum reipublicę, iudicia quoque legibus ſanciunt. Iam enim ſæpe ſuprà dictum eſt, ceremonialia & iudicialia non concludi ex primis principijs naturæ ſicuti mortalia, ſed arbitramento, humano conſtitui. Atque inde fit, vt cùm ius naturæ atque gentium idem ſit apud omnes, ceremonialia tamen ac iudicialia nõ ſint niſi varia. Et cùm cultus non niſi per ſacerdotes adminiſtretur ac diſpenſetur, iuxta verbum Pauli. ad Hebrę. 8. Omnis pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur: nulla fuit perinde natio, quæ ſuos non haberet ſacerdotes: Quod quidem ſacerdotium uel iure primogeniturę ſuccedebat: ut de Melchiſedech

dech fertur qui fuit Sem primogenitus Noë: & in hiſtoria Iacob adnotatur, qui ab Eſau primogenito ius primogenituræ ob id coemit, ꝙ ſacerdotiũ illi, tametſi minori, Deus tribuerat; iuxta illud Malach. 1. Iacob dilexi, Eſau aũt odio habui. Quin uerò non eſſet futilis cogitatio, ſi & hanc quoque cauſſam meditaremur indignationis Cain aduerſus fratrem, quod cum ipſe eſſet maior natu, ac perinde legitimus ſacerdos, nihilominus fraterna oblatio præ ſua haberetur Deo grata. Inter Romanos autem non ita conſtat iure primogenituræ ſacerdotes ſucceſſiſſe: nam creabãtur à populo. Et de Ægypitorum inſuper ſacerdotib. retulit hiſtoria ſacra Geneſ. 41. Qđ autem de cultu affirmamus, de quatuor ſubinde ceremoniarum ſpecieb. intelligimus. Habuit enim una quælibet gẽs ſua ſacrificia, quib. diuinum honorem profitebãtur: ſuaq; altaria, & aras, & lucos eiſdem ſacrificijs ſacratos. Inſuper & ſacramenta, ſaltem illud cõmune, quo ab originali ſe, & ſuos pueros emundabant. Non inquam ſic commune, ut unum eſſet cunctis gentibus nam cum illud neq; diuinitus fuerit toti orbi reuelatum, neq; ex principijs naturæ illatũ, cum originis labes, ut 1. lib. de natura & gratia diximus, non fuerit naturaliter cognita, ſed erat ceremoniale, conſequens fit, ut non fuerit idem apud omnes: ſed ubi ratio naturalis ſuam obtinebat lucem, oblationes inſtitutæ erant pro paruulis. Vbi uerò erat obnubilata nullum habebant tale ſacramentum. Ad hæc & ſuas quoque religionis obſeruantias unaquæq; natio habuit: ut Ethnicorum quoq; hiſtoriæ perpetuæ memoriæ prodiderũt. Quin *Secunda concluſio* verò ſecunda ſubnectitur concluſio: Supra naturalem inſtinctum fuerunt inſuper nõ nulli proceres inter gentes, quibus præclarius diuinus radius affulſit. Vt de Iob nos confitemur, & de Sibyllis, & de Hermete Triſmegiſto traditur: quorũ utiq; ſapiẽtia eiuſmodi ceremoniæ inſtituebantur. Hæc nihilominus, quia nõ diuina lege ſcripto ſancita erant, non ſimpliciter: cenſentur ceremoniarum nomine, ſicuti ſacramenta *Ad primũ arg.* ſcripturæ legis. Et per hoc reſpondetur ad primum argumentorum ordinem de Cain & Iacob & Abraham: præterquam ad illud circuncìſionis, quod quidẽ ſacramentũ fatendũ eſt, non pertinuiſſe ad legem ſcriptam, quantum ad eius inſtitutionem, ſed quãtum ad eius tm̃ obſeruantiam: nam inſtitutũ fuit ętate Abrahę multò ante Moyſen, Vnde Chriſtus Ioan. 7. Non ex Moyſe eſt circuncìſio, ſed ex patribus. Tertia concluſio. *Tertia conclu.* Sacramenta legis ueteris à ſolis carnis ſordibus, &, quas dicunt, irregularitatibus corpus emundabant, non tamen a culpis animam. Erant quippe legales immunditiæ plurimæ, vtputa leproſus, & qui morticinium tangeret, & puerpera, & quæ pro fluuium ſanguinis pateretur, & ſimiles, in quorum ablutionẽ illa erant ſacramenta inſtituta: ob hoc. n. appellat illas Paul. ad *Paulus.* Hebr. 9. Iuſtitias carnis, quæ vſq; ad tẽpus correctionis imponebãtur. Nam ſanguis, inquit hircorum & taurorum. & cĩnis uitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emũdationem carnis. Secundum autem cõcluſionis membrum vltimo articulo quæſtionis tertij attactum eſt. Illic. n. rationem oſtendimus cur pręcepta moralia illius legis non iuſtificabant: in quo & noſtra cũ illius conueniunt, i. per ſe nõ remittebant peccatoris delicta: qm̃ opera ſunt naturalia remiſſio verò peccatorũ per gratiã Dei fit ſupra naturam. Illius tamen noſtræque legis ſacr̃a hoc diſtant, ꝙ cum Chriſtus tunc nondum fuiſſet paſſus, cuius mors fons perennis eſt totius gratiæ, ſacramenta illa non erat inſtrumenta, quibus realis paſſio applicaretur: ſed applicabatur per fidem per modum finis: in quem omnia illarum opera referebantur. Ob idq; non circuncìſio, ſed fides per illam proteſtata ſanctificabat. Neq; oblationes hoſtiarum, ſed eadem ipſa fides, ſecundum illud Leuit. 4. & 5. ubi dum earundem oblationum habetur mentio, ſubditur: Orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei. Quaſi noxia non ſacrificiorum vi, ſed per fidem & Dei gratiam condonaretur. Et ideo appellabat ad Galat. Paul. ſacramenta illa, infirma egena que elementa: nempe quod non illa ſed fides iuſtificabat. Atque hoc mihi Pau. illo uerbo docuiſſe uidetur. Credidit Abrahã Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiã. Oſtẽdit in quam quemadmodum iuſtitia illius legis nõ circuncìſione, quæ Abrahæ præcepta fuit, ſed fidei nitebatur p illam profeſſæ. Nobis autẽ paſſio iam exhibita per

ſacra-

ſacramenta applicatur quibus iô ceu eius inſtrumentis iuſtificamur. At uerò gratia illi iuſtificati perinde atq; nos, per cuncta legum opera merebantur, ſeu ceremonialia eſſent ſeu moralia ſeu iudicialia. Quarta concl'o: Expurgatio illa ſacramentorũ illius tpis à lue corporalium ſordidum, & ſi rõnem aliquam haberent naturalẽ: tñ potiſſima erat in noſtri myſterio poſita. Literalis inquã in leproſis atq; aliis qui venenoſis morbis inficiebãtur, erat, ut eorũ caueretur contagio. Hac. n. rõne à caſtris pellebantur, neq; recipiebantur niſi iudicio ſacerdotum eſſent mundi. Illi aũt qui morticinium tangebant, licet non eijcerẽtur è caſtris: pp horrorem tñ non admittebantur in tẽplo, niſi loti. Attamẽ princeps profectò cauſſa fuit, præmonſtrare mũdationem per Chriſtum futuram à peccatorum tabe: ut Apoſt. ad Heb. 7. vſq; ad 10. latè diſſerit. Eſt. n. in illo ritu cõplura animaduertere, quæ niſi figura eſſent noſtri, pro miraculis haberentur. Primum leproſorũ, aliorumque contagione laborantium frequentia, qualis non eſt inter nos Mox diuina cura impẽſaq; cautio in illis abigendis atq; euitandis. Tertiò, ꝙ illorum iudicium ſacerdotibus eſſet mandatum, ſine quorum ſententia non admittentur in tẽplum. Quod Chriſtus adeò duxit ſanctũ, vt quibus ipſe medebatur ad ſacerdotes nihilominus remitteret: cum tñ negotiũ illud medicorum potius quam ſacerdotum munus eſſe uideretur: atq; eò potiſſimum, ꝙ ceremoniæ illæ nullã uim habebant naturalem curandi lepram aut ſanguinis fluxum. Quin uerò non adhibebãtur quouſq; leproſus mundus iam cenſebatur. ſic. n. audiendum eſt uerbum Leuit. 14. Hic eſt ritus leproſi qñ mũdandus eſt, id eſt qñ iudicandus eſt eſſe mundus. Subſequitur namq;, Cum ſacerdos egreſſus de caſtris inuenerit lepram eſſe mundatum, præcipiet ei qui purificatur, id eſt pronuntiatur eſſe ſanus, ut offerat, &c. Quare non conſtituebantur, ut medici ad ſanandum, ſed ut iudices ad ferẽdum ſanitatis ſnĩam quo ideo credendi ſuat teſtimonio medicorũ fuiſſe vſi. Quare leproſi non niſi naturali uia ſanabantur, & medica opera. Rariſſimè aũt per miraculum: ut de Maria Moyſis ſorore legitur Num. 13. q̃ ſeptem diebus cooperta fuit lepra, ut niue. Quod .n. vulgari opinione fertur, qñ ſacerdotes errabant iudicantes quempiam non eſſe leproſum, tunc licet non virtute oblationis tñ beneficio Dei eum miraculoſe ſanari, apocryphum eſt. Ille ergo ſacramentorum ritus ad ſignificandum munus Chriſtiani ſacerdotij in expiãdis piaculis fuit inſtitutus. Ad poſtremum igitur argm̃ reſpondetur, ꝙ opera legis ſi ex gratia fiebant tanquam Dei placita conuertebant animas: tamen legales ceremoniæ neque adhibebantur ad mandatum corpora, neq; ad animas purificandas.

Quarta concluſio — *Paulus. Per plura reperies in ritu ueteris legis, quæ niſi figura eſſent noſtri prodigioſa cenſerentur.* — *Ad poſtremum argum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ceremoniæ ueteris legis ſic in Chriſti morte ceſſauerit ut inde citra mortale crimen nequeant obſeruari.

SEquitur in hoc quarto articulo de ceremoniarum abolitione. Et arguitur ꝙ ceremoniæ illæ ceſſare non debuerint in morte Chriſti: ita vt deinceps citra mortale crimen nequeant obſeruari, Legitur Baruch. 5. Hic eſt liber mandatorum Dei, & lex quæ eſt in ęternũ: in qua tamen legum ceremoniæ etiam comprehendebantur. Id item documento Chriſti comprobatur: qui etiam dum legem nouam prædicabat, leproſum mundatum (vt modò dicebamus) quaſi veteres ceremonias approbãns, ad legales ſacerdotes remiſit. Præterea ceremoniæ antiquæ, ut dictum eſt, non modo miſticas, uerum & literales cauſſas habebant: illa ergo ratione erant permanſuræ. Secundò arguitur, quòd poſt ipſum euangelium licet illa ſeruare. Apoſtoli, quos poſt confirmationem Spiritus ſancti ex alto non eſt credendum peccaſſe, more ſeruarunt priſca legalia. Nam ut legitur Act. 16. Paulus circuncidit Thimothæum. Et 21. ca. habetur, conſilium auſcultans Iacobi, aſſumptis uiris purificatus eſt. Et Petrus, ut ad Galata. 2. idem Paulus refert, ſubtraxit ſe Gentilium conſortio: de quo non ueretur affirmare Paulus eum ut reprehenſibilem inſimulaſſe. Quin uerò ut Act. 15 memorię proditum eſt, Apoſtolorum conciliũ impoſuit Eccleſię, ut abſtinerẽt ab immolatis ſimulacro-

Primum argu. — *Secundũ*

ſimulacrorũ, & ſanguine, & ſuffocato, quæ inter ceremonias illius legis habebantur ergo nefas Chriſtianis non eſt illuſmodi ceremonias obſeruare. In contrarium tamen eſt admonitio Apoſt. ad Gal. 5. Si circũcidimini, Chriſtus nihil uobis ꝓderit. Chriſti autem redemptioni obicem ponere, non poteſt non eſſe lethale peccatũ: ergo circuncidi aliasque ſubinde ceremonias facere poſt Chriſti paſſionem peccatum: eſt idemq; graue, vtpote Chriſto iniurioſum. Superiores articulos, tum ꝙ prolixum poſtulabant ſermonem, tum pͤcipuè, ꝙ apud diuum Thom. optima erant & luce conſperſi, & amplificatione ditati, curſim perfunctorieq; tetigimus, hic aũt ampliorem exigit ſcolaſticam diſputationẽ: cui ideo explicãdo impenſiorem nauabimus operam: Ad plenam ergo q̃ſtionis reſponſionem quatuor ſunt cõcluſiones neceſſariç. Prima: Lex Moyſi per legem Chriſti ceſſare debuit, atque adeò omninò ceſſauit. Concluſionem hanc multis in locis aſſeruit Paulus, cui Deus inter Apoſtolos negotium interpretandi legem veterẽ potiſſimè demandauit: vt ad Hebr. 7. Translato ſacerdotio neceſſe eſt ut legis trãslatio fiat. Et cap. 8. Nouum teſtamentum veterauit prius. Et ad Epheſ. 2. legem mandatorum decretis euacuans. Sed non opus eſt in articulo fidei teſtimonia multiplicare. Rationem autem iam ſuprà articu. 2. aperire cœpimus inter reddendum rationem cur debuit lex illa eſſe figuralis. Cũ enim exterior cultus cauſſa interni delarandi ac profitendi ſit inſtitutus, ſecundum triplicem ſtatum trifarius eſt cultus. In patria nanque ubi nihil ſperatur futurum, nihil opus eſt cultu futurorum prognoſtico. Legi uerò euãgelicę, cui præſens eſt Chriſtus, qui nobis illuc communiuit viam ille tantum competit, qui imaginem illius triũphantis Eccleſię gerat, quò fide & ſpe tendimus. Sed tamen antiquis quibus non pręſens, ſed promiſſus Meſſias erat ille cõgruebat cultus qui umbra illius eſſet per quem erant ad eandẽ beatitudinẽ promouendi. Quo vtiq; aſſueti idonei eſſent atque prompti ad ipſum ſuſcipiendum. Igitur ſicuti pͤſente ueritate cœleſti fides ꝓrſus ſpes que ceſſabit, atq; adeo figuralis noſter cultus: ita pͤſente veritate ſole, nempe Chriſto, neceſſe fuit eius vmbrã aboleri. Enimuerò lex illa non erat in perpetuum poſita, ſed quouſq; veniret plenitudo temporis, ut auctor eſt ad Gala. 1. Paul. Quare ut lib. 1. q. vlt. diximus, ille unus eſt ſenſuũ Chriſti in illo uerbo: Nõ veni ſoluere legẽ, ſed adimplere, id eſt nõ veni illã abrogare aut infringere aut tollere, quaſi eſſet perpetua: ſed adimplere, id eſt ad cõplendum tempus quouſq; erat poſita, perficiendaſq; veritates quarum gerebat vmbras, vt exoleuiſſe noſcatur. Secunda cõcluſio: Non modò lex quãtũ ad ceremonialia & legalia ceſſauit: uerùm ſi uim illius obligatoriam ſpectes, tota tunc temporis antiquata fuit. Enimuerò abſq; vllo exceptionis modo ait Paulus, trãslato ſacerdotio, translatã eſſe legẽ: & nouũ teſtamentum prius inueteraſſe. Et Chriſtus ſimpliciter dixit, Conſummatum eſt. Hanc ſecundam concluſionem in hoc ſubiecerim, ut plana fiat intelligentia illius vulgati axiomatis: Lex ceſſauit quantum ad ceremonialia & iudicialia, nõ aũt quantũ ad moralia. Etenim ſi hunc ſenſum inde hauſeris, quòd obligatoria vi antiquę legis tenemur nos ſeruare decalogũ uel præceptũ aliud morale, falſiſſimum eſt. Illa. n. lex illi dũtaxat populo poſita fuit, à cuius vinculo nos Chriſtus liberauit, ut Apoſtolo. ad Rom. 7. docuit, Exẽplo viduæ, quæ mortuo coniuge iure matrimonij libera eſt. ubi nullam facit moraliũ exceptionẽ. Senſus ergo illius vulgaris aſſerti eſt, ꝙ moralia nõ ceſſarũt ob id, ꝙ erãt de iure naturæ, q̃ vniuerſos obligat mortales: quibus ẽt tenebãtur olim gentes: licet non uirtute Moſaicæ legis. Itaque nullum teſtimonium ueteris legis poteſt adduci Chriſtiano quantum ad uim obligãdi: ſed tanquam teſtimoniũ legis noſtræ. Ob hoc nãq; uetus inſtrm in ſacro canone reueremur ac ueneramur. Tertia concl̄o: Ceremonias legis ueteris nullatenus iã modò licet poſt euãgelij ꝓmulgationẽ obſeruare: ſed eſſet mortale peccatũ, atq; adeò hæreſis cõtrafacere. Cõcluſio ex ſupioribus plana illatione colligiť: Ceremoniæ. n. ut diximꝰ, ꝓteſtationes q̃dã erãt uẽturi Meſſię. Nã cõfeſſio fidei nõ mõ uerbis uerũ & ſignificatorijs factis fit, fides aũt quã nos de Chriſto cõfitemur, eadẽ eſt ꝓrſus quã ꝓfitebãť antiq nõ modo

quia

Prima conclu.

Ratio cõcluſionis.

Paulus.

Secunda concluſio

Paulus.

Tertia cõcluſio.

Colligitur concluſio ex ſuperioribus.

quia de eodem eſt Chriſto, uerùm ꝙ eaſdem ueritates ambo populi confitemur: nẽpe eius natiuitatem, paſſionem reſurrectionem, &c. tñ per enuntiationes diuerſi temporis. Fatebantur enim illi veritatem illam Iſaiæ: Ecce Virgo cõcipiet & pariet filium. Nos aũt ſimilem euangelicam, ꝙ cõcepit & peperit. Igitur ſicuti qui modo adſtrueret Chriſtum naſciturum, paſſurum & reſurrecturum, impius eſſet in fidem, qm̃ falſitatem fidei contrariam affirmaret, ſic & ille qui ceremoniarum geſtis idem aſſereret.

Auguſt.

Vnde contra Fauſt. Auguſt. Iam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacramenta quodammodo perſonabant: ſed annuntiantur ꝙ natus ſit, paſſus ſit & reſurrexit: ꝙ hæc ſacramenta quæ à chriſtianis aguntur, iam perſonant.

Prima dubitatio. Secunda.

At uerò de hac legalium ceſſatione multa meditanda ſunt, de quibus neque inter antiquos patres, neque inter ſcolaſticos undequaque conuenit. Verſatur.n. in lite quo temporis puncto & lex vetus fuerit abolita & euangelica ſuam fuerit vim nacta.

Tertia.

Rurſus, vtrùm legalia illa cùm primũ fuerint mortua, fuerint perinde mortifera? Et vtrùm lex noſtra anteà fuerit in conſilio, q̃ vim obtinuerit obligandi.

Diſſidiũ Aug. & Hiero.

Auguſt. nãque ut in epiſtola 19. videre eſt, Hiero. de hac re in litem euocauit. Inter quos hoc deprehenditur diſcrimen, ꝙ Hiero. duo tantùm dignouit tempora antiquæ legis: alterum. ſ. quod vſq; ad paſſionis articulũ defluxit, quo legalia cuncta uitam habuere, vigoremq; ſuum obligandi retinebant. Alterum verò ab eodem paſſionis momento vſque ad finem ſeculi decurrens, quo & mortua ſunt & mortifera. Itaq; cum primũ extincta ſunt, lethifera eſſe cœperunt, Quapropter negauit vllum Apoſtolorum poſt Chriſti aſcenſum ſeruaſſe legalia, ſed id tãtum aſſerit ſimulaſſe. Augu. uerò tria ſecernit tempora. Primum, quo cum Hieronymo conuenit, ſ. quod ante paſſionem viuẽtia fuerint ac proinde obligantia. Secundũ verò quo fuerunt mortua, ſed tñ non mortifera: puta inter capedinem illam à paſſione vſq; ad diuulgationem euangelij. Tunc nanq; vt oĩ erant ui ac uirtute deſtituta, tñ non erant ſeruatu illicita: nõ qdẽ ꝙ in eis ſpe liceret ſalutis ſtatuere, ſed ꝙ mortuam iã tũc ſynagogã honore illo humari deceret. At uerò poſt ſufficientẽ euãgelij ꝓmulgationem, quod ſm̃ Augu. tertium tps eſt vſq; ad finẽ mundi, & mortua ſunt & lethifera. Atq; hęc Aug. ſnĩa non ſolum in ſcholis plurimum obtinuit (licet Adria. 4. ſẽnt. q. 1. Hier. pro virili defendat) verũ & à Florentin. Concilio ad literam vr̃ recepta.

Adrian. Concilij Florentinum.

Vbi poſtquã ſancitur legalia ceſſaſſe in aduẽtu Chriſti, ſubdit: Nõ tñ negat (.ſ. ſancta ſynodus) a Chriſti paſſione vſq; ad promulgatum euangelium illa potuiſſe ſeruari: cùm tñ minimè ad ſalutem neceſſaria crederẽtur: Quod miror Adria. non inſpexiſſe antequam ab Augu. deſciſceret.

Quatuor aſſerta de mente S. Tho.

Ex eodem ergo Augu. documento quod D. Thom. cum Theologorum cœtu amplexatur, inferunt de mẽte eiuſdẽ S. Tho. quatuor aſſerta.

Primum

Primum: Etſi à baptiſmi inſtitutione uſque ad Chriſti mortem circunciſio & tota lex uetus permaneret in præcepto, nihilominus baptiſmus erat in conſilio. Baptiſmus nanque uiuente Chriſto non ſolùm inſtitutus fuit, uerùm & in vſu habitus. Nam Ioan. 3. & 4. refertur ꝙ diſcipuli Chriſti baptizabant: & non baptiſmo Ioannis, ut notum eſt. Quoniam de hoc murmurabant diſcipuli Ioannis, quòd plures diſcipulos Chriſtus faceret & baptizarent: ſed baptizabant Spiritu ſancto: de quo ipſe Dominus dixerat Nicodemo, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quamuis tunc illum non inſtituit quãdoquidem priuatim id Nicodemo dixit.

Veriſimile eſt baptiſma inſtitutũ a Chriſto, cum a Ioanne baptizatus eſt, no ipſo facto, ſed uerbo

Sed eſt mihi per quam veriſimile, ſacramentũ illud inſtituiſſe dũ baptizatus eſt a Ioanne, non quidem facto illo, vt aliqui putant: nam ille baptiſmus non erat ſacramentum euangelicum, ſed tãtum verbo licet non fuerit in euangelio ſcriptum. Et mouet me verbum illud Baptiſtę. Ioan. 1. Ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem uideris Spiritum ſanctum deſcẽdentem, & venientem ſuper eum, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtimoniũ perhibui: quia hic eſt filius Dei. Si ergo tunc Ioan. cognouit quòd Chriſtus baptizaturus eſſet in Spiritu ſancto, uerìſimile ſit tunc inſtituiſſe baptiſmum. At ſatis nobis impræſentiarum eſt fuiſſe tunc in vſu.

Secundũ aſſertum

Secundum aſſertum: Statim à paſſione Chriſti uel à reſurrectione

ctione (nã hoc inferius explicabimus) ſicut circunciſio & tota lex, neq; in præcepto ſuperfuit neq; in conſilio neq; ullam uim retinebat ad ſalutem: quia iam erat extincta: ſic baptiſmus & tota lex noua non ſolum in conſilio, uerum in præcepto eſſe cœpit ſicuti eſt modò. Tertium aſſertum: Nihilominus uſque ad ſufficientem promulgationem licitè ſeruabantur legalia, ſaltem inter conuerſos ex Iudaiſmo, ut ait S. Tho. ut ſynagoga honorificè traderetur ſepulturæ: Nã inter Gentiles non erat eadem rõ. Sed & de hoc inferius rurſus fiet mentio. Quartum denique aſſertum eſt: Poſt ſufficientem promulgationem legẽ ueterem nulla prorſus ratione citra impietatis crimen ſeruari poſſe. Atq; in his omnibus aſſertis ſchola ferè doctorũ D. Tho. ſequitur, ut Richard in 4. diſt. 3. ar. 5. q. 3. & Duran diſtin. 1. q. 9. atq; alij. Veruntamen Scotus lib. 4. ſent. diſt. 3. q. 4. non ꝓrſus cũ ipſo conſentit, ſed quadam tenus ab eo diſcrepat, nempe in tribus. Primum quantum ad baptiſmum. Quòd enim nos dicimus ab eius inſtitutione uſq; ad paſſionẽ Chriſti fuiſſe in conſilio: à paſſione uerò illicò cœpiſſe eſſe præceptũ, ipſe negat. Imò ait ab eadem inſtitutione uſque ad promulgatum euangelium manſiſſe in conſilio. Itaque in articulo paſſionis nihil de baptiſmo diſcriminatũ eſt, ſed cœpit eſſe in præcepto poſt promulgationem. Secundò differt quãtum ad legalia. Nã ꝙ nos dicimus perduraſſe quantum ad uim obligandi uſque ad paſſionem, ac tunc fuiſſe, & quantũ ad uirtutem & quantum ad obligationem mortua, ipſe negat: ſed ait circuncifionem non obligaſſe niſi uſq; ad inſtitutionẽ baptiſmi: & exinde ſimul in conſilio concurriſſe cũ baptiſmo uſq; ad promulgationẽ euangelij. Itaq; quiuis Iudæorum audiens euangeliũ, poſſet filiũ ſuũ uel circũcidere uel baptizare: & utrumlibet ei ſufficeret. Qui uerò nihil de euangelio audiſſet, tenebaťcircũciſionis lege ac perinde oĩum legaliũ. Et in hoc tertio differt à D. Tho. ꝙ negat legem ueterem fuiſſe in paſſione extinctam: imò ait obligaſſe uſq; ad ſufficientem promulgationem euangelij, quæ quidem ꝓmulgatio cœpit, inquit, in Pentecoſte, & durauit per aliqđ tempus. Itaq; ubiq; tenebanť Iudęi ſeruare legalia quouſq; ad illos euangelicum ꝓconium perſonaret. In ſumma, cùm antiqua lex ſm ipſum non fuerit antiquata uſq; ad promulgationem euangelij, neq; noua cœpit niſi tunc eſſe in præcepto. His ergo prænarratis, quarta eſt concluſio noſtra: Legũ confiniũ, quo uetus deſijt ac noua cępit, fuit tẽpus paſſionis. Eſt aũt intelligenda concluſio cũ ſuis annexis, cum cęteris .ſ. aſſertis, quæ ei proxime circũſcripſimus. Probatur cõcluſio: Legalia figura erant & umbra futuræ per Chriſtum redemptionis: umbra aũt, ſi de uiſibilib. documentum petamus, non durat niſi uſq; ad ueritatis lucẽ: ueritas uerò redemptionis in morte & reſurrectione Chriſti perfecta fuit: ergo tunc umbræ illæ legaliũ, dicente Chriſto, Conſummatũ eſt, uirtutẽ ſuã amiſerunt, uimq; exhalauere obligandi, quin uerò tota lex, ut paulò anteà dicebamus. Huc nanq; refertur ſm oẽs expoſitores, illud Io. 19. Cõſummatũ eſt: &, uelum in duo ſciſſum, ut Matt. 27. legitur. Oẽs inquã illic agnoſcũt cõfinium utriuſq; teſtamenti: nempe abolitionis alterius, atque alterius obligationis: Indecens. n. erat & diuinæ prouidentiæ abſonum, ut mundus abſque ulla legis obligatione per tempus aliquod duraret, atque adeo ſi in morte Chriſti ruptum eſt antiquæ uinculum, illic cœpit ligare noua, uel in reſurrectione. Secundo etiã uis argumenti roboratur ex illatione Paul. ad Rom. 7. ubi ex eo ꝙ ſumus liberati à peccato, infert ꝙ ſumus pariter & a iugo legis exempti. Cum ergo in morte Chriſti liberi facti ſimus à peccato, fit ut tũc fuerimus ẽt liberi à lege. Tertiò loco accedit eius exẽplũ: Ait. n. ꝙ ſicuti mulier in morte uiri libera fit matrimonij lege: ita & ſynagoga in morte Chriſti à legis obligatione. Quarto deniq; id confirmatur uerbo eiſdem Apoſtoli ſupra citato, Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, ut legis trãſlatio fiat, ubi rerum conſequentia denotauit: Chriſtus autem in morte tranſtulit ſacerdotium Moſaicum in ſacerdotium euangelicum ſecũdum ordinem Melchiſedech: ut ibidem Paul. ediſſerit, docens quemadmodum Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. Quod quidẽ ſacrificiũ in ara crucis obtulit. ergo tũc

Marginalia: *Tertia aſſertio* — *Quarta.* — *S. Thom.* — *Ricardus* — *Durãdus* — *Scotus in trib. punctis deuiat a San. Tho.* — *Quarta concluſio* — *Probatio prima cõcluſionis.* — *Secunda* — *Paulus.* — *Tertia.* — *Quarta.*

facta

Refutantur aſſertiones Scoti.

facta eſt legis trāſlatio. Per hæc ergo labefactantur oīa tria membra opinionis Scoti: videlicet (vt à ſecundo exordiamur) qđ circunciſio nō obligauit niſi vſq; ad inſtitutionē baptiſmi, quam ipſe inſtitutionē fatetur anteceſſiſſe paſſionē, nā ſi lex non fuit extincta vſq; ad paſſionē, atq; adeò cętera oīa legalia illuc vſq; obligabant, falſum eſt circunciſionē non eò ēt vſq; eandem vim retinuiſſe. Id quod præterea confirmatur ex verbo Chriſti: Nō veni ſoluere legem, ſed adimplere. Nā cum eā uſque ad mortē non impleuerit, ſi antea rupiſſet circunciſionis uinculū, iam legem anteq̄ impleret, infrigiſſet. Atq; inde pariter repellitur tertiū eius dictum, nēpe ꝙ eadem circunciſio & lex poſt paſſionē Chriſti obligabat Iudæos inſcios euangelii.

Prima ratio in Scotum.

Nā tota lex fuit in paſſione & reſurrectione conſummata. Itē & primū eius aſſertū refutatur .ſ. ꝙ baptiſmus poſt paſſionē non erat niſi in cōſilio. Nā ubi prioris obligatio legis deſiit, poſterioris cæpit. Alias mundus eſſet ſic liber à lege diuina poſitiua, ut nulli teneret̃.

Secunda.

Præterea, ad idem arguit̃: Augu. & Hier. licet aliter diſſentiāt, tñ in hoc vnanimes ſunt, ꝙ lex uetus in Chriſti paſſione primū fuit mortua, tā uirtute quā obligatione: & ꝙ tūc noua obligare cępit: affirmare ergo ꝙ circūciſio ante paſſionem deſiit obligare, & poſt paſſionē ignorātes legē obligabat, & negare baptiſmū ſtatim à paſſione Chriſti obligare, palā eſt cū ambobus ſanctis patrib. prælium inire. Audi uerba Auguſ. in epiſtola citata: Vbi, inquit uenit fides, quæ prius illis obſeruationib. ꝓnunciata eſt, poſt mortem & reſurrectionem Dñi reuelata, illa ſacra uetera amiſerunt uitam officii ſui. Atq; in hoc lubenter ſe fatetur adhærere. Hier. Adde & gl. ſup illud ad Heb. 8. Hoſtiā & oblationē noluiſti: q̄ ait, Noluiſti .ſ. à tpe paſſionis. Nā tūc illa diſpiicere cœperunt, qñ eſt completa ueritas cuius erant figuræ: ut ait ipſe Aug.

Gloſſa.

ſuper Pſalm. 39. Præterea arguitur contra fundamentum illud eiuſdem Scoti. Arbitratur .n. tunc legis obligationem incipere, quando in notitiam uenit ſubditorum: quod profecto falſum eſt: ſed tunc incipit obligare, cum primum publico edicto à principe ponitur.

Prima ratio contra fundamentū Scoti.

Enimuerò prædicatio Apoſtolorum non fuit poſitio legis: quia ipſi non erant legiſlatores Euangelij, ſed Chriſti promulgatores, licet particulares poſſent alias leges ponere. Vñ in feſto Pētecoſtes non fuit data lex orbi, ſed uirtus facultaſq; Apoſtolis ad illam promulgandā. Nā antea dixerat Chriſtus, Ite, prædicate Euangelium: docete oēs gentes baptizantes eos. quod ſignum eſt iam tunc obligaſſe baptiſmū.

Secunda.

Item ad idem arguitur. Si lex neminem obligaret quoaduſq; legem audiret, improprie ignorātia diceretur excuſare: nā excuſatio nō eſt niſi ab eo ad qđ nō tenetur: ſi ergo ignorātia excuſat, ſignū eſt uinculum de ſe legis ad oēs extēdi: ſed ignorantia ꝓtegit ignorantem a culpa:

Tertia.

Et tertiò ad idē arguitur: Sequeret̃, ſi quis nōdum audiuit, non obligatur, ꝙ neq; dum ignorātia fieret vincibilis, ita vt ſua culpa non audiret, obligaretur. Nam q̄ro qñ cæpit obligari? Ad quod certe rñderi non poteſt, niſi, Qñ data eſt lex.

Quarta.

Et quarto ex eodem mō opinandi ſequeretur ꝙ poſtquam quis religatus eſſet à lege ueteri & obligatus nouæ contingere poſſet ſine nouæ mutatione legis, vt rurſus abſolueret̃ à noui & teneretur ueteri. Enimuerò ſi Iudæus à Hieroſolymis diſtans poſt Pentecoſtem audiſſet legem Chriſti obligare, cui antequam ſigna ſufficientia uideret, fidē daret, non tamen leuiter, ꝙ fieri poterat, iam tūc non obligaretur ad antiquam & teneretur nouæ. Si uerò poſtea pſeudo prophetæ cōtrarium ei dicerent, adhibendo ſigna & teſtimonia falſa, ita ut citra culpam rediret ad priorem fidem, rurſus eximeretur à nouæ obligatione, & ſubditus fieret ueteri.

Solutio argumenti Scoti.

Et per hoc diſſoluitur eius argumentum quo ait, Nullus aliter ſe habet ad aliquam legem, q̄ prius, niſi quia eſt ſibi aliter promulgata: ſed ante paſſionem non tenebantur hoīes ad baptiſmū. ergo neq; tenebantur quouſq; eis fuiſſet promulgatus: quod vſu non uenit ſtatim à paſſione. Diſtinguitur nanq; prior præmiſſa. Si .n. intelligat, nullum ante promulgationem aliter ſe habere ad legem quantum ad uinculum obligandi, id abnuendum eſt. Immo ſtatim ut lex ſolenniter à principe edicitur, obligat. Si aūt intelligat ꝙ nemo conſtituitur in culpa anteq̄ legē ſciat, equidē fatemur: cum temperamenta tamen, niſi per ſe ſteterit quo minus illam audiret. Sed contra

aliud aſſertum Scoti, nẽpe ꝙ poſt paſſionẽ vſq; ad ſufficiẽtem ꝓmulgationem, vtrunque. ſ. circuncisio & baptiſmus, ſic cõcurrerint ſub cõſilio, vt optio fieret Iudęo vtrũ ſuſcipere mallet, vrgẽtiſſimè (vt arbitror) arguit. Aut. n. id intelligit de Iudæo ignorãter euangeliũ, aut de audiente, qui illud tenebatur ſuſcipere: de priori id nõ põt dici: nã ille manifeſte tenebatͬ circũciſione pſertim ſ̃m ipſum Scotum, qui ait legem veterem obligaſſe vſq; ad nouæ promulgationẽ. Si aũt id intelligat de Poſteriori, rõ contrarium demonſtrat. Nam cũ ille iã nulla excuſaretͬ ignorantia, tenebatur profiteri Chriſtianam religionẽ: profeſſio aũt Chriſtiana fit in baptiſmo: ergo tenebatur baptizari: atque adeo baptizare paruulos ſuos ſicut modo tenentur Chriſtiani. Alioquin manifeſtè ſequitͬ, ꝙ nullus unquã Iudæorum ẽt ſi poſt bienniũ fidẽ ſuſciperet, teneretͬ baptizari, neq; ſuas baptizare proles qđ eſſet cõceſſu abſurdiſſimũ. Profecto fateor me opinionẽ Scoti, in hac parte nõ deprehendere. Sunt nihilominus contra iſtas aſſertas veritates argumenta non modo Scoti, uerũ & alia ſoluta digna. Et vt ordine ſucceſſionis temporũ ꝓcedamus, arguit Scotus, ꝙ ante paſſionẽ cũ primũ baptiſmus cœpit eſſe in cõſilio obligatio circunciſionis verſa eſt pariter in cõſiliũ. Pręceptum inquit baptiſmi totaliter aufert circunciſionẽ reddẽdo eã prorſus inutilẽ ac pernicioſam: ergo & cõſilium eiuſdem baptiſmi tollit eius neceſſitatẽ, relinquendo eam ſub conſilio. Conſequentiam inde probat, ꝙ ſi alicuius rei pceptum, prohibitio eſt alterius rei, eiuſdem conſiliũ tollit ſaltẽ neceſſitatẽ eiuſdem rei, Conſequẽtia aũt fallaciſſima eſt. Tenet. n. illic prorſus vbi res illæ ſecum pugnant; vt in virginitate patet & matrimonio. Cui. n præcipitͬ virginitas, omnino interdicuntur nuptię, Et ideo conſilium virginitatis, tollit nuptiarum præcęptum. At uero ubi res utraque alteram ſecum patitur, conſequentia non valet. Haud. n. orationis conſilium in Quadrageſima tollit præceptum ieiunij: Cum ergo lex vſq; ad ueritatẽ redemptionis eſſet poſita, nõ eſt cur peculiariter circunciſio dicatur per conſilium baptiſmi vim amiſiſſe obligandi. Secundò ad idem arguit: Si Iudæus paruulum ſuum ante paſſionẽ fide noſtra imbutus baptizaret, non aũt circunciderct, paruulus ille euolaret ad cœlum. ergo circunciſio non erat in præcepto. Sed neque hæc conſequentia valet: quia pater ipſe peccaret non itẽ circuncidendo: non quidem propter neceſſitatem gratiæ filio conferendæ, ſed ꝑ neceſſitatem implendæ legis. Quemadmodum & Scotus ipſe probe concedit, ꝙ etſi puer Hebræus ante octauum diem per ſacrificium naturale in mortis periculo adhibitum obtineret gratiam, nihilominus ſi in octauo eſſet ſuperſtes, erat vi legis circuncidendus, Sicuti etſi quis modo per baptiſmum flaminis Spiritu ſancto ſuffundatur, nihilominus habita copia aquæ tenetͬ ipſa tingi. Sed reſtat argm̃ contra illud noſtrum aſſertum, ꝙ baptiſmus ante paſionẽ tantum erat in conſilio, Iudæus tunc ſufficientia expertus miracula, & uerborum Chriſti energiam, teneretur eius legem ſuſcipere. Nam ſi non ueniſſem, inqt, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Chriſtiani autem effici non poterant niſi per baptiſmum: ergo tenebatur baptizari, atq; adeò baptiſmus iam tunc erat in præcepto, ſubindeque circunciſio prorſus ceſſauerat. Ad argm̃ hoc rñdetur illa præmiſſa perempta, quod non poſſet tunc Iudæus percipere legem euangelicam ſine baptiſmo: qñ quidem non percipiebatur niſi pro tempore ſuccedente paſionem. Et ideo Iudæi omnes qui legem prius ſuſceperant, ſtatim poſt reſurrectionẽ ad prędicationem Apoſtolorum tenebantur baptizari. Sed arguis, Ergo gentiles ſi ante paſionem conuerterentur, non tenebãtur ſtatim baptiſmate ablui: negatur conſequẽtia: immo cum illi circuncidi non poterant, tenebantur baptizari. quamuis indubie credendum ſit Iudæos quoq; ante paſſionem conuerſos illico ſacro fonte intingi, vt Chriſtianorum charactere inſignirẽtur. Id qđ euangelico teſtimonio ſuprà citato comprobatur, quo hr̃ Apoſtolos Chriſti, viuente Magiſtro, baptizaſſe. Alia uerò Scoti argumenta ad ꝓbandum legem ueterem poſt paſſionem vſq; ad ꝓmulgationem euangelij duraſſe, poſt illa quæ dicta ſunt, nullum retinẽt uigorem. Si. n. arguas, Iudæus poſt paſſionem inculpabili ignoratione euangelij laborãs tenebatur ſuos libe-

Ratio urgētiſſima contra aliud aſſertum Scoticum.

1. Argu. Scoti.

Solutio.

2. Argu. eiuſdem Scot.

Argu. alterum.

Reſpõſ.

Replica.

Solutio

Argum.

Solutio liberos circuncidere: ergo circũciſio, atq; adeo lex tota obligabat. Negatur prior cõſequentia, ſi obligandi rigorem perpẽdas. Nam cum ſimpliciter poſſet citra culpam non circuncidere, utputa ſi euangelium audiſſet, non ſimpliciter cenſendus erat obligatus: At ſi non placet tam ſtricto rigore loqui adhibetur altera rñſio, ꝙ tenebatur, non quidẽ vi præcepti, ſed pp ignorantiã qua laborabat, ſicuti qui hodie credere feriã eſſe ſextã, teneretur à carnibus abſtinere, quamuis feria ſecunda ſit. *lucidã-o præte itæ ſolu-onis.* Et dilucidatur pſpicaciùs rñſio hæc: Si lex dũ Deus Abrahæ circunciſionẽ pcepit ſic iuſſiſſet. Omnes tui poſteri circuncidẽtur uſque ad pũctum temporis quo Meſſias paſſus reſurrexerit: certè nemo aſſeuerare poſſet poſt illũ tpis articulũ legẽ obligare, & nihilominus qui articulũ eũ ignoraſſent, dẽrent ẽt poſtea circũcidi pp ignorantiã. Figurauerim caſum ſub conditione, q̃ reuera ita in uirtute contingit, Non. n. poſita fuit lex vetus niſi vſq; ad illud tpis momentũ, quo Chriſtus dixit. Conſummatũ *eplica* eſt: & reſurrexit. Quod ſi urgẽtius arguas: Si Iudęus poſt paſſionem uel leuiter motus, uel ex malitia credẽs legẽ ueterẽ abrogatã, nollet ſuũ circũcidere ĩfantulũ, peccaret quidẽ: & non contra conſcientiã: ergo contra legem qua tenebatur: Rñdetur ꝙ peccaret contra conſcientiã quam ante ſufficientẽ promulgationem euangelij tenebatur habere. ueruntamen eſto, circunciſionis ſtatim à paſſione obligatio eſſet extincta, vr̃ tamen retinuiſſe ſanctitatis *olutio.* uirtutẽ. Nã ſi Iudæus euangelij ignarus filium circũcideret, fieret infans ille ſaluus. *Altera tio. lutio* Reſpondetur ꝙ fieret ſaluus non circunciſionis uirtute, quæ iam uanida erat, ſed parentum fide. Itaque circunciſio tunc nihil amplius ualebat quã ſignum quo lege naturæ proteſtatio fieret ſanctæ fidei, & quo Iudæi ante octauum diem vtebantur. Dubium autem quod moleſtius hic premit eſt: Si Iudæus tunc qui euangelij prædicationem audiſſet & miraculorum intuitus eſſet uirtutem quem iam ideo culpabilis ignorantia nõ excuſaret, perſiſtens nihilominus in ſua perfidia puerum circuncideret, utrum puer ille ab originali macula ablueretur? Facit. n. pro parte affirmatiua, ꝙ ſi ab alio inuincibiliter ignorante idẽ applicaretur ſacramentum, puer, ut modo dicebamus, ſalutem obtineret: & tñ iniquitas circuncidentis non eſt cur miſero infantulo noceret: Nam ſi quis modò puerũ baptizaret, intendens id facere qđ Chriſtiani perficiunt, licet minime in baptiſmũ crederet, ꝓdeſſet puero. Nihilominus rñdetur nullatenus circunciſionẽ illã puero qđquam profuiſſet. Et rõ eſt plana; nam circunciſio de ſe nihil iã tunc proderet niſi p fidẽ applicantis: q aũt tenebat credere euãgelio, iniquè applicabat fide. Aloq̃ concedendum eſſet ꝙ etiam Iudæi circuncidentes liberos ſuos, illis ad ſalutem proſunt: quod concedere abſurdiſſima eſſet hæreſis. Qui aũt inuincibiliter ignorans illo ſacramento vtebatur rectè ſuam fidẽ applicabat. Negatur ergo quod in tali caſu iniquitas circuncidentis nihil noceret puero. Aliud aũt eſt de baptiſmo noſtro, q in ſe continet ſanctificandi uirtutẽ à quouis applicet. Ac uerò p̃ter iſtas rõnes alia ſupereſt maioris energiæ. Chriſtus in paſſione nullam tulit legẽ: ergo tunc lex euã-*Reſpõſio.* gelica non cœpit obligare. Legitima verò rñſio huius eſt, ipſum dum inter mortales ageret, lege tuliſſe pro illo tunc tpis articulo, quo myſterium ſalutis perficeret, in alteraq; reſurgeret immortali uita. Sed tñ reſtat nihilominus dubitatio, utrũ lex ab eodem puncto obligare cœperit quo moriẽs anteq̃ aboleuit? Nã ſi id cõceſſeris: ui-*Dubiũ.* deberis euangelio cõtrarius: qñquidẽ poſt *Ratio dubitandi.* reſurrectionẽ p̃cepit Apoſtolis, Ite, p̃dicate &c. Baptizantes eos. Matth. 28. ubi vr̃ legẽ quaſi ex tũc obligantẽ tuliſſe. Itẽ neq; rõ pmittere vr̃ vt ſtatim à momẽto paſſionis lex cœperit obligare. Nã myſteriũ ſalutis q̃ duos hẽt terminos. ſ. mori peccato, & reſurgere in nouã uitã, nõ in pũcto paſſionis abſolutũ fuit, ſed in reſurrectione, ſm illud Pau. ad Ro. 4. traditus eſt pp delicta noſtra, & reſurrexit pp iuſtificationem noſtrã, quẽadmodũ illic à nobis expoſitum eſt. Si aũt cõcedamus ꝙ lex uetus ceſſauit dicẽte Chriſto. Cõſũmatũ eſt: noua tñ nõ cœpit niſi poſt reſurrectionẽ, incidimus in hãc fouẽã ꝙ tpe aliquo fuerit orbis ſine obligatione legis p̃ter naturalẽ, ſicuti erat ante legẽ ſcriptam. Quod tñ mihi duriſſimũ fit, imò vr̃ naturæ amborũ teſtõrũ palã repugnare. Nã ſicut in naturalib. corru-

ptio vnius eſt generatio alterius: ita & antiquum non fuit abolitum niſi per obligationē noui, ſicuti aboletur vmbra per præſentiam ſolis. Hoc.n. exēplū vniuerſis ſcripturæ interpretib⁹ celeberrimū eſt. *Paulus.* Quin verò Pau. ad Heb. id ex ꝓfeſſo. c. 7. 9. & 10. videtur conſtituere. *Reſpōſio.* Reſpondetur ergo ꝙ ſancti, quin verò Apoſtolus, articulū ceſſationis unius legis & obligationis alterius non in puncto conſtituerunt, ſed totū triduum pro uno re, putarunt articulo. At uerò ad rigorē loquendo, primum pro certo habēdū eſt pp rōnē modo factā, ꝙ obligatio unius quaſſauit alterā. Quare ſi altera ceſſauit, vbi Chriſtus dixit, Cōſūmatū eſt, inde incepit noua: nā tūc pſolutū eſt redēptionis ꝑtiū, apertúq; regnū cœlorum. Statim.n. patres uiderūt Chri diuinitatē. Sed enim qa lex uetus nō ſolū illud, ſed reſurrectionē quoq; in noua uita prefigurabat, dicere optime poſſumus ꝙ non ceſſauit vſque ad reſurrectionem, & inde incipit noua. Vnde S. Tho. 3. parte, q. 66. ar. 2. Baptiſmus, inquit, uirtutem accepit, qñ Chriſtus Baptizatus fuit. Sed neceſſitas utendi hoc ſacramento indicta fuit hominibus poſt paſſionem & reſurrectionem: tum quia in paſſione Chriſti terminata ſunt figuralia ſacramenta, quibus ſuccedit baptiſmus & alia ſacramenta nouæ legis: tum etiam qa per baptiſmum configuratur homo paſſioni & reſurrectioni Chriſti: inquantum moritur peccato & incipit nouam iuſtitiæ uitam. Et ideo oportuit Chriſtū prius pati & reſurgere, q̄ hominibus indiceretur neceſſitas ſe cōfigurandi paſſioni & reſurrectioni eius. *Dubium alterum.* Vnde ꝙ poſt reſurrectionem dixit Chriſtus, Ite prædicate &c. non eſt ſignum latæ tunc legis, ſed apoſtolis tunc iuſſit ut illā q̄ iā obligabat, uniuerſo orbi promulgarent: vti 4. ſent. diſt. 3. art. 5. ait S. Tho. Immo Chriſtus id ipſum ſignificat, ſubdens, Docētes eos ſeruare oīa q̄cunq; mandaui uobis. Itaq; Chriſtus ante paſſionē legem cōdidit, quæ poſt eius mortē obligaret: ſed poſt reſurrectionē ꝑcepit Apoſtolis ipſā diuulgare: & in Pentecoſte miſit eis uirtutē ex alto, q̄ ad eandem functionē erat neceſſaria. His tñ ſic conſtitutis rñdendū eſt ad aliud dubiū, qd ſnīa Auguſtini ſecū affert. Enimuero ſi ſtatim poſt paſſionē vel reſurrectionē lex mortua fuit, eo ſequit̄, vt continuo eſſet morti fera: quare neq; liceret eā ulla rōne ſeruare. Cōſequentia probatur per rōnem, qua probauimus concluſionē tertiā, ꝙ eſt S. Tho. Ceremonialia illa iam inde tūc erant mēdacia, ergo qui illa ſeruaret facto ipſo mentiret̄: ſicuti qui aſſereret, ꝙ Chriſtus foret naſciturus, paſſurus, aut reſurrecturus: mēdaciū aūt ſemper eſt peccatum. Et dū eſt pernicioſum, ſicuti hoc, fit lethale: atq; adeò ſnīa Hieron. eſt præferenda ꝙ nō licebat ea ſeruare. *Solutio* At nihilominus ſtandū eſt Auguſtino, cui cōcilū Florentinū (ut dictū eſt) ſubſcripſit: & reſpondendum ꝙ ceremonię tūc non ſeruabantur tanquam futurorum ſigna, ſed in honorem ſepulturæ ſynagogę. Quod ſi ſciſciteris, quænam eſſe illius honoris cauſſa: reſpondetur quòd ut internoſceretur inter legem veterem & Gentilitatem. Nam ſi lex uetus ſic de repente, ut Gentilitas, fuiſſet eiecta, in ſuſpicionē uenires quòd nō fuiſſet Gentilitate ſanctior. Et fuit hoc euſque cōgruens, ut illa, ꝙ arbitror, ratione celauerit Deus aliquāto temporis Apoſtolos ipſos myſterium illud quòd legales ceremoniæ eſſent per euangelium ambigendæ: nempe ut ſecuriùs illa ſeruarēt. Id qd hiſtoria illa Act. 10. conteſtatur, qua narratur Petrū oſtenſo ſibi vaſe linteo, de cœlo ſummiſſo, cōium animalium pleno, manducare iuſſum, rñdiſſe: Abſit Dñe, qa nunquam mādicaui omne cōe & immundum. Illa aūt cauſſa honorandæ ſynagogę ceſſante, iam nullatenus licet eaſdem ceremonias obſeruare. Quod ſi interroges quātum tpis durauit ſufficiens euangelij promulgatio, qua licuit illa ſeruare legalia: reſpondetur certum eſſe à Pentecoſte cœptum eſſe promulgari. Quo autem temporis puncto omnino fuerit lex extincta, & mortifera non conſtat. Forſan, ut ait Scoto durauit uſque ad deſtructionem Hieroſolomytanam: quæ quadraginta ferè annis contingit poſt Chriſtum paſſum. Crediderim namq; timentes ipſos Apoſtolos omnimodam abolitionem legis prædicare cœpiſſe. Quicquid aūt de tpis puncto ſit certum eſt, quam lōgiſſimè an tps Aug. oīno ceſſauiſſe: ut eadē ipſe epiſt. 19. aduerſus Hier. docet. Quocirca iā inde nec fas eſt ad alias regredi ceremonias. Neq; in ſnīa ꝑfectò hic cōtrariā cōſētire cū Ca

ietano

Senten. Caietã. ietano poſſum, qui 3. parte ſuper q.37. approbare non renuit Indorũ morẽ: q ſeſe baptizatos circuncidunt: nõ tanq̃ antiquum ſeruantes ritum, ſed ut religione illa Chriſtũ imitentur. Enimuerò patres nunquam auſi ſunt id poſt paſſionem concedere, niſi ob cauſſam Aug. Et Concilium Florentini ſimpliciter id negat licere. Et Paulus ſimpliciter dicit. Si circũcidimini, Chriſtus nihil prodeſt. Et imitari in hoc Chriſtũ, eſt imitari legem cuius gratia id paſſus ipſe eſt. Neq; excuſari poteſt quin habeat ſpeciem mali. *Prima ratio in Caie.* Neq; verò ad hæc abunde Caietanus reſpondet. Secus ſi ſanitatis gratia pelliculam illam quis tolleret.

Secunda. Tertia. Poſtrema. Reſtat igitur ad argumẽta in capite q̃ſt. obiecta rñdere. Et quidẽ auctoritas Baruch Prophetæ intantum ſibi vult ꝙ lex eſſet in æternum ſm moralia præcepta per ſe duratura: *Ad primum ar.* ſm verò ceremonialia, non niſi per futuras veritates, quas præfigurabant. *Ad ſecũdum mẽbrũ eiuſdem arg.* Factũ aũt Chriſti, qui leproſos à ſe mũdatos ad ſacerdotes miſit, nõ probat poſt paſſionẽ legẽ fuiſſe permanſurã, ſed illuc vſque duraturã: atq; adeò ante paſſionem, prædicante Chriſto, una cũ euangelio currebat: *Ad duo membra ſecundi argum.* quod à nobis iam ſuprà aſſertum eſt. *Ad tertium eiuſdem mẽbrum.* Et ad tertiũ eiuſdẽ argumenti mẽbrũ rñdetur, ꝙ rõnes lẽales ceremoniarũ ad diuinũ cultũ referebãtur: qui tñ cultus in paſſione Chriſti erat in alterũ migraturus. Vñ circunciſio mutata eſt in baptiſmũ, & ſabbathũ (vt dictũ eſt) in diẽ dñicam & feſtũ Paſchalis agni in feſtũ Reſurrectionis. Feſtũ aũt Pentecoſtes permãſit. Nam & eodẽ fuit nobis quodãmodo lex data, hoc eſt Apoſtolis facultas eiuſdẽ promulgandæ collata: ſicuti & antiquæ Moyſi. Ad duo aũt priora membra ſecundi argumenti per ſñiam ſupra expoſitã Auguſtini rñſum eſt. Illa.n. rõne licuit Paulo Timoth. maternè Iudæum circuncidere, & ſeipſum purificare: nẽpe ne videretur perinde legem atque Gentilitatem abiectè conſepelire: & ne teneris conuerſis nondumq; ſatis inſtructis ſcandalũ offerret. *Paulus.* De tertiò verò membro, puta de lite, quam Pau. ad Gala. 2. commemorat ſibi interceſſiſſe cum Petro, diſcorpes, ut diximus, fuere proceres illi, diui Hieron. Aug. & hiſtoria notiſſima eſt & ſolennis, quæ Antiochiæ contigit, ubi Petrus cum Chriſtianis è Gentilitate neophytis cõicabat: non tm̃ colloquio, quia inde nullam ſcandali occaſionem nanciſcerentur Iudęi, ſed ẽt menſa, veſcẽdo cũ illis ſuillis carnibus, alijſq; cõibus cibis lege uetitis: quod iam in linteo ſibi oſtenſo cognouerat eſſe licitum. At cum quidã illuc perueniſſent recẽtes ex Iudæis Chriſtiani, quos Iacobus ad illum miſerat, ne ſcandalum eiſdem obijceret, ſubtrahebat ſe à cõmercio Gentiliũ, abſtinebatq; eiuſdem illegitimis cibis. Vñ cum tunc fortè contingeret ut illud Paulus applicuiſſet, reſciuiſſetq; tumultum Chriſtianorũ ex gentilitate, qui ex facto Petri colligebant, legalia in Chriſtianiſmo eſſe ſeruanda in conſpectu oĩum eum reprehendit; quia, inquit reprehenſibilis erat. *Hierony.* Hieron. ergo opinatus legalia protinus à paſſione fuiſſe lethifera, negat Petrũ illa ſeruaſſe: ſed tm̃ ait ſimulaſſe: ac ſubinde ad Paulum non uerè, ſed ſimulatoriè eum in gratiã Gentiliũ obiurgaſſe. *Auguſt.* Augu. aũt contra, in vtroq; opinioni Hieronymi reclamat. Primũ in hoc, ꝙ ait: Primum licitè potuiſſe ſeruare, ſeruaſſeq; adeò legalia. Secundò, & in hoc quoque, ꝙ ait verè fuiſſe tũ reprehenſibilem, tũ perinde reprehẽſum. Sunt aũt qui Hieronymi patrociniũ ſuſcipientes, *Adrian.* inter quos eſt Adrianus in 4. diſt. 1. adducũt in eius tutelã id quod Paulus ipſe ait. ſ. Iudæos & Barnabã conceſſiſſe in illã Petri ſimulationẽ: quo uerbo excludi vr̃ uerã fuiſſe obſeruantiã. *Duplex ſimulatio* Quocirca duplex, aiunt, vſu uenit ſimulatio. Vna qñ fingitur aliquid fieri qđ nõ fit: qualis eſt in comędijs: vt ſi quis fingeret ſe circũcidere & nõ circũcideret. Et hæc ſi fiat intẽtione fallendi, eſt peccatum, qñ mendaciũ. *Perperã ſi intellectus ab Adriano Auguſtinus infitiari nemo poteſt citra iniuriam ſcripturę* Alia verò accipit ſimulatio, qñ res uerè fit, non tñ ea rõne quam alij putãt: ut ſi quis pelliculã ſibi aſcinderet ſanitatis gratia quã circũſtãtes abſcindi crederẽt religione Iudaica. Et iſto mõ, aiunt, Paul. finxit circuncidere Timotheum ad euitãdum ſcandalũ: & Petrus à cõibus cibis abſtinuit: Et ait Adrianus nunq̃ Aug. à Hieron. diſſenſurum fuiſſe, ſi eum intellexit. Ego verò dixerim minus fuiſſe Aug. ab hoc doctore intellectum, q̃ ipſe Hieron. intellexerit: *Petrum fuiſſe reprehenſibilem.* Augu n. non arbitratur culpam Petri fuiſſe mendacium nẽpe ꝙ ſimulauit id qđ nõ fecit: Immo credidit abſq; ſimulatione verè potuiſſe ſeruare legalia, & ſeruaſſe, mõ ſupra expoſito,

poſito, ſed ꝙ plus iuſto illa ſeruaſſet. Et facit pro Aug. ꝙ Paulus nõ incuſabat Petrũ, ꝙ legalia ſeruaſſet: ſed ꝙ Gentes cogeret iudaizare: puta ꝙ vſq; adeò nimiã in eorũ obſeruatione adhiberet diligentiã, vt conuerſos ex gentilitate in eã opinionẽ pertraheret, ꝙ eſſent ſeruãda ea rõne & fine, quo in lege veteri, ac ſi non ceſſaſſent. Et primũ, ꝙ ſeruare legalia nullum eſſet crimen, ꝓbatur: nã alias re vera ꝑ ſolum euitandũ ſcãdalum nunq̃ Paulus circuncidiſſet Timoth. neq; ſe ſuaſu Iacobi purificaſſet: immo potius docuiſſet nõ eſſe licitũ. Porrò aũt ꝙ Petrus fuerit reprehẽſibilis, re vera citra grauiſſimã iniuriã ſcripturæ negari non põt. Enimuerò ſi tm̃ Paulus eũ ſimpliciter reprehẽdiſſet, potuiſſet, vtcũq; cõmentari id feciſſe ſimulanter: vbi aũt tanta cum emphaſi dixit, In faciẽ ei reſtiti, qa reprehenſibilis erat: negare fuiſſe uerè reprehenſibilem ac ꝓinde reprehenſum, eſt ſacræ ſcripturæ cõtradicere. Quod.n. Ioannes Maior in quarto, diſt. 3. q. 1. ait in ſcriptura non haberi, ꝙ Petrus eſſet reprehenſibilis, ſed ꝙ hoc Paulus dixit, cauillus, eſt nihilominus ſcripturæ iniurius, q̃ ſcripturam abnegare. Nã cũ id fides catholica cõfiteri cogat, ꝙ quidquid Apoſtoli affirmarunt, ſit diuinũ oraculũ, ſit vti tã uerum ſit, Petrum fuiſſe reprehenſibilẽ, quã eſt, Paulum illud affirmaſſe. Alioqui ſi permittere tur, vti ait Augu. negari ſcripturæ ſenſum, qui planè eſt literalis, tota eius auctoritas illicò deperiret. Quòd ſi quis inferat, culpã Petri fuiſſe mortalẽ: nã ptrahere alios in tã falſam opinionem, graue peccatũ in fidem: quod tñ Apoſtoli poſt confirmationẽ cõmittere non poterãt. Rñdetur, ꝙ Petrus nõ putauit tm̃ oriturũ ſcandalũ, & iõ inconſideratio illa fuit culpa venialis. Quid ergo ad illud pro Hieronymo adductum rñdebimus, ꝙ Paulus actionẽ illam Petri appellauit ſimulationẽ. Rñdetur, non eã ſic ideo appellaſſe ꝙ non fuiſſet uerũ opus Iudaicũ, ſed ꝙ nõ fuit factum intentione ac fine Iudaico, tanq̃ futurorũ ſignum retinens uirtutem ſuã. Et eſt diſcernẽdus effectus quẽ Petrus fecit in conuerſis è Iudaiſmo, & in cõuerſis è Gentilitate. Illos.n. & Barnabã adduxit ut in eius ſimulationem conſentirent .i. ſimul ſe ſubtraherent Gentilium conſortio: Gentiles aũt cogitabant

Cauillus. Io. Maioris.

Ratio in Maiorẽ.

Auguſt.

Obiectio. Solutio.

Hierony.

Ad arg. retro inſinuatum.

iudaizare: hoc eſt credere, ꝙ tenerentur & ipſi abſtinere à ſuilla carne, atque ab alijs cõibus cibis. Quapp exaggerationis gratia dixit, & Barnabam ẽt ſecũ duxiſſe. Nã cũ ille eſset ad euangelizandum Gentibus ſegregatus, minus ei licebat Gẽtiliũ ſe cõtubernio ſubducere. Vnus tñ ex his fit reliquus ſcrupulus, ꝙ diſtinct 15. cano. Sancta Roma Hierony. honorificè ſuſcipitur, eiusq; dogmata approbantur, quæ aduerſus Ruffinum atq; alios definit. Q̃uo ergo Aug. de hac re per cenſurã ẽt concilij Florentini præfertur? Rñdetur, nullatenus ſe cum iſta pugnare. Etenim in Canone, Sancta Romana meritiſſimè delata eſt Hieronymo palma aduerſus illos, quos, ceu etiã tes in fide, debellauerat. Et iõ tanq̃ ſolennis Eccleſiæ doctor receptus eſt. Haud tñ in his cunctis quæ cõtra Augu. cuius illic ẽt doctrina ſimili honore ſuſcipitur, diſputauit prælatus eſt illi. Ad poſtremum aũt mẽbrum eiuſdem ſecundi argumenti, quo ſenſus quæritur Apoſtolici Cõcilij Actu, 15. D. Thom. tres attulit ſolutiones. Prima eſt quorundã, qui arbitrabãtur ſanctiones illas Concilij minimè in ſenſu literali intelligendas, ſed in ſpirituali: vt. ſ. in prohibitione ſanguinis intelligatur prohiberi homicidium: in ꝓhibitione verò ſuffocati inhiberi uiolentiã & rapinã: ſed in ꝓhibitione immolatorũ, idololatria. Hic aũt interpretandi modus, vanus eſt. Nã cũ iſta crimina, tũ apud Gẽtiles illicita hẽrentur, tum ẽt in Decalogo eſſent explicata, non erat cur rurſus ſuper illis Concilium cogeretur. Secũda ergo erat aliorum opinio, ꝙ in ſenſu literali ſunt illic ꝓhibita: nõ quidem ad legis obſeruantiã, ſed ad reprimendã gulam. At uerò cũ alia eſſent maiora irritamenta gulæ, quorũ illic non eſt habita mentio, non eſt credendũ illam fuiſſe prohibitionis cauſſam. Ecquod.n. gulæ illectamentũ in ſuffocatis & idolo immolatis reperitur? Legitimã igit̃ ſolutionem hiſtoria nos ipſa docet. Enimuerò cum conuerſi è Iudaiſmo & præcipue Phariſæi mordidicus cõtenderent circunciſionem & reliquas ceremonias vna cum euangelio retinere in Concilium Apl̃i de re illa conſidentes, decreuerunt circunciſionẽ & legalia non eſſe à Gentilibus obſeruanda, neq; honoris gratia ſepulturæ ſynagogæ deferendi:

Scrupulus.

Reſpõſio.

Ad poſtremum membrũ ſecũdi argu. principalis.

Triplex ſolutio D. Tho.

Vna interpretatio eorũ qui ſanctiões apoſtolici Concilij ſpiritualiter intelligunt.

Excluditur ſecunda poſitio

Vera interpretatio ex hiſtoria depropta.

rendi: ſed tñ ob improbitatem Iudæorum quatuor illa eiſdem Gentib. interdixerũt: non q̃dem quaſi neceſſaria eſſet legalium obſeruãtia, ſed vt poſſet inter Chriſtianos utriuſq; populi iniri commercium. Prohibitum ergo illis eſt, ut à carnib. idolis immolatis abſtinerent: uidelicet ne apud cõuerſos è Iudaiſmo ſuſpicionem uenirent idololatriæ. Quare falſo nonnulli opinati ſunt ꝓhibitam illic eſſe idololatriã. Nam illam in confeſſio cunctis erat eſſe Euãgelio execrabilem. Veruntñ quia ſacerdotes Gentilium macellum hẽbant immolatorũ idolis, ꝓhibiti ſunt Chriſtiani illis uti eſcis Scdò prohibiti ſunt ueſci ſanguine & ſuffocato: quæ q̃dem adeò Iudæi exhorrebãt, ut nauſeã illis facerẽt qcunq; in eorũ conſpectu talib. uterentur epulis. Fornicatio aũt uetita illis eſt peculiariter: non ꝙ eſſet lege naturæ interdicta, ſed ꝙ illi caligine mẽtis obtecti nullã in libera Venere agnoſcebant culpã, neq; erat in Decalogo expreſſa. Contra hanc aũt ſolutionem exiſtunt argumenta, Primum, ꝙ ſi non erãt illa ad legis obſeruantiã ꝓhibita, non ſatis fiebat q̃oni Iudæorũ, qui contendebãt ut legalia cum euangelio ſimul currerent. Secundò, qa in ipſo Concilio hr̃: Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra imponere uobis q̃ hæc neceſſaria. Si ergo erant neceſſaria, neceſſitas ex lege procedebat. Tertiò, quia ſi illa rõne ꝓhibebantur ſanguis & ſuffocatũ, pariter deberet ꝓhiberi eſus ſuillarũ carnium & aliorum cõium. Ad hæc aũt rñdetur, Apoſtolos Phariſæis non ad eorum mentem rñdiſſe: ſed ꝙ illa ad ipſorum pacandum ſeditionẽ ac tumultum indulſerunt: atq; ad hunc finẽ cenſuerunt illa eſſe neceſſaria. Prohibuerunt aũt illa duo, ſ. ſanguinẽ & ſuffocatum, quę magis erãt Iudæis exoſa: non aũt ſuillas carnes atq; alia uenationũ ac piſciũ gñа: quia eſſet Gentibus ꝑ q̃ moleſtum ꝑꝑ Iudęos illorum uſu priuari. Et iõ ait S. Concilium. Nihil ultra imponere uobis oneris, q̃ hæc neceſſaria. Atqui tota hæc doctrina ex uerbis Pauli facile colligitur 1. Corint. 8. ubi docet ꝙ eſus carnium idolis immolatarũ, ſed ꝑꝑ ſcandalum infirmorum quo pacto ſanctionem, Concilij declarauit. Idemque docet ad Roma. 14. ubi ait oẽs cibos eſſe mũdos niſi ꝑꝑ ſcandalum aut conſcientiã.

Ex hiſtoria deprõpta.

Primum arg. contra proximam ſolutionem

Secundũ

Tertium

Ad argumenta facta.

Et Matt. 15. ait Chriſtus. Nõ q̃d intrat per os, coinquinat hoĩem Et ex his ſequitur illam ꝓhibitionem non fuiſſe in ꝑpetuum factam, ſed in tp̃s, idemq; perexiguum dũ Chriſtianus populus coaleſceret, & Iudęorum gens *horrorẽ illum ciborum deponeret. Quare uel ſeculo ipſo Apſorũ uel proxime uis expirauit illius Cõcilij. Huic nihilominus ſñiæ obſtare vr̃ Canon Concilij Gangrenſis, ſi quis. diſt. 30. ubi hr̃ omnia mãducare licere ꝑter idolothyta: ubi gloſſa expreſsè tenet, ꝙ nunquam licuit, neq; modo quidem licitũ eſt idolothytis ueſci: quamuis nulla deẽ ſcandali occaſio: immo non magis licere eorũ eſum, q̃ in Quadrageſima carnium. Et allegat pro ſe dictũ Augu. in lib. de bono. cõiug. q̃d refertur 33. q. 4. cano. ſicut ſatius. ubi inquit ſatius eſſe fame mori, q̃ idolothytis ueſci. Ad tex. autẽ concilii rñdetur, illud fuiſſe habitum proximè tempus Apoſtolorum, quando nondum eorum Concilium prorſus ceſſauerat: ob idq; gloſſator falſiſſimè inde intulit opinionem quod modo non licet illa edere. Immo Paul. 1. ad Timo. 4. generaliter abſq; ulla exceptione condemnat eos qui in nouiſſimis temporibus loquentes mendacium, ꝓhibituri erant à cibis, quos Deus creauit abſtinere. Et forſan tempore Auguſt. nonnulla durabat eiuſdem Concilii obſeruantia: Niſi dicere malueris, quòd fortè reſpexit ad elapſum tempus, quando uigor concilii durabat.

Corollarium.

Argum.

Cõcilium Gãgren.

Auguſt.

Solutio.

Paulus.

*QVAESTIO VI.

DE IVDICIALIBVS MANDATIS.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 104. & 5.

ARTICVLVS I.

Vtrùm præcepta iudicialia rectè à ceremonialibus diſtinguantur.

TERTIVM præceptorum genus, ut in ſuperioribus conſtituimus, eſt iudicialium de quibus primò quæritur, quibus modis a ceremonialibus diſtinguantur? Et primò arguitur non in hoc differre, ut ſupra dictum eſt, quòd ceremonialia pertineant

Primum argum.

ad diuinum cultum, iudicialia verò ad pacificum conuictum, qui eſt inter ciues: tũ ꝙ iudicialia, vt nomen ſonat, ſunt illa, quę in foro tractantur coram iudice: & tamen extra forum ſunt alia, quę ad eundem pacificum ſtatum conferunt: tum etiam ꝙ ſunt inter ceremonialia aliqua erant quæ hominem ad ſeipſum ordinabãt, vt delectus ciborum & veſtimentorum: ita & inter iudicialia decebat eſſe aliquam p̃ceptionem quæ ad ipſum ſingulariter hominem pertineret. Non ergo omnia ad iuſtitiam attinebant, quæ eſt unius ciuis ad alterum.

Secundũ Secundò arguitur contra aliam differentiam quæ inter hæc p̃cepta conſtitui ſolet, nempe ꝙ ceremonialia conſtituta erant vt ſigna figuraq; eſſent & vmbra futurorum iudicialia verò minimè nam gloſſatores iudicialium. Exod. 21 & 22 cuncta etiam interpretantur allegoricè & moraliter.

Tertium Atq; inde tertium colligitur argumentum aduerſus tertiam differentiam, quæ adhiberi conſueuit. ſ. ceremonialia non licere amplius obſeruare: ſecus autem de iudicialibus: nam ſi erant futurorum ſigna, pari modo debuerunt ceſſare ſicut & ceremonialia.

Paulus. Vnde Apoſtolus generaliter ait ad Hebræ. 7. Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat. In contrarium autem eſt, quòd tres iſtas differentias interpretes legis ſolent inter eiuſmodi præcepta internoſcere.

Hæc fermè omnia in ſuperioribus diſcuſſa ſunt & definita: ſed vt eorũ ſumma oculis obijciatur, repetuntur. Supponamus ergo diſcrimen, non ſemel in præcedentibus explicatum inter moralia ex vna parte, atq; alia duo genera ex altera. Moralia .n. iam diximus eſſe illa, quæ ex principijs naturalibus per modum illationis colliguntur: ceremonialia verò ac iudicialia, quæ non niſi arbitramẽto quodam ex generali præcepto per modum ſpecificationis conſtituuntur: vt ſi exempli gratia dicamus. Deus eſt colendus: ergo, hoc vel illo modo. Malefactor eſt puniendus: ergo tali aut tali ſupplicio. Ad quæſtionem ergo tribus concluſionibus r̃ndetur, trinum exprimentib. diſcrimen inter ceremonialia, & iudicialia.

Prima conclu. Prima concluſio: Ratio iudicialium præceptorum in duobus conſiſtit, primũ, vt non inferat̃ ex principijs naturæ tanq̃ eorum concluſio, & in hoc differunt a moralibus, conueniuntq; cum ceremonialibus. Secundò, ad conuictum hominum inter inuicem ſpectent: & in hoc a ceremonialibus elongantur. Enimuerò ſicut ex illo principio, ꝙ Deus eſt colendus, arbitratu diuino inſtituta ſunt hæc & illa ſacrificia, quæ natura ſua nihil ad mores referebãt: ſic ex illo, ꝙ pax eſt in republica pro viribus cuſtodiẽda, collecta ſunt iudicialia: vt qui vnam furaret̃ ouem, quatuor ſolueret: & ꝙ fur nocturnus in flagrãti delicto interficeretur: diurnus verò, minimè &c. Hæc aũt cõcluſio adeò eſt hactenus frequentata, vt permoleſtum ſit in ipſa, veluti in ſalebra diutius hærere.

Secunda concluſio Secunda concluſio: Præcepta iudicialia ſecundò a ceremonialibus hoc diſcriminãtur, ꝙ ceremonialia inſtituta erant in figuram vmbramq; futurorum: iudicialia uerò non niſi ex conſequenti. diſcrimen nanq; hoc ex prima concluſione originẽ ducit.

Deducitur concluſio ex priore. Etenim cũ cultus ille priſcorum patrum ad populi ſanctitatem pertineret, quæ quidem ſanctitas ex mediatore Chriſto dependebat, condecens erat ac neceſſarium, ꝙ ſupra expoſitum eſt, ut per eaſdem ceremonias eũdem venturum ꝓfiterentur. Attamen cum iudicialia non ad diuinũ cultum, ſed ad iuſtitiam & æquitatem inter ciues conciliãdam inſtituerentur: ratio non poſtulabat, vt prognoſtica eſſent eiuſdem futuri Meſſiæ. Nihilominus quia totus ille ſtatus populi in expectatione erat eiuſdem uenturi Dei, ex conſequẽti eadem iudicialia aliquam eius præferebant umbram iuxta uerbum Paul. 1. ad Cor. 10. Omnia in figuram contingebant illis exempla: Decimarum ſolutio ſignificabat perfectionẽ, quæ vltima denarij unitate deſignatur, Chriſto tribuẽdam. Atq; illud Exo. 21. ꝙ ſeruus Hebræus poſt ſeruitiũ ſex annorũ eſſet ſeptimò anno liber, figurabat poſt militiã hui' mũdi ſubſequuturã fore libertatẽ cęleſtẽ, quæ erit pfectũ ſabbathum. Quapp Gentiliũ iudicia, ut puta Græcorũ & Romanorũ, nullum recondebãt myſteriũ, ſicut Hebræorũ leges.

Tertia concluſio Tertia cõcluſio. Et ſi iudicialia p̃cepta ſic prorſus fuerint euacuata, & extincta, vt poſt Chriſti reſurrectionẽ nullatenus ſint obligatoria: differunt tñ & in hoc tertio a ceremonialib. ꝙ quamuis ceremo-

remo-

remonialia nullatenus iam ſeruare licuerit: nihilominus liceat iudicialia iteratò inſtituere. Prima pars concluſionis huius iam ſatis ſupra demonſtrata eſt: ubi oſtēdimus totam prorſus legem, quantū ad Moſaicam vim ceſſaſſe. Secunda uerò pars ex ſecunda concluſione, ſicuti, ſecunda ex prima colligitur. Ratio.n.quare ceremonialia reuiuiſicare modo non licet, iam ſupra aſſignata eſt, ꝙ cum ſigna fuiſſent prognoſtica futurorū, præſente ueritate, facta ſunt falſa mendacia. Cum ergo hæc ratio in iudicialibus non reperiatur, quia non per ſe inſtituta ſunt ad ſignificandum, nihil periculi ineſt, ſi iterum conſtituantur in noua lege. Hac igitur ratione conſtitutæ ab eccleſia ſunt decimæ, quæ quantum ad quotam iudiciales erant inſtitutæq; ſunt qñq; talionis leges, & reddere quadruplum pro ſimplici furto, & ſimilia Hæc omnia facillima ſunt, & ex ſuperioribus liquida.

Probatio concluſionis.

Ad primum igitur argm̄ reſpondetur, ꝙ licèt iudicialia à iudicio nuncupentur, ꝓpterea ꝙ rempublicam inſtituere ad principem attinet, penes quem poteſtas eſt iudicandi nihilominus quia eidem principi incumbit non modo litigia dirimere, verum & quæ ad ſpontaneos contractus attinent, deliberanter ſancire, fit vt non ſolum illa quæ in foro tractantur, uerum & quæ in domo & in ciuium commercijs, iudicialia nuncupentur. Ad ſcm̄ aūt mēbrum eiuſdem argumenti rñdetur diuerſam eſſe rationem ceremonialium ac iudicialium. Nam cùm cultus ad Deum pertineat, ad quem homo tanquam in proprium finem ordinatur: fit ut ad eundem cultum referatur ut miniſter ipſe ſeipſum componat in cibo & veſtitu: quare & de hoc erat ceremoniale præceptum: homò autem non ordinatur ad proximū ſicut in finē, ſed ſunt ſicut duo membra, & ideo nullo opus erat iudiciali ꝑcepto hoīs ad ſeipſū, ſed oīa ipſū ordinabant in alterum. Aliorum aūt ſolutiones ſatis ex ſuperioribus clareſcunt.

Ad primum ar.

Ad ſecūdum.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudicialia præcepta conuenienter ſint in quatuor diſpertita.

Poſt diſtinctionem iudicialium à ceremonialibus, ſubſequit̄ vt de ipſorum à ſe inuicem partitionē dicamus: vtrum.ſ. quadrifariam fuerint diſtributa: nempe ut alia extiterint, quæ principes in ordine ad ſubditos informabant: alia verò quæ inter ſe inuicem ſubditos, & tertia quæ populū in ordine ad exteras gentes inſtituebant, atq; alia demum quæ domeſticam inter ſe familiam conciliabant. Arguitur.n.primò: Suprema poteſtas reipublicę eſt in ſpiritualibus ſummus ſacerdos cum alijs ſibi aſſiſtentibus, & in temporalibus, rex: nā ſecundum Ariſt 7.Polit. hoc eſt regiminū optimum: utpotè quod in vnitatē maximè reſoluitur, atq; adeò expreſſiſſimam diuinæ gubernationis ſimilitudinē gerit: ergò circa has duas poteſtates debuerunt primum omnium congruētes leges inſtitui. hoc autem non ſic inſtitutū legimus in lege ueteri. Nam ſicut Aaron Deus ipſe per ſe elegit, ut patet Exo.28. Leuitisq; decimas in eorum ſuſtentatione ſolui iuſſit, ut Leuit. vltimo ſcriptum eſt: ſic debuit & per ſeipſum regem creare, quod tñ non fecit, ſed populo id commiſit. Habetur.n. Deut.27. Cū dixeris, Conſtituā ſuper me regem, eū cōſtitues quē Dñs Deus tuus elegerit. Neque regibus ſtipendia deſignauit. Immo populus a Moyſe uſq; Saulē quadringētis annis māſit cum ſacerdotibus abſq; rege: quē tunc demum in malum ipſius populi Deus permiſit, ut 2.Reg 8.commemorat. Secundò arguitur, ꝙ neq; de conuictu inter ſe ciuium congruenter fuerint iudicialia inſtituta. Præcipiebatur.n.Nu.27.ut hominis abſq; filio defuncti hæreditas tranſiret ad filiam & tñ Ariſt.2.Polit.c.7.ait, Regna inde & poſſeſſiones perditū iri, quod ad mulieres tranſeunt. Et Leuit.22.habebatur, ꝙ anno Iubilæi omnes venditæ poſſeſſiones ad priſtinos poſſeſſores remearēt quod firmitati contractuū obſtare uidebatur, ſine quibus tamen mortales conuenire nequeunt. Et Exo. 21.inſtituta fuit talionis pœna, ut oculū pro oculo reus redderet, ac dentē pro dente: cuius nimiā acerbitatem denotauit Chriſtus Matth.5. Atque aliæ erant in illo populo legales ſanctiones, quæ uidebantur abſurdæ. Tertiò & erga exteras gentes incongrua uidentur illa, quæ illic extant iudicia. Habetur. n.Deut. 23. Ammonites & Moabites ēt poſt decimam generationem non intrabunt in Eccleſiam

Primum argu.

Ariſt.

Argu.2.

Ariſtot.

Argu.3.

cleſiam Domini in æternum. Et tũ econuerſo ſubditur. Non abominaberis Idumæum, quod certè vr̃ ad reſpectum perſonarum attinere, qui tñ, ut habetur Act. 10. non eſt apud Deum. Et Exod. 20. cautum eſt, Aduenam non cõtriſtabis, neq; affliges eum. Et nihilominus 23. permittebatur idem populus pecuniã alienigenis ad vſuram mutuare, quæ quidem duo præcepta ſibi inuicem uidentur repugnare. Quartò, neque circa domeſticas perſonas videntur iudicialia præcapta ſatis eſſe rationis conſentanea. Nam cum primis de ſeruis legitur Exod. 21. Qui percuſſerit ſeruum ſuũ vel ancillã virga, ſi uno die ſupuixerit, nõ ſubiacebit pęnę, quia pecunia illius eſt permittere autem homicidam impunem, natura ipſa abhorret: quare leges humanæ & dominos ſeruorũ occiſores grauiꝰ puniũt. Et de filijs vr̃ dura illa lex. Deut. 21. uidelicet ꝙ pater duceret filium ſuum ad ſeniores ciuitatis puniendum. Ac demum de vxoribus lex, quæ ut Deut. 24. hr̃, libellum repudij permittebat, vr̃ in naturam matrimonij pernicioſa: utpotè ꝙ ad educandas proles debet eſſe perpetuum. In contrariũ autem eſt ꝙ Sapientia diuina Prouerb. 8. ait: Iſti ſunt omnes ſermones mei. Non eſt in eis prauum, quid, neque peruerſum. Et Dauid, Iudicia Domini vera iuſtificata in ſemetipſa.

Argu. 4.

Quæſtionem iſtã nõ intelligas in hoc a nobis ſubmotam, ut q̃ amplè ipſa patet, ſit nobis differẽda: id n. diuino pene ingenio D. Tho. ꝙ omnibus eſt in confeſſo abſoluit. 1. 2. q. 105. Sed tamen ne filum dicẽdi noſtrum rumperemus, tranſitum, ꝑ hæc ſummatim nos facere decuit. Vnica ergo concluſione duximus reſpõdendum: Præcepta iudicialia legis ueteris in quatuor oportuit membra diſtribui. Enimuerò cum prudentiam ferendarum legum, ars quædam ſit illuſtriſſima: ars autem ordine ac diſpoſitione prælucceat, condecens fuit vt iudicialium numerus quibus reſpublica inſtituebatur, ſm inſignes eiuſdem reipublicæ partes atq; ordines diſponeretur. Ordines autem iſti quatuor ſunt numero: Principis. ſ. ad ſubditos, ſubditorumq; inter ſe totiusque reipublicæ ad exteros, ac partium inter ſe unius familiæ. Igitur de principibus latæ ſunt diuinitus leges quẽadmodum, tum creandi eſſent, tum etiam & ſe erga populũ gererẽt: ac ſubinde quẽadmodum viciſſim a populo colerentur. Mox circa ciues latę ſunt leges emptionũ & uenditionũ aliorumq; contractuum, q liberè inter homines fiunt: decretaque pe rinde iudicia in malefactores qui iura uiolarent. deinde leges adhibitæ quemadmodum ſe populus tum in bellis gerendis, tũ in ſuſcipiendis peregrinis erga externas gentes deberent conuerſari. Ac demũ circa domeſticam familiam ſuperadditę ſunt & aliæ de ſeruis, deq; vxoribus, & filijs.

S. Thom.

Concluſio reſpõſiua

Quadruplex ordo inter reipublicæ partes.

Ad primum igitur argumentum rñdet, ꝙ cùm in gubernanda republica duo ſint habenti reſpectus. prior. ſ. vt ciues omnes creandorũ magiſtratuũ gerendæq; publicæ curiæ participes fiant. Nam hac ratione vt 2. Poli. auctor eſt Ariſt. æquitas conſtat, ac ſubinde pax in republica. Poſterior verò ut regimen eligatur optimum, quòd ſm eundem Philoſophum. 3. Politi. ex tribus ſpeciebus, ſcilicet Ariſtocratia, Democratia, & Regno hoc ultimum eſt pręſtantiſſimum, diuina Deus prudentia hæc omnia circa populi principes cuſtodiuit. Primum enim quia peculiarẽ curam illius populi gerebat, iuxta illud Deu. 7. Te elegit dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris ſibimetipſi electionem regis reſeruauit. Vnde ſicut ſummum ipſe creauit ſacerdotem, ſic & de rege ait loco citato Deu. Cum dixeris conſtituam ſuper me regem, eum conſtitues quẽ Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrũ tuorum. Qua ratione diuino mandato a prophetis vngebantur. At uerò quoniam regnum, ut eſt optimum regimen, dum res idoneis uirtutibus pollet: ſic fit & peſtilentiſſimum dũ in tyrannidem corrumpitur, & populus ille tum crudelis erat, tum etiam auarus ac libidinoſus, quibus potiſſimum uitijs rex corrumpitur, quadringentis annis diſtulit regẽ illis dare cum plenitudine poteſtatis. Gubernauit tamen populum inſtar regni per unum, puta ꝑ Moyſen, perq; eius ſucceſſores iudices: quouſq; populꝰ, quaſi excutiens diuinũ regimen, uoluit ſibi creare regem. Vnde 1. Reg. 8. ait Deus ad Samuelem. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Ecce quàm fuerit Deus ſolers in ſuſtinẽdo optimo regimine regni.

Ad primum ar.

Ariſto.

Quocirca

Quocirca quàm contra eius voluntatem fuerit abſoluta regis poteſtas introducta, ipſe rei euentus oſtendit. Nam ſtatim ſub Roboam diuiſum regnũ ſui ipſius deſolandi cauſſam attulit, iuxta uerbum Chriſti, Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Quantum verò ad Ariſtocratiã, quę eſt optimorũ potẽtia, iuſſit eligi ſeptuaginta uiros de ſenioribus Iſraël, vt patet Nu. 11. unde Deu. 1. Tuli de ueſtris tribubus uiros ſapientes, & nobiles, & conſtitui principes. Democratiam verò, quæ eſt popularis potentia, eatenus ſeruari voluit, ꝙ & totus populus magiſtratus crearet, & de omnibus tribubus eligerentur. Vnde Exod. 18. Prouide de omni plebe viros ſapiẽtes. Et Deuter. 1. Date ex uobis viros ſapientes, &c. Quòd autem ſacerdotibus decimę fuerint adiudicatæ, non autem principib. illa ratio fuit, ꝙ ſacerdotes ut ĩ maiori haberentur reuerentia, decuit ex una ſingulari tribu inſtitui, quæ ideo ab alijs alẽda erat: Principes verò ſeculares ex omnibus promiſcuè tribubus eligebantur, quibus poſſeſſiones erant decretæ. Et pręterea eorũ ſtipendia pro bellorum indigentia creſcebant, & tunc natura ipſa docebat populares contributiones eſſe illis augendas.

Ad ſecũdum ar. Circa materiam ſecundi argumenti notãdũ ſequitur, iudiciales leges ciuibus ad humanum cõuictũ inſeruiẽtes, in duos ordines ſecari, ſecundum duas, quæ in populo ſunt, communicationes rerum ac commutationes. Alia enim communicatio fit publica auctoritate principis, alia verò priuata cuiuſq; uoluntate homines quippe ſubditi ſunt principi: poſſeſſiones aũt ad dñm priuatorum ptinent. Quare iudicia, quib. homines iura ſeruare cogantur, & ſupplicia qbus maleficia uindicantur, principis auctoritate inſtituuntur: donationes autẽ rerum & commutationes, priuata eiuſque voluntate celebrantur. Et de utroq; ordine leges Deus optimas iudiciales edixit antiquo populo. Conſtituit. n. quantũ ad primũ iudices, & magiſtros, vt patet Deut. 16. ac teſtium numerum, pęnasq; diuerſas pro diuerſis delictis. Et quantum ad ſcdm vt pax firmius inter illos ſtabiliretur, diuiſit eis terram promiſſionis. Vnde Nu. 34. Ego dedi uobis terram in poſſeſſionẽ quã ſorte diuideris uobis: pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorẽ. Sed quãtũ ad vſum uoluit quodammõ fructus eſſe cões, ſm illud Deut. 23. Ingreſſus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. Aliqua deinde multa pulcherrimè conſtituit, ut eſt apud D. Tho. uidere. Ad formam ergo argumenti reſpondetur, ꝙ eatenus in hæreditatis ſucceſſione legem Deus naturæ ſeruauit ꝙ noluit fœminas niſi deficiente maſculo, ius hęreditarium adire. *Ad formam argumenti.* Succeſſio nanque patrimonij ſequi naturam debet generationis, per q̃ ſpecies propagatur: generationis autem virtus in lumbis viri reſidet cui vtiq; fęmina, ceu natura ſubſternitur. Quapropter ratio naturalis docet ut in maſculinã prolem, in quam virtus generatiua traducitur tranſeat hæreditas, quam cum ſanguine ad ſuos poſteros tranſmittat Et hanc arbitror oĩum cauſarum naturalium primam, quare iura primogenituræ in rebuſpublicis bene inſtitutis maſculina ſerie trãsfunduntur, neq; fœminæ neq; maſculorũ defectu admittuntur. *Potiſſima ratio quare ius primogenituræ maſculina ſerie tranſfunditur* Cui accedit & rõ ſecunda, ꝙ uiri prudẽtia, muliebri pſtat: tũ in alijs, tũ ẽt in augenda re familiari. Vñ Ariſt. 3. Poli. ca. 3. uiri inqt eſt acqrere, mulieris aũt ſeruare. *Ariſto.* Quocirca Ethic. 2 cenſuerat regna in manu fœminæ deperire. Accedit tertiò, ꝙ cùm uiro competat ſubſtantiæ adminiſtratio, quando hæreditas filiæ obuenit, tunc gener non eſt tam ſolers ad augẽdam ſubſtantiam ſoceri eiuſque amplificandum nomen, quàm ſi eſſet filius. Quapropter cùm res quæ tranſit in filiam, ſubinde trãſeat in generum, quodãmodo cenſetur in alienum ſanguinem tranſmigrare. In lege autem ueteri illud fuiſſe neceſſarium, vt poſſeſſionum partitio, quæ facta eſt inter tribus non confunderetur. Quamuis tali euentu cautum erat, ne hæres fœmina alij quàm viro ſuę tribus nuberet. Neque uero inter Chriſtianos uſqueadeò longè à ſucceſſione eijci filiæ debent, ut neque deficientibus filiis admittantur. Nam hac ratione longius ſolent alienari primogenituræ, quam ſi mulieres ſuccederent. Eadem ratione adiecta fuit & lex alia anni Iubilæi: Nam ſi uenditiones in perpetuum fierent non fuiſſet perpetua diuiſio poſſeſſionum inter tribus. *Ratio legis anni Iubilæi.* Quin uerò & rõ naturalis profectò ab hoc

non

non abhorret: nam illa rõne, vt loco proximè citato admonet Ariſtot. nẽpe ſi poſſeſſiones in perpetuum diuidantur ſolẽt diuitiæ in vnũ aceruatæ alios deſerere pauperes. *Ratio legis talionis.* Lex aũt talionis vindicatrici illi genti minimè fuit incongrua: vt p illam, quę duriuſcula videbatur, coercerentur, ne acrius ſeſe de hoſtibus vindicarẽt: licet Chriſtus docuerit benignitati Chriſtianę non cõpetere. De reliquis aũt vide apud S. Tho. *Ad tertium arg.* Circa tertiũ argm̃ itidẽ adnotandũ eſt, bifariã ſe rẽpublicã gerere poſſe erga extraneos: nẽpe aut iure pacis ſi cõmerciũ cũ illis nectat: aut iure belli, ſi ſint hoſtes. Et iure quidem pacis tripliciter exteræ nationes ad Iudaicũ populũ accedebant. Primò ut trãſitum qua ſi peregrini facerent: erga quos lex extabat Exod. 23. Peregrino moleſtus non eris. Secundo modo, vt tãquã aduenæ apud illos habitarent: de quibus ẽt cap. 20. præmiſſum erat: Aduenã non contriſtabis. Tertio modo, quia uolebant prorſus in eorum ritũ & conſortium admitti. Inter quos ſm naturalẽ rõnem ordo dignoſcebat. Admonet n. 3. Polit. Philoſophus, extraneos non eſſe temerè in rẽpublicã recipiendos, niſi ſint uel auo uel ab atauo oriũdi: aliàs multa ab illis pericula imminerent reipublicę. Obidque quia Idumęi ab Eſau fratre Iacob deſcẽderãt, & ipſi Iſraelitæ apud Aegyptios peregrini plures ducẽtis annis egerãt, iubebant pacifice illos recipere, & proſelythos qui uellẽt eorum religionem profiteri, charactere circũciſionis inſignirent. At verò qm̃ Amalechitæ perpetui hoſtes eorũ erant, ſm illud Exo. 27. bellũ Dei erat contra Amalec à gñatione in gñationẽ. Et pariter Ammonites & Moabites de terra promiſſionis fuerãt expulſi, circa perſonarũ acceptionũ potuit eos Deus à ſua republica abigere. Sed & de bello contra hoſtes tam offerẽdo, q̃ ſuſtinendo ſanctiſſima erat ſcripta lex, Deut. 20. ut primò pacẽ eis offerrent. Secundò ut fiduciam ſuam in ipſum Deũ reijcerent. Tertiò, ut in idoneos, qui impedimẽto eſſe poſſent, domũ remitterent. Quartò deniq;, vt uictoria modeſte uterentur: fœminis parcentes ac pueris. *Ad quartum arg.* Ad quartum deniq; argm̃ reſpõdetur, ꝙ cum familia in tribus ordinibus conſiſtat, *Leges ſeruorum.* ſ. viri ad vxorem parentis ad filios, ac dñi ad ſeruos: de oĩbus tribus Deus creauit optimas leges ſanciri. Et primò de ſeruis, quod ad mitigandos eorum labores pertinebat, præceptũ erat Deut. 5. ut die Sabbathi ſicuti & dñi requieſcerent. Item in memoriã liberationis ex Aegypto, ubi ipſi ſeruierant, & in præſagium Chriſtianæ libertatis, & pręcipuè pp fraternam charitatem cautũ erat. Exo. 21. ut ex filijs Iſrael nemo eſſet perpetuò ſeruus: ſed ſeptimo anno egrederetur liber, cum oĩbus quæ aſportauerant, adhibito inſuper uiatico. ut Deut. 15. legitur. Neq; quantũ ad eorum uindictam fuit Deus negligens; immo & eodẽ cap. 21. ſtatuit, ut Dñs qui ſeruum mutilaret, liberũ dimitteret, & ancillam quam in uxorem duceret. Illud aũt quod argumento obiectum eſt, ſ. occiſorem ſerui impunem euadere, intelligebatur qñ correctionis gratia uirgula, non intentione vulnerandi percuſſiſſet: neq; poſtea certum eſſet an ob tale vulnus obijſſet mortẽ. Nã ſi protinus moriretur, tunc Dñs reus fiebat. *Leges filiorum.* Et erga filios ẽt Exo. 22. iubebantur parentes vt eos religioſe inſtituerent, quos ẽt paterne caſtigare poterat. At verò quia ut Philoſophus 10. Ethic. docet, pater vim non habet *Ariſto.* coerciuam in filium, qñ eorum crimen id poſtulabat iubebatur, ut argm̃ eſt, filiũ publicæ ptãti puniendum permittere. *Leges uxorum.* Sed & de uxoribus tam ducendis q̃ gubernandis optimæ extabant leges. Attñ libellus repudij ob eorum duritiam, qui perpetui erant odiorum memores, permiſſus illis fuit, ut per illud minus malum a maiori cõtinerẽtur: videlicet, ne uxores enecarẽt.

QVAESTIO VII.

DE LEGE EVANGELICA QVANTVM AD EIVS ſubſtantiam.

S. Thom. 1. 2. quæſtio. 106.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit lex ſcripta, an potius cordibus indita.

QVatuor legum gña circa initiũ ſuperioris libri diſtinctè monſtrauimus, videlicet æternã, naturalẽ, atq; humanã: de quibus lib. 1. diſſertũ eſt, ac demum, diuinã, quam in hoc ſumpſimus elucidandã. Hãc aũt in veterem partiti ſumus, ac nouam, Vñ cum

de

de priori hactenus dictũ ſit, ſubſequit̃ vt de noua q̃ Euangelica eſt, ſermonem ſubtexamus. Hæc.n. ſi æternam accipias, lex legum eſt, cuius gratia mundus creatus fuit ad quam ferendam Deus ipſe de cælo deſcẽdit, quæq; eiuſdẽ Dei digito ſcripta eſt in cordibus noſtris, p̃ quã deniq; ſolã vniuerſo orbi & inferi clauduntur, & ad æternã fęlicitatem cæli reſerant̃: Vt ergo hanc ſupracęleſtem legem de cunctis ſuis numeris ac dignitatibus perpendamus, quęritur primò ſitne ſcripta dicẽda, ut leges humanæ & uetus diuina, an uerò ſicut naturalis, à natura, ſic ſupernaturaliter mẽtibus noſtris impſſa? *Primum arg.* Nam ꝙ ſit ſcripta, ſunt argumenta nonnulla. Primùm, Lex hęc ipſiſſimum eſt Euangeliũ de quo tñ Io. 20. c. ait. *Argu. 2.* Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis. Secundo: Si lex hæc non eſſet ſcripta ſed indita, nihil à naturali diſtaret: *Argu. 3.* quippe de qua ait Propheta, Signatũ eſt ſuper nos lumẽ vultus tui Dñe. Tertiò: Lex Euãgelica, Chriſtianorũ eſt ꝓpria: lex verò indita vniuerſis cõiter nationibus patet. Legitur. n. Sapient. 7. ꝙ diuina ſapientia p̃ nationes in animas ſanctas ſe transfert: amicos Dei, & Prophetas conſtituit: ergo lex noua nõ eſt lex indita. Contrarium autem atteſtat̃ Hieremiæ vaticinium c.31. *Hiere.* Vbi Deus noſtram deſignans legẽ, ait: Ecce dies ueniẽt, dicit Dominus & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iacob teſtamẽtum nouum. Quod quidem teſtm̃ declarãs ſubdit, Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. *Paulus.* Idq; Paulus ad Hebre.8. ad hoc ipſum propoſitum allegat. Et 2. ad Corinth.3. latius ediſſerit.

Concluſio cath. Quæſtio hæc ex his modò citatis ſcripturæ teſtimonijs inter catholicos doctores originẽ duxit, qua prima legis noſtræ excellẽtia commendetur. Statuamus ergo concluſionem, q̃ cunctis eſt catholicis receptiſſima Lex noſtra hoc à ueteri differt, ꝙ cũ ipſa ſcripta eſſet in tabulis lapideis noſtra tamen in cordibus inſculpta eſt. At uerò concluſionis ſenſum patefacere, non eſt uſque adeò peruium. *Auguſt.* Auguſt.n. lib. de ſpiritu & liter. c.21. huc tantum pertinere arbitratur, quod charitas Dei, quæ ſecundum Paulũ, & plenitudo & finis legis eſt, per Spiritum ſanctũ, ut ait idem Apoſtol⁹ diffuſa eſt in cordibus noſtris. Quem quidem T.Tho. ſecutus, *D.Tho.* ſic concluſionem interpretatur. Vnaquæque, inquit, res, ut 9. Ethic. auctor eſt Ariſto. *Ariſto.* illud eſſe uidetur, qđ in ea eſt potiſſimum, hoc autẽ in lege noui teſtamenti eſt grãtia Spiritus ſancti, quę datur per fidem Chriſti: uirtusq; eſt implẽdi legem, iuxta illud ad Ro.8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. cum ergo gratia hæc intus infundatur à Deo in corda noſtra, fit ut lex ipſa principaliter ſit in cordibus infixa. Tametſi illa quæ credenda ſũt & agẽda in ſacra nobis pagina proponãtur. Qua rõne ſecundario poteſt dici ſcripta. Opus eſt tamen hæc locupletius exponi, quoniã ſtatim offerrentur è regione argumenta. *Primum arg. contra prædicta.* Primum, quòd legis uirtus eſt intellectum inſtruere ac dirigere, menteſque illuſtrare: hæc autem uirtus per ſcripturam pateſcit in Euangelio ſicuti antiquis in ſuo canone, non eſt ergo cur noſtra non dicatur ſcripta, ſicut illa. *Argu. 2.* Secundum argumentum eſt quod & charitas & gratia tam antiquis quam nobis diuinitus infundebatur in corda, cuius uirtute legem obſeruabant, non eſt ergo cur illa minus dicatur indita quã noſtra. Ad huius ergo pleniorẽ intellectũ diſcernendæ ſunt duæ legis uirtutes altera directiua: *Duæ uirtutes legis.* qua ſcilicet intellect⁹ illuminatur, ut recta ire ſciat, atque altera uoluntatis affectiua & motiua ad operandum. Et ſecundum utranque lex Euangelica ſingulariter eſt intus menti inſculta. Doceri enim homo poteſt legem dupliciter. Vno modo ſcripturam legendo, atq; altero uiuam audiẽdo uocem. Atq; hic eſt præſtantior modus: quoniã auditus, ut lib. de ſenſu & ſenſ. ait Philoſophus, ſenſus eſt diſciplinæ. *Ariſt.* Et quidem antiquis priori modò data eſt lex: nẽpe in lapideis tabulis ſcripta, quã illic ſubditi intuentes ſequerẽtur: noſtrã verò non ſic ſcriptã Deus nobis de cęlo miſit, ſed ipſe inde delapſus uiua uoce in aures mortalium inuulgauit, mentique impſſit: hoc eſt ſermonis energia, miraculorumq; potẽtia perſuaſit. neq; uerò humano tñ more illa nobis in dies inſculpit, uerũ & aſſenſum fidei, quæ ſuperna nobis indicat, ſupernaturaliter nobis ingenerat. *Paulus.* Itaq; cum generanda fides duo exigat, ſcilicet, & ut proponantur credenda. &

ut

vt intellectus aſſenſum illis præbeat, vtrũque nobis Chriſtus abſq; ſcripto perfecit. Tametſi ad illud pri⁹ officiũ adminiſtros ſibi adiũxit? nempe Apoſtolos eorũq; ſucceſſores, qui adminiculo illi eſſent ad prędicandã eandem fidẽ & legem. Et hoc eſt quod 2. ad Corin. 3. ait Apoſtolus: Epiſtola noſtra uos eſtis, ſcripta in cordib. noſtris: hoc eſt per charitatem cordibus noſtris infixa. Quemadmodum aũt eſſent epiſtola, explanans ſubdit: manifeſtati ꝙ ep̃la eſtis Chriſti, miniſtrata à nobis hoc eſt; Quamuis nos uerbis credenda propoſuerimus, Chriſtus tñ eſt qui fidei aſſenſum in uobis inſculpſit. Igitur quantũ ad intellectus illuminationem, q̃ prima legis eſt uirtus propterea per ſe primò lex noſtra ſcripta eſt nobis in mẽte, ꝙ aſſentio fidei opus eſt Dei. At quia illa quæ intellectui proponũtur in abſentia Chriſti & Apoſtolorum, labi memoria poſſent, ꝑ accidẽs eſt ſcripta. Si enim vox Domini ſemper auribus noſtris inſonaret, nulla nobis opus eſſet ſcriptura Quare ut Chriſoſtomus in prologo ſuper Matthæum auctor eſt, librorum vicegratia: Spiritusſancti deberemus uti: ſed quia illã excuſſimus: literæ ſunt inuentæ: Chriſtus namq; nihil Apoſtolis ſcripto tradidit. Sed & quantum ad alteram legis virtutem, quæ eſt uoluntatem ad agendũ afficere ac ꝓmouere, pariter ſcripta eſt intus: quoniam legem ad finem præcipientis implere, niſi per gratiam & fauorẽ Dei non poſſumus. Lex etenim tantùm oſtendit quid agere debeamus: tollens ſubinde, vt ſuprà diximus, excuſationem: qua ratione ait Paulus literam occidere: ſed virtus operandi per gratiam nobis & charitatem ſuppeditatur. Qua de cauſſa ſubdit, Spiritusſanctus uiuificat. Et hoc eſt q̃d ait Ioannes, Lex per Moyſen data eſt, puta ſcripta, in tabulis, in quibus nulla inerat agendi vis: ſed gratia & ueritas (ad purificandum corda, qui finis eſt legis) per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Ad primum ar. His ergo cõſtitutis facillimæ ſunt argumentorũ ſolutiones. Ad primum.n. rñdeť quod tam in lege ueteri, quã in noua ſcripta ea ſunt, quæ ad fidẽ gratiamq; Spiritus ſancti attinẽt: nempe tum illa, quæ ad cognoſcendum diuinitatem Dei, & humanitatẽ Chriſti conducunt, q̃ agenda quibus charitas confouetur: quæ quidem fides, & charitas tam ſub illo teſtõ illis donabatur in cordibus, q̃ ſub noſtro imprimitur. Attñ cum tam illic, quam hic uirtute vnius mediatoris illa fiebat imp̃ſſio, d̃ria eſt ꝙ cum illic nondum ille mediator præſens eſſet, nempe neq; per ſe ipſa prædicaſſet, neque ſacramenta illius legis virtutẽ paſſionis eius nondum exhibitæ ad conferẽdam gratiam iuuiſſent, noſtrã uero & ipſe Chriſtus tradidiſſet nobis & ſpiritusſanctus Apoſtolis delaraſſet, ac perinde ſacramenta eandem charitatem nobis & gratiã infundant: lex noſtra meritò præ illa cenſetur in cordibus ingenita: ſicuti illa erat in tabulis. Vnde Paulus non ait ſimpliciter in cordibus, ſed in cordibus carnalibus, vt alluderet ad lapides tabulas, duriciem cordium illius populi ſignificantes cum tñ per charitatem nouæ legis corda, vt carnea, remoleſcant. Ad ſecundum autẽ argñ rñdetur, ꝙ lex naturæ indita eſt in cordibus naturali uia: lex verò gratiæ ſupernaturaliter. Atque ad tertium iã reſpõſum eſt ꝙ non ſolum ſub lege ſcripta, verum neque ſub lege unquam naturę quiſpiam recepit Spiritus ſãcti gratiam, niſi ꝑ fidẽ Chriſti: Et ideò licet eadem ſapientia fidei cunctos qui ab Adam vſq; iuſti fuere, iuſtificauerit: peculiariter tamen ꝑꝑ p̃ſentiam eiuſdem auctoris gratiæ, cenſetur cordibus inſcripta. *Ad ſecũdum ar.* *Ad tertium arg.*

ARTICVLVS II.

Vtrùm lex noua iuſtificet.

Secunda excellẽtia legis noſtræ ab eius effectu petitur: atque ideo quæritur, vtrùm uirtutem habeat iuſtificãdi? Argui tur nanq; à parte negatiua: Nemo niſi per diuinæ legis obedientiam fit iuſtus, ſecundum illud ad Hebr. 5. Factus eſt Chriſtus omnibus obtemperantibus ſibi cauſſa ſalutis æternæ. Euangelium autem non id uniuerſum præſtat, ut ei obediatur, teſtante ad Rom. 10. Paulo non omnes obedire Euangelio: ergo lex noua nullam præ antiqua uirtutem habet iuſtificandi. Secundò per id Paulus ad Rom. probat legem veterem non iuſtificaſſe, quod ea aduenien te præuaricatio creuit. Ait enim c. 4. Lex *Primum argum. à parte negatiua.* *Argu. 2.*

iram

iram operatur: ubi.n.non eſt lex: neque præuaricatio; ſed multò peius lex noua præuaricationem aggrauat: eò quod maiori pęna dignus eſt; qui poſt legem nouam, diuinam voluntatem apertius notificātē, delinquit: ſecundum illud ad Hebr. 10. Irritam quis faciēs legem Moyſi, ſine ulla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur: quantò magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filiū Dei cōculcauerit: ergo lex noua minus, quàm uetus iuſtificat. Tertiò, iuſtificare munus eſt peculiare Dei, ſecundum verbum Pauli ad Rom. 8. Deus eſt, qui iuſtificat: lex autē vetus perinde ac noua Deo auctore lata fuit: ergo non eſt cur noua excellentius, quàm vetus iuſtificet. In contrarium āt eſt idem ipſe Apoſtolus ad Ro. 1. Non erubeſco Euangelium, uirtus.n. Dei eſt in ſalutem omni credenti. Vbi ſingulare quidpiam in Euangelio agnouit: ſalus autem, & iuſtificatio idem eſt: fit ergo ut virtus Euangelicæ legis ſit iuſtificare, ac perinde ſaluos facere credentes.

Argu. 3.

Paulus.

Quæſtio hæc diutius locupletata eſt: aptiusq; explicata q. 3. arti. vlt. cuius ſolutio tribus cōcluſionibus cōtinetur. Eſt.n. in lege, ſm id quod proximè dicebamus duo conſiderare, nēpe documēta ipſa, & mādata exterius ad credēdum & operandū ſcripta: & præterea interna gratia fauorq; Spiritusſancti ad opera ei uſdem legis exequēda, atq; ad eius aſſequendum finem. Quo habito prima concluſio eſt. Lex Euangelica, ſi pura documenta & mandata atq; operum ſubſtantiam cōſideres, non magis per ſe iuſtificat, quàm uetus, uel lex ipſa naturæ. Iam.n. loco citato expoſitum reliquimus quēadmodū uerbū Pauli, Non ex operibus, ſed ex fide & gratia hominē iuſtificari: non tm̄ de operibus legis ueteris, uerū etiam de noſtris intelligi. Sicuti & id quod ait, Literam occidere, Spiritū autem uiuificare, interprete in lib. De Spiritu, & litera, Aug. de Decalogo ēt ipſo eſſe intelligen. Nam de ipſa concupiſcentia in Decalogo prohibita ſubiungit, Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret: Non concupiſces. Lex enim nihil aliud præſtat quàm docere quid ſit peccatum: mundare autem à peccato, quia uirtus eſt ſupernaturali, ſoli gratiæ per fidē Chriſto adſcribitur. Secunda concluſio. Lex Euangelica, ſi internam eius virtutē mediteris, hominē iuſtificat. At verò qm̄ eadē virtus non ſolum Euāgelicos, ſed & antiquos patres & qui ſub lege naturę iuſtè uiuebant, iuſtificabat, adhibet̃ tertia concluſio: Lex Euangelica ob id præ alijs cenſetur iuſtificare, qd auctor ipſe gratiæ, cuius fide olim agebat̃ ſalus, lator fuit noſtræ legis, q̄ ſuo ſanguine confirmauit, cuius pretio ſaluificam gratiam per eius ſacramenta obtinemus. Hæc aūt iā ſatis ſupra expoſita ſunt.

Prima conclu.

Paulus. Probatio concluſionis.

Auguſt.

Secunda conclu.

Tertia conclu.

Quo circa primæ obiectioni cōceditur neminì obuenire ſalutem niſi per obediētiā Euangelij inde tamen ſolum colligitur legem nouam quantum ad ſubſtantiam operum externaq; mandata & documenta nō per ſe iuſtificare: ſicut neq; antiquā, quod prima concluſione conceſſimus. Ac perinde reſpondetur ad ſm. Gratia.n. Euangelica catenus ſubditos iuſtificat, ut tn̄ minimè illos ſic cōfirmet, ut peccare nequeant immo qui contra eandem gratiam legem violauerit, eò ſit maioris reus ſupplicij quo apertius nouit uoluntatē domini ſui. Nihilominus hoc eſt adnotatu dignum, quod verbum Pauli, ſ. Lex irā operatur, nō perinde Euangelicæ conuenit, atque Muſaicæ. Nam lex uetus communi nomine, non gratiam, ſed meram literam ſignificat: quæ tā tùm oſtendit quid ſit peccatum atq; adeò occaſio ſit peccandi, unde naſcitur ira Dei. Lex autem Euangelica non tantum literam, ſed gratiam, eiusq; ſacramenta comprehendit. Quare non eſt lex iræ, ſed benignitatis ac miſericordiæ. Ac ſubinde ad tertium eodem penè tenore reſpōdetur: nempè quod etſi idem Deus vtriuſque fuerit auctor legis diuerſimodè tn̄. Nam illam tm̄ ſcripſit in tabulis: noſtram uerò, mō expoſito, ut ait Pau. in cordibus carnalibus. Quare expoſitore eodem libro De ſpiritu, & litera, Auguſt. legem illam extra hominem ſcriptam appellat idem Apoſtolus miniſtrationem mortis & damnationis: noſtra verò, miniſtrationem ſpiritus & iuſtitiæ.

Ad primum ar.

Ad ſecū dum arg.

Ad tertium arg.

Paulus.

Auguſt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm lex noua debuerit dari à principio mundi.

SVbſequitur ut quemadmodum de ueteri diſputauimus, ſic de Euangelica

inue-

inueſtigemus, cur non fuerit ſtatim in mũdi primordijs poſita. Arguitur. n. id maximẹ condecuiſſe. Deus vt hr̃ ad Rom. 2. nõ eſt perſonarum acceptor: & tamen vt habetur ſtatim cap. 3. Omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei: ergo debuit Euãgelico lumine, ſtatim homine lapſo, orbẽ ꝑfundere, ut omnes viam ſalutis ingrederentur. Secundò arguitur: Legem Euangelicam non minus cõgruit fuiſſe vniuerſalem quo ad tempus, quàm quo ad locum: vult. n. Deus omnes homines ſaluos fieri, uoluit autem hac ratione ut patet Matth. & Marc. vlt. Euangelium prædicari in vniuerſo mundo: ergo debuit illud uniuerſis ſeculis notum facere. Tertiò deniq; arguitur: Conſultius fuerat homini ad ſpiritualem uitam & æternã; quæ præſtantior eſt neceſſaria prouidere, quàm ad corporalẽ quæ temporalis eſt: ab initio autem in tẽporalibus prouidentiſſimè homini ꝓſpexit, tradendo ei cuncta, quæ creauerat in ſuam ditionem, ut patet Gen. 1. ergo debuit, & lege Euangelica, quæ maximè neceſſaria erat ad ſpiritualem ſalutem, mortales illico ab initio mundi inſtituere. In contrarium faciũt Apoſtolica teſtimonia. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale. Et ad Galat. 4. ubi uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, &c.

Primum argum. *Argu. 2.* *Argu. 3.* *Paulus.*

Ad quæſtionem facillima negatione reſpondetur: Non decuit ſtatim ab initio mũdi Euangelicam legem mortalibus affulgere, ſed multò fuit conſultius per tot differri ſecula. Ad intelligentiam autem concluſionis huius prẹnotandum eſt duplicẽ eſſe quæſtionis ſenſum, unum. ſ. ſuppoſito, ꝙ edi non debuit niſi per Chriſtum, cuius ſanguinis effuſione erat cõfirmãda. Et tũc idem eſt quærere, ac ſi quæratur vtrum debuit Chriſtus ſtatim in mundi exordio carnẽ inducere? Hunc aũt ſenſum nõ eſt prẹſentis loci diſcutere. Diſputatur nanque à D. Th. 3. par. q. 1. Noſq; art. ult. huius lib. rationes eiuſmodi dilati temporis adducemus. Alter uerò ſenſus eſt, utrum decuit legem Euangelicam dari ante Chriſti aduẽtum, uel ante eius redẽptionem. Et in hoc ſenſu rñdetur non expediſſe, Cuius tres rationes aſſignat D. Th. Prima eſt: Lex noua, vt iam modo dicebamus potiſſimũ eſt gratia Spiritus ſancti: quam ſcilicet ut ait Paulus Spiritus ſanctus abundè in nos effudit: abundaria verò gratiæ effundi non debuit niſi impedimento ſublato quod ꝑ peccatum ei obſtat, unde Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus (videlicet exundans) quia Ieſus nondum erat glorificatus: impedimentum aũt illud per Chriſti mortem ſublatũ eſt: ergo vſq; ad ipſum paſſum non decebat legem gratiæ dari. Atque hanc rationem Pau. ad Roma. 8. ediſſerit: ubi ait, Deus filiũ ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato, hoc eſt de carne q̃ licet non in ſuo ſuppoſito, infecta tñ erat peccato, damnauit peccatum in carne vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Eſt enim illa mirabilis antitheſis per quã diuina potentia patefit: nempe ꝙ Deus nõ quomodocunq; damnauit peccatum, ſed per carnem ipſam, in cuius natura peccatũ & commiſſum fuit, & ſerpebat in omnes. Lex ergo gratiæ, qualis eſt Euangelica a morte Chriſti debuit vigorem ſumere. Secunda ratio ſumitur ex perfectione legis. Seruauit nanque Deus naturæ ordinem, quæ ab imperfectò progreditur ad perfectum, ſicuti per puerilem ætatem progreditur ad uirilem. Ad quod alludit Apoſtolus in illo citato verbo. Non prius qđ ſpirituale eſt, ſed quod animale. Nam embryo, vti ait Philoſophus, prius viuit uita animali quam rationali. Et hanc rationem declarat idẽ Apoſto. ad Gala. 3. Lex pædagogus nr̃ fuit in Chriſto, ut ex fide iuſtificemur. At ubi uenit fides, iã non ſumus ſub pædagogo. Itaq; ſicut magiſter præſtantior eſt pædagogo ſic & lex noſtra lege veteri. Pædagogus quippe clientulum in tenera ætate, quæ non eſt doctrinæ idonea, metu terroreque arcet a malo: magiſter uerò prouectiorem diſcipulum docendo ueritatem allicit ad bonum. Tertia ratio inde ſumitur quòd lex noſtra eſt lex gratiæ: & ideo oportuit, ut homo ſub lege ueteri relictus collabendo in peccatum ſuam agnoſceret infirmitatem, ac ſubinde quam eſſet gratiæ indigens. Quam quidem cauſſam aperuit nobis Paul. ad Roman. 5. vbi ait, Lex ſubintrauit ut abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Atqui hęc ratio non ſolum de Euangelio probat quòd eſſet differendum, verũ de ipſamet Chriſti redẽptione.

Concluſio reſpõſiua *Duplex q̃onis ſenſus.* *Triplex rõ concl.* *D. Tho.* *Secunda ratio concluſionis.* *Ariſtot.* *Paulus.* *Tertia ratio.* *Paulus.*

Ad

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̄ rn̄detur, ꝙ cū humanum genus per peccatum Protoplaſti noſtri iuſtè fuerit auxilio gratiæ ſpoliatum, nihil amplius Deus debuit: & iō quos non ſeruauit, ex iuſtitia perierunt, quib. autem per gratiam opitulatus eſt, per mīam ſuccurrit. *Auguſt.* Vnde Augu. in lib. de perf. iuſt. infert nullam eſſe perſonarum acceptionem apud Deum: vtpote, ꝙ vbi nulla eſt ratio debiti nullum obtinet locum. *Ad ſecūdum ar.* Ad ſm rn̄detur, ꝙ diuerſitas locorum, ſtatus hominum non variat: & ideo dum Chriſtus legē dedit, in omnem locum prolatari voluit: diuerſitas verò temporum diuerſas diſtinguit in genere noſtro ætates: quorum non omnes fuerunt Euangelij capaces: tametſi ſuis ſingulæ legibus fuerint inſtitutę: quibus potuerunt obtinere ſalutem. *Ad tertium ar.* Ad tertiū deniq; rn̄detur, aliam eſſe rationem prouidentiæ in his, quæ ad naturam pertinent: aliam uerò in his quæ ad gratiam. Bona. n. naturæ non ordinantur ad tollendum peccatum, ſed ad ſuſtentandam vitam, ideoq; homini ſtatim in eius creatione debuerūt conferri: at uerò quoniam gratia ad tollendum peccatum confertur, lex abundantis gratiæ dari non debuit niſi peccati impedimento ſubmoto.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua ſit vſque ad finem mundi duratura.

CVm lex vetus aduentu nouæ fuerit repudiata, meritò quis dubitet utrū alia ſic præterea ſuperuentura, per quam Euangelica aboleatur. *Arg. 1.* Et arguitur a parte affirmatiua: Dominus Ioann. 16. pollicitus eſt diſcipulis uēturum ſpiritum ſanctum, qui docturus eos eſſet omnem ueritatē: at nōdum eccleſia cuncta cognouit diuina myſteria: nam multa in dies ſanctis concilijs reuelant: ergo expectanda eſt alia lex, per quā Spiritus ſanctus nos oēm doceat ueritatem. *Arg. 2.* Secundo, Matthæ. 24. ait Chriſtus, Prędicabitur hoc Euāgelium regni in vniuerſo orbe: & tunc ueniet conſummatio: ſed Euangelium Chriſti iam prædicatum eſt neq; tamen conſummatio peruenit: ergo aliud nobis eſt operiendum Euangelium Spiritus ſancti, aliaq; lex, qua peruulgata, continuò fiat conſummatio. In contrarium facit uerbum eiuſdem redemptoris eodem capit. 24. Dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. *Chryſoſt.* Quod Chryſoſtom. de generatione fidelium interpretatur: quorum ſtatus ad finem vſque mundi perdurabit.

Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur, quæ ex hac diſtinctione dimanant. *Prima concl.* Duobus modis ſtatus mundi uariari contingit. Vno, ſecundum legis diuerſitatem, atque hoc pacto non amplius uariabitur lex noſtra, ſed uſq; ad finem mundi perſiſtet. *Probatio* Probatur concluſio: Si Euangelica hæc noſtra antiquæ ſucceſſit, eo fuit quòd perfectior eſt illa: nulla autem eſſe poteſt hac Euangelica in hoc mundo præſtātior, ergo nulla eſt illi ſucceſſura. Prior præmiſſa iam ſatis ſupra declarata eſt: lex enim tantò eſt perfectior, quantò ſuo propinquior fini: legis autem finis, vt habetur ad Roman. 10. Chriſtus eſt. *Paulus.* & ideo quo lex vetus elongatior erat a Chriſto, quàm noſtra, eo erat imperfectior: noſtra autem adeò eſt propinqua eidem fini, vt ipſum habeat præſentem: ergo nulla eſſe pōt perfectior. *Secunda concl.* At ne quis cauilletur Chriſtum poſſe aliam perfectiorem, ferre, arguitur ſecūdò: Legis perfectio ex fine tādem vltimo exiſtimanda eſt: putà ex cœleſti felicitate, ad quā lex oīs nos ducit: nulla aut in hoc ſeculo perfectius nos illuc ducere poteſt, q̄ quæ homines omni labe perpurgat, quę impedimento nobis eſt ingrediendi regnum, Deiq; ipſius corpore paſcit ac ſanguine potat, ſubindeq; valuas eiuſdem regni cunctis expādit: *Obiectio.* hæc autem eſt lex noſtra. idq; Chriſti ipſius teſtimonio conſtat, qui initio ſuæ prædicationis agentib. pœnitentiam regnum cœlorum pollicetur: ergo nulla reſtat alia præſtolanda. Quòd ſi verbum huc nobis Apoſtoli obijcias. 1. ad Corinth. 13. Cum uenerit, quod perfectum eſt, euacuabitur, quod ex parte eſt, *Solutio obiectionis.* nihil obſtat quoniam illic de perfectione quæ nos in patria manet ſermo habetur ab Apoſtolo: vbi fidem propter ſuam obſcuritatem appellat cognitionem ex parte, quæ uiſionis fulgore euacuabitur. Videmus enim nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. *Secunda concl.* Secundò modo poteſt ſtatus hominum variari per hoc, ꝙ diuerſimodè ſe habeant ad eandem

dem legem. Et de hoc modo adhibetur ſecunda cõcluſio: Nihil vetat quò minus ſtatus legis nouæ perinde atq; ſtatus ueteris, mutetur. Quod eſt dicere: Sicuti lex uetus quandoque accuratius obſeruabatur, quandoque uerò ſegnius ac negligentius; ſic & in ſtatu Euangelico uſu uenit. Aliquando enim latius multò ac fuſius patuit Chriſtianus cultus: quandoque uerò idem Chriſtianiſmus ſtrictior fuit & anguſtior.

Ratio cõcluſionis.

Ratio autem huius concluſionis, non quidẽ Deus eſt, qui paratiſſimus eſt omnes homines ſaluos facere, ſed humana libertas. Nã enim gratia Euangelica, vt dictum eſt, habentes, non confirmet in bono, ſed ſuo relinquat arbitrio, vſu illis proinde venit, ut eandem gratiam abijcientes ac deſpicientes, carnalib. deſiderijs mancipientur.

Tertia concluſio. Probatio prioris partis.

Tertia concluſio: Etſi ſtatus Chriſtianiſmi latior patentiorq; expectetur, nullus tamen futurus eſt, vbi gratia copioſior ſit & abundantior, quã hactenus præceſſit. Prior pars inde patet, quòd, vt Chriſtus teſtatus eſt, quouſq; Euangelium in uniuerſum mundum prędicetur, non erit finis.

Paulus.

Et ad Rom. 11. Apoſtolus ait cæcitatem in Iſrael contigiſſe vt plenitudo gẽtium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Quo loco declaratum reliquimus, quemadmodum ante finem mundi ab omnibus ſit lex Chriſti exoſculanda.

Probatio poſterioris partis.

Poſterior uerò concluſionis pars probatur: Nam quãdo nulli anteceſsiſſent ſancti præter Deiparam Virginem atque Apoſtolos, qui Spiritus primitias acceperunt, non eſt cur alios expectemus tam ingentis ſanctitatis. Quib. nihilominus numeroſiſsima Martyrum, Confeſſorumque atque uirginum copia adhuc per Dei gratiam ſucceſſit. Quo circa etſi ſub Antichriſti tyrannide de futuri non ſint ſanctitate proceres, qui eius truculentiſsimam rabiẽ ꝑpeſſi, pro fide Chriſti atrociſsimas mortes oppetant, tamen priſcorum excellentiam non adæquabunt.

Circa primum igitur argumentum notandum eſt non defuiſſe hæreticos, qui negarent miſſionẽ Spiritus ſancti, quã Chriſtus pollicitus eſt, completam fuiſſe in die Pentecoſtes.

Manichæi. Montanus.

Vnde Manichæi aiebant in ſuo magiſtro fuiſſe completam: quem (vide blaſphemiam) Spiritum paracletum appellabant. Montanus aũt & Priſcilla, non vſque adeò blaſphemabant: dicebant nihilominus in illis fuiſſe cõpletam: vt Auguſtinus contra Fauſtũ meminit.

Auguſt. Veritas catholica.

Attamen inconcuſſa ſtat catholica veritas, in illis fuiſſe completam: neq; aliam deinde ſperare licere. Iuſſi nanque fuerunt ſedere in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto vt patet Luc. 24. ꝓmiſſumq; illis eſt, vt baptizarentur Spiritu ſancto, vt Act. 1. legit. quod completum eſt, cùm illis idem Spiritus linguis igneis affulſit. Vnde Ioan. 6. Nondum erat Spiritus datus, quia nondũ Ieſus erat glorificatus. Vbi rerum conſequentia denotantur, nimirum ꝙ protinus Chriſto per reſurrectionem & aſcenſionẽ glorificato, Spiritus fuerit pleniſſimè datus.

Ad primum ar.

Ad argumentum ergo ut reſpondeamus, negatur Eccleſiam nondum cognouiſſe omnem veritatem iuxta Chriſti pollicitationem. Intelligitur nanq; promiſſio illa de omni ueritate, quæ eſt ad ſalutem neceſſaria: quam quidẽ plenè fuerunt Apoſtoli docti, ipſiq; Chriſtianam familiã docuerunt: ſecundum illud: Ite & baptizate omnes gentes, docentes eos ſeruare quæcunque dixi uobis. Quocirca ubi Petro Chriſtus promiſit quòd ſua fides non eſſet vſq; ad finem ſeculi eccleſiam defectura, illic pollicitus eſt ꝙ eſſet neceſſariam omnem ueritatem cognitura: Vbi tamen illius cognitione indigeret. Quare nõ ſimul omnia nouit, ſed nouis obortis hæreſibus temporum curriculo, ſicut aurora conſurgens, magis ac magis illuminatur. Sunt tamen alia quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis. Et hæc non decuit Apoſto. aut doceri, aut docere. Vnde eodem c. Act. 1. Non eſt, inquit, veſtrum, noſſe tpa vel momẽta quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.

Ad ſecũdum argum.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd cum Chriſtus Euangelium ſuum appellauerit Euangelium regni cœlorum, ſtultiſſima hæreſis eſſet aliud præſtolari.

Auguſt. Prima interpretatio citati loci.

Verbum autem Chriſti Auguſt. in epiſtola 3. ad Eſycium, quæ eſt 80. multis modis exponit. Primum enim Redemptor nihil aliud ſibi uoluit quàm, ꝙ non eſſet finis mundi venturus antequam Euangelium p̄dicaretur in vniuerſo mundo: quanto autem tempore poſt eiuſmodi prædicationem eſſet venturus, non declarauit.

Secunda.

Secundò, vt Chryſoſtomus, & alii interpretantur, nõ tam de fine mundi

quam

quam de Hieroſolymitana euerſione illic loquebatur. Vnde ſtatim ſubdit: Cum ergo uideritis abominationē deſolationē, &c. tunc qui Iudæa ſunt, fugiant ad montes. Quocirca idem Chriſoſtomus ante illam ſubuerſionem opinatur Euangelium fuiſſe prædicatum in uniuerſo orbe, ſecūdum Propheticum uerbum quod ad Roma. 10. citauit Apoſtolus: In omnem terram exiuit ſonus eorum. Nam ſi non intelligeretur tunc iam completum nullum eſſet argumentum Pauli, quo uolebat Iudæos excuſatione denudare, quam ſibi prætexerint, quòd non receperint fidem, quam nō audiſſent. Tametſi Auguſt. in eadem epiſtola contendant nondum tunc temporis Pauli impletum fuiſſe vaticinium illud quamuis per uerbum præteriti fuerit prolatum. Quoniam & Propheta ſimiliter illud protulit: & tamen ætate ſua nondum erat impletum. Cui ſimile & illud eſt alterius Pſalmi. Foderunt manus meas & pedes meos. Et certe citra ſtupendum miraculum non potuiſſet, in totum terrarum globum tuba Euangelica tam breui intonuiſſe: vt latius loco citato ſuper Paulum ſcriptum curauimus. Hieron. autem ſuper eundem locum Matthæi litem per hanc diſtinctionem conatur dirimere. Euangelium dupliciter intelligi poteſt diuulgari. Vno modo ita vt fama Chriſtiani nominis euolet. Et hoc modo fieri potuit, vt Apoſtolorum ſeculo eadem fama à gente in gentem per ora delata in uniuerſum permanauerit orbem: non tamen cum illa energia ut Chriſti fides uniuerſis perſuaderetur. Alio ergo modo contingit vt cum effectu ſic prædicetur fides, ut in culpa omnes conſtituat, qui eam non recipiunt: Et hoc modo tenendum eſt cum Auguſtino, ꝙ nondum fuerit Euangelium vniuerſo orbi euulgatum. Vnde infert S. Tho. quod ſi priori modo prædicatio Euangelij intelligatur, ſubintelligēdum eſt cum Chryſoſtomo tunc ſubſequutum eſſe finem, hoc eſt, Hieroſolymorum excidium. Poſtquam verò poſteriori modo uniuerſum orbem compleuerit, tunc demum ſubſequetur mūdi conſummatio. Nam negari non poteſt, quin eodem loco Chriſtus de vtroque fine & termino permiſtim loqueretur.

Chryſoſt.

Paulus.

Auguſt.

Hieron.

QVAESTIO VIII. DE COLLATIONE LEGIS NOVAE CVM VETERI.

S. Thom. 1.2. quæſt. 107. ARTICVLVS I.

Vtrùm lex noua ſit ueteris complementum.

POST QVAM lex diuina in ueterem & nouam eſt diſtincta, ſcire expedit, quib. modis hæc ab illa diſtinguatur. Et arguitur primò à parte negatiua, quòd nullo diſtinguantur modo. Vtraq; lex data eſt colentib. Dei fidem: vtpote ſine qua, vt ad Hebr. 11. ait Paul. impoſſibile eſt placere Deo: eadem aūt eſt noſtra antiquorumque fides, vt ſuprà expoſitum eſt: ergo eadem eſt; ergo eadem eſt lex. Secundò arguitur, ꝙ noua non ſit ueteris complementū. Cōplere .n. huic opponitur, qđ eſt euacuare, & inueterare: lex autem noua euacuauit antiquam, ſm illud ad Epheſeos. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: eamq; inueterauit, hoc eſt, antiquauit, ſm illud ad Heb. 8. Nouum teſtāi veterauit prius. Qđ prætereà & Chriſtus facto ipſo monſtrauit nam multa contraria illi legi, tum docuit, tum ēt fecit: vt eſt illud Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, &c. Ego aūt dico vobis. vnum aūt contrarium non complet, alterum: ergo noua veterem non compleuit. Tertiò: Si noua eſſet veteris complementum, ſequeret̄, ꝙ in illa fuiſſet contenta tanquam veritas in figura: multa autem credenda nobis tradita ſunt & agenda in noua lege, vti ſunt ſacrā & conſilia, quæ in veteri non extabant: ergo noſtra non continebatur ſub illa: atq; adeò neq; illam cōpleuit. Contrarium aſſeruit Chriſtus Matthæi. 5. Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Vnde & ſubdit: Iota vnum aut vnus apex non præteribit: donec omnia fiant.

Primum argu.

Argu. 2.

Argu. 3.

Et hæc quoque quæſtio in ſuperioribus tacta fuit & bona ex parte definita. Sed vt recentes adhibeantur rationes tribus etiā num concluſionibus ſecundum argumentorum numerum diluetur. Prima Lex Euāgelica neque prorſus eſt alia ab antiqua, neq; omnino eadem: ſed ſic ab illa diſtās,

Prima concluſio

Probatio

vt perfectū ab imperfecto. Probātur partes omnes: Cum vnaquælibet lex finem hēat peculiarem, illę ſunt omnino diuerſæ quę in diuerſos tendunt fines: ſicuti leges reipublicæ per Regem adminiſtratæ aliæ eſſent à legibus alterius, quæ per ariſtocratiam gubernaretur, atque à legibus illius quæ regeretur per democratiā. Illæ aūt leges quæ ad eundē ordinātur finem, quarū tñ una propius ad eundem accędit finem, q̄ altera, non latius differunt q̄ ſicut perfectum ab imperfecto ſub eodem fine: vt leges quæ adultis perfectiſq; uiris ponūtur atque illæ quibus inſtituuntur pueri. Exēplum eſt in motibus naturalibus. Motus.n. ſurſum alius eſt à motu progreſſiuo: ſed tñ intenſior calefactio non eſt omnino diuerſus motus à remiſſiori. Ad propoſitum ergo, cum lex noua & antiqua ad eundem tēdant finē: nam idem eſt Deus utriuſque teſtamenti, qui illos vt pueros ſub pędagogo ad uitā æternā educabat, nos uero tanquā uiros ꝑfectos ad eandem beatitudinē inſtituit, ſecundum illud Rom 3. Vnus Deus eſt, qui iuſtificat circunciſionem ex fide, & ꝓputium per fidē: non ſunt omnino diuerſæ: ſed differunt ſicuti lex timoris, quaſi ferula coercens pueros, vt ad Galat. 3. ſignificat Apoſtolus, & lex charitatis, q̄ eſt uinculum perfectionis, qua nos Chriſtus peculiariter inſtituit, vt expoſitum eſt. Hanc concluſionem q. 1. artic. 1. huius libri fuſius luculentiuſq; expoſitam relinquimus: nēpe quemadmodum lex noſtra eò ſit antiqua perfectior, quòd modo per eius ſacramenta gratia conferatur, per quam ſolam ſupremum finem legis adipiſci poſſumus.

Qualiter diſcrimen poſitū ſit accipiendū.

Nam illi non per legem, ſed per fidem & gratiam eiuſdem noſtri auctoris ſeruabantur. Et ideo nō opus hic nobis eſt amplius immorari. At verò quia diximus illam fuiſſe legem timoris: noſtram verò charitatis & amoris, qua breui dr̄ia ait Auguſtinus cō tra Adaman. Manichæ. legem nouam à ueteri diuerſificari, non eſt id memoria prætereundum, quod in præcedentib. adnotauimus, non defuiſſe in illa lege quoſdam, qui ducerentur amore. Nam illis etiā præceptum erat Leuit. 19. Diliges proximum tuum. Et Deu. 6. Diliges Dominum Deum tuum. Et in noſtra aliqui contra trahuntur timore: nam & nobis cōminatus eſt Chriſtus ignem æternum. Diſcrimen ergo non eſt ſumendum ex conditione ſingularum perſonarum, ſed ex conditione ſtatuū ambarum legum in genere. Etenim quoniam ille erat puerorum ſtatus, qui metu potius arcentur à malo q̄ ratione ducantur ad bonum: noſter verò ſtatus ſit liberorum, quos Chriſtus à lege & morte, vt habetur ad Roma. 8. liberauit, & liberi amore potius filiali quàm ſeruili metu ducantur, noſtra dicitur lex amoris: illa uerò timoris.

Paulus.

Ac pari modo de alia cenſendum eſt differentia, quam idem Auguſtinus contra Fauſtū lib. 4. inter eaſdem legis conſtituit: nempe ꝙ illud teſtamentum ideo dicatur uetus ꝙ præmia tantum temporalia caducaq; promittebat quæ ſeneſcunt: noſtrum uerò nouum: eò ꝙ ſempiterna pollicetur, quæ ſemper uireſcunt: non inquàm ſentiendum eſſe diſcrimen inter perſonas: nam & illic aliqui alliciebantur æterno præmio: & hic uiceuerſa nonnulli pelliciuntur temporali. Etenim & Marci 10. promittitur relinquētibus domos & fratres, quod cēties in hoc tempore accipient, præter uitam æternā: ſed hæc differentia inter ſtatus eſt dignoſcenda. Nam pueri præſentibus munuſculis ineſcantur, quæ ideo illic erant frequētiſſima: nobis autem rariſſima. utpote qui tanquam uiri ad abſentia potius, ſed tamē ſempiterna inhiamus.

Auguſt.

Horum etiam inſtar intelligendum eſt diſcrimen aliud quod Apoſtolus ad Roma. 4. internoſcit: vbi legem antiquam, appellat factorum: nouam uerò, legem fidei. Haud enim denegādum eſt quin & illic locum etiam haberet fides Chriſti, per quam tam illi quam nos iuſtificamur. Neque uiceuerſa negandum quin & lex noſtra contineat facta, tam moralia, ſecundum illud Matthæ. 5. Benefacite his qui oderunt uos, q̄ ceremonialia: ut ſunt ſacramenta, ſecundum illud Lucę 20. Hoc facite in meam commemorationem.

Qua rōne lex vetus appelletur lex factorū, noua verò lex fidei.

Sed tamen quia lex illa plurimùm præſertimque in factis illis, puta in ceremonijs poſita erat, quæ nō, ut noſtra ſacra iuſtificabāt, neq; uerò moralium opera, ſed ſola fides Chriſti ſalutē operabatur, nr̄a uerò lex prę cipuè, ut expoſitum eſt, conſiſtit in interna fide & gratia, quam abundè Spiritus ſanctus in nos effudit, lex illa dicebatur lex factorum: noſtra uerò per antonomaſiam

lex

Secunda concl.

lex fidei & gratiæ. Secunda concluſio: Lex noſtra fuit antiquæ cõplementũ. Oẽ.n.pfectũ id qđ imperfectũ eſt, complet, eius ſupplendo defectus. Hunc aũt ſupplendi modũ in calce expoſitionis cap.3. ad Ro. ſup illo uerbo, Legẽ ergo deſtruimus per fidẽ? Abſit: ſed legẽ ſtatuimus, fusè dilucidauimus. Eſt.n.in lege duo conſiderare.ſ. & finem, & pcepta finis aũt legis illius duplex erat. Vnus cõis illi & noſtræ, qui eſt per iuſtitiam perducere in uitã æternã: alter uerò illi peculiaris, puta futuras ueritates pfigurare. Præcepta uerò erant in triplici genere, morali.ſ.ceremoniali, ac iudiciali. Et quantum ad hæc oĩa, abſolutiſſimè lex noſtra compleuit ueterem. Primum oĩum quantum ad finẽ illũ ſupremũ, qui eſt, iuſtificare, illã cõpleuit, id qđ non ualebat, perficiendo. Nam cũ opera illa de ſe non iuſtificarẽt niſi in fide Chriſti, quare quotquot iuſti vita defungebant, in limbo, ceu in depoſito tenebant reconditi, aduentum eius præſtolantes., qui aditum illis ad regnum panderet, & lator noſtræ legis beneficium illud quod illi expectabant, exhibuit, merito lex noſtra hac rõne illam compleuit. Vnde Pau. ad Roma.8. Qđ impoſſibile erat legi, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinẽ carnis peccati, dãnauit peccatũ in carne: vt iuſtificatio legis (.i.quam expetebat lex) impleret in nobis. Deinde & alterum eiuſdẽ legis finem.ſ. ſignificare, qđ ppriũ erat ceremonialium, impleuit, exhibendo ueritatũ lumina, quarum lex illa umbram gerebat. Vnde ad Colloſſen.2.ait Paul. ceremonias illas fuiſſe futurorum vmbram, corpus aũt Chriſti hoc eſt eorum ueritatẽ pertinere ad Chriſtum. Ob idq; lex illa dicebatur lex vmbræ & figurę: noſtra aũt lex veritatis. Secundò & pręcepta ipſa pfecit compleuitque Chriſtus lege noua, & facto & uerbo: facto ſcilicet ſeruando legem nam & circumciſus eſt & oblatus tẽplo, & alia pſoluit legalia, iuxta illud ad Galat.4. Factum ſub lege. Verbo autem tripliciter eadem impleuit, hoc eſt perfecit pręcepta, Primò, ſ. legitimum intellectum depromendo: vt homicidij & adulterij, quorum ſenſus Phariſæi deprauauerant, docentes tantùm prohiberi illic manum non animum. Chriſtus uerò docuit animi etiam affectiones illic compeſci. Secundò, & cautelas adhibuit tutius illa ſeruandi: vt non iurare omnino. neq; per cęlum: &c. niſi neceſſitate intercedente. Et tertiò ſuperaddẽdo conſilia: vt patet Matth. 19. ubi iuueni aſſerenti ſeruaſſe præcepta, conſuluit vt ſi eſſe perfectus vellet, diuenditis quæ haberet, ſequeretur ſe. Cũ ergo Chriſtus his modis legem impleuerit, meritò illam abſoluit, ac ſubinde oñdit per Euãgelium eſſe excluſam: non tñ deſtructam, vt ait Pau. quia permanet in teſtimonium noſtrę.

Vide autorẽ in cap.3. Epiſtolæ ad Roma.

Quot modis lex fuit complementum veteris.

Paulus.

Paulus.

Tertia cõcluſio.

Tertia concluſio: Lex noua continebatur in ueteri: non quidem actu, ſicuti locatum in loco, ſed uirtute vt perfectum continetur in imperfecto, puta animal in embryone, & actus in potentia: videlicet ſpẽs in gñe, & arbor in ſemine. Concluſio ex dictis palam fit manifeſta. Quo quidem ſenſu intelligit illud Ezechi.1. Rota erat in rota hoc eſt, Gregorio interprete, nouum teſtamentum in ueteri. Vnde Chryſoſtomus exponens illud Marci 4. Vltrò terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, ad tria id genera legum accommodat. Lex.n. naturæ tãtum herbeſcere ualuit: Lex uerò Moyſi, ſpicas protulit, quas Euangelica pleno frumento compleuit.

Gregorius. *Chryſoſt.*

Ad primum argu.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur ꝙ licet eadem fuerit fides antiqui & noui teſtamenti, inde tamen ſolùm colligitur, ꝙ fuerint una lex ex parte finis: attamen quia fides eadem alterum tũc habuit ſtatum, quo ſcilicet ſperabantur futura, alterum uerò in noſtra, quo illis potitur pręſentibus, quadamtenus ſunt diuerſę leges.

Ad ſecũdum ar.

Ad ſecũdum uerò negatur impletionem, quemadmodum expoſitum eſt, euacuationi & antiquationi eſſe contrariam: immo ceremonialia per hoc quòd veritate impleta ſunt, fuerunt euacuata, hoc eſt mendacia deinde facta: mortalia uerò non fuerunt euacuata: ſed neque iudicialia ſic, quin inſtitui rurſus poſſint. præcepta verò Chriſti, ut Auguſtinus Fauſtum docuit, non erant antiquis contraria. Lex.n. verbi gratia, libelli repudij, non præcipiebat vxorem repudiare. Tunc enim contraria eſſet ei repudiãdi prohibitio: ſed id permittebat: docens tamen, ut non facilè dimitterentur vxores. Cui quodammodo cõtinuit lex Chriſti, docens ut non dimitte

quod etiam illa ſanè intellecta internos quoq; animos compreſcebat. Dum.n. homicidium prohibebat & adulteriũ, affectiones quoq; eorũ admonebat ex animo conuulſas irritum: maximè q qui incõpoſitos corruptosq; patitur animi motus, multò difficillime poteſt a prauis operibus abſtinere. Vnde licèt rigida videatur prohibitio interni mot⁹, ſuauior tñ eſt ad cauẽdũ opus. In ſumma, uide quã fuerit lex Chriſti leuis ac dulcis. Tria tñ continet mortalia. ſ. præcepta, ſacramenta, & conſilia. Et mortalia quidem idcirco iuſſit, q cùm ſint de iure naturæ, nequiuit non iubere, ſacramenta uerò, licèt ſuperaddita uideãtur: in hoc tamen præce[illegible] ſunt, ut per gratiam quam conferunt, opitulentur nobis ad implendum legem, q̃ porrò per nos implere non ſufficimus. Quare & in hoc lex noſtra leuior eſt, quam uetus, quandoquidem ad eleuandum legis onus, ſacramẽta nobis adhibuit, quæ illis erant onera. Sed conſilia ſic nos Chriſtus docuit, ſaluberrima nobis eſſe, ut tamen noluerit præcepti neceſſitatem habere.

Lex Chriſti leuis, ac dulcis.

Ad argumentum igitur in contrarium ſidetur, q aduerſitates & angores quos lex noua diligentibus Deum offert, ex ſpe regni iam nobis patentis, & filiali amore dulceſcunt. Eſt igitur operæ prætium in calce quæſtionis præſentis quæ de differẽtijs inter legem ueterem & nouam inſtructa eſt, oĩum pro noſtra facultate epilogũ colligere: quę ſunt numero duodecem Prima ſumitur a dignitate legislatoris miniſtriq; legis, uetus. n. per Moyſen data eſt: noua uerò per Deum ipſum hominem factũ lata & inuulgata. Quare illa dicit lex Moyſi: hæc verò Chriſti. Secunda attenditur ratione ſubiecti. Illa nãq;, vt proximè dicebamus, extra hominem in tabulis ſcripta eſt: hæc uerò intus in anima. Quapropter illa dicitur corporalis & ſcripta, hæc uerò ſpiritualis atq; indita. Tertia cõſideratur ratione temporis. Illa quippe temporalis erat. i. p tẽpus duratura: noſtra uerò uſq; ad finem mundi. Quocirca illa dicit temporalis: noſtra uerò perpetua. Quarta ratione uniuerſaliatis. Illa ſi quidem vni peculiari populo data erat: noſtra uerò uniuerſo mundo. Quamobrem illa dici poteſt particularis: noſtra uerò vniuerſalis. Quinta differentia patet ratione figuræ. Q̃nquidẽ illa, umbra erat & figura noſtræ, noſtra uerò illius veritas: qua de cauſſa illa umbratilis erat, noſtra uerò patens. Sexta rõne ſignificationis. nam etſi eadẽ fides eẽt illis nobisq; neceſſaria ad ſalutem tñ q̃ illi implicitè credebãt futura, nos geſta jam explicitè confitemur. Septimum vtiq; diſcrimen idemque potiſſimum ex parte perfectionis atq; affectus expenditur. Nã etſi neq; noſtra neq; antiquorum opera ſine gratia iuſtificent: tñ quia paſſio illis nõ erat exhibita, neq; ſua ſacra gratiã, vti noſtra, cõferebãt, Lex Euangelica iuſtificat: qđ illa de ſe præſtare non poterat. Quapp illa dr̃ lex operum, noſtra uerò lex fidei, & gratiæ. Vnde octaua differentia ſumit ex natura præceptorum. Illa quippe grauior erat, noſtra uerò leuior ac ſuauior. Nona differentia: Lex noſtra explicatoria atque ideo ampliora continẽt præcepta quàm illa: ut puta quę actus interiores expreſſius prohibet. Ac decima, q conſiliorum perfectionẽ illi ſuperaddit. Vndecima, q illa tẽporalia promittebat & cõminabatur: quare dicitur Lex timoris & ſeruorum: noſtra verò ſempiternam hæreditatem nobis pollicetur. Quare dicitur lex filiorum ac libertatis. Sed duodecima ſupremaq; differentia eſt, q illa cœli portas non aperiebat, noſtra verò id nobis præſtat. Quocirca illa lex temporalium regnorum dicebat, q̃ Deus promiſit contulitq; illi populo: noſtra uerò lex regni cœlorum.

Ad argumentum. *Epilogus diſcrepantiarum legis veteris ac nouæ.* *Prima differentia.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.* *Duodecima.*

QVAESTIO IX.

DE HIS QVÆ IN LEGE NOVA CONTINENTVR.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 108.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua actus exteriores ſufficienti ordine inſtituerit.

POſtrema quæſtio de lege noua atq; adeo de tota legum materia mouetur de his, quæ eadem Euãgelica lege conſtituta ſunt quorum ſunt tria gña, nempe præcepta, ſacramenta, & cõſilia: quibus inſtituimur, tã quantum ad externa opera, q̃ etiã quantũ

Primum argum. a parte negatiua.

ad internos animi motus. Quæritur ergo primò, vtrum exteras actiones probe inſtituerit? Et arguitur a parte negatiua, quod circa huiuſmodi actiones nihil debuit Euangelium conſtituere. Lex Euãgelica eſt lex Regni cęlorum, ut patet in Chriſti prędicatione, Appropinquauit regnum cœlorum. Et Matth. 24. Prædicabitur Euangelium regni: regnum autem huiuſmodi nõ conſiſtit in externis operibus, ſed in intimis, ſm illud Luc. 17. Regnum Dei intra uos eſt. Et ad Rom. 14. Non eſt regnũ Dei eſca & potus: ſed iuſtitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu ſancto. Quare inter leges veterem & noſtram illa ſupra poſita internoſcitur differẽtia, quod illa cohibebat manum, hæc uerò animum: Accedit, quod & ad Rom. 8. dicitur lex ſpiritus. Et 2. Cor. 3. ubi Spiritus Dñi, ibi libertas: nõ eſt autem libertas ubi homo ad exteriora opera uel facienda, uel cauenda obligatur: ergo nil debuit de exterioribus officijs decernere.

Arg. 2. Secũdò principaliter arguitur cõtrario mõ, quod manca fuerit & minus ſufficiens circa eiuſmodi exteriora opera. Lex n. Euangelica ad fidẽ ptinet quæ p dilectionem operatur: ſm illud ad Galata. 5. In Chriſto Ieſu neq; circuncisio aliquid ualet, neq; præputium: ſed fides quæ per charitatem operat. De fide autem plura explicuit credenda, quæ non erant explicita in lege veteri: ergo debuit et de charitate moralia ſuperaddere mandata: quod tñ non fecit: quia ſolũ Decalogum, ſicut illa nobis iuſſit. Item & circa ceremonias ad diuinum cultum pertinentes anguſtior vr & breuior: quia tñ ſacramenta nobis tradidit: cultus autem eccleſiæ reliquit inſtituendos, ſicuti & cũ iudicialia multa illic p ſe Deus edixerit: nulla tñ nobis tradidit, ſed reipublicæ tam ciuili quã eccleſiaſticæ hoc permiſit: eſt ergo circa exteriora minus ſufficiens minuſque prouida quam antiqua. In contrarium eſt illud Matth. 7. Omnis qui audit uerba mea hęc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſupra petram. ſapiens autem ædificator nihil eorum prætermittit, quæ ſunt ad fabricam conducentia.

In hac quæſtione altiſſima eſt meditanda Dei prudentia ac benignitas in condẽda Euangelicã lege. Primum igitur omnium ex ſuperioribus hoc recolendum eſt fundamentum; quod lex Euangelica non ſolum altior eſt quam humana, quippe quæ non ad finem tantum naturalem, ſed ad ſupernaturalem nos inſtituit, verùm & quã Moſaica inde præſtantior, quod fidem, & gratiam, quam illa præfigurabat, per Chriſti paſſionem exibet: per quam gratiam introducimur in regnum cęlorum. Ex hoc n. fundamento colligitur, nihil de operibus noſtris eandem legem ſtabilire, quàm quæ ad eandem gratiam ordinantur ac referuntur. Atq; eo gradu & ordine vnumquodq; prohibet ac conſulit, quo ad eandem gratiam confert. His præhabito ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur.

Prima concluſio. Prima eſt in operibus exterioribus primum omnium lex Euangelica ceu fundamenta prouidentiſſimè iecit ſeptem ſacramẽta. Tria enim operum genera in frõte quæſtionis tetigimus, ſcilicet ſacramenta, & moralium præcepta, & conſilia.

Probatio concluſionis. Probatur concluſio: Gratia, in qua legis ſubſtantia conſiſtit, bifariam conſideratur: uidelicet quantum ad eius generationem, & acquiſitionem: & rurſus quatũ ad eius vſum & exercitium: generatio autem eius & infuſio, ſiquidem ſupernaturale eſt, quod nobis Deus per mediatorem, puta per filium ſuũ hominem factum communicat: quare ipſe prius ſm humanitatem plenus fuit abſque gratiã menſura, eandemq; ſubinde p eandem humanitatem in pondere & menſura nobis impartitur: ſm illud Ioann. 1. c. Verbum caro factum eſt. &, Vidimus eum plenum gratiæ & ueritatis. &, De plenitudine eius nos oẽs accepimus. Et qm Deus ſupernaturalia ipſa ea ſuauitate diſponit, ut ad modum naturæ noſtræ nobis participẽtur, noſtra autem cognitio a ſenſibus incipit, decuit eandem gratiam per exteriora nobis ſigna ſuppeditari: ut per illa tum certi pro captu noſtro efficeremur noſtræ ſalutis, tum etiã noſter excitaretur animus ad diuinum cultum. Et hæc ſunt ſeptem Sacramenta, de quorum ſufficientia non eſt præſentis loci dicere, Quapropter neceſſarium fuit ut Chriſtus ipſe tanquam auctor gratiæ, per ſe, tum illa inſtitueret, ut Baptiſmũ, Euchariſtiã, tunc perinde crearet eorũdẽ ſacramentorum miniſtros: nẽpe Apo. ac diſcipulos, totũq; ſubinde ſacerdotalem

Secunda concluſio dotalem ordinem. Secunda concl'o: Non decuit maieſtatem ac libertatem Euangelicæ legis ut alia ſacra, & obſeruantiæ, & ceremoniæ per ipſam inſtituerentur, q̃ q̃ eiſdem adminiſtrandis ſacris neceſſariæ erãt ſed hoc debuit eccleſiæ prudentiæ cõmitti. *Oſtẽditur conclu.* Probatur concluſio ex differentia inter ſtatũ antiquæ legis & noſtrũ: Populus.n.ille, ut identidem ex Apoſtolo adnotauimus erat ſicut in puerili ętate ſub pedagogo, nõdum uirili prudẽtia prædιtus: & præterea figuras vmbras q; gerebat futurarũ veritatum: veriuſq; ergo rõne condecens erat, vt Deus per ſe illum de cũctis ẽt minutioribus per ſuas leges erudiret, neq; reipublicæ eorum inſtitutiones committeret. Chriſtiana verò familia, tum ætate & prudẽtia prouectior, atq; adeo idonea cui traderetũt hæreditas, tum ẽt cui per ſuas ceremonias non alium Meſſiã deberet præfigurare, non erat cur de eiuſmodi ceremonijs tã peculiariter erudiret, ſed id muneris eccleſiæ concrederetur: atque eo potiſſimũ ꝙ munus illud Chriſtus Spiritui ſancto dimiſit, quem uenturum pollicitus eſt, vt eãdem ſanctam eccleſiam doceret oẽm ueritatem. Ecce de operibus quibus gratiã diuinam aſſequimur. Illa aũt quæ ad eius vſum pertinent, ſunt charitatis officia, quę erga Deum & proximum exercemus, quibuſque adeò per diuinum fauorem eadem nobis augetur gratia. Horum aũt operum quædam ſunt uel ad eius cuſtodiam neceſſaria, uel eidem neceſſariò contraria: alia verò libera ſine quibus in eadem Dei gratia pmanere poſſumus. *Tertia cõclusio.* Sit ergo tertia concluſio: Neceſſarium fuit vt lex Euangelica opera, quæ neceſſariam habent connexionem ad gratiam per ſe pręciperet, & q̃ illi obſtat prohiberet: hæc aũt ſunt quæ Decalogus nobis exibet, & quæ ibi ſimpliciter continentur: hoc eſt neceſſaria conſequẽtia inde colliguntur, quorum q.3. tres gradus diſtinximus. Concluſio eſt manifeſta: nam legislatoris prudentia in neceſſarijs non debet deficere. *Quarta conclu.* Quarta concluſio. In alijs autem quæ hanc non habent neceſſariam connexionem ad gratiam, nõ fuit cõgruens Euangelicæ legi, ut illa in particulari per ſe Chriſtus definiret: ſed, ſicut dictum de ceremonialibus eſt, ita & iudicialia reipublicę tam ciuili q̃ eccleſiaſticę cõmitteret. Iam.n. ſæpe dictum eſt, ceremonialia & iudicialia a moralibus differre, ꝙ non eliciuntur ex principijs naturę, ſed arbitramento quodã generale pręceptum ad ſpeciale contrahunt. Et ſicut ceremonialia ad cultum diuinum attinent, ita & iudicialia ad quietum reipublicę ſtatũ. *Ratio cõclusionis.* Rõ ꝑ ergo iam proximè aſſignata, nempe ꝙ Euangelicus populus prudentia progreſſus eſt, & quaſi liber ad hæreditatem admiſſus, relinquendus in his iudicialibus erat ſuę reipublicę, ut contractuum leges & malefactorum ſupplicia, quę illic per ſe Deus cõſtituebat, Antiſtites Euangelici & ſeculares Principes ſuo arbitratu ſancirent. *Altera rõ cõclusionis.* Accedit & altera huius ratio, ꝙ lex illa uni eidẽq; puſillo populo poſita eſt, noſtra uero uniuerſo orbi, ille ergo populus cũcta illa ſeruare poterat, Chriſtianis uerò pro diuerſitate temporum, regionum, atq; hominum ſunt iudicia conſtituenda. Quare Chriſtus nihil nobis comminatus eſt neq; pollicitus niſi inferna, & cęleſtia, & ſufficientiam vitæ, hoc.n. illud ſonat, Centuplũ accipietis, & uitam æternã poſſidebitis. Alia uerò ſupererogationis opera neq; ꝑcepit neq; oĩno uoluit ut cuncta ab eccleſia ꝑciperentur, ſed aliqua, ut ieiunia quadrageſimę, & quędam feſta. Reliqua uerò conſuluit, & vniuſcuiuſq; optioni reliquit, ut art.3. uidebimus. Ex his ergo trina ratio colligit̃ cur legem noſtram Iacob.c.1. appellauerit legẽ perfectę libertatis. *Trina ratio quare lex euangelica appellatur lex libertatis.* Primò, quia tanq̃ adultis filijs & iam a pedagogia exeũtibus hęreditatis poſſeſſionẽ nobis tradidit. Secũdò, ꝙ neq; ad ceremonialia aut iudicialia Chriſtus nos ut antiquos, coarctauit, ſed liberè illa reliquit prefectis ac magiſtratibus pro conditione locorum ac tẽporum inſtituenda. Sed Tertiò, ꝙ illa noluit ut quaſi ſerui metu impleremus: ſed ex habitu gratię, ut liberi filij.

Ad primum ar. Ad primũ igr̃ argũ rñdet̃, ꝙ etſi regnũ Dei in initimis cordiũ pręcipuè cõſiſtat, puta in iuſtitia, pace, & gaudio ſpũali, nihilominus ex cõſequẽti & ad illud regnũ illa ꝑtinent exteriora opa q̃ vel extrinſecis motibꝰ foras ꝑmanãt, ut Dei cultꝰ, & parẽtũ: vł ſine qbꝰ cõſeruari neq̃unt eadẽ ſpũalia, ut homicidia, furta &c. Quocirca etſi lex nr̃a ꝑcipuè ꝓhibeat aĩum: eũ nihilominus cohibere dẽt ab illis actionibꝰ, q̃ ipſũ pertur-

perturbant. Sicuti uice verſa prohibendo antiquis manum, ex conſequenti prohibebat animum. Ea uerò quæ neceſſariā non habent connexionē ad gratiā, lex euangelica per ſe non conſtituit vt vetus: Qualia ſunt eſca & potus, de quibus Paulus loquitur: ut puta delectus ciborum & ieiunia: q̃ non Chriſtus, ſed eccleſia eius auctoritate ſanciuit. *Ad aliud membrū eiuſdē argumenti.* Ad aliud aũt membrum eiuſdem argumenti ſatis reſponſum eſt, ubi explicuimus cur lex Euangelica dicat̃ lex perfectæ libertatis. *Ad ſecūdum arg.* Ad ſm uerò principale rñdetur diuerſam eſſe fidei rõnem ac moralium præceptorum: nam cum fides naturali rõni excellat, q̃ ideo niſi per gratiam apprehendere non poſſumus, neceſſe fuit, vt lex abundãtioris gratiæ cumulatius nobis expreſſiusq; myſteria eiuſdē fidei detegeret: moralia aũt pcepta ſunt de iure naturæ: quæ ideo iactis in decalogo fundamẽtis potuit reſpublica Chriſtiana intelligere. *Ad aliud membrum ſecundi argumenti.* Ad aliud quoq; eiuſdē argumenti mẽbrum rñdetur, ꝙ cum ſacramenta nouæ legis gratiā conferant, neceſſe fuit, ut auctor ipſe gratiæ illa inſtitueret: ſacramentorū autem ritus atque eccleſiaſticas ceremonias, quia non ſunt ad gratiam neceſſariæ, eccleſiæ Chriſtus commiſit, cuius ſupra rõnem adduximus. *Obiectio.* Quòd ſi obijcias redemptorem ipſum ceremonias aliquas Apoſtolis tradidiſſe, ut patet Lucæ 9. & 10. Nolite poſſidere aurum, neq; argentum, neque pecuniam in zonis ueſtris. *Solutio.* Reſpondetur illa ad ceremonias non pertinere, ſed fuiſſe uel permiſſiones, uel inſtitutiones pro illo tempore Apoſtolis neceſſarias. *Auguſt.* Permiſſiones inquam, ſm expoſitionem Augu. in lib. de conſen. Euang. Nam cum Apoſtoli & ucibi prædicatores ius habeant exigẽdi alimẽta, illud, Sine pera ſine pecunia &c. non tam pręcepti formam habet, ſm Aug. quam conceſſionis: hoc eſt, non opus eſt vobis uiaticum prouidere, ſiquidem ius habetis alimenta petendi. Vnde ſubdit, Dignus eſt.n. operatius cibo ſuo. Reliqui uero ſancti dicunt eſſe præcepta, non ceremonialia, ſed moralia: neceſſe.n. tũc habebant qui in diſcipulatu Chriſti recentes erant, neque in paupertate ſatis aſſueti, ad eandem mendicitatem erudiri. Vnde iam prouectoribus ait idem Redemptor Lucę 22. Quando miſi uos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis nũquid defuit aliquid uobis? & reſpondentibus, nihil, adiecit: Sed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram. Quaſi iam tunc ſtatum perfectæ libertatis eſſent ingreſſi, quando iam relinquendi erant arbitratu ſuo uiuere.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex euangelica interiores noſtros actus ſufficienter compoſuerit.

Poſt actus exteriores ſubſequitur de interioribus cernere, quemadmodum p legem euangelicam Chriſtus illis prouiderit. Arguitur ergo de more, ꝙ non fuerint ab ipſo abunde compoſiti. *Primum argum.* Primo, ut Matth. 5. uidere eſt, etſi decem ſint præcepta decalogi tria tñ præciſè quantum ad eorum internas affectiones exactè expreſſèq; emendauit: uidelicet homicidium, phibendo iraſci in fratrē: atq; adulterium, uetando mulieres conſpectum ad cõcupiſcendum eam, & circa periuria omnē reſecans iurandi uoluntatē, Dico uobis non iurare omnino. Igitur cũ ſeptem alia ſubticuerit, non ſatis hac parte compleuit perfecitq; abundantiam iuſtitiæ nouę legis ſuper illā ueteris. *Argu. 2.* Secundò arguitur: Præter præcepta Decalogi quę moralia ſunt, erãt & iudicialia & ceremonialia: de iudicialibus aũt tria tãtùm eodē capite correxit, ſ. repudium uxoris, talionisq; pęnam, & inimicorum odium. Sed de ceremonialibus nihil meminit: ergo nõ ſatis humanos affectus cõpoſuit. *Argu. 3.* Tertiò ad legitimam animi compoſitionē pertinet ut nihil homo præter humanum finem faciat. Sunt autem alij humani fines præter inanem gloriam atque mũdanum fauorem, item & alia multa opera præter ieiunium, orationem, & eleemoſinam: Chriſtus autem ut eodē loco uidere eſt, hæc tantùm tria fieri cauit, ob inanem mundi gloriam: ergo breuis nimis in eiuſmodi inſtitutione fuit. *Arg. 4.* Quarto, ſolicitudo humana circa ea, quæ neceſſaria ſunt: adeò eſt à natura indita, ut ſit etiam brutis animantibus nobiſcum communis. Vnde Sapiens Prou. 6. ad formicam mittit pigrum à qua doceatur prouidere in æſtate, quæ ſibi ſint in hyeme neceſſaria. inſtitutio autem fidei naturam non tolli ſed perficit: non ergo debuit nobis Chriſtus tam ſolicite humanam ſolicitu-

ſolicitudinem interdicere, ut neq; in craſtinum nobis proſpiciamus. Quintò denique ac poſtremò arguitur, quod cum iudicium ſit actus iuſtitiæ, ſm illud Pſal. Quouſq; iuſtitia conuertatur in iudicium, non erat cur nos tantopere abſterreret, ne iudicaremus. In cõtrarium aũt eſt ſnia Aug. in Sermone Dñi in monte: vbi ſuper illis verbis, Qui audit uerba mea hæc, ait illis Chriſtum uerbis ſignificaſſe, ſermonẽ illũ diuinum omnibus præceptis quibus Chriſtiana uita formaretur, eſſe perfectum.

Auguſt.

Concluſio reſponſiua. Ad qõnem quanam alia cõcluſione rñdeam, q̃ quod in illo Sermone quo Chriſtus leges vniuerſo orbi tulit, uniuerſos humanos mores intus & in cute perfectiſſimè informauerit? Singula aũt uerba ſingula depoſcebant capitula, quibus exponerentur. *Explanatur concluſio.* Verum cum eorum expoſitio tã latè apud ſanctos pateat, quibus nos pro modulo nři ingenij in eorum Cõmẽtarijs meditationes nřas appẽdimus, perfunctoriè tenuiterque hic tranſibimus. Dñs.n.illic, ut ſapientiſſimus architectus primum fundamentum totius Chriſtianæ fabricæ iecit, quod in moralibus eſt finis, quo cuncti referuntur in mores: Finis aũt nřorum morum eſt beatitudo & fœlicitas: quem idõ primum oĩum contra uanam philoſophorum opinionem conſtituit. Beati pauperes ſpiritu. cõtra illos qui fœlicitatẽ, ut 1. Eth. ait Ariſto. in diuitijs collocauerunt. *Ariſt.* Beati mites. contra illos; qui illam ſtatuerant in honoribus. Beati qui lugent: aduerſus eos, qui illam poſuerant in diuitijs. Mox cõſtituto fine, Apłorũ pectora inſtruxit, quos orbi præfecerat, ut tanq̃ duces & lumina mũdi ab vniuerſis terrenorũ affectibus tam eſſent abſtracti, q̃ illis opus erat, qui, ceu ſal terræ & lux mundi, vniuerſum orbem deberent & ab infectione temporalium præſeruare, & ad cœleſtem patriam perducere. Deinde intus nřos animos, vñ operum radix procedit in ordine ad ſeipſos, quãtum ad duo quæ virtuti ſunt neceſſaria, inſtituit. Primum ex parte obiecti. nempe ut nõ ſolum à malis operibus qualia ſunt homicidium, adulteriũ & ſimilia, abſtineremus: verum & ab ipſorum affectibus ſimus perpurgati: Qui iraſcitur fratri ſuo: &, Qui viderit mulierem, &c. nam ſcrutator cordium Deus, interna pectora præ cũctis operibus hẽt grata. Præterea & intẽtionem finis, vñ laus maximè aut uituperium operis emanat, rectificauit: nimirum cauere iubẽs, ne qd cauſſa humanæ gloriolæ agamus, ne mercedem, q̃ ipſe nobis optat cumulatiſſimã conferre, ab hoĩbus præſtolantes, potiſſimo fruſtremur præmio. Præterea, deſcendit ad imbuendum hoĩes, quibus officijs erga proximum ſe deãnt gerere. Primũ, ne officium vſurpantes Dei, de occultis eius geſtis iudicemus: quod quidem iudiciũ cum cauſſam nobis offerat ꝓximum noſtrum aut odiendi, aut contemnẽdi, iniuriũ eſt ac nocuũ. Mox ut neq; in ſacrorum iniuria, quæ ad Deum pertinent negligẽtes ſimus: nẽpe ne ineptis illa atq; in idoneis, ceu porcis cõmittamus. Et ſup oĩa adeo curauit nřam dilatare charitatẽ, vt uſq; ad inimicos pertingeret Poſtremò deniq; docuit quemadmodũ abſq; diuino fauore ſanctiſſimæ legis mandata implere nequimus. Vñ ait, Petite & accipietis: pulſate & aperietur uobis. Cautelamq; adhibuit, ut contendamus per anguſtam portam intrare. Nam uirtutis ſemita, quapp; q̃ media eſt inter duo extrema, anguſta eſt: deuiandi aũt campus, latiſſimus. Vñ Ariſt. ſcopum inquit, pertingere, uno tñ eo contingit mõ: aberrare verò, infinitis. Quapp; & a falſis prophetis cauere ẽt nobis iuſſit, qui nos a recta diuertunt. Multa denique alia illic reſplendent mandata, quæ anguſtia præſentis loci exponenda non capit.

Ad primũ igitur argu. rñdetur, illa tria peculiariter præcepta ob id Chriſtum explanauiſſe, ꝙ illa perperam Phariſæi populo interpretabantur. *Ad primum ar.* Cenſebant nanque in ſolo opere ineſſe culpã, non aũt in effectu: eò (vt ait S. Thom.) ꝙ apparebat illis motus iræ ac Veneris eſſe naturales. Et ꝓterea fortè (ut reor) quia cum non uiderẽt per internas animi commotiones, quæ in opus non prorumpunt, vllum irrogari proximo damnum, nullam in illis agnoſcebãt iniuſtitiam. Chriſtus autem edocuit illas eſſe prauas: non modo quia cauſſa ſunt operum, verum quia per ſe ſunt iniurioſæ. Odio enim habere proximum, iniuria eſt. Prohibitioni autem periurij adhibuit etiã iurandi frenum: forte quia iurare verum, nullum putabant eſſe peccatum: etiam, ſi temerè & abſque iudicio fieret, immo

id

id pertinere ad reuerentiam Dei, ut aliqui nunc blaſphemi autumant, inquientes ꝙ qui bene, id eſt, multũ iurat, bñ credit. *Ad ſecundum ar.* Ad ſcđm pari modo rñdet, ſuppoſito illo diſcrimine ſuperius inter ceremonialia & iudicialia conſtituto, nempe ꝙ iudicialia non ſic prorſus lex noua reiecit, qui rurſũ poſſint inſtitui: ſed ceremonialia ſic conſopiuit, vt nullatenus valeãt reuiuiſcere. Hac enim de cauſſa iudicialia quidem Chriſtus correxit, ceremonialia verò minime, ſed ablegauit. Bifariã aũt Phariſæi circa iudicialia hallucinabant. Primũ nanq; nõ nulla, quæ permiſſiones erãt, arbitrabant eſſe per ſe iuſta & imperata: ut repudium vxoris: & vſuras ab extraneis corradere. Quare vtrunq; illos dedocuit. De repudio .n. declárauit nõ eſſe præceptũ, tanquã æquũ: ſed ob eorũ duritiam permiſſum, quaſi minus malũ. *Duplex error Phariſæorũ circa iudicialia.* Sed vſurarũ exactionẽ inhibuit Luc. 6. inquiens. Date mutuum, nihil inde ſperantes. quem tñ locum lib. 6. emunctius ſumus expoſituri. Secundo modo errabant, exiſtimantes quępiã ꝙ lex facienda pp iuſtitiã inſtituerat, eadẽ exequẽda fore uel appetitu vindictæ uel tpalia cupiditate, uel odio inimicorũ. Quocirca tria ꝑcepta in cõtrariũ ſenſum Chriſtus operæpretium duxit explanare. Iudiciale .n. illud talionis, qđ datũ fuit, ut iuſtitia ſeruaretur, ipſi uindictæ cauſſa putabant exequendũ: quẽ iõ Dñs errorem ex eorũ animis reuulſit: docens paratos debere nobis eſſe animos ubi charitas popoſcerit, non reddere malũ pro malo: ſed percutienti unã maxillam, alteram ſi oportuerit, ꝓbere. Pari modo ad iudicium aliud rependendi quatuor oues pro una, animos eorũ ad cupiditatem irritabat: & ideo docuit ut prompti ſimus animolenti nobiſcum in iudicia de tunica contendere, permittere & pallium. Tertiò deniq; ex legibus illis quæ ipſos bella aduerſus Chananæos, & Iebuſæos gerere pręcipiebant, colligebant odium aduerſus inimicos, eſſe præceptũ. Et iõ docuit leges illas iam ceſſauiſſe, ſed inimicos potius eſſe diligendos. De ceremonialibus, aũt, cauſſa iam dicta, nihil meminit: ſed unico uerbo cuncta cõfodit. Nã vbi Ioã. 4. Samaritanæ dixit, Veniet hora qñ neque in mõte hoc neq; in hieroſolymis adorabitis patrẽ, ſed ueri adoratores adorabunt patrẽ in ſpiritu & ueritate, docens tẽplũ deſtructũ iri: docuit pariter oĩa illa tẽporalia ſacrificiorũ impedimẽta in ſpiritualem cultũ abitura. *Ad tertium ar.* Ad tertiũ huiuſmodi rñſio ſubiungit: Cũcta ꝙ in mũdo expetere mortales poſſunt, ad illa tria reducunt, quæ Io. in 1. c. 2. adnotauit, inquiens, Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, hoc eſt corporales delitiæ ac uoluptates: concupiſcentia oculorũ, puta diuitiarũ auiditas: & ſuperbia uitæ, puta honoris ambitus, & gloriæ cupido. In antiqua autẽ lege nõ promittebant delitiæ, imò ab illis populus arcebatur. Quare Chriſtus non opus habuit populũ ab illis abſterrere. Promittebatur tñ honoris celſitudo, diuitiarũq; exuberãtia. Legitur .n. Deutẽr. 28. Si audieris uocẽ Dñi Dei tui, faciet te celſiorẽ cũctis Gentibus. Et infrà; Abundare faciet te oĩbus bonis. Hæc ergo duo conſultũ Chriſto fuit corrigere, ob idq; uanã gloriã à tribus operum generibus expulit, ad ꝙ cũcta officia reducunt. Quidqd .n. homo facit, aut ſui ipſius gratia peragit: & id ſignificat ieiunij nomine, quo homo ſuas ſedat uoluptates, aut amore proximi, cuius generis eſt eleemoſyna, aut pp diuinũ cultum, qualis eſt oratio. Ex his .n. tribus eo qđ opera ſunt ſupẽrogationis, ſolent hoĩes mundi aurã ambire. Ne aũt aliquid facerent auaritiæ cauſa, prohibuit ſtatim dicens, Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra. *Ad quartum.* Ad quartũ rñdetur, Deũ nõ interdixiſſe nobis neceſſariã ſolicitudinẽ, ſed ſuperfluam, ꝙ in quatuor conſiſtit. ſ. dum ꝗ finẽ in rebus tẽporalibus conſtituit, Deo pp temporalia ſeruiens, pluris ſ. ea ęſtimãs, ꝗ ipſum. Et ideo ait, Nolite theſaurizare uobis. Nã qui theſaurizat, in theſauro finẽ cõſtituit, ob idq; ſubdit, Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuũ, id eſt intentio, qui eſt actus circa finẽ. Secũdò, ne ſimus ſic circa tẽporalia ſoliciti, ut de auxilio diuino diffidamus, cui cura eſt noſtri ẽt in tẽporalibus. Ideoq; adiecit, Scit .n. pater ueſter quid opus ſit uobis anteꝗ petatis eũ. Tertiò, ne homo ſic ſit ſolicitus quaſi ſibijpſi cõfiſus, ob idq; ait neminẽ poſſe ad ſtaturã ſuã quidpiã adijcere. Quarto, ne plus iuſto, ſolicitudo nos futurorũ præoccupans, angat. Propter quod ait, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Pari modo neq; iudiciũ publicũ prohibuit ſine

quo homines vitam tranſigere nequeunt, ſed temerarium, puta ne de occultis ſine cauſſa leuiter præcipitetur.

ARTICVLVS III.

Vtrum congrue lex Euangelica conſilia nobis quædam adiecerit.

VLtimum, quod in lege Euangelica cõſiderare reſtat, eſt conſiliorum ordo, quo nos Chriſtus ſuper omnes mundi nationes ad beatitudinis culmẽ euexit: Quæritur ergo, vtrum congrue ſint conſilia per legem Euangelicam nobis adhibita? *Primum argum.* Et arguitur primò, quòd nulla ſint conſiliorum opera. Vniuerſa enim quæ homo reddere Deo poteſt, eidem uirtute præcepti dilectionis, quo ipſum ſuper omnia tenetur diligere, debet, ut potè quòd ex nihilo nos condidit. qua ratione quidquid ſumus, ac ſubinde poſſumus, illi debemus. Vnde 1. Paralipo. 29. Tua ſunt, inquit Sapiens, omnia: & de his quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. nullum ergo reſtat ſupererogationis opus, quod ſit conſilij. *Secund.* Secundo arguitur: Si in rem mortalium erant conſilia, non erat cur Deus non eadem antiquis traderet, ſicuti nobis, in antiqua autem lege talia conſilia non legimus: non ergo Chriſtus ea debuit ſuperaddere. *Tertium* Tertio: Conſilia dantur de his quæ ſunt ad finem expedientia: non autem eiſdem hominib. omnia expediunt: ergo non debuit Dominus noſter conſilia determinare: ſed uel cuiuſque arbitrio relinquere, uel ſapientum prudentiæ, qui quos noſſent idoneos, conſiliorum opera admonerent, *Quartũ* Quarto: Si aliqua eſſent conſilia, maximè illa quæ ad perfectionem uitæ pertinent: illa autẽ inter præcepta Chriſtus poſuit Matth. 5. ut inimicorum dilectionem, & præbere alteram maxillam unam percutienti. In cõtrarium eſt illud Sapient. Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici conſilijs anima dulcoratur. Chriſtus autem, ut eſt ſapientiſſimus, ita & nobis maximè amicus: ergo eius conſilia maximum nobis afferunt emolumentorum pondus.

Prima concluſio. Solutio quæſtionis tribus concluſionibus continetur. Prima eſt: Multa ſunt conſilia de iure naturæ, quæ non ſolum ſub lege ſcripta, uerum & añ illam ſemper fuerunt virtutis officia. *Probatio concluſionis.* Probatur: nam miſeris et citra caſum grauis neceſſitatis occurrere, ſemper fuit officium, & uoluptatibus mundi parcius uti, quam lex permitteret ob aliq̃ bonam cauſſam. In ſumma, illis renunciare quæ licitè homo poſſet facere, conſilium ſemper ſapientes duxerunt. *Secunda concluſio* Secunda concluſio: Congruentiſſimè in lege noua non modo naturalia illa conſilia explicita ſunt, uerũ & alia recenter adhibita, quæ non erant in ueteri. Probatur. Hoc inter cõſiliorũ opera, & ea quæ ſunt in p̄ceptorum, intereſt. ꝙ p̄ceptorum opera ſunt de neceſſitate ſalutis: opera uerò conſiliorum ſũt ſupererogationis officia, per quæ expeditus ad charitatis perfectionem peruenitur. Cum ergo inter legem ueterẽ & nouã hoc fuerit interſtitium, ꝙ illa erat lex ſeruitutis & timoris: noſtra uerò, lex libertatis: fit conſequens, ut & illi congrueret nõ ponere niſi p̄cepta: & noſtræ, ut cõſilia adhiberet, q̃ libere quiſq; exequi poſſet. *Tertia concluſio* Tertia concluſio: Cõſilia Euãgelica atq; adeo oĩa naturalia ad tria reducuntur genera ſ. paupertatis, continentiæ, & obediẽtię. *Rõ concluſionis.* Probatur: Conſilia, ut proxima concluſione aſſertum eſt, ſunt illa per quæ homo expeditius ad charitatis profectionem ꝓgredit: eſt aũt hõ inter ſpũalia bona, qb' charitas comparatur, & tpalia qbus eiuſdẽ charitatis uia impedit, ſic cõſtitut', vt quo illis ꝓprius accedit, a tpalibus eo lõgius abſit, & vice verſa: tpaliũ ãt, ut nuperrimè adnotabamus, tria ſunt genera. ſ. concupiſcentia carnis, cõcupiſcentia oculorũ, & ſuperbiæ vitæ. *Suadetur concluſio* Quapropter qui in hmõi ſic finẽ conſtituit, ut regulas vitæ ſm iſtorum, affectũ inſtituat, prorſus ſit charitatis expers: ob idq; p p̄cepta iſtituimur, ut debitę ac iuſtè illis ex p̄ſcripto utamur: aĩos verò ab illis ꝓrſus euellere, nõ eſt cũctis imò neq; multis in hoc ſeculo poſſibile. Quare ſub conſilio Chriſtus id cuiq; reliqt, vt q capere poſſet capet. Per paupertatẽ aũt abdicamus a nobis oculorũ cõcupiſcẽtiã, hoc ẽ facultates ac diuitias, p cõtinẽtiã uerò cõcupiſcibilia oculorũ, hoc ẽ tact' delitias, ſed p obediẽtiã, oculorũ ſuperbiã, hoc eſt honores, & mũdi faſtus. Illa ergo tria ĩ capite ſtatim ſuarũ legũ Xps propoſuit: uidelicet. Beati

pauperes

pauperes ſpiritu, Beati mites, Beati qui lugent. Quæ qnidē Apoſtolis rōne ſtatus, ut ſuper eiſdē verbis ſcriptū reliquimus, neceſſaria erant: reliquis aūt relicta ſunt in conſilio. Vnde, ut Matthæ. 19. legitur, ait Petrus: Ecce nos reliquimus oīa & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Quamobrē Apoſtolici uiri, hoc eſt qui Apoſtolicum inſtitutum imitari contendūt. hæc tria vota ſuſcipiunt: iuxta documentum Chriſti ad iuuenem. Si uis perfectus eſſe, uade & uēde oīa quæ habes, & da pauperibus & ſequere me. Vbi uerbo ſequelæ, obedientiam expreſſit, quæ uotorum ſupremū eſt, atq; aliorum finis, Ob hoc.n. ſeculo ualedicimus, ut Chriſtum expeditiores ſequamur. Hæc igitur ſimpliciter ſub cōſilio collocantur: ad quæ capita cuncta reducunt̃. Nā eleemoſynam extra cauſſam neceſſitatis erogare, ad conſilium attinet paupertatis: & licitis uoluptatibus abſtinere, ad cōſilium continentiæ: & aliqñ hominē ſuam non ſequi, vbi licuerit, voluntatem, ad cōſilium quodammodo obedientię: vt offenſam remittere, cuius poſſes vindictam exigere. *Quæſtio.* Quòd ſi interrogas, quæ ſint noua illa quæ adhibita ſunt in noua lege? *Solutio.* In primis uirginitas uſq; ad Deiparam virginē non legitur fuiſſe in conſilio. Et præterea ut prorſus homo cuncta confirmato voto relinqueret: quod cū Chriſtus iuueni obtulit, quaſi de re noua ſtupuit. Quo alludit & illud Petri, Quid ergo erit nobis? Quaſi quid fecimus. quod nemo hactenus fecit. Tametſi & in legem naturæ, licèt non religionis gratia, ſed philoſophādi, de Diogene & multis Pythagoreorum, hiſtoriæ tradunt opulentiam ſplendoremq; humanum abiecisse. Et vt nos ſuper ca. 3. Matth. in deſcriptione deſerti quo Ioannes pęnitentiam prædicauit, enarrauimus. Fuit ēt inter Iudæos Aeſſenorum collegium, quorum *Ioſephus* Ioſephus lib. 18. antiquitatum meminit. Et *Solinus* Solinus c. 48. qui à communi hominum conuictu ſemoti, abſque vxoribus anachoretarum uitam degebāt. De his autem latius in lib. 7. ſub titulo, De uoto.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̄ negandum eſt, quidquid nos facere poſſumus, Deo deberi rōne præcepti. Conſultiſſimus nanque & in nos pientiſſimus Deus in obligādo nos ſuis legibus non tm̄ corū rōnem duxit, quę nos illi deberemus: ſed eius, quod imbecillis noſtra natura p̄ſtare poſſet. Vnde Pau. de virginibus, inquit præceptū nō habeo. conſiliū aūt do. Quin uerò præter ſacramētorum præcepta nihil amplius nobis iuſſit, quam quod in iure naturæ poſitum eſt: hoc aūt iure nemo tenetur quātū poteſt ſemper facere: ſed conſilia non contēnere, & nihil animo admittere qđ dilectioni Dei ſit aduerſum: hoc eſt.n. diligere eum ex toto corde & ex tota mente. Et ſic eſt intelligēdū illud Eccle. 9. Quodcunq; poteſt manus tua, inſtanter operare. Nam ſi ſenſum faciat conſilij, nihil contra nos. Si aūt uim habeat præcepti intelligitur ut quicunque pro ſuo ſtatu faciat, qđ debet. Neq; verò ex contemptu & conſiliorum uilipendio omittat ad perfectionem tendere. ut S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 2. expoſitor eſt. *S. Tho.* Quocirca neq; cui cōſilia, ſequunt̃, ad altiorem gradum charitatis obligantur, q̄ alij: ſed pręſtantiori via ſm̄ ſuā profeſſionem ad charitatem tendere: quę eſt p̄ceptorum finis. Sed hæc non ſunt p̄ſentis ſpeculationis: libro.n. octauo, qui eſt de voto, iterū hæc preſſius attingemus. *Ad ſecūdum.* Scdm autem argm̄ ſecunda concluſio diſſoluit: vbi reddita eſt rō cur decentius lex euangelica q̄ uetus conſilia tradiderit. *Ad tertium.* Ad tertiū rn̄detur, ꝙ Chriſtus proponens conſiliorū opera, ob id ea nemini præcepit, ꝙ videbat nō cunctis expedire, ſed reliquit cuiuſque optioni, ut Matthæi 19. Si uis perfectus eſſe, &c. Et rurſus: Qui poteſt capere, capiat. *Ad quartum.* Ad quartum demum rn̄detur, ꝙ illa conſilia quæ ſunt de iure naturæ, ſæpe accidit ut ſint in præcepto. Ob idq; quantum ad animi præparationem, tenemur prompti eſſe, ubi neceſſitas exegerit, illa implere. Quamobrem Chriſtus pręceptorum numero eadem adſcripſit: ſed tamen extra neceſſitatis caſus ſunt in conſilio.

Finis Libri Secundi, de Iuſtitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO,

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Tertius De Iuſtitia & Iure.

PROOEMIVM.

AD Iuſtitiam, de cuius virtute præſens à nobis opus inſtitutum eſt, ius pertinet: quapropter de Iuſtitia & Iure illud inſcripſimus. Ius autem bifariam, vt in fronte primi Libri dicebamus, vſurpatur: videlicet & pro rationis regula, prudentiæque dictamine, per quam regulam æquitatem iuſtitiæ perpendimus: quales ſunt leges. Preterea pro æquitate ipſa quæ obiectum eſt Iuſtitiæ: nempe quam Iuſtitia in rebus conſtituit. Igitur cùm de iure priori modo, hoc eſt de legibus, duos hactenus libros abſolutos dederimus, ſubſequitur, vt ad definitionem Iuſtitiæ propius accedentes, de iure dicamus, poſteriori modo accepto nomine, vtpote per quod eadem conſtituenda eſt Iuſtitiæ definitio. Continet enim liber præſens, ordine tertius, iuſtitiæ tractatum in genere, eiusque diuiſiones in legalem & particularem, inque diſtributiuam & commutatiuam: prioremque eius ſpeciem, ſcilicet diſtributiuam: vbi de acceptione perſonarum diſputamus. Quam materiam ediſſerit Sanctus Thomas 2.2.q.57. & infra.

Geminæ acceptio iuris. *Partitio libri.* *S.Tho.*

QVAESTIO PRIMA, DE IVRE.

S.Thom. 2.2. quæſt. 57.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm ius ſit obiectum iuſtitię.

Primum arg. partis negatiuæ.

QVAERITVR ergo primò, utrum ius ſit obiectum iuſtitiæ? Et arguitur à parte negatiua ex uerbo Celſi Iuriſconſulti lib. 1. de Iuſt. & iure. Ius eſt ars boni & ęqui, ars eñt non eſt obiectum virtutis iuſtitiæ, quæ eſt in uoluntate: ſed per ſe uirtus intellectualis, ut 6. Ethic. auctor eſt Ariſto. Secundo, Iuſtitia præcipue nos Deo ſubijcit, ſm illud Auguſti. in lib. de moribus Eccleſ. Iuſtitia eſt amor tantum Deo ſeruiens: & ob hoc bene imperans cæteris, quæ homini ſubiecta ſunt: ius aũt ad diuina non pertinet, ſed ad humana. Sic.n. Iſido. lib. 5. cap. 2. diſtinguit inter fas & ius, ꝙ fas ſit lex diuina; ius autem humana: ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ: In contrarium autẽ eſt tam idem Iſidorus q̃ Philoſophus. ait. n. ille ibidem, ꝙ ius dictũ eſt quaſi iuſtũ. Et refertur diſt. 1. can. ius. Et Philoſophus in principio 5. Ethic. Omnes, inquit talem habitum uolunt dicere iuſtitiam, à quo operatiui iuſtorum ſunt.

Ariſto. *Secundũ argum.* *Auguſt.* *Iſidorus.* *Ariſto.*

In veſtibulo ſtatim quæſtionis primum omnium ſupponendum eſt, iuſtitiam uno modo accipi generali nomine ꝓ uirtute. Sic.n. acceptam Philoſoph. 5. Ethic. cap. 1. appellat illã, totam uirtutem. Vnde & iuſtus idem eſt quod ſtudioſus, quacunque

Diuiſio iuſtitiæ. *Philoſophus.*

ſit iuſti-

ſit inſignitus virtute. Et iō ampliſſimi huius ſignificatus eſt, q in omni virtute extat obedientiæ rō legi debitæ.. Quidquid aũt rõnem debiti claudit, iuſtitiæ formam induit. Quo vtriq; ſignato accepit Chriſtus Matth. 5 & 6. iuſtitię nomen, Niſi abũdauerit iuſtitia veſtra, &c. Et, Attendite, ne iuſtitiam ueſtram faciatis coram hominibus. & Pau. 1. ad Tim. 1. Iuſto nõ eſt lex poſita, Atq; hoc pacto non tractamus hoc de iuſtitia, neq; habet peculiare obiectũ, ſed ſuum cuique virtuti eſt proprium: nempe id quod legitimum eſt: ſed accipitur ut eſt particularis virtus moralis atque una quatuor cardinalium, cuius officium eſt facere iuſtum. Secundò, ne quis nobis ordinis peruerſionem improperet, q prius de iuſtitia, q̃ de iure dicendum nobis eſſet, nouerit, doctrinam eſſe Ariſt. 2. de anima, tex. 33. quod qui de potentia uel habitu tractaturus eſt, exordiũ auſpicari debet ab obiecto; unde habitus ſpeciem ſortitur, & per id quod deſcribi debet: ut qui de ſenſibus diſputationem init, prius debet de ſenſibili diſputare. Oculus. n. nõ per hoc proprie definitur q ſit ſenſus ſic aut ſic cõpoſitus ſed q ſit ſenſus percipiẽdi colores: & pariter auditus quod ſit ſenſus percipiendi ſonum: & ſerra eſt inſtrumentum ſecandi ligna: & temperantia, habitus quo recte delectabilibus tactus utimur. Pari ergo modo loco citato. 5. Ethic. Ariſto. definit iuſtitiam per iuſtum: nempe q ſit habitus quo iuſtum uolumus & iuſtum operamur. Et Vlpianus. ff. de iuſtitia & iure. Iuſtitia eſt, inquit, conſtans & perpetua uolũtas ius ſuum vnicuiq; tribuens. Cum ergo iuſtitia per ius definiatur, meritò à iure eſt nobis proficiſcendum. His ergo præhabitis, ad queſtionem unica concluſione reſpõdet: Ius eſt obiectum iuſtitiæ. Concluſio ex auctoritatibus Iſidori, & philoſophi, & iuriſconſulti modo citatis appellantium ius, iuſtum illud, quod iuſtitia in rebus conſtituit, ſatis conſtat: nihilo ſecius ratione amplius demonſtratur quæ ſumitur ex differentijs iuſtitiæ à reliquis uirtutibus. Sunt enim ordine tres. Prima: quod cũ propriũ ſit omnium virtutũ rectũ perficere opus, rectitudo tñ reliquarum virtutum exiſtimatur in ordine ad ipſum agentem, iuſtitia verò in ordine ad alterum. Et ratio eſt, q iuſtitia eſt uirtus ordinans habẽtem ad alium: reliquæ uerò ipſum ordinant ad ſeipſum. Exempli gratia: Temperantia uerſatur circa rectum vſum delectabilium tactus: & ideo ponit medium inter duas affectiones ipſius temperati: ſ. ne in ciborũ venereorumve vſu à rõne exhorbitet: neque verò minus ſumat q̃ ſuſtentatio vitę poſtulat. Et pariter fortitudo inter timorem & audaciam modum conſtituit. Iuſtitia uerò facit æqualitatem inter debentem, & alterum. cui quidpiam debet. Vt ſi vterque, noſtrum habebat quinque mutuò verò mihi dediſti unũ, cuius cauſſa tãtum habes quatuor, ego uerò ſex, iuſtitia poſtulat ut tibi vnum refundam, ut uterque noſtrum habeat quinque, quod eſt medium inter quatuor & ſex. Pari modo, ſi tuas mihi operas locaſti iuſtitia poſcit ut merces mea eaſdẽ adęquet. Quocirca & res duæ iuſtificari dicuntur, dum adæquantur: utputa cum architectus lapidem ad normam iuſtificat, & ſutor calceum ad pedem. Secunda ex hac naſcitur differentia, q in materia reliquarum uirtutum nihil uerè ac legitime cenſetur rectum: niſi reſpectu agentis. Exempli gratia: Si auarus parca utatur menſa, nõ ut temperatè uiuat, ſed ne pecuniam diſpẽdat, opus illud non cenſetur rectum, neq; uirtuti admenſuratũ. Si uerò debitor quantum æris debet, tantum creditori perſoluat, ſiniſtra tñ intentione, nempe ut illud dilapidet, uel ſi gladium quem in depoſito habet, domino reſtituat, ſciens in malũ uſum eſſe ab illo repetitum, tunc tale opus iuſtum ſimpliciter cenſetur: quia eſt debito æquale: licet non ſit opus uirtutis, neq; qui ſoluit, ſit ſtudioſus. Atqui ex hac rurſus exoritur tertia differentia, nempe quòd meritò Doctores uirtuti iuſtitiæ p ſe obiectum adſcribunt quod ius appellant & iuſtum;, non autem reliquarum ulli, eo uidelicet, quòd in uirtute iuſtitiæ iuſtum ipſum ex natura conſtituitur: in reliquis uerò non niſi ex recta intentione agentis. Quapropter D. Thom. (quod meditate conſiderandum eſt) tractatus aliarum uirtutum, nimirum fortitudinis aut temperantiæ, non ab earum obiectis exorditur, ſed à uirtutibus quæ faciunt rectitudinem in opere: tractatum uerò iuſtitiæ ab obiecto: quod in rebus ipſis conſiſtit.

Paulus. *Solutio tactæ obiectionis* *Ariſto.* *Ratio c[onclu]ſionis* *Primum diſcrimẽ iuſtitiæ ſingulariter dictæ à cęteris uirtutib[us]* *Secunda differẽti[a]* *Tertia differentia.* *S. Tho.*

ſiſtit. Quin verò in alijs virtutibus non tã propriè dicitur obiectum, quam materia circa quam verſatur uirtus, vt materia fortitudinis eſt periculum belli:& materia tẽperantię, delectabilia tactus: in quibus virtus medietatem inter duos affectus conſtituit: ſed virtutis iuſtitiæ propriè eſt obiectum, æqualitas ipſa rerum, in quam virtus tendit, ſicuti uiſus in colores. Habemus ergo concluſionem quòd ius eſt obiectum iuſtitiæ.

Buridan. *Rõ Buridani contra diu. Thom.*

Veruntamen non deſunt, qui hoc diſcrimen ſuperficie tenus cernentes impugnent. Buridanus inquam quinto Ethic.q. 1. aduerſus hanc doctrinã ſic inſurgit. Aut loquitur, inquit D.Th. de rectitudine operis quatenus eſt rectitudo virtutis, aut de eius rectitudine abſolute, licet non fiat à virtute. Si priori modo, tũc uti officia aliarum virtutum, ſic neque opus iuſtitiæ rectum eſt, niſi in ordine ad agẽtẽ. Docet.n. Ariſt.2.Ethic.capi.4. nullum eſſe opus virtutis niſi fiat ex electione propter legitimũ finem: quare, vt modò dicebamus, qui gladium reddit uerò domino, vt homicidium faciat nõ eſt ſtudioſus. Si uerò loquatur de operis rectitudine abſolutè, nõ quatenus à virtute proficiſcitur, tunc in materia quoque aliarum virtutum eiuſmodi reperitur rectitudo ſine ordine ad agentem: vt ſi quis per hypocriſim ieiuniorum legẽ obſeruet, aut propter vanam gloriam ſtrenuè ſe gerat in bello.

Ariſto.

Solutio rationis facta.

Reſpondetur, tamen differentiam conſtitui in rectitudine abſolutè conſiderata. Et eſt hæc, ꝙ cum rectitudo iuſtitiæ in rebus ipſis natura ſua ſit reperibilis, qui ſoluit æquale debito mala intentione & fine, facit quidem opus iuſtũ, cum ius alteri ſuum tribuat, licet non ſit iuſtus.i.ſtudioſus: quia non operatur quando, vbi, & quomodo oportet. In reliquis verò uirtutibus, ſi unam quamlibet tollas virtutis circunſtantiam, nulla reſtat moralis rectitudo: hoc eſt, ieiunium illud non erit opus temperatum? neque aggreſſus in bello, opus ſtrenuũ: quia talia opera nõ habent aliam rectitudinem quàm in ordine ad virtutis habitum.

Ad primum ar. Buridan. *Refellitur Buridan.*

Igitur, vt ad obiecta capitalia reſpõdeamus, circa materiam primi argumẽti idem Buridanus & nonnulli minus nominis ſignificatum callẽtes, negant nomen ius accipi pro obiecto iuſtitiæ, ſed aiũt idem eſſe quod legem: ſecundum verbum Iſidori quod refertur diſti.1. Ius generale nomen eſt lex autẽ iuris ſpecies. At verò qui hoc negat, ueritati ſe auctoritate omnium armatæ, cõtrarium obijcit. Enimuerò quod Philoſophus appellauit iuſtum, ubi dixit iuſtitiam eſſe habitum iuſtorum effectricem, Iuriſconſultus planè nuncupauit ius dicens, Iuſtitiam eſſe uirtutem ius ſuũ cuique tribuendi. Si ergo iuſtitia facit ius & iuſtum, quis abnuat ius eſſe obiectum iuſtitiæ: Immo crediderim per Apocopen, hoc eſt per amputationem ſyllabæ in fine dictionis, iuſtum, dictũ eſſe, ius ſicut pro eo quod, poteſtis, dicimus, potes. Vnde Græcè Δίκαιον idẽ promiſcuè ſignificat, quod iuſtum, & ius Quare idem ipſe Iſidorus eodem loco ſtatim ſubdit, ius dictum eſſe, qa iuſtum eſt. Quapropter lex ipſa iõ dicitur iuſta, quia iuſtum in rebus conſtituit.

Non ſunt idem lex & ius boni & æq.

At verò quoniam opificiorum artificiatorumque nomina ad ſignificandum quoque artes transferuntur: ſicuti nomen medicinæ, quæ eſt res per artem compoſita, ad artem ipſam accommodatur, nomen iurium deriuatum eſt: primum ad ſignificandum artem cognoſcendi quidnã ſit iuſtum: & exinde rurſus ad ſignificandum legẽ. Cauendum namque tibi eſt idem eſſe cenſeas artem boni & ęqui, & legem: ars.n.non eſt dictamen, ſed ſcientia potius moralis, qualis eſt in iuriſconſultis ad inueſtigandum quidnam æquum ſit lege ſancire: Lex autẽ eſt regula prudentiæ, ſeu dictamen practicum inde conſtitutum: puta, fac ne facias. quæ quidem eſt in principe, vt libro primo, quæſtio.1.declarauimus.

Iſidori mens.

Quocirca vbi ait Iſidorus legem eſſe iuris ſpeciem, non accipit ſpeciem quaſi quid generi directè ſubiectum: vt eſt homo animali: ſi quidem ſubdit, ius id eſſe quod iuſtum, ſed quia, eſt regula præceptioq; iuris ſcripta. Ius enim aliud eſt naturale menti noſtræ inditum, atque aliud ſcriptum, & ſecundum Iſidorum lex eſt conſtitutio ſcripta: Et per hoc detegitur ſenſus verborum Celſi: ius eſt ars æqui & boni. Vbi hallucinatus Accurſius, ait non idem eſſe æquum quod bonũ, fingens neſcio quid diſcriminis inter illa membra: cum tamen æquum & bonum, vt doctè illic. Budæus adnotauit, & nos ſupra libro 1. quæſtio.6. artic. ult.declarauimus,

Accurſii lapſus. *Budæus.*

mus, loco ſimplicis nominis accipiatur pro eo quod eſt ἐπιείκεια puta legis interpretatio, caſu quo palam eſt legislatorem ſi adeſſet, noluiſſe legem ſecundum ſcriptu ræ rigorem ſeruari: vt collegitur ex l. nulla. ff. de legibus. Nam leges non poſſunt in omnes ſingulares caſus proſpicere, vt hr̄ l. neq; leges. & l. non poſſunt. eod. tit. Quo fit, vt cum ait Iuriſconſultus ius eſſe artē boni & æqui, ius accipiatur, non pro ſcripto, ſed pro naturali, vtpote quę ἐπιείκεια faciens contra uerba ſcripti iuris mentē eius ſeruat illæſam, in qua ius naturale conſeruatur. Quare ars æqui & boni idem eſt quod ars tuendi naturale ius, vbi ſcriptum apparet iniquum. Habetur. n. Inſti de ſucceſſ. libe. §. j. Prætoris edicto hæc legis iniquitas emendata eſt & ff. quod quiſque iu. & c. l. ſi quis. ait Vlpianus, Si quis iniquum ius aduerſus aliquem impetrauerit, ipſe eo iure vtatur. Vnde ēt illud emanauit axioma, Sūmum ius ſumma iniuria. Atqui ex his ipſis quæ dicta ſunt, colligitur intellectus Vlpiani in eadem lege, vbi ait ius à iuſtitia appellatum eſt. Enimuerò ſi ius pro obiecto iuſtitiæ, vt dictum eſt, accipias, falſum quidem eſt. Nam potius econuerſo iuſtitia dicitur à iure: quandoquidem habitus ab obiecto ſortitur ſpeciem. Præterquam quod per grammaticorum regulam longior dictio à breuiori deriuatur. Accipit ergo Iuriſconſultus ius pro arte & ſcientia de iure naturali iudicandi. Illa. n. ob id naſcitur ex iuſtitia, quod ille ſolus, qui iuſtus eſt. prudentia uiget, vt ait 6 Ethi. Ariſt. ad rectè de agendis iudicandum. Vt ergo dictorum faciamus epilogum, ius eſt in rebus: ars verò æqui & boni in intellectu docente iuſtum operari, ſicuti ars fabrilis. Sed lex eſt regula intellectus practici per prudentiam cōſtituta: atq; adeo ratio iuſti, hoc eſt factiua & cōſtitutiua iuſti: iuſtitia deniq;, virtus voluntatis, quæ ſm legem iuſtum in reb. conſtituit. Quo fit, vt cum dr̄ ius alicui reddi, non aliter accipiatur, q̄ ut eſt obiectum iuſtitiæ. Tametſi S. Tho. nonnihil diſcriminis internoſcat nempe quod ius reddere, ſit ſnīam in fauorem alicuius pronuntiare, ſiuè ſm rei ueritatē, ſiuè ſm allegata & probata: etiam dum ſm veritatem iniquū ſit. Quòd autem ſubdit, ius quoq; accipi pro tribunalis loco, vt dum reus dicitur in iure comparere, fortè ex Paulo Iureconſulto accepit, qui l. pen. ff. de iuſtit. & iure. ait ius accipi pro loco. Neſcio tamen an ſatis aptè dictum ſit: nam quando quis dicitur de iure comparere, eodem modo videtur ius accipi, quo quando dicitur in ius vocari: in ius autem vocari, vt ait Iureconſultus. ff. de in ius uocando, eſt iuris experiundi cauſſa uocari: nempe vt actor rei nomē deferens, experiatur an ius ſibi patrocinetur, ubi ius accipitur pro iure ipſo uel pro lege. Ad ſecundum argumentum reſpōdetur, Auguſtinum, ubi ait iuſtitiam eſſe amorem Deo ſeruientem, non denotare iuſtitiæ ſubſtantiam: imò uerò cum Deo æquale reddere nemo poſſit, nulla eſt inter nos & Deum propria ratio iuſtitiæ: ſed dicit iuſtitiam eſſe amorem. i. ex amore ſeruiendi Deo naſci, & ad eundem tendere finem. Quapropter, fas, idem eſt quod pium & religioſum: nempe fari dignum: quod quid excelſius eſt, quam iuſtum.

Vlpiani ſenſus. *Epilogus ante dictorum.* *S. Tho.* *Ius non ſatis aptè accipitur p loco tribunalis.* *Ad ſecundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum diuiſio iuris in ius naturale & poſitiuum ſit generi congruens.

POſtquam uiſum eſt quidnam ſit ius, ſequitur de ius diuiſione, utrum cōgruè hoc genus ius, in has duas ſpecies, naturale, ſcilicet & poſitiuum, diuidatur. Et arguitur à parte negatiua: Nullum eſt in hominibus ius naturale, ergo diuiſio ſupponit falſum. Probatur antecedens: Ius naturale eſt immutabile atque idem apud omnes, ut habetur diſtinc. 1. cano. ius naturale. in rebus autē humanis nihil eſt immutabile: quia omnia humana in aliquibus caſibus deficiunt: ergo nullum eſt ius naturale. Secundò arguitur: Nullum eſt ius poſitiuum: ius enim poſitiuum eſt quod humana uoluntate & arbitrio ponitur: ut 5. Ethic. capi. 7. ait Philoſoph. & eadem diſtinct. Iſidorus: ubi, inquit ius ciuile eſſe quod quiſque populus ſibi conſtituit. Ex hoc autem quòd humana uoluntate ponatur, non ſequitur id eſſe rectum, atque adeo neque ut ſit ius: ergo nullum eſt ius poſitiuum. Tertiò: Ius diuinum neque poſitiuum eſt, cùm humanæ auctoritati non innitatur, neque uerò naturale: quia naturam

Primum argum. *Secundū* *Ariſto.* *Iſidor.* *Tertium*

turam' excedit. ergo diuiſo non eſt ſufficiens. In cõtrarium aut m eſt auctori Philoſophi loco citato 5. Ethic. c. 7. vbi ius politicum, puta ciuile, diuidit in naturale & poſitiuum, quod appellat legitimum.

Ariſto.

Primum fundamẽtum. Hic primum omnium noſſe oportet eiſdem prorſus diuiſionib. ius diſtribui, ſiue illud pro lege accipiat, ſiue pro iuſto, qđ eſt iuſtitiæ obiectum: nam ex iure, quod iuſtitiæ obiectum eſt, & iuſtitia rationem habet virtutis, & lex rationem regulæ. Quapropter cuncta, quæ lib 1. q. 5. de diuiſionibus iuris accepti pro lege, dicta ſunt, & in hunc quoq; locum competunt, ac perinde breuior hic erit diſputatio. *Secundũ* Secundò & hic quoque obſeruandum, ꝙ ius non ſtatim ex æquo, vt ferè iuriſperitorum ſchola arbitratur, diuidendum eſt in tria. ſ. in ius naturale, & gentium, & ciuile: licet id Iſidorus uideatur cenſere, ut ſequenti articulo patebit. Neq;, vt alij putant, in quatuor, ſcilicet in hæc tria, & ius diuinum. Sed ſi artẽ diuidendi conſulas, ius, vt commune eſt ad diuinum & humanum, diuiditur in duo ſcilicet naturale & poſitiuũ: & pariter ius diuinum: ac deinde ius poſitiuum humanum, in ius gentium & ciuile. *Concluſio reſponſiua.* Vnica ergo concluſio ad qõnem reſpondet: Ius primò diuiditur in naturale & poſitiuum. *Probatio* Probatur cõcluſiõ: Ius ſeu iuſtum, idem eſt quod æquale & adæquatum: hoc autem fieri non poteſt niſi altero duorum modorum: videlicet aut ex natura rerum, aut ex condicto humanæ voluntatis: dimittamus. n. tantiſper diuinam legem, de qua ſtatim ſimiliter cenſendum eſt. Exempli gratia: Vt qui aliquid credito recipit, tantundem reſtituat, natura rerum docet: & ideo ius naturale eſt: ſicuti & ꝙ fœmina viro generationis gratia adiungatur. Quòd autem ſiumẽti modius quinq; ſic lis væneat, certè non natura fecit, ſed humanum condictum: puta reipublicę conſenſus aut principis. Nã cùm ad rationem legis vis requiratur coerciua, non omne condictum vim nanciſcitur legis, ſed quod eſt reipublicæ. Vnde ꝙ priuatim inter ciues intercedit, non lex, ſed pactum eſt. Pari modo, ꝙ conſanguinei in quarto gradu matrimonium ineant, natura non uetuit, ſed humana uolũtas Cùm ergo his tantùm duobus modis uſu uenire poſſit æquum & iuſtum, ſit ut duo membra genus ipſum iuris abſoluant. Igitur cũ audis ius naturale eſſe illud, quod eſt à natura, bifariam id intelligito: nempe & à natura id docente, & ab eadem ad ipſum inſtigante. Vnde Vlpia. l. 1 ff. de iuſti. & iur. Ius, inquit, naturale eſt cõe omnium: eo ꝙ vbique inſtinctu naturæ, non cõſtitutione hũ aliqua. Vbi è regione opponens naturalem inſtinctum & conſtitutionem, noſtram bimembrem diuiſionem inſinuat. Eodemq; refertur Ciceronis diuiſio lib. de Inuen. in quientis: Naturale ius eſt, quod nobis non opinio, ſed quædam innata vis affert. *Cicero.* Omnes itaq; definitiones iſtæ per cauſſam efficientem conſtituuntur. At uerò Ariſto. 5. Ethic. capite iam citato, per cauſſam id formalem philoſophico more definit, dicẽs: *Ariſto.* Ius naturale eſt quod vbique eandem uim habet, & non quia videtur: id eſt quod vbique natura ſua neceſſarium eſt, & non quia humano iudicio & arbitramento ponitur. Etenim vt qui decem accepit, totidem reddat, non eſt iuſtum, quia hominibus ita exiſtimatum: ſed natura ſua, ſicut ignis eſt calidus, ꝙ autem frumentum tanti vendatur, vinum verò tanti, atq; hoc vitium, tali vindicetur ſupplicio: & hoc aut illud offeratur ſacrificium, & ſimilia non natura, ſed humana voluntas iuſtum fecit. Quare ait illic Philoſoph. iuſtum legitimum antequam eſſet poſitum, nihil referre, ſed poſtquam poſitum eſt. In ſumma, diuiſio hęc præſens in idem cũ illa coincidit, qua Doctores diſtinguunt, alia eſſe vel iuſſa quia bona, uel prohibita, quia mala, alia uerò uel bona, quia iuſſa: uel mala, quia prohibita. *Prima obiectio aduerſus definitionem iuris naturalis.* Offert ſe nihilominus nonnihil ambiguitatis circa definitionem illam iuris naturalis per cauſſam efficientem: Si enim ius naturæ eſt, quod natura docet, nemo illud poſſet ignorare, & tamen multa ſunt de iure naturæ, quæ barbaræ gentes ignorant: ut de fornicatione ſimplici ex concilio apoſtolico adnotauimus, Act. 5. quæ ideo prohibita fuit conuerſæ gentilitati, ne per ignorantiam excuſarentur. *Secunda.* Rurſus: Si ius naturæ eſt illud ad quod natura inſtigat, ſit ius omne naturale eſſe neceſſarium: quod tamen videtur eſſe falſum, cùm ſuper aliquo, ut ſupra diximus, diſpenſari poſſit. *Ad primã obiectionem.* Ad horum prius reſpondetur, quòd non quicquid natura docet, omnes capiunt,

piunt, ſed illi prorſus qui ſerenam habent rationem & ab omni nebula liberam. Nam qui in vitia immerſi caligine illam obduxerunt, naturæ radios non ſatis pſpiciunt. Poſterior uerò dubitatio tacta eſt inter arguendum in fronte quæſtionis.

Ad primum ar. principale. Reſpondetur ergo ad primum argumentum, vbi idem mouebatur ſcrupulus, conceſſo ius omne naturæ eſſe ſimpliciter neceſſarium natura ſua. Quapropter præcedenti lib. q. 3. diximus eſſe indiſpenſabile. Quin verò Scotus ipſe quamuis cenſeat præcepta ſecundæ tabulæ diſpenſabilia eſſe: negare non debet quin ſint natura ſua neceſſaria. Sed fortè diceret, quòd Deus natura ſuperior poterit ſuper illis diſpenſare ſicuti angeli & cœli licet ſint res natura ſua neceſſariæ, poſſunt ſupernaturaliter annihilari. tametſi ſatis demonſtratum ſit neque id de eiſdem præceptis eſſe poſſibile. vtpotè cum prorſus eorum naturæ repugnet eſſe licita, ſicuti homini eſſe irrationalem. At verò id quod natura ſua eſt neceſſarium poteſt mutatis rebus mutari. Neceſſitas quippe vniuſcuiuſq; rei ſecundum eius naturam perpendenda eſt. Si.n. natura rei immutabilis eſt, tūc & ius eius erit ſimpliciter immutabile: vt quia cęlum res eſt immutabilis, eius motus eſt immutabilis, ſed quia aqua eſt res mutabilis licet ſimpliciter illi ſit naturale infrigidare, nihilominus quando eſt calida calefacit. Pari modo, quod depoſitum ſit domino reddedū, per ſe conſideratum eſt ſimpliciter neceſſarium: ſed quia homo eſt mutabilis dum dominus prauè affectus ſuum gladium petit ad occidendum, non eſt illi reddendum: quia ſicut ſanus exiſteret, ius eſſet ei reddere, ita dum inſanus ſit, ius eſt non reddere. Eodem modo ius per ſe ſimpliciter neceſſarium eſt, quidquid debes vt ſoluas qn̄ verò ſoluendo non es, ius non te litigat. Hęc ergo mutatio non tam fit in iure, q̄ in hominibus ipſis. Atqui ex hac radice in fine primi libri rōnem deduximus, quare expedit leges humanas nonnunquam mutari, nempe quia res mutantur. Et lib. 2. q. 3. commonſtrauimus, in illas leges, quæ rationē ipſam iuſtitiæ & finem continent, diſpenſationem cadere non poſſe, in illas verò, quæ non finem, ſed media ſecum afferunt, cadere poſſe, hoc enim naturalium genus eſt, quod Ariſtoteles loco citato ait poſſe mutari. *Ariſto.* Nam etſi dextera naturaliter ualidior ſit, aliquando deficit: & eſt ſiniſtrum brachium robuſtius. *Ad ſecūdum.* Ad ſecundum reſpondetur conceſſo non eſſe regulam generalem vt quidquid voluntas conſtituat, continuò ſit iuſtum. Nam ſi quid contra ius naturæ conſtituat, nunquam uim legis obtinebit, vt ſuprà dictum eſt, reclamante propheta Iſa. 10. Væ qui cōdunt leges iniquas. Sed quando res eſt non ſolum naturæ non repugnans, verum pro loco & tempore cōgruens, tunc uoluntas humana, ſi publica auctoritate polleat, id poteſt conſtituere, quod quia conſtitutum eſt, fit iuſtum, & ut ait Ariſt. quod non referebat, iam inde refert. *Ad tertium.* Ad tertium denique reſpondetur, vt ſuprà inſinuauimus, quòd ius diuinum non condiuiditur eadem diuiſione contra ius naturale & poſitiuum: immo uerò ſimiliter diuiditur. Itaque, vt perſpicua ſit diuiſio, primum omnium diuiditur ius in diuinum, & humanum, deinde utrunque membrum eadem prorſus diuiſione ſubſecatur: ut ius diuinum alterum ſit naturale, atque alterum poſitiuum. Vniuerſum enim ius naturale eſt diuinum: eo quòd Deus eſt auctor naturæ, ac ſubinde cuiuſcunque eius iuris, ſed ius diuinum poſitiuum eſt quod ſupra naturam eſt ab ipſo poſitum, ut ſacramentorum iura Chriſtianæ familiæ, & ceremonialia ac iudicialia antiquæ legis. Præcepta autem primæ tabulæ decalogi non ſimpliciter dicuntur ius diuinum poſitiuum licet, ut ſupra dictum eſt, per fidem ſint explicita, quia ex rerum natura pullulant: licet, niſi opitulante fide, non ab omnibus agnoſcantur.

ARTICVLVS III.

Vtrum ius gentium ſit idem cum iure naturali.

CVm duo tantum membra in proxima diuiſione poſuerimus, dum genus iuris naturale tantum & poſitiuum diſtinximus, dubium de iure gentium reſtat: utrò nam illorum membrorum comprehendatur? *Primum argum.* Et arguitur, quòd contineatur ſub iure naturali. Ius.n. illud in quo omnes homines conueniunt eſſe non poteſt niſi naturale, quod, ut proximè diceba

mus

mus, commune eſt omnib.; iure autem gentium omnes gentes conueniunt, ſecũdum illud Vlpian. l. j. ff. de iuſt. & iur. Ius gentiũ eſt, quo gentes humanæ utuntur. ut Inſtit. de iure natu. &c. Ius gentium omni humano generi commune eſt, ergo ius gentium & naturale idem ſunt. Secundo arguitur: ſeruitus eſt de iure gentium, ut hẽ diſt. 1. can. ius gentium, & Inſtit. modo cita. & ff. de iuſt. & iur. l. manumiſſiones. ſunt autem, ut Philoſophus ait 1. Politicor. multi naturaliter ſerui: ergo ius gentium eſt naturale. Tertiò, Ius diuiditur in naturale & poſitiuum: ſed nunq̃ uniuerſæ mundi gentes conuenerunt ut ius aliquod ſtatuerent: ergo natura idem ius docuit: atque adeò eſt naturale. In contrarium autem eſt Iſidorus diſtin. 1. cano. ius autem. ubi diſtinguit ius gentium à naturali dicens, Ius autem naturale eſt, aut ciuile, aut gentium.

Secundũ *Ariſto.* *Tertium* *Iſidorus.*

Ad quæſtionem unica concluſione reſpondetur: Ius gentium & à iure naturali diſtinguitur, & ſub iure poſitiuo comprehenditur. Hanc concluſionem etſi expreſſe hic S. Thom. non ponat: tamen argumẽta eius quibus initio quæſtionis arguit ius gentium eſſe naturale, inſinuant eius eſſe mentem id negare, affirmareq; ſubinde eſſe ius poſitiuum. Præterquam quod, 1. 2. q. 95. art. 4. id planè affirmat: ubi ius poſitiuũ diuidit in ius gentium & ciuile: quod nos libr. 1. q. 5. expoſuimus. Et ratio quam hic adducit, id ipſum patefacit. Probatur ergo concluſio: Ius naturale (ut articulo proximo diximus) eſt illud quod ex rerum ipſa natura adæquatum eſt: & alteri commenſuratum. Hoc autem dupliciter contingit. Vno modo, ſecundum abſolutam rerũ conſiderationem: ſicuti maſculus & fœmina abſoluta natura ſua coaptãtur in unum generationis officium: & pater curat filium alere. Alio modo quidpiam eſt alteri commenſuratum, non ſecundum abſolutam eius naturam, ſed in ordinem ad certum finem & per certas circunſtantias conſideratum. Exempli gratia. Quod hoc prædiũ ab hoc proprio domino poſſideatur, & aliud ab alio, natura rerum abſolutè exiſtimata non magis exigit, quam ut omnia in communi poſſideantur. Attamen ſi ager idem conſideretur, ut ad ferendos fructus colendus, atq; in pace poſſidendus, & pro

Concluſio reſpõſiua S. Tho. *Probatio concluſionis.*

ſtatu naturæ corruptæ in quo homines ſegniores exiſtunt, ad impendendas ꝓprias operas, quæ in commune bonum ceſſuræ ſunt & alienorum ſunt auidi, ratio ſtatim colligit omnino conducere ut poſſeſſionum diuiſiones fiant: quemadmodum Philoſophus 2. Pol. docet: & libro nos quarto, q̃one de rerum diuiſione, monſtraturi ſumus. Ex hac ergo diſtinctione elicitur cõcluſionis ratio. Rem nanq; abſolutè apprehendere non ſolum hominib. uerum & cęteris etiam animãtibus naturali inſtinctu conuenit: & ideo ius quod ſimpliciter eſt naturale, ut ſocietas maſculi & fœminæ, ac prolium nutritio, cunctis eſt animalib. cõmune. At uerò de rebus in ordine ad finẽ ſub certiſque circunſtantijs iudicare, non omnib. animalib. competit, ſed peculiariter homini uirtute rationis, cuius eſt unũ ad aliud conferre. Id ergo ius quod per talem collatiuam rationem conſtituitur, dicitur ius gentium .i. ius quod gentes uniuerſæ, quatenus rationales ſunt, ſibi conſtituerunt. Per horum ergo intellectum clareſcunt Iuriſconſultorum uerba, quorum explanatio morali philoſopho incumbit. Ait.n. Vlpian. l. 1. ff. de iuſtit. & iur. ius gentium à naturali recedere: idq; inde licere facile intelligere: ꝙ illud omnib. animalibus hoc ſolis hominib. inter ſe commune eſt. Et Caius l. omnes populi Quod natura lis, inquit, ratio inter omnes homines cõſtituit, id apud omnes peræq; cuſtoditur: uocaturq; ius gentium. Non ait, Quòd ſimplex lux naturæ: ſed, Quod ratio, quæ hominib. propria eſt conſtituit, i. ponit. Atq; hic denuo argm̃ ſumitur aliud concluſionis Ius. n. naturale eſt ſimpliciter neceſſarium, i. quod non dependet ex humano cõſenſu: ius autem gentium obligat: quia uř, i. quia ab hominib. ſic indicatur: nunquam aũt rerum poſſeſſiones diuiderentur, niſi homines conſentirent, ut iſti illas, alij uerò alias poſſiderent: ergo ius gentium non eſt ſimpliciter naturale, ſed poſitiuum. Quòd ſi concluſionem noſtram hoc argumento concutias, ꝙ inde fieret conſequẽs ius gentium idem eſſe quod ciuile: ut luculentior tibi fiat rñſio, differentiã accipito inter has iuris ſpecies. Primum omnium, ius gentium & ciuile à naturali differunt, eo ꝙ naturale ſimpliciter eſt neceſſariũ ſe

Philoſophus. *Elucidãtur uera.* *Iuriſconſultorum uerba.* *Aliã rõ ꝓ concluſione.* *Scrupulus.* *Solutio.*

cundum abſolutam rerum conſideratione͂, vt dictum eſt: & ideo cunctis animãtibus, cõe: ius verò tam gentium, q̃ ciuile humana rõne eſt poſitum. Ius autem gentium & ciuile in primis hoc baſilari diſcrimine differunt quodlib. 1. q. 5. arg. 4. ex mente D. Tho. deprompſimus: nempe ꝙ ius gentiũ ex principijs naturalib. rerum conſiderata rum in ordine ad aliquem finem & circunſtantias per uiam concluſionis elicitur: vt dicas, Agri colendi ſunt: & homines negligentiores ſunt ad cõia, quam ad propria: ergo priuatim poſſideantur. Ius autem ciuile colligitur ex vno principio naturali, & altera præmiſſa arbitratu humano poſita: & ideo non colligitur per uiam illationis, ſed per determinationem gñalis principij ad ſpãlem legem: vt de ceremonialib. & iudicialib. identidem dictum eſt, vt ſi dicas, Res iuſto pretio vendantur: iuſtum autem tritici pretium pro rõne p̃ntis loci & tpis eſt quinq; ſiclorum: minor. n. non eſt de iure naturæ. Et malefactor eſt plectendus: ergo ſuſpendendus latro. Ex hac prima dr̃ia ſequitur ſecunda, ꝙ ad conſtituendum ius gentium non requiritur hominum conue͂tus in unum locum: qm̃ rõ ad ſingulos per ſe docet, ſed ad conſtituendum ius ciuile, requiritur reipublicæ concilium, aut principis auctoritas, vt ultrò citroq; habito cõſilio conſtituatur. Atq; ex hac rurſus ſequitur tertia, videlicet qđ ius gentium eſt gentibus omnibus cõe vt dictum eſt: ius aũt ciuile eſt, vt ait Iſidorus, quod quiſq; populus vel ciuitas ſibi ꝓprium conſtituit. Quare aliud eſt ius Athenienſium, aliud verò Romanorum, &c. vt habetur Inſtit. de iure na. & gent. §. ſed ius. De iure aũt gentium oẽs pœnę cõtractus introducti ſunt, vt emptio & venditio, locatio, &c. ſine quib. humana ſocietas conſtare non poteſt, vt patet eodem, Inſti. §. ius aũt. & ff. de iuſt. & iure. l. ex hoc iure. Iſidorus ergo quia nouit ius gentium & a naturali differre, & à ciuili, ne tot facere diuiſiones, diſtinxit ius in hæc tria membra. Artificioſius ergo diuiditur in ius naturale, & poſitiuum, ac deinde ius poſitiuum humanum in ius gentium & ciuile. Eſt aũt admonito opus, ne quemquã diuiſio Ariſtotelica fallat lib. 5. Eth. c. 7. vbi ius politicum diuidit in naturale & legitimum. Haud. n. politicum pro eo prorſus vſurpat, quod iuris prudentibus eſt ciuile: nam ius naturale non eſt ſpecies ciuilis, ſed illi contra poſitum. Appellauit ergo gñaliter ius politicum ius omne, quo ciuitas vtitur: quo nõie tam naturale q̃ gentium, quam e͂t ciuile comprehenditur. At verò non oẽs ſcrupuli extincti ſunt, qui ex hac concluſione ſuccreſcunt, videntur. n. iura contra extare. Ait quippe Pomponius, l. veluti. ff. de iuſti. & iur. religionem erga Deum, & ut parentib. & patriæ pareamus, eſſe de iure gentium. Et Florentinus. l. vt vim iniurias propulſare, ad idem ſpectare ius: hæc tñ omnia ſunt de iure naturæ. Nã ꝑceptum religionis & honorandi parétes in decalogo ſunt: qui vt ſuprà ſatis demonſtrauimus, germen eſt naturalis iuris. Et propulſare iniurias, cõcluſio eſt illius principij. Vnaquæq; res appetit ſe conſeruare, ergo ius gentium idem eſt, quod naturale. Et ſecundò id ipſum arguitur. Libro proximo hãc ſæpè repetiuimus dr̃iam inter moralia præcepta ex una parte, & ceremonialia, atq; iudicialia, & ius ciuile ex altera, ꝙ moralia inferunt ex principijs naturæ per modum concluſionis: non autem reliqua, vt modò declarabamus. Qua de cauſſa diximus decalogum eſſe de iure naturę. Si ergo ius gentium infertur ex eiſde͂ principiis per modum concluſionis, fit, ut ſit pariter de iure naturæ.

Primum diſcrime͂ iuris ciuilis ac gentium. *Secunda differe͂tia* *Tertia.* *Contractus ferè omnes iure ge͂tiũ introducti ſunt.* *Primum arg. contra prędicta.* *Secundũ*

Ad primum argm̃ rñdetur iuris prudentes nimium extendere ius gentiũ. Cenſent namque tali appellatione comprehendi quidquid cunctis mortalibus eſt commune. & ius naturale id duntaxat eſſe quo e͂t bruta cum hominibus conueniunt: cum tñ multa ſint naturalia iura, quæ peculiariter conueniunt humanæ naturæ & nõ brutæ: ut eſt decalogus, & quæ ibi implicita ſunt. Differentia ergo nõ eſt, ſed quam nos poſuimus, ſ. ꝙ ea quæ inferuntur ex abſoluta rerum natura, & conſequentia neceſſaria, pertineant ad ius naturale: illa uerò quæ non ex abſoluta conſideratione, ſed modo expoſito in ordine ad certũ finem, ſint de iure gentiũ. Quare decalogus non de iure gentium, ſed de iure naturæ eſt. Ex hoc elicitur ſolutio ſecundi argumenti. Quando. n. diximus ius ge͂tium elici ex principiis naturæ per uiam illationis, nõ intelligiť, ꝙ illatio ſit omninò neceſſaria: ſed rei naturæ

Ad primum ar. *Ad ſecũdum.*

turæ in ordine ad talem finẽ conueniens. Haud enim ex neceſſitate colendi agros uel pacificæ eorum poſſeſſionis conſequitur tam neceſſariò dominiorum diuiſio, quàm ex illo principio. Id ne facias alijs &c. elicitur. Non occides: quia eſt illi fini congruentiſſimum atq; expedientiſſimũ. Hic autem oboritur poſtremum dubium, vtrum in ius gentiũ cadat diſpenſatio, an verò perinde atque ius naturale ſit indiſpenſabile? Reſpondetur ſub diſtinctione, Aliqua enim ſunt de iure gẽtium adeo cõducentia ad humanum conuictum, ut nullatenus fas ſit ſuper illis diſpenſari: imò forſan diſpenſatio eſſet irrita, ut diuiſio rerum de qua modò dicebamus Nanque, niſi inter religioſos, intolerabilis eſſet communis rerum poſſeſſio. Alia uerò ſunt eiuſdem iuris, quæ ſuut pro cauſſa diſpenſabilia. Seruitus enim eſt de iure gentium: & tamen diſpenſatum eſt, ne Chriſtiani capti in bello, pro ſeruis habeantur. & nonnulli contractuum ciuilium, etiam qui ſunt de iure gentium, poſſunt diſpenſari. Eſt enim de iure gentium ſeruare fidem hoſtibus, ut ſeruare legatos in bello: tamen ſi cauſſa fidei contrarium poſceret, non eſſet ſeruandum: immo ſi corrupta dogmata diſſeminarent, exurendi eſſent neque diſpenſatio ne opus eſſet.

Poſtremum dubium. *Solutio.*

Primum igitur argumentum capitale iam ſolutum eſt: negatur.n.omne illud in quo oẽs gentes conueniunt, eſſe ius naturale. Et ad ſecundum reſpondetur, quòd Philoſophus qñ ait homines eſſe iure naturæ ſeruos, non accipit ius naturæ ſimpliciter: nam abſolutè humana natura penſata, non eſt cur magis unus ſeruiat quam alter: ſed ſi perpendatur in ordine ad finem puta, ut doceatur quis ab alio, & ut ſeruetur in bello. Et ideo potius eſt iuris gentium, tametſi ſeruitus illius qui rudior eſt, ut à ſapientiori moribus imbuatur, nõ eſt libertati contraria, ut lib.4. in propria quæſtione dicturi ſumus: & ideo eſt magis naturalis, id eſt naturę indiuidui congruens. Ad tertium itidem reſponſum eſt, quod licet ad ius gentium requiratur conſenſus hominum, non tamen cõuentus uti ad ius ciuile: nam diſperſim uniuerſæ gentes ratione naturali ad iuris perdocentur.

Ad primum ar. capitale. *Ad ſecũdum.* *Ad tertium.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ius paternum ac dominatiuum & à iuſto politico & inter ſe ulla ratione diſtinguantur.

RESTAT ex ſuperioribus dubium circa quaſdam iuris ſpecies, qualis eſt paterna & dominatiua, quæ non videntur ſub rationibus ſuperiorũ prorſus comprehendi. Quæritur ergo, utrum ius paternum & dominatiuum & à politico, & inter ſe diſtinguantur. Et arguitur ut moris nobis eſt à parte negatiua: Ad iuſtitiam in genere pertinet unicuique quod ſuum eſt reddere: cum ergo ius ſit obiectum iuſtitiæ, fit, ut pari modo unumquenque æqualiter aſpiciat. Quare non eſt diſtinguendum aut inter patrem & filium, aut inter dominum & ſeruum Secundò: Lex quæ, ut art.1. diximus, ratio eſt & regula conſtitutiua iuſti, ad bonum commune totius ciuitatis ſpectat, non ad ullius perſonę priuatum: pater autem & filius, dominuſq; & ſeruus ad priuatam pertinent familiam: nõ ergo diſtinguitur ius paternum & dominatiuum à politico. Tertiò: Si hæ ſpecies iuris eſſent diſcernendę, pari ratione & diſtinguendę eſſent aliæ plures ſecũdum gradus diuerſos, qui ſunt inter ciues: vt puta ius militare, & ſacerdotum &c. In contrarium autem eſt auctoritas Philoſophi 5. Ethic. c.6. diſtinguentis ius paternum ac dominatiuum à politico.

Primum ar. à parte negatiua. *Secũdum* *Tertium*

Articulus hic in hoc ſolum adhibitus eſt ut locus hĩc citatus Ariſtot. exponatur. Ad hunc igitur tribus breuiſſimis concluſionibus reſpondetur, quibus ſententia Ariſtot ſummatim exponitur. Prima eſt: Inter patrem & filium non eſt ſimpliciter iuſtum politicum, ſed ſecundum quid. Et memento non vſurpare nos hic policitum pro eo quod eſt ciuile, ut diſtinguitur à iure naturali & gentium: ſed ut proximè dicebamus, ꝓ eo quod eſt ius inter ciues cuſtoditum. Sic enim accipit Ariſtoteles ut etiam naturale comprehendat. Probatur ergo cõcluſio: Iuſtum, ut hactenus dicebamus, idem eſt quod adæquatum & commenſuratum alteri. Intercedit enim iuſtitiã, non niſi inter duos aut plures: eſt tamẽ

Ariſto. *Prima concl.*

Probatio concluſionis. unus homo alter ab altero dupliciter. uno modo, quia ſimpliciter ab illo diſtinguitur vt ciuis quilibet ab altero ciue. Alio modo, ſecundum quid: nempe quia quodammodo eſt alter, puta alterum ſuppoſitum: quodammodo uerò idem, uidelicet pars alterius. Filius autem non eſt ſimpliciter aliter à patre, ſed ſm quid, utpote pars eius, vt hr Ethicor. 8. nempe ſ... ab illo deciſum: ergo inter patrem, & filium non eſt ſimpliciter iuſtum, ſed ſm quid: quod peculiariter dicitur iuſtum paternum. *Secunda concl.* Pari ratione conſtituitur ſecunda concluſio: Inter dominum & ſeruum non eſt ſimpliciter iuſtum. *R. cōcluſionis.* Qm̄, vt 1 Politicorum ait Philoſophus, Seruus non eſt ſimpliciter aliud à domino: imò quidquid eſt, domini eſt: puta inſtrumentum: ergo ſicut inter inſtrumentum & artificem nō eſt propria ratio iuſti neque artifex iniuriam facit inſtrumento ſi ad libitum ſuum illo utatur, ſic neque inter dn̄m & ſeruum, ſed ſm quid, idest herile. *Tertia concl.* Tertia concluſio: Inter uirum, & uxorē maior eſt ratio, iuſti quam inter patrem & filium, & quam inter dominum & ſeruum. Concluſio hęc adiecta ſuperioribus eſt ad conciliandum cum Apoſtolo Philoſophū. Si. n. Apoſtolum audias ad Epheſ. quinto *Paulus.* inquientem, uirum & uxorem ad idem pertinere corpus ſecundum illud Gen. 2. Erunt duo in carne una: facile inde tibi colligere uideberis minorem rationem iuſti intereſſe inter virum & vxorem quàm inter patre & filium: eo quod minus videātur eſſe duo: nihilominus Ariſto. loco citato plus *R. concluſionis.* inter eos iuſti internouit. Et ratio eſt, quod ambo, licet non ex ęquo, ordinem tamen habent ad communem familiæ diſpēſationem. Quare, & filij & ſerui eodem pene iure obedire tenentur matrifamilias, quo & patri. Nam & ſi vxor obedire teneatur uiro, cui ad eiuſdem prolis generationem cō iungitur, ob idque dicatur eſſe quodāmodo idem corpus, i. idem corporale principium, qua rōne prima mulier de coſta uiri plaſmata fuit: tamen non quæcunque ſingularis mulier eo mō pars eſt mariti quo filius patris. Immo, ſi ita loqui liceret, compars eius eſt: nam ambo ſunt partes unius carnis: ob idque dicūtur duo in carne una. Ac multo minus ſe habet ad uirum, ut ſeruus. Quare Phil. 1. Poli. barbariei tribuit, vt fœmina & ſeruus eodem gradu habeantur: ob idque inter uirum & uxorem œconomicum iuſtum eſt. *Ariſt.* *Explicatio primæ cōcluſionis.* Circa primam concluſionem in primis notandum, quod cum aſſerimus inter patrem & filium non eſſe ſimpliciter iuſtum, ſed ſecundum quid illud ſecundum quid, quamuis rationem iuſti diminuat, non tamen minuit rationem debiti & naturalis uirtutis, ſed potius auget. Et enim cum iuſtitia & ad alterum ſit, & debitum inſinuet, & æqualitatem conſtituat, ex defectu cuiuſque illarum trium rationum deficit, ratione iuſtitiæ. Nam inter patrem & filium deficit ratione prima: qa non eſt ſimpliciter ad alterum. Prætereà, ratione tertia, quia parentibus æquale reddere non poſſumus non autem ratione ſecunda, quia plus patribus debemus, quàm cæteris. Quo circa caue putes ius paternū minus habere naturæ, quam politicum: imò magis naturale eſt: etſi minus habeat iuſtitiæ. Atqui rationes iſtæ multo iuſtius nobis competunt reſpectu Dei. Primum quia quodāmodo aliquid ipſius ſumus, nō quidem partes, ſed tamen effectus: & ideo multo minus ſufficimus ei æquale reddere q̄ parētibus. Liberalitas aūt deficit à ratione iuſtitiæ, quia non uerſatur circa debitū. *Quæſt.* Fit ergo ex his conſequens, illud ſm quid iuſtum, quod eſt patris ad filium, quidpiā excellētius eſſe, quam eſt ſimplex iuſtitia, ut puta pietatem. Sciſcitaberis autem forſan, utrum cum diximus inter patrem, & filium non eſſe ſimpliciter iuſtum, intelligatur ex utroq; termino, tam patris ad filium, quam filij ad patrem? *Solutio.* Reſpondetur vtrinque intelligi, licet nō æqua ratione. Filij enim ad patrem non eſt iuſtum ſimpliciter, non ſolum quia pars eſt, ſed quia æquale reddere non poteſt: patris autem ad filium, non propter rationem ſecundā, ſed propter primam: nempe quia ſe habet ſicut totum ad patrem. Vnde ſicut inter hominem & ſua membra non eſt propria ratio iuſti: quia non ſunt ſimpliciter duo ſic neque patris ad filium. Nam quidquid in illum confert, ſibiipſi quodammodo cōfert, & proſperitas atque aduerſitas filii patrem ipſum attingit. Vnde Seleucus Locrenſium monarcha, ubi filio uterque erat eruendus oculus ſupplicium ex æquo partitus eſt, ut utrique alter erueretur, quaſi ambo

ambo vnus eſſent homo. Huic autem ueritati forſan quis hoc obmoliatur argumentum. *Primum argum.* Eſto ita ut, quod filius quãdiu eſt ſub cura parẽtum, aliquid ſit patris, tamẽ poſtquam emancipatus eſt, iam inde, ſua quadra uiuẽs ſit ciuis, ſicuti eſt pater cui deinceps publici magiſtratus pariter decernũtur. Immo quandoque eſt patre ſuperior puta uel prætor, uel conſul, uel dux belli. Item inter patrem & filium poſſunt tũc celebrari contractus emptionis, uenditionis, & alij in quibus iuris ratio æqua libra vtrinque pẽdet: ergo inter patrem & filiũ interuenire poteſt perfecta ratio iuſti. Atqui hoc annuere uidetur diuus Thomas ĩ ſolutione ſecundi argumenti, ubi ait quòd pater & filius, dominus & ſeruus, conſiderari poſsũt ut ſunt homines, & vt unus eſt aliquid alterius: & ideo ẽt dãtur aliquæ leges de patribus, qũo ſe debeant habere erga filios. *S.Tho. Secundũ.* Caietanus contendit quomodocunque conſiderentur filij, nõ eſſe ius ſimpliciter inter ipſos & parentes, ſed ẽm qd. *Caieta. Solutio.* Nã ius, inquit, ꝙ eſt inter eos quatenus homines, modificatur ꝑ illud, ꝙ vnus eſt pars alterius Et ĩõ ſit ius ẽm qd, puta paternũ. *Auctoris reſpõſum.* At uerò in meũ iudicium ullius eſt momẽti, diſtinguerem potius ꝙ quantũ ad naturalia iura ſemper inter filios, ẽt emancipatos, & parentes manet ius paternum: puta quantum ad honores deferendos, & quantum ad aliqua obſequia, & iuuamina dum opꝰ illis fuerit filiorũ opa: ſed quãtũ ad ciuilia, ius ſimpliciter & iuſtũ eſt inter illos.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̃ conceditur ad iuſtitiam pertinere reddere vnicuiq; ꝙ ſuũ eſt, ſuppoſito tamen quod ſit alterius ſimpliciter ad alterum. Cum enim quis ſibi ipſi quidpiam tribuit quod ſibi debetur, puta cibum aut veſtitum, non facit ſimpliciter iuſtum, ac perinde cum pater alit filiũ. *Ad ſecundum ar.* Secundi quoq; reſponſio ex ſuperioribus elicitur. Nam etſi iuſtitia ad bonum commune ſpectet, non obſtat quo minus inter patrem & filium non habeat rationem perfectam. Attamen quia patres domus ad bonum etiam commune referuntur, iuſtitia quoque leges ponit tam patribus reſpectu liberorum, quam dominis reſpectu ſeruorum. *Ad tertium.* Ad tertium, non negatur quin ẽt in republica diſtinguatur ius militare, & ius ſacerdotum. ut libro primo, inter exponendas legum diuiſiones, conceſſum eſt, & declaratum. Tamen illa iura nulla ratione deficiũt à perfecta iuſtitia, ſicuti paterna: quia eſt alterius ſimpliciter ad alterũ. Omnia enim reipublicæ membra immediatũ ordinem habent ad bonum commune: & ideo tam iuſtum & inter principem, & ciuem. & inter quemcunque magiſtratum & ſubditum, q̃ inter reliquos ciues: ſed differunt illa iura penes diuerſa officia, ut loco citato declaratum eſt.

QVAESTIO II.

DE IVSTITIA.

S. Thom. 2.2. quæſt. 58.

ARTICVLVS I.

Vtrum definitio iuſtitiæ à iuriſconſultis ſit recte conſtituta.

IVris igitur natura præfinita, ſequitur, ut virtutem ipſam iuſtitiæ, de qua præſens opus inſtituimus, & definitione mõſtremus & omnibus ſuis numeris circũſcribamus. Quæritur ergo utrum definitio Vlpiani. ff. de iuſt. & iur. qua ait, Iuſtitia eſt conſtãs & perpetua uoluntas ius ſuum unicuique tribuendi, naturam iuſtitię abſolutè declaret? Et arguitur à parte negatiua: *Primum argum.* Philoſ. 5. Ethic. ait iuſtitiam eſſe habitum quo iuſta operamur & uolumus: nõ ergo eſt uolũtas, quæ eſt potentia. *Ariſto.* Secundò: Sola Dei voluntas eſt perpetua: ergo uel iuſtitia nõ eſt perpetua voluntas, vel non eſt in hominibus. *Secundũ.* Tertiò perpetuum & conſtans idẽ eſt: alterum ergo in definitione redundat. *Tertium.* Quartò: Ius reddere, munus eſt principi proprium: nõ ergo id habitui iuſtitiæ competit. *Quartũ.* In contrarium eſt auctoritas Iuriſconſulti.

Concluſio reſpõſiua. Ad quæſtionem unica reſpondetur affirmatiua concluſione: Definitio illa ſanè intellecta bona eſt. *Probatio.* Etenim cum uirtus omnis ſit habitus electiuus, ut 2. Eth ait Ariſt. & habitus ab actu ſortiatur ſpecie, ſicuti & actus ab obiecto, illa eſt optima uniuſcuiuſlibet uirtutis definitio, q̃ per proprium actum & obiectum naturam rei exprimit. *Ariſto.* Qm̃ ſicut anima rationalis forma

eſt

eſt hominis, ſic & actus eſt forma habitus: iuſtitia autem, ut ſuprà ſæpe dictum eſt, & inferius eſt demõſt: andum, eſt uirtus quæ habentem ordinat ad alterum, inter quos æqualitatem cõſtituit dati & accepti. Quare actus proprius iuſtitiæ eſt reddere ius vnicuique ſuum. Sunt autem & tres conditiones omni uirtuti communes quas Ariſtot. 2. Ethicorum declarat. ſ. ut ſciens quis operetur, atq; eligens propter finem. & tertiò, ut perpetuò & conſtanter in omnibus actionibus, ut oportet, operetur nam vnus aut alter uirtutis actus non facit ſtudioſũ: ſicut neq; una hirundo ver. Vbi ergo Iuriſperitus ait, Iuſtitia eſt uoluntas, non accipit nomen pro potentia, ſed pro eius actu nam nomen potentiæ aliquando tribuitur actui, quemadmodum principiorũ cognitio, dr̃ intellectus. Neq; uerò eſt prædicatio identica, ſed cauſſalis: iuſtitia enim eſt habitus, quo fit voluntarius actus, quemadmodum Aug. ſuper Ioann. ait: Fides eſt credere ꝙ non vides. i. eſt habitus credendi. Quare voluntas ponitur loco generis. Oratorio aũt modo Iuriſconſultus uſus eſt nomine, Voluntas, ad exprimẽdum in primis proprium virtutis ſubiectũ: ſanè ꝙ, vt illico dicturi ſumus, eſt uoluntas. Deinde ad exprimendum virtutis opus, ꝙ debet a ſciente & eligẽte ſpontaneè proficiſci: nã quod per ignorantiã vel per uiolentiã fit, quia non eſt voluntarium, non eſt officiũ. Et eadẽ ratione Anſelmus, qñ in lib. de veritate dixit, ꝙ iuſtitia eſt rectitudo, non fecit propoſitionẽ ꝗ dicunt identicam: ſola enim diuina uolũtas eſt ſua rectitudo: ſed vſus eſt propoſitione cauſſali: propterea, ꝙ iuſtitia efficit in opere rectitudinẽ. Quòd autem Vlpian. adiecit, Perpetua, ſeruit ad depromẽdam tertiam conditionem virtutis. Perpetuum n. dupliciter ſumitur: Vno modo, ratione actus, qui nunquam interrũpitur: atq; hæc ꝑpetuitatis ratio ſoli Deo competit. Alio modo, ratione obiecti, ut. ſ. quiſq; proponat in omni euentu debitè & ſecundum legem operari, & hæc conditio neceſſaria eſt omni uirtuti. Sapienter tamẽ appoſuit, Conſtans, quod non eſt idem ꝙ Perpetuum, Nam Perpetuum, ſolum dicit propoſitum atque intentionem ſic ſemper operandi. Conſtans aũt, addit eiuſdem propoſiti firmitatem: nempe ut homo tali propoſito non nutet, & vacillet, ſed fixum id gerat. Quę quidem conſtantia nemini obtingit antequam omnem ſit adeptus virtutem. ſ. ut neq; propter auaritiam, neq; propter metum, neq; propter aliquam uoluptatem, aliamue ullam affectionem a iuſtitiæ rectitudine deflectat. Vnde Conſtans, idem eſt quod undiq;, quaſi teſſera, quadratus ſtans. Quot enim reperias habẽtes propoſitum ſemper ſtudioſè agendi, qui tamẽ quia firmis radicibus virtutis non nituntur, identidem dilabuntur. Hactenus ergo genus uirtutis iuſtitiæ definitũ eſt. Quod aũt adhibuit, Ius ſuum unicuiq; tribuẽdi, differentiæ locum obtinet, iuſtitiam a cæteris uirtutibus diſcernens, atq; adeo eius ſpeciem complens. Ex quo fit Buridanum præter rationem. 5. Ethic. q. 2. negare prædictam definitionem congruere iuſtitiæ quantum ad omnes ſuos actus. Subdit nanque ibidẽ Iuriſp:ritus: Iuris ꝑcepta ſunt hæc, Honeſtè uiuere, Alterum non lædere, Suum cuiq; tribuere. Ait ergo Buridanus definitionem hanc ſoli tertiæ parti iuſtitiæ conuenire Porrò autem hoc falſum eſt: immo exprimit totam iuſtitiæ ſubſtantiam. Eſt enim ꝓpria eius functio ius cuique tribuere: ac perinde neminem lędere. Nam, Non occides. Nõ furtum facies, &c. rationes iuſtitiæ explicat. Prima aũt pars Iuriſconſulti. ſ. Honeſtè uiuere, non eſt peculiaris actus iuſtitię, ſed generalis omniũ virtutum. Nam iam dictum eſt omnẽ uirtutem, generalem habere rationem iuſtitiæ, ut inferius hic amplius explicabimus. Et ideo illa pars non includitur in definitione, quæ particulari iuſtitiæ adſcribitur. Eſt ergo optima definitio Iuriſconſulti immo explicatior quàm illa Ariſto. ſ. Iuſtitia eſt habitus iuſtorum operatiuus: quia hęc non explicat ſpecialem rõnem iuſti, quę eſt, Ius alteri reddere. Si autem conciliare ambas libet & loculentius elucidare, colligito cum S. Thoma definitionem hanc, Iuſtitia eſt habitus quo quiſque perpetua conſtantiq; uoluntate ius ſuum vnicuiq; tribuit. Neq; obſtat ꝙ & hoc principi etiã & iudici competat. Nam princeps ius reddit imperando: & dirigendo tanquam cuſtos iuſti: uirtus autem iuſtitię, cuiuſq; animum promptum reddit, ſiue princeps ſit, ſiue ſubditus tanquam obediens rationi, & legi,

Ariſto. *Anſelmus.* *Duplex modus ꝑpetuitatis.* *Buridani hallucinatio.* *Aſ. luta definitio iuſtitiæ.* *Obiectio.*

& legi, ut reddat vnicuique quod debet. *Solutio.* Per hæc ergo ſoluta reſtant argumenta in capite quæſtionis obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum Iuſtitia ſit virtus quæ habentem ad alterum ordine.

COnſtituta iuſtitiæ definitione, ſubſequitur ut eius ſubſtantiam, atque innatas qualitates ſingulatim exploremus: idque examinando ſingulas definitionis particulas. Quæritur ergo circa eius vltimam differētiam, quæ eſt, ius ſuum vnicuique tribuere, *Primum ar. à parte negatiua.* vtrum iuſtitia propriè ſit ad alterum? Et arguitur à parte negatiua, ex illo Apoſtoli ad Rom. 3. Iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti: fides nanque non dicitur per comparationem vnius ad alterum. *Arg. 2.* Secundò, Iuſtitia Dei eſt æterna, & tamen ab æterno non habuit à ſe alium ad quem eadem referretur: ergo iuſtitia non eſt ad alterum. Tertiò, Officia iuſtitiæ etiam ſi ad alterum ſint, moderamine nihilominus egent & rectificatione in ordine ad agentem: nā auarus ægrè ab ſe indicat æs quod habet alienum. Quare ut eſt Prouerb. 11. iuſtitia ſimplicis diriget uiam eius: ergo iuſtitia non ſolum circa ea, quæ ſunt ad alterū verùm & in moderandis affectionibus ipſius habentis verſatur. In contrarium eſt *Cicero.* Cicero lib. de Offi. inquiens iuſtitiam eam eſſe rationem, qua ſocietas hominum inter ipſos & uitæ communitas continetur. Qua porrò deſcriptione inſinuatur ordo ac reſpectus vnius ad alterum.

Prima concl. Quæſtio facillima eſt, duabusque concluſionibus contenta, Prior eſt: Iuſtitia propriè dicta duo requirit diuerſa ſuppoſita, inter quæ æqualitatem conſtituat. Concluſio eſt *Ariſt.* Philoſophi. 10. Ethi. c. vlt. quæ porrò ex ipſo nominis ſignificato dilucidè patet. *Rō cō. luſionis.* Iuſtitia. n. idem eſt, quòd æqualitas ſeu æqualitatis habitus: æqualia autem, niſi abuſiuè aut per metaphoram, non niſi duo dicuntur, ut patet in quantitatibus ad eandem normam iuſtificatis. Rurſus iuſtificari, ſi ad mores accommodetur, non conuenit niſi humanis actionibus: actiones uerò, *Ariſto.* vt 2. de anima auctor eſt Philoſophus, non conueniunt naturæ vel partibus, ſed tantum ſuppoſito: humanitas enim inquit non net, neque verò digiti aut manus, ſed mulier: neque uerò manus aut per iniuriā propriè percutit, aut per iuſtitiam debitum ſoluit, ſed homo: niſi fortè per ſimilitudinem, ſeu tanquam inſtrumenta coniuncta. Conſequens ergo fit ut iuſtitia non ſolùm inter duo qualitercunq; diſtincta, ſed inter duo ſuppoſita ſua exerceat munera. *Vltima concl.* Poſterior concluſio: Nihil vetat quo minus iuſtitia metaphoricè dicta inter partes eiuſdem ſuppoſiti exiſtat. Et hanc quoque concluſionem ſubdit eodem loco Philoſophus. Et patet exemplum inter duas hominis partes. *Explanatur conc.* Primum enim iuſtitia eſt inter membra: dum ſcilicet oculi pedes ſuo lumine ducunt, & viciſſim pedes ſua opera illos portant. Præterea pars ſenſualis, puta iraſcibilis, & concupiſcibilis, dum rationi obſequio deſpotico obediunt, iuſtitiam cuſtodire dicuntur: & dum rebellant, iuſtitiam perturbare. *Auguſt.* Vnde Auguſt. in li. de moribus Eccl. Ad iuſtitiam inquit, pertinet ob hoc, q̃ quis Deo ſeruit, bene imperare cæteris, q̃ ſunt homini ſubiecto. Eſt autem rationi appetitus ſubiectus, ſecundum illud Gen. 4. ſuper te erit appetitus eius, ſcilicet peccati & tu dominaberis illius. Res eſt facillima, quæ nullius eget amplificatione, niſi forſan ſi quis interroget an tanta ſit ratio iuſtitiæ inter has partes eiuſdem hominis, quāta inter patrem & filium? *Quæſt.* Apparet. n. ità eſſe: nā quia filius eſt aliquid patris, diximus non reperiri inter illos iuſtum niſi ſecundum quid. *Rō hæſitandi.* Reſpōdetur tamē diuerſam eſſe rationē. Nam cum pater, & filius *Solutio.* duo ſint ſuppoſita, uerè ac propriè conſtituitur inter eos ratio iuſtitiæ: licèt quodā modo minuēs intra latitudinem eiuſdem rationis: ſed tamen inter rationem & appetitum, quippe quæ non ſunt duo ſuppoſita non eſt iuſtitia niſi metaphorica.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quòd cum ait Paulus iuſtitiam eſſe per fidem, non accipit iuſtitiam, ut eſt ſpecialis virtus moralis, quæ facit opus iuſtum, id eſt, adæquatum alteri homini: ſed vt hominem ipſum à peccato liberat rectificando appetitum, vt ſit rationi obſequēs. Et ſecundum hanc rationem eſt iuſtitia metaphorica. Tametſi, vt ſupra diximus eadem pariter hominem iuſtificat reſpectu Dei,

Dei; reddendo eum illi ſubditum, gratum, & acceptum: eiuſq; uoluntati commenſuratum. Et ſecundum hoc proprie etiam dici poteſt iuſtitia. Ad ſecundum uero argūm rūdetur, iuſtitiam Dei eſſe æternam ſecundum propoſitum, in quo eius ſubſtantia cōſiſtit: tametſi ſm̄ effectum ab æterno non habuerit, in quibus eam iuſtitiam exercuiſſet, ſed poſtquam mundum condidit. Ad tertium denique artic. 4. patebit fulgentius reſponſio. Interim autem reſpondetur, ꝙ paſſiones quæ operibus iuſtitiæ obſiſtunt, per alias uirtutes reprimuntur, quibus mitigatis per iuſtitiam fit electio recta, ut loco citato elucidabitur.

Ad ſecundum arg. *Ad tertiū argu.*

ARTICVLVS III.

Vtrum iuſtitia ſit virtus.

Circa genus definitionis, quod dictum eſt eſſe habitum iuſtâ operandi, quæritur utrum iuſtitia ſit virtus? Et arguitur à parte negatiua: Ait Chriſtus, cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere fecimus, opus aūt virtutis non eſt inutile. Ait.n. Ambroſ. 2 de Offi. vtilitatem non pecunialis lucri æſtimatione dicimus, ſed acquiſitionem pietatis: ergo facere quod qs debet, in quo iuſtitia conſiſtit, nō eſt opus uirtutis. Secundò: Quod fit ex neceſſitate, non eſt meritorium: reddere autem cuique ſuum, quod eſt opus iuſtitię, eſt neceſſariū, ergo non eſt meritorium, atque adeo neq; virtus. quandoquidem virtutibus omnibus per Dei fauorem meremur. Tertiò: Omnis virtus moralis eſt circa agibilia: ea autem quę exterius conſtituuntur, non ſunt agibilia, veluti ſunt artium opificia, vt 9. Metaphy. auctor eſt Ariſtot. Cum ergo iuſtitiæ munus ſit, exterius opus iuſtum perficere, fit ut non ſit uirtus. In cōtrarium eſt Greg. 2 Moral. ubi quatuor Cardinales virtutes diſtinguit. ſ. temperantiam, prudentiam, fortitudinem, atque iuſtitiam. Quin uerò & ſapientia ipſa ut patet c. 8. eaſdem ſe virtutes docere prædicat.

Argu. 1. *Ambr.* *Argu. 2.* *Argu. 3.* *Ariſto.* *Gregor.*

Ad qōnē vnica concluſione rūdetur: Iuſtitia eſt moralis uirtus. Probat̄: Virtus ſm̄ Ariſto. 2. Ethico. eſt qui bonū reddit habētē, & eius opus bonū: Iuſtitia aūt eſt huiuſmodi ergo eſt virtus. Probatur Minor: bonum hominis eſt operari ſm̄ rationis regulam: nam cum homo natura ſua ſit rationalis, ſm̄ rationem actiones noſtræ probæ iudicantur: iuſtitiæ aūt hoc ipſum munus incumbit, vt ſm̄ rationis lineam æquitatem conſtituat inter duos, fit ergo, ut ſit uirtus: eademq;, vt Ariſtot. ait, non qualiſcunque, ſed tanto cæteris rutilantior, quanto Heſperus reliquis aſtris firmamenti ſplendore antecellit. Quod & Cicer. de Offic. repetit, Vbi ait in habitu iuſtitiæ virtutis ſplendorem eſſe maximum, ex qua viri boni nominantur. Poſſet quis impreſentiarum hæſitare, an à virtute iuſtitiæ aliter dicant̄ viri boni, q̄ à cæterarum qualibet? Virtus.n. quæcunque facit bonum hominem ſimpliciter. Ars inquam pictoria facit bonum pictorem: & ars medica, bonum medicum neutra tū̄ bonum virum. Et virtus intellectualis, puta ſcientia, efficit uirum doctum non tū̄ pertingit, ut conſtituat virum bonum: ſed ſola eſt virtus moralis, quæ cū̄ faciat hominem, cuius natura eſt rationalis, viuere ſm̄ rationem, conſtituit uirum bonum Sed præter hanc acceptionem, vſurpatur etiam bonitas, ut idem ſit quod benignitas & fertilitas, qua. ſ. homo eſt alteri beneficus: ſicut terra dicitur benigna & bona, quia fertilis. De iuſtitia ergo poſſet quiſpiam affirmare vtraque ratione hominem denominare bonum: eo ꝙ iuſti, non ſolum ſtudioſi ſunt, ſed & alijs boni & utiles. At verò res medullitus inſpecta, non ſic hēt. Bonitas. n. hoc eſt benignitas & fertilitas, nō eſt qūocūq; tribuere, ſed tribuere, non ex debito, quod liberalitati & magnificentię conuenit. Quin verò Ariſto. ēt prodigum, quod eſt nomen uitij, non uere tur appellare bonum, hoc eſt benignum, & frugi, quia ſua effundit. Iuſtitia verò nō tam dat, q̄ reddit Vnde Cicero eodem loco, ſecundam bonitatem, non iuſtitiæ ſed beneficentiæ tribuit. Ait enim. Et huic, ſcilicet iuſtitiæ, coniuncta eſt beneficentia. quam eandem uel benignitatem vel liberalitatem appellare licet. Vnde iuſtitia ſolum facit bonum habentem, & bonū opus, bonitate eiuſdem generis quo reliquæ uirtutes. Et ideo ubi ait Cicero à iuſtitia bonos uiros nominari, accepit iuſtitiā, ut eſt generale nomē oīum virtutū: licet iuſtitia

Concluſio & reſponſiva. *Probatio concluſionis.* *Ariſto.* *Cicero.* *Heſitatio* *Cicero.* *Vera ſolutio dubitationis propoſitæ*

inter

inter Cardinales faſtigium ob hoc teneat ꝙ ordinat hominē ad alios, atq; adeò non poteſt non ſe protinus exercere, atque in publicū prodire. Et re uera q̇ iuſtus eſt, ut vnicuiq; ꝙ ſuum eſt, promptiſſimè reddat, is ꝓximus eſt, ut ſit beneficus ac liberalis.

Ad prim. arg. Ad primū igitur argm̄ optimè S. Tho. reſpondet, ꝙ qui facit quod debet, nihil utilitatis affert, hoc eſt, nihil auget lucri ei cui debitum reddit, ſed tantum ab eius dāno manus abſtinet: at ſibiipſi utilis eſt, quatenus ſponte ſua faciens quod debet, præmium meretur apud Deum. Sumus ergo reſpectu Dei non ſicut ſerui reſpectu mortalium dominorū, ſerui quippe quicquid ſunt dominorum ſunt: & ideo quicquid operis exequūtur, domino accreſcit in lucrum. Ob idq; ſunt vtiles: nam utile eſt bonū propter aliud. Obſequia uerò quæ nos Deo impedimus, nihil ei lucri accumulāt: quia bonorum noſtrorum nō indiget. ſed in nos ipſos utilitas redundat: Deo autem, non niſi gloria. Et ideo dicimur ſerui inutiles, hoc eſt, nihil accumulantes Deo, propterea ꝙ non facimus niſi id quod de iuſtitia debemus. Attamen quia id quod debemur, uirtus iuſtitiæ eſt, quā Deus nobis p̄cepit: fit vt facientes quod debemus, apud ipſum promereamur præmium.

Ad 2. ar. Ad ſm rñdetur, duplicem eſſe neceſſitatē. Alia quippe eſt coactionis: & hæc tollit meritum & laudem, ac pariter uituperium: ut in fine 5. Ethic. ait Ariſto. Altera uerò eſt neceſſitas præcepti & finis, quem ſine tali medio cōſequi non poſſumus. Et hæc rōnem uirtutis non extrudit: quatenus id homo, qđ debet, ſua voluntate agit, unde rō laudis exoritur. Excludit tn̄ meritum ſupererogationis, quale eſt in operibus conſilij. Vnde *Paulus.* Pau. 1. ad Corinth. 9. Si euangelizauero, non eſt mihi gloria.

Ad tertium ar. S. Tho. Ad tertium argumentum reſpondet S. Tho quòd iuſtitia nō cōſiſtit circa exteriores res quantum ad hoc quòd eſt eas facere: quod pertinet ad artē: ſed quantum ad earum uſum, qui alteri eſt debitus. *Mēs ſancti Tho.* Hæc autem verba quidā adeò multis elucidare ſatagunt, ut potius obnubilent: res enim eſt clara. Iuſtitia inquam non eſt ars factibilium: quia functio ſua non eſt pecuniam cudere, aut fabrefacere domum: ſed uti pecunia, ſoluendo illam debitori. Vnde cum architectus recepto pretio ædes ædificat, etſi per artem eas extruat quales debet, tamen iuſtitia eſt quæ eum applicat ad ędificandum, ut debitum ſoluat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Iuſtitia ſit in voluntate.

Circa aliam definitionis particulā, qua dictum eſt iuſtitiam eſſe uolnntatem, quæritur, utrum uoluntas ſit eius ſubiectū? Eſt. n. argumenum quòd ſit in intellectu. *Primum argum.* Subiectum ueritas eſt intellectus: iuſtitia uerò ſæpiſſimè dicitur ueritas ut in Pſal. Miſericordia & ueritas obuiauerūt ſibi iuſtitia: & pax oſculatæ ſunt. Eo uel maximè ꝙ iuſtitia, ut dictum eſt, dicit ordinem ad alterum: ordinare autem opus rationis eſt.

Argu. 2. Et ſcđo arguit: Si nō eſt in intellectu, illa eſt cauſſa, ꝙ non eſt uirtus intellectualis, ſed moralis: at uerò inde colligitur neque eſſe in uoluntate, ſed in appetitu iraſcibili uel concupiſcibili, quos *Ariſto.* Ariſto. Ethic. docet eſſe ſedes uirtutum moralium: ergo non eſt in uoluntate. In contrarium eſt *Anſelmus.* Anſelmus, qui definiens iuſtitiam, ait eſſe rectitudinem voluntatis propter ſe ſeruatam.

Concluſio reſponſiua. Ad quæſtionē unica concluſione reſpōdetur: Iuſtitia eſt in uoluntate, tāquam in ſubiecto. Cōcluſionē hanc inſinuat Ariſto. *Ariſto.* in initio Ethic. vbi ait iuſtitiā eſſe habitū quo homines iuſta agunt, & uolunt iuſta. Et iuriſconſultus, ut diximus, ubi ait: Iuſtitia eſt uoluntas. deſignauit habitū per proprium ſubiectū. *Rō cōcluſionis.* Et rō eſt hæc, quæ per ſufficientem excluſionem aliarum potētiarū procedit. Vnaquæq; virtus in ea eſt potentia, cuius eſt actus, que ratificat: iuſtitia āt non ratificat actū intellectus aut alicuius alterius cognoſcitiuæ potentiæ. Haud eñ iuſti dicimur, quia iuſta cognoſcimus: id ſiquidem etiam prauis cōe eſt: ſed quia iuſta, ut ait Ariſto. operamur & uolumus. in *Ariſto.* nulla ergo eſt potentia cognoſcitiua. Fit igitur, ut ſit in aliquo appetitu, qui principium eſt proximū uolendi & agendi: appetitus autē alter eſt ſenſitiuus, in iraſcibilē & cōcupiſcibilē diuiſus: atq; alter rōnalis qui eſt uoluntas: in ſenſitiuo aūt exiſtere non pōt. Iuſtitia nāq; ordinē, ut dictū eſt, ad alte-

ad alterum dicit:ordinem autem eiuſmodi nullus ſenſus cognoſcit,quem ſequit̃ appetitus ſenſitiuus. Colligitur ergo ex hac inductione,nullã ſupereſſe potentiã, in qua iuſtitia conſidere poſſit, præter uoluntatẽ.

Quæſtio celebris. De hac cõcluſione nemo eſt qui diſſentiat de hoc aũt inter Doct.diſputatur,utrũ propriè ſit iuſtitiæ inter cardinales uirtutes, eſſe in uoluntate: iuſtitię inquam & aliarum ſibi annexarũ:quales ſunt religio, liberalitas, & ſimiles? *Scotus.* Scotus nãque (quod in ſuperioribus tetigiſſe meminimus) in 3.Sent.diſt.33. atq; Occhã q. 10. quos neotericorum pleriq; ſequuntur, & præcipuè *Burida.* Burida.1.Ethi.quæſt. ultima, mordicus tenent,nõ modo iuſtitiam, uerùm & fortitudinem & temperantiam in uoluntate reſidere. *Ratio potiſſima Scoti atque Buridani.* Quorum rõ ea eſt potiſſima, ꝙ cum propriũ uirtutis opus ſit rectam facere electionem circa finem,ut 2. Ethi. c. 4. *Ariſto.* Ariſt. docet,in illa potẽtia inſidere debet, cuius proprium eſt electionem facere: hæc autẽ eſt uoluntas, ex qua laus uituperiumq́ue operis proficiſcitur. ergo illa eſt omnium uirtutum ſedes. *D.Tho.* At uerò quamuis diſputatio hæc apud D.Tho.nõ hic,ſed 1.2.q. 56. ſita ſit:tñ quantum ad rem attinet præſentem, *Sñia ꝑfata Ariſtoteli è diametro obuerſatur.* iſtorum doctrina Ariſtoteli è diametro obuerſatur:qui quidem 2.Ethi. ca.3. ex profeſſo demonſtrare contendit uirtutes morales,nempe fortitudinem & temperãtiam in reprimendis uoluptatibus ac doloribus & triſtitijs uerſari:cuius fundamentum contrarium ille eſt quo iſti utuntur. Enimuerò uoluntas, cùm proprius ſit appetitus hominis: & cuiuſque rei appetitus per ſe ſit in bonum ipſius rei, niſi aliunde impediatur,propenſius,& rectè agere ſecũdum fortitudinem & ſm temperãtiam,bonũ ſit proprium ipſius hominis, nullo ad hæc ꝓrſus indiget uirtutis habitu: ſed cũ uirtus ſit circa difficile, illi eſt potentiæ neceſſaria, ex qua animi perturbationes oriunt̃ electioni uirtutis obſiſtentes: quas quidem perturbationes ipſa per ſe potẽtia cõpeſcere non ſufficit:ob id.n.indiget opitulante ſibi habitu.Cũ ergo tota difficultas rectè aggrediendi expectandiq́ue in bel- *Ad arg. præfatæ opinionis* lo à timore & nimia audacia exiſtat,iraſcibilis eſt quæ uirtute indiget. Et pariter cõcupiſcibilis ad reprimendas uoluptates, quibus pacatis affectibus uoluntas rectã faciat electionẽ. Negatur ergo iſtorum maxima: puta in ea potentia debere eſſe uirtutem,quæ rectam facit electionem. Nam qñ p ſe potentia id poteſt, nõ indiget uirtute, ſed illic eſt neceſſaria unde naſcitur difficultas atq; obſtaculum rectè eligendi ad ſubinde agendi.Quo fit,ut præter rõnẽ negauerit illic Sco.habitus appetitus ſenſitiui mereri propriè uirtutum nomen, cũ ſint cardinales,quoniam per illam repreſſionem ſenſualium affectionum ſunt uerè principia & cauſſæ rectę electionis.

Et per hoc produntur oĩum argumẽtorũ fallaciæ,quas Buridan.accumulat,quorum unum eſt: *Ad aliud arg. Buridani.* Voluntas ſæpe inclinatur uerſus appetitũ,neq; ſine difficultate conſentire põt rõni:ergo indiget habitu inclinante eam uerſus rõnem. Negatur quippe antecedens.per ſe.n.non uergit in appetitum,ſed propenſiſſima eſt in bonum ipſius ſuppoſiti,quod eſt bonũ rõnis. *Argum.* Quòd ſi qñque ſequitur appetitum, eſt quia ab eo prauè affecto pertrahitur:non ergo ipſa in ſe, ſed in appetitu habitu indiget, affectionẽ extrudente per quam uincitur. *Solutio.* Attentatur ſñia hęc iſto argumẽto: Intellectus per ſe inclinatur ad uerũ, nihilominus ſcientiarum habitibus eget.Reſpondetur tñ diuerſam eſſe rationem. Propoſitio nanque noſtra intelligitur, qñ potẽtia inclinatur ad bonum per modum appetitus, hoc eſt per modum potentiæ actiuæ,quia fertur in ipſum.tunc.n.quia per ſe propendet in obiectum,nullo inſtigante indiget:potẽtia uerò cognoſcitiua non eſt actiua, ut feratur in obiectum: ſed paſſiua, id eſt, apta in ſe obiecti imaginẽ recipere:ob idq; ſicut cognoſcere ipſum nõ poteſt niſi per ſpecies ab ipſo profuſas: ita neque rectè iudicare niſi per habitus, ueritatem rei demonſtrãtes, atq; adeo applicantes intellectum ad iudicandum.De iuſtitia aũt diuerſa eſt rõ, vt ſupra diximus. nam per ſe uoluntas nõ eſt perinde in bonum alienum propenſa atque in proprium. Ob idque quãuis nullam pateretur affectionum uiolentiam, indiget nihilominus habitu inclinante ipſam ad reddendũ alteri quod ſuũ eſt. *Alia rõ* Quo circa paulò inferius monſtraturi ſumus iuſtitiam non uerſari circa paſſiones. Quòd ſi arguas,ius aliter tribuere, eſt bonum ꝓprium tribuentis: nam uirtus eſt bonũ ſtudioſi,

dioſi, cum bonum faciat habentē:ergo neque ad hoc uolantas eget habitu Reſpondetur ꝙ quamuis iuſtitia ſit formaliter bonum habentis:tamen eius obiectum eſt bonum alienum : verſatur enim circa hoc qd eſt reddere alteri,quod ſuum eſt.Et in hoc ſtat aliarum diſſimilitudo.

Ad primum ar. Ad primum igitur atgm̄ r̄ndetur, ꝙ iuſtitia non eſt veritas,quæ dicit ad æquationem rei ad cognitionem , ſed ut ſignificat rectitudinem,quam ratio,quæ veritas dicitur, in appetitu conſtituit, atq; imprimit: nam propter propinquitatem effectus ad cauſſam, nomen cauſſæ per Sinecdochem effectui tribuitur. *Ad ſecūdum ar.* Ad ſm̄ reſpondetur : Ob id, ꝙ voluntas ſequitur rationis ordinem, velle aliquid in ordine ad alterum : quare non obſtat quin ordinare , ſit proprium actus rationis, & nihilominus competat iuſtitiæ , quæ eſt in voluntate. *Ad tertium ar.* Ad tertium iá autem reſponſum eſt, ꝙ Philoſophus loco citato 2.Ethic. ſolum conſtituit , uirtutem moralem eſſe in ſubiecto,quod eſt rationale per participationem: id aūt non ſolum conuenit iraſcibili & concupiſcibili , in quibus ſunt fortitudo & temperantia verum & uoluntati,quatenus rationi obedit, id quod iuſtitia inclinat in ordine ad alterum modo expoſito: tametſi voluntas plus rationis participet ; quia propinquius illi adiungitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum Iuſtitia ſit generalis virtus.

NOn ſatis eſt conſtituiſſe iuſtitiam eſſe uirtutem, niſi examinetur ſitnè ſpecialis uirtus , an generalis . *Primum argum.* Et arguitur ꝙ nulla ſit iuſtitia generalis : Iuſtitia eſt una cardinalium uirtutum , ut patet Sapien.8. Sobrietatem & iuſtitiam docet,prudētiam & uirtutem: hoc eſt fortitudinem:generale autem non condiuiditur ſpeciebus . *Confirmatio.* Et confirmatur:quia temperantia eò quòd eſt cardinalis uirtus,non eſt generalis ſed ſpecialis. *Argu.2.* Secundò arguitur : Iuſtitia eſt ad alterum: fortitudo autem & temperantia hominem componunt in ordine ad ſeipſum: iſtæ autem ſunt rationes diuerſæ:ergo iuſtitia non ſic eſt generalis,ut ad temperantiā & fortitudinem protendatur. *Argu.3.* Tertio arguitur:Si iuſtitia eſſet generalis uirtus ēt omnibus eadem per eſſentiam, quod 5.Ethic. c.1 inſinuare videtur Ariſto.ubi ait, *Ariſto.* iuſtitiam eſſe totam uirtutem : hoc eſt , eadem omni uirtuti : hoc autem eſt falſum : nam tunc iuſtitia diuideretur in fortitudinem, & temperantiam, de illiſque prędicaretur ſicuti animal de homine & æquo:quod tū abſurdum eſt dictum,quoniam ratio iuſtitiæ,quæ eſt,eſſe ad alterum, non poteſt ſic eſſe per eſſentiam genus omnium uirtutum, quæ non ſunt ad alterum , Quare abſurdiſſima eſſet diuiſio iuſtitiæ in alias uirtutes cardinales tanquam in ſuas ſpecies. *Argu.4.* Quartò arguitur:In virtutibus utpote quę ex inclinatione naturę procedūt,nihil eſt ſuperfluum, ſicuti neq; in alijs naturæ operibus:ſi ergo generalis iuſtitia abunde hominem in bonum cōe refert, ſuperflua erit particularis iuſtitia: atq; eo potiſſimum ꝙ vnum & multa,non diuerſificant ſpeciem: inſtituere autē hominem in ordine ad bonū cōe, eſt inſtituere in ordine ea multa : inſtituere verò in ordine ad particularem perſonam,eſt ordinare ad unam:nō eſt ergo ꝙ duas iuſtitiæ ſpecies hac rōne diſtinguamus.Alioqui & tertiam effingere deberemus mediam, quæ partes eiuſdem familiæ ad bonum domus inſtituat, quippe qđ medium eſt inter commune & priuatum. In contrarium autem eſt uerbum citatum *Ariſto.* Ariſto.nempe: Iuſtitia eſt tota uirtus: hoc eſt, Omnis uirtus eſt quędam iuſtitia.Cui ſententiæ accedit non modò vulgaris ſermo,uerum & Euangelicus:Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra,&c.Vbi omnis uirtus cenſetur iuſtitiæ nomine . Vnde fit ut omnis ſtudioſus dicatur iuſtus.

Prima concl. Ad plenam quæſtionis reſponſionem , quinque opus eſt concluſionibus. Nam arbitrati ſumus tres articulos S. Thom. ſub vno titulo luculentius ac ſubinde commodius poſſe decidi. Prima:Optimè iuſtitia primum omnium diuiditur in iuſtitiam generalem & particularem : *Probatio* Probatur concluſio: Iuſtitia,quod identidem repetere oportet , eſt hominis uirtus per comparationem ad alium: comparatio autem hæc duobus modis fieri poteſt . Confertur enim homo uel ad alium , ceu ſingularem ciuem conſideratum , vel ad aliū conſideratum , ut publica præditus eſt auctoritate , qua bonum commune adminiſtrat.

ſtat. Nam reſpublica, ac princeps eam adminiſtrans reſpectum habet ad omnes ciues, atque ad ipſum ſinguli. Itaque ſicut in corpore humano membrum unum cōparatur, & ad alterum & ad totum, ad quod partes ipſæ ordinantur: ſic & in republica ſe habēt ciues. Ex vtraq; ergo comparatione ſumi poteſt ratio iuſtitiæ. Quocirca iuſtitia quæ ordinat ciuem ad ciuem; tanquā vnam partem ad alteram, eſt particularis: ſub qua militant cōtractus omnes emptiones, locationis, reſtitutionis mutuati, ſolutionis mercedis, &c. Altera verò quæ ordinat ciues in bonum commune, eſt iuſtitia generalis: quæ quidem ſic nominatur, tum ab obiecto & fine: nam bonum commune eſt omnium generale: tum etiam ab effectu & proprio munere: nempe ꝙ uirtutes oēs ordinat ad tale cōe bonū: uidelicet vt vir fortis ſtrenuè agat in bello ob commune bonum, & uir temperatus abſtineat ab alieno toro, ob conſeruationem eiuſdem cōis boni: Et qm̄ ordo iſte partium ad cōe bonum fit per leges, quibus princeps vniuerſos ad idem bonum inſtituit, eadem iuſtitia nominatur etiam legalis. Reſtat autem dubium, quod tertio argumento quærebatur, vtrum ſcilicet hæc generalis uirtus ſit ſingulis virtutibus eadem per eſſentiam? Itaque ſicut animal quod eſt genus per eſſentiam, prędicatur de ſingulis ſpeciebus, ſic & prudentia & fortitudo ſit iuſtitia. Ob idque ſubiungitur ſecunda concluſio. Iuſtitia legalis ac generalis non eſt eadem, per eſſentiā ſingulis virtutibus, ſed eſt ſpecialis virtus, cunctas per proprium imperiū referēs in commune bonum. Dilucidatio concluſionis abundè illam demonſtrat. Bifariam enim res dicitur generalis: Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt genus ad ſuas ſpecies: & quod hoc modo eſt generale, ad eſſentiam eorum pertinet, quibus eſt generale. Quare eſſentialiter de ſingulis prædicatur: nam genus eſt de eſſentia ſpecierum. Alio modo quidpiam dicitur generale ſecundum uirtutem uidelicet quia cauſſa eſt inferioribus influens: quemadmodum ſol reſpectu omnium inferiorum cauſſarum. Et quod hoc modo eſt generale, non eſt particularibus idem eſſentialiter, neq; de illis prędicatur. Ignis nanque non eſt ſol. Ex hac diuiſione colligitur cōcluſionis rō: Iuſtitia generalis ſeu legalis nullatenus eſt genus reſpectu aliarum uirtutum: ſed hac duntaxat ui pollet, ut cunctas referat in bonum commune: ergo non id idē illis eſſentialiter, ſed eſt q̄dam ſpecialis virtus cæteris imperās. Exēplum nobis accommodatiſſimum elucet à charitate. Hæc enim virtus ſpecialis eſt, ſecundū propriam rōnem a fide atq; ſpe diſtincta, nihilominus per eius imperium vniuerſa aliarum uirtutum opera refert in Deum tanquam in finē ſupernaturalē. Dū. n. quis aut ſtrenuè agit in bello, aut cū moderamine tangibilibus utitur propter naturalem honeſtatem, opus illud fit à ſolis uirtutibus. Si autem eadem exhibeat opera propter Deum, relatio illa fit à charitate. Quemadmodum ubi quis furatur propter fornicationem, furtum elicitur ab iuſtitia: imperatur autem a luxuria. Par ergo modo, ſi qs in officijs particularium uirtutum ſeſe exerceat, propter peculiares earūdem fines, officia illa non excedunt limites illarum uirtutū: dū uerò eadem pręſtat officia propter cuſtodiam & cultum boni cōis, & ut publicis legibus obtemperet, relatio illa fit à iuſtitia legali, quę ideo dicitur generalis. Quòd ſi interroges quiduā ſit unam uirtutē aliis imperitare, reſpōdetur nihil aliud, q̄ ceu cauſſam uniuerſalē illas ad opus admouere, atque unà cum ipſis ad idem opus concurrere. Tertia cōcluſio: Iuſtitia hæc generalis & legalis potiſſimum reſidet in principe quaſi architectonice, ac deinde in ſubditis, qua probè afficiuntur, ut promptè legibus ac principi obtemperent. Enimuerò ſicuti architectus lapides omnes & ligna diſponit qualiter ab fabricam eſt neceſſarium: ſic debet princeps ciues omnes ad bonum commune inſtituere ac referre. Quarta concluſio: Vnaquæque uirtutum conſiderata ut a iuſtitia legali imperatur, poteſt denominationem ſuſcipere, ut legalis dicatur: quemadmodum omnis uirtus ſecūdum rationem qua à charitate imperatur, dici poteſt quodam modo charitas. Hæc concluſio ad interpretandum Ariſtotelem adiecta eſt. Quòd enim ait: Iuſtitiam eſſe totam virtutem, hūc exhibet ſenſum, ꝙ quęlibet uirtus imperata à iuſtitia legali, quodammodo eſt iuſtitia legalis. Quinta concluſio: Præter

Dubitatio.

Secunda concluſio qua ſatis ſit dubitationi iā modo poſitæ.

Dilucidatio cōcluſionis.

Ratio cōcluſionis.

Tertia conclu.

Probatur concluſio.

Quarta conclu.

Quinta concluſio

iuſti tiam

iuſtitiam legalem, quæ modo expoſito ge

Pbatio cōclusio nis

neralis eſt, requiritur particularis. Probatur ſic, Virtutes, vt ſæpe dictū eſt, per obiecta diſcernuntur, præter rationem autem obiecti iuſtitiæ legalis, quæ eſt reliquarū uirtutum opera in bonum commune referre, eſt alia particularis ratio reddendi vnicuiq; quod ſuum eſt: ergo ad hoc neceſſaria eſt particularis iuſtitia. Et confirmatur

confirmatio.

hæc ratio: Præter legalem iuſtitiam requiritur aliæ uirtutes particulares .ſ. fortitudo & temperantia ad eliciendos actus circa ſua particularia obiecta: nō obſtante ꝙ ijdem actus ab eadem legali iuſtitia referantur in bonum cōe: ergo pari iure requiritur iuſtitia particularis ex qua eliciatur opus circa ſuum obiectum: qđ quidem aliqñ imperatur ab eadem iuſtitia legali, aliquando verò minimè. Poteſt.n.quis mutuatum reddere, aut mercedem ſoluere operario, non pp obedientiam legis, nec ꝓpter bonum cōe, cuius nullum habet amorem: ſed vt ſeruet ſuam fidem propter ſeipſum: & tunc talis actus emanat à ſola iuſtitia particulari. Si autem id faciat pp bonum commune, & vt legi auſcultet, tunc imperatur à legali. Qua rōne non ſolum Philoſophus locis ſuprà citatis duas ſpecies ponit iuſtitiæ & 5. Ethic. c. 2. expreſsè ait ſermonem facere de iuſtitia: quæ eſt pars virtutis, hoc eſt, particularis iuſtitia: verum &

Ariſto.

ſacri Doctores eandem vbique notant diſtinctionem. Vnde Chryſoſto. ſuper illud Matth. 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: aut vlem virtutem ait illic deſignari, aut particularem, auaritiæ contrariam. Prima concluſio extra vllam controuerſiam cunctis eſt doctoribus receptiſſima: nā omnia tam ſacra q̃ prophana appellant quem cunque ſtudioſum iuſtum, ac perinde quācunq; uirtutem quodammodo iuſtitiā. De ſecunda aūt non omnes Neoterici D. Thomam auſcultant, imò ab ipſo reſiliētes negat iuſtitiam gn̄alem ac legalem, eſſe ſpecialem virtutem: ſed aiunt eſſe rōnem quādam omni uirtuti per eſſentiam cōem. Inter hos eſt Buridan. qui 5. Ethic. q. 4. hanc ſtatuit ſententiam aduerſus S. Tho. Itaque ſecundum iſtos temperantia, quatenus hominem mouet vt moderato utatur cibo & potu propter particularem honeſtatē, aut ratione ſtudij aut ſanitatis, rem habet &

Chryſoſt.

Neotericorum ſententia.

Buridan.

nomen temperantiæ ſed quatenus ad idipſum hominem inclinat vt legi obediat & principi eſt iuſtitia legalis. Et æqua ratione fortitudo, atq; aliarum una quęlibet. Arbitrantur namque ſingulas per ſe virtutes illam habere innatam rationem obediendi legi. Probationem ſuam Buridan. ex penu Nominaliū depromit. Superfluè enim inquit, multiplicantur uirtutum habitus, ubi non ſunt neceſſarij. Singulæ autem virtutum ſuoptè ingenio appellant hominē ad ſtudioſè agendum, non ſolum ob particulares fines, uerum & propter bonum cōmune: & ad parendum legibus: ergo ſuperuacanea eſt alia ſpālis uirtus, cui hoc muneris tribuatur. Secundam præmiſſam uidetur ſibi ipſe colligere ex Ariſt. 2. Ethic. c. 4. ubi docet oēm uirtutem id ꝑficere, ut fiat opus ex electione pp finem honeſtum: bonum autem cōe & legis obedientia eſt honeſtiſſimum: ergo quæcunq; uirtus in illā rationem finis inclinat. Mox omnis uirtus perficit hn̄tem, ut perpetuò operetur qñ, ubi, & quomodo oportet: ſed ſæpenumero occurrit agendum eſſe pp bonum cōe, atque ad obedientiam legis: ergo quælibet tunc uirtus, ſi uirtus eſt, id per ſe p̄ſtare poterit. Accedūt huc & Ariſtotelica teſtimonia: ait quippe 4. Ethi. c. de Magnificentia, magnificum non eſſe in ſeipſum ſumptuoſum, ſed in cōia. Et libr. 3. de Fortitudine ait, illam uirtutem potiſſimum uerſari circa pericula belli: bellum aūt, ut iuſtum ſit, geri non pōt, niſi ob cōe bonum: ergo particulares uirtutes rōnem habent generalis iuſtitiæ, atq; adeo non eſt alia ſpecialis neceſſaria. At uerò argumenta hæc non ſunt tanti roboris, quam iſti exiſtimant. Imò & rō cum primis, & deinde Ariſt. documenta è regione illis obſiſtūt. Primum.n. hoc ipſi nobiſcum poſtulatum ſuſcipiunt, ꝙ ratio legalis generaliſq; iuſtitiæ eſt agere propter bonum cōe, & pp obedientiam legis. Ex hoc autē loco emergit contra iſtos manifeſta ratio: Stat.n. quempiam probe eſſe uirtute affectum ad operandū pp particularem finem, non autem pp cōem, & uice uerſa: ubi aūt ſunt difficultates diuerſæ agendi, diuerſis opus eſt uirtutibus: ergo iuſtitia legalis alia eſt à particulari. Antecedens experientia compertum eſt. Videas nanque abſtinentem hominem, qui pro-

Motiuū primum Buridan.

Ariſto.

Secunda rō einſdē auctoris.

Ariſto.

Primum ar. cōtra Buridan.

pter honeſtum particulare bonum frugaliter viuit: & tñ nullo dicitur legis reſpectu imò forſan odiũ eius habet: quia odio habet prælatum. Ob idq; ſi opus aliam nõ haberet honeſtatis rõnem nunquam propter legẽ illud exequeretur. *Secunda ratio.* Rurſus, opus virtutis facere pp obedientiam, aliam rationem habet quam illud facere pp alium honeſtum finem, ſicuti & ieiunium frãgere pp famem, aut ex contemptu legis, diuerſa ſunt uitia: ergo & obedientia & temperantia diuerſæ ſunt uirtutes. Aliàs profectò ſi quam impugnamus opinionem, vera eſſet, nulla opus eſſet ſpeciali uirtute obediẽtiæ: ſed ſufficerent uirtutes aliæ, in quarum materijs obedientia uerſatur. Accedunt & Ariſt. teſtimonia. *Ariſto.* Primum ait 5. Ethic. complures in proprijs poſſe uti uirtute, quã tñ nequeunt in ordine ad alterum, Et 3. Polit. capi. 3. ait non eſſe eandem uirtutem viri boni & boni ciuis: bonus autem ciuis eſt, qui bono publico probè inſeruit. Alia eſt ergo legalis uirtus, quæ ad hoc inclinat ab alijs particularibus. Quin age, Ariſto. expreſſe 5. Ethic. cap. 1. duas diſtinguit iuſtitiæ uirtutes, legalem & particularem ex diuerſitate obiecti: quarũ prioris obiectum dicit eſſe iuſtum legitimum & legale: poſterioris uerò, æquũ quod eſt ad priuatam perſonam. Sicuti in naui alia eſt uirtus remigeri, puta induſtriè remigare, etiã ſi de ſalute nauis nihil cogitet: alia uerò gubernatoris eandem procurantis ſalutem: ergo iuſtitia legalis non ſolum dicit rõnem gñalem omnium virtutum, ſed ẽt ſpecialem virtutem. *Ad primum ar. Buridan.* Vnde ad primũ Buridani argũ, negatur particularem uirtutẽ ad bonum commune per ſe ſuum referre opus: ſed hoc illi præſtat iuſtitia legalis: ſicuti particularis uirtus non eſt charitas, niſi quatenus à charitate refertur in Deũ. *Ad aliud ex Ariſt.* Et ad priorem Ariſt. auctoritatem reſpondetur ipſum non affirmare, ꝙ magnificentia operetur ob bonum commune, ſed ait eſſe utilem multitudini. Neque verò fortitudo in idem per ſe inclinat commune bonum. Aliud enim eſt, quod bellum non ſit principi indicendum aut ſuſcipiẽdum niſi propter commune bonum: aliud uerò quòd cuiuſque militis fortitudo ad idem ſe referat bonum.

Ex his ergo facilis fit deſcenſus ad principalium argumentorum ſolutiones. *Ad primum ar. principale.* Ad primum.n. rñdetur iuſtitiam quæ numero ponitur cardinalium, non eſſe legalem & generalem, ſed ſpecialem. Quòd autẽ aliarum nullam, puta neq; temperantiam neq; fortitudinem diuidamus in gñalem & particularem, ratio eſt, ꝙ ſunt, vt ſuprà diximus, in appetitu ſenſitiuo, qui non ſe extẽdit ad commune bonum, ſed circa particularia verſatur: iuſtitia verò quæ eſt in uolũtate intellectualem ſequente cognitionẽ, ad idem protenditur commune bonũ. *Ad tertium ar.* Ad tertium rñdetur, ꝙ quia peculiare cuiuſq; bonum referri in commune & publicum poteſt, fit vt legalis iuſtitia omnib. imperet ſingularibus virtutib. ac perinde omnium opera dicantur æquitates, ſicut & cũcta vitia, iniquitates: ſecundum illud 1. Ioan. 3. Omne peccatum eſt iniquitas. *Ad quartum arg.* Ad quartum tripartitum argumentum reſpondetur, ꝙ etſi legalis iuſtitia abũdè ſufficiat per ſuũ imperium cuncta virtutum opera referre in bonum commune, nihilominus requiritur iuſtitia particularis ad eliciendum actũ reſpectu ſui proprii obiecti: ſicuti & requiruntur virtutes aliæ particulares. Neq; uerò bonum commune & priuatum ea ſola ratione differunt, quia unum & multa: ſed quia alia eſt ratio communis boni, atque alia ſingularis: ſicuti alia eſt ratio totius, atque alia partis. *Ariſto.* Quare Ariſtot. 1. Polit. eos ſubſannat, qui putabant ciuitatem non aliter à domo differre, quàm differũt multum & paucũ. Attamen quia inter partes eiuſdem familiæ, ut ſupra dictum eſt, non eſt propria ratio iuſti, non diſtinguitur tertia ſpecies iuſtitiæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm iuſtitia particularem habeat materiam, an vero circa aliarum paſſiones & materias verſetur.

QVoniam dictum eſt particularem iuſtitiam eſſe ſpecialem uirtutem, quæ habet peculiarem rõnẽ obiecti, quæritur, utrum peculiarem ſibi quoque uendicet materiam? *Primum argum. Auguſt.* Et arguitur à parte negatiua. Augu. lib. 83 q. ubi uirtutes animi quibus in hac uita ſpiritualiter uiuitur, diſtinguit in quatuor, quæ ſunt Temperantia, Prudẽtia, Fortitudo, Iuſtitia, ſubdit quòd iuſtitia

per

Gloſſ. per omnes diffunditur: cui conſonat gloſſa ſup illud Geneſ. 2. Fluuius quartus ipſe eſt Euphrates, quod interpretatur frugifer: quę dicit ob id non meminiſſe ſcripturam contra quos perfluat, ſicut dixit de cæteris tribus, ꝙ iuſtitia quæ quartum locum inter virtutes tenet, ad omnes animæ partes ꝑtinet. *Argu. 2.* Secundo arguitur, Si iuſtitia peculiarem ſibi vendicaret materiam, eo eſſet ꝙ propriè circa operationes uerſatur reliquę verò circa paſſiones. Attamen Philo- *Ariſto.* ſophus 2. Ethic. moralem virtutē circa uoluptates & triſtitiás verſari docuit: ergo & iuſtitia verſatur circa eaſdē: eò potiſſimum ꝙ operationes iuſtitiæ, vt ſupra dictū eſt, corruptis affectionibus impediuntur. Nā turpis cōcupiſcentia originem & fomētū adulterio miniſtrat, quod eſt iniuſtitia, & auiditas pecuniæ impedimento eſt uirtuti iuſtitiæ, ne debitum perſoluat: ergo iuſtitiæ non eſt aſcribenda particularis ma- *Ariſto.* teria. In contrariū eſt quod Ariſto. 5. Ethi. ponit iuſtitiā, quę eſt pars uirtutis, hoc eſt ſpecialis uirtus, quæ uerſaẗ in actionibus, puta in cōmercijs hominum emendandis.

Quæſtio hæc nihil ad legalem iuſtitiā attinet: nam ſi cunctis uirtutibus imperat, inde ſit conſequens vt oīum materiæ ſint ſibi ſubditæ: quāuis eius oculus ad opera- *Ariſto.* tiones potius aſpiciat. Ait.n. 5. Ethic. Philoſophus, ꝙ lex fortia opera præcipit, & quæ temperati, & quæ manſueti, &c. Sed quęſtio eſt de iuſtitia particulari. De qua *Prima concl.* duæ concluſiones ſtatuuntur. Prior eſt: Iuſtitia non uerſatur circa totam materiam omnium uirtutum, ſed ſolùm circa exter- *Probatio concluſionis.* nas actiones & res. Probatur: Vniuerſa rerum ſylua quæ noſtro ſubſunt arbitrio, atque ad rationis normam emēdari poſſunt: eſt materia moralium uirtutum Inde eñ virtus dicitur moralis, quòd morum eſt cōpoſitrix & cultrix: Sunt autem tria genera quæ noſtræ ſubduntur uoluntati: nempe affectus animi, actionesque externæ, ac demum res ipſæ quæ in noſtrum ueniunt uſum, homo verò ad alterum per actiones tantum ordinatur & res: nam paſſionum moderatio & mitigatio ad hominis in ſeipſo propriè rectitudinem pertinet. Cum ergo iuſtitia hoc à reliquis uirtutibus diſtet, quòd reliquæ hominem in ſeipſo cōponunt, iuſtitia verò inter plures æquitatē conſtituit, ſit ut propria materia iuſtitiæ ſint operationes & res: puta honorem debitum alteri deferre, & à contumelijs abſtinere, pecuniam & vel quamcunq; aliā rē creditori debitam reddere. Poſterior con- *Vltima concl.* cluſio: Iuſtitia nō uerſatur circa paſſiones internosq; animi affectus. Hæc ex ſuperioris rōne colligitur: explicatur autē duabus alijs. Primo ex parte ſui ſubiecti, quod eſt *Prima rō concluſionis.* voluntas. Enimuerò uoluntatis actiones neque rem habent neq; nomen paſſionū, vt 1.2.q.22 art.3. inde S. Tho. rōcinatur, ꝙ *Secunda.* paſſio ſecum affert corporalem tranſmutationē, quæ propriè in ſolo eſt appetitu ſenſibili. Cum ergo iuſtitia non ſit niſi in uoluntate, non uerſatur circa paſſiones: Itē quia materia iuſtitiæ, vt modo diximus, in eo poſita eſt, quod eſt ad alterum cum ergo latentes paſſiones non proximè ordinentur in alterum, ſit ut hæc virtus non ſit circa paſſiones. Concluſiones iſtas uon tātum apud D. Thom. uerum & planè apud Ariſto. 5. Ethic. inuenias. Quare illorū qui eius doctrinam ſtudio contēplati ſunt, nemo eſt qui eas inficietur. Nihilominus, nō nulli. Nominalium, ut Burid. 5. Ethic q. 1. *Buridan.* miratur ꝙ D. Tho. talem conſtituat differentiā inter materiam iuſtitiæ & aliarum uirtutum Imò ut omnes, inquit uirtutes in voluntate ſunt, ita & omnes, ac pariter iuſtitia, reprimere habent paſſiones quæ ſuā cuiuſque electionem impediunt. Et uice uerſa cæterę uirtutes circa opationes quoque ac res uerſantur. De quo tamē doctore magis eſſet mirandum, ꝙ tantum in ſuperficie legerit Ariſto. Turma aūt argumentorum eius ad illud principium reſoluitur, cuius iam ſupra falſitatē aperuimus. Principium uerò eſt hoc, Cuicunque uirtuti in *Rō Buridani.* cumbit rectā facere electionē circa ſuum obiectū: ſunt aūt paſſiones multæ iuſtitiā perturbantes, ne debitū cuique reddat: ut amor odium, auaritia, turpis cupido, & ſimiles: ergo iuſtitiæ munus eſt paſſiones has reprimere. Verſatur ergo iuſtitia circa paſſiones. Et vice uerſa, fortitudo & temperantia non ſolū circa paſſiones, uerū & circa actiones ipſas exteriores & res uerſanẗ: nā comedere ac bibere, quādo & ubi oportet, ſunt operationes exteriores: & tamen ſunt temperantiæ, Atque adeò eſca & potus ſunt res circa quas eadem uirtus uerſatur:

tur: non ergo tantum circa internas illecebras, uerum & circa operationes vice ſua fungitur. Pari modo ſtrenuè pugnare, eſt exterior operatio, quæ tamen a fortitudine proficiſcitur: ergo permiſta eſt materia iuſtitiæ & aliarum virtutum atq; adeò defendi non poteſt, quod iuſtitia uerſetur circa opationes externas, aliæ verò circa paſſiones.

Altera rō in S. Tho.

Et arguitur preterea in gratiā iſtorū contra fundamentum S. Tho. Si iuſtitia non uerſaret circa paſſiones, maximè quia per illas homo ordinem non habet ad alterum: hoc autem eſt falſum: quia ira & cōcupiſcentia alienæ vxoris ſunt iniurioſæ proximo, ut ſupra diximus: ergo illa reprimere pertinet ad iuſtitiam. Par etiam arg. currit de tēperātia & fortitudine. Etenim ſi virtutes illæ non uerſarentur circa exteras operationes, maximè quia per illas nō bene homo afficitur erga ſe ipſum: hoc autem eſt falſum: quia cibo & potu ex uirtutis preſcripto uti, hominem reſpectu ſui ipſius adornant: ergo temperantia verſatur circa illas operationes. Hinc ergo iſti colligunt vnamquamq; virtutem in duas eſſe ſecādam, uidelicet ut una iuſtitia ſit in appetitu ad reprimēdum paſſiones, atque altera in voluntate ad faciendam electionē. Et ſimili ratione una ſit temperātia in concupiſcibili, & alia in volūtate: unaq; ſimiliter fortitudo in iraſcibili, atque in uoluntate altera. At uerò quam iſti pugnanter

Ariſto.

Ariſto. aduerſentur, oculatiſſimus quiſque iudex eſto. Etenim 2. Ethic. nullum adſcribit ſubiectum temperantiæ & fortitudini niſi appetitum ſenſitiuum: & lib. 3. cap 10. expreſſe id de temperantia confirmat. Et lib. 5. cap. 1. non aliud deſignat ſubiectum iuſtitiæ quam uoluntatem: ubi ait eſſe habitum uolendi iuſta. Sed quando Ariſto. id

Rō efficax contra pſatā opinionē.

non docuiſſet, rō ipſa efficax eſt, quam iā ſupra declarauimus. Enimuerò tēperantia uniuerſas affectiones appetitus concupiſcibilis reprimere ſufficit, quomodocunque illas conſideres: ſiue ut ſunt impedimenta ipſius temperantiæ, ſiue iuſtitiæ, ſiue cuiuſcunque alius uirtutis, quapropter ſuperuacaneum eſt aliam illic ponere uirtutem ad eaſdem ſedandas. Et idem eſt de fortitudine reſpectu iraſcibilis: nulla ergo illic collocanda eſt iuſtitia: quādoquidem reliquæ ei ſatis ancillantur. Quod profectò nemo inficias ire poſſit, qui Ariſt. intellexerit 5.

Altera ratio ad idem.

Ethic. ubi medium iuſtitiæ non ait eſſe medium rationis inter affectus: ſed medium rei, ut illico dicturi ſumus. Itē manifeſtiſſimè arguitur contra iſtos: Affectiones appetitus cōcupiſcibilis ſicut ſunt virtuti iuſtitiæ impedimento, ita & nonnunquàm virtuti fortitudinis: ergo ſi illa rōne ponenda eſt iuſtitia in cōcupiſcibili, eodē iure ponēda eſt & illic fortitudo: & equa rōne in iraſcibili temperantia: quod eſſet cunctas indoctè cōmiſcere virtutum ſedes. Igitur vt ſemel iſtorum Achillem in ipſos obuertamus, nihil in virtutum ordine admitti dēt ſuperuacaneum: tēperantia autem ſufficit in cōcupiſcibili, & fortitudo in iraſcibili, ergo illic nulla opus eſt virtute iuſtitiæ. Rurſus, ſedatis paſſionibus appetitus ſenſitiui, uolūtas ex ſe ſola rectā facit electionē: quia p ſe inclinatur ad opus bonū: ergo in voluntate ad hoc munus nō opus eſt aut temperātia, aut fortitudine, ſed tm̄ iuſtitia reſpectu alieni boni. At uerò ne ullus tibi reliquus fiat ſcrupulus, quando dictum eſt nullas per ſe paſſiones ad iuſtitiā attinere, intelligitur tanquàm eius materiam: nam tanquam eius effectum & quodammodo finem, certum eſt, quod illam ſequitur gaudium, ſicuti iniuſtitiam triſtitia. At quippe Ariſtot. 5. Ethic. Non eſt iuſtus qui non gaudet iuſtis operationibus. Et li. 8. Delectatio, inquit, eſt uirtutis finis, ob quam ſtudioſi operantur: ſicuti & q prauè agunt, triſtitia illicò premuntur. Ex quo fit illud 2. Ethico. quod aduerſarij nobis obijciut, uidelicet moralem uirtutem circa uoluptates & triſtitias eſſe, ſi intelligatur tanquam circa materiam, ſolis uirtutibus appetitus ſenſitiui congruere: ſi tamen ſic intelligatur, quòd nulla ſit moralis uirtus, quæ non lætitiam generet & meſtitiam pellat iuſtitiæ etiam commune eſt.

Vt autem ſolutiones argumētorum contrariæ opinionis clareſcant, reſpondetur ex ordine ad uniuerſa.

Ad primum ar.

Ad primum ergo in fronte queſtionis poſitum reſpondetur, quod iuſtitia particularis, licet eſſentialiter ad unam partem animæ, puta ad uoluntatem, in qua ſita eſt, pertineat: tamen quia uoluntas reliquas partes mouet atque ad ſua officia applicat, fit ut iuſtitia non quidem directè, ſed tamen per quan-

dam

dam redundantiam ad omnes effundatur. Et hoc quantum ad gloſſam, de Euphrate, qui comparatur iuſtitiæ ad omnia diffluẽti. Nam Auguſt. loco citato aliter ſm intellectum diui Thomæ diſtinguit illas quatuor uirtutes animi. Virtutes. n. cardinales dupliciter uſurpantur: Vno modo ut ſunt ſpeciales uirtutes, ſuis obiectis diſtinctæ. Alio uerò, ut quatuor deſignãt modos unicuiq; uirtuti competentes. Ait. n. quod prudentia eſt cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Temperantia uerò eſt refrænatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant: Fortitudo eſt uirtus animi aduerſus ea, quæ tẽporaliter moleſta ſunt: Iuſtitia eſt quæ per cæteras diffunditur, dilectio Dei & proximi. *Ad ſecũdum ar.* Secundi argumenti reſponſio materiam luculenter dilucidat. Enimuerò inter internos affectus atq; exteras actiones & res ipſas talis eſt ordo, ꝙ actiones medio ſunt loco inter affectus, q earum ſunt principia, & res quę ſunt earũdem materia. Paſſiones ergo, ſcilicet ira, cupiditas, auaritia &c. per ſeipſas neq; proſunt quidem proximo neque nocent, atq; adeò ſic conſideratæ nihil attinent ad iuſtitiam: ob idq; diximus talium per ſe mitigationem affectuum ad ipſum habentem in ſeipſo attinere: nocent autem aut proſunt proximo per externas operationes. At uerò quòd quis alteri nocuus ſit aut iniurius, ex duplici defectu oriri aſſolet: nẽpe uel ex uoluntatis iniquitate, uel ex praua affectione ſenſitiui appetitus, Exempli gratia: Poteſt quis alteri rem aliquam ſurripere aut damnum dare, non quidem ex cupiditate habendi, ſed ex uoluntate nocẽdi. Immo poſſet quis iſto modo uiolare alterius torum, non ob uoluptatem carnis, ſed tantum ut noceat. Et econuerſo, ut plurimum conſueuit, poteſt quiſpiam rem eripere alterius, non quidem ex animi iniquitate, quia mallet non nocere, ſed ex cupiditate. Diſcerne ergo uirtutum officia, ſuũque cuique tribue. Emendatio rectificatioque operationis quatenus æquitatem ad alterum important, functio iuſtitiæ eſt. Quatenus uerò ex corrupto affectu iniquitas oboritur, pertinet ad alias virtutes: ut ad liberalitatem, quæ auaritiam moderatur: & ad temperantiam, quæ reſtinguit cupiditatem, &c. Attamen quoniam exteriores actiones non ſortiuntur ſpeciem ab internis motibus. ſed à rebus ipſis, fit ut eędem actiones potius ſint materia iuſtitiæ, quam aliarũ uirtutum. *Obiectio.* Quòd ſi demum ſciſciteris, quid opus erat accumulare actiones & res: nam cum in actione intelligatur obiectum, & per obiectum deſignetur actio, ſatis erat alterum ponere. *Solutio.* Reſpondetur non eſſe otioſè dictum nam aliquæ ſunt actiones, quæ non propriè uerſantur circa res, hoc eſt, circa poſſeſſiones: ut honoratio & dehonoratio, murmuratio, laudatio, &c atque aliæ quę conſiſtunt in rerum uſu, ſicut pecuniæ donatio, ablatio: rerumque quarumlibet reſtitutio, & omnia hæc ſunt iuſtitiæ materia.

ARTICVLVS VII.

Vtrum medium iuſtitiæ ſit medium rei: eiuſq; actus, ius vnicuique ſuum tribuere.

QVoniam definitum eſt iuſtitiam eſſe uirtutem, & uirtus omnis conſiſtit in medio, quod ſuo actu conſtituit: cõſequitur ut perſcrutemur an medium iuſtitiæ ſit medium rei: eiuſq; actus, ius ſuũ unicuiq; tribuere. *Arg. 1.* Et arguitur à parte negatiua: Definitio generis, ſ. moralis uirtutis, uniuerſis ſpeciebus æqua ratione conuenit. Ariſto. uerò 2. Ethi. cap. 6. definit uirtutem eſſe habitum electiuum, qui in mediocritate conſiſtit, ea quæ eſt ad nos, definita rõne. Et ſubdit hanc mediocritatem conſiſtere inter duo uitia, puta inter duas affectiones: quarum altera exuperans eſt, altera uerò deficiẽs: ergo & medium iuſtitiæ inter paſſiones conſtituitur. *Argu. 2.* Secundò arguitur: In his quæ ſunt ſimpliciter bona, nõ eſt accipere ſuperfluum aut diminutum, atque adeò neq; medium: cuius exemplum *Ariſto.* Ariſtot. 2. Ethicorum in uirtutibus ponit uirtus enim quò maior, eo melior iuſtitia autem, ut habetur 5. Ethicor. capi. 1. uerſatur circa id, quod eſt ſimpliciter bonum: hoc eſt abſolutè in ſe bonum, quales ſunt honores ac diuitiæ: ergo tale obiectum iuſtitiæ non conſiſtit in medio. *Argu. 3.* Tertiò: In prædicta diffinitione uirtutis, propterea dixit Ariſtot. uirtutem eſſe habitum in mediocritate conſiſtẽtem, put in ordine ad nos ratio definierit, quod non reſpectu quorũ-

cunque hominum idem eſt medium: nam quod alteri in cibis multum eſt, alteri eſt parum: hæc autem diſcrepantia pariter iuſtitiæ conuenit: non enim eodem ſupplicio plectitur, qui in principẽ manus conicit, quo qui plebeium vulnerauit: ergo medium iuſtitiæ nõ eſt rei, ſed rationis. *Argu.4.* Quartò denique arguitur: Si medium iuſtitiæ eſſet medium rei, maximè quia eius actus eſt reddere vnicuique quòd ſuum eſt: hoc autem non eſt in vniuerſum verum. *Auguſt.* Nam Auguſtinus 14. de Trinitate, tribuit ei etiam ſubuenire miſeris. *Cicero.* Et ſuprà citatus Cicer. lib. 1. de Offi. ait beneficentiam ac liberalitatem ad iuſtitiam pertinere: per miſericordiam verò & per liberalitatem non ius tribuitur, ſed beneficium impenditur. *Ariſto.* Contrarium autem docet Philoſophus 5. Ethi. cap. 3. & 4.

Prima cõcluſio. Aperitur titulus q̃önis. Quæſtio hæc perfacilis eſt breuiſſimiſque diluitur duab. concluſionibus, quæ ex proximè dictis plane colligũtur. Prior eſt: Medium, quod eſt obiectum iuſtitiæ, non eſt medium rationis vt in cæteris, ſed medium rei. Loquimur.n. hic de iuſtitia particulari: nam gñalis nõ ad hoc obiectum peculiariter anguſtatur, ſed uaſte ad oẽs diffunditur virtutum materias, vt dictum eſt. *Probatio concluſionis.* Oportet autẽ prius terminos intelligere. Sunt n. qui res in pñtia diſtinguunt cõtra paſſiones, nempe ꝙ cæteræ uirtutes moderentur paſſiones: iuſtitia uerò cõſtituat medium in reb. Attamen etſi perparum ad rẽ referat, non diſtinguitur niſi contra rationem: vt per probationem fiet liquidũ. Probatur ergo cõcluſio ex his quæ dicta ſunt. Hoc namq; diſcrimen inter iuſtitiam & reliquas paſſiones conſtitutum eſt ꝙ illæ verſantur circa paſſiones: hæ verò circa actiones & res: inter paſſiones aũt nõ conſtituitur medium virtutis ex ipſa natura rerum, ſed rationis iudicio. Exempli gratia: Temperantia conſiſtit in mediocritate paſſionum: nempe vt non plus minuſve ſumas quam oportet: hoc aũt plus & minus non perpenditur ex natura rerum, vt.ſ. libram omnes ſumant, aut tali certa hora, &c. ſed prout expedit cuiuſq; valetudini pro loco & tempore. Quare quod parciſſimo Diogeni multum erat, voraci Miloni, qui, vt eſt in fabulis, integrum edebat bouem, erat parum. Medium aũt iuſtitiæ, quia conſiſtit in rerum æqualitate ad alterum, non ex illo rationis perpendiculo & arbitramẽto: ſed ex ipſa natura rerum ſumitur. Emis domũ, verbi gratia, aut conducis operas alienas: debet prætium reb. ipſis æquari. Sicut duæ quantitates natura ſua ſunt æquales. Denique iuſtitia non dr̃ conſtituere mediũ rei vt res diſtinguitur contra rationem, eò ꝙ tale medium non ſit rõni conſonum: imò eſt maximè. Nihil.n. magis doceat aliud ratio quam vt debito æquale creditori reddas: ſed quia ratio pendet à rerum natura, ꝓpea in quam quod conſtituitur ęquale in rebus illud fit rationi conforme. Neque verò medium aliarum virtutum ideo dicitur medium rationis, ꝙ non conſtituatur in rebus: imò conſtituitur inter appetitum ſumendi multum, & appetitum ſumendi parum: ſed quia uice uerſa, tale medium à ratione dependet tanquam à cauſſa. Non.n. libram panis comedere eſt mihi medium, niſi quia ratio prudentiæ, penſata natura & conditione mea arbitratur hoc mihi cõgruere. Vide ergo quàm ex arte diuus Th. quaſi mathamatico more rem tractet. Videri enim poterat, ſicuti impugnatoribus ſuis uiſus eſt, ineptè conſtituere differentiam quod reliquæ uirtutes uerſentur circa paſſiones: iuſtitia uerò circa operationes & res: & tamen id neceſſarium fuit ut ſubſterneretur uia ad demonſtrandum diſcrimen inter medium iuſtitiæ & medium aliarum uirtutum. *Argum.* At unum tamen poſſet quiſpiam ex Theologiæ tyronibus cogitare contra hoc argumentum. Videtur.n. tẽperantia quandoque conſtituere medium rei modo expoſito: uidelicet dum cõiunx operam dat liberis quando & ubi oportet nempe utendo ſua & non aliena: nam in hoc ſeruat illi fidem quam debet, & utendo aliena irrogat ei iniuriam, eandem frãgendo fidem. *Solutio.* Ex ſuperioribus autem facilis eſt reſponſio, ꝙ dum quis alieno toro abſtinet, cõcupiſcentiam, refrænando, pertinet ad temperantiam: dum uerò id facit, ut ius cõiugi ſeruet, pertinet ad iuſtitiam. Hanc autem iuſtitiæ mediocritatem quæſtio quinta latius explicabit, & ideo hic ſuperſedendũ eſt. Illic.n. elucidabimus, quẽadmodum hoc medium rei aliter in diſtributiua iuſtitia conſtituatur, atq; aliter in commutatiua. Illa namq; ſequitur medie

tatem geometricam : hæc verò arithmeticã. Poſterior conclo præſentis articuli eſt de actu iuſtitiæ: Proprius in quã eius actus eſt reddere unicuiq; quod ſuum eſt. Concluſio hæc annexa eſt, germanaq; ſuperiori. Si.n. obiectum iuſtitiæ eſt medium in rebus cunſtituere, quo æqualitas inter hoĩes conſtet: ęqualitas aũt idem eſt, quod iuſtũ, iuſtum uerò, ut ſupra diximus, idem prorſus quod ius conſequens apertiſſimè ſit, vt actus iuſtitiæ ſit, ius ſuum vnicuiq; tribuere, ut Iuriſconſultus in definitione ſuprà poſita affirmauit. Cui & Ambr. 1. de Offi. cõcinit: ubi ait, Iuſtitia eſt, quæ vnicuiq; ꝙ ſuum eſt tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, ut cõem æquitatem cuſtodiat. Quod, ut in ſubſequentibus patebit, utriq; ſpeciei iuſtitiæ particularis conuenit. ſ. tam diſtributiuæ quã commutatiuæ. Nam iuſtitia gñalis, ut ſupra diximus, multo hẽt latius officium : quippe quæ non hẽt peculiare obiectũ: atq; adeò actus eius nõ eſt hic tñ, ſed, ut dictum eſt, uirtutes oẽs in cõe bonum referre. In hoc aũt quod dicimus, ius unicuiq; tribuere, includitur & hoc quod eſt, neminẽ lædere, quod Ambroſ. ait, alienũ nõ uendicare. Iuſtitia namq; licet prius conueniat commutationibus uoluntarijs in quibus uterque contrahentium alteri tribuit: deriuatur tñ ad uoluntaria, quibus alter tantum ab altero inuito quidpiam aufert.

Secunda conclu. si cõcluſionis.

Ambr.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum principalium reſpondetur, ꝙ cum medium rei, ut expoſitum eſt, ſit etiam rationi conſonum, hac ratione definitio virtutis moralis in iuſtitia quoque ſeruatur. Ad intellectum autem ſecundi, meditare prius, bonũ duobus modis ſimpliciter dici bonũ. Priori. ſ. quia ſic eſt omnimode bonum, ut nullam poſſit admittere rationem mali. Quẽadmodum eſt gratia & gloria ac ſubinde uirtutes. Et iſto modo quantò bonum maius eſt, tantò excellentius. Quare ſicut modus amandi Deum eſt ipſum ſine modo deamare, quia amatur tanquam finis: ſic & iſta bona concupiſcenda ſunt & procuranda. Id quod & Philoſophi de ſanitate ſentiunt, quæ non, ut medicina præſcripto modo ſanitati commenſurato, ſed abſolutè eſt deamanda. Quocirca uirtus non dicitur ſic ſimpliciter bona, ut in ſuo obiecto non poſſit contingere ſuperfluum & diminutum: ſed ꝙ augmentum ipſius habitus nunquam erit ſuperfluum. Alio uerò modo aliquid dicitur ſimpliciter bonum, quia abſolutè ſecundum ſuam naturam cõſideratum eſt bonnm. Et hoc modo ait Ariſtot. iuſtitiam uerſari circa ſimpliciter bonum. Nam honores & poſſeſſiones ſecundum ſuam naturam ſunt bona utilia: nempe ad fęlicitatem conducentia Attamẽ bonum utile debet commenſurari fini ſecundum diſpoſitionem ſubiecti: ſicut medicus pharmacum ægroti commoditati admetitur. Hac ergo ratione res ipſæ, ut per ſe ſint bonæ: tamen dum ueniunt in noſtrũ uſum, excedere poſſunt ac deficere. Quãobrem iuſtitia medium in illis conſtituit: ut ſcilicet nõ minus reddas, quàm debes: neq; uerò plus repetas, q̃ eſt id, quod tibi debetur. At tertium rñdetur, ꝙ etſi iuſtitia medium rei conſideret: tamen quia iniuria ratione perſonæ, cui irrogatur, creſcit, qualitates etiam perſonarum contemplatur, ut ſecundum quantitatem debiti repenſatio fiat. Ad quartum denique argumentum reſpondetur, quòd vbi Auguſtin. iuſtitiæ adſcribit ſubuenire miſeris, non cenſet iuſtitiæ quatenus dicit rationem debiti, per ſe id propriè competere, ſed liberalitati & miſericordiæ: quæ ea rõne, qua ſunt ad alterum, reducuntur ad iuſtitiam tanquam partes eius potentiales: ut alibi ſupra diximus, & libro octauo explicatius dicturi ſumus. Id quod Cicero loco citato ſignificãtius aſſerit, dicens Iuſtitiæ cõiũctam eſſe beneficentiam, quam eandem, uel benignitatẽ uel liberalitatem appellare licet.

Ad ſecũdum ar.

Gemina acceptio boni.

Ariſto.

Ad tertium ar.

Ad quartum arg.

Cicero.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum iuſtitia inter morales uirtutes ſit eminentiſſima.

POſtremò deniq; articulo q̃ōnis huius conferenda eſt iuſtitia cum reliqs moralibus uirtutibus quærendumq; adeò, ſitne omnium præſtantiſſima? Et arguitur à parte negatiua: Largiri hominem de ſuo id quod nemini debet præſtãtius eſt & rarius, quàm id reddere cuius eſt debitor: tum quòd ubi minus eſt obligationis, maior eſt uirtutis uis ad conferendum : tum

Primum argum.

quòd in hoc maxime aſſimilamur Deo, q non ex debito, ſed ex benignitate confert: liberalitas ergo præſtantior eſt q̃ iuſtitia, ac potiſſimum magnificentia: quæ ut 4. Eth. ait Philoſ. omnium uirtutum ac pariter iuſtitiæ ornamentum eſt. Secundò arguitur, ꝙ neque cardinalium uirtutum ſit iuſtitia illuſtriſſima. Prudentia namq; eſt vna quatuor cardinalium uirtutum: & tñ eſt excellentior quam iuſtitia: quod ex parte obiecti perpenditur, atq; adeo ex parte ſubiecti. Edocet.n.ex ꝓfeſſo Ariſt. 10 Eth. c.7. intellectum eſſe potentiarum oĩum excellentiſſimum, atq; adeo uoluntate excelſiorem, eò ꝙ uerum dignius eſt obiectum, quam bonum: nempe uniuerſalius, ac ſubinde à materia abſtractius. Tertiò arguit: Temperantia quæ una eſt uirtutum cardinalium multo eſt nobis utilior, quàm iuſtitia: ergo & eminentior. Probatur antecedens: Nam plura nobis commoda affert, uidelicet & corporis ſalubritatem, & mentis tranquillitatem, uoluntatisq; libertatẽ. Hæc.n. omnia nobis intemperantia uitiat: quæ tamen tria commoda omnium uirtutum fundamenta ſunt.ſ.tamen intellectualium ad contemplandum, quam iuſtitię ad legibus obſequendum, quam etiam aliarũ omnium, quæ corporis exercitio exhibentur. Quartò & de Fortitudine arguitur. Proprium nanque uirtutis ingenium: vt 2 Ethic. auctor eſt Philoſoph. eſt ad difficile ac bonum conniti. Fortitudo autem circa difficilius uerſatur, quàm iuſtitia: nempè circa pericula mortis, quæ omnium eſt terribilium maximũ: ergo Fortitudo iuſtitiæ præſtat. In contrarium autem eſt loco citato Cicero, ubi ait, In iuſtitia uirtutis ſplendor eſt maximus, ex qua boni uiri nominantur.

Argu. 2. *Ariſto.* *Argu. 3.* *Argu. 4.* *Cicero.*

Prima virtutis partitio.

Primum omnium expendendus eſt qõnis titulus. Haud. n. iuſtitiæ uel ad omnes uirtutes fit comparatio, uel tñ ad cardinales, ſed ad oẽs pręcisè morales. Primum.n. omnium uirtutis ampliſſimum genus diuiditur in illas, quæ ratione obiecti ſupernaturales ſunt, quales hñt Theologicę: atque alias, quarum obiectum eſt naturale. Et quidem Theologicas, puta fidem, ſpem, ac charitatem, eſſe omnium optimas atq; maximas, citra controuerſiam eſt cunctis conſeſſum: quippe quæ Deum habent ꝓ obiecto. Sed naturalium uirtutum aliæ ſunt intellectuales: aliæ verò morales: quarũ moralium multitudo ad quatuor reducitur cardinales. Qõ ergo ad ſui elucidationem quatuor expoſcit concluſiones. Prima eſt: Virtutes intellectuales dignitate moralibus antecellunt. Concluſio eſt S. Tho. 1. 2. q.66 art.3. Et probaẗ primo ratione ſubiecti. Nam cũ uirtutis proprium ſit rõnales actiones dirigere, illa q̃ eſt in potẽtia, quæ per ſuam eſſentiam eſt rationalis, pręſtantior eſt illa cuius ſubiectum eſt rõnale per participationem: intellectus autem eſt eſſentia ipſa rationis: voluntas aũt eo eſt rationalis: quod rõnem participat ei obediẽdo, ut 1. Ethi. planè Ariſt. docet: ergo intellectuales uirtutes p̃ſtantiores ſunt. Secundò id patet ex obiecto. Etenim quod uerũ præſtantius ſit bono, inde patet, quod verũ abſtrahit à rerũ exiſtẽtia: perficitur.n. ſatis intellectus per veritatis cognitionem, ſiue res ſint, ſiue nulla exiſtat: bonum aũt nemo appetit niſi vt habeat quod exiſtentiã ſecũ afferẗ: exiſtentiam aũt conditio eſt materialis, recipitur quippe natura in ſuppoſito, dum eſſe incipit: quò aũt quidpiam defęcatius eſt ac purificatius à materia, eò p̃ſtantius eſt. Cum ergo uerum ſit intellectualium uirtutum obiectum, bonum aũt moralium: fit ut intellectuales ſint dignitate ſublimiores. At uerò hanc rationem, quia rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus quin intellectus ſingularia etiam & rerum exiſtentias cognoſcere poſſit, neque negamus quin uiceuerſa uoluntas poſſit quoque appetere bonum in cõi: ſed in hoc poſitum eſt diſcrimen, quod cũ intellectus ſit potentia apprehenſiua & iudicatiua, in hoc perficitur quod eſt uerum cognoſcere: appetitus autem, quia fertur in obiectum, nihil appetit niſi illo fruatur, illudque poſſideat. Fallax ergo argumentum eſt, ſi arguas: Melius comparatiuum eſt boni: cum ergo bonum ſit obiectũ uolũtatis, fit ut ſuum obiectum ut melius quam uerum. Fallax inquã paralogiſmus eſt: qm̃ uerum ipſum eſt quoddam bonum, idemq; omnium præſtantiſſimũ. Quare in patria in illa intuitione Dei, q̃ eſt omniũ ueritatum abyſſus, poſita eſt nr̃a fœlicitas. Accedit huc & doctrina Philoſophi 10. Ethi. c.10. ubi ſex rationibus cõſtituit ſupremam

Subdiuiſio. *Primæ conclu.* *S. Thom.* *Prima ratio.* *Ariſto.* *Secũda.* *Elucidatur proxima ratio.* *Argum. Solutio.* *Ariſto.*

tuam fœlicitatem in rerum contemplatione conſiſtere, hallucinando namque odorabatur legitimã beatitudinem. licet rẽ pũctim nõ attingebat. Probat inquam fęlicitatem in intellectualium fruitione conſiſtere: qm̃ uirtutes intellectuales primũ in potentia ſunt nobiliori, nobilioriſq; ſunt obiecti. Secundò, quia intellectualis operatio magis eſt continua: nam morales, quæ in rebus corporeis uerſantur, perdurare nequeunt. Tertiò, quia contẽplatio ſuauiori dulcedine delectat quã moralium exercitium. Itẽ, quia contemplatio perpetuo manebit in patria, non aũt moralis uirtus. Accedit præterea, quod ob eaſdẽ rationes uita cõtẽplatiua actiuæ præcellit, pulchrior que adeo eſt, ueluti Rachel quã Lia, atque adeo conſtantior atque vberior, paucioribuſq; indigens: cuius Maria ſedens ſecus pedes Domini, documento fuit, cum Martha erga plurima diſturbaretur. Concluſionem hanc coram multis confirmatam ſtuduerim, qđ mirari eos ſatis nequeo, q̃ plus dignitatis moralibus uirtutibus deferunt, quam intellectualibus. *Scoti opinio.* Quibus anſam opinio illa porrexit, quã Sco. in 4. diſt. 49. q. 4. aſſeuerat e pertendit: nempè voluntatẽ potentiam eſſe intellectu præſtantiorem. Vnde inferunt nõ modo morales uirtutes eſſe anteferendas: ex quo palam ſequitur neque uitã cõtẽplatiuã actiuę pręſtare, neque fœlicitatem in cõtẽplatione cõſiſtere: verum ſubinfertur & ex moralibus, iuſtitiam altioris eſſe gradus, quã prudentiã. *Prudentia inter oẽs uirtutes morales primas obtinet. S.Thom.* Cũ tñ corollarium noſtræ cõcluſionis ſit, prudentiam inter morales uirtutes primas obtinere, ut D. Tho. eadem q. 66. art. 1. affirmat. Et profectò præter rationem generalium aliarũ intellectualiũ virtutũ prudẽtia et ſi conſideret, qua parte moralis eſt, p̃ciosior eſt alijs. *Ratio S. Thomæ.* Virtus. n. moralis à rõne tanquam a primæua radice probitatẽ ſuã ducit. Cũ ergo prudẽtia rõnẽ ipsã pficiat, cęterę verò appetitũ, optima oĩum eſt. Secundò prudẽtia eſt cęterarũ oĩum ductrix atq; imperatrix. Nam cæteræ uirtutes etſi rectam pariant intentionẽ finis: ut fortiter, tẽperatè ac iuſtè agere, tamen eundem finem ſolo prudentiæ officio, media diſponentis, aſſequuntur, ut 6. Ethic. cap. 12. auctor eſt Ariſtot. Excellit ergo alias ratione ſimili, quã dux cęteris militibus imperat. Imò uerò adeò illi cęteræ ſunt connexæ, ut ſine illa nulla obtinere poſſit uirtutis gradũ. Anteà verò quam hinc progrediamur, operæpretium eſt concluſionem hanc argumentis tentare minimè in idoneis. *Primum argum.* Primum, Propria ratio uirtutis, ut uel de nomine ipſe deprehenditur, eſt applicare potentiam ad uſum hoc autem non conuenit intellectualibus ſed moralibus. Nam intellectualis uirtus tantum pręſtat facultatem agendi, puta cognitionem, ut 1. 2. q. 57. ar. 1. ſciẽter Doctor ſanctus docuit: uirtus aũt q̃ eſt in appetitu, applicat ſcĩam ad uſum tã ſpeculãdi, q̃ operãdi: habitus aũt eſt pp uſum nã ſine uſu otioſus eſt & ſuperuacaneus: ergo intellectualis uirtus eſt pp moralem atq; adeo moralis, ut quę rõnẽ habet finis, pſtantior eſt: Secũdò, uirtus moralis eſt, ut ait Ariſtot. 2. Eth. *Ariſto.* quę bonum facit habentem. Vnde, ut ſupra diximus, neq; artes, neque ſcientiæ ſimpliciter faciunt hominẽ bonum, ſed ſola moralis uirtus. Quare maiori eſt laude digna: utpotè p quam apud Deum meremur, atque ad beatitudinem greſſus facimus. Cũ intellectuales uirtutes eſſe poſſint ſine uſu, probis, atq; improbis ſunt cões. Eſt ergo uirtus moralis intellectuali perfectior. Argumenta hęc eos qui rẽ in cortice ſummis labris attingunt, per multum mouent, eſt tñ peregregia D. Th. *Ad arg. Diſtinc. S.Thom.* diſtinctio in eadẽ q. citata, per quam facilè diluunt. Ait. n. nihil obſtare quo minus id quod ſimpliciter melius eſt, ſecundum qđ non ſit alicui pp neceſſitatem melius. Philoſophari nãq; melius eſt ſimpliciter, q̃ ditari: inopi uerò melius eſt ditari. Pari ergo ratione, licet virtutes intellectuales meliores ſint ratione obiecti, penes qđ ſimpliciter excellentia gradus exiſtimat: virtutes tamen morales plus participant generali rationi uirtutis, quę eſt in ordine ad actũ & uſum, propterea q̃ ſunt in appetitu, cuius eſt alias potentias mouere aupellareq; ad opus. Vnde 2. 2. q. 47. art. 4. elicuit prudẽtiam pręſtantiorem eſſe hac ratione cęteris uirtutibus intellectualibus nempè quia non tñ uerũ conſiderat, qđ eſt intellectus obiectũ: ſed illud ordinat ad bonũ ſub rõne boni, puta ad vſũ opũ: quo hõ fit bonus. *Alterum Argu.* At uerò arguat qs fortè. Si virtus moralis pl⁹ hẽt de rõne virtutis, fit vt ſit nobilior virtus. Hoc entimemate nõnulli diſcipu-

li

Solutio quarundam. li D.Th.ſeducti, arbitrantur eius mentem fuiſſe, uirtutes intellectuales eſſe nobiliora, entia, nobiliorisq; habitus, ſed tñ morales eſſe nobiliores uirtutes. Hic autem ſenſus manifeſtè reluctatur eius menti quippe qui ait intellectuales eſſe ſimpliciter nobiliores uirtutes: nã de uirtutũ ſubſtantia & natura loquebat᷑. Et rõ eſt aperta, q̇a ſi ſunt nobiliores habitus, cum ſint habitus uirtutis, ſit ut ſint quoque nobiliores uirtutes. *Refellitur proxima ſolutio.* Rñdetur ergo cõſequentiã hanc nullam eſſe. Rõ gñalis uirtutis plus conuenit moralibus: ergo ſunt ſimpliciter nobiliores virtutes: qm̃ uirtutis nobilitas non ex rõne uirtutis ſimpl͛r perpenditur, ſed ex ratione obiecti. Exemplũ tibi eſto: Docet *Ad arg.* nos Ariſt. 1. de aĩa ſcientiam, de anima eſſe nobiliorem cæteris: quia de nobiliori obiecto: & tñ rõ ſcientiæ, quæ eſt euidẽtia, illuſtrior eſt in mathematicis: q̄ ideo non ſimpliciter, ſed ẽm quid ſunt nobiliores ſcientiæ. Et pari ratione Theol. eſt nobilior ſimpliciter ſcĩa q̄ muſica. Argumenta ergo facta hoc tantum concludunt, quod uirtutes morales plus habent de rõne virtutis: & ideo faciunt habentem ſimpliciter bonum: & ſunt magis utiles, ac ſubinde cumulatioris laudis, &c. *Replica.* Sed contra: Dignitas ſimpliciter uirtutis per ordinem ad ſupremam fœlicitatem perpendenda eſt: ad eam autem nos propinquius morales permouent: ergo ſunt digniores. Conceſſa maiori cum minori, negatur cõſequentia. *Reſponſio* Nã etſi in ordine ad fœlicitatem ſint uirtutes æſtimandæ: tamẽ digniores ſunt illę in q bus conſiſtit fœlicitas, quàm illæ per quas illuc tendimus. Et licet per uirtutes morales illuc progrediamur: tamẽ contẽplatione Deo perfruimur. Itaque in hac uita intellectuales ſunt propter morales: nam cognoſcere eſt pp operari: ſed tamen ſimpliciter morales ſunt media, quibus ad ſupremam cõtẽplationẽ progredimur. Ob idq; etſi morales ſint magis laudabiles: tñ intellectuales ſunt præ illis honorabiles: Laus nanque debetur utilibus medijs honor uerò fini. *Corollarium.* Ex quo ſit, ꝙ cũ intellectuales moralibus præferimus, intelligendum eſt cõparando genus ad genus, ſupremumque intellectuale, puta viſionem Dei ad ſupremum morale, uidelicet ad amorem. Sed ſi comparatio in indiuiduo fiat, prioſior eſt charitas, immo & iuſtitia, quàm una ſcientia naturalis. *Secunda concluſio.* Secunda concluſio: Iuſtitia generalis & legalis earũ omniũ moraliũ eſt pręclariſſima, quę in appetitu conſidẽt. Quod appoſuerim, ut prudentiæ ſuus ſeruetur honos. *Probatio Ariſto.* Probatur ex illa ſententia Ariſt. 1. Ethic. Bonum commune diuinius eſt particulari: legalis nãque iuſtitia, ut ſupra dictum eſt, oẽs uirtutes quæ ad particularia bona hominem inſtituunt refert in commune bonum: eſt ergo architectonica virtus, perindeque cęteras omnes gubernans atque architectus miniſtros, duxque exercitum, ac princeps rempublicã. Quapropter de illa loquitur Cicero, ubi ait, ꝙ *Cicero.* in iuſtitia eſt ſplendor maximus. Et Ariſt. ubi inquit ꝙ eſt ſicuti Heſperus inter cęteras aſtra. Quin uerò ceu ſol eſt: inter humanas uirtutes, inſtar charitatis, inter uniuerſas: nam ut ſol reliquis lumen infundit, ſic & iuſtitia legalis, per hoc ꝙ ad bonum cõmune cunctas refert ad quod omnes referendæ ſunt partes, maximè illas illuſtrat, Qua utique rõne, ut ſupra diximus, uniuerſæ uirtutes nomen ſibi uendicant iuſtitiæ. Ex quo ſit ut extra rerum naturam philoſophentur, qui concluſioni huic maculam impingere moliuntur: in quibus eſt Burid. *Opinio Buridan.* 5. Eth. q. 6. Contendit. n. præſtantiorem eſſe per ſe uirtutem, quæ hominem bene afficit in ordine ad ſeipſum, quàm illam, q̄ in ordine ad bonum commune eum inſtituit. *Exploditur. Buridan.* Natura. n. inquit, & charitas plus inclinat hominem diligere ſeipſum quam commune bonum. Quod ſi pars, puta manus, appetit conſeruare totum, hoc, inquit, eſt quia inde dependet ſua ipſius cõſeruatio. Eſt enim hæc philoſophiæ adulteratio. Imò ſagax natura, cui maior incumbebat totius cura, quàm partium, eas propter totius cõſeruationem produxit: quibus adeò inſtinctum impreſſit conſeruandi totum potius quàm ſeipſas. Vnde experientia docet, brachium ictum excipere qui in caput dirigebatur, etiam ſi ipſius abſciſſio ſubſequatur. Quo ſit, ut Deus ſit à nobis plus, quàm nos ipſi diligendus: quia eſt totum reſpectu noſtri. atque adeò in republica ciuili plus laudis meretur, qui bonum commune curat, quàm proprium: ac perinde illa uirtus, præſtantior eſt & apud Deum & apud homines. Tertia concluſio.

Tertia conclu. ſio. Virtus iuſtitiæ etiam particularis omnium eſt moralium præſtantiſſima, quæ ſunt in appetitu: vt ſemper prudentiam habeamus exemptam. Probatur medijs quamplurimis. *Prima ratio pro concluſione.* Primò rõne ſubiecti. Inſidet. n. rationali appetitui, puta volũtati, quę ſenſitiuo, cui aliæ inſunt, ſupereminet. *Secunda.* Secundo ex parte obiecti: nam uirtus eſt circa arduum ac difficile: difficilius autem eſt probe eſſe hominem affectum ad alienum bonum conſeruãdum, ad quod natura noſtra non eſt adeò propenſa, q̃ ad cuſtodiendũ bonum proprium, ad quod, niſi vbi præpedita eſt, per ſe eſt inclinata. Cum ergo cęteræ virtutes circa proprium verſentur bonum, iuſtitia verò circa alienum, fit, vt ſit robuſtior ac præſtantior. *Ariſto.* Vnde Ariſtot. 5. Ethic. ca. 1. Complures in proprijs, inquit, vti quidem uirtute poſſunt, ſed in his quæ ſunt ad alium, nequeunt, quia res eſt magis ardua. Quapropter ſententiam illam Biantis probat: Magiſtratus virum oſtendit: eo ſcilicet ꝙ iam inde homo habet reſpectum ad alios. Experientia. n. conſtat cõplures priuatam agentes uitam, ſtudioſos eſſe qui tñ ad epiſcopales functiones, ad alioſve magiſtratus aſſumpti, ubi iuſtitiam adminiſtrare debent indigni habeantur. Vnde infert Ariſt. illum eſſe peſſimum, qui ad ſeipſum & ad amicos vtitur prauitate: illum verò eſſe optimum, non qui ad ſeipſum tantum, ſed qui ad alium utitur ipſa uirtute: hoc. n. inquit, eſt opus difficile. *Tertia.* Tertiò id oſtenditur ex effectu iuſtitiæ. Cum enim homo ſit politicum animal, natum ſcilicet in ſocietate cõuiuere illa in eo fulgentius emineat uirtus, per quã pax & trãquilitas publica tutius protegitur: hoc aũt omniũ maximè præſtat iuſtitia, atq; adeò conuentorum pactorumq; fides: quæ ut 1. Offic. ait Cicero, eius fundamentum eſt. *Cicero.* Quocirca, uel ob hoc pręcipuè iuſtitia Heſpero aſſimilatur, ꝙ fulgentiſſimam reipublicæ pulchritudinem affert. Enimuerò cũ lubrica hæc temporalia bona perexigua ſint perque anguſta, poſſideri niſi per partes nequeunt, atq; adeo niſi auiditates humanæ legibus: ceu limitibus: circunſcribãtur, vt vnuſquiſque intra ſuum ius coercitus manus ad alienum nõ porrigat, ex quo legitimum poſſeſſorem deturbet. Facit ergo iuſtitia ceu quadratos lapides ſic homines dignitatibus ordinibus diuerſiſque iuribus diſtinctos ſpecioſiſſimam rẽpublicã extruere. *Quarta ratio.* Atq; hinc quartò elicitur ratio: Illa eſt præclarior uirtus, quæ omnibus atque in oĩ tpe eſt neceſſaria, quã aliç magis particulares: iuſtitia autem, ut 7. Poli. c. 15. & 1. Rhe. ait Philoſop. *Ariſto.* neceſſaria eſt in bello & in pace, cũ fortitudo in bello tñ ſuis fungatur uicibus. *Quinta.* Quintò: Illa eſt nobilior ac magis neceſſaria virtus, qua ſeruata oẽs poſſidentur: hæc aũt potiſſimum eſt iuſtitia Nam cum tẽperantia & fortitudine neceſſaria nihilominus eſt iuſtitia. Si tñ hæc nullibi vulneraretur, oẽs aliæ incolumes eſſent. *Sexta.* Sextò, Illa eſt pretioſior uirtus, & è re maximè mortalium, cuius maior eſſe debet cura legiſlatoris in republica: hæc aũt eſt iuſtitia, ut loco citato 7. Politic. ait Philoſoph. Et quo ſummatim cuncta complectamur, inde maximè res confirmatur ꝙ in decalogo, vt ſupra mõſtratum eſt, nullum Deus ꝑceptũ poſuit ꝑterquã iuſtitiæ. *Cõfirmatio.* Et in republica ciuili nullis uitijs tanta ſunt, tãque acerba ſupplicia decreta, quam criminibus iniuſtitię, ſi hæreſim modo nefandũque ſcelus accipias. *Scrupulus.* Vnus autẽ ex his ſcrupulus enaſci poteſt, utrum. ſ. eouſque conſtituamus iuſtitiã perfectiorẽ eſſe cæteris moralibus ut quicunq; eius actus ſit excellentior quocunque aliarum. Nam multi ex noſtris citra ſcrupulũ ita cenſent. Quod ꝓfecto nulla probabilitate defendi poteſt, Ecquis. n. dicat, ꝙ uendere piſciculos iuſto pretio, aut miſera holera, eo ꝙ ſit actus iuſtitiæ, maioris ſit laudis & meriti, quàm maximus fortitudinis actus aut temperantiæ? profecto ridiculus meritiſſimo habeatur. *Quorũdã placitum.* Quando ergo cõparamus uirtutẽ unã ad aliam, collatio tñ fit, ut nuperrimè dicebamus, inter genus & genus: aut ĩter maximum actum uuius, & maximum alterius. *Ratio in pręteritã opinionẽ.* Quod tum nihil uetat, quo minus propter rei tenuitatẽ, id quod eſt genere ſuperius in indiuiduò ſit inferius.

Quarta conclu. Quarta cõcluſio: Aliarum duarum uirtutum moralium fortitudo eſt præſtantior quam temperantia. *S. Tho.* Concluſio eſt S. Thom. loco citato. 2. 2. q. 66. articu. 4. *Probatio concluſionis.* Quæ primo probatur ratione obiecti & ſubiecti. Nam temperantia uerſatur circa delectabilia tactus, qui omniũ eſt ſenſuũ maximè materialis, utpotè omnium fundamentum. Præterea, ex parte

actus

actus: Fortitudo nanque uerſatur circa pericula vitæ in bello, a qua cuncta temporalia bona promanant: temperantia uerò circa illa, ex quibus quidem uita dependet, vel indiuidui, quãtum ad eſcas vel ſpeciei quantum ad venerea. Sed tamen quia in illis non imminet adeo præſens atque horrendum periculum mortis, non ineſt tantum difficultatis, neque virtutis, quæ circa difficile verſatur.

Ad primum ar. Primum igitur argumentum trimembri reſponſio diluit S. Th. Eſto enim liberalitas hoc iuſtitiam exuperet, quòd liberalis id tribuit quod non debet: tamen iuſtitia propinquius accedit ad commune bonũ: tribuit enim cuique quod ſuum eſt, quod ſeruatur publica pax, ad quam liberalitas non eſt tam neceſſaria, ſed reſpicit bonum priuatum, quod eſt diffuſiuum ſui. Secundo: Iuſtitia latius extenditur: nam reſpectu omnium eſt neceſſaria: quod liberalitati non conuenit. Item, quia liberalitatis fundamentum, iuſtitia eſt. Nemo enim liberalitatis nomen meretur largiẽdo quod non debet, niſi iuſtus prius ſit, ſoluendo qđ debet. Et idem eſt de magnanimitate. *Dubiũ de miſericordia.* Dubium autem hic ſupereſt de miſericordia: quæ(etſi ſit moralis virtus, præclarior tamẽ apparet quàm iuſtitia: ut ſanctus ipſe Doctor 2. 2. quæſt. 30. confitetur, eò quòd ſit propria Dei uirtus. *S. Tho. Solutio.* Ad hoc autem reſpondetur, quòd ſi miſericordia accipiatur, ut eſt triſtitię alienæ miſeriæ moderatrix, inferior eſt, quàm iuſtitia, quandoquidem in appetitu eſt cõcupiſcibili. Si uerò accipiatur vt nõ dicit ordinem ad ſenſualem affectum, puta ad commiſerationem, ſed tãtũ volũtatem leuandi alios à miſeria multo eſt præclarior, quã iuſtitia eo quòd eſt uirtus ſuaptè ingenio diuina: uelle enim ac poſſe miſerijs cunctis & defectibus tã publicis quam priuatis ſuccurrere, ſubiectum ſupponit, quod nulli eſſe poſſit calamitati defectuive obnoxium, quod ſoli poteſt in acceſſæ maieſtati Dei cõgruere. Quamobrem & eius quoque effectus eſt omniũ prę clariſſimus: nempe abſq; ullo debito indigentias ſubleuare ac prorſum tollere. Nã ſi libertatem inferiorem iuſtitia fecimus, ratio erat, quòd in iuſtitia fundatur, neque ad commune bonum tam propinquę accedit, neque ad omnes extenditur: miſericordia autem in ſuo culmine, puta ut in Deo exiſtit, iuſtitiã nõ præſupponit: imò prius per miſericordiam res produxit, q̃ illis aliquid deberet, & ad publicum ſpectat bonum, ad totamq; rẽpublicã prolatatur. Et ideo cum virtus ſit diuina, cõparatio iuſtitiæ nõ extendit̃ ad illam. *Obiectio.* Quod ſi obijcias iuſtitiam ẽt eſſe virtutem diuinam, atque adeò non excedi à miſericordia, *Reſpõſio.* negat̃ cõſequentia: nam iuſtitia ſic eſt diuina, ut ſm propriam rõnem, puta debitũ ſoluere, poſſit eſſe humana: miſericordia uero quatenus nullã ſecũ patit̃ miſeriam, ob id ꝙ oẽs tollit, eſt Deo maximè propria, atq; adeo in ipſo illuſtrior ac rutilãtior, quã iuſtitia. *Ad ſecũdum.* Secundo aũt argõ ſua eſt concluſio conceſſa: nempe prudentiam dignitate eſſe ſuperiorem. Cõparamus.n.tm̃ iuſtitiam ad uirtutes morales, quę ſunt in appetitu. *Ad tertium.* Ad tertium de temperãtia rñdetur, ꝙ etſi illa nobis commodo afferat, quamobrem *Ariſto.* Ariſt. 7. Polit. c. 15. tali oratione iuſtitiæ illã adæquet: vbi temperantia, inquit, ſicuti & iuſtitia tẽpore belli & pacis eſt neceſſaria: ſimpliciter tñ pp allatas ſuprà rõnes iuſtitia eſt anteferenda. *Quæſtio.* De fortitudine aũt, quę 4. argõ contendebatur iuſtitiæ præponi, maior ſupereſt ambigendi ratio. *Quarto arg. præfacta.* Habet.n. ſtrenua hæc ingenuaque virtus argumẽta multa, ſibi in hac cauſſa patrocinãtia. Primũ, ſi à nomine eius encomium auſpiceris, fortitudo nomen uirtutis uidetur per excellentiam obtinere. *Rõ prima dubitandi.* Sic n. legitur Sapien. 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet: prudẽtiam & uirtutẽ, i. fortitudinem. Et ratio ipſa uirtutis, quæ eſt animum ad uſum applicare, eximio fulgore ſplẽdeſcit in illa: *Secunda.* puta quę hominem præſentiſſimæ morti omnium horrendiſſimæ obijcit. *Tertia.* Et tertiò eius excellentiam ſplendor commẽdat, quo habetur in republica. Magnates.n. & ſanguine pręclariſſimi inde maximis facultatibus cumulantur atque honoribus ſuſpiciũtur, ꝙ fortitudinis uirtute rempublicam tuẽtur. Ob idq; nunquam proſapiæ conſueuerunt cõpẽdioſiori uia in republica nobilitari, quã per bellicam fortitudinẽ. Id quod uel Gentium, nempe Lacedęmoniorum, Roma. & Græcorum hiſtorię perpetuæ memoriæ ꝓdiderũt. Hæc.n. uirtus, ut Hercules, ac Theſeos, & quos poetæ fabulantur, mittamus, Alexãdros, Cęſares, Scipiones, atq; alios id genus

Quarta. genus toto orbe celeberrimos fecit. Quin age ut profana miſſa faciamus, uirtutis maieſtatẽ (vt paulo antea dicebamus) ex maximo eius actu debemus perpendere: optimus aũt fortitudinis actus (quale eſt martirium) & laude & merito excellentior eſt quã ſupremus iuſtitiæ. Nam maiorem charitatem nemo habet, q̃ ut animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis, ac potiſſimum ꝓ Deo in teſtimonium fidei: ergo fortitudo faſtigium inter morales uirtutes obtinet. Ad hęc, cũ ſummum hominis bonum naturale, ſit libertas, illa erit uirtus omnium maxima, per quã libertas præſertim uẽdicatur: hæc aũt eſt fortitudo. Nã ut 7 Polit. ait Ariſt. qui pericula belli nõ ſuperãt, ſerui fiunt. *Quinta ratio.* Adde illam eſſe pretioſiſſimã quæ eſt rariſſima, hęc aũt eſt fortitudo: rari⁹.n. fortes inuenias, quam alijs uirtutibus præditos. *Poſtrema.* In ſumma, fortitudinis ingenium & vis eſt alios uincere ubique ſuppeditare, ꝙ Dei uirtutem & potentiam proximè pręſefert: vñ fortes atq; animi robuſtos cũcti ꝑtimeſcunt, omneſq; uenerantur ac reuerẽtur. His ueruntñ nihil obſtantibus incunctanter eſt in ſententia perſiſtendum. Satis .n. pro ſua laude fuerit fortitudini, iuſtitiã in litẽ de prælatura uocaſſe. *Solutio propoſitæ concluſionis.* Quando.n rationes alias ſuprà cõmemoratas ſileremus, hæc pro iuſtitiæ uictoria abundat, ꝙ fortitudo nullatenus eſt, niſi ad iuſtitiæ præſidium & cuſtodiam neceſſaria. *Plutarchus.* Scientiſſimè namque apud Plutarc. Ageſilaus, dum ceu iudex hanc qõ. interrogaretur, utra. ſ. harũ uirtutũ alteri præſtaret, rñdit: nihil utique fortitudine indigeremus, ſi oẽs iuſti eſſemus. Enimuerò niſi iuſtitia uiolaretur, nunquam bellis dareť occaſio, in quibus fortitudo reipublicæ ſeruit. *Ad primum.* Reſpondetur ergo ad principale argumentum, ꝙ etſi fortitudo ſit circa difficilius, tñ iuſtitia eſt circa id qđ eſt meli⁹, Præclari⁹ nãque eſt, ut pax & tranquillitas humani generis ꝑ iuſtitiã ſeruetur, quam uita ꝓ priuati hominis. *Ad ſecũdum.* Quare iuſtitia, ut diximus; utroque tempore & pacis & belli refulget. Neque ad pacem neceſſaria eſt fortitudo, niſi iuſtitia profligata. Pari modo reſpondetur ad id quod de nomine obiectum eſt. Vendicauit enim ſibi fortitudo uirtutis nomen, non ſimpliciter per excellentiam, ſed quia qualitas illa, ꝗ uis uirtutis, ꝗ animũ robuſtũ efficit, & conſtantẽ, præcellit in ipſa. *Ad tertium.* Ad aliud autem de nobilium ſplendore, quibus nomina fortitudo fecit præclara. Reſpondetur, qđ ſi fortitudo tales illis honores peperit, id tamen non fecit niſi tanquã miles miniſtraque iuſtitiæ: quia neque uirtutis rationẽ aſſequi ualet, niſi quatenus eſt iuſtitiæ cuſtos ac propugnatrix. Enimuero cum honos ſoli uirtuti, ut Ariſt. 1. Eth. inquit, debeatur, ac potiſſimum iuſtitiæ: ubi homines aliter q̃ iuſtitiam tuendo animi robur exercent, non ſunt aliter fortes, quã truces tauri, feroceſq; urſi, atque immanes tigres. Conſtituit ergo reſpublica magnates atque illuſtres, ut ſacroſãctam iuſtitiæ uirtutem ſua fortitudine ſtrenuè protegerent: nempe non ut ſua potentia iniuriam alijs offerrent, ſed ut undiq; propulſarent. *Ad quartum.* Ad aliud autem quod de martyrum fortitudine maiori cum probabilitate obiectũ eſt, reſpõdetur quod etſi actus martirij, qui apud Deum præclariſſimus eſt, à uirtute fortitudinis ſit elicitus, non tñ inde totam ſuam laudem nãciſcitur: ſed quia a ſupremo charitatis conatu imperať, qua nemo maiorẽ habet quam ut animã ſuam ponat pro Deo ſuo. Quare & religionis uirtus, q̃ præſtantior eſt quã iuſtitia ſuis illic uicibus fungitur. Quo fit ut ponere uitam pro alio quolibet amico, non adæquaret ſupremum actũ iuſtitiæ. *Ad quintum.* Ad aliud negať fortitudini maximè eſſe propriũ libertatẽ aſſerere. Imò hoc præ cunctis uirtutibus iuſtitię competit, quæ, ut ſupra diximus, parẽs eſt pulcherrimæ pacis: ſed iuſtitia ꝑturbata: neceſſaria eſt ad libertatem fortitudo. *Ad ſextum.* Ad aliud etſi cõcederẽ, hac rõne rarã eſſe fortitudinis uirtutẽ, ꝙ circa truculentiſſimã mortẽ, quã hoĩes maximè extimeſcũt, uerſať: tñ profectò ſi ingẽtiſſimã mortaliũ auiditatẽ honoris atq; ſplẽdoris ſpectes, quẽ per fas atq; nefas perſequuntur, multò crediderim eſſe rariorem iuſtitiæ uirtutem: q̃ nõ modo in minimis aut in mediocribus, ſed in his quæ ad ampliſſimas dignitates maximè referunt, conſtãtiſſimè uigeat. *Ad ultimum.* Ad poſtremum deniq; negatur per fortitudinem maximè nos Deo aſſimilari: licẽt fortes uictos ſuos ſuppeditent. Nõ enim hoc eſt in Deo ſummum: ſed cuncta per iuſtitiam ſubiugare: ac potiſſimum per miſericordiam creare ac recreare.

Quæ-

QVAESTIO III.

DE INIVSTITIA.

S.Thom.2.2.quæſt.59.

ARTICVLVS I.

Vtrùm iniuſtitia ſit ſpeciale vitium.

Ariſto. CVum contrariorum, ut 1. Topic. auctor eſt Ariſto. eadem ſit diſſciplina, opus hoc noſtrum qđ de iuſtitia & iure inſcripſimus, non ſolum circa iuſtitiæ uirtutem, ſed plurimum circa iniuſtitiæ uitia in ſubſequentibus uerſabitur. Ob idq; poſt explicatã naturam iuſtitiæ, neceſſe eſt de contraria iniuſtitia proximum adhimere ſermonem. Quæritur ergo utrum iniuſtitia ſit ſpeciale uitium? *Primum argum.* Et arguitur more noſtro à parte negatiua. Omne peccatum, ut 1. Ioan 3. habetur, eſt iniquitas: iniquitas autem idẽ quod iniuſtitia: utpote inæqualitas: ergo iniuſtitia nõ dicit ſpeciale vitium, ſed generalem omnium conditionem. *Secũdũ.* Secundò arguitur, Nullum ſpeciale peccatum vniuerſis opponitur uirtutibus: iniuſtitia aũt opponitur cunctis uirtutibus: nam iniuſtitia quæ in adulterio committitur, opponitur caſtitati, & q̃ in homicidio, manſuetudini, & quæ in contumelia, vrbanitati, &c. ergo nõ eſt ſpeciale uitiũ. *Tertiũ.* Tertiò: Iniuſtitia opponitur iuſtitiæ quæ eſt in uoluntate, ſed omne peccatum, Auguſtino auctore, eſt uoluntarium: ergo omne peccatum eſt iniuſtitia. In contrarium eſt quod iniuſtitia cõtrariæ opponitur iuſtitiæ: hæc autẽ eſt ſpecialis uirtus: ergo iniuſtitia ſpeciale vitiũ.

Quæſtio quàm facillima eſt. Nã per regulam topicam quot modis dicitur vnum contrariorum, dr̃ & reliquũ. Quò fit ut ſicut iuſtitia alia eſt gñalis uirtus ac legalis, alia uerò ſpãlis: ſic & iniuſtitia alia ſit gñalis, alia uerò ſpãlis. Quapropter duabus concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur. *Prima conclu.* Prior: Iniuſtitia illegalis quæ iuſtitiæ legali è regione aduerſatur, eſt uitium, ſpeciale quidem per aſſentiam: intentione autem atq; imperio, generale. *Ratio cõcluſionis.* Vtraq; pars ſimillima ratione patet qua idẽ eſt de iuſtitia, demonſtratum. Enimuerò ſicut legalis iuſtitia bonum habet commune pro obiecto, ob idq; ſpecialis uirtus eſt p eſſentiã nihilominus cæteris omnib⁹ imperat, omneſque ad ſuum refert finem: ſic & de iniuſtitia cenſendũ. Eſt.n. illegalis iniuſtitia legum inobedientia, boniq; communis deſpectio: & ideò eſt ſpeciale uitium. Sed tamen per reliqua omnia graſſatur. Poteſt.n. quis adulterari ex contemptu legis, occidere, furari, &c. *Secunda conclu.* Poſterior concluſio. Iniuſtitia quæ æqualitatem, quæ ad alterum eſt corrumpit, inq; inæqualitatem peruertit, puta prout homo plus habere uult aut rerum aut honorum, minuſque malorum: carius.ſ. vendẽdo, aut uilius emendo, &c. ſpeciale uitium eſt. Idque inde patet ꝙ materiam habet ſpecialem & obiectum. *Ariſto.* Cõcluſiones ambæ expreſſæ apud Ariſt. 6. Ethic. c.1. conſtitutæ ſunt vbi infariam aliquem dicit eſſe iniuſtum: uidelicet & qui à legibus exorbitat, & qui plus capit atque iniquus eſt ſicuti & iuſtus quoque dupliciter, & qui legitimè facit, id eſt legibus obtemperat, & ad commune contuetur bonum, atque ille qui æquus eſt, id eſt, ꝙ unicuiq; quod ſuum eſt tribuit.

Ad primum ar. Reſponſio autem primi argumenti rem amplius elucidabit, Rñdetur.n.ꝙ ſicut iuſtitia legalis dr̃ p comparationem ad bonum commune humanum, ſic & iuſtitia diuina dicitur per comparationem ad bonum diuinum: cui cum omne peccatum repugnet, merito in genere definitur quòd ſit dictum uel factum contra legem Dei. Atque hac ſubinde ratione omne peccatũ eſt iniquitas. *Dubitatio.* Dubitas autem an iniquitatis ratio illegalis formaliter conueniat uniuerſis peccatis, Apparet nanque ita eſſe, quandoquidem peccatum nullum ſit niſi contra leges fiat. *Solutio.* Reſponſio nihilominus eſt, ꝙ etſi commune peccatum materialiter ſit illegalis iniquitas, non tamẽ id vniuerſis eis conuenit formaliter. Exempla enim ſupra iam ſæpè poſita ſunt. Enimuerò ſi furtũ facias, non ceu Dei leges deſpectui habens, ſed ut cupiditati tuę obſequaris, uel homicidium perpetres, non vt bonum perturbes, commune, ſed quia potius non es tuæ cedere iracundiæ, materialiter quidem illegalis es, quia diuinę legis tranſgreſſor non tamen formaliter, quia id non habes in intentiore, ſed es nihilo-

hilominus iniquus atque iniuſtus contra particularem iuſtitiam. Si autem hæc ſcelera in contemptum legis & contra commune bonum committeres, tunc illegatis eſſes ac peruerſus ciuis. Ad ſecundũ reſpondetur, iniuſtitiam, quia circa omnes actiones, peculiari nihilominus ratione uerſatur, non quidem directè, ſed tamen indirectè, & materialiter omnes uirtutes oppugnare: quippe quæ per diuerſas corruptas affectiones, ius alienum violat. Ad tertium denique reſpondetur, quod etſi uolũtas ſicuti & ratio ad materiam omnium uirtutum ſe dilatet, nihilominus iuſtitia ſuam habet peculiarem rationem, ideoq; non omne peccatum eſt iniuſtitia.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

ARTICVLVS II.

Vtrum quicunque iniuſtum facit, continuo cenſeatur iniuſtus.

CVm virtus, auctore Ariſto. ſit quæ bonum facit habentem, ſcrutari decet, vtrum uice uerſa quicunque iniuſtum facit, continuò ſit cenſendus iniuſtus & prauus? Et arguitur à parte affirmatiua: Habitus à ſuis obiectis nanciſcuntur ſpeciem: proprium autem obiectum iuſtitiæ eſt iuſtum. propriumque adeò iniuſtitiæ, iniuſtum: ergo & ex hoc quòd quis iuſtũ facit, iuſtus, eſt habendus: & ex hoc ꝙ iniuſtum, iniuſtus. Secundò arguitur. Omnis uirtus eodem ſe habet modo ad proprium actum: eadem ergo erit ratio de omnibus uitijs: quicunque autem facit aliquid intempera tum, eſt intemperatus: ergo & quicunque facit iniuſtum, erit iniuſtus. Tertiò: Quicũque iniuſtum facit, peccat genere ſuo mortaliter. Nam facit contra æquitatem, uel occidendo, uel adulterando, uel furando, &c. quæ omnia ſunt genere ſuo mortalia: peccatum autẽ mortale reddit hominem iniuſtum apud Deum, ſicuti gratia reddit eum iuſtum: ergo quicunque facit iniuſtum, eſt iniuſtus. In contrarium eſt Philoſoph. 5. Ethic. cap. 8. ubi ediſſerit quemadmodum contingat, ut quis iniuſtum faciat, qui tamen non ſubinde fiat iniuſtus.

Primum argum. *Secundũ* *Tertium* *Ariſt.*

Quæſtio hæc in gratiam Ariſt. mota eſt nempè ut eius hic locus modò citatus exponatur. Cuius quidem doctrina una bimembri concluſione ſummatur. Cui alteram adhibibemus, ut quartum articulum Sancti Thomæ, huius germanum, ſimul abſoluamus. Sit ergo prior concluſio. Non ꝙ cunque iniuſtum facit, dicendus eſt ſubinde per ſe iniuſtus, puta ſi uel ex ignorãtia vel ex paſſione id faciat: ſed ille tantum ꝗ ex habitu & ex electione id audet. Quo autem concluſionis ſenſum tyrunculus etiam ſpercipiat, meminerit ad rationem uirtutis exigi ut quis ſciens ex electione que faciat propter honeſtum & perpetuò, vt ex 2. Ethic. ſupra citatum eſt. Quare ſi quis, uel caſu vel quadam repentina affectione vnum de ſe præſtet uirtutis actum, non ſub inde ſtudioſus eſt, quia nõ per ſe, ſed per accidens bonum facit. Id ergo ipſum Ariſt. docendum duxit & in uitijs: Requiritur. n. ut quis iniuſtus dicatur, non tãtum quod iniuſtum faciat, ſed ꝙ id ex animi morbo efficiat, puta ex habitus corruptione. Patefacit aũt rationem hanc diuus Thomas hoc modo. Sicuti obiectum iuſtitiæ eſt iuſtum, ita & obiectum iniuſtitiæ, iniuſtum, puta inæquale: radix aũt ꝓpria, unde iniuſtũ oboritur, eſt habitus quo potentia afficitur ad obiectum, Quare qui ex electione & habitu operatur, iſte propriè iniuſtus eſt. Poteſt ergo duobus modis vſu uenire, ut quis iniuſtum patrando, non ſit iniuſtus. Primò, propter defectum relationis actus ad obiectum, ſ. quia operans illud non intendit: nam actus ex intentione ſit ſpontaneus, ac ſubinde humanus. Vnde quomodolibet quis non ultro faciat, excuſatur ne ſit iniuſtus: & cum uoluntarium ignorãtia, viſq; tollat, ſi quis, inquit Ariſt. per ignorantiam iniuſtum faciat, uel ui cõpulſus, nemini iniurius eſt: ut ſi quis tuam manum moueat, qua alium pulſes: tunc enim neque animus neque uerò actio refertur applicaturque ad iniuſtum: ſed fit iniuſtum per accidens. Quare nullum eſt uituperium: ſicuti neque quidquam comparares laudis ſi illo modo iuſtũ faceres. Secundò uerò modo contingit, ut iniuſtũ faciens, non ſit iniuſtus ex defectu relationis actus ad habitum: nẽpe quod licet obiectum ſit uoluntarium & intentum atque adeò operatio referatur ad obiectum, tamen actio non naſcitur ex habitu. Vt ſi qs alioqui, mitis homo & probus ſubitanea iracun-

Prima conclu. *Fũdamẽtum.* *Ratio cõcluſionis.* *Bifariam contingere poteſt q'ēpiam iniuſtum patrare, neque tamẽ ſit iniuſtus.*

iracundiæ, procella alium uulnere, tūc nō operatur ex electione: quippe quā neceſſe eſt ut deliberatio præcedat: atque adeo neque ex habitu. Colligitur ergo ex his noſtra concluſio nempè, ad hoc ꝙ quis merito nominetur iniuſtus, requiri, ut per ſe faciat iniuſtum: nam ubi id per accidens fecerit, non erit iniuſtus. Et cū habitus per actionem referatur ad obiectū, duplex eſt relatio & applicatio neceſſaria, ut per ſe faciat quiſq; iniuſtum, fiatq; iniuſtus: uidelicet, ut operatio per intentionem referatur ad obiectum, hoc eſt, ꝙ obiectum ſit uolitum, & pręterea ut eadem operatio per electionem referatur ad habitū, hoc eſt nō ex paſſione: ſed ex habitu procedat. Hic nihil ambiguitatis ſupereſt, ſi modo mēs Ariſtotelica poteſcat. Enimuerò ꝙ qui aut ignoranter aut ui coactus quidpiā admittit, neque iuſtus ſit neq; iniuſtus, euidentiam rōnis habet: quia actio, quæ ſpōtanea nō eſt, minimè eſt humana. Attamen ꝙ qui ſciens & prudens ex animi ægritudine, puta ira uel alia paſſione delinquit, nō ſit iniuſtus, falſum apparet. Triplex .n. peccatorum genus diſtinguitur. ſ. ex ignorātia uincibili, puta quæ non in totum excuſat, & ex paſſione: quod peius eſt: & ex malitia, puta ſtudio & electione: ꝙ genere ſuo peſſimū habetur. Ariſto. ergo malè non admittit hūc tertium gradum. Reſpondetur, aliter Philoſo cenſere de homine iuſto atque iniuſto, q̃ apud Deum exiſtimatur. Deus nanque non habitus, ſed actus pōderat, & ideo quicunque delinquit, quantumuis alioqui iuſtiſſimus ſit, habeturq; apud ipſum iniuſtus. Sicut quicunque unico actu bene facit, etiam ſi nullo ſit uirtutis habitu præditus, bene de ipſo meretur. Neque uerò Ariſtot. negat quin actus à paſſione profectus, ſit uituperandus: ſed hoc tantum cenſet, ꝙ nomina hæc, iuſtus & iniuſtus, non connotant niſi habitus. Quocirca ait, id quod extra rationem, id eſt, per ignorantiam fit, infortunium eſſe quod autem, malum ex ſcientia procedit ſine tamen vitio, hoc eſt ſine habitu, peccatum inquit eſt, uitium autem non actus ſed habitus nomen eſt. Et profecto uulgari ſermone ita loquimur: Etenim ſicut una hirundo non facit Ver, ita neque uno aut altero actu dicitur quis ſtudioſus, aut prauus: ſed qn̄ ex habitu operatur, ac perinde ſtudio & electione. Qua rōne & Theologorū ſcholę hunc duntaxat cenſent peccare ex malitia, atq; adeo propriè hunc ſolum haberi dęcique malum. Ex his ergo colligit' poſterior concluſio: Quicunque ſciens ac prudens iniuſtum facit, hoc eſt non per ignorantiam, quæ prorſus ſit operis cauſſa, quamuis ex paſſione id ſine habitu faciat, mortaliter genere ſuo peccat. Clariſſima eſt cōcluſio. Eſt .n peccatum mortale, quidquid charitati aduerſatur. peccatum autē iniuſtitiæ, quia uirtutem iugulat, quæ ad pacem reipublicę neceſſaria eſt, charitati generi ſuo reluctatur: eſt ergo ſuoptè ingenio mortale. Dixerim, ſi non procedat ex ignorātia, quæ prorſus eſt cauſſa operis: hoc eſt, quæ omninò tollit culpam: nam ignorantia iuris non tolleret, neque omnis ignorantia facti, licet digna ſit uenia: ut 5. Ethico. auctor eſt Ariſtot. Quin uerò Pau. Miſericordiā, inquit, conſecutus ſum, quia ignorans feci. Adieci, genere ſuo, tum ad differētiā prodigalitatis, & gulæ, atque aliorum peccaminum; quæ genere ſuo non ſunt mortalia, niſi ex circunſtantijs: tum etiam ad denotandum contingere poſſe contra iuſtitiam ob materiæ tenuitatem, peccare venialiter. Horum autem examinatio ad alium pertinet locum. Ac per iſta, quę dicta ſunt, intelligendum eſt, quod illic ait Ariſtot. capit. 9. nempe falſam eſſe eorum opinionem, qui exiſtimant in poteſtate hominis eſſe, ut ſtatim faciat iniuſtum: uidelicet ex electione: & ꝙ iuſtus non minus quam iniuſtus poſſit facere iniuſtum ſcilicet per ſe. Errant, inquit, quoniam qui optimis eſt habitibus imbutus, etiam ſi uelit non poteſt facile iniuſtum eligere, tametſi poſſet ignoranter aut ſubito motu iniuſtum facere. Vnde ortum habuit illud axioma, Nemo repente peſſimus.

Poſtrema concluſio. *Probatio* *Argum.* *Reſponſio.* *Ariſto.* *Interpretatio Ariſto.*

Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, habitus & actus ſpeciem ſortiri ex obiectis formaliter, vt aiunt, ac per ſe uolitis: quando autem materialiter ac per accidens, hoc eſt, ex accidenti ignorantia aut paſſione id fit, non ſufficit actus hominem philoſophorum idiomate, aut iuſtum denominare aut iniuſtum. Ad ſecundum reſpondetur, latam eſſe differentiam inter iuſtum, quod eſt obiectum iuſtitię: & temperatum

Ad primum arg. *Ad ſecūdum arg.*

peratum aut ſtrenuum, quæ ſunt obiecta aliarum virtutum. Iuſtum enim & iniuſtū, quia per ſe inuenitur in rebus licet per accidēs fiat, dicitur iuſtum & iniuſtum. Quapropter in hac peculiariter uirtute ingenioſe conſtituit Ariſt. poſſe quemquam facere iniuſtum, ētſi non ſit iniuſtus: obiectum autem temperantiæ, quia non eſt in rebus ſecūdum earum naturam, ſed per ordinem ad agentem, quando per accidens ſit, nullatenus dici poteſt temperatum, ob idque in illa virtute nulla opus erat diſtinctione: ſed quicunque facit temperatum, eſt temperatus, quia non erit opus vt ſit tēperatum, niſi per ſe ſit intentum. Quare ſi quis caſu abſtineat, vt non eſt temperatus, ita neque facit opus temperatum: quoniā non facit quando, & vbi, & quomodo oportet. Et pari ratione quando Loth, verbi gratia, præ ebrietate cognouit filias, ut non fuit intemperatus, ita neque fecit opus intemperatum. In ſumma, diſtinctio hæc ſiue iuſti ſiue iniuſti materialis ac formalis, locum non habet in obiectis temperantię uel fortitudinis. Tertium autem argumentum ſatis ſolutum eſt: ubi oſtendimus, q̄ et ſi quocunque actu iniuſtitiæ perdatur Dei gratia atq; adeò apud ipſum fiet homo iniuſtus hoc eſt peccator: non tamen inde ſequitur ut inter morales philoſophos, apud quos formales denominationes non ex actu, ſed ex habitu perpenduntur, dicatur omnis peccator iniuſtus aut prauus.

Ad tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum quis poſſit iniuſtum pati volens.

POſtquam viſum eſt de eo, qui iuſtum facit, ſequitur, vt de illo dicamus: qui iniuſtum patitur, vtrum ſcilicet quis poſſit iniuſtum pati volens? Et arguitur à parte affirmatiua: Iniuſtum idem eſt, quod inæquale: recedit autem quiſq; ſeipſum ſua ſponte lædendo perinde ab æqualitate ac ſi alium læderet: ergo & uolens poteſt iniuſtum atque adeo iniuriam pati. Secundò: Nemo ſupplicio plectitur niſi ob iniuſtitiam. Plectuntur autem ciuiliter illi qui ſibi mortem conciſcunt. Ait. n. Ariſt. 5. Ethi. c. vltimo, quod ignominia quædam inſtituta erat aduerſus eos, nempe quod ſepultura interdicebantur: ergo uolens quis patitur iniuſtum: Tertiò: Facere, pat. que iniuſtum, relatiua ſunt, atque adeo nemo iniuſtum facit niſi alius, iniuſtum patiatur. Contingit autem, ut quis iniuſtum faciat volenti illud pati, vt ſi carius iuſto uendat aut pecuniam ſub fęnore mutuet: ergo poteſt quis uolens iniuſtum pati. In contrarium eſt, quod iniuſtum pati contrarium ei eſt, quod eſt facere iniuſtum: ſed vt præcedenti articulo definitum eſt, nemo iniuſtum facit niſi uolens: ergo nullus id niſi nolens patitur.

Primum argu.

Secundū

Tertium

Et hic quoque articulus gratia impetrandi Ariſtot. adhibitus eſt, qui. 5. Ethicor. capitu. 9. & ſequentibus conſtituit, neminem iniuſtum pati ſeu iniuriam, dum ſua id ſponte patitur. Doctrina autem eius per duas concluſiones patefit. Prior eſt: Nemo per ſe & formaliter loquēdo, iniuſtum neque facere poteſt, niſi uolens: neque pati, niſi nolens, Concluſio eſt, quæ luculenta fulcitur naturali iſta ratione: Quemadmodum de ratione intrinſeca actionis eſt ut ab agere procedat, ſic & de intrinſeca ratione paſſionis, vt ab alio fiat, paſſo non conferente uim. Ex quo Ariſto. 3. & 8. Phyſi. colligit, non poſſe idem eſſe omninò agens & patiens: imò omne quod mouetur, ab alio moueri. Principium autem hominibus agendi proprium eſt uoluntas. Vnde illud propriè dicitur homo facere, q̄ à ſua egreditur uoluntate: idque à contrario pati, quod renuente eius uoluntate de ipſo fit: non pati eſt uinci ac ſuperari: Vbi autem quis uolens patitur, vim ad id confert & cauſſam, ac ſubinde agere potius dicitur, quàm pati: fit ergo vt per ſe formaliter loquendo nullus, niſi nolens quidpiam patiatur. Immo hoc ipſum eſt pati, quod violentiæ obnoxium eſſe. Poſterior concluſio: Nihil uetat quo minus quilibet per accidens ac materialiter loquendo, volens patiatur iniuſtum: ſicuti & nolens per accidens poteſt facere iuſtum. Probatur concluſio: Vt ſi quis ignorans, id fieri de ſe conſentiat quod ſibi malum eſt: ut cum ebrius Loth à ſuis filiabus deceptus inceſtum perpetrauit: & Iacob ignorans ſtuprum admiſit: aut cum neceſſitate coactus, mutuum ſub fænore recipit. Circa has concluſiones primum omnium ad.o

Prima conclu.

Ratio cōcluſionis.

Ariſto.

Probatio concluſionis.

Secunda conclu.

tauerim, quod licet ius & iuſtum idem ſit: tamen vſitato more loquendi, iniuriam pati, non eandem ferre videtur diſtinctionem, quàm iniuſtum pati. Non inquam ita propriè quis dicitur iniuriam pati materialiter, ſicut iniuſtum pati. Imò iniuriam pati ſemper pro eo vſurpari videtur quod eſt iniuſtum per ſe pati: puta nolentem ac renuẽtem. Atqui hinc originem duxit illud iuris axioma, Scienti & volenti non fit iniuria. Sicuti neq; iniuriam irrogare nemo dicitur, niſi qui ſciens ac prudens iniuſtũ facit. *Argum.* Contra hanc autem concluſionem offert ſe illicò argumentum, ꝙ ſi nullus uolens iniuria afficeretur, conſequens inde fieret, vt nemo quamuis metu in aliquod pactum conſentiret, poſſet de iniuria conqueri: ꝙ tamen falſum eſt. *Solutio.* Nam matrimonium, quod per cõſenſum metu mortis extortum contrahitur, iura pp iniuriam diſſoluunt. Quòd ſi quis uim argumenti repellere cogitauerit, dicens eum qui metu conſentit ſub conditione id nolle, contra eum ſtare videtur Ariſt. qui 3. Ethicor. ait, *Replica.* Eum qui in genere nollet, in particulari tamen vult, ſimpliciter velle: vt qui in naufragio merces eijcit, licet nollet, nihilominus ſimpliciter vult. *Reſpõſio.* Rñdet nihilominus conditionem illam, quam Scholaſtici nolleitatem appellant, ſatis eſſe, vt quis cenſeatur iniuriam paſſus tametſi ſimpliciter uelit: dummodo conſenſus ille contra ius extorqueatur. Nam iniuriam pati idem eſt, quod proprio iure priuari. Quocirca dum quis iure in ſupplicium rapitur, quantumuis ſit nollens, nullam patitur iniuriam. Et ſi tunc optio illi offerretur, vt ſi uellet, exẽpli gratia, meretricem ducere, aut triremibus addici, donaretur uita, nulla ei fieret iniuria, ẽt ſi mallet mortem abſq; illa cõditione euadere. Ex quo rurſus fit, vt qui aſtu & fraude ſeductus iniuſtum patitur, iniuriam quoque per ſe patiatur, ac ſi vi conſentiret, quia non facit vltroneus.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur quod nemo ſua ſponte erogans bona, quæ non debet, ullam facit iniuſtitiam neque inæqualitatem: nam cum ſua ſit uoluntate ſuorum dominus, eadem poteſt & donare ſua, & pati ut expolietur. *Replica.* Sed arguis: Si quis bona ſua decoquat, uidelicet ſi alendam habẽs familiam, prodigè ſuam ſubſtantiam effundat, illi qui accipiunt, iniuriam ei irrogare uidentur: & tamen ipſe abſolutiſſima uoluntate eam elargitur. *Solutio.* Reſpondetur, quòd quamuis prodigus ille delinquat, nihilominus accipiens nullam illi facit iniuriam: ſed fortè familiæ ad quã quodammodo illa bona pertinebant. At uerò non his præſtiis tractandis locus eſt hic accommodus. *Ad ſecũdum ar.* Secundi autem argumẽti uulgata reſponſio eſt, ſingularem perſonam bifariã poſſe cõſiderari: uno quidem modo ſm ſe abſolutè. Qua utique ratione nullam ſibi poteſt iniuſtitiam facere. Cum .n. ſeipſum quiſpiam uel infamat, uel mutilat, uel occidit, facit quidem contra charitatem, qua ſeipſum diligere tenetur minimè tñ contra iuſtitiam, tum quod iuſtitia non eſt niſi ad alterum, tum quod ſciens ipſe ac uolens patitur. Secundò modo poteſt conſiderari inquantum eſt reipublicæ mẽbrum. Deiq; figmentũ & imago. Atque hac ratione, qui ſeipſum occidit, iniuriam irrogat tum ciuitati, tum præcipuè Deo. Ac proinde tam ciuili quàm diuina lege ſupplicium pendit, Sententia eſt Ariſt. 5. Ethi. cap. 11. Attamen non inde inferendum eſt rempublicam dominium habere uitæ, & mortis perinde ac Deum: neminem nanq; ceu dominus occidere poteſt, quemadmodũ unus quilibet ſine cauſſa ſuum poteſt armentum aut pecudem mactare: ſed tanquam iudex propter culpam: de quo latius libro proximo, ſub titulo, De dominio, & rurſus libro quinto, ſub titulo, De homicidio. Eodem modo qui alium, id quidem optantem ac deprecantem, interfecerit, cuius exemplum in armigero habes, qui Saulis iuſſu ipſum interemit, iniuriam etiam facit, non id iubenti, ſed Deo qui uitæ dñs eſt: & reipublicæ, quæ cuſtos eſt uitæ. Sed nunquid poterat Rex ille alteri iubere, ut ſe occideret? quãdoquidem ſupremam habet poteſtatem. *Quæſtio parua.* Reſpondetur neutiquam principem poteſtatem habere interficiendi innocentem, ac multò minus præcipiẽdi homicidium ſui, ſi tamen tantam exercuiſſet tirãnidem poſſet iudicem ſuper ſe conſtituere, qui ſe iure perimeret. *Ad tertium.* Ad tertium denique reſpondetur, quòd agere patique iniuſtum, ſi materialiter accipiatur, ubique ſe ut correlatiua conſequuntur. Nemo enim facere iniuſtum poteſt, niſi alicui

cui

cui qui id patiatur: neq; verò pati, niſi ab aliquo qui id faciat. At verò ſi locutio ſit formalis: quoniam hoc perpẽdendum eſt ex uoluntate agentis & renitentia patientis, poteſt cõtingere, vt quiſpiam iniurius alteri ſit, & tamen alter nullam patiatur iniuriã. Vt ſi quis, v.g. aliqd alteri faciat animo lædendi & nocendi, quod tamen alteri nihil nocet: ut ſi alteri uendas rem pluris, quàm valet, animo fallendi: tamen alter ſciens & prudens uult ex ſua liberalitate illud dare. Nam ſi ex egeſtate emere cogitur, aut ad uſuras accipere, licet ſimpliciter dare velit, tamen quia dare nollet, iniuriam, vt dictum eſt, patitur.

QVAESTIO IIII.

DE IVDICIO.

S.Thom.2.2.quæſt.60.

ARTICVLVS I.

Vtrùm iudicium ſit actus iuſtitiæ.

QVandoquidem de habitu iuſtitiæ dictum eſt, deq; eius cõtrario iniuſtitiæ: habitus uerò ſit propter habitum: ſubſequitur, vt de eius potiſſimo actu dicamus, qui eſt iudicare, utrum ſit actus iuſtitiæ? Et arguiť à parte negatiua: Vnuſquiſque, inqt 1.Eth. *Primum argum.* *Ariſto.* Ariſt. bene iudicat, quæ cognoſcit: ergo iudicium ad uim cognoſcitiuam attinet. Vis autem cognoſcitiua in moralibus per prudentiam perficitur. ergo iudicium functio eſt intellectualis prudentiæ potius q̃ iuſtitiæ, quæ eſt in uoluntate. *Secundũ* Secundò, Apoſtolus 1.ad Corinth.2. Spiritualis, inquit, iudicat omnia; homo autem per charitatem fit ſpiritualis: quæ per Spiritumſanctum cordibus noſtris infuſa, illa à terrenorum affectu perpurgat: ergo iudicium officium eſt potius charitatis, quàm iuſtitiæ: Tertiò: *Tertium.* Vniuſcuiuſque uirtutis proprium eſt rectũ in ſua propria materia iudicium ꝓficere. *Ariſto.* Nam vt 3.Ethi.cap.4.ait Philoſoph. ſtudioſus quiſque eſt regula eorum quæ facienda ſunt. Illæ namque res, inquit iuſtæ ac tẽperatæ dicuntur, quę tales ſunt quales uir iuſtus agit ac temperatus. Non ergo iuſti- *Quartũ.* tiæ proprium eſt iudicare. Quartò: Iudicare non niſi ad iudices & principes ſpectare uidetur: iuſtitia autem uniuerſalis etiã ſubditis communis eſt: ergo iudicium nõ eſt propriè iuſtitiæ munus. In contrarium eſt illud Pſal. Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium.

Qõ unica diſſoluiť cõcluſione. Iudiciũ actus eſt maximè proprius iuſtitiæ. Cõcluſio ex ipſo nominis ſonitu, & compoſitione ſit manifeſta. *Concluſio reſpõſiua* *Probatio* Iudicium enim idem eſt, quod dictio iuris & iudicare, idem quod ius dicere: & iudex, idem quod ius dicẽs. Quo fit ut iudicare ꝓprius ſit actus circa ius. Ius autem, ut ſupra dictum eſt, eſt obiectum iuſtitiæ, puta iuſtum illud, quod per iuſtitiam conſtituiť in rebus ergo iudicare ſecundum ſuam primæuam ac natiuam ſignificationem, idem eſt, quod decernere ac definire id quod iuſtum eſt & ius: rectè autem cenſere, ac definire rem aliquam ꝓcedit ex recto affectu atque habitu, quo qs *Ariſto.* ſe habet erga eandem rem. Nam vt 3.Ethi. cap.5. ait Philoſ. qualis unuſquiſq; eſt, talis ſibi uidetur finis, ut qui caſtus eſt, bene iudicat de venereorum abſtinentia: & qui ſobrius, de abſtinentia ciborum: ergo eadem ratione proprius actus iuſtitiæ eſt, iudicium rectum, hoc eſt recta determinatio iuſti. Vnde Ariſt.5.Ethic.c.4. ait omnes ad iudicium tãquam ad iuſtum animatum confugere. Eſt.n. iudex quaſi uiuens ac loquens iuſtitia.

Nulla in concluſione latet dubitandi ratio præter illas, quas argumenta facta petunt. *Ad primum ar.* Primùm igitur ſciolos atq; ex Dialecticis emergẽtes fallere poſſet, vtpotè quibus re in cortice aſpecta apparere poſſet iudicium ſẽm ſuam genuinam ſignificationem eſſe potius actum rationis, quam iuſtitiæ, eo ꝙ iudicare idẽ eſt, quod ius dicere: dicere aũt eſt loqui, quod non uoluntatis, ſed intellectus munus eſt: uoces enim ſunt ſigna conceptuum: atq; adeo quales loquutiones uoce proferuntur, tales intellectus prius format. At verò res penitius inſpecta aliter ſe habet. Enimuerò cum nomen iudicij à iure deſcendat, fit, vt primum fuerit impoſitum, ad ſignificandum rectã deſinitionem iuſtorum. Sed deinde deriuatum eſt ad ſignificandam in vniuerſum rectam definitionẽ aliarũ virtutũ circa ꝓpria obiecta, tam in ſpeculatiuis, q̃ in practicis: pu-

ta rectã definitionẽ in materia tẽperantiæ ac fortitudinis,&c. Ac perinde in ſcientijs id, quod dicit adæquationẽ obiecti ad intellectũ. In oĩbus aũt ad rectum iudicium duæ ſunt uirtutes requiſitæ, ſ. & quæ iudiciũ proferat, & quæ potentiam iudicantis diſponat, ut idonea ſit atque apta ad iudicij rectitudinem. *Duæ virtutes requirũtur ad rect. iudicium* Prius autẽ proprium eſt rõnis, cuius eſt loqui, ut modò oſtendebamus: poſterius verò propriũ eſt habitus bñ afficientis potentiam ad obiectũ: Qui quidem habitus de rebus ſpeculatiuis, eſt ſpeculatiuus exiſtens in intellectu: in practicis aũt eſt habitus afficiens appetitũ: nẽpe in materia tẽperantia, habitus tẽperantiæ in materia fortitudinis, habitus fortitudinis. Nemo.n. rectiſſimè iudicabit aggredi, quando oportet, eſſe bonum, niſi qui fortis eſt: neque cenſebit melius, moderamine ciborum uti, quàm illis immergi, niſi qui temperatus ſit. Eadem ergo ratione iudicium eſt opus iuſtitiæ tanquam inclinãtis hominem ad rectũ iudiciũ: prudentię aũt, tanquã proferentis. *Quæſt.* Hæc.n. uirtus in oĩum uirtutũ materijs iudicia profert. At uerò vt recta ſint, habitus, morales affectum præparant. Quòd ſi rurſus ſciſciteris, utri ergo harũ uirtutum magis eſt proprium munus iudicare? *Solutio.* Reſpondetur, quod propinquius conuenit rationi & prudẽtiæ à qua profertur: ſed tñ potiſſimũ conuenit iuſtitiæ, vnde hẽt vt ſit rectũ. *Phyloſophus.* Quocirca Philo. 6. Ethi. c.12. Virtus inquit, moralis eſt, quæ propoſitũ ipſum efficit rectũ: prudentia uerò quę circa media negotiatur. *Rõ quare virtutes cũctæ prudentiæ connectuntur.* Atqui per hæc rõ claret cur oẽs uirtutes prudentiæ connectuntur. Nam cum prudentia ſit, recta in oĩ materia morali iudicia proferre, q̃ rectitudinẽ à morali uirtute recipit, non põt eſſe prudẽs, niſi qui ſit omnibus uirtutibus pręditus: neque uice verſa, ulla moralis uirtus ſtatum habebit uirtutis ſine prudẽtia quippe ſine qua nequit ſuũ exequi propoſitum.

Ad ſecũdum ar. Secũdum argumentum hoc euincit, quòd charitati competit rectè iudicare circa diuina, erga quæ afficit appetitum ut p donum ſapientię rectũ feratur iudicium: iuſtitia uerò afficit erga iuſtum naturale, & humanum uoluntatem, ut iuſtus per prudentiam idoneum quoque proferat de ipſis iudicium. *Ad tertium.* Ad tertium verò reſpondetur ꝙ etſi oĩbus ſit uirtutibus cõmune affectũ parare ad rectũ iudiciũ circa ſua ꝓpria obiecta: eſt tñ dña, ꝙ cũ reliquæ uirtutes, vt crebro dictũ eſt, hoĩem ordinent ad ſeipſum, iuſtitia verò ad aliũ: & unuſquiſq; ſit ſuorum dñs, nõ aũt eorũ quæ ſunt, ad alterũ, fit, ut in cæteris uirtutibus nõ ſit requiſitũ iudiciũ niſi particulare ipſius ſtudioſi: in materia autem iuſtitiæ neceſſarium ſit pręterea ſuperioris, qui inter duos litigatores dijudicet. Quapropter iudicium peculiarius uirtuti iuſtitiæ adſcribitur, quàm aliarum cuipiam. *Ad quartum.* Ac perinde reſpondetur ad quartum, ꝙ etſi priuatim iudicare etiam conueniat ſubditis iuſtitia pollentibus tamẽ quia hæc uirtus architectonicè in principe præſidet, in ſuiſque miniſtris eis propriè congruit eiuſdem uirtutis potiſſimus actus, qui eſt iudicare, iuſque dicere.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudicare ſit licitum.

CONſtituto cuiuſnã ſit uirtutis iudicare, ſubſequitur ut perſcrutemur an ſit licitum: Et arguitur à parte negatiua: *Primum argum.* Pœna non infligitur niſi pro culpa decernitur aũt iudicantibus ea pęna, ꝙ iudicabuntur, ſm illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini: ergo iudicare licitum eſt. *Secundũ argum.* Secundò, Peccatori iudicare nõ licet, ſecundum illud ad Roma. 2. Inexcuſabilis es ò homo omnis qui iudicas, in quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas. Eadem enim agisque iudicas. Nemo autem eſt à peccato immunis. Nam ſi dixerimus, ait Ioannes quòd peccatum non habemus noſipſos ſeducimus nemini ergo licitum eſt iudicare, Cõtrarium nos autem cohortatur illud Deut. 16. iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iuſto iudicio.

Cum articulo proximo definitum fuerit, iudicium eſſe actum iuſtitiæ, inde fit conſequens iudicare eſſe licitum. At uerò non ideo otioſus eſt præſens articulus quippe qui non tam adhibetur ad id demonſtrandum, quàm ad enarrandas conſtituendaſque conditiones, quæ ad iudicium requiſitæ ſunt, vt ſit rectum. Quapropter concluſio non tam titulo ad formam reſpondet, quam ad æquitatem recti iudicij

dicij

Concluſio reſponſiua.

dicij. Concluſio autem eſt: Vt unumquodlibet iudicium rectum ſit, tria exiguntur, nẽpè ut procedat & ex iudicis auctoritate, & ex iuſtitiæ affectione, & ex prudentię rectitudine: quorum quolibet deficiente iudiciũ erit uitioſum, ac ſubinde illicitum.

Probatio concluſionis.

Probatur cõcluſio: Iudiciũ, ut dictũ eſt, eatenus eſt rectũ ac perinde licitũ, quatenus actus eſt iuſtitiæ, Ad hoc aũt ut ſit actus iuſtitiæ, triæ hæc cõmemorata requiruntur: ergo eadem omninò ſunt ad rectum iudiciũ neceſſaria. Probatur poſterior pręmiſſa Propria.n. iuſtitiæ uis eſt coactiua: cogere aũt nemo põt alterum niſi illi ſit ſubditus. Quod naturalium exemplo conſtat. Agẽs namq; paſſum non uincit, niſi ſit ſibi intra ſuæ actiuitatis periodum ſubiectum: requiritur ergo principis iudicisque auctoritas.

Paulus.

Vnde Paul. ad Romã. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit. Atque adeò cum ſit uñs omnium Dñs, nemo inter mortales legitimus eſt iudex: niſi qui ab ipſo iudicandi auctoritatem acceperit. Quocirca ad Rom. 13. Non eſt, inquit, poteſtas niſi à Deo &, Qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit. Et infrà quemcunque iudicem ait eſſe Dei miniſtrum, uindicem in iram ei qui malè agit. Qũo aũt hæc ptãs à Deo in hoĩes per legẽ naturæ deriuetur, libro proximo ſub titulo, De dominio, elucidabitur. Secundum, ut proximè dicebamus, quod ad rectitudinem iudicij requiritur, eſt ut proficiſcatur ab affectione & inclinatione iuſtitiæ: quod nulla alia indiget probatione, quàm quód iudicium eſt proprius huius uirtutis actus, tanquam animum ad iuſtum afficiẽtis. Quocirca ſi quis iudicum iuri alterius partis quidpiam adimat, quod alteri tribuat, ſubſtantiam iuſtitiæ ſubuertit. Tertium autem, quod iudicij rectitudo poſtulat, eſt officium prudentiæ, cuius munus eſt iudicium ꝓferre. Quapropter qui ius dicit, iuſtumque inter litigantes conſtituit, non tamen quando, ubi & quomodo ſecundum leges, oportet, hac parte demolitur iuſtitiæ uirtutem. Vnde iudicium cui auctoritas deeſt præſidentis, dicitur uſurpatum: cui autem iuſtitiæ ſubſtantia, nuncupatur iniquum: ſed quod fit abſque prudentia, ſi abſit iuris ordo, cenſetur ſuſpectum, ſi uerò ex leuitate & abſque legitimis probationibus proferatur, eſt temerarium. Circa harũ aũt conditiones ſingulas hoc primũ animaduertito ꝙ ſingularũ defectus genere ſuo facit mortale peccatum.

Documẽtum.

Iudex inquã qui uel nullam habeas auctoritatem, uel alienam uſurpãs, eum iudicat qui ſibi non ſubditur, lethaliter peccat: ut ſi iudex ſecularis in clericorum cauſſas ſe inferat, etiã ſi à iure excommunicatus nõ eſſet, ipſo facto mortali culpa commacularetur, perinde ac ſi priuata eſſet perſona imò & eo grauius, ꝙ obtentu publicæ auctoritatis id faciat. Et ſi clericũ bonis ſuis priuaret, uerè eſſet latro, & ſi occideret, uerè homicida.

Aliud aduertendum.

Secunda ẽt conditio eſt oculatè perpendenda. Aſſertum.n. illud ꝙ iudicium debet ex affectione & inclinatione iuſtitiæ procedere, amphibolum eſt, trinumq; poteſt exhibere ſenſum. Primus eſt ut non fiat contra iuſtitiam. Atque hic eſt legitimus, ut ſcilicet unicuiq; ſyncere tribuatur, quod ſuum eſt: Cuius idcirco defectus reddit iudicium iniquum. Secundus eſt, ut iudicium ꝓcedat ex affectu iuſtitię. Atqui huius defectus nunquam eſt peccatum mortale. Enimuerò ſi iudex iuſtam ferat ſententiam, licet hoc non faciat ex habitu uel amore iuſtitiæ, quia improbus homo eſt, non peccat mortaliter, ſed eſſet ueniale delictũ. Nam iudex cum ſit iuſtitiæ cuſtos, eius affectu dẽt ſemꝑ iudicare. Tertius deniq; ſenſus eſt, ut iudicium non feratur ex alio prauo affectu, ſcilicet odio, amore, uel cupiditate: Atq; huius defectus, peccatũ erit ſm affectum ex quo ꝓcedit. Exempli gratia, Si iudex eum qui uerè latro eſt, ac legitimè tal is comprobatus, patibulo affigit ex odio, non quidem peccat contra iuſtitiam, ſed tamen contra charitatem, & ſi cupiditate pecuniæ id faciat, non quidem iniquus, ſed auarus erit & ſi cupidine inanis glorię, tũc erit uanus, ꝙ uenialiter peccabit. Quocirca licet ex odio occidat, non cẽſebitur homicida: ſicut ſi eſſet priuata perſona, quandoquidem ius habet occidendi. Defectus etiam tertiæ conditionis erit peccatum mortale, Vt ſi regulas & circunſtantias iuris prætermittat, & dum perſona priuata leuiter, ac temerè de occultis iudicat. Poteſt autem fieri ueniale ex leuitate materiæ, ut ſi iudex leues aliquos terminos iuris miſſos faciat:

aut ſi quis quępiam de re leui leuiter iudicet, ut in articulo proximo dicturi ſumus.

Ad primum ar. Auguſt. Ad primum igitur argũ variè à ſanctis patribus reſpondetur. Auguſt.n.in ſermone Domini in mõte, ait illic prohiberi iudicium temerarium, quod eſt de cordium intentione, aut de rebus incertis & occultis, de qua temeritate articulo proximo ineundus eſt ſermo. *Hilarius.* Hilarius verò ait prohiberi diuinorum iudicium, quæ cum captum exuperent noſtrum, non ſunt à nobis humanis regulis iudicanda, ſed ſimpliciter credenda. *Chryſoſt.* Sed Chryſo. ait prohiberi iudiciũ ex animi amaritudine, de quo modo dicebamus. Et quamuis iſtæ omnes expoſitiones oſculandæ ſunt, illa tñ Auguſti in genuina eſſe cenſetur textui. *Ad ſecũdum ar. S.Tho.* Ad ſcm argumentum diuus Thom. diſtinguens, reſpondet, videlicet iudicem qui eſt in graui peccato publico, non poſſe iudicare alios qui ſimilium aut minorum rei ſunt: præcipuè qñ illa peccata ſunt publica. Et allegat pro ſe Chryſoſt. id exhortantem ſuper illud Matth.7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Si verò iudicis peccata occulta ſint, poterit quidem ſimiles peccatores condemnare, ſi id cum humilitate faciat. Quod ſententia Aug. confirmat, qui in libro de ſermone Domini in monte ait, Si inuenerimus nos in eodem vitio eſſe con gemiſcamus, & ad pariter conandum nos inuitemus. *Vuicleff* in hac autem reſponſione primum adnotandum eſt fuiſſe Vuicleff eiuſque aſſeclas qui aſſeuerauerunt per quodcunque mortale peccatum vna cum Dei gratia amitti & rerum dominium & omnem iudicandi poteſtatem, quæ Dei largitate recipiuntur, de qua hæreſi libro ſequẽti ſub titulo, De dominio, nonnullam ſumus tracturi mentionem. *Opinio quorundam.* Sed hac tñ prætermiſſa hæreſi, fuerunt, ſuntq; catholici, qui aiunt iudici qui delictis ſordeſcit, crimen eſſe ſententiam in alium ferre peccatorem, non ſolum ſi in peccato ſit publico, propter ſcãdalum, verum etiam ſi ſit in occulto, quia officium iuſtitiæ ex affectu *Rõ primæ ꝓximæ opinionis.* eiuſdem virtutis non præſtat. Qui enim in vno eſt ſcelere, omnibus orbus eſt uirtutibus atque adeo iuſtitiæ habitu caret. Vnde citatus Paulus, inexcuſabilis es ò homo (.ſ.peccator) omnis qui iudicas, &c. *Secunda* Et ſecundò ad idẽ arguit: cũ iudex ſit Dei miniſter, debet ei dum alium iudicat, aſſimulari: ſm illud Leuitic.19. Sancti eritis, qm̃ ego ſanctus ſum. *Tertia. Phyloſophus.* Imò & ratione naturali id ipſum conſtabilitur: Docet.n. Philoſophus 2.de anima, viſum qui de colorib. iudicat, ab omni eſſe colore alienũ: alias colorem quo inficeretur, in nullo poſſet obiecto percipere. *Quarta.* In ſumma, quicunque ſacerdos in peccato exiſtens quantumuis occulto, ſi minus ſacerdotale in adminiſtrandis ſacramẽtis exerceat, mortaliter peccat: vt cum alijs Theologis diuus et Thomas cõſentit 3.parte, q.64.arti.6. ergo eodem modo qui in peccato poteſtatem iuriſdictionis exercet. *Paulus.* Nam ſicut poteſtas ordinis, ita & iuriſdictionis, vt ait Paul. ad Roma.13. à Domino Deo eſt. *Poſtrema ratio S.Tho.* Accedit & capi. quæſitũ. de temporib. ordinandorum ubi id admoneri videmur. *Prima ꝓpoſitio de mente S. Thom.* Fuit ergo adeò celebris hæc opinio vt etiam S.Thom. ei aliqñ ſubſcripſerit: nempe in 4.diſtinct.19.q.2.art.2. ubi indiſcriminatim ſiue peccatum iudicis publicum ſit, ſiue occultum, aſſerit peccatum eſſe mortale alium peccatorem ſolẽniter condẽnare. *Caieta.* Quapropter & Caietanus quolibeto 2.q.14. de hac re diſputauit. Veruntamen his nihil obſtantibus merito diuus Thomas ſententiam in ſumma emẽdauit: hic.ſ. & loco citato tertia parte, quæſtione 64. vt occultum peccatorem qui iudex eſt non cenſeat mortaliter delinquere iudicando. Colligimus ergo ſententiam hiſce propoſitionibus. Prima: Iudici qui occulto irretitus eſt ſcelere, quantumque grauiſſimo, niſi excõicatus ſit vel ſuſpenſus, ſubditos condemnare, ſiue de eodem crimine ſiue de alio diſſimili, licet. *Rõ ꝓfatæ aſſertionis.* Ratio eſt, quòd nihilominus eiuſmodi iudex habet iudicandi titulum. Eſt.n. hæreſis id negare. Itẽ poteſt habere prudentiam, & animi ſeruãdi unicuiq; ius ſuum: nihil ergo illi deeſt, quo minus poteſtate iudicandi vtatur. *Solutio quarti argumenti.* Secus, ſi eſſet hęreticus, qui rõne excommunicationis iudex ſedere non poteſt. Neq; eſt ſimile de ſacerdote, qui in peccato ſacramenta adminiſtrat: nam ad hoc munus requiritur poteſtas ordinis, in cuius collatione confertur gratia, per quam dignus efficiatur atque idoneus adminiſtrandi ſacramenta, quibus gratia confertur. Et ideo ſanctitate, ut aiunt, quàm alijs præſtat, vigere debet. Et hoc pcisè decretũ eſt in ca.

quæſitum

quæſitum. Aliter aũt cenſendum de poteſtate iuriſdictionis. Reliqua verò argumẽta id tantùm euincunt, ꝙ ſit quædam decẽtia, ut qui alios iudicat, talem ſe gerat, quales ſubditos vult eſſe quos condemnat: & ideo forſan erit veniale peccatum, cũ peccator peccatorem condemnat. Nam vt ſupra diximus, facere iuſtum non ex habitu iuſtitiæ, nõ eſt peccatum ſi fiat ex affectione eiuſdem virtutis, perque eius actum: & peccator quãuis careat iuſtitia infuſa, põt tñ habere acquiſitam. Sed erit veniale peccatum, eo ꝙ cum quis alium iudicat, profitetur ſe mundum eſſe à crimine: & ideo ſi non eſt talis, eſt quodammodo hypocrita: quem taxat illic Chriſtus: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabẽ in oculo tuo non vides? Hypocrita, eijce prius trabem de oculo tuo, &c. Sed quia iniuriã non facit, non peccat mortaliter. *Ad alterum arg. eiuſdem opinionis* Illud autem Apoſtoli ad Rom. 2. In quo alterum iudicas te ipſum condemnas: non ſic intelligitur (vt ait S. Thomas) ac ſi ſimile peccatum committat, ſed ꝙ alium condemnando, oſtendit ſe dignum eſſe, quæ ſimili ſententia condemnetur, iuxta verbum Domini, Luc. 19. Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. *Poſtrema propoſitio.* Poſtrema propoſitio S. Thomæ eſt, ꝙ publicus peccator alios condẽnãs, mortaliter ꝑ ſcandalum peccat: nam tunc iuſtitia in vilipẽdium venit apud populum *Ratio.* nempe qui videt non habere eandem vim in iudice quam exercet ipſe in ſubditos. At verò licet in genere ſuo peccatum ſit mortale: poteſt nihilominus fieri veniale ex leuitate materiæ. Et ideo adiecit S. Tho. ſi ſit in grauioribus criminibus, & præcipuè ſi ſit in ſimilibus vt ſi eſſet ipſe publicus latro, & nihilominus latrunculos perſequeretur: aut ſi publica admitteret adulteria, & adulteros nihilomin' iudicio premeret. Nam ſi eſſet, verbi gratia, fornicarius, & latrocinia homicidiaq; vlciſceretur, non eſſet mortale ſcandalum: immo quando crimen non eſſet infame, nullum eſſet ſcandalum, ut ſi per auaritiam non eſſet eleemoſynarius quando deberet.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicium temerarium, puta ex ſuſpicione procedens ſit licitum.

IN ſuperioribus articulis de iudicio iudicis, quemadmodum ſit licitum, diſputatum eſt. In hoc autem ſequitur vt de iniquo iudicio, quod non ſolum publico iudici, verum & priuatis vniuerſis contingere vbiq; aſſolet, dicendum ſequitur, vtrum ſ. dum temere ex ſuſpicione procedit illicit? Standum. n. à parte negatiua argumenta. *Primum argum. Ariſto.* Primum: Suſpicio videtur eſſe opinio incerta de aliquo malo. Ait enim Philoſophus 6. Ethic. ſuſpicionem ſe habere & ad verum & ad falſum: de ſingularibus autem contingentib. haberi à nobis opinio neqt niſi incerta. Cum ergo humanum iudiciũ de humanis actib ſingularib. & contingentibus concipiatur, ſi nullum licitum eſt iudicium ex ſuſpicione, nullatenus iudicare licet. *Secundũ* Secundò: per omne iudicium illicitum irrogatur alteri iniuria: nam cum iudicium rectum ſit actus iuſtitiæ, ſit vt corruptum, ſit actus iniuſtitiæ per ſuſpicionem autem quæ intus in mente latet, nulla proximo irrogatur iniuria: ergo non eſt illicita. *Tertium* Tertiò ſi iudiciũ ex ſuſpicione eſſet illicitum, atq; adeo, vt modo dicebamus, actus iniuſtitiæ, cũ iniuſtitia genere ſuo ſit peccatum mortale, fieret vt omnem temerarium iudicium eſſet genere ſuo lethale crimen. *Gloſſa.* Conſequens tamen eſt falſum, nam vt gloſſa Auguſtini habet ſuper illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare: ſuſpiciones vitare non poſſumus: ergo iudiciũ ex ſuſpicione non eſt illicitum. Contrariũ autem vnanimiter doctores confitentur cum Chryſoſtomo ſuper illud Matthæ. 7. *Chryſoſt.* Nolite iudicare, &c. ubi ait, Dominus hoc mandato non prohibet Chriſtianos beneuolentia alios corripere, ſed ne per iactantiam iuſtitiæ ſuæ Chriſtiani Chriſtianos deſpiciant, ſolis plerunque ſuſpicionibus odientes cæteros & condemnantes.

Quæſtio hæc præcipua eſt & ad humanos vſus intellectu neceſſaria: quam ideo vt perſpicuè definiamus, animaduertendum eſt, temerarium iudicium multis nominibus eſſe exiſtimandum. *Fũdamẽtũ diuẽdæ q̃nis apprimè vtile.* Primum de ſua ipſius ſubſtantia: ſcilicet utrum de alterius malo addubites, an verò ſuſpiceris per incertam opinionem, vel fortè certam ſententiam feras. Secundò de cauſis, quibus ad ſic iudicandum affectus es. Tertiò, ex coniecturis quæ in talem te ſuſpicionem pertrahunt. *Quatuor gra* Et quartò denique ex obiecto: nempè ex quantitate illius mali,

dus teme rarij iudi cij.

quòd alteri iudicando impingis. Hæc er-
go vt lucidè euoluamus, rē ab ipſa iudicij
ſubſtantia exordiamur. Igitur etſi D.Tho.
tres duntaxat dignoſcat: tamen quò perſpi
cacior ſit oratio, quatuor gradus operæpre
tium eſt diſcernere temerarij iudicij: ſi ta-
men dubietatem illi annumeres. Primus
eſt dubietas, dum .ſ. animus pendulus eſt,
neutri parti contradictionis aſſenſum per
hibens. Vt ſi anceps hæreas, an proximus
tuus aliquo ſordeſcat crimine: nullum ta-
men proferens aſſenſum aut affirmatiuum
aut negatiuum. Quare gradus hic non eo
attingit, ut ſit iudicium temerariũ, qm̄ nul
lum ſecum affert iudicium. Secundus gra-
dus eſt ſuſpicio, quæ eſt aſſenſus vnius par
tis cõtradictionis cum formidine alterius:
quam Dialectici cum Philoſopho 6. Ethi.
appellant Opinionem. Attamen impræſen
tiarum tria connotat Suſpicionis nomen.

Quid ſuſpicionis nomen deſignet.

Primum, vt dictum eſt, aſſenſum cum for-
midine, id eſt quòd ita aſſentias vni parti
vt non ſis omninò firmus, ſed uacilles cir
ca alteram. Secundò qualitatem obiecti.
Nam & ſi opinio indifferens ſit ad bonum
& malum, tñ ſuſpicio Latinè in malum ſo
nat. Dicitur.n. quis in ſuſpicionem venire,
aut ſuſpicione laborare, qñ ſiniſtra de illo
concipitur habeturve opinio. Etenim ſi fit
de re bona, potius dicitur bona exiſtima-
tio. Tertiò connotat eandem naſci ex leui
bus cauſſis: puta cum de ſecretis cordium
aut de occultis tenues coniecturas habe-
mus, quæ ſuſpicionem generare per ſe nõ
poſſunt, niſi ob noſtram leuitatem, aut in-
fectum animum: quæ ideo ſuſpicio lineam
iam inde ingreditur temerarij iudicij. Te-
merarium enim prudentiæ opponitur: ob
idq; idem eſt, quod ſine legitima cauſſa in
conſulto cõceptum iudiciũ. At uerò diuus
Thom. hos duos gradus abſq; diſcrimine
ſub primo complexus eſt. Diſcernit nanq;,
vti dicere cœpimus, tres ſolos ſuſpicionis
gradus. Quorum primus, inquit, eſt, dum
homo ex leuibus indicijs de bonitate ali-
cuius dubitare incipit. Et hoc ait eſſe ve-
niale peccatum. Veruntamen inter dubi-
tare & ſuſpicari profectò nec parum inter
ſtat interualli: nam dubitare eſt pendulum
abſque vllo aſſenſu habere animum: ſu-
ſpicari autem, ſi Philoſophum 6. Ethicor.
auſcultes, eſt vni aſſentiri contradictio-
nis parti cum alterius formidine. Dubita-
mus nanq; certum aſtrorum numerum, de
quo minimè ſuſpicamur. Igitur S.Tho. eo
non tam anxiè verborum rigorem obſer-
uauit, ꝙ cum neutrum ſit peccatum morta
le, idem eſt vtriuſq; mortale iudicium. At-
que adeo ſiue nullus habeatur aſſenſus, ſi-
ue formidoloſus ſit, vtrumq; & dubitatio
nis & ſuſpicionis appellatione denotauit.
Tertius ergo gradus, qui apud S.Tho. ſecũ
dus habetur, eſt cùm quiſpiam pro certo
malitiam alterius æſtimat ex leuibus indi-
cijs. Atq; hunc gradum, quamuis generali
nomine appellet D.Tho. ſuſpicionẽ, plus *D.Tho.*
tñ eſt q̃ ſuſpicio. Quartus deniq; gradus,
qui illi eſt tertius, peculiariter ad publicũ
ſpectat iudicem, nempe dũ ex tali ſuſpicio
ne abſq; legitimis teſtimonijs ſnīam con-
demnationis in quempiam profert. His er
go præmiſſis tribus concluſionibus, vt lite
ram D.Thom. non egrediamur, ad qõnem
reſpondetur. Prima ſuſpicio primi ac ſecũ *Prima concluſio*
di generis, ut nomine ſuſpicionis dubieta
tem, breuitatis gratia cum S.Tho. comple-
ctamur, eſt genere ſuo peccatũ: non tñ pe-
ius q̃ ueniale, niſi ex ſuis cauſſis vel aliun-
de vſq; ad mortale procedat. Etenim ꝙ ſit *Prima Probatio concluſionis.*
peccatũ, inde patet, ꝙ unuſquiſq; iure hoc
gaudet naturali, vt bonam apud quouſque
habere debeat ſui exiſtimationem, quouſ-
que legitima teſtimonia ſua prodant deli-
cta. Quare eiuſmodi ſuſpicio, quippe quæ
tale ius quadãtenus, hoc eſt ſub dubio, vio
lat; nonnihil habet iniuriæ: & dum citra
aſſenſũ dubitas: vt inferius fiet euidẽtius.
Adde ꝙ eſt etiam & quodãmodo nocua: *Secunda*
tum ꝙ cauſſa eſt ut minoris æſtimes proxi
mum q̃ decet, & quem defectui habes, peri
culum eſt ne & odio proſequaris: tum etiã,
ꝙ periculoſa eſt ut eundem infames. Alias
aũt cauſſas inferius ſubijciemus. Quòd au
tem genere ſuo non ſit mortale ex his li-
quet. Primũ ꝙ genere ſuo nõ expellit cha
ritatem: mox, ꝙ ad humanam tentationem
pertinet, ſine qua uita noſtra non ducitur:
vt gloſſ. citata habet ſuper illud 1. ad Co-
rint. 4. Nolite ante tp̄s iudicare. Vnde Au-
guſt. infert eiuſmodi ſuſpiciones vix nos
poſſe uitare. Quapropter leuioris eſt cul-
pæ ſine aſſenſione hæſitare, q̃ per illam ſu-
ſpicari. Quod autem ex cauſſis fieri poſſit
mortalis, probat. Triplici enim de cauſſa

eiuſmodi

eiuſmodi ſuſpiciones quas legitimæ coniecturæ non generant, oriuntur in homine, Primùm ex ſua ipſius prauitate. Qualis.n. quiſq; eſt, talè fert de alijs iudicium: nimirum de ſua conſcientia alios ęſtimās: ſcḋm illud Eccle. 10. In via ſtultus ambulās, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat. Secunda radix eiuſmodi ſuſpicionis eſſe poteſt odium, quo quis alterum habet. Eſt.n. ingens uis, qua uoluntas in intellectū viget ad ipſum labefactandū. Quemcunque.n. in quem uel odio, uel ira uel inuidia affectus ſis, continuò ſpernis: cōtemptus autem paratiſſima eſt cauſſa vt ſiniſtrum quodlibet de illo facile credas. Tertia deniq; cauſſa ſic ſuſpicandi ex lōga experientia. Qua vtique rōne Philoſophus 2. Rhetoric. ait ſenes impendio eſſe q̃ ſuſpecioſiſſimos, eo ꝙ multoties ſint hominum defectus experti. Et quāuis tertia hæc cauſſa nō tn̄ habeat culpæ, ꝓ eo ꝙ experientia certitudinem auget, q eſt contra ſuſpicionis naturam: nihilominus leui ſaltē culpa non caret. Attamen aliæ priores ambæ manifeſtariam continent peruerſitatē. Atque adeo ſecunda potiſſimum ſæpenumero facit ut ſuſpicio ſit peccatum mortale, quale eſt odium, uel inuidia, uel ira, quę illi fomentum miniſtrauit. An uerò etiam obiecti grauitate peruenire etiā poſſit ad mortalem culpam ſtatim diſputabitur.

Triplex radix vniuerſæ ſuſpiciones oriuntur.

Phyloſophus.

Secunda conclu.

Secunda cōcluſio: Suſpitio tertij gradus quā D.Thom. ſecundo loco conſtituit, genere ſuo eſt peccatū mortale, ſi ſit de re graui. Probatur qm̄ eiuſmodi certus aſſenſus, ſi temerarius eſt, hoc eſt ex legibus indicijs emanans, non infirmam affert iniuriā: pro quanto qui certo de aliquo malè iudicat, non poteſt non ipſum contemnere ac ſubinde odiſſe. Et confirmatur mortale eſſe crimen, eo ꝙ ſuſpicio prioris generis tentatio ſit, q̃ ægrè recutere valemus: firmitatem tn̄ aſſenſus facile uitare poſſumus qn̄ coniecturæ non nimium vrgent. Vnde Auguſt. in commemorata gloſſa. Et ſi ſuſpiciones, inquit vitare non poſſumus, quia homines ſumus: iudicia tamen, id eſt definitiuas, firmaſque ſententias continere debemus. Obidq; tale iudicium ſuoptè ingenio aduerſatur charitati, in quo conſiſtit ratio mortalis criminis: & nonnihil præterea præ ſe fert latentis iniuſtitiæ.

Rō concluſionis.

Confirmatio.

Tertia concl.

Tertia concluſio: Suſpitio tertij gradus apertiſſimum eſt peccatum mortale iniuſtitiæ, tantoq; grauius, quanto iudici, qui cuſtos eſt iuſtitiæ, ſceleſtius eſt quempiam niſi legitimis teſtimonijs cōdemnare.

Dubitatio.

Rō dubitandi.

Circa has autem concluſiones etſi veridicas, nihilominus primū omniū ambigit᷑, vtrū teſtimonio euangelico ſatis apertè corroborentur. Afferunt.n. in hanc ſententiam pleriq; doctorum illud Matth. 7. Nolite iudicare & non iudicabimini. Qui tamen locus nōn ita multum perſpicuus eſt ad cōdemnandum internum iudicium temerarium, de quo impræſentiarum ſermonem habemus. Illic nanq; dn̄s eos tantum ſubnotare uidetur, qui cum maioribus illaqati ſint criminibus, ſuos proximos minorū redarguunt. Subſequitur.n. protinus, Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabē in oculo tuo non vides? Hypocrita, eijce prius trabem ex oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Infamat ergo illic hypocriſim eorum, qui cæteros reprehendentes profitentur ſe uirtutibus pollere, quas non habent, Vnde Hieronymus: De his, inquit, loquitur, qui cum ipſi mortali crimini ſint obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt, culicem quidem liquantes, camelum verò deglutientes. Profectò ſi Doctorum ſnīas perluſtres, hunc ſenſū oēs agnoſcunt: tn̄ concluſiones noſtræ aduerſus iudicia temeraria, non ſolum ſenſum illū, ſed & hūc faciūt, ꝙ iudicare de occultis in uniuerſum peccatum eſt, ẽt illis qui non ſunt hypocritæ ſed alioq ꝓbi. Immo verò Chriſo. Operæ imperfecto (ſi illius fuit Diui) ait eo loco euangelij iudicare, pro eo accipi qḋ eſt, iniurias vindicare. Quod quidem non abs re aſſeruit, ſi verba attentè auſcultes, Nolite iudicare, & non iudicabimini, quibus non iudicanti præmium proponitur, ꝙ non iudicabit᷑. Enimuerò ſi iudicare illic, ut nos uolumus, uſurparetur pro eo quod eſt non ſuſpicari, non cohæreret tunc præmium: ſcilicet ꝙ nec de nobis habebit᷑ ſuſpicio. Egregium namque quidpiam vr̄ ibi Chriſtus polliceri: nempe ꝙ ſi noſtras iniurias remiſerimus, condonabuntur etiam nobis & noſtræ. Vnde apud Lucā ſimul cōponuntur. Nolite iudicare, & non iudicabimini: Nolite condēnare, & non cōdemnabimini:

Hiero.

Chryſoſt.

Solutio.

ni: Dimittite & dimittemini. His non obſtantib. concluſio non ſolum veriſſima eſt, ẽt extra hypocriſim, verùm & eodem loco aſſerit: q̃ etſi alias permittat expoſitiones

Auguſt.

tñ Augu. lib. 2. de ſermone Domini in mõte, expoſitore, & hunc quoque gratãter admittit. Ait enim id ipſum illic præcipi, ut facta quæ dubiũ eſt animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quin verò & hoc ipſum uerba ipſa, Nolite iudicare & non iudicabimini: oſtẽdũt Iudicare enim condemnationem includit Exhortatur ergo nos Chriſtus ut neminem condemnemus, ne in iudicio finali noſipſi condẽnemur. Imò ſi ab hoc iudicio abſtinuerimus, miſericordiam promereamur. Adiungitur

Paulus.

& illud ad Rom. 14. Qui nõ manducat, mãducantem non iudicet. Vbi non ſolum hypocritæ, qui in maioribus ſunt criminibus verũ & vniuerſi alias probi iudicare prohibentur: id. n. ſonat, Non manducans nõ iudicet. Et vt connexionem denotaret horũ quæ ſunt iudicare, & cõtẽnere, prius dixit, Is qui manducat, non manducantem non ſpernat. Deniq; ſubiunxit, Et qui non mãducat manducantem non iudicet. Quamuis non ſine cauſſa in priori loco dixit, ſpernere, & in poſteriori, iudicare: vt illic adnotauimus. Accedit denique & in eodẽ ſenſu illud. 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tẽpus iudicare, quoadusq; ueniat dominus q̃ illuminabit abſcõdita tenebrarũ: vbi cauſſam, ne iudices, nõ illam deſignat, ꝙ & tu ipſe delictor ſis ſed quòd incerta sũt & obſcura quæ tu pro certis ducis & claris. Fulcitur ergo concluſio non ſolum rationib. quas de rerum natura depromplimus, verũ & ſacrorum oraculis. Superſunt autem circa ſingulas concluſiones dubiola minoris momenti. Et primũ circa ſcdam, qua aſſertum eſt iudicium temerarium genere ſuo eſſe peccatum mortale, animaduertendum eſt tria eſſe ad id requiſita. Primum, ut ſit certum: ſecũdum, ut ex leuib. colligatur coniecturis: & tertium, vt ſit de re graui. Certũ autem iudicium vnam tñ cõditionem in ſpeculatiuis dicit, ut puta ꝙ nihil prorſus habeat formidinis aut ambiguitatis admiſtum, quod ad ſcientiam ſpectat & ad fidẽ tam humanam quam diuinam: in moralibus autem, parum pro nihilo reputatur. & ideo ubi ita firmus es in ſententia ut ferè

Tria requirũtur ut iudiciũ temerarium peccatũ mortale.

nihil dubites quaſi certum iudicare cenſeris: ob idq; mortaliter peccas. Dum tñ tale iudicium non ſit repentinum, quod certè in moribus ẽt eſt perpendendum: enimuerò ſi cùm uides iuuenem cum puella abſq; arbitris colloquentem, ſubito ad iudicãdũ raperis, nõ eſt cur culpã mortalem timeas: ſed quãdo ſedato animo & facto reflexionem eandem deliberando ſententiam cõfirmas. De cauſſarum autem leuitate, quæ culpam facit mortalem, nulla põt ſtabiliri certa regula. Et quidem: S. Thom. in ſolutione ad primum, nullas alias cauſſas videtur approbare excuſantes iudicium à culpa, niſi quando quis per idoneos teſtes ꝓbatur malus. tunc. n. ait licitè iudicare quẽpiam poſſe, alterum eſſe malum. At uerò id intelligendum eſt reſpectu iudicis, qui non debet rei euidentiã expectare, ſed humanam certitudinem, quæ habetur ꝑ idoneos teſtes: citra quam tñ neutiquam debet præcipitare ſententiam. Nihilominus citra talia teſtimonia poteſt quiſq; tam iudex quã priuatus excuſari à culpa, ẽt dum mente apud ſe certum fert iudicium. Laudi namq; Salomoni tribuitur tertio Reg. 3. ꝙ ex uerbis mulierum quarum altera annuebat puerũ medium diſcindi, altera uerò renuebat, iudicium elicuit, vtra illarum puerũ peperiſſet. Haud tñ ob tale iudiciũ alteram puniuit, ſed vera matri ſuum natũ tradidit. Nulla ergo regula dari poteſt certior q̃ ꝙ illæ coniecturæ & indicia à culpa excuſant, q̃ virum prudentẽ & probum ad ſic iudicandum perducerent. Video hominem noctu ſcala feneſtras cõſcendere, profecto abſque culpa poſſum de illo certò malum iudicare. Vides etiam iuuenem & puellam ſecretò obſcuroq; loco petulãter ſe amplexantes: nulla eſt culpa ſiniſtrũ de illis ferre iudicium. Nam uti 2. de anima auctor eſt Ariſtoteles, cogitare poſſumus cum uolumus, opinari uerò non: hoc eſt, abſtinere à iudicando nõ eſt ſemper in noſtra poteſtate. Tametſi iudex ex tali iudicio, quamuis ut priuatus homo poſſit illud abſque culpa concipere, non debeat ad punitionem procedere: ſicuti nec Salomon proceſſit. Poterit tamen princeps atq; prælatus abſtinere, ne talem ſuſpectum ad magiſtratum & ad eccleſiæ adminiſtrationẽ aſſumat. Quo fit, ut quãto coniecturæ ſunt

Ariſto.

leuiores,

leuiores, tãtò cæteris paribus peius ingra ueſcat peccatum: & quantò ſunt ipſæ grauiores, tanto magis attenuetur. Atque inde fit rurſus conſequens quandoq; nõ poſſe certò definiri vtrum iudicium mortale ſit an veniale. Pari modo cēſendum eſt de grauitate illius mali, qđ alteri iudicando iniuris. Etenim Summiſtę illud ſolum iudicium eſſe cenſent de graui malo, quando quis iudicat quempiã eſſe in peccato mortali. At verò quamuis regula plurimum vera ſit: nõ tñ eſt omnimode certa, ſed potius aſpiciēdum eſt ad infamiã. Nam inde perpēditur iudicij grauitas. Quocirca ubi peccatum non eſſet tam infame iudicare quēpiam eſſe in illo, non eſſet mortale, vt ſi facile certò q; iudicares aulicos vel alios pditos iuuenes turpes amores cum muliérculis gerere, aut militem duello alium interfeciſſe: quoniam ipſos hæc commiſiſſe nullatenus pudet. Et econuerſo quamuis malum illud non eſſet peccatum, ſed naturale, nihilominus iudiciũ illius poſſet eſſe delictum. Vt ſi de viro qui egregio loco & exiſtimatione habet, leui de cauſſa certo iudicares eſſe infami ſanguine natum. Nã & in hoc grauiter illi iniurius es. Quare neque de hoc poteſt certa conſtitui regula, ſed ſpeculandum eſt an tale ſit malũ, qđ alter ęgrius ferret de ſe audire, quàm ſi eſſet peccatum mortale. Ex his ergo gradũ retro faciamus ad primam concluſionem: inueſtigantes utrum uſq; adeò ſit uerum, ſuſpicionem citra certitudinem non eſſe genere ſuo mortale crimen, vt nũquam illuc vſque poſſit creſcere? D. n. Tho. ſic ſentire uidetur, & Caiet. ſic ſentit, decens nullum iudicium citra certitudinem eſſe niſi veniale. Porrò autem contrarium uidetur perſuadere ratio: nã & ſi id pro regula meritò ſit habēdum, eſt nihilominus excipiēdum qñ grauiſſimũ malum de honeſtiſſima perſona ſuſpicaris. Regulæ. n. morales non ſunt tenore methaphyſico expendendæ, ſed ex iniuriæ quantitate. Et re uera ſi prudentium iudicium conſulas, plus iniuriæ irrogas Petro ſi cũ formidine opineris inceſtuoſum eſſe cũ matre, aut cũ filia, aut cum ſorore, q̃ ſi certò crederes eſſe fornicarium, multoq; vili⁹ eius ſperneres, q apud te in ſuſpicionē uenirет hæreticæ prauitatis, aut ꝓditionis reipublicę, aut aliud immanis ſceleris, quam eum quem certò crederes minoribus criminibus irretiri. Denique poſtrema dubitatio eſt de illo qui citra aſſenſum de bonitate alterius dubitat, quē in prima concluſione complexi ſumus ſub nota peccati uenialis. Nulla. n. apparet huius ſnīę rō: qñquidem ille nullum fert mali iudicium. Imò uerò virtuti potius dãđũ eſt, ꝙ quis animum ſuſpenſum teneat, ubi aliquæ coniecturæ proximum notant. Rñdetur nihilominus ꝙ etſi non ſit tanta culpa quã ſuſpicari, imò ſæpenumero, ubi cõiecturæ ad prauum iudicium inclinãt, laude dignum ſit iudicium ſuſpendere: tñ tã leues eſſe poſſunt ut illa ēt animi ſuſpēſio ſit culpa. Nam, ut ſupra diximus, ius habet quiſq; non ſolum ut non habeatur de illo ſiniſtra ſuſpicio, uerũ vt quiſq; de illo exiſtimationem habeat bonam. Et confirmatur hoc inde, ꝙ certè ſi Petro qui de Ioanne bonam habet exiſtimationem, eandem illi adimeres, malè faceres: malum ergo eſt & te ex leuiſſima cauſſa mere neganter habere circa proximum. Quin verò poſſet non nunquam eſſe peccatum mortale. Ecquis. n. ambigat quin ſi uidentes honeſtatem uitamque integerrimam Ioan. Bap. ſacratiſſimæ Virginis, ut de Deo eius filio ſileamus de eius bonitate dubitarent, graue committerent peccatum? re vera non eſt in dubium reuocandum.

Sũmiſtarũ regula non eſt uniuerſalis.

Altera dubitatio

D. Tho.

Caietan.

Solutio.

Poſtrema dubitatio.

Reſpõſio.

Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, ꝙ licet humanum iudicium nõ poſſit de ſingularibus omninò eſſe certum: poteſt tamen quiſque humano more, ſcilicet dum idonea ſunt teſtimonia, citra iniuriam malè de altero iudicare. Ad ſecũdum reſpondet D. Tho. nihil aliud quàm ꝙ iudicium temerarium, licet non prodeat in publicum, nihilominus in mēte eſt perniciosum: quia eſt cauſſa contemptus. At uerò quo res apertius pateat, cauſſas perſcrutemur malignitatis eiuſmodi interni iudicij, utrum qũ eſt certum genere ſuo, ſit per ſe peccatum mortale. Apparet enim pars negatiua inde uera, ꝙ cum proximus per illud nihil detrimenti patiatur, neq; in ſua perſona, neque in rebus ſuis, non eſt cur tãta nota condemnetur. Reperias reſpondētes ſatis eſſe ut ſit mortale peccatum quod eſt à Deo prohibitum: q pro ſua libertate potuit q̃cunq; uoluerit prohibere: Iſti aũt non

Ad primum ar.

Ad ſecũdum ar.

Queſtiuncula circa materiã ſecundi argu.

non perpēdunt hoc nō eſſe malū quia prohibitum, immo eo prohibitum quia malū. Eſt.n. ex his quæ ſunt contra ius naturæ, *Suadetur pars negatiua* quæ quidem in Euangelio præter ſacramēta quę ad religionē pertinent, Chriſtus nobis duntaxat præcepit. Neq; ſatis eſt ſi rñdeas, iudicium eſſe illud malum, quia ordinem habet ad exterius damnum, puta ad infamandum. *Solutio quorundam.* Enimuerò cum ſit ſpeculatiuum, nō habet ordinem proximū ad opus: & ideo reſpondetur, quod quamuis nūquā exiret foras, in ſuis latebris per ſe malū eſt mortale. *Reprobatio.* Primum, ut diximus, quia cauſſa contemptus & odij. Secundò id patet, quia per ipſum infamas proximum tuum apud teipſum: quandoquidem malam de ipſo concipis exiſtimationem. *Solutio vera.* Ex quo ſubſequitur argumentum ad id tertium. Si.n. ſuſpicio quam de Petro habeo ſiniſtram, peccatum mihi nunquam eſſet mortale, ſequeretur, ꝙ neq; illam in aliorum mentes diſpergere, dummodo nullum aliud conſequeretur damnum: nam ſi mihi mentalis ſuſpicio nō eſt peccatum, neque illis eſſet ſua, atque adeo nec mihi eſſet peccatū illā ſeminare. Quod tamen falſum eſt. Præterea, eſt argm̄ quod iudicare de occultis, eſt id uſurpare quod eſt Dei propriū: ſm̄ illud Pauli, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? *Alterum dubium.* At uerò dubium reſtat ſi tale iudicium, peccatum eſt genere ſuo mortale, utrum ſit contra iuſtitiam, an uerò ſolum contra charitatem. *S.Tho.* Quod quidē D. Tho. tractat in ſolutione tertij argumenti. quo quærebat an genere ſuo ſit mortale, & rñdet ſuo obſcurè. Ait.n. quod cum iniuſtitia ſit circa exteriores operationes, tunc iudicium ſuſpicioſum directè ad iniuſtitiā ptinet qñ ad actū exteriorem procedit: & tūc eſt, inquit peccatum mortale. Subdit uerò Iudiciū autē interius pertinet ad iuſtitiam ſm̄ quod comparatͬ ad exterius iudiciū: ut actus interior ad exteriorē: puta ſicut concupiſcentia ad fornicationem: & ita ad homicidium. Manet ergo obſcura ac ſubinde dubia hæc litera: quia nō clarè ait, iudiciū quod non procedit ad exteriora, eſſe peccatum mortale. Nihilominus proculdubio tenendum eſt eiuſmodi iudicium eſſe genere ſuo mortale peccatum, idque contra iuſtitiam. *Explicatur San. Thom.* Diſtinguit autem D. Th duo illa membra, ꝙ iudicium impatiuū actus exterioris. ſ. infamandi aut condemnandi, eſt directè contra iuſtitiam, vt in tertia cōcluſione expreſſum eſt. Sicuti uolitio efficax occidendi reducitur ad homicidium: iudicium aūt ſpeculatiuum quo nō imperatur exterius opus, nō pertinet directè ad iniuſtitiam exteriorem. Et in his ſtat differentia, uidelicet directè & indirectè. Sed nihilominus eſt peccatū mortale, ut in ſecunda concluſione dictum eſt. Sicuti ita & concupiſcentia vxoris alienæ cum conſenſu in delectatione, licet nō procedatur ad opus, eſt mortale. Enimuero non ſolum efficax volitio occidēdi, mortalis eſt, uerū & internū deſideriū mortis proximi aut grauis detrimēti: licet tu nolis dāna illa dare.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.

NOn ſatis eſt noſſe, iudicium temerarium iniquum eſſe, ſed explorare oportet utrum dubia debeamus ſemper in meliorem partem interpretari. *Primum ar. à parte negatiua.* Et arguitur à parte negatiua: Iudicium cum ſit rationis opus, cuius perfectio in ueritate conſiſtit, de illis potius ferri oportet, quæ plurimum accidunt, ut rarius fallamur: ſed pluries accidit homines improbè agere, quam probè: nam cum ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua proni ſint, ut Geneſ. 8. legitur, fit., ut quemadmodum habetur Eccleſ. 1. ſtultorum infinitus ſit numerus. conſultius ergo eſt dubia in malum quam in bonum interpretari. *Argu. 2.* Secundò: ille piè & iuſtè uiuit, auctore Auguſtino, qui rerū integer eſt æſtimator, in neutram partem declinando? ille autem qui rem dubiam in partem ſaniorem decernit, in alteram inclinat partem: ergo minime id licet. *Argu. 3.* Tertio: Homo eo modo debet diligere proximum quo ſeipſum: ſed circa ſeipſum ſalubrius eſt dubia in deteriorem partem iudicare, ſecundum illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea: ergo & pariter nos debemus erga proximum gerere. *Paulus.* In cōtrarium autem eſt illud ad Rom. 14. Qui non manducat, manducantem non iudicet: cuius gloſſa eſt, dubia in meliorem partem eſſe interpretanda.

Articu-

Articulus hic adeò eſt ſuperiori annexus, vt per illum ſit plurimum intellectus. *Ratio cō-clusionis.* Reſpondetur ergo vnica concluſione quæ ex ſuperioribus colligitur. Vbicunq; manifeſta iudicia non apparent, quæ malum proximi indicent, debemus cuiuſq; bonā habere exiſtimationem, atq; adeò in meliorem partem id quod dubium eſt interpretari. *Probatio concluſionis.* Concluſio inquam ex ſuperioribus colligitur. Vnuſquiſque ius habet ut bona de ſe vbiq; habeatur exiſtimatio, quouſq; ſua delicta eum legitime probẽt: ergo qui citra idonea teſtimonia ſiniſtra alterius cō cipit opinionem, iniurius illi eſt, atque adeò in meliorē partem tenemur ambigua ſigna decernere. Concluſio nulla pręter ſuperiorē indiget diſputatione, niſi hoc forſan ſciſciteris, vtrū dubia teneamur in meliorē partē poſitiuè interpretari, id eſt aſſē tiri meliori parti: an ſatis eſt negatiuè, id eſt non malè iudicare? Enimuerò cum aliqua experior ambigua indicia alieni vitij, difficile profectò eſt contrarium habere aſſenſum. *Dubitatio.* Si aūt dicas ſatis eſt animū ſuſpendere, in contrarium emergit ſtatim argm̄ ꝙ intellectum continere difficile quoque eſt *Caietanus.* Caie. hic arbitratur ſatis eſſe negatiuè nos habere. Nihilominus id nemini ſuadere auderem. Immo vix poteſt regula cō ſtitui certa, ſed confugiendum eſt ad prudentiā. *Solutio propoſita dubitationis* Diſtinguendum inquam in primis an illum cuius dubia ſigna apparent, antea noueris, an uerò ſit tibi ignotus. Si.n. in bona eſt apud te exiſtimatione, peccatum eſſet propter ſigna dubia illam mutare, maius, ſ. minuſve ſm ſignorum conditionem. *Reprobatio Caietani.* Si autem eum non noſcis, tunc arguit hic Caieta. ꝙ non eſt prudentia in tali caſu aſſenſum melioris partis cōcipere: eo quod illa neutra ſigna natura ſua talem aſſenſū non generant, & ideo nulla, inquit eſt obligatio bene aſſentire. Quare cōſulto ait, negatiuè dixit Chriſtus, Nolite iudicare: & nō dixit, Bene ſemper iudicare, Attamē contrarium citius crediderim, reſponderimque illi, quòd etſi tales coniecturæ bonum aſſenſum non generent, ius tamen naturæ nos cogit non ſolū ne male de homine vllo opinemur ꝓpter dubia ſigna, verū ut de omnibus non obſtantibus amphibolis indicijs, opinemur. Igitur concluſio intelligenda eſt poſitiuè, niſi caſu quo indicia uſque adeo vrgerent in ſiniſtram partem ut ſatis eſſet vtriuſq; aſſenſum cauere. Tunc.n. conſilium eſt mentem ab eiuſmodi cogitationibus dimouere. Quando uerò indicia iam non ſunt dubia, ſed eouſque efficacia vt uirum prudentem & probum mouerent, nulla eſt obligatio in meliorē partem illa interpretari. Chriſtus ergo non ideo dixit negatiuè, quia ſatis ſit aſſenſum ſuſpendere, ſed quia bonam exiſtimationem, quam iure naturæ tenemur de uno quolibet habere non debet in nobis leuibus cauſſis extingui.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̄ reſpondet S. Tho. ꝙ etſi qui dubia in meliorem partem interpretatur frequentius fallatur. tñ melius eſt frequentius falli per bonā opinionem de aliquo malo homine, quam rarius falli habēdo malam de aliquo bono: quia ex hoc naſcitur iniuria: ex illo autē nulla. *Replica. Solutio.* Sed contra, Falſitas eſt malū intellectus: vt puta qui ad oīum veritates iudicandas natus eſt: nemo aūt tenetur malum ſibi proprium ſeu procurare, ſeu incurrere ad euitandum malum proximi: ergo conſultius eſt in ſiniſtram partem iudicium deflectere. *Caietanus.* Caieta. putat ſe per hoc ſatis reſpōdere quod Sanct. Thom. non abſolutè ait eum qui in partem ſaniorē iudicādo propēdet, in pluribus caſibus falli; ſed quod pluries fallitur quàm ſi in ſiniſtram partem vergeret: cum quo ſtat quòd non frequenter fallatur bene iudicando. *Refellitur Caietan.* Hanc ego tamen ſolutionem non intelligo. Nam & uim argumenti ſatis eſt id quod ipſe cum D. Tho. concedit nempè quod pluries fallimur bene iudicando quam falleremur iudicando malè: & ideo reſponſio eſt quòd bonum uirtutum moralium non eſt penſandum ſecundum bonum intellectus ſimpliciter ſed in ordine ad agendum cuius proximum principium eſt appetitus: homo enim, ut ſuprà diximus, non dicitur bonus propter uirtutes intellectuales abſolutè conſideratas, ſed propter morales quæ circa actiones uerſantur. *Solutio aucloris.* Quo fit ut nonnunquam iudicium falſum ſpeculatiuum generet verum dictamen practicum: veluti Iacob ex illo falſo, Hæc eſt Rachel, intulit illud verum, Hæc eſt à me cognoſcenda: quod quidem ob ignorantiam inuincibilem verum fuit. Quocirca

dum iudico Petrum eſſe bonum, licet ſpeculatiuè fallar, tamē quia iudicium eſt cōforme appetitui recto, fit vt moraliter atq; adeò ſimpliciter bonum ſit. Ob idque cum homo ſecundum moralem regulam iudicium intellectus informat, non eligit ſimpliciter malum, ſed ſecundum quid: ſimpliciter autem bonum. Hanc.n. ob cauſſam ſuprà diximus iudicium eſſe actū potius iuſtitię, benè afficiētis animum ad proximū quam rationis illud proferentis. Quocirca non ſatis digna reſpōſio illa mihi apparet Caietani & aliorum, ꝙ quia ex duobus malis minus eſt eligendum etſi falſa opinio malū proprium ſit nihilominus quia minus eſt, ea eſt eligēda. Non inquā uerū eſt eſſe ſimpliciter minus malum. Nam bonum intellectus, puta intellectualis uirtus, ut ſuprà demonſtrauimus, ſimpliciter eſt melior bono uoluntatis: ſed tñ quantū ad mores attinet, iudicium cum periculo falſitatis formare ad cauendam iniuriam, non ſolum minus eſt malum: immo ſimpliciter non eſt malum, ſed ſm quid, ſ. malū ſpeculatiuum. Eo potiſſimum ꝙ error circa ſingularia contingentia non eſt ſimpliciter malū intellectus: ſicuti neq; ad eius pfectionem ſimpliciter attinet cognoſcere eorum ueritates ſed uniuerſalium, quibus non poteſt ſubeſſe falſum, ut ſtatim ait ſanctus Thomas in ſolutione ſecundi. Adde quod neq; eligetur tale malum. Nam qñ iudicia ſunt clara, non eſt prudētia bonum formare iudicium ſed quādo ſunt dubia id tantum eſt uerum quod intellectus exponitur falſitatis periculo. Ad ſecundū reſpondetur diuerſam eſſe rationem iudicandi de rebus ab illa quæ eſt iudicādi de perſonis. Cum enim de rebus ſpeculatiuè iudicamus, nihil nocumenti imminet proximo, ob idque ſimpliciter eſt tunc ueritas indaganda, quæ bonum eſt intellectus. Ac perinde in rebus dubijs ſuſpendendum eſt iudicium ne præcipitio falſitatis intellectum obijcias, Et de hoc loquitur Aug. qñ aūt iudicium eſt de perſonis tunc quia bonum malumq; attendit ſm illum de quo iudicatur nēpe de eius honore aut contēptu ad cauendam citius iniuriā decemus eſſe attenti: præſertim ꝙ error circa ſingularia, ut iam modo dicebamus non è regione opponit bono ſimpliciter intellectus.

Noua ratio in Caietã.

Ad ſecūdum arg.

Auguſt.

Ex his prudentiam, collige qua diſcernas iudicium rei merè ſpeculatiuum, non eſſe mortale peccatum, niſi dum illud ad perſonam applicas, licet enim dum uideas cadauer occiſi hominis, iudices mortale fuiſſe peccatum illum occidere & quāquam dū audis talem propoſitionem, quæ hæretica eſt. fuiſſe aſſertam, iudices peccatum fuiſſe illam ex animo aſſeruiſſe nullū tñ peccatum admittis: ſed qñ ſine cā legitima iudicas hunc fuiſſe aut homicidam aut hæreticum. Tertium argumentum per egregiam regulam qua ſibi reſpondeatur expoſtulat. Interpretari namque quidpiā in deteriorem partem, ſuſpicando. ſ. ex leuibus cauſſis, bifariam uſu uenit. ſ. uel definitiuè uel ſuppoſitiuè. Prior modus eſt quem dicimus eſſe illicitum. Poſterior uerò ſcilicet nō definiendo ſententia, ſed ex ſuppoſitione, ſi forte ita eſt non ad lædendū, ſed ad obuiādum periculo uel proprio uel ꝓximi non iniuſtitiæ, ſed prudētię opus eſt. Vides hominem quem ſuus habitus ſubindicat eſſe furem, & ſi nō debeas definitiua ſentētia id credere, neq; verò ſuſpicari ad nocendum, licet tibi tamen non illi tuam domum credere: Sicut dum filiam habes uirginem, licet tibi iuuenes ab eius colloquio abigere. Et pari modo in re propria. Dum uidentur tibi opera tua nitida eſſe in conſpectu Dei, quæ quidem opinio piculoſa ſemper eſt, debes illa timere ne aliqua macula ſint infecta. Aliena uerò opera, bona iudicare, nulli nos offert periculo. Ex his ſequitur, ꝙ etſi dum malè de aliquo ſuſpicaris qui in promptu eſt vt ad aliquam dignitatē eligatur, poſſes tu illi refragari tuam ſubticendo ſuſpicionem: tamen illam in aures aliorum diſſeminare ut hominem infamia reſpergas, minimè fas eſt niſi ſuſpicio legitimis de cauſſis eſſet tibi certa: & videres in perniciem reipublicæ talem electionem vergere tunc. n. niſi ſecretum eſſet ſacramentalis confeſſionis, liceret illam impedire. Et uice verſa, tam leuis eſſe poteſt tua ſuſpicio ut neque teipſum debeat cohibere quo minus eum eligas, ſi aliàs idoneus eſt.

Ad tertium ar.

Corollarium.

ARTI-

ARTICVLVS V.

Vtrum ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas iudicandum.

CVm iudicium, ut dictum eſt, actus ſit inſtitiæ: regulæ autem iuſtitiæ ſint leges; meritò quæritur utrum ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas iudicandum. Et arguitur à parte negatiua: *Primum arg.* Iudicium iniuſtũ ubique cauendum eſt & uitandum, quandoque autem ſcriptę leges iniquitatem cõtinent: ſecundũm illud Iſaiæ 10. Vę qui cõdunt leges iniquas, & ſcribentes, iniuſtitias inſcripſerunt: ergo non ſemper eſt ſecundum ſcriptas leges iudicandum. *Argu. 2.* Secundò, Iudicium oportet eſſe de ſingulis euẽtibus: lex autem ſcripta ut Philoſophus. 5. *Ariſto.* Ethico. cap. 10. auctor eſt, non poteſt ſingulos comprehendere: ergo quandoque neceſſe eſt contra legis uerba agere: Tertiò: *Argu. 3.* Lex ad hoc ſcribitur, ut legislatoris mens fiat ſubditis manifeſta: quandoque autem vſu venit ut ſi legislator præſens adeſſet, aliter iudicare: ergo tunc licet contra ſcripturam mentem legislatoris ſequi. In contrarium eſt ſententia *Auguſt.* Auguſt. in lib. de uer. relig. ubi ait, In iſtis temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicent cum eas inſtituerint: cum tamen fuerint inſtitutæ & firmatæ, non licebit iudicibus de eis iudicare.

Quęſtionem hanc plenariè lib. 1. diſcuſſimus q. 6. art. 8. Sed quoniam præſenti loco cõgruenter iterum eam mouet S. Tho. opus eſt ad idem reſpondere: quoniam nõ deerit quod præter illic definita adnotari ẽt hic poſſit. *Diſtinctio.* Reſpondetur ergo per diſtinctionem duabus concluſionibus. Supponendum nãque in primis, iudicium nihil aliud eſſe quàm quandam iuſti definitionem & conſtitutionem. Eſt autem iuſtum duplex, ut in ſupioribus ſæpe dictum eſt: *Ariſto.* & Ariſtot. 5. Ethi. ca. 7. docet: ſ. aliud naturale, nempè quod ex natura rerum abſolute cõſideratarum pullulat. Aliud verò poſitiuum, qđ Philoſophus appellat legitimũ: nempè quod humano condicto & arbitramento poſitum eſt. *Prima conclu.* Sit ergo prior concluſio: Quando lex ſcripta ius naturale continet, nequaquam licet neq; principi neq; ſubditis contra illam agere, ſed ſemper eſt *Ratio cõcluſionis.* ſecundum eam iudicandũ. Et ratio in promptu: quoniam eiuſmodi leges non ſunt illius iuſti conſtitutiuæ, ſed tantum declaratiuæ. Quare earum iuſtum, non ex legibus, ſed ex rebus ipſis totum ſuum habet robur. Vt patet in præceptis Decalogi, & in his quæ neceſſaria conſequentia illic implicatur: ideoq; adeò ſancta ſunt & firma, ut neque Deus, quatenus legiſlator ſuper illis valeat diſpenſare: ut lib. 1. q. 3. diſputabamus. Atqui hac de cauſſa non huc ſimpliciter in quæſt. profertur, utrum ſit ſemper ſecundum leges iudicandum. Nam de naturalibus quarum lumen Deus conſignauit in mẽtibus noſtris, nequaquam hæſitare licet, quo minus ſit ſemper ſecundũ illas iudicandum: ſed peculiariter quæſitum eſt de legibus ſcriptis inter quas connumerantur humanæ.

Vltima concluſio Subditur ergo poſterior cõcluſio: Quãdo lex ſcripta eſt humana, neceſſarium nihilominus eſt tam principi quam ſubdito ſm illam iudicare, quatenus iuri naturæ non repugnat. *Probatio conclu.* Probatur: Quoniam leges huiuſmodi etſi non ſint declaratiuæ naturalis iuſti, ſunt tñ conſtitutiuæ iuſti quod humano cõdicto ſm regiones temporũq; conditiones viſum eſt expedire. Et ideo inquit Ariſt. ꝙ quamuis anteà quam ponerẽtur nihil referebant, tñ, poſtquam poſitæ ſunt, iam referunt. *Explanatio ſuperiorũ concluſionũ.* Concluſiones iſtæ non ſolum inferiores iudices, ſed & principẽ ipſum comprehendunt, qui quidem ſecundum leges iudicare tenetur: non ſm naturales, verum & ſecundũ illas quas ipſe ſuique maiores ſanxerunt: quandiu cauſſa nõ incidit ut mutentur. Tametſi diſcrimen interſit, ꝙ inferiores iudices neq; diſpẽſare in legibus poſſunt, neq; illas interpretari. Quod tñ in facultate principis poſitũ eſt. Vnde quo caſu põt ſuper legem diſpẽſare, põt ẽt & contra legem iudicare. Vt ſi capitis condẽnatus, q̃ commodiſſimus eſſet rei publicę, poſſet ob illam publicam commoditatẽ illũ donare uita. Hæc aũt oĩa lib. 1. ſatis ac ſuper ꝓ captu noſtro, tũ diſcuſſa ſunt, tum ẽt definita. *Dubium Theologicum.* Quod aũt hic dubiũ Theologicũ, ceu in proprio loco dirimẽdum reſtat, eſt utrum ſentẽtia iniuſta, hoc eſt contra leges lata, obliget in cõſciẽtia. hoc eſt ut rã reum uerè abſoluat, quã actorem iure ſuo deſpoliet? *Ratio hæſitandi.* Eſt. n. argumẽtum à parte negatiua, ꝙ cum iudex ſit iuſti cuſtos,

ſtos, ad quem ut 5. Ethic. ait Philoſophus, tanquam ad uiuentem loquentemq; iuſtitiam confluitur: & hæc oĩa quæ in foro exteriori peraguntur, ad pacem reipublicæ, ac perinde ad pacandas conſcientias referantur, conſequens fieri uidetur, ut ſolennis ſnĩa eius qui publica pollet auctoritate, tutas ſedatasq; reddat eaſdem conſcientias eò uel maximè, ꝙ ſæpe humanum ius conſcientia obligat, tametſi mera lex naturæ non obligaret: ut patet in lege præſcriptionis, qua dominium transfertur in poſſeſſorem.

Solutio. Nihilominus reſpondet, nullam ſnĩam quæ contra leges iuſtas profertur, obligare in conſcientia. Concluſio eſt manifeſta, & iuris etiam doctoribus cõfeſſa, ut apud Inno. & Panor. uidere eſt. ca. qa plerique de immuni. eccle. quia cum ſententia nullum habeat robur niſi quia eſt iuris declaratiua, ubi non eſt recti iuris interpres, nulla eſt in conſcientia. Dixerim iniuſtam cõtra leges, nempe quæ ab uno aufert quod re vera ſuum erat, & alteri tribuit cuius non erat. Nam ſi alicui id adiudicetur ꝙ verè erat ſuũ, licet alter prætermiſſo toto ordine iuris fuerit, priuatus, bona conſcientia poſſidebit quod ſibi adiudicatum eſt: ſiquidem re vera ſuum erat. Et prætermiſſio ordinis iuris, quãuis peccatũ ſit in iudice, & iniurioſa parti, tamen non conſtituit in mala conſcientia eum qui qđ verè eſt ſuum, poſſidet: idq; planiſſimo exẽplo patet. Si tu quod tuum eſt aut fraude ſurripias, aut ui auferas à poſſeſſore, quamuis delictum mortale fortè committas dũ priuata auctoritate exequeris quod publica deberes, nihilominus ad reſtitutionem non obligaris illius quod accepiſti. Reuertamur ergo ad principale aſſertum: ꝙ iniuſta ſnĩa ius neq; tollit, neq; confert. Fit n. ex illa conſequens, ut etiam ſi dum litigabas bona in fide faciebas, nihilominus cũ primum certo reſciueris ſnĩam in tuum fauorem latã non fuiſſe iuſtam, reſtituere teneris quod tibi adiudicatum eſt: licet non expenſas, ſi bona fide litigaſti: idque ſiue reus fueris, ſiue actor. *Argum.* Et dico iniuſtam contra rei veritatem, etiam ſi iudex ſm allegata & probata in foro exteriori rectè iudicauerit.

Reſpõſio. Quid autem ſi pars læſa non appellauerit? Videtur. n. eo ipſo conſentiſſe, atq; adeò ſuũ a ſe ius ablegaſſe: quapropter poſtea non admittitur in iudicio ad repetendũ. Reſpondetur ꝙ ẽt ſi non appellauerit, non cenſetur renunciare iuri ſuo. Sed hoc tm̃ patitur ꝙ in foro exteriori nõ amplius repetens audietur. Atq; hæc, veritas nõ ſolum rõ naturalis cõprobat, uerũ & ex l. Iulius. de cõditione indebiti. colligit. Quòd aũt non appellans præſcripto tpe à tribunali poſteà repellatur, ſunt qui dicãt cauſſam eſſe in pœnam eius negligentiæ. Ego uerò non hanc tm̃ crediderim: uerùm illã potiorem, quæ eſt ad obuiandum litibus: ad quod leges ſanctiſſimę fuerunt ſemper attentę. At uerò ſi quis rẽ ſibi aut ſuis maioribus iniuſta ſnĩa adiudicatam, bona fide legitimoque tempore præſcripſerit, bona deinceps conſcientia poſſidebit: quia titulum habet legitimum, hoc eſt lege pręſcriptum.

Dubium alterum de beneficijs eccleſiaſticis. Dubium aũt moleſtius eſt in beneficijs eccleſiaſticis: qñ quis. ſ. per iuſtam ſẽtentiam expoliatur ſacerdotio quod alteri confertur, utrum poſſeſſor deinceps tuta conſcientia poſſideat? Id quod inter cæteros iuris interpretes Panormitanus ca. primo. de conceſſio. præbend. & Inno. in cap. quia plerique. de immunit. Eccleſia ſcienter tractant. *Panormitanus. Innocentius.*

Solutio dubij. Diſtinguẽdum ergo eſt de ſententia: nam altera eſt declaratiua: nempè dũ inter partes de iure aliquo, aut alia de re, aut de præbenda litigatur & ſententia declarat utrius illorum ſit. Et tũc citra dubium, ſicuti neque in alijs ſecularibus rebus, ſententia non ligat. Et ideo dum poſſeſſor ſciuerit non fuiſſe iuſtam, tenetur renuntiare. Alia uerò eſt ſententia priuatiua qñ prælatus officio propter crimen quempiam ſacerdotio multat, quod alteri confert: & tunc cenſent præfati doctores ꝙ ſi reus nõ appellauerit: quia eo ipſo conſentire uidetur, alter tuta conſciẽtia poſſidet. Secus ſi reus appellauerit: nam tunc licet iniuſtè non fuerit auditus, non cenſet' conſenſiſſe. Ego uerò profectò, ſalua eorum exiſtimatione, non ſic abſolutè crediderim, ſed cum diſtinctione. Si inquam prælatus ſciens & prudens illum inique condemnauit, arbitror ſententiam non tenere. Et ideo quotieſcunque poſſeſſor id intelligit, renuntiare tenetur, & prælatus alteri reſtituere. Si uerò bona fide ſecundum allegata & probata illum condemnauit, etiam ſi falsò fuerit accuſatus

ſentētiam tenet, ac perinde alter tutò poſſidet: niſi tamen ille fuerit criminator qui falsò accuſauit. Nam tunc omnes doctores Canonici iuris meritò tenent inhabilem eſſe ad poſſidendum. Item hoc ſolùm crediderim in beneficijs eccleſiaſticis quæ prælatorum auctoritate conferuntur. Nā in alijs etiam ſi ſm allegata & probata ſententia ſit iuſta, ſi tamen proceſſit ex falſa præſumptione, non ligat in conſcientia, vt Innocentius probè adnotauit in eodē capit. quia plerique. Quo fit, vt ſi cuius nomē de hæreſi falsò deferatur, ſuis bonis priuetur: cùm primùm fiſcus reſciuerit per calūniam fuiſſe delatum ac condemnatum, tenetur eum in ſuorum poſſeſſionem reſtituere. Hæc ergò de hac re ſatis dicta ſint.

Ad primum ar. Ad primum igitur argūm rūdetur, quò licet lex ſcripta nihil roboris præſtat naturali iuri, immo ab illo ipſa vim accipit: ſic neq; poteſt eius robur quoquo pacto diminuere: nam homines, qui eas leges ſcripſerunt, non ſunt naturæ domini. Quo fit ut quando lex ſcripta legi naturę aduerſatur, nullam habeat uim, atq; adeò neq; ſit ſecūdum illam iudicandum. Quare tunc non leges ſed legum corruptiones cenſentur. At verò quando lex ſcripta à iure naturæ permittitur. ſ. quia ei non obſtat, tunc iudicandum eſt ſm leges, etiam ſi forſan melius eſſet contrariū eſſe lege poſitum. Hoc .n. maximè notandum eſt vt loco ſuprà citato explicauimus: nempè ꝙ non eſt neceſſarium ad uigorem ſcriptæ legis, melius id eſſe quod ipſa decernit, quam contrarium. Hoc .n. penſandum eſt & conſilio agitandum quando ponitur: ſed qñ poſita eſt vſu & firmata, non debent hoc ſubditi arbitrari: ſed ſm illam agere, quouſque princeps aut reſpublica illam mutet. Immo uerò neque mutandæ ſunt leges, vt ſuprà diximus, quacunque de cauſſa quæ meliorem præ ſe ferat. Eſt poſita lex, verbi gratia, ne merces foras euehatur è regno, & fortaſſe iam ceſſat cauſſa, quare poſita fuit tunc etſi principi incumbat illam mutare, tamen ſubditis non licèt cōtra facere, dum ius naturæ id permittit: niſi iam eſſe inciperet contra ipſum aut contra religionem, ſcilicet, ſi legibus Eccleſiaſticis aduerſaretur.

Ad ſecūdum arg. Ad ſecundum pari modo reſpondetur, ꝙ ſicut poteſt lex quandoque iuri repugnare naturæ, & tunc non eſt ſeruanda: ſic quanquam rectè ſit poſita, ſi tamen in euentibus particularibus eſt contra ius naturæ, licet contra illam facere. Nam, vti ait Modeſtinus. ff. de legibus & ſe. con. nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro utilitate hominum introducta ſunt, ea nos duriore interpretatione producamus ad ſeueritatem. Tunc .n. legiſlator ſi adeſſet, aliter cenſeret quam ſcripſit. Et per hoc diſſoluitur argumentum tertium.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm uſurpatum iudicium ſit ſemper peruerſum.

TRia ſuprà diximus ad rectum iudiciū eſſe requiſita, & iudicis auctoritatem, & iuſtitiæ æquitatem, & prudentiæ ordinem. Et quidem de hoc tertio, puta de ordine & proceſſu iuris, nihil ad Theologum, ſed res eſt cauſidica. Igitur cum de ſecundo in proximis articulis dictum ſit, ſubſequitur ut de primo diſputemus. Vtrū uſurpatum iudicium, ſcilicet, ab eo qui non eſt iudex, ſit ubique peruerſum? Et arguitur à parte negatiua: *Primum argum.* Iuſtitia eſt quædam agendorum rectitudo nihil autem ueritati deperit à quocunque pronuntietur, ſed à quocunque eſt amplectenda: ergo neque quidquam iuſtitiæ officit à quocunque ſententia proferatur. Secundò: *Argu. 2.* Bona pars iudicij eſt peccata punire. cum laude autem referuntur nonnulli priuati qui peccata aliena uindicarunt: vt Moyſes qui, ut legitur Exodi. 20. Aegyptium interfecit: & Phinees Eleazari filius qui Zambri occidit, vt Nume. 25. ſcriptum eſt. quod, vt habetur Pſalm. 115. reputatum eſt ei ad iuſtitiam: ergo licet priuatis citra auctoritatem publicam iudicare. Tertiò: *Argu. 3.* Poteſtas ſpiritualis quæ à temporali diſtinguitur, nonnunquam ſe ingerit ad iudicādum ſeculares: ergo uſurpatum iudicium non eſt ubique prauum. In contrarium eſt illud ad Roma. 14. *Paulus 3* Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum?

Concluſio reſpōſiua Ad qōnem vnica concluſione reſpondetur. Iudicium uſurpatum, hoc eſt abſque legi-

legitima auctoritate ſup eũ in quẽ fertur platum, non ſolũ peruerſum eſt verum & nullũ, Probat: Iudicium eſt legis ad perſonas applicatio cũ vi coactiua: hæc aũt fieri nõ põt abſq; publica auctoritate: ergo ſi aliter fiat, uitioſum eſt & nullum. Probatur Minor. Eiuſdem eſt legem condere atque eã interpretari & declarare. ſed applicatio legis ad perſonas eſt quædã eius interpretatio, i. declaratio ꝙ talem pſonam in tali caſu ligat: ergo ſicut lex ab illo ſolo cõdi põt qui publica pollet auctoritate ad cogendum ciues, ita & eius ſolius eſt, habentiſq; eius auctoritatem, ius dicere. Concluſio clara eſt, & 1. libr. q. 1. deciſa. Hoc tñ eſt hic animaduertendũ, ꝙ inter ea quæ ad rectum iudiciũ publicũ exiguntur, primũ eſt auctoritas iudicãtis. Nã etſi alia deficiant, nẽpè prudentia & iuſtitia, nõnunquã ſñia tenet, ſaltẽ dũ fertur ſm allegata & probata, vt proximè dicebamus, & ſemper timenda eſt: & tñ ſi emanet à non iudice, adeò nulla eſt ut neque ſit timenda. Vnde ſcitè Grego. Sñia, inqt, paſtoris ſiue iuſta, ſiue iniuſta, timẽda eſt, 2. q. 3. Duo. n. ponit ut ſit timenda, ẽt ſi ſit iniuſta. uidelicet ut ſit paſtoris, & ut ſit ſñia. i. quæ non manifeſtarium intolerabilemq; errorem cõtineat. Ex quo fit primum ꝙ qui per tirannidem regnum inuaſum occupauit neq; legem ferre ullã poteſt, neq; ius dicere quod ullo pacto ciues in conſcientia obliget niſi forſan præſcriptione aut rei publicæ conſenſu legitimi fuerint tandem principes: ut de Francis apud Gallos legitur, & apud Hiſpanos de Gottis ſecundò ſubſequitur, ꝙ qui ſemel legitimè magiſtratum adeptus eſt & ſi poſtea crimen commiſerit ob quod meritò ſit illo abdicandus: tamen quouſq; iuris ordine priuetur ſententia eius ligat, niſi ſit ipſo facto excommunicatus. Vt quamuis prætor crimen læſæ maieſtatis admiſerit, ob quod à magiſtratu expellendus iure eſt, nihilominus quoadusque iuridicè priuet, ſñia eis tenet. Secus ſi eſſet hæreticus: nam tunc ipſo eſt excommunicatus atque adeò licet non priuatus officio tamẽ eius functione ſuſpẽſus. De arbitris autem forſan quis dubitet: nam iudicium eorum litigat tam in foro exteriori q̃ in conſcientia. Tamen nulla videtur pollere auctoritate publica; quia non hñt niſi quam à partibus acceperunt: quæ tñ non habebant niſi priuatam. Reſpondetur autem quodammodo habere publicam. Nam cum unuſquiſq; teneatur fidem alteri ſeruare, iure gentium conditum eſt ut qui ſequeſtri fuerint ab aliquibus conſtituti, uim habeant perſuaſiuam ſententiam ligandi, licet executio ad principem pertineat, qui uim habet coactiuam, & eius miniſtros.

Probatio · *Grego.* · *Primum corollarium.* · *Secundũ.* · *Dubium de iudicibus arbitrarijs.* · *Solutio.*

Ad primum igitur argũ rñdetur, quod etſi pronuntiatio ueritatis à quocunque ſit ſuſcipienda: tamen uis coactiua non niſi à principe, quã iudicium importat. Et ideo niſi habente auctoritatem proferatur, liberum eſt unicuique eam ſuſcipere aut repudiare. Secundum argumentum: Quantum ad hiſtoriam Phinees, nullam habet difficultatem. Nam cum Moyſes, vt illic legitur, auctoritate diuina iuſſiſſet vt vnuſquiſque fratrem ſuum quem reum ſciuiſſet interimeret: eadem ilic auctoritate vſus eſt. Hiſtoria verò Moyſi anceps eſt. Legitur. n. ꝙ cum uidiſſet Aegyptium percutientem quendam de Hebræis, eum necauit Quocirca cum illum Aegyptium in flagranti delicto occuparet, potuit eum occidere per modum defenſionis: nam unuſquiſque ius habet vim vi repellendi non ſolum a ſeipſo ſed à fratre ſuo. Et hac uia Ambroſius libro de Offic. Moyſen excuſat à culpa. Si autem vel iam ceſſauerat Hebræum percutere, vel occiſio non erat ad defenſionem neceſſaria, neceſſe eſt dicere ꝙ in uindictam illum occidit. Et re uera hoc gratius annuere videtur hiſtoria. Sed tunc cum publicam non haberet auctoritatem, non poteſt à culpa excuſari: niſi dicatur id reuelatione diuina feciſſe. Atque hanc rationem approbare videtur illud Act. 7. quòd percuſſo Aegyptio exiſtimabat Moyſes intelligere fratres ſuos, quoniam Dominus per manum ipſius daret ſalutem in Iſrael. Et quamuis non expreſſe illam dicatur percuſſionẽ iuſſiſſe, ſed Moyſen ſic exiſtimaſſe ſeruaturum populum: tamen profectò videtur illic percuſſio excuſari: quare utraque iſtarum ſolutionem poteſt optimè defendi. At verò S. Tho. Auguſtini ſequaciſſimus eum libentius amplexari vid. tur, qui in quæſtione ſuper Exod. non excuſat illum culpa, ſed eum potius confert cum benigniſſimo nouali, quod cum primo ſpritur

Ad primum ar. · *Ad ſecundum ar.* · *Ambr.* · *D. Tho. Augu.*

ritur

ſtitur de herbarum quoque inutilum luxuriæ ac fertilitate laudatur propter ſpem quam promittit futuræ frugis. Et ſic interpretatur illud Act. 7. quòd cum animo plenus eſſet ad liberandum populum, illa ratione arbitrabatur rem perfecturum. Ad tertium denique reſpondetur, ꝙ cum ſpiritualis poteſtas ſupereminéat ſeculari, poteſt Eccleſiaſticus Prælatus ſeculares iudicio cogere in his quæ ad gratiam, & ad gloriam pertinent.

Ad tertium ar.

QVAESTIO V.

DE DIVISIONE IVSTITIÆ.

S. Thom. 2, 2, quæſtio. 61.

ARTICVLVS I.

Vtrum particularis iuſtitia rectè in diſtributiuam & commutatiuam diuidatur.

POSTQVAM de iuſtitia in genere, deq; ſuo contrario, iniuſtitia, atq; de eius annexis, iure. ſ. & iudicio, quantum res poſtulabat, diſſertum eſt: ſupereſt ut ad illam eius celeberrimam diuiſionem diſcendamus, qua in diſtributiuam & commutatiuã diſpartitur. Eſt ergo quæſtio ordine quinta huius libri, vtrum particularis iuſtitia rectè in diſtributiuam & commutatiuam diuidatur? Quæſtio hæc autem quatuor articulis abſoluetur. Quorum primus diuiſionis rationem doceat, ſecundus utriuſq; medium: tertius, materiæ diuerſitatẽ: quartuſque tandem formam. A parte ergo negatiua quæſtionis arguitur primo: Cum tres ſint reipublicæ ordines: nempè totius ad partes, partium ad totum, & partium inter ſe, pulchrius atq; ad artem propius fieret ex æquo trimembris diuiſio: nimirum in legalem, quæ primum inſtituit ordinẽ: & diſtributiuam: quæ ad ſecundum ſpectat: & commutatiuam, quæ circa tertium uerſatur ineptè ergo fit bimembris. Secundo arguitur: Si ulla eſſet huius diuiſionis ratio, ea vel inde orietur, ꝙ habent diſtincta ſubiecta: nempè ꝙ diſtributiua eſt in principe, cui incumbit bona publica diſtribuere: commutatiua verò in ſubditis quorum pax & tranquilitas hac ratione continetur ꝙ quiſq; ius ſuum alijs ſeruat: hoc namq; diſcrimen prima fronte vr̃ hæc diuiſio inſinuare: at verò quæcunq; iuſtitiæ ſpecies tã in ſubditis eſt quam in principe, in hoc nimirum ad gubernandum atque in illis vt gubernentur, vt q. 1. de legali dictum eſt: nam commutatiua eadem rõne eſt in omnibus: ergo ex hac differentia non põt ſumi diuiſionis ratio. Quod ſi dicas driam inde ſumi, ꝙ diſtributiua iuſtitia penſatur in ordine ad plurimos quib. facienda eſt diſtributio: commutatiua verò eſt vnius ad alterum: contrà facit, quod unum & multa ſpeciem non mutant. Eiuſdem quippe ſpeciei eſt unus homo cum duobus atque cum trib. Deinde arguitur tertiò, ꝙ diuiſio manca ſit. Iuſtitia. n. vindicatiua neq; ſub diſtributiua neque ſub commutatiua comprehẽdi videtur: nam ſi reſpondeas cõtineri ſub diſtributiua eò quòd princeps ut præmia probis ſic & ſupplicia reprobis decernit, in contrarium eſt: tum quod & perſona particularis poteſt licitè vindictam petere, tum etiam ꝙ uindicta debet fieri ad æqualitatẽ delicti, quod officium eſt commutatiuæ iuſtitiæ. Quod ſi hac ratione uictus pertinere dixeris ad cõmutatiuam, reclamare hæc ratio videtur quod ſoli principi incumbit pœnas exigere pro culpis, ꝙ ſpecimen gerit diſtributiuæ iuſtitiæ. In contrarium eſt authoritas Philoſophi 5. Ethic diſtinguentis duas iuſtitiæ ſpecies, quarum altera eſt diſtributionum directiua, altera verò commutationum.

Primum argum.

Argu. 2.

Argu. 3.

Ariſto.

Quò reſponſio quæſtionis lucidior fiat à terminorum expoſitione proficiſcamur. Cum iuſtitia in genere, auctore Ariſtot. 5. Ethi. ſit uirtus qua quiſq; iuſtus dicitur, fit vt iuxta nomina ſua. iuſtitia diſtributiua dicatur particularis iuſtitia, qua homo in bonorum communium diſtributione iuſtus fit. Commutatiua uerò ſit illa itidẽ particularis, qua quiſq; in commutationibus iuſtus eſt. His facile intellectis tali reſpõdetur affirmatiua concluſione. Iuſtitia particularis ſuaptè natura in hæc duo diſſecatur membra ſpecie differentia, quæ ſunt commutatiua & diſtributiua. Cõcluſio eſt Ariſt. 5. Ethicor. c. 2. cuius ideo auctoritate fulcitur. Probatur nihilominus & ratione.

Concluſio reſpõſiua

Ariſto.

Probatio conclu.

Diſtinctio habituũ, ſi ſpecifica ſit; ab obiectorum natura deriuatur: nam habitus diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta: eſt autem in republica, in qua iuſtitia æquitatem conſtituit, duplex ordo, idemq; particularis ac diuerſus, videlicet totius ad partes, & partium inter ſe: ergo per illos duos ordines duæ etiam ſpecies iuſtitiæ diſcernuntur. Illa autem quæ eſt totius ad partes, puta quæ communia bona ciuibus bene diſpenſat, nominatur diſtributiua: altera vero quæ æquitatem ſeruat inter partes, nuncupatur commutatiua: ſunt ergo duæ diſtinctæ ſpecies. At licet concluſio hæc non ſolum S. Thomæ, verum & Ariſtotelis ſit plana confeſſio: non deſunt tñ Ariſtotelis interpretes qui cõtrarium opinentur Buridanus.n. in eundem locum 5. Ethic.q 7. non arbitratur virtutes has ſpecie diſtare. Neq; vllo prorſus argumento vtitur, præterquã ꝙ rationes, inquit, partis contrariæ non ſunt ſatis validæ. Hæc autẽ argutio nullum philoſophum hominem cõtra Ariſtotelem mouere deberet, niſi validioribus ipſe niteretur. præterquam ꝙ ratio hæc facta abundè rem monſtrat in philoſophia morali, à qua non eſt expetenda mathematica demonſtratio, vt ſtatim in principio Ethi. Ariſto. docuit.

Buridani ſententia.

Arguitur autem ſecundò ad eandem concluſionem. Iuſtitiæ munus eſt debitum vnicuique reddere: eſt autem diuerſa ratio debiti in diſtributiua iuſtitia ab illa quæ eſt in commutatiua: ergo virtutes ipſæ ſpecie differunt. Minor patet: Dupliciter aliqua res dicitur hominis. Vno modo ſimpliciter quia propria eius poſſeſſio: altero verò ſecundum quid, vt aiunt, quia ſcilicet non eſt ſua propria, niſi quatenus eſt totius, cuius homo eſt pars. Etenim quæ ſunt totius, quodammodo ſunt partium. Et ex his naſcitur diuerſa ratio debiti: alia quippe ratio eſt, quia res propria erat creditoris: alia verò quia erat totius reipublicæ. Igitur cum commutatiua iuſtitia circa debitum poſterioris generis verſetur, diſtributiua verò circa prius, ſit conſequens eſſe virtutes diuerſas.

Secunda rõ in Buridanum.

Et ex hoc ſecundo argumento informatur tertium. Illic opus eſt diſtincta virtute ſpecie, vbi operandi difficultas eſt etiam ſpecie diſtincta: ſed experimur aliũ eſſe gradum difficultatis in effundẽdis bonis communib. quæ princeps habet in ſua poteſtate neque vnquam fuerunt ciuium, q̃ ſit in refundendis illis quę ab alijs recepimus: ergo diſtinctæ exiguntur uirtutes. Minor patet: nam ꝙ quiſq; reddat quod ab alio accepit, ratio hæc protinus & inclinatio naturalis deprecatur. Non erat tuum ſed alter tibi dedit, peſſimus eſſes ſi nõ redderes. Attamen quando princeps aut communium diſpenſatores penes ſe habent illa bona, egerrimè adduci poſſunt ut diſtribuant ſi ſibi vſurpare poſſunt. Hoc porrò nos longa experientia edocet in principibus & in præfectis. Et confirmatur hæc ratio auctoritate Ariſto. 2. Polit. dicentis homines propenſius affici ad bonã propria q̃ ad communia. Altera ergo virtus eſt diſtributiua, & altera commutatiua.

Tertia ratio ad idem.

Confirmatio. Ariſto.

Ad argũ ergo primum ante cõnem ſic rñderetur: Diuiſiones ut exactè fiant, debere fieri in pauciſſima membra, atq; adeò inter ſe oppoſita. Ob idq; cum obiectum iuſtitiæ ſit bonum, idq; primò diuidatur in cõe & particulare, fit ut iuſtitia primũ omnium diuidatur ab Ariſto. in legalem, quæ eſt vſis, & particularem, ut iuſtitia legalis ſit illa quę reſpicit ordinem partium ad totum ordinando ciues in cõe bonum: particularis uerò quę uerſatur circa particularia bona. Et hæc eſt, quæ ſubſequatur in diſtributiuam & commutatiuam.

Ad primum ar.

Sed nunqd diſtributiua iuſtitia non uerſatur ẽt circa cõe bonum? Rñdetur qđ & ſi circa illud uerſetur: tñ non hẽt illud pro obiecto ut legalis, quæ illud curat augere. Sed materia diſtributiuæ eſt, illa bona diſtribuere ac diffundere inter particulares ciues: & quia habitus denominatur à termino ad quem ſicut calefactio à calore qui gignitur non à frigore quod abijcitur ideo diſtributiua iuſtitia eſt particularis: utpote quæ cõia bona facit particularia: legalis namque particularia ordinat in cõe. Atqui ueluti legalis iuſtitia non ſolum in principe eſt ad regẽdum, uerum & in ſubditis ad obtemperandum: ſic & diſtributiua eſt ẽt in ciuibus ut citra rñſationem ſint contenti. Præterquã quod põt & priuato cuipiam, puta patrifamilias alicuius amplæ familiæ uſu uenire, ut ipſe etiã inter ſuos diſtribuat bona ſua.

Scrupulus.

Solutio.

Ad ſm autem, quo indagabatur differẽtiæ radix inter has ſpecies, per hæc quæ

Ad ſecũdum ar.

dicta

dicta ſunt, ſatis rñſum eſt. Haud.n. differentia hæc colligitur; vel ex parte ſubiecti uel ex parte numeri: ſed illam perſcrutamur, tũ ex ordine diuerſo ut dictum eſt, tũ ex diuerſa ratione debiti: quia commutatiua reddit id quod eſt ſimpliciter debitum, diſtributiua uerò id quod eſt quodammodo debitum. *Ad tertium arg.* Ad tertium argm̃ rñdetur, bifariam contemplari poſſe iuſtitiam vindicatiuam: uno uidelicet modo quatenus ad publicam iuſtitiam pertinet quæ ciues ordinat in bonum cõe. Et hæc ratione actus eſt à commutatiua iuſtitia elicitus: imperatus autẽ à iuſtitia legali, quæ eſt in principe, eiuſq; miniſtris. Iudex.n. non tm̃ accuſante reo, verum ex proprio (ut aiunt) officio ob tranquilitatem reipublicæ crimina vlciſcitur. Aio autem eſſe hoc munus iuſtitiæ commutatiuæ, ppea ꝙ nulla ſit ibi bonorum diſtributio: nec propriè malorũ, quia mala non ſunt depoſita vt diſtribuatur: ſed ſit vendicatio ad æqualitatem ſceleris, infligendo ſupplicium: quæ quidem forma eſt commutatiuæ iuſtitiæ, ut confeſtim videbimus: licet hanc habeant imaginem diſtributiuæ, quod nequiores acrius puniuntur. Imperatur autem à iuſtitia legali, cuius eſt per leges & beneficiorũ collationem; pęnarumq; inflictionem rempublicam adminiſtrare, & particularib. uirtutibus in hunc finem imperando uti. Si aũt vindicatio conſideretur reſpectu particularis perſonæ ad tollendum eius nocumẽtum qualiter vindicatiua non ſolum eſt in principe, ſed & in particulari ciue iniuria affecto, cui licitum eſt more & ordine vindictam petere: non vt malum pro malo reddat, ſed ut repenſatio ſibi fiat, quamquam illam, niſi per publicam poteſtatem exequi nequeat: tunc vindicatio non eſt iuſtitiæ actus, ſed ſpecialis per ſe uirtutis, quæ ad commutatiuam iuſtitiam reducit᷑. Doctrina eſt S. Tho. 2. 2. q. 108. art. 2. Sed interrogas, cur vindicatiua ob commune bonum, commutatiua eſt iuſtitia, ſiue in principe ſiue in ciue: illa autẽ uindicatio quæ ad bonum particularis perſonæ refertur, ſit ſpecialis virtus? Rñdetur, ꝙ reſpublica per ultionem æqualem crimini, & reddit malefactori quodammodo æquale., & ſuũ recuperat honorem, q̃ u era eſt iuſtitiæ cõmutatio. Qñ verò perſona particularis vindicatur, nihil pro amiſſo honore uel fama recipit: ſed alter patit᷑ ſicuti & ipſe fuerat perpeſſus: ideoq; non attingit metas iuſtitiæ commutatiuæ: ſicuti attingit, cum uirtute reſtitutionis reſarcitur eis honor, vel eius loco rependitur vel alius fauor uel pecunia. Vnde S. Tho. comparat hanc uirtutem alteri ſpeciali gratiarũ actionis pro beneficio ſuſcepto. Illa nanq; neq; ſimpliciter liberalitas eſt, quia aliqua illic ſubeſt imago debiti; neq; uerò ſimpliciter iuſtitia, quia non eſt debitum legale, ſed morale: ob idq; eſt uirtus ſpecialis quæ iuſtitiæ adhæret. Eſt hic demum principib. adnotandum circa diſtributiuam iuſtitiã ꝙ cum ſit uirtus inter duo extrema, utrinque coarctatur. Quare neq; tantam ſinit bonorum effuſionem, vt publicum ærarium, qđ quam maximè neceſſarium eſt, exhauriatur: neq; verò permittit principem ea eſſe parcitate in bonis diſtribuendis, vt nullam habeat apud ciues gratiam, quibus neceſſe eſt ſæpiſſime indigere. At uerò hoc cum primis cauendum ubique eſſet, ne publica tributa & uectigalia quæ in publicos uſus ſtatuta ſunt & populo decreta, abalienarentur. Inde namq; tum reſpublica grauiter periclitatur, tum etiam & miſer populus moleſtiſſimè aggrauatur & præmitur: quippe cum illud in cauſſa ſit, vt tributa in dies auctiora exigantur. Sed hoc in fine quæſtionis ſequentis latius.

ARTICVLVS II.

Vtrùm idem ſit medium diſtributiuæ ac commutatiuæ Iuſtitiæ.

Sequitur hoc ſecundo articulo de medio inueſtigando harum uirtutum, utrum videlicet eodẽ mõ in utraq; accipiatur? *Primum argum.* Eſt .n. argm̃ à parte affirmatiua, ꝙ cum moraliũ uirtutũ medium ẜm rõnem inter duo extrema limitet᷑, vt in fortitudine & prudentia cernitur, & iuſtitia ſit earum potiſſima, conſequens eſſe videtur, & ipſum eodem pacto in omni iuſtitia deſignari. *Argu. 2.* Mox cum utraq; tam diſtributiua quam commutatiua ſit particularis iuſtitia, utpote quæ ad particulares perſonas refertur ac terminatur., apparet medium in utraq; ſumi ẜm æqualitatem rei ad rem, puta in diſtributiua meriti ad præmium, & in commuta-

tiua rei quæ redditur ad eam, quæ recepta fuit. *Argu. 3.* Tertiò denique arguitur: Diſtribuere communia bona, idem eſſe videtur officium, quod collatis beneficijs compenſare obſequia, & ſeruitia quæ ciues in rempublicam impendunt, hoc autem iuſtitiæ cõmutatiuæ munus eſt: vt eodem loco 2.2. q. 108. aſtruit Diuus Doctor: eo quòd fieri debeat ſecundum æqualitatem rei ad rem, ſicuti & ſuppliciorum inflictio, licèt vtrunque per imperium fiat iuſtitiæ legalis: ergo nihil reſtat, quo differat iuſtitia diſtributiua à commutatiua. *Ariſt.* Contraria eſt Ariſt. ſententia, eodem loco conſtituentis medium in diſtributiua ſecundum proportionem Geometricam, & in commutatiua ſecundum Arithmeticam.

Ad qõnem hanc rñdetur duabus concluſionibus. *Prima concluſio* Prior eſt. Vtriuſq; iuſtitiæ tam diſtributiuæ q̃ commutatiuæ medium ẜm æqualitatem, quæ in reb. exterioribus fit, cõſtituitur. *Ariſto.* Concluſio eſt Ariſt. 5. Ethic. cap. 3. & 4. *Ratio cõcluſionis.* Hanc. n. differentiam q. 1. huius libri inter reliquas morales virtutes & iuſtitiã ẜm earum naturam meditati ſumus, quòd cum reliquæ mores componant hominis in ordine ad ſeipſum, iuſtitia uerò in ordine ad alium, medium aliarum virtutum inueniatur inter duas extremas affectiones, quas virtus moderatur & rectificat. Vt fortitudo inter timores & audacias: & temperantia inter exorbitantes concupiſcentias & triſtitias, quæ de abſentia delectabilium tactus oboriuntur. Iuſtitia uerò, quia in voluntate reſidet, vbi nullæ ſunt paſſiones, nõ earum moderatrix, ſed ſolum illi incũbit medium ponere in rebus, quæ alijs debentur. Etenim licet quandoque cupiditas & auaritia impedimento ſint officijs iuſtitiæ: non tamen ad ipſam pertinet illã auaritiam reprimere: ſed ad liberalitatem, quę circa tales uerſatur affectiones. *Poſtrema concluſio.* Poſterior concluſio eſt eiuſdem Ariſto. eodem loco: Aequalitas, quæ medium eſt iuſtitiæ diſtributiuæ, non eſt eiuſdem prorſus rationis atq; in commutatiua: immo in diſtributiua eſt Geometrica, & in cõmutatiua Arithmetica. Aequalitas. n. Arithmetica ſumitur ẜm exceſſuum æqualitatem numerorum: ſumiturq; minimum in trib. terminis quorum tñ medius bis reſumitur. Habet ſiquidem reſpectum duplicẽ, Qualis. n. eſt proportio Arithmetica duorum ad quatuor, talis ex quatuor ad ſex: qñ exceſſus ſunt pares, licet maior ſit proportio Geometrica quatuor ad duo, q̃ ſex ad quatuor: nam illa eſt dupla: hæc uerò ſeſquia altera. Et dicitur proportio Arithmetica quia eſt inter numeros tanquam inter ꝓximos proprioſque terminos: nã ἀριθμὸς numerus eſt: licet ſit pariter inter continuas quantitates. Aequalitas autem Geometrica attenditur per æqualitatem proportionum: vt proportio quæ eſt inter octo, & quatuor, æqualis eſt illi quæ exiſtit inter quatuor & duo qa vtraque eſt dupla, tametſi exceſſus ſint inęquales At qñ medius terminus bis ſumitur, ait Ariſto. hanc proportionum habitudinem conſiſtere minimum in quatuor terminis: vt qualis ſit proportio a ad b, talis ſic c ad d. Nam Arithmetica proportio inter tñ duo fit, vt inter unum & duo. licèt proportionalitas, hoc eſt, proportionum æqualitas (vt dictum eſt) tres poſtulet. Vnde in commutationibus per rerum duarũ æqualitatem æquantur duæ perſonæ. *Aperitur concluſio.* Pateſit ergo concluſio hoc pacto. Vbi princeps decreuerit decem talenta ciuib. diſtribuere, debet in tot partes illa partiri, quot ſũt ciues: tali tñ rõne, vt qualis ſit proportio meritorum Patri ad merita Pauli talis ſit & proportio præmij illius ad præmium huius. Si. n. merita Petri ſunt ut ſex, & Pauli ut tria, quæ eſt dupla proportio, & confertur Paulo ꝑmium ut duo, debetur tunc Petro ꝑmium duplum. ſ. vt quatuor. *Obiectio* Nam tunc fiet, vt qualis ſit propotrio meriti Petri ad ſuum præmium, puta ſeſquialtera, talis ſit quoque meriti Pauli ad ſuum præmium a permutata ꝓportione. *Solutio.* Videlicet, ſi a, ſe habet ad b, ſicut c, ad d, tũnc ſicut a, ſe habet ad c, ſe habebit & b ad d. Fac a & b, eſſe merita, c, verò & d, præmia Et hoc eſt inuenire medium geometricum, Sed quæris cur non ſtatuimus talia exempla vt præmium eſſet æquale merito? Reſpondemus hoc nos conſultò feciſſe: quoniam accidentarium eſt iuſtitiæ diſtributiuæ, &, quod aiunt, impertinens, vt ꝑmium ſit merito æquale: aliter hac rõne non differret à commutatiua. Enimuerò non ſemper ęqualis bonorum ſumma diſtribuitur ciuib. et ſi ſemper haberent paria merita: qñ reſpublica humana qñque in bonis plus, quan-

doque minus hēt Nunc.n.uerbi gratia, diſtribuit triginta talenta quā ab hoſte prædā eripuit, alio tpe viginti, atq; alio decē. Et ideo non pōt ſemper militi obuenire æquale præmiū ſuo merito. Atq; idem cōperitur in publicis fructibus, qui nunc benignius, nunc uerò malignius proueniūt. Et in lege Agraria de diuidundis agris. Quocirca nō dēt haberi reſpectus niſi ad geometricam æqualitatem. At uerò in diſtributione diuinorū bonorū quæ à Chriſto in die iudicij futura eſt, quia infinita illa ſunt, & q̄ exhauriri nequeūt diſtributio fiet, non ſolum ſm proportionem geometricam, ut quo quiſq; longius antecellet alteri meritis, excedat & præmio, verum et ſm arithmeticam, ut quiſque tantū recipiat in præmio quantū habuit in meritis, quæ ex diuina gratia proceſſerunt. Ecce de diſtributiua iuſtitia. In cōmutatiua uerò alia eſt habenda rō: nempè ut ſit æqualitas inter rem acceptam & eam quæ redditur. Verbi gratia: antequam duo mercatores ſocietatē inirent, uterq; habebat quinque. Petrus verò per contractū aut mutuo aut quomodocunque dedit Paulo vnum, hēt ergo tunc Paulus duo plura quam Petrus, itaq; eſt proportio arithmetica: puta quatuor quæ habet Petrus, ad quinque quę ambo habent. & quinque ad ſex quę modo habet Paulus: quorum mediū eſt quinque: eſt ergo facienda per commutatiuam iuſtitiam taliter reſtitutio, ut Paulus quoque reddat Petro unum, qua ratione ambo ſidit in medio, nulla perſonarum qualitate aut conditione exiſtimata. Enimuerò ſiue inter magnatem & plebeium, ſiue inter probū uirum & reprobum, ſiue inter amicos, ſiue inter inimicos contractus & conuenta more & lege celebrentur, nihil ſubinde cōmutatiuæ iuſtitiæ variatur. *Suadetur concluſio.* Hac præmiſſa declaratione probatur cōcluſio: Medium iuſtitiæ, cuius munus eſt, debitum cuique ſuum reddere, attendendum eſt & perpendendum per formalē rationem debiti, a qua uirtus ſpeciem ſortitur: rationē verò debiti diſtributiuæ & commutatiuæ variam eſſe mōſtratum eſt: ergo ſm illam varietatem uariatur & medium. Varietas autem hęc eſt, quod id quod debetur in diſtributiua, non debetur, quia proprium poſſeſſum fuit à ciue: ſed quia pars ille eſt reipublicæ, & quod eſt totius, quodammodo eſt partis: ergo quo quiſq; principalior eſt pars, eadem proportione plus debet bonorum recipere. Exemplum nobis natura perhibuit in ſtomacho, qui commune eſt corporis membrum: haud.n.idem alimentum ſubminiſtrat pedibus, quod oculis: neque idem iecori: quod ſpleni: ſed unicuiq; pro ſua natura & dignitate. Debitum aūt in cōmutatiua inde exurgit, ꝙ res fuit poſſeſſio alterius: ergo nullo habito meritorum perſonarum reſpectu, debet unicuique tātum referri quantum ipſe contulerat. *Argum.* Quod ſi contra ſic arguas. In commutatiua iuſtitia perinde atq; in diſtributiua penſatur nonnunquam perſonarum cōditio & dignitas. Nam ſicuti qui alapa percutit principem, maiori per uindicatiuam iuſtitiam ſupplicio plectitur, quam ſi percuteret popularē, ut Ariſt. quoq; adnotauit 5. Ethic. cap. 5. *Ariſto.* ita dum per reſtitutionem cōpenſatio fit, plus dēt qui honeſtum ciuem & nobilem cædit, quam qui ſimili plaga plebeiū lęderet: ergo hac parte non differunt iſtæ iuſtitiæ. *Reſpōſio.* Rn̄detur, qualitatē perſonæ in utraque iuſtitia perſpici: attamē in diſtributiua per ſe: ut.ſ. per augmentum perſonæ augeatur proportio ad aliū: cumulatioris nāque meriti eſt in uiro ingenuo comitas & humilitas, quam in hoīe inferioris ſortis: ſed tamen in iuſtitia cōmutatiua duntaxat attenditur pſona quatenus inde augeť quātitas iniuriæ, quæ ad æqualitatē reſarcienda eſt.

Per hæc ergo ſuperiorum argumentorum ſolutio clareſcit. *Ad primum ar.* Ad primum.n. priori concluſione reſponſum eſt, ſecundū differentiam iuſtitiæ à reliquis uirtutibus. *Ad ſecundum arg.* Et pariter ſm ſolutum eſt cōcluſione poſteriori. Concedimus. n. vtriuſq; iuſtitiæ medium conſtitui ſm æqualitatē in rebus quæ inter duas perſonas vel plures cōponitur, diuerſimodè tn̄: quia medium in diſtributiua attēditur ſecundū æqualitatem inter duas proportiones. ſ. meritorum inter ſe inuicē, & pariter præmiorum: commutatiua uerò ſecundum æqualitatem res acceptam & redditam. *Ad tertium arg.* Ad tertium autem reſpondetur, quòd beneficiorum collatio non fit niſi pro receptis obſequijs & laboribus: ob idque habet quandam mercedis rationem, atque adeo commutatiuæ iuſtitiæ munus eſt. Vt cum quis ſtrenue egit in

bello ſeu egregium cõſilium principi dedit; uel inſidias coniurationeſve detegit. Is namque etiam ſi nullum talibus conſtitutum eſſet ſtipendium, dignus eſt cui iuſta beneficio pro obſequio conferantur.

Tertium argum.

Diſtributio uerò bonorum communium non eſt compenſatio, ſed nuda attributio eorum quæ totius corporis ſunt ad partes. Quapropter partium merita non eodem pacto in omnibus rebus publicis æſtimantur, vt Ariſto. loco citato meminit: Nam ubi reſpublica per Democratiam, i. per popularem potentiam gubernatur, nulla alia merita librantur, quàm libertas, ut. ſ. quia omnes æqua libertate fruuntur, ęqua ſuſcipiant. Niſi forſan libertinis, qui mancipia erant, minus: illis autem qui ingenuitate clariores ſunt, plus obtingat. Sed in Oligocratia, hoc eſt paucorem potentia, ſecundũ diuitiarum quantitatem fit æſtimatio: ut quò quiſque plus habeat, eò plus recipiat: quæ iniquiſſima eſt omnium diſtributio. At uerò in Ariſtocratia, hoc eſt, optimorũ potentia, vſus diſtributionis eſt ſecundum uirtutum merita. Et talis debet in regno ꝑſpici, quod rex optimus regit. Nam cum honos alat artes, nullum inter mortales ualentius eſt uirtutum incitamentum & fomentum, q̃ cuique pro meritis honores deferre. Etenim qui ſolo uirtutis amore, futurum inſpectantes ſeculum, ad officia accẽduntur, impendio quam rariſſimi ſunt. Ob idq; Cato admonere Patres Conſcriptos conſueuerat, vt bene conſultarent, quibus virtutibus præmia ponerent: quoniam nõ alias poterat iuuentus perſequi, quam quibus poſſent ſtatos ſibi honores aſſequi.

ARTICVLVS III.

Vtrum eadem ſit materia diſtributiuæ & commutatiuæ iuſtitiæ.

DE materia autem harum ſpecierũ quæritur hoc tertio articulo, utrum eadẽ ſit utriuſque iuſtitię, quę in has tantum ſpecies ſpecialiſſimas diuiditur? Apparet. n. primum eſſe eãdem materiam, alias eſſent uſq; adeo uirtutes ipſæ diuerſæ, ut non cõtinerentur ſub una cardinali uirtute iuſtitiæ: diuerſitas enim materiæ temperantiæ, & fortitudinis, conſtituit duas per ſe uirtutes cardinales: conſequens autem eſt falſum & contra Ariſto. ſententiam, atque omnium quatuor duntaxat diſcernentium cardinales uirtutes. Mox arguitur contra id, quod quæſtio latenter etiam interrogat. Iuſtitia cõmutatiua diuiditur in ſpecies multas: ergo iſtæ non ſunt ſpecialiſſimæ atque atomæ. Antecedens patet: Ariſtoteles connumerat diuerſas materias, quin uerò formas commutatiuæ iuſtitiæ, *a* altera quippe eſt commutatio uoluntaria, atque altera inuoluntaria: quæ rurſus diuiditur in inuoluntariam per uim, & inuoluntariam per fraudem: non ergo utraque ſpecialiſſima ſpecies eſt. In contrarium eſt Ariſto. eo loco ubi ait diſtributiuam diſtributiones dirigere: commutatiuam uerò commutationes: cuius tamen commutatiuæ nullas diſtinguit ſpecies.

Ariſto.

Prima concluſio

Quęſtio duas habet particulas, ad quam perinde duabus operæpretium eſt concluſionibus reſpondere. Prior ſit hæc: Materia quam remotam appellant, eadem eſt utriuſque iuſtitiæ: proxima uerò diuerſa.

Probatur prior pars concluſionis.

Prior pars ſic oſtenditur: Materiæ remotæ harum uirtutum ſunt tam perſonæ inter quas, quam res in quibus fit diſtributio & commutatio: hæc autem eadẽ ſunt: fit. n. tam diſtributio, quam commutatio exteriorum rerum, nempè frumenti, uini, olei, & pecuniæ inter eoſdem ciues.

Probatio partis poſterioris.

Poſterius itidem concluſionis membrum eſt ẽt liquidum. Materia ſiquidem proxima eſt, rerũ uſus: & conſtat diſtributiuam iuſtitiã dirigere uſum illum, qui eſt res adiudicare ciuibus rõne debiti, non quod propriũ erat ſingulorum: ſed quod erat totius reipublicæ: ad quam (ut diximus) functionẽ alia ratio exigitur, aliaque exiſtit difficultas, quã in cõmutatiua: Facultas autem cõmutatiuæ eſt uſum rerũ moderari in reddendis debitis ſingulorum peculiaribus.

Primum argum.

Vnde patens fit ad prius argumentum rñſio. hæc namq; uſuum diuerſitas, etſi diuerſitatẽ ſpecierum uirtutis conſtituat: nõ tñ tantam quo minus ambę contineantur ſub ſpecie iuſtitiæ particularis, quæ in rebus uerſatur extrinſecis, earumq; uſibus circa particulares perſonas. Secus aũt de temperantia & fortitudine: quippe quarũ altera uerſatur circa tactus delectationes, eorum ſenſibilium, quæ nos ad ſe alliciunt & pertrahunt;

trahunt: altera uerò circa obiecta iraſcibilis appetitus, quę ſua nos arduitate & horrore conterritant & a ſeipſis auerſant. Eſt. n. hæc tanta diuerſitatas, ut diuerſas conſtituat cardinales uirtutes. Poſterior concluſio eſt: Materiæ uarietas quæ commutatiuæ iuſtitiæ ſubijcitur, neutiquam eandem uirtutem in ſpecies plures diſiungit: ſed eſt unica eademque atoma. Huius autem ueritatem concluſionis hac diuiſionū ſerie uenari ſanè poſſumus. Prima. n. diuiſio ſumitur ex cōmutationū diuerſitate p ordinem ad uoluntatē. Cōmutationum nanque altera eſt uoluntaria: altera uerò inuoluntaria. Inuolūtaria quippe commutatio eſt, qñ quis rem ſibi alienam uſurpat, uel perſonam, uel opus inuito dño: ut in furto; uoluntaria verò quando quis rem à domino uolente & conſentiente ſuſcipit: ut in mutuo. Vbi adnotandum ſubinde eſt, cōmutationis nomen non ſimplicem denotare uel dationem, uel receptionem; ubi. n. res gratis datur, donoq; recipit, nulla eſt commutatio: ſed tunc datio propriè eſt cōmutatio (vti nomen clamat) qñ alter dat, ut recipiat, alter uerò recipit ut reddat: ut patet in mutuo in depoſito, in uenditionibus conductionibus, reliquiſq; id genus ciuilibus pactis. Quocirca commutatio in uniuerſum ſpontaneā quampiam atq; uoluntariam actionem ex vtraq; parte ſignificat, uidelicet tam conferentis, q̄ recipiētis. Contraria rōne inuoluntaria commutatio inuoluntariam ſupponit actionem, tā ex parte patientis, quā ex parte auferētis. In furto namq; neq; dñs dat ut recipiat, neq; fur capit ut reddat: ſed ille contra ſuā uoluntatem patitur: hic aūt liberè accipit quod nollet vnquam rependere. Attamen dum poſtea reſtituit, nihil refert, ultrone reddat pœnitentia ductus, an à publica poteſtate compulſus. A priori namq; radice acceptiones, puta ab inuoluntaria oblatione nuncupat commutatio inuolūtaria uel uoluntaria. Nam & ubi fuit acceptio uolūtaria; poteſt etiam redditio eſſe inuoluntaria: ut puta qñ infidus emptor vi cogitur pretiū ſoluere. De donatiōne autē dubiū eſt, utrum utriuſque partis exigatur aſſenſus, videlicet non ſolum dantis, verū & accipientis, an ſcilicet ſi Petrus animo ſuo, uel uerbo inſcio Paulo quidpiā donaret,

Secunda concluſio

Duplex commutatio.

Dubitatio.

donatione illā teneretur antequā alius acceptaret. Et vr̄ teneri: quia cum quis Deo apud ſe quidpiā uouet, illicò obligatur: pariformiter ergo ligari vr̄ qui donauit. Rñdetur tñ ꝙ cū datio relationē dicat ad accipientem, non videtur oriri obligatio antequā alter acceptet. Et ideo reuocari fortè poteſt, ēt abſque ulla iuſta cauſſa. Secus de voto Dèo facto: quia ipſe, ſi iuſtum eſt, ſemper acceptat. Si autem ſolenniter corā teſtibus donatio ſiat abſenti, tunc ſtandum eſt iuri ciuili. Arbitror. n. abſq; donatarij conſenſu, uel legitima cauſſa iura reuocationem non ſinere. Quòd ſi ita eſt, nec conſcientia id permittit. At uerò quoniā Ariſt. 3. Ethic. duabus de cauſſis accidere docet inuoluntarium, ſ. aut vi & metu, aut ignorantia: ſubdiuit in 5. lib. inuolūtarias commutationes in duo, ſ. in eas quæ occultè & ignorante dño per fraudem fiunt, & eas quæ per uiolentiam manifeſtè. Atque ut raq; denarrat illic Ariſto. locupletius autem S. Thom. 2. 2. q 61. ar 3. utraq;. n. cadere poteſt, aut in rem tuam aut in tuam perſonam, aut in tuos, ſ. in eos qui aliqua ſunt tibi neceſſitudine coniuncti. Res igit̃ tuæ aut ſubdolè tibi & occultè ſurripiunt: quod vocatur furtū: aut manifeſtè, & id appellatur rapina. In tuam autem perſonæ ſubſtantiam committi poteſt homicidiū, lęſiove alia: aut occulte, ut per veneficium ſeu per inſidias: manifeſtè aūt per apertā vim. Et rurſus pſonę dignitas impeti pōt aut clāculum: ut per falſa teſtimonia, perque latentes detractiones, quibus fama æſtimatioq; deteritur, & corroditur, manifeſtè autem aut per calumniam in iudicio; aut p conuitia, quibus honori detrahitur. In perſona autem ſibi coniuncta poteſt cuipiam iniuria fieri uel in uxore per occultum adulterium, uel in ſeruo: qui ut fugiat ſeducitur. In quibus etiam poteſt & manifeſtarijs quis iniurijs onerari tamen quod de ſeruo dictum eſt, rapinæ habeat aut furti rationem. Commutationes itidem voluntariæ per ſua quoque membra articulatim ſubſecantur. Enimuerò primum, dum quis rei ſuę dominium in alium transfert non animo quidquam recipiendi, ut puta dono aut legato, non eſt propriè commutatio, vt iam modo dicebamus. Quapropter neque ad iuſtitiam commu-

Solutio.

Diuiſio ſpōtaneæ commutationis.

Ariſto.

S. Thom.

Multiplex genus commutationum.

commutatiuam hæc actio pertinet, ſed ad uirtutẽ liberalitatis: qm̃ nulla illic ſubeſt ratio debiti. Commutationum ergo diuiſio quæ ſponte fiunt, ſic in genere habet. Aut enim eſt mutatio, puta ubi qs rei uſũ gratis alteri concedit cum pacto recuperandi rem: nã ſi præter rẽ aliquid ꝑ uſu recipiat, tũc in his quę uſu cõſumunt, vt pecunia, frumento, & ſimilibus, uſura eſt, ad rapinã pertinens: in his aũt quæ uſu nõ cõſumũtur, locatio aut conductio. Si aũt qs rem ſuã tradit non ad alterius uſum, ſed vt ipſam rurſus recipiat, tunc id ſi fiat conſeruationis gratia, depoſitum eſt. ſi autem ut alterum tutum reddat, tunc aut impignoratio eſt aut fideiuſſio. Dum aũt quis rẽ ſuam in alterius dominium transfert, non aĩo eam rurſus recipiendi, ſed eius tm̃ pretiũ, tunc eſt uenditio. His ergo pręcurſis probatur ſecunda concluſio: Species virtutũ, ut dictum eſt diſtinguuntur ꝑ obiectorum rationes & formas: ratio aũt debiti, quod obiectum eſt iuſtitiæ commutatiuæ, eadẽ in his omnibus materijs exiſtit: ergo vnica eſt ſpecies iuſtitiæ ad omnes patens. Probatur Minor: qm̃ iuſtitia commutatiua tm̃ hoc reſpicit in radice debiti, ꝙ res ſublata propria fuerit poſſeſsio dñi: hoc.n. differt à diſtributiua. Quòd aũt res illa iuſtè uel iniuria, per fas aut per nefas fuerit ſublata, nihil ad ipſam. Etenim quantum ad reſtitutionem ſpectat, ad eandem æqualitatem fieri debet. Et per hoc patet ſecundi argumenti ſolutio. Negatur enim antecedens. Neque Ariſt ait voluntarium, & inuoluntarium in commutationibus duas diſcernere ſpecies iuſtitię, ſed duas partes. Nam etſi illæ differentiæ duas ſpecies diſtinguant in genere morum reſpectu uoluntatis, eo ꝙ inde naſcitur diſtinctio inter iniuriam & iuſtitiam: tamen ratio iuſtitiæ commutatiuæ minimè in illam diuerſitatem fertur.

Probatio conclu.

Ad ſecũdum ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum eadem ſit vtriuſque iuſtitiæ forma.

Svpereſt denique, ut quarto loco exploremus, an forma iuſtitiæ, perinde ac remota materia, eadem ſit in utraque uirtute? Id quod potiſſimum in gratiam Ari. interrogamus: quippe qui 5. Ethic. capit. 5. diſputat an iuſtitiæ forma ſit quædã repaſſio? Et arguitur a parte affirmatiua ex finali iudicio, vnde maximè ſumenda eſt regula. Illic.n. (vt ait Paul.) debet vnuſquiſque recipere prout geſſit in corpore: & Chriſtus Matth. 7. in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur nobis. Quibus verbis colligitur vnũquenque repaſſione plectendum, ſecundum quantitatem actionum quibus prauè egit. Item arguitur ſecũdo loco. In utraque iuſtitia attenditur repenſio quædam. ſ. in diſtributiua præmij ad meritum & dignitatem perſonæ: & in commutatiua rei ad rem: ſiue iniuria aliqua interceſſerit ſiue nulla: ut in ſuperioribus dicebamus. Idem autem eſſe videtur repaſsio, quod repenſio, ſiue boni ſiue mali, pro eo, quod quiſque recipit, ſeu vi abſtulerit, ſeu domini voluntate. Conſiſtit ergo cuiuſque forma iuſtitiæ in repaſſione: uel quod minus Latinè dicitur, in contrapaſſione. Contrarius eſt Ariſtot. eod. 5. Ethicor. contra Rhadamantum, aſſerens quodlibet iuſtum in ſimplici repaſſione conſiſtere.

Argu. 1.

Argu. 2.

Ariſto.

Vt reſponſio quęſtionis huius lucidius inſtituatur, pręmeditanda cum S. Tho. eſt nominis ſignificatio repaſſionis, ſeu vt ipſe ait, contrapaſsionis. Primæua enim huius uerbi ſignificatio ad id tantum accommodatur, quod quis contra ſuam uoluntatem patitur: pati.n. uiolentiam ſonat: eſt autem uiolentum, ſecundum Ariſt. Ethi. 3. cui paſſum non confert uim. Ob idque in moribus iniuriam ſignificat: quam quis inuitus accipit. Quapropter repati idem eſt, qđ tãtundẽ pati, quantũ quis ui aut fraude alteri intulit, ſiue fiat in perſona, quod maximè proprium eſt: ſiue in rebus, ꝙ ſuã ẽt propter inuoluntariũ proprietatem habet. Id quod antiqua lege utroque modo iuſtũ erat, ſecundum illud Exod. 21. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, &c. Et cap. ſequenti. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit uel uendiderit, quinque boues pro uno boue reſtituet, & quatuor oues pro una oue. repaſſio ergo furis non erat reddere ſimplum, nam hoc ſimplex reſtitutio poſtulabat.

Quid repaſſio ſignificet.

Ariſto.

labat: ſed ut pro iniuria pœnā lueret: De hac autē propria ſignificatione, nomen ad ſpontaneas commutationes decidit: in q̄bus nomen paſſio non ſeruat ſuam iuſtam ſignificationem. ſed eſt abuſus quidam, diſputationis tñ gratia vſu receptus. His leuiter præhabitis, Ariſt. vnica tradet concluſione, qua negat iniuſtitiam uniuerſim ſub repaſſionis forma ſeruari. At uerò explicatius tribus concluſionibus fiet q̄õnis ſatis. *Concluſio reſpōſiua e mente Ariſto.*

Altera concluſio Prima in diſtributiua iuſtitia nulla eſt repaſſionis forma: q̄ñ (ut dictum eſt) non habetur illic rō, ut ciuis quantum contulit recipiat, aut quantum iniuriæ intulit, luat: nam etſi ciues nihil in rempublicam contuliſſent, prǽterquā q̄ uiri ſint probi, confertur ſingulis ſm proportionem ſuorum meritorum (vt expoſitum eſt) nulla penſata qualitate inter rem & rem. *Secunda.* Secunda concluſio: Neq; in commutatiua iuſtitia fieret ſemper iuſta repaſſio, ubi idem pręciſe perpeteretur reus quod auctor ab illo perpeſſus fuerat: poteſt nihilominus utriuſque ęſtimata qualitate fieri iuſta. Concluſio eſt *Ariſto.* Ariſtot. ubi ſententiam Rhadamanthi corrigit: Aiebat enim ille.

Si quæ feceris, ea etiam patietur & ipſe:
Iudicium fuerit perrectum, atq; exitus æquus.

Rō Ariſto. pro cō cluſione. Redarguit eum tñ Ariſto. q̄ ſi quis magiſtratum gerens percuſſerit quempiam, aut ſi rex etiam cōtra iuſtitiam ciuem vulnerauerit, non eſt rōni conſentaneum, ut idē ipſe vulnus accipiat. Et conuerſim ubi priuatus homo temerarias manus in regem conijceret, non ſatis ſupplicij ſolueret, ſi par illi plaga inſligeretur: ſed qui regi uerbi gratia, manū amputaret, capite plectendus eſſet: & ſi quem ipſe capite truncaret, non ideo corporis deberet ullo mutilari membro: non ergo iuſtum commutatiuæ iuſtitiæ in eiuſdem recōpenſatione conſiſtit. At uerò forſan Rhadamanthus nō iret huic æquitati inficias. Enimuerò res ipſa quæ aufertur, qualitate perſonæ augmentum ſuſcipit aut decrementum. Etenim ut atrocior iniuria eſt, quæ principi irrogat. ita leuior eſt coram hominibus, quam ipſe infert. Quapropter cum iuſtum in æqualitate conſiſtat, augeri debet ſupplicium in percutiente principem: in ipſo aūt principe pœna diminui. Neq; in iniurijs tantū corporalibus res ſic habere debet, uerùm & in exterioribus rebus. Qui. n. ui alteri in ſuis rebus incommodauit, non facit ſatis idem ſimplum reddendo, ac ſi per eiuſdem domini uoluntatem res ſuſcepiſſet eaſdē: ſed lege inſuper in ipſum agendum eſt p̄ iniuria, quemadmodum fit in fure. Tertia concluſio: In commutationibus uoluntarijs (eo modo quo illic repaſſionis utimur nomine) non ſeruabitur iuſtum, ſi quis cōferens rem ſuam aut ſuum proprium opificium, recipiat ab altero id ſimplum, quod ipſe habet uel quod ſua arte præſtare pōt. *Tertia concluſio*

Concluſio etiam eſt Ariſt. nam fieri poteſt ut res diuerſorum ciuium & artificum nō ſint ęqualis prętij. Exempli gratia: Sutor indiget domo quam alius ſibi artifex ædificat: non ſatis eſt pro ædium fabrica, ut reddat unum duove calceorū paria, ſed deberet tot illi accumulare quanti erat domus fabrica. Pari modo: indiget vnus agricola, qui frumento abundat, vino uel oleo alterius: non ſemper vſu uenit ut modius frumenti eiuſdem ſit æſtimationis cū modio uini: debēt ergo illa quæ uilioris ſunt æſtimationis, per multiplicationem adæquari rei, quæ præſtabilior eſt. Atq; hac ratione poterit iuſtum in repaſſione conſiſtere alias minimè. Ex his ergo inquit Ariſt. orta eſt numorum neceſſitas. Eſt. n. munus ſeu numiſma, quaſi id quod lex & norma: νόμος enim Græcè idem eſt quod regula & lex: Duo ergo ſunt numiſmatis vſus: prior vt ſit menſura, res omnes adæquans. Non poterat fabrica unius domus adamuſſim calceis uel caligis uel alijs opificijs æſtimari: uendit ergo tot calceos ſutor ut pecuniam conficiat, qua poſſit domū coemere. Præterea, iſte qui modo rebus alterius non indiget forſan indiget alijs, uel egebit eiſdem futuro tempore, uel in alio loco: numus ergo illi eſt pro uade, qui ei fideiubet, Nam ubicunq; & q̄ñcunque talē exhibueris numum, res habebis indigētiæ tuæ accōmodam. Quapp & moneta dicitur quaſi monitoria lex & pecunia à pecude, quam Romani auctore Plinio lib. 33. pecudum nota ſignarūt, eò quod pecuniæ (ut ait Sapiens) oīa obediunt: & in mundi primordijs mobilia bona & commutabilia plurimū pecus, & pecora: armentaq; erant. Ex his rurſus conſequitur numi valorem (ut eodē loco Philoſophus ait) non prorſus ex

Oſtēditur concluſio

Numiſmatum origo.

Duplex pecuniæ uſus.

Vnde dictus moneta.

ſus ex natura rei æſtimandum eſſe.ſitne vi delicet,æs,argentum,& aurũ:ſed ſtatuto & ſigno reipublicæ, aut principis, qui ſuã in tali numnib ſculpit auctoritatem tãquam fideiuſſor pro omnibus. Vnde neceſſitatis tpe in quacunq; materia;ẽt uiliſſima,vt in ferro,& corio, cudi põt,aut ſculpi.tametſi pro regionis natura & facultate metallũ il lud diligendum huic muneri eſt,quod ſo- *Plinius.* lidius ſit & quadam uigens perpetuitate. Hac.n. rõne Plinius libro eodẽ ſelectum eſſe aurum aſſerit inter metalla, non quidẽ rõne coloris,qui in argento,inquit, cla rior eſt, magiſq; diei ſimilis:neq; rõne põ deris, aut materiæ facilitate, cũ cedat per vtrumq; plumbo:ſed quia rerum uni nihil igne deperit, tuto ẽt in incendijs rogiſq; durante materia. Hæc ille. Etenim cum ignis rerum oĩum maximè actiuorũ edax voraxq; ſit, eo præſtantius eſt aurum quo *Ariſto.* ab hoc periculo tutius eſt. Fit etiam conſe quens (quod Ariſto.illic prudenter adnotauit) vt quamuis ulla ingruente neceſſita te augeri minuiq; poſſit numorum æſtima *Numorũ æſtimatio ad mediũ legis fixa & firma eſſe debet* tio:id tamen impendio quam rariſſimè fie ris fas ſit. Quin verò hac ratione debet pe cunia legis naturam imitari:vt fixa ſemper firmaq; ſit. Enimuerò cum per numum(ut diximus) reſpublica & princeps cunctis fi dei iubeat, non parum deteritur eiuſdem principis ac reipublicæ fides, quum ciues huiuſmodi ſub mutationibus abſq; ingenti neceſſitate defraudantur.

Ad primum ar. S.Thom. Ad primum igitur argumentum, quod de finali iudicio factum eſt, reſpondet S. Tho. art.4.q 61.futurum eſſe ſm rationem commutatiuæ iuſtitiæ, prout.ſ.recompen- *Obiectio Caietani aduerſus S.Thom.* ſat præmia meriti,& ſupplicia peccati.Caietanus autem obijciens argumentum ad hominem, uidelicet qui 1.par.q.21.arti 1. & 4.ſen.diſt. 46 art. 1. negat in Deo iuſtitiam commutatiuam, reſpondet tam punitionem, q̃ remunerationem illic fieri ſecundum iuſtitiam diſtributiuam : nã (vt legitur de Iuda, Actu.1.) vnuſquiſque illic mittentur in ſuum locũ. Habebit autẽ, inquit,& formã quandam commutatiuę iu ſtitiæ pro quantotes pro re datur:puta,prę *Solutio Caietani.* mium pro merito, & pœna pro offenſa. Veruntamen non idẽ ego,niſi fallor,arbitror ſentiendum, neque ſm S.Thom.neque ſecundum veritatem de remuneratione bonorum, & de malorum vltione. Collatio *Expleditur Caietani reſponſio.* namque præmiorum proculdubio iuſtitiæ diſtributiuæ functio eſt, tametſi,ut artic.2. dicebamus,hæc illic conſpiciatur rõ commutatiuæ, quod cum diuina bona infinita ſint, ita redditur omnibus ſm proportionem meritorum geometricam, ut adæquetur quoque ad vnguem præmium merito, quod in republica humana, vbi curta non nunquã ſunt bona, obſeruari ſemp nequit. At verò non idem eſt de iuſtitia uindicatiua in delinquentes. Talis.n.iuſtitia neutiquam ad diſtributiuã pertinet. Id quod expreſſe affirmat S. Thom.2.2.q.108.art.2. *S.Thom.* elicitur.n.uindicta à iuſtitia cõmutatiua: imperatur autem à legali:vt art.1.huius qõnis nos ſuprà adnotauimus. Nam punitio, non eſt ſicut bonorum diſtributio. Diſtributiua nanque iuſtitia non attendit quid ciues contulerint ut rependatur eis ſed quid in ſe quiſque mereatur: punitio uerò per ſe aſpicit quam quiſq; iniuriã irrogauerit ut pari plectat ſupplicio. Quare non primum attendit ad dilectorum proportionem, ſed ad cuiuſq; quantitatẽ: qđ munus eſt cõmutatiuæ iuſtitiæ:ex conſequenti aũt ſeruatur in ſupplicijs eadem proportio quæ erat in criminibus. Itaq; uindicatio(vt loco citato ait S.Thom.) reſpõdet, non diſtributioni bonorum,ſed collationi beneficiorum pro ſuſceptis ſeruitijs, quæ actio pariter eſt iuſtitiæ commutatiuæ, imperatę.tñ à legali. Quapropter diuerſa eſt ratio remunerationis & punitionis:illa nãque per ſe ſeruat proportionem geometricam inter proportionem meritorum & alteram præmiorum.Sed ex conſequenti, ubi eſt bonorum copia, quemadmodum in Deo,cuſtoditur ęqualitas rei ad rem,ſcilicet præmij ad meritum : punitio autem è diuerſo prius ubique reſpicit æqualitatem ſupplicij ad delictum ex conſequenti autẽ ſeruat proportionum habitudinem geometricam. Atque huic conſonat quod ait *Paulus.* Paulus. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quã reddet mihi in illa die iuſtus iudex.ſ.per iuſticiã legalẽ : q̃ cũ ſit generalis uirtus imperat cęteris: atque adeò tam cõmutatiuę iuſtitiæ,quã diſtributiuæ, At uerò probe denegat S. Thom. iuſtitiam commutatiuã eſſe propriè in Deo,penſata eius formali ratione: ideirco q̃ nihil ipſe

à nobis

nobis accepit, q̄ illi accreſcat. Nam quis prior, inquit Ioannes dedit illi, & retribuetur ei? neq; nos quidquam ab ipſo qui immutabilis eſt propriè adimere poſſumus. Sed ſi bonis ſumus, nobiſipſis, inq; rem noſtram, boni ſumus ad gloriam Dei. Ad ſm aũt argm̃ ſatis perſpicuè per cõcluſiones reſponſum eſt. Prima.n. declarauit queadmodum in iuſtitia diſtributiuæ nulla eſt repaſſio propterea q̄ nulla illic habetur conſideratio ciuis, an quidquam præſtiterit aut egerit, cuius æquale recipiat. In commutationibus autem poteſt ſeruari repaſſionis figura, modo iam expoſito.

Ad ſecũdum ar.

QVAESTIO VI. DE ACCEPTIONE PERSONARVM.

S.Thom.2.2.quæſt.63.

ARTICVLVS I.

Vtrum perſonarum acceptio Iuſtitiæ diſtributiuæ contraria, crimen genere ſuo ſit mortale.

POST diuiſionem iuſtitiæ in diſtributiuam & commutatiuam, rectus ordo poſcit, vt de iuſtitia prius, quæ diſtributiuæ aduerſatur diſputemus. Nam iuſtitia diſtributiua utpote quæ in principe potiſſimum prominet, qua bona cõia ſingulis ciuibus adiudicat, præſtantior eſt quam commutatiua. Quapropter ab ordine D. Thom. digreſſi ſumus. Habebit aũt qõ articulos ſeptem. Primus ac præcipuus eſt de hac iniuſtitia, quam acceptionem perſonarum appellant, ſitne genere ſuo mortale crimen. Et primum omnium vt à diuina lege, quæ fons noſtrarum eſt, & exemplar, exordiamur, Deus in gratia & gloria diſpenſandis videtur perſonas reſpicere: nã perſonarum reſpectus tunc accidit, dum nullus meritorum habetur. Deus autem neminẽ ob noſtra merita in gratiam ſuam recipit, vt Pelagij impietas cogitauit: Vnde Matt. 24. Duo erunt in lecto, & unus aſſumetur & alius relinquetur. Ergo neque inter homines uitium eſt perſonas reſpicere. Secundo arguitur. Paupercula quæ duo minuta in gazophylacium contulit, ideo cæteris, ampliora mittentibus, ore Chriſti prælata eſt quòd indiga erat: & qui publicum magiſtratum gerens præcipuæ ſpiritualem, idem admittit crimen quod populares, acriori erit ſupplicio dignus ob ſuam ipſius dignitatem. Perſonarum ergo acceptio non eſt ceu iniqua vituperanda. Contraria eſt Dei ſententia Deuter. 10. de ſeipſo Deus magnus fortis, & terribilis, &c. qui perſonas non accipit neque munera. & Paulus ad Rom. 2. Non eſt acceptio perſonarum apud Deum. Vnde & Deus ipſe (vt eodem libro Deut. cap. 1. patet) idem cautum etiam eſſe uoluit hominibus, dicens: Nulla erit diſtantia perſonarum. Itaque audietis paruum ſicut magnum: neque accipietis cuiuſquam perſonam.

Primum argum.

Secundũ

Paulus.

Nomen hoc, perſonarum acceptio, tametſi Ciceroni & priſcorum Latinis non ſit ita uſu frequens. eſt iam nihilominus apud ſacrorum interpres Latinitate donatum. Neq; uerò à Græca compoſitione abhorret: eſt.n. Grçcè προσωποληψία, à λαμβάνω, ſeu λήβω, quod eſt accipio. Vnde ad Gala. 2. Deus perſonam hoĩs non accipit. vbi idem eſt uerbum Græcum. Quamuis cum idem quoq; polleat, præſertim in cõpoſitione, q̄, reſpicio, optimè dicitur perſonarum reſpectus, ut perſona pro facie accipiatur. Eſt ergo decora metaphora, dum iudex inhibetur faciem perſonarum in iudicio ſpectare, ut per Paul. ad Ro. 2. adnotauimus: nempè ne uel à genere, ſexu, ætate, aliiſue id genus qualitatibus ſuum ſinat animum affici in iudicio. Eodemque alludit illud Leuit. 19. Non conſideres perſonam pauperis, neque honores vultum potentis. Et de Areopagitis refert in Hermotimo Lucianus, ideo noctu & in tenebris iudicare fuiſſe ſolitos, ne aũ dicentes reſpicere poſſent, ſed ad ea quæ dicerentur. Et Socrati ad æquitatis cumulum apponitur quòd neq; uxorem, neque liberos in iudicium uoluit adducere ad excitandam iudicum commiſerationẽ Et Ariſt. Rhet. 1. illam Oratoriæ partem quç ad commouendos affectus expoſita eſt, condemnat, Areopagum Athenienſium hac maximè rõne cõmendans, quod illam partem à ſuo iudicio relegatam haberent. Ex his ergo de nomine prçnotatis colligitur acceptionis perſona-

Ariſto.

Definitio acceptionis perſonarum. perſonarũ deſcriptio. Eſt.n. iniuſtitiæ crimen, quo in diſtributione non cauſſæ ad rē pertinentis ſed perſonę aliarumq́; eius qualitatum habetur rō. *Gloſſa.* Quo alludit gloſſa ſuper illud ad Epheſ. 6. Perſonarum acceptio non eſt apud Deum. Deus iuſtus iudex, cauſſas, nō perſonas diſcernit. Et rō nominis eſt ꝙ cū iuſtitia diſtributiua nuda ſynceraq́; meritorum momenta ſuis bilancibus perpēdat: merita aũt ſint q̃ ex voluntate recte inſtituta procedunt, quidq̃d ad hmõi meritorum cumulum nihil confert, ad natiuas perſonæ conditiones attinere cenſetur. Itaq́; perſonæ nomine, natura intelligitur cōtra rectā uoluntatem diſtincta, atq́; adeo actiones alias, quæ extra cauſſam ſunt. *Concluſio reſpōſiua* Cōcluſio ergo qōnis ſit. Acceptio perſonarum gn̄e ſuo eſt peccatū mortale. *Probatio* Probat́. Quidquid aduerſatur iuſtitiæ, eſt gn̄e ſuo lethale ſcelus, ut ſupra q.34. huius libri, cū S. Tho. definitum eſt: nam cum iuſtitia neceſſaria ſit uirtus, quid quid illi obſiſtit, contrarium eſt charitati, atq́; adeo gn̄e ſuo mortale: acceptio perſonarum obſiſtit iuſtitię: quippe quę impedit legitimā ſeruari rōnem debiti: ergo eſt mortalis. *S. Tho.* Quocirca licet S. Tho. q.63. art.1. tm̄ aſſeruerit perſonarum acceptionē eſſe peccatum, reliquerat tñ q.69 art.4. conſtitutum, peccatum iniuſtitię cenſeri in mortalium gn̄e: tametſi in rebus exigui momenti contingat eſſe tm̄ uenale, ut ſi quis amicum minus dignum prętantiori præferret in electione ad officium, quod parum reipublicę refert. Nam & qui minutam pecuniam furaretur, non ſubinde eſſet mortalis criminis reus. Qua vtiq́; rōne temperamento hoc vſi ſumus gn̄e ſuo. *Corollarium.* Hinc fit cōſequens, cunctas cauſſas & qualitates quæ nihil ad dignitatem referunt illius rei, magiſtratus, uel ſacerdotij, aut p̄fecturę, quæ per diſtributionem confertur connumerari cum perſonis, ut ad earum acceptionem attineāt. Pōt nanq́; eadem cā in unius diſtributione legitimè animaduerti, quam in diſtributione alius rei minime pendere licet. Qui.n. conſanguineis ratione generis aliq̄d bonorum ſuorum donat aut legat, non eſt perſonarum reſpector: qui autem illa cauſſa ſacerdotium ei conferret, in tale crimen impingeret. Pari modo qui uirum egregiè doctum, non tamen vſq́; adeò compoſitorum morum, ſancto viro ignaro tamen, in optione ad Cathedram anteferret: non haberetur perſonarum acceptor: veluti ſi illum præferret in alia electione, ubi uir exigeretur probitate conſpicuus. Sed de huiuſmodi meritis in ſequentibus articulis emunctius.

Ad primũ arg. Per hæc ad primum argm̄ patet reſponſio. In Dei nanq́; diſtributionibus altera habenda eſt conſideratio, dum hoīem (ſiue in puris cum naturalibus contēplemur, ſiue peccati labe maculatum) in ſuam gratiam primum recipit: altera verò dum iam in eandem admiſſo, eius perpendimus uirtutum officia. In priori nanq́; mō cum nulla illic ſubſit rō debiti nullum locum hēt iuſtitia diſtributiua, quæ (vt dictum eſt) debitum quodam pacto præſupponit: & ideo neq́; illic ſubnotari pōt perſonarum acceptio ſed eſt mera liberalitatis donatio: ſicut ſi princeps bona ſua propria, quibus liberet, impartiret: Nemo. n. (ut ait Ioannes) prior dedit Deo, ut retribueretur ei. Vñ in euangelica parabola. Matth. 20. An non licet mihi quod uolo facere? Tolle quod tuum eſt, & vade. Quod quidem Paulus in altitudinem incomprenſibilem diuitiarum ſcientiæ Dei refert. In poſteriori aũt mō iuſtitia effulget diſtributiua: *Paulus.* de qua iō ait Paulus, Qui reddet vnicuiq́; ſm̄ opera ſua. Et alibi: Oēs nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq́; propria corporis ꝓut geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Nam qui per Chriſti gratiam eius facti ſunt membra, bene ſubinde de Deo merentur. Quapp neque illic Deus eſt perſonarū acceptor, ſed reddet vnicuiq́; ſm̄ meritorum pretium, quæ de diuina gratia promanant. *Ad ſecũdum.* Ad ſm̄ aũt rñdetur, quod quando perſonæ qualitas meritum auget aut crimen, tunc nulla eſt acceptio perſonarum illam inter cauſſas pręmij adſcibere. Paupertas enim illius euangelicæ viduæ in cauſſa fuit, ut tenuis eius eleemoſina maioris eſſet pretij, quam ſi diues tantundem largiretur: ob idque cumulatiori præmio digna fuit. Et uiceuerſa quoniam delinquentis præeminentia & locus culpam delicti aggrauat, ſit vt dignitatis illius conſideratio nihil vindici Dei iuſtitiæ officiat, ſi acrius in eum animaduertat.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum in ſpiritualium diſpenſatione poſſit acceptio perſonarum contingere.

Ad primum. PRæmiſſa natura & qualitate acceptionis perſonarū, quæ cum iuſtitiæ ſit contraria delictum mortale eſt, ſubſequitur ut videamus in quibuſnam materijs verſetur: & primò in hoc ſecundo art. vtrum in ſpiritualium diſpenſatione locum habeat? A parte .n. negatiua arguitur. Sacerdotia & ſpirituales præfecturæ non tam ſub iuſtitia ſunt diſtributiua quam ſub commutatiua: acceptio autem perſonarum, vt dictum eſt diſtributiuæ aduerſatur: non ergo in huiuſmodi ſpiritualibus locū habet. Prior aſſumpta probatur. qm̄ ſacerdotia hæc & eccleſiaſticæ præbendæ, &, vt aiunt, perſonatus, non habent rōnem præciſam bonorū cōium, ſicuti prouentus reipublicæ, qui eo quod ſunt totius, ſunt quodammodo partium: ſed ſunt ſtipendia populi miniſtris eccleſiarum conſtituta: debentur ergo perſonis dignis non pp ſeipſas, ſed quia perſonæ tales debentur eccleſijs hoc eſt diſpenſantur perſonis in mercedem pro ſeruitio per eam iuſtitiā, qua dignus eſt operarius mercede ſua: hæc aūt iuſtitia, non diſtributiua, ſed planè commutatiua eſt. *Secundū* Scdo arguitur: Xp̄s redēptor noſter viſus eſt in ſuorū apoſtol. optione: q̄ ad uitā ſpiritualem quā maximè referebat, pſonas reſpexiſſe & accepiſſe: qm̄ nulla eorū merita ppendēs, à piſcatoria, & cāpſoria, alijsq; id genus vilibus artibus, ueluti infirma abiectaq; huius mūdi, ut ait Paulus, eos euocauit. Quin uerò in hoc p̄terea uiſus fuit perſonarū acceptor, ꝙ nō niſi Galilæos ex patria ſua, cognatosq; ſuos aſſumpſit: nā ut legit' Act. 1. de hoc turbę mirabantur, ꝙ varijs linguis loquentes Galilæi eſſent: Xp̄i aūt opera exēpla nobis ſunt. Nullum ergo hoc uitiū eſt. *Tertiū.* Tertiò arguitur: Iure etiā Cano. vr̄ non ſolū pmiſſa, ſed iuſſa in electioni: pſonarū acceptio: vt patet eo. tit. c. cum nobis olim. ubi licèt electus, non eſſet eminētis literaturæ, ꝓbatur electio. Et ca. cum dilectus, pariter approbatur, licèt fuiſſent in eadē eccleſia (ut illic legit') alij digniores. *Quartū.* Quartò arguitur: Eccle. etiam decretis ſancitū eſt, ut non fiat electio, niſi ex perſonis eiuſdē eccle. dummodo illic dignus inueniatur: ēt ſi alibi foris inueniantur digniores: ut patet di. 61. ca. nullus. & ca. obitum. & di. 63. c. metropolitano. Quin uerò vt ait gl. in c. cū inter. can. de ele. non valet poſtulatio ex aliena eccleſia niſi duabus partibus cōſentientibus. Et dēt fieri à Pontifice Maximo, ut latè patet in tit. de poſt. prę l. Non ergo exploranda ſunt ſemper digniores, etſi facilè in alienis eccl. inueniri poſſent. *Confirmatio.* Ad hæc & nobis hoc vſus eccl. palam facit. Cernimus. n. in Epiſc. elect. non tā meritorū q̄ pſonarum, aut gn̄is, aut potētiæ rationem duci. Adde, ꝙ & in ſuprema electione Pōtificis Maximi iā pridē uſus inoleuit, vt nemo niſi à reuerend. Card. aſſumatur: cum tn̄ poſſent qn̄q; extra illum ordinē alij diſquiri: quorum fortè electio gratior Deo eſſet & acceptior. *Quintū.* Quintò ac poſtremò arguit': Papa, ut aiūt, eſt bn̄ficiorū bonorūq; eccleſiæ dn̄s ergo nō arcetur digniores eligere: ſed p̄t quib. libuerit, eadē elargiri. In contrariū aūt eſt Iac. Apoſt. 2. c. ſuæ Cano. Nolite in acceptione perſonarū habere fidem Dn̄i noſtri Ieſu Chriſti.

Ad qōnem hanc decem concl'onibus rn̄ det'. Si tn̄ prius adnotemus quid hic noīe ſpiritualium intelligamus: ꝙ lib. ſub tit. de ſimonia, emunctius dilucidabimus. Haud .n. intelligimus cūcta q̄ in intellectu ſunt: nā ſcīa & artes doceri ꝓtio pn̄t: ſed intelligimus illa q̄ gratis nobis à Deo donantur non peculiariter tm̄ in vtilitatē recipientiū, ſed in utilitatē cōem. de quib. ait Xp̄s: Gratis accepiſtis, gratis date: ut ſunt ſacerdotia, ſacerdotales ordines, & ſacrorū uſus. Prius ergo circa materiā primi arg. p̄noſſe oportet: iſta eccleſiaſt. ſacerdotia non ſolū rōne diſtributiuę iuſtitię pēdēda eſſe, uerū cōmutatiuæ lineā ingredi. *Prima conclu.* Sit ergo prima concl'o: Negari non debet quin ſacerdotia & eccleſiæ præfecturæ ſpecimen habeant diſtributiuæ iuſtitiæ, ꝓ eo ꝙ illis honorificentiora & pinguiora debentur, qui præſtantioribus ſunt meritis: & iō in nona cōcluſione adſtruendū nobis eſt in hmōi electionibus digniorem eſſe cæteris anteferēdum. *Secunda conclu.* Huic nihilominus concluſioni ſubtexitur ſecunda. De eccleſiaſticis beneficijs ſacerdotalibusq; muneribus ac dignitatibus, q̄ ad eccleſiarū obſequia pertinent, per iuſtitiæ commutatiuæ regulas præcipuè cenſendū eſt. *Probatio concluſionis.* Probatur: Decimæ quas populus Chriſtianus perſoluit, non conuenit

nit

nit ut pręmia ſint meritorum perſonarum, inſtar bonorum quæ in reipublicæ depoſito exiſtunt: ſed uel ad hoc ſolũ, uel ad hoc præcipuæ inſtitutæ ſunt, vt ſtipendia ſint miniſtrorũ eccleſię. Itaq; religio Chriſtiana, niſi eccleſias haberet neceſſarias nunq̃ Chriſticolas cogeret decimas contribuere. Idemque inferius dicturi ſumus de ſecularibus tributis, ut inter quæ & ſacerdotia hoc ſolum diſcriminis interſtat, quod illa ſtipendia ſunt pro ſecularibus adminiſtrationibus iuſtitiæ: hęc aũt pro ſpiritualibus eccleſiarum functionibus. Fit ergo ex hoc conſequens, rationem illam diſtributiuæ iuſtitiæ, quæ in hiſce diſpenſationibus reperitur, ad commutatiuam ordinari, quæ eſt inter Pontifices, tam Maximum quam reliquos diſpenſatores ac prouiſores bonorum eccleſiæ ab una parte, & eccleſias ex altera. Enimuerò quia ob id ciues decimas pendunt vt ſibi ſacra adminiſtrentur, uerbum Dei exponatur, & eccleſiaſtica iuſtitia ſeruetur: per iuſtitiam commutatiuã debentur eis idonei horum munerum adminiſtri, veluti operarij vineę Dñi. Neque obſtat decimas (non dico quotam) eſſe de iure diuino. Nam cenſendum hic arbitror inſtar principis, qui certa ſtipendia ꝑpetua ſtatuit famulis hac miniſtris domus ſuę: præcipiens ut dignioribus qui haberi poſſent diſpenſarẽtur. Hic enim profectò plus commutatiuę iuſtitię ſubeſt, quam diſtributiuę. Sicut facta beneficij collatione, eadẽ iuſtitia conſtituitur inter miniſtrum & ſuam eccleſiam. Itaque ut explicationis gratia dicam, ratio diſtributiuæ iuſtitiæ in iſtis hẽt ſe materialiter ad rõnem commutatiuę. Nã iõ electores tenentur ẽm merita perſonarũ ſacerdotia diſtribuere, nõ quia præmia ſunt meritorum ipſorum, ſed quia electores tales miniſtros dẽnt eccleſijs, & miniſtri talia eiſdem obſequia, pro ſtipendio ſibi repenſo. Concluſio hęc ſic expoſita non ſolũ rõne quę manifeſta eſt uerum & ſacris oraculis cõprobatur, Et primò, ut à lege ueteri initium ſumamus. Leuitis ſimili rõne decimę erant decretę. Sic. n. legitur Nu. 18. Filij Leui dedi oẽs decimas in poſſeſſionem, pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Sic & paulò inferius de decimis ſubditur: Quia pretium eſt pro miniſterio quo ſeruitis in tabernaculo teſtimonij. Et Lucę 10. dum Chriſtus Apoſtolos tanquam operarios & meſſores dimiſit in orbem, ſubiunxit in eadem aũt domo manete, edẽtes & bibentes quæ apud illos ſunt: Dignus eſt.n. operarius mercede ſua. Merces autem per iuſtitiam commutatiuã redditur. Et Apoſtolus primæ Corint. 9. in eadẽ ſñiam ait. Neminẽ ſuis ſtipendijs militaſſe unq̃, citans illud Deut. 25. Non alligabis os boui trituranti. dicens pp nos illud fuiſſe ſcriptum: vñ ſubdit, Si nos uobis ſpiritualia ſeminamus, magnũ eſt, ſi nos carnalia ueſtra metamus? Quibus verbis commutatiuã iuſtitiã inſinuauit. Et primæ ad Tim. 5. Qui bene, inquit, pręſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt. Non ait, qui boni ſunt: ne quis fallatur ꝙ perſonis ipſis ob ſua merita per iuſtitiam tñ diſtributiuam debeantur honores ac præbendę: ſed qui bñ præſunt, ut diſcamus beneficiũ dari potiſſimũ pp officiũ quaſi ad normã cõmutatiuæ iuſtitię: ẽm uerbũ eiuſdem eodem loco. Qui in ſacrario operãtur quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altari deſeruiunt, cum altario participant. Idque confirmatur ex iure Canonico. Nã cap. ẽm Apoſtolum de ꝑben. Inno. 3. hæc fermè Pauli uerba citans, ait, Cũ ẽm Apoſtolũ, qui altari deſeruiũt, de altario uiuere debeant: & qui ad onus eligitur, repelli non dẽat à mercede patet à ſimili, vt clerici viuere debeãt de patrimonio Ieſu Chriſti, cuius obſeq̃o deputantur. Accedit & uerbum iam mõ citatum toto iure ſolenniſſimum. ſ. Beneficiũ non dari niſi pp officiũ. de reſcrip. cap. fin. Igitur eccleſiæ bona nõ intuitu perſonarum vt ipſis tanq̃ præmia ſuarum virtutũ ac literarũ inſtituta ſunt, ceu per merã diſtributiuã iuſtitiã illis deputanda: ſed re uera tanquã miniſtrorũ merces pro obſeq̃o eccleſiis impẽſo. Ex quo infra illaturi ſumus eligendorũ qualitatẽ, meritorũq; momenta non abſolute, ſed in ordine ad prouinciam ſuam & functionẽ eſſe penſanda. Accedit & huc proximè, ꝙ Chriſtus in eccleſia (vt habetur ad Epheſios 4.) quoſdam dedit Apoſtolos, alios aũt Paſtores & doctores &c. in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti; ergo eccleſiaſtici ceu miniſtri recipiunt ſubſidia ſtipendiaque populi. Atqui concluſio hæc reuiſcenda eſt,

Suadetur concluſio teſtimonijs ſacrarũ literarũ.

Confirmatio prima

Cõfirmatio ſecunda.

da eſt, dum libro ſeq. ſub titulo, de reſtitutione, in diſpenſationem protulerimus, is qui prætermiſſis digniorib. aut dignis per acceptionē perſonarū ſacerdotia confert, cui debeat damnum reſtituere, eccleſijſne an perſonis ipſis prætermiſſis. *Tertia concluſio* Tertia concluſio ad qōnis titulum: Acceptio perſonarum in ſpiritualibus genere ſuo peccatum mortale eſt, tantoq; grauius ac peſtilentius quantò ſpiritualia temporalib. antecellunt. Concluſio hæc clarius liquet, quàm vt multis egeat teſtimonijs. Spiritualium enim nomine cenſentur eccleſiaſtica ſacerdotia, quibus Chriſtiana reſpublica ad ſempiternam fœlicitatem promouetur: ſacerdotū.n. miniſterio ſacris Chriſtiani initiātur, per quæ diuinam gratiam, tum ineunt, tum ēt recuperant, eorumque ope & auxilio eādem gratiam colunt. Igitur cum nihil nobis tanti referat quàm per eandem gratiam ad Dei gloriam promoueri, nihil nobis in exitium eſſe poteſt præſentius crimine illo, per quod in hoc progreſſu vel impedimur vel remoramur, quale eſt perſonarum acceptio in huiuſmodi ſacerdotibus & miniſtris optandis. Attamen quoniam nō ſatis eſt huiuſmodi perſonarum acceptionem condemnare, niſi eligendorum merita explicentur: *Documētū S.Th.* notandum eſt cum D. Thom. duobus modis conſiderari poſſe cuiuſq; merita ac dignitatis excellentiam videlicet aut abſolutè & ſimpliciter ſm indiuiduam perſonam: quemadmodum *Ariſto.* Ariſt. 5. Ethic. c. 3. conſiderat virum bonum. Secundo modo, quemadmodum illic conſiderat bonum ciuem vtputa ſi perſonam contempleris in ordine ad munus illud, & magiſtratum ac functionē ad quam aſſumitur. *Quarta concluſio* Sit ergo quarta concluſio. Dignitas perſonæ perpendenda eſt, & exigenda in ordine ad talem ſinem, qui electionis ſcopus eſt. Hoc clariſſimum eſt: qa à fine ſumenda eſt mediorum ratio: & 1. Corinth. 12. ait Apoſtolus, Vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. ſ. ad cōmodum Chriſtianæ reipublicæ. Adnectitur autem concluſio quinta: *Quinta concluſio* Primum ac potiſſimum q in eo qui in ſpiritualibus prę ficiendus eſt populo, æſtimandum uenit, eſt morum compoſitio, virtutumque ornamentum. Hanc eandem concluſionem de reliquis ciuilibus magiſtratib. in ſubſequētibus conſtituemus, eſt.n. omnib. cōis: at verò præcipuum robur hēt in eccleſiaſticis prælatis, cuius ratio patentiſſima eſt. *Ratio cōcluſionis.* Enim uero finis proximus ciuilium magiſtratum eſt tantum naturalis: nempè tranquillo ſtatu & pace rempublicam conſeruare: licèt ille ad diuinam quoque fœlicitatem ordinem habeat: finis aūt & ſcopus proximus prælatorum ſpiritualium eſt ſempiterna fœlicitas, ac ſubinde eorum munus auxiliares eſſe Chriſti miniſtros, iuxta uerbum Pauli: Sic vos exiſtimet homo ſicut Dei miniſtros: Quibus idcirco una cura eſſe dēt, Chriſti ſanguinem colere, eiuſq; redemptionem promouere, atq; ad diuinū amorem ſubditos prouocare, & ad Dei charitatem referre omnia: nihil eorum cogitantes, quæ cum mundo diſpereunt, ſed ſempiterna illa quæ nos in cœlis manent. Hæc autē nemo curare poteſt, & pro dignitate adminiſtrare, niſi in quo idem Chriſti ſanguis ferueſcat, ideq; inardeſcat amor. *Sexta cōcluſio.* Sexta concluſio. Præter charitatem & honeſtatem morum requiritur ſtatim ſacrorū ſcīa, prudentiaq;, & ſolertia, & reliquæ animi uires, ac dotes ad gubernādum neceſſariæ iuxta uerbū dñi. Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens? Mat. 24. Adeo ut liceat nōnunquam expediatq; huius gratia, eo qui ſimplr morib. pſtantior eſt poſthabito, alterum uita inferiori præeligere: dum tñ prauus non ſit & corruptis morib. nam cui refragatur uita, nulla alia rō ſatis ſuffragat. ut fas illum ſit ad eccleſiæ gubernaculum admonere. Hoc planè conſtat. Eſt enim primum prælati, ſacra docere, & per eorū doctrinā & exempla ſubditos ad diuinorum, amorē allicere ac promouere. Mox, qa id regimen, opus eſt prudentiæ: vt 6. Ethicor. *Probatio conclu.* Ariſt. auctor eſt: & vt ibidē ſubdit, cum prudētia virtutes oēs connectātur, cunctis huiuſmodi dotibus præſtare debet. Enimuero vt niſi quod ignitū eſt, calefacere nequit, ita niſi quę charitate ardet, vel lucere alijs pōt vel virtutum calorem excitare. At verò qm̄ ex his dubium hoc loco præcipuum relinquitur, an. ſ. vt ab hoc crimine acceptionis pſonarum caueatur, neceſſariū ſit præſtātiorē digniorēmq; ſemper eligere, ſtatuitur ſeptima concl̄o: *Septima concluſio* Acceptio perſonarum tunc affert manifeſtarium crimen, qū prætermiſſo idoneo eligitur indignus

tunc.n.imprudenter,& contra iuſtitiam cō mutatiuam in eccleſiam peccatur, & contra diſtributiuam in eum, qui dignus eſt. *Probatꝰ concluſio* Concluſio eſt omnib. extra controuerſiam in cōfeſſo. Vnde de præben.cap.graue. Alexan 3.in concilio, Graue, inquit, nimis eſt & abſurdum, ꝙ quidam eccleſiarum prælati cum poſſint uiros idoneos ad eccleſiaſtica beneficia promouere, aſſumere non verentur indignos: quib. neque morum honeſtas, neque literarum ſcientia ſuffragatur: carnalitatis ſequentes affectum, non iudicium rationis, vnde quanta eccleſijs damna proueniant, nemo ſanę mentis ignorat. Subtexitur deinde huic octaua concluſio: Ad hoc ut ſecundum exterum ius fori canonica ſolidaq; ſit habenda ac ualida electio, ſatis eſt eligere dignum. *Octaua concluſio* Concluſionē hanc confirmant Canones tertio argumento ante qōnem adducti: eorum autem rationem S.Tho.& Doctores hanc reddunt, quod alias vnaquælibet electio calumniā pateretur: haud.n. tali foro facilè expendi poſſunt librariq; meritorum momenta, vt conſtet quis eſt optimus. Vnde dum Rex aut quiuis alius iure patronatus eum eligit dignum, cui iura non refragantur, nequit vel Papa, uel inferior Prælatus electionē in fauorem dignioris perimere. Addiderim hic, ꝙ qui dignum elegerit, non tenebitur ad reſtitutionem nec digniori, nec eccleſiæ: ut lib. ſequenti ſub titul. De reſtitutione, videbimus. *Nona concluſio.* Nona concluſio: Quo ad culpam, in foro conſcientiæ & poli, pręceptum eſt eligere digniorem. Et primum, ne quis exiſtimet ſolius eſſe opinionē S. Thom. *S. Tho.* qui eam incunctanter, veluti rem conſtitutiſſimam adſtruit. 2.2.q.63.arti.2.& in quolibet q. 6. & 8. quem ſui ſequuntur. *Alexan. Halen.* Fuit quoque Alex. de Hales 2.parti q.136. membro 2.& Nicol. de Lyra Ioann.21. *Nico. Liranus.* Neque verò Mendicantium utriuſque ordinis, verum & Henri.& Godofr. in ſuis quolib. *Henricus* Fuitq; Hadrian. poſtea Papæ in materia de reſtitu.& ex Doctoribus iuris Cano. *Adrianꝰ* *Archid.* Archi.& aliorum. Hos denique Maioris poſtmodum in 4.diſt.24.q.8.& 9.ſequitur. *Maioris.* *Hugo patronus contrariȩ opin.* Patroni autem contrariæ ſententiæ, ſi tamen contrariam tueantur, ſunt Hugo & apparatus ſuper cap.licet ergo.8.q.1.& ca. Monaſterium.16.q.7. quibus referente Adriano, acceſſit Ioan. And. *Io. And.* Dixerim ſi contrariam tueantur, quia illi forſan id duntaxat contendunt, ꝙ in foro exteriori nō ſit electio refellenda: nam de foro interiori nihil decernere debuiſſent. Quòd ſi ſententia diui Thom. uera eſt, per nullam pōt conſuetudinem vel contrariam conſuetudinē abrogari. Eſt.n. de iure diuino: contra quod uſqueadeo nullo tpe præſcribitur, ut quo longior fuerit eius abuſus, eo fiat delictū grauius. Neque in his ſatis eſt auctores numero æſtimari, aut dicere, hoc tenent Canoniſtæ hoc uerò Theologi. ſed auſcultandæ ſunt ſacrorum auctoritates, rationesq; examinandæ. Arguitur.n. primo ex iure naturæ: *Prima ratio in gratiam primæ opinionis.* Eccleſiaſtica beneficia (ut ſecunda cō concluſione aſſerebamus) ex bonis communibus populi, veluti ſtipendia, inſtituta ſunt, & eccleſiæ miniſtris propoſita. Ex hac ergo parte contra iuſtitiam commutatiuam *Secunda* fidem populo & eccleſiæ frangit, qui non optimum ei miniſtrum abſq; fraude & dolo prouidet. Mox peccatur & contra iuſtitiam diſtributiuam: eadem.n. uirtus quæ iubet ſeruare in præmijs proportionem, quæ eſt in meritis, ſubinde admonet ut optimus qui rationabili diligētia inueniri poteſt, cæteris præferatur. Deinde accedit tertiò, *Tertia.* ꝙ Antiſtites tenentur beneficia gratis conferre: qui autem meliori poſthabito cōfert minus digno, ille certè alia cauſſa mouetur humana: alioqui illud non faceret: atq; adeo neq; dat gratis, neq; ab acceptione perſonarum manet incolumis. Ad hæc, qui ex duobus ſacerdotijs pinguius confert ſacerdoti minus digno, manifeſtè iuſtitiam diſtributiuam acceptione perſonarum præuaricatur: nam id patrare non poſſet niſi reſpiciendo perſonam, puta qualitatem extra cauſſam: ergo eadem labe contaminaretur, qui unicum beneficium minus idoneo adiudicaret. Præterea, horum *Quarta.* collatores munerum, diſpenſatores ſunt, *Paulus.* ut ait Paul.1.ad Corin.4.miniſteriorū Dei: in quibus, vt inibi ſubiungit, fides ſincera requiritur ſm verbum Dominicum citatū. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens? principis aūt œconomus & diſpenſator, qui quos poſſet optimos ſeruos eodem ſtipendio non aſciſceret in ſeruitium dūi, reus profectò eſſet aut defractæ fidei, aut neglectæ prudentiæ. At uerò ius diuinum eſt quod huic concluſioni firmiorē adſtruit

adſtruit fidē. Atq; in primis exēplum Chriſti, Ioan. 21. in electione Petri, quod abundè rē patefacit. Ille quippe qui nemini iniuriā irrogare potuit, nempè qui non merus diſpenſator, ſed dominus rerū erat, nō aliū ſe legit, qui ſuus ſibi vicarius ſuccederet, quam oīum tunc temporis Apoſtolorū optimū. Neq; uerò ſatis dixit eum inſtituere quē ipſe nouerat eſſe pręſtantiſſimū, ſed id prius uoluit ut oībus innoteſcere. Hac.n. ut arbitror, tñ de cauſſa ter publicè Petrū rogauit, an ſe plus cęteris diligeret (qui numerus iudicialibus monitionibus ſolennis eſt) ut cunctis liquidū fieret, iure & ordine optimū eligere: doceretque perinde eos vt eādē legē in ſimilibus electionibus ſanctiſſimè cuſtodirent quapp abſq; ulla cunctatione aſſerere ſoleo illo tunc tēporis articulo quo Petrus electus eſt in Chriſti uicarium oīum fuiſſe Apoſtolorum optimum neq; tñ arbitror hoc denegare. Liquet.n. ſolam Dei Charitatē, eſſe normam, p quam iudicare licet bonitatis gradus apud Deū. Pręterea, neq; hoc negare licet, quin eo gradu quo quis diligit Deum diligitur ab illo. Si ergo Petrus Chriſtum plus tunc cæteris Apoſtolis amabat plus & ab ipſo amabatur atque adeo optimus erat. Quod.n. præ cęteris tunc Chriſtum diligeret, ambigi nequit: quoniam Chriſti interrogatio non oriebatur ex dubio quippe quo ipſe non tenebat ſed erat uelut aſſertio. Et quamuis Petrus ad cōparationem reſpōdere citra temeritatem non valuit eò ꝙ neq; ſuorum erat, neq; alienorum meritorum ponderatur tñ ſuū rñſum, Tu ſcis quia amo te: Chriſtus pro cōparatiuo iuxta ſuam ipſius interrogationem accepit: & iō à tertiò reſponſo continuo ſubiunxit: Paſce agnos meos. Dico ſtetiſſe optimum tunc ſimpliciter: quia nihil obſtat quominus Ioannes indulgentius, diligeretur alioq; fortè tpe fuiſſet melior: nam de intemerata Virgine hęſitare nefas eſſet lōgè meritis cunctos anteceſſiſſe Apoſtolos.

Secūdus locus ad idem.

Secundò loco accedit & apoſtolicum teſtimonium. 1. ad Tim. 3. Qui epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat: hoc eſt, ipſe conſultè uideat, quantum ſibi oneris imponat: qui oīum eſt optimum munerum quæ in eccleſia ſunt, atq; adeo gubernatu difficilimū. Vnde ſubdit, Oportet.n. Epiſcopū irreprehenſibilē eſſe, &c. Vbi tam amplam tamq; diuitem virtutum ſupellectilem ab Epiſcopo deſiderat, ut licet nullam faciat comparationem vix illæ poſſint niſi in eo qui pſtātiſſimus eſt aceruari. Quapp inferius c. 5. eundē admonet diſcipulū ut nemini cito manus īponat, Vbi porro docet quātū debeat examinis pręcedere antequā hmōi ſacerdotio diſtribuātur, utpote quæ diſcuſſio illā finalis iudicij imitari, p humana fragilitate deberet, ubi æquiſſima meritorū trutina vnicuiq; remetiendū eſt.

Hiero.

Accedit tertio loco: Ius canonicū ſanctorumq; decreta, & in primis Hieronymus ſup Leu. c. 8. qui refertur 8 q. 1. c. licet ergo. Refert nanq; illic Leuitica hiſtoria, ꝙ qñ Aaron iuſſu Dei in ſacerdotē vnctus fuit congregata fuit oīs turba ante fores tabernaculi. Super quibus verbis ait. Hieronymus, ꝙ licet Dñs de conſtituendo principe pręcepiſſet ſingularemque elegiſſet tñ conuocatur etiam Synagoga. Requiritur ergo, inquit in ordinando ſacerdote etiā populi præſentia: vt ſciant omnes & certi ſint quod qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni uirtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium: & hoc atteſtante populo, ſm illud Pauli, Oportet aūt illum & teſtimonium habere bonum ab his, qui foris ſunt. Hæc Hieron. Et eſt alluſio ad exemplum Chriſti, qui in præſentia Apoſtolorū teſtimoniū tulit excellentię Petri. Hac tñ non obſtante verborum inculcatione Hiero. tēperat illic eius ſnīam, imò denegat Hugo dicens ſatis eſſe eligere dignū Cui apparatus adhæreſcit. Veruntamē niſi intelligāt in foro duntaxat exteriori, non ſunt cōtra textum audiendi.

Auguſt.

Sunt & uerba acerbiſſima Aug. ſuper verbo Iacobi citato, dicentis, Non eſt putādum leue eſſe peccatū in perſonarū acceptione habere fidē Dñi gloriæ. Quis.n. ferat eligi diuitē ad ſedem honoris gloriæ eccleſiæ, contempto paupere inſtructiore & ſanctiore? Auſculta verbū, ad ſedē honoris glorię eccleſię,

Leo Papa

Chryſoſt.

Cōſentit & Leo Papa, cano. Metropolitano. di. 63. ubi docet, ꝙ ſit eligendus optimus. Sed eſt Chryſo ſententia, libr. 2. de ſacerdotio, quàm maximè meditāda, admonet enim de ſuo nomine eccleſiaſticos paſtores, quòd tanto debent meritorum inter-

uallo anteſtare gregi, quanta præſtat excellẽtia pecori paſtor. In cuius ſnīa Bernard. De conſideratione ad Euge. permulta, eademq; peregregia congerit. His unicum illuſtreq; adiungitur. c. extra, ut eccleſia beneſi. ſine diſt. confer. ubi in reprehenſionẽ Epi apponitur, ꝙ non ex affectu carnali, ſed ſtricto iudicio debuit eccleſiaſtica beneficia in perſona magis idonea diſpenſare. Atqui in pragmat. conci. Baſil. hr̃ hæc forma iuri eligentium. Ego N. iuro & promitto omnipotenti Deo, & ſancto, cuius nomini dedicata eſt hæc eccleſiæ, eũ eligere quẽ credã eſſe in ſpiritualibus & tpalibus meliorem. Neque tm̃ Canonicũ, uerũ & ius Imperatorium idem ſanctiſſimè admonet, ut eſt uidere in Auth. de monachis. §. ordinationem. iubet quippe cum Imperator, ꝗ prius optimus inter monachos apparuerit, præfici in paſtorẽ. Quòd ſi monachus optimus eſt ꝓficiendus, profectò multò eſt ſanctius eadem regula in epis obſeruãda: ut quorũ ordo ſit inſtituto monachorũ excellẽtior. Atqui argumenta hæc ſi in primordijs etiã eccleſiæ, & qñ illuſtribus pollebat perſonis vim ſuã tenebãt, quãto nũc maiorem, qñ illa laboramus perſonarũ inopia, ut uix optio permittatur: immo citra digniſſimũ uix poſſit repiri dignus. Tempore Aug. Amb. Mart. Nicolai, atque id genus mortalium, nõ eſſet immane ſcelus non perquirere digniorẽ: modò aũt ut digno conferas, digniſſimũ debes inquirere: adeò omnia iacent. Et qñ eorum quæ facta ſunt argumenta nullũ exiſteret, hoc rem ineluctabiliter cõuincit, ꝙ poſtquam in diſpenſatione beneficiorum nõ hr̃ exacta meritorum ratio, nemo eſt qui literarũ ſtudia ſequatur, nemo qui alijs imbuatur moribus, q̃ qui ad Curiam fuerint aptiores. Vnde quanta detrimenta eccleſiæ Chriſti eius ſanguine fundatæ ſuccreuerint, & hæ reſum peſtes & animarum neglectus apertiſſimè teſtantur. At uerò antequam decimam concluſionem ſtatuamus, operæpretium eſt nõnulla dubiola, quæ hinc emergunt, diluere: In primis non contendimus in has anguſtias timoratos animos cõijcere, ut quando munus ad quod perſona eligitur exigui momẽti eſt, cenſeatur peccatum mortale, digniorem prætermittere. Mox neque eſt tale peccatum timendum et in rebus maioris momenti qñ meritorũ exceſſus non eſt tantus, ut uideatur ad rem multũ referre: qm̃ & furari exiguã monetam, non eſt peccatum mortale: neque nos Deus cogit tam anxiè perſonas explorare, ſed ſm prudentiam pro rei qualitate & cõditione. Præterea, maximè adnotandum, non eſſe attendendum ad cauſſas metaphyſicæ poſſibilitatis: ſed ut materia moralis exigit, ad id quod ſm prudentiam ſperatur futurũ. Enimuerõ licèt occurrat uir literis clariſſimus & prudentia conſpicuus, eſt tñ uecors, uel alijs implicitus negotijs, de quo non eſt tãta ſpes, ꝙ prædicabit aut gubernabit ſm ſuas dotes: uel fortè etſi ſit optimè moratus publicis tamen eſt negotijs ineptus. huiuſmodi certè hominibus ille præferendus eſt, qui licet hmõi dotibus non ſit tam potens ſperatur tñ curam ſolicitius habiturum diligentiáque adhibiturum ad ſuum exequendum munus. Euentus aũt rei qui præter eligentium ſpẽ obſequuntur, nihil electionem uitiant ut ſi negligens poſtmodũ reperiatur, qui diligẽs credebatur. Emergit aũt ex ſuperioribus contra hãc nonã concluſionem argm̃ primũ: Dictum eſt iuſtitiã diſtributiuã in his ſacerdotijs ad cõmutatiuã referri: dũ autẽ prælatus tribuit eccleſię curatum uel aliũ miniſtrum pro rõne ſuarum decimarũ dignum, quia. ſ. hẽt exilia ſubſidia per illum ſatisfacit iuſtitiæ commutatiuæ: non ergo tunc tenetur alium eligere qui cumulatoribus meritis polleat. Rñdentur duo. Primum non ſeruaretur tunc rõ diſtributiuæ iuſtitiæ, niſi fortè in breui expectaretur locupletior ꝓbenda pro illo digniori. Deinde, quantum ad iuſtitiã commutatiuam cũ dignitas perſonę non habeat certã pręſcriptam mẽſuram, fit vt ubi alius eſt dignior, uix inferior cenſendus ſit dignus præterquã quod fides diſpẽſatoris miniſteriorũ, Chriſti expoſtulat vt cuicunque eccleſiæ, adſcribat miniſtrum optimum illorum, ꝗ illo ſtipendio haberi poteſt nam eccleſia, ſi loqueretur talem eligere: licet hæc culpa non ſit tanta vt ad reſtitutionẽ obliget, ſi ſm exiſtimationem dignus eligatur. ut ſupra diximus. Hinc aũt exurgit argumentum ſecundum contra eandem nonam cõcluſionem, quod ſequeretur ex ea non nunquam ut elector eſſet perplexus. Verbi gratia:

Bernard. *Cõcilium Baſilien.* *Poſtrema ratio* *Prima limitatio concluſ.* *Secunda* *Primum arg.* *Solutio.* *Secundũ argum.*

gratia: Duobus vacantibus beneficijs quorũ qd vberius & pinguius nullam hẽat animarum curam, alterum verò, quod fructib. eſt ſterile, eandem hẽat annexã, uel plures hẽat ſub ſe parœcios, pluſq; doctrina indigentes: vt eccleſia nunc Toletana, quæ locupletiſſima eſt uacante: & ſimul Granatenſi, quæ licet ſit pauperior: habet tñ multos ex Mahometiſmo neophytos, perplexus tunc eſſet & Papa & Rex. Nam ſi diſtributiuam iuſtitiam ſpectes debet tũc illud quod eſt ditius, digniori attribui: ſi aũt publicam eccleſiæ neceſſitatem, potius deberet illi maior cura animarum demandari.

Reſpõſio. Ad hoc rñdetur, pluries ſemp eſſe habendã rõnem publicæ neceſſitatis ad quã nos Chriſti charitas arctius aſtringit: Et ideo aĩarum cura digniori eſt cõmendãda deq; inde damnum de ſua dignitate reportare cenſetur. Nam & ſi bene præſidentes preſbyteri auctore Paulo, duplici ſint honori digni: ille tñ qui apud Deũ nos manet, in primis æſtimandus eſt eò uel maximè, ꝙ (vt dictum eſt) hæc ſacerdotia in eccleſiarum commodum ſunt inſtituta. An verò ille dignior acceptare teneretur, alterius diſputationis eſt. Et tanta eſſe poſſet neceſſitas vt teneretur.

Dubium. Verùm ex hoc tamen aliud enaſcitur dubium utrũ lex hæc eligendi dignioris, vſq; ad illos ẽt extendatur, qui iam ſunt ſuis eccleſijs collocati: videlicet utrum vacante pinguiſſimo beneficio vel ẽpatu debeat Rex & Papa quoſpiam ſuis locis dimouere, vt oẽs per gradus euehat? Videtur. n. nonæ cõcluſioni cõcors.

Dilutio. Rñdetur de hac re non poſſe certam ſtabiliri rẽam. Enimuerò mutationes iſtæ & acceſſus q̃ fieri poſſit maximè cauendi ſunt: tum ꝙ fomentum ambitioni ſubminiſtrant: ſunt. n. in cauſſa vt ẽpi ſemper ſint animi pendentes: & ſicuti prima materia, nunquam ſua forma contenti. Quare neq; charam habere poſſunt ſponſam, neque iuſtam illius gerere curam: tum ꝙ non eſt paſtori ætas in cognoſcendis ſubmutandiſq; nouis ac nouis gregib. tranſigenda. At verò neq; hoc nimium cauendum eſt: quandoquidem expediens nonnunquam ſit & condecens, vt ẽps ad aliam ſedem commigret. Non. n. vanus eſt titulus de poſtul. prælat.

Dubium electiõ de electionibus. Sequitur poſt hæc dubium de electionibus, ſiue dum religioſi & Canonici prælatum eligunt, ſiue dum Scholaſtici publicũ prælectorem Cathedræ. vtrũ teneat quiſq; ſemper eligere meliorem: ẽt ſi uideat nihil ſe ſuo ſuffragio profuturum Ad hoc reſpondetur, ſemper in electionib. animaduertendum eſſe, opus vanum nõ eſſe opus charitatis: omneſq; ideo leges ad mores, prudentiæ iudicio eſſe applicandas.

Reſpõſio. Sit ergo prima rñſio. Indigno nemo debet ſuo calculo ſuffragari: ẽt ſi conſtiterit illum à reliquis omnibus optari: qm̃ talis non niſi per nequitiam obtruditur, cui nullo colore fauendum eſt, neq; aſſentiendum. Si tñ qui eligendus ſperatur, dignus eſt, tunc licet ac decet digniſſimum qui eligi nõ poteſt, prætermittere, vt dignior eligat. Sunt tres, quorum Petrus digniſſimus eſt, Paulus medius, Ioannes vero infimus. Quòd ſi ego in Petro perſiſto, neq; ipſe, neq; Paulus, ſed Ioannes eligetur: me aũt accedente ad Paulum, ipſe uincet. Hoc ergo conſilium ſequi debeo ẽt ſi iureiurando me adſtrinxerim eligere digniorem. Intelligitur nanq; iurm̃ inter poſſibiles Hoc aũt, ſimiliq; ceſſante caſu, ſemper eligendus eſt dignior: nam præter quam ꝙ ei ſeruãdus eſt honor, & legi dignitas, ad hoc ẽt prodeſt, vt electus admoneat æquos electores non ei fauiſſe. Sic. n. fiet in regẽdo cautior.

Primum argum. Cõtra hæc tñ cõtinuò ſe offert argũ, ꝙ ſi ſemper dignior eligendus eſſet, ſequeretur ꝙ ſi minus dignus electionẽ acceptaret, perinde peccaret atq; collator: qm̃ videtur cã eſſe rei illicitæ.

Solutio. Ad hoc aũt rñdetur nõ eſſe rõnem parẽ: nã recipienti nõ incumbit conferendi cura, ob idq; neq; cenſetur ini quæ collationis cauſſa, perinde atque cõferens: & maximè ſi ſit dignus. Quinimo in re dubia non tenetur ipſe ſeipſum examinare, ſed ille qui confert. Quare licèt epiſcopatum ambire, delictum ſit: oblatum tamen citra culpam ſuſcipi poteſt. Enimuerò licet quis prætermiſſo charitatis ordine eleemoſynam porrigat, non patri indigenti, ſed extraneo: vel præteritis pauperibus prodigat in hiſtriones, ob idq; delictũ faciat: illi tamen qui recipiunt, non irretiuntur eodem delicto

Secundũ argum. Mox alia uia arguitur ex cap. monaſterium. 16. q. 7 quo habetur, ꝙ ubi quis dominus inſtituerit Oratorium vel Capellaniã, poſſit cuicunq; præsbytero dare. Arguitur ergo: Põt qs ea le-

ge ſacerdotiũ inſtituere, vt ſolis ſuis agnatis aliuſve deſignatæ proſapię in perpetuũ obueniat: nã quicunq; quorumlibet bonorum dñs põt ea pro ſuo libito diſpenſare:

Solutio quorundam.

ergo tali caſu non eſt neceſſarium, immo non licet digniorẽ exquirere. Sunt qui dicãt ẽt in tali caſu inquirendos eſſe digniores, ſi opus fuerit, extra illã familiã.

Reprobatio.

Attñ & uſus rõ in cõtrarium reclamant: ſatis.n. eſt inter illos deſignatos, & uocatos præſtantiorem eligere: niſi vnus ſit tñ, vt puta ſanguine proximus appellatus: Nam cum tali inſtitutori ac fundatori non incũbat munera ſuo & officio diſtributionem facere, & illa ſint ſua bona, non adſtringitur rõnem habere dignioris.

Hoſtienſ. Abbas.

Haud tamen erat cur Hoſtienſis & Abbas ex hoc diſſimilimo textu inuitum argũ traherent ad diſtributiones bonorum communium eccleſiæ: nẽpè ꝙ ſatis ſemper ſit eligere dignũ.

Duo moderamina textus citati.

Duo hic tñ illiꝰ textus moderamina recolenda ſunt. Prius, ꝙ ſi qui deſignatus eſt, fuerit omnino indignus, alius ſubſtituendus uenit quia nemo neq; de ſuæ ſubſtantia poteſt ſacerdotium contra naturale ius ac diuinum creare.

Alterũ dubium.

Secundum eſt, ꝙ ſi inſtitutio illa annexã hẽat curam aliquam animarũ vel gubernationem, tũc iniquiſſima eſt, & non ferenda, quatenus obſtiterit ut dignior eligat. Vt ſi quis prouentibus ſuis monaſteriũ fundaret eo uinculo, vt Prior uel Abbatiſſa non niſi ex ſuo genere aut patria crearetur, non eſt in contumeliam Euãg. lex illa ſeruanda. Enaſcitur aũt hinc ꝑtereà dubium de beneficijs patrimonialibus, ad quæ non recipiuntur, niſi ciues, vel qui inde ſunt oriundi. Vr̃ n. ſnĩæ nonæ cõcluſionis derogare: ſi quidẽ poſſent ꝑſtantiores aliunde q̃nque acciri.

Reſponſio.

Rñdetur leges illas æquiſſimas eſſe, quas utinam de beneficijs ſaltem parœcialibus, quibus annexa eſt animarum cura, vbique ſanciret eccleſia: quemadmodum & in Triden. Cõcil. ſummo omnium conſenſu, me pñte, conſultabatur. Eſſet.n. illis decretis conforme, quæ in quarto argumento acceſſita ſunt, decernentibus ut electio ex eadem eccleſia fieret. Nam ut modo dicebam, nõ parui æſtimandus eſt ingenitus amor, quẽ quiſque ad natiuum ſolum habet. Præſertim quòd licet poſſent nonnunquam inueniri extranei meritis præſtantiores: multò eſſet tamen eccleſiæ conducentius, vt ambitionibus & litibus ſibi moleſtiſſimis ac peſtilentiſſimis obuiaretur: præterea vt incolæ ſpe illa animarentur, liberos & literis & moribus informare.

Quæſtio triuialis.

His ergo abſolutis dubijs, ad decimam concluſionem deſcendamus, qua ad illam triuialem rñdeamus quæſtionẽ, utra. ſ. facultas alteri præferenda ſit in diligendo epõ, Canonici. ſ. iuris, an Theologiæ. Neque verò erat cur aſſertio hæc in controuerſiam uocaretur: ſed Hoſti. cui Abb. Panormi. ſubſcripſit, ſuper cap. 1. de conſan. & affinit. fuit, qui neſcio quo iure hanc conteſtatus eſt litem. Aiunt.n. quòd vbi hæreſes pullulant, præferendus eſt Iuriſconſulto Theologus: alibi verò econuerſò. Et quãuis mea me profeſſio in ſuſpicionem de hac re adducere poſſit, haud tñ idcirco his maximè temporibus, diſſimulanda eſt rei ueritas: ego.n. minimè de me ipſo ignoro quàm ſim taliũ meritorũ expers. In primis ſi mea opinio illius eſſet momẽti, quæ in conſilium admitti deberet mallem ut poſt morũ honeſtatẽ prudentia viri, roburq; animi manſuetudine inſignitũ, atq; in agilibus dexteritas perpenderetur, quam ſciæ eminentia: dummodo illa doctrina mediocritate polleret, quæ pondus ei auctoritatis adiũgeret. Itaq; perſona æſtimãda cum primis eſt, non hæc aut illa ſcientiæ facultas. Tametſi ille, quẽ hæc oĩa ornamenta doctrinæ illuſtrarent, maiori iure eſſet ſuper eccleſiæ candelabrũ erigendus.

Decimæ conclu.

Sed tñ ꝙ cæteris pariter cõcurrentibus Theologia ſit peculiaris Epiſcopi ſcientia, quam hic cõcluſionem decimam facimus, neſcio quis ambigat. Nam vt ab ipſo paſtoris nomine, quod epiſcopi proprium eſt, exordium ſumamus, ecquis dubitet præcipuum paſtoris munus eſſe ſacrorum eloquia reuoluẽdo, recolere ac meditari, unde doctrinę pabulum gregi ſubminiſtret?

Hieron.

Sñia eſt Hiero. in Leuitic. 36. diſt. cano. ſi quis ubi ait: Deo ſunt Pontificis opera, ut à Deo diſcat legendo ſcripturas diuinas: & ſæpius meditando, vt populum doceat. Et diſti. 38. cano. oẽs, admonetur Antiſtes, ut in promptu legem habeat: videlicet tam ſacros Canon. & ſanctum Euangelium, q̃ diuinum apoſtolorum librum & oẽm diuinam ſcripturam: Canones ſcilicet Conciliorũ, ut ſtatim ſub-

Digitized by Google

Auguſt. tim ſubditur ea. placuit Vnde Aug. in epiſtola ad Paulinum, quæ eſt 59. illud Pau. ad Ephe. Quoſdã aũt dedit paſtores & Doctores, pro eodem uſurpat. nempè ꝙ Epiſcopi eò ſint paſtores, ꝙ doctores. *Prima ratio pro conclu.* Quidni? nunquid non Apoſtolorũ ſucceſſores ſunt? ergo proprium eorũ eſt, ut quam fidẽ ipſi diuulgarunt, populum doceant: eiuſq; mores ſm euangelicas normas cõponant, & ueluti cánes cõtra uitia indefeſſè oblatrent. Sed quid in re non dubia teſtibus vtimur non neceſſarijs? Non interrogabantur olim dum inſula inſigniebant, an ius noſſent utrunq;, ſed an utrunq; ſcirent teſtm̃: vt Richard. quolib. 4. & Silueſter, in verbo, Ep̃s, aduotarunt, *Richar. Syluest.* licet iam collapſis rebus, non interrogentur niſi an velint ſe diuinæ ſcripturæ ſenſibus accõmodare, & quæ inde hauſerint, plebem docere. *Secunda* In cuius ſignũ confertur eis euangeliũ: qđ admoneñt populo ſibi commiſſo prædicare. Adde, ꝙ ex priſcis Ep̃is neminẽ niſi Theologũ cõperias. Nã iura canonica theologi in concilijs ſanxerunt, & Põtifices maximi ex ſacris collegerũt oraculis. Quapropter ſi noĩs etymologiam inſpicias, quam *Auguſt.* Augu. (ut refertur 8. q. 1. cap. qui epiſcopatum) interpretatus eſt: nempè ut idem ſit epiſcopus qđ ſuperintendens: in hoc etiã deberet ſuperintendere canonico iuri, licet non illud memoria retineret. Enimuerò cum ex Theologia ius eccleſiaſticũ promanauerit, per eandem facultatem debent legitimi ſenſus canonum examinari: præſertim cum illa iura quæ ad munus epiſcopale quidquam referunt, Theologi, ſi modò ſm nomen ſcĩa polleãt, oculatius emũctiuſq; callere debeant. Quòd ſi minus calleant, multò eſt Ep̃o dignius, ut veluti de Moyſe, Exod. 18. legitur viros idoneos audiendis ſecularibus cauſſis exponat, quò ipſe ſacroſanctæ meditationi & Chriſtianę doctrinæ incumbat, quã vt uice uerſa, à dulcedine ſcipturę auulſus ſecularibus implicetur. Vide ergo quam longè ab ſcopo aberrent qui epiſcopi munus non aliud exiſtimant, quàm hæreſes extripare: cum alia præterà ſint multò illis magis peculiaria, quam cauſſas audire: eò vel maximè ꝙ ſi tunc ſunt neceſſarij, quando hæreſes pullulant, fit ſubinde ut magis ſint ſemper neceſſarij: ne vnquam ſerãtur. Chirurgi ſunt & cauſſidici, qui cum litibus victitent, nollent iurgiorum cauſſas pręſcindi. Cura aũt ep̃alis longè alia eſſe deberet, nempè ut populus adeò eſſet ſemper fide inſtructus, moribusq; compoſitus, ut neque hæreſibus neque litibus ulla relinqueretur anſa. Quapropter non ſolum ubi hæreſes pullulant, ſed ubi liciunt diſſidia ſerpunt, illic optatior eſſet Theologus ep̃s, aut certè uir probitate inſignis, qui lites abſque prolixis terminis iuris componeret ac reſcinderet. Video. n. proh dolor, plures foueri lites in foro eccleſiaſtico quã in ciuili: cũ totus conatus Ep̃i eſſe dr̃et internas hoĩum conſcientias ſarcire, diſcordiarum gramina cõuellere, & non illuc curã extendere, ut pueros poma ficusq; hortorũ ſuſfurantes (quia hęc eſt officialium ſagina) excõicationis ĩternecione ferire: qđ adeò eſt abſurdum, ut excuſare ſe iã eccleſiaſtici iudices nequeant niſi affirmantes propoſitũ nõ gerere ligandi. Sed & ob hoc deberẽt eſſe Theologi ut cognoſcerẽt quãto illis eſſet habenda maior rõ, ne populus inobedientiæ crimine, quã excõicatione feriretur: *Postrema ratio.* nã quamuis iudices tale nõ hẽant propoſitum: populus tamen qui illud neſcit, nihilominus conſcientiam ſibi uulnerat. dum fictæ non paret excõicationi. Sed de hoc ſatis in pręſentia. Nam Theologos & epiſcopos eandem uideo ire uiam.

Ad primum ar. Ad primum ergo argũ, quæſtionis prima concluſio rñdit: nimirũ concedens ꝑſonatus iſtos, quos uocant, & ſacerdotia, plus commutatiuæ iuſtitiæ reſpectu eccleſiarũ hr̃e, q̃ diſtributiuæ. *Ad ſecun.* Ad ſm inter probandam nonam concluſionem reſponſum eſt: ubi cõmonſtrauimus, uſq; adeò à Chriſto abfuiſſe perſonarum acceptionẽ, ut Petrum tunc Apoſtolorũ optimum, atque ad regimẽ accommodatiſſimum, elegerit: & matrẽ filiorũ Zebedęi petẽtẽ filijs ſuis ſedes à dextrã & ad ſiniſtrã repulerit. Quòd autem plebeios hoĩes & literarum rudes ad functionem euangelicam aſciuerit, bina fuit cauſſa. Prior, quòd ipſe eos & docere potuit, & tales efficere, quales ad rẽ decebat; electores aũt humani, quia dignos eos facere nequeunt, quos eligũt, eos debent ad eligendum conquirere, quos dignos inuenerint. Mox, ꝙ expediebat ſupernaturalem fidẽ non ab hominibus pro

mulgari, qui eſſent humana doctrina illuſtres, in ſuſpicionem ueniret ꝙ de humana ſciẽtia procederet. Ideò .n. iuſſi ſunt coram regibus ac præſidibus non cogitare quõ aut quid loquerẽtur: ſed quæ Spiritus ſanctus ſuggereret, illa diuulgarẽt. Quòd autem Galilæos cæteris mortalibus prætulerit, myſterium fuit, de quo fuerat Iſaias vaticinatus: cuius ideo prophetiã Matth. cap. 4. citauit: Tertia Zabulon & terra Nephtalim, &c. Galileæ gentiũ: Populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucẽ magnã. Et Dauid: Principes Zabulon & principes Nephtalim (hęc .n. erat Galilæa) duces eorum.

Ad tertium. Ad tertium, quod aduerſus nonã conclutionẽ intendi videbatur, itidem ſatisfactum eſt, dũ conceſſimus ſm̃ forũ exterius ſatis eſſe digno conferri ad ſuccidendas calumnias, ſecus aũt in foro interiori.

Ad quartum. Ad quartum r̃ndetur, iura ſanxiſſe, dignitates & præbendas perſonis eiuſdem eccleſiæ *Celeſt.* concedi ob hãc cauſſam (ut ait Cæleſtinus eo. cap. nullus. 61. diſt.) ꝙ unuſquiſq; ſuũ fructum militiæ habeat in eccleſia, in qua ſuam per omnia officia tranſegit ætatem. *S. Thom.* Cui & alteram S. Tho. caudam ſubnectit, quę mihi eſt probatiſſima: uidelicet, ꝙ plurimũ unuſquiſq; propenſiorem hẽt aĩum ad ſuam propriam ciuitatem & eccleſiam in qua nutritus eſt: qua vtiq; rõne utilior eſſe poterit. Vnde Deut. 17. Non poteris alterius gentis hoĩem facere regem, qui nõ ſit frater tuus. Et ideo licet non exquiratur extraneus dignior, per hæc ſit compenſatio.

Ad quintum. Quintũ autem argũ omnia, quæ dicta ſunt, concutit. Etenim ſi uera eſt quorundã opinio, ne dicã aſſentatio, cui ſanctiſſimus Papa nunq̃ aſſenſiſſe credendus eſt, uidelicet quod eſt dñs beneficiorũ: pugnantiſſimum extruitur inde argumẽtum ꝙ non teneatur digniores eligere: imò ꝙ poſſit ſuper hoc cum inferioribus prælatis diſpenſare. Reſponſio ergo nõ eſt alia, quam ꝙ nullatenus eſt dominus. Alias profectò ſicuti de illo dictum eſt qui de ſuis proprijs bonis ſacerdotium creat: liberum ei eſſet tanquam uerò domino conferret cui mallet: quod nemo auderet aſſeuerare. At nullo opus eſt argumento ubi apoſtolica tuba canit: Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. 1. ad Cor. 4. Quin uerò & Chriſtus Luc. 12. Quis, inquit, putas eſt fidelis diſpenſator & prudens quem cõſtituit Dñs ſuper familiã ſuã? Neq; uerò ſacri Canones tranſuerſum unguem ab hoc euangelio diſcrepãt: quia neq; diſcrepare pñt. Quare non pigebit iuris hic uerba audire: De præben. lib. 6. cap. 2. ſic habet, Licet eccleſiarũ, perſonatuũ, dignitatũ, aliorumq; beneficiorum eccleſiaſticorum plenaria diſpoſitio ad Roma noſcatur Pontificẽ pertinere. Non dicit dñium ſed plenaria diſpoſitio. Et Cle. ut lit. pẽden. nihil inno. c. ſi duobus hoc modo. Salua tñ in præmiſſis, oĩbus Rom. Pontificis ptãte: ad quẽ eccleſiatũ, perſonatuũ, dignitatũ, aliorumque beneficiorũ eccleſiaſticorũ plena & libera diſpoſitio ex ſuæ ptãtis plenitudine noſcitur, pertinere. Perſpice ergo quò pertingit pontificiæ ptãtis plenitudo certè non ut dñs ſit ſed ut plenariam habeat diſpoſitionẽ. Nam quod ait libera, hoc tantũ ſignificat ꝙ nullũ agnoſcit in terris ſuperiorẽ. Idẽ patet ex ſuperioribus. Commonſtratum .n. reliquimus hæc bona eccleſiaſtica ſtipẽdia eſſe populi pro miniſtris, quorum idcirco Papa merus eſt diſpenſator. Imo arbitror illos qui dñm beneficiorum eum appellãt, propriam uocem ignorare. Nã ſi dominus eſt, retinere ſibi poteſt, & in proprios uſus conuertere, ac pro libito eis vti: quod tñ nemo ſanæ mentis admittet. Si autẽ pro libito non poteſt uti, ſed tenetur ratione diſpenſare, nõ eſt dñs. Quocirca S. Tho. 2. 2. q. 63. arti. 2. ubi ait prælatum *S. Thom.* eccleſiaſticum non eſſe dñm, ſed diſpenſatorem, Põtificem ẽt maximũ cõplectitur: ut Cardinalis ẽt Caiet. Lateranẽs Papæ ſcite *Caieta.* adnotauit. Sed heu, quanta mala ex contrario, eodemque falſo principio eccleſia quotidie patitur. Cum tamẽ quo ſanctiſſimus Papa cæteris honore & dignitate in eccleſia Dei præſtat, fortiori nexu teneat digniores ſemper optare. Niſi fortè (ut ad calcẽ quarti argumenti r̃ndeamus) Cardinales in Põtificis electione ob eandẽ ſummã uicarij Chriſt. dignitatẽ ſanctiori fide perſtringuntur optimũ eligere. Quapropter nunquam rumorẽ illũ perſuadere mihi potui, uidelicet ſtatutum illis eſſe, non poſſe deligere niſi ex ſuo gremio. Et tandẽ ab ipſis Dominis Cardinalibus audiui *Falſum eſt non* falſum eſſe. Enimuerò ꝙ actiuas uoces ad

ipſum

ipſum ſacrum ſenatum eccleſia retulerit, decentiſſima rõ perſuaſit 23. diſt. cano. In nomine Dñi, &c. licet. extra, de electio. & ubi periculum eo. li. 6. uidelicet, ne tantus eporum cœtus à remotiſſimis regionibus Romã ad eligẽdum cogeretur. Attamẽ cũ tanti referat, optimum eporum orbis ad ſummam ſedem euehere; ꝙ intra paucos vrbis paſſiua electio coerceatur, licet ſit credibile inter eos nũquam defore dignũ, certè ſynceritas euangelica, nõ permittit. Vnde in eo. cap. In noĩe Domini. ſi in Romana eccleſia nõ inueniatur idoneus, ex alia ſumi iubetur. Igitur concluſio noua ſuis radicibus fixa perſtat, quæ non ſolum in antiſtibus creandis, uerum & in alijs diſpenſandis ſacerdotijs quibus iniuncta eſt aĩarum, ſanctè ſeruanda eſt: nam in alijs q̃ tali cura vacant, licet præteritis dignioribus contra iuſtitiam diſtributiuam delinquatur, nõ tamen ſubeſt tm̃ periculi. Atqui eam ob rem aut nunquam aut per quam raro peccatum illic mortale committitur: dũ modo non concedantur indignis. Ex hac aũt definita concluſione dubia nonnulla ſuboriri uidentur: quæ idcirco neceſſe eſt vt per ordinem examinemus. Primum eſt, ꝙ ꝓximis uerbis de beneficijs cura aĩarũ carentibus appendet, an. ſ. pẽſiones annuæ quæ a 50. hinc annis percrebuerunt in eccleſia, tutò & imponantur beneficijs, & recipiantur ab ijs quibus exhibent? Ad hoc primũ oĩum reſpondetur, penſiones hmõi non hr̃e annexos eccleſiaſticos titulos: q̃a penſionarius nõ ſit beneficij poſſeſſor ſed tm̃ poſſidenti imponitur onus ſoluendi. Et poteſt imponi uel perſonæ quãdiu poſſederit: uel ꝙ multo eſt uſu frequentius, ipſis fructibus beneficiorũ. Qua de re neque aliã hñt annexã curã, neque canonicũ perſoluendi officium. Atq; hac ratione hmõi redditus tutiſſimi exiſtimãtur, nẽpè ꝙ nulla ſint cura onuſti. Ego verò, licet de plenaria Pontificis ptãte in diſpenſandis beneficijs nihil ambigã: ſemper tñ arbitratus ſum hæc eſſe periculoſiſſima omniũ beneficiorũ: idq; ꝓp eandem rõnem, qua alij cenſent eſſe tutiſſima. Nam ſi uerum eſt, quod paulo ante cõmonſtrare nitebamur, nẽpe ſummum Pontificem non eſſe dñm, ſed diſpenſatore beneficiorum, q̃ ſunt eccleſiarum ſtipendia, conſequens in de ſit, ut illa adiudicare nequeat niſi pro altaris (vt ait Paulus) miniſterio, uel tanquam mercedem pro alio ſeruitio eccleſiæ, etiam ſi non eſſet ſpirituale: vt puta duci aut militi, qui eccleſiam tempore neceſſitatis propugnat qua de cauſſa decimarũ tertiæ Regni Hiſpaniæ tributæ ſunt. Et cõgruentius poſſent illi cõcedi qui negotia eccleſiæ gereret, uel in concilio, vel in curia, uel alibi ſicuti olim mos erat his qui prælatus in adiutorium adhibebantur, pro uentuum quotam imperiri. Præterea, qñ dubialis ſup aliquo ſacerdotio dirimi aliter non poſſet, liceret aliquam portionem parti cedenti in bonũ pacis addici de quo vno penſionem genere unicus eſt textus in toto iure c. Niſi eſſent de præb. Ad quod citra hunc caſum abſq; ullo titulo, & obligatione bona eccleſiæ poſſint hoc modo diſpendi non apparet quo intra limites diſpenſationis contineat. Et re uera rei nouitas eã in ſuſpicionẽ vehemẽter adducit. Alterum dubium eſt de illis, q̃ neq; eligũt neque beneficia cõferunt: nihilominus ſunt cã ut uel dignitate inferiorib. vel prorſus indignis cõferãtur, vtrũ delictũ illis ſit? Et peculiariter ſit interrogatio de reſignatoribus, Reſignat q̃s ſacerdotiũ ſuũ in manibus Prælati: ſed tñ in fauorẽ cõſanguinei, vel alterius certæ perſonæ indignæ, & nõ aliàs vr̃ ille extra culpã eſſe: nã Prælatus eſt, cui collatio incũbit. Rñdet tñ Prælati delictum non excuſare reſignantẽ, utpote qui verè eſt cã iniquæ collationis. Vbi de hoc maximè admonere non præteribo, uidelicet quã ſit cauẽdum, ne pueris beneficia ꝑbeant: nã etſi cõtingat, ut optima ſint indole, non ſolum ius Canonicum, uerum neque naturale reputat eos dignos. Dignitas enim ſpem ſed rem dicit. Atqui plurimum uſu uenit, ut qui de ſe pueri bonam fecerunt ſpem, quam, ſi abſque diuitijs eccleſiaſticis manerent, ad uberem frugem ꝑducerent, cum primum ditantur, ſuperbire ac ferocire incipiunt. Permulta alia dubia impreſentiarum præterimus, ne extra rem & cauſſam diſtrahi videamur.

Papæ eligendæ in conſiſtorio non niſi è cardinaliũ cœtu.

Prima dubiõ de annuis penſionibus.

Auctoris ſententia de propoſita q̃one.

Dubium alterum.

Reſpõſio

Beneficia pueris minimè conferenda.

ARTICVLVS III.

Vtrum beneficiorum pluralitas ſit iure permiſſa.

SVperiori articulo annexum eſt in hoc tertio de beneficiorum pluralitate diſputare

diſputare, utrum ſit quoquo pacto iure per miſſa? Pugnant. n. à parte negatiua Canones plurimi, tam conciliorum quam ſanctorum patrum. In primis eſt decretum Synodi 7. Conſtantinopolitanæ ut refertur 21. q. 1. cap clericus. Clericus ab inſtanti tempore non connumeretur in duabus eccleſijs: negotiationis. n hoc eſt & turpis lucri proprium cõmodum, & ab eccleſiæ conſuetudine alienum. Vbi citatur uerbum Domini, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et. 70. diſt. ca. ſanctorum ait Vrbanus, Omnino in duabus eccleſijs aliquẽ intitulare non liceat, ſed unuſquiſque in qua intitulatus eſt, in ea tantum canonicus habeatur. vnde extra de præbend. cap. quia perhibetur præbendarum multitudinem canonibus eſſe inimicam. Secundò allegantur à Sanct. Thom. quoli. 9. ar. 15. ſanctorum dicta ait enim Chryſoſto. Quod tenebra erubuit, lumen erubeſcat: quod figuræ non fuit conceſſum, rei reor eſſe illicitum: figuræ autem, hoc eſt, legi veteri, non fuit inter Leuitas conceſſum, ut qui capiebat in Bethlehem, caperet Hieruſalem. cum nos ergo perfectiores eſſe debeamus, qui capit in Tyro, non capiat in Damaſco. Hæc Chryſoſt. & Bernardus. Qui non unum ſed plures eſt in beneficijs, non unum, ſed plures erit in ſupplicijs. Item id eſſe videtur contra rationem & ius naturale, & diuinum iam modò citatum: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Cui inſuper accedit iuramẽtum quo quiſq; iure antiquo fidem ſuam aſtringit ſeruire eccleſiæ, cui ſe mancipare conſtituit. In contrarium faciunt iura quæ plura beneficia eidem perſonæ indulgent: ut tum alibi, tum 21. q. q. 1. frequentes Canones docent.

Primum argum.

Secundũ

Chryſoſt.

Bernard.

Tertium

Quæſtionem hanc diſſerit D. Tho. quolibet. 9. citato. art. 15. At quia rei huius abuſus nimium in perniciem eccleſiæ obrepſit, nõ erit ſuperuacaneum rem denuo ac ſedulò examinare. Nam cum (ut ait illic Sanct. Thom.) ius hic naturale ac diuinum implicetur, & humanum quantum ad duo priora, rei hui⁹ definitio ad Theologos pertinet: licet quantum ad tertium, ſpectet ad Iuriſconſultos. Placet ergo, ueluti primum fundamentum, diſtinctio illa S. Tho. Triplex eſt actionum ordo: ſcilicet aut quæ deformitatem hñt inſeparabilem, ut mendacium: aut quæ indifferentes ſunt, vt deambulare: aut tertiũ, quæ licet per ſe nudæ & abſolutè cõſideratæ deformitatem quandam repræſentent: circũſtantijs tñ uetiſtæ licitè fieri poſſunt. vt hominem occidere, quod iudici, & defendẽti ſe licèt. His pia ctis rñdetur ad qõ. ſeptẽ concluſionibus. Prima: Habere plures præbendas, non eſt res primi ordinis. Hæc cõcluſio inde ſit liquida, ꝙ multis caſibus ſuper hoc ſancta iura diſpenſant, ut ſtatim patebit. Secunda: Neq; eſt ſecundi ordinis. Non. n. eſt perinde indifferens atq; habere plures ueſtes: hoc quippe abſolutę conſideratum, nullam implicat aut malignitatẽ aut indecentiam: hr̃e autem plures præbẽdas, ſi nudè ſpectetur, ſtatim ſonat quaſdã ordinis peruerſiones. Primum, quia rõ docet ut vnicuiq; miniſterio ſuus propriè deputetur miniſtri: aliàs vnus plurimum perſonas induit. Secundò: Cultus diuinus detrimentum patitur. Tertiò, cum bona hæc (vt diximus) ſtipendia ſint eccleſiarũ, ſuo defraudantur iure. Id quod rerum vſus & experientia docet, Aggeratis ſi quidem p̃bendis multis ad perſonarum paucitatẽ, vix ulla reſtat eccleſia, cui pro rõne ſuarũ decimarum ſeruiatur dignè. Et 4. inde ſequitur diſtributiuæ iuſtitiæ præuaricatio, videlicet vt digni multi egeant, alij uerò exundent. Quintò eſca & fomentum ambitionis inde ſubminiſtratur: nam interdicta prębendarum accumulatione, ſacerdotes non tam auidè ſitirent atq; ambirẽt bonis eccleſiæ ditari. Et ſexto, id in cauſſa eſt, vt literarum ſtudia neglecta iaceant: vtrinq; etenim ſpes bonorum, debilitatur. ſ. & ꝙ meritorum ratio non habetur, & ꝙ auida ditiorum auaritia impedimento eſt, ne inopes promoueantur. Quin verò ſeptimò, & tranſgreſſio quædam eſt illius Paulini præcepti, Vnuſquiſq; in ea vocatione qua vocatus eſt, maneat. Atque illius prætere ad Rom. 12. Sicuti in uno corpore multa membra habemus. quod Gregorius ad hoc propoſitum citauit 89. diſtin. cap. ſingula ubi ait, Singula eccleſiaſtici iuris officia ſingulis quibuſque perſon is ſigillatim committi iubemus. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus: omnia autem membra non unum actum habent:

D. Tho.

Prima conclu.

Suadetur conclu.

Secunda Probatio

Gregorius.

habent: ita in eccleſiæ corpore multa mẽbra ſunt, & ideo diſtincta officia eſſe debent, & eccleſiæ diuerſis perſonis commẽdandæ: alias totum corpus eſſet oculus: aut totum auditus, aut vnus multorũ corporum oculus. *Tertia concluſio* Tertia concluſio Habere plures præbẽdas res eſt tertij ordinis. ſ. ꝙ licèt per ſe abſolutè librata in malum ſonet, vt proximè nunc rõnes comprobabãt põt nihilo ſecius talibus circũſtantijs exornati ut fiat licitum. Ad huius autẽ lucidã *Diſtinctio.* intelligentiam diſtinguere de beneficijs operæpretium eſt. Alia.n ſunt, quæ reſidẽtiam hñt annexam: alia uerò quæ liberiora ſunt vt ſimplicia ſacerdotia, quæ præſta merę vulgo dicuntur. Atque illorũ quibus reſidentia annectitur, alia ſunt quibus iniuncta ſubinde eſt animarũ cura ut epiſcopatus & parœciæ: aliæ verò, quæ hoc onere ſunt immunes. De his ergo nõ arbitror eodem eſſe pacto cenſendum. Hoc ſuppoſito ſex caſus notantur 21.q.1. in Summa iuridici, quibus licitè compati ſe duæ præbẽdæ ualẽt in eadẽ perſona. Primum rõne *Primus caſus.* tenuitatis quia non poſſunt ſingulæ ſingulos alere ſacerdotes, vt hr̃ 10.q.3. ca.unio. Qui quidem caſus uerus eſt ẽt in his ſacerdotijs qui curæ ſubduntur animarum q̃n etiã poſſet idẽ & in epiſcopatibus licere. Poſsẽt inquã eſſe adeo tenues (quales frequẽter ſunt in Italia) ut neuter poſſet epiſcopũ pro ſua dignitate ſuſtentare: poſſentque eſſe tã proximi ut ab eadẽ ualerẽt perſona adminiſtrari. Et eſt tex. 21.q.1.c illud. vbi conceditur ut idem ſit archiepiſcopus Tarraconenſis. & Epiſcopus Fundenſis. Se*Secũdus*cundus caſus, q̃n una eſt eccleſia ab altera dependens ut legitur ca eam te. extra, de ӕta. & qualit. & ordi. præfi. Qũo autem fiat eccleſiarũ unio, patet, extra de reli.do.ca. quia monaſterium. Neque quis fallatur, arbitratus in eundẽ caſum reſidere nam primus intelligitur etiã ubi eccleſiæ non ſint vnitæ. Põt ſi quidẽ Papa ſine unione adiudicare duas eccleſias pp tenuitatẽ uni ſacerdoti: ẽt cũ titulo utriuſq;. Et tñ hic con*Admonitio.*ſulte animaduertendum, ꝙ in hac tenuitate meditanda, non eſt reſpectus habendus perſonæ ſed cõis utilitatis eccleſiæ, in quẽ cuncta hæc referenda ſunt. Enimuerò ſi ꝑſona ſupra dignitatem ſuam & conditionẽ contendit amplam familiam ſplendorem que vitę ſuſtentare, non illa lance eſtimãda eſt prouẽtuam tenuitas, ſed ad hoc ſpectandum quid eccleſiæ conducat. Præterea cauendũ maximè, ne præbendarũ unio in fauorẽ perſonæ fiat, & fraudẽ eccleſiæ. Eſt illuſtris quiſpiã pluralitate beneficiorũ preſſus qui ad eximẽdum ſibi ſcrupulũ cõſciẽtiæ procurat per annexionem cũcta in unum coadunare. Profectò is arbitratu meo, dũ hoc ſophiſmate faciſnare cogitat diuinos oculos grauius turpiuſque delinqt, quã ſi pluriũ figurã retineret, debet.n. unio eccleſiarũ in emolumentum ipſarũ abſq; dolo malo fieri, & ſit legitima. Ter*Tertius caſus.*tius caſus eſt pp paucitatem clericorum: vt 21.q.1.ca.clericus adnotatur. Quamuis illic non dicatur niſi propter inopiam hominum quod referri poteſt ad incolarum raritatem. Verũtñ raritas etiã ſacerdotum neceſſitatem inducit demandãdi uni plures eccleſias. Atqui iudicanda eſt paucitas, q̃n rari ſunt digni qua porrò de cauſa non inhibere in prouincijs probitate & doctrina ſacerdotũ deſtitutis, unũ pluribus eccleſijs deputari. ẽt cum cura animarũ quippe ꝙ in rẽ eccleſiæ felicius cederet q̃ ſacerdotes penitus inidoneos populo Chriſtiano *Quartus caſus.* pręficere. Quartus caſus pluralitatem excuſans occurrit. q̃n quis unam hẽt præbendam in titulo, atq; alteram commẽdatitiã: ut habetur eadem cauſſa & qõ. c. qui plu*Qualiter præfatus caſus ſit intelligẽdus.*res. Admonendum tñ eſt de intellectu huius textus. Enimuerò iuris prudentes, qui ad forum iudiciale penitus attendunt tutã forſan arbitrantur cuiuslibet conſcientiã hoc pacto poſſidentis duas præbendas: at uerò qui penitus iudiciũ diuinũ introſpiciunt, aliter cenſebunt. Etenim eædẽ cauſſæ, immo (ut reor) iuſtiores coire debẽt ut quis dignè in conſpectu Dei altera fruatur præbenda ſub titulo altera uerò ſub cõmendatione, quam ſi ambas haberet in titulo. De commendationibus quippe loquor perpetuis quæ hoc ætatis habentur in uſu. Eſt lex prohibens, ne Cardinales qui Romæ reſidẽt, fiant Epiſcopi;: & ne huius fiat præuaricatio legis commendantur illis eccleſiæ perpetuò nihilo differentius quam ſi titulus illis inſcriberetur. Profectò ſi fas eſſet ita loqui hic commendationis prætextus præuaricatio eſt legis. etſi perſonata: & fortè eo criminoſior, quo ſit magis

gis

gis in fraudem legis. Nam in fraude legis facit qui ſaluis legis verbis ſnīam eius circumuenit. l. contra. ff. de legib. & C. eo. tit. Non dubium eſt in legē committere eum, qui uerba legis amplexus contra legis nititur voluntatem. l. non dubium Etenim ſi cā ſe endę legis fuit neceſſaria Epiſcopi reſidentia in ſua eccleſia quidnam quæſo refert cōmendatarius ne abſens ſit an uerus Epiſcopus? Rō nanq; quę iuſtam faciat ac legitimā cōmendationē, hæc eſſe dēt, ꝙ haberi tunc perſona non pōt cui legitimè ſub titulo adſcribatur: non autem commendatarium ditare. Haud quidē inficias ierim quin poſſit Epiſcopus Romam à Pōtifice Maximo ob publicas cauſſas acciri: tñ ꝙ illic perpetuo maneat nihil obmurmuro, ſed tamen neq; ambigo quin multo ſanctiori fide & diuino mandato teneatur Epiſcopus Cardinalis præſens eſſe eccleſiæ ſuæ q̄ Romæ: ſi quidem Epiſcopi iure diuino inſtituti ſunt: Cardinales uerò poſt Apoſtolorum ſeculū creati. Quintus caſus eſt qñ Papa pluralitatē concedit: ut habetur eadem qō. cap. relatio. & ſextus ſi diſpenſet epiſcopus: vt habetur. 70. diſt canone ſanctorum. Hi aūt duo caſus ad normam quarti mō expoſiti auſcultandi ſunt, videlicet, ꝙ quantū ad forum exterius cēſent legitime poſſidere, tñ ut Deo diſpenſatio ſit accepta debet legitimis cauſis circumueſtiri Quamuis iam nō eſt in vſu, ut Epiſcopus poſſit ſuper præbendarum pluralitate diſpenſare. quia cap. dudum eccleſiaſtica. extra de elect. videtur ius antiquū abrogatum: nempe vt ſolus Papa diſpenſet vt illic notauit Panor Tametſi hoc intelligendum ſit ſub ambarum titulo quia cōmendare ob neceſſitatem bene poteſt Epiſcopus dum non patet ad curiam additus. Septimus caſus additur extraordinarius ꝓpter ſublimes & literatas perſonas, quæ maioribus beneficijs ſunt honorandæ vt uerbis utamur c. de multa. de præben. ſublimes. n. (ut aiunt) refertur ad ſanguinem. Attamen neque illud ad illuſtrium commodum eſt referendum, ſed ad eccleſiæ ſplendorem. Eccleſia enim dum uagiebat in cunis & potentia ſeculari premebatur, opus habebat illuſtrium viribus ſuffulciri: qua de cauſa indulgebatur vt aliquantò plus ſtipendiorum ſortirentur. Iam uerò

Quintus caſus.

Septimus caſus.

hoc ætatis, ſi fas eſt dicere uerum neſcio an eadem diſpenſationis cauſa tam legitima exiſtat. Porrò cum rerum vſum palam doceat ſublimiū potentatū ita graſſatum eſſe in eccleſiaſtica ſacerdotia, vt hæc fuerit non minima cauſſa ruinæ in qua mō iacet eccleſia: tametſi nūquam negabo, quin ſi ingenui & natalibus præclari, moribus ſint cū primis, mox literis ornati, plurimū ſplendoris ac roboris reipublicæ eccleſiaſticæ afferant. Subſequitur hic tandem dubitandi rō, an præter hos caſus licitum ſit Papæ diſpenſare, & cōpatibiles facere plures præbēdas & perſonatus? Hoc in diſputationem ꝑduxerim pp multa, & uaria, q̄ à doctoribus iuris Canonici affirmantur: vt uidere quiſq; poterit apud Syluestrum, in uerbo, Beneficium quarto. Ait. n. in primis Archid a. caſus iſtos ſuperiores coercendos eſſe ad præbendas, quæ abſq; cura ſunt aīarum, ſed profectò nulla hoc rōne probatur Quin verò epiſcopatus pro cauſſa, ut ſupra citauimus, cap. illud 21. q. 1. poſſent eidem permitti, nedum parœciæ ſi proximæ ſunt & tenues, quamuis tunc decentius eſſet uniri. Alij dicunt extra hos caſus nemini licere plures habere præbendas. Intelligendum eſt tamen abſque legitima diſpenſatione: alioqui dubitare non licet, quin eadem poteſtas quæ ſuperioribus caſibus diſpenſauit, ſi occurrerint alij nondum cogitati, æqui tamen & iuſti, poſſit diſpenſare. Conſule ſi lubet de hac re Syluestrum & alios Summiſtas. Duo tamen hic reſtant dubia Prius, utrum abſque diſpenſatione duo poſſint beneficia ab eodem poſſideri? Poſterius, utrum ubi diſpenſatio requiritur, ille qui abſque legitima cauſſa diſpenſationem nactus eſt, tutam habeat conſcientiam? De priori dubitatione diſtinguendum eſt inter beneficia, quantum ad reſidentiā & curam: qua diſtinctione præhabita ſtatuitur concluſio, quæ ſit huius articuli ordine quarta: uam tres ſupra præmiſimus. In beneficiis ſimplicibus, ſcilicet, neque habentibus curam, neq; reſidentiam exigentibus, qualia ſunt præſtameræ, nulla eſt neceſſaria diſpenſatio: ut plura eadem perſona obtineat Scio gloſſas ſacrorum Canonū multas in contrarium ire: ſed tñ non ſolum iā receptus vſus uerum & ratio noſtra concluſionem

Dubitatio.

Syluestr.

Archidiaconus.

Solutio.

Alterū dubium.

Diſtinctio.

Quarta concluſio

cluſionem edocet. Eſt. n. adnotandum fundamentum, quod ex S. Thom. ſupra deſum pſimus: uidelicet in his ſpectandum eſſe trinum ius ſcilicet diuinum, naturale, & humanum: quorum hoc vltimum per deſuetudinem legis aut contrariam conſuetudinem abrogatur. Quòd autem quis duo habeat ſimplicia beneficia, non eſt vſqueadeò contra naturale ius & diuinum, vt cõſuetudo illud nequeat abrogare. Hoc patet, qm̃ licèt habendus ẽt oculus in iſtis ſit ad iuſtitiam diſtributiuam, potiſſimum tamen ad commutatiuam, per quam eccleſijs de miniſtris prouidendum eſt: ubi aũt reſidentia non eſt requiſita, ibi eccleſia non læditur ob præbendarum pluralitatem. Verũ eſt Adrianum mitigare uerbum, dicendo hanc non eſſe propriè abrogationem, ſed derogationem: propterea quòd talis prouiſio non poteſt fieri abſque ulla prorſus cauſſa, ſed aliqua interueniente. At uerò iam nunc profecto licet nulla interueniãt ratio, conferuntur ab inferioribus Prælatis ſine ulla diſpenſatione. Quinta concluſio: In his quæ reſidentiam requirunt, ſed curam non habent, ut ſunt canonicatus nõdum ius abrogatum eſt: ſed manet vſus ut abſque diſpenſatione non aceruentur eidem, facilius tamen poteſt in iſtis procurari concedique diſpenſatio, quàm in habentibus curam. Quin verò in beneficijs canonicatu minoribus qui ſeruitio etiã intereſſendi ſacris obnoxia ſunt, nullus eſt diſpẽſandi vſus. Addiderim autem concluſionẽ ſextam, quòd huiuſmodi beneficiorũ coaceruationes, ſiue per diſpenſationem fiãt, ſiue ſecus, carere non poſſunt culpa etiam quandoque mortali, atque graui ſcandalo, in eccleſiarum detrimentum idque potiſſimè, ubi nimium accumulantur, & perſonis deputantur indignis. Concluſio hęc inter probandam concluſionem ſecundam conſiſtit. Iam enim nulla ſpectantur aut conſiderantur merita, ſed perinde, quinetiam turpius atque impudẽtius quam ſecularia & profana, ambiuntur, cambiuntur, vęneunt, hæreditantur, regreſſantur, profanãtur, ac dilapidantur. Septima concluſio. Paræciæ & id genus ſacerdotia, quæ in animarum curam inſtituta ſunt, uſqueadeò nõ pñt abſq; legitima diſpenſatione ab eadẽ obtineri perſona, ut ſi legitima non fuerit, nequeãt tuto in foro conſcientię apud Deum poſſideri. Non ſolum ſententia eſt Sanct. Thom. quolibeto citato, atq; Adriani in De plural. beneficio. verum & ſacri canones id inſinuant, eiusque interpretes apertè pronutiant. Quin verò doctores cõcluſionem non moderantur, ut de illis ſolis intelligatur, ſed de cunctis (quod veriſſimum eſt) quæ diſpenſatione indigẽt, ut poſſideantur. Eſt tamen enormitas turpior in his quæ curam habent animarum. Itaq; & Papa ſine legitima cauſſa diſpenſans grauiter delinquit, & eius delictũ nõ liberat ambientem, obtinentem, & retinẽtem à culpa. In primis, ꝙ Papa delinquat ſententia eſt Apoſtoli ſupra citati. Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Et ſubdit: Hic iam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis qs inueniat̃. Quin verò Chriſtus Lucæ 12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens? Et re uera nullibi tanta fides exigitur quam in committendis concredendisq; aĩs Chriſti ſanguine redẽptis, illius curæ, qui præſens ſemper gregi ſuo proſpiciat. Vñ Bernard. de conſi. ad Eugenium lib. 2. ca. 6. ait, potius Pontificem ſummum, qui ſpiritualis eſt, oẽs iudicãs & à nemine iudicatus, debere non ſua voluntate pro lege vti: ſed Chriſtũ præ oĩbus imitari, qui non ſuam, ſed patris uoluntatem uenit facere: ut omnia non pro ſua utilitate, ſed ꝓ communi commodo diſpenſet. alias ut diſſipator cenſendus eſt. Nam etſi iura ſuprà citata plenariam ei tribuant poteſtatem diſpenſandi: id tñ intelligunt, quia non habet ſuperiorem in terra, à quo poſſit iudicari: mittimus conſilium in cauſſa hęreſis. Attamen apud Deum exactiſſimè reſpondere tenetur, ſi fidem in diſpenſatione defregerit. Ratio ergo concluſionis eſt hæc, Sacerdotia quæ curam habent annexam, rectè nequeunt adminiſtrari ſine præſentia: tanta eſt uigilantia quæ animabus curandis ac proſpiciendis neceſſaria eſt: reſidere autem ſimul nemo poteſt in eccleſijs pluribus: ergo ſine vrgentiſſima cauſſa eademque eccleſiæ neceſſaria non poteſt citra atrocem culpam ſuper hoc diſpẽſari. Sed ait fortè ille, cum quo diſpenſatum eſt, Papa diſpenſauit, ipſe ſibi viderit: ergo immunis ſum. Hic tñ cauillus ſecu-

Probatio conclu. — *Quinta conclu.* — *Sexta cõcluſio.* — *Contra abuſũ in cambiendis beneficijs.* — *Septima concluſio* — *D. Tho.* — *Adrian.* — *Papa delinquit ſine cauſa diſpenſãs* — *Paulus.* — *Bernard.* — *Senſus illius.* — *Papa plenariã habet diſpẽſandi poteſtatem.* — *Ratio cõcluſionis.* — *Inanis ac ſtulta obiectio.*

tos multos reddit, tutum verò neminem: qm̃ Papa non eſt Dñs, vt identidem dictũ eſt, ſed diſpenſator: ideoq; qui iniquam diſpenſationem petit, iniquitatis cauſſa eſt: & qui ea utitur, eadem ſemper irretitur iniquitate. Accedit ius Cõcilij Lateranenſis, de quo extrà, de præben. ca. De multa. & cap Dudum eccleſia. de elect. ubi nullatenus permittitur duas ſimul poſſideri parœciales eccleſias. Et Hoſtien. & Panorm. & reliqui ſuper cap extirpandæ. de præben. indubiè conſentiunt, reſidentiã ſimilium curatorum non poſſe per uicarium ſuppleri. Et rõ eſt, qa cũ beneficium cõferatur in tuitu perſonæ, ob ſuam. ſ. ipſius dignitatẽ illa ſuppleri non põt per pauperem mercenarium, qui ut plurimũ indignus eſt, quãlibet dignus eſſet, ut locum haberet mercenarij, non tamen pro ratione fructuum beneficij. Soluit eccleſia iuſta ſtipendia ꝓ uiro docto & graui, qui ſi præſens adeſſet, ſuis eleemoſinis, conſilijs, fauoribusq; auctoritate poſſet ſuo gregi ꝓſpicere ac deſeruire: non ergo hæc poſſunt per mercenarium perfici. Miraculũ eſt, ꝙ liceat curato ob eam ſolum curam & onus quod uicarium uilius, q̃ potuit, ſibi ſubſtituit, amplitudinem fructuum percipere: reclamante Paulo, Qui non laborat, non manducet. Sed ais, ſatis eſt laborare per alium. Profectò ſi non debet manducare niſi qui laborat, fit. vt qui non per ſe, ſed per alium laborat, nõ debeat ipſe manducare, ſed contentus eſſe, ſi loco illius alius manducet. Ait fortaſſe parœcius, beneficij: poſſeſſor, ſatis eſt huic eccleſiæ hunc vicarium ſubſtituere. Reſponderet autem Eccleſia ſi fari ſciret, Ergo ſatis eſt ei hæc quam tu illi tribuis, merces. Cur ergo reliquum ex me abſq; ullo ſeruitio ſurripis? Inſinuabat ſe huc de reſidentia Epiſcoporum ſermo: ſed hic adeò amplus eſt, ut illo totum ferè librum nonum complexerimus. Audiant ergo interim ſupremum Paſtorem ſuum, qui animam ſuam dedit pro ouibus ſuis, eos, admonentem, quemadmodum mercenarius & qui non eſt paſtor cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum venientem, & dimittit oues, & fugit.

Concil. Latera. *Hoſtien. Panorm.* *Ratio ſecunda cõcluſionis.* *Paulus. 2. Tim. 3 Qui per alium laborat, p alius manducet.* *Sentẽtia auctoris de reſidẽtia Epiſcoporũ.*

Ad argumenta. Ad argumenta ergo in contrarium concluſiones reſpondent. Commonſtrant. n. illa iura naturam & ingenium, rei ubi nudè præbendarum aceruus conſideretur: vt ſecunda concluſione explicitum eſt cui tamen tertia non repugnat: nempè ut ob legitimas circũſtantias id fieri poſſit licitè. Et pariter reſpondetur ad ſanctorum dogmata, ac ſubinde ad rationem tertio loco adiectam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in collatione ſecularium magiſtratuum ſubeſſe poſſit crimen acceptionis perſonarum.

Poſt hæc, quæ de Eccleſiaſticis bonis dicta ſunt continuò in hoc 4. art. ſimilis ſe inſinuat diſputatio de ſecularibus magiſtratibus, publiciſq; officiis ac muneribus, quæ adminiſtrandæ iuſtitiæ creari cõſueuerunt in republica: nẽpè utrum in illis cõferẽdis ac diſpẽſandis ſubeſſe quoq; poſſit crimen acceptionis perſonarum. Arguit. n. primò a parte negatiua: Bona hæc (ueluti de eccleſiaſticis diximus) ſunt ſtipendia erecta & ſtata miniſtris Reipublicæ: qui illa mercede ſua quiſque obſequia impendit: ergo nõ pertinent ad diſtributiua iuſtitiã ſed Reſpublica, vel rex in quẽ publica poteſtas translata eſt, ueluti propria bona poteſt cui libuerit elargiri, ueluti conductis operarijs: ac ſubinde fit conſequens ut nullum ibidem locum habeat perſonarum acceptio. Immo appertius ex eadem radice ſecũdo arguit: Reſpublica atq; adeò rex non ſolum illa publica ſtipẽdia, verum & iura quæ quiſq; ſoluit, miniſtris iuſtitiæ pro ſuo placito inſtituit ergo nulla rõ vetare uidetur quin magiſtratus ipſos & officialium loca vendere poſſit, tantum abeſt ut in eorum prouiſione peccare poſſit perſonarum reſpectu. In contrarium reclamat vox populi.

Primum argum. a parte negatiua. *Argu. 2.*

Qõ huius articuli per ea, quæ in proximo dicta ſunt, per quàm facilè definitur. Eſt. n. prima concluſio ſecundæ ſuperioris ſimillima: Bona hæc ſecularia miniſtrorũ iuſtitiæ, licèt imaginem, & rei nonnihil gerant iuſtitiæ diſtributiuæ, non tamen tali ſolum ratione æſtimanda ſunt, ſed velut materia iuſtitiæ commutatiuæ. Enimuerò non ſunt ea lance liberanda ac ſi eſſent reipublicæ bona: ea tantum ratione applicanda ciuibus ꝙ ſint prouentus publici: aut tali ratione ac ſi ſint præmia propoſita

Prima conclu.

poſita honeſtis uiris, probis & ſapiētibus, ꝑ ſuis virtutibus & exhauſtis laboribus ꝑ literarum ſtudia: ſed tanꝗ̃ ſtipendia publicis miniſtris iuſtitiæ decreta, pro ſuis obſequijs quæ reipublicæ impendunt. Hæc concl. potentior ē eſt quam quæ de eccleſiaſticis bonis aſſerebatur. Enimuerò niſi neceſſaria eſſet iuſtitia adminiſtratio nunquam ob præmium uirtutum aut literarū contributa eſſent, à populo, uel impenſa ex ærario regis. Quapropter rex per iuſtitiam commutatiuā dēt tales miniſtros regno pro tributis ꝙ̃ populis illi numerat. Dēt. n. ſuis ciuibus protectionē ab extero hoſte mox iuſtitiæ cuſtodiā aduerſus inter nos malefactores. *Secunda conclu.* Hinc ſubſequitur concluſio ſecunda. Licet in collatione hmōi magiſtratuū atq; officialium illa inſpiciēda ſit facies diſtributiuæ iuſtitiæ, ut dignioribus maiora conferātur, illa inſuper ſeruanda eſt iuſtitia cōmutatiua, ut tm̄ ſtipēdij cuiq; reddatur, quanti penditur eius labor, cura, & functionis qualitas. Concl. hæc cōpertior per ſuperiorem fit, ꝙ̃ ut alio præterea egeat teſtimonio. *Tertia conclu.* Tertia concluſio ſuperioribus agnata: Perſonarum merita quibus publicæ & adminiſtrationes & munera demandantur, non ſunt æſtimanda præciſè ſicut in diſtributiua iuſtitia ſecundum eorum abſolutam conſiderationē in ordine ad ſeipſos: ſed reſpectu finis & functionis ad quā aſſumuntur: an. ſ. ſint ad ſubditos accommodi, & ad magiſtratum illum gerendum idonei. Ex his fit conſequens, quod ſi indigna ſit aſſumptio hmōi claſſis hominum, non tam penſanda eſt iniuria, quæ fit dignioribus, quàm illa quæ fit ciuitati, uel genti cui talis perſona præficitur, uel toti regno, ſi ſint Regiæ curiæ, vel præſidentes, uel aſſiſtentes. *Propter populi neceſſitatē instituti ſunt magiſtratus* Etenim ſola (vt inculcanter repetā) populi neceſſitate inſtituti illi ſunt honores, & ſtipendia decreta, quæ illis obueniunt: & non propter perſonas ipſas, quibus deferuntur: ſicuti bona quæ per diſtributiuam iuſtitiam communicātur. Ex hoc ergo conſequitur *Quarta concluſio* quarta concluſio. Quando digni non obtinent iſtos honores & ſtipendia, acceptionis perſonarum crimen committitur, uinculumque inde adeo reſtitutionis oritur: non tamen quæ facienda ſit ipſis, qui obtinere deberent, ſed certè populo qui dānum accepit & incommoda. Hæc inquam concluſio ex ſuperioribus liquido patet, quia in populum tunc peccatur contra cōmutatiuam, quæ militat ſub legali vniuerſaliq; iuſtitia principis. Licet denegandū non ſit, quin contra iuſtitiam diſtributiuā iniuria fiat ē & dignioribus: porrò qui cū illo intuitu literis virtutibusque inſudēt, quodam pacto defraudantur. Bene enim conſulteque & Solon & Democritus aiebant *Solon. Democritus.* duo hæc diuina numina cuncta gubernare, præmium. ſ. & pœnam, quibus iō omnis reſpublica continetur. Secundum quos philoſophos, Vlpianus de Iuſtitia & iure lib. 1. *Vlpianus.* Bonos, inquit, non ſolum metu pœnarum, uerum etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupimus. Illud tamen perſonarū qualecunque ius non inducit reſtitutionis ligamen, quæ illis ſit facienda. Habet nihilominus (vt dicebam) locum & in iſtiuſmodi diſtributionibus perſonarum acceptio. Vt uerbi gratia, ſi Rex Salmantinos tantum ad publica munera accerſerit, aut ad alias præbendas, ea tantum ratione, ꝙ Salmantini ſunt. Secus autem, ſi hoc argumento vteretur ad explorandum eorum merita. Sed roget quis fortè, quænam merita liberanda ſunt & cōquirenda tam in publicis magiſtratibus quam in alijs miniſtris inferioris ordinis: ut ſunt ſcribæ, & alii huius claſſis, vtrum ſola eorum probitas? Hanc interrogationem per neceſſariam hic diximus, cuius, iō gratia hanc appendimus longiuſculam meditationem. Statuitur quinta concluſio. *Quinta concluſio* Nemo qui improbis eſt moribus, quacūq; uel ſciētia vel prudentia, quæ protinus in viro prauo erit aſtutia, præpolleat, ad huiuſmodi ꝓuincias eſt promouendus. *Ratio concluſionis.* Enimuerò artes ꝗ̃ ſolo intellectu conſiſtūt ꝑt quidem uir nequam probè exercere: vt fidibus dulciter canere, pulchrè pingere, adfabrè ſculpere: illam uerò practicam quæ in iuſtitię adminiſtratione poſita eſt, nemo niſi virtutū vniuerſitate præditus exeꝗ̃ valet iuſtè. *Illuſtratur ſatis concluſio Ariſt.* Cuius rō in promptu eſt, ꝙ (vt 6. Ethi. Ariſt. auctor exiſtit) regere atque imperare, prudentiæ munus eſt: prudētia aūt ſecum habet cūctas virtutes connexas, & potiſſimum prudentia iudicis Eſt nanque (vt 5. Ethic. docetur) iuſtitiæ cuſtes: haud tamen iniquitates omnes rei publicæ exagitare

gitare

[iudic]are poteſt, ac ſecundum legis uindicare, niſi fuerit uirtutum omnium decore perornatus: nam qualis unuſquiſq; eſt talis ſibi finis eſſe uidetur: ob idque de officijs non poteſt quis iudicare bene, qui maligne illis affectus eſt. Quin uerò (vt rerũ vſu & experientia conſtat) corruptus animus non poteſt non æquitatem iuſtitiæ labefactare. Qua utiq; de cauſa Ariſto. Poli. 3. poſt quam diſſeruit non idẽ eſſe, vt quis bonus ſit ciuis, atq; bonus iudex, exceptionem ſtatim ſubdit uidelicet eum ciuẽ, qui præſidens eſt & princeps, virtutibus omnibus uiri boni indigere. Quin age. hac rõne 5. Ethico. aſſeruit magiſtratum oſtendere virũ: ꝙ cum virtutes reliquæ hominem in ſeipſo componant, iuſtitia verò ipſum ad alios ordinet, facilius eſt uirtutes reliquas colere q̃ iuſtitiam, ob idq; non ſatis virtus dignitaſq; perſonæ habetur explorata quouſq; magiſtratum ineat. Ad hæc, cũ iuſtitiæ miniſtri, mẽbra ſint principis, in ipſis debet ſuam ipſius pulchritudinem exhibere ciuium oculis. Nulla n. de re certius perpenditur qualis ſit princeps, quam de miniſtrorũ integritate aut corruptela. Neq;.n. quid quã illi aliud, ſeu diuinũ ius ſpectes, ſeu naturale, ſeu humanũ, arctius iniunctum eſt, q̃ ut iuſtitiã cuſtodiat: quæ non tam legum ui quam miniſtrorum prudentia. & cum primis charitate & probitate cuſtoditur, tuetur, & vegetatur. Adde ꝙ dum hominis iniquitas auctoritate publica coarmatur, nihil eſſe reipublicæ peſtilentius põt, Ecquid. n. iniquius atq; peruerſius, quã eadem auctoritate quæ in cuſtodiã iuſtitiæ diuinitus creata eſt, in eius exitium & internecionẽ abuti? Quàm hæc oĩa prudenter unico verbo. 5. Ethic. Ariſt. concluſit: ubi iudicem pronunciauit debere eſſe iuſtum ipſum uiuens hoc eſt iuſtitiæ ſpiritu cuncta diſponens. Quare leges ut ſint ipſæ ſanctiſſimæ, tñ ſine recto iudice cadauera ſunt defunctæ rationis, prçter quam ꝙ dum ſubiectus populus uidet iuſtitiæ cuſtodem impune delinquere, non ſolum iuſtitiam deſpectui hẽt, delinquendiq; anſam inde nãciſcit᷑ uerũ in odiũ virtutũ pertrahitur, quã ſic peſſum ire uidet. Inter iudicis autẽ uitia auaritia nihil eſt peſtilentius. Quod authẽ Iuſtiniani. Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant. diſertiſſimè pandit. Vbi ait imperator ſe nõ ſufficere, conſiderare & exponere quanta ex furto prouincialium iudiciũ fiant peſſima. Sãctiſſimum Oratoribus fuit, vt nemo in illũ ordinẽ admitteretur, niſi in primis uir bonus eſſet, ac mox dicẽdi peritus. Quanto ergo Chriſtianis hoc debet eſſe sãctius in iudicibus creãdis? Scopum ꝓfectò optimè ille cõiectauit Moyſes ſocer, dũ generò huiuſcemodi cõſilium dedit, Exod. 18. Prouide ex oĩ plebe viros potentes, & timẽtes Deũ, in quibus ſit veritas; & qui oderint auaritiam: & conſtitues eos tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos q̃ iudicẽt populũ oĩ tempore. Huic aũt propoſitioni ſextã adhibeamus. Non ſolum ꝑter morum honeſtatẽ ſciẽtia, prudentia, & ſolertia, atque in primis aĩ robur neceſſaria ſunt ei qui ſeſſurus eſt iudex, uerum ẽt expedit nonnunq̃ eum, qui non eſt tam ornatis moribus, alteri qui illis abundat, anteferri propter alias dotes, quibus præditus eſt, ad regendum accommodas. Atq; hoc ſuo gradu in inferioribus ẽt ordinibus miniſtrorum iuſtitiæ obſeruandum eſt. Quin uerò in magiſtratibus nonnullis creandis, & generis nobilitas æſtimanda eſt, quæ non ſolum ſplendorem, uerum & auctoritatis pondus ſecum affert.

Ariſto. — *Ariſto.* — *Auaritia inter iudicis deli[cta]* — *Ha primis tenet Iuſtinianus.* — *Iethro.* — *Sexta cõcluſio.*

Per hoc ſolutum reſtat argũ prius: Conceditur. n. ſtipendia publica miniſtrorum iuſtitiæ, eſſe reipublicç, vbi ſeipſa gubernat, atq; adeò regis, ubi regnum eſt nihilo minus rex dẽt reipublicæ per iuſtitiam cõmutatiuam idoneos miniſtros ꝑ tributa quæ illi contribuuntur: quos ſi non dederit, tenetur illi dãna ſarcire. Sed ingerit ſe ſtatim dubitatio ſecundi argumenti non facilis an videlicet rex poſſit hmõi magiſtratus & officia vendere? Obijcere ſe. n. videtur ſtatim uerbo ipſo uenditionis, horribilis quædam turpitudo ac deformitas. Quæſtionem igitur opus eſt euoluere, de ſuiſq; principijs deducere. Eſt. n. D. Tho. qui (ut legitur Opuſculo, quod inter ſua eſt. 21.) interrogatus à fœmina Duce Brabantiæ, an liceret illi hmõi officia vendere, vel mutuò à Baliuis & Officialibus aliquid certum recipere, donec ex officijs ſuis eandem ſummam reficeret? Cui reſpõdit, licere quidem, minime tamen expedire aut decere. In quam ſñiam Caietan. propen-

Ad primum ar. — *Dubium circa ſecundũ argum.* — *Argu. a parte negatiua.* — *D. Tho. ĩterrogatus a Duce Brabãtiæ.* — *Caieta.*

propendet in Summa, uerbo, Venalitas. At quia ſolutio quæſtionis huius in diuerſa extrema trahitur, dum alij exiſtimant ex naturæ rei eſſe illicitam uenditionem, ac ſi ſtipendia illa iuraq; officialiũ ſua eſſent propria iure hæreditario acquiſita uel acquirenda. Alij verò rem nimiũ relaxantes eadem officia vænalia perinde arbitrantur, atq; prædiorum fructus. Mediam ſentẽtiã, neſcio an falſus, conſtituere curabo: quæ ſubiectis concluſionibus patebit. Prima:

Prima conclu. Si munia hæc, magiſtratus & officia p ſe, nudè, & abſq; circunſtantiis, quæ uſu ueniunt, ſpeculatiuè tantùm, ut aiunt, exiſtimẽtur, ſcilicet ut uerè dignis perſonis vẽderentur, qui iuſtitiã recta, bonaq; fide administrarẽt, neq; vllũ eis offerret periculũ petendi quidquã aut recipiendi prȩter ius ſuũ, nihil in ſe habẽt quo minus licitè vænalia ſint.

Probatio conclu. Probatur: Venditionis huiuſmodi iniuſtitia aut inde exiſteret, ꝙ ſpiritualia ſunt, & ideo ueluti eccleſiaſtica beneficia gratis cõferenda: impedimentum autẽ hoc palam eſt nihil loci impręſentiarum obtinere: ſi qdem mere ſecularia ſunt, aut quia ſunt bona communia veluti præmia eorũ, qui literis & probitate pollent atque adeò illis propter ſeipſos peculiariter debita, ſicuti prouentus reipublicæ, uel ſicuti in die iudicij bonis debẽtᷣ præmia. Et hoc iam modo excluſum eſt: nimirum dum mõſtrauimus non eſſe niſi ſtipẽdia & mercedem pro ſeruitijs & obſequijs eorum, qui reipublicæ inſeruiũt. Alia aũt ratio nõ apparet iniquitatis huiuſmodi uenditionis, ſi nullus aliarum circunſtantiarũ habetur reſpectus: ergo eſt per ſe licita. Secundò &

Argum. princeps pro concluſione. maioris claritatis gratia arguitur: Demus rempublicam quæ ſeipſam, uerbi gratia p conſules regit. Illa facultatem habet & arbitrium conſtituendi ex ſuo ærario ſingulis magiſtratibus & officialibus ſtipendia, tanta vel tanta: ergo quando perſonam quamlibet huic aut illi officio deputat, cum illa perſona nullum prorſus habeat acquiſitum ius, poteſt ei ſtipendium uel

Obiectio. augere uel minuere: ergo eadem ratione poterit illi imponere in tributum quotam partem eiuſdem ſtipendii quam ſoluat rei

Dilutio obiectionis. publicæ. Et eadem ratione poteſt illã quotã pretio taxare, atq; adeò officium illi vẽdere. Poſſet aũt hanc noſtrã concluſionem quis hoc pacto inficiari: Reſpublica dẽt æqua iura conſtituere ciuibus, quæ ſoluãt officialibus. Verbi gratia, pro tali ſcripto tm̃, pro ſigillo tm̃, pro ſubſcriptione, &c. Quòd ſi pretium exuperat qualitatem officij, imperare debet ciuibus minora iura: & ideo nihil eximere põt ab illo ſtipendio, atq; adeo neq; illud uendere, ſed remittere ciuibus. Porrò aũt exceptio hæc & rñſio non eneruat argm̃ noſtrum. Enimuerò cõtingere põt, ut expediens ac decens ſit tanta iura imponere litigantibus ad reſecandas lites atq; ad arcendos à tribunalibus ciues: uel quia illud eſt unum iuſtum tributum pro republica. Hoc autem ſuppoſito forte ex altera parte nimium creſcunt ſcribæ, uerbi gratia, aut prætoris prouentus, ita ut pro dignitate perſonarũ redundent. Illo ergo caſu non uideo cur nequeat reſpublica in ſuam propriam utilitatem quotã illorũ ſtipendiorũ uertere, atque adeò uel locare officiũ, uel uendere. Exemplum in hiſce noſtris ſcholis patet. Iura ſcribæ ampla ſunt, & aucta uniuerſitate decet illa perſolui: factũ eſt tamẽ plus nimio fructuoſum officium: ob idq; conſtituit. Vniuerſitas ſibi capere iura illa, & tabellario certã conſignare pecuniam. Profectò non uideo dum officium prouidetur, quidnam iniuriæ ſit, illa conditione miniſtrum ſuũ recipere. Si uis tãtum: ſin uerò, abi: alius ac-

Alia obiectio. cipiet. Quod ſi hoc licitum eſt, licuit etiã totum officium cum ſua amplitudine, uel locare, uel uẽdere: uerò pꝛterea exceptionẽ

Soluitur obiectio forſan quiſpiam obiiciat. Eſto, reſpublica q̃ per ſe regitur, hoc poſſet, rex tñ non itẽ: qm̃ merus eſt diſpẽſator officiorũ & ideo non poterit quaſi ſua illa uendere, ſed tenetᷣ quaſi reipub. officia diſpenſare. Attamẽ obiectio hæc niſi fallor, nullatenus cõcluſionẽ nr̃am expugnat. Rex. n. non tanquam diſpenſator, ſed tãquã ipſe eadem reipub. reputandus. Enimuero nõ eſt æſtimandus tanquã reipubl. uicarius, ſicuti Venetorum Dux, qui ſꝑ eſt è repub. pendens, ſed tanquã pleniſſimã hñs ptãtem reipubl. eãdẽ. l. quem ipſa habebat. Sic. n. expreſſe habet lex illa, Quod principi ff. de conſtit. prin. Quod principi placuit, legis habet uigorem, ut pote cum lege regia quæ de imperio eius lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum Imperium & poteſtatem con-

tulerit. Hic.n. lege atq; hac de cauſſa non poteſt illum vllo pacto dimouere, neq; filios iure hæreditario regnandi expoliare, ſi illud ſemel illi contulerit, niſi vbi aperta tyrannide regnum peſſundaret. Et tunc ſolo beneficio naturalis iuris quo vim vi repellere licet. Itaq; regnum eſt ſuũ, ſicut cuiuſq; ciuis ſua eſt domus: atq; adeo quæcunque facultas & ius reipublicæ penes ipſum eſt: licet non reſpublica pp ipſum, ſed ipſe pp rempublicam ſit inſtitutus: & ideo omnia debet in publicum commodum referre. Hinc fit, ꝙ magnates & dñi qui ſub ditione regia ſunt, non habeant ex naturali iure eandem facultatem officia vendendi, qa Ducatus, verbi gratia, vel Marchionatus non cenſentur tanquam per ſe reſpublica: neque ad illum abſolutè pertinet iura quę ſubditi ſoluunt inſtituere, ſed depēdenter à rege. At tenentur miniſtros iuſtitiæ decenti ſtipendio conducere. Verũ eſt, ꝙ opida & vaſſalli ſunt uera eorum poſſeſſio: & ideo ſi expedierit in bonum cōe populi ſui quo tā aliquā eximere ab illis officijs, nulla eſſet iniquitas. Sed eſt dr̃ia inter regē & illos, ꝙ quidquid rex reciperet vel exciperet ab iſtis officijs reputatur eſſe in bonũ publicũ: ſiquidē illi incũbit regnum ꝓtegere, ſicuti ſi ipſe eſſet reſpublica: ſecꝰ aũt dñi inferiores: nō n. quidquid ſibi vſurparēt ex hmōi officijs, reputaret cedere in bonũ publicũ, niſi ipſi ad tale bonũ applicarēt: puta ad reparationē murorũ aut pontium &c. Igitur nullā iniuſtitiā deprehendere inde ualeo, ſi dum rem nudè ſpeculemur, rex iura officialium pro bono publico venderet: vt ꝑturā, verbi gratia, aut ſcribæ officium ſuis aulicis donaret, qui pñt alios ſubſtituere à quib. aliquam partem ſuſciperēt, ſi fructuum vbertas id ferret: dum modo cunctis incommodis bona fide obuiaretur. ſ. vt qui officium adminiſtrarent digni eſſent, neque fraudes neque latrocinia facerent, quibus pretium quod impenderant, corraderent. Secunda concluſio: Si res hæc non ita ſpeculatiuè, ſed practicè & per applicationem ad uſus atq; ad affectuum abſurditatem qui fermè neceſſario inde ſequuntur, conſideretur, non ſolum nunquam aut expedit aut decet, utrum ſecundum moralem prudentiam neque licet. Concluſio hæc multis modis demonſtratur.

Qui poſſunt uendere hæc officia.

Diſcrimē inter regē & alios proceres reipublicæ.

Secunda concluſio

Oſtēditur concluſio

Primũ eo ipſo ꝙ officiũ res ſit uenialis, non penditur perſona cui uenditur meritis, ſed pecunia quo nihil poteſt iniquius eſſe. Obueniunt .n. tunc plurimum magiſtratꝰ uiris ambitione & auaritia corruptis, ſanguine infimis, abſque prudentia & literis: quo nihil in republica peſtilentius eſt: præterquam ꝙ magiſtratus inde uileſcunt. Mox & hac rõne via ſternitur ad diripiēda ciuium bona: nā eadem de cauſſa auaritia uitium palliatur. Etenim qui gratis officium receperunt, niſi impudentia inſignes fuerint, non audent ultra ſuũ ius pro ſuo miniſterio petere: q̃ verò coemerunt, occaſionē, ſaltē fucatā habent dicendi ꝙ quæ prius emerunt, uendere iure poſſunt ad redimendā uexationem ſuam: quãuis re uera nullā habeant excuſationē. Nam cũ iure taxata ſint, ſua culpa eſt, ſi officiũ emunt ex quo legitimè non pñt & pretium & uictum conficere. Quod ſi officiales hmōi & iuſtitiæ miniſtri repetũdis pecunijs ac reb. quas contra ius extorquent, ſint populo graues, quõ audebit qui læſus eſt principē aut dñum conqueſturus adire? immo quõ dñs non erubeſcet miniſtrũ corripere, à quo ipſe pecuniam prius extorſerat, quā ille à plebe deprædatur? Exiſtit præterea & aliud damnũ, quod hmōi venditiones afferunt, porrò ꝙ homines diuertunt ab alijs artibus, quas exercere poſſent ut ſplendidius de rapina uiuant. Præterea, & leges ipſæ & iura hac rõne uiolantur & peſſum eunt. Nam ſcriba, aut prætor, aut quiuis alius officialis, qui pretium empti officij extorquere dēt à miſeris ciuibus, quonam putas modo non uiolabit fidē ſuā? quā non iniuriā intentabit, ut miſerorum pecuniam emungat? Præter hæc demum, quando hęc. ſ. cuncta ceſſarent, cũ princeps inferioreſque dñi pro ſtipendijs quæ à populo recipiunt, iuſtitiam adminiſtrare teneantur, ita ſe gerere, ut nō ſolum non eam gratis adminiſtrarent, uerum neque contenti litigatorum contributionib. pro miniſtris, imperare nouum quoq; lucrũ ex adminiſtratione iuſtitiæ ſibi extorqueant, profectò non põt culpæ abſurditate uacare. Hæc omnia ſanctiſſimè Imperator Iuſtinianus in Authentico illo aureo: Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiāt. In quo maximè ambæ noſtræ concluſiones corro-

Authenticum aureum Iuſtiniani.

corro-

corroboratur: luculentiſſimè diſſeruit. Illic.n. perſanctè iubet, vt perſonę quæ publicis officijs addicuntur, ſingulis ſine mercede percipiant: nihil omnino dantes neque occaſione ſuffragiorum. Verba ſunt Authentici. Tamen in cauſſam non adducit, ꝙ illa natura ſua uendibilia non ſint ſed omnibus, inquit, manifeſtum eſt: quoniam qui aurum dat, & ita adminiſtrationem emit, non hoc ſolum, ſed & aliud extrinſecus addit amplius occaſione commodi. Et ſic uno principio illicito dato, multæ ſubſequuntur rapinæ. Legitur præterea iure communi eadē prohibitio l. Hæc lex. ff. ad leg. Iul. de ambi. Quapp & ſm ius cōe Catholici Hiſpaniarum Reges lege ēt prohibent (ut inter eorum Pragmaticas extat) ne electiones officiorum & potiſſimū ſcribarum, pretio fiant, eademque Pragmatica auctoritate ēt inuictiſſimi Cæſaris confirmata eſt. Tertia cōcluſio: Cunctis alijs hoc eſſet peſtilentius decorem reipublicæ turpius offendens atque adeò ſcandaloſum, ſi iudicatus venderentur, aut loca eorum qui regi ſunt à publicis conſilijs, ut audiui in quadam prouincia extra Hiſpaniam fieri: nam inde p̄ſentiſſimum periculum exiſteret iugulandi præuaricandiq; oīa iura. In locis aūt Senatorum uendendis, quos uulgo rectores uocant eò minus abſurditatis apparet, quod non uſq; adeo ſunt iuſtitiæ adminiſtratores. At verò quia & urbē ſuo ordine regunt, & multa publica munia gerunt, aliaq; diſpenſant, & non unquam in conſilium iuſtitiæ adhibentur non pōt nō eſſe incongruum, ſi nō meritorum ſed pretij æſtimatione eligantur hoc aūt eſt hic apprime conſiderandum, ꝙ etſi neceſſitas, legis neſcia, principem qn̄q; compulerit hmōi loca diuendere: emptores tn̄, neque vllus alius vendendi ius hn̄t hoc .n. eſſet munus eligendi ſenatorem uſurpare: quod rex nemini committit. Quapp niſi facultate regis obtenta, ad quem electio pertinet, nemini licet quantouis pretio emerit, in alterum uel numis, uel gratis transferre. Neq; translatio, niſi poſt regis aſſenſu rata haberetur, ullius eſſet ualoris. Quod ſi qs à rege facultatem transferendi locum ſuū petierit, non explicando uenditionem arbitror ſit peccare vendendo ut ad reſtitutionem pretij teneatur: quia nemini fas eſt

Reges Catholici.

Cæſar.

Tertia concluſ.

Quæ officia turpius uendantur.

uendere, niſi regi. Vbi aūt rex eandem largiatur facultatem, ceſſat reſtitutionis obligatio: non tn̄ iō peccati poſtquam uenditio non fit in bonū publicum. Subiecerim præterea quartam concluſionem, Senatores urbium, quib. conceſſum eſt ſcribarum functiones eligere, non ſolum pp incommoda, quæ ſecunda ꝑ tertia concluſione expreſſa ſunt, nequeunt vllo pacto pretio ſuffragia vendere, verum naturæ & conditioni ſuæ functionis illud repugnat. Itaq; etſi regi iuxta tenorem primæ cōcluſionis aliqñ fortè liceret, illis tn̄ nequaquam pretium recipere fas eſt. Rō eſt, quia ipſi non ſunt in quos reſpublica p̄tātem publicam tranſtulit, veluti in regem: ſed ſunt meri diſpēſatores, & ex priuilegio ſimpliciter electores: quorum ideo ſingulariter talem auſum cohibet Pragmatica illa regni citata. Ex quo fit, vt neque poſſint ſtipendia iuraque ſcribarum per modum penſionis diſpertiri: aut cogere ſcribā, ut tn̄ alteri ſoluat. Ita.n. ſolet inter iſtos ſenatores conuenire eligamus tuum hoīem, qui tn̄ meo aliquid rependat. Re uera non auderē tutas aſſeuere talium conſciēas: hoc.n. eſt pretio æſtimare ſuffragium. Quapp tota pecunia reſtituenda eſt electo ſcribæ, tanquam per iniquitatem extorta. Quinta poſtremaque noſtra concluſio ſit: Inter hos oēs iniuſtiſſimè ac fœdiſſimè eccleſiaſtici Antiſtites hmōi munia vænundant. Nam præter abſurda, quæ ſuperius numerata ſunt, ſcandalo Chriſtianos oculos offendunt. Gratis.n. acceperunt, gratis dent: nō ſolum ſpiritualia. ſed ſecularia quæ ad cuſtodiam ſpiritualium inſtituta ſunt. Haud equidem me latet, neq; uerò negauerim, quin aliqua iura & munera Antiſtitib. obuenire poſſint, quæ antiquiſſima conſuetudine bona fide firmata ſunt: ut cap ſtatutum. Clementina de electionib. adnotatur: ubi hr̄, quidquid emolumēti e͞po prouenerit ex iuriſdictione & ſigillo curiæ Eccleſiaſticæ uel ſecularis, futuro ſucceſſori fideliter reſeruandū. Neq; denegandum, quin fortè litigantib. etiam in curia eccleſiaſtica æquum ſit aliqua minutiſſima iura imperare ad obuiandum litibus. Id tamen multo eſt moderatius faciendum q̄ in foro ſeculari Fieri.n. non pōt citra ſcandalum, immo forſan neque citra iniuriam, vt ſigilli prouentus & ſubſcri-

Pragmatica regni.

Quinta concluſio

ſubſcriptionum tam immodici ſint: cum illa teſtimonia, ſi ampli epiſcopatuum fructus ſpectentur, epi videantur gratuitò debere ſubditis. In illos.n. multò vehemẽtius militat argum. ſuperius, ꝙ cum gratis debeant adminiſtrare iuſtitiam, contenti ſint exiguam pecuniam pro miniſtris à litigantibus extorquere, abſq; eo ꝙ inde ſibi aliud *Ad ſecũdum ar.* lucrum augeant. In calce deniq; quæſtionis poſtremum hoc uerbum adhibuerim ꝙ auctiora iura litigãtium vel imponere vel diſſimulare & permittere eo intuitu, vt officium pluris vendatur, ſceleſtius eſſet iniuſtitiæ crimen. Ex his ergo ſolutum reſtat argumentum ſecundum.

ARTICVLVS V.

Vtrum in iudicijs dicendis interuenire poſſit perſonarum acceptio.

POſt hæc quæ de magiſtratibus, deque alijs reipublicę muneribus, atque adeo de iudicantibus inſtituendis ac diſpenſandis dicta ſunt, conſequitur in hoc 5. art. vt examinemus an etiam in iudicijs dicundis crimen quoque acceptionis perſonarum committi accidat? Videtur.n. nullum illic locum attingere. Nam dictum eſt uitium hoc iuſtitiæ diſtributiuæ contra pugnare: *Primum argum. a parte negatiua.* Dictio aũt iuris ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, ſiue illam partem ſpectes, qua inter particulares perſonas ęquitas ſeruatur, vt quiſque quod contulit, recuperet, ſiue alteram malorum, vindicatricem quæ ad æqualitatem vlciſcitur mala, vt ſupra quæſt. proxima declarauimus. Præterea ſe- *Argu. 2.* cundò arguitur. Ariſto 5. Ethico. præcipit, vt iniuriæ magiſtratibus irrogatæ acriori animaduerſione uindicentur, quàm quę in perſonas inferioris claſſis inferuntur. Et Eccleſiaſt. 4. iubetur. In iudicando eſto pupillis miſericors. Vtraq; autem præceptio vr̃ perſonas reſpicere: nõ ergo in huiuſmodi perſonarum acceptione uitium æſtima- *Argu. 3.* tur. Tertiò ſi in iudicijs acceptio perſonarum ueſari poſſet, nunquam deberet qdquam illuc admitti, quod ad gratiam attineret: nam certè cum iudex gratuitò quidpiam concedit alteri partium, vr̃ perſonæ reſpectu illud facere: cõſequens tamen falſum apparet: nam primum vr̃ ratio poſtulare, vt ibi iudici compertum eſt innocentem doló malo deferri, poſſit in eius fauorem multa tum indulgere, tum diſſimulare, quæ in fauorem nocentis non poſſet legitimè. Adde ꝙ & extra hunc caſum in arbitrio iudicis apparet eſſe poſitum vt infra latitudinem iuris poſſit terminos quandoque protendere, quandoque perſtringere, hiſque & alijs modis, & parti vni præ altera fauere in his quæ lex non uetat. Et tertiò, ſupremus princeps poteſt uitam nõ nunquam vni reo donare, quam alteri ſimili denegat: eſto uterq; condemnatus eſſet capitis. Quartò demum arguitur: Oc- *Argu. 4.* currit nonnunquam ius dubium de quo variè inter doctores opinatur tunc ergo facultatem videtur iudex habere vt amicitię cauſſa nunc ſecundum unam opinionem ſententiam ferat, poſt uerò contrariè ſecundum alteram, intuitu etiam perſonæ. ergo perſonarum acceptio non ſemper eſt in iudicijs illicita. In contrarium autem eſt illud Prouerb. 18. Accipere perſonam in iudicio, non eſt bonum.

Quæſtio hæc facilis expeditionis eſt, *Vnica cõcluſio.* porro quæ vnica abſoluitur concluſione: Acceptio perſonarum in iudicijs dicundis ſæpenumero committitur: eademque ſcelus eſt, & immane crimen. Probatur: Iu- *Probatio conclu.* dicium eſt recta iudicatio iuſti atque iniuſti, *Iudiciũ quid ſit.* puta qua rei duntaxat cauſſis, ſincera & candida ratione perpenſis, æqualitas tam inter perſonas quæ per dationem & receptionem inæqualia habebant, conſtituitur, quàm inter crimina atque ſupplicia. Hoc autem iudicium corrumpi conſueuit quoties non ad cauſſam, ſed ad perſonam, eiuſve preces aut pretium, aut ad odium, vel fauorem conijcitur oculus, ſed hoc eſt perſonam accipere ſeu reſpicere: põt ergo tale vitium in huiuſmodi iudicatus obrepere. Quocirca præiudicium inde nomen trahit, ꝙ iudicium antè cauſſarum legitimam cognitionem præcipitatur. Immani- *Immanitas criminis huius* tas autem huius criminis inde proditur, ꝙ cum iudex (vt 5. Ethicor. auctor eſt Ariſto. *Ariſto.* vnde id Cicero li. de Legibus, deſumpſit) *Cicero.* cunctos ſit vſq; adeò iuſti, ut eundem iuſtitiam ipſam appellauerit animatam: nulla eſſe poteſt portentoſior peruerſio, quàm à iudice iuſtitiam corrumpi. Eſt enim perinde ac ſi ipſa ſe iuſtitia ſuis manibus dilaniaret, aut certè ſi ratio ipſa cõtra ſeipſam ageret.

ageret. Debet enim iudex (ut ibidem ait Cicero) non ut homo, ſed ut ratio dominari: utpote ad quem ita concurritur, ut ad uiuam ipſam rationem, atq; adeò ad loquentem æquitatis normam. Ob idque (ut in artic. 1. ex eodem Ariſtotele dicebamus) neque admittenda eſt in iudicium ratio illa commouendi affectibus iudicis animum, neque ille debet niſi clauſis corporeis oculis iudicare, ne perſonarum aſpectus eum commoueat: tantum abeſt, ut uel aures precibus uel largitionibus manus ei liceat aperire. Quapropter nulla eſt bene inſtituta reſpublica, in qua nō ſint accerrimæ pœnæ in iudices decretæ, qui largitionib. uitiari ſe corrumpique ſinunt.

Ad primum ar. D. Tho. Ad primum ergo argumentum reſpondetur cum Diuo Thoma, quòd iudicium, ſi rem ipſam iudicatam ſpectes, utriuſque iuſtitiæ rationi commune eſt: poteſt enim iudicio definiri & quemadmodum bonorum communium facienda ſit reſtitutio, & quo quiſque pacto aliena repenſet, ſed tamen ſi formam conſideres, & ipſa etiam iuſtitia commutatiua imaginem quādam diſtributionis gerit: quatenus iudex ab altero capit, qđ alteri tribuit: & ideo illic poteſt acceptio perſonarum latitare. *Ad ſecūdum arg.* Secundum autem argumentū iam ſuperius dilutum eſt: nam acerbior uindicatio iniuriæ principi magiſtratuive illatæ nihil cū acceptione perſonarum habet commune: immo cum perſonæ dignitas quantitatem iniuriæ augeat, æquitas eſt, ut ſuppliciū cumulatius ſit. Sententia uerò Eccleſiaſtici per alteram Exod. 23. moderanda eſt. Debet enim iudicem commiſeratio pauperū nonnihil mouere: hoc tamen intra iuſtitiæ limites: nempè ut tāta ſit miſericordia in pauperem, quanta ſufficit eum à potentia diuitis protegere. Sed quia poteſt etiā cōmiſeratio exorbitare, admonemur Exo. 23. Pauperis quoq; non miſereberis in iudicio. *Ad tertium arg.* Solutio autem tertii argumenti meditatiorem deſiderat conſiderationē: haud .n. dubium eſt quin uſq; ad gratuita ualeat nonnunquam inſerpere perſonarum acceptio. Gratuita namq; appellamus illa quæ iudici iure licent. ſunt autem huiuſmodi nonnulla: nempè quæ cum lege non ſint determinata, ſuo arbitrio relinquūtur. *Ad primum mēbrum.* Igitur ad primum membrum illic deſignatū rñdetur primum, ꝙ re dubia an accuſatus innocens ſit, non licet iudici in eius fauorem contra tenorem iuris perpendere: tum ꝙ aliàs periculo ſe errandi exponeret, tū etiam, quòd eſſet anſam iudicibus porrigere ad libitum ſuum arbitrandi, ac ſubinde callidè innectendi fraudem. *Prima propoſitio.* Vbi verò rei innocentia in propatulo illi ſit, non ſolum poterit ſed etiam decebit in gratuitis, quæ iure non ſunt cohibita, innocenti quam fieri poteſt maximè poterit, citra ſcādalum tamen fauere. non tamen liberum illi erit legis neceſſaria prætermittere aut diſſimulare, propterea ꝙ cum ſit legum cuſtos, debet ſecundum allegata & probata iudicium ferre. *Secunda propoſitio.* Adiecerim tamen huic ſecundam propoſitionem ꝙ prætermittēdo aut violando iura in fauorem manifeſti ſibi innocentis licèt delinquat etiā nonnunquam mortaliter, tum contra officium ſuū legem præuaricando, tum etiam ꝓpter ſcādalum: ad reſtitutionem tamen nequaquā tenetur actori: quia nihil quod ſuum eſſet, illi abſtulit. *Tertia propoſitio.* Tertia propoſitio: Nunquam neque in gratuitis inclinare liberū eſt iudici contra innocentem: hoc enim eſſet iniquitatem fouere, At uerò ubi iuſtitia utrinque dubia ſit tunc non eſt apertum vitium in his, quæ merè ſunt gratuita, alteram partium alteri anteferre: dummodo citra ſcandalum fiat. & citra alterius damnū. Nam ſi in fauorem amici tempus probationis, aut alios terminos prorogauerit ut alter expenſas maiores faciat aut temporis diuturnitate laſſatus lite abeat iniuria eſt. Quòd ſi gratuitum huiuſmodi beneficium pecunia uendat hoc quidem, prætetquam quòd ſemper eſt iniquum, inſigniter fœdum eſt. *Obiectio.* Quin verò addiderim, niſi id quod lege conceditur, temperatiſſimè fiat, illicò in acceptionem perſonarum vergere. *Dilutio.* Quòd ſi contra arguas huiuſmodi vitium non exiſtere niſi contra iuſtitiam, id negatur: immo & contra æquitatem committitur: & iniquitate non caret, quòd gratuita omnia in fauorem vnius partis congerantur: reſtitutio autem non habebit locum niſi vbi lex concutiatur. *Ad tertium membrum.* Ad tertium denique membrum rñdetur, neque carere ſemper acceptione perſonarum vbi princeps gratis quibuſpiam condemnatorum uitam, aliudve ſuppliciū remittit, quod ſi-

ſimilimis denegat. Enimuerò quamuis non iuſtitiæ rigor, æquitas tamen uiolatur, atq; id conſideratius prælatis præfectiſque Eccleſiaſticis, & maximè in religionibus animaduertendum eſt, ne in legum diſpenſationibus etiam quæ iure illis licent, aut in pœnis relaxandis ſint perſonarum acceptores: nã profectò & in his quoq; culpa hæc obrepere aſſolet.

Ad quartum mẽbrum. Ad quartum argũ eodẽ ferme pacto rñdetur haud.n. dubium quin & uſus ille impingere poſſit in acceptionem perſonarum. Igitur in primis neceſſarium ſemper eſt ſnĩam ſm probabiliorem opinionem ſubſcribere, & ſi altera ſit probabilis.

Prior propoſitio. In ſpeculabilib. nanque ſcholarum diſputationibus nullum inde conſlatur periculum ꝙ quiſpiam minus probabilia ingenij gratia defendat: in practicis uerò quæ aliena iura reſpiciunt nefas eſt iudici infirmiorem opinionem ſectari: ſicuti & medico in practica ex qua ſalus pendet infirmi: ac multo magis Theologo in his quæ ſunt fidei. Quin verò iudex aliter faciens reſtitutioni fieret obnoxius. Ex quo fit, peſſimè ſibi communique bono conſulere iudices atque etiam medicos qui poſtquam ſemel vnam opinionem imbiberint nulla ratione poſſunt ab illa dimoueri: cũ tamen ne iniuriam alijs intentarent poſthabere tenerentur honorem proprium: & ad alteram, cùm primum probabilior appareret commigrare.

Poſterior probatio. Secunda propoſitio ſit: vbi pariles eſſe omnino contingerit opiniones non eſt apertum ſcelus nunc unã nunc alteram opinionem amplecti: uix tamen carere poteſt ſcandalo. In his autem cunctis vigilanter cauendum eſt ne uel amicitia vel cuicunque alius affectus caliginem intellectui offundat, ut eam opinionem probabiliorem iudicet, quam pro ſua libidine mallet.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in priuatis honoribus deferendis interuenire poſſit, perſonarum reſpectus.

NOn ſatis eſt de publicis communibuſq; honoribus dixiſſe, niſi in hoc ſexto articulo de illis etiam ſermonem ſubijciamus, qui à priuatis perſonis ſibi inuicem deferuntur. Videtur enim nulla in his poſſe uſu uenire perſonarum acceptio. Enimuerò cum hoc uitium ſolius ſit iuſtitiæ inimicum videtur non protendi vſque ad gratuita: qualis eſt vrbanitas & comitas in multis honoribus.

Primum arg. Quoniam ſi quis dignis honorem deferat, nemini iniuriam facit: dummtamen eoſdem honoris nutus ac titulos erga indignos quoque urbanitatis gratia oſtendat.

Argu. 2. Secundò arguitur: Et ſi honor, vt omnis philoſophia proclamat, ſoli debeatur virtuti: tamen multi ſunt praui quibus honor lege defertur: ut prælati, parentes, ſenes & illuſtres: etiam ſi corruptis ſint moribus. Contra hæc nihilominus nos Iacob. 2. capitu. ſuæ Canonicæ, ſub hiſce uerbis inſtituit. Si introierit in conuentum ueſtrum: vir aureum annulum habens in ueſte candida, intrauerit autem pauper in ſordido habitu, & intendatis in eum, qui inductus eſt ueſte præclara, &c.

Hanc quæſtionem ob hunc præcipuè locum Iacobi ſubmouimus, vt exploremus quale peccatum ſit indignis perſonis ob humanas ſecularesque cauſſas honorem exhibere.

Primæ conclu. Sit ergo prima cõcluſio: Etſi honos reuerentia ſit cuiq; ob ſuam excellentiã exhibita, tñ id cui propriè & ſingulariter honor debetur, eſt uirtus.

Ariſto. Huius ſnĩæ. 4. Ethic. cap. 3. auctor eſt Ariſt. ubi ideo ſubiũxit, honorem maximum eſſe externorũ bonũ, quo re uera ſolus bonus dignus eſt, Atq; eãdẽ ob rem libr. 1. docuerat a uiris probis elegantes, honorem expetere in teſtimoniũ virtutis. Ob idq; honor a voce, Honeſtũ deſcendit honeſtas aũt uni cõpetit virtuti.

Marcus Marcellus. Quapp Rom. ille Marcus Marcellus ea lege Honori in media vrbe templum erexit vt nemini illuc niſi per ædes Virtutis pateret aditus. Et de Chriſto præcinit regius Pſaltes. Gloria & honore coronaſti eũ Domine.

Paulus. Et Paul. 1. ad Timot. 1. Regi ſeculorum, immortali, &c. honor & gloria. Atque eiſdem duobus membris ad Roma. 2. ſempiternæ illius fœlicitatis qualitatem expreſſit dicens: His qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, &c.

Secunda conclu. Secunda concluſio. Nihilo ſecius præter uirtutem ſunt quoq; aliæ excellentiæ, quarum ob cauſſas hoc ſeculo mortalibus honores debentur: nempè primum propter diuinam repræſentationem:

tionem: ueluti principibus & magiſtratibus qui Dei perſonam gerunt. Vnde Ariſt. eod. loco 4. Ethi. c. 3. honore digni cenſentur qui in poteſtatibus ſunt conſtituti. Et lib. 5. c. 6. Honor eſt merces & præmiũ magiſtratus: Eundemq; dñis ſerui debent: iuxta uerbum Pauli ad Timot. 6. Quicunque ſunt ſub iugo ſerui dominos ſuos honore dignos arbitrentur. Mox debetur honor in teſtimonium alienæ uirtutis, Qua rõne honoramus, illuſtres & ſanguine ingenuos quippe quorum maiores arbitramur uirtutis gradibus ſublimem conſcendiſſe locũ Et multo iuſtius parentibus, qui nos genuerunt & ſenibus. Nam Leui. 19. præcipitur, Coram cano capite conſurgere: & Honora perſonam ſenis. Tametſi legamus Sapien. 4. Senectus uenerabilis eſt, nõ diuturna neq; annorum numero cõputata. Cani aũt ſunt ſenſus hominis & ętas ſenectutis vita eſt immaculata, His igitur honorem deferre, etſi uirtus eiſdem abſit, nulla eſt perſonarum acceptio: quia cauſa non deeſt honoris Quocirca Prou. 26. ſicut qui mittit lapides in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem. Id quod non modo Sanct. Thom. uerum & alij ſui ordinis egregii auctores ſic interpretãtur, ut aceruus Mercurij calculorũ congeries cenſeatur, quibus in ſubducendis rationibus dati & accepti negotiatores vtuntur, propterea ꝙ eiuſmodi rationum Mercurius hẽbatur Deus. In hmõi nãq; ſupputationibus pro libito, imò caſu vt manui occurrerit lapillus, qui modò ualet vnum, inſtituitur in denarium; ac ſubinde ut centum ualeat aut mille. Sic licet quiſpiam abſq; meritis magiſtratum euehatur, locus tñ facit eum honore dignum, tametſi, ſecundum Hebraicã lectionẽ ſenſus longè ſit diuerſus. Habet enim apud Hebræos, ſicut qui mittit lapidem in palma fundæ: uidelicet vt vi eum ſurſum contra eius naturam eijciat, ſic qui inſipienti, hoc eſt, meritis uacuo, honorẽ tribuit. Tertia concluſio, quæ mentis Iacobi interpres ſit: Etſi diuites ratione loci honorare quem in republica ſublimem habent, officium ſit: tamen intuitu tantum diuitiarum eiſdem honorem deferre peccatum eſt acceptionis perſonarum. Prior pars tum ex ſuperioribus colligitur tum etiam & Ariſt. aſſertio eſt. 4. Eth. c. 3. ubi cõiunctim affirmat honore dignos cenſeri eos qui in poteſtatibus ſunt, & diuites. Secunda tñ particula aſſeritur à D. Tho. 2. 2. q. 63. ar. 3. vbi tñ nullam ſubiũxit cãm ꝗ ꝙ ei elici vr̃ ex uerbis Iacobi, licet quodl. 10. ar. 12. emunctius eam exponat. Sed re uera neq; rõ deeſt naturalis quæ illi patrocinetur. Enimuerò diuitiæ ſeorſum exiſtimatæ nullam præſeferunt excellentiam honore dignam: honorabile enim & laudabile (ut 1. Ethi. cap. 12. Ariſt. diſſerit) penes hoc differunt, ꝙ ſola illa quę ſunt per ſe bona, quippe quæ honeſta dñr, honore ſunt digna: utilia verò, ſunt illa, quæ non per ſe, ſed ad aliud relata, bona ſunt: & ideò laudari quidem pñt, honorari verò, non item: diuitiæ autem nihil boni obtinent præter uſum. At uerò expedit acerbitatem concluſionis temperare. Intelligenda quippe eſt non de his extrinſecis quibuslibet honoris ſignis, ſed de ueris honoribus. Honor enim legitimus eſt quando ſigna hęc extrinſeca ut capitis detectio, & humiliatio tanquam teſtimonia exibentur intrinſecæ exiſtimationis: atque hæc eſſet perſonarũ acceptio uidelicet ſi diuiti aliorũ omniũ meritorum vacuo taliter ex animo haberemus honorem. Et hoc eſt quod Iacobus cõdemnat. unde ſubdit: Nonne iudicatis apud uoſmetipſos, ſ. dum pauperibus diuites præfertis & facti eſtis iudices cogitationum iniquarum? Ecce ergo peccatum. iudicare diuitem ob ſuas diuitias pauperibus vera dignitate præſtare. Oſtendere autem diuitibus extrinſecus citra internũ iudicium talia ſigna, ut loco cedere, caput aperire, inuitare, &c. nullam hẽt rationem culpæ, ſed eſt triuiali urbanitati conniuere. Quod niſi faceres, inſolens habereris. Vnde Auguſt. gloſſ. ibidem, ſi hanc diſtantiam ſedendi & ſtandi ad honores Eccleſiaſticos referamus vt diuites pauperibus (in conferendis. ſ. ſacerdotijs) anteferatur, nõ eſt inquit putandum leue eſſe peccatum. Et infra: Si autem de quotidianis confeſſibus loquitur, quis non id peccat? Non tamen peccat niſi cum apud ſemetipſum intus ita iudicat, ut ei tantò melior quanto ditior videatur. Hoc enim videtur ſignificaſſe ſubdendo, Nonne iudicatis voſmetipſos, &c. Hæc in gloſſa.

Ad primum igitur argumentum rñdet.

Paulus. — *Explicatur locus Prouerbiorũ elegãtiſſime.* — *Altera explicatio iuxta elegans.* — *Tertia concluſio.* — *Prior pars probatur.* — *Ariſt.* — *Poſterior pars probatur.* — *D Tho.* — *Ariſto.* — *In quo differunt laudabile & honorabile.* — *Temperatur poſterior pars concluſionis.* — *Auguſt.* — *Explicatur plane Locus diui Iacobi.*

Ad primum ar. Primò, ꝙ nõ eſt gratuitis hẽdum, ſed contra iuſtitiam interpretandum, ꝙ diuites uel alios quoslibet in quibus nihil uirtutis aut legitimæ excellentiæ exiſtit, quiſpiam animo reputet ſecundum rei ueritatem alijs anteferendos, qui uirtute pollẽt aut alia dignitatis excellentia. Secundò & hoc quoq; mẽte ſpeculandum eſt, ꝙ & in gratuitis honoribus acceptio contingere põt perſonarũ, Nam illos honoris titulos qui dignis debentur, ſic euulgare ac demittere ut indignis quoq; adſcribantur, non caret iiuria, quæ dignis irrogatur. Enimuerò cum honor in excellentia conſiſtat, qñ honoris nomen ex æquo in cõmune omnibus inuulgas, facis tunc illud nõ eſſe honoris nomen, ac ſubinde dignos iure ſuo depellis. V.g. ſi eodem titulo & Antiſtitem ſalutares quo ſimplices ſacerdotes: eodemque magnatem atq; plebeium, magiſtrum ac diſcipulum, nobilem & ignobilem.

Ad ſecũdum ar. Secundum autem argumentum concluſio ſecunda abundè diſſoluit. At uerò regi honores pro libito inter ciues impartire liceat, & quartus partim articulus declarauit, & ſubſequens id faciet plenius.

ARTICVLVS VII.

Vtrum in tributis exigendis peccari poſſit acceptione perſonarum.

SVpereſt poſtremò in hoc 7. art. de tributis verbum adijcere, Vtrum & in illis quoque uſu uenire poſſit perſonarum acceptio? *Primum argum. a parte negatiua.* Exiſtit.n. à parte negatiua primum argumentum: Acceptio perſonarum in bonorum diſtributione committitur: tributorum autem exactio bonorum communium collectio eſt & accumulatio: potius ergo (ut nomen ſonat) eſt contributio quàm diſtributio. Atq; adeo illic nulla eſſe vr̃ pſonarum acceptio. *Argu. 2.* Secundò arguitur: Cap. licet multum. extra, de cenſibus iubetur rõnem haberi cæci, ne tributorum iugo affligetur: & ff. eo. titu. l. ætatem. ſancit̃ quoque & ętatem eſſe conſiderandam: nempè ut neque pueri, neque ſenes cenſus ſoluant. *Argu. 3.* Et tertiò arguitur: Nobiles tributorum exactione liberantur, quos rex pro ſuo arbitratu creare poteſt: ergo acceptio perſonarum non eſt in huiuſmodi tributorum exactionibus illicita. In contrarium tamen eſt quod principes populum tributis uexantes neque tam ob cauſſas legitimas, quàm propter odia uel fauores, eadem exigentes, non ſolum apud Philoſophos & ſeculares Hiſtoriographos, verum & in ſacris peſſimè audiunt Hãc enim ob rem (vt 3 Reg. 12. ſacra refert hiſtoria) Roboam maxima fuit regni portione mulctatus, quòd præ patre ſuo moliebatur plebi graue iugum imponere. *Roboam.*

Quàmplurima tributorum nomina iuris prudẽtes multiplicant: quæ inter alios Syluester ſub uerbo, Gabella. propemodũ connumerauit: *Syluest.* ut penſio, quæ dr̃ à pendendo, hoc eſt ſoluendo: guidagium, &c. Quatuor tamẽ ad rem ſpectantia huc accerſiuimus. *Quatuor tributorum nõia* Primem eſt cenſus, quod a cenſendo deriuatur: eò quòd recenſeri facultates debent, quò inde tributa pro earum ratione ſoluantur: ut hr̃ l. forma, de cenſibus. At uerò peculiare nomen ſit ab alijs diſtinctum penſionem illam ſingulariter ſignificat, quam ciues uiritim pro capite principi pẽdũt, Hoc enim eſt de quo Iudæi Chriſtum ſciſcitabantur, ubi quærebant, an liceret Cæſari cenſum ſoluere? *Cenſus. Quod tributum erat a quo ſe Iudæi exonerare cupiebant.* Tributa.n. quæ pro defenſione & gubernatione Reipublicæ imperabant, tribuere nihil recuſabant, ſed illud, quod iugum ſubiectionis deſignabat, à qua ipſi ſe liberos arbitrabantur tanquam filij Abrahæ. Vnde alibi, Nos filij Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquã. Hmõi aũt cẽſus inter Chriſtianos principes non eſt uſu frequẽs, eò quòd ad ſuperbiæ tumorẽ potius & ad auaritiæ ſitim attineat, quàm ad publicorũ ſumptuũ neceſſitatem. Satis namque ſe ciues ſubditos profitentur, cùm alia iuſta capeſſunt. Illam ergo ob cauſſam Cæſares deſcribi orbem iubebant. Vnde Dauid (vt 2. Reg. 24. memoriæ proditum eſt) inde tam acerbas dedit pœnas numerati populi. *Dauid.* Atque huc referebatur quod Chriſtus interrogauit, Cuius eſt imago hæc ſ. numiſmatis, quaſi ſolum in ſignum ſubiectionis & adorationis Cæſaris, illud exolueretur. Tributum autem (vt nomen ipſum ſonat) à tribuendo ſeu cõtribuendo dicitur: *Tributũ.* eò quòd quiſque ſtipem elibuat. Et quoniam antiquitus illa ſtipum contributio non fiebat niſi ad alendum publicum militem, inde etiam ſtipendium deriuatũ eſt. Vtrunque ha-

que habetur l. ager. ff. de verb. & rer. ſignific.

Differentia inter tributũ, & cenſũ

Differt ergo tributum à cenſu tam ratione materiæ, quam ratione finis. Tributum enim de terræ naſcentibus in ſubſidium Regis uel Reipublicæ contribuitur: cenſus verò de capite ad profitendam ſubiectionem.

Vectigal

Interſtitium inter uectigal, cenſum, atq; tributum.

Tertium autem genus penſionis eſt uectigal, ab utroque differens, ſine pariter & materia. Soluitur enim de mercimonijs quæ uehuntur negotiationis gratia, ad murorum, pontium, aliorumque id genus publicorum operũ refectionem. Dicitur ergo à uehendo uectigal, idẽque à portu, portorium: quia portitori ſoluitur.

Vectigal a uehẽdo dicitur

Cicero.

Quare in oratione de prouincijs cõſularibus utrunque Cicero coniungit, vectigal ac portorium, indeque Hiſpanè *Portazgo*.

Pedagiũ

Quartum tributum eſt pedagium, materia idem uectigali, quia ex mercemonijs ſoluitur, fine tamen diſtans, quia cuſtodiæ uiarum, quæ latronibus aut hoſtibus ſepiuntur, dicatum eſt.

Prima conclu.

De his ergo cunctis ſit prima concluſio. Hæc omnia penſionum genera ſi ob prædictas cauſſas imponantur iuſtæ ſunt, debenturque adeò principibus à ciuibus in conſcientia,

Paulus.

iuxta uerbum Pauli ad Roman. 13. Ideo neceſſitati ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter cõſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal: uectigal. Et refertur ad hoc propoſitum in decreto Auguſtini. extrà, de cenſibus. capitu.

Auguſt.

Omnis. Adiecit ergo Paulus. Dei eſſe miniſtros: ut intelligamus ab eius numine deriuari legem ſoluendi tributa ad alendos principes.

D.Tho.

At uerò (ut illic bene diuus Thomas adnotauit) nihil in præmium debent expetere: ſed ſolum ad ſuſtẽtationem ſtatus & neceſſarios ſumptus.

Ariſto.

Nam (vt ait Ariſtot. 5. Ethico. capit. 6.) proprium præmium principis, eſt honor, quo qui non eſt contentus, tyrannus eſt: Honorem autem illum Chriſtiani non ad humanum. qui uanus eſt, ſed ad diuinum, qui in cœlis nos manet, referre debent.

Secunda conclu.

Secunda concluſio eſt: Si tributorum onera non pro ratione cuiuſque facultatis & ſubſtantiæ, aut pro ratione uecturæ at negotiationis, aliuſve legitimæ cauſſæ, ſed alius intuitu, quæ ad rem non pertinet, exigatur, acceptio eſt perſonarum. Id quod nõ tam crebrò principi contingere poteſt, quàm ciuitatis quæſtoribus & ſenatoribus: qui ideo reſtituere tenentur, ſi fraude aut ui utantur ulla. Principi enim aliud periculum imminet, nempe auctiora exigendi, q̃ pro regni neceſſitate. Hæc enim ſemper penſanda eſt, ut ceſſante tributi cauſſa, ceſſet & tributum.

Tertia conclu.

At quò aliquod ſpecimen legitimæ formę tributorum exhibeamus, ſit tertia concluſio: Tributa facultatibus potius, poſſeſſionibus, ac negotiationibus imponenda ſunt, quàm perſonis: nempè ut quò quis bonis locupletius abundat, aut plus lucratur, plus ſoluat, nõ quò plus indiget.

Tributũ quod apud Hiſpanos Alcauala uocitatur.

Cauſſa autem huius explicandæ concluſionis, illud tributi genus, quod nõ modò Hiſpaniæ, verùm & in alijs quòque prouincijs in uſu eſt, explicemus. Id noſtrates *Alcaualam* uocant. Hæc enim tributi forma à centũ paulove pluribus hinc annis ortum apud nos habuit, idque iuſta de cauſſa:

Rex Alphonſus.

nimirum dum rex Alphonſus regnum Granatæ bello petebat. Poſt uerò non modò durantibus, verùm creſcentibus bellorum malis, factum eſt perpetuum Et habet quidem nonnullam uectigalis imaginem, pro eo ꝙ ex mercimonijs quoq; ſoluitur.

Intereſt inter hoc tributi genus & uectigal.

Differt tamen latiori matẽria: qa non ſolùm ex illis quæ à locó in locum tranſuehuntur, ſed ex rebus quibuſq; uenditis corraditur: à cuius præterea ſolutione neque nobiles eximuntur. Quin & fine quoque differt. Quoniam nõ tantum reficiendis muris ac pontibus adſcriptum eſt, ſed publicis regis ſumptibus. Haud tamen inde iniquitatis condemnãdum eſt, quòd nouum ſit. Nam dum tributa alia facultatibus ciuium, & negotiationibus impoſita alendo regi ſuſtentandæque reipublicæ non ſufficiunt, neceſſe eſt alia uia id prouidere. Neque uerò ideo arguendum eſt iniuſtitiæ, quod nobiles etiam comprehenderet. Enimuerò cum plebs reliqua potis non ſit tam immodicos ferre ſumptus, æquitas fert ut nobilium auxilio eleuetur.

Iniuſtitia huius tributi.

Hoc tamen iniuſtitiæ ſpecimen pręſe fert, quàm lex Vniuerſi. C. de uectiga. cauere in tributis iubet: nempè ne pro his rebus, quæ ad uſum proprium pertinent, exigantur. Enimuerò quòd coemptores, qui ut reuendant, coemunt, quotam

uenditio-

venditionis exoluant, rõni profectò conſentaneum eſt. Illis.n.idem eſt, lucrum, q̃d agricolis, fructus: ſed tamen quòd qui vt ꝓpriæ neceſſitati ſuccurrat, domum ſuam, aut rem aliam uendit, tributum pendat, & lex illa, & ratio reclamare uidentur. Nam tunc non qui plus habeat, pluſue lucratur, ſed qui pluris eget, amplius ſoluit. Cæterum, re vera niſi bellorum neceſſitas in cauſſa fuiſſet, ut fructus huius tributi diuẽderentur, uia erat paratiſſima ſuſtentãdi regni, regisq; ærarium. Id tamen non poteſt non monſtrum apparere, quod ciues ciuibus tributum ſoluant, illudque maximè q̃d regi penditur in commune bonum. Cui & aliud adiungitur incommodum, uidelicet, ꝙ miſeri ciues, quibus ſeruitia imperãtur, inde grauius premuntur. Nam quantum venditur, tantum ipſi replere coguntur. Etenim cum ſumptuum neceſſitas in dies magis ac magis regi creſcat, neceſſe eſt populũ multis nominibus in dies moleſtius vexari. Adde quòd domini quibus huiuſmodi tributum venditur, ad rigorem illud exigunt, ut decimum quemque numũ exactiſſimè expoſcant, cum tamen rex uix unquam uigeſimum percipiat. Et profectò quamuis decima ſit conſignata: tamen niſi vbi urgens regni neceſſitas illud poſtularet, nimis graue eſſet, tributum hoc ad rigorem exigere. Quod quidem rex ſanctè animaduertens, de huiuſmodi quota ſolet cum regno componere ac paciſci, ut remiſſior fiat penſio ac tolerabilior: quod tamen inferiores domini non faciunt. Huic autem & aliud accedit damnum, quòd cũ leges exigendi huius tributi, ſi regij tantum quæſtores exiſterẽt, tollerabiles ſint: tamen reliqua q̃ſtorum turba in fraudem populi illis abutitur, ut illa vexatione nõ decimam tantum, ſed pluſquam octauam extorqueant. Nihil contra regum neceſſitatem obmurmuro, quæ legem non habet, & eorum iuſtos animos cogere poteſt: ſed rei tantum naturam explico, vt ſi poſſibile eſſet alijs uijs publicæ neceſſitati proſpici, ab huiuſmodi alienationibus publici ærarij caueretur. Puteus enim quotieſcunque opus fuerit exhauriendus eſt: uenas tamen fontium præſcindere, ius naturæ non ſinit. *Per quã apta ſimilitudo.* Quòd ſi quis inſtantius ſciſcitetur, an hæc tributa ſic in conſcientia debeantur, ut quiſq; neque à quæſtore neque à portiore requiſitus teneatur vltro ea offerre? *Dubitatio.* Reſpondetur primum, nemini licere latẽter exactorem eludere, niſi vbi patentiſſima eſſet vectigalis iniuria. *Solutio.* Secundum mẽbrum reſponſionis ſit, quod dum hæc magno cum rigore exiguntur, ſatis eſt ꝙ quiſque dum tributum petitur, ſoluat obedienter, maximè ubi debitum non eſt magni momenti. *Quarta concluſio.* Quarta concluſio: Nulla eſt perſonarum acceptio, ſi nobiles & id genus à tributorum ſolutione eximantur tum ob maiorum clara geſtorum ſtemmata, tum quia reipublicæ tuendæ deſignati ſunt. Quin verò & aſſertioni huic ſubiecerim, quòd poteſt rex vrgente regni neceſſitate huiuſmodi honores vendere, ſi tamen duo caueantur. Primum, ne adiunctam habeant iuſtitiæ functionem aut adminiſtrationem aliam, aut gubernationem: ut articu.4. de ſenatoribus dicebamus. Mox, ne id fiat in aliorum iniuriam. Poteſt inquam tali ingruente neceſſitate ruſticos & humiliter natos pretio tributorum libertatẽ donare. Nihil enim inde iniuſtitiæ contrahitur. Et fauere videtur l. hoc iure. ff. de donationibus, & l. ſi pollicitus. ff. de pollicitatio. quibus permittitur pollicitatio, quæ gratia obtinendi publici honoris fit: ſed tamen hoc cauendum eſt, ne tributum, quo unus leuatur, onerentur reliqui oppidani: ſed excipiatur à ſumma quam oppidum ſoluit.

Ad primum ar. Per hæc ergo ſolutum eſt primum argumentum in frontiſpicio ante quæſtionem obiectum. Enimuerò ut in diſtributionib. ſic & in contributionibus exiſtere poteſt perſonarum acceptio. *Ad alia duo argumenta.* Ac ſubinde diluta ſunt reliqua duo argumẽta: quoniam æquitas miſericordiæ cæcis ac truncis patrocinatur, ne miſeris afflictio addatur. Et de nobilibus quarta concluſio reſpondit.

Finis Libri Tertij.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Quartus De Iuſtitia & Iure.

PROOEMIVM.

DE altera iuſtitiæ ſpecie, quæ è regione ad diſtributiuam ponitur, nempè de iuſtitia commutatiua, ſermonem nobis ineuntibus operæpretium prius eſt de duobus eius præambulis uidelicet primum de rerum dominio, mox de earum reſtitutione, hoc quarto libro diſſerere. Enimuerò dominum huiuſmodi rerũ, earumq; diuiſio, baſis fundamentumq; eſt omnium contractuum conuentorumque & pactorum, quæ per commutatiuam iuſtitiam celebrantur. Ac perinde cuncta quæ huic virtuti aduerſantur vitia, uiolationes quædam ſunt & corruptelæ dominorum, rerumq; poſſeſſionum. Quæ ſubinde iniuriarum genera contractaque debita reſtitutionis beneficio repenſari debent. Quinque ergo conuenit de rerum dominio diſputare quæſtiones, Primam, de reipſa, deque eius ſubiecto. Secundam, de eius obiecto, nempè quotuplex ſit, & quarum rerum. Tertiam de dominorum diuiſione ac legitima tranſlatione. Quibus ſubinde de ſingularibus quorundam dominijs quarta adhibetur diſputatio. Ac demum quinta de dominiorum tranſlationibus. Sit ergo primus quæſtionis titulus. *Partitio libri.*

QVAESTIO PRIMA.

DE DOMINIO IN GENERE.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm dominium idem ſit quod ius & facultas rerum.

QVAESTIO præſens in duos articulos ſecari ſe poſtulat: quorum alter definitionē dominij, alter uerò ſubiectū nobis conſtituat. Quæritur ergo, an dñium idem ſit quod ius facultaſq; rerum? Et arguitur à parte affirmatiua: Ius idem eſt, qđ facultas diſponēdi de rebus, libereq; illis utendi. idem autem prorſus vr̃ eſſe dñium. *Primum arg.*

Argu. 2. Scdo: Mendicantes monachi qm̃ ius hēt vtendi, cibis, ueſtimentis, atq; alijs uteuſilibus vſq; ad rerum ipſarum conſumptionem, dicuntur eſſe earūdem rerum dñi, vt Ioã. 22. in Extrauagan. ad conditor m, cōcludere ſibi videtur: nulla ergo reſtat ratio diſcriminis inter ius & dominium. *Ioan. 22.* In contrarium autē eſt ꝙ dominus & ſeruus ſunt correlatiua: Inſtit. autem de iure perſona. diſtinguuntur homines in liberos & ſeruos: ergo illic denotatur quod qui liberis præeſt, licet habeat ius illis imperandi, non tamen habet eorum dominium.

Duo

Duo propoſita argumenta duo nobis membra deſignant. Eſt autem illico in quæſtionis introitu adnotandum, hanc vocem, Dominium, non eſſe tam vſu frequentem apud oratores & priſcos Latinos, quàm dominatus, ac dominatio, quę quidem duę voces in malum crebrius apud illos, quàm in bonum vſurpantur. Significant enim quãdam tyrannidis effigiem, uidelicet quã do quis in rem ſuam abutitur ſibi ſubditis. Vnde Cicero Tuſcul. quæſt. li. 5. de Dionyſio: Dũ, inquit, duo & uiginti natus annos dominatum occupauiſſet, &c. Et lib 2. de Oratore: Brutus populum Romanum dominatu regio liberauit. Nam illa quorum homines domini ſunt, facultates dicuntur Latinè, ac ſubſtantiæ, & poſſeſſiones. Sed iuriſconſulti ſunt, qui hac uoce utuntur, ad ſignificandum id quod pariter uocant proprietatem rerum: quæ ab earum poſſeſſione diſtinguitur, atque ab vſu & vſufructu. Neque uerò uox hæc ſecundum hunc ſignificatum ceu barbara aut inuſitata habenda eſt. Verſatur namque inter illuſtres Latinos: ut apud Varro. de re ruſtica, lib. 2. In mercando in emptionibus & traditionibus dominiũ mutant. Et habetur in ſacris literis, vt Thobiæ 8. Fecit hãc ſcripturam, ut pars dimidia quo ſuperat, Thobiæ dominio deueniret. Et 1. Mach. 11 Rex Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatum. In iure autem vſurpatiſſimum uerbum eſt. Exlant quippe in Digeſto Nouo, lib. 3. diſtincti tituli de acquir. rer. domin. & de acquir. uel amitten. poſ. At uerò circa uocis deſcriptionem plus operæ inſumunt iuniores, quam opus eſſet: utputa Gerſon de poteſta. Eccl. conſid. 13. & tractatu De uita ſpirituali, lect. 3. cui plurimum aſſipulatur Conrad. tracta 1. de contract & aliorum nonnulli in 4. diſt. 15. Primum. n. omnium aiunt iſti, ius bifariam accipi. Primò pro lege: quo ſignificatu dicimus, Ius Ciuile, & Canonicum. Secundo, pro legitima poteſtate, qua quis fungitur in perſonam aliquam vel rem. Deinde aiunt dominium idem eſſe prorſus, quod ius ſecundo modo acceptum. Quapropter dominiũ, inquiunt, eſt poteſtas ſeu facultas propinqua aſſumendi res alias in ſuam facultatem, uel uſum licitum, ſecundum iura rationabiliter inſtituta. Sic iſti de dominio loquuntur, an uerò propriè, id perpendamus. Primò, pro eodem vſurpari iuris nomen ac dominij, re uera uoces iſtæ ægrè ferunt. Ius nanq; ut ſuprà uiſum eſt) idem eſt (uti ait lib. 5. Iſid.) quod iuſtũm. Eſt. n. obiectum iuſtitiæ: puta æquitas quã iuſtitiæ inter hoĩes conſtituit: dominium autẽ facultas eſt domini (ut nomẽ ſonat) ut ſer uos uel in res, quibus ſuo arbitratu, ob ſuũ quę commodum vtitur. Fit ergo, vt ius nõ conuertatur cum dominio. ſed ſit illi ſuperius & latius patens. Habet. n. vxor ius quoddam in maritũ: iuxta illud Pauli. 1. ad Corint. 7. vir ſui corporis poteſtatẽ non hẽt, ſed mulier. Et filius in parentes, qui curam ſuorum habere tenentur: ac ſerui in dños, è quibus paſci ſuſtentarique debent. Et eadẽ ratione ſobditus ius hẽt in prælatum, a quo eſt inſtruendus & hubernãdus: & tñ nullus iſtorum quamuis nomen extendas, dñs eſt appellari vel põt ſui ſuperioris. Sed ait Conra. ſaltem negari non debet, quin propriè ius quodcunque ſuperioris in inferiorem, dominium ſit cẽſendum: ita ut dominium vltra ius præciſè addat ſuperioris rationem. At profectò neque hoc ego iſtis facilè concredam. Enimuerò pater ius habet in filios: dominium autem ſi ꝓpriè fandum eſt, non item. Eſt inquam æquum & iuſtum atque adeò ius, vt pater filijs imperet ob ſuum ipſorum bonum, quos propter ipſos diligit, inſtituit, & educat. Dominium autem nõ quodcunque ius & poteſtatem ſignificat, ſed certè illam, quæ eſt in rem, qua uti pro libito noſtro poſſumus in noſtram propriam vtilitatem, quamque ob noſipſos diligimus. Id quod palam nomen ipſum au ribus exhibet Dñm ſiquidẽ correlatiuum eſt ſeruus: qui quidquid eſt, totum eſt domini, ueluti pecus. Niſi ꝙ ſeruus occidi non põt: quia ſolus Deus eſt vitæ dominus. Vnde Ariſto. 1. Poli. cap. 3. diſtinguit inter imperium ciuile ſeũ regiũ, & deſpoticum, quod eſt dominicum: dicens, animam habere in corpus dominicum principatum, mentem uerò in appetitum, non niſi ciuile & regium: quod non eſt dominium. Et 5. Ethi. cap. 6. diſtinguit inter ius herile & paternum: pater namque poſſidet filium ante legitimam ætatem. non tanquam dominus ſeruum, ſed tanquam partem ſui: & ideo ius illud non eſt do-

Dominiũ dominatus dominatio. *Cicero.* *Varro.* *Quid ſit dominiũ.* *Gerſon.* *Cõradus.* *Aliena dominij definitio impugnatur.* *Paulus.* *Obiectio.* *Dilutio.* *Definitio propria dominij.* *Ariſto.*

eſt dominicum: herus autem poſſidet ſe-uum tanquam inſtrumentum quo utitur. Arguit verò contra Richardus: Si quis aut filium patri, aut marito vxorem raperet, diceretur fur: furtum aũt non committitur niſi inuito dño, ergo & pater filij dñs eſt, & maritus uxoris Ad hoc tñ lib. ſequenti, qõne de furto rñdebitur, raptum filiorũ, aut uxoris non eſſe propriè furtum, ſed captiuitatem; vel aliam iniuriæ ſpeciem, ſed ſeruum ſurripere, propriè eſt furtum. Præterea, ſatis eſt ad rationem furti, ꝙ fiat uel inuito dño, vel eo inuito, ad quem res pertinet, etiam ſi non ſit dominus, ſed alio iure poſſidens. Quapropter Inſtitu. de iure perſon. diſtinguu itur ſtatim homines in liberos & ſeruos: quoniam ius in liberos non propriè dicitur dominium, ſed in ſeruos. Princeps enim licet dominus ſit urbium ac poſſeſſionũ: ciuium tñ non eſt dicendus niſi rex, aut dux, &c. Imò verò cũ dominat uagit in ſubditos, utendo. ſ. illis ad ſuam propriam vtilitatem, tyrannus fit. Quare neq; iudex neq; prælatus, etſi ius habeat in ſubditos, dicitur propriè eorum dominus. Et hoc notauit Chriſtus Matth. 20. Principes gentium dominantur eorum, &c. non ita inter vos. Etenim (vt in ſumma iam dicamus) dominium ſolus eſt ius, quo quis utitur ad ſuum proprium commodum: ius autem non hoc ſolum ſignificat, ſed amplectitur ius etiam, quo ſuperior ac pfectus in ſubditorum rem & bonum ipſis vtitur. Quocirca ius tanꝗ ſuperius genus ponendum eſt in definitione dñij: tantum abeſt ut conuerſim dicantur. De uiro autẽ reſpectu uxoris mouere quempiam fortè poſſet illud Geneſ. 3. Sub uiri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Haud tamen hoc ad dominium ciuile referendum eſt. Imò Ariſt. loco citato illud ius uiri in uxorem innominatum eſſe ait: Sed dicitur dominari, primum quantum ad vſum coniugalem: quia cum natura integra ſine vlla fuiſſet turpitudine, laboriſque moleſtia: poſt peccatum, quia in dolore paritura mulier erat dicta eſt eſſe ſub uiri poteſtate. Præterea, quia innocentia ſuperſtite nullus eſſet ignorantiæ locus, utpote quæ peccatum ſubſecuta eſt: ideo quantum ad regimen dominari dicitur vir vxori, quam docere debet: ſicut infra dicturi ſumus, elegantiores rudibus dominari, non quidem legali dominio, in bonum proprium dominorum: ſed urbano, in rem ipſorum, diſciplinę egentium. Hinc ſequitur neque iſtorum definitionem, quam dominio adſcribunt, legitimam eſſe, neq; exactè conſtructam. Et quia (ut 1. de Anima, tex. 85. auctor eſt Ariſt.) ex recto ipſum obliquũ cognoſcimus, rectam pro captu noſtro ſtatuamus definitionem, per quam de altera iudicemus. Dominiũ ergo, ſi ſm artem deſcribas, eſt propria cuiuſq; facultas & ius in rem quamlibet, quam in ſuum ipſius commodum uſurpare poteſt quocunque vſu lege permiſſo. Poſitum eſt ergo loco generis, facultas potius quàm poteſtas: nõ vtiq; ratione illa Ioan Gerſon. cap 3. De uita ſpirituali, uidelicet quia facultas dicitur a fas, quare poteſtas latronis vtendi aliena re, non eſt facultas. Etenim facultas non a fas, ſed à facilè deriuatur: vt ſit quaſi facilitas Sunt etenim contraria, facultas & difficultas. Ob idque poteſtas genus eſt plura comprehendẽs, ꝗ facultas: Põt quippe tyrannus abuti ciuium bonis, non tamẽ habet facultatem id eſt, facilitatem: quia id ſine licentia & facultate domini aut iuſta intercedente cauſſa, non põt eſt. Quare minimè opus eſt addere, propinqua: nam facultas hoc ipſum ſonat. Poteſtas ſiquidẽ remota utendi aliena re, non eſt facultas. Addiderim autem, propria, ut dominium diſtinguat à mera poſſeſſione, uſu, & vſufructu. Etenim qui tantum hẽt uſum, aut vſumfructum, non hẽt propriam facultatem, ſed dependentẽ à uerò domino, vel à iudice id permittente. Itaq; quod non ſoli barbari, verum & Latiniſſimi iuris prudentium more, iam proprietatem dicunt, id magis Latinè dicitur propria facultas. Neq; opus eſt addere cum Gerſone, aſſumendi res alias. Nam & homo per propriam uoluntatem, quæ motrix eſt omnium potentiarum, utitur etiam ſuis proprijs membris: in quæ (ut paulò ante ex Ariſtot. citatum eſt) habet anima domini cum imperium. Adiectum tamen eſt definitioni, ꝙ dominium ſit facultas ad proprium utentis commodum, quo differat ab alijs iuris ſpeciebus, quibus ſuperior inferiores ob ſuũ ipſorũ bonũ gubernat. At dictum eſt deinde vniuerſaliter, quemcunque

Obijcit Richardus.

Solutio.

Dominiũ

Dubitatio ſoluitur.

Statuitur ac declaratur dominij definitio.

Facultas unde deriuetur.

que

que uſum, ut diſtinguatur dominium ab uſu & uſufructu. Eſt.n.dñium facultas non ſolũ utendi fruendiq; re, verũ & ipſam diſtrahẽdi, donandi, vẽdẽdi, negligendi. &c. Veruntamen adhibitus eſt modus, ut uſus ille ſit lege permiſſus, ad diſſoluendã obiectionem, qua quis tẽtaret infirmare definitionem.

Obiectio cum ſua deluſione

Enimuerò pupillus ante ætatẽ legitimam dominio rerum ſuarum pollet: quarum tñ potiundi liberam facultatem non hẽt, cum talia bona neq, donare valeat, neque vendere: qñ lege humana prohibetur ea dilapidare. Nam cum dominium fundetur in libertate, licèt ante vſũ rõnis verè ſit dñs, quia uerè liber, & non ſeruus: uſus tñ dominij ei ob bonum ſuum interdicitur, quoaduſque rõnis lux illi affulgeat. Vnde ut ait Paulus quãdiu hæres paruulus eſt nihil differt à ſeruo: non quidem quantum ad dominium ſed quantum ad uſum & ideo eſt ſub tutoribus. Et ſimile ſit argñ, de illo, cuius bona vinculo primo geniturę obligata ſunt: qui cum ſit uere eorum dñs: illa tñ non poteſt rõne aliqua alienare, eo ꝙ ciuili ſit lege ꝓhibitus. Nam ꝙ uerè ſit dñs, inde patet, ꝙ alias illa bona carerent domino. Præterea cùm rex cuiuſpiam poſtulationi annuẽs, bona eius vinculo primogenituræ alligat, quæ priùs erant libera, nullum ei adimit dominium: neq; poſtmodum quando poſſeſſori facultatem concedit alienandi, nouam illi confert proprietatem aut dominium: ergo ſemper eſt dominus: prohibitus tamẽ ſicut pupillus. Abiit autem de illis hic nænijs meminiſſe, utrum dominium ſit res ipſa quæ poſſidetur an dominus, an potius relatio? Hoc ueruntamen admonere non prætermo ut philoſophi caueant barbaras illas Terminiſtarum locutiones. Ecquis.n. audire ferat dominum equi, eſſe vel equũ uel equitem? Eſt enim dominium illa rerum habitudo inter poſſidentem & poſſeſſum: puta facultas poſſidentis in rem poſſeſſam. Ob idq; definitur per ſuum actuũ qui quidẽ modus definiendis potentijs peculiaris eſt. Etenim ut uiſus eſt potentia ſẽtiendi colores, & auditus potentia ſentiendi ſonos ſic dominium eſt facultas utendi re fruendiq;, &c.

Titulus a dominio diſtat bis

Ad hæc adnotandũ eſt diuerſam rem eſſe, titulum dominij ab ipſo dominio: id quod negligẽtius quidam Pariſienſium conſiderant: arbitramentis cum ſuo cancellario eandem facultatem quæ eſt dominium, eſſe & titulum.

per omnia.

Enimuerò titulus baſis dominij eſt ſeu radix ex qua pullulat. Eſt autem dominiorum titulus vel natura, uel lex, uel contractus, uel electio, &c. Exempli gratia: Titulus dominij naturalis quod homo habet in terræ naſcentia, eſt naturalis vita quæ ſine illis conſeruari nequit, ratione cuius Deus & natura homini dedit una cum appetitu ſeruandi ſe, ius etiam vtendi neceſſario alimento ueluti titulus iuris (non dicam dominij) quod parentes habẽt in ſuas proles, eſt naturalis genitura:

Quid ſit titulus.

Titulus autem quo quiſque propria poſſidet, eſt ius gentium quo facta eſt rerum diuiſio. Titulus uerò epiſcopi eſt electio: Et titulus quo quis poſſidet domum, eſt uel natiua hæreditas uel emptio uel præſcriptio, &c.

Diſcrimẽ inter dominium, vſum, ac uſumfructum.

Ex hac conſtituta definitione dominij colligitur differentia inter ipſum, & uſum, atque vſumfructum. Dominium enim eſt facultas in ſubſtantiam rei: vſusfructus uerò non niſi in eius qualitate & accidentia. In ſubſtantiam in quam rei, quia ſi eſt vſu conſumptibilis, ueluti ciuibus & ueſtitus poteſt eam dominus conſumere: ſin minus poteſt illam donare, & uendere, ut domum: & ſeruum: quin uerò & occidere vt pecudem. At uerò vſusfructus eſt ius alienis utendi ac fruendi rebus, ſalua eorum ſubſtantia: vt habetur ff. de vſufruct. & inſtit. eodem titu.

Vſusfructus.

Nam qui habet uſumfructum agri vel hortorum, poteſt non ſolum fructus edere, verùm etiam & uendere, quin uerò & agrum alteri locare:

Vſus nudus.

Nudus autem uſus eſt ius rebus alienis vtendi ſalua earum ſubſtantia. nõ autem fruendi. Quocirca, vt habetur Inſtitu. de vſu & habita. minus iuris eſt in vſu quàm in uſufructu. Fruitur enim ille re, qui in fructus habet plenam poteſtatem: quos ſcilicet non ſolum edere uerum quomodocunque alienare poteſt: vtitur autem, cui tantum illis ueſci licet: uel ſua alere armenta: haud tamen illos aliter diſtrahere: ut qui habet nudum vſum agri, poteſt illuc intrare, comedere poma, & fęno iumenta ſua & pecudes paſcere: uendere tamen fructus aut locare non item: Quapropter in vtraque definitione dictum eſt, alienis rebus,

bus qũ verus dominus non dicitur uſurarius aut uſufructuarius, ſed ille qui præciſum habet uſum uel uſumfructum tametſi emphyteuta dicatur habere dominium vtile ad differentiam domini directi, qđ ſimpliciter eſt dominium. Hæc autẽ non ſunt noſtræ modo ſpeculationis. Attamen quoniam mendicantium religionem profitemur, inſtitutio nos admonet noſtra circa hanc conſtitutam definitionem quadãtenus diſputare, an in rebus uſu conſumptibilibus, poſſit vſus a dominio diſtingui? Res. n. uſu non conſumptibiles ſunt quarum uſus non eſt conſumptio, ueluti prædium, domus & huiuſmodi. Res autem uſu conſumptibiles ſunt illę, quarum uſus non eſt niſi diſtractio rei uel conſumptio ueluti eſt pecunia, cuius vſus eſt illam in alienum dominiũ trãsferre: & panis cuius uſus eſt ipſum comedere. De his eñ quæ vnico actu conſumũtur (vt grauius ſit dubium) ſermo nobis eſt in propoſito: nã in ueſte licet uſu atteratur: tñ quia non unico actu contrita perit, poſſet vtcunque diſcerni vſus à dominio. Mouemus autẽ potiſſimè dubium propter inſtitutum eorum, qui ſub ſancta regula diui Fráciſci degũt, & eorum qui ex noſtris in eodem inſtituto perſeuerant. Aiunt. n. Minores omne abdicaſſe dominiũ: adeò ut neq; pecuniæ, neque panis neque eduliorum quibus veſcuntur dominio fungantur, vt poſſint dici (ſi ſuo uti licet uerbo) proprietarij. Neque uerò tantum inter Theologos lis hæc controuerſa eſt & conteſtata, uerum & à ſummis Pontificibus uariæ ſunt de hoc pronuntiatæ ſententiæ. Extat. n. Conſtitutio Nicolai III. in cap. Exiit qui ſeminat. de uerb. ſign. li. 6. vbi declarãdo dicta Gregorij aliorumque Pontificum luculenter affirmat permultiſq; adiectis uerbis confirmat, Fratres minores nullũ habere dominium, neq; in communi neque in particulari utenſilium, aut uictualium, ſed meros eſſe uſuarios. Dominium autem pecuniæ ſemper apud erogantes remanere, cibariorum uerò & utenſilium apud ſummũ Pontificem. Eadem ferè extat ſententia Clementis V. clem. Exiui de paradiſo. eod. titu Contrariam uerò ſententiam his obiecit Ioan. 22. in Extrauagant. ad conditorẽ, & cum inter nonnullos. &, quia quorundã, de uerb. ſignifi. vbi in dubius aſſerit, in rebus uſu conſumptibilibus uſum minimè diſtingui à dominio: neque ullo pacto poſſe ab illo ſeparari. Res certè eſt difficilis. Et primùm, ut ab ipſa natura rerum initium contrà arguendi ſumamus apparet, quòd cum uſus huiuſmodi rerum ſit earum conſumptio, nemo poſſit re uti, niſi tanquam uerus dominus. Verum enim dominium, ſi eius definitionem ſupra conſtitutam reſpicias in hoc conſiſtit, ꝙ in omnẽ uſum res poſſit aſſumi: poſtquam autem conſumitur, nullus fit ei reliquus uſus. Vnde S. Th. 2.2. q. 78. art. 1. pro conſtanti habet: in uino & in pecunia, & in rebus huius modi neuquam computari ſeorſum poſſe uſum præter rem ipſam: ſed cuicunque conceditur uſus, eidem concedi rem, atque adeò eius dominium. Et tamen ſi uſus huius generis rerum à dominio ſecerneretur, fieret inde apertè conſequens poſſe locari uſum, diſtincto pretio ab illo, quo res æſtimatur, ut quis mihi daret pro eſu tantum, & inſuper pro capone quantum ualet Secundo loco iuris auctoritate arguitur: nam. ff. de uſufruc. ear. rerum quæ uſu conſum. l. 2. cautio fit, pecuniæ uſumfructum non poſſe legari abſq; ipſa pecunia, neq; aliarũ rerũ, putà uini & olei, quæ uſu conſumuntur: quia nemo poteſt his uti niſi conſumendo: ob idq; quantum ex illo titulo ſyncere colligitur, uſusfructus harum rerum ad genus quoddam mutuationis ſpectat. Ille. n. cui uſusfructus pecuniæ uel frumenti legatur, tenetur cautionem dare quòd totam rem reſtituet legitimo hæredi. Et ff. de uſufruc. & quemadmodum quis utatur. l. omnium. §. conſtituitur, prohibetur uſumfructum perpetuum eſſe, ne inutilia ſint dominia: nam fruſtra eſſet rei dominium, qua nunquam liceret uti. Ex his ergo ſumitur argumentum: Si panis & uini mendicantium uſus eſt apud illos: & talis uſus, ut nunquam rem teneantur reſtituere competiſſimum ſit & dominium eſſe penes eoſdem. Reſpondent autem hac diſtinctione uſus. Aiunt, inquam, ut habetur in dicto c. exijt. duplicem eſſe rerum uſum: alterum uidelicet iuris, atque alterum facti. Vſus iuris eſt conceſſio legis: & hic in hiſce rebus nõ ſeparatur a dñio: hoc tñ aiunt carere mendicãtes. Vſus aũt facti

Emphyteuta. *Quæſtio grauis.* *Nicolaus tertius.* *Clemens V.* *Ioan. 22.* *Primum argum. a parte negatiua.* *S. Tho.* *Secundũ argum.*

facti eſt actio ipſa comedendi & bibendi: atq; hic tñ illis conceſſus eſt. Sic ait Nicolaus Pontifex eo.cap.exiji. At uerò diſtinctio hæc nõ eſt intellectu tam facilis, quam dictu. Nam uſus iuris non alius intelligitur, q̃ quod ius ex uoluntate domini permittit. Legauit mihi quiſquam uſumfructum pecuniæ, inde fit, vſum eſſe mihi legitimum. Si ergo legitimus eſt, ergo iure conceſſus. Pari modo, ſi erogas mendicanti panem, cur vſus ille mendicantium non erit iuridicus: Accedit huc, ꝙ eodem loco ait Papa, perinde illis concedere vſũ, ac ſi eſſent verè domini: quin uerò Ioann. 22. palam ingenueque fatetur nullum ſe habere dominium rerum mendicantium: & ſi quod habet, libentiſſimè renuntiare. Hiſce tñ minimè obſtantibus, ſi quæſtio nõ tantum de nomine eſt, ſtatuitur concluſio in gratiam Mendicantium, quæ ſit huius articuli ſecunda. Vſus rerum comeſtibiliũ & utenſilium diſtinguitur quodam à pacto à dominio: ita ut mendicantes abſque vlla (ut aiunt) proprietate illis utantur. Probatur: Ad uerum dominium non ſufficit ut cui liceat rẽ conſumere: puta alienare, uendicare in iudicio, legare, negligere, &c. Minoritæ autem non poſſunt neque conuentu iuncti, talibus modis rebus ſuis uti. Quin uerò qui pecunias illis largiuntur, poſſunt pro libito amouere quoties libuerit tanquam ueri domini. Aliorum uerò utenſilium, atque alimentorum Papa ſe dominum pronuntiat. Itaque quemadmodum dum quis amicos conuiuio excipit, non facit eos dominos eſculentorum & poculentorum, quibus menſa exutritur, quia neque illis facit facultatem illa ſurripiendi, ut in proprias domos importent: ſed tantùm ut ſedentes veſcantur illis: eodem penè modo Papa inuitat quotidie fratres, quibus tantùm facit facultatem edendi ac bibendi, ueſtiendi, &c. Quare etſi eis illa de medio tolleret, nullam eis faceret iniuriam: neque eſſet habendus tanquam fur & latro, ſed tanquam dominus, qui ſua repetit. Facit in fauorẽ huius concluſionis illud Act. 2. ubi habetur, Omnes credentes habuiſſe omnia cõmunia quod de illis intelligendũ eſt, qui Hieroſolimis agebant: oĩa ergo vſq; ad alimenta erant illis cõia, & gerebant ſe ueluti cõuiuæ ad meſam cõuiuatoris. Præterea, egomet mihi hac tõne idem adſtruxerim. Fatentur nanque impugnatores huiuſmodi paupertatis, poſſe monachos habere proprium in communi, licet nemo illud habeat in particulari. Vtamur ergo cõfeſſione ſua: Poſſum ergo particularis monachus veſci cõibus, quamuis non ſim particularis eorum dñs: poteſt ergo pari modo totus conuentus & totus ordo, eiſdem uti, tametſi omni careat dominio: Neque multum mouere debet verbum Ioan. 22. dicentis ſe abdicaſſe tale dominium. Primum, quia id non fecit legitimè, & ſi fas eſt dicere, nec iuſtè, ſed certè in odium forſan Occham & aliorum ſui ordinis, qui fuerunt ei infeſtiſſimi. Deinde, quia ſuam renuntiationem ſucceſſores eius in eadem ſede nondum probarunt: ſed exemplo ſuorum anteceſſorum idem retinent dominium. Eandem concluſionem corroborat Lex. Deuteron. 23. quia ingredientibus uineam proximi permittebatur vuarum uſus abſq; dominio. Ait. n. Ingreſſus uineam proximi tui, comede vuas quãtum tibi placuerit: foras ne efferas tecum. Non ergo faciebat vuarum dominium, ut poſſet uendere aut pro aliare cambire: ſed tamen ut tanquam conuiua paſceretur. Itẽ Inſtitut. de uſu & habita. ei, qui fundi nudum habet uſum, nihil ulterius conceditur, quam ut oleribus, pomis, floribus, &c. ad uſum quotidianum utatur. Videtur ergo uſum illic diſtingui à dominio. Ad idẽ pertinet, ꝙ qui extrema laborat neceſſitate, poteſt alieno pane ſibi ſuccurrere: non tñ ut illum uendat quare profectò non uidetur illic transferri dominium, ſed alieno legitimè uti: tametſi ubi quiſpiam laboraret inopia panis, poſſet rem aliam capere, quam cum pane permutaret. Et ſumitur coniectura, quod non transferatur dominium in extrema neceſſitate, ex eo ꝙ aliàs ille, qui ſub illum articulum miſero nõ ſuccurreret, maneret reſtitutioni obnoxius: nam ſi tenebatur transferre dñium in alterum, perinde habuit ac ſi retineret rem alienam. Hæc profectò rẽ faciunt multum probabilem, ex quibus modo aliquo clareſcit id quod ait Nicolaus Papa. ſ. ꝙ Minores habent vſum facti, & non iuris: puta uſum in actu: & non in habitu. Vſus enim iuris ſeu in habitu eſt, quando talis uſus

non

Ioan. 22.

Secunda concluſio

Probatur concluſio.

Similitudo quàm appoſita.

Secunda ratio concluſionis.

In extrema neceſſitate nõ transfertur dominium.

Vſus facti uſus iuris.

non poteſt à domino impediri: qualiter non eſt apud Mendicantes, ſed tantum dum actu veſcuntur. Secus autem res habet in pecunia: nam cum talis uſus ſit illam alienare, aſſumitur in omnem uſum: atque adeò nemo ea legitimè utitur, niſi verus dominus: Et per hæc reſpondetur ad rationes in contrarium. Ad primum enim dicendum, quod etſi poſt conſumptionem harum rerum nullus alius reſtet vſus: non tamen continuò ſequitur vt aſſumatur in omnem vſum: quod ratio dominij deſiderat. Sed arguis inſtantius: Si Mendicantes, non poſſunt illas alienare illud eſt quia ſunt lege prohibiti, ſicut pupilli, & primogeniti: non ergo obſtat, quo minus ſint veri domini ſicut illi. Negatur antecedens, quoniam nulla ciuili lege probibentur illa vendere, vel donare, &c Sed quia verus dominus eiuſmodi facultatem eis non permittit. Ad iura autem ſuperius allegata, & ad auctoritatem Diui Thomæ, negantis in hiſce rebus poſſe ſeorſum computari vſum ac dominium, reſpondetur, ſolum illis iuribus conſtitui, quòd non poſſit ſeorſum pretium ſumi pro vſu aliud à pretio rei. Haud tamen negant quo minus dominus poſſit vſum reſtringere ut alter illo duntaxat modo utatur & non omnibus modis, qui requiruntur ad uerum dominium.

Ad primam rationem. *Obiectio.* *Diluitio.* *Ad ſecūdā rationē, & ad D. Tho.*

Argumenta in capite quæſtionis obiecta ſatis liquido ſoluta ſunt. Primi enim ſecunda præmiſſa, falſa eſt, nempè dominium & ius æquipollere: immò ratio dominij plus ponit quàm ratio iuris: & inde ius generalior vox eſt. Et pariter reſponſum eſt ad aliud nempè non ſufficere ius illud Mendicantium in cibos & vtenſilia, vt ſint eorum domini. Secundi autem vtraque præmiſſa vera eſt, vt ſecunda concluſio oſtendit: ſcilicet Mendicantes alimenta veſtimentaque conſumere, quorum tamen non ſunt domini: non tamen inde fit conſequens definitionem noſtram non eſſe legitimam. Immo per eandem docetur, non eſſe illarum rerum dominos, quippe cum nequeant illa abalienare.

Ad primum ar. principale. *Ad ſecūdum ar.*

ARTICVLVS II.

Vtrùm tantùm [Deo intellectualibuſq́, ac rationalibus creaturis competant rerum dominia.

PRæfixa ergo dominij definitione, ſubſequitur articulo ſecundo eius ſubiectum explorare videlicet inquirere quib. proprie competat rerum dominium: an ſcilicet ſolis poſt Deum angelis atque hominibus? Arguitur enim quòd brutis animalibus ſuo ordine congruat dominium, ut pu ta herbarumque ut legitur Geneſ. conceſſæ illis ſunt in pabulū. Quin uidetur dux apum dominium in ſuum gregem obtinere: & inter grues illa quæ aciem ducit, apparet cœlerarum eſſet regina. Et inter feras ferociſſimus Leo dominari videtur reliquis beſtijs: & accipiter dominatum pariter gerere in miſeras aues. Secundò ad idē arguitur de inanimis cœlis qui huic ſublunari mundo dominantur: vt potè cui calorem, virtutemque influunt quibus fouetur ac uegetatur. Vnde Ariſt. 1. Meteor. Neceſſe eſt mundum hunc inferiorem ſubiectū eſſe lationibus ſuperioribus, ut eius inde uirtus gubernetur. Vnde Geneſ. 1. creatus legitur eſſe ſol ut præſit diei, lunaq; ut pręſit nocti. In cōtrarium tamen eſt, quod eodem loco Geneſ. 1. ſolis hominibus adiudicatur orbis dominium, Faciamus inquit hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & præſit piſcibus, &c.

Primum argum. a parte negatiua. *Secundū argu.* *Ariſt.*

De hac quæſtione Neoterici, Gerſonē ducem ſequuti, multa comminiſcuntur rationi parum conſona. Ille namque, grauis alioqui auctor, complures dominiorum ſpecies locis ſupra citatis multiplicauit. Inter quas & multa tribuit dominia brutis multaque ſubinde inſenſibilibus rebus, ut argumentis ſupra formatis explicatum eſt. Hæc autem (bona uenia dixerim) an tam ratione & iudicio inuenta ſint, quàm prodibito aſſerta examinare oportet. Etenim rerum naturam conſulentibus illicò fiet compertum ratione dominij, non tam latè patere. Sit ergo hæc Prima concluſio. Solis illis qui intellectu & libero arbitrio uigent conuenit dominandi ratio: Illiſq; adeò ſolis habere rerum dominium, nēpè

Ioā. Ger. *Prima concl.*

Quarum rerū Deus hēat dominiū

cum primis Deo, mox intellectuali naturæ angelicæ, deinde rōnali homini, Deus inquā, cuius (vt ait Pſal.) terra eſt, plenitudo eius iure creationis dn̄iū gerit ac principatum rerum oīum quas ipſe cōdidit vt habet Sapientis illa cōfeſſio: dn̄s vniuerſorum tu es. Fuit quidem ab æterno, poteſtate Dominus: ab orbe tn̄ condito, vſu & actu. Nā antea nullæ erant res quæ illi parerēt. Eſt.n. nefas euſq; abuti noīe (quod quoſdam non repudet) vt dn̄ium inter diuinas perſonas nominetur: quippe cum nihil in Deo ſit eodē ipſo inferius, ſed quidquid illis eſt, infinitum exiſtit. Neque verò filius ullo pacto ſubijcitur patri, vt potè cui ſummè æqualis eſt. Ob idque tota trinitas par habet dominium idemque abſolutum creaturarum. non ſolum quantum ad vſum, verùm & quantum ad eorum naturas: vt puta cui non modò pro ſuo arbitratu cunctis vti liceat, verum & earum naturas creare, annihilare ac præter naturæ leges alterare: vt ignem ne calefaciat impedire: aquam abſq; igne calefacere: & tanquā dn̄s vitæ & mortis nō ſolū reliqua animalia, verum & hominem vita priuare. Angeli aūt dn̄ium hn̄t ſuarum tn̄ naturalium actionum: mundi uerò huius non perinde atq; hoīes. Quandoquidem pp ipſos qui nullo egent corpore, nequaquam creatus eſt, ſed pp ſolos hoīes quib. angeli ſunt ad miniſtratorij ſpiritus: tametſi ipſorum Hierarchiæ per ſuos Principatus ac Dominationes ſint diſtributæ: alijq; adeò alijs imperent. Hoc autem perparum ad rem noſtram attinet.

Angeli quib. rel. dominentur.

Deſcendamus ergo ad genus noſtrum, cui ſoli competere demonſtremus ſublunarium dn̄ium.

Concluſio oſtēditur

Primò, Dn̄s, niſi ineptiſſimè voce abutamur, ille ſolus eſt, in cuius facultate eſt ſitum, re ſic, aut aliter in ſuum commodum vti: hoc autem niſi per intellectum ac voluntate nemini congruit, ſolus ergo homo in terris dominij ratione fulget. At quò res clarius eluceat arguitur ſecūdò: Dominium exterarum rerum nemini niſi hac ratione cōuenit quod ſit ipſe ſuarum actionum dn̄s: dominium .n. quod quiſque habet in ſuos actus, cauſſa eſt & radix eius quod habet in alias res: eſt autem ſolus homo ſuarum actionum dominus (vt 1.2. quæſt. 1. auctor eſt S. Thom.) per intellectum & uoluntatem. Eadem ergo ratione ius illi ſoli conuenit vt dominus ſit aliarum rerum. Minorem huius argumenti præter S. Th. vel uſus ipſe loquēdi hoīum demonſtrat. Dum.n quis mente capitur, dr̄ nō eſſe ſui ipſius dominus, ſed ſui impotens. Maior autem in ratione naturali poſita eſt. Etenim ſui qui non eſt, dominus eſſe nequit aliorum.

D. Tho.

Sed & teſtimonio ſupra citato ſcripturæ ſacræ, quæ interpres naturæ eſt, eadem concluſio tertio cōprobatur Dixit enim Deus Geneſ. 1. Faciamus hoīem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram: & præſit piſcibus maris, & volatilibus cęli, & beſtijs, &c. Hoc eſt, in hoc cū faciamus ad noſtram imaginem, vt reliquę creaturarum vniuerſitati, quæ noſtra caret imagine, dominus conſtituatur: fieri autē hoīem ad imaginē & ſimilitudinem Dei, eſt fieri intellectu & uoluntate liberum: hæc enim eſt facies Dei. In reliquis namque creaturis ueſtigium eius tn̄ relictū eſt, ſicuti humani pedis relinquitur in puluere, per quod eiuſdem hominis facies agnoſci nequit. Igitur quia duæ iſtæ potentiæ, intellectus & uoluntas, cōicatæ ſunt homini, per hoc cōditus eſt ad imaginem Dei, indeq; adeò ius ſortitus eſt dominandi in cæteras animātes, rationis expertes.

Tertia ratio concluſionis.

Haud equidem ignoro quoſdam diſtinguere inter dominium regale & naturale, dicentes ad priorem ſpeciem libertatem requiri, non autem ad ſecundam. uerumtamen hoc gratis dictū eſt: quia natura ipſa nemo eſt dn̄s rerum, niſi qui dn̄s eſt actionū ſuarū, & ideo neq; rerum. Quartò arguit̄: Dn̄iū quempiā rei gerere (ut ſupra oſtendimus) eſt ipſa uti: brutæ autem animātes uti nequiquam poſſunt: ergo neque ullum habere dominium. Minor eſt S. Thom. 1. q. 16. ubi docet brutis non competere uſum, ſm̄ illud Auguſt. lib. 83. quæſtionum. Vti aliqđ non pōt animal, niſi rationis particeps. Et ratio eſt, ꝙ uti eſt rem in finem ordinare, quandoquidem uoluntas eſt finis, uſus autem mediorum ad finem: & pecudes nihil agunt pp finem, quippe quem non cognoſcunt. ſed aguntur potius naturæ inſtinctu. Et ſimili inſuper rōne id confirmatur: Domini .n. eſt imperare: hoc autem idem eſt quod rem in alium finem ordinare: quod ideò a brutis alieniſſimum eſt, ut idem S. Tho. quæſt. ſtatim. 17. cōmonſtrauit. Quintò ad-

Quarta ratio concluſionis.

S. Tho.

Auguſt.

S. Tho.

tò ad eandem concluſionem arguitur: Quicũq; dominium habet cuiuſlibet rei, iniuria afficitur, dũ illi aufertur. Bruta aũt aĩalia neq; iuſtitiæ capaces ſunt, neque iniuriæ, neque quam non cognoſcunt, fœlicitatis: vt patet ex Ariſtot. 10. Eth. cap. 8. Cuius rõ eſt, ꝙ cum non ſint libera, non ſunt ſui iuris: ſed quidquid ſunt, hoĩs ſunt, pp quẽ orbis conditus eſt. Et ideo qui iumento, & armento, vel pabulum ſuſtulerit, uel vitã, nullam ei irrogauit iniuriam, ſed domino: & qui equo regis loco cedit, nullum ei honorem defert, ſed regi: nullum ergo pecudes hñt dominium neq; ius in herbas, ſed tñ appetitum naturalem: atq; etiã poteſtatem. Quòd ſi brutis nullum poteſt dominium competere, liquidò fit, multò minus cœlis ac rebus inanimis conuenire poſſe. Eſt ergo homo hac ratione medius inter Deum & bruta Nam irrationale aĩal nullũ habet dominium, Deus uerò ſupremum: nempè & quantum ad vſus, & quantum ad naturas rerum: ſed homo quantum ad uſus: attamen quantum ad naturam minimè: utpotè quas mutare non poteſt, niſi applicando actiua paſſiuis.

Ari. 10.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, perimendo totum accedens. Haud. n. bruta vllum habent herbarum dominiũ, quod eadem ipſa Geneſ. auctoritate cõtra citata comprobatur. Haud enim leguntur ibi herbę pecoribus & iumentis conceſſæ, ſed ſolis hominibus. Ecce enim, inquit, dedi vobis herbam afferentem ſemen ſuper terram, &c. ut ſint uobis in eſcam & cunctis animantibus terræ. Ius ergo herbarum non eſt conceſſum brutis, ſed nobis pro illis quæ nobis ſeruiunt. Neq; in apibus eſt niſi metaphoricus rex. quia neque examẽ in finem ordinat, ſed inſtinctu naturæ una præit reliquuſque exercitus ſequitur Multoque minus aũt feræ beſtiæ aut rapaces aues dominantur cæteris, licet illis uelut alimento vtantur. Mox ad ſecundum pariter reſpondetur, cęlos longè minus propriè dominium habere eo ſignificatu quo nomẽ impræſentiarum uſurpamus: ſed dicuntur prædominari: quia eorum influxu hæc inferiora coaleſcunt, fouentur, alterantur, ac ſubmutantur: ſicuti & in ſingulis elementis illa qualitas dicitur prædominari, quæ alteri præeminet.

QVAESTIO II.

DE REBVS QVARVM HOMO EST DOMINVS.

ARTICVLVS I.

Vtrùm rerum omnium quæ ſunt in mundo ſit homo iure aliquo dominus.

POSTQVAM conſtitutum nobis eſt homini ſolũ in creaturis corporalibus dominium rerum congruere, conſequens eſt, vt diſputemus quotuplici, quarumque rerum dominio fruatur. Et habebit quęſtio duos articulos Prior erit generalis: poſterior verò de duobus dominijs peculiaris. At arguitur à parte negatiua, ꝙ non omnium prorſus quæ condita ſunt in terrarũ orbe, ſit homo dominus. Etenim aut illi naturali iure conueniret, aut diuino, aut humano. Non naturali, quia uniuerſale dominium conceſſum eſt ei à Deo in eius creatione Neque prorſus diuino: quoniam tũc iure charitatis eſſet homo dominus cuiuſcunque rei indigeret: eademque charitate amiſſa, eodem decideret iure: nam Deũ ſolis amicis ſuis condecet bona ſua elargiri. Conſequens autem eſt falſum, & contra humanum morem, etiam Chriſtianorum in quibus multi iuſti rerum egeſtate premuntur, omnium dominio orbati: multique contrà iniqui, & praui bonis huius mundi, ſecundum leges, quæ à diuina regula non exorbitant, potiuntur. Quòd autem iure merè humano non ſit homo dominus, patet: quoniam antequam leges humanæ eſſent, Deus noſtro generi indulſeſat rerum dominium, quod fundamentum, eſt humani iuris quo earum dominia diuiſa ſunt. Secundò arguitur: Homo non eſt dominus elementorum neque cœlorum: quia illa non ſunt nominata Geneſ. 1 ubi homo conſtitutus eſt rerum dominus. In contrarium eſt, quod omnia facta ſunt propter hominem, vt 1. Politic. auctor eſt Ariſto. Et Dauid Pſal. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.

In hac quæſtione illi recentiores magiſtri, quorum ſuperiori q̃one meminimus, quã plurima confacirnant dominiorũ genera. Ioannes. n. Gerſon ſex connumerauit, alij verò vſque ad nouem, Sed Conrado tract. 1. q. 6. vigintitria collibuit recenſere. Aiunt. n. aliud eſſe dñium beatificum, quo beati potiuntur gloria: & aliud gratificum, quod habẽt iuſti in omnes res creatas: ut illis iure charitatis uti poſſint: iuxta illud ad Rom. 8. Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum. Et aliud eſt naturale. & aliud euãgelicũ, &c. Iſti aũt (vt ſalua eorũ exiſtimatione dixerim) duplici ſiniſtra eã hæc dñiorũ genera gratis multiplicant. Primò quia perſeuerant credẽtes, idem eſſe dominium, quod ius mox, ꝙ dominia ex parte materialium obiectorum diſſecant: quæ quidem ſectio, quia arte careret, in infinitũ poſſet abire. Diſcerni quippe debent duntaxat ſm titulos, ex quibus oriũtur. Sit ergo prima huius rei cõcluſio: Dominium quadruplex tm̃ eſt: ſ. naturale, diuinum, & humanum: quod diuiditur in duo, ſ. in illud quod de iure gentiũ oritur, & alterum quod acquiritur iure ciuili. Cõcluſio hæc firmior per ſe apparet, quàm vt pluribus confirmari indigeat. Dominia enim iure aliquo introducta ſunt: ius autem (vt ſuperioribus libris ambobus viſum eſt) non eſt niſi naturale: & gentiũ, & ciuile: quibus & diuinum additur poſitiuum: hoc eſt, quod non conuenit homini ex debito ſuæ naturæ, ſed eſt ei diuinitus ad naturam ſuperadditum. Hoc enim dicitur diuinum poſitiuum, contra naturale diſtinctũ: cuius ẽt Deus auctor eſt. Igitur ꝙ non ſint plura q̃ hæc dominiorum genera, inde patet, ꝙ nullo præter hæc poteſt iure quiſpiam vllũ obtinere dominium. Nulla ergo ratio permittit diſtinguere dominiũ originale, & beatificum, &c. Nam ius quo Adam defunctus eſt in lignum uitæ, quod illi uocant originale, diuinum erat poſitiuum, hoc eſt ſupra naturam conceſſum. tametſi ſtatui illi naturale quodammodo exiſtebat: nempè quo poſſent homines non mori. Multo autem debiliori occaſione noua ſpecies fingitur dominij Gratifici: operum enim gratiæ non habemus dominiũ: quia non per nos, ſed Dei fauore ſupernaturali ea exequimur. Et idem eſt de iure

Prima concluſio Dominiũ tantum quadruplex.

beatorum. Nam primum, licet ius habeant gloria perfruendi: illud tamen nõ propriè eſt dominium, ſed ius merum conceſſum à Deo, qui Dñs eſt gloriæ. Alias cũ gloria in Dei uiſione conſiſtat, eadem facultate diceretur beatus dñs eſſe Dei. Secundò, & ius illud, q̃n permitteretur dominũ dici diuinum, eſt poſitiuũ Ius. n. hmõi diuinũ in rebus præcipuè eſt ſupernaturalibus: vt hoc nunc dictum: & ius euangelicum, quo miniſtri eccleſiæ hñt abſoluẽdi a peccatis, conferendiq; alia ſacramenta, docẽdique fidem. Quod re uera ineptè dicitur dominium, ſed eſt ius miniſtrorum Dei, Quis. n. mortalium dicatur ſacris dñari? Extenditur etiã ius diuinum poſitiuum ad res naturales. Quale eſt ius decimarum, quod ijdem hñt ſacerdotes: ſ. metendi (ut ait Paulus) temporalia pro ſpiritualiũ ſeminatione. Quamuis & hoc ius fundamẽto innitatur naturali, ꝙ dignus eſt operarius mercede ſua, ideo namque exemplum à triturante boue Apoſtolus attulit. Ius item ac dominium quod Dauid habuit ad regnum, diuinum ẽt fuit poſitiuum: quippe cum à Deo fuerit electus, non ſicut cæteri reges à republica. Et dñium quo populus Iſrael in terram promiſſam poſitus eſt. Quin uerò & in Angelos ſunt qui cogitent nos dominio fungi, pp aſſertum Pauli ad Hebr. 1. Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi pp eos qui hæreditatem capient ſalutis? At uerò abuſus eſſet vocis: homines angelorũ dominos appellare, quod uni homini Chriſto proprium eſt ſed funguntur hac parte miniſterio Dei, ſicuti neq; inferiorũ dæmones tam domini ſunt aĩarum quas cruciãt q̃ diuinæ iuſtitię executores per ſupplicia, quę ipſi quoq; perferunt. Secunda concluſio: Homo dominium habet naturale, nõ ſolùm in omnes terræ fructus, verum etiam quodam pacto in elementa cæleſq; orbes, qui ueluti tectum ſunt ſui domicilij. De terrenorũ dominio patet Geneſ. 1. Faciamus hominem ut præſit, &c. Et rurſus: Creſcite & multiplicamini, & replete terram & ſubijcite eam: & dominamini piſcibus maris, &c. Illud enim dominium non cenſetur poſitiuum diuinum ſed naturale. Hæc enim iura & dominiorum genera non differunt ratione au-

Secunda concluſio

ctoris: nam hac de cauſſa omnia dominia dicerentur diuina: cum omnis ptās à dño Deo ſit: ſed differunt per hoc ꝙ naturale eſt naturæ debitum: alterum uerò ſuper naturam adhibitum & dominium rerum congruit homini priori modo. Nam quatenus homo corporeus eſt, debentur illi ea quę ad uitam eius ſunt neceſſaria. Hac.n.ratione collegit Ariſt. omnia corpora eſſe facta pp hominem. Itaq; quemadmodum licet Deus per miraculum creauerit homines: nihilominus membra & potentiæ naturales naturæ ſuæ debita ſunt: ſic illa collatio dominij rerum fuit explicatio quædam naturalis iuris, ueluti debiti humanæ naturę, ſuppoſita eius exiſtentia, quam ei per creationem gratis contulerat. Et pari ratione dñium hēt quodãmodo in cœlos, qui ſunt ueluti tecta ſuarum ędium: atq; in elementa, inq; ſolis calorem, & lucem qua utitur, & in alias influentias, atque in pluuiam & niuē, quæ illi naturali iure ſeruiunt ad uitã ſeruandã, atq; ad alimenta terrena operãda. Dictum eſt aūt cum moderamine, dñium nos hr̄e in cęlos, & elementa: quia non poſſumus, aut illa conſumere ut terræ naſcentia aut eis uti ut animalibus.

Tertia conclu. Tertia concluſio: Iure ēt humano quod ſuperiori libro in ius gentium & ciuile partitū eſt, multis abundat homo dominijs. Iure enim gentium (ut paulò poſt dicemus) propria dominia diuiſa ſunt: ut Meum, & Tuum, audiretur in orbe. Iure autē ciuili, hoc eſt cuiuſque ciuitatis ſeu regni propria multa quoque mortales poſſident: ut iure præſcriptionis, iure hæreditario, iure primogeniturę, &c. Hæc autem omnia clara ſunt & patentia.

Gerſonis opinio impugnatur. Illud autem quod Gerſon, & latius Richardus tractat 1. q. 2. de dominio gratifico diſſerunt animaduerſione opus habet. Bifariam enim, & per utrunque extremum peccare de hac re contingit. Iſti quippe nominati auctores aiunt, eos qui in amicitiam Dei per eius gratiam recipiuntur dominio fungi in res, quæ alio ab ipſis titulo non poſſidentur: ut puta in res omnes cuiuſcunque poſſeſſoris, quia iure charitatis poſſint omnibus uti. Contra hos autem ſtatuitur quarta concluſio.

Quarta conclu. Qui eſt in gratia Dei nihilo plus habet aut dominij aut iuris utendi re aliena, quam qui eſt in peccato uterque enim in extrema neceſſitate ut poteſt rebus ſibi neceſſariis, cuiuſcunque ſint poſſidentis: neuter tamē citra illam. Cuius porrò contrarium & falſum eſt & aſſertu periculoſum.

Charitatē nō eſſe rerū poſſeſſionum titulum. Enimuerò titulus quo mortales dominio rerum donati ſunt non eſt charitas, ut Vvicleff, & li. 10. Armachanus, falſo arbitrati ſunt: ſed ius (ut diximus) naturale aut humanum. Deus nanque ſolem ſuum oriri facit ſuper malos & bonos & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: & ideo quantum uis quiſque charitate polleat nullum tamen ius nouum in res has caducas & lubricas acquirit, ſed in regnum cœlorum: de cuius tantum hæreditate ait Paulus, Si filii, & hæredes per Chriſtum. Neque mos & uſus reipublicæ Chriſtianæ admittit ut charitatis titulo quis ualeat aliena rapere: immo uerò per hoc ab eadem charitatis uirtute decideret. Quin etiam Chriſtus hæc omnia contemnere nobis iuſſit. Neque Paulus ipſis ſanctis euangelii cōcionatoribus alio titulo concedit poſſe temporalia metere, q̃ uelut laboris mercedem, quia ſpiritualia ſeminant. Illud autem quod pro ſe illi adducunt, Diligentibus Deum omnia coopetantur in bonum, nullo colore eis patrocinatur: quoniam Paulus nihil aliud uoluit, quam quod diligentes Deum, nullis ſuperantur turbulentis incurſionibus huius mundi, ſed cunctis utuntur ceu uirtutum ſuarum adminiculis. Et quod adiiciunt amicis omnia eſſe communia: hoc tantum conuincit. ꝙ amicis Dei communia ſunt eius ſempiterna bona. Nam hæc temporalia non ſunt digna quæ uelut præmium ipſe charis ſuis impartiatur. Tametſi iuſtos (ut ait Pſaltes) in neceſſariis non derelinquat. Hoc autem per eleemoſynas prouidet, aut alia uia legitima. Nam ſi charitatis titulo ius cuipiam faceret uſurpandi res alienas, paci tunc & tranquilitati reipublicæ offendiculum poneret. Horum enim temporalium tituli debent eſſe in foro exteriori patentes: ut quiſque palam ſciat, quid à ſe iure, quidq; iniuria petatur. Charitas autem in pectore deliteſcit. Parum profectò hæc abeſt opinio ab illa Lutheranorum, quam cap. 4. ſuper epiſto. ad Roman. impugnauimus: ſanè qui ex illo uerbo Pauli de iuſto Abraham & ſemine eius, ut hæres eſſet mundi, illum ex-

primunt ſenſum, quòd liceat iuſtis quocunque mundi cibo, & ueſtitu ornatuque ac delicijs frui. Sed de hac falcitate nihil ad præſentem locum. Ex eadem radice nempè charitatem eſſe rerum poſſeſſarum titulum, Vvicleffiſtæ, in quos (ut dicebamus) Armachanus lib. 10. capit. 4. impegit, illum exprimunt ſenſum quod nemo extra charitatem vllum retinet vel ſpiritualiũ ius, uel temporalium dominium. Eſt autem hæc fatua hæreſis ſæpe ac ſæpius condemnata. Nam licet iniquus per modum meriti non ſit dignus pane, quo veſcitur, neque qua viuit vita (ut Auguſtinus & reliqui ſancti aiunt) perſtat tamen in eo naturæ ius, vt ſole fruatur, quem Deus oriri facit etiã ſuper malo: Celebrat enim ſcriptura ſacra multos reges etiam dum erant in peccato, non ſolùm Gentium: vt Nabuchodonoſor, & alios tam Caldæorum quàm Perſarum verum & Hebræorum, vt Saulẽ, Salomonem, quin & ipſum Dauidem. Miſſum prætereà facimus quanta incertitudinis nebula obtenebratam ſanctam eccleſiam ſusque deque veſania hæc confunderet. Nam huiuſmodi oppugnatio non eſt præſentis loci. Haud tamen eadem nota Gerſoni & Richardo inurenda eſt, qua denotantur hæretici: quoniam ſecundum illos licet ille qui gratia Dei decidit, ius charitatis amittit, amittat fruendi alienis rebus: retinet tamen naturæ ius, quo ſua propria poſſidet, atque alia iura ſiue eccleſiaſtica, ſiue ciuilia.

Ad primum ar. Argumenta igitur non alia noua indigent reſponſione. Iam enim negata eſt illa conſequentia primi argumenti: uidelicet, Dominium rerum fuit homini à Deo donatum: ergo non eſt ei naturale: quoniam fuit, non tãquam naturæ adhibitum ſed tanquam naturæ debitum. *Ad secũdum.* Ad ſecundum etiam reſpondetur, ꝙ licet ſubſtantiæ cœlorum non ſit homo dominus, ut poſſit eos alterare: eſt tamen dominus qui eis utitur tanquam domicilio, & ad alia naturalia commoda. Et multo melius eſt elementorum dominus, ut aeris ad reſpiratio nem, & maris ad nauigationem, & terrę ad culturam, & ignis pariter ad metheoras impreſſiones.

ARTICVLVS II.

Vtrùm homo hominis dominus eſſe poſſit.

CONſequitur in hoc ſecundo articulo de hac ſingulariter dominij ſpecie dicere: an uidelicet eſſe poſſit homo alterius hominis dominus? Et arguitur contra affirmatiuam partem: Nullum ius poteſt naturali derogare: naturali autem omnes homines naſcuntur liberi, id legis ipſis latronibus plane confitentibus. Inſti. de iure perſo. & ff. de ſta. homi. l. libertas quòd ſeruitus ſit, qua quis dominio alieno contra naturam ſubijcitur. Et Gregorio idem aſſerente. ubi ait contra naturam eſſe hominès hominibus dominari: rationeq; idem demonſtrante: nam homo eò cæteris animantibus præſtat, quòd ratione uiget & libertatis arbitrio: ergo nullo iure in genus noſtrum obtrudi ſeruitus potuit: Fecit .n. Deus hominem rectum, ut habetur Eccleſ. 15. & poſuit eum in manu conſilij ſui. Atq; hac de cauſſa homo, cum primum creatus fuit, cæteris ore Dei prælatus eſt creaturis: non autem hominj. Secundò id præcipuè cõfirmatur in Chriſtianis. Haud .n. decet ut quos Chriſtus in filios Dei adoptãs, libertate donauit ſerui eſſe permittantur: nam ut ipſe Dominus intulit Matthæ. 17. Liberi ſunt filij. Contrarium decernunt iura titulis citatis de ſtatu hominum. & in Inſti. & prætereà Ariſto. Polit. 1. quibus locis multiplex ſeruitutis ſpecies diſtinguitur & approbatur.

Ad hanc q̃onem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima eſt: Homo tam iure naturæ q̃ iure gentium poteſt eſſe alterius hominis dominus. *Prima concluſio* Duplicem .n. ſeruitutem ſcitè Ariſto. dignouit 1. Polit. Alteram quidem naturalem, alterã uerò legalem. *Duplex ſeruit. ex Ariſt.* Naturalis eſt, qua homines elegantioris ingenij reliquis hebetibus ac rudibus dominãtur Enimuerò, ut in eodem homine anima corpori, ita & in toto humano genere bono homini (ut ait Comicus) longe p̃ſtat. Quocirca ſagax ipſa natura alios homines ingenio ad imperãdum dotauit, alios uerò corporeis neruis ac membris it roborauit ad ſeruiendum. Et quòd iſta dominatio naturalis recta ſit, probatur: nam hominis natura eſt ut ſecundum rationem

uiuat,

uiuat, eiſque adeò eidem obtemperet: ergo ſicut perfectio appetitus ſenſitiui in homine eſt rõni parere: ita & inter homines perfectio agreſtium ſcientiarumq; rudiũ eſt ſapientium gubernatui ſubdi. Altera eſt ſeruitus legalis. Et hæc eſt dulpex ut inſtitu. de iure perſo. refertur. Alij.n. ſunt ſerui, qui liberè cum ætatem uiginti annorum excellerint, uendunt ſeſe, cauſſa participãdi pretium. Cuius quidem ſeruitis uſus fuit in lege ueteri. Legitur.n. Exod. 21. Si emeris Hebræum ſex annis ſeruiet tibi in ſeptimo aũt egredietur lib. Et Leui. 25. Si paupertate cõpulſus uendiderit ſe tibi frater tuus, nõ opprimes eum ſeruitute famulorum, & infra. Seruus & ancilla qui in circuitu veſtro ſunt, hoc eſt ex Gentibus, hos habebitis famulos & hæreditatis iure trãſmittetis ad poſteros ac poſſidebitis in ęternum. Fratres autem ueſtros filios Iſrael nõ opprimatis p potẽtiã. Interiectũ ergo erat diſcrimen, ꝙ ſerui ex gentibus eſſe poterãt perpetui: Hebræi uerò minimè ſed tẽporarij. De hac ergo ſeruitute ponit᷑ 2. concluſio: Talis ſeruitus eſt licita. Nã etſi homines facti ſunt à Deo liberi tũ tam innatum eſt aĩantibus cunctis deſideriũ ac ius ſeruandi uitã, ut poſſint ſe eius gratia miſeri in ſeruitute adigere. Nam licet.

Seruitus legalis duplex.

Secunda concluſio

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Vẽdi tñ pro uita fas eſt, quæ omni eſt pretioſior auro. Imò & parentes egeſtate compulſi, liberos ſuos antiquo iure vænundare permittebantur ut eodẽ loco Leui. 25. memoriæ proditum eſt Et cap. de patribus qui filios ſuos diſtraxerunt l. 2. & inſtit. de patria põt. in glo. licet iam inter Chriſtianos hmõi leges non ſint in uſu. Aiunt tñ apud Aethiopes eũdem adhuc vigere morem: quo ad eorum mercatum Luſitani ad nauigant. Quod ſi libere vęneunt non eſt cur mercatura illa crimine vllo denotet᷑. Veruntñ ſi quæ iam percrebuit, vera eſt fama, diuerſa eſt ferenda ſententia. Sunt.n.q affirmant fraude & dolo calamitoſam gentem ſeduci: ineſcariq; neſcio quibus iocalibus, & aſtu pellici verſus portum & nõ nunquam compelli: & ſic neque prudentes, neque quid de illis fiat opinantes, huc ad nos tranſmitti & uęnundari. Quæ ſi uera eſt hiſtoria, neque qui illos capiunt, neque qui à captoribus coemunt, neque illi qui poſſident, tutas habere unquam conſciẽtias poſſunt quouſque illos manumittant, etiam ſi pretium recuperare nequeãt. Nam ſi qui rem alienam poſſidet, ẽt ſi mercatu uel alio iuſto titulo eam acquiſierit, cum primum alienam eſſe reſciuerit, tenetur cum pretij ẽt diſpẽdio dominio reddere quanto magis liberum natum hominem per iniuriam manu captũ aſtringitur in ſuam reſtituere libertatem? Quòd ſi qs id ſibi prętexere cogitauerit, ꝙ pręclarè cũ illis agitur dum pro ſeruitute bñficium eis Chriſtianiſmi repẽdimus iniurium ſe nouerit eſſe in fidẽ: q̃ ſumma eſt libertate docenda ac perſuadenda: tm̃ abeſt, ut eorũ excuſationem Deus admittat. Tertia ſeruitutis ſpecies eſt ẽt legalis. Vnde (ut lege citata & ff. de ſtatu homi. l. libertas. docemur) ſeruitutis nomen deriuatum eſt, uidelicet ꝙ imperatores bello captos vendere neq; occidere ſolent, ſed ſeruare. Et iſti dicuntur mancipia, quia victores quos gladio transfigere poſſent manu capiunt, ut ſeruent. Ac de iſta ſeruitute ſubditur tertia concluſio: Non modo eſt licita uerũ de miſericordia profecta. Si n quis gratia ſuſtinendæ vitæ libertate ſe priuare põt, ſatius quiſque ducere debet ſeruituti quam morti tradi: eſt aũt latum inter has ſeruitutis ſpecies interuallum. Nã genus illud dominij ſeruitutiſq; naturalis non plenã attingit rem quã nomen ſonat ſm ea quæ præcedenti quæſtione explanata ſunt. Seruus.n. ſecundæ ac tertiæ ſpeciei, quia liber non eſt quidquid eſt, domini eſt: neq; dominus eo utitur in bonum ipſius ſerui, ſed ad ſuam propriam utilitatem ſicuti iumento. Vnde Inſtit. Per quas perſonas nobis acqui. §. item nobis. & de acquirendo rerum dominio. l etiam inuitis. quidquid ſeruus acquirit adiudicatur dominio. Quãuis & inter duas iſtas ſeruorum ſpecies non nihil mihi videatur diſcriminis inſpicere. Illi n. qui ſe inopia preſſit ſeruituti mancipарunt, quia liberè ſe pretio uendidere fugere iure nequeunt: ſicuti neq; furari quem vẽdidiſſent equũ: ſeruos autẽ bello captos non auderem in has cogere anguſtias. Eſt quidem gloſ ſuper c ius gentiũ. diſt. 1. quę ait ſeruos in genere non poſſe aufugere: quam ſententiam elicit ex c. ſi quis ſeruus. 17. q. 4. ſed tamen illud caput ſolum pro-

Tertia concluſio

Quando liceat ſeruis fugere.

hibet non quis ſeruum vt recedat, ſoſicitet: quod de emptijs intelligi poteſt. Neque (ut reor) diſcrepantia, eſt inter Chriſtianos atq; infideles: qm̃ ius gentium gẽtibus cunctis æquale eſt. Quamuis Chriſtianis ẽt à Chriſtianis captiuis congruentiori rõne fugere liceat, niſi policitus quis non fugere ſuam impignorauerit fidem: quam porrò ſeruare conſtringitur. Pariformiter mihi uideor verè ac legitimè inter has ſeruorum ſpecies diſtinguere quãtum ad ea, in qbus tenentur dñis ſeruire. Chriſtiani nanq; à Chriſtianis bello capti, non tenentur ut mancipia ſeruire: neq; eorum bona niſi quæ tunc in bello prædã deuenerint, ſunt dñorum. Imò neque mancipia quæ ab infidelibus Chriſtiani iure belli arripiunt, ſic arbitror quidquid ſunt, domino rum eſſe: ut quidquid uel dono ſuſceperint, uel hæreditario iure vel licito ludo fuerint lucrati, teneantur in conſcientia dominis exibere: qm̃ cùm non ſua ſponte in illam conditionem inciderint non eſt eorum miſeria tanta afflictione coercenda: qñquidem, ut eſt in regulis iuris: Fauores ampliandi ſunt, pœnæ uerò reſtringendæ. De illis aũt qui ſeipſos vẽdiderint, aliquantulo eſt rõ apparentior, q̃ quidquid ſint, dñi ſint: iuxta præſcriptum legũ, quas nuperrimè citauimus, tametſi de horum omnium iudicio, iuris prudentibus deferendum eſt. Veruntamen de prima ſpecie ſeruitutis. longe alter ſpeculandum eſt. Etenim qui natura eſt dñs, nequit natura ſeruis ueluti rebus poſſeſſis in ſuum ipſius commodum uti: ſed tanquam liberis ſuique iuris hominibus in rem ac bonum ipſorum, eos.ſ. docendo moribusque inſtituendo: Quapropter neque illi tenentur, veluti mancipia eis ſeruire, ſed æquitate quadam & honeſtate naturali, niſi ubi eſſent mercede conducti. Et per hæc ſatisfieri illis dẽt qui ſciſcitantur verùm iure naturalis dñij poſſimus Chriſtiani infideles armis infeſtare. qui pro ſuorũ morũ ruditate naturalis vñr eſſe ſerui? Nullum.n. inde ius contra eos acquirimus ui illos ſubiugando, eò q̃ ſeruitus illã libertatem nõ tollit ueluti illorum cõditio, qui uel ſe vẽdiderunt, uel bello capti ſunt: & cum fundamentũ dñij ſit libertas, nullũ amittunt ſuarũ rerũ ius. Ariſtoteles.n. non ſolũ conſtituebat illã ſeruitutẽ inter vnã nationem & aliã: uerum inter perſonas eiuſdem urbis & eiuſdẽ domus. Sunt.n. in eadem Chriſtianorum urbe natura ſerui. qui tamẽ non ſubinde poſſunt ſuis expoliari: etſi parere natura dominis renuant: In eo autẽ quod idem ait Ariſto. 1. Polit. cap. 3. ſ. q̃ ſicut beſtias uenari, ita contra eos homines, qui ad parendum nati ſunt, poſſumus bellum moliri. eatenus audiendus eſt quod illos qui ferarum more palantes oberrant, nulla ſeruantes gentium fœdera ſed aliena petentes quocunque graſſantur, poſſumus ui abigere & ſubigere, & in ordinem cogere. Sed de hoc latius in libello noſtro De rõne promulgandi Euangelium: ubi de dominio & iure. quo catholici reges in nouum orbem oceanicum funguntur, amplior patebit dicendi locus:

Quib. rebus poſſint ſerui ut tanquã proprijs: & qui ſerui hoc poſſint.

Ad arg.

Ad argm̃ ergo in contrarium rñdetur, per ſeruitutem non contrarij aut propriè derogari naturaai iuri. Haud.n. ius naturæ prohibet ſeruitutem, tanquam peccatum, alias nunquam eſſet licita. Sed (ut 4. ſenten. diſt. 36. auctor eſt S. Tho) bifariam aliquid eſt a natura intentum. Vno modo, ſ̃m intentionem primam, quemadmodum generationem intendit, corruptibilis naturę conſeruatricem. Altero modo, quantum ſecundam intentionem: quo pacto corruptionem intendit ut generet. Vnde Ariſt. 2. cœli, tex. 37. ſenium ait eſſe præter naturam. Simili ergo ratione aiunt iura, ſeruitutem eſſe contra naturam: nempè contra primam naturæ intentionem, qua cupit omnes homines ſecundum rationem ſtudioſos eſſe. Attamen illa deficiente intentione, ex culpa ſubſequuta eſt pœna quæ eſt conformis naturæ corruptæ. Atque inter pœnarum genera unum eſt legalis ſeruitus. Nã ex peccato originali ſubſequuta eſt egeſtas & bellorum turba, quæ homines in ſeruitutẽ adigũt. Quare neq; Chriſtianis eiuſmodi ſeruitus repugnat. Chriſtus.n. liberos à lege nos tantum peccati & mortis fecit, ut ad Ro. 8. ait Paulus. Nulli tñ nos iuri gẽtium exemit Imo ad Titũ 3. admonet ſeruos obedire dominis: & Petrus addit, etiã diſcolis ſ. infidelibus qui extra eccleſiam vagantur. & 1. ad Corinth. 7. monet. ut qui ſeruus uocatus eſt, ſeruus maneat. Verum eſt tamen, quod propter

Intentionum diſtinctio.

pter decentiam Chriſtianæ libertatis conſuetudo iampridem obtinuit, ne Chriſtiani bello capti more mancipiorum ſeruiãt: ut Bartol. adnotauit in l. hoſtes. de capt. & poſtl. reuer. Seruitus aũt naturalis non incidiſſet in ſtatum innocẽtię, uti modò exiſtit; qa nulli eſſent rudes & ignari: tametſi infantes & pueri non omnia ſcirent, quæ adulti. Neque fuiſſent omnes eodem ingenij acumine nati. Fuit ergo ſeruitus ꝑ idẽ peccatum ingreſſa, per quod (ut ait Paulus) introiuit mors, Quòd aũt Amb. ait (vt refertur d. 35. can. 6. die.) per ebrietatem obrepſiſſe ſeruitutem in orbem, fateor me nõ intelligere niſi ſeruum appellet ebriũ qui rationis vſu orbatus, fit ſicut iumentum. Videri autem cuipiam poſſunt iura ſupra citata ſecum pugnare. Aſſerunt quippe ex una parte ſeruitutem iuregentium eſſe conſtitutam: ex altera verò Imperatorum eſſe ſanctionem. Haud tamen vllam habent contra pugnantiam. Exiſtit enim ſeruitus de iure gentium. ut expreſſe habet Canon. Gregorij cum Redemptor. 12. q. 2. ubi ait homines quos ab initio natura liberos protulit ius gentium iugo ſubſtituit ſeruitutis. Dicitur enim ius gentium propterea quod ratio naturalis omnes gentes illud ius docuit. Dicitur uerò & imperatoria conſtitutio, eo quòd Imperatores tum ratum illud habuere, tum more & uſu confirmarunt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm homo ſit vitæ ſuæ ac famæ dominus.

REſtat in hoc tertio articulo de dominio propriæ uitæ ac famæ tantillum ſermonis adijcere: Vtrum ſcilicet homo ſuæ propriæ uitæ ac ſubinde honoris & famæ dominio fungatur. Arguitur enim de uita quòd ſit ſuæ quiſque dominus, ex illo Eccleſiaſti. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu ſui conſilij. Relinquere nanque in manu conſilij ſui nil aliud eſſe apparet, quàm facere eum dominum ſui, atque adeò ſuæ propriæ uitæ. Secundò: Propter quod unumquodque tale (ut eſt in Poſte. Analyticis) & illud magis eſt autem homo dominus reliquorum bonorum propter uitam: ergo excellentius eſt dominus uitæ. De fama autẽ arguitur tertiò à parte negatiua quòd non ſit homo ſuæ propriæ dominus ex illo ſapientis præcepto Eccleſ. 41. Curam habe de bono nomine: ubi cuſtodes inſtitui uidemur famæ: non domini, ut pecuniæ. Cui & illud accinit Prouer. c. 22. Melius eſt bonum nomen quàm diuitiæ multæ. Quartò arguitur auctoritate Auguſt. de bono viduitatis: ca 20. quod refertur 11. q. 3. c. Non ſunt audiẽdi. ubi in reprehẽſionẽ eorũ qui propriam negligunt famam, ſubdit, Quia nobis neceſſaria eſt uita noſtra, alijs uerò fama noſtra, Quibus uerbis inſinuare videtur dominium famæ noſtræ non eſſe penes nos ſed penes rempublicam. Item 1. de Ciuit. Dei. cap. 20. ait, illo præcepto, Nõ falſum dices teſtimonium, prohiberi, quẽque aduerſum ſe falsè teſtari, ſicuti aduerſus proximum. Quemadmodum alio præcepto, Non occides: unà & proximi homicidium & proprium prohibetur. Ex hoc ergo arguitur: Pariter hæc duo præcepta prohibent tã teſtimoniũ aduerſus propriã famã, q̃ propriũ homicidiũ: & ex hoc ſecũdo colligitur hominem non eſſe dñm vitę: ergo ex altero pariter elicitur neminẽ eſſe dñm ſuę proprię famæ. Contra partem aũt affirmatiuã prioris membri extat illud Sapien. 16. Tu es Domine, q̄ uitæ & mortis habes poteſtatem: & deducis ad portas mortis, & reducis. ubi ſolus Deus inſinuatur uitæ dñs de fama autem in contrarium facit ꝙ ipſa & honor connumerantur in bonis proprijs acq̃ſitis, quibus ad fęlicitatẽ utimur: ergo ſicut quiſq; uti põt facultatibus ſuis & poſſeſſionib. ſic ut in alienando nemini faciat iniuriam: ita uti poteſt honore & fama: atq; adeò ſimili modo talium bonorum homo eſt dominus.

Etſi duo hæc quæſita contrarijs reſponſionibus diſſoluantur: coniugauimus tamen ambo ſub una diſputatione, ut contrariæ ipſorum rationes è regione oppoſitæ apertius res ambas elucidarent. Ad q̃õnem ergo r̃ndetur quatuor concluſionibus. Prima eſt · Homo non eſt ſuæ uitæ *Prima* dñs: Probatur primò tam auctoritate Sa- *concluſio* pientiæ modò citata, quàm ex illo Deuter. 22 Ego occidam, & ego uiuere faciam. Quibus locis probatur dominium uitæ noſtræ Deum ſibi reſeruaſſe. Deinde ab

effectu

effectu probatur ratione, quæ à definitione dominij ſupra expoſita colligitur. Dñs rei cuiuſq; ille eſt, qui citra iniuriam, quæ cuipiam irrogetur, poteſt illa, ut libuerit, vti, etiam uſq; ad eius diſpendium & conſumptionem: homo autẽ occidere ſe non poteſt, lege iuſtitiæ id vetante: ergo nemo eſt ſuæ uitæ dominus. Meminerim legis iuſtitiæ, ne quis obijciat legem etiam prohibere, ne quis bona ſua exteriora abſque vllo fructu dilapidet, quorum nihilominus eſt dñs.n.verò licet lex charitatis, qua ſe quiſque & ſua diligere tenetur, id prohibeat: non tamen lex vlla iuſtitiæ: & ideo citra iniuriam pôt talia bona effundere tanquam verus dñs. Prætereà, pupillus alienare vetatur bona quorum eſt dominus: non tamen lege iuſtitiæ, ut qua prohibetur aliena furari: ſed vt propria cuſtodiat. Secus autem de uita: lege enim iuſtitiæ prohibetur homo ſe occidere, ſicut & alios, quia non eſt magis dominus ſuæ, quàm alienæ uitę. Sed ais, hoc eſt principium petere. Inde enim monſtratur, præceptum ne ſe homo interficiat, eſſe præceptum iuſtitiæ prohibentis rem alienam auferre: dicere.n. quis pôt eſſe tantum iuſſionem charitatis ſimilem alteri qua ꝓhibemur bona noſtra per ꝓdigalitatem decoquere. Arguitur ergo ſecundò, ne petitio principij cenſeatur: Si homini dñium conceſſum eſt ꝓpriè uitæ, hoc eſſet, ut aliqñ poſſet illam diſpendere & à ſe alienare, ſicut poteſt iuſtis de cauſſis alia bona, nam fruſtra eſt potentia & facultas quæ nũquam exire pôt in actũ, homo aũt nullã ob cauſſam quouis colore cenſeatur iuſta, pôt ſe vita priuare: ergo ſignum eſt non eſſe dñm. Tertiò arguitur à priori & à legitima cauſſa: Si aliquo iure hô eſſet uitæ dñs, id eſſet naturale, aut diuinum, aut humanum, naturale aũt non, qñ primum naturalium appetitum: atq; adeò temporalium ſummum eſt, quo vnaquæq; res appetit ſe cõſeruari in eſſe: iuxta illud dæmonis, ſed tamen verum apud Iob, Pellem pro pelle, & cuncta quæ hẽt, dabit homo pro anima ſua. Quare nulli rei natura tribuit ſeu qualitates ſeu inſtrumenta quæ in ſuam eſſent internecionem: ſed illa quibus conſeruaretur: ut igni calorem & aquę frigiditatem: & cunctis animantibus ſuas debitas qualitates: ergo ius naturæ neutiquã permiſit hoĩ ſe interimere, atq; adeò nec ei tribuit vitæ dñium. Cũ aũt ius naturæ effectus munuſque Dei ſit, fit ut nec iure diuino poſitiuo conceſſa ſit talis facultas. De iure aũt humano clarum: eò vel maximè, quòd nec diuinum nec humanum de hac re uſquam legitur uerbum. Nam Geneſ.1. vbi factus eſt hô oĩum dñs, ẽt animalium, quæ ideo in ſuos uſus mactare pôt, non ſimul tradita ei eſt ſuæ uitæ poteſtas. Ecce concluſionis origo. Cum uita ſit fundamentum bonorum oĩum temporalium, quam quidem uitam hô non per ſe acquirit, ſed Dei beneficio parentumque opera recipit, nõ decuit illi cõcedi eius dñium, ſed ut Deus eius auctor id retineret: ut ne fas hoĩ eſſet, iniuſſu ipſius de uita, in quã ipſe ꝑ ſe non ingreditur, exire. Id quod & lumine naturali notum fit. Sic.n. ait Lyricus, & Nemini iniuſſu Regis de uita excẽdum. Sed de hoc iterum lib ſeq. ſub titulo De homicidio. Conſtitutus ergo iure naturali ac diuino hô eſt ſuæ uitæ cuſtos, porrò quã ſuſtẽtare tenetur, nõ aũt dñs. Quòd ſi contrà obijcias, hominem poſſe ẽt priuata auctoritate uitam pro amicis exponere, imò etiam ad defendendum ſua propria bona, poſſeque membrum ſalutis gratia abſcindere, cum tñ membra ſint pars vitæ: q̃ oĩa atteſtari uidẽtur dominium penes hominem eſſe ſuæ propriæ uitę. Rñdetur, nequaquam id conſequi: nam mẽbra abſcindere non licet niſi in cuſtodiã vitæ: & uitam exponere pro amico uel bonis temporalibus non ad hoc reducitur, quod eſt hominẽ ſe occidere: id quippe illic non intenditur: ſed ad hoc quod eſt mortem perpeti, ne homo de deſerat uirtutum officia, quod tam diuinũ quã naturale ius approbat. Secunda conclo: Non ſolũ homo priuatum, uerum nec reſpublica nec princeps abſolutum hẽt dñium uitæ ſubditorũ, ſed ſolus Deus hoc patet qñ princeps nõ pôt innocẽtes ulla rõne interficere, ſed ſolum nocentes aut q tales fuerint lĩmo teſtimonio probari ad uindicanda cria id quod nõ arguit principẽ eſſe dominum uitę, ſed iudicem malefactorum. Poteſt prætereà in bello ciues obijcere periculo mortis ad defenſionem reipublicæ: ſed nec hoc indicium eſt dominij vitæ, ſed huius prorſus ꝙ ſit reipublicæ cuſtos. Igitur quoties audieris

Secunda conclu.

Solus Deus eſt dominus uitæ.

Reſpublicæ tantum uitæ cuſtos.

audieris qui ſe uel alterum necauerit, iniuriam facere reipublicæ, quod Ariſto. ait lib. 5. Ethico. cap. 11 neutiquam ideò referas, quod dominium vitæ ſit penes rempublicam: ſed eò, quod ei cuſtodia ac tutela uitę ciuium commiſſa eſt: ipſaq; ſola poteſt homines vita multare. Tertia cõcluſio: Deus

Tertia conclu.

eſt abſolutus vitæ dominus, nempè qui non ſolum tanquam iudex puniendo, uel tanq̃ cuſtos defendendo, ſed abſolutè tanquàm humanæ uitæ auctor poteſt homines morti tradere, ſicut unuſquilibet iumẽtum ſuum: ſua tamen inenarrabilis miſericordia eſt, quòd nunquam hac abſoluta domini poteſtate vſus eſt, nec in vitam noſtram, nec in reliqua bona. Etenim ſi Hebræis iuſſit ut expoliarent Aegyptios, iuſto id iudicio fecit: quũ Aegyptij mercedem eis debebant pro ſeruitio luti ac lateris. Et ſi Oſeæ præcipit, ut ex meretrice filios tolleret, quod taquam dominus corporum poterat: credibile tamen eſt Prophetam illam prius duxiſſe in vxorem, ut eam iure etiã humano cognoſceret. Et ſi Abrahæ tanquam dominus uitæ præceperit ut filium in ſacrificium immolaret, id tamen poſt non permiſit. Et ſi Exod. 32. præcepit per Moyſen, ut unuſquiſque occideret fratrem ſuum: id iuſſit tanquam uindex con-

Vera Cæcitas.

flati vituli. Vide ergo quàm contra naturã ſit immanitas illa (ſi vera fama eſt) Turcæ, & quorundam barbarorum principum: qui in ea ſunt cæcitate, vt ſe dominos exiſtiment uitæ ſubditorum: ita ut poſſint illos abſque ulla uel culpa uel cauſſa, ueluti pecora, trucidare. De fama autem, quia id copioſius in noſtra relectione tegendi & detegẽdi ſecretum, tractauimus, vnica hic concluſione, quæ ſit ordine quarta, ſatis eſt reſpondere, contraria illi quæ aſſerta eſt

Quarta conluſio

de uita. Homo dominium obtinet honoris ſui & famæ: nempè ut poſſit illis ueluti pecunijs uti, licet pretio ſint maiori æſtimanda. Scio equidem multos, etiam ex noſtris, ut Caietanus diuerſam ſecunda ſecundæ quæſtio. 73. & in ſua Summa, ſequi ſententiam: ſemper mihi tamen hæc gratius arriſit. Ad intelligentiam autem huius concluſionis adducenda eſt in iudicium contraria ſententia, ut oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcant. Triplex eſt noſtrorum bonorum genus: Primum eſt uita, poſtremum temporalia bona, mediũ honor & fama: Et quidem de extremis nulla eſt diſceptatio, quin oĩum eſt confeſſio, neminem eſſe vitæ ſuæ dñm, ut poſſit ſe vllam ob cauſſam citra iniuriam necare: ſed eſſe iniuſtitiæ ſcelus. Et per contrarium extremum fatentur eſſe quemcunq; bonorum exteriorũ dñm: ſanè quę pôt citra cuiuſpiã iniuriam alienare ac diſpendere. Opinio

Opinio Caieta.

ergo noſtræ contraria, collocat honorem & famam in ordine uitæ, nos autẽ in ordi-

Opinio auctoris.

ne bonorum exteriorum. Et rõ noſtra prima eſt ſuperiori contraria. Homo uerè ac legitimè eſt ſuorum bonorum oĩum dñs, vt citra cuiuſpiam iniuriam, quæ propriè ſit contra iuſtitiam, poſſit illa diſpẽdere ac negligere, illiſq; vti: honor & fama ſunt propria hoĩs bona, ei iure naturali conceſſa, atq; ab ipſo acquiſita & aucta neque ulla iuſtitię lege, ſi eſt priuata perſona, prohibetur illa diſpendere ergo nemini iniuriam facit, ſi illa reijciat, atq; adeò eſt verè eorum dñs. Dixerim nulla iuſtitiæ lege, quo verbo res tota detegit̃. Prohibemur.n. charitatis lege, qua nos & noſtra diligere tenemur, prodigos eſſe honoris & famæ (ſicuti & externarum facultatum) ne abſque cauſa ea negligamus, ut patet locis ſupra citatis, Curam habe de bono nomine &c. nulla eſt tamen iuſtitiæ lex quæ nos uetet eadem expendere tanquam aliena, Atq; hoc eſt quod probare intendimus. Enimuero de uita extat (ut nuperrimè dicebamus) Deutero ca. 32. Ego occidam & ego uiuere faciam & Sapien. 16. Tu es Domine, qui uitæ & mortis habes poteſtatem Ex quibus colligitur minimè nos eſſe uitæ dominos: Atq; his accedit naturalis ratio. Vita nanque fundamentum eſt omnium bonorum temporalium, quam homo ipſe nõ acquirit, ſed diuino beneficio, parentumque opera recipit. De honore autem & fama nullibi tale legitur. Imò rõ naturalis contrarium docere vr̃. Honorem.n. & famam, ut ꝓxime dicebamus, noſipſi poſt receptã uitam acquirimus & comparamus. Adde quod honor, ut 1 & 10 Ethic. ait Ariſto. præmium uirtutis eſt: virtus aũt naturalis ſaltem proprium opus eſt nr̃m, per concurſũ gñalem Dei: ſicuti & uirtus ſupernaturalis, quodammodo ẽt noſtra per eius ſingulare auxiliũ. Item honor, & fama, ut ibidẽ

ait

ait Ariſt. pars ſunt fœlicitatis: fœlicitas autem proprium noſtrum bonũ eſt: ſumus ergo eorũ dñi, vt ſi velimus illa prodigere, nemini faciamus iniuriam: niſi quis perſona eſſet publica. Loquimur.n. ſm rei naturam omnibus circunſtantijs nudam. Et confirmatur hæc noſtra ſententia auctoritate D.Tho. ſecunda ſecundæ, q̃ó.64. art.5. ubi ait ꝙ occidens ſeipſum non ſolum facit contra charitatem: ſed contra iuſtitiam reſpectu reipublicæ, cuius eſt vita hominis. De fama aũt nihil ſimile ſubinfert. Quin verò in ſolutione ad tertium contrarium de ipſa ſentire uidetur. Ait quippe licitè poſſe hominem de ſeipſo diſponere quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hoĩs libero arbitrio regitur: ſed tranſitus de hac uita ad aliam fœliciorem, non ſubiacet libero arbitrio hoĩs, ſed poteſtati diuinæ, & ideo nemini mortem oppetere licet. Videtur ergo uniuerſa hoĩs bona ſubieciſſe eius dñio præter uitam. Secundò, concluſio hæc lucidius probatur ex his ꝓximis verbis S Tho. Si non eſſemus aliter domini famæ & honoris quàm vitę, ſequeretur ꝙ nullo fine neq; propter ipſam uitam ſpiritualem ad euitandum peccata & conſequendum vitam æternam poſſemus honorem famamque poſtponere & abijcere: quod planè abſurdum eſt. Conſequentia patet, qm̃ (vt loco modò citato auctor eſt D.Thom. & in lib.1. de Ciuitate Dei.c.20. Aug.) nec cauſſa fruendi æterna fœlicitate liberum eſt homini mortem ſibi conſciſcere: atq; adeò neq; qui cognoſceret uitam temporalem eſſe ſibi peſtiferam ad ſalutem animæ, manifeſtamq; inferni cauſſam, poſſet ſe illa priuare. Longè tamen ſecus de honore & fama. Ecquis.n. ambigat quin ſi perſona priuata reſciſceret famam ſibi & honorem impedimento eſſe ad uitam æternam, poſſet talia bona ſubterfugere, & oblata negligere? Quin verò etiã ſi eſſet perſona in dignitate conſtituta poſſet magiſtratu excedere: honoreſque ac famam poſthabere, ergo eſt homo dominus honoris & famæ, aliter quàm uitæ. Iam idem diuo Ambroſio teſte confirmatur: ſi eius vera eſt hiſtoria, ubi legitur fœminas in cubiculum incluſiſſe vt per illam infamiam eriperet ſe ne in antiſtitem eligeretur. Et Auguſt. multa ſuorum peccatorum detegit: & Anſel. amiſſam virginitatem lamentabiliter deplorat. quod illis profectò nefas eſſet, niſi propriæ eſſent famæ domini. Tertiò idem patet: quia uitam nemo poteſt, ubi inuaderetur, ſibi adimi permittere, ſaltem ubi illam ſeruare poſſet ſine alterius detrimento: puta fugiẽdo uel alia ſimili uia: famam uerò quiuis põt, modò ſit perſona priuata, cùm ſibi aufertur relinquere ac deſerere: & ubi illam poſſit tueri. Sententia eſt S. Tho. 2.2.q.37. artic.4. ad primum, vbi ait quòd in cuiuſque arbitrio eſt detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum. Nequiuerat profectò apertius affirmare hominem eſſe dominum ſuæ famæ. Quartò arguitur. Etſi fama & honor præſtantiora ſint bona quam pecunia, tamen ingens aceruus pecuniæ pluris æſtimatur humano vſu quàm tenuis honor & fama: quare poteſt repenſatio honoris & famæ fieri ꝑ pecuniam: ergo ſi homo eſt pecuniæ dominus, eſt etiam & famæ. Quintò id confirmatur Redemptoris auctoritate, qui nos ſplendorem omnium bonorum temporalium, honorum ſcilicet & gloriæ humanæ, deſpectui habere admonuit: nempè vt honores, & primas ſedes, & ſecularem faſtum fugeremus: tantum abeſt ut nos illa obligaret ſeruare, perinde atque uitam. Hunc articulum in hac materia dominij adhibere operæpretium duximus, qui eſſet plurium aliorum locorum huius noſtri operis fundamentum. Hinc enim quæſtione ſexta elicienda eſt reſponſio illius quæſiti, an liberum ſit homini reſtitutionem remittere ſuæ famæ, quod contra aduerſam ſententiam concedemus. Item lib. ſequenti in materia de detractione, per hoc examinabimus quale quantumque committat crimen qui ſeipſum infamat: & utrum id aliquando liceat. Enimuerò vt perfunctoriè impræſentiarum hæc prælibemus, cum perſona priuata per ſui criminis detectionem ſe infamat, nullatenus cõtra iuſtitiam peccat, neque vlli iniuriam irrogat: quare genere ſuo non eſt niſi ueniale contra ſui ipſius charitatem: licet grauius quàm pecuniam prodigere: quia fama prætioſius bonum eſt. Poteſt tamen fieri mortale ſi de ſua ſe iactando turpitudine id faciat. Vnde Dauid, Quid gloriaris in malitia?

Priuatus poteſt famam relinquere & eã tueri poteſt.

Factum Ambroſij ambiti.

malitia? Et Eſaiæ.3.obiurgantur qui pecca ta ſua ſicut Sodoma prædicant. Item ſi ſit perſona publica, qui famam ſuam & bonã exiſtimationem in bonum ſubditorum obligatam habet contra iuſtitiam mortaliter peccaret. Attamen qui non in vnum, ſed bona cauſſa tale occultum crimen ſuũ propalaret: ut ſi latro quo accerbitatem tormentorum euaderet, certè nihil delicti committeret, quin fortè probe id ageret. Immo uerò ſi mentiendo ſe tunc infamaret, quamuis culpam mendacij admitteret: non tamen eſſet perniciosum, atque adeò neque genere ſuo mortale. Secludimus tamen ſemper perſonas publicas: præterea abſurdiſſima nefandaque flagitia quæ aures exhorreſcunt: nam de illis ſe hominem infamare, uix poſſet à lethali ſcelere excuſari.

Ad primum ar. Ad primam igitur Eccleſiaſti. Auctoritatem reſpondetur ſenſum eſſe, ꝙ Deus fecerit hominem dominum ſuarum actionum: hoc eſt enim relinqui in manu ſui conſilij: non tamen inde ſequitur eſſe dominum uitæ. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum negatur illud axioma Philoſophi, Propter quod vnumquodq; tale, &c. aptè ad rem præſentem accommodari. Eſſe.n. nos rerum dominos ꝓpter ſuſtentandam uitam, ſolum arguit nos eſſe cuſtodes uitæ non autem dños. Sumus etenim dñi actionum propter amicitiam Dei comparandam: tamen non ſumus eiuſdẽ gratiæ diuinæ & amicitiæ Domini. Auctoritas autem Eccleſ. tertio loco allata de fama id prorſus conuincit quòd tenemur præcepto charitatis noſtri curam habere, honoris, & famæ, non tamen quod contrarium delictum in perſona priuata ſit iniuria contra iuſtitiam, ſicut ſi quis ſe occiderit: quo utiq; ſcelere & in Deum iniurius eſſet penes quẽ dñium eſt vitæ: ac ſubinde in rempublicam, quę eiuſ 'em eſt cuſtos. *Optimus inquirendi honoris modus.* Adde ꝙ modus procurandi bonum nomen, ille eſt penitus ut curam habeas colendi uirtutes, quas, ueluti membra ſequitur honor & fama. Et ideo in bonum virtutis poſſumus illa, ſi opus eſt, diſpendere, tanquam ueri illorum domini. *Ad priorem arg. locum.* Auctoritas autem prior argumenti nihil nos oppugnat: nam ſi ex illo ſecundo membro, ꝙ fama noſtra eſt alijs neceſſaria, inferre contenderes dominium eius non penes nos, ſed penes rempublicã eſſe pariter ex priori quo ait uitam noſtram eſſe nobis neceſſariam, inferres dominium vitæ noſtræ penes nos eſſe, quod Aug. non concederet. Hoc ergo præcisè nos admonet, ut nõ ſimus negligentes propriæ famæ, qua poſſumus reipublicæ ſeruire, ut ſine legitima cauſſa illam deſpiciamus: & maximè quũdo ſine ſcandalo non poſſumus illum prodigere. Loquebatur.n mulieribus quibuſdam, quæ cum egregio ſanctitatis loco haberentur in populo, moliebantur humilitatis prætextu ſiniſtram de ſe ſuſpitionem generare, ut utlius æſtimarentur: per quod ſcandalum dabant. *Ad posteriorẽ arg. locũ.* Poſterior uerò eius auctoritas primo de Ciuitate Dei, quæ paulò vrgentior eſt, hoc ſolum conuincit, quòd illo pręcepto, Non falſum dices, prohibemur teſtimonium aduerſus noſ pſos dicere: quia hoc eſt contra charitatem, ut ſubiuncta eius verba docent: non tamen inde conſequitur, ut ſit perinde peccatum iniuſtitiæ, ac ſi te occideres, aut falſum teſtimonium proximi proferres, detegereſve ſecretum crimen. Quo circa ex illa præciſa forma præcepti, Non occides, non colligitur proprium homicidium eſſe contra iuſtitiam, ſed eſſe peccatum. Alię nanq; nos rationes erudiunt, quas ſupra inſtruximus, non eſſe nos dominos vitæ: ex quibus concludimus eſſe contra iuſtitiam.

QVAESTIO III.

DE RERVM DIVISIONE.

ARTICVLVS I.

Vtrum humano iure rerum dominia fuerint olim diuiſa.

POST conſtitutum tam ſubiectum quam obiectum dominiorum, ordo poſtulat vt tertio loco de eorum diuiſione diſſeramus Atque à parte negatiua more nobis conſueto arguitur vt ſupra de ſeruitute: Iuri naturali nullum humanum contrauenire poteſt: quòd autem bona huius mundi in commune poſſideantur, conſtitutio eſt naturalis iuris, ut patet Geneſ.

neſ. 1. ubi homini in commune conceſſa eſt rerum poſſeſſio. Idemq; affirmat Iſido rus li. 5. quod refertur diſt. 1. c. ius naturale. Neque verò tunc tantum integra natura, verum & poſtea iam corrupta, ſimile legimus Gene. 9. Noë dictum & filijs eius: Creſcite, & multiplicamini, & ingredimini ſuper terram, & implete eam. Vbi Deus nihil uidet uoluiſſe fore diuiſum. Secundò id apertius confirmatur ſententia Clementis in epiſtola 4. quæ refertur 12. q. 1. canon. dilectiſſimis. ubi legitur, Communis uſus omnium quæ ſunt in hoc mundo omnibus eſſe hominibus debuit: ſed per iniquitatem alius hoc dixit eſſe ſuum, & alius iſtud: & ſic inter mortales facta eſt diuiſio. iniquitas autem contraria eſt iuris æquitati. Tertio loco accedit & charitatis ratio. Nam ſi omnia in commune poſſiderentur, multò eſſet firmior inter mortales amoris nexus. Nam cum vbi eſt theſaurus tuus, ibi ſit & cor tuũ, ſi nihil haberent diuiſum nihil reſtaret cur animis diuiderentur. Vnde in primordiis Hieroſolymorum eccleſiæ, quò feruentius omnium amor coaleſceret (quod in Acta Apoſtolorum relatum eſt) in communi uiuebant: atque hoc exemplum monachorum uitæ inſtitutæ ſunt. Quare Aug. in regula, Sit uobis anima vna & cor unum in Deo, & non dicatis aliquid proprium, ſed ſint uobis omnia communia. Innuẽs cordium unitatem nõ aliter uegetari poſſe quam ablegatis, Meũ ac Tuum. Id quod nec Chriſtianum illum Poetam latuit, qui ait.

Si duo de noſtris tollas pronomina rebus,
Prælia ceſſarent: pax ſine lite foret

Atq; hac de cauſſa illud axioma celebratiſſimum ſemper fuit, Amicorum omnia ſunt cõia. Qua vtiq; ratione ſancti patres illo idiomate ſemper loquuntur, ut omnia ſint cõia, vt Aug. ſuper Io. tracta. 6. & habet diſt. 8. can. quo iure. Et Ambro. 47. diſtin. ſicut hi: Nemo dicat proprium, quod cõe eſt Chryſo. ſuper Lucam c. 6. A Deo percepimus omnia: quod autem dicimus, Meum & Tuum, mendacij ſunt uerba Neutiquam ergo licuit diuiſionem rerum facere.

Contraria eſt ſententia Chriſti Redemptoris noſtri Math. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo.

De hac quæſtione etiam inter philoſophos depugnatum olim fuit. Enimuerò Plato (cui Ariſtoteles hanc rempublicam in fronte 1. Polit. aſcribit) omnia contendebat debere eſſe communia: non modo poſſeſſiones, verũ & vxores & natos. Quãuis Socrates apud alios feratur talis reipublicæ primus auctor, quam Plato in Timæo inducit loquentem idemque ipſe Ariſtoteles ſtatim cap. 4. inſinuat: Meminit quoque idem Plato de huiuſmodi republica, quinto dialogo de republica. Hanc autem nimiam rerum communitatem ea ratione conabantur perſuadere, quam modo nos formabamus: nempè ut omnium corda in unum maximè coadunarent ac compingerent: Iſti autem eo non erant digni, qui audirentur, ꝙ naturam noſtram in ea proſus innocentiæ ſynceritate contemplabantur, in qua à Deo per miſericordiã creata fuit: neſcientes à parente noſtro per iniuſtitiam fuiſſe inde depulſam. Reſponſum ergo huius quæſt. quinque concluſionibus conſtat. Prima eſt: Vt ſtatui innocentiæ concors erat rerum poſſeſſio in communi præterquam vxorum, quam poſſeſſionis figuram ius naturæ docebat: ſic & conditioni naturæ corruptæ uſqueadeò congruens eſt dominiorum diuiſio ut citra miraculum neutiquam poſſet aliter genus humanum longo ſeculo durare. Prior pars per ſe ipſa liquet: Tunc enim temporis, terra, uel inculta, ſua ſponte fructus tuliſſet: uel illa indiguiſſet per praua cultura, quam refugiſſet nemo: ut ſic illud intelligamus Geneſ. 2. Tulit Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo uoluptatis, ut operaretur & cuſtodiret illum. Et præterea neminem rerum tunc auiditas exercuiſſet. Nam poſt peccatum dictum eſt, In labore vultus tui ueſceris pane tuo. Illum quippe ætatis florem olfaciebat illic. Et hnicus ille,

Ipſe quoq; immunis, raſtroq; intacta, nec vllis,
Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus:
Contentiq; cibis nullo cogente, creatis.

Quapropter nullum extitiſſet periculum aut ꝙ fructus terræ deficerent, aut quòd vlla inter fœlices illos oriretur diſcordia. Poſterior autem pars ex duabus contrarijs radicibus probatur. Illam enim ſeu Socraticam ſeu Platonicam uxorum natorumque communitatem non opus eſt mul tis

Vxores & liberos cões eſſe voluit in republ. ca.
Plato.
Prima conclu.

tis hic conceuti, ut eius appareat abſurditas. Primum.n.eadem charitas, quæ per illam curabatur fulciri, per eandem labefactatur. Aiebant.n.illi Philoſophi, ꝙ tunc omnes uiri uocarent quamcunque mulierem, Mea uxor:& pueros omnes, Mei filij: & iuuenes ſeniorem quemlibet, Meus pater. Id autē optimè Ariſtoteles redarguit. Si enim intelligerent nomen. Omnes, collectiuè, uerum eſſet: complexim namque omnes ſenes eſſent patres illorum filiorū. Attamen perparum id ad charitatem referret. Eſſet enim tunc tenuis exiliſq; ille amor in tota republica, ſicuti mellis tantillum in multa aqua, quam dulcorare nequiret. Immo inde citius langueſceret amor, nemo cognoſceret ſuum proprium ſeu filium, ſeu patrem. Si autem intelligerent diuiſiuè de ſingulis, nempè ꝙ ſinguli eſſent ſingulorum filii, id certè plurimum ad amorē conduceret: ſed tamen eſt impoſſibile: quia vnus nequit eſſe niſi unius matris filius: & forte niſi unius patris. Quinetiam Inde fieret neglectus filiorum: ꝙ rarò quis cognoſceret ſuum proprium, Ad hæc, ſæpe de lineamentis uultus depræhēditur proles, cuius ſit patris: ob idque tunc non poſſet non eſſe propenſior animus illius hominis in ſuos liberos, quam in alienos. Itaque natura ipſa illi confuſæ communitati reclamabat: præter quam ꝙ poſt collapſam naturam fieri non poſſet minus quin inter homines iurgia oborirentur: ac ſubinde inter incertos patres & natos, tum impiæ fierent cædes, tum neſandi inirentur amores & coitus. In ſumma, adeò eſt naturalis uxorum natorumque diſtinctio ut ēt natura integra, vbi nullus patebat locus prauis iſtis affectibus, non fuiſſet intruſa abſurda illa uxorum permiſſio, ſed quiſque haberet ſuam. Nam erunt, inquit, duo in carne una. Expediebat namque etiam tunc, vt quiſque noſſet qua eſſet neceſſitudine, & ſanguinis glutino cum alijs coniunctus. Et quamuis lex priſca, gratia propagandi peculiarem Dei populū in hoc diſpenſauerit: nunquā tñ ut una uxor duobus nuberet viris ſanè ut caueretur proliū incerta turba. Hac ergo de lira communitate prætermiſſa, reuertamur ad demonſtrādum q̃ ſit cōgruens naturæ corruptæ poſſeſſionū diuiſio: Idq; ex duabus corruptis radicibus: nempè ex humana negligentia, & ex cupiditate. Etenim dū terra ex una parte ob hominis rebellionē ei ipſi rebellās, ſpinas & tribulos ferre cępit; ſudoreq; humani vultus indigere, ut hominem ipſum aleret, atque homo ex altera poſt eſum ligni vetiti tam multi fuit cupiditatibus oppletus ea fuit rerum poſſeſſio neceſſaria, quę rei utrique commodiſſimè ſeruiret.ſ.& terræ colendæ, ne fructus deficerent & reprimendæ humanæ auaritiæ, quæ uix ſatiari poteſt: talis autem poſſeſſio eſſe non potuit in cōi: ergo neceſſaria fuit diuiſio. Probatur hæc poſtrema ſubſumpta. Nam (ut ait loco citato Ariſt.) trifariam intelligere poſſumus hanc in cōi poſſeſſionem: nēpè ꝙ uel fundi eſſent proprij, fructus verò cōes vel contra, ut agri eſſent cōes, poſt verò fructus diuiſi: aut ꝙ & agri & fructus eſſent cōes. Si primū largiris, tunc anſam porrigis diſcordijs: quia tunc labores eſſent impares: nam qui plus hr̄et ſoli plus laboraret, fructus tñ pariter cunctis pro cuiuſq; neceſſitate obuenirēt: & tñ nemo æquanimiter ferret, non tanto plus fructuum percipere, quantò plus hauſiſſe laboris. Si aūt agros uellent eſſe cōes, inde occaſionē hoīes nanciſcerentur ignauiæ & ſocordiæ: nam ineffabile eſt quā ſit ardens amor ad propria, quāq; deſes & languens ad cōia: ſicuti dum multi ſerui, eò peius ſeruitur, ꝙ quiſq; alios expectat, ut faciat quæ ipſe erat facturus. Hunc quippe in modum tali reipublicæ vſu ueniret. Qua vtique ratione malignè prouenirent fructus. Idemq; ſequeretur incommodū, & ſi fructus & fundi eſſent cōes Ac ſubinde aliud, ꝙ prę humana rerum ſiti tunc ꝓ ſe quiſq; cōtenderet, quantum poſſet fructuum arripere. Per quam uiam neceſſe erat pacem & tranquilitatem ciuium, & quam illi philoſophi fauebant, amicitiam perturbari. Secunda ratio ſumitur ex debito ordine in republica, q̃ aliter nequiret cum decoro ſeruari. Neceſſarij quippe ſunt diuerſi ordines, diuerſæq; claſses hominū, vt Socrates ipſe agnouit. Tres.n.ordines, conſtituebat: ſcilicet agricolarum, quibus connumerandi ſunt opifices: & cuſtodum, nempè militum ac nobilium, tutamini reipublicæ adſcriptorum. Et tertiò legum prudētium, qui ius dicant, & de rebus

Triplex rerū communitas impugnatur.

Tres hominū ordines ſecundum Socratē neceſſarij

rebus dubijs rñdeant. Hinc ergo arguitur: Si omnia eſſent cõia, vnuſquiſque recuſaret agricolarum onus, anhelaretq; ut eſſet miles At imminenti bello, niſi propria eſſent ſtatuta præmia, oẽs ſe periculo ſubducerent: quotquot deniq; poſſent ad gubernacula inhiarent. Mox, cum iſti ſupremæ claſſis pluribus indigerent, ſuccederet ut alijs maiora onera, alijs verò maiores honores decernerent. Quod, niſi eſſent dñia diuiſa, nõ poſſet non vehementer Reſpublica inquietari. Tertiò eadẽ patet conclo. Quemadmodum conceſſa vxorum cõitate tollitur temperantiæ virtus, qua quis abſtinet ab alieno toro: ſic conceſſa poſſeſſionũ cõitate tollitur, & virtus liberalitatis: quod non infimum eſt reipublicæ lumen. Qui.n. propriũ non hẽt, liberalis eſſe non põt: & qui oĩa poſſidet, alienæ liberalitatis non eget. Et ſic periret uirtus ſuſcipiendi hoſpites, & peregrinos, ſuccurrẽdiq; miſeris: ac ſubinde aĩorum gratitudo pro ſuſceptis beneficijs Eſt ergo aſſertio diuiſionis rerũ eo gradu certa, vt eius negatio hęretica ſit: ut ait Augu. in lib. de hæred. Vbi 40. loco Apoſtolicorũ hęreſim refert, qui illo ſe noĩe iactabant, eò ꝙ in ſuam cõionẽ non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias poſſidentes. Et in Concilio Conſtan. de hoc ẽt damnatus eſt Ioannes Hus: qui clericis poſſe negabat proprium quidquã poſſidere. Quòd ſi arguas, per rerũ diuiſionem non ſatis itũ fuiſſe obuiam hmõi malis ac reipublicæ incõmodis: nã & ſunt modò ꝑꝑ hoĩum ignauiam incultæ terræ, & homines ambitione, ac rerum ſiti inferentes ſe in aliena iura, & id genus reliqua mala: Rñdetur non eſſe neceſſarium ad æquitatem legis vt perfectè finem aſſequatur ſuum: ſatis quippe eſt illa pro ſua facultate ſtabilire: quæ ad illum finem accommodantur: nã effrænis hominũ libertas nullis põt habenis in totum compeſci.

Hæreſis eſt negare rerum diuiſionẽ.

Secunda conclu.

Secunda concluſio. Et ſi conueniat res quãtum ad proprietatem & dominium diuiſum poſſideri, ut ſuum quiſque iuſtitiæ lege cognoſcat, ab alienoque manus abſtineat, tamen quantum ad vſum, debent per miſericordiæ & liberalitatis benignitatẽ eſſe communes: ut qui abundat, det egenti: & qui eget, gratias illi referat. Hac enim ratione mortalium amicitia facilius coaleſcit, quàm ſi omnia communi dñio poſſiderentur. Hinc nanq; elicitum illud axioma eſt, Amicorum oĩa ſunt cõia

Tertia concluſio

Tertia concluſio: Prima rerũ externarũ diuiſio facta fuit iure gentium: licèt poſtea iure ciuili plures acceſſerint. Iam.n. 1. libro q.5. ius humanũ in hæc duo ſectum eſt Paret hac ratione concluſio. Porrò dominiũ ab orbe condito (vt ſuprà diximus) cœpit. Tunc.n. primum Deus habere cœpit quibus dominaretur, ac perinde tunc tam angeli quàm hoĩes ſuapte natura & iure cœperunt eſſe domini ſuarũ actionũ, ut illa libertate creatori ſeruirent. Quo fit, ut aliqua dominiorum diuiſio iure naturali facta fuerit, nẽpè hæc actionum, & qđ homo hẽt proprij honoris & famæ. Haud n. iure gentium, ſed naturali factũ eſt cuiq; propriũ. Poſſeſſionũ autẽ (ut prima concluſio docuit) non fuit facta diſtributio ante peccatum, ſed poſt ſtatim: nam inde (vt diximus) enata eſt ratio diuiſionis, Quocirca confeſtim legimus inter duos fratres diuiſa eſſe peculia: obtulit quippe Cain de fructibus terræ, & Abel de optimis ſui gregis. Quòd ſi ſua non eſſent cuique propria, nullã mereretur, uel Abel laudem, uel Cain uituperationem. Dicitur autem diuiſio facta iure non naturali, ſed gentium: ꝑpea ꝙ ius naturale nulla indiget ratiocinatione, ſed ſcriptum eſt in cordibus: ut coniunctio maris & fęminæ: ius verò gentium eſt aliud quod collatis principijs rõ cuiuſque infert. Et ideo dicitur gentium, id eſt hominum. quibus propriũ eſt ratiocinari. Enimuerò ex principijs naturæ corruptæ docta fuit ſtatim familia Adæ ac deinceps in uniuerſũ gẽtes, vt ſuum quiſq; poſſideret. Quòd ſi quæras, quis primum hmõi diuiſionem fecit? ſunt qui reſpondeant, Adam primũ fuiſſe diuiſorem: ueruntamen alij contrà arguunt, ipſum non habuiſſe regiã poteſtatẽ, auctoritatem ve reipublicæ coercitiuam: ſed tantum fuiſſe patremfamilias, qui non potuit filijs diſtribuere niſi proprium peculium. Attamen argumentũ hoc non eſt ita multum uehemens: tum ꝙ forſan (licèt nullibi legatur) auctoritatem habuit principis, ipſo forſan iure, quòd fuit primus ſoluſque parens humani generis. Nam veriſimile non eſt vt aliquo eſſet tempore mundus abſque humano principe,

Dominiũ cœpit a principio orbis.

Dominiorum diuiſio iure naturæ conſtans.

Quid ius gentium.

Adam princeps eo ipſo iure quo et primus parens quin & dominus totius orbis.

cipe,qui poſſet maleſacta vlciſci: tum etiã quòd iure etiam paterno potuit ſuas facultates,quibus ampliſſimis affluebat, diſtribuere filijs.Immo neq; eſſet abſurdum dicere,fuiſſe dominum totius orbis: quãdoquidem mundus propter hominem factus eſt,& tum ipſe fuit ſolus. Neque erat mundus tam frequens hominibus, quin poſſet illos per ſuos miniſtros regere. At uerò quantum ad diuiſionem de iure gentium, non eſt nobis neceſſe hiſce anguſtijs coerciri.Illa enim,quæ tali iure ſtatuuntur,neque indigent principe, neque ullo reipublicæ conuentu. Hac nanque ratione ius gentium differt à ciuili, quòd.ſ. ratio ipſa ſingulos ſeorſum hoies illud docet. Quare ex condicto poterant fratrum ſinguli,ac deinceps nepotes ac pronepotes ſingulos fundos & agros occupare,& peculium augere:ipſa docente ratione,ut res dominorum neſciæ, primò occupanti cederent,ab eiſdemque alij abſtinerent: ut habetur Inſtitu.de iure perſo.§.feræ. Quod enim inquit,antè nullius fuit,id naturali rõne occupanti conceditur. Et in hoc quod dicit naturali ratione,intelligit ius gentium,id ex principijs naturalib. colligentium. Sic enim legitur, Cain vrbem ædificaſſe, & Gen. 10. diſperſam eſſe propaginem. Noè ad diuerſas regiones & inſulas orbis. Sic ſtatim c.11.diſgregatam progeniem Nemrod, & eorum multitudinem, qui cum eo conſpirauerant,ut turrim extruerent. Sic & ſtatim Geneſ.13.legitur diuiſio pacto facta inter Abraham & Loth: Ecce uniuerſa terra coram te eſt:recede à me obſecro: ſi ad ſiniſtram ieris,ego dextram tenebo: ſi tu dextram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. Ex quo fit, non ſolum diuiſionem in genere,uerum & quòd iſtæ nationes hanc regionem poſſideant.& aliæ aliam,eſſe de iure gentium.Contra quam Caie.2.2.q.99. art.2.opinatus eſt.Etenim S.Tho. dicit in ſolutione ad primum, quòd diuiſio rerum pertinet ad ius poſitiuum.& tamen q.57.dixerat eſſe de iure gentium:exiſtimans Caietan. diuerſa eſſe dicta, intulit ꝙ diuiſio in genere eſt de iure gentium: appropriatio tamen in particulari,de iure poſitiuo, hoc eſt ciuili. Attamen S.Thom. ius poſitiuum extendit ad omnes ius humanum, ut includat ius gentium.Secundum autẽ concluſionis membrum, nempè iure poſtmodum ciuili, hoc eſt ſingularium ciuitatum & regnorum multa eſſe adiudicata particularia dominia,clariſſimum eſt. Inde namque temporum lapſu reſpublicæ imperiũ ſuum & regnorum dñia in reges tranſtulerunt, vt habetur l. Quod principi placuit. ff.de conſti.princip.Atque inde per legem Aggrariam cões agri diuiſi: & iure diuino poſitiuo(ut ſuprà diximus),pmiſſa eſt,donataq; Chananæorum regio Iſraelitis, ac Sauli Dauidiq; regnum:& poſt Leuitis decimæ:& nunc eccleſiaſticis.Quarta cõcluſio: Complura manſerunt cõia iure naturæ,quorum dominia ius gentium diſpertiri nequiuit.Puta locus,ut ait illic Ariſt. nẽpè ciuitas,itinera.&c. Et (ut refertur eodẽ Inſtitu.) elementa:videlicet aer, aqua,littora,&portus,piſces,feræ,aues,&c.Iure.n. naturali, & permiſſione iuris gentium,piſcatio & uenatio communes ſunt:licet iure poſtea ciuili, forſan non tam æquitate, quam licentia & conſuetudine, plus nimio interdictæ ſint.

Quarta concluſio

Quinta concluſio eademque facilis eſt; Tranſlatio dominiorum omni iure fieri poteſt.Primum.n. ſuppoſitis per rerum diuiſionem peculiaribus dominijs & poſſeſſionibus,iure naturali libertatis quo liber eſt homo, ſuorum dñium in alium tranſfert.Tum ſpontanea donatione,tum etiam quacunque alia libera commutatione.ſ.vẽdendo, cambiendo, &c. ut libro proximè præcedenti adnotauimus:& in ſubſequentibus fuſius expendetur.Præterea & hæreditariam ſucceſſioneem filiorum in bona paterna iure gentium arbitror fuiſſe conſtitutam. De hoc.n.ratio naturalis ſtatim uniuerſitatem gentium erudiuit.ſ.ut in filijs & ſubſtantia quodammodo patris permaneret,& nomen & bonorum ius.Deinde ius ciuile particularium regionum adhibuit iura primogenituræ. præſcriptionis,& alia,quibus dominia transferuntur. Præterea contra dñi uoluntatem transferuntur dñia in vindictam & ultionem criminum. Priuantur.n. homines ſuis bonis, ob hæreſis impietatẽ,ob crimen læſæ maieſtatis,& ob alia id genus multa Itẽ cauſſa reſcindẽdarum litiũ, ut in pſcriptione.

Quinta concluſio

Ad primum argumentum uarij exiſtunt reſpondendi modi. Sunt enim qui

Ad primum ar.

axioma illud, Iure naturali omnia ſunt cõmunia, non uniuerſaliter, ſed ſtrictim intelligant: ſcilicet aut in neceſſitate extrema, aut inter amicos. Huic autem ſenſui neque res ipſa neque Iuriſconſulti applaudunt. Intelligunt enim illud de generali communitate, quæ poſtea iure gentium diuiſa fuit: ut patet loco citato apud Iſidorum, & diſtin. 9. capite differt. apud Gratianum. *Scotus.* Scotus autem 4. diſtinct. 15. q. 2. ſerè illud uniuerſaliter recipiens, ait poſt naturam corruptam idem ius naturæ derogatum eſſe. At uerò, ſalua Doctoris auctoritate, minus hoc rationis congruens apparet. Primum, quia naturale ius immobile eſt: ut patet per Iſidor. diſtinct. 6. canon. Non eſt peccatum. §. Is itaque Inde enim colligit præcepta Decalogi eſſe immutabilia, quòd ſunt de iure naturæ. Item aut fuit præceptum iuris naturæ quòd res in communi poſſiderentur: aut nullum fuit tale. Si prius dederis membrum, tunc uel illud præceptum uniuerſale fuit pro quocũque ſtatu: & hoc nemo ſanæ mentis fatebitur: nã error eſſet ſic dictare, ut in natura collapſa perſeueraret idem poſſeſſionis modus: aut fuit particulare pro illo ſtatu innocentiæ, & illius nulla eſt facta derogatio: nam quòd diuiſio fiat in noſtro ſtatu illi æquitati non derogat, ut perdurante innocentia communis poſſeſſio perduraret. Reſponſio ergo legitima extat apud S. Tho. q. 66. artic. 2. licet emunctius per diſtinctionem reſpondebitur. Eſt enim in rebus conſiderare & dominium & uſum. Et quãtum ad dominium, ius naturæ nunquam præcepto inhibuit rerum diuiſionem, ꝙ per contrariam legem fuerit derogatum: ſed eo ſenſu negatiuo dicitur communis poſſeſſio de iure naturæ, quod nunquam lex naturalis eandem præcepit diuiſionem; ſed permiſit hoc uel illo modo poſſideri, quo pacto diuerſis hominum ſtatibus commodius eſſet & expeditius. Quare ius naturale non eſt mutatum, ſed res. Sententia eſt Auguſt. lib. 1. confeſ. quam optimo exemplo clarificat Eſt inquit, medicinalis regula, uinum eſſe hominibus congruum. hæc autem minimè derogatur dum infirmo potus uini interdicitur: ſed mutatio fit in homine, cui ꝑpetua illa regula non congruit. At uerò quantum ad uſum, poteſt quodam modo affirmari ius naturæ præcipere omnia eſſe communia in neceſſitate. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundum argumentum, quod ex dictis Clemen. in can. Dilectiſſimis. factum eſt, mirabilis eſt expoſitio glo. Ioan. Theuthonici. Ait text. uſum omnium rerum omnibus eſſe debuiſſe communem, ſed per iniquitatem alius dixit hoc eſſe ſuum, alius iſtud. Ait uerò glo. per iniquitatem id eſt per cõſuetudinem iuris gentium, æquitati naturali contrariam. Profectò ſi ius gẽtium iniquitas eſſet, neutiquam iuris appellatione cenſeretur. Planus ergo ſenſus eſt, per iniquitatem, id eſſe, quod per originale peccatum: quo diſſoluta libertas contineri nõ poterat niſi facta rerum diuiſione. *Ad tertium arg.* Ad tertium negatur quòd corrupta natura, firmior fuiſſet amoris nexus inter mortales rebus in communi poſſeſſis, ut concluſionum ſeriè ſatis liquet. Exiguus enim monachorum numerus, monaſteriorum clauſtris circunſeptus, poteſt quidem pacifice in communi uiuere: uaſtæ tamen mortalium reſpublicæ, quarum ciues ad res ſæculares tam anhelant auide, non item. Dictum autem Poetæ, quod duo pronomina, Meum ac Tuum, litium præliorumque ſemina exiſtant & fomenta, ingenue fatemur: multò tamen oborientur plura, ſi omnia in communi poſſiderentur. Sancti uerò loquuntur de rerum uſu quando proximi pauperes indigent: tunc enim iam dictum eſt, uſum debere eſſe communem, quatenus ad liberandam miſerorum inopiam ſatis fuerit.

QVAESTIO IIII, DE PECVLIARI QVORVNDAM DOMINIO.

ARTICVLVS I.

Vtrum hominum quiſpiam totius ſit orbis dominus.

POST diſputationẽ de dominio in gñe, ſequitur, ut peculiariter de ſingulariũ quorundã dñijs diſſeramus. Primũ .n. de Chriſto Seruatore noſtro arguere pro

parte

parte affirmatiua poſſemus. Extat.n. Ioan. auctoritas Apoc 9. Qui uidit in ueſtimento & in fœmore ſedentis ſuper equum album: hoc eſt ſuper eius innocentiſſimam, eandemq; candidiſſimam humanitatē, cuius uirtute ueluti fœmoris, filios ꝓgenuit cæleſtis regni hæredes ſcriptū, Rex regū, ac Dominus dominantiū. Mox & de Pontifice Maximo idem ſentiendum apparet: vtpotè quem idem Redemptor uicarium in terris ſibi ſubſtituit, qa ſua fungeretur poteſtate. Attamen quia in præſentia de Imperatore peculiariter diſputatio inſtituitur, arguitur primò ꝙ nullus ſit legitimus rex. Deus (vt in Eccleſiaſtico citatum, eſt) reliquit hominem in manu cōſilij ſui, hoc eſt liberum, quem utiq; ab initio cōſtituit rerū dñium, nemini aūt ſubiectū: ergo nemo eſſe legitimè poteſt aliorū princeps. Mox arguunt, qui hoc ſequuntur cōmentum: neque ante diluuium, neq; poſt aliquo tempore ullius ſit memoria principis uſq; ad Nemrod, qui per tyrannidem & uim, poteſtatem regnandi obtruſit in orbem: nulla ergo regnandi eſt uia legitima. Quare eos qui Reges Roma. exegerunt, & qui Iulium Cęſarem enecarunt, laudibus Romani Annales afferunt. Accedit, aiunt deinde ꝙ præter Saulē & Dauidem, quos Deus creauit reges, atq; Dauidis ſucceſſores, nemo legitur diuino iuſſu aſcitus in regnū: intruſi ergo ſunt omnes cōtra ius. Adiungunt deniq; in ſuum patrociniū peculiariter de chriſtianis illud Chriſti, Math. 17. Reges terræ à quibus accipiunt tributum uel cenſum? nam reſpondente Petro, abalienis, intulit Dominus: Ergo liberi ſunt filij. In contrarium autem eſt ad Rom. 13. Paulus: Omnis poteſtas à Domino Deo eſt.

An Chriſtus fuerit totius orbis dominus.

In hac quæſtione de tribus eſſet nominatis perſonis diſputādū: nempe de Chriſto Redemptore noſtro, deniq; eius vicario Pontefice Maximo, ac demum de Imperatore. Enimuerò de Chriſto qui rē ſuperficie tenus cogitāt, inficias ire nō audent, quin fuerit inquantum homo in temporalibus orbis dominus. Neq; tamen alia rōne mouentur, q̄ ꝙ erat Deus. Sic hēt Ioannes Faber egregius auctor ſuper lege, Cūctos populos. C de ſum. Trin. Et Burgen. additione tertia ſuper capi. 1 Matthæi. Ex quo principio doctores plurimi canonici iuris idem Summo Pontifici tribuunt temporalium dñium ac pleniſſimā poteſtatē: addentes inſuper eundem Imperatorē ab illo imperialē ſuſcipere, ac ſubinde reges omnem regalem. Attamen de Chriſto hic non diſputabimus, neque de eius uicario, eò ꝙ in Commentarijs noſtris ſuper Matthæum ſuis (vt reor) numeris eaſdem q̄ōnes pro exiguitate noſtra abſoluimus: nempè de Chriſto ſuper cap. 1. & de Summo Pontefice ſuper vigeſimo. Impreſentiarum autē non de ſpiritualibus illis quæſtionibus, quæ Euangelij Commentarijs aptius accommodātur, ſed de ſecularibus differendum inſtituimus. Quòd ſi iudiciū noſtrum, quod illic abundantius ac locupletius patefecimus, ſummatim audire libet, perſuadere ibi cōtendebamus, utriuſque q̄ōnis, ſ. tam de Chriſto, quam de Papa, negatiuam partem.

Neque Chriſtus, neq; Papa eſt totius orbis dominus.

Primum inquā ſuppoſuimus fidei confeſſionē. Porrò ꝙ Chriſtus inquantum Deus, dñs ſit, non modò terræ, & plenitudinis eius, tam in ſpiritualibus, q̄ tpalibus: uerum & cœlorum cœleſtiumq; ſpiritū: eo iure quo cuncta ex nihilo cōdidit, & in nihilū redigere pōt.

Exponitur quō Chriſtus fuerit rex inquātum homo.

Deinde quantū ad eius humanitatem pariter ſ'm eandem fidem catholicam agnouimus eundem quatenus hoīem iure redemptionis unicum fuiſſe regē regni cęlorū: quippe cui incūbebat cuncta, quæ ad ſempiternam hæreditatē attinent, diſpenſare, adminiſtrare, ac diſponere: nempè eccleſiam fundare, ſacramēta inſtituere, magiſtratus eccleſiaſticos creare, leges condere: ac demum omnes iudicare, & cuique pro meritis præmia ęterna ac ſupplicia decernere. Subindeq; reges uniuerſos, ut ſuis legibus parerent, cogere, eorumq; leges, qua parte ſuis aduerſarentur, abrogare: uniuerſa deniq; tpalia, quoties ad ſuū ſpūalium fine opus eſſet, in ſuū uſum aſſumere. Cæterum quantum ad ſecularem pr̄tatem contrarium arbitrati ſumus: uidelicet, quatenus hominem, non fuiſſe regem: nō ꝙ nō potuit, erat quippe Deus: ſed quia neque eam decuit, neq; ſubinde uoluit. Enimuerò cum non uenerit in mundū (ut confeſſio habet catholica) niſi tanqham Redemptor propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, nullam huius mundi poteſtatem

ſtatem aſſumpſit, niſi quæ illi negotio deſeruiret: nihil.n.honoris illi, q Deus erat, futilia hæc & lubrica regna accumulabāt: ſed omnia cōtempſit uilipenſaq; abiecit. Regnum aūt quod illi tribuunt hæreditarium, per Dauidis proſapiā deſcendens, illud quidem particulare erat ſuper tribus Iſrael, idq; iā prorſus in Ioachim filio Iechoniæ, ſeu in eius patruo Sedechia ceſſauerat, iuxta vaticinium Hierem.22. Deinceps namq; nō in regibus, ſed in ſacerdotibus, & in Machabeis periſtit ſceptrum Iuda uſque ad Chriſtum, atq; hac rōne (ut illic meminimus) impleta eſt prophetia Iacob, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux, &c. (dux inquit, non rex) donec veniat qui mittendus eſt. Conſtat præterea, nullam talem poteſtatem uſu exercuiſſe, vt contrarij fatentur: in uanum ergo eam aſſumpſiſſet. Et ideo in Pſal. 2. Ego inquit conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctam eius: i. ſuper eccleſiam: prædicans præceptum eius: & Matth.28. Data eſt mihi omnis ptās in cœlo & in terra. Euntes ergo docete oēs gentes, &c. Regnū ergo ius fuit prædicare & docere fidem. Vnde ad Pilatum, ſic non negauit ſe regem, ut tñ fateret̃ non eſſe regem ueluti reges mundi. Regnū n. inqt, meū nō eſt de hoc mundo. Docens (vt Eſaias cap.9. prædixerat) regnū ſuum in ſempiternū duraturū, & vt eſt in Pſal. regnū oīum ſeculorū: nullum ergo habuit caducum ac temporale. Erat nihilominus (vt ait Ioannes) Rex regum, & Dñs dñantium: quia ſpiritualis eius ſcopus fini tēporali oīum regū præeminet, & ideo cunctis poterat ad illū finem vti. Quòd ſi ipſe tale regnum non aſſumpſit, citra controuerſiam certiſſimum eſt, neq; illud reliquiſſe uicario ſuo Pontifici Maximo: ſed illā prorſus ptātem qua ipſe functus eſt, illi cōmiſit: nempè vt quoties ad illū finē neceſſarium eſſet, regibus cūctis imperaret, leges eorum corrigeret, uniuerſa denique temporalia vſurparet.

Spiritualis & ſecularis diſtinctæ ſunt poteſtates omnino, li-

Sunt nihilo ſecius ſpirituales ſecularesq; poteſtates vſq; adeo diſtinctæ, ut ſecularis non deriuetur ab ſpirituali, ſed illa præciſa ratione ab illa dependeat: ita q ſi ab illa per rebellione exorbitauerit, poſſit coerceri ne diuinas & eccleſiaſticas præuaritur leges: quod quam proximè declarabitur. Et hæc eſt plana ſententia ipſius Sūmi Pontificis eod ē cap. Solitę vbi ait ſe eſſe Solem qui ſpiritualium diei præeſt: Imperatorum verò, Lunam quæ præeſt ſecularium nocti. Quare in ſpiritualibus aſſerit ſe illic ſuperiorem: p̄cellere autem Imperatorem fatetur in temporalibus. Et idē ferme hr̃ 96. diſt. can. Duo ſunt. Horum omnium fundamenta, cui placuerit, ubi prædictos cōmētarios noſtros in Matthęū citauimus, fusè firmiterq; corroborata poteſt inſpicere. His ergo non tam impræſentiarum prætermiſſis, quam alibi pro uirili noſtra conſtabilitis, duobus articulis quæſtio hæc abſoluetur.

cet hæc illi utrūque ſubſit.

Prior eſt, utrum ciuilis, tam Imperialis, ſ. quam Regia poteſtas diuinitus ſit inſtituta? Poſteriori autē explorabimus, vtrum Imperator uniuerſale dominium habeat totius orbis? Et quidem quantum ad primū, duæ ſunt inter ſe per extrema diuerſæ ſibi opiniones, de quibus non eſt, cur hic latè diſputemus.

Artic. I.

Sunt inquam qui Imperatori non ſolū iuriſdictionem orbis tribuunt, verum & dominium, ac p̄prietatem bonorum oīum, eumque adeò appellantes proprietarium dominum. Quin uerò Hoſt. in tit. de præſcr. §. quę aūt. omnes principes facit hoc modo proprietarios. Et aſſerunt pro ſe uerbū l. Bene à Zenone. C. de quadr. præſcr. Omnia ſunt principis. Et aliud in Authē. vt de cætero, &c. colla.5. ubi hr̃, q Imperium poteſt aliquando aliquid accipere uenerabilium domuum dum uoluerit Eſt tamen inopinabilis opinio. Quare vt bene adnotauit Ioan. Fab ſuper eadem l. Codicis, communis opinio eſt in contrarium. Et hæc ſit prima hic noſtra concluſio.

Prima conclu.

Neque Imperator neque principum ullus eſt hoc pacto proprietarius. Turca enim eſt, q ut fertur, ita dominatur tyrannide, ut cūctas ſubditorum ſubſtantias, tanquam ſuas proprias ſic poſſideat, ut pro libito, uniuerſa ſibi, ut putat, poſſit uſurpare. Iure autē naturæ, etſi tranſtulit reſpublica in principē poteſtatem ſuam, & imperium, ac iuriſdictionem: non tamen proprias facultates: quibus ideo princeps uti nequit, niſi quādo eidē reipublicæ tuendæ & adminiſtrande neceſſe fuerit. Quod autem lex ait, omnia eſſe principis: de his quæ fiſco aut publico ærario obueniunt, intelligit̃. Aliorū

præterea

Secunda concluſio cõtra ſecundam opi. præterea Chriſtianorum opinio eſt per aliud extremum. Quòd principes oẽs per tyrannide reſpublicas obtinent: illis .ſ. rationibus argumentes, quas à parte negatiua quæſtio obiecimus. Hic autem non opinio ſed manifeſtarius error eſt totiuſq; rei publicæ peruerſio. Quin verò contraria veritas ut meridies lucida eſt, quam ſecundã hic ideo concluſionem ſtatuimus: Nempè regiam Imperatoriamq; poteſtatem cæterorumq; principum auctoritatem non hominum eſſe inuentum, ſed Dei ſanctiſſimam ordinationem. aliam tñ à p̃tāte ſpirituali. Haud .n. per ſe ipſe Chriſtus immediatè inſtituit: cui ceu caput vicarium ſuum præfecit eidemq; ſubinde uicario p̃tātem ſuam contulit perpetuo in eccleſia duraturam. Itaq; p̃tās illa neq; facta eſt a republica neq; per rempublicam deriuatam, ſed a ſolo per ſe Chriſto. *Poteſtatẽ ciuilẽ lege naturali cõſtare optimè probatur* Poteſtatem autem ciuilem Deus per legem naturalem quæ ſuæ ſempiternę participatio eſt ordinauit. Hoc aũt hic patet: Deus per naturam dedit reb. ſingulis facultatem ſe conſeruandi, ſuiſq; reſiſtendi contrarijs, non modo quantum ad incolumitatem temporalis ſalutis, verum & per eius gratiam quantum ad ꝓſperitatem ſp̃ualis. Hanc aũt hoĩes facultatẽ eum exequi commodè diſperſi nequirent, adiecit eis inſtinctum gregatim uiuendi, vt adunati alij alijs ſufficerent: congregata verò reſpublica neutiquã ſe poterat gubernare, hoſteſq; propulſare, malefactorũque audaciã cohibere, niſi magiſtratus deligeret, quibus ſuam tribueret facultatem: nam alios tota congregatio ſine ordine & capite neq; unum corpus repręſentaret, neque ea prouidere poſſet, quæ expedirent: ergo eadem rõne doctè diuinituſq; inſtructæ reſpublicæ, alię annales Conſules, alię alias publicarum adminiſtrationũ formas ſibi inſtituerunt. Atq; eodem iure quęlibet potuit ac debuit ubi expedire cognoſceret totam ſuam p̃tātem & imperium in unum regem (qui ẜm Ariſto. optimus gñe ſuo eſt principatus) transferre, vt lege ſępe citata. Quod principi placuit, ſancitur: penes quẽ ſumma eſſet rerum. Ecce quemadmodũ publica ciuilis p̃tās ordinatio Dei eſt: non ꝙ reſpublica non creauerit principes, ſed ꝙ id fecerit diuinitus erudita. Vñ illud Sap. 14. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gubernat: per leges naturales intelligendum eſt, tam per illas quas rebus irrationalibus ingenuit ut mari & uentis, quam per illas, quas indidit hominib. Et ideo Paul. ad Rom. 13. auctoritatem principum non in rempublicam tm̃, ſed in Deum ipſum refert. Omnis, inquit, anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt n. poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt: itaque qui poteſtati reſiſtit. Dei ordinationi reſiſtit. Et ad Tit. 3. Admone illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedientes. Neq; uerò poteſtates tantum Chriſtianorum principum, uerum & quæ ſunt penes infideles, à Domino Deo ſunt: quia fideles naturam non deſtruxit, ſed perfecit. Et per illas poteſtates gubernare pñt plebes in his quæ ſunt naturalis iuris. Sic. n. Dan. 2. legitur, Deum cęli regnum & imperium tradidiſſe Nabuchodonoſor. Sic & Chriſtus ait ad Pilatum. Non haberes p̃tātem aduerſum me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. unde etſi in primordijs Eccleſiæ oẽs fermè principes, infidelitate tenerẽtur, præcipit nihilominus Petrus Chriſtianis. 1. Pet. 2. ut ſubiecti eſſent omni humanæ creaturæ ꝑ Dominum: ſiue regi, inquit, quaſi præcellenti, &c. Et infra: Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis: non ſolum bonis & modeſtis. ſed &̃ diſcolis. At hinc fit, vt lib. 1. quæſt. 6. dicębamus, principem poteſtate fungi ferendarum legum, quibus rempublicam coerceat. Fitq; præterea vt non ſolum ſingulis reipublicæ membris ſuperior ſit, verum & totius collectim corporis caput: totiq; adeo ſic eminens, vt totam etiam ſimul punire valeat. Quare neq; per rempublicam Rex põt regno iure expoliari niſi fuerit in tyrãnidem corruptus. *Reſpubl. nõ poteſt regem regno ſpoliare niſi ob tyrannidem.* Per hæc demum id quod ſupra diximus, clareſcit, videlicet poteſtatem ciuilem non ſic dependere à ſpirituali, vt ab illa inſtituatur ſuamq; accipiat facultatem: ab illave poſſit vel amoueri rex, uel cogi vel corrigi, niſi qñ à diuinis legibus fineq; ſpirituali rebellaret. Nam etſi ambæ à Deo procedant: non tamen altera per alteram ſed modis varijs, prior ſcilicet à Deo immediatè, poſterior uerò mediante lege naturæ per ciuilem rempublicam. Atque hoc pacto intelligendum eſt uerbum Authent. de inſtrument. caut. & fid.

col.6. Imperium Deus de cœlo conſtituit. Atque aliud Authent. quo oportet epiſcopos, &c. ubi legit ſacerdotium & imperiũ dona eſſe Dei, à ſuperna collata clemẽtia. Hæc ergo nõ animaduerterunt qui aiunt rempublicã ciuilẽ ab ſpirituali. ſ. à Summo Pontifice facultatẽ ſuã mendicare. Quorũ eſt Bar. ſup Extrauagan. Ad reprimendum.

Argumenta ergo in contrarium nullo ſunt pondere: nam etſi homines naturaliter liberi creati fuerint eiuſdem tamen naturæ inſtinctu, ſeu ciuilia animalia, quo ſe pro naturali appetitu conſeruent, Reges ac principes ſibi præficiunt, quib. obtemperantes, tutius fœliciusq; uiuant. Et quamuis in Biblijs ante Diluuium nullus legatur princeps, eſt tamen uerò proximum, illos Patriarchas illic recẽſitos, monarchas extitiſſe, vt li. 15. de Ciuit. Dei, ait de Cain Aug qui ciuitatem condidit: vel gentes illas Ariſtocratiam aliamve gubernationem habuiſſe. Quod autem de Nemrod ſubijcitur, fatemur & à tyrannis inuaſas reſpublicas. Nam etſi poteſtas principum ordinatio Dei ſit uſurpatio tamen earum qñ violato iure fit non eſt à Deo præcipiẽte: ſed tñ id in punitionem ſubditorum permittẽte. de quib. per Oſeam ca 4 ait Deus, regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui. & Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Et Prouer. 28. Propter peccata terræ multi principes eius. Quemadmodum & poteſtatis uſus qñ legitimè fit inſpiramen Dei eſt. De hoc. n. uſu peculiariter illud intelligitur Prouer. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: nam de alijs (quod li. 1. citauimus) lamentatur Iſaias cap. 10. vbi ait, Væ qui condunt leges iniquas: quæ re vera Deo nõ auctore, ſed permiſſore inſtituũtur. Ad aliud de Saule & Dauide conceditur, ꝙ etſi illos tm̃ diuino iure poſitiuo Deus inſtituerit, ordinauit tamen iure naturæ, vt alij à republica eligerentur. Quod autem de Chriſto aſſerunt, qui aſſeruit filios eſſe liberos neutiquã ſic audiri poteſt, vt Chriſtianos omnes principum poteſtate liberauit: qñ quidem eius Apoſtoli nos admonitos curauerint, vt eiſdem obſequeremur: ſed id peculiariter ſacerdotibus competit. Quod ad præſens nihil attinet negotium.

Ante diluuium fuit etiã aliquis principatus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm imperator ſit dominus orbis.

POſtquam fundamenta Reipublicæ ciuilis perfunctoriè iecimus ſeqtur ut hoc articu. ſecundo ad id quod de imperatore propoſuimus, deſcendamus: an. C. ſit dñs totius orbis? Et arguitur à parte affirmatiua. In primis (vt extra de maiorit. & obed. ca. ſolitæ. habetur) Summus Pontifex & Imperator duæ ſunt in orbe luminaria magna. Summus autem Pontifex unus eſt totius orbis in ſpiritualibus: quia decuit uniuerſæ corporis Eccleſiæ vnum eſſe caput: ergo eadem fuit ratione congruens, vt in tẽporalibus eſſet vnum caput quod nequit aliud fingi, q̃ Imperator. Accedit huc tam ius canonicum, quàm ciuile. Eſt. n. tex. Hieron. 7. q. 1. canon. In apibus. vbi ait, ꝙ ſicut in apib. unus eſt princeps, & inter grues dux una: ſic imperator vnus. Et C. de bonis quæ liber. & c. l. cum multa. imperialis fortuna omnes ſupereminet alias. Et ad leg. Rodiã de iactu. l. deprecatio. ait Antonius. Ego mundi dñs & Extrauag. Ad reprimendum quo in læſæ maieſt. & c. ait Henricus Cæſar. In tranquilitate Romani Imperij totius orbis regularitatem requieſcere. In cõtrarium autem facit lex, Cunctos populos. C. de ſum. Trin. & fide cath. vbi Iuſtinianus ait, Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit Imperium quibus uerbis limites Imperio ſuo circumſcribit.

De hac quæſtione bipartiti ſunt vtriuſque iuris doctores. Nam Hoſtien. & Ioan. Andr. & (vt fertur) Itali opinionem ſuſtinent, quod ſit uniuerſalis orbis dominus. Et peculiariter Bal. ſuper lege citata, cunctos populos. Et Bar. l. Hoſtes. ff. de cap. & poſtli. reuer. Vbi addit, forſan qui negauerit hæreſim incurrere, eo quòd Luc. 2. legitur edictũ à Cæſare Auguſto exijſſe vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Et in fronte tracta. ſuper Extrauagant. Ad reprimendum idem repetit veluti de fide. At uerò Faber ſuper eandem. l. Codicis & Vltramontani contrariam tuentur ſententiam. Veruntamen quia de re hac ſola legum citatione controuerſantur, quæ amphibolis loquuntur verbis, opus eſt, rationibus earum mentem eruere.

Eſt ergo huius articuli concluſio: licet

impe-

imperatoria maieſtas donum inſtitutioq; Dei ſit: tñ ꝙ totius orbis imperio fulgeat nulla ſit ratione credibile. Prius membrũ ſatis ſupra confirmatum eſt: poſterius ergo commõſtrare reſtat. Et ne uerbi ſignificatio ancipites nos teneat orbem appellamus, totum terrarum aquarumq; globum & ambitum: nam orbem Romani appellabant illam terræ portionem ſibi cognitã, quam ſuo imperio ſubiugauerant: de quo alia eſt qõ: ſed in ſenſu, quẽ uerba faciunt, probatur concluſio. Et loquimur (vt ſupra diximus) de dñio iuriſdictionis: nam de rerum proprietate iam id priore concluſione ſuperioris articuli negatum eſt. Igiť quamuis neganti hanc Imperij infinitatẽ, opinionem ſuam probare non incumbat: ſed qui aſſeruerit, prouinciam ſubeat tale ius demonſtrandi: nihilominus pro aſſerta cõcluſione arguitur: Si Imperator eſſet Vniuerſi dñs: aut id ſibi iure diuino competeret, aut naturali, aut humano, gẽtium uidelicet aut ciuili. nullo autem iſtorum: ergo, &c. Primum, quò de iure diuino poſitiuo ut à naturali diſtinguitur, arguamus, Sauli quidem, Dauidiq;, & eius proſapiæ ſacra referunt oracula conceſſa fuiſſe regna: quippe quos Deus ipſe ore ſuo inſtituit, præterea nemini. Ius aũt naturæ nudè conſideratum nullum mortalium cæteris dñio prætulit. Omnes .n. naſcuntur liberi, vt iam monſtratum eſt. Confirmatur autem hæc ueritas: Si uagi hoĩes diſperſique uiuerent, nullus eſſet cæterorum dñs: dũ ergo in urbes & oppida ſeſe receperunt, nullus iure naturæ erat reliquis ſuperior legali dominio, quo reliquos poſſet legib. cogere, ſed tm̃ naturali, quo ingenio præſtãtes rudibus dominantur: qui (ut dictum eſt) vi non urgent coerciua: ergo ſi aliquis eſt dominus orbis, is creatus eſt auctoritate & conceſſu reipublicæ: quo pacto dictum eſt diuinitus eſſe ordinatam poteſtatem ciuilem. Quòd autem hoc modo non fuerit creatus, probatur. Ad hoc, ꝙ aliqua reſpublica Regem ſibi uel imperatorem inſtituat, in quem ſuam transferat poteſtatem, requiritur publicus eius conuentus, ut ſaltem maior pars in talem conſentiat electionem. Vniuerſus aũt terrarum ambitus nunquam talem fecit conuentum, nec verò pars decima, ſi mentis oculis Antipodas cunctaſque nationes in gyrum luſtraueris: ergo nunquam unus extitit dominus orbis. Neq; Romanorum Cæſarum nomen & fama vſque ad Antipodas & Inſulares à nobis repertos vnquam penetrauit.

Sententia auctoris.

Secundo arguitur: Dato uniuerſas mundi nationes vel in vnum locum conuenire poſſent, vel per literas cõueniri, ut vnũ eligerent Monarcham: id tñ minimè iure naturæ expediebat. Ariſto. nanque Polit. 7. cap. 4. docuit rempublicam non eſſe meliorem eo ꝙ maior: ſed tantam debere ſub vno principe agere, quantã ipſe per ſe uel per ſuos poſſet commodè adminiſtrare. Veluti nauis neque iuſto minor nauigationi apta eſt, nec ſi duorum eſſet ſtadiorum, poſſet commodè gubernari. Et Augu. lib. 4. de Ciuit. Dei. c. 15. Iniquitas, inquit, ampliora fecit regna. Et perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur fœlicitas, bonis neceſſitas: nẽpè ꝙ hoſtium iniqtas cogit, ut bello ſupprimanť, noſtroq; adhibeãtur Imperio. Hæc fermè ille. Eſt. n. Rex aĩa regni: vnde ſicut auctore 2. de Anima, eodẽ Philoſopho, non põt quæuis aĩa quantuncunque aĩare uiuificareq; corpus: ſed quorumcunq; natura conſtantium ꝑfinita eſt methodus & menſura: quia neque formica ad hoĩs proceritatem augeri poteſt, neque homo ad illam, quæ eſt elephantis: ſic neque princeps calore ſuo totam põt rempublicam nationib. ac regionibus vaſtiſſimè diſperſam fouere, vt ualeat, quæ quaque prouincia fiunt, noſſe, emendare, corrigereq; ac diſponere: vnus namq; non poteſt undecunq; orbis nuntios breui tempore ſuſcipere: neq; quocunque gentium prætores ſuos: miniſtroſq; alios dimittere, & q̃ vbiq; fiunt, caſtigare, immo neq; eius metus ad tam vaſta locorum ſpacia poteſt pertingere. Igitur cum poteſtas ſit propter uſum, ſi uſus ampliſſimæ huius poteſtatis non eſt poſſibilis, fit, ut uana fuerit talis inſtitutio: Deus autem & natura nihil faciunt fruſtrà. Sed ſit qui contra hoc inſurgat: Chriſtus prudentiſſimè inſtituit vniuerſalem uicarium mundo, ut in primo argumento dicebamus: cur ergo non potuit per unum idem mundus in temporalibus gubernari, ſicut in ſpũalibus? Rñdetur multo eſſe rõnem diſparem. Nã Chriſtus fuit uniuerſalis Redemptor, ac ſubinde Rex

Ariſto.

Princeps in eos tãtum debet imperat, quos commodè adminiſtrare poteſt.

Notanda differen-

..ſta inter principatũ Eccleſiæ & Ciuilem.

vnicus Regni cœlorũ toto orbe diffuſi: qui ſua infinita uirtute cuncta diſponit. Et iõ poteſt per vnum vicariũ totum regere orbem: eo uel maximè, ꝙ ſub illo uicario inſtituit ordinarios Patriarchas, Archiepõs, aliosq; Antiſtites, ac ſacerdotes, q̃ afflatu Spiritus ſancti ſpũalia adminiſtrarent: de quibus rebus nõ eſt neceſſe tam crebrò in vniuerſale Conciliũ omnes coire, ſed ſatis eſt eius ſanctiones quocunque dimitti. Reges autem qui à ſuis regnis poteſtatem recipiunt, non eſt cur ab uno oẽs dependeãt in toto orbe. Tertiò arguitur: Si unus eſt orbis vniuerſalis in temporalib. monarcha, vel hoc introductum fuit iure naturæ ante Chriſtianiſmum, vel iure Euangelico. Non primum, quia antè natum Chriſtum uiguerunt tres illæ monarchiæ. ſ. Chaldæorum, Perſarum, & Græcorum: quibus, ſeculo propemodum Chriſti ſucceſſit quarta Romanorum: has quippe in illa ſtatua inſpexerat Daniel, ut legitur c.2. ſuæ prophetiæ. Nulla autem illarum fuit totius orbis dña, ſed nationum quæ certis erant limitibus circunſeptæ. Chriſtus aũt in Euãgelio de ciuilib. monarchis nihil diſpoſuit, aut mutauit: quare neque Papæ hoc commiſit, niſi ratione prædicta, in quantum ſpiritualium finis id exigeret. Quantum ergo mihi ſumo ualidum arg. ex ca. per uenerabilem. qui filij ſint legi. Vbi Innocẽtius III. fatetur, Regem, ſuperiorem in temporalibus minimè recognoſcere. qđ licet glo. id de facto intelligat, non aũt de iure, profectò non probat: qa caput quod citat, in apicibus id non concludit: ut confeſtim patebit. Et quamuis interpretes uerbũ peculiariter intelligant de Rege Franciæ, textus tñ hunc non patitur limitem: nam abſolutè de rege loquitur quatenus rex eſt. Haud quidem negauerim Imperatorẽ Chriſtianis regibus eſſe ſuperiorẽ. Eſt.n. fidei protector ac propugnator, per Pontificem ad hoc coronatus: & ideo in cauſſis fidei. ſ. tã ad inimicos crucis arcẽdos & abigendos, quam ad reſtringenda ſchiſmata, põt Chriſtianos reges conuocare. Quòd autem in ordinarijs cauſſis ad illum fiat prouocatio, non eſt in uſu niſi in ciuitatibus, nationibusque ac prouincijs imperialibus. Exiſtit autem argumentum, quod cæteris urgentius cenſetur contra hanc (quam arbitror) veritatem: idq; ſumitur ex Auguſtino, libr.5. de Ciuitate Dei, capit.12. & 15. Vnde multi exiſtimant elici de iure diuino imperatorem eſſe mundi dominũ. Ait .n. quod cum diu fuiſſent regna Orientis illuſtria, uoluit Deus & Occidentale fieri, quod tempore eſſet poſterius, ſed Imperij latitudine & magnitudine illuſtrius: idque Romanis contulit, qui pro ſuo modo boni erant. Deus ergo illis dedit Imperium (ut etiam Opuſcu. de regimin. princip. lib.3. ait S.Tho.) ob ſuas. ſ. morales uirtutes, quanquam illi non promeruiſſent fœlicitatem æternam: potiſſimum propter amorem patriæ, zelumq; iuſtitiæ, ac ciuilem beneuolentiam. Accedit autem, ueluti huius ſnĩæ robur, ꝙ neque Syluest. Chriſtianiſſimo Conſtantino, neq; Theodoſio Ambr. ſcrupulum iniecerit ullum, ut imperium abdicaſſent. Ad hoc autem non uno reſpondetur modo. In primis ſæpe adnotaui, q̃ fuerit Auguſt. hoc loco ſiniſtrè uulgo intellectus: haud.n. aſſerere cogitauit, ꝙ Deus quaſi præmium ſuarum uirtutum Imperium Romanis adiudicauerit. Ex profeſſo nanq; ambobus capitulis citatis mõſtrare contendit, quidquid illi faciebant, intuitu mundanæ gloriæ, ſuique nominis ampliandi geſſiſſe: quare aut neminem aut vnum aut alterum cẽſet fuiſſe uerè ſtudioſum pro eo ꝙ appetitus ille peccatũ erat, ſaltem ueniale. Quapropter licet Catonis, inquit, virtus propinquior eſſet ueræ uirtuti, q̃ uirtus Cæſaris, neutra tñ fuit propriè uirtus: ob peccatum aũt Deus nullum repenſat præmium. Sed ait Deum illud iuſto iudicio permiſiſſe, eo modo quo ait Chriſtus eos qui iuſtitiam ſuam faciũt coram hominibus, recepiſſe mercedem ſuã: nempè ab hominibus ipſo permittente ac res naturali curſu diſponente. Vnde poſt uerba citata in calce cap. 12. ait: Quia pro uno iſto uitio, id eſt amore laudis pecuniæ cupiditatem & alia multa uitia cõprimebant, conceſſit illis Deus illud Imperium. Si ergo pro uitio, non aliter intelligitur conceſſiſſe q̃ permittẽdo. Deniq; ad idem propoſitum cap.15. ſic concludit: Nõ eſt quòd de ſummi & ueri Dei iuſtitia cõquerantur, quia perceperunt mercedem ſuam. ad Euangelium nimirum alludens, de his qui ob uanam gloriam operantur.

Vnde dicant quidam Imperatorẽ eſſe mũdi dominũ iure diuino.

Romanorũ dotes.

Nemo ſuperior rege in temporalib.

Quõ Imperator ſit Chriſtianis regibus ſuperior.

Haud

Haud ergo eos Deus fecit dños, vt Saulem aut Dauidem reges: ſed uel iure belli, vel per ſuam tyrannidem id permittente. Prę tereà, quamuis praue ſuper hoc intelligeretur Auguſt. ac ſi uellet Deum tanquam legitimarum virtutum mercedem contuliſſe Romanis Imperiũ, non de alio loquebatur Imperio, q̄ de illo quod anteà fuerat Oriẽtale, in Caldæis ſ. & Perſis, & Græcis: illud aũt nunquam fuit vniuerſale totius orbis, ſed regionem quarundam. Et iõ ſubdit Romanorum Imperium fuiſſe extenſius: non tñ totius globi. Scio Bart. tracta. illo citato ſuprà, extra. ca. 5. Ad reprimendum contrariam tenere ſnĩam ſ. regẽ Nabuchodonoſor, regẽ fuiſſe vniuerſalem orbis: citans illud Daniel. 2. Tu rex regum es. Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi. Illud aũt hoc tantum ſignificat, ꝙ erat regum tunc cognitorum maximus, uti ait Nicolaus: haud tñ ꝙ dominium, & Imperium in totum haberet mundum. Profectò ſi fundamentum Imperij Chriſtiani firmius non eſſet, q̄ quod Oriẽtales ſubindeq; Romani uſurparunt in orbe, exilius eſſet & infirmius, q̄ ut tutas reddere poſſet Imperatorum conſcientias. Ambigere nanq; nemo poteſt quin ius potiſſimum habuerint in armis, atque adeò potentatu potius, quam iure perterritas gentes ſuppeditauerunt. Nam etſi aliquæ nationes legantur ob fœdera rupta, bello ab ipſis laceſſitæ: fuerant tñ fœdera illa extorta, quæ frangere nefas non erat. Quid. n. iuris habebant in remotiſſimas gẽtes? & ut alias, mittamus, in terram Iſrael? quam Deus illis promiſerat & cõceſſerat, & quibus lege prohibuerat (ut legitur Deut. 17.) ne regem facerent alienigenam. Neque uerò Chriſti uerbum, Quod eſt Cæſaris, date Cæſari: in contrarium vllo aculeo pugnat: illic. n. non approbauit Cæſaris dominatum, ſed eximere ſe uolens ab illo iudicio, ius tantum naturæ retulit: Si quid Cæſari debetis ſoluite: ſed in primis Deo, quod illi debitum eſt. Sed hoc eſt quod multi non animaduertunt, nempè ꝙ cum ob peccata forſan illarũ nationũ permiſiſſet eas Deus ſub iugum Romanorũ uenire, inferant iure ipſos illas ſubegiſſe: cũ re uera nulla ſit conſequẽtiæ vis. Tradidit. n. Deus ſæpè Iſraeliticum populum in manus Philiſtinorum & Caldæorum: & tñ error eſſet apertiſſimus affirmare ius factum fuiſſe illis debellandi illum populum, & in captiuitatẽ redigendi. Ad hæc, Iulius Cæſar priuata auctoritate rempublicã peruaſit, ac ſubinde per iniuriam eius obtinuit dominatũ, de quo ſupplicium capitis pertulit. Ius ergo legitimum Chriſtiani imperij, hoc eſt quod uel in Auguſtũ, ut fertur, uel Chriſtianos poſt ſucceſſores, ut in Conſtantiũ reſpublica cõſenſit: cuius conſenſu legitimus eſt Chriſtianorum Imperator. Hic ergo prius a Gręcis eligebantur: poſtea verò anno Domini DCCVI. pontificia auctoritate translata eſt electio ad Germanos: vt ad perpetuam memoriam ſcriptum eſt, capitu. Venerabilem. de electio. Igitur ut rẽ ſummatim concludamus, iure optimo eſt vnus Chriſtianorum Imperator, fęliciſs. & inuictiſs. Qud tñ totius ſit orbis dñs, neque ratio neque ius patrocinatur: nam pars quæ conſenſit, perexigua erat reſpectu totius orbis. Quare iure reclamante naturæ non potuit illa Antipodibus reliquisque regionibus imperatorem præficere. Papa verò, quia ut articu. prox. dicebamus auctoritate Chriſti non eſt rex in temporalibus, niſi quatenus ad finem ſpiritualem ſunt neceſſarita nuſquam legitur tale Imperium ampliaſſe.

Ius imperatorum antiquorum potiſſimum in armis fuit.

Chriſtus nõ probauit dominatum in Iudæos.

Iulius Cęſar p iniuriã dominatus eſt.

Ius Chriſtiani Imperij.

Imperatoris electio a Græcis ĩ Germanos transfertur.

Ad argumenta in contrariũ, ut doctoribus rñdere incipiamus, re uera Bal. (ſi quę dicta sũt, reſpexeris) nequidquã conatus eſt contrariam ſnĩam in iure naturæ fundare: neq; uerò mirum hoc eſt, cũ ad iuriſprudentes non attineat ius naturæ perpendere. Sed multo (ut cum bona uenia dixerim) abſurdius Bar. ad ius Euangelicũ ſupra ſuam facultatẽ greſſum fecit: ubi hęreſim cenſuit, negare, ꝓ uerbum Lucæ, Imperatorem eſſe dominum orbis. Euangeliſta nanq; hanc tm̃ hiſtoriam nudè retulit quod exierit edictum à Cæſare Auguſto vt deſcriberetur uniuerſus orbis: nullatenus tamen affirmat edictum illud legitimo iure ꝓdijſſe. Perinde eſt ſi inferas: Regius Pſaltes affirmauit, Dixit inſipiẽs in corde ſuo, non eſt Deus: ergo affirmauit, nõ eſſe Deum. Quinimo ſi myſterium mediteris, apertius vr̃ Euangeliſta edictũ illud cõdẽnaſſe. Apparet nanq; ſpumoſam illam Auguſti

Ad argumẽ.

Auguſti

guſti inſolentiam in hoc retuliſſe, admoneret, nõ ipſum (vt ſe iactabat) ſed illũ q naſcebatur, eſſe orbis Dñiũ: quippe quem, & legibus uniuerſum obligauit, & in iudicium eſt demũ cõuocaturus. Prætereà, neque illic noĩe uniuerſi orbis intelligitur totus globus. Haud.n.tam fuiſſet Auguſt. mentis inops, ut iuberet deſcribi Antipodes atq; alias tot miliaribus à ſe diſtantes, ſibiq; inauditas nationes: ſed uocabat vniuerſum orbem, vniuerſam ditionem ſuam, quæ latiſſimè patebat. Quo idiomate & nos Inſulas, & continentem vaſtiſſimis ſpatijs iacentem. Nouum orbem, Nouũq; mundum appellamus. Sic.n. frequenti erat Latinis in uſu appellitare orbem, orbis portionem: Vt Lucanus in tertio,

Ignotum uobis, Arabes, veniſtis in orbem.

Peius aũt in ſupradicta extraua. idẽ Bart. ad reprimẽdum, impingit in Paulum. Ait .n. Apoſtolus Rom. 13. nihil aliud quàm, Oĩs anima poteſtatibus ſublioribus ſubdita ſit. Refert uerò ipſe eos, qui Romano Imperio non obtemperant, diuina præcepta demoliri: utpote quibus iubetur. Oĩs anima Romanorum principi ſit ſubiecta. Paulus.n. nõ loquebat' de Romano principe, ſed in genere de omnibus poteſtatibus, ut ſuis ſinguli præfectis obtemperarent. Adiectio ergo illa, præuaricatio fuit ſacræ ſcripturæ. Ad illud aũt in fronte qõnis citatũ, cap. ſolitæ. iam ſatis reſponſum eſt. Vbi explicuimus. qũo poteſtas ſpiritualis, ac ciuilis duo ſunt luminaria. Sol tamẽ totius orbis immediatè à Chriſto oriens diuino iure poſitiuo: Luna vero ab eodem Deo mediante iure naturæ per rempublicam dimanans: quæ tamẽ nõ potuit vnum eligere totius orbis, ſed Chriſtianiſmi. Illud autem Hieronymi can. in apibus hoc tantum docet, quòd ſit unus Imperator unius reipublicæ: haud tamẽ affirmat uniuerſum orbem ſub uno Imperatore degere in temporalibus: ſed quòd in toto Chriſtianiſmo eſt unus: ad quem etiam Imperia Turcarum & Sarracenorum regna, quę Chriſtiani iuris fuerint, attinent. Qua neque inter apes unicus eſt dux omniũ, quę ſunt in orbe, ſed cuiuslibet aluearis unus. Quòd autem ex l. cum multa. citatur Imperialem fortunam cæteris antecellere, id fatemur ingenuè quia eſt: omnium præſtantiſſima: haud tamen inde fit, cunctis totius orbis unicum dominari. Eſt.n. regalis dignitas excellentior Ducatibus, ac Marchionatibus omnibus: non tamen Rex vnicus cunctis præeſt ducibus orbis, ſed illis qui in regno ſuo vitam viuunt. Verbũ autem Antonini in l. deprecatio. negari non poteſt arrogantiam redolere: quis. n. citra talem notam dicere potuit Ego mundi dominus? vni nanq; Deo eſt illud proprium. Et ideo illius aſſertio nullam facit fidem. Modeſtius nanq; longè ait in contrarium citatus Iuſtinianus: Cũctos populos quos clementiæ noſtræ regit imperiũ, quia qd quid gloſſematũ comminiſcantur interpretes, ſyncerus tñ ſenſus eſt, ꝙ uoluerit ſuum Imperium nõ ſolum de iure, ſed de facto limitibus circũſcribere. Et l. In noĩe Domini. C. de offi. præf. præt. Afri. terminos quoq; nominat regionum ſuarum. Et inſti. qui. modis ius patriæ põt. ſolu. §. ſi ab hoſtibus. ponitur limen imperij, vnde deriuat' nomẽ poſtliminiũ. & l. Mercatores. C. de commer. diſtinguit inter ſuos & regis Perſarum ſubiectos. Et Clemen. Paſtoralis. de ſententia & re iudi. vĩ Papa præſcribere terminos Imperij. Illi ergo q rñdent quoſdam aut præſcriptione aut priuilegio eſſe exemptos, deberent prius fundare uniuerſale eius dñium in totum orbẽ, vt inde inferrent quotquot mõ extra Imperiũ agunt, particulari iure eſſe exẽptos. Super alia uerò lege citati in Extrauag. Ad reprimendum. multa Bart. comminiſcitur: Imperatorẽ affirmãs eſſe vniuerſalem Orbis dñm: atq; hoc per Põtificis ſummi inſtitutionem: quod profectò neq; vnq̃ ullus Cæſarum admiſit neq; docet ratio: nã vt ſuprà dictum eſt, per electionẽ ciuilis reipublicæ deſcendit ciuilis poteſtas. Sed eodẽ mõ intelligendus eſt hic totus orbis, quo ſupra dictum eſt: ſcilicet amplitudo portionis illius mundi tunc notæ, quæ Romano Imperio patebat. Vel fortè uult dicere Cæſar, quòd per regularilatem Imperij Romani non ſolum eius ſubditi in tranquillitate erant: uerum & extranei reges metu eius deterriti conquieſcebant. Haud enim oculatè inſpexit Bart. quemadmodum ciuilis poteſtas per ius naturæ, perque ideo reipublicę conſtitutionem à Deo deſcenderit, atque adeò

neque

neque ante aduentum Chriſti unum fuiſſe totius orbis monarcham: neque uerò eundem Seruatorem noſtrum ius gentium hac parte demutaſſe. Depoſcere hic ſeries uidebatur, ut de ſingulari dominio, quod Catholici Reges erga infideles illos occidentales à quinquaginta hic annis inuentos habent, quæſtio adhiberetur: fuiſſet tamen nimis longa: quam ideo in libello de ratione promulgandi Euangelium, quem paratum habemus, diſputandam repoſuimus.

QVAESTIO V.

DE TRANSLATIONE DOMINIORVM.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſua quiſque uoluntate, naturali iure ualeat rei ſuæ dominium in alterum transferre.

QVAESTIO hæc demum poſtrema de dominiorum translatione, ad materiam iam reſtitutionis proximè appropinquat. Obligatio nanque reſtituendi ex ratione & modo quo translatum fuerit dominium, dependet. Quæritur ergo primò, utrum ſua quiſq; uolũtate naturali iure rei ſuæ dominium ualeat in alterum transferre? Et arguitur à parte negatiua primò: *Primum argum.* Si pro ſua quiſque uoluntate trãſmittere poſſet dominium, ſequeretur actu quoque ſolo mentis interno id poſſe: quia mentalis conceptus uera loquutio eſt, cuius uoces ſecundum Ariſtot. 1. De interpretatione, ſunt ſigna: qua vtique ratione uotum Deo mente factum ualidum eſt. Si ergo uoce quiſque donare poteſt, fit ut & mente poſſit: conſequens tamen uidetur falſum: nam matrimonialis conſenſus per quem uterque coniugum alteri ſe tradit, niſi uocè extra aut nutibus explicetur, minimè ſolidus eſt. Secundò: *Argu.2.* Si id unicuilibet ius naturale indulgeret, vt ſuæ eſſet arbiter uoluntatis in rerum ſuarum dominijs transferẽdis, ſequeretur eiuſmodi uoluntatem neutiquam ciuili lege poſſe cohiberi: nam humanæ leges, ut lib. 1. & 3. monſtratum eſt, nullum obtinent contra ius naturæ uigorem: conſequens autem creberrimus unuſcuiuſque bene inſtitutæ reipublicæ ſtatus oſtendit eſſe falſum: Prohibentur nanque minores ætate uigintiquinque annorum ſua alienare bona: ut patet ff. eod. titu. l. 1. Item legibus quorundam regnorum particularibus ſic ſunt maioratuum iura inſtituta, ut eorum poſſeſſores nequeant uinculata bona diſpendere. Item neque eccleſiæ bona alienare pro libito poteſt aut prælatus, aut Capitulum, niſi certis de cauſſis, certiſque præſcriptis modis, ut patet ex decreto Leonis 12. q. 2. cano. ſine exceptione. & toto titu. de rebus Eccleſ. non alien. *Argu.3.* Tertiò: Si unuſquiſlibet poſſet ſuo arbitrio rem ſuam alienare ſequeretur eundem perinde poſſe pretij mercediſque dominium pro re turpi in alterũ traducere. Conſequẽs tñ eſt falſum. Nam qui corrumpendo iudici aut aſſaſſino, ut hoĩem occidat, aut per vſuram aut per ſimonias quidquam confert, etiam ſi ultrò id faciat, dominium non transfert: ut iura ſanctè decernunt: ergo ius naturę nõ eſt, ut quiſq; poſſit liberè ſua donare. Neque uerò deſunt qui idem de meretrice ſentiant, quæ merito ſui corporis nullius poteſt mercedis dominium recipere. *Argu.4.* Quartò arguitur: Iura nonnulla particularia in Hiſpania atque in alijs quibuſpiam regnis animum cohibent parentum ac præcipuè ſacerdotum, ne ſpurijs ſuis filijs quidquam ſuorum bonorum impertiantur: & tamen ſi ius naturale libertati cuiſcunque concederet ſuam diſtrahere ſubſtantiam, leges illæ nulla ſe æquitate protegerent: ergo libera alienatio non eſt iuris naturæ. In cõtrarium eſt iuris auctoritas, Inſtit. de rerum diuiſ. §. Per traditionem. & ff. de acquir. rerum dominio. l. quaratione. §. literæ. qua habetur nihil eſſe tam conueniens naturali æquitati, quàm uoluntatem domini uolentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi.

Quæſtio, ut dicebamus, ꝑquàm neceſſaria eſt cognitu ad materiam non modò reſtitutionis, uerum & totius iuſtitiæ cõmutatiuæ. Ad cuius intellectũ primum oĩum noſſe operæpretium eſt, duobus tantũ modis poſſe transferri dñium: nempè aut domini uoluntate, aut lege. Dico duobus

tantum

tantum, nam loquor non de acquiſitione quacunque dominiorũ, ſed peculiariter de translatione. Dominium nanque non ſolũ per translationem ab uno in alterum tranſit: ſed iure quoque gentium per diuiſionẽ atque per inuentionem, ut titulis modo citatis. ff. & inſti. patet. Enimuerò res quæ primo occupanti conceduntur, non acquirũtur per translationem. Quapp nullam hic mentionem facturi ſumus de rebus inuentis, in cuius veniãt dñium: ſed vſq; ad quintum librum, ſub titulo de furto, id nobis eſt differendum. Translatio ergo dñij, eſt trãſmiſſio rei ab eo qui prius legitimè poſſidebat in alterum, qui perinde incipit eſſe dominus. Hæc ergo non fit niſi aut uolũtate legitimi dñi aut lege in ipſum poteſtatem habentis. Secundò notandũ, ꝙ lex non ſolum diuina, uerùm & humana duplicem vim habet in translationem dominiorum. Poteſt. n. translationem impedire tam cohibendo domini uolũtatem, ne det, q̃ adimendo alteri facultatem, ne recipiat. Et ſecundò põt translationẽ facere inuito dño, tam in pœnã criminis, quàm in ſubſidium tuẽdæ reipublicæ. De his itaq; tribus membris dicendum eſt qõne præſenti uidelicet de uoluntaria translatione deq; legali impedimento, ac de translatione itidem legali. His ergo præhabitis duabus cõcluſionibus ad qõnem rñdetur. Prior: Vnuſquiſque mortalium ius hẽt naturale donandi & quomodocunque alienandi res, quarum uerè ac legitimè dominus eſt. Cõcluſio hęc ex ſuperioribus elicitur. Diximus nãq; fundamentum dominij rerum naturale ac diuinum eſſe humanam rõnem ac libertatẽ. Enimuerò quia Deus hoĩem ad ſui imaginẽ cõdidit, hoc eſt, rõnalem ac liberũ, per quam rationem & voluntatem dominium habet ſuarum actionum, inde factus eſt rerum dominus: ſm illud Geneſ. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, ut præſit piſcibus maris, &c. Qua utique de cauſſa ſoli homini demonſtrauimus inter ſublunares creaturas competere ut ſit rei alicuius dominus. Si ergo per uoluntatem conſtituitur dominus, per eandem poteſt dominium ab ſe quocunque abdicare. Secundò id probatur: Res vniuerſæ propter hominem conditæ ſunt, atque adeò illis quas ipſe poſſidet, ad libitum

Dominium uoluntate aut lege transfertur dominium, aliàs uerò titulis acquiritur de nouo.

Definitio translationis dominij.

Prima conclu.

poteſt uti. Quin uerò, ut in definitione dominij ſupra poſita uidere eſt, nihil aliud eſt dominium rei, q̃ facultas & ius eadem uti, quocunq; vſu lege permiſſo: puta donãdi, uẽdendi, conſumendi, & quocunq; alienãdi. Res eſt clariſſima. Quin uerò nõ modo res quiſque ſuas, verum & ſeipſum poteſt uendere, ut ſupra aſſertum eſt. Nam etſi nemo ſit vſqueadeò ſui dñs, ut ita ſe ualeat iure priuare: eſt tñ eius cuſtos, ut quò uitam ſeruet ſeipſum uendere queat. Poſterior concluſio: Eodem naturali iure nihil obſtante, lex poteſt tum uoluntatem dñi cohibere, tum etiam ipſo inuito ſuorum dominio priuare. Cõcluſio hæc nihilo obſcurius quã ſuperior ex naturæ principijs colligitur. Eſt. n. homo naturaliter animal ciuile: coaleſcere autẽ in unum mortalium uita non põt, niſi à publica auctoritate in pace contineantur: quæ quidem auctoritas tum cuſtos eſt reipublicæ, tum & iuſtitiæ iudex. Ad legitimã uerò cuſtodiam primum neceſſariũ eſt, ut ciuibus proſpiciat, ne anteq̃ eorũ libertas pleno iudicio rõnis ducatur, ſua bona dilapident. Quamobrẽ prohibentur pupilli de bonis ſuis diſponere: ſic ut eorum alienatio irrita ſit & nulla. Scdò & neceſſarium eſt ſumptus eidẽ reipublicæ neceſſarios à ciuibus colligere. Nã iure naturę, partes ſunt pp totum. Ac demum tanquam iudex cuſtosq; iuſti ad eum ſpectat maleficia ulciſci: quare ſicuti uita, ita & bonis põt quemlibet ciuiũ expoliare. Vide ergo duas concĩones, quæ primo aſpectu ſecum potius pugnare uidẽtur, q̃ ſint eodẽ naturali iure parente progenitę. Eſt inquam ius naturale, ut quiſque ſua uoluntate poſſit de ſuis bonis diſponere, ſed tñ qñ uoluntas poſſit ratione duce non errare. Quocirca eadem. l. 1. de minoribus. Prætor inquit naturalem æquitatem ſecutus, &c. cauit, ne pueri, quorũ conſiliũ infirmum eſt multorumque inſidijs expoſitum, ſuam diſpenſarent ſubſtantiam. Quare etſi l. 1. de pact. idem Vlpian. æquitatem quoq; naturalem appellaſſet, ut pactorum fides ſeruaretur: ſubdens, Quid. n. tam congruum fidei humanæ quã ea ſeruare, quæ inter hoĩes placuerunt non eſt tñ ueritus & æquitatem quoque appellare naturalẽ, ut qui in tenera ætate de rebus ſuis paciſcuntur, fidei ſuæ ſtare non obligentur.

Secunda conclu.

Quare reſpublica ciues ĩ rebus ſuis uſib. contineat

At ue-

Ad verò quãuis concl'o vtraq; liquido conſtet: argumenta tñ in contrariũ ambiguitate nõ carent. Et quidẽ primò, dubium eſt, quo fortè quiſpiam moueatur, vtrum p actũ interiorẽ poſſit trãsferri dñium? hoc aũt lib. 8. ſub tit. De uoto, ubi D. Thom. ait promiſſionem non fieri inter hoĩes, niſi p actus exteriores, emunctius examinabitur. Interim aũt per hæc dicta ad argm̃ rñdet'. Primũ, translatio eſt duplex. Alia, ſ. quæ p tranſactionẽ fit & contractum, nempè quo vt ait Iuriſconſultus l. Labeo. 2. ff. de ver. ſig. vltrò citroq; naſcitur obligatio. Et de hac nemini dubium quin abſq; extera ſignificatione fieri, nõ poſſit: qñquidẽ illic non eſt ſimplex datio, ſed hypothetica mutua, ſ. do ut des: vt patet in emptione, & vẽditione, & ſimilibus. Ac pręcipuè in contractu matrimoniali, cuius ideo cõſenſus nullus eſt niſi extrinſecus explicetur. Alia uerò eſt ſimplex translatio, qualis eſt donatio, quæ nullã ab altera parte obligationem expoſtulat. Et de hac eſt dubium. Etenim ſi ego firmato conſenſu mente do aut polliceor rem aliquam poſtquam illa eſt uera aſſertio, uidetur hominem ligare. Quare nullum eſt quorundam argm̃ (inter quos eſt Almayn. in 4. diſt. 15. q. 2.) qui ex hoc, ꝙ coniugalis conſenſus expreſſionem externã requirit, inferũt nullũ poſſe dñium per mentalem donationẽ in alterũ traduci. Sed arguis: dare, correlatiuum huius eſt, quod eſt accipere: ergo uſque quo alter accipiat, nulla fit translatio. Reſpondetur, argumentationem hanc veriſſimè concludere: hoc tamẽ eſt de quo cõtrouertitur, utrum qui mente apud ſe dixit, Do tali inopi puellæ hanc dotalẽ eleemoſynam, aut tali hoſpitali tantam pecuniam: teneatur poſteà illis, quibus intereſt, mentem patefacere ſuam: quam ſi acceptauerint, obligetur implere. Nam ſi votum fieret Deo, non eſt dubium, quin teneretur: unde aliquanta cum probabilitate infertur, vt teneatur ẽt patefacere hominibus, quæ illis pollicitus eſt: teneatur inquam lege naturæ in conſcientia. De iure nanq; ciuili palã eſt, neminẽ cogi poſſe per actũ interiorẽ quoad vſq; foris explicitus ſit tametſi perq̃ probabile quoq; ſit ut talis mẽtalis donatio anteã quã alteri innoteſcat, poſſit mutari fortè pro libito. Id quod loco citato, li. 8. pluribus rationibus vtrinq; diſputauimus. Ad ſm ſecũda concl'one rñſum eſt: ubi reddita eſt naturalis rõ, cur expedier't ne in ætate pupillari cõmitteret' puero ſuorum diſpenſatio. Sed neque de primogenituris rõ deeſt naturalis, cur fuerint illo uinculo colligatæ, ne diſpẽdi poſſent. Nã etſi ex una parte argm̃ ſit haud infirmum iure naturæ repugnare, propterea qđ oẽs liberi eorundẽ parentum æqua forte naſcuntur, ac perinde æquo iure nutriri dẽnt atq; educari: propter quam rõnem multæ reſpublicæ iure primogenituræ nõ ſic augent: ut in totam ſubſtantiam paternam primogeniti ſuccedant: tñ ex alia parte id non ſolũ in decorem reipublicæ: uerum & in eius emolumentum & firmamẽtũ cedit. Haud ergo arbitrentur magnates ipſorum cauſſa maioratus eſſe inſtitutos: ſ. ut eorũ proſapiæ perpetuò durarẽt; ſed in bonũ reipublicæ. Expedit namq; ut eius cõe corpus oſſa habeat & neruos, quibus fulciatur. Ob idque decretum eſt, ut tãquã reipublicæ robora aliquæ perſiſterent illuſtres domus, tum vt à conſilijs eſſent, tum etiam ut tempore belli eius eſſent ſuſtentacula. Et quoniam, ut ait Lyricus,

Et genus & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt.

viſum merito eſt regibus, domorũ perpetuitati ſic cõſulere, ut domus in primogenitũ deſcenderet: reliquę uerò proles ſuis eſſent alimentis cõtentæ. Similis namque eſt agricolarum prudentia, qui arbori & uiti minores ramunculos circunquaq; amputant, ut præcipuum germen in truncum excreſcat. Fit ergo ut tam primogeniti, quã illi qui legitimam nõ ſunt ætatẽ ingreſſi, ſic iure & meritò cohibeantur bona ſua abalienare, ut alienatio irrita nullaq; ſit: utpote per q̃ nullum trãsfertur dominium. De Eccleſiaſticis autẽ bonis aliæ ſunt non inferiores rationes: nam cum Eccleſiaſticum ſeruitium, non minus neceſſarium, quàm religioſum, ſine bonis quæ hominũ pietas huic muneri mancipauit, perdurare nequeat: & ex una parte Capitulum & prælatus non tantam illorum curam gerant, quàm ſi eſſent propria: ſed ex altera ſecularis auiditas quocunque ſe inferat conſultiſſimum fuit arctiſſimè cauere, ne eiuſmodi facultates Eccleſiaſticæ, niſi iuſtiſſimis cauſſis, conſultiſſimiſque formis

Dubium | *Ad primum ar.* | *Ad ſecũdum.* | *De primogenituris.* | *Inſtitutionis in bonũ rẽ.* | *Horatius 2. Serm. Sat. 5.* | *De bonis eccleſiaſticis non alienãdis*

Ad tertium arg.

mis alienarentur. Ad tertium paulò differentius reſpondetur. Princeps.n.ſicuti q̃a reipublicæ cuſtos eſt, cogere põt ciues ut vbi opus fuerit, contribuant: ſic quia iuſtitiæ iudex, poteſt & propter crimina tum dominos bonis ſuis priuare, tum alios, ne recipiant, inhabiles efficere. Atq; hac ratione & qui vel corrumpendo iudici vel aſſaſſino pecuniã offert, eadem mulctatur: & quibus offertur, inhabiles meritiſſimo fiũt, ne eius dñium acquirãt. De qua re q̃one ſeptima explicatior habebitur ſermo. Et idem cenſendum de ſimoniacis: niſi q̃ ratio reſtituendi paulò eſt differentior, ut in calce ſexti libri diſputabitur. De lucro autem meretricio, quæſtione eadẽ 7. idq; diuerſa ratione dicendum nobis reſtat. Quartum autem argũ præcipuam mihi ambiguitatem offert, ſaltem de filijs ſacerdotũ. Sunt enim ſuperiorum atque eorum qui non ex legitimo matrimonio naſcuntur quatuor genera: quæ notantur cap. Niſi cum pridem. de renuntiation. ſunt inquam manzeres, qui ex ignoto ſcorto, puta ex vaga meretrice, quæ omnibus expoſita eſt, naſcuntur Spurij aũt qui ex peculiari concubina ſuſtolluntur. Et iſti dicuntur naturales: quamuis ſi Etymologiam Græcã ſequamur, ſpurius idem eſt, quod ſine certo patre natus atq; adeò melius conueniret illis, qui vago concubitu gñantur. Nothus verò, ut Quintil. li. 3. inquit, eſt ille, qui ex vxore non legitima natus eſt, nempè ex adulterio. Nam quia Latinum nomen non habemus: peregrino vtimur. Græci nãq; qd quid illegitimum eſt. i. legem non ſeruat, Nothũ appellant: ut febrem notã dicunt illã quæ legitima periodũ & terminũ non ſeruat. Impræſentiarum aũt manzeres & ſpurij eodem gradu æſtimantur, quantum ad ſucceſſionem hæreditatis. Enimuerò eiuſmodi ſpurij non ſuccedunt in hæreditatem neq; patris neq; matris ſi filios habeant legitimos. Nam teſtator non uidetur alienas ſucceſſiones proprijs anteponere l. cum acutiſſimi. ff. de fideicom. vnde l. 9. Taur. originem duxit: quæ ſpurios ab hæreditate repellit. Poteſt tamen illos mater ex 5. parte aſſis hæredes inſtituere. Si autem mater legitima careat prole, ſuccedunt ili ab inteſtato: non tñ patri, quia non eſt certus. Si uerò ſint ex dãnato concubitu nati ex parte matris, puta ex inceſtu, aut ſtupro, & potiſſimum ex adulterio, non ſuccedũt: neq; ex teſtamẽto neq; ab inteſtato, non tamen prohibet̃ quin tam mater q̃ pater poſſit illis quintam ẽt partem legare. Hæc autem extra ullam ſunt cõtrouerſiam. Quod autem in litem huc uocamus, eſt utrum pater uel mater extra teſtamentum poſſit illis aliquid in conſcientia relinquere contra legis prohibitionẽ, uel amici fidei committere, qui illis poſteà tradat? Et de utroq; rñdẽdũ eſt. ſ. an ſit peccatum mortale, tã patri q̃ amico, quã ẽt filio recipienti: Et vtrum eiuſmodi bona ſint reſtituenda, & cui. In eiuſmodi ergo caſibus diſcernendum eſt naturale ius à ciuili. Si. n. ad merum ius naturale ſpectemus, dubium non eſt, quin pater poſſit ſua bona notho filio, ſicuti cuicunq; donare citra culpam: & alter ẽt põt illa abſq; culpa poſſidere: niſi forſan alios haberet liberos, quos illa cauſa in pauperiẽ adigeret: quod ad præſens negotiũ nihil attinet. Sed dubium eſt, utrum lex ciuilis ſic fecerit inhabiles eiuſmodi nothos ad fruendum paternis bonis, ut nullatenus poſſint dñium acquirere: uel utrum ſolum p̃ modum pœnæ eiuſmodi bonis illos priuet? Permultum .n. refert: nã ſi inhabiles fiũt, queadmodũ pupilli ad dandum, & ſimoniacus ad ſuſcipiendum, nulla ſpectata ſñia tenentur illa reſtituere. Si uerò lex tñ eſt pœnalis, tunc, ut lib. 1. latiſſimè diſputauimus, ante latam in iudicio ſñiam põt ea filius cũ bona conſcientia poſſideret. Et ne longius diſputationem ꝓtrahamus, arbitror ſub diſtinctione reſpondendum de filijs nothis ſeculariũ, & de filijs clericorũ aut religioſorum. Enimuerò de iure cõi nihil expreſſum reperitur, quo ꝓhibeantur parentes extra teſtamentum aliquid illis, aut viuẽtes donare, aut morientes relinquere. Sed leges particulares regni ſunt, quæ rem in dubium reuocant. In legibus aũt regni nihil arctius contra filios nothos ſeculariũ decretum inuenitur, quàm quod l. 3. definitur, tit. 15. part. 4. nempè quòd non poſſunt hæreditario iure ſuccedere in bona paterna. Et l. 1. fori, tit. de hæred. ſucceſ. item prohibentur, ne poſſint in hæreditatem ſuccedere: quod & 9. Taur. citata confirmatur. De illis ergo aſſeruerim, q̃ ſi pater

Atque quartum arg.

Superiorum quatuor genera.

Quid poſſit pater iure naturæ cũ filijs nothis.

Quid lex ciuilis de filijs nothis ſecularium ſtatuat.

pater aliquid fidei amici committit, quod det ſuo filio ex adulterio ſuſcepto, amicus ille tenetur ius naturale ſeruare, hoc eſt dare filio. & filios poteſt recipere perinde ac ſi eſſet extraneus, Itaque omnia ſua bona pōt illi pater dare, ſi filius non habet legitimos: ſi autem legitimos habet, non pōt illos exhæredare, niſi vſq; ad quintam. Neq; arbitror ullam interuenire peccatū. Cum aūt fiſcus petierit, ſtandum eſt iuri exteriori. Concluſionem hāc mihi eo perſuadeo, ꝙ lex illa, cum ſit in odium filiorum non eſt vlterius dilatanda, quam ſonat: non autem prohibet niſi eſſe hæredes: ergo pater extra teſtamentum bona ſua donans nō facit contra rigorē legis: neq; uerò in eius fraudem: quia lex pœnalis tantū ad id obligat, quod ſonat. Dubium autē intricatius reſtat de filijs clericorū, hoc eſt, ſacris initiatorum, & de filijs religioſorum. De his nāq; licèt non in iure cōi, tamen in iure particulari regni uerba habentur multò ſignificantiora atq; ſtrictiora. Extat.n. lex. 22. lib. 1. tit. 3. & l. 2. tit. 3. lib. 5. regalium ordinamenti, in hanc formam. Quo nulla offeratur occaſio, vt ulla mulier clericorum concubinatui addicatur, ſi clericorum filij in eorū bona hæreditario iure ſuccederēt, cōſtituimus & præcipimus, ut eiuſmodi clericorū filij & l. 9 Tauri extēditur perinde ad filios religioſorū, neq; hēant, neq; hęreditent, neq; hæreditare poſſint bona ſuorū parentum, neq; aliorum conſanguineorū. Et ſequitur, Neq; ſuſcipiant. Hoc.n. Hiſpane ſonat uox, *Ni ayant*, neq; potiri poſſint quocunque legato, aut donatione, aut alia collatione quæ illis fuerit facta: Quæ quidem uerba non ſolum eos excludūt ne hæredes eſſe poſſint, uerum etiā uidentur eos facere inhabiles & incapaces ad ullo pacto poſſidenda paterna bona: niſi peculiari regis conceſſione. Et ꝙ tam ſtrictam legē rex poſſit facere, non eſt ambigendum. nam ut lib. 1. deciſum eſt leges humanæ obligant in foro conſcientiæ, quando ſunt iuſtę: eiuſmodi uerò odium in clericorum ſobolem, æquum eſt. Quare profectò mihi eſt probabile, eandem legem non modò eſſe pœnalem, uerum & impeditiuam tranſlationis dominij, ſicut ſi uel pupillus donaret, uel ſimoniachus uel aſſaſſinus ſuſciperet. Nihilominus pater tenetur eū alere, quādiu uiuit & educare, quia ius illud naturæ nō eſt reuocabile, Pōtq; adeò ei uiuens donare unde uitā ſuſtentet. Ad caſus ergo conſuetiſſimos ut reſpondeamus, nempè cum ſacerdos uel clericus in ſacris bona ſua amici fidei concredit, ut det ſuo filio, primum quantum ad culpam fortaſſe mortaliter peccat contra legem illo rigore obligantem. Scdo, pro captu meo cēſuerim, illū fideicommiſſarium nullatenus teneri eadē bona filio clerici adiudicare ēt ſi pollicitus fuerit id facere. Nam fidem cōtra ius ciuile impignoratam, lex naturæ ſeruare non cogit. Quæritur ergo quantū ad reſtitutionē, quid de illis bonis agendū ſit? Rńdetur, ſi meum iudiciū ullius eſt momenti, ꝙ ſi clericus amico dedit, nō ſub conditione ut reddat filio, ſed abſolutè, neq; alter ſub illa conditione recipiat loco filij, ſed tanq̄ ſua, ēt ſi clericus fiduciā certam conceperit, ꝙ amicus eſſet traditurus filio, & alias non illi relinqueret nihilominus ille amicus pōt tuto in cōſcientia bona illa poſſidere tanq̄ ſua. Et rō noſtra eſt, ꝙ etſi lex filium inhabilem fecerit ad ſuſcipiendū illa, quæ nondū poſſidebat: priuare tamen clericum ſuis bonis non potuit niſi in pœnam, quæ ante iudicis condemnationem ut lib. 1. dictum eſt, non obligat: & ideo donatio facta amico tenet, quouſque per condēnationem priuetur. Immo nec per ſe fiſcum condemnari ille pōt niſi probetur præſumptio, ꝙ recepit ut redderet filio clerici. Quòd ſi tunc amicus tā quam propria bona vult donare eidem filio clerici etiā tenebit donatio. Si uerò clericus dedit amico non abſolutè, ſed ſub cōditione ut daret filio, neq; ille ſuſcepit niſi ſub illa conditione, tunc neque donatio facta amico tenuit, quare ipſe retinere nō pōt, neque verò ipſe pōt dare filio clerici. Arbitror ergo de illis bonis antequam cōdemnatio fiat, in conſcientia cenſendum eſſe ac ſi ab inteſtato relinquerentur: nam fiſcus non habet ius quouſque fiat condemnatio. & ideo ſi clericus hæredem ab inteſtato legitimum reliquit ſua ſunt: ſin minus eroganda eſſe in pios uſus, ſi modo ille fideicommiſſarius tutus eſſe nunquam id in notitiam fiſcalis peruenturum: nam ſi id metueret, conſultius eſſet fiſco patefacere. Hæc tam multis expreſſerim, quia

De filijs clericorū & religioſorum.

creberrima

crebberrima de hoc conſilia petuntur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm per ludum dominium transferatur.

CIrca hoc membrum ciuilis poteſtatis, qua dñiorum translatione irritare poteſt, diſputãdum ſequitur de his, quę ludo acquiruntur. Vr̃ nanq; nullum earum rerum acquiri dominium, ſed nulla expecta ſententia reſtitutioni eſſe obnoxias. Eſt. n. ludus, potiſſimum alearum ac perinde q cunq; id genus fortunę ſubiectus, utroque iure prohibitus clericis, uidelicet iure canonico, ut patet, De uita & honeſtate clericorum. c. clerici. 2. & diſtinct. 15. can. epiſcopus. vbi & laicus iubetur aut à ludis deſiſtere, aut communione priuari. & in Authentica de ſanctiſſimis epiſcopis. § interdicimus. Ac perinde laicis iure ciuili: vt videre eſt. l. alearum vſus. C. de religioſis. & l. ſolent. ff. de aleatoribus. Et prætereà particularibus regni legibus. Hæc autem prohibitio eiuſdem arguitur eſſe generis, quo pupilli uetantur ſua alienare bona, & quo, ut proximo artic. dicebamus, clericorum filij adeundis hæreditatibus redduntur inhabiles. Nam pariter in odium ludi ille ſãcitæ ſunt leges. Secundò id confirmatur: In ludo tot coeunt vitiorum genera, ut merito ſit dominiorum per ipſum translatio interdicenda: qm̃ vt habetur eadem lege, alearũ. licèt res eſſet antiqua, prodit tamen pro tempore in lachrymas: nam quidam ludere neſcientes, proprias ſubſtantias perdiderunt conſequenter autem ex hac inordinatione blaſphemare conantur. Et præter illa, quæ illic commemorantur, ille, qui ludit, tam ſuorum profuſus eſt ac prodigus, q̃ alienorum auidiſſimè cupidus: generat. n. ludus inſatiabilē lucrandi ſitim: ꝙ adeò ad auaritiam attinet, ut in furtum vergere uideatur. Vnde Ariſt. 4. Ethi. c. 1. aleatores cũ latronibus componit, deque auaritia infamat & illiberalitate: quippe qui ab amicis eripiunt quod potius illis deberent elargiri. Denique tertio arguitur ex uerbis legis citatæ, Alearum. C. de religio. ubi habetur, ꝙ ſi contra factum fuerit. i. ſi quis ludo fuerit, quidpiam lucratus, nulla ſequatur condemnatio, qua. ſ. cogatur qui perdidit, ſoluere: ꝙ ſi ſoluerit, ſolutum reddatur. In contrarium autem eſt ꝙ iure naturæ quiſque poteſt per ludum ſua bona alteri tradere. quare non eſt ciuilis cohibitio latius extendenda, quam ratio perſuadet, & legũ uerba ſonãt, & iudiciorum uſus habet. Hęc autem non aliud uidentur contendere, quam ꝙ qui perdidit, repetitionem habeat in iudicio, ut illico monſtrabitur. Od idque dum ille non repetit, lucrator legitimè poſſidet, atque adeò uerum habet dominium.

Ad qõnē hanc, de qua plus fortè Doct. iuſto reperias controuerſos, quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima: Ludus, ſi in genere nomen accipias, rem de ſe licitam iure naturæ ſonat: qn & uirtus eſſe poteſt, vt S. Tho. 2. 2. q. 168. auctor eſt. Enimuerò etſi hõ ad laborem natus in ſudore vultus ueſci dēat pane ſuo: haud tñ, cũ corruptibilis ſit in labore durare põt niſi animi nonnunq̃ recreatio laborem interpollet, ſudoremq; abſtergat. Licèt ergo animi leuandi gratia nonnunq̃ ludere, dũmodo moderamē nõ abſit. Quo fit, ut ſicuti alias animi recreationes moderato prætio licèt pro cuiuſq; ſtatu procurare, vt venationē, & ſimilia: ſic nonnunq̃ liceat, quin uerò & uirtus etiã eſſe poſſit, in pecuniam ludere. Hoc patet: quia ſicut in cibos honeſtos quibus corpus refocillat͛, licet ſupimus erogare: ſic cum & luſibus quoq; & animus uegetetur & corpus, non eſt cur & in illis non liceat aliquid expendere, quod maiori neceſſitati non ſubtrahas. Vñ Ariſto 2. Ethic. c. 6. vt in cæteris uirtutibus, ſic & in ioco mediocritatē conſtituit, quã εὐτραπελίαν vocat: nos aũt iucũditatē dicere poſſumus: quare & deficere quoque cenſet nonnunq̃ hoïes à luſibus: quos ideo agreſtes appellant Cicero lib. 1. de offi. ait, ludo & ioco vti quidem licere, ſed ſicut ſomno & quiete: quæ & ſeipſa non ſunt neceſſaria, ſed ut recreati uegetiores ad laborē reſurgamus. Secũda concl'o: Ludus ut ex multis accidētibus honeſtatur, ſic & ex plurimis uitiatur. Prior pars probatur. Primum, ut ea mittamus, quæ in ſolennitatibus eccleſiaſticis, ut in feſto ſacratiſſimi Corporis Chriſti, inſtar Dauidis coram Arca Dñi ſaltantis, quod 1. Reg 6. legitur, permittuntur, leges ēt ipſæ id cõteſtantur. Lex. n. citata,

Prima concluſio

Secunda concluſio

citata. Solent, qua ludus in pecuniam prohibetur, permittit haſtiludium, luctamina, atq; alia pugnæ ſimulachra, bellorumque meditationes: quòd uirtutis, inquit, hoc eſt fortitudinis, exercēdæ cauſſa fiunt, quæ quidem exercitia, l. alearum. nominib. Græcis iterum referuntur. Quare & pila ludere nulla respublica prohibuit. Quin verò ad neruorū conſolidationē membrorumque agilitatem comparandam nobilib decori eſt. Hæc aūt ad rē modò nihil attinēt. Accidentia verò quæ ludos illicitos conſtituunt, q̄ plurima ſunt. Primum eſt periculum: qua rōne ꝓpe titulum de homici. adhibiti iure Canon. & alij ſunt quibus torneamenta & ſagittariorum ars anathematis interminatione vetantur. Secundò, præcipuè ludus dehoneſtatur ex geſtibus aut uerbis turpitudinem præ ſe ferentib. quales potiſſimum gentibus in uſu erant. Qua vtiq; rōne in ſacris literis malè audiūt ludi, Vnde Thob 3. Nunquàm cum ludentib. miſcui me. & Hierem. 15. Non ſedi cum ludentibus in conſilium. Quare paſſim apud ſanctos conuitia legas quibus ludos uituperant. Adeò vt Chriſoſ. hom. 6. ſuper Matthæ. in hæc uerba proruperit: Non Deus dat ludere, ſed diabolus: ſedit. n. inquit, populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Tertiò accidit, vt ludus ſit peccatū ꝑ ſcandalum perſonæ: qua ratione clericis ob eorum honeſtatem interdicti ſunt ludi alearum: debent namq; eſſe luctui potius dediti q̄ effuſis gaudijs. Hæc aūt atq; his ſimiles circunſtantias, puta loci, vt ſi in eccleſia fiāt: aut tpis: veluti ad rem pn̄tem parum attinentia, miſſa hinc faciamus. Ad id quòd modò in controuerſiam adſciuimus, non eſt niſi ut de ludo acquiſitis examinemus, quidnā iuris in ſe hēant: Aliud ergo accidens quod ludos facit eſſe reprobos, eſt, quod & homines facit & ſua propria prodigere & alienis inhiare. Vn̄ multa alia ſuboriuntur mala, atque id potiſſimum ubi nihil artis aut exercitamenti ineſt, ſed multum deſidiæ, & ſm humanum iudicium fortunæ plurimum. De hoc ergo ludi gn̄e ſit ad noſtrum propoſitum tertia concluſio. Alea ludere reliquiſq; ludib. lege prohibitis quæ à populo recepta eſt, neq; per conſuetudinem abrogata eſt peccatum. Probat̃ concluſio: Nam lex iuſta nihil, ut lib. 1. diximus, prohibere pōt, niſi ꝙ ita decere iudicatur. Quod ergo lex prohibet, illicitū facit, atq; adeò culpā ad quam abſque dubio lex ciuilis obligare pōt. Huiuſmodi aūt ludi ꝓhibiti ſunt quia pernitioſi reipu. iudicati: ergo peccatū eſt hm̄oi leges uiolare. Neq; obſtat ꝙ pœnæ ſint trāſgreſſorib. poſitæ, quin uerò, ut illic abundè ut reor, commonſtrauimus, pœna ſi id nōis mereat̃ poni nō pōt niſi pro culpa. Et quāuis iure cōi chartarum ludus non ſit interdictus: prohibetur, tn̄ iure regni, ut patet. eo. ti. de colluſoribus. An uerò genere ſuo ſit peccatū mortale, nō facilè decreuerim. Hoc. n ex natura & grauitate operis, ut eodem libr. dicebamus perpēdendum eſt, Et quidem eiuſmodi ludi ſi cunctis ſuis prauis qualitatibus eos denudes, cùm nō ſint genere ſuo aut contra charitatem, aut contra iuſtitiam, non apparent mortali charactere denotandi. Quin uerò uel ad conuiuia ludere, ut hr̄. l. qđ in conuiuio. de alea. uel in paruā pecuniam uirtus eſſe pōt. Vix tn̄ dum ampla pecunia exponitur, abſque prauitate exerceri poſſūt: puta abſq; litib. periurijs, atque blaſphemijs. Præterquam ꝙ illa una eſt omnium paratiſſima uia ad dilapidanda bona, demoliendaſque illuſtres domos. Vnde Lyricus.

Quem damnoſa Venus, quē præceps alea nudat.

Quam ob rem uſque adeò receptores aleatorum inuidiam in republica odiumq; cōtraxere, ut olim qui eos aut uerbo, aut uerbere, aut alio damno dato læſiſſent, impunè id facere permitterentur: ut habetur, l. prætor. de aleato. Sacerdotibus autem uix citra mortale uti licet ludis uetitis, ac præſertim religioſis, & antiſtibus: quoniam ludus illis non qua ratione ſecularibus, ſed quia contra eorum eſt honeſtatem prohibitus eſt. Vt autem ſimul ambæ mutuò ſe dilucident, ſubiungitur quarta concluſio. Illa quæ ludo acquiſita ſunt, in dominium lucrantis tranſeunt: quapropter antequam qui perdit, repetat, non ſunt reſtitutionis uinculo alligata. Ad concluſionis euidentiam ius prius naturale cōſulendum eſt: ut inde fiat ad ciuile deſcenſus. Enimuerò quod iure naturali unuſquiſque poſſit per uiam ludi bona ſua in alterius dominium traijcere, nemini poteſt in dubium cadere. Nam ut ſupra diximus nulla eſt dominio-

Quæ ludum dehoneſtāt.

Tertia conclu.

Quarta conclu.

Iure naturali poteſt qs bona ſua p

Ludum in aliū trāſferre.

minicerum trāſlatio naturæ germanior q̃ quæ libera dñi uoluntate fit. Sed ſecundò id explicatius probatur. Si eiuſmodi dñij traductio iure naturali eſſet inhibita, id maximè vel ex forma, vel ex obiecto, vel ex affectu, vel aliunde. Primum ex forma non uitiatur iure naturæ: nam præterquā quod poſſet uterq; ludentium gratis donare, illa non eſt ſimplex donatio: ſed quædā pactio, Do ut des: nempè meam pecuniam periculo expono, ut tu viciſſim exponas tuam. Et tanti æſtimatur periculum unius quanti, alterius. Neq; verò condemnanda eſt: quia res ancipiti fortunę, committitur, hoc eſt euentui cuius cauſſa neſcitur niſi à Deo: hoc.n. modo nihil abſurdi ſonat inter Chriſtianos fortunæ, nomen. Enimuerò multa ſunt alia humana negotia licita, quæ dubiæ illi varietati committuntur. Primum diuiſoriæ ſortes, videlicet, cum qui de re qualibet diuidunda conuenire non pñt, rem ſorti committunt: quod S. Thom. ex ſnīa Aug. 2.2.q.95. licitum cenſet. Mox & depoſitiones, videlicet dum de aliqua re decertantes ſequeſtrum faciunt, quod illi obueniat, à quo ſteterit ueritas. Atq; aliud ſortium genus dum pecunia multorum cō geſta iocalia coemũtur, quæ inter eos ſors prolata diſtribuit. Et (de qua libr.6 dicturi ſumus) contractus aſſecurationis maritimarum mercium uno Doctorum conſenſu tanq̃ licitus hr̄, in quo tñ plurimum dñatur humano loquendi more fortuna. Neq; obſtat, quod in ludo ille, qui perdit, nihil recipit emolumenti pro ſua pecunia. Nam vt diximus: illud ſua ſponte dedit pro ſpe ſi ſibi alea caderet. Quod aũt rem quibuſdam magis facit dubiam, eſt auaritia: puta immanis cupiditas rei alienæ. Sed neq; iſta peccati per ſe eſt cauſſa mortalis, tm̃ abeſt, ut oneri reſtitutionis lucrantem ſubijciat. Auaritia nanque, vt D. Tho. 2.2.q. 118. doctè admonuit duplex eſt. Altera quæ opponitur iuſtitiæ: videlicet quando quis contra appetit alienũ. Et hæc genere ſuo mortale eſt. altera uerò quæ opponitur liberalitati, Latineque dicitur Illiberalitas: ſcilicet ardens illius cupiditas, qui tamen nihil contra ius vult recipere: & hęc non eſt genere ſuo peccatum mortale, niſi eouſq; animum occuparet, ut opera charitatis neceſſaria impediret. Ad propoſitum ergo ꝙ

Diuiſoria ſortes licitæ.

Aſſecurationis contractus licitus ſecundum oēs Doct.

Auaritia duplex.

colluſor lucrari exoptet nullum eſt peccatum, non ſolum eo ꝙ pugnanti uictoria dulcis eſt uerum & amore lucri. Neq; ſi ardentiſſimè id cupiat dumtamen iuſtitiæ iura non uiolet, peccatum mortale eſt: vtpote dum cum illo non ludat qui ſi iuris non eſt ad alienandum bona ſua, neque vim inferat, nec fraudem nectat, ut S. Tho. 2.2.q. 2. artic.7. auctor eſt. Quocirca nō aliter neceſſe eſt moderari cupidinem, q̃ ſm iuſtitiæ lumina, ut non ſit genere ſuo lethale crimen: quamuis eximia ſitis bonorum tēporalium de ſe ſit peccatum ueniale. Neque verò ludentium prodigalitas genere ſuo eſt peccatum mortale, niſi ea prodigātur, quæ uel alēdæ familiæ neceſſaria ſunt, uel ad implendum præcepta Dei. Igitur ſm merum ius naturæ neque peccatum eſt mortale ludere, neque ulla inde naſcitur reſtituendi obligatio. Quocirca ſeculares, ſi qui ſunt imperialibus legibus exempti, ludendo non peccant. Nam ut ibidem S. Tho. de hac ipſa re loquens, ius ciuile nō oēs obligat neque illi, apud quos eiuſmodi leges per contrariam cōſuetudinem abrogatæ ſunt. Quo fit, ut aliquod interueniat peccatum, aut reſtituendi uinculum, hoc à iure ciuili pendeat, vel cōi uel particulari. de his igitur uidendum eſt quomodo prohibeant ludum. Etenim ſi traductionem dominij vetant, clarum eſt eum, qui lucratur: perinde, ac uſurarium nulla expectata ſententia, reſtitutionis lege teneri. Si autem lucrans non niſi per modum pęnæ lucro priuetur, aut ad alterius repetitionem tunc ad nullam antea reſtitutionem tenetur quia verè acquirit dominium. Et quidem quod prohibitio illum faciat priorem ſenſum, hoc vnicum inuenio uerbum iuris quodammodo inſinuare in citata lege alearum. quod inter arguendũ retulimus videlicet ſi contra factũ fuerit, nulla ſequatur condemnatio. ſ. perdentis ut ſoluat, ſed ſolutum reddatur. Si ergo reddendum eſt, videtur dominium nō transferri. Hoc tamen uerbo nihil obſtante, certo credo non eſſe tātum rigorem legis. Primum quia hoc quòd dicit ſolutum reddatur: ſtatim imperator exponit ſubdens & actionibus competentibus repetatur ab ijs qui dederunt. Debet ergo reddi ſi petatur: alias qui perdidit uerum dñium transfu-

Lucri cupiditas ſi citra fraudem ſe cōtineat, non eſt mortalis.

Secundū ius naturæ in ludo, nec peccatū eſt mortale, nec reſtituendi obligatio

Sentētia Paul. de reſtitutione lucri.

Quando pauperibus rei alienius dominiũ acqritur.

tranſtulit. Et ratio id profectò egregie perſuadet. Nam cum illic nulla interueniat vis aut fraus, ſed libera pactio, non eſt cur cohibendi eſſent animi colludētiũ ne poſſent in ſe mutuo transferre dominium. Satis.n.eſt, ꝙ debetur perdenti induciæ ad repetendum. Item ſi lucrans teneretur ad reſtitutionem, uel teneretur domino qui perdidit, vel pauperibus Palud.in 4 diſt.15.q.3.adſtruit ꝙ debet reſtituere pauperibus anteq̃ ſit à iudice condemnatus. Nam iure,,inquit naturali tenetur pauperibus: & ſolo iure ciuili repetēti. Quare ſi prius dedit pauperibus, poteſt poſtea in iudicium uocatus excipere coram iudice ſe iam ius naturę ſeruaſſe. Quòd autem iure naturæ teneatur indignis, probat ipſe. Quia colludentes dãt operam rei illicitæ & ideò qui perdidit amiſit dñium, & alter non acquiſiuit: Veruntñ opinio hæc nullius eſt prorſus probabilitatis. Immo iure naturæ nemo prohibetur illa uia oĩno alienare ſua bona. Quare lucrans nulli teneretur reſtituere. Et ſi teneretur, id deberet facere uerè dño: nam mendici iure naturæ non ſuccedunt, niſi ubi non haberentur copia dñi. Cùm ergo ipſe ſua ſponte dederit nulla reſtat reſtitutionis obligatio, niſi idem ipſe iure ciuili repetat. Hæc demum oĩa liquidò confirmantur, tum lege particulari regni, tum ēt uſu. Extant.n. leges tit.10.regalium ordina. qui eſt de colluſorib. nempè prima de militib dum ſub vexillis agũt, ꝙ quicunq; ab illis quidquam tunc lucratus fuerit teneatur eiſdem protinus reſtituere: vbi certè inſinuatur impediri translationem dñij, quod non vr̃ ab æquitate longe diſtare, in fauorē militis agentis in bello. De alijs aũt generaliter ſequitur 2.lex. Ioan.2. uerbis à priori deferēs ſub hac forma. Præcipimus ut quicunq; aliquid ludo perdiderit poſſit ab eodē repetere qui fuit lucratus: duntñ id faciat intra terminum octo dierum: ꝙ ſi illo termino non petierit, poſſit quicunq; alius id petere: atq; aillo deficiente, iudex ipſe & prætor officio ſuo id repetat. Et hæc eſt lex quæ uſu habetur. Ex quo fit, ſi non repetatur optimè qui lucratus eſt poſſidere poteſt, neq; reſtituere tenetur. Reſtat hic tamen ambiguitatis nonnihil ex verbis S. Tho. loco iam bis citato 2.2.q.32.art.7. Ait quippe, ꝙ circa illa

Leges q̃ de colluſoribus extant.

Dubium ex uerbis S. Tho.

quæ per aleas acquiruntur, aliquid eſt illicitum iure diuino & naturali, ſ. ꝙ aliquis lucretur ab his, qui rem ſuam alienare non pñt, vt ſunt minores & furioſi: & ꝙ aliquis trahat aliquem ex cupiditate lucrandi ad ludum: & ꝙ fraudulēter ab eo lucretur. Et in his inquit caſib. tenetur lucrator ad reſtitutionem. Adnotandum hic tñ primum de minoribus & pupillis quia id ſcholaribus ſæpe uſu euenit quod illos quos patres in ſtudio uel in curia ſubſtentãt credibile eſt poſſe paruam aliqñ quantitatem reſpectu ſui ſtatus ludere: ut qui centũ ducatos quotannis exponit, ſi quatuor aut quinq; ludo diſpendat, verò ſimilium eſt patrem ſuum hr̃e ratum: nam ꝓbè ſciũt vix iuuenes poſſe ſine illis diſpēdijs viuere. An verò ſcholaſticus, hoc eſt ſcholarum magiſter, qui eſt nō ſolũ conſtitutionũ, ſed legum oĩum cuſtos poſſit rem hanc arctius conſtringere? prohibet quippe verbi gratia, ne cui vltra duos argenteos ludo perdere liceat utrum obliget? Ad hoc nō ſimplex, ſed multiplex eſt rñſio. Primum.n. penes hmõi magiſtratuum nulla eſt poteſtas cōdendi leges: hoc .n. ad ſolã pertinet. Vniuerſitatem ſed hoc tñ iuris habet, ut leges, tam uniuerſitatis quam alias cuſtodiri ab ſcholaribus faciat. Quo fit, ut non poſſit ipſe nouam legem facere de ludo: nempè prohibere ne ſcholaris qui ſui iuris eſt, ultra quam ipſe p̃ſcribit, dñium ludendo transferat. Immo ſi iuri cõi, & regni id licet, non obſtante eius lege fiet translatio: ēt ſi bona ſua cuncta ludat. Habebit aũt repetitionem. At uerò poteſt per ſuam legem nouas pœnas legibus tam uniuerſitatis q̃ alijs adhibere ut cautius ſeruetur (puta excommunicationes atque alias pecuniarias.) Quare ſi quis ultra eius præſcriptum ludat, ad ſolam tenebit͛ pœnam ſi condemnetur: quamuis & nonnullam contraheret inobediētiæ culpam. & quidem mortalem ſi pœnam adhibeatur excommunicationis: ſed tamen qui lucratur quantamuis maiorem quantitatem ad nullam tenetur reſtitutionem niſi fiat repetitio: aut niſi ille qui perdit fuerit filiuſfamilias. Aliud dubium eſt, utrum ſi filiuſfamilias aliquid ab alio lucret͛ plus quàm ipſe perdere poterat, teneatur ipſo facto ad reſtitutionem? Apparet enim non teneri: nam ſcienti & uolenti non fit iniuria:

quare cum ille qui cum illo ludebat probe ſciret ſe non poſſe quidpiam à filio familias legitimo iure lucrari, & nihilominus ludere uoluit, uiſus eſt ſua ſponte donationem illius facere quod ipſe perderet. Et ita forſan res poteſt ſuſtineri. nihilominus probabilius eſt, ꝙ niſi re vera alter extra conditionem ludi donationem fecerit, filiusfamilias non acquirit dominiũ illius, quod lucratur, Debet enim colludentium utriuſque conditio par eſſe: quare nulla eſt æquitas vt filij familias plus poſſint in conſcientia lucrari, quam perdere. De illo aũt qui alium ad ludum trahit, an reſtituere teneatur, licet id D. Tho. affirmet, merito ambigitur.

Adriani ſententia

Vñ Adrianus qui 4 in materia de reſtitution. cap. quia in ſuperioribus. hactenus nobiſcum conſentit: uidelicet quòd lucrans non teneatur ad reſtitutionem: in hoc tamen deſerit D. Tho. Quoniam qui alium trahit, nihil facit contra iuſtitiam. Reſpondetur autem S. Thom. non id cenſere de quocunque tractionis genere.

D.Tho. aduerſa. Exponitur ſententia D.Th.

Nam propterea quòd quis alium inuitet, & quadamtenus ad ludum moueat, nullo ſe grauat reſtituẽdi onere dummodo alter ſua ſpõte: ueniat utpote qui alias paratus erat, uel facili negotio adductus eſt ſed tractionis nomine, intelligit, quando quis alterum inuitum trahit: ſcilicet aut uim ei infert, aut fraude eum ineſcat. Tunc enim clarum eſt ad reſtitutionem teneri: quia ab inuito lucratur. Neque ſolus cenſendus ille eſt inuitus trahi, qui ſimpliciter ui illata ludit, ſed ille etiam qui improbis precibus & uerbis eouſque inſtigatur, ut niſi luderet, pudore ſuffunderetur & haberetur tanquam inurbanus & ignobilis. Eſt verbi gratia, ingenuus quiſpiam uel optima exiſtimatione habitus, & homo, qui aliquo ſplendore vitæ uiuit, quem alter cum uerborum improbitate pudore ſuffundit, niſi ludat, qui tamen conſtituiſſimum habebat non ludere profectò tenetur tunc tractor ille ad reſtitutionem. Nam ludus debet eſſe prorſus liber, ut qui perdit transferre dominium uideatur, aliud uerò uerbum quod illic ſubdit S. Thom. ſ. quòd qui legibus ciuilibus ſunt aſtricti tenentur reſtituere, contrarium uidetur noſtræ quartæ concluſioni. Attamen uel intelligit, quando lex ciuilis exprimeret non transferri dominium. Aut intelligit quod reſtituatur ſi repetatur. Alias profectò duriſſimum uerbum eſſet.

Dubium de his, ꝙ ludũt in abſentem pecuniã data fide

Vnum autem non eſt hic in calce ſilendum, uidelicet utrum qui non in præſentem pecuniam, ſed in abſentem & creditam impignorata fide ludi teneatur ſoluere? Apparet.n. pars affirmatiua uera iure naturæ, poſt quam pollicitus eſt, neque verò lege ciuili prohibitus dare. Reſpondetur nihilominus ꝙ dum non niſi ſimpliciter pollicitus eſt non eſt cenſendus renuntiare iuri ſuo, quod habet beneficio ciuilis legis repetendi. Et ideo ſicut ſi ſoluiſſet, nihilominus potuiſſet repetere: ita qui pollicitus eſt poteſt in conſcientia iudicio ſe defendere ut non ſoluat. Neque facit contra ius naturæ, licet inter nobiles daretur ei opprobrio. Si autẽ expreſſe pollicitus eſt ſe non uſurũ beneficio legis repetendi, credi potuit ſua ſponte ab ſuo abſcedere iure: ad minus, ſi iurauit, tenetur ſtare iuramento, niſi tanta eſſet bonorum iactura ut poſſet diſpenſationẽ petere.

Dubium notandũ.

Sit aũt poſtremum uerbum: Eſt uerbi gratia qui amplã pecuniã ludo perdidit, ueretur tamen publico iudicio id repetere: utrum poſſet latente uia id ab altero ſuffurari, aut recompenſationem ſibi facere aliorum debitorum, quæ aliàs illi forſan debet & quidẽ loco citato Adrianus id licere cẽſet: nã poſtq̃ ille põt publico iudicio petere, põt, inquit, & alia uia recuperare. Neſcio tamen, ſalua auctoritate uiri, an adeò ſit certum ut ipſe arbitratur. Nam poſtquàm vera ſit tranſlatio dominij, non põt alia uia recuperare, quàm vtendo beneficio legis imprimis infra terminũ lege præſcriptum puta infra octo dies in Hiſpania. Nã ꝙ lege alearũ iubetur. ut horum præſcriptio ante quadrageſimũ annum non fiat, nullibi eſt iam in uſu. Deinde forſam debet repetere in iudicio. Alias alter conſcientia non teneretur: quia leges nihil aliud decernunt, quàm ꝙ detur illis iudicialis actio, quamuis de hoc nõ ſum uſqueadeo certus.

Additio auctoris.

Hæc ſecundũ leges hactenus relatas. Nam edita fuit poſtea lex Matriti. ut nemini liceat in creditã pecuniã ludere quã nõ modò prohibetur executio cuiuſcunque obligationis & promiſſionis, uerum etiam eiuſmodi permiſſiones & obligationes,

pronun-

pronuntiantur omnino nullæ & caſſæ. Vbi non ſolum in foro exteriori, verum & interiori prohibetur vt reor, translatio dominij ſicuti in actione pupilli. Quare qui promiſit, non tenetur ſoluere, & ſi ſoluerit, alter in conſcientia ante repetitionem tenetur reſtituere. Neque valeret, ſi ludens legi renuntiaret quoniam data eſt, non ſolum in fauorem illius, ſed & in bonum cõmune. Poſſet tamen fieri libera donatio quamuis ſemper ſubol eret fraudem.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum, nempè ad iura iam ſatis reſponſum eſt, quomodo id prohibeant. Neque clerici, ſi lucrentur, neque alij, qui lucrantur ab illis, aliter teneri videtur ad reſtitutionem, quàm ſit inter ſeculares. Nam etſi propter ſcandalum ac pp ſuam honeſtatem grauius peccent: tamen obligatio reſtitutionis non eſt alia q̃ inter ſeculares. Quæ.n. ſacerdotes ludẽdo perdunt, facultatem hñt perdendi: etiã Epiſcopi, vt li.9. patebit: ſunt.n. ſuorum bonorum dñi. De religioſis autem diuerſa eſt ratio. Negatur ergo leges prohibentes ludere, per inde prohibere trãslationem dominij atque pupillis & ſimoniacis. Ad ſm autem reſpõdetur, quod etſi illa uitia, quæ ludis permiſcentur mortalia eſſe poſſint: nulla tamen inde oboritur reſtituendi obligatio, niſi modo expoſito. Enimuerò licet prodigalitas nonnullum peccatum ſit, prodigus nihilominus dominium tranſfert. Et ad uerbum Ariſtotelis coniungentis aleatores cum latronibus reſpondetur, non id feciſſe quaſi eadem ſit utriuſque ratio: ſed quia aleatores illiberales ſunt & contra ius amicitiæ delinquentes. Debet enim homo cum amicis ludere: quibus potius debet elargiri ſua, quàm eorum bona ab illis corradere. Ad tertium denique etiam reſponſum eſt, ubi expoſuimus uerbum illud iuris: ſolutum reddat, ſcilicet ſi repetatur.

Sacerdotes, Epiſcopi poſſũt rem ludere, ut alij.

Ad ſecũdum ar.

Ad tertium arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum per contractum, qui nullus eſt iure ciuili, transferatur dominium.

Circa idem membrum ciuilis poteſtatis quo uoluntas domini cohibetur transferre dominium examinare pertinet vtrum contractus qui eſt nullus iure ciuili, ſit etiam in conſcientia nullus ita ut nec dominij translationem impediat? Et arguitur à parte negatiua: Vbi finis ciuilis legis ceſſat, lex ipſa uim ſuam amittit, atque adeò ſtandum eſt, tunc naturali iuri: finis autem legum contractuum ſolemnitatem iubentium eſt, vt fraudibus & dolis eatur obuiam: ergo ubi conſtat nullam interueniſſe fraudem, contractus tenebit in conſcientia. Secundò ad declarationem prioris præmiſſæ arguitur. Lex diuina ceſſante fine non obligat: ergo tantò minus humana, quantò inferior eſt. Probatur antecedens in præcepto correctionis fraternæ: quòd ubi nulla eſt ſpes correptionis quæ correptionis finis eſt, non obligat ait quippe Augu. de pœnit. diſt.7. can. ſi quis. ſ. ſi ſcirem non tibi prodeſſe, non terrerẽ, non te admonerem. Pari ergo modo, ut exempli gratia dicamus ubi ciuilis ſolennitas teſtamento defuit conſtat tamen teſtatoris voluntas, ſtandum eſt iuri non ciuili, ſed naturali vt eadem impleatur uoluntas. Tertiò arguitur: Si illo rigore ſeruandum eſſet ciuile ius, vſu ſæpè veniret, ut nullatenus morti proximus ſuam poſſet explere uoluntatem, vt puta ſi legitimi teſtes haberi non poſſent. Quod tamen cõceſſu videtur abſurdum. in contrarium tamen eſt quod leges ciuiles, vt li.1. dictum eſt, obligant in foro conſcientiæ: per quas tamen abſolutæ ſtabiliuntur contractuum ſolennitates, ſub illo verborum rigore ut alias contractus pro infecto habeantur: ut de teſtamento patet. l. hac conſultiſſima. C. de Teſtamen.

Quæſtio præſens non eſt magnopere inter Doctores agitata: ſed Innocent. in c. quia plerique. de immun. eccleſ. unum ait obiter uerbum, ſcilicet quòd qui per contractuum, cui deficit ſolennitas iuris, aliquid poſſidet, tenetur ad reſtitutionem. Vbi docet contractum minus ſolennem eſſe nullum in conſcientia. ſubdit autem exemplum de contractu qui per uoluntatem pupilli ſine aſſenſu tutoris factus eſt. Panormitan uerò ſuper eodem capite, Antonio de Butrio adhærens contrariam eſt ſententiam amplexus: uidelicet quod ubi fraus abeſt & dolus ſtandum eſt naturali iuri, ut contractus teneat, non

Sẽtentia Inno.

Snĩa Panor. contraria Inno. quæ cõis eſt.

obſtante ciuili lege. Atque in hanc ſnĩam ſubſcripſit Syluest. in uerbo, Alienatio. §. 12. & uerbo teſtamentum, 1. §. 5. Et poſtea Adria. quoli. 6 arti. 1. pp rationes quas modo in fronte q̃ſtionis recitauimus, & quidem Ant. de Butr. ſic aſſerit conſuluiſſe vt legata illegitimi teſtamenti nihilominus ſeruentur in quorum conſequentiam addit in ſuo tractatu Minoritano, quod legatum minoritę factũ licet iure humano inhabilis ille ſit ad recipiendũ, eſt nihilominus perſoluendum in conſcientia. Hæc ergo eſt opinio cõis. Sunt tamen profecto argumenta in contrarium adeo multa, eademq; non infirma, ut contrariam ſnĩam maiori cum probabilitate confirment. Audiui ego iampridem in his noſtris ſcholis contrariam ſnĩam, ceu multo probabiliorem defenſari, nempè contractum nullum iure ciuili, eſſe ẽt in conſcientia nullum. Haud tamẽ ego tam abſolutè opinionem hanc aſſerere audeo, ubi caſus hmõi mihi occurrunt: ſed mediam ſnĩam vtrinq; temperatam pro captu meo amplector. Ad cuius explicationẽ notãdum eſt, rempublicã & principem ſecularem bifariam poſſe dominiorum translationem impedire. Vno quidem modo abſolutè: cuius exempla in pupillo ante legitimã ætatẽ & in maioratus poſſeſſore produximus: per quos idcirco procul dubio dominium non tranſmittitur. Altero verò modo non ſimpliciter & abſolutè, ſed per modum contractus ad obuiandum fraudibus præſcribendo: ſicut reſpublica ciuilis iubet teſtamentorũ ſolẽnitates, & eccleſiaſtica, formas contractuum quibus eccleſiæ bona alienãtur. Et de iſtis ad q̃õnem hac concluſione rñdetur. Contractus, cui deeſt eſſentialis ſolennitas iuris, licèt in conſcientia nõ ſit ipſo facto ſimpliciter nullus, ueluti ille, qui fieret a pupillo illegitimæ ætatis, caterus tñ eſt nullus, vt bona conſcientia poſſit quiſq; legis beneficio in tali caſu uti. Exponitur concluſio: Vbi frater meus liberis orbus per teſtamẽtum minus ſolenne, puta cui ea ſolennitas iuris deeſt, cuius defectu in iudicio merito pronuntiabitur tanquam nullum (nã cui minor ſolennitas defuerit, pro legitimo eſt habendum) ubi inquam frater me⁹, cuius ego ab inteſtato hæres ſum, per tale teſtamentum extraneum nuncupauit hæredem, ego tuta conſcientia poſſum hæreditatem adire, & defendere me nullitate teſtamẽti, quamuis ſciam abſq; fraude in fratrem meum aliter diſpoſuiſſe. Ac proinde dũ mihi in foro exteriori adiudicabitur, poſſum optima fide hæreditatem poſſidere. Eodem modo, ſi pater meus per hmõi teſtamentum legata fecit (pia mõ miſſa faciamus) ego non teneor in conſcientia legata implere. Cur aũt fuerim cõcluſionem ſic moderatus, ꝗ non penitus translatio dñij in his euentib. ipſo facto irritatur & annullatur, dicam in calce ꝓbationum cõcluſionis. Neq; verò concluſionem ſic audeo aſſerere, ut contrariam omnino exiſtimauerim improbabilem: qm̃ ubi aſſertionẽ noſtrã apud alios nõ inuenio paulò ſoleo eſſe cunctantior ad aſſerendum. Nihilominus argumẽta ſubijciã, quæ mihi profecto multo probabiliorem hanc faciunt opinionem, q̃ eſt contraria. Etſi ego inter theologos ullius eſſem auctoritatis, profecto iudicium iuris naturalis, ac potiſſimũ conſcientiæ, nõ alijs q̃ Theologis eſt deferendum. Supponamus ergo ciuilium legũ tenorem: In teſtamento, uerbi gratia, nuncupatiuo, puta ubi ſine tabellionis ſubſcriptione verbo nuncupãtur hæres & teſtes, requiruntur ſeptem teſtes: ut habetur Inſti. de teſtamentis. §. fi. Et pariter in teſtamento ſubſcripto, ſed tñ occluſo & obſignato: ut habetur l. citata, Hac conſultiſſima. C. de teſtamentis. & l. peculiari regni 3. Tauri. Tametſi in teſtõ apertè ſcripto ſufficiãt tres teſtes cum tabellione: & quinq; ſine illo, quamuis antiquo iure quandoq; requirantur plures quandoque pauciores: ut in teſtamento Imperatoris, & in teſtamento militis, & in teſtamẽto cæci, &c. ut in gloſſis ſuper eiſdem titulis inſtit. & C. & ſi. latè a doctoribus adnotandum eſt. Requiruntur etiam teſtes legitimi: puta ut neq; mulier, neque ſurdus, neque mutus, neque infamis admittatur: vt in eodem Inſtitutio. §. teſtes cauetur. Quamuis de hoc nihil hic definimus: ſed id ad iudicium ſeculare deferimus. Similiter iure Pontificio cautiſſimum eſt, ne res eccleſiæ ſine tribus contractibus diſtrahantur: vt 10. q. 2. can. ea enim. & 12. q. 2. cano. ſine exceptione. & de reb. eccle. non alien. à Doctoribus adnotatur. Ait ergo contraria opinio, ꝗ

Documẽtum auctoris.

Sentẽtia auctoris.

Solẽnitas teſtamentorum deſcribitur.

etiam

etiam ſi in foro exteriori teſtamentum pronuntiaretur nullum, ſtandum tamen eſt in conſcientia uoluntati teſtatoris, ubi nō interfuit fraus. Et pariter dum in alienatione bonorum eccleſiæ defuerit contractuū ſolennitas. Nos autem in contrarium hæc ſubijcimus argumenta. Supponamus.n. primo ex lib. 1. leges ciuiles obligare in conſcientia: ut ipſe idem Panormi. eodem loco cum eodem Innocentio planiſſimè cōſentit. *Opinio auctoris patet.* Tunc inquam arguitur ſic: Leges eiuſmodi nullam prorſus exceptionem faciunt, ſed abſolutè aiunt, ubicunque defuerit talis ſolennitas, nullum eſſe contractum. Sic enim concludit dicta lex Codicis, Hac conſultiſſima ubi teſtamentū non fuerit ſubſcriptum, pro infecto haberi conuenit. Et rurſus ex imperfecto autem teſtamento voluntatem tenere defuncti non uolumus: niſi inter ſolos liberos à parentibus vtriuſque ſexus habeatur: uidelicet niſi liberi in ſola diuidunda hæreditate uoluntatem habeant patris: ut gloſſa. Et Inſtitution. quibus modis teſtamen. infirmentur. §. ex eo. ait Iuſtinianus: Imperfectum teſtamentum ſine dubio nullum eſt. Et poſtea ait ſe uelle eiſdem legibus uiuere. Et l. regni citata 3. Tauri, habetur ꝙ ubi teſtiū numerus iuſtus non fuerit, teſtamentum nullam fidem faciat, neque in iudicio neque extra. Et in can. citato, ſine exceptione. habetur, quòd alienatio inconſulto facta rerum eccleſiaſticarum, ſit irrita. Cum ergo lex eandem vim habeat, quam uerbis perſonat, fit, vt ſine vllo interpretamento ſit illi obediendum. Sed ais, Leges non adhibent uerbū, in conſcientia. Hic autem cauillus eſt: nam nō eſt in more legislatoribus talia adijcere uerba: ſed ex natura legum ſequitur obligatio in conſcientia. *Ratio ſecunda.* At quo rei punctum patentius fiat, arguitur ſecundò ſic: Lex, vt ſolenniſſimum habet doctorum axioma, accidentarios caſus nō reſpicit, ſed ea, quæ ut plurimum contingūt. Iura enim, uti ff. de leg. Pomponius ait cōſtitui debent in his quæ accidunt, & uſu venire poſſunt: non tamen in his, quæ præter opinionem & inſpirato contingunt. *Solutio.* Igitur licet ratio iſtarum legum fuerit, vt fraudibus doliſq; obuiaretur: nihilominus etſi ī aliquo caſu finis ille deficiat, lex ſuū retinet uigorem. Exempla ſunt frequentiſſima ac patentiſſima, quæ demirandum eſt Panormitanum & ſuos non inſpexiſſe. Prohibet lex, vt artic. 1. dicebamus, pueros ſua propria ſponte bona ſua alienare: cuius vtique finis eſt, ne per eorum imprudentiam male dilapidentur. Contingit eſſe puerū decem vel duodecim annorum, qui ſapienter & in rem ſuam poſſit de ſuis bonis diſponere, vtrùm propterea contractus inconſulto tutore ab ipſo factus, tenebit in conſcientia? Profectò non tenebit, Item legis ieiunij finis, eſt corporū maceratio: Vtrùm ppea ꝙ quis illa maceratione non indigeat, fiat exēptus à lege? minimè gentium. Prohibet ēt lex arma nocturna: vtrū qui pacificus eſt: poſſit illa deferre? Nequaquam. Eodem modo in propoſito, licèt in aliquo caſu nullus interfuerit dolus, nihilominus vis legis nō extinguitur. Et ratio huius eſt patentiſſima, quia alioqui leges ſcrupulos puſillorum conſcientijs inijcerent. Sæpe.n. obſcurum & ambiguum eſſet, vtrum tanta eſſet fraus ut ſufficeret ad parendum in ciuili legi an uerò tam parua, ut propendendum eſſet in ius naturæ. Noluit ergo legislator ciues eſſe horum iudices, ſed ꝙ ſyncere auſcultarent legi, quamdiu non eſſet contra ius naturæ. Sed ais: Contra ius naturæ eſt, ut ſi quis ſic uoluit diſponere de ſuis bonis pp defectum ſolēnitatis, non impleatur eius uoluntas profectò non eſt. Imò q̃ maximè eidem naturæ conſentaneum: nempè vt fraudes tollantur & deceptiones, quas in defunctos humana fallacia extrueret. Hac.n. de cauſſa art. 1. dictum eſt poſſe rempublicam naturalē uoluntatem ciuium cohibere in ſuis diſpenſandis rebus: atq; adeò modum illis præſcribere. *Pōt lex ſolutionibus modum ſtatuere.* Imò verò arbitror, ꝙ ſi ex occulto modo ſoluendi debita fraudes crebreſcerēt, poſſet princeps leges ſancire, ut ſolutio quæ coram teſtibus non fieret, nō valeret: adeò ut in conſcīa poſſet, ꝙ contra leges ſolutū eſſet, iterato peti. Sed quidqd hoc veritatis habeat, ambigendum non eſt, q̄n poſſit conſcīa pro infecto haberi illegitimus contractus, etiā ſi fraus non interfuerit, ob id, quod intereſſe potuit. Quòd ſi id poteſt, neſcio q̃ efficacius uerborum ſignificatione efficere potuit, q̃ iſtorum: Sit teſtm̄ nullū: habeatur pro infecto. Et ſi fuerit imperfectum, uoluntatē defuncti

Tertia ratio. non teneat, ſit irritũ, nullã fidẽ faciat, neq; in iudicio neq; extra. Tertiò arguit: Qui teſtm̃ reliquit illegitimum, perinde decedit ac ſi abſq; ullo prorſus moreretur, qñquidem iure illud nullũ eſt: ergo ſic prorſus de tali defuncto cenſendum eſt ac ſi inteſtatus deceſſiſſet. Si autem quis abſq; ullo teſtamento legata feciſſet, aut hæredem nuncupaſſet, profectò hæres ab inteſtato non teneretur in conſcientia illa implere etiam ſi nulla interfuiſſet fraus: ergo neq; ubi teſtamentum non eſt iuridicum. Exempli gratia: Si quis abſq; liberis moriens pñte fratre diceret: Ego conſtituo talem hæredem extraneum, aut tale facio legatum, quod non eſſet donatio: frater tamen non polliceretur id ratum habere, imò renueret, & haberi non poſſet copia tabellionis atq; teſtium, vt ſm leges conderetur teſtamentum, profectò ille frater legitimus hæres licet optimè nouiſſet defuncti uoluntatem, neq; ullam interceſſiſſe fraudẽ, non teneretur in conſcientia aut alteri hæredi cedere aut legata implere, non obſtãte iure naturæ: Nempè quia lex iuſte ad euitandas fraudes uoluit ne defuncti uoluntas ulla eſſet niſi per teſtamentũ conſtaret. Quin uerò & id iuſtè potuit facere in pęnam negligentiæ teſtatoris, vt ſtatim de præſcriptione dicimus. Ergo ubi teſtm̃ nõ fuerit iuridicum, idem erit iudiciũ.

Quarta ratio. Quartò arguitur. Idem eſt penitus iudicium in foro conſcientiæ, quod in foro exteriori vbicunque res geſta conſtat, ut iudiciũ exterius non procedat ex falſa præſumptione: ſi quis autem inteſtatus decederet, licet legitimus hæres ab inteſtato fateretur in iudicio aliũ fuiſſe inſtitutum hæredẽ: aut alia defunctum feciſſe legata, ſine teſtibus tamen talis hæres ab inteſtato non compelleretur hæreditatẽ alteri concedere, neque legata implere. Ergo idem debet iudex pronuntiare, qñ teſtm̃ eſt illegitimũ, qñquidẽ iure eſt nullum: atq; adeò ille ab inteſtato hæres manet tutus in conſciẽtia: qñquidem ſententia non emanauit ex falſa præſumptione. Scio equidem de hoc uariatum nõnunquam eſſe inter iudices, qñ ſcilicet hæres fatetur uoluntatem defuncti. ſed profectò crediderim perinde pronunciandum eſſe, ac ſi nihil defunctus diſpoſuiſſet. Sed ais, tales ſententiæ ſolum tenent in foro exteriori, non autem in foro conſcientiæ. Immo uerò ſi non obligarent in cõſcientia, tunc leges illæ conſciẽtiarum eſſent illaqueatrices, nec deberent ab eccleſia tolerari, ſm uerbũ illud in cap. qm̃. de præſcrip. Quod abſq; peccato mortali non poteſt obſeruari, derogandum eſt. Enimuerò ſi dum iudex non ex falſa præſumptione procedens, ſed ſm eius confeſſionem, qui reus ſit, eum abſoluit, non manet in conſciẽtia tutus, iniqua eſt lex: cum tamen merito non ſint abrogatæ, ſed approbatæ.

Quinta ratio. Quintò arguitur. Ex contraria huic noſtræ opinione conſequitur vſu venire poſſe, vt quiſpiam abſq; ulla ſua culpa nullaq; alia illata ui, ſed ob ſolum tenorem legis euitare aliter peccatum mortale non poſſet q̃ grauiſſimã faciendo ſuorum bonorum iacturam. Sit.n. pupillus ab inteſtato defuncti hæres, qui alium extraneum per teſtamentum illegitimum hæredem nuncupauit. Tunc tutor ſi hæreditatem pro ſuo pupillo non petat, reus ipſe fiet in iudicio. & ob negligentiam condemnabitur; ut pupillo refundat quæ ſua cauſſa perdidit. Si autem petat, manifeſtè peccat ſm opinionẽ nobis aduerſam: qñquidem ſciens & prudens petit quod non eſt pupilli. Supponimus.n. ei conſtare nullam interfuiſſe fraudem. Hoc autem non eſt concedendum.

Poſtrema ratio. Sextò denique ac poſtremo arguitur. Niſi eiuſmodi leges in cõſcientia obligarent non ſatis eſſet illi fini prouiſum ob quem inſtitutæ ſunt. Prouidit, exẽpli gratia eccleſia ne eius bona niſi cum tali ſolennitate & cautione alienarẽtur: ſi ergo ab illo qui aliter emit, non poſſent rurſus clerici ac religioſi bona cõſciẽtia repetere, fruſtranea fuiſſet cautio legis. Nunc igitur explicatio opus eſt cur diximus non prorſus per tales contractus impediri dominij trãſlationem. Cauſa.n. eſt, q̨ tunc ſi ille nuncupatus hæres per inualidum teſtamentum fortè hęreditatem poſſideret, deberet abſque ullo iudicio & petitione illa reſtituere hæredi ab inteſtato. Et pariter ſi legatarius legatum poſſideret, deberet illud protinus eidem hæredi reddere: quod tamen eſſet nimio rigore leges intelligere. Crediderim ergo q̃d qui poſſidet rem aliquam per contractum minus ſolennem ſibi acquiſitam, dummodo fraus

do fraus omnis, vis, & dolus abfuerit non tenetur reſtituere niſi uocatus in iudiciũ & condemnatus. Et eodem modo, ſi quis iuſto pretio emit bona eccleſiæ ſine dolo, & fraude, licet non interueniſſet ſolennitas contractus, iuſtè poteſt eccleſia tacente, poſſidere, ſed & eccleſia ẽt poteſt bona conſcientia repetere & ratio mea eſt quod iura humana nihil aliud volunt, q̃ ꝙ in iudicio tales contractus habeantur nulli: nõ aũt quod ipſo ſtatim facto trãslatio ſit nulla. Quare etſi ille cui competit repetitio ob ignorantiam non petit, nempè quia neſcit teſtm̃ aut contractum non fuiſſe legitimum, quamuis poſſeſſor id ſciat non tenetur ei reuelare. Si autem exempli gratia (de quo caſu ego ipſe conſcientia queſtus fui) defunctus per illegitimum teſtm̃ nuncupauit extraneum hæredem, & neque ille neque frater ab inteſtato ſuccedens poſſeſſionem adiuit, ſed uterq; eſt ea probitate, vt nolit poſſeſſionem capere, niſi ubi ius faueat, abſque dubio nuncupatus hæres debet cedere, & poſthaberi, & ſuccedens ab inteſtato hæreditate potiri. Hæc & ſi non pro demonſtratis duxerim, crediderim tñ eſſe ueriſſima. Si quis autem contraria teneatur opinione, illam aut reſpuat, aut ſequatur: qm̃ qui contra conſcientiam agit prauus eſt ſm illud, Quod non eſt ex fide, peccatũ eſt. Veruntamẽ nihilominus huic noſtræ aſſertioni non nihil ambiguitatis obmoliri quiſpiã poſſet. Primùm Panor. pro ſe in contrarium adducit regulã eiuſdem Innocentij, cap. quod ſicut. de elect. Vbi ait electionem quę iuri naturę cõſentit, licet non ſeruentur iuris ſolennitates, tenere. At uerò profectò, ſalua exiſtimatione ſolennis Abbatis & eius ſequacium nõ eſt ab illis ſincerè & candidè intellecta: neq; uerò citata regula Innocentij. Ipſe. n. non loquitur ubi electio nulla eſt iure poſitiuo, ſed ubi eſſet infirmãda, ut ait tex. ſi in iudicium deferretur. Subdit. n. exemplum, vt ſi aliquis electorum ex cõtẽptu non fuiſſet uocatus: tunc. n. ſi electio fit à maiori parte, illo connumerato, tenet quidem iure tam humano, quàm naturali. Quamuis contemptus ille poſſit agere ad infirmandam electionem. In tali inquam caſu ait electum tutum eſſe in conſcientia quouſque quaſſetur electio. Quæ quidem ſentẽ-

Arg. contra ſentẽtiam auctoris.

tia adeo non eſt contra nos, ut non ſit ẽt ꝓ nobis: nam licet iure naturæ fateatur Innocentius electionẽ valere, dicit quod poteſt iure humano infirmari: Haud ergo credendus eſt Innocentius ſibi ipſe contradixiſſe. Neque alia regula eiuſdem illic Panormitani quidpiã contra nos impræſentiarum agit: nempè quod qñ ius ciuile aliquid diſponit contra ius naturæ, ſtandum eſt iuri naturæ. Hæc. n. legis diſpoſitio nõ eſt contra ius naturæ, ſed eius moderatio & reſtrictio ꝓ bono pacis. Quod autẽ omnium vehementiſſimè contra nos pugnare vr̃, eſt cap. cum eſſes. de teſta. vbi Alexander 3. vr̃ contrariũ decernere. Fuit enim de conſuetudine interrogatus quæ erat in Epiſcopatu Hoſt. ubi nullũ teſtm̃ niſi ſm leges humanas, puta ſeptem aut quinq; teſtibus ſubſcriptum admittebatur: & reſpõdit, tales leges à diuina lege & ſanctorum patrum inſtitutis, & a generali eccleſiæ cõſuetudine eſſe alienas, & ideo ſtandum eſſe contra illas iuri naturali, ſm quod in ore duorum uel trium ſtat omne uerbum. Et ideo ubi quis parœcianorum coram presbytero ſuo & tribus & duobus alijs teſtibus teſtamentum ediderit valere decreuit. At verò (ut cum debita reuerentia ad textum rñdeamus,) licet ius naturæ ſit ut duo vel tres teſtes ſufficiãt: nam vbi homines naturali ſynceritate uiuerent, ille ſufficeret numerus, tamen nullatenus negari poteſt, quin ubi humanę fraudulentiæ in rempublicam ſerperent neq; tuta eſſet fides, ſanctiſſimum ſit numerum teſtium lege augere. Nam ius naturæ non eſt prohibitiuum, ſ. ne plures exigantur teſtes, ſed ſynceritatis humanę expreſsiuũ, nempè ꝙ uel tres ſufficiant: qui ideo numerus, licet plurimum in cauſis tam ciuilibus quam eccleſiaſticis ſufficiat, tamen merito in aliquibus requiruntur plures ut lib. noſ. 5. tractabimus. Vult. n. eadem ipſa eccleſia. ut patet 2. q. 5. canon. Præſul in nõnullis cauſis plures teſtes eſſe neceſſarios nempè ad condemnandas perſonas Curiæ inſignes: vt puta Cardinales, presbyteros, &c. Cum ergo eadem ſancta eccleſia quæ ob perſonarum dignitatem, quorum crimina difficile creduntur, uoluerit augeri teſtiũ numerum, non eſt cur leges repellat ad confirmandam defuncti uoluntatem: qui, ſi

Secundũ

Tertium ex c. cum eſſes. de teſtam.

Exponitur illud ĩ ore duorum uel triũ, &c.

Reſpõdetur ad c. cum eſſes

Perſonæ in dignitate conſtitutæ nõ facile criminib. notandæ.

calletur

calletur pro ſe loqui non poteſt, ampliorem quoq; numerum requirit, præcipuè vbi teſtaméta aut non ſunt ſubſcripta, aut ſunt occulta, nam in apertis ius naturæ ſeruatur trium teſtium cum tabellione. Igit illic pontifex ſumus non eſt credẽdus leges eiuſmodi abrogaſſe, quia non hẽt auctoritatem in leges principum niſi quatenus ſunt contra ius diuinũ ut ipſe Papa fatetur, can. cùm ad uerum & can. duo ſunt. 96. diſt. neq; abrogationis uerbo illic utitur neq; talis abrogatio recepta vnquam à principibus fuit. Igitur licet alijs præterea duobus modis gloſſa illic textũ interpretetur, ſatis ſit nobis altero duorum modorum reſpondere, ſ. aut ꝙ id reſtringendum eſt ad pia legata vt explicatur ca. ſtatim proximo relatum quæ quidem legata minorem exigunt ſolẽnitatem, Vel forte melius ꝙ cum epiſcopatus Hoſtienſis eſſet in territorio eccleſiæ potuit Papa ꝑcipere, ut non ſeruarentur leges ciuiles. Nam profectò neque in pijs cauſſis vbiq; admittitur iure legatum illegitimi teſtamenti, tametſi hæredes de honeſtate illa doceat implere.

Aliæ ſolutiones c. cum eſſes.

Ad primũ principalem principio concluſionis. Argumenta autem in capite quæſtionis obiecta nullius ſunt ponderis. Reſpondet .n. ad primum finem legis dupliciter ceſſare poſſe: ſcilicet aut generaliter in republica aut in particulari caſu: & qñ ceſſat primo modo, ceſſat lex: quando uerò non niſi in particulari, non ceſſat, ut late expoſitum eſt. Quòd autem Adrianus ſubdit de correptione fraterna, nulla ſimilitudine pugnat. Præceptum nanque correptionis fraternæ non habet pro fine commune bonum, ſed particularem emendationem fratris: & ideo quando ille ceſſat, ſuperuacanea eſſet correptio. Finis autem legum annulantium illegitimos contractus, eſt bonum commune: quod nunquam ceſſat. Item præceptum correptionis fraternæ, eſt affirmatiuum, quod non obligat niſi quando & ubi oportet: leges autem illæ ſunt generales. *Ad tertium.* Ad tertium demum reſpondetur, nullum eſſe inconueniens, ut quis citra ſuam culpam & negligentiam ob fortuitum euentum cohibeatur de ſuis bonis diſponere, ut pax tuta ſit in republica. Leges nanque non ualent ſingularia cuncta cauere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm præſcriptio dominium in poſſeſſorem transferat.

EXpedimus membrum prius publicæ auctoritatis, quæ cohibere poteſt legitimum dominium, ne ſua bona pro ſuo libito diſpendat. Sequitur ergo ſecundum, quod eſt ad auferendum quoque ciuibus eadem ipſa bona. Et peculiariter id diſputabimus in præſcriptione: de qua quæritur utrum præſcriptio dominium ab inuito domino auferat, & conferat poſſeſſori? Et arguitur de more à parte negatiua: Reſpublica, niſi qñ ipſa indiguerit neminem ciuium expoliare poteſt inuitum ſua ſubſtantia præterq̃ ratione delicti: uſu autem venire poteſt ut abſque vlla prorſus domini culpa aut negligentia quiſpiam triginta quadragintaque annis poſſideat alienum: ergo tũc nulla eſt cauſſa cur eiuſmodi poſſeſſor dominium acquirat. Secundo: Si præſcriptio tanta polleret vi, ſequeretur ut poſſeſſor malę fidei præſcriberet. Nam ſi cauſſa legis fuit dominium ob negligentiam punire, non eſt dignus minori pœna, dum poſſeſſor mala fide poſſidet, q̃ dum poſſidet bona. Tertiò arguitur: Si mala fides intra tempus præſcriptionis ad reſtitutionẽ obligat, ſequitur ꝙ etiam qñ poſſeſſor dubitat an res quam poſſidet, ſit aliena, ius præſcriptionis impediatur. Cõſequens tamen uidetur eſſe cõtra Auguſt. 34. q. unica: cano. ſi uirgo. ubi ait, Tandiu quenque poſſeſſorem bonæ fidei rectiſſimè dici, quandiu ſe poſſidere ignorat alienum. In contrarium autem eſt auctoritas Gelaſij 16. q. 3. can. Præſulum. & can. quicunque. can. placuit 1. quibus decerint præſcriptionem triginta annorum, etiam inter epiſcopos & eccleſias uim obtinere.

Secunda pars humanæ poteſtatis, qua princeps reipublicæ tam eccleſiaſticæ, q̃ ciuilis poteſt ab inuitis tum bona ſua auferre, tum ẽt in aliorum transferre dominium. Primum ratione ſubueniendi reipublicæ, ut art. 1. dictum eſt, uim ſuam exercere poteſt: nempè vt dum ei opus eſt ciuium ſubſidio, eos ad contributionem cogat: quoniam ſumus, ut ait Paul. ad Roma. 12. membra unius corporis: & ideo tenemur *Quibus titulis poſſit reſpubl. ab inuitis ciuibus bona auferre.*

mur ſuccurrere corpori noſtro. Secundò præterea ratione delicti poteſt malefactores bonis ſuis multare. Etenim, φ per quodcunque peccatum mortale ipſo facto delictor ſuis ſit priuatus bonis, iam ſuprà tanquam hæreticum reiectum eſt. De aliis autem modis quibus princeps hac fungitur poteſtate, nihil ad præſentem locum, ſolū .n. de præſcriptione nobis eſt quæſtio.

Præſcriptiō definitio.

Igitur præſcriptio nomen iuris eſt: idem nimirum ſignificans, quod per poſſeſſionem præſcriptio à lege tpe protractum, dominium rei acquiret. Et quamuis non ſolùm inter Doctores, uerùm & quādoq; in iuris cōtextu explicationis gratia diſtingui conſueſcat inter præſcriptionem & vſucapionem φ præſcriptio ſit rerum immobilium, uſucapio uerò mobilium: tñ crebro etiam iura ambabus promiſcuè vtuntur uocibus. Vſucapere.n. nihil aliud eſt, q̃ vſu uendicare: hoc eſt per uſum legitimo tempore continuatum rei dominium acquirere, ut legitur ff. de uſucap. l. vſucapio idq; ipſum eſt præſcribere: loquendum autē eſt ut plures & ſentiendum ut pauci: & ideo non eſt, cur non eadem vtamur diſtinctione. Itaq; vſucapio duobus modis differt à præſcriptione. ſ. & ratione materiæ, ut modo dicemus: & ratione temporis, ut dicere pergimus. Igitur q̄m hic tantū de foro conſcientiæ diſputamus, ſupponamus tam Imperatorum, quam Pōtificum leges.

Quanto tpe fiat vſucapio.

Vſucapio nanque rerum mobilium triennio fit, aut quadriennio: ut habetur Inſtitu. de vſucapio. & C. eod. l. quas actiones. Præſcriptio verò altera eſt longi temporis, altera uerò longiſſimi.

Præſcriptio longi temporis & longiſſimi.

Præſcriptio longi tēporis per decennium inter præſentes, & per 20. annos fit inter abſentes: ut eod. Inſtitu. ſubſequit: & ead. l. C. & C de præſcrip. longi temporis l. malæ fidei: Ratio .n. poſtulat ut præſētiū negligētia, népè, qui in eadem prouincia, uel in eadē urbe commorantur, breuiori tempore puniantur, q̃ abſentiū, ad quos non tam cito penetrare potuit rerum notitia. Præſcriptio autem longiſſimi temporis eſt triginta annorum inter præſentes, & quadraginta inter abſentes, quæ in rebus eccleſiaſticis eſt neceſſaria.

Quòd in rebus eccleſiæ longum non habeat niſi quadragenalis præſcriptio.

De qua iō præſcriptione plura extant capit. 16. q. 3. Et l. citata, quas actiones. hæc omnia diſtinguuntur. ſcilicet φ decennalis, & vicennalis p̄ſcriptio in ſecularibus ſufficiat, triennalis autem & quadragenalis cōpetat religioſis rebus. Vſucapio uerò trienio fiat, inter præſentes, aut quadriennio inter abſentes. Atq; hoc propriè loco vſucapio à præſcriptione diſtinguitur. Romana uero eccleſia, ut illic ſubiungitur. gaudere debet tpe centum annorum: itaq; contra illam breuius non præſcribitur.

Cōtra eccleſiā Romanā ni præſcribitur niſi centum annis.

Quocirca etſi Imperator præcedenti lege, Vt inter omnibus eccleſiis hoc tempus centum annorum indulſiſſet, tamen modo tñ ſola eccleſia Romana illa gaudet, iuxta tenorē eiuſdē authentici, quas actiones, ut habetur 16. q. 3. can. nemo. His ergo prænotatis quæſtio noſtra eſt, an in conſcientia qui præſcriptis temporibus rem poſſedit, quamuis poſtea reſciuerit eā eſſe alienā, tuto illā poſſideat? De qua re tres ſunt diuerſæ opiniones duæ nimirū extrema:

Opiniōes duæ extremæ.

quarum altera tenet, φ ſemp eſt iudicandū ſēm leges concedentes præſcriptionem cum mala fide. Et hæc eſt gloſ. cap. fin. de præſcriptionibus. Altera uerò, φ quamuis bona fide toto tēpore legis quis rem poſſideat: nihilominus quotieſcunq; reſciuerit eam eſſe alienam, etſi in foro exteriori res ſibi poſſeſſa adiudicetur: tñ in conſcientia nunq̄ eſt totus quouſq; eam reſtituat. Et hæc eſt ſumma Roſellæ, in uerbo, p̄ſcriptio. Inter has ergo nos media uia incidentes, duabus cōcluſionibus ad q̄onem reſpondemus.

Prior cōcluſio.

Prior eſt: Nemo beneficio humanę legis ſana cōſcientia præſcribit, niſi toto præſcriptionis tpe bona fide poſſideat. Concluſio eſt expreſsè aſſerta in illa regula Iuris, Poſſeſſor malæ fidei non præſcribit.

Olim poſſeſſor malæfidei præſcribit ſecundū leges.

Eſt autem recolendum, ſēm ciuiles leges olim poſſeſſoribus ēt malæ fidei rem poſſeſſam fuiſſe adiudicari ſolitam, ut Gratianus adnotauit. 16 q. 3. cano. dilectio. §. poteſt. Et expreſsè habet cap vigilanti. de præſcriptio. ubi refertur Epheſinum legiſlatorem propter uitandam miſerorum ſegnitiem, & longi temporis errorem & confuſionem, primum omnium tricennalem uel quadragenalem præſcriptionem lege ſanxiſſe: Alexand. verò tertius, eodem capitul. eaſdem leges uel confutat, vel ſaltem moderatur, quantum ad hoc quòd poſſeſſoribus malæ fidei non faueant: eandemque reuocationem ſeu moderationē Innocentius

Corrigitur ius antiquũ. tius tertius in Concilio Lateranen. confirmauit eod. tit. cap fina. Et ratione ꝓbatur: *Quis poſſeſſor malæ fidei.* Poſſeſſor malæ fidei dicitur ille, qui conſcius eſt aut dubius rem, quàm poſſidet, non eſſe ſuã. Accipitur.n. hic fides pro cõſcientia, ſm illud Pauli, Quod non eſt ex fide, id eſt conſcientiæ concors, peccatum eſt. Qui aũt contra conſcientiam rem alienam poſſidet, in peccato perdurat: & qui addubitat, ſcrutari tenetur ueritatem: peccatũ aũt nemini ſuffragatur: ergo eiuſmodi poſſeſſori nullum patrocinatur ciuile ius, Atq; hanc rõnem huius concluſionis aſſignat eodẽ capite Innocen. Quare glo. quæ dicit non credere Papam potuiſſe leges illas reuocare, nullius profectò eſt ꝓbabilitatis. Nam etſi poteſtas Imperialis diſtincta ſit a Pontificia, neque ſit (vt illi aiunt, quos ſupra refellimus) ſimpliciter & abſolute illi per omnia ſubdita: tamẽ quia quantum ad animarum regimen ſpiritualis temporali diuinitus eſt prælata, poteſt leges ciuiles delictorum fautrices de medio tollere: qualis certè eſt, quæ poſſeſſoribus malæ fidei faueret. At quò res patẽtior fiat, uel gloſſa illa vult leges ciuiles poſſeſſoribus malæ fidei in conſcientia tradere rẽ poſſeſſam. Et iſte eſſet intolerabilis error: eſt n. contra naturam ꝙ latro aut qui mutuũ accepit, ppea ꝙ decem aut uiginti annos in mora ſit ſoluendi, dominiũ acquirat. Aut uult id tñ, ut ſentit vr̃, & S. Tho. quolib. 12. artic. 25. interpretari, ꝙ negligenti domino poſt illud tempus nõ detur petendi ratio: quemadmodum decepto citra dimidium iuſti pretij denegatur in iudicio actio, licet alter teneatur in conſciẽtia exceſſum iuſti reſtituere. Sed neque hic ſenſus vlli eſt æquitati conſonus: quoniam in emptionibus & uenditionibus præſumptio legis eſt, ꝙ cum pretia rerum non ſint ita planè omnibus comperta, poſſet quis ignoranter & bona fide ſeſquialtero pretio rem uendere vltra iuſtum, & ideo denegatur alteri actio ad reſcindendas lites. Qđ autem nefarius latro, aut uſurarius, aut qui mutuum accepit per manifeſtum diuturnumque peccatum ius acquirat, ut legum beneficio protegatur, ne cogatur ſoluere, nulla fert ratio: etiam ſi alterius negligentia id commereretur. *Poſterior concluſio.* Poſterior concluſio: Poſſeſſor bonæ fidei elapſo legitimo tempore, tuta conſcientia rem tanquam propriam poſſidet: qm̃ lex ciuilis dñm ipſum re uera conſtituit. *Quæ requiritur ad bonã fidem.* At, ne per ignota ulterius progrediamur, explicare congruit, quænã ſint ad bonam fidem requiſita. Ad quod reſpõdetur, exacta eſſe quatuor. Primum omnium requiritur ſubſtantia ipſa fidei: hoc eſt ſcientia uel credulitas ꝙ res ſit tua. Vbi enim fundamentum hoc non adeſt, tota præſcriptionis machina labaſcit. Secundò requiritur poſſeſſio. Nam ut habet regula iuris, ſine poſſeſſione non præſcribitur, neque uſucapitur: vt ff. de vſucap. l. ſine poſſeſſione. *Laicus nõ poteſt præſcribere ius exigendi decimas.* Quapropter cum ius ſpirituale laicis nõ competat, licet laicus ius alleget poſſediſſe exigendi decimas quadraginta uel quinquaginta annis, nunquam præſcribit: quia non eſt poſſeſſionis capax: neque res illa eſt præſcriptibilis. Poteſt inquã laicus decimas recipere ex conceſſione: non tamen ꝙ penes ipſum ſit ius exigendi, hoc eſt imperandi earum ſolutionem. *Mendicãtium religioſus nõ põt quicquã præſcribere.* Pariter neque ſeruus, neque Mendicantium religioſus poſſidere poteſt: atque adeo neque præſcribere. Tertiò depoſcitur titulus uel naturalis, uel iure legitimus, uel præſumptus. Qua ratione fur, & uſurarius nullo tempore præſcribit, quia poſſidet ſine titulo per uim. Eadem ratione neque mutuatarius. Nam licet titulo mutuationis acquiſiuerit dominium, illo tñ pacto ut redderet. *Qui a latrone rẽ emit, põt illã præſcribere.* Si autem latronis filius bona fide hæreditatem paternam adiuit, nimirum credens bona ille legitimè fuiſſe acquiſita, & toto tempore præſcriptionis illa fide poſſidet: tranſacto illo quamuis innoteſcat, fuiſſe aliena, tutus manebit in cõſcientia. Et pari modo qui à latrone bona fide rem alienã emit: vt habetur ff. de vſuca. l. ſi aliena. Nam licet ille titulus non ſit uerè naturalis, eſt tñ lege præſumptus. *Nequeũt leges ſecundũ aliquos ueros dominos dominio priuare, pp negligentiã repetẽdi.* Eadem rõne in calce ſuperioris libri diximus, ꝙ cum ſnĩa iniqua nemini in conſcientia ius auferat aut conferat, fit, ut qui per talem ſententiam mala fide rem acquiſiuit, nempè quia quando lata fuit, ſciebat eſſe iniuſtam: nullo tempore præſcribat. Nã perinde recipit ac latro. Si autem arbitratus eſſe iuſtam, poſſidere cœpit: ſed tamen infra tempus præſcriptionis in notitiam ſibi uenit ſententiã fuiſſe iniquam tenetur reſtituere. Attamen ubi legitimum tempus

præſcri-

præſcriptionis tráſierit, licet poſtea id nouerit, non tenetur. Nam poſtquam legitimo titulo, hoc eſt lege præſumpto, rem bona fide poſſedit, factus eſt eius dñs. Quartò requiritur eandem bonam fidem toto tpe abſq; interruptione continuari, ut expreſsè habetur c.fin. de præſcript. Nam ſi interrupta fuerit, nempè quia dñs petijt, aut alia uia, tunc tempora illa interrupta non cenſentur unum legitimum conſtituere. An uerò qui de re illa quã poſſidet, ambigit, ſitne ſua præſcribat: quia longiuſcula eſt diſputatio, poſt concluſionis demonſtrationẽ adiungitur. Reuertamur ergo his ſuppoſitis ad ſecũdam cõcluſionẽ, quã ut dicebam, Summa Roſella ſimpliciter negat in uerbo, Præſcriptio: & ut Sylueſt.eodem uerbo.§.13. refert Ant.quoque de But.in cap. vigilanti. quia credere nequeunt, leges uerò dñium legitimos dños priuare poſſe, eò ꝙ in leui ſint negligẽtiæ culpa: eſſet.n.ut arbitrantur, contra ius naturæ: ſed tñ denegaɫ eis petitionis actio. Et aiunt illo more ſuò hanc eſſe opinionẽ Theologorũ quos tñ ſi uidiſſent ſecus pronũtiaſſent: cum D.Tho. quolib.12. art. 25. & Scotus 4.diſt. 15. & oẽs concluſionem à nobis aſſertam meritiſſimo teneãt Adria. aũt eo modò procedit, quo ſuperiori articulo: nempè, ꝙ ubi negligẽtia veri dñi ad culpam pertingit mortalẽ, tunc qui præſcripſit tutus eſt in conſciẽtia, ẽt ſi poſtea intellexerit rem eſſe alienam. Cui quidem iuri illud ſupponit fundamentum ꝙ Imperator eſt dñs orbis & ideo poteſt dominium ab uno in alterum transferre. Attamẽ ſi ille non fuit mortaliter negligens, tunc licet in foro exteriori res pæſcribenti adiudicetur tenetur tñ in conſcientia reſtituere. Ratio eius eſt illud ſuum axioma pperam intellectum: Ceſſante cauſſa legis, ceſſat ſubinde eius uinculum. Cum ergo lex præſcriptionis in culpa negligentis adrem ſuam fuerit condita, illa ceſſante, ceſſat præſcriptionis cauſſa. His ueruntñ nõ obſtantibus abſolutè aſſeritur concluſio, ꝙ qui bona fide præſcripſerit ſiue dominus negligens fuerit, ſiue ſecus, tutus manet in conſcientia quamuis tranſacto præſcriptionis tempore, reſciuerit alienũ eſſe, quod poſſidet. Concluſio probatur non ſolum auctoritate D. Thom. & Scoti, & Theologorũ, ut modo dicebamus uerũ & ſacrorũ Canonum Gelaſij & concilij Toletani 16.q.3.& Auguſt. loco citato. cano. ſi virgo 14.q.vnica.& de præſcrip. can.ſanctorũ & multis alijs. Et ꝙ dictæ leges non ſolum approbentur à Pontificibus in foro exteriori ſed etiam conſcientiæ, ſolidiſſimum ſumitur argumentum ex cap.uigilãti.& cap.fin de præſcriptio. Nam poſtquã illic conſultiſſimi Põtifices præſcriptionem duntaxat malę fidei irritauerint à contrario ſenſu illam confirmant quæ bona fide ſubnititur. Sed quo ad rationes deſcendamus, nulla eſt illa Adr.nempè quod Imperator ſit dñs orbis: tum quod illud falſum eſt, ut ſuprà commonſtrauimus: tum quod etiam ſi dñs eſſet regnorum orbis, non tñ rerũ habet dominium, ut pro ſuo libito poſſit res alienas uſurpare. Quod ſupra quoq; oſtenſum eſt. Præterea, quia non ſolum Imperator uerũ & reges & inferiores principes poſſunt facere leges de tranſlatione dominiorum etiam ſi non ſint rerum dñi. Ratio ergo eſt quam art. 1. declarauimus: nempè ꝙ reipublicæ princeps, tanquam pacis cuſtos ut poteſt criminoſos ſuis bonis multare ita & ab ipſis inuitis pro bono pacis ſuorũ dominia in alios traducere, idque lege, ut ſupra diximus in foro poli cogente atque adeo poſſidentis conſcientiam pacante. Alioqui, uti ſupra arguebamus, ſi conſcientiam poſſidentis eiuſmodi leges non inquietarent tum fruſtraneæ eſſent, tum etiam iniquæ. quandoquidem ei rem adiudicarent qui tamen eam tuta conſcientia poſſidere, nequiret, eidemque per ſententiam, quæ non ex falſa præſumptione, ſed ex certa ſcientia procederet. Iſti enim talem principibus negantes in conſcientia facultatem, tanti faciunt hæc bona exteriora, ut arbitrentur eſſe ceu ſupremum reipublicæ finem: cùm tamen nos Chriſtus tantopere contra admonitos curauerit, ut ad redimendum tempus contendentibus nobiſcum de tunica relinqueremus & pallium. Hæc quippe ſancta meditatio antiquis legiſlatoribus altius in corde incidebat quam iudicibus modo: & ideo huiuſmodi condiderunt præſcriptionis leges hinc ergo graſſe dum aduerſus Adrianum faciamus. Quatuor enim inter alia, argumentis eius opinio

Opinio Adriani.

Sententia auctoris.

Reſpõdetur Adriano.

Quatuor argu. confutatur ſententia Adria.

opinio confutatur, hæc. ſ. quod ſi dñs non fuit mortaliter negligens dñium nõ amittit. Primum quod in iure nulla eiuſmodi legitur exceptio, quam tñ ſancti Pontifices conſcientiarum conſultores non prætermiſiſſent. Secundum q etſi vulgo non alia præſcriptionis cauſa circunferatur, q̃ culpabilis dñi negligentia: ſi iura tñ, & rationes conſulas, nõ hæc eſt potiſſima, ſed certe bonum publicum, ut. ſ. certa ſint dominia, & error longi temporis tollatur. & tranquilla ſit rerum poſſeſſio. Audi legem primã. ff. de vſucap. Bono publico introducta eſt uſucapio, ne. ſ. quarundam rerũ diu & ferè ſemper incerta dñia eſſent, cũ ſuffi ceret dñis ad inquirendas res ſuas ſtatuti temporis ſpatium. Et cap. uigilanti. de præſcript. Epheſinus inquit legiſlator, ſolum propter, uitandam miſerorum ſegnitiem & longi temporis errorem & confuſionẽ, primus tricennali & quadragenali pręſcriptioni uigorem legis impoſuit. non ergo lex punitiua fuit alienæ culpæ ſed conſultiua communis boni. Atq; adeò non ille, ſed hic fuit potiſſimus finis. Quapropter illo ceſſante nihilominus lex præſcriptionis ius tribuit in cõſcientia. Tertiò in corroborationem huius arguitur: Si culpa dñi finis fuiſſet legis, profectò vel iniqua fuiſſet uel q̃ rariſſimè ſuum aſſequeretur effectum. Nã culpa negligentis bona ſua per q̃ rariſſimè (quod iſti non aduertunt) eſt peccatum mortale. Enimuerò prodigalitas, ut omnibus in confeſſo eſt, genere ſuo non eſt mortale. Ob idq; neq; qui ſua bona negligit, mortaliter unquam peccat, niſi accidentariè, nempè in caſu grauis neceſſitatis familiæ aut pauperum quos ſibi alere incumbit: ergo pp illam culpam rarò contingeret præſcriptionis iuſtitia: non ergo illa fuit cauſſa. Quartò deniq;, ut ſuperius arguebamus, etſi ille fuiſſet finis, nihilominus illo in euentu particulari ceſſante, nõ ſubinde legis vigor extinguitur: ſed ſi in communi ceſſet. Eſt ergo tutus in cõſcientia, qui legitimè præſcribit, etiam ſi poſtea illi innotuerit, rem poſſidere quæ fuit aliena. Supereſt ergo tandem id examinare quod ſuprà in lite reliquimus. Diximus enim ad bonam fidem exigi, ut neque poſſeſſor dubitet rem eſſe ſuam, ſed id certo credat alias poſſeſſor eſſet malæ fidei. Enimuerò glo. c. fin. de præſcrip. aliter ſentit: nempè quod dubitans, etiam ſi iuſtam habeat dubitãdi cauſam, nihilominus eſt in bona fide. Et citat pro ſe. §. bonæ fidei. l. qui ſcit. ff. de uſuris. Eodemque uergit Panormit q ait ad literam probari, ex cap. ſi uirgo. ſupra citato. 34. q. vnica ubi ait Aug tamdiu bonæ fidei poſſeſſorem rectiſſimè quenquam dici, quandiu poſſidere ſe ignorat alienum, cum uerò ſciuerit, tunc eſſe malę fidei. Qui. n. dubitat, ut cenſet Panorm. ignorat. Et arguitur præterea in fauorem huius opinionis: Qui dubitat rem quam poſſidet, eſſe ſuam poteſt illam bona conſcientia in iudicio defendere donec à ſe euincatur, hoc eſt iudicio ſubtrahatur: manet ergo ſemp in bona fide. At

Opinio q̃ iure dubitans an res ſit ſua, bonæ tamen fide poſſidet

uerò abſq; dubio contrariam ſñiam crediderim: nempè q tempus quo quis, nõ quidem tenui ſcrupulo, ſed probabili coniectura dubitat rem eſſe ſuam, non annumeratur præſcriptioni: immo tempus eius legitimum interrumpit. Et rõ eſt q iam hẽt conſcientiæ vulnus, atque adeo fides eius non eſt bona: nam bona idem eſt quod ſana & quieta: atq; adeo ille iam non ignorat rem eſſe alienam, ut uult Augu. quod re uera Panormita. ut probè. Adrian. in 4. in qõne de præſcriptione ait, non attentè animaduertit: quia non erat dialecticus. Ignorantia. n. altera eſt puræ negationis, ideſt carentia ſciẽtia, quæ ſtat cum dubio: altera uerò prauæ diſpoſitionis, quæ eſt cõtrarium iudiciũ. Augu. ergo non loquitur de hac poſteriori, ut putat Panor. ſed de priori Haud inquam vult poſſeſſorẽ in bona fide manere quamdiu ignorat, hoc eſt quamdiu nõ certè iudicat aut opinatur rẽ eſſe alienam, ſed quamdiu ignorat, id eſt, nullam habet uel probabilitatem uel coniecturam, ſed certo credit eſſe ſuã. Id. n. ſonat bona fides, id eſt illæſa cõſciẽtia. Neq; illud § citatum. ff. de uſu. contrarium inſinuat. Illic. n. tñ habetur, q ſi quis fundum bona fide ab uſurario emit, ſed antequam fructus pciperet agnouerit eſſe alienum, hoc eſt probabiles habuerit coniecturas, põt quidem fructus percipere quoaduſque fundus euictus ſit, hoc eſt publico iudicio ſublatus Non aũt habetur q illa conſcientia tempus præſcriptionis legitimæ continuet. Ad rationem autem quam nos adiecimus

Cõtraria ſententia aucłoris.

Ad arg. p primæ opinionis.

cimus

cimus Adrianus reſpondet, nemini eſſe licitum rem illam poſſidere quam dubitat eſſe ſuam, niſi quantum temporis ſibi conceditur ad inquirendam veritatem. Quin uerò ſubdit paulo inferius regulam, uidelicet ꝙ ficut iniuſtè quis capit rem de qua dubitat an ſit ſua, ita & iniuſtè tenet & poſſidet. At uerò profectò regula hæc in primis falſa eſt.totiq; iuri aduerſa. Enimuerò cum melior ſit poſſidentis conditio, non tanta ſcientia requiritur ad retinendum id quod poſſides, quanta ad capiendum priuata auctoritate id quod non poſſides. Et ideo ſub dubio tueri poſſum quam habeo poſſeſſionem rei, quam ſub eodem dubio non poſſem ab alio ſuſcipere. Quando ergo rem habeo de qua dubito, hoc eſt ſub formidine iudicio eſſe alienã, ſi nemo ex me petat, explorare teneor ueritatem, quã ſi aſſequi neutiquam poſſum, non ideo teneor totam dimittere, ſed pro rõne dubij uel cum illo diuidere, quem dubito eſſe dñm, uel partem erogare in pauperes. Ratio ergo quare dubium tollit bonam fidẽ, non eſt quia ſub illo non poſſum rem in iudicio defendere, uel illa uti: ſed qua, ut diximus, ſaucia tunc conſcientia non meretur nomen bonæ fidei ad præſcribendum.

Regula Adriani.

Regula impugnatur.

Quare dubium tollit bonã fidem

Poſt hæc autẽ non eſt ſilentio prætereunda opinio, quam Adr. ex his modo dictis ſibi elicit, nempè uxori, quæ hæſitat, an uir cui coniungitur uerè ac legitimè ſuus ſit, non ſolum non licere officium debitũ ab illo exigere, uerum neque ipſi exactũ reddere, Et ad ca. dominus de ſecũdis nuptijs. vbi præcipitur reddere reſpondet id intelligendum eſſe in foro exteriori: cogetur enim habitare cum illo tamẽ ei non licet cum ipſo ſe amplexu maritali commiſceri: perinde ac ſi poſt clancularias nuptias. uiuente priore uiro cogeretur habitare cũ ſecundo. Ratio uerò eius eodem ſemper peccato delinquit. Putet. n quod ſicut dubius de re ſua, non poteſt illam poſſidere: ita & dubia illa non poteſt ad uirum accedere. Quæ profectò concluſio, ficuti & ratio falſiſſima eſt & illi cap. dominus. planiſſimè contraria. Illic enim non dubitatur de foro exteriori, ſed de conſcientia. Ob idque diſcrimen interponitur inter debitum reddere & poſtulare. Et ratio eſt plana. Nam maritus legitimam habet poſſeſſionem vxoris: qua ideo non poteſt uxor eum expoliare per hoc, quod habeat dubium, quouſque ſit certa: ſicuti ego nõ poſſum ſurripere ab alio ſua bona, per hoc, ꝙ dubitem eẽ mea. Et ideo illa legitima poſſeſsio uxorem excuſat à fornicatione, dum debitum reddit. Idque expreſſe habetur cap. laudabilem, ne lite penden. longeque apertius c. inquiſitione. de ſenten. excom. a quibus profecto capitulis Adrianus in omne uertens latus neutiquam ſe extricare ualet. Quod. n. in capitu. inquiſitioni. de ſedandis conſcientijs habeatur ſermo, plane inde colligitur, quod ſit trimembris diuiſio: nempè ut qui coniugum certus eſt coniugium non eſſe legitimum, potius ſententiam excommunicationis humiliter ſuſtineat, quam ut reddat uel petat, qui uerò leui temerariaque credulitate id credit, confeſſario ſuo parens, reſputo ſcrupulo, & reddat & petat. Qui uerò probabili credulitate laborat, non reddat ſed petat. Hoc autem mihi profecto maiorem inijcit ſcrupulum, quod in illis capitulis, Dominus & Inquiſitioni ille qui dubius eſt petere cohibetur: Ex quo ſtatim fit conſequens, utroque hæſitante neutrum poſſe debitum petere. Et ratio ſcrupuli mei eſt, quod ſi qui dubitat indagandæ ueritati diligentiam adhibuerit ſufficientem neque tamen illam poſſit aſſequi, non eſt cur arceatur a petendo: aliàs maneret abſque ſua culpa ſemper ligatus, ut neque præſente coniuge uti poſſet, neque ad alterum tranſmeare. quod conceſſu durum eſſet. & ideo exiſtimo dicta cap. ſic intelligi, quod ille, qui probabiliter dubitat, dum non facit diligentem inquiſitionem, reddere quidem poteſt, ſed nõ petere: quia eſt in mala fide: illa tamen facta, arbitror, ſub aliorum cenſura: poſſe etiam petere: quia iam eſt in bona fide. Nam tunc uanum eſt habere poſitiuè aſſenſum, uirum illum non eſſe ſuum.

Opinio Adri. de redditione debiti.

Impugnatur opin. Adria.

Argumenta ergo omnia in aſſertis concluſionibus plane ſoluta ſunt. Primi. n. antecedens negatur: nempè non poſſe rempublicam quẽquã niſi pp crimen ſuis bonis priuare, imò poteſt pp pacem. Et quantum ad ſm iam ſatis explicatum eſt quemadmodũ poſſeſſor malæ fidei non præſcribat: & circa tertium pariter quemadmodum dubitatio bonum etiam fidem interrumpat.

Ad argumenta in prin. concluſionis.

QVAE-

QVAESTIO VI.

DE RESTITVTIONIS SVBSTANTIA.

S.Thom.2.2.quæſtio.62.

ARTICVLVS I.

Vtrùm reſtitutio ſit actus commutatiuæ iuſtitiæ.

ALTERVM præambulum quod uitijs pertractandis, iuſtitiæ commutatiuæ contrarijs debet quiſque prænoſcere, eſt reſtitutionis neceſſitas, eiuſdemque legum modus, & forma: nempè ut quæ in ſubſequentibus libris oſtenderimus aut ſublata per iniuriam eſſe, aut retineri, conſtet qua lege ſint redhibenda. Prima ergo quæſtio eſt de reſtitutionis ſubſtantia: in cuius primo articulo interrogatur, an reſtitutio ſit actus commutatiuæ iuſtitiæ? Primũ enim quod ad inueſtigandam definitionem inquiritur, eſt genus Arguitur ergo à parte negatiua. Primò ſic: Reſtitutio nil à ſatisfactione diſtat: promiſcuè namque vtimur vtroque nomine: quin uerò & iura pro eodem vtrunque videntur accipere, ut extra, de iniu.& dam. dato.ca.ſi culpa. vbi cùm iubetur tam pro damno dato quàm pro iniuria ſatisfactionem fieri, utraque eodem nomine, ſ.tam dãni reſtitutio, quam ſatisfactio pro iniuria, comprehẽditur: ſatisfactio autem eſt pars pœnitentiæ pro offenſa in Deum commiſſa: inter Deum autem & nos non eſt ratio iuſtitiæ commutatiuæ: quia (vt 5. Ethic Ariſt. auctor eſt) Dijs & parentibus æquale reddere non ualemus: reſtitutio ergo non propriè ad commutatiuã attinet iuſtitiam. Secundo arguitur: Reſtitutio non tantum locum habet in commutationibus, uerùm etiam in diſtributionibus: ut dum quis non diſtribuit præmia ſecundum meritorum pondera, refundere ei tenetur, qui minus iuſto recepit: ergo non tantum commutatiuæ, ſed & diſtributiuæ etiam actus eſt. In contrarium eſt, ꝙ reſtitutio ablationi opponitur: ablatio autem alienæ rei peccatum eſt in iuſtitiæ circa commutationes: reſtitutio ergo eiuſdem eſt iuſtitiæ actus, quæ in commutationibus dirigendis uerſatur.

Reſtitutionis etymologia.

PRO ſolutione quæſtionis notandum eſt reſtituere (vt nominis cõpoſitio præ ſe fert) idem eſſe quod iterum quempiam in ſuum locum & ius ſtatuere: haud.n hmôi nominum alluſiones & etymologiæ vilipendendæ ſunt: qm̃ cum nomina ſint conceptuum notæ, talia curare debent linguarum conditores rebus indere, qualibus rerum natura explicetur, primum imitantes parentem noſtrum, qui idem obſeruauit, ſm illud Geneſ. 2. Omne qd vocauit Adã animæ uiuentis ipſum eſt nomen eius. Eſt autem reſtitutio, uerbum Latinis celebre. Dicitur.n. quiſque in ſuum locum dignitatem, ac ius reſtitui, perinde atq; homini reſtitui bona ſua. Vnde.ff.de verb. & rer.ſignifi.l. plus eſt hr̃ plus eſſe in reſtitutione, quàm in exhibitione. Nam exhibere, eſt præſentiam corporis præbere: reſtituere autem eſt etiam poſſeſſorem facere fructũ reddere, &c. Vt ſi quis vi raptus eſt, aut per iniuriam in carcerẽ intruſus, ſuiſque bonis expoliatus, non reſtituitur, licet exhibeatur, hoc eſt, liberè permittatur ad proprios lares remeare, niſi in locum ſuum priſtinum ſtatuatur. Hinc ergo colligitur concluſio huius quæſtionis. Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. Probatur: Contraria ad idem genus pertinent, vt in præd.c.8. Ariſt.docet: auferre aũt rem alienam inuito domino, eſt uitiũ iniuſtitiæ circa cõmutationes: reſtitutio autẽ eſt recompenſatio contraria. Eſt ergo eiuſdẽ gñis iuſtitiæ. Secundò: Reſtitutio, ut legitima ſit, fieri debet ad æqualitatem rei, quę ablata eſt, ſiue per iniuriã ſublata ſit, vt furto & rapina: ſiue per dñi uoluntate: ut mutuo & cæteris contractibus æqualitas autẽ rerum (vt 5. Eth. Ariſto. docet) per iuſtitiã cõmutatiuã cõſtituitur: hac nanq; ratione a diſtributiua diſtat, quòd illa nõ cõſtituit æqualitatẽ, niſi inter proportiones meritorũ & ꝓportiones pręmiorũ. Eſt ergo reſtitutio actus cõmutatiuæ iuſtitiæ. Ex quo fit, ut reſtitutio propriè locum nõ hẽat niſi ubi rõ debiti intercedit. Si.n. quis dono mihi dedit centum, poſt uerò ego, vt gra-

Concluſio

Iuſtitia commutatiua, & diſtributiua quõ differãt.

Reſtitutio nõ eſt ubi debitum non erat.

tiam illi referam, tantumdem redono, non eſt cenſenda hæc mea gratiæ relatio reſtitutionis nomine. Nam etſi ſimilitudinem quãdam reſtitutionis habeat materialem, vt aiunt, idcirco ꝙ res eadem redditur: deeſt tamen reſtitutionis forma, puta obligatio, à qua reſtitutio & ſpeciem & nomen ſortitur. Ob idque donatio illa non ad iuſtitiam commutatiuam, ſed ad liberalitatẽ potius ſpectat. Neq; verò opus eſt ad reſtitutionis naturam, vt eadẽ numero aut ſpecie res quæ accepta fuit, reddatur: tametſi primæua eius ſignificatio id videatur auribus exhibere: ſed ſatis eſt, ꝙ tantũdem valeat. Enimuerò ſicut commutationis appellatio, quæ propriè in rebus fit, vt commutatio vini pro oleo, & merces pro pecunia, ad actiones & paſſiones eſt more, & vſu translata: ſic & reſtitutionis nomen extenſum eſt. Vt ſi quis mihi contumelioſo verbo iniurius fuit, quem ego poſteà fuſte cecidi, quædam fieri poteſt commutationis compenſatio. Et pari ratione qui iniuriam irrogauit, poteſt eam pecunia reſarcire.

Ad primum ar. Argumenta verò in contrarium obiecta, nonnihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo reſpondetur, quòd etſi nonnunquam duo hæc nomina, ſatisfactio, & reſtitutio, vſu confundantur, quando ſcilicet res in controuerſiam non ueniunt: longo tamen interuallo actiones ipſæ differunt. At uerò quæ differre monſtrantur, oſtendi prius debent, quo pacto conueniant. nam (vt initio huius ex Ariſto. 5. Ethic. cap. 1. citatũ eſt) quo res æquiuocæ viciniores ſunt & propinquiores, eo magis æquiuocatio latet. Sit ergo primum noſtrum aſſertum. Satisfactio perinde atque reſtitutio ad iuſtitiam pertinet commutatiuam: nam utraque fit ſm̃ æqualitatem rei ad rem: in quo commutatiua iuſtitia à diſtributiua ſe iungitur, qua præmia ſecundum dignitatem perſonarum diſtribuuntur. Enimuero qui iniuria alium læſit, ad æqualitatis menſuram debet ei ſatisfacere Scio equidẽ Scotum in 4. diſtin. 14. q 2. conſtituere pœnitentiam ſub iuſtitia uindicatiua, quam ſpeciem eſſe putat diſtibutiuæ.

Opinio Scoti de pœnitentia.

Conſiderat. n. pœnitentem non ſolum tanq̃ reum, verum tamquam miniſtrum iuſtitiæ Dei: qui quidem pœnitens de ſeipſo ſupplicium ſumit. Quapropter cum ſatisfactio ſit pars pœnitentiæ, ſubſequenter cõcederet ad eandem iuſtitiam pertinere, vt puta cum quis ieiunijs & vigilijs ſe affligit. Atque hanc ſententiam amplexus vr̃ S. Thom. 4. diſt. 15. q. 1. artic. 1. Attamen multò fortè congruentius pœnitens non conſideratur ceu miniſter iuſtitiæ uindicatiuæ, ſed tanquam offenſor, qui de iniuria lata ſe accuſat, & pro eadem ſatisfacit ei in quem commiſit offenſam, puta Deo, uel homini, ut iudicis uindictã effugiat. Quã ob cauſſam idem ſanctus doctor. 3. part. q. 85. artic. 3. pœnitentiam ſub iuſtitia commutatiua collocat, ẽt quantũ ad ſatisfactionem, ſi bene inſpiciatur articulus: nam afficere quenquam iniuria, eodem reddit, ac ſi rem illi abſtuleris: & ideo ſatisfacere pro offenſa eiuſdem eſt iuſtitiæ, ac ſi rẽ ablatã rependas. At uerò qm̃ Deo corporeũ aliud poſt contritũ animum reddere gratius nõ poſſumus, q̃ corporis caſtigationem, apparet in ſatisfactione reſpectu ipſius quædã punitionis forma ſm̃ famoſam illam Aug. definitionem, Pœnitentia eſt quædam dolentis uindicta, ſemper puniẽs in ſe quod dolet commiſiſſe. Huic igitur rõni in qua reſtitutio cũ ſatisfactione conuenit, ſubijciuntur ſeptem differentiæ inter eaſdem duas uirtutes Atqui prima ſumitur ex parte materiæ: quam differentiam conſtituit S. Thom. 4. diſtin. 15. quæſt. 1. artic. 5. Inæqualitas nanque, quæ iuſtitiæ commutatiuæ contraria eſt, duobus modis uſu uenit. Vno in rebus exteriorib. ut dum quis rem alienã occupat: altero uerò in actionibus & paſſionibus iniurioſis, ut cum quis ciuẽ uiolenter uerberat, aut conuitijs aſpergit. Modus prior reſtõnẽm exigit, qua in reb. ablatis æqualitas conſtituit: poſterior uerò expoſtulat ſatisfactionẽ: vt uidelicet de commiſſa culpa fiat proximo compẽſatio. Itaq; ſatisfactio nõ eſt, niſi ubi iniurioſum crimen adfuit: reſtitutio uerò etiam, ubi nulla interfuit ablationis culpa. Hoc autem diſcrimen uel ex ipſis uocibus innoteſcit. Reſtituere nanque eſt reddere, quod ablatum eſt: ſatisfactio uerò, quia pars eſt pœniſentiæ, eſt iniuriam reſarcire. Conſequitur ergo ex hac propoſitione tanta diſgregatio inter ſatisfactionem & reſtitutionem, ut licet q̃nque ambæ concurrant: poſſit tñ altera abſq; altera reperiri. Exẽplum

Opinio D. Thom. de pœnitentia alia ab S. oti ſententia.

Septem differentiæ inter reſtitutionem et ſatisfactionem.

De quibus reſtitutio, & de quib. ſatisfactio.

accipe: Latrones & fures qui ui aut furto alie iam domum compilauerint, tenentur in primis ad reſtõnem eorum quæ rapuerint,& præterea de illata iniuria ſatisfacere: puta aut petendo ueniam, aut alia uia. At uerò cum quis nihil ſurripuit, ſed tamẽ aut conuitio aut manuum iniectione iniuriam fecit, ſatisfacere poteſt per ſupplicẽ ſubmiſſionem, uel per alia grata officia citra reſtitutionem. Et econuerſo, qui æs creditori debet, quod ab illo mutuatus eſt, reſtituere quidem tenetur: ſatisfacere verò non item: quia nullum commiſit crimen, quouſque in mora eſt ſoluendi. Secunda differentia ex hac prima enaſcitur, reſpectu illorum, quibus fit ſatisfactio & reſtitutio Illa enim non ſolùm hominibus, uerum & Deo, eidemque præcipuè fit: reſtitutio uerò propriè ſolis hominib. Prior pars eſt certa. Quoniam licet in proximos contingat etiam peccare, quos diligere vt nos ipſos tenemur, atque adeò illis ratio vlla ſatisfactionis debeatur, propriè tamẽ in Deum ſolum peccatur, dicente Auguſt. peccatum eſſe dictum vel factum &c. contra legem Dei, & regio Propheta cõfitente: Tibi ſoli peccaui. Haud enim proximorum læſiones ſcelera eſſent, niſi Dei auctoritate fuiſſent inhibita. Nam etſi lex naturæ obliget: illa etiam obligatio ab auctore Deo dimanat: ſicut & lex humana, nam per me inquit Sapientia, Prouerbiorum octauo, Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Ex quo fit conſequens, vt ei propriè debeatur ad iuſtum ſatisfactio, quæ uel hic uel in purgatorio perſoluenda eſt. Vnde Leuitic. 6 cautum erat, ut ille qui ui aliquid extorſiſſet, aut feciſſet calumniam: aut quidpiam ſimile cõmiſiſſet, omnia integra primũ reſtitueret: mox pro peccato offerret Deo arietem immaculatum. Fit ergo propriè ſatisfactio Deo. Haud quidem negandum, ut quidam contendunt, quin ſuo quoque gradu fiat hominibus, ſed tamen maximè fit Deo: reſtitutio uerò non illi, ſed ſolis hominib. Et ratio eſt in promptu: quia Deo nihil propriè auferimus, neque auferri ullo modo poteſt: licet per analogiam ad nos, dicamus illi per peccatum honorem adimi: ſicut ait Paulus ad Romanos 2. Tu autem Iudæus cum ſis, Deum inhonoras? Præterea, neque ei poſſumus quidquam reddere, qđ illi accreſcat. Etenim quia Deus eſt, noſtrorum bonorum non indiget. Quamuis per eandem analogiam ſatisfactio quæ illi fit, dicatur eſſe honoris reſtitutio. Ex his rurſus ſequitur tertia dñia inter has virtutes, ab effectuum diuerſitate ꝑcepta. Per reſtitutionem non remittit̃ peccatum, ſed tñ ceſſatur à peccando: per ſatisfactionẽ verò remittit̃ quantum ad pęnam, remiſſa culpa, eo qđ eſt ſolutio pro peccati debito. Hunc ergo effectum ſortitur uirtute paſſionis Chriſti. Quo idcirco caret, ſi extra eius grãm fiat. Recté aũt legitimè fieri inter hoïes extra gratiam Dei põt, quia ẽt extra amicitiam humanam: quod ſatisfactioni repugnat. Et hæc eſt quarta dñia. Enimuerò qui inimico, quod ab illo mutuo receperat, integrum reddit, ꝑfectè reſtituit: licet eum in ſuam amicitiam nõ recipiat: ei aũt qui iniuria affectus eſt non fit ſatis, niſi per amicitiæ reconciliationẽ: niſi fortè per ipſum quo animus fiat, ſtet. Hæc quippe ex diuerſis debitorum radicib. penſanda ſunt. Reſtitutionis inquam debitum nõ naſcitur ab iniuria, ſicuti ſatisfactionis. Et iõ licet illa non hẽat pro fine amicitiam: hæc non fit legitimè, niſi illa recuperetur, quæ amiſſa fuit, gratia. At uerò etſi ob ſatiſfactionem, quæ Deo fit, pœna ab ipſo condonetur peccatori: non tñ ideo cenſenda eſt propriè reſtitutio: ut in quarto, diſti. 15. art. 5. placet Richardo. Arbitratur. n. quod peccator reſtituit quod Deo debet. Eſt. n. hæc verbi abuſio: quia, vt diximus, neque Deo quidquam adimimus, neq; illi acquiritur quod in remiſſionem culpæ ei offerimus: Immo fit tunc debiti remiſſio. Huic ergo quartæ ſubnectitur quinta intercapedo: videlicet reſtitutionem non eſſe pęnitentiæ partem, veluti eſt ſatisfactio: ſed dũtaxat aſt ꝑambulum, vt quis à peccato deſiſtat. Etenim ſi qs alienum æs contraxit, qđ dum eſt ſoluendo, inuito dño, retinet. vel iniuriã, quã illi intulit, diluere recuſat, nõ poteſt dignè ad pñiam accedere, niſi ab illo delicto per reſtitutionem euellatur. Itaque reſtitutio contritionem, quæ ordine prima eſt pœnitentiæ pars, antecedit: ſatisfactio verò etiam confeſſionem, quæ ſecunda eſt ſubſequitur. Ex quo deniq; colligitur ſextũ diſcrimen: Satisfactio arbitrio ſacerdo-

Secunda differentia.

Quibus fiat reſtitutio, quibus uerò ſatisfactio.

Propriè in ſolum Deũ peccatur.

Omnis obligatio legum auctore Deo eſt.

Tertia differentia.

Extra gratiam per ſatisfactionẽ nulla pœna remittitur.

Quarta differentia.

Quinta differentia.

Sexta differentia.

ſacerdotũ uirtute clauiũ conſtituitur, eademq; in illis tribus generibus. ſ. in oratione, ieiunio, & eleemoſyna: reſtitutionẽ verò ad æqualitatem quiſque tenetur ſua ſponte facere, uel ſnīæ patere iudicis. Septimũ præterea ſi libet interuallũ accipito. In purgatorio nulla fit, fierive expectatur reſtitutio. ſed tm̃ fit ſatisfactio, ſeu potius ſa'iſpaſſio. Hoc dixerim ad depellendum errorem vulgi, quod arbitratur defunctos in purgatorio remorari quouſque reſtitutiones quas hic ſuis commendarunt, executioni mandentur. Eſt. n. deridiculum. Haud ſiquidem lex eſſet digna Deo, ſi ſanxiſſet vt quis pro ea culpa pateretur, quæ nullatenus in ſua eſt iã libertate. Alioqui ſi hæredes nunq̃ reſtituerent, nunquam miſer ille exiret illos purgatoris carceres: qua vtiq; rõne purgatoriũ uerteretur in infernum. Viderit ſibi. ſ. quiſq; quomodo in hoc ſeculo reſtituere mandauerit.

Septima differentia

Nulla hic reſtitutio facienda hominẽ in purgatorio remoratur.

Nam ſi negligens fuerit etiam ſi culpa remittatur, luet in purgatorio pœnas: quã uis poſt eius obitum illico fiat reſtitutio: illis aũt pęnis perſolutis, etiam ſi nunquã reſtitutio fiat, liberabitur. Ineptiſſimè. n. in contrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Auguſtini, quod ſtatim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum. Illud nanque de remiſſione culpæ intelligitur in hoc ſeculo: qa qui non reſtituit, reus eſt ſemper culpæ. Ecce quanta intercapedine ſatisfactio & reſtitutio diſtent. Ex qua dilutio colligitur prioris argumenti. Ad poſterius aũt probè reſpondet S. Tho. ꝙ reſtitutio illius, quod per iuſtitiam diſtributiuam conferri omiſſum eſt, ad iuſtitiam ſpectat commutatiuam. Nam quamuis illud nunquam fuerit ab illo, cui dandum erat poſſeſſum, fuit tamen debitum: & ideo quodammodo ſublatum, ac ſubinde functio commutatiuæ iuſtitiæ eſt idem rependere. Quo fit, (vt ſcitè Caietan. colligit) ꝙ ſi princeps aut dominus aliquot annis diſtributionem prætermiſerit, quam inter conſcriptos ciues facere tenebatur, & poſtea pœnitentia ductus reſtituere conſtituerit, non debet præſentibus tunc ciuib. reſtitutionem facere, ſed eorum defunctorum hæredibus, quibus uiuentibus debebatur.

Ad argumenta.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſit ad ſalutem neceſſarium, rei, quæ ablata eſt, reſtitutionem fieri.

SEcundo articulo, qui apud S Thom. primus eſt, ſuppoſita reſtitutionis interpretatione, de eius eſt neceſſitate reſpondendum: Vtrum. ſ. ablati reſtitutio ſit ad ſalutẽ neceſſaria? Et arguitur ad negatiuam partem: Ad ſalutem animæ, hoc eſt ad uitam æternam conſequendam, ſatis eſt ſeruare mandata, ẜm verbum Domini, Matth. 19. Si uis ad uitã ingredi, ſerua mãdata. Quòd ſi quis in culpam fuerit collapſus, ſatis eſt, quòd per pęnitentiam quæ ſecunda eſt tabula poſt naufragium, conſcientiam abluat: reſtitutio autem neq; inter præcepta, neque inter partes pœnitentiæ, vt ſupra dictum eſt, connumeratur: ergo non eſt hominibus neceſſaria. Secundò arguitur: Si reſtitutio eſſet neceſſaria, maximè quia aliquo eſt præcepto imperata: id autem in Decalogo nullum extat, præter illud, Non furtum facias, hoc uerò negatiuum eſt: pręceptum autem reſtitutionis affirmatiuum eſſe deberet, vt nomen ipſum ſonat. ergo nullum eſt tale præceptum. In contrarium eſt Auguſ. in epiſto. ad Mace. quæ refertur 14. quæſt. 6. Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſſit & non redditur, pœnitentia non agitur, ſi ſimulatur. Si autem ueraciter, non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum.

Quæſtio hæc nemini dubia eſſe poteſt. Vnica ergo concluſione abſoluitur: Ablatorum reſtitutio ſic neceſſaria eſt ut abſque illa durare nemo poſſet in gratia Dei, illamve recuperare. At verò in gratiam ſancti Thom. exponendi ſunt termini, eò quòd hic ſecundus articulus ſubobſcurus, quin truncatus etiam non nullis videtur. Ait enim, id quod iniuſtè ablatum eſt, reſtitutioni eſſe obnoxiũ: quod verò iuſtè, minimè. Cum tñ tam mutuatum, quod quis iuſtè ſuſtulit, quàm pretium rei credito emptæ ſit etiam reſtituendum. Notandum ergo eſt, quemadmodum nos ſanctus Thom. proprias rerum locutiones docuerit. Illius enim quod quis vel mutuo vel quolibet ciuili contractu accepit, non propriè

Concluſio Exponitur.

D. Thõ.

Quando quis in tẽpore reddit quod ex contractu aliquo ciuili des no dicitur reſtituere.

ad reſtitutionem conuincitur, quoaduſq; ſit in mora & culpa: nam mutuum uel pretium ante ſtatutum tempus reddere, nō eſt neceſſarium. Et dum in tpe redditur, nō dicitur proprie reſtitutio, eò ꝙ cum creditor illuc vſq; ſua ſponte careret illa re, nondū cenſebatur minus iuſto habere, aut ſuo iure, & ſtatu eſſe deiectus: ſed dicitur illa vel ſimplex redditio mutui, uel ſolutio pretij: quamuis largo modo reſtitutio dicatur.

Reſtitutio ſolum locū hēt in rebus iniuſtè ablatis, vel retentis.

Nomen igitur reſtitutionis ſtrictè ſolum in rebus ablatis locum habet, puta quæ vel per iniuriam ſurreptæ ſunt: vel ſi iuſte fuerint acceptæ, iniuſtæ tamen ultra conſtitutum tempus retinentur: Et ideo ait Augu. non dimittit peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Quod autē ait D. Tho. id qđ iuſte ablatum eſt, inæqualitatem eſſe reſtitui, non intelligas de mutuato, aut de pretio rei futura moneta venditæ, aut de ſimilibus, quæ iuſte accipiuntur, ſed ut reddantur: at de illo quod quis, quia ſuū erat, accepit: vt depoſitum ſuū, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid ſimile.

Improbatur concluſio.

His præhabitis probatur concluſio: Iuſtitia commutatiua eſt ad ſalutem obſeruatu neceſſaria: reſtitutio autem importat redditionem illius rei, quæ iniuſtæ uel aufertur uel retinetur: quæ quidem redditio opus eſt iuſtitiæ cōmutatiuæ: ergo illa eſt neceſſaria. Hinc fit cōſequens, præceptum extare reſtitutionis, idq; ſub reatu mortalis culpæ obligans. Aliter non eſſet ad ſalutē ſimpliciter neceſſaria. Etenim qui rē detinet alienā inuito dño, & iuſtitiam violat, & ſubinde proximi charitatem. At pro exactiori eiuſdem cōcluſionis examine, intelligamus in primis, quo gradu certitudinis habenda eſt, an ſ. ſit pro veritate Catholica reputanda. Hoc pro eo interrogauerim, ꝙ Carmelita inter Græcorū alias, hāc quoq, hæreſim cōnumerat, ꝙ eorū ſacerdotes nullā furibus & latronibus reſtitutionē pro manifeſta rapina iubebāt: ſed oleo ſimplici illos inungētes abſoluebāt: illa duntaxat iniuncta pnīa, vt ſibijpſis furtorū partē impertirent. Neſcio tñ qua eſſent inſania illi correpti, qui ita deſiperent.

Græcorū amentia ex Guidone.

Lutherani nanq; (vt eſt ar 35. Lutheri ad Leonē uidere) ſatisfactionem inficiātur: hoc tñ colore ꝙ Chriſtus abunde delictis totius mundi ſatisfecit: neſciētes diſcernere inter ſatisfactionē, quò ad ſufficientiā, & quo ad efficaciā.

Lutherani ſatisfactionē inficiātur.

Quòd aūt reſtitutio non ſit neceſſaria non ſolum hæreſis, verùm phreneſis eſt. Hic aūt lectorem admonitū facere non præteribo, ut ſi inciderit in Eraſmi annotationes, uſque ad quartā editionē, caueat ab illo adnotamēto quod Luc. 11. ſup uerbo illo. Quod ſupereſt, date eleemoſynam, ſubijcit tale: Illud adnotandum, cū modo fecerit mentionē rapinæ, non fieri in remediū mentionē reſtitutionis: tantum pollicetͤ eleemoſyna data, oīa fore munda. Quo ſanè loco viſus eſt reſtitutionis neceſſitatē uel infirmare, vel negare. Poſt tñ editione quinta, notam hanc, q̄ ſibi ipſe inuſſerat, abraſit.

Eraſmi documentum reijcitur: qđ & ipſe reiecit.

Ad rem igitͤ ut redeamus, meritò dicebam huiuſmodi hęreſim in phreneſim incidere. Cautum. n. in decalogo eſt: Non furtum facies. Qui aūt rē alienā inuito dño retinet, perinde hēt ac ſi furtum faceret. pro eodē. n. prorſus recepit, rē alienā ſurripere eandēque retinere. Vnde Pau. ad Rom. 13. Reddite oībus debita: cui tributū, tributum, &c. Et vt cuncta expreſſiori emphaſi complecteretur, ſubdit negatiuè: Nemini quidquā debeatis, niſi ut inuicem diligatis. Huius aūt uoculæ, Niſi, ille nobis ſenſus placuit, qui nō eſt exceptorius, ſed potius expoſitorius. Nā cum rē alienā uſurpare, dilectioni ꝓximi obuerſetur, admonet nos ut nihil debeamus, videlicet ut ſyncere diligamus. Tametſi Chryſoſ. & Auguſ. veneranter ſint auſcultandi. qui exceptionis gratia illud Pau. aiunt addidiſſe. Quaſi admonuiſſet vt dilectionem ſemper deberemus: quippe cuius debitum quantumcunq; ſoluatur nūquam ceſſat. Item Chriſtus Matthæ. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Immo verò qui rem non abſtulit ſed bona fide poſſidet, quoties conſtiterit eſſe alienā, naturali rōne doctus, tenetur illam dño tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit hiſtoria, cap. 2. cū uocē balātus hædi quē vxor attulerat, audiſſet. Videte, inqt, ne fortè furtiuus ſit; reddite eum dñis ſuis: quia nō licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. In ſumma, Deus Eze. 33. nemini pœnitentiū ueniā pollicetur, niſi prius pignus rapināq; reddiderit. Adde ꝙ eodē iure quiſquis rem nouit furto ſublatā, tenetur eam

domino

domino indicare. Sic.n. intelligendum eſt verbum Hieron. ſuper illud Prou. 26. quod refertur extra, de fur. c. qui cum fure. ubi ait qui fure partitur, uel ſm aliam literam, participat. ſ. in crimine, occidit animã ſuã. Non ergo fur ſolus, verùm & ille reus tenetur, qui furti conſcius, quærente poſſeſſore non indicat. Haud tamen tenetur occultum furem prodere, ſed furtũ pandere.

Ad argumenta. Per hæc ergo ad primum argumentũm contra qõnem reſpondetur, conceſſa priori aſſumpta: nempè ſatis eſſe ad ſalutem, ſi quis innocenter uiuat per expletionem mandatorum: poſterior uera perimitur. Etenim qui furto commiſſo aut illata iniuria corruerit in culpam, numq̃ inde reſurget niſi præuia reſtitutione: nã alias ſp tenebitur reus furti, aut illatæ iniuriæ: quod eſt contra Decalogi prohibitionem.

Arguitur cõtra ſolutionẽ Contra hanc aũt ſolutionẽ non deſunt argumenta. Primum. n. ſtatim præ foribus extat hmõi. Nemo reus eſt furti aliuſve detentionis, cui conſtat legitimũ dñm cõſentire aut conſentire debere: lex aũt charitatis hoc uinculo vĩ mortales & maximè Chriſtianos conglutinare, ut corporalia hæc & tpalia quiſq; ꝓpria ſaluti ſpirituali proximi poſthabeat: ergo quiſq; conſentire tenet, ut alius poſſideat bona ſua, ne iniuſte alius retinendo occidat propriam animam. Hoc argm̃ ſunt qui arbitrentur alicuius eſſe põderis, cum tñ nullius ſit prorſus. Reſpondet. n. Adrianus, ꝙ etſi dñs rei fortè cõſentiat, hoc tamẽ non conſtat ei q iniuſtè poſſidet: & ideo contra conſciẽtiã retinet. Solutio autem non eneruaret argumenti uires ſi ullas haberet: nam ſatis eſſet, ꝙ illi conſtaret, debere dominum conſentire. Reſpondetur ergo facillimè, quòd quamuis quiſq; teneatur ſalutem aĩæ proximi, ordine charitatis proprijs bonis corporis & uitæ ẽt tpali anteferre (vt S. Tho. 2. 2. q. 26. art. 5 auctor eſt) attamen hic charitatis ordo ſolum obligat exponere corporalia bona pro tuenda ſalute animæ proximi, quando uel talia bona ſunt illi ſimpliciter neceſſaria, uel quis ex proprio officio curam gerit animæ illius. Alioqui ſolum ad perfectionem charitatis hoc pertinet. Vnde cum ille qui alienam rem iniuſte uſurpat, non id propterea facit quòd extremam neceſſitatem illorũ bonorum patiatur: ſed ex ſua libidine & corrupta uoluntate, non tenetur dominus cõſentire in illam iniuſtam poſſeſſionem. Simile eſt in mortis articulo, cum quis alium inuadit occidendi animo, Aiunt enim quidem nimirum miſericordes, ꝙ inuaſus potius debet permittere ſui occiſionem, quàm aliũ mortaliter delinquentẽ interficiat, ut ſua temporali morte æternam euitet in proximo. Sed re uera nulla hoc ratio probare poterit: quia uita illius qui inuaditur, non eſt inuadenti neceſſaria: & ideo quia iniuſtè illam petit, poteſt alius illam defendere: etiam ſi ſciat alterum in peccato mortem obire. An uerò ſit conſilium ſuam ipſius mortẽ permittere pro ſalute alterius, non eſt præſentis negotij diſputare: maiorem. n. charitatẽ nemo habet, quã ut aĩam ponat pro amicis ſuis.

Ad ſecũdum ar. Secundo argumento petitur dubitationis ſolutio, quæ forſan non tam ad rem ſpectat, quam ad nomen: Videlicet, an diuerſa ſint præcepta, quo furtum prohibetur, & quo reſtitutio præcipitur. *Dubium an eodem præcepto prohibeatur furtum, & præcipiatur reſtitutio.* Etenim ꝙ eadẽ ſit præceptio, eſt argumentum primum, ꝙ idem pollere vĩ: Non furtum facies, &, Non retinebis alienum. Sic enim negatiue ait Paul. Nemini quidquã debeatis. Et S. Thom 2. 2. q. 66. articu. 3. detinere, inquit, id, quod alteri debetur, eandem rationem nocumenti hẽt cum acceptione iniuſta. Et ideo ſub iniuſta acceptione intelligitur etiam iniuſta detentio. Mox arguitur, ꝙ ſi præceptum reſtitutionis ſingulare eſſet, non poſſet niſi affirmatiuum exiſtere: præceptum autẽ affirmatiuum non obligat pro ſemper, reſtitutio uerò facienda eſt abſq; mora, nam quamdiu quis in ære alieno manet inuito dño, quaſi fur reputatur. Vnde fit, ut ſemper & pro ſp teneatur reſtituere.

Solutio dub. Nihilo ſecius exactior loquutio erit, ſi dicamus duo eſſe quodammodo præcepta: illud. ſ. abſtinendi a furto, merè negatiuum: hoc autẽ reſtitutionis, affirmatiuum, implicás in ſe negationẽ, quo prohibemur rem alterius detinere: ut 2. 2 q. 62. artic. 8. auctor eſt S. Tho. Et hoc patet ex obiectorum diuerſitate. Actiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis: bonæ autem affirmatiuis mandantur: furari autem malum eſt: reſtituere verò, bonũ. Idẽ patet ex forma Chriſti: Reddite q̃ ſunt Cæſaris, Cæſa-

ri. Quare Paulus ambo copulauit, ſ. reddite omnibus debita: & nemini quidquam debeatis. Falſum ergo eſt idem eſſe prioris vel obiectum uel præceptum: reducitur tamen hoc ad illud Decalogi. Non furtum facies. Et per hoc reſponſum eſt principali argumento. Ad illud autem quod modò de præceptis affirmatiuis ſubijciebamus, reſpondetur, ꝙ licet mandatum reſtituendi affirmatiuum ſit: nihilominus pp id negationis quod includit, non habet circunſtantiam tpis, ſicuti alia, definitam, ſed ſua ſubſtantia eſt vt ſtatim & abſq; mora fiat. Hæc autem mora accipienda eſt ſm ciuilium morem. Dicitur.n. quis eſſe in mora cum rei opportunitatem nactus, non ſtatim operatur. Quapropter (ut poſtremo articulo huius libri repetendum eſt) obligatio huius præcepti quantum ad actum animæ interiorem, eſt, ut cùm primum cuiq; conſtiterit rem poſſidere alienam, animo proponat reddere: non tamen eſt in culpa, ſi ſtatim non reddat, quouſque habita tum creditoris copia, tum oportunitate ſoluendi, ſoluere amplius diſtulerit. An verò quã diu quiſque in mora durat, tandiu creſcat culpa. & an aliquando eadem innouetur: ad eundem poſtremum articuli huius libri pertinet ſatisfaciendo reſpondere.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia in uniuerſum quæ quis vel ab alio abſtulit, uel inuito domino retinet teneatur reſtituere.

POſt ſubſtantiam neceſſitatemque reſtitutionis, videre tertio loco reſtat ampliſſimam eius obligandi vniuerſalitatem. Quæritur ergo, vtrum omnia in uniuerſum ablata & retenta, teneatur homo reſtituere? Et arguitur à parte negatiua. Duo ſunt bonorum genera in quibus quis alteri nocere poteſt, ſ. ſpiritualium, & temporalium: ſpiritualium autem non eſt neceſſaria reſtitutio: ergo cum ſint temporalibus præſtantiora, ſit, ut neque temporalium ſit neceſſaria. Minor exemplo monſtratur: Enimuero qui alterum ad peccandum induxit, nihil illi reſtituere tenetur. tum quòd ille liberè fecit: tum quod & ipſe ſe poteſt in priſtinum ſtatum inſtituere. Secundò: Si quis à monachatus profeſſione vel cohibuit, uel abſtraxit, eiſdem prorſus rationibus modò adductis, nihil ei reſtituere cogitur: ergo neque in hoc caſu reſtitutionem facere eſt operæpretiũ. Tertiò: In bonis temporalibus maximum eſt uita: ſed qui uitam alteri, uel membrum abſtulit nulli reſtitutioni manet obnoxius: quia ad impoſſibile nemo obligatur: quale eſt uita aut membrum reſtituere. Quartò: Nemo ad peccatum obligatur, quandoque autem fieri nequit reſtitutio citra culpã: utputa cum quis alienam famam reuelatione occulti criminis denigrauit: ergo eiuſmodi reſtitutio neutiquam eſt neceſſaria. Quintò: Honor quem quis alteri contumelijs deturpat, nullatenus reſtitui poteſt: quia ad præteritum non eſt potentia: ergo illic locum non habet reſtitutionis uinculum. Sextò: Deum quis cuipiam impedimento eſt, ne aliquod ſpirituale ſacerdotium aſſequatur, auferre id illi cenſetur: nam (ut Philoſ. 2. Phyſ. text. 56. auctor eſt) quod parum diſtat à re, nihil diſtare uidetur: & tamen nullo innodatur reſtitutionis nexu quia præbenda non debet ab altero auferri, ut priori conferatur: ergo non eſt omnium in uniuerſum neceſſaria reſtitutio. In contrarium eſt diuina ſententia, Ezech. 33 Si impius egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit, rapinamq; reddiderit, &c. uita uiuet. ubi hominum inſinuatur neceſſaria reſtitutio.

Quæſtionis huius concluſio ſtatuitur affirmatiua: Omnium in uniuerſum quæ quis uel iniuſtè ſuſtulit, uel iuſto aliquo ciuili contractu accepta retinet, præceptum eſt, reſtitutionem fieri. Neque uerò nouis opus eſt teſtimonijs aut rationibus poſtea, quæ proximo articulo dicta ſunt. Enimuerò ut prohibitio furti ſic reſtitutionis præceptio generalis eſt, uniuerſa complectẽs. Et ideo niſi aliqua de cauſa excuſatio contingat, aut attenuatio culpæ, ſemper eſt mortalis eius tranſgreſſio. Excuſatio autem fit aut per ignorantiam, aut per impoſſibilitatem: abſolutio uerò ab obligatione per domini uoluntatem, illam remittentis: ſed attenuatio contingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere uidetur, ideoque leui tangitur culpa. *Concluſio*

At ue-

Tria bonorũ bona.

Bona animæ ſubdiuiduntur.

At verò argumenta quæ obiecta ſunt, non parum conſiderationis poſtulant. Et quoniam tria ſunt mortalium bona (vt 7. Politic. capitu. 1. Ariſto. meminit) ſcilicet animæ & corporis: atq; illæ facultates quę extrinſecus poſſidentur, dicere exiſtimanimus, ſecundum eorum dignitatem ordinem ſequi dicendi: bonorum autem animæ alia ſunt naturalia vt intellectus: alia verò acquiſita, ſed tamen temporalia, ut ſcientia: alia denique ſimpliciter ſpiritualia, vt uirtus & gratia. At verò de prioribus nulla eſt neceſſaria peculiaris diſputatio: ſunt enim ſimpliciter temporalia bona: & idcirco qui hominem (vt exemplum ponam) vel præſtigijs vel alia via dementerat, vel per vim aut fraudem à literarum ſtudio diuerteret, teneretur ad arbitrium prudentium, damnum, ſicuti in alijs temporalibus, reficere. Reſtat ergo, vt ab ſpiritualibus exordium capiamus, qualis eſt gratia, & quibus ipſa nutritur, virtutes. De his enim primum argumentum propoſitũ eſt. At quod Scotus 4. diſtin. 15. q. 3. artic. 1. & Richardus eadem diſtinct. articu. 4. q. 2. quem ibidem ſequitur Paludanus, & in materia de reſtitutione Adrianus, reſpondet affirmando quòd quicunque alteri eſt cauſſa peccati ipſum ſcilicet, inducendo, obligatus ſit reſtitutioni, ſic ut commodiori qua poterit via cum teneatur in Dei gratiam reuocare, ſuadendo illi vt reſipiſcat orandoque pro eo, cumque pro poſſe iuuando. Quin verò addit Adrianus neminem poſſe ſuorum reſtitutionem bonorũ ſpiritualium remittere veluti corporaliũ: vtpote quorum nemo præter Deum dominus eſt. Et quidem ſi iacturam tantum inſpexeris quam homo facit cum de diuina gratia decidit, hoc certiſſimum eſt, ꝙ tantò exitialius pernicioſiusq; nocet qui proximo conſultò in talibus bonis nocet, q̃ ſi noceret, in corpore, quantò anima pretioſior eſt corpore, & gratia Dei vniuerſo orbe. Vnde Gregorius, quod refertur 6. q. 1. cap. ex merito. Deteriores, inquit, ſunt qui uitam, moresq; bonorum corrumpunt, his qui ſubſtãtias aliorum prædiaq; diripiũt. Attamen licet alij prudentius me forſan iudicent, nihilominus nullã mihi uideor rationem videre, quæ hanc ſententiam cõfirmet, quam præfati doctores affirmãt. Et primum omnium quant um ad culpã: Qui dedita opera idq; ex o dio contẽdens proximum procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam cõijcere, enormius peccat quàm ſi uitæ temporali pararet inſidias, quia longè no centius malum intendit. At verò cuius propoſitum non eſt proximo ſic enormiter in ſpiritualibus nocere, ſed uel ſuum commodum aſſequi, uel ſuam explere uoluptatem: non tanta grauitate delinquit, q̃ ſi eius diriperet bona tẽporalia. Ecquis. n. aſſerat eum qui liberam mulierculam corruptam. abſque ulla ui & fraude ſolicitet, & ſi uel prece, uel pretio urgeat, tam graui crimine complicari q̃ ſi bonorum eius copiã depredaretur? Re uera nulla eſt in tali aſſertione apparentia rationis. Fallax ergo eſt argumentum. Plus nocet: ergo grauius peccat. Cætera. n. non ſemper ſunt paria. Enimuerò qui aliena bona ſurripiunt, id faciunt inuito dño: unde iniuria ac ſubinde culpa ſuſcipit incremẽtum: qui uerò alium allicit ad malum, nullam infert uim aut neceſſitatem, atq; adeò neq; iniuriam. Sit ergo ſecunda concluſio ſuperioris expoſitoria: Qui alterum in crimen conijcit ui aut fraude, tenetur eatenus illi reſtituere, ut quem ſeduxit, ueritatem doceat. & ſi uim intulit, liberum relinquat, ut in bonam redeat mentem. Decepit quis fortè hoĩem, docens non ineſſe culpã ubi erat: puta quempiam contractum non eſſe uſurarium, qui tñ erat, ob quam deprecationem exercet ille talem contractum: in tali caſu tenetur fallax ille homo docere alium ueritatẽ, ne falſus male agat. Quapropter hæreſiarcha qui hæreſes ſeminauit, tenetur recantare palinodiam, & quantum in ſe fuerit, conuellere iniqua ſemina. Eodem iure ſi ego quempiam induxi vt inimicitias gereret cum inimico meo, & mea cauſſa illas exercet, teneor illum liberum relinquere, ne ſim illi cauſſa mali. Cõcluſio manifeſta eſt: quoniã ego ſum cauſſa non ſolum ob quam deliquit, uerum ob quam in delicto perſiſtit. Tertia concluſio: Si quis alium abſq; ui & fraude induxit in peccatum, etiam ſi cõſultò & ex animo induxit, alius aũt ſcit ſe eſſe in peccato, eſt que ei liberum exire dum uoluerit. tunc inducens nõ tenetur peculiari præcepto iuſtitiæ cõmutatiuæ reſtituere, ſed generali

Ad primum ar.

Scotus.

Adrian.

Non ſemper qui plus nocet, grauius peccat.

Secunda conclu.

Tertia cõcluſio.

præcepto correctionis fraternæ ſicut cæteros. Prior pars probatur: Primum, iſte inducens propriè loquendo nihil ab altero ſuſtulit: nam aufert nemo quidpiã niſi ab inuito: qui aũt ſciens & prudens peccat, quã tumuis precibus alterius ſuccumbat, non facit inuitus: aliter non peccaret, dicente Auguſt. in De uera religi. & 1. libr. retract. Peccatum adeò eſt uoluntarium, vt niſi ſit voluntarium, non ſit peccatum. 15. quæſt. 1. ca. quod autem. Rñdent aũt Scot. & ſui, ꝙ licet taliter inducens non ſi tota cauſſa peccati, exiſtit nihilominus pars cauſſæ & occaſio, & ideo manet quodam pacto reſtitutioni obnoxius. Contra hoc tñ eſt argumentum. Quando ego precum improbitate donum aliquod ab amico citra vim & fraudẽ extorqueo, nullatenus illi teneor, vt reſtituã vi iuſtitiæ: niſi mea liberalitate illi decreuero eſſe gratus. Pari ergo iure ꝙ à muliere vel prece vel pretio conſenſum expreſſit in malũ, poſtquã illa vltrò cõſenſit, liber eſt qui extorſit, à reſtitutioni: ſciẽti. n. & conſentienti nõ fit iniuria: de reg. iur. in 6. Et facit ad idem tex. eo. tit. cap. nullus eodemq; titulo. ff. l. conſilij. quib. nimirum docet́ neminẽ ex cõſilio, qđ fraudulẽtum non ſit, reſtitutioni obligari. Secundò aliter idem comprobatur: Nemo ei reſtituere tenetur, in cuius ptãte non eſt reſtitutionẽ fieri. Deus aũt ſolus eſt auctor gratiæ: homo ergo eodẽ vinculo eſt ſolutus. Quòd ſi vrgeas ſaltem obligari ad id quod põt, aliter arguit́. Nemo ei adſtringit́ reſtituere, qui ſua ſponte condonat qđ ſibi ablatum eſt: ſed ille qui nõ vult reſipiſcere à peccato, virtualiter condonat ꝙ ablatum ſibi eſt: qm̃ cum in ſua ptãte per ſoliꝰ Dei auxilium poſitum ſit diuinam gratiam recuperare, ſi non recuperat, vr̃ illam ſua culpa negligere: atq; adeò alter ſit à debito liber, quia non retinet alienum. Etenim ſi ego furto ſuſtuli auri pondus, quod expoſitum manifeſtumq; relinquo dñe, vt quando ei libuerit poſſit ſine mea ullius ve alterius opera capere, profectò ſi non capit, cẽſetur illud renuere atq; adeo ego non amplius teneor facere. Etenim neq; obligor illum admonere ut capiat, neq; rogare: Ecce quod tuum eſt: aut cape, aut abi. Ad noſtrũ propoſitum. Vnde quæſo obligor iniquum in bonam mentem reuocare, ſi cum ipſe abſque opera mea poſſit, minimè vult emendari? Accedunt & argumenta alia minora: nam ſecundum auctores contrariæ ſententiæ conſequens ſit primum, vt ſi qs mulierem quæ in ſordibus iacebat ad ſordidum actum induxit, teneretur eam emẽdare: ꝙ nulla ſuadet ratio. Item, ꝙ qui non põt eum, qui corrumpit in uiam reuocare, teneatur ſaltem pecunia pro poſſe ei ſatiſfacere: licet diuina gratia nulla ſit exiſtimatione pendenda. nam in honoribus ita vſu fit: ꝙ tñ in ſpiritualibus nuſquam obſeruatur, nulli. n. confeſſariorum tales reſtitutiones iniũgunt. Tertiò ſequeret́, vt qui publice peccauit, ſingulis eorum quibus fuit occaſio ruinæ, teneret́ reſtituere. Et accedit profectò (vt ait Syluest in uerbo, reſtitutio) non debile argumentum in fauorem huius ſententiæ, ꝙ cum S. Tho. ſolertiſſimus omnium ſcrutator de hoc genere reſtitutionis nihil vſpiam meminerit, nullatenus iudicauerit eſſe neceſſarium. Adiecimus aũt in ſecundo membro, ꝙ ligamine correptionis fraternæ, ꝙ eſt charitatis, tenetur talis homo corripere fratrẽ, & forſan arctiori uinculo, quã reliquos cæteris paribus, nam alioqui quem in maiori periculo uideo citius teneor corripere. Atque cùm maximè quem quis illata ui in peccatum compulit: vtputa ſi quis mortis cõminationem uirgini ſtuprum obtulit. At neque uinculũ hoc exit lineas correptionis fraternæ. Non inquã ingreditur iuſtitiæ limites: vnde Exod. 22. ſolũ ſancitur, ut qui dormierit cum uirgine, dotet eã, ducatq; in vxorem, ꝙ aũt procuret eam emendare, non adhibetur. Hæc dicta ſunt, non ut habenas perditis hominibus laxemus: eſt. n. enorme ſcelus hominẽ alienos mores veluti iniquitatis magiſtrũ dæmoniſq; ad miniſtrum deprauare. Nam etſi poſtmodũ tanta adhiberetur cura, ut errantẽ in uiam reduceret, peccatũ tñ ipſum & tp̃s quo in peccato durat, reſarciri uix põt. Sed tamen admonita ſunt ut quiſq; intelligat quouſque Lex reſtitutionis obligando pertingat. In ſecundo argumento tangitur aliud dubium huic affine, de illo, qui quenquam à religionis profeſſione retraxit, aut inde detraxit. De hoc. n. pari iure, ut ex eis appa ret, illi ſupra citati auctores pronunciant. Palud. nanq; eodem loco citata adſtruxit e non

De ſecundo argumento.

Paludus.

non formidat eũ qui alteri propoſitũ religionis ſic diſſuaſit, vt ne intrare perſuaderet, uel alia via eum vitæ monaſticę ſubduxit teneri ad reſtõnem in integrũ: nẽpè aut illi ingreſſum rurſus perſuadendo, aut alterũ eius loco ſubſtituẽdo, aut ſi neutra iſtarum via patuerit, obſtringitur, inquit, idẽ ipſe intrare. In candẽ ſñiam ſubſcribit Anton. Florent. 2. parte, tit. 2. c. 2. Et ne opinio hæc monachorum tantum cenſeatur propria, ſequit̃ eandẽ Adrianus in 4. in eadẽ citata quæſtione. de bonis animæ reſtituendis. Et præterea Maior. q. 17. & adducit Palud. exẽplum Raymundi celeberrimi generalis ordinis noſtri, qui eadẽ de cauſſa habitum noſtrũ induit. Argũ̃ iſti uenantur ex cap. ſi ſeruus. primo, diſtin. 54. vbi iubet̃ epiſcopo ordinãti ſeruũ neſciẽte dño duplũ eidem reddere. Inde ergo & fortiore (ut putant) ratione colligunt obligationem reſtituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachũ ſubtraxit. Verũ eſt tñ Adrianum & alios ſñiam mitigare, dicentes tunc eſſe ueram, qñ quis uel religionis odio uel alio malo aĩo id fecit ſecus aũt, ſi amicitia ad id adduct⁹ eſt, aut parentum commiſeratione. Nam tunc etſi peccatum cõmittatur, reſtitutionis tñ lex non ligat. At uerò neq; opinio hæc multum probabilitatis habet. Prima ergo conclusio ſit ſm moderationem Adriani: Qui bona intentione impedimento eſt uolenti monaſticum inſtitutum capeſſere: nullã facit religioni iniuriam: quippè quæ nullum tum ius acquiſierat. Cui præterea accedit, ꝙ licet monachatus profeſſio in genere, adeò, ſi Euangelicum conſilium, vt nullo ſit alio opus particulari: tamen quod hic & modò & cum cæteris circunſtantijs tale inſtitutum ſuſcipiat, res, eſt, quæ citra iniuriam in cõſultationem põt aſciſci. Sit autem ſecunda concluſio: Nemo qui alteri, etiam iniquo animo monachatum diſſuaſerit, uel alia illi rõne obſtiterit quo minus monachus fiat, obnoxius ſubinde fit reſtitutioni vel eidem faciendæ uel conuentui de rigore iuſtitiæ: ſed tñ tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Concluſio hæc perinde atque ſuperior, quin verò firmius demonſtratur. Primum. n. illi q̃ à religione retractus eſt, nulla debet̃ reſtitutio, quia neq; ui cohibitus eſt, neq; fraude reductus, atque adeo neque iniuſtitiam paſſus: nã vbi non inuenitur inuolũtariũ, ſed ſpontanea conceſſio, nulla ſubeſt iniuſtitia: atq; adeò neque iuſtitia reſtitutionẽ iniungit. Sed tantum eſſe illic poteſt peccatum contra charitatem: quæ ideo charitas poſtmodum admonet correptionem fraternè fieri. Enimuerò quandam radicem habuerit peccatum, ſcilicet uel contra charitatem uel contra iuſtitiam, talis eſt uirtus cui emendatio competit. Secundum argumentum eſt ſuperiori ſimile: Ille qui à religione eſt impeditus, in ſua poſt habet libera poteſtate ſuum prius propoſitum exequi: ſi autem nõ uult, tunc ille qui eum adduxit, exoneratus eſt onere reſtõnis. Et ſunt argumenta hæc inde fortiora, ꝙ pernicioſius eſt hominem in peccatum contra legem adducere, q̃ à conſilio religionis reducere. Neque uerò reſtitutio neceſſariò eſt religioni faciẽda. Nã nullo pacto urget argumentum, ꝙ religio illa & ordo ius quoddam habebat, ſaltem proximum. Enimuero illud ſemper depẽdebat à uoluntate illius, qui poterat à propoſito retrocedere. Quòd ſi ſua ſpõte mutauit, nulla reſtat obligatio reſtituendi. Immo eadem ratione addiderim, quòd ẽt ſi quis à profeſſione neophytum, puta qui habitu indutus eſt cathecumenus, abſque ui & fraude abduxit, licet graue committat peccatum, tñ dum non ſit niſi contra charitatem, nulla iuſtitia eũ obligat ad reſtitutionem. Nam ſi ego iſtum iam adornãtem intrare hanc religionem ad aliam diuerterem, non fio debitor priori conuentui: ergo nullũ habebat ius quod me obligaret ẽt ſi ſimpliciter extraxiſſem. Quin uerò neq; ille qui iniquiſſimo animo profeſſo perſuaſerit exire; planè uideo quo iure ad reſtitutionem teneatur. Neque argumentũ qđ à ſerui ſimilitudine deducitur, prorſus in contrariũ cogit. Etenim qđquid de ſeruo ſit, de quo idẽ iudiciũ erit in conſcientia, ꝙ ſm leges ciuiles fuerit, non tñ eadẽ apparet rõ de monacho. Mancipium enim dñs in ſuam ꝓpriam utilitatẽ ueluti equum ſuum poſſidet, de monacho aũt non ſic cenſendum. Nam qui ſe diuino obſequio manciparunt, etſi aſtrictiſſimi ſint religionis uoto, non tamen poſſidentur ut ſerui, ob Prælatorum temporale commodum,

Prima conclu.

Secunda conclu.

Ad argumentum aliorum.

dum ſed ob ſuum ipſorũ ſpirituale. Quare ſeruitus illa libertate plena eſt, qua licet monachus abutatur, habitum exuens, tantum obligatur lege obedientię redire, ut dignus efficiatur regno cœlorum. Et ideo ſi ſua ſpõte exierit, nulla inde naſcitͣ ciuilis obligatio ad reſtitutionẽ. *Tertia cõcluſio.* Tertia cõcluſio eſt: Si qs aliũ ui, uel minis, uel fraude, ſeu retraxerit ſeu extraxerit à vita monaſtica, utpote dicendo nõ eſſe bonã, ille, quia contra iuſtitiam fecit inuoluntarium hominem permouendo, tenetur, fateor, de tecta fraude ueritatem docere, & uim amouere, ut libere poſſit redire: teneturque forſan propter illatam iniuriam procurare ut iterum in conuentum recipiatur. Si tamen non reddit, nullum tamen ſupereſt reſtituendi ligamen. *Quarta conclu.* Quarta concluſio: Quamuis quis iuuenem uel impedierit uel abduxerit, uel ui à monaſterio expulerit etiam illum qui fuerat profeſſus, neque tenetur alium loco ipſius ſubrogare, neque ipſe intrare. Hanc cõcluſionem præterquã ſuperiorib. rationibus, hac præſertim mihi perſuadeo. Conſilium religionis nemo niſi cum omni libertate ſequi tenetur. Eſt.n. religio, quippe qua homo ab ſe abdicat propriam libertatem, perdifficilis: ob idque lege ſanctè decretus eſt annus integer probationis. Nullo ergo aut metũ aut cõmiſſione delicti poteſt quis in religionem obtrudi, etiam ſi quis monachos plures ut exirent peruerteret. Neq; ullus põt caſus dominicum illud uerbum mutare, quo ait: Si uis perfectus eſſe, uade, &c. ſed uniuerſum hoc relinquendum eſt libero cuiuſque arbitrio. Nemo ad fidem niſi ſpontaneus admittitur. Qua ergo lege poſſumus ad opera conſilij inuitum cogere? Contrarium porrò uos canonicæ leges docent, quæ licet uel adulteras, vel hæreſiarchàs, vel ſceleſtiſſimos alios intra monaſteriorũ ſepta atque in arctiſſimas cellulas occludant, neminem tñ ad profeſſionem religionis cogunt. Iſti ergo qua ratione putant inſtitutis monaſticis fauere, ſunt fortè in religionis vota, quæ liberrima eſſe debent, iniurij: eaq; dum homines eò cogunt, odioſa reddunt. Accedit huc, ꝙ forſan retrahenti alium, minimè illud congruit inſtitutum religionis: neq; fortè conuentui expedit. Hac enim de cauſſa ſtatutus eſt profeſſionis annus: ergo ſi ante ingreſſum ſcit ſibi non eſſe ſalutare, neutiquam intrare tenetur. Pugnat aduerſum illos validum argumentũ. Sequitur.n. ad eorũ opinionem, ꝙ qui profeſſum monaſterio ademit, profiteri cogatur. Conſequens tñ eſt cõtra ius cõcedẽs probationis annũ: quo qs expertus fuerit, non ſibi ex re eſſe tale inſtitutũ, libere recedat. Accedit prętерea, ꝙ nõ ſp eſt perſonarum paritas. *Optimè explicat quãdo in cõſ. iẽtia quis. ad reſtitutionem tenetur.* Vtrũ vir illuſtris aut egregiè doctus teneatur ideo religioni ſe mancipare, ꝙ religioni vel parum uel nihil utile extraxerit? Extat deinde argm̃ ꝙ reſtitutio in foro conſcię non obligat niſi illis caſibus, quibus ſi veritas publicè conſtaret, obligatio ſm leges oriretur in foro exteriori. At verò neq; Papa, neq; Prælatorum ullus talis reum criminis compelleret illo pacto reſtituere: nulla ergo eſt obligatio in conſcĩa. *Quinta conclu.* Quinta nihilo ſecius adhibenda eſt cõcluſio: Qui conuentum aliquẽ aut religionem pſona aliqua expoliauit, q̃ religioni erat frugi (nam de inutilibus nullus ſubeſſe poteſt ſcrupulus) fortè teneretur de dãno dato. neque uerò integrũ, ſed ad prudentiũ arbitrium, ut qui rectorem Cathedræ uel fraude dementaret, uel ui exire conſtringeret, teneretur de dãno ceſſantium prouentuum. Haud tñ hoc tanq̃ mihi cõpertiſſimũ ſtatuerim: immo ſtandũ arbitror tũc foro exteriori: nam (vt dixi) non eadem eſt hic prorſus rõ quę de ſeruo. Hæc aũt diſputata ſint de iuſtitia: nã de conſilio aliud eſt. Peregregiè nãq; fecit Raymondus, p ſuum ipſius ingreſſum damnum compenſando, qđ religioni dederat. *De tertio argum.* Tertiũ argm̃ iã nos in conſiderationẽ mittit reſtituendorũ tpalium bonorum. *Tria bonorum tẽporalium genera.* Hæc aũt in triplici ſunt dr̃ia. Alia quippe ſunt corporis, alia uerò exteriores facultates, ac tertia inter hæc media, puta honor & fama. Quod Ioannes in ſua Canonica dixit: Oĩa quæ ſunt in mundo, aut ſunt concupiſcentia carnis, aut cõcupiſcentia oculorũ, aut ſuperbia uitæ. Inter hæc aũt illa ſunt nobis congenita penitius ac natiua, atque adeò potiora, q̃ ad corpus attinent. In quibus primũ eſt uita, q̃ per homicidium tollitur. *Qualis debeat fieri pro uita ablata compenſatio.* De qua S. Tho. ac Theologi ſummo conſenſu rñdent in tali caſu, quia æquiualens reſtitui nequit, ſat eſſe ut fiat poſſibilis cõpenſatio: ueluti quia Deo & parentibus

tibus reddere ad iuſtum non ualemus, utpotè à quibus ſuſcepimus uitam, ſufficit eis reddere quantum poſſumus. At uerò operæpræium eſt hoc preſſius explicare. Atqui in primis recolendum eſt ex ſuperioribus neceſſariam eſſe homicidę & reſtitutionẽ facere damni dati, & ſatisfactionem de iniuria: & ideo de vtraq; eſt dubiũ in foro conſcientiæ: nam in foro exteriori poſita eſt talionis pœna: ut iuxta uerbum Dñi, Qui gladiũ acceperit, gladio pereat. Hoc aũt nihil ad nos: qui tñ inſtituimus confeſſarios ad pñias iniungẽdas. Dicamus ergo prius de dãno dato. De quo eſt omniũ concluſio, ꝙ ſi occiſus familiam ſudore ꝓprio alebat, tenetur tunc homicida illud damnũ compenſare, alẽdo eandẽ familiã. Et ratio fit illis comperta ex natura commutatiuæ iuſtitiæ. Suſtulit illæ uiduæ & or

Dubium.

phanis alimoniam: reddat ergo. Sic.n. de

Opinio.

cretum eſt ca.fi.de iniur. & dam.dat. Si tua culpa datũ eſt damnũ, iure ſuper his ſatiſfacere te oportet. Hi autẽ ſermones vſes, ſunt magis ueri & minus utiles. Opus eſt namq; rñdere an quicunq; ſit illi homicida, & q̃tacumque fuerit defuncti familia,

Maioris.

debeat illã perpetuo ſuſtentare. Maioris 4.diſt. 15.q. 19 dubio poſtremo ait teneri homicidam tñ reddere hæredibus deſuncti, quantum ipſe iudicio prudentium lucratus fuiſſet tota uita: deductis laboribus, quia non tñ, inquit, debetur quieſcenti ho

Impugnatio.

mini, quãtum laboranti. Hoc autem nihil eſt dicere, qñ ſi illi qui ſuis manibus uictitat, laborẽ ademeris, nihil relinquis: ceſſans quippe ab onere nihil lucraretur. Itẽ argũ eſt contra hoc vrgentiſſimum. Si.n. quis quenquam ab opere & labore cohibet, in integrũ tenetur de dãno, ac ſi ille laboraret: nam ille accinctus eſt operi. Si tu ergo illi obſtas, adſtringeris ei quod ipſe

Scotus.

lucraretur, refundere. Et ideo Scot. diſt. 15.q 3. ait tale homicidã teneri ad ſuſtentationẽ familiæ defuncti, non ſolum uxoris & liberorũ, verũ ſi ille matrem quoque & propinquos nutriebat, uniuerſos quoq; cogitur ipſe paſcere. Et ſequitur eũ Adria. eadem diſt. citatq; in eandem ſñiam Specu. & Panor. dicentes, ꝙ quiſque hæredum poteſt agere pro operis defuncti, quas poſ

Improbatio.

ſet exercere toto ſuæ uitæ tpe. Hæc autem regula non eſt adamuſſim certa, ſed dura valde circunſpectorum conſciẽtijs. Sequeretur.n. ꝙ homicida ante iudicis condemnationem in ſummam pauperiem redigi deberet, & talem deberet imponere confeſſarius pœnitentiam. Vnde ſi homicida pauper eſt, qui tñ lucratur, quantum ille lucrabatur defunctus, teneretur totum dare, & nihil ſibi reliquũ facere. Quòd ſi fortè ille occiſus erat mercator, cui ampli ꝓuentus proueniebant, & homicida itidem eſt mercator, teneretur tantundem hæredibus refundere. Adrianus concedere vr: Maioris uerò negat. Nam dicit ꝙ poſtquã familia habet aliunde uictum, non tenetur homicida illum illi ſuppeditare. At uerò hoc nihil refert: nam ſi nudam commutatiuam iuſtitiã conſideres nihil intereſt ſint ne hæredes diuites, an pauperes. Etenim (vt 5.qõ. ſuperioris libri dicebimus) non hoc attendit, ſed præcipit, vt quantũ ablatum eſt reddatur, modò qui abſtulit, ſoluendo ſit. His ergo prætermiſſis certiſſima quę hic poteſt concluſio ſtabiliri, eſt hæc. In his quæ ſecundum ſpeciem ſeparare nequeunt, reſtitutio eſt ad arbitrium prudẽtium facienda. Neque particularius aliud S. Tho. reſpondet: nimirum intelligens nihil poſſe certius conſtitui. In hoc aũt arbitramento habenda eſt ratio perſonarum, tam occiſi, quàm occidentis, quàm etiam hæredum: nam (vt modò ſignificabamus) nulla aliarũ regularũ eſt ſolida. Quapropter hęc eſt quæ prudẽtibus hr in uſu. Atq; adeò plus huc conducit prudentum ſententia, quàm Theologorum ſcientia, vel Iuriſconſultorum. Quando.n. homicida eſt diuitijs præpotens, maior eſt ei reſtitutio iniungenda, q̃ ſi egeret: & ſi occiſus inutilis erat ſuis, minor quàm ſi erat frugi. Eſt præterea in hiſce iniurijs conſiderãdum, ꝙ qualitas defuncti non tñ penſari habet ex vtilitate ipſius, indigentiaq; ſuorum, verum ẽt ex ualore & dignitate perſonæ. Nã qui virum ingenuũ literiſve aut alia rõne inſignẽ occidit, ad maiorẽ multò reſtitutionẽ tenetur quã ſi perſonam inferioris claſſis trucidaret. Falluntur ergo, qui arbitrantur ob id, ꝙ nõ reliquit familiam inopẽ, non eſſe reſtitutionẽ neceſſariã: qñ talis perſona multo pluris erat q̃ alia. Quin verò & occidendi modus, ſi per inſidias, aut fraudẽ, aut per inſignem atro-

citatem

citatē homicidium perpetratum eſt. Hæc tamquam oĩa uenire debent in cõſilium ut reſtitutio legitimè fiat dummodo hæc oĩa iniurius poſſit ſoluere, & cum graui detrimento ſuorum bonorũ: tametſi, vt ad ſuperius quoddã uerbũ rñdeamus, non ſit pp reſtitutionē in foro conſcientiæ in extremam aut grauē neceſſitatē quiſquã conijciendus. Sed & reſtat inſuper in hmõi caſibus animaduertendum, id quod in ſpe eſt, tñ, nõ ęquipollere ei, quod eſt in re: nam poterat defunctus citò mori, aut lãguere, ita vt non poſſet familia ſuſtentare. Idem prorſus dicendum de mutilatione mẽbri: vt qui manũ alteri abſcidit, tenetur ſoluere operas medici, & damna, ceſſanteſq; labores in integrum: ad arbitrium tñ ſapientum virorum. Quòd ſi quis ſnĩę huic obijciat illud. Exod. 21. quod iure etiã Can. de iniur. & damno dato. capite ſi rixati. pro lege ſuſceptũ eſt, nempè ꝙ ſi percuſſerit alter proximũ ſuũ lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ille qui percuſſerit, opera eius & impenſas in medicos reſtituat: cæterùm innocens erit. Rñdetur, ꝙ erit innocẽs reſpectu homicidij: & ſi ille, qui læſus eſt, plenè conualuit, euadet tunc & percuſſor prorſus liber. Ex his ſit conſequens, quòd non debet æſtimari pretium huiuſmodi læſionũ ad libitum illius, qui damnum accepit. Amputauit quis manũ alteri, aut eruit oculum: utrũ teneat tãtum reddere quantum ipſe peteret, ſi ante mutilationem ipſe uellet reddere membrum ſuum? Minimè gentium. Eſt plebeius, qui pro mille aureis nollet orbari oculo: & tñ poſtq̃ auulſus ei eſt, non tenetur qui eum eruit, tm̃ reddere. Non. n. eſt eadem hic habenda rõ, quæ in rebus recuperabilibus. Si furto ſurripui equum, debeo uel ipſum reddere, uel ſimpr quantum ualet: at quia mẽbra non pñt eadem reſtitui, non debent tanti ęſtimari, quanti homines illa faciũt, qñ hñt: quamuis etiam deformitas, quæ in mutilo reſtat, ſi etiam repenſanda. Sed eſt tandẽ adnotandũ ꝙ inter illuſtres iſtæ reſtitutiones non petuntur. Nam damna facile condonant. iniuriæ enim ſunt quas nũq̃ obliuioni tradunt. Secundò: Præter damna data tenetur iniurius ſatisfacere pro iniuria, ſed de hoc quoque diuerſæ verſantur opiniones: eſt itaq̃ Scoti grauis ſeueraq;

Præter damna & iniuria copen

ſententia loco citato. Ait, inquam, ꝙ ubi lex talionis iure ſancita eſt, illa ex ſancta & legitima: & ideo iuſte, inquit, debet illic homicida patiẽter ſoluere illam pęnã. Quod ſi intelligat, dum captus fuerit, ſupplicioq; deſtinatus debere patienter tolerare, ueriſſimũ eſt. Attamen ſi intelligat, ꝙ ipſe ſe debeat offerre Prætori, hoc profectò nulla probabilitate ſuſtineri põt, qñ nemo reus eſſe tenetur, ac ſimul actor, ut ſpõte ſe patibulo obijciat: eſſe. n. hoc contra ius naturę, quod tã truces leges, & præcepta non admittit. Haud tñ credibile eſt grauem doctorem ita ſenſiſſe. Id quod ex ſubiũctis ſtatim verbis conijcitur. Subdit namq;, ꝙ vbi lex talionis non fuerit ſtatuta, reus non tenetur ſibi eam inferre: quia nullus debet eſſe homicida ſui. Hinc. n. colligitur, quod neq; ubi ſtatuta fuerit, tenetur reus obijcere ſe iudici. Hoc. n. eodẽ recideret, ac ſi eam ſibi inferret. Adijcit nihilominus expedire tunc tali homicidę vt exponat uitam ſuam in cã iuſta, vtpote in bello cõtra inimicos eccleſiæ pro reſtitutione facienda illi cuius uitã abſtulit. Et ſubdit ꝙ ſi neq; tantam reſtitutionẽ velit facere, non poteſt oĩno eſſe immunis à reſtitutione. Et ſatis ſeuera & rigida cenſura: quam uidetur ſibi ſatis corroborare uerbo Chriſti: Qui gladio occidit, gladio peribit. Et Adrianus conſentit cum illo. Ego uerò fateor quod neminẽ poſſem ſic obligare. Chriſtus namque de uindice gladio reipublicæ loquebatur, quo malefactores pereunt. Imò verò probo uiro, qui ita ſuccenſus unũ homicidiũ fecit, non ſubinde conſilium eſſet illa de cauſſa cõmittere ſe bello: ſecus, ſi eſſet euſq; perditus moribus vt eſſet uelut publica peſtis. Aliter ergo facienda eſt ſatisfactio pro iniuria, petẽdo uidelicet ſuppliciter veniam, uel arbitraria pnĩa. Qñ verò nulla alia patet reſtituẽdi uia, cõmoda reſtitutio eſt, ſi interfector orationibus & precationibus mortuum ſuũ apud Deũ adiuuet. Idque ſalutare eſt, vt in ſacramentalia confeſſione pœnitentiæ loco iniungatur: tametſi, ut uerũ fatear, iuſtitię obligationẽ de hmõi ſpirituali reſtitutione planè non uideo. Neq; S. Tho. illius meminit: quãlibet Scoto loco citato neceſſaria exiſtimet. Neq; uerò in foro iudiciali cõpulſio ſit niſi de dãno tem-

ſanda Scotus.

Nemo reus eſſe tenetur & actor.

Improbatio.

Quo facienda ſatiſfactio iniuriæ.

temporali dato, deque compenſatione iniuriæ. Sed eſt nihilominus ſaluberrimum conſiliũ, quãdo interfectus indiget. Nã ſi à fide catholica alienus vixiſſet, ridicula eſſet talis reſtitutio. Reſtat autem dubõnis nõnihil, q̃ ſint illi hæredes, quibus facienda eſt reſtitutio de neceſſitate. Ait enim Scot. ꝙ ſi ille defunctus alebat parentes & alios cognatos & propinquos, omnes tenetur interfector pariter ſuſtẽtare. Et eum ſequitur Adrianus, & alij. Reſpondetur tamen per tẽperamentũ huius ſnĩæ. Sunt.n. aliqui hæredes neceſſarij: nempè qui tale ius hñt, ut nequeant in totũ ab hæreditate excludi: ſicut ſunt vxor maritus, parentes & filij: hos.n. tenebatur pater ſubſtentare ſi egerent. Quapropter & hic hæredũ ordo ſuccedit in ius defuncti: quibus ideo de iuſtitia facienda eſt reſtitutio. Et ratio eſt, ꝙ homo eſt quoddã bonum, nõ ſolùm ſuum, ſed uxoris, & ꝓlium, & parentũ. Et ideo qui hoĩem gladio ſuſtulit, illis ſuſtulit. Alij uerò ſunt hęredes ſolũ ab inteſtato, qui tñ nõ ſunt neceſſarij: ut fratres, & inferiores cognati. Et his rigore iuſtitiæ, in conſcientia non tenetur homicida: nã licet defunctus ſua liberalitate illos aleret, non iõ illa obligatio tranſit in homicidam. Aliàs teneretur pariter alere amicos & famulos, & quoſcunq; ille in domũ receperat. Verũ eſt tñ, ꝙ in foro exteriori fratribus & reliquis agnatis, quia ius hñt agendi de iniuria, ſolet, ut eã remittant, pecunia rependi: non tñ ꝙ pro dãno dato illis quidq̃ debeatur. Quod ſi ſuper his percunteris, utrum hr̃des homicidæ ſi ipſe uiuens non ſatisfecit, teneantur de damno in conſcientia? Reſpondetur, ipſos teneri, ſi defunctus bona reliquit: aliàs minime. Iniuriam autem compẽſare, non item conuincuntur: niſi uiuens homicida condemnatus eſſet, tranſiretq; in rem iudicatam, ut pro iniuria tantùm ſolueret.

Dubium quib. debeat fieri reſtitutio

Sententia auctoris.

Dubium an obligatio reſtituendi tranſeat ad hæredes.

De 4. argum.

Sequitur, in 4. argumento de fama & honore læſis, qũo debeant reſtitui. Qualiter aũt fama & honor differant, lib. ſeq. q. 9 vbi eorum tractatus propriũ hẽt locum, explicabitur. Nunc aũt ſatis eſt noſſe famam, quæ bona eſt exiſtimatio de hoĩe publicitus habita, per detractionem denegari obidq; infamator cõmodiori aptiorīq; poſſibili modo reſtituere, reſarcireq; eam tenetur. Eſt.n. in bonis tpalibus, poſt uitã præcipuum. Neque uerò eſt, ſicuti ablata uita, irrecuperabilis: poteſt.n. in integrum reſtitui. Attñ præſtituenda eſt ſtatim in fronte regula, Quòd læſa fama non eſt de neceſſitate ſalutis reſtituenda, niſi qñ contra iuſtitiã aufertur. quæ regula vlis eſt in oĩbus bonis. Vnde cum S. Tho. tres aſſignet infamãdi modos: Primus, inquit, cum quis.ſ. uerum dicit, & iuſtè non obligat ad reſtitutionem. At quia de hac re uariæ circunferuntur opiniones, ne tantã auctorum citatione ſtylũ obnubilemus, ſubiectis notabilibus rẽ aperiamus. Primùm, ut obligatio reſtõnis famæ oriatur, requiritur, ut uerè fuerit oblata, uel obſcurata: nã qñque ratione obiecti apparet auferri, quæ tñ re uera non aufertur. Id quod quatuor modis contingere poteſt. Primò, ſi quid diffamatur, talis hõ eſt, cui ſecũdũ humanam reputationem illa non eſt infamia. Dixiſti aulicum hoĩem ſeruire, ut ipſi aiunt, aulicæ ẽt fœminæ: licet ſuſpicio inde oriatur, ſi modo fœminam nullatenus infamares, ꝑfectò uiro non teneris ad reſtõnem. Neque ſi diceres deſcendiſſe in duellum cum alio, q̃uis, hoc ſecretum eſſet & forſan mẽdacium: quia tali hominum ordini nulla aut perq̃ exilis oboritur ex his infamia. Secũdò, neq; aufertur fama qñ perſona iam publicè erat infamis. Mentitus es, uerbi gratia meretricẽ tali nocte admiſiſſe leonẽ, quem non admiſerat: re uera non eſſet peccatũ mortale nõ reſtituere ei famã: qa nullã inde maculam ipſa cõtraxit. Tertiò, ſi infamia eſt de rę leuiſſima. Vt ſi qs aliũ infamaret ꝙ eſſet negligens in ſtudio: & ꝙ non ieiunaret Quadrageſimam totam, q̃uis mẽdaciũ eſſet: ſi perſona illa erat uulgaris, pro nihilo ducit. Quartò, ſi infamator uel non eſt fide dignus, uel ioco vr̃ dixiſſe: qm̃ cui nulla datur fides, & ſi delictũ incurrat, quia tñ nullã generat infamiam, nullo ſe illaqueat reſtõnis nexu. Præterea, requiritur ut alius famam obnubilet per iuſtitiæ delictum. Etenim qui more & lege uetum crimẽ propalat, nihil aufert reſtituere teneatur. Vt ſi quẽpiam in iudicio rectè accuſaſti: aut ſi per fraternam correptionẽ ad maiorem emendã prudẽter plures accreſiſti teſtes, quibus proximi delictũ patefaceres: aut ſi bono amici tui cõſulens,

Regula de fama reſtituenda.

Primum notabile.

Quatuor modis obiecto crimine homo non diffamatur.

Secundum notab.

lens, qui crimінoſum aut malè fidũ ſeruũ recipere in ſuam familiã adornabat, id ne faceret admonueris: nullus iſtorũ caſuum iugo reſtitutionis hominẽ ſubdit. Mox, ſi quis quépiam infamet contra charitatem, nõ violãdo iuſtitiam, neque ſic innectitur reſtitutionis neceſſitate. Detuliſti criminoſũ in iudiciũ, q̃ re uera erat dignus ſupplicio, & teſtibus cõuinci poterat, non tñ ad bonũ ſuſpiciens, ſed iniquo animo, puta ex odio aut ex auaritia, ut illi in ſua dignitate per ambitionẽ ſuccederes. Deliquiſti quidem contra charitatem & liberalitatem: non tñ reſtituere conuinceris: q̃a nõ feciſti cõtra iuſtitiã. Pari ratione ſi prælatus proderet reũ, quẽ licitè condẽnauit: ꝓderet ãt quib᷒ illud erat ignotũ. Impingit q̃dem in charitatis iura: haud tñ reſtituere tenetur. Neq; verò q̃ legitimè diffamatũ in uno loco traducit in alio, vbi res nondũ erat audita. Ad hæc requirit᷑ tertio ꝙ qui læſus eſt nõ alia via famã recuperauerit: nã tunc immunis fit ille qui infamauit à reſtitutione, quippe cũ alter iã hẽat quod perdiderat. Vt ſi ille quem de cõcubinatu traduxi, adeò ſe cõpurgauit ut nulla mihi amplius habeat᷑ fides, onere ſũ reſtituendi ex oneratus. Ecce ergo tres conditiones ex quibus obligatio conflatur ad reſtitutionẽ. ſ. vt auferas famã, & cõtra iuſtitiã, & quã alter non iterũ in integrum reparauit. Poſt hæc ergo ad ſingularia deſcẽdentibus dicendũ reſtat, ꝙ duob᷒ modis (ut ait S. Tho.) uſu venit cõtra iuſtitiã infamato. ſ. quando quis falſum crimẽ imponit atq; iniuſtè: ſecũdò quãdo imponit verũ, ſed iniuſtè. Sed nunq̃d fieri poteſt vt impoſitio falſi criminis ſit vnquã niſi iniuſta? quid ergo opus erat poſt falſum, addere iniuſtè. Reſpondetur fuiſſe neceſſe: nam (ut lib. ſeq. q. 4. viſuri ſum᷒) iudex ante cuius tribunal ille legitimè ꝓbatur nocens, quẽ ipſe nouit eſſe innocẽtem, tenetur ipſum ſupplicio addicere: quo vtique caſu falſum illius crimẽ facto ipſa affirmat, iuſtè tamen: & ideo ad nullam cogitur reſtitutionem. At uerò neque iudex extra illũ caſum, neque vlla priuata perſona ſciens ac prudens falſum de alio crimen adſtruere ualet citra iniuſtitiã. Tunc ergo ille nõ faciet idoneã reſtitutionem anteq̃ aſſerat ſe eſſe mentitũ, niſi forſan inter illos conuenerit, ut alia ſit remuneratõne contentus. De quo ſtatim verbũ alterũ adhibebimus. Quin verò & hoc obſeruãdũ eſt documentũ, ꝙ nõ ſatis eſt corã eiſdẽ q̃bus mẽdaciũ dixeras, te mẽtitum aſſerere: verùm teneris cõtrariã quã feceras fidẽ facere: uidelicet quia hoĩes procliuiores ſunt ad credẽdũ mala q̃ bona, iureiurando ſi opus fuerit, adhibitiſque inſuper teſtibus, monſtrare te dedes falſum dixiſſe: ut qui tua culpa fuerat infamia reſperſus, tua quoque diligẽtia repurgatus euadat. Secundo modo, obſcuratio alienę famę fit cõtra iuſtitiam, quando quis verum crimen detegit: tamen contra iuris neceſſarium ordinem. Vt ſi q̃s occultum crimen uel extra iudicium propalauit, uel in iudicium accuſando detulit, ꝙ tamen probare nequiuerat. Qũ uerò aliàs prętermiſit ordinis minutias, non fit ſubinde reſtitutioni obnoxius, ut puta ſi accuſauit die feſto, aut loco indecenti, aut non ſeruatis alijs ceremonijs, quæ rei ſubſtantiam non mutant. Veruntamen hic reſtitutionis caſus, perquam difficilis eſt, ſi fieri ritè debet ac rectè. Enimuerò hoc certum eſt non licere illi infamatori dicere ſe fuiſſe mentitum: eſſet. n. hoc ipſum mendacium: quod pro ſalutes totius mundi neutiq̃ dicendũ eſt. Atqui id quod San. Tho. & Scotus & pleriq; Doctorũ aiũt, debere. ſ. illum tunc dicere ſe pperam illud dixiſſe, atque iniquè proximum diffamaſſe, neq; ſibi eſſe hñdam fidem, uſqueadeo vel parum uel nihil ad reſtitutionem confert, ut citius ac ſæpius noceat. Alij ergo recentiores aiunt, infamatorem tunc dẽre uti amphibolis uerbis, ut ſic ipſe non mentiatur, ut tamen alij arbitrari poſſint, fuiſſe mentitũ. Sed re uera præterq̃ ꝙ hoc genus eſſet mẽdacij, nihil utilitatis afferret. Ob idq; ſatius mihi ſp viſum eſt, q̃d & hic Caiet. ait, non amplius talem detractorem corã eiſdẽ de re illa fari debere: ſed bonã vbique eiuſdem hominis exiſtimationẽ diſpergere, uidelicet quantum citra mendacium valet. Et quamuis inde alij, ꝙ non ſe ipſe retractat, colligant verum dixiſſe, non tñ ipſe amplius facere valet. At uerò tenetur ei, cuius famã vulnerauit, de damno dato, nempè ſi cauſa illius iniuriæ aliquã iacturã ſuorũ bonorum fecit. Non tamẽ in integrum, ac ſi per mẽdacium eum diffa-

Tertium notabile.

Duobus modis q̃s contra iuſtitiam infamatur.

Dubium.

Notãdũ documentum in reſtitutione famæ.

Secũdus modus.

diſſamaſſet, ſed ad arbitrium ſapientũ prudentumq; virorũ. Veruntñ in his reſtõnibus faciendis penſanda eſt rei poſſibilitas. Ecquis. n. reſtituere valeat ſi ei quem diſfamauit, impedimento fuit, ne ep̃atum aut egregiam cathedram amplamve dignitatem obtineret? Debet ergo in hiſce caſibus conſilium teneri ſapientum.

Tertius modus in famandi iniuſte.

Tertius verò modus, qui ab Scoto & Richardo & cæteris adijcitur iniuſtè infamandi, uſu uenit, qñ quis negat occultum ſuum crimen, ꝙ alter iniuſtè detegit, ſiue in iudicio ſiue extra. Vt dũ occultus concubinarius aut fur præter ius denuntiatus, ait denuntiantem fuiſſe mentitum. Dubium.n. eſt, teneatur ne illi reſtituere famam quam ei ſauciat, dicendo illum eſſe iniquum delatorem?

Caieta.

Et quidem Caiet. hic, & in Summa, in uerbo reſtõ, vtrumq; eorum ait teneri alteri reſtituere, qñ mutuò ſunt ſibi inuicem iniurij: & nullus, vt ipſe arbitratur, põt ſuam famam remittere.

Scotus.

Scot. uerò & Richard. mitius rñdent: nempè illum concubinarium non teneri ſic denuntiatori reſtituere famam, ut occultum ſuum crimen fateatur, ſed alijs uerbis eum excuſando: nempè dicendo bona intentione & zelo illũ fuiſſe adductum.

Sententia auctoris.

Crediderim tñ, ſi meum eſt auſcultandum iudicium, qđ licet hoc qđ Scotus admonet, ſalubre ſit conſilium: tñ ſm̃ iuſtitiæ rigorem ille iniuſtè infamatus nullatenus tenetur denuntianti uel accuſanti reſtituere: etiam ſi ſuum crimen negauerit, ex qua negatione colligatur aliũ fuiſſe uel mẽtitum, uel falſum locutum. Id qđ & ante nos Sylueſt. adſtruxit, in uerbo, reſtõ. 3. §. 3. Nam qui ſuo utitur iure, nemini iniurius eſt atque adeò rigore iuſtitiæ non cogitur illi quidpiam reſtituere, ille autem qui tali caſu ſuum celat crimen, ſuo utitur iure. Quod ſi arguas, illum dum negat crimen quod fecit, mentiri: & ſi cum iuramẽto id negat, peccare mortaliter: ex quo conſequens apparet, alteri ad reſtitutionẽ teneri: rñdetur primũ ꝙ põt celare tacẽdo.ſ. neq; affirmãdo neq; negãdo. Secũdò rñdetur ꝙ ẽt ſi negãdo citra iuſm̃ peccet, non tñ mortaliter: quia nõ pernicioſè mentitur: qñquidem ius habet celandi. Et quamuis deierãs mortaliter peccet contra Deum, non tñ iniuſtitiam contra reuelatorem committit. Neque uerò, ut Scotus putat, contra rempublicam: qñ quamdiu ipſe habet ius ſuum contegendi crimen, non eſt inobediens iudici: atq; adeò neque ad reſtõnem cogitur. Eſt.n. alta mente, illa ſuprapoſita regula ſeruanda. Nullum peccatum ad reſtitutionem obligat, niſi ſit cõtra iuſtitiã.

Caieta.

Quocirca metaphyſica hæc diſtinctio Caietani.ſ. ꝙ accuſator poteſt conſiderari uel tanquã iniuſtè accuſator: & tũc alter crimen negando, non facit ei iniuriam: ſed tamen poteſt etiam conſiderari tanquam homo, & tunc fit illi iniuria. Metaphyſica inquam hæc diſtinctio, profectò nihil ad mores refert: nã cũ ipſiſſimus homo ſit, qui accuſat, nullam ei irrogat iniuriã, qui ſe ſuo iure ab illo tuetur. Præterea, inanis eſt ille modus mutuæ reſtitutionis. Nã ſi qui accuſauit, non poteſt dicere falsò ſe accuſaſſe, qa mẽtiretur: ſed accuſaſſe iniuſtè p hoc non reſarcit alterius famã: imò potiꝰ cõfirmat rẽ uerã affirmaſſe. Item poſtquam alter non tenetur crimen ſuum occultum cõfiteri, ſi diceret, ut uult Caiet. alterũ non fuiſſe calumniatorem, illa eſſet quaſi confeſſio proprij criminis. Ille ergo infamatus non tenetur reſtituere accuſanti: ſed ſi alteruter, potius accuſator qui priorem intulit iniuriam tenetur accuſato. Præter hæc qñ vterque teneretur, certum eſt contra quam Caiet. cenſet, locum hr̃e compenſationem: ut.ſ. iniuria p iniuria remitteretur. Poteſt.n. quiſque ſuam famam & remittere & commutare, ut ſtatim uidebimus.

Quartus modus in famandi iniuſte.

Quartus denique modus iniuſtè infamandi eſt tãtò pernicioſior, quãto vſitatior & minoris æſtimatus: nempè dũ quis quæ audiuit retulit. Audiſti.ſ. uicinã tuam amicum receptare: id autem, ut ingenium eſt hominum, ſtatim in aures uiciniẹ hiſce verbis ſuſurras: Hoc autem illud audiui: ego quidem non credo ſed audita refero. Et profectò ingenioſus, ſed peſtilẽs detrahendi modus. Nam quò tu te ipſum ſanctius iuſtificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peius infamas. Sic.n. fama vt ait ille, vires acquirit eundo.

Scotus & Caieta.

Quare etſi Scotus loco citato diſt. 15. q. 4. & Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. illam cenſeant non eſſe directè infamationem, quia ex natura rei non auffert famam, neq; obligare putant ad reſtitutionẽ niſi ratione ſcandali: profectò ego nõ ſic auderẽ tutas reddere conſcientias.

tiae. Imò qui ſic infamat, licet non teneatur dicere ſe eſſe mentitum, quandoquidem id audiuit: tenetur tñ non ſolum dicere leuiter ſe eſſe locutum, verũ & operã dare, vt opinionem quã alij conceperunt, illis adimat. Niſi fortè res ſit tam publica, vt alia via inſerpſerit. Cauendum ergo eſt maximè ab hmôi ſuſurris. Præter hæc autem de hac famæ reſtitutione multa doctores controuerſantur dubia, quæ ſunt ordine diſcutienda. *Primum dubium.* Primum eſt, utrùm cum detrimento propriæ famæ reſtituenda ſit aliena? Apparet.n.id non eſſe neceſſarium: tum ꝙ vnuſquiſque debet potius ſuæ famæ conſulere q̃ alienæ: tum etiam ꝙ fama quam ego alteri abſtuli, nõ mihi accreuit. Debeo inquam quos deprædatus ſum numos eò reſtituere, ꝙ mihi accreuerunt: ob id autẽ ꝙ famam alterius obſcuraui mea, nõ fuit facta clarior. Reſpondetur, nihilominus proculdubio cum propriæ famę detrimento eã tenemur, quã lacerauimus, reficere. Nam licet noſtræ propriæ quã alienæ accuratius debeamus proſpicere: haud tñ ulli liceret cũ alterius iniuria ſibi conſulere. Neq; diſſimile eſt in alijs bonis tpalibus. Si.n. alienã domum incendio abſumpſiſti, aut hominẽ coegiſti ſuas merces, in vndas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilominus reſtituere. Vnde acutè profectò Ariſtot. 5. Ethic. docuit in huiuſmodi iniurijs, licet non ꝓprium tamẽ metaphoricum eſſe lucrum: nempè quòd tuã explens voluntatem, alium deuiciſti: ob idq; perinde teneris reſtituere, ac ſi quod abſtuliſti, tibi eſſet appoſitum. *Alterum dubium.* Hoc autem dubium, alterum parturit: vtrum.ſ. uſque adeò hoc ſit uerũ, ut nullam exceptionem admittat? Eſt.n prægraue, vt ſi Antiſtes, vel alter egregiæ exiſtimationis, famam priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura ſuæ alienam reficere: dicendo ſe eſſe mentitum vel quid ſimile. Reſpondetur leges has morales non eſſe tanto cum rigore auſcultandas, ſed vt ſapientiſſimus quiſque ponderata perſonarum qualitate cenſeret. & ideo perſonæ illuſtri ſatis eſt, ſi quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenſet. Quòd ſi alter noluerit, non tenetur infamator amplius facere: nam etiã in pecunijs ſi debeo decẽ, quę ſoluere nõ poſſum, niſi cum millium detrimento, profectò differre poſſum ſolutionem, uel aliam uiam indagare ſoluendi. *Tertium dubium.* Grauius autem dubium huic affine, eſt, vtrũ fama ſit cum detrimẽto proprię vitæ reſtituenda? Caiet. namque. 2.2.q.62.artic. 6. quem iuniores nonnulli ſequuntur, tres rerum ordines diſtinguit: nempè pecuniam honorem, ac ſimul famã, & tertiò vitam. *Bonorum diſtinctio.* De quibus hanc conſtituit regulam: Rem inferioris ordinis nemo tenetur cum detrimẽto rei ſuperioris reſtituere: ut pecuniã cum detrimento ſeu famæ, ſeu honoris: nec famã vel honorẽ cũ detrimẽto vitæ: ſed rem cuiuſcumque ordinis cũ detrimẽto rei eiuſdem ordinis. *Reg. Caietan.* Regulas autẽ eiuſmodi ex uiſceribus metaphyſicæ expreſſas, multò plus nimio Caieta. ad morũ philoſophiã accommodauit, quæ ideo nõ poſſunt non eſſe fallaces. *Reprobatio.* Profectò nõ eſt, ꝙ ambigi poſſit, quin pecunia debeat non nunquam cum detrimento famæ reſtitui. Primum.n. nemini fas eſt cum detrimento & iniuria alterius ſuum protegere honorẽ & famam: neq; alter, qui læſus eſt, tenetur iuri ſuo etiã pecuniario cedere, ut qui iniuriam intulit, ſuã protegat famã. Suffuratus es uerbi gratia, amplã pecuniã: haud dubiũ quin debeas oẽm adhibere diligentiam, vt ſecretò reſtituas. Si tamẽ neutiq̃ ſine famæ & honoris periculo potes, non iõ debet alter ſua denudari ſubſtantia maximè cùm dãnũ illius graue eſt. Haud.n. negamus quin debeat reſpũs haberi famæ & pecuniæ: ſed tñ, cæteris paribus, maius eſt ius innocentis, qui à te iniquè læſus eſt. Secundò, q̃uis metaphyſicam rationem inire velimus, etſi fama genere ſuo præſtantior ſit q̃ pecunia, tamen tm̃ poteſt æris accumulari, ut cumulus ille multò ſit prætioſior fama tua. Eſt quidem aurum ſuo genere argento pretioſius: ſed tamen tantum eſſe poteſt argenti pondus, ut multo æſtimetur pluris, q̃ minus auri. Porrò ergo illa regula valde pernicioſa eſt in rempublicam: quam idcirco abſit ut ullus credat, qui ſuæ ſtudet conſcientiæ conſulere. *An cum periculo vitæ teneatur quis reſtituere.* De uita aũt, ꝙ quis cum eius periculo aliquam teneatur reſtitutionẽ exequi, vrgentius dubium eſt. Etenim cùm, ut ſupra diximus, non mõ nemo ſit dominus uitæ, uerum neq; ob id vllum delictum teneatur ſe morti offerre, vt libro proximo dicturi ſumus, aut mortẽ ſibi

An cum periculo uitæ tenetur quis reſtituere.

ſibi ad quã condẽnatus eſt, aſciſcere: conſequens eſſe apparet, vt cum eius periculo nemo ad reſtitutionem teneatur. Reſpondetur ergo, ꝙ ſm communem legum ordinem & morem nullus tenetur cum periculo mortis reſtituere, non ſolum pecuniam aut famam, verum neq; uitam quam alteri abſtulit, ẽt ſi inſignẽ uirũ occiderit. Et in hoc etiã fallit regula poſita .ſ. qđ res debeat ſemper reſtitui, ẽt cum periculo rei eiuſdem ordinis. Secundo nihilominus, ſaluo meliori iudicio, crediderim ſingularem poſſe euentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ teneatur reſtituere, non ſolum famam & honorem, verũ ẽt fortè rem pecuniariam. Exẽpli gratia: Si qs illuſtrem familiã de hæreſi aut de criẽ læſæ maieſtatis mendaciter diffamaſſet, ita vt niſi mendacium retractaſſet, eadem proſapia perpetua illa labe maneret infecta: deberet quidem omnem adhibere diligentiam, vt uitam propriam in tuto conſtituẽdo teſtimoniũ peremiſſet. At verò ẽt ſi nõ poſſet ſine periculo uitæ, credo nihilominus ꝙ teneretur. Veruntamen prudenter diſcernendum eſt, dilectum ne & damnũ iam tranſierit an verò ſit ſemper dependens. Occidiſti hoĩem, vt dicebã, quẽ iam in lucem reſtituere non potes, non teneris vt pecuniam pro illo reſtituas, periculo te mortis exponere: neque ſi famam denigraſti, quam infamatus recuperare nõ poteſt. Sed tamen de illo caſu loquor, quando ex te fama actu pendet vt recuperari poſſit. Idem cenſuerim de uita: vt ſi ob tuum ſolum falſum teſtimonium uinctus quiſpiã eſt, qui morti addicitur: profectò teneris ẽt cum periculo vitæ tuæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secus, ſi tu crimen commiſiſti, ob quod ille falsò condemnatur. Enimuerò ſi tu illi non impoſuiſti, nihil tua refert: ob idq; nulla lex te ipſum nunc prodere cogit. Quid autem, dũ quis famã reſtituere non põt? D. Tho. ait debere aliter compenſationem facere, idemque Scotus in 4. diſtin. 15. ſecundum tenorẽ illius gloſſulæ ſuper cap. eccleſia. vt lite penden. nihil innoue. Cum res reſtitui non poteſt, in alio æquiualenti fieri debet reſtitutio. Syluester uerò in uerbo, detractio. §. 4. affirmare audet contrarium: illa nimirum ſimilitudine ductus, ꝙ ſicut pecuniæ debitor dum non eſt ſoluendo, non tenetur honorem aut famam exhibendo recompenſare: ita neque qui famam reſtituere nequit, tenetur pecunia ſatiſfacere. Et habet probabilitatis nonnihil. Nam alias qui neque per pecuniam poteſt reſtituere, deberet eam orationibus uel alia via repenſare.

Notanda distinctio D. Tho. & Scotus Syluest.

Sentẽtia auctoris.

Nihilominus nõ eſt ab opinione regia diuertendum. Enimuerò cum pecunia pretium ſit omnium rerũ, illa æſtimatur & honor & fama Et ideo per illã aut per aliud pecunia æſtimabile, facienda eſt horum reſtitutio. Quando verò illa deeſt, non eſt cur per orationes vel per honores reſtituatur: quia hæc non ſunt rerum pretia Super his autem omnib. potiſſima hic qõ de hoc diſputatur, vtrum fas cuique ſit ſuæ remittere famæ reſtitutionem? Cuius utiq; partem negatiuam tuetur Caietanus 2. 2. q. 73. articu. 2. & in ſua Summa, verbo, detractio: cui non deſunt alij recentiores ſequaces. Atqui fundamentum eius eſt hominẽ non plus eſſe famæ ſuæ & honoris dñm q̃ vitæ: atq; adeò ſicuti occidere ſe non poteſt, neque eandem facultatem alteri facere, ita neque famæ ſuæ reſtitutionem remittere. Sed tamen hæc quæſtio non eſt quòd magnum nobis negotium hic faceſſat. quippe qui ſuprà quæſtione tertia contrarium fundamentum iecimus, & ut arbitror conſtabiliuimus: nempè ꝙ homo eſt honoris ſui & famæ dominus ſicuti pecuniæ: tametſi in eodem ordine pluris habẽda ſit q̃ pecunia, ſm illud Prouerbiorum 22. Melius eſt bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamento contrarium modò elicimus concluſionẽ? videlicet remittere famæ reſtitutionem atq; honoris, genere ſuo non eſſe peccatum mortale: niſi circunſtantia perſonæ, ſ. quia eſt in publica dignitate aut magiſtratu conſtituta: aut forte alia ratio mortale illud ſufficiat At ſi abſque ulla cã illã quis remittat, aut ſe non grauiter infamet, erit ei peccatũ ueniale: ſicuti prodigalitas pecuniæ quæ genere ſuo nõ eſt mortale: vel ſaltẽ in eodẽ ordine paulò deformius. Et ratio eſt quia eiuſdem ad ſeipſum in his quorum homo eſt dñs nulla intercedit rõ iniuſtitiæ: ſed erit peccatum præter charitatẽ, qua quiſq; tenetur ſe & ſua diligere:

Caieta.

Solutio dubij.

Prima conclusio

gere: quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. Ex qua quidē concluſione ſubinfertur ſecūda.ſ. quòd ſi quis aliqua bona & honeſta cauſſa ei qui ſe infamauit citra aliquam reſtitutionem pacat: nempè ut illius qui alias probus eſt, honori conſulat: aut ꝓpter aliam pietatis rationem, non ſolùm nullam contrahet culpā, verū & officium præſtabit charitatis. Loquimur n. ſp abſq; circunſtantia perſonæ publicæ. Concluſio eſt non ſolū noſtra, verum Adriani, auctoris nō infimæ notæ, in quarto, quæſtione penultima, de reſtitut. quinetiā S. Thomæ expreſſe, quidquid Caieta contrà conetur. Ait ſiquidem ſecunda ſecundæ, quæſtione 64. arti. 5. hominem eſſe conſtitutum dominū ſui ipſius per liberum arbitrium, & ideo licitè de ſeipſo diſponere poſſe quantū ad ea quæ pertinent ad hanc vitā. Neq; quidquam excipit præter tranſitum huius uitæ ad aliam. Vbi palā aſſerit omnium præter ſolā uitā eſſe hominem dominū & q. 53. arti. 4. abſque ullo ænigmate explicatiſſimè ait in arbitrio hominis poſitum eſſe detrimentum ſuæ famæ pati niſi hoc uergat in periculum aliorum ut puta ſi quis perſona ſit publica: ſm illud Grego. hom. 9. ſuper Ezech. Linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant, ita per ſuā malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum creſcat. Quin uerò non ſolum ex doctoribus, uerum etiā ex Euāgelio id nō eſt relatu difficile. Haud .n. Chriſtus tantam honoris & famæ curā nobis cōmendauit, ut declararet non habere nos illorum dominium. Immo Matth. 5. & alibi ſæpe, honores oēs cum ſplendoribus huius mūdi impendio nos admonet ut abijciamus. Et alibi, ne optemus primas cathedras. Et de fama ait Paul. pro minimo habere, iudicari ab hoībus. Nō ait pro nihilo, ſed ꝑ minimo, quia fama aliquod bonū eſt, ſed nō præcipuis; His adiecimus loco citato ſanctorum exempla puta, Ambroſij, Auguſtini, & Anſelmi, qui ſeipſos in ſuis ſcriptis humilitatis gratia diffamarūt. Quòd certè non feciſſent, niſi intra limen uirtutis id illis licuiſſet. At ſi fundamentum illic ſatis demonſtrauimus, quod arbitror demonſtraſſe, nempè hominē eſſe dominum ſuæ famæ: nulla eſt rō cur hic

Secunda concluſ.

Grego.

in confirmandis his cōcluſionibus immoremur ſanè quæ inde planè colliguntur. At verò quando infamia eſſet hæreſis aut apoſtaſiæ, quæ contra fidem & religionē è regione militant talis infamia non eſt ferenda, ſed omnino repellenda, & quā fieri ꝑ maximè poteſt abſtergēda, exemplo Chriſti: qui, vt legitur Matth. quarto. cum alias ſibi illatas à dæmone iniurias æquanimiter tuliſſet, ubi de idololatria eū tentauit, acerbitate uſus in eum eſt. Iſtæ aūt concluſiones apertius etiam dilucidabantur lib. ꝓximè ſequenti, q. 10. vbi ex eodē fundamento collecturi ſumus non eſſe homini contra iuſtitiā ſeipſum infamari permittere, quia uerò quandoq; uirtutem. Et re vera cōtraria huic noſtræ opinio turpiter derogat iuribus amicitiæ. Poſſum.n. pro amico vitam exponere, quamuis illius non ſim dominus: cur ergo non poſſum exponere famā & honorē? At verò non deſunt in contrarium nonnullę obiectiones. Prima videlicet, quæ ex Sapiente adſciſcitur, Curā habe de bono nomine, bonum.n. nomen melius eſt quam diuitiæ multæ. Reſpondetur tñ curam, quæ habenda eſt boni nominis, eandem eſſe, quæ nobis uirtutis incūbit: vtpote cuius præmiū eſt bonū nomen. Debemus ergo bonum procurare nomen inſequendo virtute: eſt.n. eius umbra. Quapropter ſicut eū qui recta pergit ad ſolē umbra ſequitur, ſic & qui virtutem colit ſubſequitur honor. At quia, ut ait Ariſtot. honor non eſt in poteſtate honorati, ſed honorātis: non eſt tanta cura facienda per ſe boni noīs. Propter qd dicebat Paulus, perparui facere iudicari ab hoībus. Et Aug. 11. q. 3. Can. ſenti. ait Secundino Manichæo: Senti de Auguſt. quidquid libet, ſola me in oculis Dei in cōſcientia nō accuſet: immo qui bonū nomē niſi per uirtutē ꝓcurat nunquā illud attingit, ſicuti qui Soli terga uertit, umbram quam perſequit, nunquā aſſequitur. Quòd ſi nobis eundem Auguſtinum obijciamus. 11. q. 3. can. noſo. ubi homines crudeliter ait ꝓpriam famā contēnere. Nam uita, inquit noſtra, eſt neceſſaria nobis, ſed fama noſtra neceſſaria eſt alijs. Rñdetur non inſinuaſſe Auguſt. dñium famæ noſtræ non eſſe penes noſipſos. Imò id potius de uita debuiſſet aſſerere, cuius nō ſumus dñi, & tñ ait, ꝙ uita no-

Argum. cōtra conclu.

Colendi virtus quam ſequitur honor.

bis

bis eſt neceſſaria. Sed tantũ ait, ꝙ licet fama res ſit propria noſtra, ſicut noſtra pecunia, ubi tñ opus illa fuerit reipub. debemus per bonã noſtram famam ei ſeruire, ſicuti qui diues eſt, ſuis pecunijs. Attamen inde hoc tñ ſit conſequens, ꝙ homo in dignitate conſtitutus, aut reip. neceſſarius, famam ꝓpriam ſuæ functioni mancipatã habeat & obligatã, utpotè ſine qua gubernare nequit ſubditos, & ideo non ita poſſit eã negligere. Haud tñ inde ſequitur, ꝙ priuatus homo teneatur ſuam ſeruare famam. ſicut neque alia bona tpalia: præterquam ꝙ Auguſt. loquebatur quibuſdam mulierculis, quæ conſultò humilitatem vendicantes, diffamabant ſeſe, admittẽtes ad ſe uiros, ꝙ certè nõ erat licitum. Hinc ergo ad præfectos gradum faciamus. De quibus prima ſit noſtra aſſertio, ꝙ prælatus q̃diu prælatus eſt, contra iuſtitiam mortaliter peccaret, ſi in re præcipui momenti ſuam negligeret famam: qm̃, vt modò dicebam, habet illam officio mãcipatam. Attamen ſi non eſſet perſona adeò egregiè utilis reipublicæ, & uellet magiſtratum abdicare: nõ magis teneretur ſeruare famam, quam perſona priuata: ſecus. ſi vult in loco publico perſeuerare. Ex his aũt pleriq; colligunt, eum qui prælati famam dilacerat, non illi tm̃ obligari ad reſtõnem, ſed etiã ſubditorum collegio. Nam fama, inquiunt, non ſua eſt tm̃ ſed & collegij. At verò abſq; moderatrice diſtinctione non id crediderim Fama.n. prælati ſua eſt propria, ac ſi perſona eſſet priuata: licet ad ſuã functionẽ illa indigeat. Ob idq; dum infamia, de prælato tm̃ diſperſa eſt, puta quod concubinã habet, uel aliud crimẽ in quo ſubditi cum illo non participant, illi ſatis eſt reſtitutionẽ fieri: licet maior ſit faciendi obligatio q̃ ſi perſona eſſet priuata Si tñ ipſe ab reſtitutione infamatorem abſoluat, profectò crediderim, licet ipſe malè faciat, alium nihilominus tutũ manere: neque quidpiam amplius debere collegio ſicuti ſi ſuam prodigeret pecuniã, qua egebat ut erogaret in pauperes. Nam ipſe eſt dñs ſuæ famæ, licet male diſpenſet. Secus, ſi crimen totũ collegiũ ſubnotaret, utputa ſi infamaretur de ſimonia, aut de hæreſi, vñ ſubditi infamiã participij contraherẽt: tunc etiã & collegio debet reſtõ. Ex

Prælatus negligẽs famã peccat mortaliter. Quorundã opin.

his, quæ dicta ſunt, dubiolũ aliud ſolutum euadit, nempè vtrũ poſſit cõpẽſatio fieri in fama? Plane enim colligitur fieri poſſe: ut ſi tu meũ de re aliqua corroſiſti nomẽ, atq; ego uiciſſim tuũ, non ſolũ conuenire poſſumus, ut vterq; cum ſuo maneat uulnere, ſi perſonę ſumus priuatæ, uerum etiã mihi licebit non tibi uelle reſtituere niſi eandem tu mihi ſolutionem facias. Probatur: qm̃, ut diximus fama poteſt per pecuniam repenſari: & ideo ſicut in nummis, ita & in fama locũ habet hmõi cambium. Haud tamen infamatus põt per modum uindictæ infamatoris nomen lædere: ſed tunc duntaxat, ut uim ui repellat, prodendo. ſ. aliquod uerum eius crimen, quod ad labefactandum illius teſtimonium neceſſarium eſt. Quintum argumentum: Vbi de honoris reſtitutione inquiſitio fit, non eſt tantæ ambiguitatis. Differunt aũt honor & fama: vt q.9. latius dicturi ſumus, ꝙ bona fama eſt bona exiſtimatio & opinio quæ de hoĩe hr̃: quæ ideo per detractionem denigratur: nẽpè aut per impoſitionẽ criminis falſi, aut per veri propalationem. Honor verò eſt reuerentia quæ alteri fit ꝓpter aliquam excellentiam, aut uirtutis, aut generis, aut magiſtratus, aut doctrinæ, &c. qui quidẽ honor deteritur auferturq; per conuitia aut contumeliam. Ob idque facilius reſtitui põt, q̃ fama, ſ. per contrariam reuerentiã. Sed de hac tñ reuerentia hæſitari aſſolet, utrũ ad honorẽ rependendũ ſatis ſit ueniã petere? Ad quod Caieta. q. citata. 2.2.q.72.artic.3. impertinentẽ eſſe cenſet ad honoris reſtõnem, ueniã petere. Haud tñ tam abſolutũ uerbũ proferre auſim, ſed ꝑ hæc documenta potius ineũda eſt rñſio. Primum, petere ueniam, decentiſſimus eſt & rei accõmodatiſſimus modus honoris reſtituendi: qñquidẽ reſtõ ꝑ antidotũ fieri debeat, hoc eſt ꝑ contrariũ. Vñ cùm contumelia & conuitium ſigna ſint cõtemptus, videlicet ꝙ contumeliator ut ſuperiorem ſe gerit alterũ, ſubigens, ꝓprium antidotũ eſt contraria humiliatio, et corporis inflexio. Secundum aſſertum eſt hoc neq; ſufficere ſemper, neque ſemper eſſe requiſitũ, ſed prudẽti arbitramento opus eſſe. Quòd .n. non ſemper ſufficiat, patet: nã aliquãdo contumelia eſt tanta, ut id non ſufficiat, ſed alia ſit cõpenſatio requiſita. Quod aũt

Infamando uim ui repellere licet

De quinto arg.

Differen. famæ & honoris.

Dubium.

Opinio. Caiet.

Primum documentum.

Secundũ

neque id requiratur, liquet ex regula beati Aug. q̄ ait, nō dicere prælatos ueniā à ſubditis petere. Quare neque plebeius homo iuſta rōne à uiro illuſtri tantā humiliatio nē exigeret, ſed aliter fieri poſſet reſtitutio. Quin adde cū mos inter nobiles & illuſtres nō ſit hmōi uenias petere, nō ſunt à cōfeſſoribus ad illas cogendi: ſed more ſuo, q̄ tñ ab euangelico nō exorbitet, eiuſmodi reſtitutiones facere. Ad hæc diſcerniculo quoq; opus eſt, quantum ad illos q̄ ſunt contumelias paſſi, quō ſit eorum con ſcientia ad remittēdū iniuriā ſtringenda? Tenent̄ n. non hr̄e aīum uindicādi ſe priuata auctoritate. Nā, ut hr̄ Deut. 32. & ad Rom. 13. Mihi vindictam, & ego retribuā. ſed tñ non tenent̄ aut damnum acceptant iniuriā remittere, dumtamē more & ordine per publicā poteſtatem eā exequantur.

De his q̄ paſſi ſunt iniurias.

Ad ſextum arg.

Ad ſextum argumentum de eo, qui obſtaculum eſt alteri, ne beneficiū adipiſcat̄, S. Tho. reſpondet tribus dictis. Primum: Si quis iuſtè, puta intendēs honorē Dei, vel eccleſiæ commodum, minus dignum impediat, ut ſacerdotium digniori conferat̄, nulla inde emergit reſtitutionis obligatio: q̄a nulla interuenit culpa. Secūdum dictum eſt: Si quis iniuſtè, odio. ſ. cum conſilio, uel alia uia qui dignus eſt & idoneus impediuerit, antea tñ quàm prælatus aut electores firmatū habeant animum ei con ferendi, tenetur ei compenſationem aliquam facere, conditionibus perſonarum perpenſis & propinquitate, in qua erat ad obtinendum, ſm ſapientis arbitrium. Non aūt tenetur in totū, eò q̄ prouiſio illa impediri poterat. Tertium aſſertū: Si autem cum quis impediat ne beneficiū obtineat cui prælatus firmiter iam conferre conſtituerat in totum, per regulam Ariſtotelicā argumento citatam. Quod parū diſtat à re, nihil diſtare uidetur: ſm tñ poſſibilem facultatem. Anteà verò quàm ad iſtorū examen deſcendamus, quæ de impediente aſſerta ſunt, explorandum eſt de cōferente, an ſi non conferat digniori, aut ſaltem digno, ad reſtitutionem teneatur, & cui ſit illa facienda. Hoc. n. hic à D. Tho. deſideratur, cum tamen inde res tota pendeat. Et quidem Caiet. hic, artic. 2. in dubio tertiò pro indubitato habet, q̄ non conferens digniori, teneatur eidem ad reſtitutionem.

Tertium

An qui non confert digniori, uel digno teneat̄ ad reſtitutionem.

Opinio Caieta.

Nam peccat, inquit, contra iuſtitiam diſtributiuam: & certum eſt huiuſmodi iniuſtitiam obligationem parere reſtituendi: nā diſtributor tenetur id quod eſt totius reipublicę, partibus applicare. Quare ſi alicui pro merito non conferat, deinceps diſtributiua iuſtitia uertitur in commutatiuam, ſm quam reſtituere ei tenet̄: ut planè D. Tho. art. 1. huius q̄ōnis in ſolut. tertij docuit. Et q̄dem ſi Caie. fundamentum eſſet ueritatis germanū, indubitabilis eſſet concluſio. Arbitratur nanq; bona eccl'aſtica ꝑinde oīno ſe hr̄e ac bona reipublicæ, quæ ſola diſtributiua iuſtitia debent̄ ciuibus: vtpote q̄ in bonū eorū inſtituta ſunt. At verò fundū pro hoc pro nr̄a uirili falſitatis redarguimus lib. prox. q. ult. ubi & ſacris oraculis & bonis rationibus contrarium conſtabiliuimus: nēpè q̄ quāquis negādū nō ſit quin beneficiorū collatio inſtar fieri dēat diſtributiuæ iuſtitiæ, finis tñ ei⁹ eſt æqualitatē conſtituere commutatiuę: eò q̄ decimę non ſunt inſtitutæ in præmium perſonarū pro eò q̄ literis & moribus pollent. Nam ſi eccleſię non eſſent nobis neceſſariæ, nunquā fuiſſent Chriſtianis decimæ imperatæ. Sunt ergo mera ſtipendia eccleſiæ, miniſtris pro eorū miniſterio inſtituta: q̄ dant̄ illis, non q̄a boni ſunt presbyteri, ut illic adnotauimus, ſed q̄a bñ ꝑſunt: iuxta uerbū Chriſti, Dignus eſt operarius mercede ſua. Et illud Pauli, Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus. non eſt magnū ſi carnalia ueſtra metamus. 1. Co. 9. Eadem rōne imperatæ fuerunt olim Leuitis. Hęc autem oīa iam illic ſatis explicuimus: quę ideo repetitione non indigent. Meditanda ergo hic eſt potiſſimū cōmutatiua iuſtitia, ꝑ quā pontifices electoresq; miniſtrorū eccleſiæ debent eiſdē eccleſijs idoneos miniſtros pro rōne ſtipendiorū q̄ ſingulæ illis perſoluunt. Cōtēplandus. n. eſt Chriſtus tanq̄ inſtitutor Chriſtianæ familiæ, q̄ miniſteria eccleſiæ inſtituit & miniſtris decimarum mercedem propoſuit, & fidelitati prudentiæq; diſpēſatorū cōmiſit: ut idoneos miniſtros ſuis ꝓuiderent eccleſijs. Ex his ergo planè, ni fallor, duæ colliguntur concluſiones. Prior: Prouiſor tenet̄ ꝑ iuſtitiā cōmutatiuā dignū eccleſiæ ꝓuidere: q̄d' ideo qui nō facit, ſed illo repulſo præfert indignū, tenet̄, nō illi quē ꝑtermiſit,

Fundamentum Caieta.

Prior concluſio.

Adrian.

ſit, ſed eccleſiæ reſtituere. Atqui hoc ipſum Adrian.poſteà Pontifex cenſuit in illa reſtitutionis quæſtione quæ eſt, De collatione beneficiorũ: tametſi rem non vſq; adeò diſſeruit. Concluſio eſt nota: quia ille non peccat contra iuſtitiam commutatiuam niſi in eccleſiam, quæ ſtipẽdia ſoluit. Nam dignus nullum habet ius acquiſitũ, neque eius cauſſa, quæ præcipua fuerit, inſtitutæ ſunt decimæ. Et confirmatur ſimilitudine iam inſinuata. Si.n.paterfamilias œconomum ſuum conductum operarios mitteret, ille aũt illos ſtudio conduceret, qui non eſſent ad operas idonei, reſtituere profectò teneretur, non illis idoneis, quos prætermiſit, ſed domino, cui damnũ dedit. Atq; huic porrò ſententiæ cõis animorum conceptio applaudit. Si.n.Rex aut Pontifex in idoneo atque indigno eccleſiam aliquam deſponſaret, conſenſus populi non cenſeret eum teneri ad reſtitutionem illi, cui non dedit, ſed re uera eccleſiæ. Cui idcirco deberet alium epiſcopi adiutorem adhibere, vel alia ratione proſpicere, ut dãnum illi in detrimẽtum aĩarum datum, alleuiaret. Poſterior concluſio eſt, ꝙ ubi digno ſacerdotium cõfertur, digniore prætermiſſo, quamuis grauiter elector aut prouiſor peccet: tñ non eſt ꝙ rigore iuſtitiæ ad reſtõnem condemnetur. Prior pars iam ſatis illic à nobis demonſtrata eſt: ubi malorũ turbã ꝓtulimus quæ inde naſcuntur, ꝙ digniores non eliguntur. Poſterior tñ inde veritatem ſortitur, ꝙ tunc non peccatur cõtra iuſtitiam commutatiuam: appellamus.n.dignũ pro rõne præbendæ. Si ergo eccleſiæ miniſter applicatur pro quantitate ſui ſtipendij, non fit ei iniuria contra rigorem iuſtitiæ cõmutatiuæ, vt debeatur ei reſtõ. Dixerim contra rigorem: quia ſemper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, poſtq̃ alius dignior poterat ei prouideri. Contra hæc aũt eſt argumentum, quod uulgus nobis obmoliri poteſt: iſti namque qui ad hæc ſacerdotia anhelant, ſibi potiùs cum Caietano arbitrantur faciendã eſſe reſtõnem: quia peccatur contra iuſtitiam diſtributiuam. Eiſdem autẽ non ſic eſt rñdendum, ut negetur iniuſtitiam diſtributiuam obligari ad reſtitutionem illis faciendam, quibus diſtribuitur. Sed tamẽ id intelligitur, quãdo illa eſt mera iuſtitia diſtributiua.ſ.qua diſtribuuntur bona quæ ciuibus ob ſuã ipſorum cauſſam ſunt inſtituta. Hæc autem iuſtitia non eſt in propoſito, ut expoſitum eſt q̃m etſi ſacerdotia & præbendæ debeantur dignis, & ditiora dignioribus: hoc tñ non eſt ꝑ ipſos, ſed ꝑ eccleſias quibus miniſteria debentur. Haud tñ diffitendum, quin ob uiolatam diſtributiuam iuſtitiam debeat prælatus illius dignioris prætermiſſi, ubi alia electio occurrerit, accuratiorẽ rõnem habere. Idem affirmatius & clarius aſſeruerim de conferendis magiſtratibus ſecularib. qui adminiſtrandæ iuſtitiæ ſeruiunt. Debentur inquam dignioribus per diſtributiuã iuſtitiã: ſed tñ ſi illi p̃termittantur, reſtitutio non eſt facienda p̃termiſſis, ſed populo, qui ſtipendia contribuit, & damnum accipit, iniuriaque afficitur. At uerò ſtatim contra hæc inſurgit argũ, nimirum ꝙ ſi hæc uera ſunt, inferri inde ꝓtinus apparet, ut neque qui alterum à conſecutione beneficij per iniuriã impediuit, teneatur eidem ad reſtitutionem. Cuius tamen contrarium & S.Thom & vniuerſi Theologi docent. Reſpondetur nullam eſſe conſequentiam. Nam etſi qui male eligit, commutatiuam iuſtitiam aduerſus eccleſiam violat: nihilominus qui capax eſt ſacerdotij, atque ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi: atque, ſi ei concedatur, poſſidendi: ob idque qui contra hoc ius illum obtinere conantem impedit, eidem facit iniuſtitiam, atque adeò reſtituere debet. Quocirca falſa eſt illa regula ac ſeductrix Geraldi Oldonis, quam recitat Adrian. illo c.de reſtitutione. Conſequenter, quæro uidelicet ꝙ impediens aliquem ab eo quod nondum erat ſui iuris, ſed dependebat ab alterius mera uoluntate, non ſit ei ad reſtitutionem obnoxius. Falſa inquam eſt. Nam etſi in arbitrio prælati ſit dare huic vel alteri: nihilominus alter expoliatur iure particulari qđ habet petendi. Sicuti qui pauperem per uim aut fraudẽ impediret eleemoſynã petere, tenetur illi ad reſtitutionẽ. Nam licet alij gratis conferant: ille tñ ius habet petendi. Hæc ergo præmeditati, ad litteram S.Tho.deſcendamus. Atque circa primum eius aſſertum.ſ.ꝙ qui alicui impedimento eſt, ut detur digniori, reſtõnis funiculo nõ

Poſterior conclu.

Quo tenetur p̃latus digniori p̃termiſſo.

Regula Geraldi falſa.

Littera S.Thom. exponitur.

ligatur: dubitas fortè an idem de illo ſit pariter intelligendum, qui digno obſtat, ut detur alteri digno? Reſpondetur idem eſſe iudicium: quia cum ambo habeant ius petendi, poſſum ego ei fauere cui uoluero, eò uel maximè, ꝙ tunc diſtributiua iuſtitia non violatur. In his tñ omnibus hæc apprimè regula meditanda eſt, ne uis aut dolus interueniat. Si enim ego vim intulero aut fraudem digno ne obtineat, haud dubium quin iniuriam illi irrogauerim: atque adeò ad reſtitutionem illi teneat: quãuis ſi in gratiam alterius digni id fecerim, fortè non teneat in totum. Neque refert vtrum alium impedias ut detur alteri digno, an ut tibi ipſi, qui etiã dignus es. Quicunq;.n. ius habet pro ſe petendi illa quorum dignus eſt. Et quamuis procurare beneficia quę habeant annexam curam animarum, peccatum ſæpenumerò ſit, non tamen ideo reſtitutionis nexum inijcit. Illa tamẽ ſnĩa Scot. in Quartò diſtin. 15. ibidemque Richardi non eſt hic abſque examine prætereunda. Aiunt.n. quod ſi quis ſibi uel alteri præbendam procurans ſit alteri obſtaculo ne obtineat: idq; faciat non vt alteri noceat, ſed ut ſibi uel amico proſit, ad nullam tenetur reſtitutionem. Si uerò facit alterius procurans nocumentum, tũc tenetur. Cui quidem ſententiæ & Caieta.ⁿ in dubio hic ſecundo vr̃ ſubſcribere. Atq; in eandẽ ſentẽtiam citant l. 2. de noui oper. nuntia. quæ tñ illic non eſt, ſed eſt l. 2. ff. de aqua pluuia. arcen. §. idem Labeo. 2. ubi habetur quod qui non animo nocendi aquæ ductũ qui per ſuum fundum ad vicini poſſeſſionem deriuatur rumpit, non eſt iniurius. Si verò id faciat non ut ſibi proſit, ſed ut obſit uicino, iniurius eſt illi. At ꝓfectò regula illa iuris malè ab iſtis intellecta eſt. Ai⁹.n. nocendi poteſt quidem eſſe peccatum contra charitatem: ſed tamen obligare ad reſtitutionem: ut ſuprà ſæpe diximus, non poteſt niſi ubi fuerit contra iuſtitiam. Videndum ergo eſt quantum ad reſtitutionem res attinet, non quo animo id facias, ſed quo iure. Et ſic eſt intelligenda lex: nam qui non ut ſibi proſit, aquam uicini arcet, videtur non facere iure proprio: & ideo poteſt in toto prohiberi. Si autem vult fundamentum muri ducere per aquæ ductũ, qui per ſuum tranſit fundum, ob idq; uenas aquæ rumpit, licet ex odio faciat inimici & charitatem violet, nihil ei tñ reſtitutionis debet. Ad propoſitum igitur noſtrum qui ſuo utens iure præbendam abſque ui & fraude ſibi uel amico procurat, etiam ſi ex odio alterius id faciat, & cõtra charitatem delinquat, ad nullam tenetur reſtitutionem. Et per hoc claret ratio ſecũdi dicti S. Thom. nempè quòd qui impedit eum, qui in uia erat, ad obtinendum, ſi iniuſtè id faciat, tenetur ad reſtitutionem: puta quia intendit eius nocumentum ꝓpter odium aut uindictã. Facere enim ex odio aut uindicta, nõ te onere reſtitutionis grauat, ſed facere iniuſtè: ſ. nullo tuo iure, ſed uiolando alienum: facere tamen ex odio, eſt ſignum aliquod nullo tuo te iure vti. In tertio verò dicto explicando multum operis Caiet. inſumit: nempè ad explicandam illam regulam Ariſt. 2. Phyſic. tex. 56. Quod parum diſtat à re nihil diſtare videtur. Obijcit nanq; exceptiones multas in materia morali. Qui.n. parum abeſt, ut peccet, non ideo peccat. Et multò minus qui parum abfuit, ut hominem occideret, non punitur tanquam homicida, neque ad reſtitutionem tenetur. Sicut neque ille qui parum abfuit ut furaretur ſed qui re uera furatur. Quemadmodum ſi parum abfuit ut rex in inſidias incideret, licet fortunatus ipſe fuerit: non tamen qui illas tenderant, tenentur ei ad reſtitutionem. Hiſce ergo, niſi ego fallor, obiectionibus falſus planè Caiet. aduerſatur menti S. Thom. immeritò regulam eius inficians. Has verò omnes exceptiones potuiſſet excuſare, ſi mentem D. Thom. tantiſper fuiſſet ſpeculatus. Laborauit enim amphibologia. Longè quippe aliud eſt parum abeſſe ut damnum des, q̃ damnum dare, in eo quod parum abeſt, ut ſit. Et D. Tho. non ſomniauit, ꝙ qui parum abeſt ut damnũ det, teneatur ad reſtitutionem, ut Caiet. putat: ſed qui re uera damnum dedit in re, quæ parum abeſt ut ſit. Exempli gratia. Eſt uinea aut ſunt ſata, quorum fructus iamiam maturéſcent: ſi parum abfuit, vt venator cum ſuo comitatu circumcurrens illa peſſundaret, ad nullam tenetur reſtitutionem, qui nullum dedit damnum. ſed ſi medius tranſiens illa peſſundabit, tenet̃ in totum: quia damnũ dedit in fructu qui per parũ aberat ut eſſet. Pariter

Dubium. *Regula.* *Sẽtentia Sco. & Richar.* *Caieta.* *Explicatur ſecundum dictum S. Tho.* *Explicatur tertium.* *Caiet.* *Explicatio auctoris.*

riter in propoſito: Si parum abfuiſſet uti impedires hominem à prębēda, certè nulli eſſes reſtitutioni obnoxius: quia nullum dediſti damnum. Si tamen re vera impedimento fuiſti quare ille non eſt aſſequutus, damnum dediſti in te quæ parum aberat ut ipſe haberet: atque adeo ſecundum tuā facultatem teneris in totum. Addidit tamē prudenter hoc verbum D Tho. ſecundum ſuam facultatem: quia profectò in huiuſmodi impeditionibus vix poteſt contingere vt fieri poſſit in integrum reſtitutio. At verò qū̃ hæc in vſum venire poſſunt, non te pigeat ſi rem vrgentius exprimamus: Qn̄ ait S. Thom. tūc impeditorem teneri in totū qn̄ firmatus eſt animus electoris huic dare: aut intelligit quando iā dedit: & hoc non eſſet impedire, ſed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit: & tunc apparet quòd non eſt perinde ac ſi dediſſet vt impeditor teneatur in totum. nā poterat elector mentem mutare. Quin verò iuſtè, ſi alter poſteà occurreret dignior aut æquè dignus. Reſpondetur non eſſe intelligēdum quando iam dedit. Tres enim gradus diſcernit D. Tho. Primus eſt, quando elector nondum animo conſtituerat huic dare, ſed erat tamen in uia, & tunc reſtitutio eſt facienda ad arbitrium prudētis. Tertius eſt qn̄ iam contulit, & de hoc nihil meminit: quia hoc non eſſet impedire, ſed tollere. Quare ſi quis collatione facta poſſeſſionem iniuſtè impediret, manifeſtum eſt teneri in totum. Medius autē caſus eſt de quo S. Tho. loquitur, quando ſ. prælatus conſtituerat illi dare. Et tunc

Caie. expoſitio.

ait Caiet. in quarto dubio, ideo impedientem teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi.

Reprobatio.

Hoc autem neſcio unde intulerit ex S. Tho. neque ſecundum ueritatem. Nam D. Tho. radicem reſtitutionis non illic collocat q̧ elector tenebatur dare, ſed quod conſtituerat iam dare Quare licet ille non fuiſſet dignior, ſed dignus, ſi impediens per uim vel fraudem mutauit animum collatoris, profectò tenetur in totum. Nam licet collator ſua ſponte conferret, neq; teneretur iſti dare: nihilominus ipſe ei per fraudem abſtulit, qđ iam penè habebat. Et iſtud ſignificat D. Thom. qn̄ dicit, iniuſtè & propter indebitā cauſſam.

Corollarium primum.

Ex quo ego infero, q̧ ſi non per uim aut fraudem id impediēs faceret, ſed precibus patefaciēdo ueritatem: licet mutaret eius voluntatem in fauorem alterius digni, nō teneretur ad reſtitutionem.

Corollarium ſecundum

Atque inde ſecundò infertur idem eſſe cenſendum in legatis teſtamentorum. Caietanus enim & nonnulli alij diſcrimen conſtituunt inter impedientem aliquem à conſequutione beneficij, & impedientem legatarium ne teſtator illi faciat legatum: dicentes q̧ impediens legatariū nullo modo tenetur ad reſtitutionem. Mihi autem, ni fallor, diuerſa arridet dicendi ratio. Vtendum in quam arbitror diſtinctione poſita, an uidelicet per uim & fraudem impedias, an precibus. Si.n. uim facias aut fraudē, ne ille q paratus erat legare ſua bona Petro, id perficiat, reſtituere teneris. Nam licet teſtator ſua ſponte id faciebat, tu tamē per iniuriam abſtuliſti ab illo ius quod habebat recipiendi, id eſt facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tn̄ neq; uim intuliſti neq; fraudem creaſti, nō teneris, licet id precibus feceris.

De Scholarib. ſuffragia p̄ſtantibus

Poſtremum denique in gratiam noſtrorum Scholariū operæpretium eſt verbum impræſentiarum adhibere: quomodo. ſ. aut Scholares qui ſuffragia præſtant, aut alij aliter quempiam impedientes, ne cathedram aſſequatur, teneantur ad reſtitutionem. Ad cuius utique ineundum reſponſum hoc primùm omnium non eſt cur in dubium reuocetur quin Scholares quin ſuffragia præſtantes non teſtes, vt aliqui opinant̄, ſed verè electores ſint. Etenim ſi eſſent teſtes, nō opus eſſet uniuerſos auditores accerſere, ſed ſatis eſſet iuſtum numerum ſciſcitari: neque opus eſſet ſuffragiorum numero ſtare, neque per ſecretos calculos ſn̄ias rogare. In ſumma, non ſolū ſuffragandi forma, ſed rō ipſa oſtendit eſſe electores: qn̄quidem Rector ſtare omnino tenetur eorum ſuffragijs. Quo fit, ut compelli ceu teſtes non poſſint ad ſuffragandum, ſed poſſunt renūciare iure eligendi, niſi quandoque Rectori, & qui ei ſunt à conſilijs: uel ꝓpter paucitatem, uel ad reſcindendas alias fraudes rō appareret, ut compellerent̄. Hoc ſuppoſito ſic de illis omnino cenſendum eſt, ac de præbendis diximus: nēpè q̧ qui prætermiſſo digniori, dignum eligit, licet mortaliter contra iuſtitiam diſtributiuam pec-

cet: nullo tñ reſtitutionis nexu illaqueatur: quia Vniuerſitati dat quod ei de rigore iuſtitiæ commutatiuæ debet. Sin uerò prætermiſſo digno eligat indignum, atq; ea, quod arbitror, uera ſunt quæ ſupra diximus, reſtitutioni tenetur: non illi prætermiſſo digno, ſed Vniuerſitati, ſi id modò poſſet reſtituere. Nam ſtipendia Vniuerſitatis non ſunt inſtituta in rem ipſarũ perſonarum, ſed ſunt mera ſtipendia quæ Vniuerſitas ſoluit ſuis miniſtris. Vnde ſicut Rex qui non præficit dignũ miniſtrũ reipublicæ, nihil debet digno prætermiſſo, ſed reipublicæ: ita qui eligit indignum, dãnũ non dedit niſi reipublicæ, quę ſuum ſoluit ſtipẽdium. Et ideo elector licet cathedram debeat digniori, hoc non eſt propter ipſum: ſed quia per iuſtitiam commutatiuam, debet Scholis talem miniſtrum. Haud tñ negauerim quin aliquã ei faciat iniuriam: & ideo teneretur in alia cathedra, cæteris paribus, illi fauere. De impedientibus autem alia eſt rõ. Qui enim per vim vel fraudem aliquẽ impediret ne obtineret cathedram: non dico alteri ſuffragium ſuum præſtando, ſed ſi arceret eũ ne cathedram peteret, quam certum erat ſe alioqui obtenturum: aut ſi deciperet electores, ne illum eligerent: quia ſpoliat ipſum eo iure quod ad petendum habet, tenetur ei uel in partem, uel in totum pro ratione fraudis aut vis. At de priuatione ſuffragantium, lib. 1. tetigimus: & nunc amplius dicere repetimus. Bifariam nanque Scholares iniuſtitiam faciunt ſuffragãdo. Vno modo, dũ furtim ſe ingerunt, cum nõ ſint eiuſdẽ cathedræ auditores: atque iſti ſi damnũ dent, ſtatim reſtitutioni tenentur: quia re uera nullum habẽt ſuffragandi ius. Alio modo quia auditores ſunt: tñ ſuffragandi iure pp delictum, v.g. ambitus, &, quod aiũt, ſubornationis, ſunt priuandi. Et tunc antequã condemnent̃, ſuffragari utique poſſunt. Quocirca ſi Rector eos delictũ non interrogat, non ſunt ſuffragando iniqui: ſi autẽ interrogantur, fateri tenent̃ veritatem: maximè ſi ſunt ſuſpecti, & condẽnati, tenet̃ parere. Nam ſi nulla infamia aut indicijs laborant, iniurioſa eſt interrogatio: & ideo, dum citra mendacium id valent, tacere poſſunt. Si aũt iuſtè interrogati veritatem celant, tunc perinde ac ſi condemnarentur iniquiſſimè faciunt, & contra iuſtitiam ſi ſuffragiũ præſtant. qñquidẽ per iniuriam rectum iudicium ſuffugerunt. Et idem de illis cenſendum, qui Scholarium albo non ſunt adſcripti. Haud. n. ipſo facto ſuffragandi iure carent, ſi re uera ſunt ordinarij auditores. Et ideo niſi per ſententiam priuentur, eodem poſſunt iure vti. De his quæ ludo acquiruntur quemadmodum ſint reſtitutioni obnoxia, ſi petãtur, aut ſi vis dolusue interuenerit, ſatis quæſtione præcedenti dictum eſt. De inuentis autem, libro ſequenti quæſt. de furto dicendum.

Notanda diſtinctio

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ſatis ſit id ſimplum reſtituere, quod iniuſte ſublatum eſt.

NOn ſatis eſt definijſſe omnia quæ ablata ſunt reſtitutionis onere eſſe grauata, ſed & id quodq; perſcrutandum, utrũ ſatis ſemper ſit ſimplum reſtituere. Et arguitur à parte negatiua: Legitur nanque Exod. 22. Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit aut vendiderit, quinque boues pro uno boue reſtituat, & quatuor oues pro una oue. Illud autem fuit iudiciale: cuius inſtar ſimilia ſunt ſub lege gratiæ à principibus conſtituta. Simile. n. dixit Zachæus, ut ſe apud Chriſtum commendaret. Lucæ 19. Si quid fraudaui, reddo quadruplum. Similiſque eſt fori exterioris praxis, quippe qua fur non ad ſimplum tantum condemnatur, ſed vt multiplicatum reddat, uel ſupplicium pendat. Cùm ergo leges ciuiles obligent in conſcientia, fit ut non ſemper ſufficiat ſimplũ reſtituere. In contrarium autem eſt, quòd reſtitutionis obiectum non eſt niſi inæquale illud, quod per ablationem factum eſt per æqualitatem ad iuſtum reuocare: quod fit, ſi quantum abſtuliſti, tantundem reddas.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus rñdetur, iuxta duo huius diſtinctionis mẽbra. Duo nanque in oblatione rei alienæ eſt conſiderare. Primum. ſ. ſubſtantiam ipſam oblationis, ex qua inequalitas reſultat, ut minus ille habeat à quo res ſublata eſt: plus aũt ille qui ſuſtulit. Et hoc ipſum commune eſt tam iuſtis q̃ iniuſtis ablationibus.

Duo in ablatione rei alienæ conſideranda.

Digitized by Google

nibus. Nam ſiue rem mutuato, ſiue furto accipias, ſiue credito emas tantò alter minus habet, quantò tu plus. Secundum quod in ablatione conſideratur, eſt modus ipſe auferendi: puta ſi quis per fraudem aut vim quidpiam vel aufert, uel auferre conatur. Et hoc vbique hēt conuolutam iniuſtitiā: ſeu re uera rem auferat, ſeu nihil auferat: vt ille qui in conatu ſuo quo præualere non potuit, ſuccubuit. Sit ergo prior cōcluſio: Quantum ad naturam attinet ac finem reſtitutionis, ſatis in uniuerſum eſt illud ſimplum reſtituere quod ſuſtuleris, ſiue ꝑ fas id feceris, ſiue per nefas. Enimuerò reſtitutionis nomen officiū eſt præciſè iuſtitiæ commutatiuæ, nil attinens ad vindicatiuam. Ob idq; nihil ei refert iuſtane fuerit ablatio, an uerò iniuſta, ſed ſolùm æqualitatem conſtituere. Accepiſti quatuor ſiue per mutuum ſiue per furtum: totidem ergo uia reſtitutionis debes. Conatus autem es furtum facere, nihil tñ potuiſti ſurripere, nihil via reſtitutionis debes. Quo fit, ut reſtitutionis obligatio quando debitum certum eſt, nullam expectet iudicis ſententiā: ſed ex lege ipſa oriatur. De hac autem actuaria reſtitutione, nempè ſi aliquando quis plus ſecundum conſcientiam debeat reſtituere quàm abſtulit, libro ſequenti ſub titulo de furto redibit ſermo.

Prima conclu.

Poſterior concluſio: Ad pœnam quæ debetur rōne iniuſtæ acceptionis, nemo ante iuris cōdemnationem tenet̃: ſed tūc qñ facta fuerit condemnatio. Concluſio hæc in latiſſimum hic nos campum diſputandi mitteret, niſi tam longa tamque accurata diſputatione lib. 2. q. 6. fuiſſet à nobis pertractata. Illic. n. eius ueritatem longa rationum acie conſtabiliuimus, ubi declarauimus quemadmodum ſi ſñia ſit pecuniaria, illicò ſit à reo ſoluēda: ſi autem ſit corporalis ſupplicij, non teneatur ſe offerre, ſed ſatis ſit abſque illata miniſtris iuſtitiæ iniuria, eam patiatur. Quocirca de hac ſecunda concluſione nullum hic uerbum addendum nobis eſt, ne ſimus noſtra repetitione moleſti. Illic. n. cuius interfuerit inſpiciat. Sed neque de priori concluſione dubium reſtat vllum poſt illa quæ hactenus dicta ſunt. Quod ergo ad hunc articulum ſpectat, id tm̄ eſt vt diſcernere diſcas qñ res ad merā attineat reſtitutionem, qñ verò ad pœnā iuris. Illa. n. illicò nulla ſpectata ſñia reſtitutionis oneri ſubijcit, hæc verò non niſi poſt latam ſñiam. Exemplū vnū pro pluribus eſto: Dicebamus. n. illic ꝙ dum lege frumento, aut uino, aut cui vis aliarum mercium pretium ſtatuitur, tunc qui carius uendit, ſtatim ceu fur tenetur ad reſtitutionem exceſſus iuſti pretij, ad pœnam verò non niſi condemnatus. Pari modo, qui ouem aut bouem furatur, ſtatim tenetur valorem pecoris reſtituere. Quadruplum verò aut ſeptupulum non, niſi cōdemnatus. Per quod utique ſatisfactum eſt primo membro capitalis argumenti. Horum ergo inſtar de cæteris conijcito.

Secunda conclu.

Diſtinctio notanda.

Perſpiciendum inquam eſt, an leges pœnales ſint: & tunc nō obligant niſi poſt latam ſñiam: ſecus autē, ſi alius generis extiterint. Quo fit, ut vectigaliū leges & tributorum quæ publicitus regi tanquam ſtipendia contribuuntur, in conſcientia obligēt ad ſoluendum ante ſententiam, quia non ſunt pœnales: dico, dum tributa iuſta ſunt. Atqui ubi res eſt dubia, tunc iudicium non pertinet ad ſubditos. ſed recurrendum ad principem, & interim ſeruandæ ſunt leges niſi apertiſſimam præ ſe ferrent tyrannidem. De illo autem tributo, quod noſtri Alcaualam nuncupant, iam in calce ſuperioris libri diſputatum à nobis eſt: ubi quanta polleat iuſtitia, pro captu noſtro diximus. Eſt. n. ſi cum moderatione exigat̃, æquum & iuſtū. Diximus tñ inter alia hoc forſan moderamine ut in cōſciētia licere, qđ dū res uenduntur, quæ non ſunt grandis pretij, non tenentur venditores publicanos ad ſoluendum quærere: ſatis. n. eſt ſoluere dum ab illis petitur, dummodò vēditores nō vtātur fraude & dolo, ut ſe occultent. Leges aūt, quibus tranſitus mercium prohibet̃ è regno, pœnales ſunt: & ideo neq; ſi frumentum, equos, uel aurū efferas, pœnam teneris ſoluere niſi captus. Quāuis ut in ſuperioribus tetigimus, peccatū ſit mortale eiuſmodi re, quæ in regni cōmodum euehi vetantur, foras aſportare. Neq; in cōtrariū vrget ꝙ publicani qui ſua pecunia eiuſmodi fiſcales pœnas redimūt, ius hñt recipiendi: & ideo q non ſoluit, dānū illis dat. Non inquā hoc vrget: qñ illa ſe conditione intelligere debent eaſdem redimere fiſcales pœnas, ut ab eis præciſè, quos cepe-

Leges vectigaliū obligant in cōſciētia.

ceperint extorqueant. Quin verò hoc impræſentiarum obiter addiderim, ꝙ in regnorum cōfinibus, quæ eiuſdē ſunt regis, non deberent hę mercium extractiones & commercia prohiberi: quippe quæ non tā in regnorum bonum, prohiberi vñr, q̃ in quæſtum. Sed nolo in publicas leges oblatrare.

Dubiū de cædentibus ligna in alienis nemorib.

Dubium autem hic proprium eſt his, qui furtim in alienis nemoribus ligna cædunt, aut in alienis paſcuis furtim oues ſuas paſcunt. Putat.n.vulgus ob id ꝙ qui capiuntur, pecunia multantur, quæ pœnali lege decreta eſt, eos qui euadūt, ad nullam teneri reſtitutionem. Quod tñ manifeſtè falſum eſt: imò eadem regula utendum eſt.ſ. ut pœnam à pretio rei furto ſublatæ diſcernas.

Diſtinctio.

Hac.n.rōne claritatis gratia uti pro meo captu ſoleo. Aut.n. cædua ſylua, eiuſdem urbis aut caſtri propria eſt: cuius qui ligna cædunt, ſunt ciues aut incolæ. Et tunc arbitror, niſi inſignem ſtragē faciant, ad nullā teneri reſtitutionem. neq; pœnæ, neq; prætij, niſi capiantur. De pœna.n.res eſt certa, ſed & de pretio: inde id mihi ſuadeo, ꝙ oppidum uidetur ſuis oppidanis illa lege ligna diſtribuere, ut qui capietur, pœnam luat: qui uerò euaſerit, gratis ſibi prædam acquirat. Idque cenſuerim, ut ſi utrunque duorum oppidorum, quæ propinqua ſunt, nemora habeat: tunc.n. videntur ēt ſibi mutuo illa lege ligna condonare. Quare non tenentur ad reſtitutionem niſi inſignem aliquam deprædationem, ut dicebamus, faciant: ſed ſi capiantur, tenentur ſubire pœnam. Aliter verò contingit ligna furtim ex nemoribus euehere, quæ prorſus aliena ſunt: nempè quæ neq; ſunt tuo oppidi, neq; alterius uicini, cuius oppidani viciſſim nemora tui oppidi participant, ut modo dicebamus: quia fortè tuum caſtrum nullū poſſidet nemus. Et hoc eſt quod in quæſt. verſatur.

Regula aliquorū

Sunt. n. qui illam amplexi regulam, ꝙ ubi lex pœnam adhibet, non obligat ad peccatum, ſecuras eorum conſcientias reddunt, qui ligna furantur, ut niſi capiantur, non ſint reſtitutioni ſubiecti. Hæc tamen, ut libro primo latè diſcuſſimus, deceptoria eſt regula. Immo propterea lex pœnam imponit, ꝙ culpa ſubeſt. Pœna enim niſi pro culpa non poteſt poni: ob idque qui ligna ab eiuſmodi nemoribus deprædantur, tenentur omnino ad reſtitutionem pretij lignorum: nam verè committunt peccatum furti, genere ſuo mortale. Atque idem de paſcuis cenſendum: ad pœnam autem non, niſi capiātur, & condemnētur. Secus, ſi fortè qui nemus vetat, ſuam explicet voluntatem, ꝙ ſub illa lege & cōditione uult dare ligna: quod tñ nunquam audiui contigiſſe. Non nulla autem impræſentiarum admonito opus eſt.

Notabile primum.

Primùm licitum eſſe cæſionem ſyluę vetari in bonum reipublicæ, nempè ne in eius perniciem diſſipetur.

Secundū

Secundò eſt notandum, ꝙ dñi quibus rex oppida cum nemoribus elargitur, nō poſſunt alia ratione illa cuſtodire, q̃ rex feciſſet. Non enim aliud eis ius cōcedit, q̃ habet. Et iō, ſi nemora hoc ferunt, non ſunt oppidanis vetanda ad neceſſarios uſus. Imò verò ēt ſi nemora propria ſint domini, non ſunt eo rigore vetanda vt corporalis infligatur pœna: neq; uerò grauis pecuniaria. Enimuerò arbores & ligna quæ abſque cultura terra progenuit, iure gentium cōia eſſe deberent. Nequit.n.uita humana ſine quotidiano lignorum uſu trāſigi. Ob idq; eorum furtum non eſt ea lance æſtimādum ac ſi quis ab arca tua, aut de tua domo, nūmos aut ſuppellectilē furaretur tuam. Quocirca qui ligna cædunt, nuſquam gentium infamia latronum aut furum denotantur. Satis ergo eſt moderatas exigere pœnas. Et rę uera vbi dñi tam acerba animaduerſione miſeros ſubditos à nemoribus arcerent, ut prægrauem paterentur inopiam, forte ſine mortali culpa poſſent illa ſuffurari ligna quæ quotidianis vſibus ſaltem foci eſſent ſibi neceſſaria. Pari fermè modo eſt de venatione arbitrādum. Venatio enim primum oīum iure gentium cōmunis eſt nempè ut fera & auis, quæ à nemine capta prius; fuerat in ius tranſeat capiētis: ut patet Inſti. & ff. de rerum diuiſ. Vnde Ariſo. 1. Polit. capi. 5. uenatoriam, partem eſſet uult rei bellicæ.

Ariſto.

Et fundatur hoc ius in illo dominio Geneſ. 1. hominibus datum in cuncta animalia terræ, & uolatilia cœli, atq; aquarum natatilia.

De venatione quibus cauſis vetetur. Prima.

Nihilominus verò triplici de cauſa iure uenatio vetatur. Primum etſi venationis locus cōmunis ſit ciuitatis aut oppidi, vetari licitè poteſt à principe, & à domino per uiam gubernationis: nam feræ ac piſces non ſolum

lum

lum ornamēto ſunt & decori reipublicæ, verùm & neceſſitati ſeruiunt. Ob idq; nō eſt vulgi temeritati venatio committenda: ſed debet ordine ac lege fieri, ne diſpereat. *Secunda* Secūdo, princeps etiam cōia loco reipublicæ poteſt aliquot proprio vſui dicare: neque ad hoc, ut quidam autumant, requiritur conſenſus populi. Iuſtum quippe eſt vt pro ſua dignitate gratia recreandi animi uenationem habeat paratam. Præterea qm̄ apros ac ceruos, & id genus beſtias, non condecet à plebeis venatu impetiſed vt reſeruentur ingenuis, qui præliorum ſimulacra aduerſus eas meditentur. Hoc aūt non eſt hic abſq; admonitione ſilendum, ꝙ non eſt eadem rō in magnatibus ad cuſtodiendam ſui gratia uetandamque venationem, quanta in principe: etiā ſi cum ſuis iuribus ea fuerit ipſis largitus. Nam rex poteſt, exempli gratia, in toto regno decem aut duodecim loca ſibi reſeruare: & forſan non poſſet bis aut ter centum. Si aūt magnatum ſinguli in ſuis oppidis aut territorijs plura haberent loca cuſtodita, grauamen regno fieret intolerabilius. Sunt.n. feræ aues & piſces de iure gentium cōmunes: vt locis Inſtit. & ff. de rerū diui. citatum eſt: & ideo non eſt nimium populus à venatione cohibendus, qnquidem libertatem etiam habeat illo modo tum animum recreandi, tum & quæritandi uictum. *Tertia.* Sed tertio modo, quod ad rem pertinet, cuſtoditur venatio: nempè quia eſt in loco, non cōi oppidi, ſed proprio ipſius domini, quo ſuam cuſtodit uenationem. Nam ut habetur locis proximè citatis de rerum diuiſio. poteſt fundi dominus prohibere ne quis venationis gratia illud ingrediatur. At verò in his omnibus primum oīum, vt de ſyluis dicebamus, cauendum eſt ne pœnæ acerbæ ſtatuantur: quia illud non exiſtimatur furtum aut latrocinium, perinde ac dū domus aut burſæ cōpilantur. Quare profectò crudele eſt pęna corporali plecti ingredientes loca uetita venationis gratia: ſed ſatis eſt ſi duplum aut triplū ſoluerēt, & plagas inſtrumētaq; perderēt. *Qui feras cuſtodiunt ad dāna data tenentur.* Præterea hoc ſanctiſſimè admonendum, vt qui feras cuſtodiunt dāna data in integrū ſoluant: quod q̄ rariſſimè fit. At quo tandem prætermiſſis, pęnis, quę abſq; dubio ante condemnationem non debentur, ad reſtitutionem ualoris beſtiolæ aut piſcatus deſcēdamus, dicendum ꝙ ubi uenatio in loco cōi ſeruatur, & qui uenatur ciuis eſt, arbitror ad nullā reſtitutionem teneri, tametſi fortè aliqua culpa ſit facere contra legem: qm̄ cum uenatio illa ſit totius reipublicæ, non præſumitur lex obligare ad reſtitutionem, ſed ad pęnam ſi condemnetur. Id.n. iuſtius ſanè eſt, q̄ quod de lignis diximus. Quando verò locus eſt ꝓprius dn̄i, ſi locum ipſum ingrediaris ſpecies eſt furti: & tunc maximè dum muro eſt cinctus. & ideo ad reſtitutionem damni teneris. Dixerim, ſi locus muratus fuerit, qm̄ ſi fuerit patulus, non uideo cur reſtitutionis obligatio emergat. Enimuero & ſi fundi dn̄s id iuris habeat illic venandi, ut alios inde arcere valeat: non tn̄ inde fit conſequens dominium habere ferarum, quæ illic nutriuntur, perinde atque arborū aut terræ naſcentium. Primùm, ꝙ feras terra non fert, vt cæteros fructus, ſed ipſe ſe animantes propignunt: tum etiā ꝙ eadem animalia, vaga ſunt, & ad quocunque diuagandum libera: ſi ergo dominus fundi nō eſt ſylueſtrium animalium dominus, fit ut qui illa occiderit, non fiat reſtōnis reus. Atque huic definitioni maximè conſonat l. 16. Partit. 3. tit. 28. qua ſancitur, vt qui à domino fundi nō præmonitus quippiam fuerit in fundo alieno venatus, ſibi quod cępit acquirat. Quòd certè iniuſtum eſſet, ſi id ſub dominio eſſet domini. Qui autem præmonitus beſtiolam ceperit, nō ſibi, ſed domino fundi obueniat: in pęnam. ſ. ꝙ ingreſſus eſt alienum fundum. Quare fortè ante condemnationem in nihilum teneť. Si autem extra domini locum feram tranſfixeris, aut laqueo ceperis, certum eſt te ad reſtitutionem non teneri: præſertim ſi in prædio tuo illam fueris venatus: ac multo minus ſi feram damnum tibi dantem repereris. Niſi forſan inter opidanos ac dominum conuentum ſtato pretio fuerit, quod dn̄s conſtituit, vt nullibi venatione noceret, ſed ſuo uenandi, qđ gentium eſt, iuri renunciarent. Forte quia dn̄s & damna bona fide ſoluit, & tributorū remiſſionē illis nonnullam facit, ut eidem iuri renuntiēt. Aues aūt in triplici ſunt differentia: nam aliæ ſunt merè ſylueſtres: & harū aucupiū defendere, et in fundo proprio iniquitas

eſt:

Digitized by Google

eſt: quandoquidem nullibi niſi per modũ tranſitus commorantur. Præterquam ſi præcioſiſſimæ eſſent, vt accipitres: de quibus pluſculum dubij eſſet. Sed tñ nec auderem ad iſtam reſtitutionem obligare uenantes. Aliæ ſunt in alio extremo cicures ac domeſticæ. Quas ſurripere abſque ulla controuerſia furtum eſt, Sed aliæ ſunt mediç ut columbæ: quæ nec prorſus domeſticæ ſunt, nec prorſus ſylueſtres. Et de his haud dubito, quin ſtandum ſit municipalibus legibus ſicuti de aluearibus: nempè ꝗ ſi lege præſcripta eſt periodus, ut. ſ. intra tot paſſus nemo illas capiat, cenſendum eſt vſque ad illam lineam eſſe domeſticas. Quare extra illam poteſt eas quiſq; captare: modis tñ lege permiſſis. Nam poteſt ẽt Rex uetare ne certis laqueis aut plagis irretiantur, tunc autem non emerget reſtitutionis obligatio, ſed pœnæ poſt condemnationem. Si autem infra ſpatium lege præſcriptum capiantur, fortè non ſunt captores à reſtitutione immunes: quandoquidem vſque ad limitẽ illum factæ ſunt columbç domeſticæ. Tametſi nec ſummo ſunt rigore urgendi ac ſi de ipſo columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, ſi ſolũ naturale ius conſulas, apparet nemini reclamantibus illis qui ſata circumcirca habentes damna ſunt accepturi, licitum eſſe columbarium extruere. Quin uerò ſi Caietanũ in ſua Summa auſcultes, peccatum eſt mortale columbas in aliorum perniciem alere. At uerò licet quando ingens eſſet detrimentum id fortè verùm habeat, ſi tamen domini pabulũ ſufficiens pro columbarum numero in columbario ſuppeditent, nõ tantum agnoſco criminis. Eſt.n. hoc genus auis nõ ſolũ in eſcam, uerùm ratione ſtercorationis reipublicæ utile: quare non eſt cur prorſus à ciuili republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quæſtionis obiecta, ſolutione non indigent: ſed attẽtione eorum quæ dicta ſunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat: & ideo furem, quantum ad reſtitutionem ſatis erat reddere ſimplum: ſed condemnatus deberet ſoluere pœnam. Zachæus autem inter alia ſupererogationis opera hoc ponebat quod reddebat ſua ſponte quadruplum, ſi quid furaretur: non quòd ante condemnationem obligatus eſſet. Ad tertium uerò membrũ negatur conſequentia: iuſtè.n. iudex vindictam condemnat reum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum debeat aliquis id quod non abſtulit reſtituere.

IN quinto articulo, quia apud diuum Thom quartus eſt, quæritur, utrũ id debeat quiſpiam reſtituere quod non abſtulit. Et arguitur à parte affirmatiua. Primum de illo qui ſemina effodit ne uenirent ad meſſem: qui uidetur grana debere quorum damnum dedit, quæ ſibi tamen vſurpauit. Secundò de illo qui mutuatum æs aut aliter debitum vltra præfixum terminum retinet. qui tenetur tam de lucro ceſſante ꝗ de damno dato: cum tamen id ſibi ipſe nõ acceperit. Et tertiò arguitur authoritate Redemptoris. Matth. 25. Sciebas quòd meto ubi non ſemino & congrego ubi non ſparſi. vbi inſinuatur quòd Deo debemus plus quàm ab illo accepimus: & cùm humana iuſtitia à diuina deriuetur, id etiam uidetur inter homines obſeruandum. In contrarium autem eſt quòd reſtitutio ibi perficitur, ubi æqualitas conſtituitur inter acceptum & datum. ſi ergo quis plus repẽdere teneretur, quàm accepiſſet, reſtitutio illa à iuſtitia exorbitaret.

Quæſtionis reſponſio tribus facilimis cõcluſionibus conſtat. Prima eſt ceu ſuperiorum repetitio: Vnuſquiſq; tenetur damnum quod alteri dedit, ad iuſtum reſtituere. Probatur: Damnum quempiam alteri dare idem eſt, quod quidpiam ab ipſo auferre: ſiue pecunia ſit, ſiue aliud bonum illa æſtimabile: nam damnum quempiam accipere, vt ait. 5. Ethico. ca. 4. Ariſtot. nihil aliud eſt, quàm minus habere, quàm habere debuit: qui autem alteri quidpiam abſtulit uirtute iuſtitiæ cogitur tantundẽ, neq; plus, neq; minus reddere. At uerò bifariã cõtingit ut quis quid alteri auferat: nẽpè aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. Eſt ergo ſecunda concluſio: Quicunque id alteri adimit, qđ actu habebat, tenetur ad æqualitatẽ idẽ repenſare, ut ſi domum abſtuliſti teneris

Prima conclu.

Diſtinctio.

Secunda conclu.

neris de iuſto pretio: & ſi honorem & famam, eandem, ut dictum eſt, ſm facultatẽ tuam reficere. Res eſt iam in ſuperioribus liquida. Tertia concluſio: Quicunque alteri in eo damnũ dat, quod nondum actu, ſed potentia habebat, non tenetur id ad æqualitatem reſtituere ac ſi actu illud habuiſſet, ſed ad æqualitatem illius potentiæ: penſata.ſ.q̃ eſſet actui proxima, perpenſiſque perſonarum, atque negotiorum conditionibus. Vt ſi ſata tuis equis conculcans effodiſti ſemina, penſari debet potẽtia vſq; ad meſſem. Si aũt iam albeſcentes ſegetes diſſipaſti, tantò plus debes quãtò iã fruges propinquiores erant. Probatur concluſio: Id.n.quod nondum actu eſt, ſed in uia & virtute non tanti æſtimatur, quanti ſi eſſet in actu. Quare ſi ſecundum illum actus valorem reddendum eſſet, nõ ſimplum, ſed præter iuſtitiam auctum reſtitueretur: ad quod utique ratio iuſtitiæ non obligat. De duabus prioribus concluſionibus nihil eſt, quod in dubium vocari poſſit. Porrò aũt contra tertium argumentum ſe ſtatim offert: non vtcunque validum. Enimuero ſi ille qui rẽ habet in ſpe, non vult illam in ſola ſpe vendare: ſed expectare pericula omnia vſq; ad rẽ: tunc ille qui contra eius uoluntatem rem illam diriperet: non ſolũ teneretur reſtituere quantum in ſpe ualebat, ſed, vt apparet, quantũ erat res ipſa ualitura, ergo concluſio falſa. Accipe antecedentis exempla. Eſt miſer agricola qui ſemina ſua terræ concredidit, & mauult omnia cœli terręq; pericula ſubire: & euentus expectare, q̃ iacturam ſeminis certo precio facere. Et meritò quidem. Nam vt habetur Eccleſi. xi. Qui obſeruat uentum, nõ ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquã metet: ergo ſi illo inuito ſata eius tu deſtruas, certè ratio perſuadere vĩ ꝙ tenearis in totum. Eſt, uerbi gratia, totũ unũ oppidum aut caſtrum ꝙ ſi ſemina oĩa effoderentur, aut cum herbeſcerent, eradicarentur, non poſſet non graui poſtea inopia laborare quæ ſi non deſtruerent, locupletiſſimas meteret meſſes: & uolũt oppidani pericula expectare: cur ergo priuãdi ſunt inuiti illa ſua expectatione? Item habet quis tenerrimum pullũ equinum, qui de ſe magnã promittit ſpẽ: tunc uerò non æſtimatur niſi decẽ, ualiturus tñ cẽtũ: re uera nõ apparet iuſtitiæ cõſonũ, ut res tunc ſit compenſanda ſolùm ſm potentiam, & non ſecundum actum. Reſpõdetur ergo quòd concluſio ſancti Thomæ eſt intelligenda, primũ quando damnum datur caſu, & nõ cõſultò per iniuriam, renuente domino. Tunc enim deducendæ in primis ſunt impenſę, quas facturus erat dominus: quandoquidem illæ non ſunt ei ſublatæ, ſed penes ipſum manent. Et deinde pericula penſanda, ſi quæ ſunt ad arbitriũ prudentium, qui bona fide id iudicent. At uerò quando renuente domino damnũ per iniuriam datur, multò eſt auctior æſtimatio facienda: & maximè, quando damnum eſt graue: ut ſi latiſſimũ uinetum deſtrueres, aut uaſtiſſimum ſegetum campum, ita ut prouincia uel ciuitas graue detrimentum pateretur.

Tertia conclu.

Argum. cõtra tertiam concluſionẽ.

Exponitur concluſio S. Thomæ

Per hæc ergo liquet ſolutio primi argumenti. Circa ſm uerò, dubitationem nobis offert doctrina Caiet. Ait.n. D. Tho. ꝙ qui in mora eſt ſoluendi mutuum, aut alia ratione debitum, tenetur non ſolum quod accepit, refundere, uerùm & damnum quod creditor ex dilata ſolutione patitur, & quod illi ceſſat lucri. Quod quidẽ iuſtitia præcipit poſtq̃ alteri inuito totum illud aufertur. Caiet. Autem inde infert eadem ratione & à principio poſſe inter mutuantẽ & mutuatarium conuenire de lucro ceſſante. Quod quidẽ ſi intelligat a tẽporis articulo, quo in mora cœperint eſſe, bona fortè eſt illatio. Mutuo, uerbi gratia, tibi uſque ad feſtũ Ioannis decẽ: quæ ſi tunc non ſolueris, quia me inuito deinceps retinebis, & ſum ego mercator, cui tua culpa ceſſaturũ eſt lucrũ: dabis ergo mihi tñ. Si autem intelligat lucrũ ceſſans ſtatim à tempore mutuationis perſoluẽdũ, profectò illatio nulla eſt. Tota enim ratio quare ab illo q eſt in mora, poteſt negotiator lucrum ceſſans exigere, non eſt ea præcisè, quòd pecunia negotiatoris in uirtute plus ualet quàm ſi non eſſet negotiationi expoſita: ſed hæc iuncta cũ alia cauſa, ꝙ præter uoluntatẽ ipſius mercatoris retinetur. Quare dum ſua ipſe ſponte alienatam à ſe habet pecuniã, perniciosum eſt cõcedere, ut poſſit lucrum ceſſans exigere: Hoc autem lib. 6. ſumus fuſius diſputaturi. Et ideo de hoc modo ſatis. Solutio tertij argumenti,

De ſecundo arg.

Sentẽtia Caiet. de reſtitutione lucri ceſſantis.

Diſtinctio auctoris.

Cur liceat lucrũ ceſſans exigere.

Ad tertium

expoſi-

expoſitio eſt illius loci euangelici, Sciebas ꝙ meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi. Cuius duplex eſt expoſitio. Primum. n. hoc nos certiſſimum catholica fides docet, ꝙ radix noſtrorũ oĩum meritorum eſt gratia Dei, per quàm illi ſunt accepta: & ideo quidquid illi meritorũ offerimus ipſe in nos prius ſeminauit. Vnde alibi, ſeminanti ſemen ſuum ſeſe cõparauit. Et ideo prior expoſitio eſt, ꝙ verbũ Chriſti non intelligitur ſm veritatem, ſed ſm exiſtimationem illius verbi nequam, qui ex odio arbitrabatur Deum petere q̃ ſeminauerat: & ideo ait Chriſtus, ex eius ore eum iudicare, quaſi non ex rei veritate Poſterior uerò ſolutio eſt, quòd aliquid præter gratiam, quam ipſe nobis confert, exigit à nobis. ſ. aſſenſum noſtrum, ut ſinamus nos ab illo moueri: & præterea vſum eiuſdem gratiæ, quo per meritorum incrementa ipſa augetur. Porrò autem ſyncerior apparet prior ſolutio. Nã & ipſe nos mouet ad aſſentiendum: & fruges meritorum noſtrorum ipſe in nobis ſeminauit per gratiam. Vnde Pau. Ego plantaui. ſ. prædicando, & Apollo rigauit. Deus autem incrementum dedit. eſt hic autem ab illo Lutheranorum dogmate cauendum, quod nos lib. 3. de Nat. & Grat. c. 8. expugnauimus Aiunt. n opera noſtra non eſſe noſtra merita, ſed Deum per nos mereri: Qua quidem falſitate nihil ineptius dici potuit Meritorum. n. non dr̃ niſi vnius ad alterum. Quare cum mereri, non ſit niſi in Deo, & erga ipſum, non poteſt ipſe mereri. Decipiuntur aũt falſo intellectu uerbi Augu. in Dei gratia & lib. arb. quo ait Deũ in nobis coronare dona ſua. ubi Auguſt. non dicit ꝙ opera noſtra ſunt merita Dei, ſed ꝙ ſunt dona Dei: & ſimul utrunque uerum eſt, quòd ſunt & dona Dei, & merita noſtra. Nam quia non ſunt merita, niſi quatenus è radice gratiæ Dei pullulant, eius dona dicũtur, & ſunt. At quia quatenus ex conſenſu libero uoluntatis noſtræ diuinitus motæ fiunt. ſunt merita noſtra. Coronat ergo Deus merita noſtra quatenus dona eius ſunt, & ideo quodammodo illi damus quod non accepimus, puta auctum, quod in radice accepimus, ſed tamen nihil damus quod ipſe non ſeminauit & incrementum dedit.

Paulus.

Dogma Lutheranorum.

QVAESTIO VII.

DE CIRCVNSTANTIIS RESTITVTIONIS.

S. Thom. 2. 2. quæſtio. 62. art. 5.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ſemper oporteat ei reſtitutionem fieri a quo res ſublata fuit.

QVONIAM quæſtio præcedens ſubſtantiam nobis reſtitutionis patefecit, decet ut in hac ſeptima circunſtantias eiuſdem exploremus: nempè cui, quis, quomodo, quando reſtituere debeat. Eſt ergo primus articulus, quia apud D. Tho. eſt quintus, utrùm, ſit ſemper reſtitutio ei facienda cui res ſublata eſt. Apparet namque id non ſemper oportere. Primum, quia reſtitutio non debet illi eſſe nocua, cui fit, neque alteri iniurioſa. Si autem ei cuius res eſt, eſſet ſemper reſtituenda, vſu quandoque ueniret, ut in eius perniciem eſſet vel aliorum: utputa dum domino petenti ſuum gladium, ut homicidium faceret, redderetur: ergo non ſemper eſt uerò domino reſtitutio facienda. Secundò: Quę quiſque iniuſtè prauoq; fine dat, indignus ſit, qui eadem recipiat: ſolent autem homines aliquid ſimoniace dare, uel ad corrumpendum iudicem, uel ad hominem enecandum quę quidem largitiones iniquę ſunt: ergo non eſt illis facienda reſtitutio. Tertiò: Nemo ad id cogitur quod impoſſibile eſt, q̃nq; aũt reſtitutio nõ eſt factu poſſibilis, ſi ei fieri dẽat à quo res ablata eſt: nempè uel quia eſt uita defunctus, uel peregrè profectus, uel prorſus ignotus: ergo tunc non eſt neceſſe reſtõnem eidem fieri. Quartò: Iuſtius homo cogitur ei beneficium repenſare, à quo maius accepit, q̃ ei, à quo recepit minus: ergo ingruente ſimul parentũ inopia, dum tp̃s reſtituendi alteri occurrit, ſi utrumque ſimul non eſt poſſibile, citiùs rependendũ eſt parẽtibus beneficiũ, q̃ debitũ extraneo reſtituendũ. Quintò: Fruſtraneum eſſet ac perinde uanum id reſtituere quod rurſus in poſſeſſionem reſtituentis eſſet reuertendũ: dum

autem prælatus quidpiam eccleſiæ debet, ſi eidem eccleſiæ reſtituatur, in ſuam ipſius regreditur poteſtatem: quandoquidem ipſe eſt bonorũ eccleſiæ adminiſtrator & cuſtos: ergo tunc non decet reſtõnem eccleſiæ fieri. Atq; adeò non ſemper ei dẽt fieri reſtitutio à quo res ablata eſt. Contrarium autem nos Paul. admonitos curauit ad Roma. 13. inquiens, Reddite oĩbus debita: cui tributũ, tributum: cui uectigal, uectigal, &c.

Paulus.

Aliorum ſententia Quæſtio huius articuli præcipua eſt in materia reſtitutionis: ad quam pleriq; Doctorũ concluſionum multitudine rñdent: nempè quòd bona defuncti reſtituãtur hæredi: & quæ ignoto debentur, reſtituantur pauperibus: & horũ inſtar fiat de alijs. At uerò licet forſan ad rem non ita multum differat, tamẽ ſi loquendi proprietatem obſerues, multò ſyncerius & ad rem proprius vnica concluſione D. Tho. reſpondet: quæ ſit uniuerſalis hæc, Neceſſarium ubique & ſemper eſt reſtitutionem eidem fieri à quo res ſublata eſt. Enimuero hæredes perſonam defuncti gerunt, & ideo quod eis cõfertur, datur defuncto: & quod reſtituis pauperibus, uerò dño reddis: nam illi per ſe nullum acquirunt dñium, niſi quia loco ueri dñi ſubrogantur.

Concluſio Probatur ergo concluſio: Reſtitutio, ut ſupra dictũ habemus, eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, per quam æqualitas conſtituitur inter perſonas quæ inæqualia hñt: hæc autẽ rerum adæquatio legitimè conſtitui non poteſt, niſi eidẽ ipſi id reddas, quod ei abſtuliſti: ſi quidem ille eſt qui pp tuam ablationem minus habet: ergo uerò domino facienda eſt ſemper reſtitutio.

Explicatur concluſio. Anteà tñ q̃ ad argumentorum ſolutionem deſcendamus, explicanda eſt concluſio. Conſultò quippe dictum eſt reſtõnem fieri debere uerò dño. Nam ſi rẽ ab eo ſuſtuleris, qui eius non erat uerus dñs: utpote à latrone, non eſt ei reddenda, ſed domino, cui ipſe ſurripuerat: ac perinde rem filiofamiliàs ademptam, ſuo patri: & quam monacho eripuiſti, eius prælato. Enimuero ut articulo proximo dicturi ſumus, duplici ex fonte oritur reſtitutionis obligatio: nempè & ratione acceptionis, & ratione rei acceptæ. Ob idque in hiſce caſibus, etſi nihil ab eiuſmodi dominis acceperis, nihilominus quia eorum res penes te ſuat, teneris in eorum poteſtatem tradere.

Tria in reſtitutione obſeruanda. Eſt autem operæpretium, tria in eiuſdem reſtõnibus obſeruare. *Primum* Primũ, ut tibi citra ullam dubietatem conſtet, rem quam Petro eripuiſti, non eſſe ſuam, ſed Pauli. Nam dum res tibi dubia eſt, tunc qm̃ melior eſt cõditio poſſidentis, eidem debes reddere: ut ipſe uideat cuius ęſt. Quandoquidem in foro iudiciali, niſi tu planè probaueris rem non eſſe illius, eidẽ à quo abſtuliſti, compelleris reddere. Et conſultò dixerim, nõ eſſe illius, puta quia nunquam eius habuit dominium, ſed per iniuriam ſurripuit. Nam ſi ille, à quo ſuſtulit ratione mutui uel alius legitimi contractus, rem illam debet alteri, non tu potes priuata auctoritate ei reddere, ſed ei ipſi debes, qui dominiũ habet.

Secundũ Secũdò, ut tenearis dare dño, requiritur q; id poſſis abſque magno tuo detrimẽto facere: qm̃ ſi latronem timeas, aut filiumfamiliàs, a quibus niſi eis reddas, vapulabis, aut graue aliquod damnum accipies, non teneris cum tuo incommodo reddere niſi eis.

Tertium Tertiò: Quando reſtituis uerò domino, teneris tam latronem admonere q̃ etiam dñm; illum. ſ. ne poſtea pña ductus iterato reſtituat, quod ſemel reſtitutum eſt: hunc autem, ne alia uia procuret illud recuperare.

Argum. contra ſecundam moderationem. Arguitur aũt contra, ſcdam moderationem, nempè q; res tunc reſtituenda eſt dño, ſi fieri illud poteſt ſine reſtituentis detrimento. Ille qui rem ſuſtulit a latrone, tenetur reſtituere uerò domino, non ſolùm charitatis iure, uerùm & iuſtitiæ rigore: ergo non ſolum abſq; detrimẽto, uerum etiam cum illo debet talis reſtõ fieri. Probatur primo antecedens: Nam qui rem alienã hẽt inuito dño, res ipſa accepta, vt modo dicebamus, in cauſſa eſt, ut reſtitutio iuſtitiæ vinculo fiat. Item uerus dñs poſſet poſſeſſorem in foro iudiciali compellere ut ſibi conferat: ergo tenebatur de iuſtitia. Nam ad id ad quod ſola charitate tenemur, non poſſumus in iudicio cogi. Item, quia, ut articulo proximo dicturi ſumus, etiam qui furtum a latrone emiſſet, teneretur illud dño reſtituere, ergo quocumque accipiat. Conſequẽtia autem prima inde probatur, quòd iuſtitia etiam cum detrimento reſtituere obligat: ut ſuprà diximus.

Ad argumentum. Ad hoc rñdetur, q; non ſolùm charitas, ſed & iuſtitia obligat ad reddẽdum uerò domino, quo-

quomodocunque ab iniquo poſſeſſore acceperis. Negatur tñ cõſequentia, qua infertur etiam cum detrimento eſſe reſtitutionem perficiendam. Quando.n.teneris ratione acceptionis, nempè vel quia inique à domiuo eripuiſti, vel mutuato: tunc reſtituere etiam cum aliquo detrimento, ut diximus, cogeris: haud tñ cum detrimento vitæ. Quando uerò non ratione acceptionis, ſed tantũ ratione rei acceptę, tunc nullum cogeris ſubire periculũ, ſi re uera periculũ eſt alicuius momẽti: ſed ſatis eſt tũc vt eidem reddas à quo accepiſti. admonendo, ſi potes verũ dominũ. Quandoque autẽ egregiũ officiũ præſtabis amico, ſi periculo te obijcias vt rem ſuam ſerues. De hoc autem iterũ expreſſius articulo proximo.

Ad primum principale. Ad primum igitur argumentum reſpondet D. Thomas, ꝙ caſu quo reſtitutio grauiter ei nocet, cui fit, uel in nocumentum alterius vergit, non ei tunc fieri debet, eò ꝙ reſtitutio in vtilitatem eius fit, cui debetur: ſed debet in tempus congruum prolatari: uel apud alterum res deponi, qui tutius cuſtodiat. *Dubium.* Hæc autem rñſio nonnullas parturit dubitandi ratiunculas. Et quo omnibus fundamẽtum ſubijciamus, quæritur quo iure depoſitarius teneatur in tali caſu ſeruare depoſitum, atque id domino denegare: charitatiſne, an iuſtitiæ: multum enim refert. Nam ſi iuſtitia illud ſeruare cogit, conſequens fit ut ſi reſtituat, teneatur ad reſtitutionem damnorum quæ ipſe intulerit, ſin autẽ ſolo charitatis uinculo, nulli inde fit reſtitutioni obnoxius.

Reſpõſio ſub diſtinctione. Reſponſio huius in diſtinctione poſita eſt. Aut enim ille qui petit, vult re ſua in iniuriam ſui uel aliorum abuti: & tunc de iuſtitia teneor ei illam negare. Vt ſi gladium a me inſanus petat, ut ſe uel alterum occidat: ſi modò tamen ſine meo incommodo poſſum. Non enim teneor ſubire periculum quod mihi ille offert, ſi non reddo. Sicuti non teneor exponere me periculo ad defendendum uitam proximi. Et quòd qui poteſt ſine periculo, teneatur de iuſtitia negare, inde patet, tum ꝙ reddendo, cãm dat iniuriæ: tum ꝙ ſi reddat, condemnabitur in iudicio: licet non ad totum Miſſam hic ſp faciamus ignorantiam, quæ homines poteſt excuſare. Et eadem ratione, imò maiori denegare debeo, quando in præiudicium reipublicæ id petitur: ut qui amplam pecuniam deberet tyranno, quam ipſe ut exercitum in internecionem reipublicæ armet, petit, tenetur ei tunc temporis de iuſtitia denegare. *Secunda pars diſtinctiõis* Si uerò dominus rem ſuã petat in aliquem abuſum, qui non habet annexam iniuriam: ut ſi pecuniam quam illi debeo, ad ſcortandum uel ad ipſam prodigendum ex me repoſcat, tunc de iuſtitia non teneor non reddere: quandoquidẽ reddendo nullius ſim iniuriæ cauſſa: imò ipſe petit ſuo utens iure. Teneor tamen ex charitate rei proximi, conſulere, atq; adeò, ſi poſſum reſtitutionem differre in aliud tempus. *Argum. contra ſecundam partẽ diſtinctiõis* At uerò emergit à cõtraria parte argũ: Nemo habet ius peccandi, ergo qũocunq; ille petat ad peccandum, etiam citra aliorum iniuriam, denegandum illi eſt de iuſtitia. Quòd ſi reſpondeas licitum illi eſſe dare ſcorto pro re illicita: & ideo petere ut utatur iure ſuo, inſtruatur argũ de datione, quæ intrinſecè eſt peccatum. Vt ſi petat ad exercendam ſimoniam: quæ quidem datio intrinſecè mala eſt. *Reſpõſio Caietani.* Caieta. hic ingenuè fatetur tunc etiã non licere ei dare. Nam dicit non licere pecuniam depoſitam dño reddere, ut Cardinalatum emat: & multò minus illi pecuniam in talẽ uſum mutuari. Sed re vera, quidquid ſit de mutuatione, in quo maior contrà eſſe vr̃ ratio culpæ, quia mutuans eùm minus cõpellatur, magis vr̃ eſſe cauſſa, depoſitum tñ tunc reddere, nullam vr̃ iuſtitiam afferre. Nam ipſe petit quod ſuũ eſt, non ad irrogãdam iniuriam alicui tertio, neq; ſibi, ſed ſolùm ad peccandum ſicuti ſi peteret ut mala cauſſa daret amicæ. Et ideo alij uolunt eludere argũ pp uitium appellationis. Non.n.ſequitur, nemo habet ius peccandi: & iſte petit pecuniam ſuam ad peccandum: ergo non petit ut utatur iure ſuo: quia petit ad dãdum ad quod habet ius: licet non ad culpam quæ rationi adiungitur. At uerò profectò illo mõ quo non habet ius ad peccãdum, neq; ius habet ad dandũ, ſi datio ipſa ſit peccatum. Secus de meretricia mercede: quia dare, non eſt peccatum licet fornicatio ſit peccatum. Duobus ergo modis congruentius rñdetur. *Prima ſolutio.* Primò, quidquid ſit de illo vſu ad quẽ ſuã à me pecuniã petit: tñ petendo utitur iure ſuo: quia petit ſuum. Sed ais, Petit tamen

Solutio ſecunda. tamen vt ea vtatur contra ius ſuū. Reſpondetur ergo ſecundò, ꝙ vti quenquam iure ſuo, bifariam intelligitur. Si.n. ius accipiatur pro lege, nemo habet ius peccandi: qm̄ neminem lex peccare permittit. Si aūt ius vniuſcuiuſque accipiatur pro eo, quod eſt ſuum, ſ. quo citra iniuriam vtitur, tūc ille, qui dat pecuniam ſimoniace, vel ad corrūpendum iudicem, vtitur iure ſuo: hoc eſt dat quod ſuum eſt: atq; adeò nemini iniuriam facit, ſed legi: quam quidē ego qui habeo eius depoſitum, non teneor vitare.

Ad ſecūdum. *Illicita datio duplex.* Ad ſcḋm argumentum reſpondet D. Tho. ſub diſtinctionem. Bifariam.n. contingit aliquem quidpiam illicitè dare. Vno modo, quia datio ipſa eſt contra legem, ſicuti ſimoniaca; & tunc, quia dans meretur dominium perdere, quod alter nihilo magis acquirit, reſtō fieri debet, nō ei, ſed pauperibus. Si uerò datio ipſa nō ſit illicita, ſed cauſſa ꝓpter quam datur, vt ſcorti merces non eſt reſtitutioni debita. Et quidē ſecundum membrum adeò liquidum eſt, vt nullo indigeret examine niſi quidam nuperrimus auctor Complutenſis hanc Sententiam S. Thom. quæ omniū ferè eſt Theologorum, inficias iuiſſet. *Sentētia Io. Medinæ.* Ait quippe, meretricem nihil in pretiū & mercedē ſuæ turpitudinis recipere poſſe: ſed tantum donationis uia. Itaque ſi in pretium reciperet, reſtituere teneretur. At uerò ſalua egregij doctoris exiſtimatione, ratio eius tam debilis eſt, quàm cōcluſio falſa. Inquit enim duo eſſe rerū genera, quæ diuerſa ratione non ſunt pretio æſtimabilia: nempè ſpiritualium, quæ ideo pretio non æſtimantur, ꝙ omne excedunt pretium: & operū, quæ delicta ſunt, quæ ꝓpter eorum utilitatem nullo ſunt pretio digna. *Impugnatur Medina.* Porrò aūt utrunque mēbrum falſum eſt: Spiritualia nanq; non illa ratione iniuſtè vēduntur. Nā etſi ſupranaturalia ſint, nihilominus quātum ad humanos vſus attinet, emerent illa homines quāto pretio poſſent. Vita.n. omne pretiū excedit: & tñ homicida condemnatur ut uitā quā abſtulit, ad arbitriū prudentum reſtituat. Præterea, ſpiritualia quæ habent fructus temporales annexos, poſſent tūc illa ratione emi: vt ſunt ſacerdotia. *Quare ſpiritualia uenalia non ſunt.* Ratio ergo quare ſpiritualia uenalia nō ſunt, nō eſt niſi quia gratis ſunt diuinitus collata. Et ideo diſpenſatores illorū cùm nō in peculiare ſuum commodum, ſed in bonū commune ea receperint, debēt quæ gratis acceperunt, gratis dare, vt libro nono latius patebit. Quare ſcientia quā quis propriè acquirit, vēdibilis eſt. At verò de peccatis, licet ratione culpæ non ſolùm vilia ſint nulloq; pretio digna, imò abhorrenda & execranda: nihilominus ratione cōſenſus illius, qui ſuas locat operas, rationeq; voluptatis illius qui conducit, quatenus ad humanos uſus accōmodantur, poſſunt mercede & pretio redimi. Quapropter mulier quæ ſui corporis copiam facit, mercedem recipere poteſt pro voluptate quā vir captat, ſicut poſſet, vt ꝓlem illi gigneret. *Pōt uir & fœmina pretiū recipere.* Imò vtraque ratione poſſet etiam maſculus à fęmina pretiū recipere: quin verò æquius, quia plus præbet. Sicuti Alexander in iure naturæ potuit à duce illa Amazone quæ illū gratia recipiēdæ ꝓlis inuiſit, quod & prece & pretio, vt fertur, impetrauit. *Alex. & Amazon* Nam illi fęminarū generi in more erat pretio accerſere viros qui ad illas ingrederētur. At uerò q̄a fęminis maior ineſt pudor, ob idq; rariores ſunt quę illi turpitudini ūacent, quàm uiri, pretium ipſæ iuſtiùs recipiūt. Item ſi cauſſa ſalutis quiſpiam emiſſione illa egeret, poſſet amplexum illum pretio coemere: & non obſtāte innatum hr̄et flagitium. Et ꝙ non ſolùm donationis uia, ſed & loco pretij id poſſit recipere, manifeſte probatur: quia reſpublica non ſolùm miſeras illas fęminas permittit, ſed & pretiū eis taxat: id quod nomē ipſum meretricis admonet: dr.n. à merendo. Et qui illis ſtatū pretiū nō pſolueret, cogeret in foro iudiciali: qđ non contingeret, ſi donatio eſſet. Idq; lege, idem ſi ob ſtuprū. ff. de condict. ob turpem cām. adſtruit: quippe quæ ait meretricē iuſtè recipere id quod pro iniuſto actu accipit. Meretrix.n. inquit, turpiter facit, ꝙ ſit meretrix: nō tñ turpiter accipit, cū ſit meretrix. Itē arguitur cōtra huius Doctoris aſſertū, quo ait: ſi proſtituta quidpiam aīo recipiēdi pretium accipiat, ad reſtōnem teneri: ſi verò aīo recipiendi donationem, minimè teneri. Arguitur inquā: quia non tam eius mēs exiſtimari dēt q̄ ipſa traditio: & re uera conſuetiſſimo uſu nemo illis donat, ſed pretiū ſoluit: atq; ipſę id planè intelligūt, quare ſp tenentur ad reſtōnē: Neq; contra

nos quidpiã facit l. ſyncera. C. de donat. inter uirum & vxo. vbi miles donare prohibetur quidpiã meretrici. Illic. n. non iuſtũ pretium prohibetur, ſed larga donatio, id quę in fauorẽ militis. Nã alij donare ẽt illis poſſunt, vt patet l. affectiones. ff. de donat. Maiori tñ apparẽtia obijci nobis illud poſſet Deut. 25. Nõ offeres mihi turpe lucrũ, nempè meretricis. Sed tñ neque hoc quidquam euincit. Ibi. n. non condemnatur meretricis pretium, ſed pp fęditatem prohibebatur in tẽplo offerri ſicuti & pretium canis: quia nõ erat animal vtile. Vel qđ uerisimilius eſt, vt ait illic Ioſephus, in more erat vẽdere coitum canis ad imprægnandum capiã. Ad nullam ergo meretrices reſtitutionem tenentur. Maius aũt dubium eſt: an aliæ quæ non ſunt publicitus expoſitæ, ſed maiori cũ uerecũdia copiam ſui faciunt, poſſint pretium recipere? Sunt .n. qui hoc ppterea negent, ꝙ lex nõ permittit niſi illas quæ ſunt in fornicibus, neque alijs pretium taxat. Porrò autem crediderim has multò iuſtius poſſe recipere pretium: quippe quæ ob maiorem honeſtatem pluris ſunt æſtimandæ. Quòd ſi de alijs ẽt ſciſciteris, quæ neq; publicitus ſũt proſtitutæ, neq; ſe tradere conſueuerunt: ſed ſunt puellæ aut maritatæ quæ ſemel aut bis collabuntur. De his. n. maior eſt apparentia: ꝙ non poſſint pretium recipere: ſed teneant᷑ ad reſtitutionẽ: eò ꝙ non mõ non ſunt lege permiſſæ, verum lege agitur cõtra illas, aut de ſtupro, aut de adulterio, neq; in iudicio audirentur, ſi promiſſum ſibi pretium peterent. Nihilominus & illis quoque liceret pretium recipere: tenebiturque in foro conſcientiæ, qui illis promiſit, ſoluere: niſi exceſſus iuſtæ æſtimationis pro ratione perſonarum immodicus eſſet. Et ratio eſt eadem S Thom. Nam licet flagitia illa ſint lege uetita, datio tñ non eſt prohibita. Et ideo iuri naturali ſtãdum eſt: quo utiq; iure cõceſſio illa corporum æſtimabilis eſt pecunia. Atque ad hoc facit l ſuprà citata, idẽ. ff. de condi. ob tur. cau. ubi ei qui aliquid ob ſtuprum obtulit, denegatur repetitio. Sed tñ quãtum ad forũ iudiciale eſt differentia inter has mulierũ ſpecies, ꝙ meretrici dat᷑ in iudicio actu petendi pretiũ: ei aũt quæ non eſt publico loco expoſita, denegabitur: quia illis ſolis lege decreta ſunt pretia. Vxores aũt & virgines nõ ſolũ à iudicio arcẽtur ne petant, verumetiã in pęnam ſui criminis priuabũtur acquiſito pretio: ſed tñ ante condemnationem iure naturæ illis debetur. Quod aũt adduci põt ex l. Lucius Titius. ff. de iure fiſc. vbi mulier, quæ marito venenu propinauerat condẽnat᷑ ut ꝙ turpiter in adulterio receperat fiſco applicentur, nihil ad rem facit. Primũ, ꝙ ante cõdemnationem iure naturæ poterat id recipere, deinde ꝙ condẽnata eſt, nõ ſolum in odium adulterij, ſed & homicidij. Verũ aũt maritata teneatur pretium reddere uiro, ſi id ſaluo pudore ſuo poſſet, & filia patri? Reſpondetur idem eſſe iudiciũ atq; de alijs, quæ operis manuum ſuarũ acquiſierint. Poteſt. n. clam marito, & filia clam patre, illa in ſuos uſus vertere: niſi amplã ſuppellectilẽ alia via acquiſiuiſſet, quæ idcirco in vſũ mariti venire deberet. Haud ergo eiuſmodi mulieres ad reſtitutionem tenent᷑: niſi ab eo receperint, qui nõ erat ſui iuris, vt amplam pecuniam poſſit illis vtib. expẽdere. Nam ſi res eſt modica, pro qualitate perſonæ, ẽt ſi à filiofamilias recipiat, retinere põt. Nã præſumitur pater ſcire, ratasq; ſubinde habere eiuſmodi expẽſas. An verò, vice verſa, qui puellam vitiauit, teneat᷑ in conſciẽtia in totam dotem? Rñdet᷑, ꝙ ſi ipſa conſenſit, nõ tenet᷑ de rigore iuſtitiæ ad aliud niſi ad id quod pollicitus eſt. Nã ſcienti & volẽti non fit iniuria. Tametſi æquitas honeſtatis ſit, ut ſi illã ob eã nuptui tradi nõ põt, aliquid elargiatur. Neq; verò ſi ſit ſub cura parẽtum tenet᷑ illam dotare: ſecus, ſi inuitam rapuit. Adiecit tamen pꝛtereà hoc verbum S. Thom. ꝙ ſi mulier ſuperfluum per fraudem & dolum extorſerit, tenetur amaſio reſtituere. Vbi notãdum, ꝙ ẽt ſi ſuperfluum recipiat, dum tamen neq; fraus adſit neq; dolus, nulla eſt neceſſaria illi reſtitutio. Fraus aũt eſt, ſi v. g. diceret ſe eſſe uiro incognita: aut nõ niſi ſemel, idq; à magnate: qua fraude plus extorqueret, reſtituere profectò teneretur. Sed ſi falsò dicat ſe perdicẽ illum deamare, aut facetijs & illectamẽtis quidpiam extorſerit, fraus illa non obligat ad reſtitutionẽ: qm̃ probè oẽs norunt illas eſſe meretricum technas. An uerò contrà, ſi quis illis ſuperfluum aliqd polliceretur, teneat᷑ pmiſſum ſoluere: rñdetur

Ioſephus Aliquorum ſententia. Sentẽtia autoris. Aliud dubium. Solutio.

An maritata teneatur pretium ſui corporis uiro reddere. De eo q puellam uitiauit. Dubium. Iuramentum de

re illicita non obligat. detur teneri in conſcientia: quia ius hoc naturale docet niſi exceſſus ad prodigalitatẽ pertingeret. Nã tunc malè promiſſum eſſet, in quo reſcindenda eſſet fides: etiã ſi cũ iuramẽto eſſet ꝓmiſſum: nam iurm̃ de re illicita nõ obligat. Neq; ſimile eſt de illo qui iurauit latroni pecuniã ſe largiturũ ad redimendã vitã: qm̃ illud licitè potuit iurare. Conſultius eſt tñ in eiuſmodi euentibus relaxationem iuri procurare. Retrocedendum ergo eſt ad prius rñſionis mẽbrum: quando. ſ. datio ipſa eſt illicita, cuinã ſit reſtitutio facienda: vt in ſimonia. Harũ ergo quę illicitę ſunt, dationum triplex eſt differẽtia. *Triplices dationes illicitæ.* Vno. n. mõ datio põt eſſe mala ſolùm ex parte recipientis: vt ſi cuipiam pecuniam porrigeres, ne peccatum committeret. *Primus modus.* Et tunc ille qui dat, põt repetere, eò ꝙ alter tenebatur id gratis facere. *Diſtinctio notãda.* De quo extat l. vt puta. ff. de condi. ob turp. cau. Ex qua infert gloſſa, quam Summiſtę ſequunt̃ illũ qui recipit ad reſtitutionem teneri. Haud tñ conſequentiæ uim intelligo. Imò crediderim tali eſſe diſtinctione vtendum: Aut inquam vitium à quo illum donario meo cohibere procuro, pernicioſum eſt alteri: aut nullam habet annexam iniuriam. Si. n. eſt iniurioſum ac pernicioſum, vt puta cum amico munus aliquod offero, ne homicidium aut furtum faciat: túc mihi poſtea repetitio dabitur. Atqui hoc tantum exemplum eſt in lege. Nihilominus ſi ego non repeto, crediderim ad nullam illum teneri reſtitutionem. Nam etſi ille gratis teneretur abſtinere, nihilominus quia in gratiã mei abſtinet, alioq̃ mala illa facturus põt iure naturæ pro ſua illa volũtate pretium ex me recipere. Quare lex tranſlationem dominij nõ ꝓhibet, ſed repetitionẽ concedit: vt in ludo diximus, idq; in odiũ illius criminis, ne hoĩes iniurias, quas in alios meditantur, pretio venderent. Qñ verò vitium non eſt contra iuſtitiã: vt ſi ego amico quidpiam darẽ ne ſcortaretur, profectò non ſolùm ille recipere põt, neq; ad reſtitutionem tenetur: verum ẽt, vt credo, neq; daretur mihi repetitio: qñ lex illa pœnalis reſtringenda eſt ad ſuũ ipſius exemplum: quod non profert niſi in vitijs habentibus iniuriam annexã. *Secundus modus.* Secundus ergo modus dationis iniuſtæ ſumitur ex parte vtriuſque. ſ. tam dãtis quàm recipientis: nõ quidem quia actio pro qua munus offertur, non ſit natura ſua pretio æſtimabilis, ſed quia habet annexam iniuriam contra iuſtitiam. Vt ſi litigator aut iudici, aut ſcribæ, aut teſti corrumpendo munera offerret, aut aſſaſſino, ut hominẽ interficeret. Tunc. n. vterque delinquit: & ideo tam qui dedit, quã qui recepit, eodẽ pretio iure mulctatur, ac proinde largitio illa fiſco iure addicitur: vt patet l. Mulcta. C. de mod. mul. Non ꝙ actiones illæ, puta hoĩem occidere, aut ſententiam in tuum fauorem proferre, non ſint natura ſua pretio æſtimabiles: ſed quia actiones iniurioſæ ſunt, indignus iure fit ille, qui accipit vt dominium acquirat. Qua perinde rõne intelligẽda eſt lex illa ff. de uer. oblig. *Turpes ſtipulationes nullius eſſe momẽti, exponitur.* Generaliter nouimus turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti: intelligitur inquam qñ vtrinque iniuſta eſt (vt lex ſtatim proxima declarat) veluti ſi quis homicidium vel ſacrilegium ſe facturum promittat: qa homicidiũ & ſacrilegium ſunt delicta cõtra iuſtitiam. *Dubium.* De quibus ẽt reſtitutionibus habet̃ iure Canonico xiiij. q. v. can. Non ſane. qui eſt Auguſtini. Interrogas autem cũ leges iſtæ, pęnales ſint vtrum qui recepit, teneatur ante ſententiam reſtituere? Videtur. n. ex his quæ diximus lib. primo, non teneri. Reſpondet̃ nihilominus, teneri. Et ratio eſt, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odium delicti, quod eſt contra iuſtitiam: & ideo nullum acquiſiuit dominium. Haud tamen tunc tenetur reſtituere fiſco: nam etſi ille inhabilis fieri potuit ad recipiendum quod nõ erat ſuũ: alter tamen qui dedit, non potuit re ſua, niſi per iudicis ſententiam expoliari: ob idque antequàm condemnatio fiat, reſtitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilominus facta ẽt reſtitutione, vbi fiſcus reſciuerit, recuperabit. Qñ uerò delictum non eſt iniurioſum, optimè transfertur dominium: quia, ut ſuprà diximus, datio non eſt illicita. Vnde, vt ſupra citatum eſt l. Idem. de condi. ob tur. cau. danti ob ſtuprum pecuniam non cõceditur repetitio. *Dubium.* Sed nunquid licebit munera iudici aut alteri iuſtitiæ miniſtro ad redimendam uexationem largiri. Apparet. n. id licere, eò ꝙ cuique fas eſt ſuum protegere ius. Rñdetur autem nemini id licere: quoniam

iuſtè, quod iuſtum eſt, exequeris: & quoniam lex huiuſmodi largitiones vetuit ſubinde cohibuit illa uia redimere uexationem. Illo enim palliamento multæ fierent corruptiones. Nam cùm quiſque in propria cauſa iniquus ſit iudex, cuique apparet ius habere certum, atque adeò ſuam uexationem redimere: quæ quidem in litibus maxima pernicies eſt: nẽpè dum vterque litigantium vt uexationẽ redimat, vexando præuenit alterum: datque illi cãm, vt & ipſe ſuam redimat. Idque vtinam nõ vſque ad principum palliandas diſcordias procederet. Tertiò modo dationem contingit eſſe illicitam, ẽt ex parte vtriuſque, tam dantis quàm recipientis: tamen ratio non eſt ei ſimilis quæ in proximo mẽbro ſignabatur, uidelicet, ꝙ actio, quæ emitur, eſt iniurioſa: ſed quia non eſt pretio æſtimabilis, qualis eſt datio ſimoniaca. Quòd enim mihi detur pretio ſacerdotiũ ſi ſum dignus, non eſt alterius iniuria veruntamẽ quia res illa quæ emitur, nõ eſt pretio æſtimabilis, propterea quòd Antiſtites gratis acceperunt vt gratis diſpenſent, fit ut qui pretium pro re ſpirituali recipit, nullum adiſpicatur dominium: ob idq; ſtatim tenetur ante ſententiam id relinquere. At verò vtrum tunc teneať reſtituere pauperibus, an ei qui dederat, dubium eſt. Nam à priori parte facit ꝙ iura in pias cauſas iubent fieri reſtitutionem: ut can. qui habetis. xiiij. q. v. & can. De hoc. de ſimo. cautũ eſt. Et in foro exteriori eodem modo fieret condemnatio: eò ꝙ qui dedit meretur dominio priuari: imò iuſtius q̃ qui dedit ad labefactandum iudicem. Sed ab altera parte eſt argumentum, ꝙ nemo expoliandus eſt re ſua, niſi ꝑ iudicis ſnĩam. De hac ergo re, loco proprio, lib. ix. differendum eſt. Interim tñ ſtando in iure naturali, dicendum ꝙ ante condemnationem facienda eſt reſtitutio ei, qui dedit. Caueat ſibi tamẽ reſtituens, ne poſtea cum in notitiam uenerit eccleſiæ, denuò condemnetur.

Tertius modus dationis illicitæ.

Dubium.

Solutio tertij argumenti trimembris eſt. Aut enim creditor, cui reſtitutio debetur, defunctus eſt aut abſens, aut prorſus ignotus. Et quidem loco defuncti hæredes ſubrogantur: qui in triplici ſunt differentia. Aut enim ſunt neceſſarij: vt puta quos teſtator niſi legitima rariſſimaque de cauſa, exhæredare non poteſt. Quales ſunt parentum filij, ac filiorũ parentes. Alij verò ſuccedunt ab inteſtato, vt fratres & conſanguinei. Sed alij ex teſtamento ut alieni, Et Quomodocunque quis ſit alterius hæres eidem eſt facienda reſtitutio. Quinimò, vt dicebamus, in hærede ſit ipſi defuncto. Pulſare autem cuipiam conſcientiam poteſt, an qui inueſtigatis hæredibus nulloque inuento, reſtitutionem in pios vſus confert: poſtea reperto hærede, qui inuentus non fuerat, eidem nihilominus debeatur reſtitutio. Apparet.n. id ratio poſcere: qm̃ ille non debet inſcius & inuitus priuari iure ſuo. Ad hoc reſpondetur, quòd qñ reſtitutio alicuius eſt ponderis, hæreſque non inuenitur coram publica Poteſtate, debet fieri diligentia, & penes ipſam deponendum eſt debitum. Si aũt eius authoritate vel in pauperes vel in pios vſus diſpẽdatur, tunc reſtitutor tutus manet, tam in conſcientia quàm in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non eſt tam anxia indagatio neceſſaria. Quando uerò creditor abſens eſt, tunc quò commodius fieri poſſet trãſmittenda illi eſt reſtitutio. Quid aũt ſi tranſmiſſio ſine magno ſumptu fieri non poteſt? Scotus quidem & Richard. in 4. diſt. 15. aiunt ꝙ quãdo ingentibus opus eſt ſumptibus, non tenetur debitor illos facere: ſed poteſt tunc in pauperes quantũ debet erogare. At uerò S. Tho. de ſumptibus nihil meminit, ſed conſulto id conticuit: quia ſimplicem conſtituere regulam non poterat Eſt ergo diſcretione opus nempè perpendendum, utrum id quod debes, per iniuriam retinueris, an uerò ꝑ contractũ licitu puta aut uenditione, aut mutuato, &c. Si.n. ꝑ contractũ licitum in tuũ ius res illa uenit, & ante ſolutionis tẽps ille receſſit, nullas teneris facere expẽſas ad reſtituendum: quia non plus debes, quam acceperis. At ſi ſine illis tranſmittere nequis, uel cuſtodire debes uel apud iudicem deponere. Nã in pios uſus non licet diſpendere, niſi longo expecteť tempore. Si aũt per iniuriã id illi debes, puta ſi furatus es, aut ſi quamuis iuſtè accepiſſes: tamen ante ſolutionem peregrè profectus in mala es fide, abſq; dubio teneris ſumptibus tuis reſtitutionem illi mittere: qñquidem eum ſtringeris indemnẽ ſeruare quia abſ-

Ad tertium arg.

Hæredes triplices ſunt.

Dubium.

De reſtitutione creditori abſẽti faciẽdo Scotus & Richardus

Sentẽtia auctoris.

Dubium quando creditor ignotus eſt.

abſque ſua culpa ſuo caret iure. De illo uerò, qui prorſus ignotus eſt, grauius eſt uſitatiusq; dubiũ. Hic.n.articulꝰ ad iſtos coemptores, & negotiatores, ac ſalſamentarios ſpectat qui minutarim quoslibet defraudãt atque expilant: ac ſubinde ad illos, qui urbem aliquam iniuſto bello in prædam dederunt. Præterea, ad illos, qui inuenerunt theſauros: de quibus ſub titulo De furto, dicturi ſumus. Huiuſmodi nanq; debitoribus ignoti ſunt ſui creditores. Primum ergo omnium admonendi iſti ſunt quiſnam dicatur ignotus. Haud.n. quicunque cenſendus eſt debitori ignotus, qui in ſua non eſt notitia, neque memoria: ſed ille prorſus qui facta pro ratione debiti ſolerti diligẽtia, inueniri non potuit. Quapropter antequã hæc fiat indago, non licet in pios vſus reſtituẽda diſpenſare: neq; compoſitionem facere auctoritate Cruciatæ Bullæ. Illa.n.præciſè dicũtur debita incerta, quorum domini poſt uigilantem indaginem quæ bona fide fuerit facta, inueniri non poſſunt. Quin verò qui per iniuſtam acceptionem æs alienũ contraxerunt, ſuis proprijs ſumptibus tenentur eandem facere inueſtigationem. Quocirca vbi ſub dubio compertum fuerit, iſti aut illi certo deberi: nempè cum duo ad tuam tabernam acceſſerint, & certus ſis alterutrum deffraudaſſe: licet ſcire nequeas utrum eorum: teneris nihilominus inter illos aut ſuos hæredes debitum æs diſpertiri: quoniam tũc creditor non eſt omnino ignotus. Qua vtique ratione ſunt qui cenſeant eum qui certus eſt cuius ciuitatis fuerit ille cui reſtitutionem debet, ſi ille neque hæredes haberi poſſunt, reſtitutionem debere pauperibus eiuſdem loci. At verò nulla apparet huius neceſſaria ratio: ſed forſan diſtinguere eſt operæpretium. Dum enim exercitus ciuitatem communi nomine fuerit deprædatus, tunc, forte ſi ignoti ſunt domini, facienda eſt vrbi reſtitutio, vt reſpublica ipſa eam diſtribuat. Quando uerò nõ illo modo per iniuriam toti reipublicæ illatam contractũ eſt debitum, ſed per iniuriam ſingularium ciuium: non eſt neceſſariũ in eodẽ oppido fieri. Eſt ergo cõcluſio doctorum omnium quod ignoto domino, facienda eſt pauperibus reſtitutio: vel potius ipſi in pauperibus, vt ſuprà dicebamus.

Bulla cruciata.

Diſtinctio.

Veruntamen quo modus hic reſtituendi de ſua radice innoteſcat, quæritur quo iure pauperibus elargienda ſint quæ incertis dominis debentur: Vtrum ſit naturale, diuinumve: an humanum? Quis inquam illos fecit huiuſmodi creditorũ hæredes? Et arguitur ſic: Obligatio reſtituendi iure naturæ vniuerſos obligat mortales, ſiue Chriſtiani ſint, ſiue ſola lege naturæ uiuentes. natura autem non docet, ignoto domino pauperibus id deberi: immo vr̃ tũc res tranſire in ius poſſidentis. Habetur enim Inſtit. de rer. diuiſio. quòd res cuius non eſt dominus, occupanti conceditur: quando autem dominus nõ comparet, perinde habet ac ſi non eſſet. Præterea quòd reſtitutio fiat pauperibus, ſola lege canonica introductũ eſt: vt patet cap. Cũ tu de uſur. & can. Non ſane. & Qui habetis, 14. q. 5. Pontifices aũt non potuerunt inuitis dominis præter ius naturæ debita incerta in vſum pauperũ addicere. Nã ante illa ſancita decreta, non apparet eiuſmodi reſtituẽdi modus fuiſſe neceſſarius. Ad hoc primũ oĩum rñdetur, eiuſmodi incerta debita ſi ius tm̃ conſulas naturale, in uſus communes reipublicæ cedere. Nã cùm res vniuerſæ, vt lib. præcedenti dictũ eſt traditæ in communi ſint humano dominio, quarum diuiſio iure gẽtium facta eſt, fit ut dũ expectatus legitimo tempore dominus nõ comparet, iterato veniant in uſum publicum. At verò quoniam Chriſti vicarius tota reipublicæ Chriſtianæ curam pauperum gerit iure & merito potuit hæc bona quaſi communia reipublicæ pauperibus applicare: qui eiuſdem reipublicæ ſunt egena membra. Idq́ue Alexand. ſub anno Domini 1170. faciendum Salernitano Archiepiſcopo iuſſit: vt patet dicto capitulo. Cùm tu. de uſur. Non tamen quòd ipſe fuerit primus rei huius auctor: ſed exemplo adductus eſt antiquiſſimorum ſanctorum, Auguſtini ſcilicet, ut cano. citatis. 14. quæſtio. quinta. conſtat: atque aliorum. Quin uerò & naturali iure edoctus & Euangelio. Nam quod cuique ſupereſt, erogandum eſt in pauperes: eiuſmodi autem bona redundare cenſentur in republica.

Dubium.

Reſpõſio.

Ex quo ſequitur primò dominium harum rerum non tranſire in pauperes, ac ſi credi-

creditorum hæredes eſſent: ſed dum ipſis datur quaſi creditoribus ipſis ſoluitur. Et tunc per dationem ipſam acquirunt uerũ dominium: quaſi Papa tunc dominiorum nomine illis tribuat: Subſequit̃ deinde ſecundo ꝙ dum reſpublica in alios pios illis debitis egeret, ceſſat tũc ius erogãdi pauperibus. Et poteſt reſpublica illa in tales uſus conſumere. Nam ius poſitiuum non potuit naturali derogare. Obidque princeps tunc ſecularis forte põt incerta ipſa debita exigere & cõpoſitionẽ facere: puta pro certa quota reliquum remittere, ut facit Papa: ut illico dicemus. Quod ſi ſciſciteris

Dubium. *D. Tho.* an quiſq; priuatim poſſit illa quæ dẽt, ut libuerit, in pauperes diffundere: D. Th. nihil hic de hac re fuſſus eſt: tñ in 4. diſti. 15 q. 1. arti. 5 ait debere fieri reſtitutionem ſm̃ arbitrium epiſcopi, uel illorũ ad quos pertinet cura ciuitatis. Vbi inſinuare vr̃ rẽpublicam ipſam talem habere facultatem.

Scotus. Scotus verò eadem diſt. in q. 2. negat id eſſe neceſſarium, immò ait per ſe quemque id

Richard. exequi poſſe: quem Richard. ibidem ſequitur, artic. 5. q. 4.

Sententia auctoris. Crediderim tñ, vbi modica eſt reſtitutionis quantitas, per ſe quẽlibet reſtituere id poſſe. Cum uerò res eſt cumulatioris pretij, cõſilium eſt ut arbitrio prudentis confeſſarij fiat: immo poſſet tam ingens eſſe, ut conſulendus ẽt eſſet epiſcopus, ut eius prudentia commodius reſtitutio fiat. Haud tñ id ceu de neceſſitate ſalutis aſſeruerim Neq; S. Thom. diuerſum

Dubium. docuit: maximè cum in Summa de hac re ſiluerit. Vtilior autẽ erit reſponſio, vtrum ipſe qui æs habet ignoti domini poſſet ſibi partem capere dummodò ſit pauper: uel ſuis conſanguineis & familiaribus elargiri.

Caieta. Caieta. quidem id abſolutè affirmat: ego uerò abſque temperamento non auderem. Si n. hanc facias vnicuilibet licentiam, illico ſibi ſuiſque effinget paupertatem pro ratione ſui ſtatus uti aiunt. Igitur ubi neceſſitas non fuerit patentiſſima & clariſſima, nemo tutò poteſt ſibi uſurpare quod reſtituere debet: licet poſſit reſtitutionem differre. At ſi cogitat ſibi capere, id debet facere auctoritate epiſcopi, aut ſui parœciani curati, aut confeſſarij, ſi prudens eſt & ſapiens. Idque, tunc fieri licebit quando grauiores aliæ miſeriæ pauperum non ſe oculis obijciant. Quando uerò auctoritate prælati aliqua ſibi eleemoſyna ex ijs quæ debebat applicatur, uerè fit eius dominus: neque ueniens in pinguiorem fortunam tenetur id amplius reſtituere. Percontaris aũt de compoſitionibus iſtis quas nuperrimè nominauimus: ſintne licitæ, ut Cruciatæ forma hẽt, nempè ut qui incerta debita contraxerit, certam ſoluens portionem liber fiat à reliquo debito. In huius reſponſione interrogationis illud ſemper optima fide cauendum eſt, ne quiſpiã ſeipſum ſeducat, arbitratus quidpiam cenſeri incertum antequam diligens peragatur indagatio ad comperiendum debitorem. Hoc autẽ ſuppoſito nulla eſſe vr̃ ambigendi rõ, quin ſi legitima adſit cã, poſſit Summus Pontifex eiuſmodi compoſitiones facere: qñquidem iure naturæ, vt dictum eſt illa bona ſunt reipublicæ: q̃ tunc in tales uſus illis indiget. Quin verò ut ꝓximè inſinuabam, qñ Reipublicæ neceſſitas eſſet apertiſſima, rex quoq; fortè poſſet id facere. Tametſi quia Summus Pontifex iuſtior eſt eleemoſynarum iudex, neque cauſſa, ita ſemper eſt euidens, ille adeundus eſt, cuius auctoritate id fiat. Quod ſi q̃s arguat, ignotos creditores forſan non conſentire id negat̃, immò conſentire videntur: quia illa habent pro amiſſis: & liberius quiſque ac gratantius contribuet centum quæ pro perditis omninò ducit, q̃ quatuor quæ habet in crumena. Et quamuis non conſentirent, reſpublica id poteſt facere: Sed rurſus arguis: quamuis illa Papa colligere poſſit, quã tñ hẽt facultatem remittendi partem? Rñdetur quod tanquã legitimus iam tunc bonorũ adminiſtrator propter ingruentem inſtantemq; publicã neceſſitatem, ut facilius expeditiusq; fiat collectio, põt partẽ condonare ut reliquũ ſoluatur. Hactenus de iure. De facto nanque & executionis modo nihil loquimur. Aequitas. n. iuris huius hæc eſt ut per eiuſmodi compoſitiones tãta conficeretur pecunia publica, quæ uel alia tributa uel bonam eorum partẽ poſſet excuſare: idq; ſic fieret, ut non offerretur iniquis ſuæ iniquitatis anſa: & tñ ex centum & quinquaginta argenteis quæ reipublicæ pauperibusque debentur, tm̃ colligere duo, ac remittere reliqua, plus detrimẽti offert pauperibus, quorum Papa eſt pater, rexque patronus, q̃

emolumenti in bonum publicum conferat. Præterea præſentiſſimum creatur periculum iſtis coemptoribus & raptoribus vt huius fiducia nihil faciant quoſcunq; paſſim defraudare. Atq; idem periculum fit inde præſentius quod certi ſunt tertio quoquo anno eiuſmodi indulgentias prouenturas. At uerò bellorũ frequẽtias quæ non tñ ab infidelibus nobis in dies ingruunt, huius inter alia nobis ſunt cã mali, ut in conquirendis, vndique ſubſidijs modum non permittat. Quocirca neq; nos in quẽquã obloquimur: quia neq; noſtra eſt auctoritas tãta neq; audacia. Sed tñ poſtquã ius probamus, admonere ſubinde cogimur fraudatores iſtos publicos, coemptores inquã ac negotiatores ne fiducia iſtiuſmodi immodicæ remiſſionis freti contrahere fraudibus pergant æs alienum: quod ſi fecerint, reſtituere non tardent. Nã qui propoſitũ non hẽt reſtituendi quouſq; veniat indulgẽtia, in peccato mortali ſe ſciat perſiſtere: qm̃ habita reſtituendi opportunitate, per nullum tp̃s licet alienum retinere.

Ad quartum arg. Ad quartum argm̃ rñdetur, vnumquenque de his quæ ſibi propria ſunt arctius ſtringi parentibus ſuccurrere, q̃ alijs: ea uerò q̃ aliorũ ſunt, potius illis ſunt rependẽda q̃ impendenda parentibus, niſi forſan, vt ait S.Tho. in caſu neceſſitatis extremę, in quo poſſet & deberet quiſque ẽt auferre aliena, ut patri ſubueniret. *Dubium.* Contra hoc autem poſtremum uerbum de tp̃e extremæ neceſſitatis dubia exiſtunt nonnulla. Atqui ut inde exordiamur, vbi patentior eſt dubitandi rõ, quæritur utrum debitore & creditore extrema neceſſitate coactis teneatur debitor creditori præ ſeipſo ſuccurrere, an potius ſibi ipſi illo neglecto? *Scotus.* Et qdẽ Scotus 4.diſt.15.q.2. hac utit̃ diſtinctione. Si creditor in neceſſitatẽ prius incidit, tenet̃ tunc debitor illi ſoluere: ſi uerò prius debitor, tenetur ſibi ꝓuidere. Atqui ambo hæc membra adeò ſunt certa, ut de neutro poſſit ullus dubitare. Nam ẽt ſi nihil extrema patienti deberes, cogeris illi ſuccurrere: & qñ tu eadem neceſſitate ſtrangularis, quamuis nihil tibi alius deberet, teneret̃ tibi. Quando aũt ſimul eadem neceſſitas ambos occupat, tunc ait Scotus debitorem, vita propria poſthabita debere creditori quod ſuum eſt, reddere: quare homicida, inquit, eſſet, ſi ſibi tunc, vſurparet. Neque deſunt alij quorũ eſt Richar. qui in eius ſñiam ſubſcribant. Et ratio eius eſt hæc, ꝙ cũ ambo neceſſitate pares ſint, hoc iure creditor debitorẽ ſuperat, quòd res illa neceſſaria, nempè cibus aut pecunia, quam debitor retinet, ipſius eſt, ſ. creditoris. Et potuiſſet ſuam prætereà opinionem inde ſuffulcire, quòd in tali neceſſitate neuter poſſet ab altero, quod ei neceſſarium erat, eripere. Ex quo fieri vr̃ conſequens, vt neque debitor tunc retinere id poſſet, quod alterius eſt. Idem.n. eſſe videt̃ ac ſi ab ipſo id eriperet. *Sẽtẽtia auctoris.* Nihilominus contraria ſñia non ſolùm multò eſt probabilior, verum proculdubio complectẽda. *S.Thom.* In primis S.Tho. licet non id expreſſe aſſerat, inſinuare tñ illã vr̃: qñquidem abſque ulla exceptione ait, quod caſu extremæ neceſſitatis, citius debitor dẽret præſidio eſſe parentibus: & à fortiori, ſibi. *Caieta.* Quare Caieta. eandem amplexus eſt ſñiam. Rõ autem eſt hæc, ab illa Scoti diuerſa, Ambo ſunt neceſſitate pares, & poſſidentis cõditio, quæ melior ſemp eſt, plus debitori fauet, quã fauebat creditori rem ſibi eſſe debitã: ergo ſibi potius debitor cõſulere debet, ſaltem poteſt, quam creditori. Enimuerò tam intime innatum eſt homini generaliſſimum illud rerum omnium deſiderium, ac ſubinde ius ſeruandi ſeſe, vt nulli quidquam tunc plus debeat, quam ſibi ipſi. Quocirca ſiue per contractum licitũ id ab altero acceperit, ſiue per furtum aut rapinam: ſiue in mora ſit ſoluendi, ſiue ſecus: in ſumma quomodocunque illud alteri debeat, ius ſibi retinendi natura ipſa concedit. In tali enim caſu uniuerſa eſcaſant alia debita. Quare ẽt ſi iureiurando te adſtrinxiſſes ſoluere illa die, iure naturæ intelligebatur facta exceptio extremæ neceſſitatis. Et cõfirmat̃ ſñia hac rõe, ni fallor, manifeſta. Iure naturæ, vt dictũ eſt, oĩa ſunt cõia, ſed iure gentiũ, rerũ dñia diuiſa ſunt. ius aũt gẽtiũ nequit extremæ neceſſitati ꝑiudiciũ facere: atq; adeò illa ꝑſente, quantũ ad uſum, oĩs ceſſat uis peculiarium dominiorum, ac ſubinde debitorum. Quocirca etſi dñs prius in neceſſitatem illam extremam impegiſſet, qua rõne ſub reatu homicidij teneret illi, qđ debebam ſoluere. Si tñ non ſolui, & poſtea ego in eãdẽ incidi

ceperint extorqueant. Quin verò hoc impræſentiarum obiter addiderim, ꝙ in regnorum cõfinibus, quæ eiuſdẽ ſunt regis, non deberent hę mercium extractiones & commercia prohiberi: quippe quæ non tã in regnorum bonum, prohiberi vñr, q̃ in quæſtum. Sed nolo in publicas leges oblatrare.

Dubiũ de cædenti bus ligna in alienis nemorib.

Dubium autem hic proprium eſt his, qui furtim in alienis nemoribus ligna cædunt, aut in alienis paſcuis furtim oues ſuas paſcunt. Putat.n.vulgus ob id ꝙ qui capiuntur, pecunia multantur, quæ pœna illi lege decreta eſt, eos qui euadũt, ad nullam teneri reſtitutionem. Quod tñ manifeſtè falſum eſt: imò eadem regula utendum eſt.ſ. ut pœnam à pretio rei furto ſublatæ diſcernas.

Diſtinctio.

Hac.n.rõne claritatis gratia uti pro meo captu ſoleo. Aut.n. cædua ſylua, eiuſdem urbis aut caſtri propria eſt: cuius qui ligna cædunt, ſunt ciues aut incolæ. Et tunc arbitror, niſi inſignem ſtragẽ faciant, ad nullã teneri reſtitutionem. neq; pœnæ, neq; prætij, niſi capiantur. De pœna.n. res eſt certa, ſed & de pretio: inde id mihi ſuadeo, ꝙ oppidum uidetur ſuis oppidanis illa lege ligna diſtribuere, ut qui capietur, pœnam luat: qui uerò euaſerit, gratis ſibi prædam acquirat. Idque cenſuerim, ut ſi utrunque duorum oppidorum, quæ propinqua ſunt, nemora habeat: tunc.n. videntur ẽt ſibi mutuo illa lege ligna condonare. Quare non tenentur ad reſtitutionem niſi inſignem aliquam deprædationem, ut dicebamus, faciant: ſed ſi capiantur, tenentur ſubire pœnam. Aliter verò contingit ligna furtim ex nemoribus euehere, quæ prorſus aliena ſunt: nempè quæ neq; ſunt tuo oppidi, neq; alterius uicini, cuius oppidani viciſſim nemora tui oppidi participant, ut modo dicebamus: quia fortè tuum caſtrum nullũ poſſidet nemus. Et hoc eſt quod in quæſt. verſatur.

Regula aliquorũ

Sunt. n. qui illam amplexi regulam, ꝙ ubi lex pœnam adhibet, non obligat ad peccatum, ſecuras eorum conſcientias reddunt, qui ligna furantur, ut niſi capiantur, non ſint reſtitutioni ſubiecti. Hæc tamen, ut libro primo latè diſcuſſimus, deceptoria eſt regula. Immo propterea lex pœnam imponit, ꝙ culpa ſubeſt. Pœna enim niſi pro culpa non poteſt poni: ob idque qui ligna ab eiuſmodi nemoribus deprædantur, tenentur omnino ad reſtitutionem pretij lignorum: nam verè committunt peccatum furti, genere ſuo mortale. Atque idem de paſcuis cenſendum: ad pœnam autem non, niſi capiãtur, & condemnẽtur. Secus, ſi fortè qui nemus vetat, ſuam explicet voluntatem, ꝙ ſub illa lege & cõditione uult dare ligna: quod tñ nunquam audiui contigiſſe. Non nulla autem impræſentiarum admonito opus eſt.

Notabile primum.

Primùm licitum eſſe cæſionem ſyluę vetari in bonum reipublicæ, nempè ne in eius perniciem diſſipetur.

Secundũ

Secundò eſt notandum, ꝙ dñi quibus rex oppida cum nemoribus elargitur, nõ poſſunt alia ratione illa cuſtodire, q̃ rex feciſſet. Non enim aliud eis ius cõcedit, q̃ habet. Et iõ, ſi nemora hoc ferunt, non ſunt oppidanis vetanda ad neceſſarios uſus. Imò verò ẽt ſi nemora propria ſint domini, non ſunt eo rigore vetanda vt corporalis infligatur pœna: neq; uerò grauis pecuniaria. Enimuerò arbores & ligna quæ abſque cultura terra progenuit, iure gentium cõia eſſe deberent. Nequit.n.uita humana ſine quotidiano lignorum uſu trãſigi. Ob idq; eorum furtum non eſt ea lance æſtimãdum ac ſi quis ab arca tua, aut de tua domo, nũmos aut ſuppellectilẽ furaretur tuam. Quocirca qui ligna cædunt, nuſquam gentium infamia latronum aut furum denotantur. Satis ergo eſt moderatas exigere pœnas. Et re uera vbi dñi tam acerba animaduerſione miſeros ſubditos à nemoribus arcerent, ut prægrauem paterentur inopiam, forte ſine mortali culpa poſſent illa ſuffurari ligna quæ quotidianis vſibus ſaltem foci eſſent ſibi neceſſaria. Pari fermè modo eſt de venatione arbitrãdum. Venatio enim primum oĩum iure gentium cõmunis eſt nempè ut fera & auis, quæ à nemine capta prius; fuerat in ius tranſeat capiẽtis: ut patet Inſti.& ff. de rerum diuiſ.

Ariſto.

Vnde Ariſo. 1. Polit. capi. 5. uenatoriam, partem eſſet uult rei bellicæ. Et fundatur hoc ius in illo dominio Geneſ. 1. hominibus datum in cuncta animalia terræ, & uolatilia cœli, atq; aquarum natatilia.

De venatione qui bus cauſis vetetur. Prima.

Nihilominus verò triplici de cauſa iure uenatio vetatur. Primum etſi venationis locus cõmunis ſit ciuitatis aut oppidi, vetari licitè poteſt à principe, & à domino per uiam gubernationis: nam feræ ac piſces non ſolum

lum ornaméto ſunt & decori reipublicæ, verùm & neceſſitati ſeruiunt. Ob idq; nõ eſt vulgi temeritati venatio committenda: ſed debet ordine ac lege fieri, ne diſpereat. *Secunda* Secũdo, princeps etiam cõia loco reipublicæ poteſt aliquot proprio vſui dicare: neque ad hoc, ut quidam autumant, requiritur conſenſus populi. Iuſtum quippe eſt vt pro ſua dignitate gratia recreandi animi uenationem habeat paratam. Præterea qm̃ apros ac ceruos, & id genus beſtias, non condecet à plebeis venatu impeti: ſed vt reſeruentur ingenuis, qui præliorum ſimulacra aduerſus eas meditentur. Hoc aũt non eſt hic abſq; admonitione ſilendum, ꝙ non eſt eadem rõ in magnatibus ad cuſtodiendam ſui gratia uetandamque venationem, quanta in principe: etiã ſi cum ſuis iuribus ea fuerit ipſis largitus. Nam rex poteſt, exempli gratia, in toto regno decem aut duodecim loca ſibi reſeruare: & forſan non poſſet bis aut ter centum. Si aũt magnatum ſinguli in ſuis oppidis aut territorijs plura haberent loca cuſtodita, grauamen regno fieret intolerabilius. Sunt.n. feræ aues & piſces de iure gentium cõmunes: vt locis Inſtit. & ff. de rerũ diui. citatum eſt: & ideo non eſt nimium populus à venatione cohibendus, qñquidem libertatem etiam habeat illo modo tum animum recreandi, tum & quæritandi uictum. *Tertia.* Sed tertio modo, quod ad rem pertinet, cuſtoditur venatio: nempè quia eſt in loco, non cõi oppidi, ſed proprio ipſius domini, quo ſuam cuſtodit uenationem. Nam ut habetur locis proximè citatis de rerum diuiſio. poteſt fundi dominus prohibere ne quis venationis gratia illud ingrediatur. At verò in his omnibus primum oĩum, vt de ſyluis dicebamus, cauendum eſt ne pœnæ acerbæ ſtatuantur: quia illud non exiſtimatur furtum aut latrocinium, perinde ac dũ domus aut burſæ cõpilantur. Quare profectò crudele eſt pęna corporali plecti ingredientes loca uetita venationis gratiæ: ſed ſatis eſt ſi duplum aut triplũ ſoluerẽt, & plagas inſtrumẽtaq; perderẽt. Præterea hoc ſanctiſſimè admonendum, vt qui feras cuſtodiunt dãna data in integrũ ſoluant: quod q̃ rariſſimè fit. At quo tandem prætermiſſis, pęnis, quę abſq; dubio ante condemnationem non debentur, ad reſtitutionem ualoris beſtiolæ aut piſcatus deſcẽdamus, dicendum ꝙ ubi uenatio in loco cõi ſeruatur, & qui uenatur ciuis eſt, arbitror ad nullã reſtitutionem teneri, tametſi forte aliquã culpa ſit facere contra legem: qm̃ cum uenatio illa ſit totius reipublicæ, non præſumitur lex obligare ad reſtitutionem, ſed ad pęnam ſi condemnetur. Id.n iuſtius ſanè eſt, q̃ quod de lignis diximus. Quando verò locus eſt ꝓprius dñi, ſi locum ipſum ingrediaris ſpecies eſt furti: & tunc maximè dum muro eſt cinctus: & ideo ad reſtitutionem damni teneris. Dixerim, ſi locus muratus fuerit, qm̃ ſi fuerit patulus, non uideo cur reſtitutionis obligatio emergat. Enimuero & ſi fundi dñs id iuris habeat illic venandi, ut alios inde arcere valeat: non tñ inde fit conſequens dominium habere ferarum, quæ illic nutriuntur, perinde atque arborũ aut terræ naſcentium. Primùm, ꝙ feras terra non fert, vt cæteros fructus, ſed ipſe ſe animantes propignunt: tum etiã ꝙ eadem animalia, vaga ſunt, & ad quocunque diuagandum libera: ſi ergo dominus fundi nõ eſt ſylueſtrium animalium dominus, fit ut qui illa occiderit, non fiat reſtõnis reus. Atque huic definitioni maximè conſonat l. 16. Partit. 3. tit. 28. qua ſancitur, vt qui à domino fundi nõ præmonitus quippiam fuerit in fundo alieno venatus, ſibi quod cępit acquirat. Quòd certè iniuſtum eſſet, ſi id ſub dominio eſſet domini. Qui autem præmonitus beſtiolam ceperit, nõ ſibi, ſed domino fundi obueniat: in pęnam. ſ. ꝙ ingreſſus eſt alienũ fundum. Quare fortè ante condemnationem in nihilum tenet̃. Si autem extra domini locum feram tranſfixeris, aut laqueo ceperis, certum eſt te ad reſtitutionem non teneri: præſertim ſi in prædio tuo illam fueris venatus: ac multo minus ſi feram damnum tibi dantem repereris. Niſi forſan inter opidanos ac dominum conuentum ſtato pretio fuerit, quod dñs conſtituit, vt nullibi venatione noceret, ſed ſuo uenandi, qđ gentium eſt, iuri renunciarent. Forte quia dñs & damna bona fide ſoluit, & tributorũ remiſſionẽ illis nonnullam facit, ut eidem iuri renuntiẽt. Aues aũt in triplici ſunt differentia: nam aliæ ſunt merè ſylueſtres: & harũ aucupiũ defendere, et in fundo proprio iniquitas eſt:

Qui feras cuſtodiunt ad dãna data tenentur.

eſt:

eſt: quandoquidem nullibi niſi per modũ tranſitus commorantur. Præterquam ſi pretioſiſſimæ eſſent, vt accipitres: de quibus pluſculum dubij eſſet. Sed tñ nec auderem ad iſtam reſtitutionem obligare uenantes. Aliæ ſunt in alio extremo cicures ac domeſticæ. Quas ſurripere abſque ulla controuerſia furtum eſt, Sed aliæ ſunt mediç ut columbæ: quæ nec prorſus domeſticæ ſunt, nec prorſus ſylueſtres. Et de his haud dubito, quin ſtandum ſit municipalibus legibus ſicuti de aluearibus: nempè ꝙ ſi lege præſcripta eſt periodus, ut. ſ. intra tot paſſus nemo illas capiat, cenſendum eſt vſque ad illam lineam eſſe domeſticas. Quare extra illam poteſt eas quiſq; captare: modis tñ lege permiſſis. Nam poteſt ẽt Rex uetare ne certis laqueis aut plagis irretiantur, tunc autem non emerget reſtitutionis obligatio, ſed pœnæ poſt condemnationem. Si autem infra ſpatium lege præſcriptum capiantur, fortè non ſunt captores à reſtitutione immunes: quandoquidem vſque ad limitẽ illum factæ ſunt columbę domeſticæ. Tametſi nec ſummo ſunt rigore urgendi ac ſi de ipſo columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, ſi ſolũ naturale ius conſulas, apparet nemini reclamantibus illis qui ſata circumcirca habentes damna ſunt accepturi, licitum eſſe columbarium extruere. Quin uerò ſi Caietanũ in ſua Summa auſcultes, peccatum eſt mortale columbas in aliorum perniciem alere. At uerò licet quando ingens eſſet detrimentum id fortè verùm habeat, ſi tamen domini pabulũ ſufficiens pro columbarum numero in columbario ſuppeditent, nõ tantum agnoſco criminis. Eſt.n. hoc genus auis nõ ſolũ in eſcam, uerùm ratione ſtercorationis reipublicæ utile: quare non eſt cur prorſus à ciuili republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quæſtionis obiecta, ſolutione non indigent: ſed attẽtiòne eorum quæ dicta ſunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat: & ideo furem, quantum ad reſtitutionem ſatis erat reddere ſimplum: ſed condemnatus deberet ſoluere pœnam. Zachæus autem inter alia ſupererogationis opera hoc ponebat quod reddebat ſua ſponte quadruplam, ſi quid furaretur: non quòd ante condemnationem obligatus eſſet. Ad tertium uerò membrũ negatur conſequentia: iuſtè.n. iudex vindictam condemnat reum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum debeat aliquis id quod non abſtulit reſtituere.

IN quinto articulo, quia apud diuum Thom. quartus eſt, quæritur, utrũ id debeat quiſpiam reſtituere quod non abſtulit. Et arguitur à parte affirmatiua. Primum de illo qui ſemina effodit ne uenirent ad meſſem: qui uidetur grana debere quorum damnum dedit, quæ ſibi tamen vſurpauit. Secundò de illo qui mutuatum æs aut aliter debitum vltra præfixum terminum retinet. qui tenetur tam de lucro ceſſante q̃ de damno dato: cum tamen id ſibi ipſe nõ acceperit. Et tertiò arguitur authoritate Redemptoris. Matth. 25. Sciebas quòd meto ubi non ſemino & congrego ubi non ſparſi. vbi inſinuatur quòd Deo debemus plus quàm ab illo accepimus: & cùm humana iuſtitia à diuina deriuetur, id etiam uidetur inter homines obſeruandum. In contrarium autem eſt quòd reſtitutio ibi perficitur, ubi æqualitas conſtituitur inter acceptum & datum. ſi ergo quis plus repẽdere teneretur, quàm accepiſſet, reſtitutio illa à iuſtitia exorbitaret.

Prima concl.

Quæſtionis reſponſio tribus facilimis cõcluſionibus conſtat. Prima eſt ceu ſuperiorum repetitio: Vnuſquiſq; tenetur damnum quod alteri dedit, ad iuſtum reſtituere. Probatur: Damnum quempiam alteri dare idem eſt, quod quidpiam ab ipſo auferre: ſiue pecunia ſit, ſiue aliud bonum illa æſtimabile: nam damnum quempiam accipere, vt ait. 5. Ethico. ca. 4. Ariſtot. nihil aliud eſt, quàm minus habere, quàm habere debuit: qui autem alteri quidpiam abſtulit uirtute iuſtitiæ cogitur tantundẽ, neq; plus, neq; minus reddere. *Diſtinctio.* At uerò bifariã cõtingit ut quis quid alteri auferat: nẽpè aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. *Secunda concl.* Eſt ergo ſecunda concluſio: Quicunque id alteri adimit, qđ actu habebat, tenetur ad æqualitatẽ idẽ repenſare, ut ſi domum abſtuliſti teneris

neris de iuſto pretio: & ſi honorem & famam, eandem, ut dictum eſt, ſecundum facultatē tuam reficere. Res eſt iam in ſuperioribus liquida. Tertia concluſio: Quicunque alteri in eo damnū dat, quod nondum actu, ſed potentia habebat, non tenetur id ad æqualitatem reſtituere ac ſi actu illud habuiſſet, ſed ad æqualitatem illius potentiæ: penſata.ſ.q̄ eſſet actui proxima, perpenſiſque perſonarum, atque negotiorum conditionibus. Vt ſi ſata tuis equis conculcans effodiſti ſemina, penſari debet potētia vſq; ad meſſem. Si aūt iam albeſcentes ſegetes diſſipaſti, tantò plus debes quā tò iā fruges propinquiores erant. Probatur concluſio: Id.n. quod nondum actu eſt, ſed in uia & virtute non tanti æſtimatur, quanti ſi eſſet in actu. Quare ſi ſecundum illum actus valorem reddendum eſſet, nō ſimplum, ſed præter iuſtitiam auctum reſtitueretur: ad quod utique ratio iuſtitiæ non obligat. De duabus prioribus concluſionibus nihil eſt, quod in dubium vocari poſſit. Porrò aūt contra tertium argumentum ſe ſtatim offert: non vtcunque validum. Enimuero ſi ille qui rē habet in ſpe, non vult illam in ſola ſpe vendare: ſed expectare pericula omnia vſq; ad rē: tunc ille qui contra eius uoluntatem rem illam diriperet: non ſolū teneretur reſtituere quantum in ſpe ualebat, ſed, vt apparet, quantū erat res ipſa ualitura, ergo concluſio falſa. Accipe antecedentis exempla. Eſt miſer agricola qui ſemina ſua terræ concredidit, & mauult omnia cœli terręq; pericula ſubire: & euentus expectare, q̄ iacturam ſeminis certo precio facere. Et meritò quidem. Nam vt habetur Eccleſi. xi. Qui obſeruat uentum, nō ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquā metet: ergo ſi illo inuito ſata eius tu deſtruas, certè ratio perſuadere vī ꝙ tenearis in totum. Eſt, uerbi gratia, totū unū oppidum aut caſtrum ꝙ ſi ſemina oīa effoderentur, aut cum herbeſcerent, eradicarentur, non poſſet non graui poſtea inopia laborare quæ ſi non deſtruerent, locupletiſſimas meteret meſſes: & uolūt oppidani pericula expectare: cur ergo priuādi ſunt inuiti illa ſua expectatione? Item habet quis tenerrimum pullū equinum, qui de ſe magnā promittit ſpē: tunc uerò non æſtimatur niſi decē, ualiturus tū cētū: re uera nō apparet iuſtitiæ cōſonū, ut res tunc ſit compenſanda ſolùm ſecundum potentiam, & & non ſecundum actum. Reſpōdetur ergo quòd concluſio ſancti Thomæ eſt intelligenda, primū quando damnum datur caſu, & nō cōſultò per iniuriam, renuente domino. Tunc enim deducendæ in primis ſunt impenſę, quas facturus erat dominus: quandoquidem illæ non ſunt ei ſublatæ, ſed penes ipſum manent. Et deinde pericula penſanda, ſi quæ ſunt ad arbitriū prudentium, qui bona fide id iudicent. At uerò quando renuente domino damnū per iniuriam datur, multò eſt auctior æſtimatio facienda: & maximè, quando damnum eſt graue: ut ſi lautiſſimū uinetum deſtrueres, aut uaſtiſſimum ſegetum campum, ita ut prouincia uel ciuitas graue detrimentum pateretur.

Tertia conclu. — *Argum. cōtra tertiam concluſionē.* — *Exponitur concluſio S. Thomæ.*

Per hæc ergo liquet ſolutio primi argumenti. Circa ſecundum uerò, dubitationem nobis offert doctrina Caiet. Ait.n. D. Tho. ꝙ qui in mora eſt ſoluendi mutuum, aut alia ratione debitum, tenetur non ſolum quod accepit, refundere, uerùm & damnum quod creditor ex dilata ſolutione patitur, & qđ illi ceſſat lucrū. Quod quidē iuſtitia præcipit poſtq̄ alteri inuito totum illud auferrur. Caiet. Autem inde infert eadem ratione & à principio poſſe inter mutuantē & mutuatarium conuenire de lucro ceſſante. Quod quidē ſi intelligat a tēporis articulo, quo in mora cœperint eſſe, bona fortè eſt illatio. Mutuo, uerbi gratia, tibi uſque ad feſtū Ioannis decē: quæ ſi tunc non ſolueris, quia me inuito deinceps retinebis, & ſum ego mercator, cui tua culpa ceſſans eſt lucrū: dabis ergo mihi tm̄. Si autem intelligāt lucrū ceſſans ſtatim à tempore mutuationis perſoluēdū, profectò illatio nulla eſt. Tota enim ratio quare ab illo q eſt in mora, poteſt negotiator lucrum ceſſans exigere, non eſt ea præciſè, quòd pecunia negotiatoris in uirtute plus ualet quàm ſi non eſſet negotiationi expoſita: ſed hæc iuncta cū alia cauſa, ꝙ præter uoluntatē ipſius mercatoris retinetur. Quare dum ſua ipſe ſponte alienatam à ſe habet pecuniā, pernicioſum eſt cōcedere, ut poſſit lucrum ceſſans exigere: Hoc autem lib. 6. ſumus fuſius diſputaturi. Et ideo de hoc modo ſatis. Solutio tertij argumenti, expoſi-

De ſecundo arg. — *Sentētia Caiet. de reſtitutione lucri ceſſantis.* — *Diſtinctio autoris.* — *Cur liceat lucrū ceſſans exigere.* — *Ad tertium.*

expoſitio eſt illius loci euangelici, Sciebas ꝙ meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi. Cuius duplex eſt expoſitio. Primum. n. hoc nos certiſſimum catholica fides docet, ꝙ radix noſtrorũ oĩum meritorum eſt gratia Dei, per quàm illi ſunt accepta: & ideo quidquid illi meritorũ offerimus ipſe in nos prius ſeminauit. Vnde alibi, ſeminanti ſemen ſuum ſeſe cõparauit. Et ideo prior expoſitio eſt, ꝙ verbũ Chriſti non intelligitur ſm veritatem, ſed ſm exiſtimationem illius verbi nequam, qui ex odio arbitrabatur Deum petere qđ ſeminauerat: & ideo ait Chriſtus, ex eius ore eũm iudicare, quaſi non ex rei veritate Poſterior uerò ſolutio eſt, quòd aliquid præter gratiam, quam ipſe nobis confert, exigit à nobis ſ. aſſenſum noſtrum, ut ſinamus nos ab illo moueri: & præterea vſum eiuſdem gratiæ, quo per meritorum incrementa ipſa augetur. Porrò autem ſyncerior apparet prior ſolutio. Nã & ipſe nos mouet ad aſſentiendum: & fruges meritorum noſtrorum ipſe in nobis ſeminauit per gratiam. Vnde Pau. Ego plantaui. ſ. prædicando, & Apollo rigauit. Deus autem incrementum dedit. eſt hic autem ab illo Lutheranorum dogmate cauendum, quod nos lib. 3. de Nat. & Grat. c. 8. expugnauimus Aiunt. n opera noſtra non eſſe noſtra merita, ſed Deum per nos mereri: Qua quidem falſitate nihil ineptius dici potuit Meritorum. n. non dr̃ niſi vnius ad alterum. Quare cum mereri, non ſit niſi in Deo, & erga ipſum, non poteſt ipſe mereri. Decipiuntur aũt falſo intellectu uerbi Augu. in Dei gratia & lib. arb. quo ait Deũ in nobis coronare dona ſua. ubi Auguſt. non dicit ꝙ opera noſtra ſunt merita Dei, ſed ꝙ ſunt dona Dei: & ſimul utrunque uerum eſt, quòd ſunt & dona Dei, & merita noſtra. Nam quia non ſunt merita, niſi quatenus è radice gratiæ Dei pullulant, eius dona dicũtur, & ſunt. At quia quatenus ex conſenſu libero uoluntatis noſtræ diuinitus motæ fiunt. ſunt merita noſtra. Coronat ergo Deus merita noſtra quatenus dona eius ſunt, & ideo quodammodo illi damus quod non accepimus, puta auctum, quod in radice accepimus, ſed tamen nihil damus quod ipſe non ſeminauit & incrementum dedit.

Paulus.

Dogma Lutheranorum.

QVAESTIO VII.

DE CIRCVNSTANTIIS RESTITVTIONIS.

S. Thom. 2. 2. quæſtio. 62. art. 5.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ſemper oporteat ei reſtitutionem fieri a quo res ſublata fuit.

QVONIAM quæſtio præcedens ſubſtantiam nobis reſtitutionis patefecit, decet ut in hac ſeptima circunſtantias eiuſdem exploremus: nempè cui, quis, quomodo, quando reſtituere debeat. Eſt ergo primus articulus, quia apud D. Tho. eſt quintus, utrùm, ſit ſemper reſtitutio ei facienda cui res ſublata eſt. Apparet namque id non ſemper oportere. Primum, quia reſtitutio non debet illi eſſe nocua, cui fit, neque alteri iniurioſa. Si autem ei cuius res eſt, eſſet ſemper reſtituenda, vſu quandoque ueniret, ut in eius perniciem eſſet vel aliorum: utputa dum domino petenti ſuum gladium, ut homicidium faceret, redderetur: ergo non ſemper eſt uerò domino reſtitutio facienda. Secundò: Quę quiſque iniuſtè prauoq; fine dat, indignus fit, qui eadem recipiat: ſolent autem homines aliquid ſimoniace dare, uel ad corrumpendum iudicem, uel ad hominem enecandum quę quidem largitiones iniquę ſunt: ergo non eſt illis facienda reſtitutio. Tertiò: Nemo ad id cogitur quod impoſſibile eſt, qñq; aũt reſtitutio nõ eſt factu poſſibilis, ſi ei fieri dẽat à quo res ablata eſt: nempè uel quia eſt uita defunctus, uel peregrè profectus, uel prorſus ignotus: ergo tunc non eſt neceſſe reſtõnem eidem fieri. Quartò: Iuſtius homo cogitur ei beneficium repenſare, à quo maius accepit, q̃ ei, à quo recepit minus: ergo ingruente ſimul parentũ inopia, dum tp̃s reſtituendi alteri occurrit, ſi utrumque ſimul non eſt poſſibile, citiùs rependendũ eſt parẽtibus beneficiũ, q̃ debitũ extraneo reſtituendũ. Quintò: Fruſtraneum eſſet ac perinde uanum id reſtituere quod rurſus in poſſeſſionem reſtituentis eſſet reuertendũ: dum

autem

autem prælatus quidpiam eccleſiæ debet, ſi eidem eccleſię reſtituatur, in ſuam ipſius regreditur poteſtatem: quandoquidem ipſe eſt bonorũ eccleſiæ adminiſtrator & cuſtos: ergo tunc non decet reſtõnem eccleſiæ fieri. Atq; adeò non ſemper ei dẽt fieri reſtitutio à quo res ablata eſt. Contrarium autem nos Paul. admonitos curauit ad Roma. 13. inquiens, Reddite oĩbus debita: cui tributũ, tributum: cui uectigal, uectigal, &c.

Paulus.

Aliorum ſententia Quæſtio huius articuli præcipua eſt in materia reſtitutionis: ad quam pleriq; Doctorũ concluſionum multitudine rñdent: nempè quòd bona defuncti reſtituãtur hæredi: & quæ ignoto debentur, reſtituantur pauperibus: & horũ inſtar fiat de alijs. At uerò licet forſan ad rem non ita multum differat, tamẽ ſi loquendi proprietatem obſerues, multò ſyncerius & ad rem proprius vnica concluſione D. Tho. reſpondet: quæ ſit uniuerſalis hæc, Neceſſarium ubique & ſemper eſt reſtitutionem eidem fieri à quo res ſublata eſt. Enimuero hæredes perſonam defuncti gerunt, & ideo quod eis cõfertur, datur defuncto: & quod reſtituis pauperibus, uerò dño reddis: nam illi per ſe nullum acquirunt dñium, niſi quia loco

Concluſio ueri dñi ſubrogantur. Probatur ergo concluſio: Reſtitutio, ut ſupra dictũ habemus, eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, per quam æqualitas conſtituitur inter perſonas quæ inæqualia hñt: hæc autẽ rerum adæquatio legitimè conſtitui non poteſt, niſi eidẽ ipſi id reddas, quod ei abſtuliſti: ſi quidem ille eſt qui pp tuam ablationem minus habet: ergo uerò domino facienda eſt ſemper reſtitutio. Anteà tñ q̃ ad argumentorum ſolutionem deſcendamus, explicanda eſt concluſio. Conſultò quippe dictum eſt reſtõnem fieri debere uerò dño. Nam ſi rẽ ab eo ſuſtuleris, qui eius non erat uerus dñs: utpote à latrone, non eſt ei reddenda, ſed domino, cui ipſe ſurripuerat: ac perinde rem filiosfamiliàs ademptam, ſuo patri: & quam monacho eripuiſti, eius prælato. Enimuero ut articulo proximo dicturi ſumus, duplici ex fonte oritur reſtitutionis obligatio: nempè & ratione acceptionis, & ratione rei acceptæ. Ob idque in hiſce caſibus, etſi nihil ab eiuſmodi dominis acceperis, nihilominus quia eorum res penes te ſunt, teneris in eorum poteſtatem tradere.

Explicatur concluſio.

Eſt autem operæpretium, tria in eiuſdem reſtõnibus obſeruare. Primũ, ut tibi citra ullam dubietatem conſtet, rem quam Petro eripuiſti, non eſſe ſuam, ſed Pauli. Nam dum res tibi dubia eſt, tunc quũ melior eſt cõditio poſſidentis, eidem debes reddere: ut ipſe uideat cuius eſt. Quandoquidem in foro iudiciali, niſi tu planè probaueris rem non eſſe illius, ei dẽ à quo abſtuliſti, compelleris reddere. Et conſultò dixerim, nõ eſſe illius, puta quia nunquam eius habuit dominium, ſed per iniuriam ſurripuit. Nam ſi ille, à quo ſuſtulit ratione mutui uel alius legitimi contractus, rem illam debet alteri, non tu potes priuata auctoritate ei reddere, ſed ei ipſi debes, qui dominiũ habet.

Tria in reſtitutione obſeruanda.

Primum

Secũdò, ut tenearis dare dño, requiritur q̃ id poſſis abſque magno tuo detrimẽto facere: quũ ſi latronem timeas, aut filiumfamiliàs, à quibus niſi eis reddas, vapulabis, aut graue aliquod damnum accipies, non teneris cum tuo incommodo reddere niſi eis.

Secundũ

Tertiò: Quando reſtituis uerò domino, teneris tam latronem admonere q̃ etiam dñm; illum. ſ. ne poſtea pñia ductus iterato reſtituat, quod ſemel reſtitutum eſt: hunc autem, ne alia uia procuret illud recuperare.

Tertium

Arguitur aũt contra, ſedam moderationem, nempè q̃ res tunc reſtituenda eſt dño, ſi fieri illud poteſt ſine reſtituentis detrimento. Ille qui rem ſuſtulit a latrone, tenetur reſtituere uerò domino, non ſolùm charitatis iure, uerùm & iuſtitiæ rigore: ergo non ſolum abſq; detrimẽto, uerum etiam cum illo debet talis reſtõ fieri. Probatur primo antecedens: Nam qui rem alienã hẽt inuito dño, res ipſa accepta, vt modo dicebamus, in cauſſa eſt, ut reſtitutio iuſtitiæ vinculo fiat. Item uerus dñs poſſet poſſeſſorem in foro iudiciali compellere ut ſibi conferat: ergo tenebatur de iuſtitia. Nam ad id ad quod ſola charitate tenemur, non poſſumus in iudicio cogi. Item, quia, ut articulo proximo dicturi ſumus, etiam qui furtum a latrone emiſſet, teneretur illud dño reſtituere, ergo quõcumque accipiat. Conſequẽtia autem prima inde probatur, quòd iuſtitia etiam cum detrimento reſtituere obligat: ut ſuprà diximus. Ad hoc rñdetur, q̃ non ſolùm charitas, ſed & iuſtitia obligat ad reddẽdum uerò domino, quo-

Argum. contra ſecundam moderationem.

Ad argumentum.

quomodocunque ab iniquo poſſeſſore acceperis. Negatur tñ cõſequentia, qua infertur etiam cum detrimento eſſe reſtitutionem perficiendam. Quando.n.teneris ratione acceptionis, nempè vel quia inique à domino eripuiſti, vel mutuato: tunc reſtituere etiam cum aliquo detrimento, ut diximus, cogeris: haud tñ cum detrimento vitæ. Quando uerò non ratione acceptionis, ſed tantũ ratione rei acceptę, tunc nullum cogeris ſubire periculũ, ſi re uera periculũ eſt alicuius momẽti: ſed ſatis eſt tũc vt eidem reddas à quo accepiſti. admonendo, ſi potes verũ dominũ. Quandoque autẽ egregiũ officiũ præſtabis amico, ſi periculo te obijcias vt rem ſuam ſerues. De hoc autem iterũ expreſſius articulo proximo.

Ad primum principale. Ad primum igitur argumentum reſpondet D. Thomas, ꝙ caſu quo reſtitutio grauiter ei nocet, cui fit, uel in nocumentum alterius vergit, non ei tunc fieri debet, eò ꝙ reſtitutio in vtilitatem eius fit, cui debetur: ſed debet in tempus congruum prolatari: uel apud alterum res deponi, qui tutius cuſtodiat. *Dubium.* Hæc autem rñſio nonnullas parturit dubitandi ratiunculas. Et quo omnibus fundamẽtum ſubijciamus, quæritur quo iure depoſitarius teneatur in tali caſu ſeruare depoſitum, atque id domino denegare: charitatiſne, an iuſtitiæ: multum enim refert. Nam ſi iuſtitia illud ſeruare cogit, conſequens fit ut ſi reſtituat, teneatur ad reſtitutionem damnorum quæ ipſe intulerit, ſin autẽ ſolo charitatis uinculo, nulli inde fit reſtitutioni obnoxius. *Reſpõſio ſub diſtinctione.* Reſponſio huius in diſtinctione poſita eſt. Aut enim ille qui petit, vult re ſua in iniuriam ſui uel aliorum abuti: & tunc de iuſtitia teneor ei illam negare. Vt ſi gladium a me inſanus petat, ut ſe uel alterum occidat: ſi modò tamen ſine meo incommodo poſſum. Non enim teneor ſubire periculum quod mihi ille offert, ſi non reddo. Sicuti non teneor exponere me periculo ad deſendendum uitam proximi. Et quòd qui poteſt ſine periculo, teneatur de iuſtitia negare, inde patet, tum ꝙ reddendo, cãm dat iniuriæ: tum ꝙ ſi reddat, condemnabitur in iudicio: licet non ad totum Miſſam hic ſp faciamus ignorantiam, quæ homines poteſt excuſare. Et eadem ratione, imò maiori denegare debeo, quando in præiudicium reipublicæ id petitur: ut qui amplam pecuniam deberet tyranno, quam ipſe ut exercitum in internecionem reipublicæ armet, petit, tenetur ei tunc temporis de iuſtitia denegare. *Secunda pars diſtinctiõis* Si uerò dominus rem ſuã petat in aliquem abuſum, qui non habet annexam iniuriam: ut ſi pecuniam quam illi debeo, ad ſcortandum uel ad ipſam prodigendum ex me repoſcat, tunc de iuſtitia non teneor non reddere: quandoquidẽ reddendo nullius ſim iniuriæ cauſſa: imò ipſe petit ſuo utens iure. Teneor tamen ex charitate rei proximi, conſulere, atq; adeò, ſi poſſum reſtitutionem differre in aliud tempus. *Argum. contra ſecundam partẽ diſtinctiõis* At uerò emergit à cõtraria parte argũ: Nemo habet ius peccandi, ergo qũocunq; ille petat ad peccandum, etiam citra aliorum iniuriam, denegandum illi eſt de iuſtitia. Quòd ſi reſpondeas licitum illi eſſe dare ſcorto pro re illicita: & ideo petere ut utatur iure ſuo, inſtruatur argũ de datione, quæ intrinſecè eſt peccatum. Vt ſi petat ad exercendam ſimoniam: quæ quidem datio intrinſecè mala eſt. *Reſpõſio Caietani.* Caieta. hic ingenuè fatetur tunc etiã non licere ei dare. Nam dicit non licere pecuniam depoſitam dño reddere, ut Cardinalatum emat: & multò minus illi pecuniam in talẽ uſum mutuari. Sed re vera, quidquid ſit de mutuatione, in quo maior contrà eſſe vr̃ ratio culpæ, quia mutuans cùm minus cõpellatur, magis vr̃ eſſe cauſſa, depoſitum tñ tunc reddere, nullam vr̃ iuſtitiam afferre. Nam ipſe petit quod ſuũ eſt, non ad irrogãdam iniuriam alicui tertio, neq; ſibi, ſed ſolùm ad peccandum ſicuti ſi peteret ut mala cauſſa daret amicæ. Et ideo alij uolunt eludere argũ pp uitium appellationis. Non.n.ſequitur, nemo habet ius peccandi: & iſte petit pecuniam ſuam ad peccandum: ergo non petit ut utatur iure ſuo: quia petit ad dãdum ad quod habet ius: licet non ad culpam quæ rationi adiungitur. At uerò profectò illo mõ quo non habet ius ad peccãdum, neq; ius habet ad dandũ, ſi datio ipſa ſit peccatum. Secus de meretricia mercede: quia dare, non eſt peccatum licet fornicatio ſit peccatum. Duobus ergo modis congruentius rñdetur. *Prima ſolutio.* Primò, quidquid ſit de illo vſu ad quẽ ſuã à me pecuniã petit: tñ petendo utitur iure ſuo: quia petit ſuum. Sed ais, Petit

tamen

Solutio ſecunda. tamen vt ea vtatur contra ius ſuū. Reſpondetur ergo ſecundò, ꝙ vti quenquam iure ſuo, bifariam intelligitur. Si.n. ius accipiatur pro lege, nemo habet ius peccandi: qm̄ neminem lex peccare permittit. Si aūt ius vniuſcuiuſque accipiatur pro eo, quod eſt ſuum, ſ. quo citra iniuriam vtitur, tūc ille, qui dat pecuniam ſimoniace, vel ad corrūpendum iudicem, vtitur iure ſuo: hoc eſt dat quod ſuum eſt: atq; adeò nemini iniuriam facit, ſed legi: quam quidē ego qui habeo eius depoſitum, non teneor vitare.

Ad ſecūdum. Ad ſm argumentum reſpondet D.Tho. ſub diſtinctionem. Bifariam.n. contingit *Illicita datio duplex.* aliquem quidpiam illicitè dare. Vno modo, quia datio ipſa eſt contra legem, ſicuti ſimoniaca; & tunc, quia dans meretur dominium perdere, quod alter nihilo magis acquirit, reſtō fieri debet, nō ei, ſed pauperibus. Si uerò datio ipſa nō ſit illicita, ſed cauſſa ꝓpter quam datur, vt ſcorti merces non eſt reſtitutioni debita. Et quidē ſecundum membrum adeò liquidum eſt, vt nullo indigeret examine niſi quidam nuperrimus auctor Complutenſis hanc Sententiam S.Thom. quæ omniū ferè eſt Theologorum, inficias iuiſſet. *Sentētia Io. Medinæ.* Ait quippe, meretricem nihil in pretiū & mercedē ſuæ turpitudinis recipere poſſe: ſed tantum donationis uia. Itaque ſi in pretium reciperet, reſtituere teneretur. At uerò ſalua egregij doctoris exiſtimatione, ratio eius tam debilis eſt, quàm cōcluſio falſa. Inquit enim duo eſſe rerū genera, quæ diuerſa ratione non ſunt pretio æſtimabilia: nempè ſpiritualium, quæ ideo pretio non æſtimantur, ꝙ omne excedunt pretium: & operū, quæ delicta ſunt, quæ ꝓpter eorum utilitatem *Impugnatur Medina.* nullo ſunt pretio digna. Porrò aūt utrunque mēbrum falſum eſt: Spiritualia nanq; non illa ratione iniuſtè vēduntur. Nā etſi ſupranaturalia ſint, nihilominus quātum ad humanos vſus attinet, emerent illa homines quāto pretio poſſent. Vita.n. omne pretiū excedit: & tn̄ homicida condemnatur ut uitā quā abſtulit, ad arbitriū prudentum reſtituat. Præterea, ſpiritualia quæ ha*Quare ſpiritualia uenalia non ſunt.* bent fructus temporales annexos, poſſent tūc illa ratione emi: vt ſunt ſacerdotia. Ratio ergo quare ſpiritualia uenalia nō ſunt, nō eſt niſi quia gratis ſunt diuinitus collata. Et ideo diſpenſatores illorū cùm nō in peculiare ſuum commodum, ſed in bonū commune ea receperint, debēt quæ gratis acceperunt, gratis dare, vt libro nono latius patebit. Quare ſcientia quā quis propriè acquirit, vēdibilis eſt. At verò de peccatis, licet ratione culpæ non ſolùm vilia ſint nulloq; pretio digna, imò abhorrenda & execranda: nihilominus ratione cōſenſus illius, qui ſuas locat operas, rationeq; voluptatis illius qui conducit, quatenus ad humanos uſus accōmodantur, poſſunt mercede & pretio redimi. Quapropter *Pōt uir & fœmina pretiū recipere.* mulier quæ ſui corporis copiam facit, mercedem recipere poteſt pro voluptate quā vir captat, ſicut poſſet, vt ꝓlem illi gigneret. Imò vtraque ratione poſſet etiam maſculus à fęmina pretiū recipere: quin verò æquius, quia plus præbet. Sicuti Alexan*Alex & Amazon* der in iure naturæ potuit à duce illa Amazone quæ illū gratia recipiēdæ ꝓlis inuiſit, quod & prece & pretio, vt fertur, impetrauit. Nam illi fęminarū generi in more erat pretio accerſere viros qui ad illas ingrederētur. At uerò q̃a fęminis maior ineſt pudor, ob idq; rariores ſunt quę illi turpitudini ūacent, quàm uiri, pretium ipſæ iuſtiùs recipiūt. Item ſi cauſſa ſalutis quiſpiam emiſſione illa egeret, poſſet amplexum illum pretio coemere: & non obſtāte innatum hr̄et flagitium. Et ꝙ non ſolùm donationis uia, ſed & loco pretij id poſſit recipere, manifeſte probatur: quia reſpublica non ſolùm miſeras illas fęminas permittit, ſed & pretiū eis taxat: id quod nomē ipſum meretricis admonet: dr̄.n. à merendo. Et qui illis ſtatū pretiū nō pſolueret, cogeret in foro iudiciali: qđ non contingeret, ſi donatio eſſet. Idq; lege, idem ſi ob ſtuprū. ff. de condict. ob turpem cām. adſtruit: quippe quæ ait meretricē iuſtè recipere id quod pro iniuſto actu accipit. Meretrix.n. inquit, turpiter facit, ꝙ ſit meretrix: nō tn̄ turpiter accipit, cū ſit meretrix. Itē arguitur cōtra huius Doctoris aſſertū, quo ait: ſi proſtituta quidpiam aīo recipiēdi pretium accipiat, ad reſtōnem teneri: ſi verò aīo recipiendi donationem, minimè teneri. Arguitur inquā: quia non tam eius mēs exiſtimari dēt q̃ ipſa traditio: & re uera conſuetiſſimo uſu nemo illis donat, ſed pretiū ſoluit: atq; ipſę id planè intelligūt, quare ſp tenentur ad reſtōnē: Neq; contra

nos quidpiã facit l.ſyncera.C.de donat.inter uirum & vxo.vbi miles donare prohibetur quidpiã meretrici. Illic.n non iuſtũ pretium prohibetur,ſed larga donatio, id que in fauorẽ militis. Nã alij donare ẽt illis poſſunt,vt patet l.affectiones.ff. de donat.Maiori tñ apparẽtia obijci nobis illud poſſet Deut. 25. Nõ offeres mihi turpe lucrũ,nempè meretricis. Sed tñ neque hoc quidquam euincit. Ibi.n.non condemnatur meretricis pretium, ſed pp fęditatem prohibebatur in tẽplo offerri ſicuti & pretium canis:quia nõ erat animal vtile. Vel qd uerisſimilius eſt,vt ait illic Ioſephus,in more erat vẽdere coitum canis ad imprægnandum capiã. Ad nullam ergo meretrices reſtitutionem tenentur. Maius aũt dubium eſt: an aliæ quæ non ſunt publicitus expoſitæ, ſed maiori cũ uerecũdia copiam ſui faciunt, poſſint pretium recipere? Sunt .n. qui hoc ꝓpterea negent, ꝙ lex nõ permittit niſi illas quæ ſunt in fornicibus, neque alijs pretium taxat. Porrò autem crediderim has multò iuſtius poſſe recipere pretium: quippe quæ ob maiorem honeſtatem pluris ſunt aſtimandæ. Quòd ſi de alijs ẽt ſciſciteris,quæ neq; publicitus ſũt proſtitutæ, neq; ſe tradere conſueuerunt: ſed ſunt puellæ aut maritatæ quæ ſemel aut bis collabuntur. De his.n.maior eſt apparentia:ꝙ non poſſint pretium recipere: ſed teneant̃ ad reſtitutionẽ: eò ꝙ non mõ non ſunt lege permiſſæ, verum lege agitur cõtra illas,aut de ſtupro, aut de adulterio, neq; in iudicio audirentur, ſi promiſſum ſibi pretium peterent. Nihilominus & illis quoque liceret pretium recipere: tenebiturque in foro conſcientiæ, qui illis promiſit, ſoluere: niſi exceſſus iuſtæ æſtimationis pro ratione perſonarum immodicus eſſet. Et ratio eſt eadem S Thom. Nam licet flagitia illa ſint lege uetita, datio tñ non eſt prohibita. Et ideo iuri naturali ſtãdum eſt: quo utiq; iure cõceſſio illa corporum æſtimabilis eſt pecunia. Atque ad hoc facit l ſuprà citata,idẽ.ff.de condi. ob tur. cau.ubi ei qui aliquid ob ſtuprum obtulit, denegatur repetitio. Sed tñ quãtum ad forũ iudiciale eſt differentia inter has mulierũ ſpecies,ꝙ meretrici dat̃ in iudicio actũ petendi pretiũ:ei aũt quæ non eſt publico loco expoſita, denegabitur:quia illis ſolis lege decreta ſunt pretia. Vxores aũt & virgines nõ ſolũ à iudicio arcẽtur ne petant, verumetiã in pęnam ſui criminis priuabũtur acquiſito pretio: ſed tñ ante condemnationem iure naturæ illis debetur. Quod aũt adduci põt ex l.Lucius Titius.ff.de iure fiſc.vbi mulier,quæ marito venenũ propinauerat condẽnat̃ ut ꝙ turpiter in adulterio receperat fiſco applicentur, nihil ad rem facit. Primũ,ꝙ ante cõdemnationem iure naturæ poterat id recipere, deinde ꝙ condẽnata eſt, nõ ſolum in odium adulterij,ſed & homicidij. Vtrũ aũt maritata teneatur pretium reddere uiro,ſi id ſaluo pudore ſuo poſſet,& filia patri? Reſpondetur idem eſſe iudiciũ atq; de alijs,quæ operis manuum ſuarũ acquiſierint. Poteſt.n.clam marito,& filia clam patre,illa in ſuos uſus vertere:niſi amplã ſupellectilẽ illa via acquiſiuiſſet,quæ idcirco in vſũ mariti venire deberet. Haud ergo eiuſmodi mulieres ad reſtitutionem tenent̃: niſi ab eo receperint, qui nõ erat ſui iuris, vt amplam pecuniam poſſit illis vtib.expẽdere. Nam ſi res eſt modica,pro qualitate perſonæ,ẽt ſi à filiofamilias recipiat,retinere põt. Nã præſumitur pater ſcire,ratasq; ſubinde habere eiuſmodi expẽſas. An verò,vice verſa,qui puellam vitiauit, teneat̃ in conſortẽtia in totam dotem? Rñdet̃,ꝙ ſi ipſa conſenſit, nõ tenet̃ de rigore iuſtitiæ ad aliud niſi ad id quod pollicitus eſt. Nã ſcienti & volẽti non fit iniuria. Tametſi æquitas honeſtatis ſit, ut ſi illã ob eã nuptui tradi nõ põt,aliquid elargiatur. Neq; verò ſi ſit ſub cura parẽtum tenet̃ illam dotare: ſecus,ſi inuitam rapuit. Adiecit tamen ꝓpterea hoc verbum S. Thom. ꝙ ſi mulier ſuperfluum per fraudem & dolum extorſerit, tenetur amaſio reſtituere. Vbi notãdum,ꝙ ẽt ſi ſuperfluum recipiat, dum tamen neq; fraus adſit neq; dolus, nulla eſt neceſſaria illi reſtitutio. Fraus aũt eſt,ſi v. g. diceret ſe eſſe uiro incognita:aut nõ niſi ſemel,idq; à magnate:qua fraude plus extorqueret,reſtituere profectò teneretur. Sed ſi falsò dicat ſe perdicè illum deamare,aut facetijs & illectamẽtis quidpiam extorſerit, fraus illa non obligat ad reſtitutionẽ:qm̃ probè oẽs norunt illas eſſe meretricum technas. An uerò contrà, ſi quis illis ſuperfluum aliqd polliceretur,teneat̃ ꝓmiſſum ſoluere: rñdetur

Ioſephus. Aliquorum ſententia. Sentẽtia auctoris. Aliud dubium. Solutio.

An maritata teneatur pretium ſui corporis uiro reddere. De eo ꝙ puellam uitiauit. Dubium. Iuramentum de

re illicita non obligat.

detur teneri in conſcientia: quia ius hoc naturale docet niſi exceſſus ad prodigalitatẽ pertingeret. Nã tunc malè promiſſum eſſet, in quo reſcindenda eſſet fides: etiã ſi cũ iuramẽto eſſet ꝓmiſſum: nam iur̃m de re illicita nõ obligat. Neq; ſimile eſt de illo qui iurauit latroni pecuniã ſe largiturũ ad redimendã vitã: qm̃ illud licitè potuit iurare. Conſultius eſt tñ in eiuſmodi euentibus relaxationem iuri procurare. Retrocedendum ergo eſt ad prius rñſionis mẽbrum: quando.ſ.datio ipſa eſt illicita, cuinã ſit reſtitutio facienda: vt in ſimonia. Harũ ergo quę illicitę ſunt, dationum triplex eſt differẽtia. Vno.n.mõ datio põt eſſe mala ſolùm ex parte recipientis: vt ſi cuipiam pecuniam porrigeręs, ne peccatum committeret. Et tunc ille qui dat, põt repetere, eò ꝙ alter tenebatur id gratis facere. De quo extat l. vt puta. ff. de condi. ob turp. cau. Ex qua infert gloſſa, quam Summiſtę ſequunť illũ qui recipit ad reſtitutionem teneri. Haud tñ conſequentiæ uim intelligo. Imò crediderim tali eſſe diſtinctione vtendum: Aut inquam vitium à quo illum donario meo cohibere procuro, pernicioſum eſt alteri: aut nullam habet annexam iniuriam. Si.n.eſt iniurioſum ac pernicioſum, vt puta cum amico munus aliquod offero, ne homicidium aut furtum faciat: tũc mihi poſtea repetitio dabitur. Atqui hoc tantum exemplum eſt in lege. Nihilominus ſi ego non repeto, crediderim ad nullam illum teneri reſtitutionem. Nam etſi ille gratis teneretur abſtinere, nihilominus quia in gratiã mei abſtinet, alioꝗ mala illa facturus põt iure naturæ pro ſua illa volũtate pretium ex me recipere. Quare lex tranſlationem dominij nõ ꝓhibet, ſed repetitionẽ concedit: vt in ludo diximus, idq; in odiũ illius criminis, ne hoĩes iniurias, quas in alios meditantur, pretio venderent. Qñ verò vitium non eſt contra iuſtitiã: vt ſi ego amico quidpiam darẽ ne ſcortaretur, profectò non ſolùm ille recipere põt, neq; ad reſtitutionem tenetur: verum ẽt, vt credo, neq; daretur mihi repetitio: qm̃ lex illa pœnalis reſtringenda eſt ad ſuũ ipſius exemplum: quod non profert niſi in vitijs habentibus iniuriam annexã.

Triplices dationes illicitæ. *Primus modus.* *Diſtinctio notãda.*

Secũdus modus.

Secundus ergo modus dationis iniuſtæ ſumitur ex parte vtriuſque.ſ.tam dãtis quàm recipientis: nõ quidem quia actio pro qua munus offertur, non ſit natura ſua pretio æſtimabilis, ſed quia habet annexam iniuriam contra iuſtitiam. Vt ſi litigator aut iudici, aut ſcribæ, aut teſti corrumpendo munera offerret, aut aſſaſino, ut hominẽ interficeret. Tunc.n. vterque delinquit: & ideo tam qui dedit, quã qui recepit, eodẽ pretio iure mulctatur, ac proinde largitio illa fiſco iure addicitur: vt patet l. Mulcta. C. de mod. mul. Non ꝙ actiones illæ, puta hoĩem occidere, aut ſententiam in tuum fauorem proferre, non ſint natura ſua pretio æſtimabiles: ſed quia actiones iniurioſæ ſunt, indignus iure fit ille, qui accipit vt dominium acquirat. Qua perinde rõne intelligẽda eſt lex illa ff. de uer. oblig. Generaliter nouimus turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti: intelligitur inquam qñ vtrinque iniuſta eſt (vt lex ſtatim proxima declarat) veluti ſi quis homicidium vel ſacrilegium ſe facturum promittat: qa homicidiũ & ſacrilegium ſunt delicta cõtra iuſtitiam. De quibus ẽt reſtitutionibus habeť iure Canonico xiiij. q. v. can. Non ſane. qui eſt Auguſtini. Interrogas autem cũ leges iſtæ, pęnales ſint vtrum qui recepit, teneatur ante ſententiam reſtituere? Videtur.n. ex his quæ diximus lib. primo, non teneri. Reſpondeť nihilominus, teneri. Et ratio eſt, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odium delicti, quod eſt contra iuſtitiam: & ideo nullum acquiſiuit dominium. Haud tamen tunc tenetur reſtituere fiſco: nam etſi ille inhabilis fieri potuit ad recipiendum quod nõ erat ſuũ: alter tamen qui dedit, non potuit re ſua, niſi per iudicis ſententiam expoliari: ob idque antequàm condemnatio fiat, reſtitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilominus facta ẽt reſtitutione, vbi fiſcus reſciuerit, recuperabit. Qñ uerò delictum non eſt iniurioſum, optimè transfertur dominium: quia, ut ſuprà diximus, datio non eſt illicita. Vnde, vt ſupra citatum eſt l. Idem. de condi. ob tur. cau. danti ob ſtuprum pecuniam non cõceditur repetitio. Sed nunquid licebit munera iudici aut alteri iuſtitiæ miniſtro ad redimendam uexationem largiri. Apparet.n. id licere, eò ꝙ cuique fas eſt ſuum protegere ius. Rñdetur autem nemini id licere: quoniam

Turpes ſtipulationes nullius eſſe momẽti, exponitur. *Dubium.*

Dubium.

iuſtè, quod iuſtum eſt, exequeris: & quoniam lex huiuſmodi largitiones vetuit ſubinde cohibuit illa uia redimere uexationem. Illo enim palliamento multæ fierent corruptiones. Nam cùm quiſque in propria cauſa iniquus ſit iudex, cuique apparet ius habere certum, atque adeò ſuam uexationem redimere: quæ quidem in litibus maxima pernicies eſt: nēpè dum vterque litigantium vt uexationē redimat, vexando præuenit alterum. datque illi cām, vt & ipſe ſuam redimat. Idque vtinam nō vſque ad principum palliandas diſcordias procederet.

Tertius modus dationis illicitæ. Tertiò modo dationem contingit eſſe illicitam, ēt ex parte vtriuſque, tam dantis quàm recipientis: tamen ratio non eſt ei ſimilis quæ in proximo mēbro ſignabatur, uidelicet, ꝙ actio, quæ emitur, eſt iniurioſa: ſed quia non eſt pretio æſtimabilis, qualis eſt datio ſimoniaca. Quòd enim mihi detur pretio ſacerdotiū ſi ſum dignus, non eſt alterius iniuria veruntamē quia res illa quæ emitur, nō eſt pretio æſtimabilis, propterea quòd Antiſtites gratis acceperunt vt gratis diſpenſent, fit ut qui pretium pro re ſpirituali recipit, nullum adiſpicatur dominium: ob idq; ſtatim tenetur ante ſententiam id relinquere.

Dubium. At verò vtrum tunc teneať reſtituere pauperibus, an ei qui dederat, dubium eſt. Nam à priori parte facit ꝙ iura in pias cauſas iubent fieri reſtitutionem: ut can. qui habetis. xiiij. q. v. & can. De hoc. de ſimo. cautū eſt. Et in foro exteriori eodem modo fieret condemnatio: cò ꝙ qui dedit meretur dominio priuari: imò iuſtius q̃ qui dedit ad labefactandum iudicem. Sed ab altera parte eſt argumentum, ꝙ nemo expoliandus eſt re ſua, niſi ꝑ iudicis ſñiam. De hac ergo re, loco proprio, lib. ix. differendum eſt. Interim tñ ſtando in iure naturali, dicendum ꝙ ante condemnationem facienda eſt reſtitutio ei, qui dedit. Caueat ſibi tamē reſtituens, ne poſteà cum in notitiam uenerit eccleſiæ, denuò condemnetur.

Ad tertium arg. Solutio tertij argumenti trimembris eſt. Aut enim creditor, cui reſtitutio debetur, defunctus eſt aut abſens, aut prorſus ignotus. *Hæredes triplices ſunt.* Et quidem loco defuncti hæredes ſubrogantur: qui in triplici ſunt differentia. Aut enim ſunt neceſſarij: vt puta quos teſtator niſi legitima rariſſimaque de cauſa, exhæredare non poteſt. Quales ſunt parentum filij, ac filiorū parentes. Alij verò ſuccedunt ab inteſtato, vt fratres & conſanguinei. Sed alij ex teſtamento ut alieni. Et Quomodocunque quis ſit alterius hæres eidem eſt facienda reſtitutio. Quinimò, vt dicebamus, in hærede fit ipſi defuncto.

Dubium. Pulſare autem cuipiam conſcientiam poteſt, an qui inueſtigatis hæredibus nulloque inuento, reſtitutionem in pios vſus confert: poſtea reperto hærede, qui inuentus non fuerat, eidem nihilominus debeatur reſtitutio. Apparet. n. id ratio poſcere: qm̄ ille non debet inſcius & inuitus priuari iure ſuo. Ad hoc reſpondetur, quòd qñ reſtitutio alicuius eſt ponderis, hæreſque non inuenitur coram publica Poteſtate, debet fieri diligentia, & penes ipſam deponendum eſt debitum. Si aūt eius authoritate vel in pauperes vel in pios vſus diſpēdatur, tunc reſtitutor tutus manet, tam in conſcientia quàm in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non eſt tam anxia indagatio neceſſaria. Quando uerò creditor abſens eſt, tunc quo commodius fieri poſſet trāſmittenda illi eſt reſtitutio.

De reſtitutione creditori abſēti faciēdo Scotus & Richardus Quid aūt ſi tranſmiſſio ſine magno ſumptu fieri non poteſt? Scotus quidem & Richard. in 4. diſt. 15. aiunt ꝙ quādo ingentībus opus eſt ſumptibus, non tenetur debitor illos facere: ſed poteſt tunc in pauperes quantū debet erogare. *Sentētia auctoris.* At uerò S. Tho. de ſumptibus nihil meminit, ſed conſulto id conticuit: quia ſimplicem conſtituere regulam non poterat. Eſt ergo diſcretione opus nempè perpendendum, utrum id quod debes, per iniuriam retinueris, an uerò ꝑ contractū licitu puta aut uenditione, aut mutuato, &c. Si. n. ꝑ contractū licitum in tuū ius res illa uenit, & ante ſolutionis tp̄s ille receſſit, nullas teneris facere expēſas ad reſtituendum: quia non plus debes, quam acceperis. At ſi ſine illis tranſmittere nequis, uel cuſtodire debes uel apud iudicem deponere. Nā in pios uſus non licet diſpendere, niſi longo expecteť tempore. Si aūt per iniuriā id illi debes, puta ſi furatus es, aut ſi quamuis iuſtè accepiſſes: tamen ante ſolutionem peregrè profectus in mala es fide, abſq; dubio teneris ſumptibus tuis reſtitutionem illi mittere: qñquidem eum ſtringeris indemnē ſeruare quia abſ-

Dubium quando creditor ignotus ſit. abſque ſua culpa ſuo caret iure. De illo uerò, qui prorſus ignotus eſt, grauius eſt uſitatiusq; dubiũ. Hic.n.articul^9 ad iſtos coemptores, & negotiatores, ac ſalſamentarios ſpectat qui minutatim quoslibet defraudãt atque expilant: ac ſubinde ad illos, qui urbem aliquam iniuſto bello in prædam dederunt. Prætereà, ad illos, qui inuenerunt theſauros: de quibus ſub titulo De furto, dicturi ſumus. Huiuſmodi nanq; debitoribus ignoti ſunt ſui creditores. Primum ergo omnium admonendi iſti ſunt quiſnam dicatur ignotus. Haud.n. quicunque cenſendus eſt debitori ignotus, qui in ſua non eſt notitia, neque memoria: ſed ille prorſus qui facta pro ratione debiti ſolerti diligẽtia, inueniri non potuit. Quapropter antequã hæc fiat indago, non licet in pios vſus reſtituẽda diſpenſare: neq; compoſitionem facere auctoritate Cruciatæ Bullæ. *Bulla cruciata.* Illa.n. præcisè dicũtur debita incerta, quorum domini poſt uigilantem indaginem quæ bona fide fuerit facta, inueniri non poſſunt. Quin verò qui per iniuſtam acceptionem æs alienũ contraxerunt, ſuis proprijs ſumptibus tenentur eandem facere inueſtigationem. Quocirca vbi ſub dubio compertum fuerit, iſti aut illi certo deberi: nempè cum duo ad tuam tabernam acceſſerint, & certus ſis alterutrum deffraudaſſe: licet ſcire nequeas utrum eorum: teneris nihilominus inter illos aut ſuos hæredes debitum æs diſpertiri: quoniam tũc creditor non eſt omnino ignotus. Qua vtique ratione ſunt qui cenſeant eum qui certus eſt cuius ciuitatis fuerit ille cui reſtitutionem debet, ſi ille neque hæredes haberi poſſunt, reſtitutionem debere pauperibus eiuſdem loci. At verò nulla apparet huius neceſſaria ratio: ſed forſan diſtinguere eſt operæpretium. Dum enim exercitus ciuitatem communi nomine fuerit deprædatus, tunc, forte ſi ignoti ſunt domini, facienda eſt vrbi reſtitutio, vt reſpublica ipſa eam diſtribuat. Quando uerò nõ illo modo per iniuriam toti reipublicæ illatam contractũ eſt debitum, ſed per iniuriam ſingularium ciuium: non eſt neceſſariũ in eodẽ oppido fieri. *Diſtinctio.* Eſt ergo cõcluſio doctorum omnium quod ignoto domino, facienda eſt pauperibus reſtitutio: vel potius ipſi in pauperibus, vt ſuprà dicebamus.

Veruntamen quo modus hic reſtituendi de ſua radice innoteſcat, quæritur quo iure pauperibus elargienda ſint quæ incertis dominis debentur: Vtrum ſit naturale, diuinumve: an humanum? *Dubium.* Quis inquam illos fecit huiuſmodi creditorũ hæredes? Et arguitur ſic: Obligatio reſtituendi iure naturæ vniuerſos obligat mortales, ſiue Chriſtiani ſint, ſiue ſola lege naturæ uiuentes. natura autem non docet, ignoto domino pauperibus id deberi: immo vr̃ tũc res tranſire in ius poſſidentis. Habetur enim Inſtit. de rer. diuiſio. quòd res cuius non eſt dominus, occupanti conceditur: quando autem dominus nõ comparet, perinde habet acsi non eſſet. Prætereà quòd reſtitutio fiat pauperibus, ſola lege canonica introductũ eſt: vt patet cap. Cũ tu de uſur. & can. Non ſane. & Qui habetis, 14. q. 5. Pontifices aũt non potuerunt inuitis dominis præter ius naturæ debita incerta in vſum pauperũ addicere. Nã ante illa ſancita decreta, non apparet eiuſmodi reſtituẽdi modus fuiſſe neceſſarius. Ad hoc primũ oĩum rñdetur, eiuſmodi incerta debita ſi ius tm̃ conſulas naturale, in uſus communes reipublicæ cedere. *Reſpõſio.* Nã cùm res vniuerſæ, vt lib. præcedenti dictũ eſt traditæ in communi ſint humano dominio, quarum diuiſio iure gẽtium facta eſt, fit ut dũ expectatus legitimo tempore dominus nõ comparet, iterato veniant in uſum publicum. At verò quoniam Chriſti vicarius tota reipublicæ Chriſtianæ curam pauperum gerit iure & merito potuit hæc bona quaſi communia reipublicæ pauperibus applicare: qui eiuſdem reipublicæ ſunt egena membra. Idque Alexand. ſub anno Domini 1170. faciendum Salernitano Archiepiſcopo iuſsit: vt patet dicto capitulo. Cum tu. de uſur. Non tamen quòd ipſe fuerit primus rei huius auctor: ſed exemplo adductus eſt antiquiſsimorum ſanctorum, Auguſtini ſcilicet, ut cano. citatis. 14. quæſtio. quinta. conſtat: atque aliorum. Quin uerò & naturali iure edoctus & Euangelio. Nam quod cuique ſupereſt, erogandum eſt in pauperes: eiuſmodi autem bona redundare cenſentur in republica.

Ex quo ſequitur primò dominium harum rerum non tranſire in pauperes, ac ſi

creditorum hæredes eſſent: ſed dum ipſis datur quaſi creditoribus ipſis ſoluitur. Et tunc per dationem ipſam acquirunt uerũ dominium: quaſi Papa tunc dominiorum nomine illis tribuat: Subſequit̃ deinde ſecundo ꝙ dum reſpublica in alios pios illis debitis egerit, ceſſat tũc ius erogãdi pauperibus. Et poteſt reſpublica illa in tales uſus conſumere. Nam ius poſitiuum non poteſt naturali derogare. Ob idque princeps tunc ſecularis forte põt incerta ipſa debita exigere & cõpoſitionẽ facere: puta pro certa quota reliquum remittere, ut facit Papa: ut illico dicemus. Quod ſi ſciſci-

Dubium. teris an quiſq; priuatim poſſit illa quæ dẽt,
D. Tho. ut libuerit, in pauperes diffundere: D.Th. nihil hic de hac re fuſſus eſt: tñ in 4. diſti. 15 q. 1. arti. 5 ait debere fieri reſtitutionem ſcḋm arbitrium epiſcopi, uel illorũ ad quos pertinet cura ciuitatis. Vbi inſinuare vr̃ rẽpublicam ipſam talem habere facultatem.
Scotus. Scotus verò eadem diſt in q. 2. negat id eſſe neceſſarium, immò ait per ſe quemque id
Richard. exequi poſſe: quem Richard. ibidem ſequi-
Sententia auctoris. tur, artic. 5. q. 4. Crediderim tñ, vbi modica eſt reſtitutionis quantitas, per ſe quẽlibet reſtituere id poſſe. Cum uerò res eſt cumulatioris pretii, cõſilium eſt ut arbitrio prudentis confeſſarij fiat: immo poſſet tam ingens eſſe, ut conſulendus ẽt eſſet epiſcopus, ut eius prudentia commodius reſtitutio fiat. Haud tñ id ceu de neceſſitate ſa-
Dubium. lutis aſſeruerim. Neq; S. Thom. diuerſum docuit: maximè cum in Summa de hac re ſiluerit. Vtilior autẽ erit reſponſio, vtrum ipſe qui æs habet ignoti domini poſſet ſibi partem capere dummodò ſit pauper: uel ſuis conſanguineis & familiaribus elargi-
Caieta. ri. Caieta. quidem id abſolutè affirmat: ego uerò abſque temperamento non auderem. Si n. hanc facias vnicuilibet licentiam, illico ſibi ſuiſque effinget paupertatem pro ratione ſui ſtatus ut aiunt. Igitur ubi neceſſitas non fuerit patentiſſima & clariſſima, nemo tutò poteſt ſibi uſurpare quod reſtituere debet: licet poſſit reſtitutionem differre. At ſi cogitat ſibi capere, id debet facere auctoritate epiſcopi, aut ſui parœciani curati, aut confeſſarij, ſi prudens eſt & ſapiens. Idque, tunc fieri licebit quando grauiores aliæ miſeriæ pauperum non ſe oculis obijciant. Quando uerò auctoritate prælati aliqua ſibi eleemoſyna ex ijs quæ debebit applicatur, uerè fit eius dominus: neque ueniens in pinguiorem fortunam tenetur id amplius reſtituere. Percontaris aũt de compoſitionibus iſtis quas nuperrimè nominauimus: ſintne licitæ, ut Cruciatæ forma hẽt, nempè ut qui in certa debita contraxerit, certam ſoluens portionem liber fiat à reliquo debito. In huius reſponſione interrogationis illud ſemper optima fide cauendum eſt, ne quiſpiã ſeipſum ſeducat, arbitratus quidpiam cenſeri incertum antequam diligens peragatur indagatio ad comperiendum debitorem. Hoc autẽ ſuppoſito nulla eſſe vr̃ ambigendi rõ, quin ſi legitima adſit cã, poſſit Summus Pontifex eiuſmodi compoſitiones facere: quãquidem iure naturæ, vt dictum eſt illa bona ſunt reipublicæ: q̃ tunc in tales uſus illis indiget. Quin verò ut ꝓximè inſinuabam, qñ Reipublicæ neceſſitas eſſet apertiſſima, rex quoq; fortè poſſet id facere. Tametſi quia Summus Pontifex iuſtior eſt eleemoſynarum iudex, neque cauſſa, ita ſemper eſt euidens, ille adeundus eſt, cuius auctoritate id fiat. Quod ſi q̃s arguat, ignotos creditores forſan non conſentire id negat̃, immò conſentire videntur: quia illa habent pro amiſſis: & liberius quiſque ac gratantius contribuet centum quæ pro perditis omninò ducit, q̃ quatuor quæ habet in crumena. Et quamuis non conſentirent, reſpublica id poteſt facere: Sed rurſus arguis: quamuis illa Papa colligere poſſit, quã tñ hẽt facultatem remittendi partem? Rñdetur quod tanquã legitimus iam tunc bonorũ adminiſtrator propter ingruentem inſtantemq; publicã neceſſitatem, ut facilius expeditiusq; fiat collectio, põt partẽ condonare ut reliquũ ſoluatur. Hactenus de iure. De facto nanque & executionis modo nihil loquimur. Aequitas.n. iuris huius hæc eſt ut per eiuſmodi compoſitiones tãta conficeretur pecunia publica, quæ uel alia tributa uel bonam eorum partẽ poſſet excuſare: idq; ſic fieret, ut non offerretur iniquis ſuæ iniquitatis anſa: & tñ ex centum & quinquaginta argenteis quæ reipublicæ pauperibusque debentur, tm̃ colligere duo, ac remittere reliqua, plus detrimẽti offert pauperibus, quorum Papa eſt pater, rexque patronus, q̃

emo-

emolumenti in bonum publicum confe-
rat. Præterea præſentiſſimum creatur peri-
culum illis coemptoribus & raptoribus vt
huius fiducia nihil faciant quoſcunq; paſ
ſim defraudare. Atq; idem periculum fit in
de præſentius quod certi ſunt tertio quo-
quo anno eiuſmodi indulgentias prouen-
turas. At uerò bellorū frequētias quæ non
tm̄ ab infidelibus nobis in dies ingruunt,
huius inter alia nobis ſunt eā mali, ut in
conquirendis, vndiqúe ſubſidijs modum
non permittat. Quocirca neq; nos in quē
quā obloquimur: quia neq; noſtra eſt au-
ctoritas tāta neq; audacia. Sed tñ poſtquā
ius probamus, admonere ſubinde cogimur
fraudatores iſtos publicos, coemptores in
quā ac negotiatores ne fiducia iſtiuſmo-
di immodicæ remiſſionis ſieti contrahere
fraudibus pergant æs alienum: quod ſi fe-
cerint, reſtituere non tardent. Nā qui pro-
poſitū non hēt reſtituendi quouſq; veniat
indulgētia, in peccato mortali ſe ſciat per-
ſiſtere: qm̄ habita reſtituendi opportunita
te, per nullum tp̄s licet alienum retinere.

Ad quartum arg. Ad quartum argm̄ rñdetur, vnumquen-
que de his quæ ſibi propria ſunt arctius
ſtringi parentibus ſuccurrere, q̄ alijs: ea ue
rò q̄ aliorū ſunt, potius illis ſunt rependē
da q̄ impendenda parentibus, niſi forſan,
vt ait S.Tho. in caſu neceſſitatis extremę,
in quo poſſet & deberet quiſque ēt aufer-
re aliena, ut patri ſubueniret. Contra hoc
Dubium. autem poſtremum uerbum de tp̄e extre-
mæ neceſſitatis dubia exiſtunt nonnulla.
Atqui ut inde exordiamur, vbi patentior
eſt dubitandi rō, quæritur utrum debitore
& creditore extrema neceſſitate coactis
teneatur debitor creditori præ ſeipſo ſuc-
currere, an potius ſibi ipſi illo neglecto?
Scotus. Et qdē Scotus 4.diſt.15.q.2. hac utit̃ diſtin
ctione. Si creditor in neceſſitatē prius in-
cidit, tenet̃ tunc debitor illi ſoluere: ſi ue-
rò prius debitor, tenetur ſibi ꝓuidere. At
qui ambo hæc membra adeò ſunt certa, ut
de neutro poſſit ullus dubitare. Nam ēt ſi
nihil extrema patienti deberes, cogeris il-
li ſuccurrere: & qñ tu eadem neceſſitate
ſtrangularis, quamuis nihil tibi alius debe
ret, tenereť tibi .: Quando aūt ſimul eadem
neceſſitas ambos occupat, tunc ait Scotus
debitorem, vita propria poſthabita debe-
re creditori quod ſuum eſt, reddere: qua-
re homicida, inquit, eſſet, ſi ſibi tunc, vſur-
paret. Neque deſunt alij quorū eſt Richar.
qui in eius ſniam ſubſcribant. Et ratio eius
eſt hæc, ꝙ cū ambo neceſſitate pares ſint,
hoc iure creditor debitorē ſuperat, quòd
res illa neceſſaria, nempè cibus aut pecu-
nia, quam debitor retinet, ipſius eſt, ſ. cre-
ditoris. Et potuiſſet ſuam præterea opi-
nionem inde ſuffulcire, quòd in tali neceſ
ſitate neuter poſſet ab altero, quod ei ne-
ceſſarium erat, eripere. Ex quo fieri vr̃ con
ſequens, vt neque debitor tunc retinere
id poſſet, quod alterius eſt. Idem.n. eſſe vi
det̃ ac ſi ab ipſo id eriperet. Nihilominus *Sententia auctoris.*
contraria ſnia non ſolùm multò eſt proba
bilior, verum proculdubio complectēda. *S.Thom.*
In primis S.Tho. licet non id expreſſe aſ-
ſerat, inſinuare tñ illā vr̃: qñquidem abſ-
que ulla exceptione ait, quod caſu extre-
mæ neceſſitatis, citius debitor dēret præſi-
dio eſſe parentibus: & à fortiori, ſibi. Qua-
re Caieta. eandem amplexus eſt ſnīam. R ō *Caieta.*
autem eſt hæc, ab illa Scoti diuerſa, Ambo
ſunt neceſſitate pares, & poſſidentis cōdi
tio, quæ melior ſemp eſt, plus debitori fa-
uet, quā fauebat creditori rem ſibi eſſe de-
bitā: ergo ſibi potius debitor cōſulere de-
bet, ſaltem poteſt, quam creditori. Enimue
rò tam intime innatum eſt homini gene-
raliſſimum illud rerum omnium deſide-
rium, ac ſubinde ius ſeruandi ſeſe, vt nul-
li quidquam tunc plus debeat, quam ſibi-
ipſi. Quocirca ſiue per contractum licitū
id ab altero acceperit, ſiue per furtum aut
rapinam: ſiue in mora ſit ſoluendi, ſiue ſe-
cus: in ſumma quomodocunque illud al-
teri debeat, ius ſibi retinendi natura ipſa
concedit. In tali enim caſu uniuerſa eſca-
ſant alia debita. Quare ēt ſi iureiurando
te adſtrinxiſſes ſoluere illa die, iure natu-
ræ intelligebatur facta exceptio extremæ
neceſſitatis. Et cōfirmat̃ ſnīa hac rōe, ni fal
lor, manifeſta. Iure naturæ, vt dictū eſt, oīa
ſunt cōia, ſed iure gentiū, rerū dñia diuiſa
ſunt. ius aūt gētiū nequit extremæ neceſſi-
tati ꝑiudiciū facere: atq; adeò illa ꝑſente,
quantū ad uſum, oīs ceſſat uis peculiarium
dominiorum, ac ſubinde debitorum. Quo
circa etſi dñs prius in neceſſitatem illam
extremam impegiſſet, qua rōne ſub reatu
homicidij teneret illi, qđ debebam ſolue-
re. Si tñ non ſolui, & poſtea ego in eādē in

Ad argumentum. cidi neceſsitatẽ,iã nunc nõ teneor. Reſpõdetur ergo,ad argũ, quod faciebamus,diuerſam eſſe rõnem,tunc rem poſsideas qñ extremè pateris, an alter qui ſimile patitur.Si.n ille poſsidet,tu non poſſes illi ſurripere: eò ꝙ tunc ſurripere eſſet occidere: quia eſſet uera actio,qui uitam alteri directè adimis,ac ſi hominẽ ſtrangulares. Qñ uerò tu poſsides,id eſt, penes te rem quõcunque habeas,non agis, ſed tñ ceſſas ſuccurrere,cum poſsis. At verò non ſuccurrere,cum poſsis,non eſt directè occidere:neque verò per accidens,niſi qñ teneris ſuccurrere, & in tali caſu non teneris. Sic.n. *Ambroſ.* intelligendum eſt Ambroſianum uerbum. Quem paſcere potuiſti, ſi non pauiſti, occidiſti. Intelligitur.n.qñ non te aliud ius excuſabat. *Dubium.* An uerò parente tuo ac tuo pariter creditore in eandem extremam neceſsitatem coniectis tenearis potius patri quam creditori? *Problema.* arbitror problema eſſe in vtranq; partem probabile: Et qui dixerit, creditori bona quidẽ rõne tuebitur. Nam ſolum illud ius, quod unuſquiſque habet ſeipſum ſeruandi,vr̃ in tali caſu uſum alienæ rei debitori vendicare.Qui verò crediderit parenti potius, & ipſe quoq; pietatis officium prætexere ſibi poterit. Nam ferè idem eſt,patris ac tuam ipſius uitam ſeruare. Sed tunc idem crediderim de vxore & filio. Nam ad fratres minimè liceret idem protendere ius: *Dubium.* Vtrum verò qui extrema ſuppreſſus egeſtate,rem inſumit, quam alteri uel antea debebat, vel tunc arripit, debito abſoluatur:an uerò poſt ditior, ſoluere nihilominus obligetur, decidere ſupereſt nam quod ꝓrſus abſoluatur, argũ eſt: quod ſi tunc ab altero eriperet, non teneretur. *Scotus.* Ad hoc ſcitè Scotus loco citato per hanc diſtinctionem rñdit. Si ille virtute alius contractus rem illam ante extremam neceſsitatẽ debebat, non fit à reſtitutione immunis:ſed ſi tunc accipiat, non fit reſtitutioni obnoxius. Et ratio eſt in promptu: quia cum in extrema neceſsitate oĩa ſint cõia, tunc qui capit nullum contrahit debitum. Nihilominus ſi debitum erat contractum, non eſt cur diſſoluatur præcedẽs vinculum: manebit ergo. *Adrianus.* At uerò Adria. in materia de reſtitutio. huiuſmodi diſtinctionem non admittit: ſed abſolutè tenet, illum qui extremæ ſubditus neceſsitati, aliena capit, pinguiori arridente fortuna ad reſtitutionem teneri. Cui & ſui aſſeclæ non deſunt. Quin uerò eius opinionẽ corroborant. Et pondus ſuorum argumentorum huc propendet, quod in extrema neceſsitate non oĩa ſunt cõia, quãtum ad dominium.Nam aliàs qui tunc indigẽti non ſuccurreret, ad reſtitutionẽ poſtea teneretur, quod re uera non eſt credendum: eo quod ſuccurrendi præceptum non eſt iuſtitiæ,ſed charitatis. Sunt ergo non aliter cõia,quam ad uſum,quod fieri vr̃ vt tráſacto vſu,tenearis ad reſtitutionẽ rei. Secundo arguitur: Extremè indigenti abundè ſubuenitur per rem mutuatam: nemo ergo tenetur ſimpliciter dare: atq; adeo qui rem conſumit, ſubiectus manet reſtitutioni, Et tertio: Extremè indigenti non tenetur medicus ſuas gratis impẽdere operas, neque pharmacopolæ ſua donare pharmaca.Satis.n.eſt ſi ſolutionem expectent.Accedit & tex.cano.ſi quis de furt. Vbi habetur, ꝙ qui ꝑ neceſsitatem famis aut nuditatis aliena occupauerit, ſi poſtea ablatum reddiderit,non cogatur ieiunare. Vnde à cõtrario ſenſu colligitur,ꝙ ſi non reddiderit, ieiunare cogatur. His nihilominus nihil obſtantibus perſiſtendum eſt in priori ſñia:dum tñ rectè explicetur. *Explicatur opin. Scoti.* In primis, qñ res eſt parui momenti, omnes fatentur nullam reſtare reſtituendi obligationẽ: ſed ſi res qua extremè ille indiget, maioris eſt exiſtimationis, conſiderãdum eſt ſitnè ille ſimpliciter indigens: nempè qui nullibi habeat vnde ſoluere poſsit: an uerò licet id hic non habeat, forſan habet alibi,uel ei debetur hic.n.non eſt cenſendus ſimpliciter indigens: & ideò ſatis eſt ſi quis ei credito mutuet unde ſuæ neceſſitati occurrat. Sola.n. abſoluta neceſsitas ius in tali caſu accipiẽdi alienum facit. Si aũt ſit ſimpliciter indigẽs citra controuerſiam eſſe dẽt,quod ille nulli manet obnoxius reſtitutioni, ſi rem qua indigebat inſumpſit. Enimuero licet ita ſit, quod tunc ſolum ſint omnia communia, quantum ad uſum tantum, quia in his quæ uſu conſumuntur, ad uſum lege naturæ ſequitur dominium: ut puta ſi ſit cibus, aut potus, aut pecunia:qui accipit,fit dominus.Et in hoc,ſi nos fallimur,contraria opinio ſuos decipit eſſe enim communia omnia quo

ad

ad uſum, eſt qđ tunc poſſit indigẽs res alienas inſumere, ac ſi ſuæ eſſent. Atque adeo nõ tenetur creditor recipere, ſed alter tenetur gratis dare. Si uerò res eſſet, q̃ non uſu conſumitur, tunc ceſſante neceſſitate teneretur illã reddere: ut ſi quis equo alieno vteret ut periculũ mortis effugere: aut ſi indigeret lecto tpe infirmitatis. Per hoc rñdet ad argũ de medico, deq; pharmacopola. Porro namq; ſi alter extremè indigeret ſua opera vel ſua medicina teneretur ſub peccato mortali: licet circunſtãtes tenerent nihilominus eodẽ ligamine contribuere, ſi res eſſet adeò pretioſa. Tametſi in his medicinis ſubtrahẽdis non adeo frequens contingit culpa ſicut in cibo, ac in alijs rebus: quia non ita eſſe ſolent neceſſariæ: neq; miſericordię vinculũ obligat, ut morti pauperis admodũ pretioſa medicina occurratur, tantaue medici ſolertia. Quod aũt ex c. ſi quis. de furt. adductũ eſt, nihil ſanè ad rẽ pertinet: planum quippe eſt illic mẽtionẽ nõ fieri neceſſitatis extremę, ut bene ait gloſ. ſed leuioris. Ait ſiquidẽ tex. Si quis propter neceſſitatem occupauerit, &c. pęniteat hebdomadas tres. & liquidum eſt ꝙ cum in extrema neceſſitate alienum occupare, nulla ſit culpa, nulla imponeretur pęnitentia.

De medico & pharmacopola.

Solutio quinti argumenti in longã nos hinc tranſmitteret diſputationẽ de reſtitutione bonorum clericorũ, q̃ nõ rite expendũtur, ſed in malos uſus diſſipãtur: niſi latiſſimus eſſet de hac nobis habendus ſermo, lib. 9. & 10. à quo iõ impræſentiarũ ſuperſedendum eſt. Quod aũt ad rẽ p̃ſentẽ attinet, trifariã prælatus res eccleſiæ vſurpat. Vno quidem modo, ſi res illa non ſibi deputata ẽ, ſed alteri: puta capitulo. Et tũc qui res illas ab illo præfecto receperit ſiue dono ſiue prætio, tenetur eas ratione rei acceptæ reſtituere uero domino. Si uerò res eccleſiæ, quæ ſub ſua ſunt adminiſtratione, ut ſi exemplũ ponamus in fabrica, vel in alijs, alienauerit in conſanguineos uel in alios, illi tenentur reſtituere, non epiſcopo, ne illas iterum diſſipet: ſed Eccleſiæ, ut in depoſito ſint uſq; ad futurum poſſeſſorem. Sed ſi penes illas ſe retinet & ueluti proprias poſſidet, ſatis eſt ut animum illum deponat.

De quinto argu.

Trifariã poſt pręlatus res eccleſiæ occupare

ARTICVLVS II.

Vtrùm ille qui accepit, teneatur ſemper reſtituere.

POſt circũſtantiam cui ſequitur quis: de qua ſunt duæ quæſtiũculæ. Prior huius ſecundi articuli eſt, utrum vniuerſim qui accepit, quiſquis ille fuerit, teneatur reſtituere? Et arguitur à parte negatiua. Reſtitutio (quod identidem repetimus) eſt æqualitatis conſtitutio, quæ ſcilicet ab eo ſubtrahitur qui plus habet, & ei apponitur qui habet minus. Vſu autem ſæpenumero venit ut qui rem ſuſtulit, citra ſuam culpam ſit illa priuatus, ut ſi quis ab eo eãdem ſurripiat: ergo tunc non tenebitur eandem reſtituere. Secundo: Nullus tenetur ſuum prodere crimen, ſecundum illud Chryſoſtomum. Non tibi dico ut te prodas: contingit autem quandoque ut debitor citra ſuam infamiam reſtitutionem facere nequeat: ergo tunc iugo reſtitutionis liberatur. Tertiò: Vna res una ſimplici reſtitutione contenta eſt: contingit autem nonnunquam, ut quam multi furati ſunt, vnus in integrum reſtituat, ergo alij tunc ad nullam amplius reſtitutionem tenentur. atque adeò non omnis qui rem ſuſtulit, ad reſtitutionem obligatur. In contrarium autem eſt quòd ille qui peccat, ſatiſfacere pro culpa tenetur: culpa autem, ut ait Auguſtinus, non dimittitur niſi reſtituatur ablatum: ergo eidem incumbit reſtitutionem facere.

Diſtinctio.

Quæſtio hæc in materia reſtitutionis egregium obtinet locum. Ad quam ideo diſtinctione præmiſſa quatuor concluſionibus reſpondetur. In eo nanque qui rem occupat alienam, duo eſt conſiderare, ſcilicet & actionem quæ eãm accepit, & rem ipſam. Eſt ergo prima concluſio: Quicunque penes ſe rem habet alienam, ratione rei ipſius, quæ accepta eſt, tenetur eandem uerò domino reſtituere: Probatur. Quicunque enim habet ultra id quod ſuum eſt, debet illi reddere cuius eſt, hoc enim ratio iuſtitiæ commutatiuæ exigit: quippe cuius officium eſt æqualitatem inter eum conſtituere, qui minus habet,

Prima concluſio

habet, & eum qui plus. At uerò acceptio ipſa triplex eſſe conſueuit. *Acceptio triplex.* Quandoque namque eſt iniurioſa: népè quæ inuito domino, fit qualis eſt furtum & rapina. de quo membro ſtatuitur ſecunda concluſio. *Secunda concluſio* Quicunque rem per iniuriam accepit, tenetur eandem ratione acceptionis reſtituere: ẽt ſi illam iã apud ſe non habeat, ſed fortè ſibi furto ſublata ſit. Probatur. Quicunque alteri iniuriã intulit, tenetur eandem reſarcire, ẽt ſi nulla ſibi fuerit inde lucri acceſſio facta: eò. ſ. ꝙ alteri vel famam vel honorẽ abſtulit ergo eadẽ ratione qui rem iniuſtè eripuit, quandoquidẽ in re illa damnũ dedit, reſtituere iure cogitur. Secũdo mõ: Actio illa citra donationem accipiendi iuſta eſſe potuit, atq; in vſum & cõmodũ ipſius qui accepit: vt cùm quis rem ſuſcepit mutuatã, uel credito emptã. de quo ſubijcitur cõclo tertia ſuperiori ſimilis. *Tertia conclu.* Quicunque hoc modo rẽ accepit, tenetur eã vel pretiũ reſtituere, non ſolũ ratione rei acceptæ ſi apud ſe perſeueret, verùm & ratione acceptionis: ẽt ſi illã qualitercunq; amiſerit. Concluſio eſt clara: nã qui alienam rẽ iuſtè citra donationẽ in vſum ſuũ accepit, nõ ſolum propter beneficiũ acceptum, ſed de iuſtitia obligatur illũ indemnem ſeruare. Tertio modò. Acceptio etiã iuſta eſſe poteſt ex voluntate domini: quæ tñ nõ vergit in vtilitatem recipientis: ſed in rẽ ipſius qui dedit. De quo adhibetur quarta eadẽq; bimembris concluſio, *Quarta conclu.* Nemo qui ceu depoſitarius rẽ alienã ſeruat, tenetur ratione acceptionis illã reſtituere: ſed ratione rei quã habet acceptã. Quare ſi citra ſuam culpã illã perdiderit, nulli reſtat reſtitutioni ſubditus: ſecus aũt ſi magna ſua culpa illam amiſerit. Probat́ prior pars contrario modo quam tertia: Qui illo modo rem accipit, niſi pretio cuſtodiæ ſuſcipiat, uel aliter ſe ſeruare conſtrinxerit, non ſit ejuſdẽ rei cuſtos ratione iuſtitiæ, ſed ex grã & beneuolentia: & ideo ſi abſq; ſua culpa res perdatur, non ipſi ſed dño perijt. Secundæ uerò partis probatio eſt Quòd iure naturæ (vt regula habet iuris) qui cãm damni dat damnũ dediſſe vr. Quare ſi tua grauis culpa in cã fuit vt res periret, reus inde fit damni repẽſandi. Vt aũt concluſiones iſtæ ſuo ordine examinẽtur, ex duabus prioribus rña cũ primis colligẽda hæc eſt, *Regula notanda.* Oĩs reſtõnis obligõ ex altero duorũ capitum, enaſcitur: uidelicet aut rõne acceptionis, etſi rẽ non hẽas, & rõne rei acceptæ q̃ habes, licet illam non acceperis. Quare ſi accepiſti & hẽs, vtroque es funiculo colligatus. Nomine autem acceptionis quæcunq; actio intelligẽda uenit per q̃ damnũ dediſti, aut iniuriã irrogaſti: ẽt ſi nihil fueris lucratus: vt ſi incendiſti alienas ædes, aut cõtumeliatus es. Quo fit rurſus, ut quòcumq; res in tuã ptãtem venerit, ſ. iuſtè aut iniuſtè pretio aut gratis, cùm primum reſciueris eſſe alienam, teneris dño reddere, non ſolũ charitatis iure, ſed ẽt iuſtitiæ. Vt ſi ab illtimo poſſeſſore, v. g. à latrone, uel furto, uel dono, vel mutuo, uel in depoſitũ receperis, uel pretio emeris, reperto dño teneris illi cõferre: niſi ius tibi fortè fauerit preſcriptionis, Probatur concluſio, Duobus tñ medijs. q. 5. diximus rem legitimè poſſideri, ſ. aut domini, volũtate, aut legis permiſſu. qũocũq; aũt ab illegitimo poſſeſſore rem ſuſceperis, neutra iſtarũ cãrum interfuit, quia neque verus dñs annuit, nec lex conceſſit: nullatenus ergo dominium nactus es, atq; adeò reddere dño cogeris. Quòd ſi non feceris, cùm ſine tuo magno detrimẽto vt ſuprà diximus, id exequi poſſis: ſed illegitimo reddideris poſſeſſori, reſtitutioni manes obnoxius: qñquidem de iuſtitia tenebaris. Crediderim tñ in hiſce reſtõnibus accidere poſſe ignorantiam iuris, quæ ſi excuſat à culpa, excuſabit ſubinde reſtitutione. *Qui excuſetur a reſtitutione.* Haud. n. teneť plebeius quiſque has iuris ſubtilitates ſcire. Et ideo quid ꝙ à latrone receperit ignorans, & bona fide eidem reddiderit, non eſt in conſcĩa reſtituere cogendus. Exceperim prætereà ius præſcriptionis: qm̃ poſtq̃ emptionis titulo aut donationis, qui legitimus eſt, rem bona fide, iuſto legis tpe poſſediſti, licet tibi poſtea innotuerit eſſe alienã, immunis es à reſtõne. Secus, ſi furto eam ſuſtuleris: quia ſp caruiſti titulo. ideoq; nunquam p̃ſcripſiſti. Ratio hinc tñ dubitandi exurgit, *Dubium quid rei noĩe ĩtelligatur.* quidnam hic rei noĩe ſit intelligendum: utrũ. ſ. res ipſa preciſè, an uerò ẽt fructus. Et loquamur, exempli gratia, de illo qui *Regula notanda iuris.* nõ ratione acceptionis: ſed ſolum ratione rei acceptę teneť. Emi fundum à latrone qui mihi fructus tulit: utrũ teneat etiam

fructus

fructus reſtituere? Ad hoc reſpondetur per regulam iure ſolennem ac celeberrimam. Quicumque ſolum ratione rei acceptæ reſtõni ſubijcitur, tenetur rem, ſeu id quod illius habet, & quicquid quo per ipſam factus eſt ditior, reſtituere: non tñ illud qđ bona fide conſumpſit per quod non eſt factus locupletior. Rñ eſt iuris. ff. de pet. hære. l. Item ueniunt. §. præter hęc. qua regula ait glo. nullã eſſe veriorem. Et l. ſed & ſi. l. eod. tit. Exempli gratia, teneris reſtituere fructus arui alieni, non ſolùm quos habes, ſed quos illis conſumpſiſti vſibus: in quibus niſi illos haberes fructus, alios inſumpſiſſes: deductis tamen expenſis & laboribus. Si tñ illos ideo conſumpſiſti, ꝙ v.g. amplus fundus tibi donatus eſt, cuius donatione ductus ſtatum mutaſti & ſplendidius uixiſti: tunc ſanè non teneris niſi eo quod alias conſumpturus eras. Pari modo ſi ueſtem ſericam uiſi a latrone emiſti, qua ratione illã uſu attriueris: cum aliàs non indueceris ſerico: non teneris niſi ratione ueſtis quã indui ſolebas. Sic ſi donato tibi a latrone equo vſus es nõ in neceſſarijs caſibus ad quos equũ vel emiſſes uel cõduxiſſes: nihil ꝓ vſu teneris reſtituere: quia non es factus locupletior. Secus autẽ ſi eius operas locaſti, quibus factus es ditior: tunc enim deductis ſumptibus in reliquum teneris. Pari modo ſi furtiuas eſcas inuitatus a latrone bona fide inſumpſiſti, in nihilum poſtea teneris, niſi domi eras aliquid inſumpturus. Ex quo fit, quod ſi rẽ illam quam ab illegitimo poſſeſſore bona fide accepiſti, citra magnam culpam tuam amiſiſti, nulli manes reſtitutioni ſubditus. Vice uerſa, ſi rem furtiuam quam dono receperas, pretio uendideris, teneris poſtea idem pretium reſtituere: vtpote per quod factus es ditior. Intellige ãt ſi factus es locupletior ex re ipſa: nam ſi ex tua induſtria id tibi accreuerit, ad illud reſtituẽdum non perſtringeris: Vt ſi pecunia aliena negotiando tuam auxiſti ſubſtantiam, de ſolo capitali teneris. Per hæc ergo de cæteris conijcito. De illo aũt, qui per iniuriam rem alienam retinet, alia eſt ratio: tenetur quidem de damno emergente, & de lucro ceſſante: ut ſub titulis de furto & de uſur iterum uidebitur: atque de omnibus fructibus qũocumque illos conſumpſerit. Non autem de illo lucro quod per ſuam induſtriam per furtiuam pecuniam acquiſierit: ut locis citatis locupletius mõſtrabitur.

De retinente per iniuriam rem alienam.

Argum. contra.

Contra hanc autem deciſionem eſt argũ, illum qui rem à latrone bona fide emit, non teneri gratis reddere verò dño. dictum. n. eſt articulo præcedenti, ratione rei acceptæ neminẽ ad reſtõnẽ cum magno ſuo detrimento obligari: nemo ergo tenetur ſine ſua culpa ſ'm conſciam diſpendiũ pati pretij, quod expẽdit. Si furto inq̃ uel mutuo uel dono accepit, bñ quidẽ: de emptore autẽ alia eſſe videntur rõ. Ob hoc forte non deerit, qui arbitretur licere tunc emptori rẽ latroni reddere ut pretiũ recuperet: nihilominus id falſum eſt. Licitũ quidẽ ei eſt, ſi fieri põt, latronẽ conueni re, & capere à quo pretiũ extorqueat: tamẽ periculo rẽ exponere, ut in manus domini non ueniat non eſt licitum. Res. n. ipſa in cuiuſcumque poteſtate ſit reum eum facit reddendi ltĩmo dño. Quòd ſi non faciat, ad reſtõnem obligatur: ut ſupra dctum eſt. Et confirmatur hæc ueritas. Nam ſi latro diſparuiſſet, vt comparere non poſſet tunc qui rem emit, debitor eſſet dño eiq; in foro iudiciali compelleretur rem cum iactura pretij exhibere: quod, ut ſupra diximus, ſignum eſt teneri illum de iuſtitia: ob id autem ꝙ reperiri latro poſſit, idem dominus nullum ius amiſit: ergo etiam tunc tenetur domino. Et cõfirmatur: Nam ſi in foro iudiciali compertum eſſet illum emptorem poſtquàm certo ſciuit rẽ eſſe alterius dñi tradidiſſe latroni, conuinceretur dño ſoluere. Quocirca qñ diximus non teneri poſſeſſorẽ rei alienæ, rõne ſolum rei acceptę reſtituere cum ſuo detrimento, intelligitur de illo detrimento, quod ab alio ti met. uidelicet quo impeditur ipſa reſtituẽdi actio: non autem de iactura, quam ipſe fecit emendo. Quicunq;. n. ſibi uideat, dũ emit ſciens illo periculo emere, vt ſi res aliena ſit, pretium amittat. Quid aũt iuris ſi ille qui a latrone rem mercatus eſt alteri bona fide uendidit: utrum ſciens poſtea eſſe alienam, contractum teneatur reſcindere reddereque pretium ſuo emptori & rẽ domino? Apparet. n. non teneri quãdoquidem neque tenetur ratione acceptionis: quippe cum neq; ipſe rẽ accepit nec fraude vendidit, neque ratione rei acceptæ: ſi qui-

Dub. de uendente bona fide rem a latrone emptam.

ſi quidem neq; eam habet, neque per eam factus eſt ditior. Supponamus.n. tanti uendidiſſe quanti fuerat mercatus. Nã ſi pluris uendidit, haud dubium quin illum pretij exceſſum teneatur domino reddere, eò ꝙ pars illa rei penes ſe eſt. Argũ ſanè eſt quod poſſet multos decipere. Nam ſi res illa, ut ſupra diximus, primo emptori citra ſuam culpam fuiſſet furto ſublata, vel bona fide conſumpta, taliter ut non eſſet factus ditior, in nihilum teneretur. Cum ergo bona fide uendidit, idem apparet iudicium. *Solutio dubij.* Nihilominus reſpondetur, ꝙ etſi domino eiuſdẽ rei non maneat obligatus, vt argumentum conuincere vr: tamẽ tenetur emptorem ſuum indemnem ſeruare. Et ideò cùm ſciat nullum in eum transtuliſſe dominium, ſed iure reſtituendi periclitari, iure cogitur ſuum ei reſtituere pretium. Perinde ac ſi à latrone vitrum pro prætioſa gemma magno emiſſet, eodemq; pretio bona fide rurſus venderet: ſciens namque tum poſtea rei falſitatem, teneretur contractum reſcindere ex quo ſequitur, ꝙ ſi emptor ille ſecundus non comparat: neque ullus ſit metus ꝙ ſit ab illo exigenda res illa: tunc ille qui bona fide illi uendiderat, licet tunc ſciat fuiſſe alienam, ad nullam reſtitutionem tenetur: qm̃ à dño rei liber eſt, poſtq̃ nec rem habet, nec factus eſt per eam ditior, & alteri nullum dedit damnũ. *De præda belli iniuſti.* Horum inſtar cenſendum de illo eſt, qui bello iniuſto res deprædatus eſt, bona tamen fide: quia putabat eſſe iuſtum. Tunc enim ſciens poſtea nõ fuiſſe iuſtũ, tenetur illa reſtituere, quibus factus eſt ditior: non aũt ædes quas incendit, aut animalia quæ occidit. De negotiatoribus ãt, qui crebros fecerunt contractus, quos ltĩmos eſſe cenſebant, poſteà uerò intelligũt fuiſſe vſurarios, vtrum ſatis eis ſit illã ꝑciſam pecuniã reſtituere q̃ p vſuram lucrati ſunt: an verò ẽt illam, quã rurſus negotiatione eiuſdem pecuniæ acquiſiuerunt, ſunt qui dubitant. Apparet.n. eis pecuniam uſurariã cũ lucris ẽt eſſe reſtituendam: illo adducti ſimili, ꝙ res aliena cũ fructibus eſt reſtituenda. Sed abſq; dubio ſatis eſt, ſi uſurariã pecuniam reſtituant. Nam cum pecunia de ſe non ſit fructifera, ſed per negotiantis induſtriam, nulla à rebus adduci poteſt ſimilitudo, quę per ſe fructificant. De hoc aũt rurſus lib.6.

Dub. circa tertiã conclu. Atque hactenus de primis duabus concluſionibus. In tertia uerò exiguum latet dubium. Deſignabatur.n. ſecunda acceptionũ ſpecies, qũ quis iuſtè quidpiam recipit in ſuum proprium commodum & vſum, & mutuum: & aſſertum eſt tunc ratione acceptionis ẽt ſi res citra culpã perdatur, neceſſariam eſſe reſtitutionem. Apparet tñ cõtrarium eſſe c. vnicum. de commod. vbi hr̃ ꝙ qui ſine ſua culpa commodatum perdidit, ad nihilum tenetur. Res tñ eſt facilima. *Differentia inter cõmodatũ & mutuum.* Cõmodatum quippe & mutuũ differunt, ſi ad noïa ſpectes, ꝙ illud reſtituendũ eſt in propria ſpẽ: ut ſi equũ uel uas cõmodato receperis, quæ vſu non conſumuntur, mutuũ aũt non eſt neceſſe in eadẽ ſpecie reſtitui: ut ſi pecuniã, aut uinũ, aut grana mutuo receperis, quæ uſu conſumuntur, ſatis eſt reddere pretium. Reale tñ diſcrimen eſt, ꝙ rei cõmodatę non transfertur dñium, ſicuti rei mutuatæ. *Alia differentia.* Et per hoc detegitur ſpiritus legis. Rem namque tibi commodatã non debes rõne acceptionis: qñquidẽ non es eius conſtitutus dominus: ob idq; dum ſine culpa tua perit, non tibi ſed dño perit: ſicut ſi penes ipſum deperijſſet. At uerò commodationis iure teneris, etiam de leui culpa, vt tex. ipſe ait: non quidem in totum, ſed in partem pro ratione culpæ. Et quod de accommodato dicimus, de locato quoq; intelligito. Nã ſi mihi vel domũ uel equũ locaſti, q̃q̃ in cõem utriuſque utilitatem ceſſerit: ſi tñ res ſine mea culpa perditur, nihil debeo. Illi.n. ſe periculo locator ſubijcit: teneor tamen de leui culpa, in partem & de graui, in totum. Quando uerò res tibi mutuatur, quia dominus eius conſtitueris, ratione acceptionis efficeris reſtituendi debitor. Quare licet citra tuam culpam pereat, tibi, qui dominus es, perijt, onereq; adeo reſtõnis nõ exoneraris. *De quarta cõclu.* Atque hinc commodè tranſitus ſit ad quartam concluſionem de depoſito: nempè ꝙ depoſitarius non tenetur rem reſtituere, ſi citra magnam ſuam culpam illam amiſerit. Ita leges habent 1. & 2. de depoſito. Itaq; inter accommodatum & depoſitũ dr̃ia eſt, ꝙ commodatarius tenetur de leui culpa, eò ꝙ in ſuum commodum rem petierat: atque adeò de iuſtitia tenebatur eam cuſtodire. Depoſitarius uerò non niſi de magna, quia non in ſuã utilitatem

Digitized by Google

litatem illam cuſtodiebat: & ideo ſolum charitatis beneficio tenebatur eam ſeruare. Intelligendus ergo eſt depoſitarius, ut ſuprà diximus, qui merè eſt depoſitarius, hoc eſt, qui non pretio ſe obligauit cuſtodire: nam huiuſmodi cuſtos ẽt ſi citra ſuã culpã rem perdat, de iuſtitia tenetur: ſicuti qui contractu eſſecurationis, periculum meticiũ ſubdit. Quòd aũt magna culpa eũ obliget, rõ eſt quòd cauſſam damni dat: & ideo Iuriſconſulti appellant eam latã culpam: & aiunt talem tenere de dolo. *Dubium.* Dubium autem eſt, quænam culpa dicatur leuis, quæ uerò grauis. Et qdem primo aſpectu uidetur culpa leuis, illa cẽleri, q̃ apud Deum venialis eſt: atque illa grauis quæ apud ipſum eſt lethifera. At uerò non eſt iſto Theologo, more differentia hæc penſanda, ſed iuridico, ſm humanum arbitramentũ. Crediderim nanq; in foro conſciẽtiæ leuem culpam commodatarij non obligare eum ad reſtitutionem, niſi ſit mortalis apud Deum: nam à venialibus vix homo liberari poteſt: quare propter illas non eſt homo tanta pœna plectendus aut mulctandus: ſed dr̃ arbitratu humano & iuridico leuis, reſpectu alterius, qui in depoſitario cumulatior requiritur, ut condẽnetur. Hæc autem omnia exiſtimanda ſunt ſecundum iudiciale forum: cuius ſententiæ in conſcientia ſtandum eſt.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſponſum eſt, quòd qui tenet ratione acceptionis, non ſolùm æqualitatem tenetur facere quia plus ipſe habet, ſed quia alter habet minus. Quocirca etſi quomodocunq; rem amiſerit, debitor nihilominus manet.

Ad secũdum ar. Secundum argumentum exquirebat, quo modo ſit facienda ab eo reſtitutio, qui ſecreto delicto rem vſurpauit alienam: nam ille non ſe tenetur prodere. Ad quod D. *S.Thom.* Thom. nil amplius reſpondit, quam quòd tunc id per confeſſarium ſecreto peragi debet. Si aũt illo fieri non põt ſecreto modo, quid tunc faciẽdum ſuperſit, nil reſpõdet. Caietanus aũt arbitrat̃ nunquã cũ periculo famæ neceſſariã eſſe reſtitutionẽ. Hanc aũt ſuã vniuerſalem regulã ſuperiori qõne planè ac plenè arbitror eſſe confutatam: immo uerò prudenti diſcretione vtendũ eſt, ut pretium famæ cũ iniuria & damno, quod datum eſt, conferas, ac perinde iudices an aliqua ſit facienda famæ iactura, ut reſtitutio fiat: tũ pręcipuè, qñ res pendẽs, & (quod aiunt) in fieri eſt, ut poſſit recuperari. *Dubium de adultera.* Dubiũ autem inter Doctores vulgatiſſimum eſt de adultera quæ nothum filiũ marito ſuppoſuit, utrum ſe prodere teneatur, ne legitimos hæreditate defraudet? Multa enim tã Theologi doctores in 4. diſt. 15. quàm iuris interpretes eademque varia de re iſta commentantur. Extat enim caſus in cap. officij. de pœnitẽ. & remiſſio. Et quidem vt à certioribus rem aucupemur, operæ prætiũ eſt diſtinguere. Aut. n. mulier illa, vel dotem uel bona alia habet propria, eademq; libera quibus dãnum cõpenſare poſſit uerò hæredi: & tunc cómunis confeſſio eſt, ꝙ nequaquam ſe iufamare tenetur, ſed ſatis eſt alia via reſtitutionẽ facere. Si verò non habet vñ reſtituat, *Distinctio.* tunc ſubdiſtinguendum. Aut. n. credit ſe reuelando profuturam, aut ſecus: ſi. n. nil ipſam p odeſſe ſperatur, certiſſimum eſt, nullatenus teneri quoniam opus vanũ, neque opus eſt charitatis neque iuſtitiæ, quare temeraria eſſet tunc illa infamatio, qa fruſtranea: ſed reputanda illa tunc mulier eſt, ac debitor, qui non eſt ſoluendo. Ait *Scotus.* nihilominus Scotus eadem diſtinct. q. 2. ꝙ debet tunc quantum poteſt facere, ut hæreditas ſpurio filio nõ obueniat, vtputa cõſulẽdo ei religionis ingreſſum. At uerò de iuſtitia non eſt cur ad hoc teneatur. Si verò putat ſe profuturã, quia nothus filius ei fidem perhibens hæreditatem recuſabit, vel fortè probare taliter poterit ut in iudicio faciat fidem: tunc ſi id põt ſine aliquo detrimento aut uitæ aut famæ, conſtãtiſſimum eſt teneri: ſi autẽ non poteſt ſine periculo famæ & honoris. *Scotus.* Scot. tunc huc *Caieta.* inclinat. quòd non tenetur. & Caiet. in ſua perſeuerans regula, id certò aſſeuerat: A- *Adrian.* dria. uerò 1. q. de reſti. contrarium cenſet: nempè ipſam teneri cũ detrimento famæ. *Sententia auctoris* Attamen iudicio meo (ſi vllius eſt ponderis) per prudentiam libranda eſt tũc adulteræ fama cum iactura, quam verus hæres facit. Si. n. prætioſior eſt multò fama mulieris, alias nobilis & honeſtæ, quàm hæreditas, q̃ fortè tenuis eſt, conſulendum illi eſt, ut taceat. Si aũt hæreditas contra maioris æſtimat̃: nẽpè ſi eſt illuſtris maioratus, & illa nõ eſt tãti noĩs, detegere ſe tenetur

ſaltem

ſaltem ſub mortis articulum, vl periculum homicidij non ſubeat. Cæteris tñ paribus, melior eſt conditio legitimi hæredis. Hoc tamẽ contra quam Adrian. cenſet, arbitror. Ait.n. ille nunquàm eſſe deſperandum qn adultera rem detegendo prodeſſe poſſit: & ideo plurimum in hanc partem inclinandum eſſe, ut ſe prodat. Ego verò contrariũ ꝓ meo tenui captu crediderim, videlicet, nunquã eiuſmodi detectionem quidquam prodeſſe niſi tunc quando euidens eſt tempore cõceptionis abfuiſſe maritũ: aut quãdo probari alia via poſſit tunc nõ fuiſſe ab illo cognitam: ut habetur l. filiũ. ff. de his qui ſunt ſui vel ali. iur. Nã ſpurius nullam tenetur matri, quamlibet iuranti adhibere fidem, ſed in iudicio exiſtimandus eſt legitimus: vt eadem iubetur lege. Neque ſuam alleganti turpitudinem vlla debetur fides: ob idq; vix offerri poteſt neceſſitas, ut ipſa ſe teneatur infamare: Nam in caſu prędicto euidenti, non opus eſt ſua confeſſione: & in alijs nihil prodeſt. Tametſi & hoc nõ eſt in præſentia ſilentio prætereundum, ꝙ tã vehemens eſſe poſſit matris perſuaſio, vt adulterinus filius credere intus mẽte cõuincatur: & tunc licet in foro exteriori ſibi adiudicetur hæreditas, crediderim nihilominus ſecundùm conſcientiam teneri à ſe illam abdicare: nam tunc ſententia fundatur in falſa pręſumptione. Neque in contrariũ vrget argumentum, ꝙ ſi qs mihi legaſſet centum, credens me eſſe ſuum filium: ſua tñ leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpam: ego poſſum iure optimo illa poſſidere. Vñ à ſimili videtur colligi, quòd licet relatione matris ego ſciã me ſpurium, ſi pater mihi ſua bona relinquat, poſſum poſſidere. Haud inquam argumentum ſolidè viget, neq; adducit ſimile: qm̃ in illo allato caſu ego nõ fui per iniuriam cauſſa illius ignorantiæ: in noſtro autem præſenti, pater nõ ſua me ſpõte hæredem inſtituit: ſed lege coactus, nimirũ putans me eſſe legitimum. Et ideò ꝙ legis vigore agit, nil mihi ſuffragatur, ſcienti non eſſe legitimum. Grauius autem exiſtit dubium, an teneatur eadem adultera etiã cum periculo mortis ſe prodere. Ad hoc Innocen. Hoſt. & Panor. ſuper dicto cap. officij, incunctanter negant illam teneri: nam reuelando, periculum animarum excitat, puta mariti, qui de eius nece meditabitur. Atqui ſecundum communem legis rationiſq; ordinem ita indubiè cenſendũ eſt. Nam, ut ſupra diximus, uita non eſt pro reſtitutione tpalium bonorum morti offerenda. Nihilominus egregius extraque ordinarius caſus contingere poteſt, ut aliud forſan conſulendum eſſet. Enimuero ſi regnũ aliquod aut præclariſſima domus ſilente adultera ad alienos deberet tranſire, uix poſſet aut deberet eiuſdem adulteræ cõſcientia pacari, ſi res eſſet certa, ꝙ eſſet omnino ſuo teſtimonio profutura, niſi ſe ẽt cum periculo vitæ proderet: dummodo prius nullus non lapis eſſet motus, vt tale periculũ caueret: nam peccatũ mariti ipſa non tenetur cum tanta iniuria ueri hæredis euitare. Capitulum ergo officij citatum ad hæc applaudit, quæ dicta ſunt. Delatum quippe illic eſt ad Pontificem, mulierem quandam ſterilem, veritamne mariti hæreditas ad alienos tranſmigraret, ſeſe grauidam finxiſſe, alienumque ꝓ legitimo ſuppoſuiſſe marito filium. Conſultus ergo Innoc. an deberet abſolutionis beneficio gaudere antequã fraudẽ detegeret, affirmando reſpondet. ſ. abſoluendam. Et ſubditur exemplum de adultera, cum qua ſimiliter eſt agendum. Cogitauit enim Pontifex, aut ꝙ nihil eſſet reuelando profutura, aut quòd ſibi fortè periculum mortis immineret, aut quòd non erat egregius caſus in quo deberet ſe pro hæreditate infamare: eò præſertim quòd cum maritus legitima careret prole, non offerebatur tñ periculum, ſi effictus filius ſuccederet. Iubetur nihilominus, ut competens illi ſatiſfactio per confeſſarium iniungatur. Sed moleſtior atque vtrinque vrgentior fuit mihi ſemper impreſentiarum dubitandi ratio de adultero: nempè de illo, qui ex aliena vxore prolem ſuſtulit, vtrum teneatur tum eius marito ea reſtituere, quæ in alendo educandoq; ſuppoſitio filio expendit: tum ẽt legitimo hæredi eam, qua defraudatur, hæreditatẽ. Pugnat.n. a parte affirmatiua hæc ratio, ꝙ ipſe cãm aliquã illius dãni dedit: à parte verò negatiua ꝙ ipſe non ſuppoſuit filiũ marito. Faciamus .n. eum numquam mulieri ſuaſiſſe, vt maritum de re illa deciperet, dicens eſſe ſuum. Ad hoc igitur pro captu noſtro reſpondemus,

Nota.

Quando adulterinus teneatur a ſe hæreditatem abdicare.

An cum periculo mortis teneatur adultera ſe prodere.

Quando cum periculo mortis quis teneatur ſe prodere.

Dubium de adultero ipſo.

Reſpõſio.

mus, adulterum huiuſmodi non tanto reſtitutionis uinculo illigari, quanto adulteram, de qua faſſi ſumus: præſertim ſi ipſa ſua ſponte in adulterium conſenſit. At quo rem à prima linea exordiamur, ſi ſoluta mulier cum duobus conuerſetur, neuter eorum tenetur credere ex ſe habuiſſe in vtero. Imò licet Petrus ſuum eſſe credat, & Paulus eum ſuſcipiat, & nutriat, & ditet, non tenetur Petrus rem detegere: quando quidem alter uel ſua lenitate, vel mulieris impoſtura deceptus eſt: neque ipſe eũ decepit. Pari ergo ferè iure ſe poteſt adulter defendere, ne credere adducatur ſuum eſſe filium. Haud.n.ſcit an alium ſecum illa admiſerit: quæ.n.unum recipit, abſque iniuria credi poteſt alium pariter admittere. Quocirca, vt lege, Lucius. ſcriptum eſt. ff. de cond. & demon. nemo cuius patris filius ſit, ſatis probare poteſt. Hæc ergo prior eſt ratio cur adulter non vſque adeo reſtituere teneatur ſicut adultera. Poſterior uerò eſt quam proximè faciebamus: nam ẽt ſi de facie vel alia uia ei conſtiterit prolem eſſe ſuam: tamen ipſe non ſuppoſuit marito. Enimuerò etſi fuerit cauſſa remota: quia adulterium commiſit, ipſa tamen ſibi uidiſſet, poſtquam ſua ſponte fuit adultera, quid ſibi eſſet de ſuſcepto filio diſponendam. Quocirca ſi domi nutrit, ſibi imputetur. Re uera non planè uideo cur adulter ad aliquã de iuſtitia teneatur reſtitutionẽ. Nihilominus adiecerim, ꝙ dum certiſſimum eſt, filium genuiſſe, potenſq; eſt aliquam facere aut marito aut hæredi compenſationem: aut filium citra periculum atq; ſcandalum nutrire, tenetur id ob honeſtatem ac decentiam facere. In tertio argumento poſtulatur regula modi reſtituendi, dum plures in idem furtum coiuerunt. D. enim Tho. ſolum reſpõdet, ꝙ vno reſtituente cęteri non tenentur domino, ſed illi pro rata qui reſtituit. Indiget hoc tamen ampliori explicatoriq; reſponſio: quippe qđ non ſimplex, ſed multiplex eſt. Attñ quia articulo proximo eadem regreſſura eſt materia, illic exactius decidetur.

De tertio arg.

D. Tho.

ARTICVLVS III.

Vtrum illi etiam qui nihil acceperunt, reſtituere teneantur.

De circunſtantia, quis, non ſolum examinare oportet utrum quicunque accepit, reſtitutionis lege teneatur: uerùm etiam, vtrum & ille quoque qui non accepit? Arguit enim à parte negatiua: Reſtõ, qdam pœnæ ſpẽs eſſe vr: pœnæ autẽ nemo ſubditur niſi rõne culpę: ergo qui nihil accepit, nihil dẽt. Scdò: Lex reſtõnis non exigit, vt plus refundatur, q̃ fuerit ſublatum: ſi autem qui nihil accepit nihilominus teneretur, vſu uenire poſſet, ut auctior, q̃ fas eſſet, fieret reſtõ: tum ꝙ ſæpè plures eum qui accepit, uel cõſilio uel fauore iuuant, à quibus ideo pluries dẽret fieri reſtõ: tum etiam ꝙ nonnunquam dare id damnum conniuntur, quod re tñ dare non poſſunt. Quare ſi tunc neceſſaria eſſet reſtitutio, conferretur alteri, quod non fuerat ei ſublatum. Tertiò: Si ille, qui non accepit propterea ꝙ aliquam dedit cauſſam reſtitutioni eſſet obnoxius, pari modo & qui iniurioſæ acceptioni non obſtat, dum poteſt, reſtituere cogeretur. Hoc aũt falſum eſt: quia nemo ꝓpter ſeruandam rem alienam tenetur ſe periculo obijcere: & tñ ſæpè ſe obijceret, ſi in latrones proclamaret, aut illis ſe contrà opponeret. In contrariũ tñ eſt illud Ro. 1. Digni ſunt morte, nõ ſolum qui faciunt, ſed ẽt qui conſentiunt faciẽtibus. Enimuerò ſi conſentientes digni ſunt pœna, pariter & alij quomodolibet iuuantes.

Ad quęſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima ſit generale cæterarum fundamentum: Quicunque cauſſa eſt iniuſtæ acceptionis, ad reſtitutionem tenetur ratione eiuſdem acceptionis: licet nullatenus fuerit acceptæ rei particeps. Concluſio iam ſuprà probata eſt: vbi oſtendimus ex duplici radice oriri obligationem reſtituendi, ſcilicet ratione acceptionis & ratione rei acceptæ: qui autem cauſſa eſt acceptionis, ſit eiuſdem reus. Secunda concluſio: Nouem modis accidere poteſt, ut quis ſit acceptionis cauſſa: qui hoc uerſu explicari ſolent:

Prima conclu.

Secunda concluſio

Iuſſio conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans,

Numerus quippe iſte hiſce diſtinctionibus colligitur. Bifariam poteſt eſſe quis cauſſa, ut alter quid agat, uel accipiat, uidelicet directè & indirectè. Et quidem directè tripliciter, uidelicet ex parte acceptionis: mouendo. ſ. ad ipſam vno quatuor

Diſtinctio.

modo-

modorum: nempè præcipiendo, conſulendo, conſentiendo, & factum laudando. Secundo mõ ex parte accipientis: nempè qa ipſum quis ad ſe recurrentem receptat, aliove modo fouet ac protegit, quod uno recurſus nomine ſignificat. Tertio id modo contingit ex parte rei acceptæ: nempè dum eiuſdẽ furti uel rapinæ particeps ſit, uel maleficij ſocius: & hoc ſignificatur uoce, Participans: Indirectè uerò quis dr̃ eſſe cauſſa, cum quẽ impedire poteſt ac dẽt, non impedit. Et hoc tripliciter .ſ. quia præcipere ceſſat, aut ne faciat conſulere, uel quia auxilium quo obſiſtere poſſet, ſubtrahit, uel factum occultat. Tertia concluſio: Ex his nouẽ modis quinq; genere ſuo ad reſtõnem obligant. Primus .ſ. ac potiſſimè Iuſſio. Enimuerò qui iubet, princeps cãũ eſt, ac ſubinde præcipuè reſtitutionis legi ſe ſubdit. Secundo loco eſt illius conſenſus, ſine quo res non fieret: vt ſi domus cuſtos furem intus admittat. Tertiò, recurſus: qui .n. latronum receptator fautorque eſt & protector, magnã dãni cauſſam dat: quippe quibus latrones potiſſimum cõſiſi, ſuam nutriunt audaciam. Quartò, qui uel in crimine, uel in præda participat. Ac deniq; quinto, ille qui cum obſtare deberet, non obſtat: ut princeps, aut eius miniſter: ſanè qui in hoc tributa ſtipendiaque recipiunt, ut malefactoribus rempublicam expurgent. Concluſio hæc pro ſuis omnibus partibus unica ratione, innititur, quòd iſti oẽs iuxta tenorem primæ concluſionis uerè ſunt actionis cauſæ. Quarta concluſio: Ex alijs quatuor recenſitis caſibus non ſp reſtõnis uinculũ emergit, eò ꝙ non perinde atq; ſuperiores in cauſſam actionis ſp ueniunt. Qui .n. conſilium præſtat, non ſp eſt actionis cauſſa: ſicut neque ille, qui adulatur & laudat. Quare niſi qñ cauſſa uerè extiterint, non fiunt reſtituendi debitores. Pariterq; & de mutuo, qui dum res fit, non clamat: & de non manifeſtãte poſtquàm factum eſt ſentiendum: quia non ſemper manifeſtare tenetur. Ad examen autem accuratius harum concluſionum deſcendentes, primum circa baſilarem primam concluſionẽ exploremus, quiſnam ſit actionis cauſſa cẽſendus. Et quia id dupliciter contingit .ſ. directè atque indirectè, de ambobus dicamus modis: idq; a participantibus exordientes, in qbus res eſt clarior. Adria. namq; illa quæſtiuncula de concurrentibus cum fure, quo Syluestr. in uerb. Reſtõ. 3. cum quibuſdam Iuriſco. ſuper c. ſicut dignum. de homicid. alludit, hanc ſibi habet regulam perſuaſam, ꝙ ille tm̃ ſit acceptionis cã, ſine quo illa non fieret. Vñ iſti inferunt ꝙ ſi fur nihilominus ſine vllo ſocio facturus erat furtum, ille quem ſibi adiunxit, non tenetur inſolidum, ſed pro parte, quæ ſibi obuenit, quia non fuit alteri cauſa furti. Addit autem eorum interpres Adria. quod ſi alter non erat niſi cũ aliquo ſocio facturus, licet abſq; iſto feciſſet cum alio, nihilominus iſte comes tenetur inſolidum: quia uerè eſt cauſſa. Sed profectò nulla iſti probabilitate tueri ſe poſſunt: quod bene Caietan. hic ante nos agnouit. Sequeretur .n. in primis eadem ratione, ꝙ ſi quis plures habens ſeruos qui ſibi eſſent ad nutum obſequi paratiſſimi, copiã illorum homicidium aut furtum iuberet facere, quod per ſe ipſe paratiſſimus erat facere: vel ſi ſeruus uidens herum iamiam ſcelus adornantem, eum ſua ſponte præueniſſet, tunc patrator ille ſceleris non teneretur inſolidum, neque in partem: qm̃ herus per ſe ſolus feciſſet: quod tñ conceſſu abſurdiſſimum eſſet. Quòd aũt conſequentia concedenda ſit, patet. Nam perinde eſt te pro alio facere, qđ ipſe per ſe iamiã erat facturus, ac ſi cum ipſo tali caſu concurras: quare ſi concurrens non tenetur, certè nec faciens. Igitur ſiue alter cũ quo Petrus concurrit, facturus fuiſſet ſine illo cum alio, quia ſine comite non feciſſet, ſiue omnino eſſet abſq; ullo ſocio facturus: nihilominus Petrus ſi concurrit, tenetur inſolidum. Quare in hmõi moralibus euẽtis non requiritur illum, qui ad reſtitutionẽ tenetur, fuiſſe cãm ſine qua res non fieret. Quocirca nulla regula ab huiuſmodi negationibus ſumenda eſt, ꝙ ſine ſocio feciſſet: ſed ad affirmationem tantùm perſpiciendum eſt, nempè ut quicumque ceu cauſſa efficax cum altero concurrit, ut vnã efficiãt cauſſam, cenſeatur cauſa ut teneatur inſolidum. Id quippe ratio naturalis oſtendit. Dum enim duo ignes eidem admouentur paſſo, licet vterque per ſe illud exureret, nihilominus dum ſimul coeunt, uterq; eſt cã. Idq; inde præcipuè confirmatur,

Tertia conclu. *Quarta conclu.* *De prima cõcl.* *Diſtinctio.* *Adrian.* *Syluestr.*

matur, quòd in foro iudiciali nulla auditur eiuſmodi exceptio, ſi alter eſſet facturus necne, ſed vterque inſolidum condemnatur. Cum ergo leges obligent in foro conſcientiæ, ſit ſecundum illas de conſcientiæ ſecuritate iudicandum eſſe. Prætereà, conditionales iſtæ nihil ad mores attinent: videlicet neq; uirtutes augent, neq; attenuāt peccata. Forſan domus quā diruiſti caſura ſtatim erat: & quas deſtruxiſti ſegetes, turbo ſtatim tranſiens erat euulſurus: nihil te tñ à reſtitutione liberat. Atq; eodem pertinet illud Matthæ. 15. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala: ſed væ homini per quē ſcandala veniunt: id eſt, quamuis ſcandalum per alium uenturum eſſet: ille tamen ſolus per quem venit in culpa eſt.

Quando aliquis ſit alteri auxilio.

Ratio ergo qua percipiendum eſt, an aliquis ſit alteri auxiliaris cauſſa, hæc ſola eſt, ſi fecit aliquid quod alicuius eſſet momenti ad rem pertinētis. Obuios noctu habuiſti fures, quibus admouentibus muro ſcalantu quoque illam tetigiſti, nihil tamen ex te illud pendebat: nā ipſi iā faciebant. Non es ergo ſecundum conſcientiam cauſſa cēſendus. Sicuti neque vſurarij famulus quisqui non aliter quàm tangendo vel ſeruando pecuniam eſt cauſſa: quia nihil moraliter loquendo illud ad rem attinet. Illi aūt qui ſunt eorum agentes, qui ſcilicet contractus peragunt & negotia tractant, verè ſunt cauſſa: vt lib. 6. patebit. Dixerim, dum ambo vel dum plures coeūt in unam cauſſam: nam ſi ſeorſum, exempli gratia, furati ſunt vnus ſcilicet unum ſcutum, & alius poſteà aliū, & ſic ærarium expilaſſent, nemo tenebatur in totum: vt habetur lege, Vulgaris. ff. de furtis.

Argum. contra.

Contra hanc tamen ſententiam aduerſarij objicere nobis poſſunt verba eiuſdem legis. §. qui furti. quæ etiā habētur lege, ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. nempè quòd ſi duo aut plures ſimul eandem trabem, aut tignum, aut quiduis aliud ponderoſum furtum important, qđ ſinguli baiulare nō poſſent: tūc vnuſquiſlibet tenetur inſolidum actione furti. Ex cuius contrario ſenſu eliciendum videt, ꝙ ſi ſinguli totum portare poſſent, nemo teneretur niſi pro parte: nempè quia nemo vr̄ totum capere uoluiſſe, ſed partem. Reſpondetur non hanc eſſe textus mentem: imò contrariam. Studuit enim Iuriſconſultus tacitæ obiectioni reſpondere. Enimuero dum pondus ſinguli portare non poſſunt nō ſinguli, ſed collectim omnes ſunt cauſſa. Ne ergo quis inde eliceret non ſingulos, ſed omnes ſimul teneri pro rata ad reſtitutionem, exit obuiam Iuriſconſultus, admonens ſingulos nihilominus teneri inſolidum. Quare licet quiſque per ſe portare poſſet, arctiori uinculo teneretur quiſque inſolidum. Ecce ergo de participante in crimine quomodo ſit cauſſa, teneaturque in integrum. Nam ſi non in crimine, ſed ſolum in præda bona fide participat, iam ſuprà dictum eſt, non teneri niſi ratione rei acceptæ, ꝓ eo, quod habet, & factus eſt ditior. Et per hoc de militibus cenſendum eſt, qui bello iniuſto ſimul domum deprædantur. Nam etiam ſi ſinguli per ſe id facerent, immo mallet vnuſquiſque ſolus domum aggredi, vel duo, vel tres quia non pluribus indigent auxiliaribus, nihilominus quotquot, ceu una manus, eam expoliant, tenentur inſolidum. Neq; contrarium, quidquid alij dicant, aſſertu tutum eſt.

Dubium.

Dubium autem reſtat de illis, qui non ſimul vt una cauſſa, ſed diſiunctim magnum damnum dederunt, quomodo culpę labem, reſtitutioniſque obligationem contrahant, ſi adeò minutatim furati ſunt, vt nulla eorum actio fuiſset peccatum. Exempli gratia: Singuli tranſeuntium diuerſis diebus prope uineam acceperunt duos aut tres racemos: tandem verò totam illo modo præmaturè uindemiarunt, utrum poſteà ſinguli in integrum ad reſtitutionem teneantur? Videntur enim ſic teneri: quia ſi reſtitutio ſub pœna excommunicationis tūc præcipiatur, tenētur ad illam ſub reatu mortalis culpæ: cùm tamen ſi nullus teneretur niſi pro ſua parte, nemo peccaret mortaliter non reſtituendo: quia rem tam paruā furari non eſt mortale. R̄ndetur eiuſmodi furatiuncula non fuiſſe peccata mortalia: neq; pp̄ damnum quod poſtea ingēs emerſit, vllius actio fuit facta mortali. Nihilominus cū poſteà rōne enormis nocumenti reſtō ſub pœna excōicationis præcipitur, quicumq; ſub pœna peccati mortalis tenetur vel reſpōdere, vel ſoluere id tantùm, quod accepit. Quare qui partem ſuam ſoluerit, non tenetur ſe prodere. Qđ ſi arguas, excommunicationis cōminatio-

nem nõ eſſe licitam niſi pro peccato mortali: reſpondetur id eſſe per ſe uerum rõne culpæ: ſecus autem ratione emergentis damni, quando ſit graue. Hactenus de cauſſa directa. Ad hoc autem ꝙ quis indirecte ſit cauſſa, quã uocant, etiam per accidens, tria ſunt requiſita. Primum, vt malo non obſtes. Secundò, quòd obſtare poſſis. Tertiò quòd obſtare tenearis: vt 1.2.q 6. artic. 3. D. Tho. cum Ariſt. docuit. Ad hoc enim quòd alterius actio mihi indirectè fiat uoluntaria, requiritur, ꝙ cùm debeam impedire, non impediam. Nauis quippe gubernator dum illam ſeruare poteſt, quæ ſub ſua eſt cura, cauſſa eſt eius ſubmerſionis. Attamen ſi altera quæ ſibi commiſſa non eſt, ſubmergatur, licet ei potuiſſet ſuccurrere, non cenſetur eius naufragij cauſſa. Quin verò adde non ſatis eſſe, vt malum quod non cohibes, cohibere debeas, ut reſtitutionis nexu irretiaris: ſed requiritur ut ad id te iuſtitia obliget: nam ſolum charitatis præceptum, ut ſæpè in ſuperioribus admonuimus, ad reſtitutionẽ non obligat. His igitur præhabitis, examinãdum reſtat diſcrimen, quod tertia quartaque concluſione poſitũ eſt, nempè quinq; cauſarum ſpecies ad reſtitutionẽ obligare: reliquas uerò quatuor, minimè. Videtur enim neq; iubentem neq; conſentientem ſemper ad reſtitutionẽ eſſe cogẽdos: quia nõ ſemper ſunt efficax cauſſa. Reſpondetur ergo, per prædictas concluſiones illud diſcrimen S. Thom. duntaxat conſtituiſſe, quod eſt per ſe: cui ideo non obſtat. quin & illa, quãdoque non obligent. Exempli gratia dictum eſt participantem in crimine, hoc eſt cum altero concurrentẽ per ſe teneri: nihilominus qñ non eſt efficax cauſſa, non tenetur. Similiter iubens per ſe quidẽ eſt cauſa motiua: immo omnium potiſſima applicans miniſtrum ad opus: nihilominus nõnunquam contingere poſſet ut iubens nihil ad rẽ faciat. Primùm, qñ non ſubſequitur damnum. In his enim omnibus hæc eſt infallibilis regula obſeruãda, quod ubi re uera iuſſio, & conſilium, & reliquæ cauſſæ non ſortiuntur effectum, licet peccatũ committatur: nulla tñ oritur reſtitutionis obligatio. Item, qñ alter ſic eſt certus rem facere, & in procinctu eſt operis ut impediri non poſſet. Tũc qui diceret: Abi ergo

De iubente & conſentiente

& fac: non eſſet cauſa efficax q̃ ad reſtitutionẽ obligaret. Secus, ſi iubẽdo moueret. Prudentia. n. hoc perpendendum eſt. Nam etſi nequam meus ſeruus certus eſſet homicidium facere, nihilominus ſi ego qui impedire poſſem, iuberem, aut iubendo quodammodo mouere, non ſum à reſtitutione liber. Pari modo receptans per ſe ſonat cauſſam. Neq; obſtat quin uerè ſit cã: licet alius receptaſſet, vt dictum eſt. Sed tñ ſi illa receptatio non eſſet efficax cã: quia tantum hoſpitio recipio latronẽ, neque illum moueo, immo diſſuadeo, neq; quidquam furti participo, & ſunt circum multa diuerſoria paratiſſima illum recipere, non ſum in foro ſecreto conſcientiæ condemnandus. Similiter iudicandum de conſentientibus & non obſtantibus, & tacentibus. Si. n. non poſſunt obſtare, uel de iuſtitia non tenentur, non ſunt cauſſa. Quapropter illi cui ex officio incũbit, ut princeps & prætor, conſentiens in malum & non obſtans, ſemper eſt in cã, & tenetur ad reſtitutionem. Pariter famulus, qui cuſtos eſt domus, uel ex qua latro exit ad furandũ, vel quam adit, ſi conſentiat, ſiue unus vt exeat, ſiue alter ut intret, uerè cã eſt: nã de iuſtitia tenetur reſiſtere. At uerò ſi uicini domum latronibus impeti uides, aut à furibus perforari, licet non obſiſtas dum poſſis, peccas quidem grauiter: contra charitatẽ: nulli tñ ẽm conſcientiam, te ſubiugas reſtitutionis iugo. Si autem quiſpiam prauo animo faciat: nempè quia odio uicinum hẽt, cuius ideo nocumentum gratum ei eſt. Richardus & quidam ex Summiſtis arbitrantur eiuſmodi hominẽ teneri. Melius tñ Scotus & reliqui id negant. Perſiſtendum nanq; eſt in illa ſuperiùs aſſerta regula, quod ſola cõtaminata charitas, niſi iuſtitia uioletur neceſſitatem reſtitutionis non inducit Immo uerò cenſuerim, ꝙ etiam ſi latro tunc in flagranti delicto munus uicino offerret, qui de iuſtitia non tenetur inclamare, ut taceret, non fieret ille ẽm conſcientiam reſtitutionis reus: tametſi in foro exteriori propter præſumptionem cõdemnaretur. Dico nõ fieri reũ in conſcientia ſi non pecuniã furto ſublatam, ſed aliud pretium reciperet. Et rõ eſt: quia iſte non facit contra iuſtitiam, ſed dũtaxat contra charitatem. Quinimò etſi poſteà

Regula notanda.

De tacentibus & non obſtãtibus.

Richard.

Scotus.

Nota.

ſtea interrogatus ſit priuatim ab eo q̃ damnum accepit, an latrones uel vidiſſet vel audiſſet, non tenetur de iuſtitia reſpondere. Secus, ſi interrogetur à iudice: tunc. n. ſi negat, ad reſtitutionem tenetur: ut ſequenti libro ſub titulo de teſtibus, dicturi ſumus. Ad hunc ordinem reſtituendi reducuntur illi, quorum culpa aut damnũ dat aut irrogatur iniuria: ut extrà de iniur. & damno dato, cap fin. iubetur. Vnde Exod. 21. Si quis aperuit ciſternam in quam bos aut aſinus cecidit, reus damni ſit. Cui conſonat l. q foueas. ff. ad leg. Aquil. Et Exod. 22. Si egreſſus ignis inuenerit ſpicas, &c. reddet damnum q̃ ignem ſuccenderit. At verò de alijs cauſſarum ſpeciebus, nempè de illo qui malefactorẽ laudat, deq; alio, qui conſulit, ait D. Tho. non ſemper ad reſtitutionem obligare: quia non ſemp ſunt efficaces cauſſæ. Veruntñ de cõſiliario dubium ſe offert non diſſimulandum, utrum ſ. qui minus conſuluit malum ad illud euitandum quod nocentius eſt, laqueo reſtituendi innodetur? Vides latronem pretioſum equum furantem, quem nullatenus cohibere uales: conſulis ut ſtrigoſo alio minoris pretij ſit contentus: utrum tenearis illum reſtituere? De iure quidẽ & culpa, an ulla. ſ. ſit, minus malum conſulere, quando ad obuiandum grauiori neceſſarium medium iudicatur, lib. 6. ſub tit. de vſur. diſputaturi ſumus, atque in illam partem propenſuri, quod nulla ſit culpa: immo ſit quandoq; uirtus. Modò aũt quidq̃d ſit de culpa, dicendum de reſtitutione exiſtimo ad nullã prorſus conſulentẽ teneri. Id quod & Adria. meritò opinatur: nam conſulere minus malum, nõ eſt conſulere ſimpliciter malum. ſed comparationem illam quæ habet rõnem boni. Neque intentio tunc fertur in malum quod minus eſt, ſed in hoc quod eſt maius impedire. Quare non ſolum eſt nociuum, immo eſt commodum. Et hoc profectò ex communi animi conſenſu patet. Quis. n. eiuſmodi hominẽ ad reſtitutionẽ obligaret? Quin uerò neque rei dñs talem reſtõnẽ reciperet: quippe cuius negotium optimè geſtũ eſt. Intelligenda. n. reſponſio hæc eſt, qñ tam res minoris pretij quam res maioris, eiuſdem ſunt domini: nam tunc citra ullius alterius iniuriam rem eius ſeruas. Etenim ſi ad euitandum damnum, quod Petro dat, conſulis ut minus detur Paulo, citra dubium teneris, qũ quidem illum læſiſti. Circa hanc totam materiam diſputandum hic fuiſſe quis cogitet, quomodo teneantur aut fures aut teſtes ſecreta debita detegere quando ſub generalis excommunicationis comminatione præcipitur? Sed tamen de hoc libro proximo quæſt. 6. & 7. latius habendus eſt ſermo.

De eo qui laudat.

D. Tho.

De eo qui conſulit minus nocumentũ uolenti maius inferre.

Adrian.

Primum igitur argumentum iam ſatis ſolutum eſt: Haud enim ille tantum qui in ſcelere princeps eſt, delinquit: verum & quicunque illum uel iuſſu mouet, vel conſenſu, uel conſilio, uel alia quacunq; ope iuuant: & ideo homines eodem reſtitutionis nodo complicantur. Circa ſolutionem aũt ſecundi notandum eſt, quòd dum plures ad idem damnum aut iniuriam concurrunt, ille præcipuè ac præ omnibus q̃ princeps fuit, & alios mouit, reſtituere obligatur. Præcipuè inquã, quantum ad culpam: hoc eſt grauius peccat, ſi non reſtituat, ſiue iuſſor fuerit, ſiue qũocunq; aliter mouens. Nihilominus illo non reſtituẽte, ſinguli, ut dictum eſt, tenent inſolidum. Illo autem uel quouis alio reſtituente cæteri non amplius tenent uero domino, ſed illi. Indiget hoc tñ, ut ſuprà inſinuauimus, ampliori explicatione. Vbi notandũ eſt, q̃ non eodem modo cæteri complices tenẽtur primo reſtituenti, quo omnes anteà tenebãtur domino: nam illi debitores erant, non ſolum rõne rei acceptæ, verùm & rõne acceptionis, ẽt ſi rem iam non haberẽt: reſtituenti uerò nihil ratione acceptionis debent, quoniam ab illo nihil acceperunt: ſed ratione rei acceptæ, ſ. pro ea parte qua quiſq; potitus eſt. Sint igitur, verbi gratia, latrones tres quorum primus pœnitentia ductus, totum reſtituit: tunc clarum eſt nihil alios in cõſciẽtia debere domino, poſt quam ei redhibitũ eſt quod ei fuerat ablatum: & ad pœnam non tenentur niſi condemnati. Vtrùm verò cæteri teneantur pro rata ei, qui reſtituit, diſtinguendum eſt. Si enim eorum quilibet partẽ prędę potitus eſt, citra dubium ſinguli tenentur pro ſua præciſe parte. Quo fit, ut ſi ille q̃ reſtituit totum inſumpſerat, reliqui nihil illi dẽnt. Si uerò ille nullum furti perceperat fructum, ſed alius uel alij, ille qui cõſumpſ t

Ad primum ar.

Ad ſecũdum ar.

debet ei totum ratione rei acceptæ. At uerò ſi nulli eorum quidpiam ex illo damno dato accreuit lucri, nempè quia diruerunt domum, aut quam eripuerant, prædam proiecerunt in flumen, ne caperentur: tunc etiam diſcernere oportet, an ille qui reſtituit, alios prorſus ſic adduxerat, ut ſine ſuo perſuaſu illi non feciſſent: & tunc exiſtimauerim, ut hic ait Caietanus, *Caietа.* reliquos nihil ei debere: quia non ratione rei acceptæ, poſtquam nullum perceperunt fructum, neque ratione acceptionis, quia ille fuit tota cauſſa. Tametſi & hoc negandum non ſit, quin ſi ille abſque ſociorum comitatu rem non aggrederetur, teneantur etiam ei de aliqua portione. Si denique omnes ſua ſponte ſeſe ſceleri obtulerunt, tunc ſinguli aliorum debent primò reſtitutori ſingulas tertias partes. *Soluitur aliud dubium.* Ex dictis colligitur ſolutio alterius dubitatiunculæ, utrum duobus qui furtum commiſerunt in ſolidum obligatis, poſſit dominus alteri remittere, & ab altero totum exigere? Planum enim eſt id in præiudicium reſtituentis non poſſe. Si enim totum ab uno extorquet, facere nõ poteſt, quin alter teneatur reſtituenti ꝓ rata, modo expoſito. Si ergo alterutri donare libuit debuit tanto minus ab altero extrahere, quantum alteri condonauit. *Ad tertium. Dubium.* Ad tertium demum reſpondetur, illum, qui non de iuſtitia, ſed ex charitate aut reſiſtere malefactori tenetur, aut eum prodere: neque teneri, ut diximus, ſe periculo obijcere: neque ſi non reſiſtat, reſtituere cogi. Secus autem de illis, quibus ex officio incumbebat: ut iam explicatum eſt. De illis autem forſan ſciſcitari pergis, utrum ad id etiam teneantur cum periculo mortis? Vt ſi prætor noctu latronibus domum inuadentibus occurrit, utrum teneatur illos aggredi etiam ſi aggreſſu ipſo periclitetur ei uita? Videtur enim ratio id poſtulare, cum illis ex officio incumbat cuſtodia. Sed nihilominus reſpondetur penſandum eſſe damnum, & cum periculo conferendum. Haud enim ſemper tenetur prætor quocunque caſu obijcere morti uitam: ſed ubi detrimentum reipublicæ id expoſcit, & ipſe iuſtum recipit ſtipendium, & ubi citra temeritatem poteſt obſiſtere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm qui debet, ſtatim reſtituere teneatur.

POſtrema reſtitutionis circũſtantia eſt, tempus, de quo idcirco quæritur, vtrũ ſtatim teneatur quiſque reſtituere? Et arguitur à parte negatiua: Præcepta affirmatiua non obligãt pro ſemper, ut aiũt: ſed ꝑceptum reſtituendi eſt affirmatiuum: ergo non obligat niſi occurrẽte temporis circũſtantia, atque adeo non ſemper. Secundo: Nullus ad impoſſibile obligatur: ſed accidit, quod qui debet, non ſtatim potis ſit reſtituere: ergo tunc nõ tenetur. Tertio: Reſtitutio eſt actus uirtutis, tp̃s autem eſt una circunſtantiarum, quæ ſunt ornamenta uirtutum: fit ergo, ut quemadmodum reliquæ circunſtantiæ non ſint lege deſignatæ, ſed per prudentiam relinquantur determinandæ: ita neque lex ſit, ut ſtatim fiat reſtitutio ſed quateſus fuerit per prudentiam ubiq; definitum. In contrarium eſt, quod eadem eſt ratio generis reſtitutionis, quæ in aliqua eius ſpecie: opus autem mercenarijs ſtatim reddendum eſt: iuxta illud Leui. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te uſque mane. Ergo omnis in uniuerſum reſtitutio illicò facienda eſt.

Ad quæſtionem unica reſpondetur concluſione: Vnuſquiſque tenetur quàm primum ſibi fuerit poſſibile, uel reſtituere, uel tp̃is inducias ab eo, cuius intereſt depoſcere. *Concluſio* Probatur concluſio: Quemadmodum rem alienam ſurripere, peccatum eſt contra iuſtitiã, ita & eam inuito dño detinere. Nã ſimiliter impedit' eius uſus, qui ſinis eſt dñij: in peccato aũt remorari neq; per minimam tp̃s fas eſt, immo licere eſſe in peccato, implicatio eſt cõtradictionis: unde Eccleſiaſt. 21. Quaſi à facie colubri fuge peccatum: eſt ergo res aliena, ubi primum adfuerit poſſibilitas, reſtituenda. Iã ſupra, quæſtione præcedenti, artic. 2. explicuimus quemadmodum præceptum reſtitutionis, quam formam habeat affirmatiuam, ut hic in ſolutione primi ait S. Tho. *Præceptum reſtituendi non omnino affirmatiuũ eſt.* nihilominus negationem includere non retinendi, quæ ad illã reducit' quæ eſt, Nõ furaberis. Et hac ratione non perinde atq; alia affirmatiua præcepta aliquam fert circunſtantiam temporis, puta, ut fiat quando oportet, ut honorare parentes: immo, ſicut cętera negatiua, omne excludit tp̃s: ac ſubin-

ſubinde nullam permittit moram. Vnde Paulus utrunque coniunxit, Reddite omnibus debita: & nemini quidquam debeatis. Illic ergo, ſi lubet, reuiſe. Ex quo fit, vt hoc quod dictum eſt, ſtatim aliter de actu mentis interno intelligendum ſit aliterque in extremo opere arbitrandum. Nam quantum ad internum propoſitum, cum primum in mentem cuique venerit, in debito eſſe rei alienæ, proponere debet habita oportunitate reſtituere. Quoniam ſi doctore Auguſtino, non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, abſque tali propoſito nulla eſſe poteſt uera pœnitentia. In actu uerò exteriori id quod eſt, ſtatim non eſt iudicandũ mathematice, quaſi in puncto indiuiſibili, ſed moraliter ac ciuiliter. Dum.n. in lecto tibi iacenti, aut ad menſam recumbenti occurrit te aliqd debere, non iure perſtringeris ſtatim ſurgere: ſed expectare potes abſque fraude & dolo opportunitatem: qua tranſacta incipies eſſe in mora, ac ſubinde in culpa: Quòd ſi arguas: ergo hẽt hoc præceptũ circunſtãtiam tpis, ſicuti cætera affirmatiua: Negatur conſequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiẽdi Miſſam, nõ ſemper occurrit: & pariter contingit in actibus fortitudinis, & in præceptis miſericordiæ: & ideo non obligant pro ſemper: ſed ſm prudentiã arbitranda in illis eſt circunſtantia tpis. In materia uerò reſtituendi, ſemper exiſtit neceſſitas per legem poſita: ſed quia requirit actio: quæ ſubito fieri nõ poteſt, permittitur opportunitatem expectare. Ad pſpicatiorem aũt rei euidentiam quæritur, quo ſenſu intelligẽdum ſit reſtitutionem eſſe ſtatim neceſſariam? Pōt .n. eſſe duplex: ſ. uel ꝙ ſit neceſſaria ad exeundum à priori peccato, uel ꝙ ſit neceſſaria ſub reatu noui peccati. Et quidẽ in primo ſenſu nulla eſt controuerſia, quin ſit ſtatim neceſſaria, ut modò dicebamus, quãtum ad propoſitum. Enimuero ſicut qui in ꝓpoſito perſiſteret furandi, ſemper eſſet in peccato: ſic & qui ſciens ſe habere alienũ, non ſtatim proponeret reſtituere. Quod inde ẽt confirmatur, ꝙ ſi dominus ſtatim peteret, ſtatim reddere tenereris. Præterea, ꝙ ſi non ſtatim eſſes reddere obligatus, eadem rõne neq; tenereris cras neq; poſtridie. De hoc ergo ſenſu nulla reſtat dubitatio Sed tñ de altero eſt dubium.

Exponĩt quo ſtatim reſtituẽdum.

Dubium.

Et arguit ꝙ fur, verbi gratia, propter peccatum quod eripiendo committit, recens quocunq; momento committat quod reſtituere nõ proponit. Diximus.n. qõne præcedenti præceptum reſtituendi eſſe diſtinctam à prohibitione furandi: quod patet tam ex obiecto, quàm ex forma. Nam prohibitio furti eſt prohibitio mali: præceptum aũt reſtituendi, eſt iuſſio boni: eſt.n. bonum reſtituere, ſicuti & ſatisfacere. Quare Chriſtus affirmatiuè dixit, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. & Paulus: Reddite oĩbus debita: Ex hoc ergo arguitur. Hoc præceptum eſt affirmatiuum, cuius circunſtãtia eſt, ſtatim: ergo quocunque momento tenetur quiſque id proponere, aut tale continuare propoſitum. Alias nouum ſemper erit peccatum omiſſionis Ad hoc, conceſſo eſſe diſtinctum præceptum, ut loco citato expoſitum eſt, rñdet primum, præter peccatum furti dum fit, non illicò committi nouum omiſſionis, ſi non fiat reſtitutio: illud tñ ipſum continuò creſcit, qũ maior eſt reſtituendi mora. Etenim, quòd non ſtatim cõmittat peccatum omiſſionis, patet: primũ, quia non protinus debet homo, immo neque moraliter loquendo, ſemper ad peccatum attendere, tum etiam quòd quamuis attendat, ſi continuat antiquum propoſitum retinendi, illud impedit contrarium reſtituendi: atque adeò non eſt aliud nouum peccatum omiſſionis boni propoſiti, quàm ſit illud continuationis antiqui. Et confirmatur hoc quia neque Deo tenetur homo ſtatim ſub reatu noui peccati mortalis per pœnitentiam ſatisfacere: ſed manet in priori reatu. Quòd autem peccatum creſcat, liquidum eſt, tum quòd peccatum eo peius quo diuturnius: tum etiam quòd damnum ſemper in dies datur maius ac minus domino: quippe quem uſu rei ſuæ diutius tenet priuatum. Quin uerò tanta eſſe poteſt reſtituendi mora, ut ſit de neceſſitate confeſſionis. Nam licet peccatum continuatum, in eſſe naturæ non mutet ſpeciem: tamen in genere moris grauiter augetur: ſicuti augeri poteſt ex parte obiecti. Qui enim decem millia ducatorum furatus eſt, non integrè confitetur, niſi quantitatem exprimat. At verò grauitatis augmentum non fit per

An peccet nouo peccato qui non reſtituit, cum poteſt.

Paulus.

quæcunque momenta. Perparum.n.refert, ſi rem detineas duas treſve horas aut certè dies, niſi grauis ſit dñi neceſſitas. Petrus quidem de Palude in 4.diſtin.15.q.2.ait, ꝙ qui per annum retinet alienum, grauius peccat, licet vnũ ſit induratum peccatum, quàm ſi pluries identidemq; per annum pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori caſu ſemper eſt in peccato: at in poſteriori, aliquando ceſſat. Attamen quãuis hoc probabilitate non careat, contrarium tñ eſt probabilius. Primum, quia, vt modò dicebam, non quæcunq; horaria aut diurna habitualis continuatio auget culpam augmento notabili: tũ ẽt, ꝙ illiterati multiplicatique conatus ad furandum, peiores eſſe videntur, quam habitus continuatio, quæ ſæpe ex deſidia & negligentia contingere põt: Secũdò nihilominus addiderim, quandoq; nouum committi peccatum contra præceptum reſtituendi, quatenus affirmatiuum eſt. Primum.ſ. quoties proponis nõ reſtituere: ille.n.actus prauus eſt. Mox, quoties creditor legitimè petit. Immo verò dum eum uides graui premi neceſſitate. In his inquam caſibus nouum peccatũ eſt non reſtituere: Poſt hæc proximè ſequitur, vt uideamus an liceat quandoq; reſtitutionem differre. de hac enim re varia apud Doctores inuenias. Multa.n.hic penſanda ſunt antequam id permittatur. Et quidem Scotus in 4.diſt.15. & aliorum pleriq; pro regula habent, ꝙ ubi debitor abſque ingenti detrimento ſuo reſtituere nequit, differre eam poſſit. At uerò prudenter quidem impræſentiarum diſtinguere mihi videtur Caiet. de detrimento triplici. Si.n. detrimentum id appellaueris, quod ingens ſubſtantia eſt reſtituenda, nihil hic prorſus iuuat vt prorogãda ſit reſtitutio. Alias melior eſſet conditio eorum, qui æs alienum ingentius per iniuriam contraxerunt, quàm qui minora debent. Secundum detrimenti genus eſt lucrum, quod debitori ceſſabit, ſi rem ſoluat. Et re uera neque hoc excuſat quo minus illico ſit facienda reſtitutio. Nã nemo ius habet lucrãdi aliena pecunia inuita domino. Tertius ergo detrimentorum ordo eſt damnum emergens: nempè ſi qui centum debet, reſtituere non põt, quin plurium inſuper diſpendium faciat: quin.ſ. merces viliſſimo pretio intempeſtiuè diſtrahat: aut domum fundumve vendat vnde viuit: idq; cũ maiori iactura, q̃ ſit æs quod alteri debet. Atque hoc eſt, ratione cuius, ſi quando licitum eſt, differre licet reſtitutionem. Et rõ inquit Scotus eſt, quia dominus malle debet ingens damnum debitori cauere, quàm vt ſibi debitum reſtituatur. At uerò hæc cauſſa non prorſus rem conuincit: quoniã nemo tenetur iuri ſuo cedere ad euitandum alterius damnum, niſi extrema neceſſitate, aut tam graui, vt deberet id, quod hẽt porrigere: & ideo graue debitoris detrimentum non iure ſtringit creditorem ſolutionem expectare. Ratio ergo ſi ulla eſt prolatandi tunc reſtitutionem, aliunde ſumenda eſt, inde uidelicet, ꝙ debitor pro illo temporis articulo non eſt ſimpliciter ſoluendo: quia moraliter, quod fieri niſi cum tanto detrimento non poteſt, non reputatur poſſibile. Quin verò pluribus eſt ueſtienda circunſtantijs tunc prorogatio, vt ſit iuſta. Animaduertenda.n.in primis eſt acceptio, fuerit ne iniqua an iuſta: nam ſi per latrocinium aut per uſuras, aliaſve iniurias debitor ille in ære eſt alieno, profectò qualecunque citra extremam neceſſitatem patiatur detrimentum, tenetur illico reſtituere: etiam ſi ſtatum perdat. Hoc.n.non eſt de ſuo ſtatu cadere, immo in ſuum ab illo deſcendere, qui non erat ſuus. Si aũt per acceptionem iuſtam debita contraxit, tunc ẽt exiſtimandum eſt, qua uia in pauperiem incidit. nam ſi citra ſuam culpam aliqua eum aduerſa fortuna ſuis nudauit bonis, facilius indulgenda illi eſt reſtitutionis prorogatio. Atq; id demum ẽt librandum, an creditor ferre dilationem poſſit, an uerò ẽt ipſe inopia laboret. Nam citra extremam neceſſitatem melior eſt multò creditoris conditio q̃ debitoris. Vnum hic aũt ſilẽdum non arbitror, quod Syluest. uerbo, reſtitutio.5. §.5. affirmat, quod bona eius uenia non crediderim. Ait.n. inquam, ꝙ in hmõi arbitrandis caſibus deferendum eſt confeſſario. Quod opinionem Directoris ſequutus, affirmat, uidelicet ſi creditor non uult reſtitutionẽ expectare: & debitor induci non põt ad reſtituendum, ſtatim, tunc inquit, ſacerdos poteſt eum abſoluere, ſi cautionem capiat, ꝙ certò poſt tempore ſoluet. Et ratio inquit

Paludã.

An liceat reſtõnem differre.

Scotus.

Caieta. egregia diſtinctio.

Ratio protrahendi reſtitutionem.

Circunſtãtiæ huius prorogationis.

Syluest.

Director.

quia

quit eſt, quia tunc utiliter gerit creditoris negotium: nam ſi pœnitens non abſolueretur, forſan ille nunq̃ debitum ſuum recuperaret. Et adducit legem ſoluendo. ff. de neg. geſt. & alias neſcio quas. Attamen regula hæc, ꝙ utiliter geratur creditoris negotium, licet in foro exteriori iuuet: tñ in conſcentia nulla eſt. Sacerdos nanque non eſt inter creditorem ac debitorem ſequeſter, aut creditoris ꝓcurator: ſed noĩe Dei conſcientiam expurgator. *Impugn. Sylueſt.* Et ideo in hoc tm̃ debet eſſe intentus: ut ſm̃ cauſas & merita, quæ modò explicabamus, perpendat an debitor ſit ſoluendo necne: nam ſi ſoluendo eſt nullatenus inuito creditore eſt abſoluendus, niſi reſtituat: quamuis periculum immineat ut nunquam ſit reſtitutio facienda. Ipſe.n. pœnitens ſibi uiderit. Poteſt tamen accidere, ut ſatisfaciat, ſi per partes ſtatis temporibus reſtituat. Quin ueto, uice uerſa, in caſibus implicatis & iuſte dubijs non eſt neceſſe, ut ſemper pœnitens confeſſario auſcultet, niſi doctrina polleat. *Procraſtinantes reſtõnem in quãto uerſẽtur periculo.* Ex his ergo facilè colligas in quã apertò uerſentur periculo, immo in quàm manifeſtario iaceant peccato, qui reſtitutionem uſque ad mortis articulum procraſtinant. In primis enim hoc certum eſt, ꝙ quicunq; pro cõperto habet ſe ære grauari alieno, & non habet propoſitũ reſtituendi uſq; ad mortem, licet firmiſſimum illud habeant tunc reſtituendi, aut reſtitutionem in teſtamento præcipiendi, perdurat in peccato mortali: neque eſt abſolutionis beneficio donandus. Et rõ eſt, quia habita opportunitate, per nullum tempus licet retinere alienum inuito dño. Quare ſi ſubita fuerit morte correptus, qualis ut plurimum eiuſmodi hominibus accidere ſolet, in ſtatu diſcedit damnationis. Et idem eſt cenſendum de illis qui ambigentes an id quod habent, alteri debeant, nolunt ſuperſtite illis vita in iudicio decernere: ſed ſatis ducunt, ſi proponant in teſtamẽto id hæredi ſuo demãdare. Atq; idem oĩno de illis iudicandum, qui ſub mortis articulum, cum ipſi per ſe poſſint reſtitutionem facere, id renuunt: arbitrantes ſatis eſſe id hæredibus iubere: quoniam illi re uera nõ habent ſyncerum & candidum aĩum reſtituendi: nam qui tunc non reſtituunt, indicium apertum perhibent, ꝙ neque ſi uixerint reſtituent: atq; adeò reſtituendi intentio non illis eſt niſi conditionali, ſi moriantur: quæ profectò ad pœnitentiam nõ ſufficit. Atque hoc potiſſimum periculum magnatibus imminet, quorum teſtamenta nunquam, aut uix unquam hæredes complent: ſed ſatis ſe feciſſe arbitrãtur, ut quã reſtitutionem auus patri, & pater ſibi teſtamento præcepit, eandem ipſe alijs recẽtibus onuſtam, filio iubeat, quàm ipſe poſteà committat nepoti. Neſcio ergo an hic ſit legitimus illius uerbi euangelij ſenſus: Impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum.

Ad primum ar. Primum igitur argumentum ſatis ſolutum eſt, ubi expoſuimus præceptum reſtitutionis includere negationem: ratione cuius reſtitutio prorogari non poteſt. *Ad tertium arg.* Ac perinde ſoluitur tertium. Haud.n. eodem modo profinitur circunſtantia temporis in reſtitutione, atque in alijs præceptis affirmatiuis. *Ad ſecũdum ar.* Secundum autem eſt, quod non nullas ſecum affert ambiguitatis. Conceditur nanque ad impoſſibile neminem obligari: ideoque qui nunc non poteſt ius habet prorogandi: & qui nullatenus poteſt, omnino eſt abſolutus. *D.Tho.* Subdit autem D. Tho. quòd debet nihilominus debitor aut dilationem petere à creditore, aut omnino remiſſionem. Contra hoc autem ſtatim ſe offert argumentum, quòd eiuſmodi inops nullatenus teneatur. nam impoſſibilitas eum in conſcientia abſoluit. Quare licet creditor remittere abnuat: tamen ipſe non tenetur amplius facere: ſuperuacanea ergo eſt illa poſtulandi ceremonia. *Obiectio contra S. Thom.* *Dilutio.* Reſpondetur, D. Tho. non ſentire id eſſe neceſſarium quando impoſſibilitas eſt patens. At uerò quoniam rariſſimè eſt ita liquida, ſalubre conſilium eſt, ubi quidpiam dubitationis ſupereſt, illo uti remedio. *Interrogatio.* Interrogas autem quænam cautela neceſſaria eſt, ut qui remiſſionem efflagitat, tutus in conſcientia maneat. *Solutio.* Reſpondetur unico breuiſſimo uerbo: Ea prorſus, ut remiſſio ſit uerè liberalis itaque requiritur, ut ſit liberrima, neq; ſufficit ſi ſit coacta. Cauendum ergo eſt ne uis interſit aut fraus. Si.n. creditorem decipis, aut perſuades minus debere, quàm debes, aut non tanta te equitate in illa debita eſſe collapſum, aut maiori te multò egeſtate, comprimi quam præme-

præmeris, donatio non eſt libera. Aut ſi aliquid cōminaris, niſi tibi remittatur: aut licet non commineris, id tamen ſubſignificas, pariter eſt coacta. Idq; cauere quam maximè debent magnates a ſubditis remiſſionem petentes. Cautio tū illa, quam aliqui ſcrupuloſi putant eſſe neceſſariam, ut.ſ. debitor pecuniam prius in poteſtatem creditoris tradat, nimia eſt. Nam præterquàm quòd raro accidat, ut debitor eam habeat, vt bene adnotauit Caieta. præſens aurum & oculos faſcinare ſolet, & animas ſubinde mutare. Penſandæ ergo ſunt rei circunſtantiæ, ut remiſſio ſit libera. Poſtremum hic deniq; dubium eſt de hac impoſſibilitate: quando.ſ. reſtitutio arbitranda eſt impoſſibilis. Quod eſt quærere, utrum dēat homo in quamcunque neceſſitatem citra extremam adigi, ut reſtituat. Nam quòd in extremam nemo ſit inijciendus, non eſt q ambigat: quoniam (ut ſupra diximus) in tali neceſſitate omne debitum ceſſat. Sunt autem, qui adstruant, citra illam in quamcumque eſſe debitori deſcendendum, ut ſoluat: ita ut debeat etiam ille qui eſt nobilis, manibus laborare. & ſi opus eſt, etiam mendicare: Quia ut nemini citra extremā neceſſitatem fas eſt alienum rapere. ita neque alienum retinere. Attamen quia hæc moralia ſunt, ciuili more ſunt arbitranda. Perſpiciendum inquam in primis id, quod nuperrime dicebamus, quibus modis & artibus fuerint debita conflata. Nam qui per iniuriam, uidelicet per latrocinium & fraudes illa fecit, profectò ad inopiam redigendus eſt. Qui uerò bona fide negotia contractabat, neque gancis & luſibus atque immodicis pompis ſua dilapidauit bona ſed reflante fortuna factus eſt non ſoluendo, non eſt ita rigidè cogēdus. Neq; ſi nobilis eſt manuales operas dēt exercere, neq; mendicare: ſatis eſt, ut uilius uiuat & abiectius, deniq; miſere, atque omnem deponat pompam: nam etſi in tali neceſſitate non poſſet aliena rapere, non inde ſequitur, ut nequeat particulam illius retinere: vt uiuat, quod bona fide acquiſiuit. vltimum autem miſerorum remedium, quod leges miſerabile ac flebile uocant, eſt bonis cedere. De quo ſciſcitatur quis forſan, utrum tuta conſcientia poſſit quiſque bonis cedere, idque a republica permitti? Ad hoc cum eadem prorſus diſtinctione reſpondendum eſt. Etenim qui negociationes ſubdole & vafre uel ingrediuntur vel exercent, re uera non eſſent permittendi. Sunt enim qui cùm nihil in bonis habeāt, credito undique corradunt, unde fidem aliquam ſibi arrogēt, & (quod ipſi vocāt) creditum. Neq; ea fraude contenti, viuere lautè atque in dies lautius perſeuerant. Qua ratione æs alienum ingens conflant, quo poſteà preſſi in ſacrum aliquod ſe recipiunt. Hoc profectò peſtilētiſſimum eſt latrocinij genus: neq; eſſent iſti à republica ferendi (ut lib. 6. iterū dicturi ſumus) ſed ceu latrones plectendi. Qui autem bona fide negotiantur, ſed calamitoſè ſunt in pauperiem reiecti, optima conſcientia poſſunt legū beneficio uti, ne carceribus abſumantur: ob hoc.n. beneficium inſtituta eſt ceremonia cedendi bonis, ut habetur l. 1. C. qui bon. ced. poſſ. ac ſubinde poſſunt licitè illa retinere, quæ ſibi leges permittunt: puta inſtrumenta ſuæ artis, quotidianaque alimenta, & mēſtrua, atq; annua: ut habetur l. qui bonis. ff. eod. tit. Eſt.n. habenda ratio, ne egeant: ut ſanctè cauetur l. in condemnatione. ff. de reg. iur. Quocirca etſi bona aliqua poſteà lucrentur, quæ quotidiano uictui ſibi ſunt neceſſaria, retinere illa poſſunt: quandoquidem eadem lex qui bonis. iubet non eſſe illis uendenda. Vtrum verò ueniens ad pinguiorem fortunam teneatur ſecundum conſcientiam reſtituere, fortè dubitas. Apparet namq; per illam ignominiam, legi, ac ſubinde creditoribus ſatisfeciſſe. At uerò leges ipſæ eandem dubitationem abſtergunt, decernentes omnino tunc teneri, nam beneficium illud eatenus (ut dictum eſt) illis ſuffragatur, ne carceribus ſint intruſi. Vnde l. 1. citata in C. Qui bonis, inquit ceſſerint, niſi ſolidum creditor receperit, non ſunt liberati. Et l. cùm & filij. eodem titu. ſi quid pinguius poſteà eis acceſſerit, hoc iterum uſque ad modum debiti poteſt à creditoribus legitimo modo auelli. Idemque l. is, qui bonis. 2. cod. tit. ſancitur.

Caietan. Dub. 6.

Dubij ſubmotio.

Cedere bonis quā do liceat.

Quando teneātur reſtituere qui bonis ceſſerunt.

FINIS LIBRI QVARTI.

FR.

FR. DOMINICI SOTO,

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Quintus De Juſtitia & Jure.

PROOEMIVM.

EXpeditis Libro Quarto duorum diſputationibus, ſcilicet dominij ac reſtitutionis: quæ ad commutatiuam iuſtitiam, eique ſubinde contrariam iniuſtitiam cognoſcendam uiam communiunt: iam nunc ex ordine de uitijs dicere aggredimur eiuſdem iniuſtitiæ. Porrò autem Ariſtote. 5. Ethic. cap. 2. humana commercia in duo partitus eſt: ſcilicet in ea quæ homines ſua ſponte faciunt atque ea qua ipſis inuitis fiunt. Et quoniam in hoc ſecundo commutationum genere plus multò ineſt iniuſtitiæ, congruit vt Quintus hic Liber de huiſmodi vitijs, per quæ inuitis hominibus iniuria eis fit inſtituatur. Quē Sextus ac ſubinde Septimus ſubſequenter de iniuſtitia quæ in liberis ſpontaneiſque contractibus vſu venire ſolet. Irrogatur autem homini iniuria quoties illi contra ius nocumentum infertur: idque aut facto vel in perſonam ſuam vel in ſibi coniunctam uel in res ſuas, aut denique verbo. Et quoniam bonorum omnium temporalium primum maximumque eſt vita, prima quæ interrogatur quæſtio, eſt de homicidio.

Ariſto.
Bipertita humana commercia.
Ordo librorum.
Partitio libri.

QVAESTIO PRIMA, DE HOMICIDIO.

S.Thom. 2.2. quæſt. 64.

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrùm vliquod uiuentium quæ perfecta ſunt occidere liceat.

S.Thom.

QVONIAM D. Tho. Peripatetico vbique more ab uniuerſalioribus rem auſpicatur, in ingreſſu ſtatim tractatus de homicidio minimè ineptum ducit diſputare utrum liceat brutas animantes interimere, perfectas. ſ. nam de his quæ per corruptionem generantur, quid opus eſt memeniſſe? Haud. n. deſunt à parte negatiua argumenta. Horum aũt primum eſt hoc: Vita eſt nobis cum cæteris animantibus communis: quam ob cām commune pabulum nobis ipſiſq; initio ſtatim Gene. Deus contulit: vbi ait, Ecce dedi nobis oēm herbam &c. ut ſint uobis in eſcam & cunctis aīantibus terræ, omniq́ue volucri cęli: ergo & natura ipſa, & eius auctor Deus, prohibuiſſe uidentur cunctorũ animalium occiſionem. Secundò arguitur: Si illa fas eſſet occidere, unus eorum uſus foret, ut nobis eſſent in cibũ: hoc aũt vr̄ crudelitatem quãdam ac fęditatem aīorum attinguere: ut. ſ. carnibus, in quibus fuit aīa uiuens, ueſcamur: nam hac de cā fertur ante diluuium non fuiſſe talis uſus permiſſus: quia neq; in principio Geneſis conceſſus alius eſus legitur, q̄ herbarum: ergo non omni culpa uacare ur̄, animalia in talem uſum interficere. In contrarium eſt quod Geneſ. 9. ait Deus Noè: omne qnod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum: in cibum aũt niſi mactata uenire non poſſunt.

Primum arg. partis negatiuæ.
Secundũ argum.

Ad

Ad quæſtionem hanc duabus concluſionibus, iuxta numerum argumentorum, reſpondetur. *Prima concluſio.* Prima: Licita eſt tum naturali iure, tum adeô conceſſione diuina animalium brutorum occiſio. Cõcluſio primum ſtatim patet ratione, ordineque naturæ, *Ariſto.* quem Ariſt. 1. Politico. agnouit, ubi docuit inferiora creata fuiſſe propter ea quæ ſunt perfectione præſtantia: ſcilicet herbas pp animalia: reliquos verò fructus terræ, & animalia ipſa propter hominem. Népe quæ & uiuentia adiumento nobis ſint, & mortua in cibum. Adde & in ueſtitum & in alios uſus. Seruiunt enim nobis & lana, & corio, & elaboratis oſſibus, ac multis alijs quæ nobis ſunt uſui. Vnde 2. Ethic. docuit idem Philoſop. hominem eſſe finem omniũ. Quapropter citata illa Geneſ. 9. diuina conceſſio, Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum: perinde eſt explicatio naturalis iuris, atque altera Geneſis. 1. Ecce dedi uobis omnem herbam, & uniuerſa ligna fructifera, ut ſint uobis in eſcam: nam tam naturales cibi noſtri ſunt carnes, quàm terræ fructus: Vſque adeo hæc uera eſt cõcluſio, ut ſit etiã veriſſima, & fidei catholicæ confeſſio: cuius adeò *Manichæi.* contraria fuit Manichæorum hæreſis, ut Auguſt. de ciuit. Dei. ca. 10. refert. & 6. con*Auguſt.*tra Fauſtum Manichæum ediſſerit. Aie*Veſania.*bant enim ueſani illi, animalium animas membra eſſe Dei. Et ideo impietatem eſſe carnibus earum ueſci. Ait ergo contrà Auguſtinus eodem. 1. de ciuitate. ca. 20. Nunquid cum audiuimus, Non occides, virgultum, uellere nefas ducimus? & Manichęo*Manichæorum*rum errori inſaniſſimè acquieſcimus? Et *Auguſt.* infra: Non illud accipimus de frutetis, neque de irrõnalibus Animalibus. Nam iuſtiſſima ordinatione creatoris, & uita, & mors eorum noſtris vſib. ſubditur. Hęreſis ergo hæc loco citato, Geneſ. 9. condemnatur: Omnequod mouetur, erit uobis in cibũ. Atqui erat iam tempore Apoſtolorum ob*Paulus.*orta. Illos enim Paulus 1. ad Timo. 4. uetare aiebat abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum, cum gratiarum actione. Et Actu. 10. Petro formidanti animalia comedere quæ oſtenſa illi fuerint in linteo, reſponſum cœlitus eſt, Quod Deus pu*Dubiũ.*rificauit, tu commune ne dixeris. De hac igitur concluſione nemini dubitare licet.

Hoc autem in quæſtionem acciri poteſt, vtrum ante diluuium fuerit eſus carniũ in vſu? videtur nanq; pars negatiua ex loco illo Gen. 9. colligi. Cùm. n. tunc Noè è diluuio emergenti Deus in alimoniã indulſerit omne quod mouetur & uiuit, grande argumentum eſt antea nondum id fuiſſe conceſſum: eo uel maximè, quòd Geneſ. 1. ſolas herbas legimus, & terræ naſcentia pariter hominibus ac iumentis conceſſa. Mox accedit cõiectura ex eodẽ cap. 9. Nã poſt citata verba continuò ſubditur: Quaſi holera uirentia tradidi uobis omnia. ac ſi dixiſſet, Etſi hactenus non niſi holera uobis in eſcam permiſerim, iam hinc perinde atque indulta holera trado vobis animãtia in edulium. Accedit inſuper & ſubiunctũ uerbum, Excepto quod carnem cũ ſanguine non comedetis. Enimuerò ſi anteà in more erat carnium uictus, aut illas cũ ſanguine deuorabãt, aut ſecus. Si prius dederis, reſpõde quęſo, cur nõ illucuſque horridum illud facinus fuerit per mille ſexcentos annos prohibitum? Si autẽ poſterius cõceſſeris, quid rogo tunc demum monito opus erat? Fit ergo coniectura, ꝙ anteà nullus erat uſus carnium, ob idque tunc primum indulto docuit Deus homines quemãdmodũ eis ſine ſanguine, hoc eſt, elixis uel aſſis uterentur, non crudis, ut feræ. Fuit. n. & gentib. Pythagorico dogmate imbutis ſolenne, à ſanguine abſtinere, *Pythagoras.* eo quòd animarum ſedem arbitrabantur: ſemperque & uniuerſis mortalibus horror fuit ſanguinem ſorbere. Arguitur deinde ratione, Nam ante diluuium uirtus in herbis uigebat ad alenda, uegetandaque, & irroboranda mortalium corpora: quia nondũ erat terra alluuione illa ſtaguata. Tunc ergo non erat carnium uſus neceſſarius, vt poſteà, atq; hæc apparet ratio quare tũc temporis fuerint conceſſæ, ſicuti & uinũ: quia neq; herbæ, neque aquæ priſtinum uigorem retinebat, & humana corpora languere cęperant, & in uitam breuiorem ire, Quare de illo omnium primo ſeculo ait Naſo: *Ouidius.*

Contentiq; cibis nullo cogente creatis.

Prætereà eſus carnium præ ſe antiquis ferre uidebatur neſcio quam animi crudelitatem ac feritatem. Vnde idem poeta lib. 15. eiuſdem Methamorph.

Parci-

Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora: ſunt fruges, &c. Et infra:
Carne feræ ſedant ieiunia: nec tamen omnes:
Quippe equus & pecudes, armentaq́, gramine viuunt. Et inferius:
Heu q̃tum ſcelus eſt in uiſcere uiſcera condi.
Congeſtoq́, auidũ pingueſcere corpore corpus.
Alteriuſq́, aĩantem animantis viuere lætho.

Communis ergo ferè opinio eſt, ante *D.Tho.* diluuium nullarum carnium fuiſſe uſum in cibis: tametſi S Tho. 1.2.q.102.ar.6. cunctabundus dixerit: Videtur eſus carnium poſt diluuium introductus. Nicolaus uerò *Lyranus.* Lyranus Gen.9. incunctanter id aſſerit Sed *Abulenſ.* Abulenſis, Gen.1. non id tm̃, ſed inſinuat inſuper prohibitum fuiſſe tunc tale nutrimentum. Ait enim Deum taxaſſe omnibus *Caieta.* herbas in cibum. Caieta. uerò eodem loco Gen.9. medium ſe interponit dicens, nec; fuiſſe prohibitũ carnibus ueſci, neq; tamẽ fuiſſe in uſu. Ego tamen mihi (vt ſub aliorum cenſura id aſſeruerim) ſuadere uideor *Sn̄ia auctoris q̃ diſſoluitur dubium.* hanc, quę ſit huius articuli ſecunda concluſio: Ante diluuiũ non ſolùm non fuit prohibitum carnes edere, uerum etiã eſt ualde probabile illas poſt naturam lapſam illico *Secunda cõcluſ.* inter humanos cibos vſurpatas. D.n.Tho: neque de prohibitione meminit, neque aſſeueranter vſum negauit. Dixerim autem, poſt naturam lapſam. Nam in ſtatu innocentiæ faciliimum creditum eſt, ꝙ quantouis ſeculo duraſſet, numquam uſurpatæ fuiſſent carnes in eſcam. Et ratio eſt, quod fructus paradiſi fuiſſent tum affluentiſſimi, tum & uirtute ſoliſſimi ad nutriendos, uegetandoſq; homines. Et cum in illa fœlicitate nullus eſſet uitiatæ affectionis locus: nullus vteretur ſuperfluis: ſed fuiſſent neceſſarijs contenti. Atq; eo præſertim quòd eſus ligni uitę eos ualebat incolumes ſeruare, ut poſſent non mori. Ve*Probatio conclu.*runtamen de ſtatu naturæ corruptæ probatur noſtra concluſio. Eſus carnium eſt uitæ humanæ poſt naturæ lapſum eiuſq; incolumitati q̃ maximè naturalis: adeo ut Medici nihil ſalubrius in cibis ponant, tam ad bonam ualetudinem q̃ ad uirium robur: hanc aũt naturam ſtatim a ſua conditione carnes habuerunt. Arguitur ergo: Si mortales illi nunquam carnes deguſtarunt, aut hoc fuit, quia fuerant illis interdictæ: aut quia earum ſalubritas & ſapor nunquàm eis fuerant cognita, aut quia non erant neceſſariæ. Prohibitio autẽ nulla ſcripta legitur, neque ratione naturali doceri poterat: imò (ut iam dicebam) contrarium natura docet. Quòd autem earum naturam ad cibum accommodatiſſimam in mille ſexcentis annis nunquàm ſpeculando agnouerint, neq; experiendo deprehenderint, nullatenus ſit credibile: tantoque minus, quanto illas gentes circa ortũ humani generis credibile eſt ingenio & ſagacitate præ ſuis poſteris ualuiſſe. Si dicas non fuiſſe talem cibum neceſſarium pp fructuum radicumq; abundantiam, uirtutem ac ſalubritatem hoc ſatis euincere concedam, ꝙ ſi ſtatus innocentię duraſſet, nunquàm in vſu fuiſſent propter humanã tunc frugalitatem ac modeſtiam. Attamen uitiata natura, nullum eſt argumentum, ꝙ ſi carnes non erant neceſſariæ, ideo non eſſent in vſu. Corruperat.n. omnis caro uiam ſuam. Quapropter cum homines illi ad malum proni pronioribus ſe uoluptatibus immergerent, fit impendio probabile, & talibus etiam eſcis, atq; eduliorum delitijs ac lautitijs ſeſe dediſſe: & maximè prope ante diluuium, quãdo (vt ait lib.1. Antiquitatum Ioſephus) nulli parcebatur uitio aut flagitio. Mox arguitur: Cuncta animalia facta ſunt pp hoiem: ſunt autem cõplura, quæ non aliter illis hominibus vſui eſſe poterant, q̃ comeſta, ruelut ſunt piſces, perdices, gallinæ, & alia id genus: præſer- *Ariſto.* tim ꝙ uenatio (ut ait. 1. Polit. Ariſt.) naturalis eſt homini: atq; adeo agreſtibus illis hominibus non dubium, quin fuerit in vſu. Tertiò arguitur: Offerebantur tunc Deo animalium ſacrificia ut de Abel legitur: quam ob cãm Noë dr̃ clauſiſſe in arca de aĩalibus mundis ſeptena & ſeptena: ſacrificia aũt non fiebant de rebus inanibus, & q̃ non poſſent ſacerdotibus uſui eſſe: ergo ſumebantur in cibum. Ecquid.n. laudis commeruiſſet Abel, ꝙ opima & pingua gregis ſui Deo litaſſet, ſi tantum pelles & lana in rẽ eſſent ſacerdotũ non aũt carnes? Pręterea credibile eſt, vſos illos homines fuiſſe lacte. Cur ergo non carnibus? Iam cum tot aĩalium corpora in dies pellibus nudaſſent, ut corio induerentur & lana, nõ eſt credibile, carnes canibus ac uolucribus proieciſſe, Imò ſit maximè veriſimile, igni

tandem

tandem ut guſtarent admonuiſſe: nam & panem & herbaceos cibos igne adparabant. Neque uerò ad locum Gen. 9. reſpondere operoſum eſt: imò dicendum q̃ cũ Gen. 1. herbæ tantummodo declaratæ a Deo fuiſſent in cibum ꝓpter ligna paradiſi, in quo hominem Deus collocauerat, quæ illi ſtatui affatim ſufficiebant: & poſt natura uitiatã humanũ genus naturali iure carnes adhibuiſſet in cibum: & fortè prope diluuiũ eò hominum feritas euaſerat ut crudis carnibus cum ſanguine uterentur: Deus à diluuij periculo emerſis conceſſit, tanquam naturale ius, ut piſces & carnes ederẽt, excepto ſanguine: hoc eſt, ut non crudas, ſed igne paratas intelligerent in cibum humanum cedere. Ob idque Hebræi plus nimio carnes ſanguine euacuabãt. Et ideo horror illis erat uel in farciminibus, uel in ferculis ſanguinem guſtare, quod gentibus erat in uſu. Atque eã propter in eorum gratiam, actum 15. indicta abſtinentia fuit à ſuffocato & ſanguine.

Argumenta uerò in contrarium facilimæ ſolutionis ſunt. Ad primum enim reſpondetur, quòd etſi uita nobis cum cæteris animantibus communis ſit, non tamen æquo iure: ſed ſua eſt propter noſtram. & ideo neq; qui ſuam occidit pecudem, ulli faciat iniuriam: neq; qui occidit alienam, ullam irrogat pecudi, ſed poſſeſſori: neq; Deus pecora paſcit niſi propter nos. Ad ſecundum uerò ſatis reſponſum eſt, neque vllam eſſe feritatem aut crudelitatem carnibus veſci: tametſi illa Poetæ ingenij gratia decantarent. At Manichæi erant, quos Auguſti. lib. 6. contra Fauſtum, cucurbitarum homicidas appellat, eò quòd arbitrabantur nefas eſſe mortificare uiuentia.

Ad primum ar. *Ad ſecũdum arg.*

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat maleficos occidere.

Primum arg. partis negatiuæ.

A Brutis pecoribus primus gradus in hoc artic. 2. fit ad improbos homines, qui à ſua degenerantes, in iumentorum naturam, Dauidis teſtimonio, deſciſcũt. Quęritur ergo, an illos liceat à uiuentium cœtu morte reſecare? Videtur enim nefas, hominem, quantumuis ſceleroſum, uita mulctare. Exempla enim Chriſti amplectenda nobis ſunt. prohibuit autem Apoſtolos, vt Matt. 13 legitur extirpare zizania, hoc eſt, filios nequam: ne una conuelleretur & triticum. ergo id nobis præceptum putãdum eſt Secundò; Deus (ut Ezechielis ore ipſe teſtatur) non vult mortem peccatoris, ſed ut magis conuertatur & uiuat. Ergo eius exemplo neminem peccantium debemus extinguere, ſed ad pœnitentiam animare: tunc præcipuè dum conſtat ſupplicium illi periculum creare perditionis æternæ. Accedit tertiò loco, quòd id quod genere ſuo malũ eſt, nulla de cauſſa, uti ait 2. Ethi. Ariſtot. fieri poteſt bene. Vnde Auguſtinus in libro, Contra mendacium, probat ipſum nunquam eſſe licitum: occidere autem hominem per ſe, eſt malum adeò ut ſicut lib. 2. diximus, ſit omnino indiſpẽſabile: ergo nunquam eſt licitum eò uel maximè, q̃ Chriſtiana charitas non ſolùm ad amicos, uerùm & ad inimicos. & malos protenditur. In contrarium autem eſt citatum illud Exod. 2. Maleficos non patieris uiuere. Et Exod. 21. Si quis per iniuriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum, ut moriatur: quod citatur in cap. 1. de homici.

Secundũ argum. *Tertium argum.* *Ariſto.* *Auguſt.*

Quæſtio præſens alicui fortè poſtulaſſe uideatur, ut de prohibitione homicidij ſtatim in fronte diceretur. At uerò animaduertere oportet, hic non de iuſtitiæ præceptis iniri tractatum is nãque lib. 2. ubi Decalogum interpretabamur, abſolutus eſt: ſed agimus de contrarijs iniuſtitiæ uitiis. Ad quæſtionem ergo, citra controuerſiam reſpondetur affirmatiua concluſione. Iuſtum eſt malefactores interficere. Cuius rationem pulchrè D. Tho. ex ſuperiori articulo deduxit. Definitum quippe eſt, ob id animalia bruta licitè mactari, quòd in noſtrum vſum ordinata ſunt: ſicuti imperfectius propter id quod perfectius eſt. Pari ego iure cum omnis pars à natura facta ſit propter totum corpus, atque adeò ubi ſaluti hominis neceſſarium eſt, membrum putridum reſecatur, ne contagione cætera, ac demum totum perdat: ſinguli autem ciuium totius ſint reipublicæ partes: conſequens ſit ut ubi incolumitati rei publicæ expediuerit, ius eadem ipſa habeat ciuem morte reſecandi, ne totam inficiat. Nam ut ait p̃ımæ Corinth. Paulus,

Scrupulus. *Dilutio.* *Concluſio unica.* *Ratio cõcluſionis.* *S. Tho.* *Paulus.*

Fer-

Fermentũ modicũ totã maſſam corrũpit. At uerò hoc occurrere cuiq; poteſt argumentum, contra hanc veridicã aſſertionẽ. Prohibitio hæc, Non occides, eſt diuina, eademque generalis, quæ cunctos mortales nemini excepto occidere uetat: nemini autem inferiorum facultas ſuppetit diſpẽſandi in lege ſuperioris: ergo nullo humano iure cõſtitui poteſt ut homo quantumuis peccator occidatur. Hoc argumento Scot. in 4. diſt. 15. q. 3. perſuaſus, quatuor aſſeruit. Primũ illud præceptũ eſſe generale. Nam Exod. 20. abſolutè ponitur. Et Matth. 5. ſub eadem forma refertur, Non occides. Secundò ex hoc infert quòd nullum nocẽtium hominẽ, priuata publicavè autoritate interficere licet, niſi in caſibus veteri lege exceptis à Deo. neque verò lex humana ullum põt aliud crimen, morte vlciſci. Illud probat eodẽ argumento. Nam cùm hoc ſit preceptum diuinum, nulli poſſunt homines ſuper eo diſpenſare. Tertiò infert non eſſe licitũ furẽ interficere diurnum. ſ. illum, qui latenter furatur. Hoc probat: quia ut patet Exodo. 21. vbi denarrantur crimina & ſcelera quæ erant capite plectenda, caſus iſte non connumeratur: quin uerò capite ſtatim. 22. exprimitur ut nocturnus fur, in flagranti delicto captus morte opprimatur: diurnus uerò minimè. Et bullam, inquit, ſuper hac exceptione nullam audiuimus. Quartò demum infert, ꝙ neque inter Chriſtianos, adulterã interficere fas eſt: quoniã licet olim, Leuit. 20. id præcipiebatur, tamen Ioan. 8. Chriſtus idem præceptum reuocauit: vbi adulteram impunitam dimiſit. Quare ſm̃ Scotum, leges quæ contrarium præcipiunt non ſunt iuſtæ. At uerò ſalua exiſtimatiõe celeberrimi auctoris, ex falſo fundamento, non potuit nõ falſas elicere concluſiones. Falſum inquã eſt præceptum illud, Non occides, ea eſſe generalitate intelligẽdum, ut cunctas in uniuerſum hoĩum occiſiones, comprehendat. Primum. n. inuaſorem inculpata tutela transfigere, nullatenus illo præcepto prohibetur, aliàs cùm in lege ueteri non ſit exceptum, ſm̃ eius regulam non eſſet licitum. Neq; legitima eſt reſponſio, ꝙ inuaſus non intendit aliũ occidere, ſed ſe defendere. Nã etſi ita ſit ꝙ ſuperior finis ſit defenſio, nihilominus tanquam medium ſumitur aggreſſorem occidere: põnamq; qui ſe defendit, hoſtis iugulũm recta intentione petere. Neq; rurſus ſolida eſt aliorũ rñſio, ꝙ ille non occidit priuata auctoritate, ſed publica aut diuina: quoniã profectò non alio, ſed eo priuato iure quo quis põt ad ſeruandã uitam comedere, põt aggreſſorem interimere. Vnde qui ait publica auctoritate occidi inuaſorem, deberet dicere publica etiam hominem comedere. Secundò arguitur contra id quod ſecundò infert: nempè non licere reipublicę alios occidere, quã qui lege ueteri excepti ſunt. Primum enim ꝑ præceptum illud, Non occides, adeò erat generale, non erat cur Deus in tot caſibus ſuper illo diſpenſaret. Imò uerò cum præceptum eſſet decalogi, idq; negatiuum, neque Deus potuit in illo diſpenſare, ut lib. 2. oſtendebamus. Mox arguitur. Aut præcepta illa occidendi malefactores, legalia erant, aut naturalia: ſi legalia, prorſus ceſſarunt: quare neq; liceret modo homicidas occidere neque aliorum vllum qui illic capitali ſupplicio ſubditur. Si autem fuerunt, ut uere fuerunt naturalis iuris interpretamenta: ergo lumine ipſo naturali illi caſus excepti erant ab illo præcepto, Non occides: uel potius non erant illo comprehenſi. Et confirmatur ratione, ad quam mirandum eſt Scotũ non animaduertiſſe. Ante legem ſcriptam reipublicæ gentium ſcelera iure & meritò, capitis ſupplicio ulciſcebantur: & tamẽ id non faciebant: quia excepti illi caſus eſſent à lege ſcripta, quæ nondum erat. Imò verò ſeculo illo legis ſcriptæ illa non tenebantur: & nihilominus cædibus auctoritate publica uindicabãt ſcelera, idque iuſtiſſimè: ergo ratio quare id reipublicæ licet non eſt exceptio ſcriptæ legis, ſed ius ipſum naturæ. Id quod manifeſtiſſima demum ratione hac patefit. Tam naturale eſt ut nocentes homines & in rempublicam peſtilentes, reſcindantur, quàm quòd non occidantur innocentes? ergo poteſtas hæc reipublicæ non pendet ex illa exceptione legis antiquæ, ſed iure ſibi naturæ conceditur. Ad hæc ſi reſpublica modò ciuilis, facultatem non haberet naturalẽ alios interficiendi malefactores, q̃ eos q̃ lege ueteri excepti erant, neque liceret illos aliis excogitatis mortibus anteri-

Obiectio.

Scotus lapſus eſt i explanatione huius præcepti. Nõ occides.

Impugnatur Scotus.

Caligat in hac re Scotus ... mis.

interimere, neq; alios ullo corporali ſupplicio afficere, puta fures flagellis cędere: neq; alia enormia delicta mortis cōminatione prohibere · conſequēs tñ abſurdiſſimum eſt, & contra tenorem Legis, capitalium ff. de pœnis. vbi incendiarijs, atque alijs pœna capitis decernitur, & parricidæ in dolium occluſi ſubmerguntur, & hæretici exuruntur, & læſores maieſtatis meritiſſimò dilaniātur: & alij flagellis vapulantur, atq; alij in exilium relegātur: q̄ tamen pœnæ illic non erant poſitæ. Igitur ne rei explicationē diuitius prolatemus, præceptum hoc, Nō occides, ſicuti cūcta Decalogi, ut libro 2. oſtenſum eſt id, quod neque Scotus negare poteſt, præceptum eſt iuris naturalis: ex illo. ſ. principio elicitū, Id ne facias aliis, &c. Quocirca legitimum eius ſenſum, ratio nos naturalis docet: atque adeo eouſq; gn̄ale eſt, quouſq; natura uitam uult humanam ſeruare. Quo aūt caſu ratio naturalis hoīs occiſionem, aut iubet, aut permittit, idē caſus, eodē p̄cepto non comprehēditur. Ex quo fit ut agreſſoris interfectio, nō ſit eiuſdem p̄cepti exceptio: quia neq; tale homicidium uetitum à natura eſt, neque ſubinde uetari potuit. Atq; eadem, imò ęquiori ratione. neque malefactorum extinctio, q̄ publica fit auctoritate, exceptio eſt eiuſdē præcepti: qm̄ neq; illo fuit unquam cōprehenſa. Imò ipſa eadem natura nihilominus id iubet; quàm innocentium ſoſpitatē. Quo enim ſe quiſq; iure tueri poteſt, cum hoſtis internicie, & quo poteſt ſibi membrum amputare ut ipſe ſit ſoſpes, poteſt reſpublica ſe incolumē per ciuis necem ſeruare. Sequitur ſubinde ſecundò, caſus illos antiquę legis non omnes fuiſſe merè legales: ſed interpretationes iuris naturę. Tametſi ingenio illius gētis congruens fuerit ut aliqua tunc adhiberentur acerbiora legalia: ut fuit talionis pœna, & lapidationis adulterę, atque alia id genus, quæ in tota Chriſtiana familia perdurant. Sequitur tertiò, q̄ præter illa ſupplicia potuit ſemper, poteſtq; quiſque princeps: iuſta ratione doctus, leges nouas facere mortis inflictiuas: quoniam illud præceptum, Non occides, manus reipublicæ, quatenus ratione ducitur, non alligat. De tertio Sco. aſſerto. ſ. an liceat fures occidere? cōmodius q. 3. diſputabimus, ſub titulo de furto. Quartum uerò, quod de adultera aſſerit, nempè Chriſtum reuocaſſe legem illius occidendæ neſcio qua conſequentia poteſt ex Euangelio colligi. Redemptor.n. illic non induit iudicis perſonam: imò negare uiſus eſt ſibi quatenus homini, illud competere ſeculare iudicium: ſed tamquam miniſter, ac Rex regni cœlorum, admonitos illos curauit accuſatores, ut ſi in aliquo eſſent crimine reſipiſcerēt: intelligentes cuiuſq; iudicium a ſeipſo inchoatum eſſe. Hoc.n. erat inſtitutū regis regni cœlorū, non aūt ſeculares cauſas iudicare. De adultera uerò, iterum arti. proximo. Per hæc demum aliorum opinio ſecunda recurritur: Sunt enim qui cōtra Scotum, in alterum extremum impingunt. Aiunt.n. dictum præceptū non ſolum non eſſe generale, ſed hoc modo particulare, Non occides innocentem. Nā licet Exod. 22. abſolutè poſitum ſit, tñ ſtatim cap. 23. ſubditur: Inſontem & iuſtum nō occides. At uerò neq; hic modus dicēdi tutus eſt: quoniam & qui priuata auctoritate ſontem hominem & iniquum occidit, cōtra idem præceptum peccat, ut artic. proximo patebit. Imò & auctoritas publica, ſi eundem prætermiſſo ordine iuris, occidat, ſimiliter contra idem ipſum peccat. Igitur nullis opus eſt moderaminibus illum præceptum onerare: quia ſi opus illis fuiſſet, in Decalogo fuiſſent expreſſa. Neque oportet ſub illa forma explicare, Non occides, niſi vbi cauſſa fuerit iuſta. Nam hæc forma quædā appareret petitio principij: ſed abſolutè eſt intelligendum, ut iacet: attamen quatenus ratio id naturalis explicat. Similem enim effigiem præfert totus Decalogus, Nolite iurare omnino: & tamen ſubintelligitur, niſi ratio naturalis contrarium exegerit. Et pariter interpretabimur illud, Non furtum facies. Et hoc eſt quod docet D. Thom. 1.2. quæſt. 100. articu. 8. vbi ait, homicidium, quod in Decalogo prohibetur, habere rationem indebiti. Neque hæc eſt petitio principij. Eſt enim ſenſus, quòd prohibetur id quod iure naturæ indebitum eſt: nempè id quod genere ſuo eſt malum: ſed nihilominus ex cauſſa uſu uenire poteſt ut ſit bonum. Cauſſæ uerò explicandæ ſunt, dum quis inculpata tutela ſe defendit, & quando iudex

Explicatio elegātiſſima illius præcept. Nō occides.

Pœna talionis.

Senſus præceptorū negatiuorum Decalogi

D.Thom.

iudex lege agit in maleſactorem. Vnde cum homicidium rem dicat intrinſecè malum, illæ hominum occiſiones non ſunt nuncupandæ homicidia.

Ad primum ar. S.Thom.

Reſtat nihilominus argumenta diluere, quæ non ſunt prorſus ambiguitate uacua. Ad primum quidem, reſpondet S. Thom. cum ſanctis interpretibus. Quorũ prima ſolutio eſt, ꝙ ubi improbi abſque proborum periculo interfici nequeunt, abſtinendum eſt. Id autem dupliciter uſu uenire poteſt: Primò, ſi praui adeo ſunt cum iuſtis cõmixti, ut dignoſci nequeant Quare ſi conſtaret in ciuitate, maiorẽ eius partem hæreſi eſſe infectam, non liceret ad puniendum crimen, totam incendere. Secus in aggreſſu hoſtilis urbis: tunc.n. licet ſulphuris iactibus illam petere cum innocentum periculo. Secundo, ſi puniri non poſſunt nocentes, ſine grandi commotione innocentum, qui.ſ. ſanguine, uel alia neceſſitudine, illis ſunt coniuncti. Atque

Auguſt.

hæc Auguſt. expoſitio, contra Parmenianum: Quin uerò aliud nobis documentũ dedit redemptor, vt potius ſit pp bonos parcendum malis (vti Angeli pollicebantur Abrahæ, ut ſi decem iuſtos Sodomis inuenirent, toti ignoſcerent genti) quam propter malos, bonis incommodandum. Tametſi prudenter regula hæc, ad humanam facultatem accommodanda eſt: Humanus enim princeps, nõ tam abſoluta uiget auctoritate, quam Deus. Ille.n. omnia ad poſtremum iudicium reſeruat: principi autem non licet quacunque de cauſa delictoribus parcere. Hoc enim in cladem reipublicæ cederet. Quapropter quamuis multi ſcandalum accipiant, nihilominus ſi id commode exequi poteſt non debet à malorum punitione ceſſare. Hanc.n. ob cauſam (vti ait Paulus) gladium portat, ut tumultus ac ſeditiones exequutioni iuſtitiæ obſiſtentes, placare poſſit: & ubi opus fuerit, etiam conterere. Ac pariformi modo reſpondetur ad ſecundum. Deus namque arcanorum cordium ſcrutator, atque humanæ ſalutis auidus, longanimi expectatione, ut ait Paulus, malos adducit ad pœnitentiam: idq; conſulit S. Thom. & humanam iuſtitiam pro poſſe imitari debere. Ait tñ pro poſſe, quando peccata non ſunt publica, atque in aliorũ perniciem vrgentia. Nam alias, ut diximus, non habet tam amplam facultatem quam Deus. Quod dixerim ad obuiandum vulgarium interrogationi. Dubitare namque quis poſſet, vtrum dũ iudex aut princeps indicijs conijcit, ſi reum ſupplicio afficiat, perditum eum ibi in infernum: ſi autem ei ignoſcat mentem mutaturum progreſſurumq; adeò per uiam ſalutis, debeat ei parcere: hoc .n. ratio eo ſuadere vr quòd uita corporalis in ſpiritualem eſt ſemper ordine charitatis referenda: cuius utique charitatis iuſtitia non eſt inimica. Reſpõdetur primo, quod iudices quatenus leges ferunt, multo eſſe debent in clementiam propenſiores, quam in rigorem iuſtitiæ. Nihilominus tamen quamuis per reuelationem etiã conſtaret, ſuppliciũ reo cauſam eſſe damnationis æternæ, non eſt illi indulgendũ. Alioqui facile cuicunq; liceret illa vti vafricie, ut ſe impœnitentem fingeret. Et ratio eſt, ꝙ punitio publica nõ refertur in emendam, neq; in bonũ ipſius qui punitur, ſed in bonum publicum, vt alij terreantur: & qm̃ bonum publicum præſtantius eſt particulari, ordine charitatis pro illo diligendum eſt: nam & iſta uia etiam conſulitur ſaluti ſpirituali reipublicæ. Ad tertium deniq; reſpondetur, ꝙ hominem occidere nõ eſt eo modo intrinſece malum, ut mendacium: puta ita generale: ſed qñ eſt contra naturam: tunc autem eſt contra naturam quando homo dignitatem ſuam ſeruat, hoc eſt ſecundum rationem uiuit: per hoc.n. eſt liber ac propter ſeipſum exiſtẽs: quando autem inde decidit tunc in utilitatem ſeruitutemq; brutorum animalium degenerat: ſecundum illud Pſalmi, Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis, &c. Ob idq; perinde atq; brutum, licet eum occidere. Eſt.n. corruptus homo, ut 7. Polit. & 1. Ethic. ait Ariſtot. tanto fera beſtia peior ac nocentior, quantò per ingenium & uoluntatem pluribus abundat nocendi modis.

Paulus. *Ad ſecũdum ar.* *Paulus.* *S.Tho.*

Cauillũ vulgarium ſoluitur. *Punitio in bonum publicũ ordinatur.* *Ad tertium arg.* *Ariſto. Homo improbus fera beſtia peior.*

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſcleroſum hominem unicuilibet priuato occidere liceat.

HAud ſatis eſt definijſſe licitum eſſe homines nequam interficere, niſi & modum

modum exploremus, nempè an id cuique liceat priuato ciui. *Primum argu. partis affirmatiuæ.* Arguitur enim primū à parte affirmatiua, ex illo Moſaico mādato, Exod. 32. Vnuſquiſque fratrem ſuum amicum & proximum occidat. Secundò: *Secund. argum.* arguitur ex eo quod artic. proximo corruptum hominem ac perditum cum beſtijs conferebamus, ſyluestrem autem beſtiam, ac præſertim ſi nocua ſit, unicuique liberū eſt occidere: pari ergo ratione & brutum hominem. Tertiò: laude dignum eſt vt homo id etiam priuatim faciat, quod in commune commodum eſt: occiſio autem maleſactorum utilis eſt reipublicæ ergo illa etiam ſi priuatim fiat, iuſta eſt & ſancta. Cōtra ſtant illa uerba Auguſtini 1. de Ciuit. Dei. Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum occiderit, uelut homicida iudicabitur. Et tanto amplius, quanto ſibi poteſtatem à Deo non conceſſam uſurpare non timuit.

Quæſtio facilis eſt, quæ hac una negatiua concluſione diſſoluitur. Soli reipublicæ, principique, ac publico magiſtratui licitum eſt maleficos occidere. Cōcluſio in *Concluſio unica.* primis elicitur ex uerbis Pauli ad Ro. 13. vbi ſolum publicum iudicum appellat in hoc Dei miniſtrum, atque eadem cauſa gladium portare ut uindex in iram ſit ei qui malum egerit. Et probatur ratione. Nocentium hominum interfectio, non eſt per ſe bona, ſed quatenus in bonum publicum refertur: ergo illi præciſè incumbit, cui cura commiſſa eſt & cuſtodia cōis boni: quemadmodum amputatio membri, quæ proficua eſt corpori, medico præciſè incumbit: cui cura infirmi demandatur, ut iudicio ſecūdum medicas leges id fiat. Cum ergo cura communis boni ſolis principibus, eiuſque miniſtris ſit commiſſa, niſi ubi ſe reſpublica per ſe ipſam regit, ſit vt illis tantum id competat, maleficos occidere. Hic primum omnium accuratius meditanda eſt ratio, cur nulli priuatim fas ſit alterum occidere, neq; in uindictam ſui ipſius, ut vulgaribus reſpondebamus, q uix id ſibi perſuadere poſſunt. Audies enim paſſim non ſolum blaterones quoſdam uerum & ingenuos alios tantum ſuo protegendi honori tribuentes, ut iniuſtum arbitrētur, cohibitos eſſe homines ꝓprias *Blaſphemia hoīs* uindicare iniurias. Memini cuiuſdā hanc audiſſe blaſphemiā, Neque id Deum prohibere poſſe. *turpiſſimi.* Cùm tamen, etſi Deus id non prohibuiſſet, ipſiſſimum naturæ ius uetaret. Imò diuina prohibitio, explicatio eſt naturalis iuris. Et ratio eſt in promptu. Si.n. eidem ipſi qui iniuriam paſſus eſt, uindictam natura commiſiſſet, nemo non ſe ultra iuſtum uindicaſſet. Dolor.n. illatæ iniuriæ & rationem obnubilat, & affectum in rabiem inflammat, atque adeo nemo ſe q̄ iuſtè deberet, ſed q̄ poſſet maximè uindicaret. Documento nobis eſt manifeſto, *Pernicioſus abuſus nobilium in uindicandis iniurijs.* pernicioſus abuſus nobilium, qui honoris ceremonias, tā ſuperſtitioſè perſequuntur, ut pro minima iniuria in mortē hoīes euocent. Igitur cum præclariſſima iuſtitiæ uirtus, non animo perturbato, ſed integro iudicio mandari debeat executioni, iuxta illud diuinum oraculum Deuter. 16. Iuſtè quod iuſtū eſt exequeris, impendiò quàm maximè neceſſarium fuit ut non pars læſa, ſed communis perſona, omnique affectione libera iniurias vlciſceretur. Quinnerò neq; hoībus id debuit prorſus concedi, vti Ariſto. ait 5. Ethic. c.6. ſed rationi le- *Ariſto.* gibus inſtructæ. Qui hanc ueridicam ſententiam non plenè deprehenderit, non de re hac iudicet dum iniuria ipſe affectus eſt iracundiaq; illi dominatur: ſed qñ eadem ipſe alium affecit, & ratio libera eſt, ad iudicandum. Tunc.n. non iuſtum cenſebit, vt hoſti ſuo modus committatur uindictæ. *Dubia particularia.* Quamobrem neq; correptionis gratia licet patribus, aut dominis filios, aut ſeruos, uel occidere, vel certè mutilare: ut q.3. dicturi ſumus. At uerò concluſione hac nihil obſtante, dubia nihilominus exiſtunt particularia. Primū de tyranno, an cuiuis *Primum dubium.* ciuium liceat eum priuatim extinguere? Apparet.n. id eſſe, natura magiſtra, legitimum. Nam unicuiq; cōceditur ius defendendi ſeſe. De hoc D. Tho. 2. ſent. diſt. 64. *S. Tho.* q.2. artic. 2. & opus 20. de regimi. princ. c.6. optimè diſſerit. Summa aūt diſputationis ſm quoſdam eius interpretes, atque alios Doctores, hæc eſt: Bifariam quēpiam con- *Tyrānus duplex.* tingit eſſe tyrannum, uidelicet aut potentatus acquiſitione, aut ſola eiuſdem adminiſtratione quem iuſtè adeptus fuit. Atque in hoc ſecundo caſu communis conſenſus eſt, nemini licere ipſum priuatim interimere. Et ratio eſt, ꝙ cum ius habeat ad regnum,

gnum, non eſt illo, niſi per publicum iudicium, expoliandus, vt.ſ. audiatur. Lata verò in eum ſententia, quiſque poteſt inſtitui executionis miniſter. Præterea dũ particulariter ciuem quempiam aggreditur, vt vel ipſum trucidet; vel ſua rapiat, poteſt ciuis ille, vim vi repellendo, eum interimere: dum tamen conſtantiſſimum ſit eſſe tyrannum. Nam ſi quis aliàs bonus eſt princeps, ſubito motu id ſemel inceptet, nõ perinde ac priuata pſona periculo mortis obijciendus eſt.

Biſida ad dubiũ reſponſio

Igitur vt ad rem reuertamur, quando ſecundo modo princeps tyrannidem exercet, tum verum habet illud monitum Petri, vt etiam dyſcolis dominis obtemperetur. Hæc.n. inquit, eſt gratia, ſi propter conſcientiam Dei patiatur quis triſtitias patiens iniuſtè. Quare ſi reſpublica ſuperiorem habet, ille adeundus eſt, ut remedio ſuccurrat: ſin uerò, illa põt in ipſum coarmari. Dum autem potens nõ eſt, tunc Deus eſt orandus, in cuius manu cor Regis exiſtit: quique & propter peccata populi ſinit nonnunquam hypocritam regnare.

Concilium Conſtantien. explicatur.

Atq; in hoc caſu intelligenda eſt ſanctio Concilij Conſtantien. ſeſſ. 15. vbi tamquam hæreſis condemnatur eorum error, qui affirmabant cuilibet licere tyrannum occidere. Si uerò tirannide inuaſam rempublicam obtinuit, neq; unquam ipſa conſenſit, tunc quiſque ius habet ipſum extinguendi: nam vim vi repellere licet: & quamdiu ille rempublicam ſic obtinet, perpetuum gerit in ipſam bellum.

Aiod. *Cicero.* *S. Tho.* *Decius Brutus.*

Adducitur exemplum de Aiod, Iud.3. qui in uiſcera tiranni Eglon ſicam abdidit. Eademque ratione Tullius libr. de offi. quem D. Thom. loco citato auſcultat, interfectores Cæſaris laude commendat: quippe qui per tyrannidem dominatum fuerat adeptus. Et pariter Decius Brutus commendatur qui extincto Tarquinio, reges exegit.

Limitatio huius opinionis.

At uerò, etſi forſan ſummo rigore iuris hoc liceat, non tamen cõſilium eſt ſemper: niſi ubi reſpublica nulla alia patente via, tum in extrema ſit neceſſitate, tum præcipuè in promptu habeat, vt illo extincto liberetur: quia aliàs huiuſmodi interfectiones non ſolent proſperos habere ſucceſſus. Imò interfectores quando id priuata auctoritate exequuntur peius, peſtilentiusque in rempublicam debaccari ſolent, quam prior faciebat tyrannus.

Anus Syracuſana.

Qua ratione anus illa Syracuſana incolumen Dionyſium optabat, ne ſicut ipſe durior alteri tyranno ſucceſſerat, ita & immanior tertius illi ſuccederet. Frequentiſſima ſunt paſſim ſcripta exempla. Et re uera hiſtoria Aiod parum ad rem facit: tum quòd ille diuinitus fuit ad illud facinus electus, tum ꝙ & à populo etiam fuerat ad id miſſus. Et præterea non ſolùm tyrannus ille erat gubernator, ſed acta hoſtis.

Mutius Scæuola.

Qua ratione & Mutius Scæuola, eatenus laude dignus eſt, ꝙ Porſenę exitium aggreſſus fuit: licet ꝙ flammis brachium admouerit, non fuit virtutis opus: ſed, ut ait Auguſtinus, inanis gloriæ cupiditas.

Ad primum argumentũ August. Dionyſi.

Ad primum igitur argumentum, cum Auguſtino. 1. de Ciuita. Dei reſpondetur: quæ etiam Dionyſij doctrina eſt. 12. ca. cæleſtis Hierar. ꝙ dum quis quidpiam per miniſterium, quod iubenti debet facit, non ipſe proprie facit, ſed alter, qui iubet. Et ideo cũ Moyſes, legitimus eſſet loco Dei iudex ad vlciſcendam immanem illã idololatriam conflati uituli, & tanta eſſet facienda cędes, nempè viginti trium milliũ, neceſſe habuit plures inſtituere executores, miniſtros. Quare id qđ ait, vnuſquiſque fratrem ſuum, &c. occidat, non eſt intelligẽdum, ꝙ temerè ac promiſcuè vnuſquilibet quemlibet occideret: fuiſſet enim illa truculenta Andabatarum pugna: ſed condemnatis illis qui fuerant in culpa numeroſam copiam miniſtrorum deſtinauit: quibus ideo neceſſe erat, vt amicus amicum, & frater fratrem occideret. Prætterquàm ꝙ fratres appellabantur, non ſolùm eodem parenti geniti, ſed oẽs eiuſdem populi.

Andabatæ.

Dubiũ ſecũdum

Ex hac autem ſolutione dubium enaſcitur, vtrum princeps poſſit quibuſcunque priuatis facultatem facere occidendi malefactores.

Solutio

Reſpondetur id non licere, niſi certis moderaminibus. Primum n. nõ poſſet generalem facultatem ciuibus facere, vt unuſquiſque, quem obuium haberet nocentem, abſq; alia condemnatione interficeret. Eſt enim contra ius naturæ, vt contra inauditam partem, indictaque cauſſa, ſententia feratur: ſed quicunq; quãtumuis pernicioſus, audiendus eſt, ut actuum 25. habetur ni forſan publicus eſſet reipublicæ inuaſor aut Regis: nã tũc lice-

ret vnicuique vim in rempublicam illatã repellere. Secundum aſſertum: Poſt latam ſententiam licet quoſq; miniſtros inſtitue re. Primùm, in publicos latrones apertiſſimosq; reipublicæ hoſtes, qui alia uia comprehendi non poſſunt: De quibus habetur cap pro humani. de homicid. uolun. lib. 6. Et præterea filijs & fratribus concedi ſolet miniſterium occidendi interfectorem patris aut fratris: Attamen hanc facultatẽ non ualet inferior iudex cócedere, ſed tantùm princeps. Immo neque id fieri paſſim debet, ſed q̃ rariſſimè, & in cauſibus egregijs. Nam præterquàm quòd eiuſmodi executores vix expurgare conſcientiam poſſunt odio atque iracundia: quare vt inſidias condemnatis tendant, alia accumulãt peccata, vſu ſæpe uenit vt ſine ſacramentaria confeſſione occidantur. Quocirca profecto non omnibus ſatis probatur Venetorum mos, qui cùm complures à patria exules habeant condemnatos, ſingulis facultatem faciunt, vt qui alium eorum interfecerit, vita ac libertate donetur. Subſequitur & de viro, qui uxorem in flagranti adulterio enecat, de quo nemini aut Theologorum aut Iuriſprudentum in dubium cadit, quin contra prohibitionem homicidij mortaliter peccet ratione iam dicta: quia nemo antequam iudicetur adiudicandus eſt morti, & eo caſu intelligendus venit canon Nicolai Papæ, Interfectores. 33. q. 2. vbi eiuſmodi homines cenſentur homicidæ. At verò lege non puniuntur, propter doloris grauitatem, quem tũc ferre difficillimum eſt: ut habetur. l. Gracchus. C. ad leg. Iuliam de adult. & l. Marito. ff. eo. titu. Grauius autem dubium eſt, vtrum marito liceat vxorẽ ſibi a iudice permiſſam occidere. Sunt enim qui hoc negant, propterea quod permiſſio illa nõ eſt præceptum, quali cogitur carnifex ad executionem iuſtitiæ. Accedit citatus canon, Interfectores, qui abſque exceptione illos cenſet homicidas: & expreſſe canon proximus, Inter hæc. explicat quòd quanquã liceat marito ſecundùm mundanam legẽ vxorem interficere, tamen ſancta eccleſia non ſtringitur eiſdem legibus vbi gloſſa annuere videtur, ꝙ ſemper eſt peccatum. Duplex autem hic implicatur qõ: Prior de lege, an ſit licita: Antiquitus. n. licebat patri filiam in adulterio captam, interficeretur patet. l. patri. & l. neque in ea. ff ad l. Iuliam de adulter. & l. caſtitati. C. eo. titu. poſtea uerò mutata eſt lex, ut patet. C. eod. tit. in Authen. ſed hodie. ut ſcilicet uerberata in monaſterio occluderetur. Et iſta lex in uſu eſt nũc in Gallijs, & in alijs ſimul tis prouincijs reſpectu mariti: nam illa patris iam aboleuit ab uſu. Sed tamen lex Hiſpaniarum ſequitur antiquam, non quidem cum illo rigore, ut adultera neceſſaria morte damnetur, ſed traditur marito cui facultas ſit, ſi eam uelit occidere. Et quod lex ſit iuſta, nõ eſt cur dubitetur. Nã præterquam quòd crimen id uidetur mereri, profectò Hiſpanorum de hac re, ingenio, uix fieri aliter poſſet ſatis. Neque ut paulò anteà inter reſpondendum Scoto dicebamus, Chriſtus illam legem reuocauit. Poſterior uerò ſenſus quæſtionis eſt, utrum eadem conceſſa marito libertate, ſecundùm conſcientiam liceat ei id perſequi: & re uera de hoc minor eſt dubitandi ratio. Nam etſi non inſtituatur ut neceſſarius miniſter iuſtitiæ, inſtituitur tamen liber: quare ius ei ſit ut illam occidat. Quapropter licet opus fuerit miſericordiæ, illi parcere, tñ iuſtitiam neque coram hominibus uiolat, neque coram Deo. Et eſt porrò efficax argumentum, quòd ſi marito citra peccatum non liceret eam iugulare, peccatum eſſet principi & iudici, illam facultatem illi facere, Neque ualet ſolutio, ſi quis dicat, non illi permitti tunc uxoricidium, ſed ut impunè id faciat: quoniã illo priuilegio iam fruebatur, etiã ſi abſq; iudicio, in flagranti delicto illam interficeret. Cùm ergo ſolenni forma iudicij cõdemnata illi traditur, teſtimonium apertum eſt, fieri illi ius occidendi, ceu miniſtro iuſtitiæ. Ad ſecundum principale argumentum reſpondetur, ꝙ etſi homines à ſua natura degeneres cum brutis conſeantur, differunt tamen ꝙ beſtiæ natura ſua ſunt tales: ideoque & ſylueſtres quiſq; citra iniuſtitiam occidit, & domeſticas citra ipſarum iniuriam, licet dominis inferatur: peccator autem quia non eſt per naturam pecus, non debet niſi publico illius iudicio cui id incumbit damnatus interfici. Solutio autem tertij argumenti ſaluberrimum eſt documentum: Etenim ubicunque

Venetorum conſuetudo nõ probatur. *Nicolaus* *Tertium dubium.* *Duplex quæſtio.* *Diluitio utriuſq; quæſtionis.* *Ad ſecundum ar.* *Ad tertium arg.*

cunq; proximo citra alterius nocumentũ & iniuriam prodeſſe quis poteſt, laudabile officium eſt eius commodum procurare: vbi autem nocumẽtum alterius ſeſe offert, quale eſt mors peccatoris, non debet niſi iudicio illius ad quem functio illa pertinet intentari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm clericis etiam maleficos liceat interficere.

POſt deciſionem illius, quòd publicæ poteſtati non ſolum licitum, uerum & ſanctum eſt, maleficos extirpare, conſequitur ut uideamus an præfectis etiam eccleſiaſticis idem ſit licitum. Exiſtit enim à parte affirmatiua argumentum, ꝙ ſecundum Paul. 1. ad Corinth. 4. imitatores eius ac perinde ſanctorum eſſe debemus, ſicuti ipſi fuerunt Chriſti. Deus aũt maleficos perimere ſolet, ſecũdum illud Pſalm. Qui percuſſit Ægyptum, cum primogenitis eorũ. Et Phinees quamuis ſacerdos interfecit Iſraelitam cum Madianitide coeuntem: vt legitur Num. 25. Et Samuel Propheta interfecit Agag, regem Amalech. Et Helias ſacerdotes Baal. Denique Petrus Ananiam & Sapphiram. *Secundũ argu.* Secundò: cum poteſtas ſpiritualis ſuperior ſit temporali, Deoque coniunctior, non eſt cur habeat minorem facultatem occidendi eos malefactores, qui ſibi ſubduntur, quàm ſecularis: In contrarium eſt illud 1. ad Timot. 3. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non uinolentum, non percuſſorem, &c.

Concluſio unica. Quæſtio eſt ſolutu facilis, quæ hac una concluſione negantet deciditur. Minimè clericis, quacunque ſint eccleſiaſtica poteſtate conſtituti, fas eſt ullum, quantumuis criminoſum, morti addicere, aut mutilare: *Rõ concluſionis.* Probatur duplici capite. Primò: propter repræſentationem: Cõſecrantur enim altaris miniſterio, ubi iugis fit memoria paſſionis Chriſti: qui cum in ara Crucis occideretur, percuſſus, uti ait Petrus, non repercutiebat: cuius ergo imitatione non debent eſſe percuſſores. Nam ut Eccl. 10. commoneſit: ſecundum iudicem populi, ſit & miniſtri eius. Secundò: id inde confirmatur quòd in Euangelio, cuius clerici ſunt miniſteri, nullum capitis ſupplicium, aut mutilationis membri, ulli uindicandorũ decretum eſt. *Reſpõſio quorundam.* Hic primũ oĩum animaduertendum quo iure clerici, ſanguinis effuſione interdicantur. Haud.n. interdictũ hoc, iuris eſt naturalis. Imò ſi merũ illud conſideres, non obſtat quominus epiſcopus ſubditos ſuos patibulo adiudicare poſſit. Dubium autem eſt, an ſit de iure diuino. Ad hoc enim ſunt, qui diſtinguentes reſpondeant. Aiunt inquam, duobus modis præceptum aliquod cenſeri poſſe de iure diuino: Vno modo, quia in ſacra pagina ſcriptum eſt: altero uerò: quia eſt à Deo ipſo poſitum tamquam de re ſupranaturali, qualia ſunt ſacramentorum mandata. *Paulus.* Sic.n. ad Corinth. 7. diſtinguit Apoſtolus, dicens uxorem à uiro non diſcedere, præceptum eſt Dei: quòd autem fidelis ab infideli uxore, ſecum habitare conſentiente non diſcedat, ego dico, non dominus. *Obiectio.* Prohibitio ergo clericorum ne ſanguinem effundant, licet non poſteriori, tamen priori modo, aiunt iſti, eſt diuinum: quia extat apud Paulum loco citato. 1. ad Timot. 3. *Solutio.* Quòd ſi hæſites, nũ quicquid Paulus iuſſit pro præcepto habendum eſt Dei? quandoquidem quicquid apoſtoli tãquam apoſtoli loquebantur quaſi diuina organa proferebant. Reſpondetur quòd in aſſertione fidei, immediata reuelatione mouebantur. Quare enuntiationes eorum, ut diuina fides habentur, tamen in legibus aliquibus ferendis, licet Spiritus ſanctus eis aſſiſteret ſicut nunc eccleſię, nihilominus tales leges non ſunt propriè iuris diuini, ſicuti neque modò Papę, & Conciliorum iuſſa. Vnde actuum. 5. Viſum eſt, inquit Petrus, non tantum Spiritui ſancto, ſed Spiritui ſancto & nobis, quia tunc in concilio non utebantur immediata reuelatione, ſed humana conſultatione, Spiritu ſancto, ne errarent aſſiſtente. Secus in fide proferenda, de qua admoniti ſunt ne cogitarent quomodo, aut quid loquerentur, ſed ſola uterentur reuelatione. At uerò quamuis diſtinctio hæc, ex re ipſa perſpectè fiat, neſcio tamen an ad propoſitum ſatis queat applicari commodè: *Excluditur reſpõſio illa ad dubium.* Paulinum enim illud uerbum, attentè perſpectum, non huc ſpectare uidetur, ut clericos inhibeat ne tamquã publicæ poteſtates malefactores occidant: ſed ne tanquam pri-

uatæ perſonæ ſint percuſſores. Vna enim compoſuit, ſobrium, prudentem, &c. non uinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum. Præterquam quod illic tantùm cum epiſcopis ſermo illi erat. Neque uerò inibi ſeculares iudices eiecit, ne in ſacerdotalem ordinem admitterentur: quod tamen eccleſia facit. Quapropter ſi huic tantum loco inſiſtas, profectò neutro ſuperiorum modorum prohibitio hęc eſt de iure diuino. Aliud autem argumentum poſſet ualidius ad propoſitum adduci: nempè ꝙ Chriſtus, ut præcedenti lib. q. 4. meminimus, non aſſumpſit ſecularem poteſtatem iudicandi ſed ſpiritualem regni cęlorum. Vnde fieri uidetur conſequens, ut nec clerici poſſent illam exercere. Attamen neque argumentum hoc rem demōſtrat: ſed hoc tn̄, quod poteſtas eccleſiaſtica, qua rōne ſpiritualis eſt, non ſe extendit ad iudicia ſecularia ferenda: niſi quatenus ordinem habent ad finem ſpiritualem. Huic tamē minimè repugnat, quominus clerici poſſent eſſe ſecularium principum miniſtri, ut eorum nomine nocentium ſanguinem effunderent. Imò uerò neque repugnat quominus epiſcopi eos poſſent gladio ferire, qui ſpiritualem ipſum finem perturbarent. Ex his ergo ſeqtur (quod certò crediderim) prohibitionē hanc ſolum eſſe de iure merè poſitiuo eccleſiaſtico. Neq; uerò S. Th. uerbum adduxit apoſtolicum, ac ſi eſſet habendum pro lege, ne clerici in cauſſa ſanguinis iudices ſederent, ſed ſolum per uiā conſequentiæ & exempli, nempè ꝙ poſtq̄ admonentur ne ſint percuſſores, meritò eccleſia cauit, ut ab omni percuſſione abſtinerent. Et in eodem ſenſu citat idē uerbum Gratianus in fronte diſt. 45. ubi c. neminem. & cano. epiſcopum. eadem habetur prohibitio. Et expreſsè c. ſentētiam. ne cler. uel mona. Et in ti. de cler. percuſ. Ratio ergo huius eccleſiæ ſanctionis nō fuit niſi decentia, & honeſtas duplex, quæ ad concluſionem allata eſt. Et præterea mundicies quę eſſe debet non ſolū in ſacerdotibus, uerum in uaſis etiam ſacris. Quapropter qui ſacris initiantur, ut uotum emittunt ne ſe ſemine polluant, ita & lege prohibentur ne contaminent ſanguine. Quæ quide duę ſordium ſpecies, ſi in tēplo fundantur, illud quoque pollutū relinquunt, & ſuo modo irregulare. Nomine autem clericorum in eiuſmodi prohibitione omnes promiſcuè comprehenduntur, tam minoribus ordinibus q̄ ſacris initiati. Tametſi quantū ad culpæ gradum non ſit eadem omnium ratio. Nā qui in minoribus conſtitutus iudicatum ſecularem, uſque ad ſāguinis effuſionem exerceret, non peccaret mortaliter, quia ordines illi non ſunt propriè ſacri: qua tamen lethali culpa inficeretur qui eſſet in ſacris, ſiue tanquam iudex, ſiue tanquā iuſtitiæ miniſter ſe cruentaret. At uerò ēt in minoribus ordinibus, nullum eſſet peccatum. Nam omnibus interdicta eſt ſanguinis effuſio. Sed de irregularitate iure patentiſſimum eſt, occiſores ac mutilatores fieri oēs irregulares, ſiue poſt ſuſceptos ordines id fecerint, ſiue ante, vt patet can. Epm̄ diſt. 45. & diſt. 55. can. aliquantos. & 23. q. 8. can. 1. & ca. clerici. & can. quicunque. & de homi. uolun. cano. de cætero, & can. ad audientiā, & multis alijs locis. Quod latè Syluest. tractat, uerb. Homicidium. 3. Sed eſt notādum, qđ licet citati canones, percuſſores oēs, imò & arma ſumentes ut hr̄ diſt. c. clerici, irregulares eſſe decernāt: intelligunt tamē doctores eos tn̄ comprehendi, qui occiſores fuerint aut mutilatores. Quare Panor. in c. 1. qui clerici uel uouen. Sola, inquit, ſanguinis effuſio non inducit irregularitatē. Et ita expreſſe habet glo. Clem. unicæ. de homic. iuxta tenorem textus, Occidit aut mutilat. Sed de hoc ſtandum eſt mori eccleſiaſtico. Caue tn̄, ne excommunicationis cenſuras cū irregularitate permiſceas. Hactenus enim de clerico percuſſore aut ſeculari dictum eſt. Qui uerò uice uerſa in clericum manus uiolentas iniecerit: licet neq; mutilator ſit neque ſanguinis effuſor, ſniam excōmunicationis incurrit ſm Canonem. Si quis ſuadente. Quod ſi fuerit ſacerdos, & celebret, tunc fit irregularis, & pariter qui ſemē aut ſanguinē in ſacro loco effuderit, ſi modo effuſio notabilis, ut aiunt, eſſet. Etenim pueri cùm ſe inuicem pugno cædentes, parum ſanguinis de naribus mittunt, non ſubinde ſunt excommunicati. Homicidium autem etiam citrà ſanguinis effuſionem irregularem facit homicidam. Neque requiritur, ut eiuſmodi actiones

Cauillū.

Solutio

Solutio uera principalis dubij. S. Tho.

Quos cōprehēdat iſta ſanctio.

Quando incurratur irregularitas

Syluester.

Sola ſanguinis effuſio non eſt irregularis cauſſa.

actiones peccata ſint, vt ſint, irregularitatis cauſſa. Immo etiam ſi ſint virtutes, dummodo ſint liberæ, idipſum efficiunt: vt iudex eiusq; miniſtri, qui iuſtè iniquum interficiunt, irregulares fiunt ad ſacros ſuſcipiendos ordines, atq; omnes miniſtri iuſtitiæ: quos gloſſa refert ſuper dicto cano. aliquantos. Dixerim autem. Dummodo ſint actiones liberæ & uoluntariæ: & qm̃, vt in artic. 8. dicturi ſumus, per homicidium caſuale & per alias actiones, quæ præter hominis voluntatem accidũt, nulla incurritur irregularitas. Immo cùm quis ſe aut ſua inculpata tutela defendendo alteri aut mortem infert, aut cauſſam mortis: vt hr̃ Clemen. vni. de homi. & eod. titu. lib. 6. ca. prælatis. Ex his fit conſequens irregularitatem non eſſe culpā: immo neque ſemper propriè pœnam: vt lib. 1. q. 6. adnotauimus: quia vbi nulla eſt culpa, nihil propriè hẽt rationem pœnæ: ſed eſt inhabilitas quædã & indecentia propter immunditiam ad ſacrorum adminiſtrationem. Quapropter cum in Pontificis Bullis confertur facultas abſoluendi à quibuſcunque peccatis & cenſuris, cenſuræ nomine non uenit irregularitas. Quod ſi quis forſan ambigat, vtrum Pontifex maximus ſuper hac lege diſpenſare poſſit, tam quantum ad culpam quàm etiam quo ad irregularitatem: faciliſſimè colligitur ex ſuperioribus affirmatiua reſponſio. Enimuero cùm lex ſit merè poſitiua nõ ſolum quia, vt diximus, verba Pauli non faciunt illum ſenſum, verum etiam quod quamuis eum facerent, non eſſet lex diuina illius generis, quod non cadit in diſpẽſatione Pontificis: colligit̃ poſſe eundẽ Pontificem iuſta de cauſſa diſpẽſare, vt ſacerdos, iudex ſecularis eſſe poſſit, & in bello miles: quibus functionibus annexa eſt ſanguinis effuſio.

Irregularitas non eſt culpa

Ad primum ar. Poſt hæc nulla reſtat difficultas ad argumenta quæſtionis reſpondendi. Primi igitur reſponſio eſt quòd Deus vnicuique ſm̃ ſuam congruentiã imitandus eſt. Enim verò neque liceret ſic totam vrbem punire, vt ipſe puniuit Sodomam. Neq; verò (vt ſuprà diximus) omnibus parcere, quos ipſe ad pœnitentiam expectat: ſed vnicuiq; agẽdum eſt ſm̃ pſcriptã ſibi legẽ: quæ in hac parte congruenter clericis legis gratiæ poſita eſt. Sacerdotes nãq; veteris teſtamenti non tractabãt ſpiritualia, ſicut noſtri. neq; miniſteria occiſi innocẽtiſſimi Chriſti ſed erant legis miniſtri, qua corporalia ſupplicia, etiã mortis, maleficijs decernebantur. *Ad ſecũdum ar.* Quod autem de Petro adductum eſt, nihil ad rem facit: quoniam neq; ipſe coniuges illos occidit, neq; eius iuſſu interfecti ſunt: ſed quaſi ore Dei promulgauit ſententiam, qua audita examinati corruerunt. *Ad tertium arg.* Ad ſecundum reſpondetur, quod poteſtas ſpiritualis clericorum nõ in hoc debet poteſtati principum præcellere, vt corpora interficiat, ſed vt animarum conſulat ſaluti. Qua utiq; ratione dicuntur principes terræ. Et per hoc ſoluitur tertiam.

ARTICVLVS V.

Vtrum alicui liceat ſe ipſum occidere.

Qvamuis artic. 3. concluſum fuerit, nemini priuata auctoritate licitum eſſe quenquam occidere, quia id eſt contra iuſtitiam: reſtat nihilominus ſcire, vtrum cuipiam id liceat in ſeipſum? Primum enim argumentum à parte affirmatiua eſt, quòd prohibitio homicidij eſt prohibitio iuſtitiæ: vnde cum iuſtitia non ſit niſi ad alterum, fit (ut quemadmodum oſtendit 5. Eth. Ariſto.) nemo ſibi faciat iniuſtitiam, etiam ſi ſe occidat. Et accedit ſecũdo loco, quòd quando iudex qui alios habet interficiendi poteſtatem, ea eſt ipſe dignus morte qua alios merito condemnaret, apparet tunc & ſibiipſi eandem inferre poſſe. Tertio arguitur: Licitum eſt cuicunque periculo minore maius euitare, ſicuti membrum ſibi infectum reſecare, vt uitam ſeruet contingere autem poſſet, vt quis ſeipſum occidendo à maioribus ſe malis eripiat: videlicet ignominia, aut periculo, aut turpitudine alicuius flagitij: ergo tunc id erit licitum. Quarto Samſon, vt legitur Iudicum. 16. ſeipſum ruina templi contriuit. Et Razias vt 2. Machabæ. 14. refertur, ſeipſum interfecit: eligens potius nobiliter mori, quam iniquorum fieri ſubditum: quod & de Catone memoriæ proditum eſt. In contrarium eſt uerbum Aug. 1. de Ciuitate Dei. quod refertur 23. q 5. ſi non licet priuata poteſtate hominem occidere, pfecto ẽt qui ſeipſum occidit, homicida eſt Et paulo poſt: Præſtat ut ne homi-

Primum argum.
Ariſto.
Argu. 2.
Argu. 3.
Argu. 4.

ne intelligamus, illud quod dictũ eſt, non occides, neq; alterum: ergo neque te. Neque enim alium quam hominem occidit, qui ſeipſum occidit.

Vnica conclu. Ad quæſtionem vnica concluſione reſpondetur: Nemini fas eſt ſeipſum occidere: & qui contrà facit grauiſſimi peccati mortali reus fit. Idque tribus rationibus comprobatur. *Prima ratio concluſionis.* Primo, quòd ſi homo ſecundum ſeipſum conſideretur, contra ſuam ipſius naturalem inclinationem atq; amorem quem ſibijpſi naturaliter debet, facit, dum ſibi vitam adimit. *Secunda ratio.* Secundo, ꝙ ſi conſideretur vt pars totius reipublicæ, in bonum totius ordinatur atque adeo, vt 5. Eth. cap. poſt rẽ ait Ariſt. qui ſeipſum enecat, iniuriã irrogat reipub. *Tertia ratio.* Tertio, Quod ſi conſideretur vt effectus eſt Dei, vita humana diuinum donũ eſt, à Deoq; ſubinde pendẽs, tanq̃ eius poſſeſſio: ob idq; qui ſe ipſum perimit, perinde in Deum peccat, cuius eſt ſeruus, atq; ille qui rem alienam vſurparet. Ad ſolum enim ipſum pertinet iudicium vitæ & mortis, ſecundum illud Deute. 23. Ego occidã, & ego uiuere faciã. De cõcluſione nemo eſt qui dubitare poſſit? adeò eſt contra vniuerſalem naturam vt ſibi quiſq;, mortem conſciſcat: per quam vita priuatur, quæ omnium eſt fundamentum bonorum. Circa rationem autem diſcrimen prius perpendendum eſt, quòd ſi hominem abſolutè in ſeipſo conſideres, non eſt propriè contra iuſtitiam vt ſe occidat, ſed contra amorem quo res quælibet ſeipſam diligit. Si autem conſideretur velut opificium Dei, ac reipublicæ membrum, tunc quia ordinem habet ad alios, iniuſtus reſpectu eorum fit qui ſe occidit. *Obiectio cõtra primam rationem.* De eadem tamen prima ratione dubium exiſtit, haud enim efficax ſatis apparet illatio, quòd ſi homicidium fiat contra propriam inclinationem naturalem, ſit protinus peccatum mortale. Inclinatio nanque naturalis, non omnis eſt bona: immo contra illam facere nonnunquam officiũ eſt. Enimuero inclinatio humana in bonũ delectabile, naturalis eſt, quinetiam genere ſuo bona. Appetitus enim animalis ſua pte natura fertur in id, quod eſt delectabile. Qua utique ratione natura neceſſarijs officijs conſeruandi, tam indiuiduũ, q̃ ſpeciem, delectationem immiſcuit, vt eſſent appetibilia. Et nihilominus eadem inclinatio ſæpenumero eſt mala: eidemque adeo reſiſtere bonum. Quapropter virtus temperantiæ ac fortitudinis ſecũdum Ariſtote. ad moderandum reprimendumque naturales affectus nobis inſeruiunt ob idque virtutis opus, laborioſum eſt ac difficile: nempè quod eius conatibus contra naturalem inclinationem pugnamus, quæ ſuperatu difficilis eſt. Adde, quod & iuſtitia originalis ad eaſdem infrænandas naturæ affectiones donata primis parentibus fuit. Qua ratione videlicet, quia illæ naturales erant, iuſtitia ipſa fuit ſupernaturalis Hac enim de cauſſa Pau. ad Roma. 7. conquerebatur aliam in membris legem præſentiſcere repugnantem legi mentis. Quòdnam igitur argumentum eſt: fit contra inclinationem naturalem ergo eſt peccatum? Quod intelligas illam inclinationem eſſe bonam, id tibi reſtat probandum: quandoquidem ex hoc quod ſit naturalis non conuincitur. *Dilutio. Duplex inclinatio naturalis in homine.* Ad hoc iam aliàs me dixiſſe memini. Habet enim homo duas, eaſdemque ambas naturales inclinationes: alteram ratione generis alteram verò ratione ſpeciei: quarum ideo prior materialis eſt, ſecunda uerò formalis. Habetque ſubinde hoc inter omnem creaturam corporalem ſingulare, quòd illæ inclinationes poſt naturam corruptam ſint ſibi inuicem contrariæ. *Paulus.* Caro enim, inquit Paul. concupiſcit aduerſus ſpiritum: & ſpiritus aduerſus carnem. At uerò quia id ſimpliciter rei naturale eſt, quod formaliter & ſecundum ſpeciem congruit: illud autem quod competit, materialiter competit ſecundum quid, fit vt ſecundum rationem contra materialem, hoc eſt, contra ſenſualem inclinationem facere, ad hominis perfectionem pertineat. *Quæ dicatur abſolute inclinatio naturalis hominis.* Igitur quando dictum eſt inclinationem naturalem ad vitæ conſeruationem ferri, atque eius amorem eſſe naturalem, intelligitur ſecundum rationem ob idque facere contra illam inclinationem peccatum eſt, non ſolum inhumanum, verùm & contra totum fundamentum naturæ. Quòd enim viuere ſit rationalis inclinatio, inde patet, ꝙ rationalis natura eſt per rationis opera fœlicitatem conſequi: quæ quidem opera niſi à viuente exerceri non poſſunt. Poſt

hæc

hæc circa aliàs duas rationes explicãdum eſſet quomodo homo non ſit ſuæ vitæ dominus, niſi hæc concluſio ſuperiori libro q.3. ſatis fuiſſet à nobis demonſtrata. Recolere autem id opus eſt quod ibidem demonſtrare etiam curauimus nempè rempublicam non propriè habere dominium vitæ ciuiũ, ſicuti Deum. Haud enim princeps pro libito, velut ille poteſt innocentem in mortem adigere, quod ad rationẽ dominij eſſet neceſſarium: ſed tantum vt reipublicæ propugnator, iuſtique cuſtos, vt inibi ſatis expoſitum eſt. Atqui huc applaudit exemplum totius, reſpectu partium. Homo enim non fungitur abſoluto membrorum dominio, vt poſſit ea dum libuerit ſibi amputare: ſed vt cuſtos vitæ poteſt illa obijcere ad defendendum totum: ac pariter dum putreſcunt, reſcindere. Sic ergo intelligendus eſt Ariſtot. 5. Ethic. cap. 11. vbi ait homicidam ſui, iniuriam irrogare reipublicæ. Diſputatio ſe hic longa ingerebat, an liceat quempiam damnare vt ſeipſum occidat: nempè vt venenum epotet, aut fame pereat, aut de carcere non fugiat: hæc autem proprium locum inferius habent. q. 6. vbi de remedijs quibus rebus vti poteſt, articu. 4. latè diſputandum eſt. *Ariſto.*

Reliquas ergo quæſtiunculas huic principali adhærentes, inter ſoluendum argumenta diſſoluere reſtat. Ad primum autem iam reſponſum eſt: nempè quod homicidium, peccatum eſt tum contra iuſtitiam, tum etiam contra charitatem. Quare qui mortem ſibi conſciſcit, reſpectu ſui non facit contra iuſtitiam, ſed cõtra charitatem: reſpectu verò reipublicæ ac Dei, facit contra iuſtitiam. Ad ſecundum autem quod adijcitur dum index ſimul eſt morte dignus: Reſpondetur quod nemo conſtituitur ſui ipſius iudex: quia nemo de ſeipſo rectè iudicare poteſt. Quare ſicut ægroto medico non eſt committenda ſuiipſius curatio: ita neq; malefactori iudici ſeipſum condemnare. Ad tertium argumentum Diuus Thomas reſpondet id quod præcedenti libro à nobis citatum meminimus: nempè quod cum homo conſtitutus per liberum arbitrium ſit ſuijpſius dominus, hoc eſt ſuarum actionum, de omnibus quæ eidem libero arbitrio ſubſunt, diſponere poteſt: non autem de uita, quæ Dei poteſtati, à quo illam recipit, tantum ſubditur. Et ideo ob nullam prſus cauſſam licitum vlli eſt ſibi uitam adimere. Argumentum eſt quod locupletiſſimè Auguſtin. diſſerit libr. 1. de Ciuita. Dei. à c. 17. vſque ad 26. Quare neque qui illo Pauli deſiderio arderet diſſoluendi, vt eſſet cum Chriſto poteſt ſe illa cauſſa necare. Neque vt extremas mundi huius calamitates ſuffugiamus. Nam cum ſecundum Philoſophum 3. Ethico. vltimum ſit temporalium malorum, mors: qui illa ſe orbaret vt malis alijs careret, maius tunc contra naturam eligeret malum vt euitaret minus. Neque ſumma quis immaniſſimi criminis pœnitudine perculſſus, poteſt in ſe nefarias manus inijcere ut ſe abſumat. Neque verò ad euitandum atrociſſimũ ſcelus id licitum eſt. Quapropter Lucretiæ per mortem, quam ſibiipſa inferret, non licuit adulterium cauere, & multominus poſtquam illam paſſa eſt iniuriam, ut Liuius libro 1. refert, ignominiam morte contegere, vt illic auctor eſt Auguſti. Nam ſi reſiſtendo, ſe culpa liberauerat, non erat digna quæ ſe occideret: & ſi in culpam conſenſerat, non erat ſuijpſius iudex. Occidit ergo ſeſe ex puſillanimitate, quia ferre infamiam non valuit: ſicuti & Cato, qui Cæſaris dominatum ſubire potens non fuit. Quòd ſi hic obiter quæras quid ferre debeat pudica puella antequam in ſtuprum conſentiat? Re uera quodcumque genus mortis. At verò utrum ſi non pro uirili ſua contra pugnet, membriſque reſiſtat, ſed immota manens nihil agat, conſentire cenſeatur? Reſpondetur: In foro exteriori ſi immobilis tacenſque maneret, rea ſtupri iudicaretur. Sic enim iubebatur, Deuter. 22. vt puella quæ in urbe comprimeretur, quia tacuerat, lapidibus obrueretur. Tamen in foro conſcientiæ tantum tenetur non conſentire, neque ſe ſceleri accommodare. Quare ſi metu tacet, non peccat mortaliter: dummodo nullum præbeat conſenſum. Neq; verò manus in alterum tenetur inijcere. Tametſi quæ honeſta eſt & ingenua, non debet facere quantum debet, ſed quantum poteſt. Quæ autem inuita patitur, virginitatem non amittit, quia (vt Lucia aiebat) non inquinatur corpus niſi de con-

Ad primum ar. *Ad ſecũdum ar.* *Ad tertium arg.* *D. Tho.* *Auguſt.* *Paulus.* *Ariſto.* *Lucretia* *Auguſt.* *Cato.* *Quæſt.* *Solutio.* *Altera quæſtio.* *Reſpõſio.*

ſenſu mētis. Vnde quæ ſe occideret ut ſtuprum caueret, maius peccatum faceret ut euitaret minus. Ad quartum de Samſone *Ad quartum arg. Samſon.* ſunt qui reſpondeant per uirtutem fortitudinis ei licuiſſe ad hoſtium cladem cum proprio periculo ſeſe accingere. Ad hoc tamen iam lib.2.q.3.artic.8.reſpondimus, quòd cum ille auſus non fuerit humanus, ſed ſupernaturalis: quia iam illi coma creuerat quam Deo dicauerat: dicendum eſt potius cum Auguſt. quod id diuina reuelatione fecerit: Id quod eius oratio teſtatur, qua diuinitus ſuppetias petebat. De Eleazaro autem qui legitur primi Mach. *Eleazarus.* 6. vt elephantem occideret, ab eodem oppreſſus, facile, ut illic dicebā, crediderim virtute ac robore animi id aggreſſum fuiſſe. Razias aūt non eſt cur excuſetur, ut be- *Razias. S.Tho.* ne ait S. Tho. nam animi mollities fuit & languor proprio gladio malle occumbere, quam uinci. Quod & Sauli uituperio datur, & Catoni. Vnde ꝙ hiſtoria addit, maluiſſe nobiliter mori, &c. non dicitur ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum eius exiſtimationem. At uerò de Apollo- *Apollo.* nia, cuius hiſtoria refert quod carnificum operas præueniēs exiliuit in flammas, Auguſtin. non eſt omnino certus Si autem id *Auguſt.* verum fuit, uel dicendum eſt quòd erat iā tam rogo admota ut penè eſſet coniecta: vel quod cum eſſet fœmina, acuminisque adeò iuris inſcia, per inuincibilem ignorantiam ſit excuſanda: uel ad hoc cum eodem Auguſtino recurrendum, quòd id diuino inſtinctu egerit.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm liceat vitam, pro defenſione amici aut cuiuſcumque virtutis, exponere.

Articulo proximè præcedenti operæpretium duximus hunc ſextum adhibere: licet D. Tho. ſilentio hic eum prætererit Sunt enim apprimè affines & germani. Quæritur ergo utrum uitam propriam liceat pro amico aut pro quacumque uirtute morti offerre. Arguitur enim a parte *Primum argum. a parte negatiua.* negatiua: Vitam periculo mortis objecere eodem recidit ac ſi quis ſeipſum occidat: nam gubernatorem nauem non ſeruare dum poteſt, perinde habet ac ſi illam ſubmergeret, occidere ſe autem nemini licet, cum non ſit uitæ ſuæ dominus, ſed cuſtos: ergo neque uitam pro alio exponere. Secundò: Ordine charitatis plus ſe *Argu. 2.* quiſque diligere tenetur, quam alterum: ſaltem non licet alterū plus diligere, mandante nobis Deo & proximos ſicut nos ipſos diligamus: qui autem propriam pro uita amici exponit, plus alium diliget quàm ſe ipſum, vt lib. de mēd. c. 6. arguit Auguſt. *Auguſt.* ergo id non licet, ut ipſe ibidem concludit. Tertiò: Sicut uita ſpiritualis ad ſpiri- *Argu. 3.* tualem, ſic & temporalis ad tpalem: nemini autem ſpiritualem propriam licet pro ſpirituali totius mundi amittere: ergo neque temporalem propriam pro temporali amici. In contrarium eſt uerbum Chriſti, Ioannis 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis.

Quæſtio eſt egregia: neque ſolum Philoſophis digna, verū & Theologis: tametſi non pro eius dignitate uiderim ex profeſſo diſputatam. Tribus ergo concluſionibus abſoluendam duxerim. Prima eſt: Po- *Prima conclu.* nere uitam pro Deo, atq; in teſtimonium eius fidei, catholica fides iubet: cuius perinde contraria aſſertio, hæreſis eſt manifeſtaria. Hoc patet eccleſiæ teſtimonio, quæ ob hanc præcipuam uirtutem martyrum ordinem, ceu inter diuos præcipuum, uſqueadeò colit, ut cenſeat per actum martyrij omnia condonari peccata. De hoc ergo non pertinet ad præſentem locum diſputare. Sed adiungimus eidem concluſioni, pariter pro tutela cuiuſque uirtutis id ipſum licere. Ob id enim Ioannes Baptiſta martyrum catologo adſcribitur, quòd de iniquitate inceſtuoſum Herodē redarguebat. Neq; ſolum in preceptorum tutamen, verū & ad defendendū conſiliorum ueritatem id ipſum laus eſſet: nempè ut qs defenderet conſilium eſſe, vota religionis ſuſcipere. Hæc n. omnia in cuſtodiam pro pugnationemq; fidei referuntur. Neq; uerò eſt qui negare poſſit quin ēt pro republica liceat periculum ſubire mortis: qñquidem, ut antea ſæpe diximus, reſpublica ad id poteſt ciues ſuos cogere: ſicuti totum membra, ad ſui defenſionem. Hæc ergo citra diſputationē iacta ſint fundamenta. Quò autem alterum, quod patentiſſimum etiam eſt, extremum, cum hoc ipſo com-

Secunda conclu. componamus, ſit ſecunda concluſio: Nullatenus licet aut vitã ſpiritualem, hoc eſt Dei gratiã amittere: ut minimã eius iacturã facere pro ſalute ſpirituali totius mundi. Imò, ut abſit blaſphemia verbo, ſi caſus per impoſſibile accidere poſſet, neq; pro ſanctorum defendenda gloria. Memini.n. quoſdam hoc in dubium reuocare: nihilominus concluſio adeò per ſe nota eſt ut contraria manifeſtam cõplicet repugnantiam. Enimuerò optare de gratia Dei cadere, ut alij ipſa perſiſtant, eſt eligere eſſe in odio Dei: quòd autẽ hoc ſit virtus, implicatio eſt cõtradictionis. Nam quod eſt uirtus, licet: per id autem quod licet non perditur gratia. Item optare odium Dei, eſt optare id quod intrinſecè eſt malum. Imò & minimum ueniale peccatum licere admittere pro ſalute ſpirituali totius mundi, contradictionem inuoluit. Sed neque optare minus diligi à Deo, ut alij magis diligantur, fas eſſe poteſt: nam qui minus diligitur, minus diligit: optare aut minus diligere, eſt quid optare contra naturã ipſam charitatis: atque adeò implicatio contradictionis eſt illud eſſe opus charitatis. *Obiectio.* Contra hanc nihilominus veritatem arguitur: Sequeretur neque licitum eſſe vitam ſpiritualem periculo obijcere pro ſalute aĩarum: nam ſi illam neutiquã licet perdere, vr̃ ſequi, neq; eius periculũ ſubeundum eſſe. Conſequens tñ eſt falſum: qñ prudens charitatis feruor nõnunquàm hominem aĩat, ut ad conuertendas perditas mulieres cum aliquo ſuo periculo earum colloquium adeat: uel aliquo ad prædicandum pergat, ubi in maiori verſabitur periculo vitę ſpiritualis: q̃ ſi intra clauſtra *Solutio.* ſe monaſterij contineret. Reſpondetur, primam conſequentiam nullius eſſe ualoris. Nam iacturam facere gratiæ, detrimentum eſt ipſius charitatis: exponere autem illam periculo, adeò non eſt, charitatis remiſſio, ut ex nimio eius ardore procedat.

Tertia conclu. Tertia concluſio, ad cuius veritatem explorandam præſens mouetur quæſtio, ſit: Licitum eſt, & ſæpiſſimè officium, vitam corporalem exponere, non ſolùm pro uita ſpirituali amici, verùm & pro temporali: quin verò pro eius honore, & fama, & pro eius bonis temporalibus. Atqui de hac *August.* quæſtione D. Augu. diuersè loquutus eſt: loco namq; inter arguendum citato viſus eſt ad partem negatiuam annuere. Tamen libro de Amicitia, cap. 10. expreſsè ait vitam corporis ponendam eſſe pro amico vt ſanxit, inquit diuina auctoritas: Nimirum ad verbum Christi alludens à nobis citatum, Maiorem charitatem nemo habet, &c. Et re vera nunquam mihi in dubium venire potuit qui certò crediderim peregregium hoc eſſe amicitiæ, ac ſubinde uirtutis officium. Et primum auctoritas Christi, ſi meditatè perpendatur, hunc pla- *Maiorẽ charitatẽ nemo hẽt, &c.* ne ſenſum facit tametſi non deſint qui cauillantes dicant Seruatorẽ noſtrum hunc tantum docuiſſe, quòd liceat uitam corporalem pro ſpirituali amici, ſicut ipſe fecit, exponere. Enimuerò quamuis ipſe ad hoc propoſitum illud citauerit, nihilominus dicterium illud vulgò inter philoſophos circumferebatur: illud nimirum ubique docentes, Amicus eſt alter ego. Quare eorũ ſenſus non ad uitam ſpiritualem referebatur, ſed ad hoc ꝙ ius amicitiæ ſit cum periculo propriæ uitæ bona amici etiam tẽporalia tueri. Quocirca Christus vulgatũ allegans axioma, eundem ſenſum approbauit: uidelicet ꝙ cùm charitatis ſit, diſpẽdium cæterorum bonorum amici gratia facere: hæc tñ ſumma ſit, ut etiam vitam ponas. Adde, ꝙ Christus pro vita temporali noſtra propriam poſuit. Nã ſicut per peccatum, ut ait Paul. mors introiuit in orbẽ: ita & redemptoris munus fuit liberando nos à peccato, liberare etiam à temporali morte, donando nobis immortalia corpora. Quare eodem cap. 5. Paul. concludit: ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnat per iuſtitiam in uitam æternam. Et cap. 8. Lex ſpiritus vitæ in Christo Ieſu liberauit me à peccato & lege mortis. Præterea, illo uerbo, Christus voluit *Christus pro uita tẽporali noſtra ꝓpriam poſuit.* mortalium amicitiam ſibi maximè conciliare. Ob idq; illud abſq; vlla exceptione abſolutè citauit: ſcilicet ꝙ in hoc maximè oſtendatur charitas, ꝙ quis ponat uitam pro amicis. Non enim ait pro hoc uel illo bono amici, ſed pro amico. ubi tua ipſe vita indiguerit. At verò ut ad rationes naturales deſcendamus, illa qua quidam vtuntur, non eſt ſatis firma, Arguunt enim ob id licere uitam exponere pro amico, quòd iuſtũ eſt illam ponere pro uirtute, & uera

laude

laude & ponere uitã pro amico eſt, uirtus. Hæc nanq; rõ principium petit. Nam hoc ipſum eſt in controuerſia. Amicitia.n. non eſt uirtus, ſed uirtuti ꝓxima: ut ait 8. Ethico Philoſophus. Sum n. alteri amicus, ꝙa ſtudioſus eſt. Sed de hoc eſt quæſtio, utrũ ius amicitiæ hoc permittat, ut uitam cuius tu non es dominus, poſſis pro illo exponere? eò præſertim, ꝙ cùm uita ſit bonorum omnium temporalium maximum, & amicitia non ſit niſi temporale bonum: uidetur uita non eſſe pro amicitia commutanda. Ratio ergo concluſionis ſic efformatur: uita nihil altius eſt, quàm quoddam temporale bonum quod non eſt ſupremus finis, in quo noſtra cõſiſtit fœlicitas: ſed eſt tantum medium ad ipſam conſequendam & conſeruandam: bonum autem utile licitum eſt in defenſioné alterius boni exponere, quod pars eſt noſtrę fœlicitatis, ẽt ſi per ſe conſideratũ minoris eſſet pretij, põt .n. iure optimo quiſq; uitam periculo obijcere ad defendendum bona ſua temporalia, eò ꝙ bona ipſa rurſus ordinantur in cõſeruationem eiuſdem uitæ, atq; in ſtatum eius fęlicem: uita aũt amici mei eſt ꝓpriũ meum bonum, ad meam ẽt fœlicitatem ꝑtinens: ergo eadem ratione mihi licebit, immo multò decentius, propiam uitã pro illa ponere: nã meritò illam pluris facio, ꝗ bona mea: quandoquidem per ipſam fœlicem ſtatum uitæ meę conſeruo. Quin uerò eadem rõne ſequitur, ut poſſim illã exponere ad protegendum eius honorem & bona temporalia, ſi fuerint uſqueadeò ampla. Secundo arguitur exemplo Chriſti. Certum.n. eſt, uitam eius etiam temporalem pręſtantiorem fuiſſe noſtra ſpirituali: nam erat uita Dei, per quam.ſ. homo uerè erat Deus: & tamen quia uita noſtra æterna in eius redundabat gloriam, illã in pretium noſtræ diſpendit. Tertiò arguitur: Iure naturæ omnes mortales ſumus eiuſdẽ corporis membra: ergo ſicuti membrũ eiuſdem corporis unum pro alio exponitur, ut inuicem ſe cuſtodiant: ſic licitum eſt inter homines. Quartò: Sicut pro republica debitum eſt uitam ponere, quia partes eius ſumus, quam ideo conſeruare tenemur: ſic & pars ſe poteſt periculo alterius partis exponere: quandoquidem ſalus reipublicæ ex ſalute partium conſtat: Adde, quòd negare filium cum propriæ uitæ periculo debere uitam patris tueri, feritas profectò eſſet & barbaries, cùm eandem uitam à parẽtibus receperimus. Conceſſo ergo ſemel, quòd iure charitatis hoc liceat, non eſt deſcẽſus difficilis, ut etiam pro uxore, pro filio pro parte, atque adeò pro amico id liceat. Nam pro rege, nemo dubitat. Præterea, nullus philoſophorum ſapientumque Phyſicorum non laudat facinus Pyladis atque Oreſtis, ſiue hiſtoria fuerit ſiue fabula, ut Cicero lib. de Amicitia, inſinuat: tametſi mentiri ut alter pro altero haberetur non fuit uirtus. Sed quid in re non dubia moramur? uox populi, uox naturæ eſt: & tamen nulla fuit, ſeu barbara natio, ſeu ſancta, etiam ſi Chriſtianam intelligas, in qua non egregiæ laudi daretur, ac detur, quòd qui hominem in periculo mortis cõiectum uiderit eidem ſe offerat periculo, ut proximi uitam, dum poſſibile apparet, eripiat. Dum poſſibile, inquam apparet: nam aliàs, temeritas eſſet. Exempli gratia, qui gladijs ſe inuicem impetentes aſpectat, & potens cum aliquo ſuo periculo litem dirimere, nõ ſe medium infert etiam ſi non teneatur: profectò ut ignauus & infamis habetur: tantum abeſt, ut ſi id fecerit, perperam feciſſe iudicetur. Idemque ferè iudicium eſt de protegendo amici honore, atque alijs magnis bonis, quibus uita eius ſuſtentatur & honor. In ſumma, qui hoc negat officium eſſe eximium amicitiæ, ornamentum profectò eius præcipuũ de media republica tollit.

Pyladis, atq; Oreſtis memorabile facinus.

Vox populi, uox naturæ.

Ad primum igitur argumentum negatur idem eſſe, uitam quempiam pro amico ponere, quod ſeipſum occidere: iam.n. ſupra diximus, occidere ſe quempiam bifariam cõtingere. Vno modo directè & per ſe: & hoc nunquam licet neque pro amico, neq; pro uirtute ipſa. Haud.n. poterat martyr ſtrangulare ſeipſum pro fide. Altero uerò modo id cõtingit per accidens.ſ. quando quis propriam uitam non ſeruat, quam ſeruare poteſt: & hoc non reputatur homicidium niſi quatenus ipſam ſeruare tenetur. Et quamuis homo non ſit ſuæ uitæ dominus, ſed cuſtos: tamen non tenetur eam omni poſſibili modo ſeruare. Poteſt quippe eam, ut diximus, non ſolum ꝓ uirtute, uerùm & pro bonis temporalibus expone-

Ad primum ar.

Occidere ſe, bifariam contingit.

Quatenus tenetur ſeruare uitam propriam.

exponere. Quin uerò etiam poteſt non vti optimo cibo ac regimine, aut optima medicina ad ipſam ſeruandã. Eadem ergo ratione poteſt illam exponere pro amico. Sed tunc peccaret, quãdo illã prodigeret, hoc eſt, ꝑ nullo bono fine aut pro exiguo illam diſpenderet, ut ſi ad defendendum valorem unius ſcuti periculo illam obijceret.

Scrupulus.

Ex hac aũt ſolutione oritur ſcrupulus, vtrum in naufragio, ubi tñ una eſt tabula, quæ duos ſeruare non põt, liceat uni alteri cedere? Et fac eſſe filium & patrem. Ex concluſione.n. vr̃ ſequi id eſſe licitum: ex hac autem ſolutione apparet contrarium colligi. Nam qui tabulam deſereret, perinde haberet, ac ſi ſe in mare proijceret: quod eſt ſe directè occidere. Profectò res eſt dubia. reſpondetur ergo quòd antequam tabulam filius capiat, poteſt illam relinquere patri, quia non hoc eſt poſitiuè ſe occidere, ſed permittere ſe mori: poſtquàm uerò eidem inſidet, re uera non apparet licitum eſſe ut ſe in fluctus deijciat.

Ad ſecũdum ar.

Ad ſecundum reſpondetur quòd ordo charitatis quo homo tenetur non plus proximum q̃ ſeipſum diligere, attendendus eſt ſecundum uitam ſpiritualẽ: cuius ideo detrimentum homo non debet pati pro toto orbe: ſed quantùm ad temporalia non eſt ille ordo neceſſarius, quoniam temporalia per ſe non pertinent ad perfectam fœlicitatem: ſed ſunt tantum media, vt diximus.

D.Tho.

Vnde S. Tho. 2.2.q.26.artic.5. in ſolutione primi, ait, ꝙ cum unumquodque id ſit quod in ipſo præcipuum eſt magis eſt proximus diligendus quantum ad ſpiritualia q̃ corpus proprium: ut ſi ſimpliciter fuerit neceſſaria vita noſtra pro ſalute ſpirituali eius. tunc ſit nobis expendenda: ubi explicat ordinẽ qui eſt ex neceſſitate pręcepti. Sed tñ inferius in ſolutione tertij ait, ꝙ licet non ſit de neceſſitate charitatis ꝙ homo proprium corpus exponat pro ſalute proximi, niſi in caſu quo tenetur eius ſaluti prouidere: tñ ꝙ aliquis ſua ſe ſponte ad hoc offerat, pertinet ad perfectionem charitatis Vbi non diſtinguit de ſalute ſpirituali & corporali, ſed utrunque videtur intelligere.

Ad tertium arg.

Poſtremum denique argumentum ſolutum eſt, ubi monſtrauimus non eſſe eandem rationem de ſpirituali & temporali ſalute. Quare falſum eſt eandem eſſe rationẽ ſpiritualis ad ſpiritualem, quæ temporalis ad temporalem.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm liceat in aliquo caſu interficere innocentem.

POſt nocentis homicidiũ (quod quemadmodum lege fiat, dictum eſt) ſubſequitur in hoc ſeptimo articulo, qui eſt apud S. Thom. ſextus diſputare utrum liceat in aliquo caſu innocentem interficere? Arguitur enim à parte affirmatiua.

Primum arg.

Abraham hac laude inter cætera commẽdatur, ꝙ innocentem filiolum aræ deſtinauerat.

Argu. 2.

Secundò: Si id licet quod maius nocumentum infert, & id licebit quod infert maius: nam de illato documento exiſtimatur peccati grauitas: licet autem peccatorem occidere, etiam ſi periculo perditionis æternæ nonnunq̃ exponatur, ut ſuprà dictum eſt: ergo & innocentem quem certius creditur miſerijs huius ſeculi ſolutũ ad æternam fœlicitatem aduolare

Argu. 3.

Tertiò: Quod ſ̃m ordinem iuſtitiæ fit nullum eſt peccatum: ſed quandoque iudex ſecundum allegata & probata innocentem in mortem adigere cogitur, quem ſcit falſis teſtimonijs delatum: & pariter miniſter qui eius dicto audiens eſſe tenetur: ergo licitum eſt quandoque innocentem interficere. In contrarium autem eſt illud Exo. 23. Infontem & iuſtum non occides.

Titulus q̃nis illuſtratur

Duplex innocens

Quæſtionis titulus de duplici innocente intelligi poteſt. Primò, de eo qui nõ ſolum re uera eſt innocens, uerum ẽt legitimè, quia non probatur nocens: & de hoc præſens intelligit' interrogatio. Alius uerò eſt, qui licet re quidẽ ſit innocens tñ legitimè probatur nocens: de quo, cum grauior ſit abſtruſiorq; dubitandi rõ, inferius q.4. artic. 2. mouebitur peculiaris quæſtio.

Vnica cõcluſio.

Hæc ergo facilimè unica concluſione expeditur. Nullatenus licet hominem innocentem, cuius nulla habetur ſiniſtra opinio, interficere.

Probatio

Probatio eſt peruia. Homo.n. vt ex dictis patet, & ſ̃m ſeipſum cõſideratur, & præterea in ordine ad bonum commune. Et quidem ſecundum priorem conſiderationem, ſcilicet quatenus eſt rationalis naturæ, neminẽ interficere licet, Nam & iniquiſſimi ẽt peccatoris natura, quatenus

quatenus Dei figmētum, diligenda eſt: ob ſolam ergo cauſſam communis boni peccator occiditur: in innocente autem nihil eſt cur ius reipublicæ fiat ipſum occidendi: quoniam præcipua eſt reipublicæ pars, atq; ad eius ſalutem præcipuè conferens. De hac concluſione non eſt cur multum dubites: offeruntur nihilominus nonnullæ, licet tenues, dubitandi rationes. Prima, dum in obſeſſa à tyranno ciuitate ciuis innocens eſt, cuius caput tyrannus ille petit: eò forſan ꝙ ſibi eſt aduerſus. Hiſtoria eſt de Demoſthene, quē, dum Atheniē. ciuitas obſidione opprimeretur, tantum dux ille hoſtis petebat, ut incolumem relinqueret ciuitatem. Tunc enim ille in ſenatu fabulam illam luporum retulit, qui ab ouibus canes depoſcebant illa uafricie vt ſecuri poſteà poſſent in inermem pauidumque gregē irruere. Dubium ergo eſt utrum tunc pro ſalute totius reipublicæ licuiſſet innocentē in manus hoſtis perdendum tradere. Apparet enim fuiſſe licitum. Primùm quia reſpublica ius habet exponendi ciues patenti morti pro ſalute totius: vt patet in bello: ſicut totum ſuas partes. Deinde quòd & ipſe tunc innocens, cuius morte ſalus totius ciuitatis agitur, tenetur ſe hoſti dedere: ergo ad id poteſt reſpublica ipſum cogere. Nihilominus reſpondetur nequaquā id eſſe tunc licitum. Quare D. Tho. generalem conſtituit concluſionem. Nam ut ad primum argumentum reſpondeamus, tūc reſpublica pōt exponere ciuem quando neceſſarius ad pugnandum eſt & reſiſtendum hoſti quia tūc eſt per ſe neceſſariū mediū: non aūt qn̄ tātum eſt neceſſarius ex malitia alterius. Quoniam cùm homicidium per ſe non ſit bonum, nunquā fit licitum niſi ex fine cuius eſt per ſe medium. Et innocentis mors nunquam eſt hoc modo reipublicæ neceſſaria. Quare ſicuti, ut paulò antè meminimus, non licet tibi iubente tyrāno eruere tibi ipſi unum oculum, ut alterum ſerues: ita neq; tūc reipublicæ innocētem morti tradere. Nam, ut ſuperius dictū eſt, non eſt abſolutè domina uitæ ciuium, ſicut Deus: & ideo innocētis uitam ſolus Deus poteſtatē habet. Sunt qui licet diffiteantur rempublicam tunc iuſſu tyranni eum occidere, fatetur tn̄ poſſe ipſum eidem tradere ad occidendum. Porrò autē idem eſt vtrumq; prorſus, atque adeò neutrum licet. Poſſet nihilominus eum illo caſu non defendere: quia reſpublica cum ſui periculo nō tenetur defendere priuatum ciuem. Quòd ſi contrà ſimilitudine arguas: Si quis mihi mortem comminaretur niſi manum aut linguam abſcindēdam illi offerrē, poſſem membrum tradere ut uitam ſeruarem: licet medium illud non ſit neceſſarium niſi ex malitia alterius: ergo ſimiliter poſſet reſpublica ciuem ſuum tradere. Negatur cōſequentia: qm̄ membrum non habet eſſe diſtinctum ab eſſe totius: neq; ullo modo eſt propter ſe, ſed propter totū: neq; per ſe eſt capax iuris uel iniuriæ. Homo aūt quāuis ſit pars reipublicæ eſt nihilominus & ſuppoſitū pp ſeipſum exiſtens, atque adeò per ſe capax iniuriæ, quam reſpublica nō poteſt illi irrogare. Vnde ad ſm ſuprà obiectum argumentum reſpondetur, ꝙ quāuis ipſe teneatur tunc proprio ſe offerre periculo ut publicum caueat: non tamen ad id iure cogi poteſt: qm̄ tenetur non de iuſtitia, ſed de charitate, Sicut ſtat me in graui neceſſitate ad eleemoſynam teneri ad quam cogi non poſſum. Alius dubitandi caſus eſt in bello: & quidem in communi aggreſſu, vbi permiſti ſunt innocentes cum nocentibus non eſt dubium quin liceat hoſtes inuadere, cum innocentum periculo. Sed dubiū eſt in ſingulari certamine. Video militem in me irruentem quem ſcio innocētem eſſe: puta qui certò credit bellum iuſtum contra me gerere. Vr̄ ratio ſuadere quòd tunc non poſſim illum occidere. Nam bellum non poteſt eſſe iuſtū ex vtraque parte. Si ergo ille iuſtè contra me pugnat, non poſſum ego iuſtè me defendere. Rn̄detur nihilominus licere. Primū, q̄a iuſtè ambo pugnare poſſumus ex ignorantia, qn̄ vterq; putat ſe iuſtā defendere cauſam. Præterea licet tunc in conflictu uni militū conſtaret iuſtitiam ab alterius parte ſtare, pōt ſe defendere: quia non tenetur illam pati mortem. Quare non ſolum tūc ex falſa præſumptione (ut quidam aiunt) nempè quia uterq; putat alterum eſſe nocentem, ſed ēt ſi ſciat eſſe innocentem, licitè tunc pugnat. Non poſſet aūt alterum occidere niſi in ſuam defenſam. Sed rogat utrum miles poſſit alterū aggredi quē ſcit

Demoſthenes. *Solutio S. Thom.* *Obiectio à ſimilitudine.* *Dilutio.* *Soluuntur rationes contra obiectæ.* *Secūdus ſcrupulus.* *Submouetur dubium.* *Tertius ſcrupulus.*

eſſe

Tertius ſcrupulus.

eſſe innocentem? Reſpondetur quòd ſi bona fide credat: iuſtum ſe gerere bellũ, etiã ſi alium putet eſſe innocentem, puta quia uel idem ipſe credit, uel inuitus in exercitu retinetur, poteſt illum aggredi: tum ꝙ aggreſſus ipſe in bello eſt defenſio: tum etiam ꝙ vnus princeps ius habet aggrediẽdi alterũ. Qui aũt miles crederet bellũ ſe gerere iniuſtum, aggredi non poſſet.

Ad primũ arg.

Ad primum aũt argũ in contrariũ, lib. 2. ſatis reſponſum eſt, q. 3. art. 8. Deus nanque non tanquam legiſlator, ut Scotus putat, diſpenſare ualet ſuper homicidio: ſed tanquam uniuerſalis uitæ dñs, poteſt cuiuis poteſtatem facere alterum occidendi, ſicuti fecit Abrahæ: cuius ideo obedientia laude digna fuit: tametſi pro ſua clemẽtia id non permiſerit executioni mandari. Nemo autem mortalium hoc abſoluto utitur uitæ dominio. *Ad ſecũdum ar. D. Tho.* Solutio autem argumenti ſecundi notanda eſt apud D. Tho. nempè peccatorum grauitatem de ſe primò attendendam eſſe nõ penes illatam nocumentum, ſed penes obiectum. Quapropter innocentis occiſio ſceleſtior eſt & maiori digna ſupplicio, quam occiſio impuri ac perditi hominis. Primò quia huiuſmodi occiſor præſtantius bonum lædit, quod magis eſt per ſe diligendum: quapropter peius cõtra charitatem peccat. Secundò quia & illi iniuriam facit qui minus erat illa dignus: atq; ideo iniquius iuſtitiam uiolat. Et tertiò, quia rempublicam meliori priuat bono, ac ſubinde in bonum commune eſt peſtilentior. Poſtremò, & Deum ipſum impudentius ſpernit, qui iuſtos chariores habet, ſecundum illud Lu. 10. Qui uos ſpernit, me ſpernit. Quòd autem iuſto mors in bonum æternæ gloriæ cedat, occiſioni accidentariũ eſt. *Ad tertium ar.* A ſolutione autem tertij argumenti quod de innocente legitimè probato nocente addebatur, ſuperſedendum eſt uſque ad locum citatum quæſtione ſexta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm ius ſit unicuique proprium inuaſorem ad ſui defenſam occidere.

CVm ſuprà definitum ſit nemini priuata auctoritate licere malefactorem occidere explorandum ſupererat utrum ſaltem liceat aggreſſorem per modum defenſionis interficere. *Primum argum a parte negatiua.* Sunt enim nonnullæ ſanctorum auctoritates quæ id uetare uidentur. Ait quippe Auguſtinus, ad Publi. De occidendis hoĩbus, ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet conſilium niſi fortè ſit miles aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs accepta legitima poteſtate: ubi negare uidetur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. *Argu. 2.* Et in 1. de libe. arbit. Quomodo, inquit, apud diuinam prouidentiam a peccato liberi ſunt qui pro his rebus quas contemni oportet humana cede polluti ſunt? Et cenſet illas res in uniuerſum eſſe contemnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, in quarum numero eſt uita *Argu. 3.* Et Nicol. Papa. cãn. de his clericis. diſt. 50. ait, De his clericis quibus conſuluiſtis ſ. qui ſe defendẽdo paganum occiderant, ſi poſtea per pęnitentiam poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorem aſcendere, ſcitote nullam nos occaſionem dare neque vllam tribuere licẽtiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidẽdi. Cui quidẽ legi cum ad mores pertineat, uidentur & laici eſſe ſubiecti. *Argu. 4.* Quartò Homicidium eſt grauius ꝗ̃ ſimplex fornicatio: ſed nemini hæc ad ſeruandam uitam eſt licita: ergo neq; homicidium facere. *Argu. 5.* Poſtremò. Si arbor eſt mala: ergo & fructus; ut habetur Matth. 7. ſed defenſio ipſa uidetur illicita contra illam Pauli monitionem ad Roma. 12. Non uos defendentes chariſſimi: ergo & aggreſſoris occiſio erat peior. In contrarium aũt eſt illud Exod. 22. Si effringẽs fur domum ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit percuſſor non erit reus ſanguinis: licet ergo æquiori ratione uitam propriam vſque ad mortem inuaſoris defendere.

Prima concluſio Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur, Prima: Nemini licet aggreſſorem occidere niſi id fuerit neceſſarium medium: nẽpè ſi alia uia ſe non poteſt defendere *Secunda concluſio* Secunda. Vbi medium illud fuerit neceſſarium, licitum eſt nim ui ſecundum iura repellendo, cum moderamine inculpatæ tutelæ illum occidere. Probantur ſimul ambæ concluſiones. Ad quarum probationem ſupponitur contingere

tingere

ringere poſſe ut uni⁹ actionis duo exiſtãt effectus: quorum alter ex intentione agentis proferatur, alter uerò accidat præter eius intentionem. Vt dum quis fodiens vt vitem plantet theſaurum reperit. Morales autem actus ex eo ſpeciem ſortiuntur quòd in intentione & propoſito agentis extiterat: ab eo autem quod accidentariũ eſt, nihil laudis vel vituperij recipiunt: ut ſi uenator intendens ſagittam in feram dirigere, hominem tranſuerberet, non eſt cẽſendus homicida. Ad propoſitum ergo noſtrum ubi quis ſe defendit, duos eſt conſiderare effectus, ſcilicet & propriæ vitæ cõſeruationem, & exitium alienæ: quorum prior fuit intentus, poſterior uerò accidentarius. Ille autem per ſe effectus ex quo actio ſpeciem ſortitur, nullam habet rationem rei illicitæ: quippe cum hoc ſit ius naturale vnicuique proprium ergo inde nullatenus uitiatur actio. Ex accidentario aũt effectu qui ex illo ſubſecutus eſt fine, uitiari non poteſt, niſi vbi mediũ illud proportionem non habuit legitimam ad finem, hoc eſt nõ fuit neceſſarium. Fit ergo vtraque concluſio ex eodem ſyllogiſmo conſequens: nempè quòd ubi illud medium non fuit neceſſarium iniuſta fuit occiſio: vbi uerò fuit, non fuerit niſi licita. Nã cũ quiſq; potius teneatur ſuæ propriæ conſulere uitæ quam alienæ, nemo tenetur iuri ſuo cedere, ut alienam vitam propriæ anteferat.

Tertia concluſio Tertia concluſio. Nemini priuata auctoritate licet ex intentione hominem occidere, ut propriam uitam ſeruet: ſed illud tantum munus eſt publicæ poteſtatis, quæ talem occiſionem in publicum bonum refert: ut patet in principe edicente alteri bellum, & in miniſtro malefactorem capiente. Probatur: quia occidere alium ex intentione, non eſt niſi publicæ poteſtatis, ad conſeruandum bonum commune.

Hic in primis notandum eſt concluſionem ſecundam, quæ princeps huius quæſtionis exiſtit, in corde eſſe iuris naturalis. Vnde diſt. 1. can. ius naturale: inter alia eiuſdẽ iuris, ponitur uiolentiæ per uim repulſio. Idq; patet ff. de ui & ui arma. l. 1. Et ff. de iuſti. & iure. l. ut uim, ait Flor. iure hoc euenit ut quod quiſq; ob tutelam corporis ſui fecerit, iure feciſſe exiſtimet. & l. iniuriarum. ff. de iniur. Iuris exequutio non habet iniuriam: cùm quiſq; ergo habeat ius ſe defendendi, nemini tunc iniuriam facit. In ſumma, ca. ſignificaſti. 2. de homic. & cap. ſi uerò. 1. de ſententia excõ. Vim inquit, vi repellere, leges omniaque iura permittũt Et ff. ad l. Aqui. ſed etſi. expreſſe habetur quòd qui alium ferro ſe petentem occiderit, non uidetur iniuria occidiſſe. Adeò. n. naturale eſt cuique rei exiſtere, vt in id quod ſibi noceat ſtatim inſultet. Exigit autem iſtarum concluſionũ declaratio ut à tertia inchoetur. Dubium nanque ſtatim exiſtit, quidnã ſibi D. Tho. voluerit ubi ait, nemini licere hominem ex intentione occidere ut ſeipſum defendat. Videtur nanque negare illud medium eſſe licitũ, atq; adeò ſibiipſi contradicere. Nam ſi intelligit quando illud non eſt neceſſarium, iam id docuerat in prima, atq; adeò repetitione utitur inutili. Si uerò qñ eſt neceſſarium, contrarium dixerat in ſecunda. *Declarãtur concluſiones S. Tho.* Huius ſolutio apud Caiet. niſi amplius explicetur, methaphyſicã obſcuritatem præfert. *Caieta.* Ait enim licere cuiq; ut ſe defendat, hoſtem occidere: nõ quidem ut occiſio illa eligatur tanquam medium, ſicuti medicus ex intentione pharmacum porrigit ad cõſequendam ſalutem. Et hoc eſt quod aſſeritur in tertia concluſione. Sed ut ſit defenſionis effectus: quemadmodum debilitas infirmi non eſt in intentione medici: ſed eſt curationis effectus qui præter intentionem ſequit̃. Hac aũt regula niſi acutè legatur, multi decipient̃. Arguitur. n. contrà licitũ eſt inuaſo, dũ uidet aliter inuadentis manus euadere non poſſe directo ſpiculo, iugulum eius ex intentione petere, ut illũ priùs conſternat: ergo regula falſa. *Impugnatur Caieta.* Patet antecedens. Docet nanque Ariſt. 6 Ethi. ad efficacem uoluntatem finis perinde ſequi electionem medij, qd̃ iudicatur neceſſarium, atq; in ſpeculabilibus ſequit̃ ex præmiſſis cõcluſio: põt aũt ille iure uelle illum finem, quẽ rectè iudicat aliter aſſequi non poſſe: ergo & illud eligere mediũ. *Ariſtot.* Inuenias aliquos ẽt ex noſtris hæc oĩa negantes antequàm cõcedãt licere in conflictu illi qui inuaditur eligere alterius mortẽ. Sed profectò ſi licita eſt defenſio, & iudicat̃ illud neceſſarium, neſcio cur nõ liceat in hoſtis iugulũ recta dirigere

rigere enſem. Quin uerò q uidet hoſtē in ſe recta euaginato gladio tēdere, & timet conſertis manibus defendere ſe nō poſſe, pōt ſagitta eminùs iacta, uel globulo illū ſolo ſternere. Hæc n. eſt defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ. Mens ergo S. Tho. clara eſt, & planè phyſica: cēſet enim tunc duntaxat homicidium ex intentione fieri propter defenſionem, qn̄ quis alterum aggreditur ipſum præueniens, uel ad uindicandam præteritam iniuriam, uel ad cauendam futuram. Et ideo optimè ait in tertia concluſione id tantum licere publicæ poteſtati, uel per bellum reſpectu exterorum hoſtium, uel per executionem iuſtitiæ reſpectu peſtilentium ciuium, per quorum punitionem reſpublica ſeſe defendit. Atqui hoc propriè cenſetur, mediū eligere ad illū finē, quod quidem priuatæ perſonæ non licet. At uerò quando quis inuaditur tunc quocunque inuaſorem occidat inculpata tutela, puta quia uidet aliter non poſſe eius manus euadere, etiam ſi directè ſagitta aut alio iaculo iugulū aut cor petat, cēſetur id non intendere, ſed ſolum ſui defenſam. Et hoc ſenſu bene poteſt teneri quòd illa occiſio non eſt medium, ſed conſeruationis effectus: tametſi conſueto ſermone rectè etiam appellatur medium eodemq; nomine utitur D. Tho. in prima & ſecunda concluſione.

Mēs D. Thom. aperta.

D. Tho. ſemper ſibi conſtat

Inculpata tutela

At uerò de tutelæ moderamine quidnam requiratur ut ſit inculpata, dubitari etiam pōt. Nam ſunt qui aiūt illum qui inuaditur debere ſummum adhibere iudiciū, an poſſit aliter quàm per illatam mortem ſe defendere: nempè uel fugiendo, uel pacē deprecando, uel leuiter hoſtē cædendo, antequam ei liceat illum transfigere. At uerò licet ita ſit ꝙ haberi debet horum ratio ſi commode poteſt, tn̄ ꝙ in conflictu agonizantem tanto negotio obligemus, nulla iubeat rō; tum ꝙ melior eſt conditio illius qui inuaditur, poſtq̄ alter illi offert iniuriam: tum ēt ꝙ illo temporis articulo metus nō ſinit iudiciū liberū. De fuga aūt poſt dicemus. Hoc dixerim quantū ad forū conſcientię. De foro. n. iudiciali iuris prudentes iudices ſunto. Exiſtit autē nihilominus argumentum permoleſtum, quippe qđ rē ualde facit ambiguam. Apparet inquā licere priuatæ perſonæ hoſtē occide. e, idq; tanquā medium eligendo, nēpè ipſum præueniendo & aggrediēdo: qđ in tertia concluſione negatū eſt. Faciamus enim qui per inimicitias diuexatur, occluſum eſſe in aliquo oppidulo unde nullatenus effugere poteſt, uel in eiſdem ædibus ubi eſt hoſtis qui & certiſſimus abſq; ullo dubio eſt eundem hoſtem eum decreuiſſe occidere: ſed expectare horam, uel ſocios uel aliam iamiam inſtantem importunitatem. Apparet enim eiuſmodi miſerū poſſe aliū præuenire, & dum ſecurus eſt, eum opprimere. Vel fac innoxiam mulierem cum marito eodem lecto iacentem euidēter ſcire eundem ſub ceruicali abdidiſſe gladium, quo ipſam dormientem iuguler: neque patere miſeræ ſuffugium aliud nunquid non ipſa poſſet eundem gladium furtim arripere, & fabulam anteuertere? Profectò res eſt dubia. Ad q̄ aliud reſponderi nō pōt quā ꝙ dum actus ille aggreſſio eſt, nullatenus eſt licitus. Si tamen eſt defenſio, non eſt cur condemnetur, Vtrum autē eorum ſit non eſt lege aut ſcientia definiēdum, ſed arbitrio prudentis, quocunque caſu iudicandum. Seruit autem hoc ad pacandas conſcientias poſt factum. Haud tn̄ eſt in publico hæc licentia prædicāda, ne rude uulgus, quod diſcernere neſcit quando eſt aggreſſio, qn̄ uerò defenſio, eam per abuſum amplificet. At uerò contra ſecundam concluſionē exiſtit argumentum huiuſmodi. Neceſſarius ordo charitatis exigit, ut modo dicebamus, uitam ſpiritualē proximi propriæ corporali pręferre: qn̄ quidem ſpiritualis non ſolum perfectior eſt, uerū & finis ipſe ad quem temporalis refertur: quiſquis autē priuata auctoritate alterū ui aggreditur, eſt in peccato mortali, quia id nemini licet: ergo alterum idē ordo charitatis ſtringit ut mori ſe citius permittat, quā alterū in inferuū obtrudat: atq; adeò neutiquā licet eū occidere. Argumentum eſt quod non modo ſciolos multos cogit ut eius cōcluſioni fidem adhibeat, uerum & Gerſonem, grauem alioqui auctorem: qui tract. de Euchariſtia, eā habet pro confeſſa. At uerò hoc eſſet non ſolū naturale ius peruertere, uerū & Chriſti iugū, quod ſuaue eſt & leue, acerbū, facere: atq; importabile. Quęnam. n. iuſtitia eſſet in lege quæ ſubditos cogeret, ut uitam

Obiectio cōtra tertiam concluſionē.

Dilutio.

Arg. contra ſecundam concluſionē.

Gerſon.

tam

tam quam mortales tanti æſtimant cuiuſcunq; temeritati & audaciæ dono darent? Si me tyrannus ad malum vrgeret, vitam pro virtute deberem ponere: ſed tñ ꝙ cuicunq; uolenti me iniquiſſimè occidere id permittere cogar intolerabilis res eſſet. Imò non ſolum vitam non cogor illi dare, verum neq; honorem, neq; famam, neque bona mea. Eſt, verbi gratia, impurus homo & peruicax, qui iurat niſi dedero ei pondus auri patraturum ſeſe graue aliqđ ſcelus, utrum propterea ego ſtringar petitionem ſuam illi cõcedere? Minimè gentium.

Solutio.

Ad argumentum ergo conceditur ordine chritatis magis eſſe diligendam ſalutem ſpiritualem proximi, q̃ noſtram tẽporalẽ, Hæc aũt charitatis lex ſolum obligat, ut quoties ad eiuſmodi ſpiritualem ſalutẽ mea fuerit tp̃alis ſimpliciter neceſſaria, debeã illã periculo offerre.

Charitatis lex qñ obli-

Exẽpli gratia Laborat ciuitas aliqua vel pſona ignorantia, uincibili, quã ego ſolus poſſum tollere; deberẽ certè ordine charitatis cũ periculo vitæ veritatem detegere. Item ſi mihi incumbit ex officio. Nam tp̃e peſtis tenetur prælatus, & tempore belli princeps non deſerere populũ: quia hoc ſecũdò caſu non ſola charitas, uerum & iuſtitia concurrit. Vbi aũt uita mea non eſt neceſſaria, ſed ipſi ſciunt ſe malè agere, & poſſunt ceſſare & ſua culpa non ceſſant, ego non teneor: ſed ad pfectionẽ charitatis quãdoq; id pertineret. Et hoc expreſsè docet Sanct.

D. Tho.

Tho. in loco nuperrimè citato, in ſolutione ad 3. & q. 25. eadẽ. 22. art. 8. ait ꝙ licet dilectio inimici in præparatione animi ſit neceſſaria, qñ neceſſitas occurrerit: tñ extra talem neceſſitatem diligere inimicum nõ eſt, niſi de perfectione charitatis. Ad ꝓpoſitũ ergo ut deſcendamus, qui me ui armata priuatim adoriẽ, ſua culpa id facit, quare mea vita non eſt illi neceſſaria: & ideo nec teneor illi ſuccumbere. Alias occaſio porrigeretur nefandis hominibus iuſtos inuadendi, nempè dum certi eſſent ab illis nõ ſe eſſe occidendos. Simili.n. audacia Machabæorũ hoſtes Sabbathis eos adoriebantur arbitrantes tunc eos non poſſe pugnare. Quare ut legitur 1. Mach. 2. decreuerunt ẽt diebus illis ſanctis ſeſe armis defendere: Haud ergo eſt conſequens: Teneor diligere ſalutem proximi ſpiritualẽ præ mea corporali: ergo teneor illam extra caſum neceſſitatis plus ſeruare. Vnicuiq; nanq; mãdata eſt cura ſuæ uitæ ſuorumq; bonorũ: non aũt alienorũ, ẽt ſi pretioſiora ſint. Sicuti ſeruare pater tenetur magis filiũ ſuum quam exteaneum longe meliorẽ. Hactenus de libertate quã quis habet defendendi ſe.

Quando ſit neceſſe occidere aggreſſorem.

De neceſſitate autẽ, utrum. ſ. quiſque ad id teneatur ab aliquibus dubitatur. Imò ſunt qui id affirmant propter hoc quod à nobis modo aſſerebatur. Hoc autem dubium art. 6. deciſum eſt: nempè demõſtratum, licitũ eſſe uitam ponere pro amico. Vnde palam conſequitur poſſe inuaſum permittere ſe occidi, ne occidat. Quin uerò quãdoque tenetur. Quare tres ordines ſtatuendos de hac re arbitror impræſentiarum.

Tres ordines agreſſionis.

Eſt enim unus quo inuaſus teneretur, ut reor, potius mortem ꝑpeti q̃ inuaſorẽ interficere, ẽt ubi aggreſſio iniurioſa eſſet. Etenim ſi aggreſſor eſſet rex, uel dux, uel alia perſona quæ ualde eſſet reipublicæ neceſſaria: inuaſus aũt eſſet perſona uilis, cuius uita ad bonum commune nihil referret: profecto crediderim tunc inuaſum illum charitate cogi ut lethũ potius ferat, quàm alteri inferat. Atqui per alterũ extremũ contingeret caſus ut tenereẽ inuaſus ſub pœna peccati mortalis defendere ſe: vt ſi uiceuerſa princeps aut quæuis alia perſona reipublicæ per q̃ cõmoda ab impuro aliquo & nefario impeteretur: tunc. n. proculdubio prodigalitas eſſet uitæ nõ ſe illũ iniuria laceſſitum defendere: ẽt tum opus eſſet laceſſentem occidere. In reliquis uerò medijs caſibus & ius habet inuaſus quiſque defendendi ſe: & nihilominus ei liberum eſt propter charitatem iuri eiuſmodi renũtiare.

Dubium

Quid autem ſi quis me iniuria laceſſeret, non armis, ſed vi alias aut fraude? ut ſi ſcirem iudicem decreuiſſe me per iniquitatem ad mortem adducere, aut teſtes iniquis teſtimonijs: idque mihi eſſet certiſſimũ, remq; iã eſſe in proximo, nunquid non poſſem illos occidere ſciẽs me aliter non poſſe mortem fugere? Apparet enim idem ius eſſe, ac ſi me gladijs inuaderent.

Dilutio.

Reſpondetur nequaquã licere, neq; idem eſſe iuris: qñ ſolùm licitum eſt vim ui repellere: uis aũt non eſt niſi in præſenti aggreſſione. Alias (vt ſuprà diximus) ſi tu puenires, tu eſſes

qui

qui aggredereris. Quare tunc alia tibi iuris remedia exquirenda ſunt. Si aũt prætor aut alij miniſtri iuſtitiæ vellent in me manus inijcere, conſtaretq; mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profectò perinde vi uim repellere ac ſi eſſent perſonæ priuatæ. Secus tñ ſi id bona fide & lege tentarent: nempè quia ſunt indicia vel aliqua legitima accuſatio. Tunc enim licet ego eſſem innocens, non mihi liceret, quò me eriperem miniſtros vulnerare: vt infra q.4. dicturi iterum ſumus. De bonis autem temporalibus dubium eſt, utrum in eorum defenſam licet etiam latronem occidere. Apparet enim hoc non licere: quia bona hæc temporalia lubrica atque adeò neceſſariò peritura non ſunt tanti facienda, vt uita eorum gratia homo multandus ſit. Eò præcipuè ꝙ omnia hæc in vitæ humanæ ſubſidium mortalibus collata ſunt. Atq; ad id faciat authoritas Auguſtini ex primo libro de libe arbi. ſecundo argumento citata. Quin verò & illud Exod.22. quod capit. 1. de homicid. citatur de fure nocturno: adiuncta glo. Auguſtini quæ citatur ca. ſi perfodiens de homicid. Gloſſa enim eſt, propterea licere furem nocturnum in flagrãti dicto morte opprimere, non autem orto iam Sole, ꝙ noctu diſcerni nequit, veneritne ad furtum faciendum an ad homicidium, ſicuti luce Solis deprehẽdi poteſt. Vbi ſignificat Auguſt. ſolùm metu mortis licere, furem occidere, non autem metu amiſſionis bonorum. Reſpondetur nihilominus citra dubium licere furem etiam diurnum in defenſionem bonorum temporalium interficere ſi aliter illi eripi ab ipſo nequeunt. Et ratio eſt ꝙ bona mea, media ſunt ad uitæ ſuſtentationem, & ſtatus, atque honoris. Quapropter ſicut uita fundamentum eſt omnium bonorum, ita eſt & eorum tutrix: ad Auguſtinum autem reſpondetur, aut quòd illius forſan fuit ſentẽtiæ, quòd ob ſolum bona temporalia non licet furi uitam haurire: vel melius quòd locutus eſt uti philoſophus moralis: quia uix accidere conſueuit, quin poſſint bona eripi a diurno latrone citra eius mortẽ. Et quando id fieri poſſet, çertè iniquum eſſet illum occidere: ſic enim habetur lege furem. ff. ad l. Corneliam de ſicca. furem nocturnum ſi quis occiderit, ita demũ impune feret, ſi parcere ei ſine ſuo periculo nõ potuit: parcere ſcilicet liberãdo res ſuas. & l. ſed & ſi. ff. ad leg. Aquil. ſi quis cum furem apprehendere poſſet maluit occidere, iniuriam feciſſe videtur. Idemque habetur cap. Interfeciſti. extrà, de homic. Vnde iuriſconſulti inferũt quod etiam dum ſpes eſt uia iuridica recuperandi furtum, non licet furem occidere. Et certè ſi ſpes eſſet certiſſima quòd facilimo negotio recuperari poſſet, uerum apparet. Vbi autem res eſſet dubia, poſſet liberum eſſe domino iure uti ſuo. Vnde eodem cap. interfeciſti. ſubditur: Si autem ſine odij meditatione te tuaq; liberando huiuſmodi Diaboli mẽbra interfeciſti, ſi ieiunare uolueris bonum eſt tibi. Quaſi dicat, non teneris. De tempore autem defenſæ, quamdiu duret, præterea fortè dubitas. Nempè vtrum tunc tantum liceat reſiſtere quamdiu fur rem non arripuit, an uerò etiam tunc dum tuis rebus onuſtus fugit, liceat tibi eum armis inſequi, & ſi aliter deprehendi nequit, etiam iacto telo ſternere. Reſpondetur toto illo tempore flagrantis delicti licere uim ui repellere, etiam dum fugit: poſtquam uerò aliquo ſe iam recepit, non licet eum ui aggredi, ſed tenere quouſq; iudex eum capiat. Attamen cùm hæc licere aſtruimus, nempè furem telo proſternere, ſic intelligimus ſi bona aliquanti ſint pretij: Nam pro re nili, nẽpè pro ualore duorum triumve ducatorũ, vt uitam periculo exponere delictum eſſet, ſic & alium interficere. Nam licet te tuaq; tuendi ius habeas, conferendum tñ eſt damnum quod tibi caues cum illo qđ das. Quamuis innocentis conditio melior ſit. Supereſt autem de honore uidere, utrum ob eius defenſam liceat aggreſſorem occidere. Eſt uerbi gratia ingenuus uir aut illuſtris, qui uidens hoſtem ad ſe gladio appropinquare, fugiendo poſſet liberare uitam utrum fugere cum ſuo dedecore teneatur ne ſuam vel hoſtis periculo mortis objiciat. Apparet enim ſecundum ea quæ dicta ſunt neutiquam expectare poſſe: quandoquidem moderamen inculpatæ tutelæ requirit hoſtis necem neceſſariam eſſe ad ſeruandam uitam: quod in illo caſu nõ eſt. Reſpõdetur nihilominus non

Alterũ dubium

Auguſt.

Solutio

Auguſ. explicatur.

Quamdiu tẽpus defenſæ duret.

Dubiũ aliud.

Solutio

non tenere ſe in pedes conferre: quia modeſtiæ hoc adhibendũ eſt citra honoris detrimentum quod alicuius ſit momenti. Quapropter ſacerdotes & monachi fugere omnino in tali caſu tenerentur: vtpote quorũ honor non eſt cõflictum illũ expectare: quippe quos armorũ uſus niſi in extrema neceſſitate non decet. Et idem eſt de plebeio infimæ ſortis, qui nullã ꝑrſus honoris iacturam fugiẽdo faceret.

Submotio cauilli. Quòd ſi hinc quiſpiam contra nos intulerit, licere tunc etiã laceſſito & in duellum prouocato exire: qm̃ ſine honoris iactura aliud nequit facere. Reſpondetur nullam eſſe conſequentiam. Nam tunc nulla vis infertur, ſicuti dũ pręſens eſt hoſtis Et ideo qui exit in duellũ nõ repellit uim vi, ſed cooperatur ad iniuſtitiã qua alter ipſum prouocauit. Præſertim ꝙ ſecundum rei veritatem & ſapientum iudicio, non exire nõ eſt dedecus quia ubi uirtus non defenditur, nullus eſt honor, quippe qui eius eſt præmium. Ob idq; cum exire ad occidendum priuata autoritate, nõ ſit uirtus: ſit vt neque verè ſit honor, niſi ſecundum uulgus. Et nomine vulgi quicunque intelliguntur, qui non ſecundũ rei naturam, ſed ſecundum popularem opinionem de rebus iudicãt. Sed de hoc nihil ad præſens.

Excluditur alterum ſophiſma. Vnum autem hic quiſpiã meditabitur fortè ſophiſma. Videtur nãque nobili qui in cõflictu uulnus accepit licere hoſtem ceſſare iam uolentem repercutere, non quidem indefenſam vitæ, ſed honoris quẽ ei abſtulit: nã ſi licet expoliato bona fugienti latroni vi eripere, cur non & iſti eripere honorem? Rñdetur diſparem eſſe rationem: nã latro importat tua ipſa bona quæ ab illo eripis: in caſu uerò ꝓſenti ille qui te dehoneſtauit non ſecũ portat tuum honorem: quare non potes illum iam uendicare niſi per uindictam quæ ſoli publicæ poteſtati licet. Ex his ſuprà dictis fit ꝙ ſi qs quempiam aggrederetur: vt eum fuſte leuiſſimè percuteret, poſſet id alter etiam hoſtem interimendo, repellere. Pręſertim in Hiſpania vbi tam atrox illa iniuria reputatur. Vtrùm autem eadem ſit ratio de clericis quæ eſt de laicis. Reſpondetᷣ quãtum ad ius naturæ idem eſſe prorſus niſi quòd de defenſione honoris non eſt par ratio: vtpote qui illum non habent in armis. De iure autem Eccleſiaſtico, ſtatim.

Primum igitur argumentum pariter & ſecundum eadem ſolutione diluuntur. Loquitur enim plané Auguſt. in caſu tertiæ noſtræ concluſionis, nempè nemini ex intentione, puta per uiam aggreſſionis, & præuentionis licere priuata auctoritate ſe defendere, neque ſua. Et ideo ait, pro rebus directam ſignificans intẽtionem, excipiens niſi ſit miles. *Ad primum & ſecundum argum.*

Ad tertium verò reſpondet D. Tho. quod cum irregularitas incurratur præter culpam, vt patet in iudice, fit vt clericus etiam ſi ſe defendendo aliquem interficiat, fiat irregularis. Loquitur tamen, ſecundum ius quòd ſuo ſeculo erat in vſu. Poſtmodum nanque Clementi. vnica. de homicid. prouidenter cautum eſt ut qui mortem aliter uitare non ualẽs ſuum occidit vel mutilat inuaſorem, immunis ſit ab irregularitate. Præter quam quòd in dict. cap. de his nihil aliud habetur quam quòd clericus ille qui paganum defendendo ſe occidit multum ſibi conſuluit ſi ab officio ſacerdotali receſſit: quaſi non eſſet neceſſarium. Adde quòd fortè loquitur ut in præcedẽti capit. Clericum. de eo qui in militia nempè obſidione incluſus paganũ occiderat, debuerat enim in obſidione non manere. Vnde can. Interfeciſti. de homicid. volũ. presbyter qui ſe & ſua defendendo inuaſorem occidit, non deponitur, ſed ad pęnitentiam admonetur: forſan propter exemplum, aut propter aliquam præſumptam culpã. Sed de irregularitate ſtatim articulo proximo. vbi hæc uerba Sanct. Tho. emunctius examinabuntur. *Ad tertium ar.*

Quartum argumentum nullius eſt ponderis: quoniam neque fornicatio neque adulterium media ſunt ad defenſionem, quemadmodum homicidium. *Ad quartum arg.*

Quintum verò ſuper eodẽ nos loco Pauli tractauimus. Verbum enim Pauli, Non vos defendentes, idem eſt Græcè quod, Non uos uindicantes: ut eius verbale nomen ſtatim ſubiunctum oſtendit, Mihi vindictam, & ego retribuam. Licet enim uim, dum infertur repellere: non tamen illatam iniuriam: niſi per publicam auctoritatem uindicare. *Ad quintum arg.*

ARTICVLVS IX.

Vtrum qui caſu alterum occiderit, fiat homicidij reus.

Poſt voluntarium homicidium ſequitur de caſuali, vtrum reũ faciat homicidam. Sunt n. in partem affirmatiuã teſtimonia tam ſacra q̃ ſanctorum patrum. *Primũ argum. Lamech* Legitur. n. Gen. 4. de Lamech ꝙ uirum in vulnus ſuũ occiderit. Et hiſtoria ſm ſanctos interpretes fuit ꝙ cum in uenatu credens interficere beſtiam, hominem interfecerit, nihilominus homicidium ei imputatum fuit. *Secundum arg.* Secundo legitur Exod. 21. Si quis percuſſerit mulierem prægnantẽ & abortum fecerit, ſi mors eius fuerit ſubſequuta, reddet animam pro aĩa, abortus aũt ille præter percutientis intentionem accidere poterat: ergo caſuale homicidiũ non eſt abſq; culpa. *Tertiũ argum.* Tertiò. Diſt. 50. & extra de homic. quam plures extant canones quibus qui clerici caſu homicidia fecerunt, irregulares hñr: irregularitas aũt vbi in pœnã ponit', non niſi pp culpã incurrit'. *Auguſt.* Contrarius aũt obuiam occurrit ad Publ. Auguſt. vbi ſic ait, Abſit vt quæ propter bonũ aut licitum faciamus, ſi quidẽ propter hoc præter noſtram voluntatem quidquã mali acciderit, nobis imputetur, homicidiũ autem caſuale eſt cum ei qui bonum intendit, malus accidit effectus. Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. *Prima concluſio* Prima eſt bimembris, eademq; cæterarum baſis ac radix. Nihil caſuale quatenus caſu accidit, peccatũ eſt: ſed quatenus quidpiam habuerit uolũtarij, eatenus erit peccatum. *Auguſt.* Concluſio probatur ſm Auguſti. contra Fauſt. peccatum non eſt niſi quatenus voluntarium: *Ariſtot.* caſus autem ſm Ariſto. 2. Phyſi. eſt cauſſa præter intentionẽ, atq; adeò præter voluntatem agentis: ergo caſualia ſecundum illam rationem nihil ſecum afferunt culpæ. Secunda concluſio. Nemo dans operam rei licitæ, neque ſiniſtram habens intentionem, dummodo debitam adhibuerit diligentiam ne noceat, quamuis ex actione ſua ſequatur homicidium, reatum illius incurrit. *Secũda concluſio* Concluſio hæc præcedentis appendix eſt & corrolaria. Nã eiuſmodi homicidium nihil prorſus habet voluntatis, ſed eſt ſimpliciter caſuale. *Tertia concluſio* Tertia cõcluſio. Si quis dat operam rei illicitæ, vel dans operam rei licitæ debitam non adhibet diligentiam, non eſt à reatu homicidij immunis, quòd ex eiuſmodi actione fuerit ſubſequutum. Probatur concluſio: contingit id quod actu per ſe neque volitum eſt neq; intentum, per accidens eſſe uolitum, atq; intentum: quatenus id nõ impedit quòd impedire tum poterat tum, ẽt debebat, Nam cauſſa quæ prohibens remouet, dicitur accidentaria. Quo fit vt qui cauſſam vel actionem non remouet atque impedit quam tollere debebat: ſi ſequatur homicidium, reus eius conſtituatur. Hoc autem fit dupliciter. Vno modo quando operam nauat rebus illicitis, quas vitare debebat: altero verò quando vacans reb licitis diligentiã non adhibet: ex cuius contraria negligentia ſubſequitur homicidium. Atque hæc eſt aſſerta noſtra concluſio. *Illuſtratur concluſio.* Ad plenam verò rei intelligentiam recolendum eſt, bifariam aliquid eſſe uoluntarium. Vno modo directe, quia intentum: & hoc ſimpliciter nuncupatur uoluntarium, opponiturque ſimpliciter caſuali, vbi nihil eſt uolũtarij: & alio modo contingit eſſe uoluntarium per accidens, quia non impeditur: & hoc eſt medium inter ſimpliciter uoluntarium ac ſimpliciter caſuale. Sed nihilominus ob carentiam directæ intentionis dicitur caſuale. *Tres cõditiones requiſitæ ad hoc q̃d caſuale homicidium imputetur.* Requiritur ergo ad caſuale homicidium primò ꝙ non ſit intentũ: ſecundo ut imputetur ꝙ re uera ſequatur ex actione quæ tolli debebat: vt habetur cap. ad audientiam. de homicid. & c. preſbyterum. Nam ſi aliunde ſequatur, nullatenus imputatur agenti, vt eodem cap. Ioannes. Vt ſi quem imprudenter incauteque caſtigans vulneraſti: & homicidium, vel non eſt ſubſequutum: vel non ex uulnere, ſed ex maligna curatione, vel alio accidente ille occubuit: non es in conſcientia homicidij reus, ſed tantũ incautæ pulſationis. Tertiò requiritur quòd non ſolùm poſſet talem actionem euitare, verùm quòd deberes: licet enim uenator excuſare poſſet venationem, atque adeo iactum teli quo præter intẽtionem factum eſt homicidium, nullam inde contraxit culpam. Similiter, vt paulo ante dicebamus, dum latro ex te pecuniã petit, comina-

minatus niſi dederis, furtum aliunde ſe facturum: licet non dederis & faciat, non eſt cur tibi furtum imputetur, quoniam non tenebaris. Atq; ex hoc ſequitur quæſtiunculæ ſolutio impræſentiarum moueri ſolitæ. Dubitatur nanque utrum homicidium caſuale quod per accidens eſt uoluntarium, ſit in uniuerſum peccatum mortale. Apparet enim tale ex obiecto. Reſpondetur nihilominus non habere eiuſmodi homicidia plus culpæ quam fuit in cauſſa: ſiue cauſſa fuerit datio operæ rei illicitæ, ſiue negligentia in re licita. Exempli gratia: Prohibitus eſt clericus equũ equitare, illum tamen aſcendit: caſu quo non erat niſi uenialis culpa, & hominem infortunio pessundedit, ut habetur in c. Dilectus. de homic. nõ eſſet niſi ueniale peccatum. Pariter ſi dans operam rei licitæ: ut miles uenator ex negligentia, quia non ſatis circumſpexit occidit hominem, ſi negligentia non fuit niſi uenialis, homicidium non erit niſi ueniale. Haud. n. diligentiam adhiberi ſemper neceſſariũ eſt quam maxime poteſt, ſed quam fuerit pro qualitate negotiorum congruens. Quòd ſi cauſſa culpam habuerit mortalem ſeu orem tamen q̃ eſt genere ſuo homicidium, non erit in ipſo homicidio culpa grauior.

Dubitatio ſubmouetur. Quod peccatũ ſit caſuale homicidium.

Auguſt. Impugnatur ſecũdæ condõnis prior pars.

Sentẽtia eſt Aug. 22. libro, contra Fauſt. vbi ait, Loth, qui ebrius inceſtum commiſit, nõ fuiſſe reũ inceſtus: eo quod crimen illud non habuit plus culpę, q̃ in ebriatione præfuerat. At uerò de irregularitate eſt dubium: & primo contra ſecundam conditionem ſupra poſitam eſt argumentum. Dictum enim eſt quòd ſi quis lethaliter incautè & ex graui negligentia quempiã percuſſit, qui tamen vel per egregiam curationem vel forte per miraculum mortẽ euanit, tunc percuſſor ille non eſt reus homicidij. Arguitur verò contrà. Si ex intentione illum tam grauiter vulneraſſet, eadẽ culpa inficeretur ac ſi eſſet homicida: ergo & ſi id incautus ac negligens fecerit. Reſpondetur in primis irregularitatẽ non incurri, quæ homicidis poſita eſt, niſi re vera ſequatur homicidium. Quare etiam ſi miraculoſa ſit mortis euaſio ſatis eſt ut percuſſor non habeatur irregularis. Præterea quantum ad culpam eſt differentia. Nam qui ex intentione hominem ut occideret percuſſit, ſtatim quidquid ſequatur reus eſt apud Deum homicidij: qui uerò non ex intentione, ſed ex cautelæ defectu alium ſauciauit, non fit reus maioris culpæ quam quæ fuit in cauſſa, ut modo dicebamus. At contra alterum membrum eiuſdem concluſionis quo dictum eſt, etiã ſi ſequatur homicidium, non tamẽ ex uulnere ſed aliunde, tunc non imputari, arguitur. Si uulnus erat re uera graue, quamuis infirmis non ſibi ſatis caueret, uel non fuerit adhibita illa curatio, quæ ſi adhiberetur euaderet: nihilominus dum moritur, re uera ex uulnere moritur: ergo quamuis negligentia uel infirmi uel medici fuerit etiam in cauſſa, ille nihilominus eſt reus homicidij. Et confirmatur hoc inde, ꝙ neque infirmis tenetur tanta cautela ſibi cauere, neque optimum exquirere medicum, neque uerò medicus tam ſolertem adhibere curationem & ideo licet non ſimpliciter ex uulnere, ſed adiunctis alijs negligentijs ſequatur mors, nihilominus percuſſori imputatur qui per iniuriam cauſſam dedit: Adde ꝙ forſan neq; chirurgorum copia haberi potuit, neq; alterius qui ſanguinis exitum reſtingueret qua de cã ille mortem obijt: tunc enim cum nullus præter percuſſorem fuerit in culpa, ille erit uere reus. Reſpondetur ad hoc quòd quando homicidium ſubſequitur iudicio medicorum ſtandum eſt: ut ca. ſignificas. tit. 2. admonetur. Vtrum re uera uulnus lethale erat, quo plurimum hoĩes mori ſolent: & tunc non obſtante à parte infirmi negligentia homicidium uulneranti imputatur. Si autem non erat eiuſdem generis, tunc quantum ad percuſſoris culpam nihil fortuitus euẽtus refert, quandoquidem tota præfuit in actione: ſed quantum ad irreguralitatẽ ſi circa alterius culpam ſequuta eſt mors, homicidium ei imputatur. Si uerò ob culpam uel infirmi uel medici, excuſatur. Nã uulneratus poſtq̃ ſemel uulnus accepit iure naturæ tenet̃ ſuæ uigilanter ſaluti cõſulere, & chirurgus ẽt ob fidem ſui muneris eidem proſpicere. His præhabitis deſcendendum nobis reſtat ad irregularitatis modos. In primis. n. ꝙ qui iuxta tenorẽ ſecundæ concluſionis operã dat rei licitæ, prudẽtéq; adhibet diligẽtiã quẽpiã occidit, nullo irregularita-

Poſterior pars oppugnatur.

Solutio

Qui incurrunt notam irregularitatis.

tis notamine ſordeſcat, multi ſunt textus, extra, de homicid. vt cap. ſa or. & cap. dilectus filius & c. ſignificaſti. & c. Ioanes & c. ex literis, extra, de homicid. atque alij, diſtin. 50. Quoniã illic non ſolùm nulla eſt culpa, verum neq; voluntaria occiſio. Ex hac ergo cõcluſione collige, infirmorum cuſtodes atque infirmarios dum infirmũ in lecto mouent vt vel aptius ei cibũ miniſtrent vel quietiùs iaceat, etiam ſi inde mortem tantillum accelerẽt nullam irregularitatem incurrere: quia dant, rei licitæ operam. Niſi tam immodica eſſet negligentia & iactatio illius, vt prudentum iudicio cenſeretur occiſio, atque adeo mortalis temeritas. Audiui de Cõfeſſario qui cum reum quendam ad patibulum comitaretur, & in caſu iumentum quo ille vehebatur pepuliſſet, inde ſcrupulum irregularitatis conceperit, ꝙ ſua cauſſa propeantius eum morti obtuliſſet. At verò hæc ridicula ſunt.

Factum ridiculum.

Explicatur tertia concluſio

In tertia autem concluſione duas cauſſas irregularitatis poſuimus, quarum prima erat dum quis dat operam rei illicitæ. Et quidem Caieta. hic Syluest. in verb. Homicidium §. 2. & Doctores iuris Canonici vniuerſalem regulam aſtruunt, ꝙ omnis qui dat operam rei illicitæ, quomodocunq; ex illa datione ſequatur homicidium fiat irregularis. Attamen regula hæc in primis non habetur in iure ſed eius interpretes illam inferunt ex contrario ſenſu: nempè ex præfatis capitulis quibus qui dant operã rei licitæ excuſantur. Et potiſſimũ ex cap. ex literis. 2. & ex cap. dilectus filius. vbi habetur ꝙ qui non dat operã rei illicitæ, ſi non eſt negligens nõ eſt irregularis. Inde nanque, tum alij tum etiam S. Tho. intulit ꝙ qui reb. vacant illicitis fiãt ex eo homicidio irregulares. Debet ergo ſuis moderaminibus tẽperari vt verum habeat vniuerſaliter.

Quãdo debeat irregularis cẽſeri qui dat operã rei illicitæ.

In primis ſi clericus in adulterio deprehenſus inuaditur, & cum moderamini inculpatæ tutelæ inuaſorem occidit, quanuis operam daret rei illicitæ, non debet irregularis cenſeri: quia homicidium illud non eſt tunc uoluntarium. Nam quamuis adulterium fuerit uoluntarium, non tñ fuit per ſe cauſſa homicidij: ſic vulneratio quæ non fuit uoluntaria. Rurſus in d. cap. ex literis. excuſatur ille monachus ab irregularitate qui cum campanam de campanili deponeret, cadens lignũ puerum oppreſſit. Fac opus illud fuiſſe ſeruile, & forſan in die feſto, aut contra præceptum Prælati deliquiſſe ille opere monachum: verum propterea eſſet irregularis? profectò minimè credẽdum eſt. Item in d. cap. dilectus. excuſatur clericus qui ſanitatis gratia aſcendens equum inopinato alterum interimit, utrũ ſi equitatio illa eidem clerico fuiſſet nocua & contra iuſſum medici deliquiſſet, propterea eſſet irregularis? profectò nulla eſt ratio vt credas. Nam peccatum quod fuit in cauſſa ex natura ſua, nihil ad homicidiũ referebat. Sed ais, neq; hoc dñt Sũmiſtæ. Imò uerò id aſſerit Syluest. in uerbo Homicidio 2. du. 18. videlicet ꝙ ſi quis cædens arborem quæ erat ſua optimè circunſpexit ne quenquam opprimeret ꝗuis poſteà cadens arbor tranſeuntẽ fortè compreſſerit, non eſt irregularis. Si tamen arbor nõ erat ſua, fiet irregularis, qm̃ dabat operam furto. Et pariter hñt dicere quod ſi nobilis ſecularis in proprio nemore venatur, & merè caſualiter hominem occidit, non fit irregularis ad ſuſcipiendos ordines: fiet tñ ſi nemus eſt alienũ, & contra dñi uoluntatẽ illic deprædatur feras. Hęc aũt profectò minimè credenda ſunt: ſed ſic intelligenda eſt res illicita cui datur opera ut .ſ. gñe ſuo res illa cauſſa eſſe ſoleat homicidijs. Vt ſi clericus dat operam rei bellicæ: licet imprudens & neſciens aliũ præter ſuã intentionẽ occidat, eſt irregularis: & pari iure ſi torneamenta atque alia pugnæ ſimulacra exerceat, quæ clericis uetita ſunt. Itaq; ut homicidiũ caſuale rõne rei illicitæ cauſſa ſit irregularitatis, requiritur ꝙ opus illud cui conſultò operam dabat gñe ſuo ſit periculoſum. Quando verò illa opera nõ ſunt clericis iõ ꝓhibita, neq; adeò illicita qa periculoſa, ſed aliam ob cãm tunc homicidiũ, quod merè eſt caſuale, nullius eſt irregularitatis cã. Quapropter Caie. hic ſñia, ꝙ clericus qui inter uenãdũ homicidiũ caſuale fecit, ſicut excuſatur ac ſecularis, neſcio an ſit uſque quaq; uera: nã ſi eſt uenatio talis quæ clericis non ob id uetatur, ꝙ piculoſa eſt uerũ hẽt: ſi aũt pp periculũ ꝓhibet: vt eſt uenatio aprorũ ꝗ armis, & telis & ferocib. canibus fit: ꝓfectò fiet clericus irregularis:

Syluest.

Expli ã tur mul-ta capita de homicidio.

vbi ſecularis non fieret. Et per hãc deciſionẽ arbitror explicari cuncta capitula quæ de nauante operam rei illicitæ adduci poſſunt. In primis in c. continebatur. de homicid. vnde ſuam iſti regulam colligunt, Diaconus irregularis cenſetur non ob id quòd operam dabat rei illicitæ: nam iacere baculos leuandi laboris gratia neq; clericis interdictum, neq; erat periculoſum: ſed propterea ꝙ dum alter in eũ inſiliuit, debuiſſet cauere ne falce qua ipſe erat accinctus vulneraret: nã ſtatim c. lator clericus qui alterum in terram ꝓiecit, ꝙ opus de ſe magis videbatur illicitum: quia non ex ſua negligentia cultellus eius in alterũ incidit, non condemnatꝰ irregularitatis pœna. Caſu aũt capituli, Suſcepimus. non idcirco fit ille monachus irregularitatis ꝙ latrones in defenſam ꝓpriæ vitæ, occidit, ſed ob id quòd pro rebus temporalibus, quarum monachi non debent eſſe adeò cupidi, eos ligauerat, ac perinde cauſſam dederat homicidio. Sed & caſus capituli, Tua nos. eidem noſtro aſſerto patrocinatur. Illic enim decernitur clericum qui chirurgiæ pietatis gratia in curanda quadam muliere operam impẽderat, & præter eius intentionem mortua eſt, non fuiſſe irregularem. Vnde a contrario ſenſu colligitur quòd ſi queſtus cauſſa id feciſſet, fuiſſet irregularis: eò videlicet quòd propterea clerici ab illa arte arcentur: quòd eſt genere ſuo periculoſa. Secundus modus quo caſuale homicidium imputatur, eſt negligentia: quæ quidem ſi abſque vlla fuerit culpa, nulla eſt irregularitatis cauſſa: vt capitulis ſuprà citatis habetur: quibus ſecundam concluſionem D. Tho. ſuffulſimus. Nam etſi irregularitas citra culpam incurritur, vt patet in ſeculari iudice, debet tamen vt diximus, eſſe voluntaria: & vbi negligentia extra omnem eſt culpam, effectus non cenſetur volũtarius quãdoquidem inuoluntarium, vt dictum eſt, in his quæ cauſſæ ſunt per accidẽs, non eſt niſi vbi homo id facere omittit quod facere debuit. Quapropter, vt ſuprà diximus, prudenter cautum eſt Clemen. vnica de homicid. ut qui aliter mortem euadere non ualens inuaſorem occidit, aut mutilat, liber ab irregularitate ſit. Et pari iure etiam clerici ſacerdotes petentes in iudicio ſeculari malefactorum emendam, & eorum quibus expoliati ſunt reſtitutionem, dummodo proteſtentur ſe id ad uindictam non facere, neq; ad ſanguinis effuſionem: quamuis patibulo illi affigantur, ab irregularitate ſunt immunes: ut habetur de homici. uolu. li. 6. c. Prælatis. Id autẽ forſan ſciſcitaris, utrum vbi cauſſa culpam non habuit niſi ueniale: incurratur irregularitas

Quãdo in urratur irregularitas ꝓpter negligẽtiã.

Dubitatio.

Caieta. Caietan. impræſentiarum ad partem annuit affirmatiuam. *Solutio* Ait quippe caſuale homicidium ſemper imputari danti opera rei illicitæ, quò ad pœnam irregularitatis, & culpam aliquam, ſed non ſemper quò ad mortalem culpam. Vbi docet citra mortalem incurri irregularitatem propter aliquam culpam. At uerò quamuis hoc aliquam præ ſe ferat probabilitatem, pro eo quòd iam tunc homicidium eſt quadamtenus uoluntarium, neſcio tamen an omnino ſit uerum. Difficile enim eſt creditu, quòd irregularitas, quæ ceu pœna propter culpam imponitur, incurratur ex ſola ueniali. Quare ergo uix illud credere queam. Exempli gratia, Decernit Clemen. modò citata clericum qui ſe defendendo hoſtem occidit, non eſſe irregularem: quòd ergo qui per leuiſſimam culpam venialem, cauſſam dedit homicidio .ſ. quia non uſque adeò perſpexit an citra illud poterat ſe defendere irregularis fiat neſcio quis credat. Primum igitur argumentum erat de Lamech, qui Gen. 4. fatetur occidiſſe uirum in uulnus ſuum: nempè qui, ut omnes habent interpretes, inter uenandum Cain latente, putans ſe feram occidere, iaculo infixit. Ad hoc igitur reſpondetur, non ſatis circumſpexiſſe: uel ut alij aiunt, cùm oculi iam ſibi caligarent ducatu pueri id incautè feciſſe: ea .ſ. ignorãtia quæ ipſum in culpã cõiecit. Ad ſecũdũm reſpondetur quod qui mulierem prægnantẽ pulſat, idẽ iudicium ſubit, ubi periculum eſt abortus, atq; homicida: nempè ꝙ ſi ex intẽtione faciat, mortaliter peccat: & ſi caſu, tanta delinqt culpa quãta fuit in cauſa. Quòd ſi fœtus erat animatus, fit uerè homicida, atq; adeò irregularis. Ad canones aũt adductos in tertio argũ, ſatis ſuperq; rñſum eſt. Neminẽ. n. irregularitatis ſñia cõdẽnãt, niſi eũ q uel operã rei illicitæ dederit, uel in re licita fuerit negligens.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum arg.

Ad tertium arg.

QVÆ-

QVAESTIO II.

DE MVTILATIONE MEMBRORVM.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 65.

ARTICVLVS I.

Vtrùm quempiam ſuo mutilare membro ſit licitum.

QVONIAM animalis uita ex ea quæ in membris eſt conſtat: poſt homicidium ſequitur de membrorum mutilatione, vtrùm ſit vllo caſu licita? Et arguitur à parte negatiua: *Primum argum. à parte negatiua* Peccatum per hoc committitur, ut libro ſecundo, ait Damaſcenus, quòd receditur ab eo eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam. ſecundùm autem naturam, auctore Deo corpus decet eſſe ſuis membris integrum: ergo contra naturam eſt illud mutilare. Secundò: *Secundũ argum.* Sicut anima ad totum corpus, ſic & animæ partes ad partes corporis: vt 2. de Anima, auctor eſt Ariſto. anima autem hominem priuare niſi publica poteſtate non licet: ipſum occidendo: ergo neque particularia membra niſi eadem publica poteſtate licebit ſuis animæ partibus, hoc eſt potentijs, & orbare. Tertiò: *Tertium argum.* Salus animæ ſaluti corporis præferenda eſt: nemini autem propter animæ ſalutem licet ſibi membrum abſcindere: puniuntur enim ſecundum priſca Niceni Concilij ſtatuta *Conciliũ Nicenũ* qui ſe cauſſa conſeruandæ pudicitæ caſtrauerunt: ergo ob nullam aliam cauſſam amputatio ulla membri licita eſt. In contrarium eſt quod Exod. 21. iubetur, Oculum pro oculo, dentem pro dente, ac manum pro manu reddi.

Senſus quæſtionis. Quæſtio hæc duobus ſenſibus decidenda eſt: quatenus amputatio membri aut publica auctoritate fieri poteſt, aut cuiuſque priuata. Nam & abſciſſionis cauſſa, vel morbus eſſe poteſt ſpiritualis, puta uoluntarium crimen, uel naturale corporis uitium. Reſpondetur ergo tribus concluſionibus. *Prima concluſio.* Prima: Sicuti publica poteſtate quis licitè ob graue crimen priuari põt uita: ita & propter leuius trũcari poteſt mẽbro. Probatur: Sicuti partes eiuſdem humani corporis mẽbra eius ſunt, atque adeò in eius ſeruitium atque adminiculũ creata: ſic & ſinguli ciues membra ſunt totius reipublicæ ad eandem relata & ordinata: ergo ſicut de membris eiuſdem corporis eo modo diſponendum eſt qui ſaluti totius corporis eſt congruentior: ſic & de ciuibus ſingulis quatenus ſaluti reipublicæ eſt expedientius: membrum autem ſanum abſque detrimento corporis abſcindi nõ poteſt: quia toti commodum eſt, ſed tunc qñ infectũ nocet. Igitur ſi ciuis nocumentum intulit reipublicæ, ſicut poſſet reſpublica illum prorſus, dum crimen id meretur, extinguere: ſic dum peccatũ non eſt tã graue poteſt ipſum mutilare: etiam ſi mẽbrum quod abſcinditur, corporali ſanitate uigeret, eſſetq; perſonæ utile. *Secunda concluſio* Secunda concluſio: Rurſus dum membrum aliqđ naturali morbo corruptũ fuerit, ex uoluntate ipſius ægroti abſcindi põt ad eius ſeruandam uitam. Probatur: nam unuſquiſque ius hẽt propriã ſeruandi uitã: ergo dũ abſciſſio membri neceſſaria eſt, tunc perinde atq; alia medicaminũ genera põt illam quiſq; ſibi optare. Quare & auctoritate ẽt parentis, aut alius gerentis eius curã citra publicam facultatem id fieri põt. *Tertia cõcluſio.* Tertia concluſio: Extra hos duos caſus nulli per publicã auctoritatem neq; per conſenſum priuatæ perſonæ licita eſt mutilatio. Probatur: quia uita totius ex membris conſtat. Quare ſicut homicidiũ nemini licitũ eſt, ita neq; mutilatio. *Adnotandum diſcrimen.* Adnotandum ergo diſcrimen eſt ꝙ propter ſpirituale uitium licet quidem reipublicæ hoĩem mutilare, non tñ ipſi priuatæ perſonæ: ſed uice uerſa, ob corporalem morbũ licet infirmo ſibi mẽbrũ conſilio medici abſcindi permitti, non tñ hoc reipublicæ munus eſt ut eu cogere poſſit. Et rõ eſt, quia vnuſquiſq; eſt ſuæ uitæ cuſtos reſpublica uerò boni cõis. *Rogatio ſolutio.* Quo fit ut licet homicidium non niſi ob culpam fieri poſſit: mutilatio tñ licita etiã ſit propter corporalem ſalutem. Sed nunquid non poteſt reſpublica, aut pater, aut prælatus filium aut ſubditũ cogere, ut dũ ad ſalutem fuerit neceſſarium, membrum ſibi permittat abſcindi? Rñdetur ꝙ reſpublica in hoc nullũ hẽt ius: ꝑlatus uerò co-

gere poſſet ſubditum propter ſingularem obedientiam illi promiſſam, ut medicamina admittat quæ commode recipere põt. At uerò quod ingentiſſimum dolorem in amputatione membri aut corporis inciſione ferat, profectò nemo cogi poteſt: quia nemo tenetur tanto cruciatu uitam ſeruare. Neque ille cenſendus eſt ſui homicida. Imo uera eſt illa Romani uox dum crus illi aperiretur, Non eſt tanto dolore digna ſalus. Tertia demum concluſio abſque alia exceptione generalem continet ueritatē. Nulla. n. de cauſſa, præter iam exceptas, vlli licet à ſe membrum truncare. Summa enim uideri poteſt ad extirpandos carnis agones: quam ob cauſſam Origen. in Hiſto. Eccleſiaſt. lib. 6. c. 6. fertur ſeſe caſtraſſe: quo ad literam, ut fortè arbitrabatur, verbum impleret euangelicum de eunuchis qui ſe caſtrauerunt pp regnum cœlorum. Quod tamen flagitium illi fuit, vt decretum habet Concilij Niceni: caño. ſi quis à medicis diſtin. 55. licet zelus & caſtitatis indicium, laudi ſit illi tribuendum. Neque verò Marci factum qui, ut eius habet hiſtoria, pollicem ſibi ex nimia humilitate reſecuit, ne inuitus ſacris initiaretur, laude dignum eſt, niſi reuelatione aliqua protegatur. Hoc autem reſtat haud diſſimulandum dubium, vtrum qui, vt exempli gratia dicamus, ferro manum haberet aut quoduis aliud membrum muro illigatum: ſi ignis flammam ipſum iamiam inuaſuram, aut irruentes hoſtes aliter effugere non poſſet quam membrum ſibi amputando, id ſibi liceret? Apparet enim nequaquã id iure poſſe. Perinde. n. caſus huiuſmodi habere uidetur atque ille quem ſuprà refutauimus. Videlicet ſi quis tibi mortem minaretur, niſi tu tibiipſi membrum reſecares. Diximus. n. id tibi non licere. Reſpondetur nihilominus non eſſe ſimiles: imò in præſenti euentu, niſi meum me fallit iudicium, ius illi miſero fauet ut illo modo mortem euadat. Nam quando alter tibi minatur mortē, ab extrinſeco eſt abſciſſio membri neceſſaria: & ideo tibi non licet: qñ verò alligatus es, iam eſt ab intrinſeco. Quare ſicut ſi te cauis dentibus teneret poſſes partem illam incidere: & ſi occluſus eſſes, exilire de feneſtra poſſes, cum periculo frangendi membri. Simile ius

Vox Marij.

Origenes

Dubium.

eſt in caſu noſtro. De irregularitate uerò tam mutilantium q̃ mutilatorum ut dicere pergamus certum eſt mutilantem irregularitatem contrahere. Nam cùm tot capitulis citatis in titu. de homic. conſtitutũ ſit, homicidiſ irregularitatem inducere: & membrũ quodcunq; pars ſit uitæ: conſequens fit ut mutilator quadamtenus homicida cenſeatur, hoc eſt membri occiſor, atque adeò irregularis: ut optimè doctores notant poſt gloſſam ſupra citatã in Clem. de homic. ubi ambo componuntur uerba, occidere & mutilare. Quare non ſufficit ad irregularitatem ꝙ quis membrũ debilitet: imò forte neque ꝙ ipſum citra detrũcationē mortificet. Nã pœnæ ſunt reſtringendæ, & iura non loquuntur niſi de mutilatore. Adnotauit aũt eadem glo. intelligendum eſſe mutilationē membri principalis: atq; hactenus rõni conſonat. Exemplum autē quod ſubdit nempè ꝙ abſciſſio digiti irregularitatem non inducat, non uſqueadeo ueritatem continere vr̃: tametſi pleriq; Iuriſconſultorũ in eadem perſiſtãt ſñia cum hac moderatione, ꝙ digitus ille non ſit index aut pollex, quibus diuinum corpus apprehenditur. Et rõ eorũ eſt, quod cæteri digiti non ſunt principalia mēbra: vtpotè qui ꝑcipua nõ habeant officia: iuxta uerbum Apoſtoli ad Rom. 12. ut eſt oculus, & manus, &c. At uerò forte probabilior eſt contraria Caiet. aſſertio: nã re uera digitus quiſq; officium habet, licet nõ ita præcipuũ ſicut pollex aut index. Qui autē particulam tm̃ digiti uel ſibi uel alteri abſcinderet, eo non eſſet irregularis, quod parũ pro nihilo reputatur. Quo autē ad mutilatos & truncos deſcendamus, id primũ adnotandum ob aliam rationē eos haberi irregulares quã mutilantes. Illi. n quia ſe cruentarũt, inhabiles facti ſunt: iſti aũt q̃a ſuo ipſorũ corporis habitu inepti, ac perinde indecentes exiſtunt, ut ſacris altaribus adminiſtrent. Nã & antiquitus ut Leuit. 22. memoriæ proditum eſt, nullum aĩal qđ cæcũ eſſet aut truncum, aut fractũ, aut teſticulis ſectis aut tonſis, licebat offerre Dño. Etenim ſi ad principum menſes tales non admittuntur adminiſtri multominus eos decet diuina myſteria tractare. Hac. n. rõne in Cõcilio Niceno eiuſmodi corpore uitiati ab eccleſiaſtico munere abacti

Quando incurrat irregularitas ex membrorum mutilatione. Opinio iurisprudentum.

Caietani opinio probabilior.

Cõcilium Nicenũ.

abacti ſunt, ut can. ſi quis à medicis 55. diſtin. refertur. Poſtquam ſanctionem ſubſequutæ ſunt aliæ tam Concilij Arelatenſis quam Gelaſij, atque aliorum pontificum: vt eadem diſt. ca. hi qui atq; alijs, legitur: Atqui illi præcipuè à ſacris functionibus inhibentur, qui ſiniſtre Euangelium audientes, quò carni reſiſterent, uolentes ſecti ſunt, quibus canonibus poſt ſubſcripſit Alexand. 3. toto titu. de corpo. uitiat. Imò & deformitas ſi grauis ſit in oculo, quamuis ſit natiuitatis uitium, promotionem prohibet. Qui autem ſanitatis gratia medicorum conſilio ſecantur, non ideo redduntur inhabiles ad ſacerdotium: ut habetur eadem diſtinct. cano. ſi quis pro ægritudine. & de corpo uitiat. utroq; cap. ex parte. Neque ſolùm membri principalis abſciſſio, qualis eſt manus, irregularitatē inducit: ut habetur cap. expoſuiſti. eod. titu. quòd imo & ſi quis partem digiti ſibi abſcidit: ut habet can. qui partem. 55. diſt. Sed intelligitur quod ſit tanta ut ſine ſcādalo tangere ſacroſanctum ſacramentum nequeat: ut exponitur de corpo. uitiat. cap. 1. & cap. vltimo. Et forſan leuior cauſſa requiritur in mutilante ut fiat irregularis, quam in mutilato. Nā in mutilāte abſcindere digitum, ut diximus, forſan ſufficit quia membrum occidit: in mutilato uerò requiritur quod ſit uel inſignis deformitas: ſiue à caſu, ſiue à natiuitate proueniat.

Conciliū Arelatenſ. *Gelaſius* *Alex. 3.*

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum principale reſpondetur, id quod eſt contra particularem naturam fieri poſſe ſecundum vniuerſalem: ut aſcenſus aquæ ad replendum uacuum, teſtimonio nobis eſt. Quare etſi mēbri amputatio deformis ſit corpori: congruere tamen poteſt tum ſaluti eiuſdem, tum etiam bono communi. Verum eſt tamen quod reipublicæ bene inſtitutæ, quam poſſunt maximè abſtinent ab huiuſmodi ſupplicijs. Primum, ne pœnam talionis à malefactoribus antiquo more exigant: ſ. oculum pro oculo, & dentem pro dente. Deinde, ne dexteras amputent, quæ quidem detruncatio inutilem hominem reddit. Blaſphemis autem optimo iure lingua abſcinditur, & falſis teſtibus euelluntur dentes. *Ad ſecundū argu.* Ad ſecundum reſpondetur, quòd cùm uita non ordinetur ad alium finem ipſius uiuentis, ſed ſolum ad bonum publicum, nullatenus ſe homo poteſt illa priuare: ſed ſola reſpublica illā habet poteſtatem: membra tamen ordinantur ad uitam: & ideo perſona ipſa quæ ſuæ cuſtos eſt uitæ poteſt membrum cauſſa uitæ reſecare. *Ad tertium arg.* Ad tertium denique reſpondetur, quod abſciſſio membri corporalis eo eſt licita quòd neceſſaria eſſe ſolet uitæ ſeruandæ. At uerò ad ſalutem ſpiritualem nunquā eſt neceſſaria. Nam peccatum per quod anima moritur, ubique & ſemper voluntati ſubiacet: aliàs non eſſet peccatum. Et fidelis Deus, vti ait Paulus, maiorem homini tentationem non permittit, quàm ipſe per eius gratiā ſuperare poteſt. Quapropter uerbum illud, Si oculus tuus ſcādalizat te, erue eum: & ſi dextera manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, non eo dictum eſt quod eſſe poſſit unquam neceſſarium: ſed vel hyperbole eſt, uel aliū ſenſum facit moralem de occaſionibus amputandis, ut ſancti interpretantur: & nos etiam pro modulo illic noſtro expoſitum reliquimus. Vnde ſuper illud Matth. 19. Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum: ait Chryſoſt. *Chryſo.* Non per membrorum abſciſſionem, ſed per malarum cogitationum interemptionem.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat patri filios, aut dominis ſeruos verberare.

POſt mutilationem ſequitur de alijs verberibus illi annexis dicere. *Primum argum. partis negatiuæ ex Ariſt.* Et quia non dubitatur quin reipublicæ id ſit licitum, inquiritur de patribus an liceat uerberare filios. Ait enim Phil. 10. Ethic. cap. 11. quòd patris præceptio uires nō habet, neq; cogendi neceſſitatem, neq; ullius ꝓrſus viri niſi ſit princeps: uerberatio autem quædam eſt coactionis ſpecies: ergo id patribus non conuenit, neque uerò dn̄is. *Secundū argum.* Secundo arguitur: Si id parentibus ac dominis licitum eſſet, cum ad fraternam correptionem pertineat, cuicunque perſonæ idem ſuffragaretur ius, ut quemlibet uerberare corripiendo poſſet. In contrarium aūt eſt illud Prouer. 13. Qui parcit uirgæ, odit filium ſuum. Et infra c. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam. Et Eccleſiaſ. 13. Seruo male uolo tortura & compedes.

Ad quæ-

Concluſio unica. Ad quæſtionem reſpondetur unica concluſione. Patribus tãtum ac dominus, aut paternam gerentibus curam, puta magiſtris ac pædagogis verberare licet ſubditos & flagellare, nequaquam tñ mutilare. Vtraq; concluſionis pars hac ratione probatur. Inter mutilationem ac verberationẽ hoc intereſt quod mutilatio vſq; adeo eſt maius verberatione nocumentum, ut ſit irrecuperabile: quale non eſt uerberatio, utpote quæ ſenſui duntaxat dolorem incutit: igitur cum uita totius ex uita mẽbrorum conſtet, fit ut ad eundem præciſè legitima mutilatio pertineat ratione criminis, qui in uitam ipſam habet ptãtem: quæ quidem functio penes ſolam eſt rem publicam. Verberatio autem ad faciliorem caſtigationem promptioremq; correptionem ſpectat: nihilominus & hæc quãdam auctoritatem exigit, quam verberans in eum qui uapulat exercet, hanc ergo cum primis pater habet in filios: poſt uerò dominus in ſubditos: ac demum in diſcipulos & pupillos magiſter ac pedagogus. Nã de p̃latis, quia publica uigent poteſtate, ambigi non poteſt. Res eſt facillima. At quamuis de patria poteſtate. ſ. quanta ſit in filios, lib. 1. q. ſtatim prima dictum ſit, nihilominus hic forſan ſtudioſus roget quo nam iure negatiua, concluſionis pars fulciatur.

Obiectio contra cõcluſionẽ. Apparet. n. iure naturæ liberum eſſe patribus: non ſolum verbere, ſed etiam mutilatione, & ſi opus eſſet, cæde etiam in filios animaduertere: Nam illo iure illis incumbit liberos educare, & moribus inſtituere: quæ quidem inſtitutio ſæpiſſimè expoſcit mutilationis mortiſq; uindictã.

Ratio altera. Secundo arguitur. Statim in mũdi primordijs non erat alia reſpublica, quam domeſtica: nempe dum ſola familia Adæ orbem poſſidebat. tunc ergo cùm neceſſaria eſſet publica ſcelerum uindicatio, conſequitur ut patri id incumberet munus. Enimuerò Cain dignus erat ſupplicio capitis, niſi ei Deus pepercisset: quod & reus ipſe metu illo maximo, Qui inuenerit me, occidet me, teſtabatur. Illud ergo ſupplicium nemo ei poterat infligere præter patrem.

Solutio Ad hæc, ſi aliqui eſſent mortalium ſic diſperſim uiuentes, ut ſub nullo agerent principe, ſed vnaquæque domus ſeorſum uiueret, tunc profectò ratio ipſa docere uidetur ut eos qui commeriti eſſent mortem, pater poſſet uel auus eidem ſupplicio addicere. His veruntamen non obſtantibus reſpondetur ius ipſum naturæ parentibus eiuſmodi ultiones interdicere, ſolique publicæ poteſtati tribuere. Idq́ue iuregentiũ eſſe confirmatum. Vita enim humana vſqueadeò non debet abſque meditatiſſimo iudicio & iuris ordine extingui, ut id non debeat tantę multitudini committi quanta eſt parentum, qui neq; leges ſciunt, neq; cauſſarum merita perpendere omnes poſſunt. Quocirca ſic parentibus educare filios natura conceſſit, ut tamẽ lineam præſcripſerit quouſq; ſua facultas procederet, & vñ publica inciperet: ut l. ſi filius cautũ eſt. C de pat. pot. & l. Prætor. ff. de iureiu. §. præterea. Et ſm argm̃ iã loco citato li. 1. q. 1. reſpondimus Adam habuiſſe publicam poteſtatem iure dominij orbis quod penes ſe tunc temporis erat aucto verò mortali genere, orbeq́ue iuregentium per familias diſtributo, unaquæq; habet ſuum principem. Quapropter, ut ad aliud reſpondeamus, qui uagi nunc uiuerent, ſeorſumq́ue & priuatim abſq; republica, contra hominis naturam degerent uitam: quippe qui ſuapte natura animal ciuile eſt, & gregatile. Quare ab illis nullum ſumitur contra p̃ntem ueritatem ſolidum argumentum.

Qualis ſit parentum poteſtas in filios. Mutilare ergo parentibus non licet, neq; mortalium vlli præter publicam poteſtatem, ſed fuſte cędere aut ferula. Id. n. eſt illis iure naturæ conceſſum. Homo namq; tribus vijs ad uirtutem inſtituitur: nam & ratione ducitur, & metu cogitur, & allicitur præmio: antea ergo quã rationis ſydus eluceat, natura prouidit ut puer & metu cogatur & afficiatur manuſculis. Quapropter inſtitutio paterna, quæ prima oĩum eſt, his duobus utitur. Vbi uerò iam ratio ſuo fruitur lumine, lege tunc incipit & ratione uiuere: atq; adeo ſub publica ptãte. At uerò parentum uerberatio non uſqueadeò atrox eſſe permittit ut hr̃ citatis legibus. C. & ff. Quare Paul. ad Ephe. 6. Vos, inquit, patres nolite ad iracundiam prouocare filios ueſtros. Et infrà: Et uos domini eadem facite ſeruis remittentes minas. *Paulus.* Vbi tam parentes, q̃ domini admonent, tũ ne minis ſuos acerbis exterritent: tũ pręcipuè, ut dũ bili correpti acerba minãtur, nõ ſe obli-

ſe obligatos adimplere arbitrētur: ſed potius, quæ perturbato aīo comminati ſunt, ſedato poſt cōdonent. Ex quo ſit patrem inter corripiendum filium poſſe lethaliter peccare nempè ſi iracundia non illi ſit rationis miles, ſed dux, quæ illam ſuppeditet, & ad eandē iracundiā prouocet filiū. Imò verò ſi ex odio in filiū animaduertit, acrius hac rōne peccat quàm extraneus. Eſt enim apprimè animaduertendum diſcrimen inter patrem & iudicem. Publica .n. poteſtas, vt ſuprà dictum eſt, non tam reo ad emendā conſuluit, quàm communi bono ad vindictā: patri vero, ac dño, & pædagogo non alia ratione verberare ſuos fas eſt, niſi, quo ad eius emendationē ſalubrius ei conſulitur. Quare & pro ætate, & pro cōditione, & ingenio pueri corripiendus eſt. Imò & Quinti. & qui de educatione puerorum ſcripſerūt, non conſulunt vt nimio rigore parentes in ſuos natos inuehantur. Nā ſi ſint bene nati, ſolēt eos illo rigore ignauos facere ac meticuloſos: ſi verò duri ſint ingenij duriores illos efficiunt. Sequit ex his ſecundò ſolutio dubitatiunculæ, an liceat parentibus vulnerare filios, aut dñis ſeruos. Quatuor.n. ſunt læſionum genera. ſ. interfectio, mutilatio, verberatio, & vulneratio, hoc eſt vulneris inflictio: quæ & fuſte fieri poteſt, & gladio, per dyſcratiam & diſcontinuationem membri citra mutilationē: quare ad atrocem uerberationem pertinet, quæ neque parentibus licet, neq; uerò dñis. Poſt hæc uerò rogitas vtrum liceat ēt eiſdem œconomicis præſidentibus filios aut diſcipulos verberare etiam clericos, & an incurrant canonem, Si quis ſuadente. De hoc loquitur Syluest. uerb. excōicatio. 6. § 4. Et quidem Panor. ſuper c. cum uoluntate. de ſent. excommun diſtinguit, ꝙ ſi ſint in minoribus ordinibus licet eos uerberare correptionis gratia. Atq; id uidetur colligi ex eodē c §. ſi uerò. Nā dicitur ꝙ poſſunt clerici ſeniores, zelo deuotionis adoleſcentes in minoribus ordinib. turbantes diuinum officium leuiter percutere: tñ ſtatim ſine diſtinctione ſubditur quod poſſunt ēt obtentu prælationis & magiſterij ſubditos ſcholares percutere: & expreſsè, ca. ex tenore habetur quod p̄lato liceat uerberare inferiorē, ēt ſi ſit ſubdiaconus.

Diſcrimē inter patrem & iudicem.

Quintilianus.

Solutio alterius dubitationis prætactæ.

Altera quæſt.
Syluef.
Panor.

Ex quo infert Syluest. quod ſi prælato id licet eodem iure liceat patri. & ſic diſſecā tur Iuriſconſulti de his ſubditis, qui ſunt in ſacris. Nam de minoribus nemo dubitat, quin uerberari poſſint. At uerò his non obſtantibus de prælato, nullatenus in dubium uenire pōt quin poſſit ſubditos etiā ſacerdotes flagellis cædere more conſueto: ut patet in Decretis, diſt. 45. per totum. An uerò ex bili arrepto fuiſſe poſſit eos ferire, neſcio an liceret: quia cùm modus non ſit conſuetus, minimè apparet tā caſtigatio q̄ iniurioſa læſio. Attamen conſequentia a prælatis ad parentes non eſt tam liquida quàm Silueſt arbitratur. Nam prælati habent publicam poteſtatem ac iuriſdictionem cum ui coerciua: parentes uerò ac reliqui non niſi œconomicā. Nihilominus non eſſet omnino condēnandum, quin magiſtri poſſint ēt diſcipulos ferula uerberare, etſi eſſent in ſacris. Sed de hoc ſtandum eſt uſui & foro eccleſiaſtico. Si uero dubitas utrum dum corripiē do exceſſerit, ſeu prælatus ſit ſeu pater, canonis ſñiam incurrat: Rñdetur ꝙ quamuis aliquo modo excedat, ēt uſque ad ſanguinis effuſionem, dumtamen id præter ſuam intentionem accidat, non eſt cēſendus incurrere: poteſt quam dat operā rei licitæ. Neque poteſt homo tam attentus eſſe quominus uirtutis limitē tranſgrediatur. Quando uerò uſqueadeo eſſet exceſſus enormis, ut odij indiciū exiſteret, tunc ſanguinem fundens, canonem incurreret. Quapropter eadē diſtin. cano. cum beatus Paulus & cano. diſciplina admonentur lenitatis prælati nèpè ne tā immodicis uerberibus quàm ſalutiferis uerbis ſuos ſubditos inſtituant. De marito autem utrum uxorem uerberandi ius habeat, reſpondetur non eſſe illis denegandum: quandoquidem uir, uti ait Paulus, caput uxoris ſit: uti tamen eodem iure dedecus eſt, atque adeò nefas, niſi grauiſſima ingruente neceſſitate. Sunt enim barbari qui uxoribus ut mancipijs utuntur: ut 1. Polit. auctor eſt Ariſto. Cum enim duo ſint in carne una, æqualitate quadam eſſe decet complexos.

Legitima ſolutio poſitæ quæſtionis.

Scrupulus.

Reſpōſio.

Ariſto.

Ad primum igitur argm̄ reſpondetur, ꝙ etſi ſm̄ Philoſophum pater uim nō habeat coerciuam: quia domus non eſt perfecta

Ad primum.

fecta reſpublica ſicut ciuitas: id tñ duntaxat ſit inde conſequens quòd non poſſit, aut occidere, aut mutilare, aut alia irrecuperabilia nocuméta infligere: haud tamen vetatur quin leuioribus verberibus poſſit vti. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecũdum rñdetur ꝙ etſi vnicuilibet licitũ ſit diſciplina alios inſtituere & fraterna correptione admonere ſi ſua ipſi ſponte audire uelint, ad id tamen cogere nemo poteſt niſi qui curam alterius gerit: quales ſunt parentes, domini ac pędagogi: quibus ideo ſolis pertinet uerberibus caſtigare. Adde quòd etiam iuſſu illorum poteſt eorum miniſter idem facere? ſed; præterea id nemini licet. Quare etiam ſi in flagranti delicto latronem tua deprædantem occupes, tm̃ tibi licet reſiſtendo eum percutere, non tamen fugientem per modum uindictæ: niſi adeò eſſet leuis uerberatio ut pro nulla duceretur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm licitum alicui ſit carceri quempiam mancipare.

POſt cædes, vulnera, & verbera, ſequitur ut de carcere etiam dicamus, utrũ licitum ſit hominem in ipſum includere. *Primum argum.* Arguitur.n. à parte negatiua. Homo ſuapte natura eſt liber: ẽm illud Eccleſ. 15. Deus reliquit hoĩem in manu conſilij ſui: libertati autem incarceratio obuerſatur. humanę ergo naturę repugnat, atque ideo nemini licet. *Secundũ argum.* Secundò. Si hoĩem carcere coercere liceret, id maximè ad cohibendum illum ne malefaceret: ſi autem illo fine licitum eſſet, idem cuicunque cõpeteret ius: nã cuique licet proximum ſuum à malo cohibere. Conſequens tamé eſt falſum: nam inter alias iniurias connumeratur: quæ quidem eo grauiores ſunt quo in perſonam inferuntur quæ plures habet coniunctas: nam tunc iniuria quæ unum tangit, multos attingit: ergo id nequaquã licet. In contrarium eſt hiſtoria Leuit. 24. vbi quidam legitur in carcerem de peccato blaſphemiæ intruſus.

Prima conclu. Ad qõnem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior eſt: Publicæ poteſtati, eidemq; ſoli fas eſt ſubditos in carcerem occludere, ſiue eccleſiaſtica ſit, ſiue ciuilis. *Probatio* Probatur pars utraq; concluſionis: In bonis corporis tria per ordinem conſiderantur. Primum eius integritas, cui per occiſionem ac mutilationem nocetur. Secundum, ſenſualis delectatio ac voluptas quæ per verberationem impeditur. Tertium: membrorum vſus qui per carceres, perq; alia quæcunq; ligamina cohibetur. Primum autem nocumẽtum propter eius grauitatem ſoli reipublicæ, ut dictum eſt, reſeruatur ſm uerò, quoniam leuius eſt, parentibus ac dñis permittitur. Tertium ergo, cùm non modò uia ſit ad primũ, uerum & quędã eius inchoatio. nã ob id reus carceri mancipatur ut uel auditus ſupplicio deputetur, uel ob leuius crimen illam luat pœnã: condecẽs eſt, ut idẽ ſoli reipublicæ ſit deputatum, penes q̃ poteſtas eſt uitæ & mortis. Quo circa neq; parentib. neq; dñis id licet. *Duplex vſus carcerum in republica* Hinc ſit carcerũ duplicẽ eſſe uſũ in repub. Seruiunt nanque & ad conſeruandũ malefactores dũ eorum cauſſæ tractantur ac deciduntur, & præterea in pœnam: qua plurimum eccleſiaſtica poteſtas utit̃, dum ad uerbera ꝓcedere non põt. Et quod de carceribus dictum eſt, idẽ & de exilio cenſendum. *Exilium.* Pariter.n. libertati contrapugnat. Quin uerò ut perpetui carceres, ita & exilium morti iure æquiparantur: atque adeò parentes non poſſunt in exilium mittere filios: licet poſſint ab eo loco eos elongare, qui eorum moribus peſtilens eſt. *Poſtrema concluſio.* Poſterior concluſio. Qui eiuſmodi iniurioſas læſiones præter iuris ordinem illis intulerint perſonis, quæ alias ſibi habent coniunctas, ex natura rei, ſi cętera ſint paria, grauius delinquunt, quàm ſi alijs quæ conſanguineis careant & neceſſarijs, eaſdem obtulerint. Tamenſi aliunde, nempè ex qualitate perſonæ poſſit etiam aggrauari peccatum. Perſonas coniunctas impræſentiarum appellamus in primis conſanguineos & affines: ut patrem, filium, generum, leuirum, &c. uel alia neceſſitudine œconomica copulatos: ut maritum, uxorem, patronum, & ſimiles. Quinetiam & extra domum amicos, atque alios neceſſarios. *Ratio cõcluſionis.* Concluſio eſt clara. Nam quanto iniuria & detrimentum in plures profunditur, tanto grauior eſt: omnes antem coniuncti quodammodo eandem repræſentant perſonam:

nam. Nam filius eſt aliquid patris: & uxor aliquid mariti: quinetiam amicus alter ego. Quapropter qui unum lædit, in omnes iniurius eſt. Adde quòd etiam dum illi perſonæ cum qua delinquis iniuriam non infers, potes & coniunctam lædere. Nam dum tibi uxor in adulterium ſua ſpõte conſentit, aut puella in ſtuprum, licet nolentibus iniuriam non facias, illam tamen infers marito ac patri. Quòd autem aliũde poſſit exceſſus fieri patet. Primum ex dignitate perſonæ, ut ſi principem uel optimum uirum, uel uiduam, uel orphanum, iniuria laceſſas, inde grauius peccas. Vnde Eccleſiaſtic. 35. Non deſpicies preces pupilli, neque uiduam ſi effundat loquelam gemitus. *S.Tho.* Hic autem D. Thom. nil de illo impræſentiarum meminit, qui in alterum ſibi coniunctum iniurius eſt: ut ſi patrem occidas aut fratrem (hæc enim ſcelera iam ſpeciem mutant) ſed loquitur de perſonis coniunctis ipſi læſo: ubi ſpecies delicti non mutantur ſed per accidens creſcit culpa.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumẽtum reſpondetur, ꝙ licet homo ſuapte natura liber ſit tamẽ dum delinquit per abuſum eiuſdem uoluntatis ius perdit quod habet ad membrorum uſum: & ideo merito carceri mancipatur. Exemplo nimirum Dei, qui licet fecerit liberum hominem, quãdoque eum arcet: iuxta illud Iob 5. qui diſſipat cogitationes malignorum ne poſſint implere manus eorum quod cœperant: licet quandoque permittat eos ſuis obſequi animi morbis. Pariter nanque reſpublica non de omni culpa carcere tenet reum, ſed grauioribus. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundum reſpondetur ꝙ ſolummodo parẽtes retinere filios poſſunt, ac domini ſeruos occluſos in parum tempus, tam in pœnam, quam ad eos cohibendos: nam incluſio illa non habet rationem carceris. Alijs autem priuatis id non licet. Quoniam etſi cohibere quiſque poſſit fratrem à malo fraternè corripiendo, neutiquam tamen inferendo uim. Quin uerò priuati carceres pro enormi delicto iudicantur puniunturque in republica: ſed tantum licet unicuique delictorem qui ſibi iniuriam irrogauerit, ad horam detinere, dum eum tradat iuſtitiæ miniſtris.

QVAESTIO III.

DE FVRTO.

ARTICVLVS I.

Vtrum furti definitio ſit bona.

SECVNDVM rerum ordinem, ſi pretium earum ac dignitatem æſtimes, poſt homicidium quo ſummum bonorum temporalium adimitur, dicendum ſtatim erat de detractiõne ac murmuratione, quibus honor famaque læditur. Hæc. n. pluris habẽtur, quam bona externa. Melius eſt. n. inquit Sapiens, nomen bonum quàm diuitię multæ. Attamen lucidior fiet diſpoſitio ſi non hunc, ſed alium cum S. Thom. inſequamur ordinem: nempè ſi prius iniurias expediamus, quæ facto committuntur, ac deinde ad alias diſcurramus quæ committuntur uerbo. Nam ratione operis criminoſior iniuria ineſt in facto, quàm uerbo. Atqui S. Thom. q. 66 duos hic articulos de dominio præmittit, quod nos ceu primum fundamentum materiæ iuſtitiæ atque iniuſtitiæ commutatiuæ, ſuperiori lib ꝑfecimus: ubi per oẽs ſuos numeros dominiorum materiã deduximus. Primus n. articulus D. Tho. eſt de rerum poſſeſſione in genere: quæ homini ſtatim cõdito diuinitus conceſſa eſt. De qua quidẽ re q. 1. diſputantes conſtituimus ſoli Deo in primis rerum dominium iure creationis competere: non modò quantum ad earum uſum, uerum etiam quantum ad earum naturas: quas utique creare, annihilare, & alterare præter leges naturæ poteſt in creaturis autẽ corporalibus ſolum hominem oſtendimus eſſe rerum dñm, ea. ſ. ratione qua libertatẽ ſuarum habet actionum ac dominium Brutum uerò minimè: ac multo minus rem ullam inſenſibilem. Secundum aũt S. Thom. adiecit articulum de dñiorum diuiſione. qua q 3. factam eſſe monſtrauimus iure gentium: rationeſque late ſubiecimus ob quas collapſæ naturæ ac prauis affectionibus ſubditæ diuiſio talis congruat. Cùm ergo tam copioſè illic diſcuſſa hęc reliquerimus, nõ eſt quod ſit hic

ſit hic

ſit hic nobis de his articulis uerbum aliud faciendum. Primus ergo articulus præſentis quæſtionis, eſt de nomine ac definitione furti: qui apud D. Tho. eſt tertius. Et arguitur à parte negatiua, ꝙ furti definitio quam S. Tho. ac Theologi conſtituunt, curta mancaque ſit: uidelicet, Furtum eſt occulta acceptio rei alienæ. Furtum non ſolum in acceptione conſiſtit, ſed in retentione quandiu enim quod furripuiſti non reſtituis, furti teneris: ergo non ſatis eſt dicere acceptio. Secundò. Poteſt quis non modò alienam rem, verum & propriam quam penes alium depoſuerat uel impignorauerat furtim capere: quod ſi alterum celauerit, iniuriam illi irrogat, ergo ad rationem furti non requiritur acceptio rei alienæ. Tertiò. Id quod peccatum minuit nō conſtituit rationem culpæ, occultè autem delinquere peccatum minuit: tum ꝙ indicium ſit uerecundiæ, tum quòd ſcandalum illa ratione caueatur. In cōtrarium eſt quòd definitio debet eſſe breuis compendioſaque oratio: ſed tribus illis uocibus ſatis furti natura depromitur: ergo definitio pluribus onerata redundaret.

Primum argum. *Secundū argum.* *Tertium argum.*

De furti tam nomine quàm definitione nonnullam inter Doctores uarietatem reperias. Iſidorus nanque lib. 10. eo quòd furtum clancularia acceptio ſit, putat fur à furuo dici, id eſt à fuſco & atro: nempè quòd nocturno utitur tempore. Idem ait Varro de re ruſtica. lib. 14. Neque uerò Iuriſconſultus ff. de furtis. l. 1. hanc reiecit etymologiam: quamuis & alteram ſubijciat: ut. ſ. à ferendo ſiue ab auferendo dicatur. Nam & Græci fures, φῶρες, appellant à φέρω. Perparum tamen refert Attamen de definitione longius iuris interpretes à Philoſophis diſcrepant. Ait enim Paulus eadem l. furtum eſt contrectatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratia, uel ipſius rei uel etiā vſus eius: poſſeſſionisvè, quod lege naturali prohibitū eſt admittere. Et addunt alij, quòd ſit contrectatio rei mobilis: propterea quòd Inſtit de vſucapio. §. quòd autem habetur furtum non fieri loci, aut fundi: ac tandem adijciunt, inuito domino. Eſt tamen iuris Doctoribus in more, dum genus aliquod definiunt, ſpecies omnes in definitione ſubnotare: Philoſophi uerò compendio, rei naturam exprimunt, quam poſt diuiſionibus explicatius euoluunt. Quare definitio auctore Ariſto. debet eſſe breuiſſima oratio, quæ rei naturam compendio explicet: qualis ille eſt, Furtum eſt occulta acceptio rei alienæ. In primis enim cum contrectatio ſolum rei cōtractū ſignificet, accōmodatius dicitur, acceptio, hoc eſt vſurpatio. Mox amplo nomine rei alienæ, copioſius res omnes furto captas comprehendimus, quam ſi dicas rei mobilis. Haud. n. tantum res mobiles, uerum & immobiles furto capiuntur, dum ſubdolè poſſidentur. Quocirca nihil opus eſt exprimere, rei uel uſus: nam qui re aliena inuito domino utitur, rem quodammodo alienam capit, hoc eſt, uſurpat. Atqui in hoc quod dicimus, occulta ſatis ſignificatur fraudulentia: nam qui clam domino rem capit, fraudem nectit. Atque eodem uerbo deſignatur acceptionem fieri inuito domino; nam ignorantia cauſſa eſt inuoluntarij. Id autem quod adijcitur, lucri faciendi gratia: non ſolum ſuperfluè, uerū falsè adhibitum eſt: qui enim rē capit alienam, quam in flumen proijciat aut incendio tradat, furti reus eſt: tametſi dum id facit non lucri cupidus, ſed ut iniuriam inferat id faciat. Igitur ad rationē furti tria requiruntur. Primum quòd rationem habeat iniuſtitiæ in cuius genere conſtituitur. Et hoc exprimitur cum dicimus acceptio. Intelligitur enim inuito domino, quæ contrariatur iuſtitię tribuenti unicuique quod ſuum eſt: extenditurq; adeò ad detentionem. Secundum eſt ꝙ differat ab alijs iniuſtitiæ ſpeciebus. Et hoc in ſpecie deſignatur dum dicitur, rei alienæ: puta ab eo poſſeſſæ, qui eius eſt uerè dominus. Nam qui uel membrum alteri abſcindit, filiamvè aut uxorem rapit, quibus abutatur, non fur ſed mutilator eſt, aut raptor, aut adulter. Tertium eſt quod propriam rationem furti complet, ac demum illud à rapina & latrocinio ſe iungit: uidelicet ꝙ clanculo fiat. Oratio ergo horum trium explicatrix, genuina eſt definitio furti: uidelicet, Occulta acceptio rei alienę. Hinc fit ineptè diuidi furtum in fraudulentam occultamq; acceptionem & rapinam: Furtum quippe nō eſt genus ad rapinam, ſed ſpecies illi oppoſita. Iniurioſa ergo acceptio rei alienæ eſt, quæ primo diuiditur in fur-

Sētentia Iſidori de origine nōis. *Definitio furti ſecundum Iuriſconſultos.* *Vnio Iuriſconſultorum in definiendo.* *Reprobatur præterita definitio.* *Tria requiſita ad ratiōnē furti.* *Furtum non amplectitur ſub ſe ra-*

pinam, ſed eſt ſpecies illi oppoſita.

in furtum & rapinam ſeu latrocinium: vt articulo proximo patebit. Vtraque tñ ſpecies ex parte obiecti in quatuor ſubſecatur. Nam ſi quod furto rapitur res eſt ſacra, ſacrilegium dicitur: ſi uerò eſt poſſeſſio reipublicæ, dr̃ peculatus. De vtroque legitur 23.q.4.cano. quid ergo. Si autem furtum ſit de grege diſperſo, dr̃ abigeatus. Et qui pecora ſic vel armenta abigit, nuncupatur abigens. De quibus extat titu. 47. lib. Digeſt. Quarta deniq; ſpecies eſt plagiarũ ſiue plagiũ, puta furtum hoĩs ut uendať. De quo ẽt extat titulus ad legem Flauiam de plagia. Etenim qui ſeruum uel ancillam domino ſuo aufert, uerè fur eſt: poſſidetur enim ſeruus ut pecus. Niſi ancillã in tempus caperet, turpitudinis gratia: nã ille fornicator eſſet, non fur. Sicut raptor eſt qui ea de cauſſa rapit uirginem. Quid autem ſi quis filios aut vxorem alicui auferret, ut uenderet: vtrum eſſet furtum iam ſuperiori libro, reſponſum eſt, quòd cum pater non ſit uerè dominus filiorum neq; uxoris, illud non eſt furtum, ſed plagium vel captiuitas. Contra hæc aũt forſan quis arguat. Dum filius clam patre, vxorvè neſciente marito aliquid ei ſurripit accipit rem alienam: & tamen neuter cenſetur

Obiectio.

fur. Reſpondetur ꝙ ubi res non eſt tanti pretij non cenſetur, filij acceptio, furtum: eo ꝙ non fiat inuito domino. Quicunque enim parentum iure præſumitur pro conditione ſua & ſtatu indulgere filio minutiores ſumptus, & multo iuſtius maritus

Solutio.

vxori. Quando uerò res eſſet magni ponderis, ita ut merito pater aut maritus cenſeretur inuitus, profectò uerè eſſet furtum ut bene adnotauit Syluest. verbo Furtum.

Syluest.

§. 11. & teneretur filius ad reſtitutionem ſi peculium haberet caſtrenſe: hoc eſt militaria ſtipendia, uel alia bona libera, uel ſaltem poſtea in diuidunda hæreditate id patefacere. Et pariter de uxore cẽſendum. Tametſi quantum ad excommunicationis cenſuras nunquam præſumendus eſt pater tam acri ſpirituali mucrone aut uxorem aut filios ſauciare.

Ad primũ arg.

Per hæc ergo clarent argumentorum reſponſa. Ad primum nanque reſpondetur ꝙ peccati occultatio eſſe poteſt aut cauſſa ipſius aut circunſtantia. Cauſſa. ſ. qñ delinquens occultatione utitur ut tutius delinquat: ut patet in fraude & dolo. Quare tunc nõ diminuit peccatum ſed ſuam per ſe conſtituit ſpeciem, puta furti (ut dictum eſt) ut diſtinguitur à rapina. Tunc autẽ occultatio eſt circunſtantia qñ is qui peccare decreuit ob uerecundiam aut ob caueudum ſcandalũ in tenebras ſe abdit ut ſuam expleat libidinem: & tunc diminuit rationem peccati.

Ad ſecũdum ar.

Ad ſecundum argumentum, reſpondet D. Tho. detinere alienum inuito domino, eandem habere rationem nocumenti atque iniuſtam acceptionem: ac perinde ad rationem furti reduci. ſup quo reſponſo multa Caieta. commentatur. At verò cum bis libro præcedenti, nempè q. 6. artic. 1. & q. 7. articu. ultimo, hoc ſatis fuerit à nobis diſcuſſum, non opus eſt plura hic adhibere. Sed recole, præceptum reſtitutionis affirmatiuum eſſe, præcipiens bonum opus: includit tñ negationem retinẽdi quæ eſt prohibitio mali: qua ratione affinitatem habet cum furto. Igitur hoc qđ eſt detinere, non adhibet peccatum nouũ illi quod eſt accipere: ſed eſt illius cõtinuatio tanto grauior illic ut diximus, quanto diuturnior. Si autem nouus adhibeatur poſitiuus actus, ſ. ſi proponas nõ reddere, aut ſi re aliena ad conſumendum utaris non proponens damnũ ſoluere, illi actus ſunt multiplicata delicta, contra eandem negationem non retinendi incluſam in eodem præcepto. At uerò contra affirmationem reſtituendi recenter peccatur quoties retinens alienum aut uidet dñm egere, aut eũ petere audit: nam tunc nouo iuris merito reſtituere tenetur.

Ad tertiũ arg. S. Thom.

Ad tertium argum. ſubobſcure idem S. Doctor reſpondet. Senſus eius tñ eſt, ꝙ qui rẽ ſuam quæ penes alium eſt, uidelicet penes illum qui illam uel rapuit uel in depoſito cuſtodit: furtim rapit, fur ob id cenſendus eſt: ꝙ licet ſimpliciter ſit ſua, eſt tñ alterius ſm quid. ſ. uel quantũ ad cuſtodiam, uel quantum ad detentionẽ. Vr̃ autẽ hæc ſolutio nonnulla complicare falſa.

Prima obiectio aduerſus ſolutionẽ S. Thom.

Primum ꝙ res rapta nullatenus raptoris eſt: res. n. illius tm̃ eſſe dr̃, qui iure poſſidet, quod latroni non competit: imò detinendo mortaliter peccat.

Secunda.

Secũdo hæc ſolutionis ſnĩa falſa eſt: nempè ꝙ qui rem capit ſuam furtum faciat: quandoquidem non ſolum uulgari ſermone nõ reputatur fur niſi qui alienum capit, uerum & iura id de-

id decernunt, ut patet l. ſi is qui rem. 1. ff. de furt. ubi habetur quod qui rem quam commodauit ſurripit, non eſt fur. Quappſi poſtquam res quiſpiam ex me ſuſtulit, ut ſtatim ab eodem extorqueam, non ero furti reus. *Solutio* Reſpondetur mentem S. Tho. legitimam eſſe, quam ipſe ſtatim artic. 5. eiuſdem quæſt. patefacit. Si. n. ego apud quendam rem meam depoſui, uel ille mihi eripuit, & clam illo accipio, propterea cenſeor fur: quia ille neſciens me accepiſſe tenebitur ex conſcientia mihi reſtituere: & eadem ratione ſi auferam à latrone ipſo inſcio. Atque hac de cauſſa ait rem illam quodammodo eſſe illius ſeruantis depoſitum: nempè quantùm ad ius cuſtodiẽdi: quinetiam & illius qui rapuit: quia debet illam ſeruare ad reſtituendum. Quare ego non poſſum priuata auctoritate ui aut fraude illam capere.

ARTICVLVS II.

Vtrùm furtum & rapina ſpecie differant.

QVamuis ex præcedenti artic. ſolutio huius queſtiunculę facile colligatur: maioris tamen claritatis gratia de eadem differentia rurſus quæritur. Nempè an inter furtum & rapinam ſit ſpecifica differentia. Arguitur nanq; a parte negatiua. *Primum argum.* Primum quod non uidentur differre niſi tanquam occultum & manifeſtum: quæ quidem qualitates in alijs peccatorum generibus non uariant ſpecies: ut ſi in publicum peieres aut in ſecreto. *Secundũ argum.* Secundo, qua differentia ſpecifica à fine & formali obiecto ſumitur, quod furti & rapinæ idẽ eſſe uidetur: nempè uſurpatio alienę rei. *Tertium argum.* Tertiò, ſicut rapitur pecunia ad utendum ea, ita & puella ad abutendum: raptus aũt puellæ ſiue publicè fiat, ſiue ſecretò, ſpecie non mutat: ergo neque raptus pecuniæ. In contrarium autem eſt Philoſoph. 5. Ethic. *Ariſtot.* cap. 2. vbi furtum & rapinam diuerſas ſpecies conſtituit.

Concluſio reſponſiua. Ad quæſtionem breuiſſima concluſione reſpondetur. Furtum & rapina differunt ſpecie. *Probatio concluſ.* Probatur. Differentia ſpecifica actuum attenditur penes formalem, eandemque proximam differentiam obiectorum; hæc autem in furto & rapina eſt ſpecifica: ergo eiuſmodi crimina differunt ſpecie: Probatur minor. Vitia hęc ambo in hoc conueniunt ꝙ ſunt commutatiuæ iuſtitiæ aduerſa. quatenus per utranq; iſtarũ acceptionum iniuſtum fit, puta ius alienũ uiolatur; iniuſtum aũt, ut illic hẽt Ariſto. nemo niſi inuitus contraq; ſuã uolũtatẽ patitur: inde ergo actiones iſtæ iniurioſæ ſunt ꝙ contra uoluntatẽ dñi fiunt, qui iõ inuoluntariũ patitur: at uerò inuoluntarium, ut 3. Ethic. auctor eſt Ariſt. *Ariſtot.* duplr fit, nẽpè aut per ignorantiã aut per violentiam. Furtum aũt ex ſua rõne dicit acceptionẽ ignorante dño: rapina verò eodẽ conſcio ac uim patiẽte: ergo furtum & rapina differunt ſpecie. Itaq; non ad rõnem alieni aſpiciendum eſt, quæ eſt materiale obiectum, ſed ad rõnem inuolũtarij. Differentia eſt quam non ſolũ morales Philoſophi, verũ & Iuriſconſ. qui ex eadẽ philoſophia ſuas leges elicuerunt agnoſcunt: ut patet l. ſed nouo iure. C. de ſer. fugit. & apud Vlpia. l. fur. ff. de fur. Eſt aũt ne quis decipiat mediatẽ cõſiderandi. Cogitare. n. quiſpiã poſſet aut in hoc conſiſtere ꝙ furtum fiat in tenebris: ut Exo. 22. hr̃: rapina uerò ſub lucem diei. Aut ꝙ furtum in abſentia dñi cõmittatur: rapina verò in eius pñtia: Cùm tñ in neutra iſtarum rõne diſcrimen conſiſtat. Sed dr̃ia eſt quod furtũ fit abſq; uiolentia: rapina uerò & latrocinium uiolenter: Hinc. n. ut art. vlt. uidebimus, augeſcit rapinæ culpæ præ illa quæ in furto. Ex quo fit, ut præſente domino furtum fieri poſſit; ſicuti & eodem abſente, rapina. Exempli gratia, ſi præſente patrono impurus homo in ædes inſultet, illumq; uel reſiſtentem opprimat, uel ne reſiſtat alliget, aut in cellam includat, aut talem ei incutiat metum, ut taceat: quamuis inermis id faciat, hr̃ raptor & latro, quia uim infert. Si verò patronus etſi non conſentiat, tñ ob ſuam modeſtiam taceat, latronis parcẽs uel honori uel uitæ, nõ erit rapina, ſed furtum. Eadẽ rõne ſi ædes quis ui aggrediatur, licet nemo ſit intus, erit rapina. Qua fit ut latrones qui uias publicas obſident non fures modo ſint, uerùm & raptores. Diſtinctio autem quæ habetur l. 2. de furtis. ubi diſtinguuntur duo furtorũ genera, quorum alterum eſt occultum, alterum uerò manifeſtum: nihil facit ad rẽ. Non enim accipitur illic manifeſtum pro

rapina, ſed pro eo caſu quo fur in flagranti delicto comprehenditur, vt continuo exponitur.l.3.

Ad primum ar. Omnia igitur argumenta ſoluta reſtant. Ad primum enim reſpondetur ꝙ peccata alia ab iniquitatibus iuſtitiæ non habẽt pro obiecto inuoluntarium alterius, ſicut furtum & rapina: & ideo ex diuerſa ratione voluntarij non uariantur ſpecie, ſicuti hæc. *Ad ſecũdum arg.* Et per hoc reſponſum etiam eſt ad ſecundum, ꝙ etſi circa idem verſentur obiectum materiale & remotum ſcilicet alienum, tamen formale & proximum non eſt idem. *Ad tertium ar.* Ad tertium reſpondetur quòd raptus puellæ quantumcunque reſpectu aliorum occulte fiat, puellæ tamen ſemper eſt notus: & ideo quia illa ſemper præſumitur reſtitiſſe, dicitur raptus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm furtum ſit genere ſuo pecatum mortale.

POſtquam dictum eſt quid ſit furtum quomodoque à rapina differat, quęritur de utriuſque natura, an ſit genere ſuo mortale delictum. Et quo hiſtoriam filiorum Iſrael expoliantium Aegyptios toties iam expoſitam miſſam faciamus, arguitur primum. *Primum argum.* Qui rem ſuam vel penes alium depoſitam vel furto ſublatam furtim capit, ut fur iure habetur: & tamen non peccat, poſtquam iure utitur ſuo: ergo furtum nõ eſt peccatum. *Secundũ argum.* Secundo arguitur: cum id quòd quis inuenerit aut caſu repererit nulli reſtituit, furtũ committere videtur. & tamen ſi ad naturalem æquitatem ſpectes, nullum eſt peccatum: nã, vt habetur Inſtit.& ff.de re.diui.quod nullius eſt, occupanti conceditur & re uera quarum rerũ dominus non cõparet, nullius eſſe cẽſentur. *Tertium* Quòd autẽ non ſit genere ſuo mortale, tertio loco probatur. Tũc ex illo Prouerb.6. Non grãdis eſt culpæ dum quis furatus fuerit tum quòd ſi eſt rei modicæ, nõ eſt cur ſit mortale: tum maxime ꝙ ſi mortale eſſet, cum ſit contra iuſtitiam & pacis quietem dignum eſſet pœnæ mortis illa autem non apparet digna quæ furibus infligatur, ſed ſatis eſt, ut multiplicatum reſtituat furtũ, ſecundum illud Exod 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, quinq; boues pro uno boue reſtituet, & quatuor oues pro una oue. Idque habetur l.ſed nouo iure. C.de ſeruis fugitiu. In contrarium autem eſt quod nemo ſm diuinum iudicium, niſi ob mortale delictum, uehementi percelli tur maledictione: fures autem acri aiaduerſione damnatur uerbis illis, Zach. 5 Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur: & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur.

Concluſio reſponſiua. Ad quæſtionem unica concluſione reſpõdetur. Furtũ, fortiori q; ratione rapina, peccatũ eſt, idq; genere ſuo mortale. Probatur. *Ratio concluſionis.* Delictum mortale, ut identidem dicere conſueuimus, inde perpenditur quòd charitatem extinguit, quæ uita eſt animæ: furtum autẽ, eſt huiuſmodi, ergo eſt mortale. Probatur minor Illud delictum quod uirtuti aduerſatur, reipublicæ neceſſaria, per q̃ ſcilicet pax quieſq; eius ſeruatur, extinguit charitatem: furtum autem aduerſatur iuſtitiæ, in qua tota mortalium fides, humanaq; ſocietas ſalua cõſiſtit Nam per furtum ciues expelluntur iure ſuo, atque adeo pax ciuitatis perturbatur: eſt ergo cõtra charitatem: ſed tamen tantò grauior rapina, quanto uis peior eſt fraude. Dictum autem eſt, genere ſuo propter rationem explicari ſolitam in leuitate materiæ quę culpam attenuat. *Dubitatio.* Concluſio clariſſima ac perinde omnibus compertiſſima eſt ſed tñ de furti comparatione ad alia crimina poſſet *Martin.* quis, neque immerito dubitare, utrum, ſit genere ſuo omnium peccatorum cõtra Decalogum minimum, an peiorem obtineat gradum Primum enim de fornicatione affirmat Martin. in tract. de Temper.q.2. *Prima rõ Martini.* minoris eſſe culpæ genere ſuo q̃ furtum. Cuius potiſſimũ fundamẽtum eſt, ꝙ fornicatio non eſt natura ſua mala & iõ prohibita. Imò uerò ob id tantum eſt mala, quia ꝓhibita, népè lege ueteri, Deuter.23 Non erit meretrix ex filiabus Iſrael:& noua, ad Epheſ.5. Omnis fornicator, aut immũdus aut auarus non habebit hæreditatem in regno Chri. Et eodem applaudit Durand. 4. Sententia, diſt. 33.q. 2 *Secunda* Præterea quia furtum eſt cõtra iuſtitiam, fornicatio autem non niſi contra temperantiam: nam qui fornicatur, vt ait Paulus, in corpus ſuum peccat iniuſtitia uerò p̃ſtatior eſt: quin uerò

vt lib 3. definitum eſt, omnium moralium præſtantiſſima. At uerò D. Tho. 2. 2. q. 154. artic. 3. contrariam habet ſententiam, nẽpè fornicationem genere ſuo grauius eſſe flagitiũ, quàm furtum. Nam de adulterio nemo dubitat, propter iniuriam quæ fit alteri coniugi. Et re uera hoc nemo ſanè doctus negare põt. Et primùm ratio Martini ac Durandi peior eſt multò quam eorum concluſio. Dicere nanque fornicationem non eſſe contra ius naturæ, error eſt hæreſi proximus: Nam conſequens inde protinus fieret, gentibus ante legem ſcriptam non fuiſſe delictũ, quin verò neque poſt ſcriptam: quia lege Moſaica nõ tenebantur. Ratio ergo, vt fornicatio genere ſuo grauius ſit peccatum, eſt ꝙ peccati grauitas potiſſimum ex obiecto eſt perpendẽda: malum autem fornicationis eſt nocumentum vitæ futuræ prolis. Nam quæ ex vago concubitu naſcitur, ſi ad rei naturam ſpectes, neque educari rectè poteſt, neque verò ali commodè: vita autem præſtãtius bonum eſt exterioribus bonis quæ furto auferuntur: quare fornicatio non ſolum, natura ſua eſt mala, verũ & furto iniquior. Neque verò ratio quam contra idem auctor obmolitur digna eſt morali philoſopho. Ait quippe hoc eſt accidentariũ fornicationi quòd malè educetur alaturque proles: nam poteſt fornicarius tum facultatem habere maiorem, quàm cõiugatus, tum & ꝓpoſitum firmius alendi, quin verò ditandi ſuos liberos. Non, inquam, hæc ratio digna eſt philoſopho. Quin verò id quod ipſe dicit accidentarium eſt: hoc autem quod nos dicimus, cõditioni vagi cõcubitus natiuum. Nam ex natura rei, qui non ſunt matrimonio iuncti non poſſunt bene alere prolem. Et vera ſi argutia Marti. vllius eſſet momenti, tunc ſequeretur matrimonialem coniunctionem non eſſe vinculum naturale. Inde enim hoc habet quòd natura eius eſt, vt ſit bene educatiua prolium. Et tamen vſu nihilominus accidit vt ſæpe coniuges nanque facultatem habeant neque verò voluntatem eas educandi. Eſt ergo exiſtimandus actus ex natura & non ex accidente. Cùm ergo dicimus bonam educationem, naturalem eſſe matrimonio, non aũt fornicationi, non de actione loquimur. Nam illa aliunde impediri poteſt: vt iã modo dicebamus: ſed de naturali potẽtia. Quin verò & ſimplex per mollitiem pollutio, eo turpior eſt ac peior, non modò furto, verùm & fornicatione ꝙ ſeminatio nemini licita eſt niſi ad fructus ferẽdos: quare illa, quia fruſtranea eſt maiorem habet iniquitatem. Ad aliud verò Martini argumentum reſponderi poſſet ꝙ quamuis fornicatio non eſſet contra iuſtitiam, nõ tamen inde ſequitur non eſſe grauius, quia neque ſi iuſtitia ſit præſtãtior virtus, ſit conſequens vt omne opus iuſtitiæ excedat quodcunque tẽperantiæ: quoniam ſatis eſt fornicationẽ eſſe contra melius bonum, puta contra vitam. Sanior autem ſolutio eſt ꝙ fornicatio eſt ẽt quodammodo contra iuſtitiam quæ erga futuram prolem ſeruanda eſt. Conſtituitur aũt principaliter in ſpecie intemperantiæ, nõn ex eo vt quoſdã audiui, quòd præcipuè in illo actu cõſideretur delectatio: nam & eadem eſt pariter in adulterio præcipua: & nihilominus eſt contra iuſtitiam. Sed quia ille actus nõ eſt contra perſonam actu exiſtentẽ, neq; verò quæ præceſſerit, ſed contra illam quæ eſt tantùm in potẽtiá. Aliter tñ nos poſſumus contra noſipſos arguere. Vitiũ furti expreſſe prohibitum eſt in Decalogo, non autem fornicatio: ergo furtum eſt peius. Mox: Nulla fuit vnquam tam barbara gẽs quæ ignoraret furtum eſſe peccatum, quatenus iniurioſum eſt: & tñ multæ ignorauerunt in lege naturæ fornicationem eſſe peccatũ: imò verò vſque adeò aliquæ poterant eſſe agreſtes, ut talis ignorantia eſſet illis inuincibilis: patentior ergo eſt culpa furti atque adeò grauior. Deinde. Furtum etiam nũc maiori infamia denotatur quàm ſimplex fornicatio: eſt ergo fœdius ac perinde atrocius. Ad primum tamen reſpondet conſequentiam eſſe nullam. Ponuntur. n. vt ſupra diximus, in Decalogo præcepta quæ apertam habent iniuſtitiam, ſicuti adulterium, nihilominus fornicatio, quæ ad illã reducitur, peior eſt quam furtum. Alioquin probares etiam furtum eſſe peius nefando crimine, quod illic non exprimitur. Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ quamuis furti nequitia apertior ſit, non tamen inde ſequitur eſſe peiorem. Nam etſi ratio iniuſtitiæ latentior ſit in fornicatio-

D. Tho. · *Ad primum ar. Martini* · *Ratio S. Thom.* · *Ad ſecũdum ar. Martin.* · *Obijcitur rurſus cõtra præfatã veritatẽ* · *Ad primã obiectione m.* · *Ad ſecũdum.*

catione, militat tñ contra maius bonum. *Ad tertium ar.* Ad tertium denique, negatur maioris infamiæ eſſe furtum q̃ fornicationem: nam honeſtæ mulieri pudentius eſt fornicationem quam furtum feciſſe, ſed viri propter corruptiſſimam conſuetudinem minoris illam æſtimant. Et quamuis minoris eſſet infamiæ, non inde fit conſequens vt ſit minus peccatum. quoniam Gregorio auctore peccata carnalia ſunt minoris culpæ & maioris infamiæ q̃ ſpiritualia. *Pulchra limitatio prꝫteritæ concluſionis.* Et blaſphemia citra dubium peior eſt furto: & tñ nõ de illa tam pudefiunt homines q̃ de furto. Hac autem veritate nihil obſtante, nempè ꝙ fornicatio genere ſuo grauius ſit peccatum, eſſe tñ poteſt in indiuiduo furtũ qđ ſit longè fornicatione ſceleſtius, vel ratione quantitatis, vel ratione illatæ vis: quin verò grauius q̃ adulterium: vt ſi decẽ millia ducatorum quis deprædaretur. Quinimò & qui ampliſſimam domum ac familiam expoliaret, grauius peccatum committeret q̃ ſi faceret homicidium plebei hominis. Eſt enim fallaciſſima regula, collationẽ, quæ eſt inter ſpecies virtutis aut vitiorum, ad ſingula indiuidua applicare: quippe in quibus poſſunt eſſe aliæ qualitates augentes, aut minuentes rationem virtutis ac uitij. Pari modo infamatio & contumeliatio genere ſuo grauior eſt furto ex obiecto. In ſumma, cum bona externa ſint inferiora q̃ fama & vita, furtum genere ſuo, minimũ eſt peccatorũ Decalogi.

Inter argumenta contra hanc cõcluſionẽ primũ facit D. Tho. de furto filiorũ Iſrael in Aegypto, ꝙ nullum fuit peccatũ: ſed iam libr. 2. ſatis dictum eſt illud nullã habuiſſe rationem furti. Nam prꝫterquàm ꝙ Deus tanquam rerũ dominus citra vllã diſpenſationem potuit illos eiuſmodi bonis donare, tanq̃ rectus iudex ſoluit illis mercedem inſumpti laboris in luto & latere. *Scrupulus.* At uerò utrũ liceat principibus Deũ in hoc imitari ut aliquid occultè præcipiat qđ citra publicum tumultũ miniſtri tenẽtur exequi: Verbi gratia: Si princeps præciperet aulico aut bonis aut uita quempiam priuatim expoliare, vtrum tenetur ille exequi? *Solutio* Reſpõdetur ꝙ ſi dicta cauſſa lataq; condemnationis ſententia id faciat, citra dubium parendum ei eſt: quoniam expedit quandoq; eiuſmodi executiones ſecretas eſſe. Et tunc illud non eſſet furtum, ſed executio pœnæ. Quòd autẽ citra iudicij formam & ordinem id imperet, nefas eſt, neque parendum eſt illi: quoniam & princeps tenetur iudiciario ordine procedere. Siquidem non eſt Deus, qui errare non poteſt. Niſi forſan, quod quam rariſſimè accidere ſolet in aliquo caſu: qui cùm patentiſſimam hrẽt iuſtitiam, neque moras ferret, neq; ſtrepitũ publicum. Qñ verò publicitus indicit bellũ, tũc niſi iniuſtitia cauſſæ manifeſta eſſet, iuſſio principis pacare debet militum conſcientias: vt Auguſt. 23. q. 1. cano. quid culpatur, admonet. *Auguſt.* *Ad primum ar.* Ad aliud uerò quod primo loco poſui primus argumẽtum de illo qui res ſuas proprias vel furatur vel rapit, articu. 1. partim dictum eſt, & partim modò dicendum ſupereſt. Reſtat enim dubium illic prætermiſſum utrum liceat cuicunque auctoritate priuata id quod ſibi debetur recuperare. Ad quod S. Thom. reſpondet negatiuè: *D.Tho.* nam ſi rem illam apud illum depoſueras quam ipſo neſcio furaris, aggrauas illum, vt tibi neſcius furti reſtituere teneatur. Si verò ille contra ius vſurpauerat, inde peccat ꝙ tranſgrederis iuris leges, priuatim vſurpando iudicium quod publicæ poteſtati conuenit: quod quidem mortale delictum eſt: idq; ciuili lege acerrimè prohibitum. *Dubitatio.* Sed tñ operæpretium eſt hoc locupletius explicare. Quid enim faciet miſer qui nullatenus res ſuas uia iuris recuperare poteſt? Eſt nanque in regulis iuris libr. 6. ꝙ nemo re aliena ditari debet. Reſpondetur ergo tam de culpa quàm de reſtitutione. *Conditiones quas adeſſe oportet vt liceat cuique priuata auctoritate ſua recuperare.* Licet nanque cuique priuata auctoritate ſua capere, dummodò iſtæ adſint conditiones. Prima, vt omni procul dubio certiſſimus ſit: rem ſibi eſſe debitã: nam vbi quippiã eſt dubietatis, nequaquã id licet, iuris ordine prætermiſſo. Quapropter famuli ſiue principum ſiue inferiorũ dominorum nullo iure poſſunt quippiam furtim à ſuis heris ſurripere: eo obtentu ꝙ non ſatis pro ſuo ſeruitio & famulatu repenſum eſt illis. Solent enim creberrimè hæc ſibi apud confeſſarios obtendere. Quibus tñ reſpondendum eſt, ꝙ ſi pretiũ illud de quo inter ipſos cõuentum eſt nõ poſſunt alia uia extorquere, poſſunt quidem id latenter eripere: illud autem aucta

riam quod famuli ipſi putant ſibi inſuper adhibendum, nequaquam niſi ui aut fraude coacti à dominis fuerint ſeruire. Volẽti nanque non fit iniuria. Et ideo ſi nõ uis illo pretio ſeruire, abi. Secunda conditio eſt, vt oĩa expertus, certus ſis te non poſſe uia iuridica rem tuam recuperare. Nam aliàs publicæ poteſtati iniuriã faceres At verò in tali caſu diſtinctione opus eſt. Aut enim impoſſibilitas illa inde naſcit̃ quòd teſtibus inſtrumentiſq; cares, quibus ius tuum ꝓbare poſſis: & tunc nequaquam licet per uim res tuas ſurripere: nam uim inferre nemini priuatim licet niſi ut uim ui in flagranti delicto repellat. Quare ſi alia uia rem tuam acquirere nequis, nullum tibi reſtat remedium: potius nanq; publicæ quieti cõſulendum eſt, q̃ tuo priuato commodo. Quare unuſquiſque ſibi prouideat qua cautela res alienet ſuas. Si uerò uia latenti citra ſcandalum potes eiuſmodi tibi debitum ſurripere, aut tibi compenſationem facere, licebit quidẽ, dummodo periculum caueas ne debitor ille tuus reſtitutionẽ iterato faciat. Et hoc quantum ad excuſationẽ culpæ Nã quantũ ad reſtõnem, dummodo tibi euidenter conſtet rem eſſe tuam, licet contra ius non expectata publica auctoritate ẽt per uiolentiam illam debitori eripias, nihil reſtituere teneris. Neque ad excommunicationis cenſuras reſpondere cogeris: ſed pœnas duntaxat condemnatus fuere. Secundo modo contingere poteſt occludi alicui viam recuperandi rem ſuam, non ꝙ probationes nõ ſint legitimæ, ſed propter iudicis iniquitatẽ, qui renuit cauſſam decidere: tunc n. ratio apparentius euincere vr̃, licere ẽt per uim unicuiq; rem ſuam capere; nam princeps hac rõne poteſt alteri bellum indicere, nempè quia alium non habet iudicem qui ius ſibi reddat ſuum. Nihilominus reſpondet̃, neq; tũc fas eſſe rem per uim patenter aggredi. Sed ſi latenti uia eripi nequit, uel adeundus eſt ſuperior, uel ſi nullum aliud remedium ſupereſt, potius ferẽda eſt bonorum iactura, quam ui rempublicam perturbare: ut in hac quæſt. arti. 8. docere nr̃ D. Tho. Eo potiſſimè ꝙ ſimilis caſus uix contingere poteſt. Vbi tñ tã barbara eſſet reſpublica aut tanta tyrannide oppreſſa, ut nemo poſſit ius ſuum obtinere: tũc ſi citra armorum ſtridorem poſſet quis etiam cum aliqua uiolentia in ſuum ſe ius reſtituere, non prorſus eſſet iniquitas. Dico in ius externorum bonorũ. Nam uindicare ſe, nullo caſu liceret. Vt ſi iniuriam paſſus es, etiã ſi obtinere ius nequeas nequaquam tibi licet illam priuatim uindicare. Neque ſimile eſt de principibus. Nam ille penes quem eſt ſumma reipublicæ, non ſolum eſt eius iudex, uerum & externorum hoſtium ad iniurias non modò propulſandas, uerùm etiam ulciſcendas.

Ad ſecũdum ar. S. Tho.

Secundum autem argumentum materiam tangit inuentorum, ad quod S. Tho. per hanc diſtinctionẽ reſpõdet. Sunt quædam inuenta quæ nullius unquam fuerũt ꝓpriam: ut lapilli & gẽmę quas maritimũ littus procreat. Et talium inuentores nulli reſtitutioni ſubdũtur, qm̃ quod nullius unquam fuit, occupanti concedit̃. Inſti. de rerum diuiſ. §. feræ. & ff eod. tit. Atq; eadẽ eſt ratio de inuentione ueteris theſauri, uidelicet cuius domini nulla extare põt memoria. Nam iã tum ille theſaurus perinde habet atq; auri fodina quã terra nutrit. Præterquam ꝙ legibus ciuilibus medietas dño agri adijcitur, perinde ac ſi ei fructus eſſet. Quod quidem ciuile ius uetuſtiſſimum eſſe oſtendit euangelica parabola de inuentore theſauri in agro alieno, cui ad prudentiam apponitur, ꝙ illud prius coemerit q̃ theſaurum proderet, ut integer tibi obueniret. Sed aliæ ſunt res inuentæ in terræ ſuperficie, uel alibi recenter perditæ, aut depoſitæ, quarum idcirco domini, aut hæredes ſuperſtites, eſſe cenſentur. Et iſtæ, ait S. Tho. accipi non poſſunt animo retinendi, niſi conſtiterit dominiũ pro derelictis eas abieciſſe, ſm̃ uerbum Aug. 14. q. 5. ſi quid inueniſti & non reddidiſti, rapuiſti. Et tñ exponẽtibus nobis per ſingula diſcurrendum. Et primum, ꝙ in littore maris lapilli inuenti, ſint inuentoris, expreſſa eſt iuris definitio, Inſti. de rerum diuiſ. § lapilli. ff. eo. titu. l. item lapilli. Et rõ eſt, quia littora iure gentium manſerunt communia. Atq; idem eſt iuris naturæ iudicium de auri aliorumque metallorum uenis, quæ ſunt in uiſceribus terræ. Dubitare hic tamẽ quis poſſet propter noſtrates qui ad Occidentalem continentem auri gratia aduolant, an liceat cuicun

Duplex genus rerum inuẽtarum.

Auguſt.

Dubitatio.

que

que vnius nationis ad aliam quæſitũ aurum peregrinari. Apparet enim id vnicuique eadem rõne licere poſtquàm iure gẽtium non fuerint res iſtæ diuiſæ. Reſpondetur tamen hoc duntaxat iure non eſſe omnino licitum, niſi incolæ ipſi conſentirent: aut pro derelictis eoſdem theſauros haberent, nam regiones iure gentium diuiſæ ſunt: & ideo licet gentibus illius regiones ſint res illæ communes tamen nõ poſſunt aduenæ incolis inuitis eaſdẽ res vſurpare. Neque enim valẽt Galli hac de cauſſa ad nos penetrare, neq; nos ad illos ipſis inuitis: ſed hoc alius eſt loci diſputare.

Rō dubitandi. *Reſpõſio.*

De theſauris autẽ, vt bene ait S. Thom. eadẽ ratio eſt naturalis. Theſaurus enim eſt, vt habetur in l. nunquam. ff. de acquir. rer. dom. vetus depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum nõ habeat. Quapropter illos theſauros capere nullam habet rationem furti: vt habetur l. falſus. ff. de furtis. Et ratio eiuſdem legis eſt quòd non fit furtum, niſi ſit cui fiat. Quapropter qui in fundo ſuo eiuſmodi theſaurum inuenit, inuentori conceditur: vt habetur Inſtitu. de rerum diuiſ. §; theſauros. & C. libro decimo. de theſ. l. vnica. At uerò ſi quis id in alieno agro de dita opera inconſultoque dño illud quęritando inuenerit, iure ciuili, vt hr̃ eiſdẽ proximis citatis, legibus totus theſaurus eſt domini fundi, quia inuentor fur reputatur. Si autem fortè aliud agens repererit, dimidiam partem, inquit lex, retinebit, atq; alteram dabit domino: Idque forſan ad ſeruandam pacem. Atque idem eſt ius de illo qui in ædibus quas emit theſaurum eiuſdem generis inuenit: licet ſint qui id negẽt. Nam profectò eadem eſt rõ, etiam ſi eandem ob cauſſam ædes emerit, eadem vſus prudentia quam Chriſtus in Euangelio laudi tribuit Secus autem ſi in muro domus, aut in eius penetralibus pecuniam aut aliud quidpiam repererit, qđ antiquus poſſeſſor illic poſuiſſet & ꝑ obliuionem reliquiſſet: tunc. n. eiuſdem poſſeſſoris eſt, aut ſuorum hæredum: vt hr̃ in l. a tutore. ff de rei vendicat. Hinc fit opinionem Paludani in quarto, diſt. 15. q. 3. dicentis tam ex conſuetudine uniuerſos theſauros, vbiuis reperiantur, eſſe principum, non eſſe auſcultandam: vt bene ait Syluest. in uerbo, inuentum. §. 13 quoniam talis conſuetudo in republica bene inſtituta non eſt introducta. In Hiſpania nanque iſtæ leges citatæ ad literam ſeruãtur: quare ſi contraria conſuetudo alicubi obtinuit, eſt per uim, contra ius naturæ & gẽtium Habetur enim Inſtitut. & l. citata, ꝙ Adrianus naturalem æquitatem ſequutus, ei conceſſit qui theſauros inuenerit. Et l. illa Codicis, de theſ. Inuẽtori, inquit, liberam tribuimus facultatem, ne ulterius Dei beneficium inuidioſa calumnia perſequatur.

De inuẽtione theſauri *Paludan.* *Syluest.*

Vtrùm uerò princeps quotam aliquam ab inuẽtore exigere ualeat, quis fortè dubitet. Reſpondetur autem nullam in tali exactione apparere iuſtitiã: & ideo in Hiſpania non eſt in uſu, neq; ubi eſſet crediderim conſcientias obligare, ſed inuentorem ſecundùm ius commune poſſe bona conſcientia poſſidere Nam dictus titul. Inſtitut. nihil meminit principis: ſed vbi ait quòd qui repererit in loco alieno medietatem det domino, ſubdit quod pari ratione ſi inuenerit in loco Cæſaris, dimidium det Cæſari: & ſi in fiſcali loco vel publico, det etiam medietatem fiſco, Et idem legitur l. non intelligitur. ff. de iure fiſc. §. ſi in locis. Quæ quidem leges nõ loquuntur niſi ubi loca ſunt propria principis aut ciuitatis. Quocirca princeps tanquã dñs non poteſt quippiam exigere qñ theſaurus infoſſus eſt in loco ciuis: niſi forſan ingruẽti graui neceſſitate publica, tãquam gubernator potuerit id genus tributi petere, quod neſcio an ſatis ꝓbarem.

Quæſtio. *Solutio*

De metallorũ autem venis vſus iam obtinuit, vt pars quinta obueniat principi: eò ꝙ uenæ illæ ſunt res naturales, quæ quodammodo in bonũ publicũ metalla progignũt.

De metallorum venis.

Multò aũt maius dubiũ eſt de rebus inuentis quæ non ſunt theſauri, ſed præſumũtur hr̃e dominos. Eſt quippe fere vnus conſenſus tã Theologorũ quã Iuriſcõſultorũ, vt Summiſtæ aiũt, verbo, inuentũ, ꝙ ſunt pauperibus reſtituendæ Hoc aũt primùm rei huius vt cõfeſſum ſupponamus, ꝙ inuentor ſedulò tenet' dñm perquirere bona fide, & præconio publico, atq; alijs vijs pro rei quãtitate cõmodis: alioq furti reus habebit. Illa aũt adhibita indagine, licet ego nõ audeã cõtra cõem opinionẽ aſſeuerãter quippiã affirmare, ſunt tñ mihi gra-

Opinio cõis de rebus inuẽtis q̃ non ſunt theſauri.

hi grauiſſima argumẽta ꝙ inuentor poſſit ſibi in conſcĩa retinere. Probatur, iure naturæ gentium illa ſunt inuẽtoris, & nullũ eſt ius, aut euangelicũ, aut eccleſiaſticum, quod illa tribuat aut pauperib. aut cuiuis alteri: ergo põt inuentor ſibi capere. Probatur prior præmiſſa Res, vt lib.3. dictum eſt, ius naturæ non diuiſit, ſed permiſit in communi poſſideri: ius autem gentium, id cuius non extat dominus, primo occupanti permittit: res uerò illa (cuius dominus poſt legitimam diligentiam non cõparet) perinde habetur ac ſi nullius eſſet: ergo qui inuenit perinde acquirit ei⁹ ius, ac ſi theſaurus eſſet antiquus. Enimuero antiquitas nihil aliud præſtat, q̃ quòd indicium eſt rem carere domino: hoc autem quod dominus non reperiatur, eodẽ modò eſt cauſſa ne alicui fiat iniuria: quia nõ apparet cui furtum fiat. Quòd autem non ſit poſitiuũ ius, quod hoc pauperibus tribuat, probatur. Nam iuris prudentes nullum afferunt niſi cap. cùm tu. de vſuris. & ſimilia, quibus vſuraria pecunia & ſimoniaca adiudicatur pauperibus. Iura autem huiuſmodi non loquuntur, niſi de rebus malè partis & acquiſitis: vt habetur in canon. Non ſanè. 14. q.5. Inuentio autem nõ eſt iniqua acquiſitio, ſed licita. neq; eſt clarum debitũ, ſicuti quod mutuato aut credito recepiſti.

Prima rõ authoris in proximã ſententiam.

Secundò arguitur: Ante legem Euangelicam iure naturæ veriſimilimum eſt, res inuentas fuiſſe inuentoris, ſicuti antiquos theſauros: nam iura non faciunt aliam differentiam quàm ꝙ ſi inueniantur res quæ dominos habere præſumuntur non capiantur niſi animo reddendi dominis: quod quidem ius ſolùm cogit vt dominus diligenter diſquiratur, Hic enim eſt ſenſus legis, falſus ff. de furt. quæ ait furti reum eſſe qui inuentum accipit, animo non reddendi: etiam ſi dominum ignoret, nempè quia tenetur illum diſquirere: quo vtiq; nõ inuento, nihil loquitur de pauperibus: non ergo eſt cur in lege Euangelica debitum fiat iuſtitiæ illis cõferendi. Sed eis eiuſmodi res uenire in ius commune reipublicæ, & ideo applicari pauperibus eius. Hoc autem profectò non ſatis probatur, Nam illud illic tãtum ſuprà oſtendimus habere verum ubi manifeſtum eſt quẽpiam aliquid debere ignoto domino: nẽpè qui ex iniuſtè accepit; vel ſub fide reddendi: inuentio autem nõ eſt huiuſmodi, imò beneficium eſt Dei, ut ait lex, rẽ aliquã reperire. Et profectò ſi eiuſmodi res in ius cõe reipublicæ, vel pauperum cederent nõ uideo cur non etiam & antiqui theſauri.

Secunda ratio.

Neq; obſtat ſi dicas illũ qui inuenit nõ amittere ius ſuũ, ſed velle vt des pauperibus, vt in eius bonum ſpirituale cedat. Nam ſi eo ipſo ꝙ reperiri nõ põt, nulla ei fit iniuria, eo ipſo caret executione iuris petẽdi. Item ſi conſtat mihi eũ qui perdidit eſſe Turcã, quid illi proderit dari pauperibus? nõ ergo ſuccedit ius pauperum propter bonum perdentis, poterat .n. eſſe iniquus: ſed aliunde, ſ. quia ſunt bona redundantia in republica. Quod tñ nõ ſatis probatur, cùm non probetur eſſe debita. Et eſt porrò mihi magnum argũ, D. Tho. nihil hic de pauperibus meminiſſe: ſed id tñ ait, ꝙ inuẽtor qui bona fide credit res haberi pro derelictis, non committit furtum ſibi retinendo: & certè facta diligentia, pro derelictis habentur. Nam loquitur iam tunc non de theſauris, ſed de illis rebus quæ de propinquo dominum habuerunt. Argumẽta uerò quæ ex Augu. & Hierony. 14. q.5. afferuntur, nihil conuincunt. Ait, inquam, Aug. ſi quid inueniſti & nõ reddidiſti, rapuiſti. Et Hiero. can. multi. Peccatũ, inquit, ſimile rapinæ eſt ſi quis inuenta non reddat. Planè tñ intelligunt qñ dñs haberi põt: & mala fide non inquiritur.

Altera ratio ad idem.

Cõcludamus ergo primum ꝙ ubi inuẽtor indigẽs eſſet, capere tutò põt, vel totum inuentum, vel partem pro ſua neceſſitate: id quod & fautores contrariæ opinionis & fatẽtur, vt patet apud eundẽ Syluest. loco citato: dummodò id faciat de conſilio prælati aut confeſſarij, quamuis neq; id forſan ſit neceſſarium. Secundò, ſi quis inuenit eſt diues, conſilium eſt ſaluberrimum res inuentas quarum dñi haberi nõ poſſunt, in pauperes aut in publicos piosq; vſus erogari. Nam vti ait Grego. Timorati animi eſt, ibi culpã agnoſcere, vbi culpa non eſt. At uerò an ſit neceſſaria prçceptio, non ſatis audeã aſſirmare. Qui aũt id adſtruxerit, per hoc ſuam tuebitur opinionem, ꝙ iure naturæ illa quç in republica redundant ſunt indigentium, vt ſtatim articulo proximo dicemus: ꝙ autem illa redun-

Sẽtẽtia authoris

redundent. inde quodammodo apparet, quòd non habent certos dominos: præſumuntur tamen habere aliquos: quod antiquis theſauris non conuenit.

Ad tertium ar. Ad tertium argm̃ reſpondetur, ꝙ furtũ cenſetur non gradis culpæ dupliciter primò ex parte ſubiecti, quia ex neceſſitate furantis alleuiatur Præterea qa ficut proximè diximus, genere ſuo eſt minimum reſpectu aliorum mortalium. Vnde ibidẽ ſubditur, fur deprehenſus reddet centuplum: qui autem adulter eſt, perdet animã ſuam. Ad ſm autem membrum reſpondetur, tam tenue tamq; exile poſſe contingere furtum vt non ſit mortale: propterea .n. dictum eſt, genere ſuo eſſe mortale. Rõ

Dubitatio. hinc autem dubitandi reſurgit qũo ſit perpendenda furti quantitas quæ culpam nõ habet niſi venialem reſpectiuene, an abſo

Rõ hæſitandi. lutè. Enimuerò cùm grauitas furti ex dãno dato ſit perpendenda, & indigo, uerbi gratia, plus noceas vnum ſuffurando quadrantem, q̃ prædiuiti à quo ducatum eriperes, conſequens fieri vr̃ vt reſpectiuè ſit æſtimanda. In contrarium autem arguit, quòd ſi id uerum eſſet, conſequeretur, furari à Cæſare centum aureos nunquam eſſe mortale delictum: qm̃ longè minus dãnum inde ipſe accipit, q̃ miſera vetula cui duo minuta raperes: quandoquidem & in Euangelio ob id cumulatius commendata eſt eleemoſyna illi⁹ anus, ꝙ plus reſpectu ſuæ facultatis in gazophylaciũ miſit.

Diſtinctio. Lis tñ hæc ſic per diſtinctionem dirimitur. Eſt.n. aliqua pecuniæ quantitas tanta, quæ per ſe abſq; vllo perſonæ reſpectu cã eſt in furto peccati mortalis. Vt ſi verbi gratia, dicamus duo tres ve aurei ducati: quare etiam ſi à Cæſare ſurripiantur, licet illos ipſe flocci pendat, nihilominus crimen eſt. Sed alia eſt tam exigua ſumma quæ ſecum ipſa non habet tantum culpæ: ſed nihilominus ob paupertatem poſſidẽtis fieret mortale: vt ſi argenteum nummum aut duplum à miſero ſurriperes. Augeſcit aũt præterea damnum, etiam ſi per ſe parum ſit, dum cauſa eſt maioris: vt ſi lora boum rumpas quam ob cauſſam agricola diurnas operas perdit, aut aliud uile inſtrumentum ab artifice detrahas, cuius

Obiectio. cã ab opere ceſſat. At verò forſan quis arguat: nunquam quantitatem furti tam puſillam eſſe poſſe, quin crimen ſit mortale. Primò ex iure canonico, puta ex Hieron.

Hieronȳ 13. q. 6. can. fin. vbi ait furtum non ſolùm in maioribus, ſed in minoribus ẽt iudicari: Deinde iure ciuili ex Inſtit. de rer. diui.

Solutio §. Gallinarum. Vbi de gallinæ furto etiam datur actio. At verò ad Hieron. reſpondetur quod loquit' qñ animus adeſt nocendi in maiorib. ſic enim continuò ſubdit, Non enim quod furto ablatum eſt, ſed mens furantis attenditur. Ius autem ciuile nihil aliud habet, q̃ quòd aucupium domeſticarum auium ſit furtum: ſed tam parum eſſe poſſet, vt ridiculus haberetur qui de illo ageret in iudicio. Adiecit aũt in calce

S. Tho. ſolutionis D. Tho. ꝙ qui habet animum furandi & inferendi nocumentum proximis, ẽt in talibus minimis poteſt peccare mortaliter, ſicut in ſolo cogitatu per conſenſum. Sunt tñ amphibola verba, & ideò

Caieta. anceps ſententia. Ait ergo Caieta. non eſſe ſenſum D. Tho. vt particula, in minimis referatur ad nocumentum, quaſi docuerit vt qui animo intendit in minimis nocere, mortaliter peccare poſſet. Eſt enim talis ſenſus, vt ipſe putat, ſoni diſſonus: ſed ait id tantum uoluiſſe quòd q habet animum nocendi ſimpliciter, ẽt ſi noceat in minimis peccat mortaliter propter extendentem ſe animũ ad maiora. At uerò etſi mens

Mens S. Thom. D. Tho. non ſit adeò perſpicua, id tñ quod Caiet. refutat crediderim ego contra eſſe verum. Etenim ſi noui puſillanimi hominis ingenium qui minimis maximè offenditur, atq; animo perturbat & affligitur, & fortè ad iracundiam concitatur, profectò ſi haberem ego animum ei nocẽdi per illa minima, charitatem uiolarem, & amicitiã: nã de hoc eſſet ille mihi inimicus, atq; adeò mortaliter delinquerem: idque non ſolum re eum lædendo verùm ẽt verbo & geſtu. Dico minima, quibus homines anguſti cerebri vehementer offendi conſueuerũt: nam tam puſilla eſſe poſſent, vt ludibrio haberet qui inde ſe reputaret offenſum: & tũc eiuſmodi læſio nõ eſſet cul

Obiectio altera. pa. Sed aliud prætereà argumẽtum reſtat, quod rem hanc furtorum paruularum rerum facere poteſt dubiam. Si paruum furtum non eſſet mortale, ſequeretur quod neq; ſi multoties iteraret ad tantã culpam poſſet aſcendere, vt eſſet mortale: nã pec-

cata venialia quantumuis multiplicētur, vt ſana habet Theologorum opinio, efficere nequeunt mortale. Contingeret .n. tunc tranſitus de genere in genus. Conſequens tamen eſt falſum. Nam & ſi famulus nunquam niſi minimum quadrantem ab hero vno furto ſurripiat, tamen dum centies id multiplicat, reus furti iudicatur.

Solutio Ad hoc: rn̄detur conſequentia perempta. Nam etſi pluralitas peccatorum uenialiū nunquā ſit mortalis, nihilominus qn̄ ſumma rerum incipit eſſe magna, tunc actus ille, etiamſi nō ſit niſi acceptio vnius quadrantis, quia acceptio damni eſt ad præcedentia, ſit mortalis.

Replica At uerò uidere uideor ſtudioſum lectorem contra hanc ſolutionem ſic reſurgentem. Sequeretur ſaltem ꝙ ſi eiuſmodi furta idem fur non ab eiſdem perſonis faceret, ſed à diuerſis ita ut ab uno caperet obolum atque ab alio, ac ſubinde ab alio quadrantem, aut aliā paruam monetam, nunq̄ mortaliter peccaret. Probatur: quia nemini dat graue damnū. Neque uerò ulla eſt redargutio quod ipſe recipit grande lucrum: nam furtum non eſt æſtimandum ex accedente furi lucro, ſed ex damno dato. Si autem conſequentiam cum conſequenti concedas, admittis poſſe furē aliena ſubſtantia citra peccatū mortale ditari: atq; adeò patrocinium pręſtares iſtis publicis coemptoribus, qui diuerſos in paruis defraudant. Nam ſecundum tuam opinionem non peccaret mortaliter. Reſpondetur ergo ꝙ quamuis à diuerſis exigua quis ſuffuretur, tamen cum ſumma incipit creſcere, actus iam unus furandi p̄cedentibus accedēs efficitur mortalis: nā, ut mō dicebamus, q̄titas quæ per ſe eſt magna abſq; ullo pſonarū reſpū, ſiue a diuite accipias ſiue a plurib. per ſe cōſtituit peccatum mortale.

An fures licitè ſuſpendātur. In quarto argumēto tangitur an capitale ſupplicium quod furibus decretum eſt, ſit licitum. Et poteſt quæſtio uel de poteſtate interrogari, uel de uſu. *Scotus* Scotus namq;, quē q. 1. attulimus, arbitratur talem poteſtatem non eſſe penes rempublicam: quia non ualet, inquit, quenquam morti addicere, niſi in caſibus expreſſis antiqua lege. Hoc autem ſatis illic me arbitror expugnaſſe. Poteſt enim iure naturæ quòd nuſquam diuinitus renocatum eſt, publica ulciſci ſcelera prout uiderit ſalubriùs expedire. De uſu tamen an uidelicet furti grauitas id mereatur, alia eſt quæſtio: nam cùm bona exteriora non ſint tā ti habenda p̄cipuè inter Chriſtianos, quos Chriſtus admonuit ut petenti pallium relinquant & tunicam, non apparet ratio, ut pro furto uita exigatur. Accedit & ius commune. Nam cùm antiquitus pœna illa in legibus extaret, poſtea uiſa eſt atrox: quare cautum eſt ne ullus de ſimplici furto capite plecteretur: ut habetur l. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. & in authen. ut nulli iudici liceat habere. &c. col 9. Sed publici tātùm latrones digni illa morte cenſentur. Et re uera ſeculo S. Tho. non erat in uſu ſimplices fures, ſed tn̄ latrones ad furcas ſuſpendere. Nam ait non eſſe infligendam pœnam pro quolibet peccato mortali, ſed pro eo quo dānum datur irreparabile, quale non eſt furtū. Quin uerò in Hiſpania ius olim iſtud ſeruabatur: ut patet par. 7. titu. 14. l. 18. ſed tantum ſuſpendebantur ſacrilegi qui ſacra deprædabantur, atque alij id genus. Poſtea uerò creſcente perditorum hominū audacia, auctæ ſunt pœnæ.

Sententia Baldi Et arbitror Bal. in cauſa fuiſſe huius ſupplicij. qui ſuper eadem lege, Sed nouo iure. duo aſſeruit. Primùm, ꝙ etſi pro ſimplici aut geminato furto non ſit fur morte dignus, tamen triplicatum iam reputatur latrociniū. Secundò inde infert ꝙ quando unum ingens eſt, tunc tribus æquipollet.

Prima obiectio aduerſus ſententiā Baldi. Porrò autem ut nihil ego contra leges obmurmurem, tn̄ ratio Baldi nulla eſt. Primum .n. latrones non ſunt cenſendi ex actuum ſolùm frequentia, ſed ex modo, nēpè quia uim inferūt & rapinis perturbant rempublicam, atque illi dumtaxat iure deputantur neci: fur aūt licet identidem peccet, ſi tamen id ſemper latenter ita ut neq; publicas uias obſideat, neq; irruptionē in ædes faciat, nec cædem offerat, nō cenſetur latro. Quare gaudere debet priuilegio eccleſiaſtico, ſi ſe in ſacrū recipiat.

Secunda. Atq; adeò multò minoris probabilitatis hēt ſm̄ aſſertum: ꝙ quia ingens furtum æquipollet tribus, dignū ſit morte. Nā licet æquipolleat in quantitate, non tn̄ in mō, ut reputetur latrociniū. Quamuis pp inſignē audaciā imaginē eius gerat. Id autem quod tādem pro ratione aſſerti ſui adducit, uidelicet

delicet propter enorme delictũ licere leges tranſgredi, indignum eſt iuriſperito, nam tranſgredi leges peccatum eſt: & peccatum licere non poteſt: ſed forſan tranſgreſſionem appellat dum fit aliquid contra uerba legis, non tamen contra mẽtem. Id ueruntamen inſuper adnotandum, hic eſt, quod Baldi aut cuiuſuis alterius, doctoris aſſertio nullatenus haberi poteſt ꝑ lege: imò uerò neque dictum ipſorum Iuriſconſultorum: niſi aut principis auctoritate aut reipublicæ more & uſu eorum documenta pro legibus recepta ſint: quippe cum (ut lib. 1. demonſtratum eſt) ſola auctoritas publica ualeat legem cõdere, quę uim habeat coerciuam. Eſt ergo iam receptiſſimum, ut fures pro ſimplici aut geminato furto, ſi non eſt magnum, aut flagellis cæſi, aut aures reciſi, ſeu ferro inuſti relegẽtur. Pro trino uerò aut pro uno enormi ad furcas ſuſpendantur. Quæ quidem lex etiam Hiſpanis in more eſt: ut patet in lib. 4. regalis for. tit. 15. l. 6. qui furatus fuerit 40. dipondia, nouies tantundem ſoluat. Quod ſi iterato ſimile committat furtũ, occidatur. Tametſi ſub illo rigore non ſit nunc eadem lex in uſu, ut pro decima parte vnius ducati quis ſuſpendatur. Pluris enim tunc fortè æſtimabatur illa quotã, quam nunc duplus ducatus.

Vſus iã recepit ſẽtẽtiã Baldi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ei qui egeſtate præmitur furari liceat.

POſtquam tam ſtricto iure oſtenſa eſt iniquitas furti, diſputare conuenit an aliquis ſit inde excipiendus caſus: ſaltem ubi extrema neceſſitas ingruit. Et arguitur primò à parte negatiua, de illo ca. ſupra citato, ſi quis. extra de furt. ubi habetur, ꝙ ſi quis propter neceſſitatem famis furatus fuerit ueſtem, cibarium, uel pecus, pœniteat hebdomadas tres: quod non iuberetur niſi furtum tunc illicitum eſſet. Secundò idem arguitur ex Ariſt. 2. Ethic. ubi ait quædam eſſe quę confeſtim nominata conuoluta ſunt cum malitia: & ſubdit exemplum in furto: ubi ſignificat eſſe intrinſece malum, atque adeo nullo fine nullaq; de cauſſa reddi poſſe licitum: cuius eſt in mendacio ſimilitudo. Tertiò, homo debet proximum ſicut ſeipſum diligere: nemini autem ad ſuccurrendum per eleemoſinam proximo licitum eſt furari, ut lib. contra mendacium admonet Auguſt. ergo neq; ad ſubueniendum ſibi. In contrarium ãt eſt quod in neceſſitate, vt axioma habet uulgare, omnia ſunt communia.

Primum argum. a parte negatiua. *Argu. 2.* *Argu. 3.*

Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima. Res quæ homini redundant, pauperum ſuſtentationi iure naturæ debentur. Auctoritas eſt Ambroſij quæ inter decreta refertur, diſtinc. 47. eſurientium panis eſt, quem tu detines, nudorum indumentum eſt, quod tu recludis, miſerorum redẽptio & abſolutio eſt, pecuniam quam tu in terra defodis. Ratio autem naturalis ſic colligitur. Nullum ius gentium aut humanum naturali poteſt aut diuino derogare, cum hæc ſuperiora ſint: iure autẽ naturæ diuinaq; prouidentia inſtitutum eſt, ut res inferiores hominum neceſſitati ſubſeruiant, propter quos conditæ ſunt: ergo ubi res huiuſmodi redundantes poſſeſſori non ſeruiunt, nullo humano iure uetari potuit, quominus in egentium uſum ueniant. Secunda concluſio. Hoc tamen nõ obſtante, nemo citra extremã neceſſitatem, ei qui affluunt, eripere ſua bona poteſt. Probatur: quoniã & ſi locuplex ille eadẽ teneatur bona diffundere, ſunt tamen multi egeni, diuerſis locis & temporibus occurrentes, quibus ideo caritatiuam illam erogationem per poſſeſſorem fieri conuenit. Tertia concluſio. In extrema neceſſitate, puta ubi euidens & urgens eſt, tunc calamitoſus ille licite poteſt alienis rebus ſibi ſuccurrere: ſiue clam ſublati, ſiue palam. Concluſio ſæpe iam eſt à nobis aſſerta: quoniam tam innatum eſt hominis ius ſeruandi ſeſe ut illi alia cuncta cedant. Primam iſtarum concluſionum non intelligas obligationem ſonare iuſtitiæ, ſed tantum miſericordiæ: ut lib. 4. q. de diui. rerum, adnotauimus. Nam poſtquam diuiſæ ſunt res, quiſque eſt ſuarum dominus: eatenus tamen perſiſtit naturale ius commune, ut qui abundat, eſſe debeat in egenos beneficus. Qua ratione inde enaſcitur ueritas concluſionis ſecundæ, nempè ut nemo quamuis grauiter patiens, poſſit à diuite furari. Neq; ualet argumentum. Diues in tali caſu (nẽpè grauis neceſſitatis) tenetur egenti erogare, iuxta illud Ioan. in ſua canonica,

Concluſ. reſponſiuæ. *Ambro.* *Secunda conclu.* *Tertia conclu.* *Primæ conluſio declaratio.*

ca,

ea, Qui uiderit fratrē ſuum neceſſe hr̄e & clauſerit uiſcera ſua ab illo, quō charitas Dei manet in illo? ergo ille poteſt ſua auctoritate eripere: quoniam obligatio illa non eſt iuſtitiæ, ſed charitatis, ad quam nemo inuitus cogi poteſt. At uerò materia hæc de eleemoſynarum obligatione non eſt præſentis loci. Tractat enim eam diuus Thom. 2 2, q. 32. Circa tertiam autem conclusionem, quæ ad rem attinet præſentem, dubium eſt quænam neceſſitas ſit extrema iudicāda. Vtrùm ea tantùm cùm quis iamiam aut fame ſtrangulatur, aut frigore alave calamitate abſumitur. Videtur nanque nomen ipſum extrema, id deſignare. Reſpondetur tamen non eam, vt vulgus arbitratur, expectandam eſſe. Sunt. n. qui eam uocant extremā neceſſitatē cuius impoſſibile eſt tunc remediū: ille ergo cenſet articulus neceſſitatis extremæ, quando uides fratrem periculo appropinquari incurabilis infirmitatis, aut alius miſeriæ quæ homines ſolet conficere, ille inquam dū præueniri poteſt caueriq; ſumma miſeria Neceſſitas verò quē in periculo hominē conſtituit honoris, licet non cenſeatur extrema, eſt tamen profectò grauis: quæ cū qui facultatem habet opem ferendi ſub reatu mortalis culpę obligat. Quid autē ſi puella in periculo verſetur amittendi pudoris ob uictus inopiam? Videtur nanque & illam cenſeri extremam: quippe qua non modò honor, uerum & ſalus animæ periclitatur, Reſpondetur nihilominus quòd quamuis illuſtre ſit miſericordiæ officium eiuſmodi miſeris in orphanitate periclitantibus ſubuenire: non illa tamen cenſetur extrema vt poſſit puella alienum rapere: quoniam nulla eſt neceſſitas quæ cogere poſſit illam vt ſui copiam alteri faciat: aliàs conſenſus ille non eſſet peccatū, ſed perire potius debet q̄ delinquere. Sunt autem ciuilia iura quibus iubetur ut extremè patiens ad publicum magiſtratum antea recurrat quam aliena priuatim capiat. Hoc autem intelligendum eſt quando commodè id fieri poteſt. At uerò non deerit forſan qui contra nos impræſentiarum inſurgat. Diximus. n. tum alias ſæpe tum paulo ante, neminem ad id cogi poſſe ad quod ſola charitate tenetur: ſed ad id tantum ad quod de iuſtitia, obligatur: extremæ autem neceſſitati nemo tenetur ſucurrere niſi ex charitate: nam ſi obligatio eſſet iuſtitiæ, ille qui tunc non ſuccurreret, teneretur ad reſtitutionē, quod non conceditur: ergo neque publica poteſtas, compellere tunc quempiam iure, poteſt, neque qui in periculo eſt quippiam alieni priuatim capere. Reſpondetur parum referre an dicas in tali neceſſitate aliquā iuſtitiæ rationem intercedere: propriè tū̄ profectò non eſt niſi miſericordia ſtrictiſſimè tū̄ obligās. Quod autem coactio tūc locum habeat, eſt propter ſingulare ius quod cuipiam competit ſuam ſeruandi uitam. Appendenda hic erat diſputatio, an qui in articulo neceſſitatis alienū rapit, arridente fœlicius poſtea fortuna teneatur id reſtituere: niſi iam ſatis libro præcedenti ſub titulo de reſtitutione, eadem à nobis abſoluta eſſet diſputatio.

Quænam extrema neceſſitas dicatur.

Reſpōſio

Obiectio aduerſus reſponſionem.

Solutio.

Ad canonem igitur adductum in primo argumento reſponſum illic eſt ꝙ intelligitur de neceſſitate quę non eſt extrema: vbi aliqua eſt culpa furari. Ad ſecundum concedimus ingenuè, furtum eſſe actionem intrinſecè malam: imò talem. ut lib. 2. diximus, in qua Deus, ut legis naturę lator diſpenſare non poſſit. At uerò ſicuti de prohibitione homicidij diximus quod illa generalitate, Non occides, eo quod præceptum eſt naturale, non includuntur caſus quos ipſa natura includere non poteſt, neque in illa, Non iurare omnino ſic neque prohibitione furti vetari potuit acceptio rei alienæ quam natura ipſa hominibus indulſit. Quocirca eiuſmodi acceptio non eſt furtum, ſed acceptio rei à natura conceſſæ. Ad tertium denique reſpondetur cuique pari iure licere in eadem neceſſitate alienum rapere ut indigenti ſuccurrat. Sed citra illam uetat Auguſt. eleemoſynas de rapinis fieri.

Ad primum ar.

Ad ſecūdum arg.

Ad tertium arg.

ARTICVLVS V.

Vtrùm rapina vllo pacto fieri poſſit citra peccatum.

ETſi furtum in extrema neceſſitate licitum ſit, tamen quia rapina atrocius eſt crimen, uidere reſtat utrum & illa quoque aliquando ſit licita. Arguitur enim à parte affirmatiua: Præda illata ui ſit,

Primum argum.

vi fit, quod rationem habet rapinæ: prædã autem accipere ab hoſtibus licitum indicauit in libro de Patriar. Amb oſius ubi ait: Cum præda fuerit in poteſtate victorũ decet militarem diſciplinam ut regi ſeruetur omnia. ſ. tam ad belli ſumptus quàm ad militum præmia: ergo rapina eſt aliquo *Argu. 2.* caſu licita. Secundo arguitur: Terrarum principes multa à ſuis ſubditis inuitis extorquent, quod effigiẽ præſefert rapinæ, & tñ graue eſt illos delictores cenſere: ergo rapina non eſt vbiq; mortale crimen. *Argu. 3.* Tertiò arguitur: Id quod poſſeſſoris non eſt, licitè ab illo aufertur: infideles autem iniuſti ſunt ſuarum rerum poſſeſſores: ſm illud Auguſt. in epiſtola ad Vincent. Donatiſt. Res falsò appellatis veſtras, quas neque iuſtè poſſidetis, & ſecũdum leges terrenarum legum amittere iuſſi eſtis: ergo licitum apparet ab ipſis eadem eripere. In contrarium eſt quod tanquam de re iniquè parta prohibetur ſacrificium uel oblatio de rapina fieri: ſecundum illud Eſaiæ. 61. ego Dominus diligens iudicium, & odiens rapinam in holocauſtum.

Ad quæſtionem tribus concluſionibus *Prima conclu.* reſpondetur. Prima: Rapina nullatenus eſt licita, neq; priuato neque publicæ poteſtati: itaque ſicut furtum nunquam eſt licitum, & ubi acceptio rei alienæ licita eſt, non habet rationem furti: ſic, imò efficaciori ratione de rapina cẽſendum eſt. Probatur: Quicquid nomine ſuo innatam habet rationem iuſtitiæ, eſt ſic intrinſece malum vt bene fieri nequeat, rapina autem idipſum ſonat quod uiolenta acceptio cõtra iuſtitiam ſicuti furtũ, id quod fraudulenta, ergo rapina neutiquam eſſe poteſt li- *Secunda conclu.* cita. At uerò ad maiorem huius explicationem adhibentur aliæ duæ. Secũda ergo concluſio eſt: Sola reſpub. & princeps qui eius gerit uices, per uiolentiam poteſt citra iniuriam aliquid à ſuis ciuibus extorquere: quicunque uerò priuata auctoritate per uiolentiam aliquid rapit, raptor eſt & latro, atque adeò huius iniquitatis reus. Probatur vtraque ſimul pars. Violentiam inferre proprium eſt publicæ auctoritatis munus, nam violentia idem eſt quod coactio: uis autem coactiua ſolum in republica reſidet atque in principe qui eam repræſentat: ſicuti nõ niſi totum animal poteſt cogere membra. Eſt enim hæc poteſtas ab ipſiſſima natura conceſſa ad cohibendos homines a malo, adducendoſque in bonum: quæ quidem conceſſio, ut ſuprà diximus, nõ expediebat priuatis fieri, propterea quòd permaturo iudicio mandari debet executioni. Ex quo fit ut uiolentia in principe, ſi uia & ordine fiat, nõ habeat rationem rapinæ, nempè ſi uel contra externos hoſtes, uel contra internos maleficos illa ex legis præſcripto utatur: in perſona uerò priuata ſemper eiuſmodi uiolẽtia rationem habet rapinæ. Atque hac de cauſſa, articulo 3. etiam illi cui conſtat rem ab alio poſſeſſam, ſuã eſſe, idq; legitimè probare poteſt: tamen præ iudicis iniquitate nequit obtinere negauimus per uim poſſe rem aggredi. Quòd ſi eum ſaltem obieceris, qui extrema patitur, illum arbitror iure ipſe naturæ exceptum eſſe ab hac lege. Adeò enim uitæ conſeruatio naturalis iuris faſtigium tenet, ut uiolentia tunc non ſit rapinæ charactere denotanda. Tertia concluſio: Si princeps, aut iudex *Tertia conclu.* aut alius quis magiſtratus ſua abuſus poteſtate per uiolentiam quidpiam a ciuibus rapuerit, inſigne rapinę ſcelus committit, & ad reſtitutionem tenetur. Tanto enim impudentius ac ſceleſtius eiuſmodi potẽtatus peccant, quanto ſanctiori fide iuſtitiam, cuius cuſtodes exiſtunt, erga omnes deberent immaculatam ſeruare.

De concluſionibus iſtis nulla eſt ambi- *Ad primum ar.* guitas præter illas quæ per propoſita argumenta inſinuantur. Et quidem ad primum de bellica præda reſpondet D. Tho- *S. Thom. reſpondes.* mas, ſi iuſtum eſt bellum prædam eſſe licitam, neque ad reſtitutionem obligare. Tametſi peccatum cupiditatis contra charitatem committit etiam tunc poſſit: dicente Auguſtino in libro de ver. Domini pro *Auguſt.* pter prædam militare peccatum eſt: Si uerò bellum eſt iniuſtum, rapina committitur. Bellum autem iniuſtum, ſicuti lib. 3. de *Bellum iniuſt um ex triplici capite.* iudicio diximus, ex triplici capite contingit. Primum ex auctoritatis defectu: nã ſoli principes habentes merum imperium *Primum* ius habent bellum aut indicendi, aut gerendi: reliqui uerò magnates & potentatus regibus ſubditi, non item: ſed tantum uiolentia poſſunt uti in malefactores ſibi ſubditos. Quare ſi extraneos armorum ui im-

vi impetant, ceu priuatæ perſonæ cenſendæ ſunt, & rapinam committunt: quamuis alioquin iuſtam haberent cauſſam. Mox ad belli æquitatem requiritur cauſſa non qualiſcunq; ſed digna pro qua tam ingentia pericula ſubeantur, tamq; calamitoſæ atq; exitioſæ reipublicæ perturbationes concitentur. Bellorum nanque tumultibus nō ſolum prophana omnia, uerum & ſpiritualis reipublicæ ſalus & ſacra omnia, & fides ipſa periclitantur. Tertio requiritur forma iuris, eademque tanto exactius quam in priuatis iudicijs, quanto periculoſius de ſumma boni publici agitur: nempè ut niſi cūctis pacis rationibus prius oblatis, nō indicatur, neque ulterius proferatur, quam fert ęquitas. Sed de hoc alias. Prǫda ergò belli iuſti non ſolum ad reſarciēda damna, uerum ut inter milites diſtribuatur, licita eſt. Et quamuis principi cura præcipua incumbat merita perpēdendi iuſtitiæ belli: qua utique ratione licet ipſe iniuſtum bellum conflet, milites nonnunquam excuſantur: tamen tā aperta eſſe poſſet iniuſtitia, ut etiam ipſos ſubditos excuſatione nudaret. Ad ſecundum argumentum de principibus & magnatibus cōcluſiones ipſæ ſatis reſpondent: nēpe quod ſi uiolentia utuntur ad extorquēdum ea quæ ad bonum commune conferunt, non eſt rapinæ crimen.

Secundum. *Tertium* *Ad ſecūdum.*

Si autem vltra ius aliquid inſuper exprimant, non ſunt à crimine liberi; imò tātò nequius delinquunt quanto eorum poteſtati nō eſt qui reſiſtere poſſit. Vnde Auguſt. quarto de Ciuit. Dei. Remota iuſtitia, quid ſūt regna niſi magna latrocinia? qa latrocinia q̃d ſunt niſi parua regna? Et Ezech. 22. Principes eius in medio eius quaſi lupi rapientes prædam. Quo fit ut ēt ad reſtitutionem teneantur. Tertium argumētum latiſſimam, & hic temporibus, neſcio an dixerim neceſſariam diſputationem offerebat de iure bellandi contra infideles: propter illum Occidentalem Orbem quem noſtrates noſtro ſeculo repererunt: ſed bona cauſſa, ut præcedenti libro ſub titulo. De dominio diximus, in hoc opere ab huiuſmodi diſputatione ſuperſedimus. Dabimus autem, ſi Deo dante, nobis licuerit, libellum De ratione promulgandi Euangelium: vbi hæc, ſi non pro rei dignitate, pro noſtro tamen captu tractare adornamus. Interim tamen ad interpretandum Auguſtinum ſatis fuerit adnotare triplicem eſſe infidelium ordinē. Quidam enim ſunt qui iure & facto ſub ditione Chriſtianorū principum vitā degunt: quales olim erant in Hiſpania Saraceni, & Hebræi & nunc in Italia & Germania perſeuerāt Iudæi. Et de iſtis nemini in dubium venit, quin valeant Chriſtiani principes lege in eos agere, ſuiſq; adeo priuare bonis. Veritas. n. hæc late patet, tam in Decretalibus ſub titul. de Iudæ. & Sarrac. q̃ in Decretis, diſt. 54. His proximè accedunt hæretici qui ex nobis, vti ait Ioannes, exierunt. Ac de his propriè loquebatur Aug. Erat. n. eis ſermo contra Donatiſtas, quos quidem vniuerſim hæreticos patentiſſimū eſt tam canonico q̃ ciuili iure ſuis multari bonis: ut patet c. Cum tu. de vſur li. 6. Alij ſunt infideles, qui licet nō de facto tamen de iure Chriſtianis principibus ſubduntur: ſaltem quantum ad regnorum ſuorum poſſeſſionem: nempè qui terras ui poſſident, quæ olim ſub ditione noſtra fuerant: ut ſunt Afri, Sarraceni, ac Turcæ Græciam tyrannide poſſidentes. Et de iſtis certum etiam eſt poſſe bello à nobis laceſſiri atque adeò eiſdem regionibus expoliari. Nihilominus priuata auctoritate nullus noſtrum per eos tranſitum faciens, eorum bona aut deprædari aut diripere ualet. Tum quod præter regiones bona domeſtica quæ ſua induſtria lucrātur, ſua ſunt: tum præcipuè ꝙ ab ſubigendum illos auctoritas publica requiritur. Quare nemo niſi facultate & conceſſione principis poteſt illis moleſtus eſſe.

Ad tertium. *Infideliū ordo triplex.* *Primus.* *Secundus.*

Infideles autem tertij ordinis ſunt, qui neque iure neq; facto nobis ſubditi ſunt, neq; uerò nobis infeſti, quales ſunt illi q̃ uel Chriſtianum nomen non audierunt, uel, ꝙ eodem recidit per obliuionem omni memoria ſuperiorem excuſantur. Tametſi propriè excuſatur, nemo quia cùm uniuerſus orbis teneatur fidē dū eius prædicationē audierint, ſuſcipere ſi rectè ſeruaſſent naturæ legē Chriſtus illis uia aliqua ſua irradiaret fide licet excuſari dicātur eo, quod dum nihil de ea audiunt, ſua infidelitas nō eſt peccatum. Et de iſtis conteſtari lis ſolet, vtrum liceat nobis illos

Tertius ordo.

bello

Caietan. bello petere? Et quidem Caieta. hic inter interpretandum ſententiam D. Thomæ negat illum Chriſtianis fauere iux illos de ſuis ſedibus poſſeſſionibus deturbandi. Quoniam vt S. Thom. 2. 2. q. 10. arti. 10. ait, Fides naturam non tollit, ſed perficit: atq; adeo poſſeſſiones quarum mortales iure gentium potiũtur, nemini aufert: eo potiſſimum ꝙ ſpecies infidelitatis negatiuæ. ſ. eorum qui de Chriſtiano nomine nihil audierunt, neque eſt peccatum, neque adeo ullo ſupplicio digna. Imò uerò ait quod neque olim filios Iſrael ullis infidelium bellum indixiſſe legitur: eò ſolũm qđ infideles eſſent, de quo apud aliquos male intellectus male audit. In primis enim non negat licitum eis fuiſſe in fideles propter idololatriam Dei iuſſu debellare: ſed tantum negat eo ſolum quod infideles eſſent, nẽpè negatiuè: hoc eſt, eo ſolũ qđ fide carebant debellatos: ſecus ob idololatriam. Præterea ſi de bello contra poſſeſſores illos terræ promiſſæ geſto loquatur ſanum etiam poteſt habere intel lectum. Video namq; nonnullos digladiari vtrum gentes illas Deus pellere ſuis ſedibus iuſſerit ob ſua ipſarum ſcelera atq; idololatriæ impietatem, an uerò ſolùm vt pollicitationem impleret quam Abrahæ fecerat & ſemini eius, tradendi eis regionem illam cùm tamen proculdubio certò certius ſit, vtranque fuiſſe cauſſam. Eſt enim illic & gentium expulſionem conſiderare, & introductionem diuini populi. Et quidem expulſionis cauſſa iuſtiſſima, fuerunt ſua crimina, introductionis autẽ, promiſſio illa populo facta. At uerò cùm Deus vniuerſos idololatras totius orbis eodem iure potuiſſet extinguere, illos tamen ſingulariter inde expulit vt illic ſuũ plantaret populum. Quare ſorte non ſolùm ob idololatriam, ſed ut Deus impleret promiſſum, illud, imperauit bellum. Atque hunc arbitror ligitimum ſenſum illorum uerborum Deuteronom. 9. vbi ambæ copulantur cauſſæ: Quia illæ (ſcilicet gentes) egerunt impiè, introeunte te deletæ ſunt: & ut impleret uerbum ſuum Dominus quod cum iuramento pollicitus eſt patribus tuis? At uerò quæſtionis punctum, utrum nobis liceat infideles tertij ordinis qui nihil contra nos moliuntur, bello petere, non in hoc conſiſtit, ꝙ impietas idololatriæ, aliorumq; ſuorum ſcelerum immanitas digna ſit morte. Hoc enim nemini poteſt non eſſe confeſſum: quãdoquidem Chriſtiana Reſpublica meritiſſimo eadem crimina morte vlciſcitur. Quare incaſſum ſeſe diſcruciant qui de hoc concertant. Veruntamen cum ut libro tertio dicebamus, ad rectam iudicium duo ſint requiſita, nempè & iuſta cã in crimine, & legitima facultas in iudice, ex hoc tota diſputatio pendet utrũ nos legitimi ſimus eorum iudices, ſuorumq; criminum uindices. Nam ex hoc ꝙ Deus, totius orbis Dominus, quęcunque uoluerit, fuerit unquam vltus crimina, arguere ꝙ nos idipſum in oĩbus infidelibus poſſimus perinde eſt ac ſi arguas, ꝙ cum rex poſſit in toto ſuo regno vniuerſos maleficos extirpare: poſſit pariter vnuſquilibet magnatum qui ſub illo iuriſdictionem habẽt, territoriũ alterius ingredi ad id exercendum munus. Aliunde ergo demõſtrandum eſt, ſi uerum habet, nos tali facultate pollere. Attamen vt præcedenti libro ſub titulo, de domin. diximus, ab hac diſputatione in hoc opere cauſſa diximus ſuperſedendum. Si nobis forſan diuino licuerit libellum de ratione promulgandi Euãgelium edere, illic diſputatio hæc pro captu noſtro ſuis numeris abſoluetur.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm rapina ſit grauius peccatum furto.

QVoniam de furto & rapina in quæſtione præſenti locuti ſumus, quas duas commoſtrauimus eſſe ſpecies, quęrere in calce diſputationis cõuenit, vtrùm illorum uitiorum alteri grauitate præcellat. Et arguitur, furtum eſſe peius, tum ꝙ ſuprà rapinam addit fraudem & dolum, quæ per ſe rationem augẽt peccati, tum etiam quòd uerecundia & metus ex actus turpitudine naſcitur: magis autem pudefiunt homines de furto quam de rapina, ergo illud eſt ſceleſtius. Accedit demũ, ꝙ delictum quod pluribus nocet, eo eſt iniquius: per furtum autem pluribus nocumentum infertur, nempè non ſolùm magnatibus, uerùm & plebeis & cuiuſ-

cuiuſuis claſſis hominibus. Violentia autem & rapina non niſi illis infertur potẽtatibus qui reſiſtere poſſunt: grauius ergo eſt furtum quàm rapina. In contrarium autem eſt ꝙ leges acerbius in latrones atque raptores animaduertũt quàm in fures.

Ad quæſtionem unica eademque facillima concluſione reſpondetur. Rapina grauius peccatum eſt furto. Concluſio per ea quæ dicta ſunt liquida conſtat. Dictum .n. eſt hæc duo in hanc unam rationem obiecti cõuenire, quòd vtrunque eſt acceptio alieni contra domini uoluntatem: niſi ꝙ furtum tollit uoluntatem per ignorantiam, rapina verò per uiolentiam. Violentia autem è regione magis opponitur uoluntati quàm ignorantia. Nam uiolentia aperto Marte pugnat contra actum nolendi, ignorantia uerò efficit inuoluntarium per abſentiã actus. Qui ignorat enim, non vult, ſed qui reſiſtit, contrariè vult. Hac ergo ratione rapina peior eſt. Accedit & ratio iniuriæ, quæ in rapina cumulatior eſt. Nam fur pluris facit rei dominum, quem ſcilicet per metum non audet apertè aggredi, ſed latenter. Raptor verò multò cũ minoris æſtimat, ſi quidem abſque metu eum adoritur. Quare non ſolùm in bonis lædit, verùm & in honore per ignominiã. Qua etiam ratione contumelia (vt infrà dicturi ſumus) peior eſt quàm murmuratio. Quin uerò accedit tertiò, quòd nõ ſolum in bonis externis atque etiam in honore iniuriam infert, uerum & uitæ periculum offert. Raptor enim & latro armis utitur quibus reſiſtentẽ perimat: Fur autem pauore & metu eſt ſemper pallidus. Atque hac de cauſſa iura ipſa communia quæ furibus uitã indulgent, latrones morti omnino adiudicant: adeò vt neque perfugium ad ſacrum illis ſuffragari concedant. Et per hæc argumentorum ſolutiones clareſcunt. Nam etſi in furto aliqua ſit fraus, peior eſt tamen audacia iniuriaque rapinæ. Ad ſecundum autem reſpondetur quod audacia vulgo apud ſenſuales homines pro indicio fortitudinis reputatur: & ideo fit ut etiam dum facinoribus perpetrandis exhibetur, minus de illa homines pudeſiant: cum tamen argumentum minoris culpę ſit in ſceleribus metus, qualis eſt in fure. Ad tertium denique reſpondetur, quòd etſi pluribus per furtum ſoleat nocumẽtum inferri grauiora tamen per uiolentiam inferuntur.

QVAESTIO IIII.

DE INIVSTITIA IVDICIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat iudici eum qui ſibi non ſubditur, iudicare.

INIVSTITIÆ quæ facto ſeu in perſonam, ſeu in res cõmittitur, proxima eſt ſpecies illa quæ uerbis fit. Huius autem generis illa eſt iniquior, quæ in iudicijs uerſari conſueuit, uidelicet tam iudicum culpa, q̃ teſtium, reliquorumq; iuſtitię miniſtrorum. Sunt enim perſonæ quinque, uidelicet. Iudex, accuſator, reus, teſtis, & aduocatus: quæ quinque depoſcunt quæſtiones. Sed ex iſtis Iudex eſt cuius crimina grauiora exiſtimantur. Quatuor autem in iudice ſunt neceſſaria, uidelicet iudicãdi poteſtas, veritas, & forma, & executionis vis quæ quatuor articulis explicabuntur. Primum ergo uitium eſt, ſi iudicandi, quam non habet, facultatem uſurpet. Igitꝰ ut iſtud hoc primo ar. examinemus, Quæritur utrum poſſit quiſpiam eum qui ſibi non ſubditur iudicare. Et arguitur à parte affirmatiua. **Primum argum.** Chriſtus quippe qui rex regum erat & dominus dominantium, nulli erat creaturarum ſubiectus: & tñ Pilati iudicium pertulit, qui de hoc reprehendi non ſolet, quòd non ſubditum iudicaret, ſed ꝙ innocentem condemnaret: poteſt ergo quiſpiam in alienum ciuem ius dicere. **Secundum.** Secundò, Daniel (vt eius hiſtoria capite 13. refert) ſeniores illos falſi criminis teſtes iudicio cõdemnauit, qui tamen nõ perhibetur fuiſſe iudex: ergo. **Tertium** Tertiò: Iura ſæpe iudici facultatem tribuunt caſtigandi ratione delicti eos, qui, licet non ſint ſibi ſubiecti, delinquunt tamen intra limites ſui fori: ergo eum iudicare qui iudici non eſt ſubditus, non ſemper eſt illicitũ. **Grego.** In contrarium eſt Gregorius ſuper illud Deut. 23. Si intraueris ſegetem &c. ubi ait:

Falcem

falcē iudicij mittere nemo poteſt in eā rem quæ alteri uidetur eſſe commiſſa.

Quæſtioni huic, licet pro argumentorum ratione pluribus videri poſſit indigere, duæ tamen concluſiones ſatisfaciunt: *Prima conclu.* Prior eſt, Nemini fas eſt, quempiam iudicare niſi eum qui ſibi, uel ſimpliciter, uel tali caſu ſubditus ſit. *Probatio* Probatur: Sententia iudicis eſt quaſi quædam lex particularis de ſingulari reprobata: lex autem (ut ſuprà monſtratū eſt) uim debet habere coactiuam, ergo & ſententia talias fruſtranea eſſet, nulliuſque efficaciæ: hanc autē uim habere nō poteſt niſi uel princeps, uel reſpublica eiuſque miniſtri, quibus ciues velut partes toti ſubduntur: ergo illum quiſque ſolùm legitimè iudicare poteſt, qui ſibi ſubijcitur: quippe in quem uices gerit reipublicæ. Idem enim prudentiæ genus, quod ferendis legibus neceſſarium eſt, ſ. præceptorium, neceſſarium quoque eſt, ut ſecundum illas ius dicatur. Nec quidquā ſiquidem uis legibus ineſſet coerciua, niſi in earum applicatione perſiſteret. Hinc iura illa dimanarunt, extrà, de iudi. cap. at ſi clerici. ſententia à non ſuo iudice lata, nō tenet. Et de conſtit. lib 6. capit. ut animarum. Extra territorium ius dicenti, non paretur impunè. Vnde iudex idem eſt qđ ius dicens cap. forum. de uerb. ſignifica. & iuriſdicti. tam facultas quàm territorium quod illa comprehenditur. Neque Paulus nos iubet ſubiectos eſſe niſi poteſtatibus ſublimioribus: hoc eſt illis qui nobis loco & poteſtate præfecti ſunt. Etenim ſicut orbis cœleſtis non in ſuperiores ſubſtantias influit, ſed in corpora quæ ſibi ſunt loco ſubiecta: ſic neq; hō poteſt niſi ſibi ſubditos, legibus ac iudicijs gubernare. Hac enim de cauſſa (ut ſuprà diximus) homo ciuile animal in ſocietate uiuit. *Vltima conclu.* Poſterior concluſio. Quatuor modis contigit unum eſſe alteri ſubditum: Primò ordinariè, ueluti illi qui per ſe poteſtatem habet: ſicut omnes Chriſtiani Papæ ſubduntur, & in ſecularibus totum regnum regi. Secundo modo: quia poteſtatem habet legatam, ſicuti prouincia proconſuli ſubijcitur & prætori ciuitas. Tertiò: eò quòd quis ſua ſponte alterius ſe iudicio ſubmittit: ut ille qui arbitrum eligit, & qui iudicium quod retractare poſſet, ſubire mauult. Et quartò, ſi quis in alieno territorio, &, qđ aiūt, diſtrictu delinquat, vel alia uia alienam iuriſdictionem ſubierit.

Ad primum ar. Per hæc ergo, obiectiones facilè diluūtur. Ad primum nihil aliud reſpondet S. Thom. q̄ ꝙ ſua ſe uoluntate Chriſtus ſubmiſit Pilato à quo iudicatur, exemplo eorum qui arbitrum eligunt cuius arbitrio *S. Thom.* parere ſtata pœna, obligantur. Eſt tamen in exemplo nonnihil ambiguitatis. Nam ſi ad uiuū ſimilitudo exiſtimetur, vr̄ tum *Obiectio.* S. Thom. ſenſiſſe quòd Chriſtus conſtituerit ſibi Pilatum iudicem, conferendo ei nouam poteſtatem, quam non habebat ordinariam, ſicuti qui priuatam perſonam ſequeſtrem ſibi præfecit. Hoc autem falſum eſt: Nam Pilatus poteſtatem illam à Cęſare receperat, atque ideo ab ipſo Deo, illa ratione qua lib. 4. q. 4. monſtratum eſt, ciuilem rempublicam per legem naturæ & gentium à Deo, deriuari. Idq; Redemptor ſignificauit Ioan. 19 dicens Non haberes poteſtatem aduerſum me ullam niſi tibi datum eſſet deſuper. Hinc etenim ſumitur argm̄ aduerſus illos qui dicunt poteſtatē ciuilem deſcendere a Papa, tanquam à vicario Chriſti. Enimuerò nō ait, Niſi tibi datum eſſet à me, ſed deſuper. Chriſtus .n. vt ſuperiori libro diximus, nō aſſumpſit temporale regnum, ſed temporalium vſum, qui ad ſuum cęlorū regnum *Solutio.* eſſet neceſſarius. Solùm ergo vult S. Tho. quòd ea ratione qua erat rex regni cœlorum, ac perinde rex regum & dn̄s dn̄antium, exemptus erat ab omni humano iudicio: in qua vtiq; exemptione reliquit vicarium ſuū Pontificem maximum, eiuſq; ſubinde inferiores ſacerdotes, ſecundùm illud Matth. 17. liberi ſunt filij. Et ideo quamuis potuiſſet retractare Pilati iudicium, ob noſtram tamen ſalutem ſua ſe libera volūtate illi ſubiecit, adigendū mor*Caieta.*ti. Hinc Caiet. ſibi colligit, Pilatū nō peccaſſe vſurpatione iudicij (nam ꝙ peccauerit innocentē cōdemnando dubiū eſſe nequit) ego tn̄ non id tā facilè colligerem. Sed ſi Augu. legitimus rex erat Iudæorū, non peccauit hac rōne Pilatus: quia Chrs uoluit & unus ex Iudęis haberi. Si verò tyrannus erat, eodem mō deliquit iudicando Chriſtum, quo iudicādo Iudæos: quia Redēptor noſter nō indulſit ei peculiarē

aliam

aliem facultatem. Neq; in hoc eum cogitauit S. Tho. cum illo conferre qui eligit arbitrium: Hic enim poteſtatē iudici confert qui ea antè carebat. Chriſtus autem nihil aliud fecit quam quicquid de illo fieret libenter pati. Ex hoc Chriſti exemplo fit conſequens, Papam eius uicarium qui ſimiliter exemptus eſt, poſſe nihilo ſecius ſubdere ſe alterius iudicio: idq; non modo in foro pœnitentiæ (quo res eſt cōperta) uerum in foro iudiciali: quod fecit Leo Papa 4. qui, vt legitur ſecunda, q. 7. can. Nos ſi. ſubmiſit ſe iudici Ludouici Imperatoris de rebus quibuſdam iudicandus vt ſeipſum iuſtificaret. Duplex tñ de hac re naſcitur dubium. Prius ꝙ ſequeretur generaliter de quibuſcūq; cauſſis poſſe alias ſentētia cogi, etiam anathematis: nam cadē apparet omnium rō: conſequēs tñ doctores in quarto ſenten. conſentienter negant: vt S. Thom. diſt. 19. q. 1 artic. 3. & Richar. diſt. 18. artic. 5. & Petrus de Palud. q. 2. Poſterius dubium eſt de ſubiectionis modo. Videtur inquā quòd ſic ſe poſſet alteri ſubijcere, vt eum ſibi ſuperiorē aut æqualem conſtitueret: id autē falſum eſſe inde monſtratur, quod cùm ſit Chriſti uicarius non ualet alterum eodem loco ſtatuere. Conſequentia uerò probatur. Aut enim libera ſua ſubiectio in neceſſitatem tranſit, ita ut cui ſe ſemel ſubdiderit, ſubducere durāte iudicio nequeat: & tunc planum fit illum cui ſe ſubdidit, eſſe ſuperiorem: utpote cuius poteſtas à Papa non pendet. Si uerò ſubiectio non ſit neceſſaria, ſuperuacanea eſt. Ad prius iſtorum perempta conſequētia, rñdetur. Haud enim conſequitur, ut quidquid in aliquibus poteſt, poſſit in oībus ſed eſt regula, ꝙ quamcunq; facultatē in ſeipſum in foro exteriori exercere poteſt, valet alteri committere. vt ſi fortaſſe inter ſe & alterum lis conteſtetur: qua .ſ. debitum aliquod, uel alter ab ipſo uel ipſa ab altero petit: uel de aliqua ſententia quam ipſe protulerit ad eundem ipſum prouocatio fit, tamquam, ab iniuſto grauamine: ſicut poteſt tunc ipſe de illis cauſſis iudex ſedere, ſic poteſt & eadem alteri committere, ſeq; ſubmittere. Et hoc facit in d c. Nos ſi. Excommunicare autem ſeipſum nequit, neque ſuſpendere, neq; ſeipſum propter punire. & ideo neque ualet conſtituere ſibi iudicem qui ſe excommunicet, ſuſpendat, aut puniat, ſed ſolum qui ſibi iubeat reſtitutionem facere aut reuocare ſententiam. Alterius argumenti pariter interimitur conſequentia. Haud enim poteſt ſuperiorem ſibi aut æqualem cōſtituere. Quapropter cum duplex ſit neceſſitas: altera .ſ. iuſtitiæ, atque altera ſimpliciter coactiones ſubiectio ſua poteſt priori modo fieri neceſſaria. non autem poſteriori. Poteſt inquam ſubiectionem ſuam pœna uallare & ſtabilire: ſicuti qui ſequeſtrem eligit: teneturque adeo ſubire ſententiam, etiam in foro Dei. Itaq; eſſet peccatum mortale non ſtare fidei ſuæ: obligareturque pœnam ſoluere: quocirca non eſt vana ſubiectio. Attamen neceſſitate coactionis, ita ut poteſtas iudicis non dependeret à ſua nemini ſe poteſt ſubiugare, immo quoties uellet alterius ſententiam retractare, illiusq; reuocare poteſtatem, etſi male faceret, teneret factum. Exiſtit tamen ingens argumētum quòd poſſit Papa alteri ſe ſubmittere, non modo in minoribus cauſſis, ſed etiā vt anathemate aduerſus illum procedatur uſque ad depoſitionem. Supponamus enim ex c. ſi Papa diſt. 40 quod dum hæreſeos labe ſordeſcit, poteſt à Concilio conueniri & deponi: & cùm deponendus nequaquam ſit niſi auditus, poterit ſub anathematis cenſura, ut compareat, cogi. Fac ergo ipſum uehementi infamia de hæreſi laborare, ſic ut Concilium iamiam de illa re indicatur. Videtur ratio perſuadere quod poſſit iudicium circunſpectis uiris & grauitate inſignibus delegare. Arguitur enim ſic: Iam tunc iure poteſt fieri reus & cognita cauſſa deponi, idque fieri nequit ſine magno ēporum diſpendio: ergo quo illam caueat iudiciorum turbam, poteſt illis negotium committere, qui rem expeditius tranſigant. Secundo arguitur: Lite in conſilio conteſtata poſſunt & conciliū & ipſe iudices delegare qui rem peragāt. cur ergo ipſe non poterit ſeorſum committere? Reſpondetur neutiquam hoc Papam poſſe. Enimuerò poteſtas ille cogendi tūc Pontificē nō eſt penes ipſum, quippe qui nō poteſt uim coerciuā in ſeipſum exercere: ſed duntaxat penes concilium: & ideo non eſt in arbitrio Papæ talis cōmiſſio:

Corollarium. *Prima dubitatio* *S. Thom. Richar. Petrus de Palu.* *Poſtrema dubitatio.* *Ad primam dubitationē* *Ad alterum dubium.* *Arg. 1.* *Arg. 2.* *Arg. 3.*

miſſio: quia quam non habet pŧātem nemini valet dare: neque depoſitio per ſuos cōmiſſarios facta vilius eſſet valoris. Cōcilium aūt pōt & cauſſam cognoſcere & *Alterū dubium* alteri delegare. Poſſet quis forſan idem & de inferioribus ſacerdotib. hæſitare, An ſ. poſſent ſibi ſequeſtres iudices ſua ſponte pficere? pro eo φ iure vſqueadeo vetitum eſt in ſeculare forum pertrahi, vt illis ſit adempta ptās renunciandi iuri ſuo: ut patet extrà, de foro compe. c. ſi diligenti. & latius 11. q. 1. inolita. & can. Placuit. *Reſpōſio.* Reſpondetur nihilominus liberum eſſe quibuſcunq; ſacerdotibus iudicem ſibi arbitrium conſtituere, cui parere teneantur. Quod n. illis interdicitur non eſt niſi vt non conſentiāt in ſecularium tribunalib. *Ad ſecundū argu. primi pale.* ſiſti. In ſecundo argumēto de Daniele nihil eſt difficultatis, quoniam ipſe inſtinctu afflatuq; Dei ſententiam illam pronūtiauit. Legitur enim ibidem Dominum ſuſcitaſſe ſpiritum iunioris. *Ad tertium ar.* Neq; in tertio argumento difficultas vlla eſt, quæ nunc debeat pertractari. Satis ergo hic fuerit cōcedere quod qui in alieno territorio & foro delinqui ratione delicti fit illis ſubditus: vt extra, de raptor. cap. 1. & ff. de accuſa. l. Alterius. Sed præter delictum ſunt & aliæ cauſſæ quæ ius faciunt iudici comprehendendi caſtigandiq; alienum ſubditum, vt de foro compet. cap. licet ratione. Excipiuntur aūt clerici qui in iudicium ſeculare deferri nequeunt: de quibus latior pateret nunc campus diſputandi ſi proprius eſſet hic locus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iudici liceat contra ueritatem quàm certò nouit, iudicare, quando legitime probatur contrarium.

POſt autoritatem iudicis ſecundo loco ab illo exigitur iudicij veritas. Et idcirco ſecundo loco quæritur, vtrum iudici liceat contra veritatem quam certo nouit iudicare, quando legitimè probatur contrarium. *Primū argum. à parte negatiua.* Et arguitur a parte negatiua. Legitur enim Deuteron. 17. Venies ad ſacerdotem Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: quæreſq; ab eis, qui indicabunt iudicij veritatem. Vſu autem venire ſolet vt innocēs cuius palam iudici innocentia conſtat, teſtimonijs falſis ad eius tribunal deferatur. ergo ob talia teſtimonia non debet veritatem deſerere. Secundo arguitur: Homo debet *Argu. 2.* iudicio ſuo diuinum imitari: diuinum autem ſemper fit ſecūdum ueritatem. Reuelabitur enim ex hoc iuſtitia iudicij Dei (vt ait ad Roma 2. Pau.) φ reddet vnicuique ſecūdum opera ſua. Et de Chriſto ait capite. 11. Iſai. Non ſecundum viſionem oculorum iudicabit, neque ſecundum auditum aurium arguet, ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ non ergo licet iudici falſis teſtimonijs à ueritate abduci. Tertio: *Argu. 3.* Teſtimonia in hoc ſunt neceſſaria ut ueritas conſtet: qn̄ aūt res eſt manifeſta, nullis opus eſt teſtimonijs, ſm illud Paul. 1. ad Timot. 5. Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium: ergo quādo iudici res eſt manifeſte comperta nō opus habet, alienis teſtimonijs. Quarto arguitur: Iudex condemnando *Argu. 4.* innocentem facit contra ſcientiam, & conſcientia nihil aliud eſt quam ſcientia applicata ad opus. ergo facit cōtra cōſciētiam, quod proculdubio ſemper eſt peccatum: ergo id minime licet. In contrarium autē eſt auctoritas Auguſt. ſuper Pſalter. *Auguſ.* Bonus iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſecundum leges & iura pronuntiat.

Quæſtio hæc inter doctores tam iuris quam Theologiæ magna ambiguitate cōtrouertitur. Et cum utrinque ſit diſputabilis, quam maxime tamen refert eam ſciri. Propoſuimus autem q. ſub tenore quo *Duplex quæſtionis ſēſus. D. Tho.* eam interrogat S. Tho. ſ. utrum liceat iudici contra ueritatem quam certo nouit iudicare propter cōtraria teſtimonia? Includit tamē titulus duas partes. Prior eſt, utrum dum euidenter noſſet eum quem in uinculis tenet, eſſe reum, non tñ legitimè probatur, imò forte legitimis teſtimonijs purgatur, poſſit eum condemnare. Et hunc ſenſum non interrogat S. Tho. quia neq; de illo dubitatum unquam eſt: imò eſt extra controuerſiam id non eſſe licitum, qm̄ forum exterius non extenditur ad crimina occulta: & occulta illa iure cēſentur, quæ ſm regulas iuris legitime nō conſtat: ſcientia aūt iudicis nō reputatur

iure ſufficiens teſtimoniũ, vt habetur c. ſi ſacerdos de offi.iudi.ordi.nã iure naturali ac diuino, in ore duorum uel trium ſtat oẽ uerbũ. Alter verò eſt ſenſus cõtrarius, utrũ dum iudici palam cõſtat eũ qui reus ſit & legitimè criminoſus probatur, innocentẽ eſſe, liceat illi eũ condẽnare. Et quãuis tñ q̃ramus an liceat, explorãdũ tñ eſt an aliqñ teneatur. Porrò aũt quò ordine perſpicaciori procedamus, ea præmittemus, quæ oĩb. ſunt in confeſſo vt rẽ in ultimas redigamus anguſtias. Et cõſtabit rñſio concluſionibus tribus.

Sẽſus ſecundus propoſitæ concluſionis.

Primũ documentum.

Supponitur.n. hic primum ex ſuperiorib. iudicẽ non priuatã, ſed publica auctoritate fungi dũ iudicat. Ex quo fit non ſuo priuato iudicio ſed cõi & publico debere informari. Huic aũt ſubnectitur documẽtum alterũ: videlicet duplici ipſum ſciẽtia vti, vt puta vniuerſali iuris, & particulari facti: q̃ quidẽ ſcientia via ordinaria à teſtimonijs petẽda eſt. Habet.n. iudicij qõ duo mẽbra Alterũ, utrũ fecit alterũ, quid ergo iuris.

Secundũ

Prima concl.

Eſt ergo prima cõcluſio. Scientiã uniuerſalẽ iuris tenetur iudex ſic ſanctè ſequi, ut neque ſuũ ꝓpriũ arbitriũ, ſi contrarium eſt, audire poſſit, neq; vllas in contrariũ probationes admittere.

Rõ concluſionis.

Et rõ eſt: quia ipſe nõ eſt legũ iudex, ſed cuſtos, non.n. ad ipſum attinet iudicare an lex bona ſit, ſed quid iubeat. Et iõ ſi uel actor uel reus cõtendũt ꝓbare legẽ non eſſe iuſtã, non ſunt audiẽdi. Neq; uerò in foro conſcientiæ dũ lex edicto principis promulgata eſt, põt quiſpiam tuto illã trãſgredi, cauſatus nõ eſſe iuſta, quia nemo eſt illius iudex: niſi forte intollerabilem, eandemq; manifeſtiſſimã iniquitatem præſeferret.

Secunda concl.

Secunda concluſio: In particulari facto licet ſcientia à teſtium inſtrumentorumq; teſtimonijs petenda ſit, poteſt nihilominus iudex ſuo ſe ingenio & prudentia iuuare. ſ. in examinãdis tam inſtrumentis quam teſtibus. Idq; tunc maxime debet, quando ſibi conſtat innocentem calumniarum falſitate præmi.

Suadetur cõcl.

Hanc concluſionem ratio ipſa naturalis, innocentiæ fautrix, perſuadet. Quamobrem impendio quam rariſſimè uſu uenire poteſt ut iudex omnino cogatur innocentem, cuius innocentia ipſi euidens eſt morti addicere. Nam tunc ipſe ſciet, non ſolum teſtes eſſe falſos, uerum & quibus vijs poſſint falſitatis deprehendi. Ob idq; poterit illos inſtantius interrogare, diſtrictiusq; ſcrutari horam, & locum, & formam, illa nimirum prudẽtia vſus, qua Daniel presbyterorum iniquitatem deprehendit, vt Suſannæ innocentiam pateceret.

Caieta.

Quin etiam ſi Caieta. auſcultandum eſt, debet tunc coram populo iurare illum eſſe innocentem: vtputa quem ipſe eadem hora alio loco uiderat. Neq; vlla teſtibus tunc iniuria irrogatur. Immo cũ ipſi ſint iniurij, eorum iniuria refellitur. Et q̃uis fortaſſe id bona fide facerent, nulla eis fit iniuria, dum miſeri innocentia protegitur. Haud tñ liceret occultum nocẽtem prodere. Addiderim ergo uerò tertium, quod deberet tunc, ſi profuturũ cerneret, in tempus exuere perſonã iudicis, & coram ſuperiori perſonam agere teſtis. Quin etiam ſi citra ſcandalum, optimaq; diſſimulatione id fieri poſſet, liceret ei carceres apertos ſecreto dimittere, vt innocens ſe in pedes conferret. Itaq; (ut dicebam) vix põt extrema neceſſitas ingruere innoxij hominis in mortẽ adigẽdi. De duobus autem remedijs ac ſuffugijs reliquis ſcilicet an teneatur iudex, aut innocentem ſuperiori remittere, aut officium dimittere, dicemus ſtatim. Igitur ut ad pũctum deſcendamus, vbi neceſſitas contingeret, tunc auctores in diuerſas diſſecantur ſententias: quæ numero ſunt tres.

Prima opinio.

Prima eſt in uno extremo, omnino D. Tho. cõtraria: Puta quod in nullo caſu ſcilicet, neque in cauſſa ciuili, neque in criminali licet iudici condemnare eum quem euidenter ſcit eſſe innocentem quantumuis legitimè probetur reus. Nam citra euidẽtiam nemo ambigit ſequendum eſſe iudicium publicum. Hanc opinionem ortum traxiſſe arbitror & originem ex Hugone ſuper legẽ Prætor. ff. de iuriſ. omn. iudi. Eandem tamen opinionem amplexi ſunt Calderin. & Panormitan. ſuper capi. Paſtoralis. de offic. deleg. & Summa Angelic. in uerbo, iudicare. quæſtione 7. & Nico. de Ly. Exod. 23.

Hugo. *Calderin.* *Panor.* *Summa Angelica.* *Nico. Lyra.*

Secunda opinio utitur diſtinctione: nẽpè quod in cauſſa criminali ſiue capitalis ſit, ſiue ullius mutilationis, nequit iudex condemnare innocentem ſecundum allegata & probata. Secus autem in ciuilibus, puta cum de

pecunia

pecunia agitur, aut de aliarum rerum poſſeſſione. *Secunda opinio.* Hæc autē opinio falsò tribuitur Cald & Panor. qui certiùs fuerunt primæ ſententiæ: ſed fuit cuiuſdā Rodolphi *Rodulphus.* quē loco citato Angelus citat. In quam ſententiam ſubſcripſit Imol. *Io. de Imola.* & alij Iuriſconſulti ſuper legem, A diuo Pio. ff. de re iu. & Summa Roſella, *Summa Roſel.* & Supplementum. *Supplementum.* Et hæc media opinio eſt quæ Adriano perplacuit, in quolibet q. 6. art. 3. Sed miror quòd hāc aſſerat eſſe Theologorum opinionē. Cum tamen ex antiquis *Adrian.* nemo ſit qui nō indubiè teneat cum S. Tho. immo minus inter omnes habet probabilitatis. Tertia ergo opinio eſt in alio extremo ſecundum quā *Tertia opinio.* ſtatuimus concluſionem tertiam. Iudex in ultimas concluſus anguſtias debet in omni cauſſa tam criminali quam ciuili contra ueritatem ſibi notam ſecundum allegata & probata ſententiā pronuntiare. Hæc inquam opinio eſt *D.Tho.* S. Tho. 2. 2. q. 67. art. ſecundo. & ſuperius quæſtio. 64. articu. 3. ad tertium, ubi exemplum protulit in cauſſa mortis: nimirum quòd potius eſt morti adiudicandus innocens, quam deſerenda teſtimonia publica. Eademque fuit ſententia Alex. de Hales *Alexād. Halenſ.* Doctoris grauiſſimi in 3. p. q. 40. membro 6. art. 2. & Richard. *Richar.* art. 3. q. 26. & egregij doctoris Pet. de Tarantaſia. *Petr⁹ de Tarātaſ.* Et fuit inter Iuriſcōſultus opinio Bar. ſuper l. illicitas. ff. de offi. præſi. *Bartolus* & Ioan. And. *Io. And.* in ſuis Nouellis, titulo de allegat. ubi recitat opinionem S. Tho. *S. Tho.* in qua ſe aſſerit. Fuit etiam ſn̄ia Petri de Pallud. *Pet. Pa.* & Sylue in uerbo, Iudex. 2. §. 5. *Syluest.* Quam poſt plurimam auctorum citationem fatetur eſſe opinionem antiquorum oīum Theologorū, iuriſq; utriuſq; interpretū: contra q̄ Adria. affirmat. Cui re uera ſn̄iæ & rationes conſtanter, & planè iura patrocinantur. *Auguſt.* In primis Augu. iam ſuprà citatus id aſtruit, ꝙ bonus iudex nihil ex arbitrio, ſed ſm leges & iura pronuntiat. *Ambro.* Eiſdemq; idipſum prorſus uerbis Amb. ſuper Pſal. Beati immaculati. & refertur 3. q. 7. ca. iudicet. Et 11. q. 3. ca. ſummopere id quoque *Gregorius.* Greg. l. ff. de offi. p̄ſid. l. illicitas. §. ueritas. iubetur præſes inſequi quod conuenit eū ſequi ex fide eorū quæ probantur. Cēſent ergo iura iudici nefas eſſe, niſi ſecundum allegata & probata iudicare. Ait uerò fortaſſe quiſpiam hæc citata iura nihil aliud definire quàm ꝙ iudex debet ſecundum leges & iura ius dicere, non tamen ſubinde cenſere ꝙ debeat pronuntiare ſecundū allegata & probata: immò iubent ut ſequatur ſcientiam iuris: porrò autem ius ipſū (ut patet. Exo. 23.) iubet inſontem & iuſtum non condemnari. Attamen cauillus iſte repulſu facilis eſt. Idem eſt nanque iudicare ſm iura & iudicare ſecundum allegata & probata. Id enim iura perſanctè præcipiūt vt nemo præiudicio hoc eſt incognita cauſſa condemnetur: ſed per legitimos teſtes præcognita. *Cauillatio.* Sed eſt lepida Calderini gloſſa ſuper verbis legis citatę, *Calderin.* Illicitas. Iubetur ibi præſens fidem eorū ſequi quæ probabuntur: ait uerò ipſe ꝙ tātum admonetur ſequi allegata & probata, qn̄ illa uera ſunt. Sed reſpondeat nobis, qua uia debet iudex cognoſcere uera eſſe quæ probantur, niſi per idoneorum teſtiū iuramenta. Nam ſi liberū ei poſtea relinquitur negare illa eſſe uera, fruſtranea eſſent teſtimonia. Multò ergo melior eſt gloſſa ſuper illo verbo, cap. 1. de offi. iudi. ord. quo admonētur epiſcopi iudicare ſecundum quòd Canones cenſent, quæ quidem glo. inde planè infert, iudicem debere iudicare ſm allegata & probata. Id qđ inſuper confirmatur ex diuino documento. Deut. 17. ubi admonitione p̄miſſa, ꝙ in ore duorum uel trium teſtium peribit qui interficietur, ſubditur ꝙ iudices ſequantur in iudicio ueritatem. Illic ergo docentur iudices illā ſequi ueritatē, nō q̄ ipſi ſciūt ſed quam ab ore teſtium uenantur. Veruntamen, ut auctoritates rationibus dilucidētur arguitur ratione prima, quæ omnium eſt baſis. *Prima ratio.* Nemo ius habet quempiam condemnandi auctoritate priuata, ſed in quantum publica fungitur. ad iudicium autem requiritur & ſcientia iuris, & facti. ergo & utraque debet uti publica, non priuata, nēpè ut ſicut in ſcientia iuris non debet ſequi ſuā opinionem, licet reputet eſſe ſcientiam, ſed auſcultare debet leges: ita neq; in cognitione facti ſequi poteſt priuatam ſuam ſcientiam: ſed ſtare tenetur *Secunda ratio.* teſtium publicæ fidei, q̄ leges probant. Secūdo arguitur. Per ſuam ſcientiam iudex neminem condemnare poteſt: ut ſuprà dictum eſt, quantumlibet eū euidenter nouerit eſſe reū: ergo neq; pōt quempiam abſoluere.

ſoluere. Id quòd patroni cõtrariæ opinionis fatentur Si ergo non poteſt innoxium abſoluere, ſed debet perpetuis uinculis adſeruare: & perpetua vincula morti æquiparantur: gratis profectò negatur, quin poſſit cum loris, ab eius ſanguine manibus, lege in ipſum agere. Sed obuias: ergo innocens fuit Pilatus qui ſm allegata Chriſtum iudicauit. Nulla ſane eſt cõſequẽtia: quoniam adeò erat Chriſti innocentia, non modò ei, uerum & publicitius cũctis euidẽs, adeoq; ſubinde aperta teſtimoniorum falſitas, ut neq; Pilatum ipſum celaretur eorum iniquitas: ſed poſſet eos facile falſitatis reuincere. Vnde cum dixit. Innocens ego ſum à ſanguine Iuſti huius, vos uideritis: non modo innocentiam Chriſti, uerũ & teſtimoniorũ iniquitatem faſſus eſt. Sed illum morti addixit (ut ex Euangelico cõperitur) metu Cæſaris, qui uel nomen ipſum regis abhorrebat: & inſimulatus eſt Chriſtus, ꝙ ſe regem faceret. Quin uerò & idem metus ne uenirent Romani & Iudæorum gentem tollerent, eorum inuidiam exacuit ut cũ reum agerent.

Obiectio. Soluti.

Tertia ratio.

Tertiò arguitur ex fine publicę auctoritatis. Publica iudicia ob tranquilitatẽ & quietum ſtatum reipublicę conſtituta ſunt, atq; eo pacto ut nulla ſit patula iudici uia declinandi, ubiuis libuerit, à veritate. Si aũt nõ teneretur ſm allegata iudicare, pax illico reipublicæ turbaretur. Nam cum populus de occultis nõ iudicet, uidens nõ ſtari publicis probõnibus, nõ poſſet nõ in iudicẽ proclamare: tunc pſertim ubi de re atroci lis eſſet, ut de urbis proditione, aliave ſimili. Pręterea, iudici ſp relinqueretur uia excuſandi ſe ab exequutione iuſtitiæ per hoc qđ diceret ſibi patere contrariam veritatẽ. In ſumma neceſſariũ eſt ut iudex qui in oculis ciuium ius dicit, ſuã ſuam populo perſuadeat, eatenus ſaltem ut cõuincatur ſm iura fuiſſe prolatam: quod facere neqret, niſi ſecũdũ allegata iudicaret.

Quarta ratio.

Quartò, ſi (ut exẽpli grã dicamus) certum eſſet duorum alterum, uidelicet Petrum aut Paulum hęreſim ſeminaſſe, lateret tñ uter eorũ id feciſſet, & Petrus uerè reus, confiteretur ſacramentaliter in aurem iudicis hęreticæ prauitatis & poſtea Paulus innocens deferretur de illo crimine, cuius vtiq; innocentia eidẽ inquiſitori conſtaret: tunc profectò inquiſitor perplexitate teneretur anceps. Nã ſi Paulum condemnare nequiret, ſecretum confeſſionis reuelaret: fieret.n. inde compertum Petri crimen.

Quorundam euaſio.

Sunt aũt qui ex his oĩbus elabuntur, reſpondentes ꝙ iudex in caſu quo innocentem euidenter nouit legitimis teſtibus accuſari, debet illum ſuperiori remittere. Idq; S. Tho. q. 64. art 6. ad tertium, admonet.

D. Tho.

Hoc autem remedium ꝙ licitum ſit, non eſt dubium. Nam quamcumq; cãm poteſt inferior ſuperiori remittere. Et fateor præterea ꝙ dum inſignis perſona de aliquo infami delicto accuſaretur, illo diuerticulo pius iudex debet ſubterfugere poſtquã omnia alia intentata remedia nihil prodeſſent. Attamen ꝙ illud ſit neceſſarium, non uideo.

Prima ratio.

Nam primùm inferior iudex legitimam habet auctoritatem terminandi cauſſam ſecũdùm allegata, Mox remedium illud tenuiſſimum eſt, immo inane: quoniam cùm ſuperior rei neſciat innocentiam, non poſſet ob teſtimonium inferioris eum abſoluere; ſed debet aliorum teſtium iureiurando ſtare. Et ideo perinde eſſet ſuperiori remittere, ac ſupplicio offerre.

Secunda ratio.

Quare ſi non liceret eũ occidere, conſequens apparet ꝙ nec deberet eũ tradere ſuperiori, ſed eum liberare. Preterea, qđ inſtauratur de ipſo ſupremo iudice apud quem delatus eſt miſer, quem ſcit eſſe innocẽtem, accuſatus tñ de grauiſſimo crimine, adeò ut citra graue ſcandalum nequeat illum uita donare. At uerò ſupremus iudex multo plura hẽt remedia. Nam poſſet teſtes urgentius deterrere: poſſetq; excogitare alias uias quibus innoxium a tanto eriperet periculo. Præſertim cùm (ut art. 4. uidebimus) poſſit etiam damnato ad mortem uitam concedere.

Alterum ſubterfugium.

Alterum ſubterfugium eſt, ꝙ debet tunc iudex magiſtratui cedere. Quia alij aiunt teneri citiùs oĩum ſuorum bonorum diſpendium facere, quàm illum occidere.

Republica.

Hoc autem pfectò multo eſt improbabilius, q̃ id qđ proximè tractabamus: tum ꝙ remedium illud inutile eſt, tum præcipue quòd nemo tenetur tam ingenti ſuo incommodo damnum, quod ipſe non dedit, in fratre cauere Etenim ꝙ homo qui officio ſuo uiuit debeat tantum iacturam facere, durũ creditu eſt. Eo uel maximè quod ſi eum

nequit

nequit ſupplicio tradere, potius debet mortem ipſe perpeti, quàm in eũ capitis ſententiam proferre. Quod nimis eſt creditu rigidum. Hinc fit noſtrum Syluestrũ, licet opinionem S. Tho. viſus ſit defendere, id tñ nõ optima fide feciſſe. Ait inquã quod iudex tenetur occidere innocentẽ, quando neq; ipſum potuerit ſuperiori remittere, neque ſuum officium dimittere. Hoc etenim ſecundũ S. Thomas nuſq̃ dixit. Et tũc nulla profectò eſſet noſtra opinio: quia cùm quicunque poſſit officium ſuum dimittere, ſemper in promptu eſſet remedium hoc.

Syluest. non ſatis plenè mẽtem D. Tho. aſſequutus eſt.

Ad primũ arg.

Sunt nihilo ſecius argumẽta non infirma contra hanc ſententiã. Diluamus autẽ illa prius, quæ ſanctus Tho. adducit in ſuis ſolutionibus. Ad primam auctoritatẽ Deuteronom. qua iubetur iudex ueritatem iudicare, iã reſponſum eſt ueritatem illic eam cenſeri, quæ in ore duorum uel triũ teſtium cõſiſtit. Et ad 2m reſpondetur ꝙ Deus qui nullo extraneo indiget teſtimonio, ſed ſua infinita ſapiẽtia omnia penitiſſimè nouit, & pariter Chriſtus inquãtum homo, rectiſſimè iudicant ſecundum propriam ſcientiã. Secus aũt humani iudices qui mẽdicatis publicis teſtimonijs ſtare tenentur: quippe quibus iudicibus aliter non haberetur fides. Ad tertiũ reſpondetur, ꝙ quando res eſt manifeſta, non iudici tantũ, uerùm publicitus non opus eſt teſtimonijs. Secus qñ ſoli innotuit iudici. Ad quartum ſunt qui reſpondeant, nõ eſſe abſurdũ in perſona publica facere cõtra cõſcientiam ſecus ſi eſſet priuata. Attamẽ iſti non ſunt in Theologorum ſcholis uerſari. Quoniam agere contra cõſciẽtiam intrinſecè malum eſt: quia eſt agere id quod agẽs exiſtimat eſſe malũ. Et ideo negatur iudicem agere contra conſcientiã. Non.n. agit contra conſcientiam, qui tantum agit cõtra ſpeculatiuam ſcientiã, ſed qui agit cõtra practicam. Iudex inquã, facit contra illam ſcientiam, hic eſt innocens non tamẽ contra iſtam, non eſt occidendus. Immo rectè iudicat eſſe occidendum propter idonea teſtimonia. vbi verò iudex opinionem haberet perſuaſam, noſtræ cõtrariam cenſeretque ſubinde neutiquam innocentem eſſe condemnandũ, nullatenus poſſet contra talem conſcientiam eum morti tradere. Hic enim hanc tantùm veritatem definimus quod innocens in tali caſu ſit cõdemnãdus: ꝙ ãt cõtra conſcientiam facere nemini liceat altera ueritas eſt. Accumulantur prætereà alia argumẽta nempè quintũ, ex illo Exo. 23. Inſontem & iuſtũ non occides. vbi Nicolaus negat opinionẽ S. Thomæ. Ad hoc tamen reſpondetur, priuatis perſonis ſimpliciter iuſtum eſſe: publicis autẽ poteſtatibus non ille reputari debet inſons, quẽ publica teſtimonia ſontem faciunt. Ob idque iudex cum publico muneri impendit operam, quia tunc ex intentione non occidit innocentem, ſed debitum officij ſui, quidquid ſequatur, perſoluit, nullatenus peccat, ſed ſtudioſè agit: ſicuti ille qui cu tamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem interficit. Et per hoc ſoluitur aliorum argumentum, arguentium hoc eſſe contra ius naturale. Illi enim qui falsò accuſant, ius uiolant naturale ſi ſcienter hoc faciãt: nã poſſunt id bona fide facere. Iudex autem potius ius idem tranſgrederetur niſi debitum officij ſui præſtaret: quod iure naturę ob commodum bonum conſtitutum eſt. Hæc argumenta cõia ſunt primæ hac ſecundæ opinioni. Aliud eſt quo Adrianus peculiariter utitur ut ſuam mediam perſuadeat. Nullus mortalium eſt dominus vitæ humanæ, ſed ſolus Deus nemini ergo fas eſt innocentem perimere. Secus inquit, de bonis temporalibus, quorũ homo eſt dominus. Potuit quippe, ait, populus conſentire vt dum quiſque innocens ciuili cauſſa legitimè accuſaretur, qua deberet bonis pręciſè externis, multari, innocens ille cõſentiret pp allegata & probata. Hæc aũt opinio omnium eſt incongruentiſſima, neq; vllo ſuſtentaculo fulcitur. Nam ꝙ ait neminem ius habere ſuæ uitæ aut mẽbrorum, hoc duntaxat probat ꝙ auctoritate priuata nemo põt ſe, aut, niſi vim ui repellendo, alium interficere. Secus aũt de perſona publica, quare iudici in tali caſu publica idoneaq; teſtimonia ius faciunt occidendi innocentẽ. Mox recnicitur Adrianus: Si non poſſet innocẽs damnari in cauſſa criminali, profectò neque poſſet in ciuili. Quia ſicuti iudex facultatem nõ habet uita priuandi hominẽ, niſi ꝓ crimine: ita neq; externis bonis. Vñ enim

Ad ſecũdum arg.

Ad tertium.

Ad quartum.

Primum argum. cõtra poſitam cõcluſionẽ. Solutio.

Argu. ſecundũ.

Adriani opinio incongruentiſſima.

Ratio in Adrianũ.

enim ipſe illũ populi conſenſum piſcatus eſt? eò pſertim ꝙ (vt ſæpe dicere conſueui mus) poſſet eſſe tã ingens bonorũ cumulus, qui uitã priuati hoĩs adæquaret. Nullum ergo profectò argumẽtatio aculeum habet aut pondus aduerſus hanc D. Tho. quã pleriq; meritiſſimò amplexi ſunt opinionem, niſi illud quòd à pietate ſumitur. Videtur .n. animus extimeſcere innocentem morti adigere. Hoc autem ſolum perſuadet quod ſit impendio quàm maxima adhibenda diligentia & cura in eius tutelam: non tamen ꝙ eius cauſſa deſerendæ ſint leges, deſerendaq; tranquilitas publica. Eſt.n. lex omnis humana, quantumuis iuſta, nihil aliud quàm cribrum expurgandi tritici: quæ nequit ſit exactè iuſta & iniuſta diſcernere, quin cum purgaminibus nonnulla quandoque decidant grana. Verumtamen hoc non eſt prætereundum argumentum, quod poſſet quoſpiam decipere. Argumentũ autem eſt: Vbi lis eſſet de aliqua condemnanda propoſitione hæreſeos nota, & doctores plurimi decepti illã damnarẽt, Papæ verò aut iudici epiſcopo, euidẽs eſſet illius veritas, neutiquam ſubſcribere in aliorum ſententiam poſſet; ſed deberet conſtanter ſuam retinere veritatem: ergo ſimiliter iudex nequit contra ſibi compertam veritatem teſtium probationibus auſcultare. Reſpondetur nullam eſſe rerum ſimilitudinem. Veritatem .n. nullatenus abnegare licet: iudex autem dum morti addicit innocentem, nihil aſſerit falſi: nam pro toto mundo non debe ret aſſirmare illum eſſe in culpa: ſed facto profitetur damnandum eſſe: idque uerum eſt, quia teſtimonia illum morti offerunt.

Aliud argumentum contra concl.

Reſpõſio.

ARTICVLVS III.

Vtrum Iudex abſque accuſatore poſſit quempiam iudicare.

TErtium quod ad iudicis rectitudinem requiritur, eſt forma iudicij. Circa quam quæritur, vtrùm abſque accuſatore poſſit reum quempiam iudicare? Et arguitur à parte affirmatiua, tam Dei exẽplo quàm ſanctorum: Deus nulla præuia accuſatione delictores caſtigat: iuſtitia autem noſtra à ſua deriuatur: ergo & nobis id licet. Secundò idem oſtenditur in Daniele, vt eius hiſtoria refert, capit. 13. qui accuſator vna fuit & iudex. Tertiò arguitur: Accuſator in hoc neceſſarius eſt, vt crimen in aures deferat iudicis poteſt tamẽ alia via in eius notitiam peruenire: ergo non ſemper neceſſaria eſt accuſatio. In contrarium eſt Ambroſius ſuper Apoſtoli ſententia de fornicatore. 1. ad Corinth. 5. vbi ait: Iudicis non eſt ſine accuſatore damnare: quia Dominus Iudam cum fuiſſet fur, quia non eſt accuſatus, minimè abiecit.

Primũ argum. *Arg. 2.* *Arg. 3.* *Ambroſius.*

Breuiſſima eſt quæſtio, vnaque hac concluſione contenta: Iudex in criminibus nequit quempiam iudicio condemnare, niſi accuſatum. Ratio eſt, ꝙ cum iudex interpres ſit iuſtitiæ, ad quem ſecũdum Ariſto. 5. Ethicor. veluti ad animatum iuſtum recurritur: iuſtitia autem hominis non ad eundem ipſum ſed ad alterum ſit, fit ut iudex inter duas partes iudicaturus ſedeat, actorem ſcilicet vel accuſatorem, & reũ. Accedit auctoritas Actuum 25. vbi ait Feſtus, Non eſt conſuetudo Romanis dãnare aliquem hominem priùs quàm is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumq; ſe defendẽdi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciuntur. Occurrit autem illico argumẽtum contra formam huius concluſionis, quæ anguſta ſtrictaq; nimis eſſe vr̃. Arguitur inquam contra: eadem eſt ratio criminalium cãrum & ciuilium: cur ergo ſtrictim dictum eſt, in criminibus, ac ſi in ciuilibus minimè eſſet accuſatio neceſſaria? Reſpondemus, D. nos Thoæ enuiſſe formam. Ipſe aũt, ſi Caiet. fides hr̃ exemplum in criminalibus poſuit, eò ꝙ in illis requiritur delictoris p̃ntia: & ideò euidẽtius illic patet accuſationis neceſſitas. Attamen expoſitio hæc non facit ſatis: deberet.n. cõcluſionem ponere quæ latè patebat. Ratio ergo S. Tho. fuit quod licet in omni iudicio præter iudicem neceſſariæ ſint duæ perſonæ: in cã tñ ciuilĩ, vbi non petitur delinquentis ſupplicium ſed rerum reſtitutio, patentiſſimum erat iudicium iniri nõ poſſe ſine parte res ſuas petente, quæ quidem, accuſator non dicit, ſed actor. Et ideò qđ particulariter mota eſt de accuſatore, de quo in dubium uenire poterat, an eſſet neceſſarius: propterea ꝙ iudex munere ſuo vr̃ poſſe crimina vindicare.

Concluſio rñſiua Rõ concl. *Argu.* *Caieta.* *Vera ſolutio.*

Argu. 2. dicare. Arguitur autem præterea contra concluſionem: Ius naturale nõ uetat quo minus poſſit poteſtas publica, nulla expectata accuſatione pernicioſum hominem extinguere. Nam & paterfamilias & monachorum præfectus poteſt familiam ſuã abſq; illa iudicij forma caſtigare: nulla ergo debuit lex humana illud ꝓhibere. *Reſpõſio.* Reſpondetur quòd licet ius naturale id expreſsè non prohibeat, eſt tñ vtroq; humano iure ſanctè prohibitum: vt extra, de accuſa. cap. ſi legitimus. & l. illicitas. ſuprà citata. ff. de offic. præſid. & ff. de munc. & hono. l. reſcripto. Si quis accuſatorem non habet, ab honoribus prohiberi non debet. Et alijs Romanorũ legibus quas inſinuauit ille Feſtus loco citato in Actibus Apoſtolorum. Ad quas leges alludere viſus eſt Chriſtus Ioann. 8. Nemo te condemnauit mulierẽ neq; ego te condemno. Et eſt naturali iuri apprimè conſonum. Satis. n. rei publicæ pax cuſtoditur & quies, ſi qui accuſatione aut proclamatione delati fuerint in iudicium, in conſpectu populi afficiuntur ſupplicio. Nam ſi iudex accuſatoris ſimul & vindicis perſonam gereret, via calumnijs ſterneretur. Debet ergo iudex tertius eſſe inter duas alias perſonas arbiter. Quare *Ariſto.* Ariſto. 5. Ethico. c. 4. ait eũ eſſe mediatorẽ. At uerò paterfamilias, qui ui non utitur coerciua, neq; capitali ſñia ferire poteſt, hac non indiget accuſationis ceremonia. Sicuti neq; monachorum prælatus in delictis minoris momenti, quæ, ceu pater caſtigare dẽt. Idq; iuris hẽt pontificũ cõceſſione, quorum auctoritate monachales inſtõnes firmitatẽ hñt. Quin uerò & extra religiones in leuioribus non opus eſt ſtricta accuſationis forma: vt hr̃ l. leuia. ff. de accuſat. ubi leuia audire & diſcutere de plano iubentur. At verò grauia crimina quæ ſine delinquẽtis infamia puniri nequeunt: nẽpè vbi carceribus opus eſt, neque in monachorum clauſtris uindicari poſſunt niſi accuſatione præuia.

Ad primum ar. Reſpondetur ergo ad argumenta. Etenim quæ Dei ſanctorumque exempla in contrarium obiecta ſunt nihil contra mouent. Deus ſiquidem nullo opus habet accuſatore, eò quòd & omnia nouit & pro ſua abſoluta potentia, ſummaque æquitate neque minimam culpam impune permittit. Tametſi nihil ſine accuſatore puniat. Creauit enim rationem noſtrã adeò culpę inimicam, vt conſcientia ipſa crimi noſ ipſum ante diuinum eius tribunal iugiter accuſet: vti ad Ro. 2. doctor eſt Paul. *Paulus.* Præterea & factum ipſum, quod etſi ſit latentiſſimum, ipſi tñ patẽtiſſimum eſt, pro accuſatore eſt ante eius conſpectum. Vnde Gen. 3. quaſi Adæ præuaricatio eum ad ſuum tribunal detuliſſet, in iudicium euocauit dicens, Adam vbi es? & c. 4. Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et capit. 18. in Sodomorum ultione: Deſcendam & uidebo vtrum clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint. Quin verò forma finalis iudicij futura videtur cum accuſatione: vt hr̃ Matth. 12. Viri Niniuitæ ſurgent in die iudicij cum generatione iſta, & condemnabunt eam Regina Auſtri, &c. Atque eadem ratione Daniel quoniã Dei augebatur auctoritate & apud ſu, potuit eoſdem ſenes & reos accuſando facere, & morti addicere condemnando. Ad tertium reſpondetur, præter hoĩem, *Ad tertium.* cuius proprium eſt accuſandi munus, quatuor exiſtere aliàs cauſſas, quarum quælibet locum ſibi vẽdicat accuſatoris. Prima eſt manifeſtarium crimẽ, quod notorium appellant: puta vbi quis in conſpectu populi vel iudicis cum legitimis teſtibus delinquit: tunc. n. non alius præſtolandus eſt accuſator: ſecundum illud Pauli 1. ad Corinth. 5. Quorundam peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudiciũ. Vnde gloſſa Auguſtini ſuper locum citatum Gen. 4. de *Auguſt.* ſanguine Abel: Et refertur extrà, de accuſat. euidentia patrati ſceleris clamore accuſatoris non indiget. Idemq; habetur 2. q. 1. can. manifeſta. Secunda cauſſa eſt infamia, vel indicia, vel clamoroſa inſinuatio. Hæc enim uicem habẽt quodammodo accuſatoris. Nõ quidem ut iuſta ſint cauſſa, reum in ſupplicium rapiendi, ſed uia inquiſitionis re prius explorata & diſcuſſa, iuxta formam capitulorũ, qualiter & qñ. &, Inquiſitionis. extrà, de accuſatio. Tertia cauſſa eſt, quando quis iudici denuntiatione iuridica denuntiatur, quæ ad uindictam tendit, qualis fit inquiſitoribus hæreticæ prauitatis. Tunc etiam uia inquiſitionis, ꝓceditur ad cognitionem cauſſæ, & ultionem criminis. Eſt enim illa denun-

tiatio hoc tantum ab accuſatione differens, quod qui denunciat non tenetur probare: aliàs nemo denuntiare auderet. Quarta denique cauſſa eſt, dum quis fraterna correptione præmiſſa euangelicè denuntiat fratrem prælato ut patri. Tunc enim ſi denuntiatus fuerit dicto audiẽs, non licet prælato ad pœnas & infamiam procedere: ſed illic ceſſare debet ubi correptus frater, correptus ſubinde apparuerit. Nam illuc tendit ille proceſſus. Sin verò rebellis extiterit, tũc rebellio accuſatoris uicẽ gerit vt poſſit prælatus in eum lege agere, vt infra limatius patebit. Hæc.n. non eſt hic locus emunctius examinandi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm iudici liberum ſit pœnam iuris relaxare.

QVartum denique quod in iudice requiſitum eſt, ad iudicij pertinet executionem. Et ideo uidere reſtat, an liceat iudici pœnam relaxare? Arguitur ergo à parte affirmatiua. Admonuit nos Iacobus capit. 2. iudicium ſine miſericordia ei manere, qui miſericordiam non fecerit: ergo non ſolùm pœnam iudici miſericorditer licitum eſt relaxare, verùm etiam debitum. Secundò: id confirmatur Dei exẽplo, qui (vt habetur Ezechiel. 18.) non uult mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & uiuat. Tertiò: Id quod alicui prodeſt, nemini verò nocet quicumque iuſtè præſtare poteſt: ergo ſaltem vbi qui iniuriam paſſus eſt, noxiam condonat, poterit & iudex remittere noxam. In contrarium ſunt legis teſtimonia. Legimus enim Deut. 13. de idololatria: Non parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum: ſed ſtatim interficies eum. Et de homicida. c. 9. Morietur neq; miſereberis eius.

Primũ argum. *Secundũ* *Tertium*

Diſtinctio. Ad quæſtionem hãc quæ facillima eſt, ſuppoſita diſtinctione per duas cõcluſiones respondetur. Alia enim eſt longè ratio ſupremi iudicis, puta principis penes quem ſumma eſt imperij, à ratione inferioris, qui ſeu eius miniſter, exequendis dumtaxat legum ſanctionibus deputatus eſt. Prima ergo eſt concluſio. Antequam pars læſa iniuriã remittat, nullus iudicũ, ſiue ſummus ſit, ſiue infimus, remittere poteſt pœnam. Probatur. Duplici.n. noĩe tenetur iudex ſceleroſum ſupplicio tradere. Priori, quia cauſſam definire debet inter ipſum & accuſatorem. Poſteriori, quia miniſter eſt reipublicæ, qui non priuata, ſed publica poteſtate vindex eſt iniuriarum, quæ in ipſam fiunt. Nam qui ciui iniuriam infert, reipublicæ ſubinde eãdem impingitur. Igitur iudici duplex obſtat impedimẽtum ne ualeat à noxa abſoluere reum: alterũ ex parte accuſatoris, atque alterũ ex parte reipublicæ. Quocirca quãdiu qui iniuria affectus eſt, in accuſatione perſtiterit, non ſit iudici liberum reũ indemnem ſeruare. Ob id quod, ceu iuſti cuſtos, tenetur unicuique ius perſequenti ſuum reddere: & ſi contrarium faceret, perinde atque ille delinqueret, qui de alieno miſericors eſt tenereturque ſubinde ad reſtitutionem tam iniuriæ quàm damni. Vnde 5. Ethicorum. Ariſtoteles capite 5. Quando homines, inquit, vident non ſibi per inflicta ſupplicia compẽſari iniurias, in ſeruitute ſe uiuere arbitrantur. Poſterior concluſio. Poſtquam accuſator ab accuſatione contentus deſtiterit, in arbitrio eſt ſupremi iudicis pœnam iuris relaxare, aut commutare: tale autem arbitrium inferiori non committitur. Poſterius hoc membrum inde ſit planũ, quod iudici inferiori præſcriptus eſt à ſuperiori agendi modus: & ideò ſic legibus alligatur, vt nequeat earum præſcripta exire. Vnde ſuper illud Ioannis decimo. Non haberes ſuper me poteſtatem vllam, ait Auguſtinus. Talem Deus dederat Pilato poteſtatem, vt eſſet ſub Cæſare, ne ei omnino liberum eſſet accuſatum abſoluere. Prius autem concluſionis membrum ex eo ueritatem ſortitur quòd princeps non tantùm eſt legum cuſtos, verum diſpenſator. Nõ inquam abſolutus, vt poſſet illas pro arbitrio ſuo ueluti pallium ſuum diſpendere, ac diſſipare: ſed tamen poteſt vbi decere uidebit aut bono publico expedire, in legibus diſpenſare. Quo fit ut accuſatore deſiſtente, & ueniam ei quem accuſabat deprecante, non ſubinde obligatur princeps pœnam cõdonare: ſed eſt in arbitrio ſuo illam infligere. Quin verò

Prima conclu. *Probatio concl.* *Ariſto.* *Vltima conclu.* *Probatio* *Auguſ.*

merita

Scrupulus. merita rei debet perpēdere. Et poſſet eſſe ille tā ſceleſtus, ut debeat ſupplicio eum addicere: quod ſi non faceret, iniurius eſſet reipublicæ: utputa quando publicus eſſet ſicari*, aut latro, uel ſtudio ſceleroſus. Secus quando unum præ humana fragilitate commiſit crimen. *Solutio* Sed numquid non poſſet reus qui unicum fecit humanum delictum tam inſigniter eſſe reipublicæ utilis, ut etiam reclamante accuſatore poſſet uita donari? Reſpondetur hoc impendio quàm rariſſimè licere: nihilominus vſu uenire poſſe, ut deceret principem (quod habetur 2.q.7. capit. ſi quem pœnituerit) accuſationem abolere, & accuſatorem cōpellere ut prudentum arbitrio alia ſatisfactione eſſet contentus, ut perſona, uel ad bellum gerendum, uel ad alia munera egregiæ commoda ſeruaretur.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur quòd perſonis priuatis quàm rariſſimè, immo uix poteſt in remittendis iniurijs exceſſus contingere: adeò nos diſtrictè commendauit Chriſtus inimicorum dilectionem. Publicis autem magiſtratibus, quia patroni, & protectores iuſtitiæ ſunt, præſcripta eſt linea inclinādi in miſericordiam. Debent quidem genere ſuo eſſe clementes, neque cauſſas diſquirere, technaſque innectere trucidandi homines. *Ariſtot.* Immo quod Ariſtot. etiam 5. Ethicor. agnouit, & eſt inter regulas iuris debet eſſe clementior ad minuenda mittigandaq; ſupplicia quatenus tamen fert ratio iuſtitiæ & legis. Inde enim exilire, non eſt clementia, ſed clades publica. Quin uerò & illi qui pietatis obtentu nimium procurāt malefactores è iudicum manibus eripere, non putent egregium pietatis opus exhibere: inferunt enim ſæpe iuſtitiæ uiolentiam. Neque illic locum habet exemplum Chriſti, ſuis crucifixoribus veniam à parte deprecantis: quippe quod ad culpæ remiſſionem pertinebat. *Ad ſecundum.* Et perinde reſpondetur ad ſecundum, quòd cum Deus ſit in quem primùm præcipueque peccatur, poteſt remittere culpam & pœnam, ut ei placitum fuerit. Tametſi ubi ait, Nolo mortem peccatoris, de æterna id intelligat: ob idque ſubdit, ſed ut magis conuertatur & uiuat, uidelicet ſpirituali uita. Pœnam autem iam nemini relaxat, præterquam in ſacramento, niſi ſecundū opera & fructus pœnitentiæ. Ad tertium autem iam reſponſum eſt, quòd iudex remittendo pœnam, etiam accuſatore ceſſante nocumentum infert reipublicæ, quatenus metum de medio tollit, quo homines arcentur à malo. Vnde Deut. 13. Poſt pœnā ſeductoris ſubiungitur: ut omnis Iſrael audiens timeat: & nequaquam ultra faciat quidpiam huius rei ſimile.

QVAESTIO V.

DE IVSTITIA ACCVSATORIS.

S.Thom.2.2. quæſtio. 68.

ARTICVLVS I.

Vtrùm quiſpiam teneatur alium accuſare.

SECVNDA perſona in iudicio eſt actor, uel accuſator: nā niſi ille qui noxius eſt ab alio in iudicium deferretur, numquam ipſe ueniret. In accuſatore autem quatuor ſunt conſideranda ſ. obligatio, forma, iuſtitia, & pęna ſi iniuſtè accuſet: de quibus ideo quatuor extruuntur art. *Quatuor in accuſatore conſiderāda.* Primò ergo quæritur, utrum quiſpiam teneatur quempiam accuſare. Et arguitur à parte negatiua. *Primum argum.* Primò, quia Matth. 6. iubemur debitoribus noſtris dimittere debita. Et ad Ro. 12 Non uos defendentes, hoc eſt non uos uindicantes cariſſimi: ſed date locum iræ. *Secundū* Secundò: Amicum in iudicium traducere amicorum fidei derogat: ergo id minimè fas eſt. *Tertium* Tertiò: ſi accuſatio eſſet uirtutis præceptum, nemo inde exciperetur: multi autem ab accuſatione repelluntur: ut 2. quæſtio. 7. latè patet de excommunicatis & infamibus, ergo non eſt præceptum. *Quartū* Quartò: Si tale eſſet præceptum, illud potius officium deberemus prælātis & amicis perſoluere: ſed eadem cauſſa quæſtio. prohibentur ſubditi, niſi in certis caſibus, Prælatos accuſare. Et præterea clerici accuſari a laicis & illos accuſare: & maximè in cauſſa ſanguinis: ut patet Concilio Toletano quarto. 23. *Cōcilium Tolet.* quęſt. 8. cano. his a quibus & cano. clericis.

ricis. atque alibi crebrò ergo non eſt præceptũ. Quintò. Accuſator aſtringitur crimẽ probare; aliàs pœnam talionis ſubiret nemo autem cogitur tantum ſubire periculum, ergo nemo accuſare compellendus eſt. In contrarium eſt illud Leuit. 5. Si peccauerit anima, & quis audierit uocem iurantis, teſtiſque fuerit, quòd ipſe uidit aut conſcius eſt: niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.

Quintũ,

Præſentem quæſtionem in Relectione noſtra de tegẽd. & detegend. ſecretis, quintam fecimus ubi eam ad amuſſim diſputauimus, Nihilominus non poſſumus non huc aliqua conferre ne iſta lacuna interciſus appareat præſens tractatus. Reſpondetur ergo ad quæſtionem, diſtinctione præmiſſa, duabus cõcluſionibus. Eſt enim differentia inter fraternam denuntiationem, & iuridicam accuſationem, quæ ex parte finis ſumitur. Denuntiatio .n. illuc tendit, vt correptus frater corrigat & emendetur. Quare (vt dicebamus) illo obtento ſcopo, non eſt ulterius progrediendum. Accuſatio uerò ad hoc initur, ut reus puniatur, idq; præſertim in bonũ publicum ut quies reipub. conſeruetur, neque eius decor ſordeſcat. Vnde denuntiatio fraterna eſt criminis delatio ad prælatum, ueluti ad patrem correctionis gratia. Accuſatio uerò eſt criminis delatio ad iudicem, ueluti ad perſonam publicam uindicationis gratia. Prior ergo concluſio eſt. Vbi quis ſcelus nouerit in reipublicę perniciem ire, quod idoneis teſtibus probare potuerit, tenetur noxium accuſare. Probatur; Criminũ uindictæ quæ in hoc ſeculo fiunt, nõ propter ipſas expetendæ ſunt veluti vltiones in odium exitiumq; malorum: illiuſmodi .n. pœnæ infernales erunt, ubi tempus aduenerit plenariæ retributionis: ſed ſunt tam quam medicinæ procurandæ, uel ipſius q̃ ſupplicio afficitur, uel boni publici: nimirum ut earum metu homines in officio cõtineantur, ne commune bonum perturbent: quicunque autem bono cõi ſuccurrere conſtringitur ueluti pars toti, ubi uiderit uel contagione infici, uel ſceleribus corrumpi: id uerò fieri non poteſt niſi per publicam poteſtatem, ad quam accuſatione crimina deferunt: ergo quiſq; in tali caſu tenetur pernicioſum accuſare. Duæ ergo conditiones cõi re debent vt obligatio enaſcitur accuſandi, ſ. ut crimen exiſtat cõtra bonum publicum, & probari poſſit. At cui hinc conſequitur poſterior concluſio. De peccato quod uel in cladem reipublicæ non vergit, uel idoneis teſtibus probari non poteſt, nemo iure naturali accuſare tenetur. Prior concluſionis pars probatur. Nam cùm quiſq; ſit ſuorum bonorum dominus, etiam famæ & honoris, ut lib. 4. q. 2. oſtẽſum eſt, poteſt illa remittere, tum ut dicto Chriſti audiens ſit, quo nos tantopere ad dilectionem inimicorum animauit: tum etiam ad redimẽdum tempus. Et in hoc caſu intelligitur lex unica. C. ut nemo inuit. agere, vel accuſa. cog. Et eſt expreſſa ſententia. S. Thom. 2. 2. non ſolum. q. 68. ubi hoc tractat, uerum. q. 73. art. 3. ubi ait, cuiuſque arbitrij eſſe detrimentũ ſuæ famæ pati, niſi hoc uergat in periculũ aliorum. Secũdam partem probat S. Tho. quia nemo ad id tenetur quod perficere nequit: & ideò cùm in accuſatione neceſſaria ſit probatio, qui probare non poteſt, accuſare non cogitur: eo præſertim ne periculum ſibi creet uel talionis, uel alterius dãni ſi in probatione defecerit. Dixerim iure naturæ, ne in litem aliam deſcendamus, utrum hæredes occiſi teneantur iure ciuili homicidam accuſare, ſecundum opinionem Bar. ſuper legem. In eum. ff. de accuſ. ne ius hæreditatis amittant. Cuius tamen contrarium ſentire uidetur l. diui fratres. eod. & C. citata, ut nemo inuitus. l. unica. At uerò quò prior concluſio explicatiùs euoluatur, arguitur contra eam: Nullum eſt peccatum, quod non afferat detrimentum publicũ nempè uel ſcandalum, uel mali exemplum, uel aliquam perſuaſionem conſortis: ergo ſi concluſio uera eſt, nullam fert exceptionem, ſed de quocunq; peccato, cui pœna poſita eſt, debet quiſq; ſi probare id poteſt, delictorem in iudicium producere. Hoc argũ pleroſque multos conuincit. Attñ diſcretione opus eſt. Haud .n. omnia peccata, ſic in detrimentum cenſet reipublicæ, ut ſint neceſſariò, uel denuntianda, uel accuſanda, uel tamquam talia inquirenda: ſed illa tantùm quorũ proximum obiectum eſt commune bonũ quod illis expugnatur & conturbatur. Reliqua ſiquidem quæ aduerſus priua-

Diſtinct.

Quid denuntiatio fraterna.

Quid accuſatio.

Prima concluſio.

Probatio conclu.

Gemina conditio quam adeſſe oportet ut quis accuſare teneatur.

Poſtrema cõcl.

Ratio concluſionis.

S. Tho.

Rõ San. Thom.

Argu. in priorem concluſionem.

Solutio.

priuatum bonũ committuntur, priuata reputantur: nam ex obiecto actuum, ſpecies exiſtimãtur. Exẽpla ſunto. Bona proximi furari priuatum delictum eſt, ſicuti & priuatum hominem occidere: compilare aũt ærarium publicum, ſicuti & crimen læſæ maieſtatis, hæc ſunt quæ in publicum detrimentum vergunt. Pari modo mendaciũ perniciosum, quo fraus ciui extruitur, peccatum priuatum eſt. Hæreſis verò qua cõmunit religio concutitur, crimen eſt cùm primis publicum. Nam etſi ſcelera quę in ſingulas reipublicæ, priuatas partes committunt, quodammodo rempublicam attingant, nõ tamen ideo exiſtimanda ſunt publica. Latrones autẽ qui regias uias obſident, & Aſſaſſini publicis criminoſis adſcribuntur. Secundum argũ eſt: Quando talia crimina publica quis reſciuerit, ſatis eſt ſi illa denuntiet: non ergo neceſſaria eſt accuſatio: eò præſertim ꝙ ſi denuntiat non tenetur probare, ſicuti ille qui accuſat. Quare vt ab illo periculo deficiendi, in probatione liberetur, ſatisfeciſſe uidebitur dum denuntiauerit. Propter hoc argumentum tenet Summa Angel. contra S. Tho. ꝙ nemo accuſare tenetur: in quam ſententiam citat Bar. ſuper l. in eum. ff. de accuſa. Hic tñ eſt notandum, denuntiationem, quantùm ad rem attinet præſentem, duplicem eſſe: licet Doctores canonici iuris plures pręter accuſationem, diſtinguãt ſuper c. nouit. de iudi. & 2. q. prim. cano. ſi peccauerit. quas eadem 5. q. de Ratio tegen. & detegẽ. ſecre. diffusè nos explicuimus. Vna eſt. n. denuntiatio fraterna, & euangelica, quam modò diximus, ad fratris correctionem referri: ſed alia eſt iudicialis, quæ bonum etiam publicũ habet pro ſcopo: quę ideo procedit ẽt ad punitionẽ, ſicut eſt illa quæ fit inquiſitoribus: & ſeruus qui accuſare nõ poteſt dominum, põt illum denuntiare, & ſubditus etiã inferiorem prælatum, ſuperiori. Et illa eſt penè accuſatio, hoc ſolo differens ꝙ denuntiãs non tenetur probare, ſed iudex tunc tenetur inquirere. Et hãc forſan hic S. Tho. nomine accuſationis comprehendit. Tamet ſi ubi crimẽ eſſet ualdè pernicioſum & cõtagioſum, ille qui teſtes poſſet afferre, accuſare quoq; tenetur: & crimen probare, ut iudicem labore inquirendi in re tanti momenti releuaret. Quare quidquid ſit de iure ciuili, non dubium quin in cauſſa publica teneatur quiſq; in conſcientia accuſare. Et Bart ſolum loquitur in cauſſa priuata. Tertium autem dubium eſt, utrum ſicut ante denuntiationem euangelicam prærequiritur admonitio fratris, ita, & ante accuſationem? Et arguitur à parte affirmatiua: In euangelio nulla ſit exceptio accuſationis, uel denuntiationis: ſed ſimpliciter pręcipit, vt ſecreta admonitio pręcedat. In contrarium tñ facit quod in c. qualiter, & quando. de accuſa. diſtinguitur inter denuntiationẽ, & accuſationẽ, ſub his verbis: Sicut denũtiationem admonitio, ita & accuſationem inſcripto præcedere debet: ubi nulla ante accuſationem admonitio exigitur. Propterea Durandus in 4. diſt. 19. q. 4. ait, ꝙ in foro interiori & conſcientiæ requiritur admonitio, non tñ in foro exteriori. Et S. Thom. eadem diſt. q. 2. artic. 3. recitat ambas opiniones. Et quanquã Syluester in verb. Accuſatio. §. 3. exiſtimet tenere partẽ affirmatiuam, tenere tñ apertius uidetur negatiuam, ſ. ꝙ non requiritur. Et ideo Caietanus 2. 2. q. 33. artic. 7. dicit, ꝙ quando accuſatio ſolùm eſt licita, non tamen in præcepto neceſſarium eſt, vt admonitio ſecreta præcedat: quãdo verò eſt in præcepto, tunc non eſt neceſſaria. His tamen non obſtantibus, rem ſic ratio dilucidat, vt nullis opus ſit citationibus, ſed diſtinctionibus. Prima eſt, qñ accuſatio alicui incumbit de re ſua propria, nulla requiritur admonitio, neque in foro exteriori, neq; in cõſcientia. Ratio eſt, quia ſcopus talis accuſantis non eſt emendare fratrẽ: ob idque inanis eſſet & vana admonitio: quoniam etſi ſit emẽdatus, poteſt qui iniuria affectus eſt, ius ſuum perſequi. Atq; in hoc caſu palã deficit opinio Caiet. Iſte enim non tenetur accuſare, & tamen poteſt ſine præuia admonitione id facere. Quando uerò crimen, modo nuper expoſito, peſtife. ũ eſt reipublicæ, tũc diſtinguẽdum eſt. Enimuerò ſi ille qui reſciuerit certiſſimus omnino ſit quod per ſuam admonitionem ſic frater emendabitur, ut damnum publicum omnino ſopitũ ceſſabit, neceſſaria eſt admonitio. Et hoc non ſolum lege charitatis, verùm ẽt iuſtitiæ: quia peſtilẽs ille ſceleroſus, adhuc habet poſ-

Secund argum. ad idem

Summa Angelica.

Duplex denuntiatio.

Dubium.

Argu. partis affirmatiuæ.

Durand.

S. Tho.

Syluest.

Caieta.

Solutio propoſitæ dubitationis.

bet poſſeſſionem honoris ſui: ob idq; ſi ſatis poteſt occurri malo publico, ſine eius læſione, non eſt in publicum traducẽdus. Eſt enim (vt diximus) accuſatio medicinalis: & ideo ſi excuſari tantum detrimentũ poteſt, cauenda eſt. Si uerò non ſit omni firmitate certiſſimus ꝙ ſua proderit admonitio, uel ſit in mora periculum illico ad accuſationem properandum eſt. Vnde ſi inſerperet ciuitatis proditio, aut regis exitium, aut ſuper omnia hæreſeos crimẽ maxime in dogmatizantibus præceptum eſt ſtatim ad iudices aduolare: quia nemo debet exiſtimare ſe poſſe tam ingentibus periculis aliter occurrere. Quin uerò etſi non exiſterent idonei teſtes ad probandum, feſtinandum eſt ad denuntiationem

S.Thom. iudicialem. Sententia eſt expreſſa S. Tho. 2.2. q.33. art.7. vbi ait oportere in talibus caſib. ſtatim procedere ad denuntiationẽ, vt huiuſmodi nocumẽta impediantur. Niſi forte, inquit, aliquis firmiter exiſtimaret, quod ſtatim per ſecretam admonitionem poſſet huiuſmodi mala impedire. &

Regula. hinc ſumenda eſt regula, in inquiſitionibus generalibus, quando edicto præcipitur, ut quiſque denuntiet latentia crimina. Etenim ſi omnino ſint emendata cuiuſcunque ſint generis, nemo tenetur illa vel denuntiare, vel accuſare: ſed tãtum teſtis eſſe ſi eius teſtimonium in particulari legitimè poſtuletur. Si autem non ſint emendata, tunc aut ſũt priuata, ut concubinatus, vel alia quæ non habent pro obiecto bonum publicũ: & hæc tantummodo denuntianda ſunt fraternè, ad emendationem fratris Si uerò ſint in perniciẽ, publicam: ut proditio, hæreſis, & ſi quis forſan non ex infirmitate, ſed ſtudio & quaſi publicus hoſtis mẽbra reipublicæ ad malum ſolicitaret, vt rempublicam corrumperet: & non poſſet aliter obuiari illi malo, denuntiandus eſſet denuntiatione iudiciali: quin uerò accuſãdus, ſi probari res poſſet. Et pariter ſi immineat periculum tertiæ perſonæ. Quamuis in his non ita crebro vſu venit neceſſitas accuſandi, ꝗa eiuſmodi crimina frequẽtius poſſunt uia correptionis fraternæ præueniri. Hic de fiſcalibus examinãdum eſſet in cauſis criminalibus. Etenim quod fiſci procuratores inſtituantur, iuſtũ eſt vt curam habeãt ærarij publici. Item ut criminũ ẽt in perniciem publici boni (vt expoſitũ eſt) vergentium accuſatores exiſtant: quandoquidem quilibet tenetur illa detegere. Sed tamen ꝙ fiſcales inſtituantur ſcrutatores priuatorum criminum, credo, neque San. Tho. neq; antiquiores ſancti probaſſent. Quoniam talium ſcelerum vltionem & vindictã poſcere, ſolis priuatis incumbit, qui iniuria perculſi ſunt. At poſtꝗ conſuetudo hoc hẽt, nõ eſt nr̃m de hoc cenſere.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum, ſecunda concluſio reſpondit. Probant enim illa teſtimonia, priuatis perſonis conſilium eſſe euangelicum ſuas priuatas iniurias condonare.

Ad ſecũdum. Ad ſm aũt de amicorum fide reſpondetur, amicos, uſque ad aras eſſe colẽdos; & ideo ubi res eſt de bono communi, hoc illis anteferendum eſt. Neq; ideo amicitiæ fides infringitur, etſi promiſſio præceſſerit ſeruandi ſecreti. Niſi ſit ſacroſanctum arcanum ſacramentalis cõfeſſionis, quod neque pro toto mundo reuelare fas eſt.

Ad tertium Ad tertium reſpondetur, quod infames & excommunicati (vt dicta q.7. hr̃) ab accuſatione repelluntur: non quidem in bonum ipſorum (ſiquidem accuſare ubi & quando oportet, uirtus eſt) ſed in pęnam arcẽtur ab illo munere: propterea quòd accuſatio auctoritatem deſiderat accuſantis, quam illa ſors hominum non habet. At. ff. de accuſatio. l. qui accuſare. multis alijs de cauſis alij prohibentur accuſare, ſ. ratione ſexus, ætatis, conditionis, &c.

Dubium. Sed eſt dubium, vtrum ſaltem quando crimen eſt reipublicæ pernicioſum, iſti qui ſunt iure repulſi admittãtur ad accuſationem?

Reſpõſ. Reſpondetur neque tunc quidem eſſe admittendos: poſſunt tamẽ & debẽt iudiciali denuntiatione pericula patefacere:

Caieta. vt 2.2. q. 68. art. 1. auctor eſt Caietanus.

Ad quartum arg. Et pariter reſpondetur ad quartum: Prohibentur enim eadem cauſſa & quæſtio. eademq; lege citata in ff. filij & ſubditi, & ſerui, ſuos ſuperiores accuſare. Hoc tamẽ

S.Thom. gloſſat S. Tho. eadem quæſt. quod nihilominus affectu charitatis poſſunt illos accuſare: & maximè in cauſſa communis boni: quia illi non cohibentur, vti alij, in pœnam: ſed propter honeſtatem: quia accuſatio præſefert neſcio quid odij, quod aduerſus ſuperiores dedecus eſt.

Clerici qualiter poſſint accuſa. De clericis autem

autem reſpõdetur, quod in cauſſa ſanguinis, ut illa habēt iura, nequaquam poſſunt eſſe accuſatores: poſſunt tamen denuntiare crimina, proteſtantes non ſe reuelare eiuſmodi criminoſos, petendo ſanguinis uindictam ſed vel ad obuiãdum malo publico, uel ad recuperanda bona ſua. Cum hac enim proteſtatione licitum illis eſt, talia crimina in iudicium deferre: non ſolú illa quæ ſunt contra bonum publicum, ut hæreſeos impietatem, & læſæ maieſtatis: uerúm etiam illa quibus uel tertiæ perſonæ, vel ſibiipſis iniuria fit, uel damnum datur: ut patet in cap. Prælatis. de homic. volunta. lib. 6. *Ad poſtremum* Ad poſtremum de pœna talionis inferius art. 4. commodior dabitur reſpondendi locus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm neceſſarium ſit accuſationem in ſcriptis exhiberi.

POſt accuſandi obligationem, quæritur circa accuſationis formam, an debeat in ſcriptis exhiberi? *Primum argum.* Et arguitur à parte negatiua: Scriptura tunc eſt neceſſaria, quando aut de præteritis loquimur, ne nobis memoria elabantur: aut loquimur abſentibus, ad quos uerba non pertingunt. Accuſatio autem fit & in præſenti tempore, & ipſo præſente reo: Nam ut habetur 2. q 8. cano. accuſatorum: nemo abſens accuſari poteſt: ergo ſcriptura non eſt neceſſaria. *Secundũ* Secundò: Nihilominus per denuntiationem quàm per accuſationem crimen panditur alienum: in denuntiatione autem nullus eſt libellus neceſſarius: ergo neque in accuſatione. *Auguſt.* In contrarium eſt Auguſt. eodem cano. citato. 2. q. 8. ubi ait. Accuſatorum perſonæ nunquam recipiantur ſine ſcripto: neque abſente eo quem accuſare voluerint, quibuſlibet accuſare permittatur.

Concluſio reſponſiua. Facillima eſt quæſtio ad quam unica cõcluſione affirmatiua reſpondetur: Forma accuſationis eſt, ut in ſcripta fiat. Concluſio eſt iuris, non ſolum canonici loco citato, & eadem can. & q. can. quiſquis. & can. crimen. uerum & iuris etiam ciuilis. ff. de accuſa. l. ſi cui. *Ratio naturalis ꝑ conclu.* Et quamuis ius naturæ id non planè præcipiat, elicitur tñ inde naturalis ratio. Eſt. n. iudex (ut ſupra dictum eſt) medius inter duas partes, accuſatorũ ſcilicet & reum, conſtitutus: qui cauſſam examinare debet, de qua eſt ſententiam prolaturus. *Ratio ſecunda.* Cum ergo ex una parte memoria, quæ lubrica eſt, cuncta diu uerba adſeruare non poſſit, & ex altera neceſſarium ſit eadem vſq; ad definitiuam ſñiam retineri neceſſarium eſt ſcripturæ adminiculum. Adde, ꝙ cùm accuſator pœnæ, antiquitus talionis, & nunc ēt non leui fiāt obnoxius, ſi de calumnia fuerit reuictus, operæpretiũ eſt accuſationẽ ſubſcribere, quã poſtmodum inficias ire nequeat. *Rõ tertia* Ad hæc, cum accuſationi adhibendæ ſunt tũ defenſiones & exceptiones tũ ēt probões, expediens eſt, ut libelli caput occupet accuſatio. Attamen ut hr̃ l. Leuia. ff. de accuſatio. In leuibus de plano procedẽdum eſt ſine hmõi ceremonijs. Pręterea in notorijs in quibus cum (ut ſupra diximus) non expectatur accuſator, neque ſcripto opus eſt.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, ꝙ ſcriptura accuſationis non eſt neceſſaria, eò ꝙ de præteritis ineatur, ſed ut in futurum debeat ſalua cuſtodiri. Et ideo neq; obſtat accuſationẽ fieri in præſentia rei, debet enim tã reus q̃ accuſator adeſſe. Vnde eadem cauſſa & q. canon. per ſcripta iubet Stephanus Papa ne ullius accuſatio p ſcripta ſuſcipiatur: non ꝙ non ſit in ſcriptis porrigenda (ut dictũ eſt) ſed qđ non eſt ab abſente accuſatore in ſcriptis mittẽda: ſed debet ipſe comparere. Quòd autem cauetur, ne reus abſens accuſetur, non ſic ſtrictè intelligendum eſt, ut non liceat in eius abſentia accuſationem iudici exhiberi: ſed quod nõ eſt ſententia condemnandus, antequam ipſe præſens audiatur. Idque potiſſimum in cauſſa criminali, atque adeo omnium maximè in capitali: ut cauetur lege, Abſentem. C. de accuſa. ſi autem publico præconio vocatus noluerit comparere, ſententia quidem uelutì in rebellem ferri poteſt: poſtmodum verò captus, antequã executioni mandetur, audiri debet. *Ad ſecundum ar.* Secundi uerò ſolutio facile ex dictis colligitur. In denuntiatione. n. fraterna euangelica, quia ad uindictam non proceditur, ſed tam iudex quàm denuntians ſoli cõſulit ſaluti fratris ſine diſpẽdio eiꝰ famę, nulla eſt ſcriptura neceſſaria: ſecus in denũtiatione iudiciali: Atq; hanc

hanc differentiam inter denuntiationem & accuſationem denotat c. ſuper his. de accuſation.

ARTICVLVS III.

Vtrùm accuſatio per tria hæc reddatur iniuſta, quæ ſunt calumnia, præuaricatio, & tergiuerſatio.

Tertium, quod in accuſatore requiritur eſt iuſtitia. De hac ergo quæritur, utrum tribus his vitijs corrumpatur, quæ ſunt, calumnia, præuaricatio, tergiuerſatio. Et arguitur à parte negatiua: Calumnia (ut habetur 2. quæſtio. 3. cano. Si quem pœnituerit) eſt falſa crimina ſcienter intendere. Contingit autē quempiam alteri calumniam extruere ignoranter, leuitate tamen animi non omnino excuſante: ergo vel illa contra cano. cenſenda eſt calumnia: uel quartum eſt uitium, quo accuſatoris iuſtitia commaculatur. Secundò: Præuaricari (ut ibidem ſubditur) eſt uera crimina abſcondere: in hoc autē nō ſemper ſubeſt iniquitas: quia nemo tenetur omnia crimina detegere, neque ſua neq; proximi. Tertiò: Tergiuerſari, eſt in uniuerſum ab accuſatione deſiſtere: hoc aūt non ſemper eſt cum iniuria coniunctum: immo uerò in initio eiuſdem capitis præſcribitur, ut quem accuſaſſe pœnituerit, de eo quod probare non poteſt, ſi cum accuſato innocente conueniret, inuicem ſe abſoluant. In contrarium tamen eſt idē textus: ubi habetur accuſatorum temeritatem tribus modis detegi. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur.

Primum argum. à partis negatiuæ — *Secūdum* — *Tertium*

Concluſio reſponſiua

Vnica concluſione ad quæſtionem reſpondetur. Tribus nominatis uitijs contingit accuſationem uitiari. Concluſio eſt non ſolum iuris canonici textu citato, uerùm & iuris ciuilis. ff. ad ſenat. conſultum Turpil. ſeù de abolitionibus. l. accuſatorū. unde eadem prorſus uerba deſumpſit cano. Si quem pœnituerit. Numerus autem horum uitiorum ſic colligitur: Cum accuſatio in bonum commune referatur, ſic tamen, ut iuſta fiat criminis ultio utroque pede claudicare poteſt accuſator, uidelicet aut reo fauendo, aut plus nimio reipublicæ ſiue parti læſæ. In rempublicam inclinat, cùm reo crimen falſum impingit. Et hoc eſt calūniari. Eſt. n. calumnia ſubdola rei uexatio, per fraudem. Neq; uerò ille tm̄ calūniator eſt, qui falſum crimen imponit, uerùm & qui occultum, quod iure probari nō poteſt in iudicio propalat. Nā iure quidquid idoneis teſtibus vel inſtrumētis innoteſcere nequit, falſum reputatur: Poteſt ſecundò accuſator uice uerſa in rempublicam eſſe iniurius, qn̄ in cauſſa eſt, ne qui in bonum publicum delinqt, reprimatur. Et contingit dupliciter: Vno modo, fraudem extruendo reipublicæ: nempè inclinando in fauorem rei. Et hoc eſt præuaricari: quoniam uaricari idē eſt quod flecti. Contingit autem hæc præuaricatio dupliciter. Vno modo diſſimulando omnia quæ in commodum reipublicæ detegere tenetur, atq; adeo probationes negligendo: & altero modo falſas admittendo excuſationes, & exceptiones. Quare præuaricatio altero nomine dr̄ colluſio: quaſi tunc accuſator & reus ſimul illudant reipublicæ aut parti læſæ. Quocirca hoc uitium nō tm̄ in accuſatorem verùm & in aduocatū, & in alios miniſtros, quin etiam & in iudicē ſolet uſu cadere. Secundo mō ei contingit accuſato fauere, prorſus & in uniuerſum (ut ait lex) ab accuſatione deſiſtendo. Et illa dicitur tergiuerſatio, quaſi accuſator terga cauſſæ uertat.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, q criminis impoſitio non cenſetur iure calumnia, niſi ſtudio & conſultò fiat. Nihilominus nemo debet accuſator prodire, niſi prius tū certior factus ſit criminis, tum etiam certam, paratamq; habeat probationem: Et ideò qui leuiter ac temerè ad accuſandum proſilit, non eſt à culpa immunis: Attamen non debet ut calumniator, talione uel acri alio ſupplicio plecti, ſed alia leuiori pœna. Niſi forſan iuſto errore fuerit motus, nam tūc nulla eſt dignus. Hæc aūt omnia, prudentia iudicis librāda ſunt, & æſtimanda. Ad ſm rn̄detur, q ſua propria crimina nemo debet detegere, niſi reus legitimè factus, à legitimo iudice interrogetur. Neq; uerò aliena niſi caſu, quo denuntiare uel accuſare tenetur. Qn̄ aūt ob bonū publicū accuſat, tunc tenetur omnia detegere, quæ ad rem conferunt. Quare ſi prece, uel precio, uel alia

Ad primum ar. — *Ad ſecundum.*

cauſſa

cauſſa cũ reo colludat, præuaricator eſt.

Ad tertium.

Pariter ad tertiũ reſpondetur, quod tergiuerſari non ſemper eſt crimen, ſed tunc prorſus, quando accuſator tenetur in accuſatione perſiſtere. Quare tribus modis tergiuerſari citra culpam accidere poteſt.

Tribus modis tergiuerſari contingit citra culpam.

Primò cùm quis in cauſſa propria accuſauit. Tunc enim ſicut liberè accuſationem inſcripſit, ita poteſt & quando libuerit, illam deſerere Secundò: Quando accuſauit in cauſſa publica, leuiter tamẽ: tunc enim quoties timuerit in probatione deficere, poteſt cum reo conuenire, & ab accuſatione deſiſtere. Et hic eſt caſus dicti cap. Si quẽ pœnituerit. Tertiò: Authoritate principis qui propter illuſtrem perſonę dignitatem, & reipublicæ utilitatem, poteſt accuſationẽ & in initio refellere, & in proceſſu abolere: vt eodem cap. ſubiungitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum accuſator qui in probatione defecerit, pœna talionis teneatur.

QVartum quod de accuſatore diſputandum reſtat, eſt vtrum in probatione deficiẽs pęna talionis teneatur. Et arguitur à parte negatiua:

Primum argum.

Contingit aliquando iuſto errore quempiam ad crimẽ falſum accuſandũ prodire: cui ideo Fabianus Papa 2.q.3. ca. Si quis iratus. ueniã concedit: nõ ergo oĩs calumniator dignus eſt talionis pœna.

Secundũ

Secundò: Si talis pœna iuſta eſt, ob id iuſtè infligitur, quòd accuſator damnum per iniuriam alteri intentât: igitur aut hoc eſt propter iniuriam reo illatã, & tunc non poteſt princeps eũ remittere: aut propter illam quę reipublicæ irrogatur, & tunc nequit eam remittera reus: poteſt autem eam uterque remittere: ergo ſignari nõ poteſt iniuria, ob quã talis ſtatuatur pœna.

Tertium

Tertiò: Ob unam culpam nemo plectẽdus eſt duplici pœna, ſecundum illud Naũ. 1. Nõ iudicabit Deus bis in idipſum. calumniatores autem infames habentur iure: ut patet. 2.q.3.cano. ſi quis ei: ca. non ergo debẽt alterum ſubire ſuppliciũ

Damaſus Adrian. Papa.

Sed in contrariũ eſt Damaſi decretum. 2.q.3. Calumniator ſi in probatione defecerit, talionẽ recipit. Et alterũ proximũ Adriani. Qui non probauerit quod obiecit, pęnam quã ipſe intulit patiatur.

Talio unde trahat originem Ariſtot.

Pro ſolutione quæſtionis notandum ꝙ talio à tale dictum eſt: ſcilicet vt quiſque tale patiatur quale alteri contra ius, moliebatur. Id quod Ariſtoteles 5. Ethicorũ, capite 5. repaſſum appellat, ſecundum illud Rhadamanthi.

Si quæ fecit, patiatur & ipſe.

Rectum fuerit iudicium. Statuitur ergo cõcluſio affirmatiua:

Concluſio affirmatiua.

Iuſtum eſt ut ille qui per accuſationem in periculum, quempiam induxit grauis pœnæ, ſimilẽ & ipſe ferat. Cõcluſio eſt non ſolùm canonici iuris locis citatis, verùm ciuilis: vt patet ff. ad ſenatuſconſultum Turpil. l. mulier. & l. quæſitum. Cum ergo leges deficientem in probatione talionis pœnæ adiudicant, oſtendunt non ſolùm eũ qui falsũ crimẽ imponit, uerùm & qui occultũ quod probari non poteſt detegit, eidem ſubiacere ſupplicio. Ratio naturalis eſt hæc:

Ratio cõcluſionis.

Accuſator conſtituitur pars reo aduerſa, contendẽs eum in ſupplicium adigere: iudex autẽ medius: inter ambos ſedet iuſtitiæ protector: ſed æqualitas iuſtitiæ id exigere apparet, vt periculum quod quis alteri per iniuriam creat, in ipſum recidat: ergo pœna talionis eſt iuſta. Eadẽ concluſio confirmatur. Nam lege veteri, quæ iuſtiſſima erat, eadẽ pœna ſtat ſcripta: ſcilicet Exod. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente.

Confirmatio.

Et Deuteron. 19 Cùm diligentiſſimè perſcrutantes inuenerint, falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuũ mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Haud tamẽ hinc infertur: vt quidam arbitrantur, illam pœnam eſſe modò de iure diuino: illa nanq; non erat moralis de iure naturæ, ſed tantũ iudicialis, quæ ideo prorſus ceſſauit. Non quòd Chriſtus legẽ illam Matth. 5. peculiariter aboleuerit: illic enim tantum retulit ueterem legem conſulens nobis contrà ne nos uindicaremus ſed inimicis remitteremus iniurias: at ꝙ tota lex illa vetus ceſſauit: Niſi quòd præcepta moralia, quæ erant de lege naturæ, confirmata ſunt lege Euangelica: ceremonialia uerò ſic ceſſarũt, ut tamquam ſigna iam mõ falſa, inſtitui denuò nõ poſſint: iudicialia uerò poſſunt quidem, ſi iuſtum cenſeatur, iterato conſtitui. Attamen lex talionis ſp fuit ut trux duraque exiſtimata,

mata, ſed propter duritiem illius populi, & ad nectendas calumnias, procliuis poſita fuit. Nam ſi naturalem rationem cōſulueris, ſatis eſt ut qui occidit, occidatur. Qui uerò occidere procurauit, non ſubinde, niſi ſummo iure, reus fit tāti criminis: eo præſertim ꝙ tunc abſterrerentur hoĩes plus nimio ab accuſandi munere. Et ideo (vt habetur Inſtit. de iniu. §. pœna.) iam de deſuetudine ferè abijt illa pœna: retinetur tamen quadamtenus in prouincijs bene moratis: potiſſimum in teſte qui ſtudio falſum teſtimonium dicit in cauſſa capitali. Idque maxime quādo illius cauſſa innocens interficitur: tametſi debeant etiam extra talem caſum iniqui delatores acri ſupplicio plecti.

Ad primum ar. Ariſt. Ad primum ergo argumentum reſpondet Ariſt. loco citato 5. Ethic. quod repaſſionem, quam nos talionem appellamus, non ſemper iuſtitia depoſcit, quoniā valde differt vtrum quis voluntariè quid faciat, an inuoluntariè. Spontaneus enim iniurius dignus eſt pœna: qui autem inuoluntariè lædit, dignus eſt uenia. Et ideo qui inculpata ignorantia eum quē in crimine eſſe putat, reū facit, non habetur iure calūniator, vt ſuprà diximus, atq; adeò neque talione dignus. *Ad ſecundum.* Ad ſecundū reſpondetur, ꝙ calumniator & in reum & in rem publicā iniurius eſt. Vnde Deute. 19. vtrūque præcipiebatur: ſ. prius, vt qui falſum teſtimonium contra fratrem dixiſſet, id pateretur quod fratri cogitabat facere, ſ. propter iniuriam illi factam. Poſterius, vt tales de medio populi auferrentur, ut audientes timorem haberent. Vbi inſinuabatur iniuria quæ reipublicæ irrogatur. Ex quo fit ut quandiu accuſatus pœnam talionis non remiſerit, nequeat princeps illam remittere, vt ſuperiore quæſtione dictum eſt. Poſtq̃ verò illam ignouerit, tūc in arbitrio principis reſtabit illam relaxare. *Ad tertium.* Ad tertiū reſpondetur, ꝙ pœnam talionis incurrit accuſator, rōne nocumēti qđ proximo intentabat: infamiā aūt propter culpā. Et ideo infamiā remittere ad principem pertinet: vt ſi ſit eccleſiaſtica, ad Papam, vt ait Gratian. 2. q. 3. can. Euthemiū. vbi reſpondet ad illa uerba Gelaſij, Quāquam animas per pœnitentiam ſaluare poſſumus, infamiam tamē abolere nō poſſumus. dicens illud intelligi de infamia per ciuilem iudicem irrogata, quæ ad papam non pertinet. Quamuis fortaſſe perſpicatior ſit ſenſus de infamia facti. Nam labem illam, quæ turpi facto annexa eſt, nemo delere poteſt: cùm ad præteritum non ſit potentia.

QVAESTIO VI.

DE INIVSTITIA REI.

ARTICVLVS I.

Vtrùm accuſato liceat veritatem negare.

TERTIA perſona in iudicio eſt reus: de quo quatuor diſputāda ſunt: ſcilicet an liceat ei veritatem negare, calumnijs ſe defendere, iudicium declinare, aut poſt condemnationem ſupplicio ſe capitali ſubducere. Et arguitur à parte affirmatiua primæ qōnis illa celebri auctoritate Chryſoſto. quæ refertur de pęnitētia. diſt. 1. can. quis aliquando. *Primum argum.* Non tibi dico ut tē prodas in publicum, neque apud alios te accuſes: Sic enim legendum eſt, non excuſes, vt corrupta litera habet. Qui autem veritatem proprij criminis retegeret, ſeipſum proderet: ergo licitum eſt ei ſuum celare crimen. *Secundò* Secundò: Mendacium officioſum, ſ. cùm quis mentitur ut alteri proſit, nemini nocens non eſt peccatum mortale: qui autem mentitur vt ſe à morte protegat, officioſè mentitur: ergo citra noxiā mortalem id licet. *Tertiò* Tertiò: Nullum eſt peccatum mortale, niſi ſit contra charitatem: qui autem mendacio ſibi mortem cauet neque contra charitatem Dei facit, neq; contra proximum: immo ſm charitatem qua ſe diligit: ergo id non eſt lethale piaculum. In cōtrarium eſt illud Ioſue 7. qđ dux ille dixit ad Achā, Fili mi da gloriā Domino Deo Iſrael, & confitere, & indica mihi quid feceris: ne abſcōdas dare aūt gloriam Deo tenet quiſq; ſm illud 1. ad Corinth 10. Omnia in gloriā Dei facite.

Ad quæſtionem hanc tribus concluſionibus reſpondetur. *Prima conclu.* Prima: Quicunque legitimè de proprio crimine interrogatur, tene-

tenetur ſub reatu mortalis culpæ crimen ſuum patefacere: etiam ſi meritò eiuſdem confeſſionis ſit in mortẽ rapiendus. Cùm aio legitimè, intelligo à legitimo iudice, & ſecundum idoneam formam iuris. Ratio cõcluſionis eſt manifeſta. Virtus enim iuſtitiæ eſt ad ſalutem neceſſaria: ergo qui cunque ſub reatu mortalis noxæ tenetur eam ſeruare: iuſtitia autem ſubditum com pellit ſuperiori obedire, ſecundũ uerbum Pauli, Omnis anima poteſtatib. ſublimioribus ſubdita ſit: ſuperior verò ſæpenumero ius habet ſubdito præcipiendi, vt proprium ſibi detegat crimen: ergo tunc ſubditus parere conſtringitur. Quòd autem hoc iudex aliquãdo ius habeat, patet: quoniam nemo, capitali præſertim ſententia, quinimò neque alia communi ordine ob quæcunq; indicia vel infamiam condemnari debet niſi confeſſus: ſaltem ei qui aliter condemnatur conceditur appellatio: vt l. obſeruare. C. quorum appellatio. non recip. Niſi ſufficiens ſit teſtium numerus, quibus conuincatur: idq; via tantùm accuſationis. Atque idem cauetur iure canon. 2. q. 1. cano. nos in quenquam. & canon. iudex. Ergo niſi reus ad confeſſionem compelli poſſet, nimis eſſet ſtricta uia finiendi iudicia. Et eſt intelligenda concluſio ẽt cùm quis citra iuſiurãdum interrogat᷑: nã etſi periurium ſacrilegij impietate mẽdacium accumulet, nihilominus ſimplex mẽdacium, in re graui contra uinculum obediẽtiæ, crimen eſt genere ſuo mortale.

Rō concluſionis.

Secunda concl. Secunda concluſio: Quando verò quiſpiam legitimè etiam iuratus interrogatur, puta uel ab eo qui non eſt ſibi iudex, vel contra canonum legumq; ſanctione nõ tenetur crimen ſuum confiteri. Quin verò ſimile affirmandum eſt de teſtibus in crimine alieno. Concluſio eſt clara: quia quicũque ius habet ſe ſuaque tuẽdi, niſi iure ad contrarium fuerit cõpulſus: at uerò quando quis præter legis cauſſas & ordinem interrogatur, nullo iure cogitur: ergo neutiquam ſe conuincitur prodere.

Tertia conclu. Tertia concluſio: Nemini ſiue iure ſiue iniuria interrogetur, licitum eſt mentiri: quoniam mendacium adeò eſt natura ſua malum & iniquum, vt nullam ob cauſſam qui illud protulerit, incolumis à culpa ſit. Tametſi quia iniuſtè ac citra iuramentum interrogatur, mendacium illud non ſit mortale: quia non pernicioſum, ſed officioſum eſt. Secus autem, ſi ſit periurium. Poſtulabant, hic autem 2. & 3. concluſiones, vt artem, prudentiamque ſubijceremus, quo ſe tunc iniuſtè requiſitus poſſet protegere, ac citra mendacium eripere. Ad hoc autem, arti. ſequenti commodius reſpondebimus, poſtquàm cauſſas habuerimus inſpectas, quibus reus conuincitur veritatem propalare.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpõdetur Chryſoſtomum loqui in caſu ſecundæ concluſionis, aut quando nemo reum percontatur. Nam qñ iuris ordine & merito interrogatur, non ipſe, ſe ſed infamia, vel teſtes, vel accuſator eum produnt, quibus reſiſtere non licet. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundum reſpondetur ꝙ mentiri quempiam ad cauẽdum mortem, vel ſibi uel alteri, ſi fiat ſine alterius nocumento, non eſt mortale qñ tñ quis iure rogatus culpam ſuam, mendacio ſe contegit, iniuriam facit, tum iudici cui obedientiam debet, tum accuſatori & parti læſę. *Ad tertium ar.* Et pariter reſpondetur ad tertium: Negatur enim non eſſe tale crimen contra charitatem: Nocet. n. & iudici & actori, atq; adeo aduerſat᷑ dilectioni Dei, qui iubet nobis parere maioribus. Nemo enim uirtutem iuſtitiæ contemnetat, qui charitatem non ſubinde violet, tam Dei quam proximi. Vnde ſuper illud Pſal. Nõ declines cor meum in uerba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis: ait gloſſa: *Gloſſa.* Hæc eſt conſuetudo impudẽtium, vt deprehẽſi per aliqua falſa ſe excuſent. Et Greg. 21. Morali. ſuper illud Iob 31. *Grego.* Si abſcondi quaſi homo peccatũ meũ, Vſitatum humani generis vitiũ eſt, & labendo, peccatũ cõmittere: & cõmiſſum, negando abſcondere: & conuictũ, defendẽdo multiplicare. *Quæſtio.* Percõtaris hic aũt utrũ mendaciũ in iudicio, qñ quis verũ fateri tenetur, in vniuerſum mortale ſit crimẽ? an uerò leuitate materiæ poſſit, ſicut extra iudicium fieri ueniale? *Caieta.* Reſpondet Caieta. 2. 2. q. 69. artic. 2. Omne mendacium in materia etiã leuiſſima, in iudicio prolatũ, eſſe mortale. Ratio eius eſt, quia talis mentiẽs uim infert iudicio, quod in mẽdacio fundatũ falſum ſubinde ſit. Itaq; ſicut pjuriũ nullatenus tenuitate materię fit ueniale, ſed oẽ

 eſt

eſt mortale; ſic mendacium in iudicio: Neq; id tantum in iudicio ſacramentalis confeſſionis, uerū ēt in foro exteriori. At uerò, neq; Caie. concluſio, ſalua eius egregia auctoritate, ueritatē præſefert: neque eius ratio ꝓbabilitatem. Immo proculdubio crediderim poſſe illic etiam cõtingere ueniale peccatum. Nam in primis hoc *S. Tho.* inſinuat S.Tho. eadem 2 2.q.70.arti.4. ubi ait quod uiolare iuſtitiam mentiendo, eſt mortale in ſuo genere: ubi inſinuat poſſe eſſe ueniale. Item in materia fidei, & charitatis & religionis, poteſt exilitas materiæ attenuare peccatum, ut ſit ueniale: cur ergo non in iudicio? Præterea poteſt illic fieri ueniale mendacium, ex defectu plenæ deliberationis. quare ergo non ex puſillitate? Adde quod tunc quicunq; alius defectus leuiſſimus in iudicio eſſet mortaliter: ut ſi quis rem exigui momēti taceret. Ac demū poſtremo arguitur: Peccata uenialia nõ ſunt de neceſſitate confeſſionis: ergo illa illic negare non eſt mortale crimen. Conceditur ergo quod ipſum ueniale mendaciū peius eſt in iudicio quàm extrà: non tamen fit conſequens ut ſit omne mortale.

ARTICVLVS II.

Vtrùm accuſato liceat per calumniam ſe defendere.

POſtquam afflicto reo, nec legitimè interrogato licet ueritatem negare, neque præter ius requiſito mentiri, conſequitur, ut uideamus an ſaltem alterutro illorum caſuum liceat ei per calumnias ſe defendere? *Primū argum.* Et arguitur à parte affirmatiua: Secundum iura ciuilia, licet ei qui de capitali crimine delatus eſt, tranſigere, hoc eſt cū accuſatore paciſci, & ipſum corrumpere, qui deſiſtat: ut C. de tranſact. l. tranſigere. & expreſſius. l. in capitalibus. ff. de bon. eor. qui ant. ſen. mortē ſibi conſciue. ergo non eſt illicitum calumnijs uti. *Secundum arg.* Secūdò: Accuſator qui in fauorē rei præuaricatur pœna plectitur legibus conſtituta, vt ſuperiori quæſtione uiſum eſt: & 2.q.3. pater accuſato uerò nulla eſt pœna decreta, etiam ſi technis agat cum accuſatore, eiq; imponat: ergo id non eſt iniuſtum. In contrarium eſt ius canonicum, extrà, de iurā. calū. c. inhærentes. præcipiens ut iuro calumniæ in principio litis adſtringantur tam reus quam accuſator: vbi & ciuiles leges de re eadem citantur: iuramentum autem calumniæ, ut nomen ſonat, eſt, quod neque accuſator, neque accuſatus utetur calumnijs.

Quæſtio eſt grauiſſima: quam nos in dicta noſtra Relectione ſexto loco per omnes, ut arbitror, ſuos numeros diduximus. Sed non poſſumus (ut ſupra dicebamus) hūc locū hac diſputatione uacuum relinquere. Reſpondebimus ergo hic ſeptem concluſionibus. *Prima conclu.* Prima eſt illa notiſſima, quam arti. proxi. conſtituimus. Etſi nemini liceat ueritatem mendacio negare, licet eam tamen nonnunquam prudentia contegere. Nam (ut modo dictum eſt) nemo tenetur ueritatem propalare, niſi iure cõpulſus: ergo extra talē caſum quiſq; poterit ſecretū, & præcipuè ſuum, cuſtodire. *Rō conclu.* Rei autem articulus ac nodus illic oculitur, ut ſciamus quando iudex, qui legitimus eſt, legitimè poteſt ſubditum, de proprio crimine, etiam iureiurando interrogare. Ad hoc ergo explicandum, ſtatuitur *Secunda concl.* ſecunda concluſio: Tres ſunt caſuum differentiæ, quib. iure poteſt iudex reum percontari: in quibus ſubinde reus ueritatem reſpondere tenetur: uidelicet ſi infamia eius ſup aliquo crimine ꝓceſſerit, uel aliqua expreſſa apparuerint indicia, uel probatio interfuerit ſemiplena. Concluſio eſt *S.Tho.* S.Thom. 2.2.q.69. art.2. Et quamuis rationem non ſubijciat, apertè tamen colligitur ex ſuperiori definitione: nempè ꝙ iudex abſque accuſatore, uel eius ſupplente uices, neminem damnare poteſt. *Probatio* Hæc autem tria ſunt, quæ præter expreſſum accuſatorem, uicem eius gerunt, ut poſsit reus legitimè interrogari. Sed arguis, non omnes cauſſas D. Thom. connumeraſſe. Diximus. n. q. 4. arti. 3. *Solutio* crimen quoq; notorium & manifeſtum, ius facere iudici condemnādi reum. Conceditur id quidem, ſed tamen tunc non opus eſt reum interrogare: nunc autem merita tantū quærimus, quibus poteſt iudex ſecretum crimen inquirere. Igitur ad intellectū cõcluſionis ſupponendum eſt ex cap. qualiter & quando. de accuſationibus. *Triplex uia ad c* tribus uijs patere ius ad cognoſcenda crimina, compellēdosq; delicto-

gnoſcenda delicta iure pſcripta.

delictores, vt ſua propria cõfiteãtur: videlicet uia inquiſitionis, denuntiationis, & accuſationis. Et licet ſuper eodem cap. Iuriſperiti plures inquiſitionis ſpecies diſcernant, ſatis eſt tñ duas dignoſcere. Vna eſt enim generalis, atq; alia ſpecialis. Generalis eſt, qua Prælati munere fungentes ſuo, & (quod aiunt) officij debito, prouinciam aut conuentũ viſitantes crimina diſquirunt quibus ſcilicet reuelanda ſunt, eo ordine quo art. 1. quæſtionis proximæ dictũ eſt. Altera verò eſt ſpecialis, qua ſcilicet particulariter inquiritur crimen alicuius ſingularis perſonæ. Denũtiatio quoque (ut ſuprà dictum eſt) altera eſt fraterna, quæ procedit ad emẽdam fratris, & altera iudicialis, quę tẽdit ad vindictam. Accuſatio itidem duplex: altera in cauſſa priuata, atque altera in cauſſa publica. Sunt autem differentiæ multæ inter has vias.

Quinque modis denuntiatio fraterna diſtat a iudiciali.

Denuntiatio.n. quæ fit per correptionem fraternam differt à iudiciali & accuſatione, quinque modis. Primo ex fine, ut ſæpè dictũ eſt, qa hæc ꝓcedit ſolũ ad emendã: aliç uerò ad uindictã. Et ex hac ſumitur ſecũda, ꝙ denũtiatio fraterna eſt offm̃ charitatis: iudicialis aũt & accuſatio pullulat ex iuſtitiæ debito. Ob idq; S. Tho. de correptione fraterna tractauit in materia charitatis 2. 2. q. 33. de alijs aũt in materia iuſtitiæ. q. 68. & duabus ſequentibus. Tertio differunt eandem ob cauſſam ꝙ ad denũtiationem fraternam omnes, nemine excepto, tenentur nam poſſunt ſubditi denuntiare prælatos, & filij parentes, neque infames aut excõmunicati eximuntur, ſicut in accuſatione. Neq; verò ſacerdotes, ut habetur canone, tã ſacerdotes. 24. q. 3. Quarto differunt forma. Nã in correptione fraterna ſp requiruntur admonitio, in reliquis uerò nõ ſemper, ut nuper expoſitũ eſt. Et quinto differunt ex parte termini: quia fraterna denũtiatio ſi frater emẽdat̃ ceſſat: ſin min⁹, rebellio exinde hr̃ ꝓ accuſatore, & incipit forũ iudiciale: vt diximus q 4.

Diſcrimẽ inter denuntiationem iudicialem et accuſationem.

Iudicialis vero, & accuſatio nõ ceſſant vſque ad punitionem. Differunt autem iudicialis, & accuſatio primò (vt dictum eſt) quia denuntiator etiam iudicialis non tenetur probare ſicut accuſator. Præterea (vt habetur. c. inquiſitionis. de accuſationibus) licet denuntiatio hæc ad vindictam tendat, non tamen denũtiatio inſligẽda eſt tota pęna iuris, ſicuti accuſato. Deſcendẽdo ergo ad iſtarũ ſpẽrum ſingulas, ſtatuimus cõcluſiõnẽ tertiã.

Tertia cõcluſio.

Ille qui fraterne denunciatur, tenetur prælato veritatem criminis ſui fateri, tanquam patri. Si tamen non leuiter ſed grauiter timet quod tanquam iudex machinatur cũ caſtigare, nequaquam tenetur. Concluſio hęc fit clara ex fine & ſcopo talis denuntiationis: quæ ſola emenda eſt, non autem punitio.

Quarta cõcluſio.

Quarta concluſio: Si denũtiatus fuerit rebellis, qui neque tanquam patri uult fateri crimen, iure compelli poteſt. Hanc concluſionem ſtatuimus membro 2 q. 4. de corrept. fratern. cõtra Altiſſiodorum, lib. 3. tractat. 25. c. 2. & contra Durãdum, in 4. diſt. 19. q. 4. qui putant ſi peccatum eſt ſecretum, nulla obſtante rebellione ceſſandum eſſe.

Altiſſiod reus. Durand.

Sed eſt noſtra cõcluſio S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 8. ad primum argumentum Moderatur eã tñ ipſe, & cũ ipſo illic Caie. & Palud. 4. diſt. 19. q. 4. duobus limitibus: videlicet caſu, quo crimẽ probari poſſit teſtib⁹ adhibitis, in ſecreta correptione uel alijs.

D. Tho. Caieta. Palud.

Prætereà ſi ſpes ulla reſtat emendæ fratris: nam illa ſpe ceſſante illic ceſſandum eſt, ſi peccatum eſt priuatum. Nam ſi ſerpit in perniciem publicã, modò ſuprà explanato, uel in detrimẽtũ tertiæ perſonæ, etiam ſi non emendetur, immo propterea quod non iniquum propoſitum ille nequam expuit, progrediendum eſt. Et quamuis Caiet. 2 2. q. 69. art. 2. cõtrarium videatur ſentire, arbitror tamen illum denuntiantẽ, ſi eſt oĩ exceptione ſuperior, valere pro teſte in iudicio in de futuro, & pro ſemiplena probatione. Nam propterea in Euangelio iubẽtur adhiberi unus aut duo teſtes, vt in ore duorum uel trium ſtet omne uerbum: quia ſcilicet ipſe denuntians ualet pro tertio. Et hoc habetur expreſſe ca. In omni. de teſtibus. At uerò quantum ad illam reſtrictionem, quam nos quoque in Relect. de ſecreto qõ. 2. membri. 2. approbauimus: nempè quod etiam ſi denuntiatus rebellis fuerit, niſi ſpes ſit eius emendæ, non eſt iudicialiter procedendum, eo quod totus ille proceſſus in bonum fratris tendit. At uerò in contrarium uidetur exiſtere uerbum euangelicum: Si ęccleſiam

non audierit, ſit tibi ſicut etnichus & publicanus. cui aſtipulatur can. tam ſacerdotes. 24. q. 3. vbi habetur quod tales incorrigibiles, ab eccleſia ſeparentur. Quocirca arbitror quod licet non ſit citra ſpem emendę ad alias iuris compulſiones & pęnas progrediendũ: ſententia tamẽ excommunicationis eſt ab eccleſia forte rebellis coram teſtibus denuntiationis ſeparãdus donec reſipiſcat. Diximus quando crimen vergit in damnum publicum aut tertiæ perſonę, progrediendum eſſe ad forum iudiciale: intelligẽdum eſt tñ, ſi aliter illud malum caueri non poteſt. Accedit.n. temporibus noſtris, ut quidã, præmiſſa correptione fraterna, denũtiauerit quempiam qui alterius cędem moliebatur: denuntiauit aũt tamquam patri: iudex aũt nolebat denuntiationẽ ceu fraternam audire, ſed tamq̃ iudicialem, ut lege in illum criminoſum ageret. De qua re Adri. anteq̃ eſſet Papa conſulutſ, reſpondit nõ poſſe denũtiatiorem illũ cogi ut iudicialiter denuntiaret. Et fuit cõſultiſſima reſponſio. Eſt.n. ſententia Auguſt. 2. q. 5. ca. hoc uidetur. vbi ait in eiuſmodi caſibus occultum crimen illi eſſe reuelandum, qui prodeſſe poteſt, & non obeſſe. Intelligitur tñ, ſi citra tale iudicium occurri poterat futuro homicidio: nam ſi aliter impediri nequiuerat, commutanda erat euãgelica denuntiatio in iudicialem. Quinta concluſio: Sicuti denuntiationem fraternam debet præcedere admonitio, ſic & inquiſitionẽ ſpecialẽ vel infamia, uel expreſſa iudicia. Diximus ſpecialem: quia generalem (vt dictum eſt) ſuapte auctoritate poteſt prælatus facere. Concluſio eſt expreſſa in iure, extra, de accuſ. ca. cum oportet. & c. inquiſitionis. & c. qualiter & quando. ſecundo. Confirmatq; illic eandem ſummus Pontif. ſacris oraculis: vtputa Luc. 16. vbi villicus non fuit in iudicium euocatus, antequam infamia eum proderet. Et Geneſ. 18. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus, &c. Et ratio naturalis eſt, quam ſupra tractauimus: quia ſine accuſatore nemo eſt in iudicium deferendus. Eſt autem dubiũ de obiecto infamiæ, utrum ſatis ſit obortam eſſe de crimine, quod ſcilicet uel notorium, uel infamia publicum eſt ut inquiratur perſona, quæ nulla cum infamia læſa eſt. Iacet (ut exempli gratiâ dixerim) cadauer occiſi hominis: vtrùm liceat per uiciniam diſquirere quiſnam interfecit? Et ſuffragantur affirmatiuæ parti hæc argumenta. Primum eſt conſuetudo: Vbi enim notorium eſt crimen, ſtatim diſquiritur reus: licet nullus ſit ſpecialiter diffamatus; aliàs uecors & negligẽs haberetur iudex: populuſque ut nunc mos eſt, ſcandalum acciperet, ac ſi iuſtitia diſſimulatione langueret. Et extant præterea canon. 2. q. 1. cano. manifeſta. Et de accuſa. c. euidentia, quibus habetur ꝙ euidentia patrati ſceleris nõ indiget accuſatore. Quin verò & patrocinari huic conſuetudini apparet ius diuinum. Legimus enim Ioſue 7. ꝙ cùm Acham anathema occultus eſſet, crimen tamen notorium, ſortibus inquiſitus eſt, ac deprehenſus. Accedit & auctoritas D. Thom. quem Caieta. 2. 2 q. 69. artic. 2. refert: ſcilicet ꝙ cum Pariſijs ipſo Baccalaureo furtum factum, eſſet conſilio ſuo inquiſitus eſt, ille qui latebat fur. His tamen non obſtantibus iura canonica & euãgelica, ratioque ipſa conſuetudini refragantur. Et ideo ſtatuitur negatiua reſponſio: Infamia delicti non ſufficit niſi paucis exceptis caſibus ad inquirendum reum quem nulla dum reſperſit infamia. Verba ſunt in d. c. Cùm oporteat de accuſationibus. Niſi ſuper prædictis famam ipſius, ſcilicet perſonæ, læſam eſſe noueritis, uos ad inquiſitionem non ſubito procedatis. Et in c. inquiſitionis. iubetur nullum pro crimine ſuper quo aliqua non laborat infamia puniendum. Et in c. qualiter & quando. ſic legitur: Si ſuper exceſſibus ſuis quis fuerit infamatus, tunc procedendum eſt ad inquiſitionem. Et in teſtimonijs diuinis ſuprà citatis de Villico & de Sodomitis extat, perſonas ipſas fuiſſe infamia læſas. Deinde ratio id probat. Nam iura hæc fundãtur in loco illo Matthæi 5. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Eſt autem temerarium iudicium de perſona iudicare propter publicum crimen, ac ſubinde illam explorare. Sunt autem qui hinc tergiuerſentur: dicentes quod quamquam licitum non ſit particulariter de ſingulari perſona ſuſpicari, atque adeò neque percontari: licet tamen in genere diſquirere quiſnam fecit.

Adrian. reſponſio

Auguſt.

Quinta conclu.

Rõ concluſionis.

Dubium.

Primum arg. partis affirmatiuæ.

Secundũ argum.

Poſtremum.

Reſpõſio.

Quorundam ſententia.

fecit. Attamen diſtinctio hæc fallax videtur. Etenim ſi qui interrogatur, tenetur peculiariter reum prodere, eodem recidit, acſi particulariter ſciſciteris. Præterquam quod etiam accidere poſſet vt inter cæteros reus ipſe forte interrogaretur: qui tamen nullo ſe iure prodere conuincitur: & tamē uix euadere poſſet, quominus uel de rubore vultus, vel de uerborum ambiguitate deprehenderetur.

Refellūtur pfati auctores.

Accedit huc urgentiſſimum argumentum, ex ca. Inquiſitionis. de accuſationibus. Iubetur enim illic, q̃ etſi duo vel plures iurati affirment cuiuſpiam crimen, de quo tamen ille nulla infamia laborat, non procedatur in ipſum via inquiſitionis. Si ergo hoc uerum eſt, quō illi qui nondum iurati ſunt, interrogari poſſunt, vt quem nulla inſinuauit infamia ipſi prodant? Poſſent tamen fortaſſe in tali caſu indicia inquiri ut. ſ. vicinia interrogaretur in qua hora fuerit occiſus, quibus armis, & ſimilia. Et tunc ſi illa indicia aliquem in particulari infamia denotaſſēt, poſſet de illo inquiſitio iniri.

Ad poſtremum argum.

Ad iura citata adhibetur rñſio

Vnde ad auctoritatem S. Tho. dū iunior erat, bene Caiet. reſpondit non permanſiſſe in illa ſententia: poſtquam 2.2. quæſtione 69. articulo 2. eam nō probauit. Quin verò fertur neq; tunc fuiſſe magiſtrorum calculis approbatam. Iura autem quę aiūt euidentiā patrati ſceleris accuſatore non indigere, intelligenda ſunt quando & patrator ipſe uel manifeſtus eſt, uel infamia detectus. Id uerò qđ de ſortibus antiquæ legis adiectum eſt, nihil mouet. Nam cū Deus cognitor ſit uindicatorq; uniuerſorum criminum, potuit illum totum populum ſortibus illis deterrere, quibus expectabatur reuelatio diuini numinis. Vnde ſenſus illius: Da gloriam Deo, illuc ſpectat, q̃ poſtquam Deus ipſe ueritatem reuelaſſet, ille qui celaret, Deum ſubnotaret mendacij. Et ideo dare ei gloriā, erat veritatem confiteri, vt appareret quemadmodum Deus eſt occultorum cognitor: quod in gloriam ſuam magnopere cedit. Illud autem ſcrutinium per ſortes iā modo non liceret. Sicuti neq; illud Num. 5. de inueſtigāda muliere adultera citra infamiam. Conſuetudinem autem contrariam non eſt noſtrum vellicare: ipſi uiderint qui illam in uſum inuexerunt: inde enim iam nunc perſuaſum habēt plebes, neceſſarium eſſe: cum tamen nuſquam iuris peritiſſimi illam induxiſſe videantur. niſi in quibuſdam caſibus quos ad ſex uel ſeptem loco citato in Relectione noſtra reduximus, atq; ad amuſſim perpēdimus. De quibus Bar. ad leg. Iuliam de adult. l. 2. poſt gloſſam. § ſi publico. & ſuper extra uag. ad reprimen. & Doctores iuris canonici, ſuper citatis tribus capitulis, de accuſa. tractant. Ex quibus caſibus illi ſunt planiſſimi, qui contingunt in crimine hęreſis & in crimine læſę maieſtatis. Tunc enim oborto rumore criminis, diſquiri poſſunt perſonæ. De cęteris verò illic, cui libuerit, noſtra legat: Non enim poſtulat hic locus tam longam de hac re diſputationem.

Regula certiſſima.

Hanc tamen regulā adhibendam hic duxerim, quæ infallibili (vt reor certitudine, caſus omnes complectitur, quibus licet notorio, diffamatove crimine, latentem reum inquirere. Ea autem eſt. Quandocunq; accuſare quiſq; tenetur, puta dū crimen eſt in pernitiem publicam aut tertiæ perſonæ: neque eſt emendatum, ſed pendet in futurum: iuſte unuſquiſque interrogari vt teſtis poteſt, & prodere reum tenetur. Quo fit ut ſolum ad uindicandū præteritum crimen nequaquam id liceat.

Obiectio

Reſpōſio

Quod ſi quis forſan contra hoc arguat, quod ſi infamia expectaretur, multa crimina impunita manerent, Anacletus Papa reſpondet, cano. ſi omnia 6. q. 1. quod permulta relinquēda ſunt iudicio diuino.

Argu. perperā à Caieta. ſolutum.

Illud tamen argumentum quod ex cano. quidam maligni. 5. quæſt. 1. huic ſententiæ obijcitur, quia ei Caieta. ſuper hac q. Sanct. Tho. 2.2. q. 69. art. 2. non (ut reor) pro dignitate ſatisfacit, non decet hic prę terire. Caſus tex. eſt, quod quidam libello nocturno ſecretario diui Gregorij infamiæ notam inuſſerat. & ait Caieta. ſub conditione latentem illum criminoſum Pontificem excommunicaſſe: ſcilicet ſi non ſe reuelaſſet. Addit tamen excommunicationem illam non ferri ſuper conditionē, niſi ſe reuelauerit, ſed ſuper crimen, quia, inquit, poteſt delinquens pro eo ipſo delicto abſolutè excommunicari. Et iō benignè, inquit, cum illo actum eſt: cū eius optioni relinquebat, utrū mallet ſe reuelare quàm ſnīa excōmunicationis

Prima ri in Caietanum.

vulnerari. Hæc autem reſponſio (vt in dicta Relectione latius oſtẽdimus) ꝓfectò (vt bona uenia dixerim) nõ eſt tanto Doctore digna. Primum.n. ꝙ pro delicto præterito quis, nulla ante delictũ præcedente monitione, ſentẽtia excommunicationis feriri poſſit, inauditum eſt. Nã vt ex Euangelio planè colligitur, nemo poteſt tali percelli cenſura niſi ob mortale peccatum, idemq; inobedientiæ: quia.ſ. rebellis non vult eccleſiam audire. Neq; Pau. Corinthium illum, ob commiſſum inceſtũ, Sãtanę tradidiſſet, niſi quia incorrigibilis erat. Ideo.n. ſeparauit illum à cõſortio aliorum, admonens illos ne cõmiſcerentur fornicarijs. Ob idq; poſtquã correctus fuit, ſtatim reſtituit reliquorũ cętui. Quamuis mos ille excommunicandi forſan non erat qualis nũc eſt, vt excõmunicati priuarentur ſuffragijs eccleſiæ ſed in torturã tradebantur Sathanæ, quod fieri poterat ob commiſſam culpã: ſeparari verò nõ, niſi ne cõtagione plebẽ inficerent. Quocirca nulla eſt licita excõmunicatio niſi præuia monitione, vt ſanctè cautũ eſt c. per tuas. extra de ſententia excõmunicationis. Ob id enim illi qui à iure pręmoniti ſunt cenſuram excõicationis ipſo facto incurrũt. At cùm primùm parere parati ſunt, veniũt abſoluendi, qñ corã Deo iam nõ ſunt excommunicati. Hinc ergo palàm fit, vt neque poſſit occultus peccator, qui nulla infamia denotatus, eſt ſub illa conditione, niſi ſe prodat, excõmunicari. aliàs cũcta iura quæ inquiſitionis formam & ordinem delineant, corruerent.

Germana interpretatio citati textus.

Textus ergo Greg. planiſſimus eſt. nunq̃ .n. ſanctiſſimus Pontifex cogitauit illum latentem diffamatorem extorſione excõmunicationis in publicum ꝓducere: ſed hoc tantùm ei præcepit, ad quod iure naturæ ipſe tenebatur: nempè ꝙ vel produceret ſe vt crimen ꝓbaret quod alteri impoſuerat: aut famam ei reſtitueret, quam niſi ſe proferendo reſtituere nõ poterat: ſiue minus à ſacroſancta Euchariſtia ſub pęna excõicationis deinceps abſtineret. Excommunicatur ergo non pro delicto ꝑterito neq; niſi ſe proderet: ſed pro futuro ſacrilegio, ſi ab Euchariſtiæ ſuſceptione, in peccato exiſtẽs, non abſtineret. Atqui ex huius quæſtiunculæ rñſione facilè alterius ſolutio colligitur: videlicet utrũ ille qui ꝓpriũ faſſus eſt crimẽ licitè poſſit de cõplicibus interrogari, qui nulla infamia læſi ſunt. Nã etſi cõſuetudo parti affirmatiuæ patrocinet, ex his tñ quæ dicta ſunt cõſequit negatiua. Quin verò expreſſa eſt iuris vtriuſq; determinatio: vt c. cũ monaſteriũ. de cõfeſ. & c. ueniẽs. extrà de teſtibus. & 15.q.3.c. nemini. & C. de accuſat. l. fin. & ff. de quæſtionib. l. repeti. quib. locis cauet ne confeſſi ſuꝑ aliorum conſciẽtias interrogẽtur, crimine læſæ maieſtatis excepto: quo comprehẽdit & hæreſeos impietas. Tametſi alios ẽt Bar. ſuper eadẽ lege, repeti excipiat: vt publicos latrones, & eos qui falſum monetã cudunt. De his autẽ ſatis illic a nobis dictũ eſt. Et eadẽ regula quam nuperrime ſtatuimus, hic ſimiliter locum hẽt: videlicet quod liceat reũ interrogare de complicib quando ipſe teneretur accuſare nẽpẽ ad obuiãdum futuro malo in damnũ reipublicæ, uel pnitiẽ tertiæ perſonæ, nõ aũt ad uindicandum præteritum. Scio equidẽ cõtrariã uigere cõſuetudinẽ: neſcio tñ quo orta ſit iure. Profecto in conſcia interrogatus, parere nõ cogitur: ut Caieta. ait opuſ. 16 reſ. q.5. Sed tñ abſit, ut qui tacere licitè põt, mendacium dicat, ut illic inſinuat.

Dubiũ alterum.

Enaſcitur aũt hinc dubiũ aliud, utrum uice uerſa quando perſona diffamata eſt de uno crimine, interrogari poſſit de alijs occultis.

Paludani ſñia.

Petrus.n. de Palude. in 4. diſt. 19. q.4 affirmatiuè rñdet. Cuius fundũ eſt ꝙ

Fundamentum Paludani.

rõ ob quam nõ licet de abditis iudicare, non ſumitur ex eo ꝙ peccatum ſit occultum, ſed inde ꝙ ſecretus ſit peccator: qui ideo per uniꝰ delicti cõfeſſionẽ detectus interrogari deinceps põt ne dẽt, an alia cõmiſerit.

Adrian. Caieta. S. Tho.

Verum hanc tñ opinionem & Adrian. quolib. 11. & Caiet. 2.2.q.69. artic. 2. meritò confutãt. Nã expreſsè in canonibus citatis utriuſque infamia exigitur, ex qua ius inquirendi naſcatur. ſ. tã delicti q̃ delictoris. Eademque eſt ſententia Sanct. Thom. 2.2. quæſtio. 70. articu. 1. & ratio eſt in comperto. Poteſt enim quis adulterij infamia obſcurari, qui tamen circa furtum, aliaque ſcelerum genera ſerenum habeat nomen,

Ratio in Paluda.

Attamen duobus modis licet cõuictum de uno crimine, de alio interrogare. Vno, quando notum crimen

crimen indicium eſt alterius: ut ſi quis in
famatus eſſet conuictuſq; de adulterio, &
adulteræ cõiunx reperiretur in ſuo lecto
necatus, interrogari poſſet an reus eſſet
talis homicidij. Et ſi qs de homicidio con
uinctus eſſet, & cadauer nudum inuenire
tur, interrogari poſſet ſuper ſpolio. Secun
dus caſus eſt, qñ vnum crimen, alterius eſt
circunſtantia: ut qui de conſuetudine cũ
puella conuincitur iure interrogatur, an
ipſam deflorauerit. At uerò de hac infa
mia quæ uiã inquiſitionis antecedere dẽt
utrum ſit certo numero teſtium deſtinata
non ſatis inter doctores conuenit, pleriq;
tñ ſuper illo c. Inquiſitionis. cẽſent dena
rium numerum ſatis eſſe. Attamen de hoc
numero nihil in iure hr̃, ſed id ſolũ ꝙ pp
dicta paucorum, non debet quis infama
tus reputari: niſi opinio eius apud probos
& graues læſa exiſtat. Quocirca an infa
mia ſufficiens ſit prudẽtum arbitrio æſti
mandum eſt; vt ſcilicet perpendat quando
jam rumor ſit frequens. Numerus autem
ille denarius, inde auctoritatẽ nactus eſt
ad infamiã, qđ ſufficit populũ cõſtituere.
Regula. Nihilominus nulla eſt alia regula certior
quam gloſſa dicti capituli, quæ ait, ꝙ ſi ru
mor ſit ſparſus per maiorem partem uici
niæ aut collegij, aut vniuerſitatis, illa eſt
ſufficiens infamia. Hanc. n. cõmendat Bar.
ff. de quæſt. l. de minor. §. tormẽta. vbi ait
fama eſt cõis opinio, uoce manifeſta, ex ſu
ſpectione proueniens: quæ ſi ſit de malo,
dr̃ infamia. Requiritur ergo in primis bo
norum opinio. Nã perditorũ clamor atq;
hominũ infimæ claſſis, legitimã infamiã
Additio auctoris contra aſtrologos. non cõflat. Perditorum aũt perditiſſimos
iſtos cenſeto ariolos & aſtrologos, qui
per aſtrorum obſeruationẽ occulta crimi
na propalare contendunt. Nam vt de ſua
ſcientia quam exilis ſit certitudinis, nunc
ſileamus, vſus tamen eiuſmodi artis in de
tegendis criminibus occultis peſtilẽtiſſi
mus eſt, iniquiſſimuſque à Deo atq; om
ni diligentia a rep. profligãdis. Eſto enim
illis gratis, imò contra ueritatem conce
deremus, perinde eis innoteſcere occulta
crimina, ac ſi oculis ꝓprijs uidiſſent, quo
modo illi poſſunt illa niſi toto reclaman
te iure reuelare? Profectò neque inde iu
dex niſi uel imperitiſſimus uel nequiſſi
mus, ullam poſſit iuridicam anſam accipe
re ad inquirendum, uel vllo pacto proce
dendum contra illum, ab illis proditori
bus proditum. Quare ipſi potiſſimũ atque
illi ſimul qui illos interrogant in malam
crucem arripiendi eſſent. Nihil n. aliud fa
ciunt quam homines falsò infamare: & q̃
uis vera dicerent, pernicioſiſſimi nihilo
minus eſſent, ſunt. n. mortales adeo cupi
di deprehendendi eos qui ſibi nocuerunt,
vt facile iſtis fidem adhibeant. Vnde ſex
centæ turbæ in Rep. oboriuntur. Quin &
illi qui zelotypia exuruntur eos adeunt
qui adulteria ſuarum uxorum ſibi dene
gant. Hæc de infamia. Indicia autem, vbi *Qualia oportet eſſe indicia quæ inquiſitionẽ antecedant.*
non uolat infamia, non qualiacumq; ait
S. Thom. ſed expreſſa eſſe debent, & quæ
prudentia judicis vehementer reum indi
cent antequam ius emergat inquirendi,
Vide quam ſancti, ſanctaque iura famæ &
honori conſultum curauere deliteſcen *S. Thom.*
tis rei, ſane cum maluerint aliqua crimi *Quid ſemiplena probatio.*
na impune fieri, quam delinquentes oc
cultos de poſſeſſione honoris ſui, famæ
que, & uitæ temere depellere. Semiplena *Argum.*
autem probatio cenſetur vnus teſtis om
ni exceptione ſuperior. Sed repetis fortè
contra hanc definitionem argumẽtum ſu
pra factum ex c. Inquiſitionis de accu. ubi
cauetur etiam ſi duo uel plures iurati te
ſtes crimẽ pandant, niſi infamia reus labo
ret, non patere inquirendi ius. Rñdetur au *Solutio.*
tẽ argumentum concludere ſemiplenam
probationẽ: quin verò plenã trium teſtiũ
non ſufficere ad inquiſitionẽ: ſed ſemiple
nã probationem tunc facultatẽ facere in
terrogandi tã reũ quã alios teſtes, qñ pro
ceditur uia accuſationis. Atq; hæc eſt mẽs *Dubitatio.*
S. Tho. Ex his aũt, reliquũ ſit dubiũ aliud,
vtrũ reus in foro aut exteriori aut cõſciæ
compulſus ſit ueritatem rñdere antequã
certior fiat iudicem iure ipſum interro
garet an illico ei potius debeat ſimpliciter
credere. Reſpondetur nequaquã compel *Solutio.*
li, quouſq; illi cõſtet more & lege interro
gari: Etenim qui bona ſua, honorẽ, & uitã
iure poſſidet: quouſq; ius alterũ ibi inno
tuerit quo debeat illorũ iacturam facere,
non adſtringitur illa dimittere: alias ꝓdi
gus eorum eſſet: Atq; id maxime in rebus
grauiorib. ſed in his potiſſimũ quę vitã in
diſcrimẽ obijciunt. Nã in leuioribus de
bet ſubditus prælato fidẽ adhibere, illi tñ

prorſus quem probum nouit, prudentẽ, & ſcientiæ peritum. Igitur vbi primum reo notũ fuerit ſecundum iuris ordinẽ interrogari, ſub pęna peccati mortalis detegere ueritatẽ etiam iniuratus tenetur multo tñ ſanctius ſi iuratus interrogetur. Loquimur nunc modo ex genere rei. Nã ob leuitatẽ materiæ iam ſuprà dictũ eſt fieri poſſe, ut negatio veritatis etiã in iudicio venialis ſit culpa. Quocirca reus qui ueritatẽ negat, etiã illam qua in mortẽ adigitur, nullatenus eſt ſacramento cõfeſſionis abſoluendus quouſq; illã aperiat. Debet tñ confeſſarii conſiderata maturitate tũc uti, ne calamitoſũ morti temere addicãt. ſcientes in re dubia propendendum eſſe potius in fauorẽ rei. Et ideo niſi meridie clarius lex illos cogat, nõ ſunt miſeri cogẽdi: maximè in cauſſa capitali, aut honoris & famæ: dum ex altera parte non agitur de tãto periculo alius tertię perſonæ: ſed debẽt prius rimari an iudex legitimus ſit, an reus aliquo ſit priuilegio exẽptus, puta quia clericus: an deniq; plenè cõſtet cũcta legis merita fuiſſe ſeruata. Pręterea illa debent eſſe prudentia, ut etſi reus auſcultare nolit eorum ſniam diſſimulatiſſime id ipſi extra confeſſionẽ celatam rem ſernent. Solent namq; ſæpe iudices de cõfeſſarij facie delictum expiſcari. Ecce qñ reus tenetur & iuſtus teſtis ueritatem patefacere. Quod autem plus dubietatis, & anxietatis affert, eſt, noſſe, quãdo uel reus vel teſtis pręter iuris ordinem inique cogitur, cum nullatenus ei (vt ſuprà dictum eſt) mentiri liceat, etiam ſi ſalus totius rei publicę illic periclitaretur, qua ſe poterit prudentia defendere, quove ſuffragio elabi. Hæc fuit in illa noſtra Relectione citata membri 3. q.3. ubi cuncta credo tetigimus quæ à noſtro puſillo ingenio deſiderare quis poterat. Vt autem ſummatim dicamus, complures ſecretorum gradus & ordines dignoſcuntur. Quorum ſummus eſt, qui ſacramentali confeſſioni debetur: ob idque de illo conſtitutiſſimum eſt cõfeſſarium uere reſpõdere, ſe neſcire ꝙ in ſacramento audiuit: quoniam huius contradictionis, ſcio, neſcio, utraq; pars diuerſis ſenſibus eſſe poteſt vera. Nã licet prior ſimpliciter uera ſit, ſi ſcire pro eo vſurpes, qđ relatu credis, poſterior nihilominus eſt uera in hoc ſenſu: quod neſcis tãquam homo, uel quia neſcis ut dicas. de hoc autem nõ eſt præſentis loci diſputatio: illic enim ſatis ſuperque dictum eſt. Vnum hic tamen repetere admonendo non ceſſabo, contra quod paſſim grauiſſime peccari video: nempè quam debeat eſſe recõditum, quamq; ab exteriori foro ſemotum confeſſionis ſecretum. Video, inquam, ſeculares iudices, immo & peius eccleſiaſticos, ſuas ſæpe cauſſas ad confeſſarios remittere, a quibus rei informati ueritatẽ poſteà fateãtur in iudicio. Idq; pręcipuè in cauſſis matrimoniorum quæ clam fiunt: Cum tamen multo minus eſſet periculi ſi mille eſſent illegitimi coniugati & in perpetua fornicatione perſiſterẽt quam illa uia procedere. Arbitrantur. n. iſti iudices neminem poſſe in confeſſione ſacramentali mentiri: & tamẽ & adultera & puella, imò vulgaris homo qui ſemel ueritatem in iudicio negauerint, paratiſſimus eſt etiam in confeſſione id contegere qua ideo ratione patentiſſima illis offertur occaſio, ut ſacrilegium faciant mentientes in confeſſione. Et qñ id non contingat, faciunt eiuſmodi iudices confeſſionem odioſiſſimam. Nam cum uideat indocta plebs per illam uiã in iudicio compelli, quis non illam reformidet? Perſuaſiſſimũ ergo Chriſtianis eſſe debet ſecretũ illud nulla prorſus ratione reuelari poſſe magis quam ſi Deus ſolus ſciret: aliàs apertiſſimo periculo exponeretur ſacroſanctum ſacramẽtum, ut homines nõ auderent ſua illic patefacere crimina. Caueri ergo ſanctiſſimè debet ab hoc ſacrilegio, ne iudices in ſuo foro ſacramentum confeſſionis nominẽt. Neque ſacerdotes ſi qui ad illos inde remittantur, vllo modo eos audiant. Imò & iudices ipſos acerrimè reprehendant: Interſtat ſacer limes inter unum forum & alterum, quem trãſgredi ſacrilegium eſt, in rempu. Chriſtianam peſtilentiſſimũ. Sed quo ad rem de iudicio exterioris fori reuertamur: In eiuſmodi ſecretis tunc etiã gradus quantũ ad fidem quæ ipſis ſeruandis debetur. Etenim qui per iniuriam ab altero ſecretum extorſit, arctiſſimo nexu ſtringitur illud ſeruandi: Adeò vt ſi illius reuelatione periclitaretur altèrius uita, dicere auderem quod deberet ipſe periculum

Sana doctrina ad confeſſarios ſpectans.

Multiplex ſecretorum ordo.

Iudicum huius tẽporis ignorãtia

culum

culum antea ſubire proprius quam illum detegere. Poſt hoc eſt illud quod quis prudenter, uel tamquam prælato uel tamquã amico, alteri concredit. Tunc.n.etſi nemo obligetur mortem oppetere, ut illud celet dum ab illo extorqueretur, tenetur tamen quam poſſet maximè illum contegere. Deinde ſequuntur alij gradus remiſſioris obligationis. Vt ſi ſcis ſecretum vel ꝙ alter temere effutiuit, uel quod caſu uidiſti. At ne quæſtione ſequenti de teſtibus eadem nos occupet quęſtio, de oĩbus tam reo quam teſtibus conſtituitur ſexta generalis concluſio. *Sexta cõcluſio.* Licet cuicumq; præter ius requiſito primum non reſpondere, mox appellare. Quin uerò & quo potuerit pacto ſe defendere, ne loquatur: ſicuti contra priuatam perſonã. Nam iudex multò grauius mortaliter peccat (quod apprimè animaduertere debent) dum tali ui ſecreta exprimit, q̃ ſi priuata eſſet perſona: eò ꝙ cùm ſit iuſtitiæ patronus & cuſtos, eidẽ iuſtitiæ auctoritate publica, uim infert. Quamobrem dum per iniuriam extorſit crimẽ per illã confeſſionẽ non põt reum cõdemnare: quia ex iniuria nullum naſcitur ius. Si uerò nullum aliud remedium interrogatis reliquum ſit, pro tali caſu eſt concluſio ſeptima. *Concluſio ſeptima.* Pñt ac dẽnt ſic contra ius requiſiti quacunq; uti amphibologia, quã vſitatus ſermo citra mendacium ferre poſſit. Nam ſi talia uerba nullatenus ſenſum uerum admitterent, mendacium parerẽt, quod nullatenus licet. Et quidẽ antiquus doctorum clypeus ille erat, ut interrogatus diceret, Nego ꝓpoſita, ut propoſita ſunt. Et re uera inter ſynceros iudices, illa eſſet legitima rñſio: ſed tñ qm̃ iã illa minimè contenti urgentius inſtãt. diſtinctione opus eſt. Dum.n.teſtis de alieno actu interrogatur, facilius protegere ſe poteſt, q̃ ſi interrogaretur de proprio: Arbitror.n licet non ſit eo gradu certũ, quo in confeſſario, poſſe ritè rñdere ſe neſcire: ut ſi interrogetur an alius quiſpiam, puta *Probatio conclu.* Petrus occiderit, illud ve aut aliud fecerit, fueritue tali hora in tali loco, aut qdpiam ſimile, per quod ueniri poſſit in notitiã criminis. Enimuerò cùm uoces ſint conceptuum ſigna, oratio illa neſcio, recipere hunc ſenſum citra mendacium põt: Neſcio ut tibi modò dicã. Quare non aduerſatur alteri ueritati, ſcio ſimpliciter: ẽt ſi proprijs, oculis id de quo interrogatur uidiſſet Nam ſi tm̃ auditu illud teneret dubium non eſt, quin poſſet reſpondere ſe neſcire. Quandoquidẽ quod credimus, non propriè ſcimus. Et confirmatur concluſio. Iudex ſciſcitari de occultis nõ põt: imò ut hr̃ cap. qualiter & qñ.1. de accuſa. debet interrogans excipere occulta crimina admonens teſtem ne illa detegat: ergo quamuis ipſe aſtu exceptionem non explicet, legibus ipſis intelligitur expreſſa. Quocirca iurm̃ calumniæ, uel quodcumque aliud teſtimonium, eo moderamine intelligitur, ꝙ ille iuratus dicet ueritatẽ ſm̃ ius. Atq; inter alias expoſitiones hæc optima eſt, & textui genuina illius loci, Marc.13. De illo die nemo ſcit, neq; filius hominis. Cum.n. Apoſtoli Chriſtũ ſciſcitarentur, Dic nobis qñ iſta fient: ipſe reſpondit, De die illa nemo ſcit, neq; filius hominis. *Qualiter interrogatus iniquè proprio actu poſſit ſe legitimè eripere.* Quaſi dixiſſet, Ad fidem redemptionis quam filius hominis operatur, nõ pertinet illum manifeſtari, ſed potius reticeri. Quare filius hominis neſcit ut dicat. Attamen dum interrogatio fit de proprio actu: ut.ſ.ſi uel teſtis interrogetur, an uiderit, uel audierit, uel adfuerit tali loco: & pariter ſi reus interrogatur an fecerit hoc uel illud, illic perplexior ſit locus euadẽdi: Nam dicere, Neſcio, ridiculũ eſſet: Põt tñ dicere, Nõ memini: nã eũdem ſenſum recipit, quem, neſcio, ſ. ut dicam. Si tñ res eſt tam proxima uel tã inſignis, ut illa reſpõſio fiat ẽt deridicula, difficilior ſit multo euaſio: Nam dicere, Non uidi, uel, Non audiui, non mihi ſatis ur̃ eundem ſenſum admittere, quem, Neſcio. Nec auderem ſic ego reſpondere ſi uidiſſem. Quamuis in, audire, tolerabiliùs idem permittatur ſenſus. Nam ẽt audimus ut dicamus. De reo aũt multò eſt res grauiſſima. Dum.n.interrogatur an occiderit uel furatus fuerit, uel de quocumq; alio proprio actu, eludere interrogationem nequit, dicendo ſe neſcire neq; (ut diximus) admittet ſi dicat ſe nõ meminiſſe. Quòd ãt liceat ei dicere ſe nõ feciſſe, nullaten⁹ eſt ſubſtẽtabile: qm̃, Non feci, nullo mõ amplecti põt ſenſum, Non feci ut dicã: Facere.n. non habet eandem connexionem cum eo quod eſt, ut dicam, quam habet, ſcire. In communi enim

collo-

colloquio vbi ſermo oritur de re aliqua quam ſecreto ſeruare uolumus, licet quis reſpondeat ſe nihil ſcire, nō exiſtimatur mendax, et ſi credatur id ſecretò noſſe. Si tamen ſermo eſſet de re quam alter fecit: qui ſciens rem illam feciſſe, dicere, non feci: aut, non ita res eſt, profectò mendax meritò haberetur. Idem enim eſt prorſus, Non feci, &, non ita res eſt. Quod porro nullo ſenſu à mendacio excuſari pōt. Scio

Sentētia Adriani

Adria. 4. ſent. q. de ſigillo confeſ. dicere, ꝙ reus contra ius interrogatus, poteſt etiam iuratus reſpondere, non ſolùm nihil de illa re noviſſe: uerum interrogatus an fecerit, poteſt, inquit, ſecūdum omnes Doct. reſpondere ſe non feciſſe. Neſcio tamen qui ſint omnes Doct. quia neminem uidi: imò indubius credo, id neutiquam licere. At quia neminem dico, eſt utique Caiet. opuſ. 16. reſ. q. 5. quem ſupra citauimus, qui ait inquiſitum præter ius de occultis complicibus reſpondere poſſe non habere complices. quod ſi uerum eſſet, conſequēs fieret ut de ſe quoque iniuſtè interrogatus reſpondere poſſet, non feciſſe. Quod ego profectò adduci non poſſum, vt credam.

Rō egregia in Adria.

Quoniam nulla amphibologia ualet eiuſmodi reſponſa à mendacio excuſare. Et eſt mihi apertiſſima demonſtratio hęc, ꝙ ſi illud non eſſet mendacium, uana tūc fuiſſet cura & ſolicitudo omnium Doct. admonendi non licere, neque pro uita ſeruanda in iudicio mentiri: quia nullum aliud mendacium cauere volūt, quam hoc quo quis apertè negat ſe feciſſe, quod fecit. Quæro. n. ab illis, an ſi iudex diceret tu occidiſti, reſpondens reus, non ita eſt, mētiretur: profectò non eſt dubium. Quare nec adulteræ à marito nudo gladio interrogatæ, an amicum admiſerit, dicere fas eſt non admiſiſſe, ſi id modò falſum eſt. Neque poſſet à mendacio excuſari ſi cum eū admiſiſſet nudiuſtertius, abſolutè rūdiſſet non admiſiſſe, intelligens heri: nam illa negatio uniuerſalis eſt. Quid ergo remedij eſt? profectò nullū: nam hominum iniquitatibus, poſtq̄ ſemel iuris ſinceritatem peſſundant, nullis poteſt legibus obuiam iri. Sed miſeris neceſſe eſt mortem, uelut martyres perpeti, antequam ius naturale & diuinum mentiendo tranſgrediantur. Quod enim remedium excogitare pōt miſera puella, cùm mortem tyrannus ei minatur niſi ſecum turpiter cōſentiat? profectò nullū: ſed gladio potius ſuccumbendum illi eſt. Eodē modo cui eandem mortem offerret, niſi mendacium ꝓferret, moriendum eſſet. Et talis eſt caſus dum tyrannicè iudex reum in tales anguſtias redigit, ut uel mentiri debeat, vel mori. Hæc truncatim de hac materia hic dixerim: quoniā nec res eſt quæ hoc loco plenariè diſputari deberet, & in dicta noſtra Relectione copioſè extat diſcuſſa.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum in cōtrarium reſpondetur, iura ciuilia multa impunè permittere, quæ non ideò approbant diuinæ leges, ut meretricia. Atque hac ratione quia ferre mortem, quæ ſecundum Ariſtot. 3. Ethi. terribilium omnium terribiliſſimum eſt, egregię uirtutis eſt, illiuſque fortitudinis culminis quod rariſſimi homines attingunt, leges humanæ nulla ſupplicia illis ſtatuerūt, qui cum accuſationibus tranſigerēt, ut ſe à morte eriperent: licet ante tribunal Dei culpa non careat. Et ſimilis eſt reſponſio argumenti ſecundi.

Ad ſecundum arg.

ARTICVLVS III.

Vtrùm reo liceat iudicium per appellationem declinare.

TErtium uitium rei eſt ſubdoloſa cauilloſaque appellatio. Arguitur ergo quod reo non liceat iudicium per appellationem declinare. Primum, uidetur hoc contradicere documento Pauli ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Nam appellatio, quædam eſt recuſatio iudicis, & ab eius obedientia exemptio. Secundò: Maior obedientia debetur ordinarijs iudicibus, qui publica poteſtate pollent, quàm alijs quos arbitrio tuo elegeris: ſed ab electis communi partium conſenſu appellare non licet: ut patet 2. q. 6. can. à iudicibus. ergo nec ab ordinarijs. Tertiò arguitur. Si appellare licitum eſſet, quocunq; tempore liceret: pręfinitur autem à iure tempus decem dięrum, ad appellandum: ut patet 2. q. 6. can. Anteriorum. ergo appellatio non eſt licita. In cōtrariū eſt exemplū Pauli, qui, vt refertur Act. 11. appellauit ad Cæſarem.

Primum argum. *Paulus.* *Secundū argum.* *Tertium argum.*

Breuiſ-

Breuiſſima eſt atq; facilima quæſtio, ad quam duabus concluſionibus reſpondet. *Prima conclu.* Prior eſt: Licitum eſt reo quando iuſtitiæ confidit, qui iudicis fortè grauamine premitur, appellare: dummodo ad legitimū appellet iudicem. *Ratio cōcluſionis.* Concluſio eſt manifeſta, etiam naturali iure: quoniam vt ſe ſuaque quiſque defendat, tutela & beneficio vti poteſt: quod ratio naturalis ei non denegat. Quòd autē id nulla ratio naturalis vetet, patet, quia ea maximè eſſet obediētia: hæc tamen non obſtat: quia nemo obedire tenetur inferiori, niſi quatenus ille ſuperiori ſubalternus eſt Eſt enim iudicū ordo ſicut cauſſarū naturalium, quarum in ſuis influxib. alia eſt alijs ſubdita. Quare eadem cau & q. can. Omnis oppreſſus. cōceditur afflictis reis appellare, iubeturque vt à nullo prohibeantur: ſed fulciantur potius & audiantur. Et can. præcedenti, Appellantem non debet afflictio ulla carceris, aut retentionis iniuriare cuſtodia. Sunt aūt multæ à iure præſcriptæ ceremoniæ & formulæ appellandi, de quib. nō eſt pſentis loci præſſius dicere Quòd aūt habetur in can. Catholicus, uidelicet quòd ſi quis fidelium ad iudicē prouocauerit infidelē, excommunicetur: de Apoſtolica doctrina ſumptū eſt. Obiurgat. n. *Paulus.* Paulus Corinthios in ca. 6. prioris epiſtolæ, ꝙ frater cū fratre iudicio contēderet, & hoc apud infideles iudices: cùm inter ſeipſos poſſent ſuas componere lites. Nā vbi fides nō eſt, neque rectum eſſe poteſt iudicium. Intelligit āt illa prohibitio de illis catholicis, q̄ inter catholicos viuūt: nam illi noſtrates qui in terris infidelium negotiationis cā cōmorari permittuntur, nihil peccāt ſi coram ipſorum iudicibus, vel actores compareant uel rei. *Poſtrema conclu.* Poſterior concluſio: Appellare ad ſuperiorem cauſſa aut repellandæ aut differendæ iuſtę ſētentiæ, iniuſtum, & iniquum eſt. *Probatio* Probatur quia ſicut imponere reo (vt ſuprà diximus) calumnia eſt, ſic imponere iudici: ille aūt qui ſubdolè & vafrè appellat, prçter quam ꝙ obedientiam uiolat quam iudici debet, re ipſa imponit illi falſum, quaſi iniuſtam ſententiam tulerit inſuper & impedimento illi eſt ne ſuum perſequatur munus: atq; adeò eiſdē de cauſſis iniuriā illi irrogat. Quapropter in eadem cau. & q. cano. quicunque. præcipitur vt tales appellationes non recipiantur. & cano. omnino. eiuſmodi appellantes puniri iubentur. *Quæſtio.* At uerò ſciſcitaris circa priorem concluſionem, vtrū licitum ſit & condecens ſic religionū familias inſtituere, vt appellare prohibeantur. *Ratio hæſitandi.* Apparet. n. id neque decere, neq; uerò licere: tum ꝙ præcipuè in cauſſa capitis, quam tantopere nos natura admonet vt defendamus, nemo debet naturali beneficio orbari, quo ſe tueri pōt: tum etiam ꝙ vt eadem cau. & q. habetur vtroq; canone, Ad Romanā. Chriſtianis vniuerſis hoc indulgetur beneficium, ut quoties ſe quiſq; premi ſenſerit, ad Romanam ſedem tanq̄ ad caput, prouocatione confugiat. *Reſponſio* Reſpondetur nihilominus per quàm ſanctè è religionibus abigi appellādi uſum: nam etſi fortaſſe accidere quandoque poſſit, vt monachus aliquis iniuria læſus affligatur, tamen ex alia parte talia damna (quæ rariſſimè contingunt) pace & quiete compenſantur: neruus enim & decus religionis in hoc maximè conſiſtit, ut altiſſimo inter ſe ſilentio, omnia ueluti inter fratres, quæ ſua eſt profeſſio, planiter tractnet, & tranſigant, neque ſe ſeculo prodant. Etenim ubi primum religionum cauſſæ clauſtrorum metas exierint, actum de illis eſt. Quocirca inſtitutiones ipſas ſic Pontifices confirmarunt, vt appellationes prohiberent: non ꝙ per hoc ſummis ipſis Pontificibus obedentiæ quidquā ſit ademptum. Quicunque. n. quantumuis incluſus monachus ad ipſum appellauerit, iure id faciet: verùm ꝙ ſic conſultū eſt religionum incolumitati. *Dubitatio.* Sed & circa ſecūdam concluſionem dubium prætereà reſtat, utrum reo & dum iuſtè credit ab inferiori condemnari, liceat ſuperiorē interpellare: ea nimirū ſpe ductus ut ſuperior, vel fauore, uel quia diuerſam habet iuris opinionem, reuocabit ſententiam, vel illa dilatione poterit ſe ipſe eruere. *Argumentum partis affirmatiuæ.* Eſt enim parte affirmatiua argumentum ꝙ poſtq intra limites obedientiæ iure id permittitur, uidetur poſſe illuc ſubterfugere: nam (ut dicemus ſtatim) licet ei è carceribus fugere. Accedit & vſus: nam quicunque; ſi poteſt appellat. *Solutio.* Reſpōdetur tamen id certè non licere: ſed eſſe peccatū genere ſuo mortale, vbi quis certiſſimus eſt meritò eſ-

ſe con-

ſe condemnatus, etiam ad mortem, per appellationem iudicium eludere: nā eſt contra iuſtitiam & in reipublicæ detrimē tum: nā ſæpiſſimè illis prolatationibus iudices & miniſtri vel laſſantur, vel corrumpuntur, & reſtant ſcelera impunita: Secus ſi aliquo pacto de æquitate ſententiæ dubitaretur.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, quòd qñ inferior iudex fines tranſgreditur iuris, exorbitat ab ordine ſuperioris. & ideò ſubditus nullam tranſgreditur obedientiæ lineam, ſi ad ſuperiorem recurrat: quoniam nemo conſtringitur parere inferiori, niſi quatenus ipſe perſeuerat in ſuperioris ordine. *Ad ſecūdum arg.* Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ in vtroq; eſſe peccatum vſu venit, ſ. in iudice perſpiciente defectum, per quem iuſtam cauſſam dat reo æquiorem alium interpellādi: & in reo defectū conſtantiæ, quia non perſiſtit in eo quod ſemel eligit. Vnde licet ordinario iudici firmior obedientia quam arbitro debeat, tamen quia ordinarius nō à reo eligitur, ſed eius auctoritas pendet à ſuperiori, fit vt qñ ille ab eius ordine exit, poſſit reus citra inconſtantiæ notam prouocare: qñ verò litigantes communi conſenſu ſequeſtrem elegerunt, propter eorum inconſtātiam non permittuntur appellare. Attñ ſi tres fuerint electi, & duo ſine tertio ſententiam tulerint, appellare licet: vt ſubditur ſtatim in c. ſanè.

Ad tertium ar. Ad tertium argumentum reſpondetur, ꝙ cum appellare, officium ſit virtutis, cōſtringi debet ab vtroque extremo. nempè vt ita hoc beneficium reo concedatur, vt tñ non cedat in accuſatoris iniuriam. Ob idq; antiquitus biduum aut triduum concedebatur reo, vt poſſet appellare: poſt verò indultum eſt tempus decem dierum. Nam ſi quantocunq; elapſo tpe appellare liberum eſſet, nulla eſſet firmitas in iudicio & ſnīa, ſed ſemper eſſet ex arbitrio rei pendens. Atq; eandem ob cām interdictum eſt ſuper eodē articulo tertio appellare, ut patet extrà, de appel. c. Directæ. Vbi permittitur appellare bis: & c. ſua nobis vbi prohibeť appellare ter. Et eſt expreſſus titulus in Codice, lib. 7. ne liceat in una eademq; cā tertio prouocare. Iam verò Romæ inductus eſt contrarius mos: vt, ſ. tres ſententiæ expectentur cōcordes. Ea forte de cauſſa quòd technis fraudibusq; humanis in dies creſcētibus, aliter ſatisfieri litigantibus nō poſſe creditum eſt: nam cum hæc ex iure pendeant poſitiuo, poteſt Summus Pontifex illa pro temporum varietate mutare. Ille autem nocentiſſimus intolerabiliſq; ſtylus eſt, ut litigatores permittantur cauſſas in fruſtra lacerare, & nouos articulos effingere, vt à quocunq; iudicis verbo appelletur, & de ſingulis expectentur tres ſententiæ, atque hac ratione lites immortales fiant.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm liceat condemnato ad mortem ſe quacunque uia defendere.

POſtremum remedium quod reo ſupereſſe videtur eſt, vt ſe defendat, tunc præſertim dum morti addictus eſt. Arguitur: ergo id licitum eſſe. Naturalis inclinatio ſemper eſt licita cum Deo auctore illa ſit uniuerſis rebus indita: inter inclinationes autem naturæ, ſumma cunctis rebus ineſt vt ſeſe conſeruent: inde enim naſcitur vt ſummam exoptemus fęlicitatem in qua perpetuo permaneamus: ergo ad tuendam vitam quæcunque nobis defenſa licet. *Primum argum.* Secundò: Perinde ſententia fugiendo declinatur, atque reſiſtendo: fugere autem licitum eſt, ſecundum illud Eccleſ. 9. Longe eſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non uiuificandi: ergo & reſiſtere licet. *Secundum ar.* Tertiò: Plus homo ſibi ordine charitatis tenetur quàm alteri: licet autem alterum periculo mortis eripere, ſecundum illud Prouer. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem: & eos qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes: ergo & cuique licet ſeipſum à morte liberare. *Tertium argum.* In cōtrarium eſt Apoſtolus ad Ro. 13. *Paulus.* Qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit, & ipſe ſibi damnationē acquirit. Etenim qui à ſuo ſe iudice defendit poteſtati reſiſtit quæ diuinitus ad uindictam malefactorū, laudē uerò bonorū inſtituta eſt.

Diſtinctio. Quæſtio hæc per diſtinctionem eſt diſſoluenda. Contingit enim quempiam, aut iuſte damnari aut iniuſte. Et ſecundum hæc duo membra duæ ſunt ſecernēdæ cōcluſiones. *Prima concluſio* Prior eſt: Nemini iuſtè ac iuridice

Rñcõcluſion. dicẽ condemnato licet ſe à legitimo iudice defendere. Et ratio (præter teſtimoniũ citatũ Pauli) eſt q bellũ nequit eſſe utrinque iuſtum niſi ubi ignorantia alterutram partium excuſaret: iudex aũt iuſtè capit, tenet ſupplicioq; addicit legitimum reũ: nõ ergo reus iuſte poteſt illi reſiſtere, ſed eſt ſuo genere mortale crimen. *Secunda concluſio* Poſterior concluſio: Cuicunq; iniuſtè condemnato fas eſt iudici reſiſtere, ubi tñ non daret ſcãdalum, ex quo grauis turbatio timeretur. *Probatio concluſ.* Concluſio eſt nota: quoniam iniqua ſententia nullam ſubdito inducit obedientiam: quin uerò iam tunc iudex non publica, ſed priuata utitur auctoritate: creſcit autem inde eius culpa quod prætextu iuſtitiæ iniuriam infert, & uiolentiam. Vnde Ezech. 22. Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem: ergo ſicuti à lupis, ſic ſe quiſque poteſt ab ipſis tueri, niſi graue inde metueretur ſcandalum. Emergunt tamẽ ex his cõcluſionibus rationes aliquot *Prima dubitatio* dubitandi: Et primum omnium offertur dubium de innocente, qui ſecundum allegata & probata condemnatur; uidelicet utrum ſit illis connumerandus, quibus poſterior concluſio ſuffragatur, ut ſe defendant: an uerò illis quibus refragatur prior *Argum.* præcipiens ut pareat. Nam quod ſe poſſit defendere argumentum eſt ſua innocentia. Duriſſimum enim eſt manus innocentis ligare, qui per iniquitatem accuſatus eſt: id præſertim in cauſa mortis: cum natura cuilibet ius faciat defendendi ſeſe. Sed ex altera parte eſt nihilo debilius argumentum, quod illum iudex iuſte condẽnauit. Et ponamus eundum etiam iudicẽ credere illum eſſe nocentẽ. Quare ſi damnato liceret ſe defendere, bellum eſſet iuſtum ex utraq; parte. Res profectò grauis eſt: & qui à parte innocentis cenſeret, rñdere ad contrarium argumẽtum poſſet, q bellũ ſimpliciter eſt iuſtum ex parte innocẽtis: ſed tñ iuſtitia iudicis fundaretur in falſa præſumptione, quæ innocentius protectionis non adimit. *Solutio poſtredubitationis* Nihilominus non auderem ab hac parte ſtare: ſed crediderim (vt q.4. dicebamus) quod ſi eiuſmodi innocens poſſet citra graue ſcandalum, & citra uulnerationem iudicis eiuſq; miniſtrorũ ſe protegere, poſſet quidem: utpote non ſolum fugiendo, uerum, & includendo ſe in locum munitum, & forte armis territando miniſtros iuſtitiæ: & dum capitur, conitendo ſe eripere etiam pellendo miniſtros. Attamen ſi non poſſet ſe defendere niſi inflictis uulneribus, neutiquam crediderim id licere. Nam primũ id non fieret ſine grauiſſimo ſcandalo, quod peccatum eſt. Secundò arguitur: Iudex in tali caſu non ſolũ licite reũ inuadit, uerum & iuſtitiæ præcepto ita cõpellitur, ut ſi non faceret grauiter peccaret. Nam faciamus teſtimonia eſſe legitima, & iudicẽ hr̃e illũ pro eo: duriſſimũ autem conceſſu eſſet q iudex teneretur præliũ cõtra hoĩem aggredi, qui iuſtè poſſet etiam ſe contra prælio defendere: nã etſi in bello poſſent contra ſe inuicem duo hoſtes iuſtè pugnare: quia alterum ignorantia excuſat: eſt autẽ longè diſſimilis ratio: quia allegata & ꝓbata ſecundum iura obligant iudicem reũ damnare. Itaque iudex etſi decipiatur credens illum eſſe reum: tamẽ non decipitur in hoc, quòd etiam ſi ſit in ſecreto innocens, tenetur illum damnare. Præterea, q ipſe ſit perſona publica & reus priuata, plurimum ad rem facit. Adde q ſi prætorẽ uel occideret vel vulneraret, licet poſtmodum de eius innocentia conſtaret, nihilo ſecius ob id quòd illa ſe ui defendiſſet, puniretur. Signum ergo eſt quòd in conſcientia id ei minimè licuiſſet.

Ad primum igitur argumẽtum in principio quæſtionis reſpondetur quòd inter *Ad primum ar.* inclinationes naturales illa eſt potiſſima, ut rationalis homo nihil contra rationem inceptet. Ob idque uniuerſale deſiderium omnium creaturarum conſeruandi ſe, debet homo rationis moderamine exequi. Quapropter ubi citra iniuriam reipublicę in ſuo ſe iure non ualet aſſerere, uitam potius quàm rationis ordinem deſerere debet. *Ad ſecundum arg. D.Thom.* Argumentum autem ſecundum multa exigit diluenda dubia. Reſpondet enim S.Thom. quòd cùm nemo ita condemnetur, ut mortem ſibiipſi inferat, ſed tantum ut patiatur, nullus tenetur facere illud unde mors ſequatur: quod contingeret, ſi ſua ſponte maneret in carcere. Et ideo cum ei fuga patet, arripere poteſt. Verũtñ nõ põt reſiſtere miniſtro iuſtitię: nã hoc non ſolũ eſſet nõ agere ſuam mortem, verũ reſiſtere

ne pa-

ne patiatur. At verò contra hanc ſolutionem ſunt argumenta per multa. *Prima ratio.* Primùm, ꝙ nemo poteſt ſuam cuſtodire uitam cum alieno damno, quale daretur cuſtodibus contra quos ſi fugeret, lege ageretur. *Solutio* Ad hoc aũt rñdetur hoc accidẽtarium eſſe: ꝙ ideo fugiens minimè tenetur cauere. *Secunda ratio.* Ipſi uiderint cuſtodes quo munus ſuum expleant. Etenim ſi negligentes fuerint, illis imputandum eſt: nam fugiens, ius perſequitur ſuum. Quòd ſi vrgentius arguas, ſequeretur ſi condemnato liceret ſe in pedes dare, ꝙ liceret pariter & compedes rũpere, & infringere ſeras, & perforare murum, qua ſe uia eriperet: hoc tñ reprehenſibile uulgò reputatur. Quin uerò & legibus decretæ ſunt illis pœnæ qui talia audent. Henricus Gãdenſis quolib. 9. art. 25. *Hẽricus.* negat illationem hanc: nimirum arbitratus hoc perinde eſſe atq; reſiſtere iudici, eius percutiendo miniſtros. Vnde ſicut licet tibi, inquit, per alienum agrum tranſire, haud tñ diruere ſepem ut tranſeas, ſic condemnatus dũ fores patent, fugere põt, nequaquam tñ uincula rumpere. Attamen etſi huic opinioni applaudere ciuiles leges uideri poſſint, tñ contraria ꝓbabilior eſt: quam Caiet 2.2.q.69. cenſet D. Thom. *Caieta.* conſonam, dicenti ꝙ licet fugere, ſed non reſiſtere. Et ita credo in foro conſciẽtiæ de quo præciſè tractamus. Cuiuis.n. fugere licet: iuſtum ſubinde fit & ſe ab impedimentis, citra uim expedire. Eſt autẽ notandum uim propriè, neq; brutis animantibus, quæ neq; dominium ullum neque ius habent, neq; uerò inanimis rebus inferri, ſed ſolis hominibus. Et ideò cõdemnato non licet uel iudici uel cuſtodi carceris reſiſtere, manus in ipſos inijciendo: uincula uerò rumpere nõ eſt reſiſtere, ſed fugere. Sicut neq; qui leonibus eſſet traditus, uim inferret iuſtitiæ, dum, ut ſe defenderet, illos interficeret. Qui autem cuſtodem carceris ligaret, aut os illi, ne clamaret, obſtrueret, uim faceret: non tamen ſi eum dum ſe teneret poſt ſe fugiens traheret *Argum.* Sed arguis contra: Qui ædes rumperet uicini, uim inferret; ergo qui clauſtra *Solutio* rumpit carceris ut fugiat. Negatur conſequentia: qm̃ ille ius non habet ingrediendi, ſicut hic exeundi. Fatemur tñ ꝙ teneatur in conſcientia de damno dato. Hic.n. tantum conſtituimus ius fugiendi, declarantes illic nõ inferri uim iuſtitiæ uindicatiuę quicquid ſit de cõmutatiua. *Ratio altera.* Quòd ſi arguas, ſaltem rumpere uincula, peccatum iniuſtitiæ eſt: *Solutio* Negatur cõſequentia: quia totũ reducitur ad hoc qđ eſt fugere. Quare non tenetur ille de damno ratione acceptionis, ſed ratione rei acceptę. Enimuerò ſi fune ligati poſſunt nodũ diſſoluere, imò & funem diſcindere, & habẽtes adulterinam clauẽ poſſunt ſeras aperire, fit ut & ferrea uincula limare, & perforare murum liceat: etiam ſi qui hoc facit ſciat occluſos ſecum alios exituros. Nam ipſe ſuo utitur iure; cui cura non incumbit cuſtodiendi alios. Veruntamen ex his nõ ſubſequitur ꝙ amici condemnati poſſit uincto uel intrinſecus uel extrinſecus nauare operas ſuas, ut uincula uel muros dirumpat, licet poſſint cõſulere ut fugiat. Nã ille tñ cui fugere licet, uiam ſternere poteſt: cęteri uerò majorẽ iniuriam facerent diruẽdo carceres, q̃ priuatam domũ: eſſetq; in utroque foro capitale crimen. Et quamuis Caieta. 2.2.q.69. contrariæ ſit *Caieta.* ſnĩæ, arbitror tñ nemini licere porrigere uincto uel limam uel aliud inſtrumentũ: qm̃ iam hoc eſſet cooperari. Neque uera eſt illa regula, ꝙ ſi mihi licet aliquid operari, liceat alijs me iuuare: quoniam uincula & carceres rumpere, ſolùm eſt licitũ ſternenti ſibi uiam. Secus habet conſulere alteri quod ei licet. Cuſtodibus aũt carceris iuſtitiæque; miniſtris grauiſſimum eſſet infidelitatis ſcelus uel cooperari, uel conniuere, uel diſſimulare, imò credo, & conſulere. Neq; uerò propterea ꝙ cõdemnatis fugere in foro conſciẽtiæ liceat, aliquod patiatur reſpublica detrimentũ: nã ſatis obuiatur ſi carceres bene ſint murati, & cuſtodes uigilantes: Non.n. eſt neceſſarium ut nullum ſit impunitum crimen. Porrò autem fateor contra hanc determinationem frangendi carceres, quã in foro conſcientiæ ueridicam arbitror, ualidiſſimum exiſtere argm̃ ex iure ciuili, quo pœna capitis effractoribus carcerum decernitur: ut patet. ff. de effract. l. De his. & ff. de *Argum.* cuſt. & exhi. reo. l. in eos. Secundũ quas & alias particulares ſolent bene moratę reſpublicæ adhibere. Nam tam grauis pęna niſi pro mortali culpa, iniuſta ſanè eſſet:

ſecun-

ſecundum ea quæ lib. 1. q. 6. definita reliquimus: nempe pœnam, niſi pro culpa infligi non poſſe. Ad hoc nihilominus rñdetur, ꝙ cùm legum conditores ciuiles non ſint ſpiritualium iudices, ut perpẽdere ualeant culpas in foro cõſcientiæ: nihil mirum ſi putẽt eſſe culpã, ubi culpa non eſt. Igitur uel illã ſunt opinionẽ ſequuti, ꝙ ꝑ ſe effringere carceres lethalis culpa ſit, uel ſuas leges in ꝓſumptione fundauere. Præſumitur. n. uis ſp illata cuſtodibus & reſiſtentia vbi uerè ineſt culpa Et ideo additur in dictis legibus. Si quis cõſpiratione facta cũ cęteris carceres effegerit. Vbi uis & reſiſtentia cuſtodibus illata inſinuatur. Subditur aũt ibidem: Qui per negligentiam cuſtodũ euaſerint, lenius puniãtur. Et intelligendũ eſt ſi uincula aut carceres rũperent: nã aliàs profectò nulla eſſet æquitas: cũ citra controuerſiam, nulla ſit illic culpa. Tametſi qui fugit, eo ipſo criminis ſit iure ſuſpectus. Subdit autem eadem lex, In eos, ꝙ etſi effractores inuenirentur poſteà innocẽtes ex eo crimine ꝑꝑ quòd impacti ſunt in carcerem, tñ puniendi ſunt. At uerò leges (vt dictum eſt) ſemper præſumunt reſiſtentiam. Aliàs re vera innocentibus nulla eſt culpa, uincula lacerare, nec terebrare parietes. Supereſt aũt contra hanc eãdem definitionem, & aliud argm̃ huiuſmodi. Qui ad mortẽ damnatus eſt, eo ipſo damnatur ad carcerẽ: facit ergo contra obedientiam dum fugit: Reſpondetur per interemptionẽ antecedentis. Qui. n. damnatur ad mortem, ſolùm cogitur pati: & ideo ſubducere ſe poteſt. Verùm eſt ꝙ leges ciuiles decernentes fractoribus pęnas, in uirtute pręcipiũt ne carceres effringant: quia legiſlatores præſumunt illic culpam (ut expoſitũ eſt) aliàs nequirent repoſcere pęnas: ut lib. 1. q. 6. dictum eſt. Pñt quidem & condemnare ad carceres, ſicut ad exilia, tenẽturque tũc rei in carcere manere, eſſetq; illis peccatum fugere, niſi immineret periculum mortis aut corporalis ſupplicij. An uerò ſimul poſſet quis damnari ad carcerem & ad mortem? Caiet. loco citato innuere uidetur, tales poſſe fieri leges, licet latæ nõ ſint. Arbitror tñ ꝙ non eſſent iuſtæ, quia non poteſt miſer illo naturali beneficio fugiendi priuari, quando ad ſuppliciũ deſtinatur corporale. Beneficium. n. illud naſcitur ex appetitu, quem natura dedit rebus conſeruãdi ſe. Quapropter diſtinguẽdum eſt, ꝙ in aliquibus non poteſt homo condemnari, niſi ut patiatur: puta in his quæ uel morte uel corporale ſupplicium afferunt. Et tunc non poteſt condemnari ne fugiat. Diuerſa autem ratio eſt in alijs, in quibus ad ſimile ſupplicium corporale non proceditur. Tunc n. poteſt reus condemnari non ſolùm ad pati, uerùm & ad agere. Puta ut pecuniam ſoluat in exiliũ ſecedat, in clauſtro maneat, vel in carcere nõ ſolum ad tempus, uerum & perpetuò. In his namq; omnibus obedire tenetur, & facere quod ſibi iniunctũ eſt. At uerò ratio quam ſm D. Tho. aſſignauimus, nẽpè ob id licitum eſſe damnato fugere, ꝙ non tenetur facere id unde mors ſequatur, non apparet vſque adeò ſolida: nã expectare reum in carcere, non eſt occidere ſe: aliàs minimè expectare liceret, quod falſum eſt: cùm expectantes martyres contrarium dederint documentum. Reſpondetur ꝙ neq; S. Tho. affirmat hoc eſſe occidere ſe: ſed facere unde mors ſequatur, quòd licet nemo virtute ſententiæ teneatur facere, poteſt tamen ſua ſponte: quia æquanimiter pati uult ſententiæ executionem. De martyribus autem alia eſt ratio. Nam aliquando tenentur ob cõfeſſionem fidei expectare. In eadem ſolutione ad ſm ſubdit D Thom. ſimilitudinem, dicens: Sicut etiam ſi aliquis ſit condemnatus vt fame moriatur, non peccat ſi ſibi cibum miniſtratum ſumat: quia non ſumere, eſſet ſeipſum occidere. Et ꝙ liceat ei cibum paratũ ſumere, nemo ambigit: quia damnari non poteſt, niſi ut ei non miniſtretur. Reſtat tamẽ ambiguitas vtrum teneatur ſumere? Et quidem Caieta. illic incunctanter aſſeuerat teneri ita ut ſi nõ ſumeret, peccaret. Cuius maximũ argumentum colligitur ex uerbis S. Thom. nam. dicit hoc eſſe ſe occidere, quod nemini licet. Ego uerò fateor nõ eſſe mihi prorſus improbabile, ꝙ ei liceat non edere. Nam uerè dignus eſt morte, etſi licitè poſſit eam ſubterfugere; poteſt nihilominus nõ ſubterfugere. Quis enim ambigat qn ſceleroſus hõ ſuorum criũ cõſcius, ſciens pretorem uenire ad ſe capiendum poſſit illum

Reſpõſio. *Argumẽtum alterum ad idem.* *Solutio.* *Dubium.* *Caieta.* *Solutio.* *Diſcutitur ratio. S. Thom.* *Mens S. Thomæ* *Caieta.*

illum operiri, atque adeò in carcere aperto ſine vllis uinculis mortē expectare quā meretur? Ergo licet fatear, non eſſe parem omnino rōnem, haud tñ eſt longè diſpar, quin & dānatus, vt inedia abſumať, poſſit à cibis contra iudicis iuſſa oblatis abſtinere: Neq; S. Thom. aliud ait q̃ ꝙ nemo poteſt ad hoc condemnari. Et ideo neq; ille comedens, neq; qui cibos illi porrigerēt, niſi ſpecialiter eſſent prohibiti, peccarēt. Ob idq; laudi datur apud Valer. Maxim. lib. 5. Athenienſis Cimona, quæ patrem ſuum tali damnatum morte, lacte pauit. Attamen nemo illis tenetur tales cibos ſuppeditare, ſicuti extrema extra iudiciũ patientibus: ut 2.2.q.31. artic. 2. auctor eſt S. Tho. Igitur vt ad ipſam diui doctoris rationem reuertamur: quando ſubdit ꝙ nō ſumere eſſet ſeipſum occidere, non intelligit poſitiue, quod aiunt, & formaliter, ſed reductiuè: ſicut qui tenetur ſeruare nauim, ſi non ſeruat, cenſetur ſubmergere. Et idcirco qui ſine cauſſa non ſeruaret vitam, ſe occideret. Puta ſi quando extra caſus iudiciales ruit domus, uel irruit fera, uel appropinquat flamma, nō fugeret, ſuę eſſet uitę prodigus: quia ſine cauſſa eā negligit, ſuiq; adeò eſt interfector: ſicuti & qui non damnatus nō comederet. Qui autem legitima ſententia proiectus eſſet leonibus, non teneretur ſe ab ipſis defendere, quamuis licitè poſſet quia non ſe ſine cauſſa mori ſinit: ſed quia mortem meretur, vult eā à iudice pati. Sed ais, ille nō eſt damnatus ne comedat: fateor, & ideo poteſt comedere. Sed tamen quia eſt damnatus, ne ei miniſtretur eſca quouſque exhalet animam, poteſt (quod probabile reputo) non comedere. Secus autem de illo innocente qui immeritus condemnatus eſſet. Ille enim fortaſſe tenereť & de carcere fugere, & comedere ſi apponeretur panis: pręcipuè ſi uita ſua utilis eſſet reipublicæ: Nam alias neſcio an ut tale patientię ſpecimen exemplo Chriſti præberet, liceret ei ſententiam iniquam ſponte ſua ferre, ſaltem non fugiendo. Poſtrema autem dubitatio supereſt de eo qui ad epotandum uenenum condēnaretur: quo quidē mortis genere ſolenni Athenienſibus fuit ingenuos ac proceres enecare: quo & Socrates ſublatus eſt. Videtur namque huiuſmodi condemnato id licere: quia hoc nō eſt agere, ſed pati: vt ſi ui aperiretur ei os, cur nō poſſet ſponte ſua aperire ut cruciatum effugeret? Et ſi eſſet, uerbi gratia, quis cōdēnatus ut linguæ particula ei abſcinderetur, dareturq; ei optio ut uel partuam ſibiipſi abſcinderet, uel maiorem carnifex ſecaret, cur non poſſet minus detrimentum optare? ſicuti de ſeipſo Ioſephus refert lib. ſecundo de Bel. Iudai. capit. 27. quòd data ſibi optione, maluit unam ſibi ipſe manum amputare quàm permittere ut ambabus truncaretur. Et ſi quis condēnaretur ad ſanguinis emiſſionem, per uenam quam lictor aperire neſciret, cur ſi reus eſſet artis peritus, id exequi tāquam miniſter iuſtitię non poſſet? Ad hæc breuiter omnia reſpondetur, in primis eiuſmodi leges, atq; ſentētias eē iniquas: quippe quibus cōdemnanť rei ſeipſos uel occidere uel mutilare. Quapp Chriſtiana familia illas nō permittit. Imò uerò neq; martyribus eiuſmodi iudicibus parere liceret. Secus autē qñ actio potius eſt paſſio: ut ſi reus linguā extrahat manūve aut collum lictori paret, aut patibuli ſcalā aſcendat. Hoc.n. nō eſt agere, ſed ad crucē ſe hoiem adaptare: ſicuti dum in carcerem duceris, potes tu ipſe ambulare. Ad hiſtoriam ergo Ioſephi reſpōdetur male feciſſe: ſicut malefaceret qui particulā linguæ ſibi reſecaret, vt euitaret maius damnum: quia illud medium non erat per ſe neceſſarium, ſed ex malignitate alterius præcipientis. Secus ſi putridum haberes membrum: tūc enim tu tibi ipſi, ſi alius chirurgi nō haberetur copia, poſſes abſcindere: ſicuti alia quacunque uia tibi ipſi mederi.

Valerius Maximus. *D.Tho.* *Scrupulus.* *Solutio.* *Poſtrema dubō.* *Ioſephus*

QVAESTIO VI.

DE INIVSTITIA TESTIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum teneatur quandoque homo teſtimonium ferre.

QVARTVM locū in iudicio obtinet pſona teſtis: de qua quatuor examinanda ſunt. ſ. teſtiū obligatio, ſufficientia, repulſa, & culpa. Quæritur ergo primò utrùm qs aliquan-

Primum arg. pertinens negatiuæ. aliqñ teneatur teſtimonium dicere? Et arguitur à parte negatiua. Fraudulentia nemini licita eſt, quippe cui indiuidua malitia ineſt: qui aũt occultũ crimẽ reuelat, id præcipue quod ſuę fidei concredit, infidelis eſt & fraudulẽtus, ſm illud Prouer. 11. Qui ambulat fraudulẽter, reuelat arcana: qui aũt fidelis eſt, celat amici cõmiſſum: ergo nulli licet talia reuelare ſecreta, tantũ abeſt vt quiſpiam teneatur. *Secund. argum.* Secundò arguit: Si teſtificari uirtus eſſet, ea maximè cõueniret ſacerdotibus & clericis ꝓpter eorum maiorem auctoritatem. His enim qui ſacra tractant firmior debetur fides: & tamẽ clerici teſtes eſſe ĩ cauſſa ſanguinis prohibentur: ergo teſtificari non videtur eſſe uirtus. *Auguſt.* In contrarium eſt Auguſt. vbi ait: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus eſt. Ille quia ꝓdere non vult, iſte quia nocere deſiderat.

Diſtinctio. Reſponſio quæſtionis quatuor concluſionibus continetur. Diſcernẽdum enim eſt inter eum, à quo teſtimonium requiritur, & eum, qui non eſt requiſitus. *Prima conclu.* Prima ergo concluſio eſt: Quicunq; à legitimo iudice ſecundum formam iuris in teſtem adſciſcitur, tenetur teſtimoniũ ferre. *Suadetur cõcl.* Concluſio inde patet, quòd illud eſt obedientiæ munus: & obedire quicúque ſubditus tenetur maioribus ſuis iuſta præcipientibus. *Secunda concluſio.* Secunda concluſio: Qui occulta crimina interrogat, de quibus neq; infamia præceſſit, neq; alia iuris cã ex ſuprà nominatis, non tenetur teſtimonium dicere. *Ratio concluſionis.* Hæc itidem eſt manifeſta, qm̃ quicunque tenetur bono proximi nomini conſulere, celando eius crimina niſi legitime cõpulſus fuerit. Similes ergo sũt regulę iſtę à teſte obſeruãdæ illis quę reo præſcriptæ ſunt. Quando verò vel nullus te interrogat, vel ille qui tuus non eſt iudex, altera tibi eſt obſeruanda diſtinctio. Enimuerò ſi teſtimonium tuum neceſſarium eſt ad liberandum hominem, vel ab iniuſta morte, vel à falſa infamia, vel ab iniquo damno, tunc auſcultanda eſt tertia concluſio. *Tertia cõcluſio.* Quicunq; ab eiuſmodi periculis iniquè oblatis tenetur teſtimonio ſuo proximũ liberare. *Probatio concluſionis.* Probat̃: quia charitatis mandato quicunque tenetur proximo ſuo malum cauere. Exemplum præſtò eſt in eleemoſyna, q̃ grauiter patienti porrigere quiſque tenetur. Eſt enim & hoc genus quoddam, idemq; præcipuum eleemoſynę. Quapropter non ſolum petitus à ſuo proximo & rogatus obligatur, verùm etſi minimè fuerit requiſitus, tenetur quiſque ultro ſatagere ut ſuum denuntiet teſtimonium, vbi prodeſſe põt: ita.n. nos admonet Pſaltes: Eripite pauperum, & egenũ de manu peccatoris liberate. Et Sapiens Prouerb. 28. Erue eos qui ducuntur ad mortem. Et ad Rom. 1. Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientib. *Pſalmus. Gloſſa.* Vbi gloſſa, Conſentire eſt tacere cum poſſis redarguere. Et eadẽ rõne cũ poſſis teſtificari. Quapropter concluſio hęc multo habet patentiorem ueritatem in prodẽdis criminibus, quæ in exitiũ reipublicę vergunt. Nã ſi tunc quicunq; tenet̃ eſſe accuſator, multo æquius teſtis. *Quarta concluſio.* Quarta concluſio: Extra caſum neceſſitatis liberandi miſerum ab iniuria, vel rẽpublicã à periculo, ſolùm cã condemnandi reum nemo tenetur ſua ſponte offerre ſe in teſtem, niſi iuridice cõpulſus ſm ordinẽ iuris. *Probatio* Probatur: quia celare tunc veritatem, nulla eſt cã dãni vel publici vel priuati. Quare neq; iuſtitiæ rõ, neq; charitatis quẽpiam tunc cogit priuatũ ciuẽ ſecretum pãdere, quod in pectore habet. *Argumẽta contra primam concluſionem.* At uerò concluſiones has ſic iuxta ordinem S Tho. ſimpliciter aſſertas, neceſſe eſt exactius perpendere. Exiſtit.n. ſtatim argm̃ contra primam, ꝙ ſi teneret̃ teſtis euocatus à iudice teſtimonium ferre, ſequeretur ꝙ neutiquam ei liceret ſeſe occidere ne accerſeret̃. Immo ꝙ ſi vlla uteret̃ aſtutia ne verum teſtimoniũ ferret, teneret̃ reſtituere dãnũ qđ vel actor uel reus acciperet, cui eius teſtimoniũ cõducebat. Hæc.n. illatio ĩde patet ꝙ fer tunc teſtimoniũ, actus eſt iuſtitiæ: iuſtitia aũt læſa reſtõnem poſtulat: Quòd ſi argũ hoc cõuincaris, conſequens ſubinde apparet ut qui cõtra tenorẽ tertiæ concluſionis etiam a iudice non vocatus teſtimonio ſuo non ſuccurrerit iniuriã patienti accipientive damnum, pari rõne teneatur reſtitutione id reſarcire. Conſequẽtia patet: quia dũ S. Tho. teſtimonium Pauli adducit: Non ſolum qui agunt, ſed et qui conſentiunt faciẽtibus, opinat̃ illum tũc in damnum proximi cõſentire. Quòd aũt id concedẽdum non ſit, arguit̃ ſic. Primò ne-

nemo charitatis lege tenetur proximum à calamitate eripere, niſi extrema aut graui neceſſitate prematur: ergo licet quiſpiã teſtimonio meo indigeat, vbi ei damnum agitur pecuniæ, aut famæ extra extremum aut graue periculum mortis, niſi à iudice cogar, non teneor obſequiũ meũ ferre. Secundò, Neq; verò eiuſmodi periculis extremo aut graui eadem charitatis lege ſuccurrere vllus cõpellitur, cũ detrimento ſuo. Tertiò: etſi in talibus caſibus quiſpiam charitatis negligens, officiũ ſuũ non præſtiterit, obnoxius ſubinde non ſit reſtitutioni. Concluſio ergo tertia non eſt vſqueadeò vera vt in ſuperficie ſonat. Hęc argumenta adducta ſunt, vt diſcrimen pateſcat, quo inter primam tertiamque concluſionẽ intereſt. Enimuerò licet utraque vera ſit, prima tñ iuſtitiæ lege: tertia uerò ſolo charitatis debito. Per hoc ergo diſcrimen alia innoteſcunt. Qui enim ſe fraude & dolo ſubduceret ne à iudice uocaretur in teſtem, profectò ſi ita eſſet proximo ſuum teſtimonium neceſſarium, vt ibi tota periclitaretur cauſſa: tũc & grauiter peccaret, & reſtituere teneretur. Nam eiuſmodi tunc homo contra iuſtitiam, dediſſet alteri damnum. Et multo peccaret grauius, tenereturq; arctius reſtituere ſi falsũ diceret teſtimoniũ, ex quo alterius condẽnatio ſequeretur. Igitur ad primum argumentum contra tertiam hanc concluſionem reſpondetur, ꝙ quamuis qui non acceſſitur à iudice, non dẽt ex iuſtitiæ lege, ſed per officiũ charitatis teſtimoniũ ſuũ. eſt tñ inter hoc atq; alias eleemoſynas differentia, ꝙ in alijs licet extra extremam & grauem neceſſitatem nemo ſtringatur dare quod ſuum eſt: tñ quando alter tuo indigit teſtimonio, quoddam ius hẽt ad illud quia unicuiq; mandatum eſt de proximo ſuo. Et ideo ſi abſque vllo prorſus detrimento illud poſſis exhibere, etiam ſi alter non ſubeat periculum uitæ, ſed famæ vel pecuniæ, obligaris charitatis amore. Quemadmodum ſi haberes aliquam ſcripturam ex qua ius eius & cauſſa dependeret, tenereris illam producere. Et accedit aliud uinculum ſingulare, ꝙ alia eſt ratio neceſſitatis, cui ſuccurrere tenemur, qñ illã quis patitur per iniuriã aut aliq̃ caſualem cladem, q̃ ſi illam pateretur per ſolã inopiam. Etenim cùm proximus domo caret, non obligor illi donare: qñ verò domus eius ardet, etiam ſi ſit diues, teneor ſi poſſum ſine meo nocumento incendium extinguere. Secundò aũt argumento concedimus, ſuam concluſionem: videlicet ꝙ nemo cum ſuo graui periculo aut detrimento cogatur tale officiũ charitatis præſtare: quin verò nec cũ detrimento ſu orũ. Vt ſi lis eſſet cum patre meo: non tenerer mea ſponte contra eum prodire teſtis. Sicut ſi idem meus parens aggrederetur nudo gladio innocentem, quem defendere ego non poſſem, niſi eundem parẽtem occidendo, non teneor. Et pariter ad tertiũ reſpõdetur, quòd ubi ſolùm charitatis obſequium & munus omittitur, nulla naſcitur reſtitutionis obligatio. Prætereà ex quarta cõcluſione nonnihil exoritur difficultatis. Apparet enim ꝙ etiam extra caſum liberandi innocentem, ad nocentis condemnationem compellatur iure quiſque nondum à iudice acceritus, offerre ſe in teſtem: tunc. ſ. quando legitimè accuſatus eſt. Neq; ſolutio S. Tho. verò ſimilis eſt, vbi ait ꝙ neq; ſi accuſatori periculum immineat, curare hoc debeat teſtis. Nam quando accuſator accuſare conſtringitur, videtur & teſtis ad teſtificandum ſubinde compelli: alìàs iniqua eſſet accuſatoris cõditio. ſ. qui teneret immergere ſe in cauſſam vbi in probatione deficeret. Reſpondetur quòd S. Tho. præciſè loquitur ubi accuſator non tenebatur accuſare. Et ideo ſubdit: quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe iniecit. Tunc. n. nemo illi tenetur fauere, ſicuti reo iniuriam contra ſuam uoluntatem patienti. Et in hoc caſu verum hẽt illud Auguſtini ſuper uerbo Abrahæ, Geneſ. 12. Dic quòd ſoror mea ſis: veritatem celare licet nõ mendacium dicere. 2. 2. q. 2. can. Ne quis. Quando autem obligatio eſt accuſandi, vt in criminib. bono publico exitialibus, tunc quicunque tenetur etiam non uocatus proferre ſe in teſtem.

Primũ arg. in cõtrariam partem. *Argu. 2.* *Argu. 3.* *Legitimus ſenſus primę ac tertiæ cõcl.* *Ad primum ar.* *Ad ſecũdum arg.* *Ad tertium ar.* *Auguſ.*

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur diſtinguendos eſſe ſecretorum gradus (vt ſuperiori quæſtione dictũ eſt) ſigillum enim ſacramentalis cõfeſsionis: nulla eſſe põt, neq; uerò excogitari cauſſa, niſi expreſſa eſſet Dei reuelatio, ob quã detegendũ eſſet. Et in hoc caſu uerum hẽt pro-

Ad primum ar. principale.

uerbium

uerbium citatum. Eſſet enim illa ſacrilega fraudulentia & infidelitas, dixerim ſacramentalis cõfeſſionis. Nam vulgaris cõſuetudo detegẽdi alijs ſecreta ſub ſigillo confeſſionis, ẽt ſi genibus flexis ſignũ crucis & Confiteor præmittatur: niſi fiat integra confeſſio omnium peccatorum, nõ obligat ad ſigillum confeſſionis, ſed ad ſigillum ſeculare. Et ideo cũ iuridicè requiruntur, poſſunt ac debẽt talia ſecreta nullo obſtante iuramento ſeruandi, reuelari iudici. putà ſi ſint peſtifera reipublicæ, debent ſtatim accuſatione deferri in aures iudicis. Et ſi ſint in periculũ graue tertiæ perſonæ, cui non poteſt aliter occurri: uel ſi euoceris in teſtem. Ac citra tales cauſas tenetur quiſq; ſeruare ſecretum: aliter ius naturę frangegret, eſſetq; mortale crimẽ, & in leuibus, venialis culpa. Quapp extra caſus mõ nominatos, in re dubia potius inclinandum eſt ad ſeruandum ſecretum proximi, quàm ad prodendum. Vt ſi iudex ſolùm à te quærat an ſcias aliquid, & tu tãtum audiſti, non vidiſti, potes dicere, neſcio: quia quod audiuimus, non ſcimus. Si autẽ iuſtè interrogaris an audieris, fateri cogeris. Item uidiſti fieri homicidium, ẽt cum alijs conteſtibus: interrogaris tamen per uiam inquiſitionis, non teneris reſpõdere, niſi uel infamia præceſſerit uel indicia. Si autem procedatur uia accuſationis, etiam ſi ſolus uideris, teneris adductus in teſtem teſtimonium ferre. Reus autẽ tunc interrogari iuſtè non poteſt abſque uno præuio, iuratoq; idoneo teſte. Ad ſecundum autem iam ſatis ſuprà reſponſum eſt. Quæſtione enim prima huius libri cauſſam reddidimus, quare clerici criminaliũ iudices eſſe non poſſunt: uidelicet ne qui ſacra tractant, cædis cruore commaculentur. Eademque ratione quæſtione quinta, diximus interdictum eis eſſe in eiſdem cauſſis accuſare, ac ſubinde modò dicimus nefas quoque eſſe teſtificari.

Ad ſecũdum arg.

ARTICVLVS III.

Vtrùm duorum uel trium teſtimonium in iudicio ſufficiat.

SEquitur ſecundo loco de teſtium ſufficientia, utrùm duo vel tres ſatis ſint. Et arguitur à parte negatiua. Teſtimonium ut fidem faciat, concors eſſe debet: contingit autem ſæpenumero duos & tres teſtes re aliqua diſcordare: eiuſmodi ergo teſtimonium non eſt legitimum. Secundo, In nonnullis cauſſis non ſufficiunt tres teſtes: nam in obſignatis teſtamentis iure ciui. requiruntur ſeptem: ut patet Inſti. de teſtamen. §. fin. & C. eodem titulo l. Hac conſultiſſima. Et in alijs perinde cauſis eadem ſeruatur cautela. Tertiò, contra perſonas in dignitate conſtitutas, & potiſſimum ſi ſint Eccleſiæ Romanæ non ſatis eſt ternarius teſtium numerus. Legitur enim 2. q. 5. ca. Præſul. quòd Præſul non damnetur niſi cum ſeptuaginta duobus teſtibus, q̃ fuit numerus diſcipulorum Chriſti. Presbyter autem Cardinalis non niſi cum ſexaginta quatuor teſtibus deponatur: Diaconus uerò Cardinalis urbis Romæ non niſi cùm 27. cõdemnetur: Subdiaconus, acolythus, exorciſta, lector, oſtiarius, nõ niſi ſeptem. Et eſt tex. Sylueſt. in Concil. generali. In huiuſmodi autem Eccleſiaſticis quippe quorum crimina minus ſunt toleranda, pauciora deberent teſtimonia requiri: ergo urgentiori ratione in alijs non ſufficiunt tres. In contrarium eſt illud Deute. 17. In ore duorum uel trium teſtium peribit qui interficietur. & cap. 19. In ore duorum uel trium teſtium ſtat omne verbum. Quod Chriſtus Matthæi 18. approbando citauit. Idemque Paulus 1. ad Corinth. 12.

Primum argum. à parte negatiua. Argu. 2. Argu. 3. Paulus.

Ad quæſtionem vnica concluſione reſpondetur. Duorum teſtimonium, qui ſint homines fide digni ſufficiens eſt in iudicio, & ad maiorem certitudinem trium. Concluſio hæc trifario iure aſſeritur: Naturali. ſ. diuino, & humano. De diuino. n. iam citata ſunt teſtimonia. Et prætereà Chriſtus Io. 8. eadem ratione aſtruxit teſtimoniũ ſuum, quod ſimul erat & patris, fide dignum eſſe. Quo loco ait Auguſtin. quòd in hoc teſtium numero eſt trinitas ſm myſterium commẽdata: in qua eſt perpetua firmitas ueritatis. Ius autem humanum patet 2. q. 5. ca. q uerò. & extra, de teſtibus c. In oĩ negotio. & ff. eod. tit. l. ubi numerus: Rõne aũt naturalis probatur. Certitudo (ut 1. Ethic. auctor eſt Ariſtot.) nõ eſt ſimiliter in omni materia exquirenda. Ob idq; in actibus humanis, q in caducis

Concluſio reſpõſiua. Suadetur concluſio. Auguſt.

& contingẽtibus uerſantur, & de quibus conſtituuntur iudicia, nõ ea exigitur certitudo quæ in ſcientijs demõſtrabilibus: ſed illa ſatis eſt quæ plurimum ueritatẽ continet, rarò aũt deficit: probabilius aũt eſt, certoq́; propinquius id quod a multis aſſeritur, q̃ quod aſſerit unus. ob idq́; ubi uni tantum reo neganti multi obijciuntur teſtes, rationi conſentaneum eſt, ut illorum potius teſtimonio ſtetur, q̃ rei negantis. At uerò multitudo tribus comprehenditur, principio, ſ. medio, & fine, quibus continetur linea: item longitudine, & latitudine, & profunditate, quibus concluditur corpus. Vnde Ariſt. initio 1. de cœl. totum & omne de tribus primum dr̃, nam de duobus ſolum dicimus ambo: duo autem teſtes cum actore faciũt tres: quo autem abſque actore cui in iudicio non tanta perhibetur fides teſtimonium abſolutum ſit ac perfectum, adhibetur tertius teſtis, Vnde Eccl. 4. Funiculus triplex difficile rumpitur. Cùm ergo ſub disiunctione dr̃ in ore duorum uel trium, prius membrum neceſſitatem deſignat & ſufficientiam, poſterius uerò abundantius cõplementũ. Quòd ſi obijcias cur non unus affirmans contra negantẽ unum ſufficiat, rñdetur, ꝙ cum reus ſit ſuæ uitæ, ſuorumque bonorum poſſeſſor, & melior ſit conditio poſſidentis, non exiſtimatur unius actoris affirmatio contra ſufficiens, etiãſi uno alio fulciatur teſte, ad depellendum ipſum de ſua poſſeſſione. Sed nunqd non qñque unius auctoritas plurium teſtimonio præſtat. Fatendum quidem eſt: tamen leges ut ſæpè dici ſolutum eſt, non ea cõſiderant, quæ rarò cõtingunt, ſed quæ plurimum. Quamuis unius eximiæ auctoritatis, qualis eſt Imperator, teſtimoniũ ſufficiens iudicatur, ut habetur l. omnium. C. de teſt. Quin uerò neque plurium ſemp affirmatio firma eſt. Nã ut legitur 3. Reg. 21. Nabaoth plurium falſo teſtimonio cõdemnatus eſt. Et innocentiſſimus Chriſtus. Emergit autem ex hac concluſione argumentum contra ius humanum. Leges humanæ non poſſunt naturali derogare, ac multo minus diuinæ: quòd autẽ tres teſtes ſufficiant, eſt de iure naturæ & diuino, ut dictum iam modo eſt, ergo leges humanæ non potuerunt teſtimonium trium infirmare, cõſtituentes ut in teſtamento aperto requirantur quinq; teſtes, & in occluſo ſeptem: atq; alijs cauſis item plures. Reſpondetur, ius naturæ & diuinum nõ uſq; adeò ſtabilire teſtimonium trium ut cenſeant nullam ob cauſſam exigi poſſe plures. Enimuerò quãuis niſi hominum malitia nimium excreſceret, duorum uel trium abundaret teſtimonium: mortalium tñ fide & iuſtitia deprauata, idem ius naturæ perſuadet, ut teſtimonia firmiora requirãtur: & maxime in defunctorum teſtamentis, qui ſuas uoluntates poſt mortem aſſeuerare nequeunt.

Ariſto. *Obiectio.* *Solutio.* *Argum.* *Solutio.*

Ad primum igitur argumẽtum reſpondetur, ꝙ ſingulares teſtes non faciunt in iudicio fidem, ſed illi tñ qui ſunt conteſtes. Dicuntur autem ſingulares, quando quiſq; ſuum actum ſeorſum conteſtatur. Sed eſt tñ de corũ diſcordia cum D. Tho. diſtinguendum. Nam ſi diſcordant uel in ſubſtantia actus. puta ꝙ unus ait reum percuſſiſſe alapa, alius uerò fuſte, uel in loco aut tempore quæ ſunt proximę actionum circunſtantiæ, nempè ꝙ unus ait rem cõtigiſſe, aut manè aut domi, alius uerò ſero, aut in agro, teſtimonium tũc aut refutatur, aut non ſatis ad ſñiam facere cenſetur. Videntur. n. ſingulares eſſe, hoc eſt de diuerſis actibus loqui: præſertim ſi tamq̃ certa aſſerant. Nam ſi unus dicat ſe nõ meminiſſe, nõ uſq; adeò inficiatur eius teſtimonium. Sed eſt tñ regula quam prudenter S. Tho conſtituit: uidelicet ꝙ ſi teſtes actoris & teſtes rei ad inuicem fuerint diſcrepantes, tunc cæteris paribus, ſtandum eſt a parte rei, quoniã cùm melior ſit cõditio poſſidentis, iudex propẽſior eſſe debet ad abſoluendum quam ad condemnãdum. Si uerò teſtes eiuſdem partis inter ſe diſſenſerint, & pariter teſtes alterius inter ſe, tunc iudex utri partium aſſentiri debeat ex multis poteſt perpendere: ſ. uel ex numero teſtiũ, uel ex dignitate, uel ex fauore cauſſę: ut ſi agatur de libertate alicuius, & de alijs negotiorum qualitatibus. Multo autem iuſtius repellitur teſtis, qui ſecum ipſe diffidet: ac tunc maximè cum de uſu & ſcia interrogatur. Nã qui de opinione requiritur & fama, non iõ reijciendus uenit, ꝙ ſ̃m diuerſa uiſa & audita de re titubet. At uerò quando in aliquibus diſcre-

Ad primum ar. *D. Tho.* *Regula Thom.*

diſcrepant circunſtantijs, quæ ad ſubſtantiā cauſſa exiguū afferunt momentum, nō ideo teſtimoniū inficiatur: Vt ſi alius dicat cōtigiſſe rē hora tertia, aliꝰ hora quarta, vel ꝙ tempus erat ſubnubilum aut ſub clarum: aut ſi domus picturata erat, aut ſecus: ad quas circunſtātias non ſolēt homines eſſe attenti. Quinimo (vt de concord. *Chryſo.* *Auguſ.* Euange. Chryſo. & Aug. ſapienter adnotauere) aliquātā hiſtoricorum diſcordia, ſolidiorē illis arrogat fidem q̃ ſi vſq; ad minima eſſent concordes. Tunc. n. cōſultò & ex condito uideri poſſent conſpiraſſe ad fingendum hiſtoriam. Præter hæc aūt (& *Caieta.* hoc cū Caietano) lubenter impræſentiatum adnotauerim ꝙ etiam ſi teſtes ſingulares fuerint de multiplicatis ab eadē perſona eiſdem actibus, non debilem faciunt fidē: maximè in religionibus, vbi ſyncera debet eſſe & plana cognitio criminum: vt ſi vnus atteſtetur talem commiſiſſe vnum furtum, atque alius eundem commiſiſſe aliud. Tunc. n. licet de rigore iuris non ſit illis fides habenda, tamen in religionibus poſſent haberi pro indicijs, vt procederetur ad aliquā inquiſitionem & ad interrogandum reum ipſum, etiam cum genere aliquo leuis tormenti. Secus autem in ſecularibus, vbi ad acerbiora ſupplicia proceditur. *Ad ſecūdum ar.* Ad ſm iā reddita eſt ratio cur in aliquibus cauſſis cumulatiora requirātur teſtimonia. *Ad tertium arg.* Ad tertium autē reſpondet S. *D.Tho.* Thomas ꝙ illud cap. intelligitur de epiſcopis & reliqs miniſtris ſingulariter Eccleſiæ Romanæ. Tribus. n. de cauſſis tam ingens teſtiū copia ante eorū condemnationē expectatur. Primùm, quia ea debent ſplendere ſanctitate, ac ſubinde auctoritate, vt plus fidei eis adhibeatur quàm teſtibus multis. Secūdò, quia cum ipſi iudices ſint vniuerſæ eccleſiæ, propter executionem iuſtitiæ inuidiā cōtrahunt apud multos: & iō facilè poſſent aduerſus illos falſa obijci teſtimonia. Præſentia tpa documento ſunt quantas hæretici in Romanam Curiam expuerint blaſphemias. Tertia cauſſa eſt, quòd ex illorum condemnatione multum deperiret auctoritatis Romanæ Eccleſiæ: quod periculoſius eſſet, quàm aliqua illorum mala citra ſcandalum tolerare.

ARTICVLVS III.

Vtrum cuiuſpiam teſtimonium citra eius culpam repellendum ſit.

TErtio loco dicendum eſt de teſtium idoneitate. Quærendum. ſ. utrum cuiuſpiam teſtimonium ſit citra eius culpā repellendum? Et arguitur à parte negatiua: *Primū argum.* Ad ea quæ ſunt reipublicæ neceſſaria, ac ſubinde de neceſſitate ſalutis præſtanda, nemo repelli debet niſi pp culpam: teſtimonium autem ferre, eſt hmōi: ergo ab illo munere nemo reijciendus eſt, niſi illius ſit ſceleris notatus. *Arg. 2.* Secundò: Repulſio teſtis, aut in pœnam illi decernitur, aut iō ſit quod non datur illi fides: pęna aūt nemo dignus eſt, niſi pp culpam, neq; ob aliam cauſſam indignus eſt fide: quia quicūque præſumitur bonus, quoaduſque ſua ipſa malitia prodat: ergo nullo modo teſtis refutandus eſt, niſi propter culpam. In cōtrarium eſt can. ſi teſtes quarta, quæſt. 3. vbi complures hominum ſortes à teſtimonio ferendo citra culpam ſuam, repelluntur.

Concluſio reſponſiua. Ad quæſtionem reſpondetur hac affirmatiua concluſione, citato c cōſona. Iure & merito homines à teſtificādi munere, tū ob alias cauſſas, quàm ob culpam repelluntur. *Rō concluſionis.* Cōcluſio hæc, præterq̃ iure humano, ratione etiam naturali clareſcit. Enim uerò cū certitudo humani teſtimonij (vt proxime dictū eſt) non ſit prorſus infallibilis, ſed fallentijs multis peruia, cōſentaneū eſt ut quicquid teſtimonij fidē infirmat, refutetur. Infirmat aūt huiuſmodi fidem cùm primis culpa, cuius cauſſa infideles atque infames non admittuntur in teſtes. Præterea & qui publici criminis rei fuere. Præter culpā autem ſunt & alij defectus probabilitatem teſtimonij debilitātes: vt rōnis inopia ob quam pueri & amētes recuſant, atq; ēt mulieres, niſi in certis caſib. Scdò & cauſſæ quæ plenæ libertati obſtāt, vt inimici & amici, atq; adeò domeſtici. Tertiò & humiliū condō: vt pauperes qui cauſſa leuādæ famis corrūpi poſſent. Præterea & uiles, vt ſerui Denique latiſſimè hmōi defectus can. citato dinumerantur, videlicet ratione ſexus, ætatis, criminis, conditionis, aliarūq; hmōi cauſ

ſatum. Circa hanc concluſionem, non tã dubitando quam admonendo quærendũ ſupereſt vtrum huiuſmodi defectus, quando latent in teſte, liceat litiganti in publicum traducere quò teſtimoniũ ſibi cõtrarium vel infirmet vel prorſus recutiat? Et vt certiſſimũ citra diſcuſſionẽ ſtatuamus, conſtantiſſimum eſt neutiquã crimen falſum licere teſti obijcere, neque cauſſa ſeruandæ totius reipublicæ. Nã ſi mentiri officioſè fas nõ eſt, quãtò minus pernicioſe: Iniquiſſimus ergo uſus eſt, & qui in bene morata republica non eſſet ferendus, qui iam nunc tẽporis in iudicijs eſt frequens: nempè dum aduocati flagitia, quæ neque ſuſpicantur quidem, teſtibus impingunt, dicentes vti iure ſuo ad ſuam redimendã vexationem: cùm tñ mos ille plus habeat diabolicæ nequitiæ, quam iuris. Fatemur quidem cauſidicos illos procuratores minimum auctoritatis in hac re habere, nam meritiſſimò in his mendaciſſimi habentur nihilominus vix inde emergit teſtis ſine læſione honoris & famæ. Et ideo præter illam quam irrogãt priuatæ perſonæ, iniuriam quoq; inferunt reipublicæ: nam illa ratione deterrentur viri probi, teſtes eſſe. Et nonnũquàm legitimè excuſantur, etiam dum à iudice requiruntur: quia nemo cum tanto periculo honoris ſui & famæ, tenetur obſequiũ præſtare ſuũ. Quare deberent iſti taxatores, quos uocant teſtiũ, ſi in probatione deficerent ſupplicio aſſici. At verò de crimine verò, occulto tamen, ſupereſt dubitandi ratio. *Dubitatio.* Nã qui crimen occultum reuelat (vt libro præcedẽti quæſt. 5. dictum eſt) licet ſecundo gradu, nihilominus iure infamator, habetur, ſicuti falſi impoſitor. *Solutio.* Nihilo ſecius reſpõdetur genere ſuo non eſſe peccatum, reuelare occultum crimen teſtis, ob quod iure repulſam patitur. Nam poſtquàm id ius concedit, licitum eſt cuicunque eodem iuris beneficio uti. Attamen multæ ſunt requiſitæ conditiones, ut talia detegere crimina, nõ ſit charitati contrarium. In primis requiritur ut reuelatio illa ſit uincendæ liti neceſſaria. Quare ſi crimẽ non eſt ex illis quib. iure teſtimonium repellitur, nefas eſt illud propalare. Mox librãda eſt fœditas detegẽdi criminis, cũ detrimento quod ſi nõ detegeretur, dari poſſet. Nã ſi in cauſſa exigui momẽti immane crimen teſtis patefaceres, ob quod uel periculum mortis ſubiret, uel infamis deinde uiueret, profectò charitatem grauiter uulnerares. Tertiò & præcipuè perpendendum eſt utrum teſtis, uel ſua culpa, uel ſua ſponte ſe ingeſſerit: nam tũc æquius poſſet ei crimen ſuum opponi, quo os illi obſtrueretur. Quando uerò, non ſolùm abſque culpa ſua, uerum compulſus teſtimonium dicit, periculoſum eſſet illum infamare: tũc uel maximè, quando non tam neceſſitate quàm ob uindictam id ſit. Quartò denique perpendendum eſt utrum quamquam alias improbus ſit, probè tamen & candidè uerum fert teſtimonium. Nam ſi conſtaret falſum eſſe, multò iuſtius eſſet, etiã cum eius infamia impudens illi os compeſcere.

Argumenta autem quæſtionis facillima ſunt. *Ad primum ar.* Ad primum.n. reſpondetur ꝙ illa teſtimonia ſunt penitus reipublicæ neceſſaria quæ bonum habent auctoritatis pondus: quod quidem citra culpam alijs etiam defectibus diminuitur. Et ideo qui illos habent, refutantur. *Ad ſecũdũ ar.* Et per hoc patet ſolutio ſecundi argumenti. Haud.n. oĩs teſtium repulſa, pœna eſt, quæ ob culpã inſligatur: imò quandoq; eſt cautela. Ad alterum autem membrum reſpondetur ꝙ ubi res non uergit in nocumentum alterius, quicumque præſumitur bonus, dum non probatur malus. Quãdo uerò agitur in tertiam perſonam, nemini fit iniuria, dum neceſſaria adhibetur cautela.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum teſtimonium falſum ſemper ſit peccatum mortale.

QVantum quod in teſte conſideratur, eſt culpa, ſi falſus ſit de qua ideo quęritur an ſemper ſit mortalis. Et arguitur à parte negatiua. *Primũ argum.* Primò ſic: Quandoque teſtis non ſtudio, ſed facti ignoratione falſum dicit teſtimonium: ignorantia autem excuſat à mortali labe: ergo non ſemper falſum teſtimonium peccatum eſt mortale. *Argu. 2.* Secundò: Mendacium quod alicui quidem ꝓdeſt, nulli uerò nocet, quodq; ideo officioſum appellant, nõ eſt mortale: ſæpe aũt teſtimonium falſum hmõi mendacium eſt: putà dum teſtis falſitati illa ſtudet quempiam uel à morte libera-

libera-

Digitized by Google

liberare, uel ab iniuria, ſeu iudicis ſeu aliorum teſtium: ergo hoc genus teſtimo-
Argu. 3. niũ non erit lethale crimen. Tertio: Ideo iuſiurandum à teſte requiritur vt timeat peierando mortaliter peccare: hoc autem neceſſarium non eſſet ſi ipſum per ſe falſum teſtimonium ſemper eſſet mortale ſignum ergo eſt circa iuramentum q̃nque contingere ut ſit ueniale. In contrariũ eſt illud Prouer. 19. Teſtis falſus non erit impunitus. vbi cum ſermo ſit de punitione apud Deum, culpa denotatur mortalis.

Quæſtio hęc ſecundum triplicem gradum abſurditatis, quæ in falſo teſtimonio accidere cõſueuit, tribus concluſionibus diſſoluitur. Conſideratur enim & ſm ſacrilegium periurij, & ſecundũ iudicij in-
Prima conclu. iuſtitiam, & ſm falſitatem dicti. Eſt ergo prima cõcluſio: Omne periurium ſiue in iudicio ſiue extrà quantũuis de re ſit minima, peccatum mortale eſt. Nec pōt ulla ex cauſſa alleuiari, vt ſit ueniale: quia adducere Deum in teſtẽ cuiuſuis falſitatis,
Secunda conclu. ſacrilega impietas eſt. Secunda concluſio: Mentiri in iudicio uiolando iuſtitiam, ẽt citra iuſiurandum genere ſuo eſt mortale.
D. Tho. Verba ſunt S. Tho. quib. inſinuat opinionẽm quam quæſtione præcedenti contra Caietanum cõſtituimus: nempè ꝙ poteſt mendacium in iudicio eſſe ueniale. Ob id enim adiecit, genere ſuo, quod poteſt in
Probatio conclu. indiuiduo eſſe ueniale. Cõcluſio inde patet quòd præclara iuſtitię uirtus eſt ad ſalutem neceſſaria: & ideo qui illam tranſgreditur, charitatem, in qua ſalus conſiſtit, auerſatur. Quamobrem Decalogi pręceptum. Exod. 20. ſub illa forma conſtituitur. Non loqueris cõtra proximum tuum falſum teſtimonium. Nam teſtimoniũ falſum in fauorem proximi, non eſt mortale: neq; adeò quando dicitur vt idem impediatur iniuriam facere: quoniam neque hoc eſt contra ipſum, ſed illud contra ipſum exiſtit quod dicitur, vt tollatur ei ius
Tertia cõclu. ſuum. Tertia concluſio. Mendacium, ſi aliam non habeat maculam quàm falſitatis, nõ eſt genere ſuo mortale. Patet quia neque eſt contra religionem neque contra iuſtitiam: & ideo genere ſuo nõ expellit charitatem: Teneatur ergo in memoria differentia cõcluſionum iſtarum. Omne periurium, non ſolum in genere, ſed in quolibet indiuiduo eſt mortale. Mendacium citra iuramẽtum, ſi ſit pernicioſum, genere ſuo eſt mortale, ſed poteſt fieri veniale. Iocoſum autem & officioſum genere ſuo non eſt mortale, poteſt tamẽ ex circunſtantijs illuc vſq; creſcere. Quod ſi ſciſciteris vtrum ſit grauius, periurium ve *Quæſt.*
quodcumq; extra iudicium, an pernicioſum mendacium citra iuramentum in iu- *Solutio*
dicio: Reſpondetur ex obiecto grauius eſſe periurium, utpote quod aduerſatur religioni, q̃ mendaciũ, quod aduerſatur iuſtitiæ. Attamen in indiuiduis penſandæ sũt circunſtantiæ, quibus poteſt contra ſimplex pernicioſum mẽdacium malitia exuperare aliquod periurium.

Ad primum igitur argumentum reſpon *Ad primum ar.*
det S. Tho. Primùm, ꝙ nemo debet in iu- *D. Tho.*
dicio aſſerendo teſtificari, niſi id de quo p uigilantem conſiderationem certam hẽt ſcientiam: ſed quod ſub dubio habet, ſub dubio debet proferre. Attamẽ ſi poſt prudentem uigilãtiam pro certo id habet, ac ſubinde aſſerit, quod falſum eſt, non ideo mendacij reus habetur: qa nõ iuit contra mentem, quod nomen mendacij ſonat. Quare neq; ſi iuratus id affirmet, periurus *Corrolarium.*
eſt. Ex hoc reſponſo elicit Caie. neq; ullã *Caieta.*
talis teſtis ſubire reſtitutionis obligationẽ. Etenim (ut lib. præcedẽti dictũ eſt) reſtitutio, uel ratione acceptionis naſcitur, uel ratione rei acceptæ: eiuſmodi autem teſtis ratione acceptionis, in qua culpa nõ infuit, non ſit reſtitutionis debitor. Neq; uerò rõne rei acceptæ: quia cum teſtis nõ agat cauſſam propriam, id quod alter perdit ſibi non accreſcit. Hoc autem corrolarium cum his temperamentis uerum eſt. Primò, ꝙ nulla præfuerit negligentia aut leuitas & temeritas in credendo: nam tũc certè teneretur teſtis in parte pro ratione negligentiæ. Deinde qui omni procul culpa falſus eſt, quãuis nõ teneatur de ſua ſubſtantia reſtõnẽm facere, tenetur tñ dictum ſuum retractare, ſi illa uia prodeſſe poterit, ut qui iacturã fecit amiſſum recuperet: tunc præſertim cũ de uita aut fama agitur alterius. Quin uerò licet iure teſtis non admittatur teſtimoniũ retractare niſi incõtinenti & abſq; mora ut patet extrà, de teſtibus. c. præterea. nihilominus quia (ut gl. illic habet) etiam poſt temporis in-

æqualium robur prioris teſtimonij retractatione infirmatur tunc maximè, dum teſtis bonæ eſt exiſtimationis, de quo nulla eſt ſuſpicio, conſultò fuiſſe mentitũ: debet quantumcumque elapſo tpe teſtimonium mutare, ſi modò intellexerit ꝙ aliquo pacto poterit famam & honorem alterius reſarcire. *Ad ſecundum arg.* Ad 2m argumentum reſpondetur, mendacium officioſum adeò genere ſuo non eſſe mortale, ut neque in iudicio tale fiat. Quare dum innocens uel teſtium calumnijs accuſatur, uel iudicis iniquitate uexatur, dicere aliquid contra ueritatem, ut illa uia ab iniquo iudicio innoxius eripiatur, niſi iuſiurandum interueniat non eſt mortale. Et ratio eſt (ut ait S. Thom.) quia iudicium iniuſtum, nõ eſt iudicium: ideoq; nihil illic contra iuſtitiã peccatur. Dum aũt uniuerſaliter ait iudicium iniuſtum non eſſe iudicium non loquitur more ſtyloq; doctorũ iuris, ſed ſermone philoſophorum moralium, qui quidquid uitioſum eſt, nullũ arbitrantur: Iuris.n.prudentes nõ oẽm ſnĩam iniuſtam pro nulla ducunt. Snĩa.n.apud illos duplici de cauſa eſt nulla. ſ. uel quia dimanat a non iudice, uel quia errorem continet, tum intollerabilem, tum etiam manifeſtum. Attamen ẽt ſi non ſit nulla, accidit eſſe iniuſtam triplici de cauſa, ut auctor eſt Gratian. ca. epiſcopus. 11. q. 3. ſcilicet aut ex animo: ut puta quia iudex ex odio procedit: tametſi hoc quidem niſi alia adſit iniquitas, ſentẽtiam non uitiat aut ex ordine: nempè quòd non ſeruatur neceſſarius ordo iuris: aut ex cauſſa, nempè dum contra ueritatem aut facti aut iuris ſnĩa pronuntiatur. Atque hæc eſt eſſentialis iniuſtitia; nam reliquæ accidentariæ ſunt. Et quæ dicimus de ſnĩa, quæ terminus eſt iudicij, idem & de iudicio cenſendum eſt. At uerò licet hoc pacto ſi ſnĩa iniuſta: non tñ (ut dicere cœpimus) cenſetur ſubinde nulla, niſi error tum intolerabilis, tum ẽt propatulus ſit, ideo admonet *Grego.* Grego. ead. cau. & quæſt. dicens. Snĩa paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta timenda eſt. Ob id. ſ. quòd qñ error non eſt manifeſtarius, ad reum non pertinet de illo iudicare. Cõſideratè ergo perpende duo uerba: ſnĩa, & paſtoris. Priori namq; intelligit quòd non ſit intollerabilis erroris: & poſteriori ꝙ ſit ueri iudicis. Hæc aũt omnia in foro iudiciali intelliguntur. Nã in foro conſciẽtiæ, quiſquis omni proculdubio reſciuerit ſnĩam eſſe iniquam, hoc eſt contra ueritatem, põt non parere: dum id mõ citra ſcandalum faciat. Et ideo S. Tho. omne iudiciũ iniquum cenſet nullum. *Ad tertium ar.* Ad tertium facile reſpondetur, ꝙ ideo ſtringuntur teſtes iure iurando, ut maiori percellantur timore. Grauius.n. eſt à Dei religione præuaricari, quam humanam ſauciare iuſtitiam.

QVAESTIO VIII.

DE IVSTITIA ADVOCATORVM.

S. Tho. 2.2. quæſtio. 71.

ARTICVLVS I.

Vtrùm aduocatus teneatur gratis præſtare patrocinium pauperibus in ſuis cauſſis.

POSTREMA deniq; perſona in iudicio eſt aduocatus, de quo primò quæritur, utrùm teneatur pauperibus gratis patrocinari. Et arguitur a parte affirmatiua. *Primum argum. partis affirmatiuæ.* Patrocinium inter alia miſericordiæ opera connumeratur: ſed opera miſericordiæ gratis debent impendi, ſecundum illud Exod. 23. Si uideris aſinum odientis te iacentem ſub onere, non præteribis: ſed ſubleuabis cum eo: cum tamen moleſtiùs premitur pauper lite contra ius ſibi conflata q̃ aſinus onere. *Argu. 2. Gregor.* Secũdò accedit auctoritas Greg. qui inter ſuas Homilias exponens locum Euangelicum Matth. 25. de talento quod ſeruus nequam ſubtus terram infoderat, ait: Hñs intellectum curet omnino ne taceat: hñs rerum affluentiam, à miſia non torpeſcat: hñs artem qua regitur, uſũ illius cum proximo partiatur: hñs loquendi uiſum, apud diuitem pro pauperibus intercedat. Hæc.n. omnia talenti nomine reputantur: talentum autem abſcondere culpa eſt, ut de pęna ipſa deprehenditur quã ſeruus ille pertulit: ergo patrocinium eſt in præcepto. *Argu. 3.* Tertiò, Præcepta miſiæ ſunt affirmatiua, quæ idcirco loco & tempore obligant quo calamitas ingruit: neceſſitatis autem tẽpus in paupere eſt quoties

iniuria

Digitized by Google

iniuria opprimitur, ergo tunc aduocatus tenetur ſuo patrocinio illi adeſſe. In contrarium autē eſt quod neceſſitas cibi non eſt minor, quàm illa qua pauper in iudicio uexatur: nō autem ſemper tenetur diues cibo pauperi ſubuenire, ergo neq; patronus ſuo patrocinio.

Sicuti de accuſatore quæſitū eſt, vtrùm de iuſtitia teneatur quandoque accuſare: & de teſte utrū teneatur teſtificari: ita & de aduocato operæpretium eſt ſcire an officio meſericordiæ teneatˀ fauore ſuo miſeris ſuppetias ire? Ad quam utiq; qm̄ gratis pauperibus patrocinari unum & eleemoſinarum genus, perinde reſpondēdum eſt ac de alijs miſeriæ officijs, de quibus D. Tho. 2.2. q 32. diſputauit. *S.Thom.* Eſt ergo concluſio quæ ſola quæſtioni ſufficit. *Concluſio reſpōſiua* Aduocatus nō ſ p cauſſæ pauperū patrocinium ſuum gratis præſtare tenetur: ſed tūc dumtaxat cum non in promptu apparet quomodo ei poſſit aliter ſubueniri. *Probatio* Probatur cōcluſio. Præceptum miſericordiæ, ut modò dicebamus eſt affirmatiuum: obligat ergo non pro ſp, ſed miſeria id inopis exigēte: igitur vbi in promptu eſt vt poſſit aliter pauperi ſuccurri, non te præceptum conſtringit, ſed cōſilium admonet. Eò potiſſimum ꝙ ad impoſſibile nemo obligatur: & nemo pōt omnibus opem ferre: licet ſit conſilium dum potes, alium benefaciendo preuenire At uerò ubi non eſt in prōptu per uiam aliam ſubuentio, tunc extrema cēſetur neceſſitas atq; adeò obligaris. *Auguſt.* Vnde Aug in princ. de doctrina Chriſtiana, Cum omnibus inquit, prodeſſe nō poſſis, his tibi potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum & temporū, vel quarūlibet rerū opportunitatibus conſtrictius tibi tamquam quadam ſorte iungūtur. Vbi rōnem reddit cur omnibus non tenemur: nempè quia nō poſſumus. *Duo requiſita ad pceptum charitatis.* Mox affirmatiuum præceptum ſuis qualitatibus circumſcribit ut ſit obligatoriū. Primū rōne loci quia nō teneris quæritare quibus bene facias, ſed occurrentibus auxilio adeſſe ſm illud citatū Exo. 23. Si occurris boui aut aſino uicini tui erranti, reduc eū. Secundò ēt addit rationem tpis: quia non teneris proſpicere in futurum cauſſis pauperum, ſed in præſenti eis opitulari ſm illud 1. Ioan. 3. Qui uiderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera &c. Subiungit aūt Auguſt. vel quarūlibet rerum opportunitatibus: quia dum homo omnibus non ſufficit, illis citius opē debet qui ſibi ſunt aliqua neceſſitudine coniuncti ſm illud. 1. ad Timoth. 5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit. Duo ergo requiruntur ad præceptū charitatis: prius ut hæ circunſtantiæ conueniant, poſterius ut nō ſit in promptu uia paratior ſubuentionis. Et quod de aduocato affirmatur, de medico pariter cenſendū eſt: ac de alijs perinde qui miſericordiæ officio leuare ærumnas poſſunt, miſerorūque neceſſitatibus opitulari, ſiue publicis ſiue priuatis. *Primum dubium.* Primum autem circa hæc dubium exiſtit, quomodo intelligatur excuſatio hæc præcepti, quando in promptu apparet quomodo alteri neceſſitati ſubueniri poſſit, utrum ſatis ſit ut tu excuſeris, alios eſſe qui neceſſitatē intuentes: & melius quàm tu, poſſunt, & arctiori uinculo tenetur. Sic.n. vulgus exiſtimat: quare paſſim audias hoc ſeſe pacto excuſantes. Eſt talis qui melius facere poteſt ac debet: cur igitur ego tenear? *Reſpōſio.* Reſpondetur nihilominus iſtis eiuſmodi phyſicas potētias & naturales obligationes, niſi adſit actus, non excuſare reliquos, qui ſuccurrere poſſunt. Quid.n. miſero prodeſt quòd multi poſſint & debeant, ſi occurrit illi nemo? Verba ergo hæc, ſi in promptu appareat aliter ſubueniri poſſe, intelligenda ſunt in proxima aptitudine ad opus: ſ. ut credas re uera abſq; te ſubuentum iri ſtatim per alios. Alioqui ſi tu nō facis, aliorum culpa tuam non excuſabit. Sed alterum deinde hic reſtat dubium. Videtur.n. D. Thom. non ſatis ei feciſſe: loquitur inquam, de extrema neceſſitate, nihil autē de graui: & tamen dubium eſt utrum citra extremam teneatur *Dubium ſecūdum.* etiam aduocatus patrocinari pauperi in graui neceſſitate, aut medicus etiam infirmum curare. *Caieta.* Et quidem Caietan. impræſentiarum ſolam extremam neceſſitatem arbitratur ſecum afferre, præceptum obligans ad mortale. Diſtinguit enim tres gradus: Primum extremæ neceſſitatis, cui ſub mortali culpa ſuccurrendum eſt. Secundùm, neceſſitatis grauis citra extremam: cui non occurrere uenialis, inquit, culpa eſt. Leuioribus autem ſuccurre-

re con-

re conſilium eſt: ſed illas prætermittere nulla eſt culpa Mirandum eſt tamen quo modo ſui ipſius fuerit oblitus: nam 2 2.q. 32 artic.5.legitimè D.Tho.interpretatus duos confeſſus eſt caſus præcepti eleemo ſinæ ſub mortali, videlicet neceſſitatem extremam de neceſſarijs,& grauem de ſuperfluis. In cuius confirmationem tractatum poſteà compoſuit de eleemoſina: vbi eãdem ſententiam adſtruxit neceſſariam eſſe conceſſu. Ioannes nanq; non tantum de extrema loquitur, ſed de urgenti neceſſitate. Qui uiderit, inquit, fratrem ſuũ neceſſe habere,& clauſerit viſcera ſua,&c. Viſcera enim quæ ſola extrema neceſſitas aperit, ferrea ſunt & obſtruſiora ꝙ ſinit charitas. Igit̃ non eſt dubiũ quin perinde atque in ali js eleemoſinis, in patrocinio locũ ẽt habeat grauis neceſſitas, vt in loco citato ait S. Tho quod rectè Syluester agnouit in uerbo,aduocatus § 28. Ecquis enim dubitet,quin ſi inopis hominis omni fauore deſtituti citra periculũ uitæ periclitaretur honor, aliave illi ingrueret urgens calamitas, teneretur & patronus ſuo illi adeſſe patrocinio?Et pariter medi cus quamuis non immineret ægroto periculum mortis?Hoc autem uerum eſt quòd cum in graui neceſſitate non ſit præceptum,niſi de ſuperfluo, penſanda eſt & neceſſitatis grauitas & aduocati aut medici poſſibilitas. Et quidem grauitas ex obiecto perpenditur: periculum enim præſentiſſimum vitæ extrema neceſsitas eſt. Et quanquam non eſſet tam certum periculum mortis, poſſet eſſe grauis neceſsitas: ut in infirmo graui tento infirmitate:& ſi cui grauiter periclitatur honor & fama. Superfluum autem in aduocato, quatenus aduocatus eſt,ſicuti & in medico,eſt tempus quod ſibi ſupereſt. Haud enim ad ſuccurrendum grauibus cauſſis citra extremam tenetur horas ſuccidere quas in alẽda ſua familia collocare eget:ſed ſatis fuerit ſi ſit diues qui non tanto tempore pro ſe eget, ut quod ſibi ſupereſt, cauſsis pauperum impendat.Si non omnibus illis po tius quæ grauiora ſunt.Nam inde ꝙ ſcientiæ locuples eſt, tenetur partem etiam impartiri egenis:ſicuti ſi alijs diuitijs affluer et.Qui enim inuiſos habet pauperes, nõ eſt cur ſit in conſcientia ſecurus: quia neque eſt in tuto. Et per hæc clarent argumentorum ſolutiones. Qui.n. iumentum ſub onere iacens obuium habet, uidet ſuã opem eſſe illi neceſſariam, cuius ideo fit inde debitor.Et pariter ad Gregorium reſpondetur,ꝙ talentum abſcondere eſt,ubi neceſsitas occurrit, auxilium ſubtrahere. Et quantum ad tertium attinet, iam expoſita eſt illa quæ obligat neceſsitas,atque illa quæ ſub conſilio militat.

Caieta. ſui 15 ſi.s et li.ns.

Solutio proximi dubij.

D.Tho. Syluest.

Ad argumenta partis aſſirmatiuæ.

ARTICVLVS II.

Vtrùm meritò ſint aliqui ab aduocationis officio arcendi.

POſt hæc quæritur de aduocatorũ qualitate & dignitate, vtrum aliqui ſint tanquam in idonei ab hoc officio abigendi. Arguitur enim à parte negatiua: Ab operibus miſericordiæ nemo arcendus eſt. Secundum: Eiuſdem effectus neutiquam incongruè aſsignãtur diuerſæ cauſſæ:uacare autem ſacris & peccatis ſordeſcere, contraria ſunt: incongruè ergo ab hoc officio arcentur ex una parte infames, atque ab altera clerici. Tertiò quiſque tenetur proximum ſicut ſeipſum diligere: nemo autẽ cohibetur propriam defendere cauſſam:ergo neque cohiberi ullus debet tueri cauſſam proximi. In contrarium autem eſt, quòd infames & excommunicati repelluntur ab hoc officio: ut patet.3.q.7.cano. infames & etiam monachi, niſi de licentia Prælati in cauſsis pijs.16.q.1.c.monachi.& extrà,de poſtulatio,c.ex parte.

Primũ argum.

Secundũ

Tertium

Ad quæſtionem ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus reſpondetur. Bifariam enim quis poteſt à munere aliquo repelli, ſcilicet aut propter impotentiam aut propter indecentiam. Sed differunt, quòd impotentia ſimpliciter excludit hominem, indecentia uerò non item: quia poteſt per neceſsitatẽ quod indecens erat fieri condecens.Eſt ergo prior concluſio: Qui potentia caret aduocandi neutiquã patrocinari poteſt ſiue potentia deſit in ſenſu interiori,quales ſunt furioſi, qui ſanum non habent ſenſum, atque impuberes,qui ipſum non habent integrum ac ſolidum, aut in exteriori, ſicuti ſunt ſurdi aut mu-

Diſtinctio.

Prima conclu.

Digitized by Google

aut muti. Requiritur enim in oratore primum mens, non ſolum ſana, verum etiam extructa ad iudicandum: & deinde cùm cauſſæ in foro exteriori agãtur, inſtrumẽta ad exprimendum conceptus. Secunda conclusio: Duplex eſt qualitas quæ in aduocato exiſtens, niſi neceſſitas adſit, indecentem facit aduocationem. Prior eſt dignitatis excellẽtia. Poſterior uerò orbitas aliqua aut defectus. Excellentia inquam dignitatis indecentes reddit ſacerdotes, & maximè monachos vt in foro uerſentur. Qui enim ſunt ſacris miniſterijs mancipati, orationique perinde & contemplationi addicti, eos minimè decet ad ſeculares cauſſas demitti: quæ & impedimento illis ſunt ne poſſint ſpiritualibus uacare: & auctoritatem diminuunt, atque offuſcant, ne pro ſua conditione & ſtatu in honore & exiſtimatione habeantur. Orbitas autem aut corporalis eſſe poteſt & naturalis, aut quę ex peccato proficiſcitur: corporalis inquam vt cęcitas. Nã qui cæcus eſt, non eſt ad dicendum aptus. Nemo enim acrimoniam habere poteſt niſi eos uideat cum quibus loquitur. Nam per oculos & concionis attentione excitatur orator: & per eoſdem ſpiritus quoque remittit quibus uegetatur oratio. Loquitur enim de oratore qui uoce cauſſas agit. Nam in illis qui ſcripto reſponſa dant, non tantum officit occultorum orbitas. Fœdior autẽ ac nocẽtior eſt qui corruptis moribus ſordeſcit. Qua ratione repelluntur infideles hęretici, excommunicati, atque infames, q̃ grauioribus criminibus maculati ſunt. At uerò ut in concluſione adiectum eſt, ingruere poteſt neceſſitas qua eiuſmodi decentia compẽſetur. Quare & monachi pro ſuis eccleſijs, atque alij pro ſeipſis & ſibi coniunctis, aduocationis officio fungi poſſunt. Primum ergo omnium, impræſentiarum animaduertendum eſt, quanta in aduocato requiſita ſit dignitas: quæ certe paulò minor deſideratur quàm in iudice. Vnde cùm in alijs cunctis actibus atq; officijs præſcientiæ copia requiratur morum probitas, in oratore potiſſimũ atque in aduocato ẽt philoſophi id ſingulariter exigunt. Quare in deſcriptione Oratoris prius ponũt: Vir bonus, ac ſubinde dicẽdi peritus. Debet.n. patronus cũ primis ſumma fide clientis curam ſuſcipere: deinde cauere ne parti aduerſæ iniuriam inferat, ac demum ea pollere auctoritate, ut non tm̃ iuris prudentia, uerùm & morum præcipuè integritate fidem ſibi arroget. Nam prauis, vt ait lib. 12. Quintil. ẽt uera dicentibus fides deeſt: uideturq; malus aduocatus malæ cauſſæ indicium & argumentũ. Interrogatio autem hic exiſtat theologica, Vtrum dura quis ſe contra ius in hoc officium inſinuat peccet mortaliter? Rñdetur quòd ſi defectus non multum ad rẽ referat, non eſt mortale crimen: immo poteſt fieri etiam citra veniale. Vt ſi mutus ſcripto conſulat & emendatus infamis, ſi tñ abſq; ulla iuris peritia & negotiorum experientia ingereret ſeſe, nõ eſſet à mortali culpa immunis quandoquidẽ in illo periclitarentur cauſſæ ſibi concreditæ

Secunda concluſio · *Munus oratoris.* · *Quintilianus.* · *Interrogatio theologica.* · *Reſpõſio.*

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, nõ omnia opera miſericordiæ omnes decere. Immo ſi indocti ad docẽdum prodirent, & ſtulti ad conſulendum, & inexperti medici ad medicandum, & infames ad corripiendum, potius peſtilentes haberentur, quàm miſericordes. Ad ſecundum reſpondetur, quòd ſicut uirtus inter duo extrema conſtituitur, ita & patrocinandi muneri alii per excellentiam non ſunt apti, atq; alij per defectum. Ad tertium autem reſpondetur quod neceſſitas non incumbit tanta ſuccurrendi alienis negotijs q̃ proprijs: ideo infames admittũtur in cauſſis proprijs & nõ in alienis.

Ad primum ar. · *Ad ſecũdum.* · *Ad tertium*

ARTICVLVS III.

Vtrum aduocatis delictum ſit iniuſtam cauſſam defendere.

POſt aduocati dignitatem ſequitur de idonea aduocandi forma: nempe utrũ licitum ſit cauſſam iniuſtam defendere? Haud enim deſunt à parte affirmatiua argumenta: Etenim ſicuti laus medicę artis inde maximè relucet quod deſperatos morbos medicus ſanet: ita & aduocatus inde præcipuè commendari aſſolet, quòd infirmas cauſſas propugnat. Secundo: Si cauſſam propter iniuſtitiam deberet deſerere, non eò punirentur aduocati, quod cauſſas perdunt: puniuntur autem tanquam

Primum argum. · *Secundũ*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quam præuaricatores, qui diuerſam adiuuant partem: vt patet capit Si quem pœnituerit. 2. q. 3. ergo licitum eſt ſuſceptam cauſſam contra iuſtitiam defendere. *Tertium* Accedit tertiò, quòd maior illic apparet culpa, vbi cauſſa iuſta iniuſtè defenditur: putà dum vel falſi producuntur teſtes vel leges allegantur falſæ: quàm iniuſtam cauſſam via regia defendere: licet autem aduocato aſtutijs vti ac technis, ſicuti militi ex inſidijs pugnare: ergo iniuſtam cauſſam protegere non eſt prorſus nefas. In contrarium autem eſt reprehenſio illa 2. Paralip. 19. Impio præbes auxilium: & idcirco iram Domini merebaris.

Prima concluſio Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior eſt: Aduocatus qui ſciens & prudens iniuſtam cauſam defendit, tum mortaliter contra iuſtitiam peccat, tum perinde ad reſtitutionē tenetur. *Probatio.* Probatur: Qui ad malū cooperatur, eiuſdem eſt iniquitatis reus, atque ipſe qui facit: *Paulus.* ſecundum illud Pauli, ad Roma. 1. Digni ſunt morte, nō ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt: aduocatus autem & conſilio & fauore cooperatur ei qui iniuſtam litem gerit: quin verò ipſe eſt qui litem nutrit: ergo mortaliter peccat: ac ſubinde cùm peccatum ſit contra iuſtitiam, nempè in nocumentum alterius partis, ad reſtitutionem obligatur. *Poſtrema concluſio.* Poſterior concluſio: Qui per ignorantiam, iniuſtam tuetur cauſſam, excuſari pro rōne ignorantiæ poteſt, tam à culpa quàm à reſtitutione. Concluſio in omnibus materijs clara eſt. Emergit autem ex priori concluſione dubitādi occaſio de cauſſa dubia: Vtrum aduocatus ſuſcipere eam cauſſam poſſit ac ſubinde defendere, quæ iudicio ſuo anceps eſt. *Dubitatio.* Et quidem ſi in æquilibrio dubitatio pendeat, in promptu eſt affirmatiua reſponſio: quoniam iuriſprudentis munus non aliud eſt, quàm legum ſenſa bona fide ad alterutram partem applicare. Immo hinc omnes lites pendent ꝙ res aut iure aut facto in dubio verſantur. Sed ratio dubitandi potiſſima eſt, vtrum etſi aduocatus intelligat aduerſam partē maiorem habere iuris energiam, poſſit eā quæ minoris eſt probabilitatis defenſare. Apparet namque id non eſſe licitum, quoniam videtur nihil aliud quàm iniquitas iudicem in eam partem inclinare & trahere contra quam pronuntiare deberet. *Argum.* *Solutio.* Reſpondetur nihilominus ſub diſtinctione. Quando enim eſt cauſſa mortis, aut ſanguinis, aut ubi honor alicuius periclitatur: tunc actori contra reum patrocinari, niſi minimum tanta uigeat probabilitate accuſatio, quanta defenſio, profectò ingens eſſet ſcelus: quoniam melior eſt conditio poſſidentis: maximè in fauorem honoris & uitæ. Ac ferè idem eſt cum quis reus fit, vt de ſua deturbetur bonotum omnium poſſeſſione. Immo in hiſce caſibus potiſſimum cauſſa capitis, niſi reus perniciosiſſimus haberetur pium eſſet eius ſuſcipere patrocinium, etiam ſi eius cauſſa minoris eſſet probabilitatis: dūmodo nulli fraudi panderetur locus. In cauſſis autem minoris momenti, tametſi vix abſque periculo poſſit infirmior cauſſa defendi ac debilior: tamen ſi ad rigorem conſcientiæ loquamur, non eſt cur omnino condemnetur: dummodò patronus clientem in primis ſuum admonitum curet, iuſtitiā non tam ei quàm alteri parti arridere: deinde nulla prorſus vtatur falſitate, leges .ſ. aut commentitias allegando, aut falsè interpretādo, ſed illis ſemper utatur quæ cauſſæ ſuæ ſuffragantur: reliqua verò ſubticeat argumenta, quæ à parte contraria militant. Et ad argumentum in contrarium reſpondetur, quòd unicuiq; licitum eſt ius ſuum abſque vi & fraude experiri & perſequi. Et ideò cùm patroni munus ſit ſuo clienti fauere, nemini iniuriam facit ſi merita ſuæ cauſſæ patefaciat. *Ad arg.* Altera uerò pars ſibi uiderit, cui patrono ſuam concredat cauſſam: & iudex etiam ſibi, ut quadratus ſtet, ne in partem nutet infirmiorem. Tametſi vt dicebam ſimilium cauſſarum defenſio non caret periculo adulterandi leges.

Ad primum argumen. principale. Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, diſparem eſſe medici atque aduocati rationem. Medicus nanque qui diſperatum morbum curandum ſuſcipit nemini iniuriam irrogat, ſ. neq; tertio, neq; uerò infirmo, ſi ipſe conſentit. Aduocatus autem qui unam partem ſic propugnat ut alteram expugnet, licet ſcientiæ laudem mereatur, eſt tamen ſecundum uoluntatem iniquus. *Ad ſecundum.* Secundum autem argumen-

gumentum, de illo qui bona fide cauſſam ſuſcipit, quam poſt conteſtatam litem intellexit eſſe iniquam, abditoris eſt ambiguitatis. Reſpondet n. S. Thom. ꝙ non debet eam prodere vt alteram partem iuuet ſecreta iniuſtæ cauſſæ retegendo: eſſet, n. tunc præuaricator, iuxta cap. Si quem pœnituerit. 2. q. 3. Quod iam expoſuimus: ſed debet eam diſſimulanter deſerere. *Ratio in S.Thom.* At uerò ſolutio hæc anſam contra ſe affert arguendi. Si quis. n. accuſatori patrocinaretur contra aliquem in cauſſa capitali, quē decurrente cauſſa euidēter noſſet eſſe innocentem, teneretur cauſſam prodere, ut eum à morte liberaret. Immo verò agere teſtem eius innocentię, & tranſire ad defendendum eius cauſſam. Nam innocētia tanto potitur iure, ut etiam iudex (vt ſupra dicebamus) cui illa eſſet cognita, ad idipſum teneretur, nedum aduocatus. Cōceditur ergo huius argumenti concluſio. *Mens S. Thom.* Nec S. Thom. loquitur niſi in communi ordine & ſtylō iuris. Quin etiam ſi cauſſa in re grauiſſima verſaretur, quę paulò minoris eſtimaretur quam mors. Vt ſi quæſtio eſſet de celeberrima fama & honore ſtatuque alicuius illuſtris, idem pro meo captu cenſerem Hoc ſub aliorum cenſura duxerim: dummodò aduocatus nō ſub dubio id noſſet, ſed certiſſima ſcīa. Et prætérea dum id poſſet facere abſque ſcandalo, & præmiſſa fraterna admonitione, qua id comminaretur accuſatori, niſi deſiſteret. Et dando quam poſſet operam ne accuſatoris uita periculariter. Sed tamen ſi uſq; adeò ille nequam deſperet, ut reſipiſcere renueret, profectò cum eius periculo id poſſet facere. Immo ſi citra ſuum ipſius detrimentum id poſſet, arbitror teneret. Et uice uerſa illi qui reum mortis defenderet, quamuis noſſet iniuſtè ſe protegere, neutiquam liceret cauſſam eius prodere: licet deberet deſerere cauſſam, ſi nullo eum colore tueri poſſet.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm licitum ſit aduocato prætio patrocinari.

Primum argum. SEquitur deinde de ſtipendio patroni, vtrùm ſit licitum? Arguitur namque à parte negatiua: *à partis negatiuæ* Opera miſericordiæ non ſunt in ritu humanæ retributionis exibēda: ſecundum illud Lucæ 14. Cùm facis prādium aut cœnam, noli uocare amicos tuos neque uicinos diuites, ne forte ipſi te reinuitent. patrocinari autem ut artícu. 1. dicebamus, officium eſt miſericordiæ, ergo gratis eſt impendendum: eò potiſſimum quòd eſt ſpirituale opus: & ſpiritualia non licet temporalium æſtimatione tribuere. *Secundum.* Secundò arguitur. Iudici quia perſona eſt neceſſaria in iudicio, nō licet q̄d piam ab alterutra parte litigantium recipere, ut Auguſtinus ait contra Macedon. *Auguſt.* & refertur 14. quæſt. 5. cano. non ſanè. Aduocatus eſt etiam neceſſaria perſona: ergo neque illi id licet. In contrarium eſt ibidē Auguſtinus ubi ait quòd aduocatus licitè uendit iuſtum patrocinium, & iuriſperitus verum conſilium.

Prima concluſio Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior: Licitum eſt aduocato ſuum patrocinium pretio æſtimare. Facilis eſt ſuperioribus eius collectio: Nam quæ hominis propria ſunt, neque alteri de iuſtitia debet, citra iniuriam poteſt uendere, *Ratio conclu.* quia nemo quæ ſua ſunt gratis donare tenetur. Scientia autem iuriſperiti, & aduocati ſolertia & prudentia, ſunt propria ipſorum bona, ſicuti & ſcientia medici & cuiuſuis doctoris alius facultatis: neque illa rigore iuſtitiæ ſemper alijs debet: ergo tunc poterit pretio illa æſtimare ac ueditare. *Vltima conclu.* Poſterior concluſio: Si quis iſtorum per improbitatem aliquid ultra modum extorqueat, mortaliter peccat: idque contra iuſtitiam. *Probatio concluſionis.* Patet concluſio in primis auctoritate Auguſtini eodem loco: ubi ait quòd ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent: data uerò per tolerabilem conſuetudinem non ſolent, ſcilicet repeti. Et ratio deinde eſt in promptu: nam eiuſmodi officia pretio ſunt æſtimanda: in his autem quæ pretio penduntur exceſſus pretij iniuſtitiam operatur. Cui quidem rationi applaudit lex etiam ciuilis: C. de poſtulat. l. ſi qui. *Dubium.* Circa priorem autem concluſionem dubitas forſan quomodo ſit æſtimandum huiuſmodi patrociniorum prætium utrum conſiſtat in indiuiſibili, an potiùs latitudinem permittat ut poſſit quiſque paciſci quantum uelit?

velit? Arguitur.n.φ tantum cuiq; petere liceat, quãtum exprimere ualuerit: qm̃ re uera ſcientia hominis eſt ſicut margaritũ quod nullo certo æſtimatur pretio, ſed ꝑ uoluntate contrahentium. Imò omni eſt margarito pretioſior, ſm illud. Prouerb. 16. Poſside ſapientiam: quia auro melior eſt. Reſpondetur nihilominus aduocatorum pretium, perinde, atq; aliarum rerum duplex eſſe: ut lib. 6. dicturi ſumus: ſ. & legitimum, & naturale. Legitimum inquam quod lege taxatum eſt: conſueuerunt.n. lege taxari mercedes operarum miniſtrorũ iuſtitiæ? uidelicet tam ſcribarũ, quam aduocatorum, atq; aliorum ut. ſ. pro tali ſcripto tm̃ ei ſpendatur prætium: & pro tali, tm̃. De quibus utiq; pretijs dubitari non licet, quin ſit peccatũ iniuſtitiæ, qdquam ultrà ex pacto ſuſcipere: & qui plus percipit, ad reſtitutionem tenetur: ſi lex modò ſit uſu recepta, neque annuente principe abrogata. Quoniam ut lib. 1. dictum eſt, leges obligant conſcientiam, atq; illę potiſſimum, quæ de rerum æſtimatione iuſta cauſſa feruntur. Et eſt profectò iuſtiſſima, patrocinijs præſtandis reſponſiſque ferendis mercedes lege publica ſtatuere. Alioqui cum litigantes ab una parte pudor ſuffundat, ſi parum conferant: ab altera uerò uincendi auiditas extimulet, non poſſunt non eſſe immodicæ. Qua utique ratione uſu maximè fieri ſolet ut lites nutriãtur: & utrauis pars uincat, maior tamen ſortis portio cauſidicis obtingat. At uerò quando mercedes nõ ſunt lege conſtitutę, quia neq; omnes commode poſſunt: tunc ſupereſt dubitandi ratio, utrum iuriſconſulto quantum exprimere potuerit exigere liceat? Tũc enim militare vr̃ argumẽtum qd̃ ſuprà fecimus de rebus pretioſis, quæ tanti ſtant quanti vendi poſſunt. Reſpondetur nihilominus id nõ eſſe licitum. Nã rerum uti lib. eodem 6. dicturi ſumus, alię ſunt non ſimpliciter ad uſum humanum neceſſariæ: quæ idcirco licet tanti æſtimẽtur, quanti uendi poſſunt, non vergit in reipublicæ perniciem. Sed aliæ ſunt humano uſui omnino neceſſariæ: ut frumentum, uinum, lana, &c. quæ citra iniuriam diſtrahi nequeunt niſi iuſto pretio, pro ratione temporum, & locorum. Atq; huius generis ſunt forenſia munera. Quare optimè ait Auguſt quod extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent: Improbitas.n. ſi non dicat niſi inſtantiam petendi, non continet iniuſtitiam: ſed qñ eſt immoderata, hoc eſt exceſſiua reſpectu iuſti pretij. Et ſi eſt intelligenda poſterior noſtra concluſio Quocirca neq; ſcriba, neq; aduocatus, quantum libuerit, exigere poteſt, imò uerò neq; recipere. Nã etſi gratis auctiora illa pretia uideantur conferri, nũquam tamen re uera conferuntur, niſi coacta uoluntate. Sunt fateor penſandi labores, quos ſtudentes ad comparãdam iuris peritiam exhauriunt, & quos faciunt ſumptus, & præ omnibus ingenium eorum & ſcientia: ſed tñ cum moderamine, habita qualitate & quantitate cauſſæ, & litigantium poſſibilitate. Neque uerò audienda eorum ſunt hæc obtendicula. Aiunt.n. nõ poſſe aliter ſuum ſuſtentare ſtatum, cùm tñ ſtatus eorum & conditio nõ ſit ipſorũ iudicio æſtimanda, qui illas ſibi uſurpant faſtuoſas pompas. Si.n. ſcribę & uictu & ueſtitu nobilitatẽ præ ſe ferre cõtendant, & aduocati illuſtrium ſtatum: non debent illos ſplendores miſerorum ſumptibus ſuſtentare. Vnum autem prouidenter iure cautum eſt, ne aduocatus de quota litis paciſcatur. ſ. de medietate, aut de tertia, aut de duabus tertijs, &c. ut habetur. C. de poſtulati. l. ſi qui. & illic Bart. & l. item. C. de procu. & l ſumptus. ff. de pac. Et fuit optima ratio legis: nã illa uia inſerperẽt fraudes & technæ, quas aduocatus ut uinceret excogitaret. Imò verò eadem rõne, qd quid nonnulli Gloſſatorũ in contrarium muſſitẽt, neq; licet paciſci de aliqua certa quantitate ſub conditione uictoriæ, q̃ ſit tamq̃ honorarium. Nam eadẽ oĩno offerretur tũc nefandis fraudibus occaſio. Sed tm̃ licet paciſci abſolutè de tanta quantitate, in utranuis partem euaſerit cauſſa.

Auguſt.

Solutio

Scrupulus.

Solutio

Aduocatus non põt paciſci de quota litis

Ad primum igitur argumẽtum iam ſæpe reſponſum eſt, nõ quidquid homo poteſt, facere debere per miſericordiam: ſed hoc tantùm nos admonet Euãgelium, vt eorum quæ per miſericordiã exercemus, à Deo ſolo expectemus mercedem. Quare ubi cauſſa pauperis te cogit ei patrocinari, id debes ſolo diuino intuitu facere. Non tamen (ut ſupra diximus) tenemur ſemper ad talia opera: ſed uendere ſuum

Ad primum ar.

poteſt

poteſt homo patrocinium. Nam etſi ſcientia res ſit ſpiritualis ratione ſubiecti, non tamen illius eſt generis ſpiritualium quę gratis accepimus, gratiſq; debemus: immo noſtro ſudore & uigilijs parta nobis eſt, vt lib. 9. ſub tit. de ſimo. liquidius fiet. Secundum argumentum diſcrimen petit inter iudicem, teſtem, & aduocatum. Nam cum ſinguli iſtorum ueritatē prorſus tueri debeant, perinde ſcilicet aduocatus ut reliqui, nulla apparet, ratio cur huic potius quam alijs, pro defendēda veritate, liceat mercedem recipere. Eſt tamen diſcrimen quòd finis proprius iudicis ac teſtis eſt iuſtum & ueritas in communi, ſiue reſpectu actoris uel rei: ob idque ob ueritatem dicendam neutri illorum quidpiam recipere licet: Scopus autem aduocati non eſt iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum clientis ſui, cuius cauſſam omnibus ſuis uiribus protegit, altera neglecta: & ideo non ſolum, vt aliqui putant, pro labore, ſed pro ipſo patrocinio & defenſa veritate poteſt mercedem ſuſcipere: ſicut doctor pro ueritate docēda quam dilucidat. Nihilominus autem reſtat & inter iudicem & teſtem differentia, ꝙ iudex non ſolum pro ueritate pronūtianda nil poteſt à litigantibus percipere, quia eſt communis vtrique: ſed neque pro labore & ſtudio id ſibi licet. ſed reſpublica debet illi prouidere tamquam perſonæ publicæ. Non quòd iure naturæ id ſit prohibitum, immo ſi nullus exiſteret metus ne intuitu pretij in alterutram partem corruptus propenderet, ius naturæ nō prohibet quin poſſit à litigantibus aliquid recipere, ſed propter talem metum iure ciuili cautum eſt, ut ærario publico ſuſtentetur. At uerò teſtis quia non eſt uſqueadeò perſona publica, ſed citatur ab illa parte cui intereſt, quamuis pro ueritate dicenda nil poſſit recipere, quia quicumque parti debet eam ſyncere proferre: tamen pro labore ſuo recipere poteſt pretium ab eo a quo citatus eſt. Cùm autem iudicem negamus quidquam recipere poſſe, inficias non imus quin pro ſubſcriptione aut citationis aut ſententiæ quidpiam ei conſtitui lege poſſit. Hæc enim meditatio non eſt pręſentis loci.

Ad ſecundum. Diſcrimē inter iudicem ac teſtem & aduocatū quantum ad recipiendam mercedē pro tutela ueritatis.

QVAESTIO IX.

DE CONTVMELIA.

S. Thom. 2. 2. quæſtio. 72.

ARTICVLVS I.

Vtrùm contumelia conſiſtat in uerbis.

EXPEDITIS uerborum iniurijs, quæ forenſi iudicio accidere ſolent, progrediendum nobis eſt ad illa etiam iniurioſa uerba quæ extra iudicium uſu ueniunt. Quæritur ergo primò de contumelia, utrum conſiſtat in uerbis. Arguitur enim à parte negatiua: Contumelia nomen eſt nocumenti: uerbo autem nullum nocumentum uidetur inferri, ſed factis potius læditur uel perſona uel honor eius ergo contumelia non in uerbis, ſed in factis cōtingit. Secundò dehonoratio quæ uerbis fit: ſuum habet peculiare nomen uituperij & conuitij: hæc autem à contumelia differre uidentur: ergo contumelia non conſiſtit in uerbis. In contrarium eſt quod ſolum uerbum auditu percipitur. contumelia autem ad aures pertinet: ſecundùm illud Hierem. 20. Audiui contumelias in circuitu: ergo contumelia eſt in uerbis.

Primum argum.

Secundū

Quinque ſunt capitales iniuriarum ſpecies uerbalium extra iudicium: nempè contumelia, detractio, ſuſurrus, irriſio, & maledictio. Contumelia autem & detractio primò per ſe differunt ex obiecto. Contumelia enim eſt iniuria quæ contra honorem alterius fit. Detractio uerò eſt famæ læſio. Differunt namque honor & fama, quòd honor eſt reuerentia alicui propter aliquam excellentiam ac potiſſimam propter uirtutem exhibita. Fama uerò, ut habetur in gloſ. cap. ueſtra. de cohabita. cleric. & mulie. eſt illæſæ dignitatis ſtatus uita & moribus comprobatus. Vel ſi cum theologis ac philoſophis loquamur, eſt clara illa notitia quam alij de nobis habēt. Itaq; eſſe poteſt honor ſine fama, & è diuerſo. Exhibetur. n. reuerentia magnati quandoq; propter ſanguinis

Differentia contumeliæ & detractionis.

nis excellentiam cuius tamen morũ ſiniſtra habetur exiſtimatio. Ac uice uerſa, eſſe ſolent priuati uiri in angulis latitãtes, honoribus orbi: quorum tamen vitæ clara habetur opinio. Hoc præiacto diſcrimine, ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior: Contumelia propriè loquendo in uerbis conſiſtit. Probatur: Contumelia vt modò dicebamus idẽ eſt quod dehoneſtatio, reuerentiæ contraria, quæ honori exhiberi ſolet. Honor autem dupliciter alicui tollitur. Vno modo, vt ſi dicamus mediate: puta dum id quod honoris cauſſa erat, ſubmouetur. Qui.n. diuiti ſubſtantiam, cuius ſolius gratia honor illi habebatur, ſurripit, honorem eius contenebrat Sicuti qui ſapientia ſcientiã læſione cerebri aufert. Nam ex inde incipiunt illi minoris haberi. Quapropter ille ſolus honor uerus eſt, qui uirtuti debetur: quippe qui ex nulla extranea cauſſa præterquam ex Deo dependet. Eiuſmodi autem dehonorationes non faciunt propriam ſpeciem, ſed referuntur ad alias iniurias: puta ad furtum, homicidium, & reliqua. Secundo autem modo, aufertur alicui honor directè & propriè. Et hoc fit dũ quis quidpiã in notitiam alicuius deducit quod eius honori officit. Nã ſicut honor excellẽtiæ debetur, ita & turpitudinis notitia cauſſa eſt dehonorationis: atque in hoc propriè ratio contumeliæ cõſiſtit. Deducere autem aliquid in notitiã alterius, pertinet ad rationem ſigni: & cùm ſecundum Auguſt. 2. de doctrina Chriſti. verba inter homines primas partes ſignificandi obtinuerint: ſunt enim ſecundum Ariſto. 1. Periherme. earum conceptionum indicia, quæ ſunt in anima, conſequens fit vt ratio contumeliæ proprie in verbis inueniatur. Vnde Iſidorus in ſuis etymolog. Contumelioſus, inquit, ille dicitur qui uelox eſt & tumet uerbis iniuriæ. Alluſio enim uocum eſt, tumet, & contumelia. Poſterior concluſio: Contumelia extenſo nomine etiã in factis polita eſt, quatenus rationẽ habent ſignificandi. Hoc patet: quia & rebus ipſis, ut illic docet Augu. conuenit ſigna eſſe aliarum rerum. Quapropter & factis põt quis alterius uitium patefacere. Vnde ſuper illud ad Roman. 1. Contumelioſos, ſuperbos, &c. dicit glo. cõtumelioſos illos eſſe qui dictis & factis cõtumelias & turpia inferũt. Hinc fit nullum factorũ, quatenus res ſunt, rationem habere contumeliæ, ſed quatenus uim habent ſignificandi. Dum.n. quis fores alienas effringit furandi, animo, non cõtumelioſus, ſed latro eſt. Si aũt id in uituperiũ & uilipendium domini conetur, fit contumelioſus. Significat.n. re illa dominũ floc ci pendere. Pariter ſi quis fuſte agaſonem, cædat, non animo dehoneſtandi ſed feriẽdi, non perinde contumelioſus eſt, atque ſi nobilem pulſaret: non ut dolorẽ incuteret, ſed ut auferret honorẽ. Et eadem ratione qui uxorẽ uicini libidinis gratia ſolicitat, non eſt formaliter contumelioſus in uicinum ſuum, ſed ſi id tentaret ut honori mariti officeret. Deſignare.n. tunc contendit turpitudine illa hominis utilitatẽ. Enimuerò quantũ ad rẽ attinet contumeliæ, nõ ſemp exigitur ut uitiũ quod propalari cõtenditur, peccatũ ſit: quamuis hmõi cõtumelia ſit inſignior: ſed ſatis eſt eſſe uitiũ gñis, aliusue animi uel corporis morbũ, aut quidpiã excellentiæ contrariũ, ob quã homines honori habentur. Vt ſi hominem denotes malignè natum, aut ignauum, &c. Neq; uerò requiritur ut ſis cõtumelioſus, ꝙ hominẽ infames, uitium eius occultũ detegendo: nam ẽt ſi publicũ concubinarium, aut coclitẽ, aut ſordidè natũ ſic appelles, contumelia eũ afficis: maiore aũt ſi talia illi imponas. Præter hæc autẽ factorũ genera, ſunt alia per ſeipſa contumelioſa, quia nihil aliud in ſe habent quã ſignificationem: ut naſum uel pollicem inter duos digitos demonſtrare, aut linguã inter dentes. Significabant.n. hæc ut fertur, Romanis fœdiſſimum uitium. Hæc autem cõtumeliæ deſcriptio occaſionem offert ſciſcitandi, utrum ad eius rationem neceſſarium ſit ut uerba aut facta in præſentia alterius fiant: Apparet enim id eſſe neceſſarium. Nam hoc differunt contumelia & detractio, quòd illa uim ſecũ affert & contemptum, hæc autem ad fraudem inclinat & dolũ: illa ergo fit in præſentia palam: ſicuti hæc clàm in abſentia. Reſpõdetur perinde differre cõtumeliam a detractione, ac ſuprà de rapina & furto diſſerebamus. Contumelia enim quia contemptum ſignificat, & reuerentiæ quæ in præſentia

Margin notes: *Prima con lu.* — *Probatio* — *Auguſ.* — *Ariſto.* — *Iſidorus.* — *Poſtrema cõcl.* — *Probatio* — *Auguſ.* — *Gloſſa.* — *Sciſcitatio.* — *Rõ alterius partis.*

ſentia ſit, aduerſatur, ingenio ſuo in præſentia irrogatur: vel ſi fiat in abſentia nō eſt eo ꝙ contumelioſus illam celare velit vt detractor: immo ob hoc uerba in abſentem iactat, vt in eius perueniant notitiā. Quare conſultò dixit S. Tho. contumeliā eſſe cum quis id quod eſt contra honorē alicuius, deducit in notitiam eius & aliorum: hoc eſt cum ſua intentio eſt in faciem tale conuitium iactare.

Ad primum ar. Ad primum argumentum reſpōdetur, ꝙ uerba quatenus ſonus quidē ſunt naturalis, neminem lædunt niſi forſan tenerrimis ſit auribus: at uerò quatenus ſigna exiſtunt, honorem & afferunt ſi ſint honeſta, & auferunt ſi ſint turpia: cò quòd honor de excellentia quæ in hominem notitia eſt, ortum habet. Facta autem quatenus facta ſunt, ſuas, vt diximus, habent uitiorum ſpecies: ſed quatenus ſigna ſunt, pro uerbis reputantur. *Ad tertium.* Ad tertium reſpondetur, per diſcrimen illud deſignari ſolitum inter contumeliam, conuitium, & improperium. *Interſtitium inter contumeliā cōuitiū & improperium.* Contumeliam enim, qui literatum colluſionem cum Iſidoro nimirum obſeruant, à contumeo deriuari contendunt: contumelioſus .n. tumens eſt & turgenti animo inflatus. *Iſidorus. Vlpia.* Quamuis ut Vlpia. vult ff. de iniu. l. 1. a contemnendo rectius dicatur. Quare ſua primæua ſignificatione ſolum ſignificat dicti acerbitatem, cōtra honorem alterius: ſed tamen ex uſus accommodatione, apud Theologos illam ſpeciem ſignificat qua obijcitur alteri peccatum mortale: ut quòd ſit hæreticus, aut latro, &c. cōuitium autem latius patet: ut ſit maledictum quo alteri obijcitur, malum quoduis, ſeu culpæ, ſeu pœnæ. *Cicero.* Vnde Cicero pro Cœlio: Maledictū, inquit, nihil habet propoſiti præter contumeliam: quæ ſi petulantius iactatur, conuitium: ſi facetius, vrbanitas nominatur. Quod autē Labeo. apud Vlpian. ff. de iniur. l. Item apud Labeonem ait: nempè conuitium perinde ſonare atque conuotium: quaſi plurium quo cuntes uoces ad maledicta in unum iactanda: ſicuti 4. Reg. 2. de puerorum uociferatione legitur aduerſus Eliſeum inclamantium. Aſcende calue: forſan non multum ad rem pertinet. Non. n. cum, in hoc nomine tam cōcurſum ſignificat plurium, q̄ vehementiam: ſicuti in, conficio. Et crediderim ex, vitium, com; uni: cōuitiari .n. nihil aliud eſt quàm vitijs alterum conſpergere. *Vall.* Niſi dicatur à cōuitando: vt lib. 6. ait Valla. Nam quem conuitijs proſcindimus, procul à noſtro contubernio uitamus: quaſi illum à nobis per contemptum abigentes Hæc autem ad grammaticos attinent. Improperium uerò aliam peculiariter ſpeciem conuitij ſignificat: nempè cum quis alteri beneficium obijcit qđ à ſe receperat: ſm illud Eccleſi. 20. Exigua dabit, & multa improperabit. *Terētius* Et apud Comicum: Iſthæc commemoratio, quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij. Sed hæc tn̄ receptiſſimo uſu promiſcuè uſurpantur. *Quæſtiūcula.* Quæſtiuncula autem ſcholaſtica ſeſe hic lectori fortè offert, vtrum omnes hi atq; contumeliarum modi eiuſdem ſint ſpeciei? an uerò ſpecie differāt, ſicut & ipſa probra differunt quæ quis in alterum iacit? Crediderim cum Caietano omnes eſſe eiuſdem ſpeciei. Nam contumelia ſpecies eſt ſpecialiſſima, vt putà quæ unum habet honorem pro obiecto, quem ab eo aufert qui per uim patitur inuoluntarium: ab una .n. ratione formali obiecti unica ſpecies conſtituitur. Nihilominus augeri tantum poteſt cōtumeliæ grauitas ut eius expreſſio de neceſſitate ſit confeſſionis, vt ſi quem hæreticum, aut traditorem, aut quid ſimile appelles, id ipſum eſt confeſſione explicandum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm contumelia, & generaliter conuitium, ſit genere ſuo peccatum mortale.

CVm contumelia in uerbis vt dictum eſt conſiſtat, quæ genere ſuo non videntur tam enormem habere læſionem: meritò quæritur utrum perinde atque homicidium, & furtum, & adulterium ſit ēt genere ſuo mortalis culpa? *Primū argum.* Arguitur enim à parte negatiua: Nullum mortale crimen eſſe poteſt uirtutis officium: cōuitiari aūt eſt actus uirtutis eutrapeliæ, ad q̄ ſecundū *Philoſophus.* Philo. 4. Ethi. pertinet bene conuitiari: ergo cōtumelia non eſt mortale peccatum. *Secund.* Secundò arguitur: Peccatum mortale viri perfecti non admittunt, qui tamen non nunquam conuitijs & contumelijs utuntur, *Paulus.* vt patet apud Paul. ad Gala. 3. O inſenſati Galatæ. Quin uerò & Chriſtus Luc. vltim. O ſtulti, inquit, & tardi

corde ad credendum, ergo cõtumelia nullum eſt peccatum. *Tertium* Tertio: Quamuis id quod eſt ex genere & obiecto ueniale, poſſit ex fine & ex circũſtantia fieri mortale: vt mẽdaciũ quñ ſit pernicioſum, tñ vice verſa id quod genere & obiecto eſt mortale, fieri non poteſt ex intentione veniale: quia ſuũ ſecum affert obiectum; quodcunque.n. ſine fureris, mortaliter peccas: ſi ergo contumelia ex genere ſuo peccatũ eſſet mortale, nõnunquàm poſſet ab illo cadere gradu: quod tamen eſt falſum: nam leue conuitiũ, aut ex ſubreptione collapſum, nemo unquã pro mortali duxit. *Quartũ.* Quartò. Oẽ peccatum mortale uel eſt capitale, uel alicuius capitalis ſoboles: contumelia uerò non eſt capitale, vt per ſe liquet: neque verò capitalis criminis germen: nam maximæ iræ, vt *Grego.* Gregori9 31. Moral. auctor eſt. Quod tamen falſum eſſe uidetur: nam potius aut ex ſuperbia gignit', ſm illud Prouerb. 10. Vbi ſuperbia, vbi cõtumelia, aut ad ſtultitiam reducitur ſecũdũ aliud Prouerb. 20. Omnes ſtulti miſcentur contumelijs. In contrarium eſt, ꝙ nihil æternã commeretur pœnam, niſi mortale ſit crimen conuitiator autem infernali pœna dignus eſt, ſecundum illud Matth. 5. Qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Ad quæſtionem, tribus facilimis concluſionibus reſpondetur. *Prima conclu.* Prima eſt: Cõtumelia genere ſuo peccatum eſt mortale: idq; atrocius q̃ furtum & rapina. Hic autem animaduertendum diſcrimen eſt inter peccata quæ in facto conſiſtunt, atq; ea quæ in uerbis poſita ſunt. *Interuallum ĩter peccata quæ in facto verſãtur, & ea quæ uerbis complentur.* In illis nãq; peccatis genus ex ſolo obiecto perpenditur: in uerbis autem non niſi ex adiuncta ſimul intentione. Quare hic, genere ſuo, non id tantum ſonat quod eſt ex obiecto. ſicuti in furto & in homicidio, ſed etiam ex intentione. Et ratio eſt, ꝙ cum uerba re ipſa non offendat, ſicut facta, ſed ſignificatione, ſignificatio autem ex intentione fiat aliquid exprimendi: non cenſetur formaliter contumelia niſi quę ex animo conuitiandi procedit, uel ex craſſa ignorãtia & negligentia aduertendi quod dicis. Probatur ergo concluſio. Illud peccatum eſt mortale quod eſt contra charitatẽ: charitas uerò per quodcunque peccatum tollitur per quod pax perturbatur & amicitia: tale autem eſt contumelia: ergo eſt peccatum mortale. *Probatio concluſionis.* Probatur poſtrema hæc præmiſſa: Honor eſt inter bona humana præſtantius quàm exteriora: ſecundum illud, Melius eſt nomen bonum quam diuitiæ multæ. Et cùm honor ſit poſitus in excellentia potiſſimum uirtutis, merito pluris mortales faciunt honorem, quàm alia externa bona. Quin verò elegantes homines, illis omnibus ut medijs utũtur ad cõparandos honores, illorumq́ue bonorum diſpendio illos ſuſtentant. Eſt ergo contumelia ex genere ſuo grauius peccatum, q̃ furtum & rapina. Malunt.n. homines alijs priuari bonis, quàm contemptui haberi: quamuis tanta eſſe poſſit quantitas furti, vt grauitatem exuperet contumeliæ. *Secunda conclu.* Secunda concluſio: Iactatio conuitij & probri, quæ fit præter intentionem contumeliandi, penſanda eſt quandoque ex intentione proferentis: quandoque verò ex rei quantitate, & quandoque ex defectu cautelæ, quæ adhibenda eſt. Vnde in triplici eſſe poteſt gradu, nempè vt ſit quandoq; virtus, quandoque venialis culpa, & nõnũquam mortalis. *Ratio ꝓ conclu.* Probatur: Cum uel pater, uel prælatus, uel maior natu corripiẽdo, probro aliquo utitur aduerſus inferiorem, ſi moderamine utatur, officium præſtat. Dum autem quis conuitium graue per iracundiam euomit, mortale eſt. Vbi uerò nõnullus eſt cautelæ defectus, plurimum conſueuit eſſe ueniale. Vt ſæpè inter mulierculas contingit & homines infimæ claſſis, qui inuicem ſe conuitijs conſpergunt, ut in buccam ueniunt, quib. per parum ſolet adhiberi fidei. At uerò cum tantum ſemper fuerint homines honoris tenaces, conſultiſſimè cuiq; etiã prelatis, abſtinendum eſt a conuitijs, quæ humanos animos amarulentius quàm corporalia vulnera exulcerant. Atque adeò perparum ſolent ad correptionem conferre. Facillimæ ſunt concluſiones: neque ut illis amplius immoremur opus eſt. *Tertia conclu.* Tertia concluſio. Contumelia ſuopte ingenio naſcitur ex ira, ut *Grego.* Greg. ait loco cita. Non ꝙ ſola ſuperbia uel odium quo quis alterũ cõtemnit, non quandoque ſufficiat ad contumeliam: ſed quòd uitium inde cenſetur originem ducere, unde plurimũ oriri conſueuit:

Digitized by Google

ſueuit: contumelia uerò ex ira plurimum naſcitur: eò quod maximam hēt connexionem ad eius finem. Iræ nanq; finis eſt uindicta atq; ultio: & nulla eſt pſentior compendioſiorque uia ad vlciſcendum, quàm contumelia. Qui.n. potens non eſt ut reſe uindicet, aut id nō audet, ſtatim in contumelias proſilit, ut fœminarum ingeniū teſtimonio eſt: per hoc.n. quòd quis uerbis alium peſſundat, quadamtenus animo ſatisfacit ſuo.

Ad primum ar. *Ariſtot.* Ad primum igitur rñdetur quod conuitiari ſm Ariſt. 4. Ethicor. c. 8. eatenus eſt uirtutis eutrapeliæ, quatenus intra limites moderatæ facetiæ continetur: qñ ſcilicet vrbanitatis uenuſtas in conuitio adeſt ſm illud ſuprà citatū Cicer. Maledictū ſi petulantius iactatur, conuitiū: ſi facetius, urbanitas nominatur. Quare iſti aulici ſcurræ neutiquā permittendi ſunt ſcōmatibus uti, quæ plus amaritudinis afferunt quàm ſalis. Sic.n. riſus mouendus eſt, ut bilis non concitetur. *Ad ſecundum arg.* Ad ſm reſpondetur, q ſicut uerberibus gratia diſciplinæ uti licet, ita & moderatis uerbis q̃ ſuo acrore delinquētis animum nōnullo dolore afficiant. *Auguſt.* At uerum ut Auguſt. lib. de ſermone Dñi in monte, admonet, rarò ſunt huiuſmodi amarulentæ obiurgationes adhibendæ. *Ad tertium ar.* In ſolutione tertij, adhibēdus animus eſt, ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 12 q. 88. art. 2. ubi docuit mendacium iocoſum qđ genere ſuo eſt ueniale, poſſe ex fine fieri mortale, ut ſi referatur uel ad adulterium uel ad infamiam alterius: mortale autē ex genere, q facto committitur ut furtū, ad quemcunq; finem referatur, etiā ſi fiat ad dandā eleemoſynam, eſt mortale, Itaq; ſententia D. Th. eſt q intentio finis, licet ueniale ptrahere poſſit ad mortale, nō tamen mortale uſque ad ueniale extenuare. *Intentio S. Tho.* Haud tñ negandū eſt quin quod genere ſuo eſt mortale, poſſit uel ex leuitate materiæ, uel ex ſurreptione fieri veniale. Cōtumelia verò (ut iam dictum eſt) qñ ſignificatione cōmittitur, quæ ex intētione procedit, licet ſit genere ſuo mortalis, nihilominus poteſt ex ipſa intentione fieri uenialis. quin uerò aliquando laudem habere uirtutis. *Ad quartum ar.* At quartum iam ſatisfactum eſt concluſione. 3. Eſt enim contumelia filia iræ: non autem ſuperbiæ: nam peccatum quod ex alio naſcitur, ad eundem debet ordinari finem: contumelia uerò non ordinatur ad exaltationem, qui eſt finis ſuperbię. Attamen ſuperbia diſponit ad contumeliam: nam qui elatus eſt, facilè alios ſpernit: & ideò ait Sapiens, Vbi ſuperbia, ibi contumelia. Et rurſus quia contumelię furor rationem obnubilat, addit dicens: Stulti miſcentur contumelijs.

ARTICVLVS III.

Vtrùm debeat quiſque contumelias æquanimiter ſuſtinere.

Poſtquam de illata contumelia dictum eſt, ſequitur ut dicamus quomodo ſit ferenda. Eſt enim argumentum quòd id non ſit uirtus: qui enim probra conuitia *Primum arg.* quę ſuſtinet obloquentis, audaciam atque petulentiam eius fouet: quod re uera nullum eſt uirtutis officium. Secundò arguitur: *Secundū* Plus ſe quiſque diligere tenetur quā alterum: atque adeò honorem ſuum pluris pendere quàm alienum: nemo autem ferre debet ut ſe præſente honori & famę amici detrahatur: ſecundum illud Prouerb. 26. Qui imponit ſtulto ſilentiū, iras mitigat: ergo nullus ſua ipſius probra ſuſtinere debet. Tertiò: *Tertium* Nemini licet ſeſe priuatim uindicare; qui autem æquo animo ſpumam contumelioſi ſuſtinet, ſeſe de illo uindicat: quatenus eum ſpernere profitetur. ſecundum illud Chryſoſto. ſuper Matt. Si uindicari uis, ſile, & funeſtam illi dediſti plagam, ergo id non licet. In contrarium eſt illud Pſal. Qui inquirebāt mala mihi locuti ſunt uanitates. Et ſubdit: Ego aūt tanquam ſurdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiēs os ſuum.

Ad quæſtionem duabus receptiſſimis concluſionibus reſpondetur. Prior. Vnuſquiſque tenetur animum contumelijs ferendis habere paratum, ubicunque fuerit expediens: non tamen eas ſemper ferre. *Prima concluſio* Probatur utraque concluſionis pars: Patientia, ut in his quæ contra nos fiunt, ſic *Probatio* & in his quę contra nos maledicuntur neceſſaria eſt: in his autem quę contra nos fiunt tantum eſt neceſſaria in animi præparatione: ſecundum expoſitionem Aug. *Auguſt.* ſuper

ſuper illud Matth.5. Si quis te percuſſerit in una maxilla præbe illi & alterã: præparatio aũt animi cũ affirmatiuo pcepto iubeatur, non obligat pro quocunq; tempore: ſed pro illo attic. quod id ratio exegerit: ergo & animum debemus habere paratum & tamen non ſemper re ipſa tenemur contumelias taciti ferre: Id quod ipſius Redemptoris exemplo edocti ſumus: Nã & à percutiẽte ſe rationem rogauit dicens, Ioan.18 Quid me cædis? quod non nullam reprehenſionis effigiem præſe ferebat.

Vltima concluſio Rſ eccl. Poſterior concluſio. Quandoque oportet illatam contumeliam repellere. Probatur duplici ex capite: Primò quidẽ propter bonum eius qui contumelioſus eſt: nempè ut tumentis eius animi inſolẽtia reprimatur, ne illis iniurijs aſſueſcat: ſm illud Prouerb.26. citatum: & ſecundũ aliud ibidem, Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens uideatur. Secũdò propter aliorum bonum, tam circunſtantium ꝗ̃ abſentium, qui contumelijs affectum nonnunquàm ſolent minoris reputare: atque adeò eius doctrina & monitis minus inde proficeret. *Gregor.* Vnde Gregor. ſuper Ezechiel. homil.9. Hi quorum vita in exempla imitationis eſt poſita, debent ſi poſſunt detrahentium verba compeſcere: ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant: & ita in prauis moribus remanentes, bene uiuere contẽnant.

Priuatus quiſque pt læſionem famæ illatã remittere. Hic primum omnium arbitror apud D. Tho. animaduertendum eſſe quod lib. proximo q.6. verum iudicauimus: nempè licere cuiq; ſaltem priuato, famæ ſuæ læſionẽ infamatori remittere. Nam ſi eis qui honorem noſtrum contumelijs denigrant, reſiſtere non tenemur, non eſt cur ſemper teneamur ſplendorem famæ noſtræ alia uia ſuſtentare, quam officijs uirtutum vacando. Hoc aũt ſolenne membrum prioris concluſionis, uidelicet ꝙ tenemur animos habere paratos ad ferendas contumelias, ubi id ratio tulerit, nonnihil explicationis deſiderat. *Quæſt.* Et primò quæritur, utrum præceptum ſit habere ſemper uoluntatẽ, hoc eſt actuale propoſitum ferendi iniurias inferendas pro loco & tempore? Nã præparatio talem actum ſignificare uidetur. *Reſpõſio.* Reſpondetur id non eſſe neceſſarium: nam præcepta affirmatiua ſicut non obligant pro quolibet tempore ad exteta opera, ita neque ad intimos actus ſed ſatis eſt non habere propoſitum contrarium: atq; in genere propoſuiſſe ſeruare mandata: nam illic uirtute includitur hoc propoſitum. Et eſt animaduertendum huiuſmodi præparationem non ſolùm eſſe neceſſariam ad non uindicandas auctoritate priuata illatas iniurias: nam id certiſſimum eſt nemini licere, ut ſuprà dictum eſt, ſed ad non reſiſtendum ubi reſiſtẽtia ſine graui ſcandalo & ingẽti detrimento fieri nequit: & ubi ratio fidei & boni publici ſuſtinentiam exegerit. Quare qui in animo gerit de quacunq; contumelia ſe uindicatũ ire: & cuicunq; citra delectum obſtiturũ, in ſtatu eſt perditionis. Attamen citra illos caſus quiſq; poteſt & priuatim cũ uirtutis moderamine reſiſtere, & per publicã poteſtatẽ iuris ordine vindicare ſe.

Hæſitatio Quæris autem an citra caſus neceſſitatis, dum quis poſſit reſiſtere, conſilium ſemper ſit non reſiſtere? apparet.n. id eſſe conſilium cùm ſit miſericordiæ opus. Sed ad hoc iã poſteriori concluſione neganter reſponſum eſt. Vtrunq; enim ſimul conſulit Sapiens: ſ. & ne reſpondeamus ſtultò iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiamur ei ſimiles: & rurſus ut reſpondeamus ei ne uideatur ſibi ſapiens. Quapropter prudentiæ perpendiculo librandum eſt qũ contumeliãti nobis reſpondere oporteat: quando uerò minimè. Eſt enim ei reſpondendũ quãdo ratio correptionis fraternæ id decere monſtrauerit: tunc enim præceptum charitatis eſt animum eius ſedare, eumq; ſui furoris & ſtultitiæ admonere. Sed enim maior cura nobis adhibenda eſt noſtri, ne ſcilicet alterius furor noſtrum excitet: & qui compeſcere alium deberemus, ſimili nos impetu feruentes eum potius irritemus. Leuiter ergo admonere eum debemus oſtendendo abſque cauſſa & ratione concitari: exemplo nimirum Chriſti, qui tantum dixit, Cur me cædis? hoc eſt nullam habebas cædendi cauſſam. Quando uerò contumeliæ contra honorem fidei & religionis iactantur, tunc uiciſſim religio eſt acriori obiurgatione contra uti. Huc enim refertur, quòd Paulus Galatas inſenſatos appellauit, & Chriſtus alios ſtultos atque alios generationem nequam, *Paulus.*

quam & prauã. Perſonæ aũt publicæ etiã pp ſuum proprium honorem, ut dictum eſt, debent conuitijs reſiſtere, ut pote quarum honor neceſſarius reipublicæ eſt: priuatæ aũt licet non teneantur, poſſunt tñ. *Poſtrema dubitatio.* Poſtrema autem ſupereſt dubitatio, utrũ qñ reſiſtere licitum eſt, tũc fas ſit pro una ſuſcepta contumelia aliam reijcere? Appellat me quiſpiam latronem, appello eũ ſicarium. Notat meũ genus, noto ego ſuũ ingenium & mores. Reſpondetur in primis nunquam licere crimen falſum alteri obijcere: eſſet.n. mendacium, idemq; perniciosum. Præterea neq; crimen defectũ ve ullum uel occultum vel publicum per modum vindictæ, licet in conuitiatorem reſpuere: ſed tñ per modum defenſæ uim vi repellendo. Hoc eſt: Non licet illi obijcere crimen quod impertinens eſt, ad obterendam eius auctoritatẽ: ſed illud prorſus quod ad.i. neceſſarium: vt ſi dicam eũ eſſe hominem mendacem & ad eius confirmationem patefaciam aliqua eius mendacia, ut in eo qđ mihi impingit deſtringatur ei fides. Si aũt me appellat concubinariũ, nõ licet mihi eũ appellare latronẽ: ſicut neq; ius eſt percutientẽ repercutere.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̃ iam reſpõſum eſt, ꝙ licet audaciã conuitiantis mitibus uerbis cõprimere, ne uideatur ſibi ſapiẽs: nõ tñ acerbis, ne efficiamur ei ſimiles. *Ad ſecũdum.* Ad ſcdm dicitur, ꝙ qñ ei reſpondemus qui contumelias in alterum iacit, non uidemur ex nimio amore noſtri id facere, ſed ex charitate, tam contumeliantis, quam eius qui contumelias perfert: & ideo id facere ſemper eſt officium. Quando uerò contumelias noſtras propulſamus: tunc nõ tam charitatem colere videmur, q̃ noſtræ ſuperbiæ ſuccumbere, & iracundiam irritare. Quare tunc ſæpius conſilium eſt tacere. *Ad tertium.* Ad tertium denique reſpondetur, quod ſi quis contumelias ſuas audiens aſtu taceret, eo .ſ. animo ut alterum quaſi ſpretum ad iracundiam exagitaret, peccatum eſſet vindictæ: ſi autem ſibi conſulens taceat & uirtuti ob ſecundans, licet ſciat alterum inde peius concitandum, nihil ſua referre, debet. Eſt hoc eſt quod Chryſoſto. ait *Chryſoſt.* ſecundum Sapientis conſilium, Eccleſi. 18. Non litiges cum homine linguato: & non ſtruas in ignem illius ligna.

QVAESTIO X.

DE DETRACTIONE.

S.Thom.2.2. quæſtio. 73.

ARTICVLVS I.

Vtrùm detractio ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba.

POST contumeliam qua derogatur honori, ſequitur de detractione per quam famæ detrahitur. Et primo circa eius quidditatem, quæritur utrum ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba? Arguitur enim à parte negatiua: *Primũ arg. à parte negatiua.* Occultum & manifeſtum circunſtantiæ ſunt non cõſtituentes morum ſpecies: in definitione autem id tantum poni debet quod ad ſpeciem pertinet: ergo non eſt quòd in definitione detractionis ponatur occultationis differentia. *Secundũ* Secundo arguitur: Fama eſt publica illuſtriſq; notitia: ergo per id quod occultum eſt non denigratur. Quare detractio quæ fit per occulta verba non eſt famæ contraria. *Tertium.* Tertiò: Detractio idẽ eſt quod ſubtractio & demptio ex aliquo toto: contingit autem famam denigrari nihil ueritatis ſubtrahendo, ſed occulta propalando crimina: ergo non idem eſt detractio quod famæ denigratio. In cõtrarium eſt illud Eccle.10. Si mordeat ſerpẽs in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit: ergo occultè mordere alienam famam eſt illi detrahere.

Vnica conclu. Ad q̃onem vnica ſufficit cõcluſio, quæ ex ſuperiori q. palam conſequitur. Detractio eſt occulta denigratio alienæ famæ. Concluſio iam ex ſuperioribus oſtẽſa eſt. *Probatio* Enimuerò ſicuti facto noceri alicui bifariam ſolitum eſt, ut in furto & rapina oſtẽdebamus: nempe aut per manifeſtam uim aut per ſubdolã læſionem: ita ẽt & uerbo uſu uenit. Nam manifeſtè quis alteri per contumeliã nocet: occultè aũt, per detractionẽ. Qui aũt in alterius conſpectu manifeſtis uerbis in eum inuehit, paruipendere eum ſe profitetur: quapropter honorem eius, vt diximus, ex profeſſo lædit.

Qua rōne, contumeliam diximus honori aduerſari. At uerò qui in angulis abſens aduerſus quēpiam obmurmurat, non tam vilipendere eum q̄ vereri ſe oſtendit. Ob idque nihil contra eius honorem obmolitur, ſed contra famam: puta contra bonam exiſtimationem, ab alijs de illo habitam, q̄ per contrariam opinionem, vel obnubilat, vel extinguit. Eſt ergo detractio nihil aliud q̄ alienæ famę denigratio per occulta uerba. Ex quo clareſcunt differentiæ illæ ſupra poſitæ, inter contumeliam & detractionem: tum quantum ad modum, qđ .ſ. illa manifeſta ſit, hæc uerò occulta: tum quantum ad obiectum, quod illa ſcilicet honori, hęc uerò famæ contraria eſt.

Nihil eſt, quod hic amplius immoremur, ſed eſt ſolutio primi argum. adnotanda. *Ad primum ar.* Differunt n. contumelia & detractio ſpecifica differentia, non tantum ratione obiectorum materialium, puta honoris & famæ: ut multi etiam diſcipulorum D. Tho. arbitrantur: ſed ratione formali proximorum, puta ob rōnem diuerſam inuolūtarij: ſicuti diximus de furto & rapina. Nam etſi tam raptor quam fur alienū capiant, tñ in furto patitur homo inuoluntarium, per ignorantiam in rapina uerò per uim: quæ ſecundum Ariſtot. diuerſæ ſunt cauſſæ inuoluntarij. Pari ergo modo qui per acceptam contumeliam iacturā facit honoris, patitur inuoluntarium per uim: qui aūt detrimentum accipit famæ, per detractionē, patitur inuoluntariū per ignorantiam. Reſpōdetur ergo ad argm̄ ꝙ etſi occultum & manifeſtum abſolutè non uarient ſpeciem, vt in eo patet qui mentitur uel occultè uel manifeſtè: tñ quando per hæc uariatur ratio inuoluntarij, ſpecies ſubinde mutantur. *Ad ſecūdum.* Ad ſm̄ reſpondetur, quòd detractor dicitur occultè obloqui, non ſimpliciter, ſed clam illo qui infamatur: ad differentiam contumelioſi. Nihilo minus loquitur coram alijs quibus bonā aufert exiſtimationem, quam de alio habebant. Itaque differentia inter detractionem & contumeliam non cōſiſtit in hoc, quod corā pluribus aut paucioribus fiat: ſed in hoc quod fiat coram ipſo qui læditur, aut clam ipſo. Ad tertium denique reſpondetur *Ad tertium ar.* quod detractio non dicitur reſpectu ueritatis puta quòd ei quidpiā ſubtrahatur, ſed reſpectu famæ quæ ſemper minuitur. Id quod octo modis contingit: *Octo modis famæ ſplendor minuitur* quatuor nimirum directè, quatuorque indirectè. Directè quidem primo modo qn̄ falſum imponitur. Atque hic eſt omnium peſſimus. Secundo quando uitium quis alienum ſuis uerbis exauget: qui quidem ſtylus peſtifer eſt, & blateronibus: ac maledicis familiaris. Tertiò, quādo occultum reuelatur. Qua quidem peſte illi rempublicam inficiunt, qui auiditate noua docendi, nihil ſciunt ſe cōtinere ſecreti: ſed rimarum pleni omnia profundunt. Quartò, quando id quod bonum eſt oſtendere, quis connititur ex mala intentione profectum. Nam etſi hoc ad temeritatē quoque iudicij ſpectet, nihil tñ obſtat quin unum peccatum in duabus ſit malitiæ ſpeciebus. Vnde quando quis id facit ad denigrandum alius exiſtimationem, infamator eſt: quatenus inſinuat ſe aliunde intētiones hominis noſſe prauas: vnde bona eius opinio obſcureſcit. Indirectè autem ille quoq; eſt infamator qui aliena bona, vel negat, uel ex liuore reticet, vbi propalare debet. Dum enim me præſente ſermo de illo initur bonus, quē conſtat me optimè nouiſſe, & ſileo, ſilentium meum indicium quoddam eſt, illum non eſſe tantæ laudis dignum: quod eſt genus infamiæ. Et tertiò id quoq; contingit quando quis diminuit aliena merita Et deniq; quarto, cùm malignè quis alium laudat: quæ quidem vafricies, infamiæ modus eſt non infimus. Vnde Phauorinus apud Gellium: Turpius, inq̄t: eſt exiguè atq; frigidè laudare, q̄ inſectanter grauiterq; uituperare: qm̄ qui maledicit, quantò id acerbius facit, tanto magis pro iniquo inimicoq; ducitur: tantoq; minus fidem capit. Sed qui infacundè ieiuneque laudat, a cauſſa ipſa deſtitui videtur. Nam amicus creditur eius, quem laudare vult, ſed nihil poſſe reperire quod in laudibus ponat. *Quæſtio* Quòd ſi quis, ſicuti de contumelia interroget, an modi iſti diffamandi ſpecie differant, quod apparet ex formarum varietate: *Solutio.* Reſpondetur eodem modo omnes eſſe eiuſdem ſpeciei. Eſt enim detractio, ut reor, ſpecies ſpecialiſſima: utpote cuius obiectum ſit infamia, modusque iniuſtitiæ ſit iniuriam inferre, quam alter per ignorantiam

tiam patitur: ſicut in contumelia accipitur per uim. Tametſi vt de contumelia dictum eſt) tam ingens poſſet eſſe infamia, ut eſſet de neceſſitate confeſſionis. Qui enim de hæreſi, aut de inceſtu, aut de alio deformi peccato ciuem infamauit, non ſatis peccatum ſuum explicat, niſi uitium exprimat cuius notam alteri inuſſit.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio genere ſuo ſit peccatum mortale.

QVemadmodum de contumelia, ſic & de detractione quæritur an ſit genere ſuo mortale crimen? *Primũ argum.* Arguitur enim à parte negatiua: Peccatum alienum quod occultum eſt, aut per correptionem fraternam aut per accuſationem detegere, eſt detractio: quippe qua aliena fama denigratur: & tamen illud eſt officiũ: ergo detractio genere ſuo non eſt peccatum. *Secundũ* Secundò: nullum vitium quod toti mortali generi commune eſt, cenſendum eſt mortale: nam à peccato mortali, præcipue inter Chriſtianos, multi ſunt qui abſtinent: ſed uenialia ſunt quibus nemo citra mendacium aſſerere poteſt ſe uacare: hoc autem ſpecialiter vitio totum genus humanum periclitatur: *Gloſſa.* ut habet gloſ. ſuper illud Prouerb. 24. Cum detractoribus non commiſcearis: ergo non eſt genere ſuo mortale. *Tertium Auguſ.* Tertiò Auguſt. in hom. de igne purgatorio minutioribus peccatis annumerat quando cum omni facilitate & temeritate maledicimus: ergo detractio non eſt niſi ueniale peccatum. *Paulus.* In contrarium autem eſt quod Paulus ad Roma. 2. vnà componit detractores ac Deo odibiles cuius cauſſam ſubdit gloſſa, ne detractio, eo quod conſiſtit in uerbis, leue quid putetur.

Prima concluſio Rõ concluſionis. Ad quæſt. quatuor cõcluſionibus rũdetur. Prima. Detractio genere ſuo eſt peccatum mortale. Probatur, præſuppoſito eodem notamine quod de contumelia declarauimus: nempè quod cum detractio ſit peccatum in uerbis, quæ ſola ſignificatione nocent, non ſolo obiecto ſed ex intentione ſignificãdi perficitur: quare ille propriè dicitur detractor, qui ex intentione vel craſſiſſima negligentia rumorẽ hominis abſentis diſſeminat, cuius famã obſcurat. Et dicitur quis ex intentione facere, non ſolum quando directa id animo proponit, verum & quando animaduertit qui dicit, & ſine legitima cauſſa nihilominus uerbum effuti: . Hoc ergo ſuppoſito, probatur concluſio, ut ſimiles demonſtrari conſueſcunt. Illud uitium eſt cõtra charitatem atq; adeo mortale, quo in re magni momẽti proximus lęditur: nam inde pax conturbatur: tale autem eſt detractio: quippe qui fama obnubilatur quæ merito maiori habetur pretio, quam exteriora bona ſecundum illud Eccleſi. 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quam mille theſauri boni, & pretioſi. *Secunda concl.* Secunda concluſio. Quando quis uerba aliqua profert, licet ſint famæ detractoria, tamen id non intendit, ſed quidpiam aliud, prolatio illa non per ſe propriè cenſetur detractio, quod aiunt formaliter: ſed quaſi per accidens. Concluſio hæc ſequitur ex præcedenti. Nam cum intentio ſignificandi ſit detractioni natiua, ubi ille abeſt, deeſt detractionis forma. *Tertia conclu.* Tertia concluſio: In tali caſu quo ſcilicet iniqua intentio non adeſt, ſi bono animo cordatoque zelo, & ubi oportet circunſpectè oblocutio illa fiat, uirtus eſt: ſi autem ex animi leuitate loquendi ve libidine ore labatur, in ſumma propter aliquã cauſſam non neceſſariam: fiat peccatum eſt plurimum veniale. Niſi fortè uerbum adeo ſit acerbum, ut ſua ipſius ratione ſecum afferat mortalem culpam Nam tunc adeo requiritur prudens cautela, ut quæuis negligentia loquendi, niſi ſubditus ſit motus mortale ſit crimen. Et maximè inquit S. Thom. in his quæ pertinent ad honeſtatem uitæ. Vt ſi quis alium de hæreſi aut de quouis alio crimine notet, præcipuè carnis quæ licet ſint, ut ait Gregorius, *Grego.* minoris culpæ, ſint tamen maioris infamiæ. Quare ſuperuacanea videtur Caietan. diſputatio, ad quidnam referatur pronomen. Hoc, apud S. Thomam ubi ait, Hoc ex ipſo genere verborum habere rationem peccati mortalis: utrum .ſ. referatur ad id quod eſt dicere uerba contra honeſtatẽ alterius: an ad ipſum aſſertũ: ut ſit ſenſus ꝙ quoties qs aſſerit de aliquo pec *Superuacanea Caieta. diſputatio S. Tho.*

catum mortale, aſſertio ipſa ſit peccatum mortale, ppea φ id quod de alio aſſeritur eſt mortale. *Senſus S.Thom.* Manifeſtum.n.eſt priorē eſſe ſenſum S. Tho. non.n. uult quoties affirmo alium peccaſſe mortaliter, pariter me delinquere. Nam quando id non profertur ex intentione, iam dixerat non eſſe mortale. Sed uult dicere φ qñ uerbum à me prolatum eſt nimis graue, ipſa prolatio eſt de ſe mortalis, licet nō fiat ex intentione, pp incircūſpectionē. *Quarta concl.* Quarta cōclo: Quicunque alteri famam inique ſuſtulit, tenetur ei ad reſtitutionem, illo ordine & modo qui lib. 4. q. 6. latiſſimè expoſiti ſunt. Multa hic dicenda fuiſſent, niſi eod. lib. & qō. fuiſſent à nobis pertractata. Nihilominus quia hic cōmētatores D. Tho. nonnulla ſolēt adnotare, recolere aliqua eſt operæpretium. *Caieta. ſententia.* Haud.n. Dominus Caietan. impræſentiarum infamiam reputat mortalem, cum quis occultum alienum crimen uni cordato uiro ſecreto detegit, apud quem ita celabitur, ac ſi muro dictū eſſet. *Refellitur proxima ſententia.* Quod ego profectò, ſalua eius pace, probare omninò non poſſum. Quin uerò mallem crimen meum notum eſſe tribus aut quatuor, quā uni grauiſſimo uiro. Nā quamuis ex una parte præſentius periculum immineat ab illis euulgatum iri, quā ab iſto: tū ex altera pluris ego æſtimo in bona eſſe æſtimatione apud illū grauiſſimum, q̃ plures alios minoris auctoritatis. Quare infamia nō eſt ſolū accipienda hic in rigore iuris, qñ eſt apud plures: uerum & ſm rei naturam. Quocirca peſſimè ac nocentiſſimè illi faciunt, qui, niſi urgens ſit cauſa corrigendi fratrem, uel uni quātumuis prudenti uiro occultum alienum crimē reuelant. Nā etſi in ſuo id pectore reconditum ſeruet, tū alius apud ipſum magnū patitur honoris ac famæ detrimētum. *Alterum dictū Caie. n quo Scoto conſenſit.* Illud aūt quod idem Caieta. ſubdit, uidelicet recenſere peccatum alterius, vnde ille nullā contrahit infamiā, non eſſe infamare, iam nos illic ſimiliter confeſſi ſumus. Vt ſi iuuenum amores referas, de quibus ipſi re iactant. In quo autem Scoto ſubinde conſentit, nempè φ qui non aſſertiuè rumores ſeminat, ſed relatiuè, dicendo ſeſe hoc & illud audiſſe, non ſit habendus infamator: profectò conſentire ego non poſſem. Immò ut iam illic diximus genus hoc eſt infamandi. Nam non pñt illi qui alias non audierunt non nouā concipere opinionem ſiniſtram proximi. Qua utiq; rōne, ut illic notauimus, illo mō fama uires acquirit eundo. Quod uerò ibi tm̄ obiter tetigimus, examinandum hic, preſſius reſtat nēpe utrum eum q̃ vno loco infamatus eſt liceat in alio, vbi bono fruitur noīe, infamare? *Ratio in Caiet.* Caiet.n. in opuſ. 16. reſponſ. 9. id adſtruit. Adrianus uerò quolib. 11. quæſtio. 1. negat. *Quæſtio. Opinio. Caiet.* Et quidem rō Caietani ea eſt prorſus, φ cum quis priuatus ſit iure famæ nullam ei iniuriam irrogat, qui idem detegit alibi crimen, ob quod famam perdidit. Secus autem ſi aliud quod occultum eſt detegeretur. *Adrian. Rō Caie.* Ratio verò Adriani, cōtraria eſt: nempe φ licet alicubi quis infamia laboret, pōt alibi illam habere illæſam: quare iniuria illi fit dum eadem nudatur. *Ratio Adriani. Confirmatio.* Et confirmatur Adriani opinio. Quamuis quis uitio ſit publico infectus, ſiue ad mores pertinente, ſiue ad naturam, nemini licet illud ei in faciem expuere: ergo minus licebit illud de quo alibi infamatus eſt, hic diſſeminare. *Diſt 1.* Hæc tū diſcordia per diſtinctiones eſt conciliāda. *Secunda diuiſio.* Bifariam.n. quiſpiam pōt alicubi labem infamiæ cōtraxiſſe: uidelicet aut publica autoritate & iudicio damnatus, aut priuatim per uiciniam aut urbem. *Solutio propoſitæ concluſionis.* Rurſus dupliciter quis delinquere pōt alterū infamando. ſ. aut contra charitatem aut contra iuſtitiam. His præhabitis dū quis priori mō honore ſuo & fama alicubi expoliatus eſt, nulla eſt iniuſtitia eum ubique de eodem crīe infamare. *Rō cōcluſionis.* Et rō eſt, quia ille iure publicoque præconio in pœnam mulctatus eſt ſua fama, atque adeò cuicunque facta eſt facultas ſcelus illud propalandi. Quare qui hominem ſic infamat, ad nullam tenetur reſtitutionem. Nihilominus peccatum eſt contra charitatem: quin verò poſſet eſſe mortale eiuſmodi damnatis hominibus ſua rurſus pudenda nudare: tunc potiſſimum quando emendati ſunt, bonumque nomen alibi recuperauerint. Nam bona fama quàm maximè hominibus adiumento eſt ad uirtutem: qua perdita examinantur, Non tamen tale infamandi delictum ad reſtitutionem obligat, Atque ad hoc facit tex. l. eū q̃ nocentem. ff. da iniur. ubi hr̄, cum qui nocentem infamauit,

Digitized by Google

infamauit, non eſſe bonum & æquum ob eam rem condemnari. Quando uero quis poſteriori modo extra ordinem iuris in vno loco iacturam fecit famæ, non ſolum contra charitatem, uerum contra iuſtitiā facit qui eundem alibi eadem infamia reſpergit: & ad reſtitutionem, eo quo fieri poteſt modo, tenetur. Quandoquidem iure non ſit illa priuatus: nam propter rumores, etiam ſi priuatim manifeſti ſint, nemo ius perdit honoris ſui ac famæ, ſi domicilium mutet: ſed reputatur ibi ſecretum eſſe delictum. Vnde ad Caietani argumentum atque ad prius Adriani reſponſum putato. Ad poſterius verò reſpondetur, diuerſam eſſe rationem contumeliæ & detractionis. Nam per modum contumeliæ nequaquam licet improperari alteri ſuum crimen aut naturale uitium etiam ſi naturale ſit. Poſt hoc ſubſequitur dubitatio alia, utrum eum qui falſis commentijsq ue uirtutibus, ſeu moralibus, ſeu intellectualibus, famam per vafriciem in republica comparauit, licitum ſit diffamare. Apparet enim id eſſe uirtutis officium, cum tales impoſtores rempublicam ſeducant. Ad hanc autem dubitationem, licet Adrianus loco citato abſolutè reſpondeat id eſſe licitum, cum temperamento tamen & diſtinctione, reſpondendum eſt. Quando enim eiuſmodi ſycophante ſuis impoſturis perniciem reipublicæ offerunt, tunc non ſolum licet, verum expedit eorum crimina fallaciaſque retegere: ut ſi quis ſe optimum ementiretur medicum, aut theologum, qui populo eſſent peſtiferi. Tunc enim docendus eſſet populus ueritatem. Si autem ſunt mulierculæ quæ foris ſanctitatem præ ſe ferunt, qua ratione eleemoſynis uictitant, licet occulto aliquo crimine ſint infectæ, neutiquam reipublicæ noxio, ſed innocuè uiuunt, nō eſt cur debeant infamari. De hiſtoricis autem dubitare meritò quis poterit, an liceat illis hominum crimina perpetuæ memoriæ prodere. Ad quod cum grano etiam ſalis reſpondendum eſt. Primum ꝙ ubi non denarrantur infamia peccata & turpia, ſed bella, & homicidia, & alia quæ uiris illuſtribus dedecora non ſunt, non eſt ꝙ ſint condemnandi. Mox quanquam aliqua turpia denarrent quæ non

Ad argumenta Caiet. & Adri.

Dubiū.

Rō dubitandi.

Adria.

Solutio dubitationis proximæ.

Dubium de hiſtoriographis.

ſunt omnino ſecreta, nō eſt illis uitio vertendū, ſed officio potius tribuendum. Debent.n. optima fide quæ ad rem pertinent pernarrare. Nihilominus ubi inuidia moti aut alio prauo affectu quēpiam aliquibus uitijs notāt, nō ſunt à peccato liberi. Tunc potiſſimum dum gn̄i alicui & ꝓſapiæ notā inurunt, q̄ in ꝑpetuā memoriā manſura eſt. Aſtrologos deniq; q falſa ſæpè uita hoībus imponunt puta latrocinia & alias turpitudines, non dubiū eſt nō eſſe ferēdos. Nā præterquā ꝙ maxima pars eorū quæ ſciūt, minima eorū eſt q̄ ignorant, quā ob rem infinitis vtuntur mendacijs: neque tanta fides eſt aſtris tribuenda neq; illa uia ꝑmittēdū eſt, crimine explorare. Extat quidem l. item apud Labeonē. vbi §. ſi quis aſtrologus. habetur, ut ſi aſtrologus conſultus furem aliquem eſſe dixerit, qui nō erat, iniuriarū cū eo non agat: ſubiungit̃ tn̄ conſtōnibus eū teneri: hoc eſt municipalibus legibus cōdēnari poſſe. Quocirca. C. de malefic. l. nemo. cautū eſt ut nemo aruſpicem aut mathematicū conſulat. Porro ergo iſti non ſolum tanquam impoſtores uerum tamquam publici infamatores, eſſent in ultimas cruces adigendi. Celeberrimum hic aūt ac cognitu neceſſarium eſt, utrum idem maiusue ſit crimen ſeipſum quempiam infamare q̄ alium. Quod quidem in noſtra Relectione de rat. teg. & deteg. ſecr. tractauimus, & ſuperius hic lib. 4. quæſt. 2. & rurſus. q. 6. in hunc locum repoſuimus, quippe qui proprius eſt eius. Et quidem Caietan. hic & in ſua Sum. uerbo, detractio, indubius partem tenet affirmatiuam quatuor nimirum aſſerens propoſitiones. Prima eſt. Quicunque ſeipſum infamat, peccatum committit genere ſuo mortale: idque grauius quam ſi alienam famam læderet. Secunda, Illud peccatum non modo contra charitatem, uerum contra iuſtitiam committitur: quia eſt contra eccleſiam & rempublicam cuius noſtra fama eſt: vti Auguſt. 11. queſt. 3. cano. non ſunt audiendi. uidetur dicere. Tertia nemo ab huiuſmodi peccato excuſatur quāuis metu mortis id faciat. Quarta: Quicunque ſe infamat, ad reſtitutionem tenetur. Fundamentum opinionis huius eſt quod perinde cenſet de hominis fama,

Alterum de aſtrologis.

Quæ cognitu digna.

Opinio Caieta.

Prima propoſitio Ca.

Secunda

Auguſt.

Tertia.

Quarta

Fundamenti Caieta

Digitized by Google

fama, atque de eius uita: ut ſicut uitæ non habemus dominium, ita neque noſtræ habeamus famæ. At quamuis non ſim neſcius hanc uulgo opinionem ueridicam exiſtimari, eius tamen fundamenti demonſtratio adhuc ſemper deſideratur quia nuſquam probatur. nam etſi à Sapiente admoneamur curam habere de bono nomine, nullatenus tamen inde fit conſequens, ut non ſimus famę noſtræ Domini. Quoniã & bonorum exteriorum tenemur habere nonnullam curam, quorum tamen dominio fungimur. Igitur, ut præſenti diſputationi via & ordine ſatisfaciamus, contrarium fundamentum cenſemus verum: uidelicet, unum quemlibet ſuæ famæ habere dominium. Id quod præcedenti lib. q. 2. quatenus materia fert moralis, demonſtraſſe me arbitror. Ex quo utique fundamento poſtmodum q. 6. elicuimus in arbitrio eſſe cuiuſque priuati reſtitutionem ſuæ famæ remittere. His ergo, ut illic oſtẽſis, hic ſuppoſitis. Primum aſſertum impræſentiarum ſit hoc: Hominem ſeipſum abſque cauſſa infamare, peccatum eſt: tamen neque contra iuſtitiam neque genere ſuo mortale. Quod enim ſit peccatum, patet, quia eſt præter charitatem. Tenemur enim nos noſtraque bona diligere: & fama bonum noſtrum eſt: quare à Sapiente curam boni nominis habere iubemur: quia pretioſius eſt diuitijs multis: Quapropter qui ſine cauſſa ſe infamat, prodigus eſt ſuæ famæ: quæ quidem prodigalitas peccatum eſt. ꝙ autem non ſit contra iuſtitiam patet: nam id maxime eſſet, ꝙ non ſumus dñi famæ ſed ſicut uita noſtra, ſic fama reipublicæ eſt: cui eam diſpendẽdo iniurij ſumus. Hoc autem loco citato latè monſtrauimus eſſe falſum contrariaque argumenta dilui mus, inferentes perinde nos habere honoris famæque dominium ut bonorum exteriorum, atque adeo nemini illum iniuriam irrogare qui ſuæ famæ prodigus eſt: neque ad ullam reſtitutionem teneri, quoniam ſibiipſi nemo ad reſtitutionem tenetur. Atque hinc fit rurſus nõ eſſe genere ſuo peccatum mortale: & idcirco diximus eſſe nõ contra, ſed præter charitatem: quoniam ꝑcepto charitatis non uſque adeò hæc bona tenemur diligere, ut illa negligere, ſit mortale delictum. Quin uerò, ut illic inter alia dicebamus, Chriſtus Redemptor nr̃ non ſic nos iuſtituit, ut honores ac famã, primos. ſ. accubitus: & honorũ ſplẽdores tãti faceremus. Immo admonemur infamiam patienter tolerare: ut Greg. ſuper Ezech. hom. 9. egregiè docet. Et Pau. parui ęſtimabat iudicari ab humano die. Et Amb. (ſi uera eſt eius hiſtoria) mulieres ad ſe induxit, ut illa infamia ẽpatum ſibi caueret. Et Aug. Atque Anſel. ſua peccata ſcriptis ſuis propalarunt. Et S. Thom. q præſenti art. 4. ad prim. ait in arbitrio cuiuſq; eſſe detrimentum ſuæ famæ pati. Idq; Adria. q. 4. de reſt. fam. & latius quolib. 11. aſſeuerat. Quæ certè uera nõ eſſent niſi dominium eius haberemus aliter quam vitę. De hoc aũt locis citatis abundè dictum eſt. Dixerim tñ genere ſuo non eſſe mortale. Nam qui iuratus crimen ſibi falſum imponeret, reus eſſet periurij. Et prælatus qui famam ſuam regendis ſuis ſubditis hẽt obſtrictam contra iuſtitiã faceret infamãdo ſeſe. Sicuti qui familiam habens alendam, aut pauperes uidet grauiter patientes, ſua bona in flumen proijceret. Et qui hęreſim uel aliud nefandiſſimum ſibi crimen etiam citra iuramentum imponeret, ꝑꝑ inſignẽ turpitudinẽ poſſet peccare mortaliter. Sed re uera citra eiuſmodi caſus mẽdacia illa nõ eſſẽt niſi officioſa. Nõ eſt ergo cur grauius, immo nec tantum delinquere cenſeatur qui ſeipſum infamat, quã q diffamat aliũ: cum hoc ſit contra iuſtitiam: illud uerò minimè. Et ad Aug. iam licet reſpondimus, ſolum intelligere famam noſtram ſic eſſe reipublicæ, ut bona noſtra exteriora: nempè ut cum indiguerit, teneamur ei per bonam noſtram famam ſeruire: ſicut tenemur per noſtram pecuniam. At ſicut non tenemur ſeruare pecuniam pro futuris neceſſitatibus reipublicæ, ita nec famam. Ad aliud eius dictum. 1. de Ciuita. Dei. cap. 20. ſcilicet quòd illo præcepto, Nam falſum dies, iubemur etiam noſipſos non infamare, reſpondimus uerum eſſe quantum ad uim charitatis: non tñ quantum ad uim iuſtitiæ. Facit. n. qui ſuam obſcurat famam, præter charitatem qua ſe diligere debet: non tamen contra iuſtitiam, ſicut q alienã corrodit. Et illud: Curam habe de bono nomine, monitum eſſe diximus, ut per uirtutum culturam bonum procuremus

Marginalia: *Fũdamẽtum Caie. falſum.* — *Prima aſſertio auctoris* — *Probatio præteritę aſſertionis.* — *Ambr.* — *Auguſt.* — *Anſel.* — *S. Thom.* — *Adria.*

Digitized by Google

mus nomen. Ex his igitur, ut gradum ad rem præſentẽ faciamus, ſm hic aſſertũ colligamus:

Secunda aſſertio.

Quando quis in quæſtione contra ius de occultiſſimo ſuo crimine interrogatur, licet iure rñdere non obligetur, ſi ut ab eculei preſſura ſe eripiat illud infamando ſe reuelat, non ſolum non eſt illi peccatum, uerùm eſſe põt uirtutis officium.

Probatio.

Concluſio eſt ſuperioribus appẽdix, Nã cum quiſq; ſit ſuæ famæ dñs, põt eius diſpẽdiũ ob cauſſam facere: ſicuti & aliorum bonorum temporalium: igitur ut in tali caſu licitum miſero eſt liberationem ab illis tormẽtis propria pecunia redimere, ita & ſui criminis confeſſione, qua ſuæ famæ iacturam faciat.

Rõ altera ad idẽ

Secundò, id probatur: Poteſt eſſe tãtus numorum aceruus, ut exiſtimationem famæ uulgaris hominis adæquet: ſicuti tm̃ eſſe poteſt argenti pondus, ut aurum exuperet, ꝙ profectò nemo dextri ingenij inficias ire poteſt. cum ergo cuiq; in illo caſu diſpendio magnę pecuniæ eiuſmodi cruciatus effugere liceat, fit ut poſſit id ẽt diſpendio ſuæ famæ facere.

Tertia ratio.

Tertiò id ipſum arguit, Si quis contra ius eculeo exponeretur, ut alienũ crimen reuelaret quod ſub ſigillo ſecreti ſuſceperat: non loquimur de ſigillo ſacramenti confeſſionis, quod antequã ſacerdos reuelet tenetur truculentiſſimã mortem perpeti: ſed de alijs ſecularibus nequaquã teneretur tam grauia tormẽta perferre, antequam id detegeret: maximè ſi non eſſet ſecretum regis aut reipublicæ, aut quod per iniuriã ab alio extorſerat, ex huius reuelatione uita illius penderet: ergo à fortiori nemo tenetur tam acrem torturam ferre, ut ſuum celet propriũ crimẽ. Si aũt de falſo crimine interrogaretur, maius dubium eſt, an pctm̃ ſibi eſſet mortale, illud ſibi citra iurm̃ imponere: nam periurium nemo dubitat eſſe mortale. Nec uerò dubitatur, quin ẽt citra iuſiurandum peccatum eſſet ueniale, mentiri: atq; adeò certum eſt ſuccumbendum eſſe prius morti quam illud admittatur,

Dubium.

Sed dubium eſt ad mendaciũ illud citra iurm̃ eſſet pernicioſum, ac ſubinde mortale. Et ꝓfectò ſi quæ dicta ſunt uerum habent, non uideo cur eſſet pernicioſum, neque ad reſtitutionem obligatorium: quãdoquidem ille ſuijpſius infamator, ſi perſona ſit priuata, nemini mentiendo facit iniuriã: poſtquam ſibi ſoli famã aufert. Loqmur enim de illo priuato homine qui crimen quod ſibi imponeret, nõ eſſet hæreſis aliave enormitate aut fœditate grauiſſimũ. Aliàs propter dignitatem perſonæ, uel propter enormitatem infamiæ, mortale eſſet.

Arg. cõtra prædicta.

Exiſtit tñ contra hanc ſñiam argm̃, qñ ex tali cõfeſſione delicti ſequeretur mortis periculum qua reus ille condemnaretur: nam tũc uidetur ideo nõ licere, ꝙ tenemur uitã præ rebus omnibus ſeruare. Ad hoc aũt compluribus reſpõdetur modis

Prima ſolutio.

Primùm enim hactenus nihil de periculo uitæ locuti ſumus, ſed tantum de iactura famæ Mox confeſſio illa ſic extorta non eſt cui fides ſit adhibenda, ut propter illam reus adiudicetur morti: immo neque ut propriè pro infamia ducatur: vt patet 15.q.6. can. Si quandoque.

Secunda.

Deinde, etiam ſi mortis periculum immineat, non tenetur homo tanto cum cruciatu uitam ſeruare, ſed poteſt breuiorem ſibi permittere mortem, ut tam acerbam effugiat.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, ꝙ ubi rõ denuntiare aliquẽ uel fraternè uel iuridicè poſcit, non eſt infamia occultum delinquẽtis reuelare crimen.

Ad ſecũdum ar.

Ad ſm autem reſpondetur, gloſſam illam non toti generi humano impingere notam huius uitij in gradu mortali. Nã primũ addit penè, deinde intelligitur de triuialibus murmurationibus, quæ in uulgus citra mortale ſerpere ſolent quas

Auguſt.

Auguſt. in tertio argumento citatus reputat minutiora peccata.

Hieron.

Hiero. Ad Gelantiam, rationem uniuerſitatis huius morbi adnotauit, ubi ait, Pauci admodũ ſunt qui huic uitio renuntient: raroque inuenies, qui ita uitam ſuam reprehenubilem exibere uelint, ut non libenter reprehendant alienem. Tantaque huius mali libido mentes hominum inuaſit: ut etiam qui procul ab alijs uitijs receſſerunt, in iſtud tamẽ quaſi in extremum diaboli laqueũ incidant.

ARTICVLVS III.

Vtrum detractio ſit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur.

QVæritur tertiò loco de grauitate detractionis; quoniam uidetur omniũ

delictorum

delictorum maximum quæ in proximum committuntur. Ait enim glo. ſuper illud Pſal. Pro eo quòd me deligerent, detrahebant mihi plus nocere in eius mẽbris detrahentes Chriſto, quia animas crediturorum interficiunt, quam qui eius carnem mox reſurrecturam peremerunt. Vnde fieri uidetur conſequens detractionem tantò grauiorem eſſe homicidio, quantò uita animæ corporali præſtat: cum ergo homicidium ſit reliquis omnibus grauius, quibus proximus offenditur: fit ut detractio ſimpliciter ſit omnium grauiſſimum. Secũdò: Detractio uidetur eſſe grauior quam contumelia, pro eo ꝙ contumeliam facilius homo repellit quam latentem detractionem quam ignorat: contumelia autẽ grauior adulterio: nam per adulteriũ coniunguntur duo in unam carnem ad peccãdum contumelioſus autem diſiungit eos qui amore coniuncti erant: quatenus occaſionem alijs præbet ut quem contumelijs afficit, odio habeãt: ergo detractio eſt peior adulterio: quod tamen inter peccata quibus proximus læditur, magnum habent pondus: Tertiò: Contumelia oritur ex ira, ut ex Gregorio, artic. præcedenti retulimus: detractio uerò ex inuidia, ut eo. loco 31. Moral. idem ait Diuus ſed inuidia grauius peccatum eſt quam ira: ergo & detractio quam contumelia. Quarto: Eo peccatum quodcunque grauius eſt, quo nocentiorem inducit effectum, detractio autem inter omnia peccata peſtilentiſſimum inducit: ſcilicet mentis execationem, ex qua radice omnia pullulant. Ait enim idem Greg. 11.q.3. Quid aliud detrahentes faciunt niſi ꝙ in puluerẽ ſufflant, & in oculos ſuos terram excitant? & unde plus detractionis ſufflant, inde minus uident. Eſt ergo detractio inter ea q̃ in proximum committuntur grauiſſimũ. In contrarium, ꝙ ſceleſtius eſt facto peccare quàm verbo: homicidium autem, & adulterium ſunt peccata in facto: detractione uerò intra uerba peccatur.

Primum ar.

Argu. 2.

Argu. 3.

Gregor.

Arg. 4.

Gregor.

Merito porrò crimen hoc in ſuſpicionem uenire poteſt, quòd ſit omninum grauiſſimum, adeò eſt reipublicæ multimodè poſtiferum. Nihilominus tribus contlutionibus ad quæſtionem reſpondetur, Prima inter uniuerſa peccata quæ mortales aduerſus ſe inuicem committunt; eſt homicidium. Excepta. n. hic ſemper habemus peccata, quæ Deum habent pro obiecto: qualia ſunt ĩfidelitas deſperatio, Dei odium, blaſphemia, periurium, & ſimilia, Probatur concluſio: Princeps formaliſq; ut aiunt, ratio unde unumquodq; peccatum quod cõtra proximum committitur, malitiam ſortitur, ſumitur ex nocumento illato: nam quo illud peius eſt, eo repugnãtius eſt charitati: nocumentum autem tanto peius eſt quanto bonum quod per illud tollitur, exiſtit maius: bonum autem quod alteri quis maximum adimere ualet eſt corporalis uita: ergo homicidium eſt peſſimum. Probatur hæc poſtrema præmiſſa. Bona humana in triplici ſunt gradu. Primum. n. eſt bonum animæ: atq; ei proximum bonum corporis: ac tertium id qđ in rebus exterioribus poſitum eſt. Bonum autem animæ, quamuis ſit omnium præſtantiſſimum, nemo tamen poteſt illud alteri inuito adimere, licet poſſit illi occaſionem eius porrigere: bonum enim animæ eſt gratia, per quam uiuit, quæ ſolo cõſenſu in peccatum mortale adimitur: in huiuſmodi autem conſenſum nemo poteſt alterum cogere. Et ideo quamuis alterum in peccatum inducere maiorem præſe ferat ex obiecto grauitatem, quã ſi illũ occideres, tamen quia talis inductio non eſt coactio, nõ tam enormiter peccas, quã ſi temporali morte illum interimeres. Rõ eſt qua li. 4. q 6. vſi ſumus, aduerſus eos qui putabant grauius eſſe animam proximi ꝑ occaſionem occidere, quã illam corpori eximere. Reſtant ergo duo bonorum genera, quæ quis alteri inuito ui aut fraude poteſt eripere: illorum autem præſtantius eſt bonum corporis, puta uita exterioribus bonis quæ primum eſt omnium fundamẽtum: fit ergo ut homicidium crimen ſit genere ſuo omninm atrociſſimum, quę in proximum committuntur. Secunda concluſio: Detractio ſecundùm genus ſuum eſt maius peccatum quam furtum, minus autem quam homicidium & adulterium. Patet ex dictis: quoniam fama egregius eſt bonum, q̃ exterior ſubſtantia, inferius autem q̃ uita, quę per homicidium tollitur, & per adulterium in futura prole læditur, nam per ſe loquendo, filius qui incerto naſcitur

Prima conclu.

Probatio

Secunda concluſio.

Ratio cõcluſionis.

to naſcitur parente; educari nequit commode. Ex quo ſit & fornicationem ſimplicem eadem ratione, vt q.3. contra Mar. de Mag. conſtituimus, grauioris eſſe culpæ quàm furtum. Et ſecundò ſequitur contumeliam peiorem eſſe etiam furto: nam eſt detractione propter violentiam & contẽptum acrior. *Tertia conclu.* Tertia concluſio: His non obſtantibus quę per ſe rebus conueniunt, poteſt accidentariè peccati grauitas aliunde, tum augeri, tum etiam minui. Nam q deliberate malum perpetrat, grauius peccat quam qui ex infirmitate aut ignoratione illud admittit. Qua utique ratione peccata quę intra verba continẽtur eò ꝙ linguæ uelocitate expuũtur, aut leuiter ore decidunt, leuiora cæteris paribus reputãtur. Qua utiq; ratione paulo ante aſſerebamus peccata, quæ in facto conſiſtũt, grauiora eſſe quam uerbalia. Intelligitur.n. ſi rationem uerbi cum ratione facti conferas. Nam ex parte obiecti aſſertum peculiariter eſt in ſecunda concluſione, detractionem, qua fama obnubilatur, grauiorẽ eſſe furto, quo bona eripiuntur externa. Hæc autem ſemper intelligenda ſunt in ſpecie: nam in indiuiduo poteſt eſſe furtũ peius quàm detractio: & detractio peior homicidio: ut ſi quis Deo aut eius fidei detrahat, quod ad blaſphemiam attinet.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum ꝑ hoc poſtremum verbum reſpondetur. Nam q Chriſto detrahunt in ſuam obmurmurãtes fidem, atq; adeò obſtantes, quominus qui credituri erãt illam ſuſciperent, in eius diuinitatẽ blaſphemi ſunt: atq; adeò quadamtenus enormius peccãt: quam qui carnem eius, uita in tempus priuarunt. Nam illam uitam gratia confirmandæ fidei aſſumpſit. *Ad ſecūdum. Solutio S.Thom.* Inter ſoluendum argumentum ſecundum definit S. Th. contumeliã peiorem eſſe detractione: licet facilius repelli poſſit propter maiorem contemptum & uiolentiam: ſicuti rapina peior eſt furto. Contra hoc autem quis forſan arguat: Fama excellentius bonum eſt honore: ergo detractio peior eſt contumelia, quia nocẽtior. *Teſtatur ſolutio S. Thom.* Reperias qui neſcientes hoc argumẽtum ad mentem Thom. diluere, negẽt famam egregius eſſe bonum honore. Imò cum audiant Tho aſſerentem contumeliam eſſe peiorem, inferunt honorem pręeminere famæ. *Quorundam ſolutio.* Cùm tamen re uera contrà ſtet veritas: Obiecta.n. propria & formalia cõtumelię & detractionis, ut ſupra diximus, nõ ſunt honor & fama: ſed rationes inuoluntarij. Et inde colligitur contumeliã eſſe acerbiorẽ: nempè quia ꝑ eã quis patitur inuoluntarium ui, & per detractionem non niſi ignorantia. *Reprobatur proxima ſolu.* Huic tñ deciſioni minimè diſſonat quo minus fama cumulatius ſit bonum atque illuſtrius quã honor. Pretioſior eſt.n. bona exiſtimatio quã populus de tua hẽt probitate, quã honor, puta reuerentia quæ ſæpe mendaciter exhibetur, & uafre: neq; ſꝑ ꝑꝑ uirtutem, ſed quandoque propter alia minora bona. Quapropter Sapiens, nõ quidem honori, ſed bono nomini, quo fama intelligitur, tres adſcripſit præminentes qualitates. Primum quantum ad pretium, qđ bonum nomẽ ſit melius quã diuitiæ multæ: Prouerb. 22. Secundò, quantum ad ſuauitatẽ & loci dilationem, ꝙ ſit pretioſius quam unguenta, odore ſuo oblectantia: Eccleſ. 7. Et tertiò, quantùm ad temporis diuturnitatẽ, ꝙ diutius permaneat quam mille theſauri ꝑtioſi & magni: Eccleſiaſt. 41. *Documẽ. Incõmoda detractionis.* Sed & hoc rurſus adnotandum: ꝙ etſi propter contemptũ contumelia ſit genere ſuo, & obiecto peior detractione ſcatet nihilominus detractio mille incõmodis, ac peſtibus. Obtenebrat n. in primis uirtutũ gloriã, quæ illius cœleſtis repreſentatio eſt. Mox facilius committitur pluresq; inficit quã cõtumelia. Nã cum in latebris fiat impune atq; adeo paſſim & quacunq; nacta occaſione loquendi obrepit: cũ contumelia propter metum non ſit adeò in uſu. Deinde detractores ex inſidijs pugnãt, ob idque quã difficillime cauentur. Et maxime dum bilingues ſunt ac bifrõtes: nempe qui in facie mulcent, in aureſque incantant, ſed in dorſo latenter commordent. Quo quidem proditionis genere nihil in republica peſtilentius eſſe poteſt. Nam cum nemo eiuſmodi homines caueat, ſed ſua illis pectora cuncti ſecuri pandant: ſanguinem alijs exugunt, quem in aliorũ aures euomãt. Vnde Eccleſ. 28. Suſurro & bilinguis maledictus erit. Accedit huc, ꝙ detractores nõ ſuas tñ aĩas perimunt, uerùm & cunctis apud quos ſua ſeminant ſcommata, eandem ſpiritualem

mortem

Digitized by Google

mortem inferunt: quatenus eis odiũ eius ingenerant cui detrahunt, ac ſubinde pacem & amicitiã publicam, qua ſydere nullo reſpublica ſplendidius fulget, uiolãt & contenebrant. Dicuntur aũt peculiariter detractores, ut reor, homicidæ, ut in quadã epiſtola ait Clemens. quæ refertur de pœnitentia, diſt. 1. can. homicidium. quod animam eius cuius famam denigrant, uirtutibus priuare & nudare contendũt, quibus ſpiritualiter uiuit. Et eodem forte refertur uerbum 1. Io. 3. Qui odit fratrem ſuũ homicida eſt. Ad tertiũ conceditur, contumeliam, ut ſuperiori articulo dictũ eſt, ex ira naſci utpote qđ ira correptus, ut 2. Rhet. auctor eſt Ariſt. in manifeſto cupit uindictam, quã per contumeliam facilius adipiſcitur. Et iõ detractio, quia non ad eiuſmodi manifeſtã vindictã tẽdit, nõ eſt iræ filia, ſed inuidiæ. Detractor. n. quia liuore tabeſcit, claritudinem alienarum uirtutum conſpurcare ſtudet. Haud tñ cõſequitur, ut ſi inuidia peior ſit quam ira, filia eius ſit peior quàm filia iræ. Nam genituræ iſtæ uitiorum iudicantur rõne cõuerſionis ad eundem finem; ad quem. ſ. & filia ordinatur & mater: malignitas autẽ & grauitas attenditur ex parte auerſionis. Et quia inuoluntarium per uim inferre, quam per fraudem, elongatior eſt auerſio à charitate, contumelia eſt peior. Nihilominus & detractio hac inter alias macula ſordet, ꝙ ex inuidia naſcitur quæ ſordidiſſimum eſt vitiũ: quatenus è regione maximè charitati opponitur. Charitas. n. vt ait Pau. non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, nõ quærit quæ ſua ſunt, nõ irritatur. non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate: congaudet aũt ueritati: quorum oĩa contraria in inuidia continentur. Habet. n. hoc inter cuncta uitia enormiſſimum, naturæq; rerum repugnantiſſimum, ut de malo, qđ abhorrendum eſt, gaudeat, de bono uerò, ac potiſſimum de alienis uirtutibus q̃ amore ſunt potiſſimum ueneradæ contriſtetur: id quod diabolicum eſt ingenium. Quapropter nemo eſt qui inuidiã cauere poſſit: quandoquidem omnes tenẽtur ad uirtutum faſtigia conniti: & quo quiſque altius euehitur, maiorẽ inuidiam liuidis concitat. Huius ergo hydræ ſobolem ſeſe detractores agnoſcant. Ad quartum igitur perinde conceditur, ingeniũ eſſe detractionis mentem excæcare. nam cum unuſquiſq; ut Prouer. 15. ait Sapiẽs, in ſententia lætetur oris ſui, qui detrahere pergit, amare dicta ſua incipit, maleq; de bono ſentire, ac probos ſubinde odio habere: per quam uiam mens excæcatur. Attamen cum & idem ipſe effectus alijs etiam uitijs communis ſit, ut gulę, luxuriç & cæteris: non inde arguitur omnium eſſe peſſimam detractionem.

Ad tertium ar. *Ariſtot.* *Paulus.* *Ad quartum arg.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm audiens tolleranſque detrahentem mortaliter peccet.

PRopter perniciem detractionis quærendum demum reſtat, utrum qui detrahentes audiunt, mortaliter peccent, niſi illis ora compeſcant? Arguitur. n. contra: Nemo plus alteri q̃ ſibi tenetur. Laudi autem cuicunque apponitur ſi ſuos ferat detractores: ſecundum illud Greg. ſupra citatum, ſuper Ezechielem homil. 9. Linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio nõ debemus excitare, ita per ſuã malitiã excitatas debemus çquanimiter tolerare, ut nobis meritum creſcat: ergo non eſt peccatum detractoribus aliorum nõ obſiſtere. Secundò: Eccl. 4. iubemur non contradicere uerbo ueritatis ullo modo: uſu aũt uenire ſolet, ut qui detrahit, à ueritate nõ recedat: ergo tunc non eſt uirtus illi contradicere. Tertiò: Id quod in aliorum utilitatem cedit, nemo prohibere debet: detractio aũt crebro in rem eorum eſt quibus detrahitur. Vñ Pius Pontifex 6. q. 1. can. Oues. Nonnunquam, inquit, detractio aduerſus bonum concitatur, ut quos uel domeſtica adulatio uel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet, ergo detrahentes reprimere non eſt officium. In contrarium eſt Hieronymus, ubi ait, Caue linguam aut aures habeas prurientes, ut aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes.

Primum argum. *Grego.* *Arg. 2.* *Arg. 3.* *Hieron.*

Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima: Quicunq; uel alium ad detrahendum inducit, uel detractione propter odium delectatur, nihilominus quam detrahens peccat, quin uerò quandoque

Prima concluſio.

Digitized by Google

Probatio concl. doque aliquanto plus. Probatur concluſio ex illo ad Roman. 1. Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt ſed etiam qui facientibus conſentiunt. Eiuſmodi enim cōſenſus bifariam contingit: uno quidē modo directè, quando vel quis alterum ad peccatum inducit, vel ei placet: & quidem qui iſto modo conſentit, omnino fit criminis particeps. Quin uerò ſi inducit, eo grauius peccat, quo in motore plus eſt culpæ quam in moto: atque adeo ſi lætatur, forte poteſt & grauius peccare, ſi odium cumulatius habeat quam ſit in detrahente. *Bernard.* Ac de illis intelligitur uerbum Bernar. prope finem ſecundi lib. de conſ. Detrahere aut detrahentem audire: quid horum damnabilius ſit, non facilè dixerim: Secundo autem modo conſentire quis dicitur indirecte: quia ſcilicet nō reſiſtit. Hoc autem dupliciter contingit. Nam qui non reſiſtit, aut munere ſuo proprio ac publico officio reſiſtere tenet: aut priuata perſona eſt, cui id ex officio non incumbit. *Suadetur concl.* Sit ergo ſecūda concluſio: In priuata perſona detractionem aliorum non repellere peccatum eſt: multo tamen minus quā in detrahente: quòd quidem plurimum eſſe ſolet veniale. *Tertia* Tertia concluſio: Quandoque non reſiſtere detrahenti, peccatum eſſe poteſt mortale, primum in perſona publica, puta in eo qui detrahenti præeſt. Secundo, propter periculū quod ille qui audit, imminere ex detractione uidet. Ac tertiò, ſi quis ob ſolum timorem humanū obijcere ſe detractori formidet. *Suadetur utraque concl.* Concluſiones ſunt ſancti Thomæ. Et unica ratione ambæ confirmantur: Iam enim ſuprà pluries monſtratum eſt, ut quis ſit indirecte cauſſa alicuius mali, non ſatis eſſe q vitare illud poſſit, ſed præter ea exigi, qd teneatur. Teneri uerò quempiam accidit aut ex iuſtitia aut dumtaxat ex charitate. Priuata autem perſona rigore iuſtitiæ nō tenetur malum proximi cauere, ſed tantum ex charitate ſi abſque ſuo detrimēto poteſt. Et ideo non eſt per ſe omnino charitati aduerſum, à tali infamiæ detrimento proximum non liberare: vix tamen à ueniali excuſatur: ut in ſecunda concluſione aſſertum eſt: Nam vbicunque detractio oboritur, poteſt quis facili negotio vrbanè ac leniter detrahenti occurrere: atque adeo ſi id non faciat, negligere omninò cenſetur proximi famam. Attamen ſi detractor ille uſque adeo eſſet turgidus atq; intractabilis vt periculum ab illo immineret, quicunque accuſaretur, etiam à ueniali. Hoc aūt q rariſſime uſu uenit. Adde & ſola uerecundia excuſari aliquem poſſe: ut ſi qui detrahit illuſtriſſimus eſt: audiens uere famulus eius aut alia obiecta perſona, quæ mutire non audet. Ex iuſtitia aūt cum primis tenetur Prælatus, & ideo ille procul omni metu & pudore tenetur ſubditos à detractione corripere, ſi ſit in re alicuius momenti: cuius idcirco omiſſio peccatum eſt mortale. Prælatus inquam, detrahentium: nam prælatus eorum quibus detrahitur, non tanta iuſtitia eos tenetur protegere: quia cura prælati eſt cauere ne ſubditi peccent. Quamuis & quodammodo teneatur charitatis uinculo ſubditorū honorem tueri. Præterea priuata perſona, cū ex detractione uidet periculum imminere alicui mortis, vel turbatiouem reipublicæ, cū aliquo ſuo detrimēto tenetur occurrere. Metus aūt humanus tunc aſcenderet ad peccatum mortale, quando iacturam temporalium bonorum charitati quis anteferret. Non autem id facere cenſendus eſt, quoties metu humano cauere ceſſat proximi detrimētum, ut in ſecunda concluſione dictum eſt: ſed quando ſua eſſet omnino neceſſaria renitentia ex præcepto: Vt ſi detrahetur fidei, aut religioni, &c. Ex his demum hoc colligamus ſaluberrimum documentum ut intelligamus impendio quàm maximè neceſſarium eſſe ad pacem & ſalutem reipublicæ, ac potiſſimum Chriſtianæ familiæ detractoribus obuiam ubique prodire. *Docu ſaluberrimum.* Quod certè, vt dicebam nemo nō ſuo gradu facilè poteſt perficere. Et quando id non poterit, prudentis officium erit colloquio abire: vt illa ratione detractorem pudore ſuffundat. Vnde Hieronymus epiſtola ad Gelantiam, quæſtione decimaquarta, egregiè tum detrahentes obiurgat, tum nihilominus & eos qui eis non obſiſtunt: ſecundum illud Pſalm. Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar. *Hiero.*

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, quod maledicta quæ in præſentia

eius

eius cui maledicitur iactantur, non detractiones, ſed cõtumeliæ ſunt: & ideo ad virtutem humilitatis attinet illas ferre. Quãdo verò iam in alias aures inſerpunt, detractionis rationem induunt. Et tunc ait S. Tho (id quod ſupra à nobis ſæpè citatum eſt) in arbitrio eius eſſe detrimentum ſuæ famæ pati, niſi in periculo aliorũ vergat. Dum autem in noſtra præſentia abſentis famam corrodit, non eſt noſtri arbitrij infamatori parcere: quia non ſumus domini alienæ famæ. Et ideo uitio nobis vertitur ſi non reſiſtamus, cum facile poſſumus. Nam ſi Deuter. 22. pręcipiebatur vt nemo iacẽtem aſinum proximi leuare negligeret, grauius erit periclitantem proximi famam non protegere. Ad 2m reſpondetur quod etſi dum detractor uera dicit, non ſit ei contradicendum, eſt nihilominus ei reprimendum verbũ, ne aliena vulnera exulceret aut ſaltem ſubtugata fronte illi oſtendendum eius nobis diſplicere ſermonem. Nam ut Prouer. 25. legitur, Vẽtus Aquilo diſſipat pluuias, & facies teſtis linguam detrahentem. Ad tertium demũ reſpondetur vtilitatem & emolumentum quæ ex detractione prouenit, non ex intẽtione detrahentis proficiſci, ſed è Dei gratia mollientis alterius animum: & ideo perinde obſiſtendum eſt illi, atque raptoribus & furibus: licet ex talibus incommodis, eis qui paſſi ſunt, meritum nonnunquam patientiæ accreſcere ſolet.

Ad ſecũdum arg. · *Ad tertium ar.*

QVAESTIO XI.

DE SVSVRRATIONE ET DERISIONE.

S. Tho. 2. 2. quæſtio. 75.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ſuſurratio ſit peccatum à detractione diſtinctum.

CONTVMELIAE & detractioni, quæ inter uerbalia uitia primas obtinent, alia, adiungũtur, quæ non ſunt ſilentio prætereunda. Et primo, de ſuſurratione quæritur ſitue crimen à detractione diuerſum, an uerò quidpiam grauius? Primum enim arguitur à parte negatiua, nempè q̃ à detractione non differat. Ait. n. lib. Etymol. Iſidorus, ſuſurronem de ſono locutionis appellari: quia non in facie alicuius, ſed in aure loquitur detrahendo: vbi ſuſurrare idem eſſe cenſet quod detrahere. Et Leuiti. 19. Non eris criminator nec ſuſurro in populis. Et Eccleſ. 23. (vt ſupra citatum eſt). Suſurro & bilinguis maledictus erit: criminator autem & bilinguis idem eſſe apparet quod detractor. Secundò arguitur, quod quamuis ſuſurratio à detractione differat, non tamen ſit grauior: peccata enim oris à maledictione malitiam contrahunt: detractor autem mala ſimpliciter de primo ſpargit: cum tamen ſuſurrones ſatis habeant illa quæ apparentiam mali habent inculcare. Tertiò: Qui detrahit fratri ſuo, vt habetur Iacobi quarto, detrahit legi atque adeo legiſlatori Deo. Vnde maiorem contrahit grauitatem quam ſit in ſuſurratione. In contrarium autem eſt illud Eccleſiaſtic. 5. Denotatio peſſima ſuper bilinguem: ſuſurratori autem odium, & inimicitia & cõtumelia. Vbi peiores effectus tribuuntur ſuſurrationi, quàm detractioni.

Primũ argum. à parte negatiua. · *Iſidorus.* · *Arg. 2.* · *Arg. 3.*

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior: Suſurratio etſi tam forma quam materia cum detractione cõueniat, fine tñ differt. Etenim tã ſuſurro, q̃ detractor mala in proximum obloquitur, idq; clanculo, inq; eius abſentia: quare utrunq; a contumelia differt. Atq; hac ratione promiſcuè apud Doctores ambo quandoque vſurpantur uerba. Vnde ſuper illud Eccleſi. 5. Non appelleris ſuſurro, ait, Gloſſa, id eſt detractor. Attamen ſi uerborum etymologiam conſulas, detractio idem eſt (vt ſuprà diximus) quod famæ ſubtractio & diminutio. Suſurratio autem ſolum denotat clanculariam, atque adeo uitioſam loquutionem. Ob idque forſan ex uſus accommodatione, illã ſignificat oblocutionem, qua quis contẽdit non tam famæ detrahere, quàm amicitias diſſoluere: & ideo differt fine. Quapropter etſi tam ſuſurro quàm detractor mala in genere de altero loquantur, tamen in ſpecie detractor illa diſſeminat quæ verè ſint mala culpæ: nẽpè quibus fama

Prima concluſio · *Gloſſa.*

ma

ma commaculetur: Suſurro autem ſatis ducit illa proferre, quæ poſſint audientis animum ab alterius amicitia diuellere: etiam ſi ſit bonum, dummodo uel malum appareat uel audiẽti diſpliceat. Vt ſi apud prodigum de eius amico ſuſurret, quod ſit pecuniarum tenax: & apud feſtiuum & diſſolutum obmurmuret alterum eſſe nimis compoſitum ac modeſtum. Diſcrimẽ hoc primum patet ex gloſſa ſuper illud ad Roma. 1. Suſurrones, detractores. quæ ait ſuſurrones inter amicos diſcordiam ſeminare: detractores uerò aliorum bona negare aut minuere. Et Prouerb. 26. Suſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt. Et Eccleſi. 28. Vir peccator (& eſt de ſuſurrone ac bilingui ſermo) conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Quamuis & hoc etiam ſupra detractori tribuimus: eidemque idẽ tribuit ad Gelantiam Hieronym. Quod ſi nos interroges utrum cum multæ ſint amicitiarum ſpecies ſecundum Philoſoph 6. Eth. alia ſcilicet quæ fundatur ſuper bono honeſto, & alia ſuper utili, atque alia ſuper delectabili, ſint etiam diuerſæ ſuſurrationis ſpecies. Reſpondetur negatiuè: Suſurro.n. tantum contendit amicitias diſlociare in genere. Tametſi dum alium ſcopum per illam uiam attingere contendit; tunc eius ſuſurratio poteſt diuerſas malignitatis maculas contrahere. Vt ſi quis in aures principis, aduerſus alium ſuſurret, ut eius honorem obtineat, ambitioſus eſt uel auarus: & ſi de marito ſuſurret apud uxorẽ, ut amicitia inter eos ſublata, eius potiatur amplexu. erit adulter. Sed hæc extra rem præſentem ſunt. Poſterior concluſio: Suſurratio genere ſuo grauius peccatum eſt detractione, atque etiam quam contumelia Enimuero (ut ſupra dictum eſt) inde uenamur peccatum eſſe grauius, qđ maius inferat nocumentum: eoque nocumẽtum maius cẽſetur, quo bonum ſublatum eſt præſtantius: amicitia uerò præſtantius bonum eſt, quàm fama & honor: ergo & ſuſurratio pacis perturbatrix peior eſt, q̃ detractio & contumelia. Probatur autem ultima præmiſſa tum auctoritate Eccleſi. 6. Amico fideli nulla eſt comparatio. Tũ & ratione, nã bona fama & honor in hoc utilis eſt, ut multorum quis amicitiã conciliet, atque adeo per regulam poſterioriſticam amicitia præſtantior eſt quã fama. Adde quod poſt uirtutes, ad fœlicitatem comparandam, ut 8. Ethic. ait Ariſto. nihil conducẽtius eſt, quàm amicorum copia. Sanè cum non ſolum amicorum omnia ſint communia, uerum omnes quadamtenus homo unus. Quare cui legitimi abũdant amici, nihil deeſſe in uita poteſt. Sed arguis etiamnum in cõtrarium. Detractor (ut ſupra dictum eſt) amicos etiam diſſociat, ſicut ſuſurro: non ergo differũt fine. Reſpondetur ꝙ etſi per detractionem amicitiæ nonnunquàm euertantur, non eſt tamen ille detractoris ſcopus, ſed tantum famam deturpare, quæ ad inimicitias uiã ſternit: finis autem proximus ſuſurronis eſt eaſdem inimicitias conflare: & ideo eſt turpior. De hac autem concluſione duo ſe offerunt minutiora dubia. Primum de hac comparatione qua amicitia famæ & honori præfertur. Apparet enim fama inde pretioſior, tum quòd latius extenditur: plures enim ſunt quibus ſtudioſus notus eſt, quam quibus eſt amicus: tum etiã quòd eſt uirtuti propinquior. Nam qui moribus præſtat, illico in aliorum notitiam uenit: etſi non tam facilè in amicitiam: propterea quòd non omnes ſunt uirtutis amatores. Ad hoc in primis reſpondetur, neque famam, neque honorem, neque uerò amicitiam, uirtutes eſſe. atque adeo neque ſpiritualia bona in quibus uera fœlicitas conſiſtit: ſunt tamen uirtuti agnata. Vnde Ariſto. 8. Ethicorum: Amicitia inquit, non eſt uirtus, ſed uirtuti proxima. Vbi de illa loquitur amicitia quæ hoc nomine uerè gaudet nempe quæ ex bono honeſto, hoc eſt ex uirtute proficiſcitur. Nam quæ de utili aut delectabili initur, non eſt niſi ſecundum quid amicitia: ſicuti & bona ipſa, quibus nititur. Et quia amicitia non gignitur ex uirtute niſi per eius notitiam, in qua fama conſiſtit, inde fit, amicitiam præſtantiorem eſſe quam famam, tanquàm eius finem: nam fruſtra eſſet uirtutis notitia niſi homines ad ſtudioſi amorem alliceret. Ac proinde in cœleſti beatitudine, propterea notitia illa mutua beatorum ad beatitudinẽ ſpectat, quòd omnes eodem amore conglutinat. Vnde ad prius in contrarium argumentũ ne-

Probatio ſuperioris cõcluſionis. *Scrupulus* *Solutio.* *Poſtrema concluſio.* *Ratio cõcluſionis.* *Ariſto.* *Obiectio.* *Solutio.* *Primum dubium.* *Solutio prioris conclu.* *Ariſt.* *Amicitia p̃ſtat famæ.* *Ad arg. factum*

negatur latius protendi famam, quam amicitiam: nam quotquot notitiam habent integritatis hominis ac uirtutem præſtantiæ, niſi corruptis ipſi ſint moribus, ipſum amant. Ac perinde ad poſterius negatur propinquiorem eſſe uirtuti formã q̃ amicitiam. Immo amicitia germanior illi eſt: quapp ſicut uirtus nihil à fortuna pendet, ita & habere amicos potius à uirtute naſcitur, q̃ à fortunæ temeritate. Alterum dubiolum eſt de grauitate peccati ſuſurrationis. Ad quod facile rñdetur, ꝙ etſi genere ſuo mortale ſit crimen propter nocumenti grauitatem, poteſt tamen ex leuitate materiæ eſſe ueniale. Vtrum autem aliquando cõtingere abſq; ulla culpa poſſit? Reſpondetur primùm ꝙ ſuſurrare ad dirimendam perniciofam amicitiam, dummodo citra infamationem fiat, virtus eſt: etiã ſi nonnulla naturalia uitia hominis commemorentur. Vt ſi ad dimouendum hominẽ ab amica dicas eſſe deformem atque inſulſam, &c. At uerò diſſociare amicos quorũ amicitia in uirtute & honeſto fundatur, nunquã eſſe põt citra peccatum: & quidem mortale ſi ex amicis contendas facere inimicos: nam ſi tm̃ contendas amouere aſſiduã familiaritatem, eſſe poteſt ueniale. An uerò quis poſſit amicitiam aliquorum diſſuere non quidem illa intentione ut ſint inimici, ſed tanq̃ medium vt ſe loco illius expulſi in amicitiã alterius inſinuet: quia uidelicet prælatus aut princeps non hunc ad tantam familiaritatem admittet, niſi alter excludatur. Reſpondetur primum, ꝙ alterum infamanda neutiquam licet: ſed tamen narrando aliqua eius uitia naturalia quæ ſunt publica, forſan nullum eſt peccatum: quia unuſquiſq; ſine ui & fraude poteſt ſibi cõmodum cuius dignus eſt procurare. Quòd ſi arguas, id eſt uerum niſi alter non repellatur à iure ſuo. Reſpondetur ꝙ quando illud ius ei per iuſtitiam competit, nefas eſſet tali iure hominem expoliare: ſed tamen quando gratuitò in amicitia alterius retinetur non fit ei iniuria.

Poſtrema dubitatio. *Reſponſio* *Scrupulus.* *Solutio.* *Obiectio.* *Diſſolutio.*

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, ꝙ ſuſurro ſecundum illam generalem rationem qua malè de alto loquitur, detractor dicitur: differt tamen fine vt dictum eſt. Ad illud autem Leui. 19. reſpondetur criminatorem vt nomen ſonat tam à ſuſurrone q̃ à detractore differre. Eſt.n. ille qui aliena crimina præter ius uel imponit uel denũciat, uel auget & improperat: licet hoc etiam detractor aliqñ ſuſurroque faciat. Ad aliud uerò Eccl. 28. concedimus & ſuſurronem nonnunquàm eſſe bilinguem: nam duorum amicorũ vtrique dicit quod ei diſplicet. Atque adeò alteri unum ac ſubinde alteri aliud, tametſi & detractor alia ſit ratione bilinguis (vt ſupra diximus) quia aliud in abſentia, aliud in præſentia loquitur. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundum rñdetur, ꝙ quamuis detractor ſemper quod malum eſt obloquatur, ſuſurro aũt non id ſemper, ſed quod malũ alteri apparet, eſt nihilominus ſuſurratio peior: quia peccatorum grauitas non attenditur ex illo materiali obiecto, ſed ex fine & effectu qui peior eſt in ſuſurrone. *Ad tertiũ arg.* Ad tertium deniq; rñdetur ꝙ qui detrahit homini, propterea cenſetur detrahere legi, ꝙ agit contra legem de dilectione ꝓximi. Quapropter & ſuſurro amicitiarum extinctor, quia nocentius eãde dilectionis legem trãſgreditur; Deum peius offendit: qui, ut habetur 1. Ioan. 3. dilectio eſt. Quapropter Prouerb. 6. Sex inquit ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum (quaſi omnium peſſimũ) deteſtatur anima eius. Atque illud ſeptimum ille eſt qui ſeminat inter fratres diſcordiam.

ARTICVLVS II.

Vtrum deriſio ſit ſpeciale peccatum à præcedentibus diſtinctum, atque adeò mortale.

POſt hæc, & de deriſione etiam uidere ſupereſt, quale quantumque peccatum ſit. *Primum arg.* Et arguitur primò quòd non differat à contumelia: nam ſubſannatio idẽ eſſe uidetur: quod deriſio, eademq; in contumeliam concidere. idque & ex materia & ex illato nocumento comperitur. Nemo.n. deridetur niſi de aliquo turpi, quod quidem ſi in faciem ei obijciatur, contumelia eſt, ſi uerò clanculum, eſt uel detractio uel ſubſannatio. Item nocumentum quod per deriſionem infertur, aut contra honorem eſt, & tunc eſt contumelia: aut contra famam, & tunc erit detractio:

aut contra amicitiam, & tunc erit ſuſurrus. Quòd autem deriſio non ſit peccatū mortale arguitur: quia cum deriſio ludo fiat, ac ſæpe inter amicos, non uidetur eſſe charitati contraria. Adde quod neque deriſio quæ in iniuriam Dei uergit eſſe apparet mortalis. Nam quicūque in peccatum recidit à quo per Dei gratiam reſurrexerat, irriſor eſt eius etiam ſi peccatum illud ſit ueniale: ſecundum illud Iſidori, Irriſor eſt & non pœnitens qui adhuc agit, quod pœnitet: & tamen non quicunque relapſus in ueniale, eſt mortale. Item & ſimulator irriſor Dei eſt: ſecundum illud Gregorij, Per ſtruthionem ſignificatur ſimulator, qui deridet equum & aſcenſorem id eſt Deum: & tamen non quæcunque recidiuatio neque ſimulatio eſt peccatū mortale. In contrarium eſt quòd irriſio fit ludo: cætera uerò ſeriò. & ideò peccatū hoc ab illis differt. Et Prouer. 3. legitur, quòd Deus deridet illuſores: deridere autem Dei, eſt æternaliter punire: ut teſtatur illic Pſaltes, Qui habitat in cœlis irridebit eos. Vnde colligitur eſſe peccatum genere ſuo mortale.

Secundū arg. quo tractatur altera pars agitatæ quæſtionis. Iſidorus. Gregor.

Ad quæſtionem tribus facilimis cōcluſionibus reſpondetur. Prima eſt: Peccatū deriſionis diſtinguitur à cæteris ſupra nominatis. Probatur: Peccata quæ uerbis cōmittuntur, ex intentione (ut ſuprà dictum eſt) exiſtimantur: ergo diuerſa eorum intentio diuerſas inter ipſa conſtituit ſpecies. Sicut autem contumeliator honori intendit derogare, & detractor famam diminuere, & ſuſurrator amicitiam extinguere, ita irriſor erubeſcētiam, & pudorē alteri offundere, qui quidem finis ab alijs diſcriminatur: ergo ab alijs ſpecie ſecernitur. Differt præterea, ut dicebamus, quòd cætera ſerio: irriſio uerò ſub ludi forma ſcommata ſua tegit. unde & luſus dicitur. Quare irriſio frequentiſſimè in ironia verſatur: ut ſi deformē hominem pulchrum appelles: & infimè natum, ingenuum: & elinguem, diſertum & elegātem. Ad ſubſequentium autem concluſionum intellectum præmeditandum eſt, ꝙ cum irriſio non ſit niſi de aliquo uitio, aut morali aut naturali, prudenter diſcernendum eſt, an malum illud per ſe ingens ſit & graue: an uerò per ſe paruum: ſi. n. per ſe magnum ſit, non eſt ſecundum naturam ſuam irriſionis materia: immo eius commemoratio ut ſeria improperatio natura ſua reputatur: quare ſi in riſum & iocum proferatur, hoc ſit quia narratur ut paruum. Bifariam ergo uitium aliquod ceu exile & puſillum riſu & luſu profertur, uidelicet uel tanquam paruum & tenue ſecundum ſe, aut reſpectu perſonæ quæ paruipenditur. Sit ergo ſecunda concluſio. Exponere peccatum alienum aut naturalem defectum irriſioni tanquam paruum, ſecundum ſe non eſt genere ſuo mortale, ſed ueniale, ſi aliquo in de modo alter pudefiat: nam res eſſe poteſt tam exigui momenti, ut nullū ſit peccatum, Concluſio eſt per ſe manifeſta. Quoniam omne peccatum ratione leuitatis materiæ fieri pōt ueniale. Dixerim autem genere ſuo: quoniam ſi quis uitiū non adeò per ſe magnum alteri illudendo obijciat: ſciens irriſionem illum grauiſſimè laturum, peccatum cōtra charitatē committit. Vt ſi honeſtiſſimo uiro ac religioſo quis in facie diceret abſque arbitris fuiſſe puellæ loquutum, unde ille ingēti rubore ſuffunderetur, profectò non euaderet à mortali culpa illæſus. Tertia concluſio: Si uitium quodpiam ſub riſu & ioco in faciem hominis expuatur tanquam paruum, non quidem per ſe, quia magnū abſolutè æſtimatur: ſed reſpectu perſonæ cui obijcitur, quæ pro uili habet, & ideo pro nihilo ducitur talis eum uitij denotari, peccatum mortale eſt: idque grauius q̄ contumelia, tantoque enormius quanto perſonæ quæ illuditur maior erat habenda reuerentia. Probantur ſingulæ partes: quoniam magnum uitium alteri in faciē obijcere peccatum eſt contumeliæ: quòd (ut ſuprà diximus) culpam affert mortalē: quod autē per ironiam uel ſub riſus ſchemate proferatur, re uera culpam non minuit: immo eò auget ꝙ tali irriſione perſona adeò denotatur uilis, ut non magni pēdatur tale uitium illi impingere. Sicuti nihili æſtimatur pueros ſtultoſq; homines atque alios abiectæ ſortis ſimilium uitiorum nominibus denotare. Hoc enim rationem contemptus exauget: quare grauius eſt crimen quàm ſi ſeriò per contumeliam talia obijcerētur uitia. Hinc palā fit tertium concluſionis membrum, quòd

Prima conclu. Ri concluſ. Documē. Secunda conclu. Probō. Tertia conclu. Suadetur poſita concl. quo ad oēs ſue partes.

Primus gradus irriſionis. quanto perſona illa maioris erat reuerentiæ digna, tantò eiuſmodi irriſionis ſcommata grauioris ſunt culpæ. Quocirca dũ in Deum eiuſmodi irriſiones euomuntur aut in fidem, & religionem enormiſſima exiſtunt blaſphemiæ crimina. Vnde Iſai. 37. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti uocem tuam? Et ſubditur, ad ſanctum Iſrael. *Secũdus gradus.* Poſt hanc ſecundam locum obtinet irriſio parentũ vnde Prouerbio 30. Oculum qui ſubſannat patrem & deſpicit partum matris ſuę, effodiat eum corui de torrentibus, & comedant eum filij Aquilæ. *Tertius.* Deinde tertio loco habetur deriſio iuſtorum: nam cum honor ſit uirtutis præmium, iuſto ſubſannare eſt uirtutibus ipſis & quadamtenus Deo iniuriam irrogare. Quin verò & hæc nonnunquam ob inſignem uiri ſanctitatẽ excedere illam poteſt quæ eſt in parẽtes. Et contra hos irriſores legitur Iob 12. Deridetur iuſti ſimplicitas. Quod quidẽ deriſionis genus nocuum eſt & peſtiferum, quippe quo homines a uirtutum exercitio præ pudore retrahuntur. *Grego.* Vnde Greg. Qui in aliorum actibus exoriri bona reſpiciunt, mox ea manu peſtiferę exprobrationis euellunt. Circa hanc tertiam concluſionẽ, nam de alijs nullum eſt dubiũ, *Scrupulus.* ſcrupulum ingerit argumentum, ꝙ cum contumelia contra honorem exiſtat: deriſio autem contra uerecundiam, honor verò præſtantius bonum ſit uerecundia: videtur contumelia grauius crimen q̃ deriſio. *Solutio.* Reſpondetur nihilominus, ꝙ uitiorũ grauitas non inde ſemper ſumitur, unde eorum ſpecies diſtinguuntur: ſecernitur enim deriſio a cõtumelia ex fine diuerſo, quæ ſcilicet erubeſcentiam & pudorem efficit grauitas tamen eius perpẽditur ex maiori contemptu qui eſt in deriſore, q̃ in contumelioſo. Illa enim ratione diximus contumeliam peiorem eſſe detractione, licet fama cui per detractionem officitur, pretioſius donũ ſit q̃ honor. Adde, ꝙ irriſio adiunctam ſemper habet contumeliam: quippe qua in præſentia irriſi improperatur eius uitium, ſed angulari modo. Quòd autem irriſio Dei, aut fidei, aut religionis, aut cuiuſcunque uirtutis ſit nocentiſſima, inde patet, ꝙ multi aliàs ꝓbatæ uirtutis, nempè qui alia uitiorũ monſtra debellarunt: quoniam a filijs huius ſeculi hypocritæ nominantur, atque ideo quòd egregiè viuunt ſubſannantur pudefiunt in publico egregijs uirtutibus nauare operam. Cuius ideo familiam ſuam Christus admonitam prouidè curauit. ¶ Primum Matthæ. quinto. vbi ſingularem beatitudinis gradum illis propoſuit quibus homines ob id maledicerent, quod mundum ludibrio haberent, & eius ſapientiam ſtultitiam reputarent, & uelut ſtulti in mundanorum oculis uiuerent. Et Matthæ. decimo. Qui me confeſſus, inquit, fuerit coram hominibus, confitebor ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Et apertius Luc. nono. Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet cum uenerit in maieſtate ſua, & patris ſanctorum Angelorum.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, quòd ſubſannatio & irriſio licet fine conueniant pudefaciendi, differunt tamen in modo: quia irriſio ſolo fit uerbo, & cachinnis, & ſcommatibus potiſſimum ironiæ: ſubſannatio uerò geſtibus alijs, ut detorto rugatove naſo: ut habet gloſſa, ſuper illud Pſalmi ſecundi. Qui habitat in cœlis irridebit eos. Haud prolatis labijs, alijſve ſeu membrorum ſeu rerum figuris oſtenſis quibus vitium hominis ſubnotatur. Talis uerò differentia ſpeciem non uariat: eo quòd geſtus illi omnes uerborum uice funguntur. Differt tamen utrunque a contumelia ſicuti erubeſcentia a dehonoratione. Eſt enim erubeſcentia, vt ait Damaſcenus, inhonorationis timor. *Ad aliud membrũ eiuſdẽ argumenti.* Ad aliud eiuſdem argumenti membrum reſpondetur, quòd & ſi irriſio non ſit niſi de aliquo turpi, quare in materia cum contumelia, & detractione conuenit, tamen re fecta differt. *Tria ſũt quæ homo uirtutum uſu apud alios paretur.* Tria enim ſunt quæ homo uirtutum uſu apud homines commeretur: ſcilicet, & honoris reuerentia, & fama apud alios, & apud ſeipſum bonæ conſcientiæ & gloria, ſecundum illud ſecundo ad Corinth. primo, Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, contumelioſus ergo & detractor tur pia dicunt, ut honori & famæ officiant: deriſor autem & ſubſannator, ut per erubeſcentiam, & pudorem gloriam conſcientiæ

Ad tertiũ membrũ. ſcientiæ illi alteri adimat. Ac per hoc reſpõdetur ad tertiũ membrũ: nempè aliud eſſe detrimentum deriſionis ab alijs: ſ. inquietatio ac turbatio tranquillitatis conſcientiæ quæ magnum bonum eſt, ſecundum illud Prouerb. 15. Secura mens quaſi iuge conuiuium. Pabulum enim conſcientiæ, nempè quo homo animam ſuã ſaginat, cogitatio eſt uirtutũ, quibus Dei fauore in eius gratia perſtat. *Ad ſecundum arg. princip.* Ad ſecundũ argumentum reſpõdetur, quòd etſi ludus de ſe nihil importet charitati contrariũ, reſpectu illius perſonæ cum qua luſus initur: poteſt nihilominus ratione materiæ charitati aduerſari propter contemptum. *Ad tertium ar.* Ad tertium reſpõdetur, neque qui in peccatum recidit etiam mortale, neque hypocrita officium ſimulans directè irriſor eſt Dei quoniam poteſt uel ex infirmitate uel ex ignorantia relabi: ſed interpretatiuè talis habetur: quia quandam irriſoris effigiem præſefert, dum quod in pœnitentia promiſit non ſeruat. Adde quod uenialia iterare non eſt propriè recidere, cũ non ſit gratia Dei caſus: ſed eſt diſpoſitio quædam ad caſum. *Ad quartum arg.* Ad quartum denique reſpondetur, quòd etſi deriſio quatenus ludum importat, leuius quidpiam ſonet quàm contumelia ꝙ detractio, nihilominus quia maiorem habet contemptum, inde ſit grauior.

QVAESTIO XII.

DE MALEDICTIONE.

S. Tho. 2. 2. quæſtio. 67.

ARTICVLVS I.

Vtrùm cuipiam ſit licitum alteri maledicere.

POSTREMA iniuria quę verbis infertur eſt maledictio: de qua primum quæritur, utrum ſit quoquo pacto licita? Arguitur enim à parte negatiua: *Primũ argum. Paulus.* Apoſtolus namque (in quo Chriſtus, ut 2. ad Corin. 13. ipſe aſſerit, loquebatur) præcipit ad Roma. 7. dicens: Benedicite, & nolite maledicere: & ut habetur Danieli 3. Omnes tenemur Deum benedicere. Ait enim, Benedicite filij hominũ Domino. & tamen ex eodem ore (ut Iacob. Apoſtolus cap. 3. docet) non poteſt Dei benedictio & hominis maledictio procedere: ergo nulli licet alterum maledicere. Secundò arguitur ratione: Nam qui maledicere. *Arg. 2.* Secundò arguitur ratione: Nam qui maledicit, optare alteri increpareque cenſetur malum Quæ quidem animi affectio cum charitate pugnat, Quin verò neque diabolos ipſe malitia obſtinatiſſimus licitum apparet ut maledicatur: quippè cũ Eccleſi. 20. legamus, cum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animã ſuã. *Arg. 3.* Tertiò denique arguitur: Si quempiam maledicere licet, hoc eſt ꝙa malus eſt: tamen cum aliena corda nobis non pateât hac ratione nõ apparet, licita maledictio unde ſuper illud Nume. 23. Quõ maledicam cui non maledixit Dominus? ait gloſſ. Non poteſt eſſe iuſta maledicendi cauſſa, ubi peccantis ignoratur affectus. in contrarium autem exiſtit maledictio illa Deute. 27. Maledictus qui nõ permanet in ſermonibus legis huius: Et Eliſeus, ut 4. Reg. 2. legitur, maledixit pueris ſibi illudentibus.

Quamuis uſitatius ſit multò maledicere alteri, quàm alterum: tamen inter morales philoſophos uſus etiam obtinuit, ut ad explicãdum affectum quem quis in alium exhibet, maledicere, cum caſu etiã accuſandi copuletur. Ad quæſtionem ergo trimembri diuiſione præmiſſa, trina concluſione reſpondetur. *Diuiſio trimembris.* Eſt enim maledicere idem quod malum dicere; id quod trifariam contingit: Vno ſcilicet modo ſub forma enuntiationis uitium alterius referendo: atque hoc quidem nihil ad præſentem quęſtionem attinet: ſed ad uitium detractionis, aut cotumeliæ, aut aliorum quę hactenus explicata ſunt. Secundò uero modo, maledicere aliquid contingit per modum cauſſæ aut effectricis aut motricis: qua ſcilicet alius quiſpiam ad agendum mouetur; Atque hoc idẽ primum ac propriè Deo per excellẽtiam cõpetit, qui ſolo uerbo cõdidit uniuerſa: ſecundum illud Pſal. Dixit, & facta ſunt. Quapropter Deo benedicere idem eſt quod bonum impartiri: & maledicere idem quod malum inferre. Secundum autem Deum ſuo quoque gradu & ordine, competit etiam hominibus qui impe

rio ſuos mouent ſubditos ad aliquid exequendum, ad quem exprimendum affectũ inſtituta ſunt uerba imperatiui modi. Tertiò demum modo dicere expreſſio quædã eſt affectus id deſiderantis, ꝙ uerbo exprimitur: cui quidem affectui uerbum inſeruit optatiui modi. Et hic propriè modus vulgo appellatur maledictio aut benedictio: puta boni maliuè imprecatio. Ex quo fit, ꝙ dicere de his duobus poſtremis modis, velleq; id, quod dr̄ ſm bonitatem & malitiam, ſe conſequuntur: nempè vt qualis bonitas aut malitia latet in uoluntate dicentis, talis depromatur in dicto. His ergo pręhabitis ſit prima concluſio: Imperare vt alij malum fiat, optareque aut imprecari malum quatenus malum illi eſt: nempè quaſi illud propoſito ſuo intendẽs peccatum eſt genere ſuo mortale. Concluſio manifeſta eſt: Nam malum alteri uel exhibere uel optare charitati aperte repugnat. Secunda concluſio: Malum ſic imperare, optare, aut imprecari vt rationem induit boni, licitum eſt & quandoq; neceſſarium officium. Probatur: Nonnunquam malum peculiaris perſonæ ut mediũ concipitur ad aſſequutionem boni: nam licet malum per ſe non ſit neceſſarium mediũ boni finis: è malitia tamen hominum accidere poteſt ut ſi conducẽs: tali ergo caſu ſit uoluntas eiuſmodi finis bona eſt, ita & imperatio & imprecatio illius medij, licet ſit perſonæ incommodum. Quapropter tunc eiuſmodi affectio non eſt ꝑ ſe propriè maledictio, ſed accidentarie: quia tunc non per ſe malum intenditur, ſed bonum, quemadmodum mors quam qui ſeipſum defendebat, intulit. Tertia concluſio, Imperium hmõi & imprecatio mali bifariam põt rõnem boni induere. Vno mõ quia rõnem hẽt iuſtitiæ quemadmodum Deus ac ſubinde humanus iudex licitè malefactorem maledicit, ſupplicio eum adiudicando: quẽadmodũ, & ſancta ipſa eccleſia dũ anathemate rebelles percellit, iure & meritò maledicit: Atq; hac rõne & prophetæ ſæpè maledicunt, malè peccatoribus imprecantes, diuinæ ſeſe accommodantes uoluntati, ut eſt illud, Confundantur ſuperbi: quia iniuſtè iniquitatẽ fecerunt in me. ac totus Pſal. 108. Conſtitue ſuper eum peccatorẽ & diabolus ſtet a dextris eius. & Pſal. 100. In matutino interſiciebam oẽs peccatores terræ, ut diſperirent de ciuitate dñi oẽs operantes iniquitatẽ: tametſi eiuſmodi imprecationes nõnunquã uim habeant propheticarum pronuntiationum. Secundo modo contingit malum alteri imprecari ſub ratione utilis qua utiq; rõne licet ei imprecari, qui moribus corruptus eſt ægritudinem aliquã, aut aliam calamitatem, quã ſalubriter caſtigatus cautius reſurgat. Circa has igitur concluſiones, id ipſum recolendum eſt, ꝙ ſupra de alijs uerborum iniurijs adnotauimus: nempè adiudicandum maledictionis culpam, perpendẽdum eſſe animi propoſitum: Quapp cum parentes filijs maledicunt nullum intus habentes mali deſiderium, nunquam eſt peccatum mortale: quamuis cõſuetudo profectò peſſima eſt, & hominibus infimæ claſſis peculiaris: neque ad correctionem quidquam conferens, præterquam ꝙ ipſe maledicendi impetus ſæpè iram in odium concitat, atque animum mutat, ut quidquid malorum imprecantur, ferè illis optent. Ad hæc demũ Diaboli appellatio, qui illum cui maledicitur, importet, uix a mortali peccato excuſari poteſt. Eſt enim blaſphemiæ genus & ſcandalum, ſempiternam mortem alicui imprecari. Neq; uerò ꝙ maledicẽtem poſt euomitam maledictionem dicti pœniteat indicium eſt non præceſſiſſe conſenſum atque adeo culpam: ſed duntaxat eſt ſignum impetum illum non tam ex habitu quam ex paſſione emanaſſe. Leuiores autem maledictiones plurimum ſunt uenialia peccata. Atqui (ut art. proximo de ſuſurratiõe dicebamus) ex maledictionis obiecto, peccatum ipſum ſpeciem trahit. Qui enim imperat imprecaturve homicidium, homicida reputatur: & qui imperat furtum, fur: non autem qui imprecatur ut ab alio quis ſuis ſpolietur numis. Hoc autem adnotandum eſt diſcrimen inter maledictionem ſub forma imperandi, atque alteram imprecatoriam. Qui enim imprecationis tenori maledicit, ſi nullam habeat malam intentionem neque ſcandalum det, nullam committit culpam, qui uerò ut malum fiat, imperat, licet nihil habeat ſiniſtræ intentionis, ſed fictè id faciat, poteſt incautus cauſſam damni dare: atque

Prima concluſio

Secunda concluſio

Probatio

Tertia conclu.

Dæmonum.

Digitized by Google

atque adeo tantum committere peccati quan ta fuit cautelæ negligentia: Vt ſi quis famulis præcipiat vt nudis gladijs quenquam terrefaciant ex quo aliquid læſionis aut incommodi ſubſequatur. Sed quia ſcandali meminimus, illud maxime datur ratione perſonę maledicentis: prelatus.n. aut quæuis grauis perſona uix ſine ſcandalo poteſt male ſubditis precari. Quod autem filij parentibus, aut inferiores ſuperioribus maledicant, id quidem neq; per iocum licet. Eſſet.n. non modo ſcandalū, ſed contumeliæ genus: tanta eſt reuerentia quæ illis debetur. Contra tertiam demum, concluſionem exiſtit, argumētum, quod perſonæ priuatæ non liceat optare alicui malum, tanquam medium ad aſſequutionē boni: qm̄ quod facere nō licet, nemo vr̄ optare alteri poſſe: nemini autē priuatæ perſonæ licet illi qui corruptis eſt moribus damnum dare vt emendetur: ergo neq; illud liceret ei optare. Rn̄detur autem perempta priori præmiſſa. Nam quamuis mihi non liceat malum alteri inferre, quia non ſum miniſter iuſtitię: licet tamen mihi optare vt Dei permiſſu (penes quem ſumma poteſtas eſt) aut publica auctoritate, malum ei obtingat. quo flagello reſipiſcat. Neq; verò ſolū ob ſpirituale bonum optare vitioſo poſſumus temporale malum, verùm & ad cauendum aliud temporale peius. Enimuerò optare poſſumus dilapidatori ſuorum bonorum tpale aliquod incommodum, ne ludo ac luſibus illa decoquat. Quinetiam & mortem alicui optare poſſumus, licet nobis conſtet uiā perditionis ingreſſum ire, ut noſtræ reipublicæ mala caueantur, parq; & tranquillitas contingat. Poteſt.n. quiſque Turcæ mortem, & clades omnes imprecari, vt ab eius tyrannide liberemur. Quin verò & Chriſtianis hoſtibus qui nos iniuſtè perſequuntur, quando alia non patuiſſet via, licitum eſt idipſum optare.

Arg. contra tertiam concl.

Solutio.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, ſacris illis teſtimonijs hoc ſolū cōuinci, ꝙ malum, quatenus malum eſt nemini licet imprecari, ac perinde ad ſecundum reſpondetur, quod qui malum alteri bono fine & propoſito imprecatur, non illi malum ſimpliciter optat, ſed bonum. *Ad ſecūdum arg.*

Ad tertium ar. Ad tertium reſpondetur, quòd diabolum quantum ad eius naturam maledicere nō licet: quippe quæ Dei figmentum eſt. Tametſi propter eius culpam id licitum ſit, ſecundum illud Iob. 3. Maledicant ei qui maledicunt diei. Senſus autem citatæ auctoritatis Eccleſ. 21. eſt quod cum impius diabolo propter eius culpam maledicit, ſeipſum ſimili ratione iudicat maledictione dignum. Ad illud autem poſtremo argumento inductum reſpondetur, quod ille Balaam merito renuebat populo Iſraelitico maledicere: quippe cui conſtabat eidem populo Deum benedicere. Secus autem res habet de peccatoribus quorum culpas, licet eorū corda non inſpiciamus, externis ſignis atq; documentis perpendimus: & ideo illis poſſumus in rem ſuam maledicere.

Ad poſtremum argu.

ARTICVLVS II.

Vtrùm creaturæ etiam irrationali maledicere liceat.

SVperiori articulo, quo de maledictionibus quæ in hominem iactantur definitum eſt, alterum de irrationali creatura ſubiungitur. Arguitur enim quod non liceat illam maledicere Maledictio namque aut in pœnam licet, aut ad emendam culpæ: creatura autem irrationalis neque culpæ eſt capax, neque verò pœnę, immo nihil in creatura irrationali eſt niſi natura quæ Dei opificium eſt, eiusque inſtinctu appulſuque agitur: quare qui ei maledicit, in Deum reſpergit iniuriam. In contrarium eſt quòd Dominus, vt Matth. 20. narratur, ficulneæ maledixit. Et Iob diei natali ſuo: ut eius habet hiſtoria ca. 3.

Arg. partis negatiuæ.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima: quæ cæterarum eſt fundamentum, Benedictio ac maledictio per ſe proprie in ſolam poteſt cōijci rationalem aut intellectualem creaturam. Probatur: Benedictio & maledictio in eā tantum rem competit cui bonum ac malum ad fœlicitatem ſeu infœlicitatem pertinens contingere poteſt: id autem ſoli creaturæ ſpirituali aut homini congruit. Nam brutæ animantes quæ ſuarum actionum dominium non habent (vt li. 4. q. 1. demonſtrabamus) neque fœlicitatis capa-

Prima conclu.

Probatio

ces ſunt propriè aut iuſtitiæ: neque infœlicitatis & iniuriæ. Conſiſtit enim fœlicitas in aſſequutione ultimi finis quē creatura per ſuas actiones intendit: irrationales autem atque inanimiæ creaturæ nec fines agnoſcunt, neq; illuc quidpiam referunt, neq; ideo ius propriè ad rem aliquā per ſe habent: ſed quidquid ſunt, hominis ſunt. *Obiect.* Maior autem dubitatio eſt de priore præmiſſa: Nam etſi irrationalibus creaturis neq; bonum neque malum accidat ad fœlicitatem pertinens ſuam, fameſcunt tamen, infirmantur, & moriuntur: quæ quidem mala poſſumus eis imprecari, atque adeo eis maledicere. *Solutio.* Ad hoc ueruntamen reſpondetur, bona aut mala quæ per benedictionem aut maledictionem imprecamur, non eſſe illius generis q̄ merè ſunt naturalia & generalia Dei cōcurſu lignis ac ſaxis contingunt: ſed quæ ſub ſpeciali prouidentia Dei ad humanam fœlicitatem referuntur: hoc enim imprecatio optatiui modi, deſignat. *Secunda concluſio.* Hinc ergo gradus fit ad concluſionem ſecundam, Benedicere atque maledicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem propter quem creatæ ſunt: ita ut earum maledictio aut benedictio in hominem ipſum retundatur. *Ratio cõcluſionis.* Probatio eſt, quòd earum bonum & malum ad noſtram fœlicitatem & infœlicitatem refertur. Tribus autem præcipue modis relatio eiuſmodi conſideratur. Primò quidem, per modum ſubuentionis, quatenus ſcilicet eorum ſeruitio adiumentoque utimur. Et ideo qui agris ſterilitatem imprecaretur, hominibus faceret iniuriam, quibus arua fructus ferunt: & qui armentis aut pecoribus optaret mortem, domino damnum illud optaret. Quare & in pœnam delictorum noſtrorum ſterilitates accidere ſolent, & iumentorum peſtes. Atque hac ratione Dominus Gene. 3. maledixit, dum ait, Maledicta terra in opere tuo: ut ſcilicet ſudore uultus ſui uictum quæritans pœnas ſuæ culpæ lueret. Et econuerſò Deuterono. 28. eidem benedixit: ubi ait: Benedicta horrea tua, ac ſubinde maledixit, dicens: Maledictum horreum tuum. Secundo modo irrationalis creatura homini per modum ſignificationis inſeruit. Qua ratione Dominus maledixit ficulneam, in ſignificationem Iudaicæ ſterilitatis. Tertiò deniq; modo eadem irrationalis creatura ad nos per modum continentis refertur: ut tempus & locus. Atque hac ratione Iob maledixit diei natiuitatis ſuæ. Nō quidem malè hominibus precando, ut ille facit qui aeris inclemētiam in frugum detrimentum deſiderat. Peccaret enim tunc: cum tamen Iob 1. legatur quod in omnibus illis non peccauit. Et cap. 2. commonuit Deus Sathanam ne animā illius tangeret: ſed maledixit illi diei propter amorem potius humani generis, ac potiſſimum Dei. Nempè propter culpā originalem quam ſui conceptione cōtraxit: & propter calamitates atque ærumnas inde humano generi ſuccreſcentes. Atque ad hunc modum reducitur maledictio Dauidis 2. Reg. 1. qua montibus Gelboe malè precatus eſt: nempè ubi clades Sauli & populi contigit. *Tertia concluſio.* Tertia cōcluſio: Maledicere autem rebus irrationalibus, immo & dæmonibus, ut ſupra diximus, quatenus creaturæ Dei ſunt, blaſphemia eſt. *Quarta concluſio.* Quarta demum: Maledicere eiſdē ſecundum ſe conſideratis, otioſum ac uanū eſt, ac ſubinde illicitum. Concluſio hæc ex prima manifeſtè colligitur. *Ruſticorum portētoſa ſuperſtitio.* Ex his cordatiſſimus quiſq; elicere nouerit, quouſque liceat tempeſtates, æruginem, & locuſtam, aliaq; id genus portēta maledicere. Abſit.n. tanta ſacrorum irriſio, quanta fieri inter aliquos ruſticos fertur: nempè quod locuſta & bruchus patrono illis ac procuratore, ut fertur, conſignatis, in iudicium euocantur, & conteſtata lite cauſſa utrinque agitur, ac demum anathematis cenſura exterminantur: quæ.n. res maiori ludibrio digna cōtingere Chriſtianis poteſt, q̄ cum eiuſmodi portentis ac uermiculis & uolucrib⁹ quæ merò naturali inſtinctu agūtur ſeriò res agere? *Quæ uia occurrentibus calamitatibus obuiādum ſit.* Quod ergo in eiuſmodi calamitatibus licet, id tm̄ eſt ut diuinum auxilium aduerſus dæmones legitimis exorciſmis imploremus, qui in ultionem delictorum noſtrorum permitti diuinitus ſolent eiuſmodi incurſionib. ac turbinibus nos infeſtare. Atq; hac ſorte rōne licet terios benedicere: quamuis hoc non ſit adeo neceſſarium: ſed ſatis eſt Deū pro fructuum proſperitate exorare. Benedicere aūt campanas religionis habet prætextum,

tum, ſicut benedicuntur calices, quanquã in his non negauerim quin poſſit nõnunquam ſuperſtitionis nonnihil commiſeri. Argumentorum ergo ſolutiones, per ea quæ dicta ſunt, liquent.

ARTICVLVS III.

Vtrum maledictio, peccatum ſit genere ſuo mortale, idemq; detractione peius.

Primum argum. POſtremo quæritur de culpæ maledicẽtium grauitate: videtur enim nõ eſſe genere ſuo mortalis: tum quod *Auguſt.* Auguſt. in homilia de igne Purgatorij, inter leues culpas & hanc commemorat: tum ꝙ malefacere peius eſt quàm maledicere: & tamen non quicunque malefaciens mortaliter delinquit. *Secundũ argum.* Quod autem econtrario grauius ſit peccatum quam detractio, inde primum apparet, quod maledictio genus quoddam blaſphemiæ eſt, ut habetur in gloſſa ſup illud canonicæ Iudæ: Quòd cum Michael Archangelus cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ, blaſphemia autem grauius peccatum eſt detractione. Adde quòd maledicens ſuo imperio cauſſa eſt mali: qui autem detrahit, ſolum id malũ ſignificat, quod exiſtit: peius autem eſt cauſſam eſſe quàm ſignum. In contrarium autem utriuſque partis eſt, quòd nihil a regno excludit niſi mortale peccatum, a quo tamen maledictio excludit, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Quòd autem non adæquet detractionis grauitatem ex eo conſtat, quòd maledictio licita eſſe quandoque poteſt, detractio uerò nunquam.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. *Prima concluſio* Prima, maledictio ſecundum genus ſuum peccatum mortale eſt. Loquimur enim in propoſito de maledictione illa quæ fit intentione mali: nam quæ bono fit propoſito non adducitur in quæſtionem peccati. *Probatio conclu.* Probatur concluſio. Imperare malum alteri infligendum, ſicuti & illud cuipiam imprecari, aduerſum eſt genere ſuo charitati: cuius ingenium eſt bona dilectis optare: occidit ergo hoc uitium maledicentis animum. Quo fit ut tanto ſit grauius quanto & perſonam charius amare tenemur: aut malum quod illi optamus, pernicioſius eſt ac nocentius. Vnde Leuitic. uigeſimo. Qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. *Secunda concluſio* Secunda concluſio: Poteſt nihilominus contingere ut maledictio ſit ueniale peccatum, uel propter exilitatem mali quod imprecamur, uel propter defectum deliberationis: nempè uel quòd ex leui motu, uel luſu, uel forte ex ſurreptione uerbum ore labitur: uerborum enim ſignificatio, atque adeo culpa ex affectu potiſſimum penſanda eſt. *Corollarium.* Ex his id quod artic. 3. diximus, apertius fit: nempè maledictionis peccatum multiplicis eſſe ſpeciei. Eſt enim perinde de illo ac de odio cenſendum: unde ſi maledictio in genere fiat, nullo in ſpecie explicato malo, ut ſi quis dicat maledicaris a Deo: tunc committitur generale maledictionis delictũ: ſi verò, ut dicebamus, mortem fueris alteri ex animo imprecatus, homicidium mente commiſiſti. Tertia concluſio: Maledictio quæ ſimplex exprimit deſiderium, genere ſuo minoris eſt culpæ quàm detractio, *Ratio cõcluſionis* Probatur ex his quæ ſupra dicta ſunt. Primum enim detractor, ſicuti & contumeliator, malum culpæ diſperdit objicitve aduerſus alterum: qui autem ſimplex eſt maledictor, non optat alteri niſi malum pœnæ, puta mortem, aut uarias calamitates, aut forte culpam ſub ratione pœnæ: culpa uerò grauius malum eſt, ac nocentius quàm pœna: eſt ergo hac ratione detractio, ac ſubinde reliqua uerborum peccata maledictione grauiora. *Cõfirmatio.* Secundò & id confirmatur ex proferendi modo. Detractio enim & contumelia ac deriſio eſt enunciatio aſſertioque mali: ſimplex uerò maledictio (nil enim modo de imperio loquimur) non eſt niſi ſolum deſiderium: peior autem eſt enunciatio & aſſertio quàm deſiderium: nam deſiderans non ſtatim deſiderio ſuo cauſſa eſt mali, ſicuti qui enunciat cauſſa eſt infamia: ſit ergo detractio peior ſit ſimplici maledictione. Attamen deſiderium internum mali, malitia inficitur ſui obiecti. Vnde

Chryſo-

Chryſoſt. Chryſoſtom. ſuper Matth. Cùm dixeris maledic ei, & domum euerte', & omnia perire fac: nihil ab homicida differs. *Quarta concluſio* Quarta concluſio. Maledictio quę per modum imperij fit, cùm rationem cauſſæ habeat, poteſt eſſe detractione grauior: ſi modò ingentius nocumentum inferat, quàm ſit famæ denigratio. Erit autem tunc leuior, dum leuius damnũ per ipſam detur. Hæc autem audienda ſunt ſecundùm id quod per ſe ad rationem horum uitiorum attinet: poſſunt namque alia conſiderari accidentia, quibus prædicta uitia uel incremẽtum accipiant, uel decrementum. *Scrupulus.* Vnus tamen ſcrupulus reliquus ſit circa tertiam concluſionem, qua dictum eſt ſimplicem maledictionẽ, eo eſſe leuioris culpę quàm detractionem, quòd non eſt cauſſa mali. Arguitur enim contrà. Maledictiones parentum in filios eſſe ſæpè ſolent efficaces: nam hac ratione ſunt extimeſcendæ. Deus enim nonnunquàm eiuſmodi imprecationibus annuit: ac potiſſimum ſanctorum: vti de Helia legimus 4 Reg. 1. quòd ob ſuam maledictionem ignis de cęlo cadens deuorauit vnum, ác ſubinde alterum quinquagenarium. Et de Eliſeo cap. 2. quòd cum maledixiſſet pueris nomine Dei, egreſſi duo urſi de ſaltu lacerauerunt quadraginta duos: Reſpondetur primo quòd dictum Diui Thom. intelligitur de verbis exterioribus, illa enim non ſunt per inde cauſſa ſicut uerba detractionis per quã proditur ſecretum peccatum alterius. *Solutio* Secundò intelligitur de maledictione, quæ fit mala intentione: illas enim Deus non eo modo exaudit, quo iuſtas imprecationes parentum ac ſanctorum. *Ad primum ar.* Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt: *Ad ſecũdum.* Et ad ſecundum reſpondetur, gloſſa illa intelligitur de maledictione qua creatura maledicitur, quatenus creatura eſt Dei. Et ad poſtremum, quod concludit maledictionem per modum imperij, peiorem eſſe detractione.

Finis Libri quinti, de Iuſtitia & iure.

Digitized by Google

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Sextus De Juſtitia & Iure.

PROOEMIVM.

EO deniq; deſtinati operis peruentum nobis eſt, cuius præcipuè gratia de illo cępimus cogitare. hæc inquam vſurarũ contractuum, cambiorumq; ac ſimoniarum ſylua in animum potiſſimè nobis induxit, ut tantam operis molem aggrederemur. Videmus enim inſtantia tempora huiuſmodi iniuſtitiæ auaritiæq; portentis uſque adeò ſcaturire, vt vix reliqua nobis fiat ſpes veritatẽ perſuadendi. Nauabimus nos tamen pro captu noſtro, ſuffragante Dei numine, operas noſtras, cæterùm, ipſius erit, pectora eorum, quorum intereſt, tangere, ut ſecũdum veritatem afficiantur ad mores, quorum nimirum gratia, auctore 2. Ethic. Ariſtotele, tractatio omnis moralis Philoſophiæ inſtituitur. Quò ergo ad ſeriem dicendi identidem ſpectemus, in capite ſuperioris libri ſic tractationem iniuſtitiæ cõmutatiuæ partiti ſumus, ut (quæ Ariſt. 5. Ethic. cap. 2. diuiſio eſt) in eodem præcedenti libro de iniuſtitia diceremus, quæ ab inuoluntarijs violentisq; acceptionibus proficiſcitur: in hoc autem & ſubſequenti ſubinde alterum iniuſtitiæ membrum explicaremus, quæ in his pactis atque conuẽtis verſantur, quæ homines ſua ſponte faciunt. Hunc ergo Sextum librum de vſuris & contractibus peculiariter expendimus quæ ſub titulo de Iuſtitia & Iure, inſignem habet locum. Et quidem S. Tho. duas duntaxat de hac re diſputauit capitales quæſtiones: vnam ſcilicet, De emptione, atque alteram De vſura, in quibus tota contractuum materia virtute continetur. Enimuerò (quod ceu baſis totius tractatus prænotandum eſt) omnis iniuſtitia cuiuſcunq; contractus ad alterum duorum capitum reducitur. Aut enim pretium de re exigitur, quæ nullius eſt pretio ciuili digna: & hoc in temporalibus reducitur ad vſuram: & in ſpiritualibus ad ſimoniam. Aut res pretio ęſtimabilis iniuſto per exceſſum traditur, per defectumve recipitur. & hoc reducitur ad iniuſtitiam venditionis & emptionis. At verò quia prædictas duntaxat qõnes duas, eaſdemque breuiſſimas tractare conſtituit, illam de emptione alteri de vſura ordine prętulit, eò quòd emptio dignior uidetur contractus. Nobis autem, qui de omni emptionis ſpecie cæterorumq; contractuum natura patentiorem locupletioremq; tractatum inſtituimus, operæpretium eſt ordinem alterum ſequi. Nam cùm tota contractuum iniuſtitia ad vſuræ figuram exigẽda ſit & perpendenda, neceſſum fuit, eius naturam in capite ſtatim enucleare, ne filum poſteà contractuum quæſtio hæc nobis interrumperet. Neque prætерea ratio huius ordinis bona deeſt, utpote quòd à maiori iniquitate exordium ſummat. Iniquius enim eſt pretium inde quærere, unde nullum debetur, quàm unde iuſtum debetur, iniuſtum extorquere.

Materia conſequẽtium librorum.

Ariſtot.

Fundamentum.

QVAE-

QVAESTIO I.

DE VSVRA.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 78.

ARTICVLVS I.

Vtrùm uſuraria mutuatio genere ſuo ſit peccatum mortale.

AD rem ergo vt deſcendamus, quæritur primo, an uſuraria mutuatio peccatum ſit genere ſuo mortale? Et arguitur à parte negatiua: Primum exemplo Chriſti, qui noſtrorum eſt morum norma. Ipſe enim Luc. 19. ſe ipſum affirmat uſuras exigere. Secundo, & lex diuina priſcis patribus data, quam ideo Dauid Pſal. 18. immaculatam appellat, quod prohibebat peccata, permittebat nihilominus uſuras. Legimus enim Deut. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram, ſed alieno. Quin uerò & eo lib. ca. 28. id ceu præmium illis mortalibus proponebat. Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies: ergo fenerari ad uſuram licitum eſt. Tertio, & leges humanæ quibus iuſtitia inter homines cõſtituitur, uſuras permittunt: ut patet totis titulis de vſur. ff. & C. ergo illæ ſunt licitæ. In contrarium eſt præceptum Exod. 22. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum non urgebis eum quaſi exactor: neque uſuris opprimes. Et Dauid inter eos qui habitaturi ſunt in tabernaculo Dei connumera illum, qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.

Primũ argum. *Secund argum.* *Tertium argu.*

In capite ſtatim quæſtionis de nomine uſuræ, ut moris nobis eſt, hoc prænotemus, quòd Latinis non dicitur, quaſi uſus æris, ut illi autumant, qui ſyllabarum colliſionem ſuperſtitioſè rimantur: ſed ſi primæuam eius ſignificationem ſpectes, idẽ eſt prorſus quod uſus. Vnde Cicero aduerſus Verrem: Cur piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? lucis ergo vſura idem eſt, quod lucis uſus, puta uita. Mox idem nomen ad id deſcendit ſignificandum, quod ex uſu cuiuſque rei tanquam eius fructus accreſcit. Idem lib. de Senec. Terra nunquam ſine uſura reddit quod accepit. ubi fructus appellatur uſura ſeminis Et Tuſc. q. lib. 1. Natura dedit uſuram uitæ ſicut pecuniæ: nulla præſtituta die. Dicitur ergo ab uſu, uſura, ſicuti à fœtu fętura, & à cultu cultura. Quapropter ſecundum has ſignificationes non eſt nomen uitij. Veruntamen inde tertiò more & uſu accommodatum eſt ad ſignificandum id peculiariter, quòd ex uſu pecuniæ aut rei cuiuſque uſu conſumptibilis ſorti excreſcit. Et ratio forſan accommodationis huius eſt, ut nomine ipſo rei peruerſitas per antitheſin denotaretur: nempè quòd cum talium rerum uſus, quippe qui re ipſe abſumitur, ſterilis per ſe ſit, ueluti fructuoſus æſtimetur. Quocirca uſura ſecundum hoc ſignificatum, ceu nomẽ delicti uſurpatur. Appellatur deinde & uſura, ut 1. Poli. c. 7. auctor eſt Ariſto. fœnus. Et eſt alluſio ad Græcam ætimologiam. Quod enim nos uſuram, Græci τόκον appellant, ἀπὸ τοῦ τίκτω, quod eſt pario. Sicut enim animalia proles ſibi ſimiles pariunt, ſic & pecunia pecuniam. Quare maximè, inq̃t Philoſophus contra naturam eſt hic acquirendi modus. Haud enim numus ueluti terra, aut pecus, fœcundus eſt, ut pariat. Dicitur ergo Latinè fœnus, quaſi fętus: quamuis inter iuris doctores tantum diſcriminis interſit, ut nomen uſuræ latius pateat, & ut dialecticè dicamus, ſuperius ſit quam fœnus: nempè quòd fęnus duntaxat pro uſura ſtricte ſumpta uſurpetur: nimirum pro eo quod ex ſolo mutuo iniuſte accreſcit: uſura autem accipiatur extenſius pro quocunque augmenta ex quocunque contractu, etiam dum licitum ſit. Vt ſit quid credita pecunia uendidiſti: & quia debitor in mora fuit, aliquid tibi ratione lucri ceſſantis auctũ eſt, acceſſio illa uſuraria quidem eſt, non autem fęnebris. Sic enim habet Iuriſconſultus l. cum quidam. §. ſi pupillo. ff. de uſu. Vſuræ non propter lucrum petentium (ille ſcilicet quæ legitimæ ſunt) ſed propter moram non ſoluentium infliguntur: Item, dum quis de hæreditate uel re aliqua etiam de pecunia litigat, ſi uincit addicitur ei cum ſorte quidquid vſu excreuerit: idque vſura nuncupatur. Sed tamen vbi de hac

Multiplex vſuræ acceptio. *Cicero.* *Ariſto.* *Quid interſit inter uſuram ac fœnus.*

hac re quæſtio non habetur, promiſcuus eſt uſus fœnoris & vſuræ. Nos ergo, ut cõmunis uſus non ſolum Theologorum habet, uerum, & reipublicæ duntaxat accipimus nomẽ pro illicita vſura mutui: adeo ut ibi quidpiam vel in pœnam, uel ratione moræ, uel aliter iuſtè ſoluitur, non exiſtimetur uſurarius contractus. Quod autem nos Vſuram, Græciq; Partum, id quidem Hebræi morſum nuncupant. Vnde Deut. 23. Vbi nos legimus, Non fœnerabis fratri tuo: Hebræi habent, Non morſum inferes fratri tuo: ſeu, Non fœnore mordebis fratrem tuum. Etenim ceu dentibus canis cadaueris viſcera, ſi fœnerator debitoris ſui ſubſtantiam diuellit. Quo

Chryſoſt. utique Chryſoſto. alluſit ſuper illud Match. 5. (ut nos illic adnotauimus) & uolenti mutuare, &c. Similis eſt, inquit, pecunia vſurarij morſui aſpidis. Percuſſus enim ab aſpide, quaſi delectatus abit in ſomnũ, & per ſuauitatem ſoporis moritur: quia tunc uenenum latenter per omnia mem-

Vſura in mutuo ſolũmodo cõtractu rebuſque uſu conſumptibilibus locum hẽt. bra decurrit. Sic enim qui ſub uſura accipit, ſub tempore quaſi beneficium ſentit: ſed vſura per omnes ſuas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum. Hæc Diuus ille. Igitur ſi hæc meditatè conſideraſti, uſura non more accidit niſi in ſolo mutuationis contractu, atque in alijs quibus mutui ratio ineſt. Et cum mutuatio non habeat locum niſi in rebus uſu conſumptibilibus, in his dũtaxat uerſatur uſura. Exẽplum, Vendidi tibi expectato pretio rem meam: & ut te expectem, auctariũ poſco: quia contractus hic perinde habet, ac ſi idem pretium ſtatim a te mihi ſolutum tibi in tempus mutuaſſem, uſurarius

Regula. eſt. Immò uerò hæc regula, fallentiæ neſcia, in capite iſtorum contractuum præfigenda eſt, ꝙ ad perpendendum de unoquolibet contractu an uſurarius ſit, explorandum eſt, an aliquam ſecum complicet rationem mutui, pro quo pretium redditur. Tunc enim in uniuerſum uſurarius eſt, alioquin minime. Et ideo in tit. q̃onis pro eodem duximus, contractus ſeu actio uſuraria, & mutuatio uſuraria. Incaſſum autem hauritur labor, quo nonnulli inſu-

Vſura dupliciter. dant, definitionem uſuræ perſcrutantes: &, niſi ego fallor, nunquam abſolutam inueniẽtes. Accipitur enim dupliciter. Vno quidem modo, pro actione, hoc eſt, ꝑ mutuatione cum pacto quidpiam ultra ſortẽ recipiendi. Sic. n. vr̃ in concil. Agathen. vſurpari, 14. q. 3. ca. uſura. ubi hr̃: Vſura eſt, ubi amplius requiritur, quam quod datur, Alio modo accipitur pro pretio, qđ uſus æſtimatione ſorti accreſcit. Quod eadem diſt. c. plerīq;. ait his uerbis Ambr. Quodcunq; accidit ſorti, uſura eſt. Et hoc certè eſt natiuum noĩs ſignificatum. Nã conuẽtionalis actio potius dr̃ uſuraria mutuatio, atq; uſuræ peccatũ quam uſura, ſicuti tonſura eſt, quæ extonſione reſtat. Itaque uſura obiectum peccati eſt. Quapp mutuator dr̃ ad uſuras mutuare, uſuraſq; recipere: mutuatarius uerò mutuum ad uſuras recipere, & uſuras ſoluere. Eſt ergo uſura (ſi exactam compendioſamq;, ut eſſe dẽt, definitionem cupis) pretium uſus mutuatæ *Definitio vſuræ.* rei. Per hoc. n. quod dr̃, pretiũ uſus, ſecluditur contractus emptionis, ubi non pro uſu tm̃, ſed pro re ipſa penditur pretium. Per id aũt, quod dr̃, mutuatæ rei, ſemouentur a definitione cõtractus emphyteuſis, & locationis, quibus res non mutuať. Rurſus nomen pretij, præcurrens pactũ deſignat in mutuatione, uel ſaltẽ ꝙ receptio fiat rõne mutui. Ob idq; hoc ſelectius poſui quã lucrum. Cõpingimus. n. definitionem hanc uſuræ ſtrictè pro maledicto fœnore. Et iõ ubi qđ iuſtè ſeu rõne lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, ſeu in pœnam accreſcit ſorti, eſt quidem extẽto nomine uſura, haud tñ uſuræ peccatum, de quo hic agimus: quia illud, licet ſit lucrũ, non tñ eſt pretium: ſane cum nõ pullulet ex conuentione mutui. Neq; uero ſi quid mutuatariꝰ honeſtatis gratia redonet mutuãti, eſt uſura: quia ubi non ſubeſt pactũ, nullum eſt pretium. Item ſi pecuniam uel auream, uel argẽteam (ut ait S. Tho. in ſolutione ſexti) ad alium uſum, qui ſibi eſt accidentarius: puta ad oſtentationem uel ad ornatũ cõmodes, indeq; pretium ſuſcipias, uſura non eſt: q̃a pretiũ non obuenit ex mutuo, cũ illic non transferať dñium, ſed ex locatione pecuniæ. Eodẽ mõ excluditť a rõne uſurę contractus ſocietatis, vbi q ponit ſortẽ, quia non tradit dñiũ, non mutuat. Præterea, ſi id qđ recipis, alias tibi debitũ erat, ẽt ſi ex conuentione mutui id recipias, nẽpè dũ debitori tuo mutuas ut

debitum

debitum ſoluat, non eſt uſura: quia nõ eſt pretium uſus rei mutuatæ, ſed recuperatio rei tuæ. Sors autem impræſentiarum dicitur ſubſtantia ipſa mutuata, quæ. ſ. te cõtingit, & lex tibi tribuit. Et arbitror ex contractu ſocietatis pertractum eſſe nomen ad omnes generales. Illic. n. quiſque ſuam ſortẽ, id eſt portionẽ in aceruũ mittit: unde oẽs dicuntur cõſortes, id eſt, ſuas unà participantes ſortes. Græci dicitur ἀρχαῖον, hoc eſt principale: & κεφαλαῖον, hoc eſt capitale: quæ ẽt nomina Latinis in uſu ſunt Ex hac definitione clara colligitur diſtinctionis rõ inter uſuram externam & mentalem. Differunt. n. non ſolũ tãquam actus interior & exterior eiuſdem obiecti, uerũ ꝙ externa dicit pactũ tacitũ vel expreſſum: mentalis aũt (quod meditatẽ conſiderandũ eſt) abſq; ullo intercurrẽte pacto committitur. Satute ergo ante oculos tria hæc, mutuum, pretium, ſeu lucrũ, & pactũ. Vbicunq; interuenerit pactũ, eſt uſura in opere, puta exterior: alioqui minimè. Atq ad pactũ expreſſum in foro Dei neq; ſcriptura requiritur, neq; teſtes: ſed ẽt dum abſq; arbitris explicas tuã uoluntatem, ſ. mutuo tibi, ut tñ ultra ſortem mihi perſoluas, eſt expreſſum pactũ. Si autem non ſic in forma, ſed nutibus tuam inſinuas uoluntatẽ, cenſetur tacitum pactũ. Vt ſi dicas: Ecce mutuo tibi: tu autem ſcis uſum: ergo nõ habeo unde uiuam. Soles eſſe gratus alijs: uel quid ſimile. Etenim licet non ſit pactũ ciuile, ut mutuatariũ poſſis compellere, eſt tñ obligatio, & iõ uſura exterior. Vſuram aũt mentalem ſola ſpes cum intentione cõſtituere ſufficit abſque ulla pactione. Vt ſi mihi mutuas, ſperãs intendenſque rõne mutui me tibi aliquid exibiturũ, uſura mentalis eſt: ueluti intentio occidendi hominẽ, homicidium: quia obiectũ, ſ. recipere rõne mutui, eſt obiectũ vſuræ. Non ergo fallaris ſic interiorẽ exterioremq; vſurã diſcriminans, ꝙ illa requirat expreſſum pactũ, hæc uerò tacitũ: nã ẽt tacita pactio vſurã facit exteriorem. Sed qñ dico, ſpes, intelligitur dũ illa eſt mutuandi cauſſa & intentio, ut non mutuaſſes, niſi ut ratione mutui quidpiam tibi lucri accederet. Nam dum ex beneuolẽtia mihi mutuas, eſto inde ſuboriatur tibi repenſionis ſpes, quam gratuito ratione amicitiæ facturus tibi ſum, nulla ſubinde naſcitur mentalis uſura quia nec illa ratione accipere, uſura eſt realis. Sed de his articulo proximo redibit ſermo.

Quid ſors.

Diſcrimẽ inter uſuram mẽtalem & externã.

His de nomine uſuræ præiactis ad quæſtionẽ duabus concluſionibus reſpondet. Prima: Vſuraria mutuatio, hoc eſt prætiũ uſus mutuatæ rei ex pacto ſuſcipere, peccatum eſt genere ſuo mortale, iuſtitiæ cõmutatiuæ contrarium. Et quidem cõcluſio nulli non eſt in confeſſo: ſed tamen quò iure fundamentum habeat nonnulla eſt controuerſia. Sunt. n. (quod Ancharano tribuitur in quadam ſua diſputata quæſtione) qui negant iure naturæ prohibitam eſſe uſuram: ſed aiunt iuri duntaxat diuino aduerſari. Et ideo fortè idem auctor tenuit, ꝙ tractare de uſuris non pertineat ad Theologos, ſed ad iuriſconſultos: quia cernebat perpendere naturæ ius, Theologorum eſſe munus. At negari non poteſt quin ſit de iure diuino, cuius Theologi interprete ſunt. Reſpondere ergo de iure exteriori, deq; fœneratorũ pœnis decernere, relinquitur Iuriſperitis: uſurarum autẽ naturã de ſuis principijs enucleare, Theologorum eſt. A diuerticulo aũt ut reuertamur opinio hæc ꝙ uſura non ſit iuri naturali contraria, non ſolum planè falſa eſt, verum ẽt periculo ſubdit concluſionis ueritatem, qua aſſeritur, uſuram eſſe peccatum. Si ius inquã naturale ſemoueas, tenuiſſimũ concluſionis ſtabilimentũ relinquis. Etenim licet antiqua lege multis locis uituperata infamataq; uſura ſit, tñ cum etiam illic Iudæis permiſſa fuerit, quam exercent cum gentibus, aliunde debent illa præcepta irroborari: ne ſuſpicio oriatur aliquo pacto eſſe licitam & iuſtam. Præterea (quod rem uehementer urget) tota illa lex, ut ad Heb. 7. docet Paul. impleta p Chriſtum eſt, ac ſubinde abrogata. Quapropter nullum eius prorſus præceptum vim ullam in lege gratiæ retinet, niſi quæ uel ſunt de iure naturæ, uel præcepta ſunt rurſus à Chriſto. Hoc enim ſenſu ut dicere ſæpe conſueuimus, intelligendum eſt, mortalia præcepta permanſiſſe, uidelicet quia uigore iuris naturæ ſuſtentata ſunt, ac perinde in euangelio confirmata. Igitur qui negauerit crimen hoc eſſe contra ius naturæ, præcepta de hac re ueteris legis

Prima cõcluſio.

Aliquorum ſnĩa Ancharã.

Prima rõ in proximam ſnĩam Secunda.

Tom. gis eneruat. Locus autem euangelij Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde ſperantes, ad hoc ipſum propoſitum adduci conſuetiſſimum profectò non illam habet energiam, quæ uulgo æſtimatur. Quamobrem D. Thom. ſacrorum ſenſuum oculatiſſimus proſpector, non modo non vſus eſt illo loco ad aſſerendam concluſionem, verum ex illo quartum argumentum contra eandem obiecit. Agnouit enim non eſſe prohibitionem vſuræ, ſed conſilium mutuandi ſine ſpe humanæ compenſationis. Et ideo argumentatus eſt, ꝙ cum mutuare nihil inde ſperando, conſilium præcisè ſit Chriſti, non ſit præceptum nihil ex mutuo recipere. Tametſi inſolutum non reliquerit argumentum. Et re uera euangeliũ eſt patentiſſimum. Commendat enim illic Chriſtus dilectionem, q̃ non ſolum amicis, verum & inimicis debemus. Admonetque ſubinde, ne ob fauorem humanum & gratiam quam homines rependunt, charitatis beneficia præſtemus: ſed ſolum diuinam intuentes mercedem. Et ideo ait, ſi benefeceritis his qui uobis benefaciunt, quæ uobis eſt gratia? ſiquidem & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt uobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Si loqueretur de vſura, non dixiſſet æqualia: quia non eſt in more ut fœnebre lucrum ſit ſorti æquale: ſed dixit æqualia, hoc eſt, paria bona gratuitò refuſa. Idem ergo eſt quod ſubdit: Veruntamen diligite inimicos ueſtros, benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes, id eſt, nullam ab hominibus gratiam, ſed à Deo. Quare ſubdit. Et erit merces ueſtra multa, & eritis filij Altiſſimi. Quare inepta gloſſa eſt, ꝙ prius membrum ſit conſilium, poſterius uerò præceptum. Neq; re S. Thom. in prima ſolutione illius quarti argumenti, dũ dixit, quòd mutuum dare, eſt conſilium, & inde lucrum non petere, eſt præceptum: voluit illum ſenſum ſecundi membri extare in euangelio: ſed ꝙ eſt lex iuſtitiæ, nõ expectare lucrum. Quare ſenſum legitimum ſtatim ſubdit. ſ. ꝙ illic non fit mẽtio de ſpe vſurarij lucri, ſed de quacunq; quæ in homine ponitur. Nulla. n. illic edicitur prohibitio iniuſtitiæ uſurarum, ſed commẽdatio fit miſericordiæ mutui, quæ propter ſolum Deum eſt erga proximos declaranda. Sed rogas, quõ ergo ait Alex. 3. in conci. Late c. ſuper eo. de uſur. ꝙ uſurarium crimen utriuſq; teſtamenti pagina deteſtatur? Rñdet, ꝙ in ueteri plana ſunt teſtimonia, in nouo verò illud abunde interdictum Decalogi. Non furtum facies: illam prohibet. Ait uerò rurſus: Vrbanus 3. c conſuluit. eo. tit. citat eundem locum. Date mutuum, nihil inde ſperantes. ad cõfirmandam vſurarum prohibitionem Reſpondetur ꝙ Papa non ubicunq; citat teſtimonia ſacræ paginæ in aliquo ſenſu, intendit canonizare eundem ſenſum tamquam de fide: ſed citat quñq; illud ſm Doctorum opinionem. Præterea, illa euangelica ſnĩa ſubminiſtrat uim argumento per locum à maiori: nempè, ꝙ ſi Chriſtus conſuluit ut neq; gratuitum donũ ſperemus ab hominibus, quod licitè poſſunt rependere, à fortiori conſequitur, neq; expectãdum eſſe pretium uſus, quod iuſtitia uetat. Deducitur ergo concluſio ex viſcerib. naturalis iuris hoc pacto: Rerũ duæ ſunt differentiæ. Quædam. ſ. quarum uſus eſt ipſarum rerum conſumptio, ut cibus & potus. Qua utique ratione in his non habet ſeorſum computari vſus a re ipſa. Et eſt notandum uerbum S. Thom. ad repellendam quorundam argutiam. Arguunt ſiquidem in contrarium: Cum uſus rei ſit actio ſeu paſſio eius, res aũt ſubſtantia, natura differunt ſicut res duorum prędicamentorum. His aũt rñdetur, ꝙ S. Thom. nil de diſtinctione meminit, quantum ad rerum naturas. Et iõ cautus non dixit, uſus nõ differt à re: ſed non eſt ſeorſum computandus. ſ. pretio diſtincto, quãtum ad humanum vſum. Et hæc eſt cauſſa, quare iſtarũ rerum per mutuum transfertur dñium. Nam ſi illud nõ transferas, nullũ cõcedis uſum proprium panis, qui eſt edi. Atqui hac de cauſſa, ut hr̃ Inſtit. de uſufruct. §. conſtituitur. & ff. de uſufr. ear. rer. quæ conſu. l. 2. qñ legatꝰ uſusfructus talium rerũ, legatur & ipſarũ dñium. Niſi ꝙ legatarius tenetur cautionem pſtare poſt reſtituendi, vt ſit qdã effigies mutui. Aliæ uerò ſunt res, quarum uſus ab ipſis diſtinguitur: ut ſunt fundus, domus, equus, veſtis, &c. Poſſumus. n. illis uti ſalua earũ ſubſtantia: quãuis ueſtis longo uſu

Obiectio prima. *Dilutio.* *Obiectio ſecunda.* *Vrbanus 3.* *Reſpõſio.* *Ratio cõcluſionis.*

go uſu atteratur: qa ſuapte natura eſt conſumptibilis, ſicuti miſta uniuerſa. Et ideo talium rerum põt locari vſus, retento dominio: & uice uerſa transferri dñium retẽto vſu. Res ergo prioris ordinis ſunt, quæ mutuò dantur atq; adeò inde elicitur cõcluſionis iõ ſub hac forma. Siue eadẽ res bis uendatur, ſiue id vendatur, quod per ſe nullius eſt pretij, utroq; modo contra naturalem rationẽ iuſtitiæ commutatiuæ delinquitur: transferre autem dñium huiuſmodi rerum, ſic ut rei pretio alterum pro eius vſu accumuletur, uel eſt bis uendere idem corpus: uel uſum, qui præter rẽ nullius eſt pretij, uendere nouo pretio: ergo vſuraria mutuatio eſt peccatum cõtra naturam. In numero autẽ talium rerum potiſſimùm cenſetur pecunia: quippè quæ *Ariſto.* ut 5. Ethico. auctor eſt Ariſtot. ad vſum ꝑmutandi res fuit inuenta. Et per hoc ſoluitur argm̃, quod fieri hoc pacto conſueuit. Mutuator pro illo beneficio dignus eſt, cui mutuatarius par referat, ergo põt illud in pactum ducere. Enimuerò pro beneficio mutuandi (ut ait S. Tho. in ſolutione quinti argumenti) de iuſtitia quidẽ non mihi plus debetur, q̃ ego do: centum uerò aurei quos tibi mutuo, nil amplius ualent, quam centũ. Quare ſi amplius exigo, rem quodammodo uendo plus iuſto: qñquidem uſus rei non valet niſi quantum res ipſa, quæ uſu conſumitur. Ex honeſtate aũt debes mihi beneficium, ſed tamen gratis. Et ideo obligare te ſi illud eſt æſtimabile pecunia, iniuſtitia eſt. Quod ſi inſtantius urgeas. Scienti, & uolenti non fit iniuria, mutuatarius ſua ſponte ſe vult obligare: nullam ergo præfert effigiem furti, aut rapinæ. Reſpondet ad ſeptimum S. Tho ꝙ mutuatarius nõ ſua ſponte, ſed neceſſitate compulſus, ſe nexu illo implicat: ſicut ſi neceſſitate etiam compulſus cogeretur rẽ plus iuſto emere. Sed quid ſi non ob neceſſitatem, ſed propter uoluntatem quis mutuum petat? reſpondetur, quod neceſſitas intelligenda eſt hoc modo, ꝙ quomodocunque mutuum petatur, non poſſit obtineri niſi ſoluatur uſura. Ex hac concluſione fit uſurariam nequitiam, uti ſupra diximus, præcepto illo Decalogi eſſe prohibitam: Non furtũ facies. Vnde Ambro. 14. q. 4. Si quis, inquit uſuram accipit, rapinã facit, uita non uiuet. Quin uero Auguſt. can. proximo, Quid dicam, cum homicidio confert. Ait.n. crudelior eſt, qui ſubtrahit aliquid uel eripit diuiti, q̃ qui trucidat pauperem fœnore? Nã inopi ſubſtantiam corrodere, trucidare eſt. Et in fine 2. lib. officio. introducit Catonem Cicero, qui interrogatus quid eſſet fœnerari, reſponderet, hominem occidere. *Cicero.* Teſtimonia ergo ueteris legis frequentiſſima: ut pote Exod. 22. Leui. 25. Deute. 23. Ezech. 18. & Pſalmorũ alia, quibus peſtis hæc atque humanæ ſocietatis exitium identidem condemnatur, iuris huius naturalis explicatoria ſunt: uſq; adeò, ut ubi regius Pſaltes beneficia, quæ nobis Meſſias præſtiturus erat, exaggerare cõſtituit, unà compoſuit vſuras & iniquitates, à quibus non eſſet liberaturus. Ex uſuris enim, inquit, & iniquitate redimet animas eorũ. Quod ſi demum addubites, quo gradu certum ſit uſurariam mutuationem eſſe peccatum: reſpõdetur, eſſe catholicam fidem: cuius perinde contraria negotio, hæreſis eſſet, ut pote Clemen. vnica, de uſuris. condemnata. *Secunda concluſio* Secunda concluſio, quæ prioris appendix eſt: Vſurarum lucrum obnoxium eſt reſtitutioni, etiam ſi non petatur, quippe cuius dominium minimè fęnerator acquirit.

Ad primum ar. Reſtat ergo tria argumenta, in capite quæſtionis obiecta, diſſoluere: nam reliqua quatuor S. Thom. iam in ſuperioribus ſoluta ſunt. Atqui in primo nihil ambiguitatis eſt. Tranſtulit enim Chriſtus nomen uſuræ à ſecularibus ad ſpiritualia. Et ideo metaphorica eſt uſurpatio. Eſt quippe ſimilitudinis plurimum, ſed diſſimilitudinis multũ. Mutuat nanq; nobis Deus ſpiritualia chariſmata, eo ꝙ gratis ac ſine vllo noſtro pretio donat: vult tamẽ ut noſtro vſu officijsq; ueluti ſemina in nobis iacta per eius fauorem cœleſtemq; rorem colamus, multiplicatoſque fructus, terræ more, feramus. Et quia hoc in gloriã eius cedit, appellat ſuas uſuras: vtilitas tñ præmiorumq; cumulus nobis accreſcit, quaſi noſtra nos fęnora faciamus. Interſtat autẽ hoc diſcriminis, ꝙ pecunia tẽporalis uſu conſumitur: & inde fit uitioſa vſura: dona verò ſpiritualia uſu creſcunt, ob idque eorum vſura commendatur apud Deum.

Ad ſecūdum ar. In ſecundo argumento illius difficultatis expetitur ſolutio, vtrum, in veteri lege eatenus fuerit vſura permiſſa, vt culpa vacauerit apud Deū: an vero præciſè quantum ad forum humanum permitteretur impunè? Nam S.Tho.q. 78. art. 1. Et Alex.de Hales.3.parte,q.36.memb.4. & reliqui huius notæ auctores poſteriorem hāc ſnīam tenent. Conradus verò q.24. licet ambas, vti ꝓbabiles referat, priorem tñ alteri pręfert: & iuniorum quidam illum ſequūtur. Porrò aūt nō modo opinio S.Tho.certiſſima eſt, & ideo ſuo iure & merito communi conſenſu Doctorum recepta, verum & altera ægerrimè eſt ſuſtentabilis. Et primò ſuus loquendi modus quo aiunt, Deū diſpenſaſſe cū illis, falſus ineptusq; eſt. Enimuerò vitium vſurę (vt nuperrimè oſtēdebamus) contra præceptum naturale eſt: quod, ſ. vetat pretium de illa ſuſcipere, quæ nullius eſt per ſe valoris, qualis eſt pecuniæ vſus ſeorſum à pecunia conſiderati: ꝑcepta verò naturalia neq; à Deo ipſo diſpenſabilia ſunt, vt li.2.q.3. demoſtratū reliquimus. Id.n.quod natura vetat, tam intrinſecè malū eſt, quam eſt hoī eſſe rōnalē. Cuius vtiq; contrariū nō eſt factibile. Et eadem rōne neque qđ natura vetat, licere pōt. Et qui contrarium dicunt, ideo id autumāt ꝙ ignorant, vel qđ ſit præceptū naturale, vel quid ſit diſpenſare. Igitur qui partem illam ſuſtentare contendunt, non debent illam appellare diſpenſationem: & Conrad. omnium minimè qui tam inſtructa argumentorum phalange probat, vſuram eſſe contra ius naturæ. At quò res pateat, recolere opus eſt vſuram non laxa licentia, ſed certo modo fuiſſe illi genti permiſſam, vt .ſ. non fœnerarentur proximis ſuis ſed alienigenis. Sic.n.habetur Deut.23. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram, neq; fruges, neq; quamlibet aliam rem, ſed alieno. Fratri aūt tuo abſque vſura id quo indiget, commodabis. Frater aūt dicebatur ille, qui erat de populo: vt patet Exod. 22. Si pecuniam mutuā dederis populo meo, pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, neq; uſuris opprimes. (Aiunt ergo iſti, ꝙ quia Deus *Quorundam aſſertio.* condeſſerat Iudæis terram Gentilium) permiſit ſubinde eis uſuras ab eiſdem accipere tanq̄ ab hoſtibus, quorum bona in ius ſuum uenerant. Sicuti poſſet, inquiunt, Cæſar ſuo concedere exercitui, ut ſub uſurarum effigie, hoſtes expolient. Et adducunt textum Ambroſij 14. q.4. cano. Ab illo, ubi ait: *Ambr.* Ab illo exige uſuram, cui meritò nocere deſideras. Cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur uſuræ. Sed *Deus nō diſpenſauit in uſuris.* in primis licet hoc illis largiremur, illa nullatenus fuiſſet diſpenſatio, ſed donatio Dei, qui vniuerſalis eſt oīum rerū dn̄s. Quemadmodum qñ donauit eis Ægyptiorum uaſa, nō diſpenſauit in furto, ſed uel tanquam Dn̄s eis tradidit, uel quod probabilius eſt, tanquam iudex eis adiudicauit, ſoluens eis laborum operumque mercedē, quibus Pharaoni ſeruierant: veluti dū ego amico rem meam dono, neutiquam diſpenſo in furto. Neque verò rex diſpenſat, qñ per legem præſcriptionis transfert dominium. Diſpenſare nanq; in uſura eſſet, ꝙ pro vſu pecuniæ quis licitè perciperet pretium, non illo ultro donante, qui donare pōt. At uerò lite ſuper noīe *Reprobatur altera aſſertio.* prætermiſſa, neque credendus Deus eſt illas alienigenarum vſuras ſic Iudæis conceſſiſſe, vt earū conſtitueret eos dn̄os. Primò, quia eandem prorſus vſurarum ſpeciem, quam inhibuit, reſpectu proximorum, permiſit illis reſpectu Gentilium: qñ autē inhibuit, ne fœnerarent fratribus ſuis, prohibuit illā quæ iure naturæ interdicitur. Eandem ergo vitioſam, & iniquam permiſit illis reſpectu gentium. Rn̄det aūt *Conrad. Primum argum.* Conrad. ꝙ licet eadē fuerit in genere, non tñ in ſpecie. At profectò ſi non erat eadē in ſpecie, neque erat vſura in genere, ſed erat vera Dei donatio; & ideo illi nō recipiebant niſi quod ſuum erat. Et tñ abſurdum eſt tā immodicā homonymiam, & ęquiuocationem in eodem verbo ſcripturæ admittere. Ait nanq;: Non fœnerabis fratri tuo, ſed alieno. Secundò quod miror *Secundū argum.* iſtos non animaduertiſſe, Terra Gentiliū Iudæis donata nō erat niſi vtraq; ripa Iordanis, q̄ centū ſexaginta miliaribus in longitudine patebat, & ſexaginta in latitudine: permiſſio aūt vſurarū multò ſe latius dilatabat. Impunè quippe vſuras ſuſcipiebāt à qbuſcūq; Gētiliū, q̄ remotiſſimis prouincijs ad illos aduentantes cōmercia cū illis

inibant. Adde ꝙ eodẽ ipſo c. Deut. 23. præceperat eis Deus, ne abhominarentur Idumæũ vel Ægyptiũ: & tñ ab illis impune poterãt uſuras accipere: non ergo in rõne hoſtilitatis fundabatur illa permiſſio. Et tertiũ arguitũ eſt, ꝙ profectò ꝑ tales technas ſuffurari hoſtium ſubſtantiã non eſſet inter Chriſtianos bonũ exemplum, neque reſpublica vlla bene inſtituta eiuſmodi fraudes permitteret. Haud ergo eſt credibile illa de cauſſa Deũ hoc illis cõceſſiſſe: alias indulſiſſet pariter vt quacunque uia deprædarentur eorũ bona. Itẽ quartò: Prophetæ Dei ubi ius naturæ, quod oẽs ſeruare tenebantur, explicabant, abſolutè improbabant uſuras: ut Ezec. 18. illa iuſtitia cũ alijs cõnumerabatur. Si quis ad vſuram non cõmodauerit. Et infra: Ad vſurã dãs, & accipiens amplius, nunquid uiuet? Et cũ ait Dauid: Ex vſuris & iniquitate redimes aĩas eorũ, certe non de illis intelligebat quas extorquebant à fratribus ſuis, quia nullas accipiebant: ſed de illis quas ſinebantur ab extraneis exprimere. Poſtremò, ꝙ per illam furti imaginẽ Deus illis non donauerit gentilium bona, apparet, tum ꝙ illi non cognoſcentes verum Deũ, iniquitati tribuiſſent: tũ ꝙ ſi Iudæi tanquã ſuum accipiebant, abſq; mõ & limite illas corraſiſſent, atque ideo gentiles abſterrerentur eorũ cõſortio. Quare neutiq̃ ſit aliud credibile, quã ꝙ Hebræis nefas erat, ẽt à Gentilib. uſuras eripere, niſi uſque ad certum limen & lineã: quã tñ non præſcripſiſſent, ſi putaſſent accipere quod ſuum erat. Accedit & quod Euſeb. lib. 8. de præparatione euangelica. 2. ubi enarrat Moſaicæ legis præcepta, abſolutè refert illis fuiſſe illicitã vſuram, ſub his verbis: Nõ tollas quod non depoſuiſti: non tangas alienum, non mutues fœnore. Et Ioſephus legis peritiſſimus lib. 4. Antiq. abſolutè quoque refert præceptũ dicens. Nulli verò Hebræorum licebat fœnerari, neq; cibũ, neq; potũ, &c. In quã ẽt ſñiam & Conrad. citat Rabinum quendã legis interpretẽ. Cuius ẽt ſignum eſt, ꝙ cum crebro in lege inculcata fuerit prohibitio uſuræ, nullibi legitur permiſſio illa fœnerandi alienis, niſi uno duntaxat loco Deuter. 23. Permiſſio ergo illa eadem prorſus rõne intelligenda eſt facta Iudęis, qua ius ciuile mõ eandẽ Chriſtianis permittit: nempè ut impune fieret ad euitanda maiora mala, ſ. latrocinia, quia erant auaritiæ deditiſſimi. Quẽadmodum & meretrices permittuntur, ad euitanda adulteria. Simili nanque figura prædixerat eod. c. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator quaſi dixiſſet, de gentibus impune permitto. Quapropter S. Th. in primo, inquit uerbo, Non fœnerabis fratri tuo: denotatur ius naturæ, ſ. ꝙ cum mortales omnes naturæ glutino ſint fratres, à nullo accipienda eſt uſura. Altera uerò pars eſt permiſſio: ubi diſſimulandã non duxerim quorundam calumniam imponentium D. Th. ꝙ noĩe fratris in illo loco intellexerit omnes homines: perſpiciebat. n. diſcrimẽ inter fratrem & alienũ: ſed intelligit, ꝙ licet nomine fratris ſpeciatim intelligerentur, qui erant de populo: tñ quia ampliſſima uocis ſignificatione (ut 1. de doctrina Chriſtia. c. 30. auctor eſt Aug.) omnes homines fratres ſunt & proximi, inſinuatur illic naturalẽ uſuræ prohibitionẽ ad oẽs homines protendi. Sed neq; hoc ſilenter prætereundum eſt, ꝙ non deſunt qui alterum ſenſum illi conceſſioni, Sed alieno, aſſuere uelint: ut uidelicet nulla ſit permiſſio, ſed potius inhibitio ac ſi dixiſſet, Fratri tuo non fœnerabis, ſed ſi quis pro alieno tibi ducendus foret, ille eſſet à te fœnore premendus. Neminem tñ mortalium dẽt ſic exiſtimare. Quemadmodum inquiunt legendus eſt canon Ambr. ſupra citatus 14. q6. 4. Ab illo exige uſuram, cui merito nocere deſideras, quaſi dicat, ſm gl. illic adſcriptam, ſicut nulli nocere debes, ſic à nullo debes petere uſuras. Quare ex uerbo ibidem ſubiuncto, Cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur uſuræ, non eſt inferendum, ut communis infert opinio, quòd ab hoſtibus fas ſit uſuras ſurripere. Quoniam re uera, ut paulò antea dicebamus, talis mos neque ſpecimen præ ſe fert honeſti: neque Diuo illi inurenda eſt hæc nota, ut hoc conſuleret. Sed uoluit excarnificare iniquiſſimam uſuræ naturam. Et ideo ſubdit, Sine ferro dimicat, qui uſuras flagitat: Sine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici. Eſt ergo nõ licentia, ſed

Tertia ratio. *Quarta rõ in contrarium.* *Poſtrema.* *Euſeb.* *Ioſeph.* *Mens D. Thom.* *Auguſt.* *Explanatur locus ex Amb. citatus.*

ſed conſilium, ꝙ cũ nemo ſe debeat de hoſte ulciſci, neq; debeat uſuris illum affligere. Haud.n.cum regibus loquebatur, quibus ſolis licet bella indicere ſed in uniuerſum cum priuatis, quibus conſilium eſt ut fratribus iniurias condonent. Igitur quantum ad Ambroſium, longè mihi eſt probabiliſſimũ, hanc nobis exhibuiſſe mentem. Quòd aũt idẽ ſenſus accommodari poſſet textui Deut. 23. nouum eſſet, & credo uiolentum: ſed eſt ſenſus quẽ iã expoſuimus. Illud autẽ, qđ obiicitur eod.c. Deut c.28. Fœnerabis a gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies: nihil ad rem pertinet. Accipitur.n.illic fœneratio pro eo, quod eſt ſimpliciter mutuare iuxta illud Eccle. 29. Fœnerare proximo tuo tempore neceſſitatis illius. Ob idque nihil aliud illic Deus ſignificauit, quam bonorũ affluentiam, quam populo illi pollicebatur. Ex his demum ſequitur, non opus eſſe (quod Conrad. arbitratur) moderari permiſſionẽ illã antiquã dicendo, ꝙ p euangeliũ iã ceſſauit. Nã uſura illa culpã ſemp habuit: ꝙ aũt impunè fiat, leges ẽt nunc ciuiles illis permittunt, ſicut alijs Chriſtianis. Et ideo.c.quãto. de uſur. ſolum eiſdẽ Iudæis inhibetur, ne graues immoderataſq; uſuras à Chriſtianis extorqueãt. Eodemq; ptinet, qđ ca.poſt miſerabilẽ.eo.ti Papa principibus iubet, ut Iudæos uſuras Chriſtianis reſtituere compellant nempe ꝙ immodicas diuellerent. Ad tertiũ argũ de legibus ciuilibus vſuras permittentibus pari modo rñdetur, ꝙ illas non permittunt tãquam licitas in foro Dei: quia neq; pñt, cũ ſint contra naturam & contra diuina mandata: ut ca.ſuper eo.de uſur ſed ſicut meretricia ad obuiãdum latrocinijs, quia ſicuti mortalium luxuria, ita neq; auaritia poteſt humanis legibus omnino reſtingui.

Corollarium contra Conrad.

Ad tertium.

Permiſſio autem uſurarum patet toto titu.de uſur.lib.22.ff.orum, & C.eod.titu. potiſſimum.l.eos.ubi uſurarum quantitati modus præſcribitur, quarum ſumma eſt centeſima. Hanc n.iura appellãt maximũ: ut l.qui ſine.ff.de nego.geſtis. eademq; appellatur grauiſſima. De qua fit quoq; mẽtio canone, ſi quis. 14. q.4. Deinde erant bes centeſimæ, triens, &c. De quibus Barto. diffuſum compoſuit tractatum ſuper l. Si hæres.ad leg. Falcidiã. ubi § itẽ. nominantur trientes uſuræ. In quo tractatu cõplures cõgerit opiniones. Multa n.de hac re nonnulli iuris interpretum hallucinantes multiplicarunt gloſſemata. Ad huius ergo intellectum notandũ, in more fuiſſe Romanis, uſuras Calendis ſingulorũ menſium perſoluere: Vnde uſura centeſima erat centeſima pars ſortis ſingulis menſibus aucta. Mutuo tibi dederam centũ aureos, ſingulis menſibus debebas mihi unũ. Budæus lib.1. de aſſe.arbitratur nomen inde cadere, ꝙ centum menſibus reddebant duplam ſortem: ſed multò ſignificantius deriuatur à parte aliquota, unoquoq; mẽſe ſoluta. Itaq; ſingulis annis obueniebãt duodecim ex centum, ut mercatorum uerbo utamur. Et exiſtimabat hæc uſq; adeò grauis, ut non permitteretur niſi in traiectitijs mercibus. putà cum quis pecuniam mutuatabat mercatori marino, ut capitalis periculum ipſe qui mutuabat, ſubiret. Ab hac centeſima denominabantur reliquæ, ſcilicet bes centeſimæ, triens centeſimæ, dodrans, &c. Nam omne totum iure dr̃ as, qui diuiditur in duodecim uncias. Vnde triens eſt tertia pars, putà quatuor unciæ: ſemis medietas, &c. Et ſic dr̃ quis hæres cõſtitutus ex aſſe, ex ſemiſſe, ex beſſe, quæ ſunt duæ tertiæ partes, puta unciæ octo: & dodrans nouẽ. Quo circa triens uſura non eſt (ut quidã putant) tertia pars ſortis: nec quadrans, quarta: alioqui longe maior eſſet quadrans quam centeſima cum eadem l. eos. 100. exiſtimetur maxima: ſed triens eſt tertia pars centeſimæ: ut ſi pro centum aureis unoquoq; menſe ſolueretur tertia pars unius aurei. Et ſimili proportione in cæteris. Exiſtimandum ergo hic eſt, quanto ſit iam hiſce temporibus licentior uſurarũ rabies. Non.n.ſolum duodecim ex cẽtũ in annũ parũ exiſtimãtur, uerũ neq; quatuordecim neq; ſexdecim in ſingulas nundinas ſatis hñr. Prætereà uſurarum uſuræ ſummo rigore ꝓhibitæ erãt: ut ff.de uſur. l.placuit. Et C. eod. tit.§l. ut nullo. Sic.n. habet lex: Vt nullo modo uſuræ uſurarum a debitore exigantur. Vſuræ uſurarum dicuntur, quæ nunc maximè ſunt in uſu. Suſcepiſti mutuo mille, pro quibus in uſuram debes centum. Non ſoluis

Leges humanæ uſuras permittunt.

Budæus.

As dicitur omne totũ.

Dodrans Triens uſura.

Vſuræ uſurarum olim ſũmo rigore prohibitæ.

ſura dic, inde ergo priores uſuræ aliàs pariunt ſ. vt pro illis centũ ſoluas inſup decem. Hoc ſanè eſt, quod neq; leges ciuiles unquam permiſerunt. Et tñ modò uſque adeò peſtis hæc irrepſit, ut qui id delicti notam reprehenderit, ceu ridiculus exibiletur. Sed dubium ex his fit reliquũ, quouſq; extẽdatur pmiſſio ciuilis iuris, utrũ.ſ. ad hoc tantum, ut uſurario nulla decernatur pœna, ſicut permittitur meretricium: an verò euſq; ut uſuris læſo denegetur in iudicio actio ad repetẽdũ: ſicuti de illo dictum eſt emptore, qui citra dimidiũ iuſti pretij decipitur. An fortè ulterius ẽt, ut qui uſuras promiſerat, cogeretur in iudicio eas ſoluere? His quippe tribus gradibus intelligi permiſſio poteſt. Ad hoc iucundum reſponſum meminiſſe opus eſt diſtinctionis propoſitę inter uſuras licitas & illicitas. Licitæ namq;, ut potè quæ pp moram ſoluendi, ratione uel damni emergentis, uel lucri inuito dño ceſſantis ſoluuntur, non ſolum lege permiſſæ ſunt, uerũ & ſoluere eas cogitur qui in mora eſt. Et de illis intelligendæ ſunt leges uſuras ſolui iubentes. Qualis eſt l. 1. C. de uſur. Si interrogatione præcedente promiſſio uſurarum rectè facta probetur iure debentur. Rectè facta, i. iuſta de cauſſa, ac debito ſtipulationis modo. De uſuris aũt iniqs: fęnus dicebant, arbitro nũquã ſic fuiſſe p miſſas, ut q promitterẽt, pendere cogerentur. De quo notanda eſt lex tertia eiuſdem tituli, quæ ſic habet: Quamuis uſuræ fœnebris pecunię circa uinculum ſtipulationis peti non poſſint. Ecce fęnebres uſuræ non poterant in iudicio peti tamen propter pactum, ſicuti modò fit, ſoluebantur. An uerò qui ſolueret, poſſet in iudicio repetere, dubium eſt. Sequitur enim ſtatim in eandem l. Tñ ex pacti conuentione ſolutæ, neque ut indebitæ repetuntur, neque in ſortẽ accepto ferendæ ſunt. Ecce non repetebantur. At uerò quidquid antiquis in more erat, certè non eſſet iuſta lex, quę actionem negaret uolenti repetere. Dicamus ergo ꝙ iura ciuilia rectè & ritè potuerunt uſuras permittere impune: nempè ꝙ cũ fur ſupplicio plectatur, fœnerator tñ ab illo ſit immunis. Cogere autem mutuatarium uſuras ſoluere, nulla unquã lex permiſit, nec potuit. Sed & ſoluenti, actionem negare repetendi iniquũ eſſet. Non enim eſt eadẽ rõ, quę in decepto citra dimidium. Nam cum hæc fraudulentia, ut ſupra diximus, non ſemper facilè conſtet, litiũ peſti panderetur aditus, ſi actio daretur. In uſura uerò patentiſſima eſt iniquitas. Itẽ impedire uolentẽ repetere, eſſet contra ius canonicum, quod læſo per uſuras repetitionem concedit. Immo Clem. unica, de uſuris. ſententia excommunicationis feriuntur, quicunq; rectores, ac iudices, & officiales, qui impedimento fuerint, uolentibus uſuras quas perſoluerunt repetere. Per hæc ergo facilè diſſoluitur alia dubitatio, utrum principes ſeculares permittentes uſuras, ſint iure canonico condemnati? Quæ quidem quæſtio multos contorquet, arbitrantes ius canonicum hac parte obſtare ciuili, quod tũ re uera nihil obſtat. Si.n. ius ciuile aſſereret licitas eſſe in foro Dei, hæreſis eſſet in Clem. condemnata. Id tñ non aſſerit. Itẽ, uel cõpelleret uſura ſolui, aut ſolutas non repeti, non eſſet ferendum, qa idem Clementinæ aduerſaretur. Quare bene ait cũ gloſſ. Bar. ſuper l. cunctos populos. C. de ſum. tri. ꝙ iure ciuili peti non poſſunt uſurę, ut uſuræ, ſed ut intereſſe ratione moræ. At uerò ꝙ principes ſeculares nõ plectant ſuis pęnis uſurarios, ius uerò canonicum ſuis eos puniat, nulla eſt contradictio. Nam principes illa tm̃ ulciſcuntur, ut li. 1. diximus quæ paci & qętudini reipublicæ officiũt, præſertim per uim: Papa uerò & eccleſiaſtici Antiſtites munere ſuo attentius conſcientijs conſulunt. Et ideo nil mirum, ſi acrius aĩaduertãt in uſurarios, q̃ ſeculares principes. Ius ergo canonicũ uſurarios, tũ multis opprobrijs ꝓſcindit, tũ & pęnis pluribus accumulat. Quas ad undecim cõnumerat Sylue. in uerb. uſura. 9. Prima etem̃ eſt infamia: ut patet can. infames. 13. q. 7. & 6. q. 1 Quin uerò & lege ciuili aiunt eſſe infames. Atñ. l. improbũ. C. quib. cau infa. irrog. nõ pronũtiant̃ infames niſi exigẽtes uſurarũ uſuras, quas ius ipſum ciuile ſupra diximus uetare. Atq; illud appellat̃ improbum fęnus. Tres aliæ ſtatuuntur ca. quia in omnibus. de uſur. ſ. ꝙ manifeſti uſurarij nõ admittantur ad communionem altaris.

Quod ſic

Dubium.

Solutio.

Ius ciuile nõ aduerſatur canonico circa contractum uſurarũ.

Sylueſt. Pœnæ uſurariorum canonico taxatæ.

Quod ſic ſtrictè quidā intelligunt, quaſi non ſint admittendi ad ſacra audienda. Veruntñ quia pœnæ non ſunt reſtringendæ, & illic non fertur in eos excōicationis ſnīa, nō eſt audiendum niſi ſm verborum ſonitum, ꝙ. ſ. non ſunt admittendi ad ſuſcipiendam ſacroſanctā Euchariſtiā, eò ꝙ ſunt publici peccatores. Item, ꝙ nō donentur eccleſiaſtica ſepultura. Deinde, ꝙ ſacerdotum nullus eorū oblationes accipiat, quia cenſentur rapinę. Et qui acceperit, eſt ab officijs ſuſpenſus. Reliquas verò cui libuerit, quæret loco citato. Ex his demū palā fit, ꝙ fuerit ſuperuacaneus labor, quē Bald. atque Bar. inſumpſerunt ſuper l. cunctos populos. C. de ſum. tri. quamq; abre longe ad qōnem illā de Catholico Iuſtiniano Cæſare rñderunt: videlicet qūo duo hæc cohærerent ꝙ eadē lege præceperit cunctos populos ſibi ſubiectus in religione verſari, quā D. Petrus Apoſtolus Romanus tradiderat: & tñ uſuras permiſerit, quas fides catholica docet eſſe illicitas, quaſq; Eccleſia uetat. Ad quod reſpondet Bal. ꝙ præcepit teneri fidē trinitatis, ſed non reſpectu aliorum articulorū, qui requiruntur ad ſalutem animæ. Profectò ſolutio non erat digna Baldo. Nam Imperator pręcipit oēs uerſari in religione Eccleſiæ Romanæ, quæ non ſolum fidē Trinitatis, uérùm totam includit, & ſimul ēt mores. Reſponſio ergo eſt, quam iam declarauimus: nempè ꝙ imperatoria uſurarum permiſſio nullatenus repugnat fidei, quia non aſtruit eſſe licitum in foro Dei. Hæc. n. eſſet manifeſtaria hæreſis. Quod autem uſurarij ciuilibus pœnis non ſubiaceant, non eſt contra fidem: ſicuti neq; id ꝙ meretrices nullo afficiantur ſupplicio.

Baldus. Barto.

Reſponſ. Baldi ſiniſtra.

Vera ſolutio.

ARTICVLVS II.

Vtrum ratione mutui aliqua poſſit experi commoditas.

QVoniam conſtitutum eſt nihil ratione mutui poſſe in pactum duci, explicandum reſtat, utrum neq; commoditas experi ulla poſſit. Et arguitur à parte affirmatiua: Eadem eſſe uidetur cōparatio dati ad datū, & mutuati ad mutuatum: ſed pro data pecunia licet ex pacto recipere eandem uel eius ualorem: ergo pro beneficio mutuādi licet par expectare officium: ut. ſ. mutuatarius uinciatur ut mutuanti remutuet. Secundò arguitur: Si gener pignus mutui accipiat, quod ſit fructiferū, ut hortum, uel fundum, pōt fructibus eius uti donec ſibi de dote ſatisfiat, ut patet c. ſalubriter, de uſuris. ergo licet aliquid recipere rōne mutui. In contrariū eſt quod Ezech. 18. inter ea, quæ ad uiri iuſtitiam requiruntur, aſcribitur, ſi uſuram & ſuperabundantiā non acceperit. Vbi nomine ſuperabundantiæ res oīs comprehēditur, quæ pecunia æſtimari poteſt. Accedit & uerbum Ambroſij, c. plerique 14. q. 3. quodcunque accedit ſorti, uſura eſt. Et Hier. cano. putant. Omnia munuſcula cuiuſcunque generis accipere, uſura eſt.

Primum argum.

Argu. 2

Ambr.

Hieron.

Ad qōnem præſentem tribus concluſionib de mente S. Th. rñdetur. Prima: Nihil ex pacto mutui uel recipere, uel expetere licet, cuius pretiū pecunia æſtimatur. Concluſio clara eſt qm̄ ſm Philoſ. 4. Ethi. Omne illud cuius ualorem pecunia metimur, pro pecunia habendum eſt. Cum igitur non liceat precio mutuare, fit, ut neq; rōne mutui quippiā recipere, quod ſit pecunia æſtimabile. Secunda concluſio. Accipere aliquid nō conuentionis nexu uel tacitæ uel expreſſę, ſed quod gratuitò mutuanti repēditur, nullam impingit uſuræ labē. Probatur: Quia beneficiū mutuandi non ſolū non auerſatur amicitiam, uerū ēt cōciliat: & firmat: ergo neq; obſtat quo minus mutuator poſſit munus quodcunque ſuſcipere, quo ſolēt amici amicorum beneficia repenſare. Tertia concluſ. Nulla lex obſtat quo minus fas ſit mutuanti illa rōne mutui cōquirere & exigere, quæ precio pecunię non pendūtur utputa mutuatarij amicitiā, ac beneuolentiā. Ex his concluſionibus ſummatim colligitur iudicium quæſtionis præſentis. Tria. n. requiſita ſunt, quæ mutuationem vſuraria macula inficiant. Primū, vt id quod expetiturę æſtimabile ſit pecunia: Secundum ut ratione mutui expectetur: & non quia aliàs debitum, vel alia via. Tertium, quod ducatur in pactum, uel expreſſum vel tacitum. Quod intelligendum eſt, vt mutuationis actus ſit re exterior uſura. Nam etiā ſi in mutuatione nō interueniat pactum, ſi poſteà receptio ſit ratione mutui, eſt receptio

Prima concluſ.

Ariſtot.

Secunda concluſ.

Tertia concluſ.

Tria ſūt quæ mutuationem vſurar ā reddu..

ceptio vſuraria Quare vſura mentalis, vt diximus, eſt mēte intendere ratione muti lucrum accipere. Per hæc enim prudentiſſimus quiſq; de omnibus indicabit. Contra tertiā verò concluſionem, qua dictum eſt licere pro mutuo exigere id, quod pecunia non æſtimatur, obuium ſit illicò ſophiſticū argūm, quod liceret mutui obligatione exigere ab epiſcopo ſacerdotium: ſi quidē ſpiritualia non ſunt pretio ęſtimanda. Reſponſio autem eſt, ꝙ concluſio loquitur de his, quæ in humana ciuilitate ad gratiam & urbanitatē pertinent: videlicet, quæ ſub obligationē non veniunt, ſed ſolēt dari gratis: ſpiritualia verò alia ratione nō æſtimantur pecunia: nempè ꝙ non ſunt eorum propria, qui conferunt ſed ſunt illis à Deo gratis commiſſa, vt tā quam eius bona gratis diſpēſent. Ob idq; res huius generis crimen eſt, pretio, tam dare, q̃ recipere. At quia ait ſanctus Thomas beneuolentiam & amicitiā non eſſe æſtimabilem pecunia, arguitur contrà: Secundū æſtimationem humanā vir probus pluris faceret bonorum amicitiam, quàm aliquē pecuniæ numerum: Quin uerò & pretio illā emeret: ergo eſt æſtimabilis pecunia. Reſpōdetur, ꝙ non ideo cenſetur nō ęſtimari pecunia, ꝙ non ſit pretioſior, quàm illa, ſed quòd natura ſua neq; emitur, neque venditur: conſiſtit enim in voluntate, quæ non cogitur. Potes tu quidē collata pecunia emollire hoſtis animum ut te diligat: emere verò, ceu panem, minimè. Ob idq; nō modò intuitu amicitię contrahendę mutuare licet, verum & amicitię ſigna in pactum ducere: nam verum amorem, eſt impoſſibile: ut puta ꝙ mutuatarius nō tibi noceat, affabilem ſe tibi præbeat, atque vrbanum, &c. Quid autē, ſi ad amicitiā illius adrepere per mutuū procures, qui tibi poteſt aut ſacerdotium conferre, aut magiſtratum: putà ſi rex, ille ſit, aut epiſcopus? Aiunt quidā, ꝙ quādo propoſitum non ſiſtit in amicitia, ſed vlteriùs ad lucrum progreditur, vſura eſt mētalis. Sed tamen de hoc iam regulam ſuprà tetigimus, quam nunc confirmandam repetimus: videlicet, quod uſura mentalis per obiectum perpendenda eſt: non per hoc, quod ſi principalis intentio vel acceſſoria, nempè ſi per mutuum intendis mutuatarium allicere, vt ratione mutui tibi quidpiā conferat, uſurā mēte cōmittis: quamuis illa fortè non eſſet principalis intentio. Si autē nō intendis niſi amicitia eum deuincire, & poſtea, non ratione mutui ſed ratione beneuolentiæ id tibi conferat, cuius tu dignus es, nulla eſt mētalis vſura. etiā ſi illa ſit tua principalis intētio putà facere amicū, ut poſtea bene erga te affect⁹ gratuitò & liberaliter tibi aliquid donet. Itaq; totum negotium hinc pendet, ꝙ ſperas habere, vel ratione mutui vel ratione amicitiæ. Si autē illius officij, quod ſperas, indignus es alia eſt noua iniquitatis ratio. Sententia eſt S. Tho. q. 13. de malo quam probè Caiet. quolib. 1. q. 3. ſequutus eſt. Patet exēplis cōcluſio: Dum æquiſſimū noſti epiſcopū, quē nullo alio reſpectu, quā iuſtitiæ, ſcis ſacerdotis conferre, licet tibi ei ſeruire ad uenandum eis beneuolentiā: vt poſteà gratis, & nō propter impēſa obſequia conferat tibi beneficium, cuius es dignus: quia certus es neq; illū propter obſequia daturum neq; te recepturū. Item ſi tu magiſtratu dignus es, ſed tamen regi inuiſus, poteſt illū muneribus placare, ut te ad eius amicitiā inſinues, & dignorū albo te aſcribat, cur ergo nō poteris etiam mutuato aureo beneuolentiam eius piſcari? etiā ſi alioqui nō mutuares, niſi vt eius amicitia tibi eſſet frugi. In ſumma, cum exterioris mentaliſque uſuræ idē ſit obiectum, exterior eſt fidiſſima interioris regula accipere ratione mutui, uſura eſt in re: ergo id animo proponere, uſura eſt in mente. Accipere uero ratione amicitiæ, non eſt realis uſura: ergo neque illud optare, eſt mentalis. Scio equidem reſpōderi poſſe: quod licet illud ſimpliciter optare, non ſit peccatum: tamen illam amicitiam per mutuum procurare, culpa non uacat. Attamen cum obiectum intentionis ſit licitum, neſcio quid culpæ hic lateat. Hoc tñ fatendum, quod cū ſit ualde ſubtile diſcernere, quando intentio ſubeſt recipiēdi ratione amicitiæ, aut ratione mutui, ſemper eſt talis intentio ſuſpecta. Sed ubi uir prudens id diſcernit, nulla ſubeſt culpa. Sed nunquid nō potero per mutuandi beneficium amicitia

Argum. *Solutio.* *Scrupulus.* *Solutio.* *Vſura mentalis* *S. Thom.* *Caieta.* *Quaeſt.*

amicitia cum illo me coniungere, cui debitor ſum, ut mihi remittat? Vt ſi me quiſpiam de re aliqua in litem uocat, num mutuata pecunia poſſum cum illo fœdus inire, firmato pacto ut liti cedat? Reſpondetur, quod ſi rem illam uerè debeo, non poſſum in pactum ducere: ſin uerò per calumniā diuexor, poſſum quidem conuentione mutui meam redimere uexationē. Exiſtit autem contra priorem partem argumentum. Si quem ego iniuria affeci ſeu honorem eius lędendo ſeu famam etiam ſi pecuniariam reſtitutionem ex me iure poſſet exigere, poſſum nihilo ſecius ego mutuādi uinculo eum obligare. Reſpōſio. Quòd ego quidem procurem, ut ratione amicitiæ per mutuum genitæ mihi condonet iam aſſertū eſt, licere. Quòd uerò paciſci liceat, aliquātulo maior eſt hæren di ratio: tñ rectè mihi uideor id quoque concedere, ſaltem antequam ſint in pecuniam condēnatus. Nā etſi honor & fama pecunia poſſit æſtimari. tamen ex natura ſua iure amicitiæ condonari ſolet. Quare illud pactum non eſt niſi amicitiæ fœdus. Suffragatur nobis Syluester uer. uſura. pri. §. 11. Quæris autem fortè, nec immeritò, utrum illa amicitia poſſit in pactum duci, quæ turpis eſt uſus? Vtrum.ſ. petulans iuuenis cōuenire ex mutuo poſſet cum muliere de turpi obſequio? Et ratio dubitandi eſt: quia illa nihil aliud apparet, quam amicitia. Reſpondetur, ꝙ amicitiam per mutuum procurare, ut poſtmodum illa amore uicta conſentiat, non eſt uſuræ uitium: obligare tamen illā, minimè ab eodem uitio excuſatur: quia illa obligatio æſtimabilis eſt pecunia. Ecce de his, quæ pecunia non ſunt æſtimabilia. Contraria ergo ratione nihil precio pecuniæ dignū poteſt in pactum mutui conſtitui: vt non licet tibi ea conuentione regi mutuare, tributorum te penſione exoneret: ſiue per priuilegium ſubſignatum, ut fias nobilis, ſiue in tempus, niſi forſan in propatulo eſſet ꝙ per iniquitatem & tyrannidē exigerentur. Nā tunc quia illa non debeo, nihil ratione mutui recipio, ſed uindico me ab iniuria, defendendo quod meum eſt. Eadē ratione nec poſſum ratione mutui principem obligare, ut opuſ. 21. ait S. Tho. qui mihi cōferat magiſtratum aut rē aliā. Neq; poſſum mutuare cētum eo pacto, ut mutuatarius illa uel eorū partem ſuis expenſis extorqueat ab illis meis debitoribus, à quibus difficilè extorquebuntur. Neq; ſi habeo frumētum decē miliaribus ab hinc lōgè, poſſum mutuare, ut tu inde aduehas uel illic cōſumas: ſed mihi id hic pſoluas: quia te uectura aggrauo. Neq; uerò ut aliqđ obſequiū recipias uel à manu uel à lingua: ut alius ſcilicet tibi adſit aduocatus in cauſſa, vel ſit tibi amanuentis. Immo uerò neq; in pactum ducere, ut mutuatarius eleemoſynas faciat, uel alia opera miſericordiæ. Hæc inquam non licet in pactum ducere, neq; expectare ratione lucri. Secus, ſi alter gratuito referat. Neq; ut mutuatarius coram te canat, ut ſaliat, aut negotia tua gerat, aut pro te oret principem: niſi res eſſent tam exiguæ, pro quibus non conſuenit pretium rependi. Atq; eandem ob cauſſam neq; mercator citra notamen uſuræ mutuare ſub eo uinculo pōt, ut uel totum mutuum uel partem in mercibus mutuatarius ſuſcipiat, etiā ſi iuſto ꝑcio uendat, dūmodo ille re uera mercium non egeat, ſed cogitur emere ratione mutui: qm̄ obligatio illa emendi æſtimabilis eſt pecunia. Immo inde lucrum mercatori obuenit, nā licet merces tm̄ ualeant, maiorē tñ copiā uendit, q̄ uendidiſſet. Ex quo iniquiſſima mercatorū fraudulentia ꝓdit. q̄ indigenti regi ſtipēdio militū, ea rōne ei mutuant, ut milites in mercibus tm̄ ſuſcipiant, & tm̄ in pecunia. Eſt.n. triplex aut quadruplex figura prauitatis. Prima, ꝙ licet ipſi putent merces tāti ualere: haud tñ ita res habet, qa emptorū raritas extenuat pretiū: & ſi illi non diſtraherent inter milites, nō citò nanciſcerent̕ emptores, q̄bus illo pretio diuenderent. Secūdā iniquitas eſt ꝙ qa credito uendunt, carius uendunt. Et cū a rege expectationis intuitu lucrū ceſſans nihilominꝰ cot radūt, fit, ut tp̄s bis uendat. Et tertiò, cū miſeri milites nō indigeāt eiuſmodi mercibꝰ, uiliſſimo eas ſtatim ꝑtio coguntur reuendere: atq; ut ſummatim dicamus, pro decē millibus, q̄ rex ſoluit, uix milites ſex milibꝰ potiunt̕. Sed ꝑcontaris, utrū poſſis mutuariū rōne mutui ligare, ut tuū colat agrū iuſto

Solutio.

Arg. cōtra ſolutionem. Licet rōne mutui iniuriæ gratiam petere.

Mercatorum inſignis fraudulētia.

Dubitatio.

Google

pretio, uel tuũ molendinũ, aut furnũ, aut tabernã frequenter? Sunt qppe q aſtruũt id licere: ut Summa Angelica, & Adria.q. de uſura, & quos Syiue memorat in uerbo, Vſura.pri § 7. Quorũ rõ eſt ꝙ cũ hmõi mutuator nullum det damnũ, nullum extorquet pretiũ. Attñ ab aduerſa parte ſtat rõ, ꝙ illa ciuilis obligatio eſt æſtimabilis pecunia. Haud.n.dubiũ eſt, quin priuatio libertatis ſuapte natura digna ſit pretio.

Summa Angel. Adrian. Sylueſt.

Solutio propoſitæ dubitationis.

Alij uero arbitrantur nullam cõmitti uſuram, ſi mutuũ dederis illo termino ſoluendum, qñ mutuatarius ceſſauerit ad tuum molendinum uenire, uel tibi alia uia iuſto pretio ſeruire. Sed re uera eodẽ relabitur. Et ideo uſuræ palliatio eſt. Niſi forte contractus ſit emptionis & uẽditionis: nihil .n. vetat quo minus poſſit conſtituto pretio obligare hominem ut ad tuum ueniat molendinum per tot annos, ac per totam uitam: ẽt adiuncta pœna, ut quãdo defecerit, certã tibi mulctam ſoluat.

Corollarium.

Hinc plane colligitur prædiorum dominos vſuræ ſordibus infici, dum eo pacto colonis pecuniam aut frumentum mutuant, ut auctiori pretio fundos ſuos & prædia conducant. Neq; verò excuſantur dicentes prædiorũ uſum tanti ualere: ſed quia non poſſunt colonos alia cõditione inuenire mutuant: nam ſi non inueniunt, ſignum eſt ꝙ non tanti ualet conductio. Ergo qñ inuenires alium tanto pretio conducentẽ, tutũ tibi eſſet tunc pauperi mutuare, vt eodẽ pretio conduceret, aliter minime. Sunt prętereà qui uſurã in hac cõuentione nullã agnoſcunt: Obliga tu te mihi meas in æſtate demetere fruges pretio tunc temporis currente, ut ego tibi tunc ſoluã partem pretij. Nã hic nulla apparet mutui ratio, ſed ſolutionis. At uerò non auderem hoc admittere. Nã illa anticipata ſolutio mutuatio quædam eſt pecunię per operas alterius ſoluendæ. Quare obligõ ratio mutui fit. Sed arguis cõtra: Dum mutuatarius iuſtum pretium ſuarum operarum recepit, nulla ei vr̃ deberi reſtitutio.

Argum.

Io. And.

Rñdet Ioan. And. ut refert illic Adrianus, ꝙ debet fieri pauperibus. Nulla hoc tñ iubet ratio: qm̃ reſtitutio non cedit in ius pauperum, niſi ubi non poteſt haberi creditoris copia, uel ubi condemnatur ut perdat, ſicut in ſimonia Sed illi eſt reſtituendum, quãtum illa obligatio ualet.

Solutio legitima

Ex quo fit, ꝙ ſi ut ſe colonus obliget, pretium aliquantulo ſtatueretur ei maius, aut ut ueniat ad molendinum, aliquid remitteretur pretij molæ, nulla eſſet uſura. Item, ſi ẽt conductor obligaretur ipſum conducere: nã tũc quia obligatur vnus obligatur & alter, & non ex ui anticipatæ ſolutionis. Et hæc de prima conditione uſuræ, quæ eſt, ut quod recipitur æſtimabile ſit pecunia.

Secunda condõ vſurarij contractus.

Secunda uero eſt, ut ratione mutui recipiatur. Quapropter ſi mutuatarius aliàs mihi debitor eſt, poſſum illum pactione mutui diſtrictus deuincere, ut cum mutuata pecunia aliã ẽt mihi debitã ſoluat. Vt v.g. ſi abſque arbitris decem illi mutuo dedi, quæ id iudicio negare pt, poſſum ea lege decẽ in ſuper mutuare, ut coram tabellario ſyngraphã oĩum uiginti mihi ſubſcribat. Nã licet illa obligatio æſtimabilis ſit pecunia mihi tamẽ illã debebat. Et eadem ratione excluditur à rõne uſuræ, ſi uel rõne lucri ceſſantis, uel donationis, uel alia uia illud recipiã.

Quæſtio celebris.

In calce tñ huius articuli explicãdũ ſupereſt, in qua ſpecie ſit mutuũ reſtituendum, ut iuſtitia citra uſuræ crimen, quod alterutra partium committat, obſeruetur. Habet .n. locum mutuatio in his duntaxat rebus (ut ſupra dictum eſt: & hr̃, l. mutuum. ff. de rebus cred. ſi certum petatur) quæ uſu conſumuntur. Mutuo ergo tibi modios frumenti decem, quo tpe uilius uenditur, utrum tpe redhibendi, quo fortè carius erit, eandem menſuram mihi debeas, quã tibi dedi, an idẽ tm̃ pretiũ, quo æſtimabatur dum tibi contuli? Et uice uerſa ſi pluris uendebatur dum tibi tradidi, utrum poſteà eandẽ præciſè mihi debeas menſura, an quo uẽdidiſſem, pretiũ? Idem eſt de uino, oleo, melle, & ſimi. Tractat hoc Sylueſt. in uerb. uſura pri. §. 18. & 17. & alij multi, quos re uera nõ uideo ſcopum punctim ferire.

Solutio.

Rñſio ergo hiſce diſtinctionibus fit clara: Primum, diſcernenda eſt mutuatio à uenditione. Etenim dũ tu hyemali tpe decem modios frumenti credidiſti, uidendũ eſt, utrum mihi eo pretio uendidiſti quo tunc uendebatur, an uerò mutuaſti. Si uendideris, non tibi frumentum, ſed pretium debeo. Quapropter

ſi tunc

ſi tunc ſinguli modij valebant ducatum, decem tibi ducatos debeo, quocunq; precio poſt frumentum vęneat. Et ideo ſi inter nos conuentum fuit, vt idem precium frumenti rependerem, & poſteà valet modius non niſi dimidium ducatum, viginti tibi modios debeo. Res eſt clara. Si autẽ non ſit niſi mutuatio, tunc non pretium, ſed decem tibi præciſè modiorum debitor ſum, quocunq; vęnundetur poſtea nũmo. Vt ſi menſe Ianuarij frumentum ſuſcepi, ſoluendum ſequentis anni eodẽ mẽſe, eoſdem tibi decem modios eiuſdẽ qualitatis remetiri teneor, vt ſi granum eiuſdem ſit bonitatis. Neq; refert, lõgene maioris annona vęnibat, qñ tu mihi dediſti an multò minoris? Et idem eſt vini iudicium atq; aliarum rerum vſu conſumptibilium. Etenim ratione mutui non tibi debeo pretium, ſed corpora in eadem ſpẽ & qualitate. Quamobrem ſi qñ ego tibi ſoluo, non valet modius, niſi dimidiũ ducatum, quinque ducatis tibi ſatisfactio: licet qñ a te mutuatus ſum, decem modij emerentur ducatis decem. At verò ſi tu mihi menſus es frumentum vetuſtũ, obligans me vt tibi remetiar nouum, vſuraria mutuatio eſt. Nã petis frumentum melioris qualitatis q̃ mihi tradis. neque refert vtrum nouum vilius vendatur. Et ideo iſti reconditores frumenti caritatẽ exoptantes, renouatorum noĩe infamantur. *Renouatores.* Mutuãt.n. frumentum ſubmarcidum, ac corruptioni proximum vt reddatur eis nouũ. Atq; idẽ in oleo & vino & alijs cenſeto: ut ſi ſubacidum uinum mutuas, ut dulcius tibi reddatur. Hæc doctrina, q̃a rõnis germana ciuilis quoque iuris eſt: ut patet ff. de rebus cred. ſi cer. pet. per totum præſertim l. uinum. *Dubitatio.* Quæris autẽ, quid ſi mutuo ſoluẽdo non ſit deſignata certa dies, utrũ fas ſit tunc mutuatori nõ repetere, qñ uidet uilius uænundari, ſed opperiri tẽpus, quo ſit maximi precij, ut frumentũ duplet aut triplet? Rñdetur ex natura rei nullam prodi iniuſtitiæ effigiem. *Solutio.* Eſſet tñ auaritię iudiciũ euidentius, q̃ charitatis. Dico nõ eſſe iniuſtitiã, niſi mutuator operã daret, ne aliter antea ſolueret, tunc.n. iniuſtitia ſit. Alioqui mutuatio imputatur, ſi non ſibi conſulit ſoluendo, quãdo ex re ſua fuerit. At uerò dum pactum interuenit, ut ſolutio non fiat ante certum tps, qñ coniecturę docent auctiori pretio ęſtimãdũ, uſurarius contractus eſt. Contra hanc autem ſententiarum ſumitur à monetarum æſtimatione argumentum. Sequeretur inq̃ ex his, quæ dicta ſunt, ꝙ liceret mihi mutuare tibi ducatos centum, qñ minori argento uel ære æſtimantur: & poſtea dum regis pragmatica aureorũ ualor augetur idem auri pondus ſuſcipere. Syluest. uſur. pri. §. 14. refert Doctores iuris dicentes ꝙ ſi ueriſimiliter dubitatur tẽpore ſolutionis poſſe ualere minus pluſue, tunc ea iẽ aurea moneta eſt reſtituenda. *Syluest. Diſcrimẽ inter pecuniæ, et aliarum rerũ ualorem.* Sed re uera uel me uel iſtos fallacia cæcos. Interſtat .n. ni fallor, planiſſima intercapedo inter ualorẽ monetæ, & ualorem aliarum rerũ uſu conſumptibilium. Nam dum preciũ: v. g. frumenti, uel uini, uel olei augetur, res ipſa in ſe mutata manet. Et ideo eadem eſt reſtituenda menſura, quæ mutuò recepta fuit modò iam expoſito. Qñ uerò monetæ ualor augetur, ipſa in ſe natura monetæ, quatenus moneta, hoc eſt rerum menſura eſt, augetur ac ſi augeretur menſura frumenti: utputa modius fieret maior. Et ideò ſi quãdo à me mutuatus es ducatum, non ualebat niſi regalia undecim: & poſt ad duodecim eius æſtimatio aucta eſt non debes ducatum integrum, ſed undecima argentea regalia. *Solutio. Temperatio ſuperioris aſſertionis.* Quemadmodũ prorſus ſi decem tibi urnas frumenti mutuarem, dum urnam duodecim tantum modioli explebant, & poſtea per legem aucta eſt ut capiat modiolos tredecim, non debes mihi niſi urnas, quæ duodecim præciſè reddant. ueruntamen quod de uariatione ualoris pecuniæ diuerſis temporibus in eadem prouincia dicimus, falleret quidem ſi pecunia traduceretur ab una prouincia, in aliam Ducatus, exempli gratia, in Hiſpania, quæ auri abundantior eſt, minori argento penditur, quàm in Anglia, ubi maior eſt argenti copia. Ob idque undecim hic argentea regalia plus ualent quàm illic. De hoc ergo reponenda eſt diſputatio uſque ad proximũ librum, ubi de cãbijs diſſerendũ nobis eſt.

Reſtat ergo ut ad argumenta reſpõdeamus, quæ tantum nos duo propoſuimus.

Primum

Primum.n.S.Thom.de lucro ceſſante, ſtatim artic. proximo enucleandum eſt. Secũdum verò idem fermè, eſt qđ præcedenti art.5.loco fecerat, atq; illic ideo ſolutum reliquimus. Eſt.n.eiuſmodi. Mutuatarius tenetur ex honeſtate beneficium compenſare, ergo poteſt ad illud beneficium rõne mutui ciuiliter obligari. Iam enim ſupra negata eſt conſequentia. Nam iuſtitiæ legi illa repenſatio ſatisfacit: qua tantum tibi redditur quantum mutuaſti: aliæ autem honeſtatis, libera eſſe debet: ſicut *Ad primum ar.* tu liberè mutuaſti. Ad quartum ergo, quod nos primum fecimus, nempè an liceat ratione mutui obligare mutuatariũ ad iterũ mutuandum, reſpond. Ang. aſſertoriè. Ratio ſua eſt eadem, quæ paulò ſuperius allata eſt, nempè ꝙ in tali cõtractu nullũ mutuatario datur damnum. At verò iam ibidem monſtrauimus fallacẽ eſſe rõnem. Nam licet beneficium mutuandi, officium ſit liberalitatis & miſericordiæ, tñ obligatio eſt æſtimabilis pecunia. Ob idq; perſpectè D Th. negat eſſe licitũ. At *Dubium.* verò vtrũ mutuare hoc pacto liceat, vt in pñtia tu mihi aliam rem mutues, ſ. mutuo tibi frumentum, vt mutues mihi vinum? Nam ex dictis S. Tho. apparet licentiam hanc colligi: vbi ait. licet ſimul mutuanti vnum aliquod aliud mutuum recipere: non aũt licet eum obligare ad mutuũ in poſterum faciendum, cum tñ diſcrepãtia deprehendi vix queat: ꝙ cum non te poſſim ligare vt cras mutues, poſſim te obligare vt ſtatim mutues. Neq; rñſio ſolida eſt, ſi dicas mutuationem de præſenti non eſſe æſtimabilem pecunia: nã etſi hoc verum ſit, tamen obligatio eſt æſtimabilis. *Solutio D.Tho.* Rñdetur ergo quod neque S.Tho. dicit, ꝙ poteſt intercedere obligatio in pñti, vt.ſ. petenti ex te mutuo, non aliter cõcedas, ꝙ̃ ciuiliter obligando, vt ſtatim mutuet. Sed ſupponit, vti res habet ꝙ mutationes de præſenti gratuitò fiunt. Vt, mutua tu mihi: & ego tibi. Et ideo ſimpliciter ait ꝙ licet mutuum recipere. Quapropter *Caietan.* placet mihi appẽdix illa Caietani hoc loco: nempè ꝙ liceat fideiuſſori pretium recipere, vt fideiubeat. quoniã illa obligatio qua ſe ſtringit tuo nomine ſoluere, æſtimabilis eſt pecunia, ac ſubinde vẽdibilis. Quòd ſi contrarius inſurgas: fideiuſſio eſt quædã ſpecies mutui, ſed ſi fideiuſſor mutuaret amico pecuniã, non poſſet pretiũ recipere: ergo neq; inde ꝙ pro eo fideiubeat. Negatur tñ prior præmiſſa. Alia.n. res eſt fideiubere pro te quam mutuare tibi. Ex quo rurſus infertur, ꝙ poſſet quis vt ſe obligare paratum eſſe ciuibus mutuare quoties egerẽt, ſtipendium Reipublicæ ſuſcipere: hoc.n. non eſt pro mutuo, ſed pro obligatione. Ac demum ex his colligitur, ꝙ non mihi licet mutui te nodo colligere, vt pro me fideiubeas. Quintum D.Th. arg materiam inducit cõtractus ſocietatis: de qua nos infra longã diſſerturi ſumus quæſtionem. Ad ſextum *Ad ſecũdum arg.* ergo, quod nos ſecundo loco poſuimus de pignoris vſufructu, rñd. planiter, ꝙ qñ pignus eſt fructuoſum, computandi ſunt eius fructus in ſortem. Aliàs iidem reciperentur in pretium mutui, vnde vſurę labes contraheretur. Cautio eſt vtriuſq; iuris, vt extra, de vſur. c.1.& 2.& C.de diſtr. pig.l.1. Exurgit autem duplex difficultas *Prima difficultas de fructibus pignoris.* ex eodẽ iure. Prima naſcitur ex c.conqueſtus. eod. vbi poſtquam præcipitur vt fructus pignoris ducantur in ſortem, additur, Niſi de terra ipſa de feudo ſit monaſterij veſtri, nẽpe quod ſi eccleſia fundos aliquos in feudum ſeu in emphyteuſim alicui tradidit, & poſteà feudatarius eidem eccleſiæ eoſdẽ impignorat fundos eccleſia poteſt recipere fructus nec computando in ſortem mutuatæ pecuniæ. Idem habetur extra, de feu.c.1. & tamen eſſe appareret manifeſtariæ vſuræ ſcelus. Sunt ergo qui non aliter hoc putant defendi poſſe, quàm quod in vtilitatem eccleſiæ permiſſum eſt. Veruntamen ſolutio hæc non ſa- *Solutio* tisfacit. Nam eccleſiæ mos & cõſuetudo eſt potius non exigere vſuras: neq; vnde licitè poſſet, vt patet in c. fraternitas. 12. q.2. Et ideo alia nequit reddi ratio, ꝙ̃ ꝙ *Feudorũ conditio.* hæc eſt natiua feudorũ conditio: vt quoties adierint ad verum dominum, redeãt cum fructibus: ſed tñ feudatarius abſoluitur à ſolutione feudi: vt eo. c.1. de feu. hę. Verùm eſt tñ æquitati apparere, conſine, vt ſi feudatarius, quia meliorem reddidit fundum plures colligebat fructus, ꝙ̃ ſoluebat ille exceſſus ſemper obueniret ei,

ei,quamuis eum impignoraſſet. Attamen quia exoneratur illo onere excollendi deinceps, fundum & meliorem reddendi, ēt illo exceſſu priuatur. Grauius tamē oboritur dubium ex capitu. ſalubriter. de uſur. ubi habetur, ꝙ ſi ſocer tradidit genero pignus dotis fructuoſum, iuſte idem gener uſufruitur pignore, dum ſibi dos non ſoluitur: neq; fructus illo cogitur ducere in ſortem. Idem permittit ius ciuile. l. Pater. ff de doli mali & met. excep. Et quidē de concluſione nemo ambigit: ſed tñ de rõne eſt dubium. *Panor.* Aiunt.n.Panor.& cæteri ſuper d.cap. ſalubriter rationem ſumi ex ſuſtētatione onerum matrimonij. Sed *Adria.* eſt Adria.in q.de uſura.cui cauſſa hæc, nõ *Argum. Adria.* probatur? Argm̃ eius eſt, ꝙ in alijs quoque contractibus cõtingit, ut qui pignus recipit, teneatur aliqua onera ſuſtinere,& tñ nõ ideo põt percipere fructus extra ſortē: vt ſi vendas annuam penſionem pretio mille ducatorum, pro quo recipis pignus, teneris illa onere ſoluendi penſionem ſuſtinere: & nihilominus debes fructus pignoris in pretium numerare. Item qui ſtipendio regis uiuit, tenetur alere familiam: & tñ ſi pignus ſtipēdij acciperet teneretur fructus recipere in pretiũ: ergo *Prima rō in Adrian.* ratio illa nulla eſt. Hinc ergo colligit Adrianus ꝙ nõ põt gener recipere illos fructus extra ſortem niſi rõne intereſſe, puta lucri ceſſantis. Et miror ita alios eſſe hoc argumento deuinctos,ut dicant cã eſſe Theologorũ opinionē: cùm tñ nullus præter Adrian. extiterit,qui hoc ſomniet. Enimuerò ꝙ pp onera matrimonij illic fructus percipiantur, non ſolum doctorũ *Secunda ratio.* opinio eſt,ſed expreſſa iuris ſnĩa. Hanc.n. rationem ſubdit præfatũ c. dicens, Cùm *Poſtremo.* frequenter dotis fructus nõ ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda. Atq; idē colligitur ex allegata l. Pater. Quis ergo Theologorũ id audeat negare? Præterea, cauſſa illa lucri ceſſantis cõis eſt in alijs etiam contractibus, & tamen leges aliqd peculiare tribuũt genero in fauorem matrimonij. Adde, ꝙ ſi illa eſſet tantum cauſſa,locum non haberet niſi ubi gener eſſe mercator, qui in negotiatione deberet tractare pecuniam. Nam qui illam non habet negotiationi expoſitam, agere de lucro ceſſante non poteſt: & tamen generis in uniuerſum indultum eſt priuilegiũ hoc. Iſtæ rationes adeò mordent eoſdem auctores, ut illic non perſiſtant, ſed dicãt eſſe donationem ſoceri. Hoc tamen reſponſum nullum habet fulcimentum: nã Papa cum interrogatus fuerit de iure, nihil reſpondit de donatione, ſed quid ius ratioque iubeat. Igitur Adria. & qui eum *Deceptio Adriani & complicum.* ſequuntur, ideo ſeducti ſunt, ꝙ nullatenus intellexerunt quidnã eſſet onera matrimonij ſuſtinere. Haud enim hoc,ut ipſi putant, id ſimpliciter eſt, quod uxorem *Sententia auctoris.* familiamq; alere ut in alijs oneribus uſu uenit: ſed eſt eandem alere, reſeruata ſemper dote. Tenetur enim ſemper maritus uxori de integra dote: & quia præter dotem debet illam alere, etiam ſi non ſit negotiator, recipit iure fructus pignoris,dũ ſoluatur dos, qa præſumitur ꝙ aliquid illa dote emeret, unde, illa ſalua, uxorium onus ferret. Et ideò lex illa, pater. docet, ꝙ qñ pater alit filiam, non poteſt gener recipere fructus pignoris. *Scrupulus.* Sed quid ſi gener liberè conceſſit terminum ſolutionis *Solutio.* ſocero? Rñdeo, ꝙ ſi id conceſſit ſuſcepto fructifero pignore, cenſendus eſt intellexiſſe ſm ius: ideoq; poteſt percipere fructus extra ſortem: niſi contrarium libere expreſſiſſet. Nam cum poſſit quiſq; indotatam ſibi deſpõſare, põt & fructus remittere pignoris. *Almain.* Quo fit ut Almain 4. ſent. diſt. 15. q.2. immeritò remordeat Iuriſcõſultos:dicens,ꝙ qñ ſocer non eſt in mora ſoluendi, non licet genero recipere fructus pignoris ultra ſortem. Immo ipſe nõ penitus radicem iuris penetrauit, quo poteſt illos ēt tunc ſuſcipere. Atq; hinc plane, ꝙ *Panor.* Panorm. eod. c.ſalubriter. ſcitè,ut arbitror colligit, poſſe generũ non ſolum fructuoſum pignus, verũ & certã penſionē quotannis recipere, dum dos non ſoluitur. Illud enim non recipit ratione expectatæ ſolutionis, ſed quia dote ſalua,tenetur familiæ ꝓuidere. Neq; argm̃ quorundã contrariũ tenentiũ ullius eſt momenti, ſ.ꝙ Papa non reſpondet niſi de fructibus pignoris. Nam ex eodē reſponſo colligitur,ꝙ põt alia uia recipere vñ uxorios *Syluest. moderatio.* ſumptus faciat. Syluest. aũt moderatur ſic ſententiam, ut nõ poſſit gener plures fru-

ctus

ctus ſuſcipere pignoris q̃ quibus ſufficiat onera ſupportare. Et arbitror conditionẽ non longe à ueritate aberrare. Etenim qd alij dicunt, ſ. tm̃ poſſe recipere, quantum lucri ceſſat, inde refellitur, ꝙ (ut probatũ eſt) non recipit ratione lucri ceſſantis. At

Quæſtio altera. *Ratio dubitandi.*

qui ex eadem radice ſoluitur alia q̃ ſi interroges utrum defuncto marito poſſet etiam uidua recipere fructus pignoris uel alia alimenta, ſeu à patre, qui nondum ſoluit dotem, ſeu à mariti hæredibus, ſi ſoluta fuerat. Apparet enim inde non licere, ꝙ diſſoluto matrimonio uidua non ſic perfert matrimonij ſumptus, ut debeat ſeruare dotem: & ideò pōt mutuum ſuſcipere ex illa poſtea ſoluendũ. Nihilominus rñdetur, abſque dubio, ſeu pater debeat, ſeu coniugis hęres, alteruter tenetur, uel dotem ſoluere, uel illam ſecundum ſuum ſtatum & conditionẽ alere: quia tenetur maritus iure matrimonij eam alere quouſque ſuã ei integrã ſoluet dotem, quæ dẽt eius hæredibus, quã maximè fieri pōt, reſeruari.

Dubium.

Hoc tñ mihi dubium impræſentiarum occurrit, ad rem minimè impertinens: utrum poſſet quis filiã non aliter dotare, q̃ mutuando genero pecuniã: ita ut mutuaret quiſpiam decem millia ducatorũ mercatori ſub pacto & obligatione, ut ſuam duceret filiam? Apparet.n. hoc eſſe licitum.

Ratio hęſitandi.

Primũ, quia poſſet quiſque (ut dicebamus) indotatam ducere: ergo pro mutuo. Item quia ducere uxorẽ, vr̃ eſſe opus amicitiæ; nã illam deberet prudentiſſimus quiſque ſibi matrimonio adiungere, quam hr̃et honeſte charam: amicitiam autẽ pro mutuo poſcere nõ eſt uſura, ut ſupra dictũ eſt. Prętere a, ſi ille diligens eſſet & negotiationũ peritus, pluris penderet decem millia mutuata, q̃ donata mille.

Reſpõſi.

Rñdetur nihilominus non eſſe licitum. Nã dum mutui uinculo aliũ obligas uxorem ducere, cum illa obligatio graui ſit æſtimabilis pecunia, uſum mutuatæ pecuniæ ſeorſum conſideratum, rependis, in pretium illius obligationis, loco uidelicet mille ducatorum, quos ille in dotem reciperet. Neque refert maiorisne ille æſtimaret mutuum, an minoris

Ad arg. facta.

Et ad aliud reſpondetur, ꝙ quamuis per amicitiã poſſet gratis uxorem ducere: tñ iam tunc non facit gratis, ſed pro uſu pecuniæ precio æſtimato. Ex his fit conſequẽs, Reges aut magnates nullatenus poſſe urbibus, aut uillis quas in pignus mutui ſuſcipiunt, extra ſortem uſufrui: neq; ulla ratione poſſunt ab uſuraria iniquitate excuſari. Remedium eſt tñ: ut non recipiant niſi emptas cũ pacto retrouendendi: tunc enim fructus emptorib. obueniũt. Hoc autẽ nihilominus ſubticendum non eſt: Impignoras uerbi gratia, ſterilem agrum, qui tibi neutiquam erat uſui: quia nec erat frugifer, neque uireſcebat, neque illum colere cogitabas: alter aũt, cui impignoraſti, colit illum, ut olera inde ſaltem colligat: fortè non eſt condemnandus, ut in ſortem ducat: qm̃ cùm tu nullum pateris detrimẽtum, non debet alterius induſtria in ſortem computari: ueluti ſi depoſitarius uſu pecuniæ tuæ lucretur, nihil tibi debet. Hæc autem prudenter penſanda ſunt. Nam ſi emolumentum eſſet alicuius momenti: puta ꝙ ager, non ꝙ putabatur ſterilis, ſed domini in curia non colebatur, & poſtea cultus fit frugi. arbitror fructus in ſortis ſolutionem annumerandos.

ARTICVLVS III.

Vtrum ratione damni emergentis aut lucri ceſſantis, liceat mutuatori quidpiam ultra ſortem recipere.

IN contractu mutuationis frequens habeus ratio damni emergentis & lucri ceſſantis. Et ideò quæritur, an horum ratione liceat mutuatori quidpiam ſupra ſortem accipere? Et arguitur à parte negatiua: Si hoc eſſet licitum, ſequeretur, *Primum arg. partis negatiuæ.*

quòd nullum eſſet vſuræ uitium, eiuſmodi lucrum in pactum ducere, conſequens tamen eſt falſum: quia cùm mutuatio opus ſit charitatis, gratis debet fieri: ideoque dum ſuapte ſponte ſuam quis pecuniam mutuat, debet eam ſubinde gratis à lucro duellere. Alioqui non mutuet, poſtquam non cogitur. Secundò arguitur ex verbo S.Tho.q.78.artic.2. *Arg. 2. D. Tho.*

Id quod nondum quis habet, uendere non poteſt: mutuator non habet lucrum; immo multis peruium eſt periculis, quibus impediri poteſt: ergo pro illo nihil certi ualet in pactum ducere. Tertiò: Si de lucro ceſſante poſſet mercator ſtatim cum mutuatario conenire *Arg. 3.*

paten-

patentiſſima aperiretur uia palliandis uſuris. Haud ergo licet talem concedere licentiā: In contrarium tñ eſt, ꝙ nemo tenetur ob præſtitum beneficium ſibi incōmodare: cōtingit aūt ſæpe, ut cupiam cauſſa mutui & damnum accidat, & ceſſet lucrum: ergo licitè poteſt tunc incolumen ſe, indemnemque ſeruare.

Quæſtio hæc & inter doctores controuerſa eſt, & inter mercatores periculoſa. Habet autē certi compertique quidquam, atq; aliam partem dubiam. Ad eius ergo intellectum prænoſcenda eſt terminorum ſignificatio. *Damnū emergēs* Damnum quippe emergens eſt detrimentum, quod mutuator cauſſa ſolius mutuationis patitur. ut ſi ruinoſas ædes reficere parabat, aut annonā in æſtate in totum annum emere: & amicus precibus improbis mutuatā ab illo pecuniam, quia ipſe forte grauius indiget, euellit: & idem tunc mutuator eum damni commonefacit ſui: ſi poſtea domus ſine alia eius negligentia corruit, uel frumentum cogitur carius poſtmodùm emere, uel per uſuras pecunias recipere quibus alia ſua debita ſoluat, illud dicitur damnum emergēs. *Quid lucrum ceſſans.* Lucrum uerò ceſſans eſt, ſi mercator pecuniam negotiationi expoſitā, precibus ēt uictus mutuat, uel, quò citra dubium loquamur: ab inuito extorquetur, uel ſtato tpe non ſoluitur, lucrum quod augere potuerat, ceſſat. Reſpondetur ergo ad quæſtionem quinque concluſionibus, ab his, quæ certiores ſunt, initio ſumpto. *Prima concluſio* Prima: Quando mutuatori inuito, uidelicet contra ſuā uoluntatem uel damnum emergit, uel lucrum ceſſat, iuſtè & abſq; ullo uſuræ periculo illud poteſt exigere. Momento lucrū tūc duntaxat, ceſſare, qñ pecunia erat mercatoris negotiationi dedicata. *Ratio cō cluſionis.* Et rō eſt patentiſſima: quia qñ quis inuitus eſt, uim patitur, ac perinde quaſi rapinę iniuriam. Atque huc pertinet l. Cùm quidam. ff. de uſur. ubi ait Iuriſconſultus: uſuræ non ꝓpter lucrum petentium, ſed propter morā nō ſoluentium infliguntur. Et l. 1. habetur, ꝙ ſi ſocius communem pecuniam in proprios uſus conuertit, teneatur ſocio uſuras præſtare: Et C. eod. l. uſuras. cogitur emptor, qui in ſolutionis mora eſt, uſuras inſuper ſoluere uenditori. Concluſio ergo in dubium uenire non poteſt. *Dubitatio.* Sed utrum ſtatim ab initio poſſet ſic licitè inter ambos conuenire, ut ſi non ſolueris ſtato die, tenearis deinceps certum numerum uſurarum ſoluere? *Solutio.* Reſpondetur in primis ꝙ nomine pęnæ proculdubio pōt. Nam cū mutuatarius teneatur in tpe ſoluere, iam inde mutuator inuitus caret ſuis nummis. Et ideo rigore iuſtæ mulctæ poteſt illum cogere, ſicuti & iudex eum cogeret. At uerò an idē liceat rōne ceſſantis lucri, etſi aliquantulo ſit maius dubium: tñ neq; negandum eſt licere: duntaxat ne in fraudem contegendæ uſuræ id non fiat: nempe ſi mutuator uerè eſt mercator ex negotiatione uictitans. qñ poteſt bona fide mutuare uſque ad certum diem, admonitumque ex tunc mutuatarium habere, ꝙ deniq; ſuum non eſt propoſitum mutuare, ſed ꝙ deinceps inuitus à ſuis negotijs cohibetur. *Secunda concluſio* Secunda concluſio: Si quis habet pecuniam negotiationi mancipatam. quòcunque inuitus cogatur illam mutuare, non ſolum damnum emergens uerum & lucrum ceſſans poteſt iuſtè ultra ſortem repetere. Dico inuitus: quia ei uel aliqua uis infertur, uel tenditur fraus. Exēpla: Vt ſi quis mercatori mortem aut incommodum aliud comminetur, niſi ſibi mutuet: uel ſi uaſallus prudenter grauiterque metueret, niſi dño ſuo mutuum daret, diuexatum iri ab illo, & moleſtias perpeſſurum. Hæc.n. eſt quædam uiolentiæ ſpecies. Aut ſi forte rex ingruente bello indigeret à mercatoribus pecunias mutuari: qua utiq; ratione poſſet illos compellere: illiq; tenerentur parere in hiſce inquam atq; id genus accidētibus planum eſt mutuatarium propter tales coactiones ſe poſſe indemnem ſeruare. Atqui huic aſſertioni patrocinatur Pontificium ius, extra, de fideiuſſo. capit. peruenit. & c. conſtitutus. quibus iubetur, quòd ſi fideiuſſor nomine illus, pro quo fideiuſſit, ſoluit diſpendiumque aliud fecit, aut damnum accepit, tunc ille cuius gratia ſoluit reſtituat eum in ſuum ius, reddatque ipſum prorſus indemnem, ab omnique immunem iactura. Veruntamen quo ad rem deſcendamus, ibi latet quæſtionis neruus, ubi mutuator nullam ſpeciem vis aut fraudis patitur, ſed

rogatus

rogatus, ſuaptè ſponte mutuat. De hoc igit' adhibetur concluſio tertia, paulo minoris certitudinis, q̃ ſuperioris. *Tertia concluſio* Ille q rogatus mutuat, põt præuiſum formidatumue dãnum emergens in pactum mutui ducere uidelicet ſi domus ruinam timet, aut annonæ charitatem, quam modo emere impeditur, aut ſi uſuras poſtmodum ſoluere cogitur ꝓ ære alieno, in quo mutuet, manet. *S.Thom.* Concluſio eſt S. Tho. 2.2.q.78. art. 2. alteriq; ſimilis, quam præcedenti q. de uẽditore aſſeruerat, qui rei pretio apponere dãnum põt, quod uendendo incurrit. Ob idq; ſimili rõne ꝓbatur. Damnũ n. quod talis mutuator patitur, ſua intereſt, ꝙ iõ rõne mutui accipere non tenetur, atque iõ poteſt de ſua incolumitate paciſci. Moderati aũt conſultò ſumus concluſionem veluti de uenditione dicturi ſumus: nẽpè quod rogatus mutuet, mutuatariumq; admoneat. Nam ſi ultroneus tacitusq; mutuat, ſibi imputandum eſt damnum: qm̃ ſi alter rem ſciret, nollet fortè ſub illa cõditione mutuũ accipere. Atq; hinc ſequitur, ꝙ ſi damnum non fuit præuiſum, neque timebatur, ſed poſt fortè ſuperuenit, non tenetur mutuatarius de illo utpote, qui reddere nõ cogitauit niſi ſimplex mutuum: ut per hæc intelligatur id quod diximus, rogatus: nihil. n. aliud ſignificauimus quam quod mutuatarius ſciens & prudens tanquam rẽ ſibi commodam mutuari ab altero uelit cum illo damno. Nam ſi ex re ſua non eſſet, neutiquam illud acciperet. Quo fit, ut ẽt ſi qui damnum paſſurus eſt alteri ex charitate tanquã amico offerat conditionem, nõ iõ fit inhabilis ut dãnum emergens recipiat. Hoc dixerim, qa rogari uel offerre, ut ſtatim dicturi ſumus per ſe nihil facit neque tollit rõnem uſuræ. Hactenus plana ſunt oĩa. *Quæſtionis difficultas.* Totum ergo q̃ónis pondus huc inclinat, utrùm pariter poſſit lucrum ceſſans ab eodem mutuationis articulo recipi ultra ſortem? *Diſtinctio.* Ad cuius examen præfigere operæpretiũ eſt diſtinctionem hanc: Bifariam põt exiſtimari pecunia: uno modo abſolutè ſ̃m eius cõem uſum. Et de hoc oẽs conſentiunt, nemini fas eſſe ultra ſortem aliquid recipere rõne mutui. Cuius rei exemplum in uniuerſis, qui negotiationi non uacant, licèt patet. Nam hic eſt uſus, qui ſeorſum non uenit computandus. Altero uerò modo conſideratur, ut negotiationis induſtriæ ſubeſt: nempe quia poſſeſſor illam habet negotiationi expoſitam. Et de hac pecunia aiunt Conrad. eoq; multi poſteriores ſtatim poſſe mercatorem paciſci, ut lucrum ceſſans ad ſortem ſibi accumuletur, etiam ſi non ſit inuitus, ſed rogatus mutuet. *Opinio Conradi.* Nihilominus ſtatuo egomet mihi hãc quartam concluſionem: *Quarta concluſio* Quòd hoc modo poſſit lucrum ceſſans in pactum duci, non eſt adeo certum, ut patroni aſſertionis huius arbitrantur: ſed eſt tum minus probabile, tum q̃ plurimis uſurarum periculis expoſitum. Et quidẽ ꝙ non ſit uſq; adeo certũ, multis rõnibus comprobatur. *Prima ratio pro concluſ.* Primũ, nullam iuris, aut canonici, aut ciuilis legem inuenias, quæ hoc permittat: quod certè non eſt infimum argm̃. *Secunda ratio.* Nam cum tam frequentes extẽt, quæ uſuras rõne moræ pendi iubeant, uidelicet dũ mutuator, uel quiuis creditor inuitus re ſua caret, ſi ſpontanea hæc lucri ceſſantis pactio tam planè licita eſſet, non defuiſſet lex, quæ id inſinuaret. Mox ſi priſcos doctores conſulas, *D Tho.* D.Tho. id negat, conſultò dignoſcens inter damnum emergens, & lucrum ceſſans: nempè ꝙ illud licet in conuentione ponere, hoc uerò minimè. Cuius ſñiæ accedit *Scotus.* Scotus in 4. diſt. 15. q.2. & *Durand.* Durand. in 3. Senten. diſt. 37. q.2. & inter Iuriſconſultos illuſtris *Innocen.* Inno. ſup c Nauigãti. de uſur. Immo inter antiquos grauesq; ſeu iuris ſeu Theologiæ doctores neminem inuenias, qui explicitis uerbis id aſtruat, niſi ratione moræ aut alius culpæ debitoris. *Cõradus.* Qui autem eam aſſirmant, ſunt Conrad. recens auctor, q.30. eandemq; cum formidine & timore ſeptem conditionibus circumſepiens. *Sylueſt.* Poſt uerò Syluest. uerb. uſura. pri. §. 19. & *Caieta.* Caiet. ſuper S. Thom. 2.2.q.58. & in ſua ſumma affirmatius eandem defenſant. *Adrian.* Atque Adrian. in q. de uſura: licet fateatur (ut ſuo uerbo utar) eſſe opinionẽ modernorum. *Ratio potiſſima præteritæ concluſionis.* Quòd ſi rõne agamus, una eſt, quæ uehementer apud me aduerſus hanc opinionem depugnat: Lucrum ceſſare, ut nomen ſonat, eſt hominem à lucro cohiberi: nemo aũt cohibetur niſi ſua impediatur uoluntas: inuoluntarium uerò doctore

3. Ethi.

Ariſt. 3. Ethic. Ariſt. ſola uis, metuſue, aut ignorãtia facit. ergo ubi nullum iſtorum intercedit, non propriè cenſetur ceſſare lucrũ. Certè eſt res creditu difficilis: ꝙ ſi mercator q̃ negotiationi expoſitã hẽt pecuniã, offert illã mutuo, non põt recipere lucrũ ceſſans: & tñ per hoc ſolum quod alter leuiſſimo verbo mutuum idem ab eodem petat, poſſit idem lucrum in pactũ ducere: cum nihilominus ſpontaneus facit rogatus, q̃ ſi alterum præueniret. Atqui p hanc *Primũ argu. contrariæ opinionis* rõnem, omnes aliorum labefactantur. Primum. ñ. patens eſt diſcrimẽ inter damnũ emergens & lucrũ ceſſans: nam illud non pendet ex induſtria, ſed eſt mera paſſio, à qua idcirco ſe quiſq; incolumen ſeruare põt: hoc aũt pendet ex induſtria à qua qui ſi ſua ſponte ſuam abſtrahit pecuniã, non eſt, ꝙ impediri cenſeatur. Arguunt præterea ſic: Poſt moram licet recipere lucrum ceſſans: ſed pecunia negotiationi expoſita, tantæ vtilitatis erat ante illam moram: ergo poterat idem lucrum abſq; mora peti. Sed vides argm̃ extra chorum ſaltare. *Solutio* Haud.n. negamus illam pecuniam tm̃ valere ante, quantum poſt moram: ſed tamen antea non impeditur, ſicut poſtea. Nam illa iniuria quæ fit poſt moram dimouet voluntatẽ inuiti mercatoris à ſua negotiatione: & iõ debetur ei lucrum. Quando verò ſponte mutuat, non proprie impeditur. Atq; hanc differentiam optimè perſpexit D. Tho. quippe qui 2. 2. q. 62. art. 4. in ſolutione ad ẽm fatetur, ꝙ qui pecuniam creditoris vltra terminum præfixum detinet, quia eum damnificat, tenetur ei refundere ẽt lucrũ. Ex quo male infert ibi- *Caieta.* dem Caiet. eandem eſſe rationis vim ante moram. Nam quantum ad lucrum ceſſans, non cenſet D. Tho. creditorem damnificare, niſi dum inuitus impeditur: qñquidem poſtmodum q 78. negat ante mo- *Arg. 2.* ram idẽ lucrum licere recipi. Et per hoc aperitur fallacia alius iſtorum argumẽti, huius. ſ. Qui mercenarium à ſuis operis impediret, teneretur illi refundere lucrũ ceſſans: ergo negotiatori mutuanti. Negatur.n. conſequentia. Immo contrariũ per hoc conuincitur. Si.n. vi aut fraude illum impedias, teneris quidem ſi aũt tuis ſolis precibus ductus vult amore tui ceſſare, nihil ei debes. Et ſimile nos dicimus in pro- *Solutio* poſito. Si aũt conuentione facta ob pretiũ ille ceſſat, nullum ad propoſitũ affers exẽplum. Atqui & in huius diſcriminis ignoratione latet deceptio. Operæ.n mercenarij natura ſua locabiles pretio ſunt & conducibiles, pecunia verò minime. Nã ſi aliquid plus valet, non à ſe habet, ſed duntaxat ex adiũcta poſſeſſionis, induſtria: ob idq; qñ ſua ſponte mutuat, libere nudat illam tali valore. Quaproter neq; eſt ſimile de illo, qui impeditur ne beneficiũ aſſequatur, cui reſtitutio debetur. Nam ille inuitus nõ aſſequitur: neq; rurſum eſt par rõ de inſtrumentis. Arguunt.n. Opi- *Argu. 3.* fex põt inſtrumenta ſuæ artis pretio loca- *Solutio* re: ſed pecuniæ ſunt ẽt inſtrumenta negotiatoris ad lucrum: ergo põt illas locare. Eſt nanq; latiſſimum interuallum ꝙ vſus inſtrumentorum, quia non conſumuntur vſu, ſeorſum eſt dignus pretio, ſicut vſus equi, & domus: quo idcirco locabilia sũt. Vſus aũt pecuniæ per ſe non eſt ad illum vſum locabilis, quo conſumitur, ſed totus valor de tua naſcitur induſtria, quem iõ recipere ne quis niſi qñ impediris: impediris aũt ſolum qñ inuitus ceſſas. Ariſt. nanque diuitias per ſe vocat fœlicitatis inſtrumenta. ſ. vt liberalitatis virtus vſum habeat, non tñ, ꝙ ſint ſicuti aliarum artiũ inſtrumenta. Ac perinde patebit diſſimilitudo de ſato aruo. Arguunt ſiquidem præ- *Argu. 4.* terea ꝙ ſicut frumenti modius per ſe non valet niſi modium: ſeminati vero atque herbeſcentis pluris, pp potẽtiã æſtimatur. ideoq; non ſolũ qñ per vim ab aliquo peſſundatur, verùm & ex conuentione poteſt vendi, quantum valet cum illa potentia: ſit vtiq; negotiator, aiũt, põt cum illa potentia mutuare pecuniã. Porrò aũt à venditione ad mutuum, nulla fit ſolida conſequentia. Nam res vendibilis ſuapta na- *Solutio* tura valet pretium: mutuũ aũt gratis fieri debet: nam, vt identidem hoc dicamus, induſtria mercatoris non impeditur niſi qñ eius voluntati ſeu per vim ſeu per fraudẽ obſiſtitur. Quare nec agumentum de iactu retis, qui l. ſi. iactum. ff. de act. empt. & vend. declaratur eſſe vendibilis in ſpe, ad præſens propoſitum refert. Eſt enim res illa per ſe vendibilis. Hoc enim ſolum

conclu-

concluderet, ꝙ poſtquam mercator iam emit merces,quas ad nundinas miſit, poſſet lucrum vendere,quod eſt in ſpe. Eſt.n. tunc ſicut ſatus ager: & iõ illud lucrũ eſt vendibile. Quando verò nihil emis, ſed ſponte mutuas,nihil habes quod vendas. Ac multo minus ad rem facit argu. quod de genero fit ſuſcipiente fructus pignoris extra ſortem: ſiquidem iam probatum eſt non rõne lucri ceſſantis, ſed pp vxorios ſumptus illos recipere. Præter hæc alia ſunt argumenta,quib.palàm docetur quãtum periculi ab illa opinione confletur. Circũuallant.n.eam Conradus, atq; alij eius fautores multis conditionib. vt aiũt, vt cõtractus ab vſuræ periculis liberetur.

Opinio Conradi, non nihil continet periculi.

Harũ capitalis eſt, ꝙ mercator potius expetere dẽt & optare negotiatione augere ſuam pecuniam,q̃ mutuo. Per hoc.n.putant impediri eius uoluntatem. Nam ſi mauult mutuare, fatentur non impediri, atque adeo nõ licere lucrum ceſſans recipere. Sed q̃ ſit imbecilla hæc cõditio,aptè mõſtratur: Id quod in re natura ſua licitum eſt, nullum eſt peccatum deſiderare: neque tale deſiderium contractum vitiat: mercatori aut habenti pecuniam ad negotia paratã licet per hoc ſolùm,ꝙ rogetur lucrum ceſſans recipere: ergo licet deſiderare vt aliquis ſe rogatum accedat, vt illo modo impediatur à negotiatione. Si ille ſic apud ſe conſtituiſſet:Niſi quis à me mutuum petat, nolo mercaturę meum æs committere,planum eſſet vſuræ vitiũ: quia non habet pecuniam expoſitam. Dũ aũt firmiter conſtituit negotiari,niſi quis ab eo mutuum petat, profectò neſcio ẽm iſtorum opinionem, cur deſiderare,vt qs mutuum petat vt lucrum recipiat, vitium conflet vſuræ. Atq; adeo ſequitur, ꝙ per hoc ſolum, quod mutuator rogatur, non propriè impeditur,quando quidem illud optare licet. Quòd ſi hoc verum eſt, vide q̃ lata ſternatur vſuris via. Nam dicere, ꝙ debet mutuator mutuare charitate victus,vt poſſit lucrum recipere, commentum eſt. Siquidem ad naturam vſuræ tollendam, nil facit charitas. Adde ꝙ tunc non opus eſt vt rogari expectet:nam maior eſſet charitas, ſi amicum egere ſciens, offerret ei pecuniam mutuo, ſi vellet, cũ pacto lucri ceſſantis. Nam dum metus eſt damni emergentis,profectò licet habenti pecuniam eandem amico offerre, vt ſi ex re ſua eſt,mutuatam cum tali periculo recipiat.Alia eorum conditio eſt,ꝙ labores & expenſæ, & pericula deducantur à ſumma ceſſantis lucri.Attamen neq; hæc conditio,ſi ſua vera eſt opinio,firma eſt. Expenſas quidem planum eſt eſſe deducendas: quia remanet apud mercatorem. Sed tamen de laboribus & periculis nõ eſt eadem rõ. Sum ego, verbi gratia, mercator hac arte viuens: petis à me mutuo pecuniam meam. Arguitur ergo, ſi mihi liceret lucrum ceſſans iam nũc ſuſcipere, poſſem & tm̃ recipere, quantum ſi meas nauarem operas, lucrarer: nam paratus ſum ego impendere labores meos: & malo laborando lucrifacere,decem,q̃ ſine labore octo: volo etiam ſubire pericula,Si ergo ſolas preces iſti cenſent eſſe impedimẽtũ meæ voluntatis, vt lucrum dicatur ceſſare,profectò cum à laboribus meis & periculis impediat,totũ poſſum petere. Enim verò ſi mercenariũ impedires ne ſuas operas in vineã locaret,totum denariũ debes ei ſine deductione laboris: quia maluiſſet ille integrum denariũ laborãdo, q̃ decurtatũ ceſſando. Ecce rationes q̃ me ſemper de hac re dubiũ tenuerunt. Et fateor,hãc mallem ſnĩam tenere. At ſatis duxerim rõnes meas aliorũ iudicio relinquere:ſed optarem habere patronos, qui mecũ eiuſmodi perſonata vſurarum portenta abigerẽt. Nam hęc lucri ceſſantis imago hiatũ iſtum & voraginem vſurarum non à multis hinc annis patefacit.

Arg. contra opin. recitatã.

Nihilo ſecius,qa non mihi tm̃ arrogo,vt primus opinionẽ illam prorſus refellam, ſit noſtra quinta concluſio:Nõ oĩno probabilitate caret vt poſſit lucrũ ceſſans in pactum duci ab articulo mutuationis: dũmodo re vera ceſſet,& non fiat in fraudem vſurarum.

Quinta concluſ.

Verè .n.ceſſare tunc penitus cenſendum eſt,nõ quia poteras negationi pecuniam cõmittere,ſed quando re uera iam firmus exponere conſtitueras,atq; eandem,quam mutuas. Nam ſi habes uiginti millia,& non decreuiſti mercaturæ niſi decem millia committere, ne quis ex aliorum mutuo lucrum ceſſans petere,eo quòd illis quo-

que

Ratio conclusionis que negotiari potuiſſes. Ratio concluſionis huius quæ ullam habeat probabilitatem. hæc una eſt, quòd poſtquam illa pecúnia tuæ mancipata induſtriæ tanti æſtimatur & alter ſciens & prudens uult illam cum illo onere ſucipere. uideris tu poſſe de illo pretio paciſci. Et tunc S. Tho. ſic interpretandus eſt, ꝙ non licet id integrum ſuſcipere quod re futurum erat in actu: quia nondum eſt certum, ac multominus quantum poterat accreſcere: qm̃ hoc minus habet certitudinis, ſed quantum eſt in habitu, puta in ſpe ſecundum coniectu ralem prudentiam veriſimili. Quamuis cui rationes noſtræ alteram. perſuaſerint ſnĩam, optimo ſe indicio tuebitur dicens nunq̃ lucrũ niſi in inuito propriè ceſſare. Et idcirco argumenta in capite quæſtionis propoſita ille diſſoluet cuia intererit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quid quid lucri pecunia uſuraria peperit, ſit reſtitutioni obnoxium.

POſt hæc ſequitur ſermo de uſurarum reſtitutione. Et quia de illa ambigere nemo poteſt, quæritur amplius, an quidquid lucri pecunia vſuraria peperit, ſit reſtitutioni obnoxium? Et arguitur à parte affirmatiua, ſm Pau. ad Rom. 11. Si radix ſancta, & rami ergo à contrario ſenſu: ſi radix infecta, qualis eſt uſuraria pecunia, & rami, puta eius lucra, ac perinde reſtituẽda. Secundò: Si fęnerator fęnebri pecunia poſſeſſionem aliquam emit, uendenda illa eſt, ut iubetur extra ꝰ de uſur. c. cũ tu. ut do eius pretio pecuniæ uſurariæ reſtituantur: ergo æquali ratione debet & lucrum eiuſdem pecuniæ dño reddi. Tertiò fęnerator non plus iuris habet in lucrum uſuraria pecunia comparatũ, q̃ in ipſam pecuniam, ſed illius pecuniæ nullum acquirit dñium ergo nec lucri, ac ſubinde pari iure tenetur illud dño refundere. In contrarium eſt ratio hæc. Id quod homo per ſuam propriam induſtriam nulla uetante lege acquiſiuit, legitime poſſidet, contingere autem poteſt, vt uſurarius ſua induſtria id acquirat, quòd lex poſſidere non uetat: ergo illud non tenetur reſtituere.

Primũ argum. *Secund'ũ argum.* *Tertium argu.*

De uſurarum reſtitutione ut in fronte quæſtionis dicebã, nemo dubitat, ſed tanquam certum relinquitur. Nihilominus quia eius ratio nonnihil habet dubietatis, & de hoc quoq; rũdendum eſt. Tribus aũt concl'onibus conſtabit rñſio. Prima: Quidquid pretij ratione mutui per uſuram receptum fuerit manet reſtitutioni ſubditũ. Concl'o iã ſupra art. 1. ex altera illata eſt: inde videlicet ꝙ uſura eſt peccatum iniuſtitiæ commutatiuæ, eo ꝙ illic uel pecunia bis uenditur, uel ſemel uſus, qui ſeorſum nullius eſt pretij dignus. De lucro autem quod poſtmodum per pecuniam vel rem aliam uſurariam accreſcit, diſtinguendum eſt cum D. Tho. Rerũ nãq; ut dictum eſt, aliæ ſunt, quarum uſus eſt ipſarum conſumptio: qualis eſt frumentũ, pecuniȩ, &c. aliȩ uerò, quarũ uſus non eſt earũ conſumptio, vt prædium domus, & ſimilia. Eſt ergo ſecunda concluſio: Quando res, quæ uſu conſumuntur per uſuram extorquentur, puta pecunia, grana, uinum, &c. tunc fœnerator non tenetur reſtituere niſi tm̃ penitus, quantum accepit cum damnis, ſi quæ alia dedit: & cum lucro, ſi quod alteri ceſſet. Fructus aũt qui per eaſdẽ res ſua induſtria accumulauit, liberi ſunt à reſtitutione. Extorſiſti à mutuatario mille aureos per uſuram, quibus poſtea induſtria tua centum adiecisti, mille tãtum illi debes: ac inſuper damna quæ tua cauſſa accepit, & lucrum, ſi quod illi ceſſauit. Idem eſt ſi centum cados uini eripuiſti, quibus uenditis illos multiplicaſti: centum inq̃ tm̃ debes. Ratio eſt manifeſta: Nullus debet alteri, niſi quantum illi damni dedit: ergo qui mille tantum ſurripuit, ſimpla illa debet: nam quod illi per ſuam induſtriam accreuit, non erat alterius. Simile dicendum nobis infra eſt de emptore, qui non cogitur emere utilitatem ſuam, ſed venditoris damnum. Atque idem omnino de depoſitario, qui ſi uſu depoſitæ pecuniæ alienæ lucretur, non debet niſi ſimplum depoſitum. Tertia concluſio: Si fœnerator rem aliquam fructiferam per uſuram recepit, reſtituere eandem tenetur cum fructibus. Vt ſi recepit fundum, non ſolum ipſum, ſed quotquot habuit fructus debet. Et ſi recepit domum, cuius locatione acquiſiuit decem numos, eoſdem una cum domo debet. Et ratio

Prima concluſio *Probatio* *Secunda conclu.* *Tertia conclu*

D. Tho. S. Tho. eſt, ꝙ rerum illarum quas fœnerator per uſuram acquiſiuit, non eſt dominus ſed dominium manet apud mutuantem. Quippe non fœneratori ſed alteri fructificat, ueluti de pignore dictum eſt. Sed *Obiectio* arguis: Nunquid nõ & uſurariæ pecuniæ dominium penes ipſum conferentem pariter manebat? cur ergo lucrum illarum non eidem debetur, ſicut aliarum rerum *Solutio.* fructus? Reſpondetur planiſſimum eſſe interſtitium, ꝙ res illæ, quæ uſu conſumuntur, ſteriles per ſe ſunt, neq; pariũt: & ideo quanquã ſint alienæ, tamen accedens lucrũ totum debetur negotiantis induſtriæ. Illæ uerò quæ per ſe fructificant, domino *Replica.* fructificant. Quòd ſi arguas. Si fœnerator illa pecunia uſuraria emeret fundum, teneretur ipſum cum fructibus reſtituere. ſi quidẽ cùm alterius pecunia illum emerit, uidetur perinde eſſe, ac ſi eundem fundũ per uſuram ab illo extorſiſſet: ergo eadem ratione tenetur reſtituere lucrum eiuſdem uſurariæ pecuniæ. Negatur antecedens. Immo fructus illius empti fundi ſunt ipſius fœneratoris ementis: ut puta ſuæ induſtriæ debiti. Neq; tenetur reſtituere niſi pecuniã ueluti ſi depoſitarius aliena pecunia rus coemeret, non debet niſi pecu*Grauis quæſtio.* niã. At uerò ut perſpicatior fiat iſtarũ concluſionum, ac potiſſimùm primæ intellectus examinanda eſt uetus illa quæſtio, utrum ꝑ uſurariam dationem transferatur *Opinio gloſſæ.* dominium? Fuit. n. opinio gloſſæ illius textus Ambr. Si quis uſurã. 14. q. 4. quæ id *Scotus.* aſſeruit. Cum qua conſentit & Scot. in 4. *Paluda.* diſt. 15. q. 2. art. 3. & Palud. ibidem, atque *Adrian.* Adrian. in q. de uſura. qui ait eſſe communem opinionem Canoniſtarum. Et citat in *Hẽricus.* eandem ſententiam Henricum Gauden. in quolib 4. q. 27. Immo & D. Tho. in 4. diſtin. 15. q. 2. art. 4. Attamen S. Tho. non *Nõ præteritæ opin.* ait illic niſi quoſdam hoc dicere. Et ratio iſtius opinionis eſt, ꝙ unuſquiſq; liberam habet poteſtatem donandi quod ſuum eſt: mutuatarius autem libere donat: ergo do*Solutio.* miniũ transfert. Quòd ſi reſpõdeas ut art. 1. dictum eſt nõ eſſe omnino liberam donationem: quia ob eo fit, qui neceſſitate compellitur, hoc non obſtat: tũ quod poſſit quis abſq; neceſſitate accipere ad uſuras, tum etiã, ꝙ metus multò efficacius tollit uoluntarium: & tñ non obſtante metu transfertur dominium: ut patet utroq; iure: nẽpe c. Abbas. de his quæ ui met. cauſ. fi. & l. metũ. ff. eod. licet detur repetitio, & tales contractus ſint in irritum reuocandi. Quinetiam contractus matrimonij ſi me- *Replica.* tus nõ ſit cadens in conſtantẽ uirum, tenet. Et conſonat Ariſt. ſniã. 3. Ethic. de mari- *Ariſt.* timo mercatore: qui metu abijcit merces. Vbi licet inuoluntarij quidpiam admiſtũ inſit, eſt nihilominus abiectio ſimpliciter ſpõtanea. Itẽ mutuatarius nõ dat uſurario pecuniam tanquã in depoſitum, uel in pignus, neq; per locationem, quibus contractibus nõ transfertur dñium, ſed uerè dat ꝓ mutuo: ergo transfert dominium. Præterea, ſi non trãsferret dominium, ſequeretur quòd oẽs cõtractus quos poſtea uſurarius illa pecunia conficeret, eſſent caſſi: perinde ac ſi latro pecunia furto ſublata illos faceret. Ideoque quicunque uſurario panem uel uinum venderet, aut rem aliã, teneretur reſtituere pretium uerò domino. His tñ non obſtantibus, opinio negatiua *Solutio.* eſt indubie uera. Quam quidẽ opi. expreſſè hic tenet S. Tho. in ultimis uerbis arti- *D. Tho.* culi: ubi ait fructus rei per uſurã extortæ, eo fore reſtituendos, ꝙ qui eam dedit, eſt eiuſdem rei dñs. Et eſſet nihil aliud, quam cauillus, dicere, quod licet rerum uſu non conſumptibilium non trãsferatur dñium, transfertur tñ pecuniæ. Eadem quippe eſt utrobiq; rõ. Quare D. Tho in ſolõne tertij idem adſtruit de pecunia. Ob idq; non debuiſſet Adria. eum citare in ſuam ſententiam, neq; uerò oẽs iuris doctores. Nã & unus eorum, Sylueſt. in uerb. uſura. 6. di- *Sylueſt.* cit opin. S. Tho. teneri cõiter a doctoribus. Sed mos ipſorũ eſt de hoc ẽt raro conuenire, quænã ſit opi. cõis. Et ideo parum deterrere debet illud ſuum uerbum, Omnes. Opinionẽ aũt S. Tho. cuncti amplexi ſunt antiqui patres: ut Alex. 3. part. q. 66. membro 4. & Altiſſiodorẽſis, 3. par. tract. 21. q. *Alexan.* 1. & Richar in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 5. Et Caie. *Altiſſiodorenſis.* quolj. 1. fecit de hoc qõnem tertiam. Atqui *Richar.* ut rationes ſniæ huius eluceant, ſupponendum eſt, quòd nuda traditio rei non eſt *Caieta.* certũ ſignũ translationis dñij. Sic. n. habet. ff. de ac. re. dom. l. Nunquam nuda traditio. n. transfert dñium; ſed ita, ſi uenditio aut

iuſta

iuſta cauſſa præceſſerit, per quam traditio fieri quæreretur. Hoc ſuppoſito arguitur ſic: Si per uſurariam ſolutionem dñium transferret, uel hoc eſſet rigore legis uel arbitrio voluntatis ſoluẽtis: quia nõ eſt alia uia trãſferendi: lege autẽ nõ transfertur, cum lex omnis tale contractum uetet: uoluntatẽ uerò ſoluentis, iam dictum eſt nõ cõſtare per hoc, quod uoluntarie pecuniam tradidit. Supponimus.n.nõ dare rõne amicitiæ mere gratis; hoc.n.extra propoſitũ eſt: ſed rõne cõtractus mutui: contractus aũt hic trãſlationẽ nõ indicat, utpote quo uſus pecuniæ emit, q nullo eſt ſeorſum ptio æſtimabilis, ergo nullũ eſt conuincẽs argũ, quod uolunias ſoluentis ſit dñium trãsferre. Cũ ergo nemo pſumat donare niſi planis documẽtis conſtet, fit ut nulla fiat illic dñij trãſmiſſio. eo potiſſimũ quod in hmõi traditionibus, q plenã non hñt uoluntatẽ, q̃ minima excogitari põt, credẽda eſt alienatio.

Prima ratio in gratiam proximæ aſſertionis.

Scrupulus. Solutio

Quòd ſi exquiras, cur ergo mutuatarius dat poſtquã (ut ſuprà argutũ eſt) neq; dat in depoſitũ, neq; i pignus? Rñdetur eò dare, quia aliter nõ põt extorquere mutuum. Et ſi urgeas ergo decipit hoĩem: negat cõſequentia: imò fœnerator ſeipſum ſeducit. Nã poſtq̃ accipit qđ nõ debet, ipſe uiderit quõ recipit: illa.n.traditio nõ habet peculiarius nomen, q̃ datio uſuraria. Et eſt nõ diſſimile exemplum de illo qui in naufragio eijcit merces in mare: non.n.ideo dominium ab ſe illarũ abdicat. Quare ſi undarum poſtmodum impetu reijciantur in ſiccàm, ſui etiam tunc ſunt iuris.

Secunda ratio.

Secundò preſſius: Oẽs (illi ẽt qui ſunt partis aduerſæ) fatentur quod ſi fœnerator loco uſuræ extorſit aruum, tenetur idem uti ait S. Tho. cum fructibus reſtituere: huius autem cauſſa alia reddi nequit, quam illa S. Tho. quod eius dominium ſemper manet apud eum, qui dedit. Nã ſi prædium uerè eſſet fœneratoris, licet iniuſtè extorſiſſet, fructificaret ſibi, neq; amplius teneretur q̃ prædiũ reſtituere. Quòd ſi dicas, debere illos ratione moræ, quia alter impeditur, tunc ſe quereretur, quod ſi mutuatarius non deberet agrum colere nihil fructuũ deberetur ei: quod eſt falſum.

Tertia ratio.

Præterea tertiò arguitur: Cùm leges oẽs uſuris recipiendis reclamẽt, quantum fieri põt, denegandum eſt uſurario ius: ſi autem ei dñium cõcedatur, periculo exponitur reſtitutio: nam ſi uera eſt illa donatio, poſſet quodammodo uſurarius tergiuerſari, negãs teneri ſe reſtitutionis ligamine, ſaltem quouſq; alter petat.

Quarta ratio.

Ad hæc inſuper quarto loco accedit, quod ſolent leges dñiorum tranſlationẽ impedire in donationib. quæ fiunt pro re turpi & iniurioſa: ut ſi des Aſſaſſino ut hoiem occidat: aut corrumpẽdo iudici, aut ſimoniacè, quia res illa non eſt uendibilis. Cum ergo uſus mutuatæ pecuniæ ſeorſum nullius ſit pretij, ſignum eſt, leges illius contractus prohibitrices translationem dominij impedire. Mutuatarius autem, qui dat nõ rõne amicitiæ, ſed ratione mutui, nunquã intendit aliter dare quàm iura permittunt. Atque huc forſan ſpectat ratio Altiſſiodorenſis, inde probãtis nõ poſſe mutuatarium ratione talis cõuentionis donare, quia à Deo prohibet, ſcilicet per leges naturæ ac diuinas contractum improbantes.

Poſtrema ratio aucto̅ris.

Poſtremum autem egomet mihi argũ excogito: Si uſurarius uſurariæ pecuniæ eſſet dominus conſequẽs fieret, ut ſi haberet creditores alios antiquiores, quibus non per uſuras debitor erat, & poſteà æs alienum, per uſuras contraheret: neque hẽret alia bona niſi illa uſuraria, prius deret ſoluere antiquioribus. Nam ſi illa bona uere ſunt illius, re uera antiquius debitũ præferendum eſt: & tñ hoc nemo concedit. Rõ ergo cur uſurarum dñis facienda eſt prius reſtõ, non eſt alia, quam quod uſurarius non acquirit earum dominium.

Ad primum ar. partis aduerſæ.

Primò igitur argõ in contrarium conceditur, illam eſſe cauſam, cur non transferret dominium: quia.ſ.illic non eſt libera donatio, ſed datio propter uſum mutuatæ pecuniæ, quæ nihil ualet. Neq; refert (ut ſuprà art. 1. dictum eſt) ſi uſurarius ſtricta neceſſitate cõpulſus petat, an ſuo obſequatur aĩo: ſatis enim eſt, quod poſtquam conſtituit mutuum petere compellitur dare: quia aliter obtinere non põt. Atq; id m reſpondemus de datione per metum facta. Nam cum ſpontanea non ſit, non eſt cur dominium in alterum tranſmittat. Neque iura contrarium uolunt, imò hoc planè ipſum docẽt, dum .ſ.ſanciunt, eiuſmodi donationes non eſſe irritandas, ſed ut irritas declarandas. Fâ-

temur quidem, ſi latronis metu iures illi quidpiã largiri, teneri de rõne iuriſ:ſed tñ cum tradideris, minimè dñium traducis. *Dub. ... ...* Quid autē ſi mutuatarius, id fœneratore exigente, dicat, ſe ſuã pecuniã cum dñio tradere? *Solutio.* Rñdetur, ꝙ ſi non det rõne merę amicitiæ, ſed mutui cauſſa, quidquid dicat & iuret, non intelligitur dominium traijcere: quia iura prohibent; ſecus autem de matrimonio: ubi ſi metus nõ eſt cadens in conſtantem uirum, eò fit conſenſus legitimus, quod citra talem metũ nemo dēt ſeipſum tradere, tamq; cæco nodo illigare. *Ad ſecundum arg.* Secundum autem argumentum ſolutum eſt. Sed tertium, an uidelicet uſurarius poſſit per uſuras acquiſita eo uigore alienare, ut eius cõtractus ſint validi, paulò inferius commodius tractabitur.

Ad primum ar. princip. Poſt hæc ergo rñdetur ad argumenta in capite q̃onis propoſita. Ad auctoritatē.n. Pauli dicẽdum, ꝙ radicis qualitas, ſeu bona, ſeu mala, ꝑpea redundat in ramos, ꝙ hēat rõnem effectricis cauſſæ: pecunia verò uſuraria non eſt niſi ſola materia induſtriæ: & ideo licet ipſa ſit reſtitutioni obnoxia, non tñ eius lucrum. *Ad ſecũdum ar.* Et ſimili rõne rñdetur ad ſm. Poſſeſſiones nanq; fœnebri pecunia emptę, ſuę ementis ſunt, ſibique fructificant, ſunt tñ obligatæ uſurarũ debitis. Et ideo c. cum tu. iubentur vendi, ſi alioqui ſoluendo non ſit fœnerator. Ex quo ſequitur gl. eiuſdē c. text. non intellexiſſe. Elicit.n. inde, ꝙ res vſuraria pecunia emptæ, ſunt reſtituendæ: cũ tñ textus non hoc dixerit, ſed ꝙ ſunt vendendæ: & refert q̃plurimum. Nã cum poſſeſſiones illæ in dominio ſint fęneratoris, ſi plus valent quam fuerat uſuraria pecunia, ille exceſſus, ut hic S. Thom. docet, non alterius à quo pecuniã extorſit, ſed ſuus, qui emerat, eſt. Niſi forſan ratione uel dãni emergentis vel ceſſantis lucri aliquid ei deberetur. Item ſi eædem eſſent reſtituendæ & fructus, quoq; earum deberent cum illis refundi, quod eſt falſum. Longiſſimè ergo differt res eſſe debitis obligatas, & eaſdem eſſe reſtituendas. *Ad tertium ar.* Atq; inde liquet tertij reſponſio, quo arguebatur non habere fœneratorem plus iuris in rem emptam, quàm in pecuniã ipſam. Falſum.n. eſt: quippe cum ratione induſtriæ ius hēat in rem, quod in pecuniam non habebat.

Quæſt. Et per hæc diſſoluitur alia quæſtio: Vtrũ ſcilicet omnia bona uſurarij ſint ſubdita reſtitutioni: nã ſuper eo. c. Cum tu aliqui affirmant (vt Panorm. refert) alij uerò negãt: *Panor. Io. Andr.* ut Panormi. ipſe & Io. Andr. dicentes ꝙ illa quæ per uſuram ſunt extorta, obligata manent: reliqua uerò legitime acquiſita minimè: quia nullum ius inquiunt, id præcipit. *D. Tho.* At uerò S. Tho. in eadem ſolutione ſecundi, non modo illa quę uſuraria pecunia empta ſunt: uerum omnia affirmat eſſe obligata. Diſtinguendum ergo eſt. *Bona uſura rei triplicia.* Primũ.n. triplicia ſunt uſurarij bona. Illa.ſ.q uelut uſurarum pretium acquiſita ſunt: & ea quæ pecunia uſuraria fuerunt empta: & præter hæc alia, ſi quæ legitima hr̃ditate, uel uia quauis licita poſſidet. Rurſus obligatio, altera eſt perſonalis, ſ. quę ex ꝑſona deſcendit in poſſeſſiones: alia uerò realis qui ratione rei ligat perſonam. *Diſtin.* Res ergo primi ordinis, puta quæ uſu non conſumuntur, uſura uel furto ſublatæ, obligatione reali manent reſtitutioni obnoxiæ, quippe quæ eędē numero reddendæ ſunt eò ꝙ dominium fixum permanet penes primum poſſeſſorem. *Solutio præmiſſæ q̃onis.* Quo circa obligatio hæc quocunq; cum re ipſa cõmigrat nẽpe ſiue uendantur, ſiue donentur, ſiue iure hæreditario poſſideantur, obligatur poſſidens eaſdem res rõne rei acceptæ reſtituere uerò domino. Sed ſunt aliæ res ſiue uſuraria pecunia emptæ, ſiue legitimè ab uſurario acquiſitę, v.g. ſunt patrimonialia. Et hæc non ſunt obligationi reali reſtitutioni ſubdita, ſed perſonali. Nam fœnerator uſurarium æs per uſuras contrahens, fit reſtõni obnoxius: & rõne ipſius cuncta quæ poſſidet. Et eſt latiſſima differentia, ꝙ hęc perſonalis obligatio non tranſit ꝑinde atq; realis cum rebus, ſed tantum in illos, qui loco perſonæ ſuccedunt. Exempli gratia: Si uſurarius uendat ſuum patrimonium, quando alia bona habebat quibus uſuras reſtitueret: poſt uerò in pauperiem lapſus reſtituere non poteſt, illi emptores liberi ſunt à reſtitutione. Nã bona quæ emerunt, uera erant fœneratoris. At verò ſi uita defunctus aliqua reliquit in bonis, ſiue illa, quæ per uſuras acquiſiuit, ſiue aliud legitimum, etiam ſi uſuraria ſub-

ria ſubſtãtiam totam perdiderit, hæredes tenentur paternas vſuras ſoluere rõne obligationis, non qdem realis, ſed pſonalis: qa ſuccedũt loco defuncti. Ex his iam gradũ facere poſſumus ad fœneratoris contractus, vt examinemus quinam ſint ualidi: qui uerò minimè: quod quodã ſuperiori argũ exquirebatur. Enimuerò ſi uſurarius dominium non acquirit, conſequens fieri vr̃, ut nullatenus poſſit vſuraria bona ullo contractu abalienare. Ad hoc in primis per diſtinctionem illã ſuperius poſitã rñdetur. Res quippe vſu conſumptibiles in pretium vſurariæ mutuationis receptæ, alienari nequaquã ab uſurario pñt. eſſet nanq; alienatio irrita, qñquidem nunq̃ in ſuũ ius venerunt. De alijs puta q̃ uſu cõſumuntur, alia eſt rõ. Enimuerò ſi vſurarius, ẽt ſi illas alienauerit, alia habet bona, quibus reſtituat, contractus alienationis, ſiue gratuito fiant, ſiue oneroſo vinculo, tenent qm̃ nõ eſt neceſſe, ut eædem numero reſtituantur. Si aũt nihil prorſus hẽt niſi quod per vſuras corraſit, imò licet illa quæ habet, non ſint uſuraria, ſed legitima bona, quæ tñ debitorum ſummã non exuperãt, tunc uniuerſale fermè Doctorũ rñſum eſt, oẽs eius cõtractus eſſe irritos: qa oĩa illa bona ſunt debitis obligata, vel obligatione reali, ſi ſunt prioris gñis: uel perſonali, ſi ſunt poſterioris, quia perſona eſt reſtituere obligata. At uerò tam ulẽm ſententiam, niſi cũ certo moderamine: nõ mihi videor ſatis probare. Etenim ſi ſit gratuitus cõtractus, verbi gratia donationis, planũ eſt non valere: qm̃ tũc donatũ illud ab vſurarũ debitis eximitur. Si aũt ſit oneroſus tũc diſtinguã. nã ſi per illũ nihil vſurarius recipit, quod debitorib. ſoluat, fateor ſimiliter caſſũ eſſe: vt ſi filiã dotaret: qa non ſibi ad iuſtũ ſupereſt q̃tũ dẽt. Atq; idẽ cẽſendũ, ſi ſtipẽdia famulis perſoluat, etſi victualia emat, q̃ certũ eſt ab ipſo conſumẽda fore. Vide ergo q̃tum ſit periculi cũ uſurarijs atq; alijs qui credũtur nõ alia bona poſſidere, q̃ illicitè acquiſita, hmõi cõtractus inire. Si tñ uẽdat, dummõ id nõ fiat in fraudẽ, arbitror ſm ius naturæ contractum firmum eſſe, emptoremq; in cõſcientia nullatenus teneri in reſtõnem: nã uenditor etſi rem uendidit, pretiũ tñ recepit, quare nihilominus in bonis hẽt: & põt ex illo p̃tio ſoluere uſurarũ debita, ſicut poterat ex re ipſa. Itaq; ad irritandũ contractum, eo conijciendus eſt oculus, vtrũ per ipſum uſurarij ſub̃a minor fiat, quã q̃ ſoluendis debitis ſufficit. Et patet hoc mõ rõ noſtra: Fac uſurariũ non ampliorẽ hr̃e pecuniam, q̃ eſt ſuũ æs alienũ: ſi tunc illi uendo meũ fundum, cõtractus eſt firmus: quia tm̃ habet in rebus, quantum habebat in numis. Si ergo iterum ego eũdem fundum eodem numo redimam, cur contractus eadem ratione non ſit ſolidus? Ius quidem ciuile forſan, quia fraudem præſumet, illum reſcindet: ſed tamen illo ſecluſo non eſt cur conſcĩam remordeat. Hinc ptinus facilis eſt deſcẽſus ad fœneratorũ hæredes. Ad illos.n. non tm̃ obligatio realis deriuatur, verum & perſonalis defuncti. Nõ ſolum in qua dũ in hæreditate res eædem permanent, quæ ueluti pretium vſurarum acquiſitæ fuerant, tenentur eaſdem pp obligationẽ realem, quæ cum ipſis migrat, dñis referre: uerum etſi nihil illarũ ſuperſit, ſed tñ defunctus aliqd vnde debita ſoluantur, in alijs legitimis bonis reliquerit, tenentur reſtituere quidquid ille debebat, pp perſonalem obligationem, eo, q eius loco ſubrogantur: tenentur inquã in conſcĩa, ſi bona debitorum ſummã adæquẽt: Alioquin ſatis eſt, ſi totã hæreditatẽ reſtituant. In foro aũt exteriori, ſi hæreditatem acceptarent, cogerentur in totum. niſi forſan ſcriptorũ præciſè bonorũ ſe hæredes pronuntiaſſent. Reliqua iam demum ſit dubitandi rõ, vtrum hæredum ſinguli in ſolidum teneantur, an duntaxat pro quota aſſis? Sunt.n. & de hoc inter iuris Doctores placita diuerſa. Et Syluelt. arbitratur in verb. Vſura. 6 § 10. ſe ſatis rñdiſſe, q ſm illam opin. quæ tenet oĩa bona uſurarij eſſe obligata uſurarũ debitis, vnuſquilibet tenet in ſolidum: ſi uerò nõ ſunt obligata, qlibet tenetur pro rata. At verò diſtinctio hæc parum ad rẽ facit. Nã, ut ſupra mõſtratũ eſt, cuncta uſurarij bona obligata manẽt, ſiue reali ſiue perſonali obligatione. Et iõ ſic potius cẽſendũ, q res illæ, quæ pretium fuerunt uſurarium, à quouis hæredum poſſideantur, reddẽdæ ſunt domino. Et tunc cæteri cohæredes te-

Moderatio ſententiæ cõis.

Venditio facta ab uſurario ualida eſt ſecundum ius naturæ.

De hæredibus fœneratorũ

Dubitatio.

Syluest.

Satisfit dubitationi propoſitæ.

Ratio p̃fatæ aſſertionis.

nentur illi refundere pro rōne ſuæ portionis. *Quæſtio altera.* Si aūt ſint alia bona, arbitror neminē teneri niſi pro quota aſſis: vt q hæres fuit ex ſemiſſe, teneatur ad vſurarum medietate: & qui ex triente, de tertia, & cæteri ſimiliter de ſua cuiuſq; portione. *Primum fundamētum.* Et ratio eſt: quia perſonalis obligatio non tranſit in hæredes niſi rōne hæreditatis: ob idq; obligatio diſpertitur ſm portionem hæreditatis cuiuſq;. *Secundū* Et hoc ſentio, ēt ſi bona illa, vſuraria pecunia fuerint empta. Et hæc de reſtitutione eorum quæ per realē vſuram acquiruntur. Reſtat autē de uſura mentali rūdere, vtrum obliget ad reſtitutionem: vt c. conſuluit. de vſur. definiuit. Vrban. 3 Et in primis ex ſuperioribus cōſtitutum ſupponamus, uſurā mentalem eſſe, qñ ēt nullo præcedente pacto aliquid ſperatur ratione mutui recipiendū. Nam qñ duntaxat ratione beneuolentiæ ſperatur, nunquā contrahitur vſurę cōtagium: ſiue illa ſit principalis intētio, ſiue ſecus. Hoc nanq; iam ſupra ſatis non ſolo teſtimonio S. Tho. ſed clara rōne monſtratum eſt: Scdò ſupponendū eſt, uſurā mentalē, licet ſemper peccatū ſit cordis, nunq̄ tñ obligare ad reſtitutionem, niſi dū re uera ſubſeqtur uſuræ receptio. Quinimò etſi pactū interueniat & mutuator iniquè cōtendat vſuras exprimere, niſi recipiat, nulla emergit reſtituendi obligatio: quia nihil debetur niſi Deo in ſatisfactionē pro culpa. Igitur c. conſuluit. vbi reſtō iubetur vſuræ mentalis, hoc pacto intelligendū eſt. At verò nondū per hæc ſatis liquet eiuſdē tex. intellectus. Haud n. deſunt q cēſeāt mentalē vſurā neminē reſtōnis vinculo innodare, niſi eum, qui prauā ſuā mētē alteri inſinuauerit. *Scot.* Imo Scot. in 4. diſti. 15. q. 2. artic. 2. id vř ſentire. Ait. n. q animus ſine ullo pacto uerbali uel alio ſigno æquiualenti oñdente debitori q mutuās nō mutuaret ſine ſpe lucri, nō facit illum recipientē ſine pacto hře alienum: & ideo nō tenetur ad reſtitutionē. Et eiuſdē ſñīæ apparet eſſe Richar. eadem diſt. art. 5. q. 5. *Richard.* vt puta ſi vſurarius vt habetur in eo. c. parabolam iuramenti, hoc eſt chirographū debiti reddere recuſet quouſq; aliqd vltra ſortem ei ſupererogetur. *Motiuū Scoti.* Et facere pro Scoto vř Greg. in Regiſtro. Et habetur 1. q. 2. c. ſicut. vbi ait, eius oblatio, ſ. mutuatarij, nullā culpæ maculam ingerit, quæ nō ex ambientis petitione proceſſit. *Greg.* Porrò aūt hęc opinio, ut apud auctores iacet, nulla probabilitate viget. *Sentētia Sco. nullius probabilitatis.* Nam qui prauitatem ſui propoſiti inſinuant, nō mentales, ſed reales vſurarij cenſendi ſunt. Qñquidem licet pactum non ineant expreſſum, inſinuāt tñ tacitè. *Ratio in Scotum.* Quare in d. c. conſuluit. ſeorſum mentalis vſurarius ſecernitur ab eo qui mētem ſuam illo mō ſignificat. Itē rō eſt manifeſta ut ēt ſine tali ſignificatione vſura obliget ad reſtitutionem, nā quāuis tuam auaram mentem celes, tñ dum ſcis alterū rōne mutui tibi dare, tunc planè intelligis dationē illius non eſſe liberam donationem, ſed fieri pro illo qđ non eſt pretio dignum, ac perinde rōnes alienum inuito dño. Vt ergo res hæc lucidè pateat, notādum eſt quatuor modis poſſe contingere receptionē fœneratoris à mutuatario. Primò: ſi mutuator intendat rōne beneuolentiæ recipere, eodemq; mō recipiat: tunc, n. planum eſt nullum cōſtare vſuræ peccatū: tm̄ abeſt, vt illa exigatur reſtitutio. Scdò: Si intendit recipere cauſa mutui, & re uera ita recipit: & hoc, licet nullum interueniat pactum, neq; intentionis ſignificatus, citra controuerſiā, peccatum eſt reſtitutioni obnoxium: tum pp rōnem proximè factam: tum quia expreſſa eſt determinatio dict. c. conſuluit. Vnum *Dubium* tñ offendit me dubium circa capituli verba: Habentur nanque ibidem hæc: ſi non alias mutuo eſſet traditurus. Ex quib. verbis oēs, colligunt, q intentio ſecundaria uſuræ non obligat ad reſtōnem, ſed duntaxat primaria & principalis; uidelicet ſi tu non mutuares niſi ob hmōi ſpē & intentionē: nam ſi ēt ſine illa mutuares, aiunt hoc licere: quia hoc eſt ſiniſtrum, ut aiunt oculum hře ad lucrum. Attamen profectò intelligere hoc non poſſum. Enimuerò quamuis ſine tali ſpe mutuares, ita ut hæc tua non ſit principalis intentio, tñ poſteà dum recipis, noueris alterum tibi dare rōne mutui, profectò recipere tibi nō licet. Sed eſſet peccatum nexu te implicans reſtituēdi: quia recipis quod neq; eſt tuum, neq; ille gratis dat. Quare non aliter percipio ſecundariā intentionem capituli, ex-

cuſantem

Explanatur textus citatus. cuſantem à reſtitutione; q̃ dum nullo mõ mutuo, uel rõne mutui aliquid recipiã ſed gratis licet cogitatio obrepat, q mutuatarius ſupererogabit mihi aliquid: quod tñ ego ſum certus non recipere niſi gratis cõtulerit. Alioqui quamuis ſecundaria intentio eſſet recipiendi rationem mutui, eſſet delictum cordis. Tertiò mõ pôt ſic lucrũ contingere, q fœnerator nõ putat ſe recipere ultra ſortem ratione mutui, ſed fortè ratione beneuolentiæ, nihilominus alter dat mutui cauſſa. Et tunc fortaſſe quiſpiã cenſeret nullam emergere reſtitutionis obligationem: quia illa intentio nullum fuit peccatum. Nihilominus diſcernenda moderandaq; eſt hæc ſuia: nam quandiu iſte crediderit accepiſſe ratione beneuolentię, & a culpa & à reſtõne eſt liber. Attamẽ cum primùm reſciuerit mutuatarium non dediſſe niſi ratione mutui, tenetur ſub reatu peccati mortalis reddere. Et rõ eſt q iam inde agnoſcit non fuiſſe gratuitã donationẽ. At uerò quia obligatio non naſcitur rõne acceptionis, ſed ratione rei acceptæ, non tenet̃ reſtituere, niſi id quod illius poſſidet, uel quo factus fuit ditior. Itaq; ſi quid bona fide conſumpſit, putans eſſe ſuum non debet. Quartò modo cõtingere pôt, q mutuator corruptam habuit intentionem, ſed tñ alter non eſt largitus niſi gratis ex liberalitate. Et de iſto membro ſunt opiniones diuerſæ. Nã Hoſti. & Panor. in c. conſuluit. de uſur. & gl. in c. fi. de ſimonia. & Ioan. And. in Mercur. regul. pactum affirmãt obligationem inde exurgere reſtituendi. Et ratio eorum eſt, q cũ illa intẽtio ſit peccatum, receptionem uitiat, ac perinde quidquid recipitur, reſtitutionis debito amplexum eſt. Et intelligunt ẽt, dum conſtiterit alterum dediſſe beneuolẽ. Nam dicunt q reſtõ tunc non eſt facienda illi, poſt quam gratis dedit, ſed pauperibus rõne peccati. Nihilominus in hac opinione nihil prorſus probabilitatis ineſt. res. n. eſt clara. De peccato inq̃ in primis cogitationis, nulla eſt dubitatio. Secũdò, neq; de hoc ambigendum, quin quamdiu mutuator habeat conſcientiam, alterũ ratione mutui dediſſe, teneatur ad reſtõnem, non quidẽ ſimpliciter, ſed rõne errãtis conſcientiæ. pro eo q putat ſe retinere

Hoſti. *Panorm.* *Gloſſa.* *Ratio prateritæ opinionis.* *Auctoris iudicium*

alienum. Et hactenus rectè dicunt prædicti auctores. Attñ q à parte rei teneatur, falſum eſt. Et ideo ubi conſtiterit alterum non dediſſe rõne mutui, ſed gratuito quãquam deprauatiſſima intentione illud receperit, nullo implicat̃ reſtituendi modo. Et hoc manifeſtè probatur: Reſtituendi obligatio ex nulla alia inſurgit cauſſa, quã ex damno alteri dato: hoc. n. nomẽ ipſum aperit. Eſt. n. reſtituere, alterum in ſuum ius ſtatuere: quando uerò mutuatarius ob meram beneuolentiam quidpiam cõtert, nullum accipit dãnum, nec depulſus eſt à iure ſuo: ergo alter nihil ei dẽt. Nam lucrũ quod fœnerator acquiſiuit, reſtitutionẽ nõ inducit: alias quod donatũ tibi eſt, reddere obligareris. Deinde arguitur: Dũ ego rem meam ab altero eripio, quã arbitror eſſe ſuam, etſi tunc corde furtũ committam: tñ ſi poſteà mihi innoteſcat, rem eſſe meam, nullo reſtitutionis reatu teneor. Imò uerò quamuis ſua ipſius fuiſſet, ſi poſtmodum notum mihi faceret dono mihi dediſſe, profectò religatus eſſem iugo reſtituendi: par aũt rõ eſt in propoſito: Illi ergo mutuatario nihil debebatur. Si aũt illi nihil debetur, multo minus pauperibus. Reſtitutio namq;, ut iam ſupra dictũ eſt, non cedit in ius pauperum, niſi uel qñ copiam creditorum haberi nõ pôt, uel qñ datio ipſa iure condẽnatur, ut ſimonia: datio aũt illa beneuola nullatenus eſt prohibita. Dicere aũt q mala intentio ſit digna illa pœna, ut uſurarius eleemoſynam egenis eroget, profectò nullo fulcimento connititur. Ex his ergo collige ſolam receptionẽ rõne mutui atq; oẽm in uniuerſũ, ſiue intentio primaria fuerit, ſiue accidentaria, obligare ad reſtitutionem. Igitur qñ dixit Greg. oblationem mutuatarij non ingerere culpæ maculã, ſi ex fœneratoris petitione non proceſſerit, intellexit, q non impingit eidem fœneratori labem, ſi neque petit neq; ſcit in pretium ſibi propter mutuum rependi: nam dum ſciens & prudens illa cauſſa recipit, eodem recidit, ac ſi peteret. Et ſic gloſſare dẽt Scotum, cui eius ſuſceperit patrocinium. Porrò uerò poſtremum hic dubium diſſimulandũ nõ eſt, quippe quod multorum ingenia torquet: Videntur enim præfatũ c. conſuluit.

Rõ dicti. *Ratio altera ad idem.* *Corollarium ad mentem Scoti.* *Dubium.*

de uſuris. & c. mãdato, quod eſt finale, de ſimon. ſecum pugnare. Nam c. hoc, ut expoſitum eſt uſurarium mentalem nexu reſtitutionis pſtringit. Illud uerò de ſimon. ait ꝙ ſimoniacus affectus, nullo intercedẽte pacto, per ſolam pęnitentiam diluitur: neque ad reſignandum beneficiũ obligat, quod tali affectu ſuſceptũ eſt. Et tñ quidquid in temporalibus uſura eſt, ſit in ſpiritualibus ſimonia: immo grauius eſt ſimoniæ crimen. Adrian. in illa q. de uſura hoc conſtituit diſcrimen, ꝙ cùm reſtitutio ſimoniaci pretij facienda eſt eccleſiæ, Papa põt illam remittere: ſecus aũt de uſura. Hæc aũt ſolutio nulla eſt prorſus: qñ Papa illic nullã facit debiti relaxationem ſed tñ de iure interrogatus rñdet. Docet ergo nullam eſſe neceſſariam reſignationem. Alij dicunt, ꝙ c. conſuluit. loquitur in conſcientia, qua quiſq; tenetur uſuras reſtituere: ſed cap. mandato loquitur tñ in foro exteriori, ꝙ ſi ſimoniacus mentalis non compellatur in foro exteriori reſignare beneficium. At uerò neq; hoc ſatis facit. Nã etſi in humano tribunali non cogat, deberet ipſe nihilominus in conſcientia reſignare: & tñ Papa illic pacatas curat conſcientias per ſolam pœnitentiam. Panorm. & reliqui in illo c. complures cõmentantur gloſſas. arbitror tñ ꝙ quã conteſtantur litem, nulla eſt. Etenim caput illud, mandato fortè nihil aliud ſibi uult, q̃ ꝙ ſi quis obſequia uel munera epiſcopo obtulit, ea intẽtione ut illorum intuitu & interuentu obtineret ſacerdotium, poſtea tñ reſciſcit collatum ſibi fuiſſe non ratione munerum, ſola pœnitentia deletur ſibi præterita culpa: non tñ reſignare tenetur quia re uera collatio non fuit ſimoniaca. Sin aũt ſibi conſtaret collationẽ factã pp munera, fortaſſe neceſſaria eſſet reſignatio. De hoc tñ libr. 9. in loco proprio examinatius. Poſt hæc demum dicendum ſupereſt de fœneratorum cooperatoribus an teneantur ẽt ipſi reſtituere ratione acceptionis quamlibet uſurarum nihil apud ipſos fuerit: quales ſunt eius factores & miniſtri. Atq; in initio ſtatim quæſt ſtatuitur regula. Quicunque verè eſt cauſſa, ut quiſpiam per uſuras alterum lædat, tenetur in integrum ad reſtitutionem. Eſt. n. regula iuris, ꝙ qui cauſſam damni dat, damnũ dediſſe vr. Eſtq; par ratio ac de concurrentibus cum fure. Nam cum ſm Paulum ad Roma. 1. non ſolum quis faciuat, ſed qui facientibus conſentiunt, digni ſint morte, multò iuſtius, qui re uera in cauſſa ſunt. Cauſſa aũt illi cùm primis exiſtimantur, qui mutuatarios ad ſoluendas uſuras compellunt, vt ſi principes in hũc errorem collaberentur, ac ſubinde iudices, etiam dũ principum iuſſa id auderent: tales. n. leges manifeſt uiam haberent iniquitatem. Et pariter aduocati, & pariter quotquot in tale iudicium cõcurrent, ad reſtitutionem teneretur. Pari modo proxenetæ & intercuſores, qui fœneratarios diſquirẽtes inter ipſos ac fœneratores fœnorum pacta conficiũt. Nam iſti ueriſſimè ſunt cauſſa. Item conſultores, ut ſi quis filio uel amico perſuaderet, ut tale iniret uiuendi inſtitutum profectò perinde teneretur reſtituere, ac ſi latroni conſilio faueret. Hoc dixerim pp quoſdam, qui putant cooperari vſurarijs ad mutuandum, non inijcere reſtitutionis laqueum, ſed cooperari ad ſuſcipiendum lucrum. Nam profectò ſi ex mutuo ſequitur lucrum, eadẽ eſt utriuſq; rõ. Conſulere autem mutuatario, ut ſoluat vſuras, neq; culpa eſt, neque ad reſtõnem obligat: quia uſuras ſoluere non per ſe vetitũ eſt. De miniſtris aũt non eſt facile iudicare. Agentes enim quos uocant & factores, quibus uſurarij ſua negotia committunt, quiq; illorum pecuniã fœnori dant, oĩno tenentur rõne acceptionis. Hæc omnia intelliguntur, ſi uſurarij non reſtituũt, & ipſi ſoluendo ſunt. Tametſi dum uſurarum nihil in uſum illorum uenit, conſiliũ eſt ut dent pro ſua uirili operam qualiter uſurarij reſtituant. Quòd ſi non profecerint, arbitror eſſe caſum conueniendi creditores à quibus obnixè uel debitoru uel partis remiſſionem deprecentur. Eſt enim tunc miſericordiæ locus maximè, ſi illi ex aliqua ignorantia peccarunt. Ad poſtquã & de ignorãtia incidit ſermo, animaduertendũ eſt, ꝙ ſi hmõi adminiſtros ea cõtingeret ignorantia teneri, q̃ prorſus ab omni eos culpa ppurgaret, nullo poſtea colligarentur reſtitutionis nexu. Nam cũ reſtitutionis obligatio non niſi ratione, uel acceptionis,

Adriani ſolutio. *Solutio* *Adriani non ſatis apta.* *Aliorũ reſponſum* *Solutio uera.* *Vltimũ dubium.* *Regula* *Qui dicãtur cauſſa uſurariæ prauitatis.* *Quid de miniſtris uſurariorum ſit ſentiendum.*

acceptionis, uel rei acceptæ exurgat, ſi acceptio nulla fuit culpa, & res apud miniſtrũ nõ manet, omnis ceſſat obligatio. Verũtamẽ crimen eſt tam apertum, ut neminem poſſit ignorantia in totum excuſare: niſi forſan in nonnullis caſibus, quorum ſunt grauium Doctorũ opiniones diuerſæ. Tunc.n. quem conſcientia in contrariũ non remorderit, auſcultare Doctoribus poterit, qui bonæ ſunt auctoritatis. Præter hos nominatos ſunt alij adminiſtri, qui propriè non cenſentur eſſe cauſſæ; ueluti famuli qui pecunias portãt & ſeruãt. Erat, uerbi gratia, mutuatarius ſoluturus: mittit fęnerator per famulũ ad petendum, & tradit alteri ad cuſtodiendũ, illi nõ propriè ſunt cauſſa, neq; reſtituere tenentur.

Quid de famulis pecunias fœneratorum portitoribus.

Imò credo neq; amanuenſes, qui in commentarios rõnes dati & accepti referunt. Nam iſti tm̃ memoriæ ſubſeruiunt.

Quid de amanuẽſibus.

At verò de publico ſcriba cuius inſtrumentum fidem facit paulò ſanè maior eſt dubitandi rõ, Nam ille publica fide pactũ firmat, quod uera eſt uſuræ cauſſa. Et iõ ſaluberrimum eſſet conſilium, talia pacta non ſubſignare. Imò, ſi uigore illius inſtrumẽti poſtea alter condemnaretur, non eſſet tabellio immunis à reſtitutionis debito: quãuis cum tales uſurariæ lites non admittantur in forum, non tantum inde imminet periculum: niſi tabellio fraudem ſciens, inſtrumentum uſurarium ſub tacita nequitia ſubſignaret. Vt ſi mutuũ erat mille ducatorum, & centum uſurarum, fidem faceret mutuatarium mutuo recipiſſe mille & centum tunc.n. reus eſt reſtituendi. Reliqua, q̃ de reſtitutione adhiberi hic poſſunt, non ſunt hoc genus reſtitutioni propria, ſed alijs ſimul communia. Tenetur.n. vſurarius de damnis, quæ mutuatarius propter uſurarias ſolutiones accipit. Item fieri poteſt uſurarum recompẽſatio. Vt ſi ego à te eundem vſurarum numerum recepi, quem tu ex me per ſimilem iniuriam extorſeras neuter reſtat alterius debitor. Imò c.quia fruſtra de uſuris, nõ permittitur ille qui uſuras ſoluit, repetere antequã ipſe quas accepit perſoluat. Ad hęc ſi neq; creditoris copia, neq; hæredum haberi poteſt, pauperibus facienda eſt reſtitutio: ut Alex. ſtatuit. ca. cum tu. de uſuris.

Quid de tabellione.

ARTICVLVS II.

Vtrũ liceat mutuo pecuniam accipere ſub vſura.

CVm dare mutuum ad uſuras, peccatum ſit & mutuatarius cauſſam eidem malo dare uideatur, merito ſubinde interrogatur, utrum liceat mutuo pecuniam accipere ſub vſura? Arguitur.n. à parte negatiua: Pari iure cõdemnat Apoſtolus ad Rom. 1. eos qui malefactoribus conſentiunt, atq; ipſos qui malefaciũt: qui aũt mutuum ſub uſura accipit, non ſolum uſurario crimini conſentit, uerum & occaſionem præbet, ac perinde ſcãdalũ dat: ergo undequaq; peccat. *Primum argu.* Secundò: Si hoc genus neceſſitas acceptionem excuſaret, ſequeretur & excuſare quoq; poſſe ut quis pecuniã ſuã in depoſito penes uſurarium collocaret. Nã equalis eſſe poſſet neceſſitas: hoc aũt à crimine nullatenus excuſatur: nã perinde eſſet atq; gladium furioſo committere, aut impudico virginẽ: ergo neq; licitũ eſt mutuũ ſub fęnoris uinculo ſuſcipere. *Secundũ.* In contrarium aũt eſt Philoſ. 5. Ethi. vbi docet iniuriã pati, non eſſe delictũ, ſed facere: mutuator aũt iniuſtitiã irrogat petenti mutuũ, ſi eũ fœnore morſicat: alter uerò tm̃ patitur. *Ariſt.* Ad quæſt. duabus cõcluſionibus rñdetur. Prior eſt: Eũ, qui paratus non eſt fœnori dare, nemini licet inducere ut fęneret. *Prima concluſio* Poſterior: Ab eo, qui paratus eſt fęnerato mutuare, licitum eſt mutuari ſub fœnore. *Secunda* Ambæ ſimul concluſiones vna bimẽbri rõne cõprobantur. *Ratio vtriuſque conclu.* Inducere quempiã ad malũ, nemini licet. Præcipuũ.n. genus cooperandi ad malũ, eſt ad illud mouere & excitare. Cũ ergo fœnerari malũ ſit, nemini in tale ꝓpoſitũ quod ipſe non habebat, cõijcere põt, Attñ uti alterius peccato in bonum, nihil abſurdi habet. nam & Deo hoc eſt in uſu. Vtitur.n. peccatis noſtris in bonũ, ut in Enchirid. diſertè docet Aug. Vnde idẽ ſacer auctor ad publicolã: qui utitur, inquit fide illius qui per falſos deos iurat: non ad malum, ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, quo per dęmonia iurauit, ſed facto eius bono, quo fidem ſeruauit: ſi tñ induceret eũ ad iurãdũ per falſos Deos peccaret. *Auguſt.* Subiũgit D. Tho. Exẽplũ Hiere. 41. de-

decem uirorum, qui ut uitam ab Iſmahele redimerent, qui eos uolebat occidere, theſauros ſuos ei obtulerunt. Quocirca ueluti dum quis incidit in latrones, licet iniuriam ab illis patiatur uolentibus eum trucidare: ipſe tamen offerens aurũ, quo uitã redimat, non eſt prodigus: ſic cenſendũ de illo qui ut ſuæ neceſſitati prouideat, mutuũ accipit fœnori obnoxium. Hic autem dubia non deſunt minimè prætereunda. Primum eſt, vtrum ſine ulla prorſus neceſſitate ab uſurario fęnerari, peccatum ſit. Videtur .n. D. Tho. hoc affirmare, dũ non aliter hmõi mutui acceptionem excuſat, quam dum fit ad ſubueniendum neceſſitati propriæ, uel alterius. Hoc aũt facillimę ſolutionis eſt. Enimuerò ille, qui uel nulla, vel non iuſta neceſſitate adductus fœnerator mutuatur ab eo: qui paratus eſt nõ alio peccato delinquit, quàm prodigalitatis, quæ genere ſuo non eſt mortale. Poteſt enim quiſque citra peccatum mortale ſua profundere. Attamen ex circunſtantijs fieri poteſt mortale: nempè ſi familiam hẽt alendam & proles quibus debet in poſterum proſpicere: vel ſi eſſet Antiſtes, qui ſcandalum daret. Quòd ſi ſciſciteris, quęnam ergo neceſſitas ingruere dẽt, ut prorſus culpam abſtergat? Reſpondetur nõ eſſe neceſſariam ita multum grauem, ſed ſatis eſſe ut occurrat decentia ſtatus, & ornatui perſonæ: vt ſi magnates ad Torniaminis apparatum, & ad ſimiles celebrandas feſtiuitates ſub fœnore mutuentur, non eſt peccatum. Quin uerò ſi ob merã uoluptatem facerent, nõ eſſet niſi ueniale: tametſi ẽt in hac magnatum claſſe fieri contingat mortale: ut putà dum hac ratione ingens contrahunt æs alienum in grauiſſimum liberorũ detrimentum. Mox & inde arbitror grauiter peccare: quòd fomenta vſurarum ſubminiſtrant, cauſſaq; ſunt, vt omne genus mercaturæ deſeratur, uertaturq; in uſurarium quæſtum. Vtrũ uerò liceat mutuum ſub fœnore accipere ad exercendam mercaturã uel alias licitas negotiationes ineundas, fertur D. Tho. Florentino mercatori rñdiſſe, peccatũ eſſe: attñ non eſt genere ſuo mortale: imò verò forſan nũque nullum. Etenim dum quis non aliam inſtituere ualeret rõnem uiuendi, non uideo cur non poſſet fœnebre mutuum petere, quò illa arte ſibi ſuiſq; prouideret. Verũtñ hac tacendum impræſentiarum non eſt, quod in perniciẽ reipublicę in dies ire pgit. Ingentem.n. hoĩum turbam uideas, qui nihil in bonis habentes, ut aliàs effugiant mechanicas artes, nacta a fœneratoribus facilitate, occaſione ſub uſuris mutua contrahũt, quæ negotiationi exponunt: & de repente mercatores prodeuntes lautiorem vitam inſtituant. Qua ratione & luxu breui ſuã inopiã produnt, & fracta creditoribus fide reclamant non eſſe ſoluendo. Hi profecto, tanquã publica peſtis, eſſent arcẽdi, & ceu publici latrones exiſtimãdi. Hæc aũt ſpãlis rõ utendi in bonũ alieno peccato, ad id nos euocat gñalius perſcrutandũ, vtrum uidelicet in alijs quoq; materijs pariter liceat? Et rñdetur per hanc regulam, quotieſcunque id quod petitur, tum iuſte fieri poteſt, tũ & bona de cauſſa petitur, quanquã ſcias, alterũ perperã facturum, licet tibi tuo uti iure. Exemplum eſt in re præſenti, dum mutuum ab uſurario petis, id tantum poſtulas, quod ipſe poſſet tibi abſq; fęnore pręſtare. Igitur ſi beneficium tibi fęnerat, ſua eſt, non tua culpa. Similiter in exemplo Auguſt. Dum ab infideli iuratã exigis fęderis conuentive fidem licitè ipſe poſſit per Deum uerum iuratam præſtare ſi autem per falſos iurat, ſuæ impietati tribuitur. Verũtamẽ ſi id quod flagitas, præſtari ab altero iuſtè nequit, petitio tua iniqua eſt. Vt ſi ab amico peteres, ut quo tuis prouideret ſumptibus, furaretur, aut quo tuam iniuriam ulciſceretur, inimicum tuũ uulneraret. Tametſi hãc regulam non uſq; adeò uniuerſalis ueritatis arbitror, quò minus exceptionẽ citra uiolentiam patiatur. Etenim qui a miſero proſtibulo ſtato pretio turpem conſenſum petit, non eſt alius criminis: condẽnandus, quã ſimplicis fornicationis: quippe cum id genus mulierem non cenſetur ille mouere: quandoquidem ipſa eſt quæſtui paratiſſima. Secus ſi honeſtam ſolicitaret. Hinc rurſus ad rem proximè gradus fit ad aliud dubium examinandũ, ꝙ grauius eſt: vtrum liceat minus malum ad peius euitandũ conſulere? Videlicet ſicuti licet mutuum petere ſub vſuris utendo alieno peccato in

Dubitatio. *Scisſcitatio.* *Solutio.* *Solutio.* *Scrupulus.* *Solutio.* *Dubium graue.*

cato in

Digitized by Google

cato in bonū: ita ſit decens diſſuadere alteri ne occidat: qđ bonū eſt pſuadendo vti mitiorē uindictam ſumat. Viſus.n. eſt hic *Caieta.* Caieta. hoc negare, quod nos tñ ſuper 3.c. ad Rom. obiter & quaſi aliud agentes aſſirmauimus. Quapropter conſtituimus rem hic preſſius enucleare. *Primum argum.* Et à parte negatiua militare vr̄ primum oı̄um ſnı̄a. Paul. loco citato. Non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Nā cùm conſulens cauſa illius rei ſit, quā conſulit, fit, vt qui minus malū conſulit idem cenſeatur facere, & cùm euitare maius malū q̄dā ſit ſpecies boni, vt 5. Ethico. c. 1. auctor eſt Ariſt. conſequens apparet, vt conſulere minus malū ad euitandū peius idem ſit quod facere malum vt inde eueniat bonū. Item alteri nō licet malū ullū facere, vt peius euitet: ergo neq; tibi idem ei conſulere. Et confirmatur: Si tibi fas eſſet tale conſilium alteri præbere: non eſſet nefas tibi ipſi idem aſſumere: quare liceret tibi facere malum vt peius caueres: quod eſt abſurdum. *Cōfirmatio.* Præterea, conſulere minus malum, eſt inducere ad malū: at S. Tho. hic vniuerſim negat licitū eſſe inducere alium ad malū: ergo nefarium eſt tale cōſilium. *Secundū argum.* Ad hæc ſm regulam poſitam non licet ab aliquo petere id, quod licite ipſe præſtare nequit: ſed nemo minus malum facere licitè poteſt: ergo neq; hoc eſt licitū ab aliquo petere. *Tertium*

His tñ non obſtantibus arbitror documentū eſſe non ſolum iuſtum, verum & ſalutiferum, ſi res perſpecta conſideratione verſet. *Poſtremum. Solutio.* Enimuerò qa res moralis eſt, debet caſus in eas anguſtias perſtringi, vt cui tale conſilium dederis, conſtituiſſimū hēat certiſſimuſq; ſit grauius ſcelus perpetrare, ita ut nullo nō moto lapide, nulla fiat reliqua uia diuertendi induratum in eius aīum ab illo propoſito, niſi mollius inclinādo in aliud, vbi uiros euomat. Enimuerò etſi amicū tuum certis coniecturis crederes cras commiſſurum adulterium, qđ nondum conſtituit, nihilominus nefas eſſet pſuadere modò illi fornicationē, qua calorem reſtingueret. Neq; ſi hēret corruptam naturam in alterum ſexum, licitum eſſet ad euellendum illū habitum perſuadere illi conuerſationem cū fęminis. Nā ad præueniendum malum propoſitū, ſeu ad compeſcendum corruptū habitum, nō licet hoīem in alia inclinare uitia. Eſt.n. regula Ariſt. 2. Ethic. ca. 9. *Ariſt.* eum qui delinquit in unum extremum, inclinandū eſſe in alterū: ſed tū intra uirtutis lineam. Igitur conſulere minus malum non licet, niſi ad conuellendum aium qui actu, firmoque propoſito infixus eſt in malum. Fac ergo unum hominem conſtituiſſimū hēre alterum trucidare, & accinctū eſſe operi: cui', vt diſſuaderes nullam præter ipſi rōnem. Quòd huic ergo conſilium præbere poſſis, vt mitiore læſione uirus expuat, arguit ſic: Illud conſiliū habet bonū obiectū & finem abſq; ſiniſtra ulla circunſtātia: ergo eſt bonum. *Prima ratio præteritæ aſſertionis.* De fine nullum eſt dubiū: cum ſit homicidium euitare: ſed & de obiecto idem pbatur. Illud ſi quidem non eſt, ut aduerſarij falsò putant, ſimplex illud remiſſius incommodum, puta, cæde cum fuſte, aut alapa, aut quid ſimile: ſed hoc conditionale, ſi alterum certus eſt facere, nempè aut occidere aut leuius vulnerare, citius hoc fac: hoc autem obiectū bonum eſt & rationi conſonans. Nam vt Topicorum regula habet, Ex duobus malis minus eſt eligendum. Quod vniuerſim, et in malis culpæ verum obtinet: vt Greg. *Grego.* 13. diſt can. Nerui. perſpectè docet. Quapp cum cōſulens duorū malorum minus, nihil aliud q̄ electionem illam ſuadeat, nihil mali cōmittit, ſed bonum cōſulit. *Obiectio.* Sed arguis: Saltem non licet illud minus malum abſolutè conſulere. *Solutio.* Diſtinguitur de abſolutè. Si.n. intelligas extra talem caſum, conceditur. Attamen caſu quo ille certiſſimus eſt committere grauius malū quod illi diſſuadendo perſuadere, ne quis ne faciat, quamuis comparationem nō exprimas, ſed alterum minus conſulas, ſemper ſubintelligitur comparatio: ſ. ſi alterū facturus es. *Secunda ratio.* Secundò id et elucidatur: Si illud conſilium malum eſſet, inde maximè, ꝙ per illud alter inducitur ad peccandū. Quòd aūt id falſum ſit, pbatur: Nemo inducit alterum ad illud quod alter apud ſe hēt conſtitutiſſimū facere: ille aūt cōſtitutum habet malū aut hoc aut illud facere: ergo cōſulens non inducit vt malū faciat, ſed vt faciat minus malum. Nulla ergo eſt cōſequentia. Dimoueo illū à peiori, incli

nando

nando ad minus malum: ergo induco ad malũ. Imò in tali caſu inducere eũ ad minus malum, eſt inducere ad bonum. *Tertia.* Tertiò, ad hoĩem arguitur contra Caiet. Fatetur namq; licitũ eſſe in tali caſu proponere illi materiam minoris mali, Fit ergo inde, vt licitum ſit eandem ei declarare materiam: putà: ꝙ mitius poteſt uulnerare hoſtem, atq; illo modo ſuum explere animum, ſuoq; honori ſatisfacere, meliuſque ſibi conſulere, & maiora cauere pericula, ſicut Loth expoſuit filias nefandis Sodomitis, quo caueret hoſpitum abuſum: hęc autem materiæ propoſitio (vt eius vtamur verbo) planè conſilium eſt & ſuaſio. Nam quomodo aliquid aliter conſulas quã explicando rationes quibus alter moueatur? Quin verò & hoc eſt inducere. Porrò ergo figmentum eſt perparum ad mores referens, cõcedere ꝙ licet proponere materiam minoris mali, & tñ negare conſulendi licentiam. Quare Loth, non ſolum expoſuit filias, ſed ait, Abutimini illis. Et dicere, ꝙ illud fuit tantum permiſſio, eſt cõtra uerborum ſchema, quod apparet plus q̃ conſilij. Quapropter poſtea in ſua Summa, verbo, Tyrannis, concedit planè ꝙ licet conſulere minus malum ad euitandũ maius. Igitur vel putauit non ſibi contradicere. Nam 2.2. arti. pñti nunquã negauit licere conſulere minus malum, ſed licere inducere ad minus malum. Et forſan aliquid diſcriminis commentus eſt inter Cõſulere & Inducere, quod ego nõ penetro. *Adrian.* Vel fortè emendauit ſententiam. Et Adr. quolib. 1. q. 2. noſtram amplectitur. Sed dimiſſis hmõi auctoribus qui citra diſputationem & examen ſimpliciter loquuntur, *Auguſt.* extat ſñia Aug. in lib. Quæſtionũ ſup Exod. & refertur 33. q. 2. cano. ſi qđ uerius. vbi de coniuge adulteræ loquens ait, Si facturus eſt quod non licet, puta vel vxorẽ occidere, vel dimittere, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Eſtq; ex- *Chriſoſt.* preſſa ſententia Chryſoſt. hom. 27. ad populum: vbi admonet conſulendũ eſſe illi qui aſſuetus eſt iurare, vt iuret per caput ſuum, ne iuret per Deum. Et ex Gregoria. *Ad primum ar.* c. citato, Nerui idem colligitur. Vnde ad primũ argumentorum in contrarium, cõceſſo nõ liceret fieri mala, vt inde eueniãt bona negat̃ inde conſeq̃, ꝙ liceat cõſulere minus malum: nã talis conſultor, ut dictũ eſt, licet ſit cã minoris mali, non ideo eſt cauſſa mali. F. ſt. n. fallaciſſima cõſequẽtia. Immo eſt cã electionis bonæ: q̃nquidẽ eum qui fixus eſt ſceleſtiori propoſito, deflectere ad remiſſius, verè eſt bonũ. *Ad ſecũdum ar.* Et p in de rñdetur ad ſm. Haud. n. ſeq̃tur: Alteri non licet facere minus malum: ergo nec mihi licet conſulere. Ille namq; cũ in ſua hẽat pŧãte neutrum facere, alterutrum faciat, reus eſt: mihi uerò quia facultas non ſuppetit dimouendi illũ ab utroq;, iuſtum eſt, minus cõſulendo à grauiori diuertere. Atq; inde fit conſequens, vt ego non poſſim mihi ſumere ſimile conſiliũ: nam ſemper in mea eſt pŧãte duobus delictis, oblatis, vtrunq; cauere. *Ad reliqua argumenta* Et quantũ ad alia argumenta iam oſtenſum eſt, conſulere minus malũ nõ eſſe inducere ad malũ, imò ad bonum. Atq; adeò ne talis conſiliarius petit id, quod alter præſtare iuſtè nequit: nã abſolutè non petit niſi vt grauius malũ non faciat: ob idq; ſua culpa eſt ſi acquieſcere non vult, niſi in alterum impingendo malum. Cuius ſimile eſt, mutuum petere ſub vſuris. *Corollarium.* Ex his ergo colligito nemini licere minimũ veniale peccatũ facere, ad euitandum immaniſſimum malum in altero. eſt. n. contradictionis implicatio, malum eſſe, & licere. Neq; licet id vni tertio conſulere. Quapropter dum mihi tyrannus mortem comminatur, potius debeo permittere homicidium, q̃ ut mentiar. Neq; ad euitandum grauiſſimũ adulteriũ in iuuene, liceret mihi ſecundam aliam uito ſolutam inducere, vt illam cognoſcendo, ab adulterio declinaret: *An Loth offerendo filias deliquerit.* At uerò de Loth, nondum per hæc quæ dicta ſunt, planè cõſtare põt, veniatne eius factũ excuſandũ. Porrò Ambroſ. 32. q. 7. cano. offerebat. vr̃ eius zelum excuſatum hr̃e. Et Petrus in ſecunda ſua Canonica eum appellat iuſtũ: licet inde non fuerit conſequens, vt in illo ſingulari actu non deliquerit, tametſi ẽt ſit ꝓbabile eum peccaſſe. Nihilominus ſi factũ natura ſua perpẽdas, profectò nullatenus licitũ fuit niſi ignorãtia illud excuſes. Haud. n. prudens fuit cõſiliũ, ſed res indecẽs. Et rõ eſt, ꝙ cũ illi incumberet ſuarum filiarum cura, atq; adeò paterno iure

teneretur

Digitized by Google

teneretur earum cuſtodire pudorē, non debuit illa uia peiori malo obſtare. Nam iā dictū eſt, neq; minimum tibi peccatū licere ad euitandum in altero grauiſſimū. Secus, ſi conſulēdo dixiſſet, ſunt in urbe virgines fœminæ, quibus ueſtram poteſtis libidinē offerre. Quapp excuſatio quam ei prætexit hic Caiet. dicens quod tātum expoſuit materiam minoris mali, dupliciter mihi apparet deficiens. Primum ꝙ re uera fuit inductio. Abutimini. n. inquit, eis. Deinde ꝙ neq; illa propriarū filiarum expoſitio cum decebat. Gloſſa ergo illius loci Geneſ. 19. quæ Aug. eſt, & refertur 14. diſt. can. quod ait. non conſilio tribuit qđ fecit Loth, ſed animi perturbationi: quæ partim ei⁹ culpā extenuauit. An uerò prorſus excuſauerit, perpendēdū eſt ſm ſciam quam hoïes illius ſæculi tenebantur hr̄e.

Auguſt.

Qualiter Loth ſit excuſandus.

Supereſt ergo tandem ad argumenta partis negatiuæ principalis q̄ōnis rn̄dere. Et quidem primi ſolutio ſatis ex ſuperioribus liquet. Negatur. n. eum qui ſub uſuris mutuū accipit, uſurario cōſentire: tm̄ abeſt, ut cām illi uel occaſionē peccandi porrigat. Etenim cum ipſe ſit paratus facere, minimè eum petens mouet: ut modo de conſulente minus malū dicebamus. Atq; adeò ipſe eſt, qui ſcādalum dat: ſecus ſi paratus nō eſſet. Ad ſm uerò eo pacto rn̄detur, quo ſuperius de illis dictum eſt, qui commercia cum uſurarijs ineunt. Si uſurarius inquam nullam aliam crederetur hr̄e ſubſtantiam huius mundi, q̄ uſuris acquiſitam, ꝑfecto nemini liceret pecuniā ſuam apud illū deponere: nā perinde tūc eſſet ac ſi tuū eſſet propoſitū, ut tuā quoque pecuniam fœnori daret: quod quidē propoſitum, iniquū eſt. Si uerò copioſiorē pecuniam habet, licet tibi ſana mente tuā apud illum cuſtodiendam deponere.

Primum arg. principale.

Ad ſecūdum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum mons pietatis, uſurarius ſit.

HVic quæſtioni adhibendum articulum duxerim de Monte pietatis, qui ſub forma mutui uſuræ labem contrahere ur̄. Dicitur enim mōs pietatis, cumulatus æris aceruus, qui ſubleuādis per mutuum miſerijs pauperum deſtinatur: ea tamen lege ut mutuatarius quiſq; exiguā pecuniā in ſingulos menſes conferat: non quidem, ut aiunt, ratione mutui, ſed ueluti, ſtipendium miniſtrorum, qui ad ſeruanda execu tiendaq; pignora, habendaſq; rationes dati & accepti deputantur. Cum ergo in mutuo pietas inſit, quæritur utrū ab illo collato ſtipendio uſuræ macula inficiatur?

Quid mōs pietatis.

Et arguitur à parte negatiua. Si quidpiā hic committeretur uſurariæ iniquitatis, maximè inde ꝙ mutuatarij aliquid ultra ſortē erogant: id autem nō faciunt ratione mutui, ſed ad alendos miniſtros eidem negotio neceſſarios, ergo procul hinc abeſt uſuræ peruerſitas. Probatur minor: Aequum eſt, ut illud ærarium ab illis, quorū intereſt, ſeruetur incolume: intereſt aūt pauperum, nam diuitis, qui illud erogauit, nihil refert poſtquam iam tali miſericordiæ illud mancipauit. Neque refert reipublicæ, utpotè cui nihil inde accreſcit. Solis ergo pauperibus, quorum cōmodo depoſitū eſt incumbit illud cuſtodire. Neutiquā autem in cuſtodia eſſe poſſet, niſi ſub pignorū fide mutuaretur, atq; adeò adiectis eidē negotio miniſtris, qui pignora ſeruarent, & poſt moram vænundarent, rationeq; ſingulorū bona fide retineret: ergo pauperū munus eſt tales miniſtros ſuis ſymbolis ſuſtentare: atq; adeò illic omnis uſura cauetur. in contrarium eſt ꝙ reddere tm̄ in ſingulos menſes, ac perinde tanto plus, quanto plus tēporis prolatatur ſolutio mutui: atq; id ad reddendū totā mutuatam pecuniam, qua certè cautela mutuantis negotiū agitur, quandam hēt effigiem uſuræ.

Primum argu. à parte negatiua.

Inſtitutum hoc montis pietatis in Italia cētū hinc annis ortum eſt. Nam Pius II. primus eius refertur approbator. Et poſteā à Lateranen. Concilio ſub Leone X. iterum fuit receptus: cuius utiq; extat approbationis Bulla. At qūi, ut Caiet. eiuſdem ſanctę eccleſiæ Cardinalis, qui ut 2. 2. q. 1. ar. 10. refert, eidē interfuit concilio, in Opuſculo huius rei ſingulari cōmemorat, non cūcta eiuſdē montis capitula fuerūt per eandē bullā approbata: ſed quatenus ſacris canonib⁹ nō eſſent cōtraria, nulla irrogať iniuria eidē apoſtolicæ ſedi ſi de eadē mōtis rōne controuerſetur: eo præſertim, ꝙ Papa & concilium, in quibus auctoritas reſidet ſum-

Inſtitutio mōtis pietatis.

Pius II.

Concil. Lateran.

Caieta.

det ſumma condendi tum fidei articulos, tũ & morũ leges, non curant falcē ſuā mittere ad definiendas tanquā de fide philoſophiæ diſputationes, quę nō ex ſacra ſcriptura, ſed ex nuda philoſophia eliciũtur: qualis illa eſt quæ inſtituitur ad examinādum quiſnam contractus ſit uſurarius, q̃s uerò ab hoc crimine liber. Hoc.n.nō ex ſacra ſcriptura colligitur, vnde ſuas veritates elicit ſancta Sedes, ſed ex media meraque natura rerum. Aliud deniq; eſt prohibere uſuras ſub his aut alijs cenſuris: q̧ cũ non ſolũ ex morali philoſophia, ſed ex ſacra ſcriptura colligit̃, propriũ eſt Apoſtolicũ munus: aliud uero examinare quiſnam cõtractus ſit uſurarius, quod permittit ex ſola natura rerũ perpendi. Et iō licet in eadē Bulla ſnĩa excõicationis in nos feratur qui contra vel prędicauerint, uel diſputauerint, dēt illa tñ intelligi cum eadē clauſula: ſ. ſi impugnauerint capitula: quæ ſacris canonibus nō fuerint contraria. Alias Caie. fuiſſe damnatus: qui tñ cũ tpe Leonis opuſculũ edidit, quo montē non probauit, minimè fuit reprehenſus. Cum hac ergo quā facimus proteſtatione, quòd decretis uel cõcilij quatenus fuerit receptũ (qm̃ neq; omnia acta illius Lateranenſis recepta ſunt) uel ſanctæ ſedis, nullatenus uolumus contraire, ſed eiſdē ſanctiſſimè obedire, paratiſſimi retractare quidquid eccleſia catholica iuſſerit, nihil aliud q̃ operæpretiũ arbitror explicare rõnes quę eundē mõtē oppugnare vñr: ac poſt ſubijcere qua rõne eadem apoſtolica bulla ſit interpretanda.

Mõs pietatis.

Igitur, mons pietatis multis pōt modis congeri. Primo, ſi qui habet ſubſtãtiam huius mundi, commiſeratione ductus alicui ubi aut reipublicæ auri pōdus tribuit non quidē ſimpliciter in eius id transferendo dñium, ſed huic mutuationis uſui dedicãdo. Secundò, ſi reſpublica uel ex publico ærario id tali uſui ſeponat, uel ciuiũ contributione conficiat. Nã quantum ad rem attinet præſentē, nihil refert. Neque uerò intereſt, pōduſne auri ſit, an frumenti copia, rerumve aliarũ uſu cõſumptibilium.

Capitula montis pietatis.

Capitula aũt montis ſunt: primum, ut nō mutuo detur pecunia aut frumētũ niſi ī tps certum: puta in annũ. Alias tu rem cõem non cederes, ſed apud paucos totũ occuparetur. Rurſus neq; decet abſq; pignoratitia cautione montem diſpenſare. Alioqui, cũ mutuatarij pauperes eſſe debeant, ſæpiſſimè cõtingeret ut ſoluendo non eſſent: quantiq; diſſipatione breui mons in nihilum abiret. Quapp neq; pignora ultra pręfixum tps ſeruanda ſunt, ſed illico ſub haſta exponenda, ut cumulus reficiatur: His præhabitis radix huius diſputationis vna quidem eſt, ſed tñ quæ diuerſe intellecta diuerſas parit opiniones.

Radix præſētis dubĩtis.

Radix inquā eſt q̧ ille cuius intereſt capitalē illā ſummā pecuniæ ſeruare incolumen, dēt ſuis impenſis miniſtro ſuſtentare. Sunt aũt qui cenſent pauperũ intereſſe ideoq; immune ab uſuræ uitio arbitrantur contributionē ab illis fieri: utpote quæ alendis miniſtris neceſſaria eſt. Alij uerò quorũ eſt Caie. putãt hoc nō intereſſe mutuatariorũ, ſed mutuãtis; cuius iō onus eſſe dēt ſuos ſuſtentare miniſtros: atque adeò quidq̃d ultra ſortē recipit, extorquere aiunt rõne mutui, ſeu rõne dilatæ ſolutionis. Atq; in hãc ſnĩam noſtra cõcluſio inclinat.

Concluſio unica quæ ſatiſfit q̃onis.

Arbitror inquā eiuſmodi rõne montis neutiquā ab uſuræ ſordibus elui poſſe. Et quo huius ſnĩæ ueritas innoteſcat, hoc primũ oĩum utamur exēplo, q̃d eſſe exiſtimo oĩum regulā.

Prima ratio pro concluſ.

Arguit̃ inquā: Si quis diues, ac miſericors homo decreuiſſet cuicũq; petēti à ſe, euangelio auſcultãs, mutuare: nō tñ niſi ſuſcepto pignore, & uſq; ad certũ tps ſm iura Montis pietatis, nequaquã poſſet quidpiā ultra ſortem recipere: ergo neq; illa quā uocant Mõtis cõitatē, id licitè pōt. Demõſtremus prius antecedens, ut inde ad illationē deſcendamus. Homo hmõi mutuator ſi pignus recipit, hoc non facit ad utilitatem mutuatarij, ſed in ſuā propriā, ut tutā ſibi faciat ſolutionē pecuniæ ſuę: ergo q̧ idē cuſtodiat pignus, ſua intereſt, non mutuatarij. Nam mutuatarius mallet ipſe retinere. Sed qa mutuatur aliter non vult pecuniam ſuā ei credere, pignus recipit, atque adeo rõne eiuſdem acceptionis fit debitor idē reddēdi pignus. Idq; adeò non ſolũ ut i depoſitarius. Nam hic quia nō in ſuũ, ſed in depoſitantis utilitatē depoſitum ſeruandum recipit, nō tenetur rõne acceptionis, ut li. 4. ſub tit. reſtitutionis dictum eſt. Ob idq; ſi citra

ſi citra ſuam graue culpā depoſitū perdat, non tenetur illud reſtituere. At uerò qui pignus recipit, cogit̃ rōne acceptionis ob idq; licet minori culpa illud perdat: nihilominus reſtitutionis laqueo tenetur. Dixerim minori culpa: quia ſi nulla ſua culpa diſpereat, liber manet. Apparet.n.hoc Ideo Caiet. falſus qui tm̃ interualli inter pignus & depoſitum iecerit, ut putet eum qui pignus recipit perinde teneri rōne acceptionis reſtituere, ac ſi mutuo vel furto reciperet: atq; iō ēt ſi abſq; ulla ſua culpa pignus pereat, manere ſemper reſtitutionis fune ligatū: cum ſit latiſſima differentia. Nam qui mutuum recipit, eius dn̄ium acqrit. Quare qūolibet perdatur, ibi perit. Dn̄ium aūt pignoris manet apud debitorem: ſicuti dn̄ium depoſiti apud depoſitorē: Quo circa eidē perit debitori ut patet expreſſa lege pignus de pigno.acti. Niſi aliqua culpa creditoris perierit vt colligitur l. quæſitū. ff. de diſtract pign. Ad noſtrum ergo propoſitum ſatis eſt ꝙ creditori incumbit cuſtodia pignoris. Quòd ſi arguas. Beneficiū mutuandi in utilitatem cedit eorū q mutuū accipiunt: mutuator aūt hēt ſe incolumen ſeruare: ergo id pōt aliorū ſumptibus facere. Iā ſupra prodita eſt fallacia huius argumētationis. Bn̄ficiū .n.mutui dēt gratis cōferri: & iō qui mutuat, recipere onera dēt, quæ ſunt mutuationi annexa: puta ſeruare pignus & reddere, aliàs non mutuet: Hoc quidē uerum eſt ꝙ ubi pignus tale ſit, quod poſſit tineæ corrodi, ut ueſtis: uel alia rōne perire, ut pote ſi eſt res pretioſiſſima ac ſubinde cuſtoditu periculoſiſſima debet mutuās proteſtatione mutuatarium admonere, vt ſuo periculo pereat. Quod ſi uoluerit pignus curari, ſuis fiat expenſis. Eſt quippe accidētariū ꝙ pignus illius ſit naturæ Et pari rōne ſi mutuator ſuā credere pecuniam recuſat antequam mutuatarius publico ſe obliget inſtro, illud quidē dēt expenſis eiuſdē mutuatarij a tabellione confici. Nam mutuator nil niſi fidē petit, quā alter tenetur diſpendio ſuo exhibere. Atq; hinc ſumit̃ nouum contra Montē argm̄. Nēpē ꝙ hoc quod quibuſdā pignoribus accidētariū & peculiare eſt, non dēt in legē duci ut quicunq; mutuatarius rōne cuiuſq; ſeruandi pignoris ſtipēdiū ſoluat. Quod aūt de mutuatitia pecunia peculiaris dn̄i cenſetur, conſtat & de illa exiſtimandū cuius reſpublica dn̄ium hēt, nēpē ꝙ eius eſt curæ te ā tuto ſeruare. Sed tn̄ arguis. Eſto ita res habeat dum mons certum hēt dn̄ium: ſecus tn̄ in monte pietatis. Eſt.u.rō longe diuerſa. Quare illatio ſupra facta, nulla eſt. Cumulus ſiquidem hmōdi nullum habet ꝑter mutuatarios proprium dn̄um: nam diues qui illum contulit, dn̄ium à ſe eius abdicauit. Quare ſua iam non refert eandem cuſtodire. Neque uerò reſpublica, ſiue ut aiunt, cōitas eundem tenetur ſeruare mōtē: quo nihil ei inde emolumēti obtingit: neque uerò dn̄ium eius hēt. Fac.n. mōtem illum non eſſe congeſtum ſubſidijs ciuiū, neq; ex ærario publico, ſed à diuite in illos uſus donatum, qui vel reipublicæ uel certis perſonis meā adminiſtrationem cōmiſerit. Cum ergo nullus ſit alius dn̄s, cōſequens ſit ut mutuatarij cuſtodia ciuitate ærarij incūbat. Ecce argm̄ contrariæ ſnīę, quod eius patronos ſeducit: ſi non contraria nos iō falſos hēt. Probatur ergo eodem relabi illam pecuniā dn̄o alio carere, ac ſi certum haberet. Illa nanque tunc pecunia mutuationi expoſita, non eſt pauperū qui mutuum recipiunt. Patentiſſimum.n.eſt nunquam in eorum dn̄ium ueniſſe neque illa rōne uentum ire, ſed perinde ſunt merè mutuatarij ac ſi illa pecunia aliū haberet dn̄ium: ergo non magis ad illos pertinet illā ſeruare, q̃ ſi eſſet uel particularis pſonæ uel reip. Ex hoc igitur capite ſumit̃ argm̄. Mutuatarii nō tenentur illa ſeruare: ergo idē eſt prorſus iudicium illius ſtipendij quod ultra ſortem tunc ſoluunt, quod eſſet ſi eadem pecunia eſſet particularis perſonæ: tunc autem iam oſtenſum eſt nō eſſe licitum illud extorquere ſtipendium: ergo neque ubi nuda adminiſtratio exiſtit apud rempublicam. Sed quæris, quis ergo tenetur illam cuſtodire? Reſpondetur: Si nullum alium habet dominum, illa ſeipſam. Itaque nullum reſtat remediū, quàm quòd expenſæ ex eadem capituli pecunia ſubtrahantur. Sed preſſius arguit. Tandem ergo exhaurietur? Fateor quidem ingenue. Et hoc eſt quod fautores alterius opinionis decepit. Ex quo ſeqtur, quod

Obiectio. *Solutio.* *Secunda ratio contra montem pietatis.* *Obiectio aduerſariorum.* *Solutio præteritæ obiectionis.* *Argu. alterū ad idem.* *Quæſt.* *Solutio.* *Replica.* *Solutio.*

quòd quicunq; talẽ montẽ de ſua ſubſtantia erigere cogitauerit, ſi uoluerit fore perpetuum debet ſtipendia ſtatuere, qbus ſuſtentet, vel rempublicam obligare, vt mõtem ſuſtentet, alioquin mõs ſeipſum mutuando conſumet. Sed contra: Mons ille tũc in perniciem tm̃ miſerorum peribit, qui inde mutuabantur: ergo eorum referebat illum ſuis expenſis ſeruare. Negat conſequẽtia. Simili. n. ratione probares pauperibus incumbere ſuis expenſis ſeruare diuitias hoĩs miſericordis, qui mutuata pecunia ꝑſidio ipſis eſſe ſolet. Operas. n. eiuſdem miniſtrorum ideo cenſeri in fauorẽ fieri pauperum, ꝙ ipſi mutuationis beneficia ſuſcipiunt atque hac ratione eos obligare, ut illa contributione alant miniſtros iam monſtratum eſt q̃ ſit fallax argm̃. Pari. n. rõne, multas alias uſuras defenſares. Enimuero quotquot egeſtate coacti mutuum ſub fœnore recipiunt, fauorabili beneficio potiuntur. Igitur ut iterum dicam cum mutuatio gratuito ſit facienda, non debet penſari in cuius fauorem operæ cedant miniſtrorum Montis, ex eo ꝙ mutuũ recipere beneficium ſit pauperũ, ſed mutuatione ſuppoſita ſpeculari oportet, cuiuſnã referat pecuniam ſeruare tutam. Qñ uerò mutuatarius eſt in mora ſoluendi, liqdũ ſit ſuis expẽſis ac diſpẽdio uenundanda fore pignora. Cõfirmãt hanc nr̃am ſnĩam exẽpla ciuitatũ quarundã Italiæ, puta Mediolani, & Brixiæ, & aliarum, vt Caiet. refert, & nos illic audiuimus, in quibus publico ſtipendio ſuſtẽtantur Montis miniſtri. Vnum tñ argm̃ supereſt, quod vr̃ contrariæ ſnĩæ ſuffragari. Nã etſi pro mutuationis beneficio nihil poſſit ultra ſortẽ recipi: tñ mutuandi obligatio, ut ſupra aſſerebamus, digna eſt pretio. Põt quis inquã ſtipendium ſuſcipere, ut ſit mutuare obligatus: Cum igitur Mõs ille tali ſit uinculo aſtrictus, licitè à mutuatarijs aliquid ꝓ illa obligatione exigitur. Rñdetur in hoc nullũ apparere uſuræ uitium: dummodo hac ſolum de cauſſa tenuiſſima eſſet exactio & pro curatione pignorum, & pro ſcriptis rationibus dati & accepti, & pro alijs id genus operis nihil exigeretur.

Obiectio altera. *Solutio.* *Cõfirmatio ſuperiorũ rationum.* *Poſtremum ar.* *Reſpõſio*

Ad arg. principale.

Et per hæc ad argm̃ in principio qõnis obiectum patet rñſio. Negatur inq̃ tales contributiones non fieri ratione mutui: niſi hac fortè tñ de cauſſa fiant, quam mõ adiecimus. Ac perinde Bulla Cõcilij tres permittit ſolutiones. Prima eſt (vt cũ debita obedientia ac reuerentia id dicamus) non oĩa acta illius concilij more & uſu eſſe recepta. Nam illud Seſſionis nonæ ꝙ fuit inter præcipua, nempè ꝙ non perſoluentes diuinum officium fructus ſacerdotiorum pro rata reſtituerent, & poſt ſex menſes ſacerdotijs priuarentur, nondum planè ſcitur an fuerit uſu ſeruatum quamuis ego quia iuri diuino quam proximũ eſt, nõ audeo oĩno contra conſulere. Secũda ſolutio eſt, quàm ſupra dedimus. Videlicet, ꝙ excõicatio non fertur niſi cum illo moderamine, vt diſputatio cohiberet. Contra capitula, quatenus ſacris canonibus ac naturali rationi non ſunt aduerſa. Nam ſimpliciter non fuit illic articulus fidei conſtitutus. Sed rogas, Nunquid nõ eſſet eccleſiæ conducens, ut caſus oẽs, de quibus dimicatur, ſintne uſurarij, eccleſiæ auctoritate, definirentur? Apparet. n. hoc ad ſalutem animarum neceſſarium. Rñdetur minimè id expedire, ut tanquam de fide definerentur, ſi tales ſunt, qui non niſi ex mera philoſophia perpẽdi debeãt. qm̃ Spiritus ſanctus non curat eccleſiæ niſi ſcripturã ſacram exponere, & leges neceſſarias ſancire. Et qñ ſunt opiniones ꝓbabiles inter graues doctores, vtranq; ſequaris, in tuto habes conſcientiam. Secus de immortalitate animæ ac ſimilibus ueritatibus, quæ licet inter philoſophos diſputẽtur, nihilominus in ſacris habentur vel inde colliguntur. Tertia uerò demum ſolutio eſt, ꝙ penſio quam Bulla in monte pietatis approbat, ſit illa tantum, quæ ſoluitur ratione obligationis ad mutuandum: atq; hanc dicit cedere in miniſtrorum ſuſtentationem. Aliæ uerò montium ſpecies, quas in uſu eſſe uideo, longè patentius uitium ſuum produnt. Solet. n. potiſſimũ inter ruſticanos aggeri copia frumenti quæ egentibus mutuo diſtribuitur ſine pignore & ſine alijs negotijs quæ miniſtrorum operis egeant, illo nihilominus tributi onere, ut meſſis tempore duodecimam partem menſuræ ſupereroget: nẽpè modiolum in fanecas ſingulas, ꝙ profectò

Quæſtio. *Diſſolutio.* *Aliæ mõtium ſpẽs quæ ſunt in more paſtẽtiorem præſe ferunt prauitatem.*

non uideo quomodo defendi poſſit. Niſi omnes indiſcriminatim oppidani & mutuum ſuſciperent & quaſi gratuitum ſpõtaneumque tributum per capita illud ſoluerent. Nam ſi non ab omnibus, ſed ab illis tantum, qui mutuato egent corradatur. palam extorquetur ratione mutui.

QVAESTIO II.

DE GENERALI RATIONE contractus emptionis & uenditionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum contractus emptionis & uenditionis ſit Reipub. neceſſarius.

DVO ſupra capita ſtatuimus, quibus humani contractus deprauantur. uidelicet aut id uendere, quod nullius eſt pretij, aut quod pretioſum eſt, pluris iuſto diſtrahere. De priori uitio ſub uſuræ noĩe q̃one præcedenti diſputatum eſt, conſequitur ergo ut de poſteriori diſputationem proſequamur, quæ quidem diſputatio de contractibus inſcribitur. Et q̃m oĩum primus atq; aliorum index eſt contractus emptionis & uenditionis, q̃ð hæc ſecũda inſtituitur de generali ratione huiuſmodi contractus: atque adeò primus articulus, an ſit neceſſarius reipublicæ. Arguitur.n. à parte negatiua. Quantò uita humana ſimplicius ac ſyncerius tranſigeretur, tanto quietius uiueretur ac fœlicius: ſed ſi ſolũ eſſet rerum cambium, ut uidelicet res nõ numiſmate diſtraherentur, ſed pro rebus commutarentur alijs, quietior eſſet mortaliũ uita, & à tumultibus tutatior, quos negotiationum turbulentia ſecum affert: ergo contractus emptionis tollendus de medio eſſet humanæ reipublicæ. Secundò arguitur. Secula multa, ut 5. Ethic. & 1. Politic. cap. 6. auctor eſt Ariſtot. abſque nummorum uſu tranſierunt. Et Plinius lib. 33. cap. 3. ait. Seruium Romanorum regem primum ſignaſſe æs nota pecudum, unde pecunia dicta eſt: & poſteà fuiſſe ſignatum argentum, anno vrbis 585. & longè poſt aurũ. Et lib 7. cap. 56. ait Liberum patrem inſtituiſſe emere, ac uendere, illis autem ſeculis fœlicior agebatur uita, atque à fraudibus, ac ſolicitudinibus incolumior quàm modo nobis per iſtas negotiationes agere licet: ergo perniciosus eſt iſte contractus, tantùm abeſt ut ſit neceſſarius. In contrarium eſt idem Ariſtot. loco citato: ubi ait neceſſitatem humanæ uitæ numi fuiſſe inuentricem, qui eſſet velut menſura & norma æquitatis rerum. Id quod & Iuriſconſultus l. 1. ff. de contrahen. empti. diſertè retulit.

Primum argum. à partis negatiuæ.

Ad ſecũdum ar. Ariſto. Plinius.

Ariſto.

Igitur quo quæſtionem à genere ipſo auſpicemur, prima noſtra concluſio ſit; Contractus eſt actio inter duos, & ex qua vtrinque obligatio naſcitur Sic enim Vlpianus ait l. Labeo. ff. de uerb. ac rerum ſignifica. Contractus eſt ultro citroque obligatio, quòd Græci συνάλλαγμα uocant, hoc eſt confectum. quando uidelicet quidpiam ego cauſſa tui, tu uerò cauſſa mei, accepta dataque utrinque fide conficimus, ac ratum habemus. Quapropter prædicatio illa contractus, eſt obligatio (ut ſic loquamur) non eſt identica, ſed cauſalis, illum exhibens ſenſum, quem nos in noſtra concluſione explicuimus: ut quia ſtato pretio paciſcimur, me tibi merces traditurũ, te uerò mihi idem pretium, mutua emergit ex uenditione obligatio. Atqui hinc fit ut ſtricto nomine nullum pactum dicatur contractus, niſi ex quo vtrinque oritur obligatio. Qualia ſunt, do, ut des: facio, ut facias: do, ut facias: facio, ut des: quæ quatuor connumerantur l. natura. ff. de præſcriptis uer. Quemadmodum in matrimonio, inque uenditione, mutuatione, & id genus reliquis Contractus nanque omnis, ſi de ſuo nomine rem perpendas, actus iuſtitiæ eſt, utranq; colligantis partem. Laxant tamen alij latius nomen uſq; ad illas actiones ex quibus ex altera tñ parte oritur vinculum, veluti eſt donatio, & ſimplex promiſſio. Et ideo Bal. quem Syluеſt. citat in uerbo, contractus. & Conra. ſequitur. q. 16. diſtinguit de noĩe contractus, ꝙ accipiatur propriè, q̃n obligatio oritur ex utraq; parte, & impropriè, pro eo ex quo oritur tñ ex altera parte, & improprijſſimè, quando ex neutra naſcitur. Sed re uera abuſiuè iuſtæ acceptiones ab uſu eſſent abigendæ.

Prima concluſio

Stricto noĩe nullum pactum contractus dici ualet.

Baldus. Syluеſt. Conra. Ariſt.

Hoc .n. eſt nomina à ſua natiua ſignificatione abalienare: ſi quidem neq; donatio neq; promiſſio ſimplex ad iuſtitiam attinēt, ſed ſunt actus liberalitatis. Vnde Ariſto. 4. Topico. Donum, inquit, eſt datio irredibilis: mutuatio uerò, quãuis ſecus ibidem Cõra. ſentiat & Syluest. nihilo à propria ratione contractus recedit: tum ꝙ eſt datio ut reddatur, tũ ꝙ ſi fide data pollicitus es mutuare, tu teneris dare atq; alter reddere Quod aũt contractum, illũ ēt velint appellare, vbi nulla eſt obligationis vis, ſed potius obligationis relaxatio, merito fatentur eſſe (ut ſuo utar nomine) impropriiſſimum. Exemplum eſt in acceptilatione: puta qñ debitor creditorē interrogat, an quid illi debeat, acceptũ habeat: & ille rñdet, acceptum habere, hoc eſt illi cõdonare. Hic nanq; potius eſt ſolutio debiti ſeu remiſſio, quod ex contractu ortũ eſt, q̃ contractus. Sed & contractuũ ſpẽs, numeroſius q̃ ars permittit, multiplicant. *Scotus.* Scot. in 4. d. 15. q. 2. octo ſpẽs diſcernit, ac *Gerſon.* totidẽ Gerſon in ſuo tractatu de contract. *Anton.* licet parum indifferenter. Antonius uerò *Conra.* 3. par. tit. 8. cap. 2. duodecim: ſed Conrad. quod ſuum ingenium eſt, ad ſpẽs. nu. 30. diuiſionem inuitam pertrahit: quę porrò ſpẽs non ſunt, ſed rerum potius connumeratio, in quibus cõfici contractus poſſunt. Eiuſmodi aũt materiales diuiſiones, cum arte non contineantur, in infinitũ abeũt.

Secunda conclu. Si ergo nobis ſecunda concluſio. Septem ſunt contractuum ſpẽs. ſ. emptio, cambiũ, mutuatio, emphyteuſis, commodatio, permutata commodatio, & locatio, & tametſi prima ad ſecundam, ſextaq; ad ſeptimam *Sufficiētia præhabitæ diuiſionis.* quodammodo reducantur Miſſum.n. hinc facimus matrimonij contractum, quę mutua eſt perſonarum traditio. Nam reliquos *Donatio.* tñ qui in externis bonis celebrantur, conſideramus, quorum præſens tractatio inſtituitur. Horum aũt tres tm̃ ordines reperias. Etenim cum tria in huiuſmodi rebus ſit meditari, uidelicet dominium, uſumfructum, & uſum, unus eſt cõtractuum ordo, quibus dominium trãſfertur, alius uerò eorum, quibus conceditur uſusfructus, atq; tertius eorum, quibus conceditur nudus vſus. Igitur ubi dominium rei transfertur, ſi gratis id fiat abſq; ulla redditionis obligatione, nuda donatio eſt: quæ iõ contractus nomine non cenſetur. Cui adiungitur & liberum legatum: nimirũ, ubi nullũ eſt iuſtitiæ debitum. Si aũt tranſlatio non gratis fiat inde emergunt tres contractuum ſpẽs. ſ. cambium, uenditio, & mutuatio. Cambium eſt, ubi res pro re cõmutatur: ut panis pro uino, mel pro oleo, corium pro pãno, &c. licet de numorum cãbijs alia ſit longè rõ, ut infra uidebimus. *Cãbium.* Emptio aũt eſt, ubi dñiũ æſtimato pretio transfertur: ſed mutuatio, ubi trãſfertur, ut idem uel tantundem reddatur. Quod in rebus uſu conſumptibilibus, & potiſſimum in numiſmate vſu uenit. *Emptio. Mutuatio.* Si aũt ſaluo dñio transferatur uſusfructus non gratis, ſed pretio, fit tertius contractus, q̃ eſt emphyteuſis, ſeu cenſualis penſio. Vt ſi fundum ſub annua penſione, uel in tps, uel in perpetuum alteri trades. *Emphyteuſis.* Quanquam dum fit in perpetuũ, emphyteuta dñium vtile dicatur habere, non tñ directum: eò ꝙ ſemp dependet à uerò dño, ſi emphyteuta in cõmiſſum inciderit. Et dr̃ emphyteuſis, hoc eſt melioratio: ob id ꝙ illa rõne inuentus fuit olim hmõi contractus, ut ſteriles agri, quos dñs colere non poterat, alterius diligentia colerētur. Dum uerò merus uſus transfertur, tunc exurgunt tres aliæ ſpẽs. Nam ſi uſum rei gratis indulgeas, ut ſola tibi reſtituatur ſubſtantia, eſt cõmodatio. *Commodatio.* Hæc.n. ſm nomen differt à mutuatione, eo ꝙ commodatũ in eadem ſpẽ redditr: ut equus & ueſtis &c. mutuatio uerò uel in illa uel in altera. Satis.n. fit mutuanti aurũ, ſi ei reſtituatur argentũ. Secundũ uerò rem ſpecie differunt: qm̃ mutuatione trãſfertur dñium: commodatione uerò minimè. Si aũt uſum non gratis concedas, ſed pro uſu alterius rei, illa eſt permutata accommodatio, vt ſi alteri commodes equũ tuum, ut ſuã tibi cõmodet mulam. *Diſcrimē inter mutuationē & cõmodationem* Si aũt uſum concedis, non pro uſu altero ſed pretio, illa eſt locatio, cui reſpondet conductio, ſiue domum, ſiue equũ, ſiue proprias operas loces. Perſpice ergo queadmodum ut cambium ad emptionem, ſic permutata commodatio ad locationem reducitur. Cambiũ.n. (ut habetur l. 1. de contrahen. emptione) hoc tm̃ à uenditione ſeiungit, ꝙ in illa non ſecernitur pretium à re, ſicuti in emptione, ſed vtraq; exiſtimantur alterius pretium. *Permutata accommodatio.* Pari modo in permutata

commoda-

cõmodatione vſus vnius rei, eſt pretium
Locatio. uſus alterius rei, ob idq; eſt quædam loca
tio. Quare neutra iſtarũ ſpecierum pecu-
liares hẽt difficultates præter illas, quę in
alijs ſunt, ad quas reducuntur. Satis ergo
fuiſſet quinq; dinumerare ſpecies, niſi ꝙ
explanationis grã duæ aliæ adiectæ ſunt.
Venditio nanq; nullo probabilitatis colo
re ſe ponitur diſtinctæ ſpecies ab emptio
ne: ſunt quippe nihil aliud q̃ duæ correla
tiue partes eiuſdẽ contractus, ſicuti loca-
Cõductio tio & conductio. Hinc fit, neq; depoſitio
Corollarium. nẽ, neq; impignorationẽ (quippe quibus
neq; dñium ullum transfertur neq; uſus)
Quid depoſitio. eſſe per ſe contractum. Depoſitio nãq;, eſt
poſitio rei apud alium ſolius cuſtodię gra
tia. Quare non eſt niſi quædã fidei cõmiſ-
Quid impignoratio. ſio. In pignoratio uerò eſt rei cuiuſpiã tẽ-
poraria poſitio apud alium, ad confirman
dam contractus obligationem. Quare ea
rõne dr̃ contractus, quia eſt cõtractionis,
utpote mutuationis aut uenditionis con-
firmatio. Quin uerò neque fideiuſſio eſt
per ſe contractus inter fideiuſſorem & cũ
pro quo fideiubet: qm̃ ſolùm naſcitur ob-
ligatio ex parte fideiubentis: alter n. nihil
Fideiuſſio cõtractus dici nequit. ei dẽt ſi amicus gratis fideiuſſit. Sed fide-
iuſſio talis, dr̃ iure contractus: quia eſt ro-
bur contractus inter debitorem, pro quo
fit fideiuſſio, & creditorem, cui fideiubet.
Atq; idem dicendũ de ſtipulatione, ſi pro
fideiuſſione accipiatur. ſi uerò pro ſimpli-
ci commiſſione, nullus eſt contractus. Sed
tñ in iure frequẽtius uſurpatur pro actio-
ne illa, qua quis interrogatus ſtipem obli-
gat, tunc ſi alter aliquam pollicetur cõdi-
tionẽ uerißimus eſt cõtractus, quia utrin-
que paritur obligatio. Si autem ad alter ni
hil obligatur, tunc quia tm̃ ſtipulans ob-
ligatur, licet contractus iure dicatur, redu
citur tamen ad donationem. Ecce contra-
ctuum ſpẽs, quos uocant nominatos: quia
ſuum quiſq; ſortitur nomen. Innominati
autẽ licet plurimi ſint, ad hos tñ reducun-
tur. Omnes. n. comprehenduntur ſub illis
quatuor ſpeciebus ſuprapoſitis, do, ut
Tertia concluſio Ariſto. des, &c. Tertia concluſio: Emptio & ven-
ditio, ſunt contractus reipublicæ maximè
neceſſarij. Concluſio eſt Ariſt. & Iuriſcon
ſulti in locis citatis in argumẽto poſt quæ
ſtionem. In primordijs. n. humani gene-
ris, uñ erat rerum cambium: mos autem &
uſus monſtrauit penè eſſe impoſſibile illa
rõne tranſigi humanam uitam. Dũ. n. ſutor
domo indigeret, ingentiſſimo opus hrẽt
calceorum aceruo, quem pro illa cambi-
ret: quibus utique calceis dñs ędium fortè
non indigeret ſed rebus alijs quibus care-
bat ſutor. Et dum tu frumento affluens,
uino alterius egebas, fortè alter tuo non
egebat frumento. Et ideo Ariſt. 1. Pol. c. 6.
barbaras eas gentes appellat, penes quas
ẽt tunc cambia tm̃ rerum abſq; numiſma-
tis uſu durabant: de quo, libro ſequenti la
tius. In hũc ergo uſum ſignatũ eſt numiſ- *Vſus numiſmatis*
ma: nempè ut tum norma eſſet exequendi
res, tum ẽt uas & fideiuſſor reipublicæ no
mine, ut quoties illud porrexeris, dentur
tibi res quarum indigueris. Atq; hunc ar- *Genuinus ſenſus loci ſacri.*
bitror genuinum ſenſum illius Eccle. 10.
Pecunię obediunt oia, nẽpè ꝙ pecunia in
uirtute eſt ois res. Pecuniã. n. qui poſſidet,
uænalia cuncta hẽt. Hac ergo rõne ex cã-
bio ortum habuit emptio & uenditio. Ob
idq; in illo contractu, quia non diſtingue
batur res à pretio, ex utraq; parte dicceba-
tur cambium. In hoc aũt traditio merciũ
eſt uenditio: receptio uerò repẽſo pretio,
emptio. Quare emptio eſt uenditionis fi-
nis: qa cõtractus hic ad id ordinat᷑, ut quiſ
que ſibi neceſſaria prouideat. Ideoq; qua- *Definitiones emptionis & uenditionis.*
ſi à dignori, denominatur contractus em-
ptionis. Ex his ergo compendioſa elicitur
uenditionis emptioniſq; definitio, in qua
conſtituenda multi poſtq̃ ſe macerarunt,
nihil exactũ colligunt. Eſt. n. venditio, rei
pro pretio diſtractio: emptio autẽ rei pro
pretio contractio. Sunt. n. hæc uerba iuris:
quib. generaliter ſignificat᷑ translatio dñij
illius rei quæ non eſt redibilis, vt C. de re
ſcin. vendi. l. 2. Rẽ maioris pretij ſi tu aut
pater tuus diſtraxiſti. Quocirca hoc uer-
bo notatur diſcrimen inter hunc contra-
ctum & emphyteuſim locationẽ: in qbus
non dñium, ſed uſus, vel vſusfructus trãſ-
fertur. Ea itẽ uoce ſecernitur hic idẽ con-
tractus ab uſuraria mutuatione Nam licet
illic transferatur dñium pecuniæ pro pre
tio, tñ cũ eadẽ pecunia ſit redibilis, non
ꝓpriè diſtrahit᷑. Particula aũt pro ꝑtio, ſe-
parat eundẽ cõtractũ a cãbio, quo res pro
re cõmutatur. Et per horum intelligentiã
argumenta in contrariũ rñſa patent. Hu-
manu genus ab imperfecto ad perfectum

Solutio rerum argumentorum. progreſſum eſt. Et ideo initio, dum rude erat, incomptumq́; ac paucioribus neceſſitatibus implicitum, per rerum cambia ſibi ſufficiebat, poſt verò iam cultius, politiorem ornatioremq́; vitam inſtituens, neceſſe habuit nouas excogitare cõmerciorum rationes inter quas conſultiſſima fuit commerciorum vſus: licet humana auaritia nihil non deprauet.

ARTICVLVS II.

Vtrum negotiatio ſit licita.

QVamuis ſimplex rerum emptio & vẽditio, quibus quiſq; ſuæ familiæ prouidet demonſtrata ſit reipublicæ neceſſaria, non ſubinde claret negotiationẽ eſſe licitam, quæ eſt emere ut reuendas: quæ vtiq; quæſtio etſi à D. Thom. 4. arg. q. 77 ſub compendio diſputetur, hic tamen ordine quem nos inſtituimus videtur congruentius apponi: ubi aliquantulo fuſius diſſerenda eſt. Quæritur ergo utrum negotiatio ſit licita? *Primum argu.* Et arguitur à parte negatiua: Emptio & venditio iõ oſtenſa eſt neceſſaria, ꝙ non omnibus oẽs abundãt: & iõ neceſſe quiſq; habet, vt uenditis quibus affluit, emat quod ſibi deeſt: quare emptio (vt dictum eſt) venditionis eſt finis: negotiatio autem eſt contra hmõi emptionis naturam. Negotiator. n. non uendit, ut emat quod ſibi deficit, ſed peruerſè emit ut reuendat: ergo negotiatio non eſt licita. *Ariſto.* Quapropter Ariſto. 1. Politic. cap. 6. emptionem rerum, quæ neceſſariæ ſunt ad uitam, venditionemq́;, ratione eiuſmodi emptionis appellat contractus naturales: emptiones autem negotiatorias appellat contra naturam, vtpote cuius finis non eſt vitæ ſufficientia, ſed lucrum. *Secundũ argum. Ariſto.* Atq; ex hoc ſumitur ſm argm̃, quod inibi idem Philo. ſubiungit: Ars illa quæ non habet præfinitum taxatumq́ue finem, non eſt licita: ars autem numularia & quæſtuaria; qualis eſt negotiatorum, nullum ſibi præſcribit finis modum, ſed lucro lucrum aceruare ergo nefaria eſt. *Tertium argu.* Tertiò arguitur: Negotiatio in cauſſa eſt ut rerum pretia excreſcãt, tum ꝙ merces ad paucitatem venditorum reducuntur, quæ charitatis cauſſa eſt: tum etiam ꝙ negotiator carius q̃ emit vendit. Et iõ ſi omnes ad primos venditores concurrerent, minoris emerent, id qđ rerum vſu vbiq; experientia docet: ergo tanquã reipublicæ nocua interdicenda eſt negotiatio. *Quartò.* Quartò: Actiones morales ex plurimum contingentibus exiſtimandę ſunt: plurimum autẽ negotiationes plenæ ſunt fraudibus technis, ac dolis: ergo genere ſuo prauæ ſunt, atq; adeò de medio tellendæ. Hac. n. de cauſſa peſſimè audit negotiatio, & in ſacris literis & apud ſacrorum doctores. Vnde Dauid Pſalm. 70. Quoniã non cognoui negotiationem (ſm 70.) introibo in potentias Domini: Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Quaſi negotiatorum iuſtitia non ſit iuſtitia Dei. Et *Chryſoſt.* Chryſoſto. ſuper illam hiſtoriam Chriſti apud Matth. eijcientis vendentes & ementes de templo, & refertur 88. diſt. cano. eijciens ſignificauit, inquit, ꝙ mercator nunquam poteſt placere Deo: & ideo nullus Chriſtianus debet eſſe mercator, aut ſi voluerit eſſe, proijciatur de eccleſia. dicente Propheta: Quia non cognoui negotiationes introibo in potentias Domini. *Confirmatio.* Atque hac de cauſſa interdicta eſt clericis: vt patet eadem diſtinctione per totam. In contrarium eſt Augu. ſententia in libr. Quæſtionum veteris & noui teſtamenti: & refertur in eadem diſtinctio. can. fornicari. *Auguſt.* ubi ait, Fornicari hominibus ſemper non licet, negotiari verò aliqñ licet, aliqñ nõ licet: laicis licet, ſacerdotibus non licet.

Fundamentum. Pro quæſtionis deciſione notãdum eſt, negotium otio eſſe contrarium. Eſt enim idem quod abſque otio. Vnde pro labore & occupatione accipitur. Quemadmodum dicimus; Negotium forenſe aut familiare, &c. *Quid ſit negotiari.* Peculiariter autem negotiari idem eſt, quod mercaturam exercere. Et eſt forſan Antonomaſia quædam propterea ꝙ ars hæc ſolicitudinibus implicita ab otio eſt alieniſſima. Eſt ergo negotiari emere ut reuendas. Vnde negotiatores coemptores dicuntur pro eo ꝙ ex omnibus ſimul locis emunt, & mercatores: quia, mercari, communi vſu non tam eſt ſimpliciter emere, quam lucri cauſa ad reuendendum. Et dicuntur præterea inſtitores, eò uti (ait Vlpia.) ꝙ negotijs inſtent. Vnde Proue. 31. Facta eſt ſicut nauis inſtitoris. *Duplex ſpecies negotiationis.* Duplex autem negotiationis ſpẽs diſtinguitur: videlicet una qua res emit, ut per induſtriam mutata reuendat. Sed hæc (vt eo. ca. eijciẽs. habetur) nõ eſt nuda negotiatio,

gotiatio, ſed inter alias mechanicas artes connumeranda. Quemadmodum .n. mechanicus ex lana pannum texit, & ex ferro fabrefacit gladium: ſic [ut exempli gratia dicamus] qui induſtrius eſt curãdi, vel aues, vel equos, ſi rudẽ emat, ut cultiorem uendat, nõ tã negotiũ, q̃ artẽ exercere cenſet. Nã qui pannos tondet, aut attritas ueſtes coemit, ut refectas uendat, nihil amplius per ſuam artem præſtat. Negotiatio igitur mera, de qua impræſentiarum loquimur eſt, qua quis quid mercatur ut nullatenus mutatum uendens, lucrum compareret. Rñdetur ergo ad qõnem quinq; cõcluſionibus.

Prima concluſio

Prima: Negotiatio neq; eſt de ſe hoc eſt intrinſecè bona, ut charitatis uirtus, neq; de ſe intrinſecè malè, ut mendacium. ſed indifferens, ut comedere, ꝙ ſm finis circunſtantiarumq; qualitatẽ poteſt bene maleq; fieri. Concluſio patet ex citatis uerb. Auguſt. Ait.n. non eſſe ut fornicari, ſed ꝙ aliqñ licet, aliquando non licet.

Secunda concluſio

Secunda concluſio. Si negotiationis finem per ſe conſideres qui non eſt niſi lucrari, quandam præſefert turpitudinẽ. Cõcluſio eſt S. Thom. 2.2.q. 77. artic.4. quam quidem probat argũ ſm ſupra ex Ariſtot. deſumptum. Quoniam lucrari per ſe nil neceſſarium, honeſtumve nominat. At uerò ſi lucrum aliorſum ordinetur, licitè põt procurari.

Tertia concluſio

Et ideo ſubditur tertia concluſio: Negotiatio eſt ſimpliciter reipublicæ neceſſaria. Haud.n. omnis prouincia omnibus abundat, quibus indiget: ſed pro climatum varietate alia affluit terræ fructibus, & opificijs, quorum alia inops eſt. Et uice uerſa, alia eſt aliorum locuplex, quorum inopia alia laborat. Neq; poſſent indigentium ſinguli tam longa facere itinera, vt minutiora quibus indigent, apportarent: neq; verò oẽs qui abundant, poſſunt vecturã exercere, ut illa aliò tranſportẽt: neceſſarij ergo ſunt, quibus ea ſit cura ut merciũ copias hinc inde tranſuehant, qua ſingulis minutius uendat. Et quod de loco dicimus, de tempore etiam cẽſendum. Vſu.n. venire aſſolet, vt uno tempore redundantia ſit rerum, alio uerò egeſtas, neque tñ pauper quis poteſt ſuos fructus adſeruare. Quare niſi eſſent qui emerent, vt in aliud tempus cuſtodirent, non poſſet reſpublica ſeruari incolumis. Quin verò & dũ mercimoniæ vel in maris portu vel in ciuitate exonerãtur, neceſſarij ſunt coemptores, qui earum copiã in tempus ſeruent: quia nõ ſinguli poſſunt ſibi in futurum prouidere.

Interrogatio.

Sed rogas: Nunquid prudentius eſſet, ut reſpublica ſuos miniſtros cõduceret, qui hanc prouinciam ſubirent?

Reſponſio.

Re uera non poſſet commodè tam multis mercimonijs hac via ſufficere. Et ideo cõſultius ducit artem hanc inter alias permittere, quinetiam fouere.

Quarta concluſio

Atque hinc ſequitur quarta concluſio, quam S. Tho. interrogat in dicto artic.4. Licet negotiationis gratia merces carius vendere, quàm emptæ ſunt, rõne impenſarum, laborum, locorum, ac temporum, nam iuſtæ rei pretium, vel in melius, uel in locũ, uel tempus mutatæ, excreſcit. Hoc autẽ non facilè, quod quidam autumãt, concedam, uidelicet, ꝙ negotiatori liceat carius eodẽ loco & tempore uendere propter officium quod hẽt, q̃ alteri cuicunque: nam pretii iuſtitia nullum reſpectum ad perſonas dicit, ſed per ſe abſolutè penſatur. Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. dicit, ꝙ tñ deberent mercatores lucrari quantum ſtipendij reſpublica illis decerneret. Regula autem hæc neq; contemnenda porrò eſt, neque tñ ad unguem ſeruari poteſt. Sed de rerum pretio ſtatim articulo proximo.

Quinta concluſio

Quinta concluſio. Ars negotiatoria, tum ex multis circunſtantijs illicita fit tum compluribus fraudibus eſt peruia, tum ſubinde in plurimis uerſatur periculis. Fit enim primum illicita ex obiecto, ut puta ſi rem emas, quæ uel natura ſua eſt inuendibilis: ut ſacramentum, aut ſacerdotium, quæ cum gratis accipiuntur, gratis dari debent: aut lege eſt prohibita uendi: de quibus habes. C. quæ res uendi non poſſunt. Secundò ratione perſonæ, ſi quæ negotiatur, ut ſacerdotes qui iure negotiatione interdicuntur: ut patet diſt. 88 per totam, uel ratione perſonarum cum quibus negotiatur. Nam ad Sarracenos neque in infideles licet Chriſtianis arma deportare, ut patet extrà, de Iudæis. cap. Ita quorundam. & ſequentibus. Fit præterea indecens negotiatio ratione temporis. Vt ſi in die Dominica, uel in alio feſto egregiè ſolenni exerceretur, ut habetur capit. primo, de ferijs, uel in loco ſacro. Qua ratione Chriſtus eiecit de templo uenden-

Digitized by Google

tes & ementes. Iſtæ aũt circunſtantiæ temporis & loci, rõne ſcandali conſtituerent peccatum mortale, aliàs minimè. Vel ſi in eccleſia impediretur diuinũ officium, qđ Chriſtus notauit dicens: Quia domus mea, domus orationis eſt. Qua rõne cap. decet. de immu. eccl. lib. 6. negotiationes, quæ in Eccleſijs præcipuè prohibentur, ſunt nundinarum ac fori cuiuſcunque tumultus. Citra hos aũt caſus non eſſet mortale. Nam in eccleſia confabulando, citra expoſitionem mercium, negotiari, niſi ſacrorũ aut concionis tpe, non eſt tñ peccatum quamuis, indecentia non careat. De alijs aũt circunſtantijs quæ non peculiariter negotiationes uitiant, ſed in oẽs artes inſerpunt, quales ſunt mendacia, & fraudes, hoc ſingulariter adnotandum eſt, ꝙ mercatura, neſcio quo ſuo genio, præcunctis artibus & officijs inextinguibilem ſitim lucri generat. Agricolæ. n. atque opifices ſuis officijs victitantes contenti ſunt: mercatores aũt, tum ꝙ pecuniam præ manibus ſemper habent, tum ꝙ hæc ars plurimum euentibus fortunæ patula eſt, auidiſſimè lucro inhiant, in hoc nimirũ aleatoribus ſimillimi. Quæ quidem auiditas animos abſorbet, mendacia nutrit, & dolos nectit. Atq; hac de cauſſa ait ibidẽ in ſolutione ad tertium S. Tho. ꝙ hæc ars habet ſpeciem mali, & ideo interdicta eſt clericis. Ineſt præterea & in hac re peſtis alia, ꝙ cùm ſine labore magno & ſudore exerceatur, & maiore ſit in honore, q̃ mechanicæ artes, otioſi homines & honoris cupidi, cætera deferentes opificia, in hoc ſe baratrũ immergunt: atq; adeò non vt merces loco traducant, aut in tp̃s reſeruent, aut in melius mutuent, ſed meri gratia quæſtus, venalia cũcta coemunt, ut ſtatim lucrum exprimãt. Quorum ſubinde cauſſa, qa liberum nõ permittunt forum, pretia augẽtur. Qui idcirco exigendi ꝓfligãdiq; è republica eſſent, atq; alijs artibus, quæ perſonis vacuæ ſunt, mancipandi. De his aũt loquimur, qui ciues paratos priuatim emere anteuertunt. Haud. n. condemnandi illi ſunt, qui poſtquam ſinguli ſibi neceſſaria emerunt, redundantia mercantur, vt in tp̃s ſeruent. Neq; verò illi qui publicitus parati ſunt illa coemere, quę pauperes neceſſitate coacti, nec emptores inuenientes, uendere uolunt: vt ueſtes, libros, &c. Qui vero annonam emunt ut tẽpore futuro reuendant, licet qñque vtiles ſint, quaſi rerum neceſſariũ cuſtodes, multo tñ pluries ſunt peſtiferi: utpote cauſſa immodicè augendi pretia: & ideo niſi vbi neceſſitas aliud expoſcat, meritiſſimo eiuſmodi mercatus vetatur.

Inextinguibilis ſitis lucri, negotiatorib. ſingularis.

Negotiatores aleatorib. ſimiles.

Alia incommoda negotiationis.

Per hæc ergo argumenta ſupra facta facilimæ ſolutionis fiunt. Ad primum. n. negatur, negotiationẽ contra naturam neceſſariæ emptionis pugnare quinimò illi obſequens eſt. Miniſterio ſiquidem mercatorum, res ſunt veluti in penu, ſingulis indigẽtibus expoſitæ. Illa aũt negotiatio quæ merum lucrum haberet pro fine, quia inſatiabilem animum, non ſolũ neceſſaria nõ eſt, ſed eſt impendio peſtilens. Attñ hæc ſitis in cuncta mortalium pectora ſe inſinuat. Et per hoc rñdet᷑ ad ſm argm̃. Tertiò uerò concedimus, neceſſarium eſſe hac ratione rerum pretia augeri: ſed tñ ex altera parte maiora fierent diſpendia, ſi vnuſquilibet deberet longa facere itinera ad quæritandum quod in ſua deeſt ciuitate. Ad quartum rñdet Auguſt. ſuper Pſal. 70. Et refertur eadem diſt. 88. can. quoniam. ꝙ negotiatorum uitia non ſunt negotij, ſed perſonarum. Etenim ſi ꝓpter eorum fraudes releganda eſſent negotia à republica, eadem ratione & agricolas & omnes pariter artifices atq; opifices proſcribere deberemus profligareq; ab vrbe. Nam & mentitur qñq; agricola, vt grana ſua vendat, & opifex, ut pretium augeat. Qui autem negotiatores in ſacris literis malè audiant, declarat ead. diſt. Caſſiod. ca. quid eſt. Negotiatores. n. illi, inquit, abominabiles exiſtimantur, qui iuſtitiam Dei minimè conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces ſuas, plus periurijs onerando, q̃ pretiis. Veruntñ negare non poſſumus, ut paulò antè declarabamus, quin huic arti multò plus periculorum à dolis & fraudibus immineat, quàm cæteris. Vnde Eccleſi. 26. Duæ ſpecies difficiles & periculoſæ mihi apparuerunt. Difficilè exuitur negotians à neglıgẽtia, & nõ iuſtificabitur caupo à peccatis labiorum. Et cap. ſequen. Sicut in medio cõpaginis lapidum palus figitur: ſic inter mediũ uenditionis & emptionis, qui quęrit locupletari,

Primum argum.

Secundũ argu.

Ad tertium arg.

Ad quartum arg. Auguſt.

Caſſio.

Digitized by Google

pletari, anguſtiabitur peccatis. Quocirca Prouerb.20.in uniuerſum ait Sapiens: Malum eſt, malum eſt, ait omnis emptor, & cùm receſſerit, gloriatur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm rerum pretia, arbitrio mercatorum ſint taxanda.

QVoniam primum in emptione & vẽditione fundamentum iuſtitiæ eſt pretium. de illo quærendum eſt loco tertio, an mercatorum æſtimatione ſit taxandum? Et arguitur à parte affirmatiua. *Primum argum.* Primò, Axioma inter Iuriſconſultos eſt & celebrata regula. Tm̃ ualet res, quantum uendi poteſt: quam uidelicet adnotant l. pretia. ff. ad leg. Falc. & l. 1. §. ſi hæres. ad Senatuſconſult. Trebel. & alibi ſæpe. Ergo ſi fraus modo abſit & dolus, mercatorũ erit arbitrium pretia ſuis mercibus ſtatuere. *Secundũ argum.* Secundò: In vnaquaque arte eiuſdem peritis credendum eſt ut 3. Poli. capit. 7. auctor eſt Philoſophus: & ut Iuriſconſultus ait l. in re mandata C. mandati. unuſquiſque in re ſua eſt moderator & arbiter. mercium autem artifices, ſunt mercatores. Ipſis ergo ipſorum iudicio deferendũ eſt, ut pretia ponant. Tertiò: Vnuſquiſque dñium rerum ſuarum habet, ac ſubinde liberam poteſtatem, ergo poteſt quiſq; tantum petere ac recipere pretiũ pro ſua re, quantum extorquere potuerit. id quod in gemmis & rebus pretioſis uſu fieri compertum eſt. In contrarium autẽ facit lex, Pretia. citata ad leg. Falc. cuius uerba ſũt: Pretia rerum non ex affectu neq; utilitate ſingulorum, ſed communiter finguntur, hoc eſt communi æſtimatione taxantur.

Prima concluſio Ad hanc qõnem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima: Pretia rerum non ſm ipſarum naturam æſtimanda ſunt, ſed quatenus in uſu veniunt humanos. *Ratio cõcluſionis.* Concluſionis huius rõ naturalis eſt, ꝙ cũ mũdus & eo continentur. pp hominem facta ſint, tanti ciuili æſtimatione res ualẽt quãtum hominibus inſeruiunt. *Ariſt.* Quapp Ariſt. 5. Ethi. cap. 5. ait indigentiam cauſſam mẽſuraque eſſe humanarum commutationũ. Si enim nullus alterius re uel opera indigeret, omnis ceſſaret commutatio rerum humanarum: ergo indigẽtiæ admetiri debemus rerum pretia. Viuentia. n. genere ſuo præſtantiora ſunt uitæ expertibus attñ (ut ait Aug. lib. 11. cap. 16. de Ciuita. Dei) mallet homo frumentum domi habere, q̃ mures. Et ſolet domus plus vænire, quam equus: & nonnunq̃ equus, q̃ ſeruus: licet cum natura hominis nihil in corporalib. conferri ad æqualitatem ualeat. Vbi autẽ indigentiam nominamus, ornatum ẽt rei publicæ intelligimus: ut cuncta complectamur, quæ hominibus præter uitæ neceſſitatẽ ẽt ad ſuã uoluptatem & ſplendorem uſui eſſe poſſunt. *Secunda concluſio* Secunda concluſio: Ad explorandum iuſtum rei pretium, ex multis ducenda eſt rõ, quæ in triplici ſunt ordine. Primum. n. attendenda eſt neceſſitas rei, mox copia & inopia: deinde negotiationis labor, cura, induſtria, & picula Præterea ſi merces uel in melius mutatæ ſunt, uel in deterius, uenditorumq; atq; emptorum frequentia, atq; id genus alia, q̃ prudentiſſimus quiſq; ſpeculari põt. *Tertia concluſio* Tertia cõcluſio: Cùm pretiũ rerum iuſtum, duplex ſit, aliud. ſ. legitimum & aliud naturale iuſtum; legitimum conſiſtit in indiuiſibili, naturale autem ſeu arbitrarium minimè, ſeu in latitudine diuiſibili. Iuſtum legitimum eſt illud, quod lege principis poſitum eſt, arbitrarium autem ſeu naturale currit, qñ p legem non eſt conſtitutũ. Diſtinctio eſt Ariſt. 5. Ethi. c. 7. de iuſto naturali & legitimo. Ad huius autem cõcluſionis intellectum notandum eſt, ꝙ merita illa & cauſſas ſtatuendi rerum petia exiſtimare per ſe quidem primum ad republicã & eius gubernatores ſpectat: qui. ſ. omnibus ſupradictis pẽſatis deberent ſua ſingulis mercibus ſtatuere pretia. At quia illud in oĩbus impoſſibile eſt, relinquitur uendentium ementiumq; exiſtimationi. Et illud nunc uocamus naturale: quia ſm rerum naturam uſui accomodatam currit. Igitur ubi pretium lege poſitum eſt, nempè, ut modius aut tritici aut uini, aut vlna panni vendatur decem, neque unius oboli acceſſio licita eſt: ſed eſt peccatum mortale ſi exceſſus notabilis augeatur, obnoxiumque reſtitutioni. Et ſi exceſſus ſit per exiguus, erit ueniale. Et ideo dicimus in indiuiſibili conſiſtere. Atque hoc eſt, quod ait loco citato Ariſt. iuſtum legitimum eſſe, quod licet antequam poſitum ſit, mihi referat: refert tamen poſtquam poſitum eſt. Pretium verò, quod non eſt lege po-

Pretium ... lum, ... , moderatum

poſitum, non indiuiſibile eſt, ſed latitudinem hēt iuſtitiæ: cuius unum extremū dr̄ rigidum alterum uerò pium, ſed mediū, moderatum. Vt q̄ res iuſtè uenditur decē iuſtè quoq; uenditur tum undecim, tum ēt nouem. Atqui rō huius eſt, ꝙ prudentia humana, qua per ſupradictorum cōſiderationes de p̄tio exiſtimat̄, nequit punctim attingere metā, ſed arbitramento quodā. Sicuti 2. Ethi. c. 6. de uirtute ait Ariſt. ꝙ cōſiſtit in medio, ut definierit ipſe prudens.

Prima deductio

Atq; adeò dū reſpublica penes q̄ talis reſidet auctoritas, punctū nō indicat, laxior reſtat iuſtitia p̄tij latitudinem habens ex quo fit primò cōſequens, ut infra illos extremos limites uendere cuicunque liceat carius pecunia credita, q̄ numerata, inimico q̄ amico, diuiti denīq; quā pauperi. Sequitur

Secunda

ſcdò ſenſum illius legis, In cauſſæ, ff. de minor. ubi § idem Pōponius hr̄ licere naturaliter cōtrahentibus ſe decipere. cui ſimile hr̄. l. itē ſi pretio. ff. locati. nō eſſe (ut Cōra & aliqui putant) infra latitudinē iuſti pretij: quia intra hos carceres nullum hēt locum deceptio: neq; ulla opus eſt remiſſione (ut prædicti doctores autumant) ſanè cum tota latitudo iuſta ſit. Sed (ut q̄ne proxima exponetur) intelligitur citra dimidium iuſti pretij. Et ideo ait naturaliter, ꝙ humanum ingeniū lucri auidū, in cauſſa eſt. Quare, licere, illic nō eſt idē, qd̄ ſine culpa, ſ. d impunè in humano foro.

Tertia collectio.

Sequitur tertiò, multò tutius, ſi fieri poſſet, cōſultum fore, tum coemptorū negotiatorūq; cōciuiū, tum ēt cōi bono, ſi oīum pretia lege paterent: unde l. 1 ff. de off. p̄fe. urb. § cura carnis. inter alias præfecti curas illa cenſetur, ut rerum pretia ſtatuat iuſta. Ob idq; quando in omnibus ſeruari nequit, quam fieri poſſet maximè, deberent taxari. Enimuerò negotiatores, eo præſertim ꝙ (ut ſupra dictū eſt) lucris ſitienter inhiant, non ſolum præ ſua cæcitate decipiuntur, uerum et pp̄ ſuam auaritiam conſultu aſtuque decipiunt. Quamobrem quando lege non eſt ſignatum pretium, non eſt ſtandum uniuſcuiuslibet mercatorum arbitrio, ſed prudentium iudicio, eorumque qui ſunt æquitatis cultores.

Fallax regula in taxandis pretijs.

Eſt enim falla ciſſima regula, ſi quis ſemper quanto emit pretio, quantumque laboris & periculorum ſubijt, tanti uelit uendere cum lucri acceſſione. Enimuerò ſi mercator, artis negotiorumq; ignarus, pluris iuſto emit, aut ſibi fortuna aduerſa reflauit: quia. ſ. copia mercium inſperata ſuccreuit, non poteſt iuſtè extorquere expenſas, quas fecit. Et uice uerſa ſi induſtrior alius aut fortunatior, cui uel contingit minoris emere, uel fautrix arriſit fortuna: hoc eſt inſperata rerum inopia poſt accidit, iuſtè ſanè pōt carius uēdere, ēt eodem die & eodem loco, idq; nullatenus mercibus in melius mutatis. Nam cum negotiationis ars plurimum ſit fortuitis rerum euentibus ſubdita, debent negotiatores & ſiniſtra ſuo diſpendio ſubire pericula, & dextrā opperiri fortunā. Loquimur cū Chriſtianis de fortuna, pro euentu nobis inſperato. Atque hic eſt ſenſus l. p̄tia. ff. ad l. Falcid. Vbi hr̄, pretia rerum non ex affectu aut utilitate ſingulorū, ſed cōmuniter fingi. Hoc eſt non ſm̄ priuatorum exiſtimationē, ſed ſm̄ cōem prudentiam conſtitui. Et eodem alludit ſimile uerbum l. in l. 4. eo. tit. ubi habetur, rem non æſtimari pretio formali, i. a contrahentibus formato, ſed ſm̄ præſes, puta cōi foro currēs. Valor nanq; rei non ſm̄ futurum, qn̄ res nondum eſt, ſed ſm̄ præſens in quo res eſt, debet iudicari. Accipe horum exempla. Eſt frumēti charitas in Hiſpania, mercator tunc Siculus hoc audiēs onuſta frumento naui ad nos adnauigat: qn̄ huc peruenit, uel afflante nobis clementiori cœlo, uel quia aliunde copiam grani habemus, longe imminutum eſt pretium: non poteſt ergo tanti uendere, quanti ſibi ſtat merx: neq; uerò ſi credito futura ſolutione carius uenderet, ut ſaltē ſe indemnem redderet, immunis à peccato fieret, aut à reſtitutione liber.

Fallacia qua frequenter negotiatores in nundinis utuntur.

Et per hęc detegitur alia fallacia, quę in nundinis uſu uenire ſolet. Etenim in initio cum ſit uberior emptorum copia merces pluris uæneunt: in fine autem, contraria ratione pretium decreſcit. Arbitrantur ergo tunc mercatores expectato in tempus pretio licite poſſe tanti uendere, quanti in initio: cum tamen numerata pecunia idem poſſint extorquere pretium. Falluntur in caput ſuum.

Quarta concluſio Solutio.

Vbi demum ad clariorem iſtorum notitiam animaduertenda eſt quarta concluſio: Mercium pretia emptorem copia augen-

augentur, penuria uerò minuuntur: ſicuti econuerſo abundantia uenditorum minuuntur, raritate uerò excreſcunt. Enimuerò ubi merces affluunt, uenditorum numerus amplior eſt & emptorum minor. Atq; ex hoc tibi rñſum elicies, ſi hæſitaueris an uendendi cauſſa, & modus, pretium variet. Etenim cauſſa vendendi aut emendi, nihil per ſe ad rẽ facit. Siue enim uendas neceſſitate compulſus, ſiue præ ſatietate rerum ipſas deſpiciens. Item ſiue ob neceſſitatem emas, ſiue pp voluptatẽ nihil inde uariatur pretij. Attamẽ quia uenditoris neceſſitas in cauſſa eſt, ut merces ſub haſta vænum exponat, fit, ut paucioribus tũc exiſtentibus emptoribus pretium rerum uileſcat: ſicuti in bello parta uictoria exiguo numo uẽditaĩ pda. Econuerſo ubi publici mercatores emptores expectant: quia illo mõ vendẽdi plures emergũt emptores, valor merciũ creſcit. Atq; eadẽ rõne in initio nundinarũ, ut plurimũ carius vẽditur q̃ in fine. Atq, p hãc cõclõnẽ lucet Monopoliorum iniquitas, puta cũ quis uel à principe priuilegiũ emit ut ſolus ipſe uendat: uel duo aut tres reliquã mercatorũ multitudinem anteuertentes, mercium aceruum coemunt, ut uniuerſi ad ipſos cogantur cõfluere uel iurata fides conſtituunt ut nullus eorum niſi tanti uendat. Hinc.n. raritate uenditorũ p̃tium creſcit. Et eadem rõne, uice uerſa, licet nõ tã crebro accidere conſueſcat, emptorũ monopolia, ad extenuandum p̃tia, eſſent nihilominus iniqua. Vt ſi in portu, cui p̃tioſiſſima nauis applicuit, illi, qui emere poſſent, ſibi mutuò promitterent non emere niſi tanti, aut ſi in ſubhaſtatione alios ego ne licitarentur auerterẽ, ut minoris ego emerẽ, pctũ p̃fectò eſſet, quod ante reſtõnem non remitteretur. Et hoc eſt q̃ ait Cic. lib. de Officijs: Non licitatorem uenditor, nec qui contra ſe licitetur emptor apponat. Qñ uerò uenditores monopolium facerent, tunc iuſtè emptores, quaſi uim ui repellentes contraria pariter poſſent prudentia uti: puta cõuenire inter ſe, ut nullus niſi certo p̃tio emeret.

Monopoliorũ iniquitas.

Cicero.

Ad primum ar.

Reſtat ergo ad argumenta reſpondere. Et primũ oĩum regulam illam: Tñ ualet res, quanti vendi poteſt palam eſt, non habere tam vaſtum ſenſum, quantum uerba ſonant. Alias liceret uendere ultra medietatem ueri pretij, quin uerò dupio & triplo. Quòd ſi illam ſic moderereis, ut intelligatur quantum iure & iuſte uendi põt: nã id poſſumus qd iure poſſumus: tunc quaſi principium petens, redderes illam inanẽ. Si.n. quęrenti quanti uendere põt, rñdeas, Quantũ iuſtitia fert: nihil rñdes quod ipſe ignorabat. Senſus ergo eſt q̃ tñ ualet res quanti uendi põt, ſecluſa ui, fraude, & dolo: quibus in emptore tollitur uoluntarium. Et quãuis eodẽ uideatur rñſum recidere ac ſi dixiſſem, iuſte, non eſt tñ idem. Enimuero ſi quærenti quid eſt hõ, rñdeas, eſſe hoĩem, nihil doces. Si autem reſpondeas eſſe animal rationale: licet idem, ſit, tñ quia definitum explicas, non petis principium. Ad ſm rñdetur, perito artis credẽdum eſt qñ affectione rei propriæ non eſt infectus: & unuſquiſq; eſt arbiter in re propria dum illa ad alterum nihil attineat: qui aũt uendit, non rem propriã ſuam, uerum cõem ſibi & emptori tractat. Et ideo non eſt legitimus arbiter. At quia de gemmis & rebus pretioſis mentio in tertio argumento fit diſtinguendũ de mercibus eſt. Quædam enim ſunt reipublicæ minimè neceſſariæ, atq; illas poteſt quiſq; tanti uendere quantum emptor ſciens & prudens uoluerit dare. Cuius generis ſunt p̃tioſi equi, gemmæ, accipitres, &c. Spectant enim ad ornatum decoremq; & ſplendorem nobilitatis; & ideo magnatum magnificentiæ eſt res illa magno æſtimare. Alia uerò ſunt reipublicæ neceſſaria, ut quæ ad victum, veſtitum, & alios id genus uſus attinent. Atque in his licet nihil fraudis doliue irrepſerit, uis tamen eſt quantum extorquere potueris, tanti illas diuendere.

Ad ſecũdum ar. Diſtinct.

QVAESTIO III.

DE INIVSTITIA QVÆ IN EMptione & uenditione committitur.

S. Tho. 2. 2. quæſtio. 77.

ARTICVLVS I.

Vtrum licite quis poſſet rem pluris uendere quàm ualeat.

TRIBVS itaque articulis ſuperiori quæſtione præiactis, ſ. de emptionis, negotia-

negotiationiſq; neceſſitate, ac de rerum pretio: ſequitur tertia qõ de iuſtitia quæ in hunc contractum ſe inſinuat. Hoc autem ſtatim in capite tacitus non prætereibo de quo lector forte dubius apud S. Tho. hærebit. Ait.n.in diſtributione ſtatim qõnis, ſolas duas quæſtiones tractandas aſſumere de emptione.ſ.& de uſura: eo ꝙ circa alias uoluntarias commutationes nulla inuenitur iniuſtitia, quæ nõ reducatur ad rapinam aut furtum. In quibus uerbis dubitatio eſt duplex, Prior, ꝙ eadem ratione potuiſſet & has omittere: Nam fraudulentia emptionis & uſuræ, genus quoddã furti eſt. Quòd ſi dicat, has duas eſſe commutationes uoluntarias, tunc emergit poſterior dubitatio, ꝙ eadẽ rõne deberet de locatione, ſtipulatione, & alijs tractare. Ad has aũt ſimul dubietates reſpondetur, ſcientem fuiſſe ac prudentem conſiderationem D. Tho. Iniuſtitia.n. emptionis & vſuræ differt à rapina & furto, quia non fiunt ſimpliciter inuito dño, ſed ſpõtaneè tractante: hoc eſt transferente res ſuas in alium. Et ideo licet quantum ad iniquitatem pretij fuerit inuitus: eſt tñ cõtractus, qualis non eſt furtũ. Et quamuis eadẽ ſit rõ de locatione, tñ iniuſtitia eius & quorum cunq; aliorũ contractuum ad iſtorum normam exigenda eſt & perpendenda: Oẽs nãq; iniuſtitiæ uoluntariũ commutationũ ad hæc duo capita reducuntur.ſ. uel ꝙ aliquo pretio rẽ uẽdas, q̃ nullo digna eſt, & hoc reducitur uniuerſim ad uſurã: aut ꝙ pretio quod iuſto uel maius uel minus eſt, ſiue rem tuam ſiue uſum transferas. Et de hoc iudicãdum eſt per regulas emptionis & uenditionis. Eſt ergo primus articulus utrũ licitè quis poſſit rẽ carius vendere, q̃ ualet. Quibus verbis implicatur, an poſſit cõtra uilius emere. Et arguitur à parte affirmatiua. Iuſtum in commutationibus iure ciuili conſtitutum eſt: idem autẽ ius permittit conttahentibus inuicem ſe decipere, ut habetur l. rem. C. de reſcinden.uen.& l.in cauſſæ.2. ff. de minoribus. §.idem Pomponius. ergo licet pluris rem vendere minoriſq; emere q̃ ualet: Scdo: Cõe omnium deſiderium à natura uidetur proficiſci, ac ſubinde culpa uacare, vili autem emere & magno uendere (ut Mimus ille apud Auguſt. 13.de Trin. aiebat) cõe eſt mortalium deſiderium. cui & Sapiens conſonat Prou. 20.vbi ait, Malũ eſt, malum eſt, ait oĩs emptor:& cùm receſſerit, gloriatur, ergo licita eſt uenditio iuſtũ exuperans pretium, atq; emptio idem nõ attingens. Tertiò arguitur: Lex amicitiæ ſm Philoſophum 9.Eth.ea eſt ut rei utilis repenſatio ſm utilitatem fiat, quã qui beneficium ſuſcepit, conſequutus eſt: contingit aũt ut emptor cumulatius ex re empta beneficium ſuſcipiat, q̃ ipſa res ualebat, ut ſi equum emit quo hoſtile periculum euaſit: ergo licebit tunc uenditori pluris rem illam æſtimare. In contrarium eſt ſaluificum illud Redemptoris monitũ. Quæcunq; vultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis. Ex quo fit, ꝙ cum nullus ſibi uelit rem iuſto carius uendi, nullus debeat carius uendere alteri.

Dubium circa uerba S. Tb. · *Solutio.* · *Primum arg. partis affirmatiuæ.* · *Secundũ argu.* · *Auguſt.* · *Tertium argum. Ariſt.*

Ne inſtitutum noſtrũ peruertamus, qđ eſt S. Tho. ſñiam vbiq; noſtræ præmittere, quatuor eius concluſionibus ad qõnem reſpondemus. Prima eſt: Fraude uti & dolo, vt vel pluris res uendatur aut minoris ematur, ſicuti in omni contractuum ſpecie, delictum eſt, idemq; ſuo genere mortale. Primò patet auctoritate Apoſtoli 1. ad Theſſa.4. ubi admonet, ne quis fratrẽ ſuum in negotio circũueniat: qñ vindex eſt Dominus, inquit, de his omnibus, Et Cic. de Offic. Tollendum eſt igitur in rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorem uenditor, neq; qui contra ſe licitetur, emptor apponet. Etenim ut adeſt fraus, uoluntarium abeſt, ac ſubinde iuſtitia fit, charitati aduerſa. Scda concluſio: Si emptio & venditio ſm ſuam nudè naturam contempleris, neutiquam licet rem aut iuſto maioris uendere, aut minoris emere. Concluſio eſt patentiſſima. Eſt enim hoc genus contractuum in commune bonum, æqualeq; commodum introductus. Quod aũt ſic inſtitutum eſt, neutram partium grauare debet, ſed ad iuſtitiæ æqualitatem eſt conficiendum. menſura aũt ac uelut bilancium trutina eſt pretium, in cuius uſum numiſma (ut ſupra diximus) inuentum eſt. Ergo iuſtum pretium uel augere uel minuere, peccatum eſt iniuſtitiæ, atq; ſubinde genere ſuo mortale. Põt nihilo ſecius uenditio ſm accidens exiſtimari, nempè quatenus res uendibilis, aut in de-

Prima concluſio · *Probatio* · *Paulus.* · *Cicero.* · *Secunda concluſio* · *Ratio cũ concluſione.*

in detrimentum vendentis, aut in ementis utilitatem cedit. Quo ſuppoſito adhibetur tertia conclo. Licitum eſt in pretiũ rei ducere dãnum qđ vẽditor accepit, ita vt non ſolũ res æſtimetur quãti in ſe erat, verũ & quãti vẽditori ualebat: Vt ſi meum ſolũ per ſe non niſi decẽ valebat, mihi tñ, quia ędes illic extruere commodiſſimum duco, valet duodecim: hoc ipſum ex te p̃tium poſſum tum petere, tum perinde recipere. Et rõ eſt plana: quia vnuſquiſq; vẽdere totum poteſt quod ſuum eſt: & in tali caſu non ſolum res, verum & eius emolumẽtum eſt uendentis. Quòd ſi cõtra ſic arguas: Poſtquam rei dñs ſuapte ſponte diſtrahere mauult, q̃ emolumentum rei capere, ſibi imputare dẽt, & nõ exigere plus q̃ emptori cõfert: eò præſertim, qui ſi hic reſciſſet rẽ non tanti per ſe ualere, forſan non emiſſet. Reſpondetur, argm̃ conuincere id nequaquam licere, niſi uenditor rẽ patefaciat emptori: admoneatq; hoĩem vi uideat an ſibi expediat illa lege emere. Qñ.n. emptor ſciens & prudens, quia vel ipſe tantam uel maiorem rei neceſſitatẽ patitur, vel ſuo uult animo obſequi, cum illo onere rem emere contendit, iuſtè vẽditor tanti uẽdit, quanti ſibi ualebat: aliàs minimè. Quarta concluſio: Commodum quod ementi accreſcit, ſi nullum inde detrimentum vendens accipiat, nõ licet in pretium duci. Probatur ratione contraria. Qm̃ venditor non poteſt niſi quod ſuum erat uendere: commodum autem ementis non erat res uendentis, ſed ſua ipſius neceſſitas uel ars cauſſa illius exiſtit. Vt ſi quis equum emit qui nõ venditori, ſed ſibi ad bellum neceſſarius eſt, uel rem aliã qua per uſum ſuę artis cumulatius lucrum facere poteſt, quam feciſſet uenditor. Alioquin ſi vtilitas ementis pretio accreſceret, liceret pharmacopolis medicamenta tanti uendere, quanti valet ſalus in infirmo. Vrbanum autem eſt, ut eiuſmodi emptor grates uenditori rependat. Et per hoc ſoluitur argumentũ tertium ex Ariſt. ſumptum. In commutatiua nanq; iuſtitia rerum tantum æqualitas penſatur, in amicitia uerò utili, utilitas, quæ per donum gratificum rependitur. Vide quàm ſit falſa & fallax regula Ioan. Maio. 4. diſt. 15. q. 29. ubi aſſerit, ꝙ id quod ſecundum naturalem æquitatem debetur, poteſt in pactũ duci. Nam tunc liceret mutuatarium obligare non ſolum ad remutuandum, ut ipſe fatetur, ſed ad emendum à mutuantis officina & molendum in ſuis molis. & pariter emptorem ad augẽdum pretium ob ſuum emolumentum. Quæreret hic autem attentus lector circa hanc concluſionem, an uice uerſa detrimentum, quod emens patitur cauſſa ſit legitima ut pretij quidpiam detrahatur? Syluestr. quidem uerb. emptio. §. 7. aſſerendo reſpondet. Vt ſi quis, inqnit, tuarum operarum nihil egens, tuis uictus precibus quia pauper es, te conducit poterit opas tuas minoris redimere, q̃ ſi te ipſe rogaret. Attñ huius certè cauſſæ nõ eſt emptoris detrimentũ, ſed qa (ut arti. præcedenti diximus) uẽditoris copia uileſcit pretiũ. Et iõ cũ emptorẽ rei tuæ quæris, uel tuarũ operarũ cõductorẽ, minoris tu tuaq; æſtimantur. Aliud .n. apparentius fieri põt argm̃ contra eandẽ concloneṁ. Sequereť nanq; ex illa, ꝙ neq; dũ quis uſu alienæ pecuniæ, quã hẽt in depoſito, quidpiã lucri conficit teneať dño illud partem ve refundere. Conceditur aũt planè conclo. Neq; põt depoſitor cũ depoſitario citra uſuræ crimen paciſci de parte lucri, niſi ſocietatẽ faceret cũ periculo ſortis, de qua infra. Põt nihilominus ac dẽt idẽ depoſitor per honeſtatẽ & comitatẽ illi eſſe, re ẽt gratus. Neq; uerò uſuræ culpa ſubeſt. Si tu pecuniam tuam apud gratum mercatorem deponas, quẽ tibi ſperas fore beneficium: neque uerò ille uſurarius cenſetur, ſi ea ſpe tibi ſit munere gratus, ut tu iterum eius cuſtodiæ aurum tuum concredas.

Tertia concluſ. *Ratio cõcluſionis.* *Obiectio.* *Solutio.* *Quarta concluſio* *Probatio* *Regula Maioris falſa.* *Quæſt.* *Argum.* *Reſpõſio.*

Primum igitur argumentorum capitis qõnis, dubij illius ſolutionem depoſcit, quo. ſ. pacto iure permittitur in ueuditione & emptione decepto. Et quidẽ iã proximo articulo ſenſum illius legis excluſimus. In cauſſæ 2. §. idem Pompo. ff. de mino. Vbi habetur, ꝙ licet contrahentibus naturaliter ſe decipere. Cui ſimile concinit lex, Item ſi pretio. ff. loca. Haud.n. intelligitur infrà latitudinẽ iuſti pretij: qm̃ illic nulla eſt deceptio. Intelligiť ergo citra medietatem iuſti pretij Id.n. non ſolũ ciuilia iam nunc citata, & l. 2. C. de reſcin. uendi. & l. ſi uoluntate. eo. tit, uerũ etiam iura

Ad primum ar.

iura canonica permittunt. vt patet ea. cum dilecti & ea. cum cauſſa. extra, de emptio. & vend. At vendere vltra dimidium iuſti pretij, ſunt qui referente Conrad. q. 57. eſſe arbitrentur vendere ultra duplum ſed nulla ſe põt probabilitate tueri: nomen. n. ipſum rẽ explanat. Eſt n. uendere ultra ſeſquialterũ. vt res quæ ualet decem, hẽt latitudinẽ iuſti inter nouẽ, & undecim: uendere autem eam ſedecim, eſt uendere ultra dimidiã veri. Sicuti emere citra dimidiũ, eſt emere quatuor: nam quinq; ſunt media pars. Sic. n. habet lex illa citata, Rem maioris. in C. Minus pretium eſſe vſ, ſi neq; dimidia pars ueri pretij ſoluta eſt. Eſt ergo quæſtio, utrum lex id pmittat tanquã licitum? De quo tres ſunt opiniones. Prima eſt. Durandi ordinis Minorum: quẽ & citat Conrad. q. 57. & reprehendit Ant. 2. par. tit. 1. cap. 16. tenentis, licere uenditori in foro Dei exigere pretium iuſto maius, etiã ſi immodicus ſit exceſſus: dũmodo non ſit ultra dimidium. Et poſſet quis in fauorem opinionis huius ſic arguere: Lex humana obligat in foro conſcientiæ: poteſt ergo in pœnã imprudentię cõdẽnare emptorẽ illo exceſſu: ſicuti facit in præſcriptione. Secũdò ſnĩa iuſta obligat in foro conſcientiæ, niſi ex falſa pręſumptione procedat: ſed ſi emptor uenditorem in iudicium de hac re deferat, abſoluet̃ venditor: ergo in tuto manet eius conſcĩa. Proxima huic eſt ſnĩa Gerſonis in tract. de cõtractib. & in ſuis Floribus: ubi ait, ꝙ hmõi deceptor peccat quidem, idemq; mortaliter, ſi exceſſus eſt notabilis, tñ ad reſtõnẽ nõ tenetur. In tract. quidẽ de contract. cũctatius id dicit: ſed tamẽ in Floribus audacius idem aſſeuerat. Et ratio ſua eſt: quia ſcienti & uolenti non fit iniuria. Tertia tñ opinio eſt S. Thom. præſenti loco 2. 2. Et quamuis dicat Gerſon non eſſe de hoc cõcordiam inter Theologos: profectò in 4. Senten. q. 15. oẽs communi conſenſu ita ſentiunt. At forſan quis contra citet Scot. qui illic q 2. ait durum eſſe inter contrahentes, ſi non ſemper intenderent aliqd de indiuiſibili iuſtitia remittere ſibi mutuo, vt omnem contractum concomitetur aliqua donatio: ex quibus fortaſſe uerbis ille ſuus Durand. ſeductus eſt. At verò Scotus nihil ſibi aliud uult, quam ꝙ ultra citraq; indiuiſibile pretium contrahentes, ſibi mutuo intendunt remittere, infrà latitudinem tñ iuſti: ubi nos ſupra diximus, nulla opus eſſe remiſſione aut donatione. Etenim inferius art. 3. ait, ꝙ in fraudibus non eſt uoluntaria donatio. Igitur ꝙ leges canonicæ nec ciuiles permittere velint deceptionẽ citra dimidiam iuſti, tanquam ratã in foro Dei, patet cum primis naturali diuinoq; illo præcepto ſuprà citato: Id ne facias alijs, quod tibi fieri non uis, nemo. n. ſeduci aſtu uellet. Eſt quippe (vt dicebamus) contractus hic emptionis ac uenditionis pro communi bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonſtratio naturalis eſt hæc: Præceptis naturalibus nulla humana lex derogare poteſt: qa eiuſmodi iuſſa (vt patet in decalogo) non ſunt diſpenſabilia: ſaltem nemo ambigit indiſpenſabilia eſſe iure humano: quanto minus abrogabilia? ſeruare autem iuſtitiam in commutationibus, eſt præceptũ naturale, atq; adeò diuinum: quia pręceptio naturalis ab ęterna lege deriuatur: ergo nulla humana lege poteſt abrogari. Minor porrò præmiſſa tam nota eſt, quã Maior, qm̃ iuſtitiæ obiectũ eſt æqualitatem facere in rebus. Et iõ Ariſt. 5. Ethic. docet totam uirtutem iuſtitiæ commutatiuæ in hoc uerſari, vt æqualitatem inter perſonas conſtituat, nempè ut quantum à te accepi, tantum tibi reddam: neq; tu ex me plus extorqueas: ergo recipere ultra latitudinem iuſti pretij, manifeſtè repugnat natiuæ rationi iuſtitiæ: Secundò: Fraus (ut ſæpè diximus) opponitur uolũtario: illic autem eſt iniqua fraus: ergo emptor inuitus dat ultra dimidium atq; adeò uẽditor genus furti committit. Et præterea eſt contra præceptum Pau. 1. ad Theſſa. 4. Nequis fratrẽ ſuũ in negotio circunueniat: ubi oĩs fraudulentia condẽnatur. Tertiò: Si liceret decipere citra dimidiam iuſti pretij, pariter liceret defraudare in mẽſura: ut ſi decem modios grani uẽdidiſti, liceret tibi recepto integro omnium pretio ſex tantum ſubdolè tradere. Patet: quia eodem relabitur: hoc aũt iniqſſimum eſt, alleruq; abſurdiſſimum, cõtra illud Deuter. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modius maior & minor.

Ex his

Quid ſit uendere ultra dimidiũ iuſti pretij — *Quæſt.* — *Prima opin Durand.* — *Conradus.* — *Anton.* — *Primum argu pro Durãdo.* — *Sentẽtia Gerſo.* — *Secundũ argu.* — *Tertia opinio S. Tho.* — *Rñ Gerſonis.* — *Scotus.* — *Suadetur ſnĩa S. Tho.* — *Prima ratio.* — *Ariſt.* — *Secunda ratio.* — *Paulus.* — *Tertia ratio.*

Corollarium contra Gerſonem. Ex his fit cōſequens ꝙ hmōi deceptor tenetur ad reſtitutionem. Hoc compertiſſimum eſt: qm̄ peccatum iniuſtitiæ (ut identidem repetimus) natura ſua obligat ad reſtitutionem: iuxta illud c. ſi culpa. extra, de iniur. & dam. da. Si culpa tua datum eſt damnum, uel iniuria irrogata iure ſuper his ſatisfacere te oportet. Atq; hinc ſumitur quartum argm̄ contra illam Durandi opinionē, & (ſi qui ſunt, ut fertur) doctores iuris, qui illi patrocinātur. *Argu. 4.* Si deceptio medietatem iuſti pretij ſuperaret, obligatio inde emergeret reſtituendi: quod negare non poſſunt. Tunc ergo aut reſtituendus eſſet totus exceſſus ultra iſtū pretium, aut non niſi ille, qui eſt vltra iuſtum pretiū cum dimidio. Hoc ſm dicere nequeunt. ſi quidem ius & ciuile contractum reſcindit, niſi integer exceſſus reſtituatur emptori: ut expreſſè habet p̄fata lex 2. C. de reſcin. vend. Si aūt tunc reſtituendus eſt totus exceſſus ſit, ut in deceptione circa dimidiū reſtituenda ſit illa pars. Mirabile enim eſt dictu, ꝙ ſi rem ualentem decem, à te mercatus ſum ſexdecim, tenearis mihi reſtituere ſex: dum aūt mercatus eam ſum quatordecim, nihil mihi debeas. Quocirca multò magis eſt de Gerſone mirandū, quā de prima opinione: nam poſtquam agnouit eiuſmodi deceptionē delictū eſſe, qūo ignorare potuit præuaricationem eſſe iuſtitiæ? cuius utiq; naturale eſt nexu reſtitutionis delinquentem illaqueare. Neq; planè intelligitur quid ſibi uoluerit, regulam iuris allegando. Scienti & uolenti non fit iniuria. Nam etſi emptor ſciens & uolens emit, celatur cum tn̄ iuſtus ualor: ac ſubinde ſeducitur, putās tāti rē ualere q̄tum uēditor petit. Sed aiunt iſti (ut pro illis arguamus) lex potuit humana uenditorem à reſtitutione liberare, tradendo illi dn̄ium, *Obiectio.* ſicut in præſcriptione. *Solutio* Profectò iuſtè non potuit, quia non ſubeſt tanta cauſſa. In præſcriptione nāq; rō quietis obuiandi quam litibus p̄ſuadet, ut princeps qui cuſtos eſt pacis, priuet negligentes, qui diu rem ſuā deſerunt: quia poſt longi tpis lapſum multæ oborirentur fallaciæ. In contractu autē emptionis nequeunt cuncti rerum pretia noſſe. Et iō illi qui bona fide emunt non eſt cur pp iniquitatē inſtitoris mulctentur illo exceſſu: eo præſertim, ꝙ in p̄ſcriptione poſſeſſor bona fide poſſidet: & iō iniquum eſſet ut poſt tam longū tpis moram inquietaretur: fraudulentus uero mercator mala fide decipit: ob idq; nulla fert ratio ut de ſua iniquitate emolumentum reportet, atq; id præſertim, qđ ab innocente extorquetur. Igitur ut rei concluſionem faciamus, uirtus humanarum legum in hac parte duplex eſt. Vna, ꝙ læſo citra dimidiū non dat in iudicio actionē. Altera, ꝙ non permittit contractū reſcindi, ut habetur lege citata, Si uoluntate. C. de reſcin. vendi. *Scrupulus.* At uerò rogas, cur ergo tali caſu actio non datur? *Reſpōſio.* Rn̄detur, inconſultiſſimè legū latores feciſſe. Haud. n. illi mortales tanti æſtimabant bona hæc tpalia, ut pp illa tantam ſinerent litigationum turbinem, q̄tam nunc uidemus: contra documentum Chriſti admonentis, ut ad redimendū tp̄s petenti à nobis tunicā, dimittamus & pallium. Ob idque in præſcriptione ubi maior erat cauſſa rōne conſulendi paci, dn̄iū adiudicatur poſſidenti: in deceptione aūt citra dimidium, actio petenti denegatur: eo ꝙ illa deceptio infra dimidium iuſti ægrè & lubricè pōt ſemper percipi: & iō multas parturiret fraudis formas. Remittiť tn̄ ad forū Dei. Et hac rn̄ſione ſit ſatis argumento ſecundo ſupra facto. Haud. n. abſolutio iudicis in tali cauſſa eſt ſacramentalis. *Obiectio.* Sed alleget forſan contrarius axioma illud: Qui peccat legis auctoritate, non peccat: ſed quia contra legem agit: ut contra Pellicianū ait Argu. 23. q. 4. can. Qui peccat. & idem fermè hr l. Gracchus. C. ad legē Iul. de adul. *Solutio* Eſt autem deluſoria hæc citatio. Illud. n. intelligiť de lege iuſſoria: ſecus aūt de permiſſoria. Ille inquā qui agit qđ lex iubet, non peccat: ſecus de illo, qui agit qđ lex humana impunè permittit: Non. n. oē illud permittit diuina. Alioq meretrices, quia lege permittunť, nō peccarēt. Vnde *Chriſoſt.* Chryſo. (ut habetur 33. q. 1. ca. hac rōne.) Quod permittimus, inquit nolentes præcipimus: quia malas hominū uoluntates ad ad plenū ꝓhibere non poſſumus. Et ff. de reg. iur. Semper in coniunctionibus (ſic. n. lex incipit) non ſolum quod licet conſiderandum eſt, ſed & quod honeſtum ſit. Vbi gloſſa ponit exemplum in propoſito. Nam etſi liceat, inquit, contrahentibus ſe decipere, nō tn̄ couenit bono uiro. Nullū ergo dubium

dubium reſtat, quin hmôi vafri ac ſeducto res, ſiue uenditor ſit, ſiue emptor, teneant reſtituere etiã non requiſiti. Quòd ſi inſignem doctorẽ Innocẽtiũ cõtra nobis obijcias, qui ſuper ca. quia pleriq; de immunitate eccleſiarũ, in genere ait ꝙ qñ contractus iure tenet, pars quæ lædit, non tenet reſtituere quoaduſq; pars lęſa repetat, nullatenus contra nos pugnat: quia id de contractibus prorſus intelligit, in quibus ius tranſlationẽ dñij non uetat. Qua rõne lucrum ex ludo nõ tenetur lucrator reſtituere niſi petatur: impræſentiarum autẽ iure naturali & diuino inhibetur tranſlatio dominij. Quare idem egregius auctor ca. In ciuitate. de uſuris. In hoc particulari caſu edocet leges permittentes deceptionem citra dimidium iuſti pretij, intelligi iure fori, ſed non iure poli. Idemq; Panor. ſup d. cap. quia pleriq; Atque idem inſigniter Bal. ſuper cap. cum cá. de teſtibus. ubi allegans ſingularem illã gl. l ſemper. ff. de regu. iu. ait tales fraudulentos contractus nõ eſſe licitos in foro conſciæ, ſed mercatorũ aĩas in periculo uerſari: quamuis alibi uariare uideatur. Etenim qui non rerũ cauſſas introrſum rimantur, non pñt ſibi cõſta re. Attñ in eandem ſubſcribunt ſnĩam quot quot ſunt iuriſconſulti præcipui nois. Ad ẽm argñ ipſe ibidem Augu. rñdet, dicens quod Mimus ille dicebat, ſ. care uendere, & uili emere, re uera uitium eſſe naturæ, ac latam viam per quam (vt Chriſtus teſtatur) multitudo uulgi incedit. Contra qđ tamen poteſt quiſq; adipiſci iuſtitiam qua illi reſiſtat. Et ſubdit cuiuſdam exemplum, qui venditori petenti modicum pretium pro libro, iuſtum ſoluit. Ad tertium autem ſuprà reſponſum eſt.

Innocen.

Mens Innocentij.

Panorm.

Baldus

Ad ſecũdum ar.

ARTICVLVS II.

Vtrùm vitium rei venditæ ſic venditionem reddat illicitam, vt neceſſarium ſemper ſit illud detegere.

Poſtquam de ſubſtantia uenditionis uiſum eſt, quæ in iuſto conſiſtit pretio, ſubſequitur, ut eius conditiones exploremus. Secundum autem ac tertium articulum S. Thom. q. 77. niſi qui oculatè perſpexerit, uix differre uideat. Quærit n. in ſecundò, utrum uenditio reddatur iniuſta pp defectum rei venditæ? Cui qõni poſtquam affirmatiuè rñdit, adiecit ꝙ ſi quis in uenditione ſcienter fraudem fecerit, venditionem reddit illicitam, & reſtituere tenetur. In tertiò nihilominus ſciſcitari pergit, utrum uenditor teneatur uitium rei vẽditæ dicere: ꝙ videri poteſt affirmando definiſſe in ſecundo. At uerò diſcrimen eſt huiſmodi, quòd uendere rẽ uitioſam aut contingit eodem pretio, ac ſi integra eſſet & ſolida & in hoc ſenſu procedit articulus ſecundus. Aut contingit pretio duntaxat, quod cum uitio ualet. Et de hoc adhibetur articulus tertius: videlicet vtrũ poſtquam res non maioris venditur, quàm iuſtè valet, licet uenditori vitium ſubticere. At uerò adeò ſunt quæſtiunculæ germanitate connexæ, ut fortaſſe eodem ſimul articulo commodius dilucidentur. Quæritur ergo, vtrum mercis uitium, ſic uenditionẽ reddat illicitam, ut neceſſarium ſit illud ſemper detegere? Et arguitur à parte negatiua: Tria ſunt, in quibus accidit merces deficere, ſ. ſubſtantia, quantitas, & qualitas. Defectus autem ſubſtantiæ, qui omnium eſt nocentiſſimus, non eſt cur ſemper contractum uitiet: putà ſi quis uendat argentum, aut aurum alchimicum pro uerò. Nã, vt ferunt illius artis magiſtri, ad eoſdẽ ferè humanos uſus confert, putà ad uaſa cælanda, cudendaq; numiſmata. ergo multò minus ob alios defectus qualitatis & quãtitatis reddetur venditio illicita. Secundò vbi emptor emere non cogitur ſuo ſubeſt iudicio cognitio rei, ac perinde illi imputanda eſt deceptio: ergo uenditor dummodo non mentiatur, docere non tenetur emptorem. Alioqui illo ſtultitiæ genere notaretur, quod retulit in officijs Tullius, ubi ait: Quid tam abſurdum, quàm ſi domini iuſſu ita preco prædiceret: Domũ peſtilentem uendo? Accedit huc tertiò, ꝙ cauſſa quæ urgere poſſet uitium detegere non eſt alia quam ut pretium fiat minus: haud tñ tenetur uenditor cauſſas ſemper propalare, quibus res minoris æſtimaretur: nam mercatur præſcius mercium quarum copia ſuperuentura eſt, licitè poteſt tacitus ſuas præuendere pretio currenti: ergo illa de cauſſa non tenetur reuelare alia uitia. In contrarium eſt Ambro. lib. de officijs: vbi ait, Regula iuſtitiæ manifeſta eſt ꝙ à

Primum argu.

Secundũ argum.

Cicero.

Tertium argu.

Ambr.

eſt ꝙ à verò non declinare uirum deceat bonum: neq; damno iniuſto afficere quen quam: neque aliquid dolo annectere rei ſuæ. Atq; ibidem rurſum: In contractibus uitia eorum, quæ uæneunt prodi iubētur: ac niſi intimauerit uenditor, quamuis in ius emptoris tranſierit, doli actione euacuantur.

Cum in duos ſenſus partiti qõnem ſimus, ſ. vtrùm rem uitioſam pro integra, eodemq; pretio uendere liceat: & utrum dum pretio ualorem non excedente uenditur, liceat eius uitiũ ſilere: de priori ſenſu tribus concłonibus rñdebitur, ac de poſteriori alijs item tribus. In re autẽ vænali (vt primo argumento dicebamus) tria ſunt cõſideranda uidelicet ſubſtãtia, quãtitas & qualitas. Eſt ergo prima cõcluſio: Defectus mercis, ſiue in ſubſtantia, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate cõtractũ reddit illicitum: ſi pretio ueræ rei integræ & ſolidæ uendatur. Concluſio patentior eſt quam ut teſtibus indigeat. Violatur. n. tũc iuſtitia, atq; adeò genere ſuo eſt peccatum mortale, niſi ei puſillitas ueniale faciat. Atqui in eum qui contra facit quantũ ad ſubſtantiam, proclamatur, apud Iſa. cap. 1. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriã: vinum tuum mixtum eſt aqua. Quantũ verò ad qualitatis menſuram, admonetur Deute. 25. Non habebis in ſaculo diuerſa pondera, maius & minus: neque erit in domo tua modius maior et minor. Et paulo poſt: Abominatur. n. Dominus eum qui fecit hæc, & aduerſatur omnem iniuſtitiã. Vbi natura peccati mortalis exprimitur. Et ſimile eſt de qualitate. Vt ſi quis morbidum iumentũ pro ſano firmoq; uẽdiderit. De his omnibus extant præterea cautrices leges. Lege. n In uẽditionibus. ff. de cõtrah. empt. contractus reſcinditur, ſi ſubſtantia vna & corpus, ut aiunt, pro altera uendatur. Vt ſi mihi unum fundum aut ſeruum vendas, & alterum tradas. De menſuris etiam, & de mercium qualitatibus leges abundant. Secunda concluſio, quæ ad iſtã conſequitur: Venditor qui rei defectum cognoſcens eundem fraudulenter emptorem celauerit, contra iuſtitiam delinquit, qui uerò rei neſcius contractum fecerit, licet à culpa fiat immunis: tenetur tamen ubi primum defectus fuerit deprehenſus eundem contractum infectum reddere, alioqui reſtitutionis funiculo ligatur. Res eſt clara: atq; eis ẽt qui lippis ſunt oculis peruia. Atqui celare cenſetur, qui ea uerborum uerſutia utitur, vt uitium contectũ relinquat: ut iſti proxenetæ dum equũ vitioſum uendunt, oĩum morborum maculis eum depingũt, ut in aceruo uerum uitium contegant. Tertia concluſio: Similis ſnĩa comprehendit emptorem. Vſu. n. uenire ſolet, ut uenditor, ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis rei ſuæ ignarus rẽ uendat emptori, qui ueritatem nouit: qui ideo & pariter peccat, & pari nexu reſtitutionis innodatur, ſi minoris rẽ emit q̃ valet. Atq; hæc de priori ſenſu: In ſecundo aũt opus eſt diſtinctionibus. Aut. n. vitiũ occultum eſt, aut manifeſtum. Et qñ eſt occultum, aut in damnum uergit, periculumve emptoris, aut ſecus. Sit ergo quarta concluſio: Quando uitium mercis occultum eſt, per quod emptori, uel damnũ datur uel creatur periculum, nefas eſt uẽditori illud celare, & ad reſtitutionem tenetur. Concluſionis ratio eſt hæc: Quamuis non quiſq; lege iuſtitiæ cogatur conſiliũ auxiliumve alteri præbere, quo à periculis damniſq; eripiat, niſi qñ uel ipſi ex munere proprio & officio incũbit, uel alter extremè laborat, tñ occaſionem periculi aut dãni alteri dare nemini fas eſt: uẽditor autẽ eo ipſo ꝙ rem uitio aliquo affectam vęnum exponit, occaſionẽ dãni dat, & periculi, quæ neſcius emens incurrere poſſet: damnũ quidem, ſi res pp uitiũ minoris ſit pretij, q̃ venditur: periculũ aũt, ſi pp idem vitium uſus rei uel inanis ſit, uel fortè nocuus. Vt ſi militi equum mancum pro ſano uendas, quo poſteà in acie uti nõ poſſet: aut ſi domum ruinam minantem uenderes, aut peſtiferum cibum: ergo talis occultatio manifeſtaria iniuſtitię fraus eſt, ac perinde genere ſuo mortale, idemque hominẽ reſtitutioni ſubijciẽs. Quinta concluſio: Si uenditor caueat damnum dare: puta ꝙ non pluris rem uendat q̃ cũ vitio ualet, neq; ullo emptorem obijciat periculo: & res ſit emptori pro pretij ratione uſui, nulla lege compellitur uitium patefacere. Hanc concluſionem non ponit in forma de occulto uitio S. Tho. ſed tamen apertè ex præcedenti colligitur. Et ratio

Tria in re vænali conſideranda.

Prima conclu.

Ratio cõcluſion.

Secunda concluſio

Tertia concluſio

Diſtin.

Quarta concluſio

Ratio cõcluſionis

Quinta concluſio

Digitized by Google

ratio eſt: quia uenditor eatenus tenetur emptorē admonere, quatenus nullius ſit ei occaſio uel damni, uel periculi: ſed tūc nullius eſt cauſſa: ergo poteſt rei ſuæ conſulere, reticendo uitium. *Probatio* Nā ſi emptor ſciret, fortè eā iuſto ēt pretio renueret emere. *Sexta cōcluſio.* Sexta concluſio: Qñ uitium eſt manifeſtum, puta equus unoculus eſt, uel à parte claudus, uel perforata domus, nulla eſt neceſſitas euidentius illud euulgandi: quia niſi cæcus emptor ſit, ipſe poteſt uidere. Quare ſi emit, p̄ſumitur ſciens emere. Itaque ut ſummatim dicamus, ſi uitiū eſt notū, nulla eſt neceſſitas diuulgandi: ſi uerò occultum & periculoſum, quātumuis pretium extenues, illicita eſt uēditio, niſi emptorem admoneas. Sed ſi non eſt periculoſum, & pretium ad vitij qualitatem admetiaris, nō teneris reuelare. Attñ pluris vēdere, iniquitas eſt pp damnū datū. Circa harū aūt concluſionū ſingulos minutiora dubiola emergunt. *Cōradus nō uſque quaq; pbat concluſiones p̄miſſas.* In primis Conrad. q. 54 non plene approbat concluſiones has S. Tho. etſi fateatur eaſdem eſſe Gerſonis ut re uera ſunt, in ſuis Regulis moralibus. Ait. n. hoc agere moderamine, quod ceu regulā conſtituit: Si dū uitiū eſt occultū, venditor probabili coniectura ſcit emptorē, ēt ſi vitium deprehenderet, nihiloſecius rem empturum: tunc licitè uenditor tacito uitio æquo pretio uendit, ſi autem conijceret, ꝙ non eſſet empturus, iniuſtè occulit vitiū. *Panorm. Sylueſt.* Et eadē eſt opinio Panor. in c. iniuſtū. de rer. permu. quē vr̄ Sylueſt. ſequi, verb. emptio. §. 20. Et rō iſtorum eſt, ꝙ dū alter nō eſſet empturus, inuoluntarius cōtrahit, ac perinde iniuriā patitur. Quin uerò eadē rōne addunt, ꝙ ēt dū defectus eſt manifeſtus, ſi emptor nō aīaduertit, *Ratio Cōradi & aliorum.* tenetur eū venditor admonere. Atque hāc ſnīam ſequunt̄ fermè iuniores. Sed tñ regula hæc illorum quamuis ſit ipſis conſtitutiſſima, non tñ hēt in rōne fundamentū. Nam etiā ſi uēditor ſciret alterū empturū, fortaſſe ille nolet tanti emere, quanti res ualet: atq; adeò ēt dum ſcitur, eſt nihilominus ratione pretij inuoluntarius, & inuitus. Et tñ ipſi fatentur, ꝙ pōt tunc nihilominus uendere pretio iuſto tacendo uitium, ne alter pretiū imminuat. Idq; rōne fateri uincunt̄: nā venditor nō tenetur dare occaſionē deterendi ſuum iuſtū pretium. Quòd ſi in tali caſu ei licet uitiū celare, profectò pariter id licet, ēt ſi ſciret ꝙ alter non eſſet empturus: quia utitur iure ſuo. Negamus igitur ullā eſſe rei cōſequētiam, ꝙ ſi emptori ignorantia in cauſſa eſt ut inuolūtarius emat, uenditor fiat illi iniurius. *Ad argumentum Conradi.* Etenim nemo dū utitur iure ſuo, dat alteri cauſā dāni. Quocirca ut Diogenes apud Cicer. lib. 3. Offi. aiebat, aliud eſt celare, aliud tacere. Celas, dū quod pādere teneris, non prodis: taces dum loqui iure non cogeris. Quemadmodū ergo & ſi quis tertius ſciens vitiū nō admoneret emptorē, non laberetur in culpā: maximè ſi ſciret nec dānum illi nec periculū creari, ita neq; emptor eſt in culpa, qui ſuū ſeruat ius. Hoc tñ nos fatemur, ꝙ ſi nocet uēditor illā rē fore prorſus inutilē emptori, non poteſt uitium tacere. Vt ſi ego equū ſubmancum uendo nobili iuueni, cui in more eſt eques curſitare, quamuis uendā iuſto pretio, iniuſtè tñ ago. At ſi vēdo ſeni medico qui optat equū leniter gradientē, profectò nullā eí irrogo iniuriā. Et iō poſuimus tres conditiones; ſ. ꝙ caueatur periculū, & dānū, & res ſit emptori uſui. Adde, ꝙ ſi creditur emptorē alteri poſt rē vēditum ire: & quia vitiū ignorat tm̄ petiturū, quanti abſq; vitio væniret; tenetur tūc prior uendens emptorē admonitū facere, ne alterū fallat. Atq; hoc modo cōcordia cōciliari p̄t inter Diogenē & Antipatrū, de quibus illic meminit Cicero. Ille. n. vēditorem minimè ſtringebat uitiū mercis detegere, hic uerò contra putabat. Quidnam ſit de iure ciuili in foro exteriori, ad Iuriſconſultos remittimus: quorum intereſt ſcire qñ eſt uenditori merces, & pecunia emptori pp contractus uitiū redhibēda. Sed tñ iure naturæ concluſio S. Th. eſt ueriſſima. At tunc potiſſimum qñ uitiū eſt manifeſtum, quis dubitat, ſi emptor non aduertat, quin ipſe reputandus ſit ſui erroris cauſſa? Sed tñ ſerutatores iſti S. Tho. aliud obiicere illi potuiſſent argm̄, quo mordaciorem iniicerēt ſerupulū. *Argum.* Etenim ſi hæc eius ſnīa uera eſt, nō ſolū in rei qualitate, verū & in quantitate menſurę, & in ſubſtantia ipſa, id pariter eſſet licitū. Proferamus quippe mercatorem in exēplum, qui habet grana, vel uini genera, re uerą pluris ualētia, quā poteſt publico foro diuendere:

uendere:

diuidere: & adde exẽplum de rebus illis, quæ vel numero vel pondere væneunt, ſe quereẽt, ꝙ poſſet ille ſi iuſtus modius, uerbi grã, valet duos aureos, ſed nemo eſt qui det: & demus iniuriã illi fieri, vel ꝑꝑ monopolium emptorũ, vel quia iniquus gubernator vrbis hoc eũ grauamine premit. Poſſet inquã tunc ille vendere minoris, ſed tñ curtando mẽſuram: ita vt quam ille quantitatem tradit, iuſtiſſimè ualet illud, quod recipit pretiũ. Quin uerò in ſubſtantia ipſa idẽ liceret. Eſt qui uenale hẽt uinũ optimum, cuius amphora iuſtiſſimè valet decem: ſed tñ ſi populus crederet non eſſe Rhenenſe, non tñ daret pretium, ſequeretur eadem cõſequẽtia poſſe illũ, etiã nõ ſit illius vineti, tacendo vendere decem. Adde, ꝙ eadem rõne & aqua poſſet uinum diluere. Vt ſi nimia eſſet uini caritas: ita ut vrna ſtaret duobus aureis, quam ob cauſſam nemo emeret, cur nõ poſſet caupo aqua illud miſcere uendẽdo urnam uiginti argẽteis, quæ re uera cũ illa aqua tñ valet? Et tñ illic eſt error in ſubſtantia: vt ait S. Tho. ſm illud Iſa. 1. Vinum tuum miſtum eſt aqua. Profectò conclõnes horum argumentorũ magna cõſequentiæ energia colligũtur ex dictis S. Tho. nã quantũ ad moralem uſum, idẽ eſt tacere uitiũ in rei qualitate, atq; in quantitate, & ſubſtantia: præſertim qñ ſubſtantia non eſt adeò diuerſa, quin eodem mõ ſeruiat. Veluti ſi tu cogitas meum ſericum eſſe Granatenſe, & pannum Segobienſem: quod tñ nõ eſt niſi minoris notæ: ſed tñ ego uẽdo quanti ualet, & eſt tibi utile pro ratione pretij. Ne ergo nihil ad hæc reſpondeamus: Primum omniũ argumenti hæc non militant ubi pretium eſt legitimum, putà lege poſitum: qa tunc nulla eſſe poteſt uel arbitratio contra ius. Sed ſi militat, eſt, ubi pretium non conſiſtit in indiuiſibili. Secundò nolumus cauponibus atque alijs ſeu tabernarijs, ſeu alius generis coemptoribus anſam porrigere innectendi fraudes? ſunt.n. iniquiſſimi ſuorum iudices, magni ſanè ſuas merces pendẽtes. Et ideo ſubijcio tertiò, ꝙ rei publicæ magiſtratus non debeãt ad hęc argumentorum pondera attendere, ſed lege in eos agere, qui uel in menſura uel in ſubſtantia publicam fidem uiolant. Nihilominus in foro cõſcientiæ, ſolũ ſtãdo iuri naturæ, qui uir eſſet alias ſyncerus & cãdidus, concurrentib. illis tribus cõditionibus, uidelicet, ꝙ periculũ & dãnũ euitaretur, & emptori eſſet merx ſm rõnẽ pretij utilis, nõ eſſet cur cõdẽnaretur de iſtis memoratis occultationibus. Leges namque naturales de æquitate menſuræ & de rei ſubſtantia intelliguntur, uel qñ pluris iuſto uenditur res aut qñ res non ſunt ad eoſdẽ uſus accõmodæ. Hoc aũt per ſe cõpertum eſt, ꝙ mentiendo non licet uitium contegere. Quapp ſi emptor interrogat rei qualitatem, tenetur uenditor ueritatem aperire: ſi aũt non interrogat neq; damnũ accipit: ſibi imputet. quãuis forſan uenditoris mẽdacium in talibus caſibus, ſi alioqui prædicto mõ ſeruetur iuſtitia, non eſt pernicioſum. Secus aũt, ſi talis rei qualitate neutiquã emptor indigeret, Vt ſi fortaſſe ad aliquã medicinã indigeret fortiſſimo uino, & uenderetur ei lymphatũ. Et ideo inter pharmacopolas nefandum eſſet tale cõmercium. His aũt expeditis, reſtat nihilo minor dubitatio circa tertiã conclõnem: quã dictũ eſt, ſimili iuſtitiæ rõne cõplicari emptorem: qui. ſ. pari iure uenditorẽ admonere tenetur, ſi minoris rem uendat, q̃ ualet. Cuius exẽplum 13. de Ciuit refert Augu. Apparet namq; in contrarium ratio. Haud .n. vr emptor tam ſtrictè ratione contractus ligari ut uenditorem doceat, quã uice uerſa obligatur emptorẽ docere uenditor. Etenim qui ſuas exponit merces inuitando emptores occaſionẽ eis offert erroris, niſi illos commonefaciat: emptor uerò, nullã uenditori occaſionẽ porrigit. Exemplis hoc patet. Vẽditat quis pretioſum lapillũ, quẽ putat eſſe uel uitrũ, uel quidpiã minoris pretij, quã gemma. Incidit aũt in lapidariũ rei illius gnarum, qui. ſ. cognoſcit gẽmulæ pretium: nunquid nõ ille poterit tacitus tanti emere, quantum alter petit, licet ſit longè iuſto minus? Idẽ eſt ſi aurifico ſpecies offeras & corpus, quod neſcis eſſe puriſſimũ aurũ, ille tñ nouit. Procedimus nanq; de uenditoribus, qui hæc non proferunt, interrogantes, ut doceantur rei ualorem. Alioqui non ambigitur quin emptores teneantur eos docere: ſed loquimur de illis, qui nullatenus ſuſpicantur quid in re delitteſcat: quia forſan neque illis pluris ſtat res, Et adhibetur altera

Prima aſſertio. *Secunda* *Tertia.* *Solutio fact. argumẽti.* *Dubitatio.* *Auguſt.* *Prima ratio dubitandi.* *Secunda ratio.*

tera ratio, quæ id preſſius perſuadet. Si qs vel arte vel alia via nouit in prædio tuo abditā eſſe auri fodinam, vel aliā uenā, ſeu Iaſpidis, ſeu alius pretioſi lapidis, pōt ad te prædium emptum accedere, tacitoq; miſterio, emere. Sic.n. ſæpe vſu venire ſolet. Quin verò Chriſtus Redemptor noſter, vt lib. 1 q.3. dicebamus, idem velut licitum ac legale vr̄ recenſere. Matth. 13. vbi ait: Simile eſt regnū cęlorū theſauro abſcondito in agro, &c.i. dominum agri ſecretū celat quouſq; diuēditis vniuerſis quæ poſſidet, illū emat, vt ſibi totus theſaurus cōpetat; veluti loco citato copioſè diſſeruim⁹. Igitur nequaq̄ emptor iure cogitur ualorē rei uenditori detegere. Ad hæc aūt ipſa nihilominus rñdetur, diuerſam eſſe rōnē agri atq; aliarum rerū. *Reſpōſio* Nam agri pretiū de ſola expēditur ſuperficie quippe cuius natura eſt fructus ferre. Ob idq; q agrū coemit, non maiori uinculo tenetur detegere id, quod in uiſceribus reconditum eſt q̄ ſi alius quiſpiā eſſet qui nō cogitaret illum emere. Aliæ verò res perpenduntur ſm id quod ſunt: & ideo dum quis tibi unū pro alio uendit, in primis ſi te interrogat, teneris ueritatē aperire. Sed præterea ēt non rogatus, ſi illa eſſes perſona quæ nolles emere, obligareris nihilominus charitatis uinculo fratrem admonere in re tanti momenti, poſtq̄ nihili tibi admonitio cōſtat. Imò ſi graue metueres iacturam proximi, peccatū mortale eſſet non eum docere ſm charitatis regulas, quas lib. proximo, q. de teſtibus, explicuimus. At uerò qn̄ emere conſtituis, accedit, inſuper & iuſtitiæ lex. Nam cū ille rei neſcius, minoris tibi iuſto rē ſuā uēdit, inuoluntarius illo pretio diſtrahit, & iō teneris ſub culpæ reſtōniſque reatu ueritatis illū admonere. Tametſi in eadē ſpecie grauius eſſet in uēditore delictū: qa cū rē offert, arctius ꝓhibetur decipe.

Ad primum ar. Reſtat ergo ex concluſionibus argumētorum in contrarium reſponſa colligere. Primi ergo ſolutio eſt peculiaris de auro & aurichalco, quòd nunquam hoc ad puritatem pretioſitatemque illius pertingere poteſt, neque ad dignitatem & omnes uſus: præcipuè quòd naturam auri quæ corporum ſalubritati confert, nulla ars præſtari poteſt: & ideo citata lex. In uenditionibus illud pro uerò diſtrahi uetat. An uerò per Alchimiā exprimi poſſit uerum aurum, ſub iudice S. Tho. relinquit. Et ideo ſubdit, quòd ſi id fortè fortuna contingeret, non eſſet illicitum pro uerò uendere: intelligas tamen retectis effectibus, quos artificioſum præſtare non poteſt. Nihil enim uetat, ſecundum Auguſt. 3. de Trinita. quin arte dæmonum utentium naturalibus cauſis ueri naturæ effectus ingenerentur. *Ad ſecūdum ar.* Ad ſm uerò reſpondetur, quòd etiam ſi emptor ultroneus emat, incumbit nihilominus uenditori rem eatenus patefacere, quatenus neque damni ſit cauſa neque periculi. Non quidem per præconem, quod Cicero irridet, ſed tamē priuatim inter ſe & emptorem. Alioqui non ſatis ei permittit iudicium rei, quam niſi per ſuam relationē cognoſce nequit. Secus dum uitia ſunt manifeſta. *Ad tertium ar.* Ad tertium denique reſpondetur, non eādem extare rationem de rerum uitio & de ſuperuenturis mercibus. Rei.n. ualor æſtimatur ſecundum id quod in præſenti eſt: & ideo per uitiū rei decreſcit. Qua utiq; ratione detegendum eſt. Merces uerò poſt uenturæ nihilo reddunt uiliorem æſtimationē rei præſentis. Et ideo uenditor non tenetur reuelare qd in futurum expectetur. *Hiſtoria Thaletis Mileſi Ariſto.* Hiſtoria eſt Thaletis Mileſij, quam primo Poli cap.7. Ariſto enarrat Philoſophus.n. ille, cum ei ceu opprobrium obijceretur, philoſophiam pauperes ſuos alumnos efficere, & ipſe per Aſtrologiam oliuarum ubertatem proſpexiſſet, collecta exigua pecunia credito emit in hyeme ſub confuſo quantum quiſque collecturus eſſet olei, arraſque dedit: poſteà uerò, tum ingentiſſima copia prouenıente, tum q ſolus ipſe eſſet uenditor, ampliſſimam confecit pecuniam. Nimirum oſtendens facile eſſe philoſophis ditari, ſed tamen ſapiētis eſſe diuitias deſpectui habere. Simile legitur de Ioſeph, Geneſ. 41. qui diuinitus edoctus futuræ vbertatis annorum ſeptem, quos ſubſequutura erat aliorum ſterilitas, uſi prius emendo, & poſt care uendendo Pharaonem ditauit. *Cicero. exemplū* Exemplum eſt præterea Ciceronis lib. 3. de Officijs, de Alexandrino mercatore, utrum cum Rhodum annonæ caritate laborantē frumenti numerū aduexiſſet, ſciēs ſe alios mercatores ſecuturos, teneret ciues præmonere,

an uerò

an uerò tacitus poſſet pretio tunc currenti diuendere? Antipater negabat, Diogenes uerò negabat. Cuius nos in præſentia ſuam cum S. Tho. amplectimur: ſic tamen attemperatam, quòd cumulatio is eſſet uirtutis, ſi quidpiam pretij uenditor ille ſubtraheret. De quo articulo S. Thom. q. 77. poſt illa, quæ quæſtione proxima de negatione diſſeruimus, nihil nobis dicẽdũ ſupeſt.

QVAESTIO IIII.

DE EMPTIONE CREDITO PRETIO.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat rem carius uendere expectata quàm numerata pecunia.

Primum arg. pro partis affirmatiuæ. POST generales emptionis ac uenditionis leges, quæritur in particulari, utrum ratione crediti pretij liceat rem carius uẽdere. Et arguitur à parte affirmatiua: Pretium iuſtum rei ſm prudentum iudicium debet æſtimari, & ſm cõe forum: duodecim aũt numi abſentes, ſ. in futuro ſoluendi, non plus ualent quã decem præſentes: ergo res quæ vendi põt præſenti pecunia decem, iuſtè põt credito vendi duodecim. *Secundũ argum.* Secundò uenditor põt ſe indemnem ſeruare: quapropter D. Tho. 2. 2. q. 77. artic. 1. aſſeuerare nõ eſt ueritus, poſſe vẽditorem pretio damnum adhibere quod patitur. Porrò uerò ex dilata pretii ſolutione uenditor multa ſubit incommoda: vtpote lucri ceſſantis: ſecundò periculum ipſius capitalis, quod ſibi fortè nũquam ſoluetur: & tertiò periculum diſpendiorum atq; expenſarum, quas fortaſſe antequam pretiũ recuperet, facturus eſt: iſti autem periculorum metus pretio ſunt æſtimabiles, ergo poteſt horum gratia auctiori pretio vẽdere. Pari paſſu contrarium currit argumentum de emptore, qui ratione anticipatæ ſolutionis videtur iure poſſe minori pretio emere. Nam anticipata ſolutio pluris æſtimatur, quam eadem prolatata: & ſimilia pericula ſubit emptor antequã mercium compos fiat. *Tertium argu.* Tertiò denique arguitur: Sunt aliquæ merces reipublicæ neceſſariæ, quæ niſi expectato pretio diſtrahi nequeunt, quod ex mercibus ipſis conficiendum eſt: ergo iuſtum ipſarum pretium eſt, non illud quod in præſenti, uerum illud quod in futuro ſoluendum eſt. Suntque aliæ econuerſo, quæ venundari nequeunt niſi anticipata ſolutione: ergo iuſtum pretium erit, non illud, quod cum merces traduntur, valent, ſed quod anticipato tempore ſoluitur. Exemplum prioris membri patet in maritimis mercibus: quæ niſi in magna copia aduehi non poſſunt. Enimuerò cum totum nauis onus ſi illa quæ vt plurimum contingunt, ſpectes, uendi ſimul nequeat præſenti pecunia, ſed expectandum ſit tempus quo emptores eaſdem ualeant merces minutius diſtrahere, iuſtum pretium erit quod in futurum promittitur: quamuis maius illo ſit, quod ſtatim numeretur. Exemplum ſecundi membri profertur in lanarum mercatu. Nam cum, ut plurimum accidit, paſtores nequeant paſtum gregum redimere niſi lanarum pretium ſibi anticipetur, apparet illud eſſe iuſtũ quod anticipatur: licet minus ſit quàm quod dum traduntur, ualent. In contrarium eſt, quòd pretium, ut quæſt. 2. dicebamus, & habetur l. in l. 4. ad legem Falcidiam, res ſecundum rei ueritatem, hoc eſt ſecundum præſens pretium æſtimandæ ſunt. Verba ſunt legis. Et idem colligitur ex ſubſequenti lege, Pretia.

Cõcluſio negatiua Solutio quæſtionis præſentis patula eſt: quippe quæ ex ſuperioribus liquidò colligitur. Reſpondetur inquam unica negatiua concluſione: Nullatenus ratione crediti prorogatique pretij licet rem carius uendere quam in præſenti ualet: carius, ſcilicet ultra latitudinem iuſti pretij. Nam infra illam iam ſupra dictum eſt id licite augeri poſſe. *Prima ratio pro cõclu.* Concluſionem primò probat argumentum proximè inſinuatum: quia neq; rem pluris uendere licet quam ualet, neq; plus ualet, quam eſt pretium in pſenti currens. Et rõ naturalis eſt quòd pretium cuiuſq; rei, eius exiſtentiã comitatur, vt tanti æſtimetur, quanti eſt qñ exiſtit: nã tunc eſt hoĩbus vſui. Secũdò id patefit per regulam qõne prima conſtitutam: nempè quòd ad perpendendũ contractũ an ſit vſurarius, explorandum eſt an mutui quidpiam implicet, cuius ratione pretium recipiatur. Hoc enim in huiuſmodi uenditionibus reperias. Perinde quippe

eſt rem, decem ualentem, credito uendere duodecim, ac ſi decem ſtatim connumerata emptori mutuo dares ſub duorum fœnore. Probō̃ eſt S. Tho. 2.2.q.78. artic.2. ad 7. Ex quo fit, ut q.2. dicebamus, neutiquã poſſe venditorem ſibi prętexere ꝙ tanti ſibi merces ſtent, neq; aliter poſſe ſumptus ques fecerat reficere, quam ſi credito uendat: qm̃ negotiatio eiuſmodi fortuitis euẽtibus ſubdita eſt. Quare ubi in diſſolutione nũdinarum mercium pretia decreſcũt; non poteſt mercator tanti vendere credito, quanti præſenti numo uendidiſſet in emptorum feruore: quia res iam tunc minoris æſtimatur. Et eadem concluſio emptores pari iure comprehendit: nempe ꝙ bus ratione anticipatæ ſolutionis fas non eſt vilius emere. Nam pretium legitimum eſt, quo merces tunc æſtimantur; qñ emuntur & ideo ſi minoris emunt, contractus reducitur ad vſurarium mutuum: videlicet ꝙ pecuniam venditoribus mutuant, auctuarium mercibus ſoluendum.

D. Tho.

At quia de concluſione nulla eſſe poteſt dubitatio, ad argumentorum ſolutionẽ deſcendamus. Et primum quidem tenuiſſimi momenti eſt. Negatur. n. ꝙ duodecim in futuro ſoluendi numi ſm̃ ſe nõ plus valeant, q̃ decem præſentes: imò duodecim abſentes idem valent atque pręſentes. Et licet accidentariè in negotiatore rõne induſtriæ poſſint decẽ augeri vſq; ad duodecim: tñ inde nõ creſcit rei pretium quod ſm̃ eius naturam æſtimatur præciſis decem. De alio uerò mẽbro, puta de lucro ceſſante, Richardus & Caiet. & quibus eorum probatur opinio, perinde cenſent atque de mutuo: nempè ꝙ licet mercatori pretium ob lucrum ceſſans augere. Nã eadem eſt utriuſque ratio. Ego uerò egertimè in hanc ſñiam trahi poſſum: eo ſanè argumento ductus, ꝙ neq; lucrum ei ceſſat, qui uendere non cogitur, neque ullus abſq; ui & fraude cogitur: qui uerò tantum rogatu uendit, ultro uendit. Quare neq; Panormitanus capit. Ad noſtram. de emptione & uenditione neque antiquorum vllus huiuſmodi exceptionem approbat, ſed ſimpliciter vſurę reos faciũt quotquot credito carius vendunt quàm numerato. Et Anton. ſecunda parte, titu.1. cap. 8. §. 2. intrepide negat ratione lucri ceſſantis licere cumulatius pretium exigere. Et re uera ex iſto capite lucri ceſſantis frequentiores crebreſcent uſuræ in mercatura quam in mutuo. Quare licet neque modo vſque adeò aſſeueranter hanc refutare audeam opinionem, ſed permanſerim vt ſupra in mea formidine: tamen argumenta contrariæ opinionis non ſunt tanti põderis, q̃ eius patroni putant. Quare ad auctoritatem S. Tho. q̃ Richardus pro ſimili adducit, idem quod ſupra reſpondemus nempè aliud eſſe damnũ emergens, quod venditor patitur, quodq; ideò vendibile eſt: aliud uerò lucrũ ceſſans, quod re uera, niſi inuitò nõ ceſſat. Multò uerò improbabilius eſt, quod quoſdã neotericos valde miror defenſare: nempè ꝙ ratione periculi, cui venditor ſuas exponit merces, dũ pretium in tempus credit, ius habeat carius uendendi. Conradus quidẽ q̃one circa quinquageſimanona, vbi hanc edisſerit materiam, concedere hoc recuſat: ſed tñ iunior Metinæ, q.38, de Reſtitutione neſcio què animatus, id audenter affirmat. At verò cum res vſuraria, Ethnico etiam Ariſtotele teſte, tam ſit odioſa ac pernicioſa, nemo deberet eius occaſiones offerre, niſi ubi patentiſſima rõ id euinceret. Porrò aũt in hac opinione, nulla vel probabilis extitit. Primũ ergo oĩum in contrariũ arguit Cõrad. nullã, aut vix vllã eſſe hmõi venditionem in futuro ſoluendam, quæ non alicui ſubdatur periculo. Quocirca ſemper liceret aliquid ultra ſortem recipere. Sed tuebuntur ſe contrarij auctores dicentes, non id opinari in qualicunque periculo, ſed ubi eſt legitimum: nempè qñ mutuatarius uel pauper eſt, uel fraudulentus, uel quauis alia ratione maleficus: tunc quippe aiunt poſſe debitore metum periculi pretio vendere. Secundum eius argumentum non eſt multò maioris efficaciæ. Arguit quippe, ꝙ tunc non ſolum capitale, uerum & illud quoq; metus pretium periculo ſubeſt. Quare ratione illius liceret aliud recipere pretium. Verũtamen reſponderent aduerſarij expectatione auctarij illius ultra ſortem recipiendi, oẽm compenſari metum. Aliter ergo ſic vrgẽtius reprobatur opinio. In primis mercator nõ vendit inuitus. Si ergo uidet ſuas merces tuto diſtrahi, non uẽdat credito, vel

Ad primum.

Richard.
Caeta.

Solutio auctoris.

Panor.

Anton.

Metina.

Prima ratio in præfatã opinionẽ.

Argu. ſecundũ ad idem.

Prima ratio auctoris.

to, vel aliam accipiat cautionẽ. Cur ergo poterit metum illum vẽdere? *Secunda ratio.* Secundò arguitur: Venditor ille vel ſac eſſe mutuatorẽ, nullũ patitur emergens dãnum, neq; iacturam facit ceſſantis lucri, neq; diſpendium aut ſumptus in recipiendo pretio. Hæc.n.oĩa ceſſare ſupponimus, qñquidẽ de ſolo metu diſceptamus: quo ergo iure poterit metus ille pretio vendi? Sed ais, quia eſt pretio æſtimabilis. Fateor quidẽ: qm̃ mallet homo alicuius pecuniæ diſpẽdium facere, quàm tali anxiari metu. Sed tamen non inde ſequitur, quòd ſit illa ratione vendibilis: tum quòd uenditor ſuapte ſponte in illum ſe emergit: tum præcipue ꝙ emptor non tenetur aliter leuare illum tali metu, q̃ ſoluendo mercis pretium: cui idcirco dum ſoluit, ſatisfacit. Et elucidatur etiamnum argumenti uis, ſi initio non fuiſſet facta timoris mentio, uenditor tñ fuiſſet ob periculum vehemẽter metu uexatus: poſteà dum emptor ſoluit, nihil poſſet ultra ſortem venditor reciperet rõne præteriti metus ac periculi: ergo neq; in initio potuit in pactum duci. Profectò ſi uera eſſet talis opinio, conditio vẽdentis, putà ſi eſſet nimirum auarus ac perinde meticuloſos, cauſſa eſſet legitima recipiendi maius pretium. Perpendamus ergo argumenta, quibus iſti audent haſce perhibere vſurarum anſas *Primũ argu.* Primũ eſt hoc, fideiuſſor (vt ſupra dictum eſt) pro obligatione illa qua aſtringit̃ alienũ debitũ ſoluere, põt pretiũ recipe: ergo licet uẽditori hiſce uerbis cũ emptore paciſci: Quod fideiuſſori præbiturus es, mihi exhibe, & ego ſubibo periculum: nulla.n.apparet diſcriminis rõ. Nã ẽt fideiuſſor in uirtute vr̃ debitori mutuare, dum pro eo ſoluit. *Solutio* Rñdetur latiſſimam eſſe diſcrepantiam: qm̃ fideiuſsor non pro eo ꝙ mutuat, cum contingere poſſit ut nunquam pro debitore ſoluat: ſed quia obligatur: ſoluere, illam poteſt obligationem uendere: mutuator uerò uerè mutuat: quod ideo gratis tenetur facere. Et miror iſtos non eſſe ſui memores. Cum n. fateantur, non quidem pro mutuo, ſed tamen pro obligatione mutuandi licere pretium recipere, ſimili intercapedine deberent perſpicere fideiuſſorem poſſe recipere pretium pro obligatione ſoluendi, ſeu mutuandi: non tamen mutuatorem pro mutuo: tametſi uterque in eodem uerſetur periculo. Et parimodo recutitur ſecundum eorum argumentum *Arg. 2.* de illo, qui per contractum aſſecurationis *Reſponſio* in ſe ſuſcipit periculum alienarum mercium: iſte enim nihil mutuat, ſed pro illa obligatione ſoluendi merces ſi perierint, recipit pretium: ſicuti ille qui per cõtractũ ſocietatis exponit periculo æs ſuũ, non recipit lucrum propter periculũ, ſed propter negotiationem. Hic.n ſuam pecuniam non mutuat, ſed negotiationi exponit: & ideo recipit eius lucrum. Quare ex iſtis nullum ſumitur argumentum ad mutuantem: quippe qui mutuando gratis debet transferre in alterum dominium: ea ſolummodo obligatione, vt tantundem recipiat. Atque hoc maximè confirmatur: quoniam mutuator non obligatur pecuniam ſuam perdere, ſicut aſſecurator: uel qui facit ſocietatem, ſi merces pereant: ſi quidem mutuarius ſemper eſt obligatus ſoluere: quare tale periculũ nõ eſt alio prętio dignum, q̃ ut mutuatarius mutuũ perſoluat. Arguunt tertio: *Arg. 3.* Qui equum ſuum hoĩ locaret, à quo grauiter timeret, ne nimia eum fatigatione diuexaret, uel forſan alio mõ occideret: poſſet cum illo de pretio conuenire: ut ſi equus periclitaretur, ſibi periret: ergo eodem modo in mutuata pecunia. Sed uides quã nulla ſit ſimilitudo. *Solutio* In locatione.n. equi non transfertur dñium: & ideo põt uerus dñs de periculo rei ſuæ paciſci. Qui uerò uendit aut mutuat, transfert in alterum dñium: qui cum tenetur totum ſoluere, non eſt alio pretio grauãdus ratione creditoris metus. *Quæſtio altera.* Supereſt aũt rñdere, utrum liceat uenditori rõne impenſarum, quas probabiliter ſe timet antequam pretium recipiat factutũ, aliquid ultra ſortem in pactum ducere? Idem.n. citatus auctor bifariam hanc licẽtiam concedit: ſcilicet, quòd licet inter contrahentes de coniecturalibus expenſis conuentionem facere. Secundò, quòd ratione anxietatis quam paſſurus eſt timore litis & laborum, poteſt etiam aliquid recipere. Hoc autem ſecundum iam ſatis repulſum eſt. Solus quippe metus & periculum abſq; ullo labore, & diſpendio nullum ius tribuit aliquid eius gratia recipiendi. *Solutio* At q̃tũ ad expẽſas res attinet, non

eſt dubium quin quidquid creditor in recipiendo debito diſpendit, poſſit à debitore exigere. Attñ multò eſt tutius, dũ hoĩs vafritiem & infidelitatem times, nil ei mutuare nec credito vendere: vel dum mutuas, expectare ſolutionis terminum, an fortè ſine ullo diſpendio fiat. Nam expenſarum anticipatæ cõuentiones vix vſuræ ſuſpicione vacãt. Nihilo ſecius ubi oĩ procul fraude bonis coniecturis timentur expenſæ: nempè dum tuus debitor à tua vrbe loco diſtat, nulla eſt iniquitas de expenſis & laboribus pactum cũ illo inire, cõſtitutumq; pretiũ recipere, ẽt ſi nullos ſit poſteà facturus. Nam ẽt ſi eſſes plura expenſurus, nõ poſſes amplius recipere, quam fuit conuentione firmatum.

Solutio tertij ar.

De materia tertij argumenti variè ẽt inter doctores opinatur. Ab una.n. parte repræſentatur uſuraria mutuatio, ſed ex altera apparet emptio iuſta. Et quia caſus eſt conſuetus, deciſu neceſſarius eſt. Igitur re ocularius perſpecta, arbitror ſub diſtinctione rñdendum. Qñ.n. debitum nulli eſſet prorſus ſubiectum periculo, ſed abſq; ullo ſumptu & labore certiſſimè ſperaretur ſoluendũ, neutiquam liceret tale debitum minoris emere: quãuis longum eſſet tps expectandum: eſſet quippe non ſolũ palliatũ, verũ & detectum fęnebre mutuũ. Qñ ratione dilationis tpis plus accipere, quàm tribuas, vſura eſt. Neq; refert ꝙ creditori actionem vendendi commodiora ſint nunc decem, quàm poſt annum duodecim. Non inquã hoc compurgaret ementem: quoniam nõ emptio ſed certè mutuatio. Quando uerò ſolutio in periculo uerſaretur, nihil dubito quin liceret uiliori pretio emere, quam eſt totum debitum: utpote dum militi ſtipendium regium debetur, quod creditor timet aut non totum, aut non ſine magno negotio & moleſtia, aut non ſine expenſis ſe recepturum, poteſt quiſque tale debitum ab illo minoris emere. Quiſque inquam, abſque ui & fraude. Nam ſi quis regi à theſauris eſt, & quod ſoluere debet minoris redimeret, uis eſſet. Exemplum aſſerti noſtri eſt, ſi debitor in pauperiem lapſus eſſet, uel fugiſſet, &c. Illic.n. nulla eſt ratio mutui, neque in forma neque in uirtute ſed eſt emptio illius actionis: quæ re uera non tantum ualet, ut quidam putant, quanta eſt pecunia quæ debetur. Immo eſt ſicuti emere ſata, & emere actionem, quæ ex lite pendet. Quod eſt emere rem in ſpe.

Republica contra ſolutionem.

Argũ aũt quod è regione militare putaretur, eſt ꝙ tunc uideretur debitor ipſe licitè ſaltem ipſum debitũ minori pretio poſſe redimere. Nam quod alteri licet, cur non idẽ ſibi licebit?

Reſponſio.

Quòd autem illi non liceat, per id liquet, quòd qui non q̃tum dẽt, ſoluit, æquitatem iuſtitiæ minimè ſeruat. Rñdetur ergo, ad argũ nulla ſimilitudine pugnare: qñ debitor ratione præcedentis cõtractus totam ſummam debet: tertius uerò quia nihil debebat, iuſtè emere poteſt actionem illã quanti valet.

Arg. alterum.

Sed oritur hinc argumentum aduerſus id, quòd à nobis nuperrimè deciſum eſt argũ autem eſt hoc: Duodecim ſub periculo non plus ualent, quàm decẽ certa: quandoquidem actio illa decem iuſtè emitur: ergo qui numerata pecunia poſſet rem uendere decem nummis, poterit eandem credito uendere tunc duodecim, dum probabile periculum ſolutionis imminet.

Solutio

Reſpondetur aliud eſſe rem emere, quæ periculo ſubiacet: aliud uerò mutuare ſeu credito uendere ſub pi̊culo. Nã qui mutuat aut credito uendit, cũ nullam patiatur uim aut fraudem: quia rõne prorogatæ ſolutionis nihil poſſet recipere, uel cautionẽ capiat, uel nõ mutuet cum periculo. Quare ſi gratis uult illud ſubire, ſibi imputet. Quartum demum capitale argũ diu me certe multumq; ancipitem tenuit. Nam ſm regulam uniuerſalem ac regiam, Iuſtum rerum pretium eſt illud, quod receptis mercibus in promptu ſoluitur.

Solutio quarti argumẽti.

Veruntamen non mihi uideor negare poſſe quin tali caſu legitima fiat exceptio regulæ, ut iuſtũ pretium non ſit, niſi quod in futurum expectatur. Merces.n. quæ peregre, & potiſſime quæ maritimis periculis traducuntur, nequeunt niſi in tanta copia traduci, quanta ſimul uendi non poteſt numerata pecunia. Dixerim, nequeunt, ſi illa, quæ ut plurimum contingunt, conſideres. ſecundum quam conſiderationem de legibus cenſendum eſt. Quam ob cauſſam qui naues eiuſmodi mercib. onerant, neceſſe eſt ut partim credito coemãt. Ob idque & ſperare eis licet etiam in portu alijs mercatoribus eo ſimul pretio uendere,

dere, quod ex ipſis minutatim uenditis cõficiendũ eſt. Veruntñ per hanc conceſſionẽ nullã cogitamus porrigere mercatoribus anſam, qui in ciuitatibus merces diſtrahunt: q̃in tota rõ contractũ excuſans, eſt neceſſitas uendendi & emẽdi tã amplã merciũ copiã, quæ nequit numerata pecunia uendi: ob idq; venditur illis, qui pretium inde ſunt collecturi. Citra hanc aũt neceſſitatem debent res ęſtimari p̃tio p̃nti. Quapp peculiares mercatores in nundinis ſibi uideant quomodo emant, porrò intelligentes non poſſe reuendere niſi p̃tio præſenti. Nam nulla inde ſumitur excuſatio q̧ empturi ciues non ſemper habeant pecuniam præſentem. Hoc.n. eſſet illos cogere propter neceſſitatẽ emere ad vſuras. De ſecundo ẽt membro quarti argumenti, nihil eſt mirum, ſi prudentiſſimus quiſq; ambigat. Nam re vera lanarum mercatus qui anticipata fit ſolutione, effigiem præ ſe fert uſurarũ, cũ uilius illa rõne emantur. Attamen neq; eiuſmodi emptiones uſurarias prorſus arbitror, ſi mõſtrus abſit. Nempè dum non anticipetur ſolutio niſi duos aut tres menſes q̃n ſolet fieri herbarum ſolutio: aut plurimum intra eundem annũ fiat quo ſunt lanæ recipiendæ. Nã ſi anticipatur in alterũ annũ, ut rõne tã longe dilationis minoris emas, manifeſtaria uſura eſt. Rõ, quæ me in hanc cogit ſñiam, eſt, q̧ merces ipſæ natura ſua hoc exigunt, nempè q̧ ſumptus paſcendi tam numeroſos greges eorũ dñi ferre nequeunt, niſi ex ipſa nutriẽda lana præſens ſibi ſubſidium cõiant. Accedit, q̧ forma huiuſmodi fori adeo iam more & uſu percrebuit, ut ipſi ẽt paſtores in quos grauamen inclinat, renuant aliter uendere. Et fortè in marino piſcatu, idem permittitur anticipatum pretium: non ſolum propter ſumptus pauperum piſcatorum, uerum & propterea quod piſcatura ſeruari nequiret niſi emptores paratiſſimi eſſent iactum antea emptum recipere. Haud tamen inde exemplum ad alia minora deducitur, vt liceat ab agricola anticipata pecunia grana minoris emere. Nam accidentariũ eſt, quòd agricola ea ſit paupertate, ut exiguos illos ſumptus ferre nequeat: qua ratione cogitur ad uſuram mutuum quæritare. Parque iudicium eſt de alijs huiuſmodi

De lanarum anticipata ſolutione.

De piſcatu marino.

nimirum quando neceſſitas perſonæ in cauſſa eſt intempeſtiuè uendendi. Etenim in lanis non tam accidentaria perſonarum neceſſitas ineſt, q̃ rei ipſius natiua.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat rem credito carius, quam præſenti pretio uendere quando rei dominus non erat tunc uenditurus.

TAmetſi regula generalis ſit, quam ſuperiori articulo conſtitutam reliquimus reſtat nihilominus explorare, an ullam admittat exceptionem: uidelicet, utrum quando merces vendendæ non erãt vſq; ad tempus, quo plus ualituras ſperabatur carius licitum ſit eas diſtrahere quã præſenti numiſmate? Et arguitur à parte negatiua, ex regula ſuprà conſtituta: nẽpè q̧ rei pretium æſtimandum ſit ſecundum præſentem ualorem: ut habetur l. in lege. 4. ad leg. falc. Secundò arguitur: Si liceret carius tunc uendere, id maximè permitteretur ratione lucri ceſſantis, quod ſperatur ex pretij augmento: dictum eſt aũt ſecundum ſententiam nobis probationẽ, nemini propriè ceſſare lucrum, pręter eũ, qui uim aut fraude patitur. Qui ergo ſuapte ſponte uendit, non poteſt de lucro ceſſante agere, atque adeò neque illa ratione carius uendere. Tertiò: Si illa ratione carius liceret uendere, ſequeretur, q̧ econuerſo liceret rem emere cum pacto, ut integra ſeruaretur, quoaduſq; vel maioris æſtimaretur, uel fructus ferret. Verbi gratia, liceret oues ante fœturam eo pacto emere, ut uenditor periculo ſuo eas cuſtodiret, quouſq; fętus ſuos ęderẽt, caſeumq; & lanam ferrent. Conſequentia probatur: Nam ſi uenditor poteſt futurum pretium quo in poſterum ualiturę ſunt res, ex nũc tutum facere, pari iure poterit emptor tutos quoque reddere fructus rei emptæ, quos emit. Conſequens tñ eſt falſum. Nam res lege non pereunt niſi domino. Vnde cum primum quis rerum acquirit dominium, ſibi periclitantur, ut colligitur l. incendium. C. ſi certum petatur. & l. pignus. C. de pigno. actio. In contrarium eſt cap. Nauiganti. de uſuris.

Primum argu.

Secundũ

Tertium

Articulus hic intellectum expoſcit dicti capituli, Nauiganti. & c. in ciuitate. de

Capi na[illegible]

& ca. in ciuitate. de uſuris. vſuris. Et quidem in cap. Nauiganti. tria ſunt membra. In primo condemnatur vſuræ contractus, quo quis nauiganti vel eunti ad nundinas pecuniam mutuat periculum capitalis ſubiens, vt aliquid ſibi ultra ſortem rependatur. quæ quidem condemnatio interpretamento indiget, ut uerum exhibeat intellectum. Nam vt q̃one ſexta in artic. de ſocietate, deciſuri ſumus, nihil vſuræ committit, qui pecuniã ſuã in ſocietatem mittit, vt inde lucrum ſperet, ꝙ periculum ingreditur capitalis: nã hoc non eſt ratione mutui, ſed quia ſua pecunia negotiatur: qui autẽ nauiganti proprio periculo pecuniã cõmittit ſuam nõ oĩno mutuat: qñ quidem ſi pereat, ſibi perit: vr̃ ergo contractus ille immeritò illic dãnari.

Dubitatio circa primum mebrum ca. nauiganti. Rñdetur propterea condemnari, ꝙ cũ mutuatio gratis fieri debeat, non aliter mutuare, q̃ mutuatarium ad contractum aſſecurationis uel ſocietatis obligãdo, vſura eſt. Quòd ſi contra redarguas: Qui mutuare non tenetur, põt id renuere, ut alios cõtractus ſibi cõmodos faciat: rñdetur hoc uerum eſſe: attñ ui mutui non poteſt aliũ cogere qui fortè aſſecuratione nõ egebat. Nam fortè illic nullum imminebat periculum, ſed fingebatur. Quod patet ex illa compoſitione nauiganti, uel eunti ad nũdinas. Nam euntes ad nundinas nulli ſubſunt periculo: & iõ fortè habebatur ſermo de nauigatione quæ extra omne fieret periculum. Sed de hoc illic ruſſus. Ad quæſtionem ergo præſentem duabus cõcluſionibus rñdetur.

Prima cõcluſio. Prior eſt: Licitum eſt merces anticipata ſolutione uilius mercari, q̃ præſenti foro væneunt, ſi tñ cõiectura eſt tpe, quo tradendæ ſunt plus minuſve valituras. Vt ſi quis in hyeme triticum emit, quod vſq; ad meſſem non eſt recepturus, etſi tpe contractus modius quatuor vẽdatur ſolidis, iuſtè põt tribus emi, ſi creditur plus minuſve in æſtate valiturum. Iſte eſt

Rõ cõcluſionis. caſus ſecundus dicti cap. Nauiganti. Et rõ eſt, ꝙ cum res propter uſum emantur, id quod nunc non venit in emptionis uſum, non debet æſtimari præſenti pretio, ſed illo quo valiturum eſt, dum ei traditur.

Obiectio. Sed arguis, rõnem id tãtum euincere, ꝙ liceat nunc emere indefinito pretio, hiſce videlicet verbis, Emo ex te tot modios tritici eo pretio, quo æſtimabitur tempore meſſis. Quod aũt tunc liceat certum taxare effigiem habet uſuræ, nã fortè valebit plus: & tñ capit. Nauiganti de taxato pretio loquitur.

Reſpõſio. Rñdetur, quòd quãdo res in dubio verſatur, poteſt prudentia ac perinde conuentione definiri. Quapropter iuſtitia huius contractus non in anticipata ſolutione fundatur: alioqui vſurã ſaperet, ſed in coniecturali æſtimatione rei dubiæ. Ex quo fit, vt ẽt dum ſolutio non anticiparetur, firmaretur tñ ſic contractus ut utrinque reſultaret obligatio, æquus eſſet ac ꝓbus. Quemadmodum ſiquis datis arrhis ſtatoq; pretio indefinitè emeret quantum olei vel uini eſt prouenturum: vt Ariſto. de Thalete (q. ſuprà meminimus) retulit, nullam committeret vſuram: licet multò plus ſperato proueniret: neq; venditor teneretur reſtituere, ẽt ſi totum periret.

Poſterma concluſio. Poſterior concluſio: Qui ſuas non erat merces vendriturus vſque ad tempus, quo pretium auctum iri conijcitur, poteſt pluris uendere quam tempore uenditionis ualet: expenſis deductis, laboribus ac periculis: & caſu, quo, ut ſupra admonitum eſt, ſ. rogatus vendat, vt qui vſque ad menſem Maium ſeruaturus erat granum ſuum poterit ſub natalem Dñi carius quam tunc ualet, diuendere. Hic. n. eſt caſus tertius eiuſdem cap. Nauiganti.

Ratio cõcluſionis Et ratio cõcluſionis ſuperiori germana eſt: qm̃ tunc non debet æſtimari pretium ſm præſens, ſed ſm tempus, quo ſuas erat merces diſtracturus. Alias pateretur emergens damnũ, à quo, ut ſupra dictum eſt, poteſt ſe iure uenditor ſeruare incolumen. Quare non ſolum indefinitè vendere poteſt eo pretio, quo menſe Maij valituræ ſint, verum defi niri conſtituique pretium certum poteſt. Nã res dubia poteſt, ut modo dicebamus, per prudẽtiam terminari. Non eſt autem, cur, vt in ſuperiori caſu ſciſciteris utrum liceat ſic etiam carius uendere præſenti numo, quoniam qui ſic emeret, mentis verius quam pecuniæ egeret. Ecquis enim numerata pecunia, quas res uilius poteſt, carius emat? Attamen ſi uenditor emptorem non decipiat, ſed ille uelit tantum dare, quanto ipſe futuro tempore uenditurus erat, genere ſuo non eſt uſura. At uerò reſtat circa cap. In ciuitate. non paruũ

Argu. dubium. arguitur inquam, quòd non illi

modo

modo qui ſeruaturus erat merces, fas ſit pretioſius vendere, verum & illi quoque qui non erat ſeruaturus. ſi modo pretio credito vendat. Enimuerò ca. In ciuitate nulla conditionis illius mentio ſit eſſetne venditor ſeruaturus, necne. Sed abſolute reſpondetur, quòd ſeu piper ſeu cinamomum quod præſenti pecunia quinq; venditur libris, citra peccatum poteſt venundari ſex: dummodo credatur ſolutionis tpe plus minuſue valiturum. *Caiet. ſolutio.* Caiet. hac cõmotus auctoritate 2.2.q.78.art.1. diſtinguit de huiuſmodi contractu. Ait inquam ſolutionis dilationem bifariam poſſe conſiderari. Vno modo, per ſe ut actionem ab emptione ſeparatam: puta, ſi contractus venditionis non ſimpliciter conſideretur, ſed tãquam mutuum habens annexum. Itaq; uenditio perfectè nunc abſoluatur, ſed quia expectatur ſolutio, ratione taciti mutui aliqd extorquetur. Et hoc inquit, illicitum eſt, atque vſurarium. Secundo modo poteſt eadem dilata ſolutio conſiderari, non quidē per ſe, at tanquam pars venditionis, quę nōdum fuit completa, ſed inchoata, & in futurum pendens. Et tunc inquit, aliquid inſuper recipere, q̃ ſit præſens pretium, ſi res creditur plus valitura, nōn eſt uſura: qm̃ uenditio tunc cenſetur perfici, quando fit ſolutio. Ob idq; ait ineptè exponi cap. In ciuitate. per alterum; Nauiganti. cum ſint duo diuerſi caſus. *Rō in Caieta.* Veruntamen cõtra hanc opinionem eſt argm̃, ꝙ hæc Caietana diſtinctio obſtruſior eſt, quam vt facile poſſit intelligi. Contractus.n. ut ſuprà citatū eſt l. Labeo ff. de verb. ſign. eſt vltrò citroque obligatio; ergo tunc contractus emptionis abſolutus eſt & perfectus, quando venditor uel tradit uel tradere obligatur merces, atque emptor uel ſoluit, uel ſoluere obligatur pretium. Quo fit, ut expectata ſolutio nihil uetet, quo minus contractus pfectus ſit. Quare ex illo capite nihil vltra præſens pretium recipi põt. *Secunda ratio.* Secundo: Venditionis forma, quę credito fit, una eſt ſemper. ſ. Vendo tibi hanc rem pretio tali tempore ſoluendo: nulla ergo reſtat diſcriminis ratio, ut dicatur aliquando contractus inchoatus & non perfectus, aliquando uerò perfectus & includens mutuum immo ſemper includit mutuum, putà expectationem ſolutionis. *Tertia* Tertiò: Si uenditor non erat ſeruaturus merces, nil ei refert quantum ſit valitura, atq; adeò nec damnum illi emergit, nec lucrum ceſſat: quare ratione illius nihil niſi pretiū, quod in præſēti currit, percipere poteſt. Ob idq; profectò multò eſt tutior ſolutio, quòd capitulum, Nauiganti. gloſſa ſit capituli, In ciuitate. ſ. ꝙ nunq̃ liceat credito carius vendere, niſi qñ ſeruandæ erant merces. *Solutio tutior.* Nam licet cap. Nauiganti. fuerit Gregorij Noni, & cap. 9. In Ciuitate. Alexandri 3. explicuit nihilominus Gregorius Alexandri mentem. Nihilo ſecius non eſt prorſus Caieta. opinio improbabilis? *Caie. opinio non proſinus improbabilis.* præſertim ſi uenditio fiat in definito pretio. Enimuerò ſi qui tempore Natiuitatis grano abundat, rogatur credito vendere: quamuis non eſſet ſeruaturus, poteſt venditionem renuere, & dare quaſi mutuum decem modios recipiendos menſe Maio, uel pretium quo tunc vænierit. Veruntamen ſi eſt ceu mutuum, non poteſt emptorem cogere, ut menſe Maio, & non ante ſoluat. Atque hac tunc ratione dicetur imperfectus contractus, quòd non eſt taxatum pretium, ſed in futurum pendens. An verò taxari poſſit, dubium pretium auctore ęſtimatione quam in præſenti foro currit, porrò concedere illi non auderem, qui nō eſſet ſeruaturus. Et ideo bene admonetur eodem cap. ꝙ licet ex forma contractus, non ſit uſura, quia effigiem habet uenditionis, tamen ſuſpectus contractus eſt: ac perinde plebi interdicendus.

Ad primū arg. Primum igitur argm̃ iam ſolutum eſt. Regula nanq; docens iuſtum pretium eſſe quod in præſenti foro currit, intelligitur, ſi tunc merces emptori tradantur. Nā aliàs non ſunt æſtimandæ, niſi tpe, quo in emptoris vſum veniunt. *Ad ſecūdum* Secundum autem valentinus pugnat, nimirum dum quærit, qua ratione qui ſeruaturus erat pretioſius vendere poteſt. Nam ſi rõne id lucri ceſſantis, iam ſupra ꝓbabilius arbitrati ſumus: non ceſſare lucrum niſi inuito. Reſpondere ergo primò poſſumus, quòd poteſt recipere ratione damni emergentis. Quod quidem etiam ſpontaneus uenditor, quando ob commodum ementis vendit, poteſt, ut ſuprà deciſum eſt, in pactum ducere. Si autem huic reſponſo non aquieſcas, eo ꝙ uidetur lucrum ceſſans, reſpondetur ſecundo euidentius, quod lucrum ceſſare du-

re dupliciter vſu uenit. Vno modo, quando rés quæ alteri traditur, non plus per ſe valet, ſed solū ratione negotiationis induſtriæ, qualis eſt pecunia. Et tunc cenſebam ego eū, qui ultrò a ſe alienat, mutando, nō poſſe lucrum recipere, quia proprie non impeditur, ut ſupra expoſitum eſt. Secūdo contingit, q̄ res ipſa q̄ traditur, non modo rōne induſtriæ, uerū ſuaptè natura per ſe ipſa plus eſt ualitura. Huiuſmodi ergo res, licet quis ſponte ſua uendat, ſi rogatus facit carius uendere poteſt, ob illum, qui ſperatur ualorē: expenſis tñ ac laboribus, ut dictum eſt inde ſubductis. Tertiò argū dubitatio ſubmouetur de quodam uſitato contractu emptionis non ſatis tuto. Sunt. n. qui miſeris ruſticanis mutuare renuentes, mille in nectunt fraudes. Primum iumenta ab illis emunt, quæ non habent, eadeq; fictè eiſdē locant. nēpè conſignāt ruſtico uiginti aureos, ceu pretiū boūū, quos ille non habet obligando illū ut ſaluos ac tutos locatoſque cuſtodiat, ſoluatq; menſtruum locationis pretium: hæc. n. uſura eſt: nimirum cū in fine anni adhibeantur ijdem uiginti aurei: ut pote ſeruati boues, adiectoq; inſup pretio dictæ locationis. Secundo eſt qui in Autumno mille v. g. oues emit, obligatis uenditoribus ut vſque ad Maium eaſdem ſaluas cuſtodiant: nēpè ut ipſorum periculo pereant. Et poſtquā totā fœturam percipit, reuendit eiſdē eaſdē eodem pretio. In quo contractu multæ latent iniquitates. Primum. n. ſi agricolæ obligantur ut iterū eodem pretio emant, manifeſtaria uſura eſt. Nam cū teneantur eandē pecuniam remetiri, mutuum eſt: cui addetur pretium agnorum, caſei, & uellerum. Rurſus obligare illos ut illæſum ſeruent gregem, palliatio uſuræ eſt: nam grex ipſis ementibus tanquam ueris dñis periclitari dēt: quod quidē periculū ſi uenditores ſuſcipiant, iuſta pecunia eſſet pro quantitate periculi æſtimandum, cū tñ neq; pro periculo, neque pro cuſtodia recipiant niſi pertenue fortè ſtipendium. Negatur ergo argumenti conſequentia: uidelicet q̄ ſi poteſt venditor qui merces erat ſeruaturus, immunē ſe à damno ſeruare, poſſit etiam emptor uenditorem arctare, ut merces ſeruet: nam cum primum emit, ſuo ſunt periculo perituræ.

Ad tertium.

QVAESTIO V.

DE CENSIBVS.

ARTICVLVS I.

Vtrùm cenſuum emptio ac uēditio ſit vſuraria.

POSTREMA quæſtione de emptione & uenditione, quæ huius libri quintum habet locum interrogatur de cenſibus: quorum contractus latiſſimè in republica percrebuit. Eſt ergo articulus primus, utrum huiuſmodi contractus emendi uendendique cenſus, ſit uſurarius. Et arguitur à parte affirmatiua: Numiſma, ut ſuprà dictum eſt, non eſt uendibile, ſed tātum mutuabile, & qui uſum eius ſeorſum vendit, uſurarius eſt. Nam ut ex 5 Polit. c. 6. citabamus, ſolum inuentum eſt ut ſit pretium rerum, non ut ipſum uendatur: qui autem cēſum emit, pecuniam emit ultra ſortem ſibi augendam: ergo uſurarius eſt. Probatur minor. Qui dat v. g. mille ducatos, ut ſingulis menſibus aut annis certam pecuniam recipiat, nihil aliud emit, quam illam pecuniam, quæ ſibi vltra ſortem accreſcit. Nam ſi quotannis recipit centum, in decennio recuperat iuſtam ſortem. Quare ſi cenſus redimitur, eandem duplat: ſi uerò non redimitur, quidquid vltra recipit, ſorti accumulat. Secundo arguitur: Hoc genus contractus palleum eſt & clypeus omnium vſurarum: ergo deberet longè à republica relegari. Probatur antecedens. Quicunque gratis mutuare recuſat, hoc aſtu utitur, ut ſaluo capitali redimibiles cenſus coemat, quod perinde eſt, ac ſi ſub fœnore mutuaret. Tertiò arguitur: Si cenſus poſſent in rem aut rerum fructus inſtitui, poſſent pariter & in perſonam, etiam quæ bonis careret: nam ſicut res, fructuoſæ ſunt, ita & operis ſuis perſona fructificat: conſequēs autem uidetur condemnare capit. 2. de pigno. ubi habetur quòd liber homo pro debito non tenetur, ſi res defuerint. In contrarium eſt argumentum quòd annui redditus in bonis immobilibus iure cenſentur: ut patet Clemen. Exiuit de uerbo. ſignifi. §. cumque annui. bona autem immobilia

Primū argum.

Ariſto.

Secundū

Tertium

immobilia uendi emiq; iuſtè poſſunt.

Quæſtio præſens pluribus fortè opinionibus cõtrouerſa eſt inter Doctores, q̃ res exigit: eſt.n.plana Igitur ut à noĩe rem auſpicemur, cenſus, vt lib.3.ſub tit.de tributis dicebamus, à cenſendo ducitur: eo φ vt hr̃ l. forma. ff de cenſibus facultates ciuium recenſendæ ſunt, vt pro ſua quiſque tributum ſoluet. Inde tñ ſecundò deriuatũ eſt, vt peculiariter tributum ſignificet, quod pro capite exigitur: nẽpè dum princeps uult perſonarum capita catalogo eſſe recenſita vt quantũ ſit eius imperium, ſibi innoteſcat. De quo Chriſtus interrogatus fuit, an liceret cenſum dari Cæſari. Cuius utique ſuperbiæ pænas dedit Dauid: nempè φ populum numerauit, vt legitur 2.Reg.24. Tertio & cenſus, facultas, & ſubſtantia cuiuſq; dicitur, & patrimonij æſtimatio. Refert. n. Liuius lib. 1. φ Seruius Tullus Romanorum rex cenſus ciuiũ conſtituit. At verò impræſentiarum noĩe cenſus nihil aliud cenſetur, q̃ penſio quã qs ſuper ſuis bonis aut perſona cõſtituit. Aut quo ſignificantius dicamus, eſt ius percipiẽdi penſionem ſiue in fructibus, ſiue in pecunia, vel re aliqua vtili. Eſt nihilominus ſecundo adnotãdum, quod cenſus bifariàm conſtituitur. Vno modo, ut ſit reſeruatiuus: alio modo, vt ſit cõſignatiuus. Reſeruatiuus eſt, qñ quis uel rẽ ſuam alteri confert reſeruato ſibi iure quotãnis recipiendi partem quampiam. De quo extat lex fi.C.de rerum permutatio. vbi quiſque permittitur mille alteri donare, reſeruato ſibi, ſiue annuo, ſiue menſtruo cenſu. Et de hmõi cenſu meminit gloſſa ſuper c. conſtitutus, de religioſis domibus. Condemnatur. n. in eodem cap. quidam abbas qui penſionem quam debebat multis retrò annis non ſoluerat. Condemnatur inquam, non vt ius prædij amitteret, de quo penſionem debebat, ſed vt penſionem perſolueret. Et tamen ſi fuiſſet emphyteuſis, prædio ipſo expoliandus erat, vt patet l.2. C. de iure emphyteutico. Ait ergo bene gloſſa q. emphyteuſis hoc modo differt à cenſu φ qñ quis in emphyteuſim dat alteri prædium ſuum, quia non transfert dominiũ directum, ſed tm̃ vtile: quod ſi non ſoluitur penſio. prædium redijt ad ipſum dñum. Sed qñ dat bona ſua alteri ſub cenſuali penſione, quia transfert dominiũ rei in alterum, quantocunque tempore ceſſet ille penſionem ſoluere, non perdit ius prędij, ſed debet penſionem. Ille ergo dr̃ cenſus reſeruatiuus. De quo tñ impræſentiarũ non fiat amplior mentio: eò φ nõ eſt vſq; adeò in uſu. Alter ergo eſt cenſus conſignatiuus ut dum quis retentis ſuis bonis eorumq; vſu conſignat alteri certam penſionem, quam obligatur ſingulis menſibus aut annis ſoluere. Hanc autẽ cenſum q̃ plurimis diuiſionibus more ſuo partitur Conrad. quæſt. 72. Nam ex parte fundamenti in quo conſtituitur, alter eſt realis puta qui in rem inſtituitur: atque alter perſonalis, qui conſtituitur in perſonam. Mox ex parte rei, quæ recipitur, alter eſt fructuarius, vt pote dum recipiuntur grana vel alij fructus: & alter pecuniarius, vt cum recipiũtur pecunia: atque hic eſt more frequentior. Rurſum alter certus, puta cũ taxati ſint fructus ſeu pecunia: & alter incertus, dum non definitur niſi quota, putà vt tertiã partẽ vel aliã fructuũ recipias. Deinde alter eſt perpetuus, & alter tpalis. Præterea, alter pro certo annorum tpe, & alter pro incerto, putà, pro tota vita: quem appellat uitalitium Ac demum alter eſt redimibilis, atq; alter irredimibilis, De quorum fermè ſingulis peculiaria ſubmonentur dubia, licet nonnulla parui momenti. Reſpondetur ergo ad quæſtionem quatuor concluſionibus. Prima eſt: Vnuſquiſque poteſt realem fructuariũq; vt aiunt, cenſum in ſua bona conſtituere, dummodo ſint libera. Quod dixerim, vt illa excluderem, quæ maioratus uinculo ſunt adſtricta. Concluſio hæc in genere receptiſſima eſt, neq; eſt, qui de ea dubitet. Eſt namq; perquã manifeſtũ, poſſe quẽq; bona ſua gratis donare ac uendere, & quocunq; alio contractu alienare: poterit ergo pari iure donare aut quotam aliquam ſuorum fructuum, aut certã partem: perpetuo ſe uinculo perſtringendo, eandem, vel præfinito tpe, uel certè in perpetuum perſoluere, hoc autẽ eſt cenſum conſtituere, putà conſignare. At verò dubiũ eſt, an ſicut põt ſub donationis forma inſtitui: ſic & liceat per contractũ venditionis? Enim uerò ex Theologis, Herinc. quolib. 1. q. 39 ubi in ſuã ſniãm allegat alios: & ex iure conſul-

Cenſus à cenſendo dictus.

Liuius

Bifaria cenſus cõſtitutio.

Varia cenſus diuiſiones.

Conradus

Prima conclu.

Dubium

Henrici ſolutio.

Innocentius. Ioa. An. Salicetus. Grego. Arimi. re conſultis Innoc. ſuper cap. In ciuitate. de vſur. & ibid. Ioan. And. & Salic. ſuper Auth. ad hæc. C. de uſur. ubi pro ſe citat Grego. Arimin diſtinguentes, aiunt, ꝙ antiquos annuos reditus, puta qui iã fuerant anteà conſtituti, ſiue in res ſiue in perſonã põt quiſq; emere. Haud tñ ullus iure põt ſic tales reditus emere, ut tunc conſtituantur. Exẽpli gratia: libere quiſq; põt conſtituere ſuper bona ſua aut ſuper ſuam perſonam cenſum, quem dono det alteri: & poſt quã conſtitutus eſt, põt unus tertius ab illo donatario emere. Pari modo tributa regia quæ ſuper ciues inſtituta ſunt põt vnuſquilibet emere: q̃ dr̃ iuriũ empt. Attñ ꝙ ego à te emam cenſum quem modo ſup te aut ſup bona tua conſtituas, iniquũ eſt. Et rõ, inquiunt, eſt, ꝙ in emptione dẽt diſtingui pretiũ & merx: ut hr̃ l. 1. de cõtrah. empt. Qñ aũt iã cenſus eſt conſtitutus, ipſe hẽt rõne mercis: ſi uerò non eſt conſtitutus, nulla eſt merx, ſed numi numis emuntur. *Rõ pximæ opi.* Vnde ait Ioan. And. in ſe neſcire excuſare talẽ cõtractũ. Veruntñ, ſalua Doctorũ auctoritate, qui egregia meritò pollẽt, nemini debet in dubium uenire, quin ſicut via donationis, ita & emptionis poſſit cẽſus conſtitui. *Secunda conclu. Hoſtien.* Et ſic hic ſecunda cõcluſio: quã cæteri oẽs tam Theologi, quam ſuper eodẽ c. in ciuitate. Iuriſconſulti. vt Hoſti. & reliqui, intrepidè confitentur. *Primarũ p concluſione.* Nam cũ quiſq; liber hõ bona ſua diuendere poſſit plane fit conſequens, vt poſſit quoq; uendere eorũ fructus, uel eorũ partẽ, obligando ſe uel quotam eorũ uel certam partem ſoluere ut ita alteri ius uendat exigendi à ſe eoſdem fructus. *Secunda* Secundo: Si poteſt tale ius gratis donare, cur non poterit dare genero in dotem, atq; adeò cuicunq; alteri, uel pro ſeruitio vel pro pretio? *Tertia.* Tertiò id confirmatur: Poteſt quiſq; ſuperioris iuſſu & lege cogi, ut partem ſuorum fructuũ annuatim ſoluat: vt patet in decimarũ tributorũq; exactione: ergo poterit ſua ſe ſponte taxato pretio ad eandẽ ſolutionem obligare. *Quarta.* Quartò: Poteſt quiſq; (nuperrime vtroque iure monſtrauimus) rem ſuã alteri donare, ac perinde uendere retento ſibi cenſu. ergo poteſt vice uerſa retento dominio cenſum uẽdere. *Sylue.* Quapp vti Syluest. ait, verb. uſura 2. §. 12. fallitur contraria opinio nõ dignoſcens hic mercẽ à pretio diſtinctam: nam ſicuti dum emuntur reditus anteà conſtituti, emitur ius illud: ita dum nunc conſtituitur, ius idẽ ipſum hẽt rõnem mercis. At qñ de pecuniario aliquantulò maior, reputatur dubitatio, adhibetur tertia concluſio: *Tertia concluſio* Iure ẽt quiſque poteſt pecuniarium cenſum ſup ſuis facultatibus conſtituere: non ſolum donationis forma, uerũ ẽt uenditionis. Hæc ex ſuperioribus facilè colligitur, & eſt aſſertio Conrad. q. 75. *Cõradus* *Probatio prima.* Enimuerò ſi poteſt fructuarius cenſus conſtitui, & fructus æſtimabiles ſunt pecunia, nulla uetat rõ, quo minus poſſit & pecuniarius cõſtitui. *Ancha.* Neq; in hoc contractus mutuum ſubeſt, uti Ancha. illic à Sylue. citatus autumat: immo eſt uera emptio: quia pretiũ illud non traditur vendenti cum pacto redhibendi, ſed in perpetuum. *Secunda* Secundò, Põt ſe quiſq, gratis obligare numariam annuamq; ſolutionem, tradendo alteri ius petendi: ergo poteſt tale ius pecunia uendere. *Tertia ratio.* Tertiò, Põt cẽſus ſuper domum conſignari, cuius fructus non eſt niſi pecunia: ergo põt taxari idẽ cenſus pecunia: Re uera de reali cenſu, ſiue fructuarius ſit & prædialis, ſiue numarius, res eſt aptior q̃ ut pluribus egeat probationibus. Et præter rationes ſunt ẽt iura tã ciuilia, q̃ canonica hmõi comprobantia contractus. Eſt. n. Authen. Vt ij qui obliga. ſe hab. per res min. §. qñ autem. vbi admonentur minorum curatores, reditus illis emere annuos. Et in regno noſtro extat lex Tauri. 68. id permittens. Et ſuper omnia ſunt Extrauagantes duæ inter cões ti. de empt. quarũ prior eſt Martini 5. *Martinus quintus* anno 1423. edita. poſterior uerò Calixti 3. anno. 1455. *Calixtus tertius.* q quidẽ Põtifices Max. interrogati de eiuſmodi iure, ſanxerunt licitos eſſe contractus. Neq; iura hæc diſtinguũt inter fructuarios & pecuniarios. *Dubitatio de cẽſu pſonali.* Veruntñ de cenſu perſonali grauius emergit hinc dubium. Multi quippe Doctorũ qui cẽſus reales fatentur eſſe legitimos, id de perſonalibus diffitent: vt eſt Ioannes de Ligniano ſuper c. in ciuitate. de uſur. & Abb. in diſputa. 5. & Sum. An. in uerb. uſura. & D. Anto. in 2. par. tit. 1. c. 9. & Sylueſt. loco citato eodem propendet: *Ioan. de Lignia. Abbas. Summa Ange. D. Antoninus Syluest.* dicens ꝙ dum cenſus ſtatuitur ſuper domum, quæ non locatur niſi quinq; non põt cẽſus conſtitui maior. Quare oẽs iſti auctores aiũt nõ poſſe

conſtitui

conſtitui cenſum niſi ſupra rem, cuius fru-
ctus ad minimum tantūdē ualeat quantus
Fundam. præteritæ opin. eſt cenſus. Fundm̄ huic opinioni hoc ſubij
cere poſſumus, ꝙ emptor cum dn̄s fiat rei
emptæ, dēt eius ſubire periculū: ut patet,
l. 1. C. de peric. & cōm. rei uénd. Si autem cē
ſus ſupra perſonā conſtitueret, nulli em-
ptor ſubeſſet periculo. Nam interéptis ēt
rebus, ſemper maneret uenditor obliga-
tus. Eſſet ergo iniqua conditio, ꝙ ſp̄ vendi
Secundū argumē. tor in periculo verſaretur: empor uerò in
nullo. Scđo arguitur. Sic cenſus pōt ꝑſonæ
Ad idem infixus remanere, eodē mō poſſet conſtitui
& ſuper cūctis eius facultatibus ſimul obli
gata perſona ſic ut pereuntibus cunctis bo
nis nihilo ſecius obligatus ipſe ſupereſſet:
talis autem contractus non apparet em-
tio, ſed mutuatio ſub fide pignoris. qm̄ bo-
norum dn̄ium non tranſit in emptorem,
imò hēnt rōnem pignoris. qn̄quidem ipſis
Poſtrema ratio extinctis nihilominus tenet̄ pſona. Si aūt
eſt mutuum, uſura eſt cenſum inſuper reci-
pere. Fauere deinde vr̄ huic opinioni, tum
ca. ſuprà citatū, de pignoribus, ubi hr̄, ꝙ ho
mo liber pro delicto non teneatur, ſi res dē
fuerint: tū præſertim & præfatæ conſtitu-
tiones Martini & Calixti: in quibus hr̄, ꝙ
ſuper bonis, ſ. domibus, prædijs, &c. conſti
tuendi ſunt cenſus. Et ſubditur, ꝙ ēt poſſeſ
ſionibus ipſis obligatis, interemptis, & de-
Quarta concluſio ſtructis, non dēnt uenditores aſtringi. His
ueruntn̄ non obſtantibus adijcitur quarta
concluſio: Iuſtè quiſq; emere poteſt perſo-
nalem cenſum: vtpote quem uēditor ſupra
ſuam conſtituat perſonam. Conclō eſt eiuſ
Conrad. dem Conradi, q. 74. quam & q. 75. repetit.
Ratio cō cluſion. Probaturque iudicio meo rōnibus ſatis fir-
mis. Pōt ſe pſona gratis obligare, ēt ſi bo-
nis ſit temporalibus deſtituta, ad menſtruā,
uel annuā pecuniæ ſolutionem, gratuitò
ius alteri conferens petendi: idemque ius
genero filiæ conferendo: ergo poterit ius
idē alteri uendere. Nam ut ſuprà dictū eſt
emptor tunc pretium non mutuat, poſtquā
non retinet ius repetendi: ſed illo emit ius
Secunda ratio. illud, qđ hēt rōnem mercis. Secūdò, Poteſt
ſe quiſq; aſtringere ad æs certū quotannis
mercenario pro ſuis operis perſoluendū.
Tertia. cur ergo non poterit eadem obligatio pe-
cunia æſtimari, ac ſubinde vendi? Tertiò:
Poteſt cenſus perſonalis principis lege cō
ſtitui: ut patet 2. Nehemiæ 10. ubi Hebræi
ſtatuerunt ſuper ſe tertiam partem ſicli ceu
annuum cenſum perſonalem. Qua ratione
in more nunc eſt aliquarum eccleſiarum,
perſonales decimas exigere: de quibus mē
tio fit ca. Apoſtolicæ. de decim. & de nego-
tiatione ſoluuntur decimæ: ut eodem in
c. Paſtoralis. Et, ut ſuprà diximus, poteſt
princeps non ſolum ex facultatibus, ve-
rum etiam ex capitum recenſione cenſus
exigere. poteſtque rōne delicti homo cogi
ad annum tributum: ergo poterit ſua quiſ-
que ſponte tale ſuper ſe ius uēdere. Rurſus
liberū cuiq; iure eſt obligationem ſuarum
operarum uendere: nempe ut ſi obligatus
ſuo corpore ſeruire: ergo pari iure uende-
re ualet & perſonalē cenſum. Quid ni? Po
teſt liber hō non ſolum alijs ciuilibus con
tractibus obligari, uerum & in ſeruitutem
ut li. 4. monſtratū eſt, ſeſe uendere, & filiū
ſuū: poteſtq; ſuper mancipium ſuū, ſicuti
ſuper ſuas reliquas poſſeſſiones, cenſum cō
ſtituere: cur ergo non & ſuper ſe uendere
queat pecuniarium ius? Et (qđ hiſce om *Quarta.*
nibus robur adhibet) quicunq; realis cen- *Quinta*
ſus annexam hēt perſonalem obligationē: *ratio.*
ergo ipſis ēt pereūtibus rebus ſupſtes obli-
gatio eſt in perſona, atque adeò conſtitui
poteſt perſonalis cēſus. Probatur primum
antecedens: Tum quòd forma contractus
ſemper ſic habet, quòd venditor obligat ſe
& ſua bona, quippe cum res inanimes non
niſi per metaphoram dicantur obligari:
ſed dn̄s eſt qui obligatur & iudicio cogit:
tum præcipuè, ꝙ per hmōi contractus nec
dominium rei transfertur, neq; fructus uen
duntur, ſed ius illos petendi. Quapropter
bona illa ſuper quibus conſtituitur cen-
ſus, non tam rei uenditæ rationem habent,
quam pignoris atque hypothecæ, qua uen
ditoris fides firmatur: iuxta tenorem le-
gis, fundus. ff. de ann. legatis. Et probatur
hoc ipſum: Quoniam ſi fructus illo con-
tractu uenderentur, conſequens fieret, ut
eorum periculum non uenditor, ſed em-
ptor ſubiret. Quapropter quo anno fru-
ctus perirent, non deberentur emptori,
ſed eidem ipſi perirent: quod tamen eſt fal
ſum & contra vniuerſalem uſum. Qua uti-
que ratione & uſu oſtenditur, eum qui cen
ſum emit, non emere fructus, ſed ius pe-
tendi, quippe cū uēditor periculo fructuū,
ceu rei ſuæ ſubditus maneat. Sunt nanque

res cenſui

res cenſui obligatæ, inſtar pignoris, quo diſparente, non ideo creditori extinguit agendi ius: ut l. ſeruo. C. de pig. admonetur. Quod quidem inde rurſus, confirmatur, ꝙ aliàs non poſſent emi pecuniarij cẽſus nullis conſignatis fructibus: cuius contrarium ſuprà probatum eſt. Ex hac concluſione ſubſequitur primò, cenſus reales non ſolum conſtitui poſſe ſuper certis deſignatiſque bonis, uerum & ſuper indefinitis, atque incertis: nempe ſuper quibuſcũque, quæ uenditor ſeu poſſidet ſeu poſſidebit: eo ꝙ obligatio in perſonam reſoluitur. Sequitur ſecundò, quòd poteſt inſtitui cenſus ſuper re, cu ius fructus non adæquẽt cenſum. Denique in huiuſmodi emptionibus nulla uſura eſt. Neque uerò iniuſtitia, ſi modo pretium ſit iuſtum, ad quod eſt attendendum. Perſpice inquam, an ius illud tantæ recipiendæ penſionis iuſto ematur pretio. Nam tunc ſi res ſupra quam conſtituitur, tuta non ſit, aut non tantum fructum reddat, in emptoris vergit periculum. Quo modo autem iuſtum pretium æſtimandum ſit, articulo proximo patebit. Quapropter Metynenſis ægrè ſibi conſtat, quippe qui cum prius aſſeruiſſet contrarium huius corrolarij poſtea affirmauerit perſonales cenſus. Nam ſi perſona manet obligata, licet fundus fructum iuſtum non ſuppediret, ſupereſt actio contra perſonam. Sed arguis, Quando res non ſatis ſoluendo cenſui fructificant, tunc cenſus non eſt tutus: ergo tunc contecta ſubrepit uſura. Negatur conſequentia. Immo uerò ex parte citius venditoris reſultat iniquitas quam à parte emptoris. Nam emptor ſuo periculo cenſum emit in re malè fida: ſed alter eſt, qui non deberet uendere niſi ſuper re tuta.

Primum corrolarium. *Secundũ.* *Obiectio.* *Solutio.*

Reſtat ergo ad argumenta in contrariũ reſpondere: atque ad illa prius, quæ initio quæſtionis obijciebamus. Ad primum reſpondetur forſan iniri: de nomine diſputationem, an huiuſmodi contractibus ematur pecunia? Tametſi propriè non emitur, niſi ius petendi penſionem: licet iuris eiuſdem ualor non ſit maior quam ipſa penſio. Vnde & lingua noſtra materna cenſus ſuper regijs tributis conſtituti, iura dicuntur, dicuntur inquàm uendi emique iura. At quamuis pecunia annuatim ſoluenda emeretur nihil aliud eſſet quàm bonorum emptio immobilium, ut citata Clemen. exiuit. habetur. Neque uerò inde quòd tractu temporis exuperẽt capitale, exiſtimandus eſt contractus uſurarius: differt enim a mutuatione ex diametro. Hæc n. eſt radix iuſtitiæ huius generis contractuum, quòd qui mutuat, obligat mutuatarium eandem ſibi integram reſtituere pecuniam: qui uerò cenſus emit, minimè: ſed in pretium eam dat perpetuum. Quare nihil obſtat quo minus, ueluti in cæteris emptionibus temporum curriculo fructus ſuper pretiũ exuberent. Et per hæc ſolutum reſtat argumentum ſecundum. Nulla. n. in hoc genus contractibus occulitur uſuræ prauitas. Sed & reliqua, q̃bus perſonalis cenſus diſſuadebatur, pari facilitate ſoluuntur. Conceditur .n. priori fundamento emptorẽ nullũ ſubire periculũ: Immo licet ſuper ſtatueretur cẽſus, nullo ſe periculo obijceret: uel rei ſuper qua conſtituitur cenſus, uel fructuum: quia dñium in ipſum non migrat: ſed uẽditor eſt, qui pro recepto ꝑtio ſub eo ꝑmanet periculo tãquã rerum dñs. Nihilominus & emptor huic ſubijcitur diſcrimini, ꝙ etſi res perirent, nunquam põt venditorẽ cogere redimere cenſum & ſimili modo in cenſu perſonali, hoc ei periculum imminet, ꝙ uẽditor ad pauperiem redactus ſoluere nõ poſſit cenſum. Ac ſubinde ad ſm argm̃ cõcedit conſequentia & conſequens: ac proinde fatemur, dum quis cenſum ſuper ſuis bonis vendit, manente nihilominus obligata pſona, bona illa formã inducere atq; effigiem pignoris & hypothecæ. Capitulo autem ſecundo de pignoribus, hoc tñ admonetur, quòd liber homo non poteſt conſtitui in pignus debiti, ueluti mancipiũ: vt patet l. qui filios. C. quæ res pigno. oblig. poſſ. Haud tñ inde ſub infertur non poſſe cenſus nexu, ſicuti per alios contractus, obligari. Argm̃ autem, quod ego in meipſum contra perſonalẽ cẽſum validius inſtruo, eſt hoc, Cenſum ſuper te conſtituere uſu conſumptibili nõ eſt licitũ, ſed uſurariũ: ꝑſonalis aũt cenſus eſt hmõi, ergo iniquus eſt. Probat antecedens, Si ego tibi mille porrigerẽ aureos, teque grauarẽ, ut de eorũ vſu quotãnis certũ mihi quidpiã ſolueres, uſurã cõmitterẽ, eò ꝙ vſũ pecuniæ ſeorſũ uẽderẽ. Minor aũt patet, Nã perinde vr̃ facere, qui ſup pſonã cẽſum emit, uidelicet

Ad primum ar. *Ad ſecundum.* *Argum.* *Solutio.*

ut pro

ut pro uſu illius pecuniæ certam penſionem rependat. Verum tñ argumenti huius utraq; præmiſſa negatur. In primis inquã conſtituere cenſum ſuper uſum pecuniæ, non eſt uſura, niſi ſaluo id capitali fiat: puta cũ obligatione reſtituendi pretium: nã tunc eſſet mutuũ. Si aũt tibi in perpetuum mille conferrem ducatos: nihil uetat quin poſſem de eorum uſu penſionem recipere. Idq; patet. Primò, quia poſſum illos dare conuentione facta, ut tu eiuſdẽ emas fundum fructiferũ: quẽ ſi non emeris, tua erit colpa. Et hoc ipſum ait Baldus in feudis. Si de feudo vaſall⁹. l. unica. Præterea, hoc hẽt uim contractus ſocietatis. Secundò, & altera quoque præmiſſa eſt falſa. Etenim perſonalis cenſus non conſtituitur ſuper vſum pecuniæ: ſed eſt ius petendi, recipiẽdiq; a perſona talem penſionem. Neq; uerò Extrauagantes Martini & Calixti eãdẽ quartã concĩonẽ noſtram ullo pacto auerſantur. At uerò hoc in primis admonito opus eſt, ꝙ cum in Conciliorũ Summa quã reuerẽ. noſter Mirã. neq; ſine publico commodo, neq; ſine priuata laude cõpilauit, poſt dictas Extrauagantes in formã unius redactas, appenſas inſpexeris ſex conditiones ad æquitatem hmõi contractum requiſitas, non intelligas eaſdem in dictis Extrauagantibus ut neceſſarias extare, pontificiave auctoritate pollere: ſed auctorem ipſum iudicio ſuo, quod pegregiũ eſt, illas ceu neceſſarias collegiſſe. Earum aũt conditionũ prima eſt, ꝙ cenſuales reditus cõſignandi ſunt in rebus certis, puta domo uel agro, quę ſolæ maneant eiſdem ſoluẽdis cenſibus obligatæ. Qua quidem conditione refutantur perſonales cenſus. Attñ conditio illa nequaq̃ ex Extrauagantibus colligitur. Bulla.n. hoc in ſola enarratione, Pontifici propoſita continet, ꝙ res exprimantur, quę permaneant obligatæ. Tñ poſtea in approbatione non excludit quin ſuper perſonã poſſint inſtitui. Enimuerò illic tñ fit mentio de realibus cenſibus, quos Bulla approbat: nulla tñ fit de perſonalibus quos non ſubinde reprobat. Secunda aũt eiuſdem auctoris conditio, nempè ꝙ iuſto pretio emantur cenſus, ſtatimque tpe contractus integrum ſoluatur, idẽ ſoluatur pretium, pro priori membro vera eſt, non quod ſi pretium non eſſet iuſtum, ea rõne fieret contractus uſurarius, ſiquidem res illic uendibilis emitur: ſed ꝙ eſſet iniuſtus. Sicut dũ res pretio digna, pluris minoris ve iuſto diſtrahitur. At uerò quantum ad 2m mẽbrum, nullam pręſefert probabilitatem. Nam licet in narrationẽ Bullæ id quoq; ponatur, non tñ in approbatione tanquam neceſſarium conſtituit. Quid.n. uetat quo minus uelut in exteris contractibus uenditor cenſus emptori ualeat partẽ pretij credere? Neq; quinta conditio ex eadem Bulla colligitur: nẽpè ꝙ ſi res ſuper quibus conſtitutus eſt cenſus, perierint emptor cogi deinceps nequeat ad ſoluendum cenſum. Nam Bullæ clauſula id ſolùm cauetur, ne pereuntibus bonis cogantur uenditores cenſum redimere. Haud tñ prohibetur, quin poſſint cogi penſionẽ ſoluere. Immo ſi extinctis bonis liberi debitores reſtarent à penſionis debito, ꝑfecto id Pontifices explicuiſſent. Quare cùm hoc tacuerint, inſinuarunt licitos quoque eſſe ẽt perſonales cenſus quamuis quia non ſunt uſque adeò emptoribus tuti, non erant tunc fortè in illis partibus in uſu. Et iõ Pontifices non fuerunt de illis requiſiti. Et per hæc quoque monſtratur ſexta conditio non eſſe neceſſaria, ut ſuprà dictum eſt: uidelicet, quòd ſit neceſſarium cenſum conſtitui ſupra rem fructuoſam, atque adeò ut fructuum valorem non excedat.

Baldus.

Mirãda.

ARTICVLVS II.

Vtrùm cenſus tam temporales, quàm perpetui ſint liciti.

SAtis erat in genere quæſtionem deciſiſſe: niſi quòd nonnulla ſunt tam de temporalibus quam de perpetuis peculiaria dubia. Quæritur ergo, an utrunque iſtorum genus ſit licitum? Et de perpetuis arguitur à parte negatiua: Si eſſent liciti, ſequeretur ꝙ non ſolum uenditor, verùm & eius ſucceſſores perpetuo manerent eodem penſionis fune irretiti. Conſequens tamen videtur iniquum: maximè poſt quam res perierint, ſuper quibus conſtitutus eſt cenſus.

Primum argu.

Secundò arguitur contra conditiones, quibus ſolet perpetuitas hæc firmari: nempè ut uenditor teneatur prędia ſeruare ſuper quibus conſtituitur: neque illa poſſit abſq; cenſuarij facultate abalienare: quòd

Secundũ

ꝙ eius facultate vẽdiderit, decima nihilominus uel uigeſima pars illi obueniat. Tertiò ꝙ niſi ſtatis terminis ſoluerit, rebus orbetur ſuper quibus conſignatus eſt cenſus. Quartò, quod etiam ſi res ipſæ diſpereãt, nihilominus manent obligata pſona. Addũt & fideiuſſores & ſexcenta alia munimenta quę nõ ſatis apparent æquitati amica. Tertiò contra temporarios arguitur: Si liciti eſſent, ſequeretur non poſſe minoris emi q̃ ſit omniũ penſionum ſumma. Vt ſi in decennium cenſum emas aureorum decẽ, non ualeres minoris, q̃ centum emere Nam alias quidquid ultra reciperes, ſorti adhiberes, & tñ cõtrarius eſt uſus. Quarto arguitur: Si liceret temporaneos emere cenſus, perinde liceret, non ſolum in tempus certum, uerùm & in incertum, vt puta ſeculares, emere, quantum uidelicet qui emptoris ſeculo uitaq; durarent, quos uitalitios uocant, hoc autem cũ iniuſtum apparet: quia cum uitæ periodum ſolus Deus nouerit, uſu ſæpè ueniret multò plus durare, quam uenditor crediciſſet: ac perinde grauiter læderetur: tum etiã inde periclitaretur charitas. Nanciſceretur inquam inde occaſionem venditor exoptandi emptori mortem.

Tertium

Quartũ.

Prima cõcluſio. Duabus concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur. Prior: Non modo perpetui cenſus licitè emuntur, uerũ etiam illis minor eſt uſuræ ſuſpicio, q̃ in tpalibus. Concluſio ex his quæ dicta ſunt, euidentiam ſortitur: qm̃ ille metus eſt uenditionis emptionisq; cõtractus, ac ſi prædia emas, aut quæuis alia, quæ iure hæreditario tuis poſteris relinquas Quo fit, ut huiuſmodi cenſus neutiquam eſſe poſſint meri perſonales, ſed debent eſſe non ſolum reales, uerum & rebus immobilibus infixi. Nam reliqua omnia collapſo tempore dilabũtur. Quapropter Clemen. ſupra citata. Exiuit. Annuit, inquit, reditus intra immobilia cẽſentur à iure. Atque eò minorem præferũt effigiẽ uſuræ, quòd pretium nunquã eſt emptori redhibendum. Poſterior concluſio: Pari iure licet emere temporales cenſus ſeu certi temporis, ut in decenniũ, uel in alium quem quemlibet terminum: ſeu incerti, putà ſeculares pro ementis uitaut filiorum. Concluſio eſt nota. Quia hic etiã diſtinguitur à pretio merꝫ quæ eſt ius petendi penſionem. Quare niſi in pretio, de quo ſtatim dicemus, iniquitas inſit, nulla macula talis contractus inficitur. Etenim ſicut põt quiſque fundũ ſuũ alteri in emphyteuſim pro ſua uita dare retenta penſione, ita uice uerſa põt & re ipſa retenta penſione ad uitam uendere. Item unuſquilibet põt alienũ prædium ad uitam conducere, cuius fructibus uiuat. cur ergo non & ius ſuper eodẽ prædio emere recipiendi taxatã pecuniam? Adde, quod & de bonis eccleſiæ id ipſum permittit Clemen. j. de rebus eccleſiæ non alien. nempè ꝙ ingruẽte neceſſitate poſſit prælatus pro ſua uita poſſeſſiones eccleſiaſticas alienare: ergo & põt emptor ꝓ ſua annuos emere reditus.

Rõ cõcluſionis.

Poſterior. concluſio.

In concluſionibus ergo nulla eſt ambiguitas præter illas quæ per argumenta inſinuantur. Quarum prima eſt in primo: verùm omnis obligatio perpetui cenſus perpetuò in hæredes deſcendat. Nã dum cenſus ſuper ędibus, aut moralibus, aut re ſimili cõſtituitur, rõ perſuadere vĩ, vt re tali diruta nõ debeat illa obligatio amplius hæredes premere: & tñ ſuprà dictũ eſt obligationẽ rei in perſonam refundi, qua ideò extincta nihilominus ſimiliter teneri perſonam. Quòd ſi uerum eſſet, deberet eadem obligatio ad hæredes permanare. Quod quidam abſurdum arbitrantur. Ad hoc tamen per hanc diſtinctionẽ rñdetur: Quando perpetuus cenſus ſuper bonis incertis conſtituitur: ſ. ſuper his, quæ homo poſſidet, poſſeſſurusve eſt, tunc obligatio ad hæredes permeat: ſiue in bona quæ tũc uenditor habebat ſuccedant, ſiue, illis interemptis, in alia: quoniam illa omnia ſunt eidem ſolutioni obnoxia: Et ideo hæredes tunc ipſi ſibi uideant, dum hæreditatẽ acceptant. Nam qui cenſum uendidit potuit cuncta ſua præſentia futuraq; bona illo innodare uinculo. Quando uerò cẽſus conſtituitur in rem hanc conſignatam nõ prorſus perpetuã, qualia ſunt ædificia: neque alia hypotheca contractus firmatur, non prorſus cenſetur perpetuus cenſus, ſed tantum quantum res duratura eſt & perſona, quæ uendidit fuerit ſuperſtes. Nã illa perſonalis obligatio non ſuccedit in hæredes niſi ratione illius ſignatæ rei. De pretio autem perpetuorum cenſuum dicere aliud non poſſumus, quam quòd

Ad primum ar.

Pretium cenſuum

non

non ſolum quantitatis cẽſus exiſtimari debet, uerum ſtabilitas ac firmitas ſuper quibus conſtituitur. Quare iura ſuper caſtra, & perpetua paſcua, & prædia maioris ſunt pretij. Qua vtiq; ratione non poteſt lege unum in uniuerſum pretium cõſtitui. Sed illud eſt iuſtum quo publicitus ſine ui & dolo uenduntur. Tametſi contingere poſſit, ut urgens pauperum neceſſitas eos cogat uiliori iuſto emere. Quare non apparet iuſto emi unũ redimibilem numũ pretio decẽ, ut iam factitari incipit: quamuis ubi uſus inualuerit, non prorſus condẽnarem. Fuit aũt conſultiſſimũ frumentarios cenſus lege taxari. nẽpè ut in frumento ſoluerẽtur, ſed æſtimato pretio, unũ pro quatuordecim pẽderetur. Emiſti, v.g grani cẽſum centũ quadraginta aureis. Lex ergo præcipit, ut qm̃ frumenti pretiũ latiſſimè variatur, non tibi quotannis ſoluatur, niſi quantum frumẽti decem aureis æſtimatur.

Ad ſecũdum ar.

Circa ſm argumentum quod de conditionibus reliquis hiſce contractibus apponi cõſuetis inquiritur, hoc ſtatim in fronte firmiſſimè aſſeueratur, nullam ab illis contrahi uſuræ maculam. Nam uſura, ut ſæpe dictum eſt, inde tantummodo naſcitur, ut res emitur, quæ uendibilis non eſt. Nihilo ſecius hiſce conditionibus inuadi poteſt iuſtitia, per iniquitatem pretij, & nimiam uenditoris oppreſſionem. In primis ꝙ non poſſit uenditor bona illa ſuper quibus ſtatutus eſt cenſus abſq; cenſuarij facultate abalienare, non eſt iniqua condõ. Nam cõtingeret alias in alium poſſeſſorẽ demigrare, qui non eſſet uſq; adeò tutus.

Quòd cẽſuarius recipiat partẽ p̃tij, quia concedit facultatẽ uendendi iniquũ eſt.

Quòd uerò cenſuarius, dum talem facultatem confert: ualeat partem pretij recipere nihil meis auribus æquitatis exhibet. Nam etſi in emphyteuſi propterea ꝙ qui penſionem recipit, dominium rei directũ retinet, illo iure gaudeat: tñ ꝙ cenſuarius qui nullum habet rei dominium pro mercæ facultate quã concedit vendendi, quidpiam recipiat, profectò iõni non eſt cõſentaneum. At ſi iure particulari regni permittitur, nihil obloqui audeo. Item ꝙ ad ſtabiliendos decem aureos cenſus cogatur uenditor ſufficientia hypothecare bona, ratio ſanè poſcit. Quod autem ſua bona dum ampliſſima ſunt, debeat ad maiorem cautelam ſic colligare, ut neq; illa diuendere, neq; impignorare, neq; ulla ratione de illis diſponere queat, profectò importabile onus eſt, quod miſer ob ſolã neceſſitatem ſubire cogitur.

Altera conſuetio iniqua, q̃ in huiuſmodi cẽſib ſolet apponi.

Itẽ, ꝙ qui uno uel duobus annis non ſoluerit, eiſdẽ obligatis poſſeſſionibus expolietur, non eſt prorſus gñe ſuo iniquum: quñ poteſt id quidẽ in pœnã imponi. Et eſt l. Tauri. 68. approbatum. Attamen ut pœna ſit iuſta, debet eſſe moderamine ad culpæ quantitatem temperata. Nam ſi eſſet nimia, non eſſet iuſta. Illud autem poſtremum, nempè, ꝙ rebus pereuntibus perſona nihilominus obligata maneat: iam ſuprà oſtenſum eſt licere.

Ad tertium ſententia. Richardi.

In tertio argumento dubium ſubmouetur de pretio tpalium cenſuum. Richar. n.q. 80. tenet poſſe emi tpalem pecuniarumq; cenſum certi temporis minori pretio, quam ſit pẽſionum ſumma. Pũt, inquit, nonaginta aureis emi decem in cẽſum vſq; ad decennium. Ratio inquit eſt, ꝙ tanti æſtimantur nonaginta nunc, quanti centum in decẽnio diuiſum ſoluti. Hæc autem ratio nulla eſt, niſi ubi uera ſit emptio. Fallit namq; in mutuo: qm̃ non licet tibi mutuare nonaginta, ut illo modo recipias centum. Vnde cùm idem ipſe auctor metuat huiuſmodi emptionem reduci ad mutuum, ſubiungit tunc eſſe contractum licitum, quãdo emptor mallet non emere, quam emere, ſed rogatu uenditoris emit. addit inquam hoc temperamentum: arbitratus non licere decem illa recipere ultra ſortẽ niſi ratione ceſſantis lucri: quod anteà dixerat tunc penitus licere quando mallet mutuator non mutuare. At uerò cum hoc lucrum ceſſans, ut crebrò ſupradiximus, ſuſpectum ſit, qñ quis ſponte mutuat: idq; maxime impræſentiarum: nam qui cenſus emit, non putat ſe mutuare: ob idq; non ſolùm rogatus, uerùm & rogans emit, negare nõ poſſum, quin huiuſmodi contractus emẽdi pecuniarios cenſus certi temporis ſuſpicionem præſeferat, ſi minus ſit pretium, quàm cenſus. Neque uerò ſunt uſu frequentes, neque eſſe decet, niſi ubi aliquod ſubeſt dubium plus minuſve, ſuſcipiendi. Liceret inquam aureis nonaginta poſſeſſionem emere decennio duraturam, quæ ſingulis annis prolatura eſſet fructus decem aureorum, liceretq; adeò ſimiles emere fructuarios cenſus. Nã cùm

fructus ſint in dubio, verè cognoſcitur emptionis ratio: quaſi ideo nõ uitiatur q̃ fructus tractu temporis ſuperaturi ſint pretiũ: cùm autem nonaginta ducatis, non poſſeſſionem, ſed ius petendi in pecuniam centum emis, quæ in nullo uerſantur dubio: hoc enim ſupponamus, uidelicet, q̃ neque timeantur expenſæ, neq; labores, neq; ullum exiſtat periculum: profectò uix poteſt diſcerni, quin ſit mutuum. Perinde atque ſi nonaginta nunc dares cum obligatione, ut poſt decennium redhiberentur tibi ſimul cẽtum, ubi plana eſt vſura. Nam q̃ ſoluant per partes, uel ſimul in fine, nihil vẽ diſcriminis afferre. Quocirca abſq; formidine approbare non auderem, ut poſſint hmõi pecuniarij cenſus certi temporis emi, niſi tanto prorſus pretio, quanta eſt omnium penſionum ſumma: vt ſit omnino forma mutui. Si quis autem iudicio ſuo diſcreuerit inter ſolutionem centum faciendam in fine decennij, & faciendam per annos, ipſe ſibi uiderit: tametſi de hac ambiguitate articulo ꝓximo redibit ſermo. De cenſibus autem incerti temporis, puta ad uitam: vel quouſq; paternam ingrediaris hæreditatem & ſimiles, dubitari non poteſt quin ſint liciti. Etenim cùm illic dubium ſit quantum ſis temporis uicturus, quantumue tuus parens, quantumque ſubinde fructuum emptor percepturus ſit, manifeſta eſt emptionis uenditioniſq; ratio.

Qualiter cenſus pecuniarij certi temporis ſint liciti.

De uitalitijs cenſibus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm licita ſit emptio cenſuum cum pacto retro uendendi.

POſtrema demum quæ inter præcipuas eſt dubitatio huiuſmodi contractuum, uerſatur in pacto retrouendendi, utrum ſit licitum? Arguitur ergo à parte negatiua. Nullo contractu iuſtitia ſeruatur niſi ſit in commune bonum utriuſque partis æquilibris: ergo ſi licita eſſet conditio, qua uenditori facultas ſit redimendi cenſum deberet & eadem facultas emptori concedi, ut uenditorem poſſet cogere ad redimendũ: aliàs eſſet præ illo grauatus: hoc autẽ emptori non eſt licitum. nam ſi venditor ei tenetur pretium redhibere, mutuatum cenſeretur, ac ſubinde uſura eſſet, emptorem quidpiam ultra capitale recipere. Secundò arguitur: Si huiuſmodi conuentum legitimum eſſet, ſequeretur & legitimas pariter eſſe adiectiones, ut uenditor nequeat ante certum tempus cenſum redimere, eũdemq; non minutius per partes, ſed ſimul totum. Item, quòd non niſi uſque ad præfixum terminum ſit ei integrum redimere: quo tranſacto perpetuus maneat. Hæc aũt omnia grauamina, tum iniqua per ſe uidẽtur, tum & ſanctionibus contraria prædictarum Extrauagantium Martini & Calixti. In contrarium autẽ eſt, quòd in nulla iſtarum committi uidetur uſura. Quare niſi alia contractus iniuſtitia maculetur, non eſt cur repellatur.

Primum argum.

Pro deciſione quęſtionis huius diſcerniculo illo primum oĩum in huiuſmodi contractibus opus eſt, cuius in ſuperioribus meminimus: nempè duplicem eſſe in eis dijudicandam prauitatem, ſcilicet vſuræ & iniuſtitiæ. Nam, ut ſuprà dictũ eſt, vbi res uenditur, quæ nullo p ſe pretio eſt digna, uſura eſt: vbi verò res uendibilis iniquo uenditur pretio, citra uſuram committitur iniuſtitia. Hoc præhabito fundamẽto quatuor concluſionibus ad quæſtionem reſpõdetur. Prima eſt. Nequaquam fas eſt cenſum emere cum pacto retroemendi. Puta obligando uenditorem ut eundem redimat eodem pretio, uel minori, niſi fructibus in ſortem computatis nihilo plus emptor recipiat, quam tribuit. Immo omnis talis contractus eſt manifeſtè uſurarius. Hæc eſt conditio Extrauagantium Martini & Calixti: quæ quanquam illic non haberetur, eſt per ſeipſam manifeſta. Enimuero ubicunque traditur uel pecunia uel res quælibet uſu conſumptibilis cum pacto eandem rurſus uel eius ualorem recipiendi, & aliquid ultra ſortem illic uſura uel patet, uel latet. Dum ergo mille ducatis cenſum emis qui tibi quotannis quinquaginta reddit uenditorem cogens, ut iterum ex te redimat, tutum reddis capitale tuum: quod idcirco re uera mutuas, & ultra ſortem recipis rei fructus. Hæc ergo eſt radix uſuræ in huiuſmodi contractibus. Dixerim cum pacto recipiendi ultra ſortem: quoniam nil te uetat rem emere, ſic cum uenditore conueniens, ut ſi tibi infra certũ terminum diſplicuerit, reſcindatur contractus dummodo perceptos fructus in ſortem adnumeres. Eandem concluſionem lex etiam regni ſanxit. Secunda con-

Duplex prauitas in cenſib.

Prima concluſio

Ratio concluſionis.

Secunda concluſio Secunda concluſio, Licitum eſt cenſum emere cum pacto retrouendẽdi: neque ulla illic ſubeſt uſuræ labes: nempè dum emptor eam obligat̃ reuendere, ſi uenditori libuerit rem ſuam redimere: ta ut optio non in emptore, ſed in uenditore ſita ſit. Quare niſi aliunde iniuſtitia adſit, nihil erit iniquitatis in tali contractu. Hæc etiam eſt conditio earundem Extrauagan. Martini & Calixti quam & ratio ipſa naturalis patefacit. Quocirca per hoc pactum diſtinguuntur cenſus redimibiles & irredimibiles. Quo fit, ut oẽs perpetui ſint irredimibiles, non tñ contra. Nã etiã ſi non ſint redimibiles, poſſunt vendi duntaxat in tẽpus, ut ſupra dictum eſt. *Probatio conclu.* Probatur concluſio: Si aliqua hic ſubeſſet uſuræ ratio, maximè quia huc irreperat ratio mutui: at uerò cum emptor ius ſibi non reſeruet cogendi uenditorem ut pretium reſtituat, nullum eſt mutuum, ſed uera emptio. Quod aũt talis emptio expers eſſe quoq; poſſit alius iniuſtitiæ, patet: qñ talis iniuſtitia uel committeret̃ pp uenditoris grauamen: & hoc non, cum ex re ſua ſit illa libertatis conditio: vel ob emptoris ligamen, & hoc minimè: qm̃ opus illud, pretij attenuatione releuatur. Valent, v.g. decem perpetui floreni ducatis ducentis: ob illud aũt uinculum iteratò uendendi minuitur pretium, ut emantur non pluris, quam centum quadraginta florenis. Quapropter cum obló illa, qua emptor reuendere cogitur, æſtimet̃ toto reſiduo, nulla reſtat iniquitas. *Secunda ratio pro conclu.* Secundò id probatur: Põt in contractu emptionis grauamen aliud quodcunq; emptor ultro ſuſcipere ſi fiat pretij remiſſio: videlicet ut in emptis ædibus non aperiat feneſtras, vt certis perſonis non uendat, & ſimilia: põt ergo & hoc reuendendi iugum ſuapte ſponte ſubire. Concluſio eſt quæ lege etiam ciuili iuſta cenſet̃, vt patet l. ſi fundum. C. de pact. inter empto. & uend. atqui c. ad noſtram. de emp. inſinuatur qnoq; iuſta ſi pretium ſit iuſtum. Nam propterea illic ſimilis cõtractus uſurarius cenſetur, ꝙ qui redimibilẽ cenſum emerat, adeo exoluerat uile pretium, ut potius cenſeretur mutuũ. *Argum.* Quòd ſi quis argũ obijciat ex Leuiti. 25. vbi iubebatur ut ſi rem uenditam uenditor poſtea redimeret, percepti fructus reciperentur in ſortem: *Reſpõſio* Rñdetur legem illam fuiſſe legalem, ſicuti alteram: ut anno Iubilæi res oẽs venditæ, ad ſuos remigraret̃ uẽditores. Cauerat.n. id Deus, ne uia uenditionis ſortes terrę promiſſionis in paucos aggerarentur, alijs in paupertie derelictis: & ideo leges illæ ceſſauerunt. *Tertia concluſio* Tertia cõclo: Licitũ etiã eſt, neq; vſuræ ſaporẽ habet, cẽſus emere cum pacto retrouendendi: conſtituto tempore, tã illo, ante quod non ſit venditori redimendi facultas, quã illo citra quod ſi non redimatur, nulla fiat reliqua ultra redimẽdi facultas, ſed cẽſus maneat perpetuus. Conclo eſt, quæ eidem citato auctori eiſdem Extrauagãtibus Martini & Calixti condemnata uidetur. Hoc tamen eſt in eadem hærere ſalebra, nempè ex affirmatione negatiuam inferre. Continet enim narratio propoſitionis, ut quoties uenditori redimere libuerit, facultas ſuppetat. At quamuis propoſitioni Pontifex annuit, non tamen ſubinde cenſuit illam eſſe neceſſariam ad cauendam uſuram. Imò propterea propoſita illi eſt illa conditio, quòd maiorem effigiem præ ferre uidebatur mutui, ac ſubinde uſuræ, ſi quoties uellet uenditor pecuniam reddere, liber eſſet à cenſu. Nam ut ſuprà diximus, quo minor eſt in uenditore redimendi libertas, maior eſt in contractu ratio emptionis, ac ſubinde minor uſuræ ſuſpicio: nam propterea minorem habet vſuræ repræſentationem perpetuus cẽſus, quam tpalis. *Suadetur utraque concluſionis* Probatur ergo utraque concluſionis pars manifeſta rõne. Poteſt quis perpetuum cenſum emere, vbi oĩno aufert̃ uenditori facultas redimendi: ergo põt facultas illa ei cõcedi pro eo tpe, quo inter ipſum atque emptorem conuenerit. *Cõfirmatio.* Et confirmatur: Grauamen illud quod emptor ſibi imponit, iterato vendendi quoties alteri libuerit, pecunia æſtimabile eſt: & ideo minoris emit quã ſi emeret in perpetuũ. Quòd aũt venditorem adſtringat, ut ante tale tp̃s emere nõ poſſit, nihil aliud mali hẽt quã ꝙ eidem emptori alleuiatur grauamen: atq; adeo pluris ęſtimãdus eſt tunc cenſus, quam ſi integra libertas uenditori relinqueret̃. Ergo ſi ob hãc rem pretiũ augeat̃ ad iuſtum, nulla eſt uſura. Imò licet pretium eſſet minus iuſto, non eſſet vſura, quãuis eſſet iniuſtitia, quę

vſuram ſaperet: vt habetur citato ca. Per veſtras. Eadem ratione poteſt etiam emi conceſſa præcisè facultate redimendi uſque ad præfinitum tempus. Quarta concluſio: Licitum eſt & ab uſuræ ratione ſe motum, huiuſmodi cenſus redimibiles ea appoſita conditione emere, ut non membratim & ꝑ partes, ſed totũ ſimul redimatur. Neq; obſtat, qđ in narratione dictarũ Extrauagan. proponitur, vt quoties voluerit venditor totũ uel partes redimere, in ſuo ſit arbitrio. Eodem.n.modo reſpondetur, ꝙ licet id cõcedat: tamen in conceſſione nõ excluditur aliud. Imò ratio docet non fuiſſe excludẽdum. Nã ſi eiuſmodi pactio contractum vitiaret, eò maximè ꝙ faceret vt non eſſet emptionis & uẽditionis: hoc tñ non facit nam ſi abſque illa cõditione ob id, ꝙ pretium dabatur in perpetuum ſine obligatione reſtituendi, erat uera emptio (nam in hoc uera emptionis ratio cõſiſtit) propterea ꝙ illa apponatur conditio, non deſinit eſſe emptio. Poſſet quidẽ eſſe iniuſtitia: quia minimè diffitendum eſt, illam conditionem alleuiare obligationem emptoris de retrouendendo atq; illa de cauſſa dignum fieri cenſum maioris pretij, ſed tamen effigies uſurę nulla illic præfertur: Nã ſi cenſus poteſt emi perpetuus, cur nõ erit uera emptio, ſi emptor noluerit grauiùs ſe obligare quam ad reuendendum totũ? Adde, ꝙ ſi vera eſſet cõtraria opinio, conſequens fieret & nullius certæ partis poſſet apponi conditio. Sed ſi ego mille ducatis emi ſeptuaginta in cenſum, ille poſſet ſingulos ducatos quoties vellet, redimere: quod re vera grauis eſſet emptoris incõmodato. Nam poſſet ille pecunia illa prædium emere, quo aleretur, ſaluo ſemper prædio. Si autem tam minutatim pretiũ reciperet, id nõ poſſet. Ad hæc, accidentarium eſt atque adeò extra rem, quod venditor non poſſit redimere ſimul totum. Si.n.emi cenſum vnius tantum ducati, quis nõ poterit illum totum redimere? Et ſi venditor diues eſt, quamuis cenſus cumulatior ſit, poterit totum ſimul redimere: quod autem, vel ille pauper ſit, uel cenſus magnus, contractũ non mutat. Põt quidem, vt dicebam, iniuſtitia committi ob defectum pretij: nã ob huiuſmodi conditiones quæ in grauamen venditoris, in leuamen autem emptoris vergunt, auctior eſſe debet cenſus æſtimatio, tametſi de hoc vſui prouinciæ abſque vi & fraude ſtandum cenſeo.

Quarta concluſio

Ratio ꝓ conclu.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, in primis duobus concluſionibus aſſignatum eſſe diſcrimen inter emptorẽ & uenditorem. Si enim facultas in emptore maneret, ut quoties ipſe uellet, teneretur uenditor reddere pretium, manifeſta illic eſſet ratio mutui, atque adeo quidquid in cenſu uẽditor recepiſſet, eſſet uſurarium. Quòd autem in ſolo uenditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia poteſt ipſe numq̃ redimere. Ad ſecundum uerò reſponſum itidem eſt: duabus reliquis concluſionibus, eædẽ conditiones licitæ declarantur.

Ad primum ar.

Ad ſecundum ar.

QVESTIO VI.
DE CONTRACTV SOCIETATIS.

AATICVLVS I.

Vtrum contractus ſocietatis ſit licitus.

POST contractum emptionis, & uenditionis, ſubſequitur de alio, qui uſu celebris eſt, contractu ſocietatis. Arguitur nam que non eſſe licitum: Si licitus eſſet, ſequeretur iure inter duos ita contrahi poſſe ſocietatem, ut alter totam ſuam pecuniam ꝑiculo exponeret: alter uerò nihil aliud quam operas. Nam ut hr̃ inſtit. de ſocietate. §. ebri illa. quorundam opera ita precioſa eſt ut iuſtum ſit conditione meliore in ſocietatem admitti: conſequens tamen apparet falſum: tum quòd iniquum eſſe ſi detur: ut alter periculum ſubeat mille aut decem millium ducatorum, alter uerò nullum: & nihilominus partẽ lucri recipiat: tum etiam ꝙ ſi contingeret nihil lucri accreſcere, iniuſtum etiam apparet; ut qui pecuniam contulit, nihil perderet, & tamen alter ſuas omnes amitteret operas. Secundò arguitur: Si huiuſmodi ſocietas eſſet legitima, ſequeretur lucri diſtributionem ſic fieri debere; ut tantò maior pars illi obueniret, q pecuniã poſuit, q̃ ei qui

Primum argu.

Secundũ

quī poſuit ſolas operas, quantò pecunia illa maioris valoris eſt quàm alterius operæ. Conſequens tamen falſum eſt. Nam ſi decem millia ducatorum conferantur cū opera & diligentia vnius hominis ferè totum lucrum deberet illi obuenire, qui pecuniam poſuit: cùm tamen integrum ſuū ſeruet capitale: alter uerò ſuarum operarum diſpendium fecerit. In cōtrarium eſt c. per veſtras. de donation. inter uirum & vxo. vbi Innocentius 3. contractum ſocietatis approbat.

Qui dicātur ſocij. Hic primum omnium ante concluſionum aſſertiones notandum eſt, ex nomine ipſo ſocios illos cenſeri qui in vnam coeunt negotiationem, vt ſuis quiſq; ſeu pecunijs, ſeu operis, ſeu expenſis particeps lucri fiat. Quin verò, vt ſuprà diximus, ex hoc contractu nomen ſortis deriuatum eſt: vt putà quod ſinguli in commune partes ſuas conferant: quæ quidem partes ſortis dicuntur. Secundò adnotandum, duplex eſſe ſocietatis genus. *Duplex ſocietatis genus.* Vnum. ſ. dum ſimul multi mercatores vnū cumulum ſuarum pecuniarum congerunt, eóſque habent miniſtros. Itaque & pecuniæ, & operæ, & expenſæ ſunt communes. Quod quidem ſocietatis genus illuſtribus mercatoribus in vſu eſt frequentiſſimum Burgenſibus ſ. Genuenſibus, Brugenſibus ac Londinēſibus, & reliquis. Et in hoc nulla exiſtit dubitandi ratio. Quicunque enim ſua pecunia negotiatur, eius periculum ſubit: quibus tam expenſarum ratio pro rata ſuæ cuiuſque ſortis obtingit, quam etiam lucri diſtributio. Sed alterum eſt genus vbi unus pecuniam ponit, alter uerò induſtriā & operas: ut habetur l. ſocietatem ff. pro ſocio. uel induſtriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiuſmodi contractibus peculiariter eſt quæſtio. Eſt fortè vir honeſtus qui non habet negotiādi peritiam, habet tamen numos, ſeu dotales, ſeu aliter acquiſitos, quos apud mercatorem collocat, vt pro rata pars ſibi lucri pendatur. De hoc ergo quæritur, ſitne licitum? *Concluſio reſpōſiua* Quam qōnē in duos articulos partiti ſum⁹. Quorum prior eſt: Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius ſubit: poſterior verò, an etiā id liceat, ſaluo capitali aut aliqua eius parte? Et quidem membrum prius unica eadémque indubia concluſione facillimè expeditur. Si qui pecuniā ponit, periculū eius ſubit, licitus eſt cōtractus: neq; vllum ſubolet odorem vſuræ. Concluſio eſt Primùm iuris Pōtificij. ca. citato, per ueſtras. deinde & iuris Cæſarei. Inſtitu. de ſociet. per totum & C. ac ff. pro ſoci. quæ quidem iura ex natura rei colliguntur. Enimuerò cū negotiatio licita ſit, nihil refert an tu ipſe pecunia negotieris tua, an uerò alteri eam cōmittas, qui tuo nomine eius negotium ineat: dummodo ſub tuo dominio pecunia maneat, qui aūt pecuniam ſuā in ſocietatē ponit, dominium eius non trāſfert, ſed penes ſe retinet, ſi modò eius periculum ſubeat. ergo licitè pōt lucrum recipere quod pro illa pecuniæ ſortè ſibi contigerit. Qūo autem tunc debeat lucri diſtributio fieri, quod ſecundo argō petebatur, ſic definiēdum eſt: *Qualiter fieri dēt diſtributio lucri in contractu ſocietatis, dū unus ponit pecuniā, alter operas.* Debet quidem primùm cumulus fieri omnium ſortium, ſingulis æſtimatis, ut de qualibet cōſtet, quota ſit pars totius cumuli. Vbi cauendū eſt, ne quis, ut nonnullis accidit, fallatur, arbitratus totū ualorem pecuniæ quā quis ponit, ducēdum eſſe pro una ſorte. Vt ſi, uerbi gratia, Petrus induſtriam & labores ponat: alter uerò duo millia ducatorum: una ſors ſit totus ducatorum ualor. Nam tunc uix poſſet contingere ut induſtria tanti eſſet æſtimanda quanti pecunia: cuius tñ cōtrariū hēt textus Inſtōnum citatus: népè ꝙ pretioſior eſt qñque opera quam pecunia. Et cōfirmatur, ꝙ ualor ille non ſit totus cenſendus ad percipiendū lucrū: qm̄ qui pecuniā ſic ponit, non illā expendit, neq; alteri tribuit: poſtquā eſt item ſibi redhibenda, ſed tm̄ exponit illam periculo. Quapropter ſolū æſtimandū eſt eiuſdem periculū pecuniæ. Vt ſi Petri operæ & labores, & induſtria ualet centū, forſan periculum duorum millium ducatorum non æſtimatur pluris: nā ſi contractum cū alio faceres aſſecurationis, illo cētenario ptio aſſecuraret tibi illa duo millia: atq; adeò tunc lucri æqui portio utriq; obtingit. Et iſte eſt caſus l. ſi nō fuerint. ff. pro ſoci. ubi habetur, ꝙ poteſt eſſe lucrum commune, licet unus totum periculum ſubeat. Vt ſi alter nauigat, alioſve labores aſſumit. Quin uerò poſſunt eſſe tres, quorū unus ponat pecuniam: alter induſtriam quippe cuius prudentia negotiatio gubernetur.

alter uerò operas: & tunc ſunt ſingula æſtimanda. Per hæc quorundã deceptio detegitur, qui arbitrantur poſſe quempiã in ſocietate ponere mille eo pacto, ut quintæ partis tm̃ periculum ſubeat, quintamque pariter recipiat lucri, nam cũ alter ſubeat periculũ aliarũ quatuor partium, illa ratione meretur alias quatuor partes lucri: atque adeò pro induſtria nihil reciperet. Pari modo ſi qui induſtriã ponit, aliquam & ſimul appoſuit pecuniam, percipere ex lucro debet quantum operæ & induſtria ualent: & præterea quãti periculũ auri ſui penditur. Atque hic eſt caſus per quem intelligendus eſt §. ille citatus, De illa Inſti. de ſocie. ubi ſancitur poſſe alterũ ſociorũ lucri quidem duas partes ſuſcipere, dãni uerò nõ niſi tertiam. Quod quidẽ Mutius condemnabat propter iniquitatem quæ prima fronte apparet, ſed præualuit Seruij Sulpitij ſententia, illud eſſe licitũ. Vt ſi uerbi gratia Petrus poſuit bis centum ducatos: Paulus uerò niſi centum, ſed tñ poſuit induſtrias & labores ualentes ter centum: nempè quia negotiatio illa fortè obitur, ubi parum periculi pecuniæ imminet, & induſtriæ plurimum eſt neceſſariũ: uel ubi operæ & labores ſunt magni, ut in nauigatione. Tunc.n. cumulus ualet ſexcẽta: quorum quatuor ponit Paulus: & ideo lucri debet recipere duas tertias, Petrus uerò unam, qui poſuit duo. In damno uerò Paulus non ſubit niſi periculũ unius, Petrus uerò duorum. Et eodẽ alludit caſus l. ſocietas. C. de ſociet. Simili modo cenſendum de alijs ſocietatibus, ut dum quis pecunia ſua oues aut armenta emit, alter uerò paſcit, & induſtria ſua curat: ille ꝙ oues emit, periculum ſubit tanquam ſuarum rerum, ualor illius periculi conferendus eſt cum ualore induſtriæ & laborum alterius. Nam ſi facis ut paſtor periculum ſubeat, iã ſuprà diximus eſſe uſurarium mutuũ, cùm ſaluum ſtet domino capitale ouium. *Dubitatio.* Pariter ſi pecuniam das opifici ut tuo periculo artem ſuam exerceat, conferendum eſt periculum pecuniæ tuæ cum ſuis operis & laboribus, & illa ratione diuidendum lucrum. Sed nunquid non poteris illi coriũ, aut lanas, aut aliam materiam uendere, ut poſtquam induſtria ſuæ artis pecuniam effecerit, auctius tibi pretium ſoluat, quàm lana aut corium uenderetur præſente pecunia? Hic.n. cõtractus in multis locis in vſu eſt: exiſtimaturq; propterea licitus ꝙ in rem cedit, & commodũ opificis. *Reſpõſio.* Reſpõdetur nihilominus eſſe omnino illicitũ, etiã ſi utile ſit opifici, qui illa mutuata pecunia uiuit. Nam eſt manifeſtum mutuũ: nempè vbi res uẽditur cariùs pecunia credita. *Ad primum ar.* Ad primum igitur argumentum ſunt qui reſpondeant, vbi nihil lucri accreuit, non debere qui operas poſuit, illas perdere, ſed aliquid ei ex ſorte tribuendum. Nihilominus reſpondetur, ꝙ quemadmodũ ſi capitalis iactura fiat, totũ admittere debet qui illud poſuit: ita uice uerſa ſi ſaluo capitali nihil lucri accreſcat, totum eſſe illius qui illud poſuit: & alterũ debere ſuas operas perdere. Quoniam hic fuit pactionis nexus vt alter ſubiret capitalis periculum, alter uerò operarum. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum autem palàm dictũ eſt: uidelicet quemadmodum ſit diſtributio lucri facienda, non æſtimata tota pecunia, ſed eius periculo.

ARTICVLVS II.

Vtrùm licitum ſit pecuniam in ſocietatem exponere, ſaluo capitali.

DE ſocietate contractus ubi legitima eſt ſocietas, nulla extat dubitatio. Sed dubium tamen ſupereſt, utrum ſaluo capitali, ſit etiam permittẽdus? *Ad primum ar. partis affirmatiuæ.* Arguitur enim à parte affirmatiua primò ex capit. Per veſtras citato, de dona. inter uir. & uxo. ubi permittitur ut maritus dotalem pecuniam apud mercatorem collocet, ut eius lucro uiuat: quod fieri non poteſt niſi ſaluum ſit capitale: quandoquidem dos, ut ſuprà dictum eſt debet ſalua perſiſtere. *Argu. 2.* Secundò arguitur poteſt qui amplam pecuniam in ſocietate ponit, paciſci cum ſocijs, ut non ipſe totum eius periculum ſubeat, ſed ipſi partem: ergo eadem ratione poteſt inter eos conuenire ut alij periculum ſubeant, ipſe tantum uerò pecuniam conferat. *Argu. 3.* Tertiò, poteſt qui pecuniam in ſocietate collocat, celebrare cũ uno tertio aſſecurationis cõtractum, qui periculũ in ſe uertat: ergo poteſt eundem contractum celebrare cum ſocio: cui perinde periculũ imminet, ſeruato ipſo in tuto, qui pecuniam contulit: ergo illud eſt licitũ. In cõtrariũ

tamen

tamen eſt l. citata; ſocietatem. C pro ſocio. ubi cum illa ſocietas approbetur, ubi unus pecuniam confert, alter uerò operas, illa reprobari uidetur, ubi unus neq; periculũ pecuniarum ſubit, neq; operarum.

Concluſio reſpõſiua. Ratio cõcluſionis.

Quæſtio licet controuerſum ſit inter doctores, perparum tamẽ habet ambiguitatis: unica ergo cõcluſione reſpondetur: Neutiquàm licitus eſt huiuſmodi contractus, ubi quis ſic pecuniam ponit, ut nulli ſe exponat periculo: ſed alter tenet', quicquid accidat eundem ſeruare indemnem. Ratio eſt manifeſta: qm̃ hæc non eſt ſocietas, ſed uerè mutuũ. Eo.n. ipſo, ꝙ alter periculum tuæ pecuniæ ſubdit, efficitur pecuniæ dñs. Nam ille uerè eſt dominus, cui res perit ſi perdatur: & ideo quidquid ultra capitale mutuator ille recipiat, fit uſuræ reus. Atq; hinc fit, nullam eſſe ſocietatem. Nã ille uerè nihil ponit, quandoquidem pecunia in uirtute iam nõ eſt ſua. In ſumma, qui neq; operas neq; pecuniam periculo exponit, non bene negotiatur. Illa enim eſt negotiatio, ubi propria negotiantis pecunia negotio exponitur

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum ſunt qui rñdeant, concedentes in dicto cap. indulgeri marito ut poſſit dotẽ ſaluo capitali apud mercatorem ponere, ut eius lucro matrimonij onera ſuſtineat: ſicuti ſuprà qũo permitti monſtrauimus ut fructus pignoris extra ſortem ſuſcipiat: idemq; aiũt de bonis pupilli. Eſt tñ aſſertũ hoc, ut improbabiliſſimum, ſic peſtilentiſſimum. qm̃ cum recipere uſuras, ſit contra ius naturę & diuinum, nulla eſt rõne diſpenſabile, ut expreſsè habet ca. ſuper eo, de uſur. neq; ꝓ redimenda uita captiui. Neq; ſimile eſt de pignore, cuius fructus iure cenſetur ſocer tribuere dum dotem nõ ſoluit. Capl'm ergo illud tm̃ declarat qũo maritus poſſit fructibus dotis uiuere: nempè ſi illã apud tutum mercatorem collocet iure cõi ſocietatis: puta ut capitalis periculo ſit expoſitus.

Ad ſecũdum.

Ad ſm̃ concedimus, poſſe quempiam decem millia, uerbi gratia, ducatorum in ſocietatem conferre eo pacto, ut non ſubeat periculũ, niſi ſex aut octo millium. Attamen tunc non poteſt ex lucro recipere niſi illam præciſè partem, quę illi pecuniæ reſpondet, cuius ipſe periculũ ſubit: nam reliqua cenſetur ſocijs mutuare: quippe qui ſuo periculo illa ſuſcipiũt: atque adeo pars illa lucri quæ periculo illius prouenit, illorum eſt, qui eidem ſe ſe ſubmiſerũt diſcrimini.

Ad tertium arg. Ioan. Maioris. Accurſ. Panor.

Tertium uerò argumẽtum eſt, ubi maior latet difficultas, tractat illud prolixè nimis Ioannes Maioris in 4. diſt. 15. q. 48. & 49. Et quidem Accurſius l. ſi non fuerint. ff. pro ſoci. & Panorm. cap. citato, per ueſtras, indubiè, idq; meritò tenent nullatenus contractum ſocietatis licitum eſſe, ubi ſaluum eſt capitale: nam re uera eſt merè mutuum. Neque argumentum, quo in contrarium arguit Maioris, vllius eſt momenti. Arguit.n. ex eo, ꝙ alter ſociorum pecuniam ponat, alter uerò periculũ ſubeat, nõ ſatis colligi eandem pecuniam mutuatam cenſeri. Nã in cõtractu commodationis & locationis apparet infirmitas argumenti Poteſt.n. quis alteri accommodare equum ſuum aut rem aliquam ſuę ſuppellectilis eo pacto ut cõmodatarius & conductor periculum in ſe ſumat: & nihilomin' nõ eſt mutuatio, cur ergo ſecus in pecunia? Hoc tñ, ut dicebã, argm̃ nullius eſt ponderis: qm̃ ſi in talibus contractibus taxato pretio rem alteri in quemcumq; uſum tradas, profectò contractus eſt uenditionis pretio credito: cùm ergo pecunia taxatũ habeat pretium, ut puta quod ipſa eadem ſalua reſtituatur, iam alter fit dominus, & poteſt quidquid ei libuerit de pecunia diſponere, ac ſi ſua eſſet, dummodo illam reſtituat cum lucro: eſt ergo uerè mutuum.

Hoſtien. Io. And. Argum. Maioris.

Quapropter neq; moderatio Hoſtienſis & Ioannes Andreę, qui illic ab eodẽ doctore citantur, faciunt rei ſatis. Aiunt.n. contractum eſſe licitum ſaluo capitali, ea lege, ut ſi per negotiationem diſpereat, teneatur negotiator illud reſtituere: non autem ſi caſu fortuito. Et Maioris quidẽ prius approbat membrum, reprobat uerò poſterius; nã poteſt, inquit, taliter ſeruari capitale ſaluum, ut etiam ſi aduerſa fortuna pereat, teneatur negotiator illud perſoluere. Attamen proculdubio utrouis modo pereat, non erit contractus licitus, ſi ſit capitale ad æquale reſtituendum. Oſtendit ergo idem auctor dictum contractum eſſe licitum hac ratione, quæ iudicio ſuo manifeſta eſt. Poteſt, vt exempli gratia ſic loquamur, Petrus apud Paulum negotiatorem ponere mille

ludo diximus. Item, an pluet cras vel non pluet, &c. ergo pari modo licet mille, uerbi gratia, ducatos periculo exponere, cum ſpe lucrandi quinquaginta aut ſexaginta. Sunt quidem qui ſtupidũ illum cenſeant, qui ſpe lucrandi centum aut mille, periculum ſubeat nauis inſtitoris valentis forſan uiginti aut triginta millia. His autem reſpondemus, de pretio quidem nihil nos decertare, poteſt quidem eſſe iuſtum, uel iniuſtum. Ipſi ibi contrahentes viderint. Sed re vera nullius eſt ſtupor neque dementiæ nota, pretio currente, eiuſmodi pericula ſuſcipere: quippe cum non ſint tam euidentia, quin poſſint aſſecuratores bene ſperare. Et quamuis aliquando iactura fit: aliquando tamen accreſcit lucrum: eo potiſſimũ, quòd viri cordati aleam, cum tanto periculo non faciunt. Et uice verſa ubi nullum prorſus immineret periculum, mente careret, qui aſſecurationis contractum faceret ſuarum mercium. Oriuntur tamẽ hinc dubitatiunculæ nonnullæ. Primùm omnium, non ſunt huc admittendæ vafrities & impoſturæ, quæ in alijs etiam contractibus uſu euenire poſſunt. Si.n. qui nihil in bonis habet, periculum ſe nauis ſuſcipere ait ea nimirum ſpe, quòd ſi ſalua fuerit, habebit mercedem: ſin verò perierit, abdet ſeſe, aut bonis cedet, iniuſtiſſimus eſt poſtquam re uera nulli exponit periculo: atq; adeò mercedem contra iuſtitiam poſcet. Et econuerſò, ſi dominus nauis ad alium minus fidum portum roſtrum dirigat, quã ad illum qui fuerat in cõtractu expreſſus, alter non tenetur. Hæc.n. oĩa debent in cõtractu liquere.

Vitia q̃ in contractu aſſecurationis contingere poſſint

Dubium.

Sed dubium eſt, ſi quis naui vult vacua enauigare: quam tamen uult aſſecurare, ac ſi eſſet onuſta, utrũ licitus ſit ẽt contractus, Dabo tibi mille, ut mihi uiginti millia rependas, ſi mea nauis fuerit ſubmerſa. Apparet.n. nõ eſſe contractum legitimum ex parte nauigantis: quia non habebit tantam curam ſeruandi nauem, quę uacua non ualet niſi mille, ac ſi onuſta eſſet, hẽt.

Reſpõſio.

Rñdetur, ꝙ ſi nauigator alterum decepit: qa forſan non ſunt in portu, dicẽs ſuã nauim eſſe plenam mercibus tanti valoris, cùm tñ nullas hẽat: profectò contractus nõ valeret: quia alter ſi rẽ ſciret, non illum iniret: timens non fore tanti curæ nauigatori ſeruare nauem. Quin verò timẽda eſſet fraus, ne. ſ. conſultò ſubmergi eam ſineret, ut lucraretur uiginti millia. Si autem aſſecurator ſciens & prudens id faceret, nullam patietur iniuriam: eſſet enim tunc genus vadiationis ſeu depoſitionis: ſi ſalua euaſerit nauis, dabis mihi tñ: ſin minus, dabo tibi tantum. Eodem modo poſſet depoſitum facere alij ad quos nihil ſalus aut ſubmerſio nauis attinet. Si ſalua ad portum applicuerit, dabo tibi centum: ſin minus, dabis mihi mille. Pari modo poteſt fieri aſſecuratio in nundinis: largire mihi tñ, & ego te ſecurum reddo, quòd ſi tantum lucraturus.

Dubitatio altera Syluest.

Dubium autem hoc aliud gignit: nempè utrum idem contractus in alijs quoq; rebus quã mercibus ſit licitus? Sunt.n. nonnulli, quos Syluest. verbo, Negotiatio. §. 4. citauit: qui negant poſſe quẽquam aſſecurare alterius vitam. Nam eſſet periculum, vt alter cuius intereſt, optaret alterius mortem. At verò hic de iuſtitia loquimur contractuum, atq; adeò de earum natura, an ſint vſurarij: vitium autem contra charitatem huiuſmodi naturam nõ mutat. Quare liciti ſemper ex obiecto manẽt. Quin uerò aliquando ſunt reipublicæ in uſum. Petit ex me mutuum filiusfamilias: qui ſi prematuræ prius parente ſuo mortẽ obierit, mihi non ſoluet. Si autem fuerit ei ſuperſtes, in tuto ſunt mei numi. Profectò tunc meritò formidabo, mutuatũ ei quidpiam concredere. Et tamen ſi mercatorem qui ſecurã mihi faceret eius uitam, mihi tribueret, nihil ei uererer beneficium impendere. Eadem ratione licet aſſecurare, quidquid incertum eſt euẽturum: ut quòd erunt proſperi terræ prouentus, quod naſcetur prægnanti filius maſculus, & ſimilia.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum iam ſuprà reſponſum eſt, illic neq; condẽnari cõtractum ſocietatis, neque aſſecurationis, ſed mutuationem: quæ cùm gratis fieri debeat, fit tñ cum pacto alicuius obligationis. Vt ſi quis pecuniam nauiganti mutuet tali pacto ut ſecum aſſecurationis contractum faciat: præterquam quòd, ut ſupra diximus, forſan non erat tunc aſſecuratio neceſſaria, uel quamuis eſſet, tamen nauigator maluiſſet periculum ipſe ſubire, quàm pretio redimere.

Ad ſecũdum ar.

Ad ſecundum uerò iam reſponſum eſt, quod ꝑ periculo quod ille ſubijt, illam poteſt mercedem ſuſcipere. Atque

adeo

adeo ad poſtremum verbum, ubi diximus: quòd qui non habet vnde id ſoluere poſſit, quod aſſecurat, neque pretium valet percipere.

QVAESTIO VIII. DE CAMBIO IN GENERE.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ars campſoria ſit licita.

CAMBIORVM diſputatio ad vſuræ tractatum attinet. Eſt enim materia hæc vt cognitu maximè neceſſaria, ita tum per ſeipſam abſtruſiſſima, tum etiam mercatorum nouis quotidianisque inuentis intricatiſſima, ac ſubinde doctorum opinionibus plurimùm offuſcata. Quamobrem complurium ſom poſtulationibus improbè interpellatus, vt pus venenumque huius peſtis aperirem, quæ in dies magis ac magis in rempublicam graſſatur. Curabo ergo pro ea quæ mihi ſuppetit ingenij facultate, id tentare. Deus nobis quod ueritas habet ſuggerat. Igitur in ingreſſu de arte primùm campſoria ſciſcitamur, an ſit licita? *Primum argum. a parte negatiua.* Arguitur enim à parte negatiua: Ars campſoria numularia eſt: nempè numorum commutatrix & auctrix: hanc autem *Ariſtot.* Ariſt. 1 Politi cap. 6. & 7. veluti contra naturam ſit condemnat: vtpotè quòd in numis commutandis nullum inſit naturale commodum: ſicuti in commutandis cibis, veſtimentis, atq; alijs rebus ad uitam neceſſarijs. *Argu. 2.* Accedit ſecũdò, ꝙ finis huius artis, vt ſuperiori libro dicebamus, eſt diuitiarum conquiſitio, quæ in infinitum procedit: cùm tamẽ temporalia deſideria modum habere debeant: qua idcirco de cauſſa eſt reipublicæ peſtifera, vt experientia ipſa teſtatur. Quare & Chriſtus numulariorum menſas euertit. *Argu. 3.* Tertiò per hoc claret, vt ſupra dicebamus, eſſe contra naturam, ꝙ per hanc artem maximè fit, ut ſterilis pecunia fructuoſior ſit, quam terra ipſa: & inde campſores odium contrahunt apud homines. Atq; inde præterea, quòd ferè hoĩes ſunt ſedentarij: nempè qui otioſi viuunt, & tñ plus lucri corradunt, q̃ alij actuoſi labore manuũ ſuarum inſudantes: eò præcipuè ꝙ pecuniam ſuam nulli ſubijciũt periculo: ſicuti in alijs fit negotiationibus. In contrarium tñ facit, quòd quodammodo hæc ars vſui eſt reipublicæ ad cambiendas traducendasque monetas.

Primum omnium nomen cambium Latinum eſt. Nam cambire, idem eſt quod rem vnam pro alia cõmutare. *Quid cãbium.* Sed eſt cum Ariſtot. loco citato, vt ſuperiori libro partim adnotauimus, nunc emunctiùs recolẽdum, tres permutationum formas tpũm curriculo ordine ſucceſſiſſe. Cœperunt. n. hoĩes res ipſas primùm cambire: putà uineam pro domo, vinum pro frumento, veſtem pro calceo, &c. Quæ quidem cambitio ſynceritati naturæ eſt à ſuis primordijs natura: ſed tñ propterea minimè ſufficiens, quòd neq; res poſſunt aut in diuerſa loca oẽs aſportari vt cãbiantur, neq; in longa ſeruari tpa. Et ideo ſucceſſit ſm cãbium: nempè numus inuentus eſt qui rerum eſſet pretium, cumq; rebus ipſis cambiretur. Atque modus hic cambiendi proximè ad primum accedit, illiq; oĩno deſeruit. *Triplex permutationum forma.* Quare hoc porrò ad uitæ ſufficientiã ſatis erat. At verò inuento numo humana ſagacitas per auaritiam excitata, tertiam cambiorum progeniem peperit: vt uidelicet numum pro numo commutaret. Quæ quidem commutatio inde primum ortum traxit, quòd auream pretioſioremque monetam neceſſe erat cum minutioribus cãbire. Deinde uerò, quia in vna regione aurum numeroſiori argento æſtimabat̃ quã in alia & negotiatores idẽ aurum pluris illic uẽdebãt, quã in alia emerent, atq; inde poſteà induſtria humana artificioſius eandem artẽ locupletauit. Hac ergo rõne nomen gñale cãbij, ꝙ è rerum cõmutatione originẽ duxerat, tandem crebreſcente uſu ad pecuniarum cõmutationem, q̃ minus eſt naturalis, accommodatum eſt. Quare cãbium non eſt idem, quod ars ipſa numularia ſeu pecuniaria. Nam ars induſtriam negotiandi ſignificat: cãbium verò ipſam eius commutandi actionem. Sunt autem, qui intelligere aliter non ualẽtes cambij nomen, quã ſi inter res fiat diuerſas, aiunt propriè cãbium nõ poſſe intelligi niſi inter monetas aut diuerſi metalli aut diuerſi ſigni. Hac aũt conditione rõ cambij nullatenus eget: immo in cambio ratione loci, ut infrà patebit, idẽ propriè numi pro diuerſitate loci cãbiantur. His ergo præhabi-

habitis ad quæſtionem forſan alicui videbitur propter rõnes factas negatiuè ſimpliciter reſpondẽdum. ſ. hmói artem non eſſe licitam, pleriq; tñ contrà reſpõdent, non ſolùm licitam eſſe, uerùm & utilem. Crediderim tamen tali eſſe concluſione reſpondendum: Ars campſoria quam numulariam Ariſto. appellat, ſi per ſe nudè ſecundum ſonum vocis exiſtimetur, in malum ſonat: non tñ ſic habet penitus intrinſecam malitiam, quin bono fine & circunſtantijs fieri poſſit licita. Quatuor enim actionum genera libro tertio diſtinximus. Alia.n. eſt gñe ſuo bona, vt uirtutis opus: alia indifferens, vt ambulare: alia uerò ſic intrinſecè mala, vt neutiquam fieri queat licitè, vt mentiri. Quarta uerò eſt, quæ per ſe nudè conſiderata, in malum ſonat: attamen non repugnat, quo minus fine aliquo & circunſtantia fieri poſſit licitè, vt plura ſimul retinere ſacerdotia. Atque huius generis, ſi rem conijcio, eſt ars cãpſoria. Nomen enim numulariæ artis, ut Ariſt. loco citato docet, duo ſignificatione ſua præſefert abſurda. Primum ratione materiæ, qꝑ præter pecuniæ primæuum uſum, qui eſt, ut rerum ſit pretium, cãbitur pro una alia. Secundò, ratione finis: quia. ſ. eiuſmodi cõmutatio non ad prouidẽtiam proximè neceſſariorum uitæ, ſed propter lucrum fit, quod infinitam gignit appetẽdi ſitim. Atque adeò ſic nudè cõſiderata, malè ſonat. Accedunt & eidem arti eadem etiam incommodorum periculorumq; genera, ac ſubinde fraudes atq; alia mala, quæ ſuperiori lib. quæſt. 2. negotiatione oſtẽdimus annecti: imò uerò hæc pluribus eſt delinquendi occaſionibus expoſita. Nã reliquę negotiationum ſpecies, quæ in emptione & uenditione uerſantur, plus habent naturalis commercij: cùm res illic cambiantur ad uitã neceſſariæ, pluſq; exigũt induſtriæ, diligẽtiæ, ac laborum, pluribuſq; periculis capitale ſummittitur: qbus quidẽ rationibus honeſtantur: in hac uerò arte nullum illorum ineſt. Præterea, maius habet illectamentum ad expiſcandum aliena bona: porrò cùm prodigi hoíes q̃ ſuis uolunt uoluptatibus inſeruire, paratam à campſoribus hebent uiam breui ſuas ſubſtantias decoquendi. At quoniam huius artis uitia in libri decurſu tractanda ſunt, de his modo ſatis. At uerò ſecunda concluſionis pars nihilominus ſic probatur: Hæc eadem ipſa ars aliqua reipublicæ afferre poteſt emolumenta: ergo ſi illis uitiis expurgetur, in finemq; referatur honeſtum, licita erit, atq; adeo utilis. Antecedens inde patet, quod neceſſariũ quandoq; eſt ciuibus pretioſiorem monetam cum uilioribus cõmutare: ut in ſubſequentibus compertum fiet. Quòd autem ab illis maculis, quibus ſordet, elui poſſit, liquet: nam poteſt campſor non abſque modo, at honeſtum optare lucrum. Sed neq; numiſmatum commutatio, quæ earum inſtitutioni aduerſari uidetur, eſt oĩno eius naturæ cõtraria. Nam ſicuti in alijs rebus, Ariſto. eodem 6. cap. primo Politi. duplicẽ dignouit uſum: ſic & in pecunia licet. Eſt enim calcei, ueſtiſq; ac reliquorum utenſilium duplex uſus: unus primæuus, cuius gratia inuentus eſt: quẽadmodum calcei uſus eſt calceatio, & indumenti, indutio, atque equi equitatio, &c. alter uerò emptio & uenditio. Horum aũt licet prior ſit proprius, poſterior tñ non eſt repugnans. Ordinatur enim uenditio calcei ad priorem uſum. Pari ergo modo etſi numorum proprius uſus & finis ſit rerum æſtimatio, ac pro illis commutatio, nihilominus eorum inuicem cambium non eſt omnino abſurdum, ſi eatenus permittatur, quatenus eſt Reipublicæ neceſſarium. In ſumma, ſi quod in huiuſmodi cambio ſubeſſet periculum mutui, id maximè ex parte campſoris: nam ab altero qui pecuniam in alterum locum traijcere optat, id non timetur: plurimum tamen, imò ſemper campſor prius recipit pecuniam quam reddat, ubi omnis abſtergitur effigies mutui. Et per hæc, reſponſio clareſcit argumenti in capite quæſtionis obiecti.

Concluſio reſponſiua.

Probatio concluſ.

Ariſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum plures ſint cambiorum ſpecies.

DE cambio in communi, qui titulus eſt præſentis quæſtionis, ſecundò explorare reſtat cambiorum ſpecies. Arguitur enim non eſſe plures. Nam cambium nihil aliud ſonat, quàm rerũ permutatio, propterea autem quòd materia, hoc eſt, res quæ commutantur, diuerſæ ſint ſpeciei,

Primum argum.

Digitized by

eiei, actiones ipſas non uariant ſpecies. Eadem enim artis ſpecies eſt, ueſtem uel ex ſerico uel ex panno facere. Secundò: Neque propterea rurſus uariantur, quòd cambium fiat ratione loci uel ratione temporis, uel ratione monetæ: quandoquidem in his omnibus eadem cambitur moneta. In contrarium autem eſt receptiſſimus, non mõ uulgarium, uerum & ſcholarium uſus, diſcernentium diuerſas cambiorũ ſpecies.

Arg. 2.

Ad quæſtionem quinq; concluſionibus reſpondetur. Prima: Si res ipſæ quatenus res ſunt, exiſtimentur, cābium non eſt genus plurium ſpecierum. Concluſionem hanc profectò argumentum modò factum ſatis oſtẽdebat. Eadem enim eſt actio cambire uinum pro oleo, & aurum pro domo: & argentum pro auro, aut pro alio metallo: ſiue ſignata ſint numiſmata, ſiue rudis metalli maſſa. Actiones enim non ex materia, ſed ex obiecto ſpeciem mutant. Eadem.n.eſt ſtatuaria ars, ſiue in ligno, ſculptio fiat, ſiue in lapide. Atq; in moribus eadem eſt ſpecies furti auri & ueſtium. Quare, ut diximus, furtũ ſpecies ſpecialiſſima eſt differens à rapina ſola ratione inuoluntarij, quæ eſt in obiecto: quia unum fit per fraudem, & aliud per uim. Immò uerò neque quantum ad rationem iuſtitiæ aut iniuſtitiæ mutatur ſpecies. Nam ut in tribus cambiorum generibus ſuperioris articuli exemplum ponamus, eadem eſt ratio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, cambire uinum pro oleo, & pecuniam pro frumento, atq; aureum numum pro argẽteo. Nam ęqualitas in his omnibus ſeruata eandem habet rationem commutatiuæ iuſtitiæ: inæqualitas uerò, eandem rationem iniuſtitiæ. Quapropter phyſicè loquendo non ſunt diuerſa cambiorum genera, neque diuerſę ſpecies: ſed dicuntur Latinè diuerſa genera propter diuerſas materias: & prætereà propter diuerſam accommodationem ad ciuilem uſum. Secunda concluſio: Si moneta, non ut naturalis res, ſed quatenus numiſma eſt, atque adeo legale rerum pretium exiſtimetur: commutatio rerum pro pecunia, cõtractus eſt ſpecie ciuiliter differens à cambio primi aut tertij generis. Cuius utiquę rationem ſuperiori libro aſſignauimus. Nam commutatio hæc peculiariter eſt contractus emptionis & uenditionis: ut habetur l.2. de contrahenda emptione. eò quòd illic diſtinguitur pretium à re: cum in cambijs cæterorum generum inuicem res una ſit alterius pretij. Tertia concluſio: Cambium tertij generis, quæ actio eſt numulariæ artis, ſpecies eſt etiam ciuiliter, atq; in genere morum diſtincta à cambio primi generis: nam illic non eſt niſi ſimplex rerum commutatio æqualis ualoris ad uitæ prouidentiam, & ſufficientiam, naturaliter inſtituta: hic autem non res naturales, ſed legales numi, idque non ad uictum neq; ueſtitum, ſed ad lucrum. Quare neſcio an propria ſpecies ſit negotiationis: quoniam negotiatio eſt rem emere, ut reuendas, quod nõ ſonat in malũ. hic autem, ut diximus, non eſt propria emptio, ubi pretium a re diſtinguatur: dicitur nihilominus negotiatio, quia eſt numorum permutatio gratia meri lucri. Ex his fit cambium, de quo præſens initur tractatus à reliquis contractibus ratione diſtare: iam enim monſtratum eſt non eſſe emptionem. Neque uerò eſt locatio aut cõmodatio, cum hic dominium transferatur, quod non fit in illis, Sed neque eſt mutuatio, quia non transfertur dominium ſimpliciter, hoc eſt ut ſors ſimplex reſtituatur, ſed cum lucro, & fœnore, aut pretio. Quarta concluſio, Cambiorum, de quibus loquimur, complures nominantur ſpecies, quæ quidem ſiue re uera ſint ſpecies, ut philoſophi, ſeu naturales, ſeu morales de ſpeciebus loquuntur, ſiue uulgari negotiatorum forenſiumque uſu, perparui ad præſens negotium refert. Igitur quoniam in genere moris prima conſideratio in id fertur, quod eſt æquum aut iniquum, prima impræſentiarum cambiorum diuiſio, eſt & reale & ſiccum. Vix enim reperias horum nominum rationes apud auctores explicatas. Et tamen reale, quod re dicitur, idem eſt, quod cambium in re, hoc eſt legitima commutandi ratione factum, ſeu ratione diuerſarum monetarum, ſeu ratione loci, ſeu aliud ſit quodcumque legitimum, uelut in proceſſu patebit. Siccum autem idem eſt, quod cambium, quod in re non eſt cambium, ſed fictum & uſuræ palliatum, quod ideo è regione reali apponitur. Et dicitur ſiccum, id eſt ſterile, & humore carẽs ad fructificandum, non ꝙ campſori non

Prima concluſio

Secunda concluſio

Tertia concluſio

Differentia cābij a cæteris contractibus.

Quarta concluſio

Prima diuiſio cābij.

Cābium reale.

Cābium ſiccum.

inde

inde lucri fiat acceſſio: ſed quòd, ut ſuperiori libri diximus, contra rerum naturam pecunia pariat. Dicitur ēt ſiccum, quia merum eſt ac nudum, fœnebreq; mutuum: qđ nihil habet legitimi contractus. Quapropter hæc duo cambiorum genera, licet in eadem verſentur naturali materia, puta in pecunia, tamen in genere morum contraria prorſus diametraliq; linea ſpecie differunt: ſicuti iuſtum & iniuſtum. Sub vtroque ergo iſtorum membrorum multæ ſubſecantur ſpecies, ſiue modos dixeris cambiorum.

Quinta concluſio

Sit ergo quinta concluſio. Omnes cambiorum formæ & modi, ut tam illicita, quàm licita comprehendamus, ad tria capita commode reducuntur: quorum aliqua manifeſtam habent iniuſtitiam, alia verò manifeſtam iuſtitiam. Sed alia ſunt quæ in dubium reuocari poſſunt. Cambium enim monetæ non niſi propter aliquam diuerſitatem fit, uidelicet aut ipſorum numorum, aut locorum, aut temporum. Non enim alia uarietas inuenitur, quàm in ſubſtantia, uel in loco, uel in tempore. At uerò quoniam monetæ diuerſitas biſariam cauſa eſſe poteſt cambij. ſ. aut quia ad uſum humanum pretioſiores cum uilioribus cābiuntur: uel quia re uera una uenditur pro alia ratione auctioris æſtimationis ob loci aut temporis diuerſitatem, ad quatuor capita reducamus cambiorum genera. Iam ēñ deinceps nihil philoſophicè diſputabimus, ſiue genera ſint, ſiue ſpecies, ſiue modi: ſed more latino promiſcuè his nominibus utemur.

Cābium minutū.

Primum ergo cambiorum genus eſt, quod minutum uocant: hoc eſt dū aurea moneta pro argentea uel ærea commutatur, uel è diuerſo. Id enim nomē ſumpſit, quòd minutiores numi pro pretioſioribus, aut è diuerſo commutantur.

Cambiū per literas.

Secūdum genus eſt ratione loci: ut dum qui alibi pecunia indiget, quam hic habet: hic numerat, ut ſibi alibi conſignetur. Et hoc ſolet appellari cambium per literas, ad differentiam ſuperioris, quod poteſt dici manuale. Illud nanq; præſenti utrinque pecunia fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi ſolutio fiat. Atque hæc duo genera ſi nihil doli admiſceatur, realia ſunt, ac ſubinde planè iuſta. Tertium genus eſt rōne temporis; ut ſi quis pecuniam nunc recipiat quam certa die ratione ſpectati temporis cum fœnore reſtituat. Et hoc eſt cambium manifeſtè ſiccum, ac proinde iniquum, de quo libro præcedenti abunde dictum eſt.

Pulchrū documentum ad diſcernendam iuſtitiam aut iniuſtitiā cambiorum.

Iſtæ ergo duæ radices diſputationem cambiorum ineuntibus ob oculos primum omnium præfigendæ ſunt, ad diſcernendum inter iuſtitiam & iniuſtitiam cambiorum. Vbi enim ratione præciſè loci cambium fit, hoc eſt ea duntaxat ratione, ut pecunia transmutatur, cambium reale eſt & legitimum. Vbi autē aliqua ſe iniecerit rō expectati temporis, ſiccum eſt & uſurarium. Solet etiam diſtingui cambium purum ab impuro: purumque nonnulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiſcetur: cambium uerò impurū, ubi aliud commiſcetur, uel ratione loci, uel ratione temporis: ac ſubinde fatentur cambium eſſe poſſe impurum, ſed nihilominus legitimum. At uerò quoniam impurum in malum ſonat, ſignificantius dicetur purum omne cambium reale ſiue minutum, ſiue ratione loci impurum autem cui aliquid iniuſtitiæ permiſcetur, uel ratione temporis, uel quauis alia iniqua.

Cābium purum.

Quartum uerò cambij genus eſt ratione monetæ: non inquam, quòd minutatim cambiantur, ſed quia re uera pecunia unius loci pro pecunia alterius cambitur diuerſis utriusque loci æſtimatis pretijs.

Cambiū impurū.

Et in his genus cambijs potiſſimū uerſatur cambiorum diſputatio: quippe quæ, cùm in uſu potiſſimum mercatoribus ſint & campſoribus, quàm plurimos parturiunt ſcopulus, humanas conſcientias cruentantes: atque adeò tum cōnfeſſarios perplexos tenent, tum etiam doctores & obſcuros reddunt & uarios, ut uidere eſt apud Caiet in ſingulari cambiorum opuſculo, & apud Sylueſt. uer. uſura. quarto. & apud alios multos.

Caiet. Sylueſt.

Vtinam nō idem nobis inuratur character. D. enim Thom. de hac re nihil ex profeſſo ſcripſit. Nam tractatus ille uſuræ, ut ſuprà diximus opuſculo 73. nullum præſefert ſpecimē. S. Tho. ac multò minus c. 13. ubi de cambijs breuis fit ſermo. Ad argumentum ergo principale in fronte quæſtionis poſitum, prima concluſio reſpondit.

QVAESTIO IX.

DE CAMBIO MINVTO

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrum minutum cambium ſit licitum.

QVAMVIS minutum cambium obiter aſſertum ſit licitum, reſtat nihilominus, vt à clarioribus & certioribus auſpicemur, id ſuis rationibus patefacere. *Primum arg.* Arguitur.n. non eſſe licitum. Numiſmata ad hoc publico ſigno cuduntur, vt ſint iuſtum legitimumque rerum pretium: illud autem pretium quod legitimum, hoc eſt, lege poſitum eſt, vt ſuperiori libro monſtrauimus, in indiuiſibili conſiſtit: Si ergo exempli gratia, ducatus vndecim regalibus lege æſtimatur, non poteſt cũ maiori argento cõmutari. *Argu. 2.* Secundò, ſi id liceret, ſequeretur cuiq; priuatę perſonę licitum eſſe, atq; adeò in emptionib. & venditionibus cuicũque ementi liceret: eo ꝙ pretium in aurea moneta ſoluit, uilius emere. Et uice uerſa, ſi uenditor dum recepto auro refundit ꝙ ſupereſt pretii minutiori, atq; ad vſum magis accommodata moneta, poſſet perinde atque campſor aliquid pretij recipere: cõſequens autem conceſſum viam panderet ad euertendam pecuniarum ęſtimationem. In contrarium autem eſt receptus vſus, qui neutro foro, aut exteriori.ſ. aut interiori condemnatur.

Fundamentum. Ad intelligentiã non modo qõnis præſentis, uerũ & omnium ſubſequentiũ, animaduertendũ eſt, pecuniã cum in metallo cudatur, duplici rõne in pretio haberi .ſ. & tanquã res & tãquã ſignatum numiſma. Propterea.n. ꝙ ſigillum publicum impreſſum hẽt, ualor metalli non mutatur. Sed & illud uelut ſignum alijs menſuris ac ponderibus publica auctoritate inſculptum, ꝙ ſit teſtimonium valoris monetę. Quo fit, ut ſi aliqua prouincia plus auro abundat, q̃ argento, aurum illic minore argento ęſtimatur, q̃ in alia quæ ditior eſſet argenti, q̃ auri. Et idem eſt de cupro & ære. Tanta.n. poſſet eſſe raritas auri & argenti, tantaq; copia aliorũ metallorũ, ut illorum æſtimatione multò pluris penderetur aurum & argentum, q̃ in alia regione, q̃ copia auri afflueret aut argenti. Atqui eadẽ hæc ratio in cudendo numo hẽ: æſtimatur.n. apud nos ducatus undecim regalibus argenteis, propterea quòd ſm copiã quæ apud nos eſt utriuſq; metalli, illa eſt legitima æſtimatio. Et in Italia æſtimatur duodecim Carlinis, atq; alibi maioris aut minoris. Quo fit, ut licet moneta nõ eſſet ſignata, idẽ põdus hẽretur pro pretio rerũ. Immo vt Ariſt. loco citato ait, priuſquam ſignaretur, põdere, æſtimabatur: ſed reſpublicæ illo ſigno teſtatur metalli ualorem. *Ariſto.* *Duplex conſideratio numiſmatis.* Duobus ergo modis licet cambire unam monetã pro alia: uno.ſ. ſi conſideretur ſub ratione metalli: atq; altero ſub rõne monetæ. Quapropter tribus concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur. *Prima concluſ.* Prima eſt: Cãbire diuerſas monetas ſecundum metalli naturam, ẽt ſi parum aliquid ſuprà ualorẽ ſignati numiſmatis recipiatur, nullũ hẽt ſpecimen mali. Vt ſi qui auro indiget uel ad deaurandũ, uel ad medicamen aliquod cõficiẽdum, uel ad ornamẽtũ, uel ad alios uſus, ad quos natiuum habet iuuamentũ, poteſt quis ei ducatũ optimi auri ultra ualorẽ, quo ceu numiſma æſtimatur, uendere: dummodo augmẽtum illud non ſit niſi exiguum. *Syluestr.* *Caieta.* Concluſio eſt Syluestr. uerb. uſura, 4. §. 3. & Caietan. in ſuo opuſculo. & *Argu.* apparet manifeſta: quia ſicut tunc poſſet illud rude aurum egenti uendere, ſic & illud quod eſt ſignatũ. Haud tñ deſunt, qui non ita gratis concluſionem fateantur: quorũ eſt Ioan. Metinenſis qui in ſuo cambiorũ tractatu eam non recipit. *Metinenſ.* *Solutio.* Cuius argm̃ eſt, ꝙ Rex dum monetam cudit: æſtimat auri ualorẽ quo ad oẽs eius uſus: ueluti dũ ſua Pragmatica pretium taxat frumento: ergo ſicut poſt talẽ legem non licet neq; obolo pluris frumentũ uendere, ita neq; ſignatũ aurum. Rñdet tñ non taxari monetam niſi ſub rõne pretii: quãuis ẽt habeatur rõ ualoris metalli: & ideo nihil obſtat quominus aliquãtulo pretio cãbium fiat auri cũ argento, propter metalli cõmoditates. Immo eſſe põt tã pulchra moneta, ut ceu gẽma æſtimetur. Quare non eſt ſimile de frumento, quod non habet aliã naturam, aut uſum quam frumenti. *Secunda concluſio.* Secunda concluſio. Licitum perinde eſt numiſmata, qua rõne numiſ-

numiſmata ſunt cambire, nonnullo ab alterutra parte conceſſo alteri pretio. Hoc patet in cambio minuto, quod ſuprà manuenſe nuncupabamus nimirum dum nummularius, aut aurum dat pro minuto argẽto, aut vice verſa. Hoc inde probat, ꝙ hoc genus cambij legi nullatenus aduerſatur de numiſmatum æſtimatione: æſtimatio .n. illa non eſt niſi quatenus ſunt rerũ pretia: minutum aũt cambium ob id permittitur, quod illic nulla eſt emptio aut uẽditio, ſed cõmutatio ad uſum humanum utilis. Eſt.n. fortè pauper, qui minutim pecunias expendit, pro quibus ideo aurum exhibet, vt ſibi ad ſumptus familiares uſui ſint: & forte eſt diues, qui argento ad fabrefaciẽda uaſa opus habet. Et vice verſa, eſt alius, cui tranſportare expedit grãdem pecuniam: vel cuius fert animus theſaurũ recondere: qui ideo ne tanto ſit ſibi oneri magnum pondus uel argenti vel æris, cũ exiguo auri commutat. Cum ergo ad iſtos uſus ſeruitiuũ ſit & obſequium reipublicæ, uarias habere paratas monetas, quæ ſine ſumptu & labore cogeri nequeunt, ſeruariq; & exhiberi, poteſt perſona publica, qui huic muneri ſuas impendit operas, iuſtum percipere pretium. Quin uerò nõ ſolũ ob iſtos uſus, ſed habes forſan monetas vetuſtate exeſas, quæ vix ſignum repræſentant. neq; facilè a mercatoribus recipiuntur: quare ut illas cum alijs integris cõmutes, æquũ eſt ut auctuariũ pretium ſoluas. Debet autem pretium tum tenue eſſe, tum ẽt uſu receptum, vt uia fraudibus occludatur: Caiet. aũt in illo ſuo tract. hanc facultatem ſolis cãpſoribus cõcedit, propterea ꝙ publici ſunt reipublicæ miniſtri: quare ait inter priuatas perſonas non eſſe licitũ. Non aũt video cur non ẽt priuatim liceat. Nam ſi genere ſuo cambitio illa æſtimabilis eſt pecunia, cur non licebit cuicunque? Quòd ſi non eſſet pretio æſtimabilis, profectò nec liceret campſoribus: nam vt infrà apertius monſtrandum eſt, antequã ſumptus & labores ſint digni pretio, penſanda res eſt ex obiecto, licitane ſit an nõ. Hoc tñ eſt uerum, ꝙ ſi ego debeo duodecim regalia, non poſſum propterea ꝙ aurum ſoluam, vno ducato ſatisfacere: & idẽ eſt in pretijs: tametſi qui liberè ſine ui & fraude rem ſuam uendit, nihil obſtat quo minus ſua ſponte minoris uendat aureo pretio, quàm argenteo, uel æneo. Et tunc alter iuſtè poteſt oblato puro & optimo auro minoris emere. Hactenus de hoc genus cambio ſecundum legem naturæ. Tertia concluſio: Poteſt reſpublica & princeps eiuſmodi minuta cambia inter perſonas priuatas interdicere. Quod conſultiſſimè lege cautum iam dudum eſt in Hiſpania: tum ad obuiandum iniuſtitiæ, quæ ex pretij cremẽto ſtatim obrepit: tum præſertim ad inhibendum, ne aurea moneta in extera regna tranſportetur: quod re uera abſq; graui reipublicæ detrimento non fit. Quapropter eiuſmodi lex ſi recipiatur, obligat in cõſciẽtia ſub reatu peccati mortalis: & qui monetam auream cambiret pro alia ſuprà legalẽ æſtimationem ſignati auri, fieret reſtitutioni obnoxius. Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, ꝙ quamuis in cambio minuto numi tã quam moneta cambiantur, nõ tamen ut rerũ pretia, ſed ad alios uſus, qui ad emptiones ipſas & ad uenditiones ordinãtur. Ad ſecundum pariter reſponſum eſt, hoc genus cambij priuatis etiam perſonis eſſe licitum dummodò in emptionibus & uenditionibus fraudibus non aperiatur aditus. Nec uerò ſit ciuili lege interdictum.

Probatio conclu. *Caieta.* *Tertia concluſio* *Ad primum ar.* *Ad ſecundum ar.*

QVAESTIO X.

DE CAMBIO RATIONE LOCI ET RATIONE TEMPORIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum cambium ratione loci ſit licitum.

Aſſertvm quidem iam eſt cãbium ratione loci nihil præſeferre iniuſtitiæ: ſed tamen, vt id preſſius examinetur, arguitur de more à parte negatiua. In omni cõmutatione requiritur æqualitas iuſtitiæ: monetæ autem ſuum habent aut natiuum aut ſignatum ualorem: ergo ubicunq; exiſtat debent ad æqualitatem commutari: atque adeò ratione loci non poteſt pretium recipi. Secundò arguitur: In eiuſmodi cãbijs ratio latet mutui: recipit namq; unus dñium pecuniæ in uno loco, vt eandẽ reſtituat in alio, ſicuti recipit in uno tẽpore, ut re-

Primum argum. *Arg. 2.*

vt reſtituatur in altero: ratione autem tpis nihil licet recipere: ergo neq; ratione loci. In contrarium autem eſt, ꝙ hoc cambium ſeruit traducendis pecunijs ab uno in alterum locum, quod reipublicæ uſui eſt. *Duplex ſenſus q̄ſtionis.* Titulus quæſt. huius duos ſenſus auribus exhibet. Vnus eſt, vtrum cum eadem moneta in diuerſis locis inæquali ualore æſtimatur, liceat illam hic numerare, ut eadem vbi plus ualet reſtituatur: qui quidem ſenſus ſubſequēti diſputationi reſeruatur: nam in hoc intelligendo tota cambiorum machina poſita eſt. Alter autem ſenſus ſimpliciter; vtrum ratione tranſportationis tranſmiſſioniſve monetæ ab vno in alterum locum, æquum ſit pretium recipere: quod ſuprà diximus appellari cābium per literas. ad quem unica affirmatione reſpondemus. Licitum inquam eſt ratione huiuſmodi tranſmiſſionis pretiū recipere. *Concluſio reſpōſiua* Concluſio eſt plana quoniam ſicuti merces aliaq; rerum genera expedit ſæpè ad diuerſa loca tranſuehere, ſic etiā expedit pecuniam traducere: tum ad alia tranſigenda negotia, tum præcipuè ad coemendas merces quę ab una in alteram prouinciam neceſſarium eſt aſportari. *Probatio conclu.* Cum ergo munus hoc neceſſarium ſit, pecuniaq; æſtimabile, cuiq; licet mercedē inde percipere. *Secunda ratio.* Secundò arguitur: Si quidpiam iniquitatis res hæc haberet, maximè quia effigiem habet mutui, ac re uera non eſt mutuum: quia qui hic pecuniam confert, ut alibi recipiat, non ſimpliciter transfert dn̄ium, ut alio tpe reſtituatur: ſed ut alio loco. Itaq; tpis expectatio accidentaria eſt huic contractui: nempè quia non pñt innoteſcere literæ in alio loco, ut pecuniæ exhibeantur niſi in tempore. Tempus inquam quod genus hoc cambij non uitiat, atque adeò accidentarium exiſtimatur, eſt illud, quod neceſſarium eſt ad tranſmittenda chirographa Nam ſi longius interueniat, illud iam impurum redit cambium: hoc eſt, cum tpis expectatione commiſtum, ac ſubinde uſurā redolens. Quapropter ad explanandam hm̄oi cambij legitimam rationem ſtatui aſſolet tps ſolutionis, protinus uiſis perlectiſq; literis. Id quod in ſubſequentibus fuſius elucebit. Et probatur tertiò eadem concluſio: Poſſet agaſo & nauta ut tranſportaret pecuniam perinde pretium recipere atque ob aliarum rerum uecturam, qui autē hic dat ut alibi recipiat, idem efficit: transfert n. pecuniam aliunde huc. Sicuti qui hic recipit, ut alibi reddat, transfert eam hinc illuc: ergo id poteſt pretio æſtimari. Accedit ꝙ pecuniarū traductio maximè ab uno regno in alterum multis ſubijcitur periculis, tam bellorum, q̄ latronum, atq; etiam ſubmerſionis, ſi maris & uentis committatur. Imò ob id quoq; quòd ſæpiſſimè inhibitum eſt numeratam pecuniam à regno extrahi: quibus utique de cauſſis expedientiſſimum eſt, ut campſores exiſtant, qui in diuerſis prouincijs pecuniam habeant, aut fide polleant, & quod aiunt, credito: ut. ſ. abſque auri & æris tranſportatione pecuniam per literas tranſmittant. Quòd ſi id neceſſarium eſt, iuſte ſubinde huic negotio ſtipendium conſtituitur: ſiue campſor hic tibi pecuniam numerat, q̄ tu illi redditurus es Romæ uel Brugis: ſiue tu illi id numeres, vt tibi aut Brugis reddat aut Romæ. Nā priori modo trāſfert tibi pecuniā tuam aliunde huc: poſteriori uerò hinc alio. Vnde fit notum id, quòd ſupra diximus, non eſſe de intrinſeca natura cambij in diuerſis fieri monetis. Nam hoc in eiſdem fieri poteſt. At licet concluſio certiſſimæ ueritatis appareat, *Dubitatio.* dubitas forte vtrum ſi ei qui Metinæ, quod exempli gratia dicamus, pecuniam alteri numerat, ut Romæ aut Brugis recipiat, expedit illuc ſuas aſportare pecunias. Itaq; pretium ipſi tranſmiſſori penderet, liceat pro eodem cambium pretiū recipere. Apparet. n. neutiquam licere: quia non modo nullum ſuſcipit laborē neq; periculum: uerum & rei ſuæ ſibiq; conſulit. Rn̄detur nihilominus *Reſpōſio.* id eſſe licitum: quia numerando alter pecunias Metinæ, numerandas ſibi Brugis, transfert illi ſuas a Brugis Metinam. Itaq; licet & Petro expediret ſuam pecuniam a Metina tranſmittere Brugis, Paulo uerò ſuas inde afferre Metinam, uterq; illorū, nempè qui ab altero præuenitur, poteſt ab ipſo pręueniēte pretium recipere. Probatur reſponſio hæc: Nā in his oībus quæ de cambijs dicenda ſunt, oculus ſp habendus eſt ad obiectum ipſum contractus, nēpè ſi res eſt, primùm quæ malitiam nō inuoluat, mox q̄ ſit pretio æſtimabilis: tunc

vſuram ſaperet: vt habetur citato ca. Per veſtras. Eadem ratione poteſt etiam emi conceſſa præciſè facultate redimendi uſque ad præfinitum tempus. Quarta concluſio: Licitum eſt & ab uſuræ ratione ſe motum, huiuſmodi cenſus redimibiles ea appoſita conditione emere, ut non membratim & ꝑ partes, ſed totũ ſimul redimatur. Neq; obſtat, qđ in narratione dictarũ Extrauagan. proponitur, vt quoties voluerit venditor totũ uel partes redimere, in ſuo ſit arbitrio. Eodem.n.modo reſpondetur, ꝙ licet id cõcedat: tamen in conceſſione nõ excluditur aliud. Imò ratio docet non fuiſſe excludẽdum. Nã ſi eiuſmodi pactio contractum vitiaret, eò maximè ꝙ faceret vt non eſſet emptionis & uẽditionis: hoc tñ non facit nam ſi abſque illa cõditione ob id, ꝙ pretium dabatur in perpetuum ſine obligatione reſtituendi, erat uera emptio (nam in hoc uera emptionis ratio cõſiſtit) propterea ꝙ illa apponatur conditio, non deſinit eſſe emptio. Poſſet quidẽ eſſe iniuſtitia: quia minimè diffitendum eſt, illam conditionem alleuiare obligationem emptoris de retrouendendo atq; illa de cauſſa dignum fieri cenſum maioris pretij, ſed tamen effigies uſurę nulla illic præfertur: Nã ſi cenſus poteſt emi perpetuus, cur nõ erit uera emptio, ſi emptor noluerit grauiùs ſe obligare quam ad reuendendum totũ? Adde, ꝙ ſi vera eſſet cõtraria opinio, conſequens fieret & nullius certæ partis poſſet apponi conditio. Sed ſi ego mille ducatis emi ſeptuaginta in cenſum, ille poſſet ſingulos ducatos quoties vellet, redimere: quod re vera grauis eſſet emptoris incõmodato. Nam poſſet ille pecunia illa prædium emere, quo aleretur, ſaluo ſemper prædio. Si autem tam minutatim pretiũ reciperet, id nõ poſſet. Ad hæc, accidentarium eſt atque adeò extra rem, quod venditor non poſſit redimere ſimul totum. Si.n.emi cenſum vnius tantum ducati, quis nõ poterit illum totum redimere? Et ſi venditor diues eſt, quamuis cenſus cumulatior ſit, poterit totum ſimul redimere: quod autem, vel ille pauper ſit, uel cenſus magnus, contractũ non mutat. Põt quidem, vt dicebam, iniuſtitia committi ob defectum pretij: nã ob huiuſmodi conditiones, quæ in grauamen venditoris, in leuamen autem emptoris vergunt, auctior eſſe debet cenſus æſtimatio, tametſi de hoc vſui prouinciæ abſque vi & fraude ſtandum cenſeo.

Quarta concluſio · *Ratio ꝑ conclu.*

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, in primis duobus concluſionibus aſſignatum eſſe diſcrimen inter emptorẽ & uenditorem. Si enim facultas in emptore maneret, ut quoties ipſe uellet, teneretur uenditor reddere pretium, manifeſta illic eſſet ratio mutui, atque adeo quidquid in cenſu uẽditor recepiſſet, eſſet uſurarium. Quòd autem in ſolo uenditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia poteſt ipſe nunq̃ redimere. Ad ſecundum uerò reſponſum itidem eſt: duabus reliquis concluſionibus, eædẽ conditiones licitæ declarantur.

Ad primum ar. · *Ad ſecundum ar.*

QVESTIO VI.

DE CONTRACTV SOCIETATIS.

AATICVLVS I.

Vtrum contractus ſocietatis ſit licitus.

POST contractum emptionis, & uenditionis, ſubſequitur de alio, qui uſu celebris eſt, contractu ſocietatis. Arguitur nanque non eſſe licitum: Si licitus eſſet, ſequeretur iure inter duos ita contrahi poſſe ſocietatem, ut alter totam ſuam pecuniam ꝑiculo exponeret: alter uerò nihil aliud quam operas. Nam ut hr̃ inſtit. de ſocietate. §. de illa. quorundam opera ita precioſa eſt ut iuſtum ſit conditione meliore in ſocietatem admitti: conſequens tamen apparet falſum: tum quòd iniquum eſſe uidetur: ut alter periculum ſubeat mille aut decem millium ducatorum, alter uerò nullum: & nihilominus partẽ lucri recipiat: tum etiam ꝙ ſi contingeret nihil lucri accreſcere, iniuſtum etiam apparet, ut qui pecuniam contulit, nihil perderet, & tamen alter ſuas omnes amitteret operas. Secundò arguitur: Si huiuſmodi ſocietas eſſet legitima, ſequeretur lucri diſtributionem ſic fieri debere, ut tantò maior pars illi obueniret, q pecuniã poſuit, q̃ ei qui-

Primum argu. · *Secundũ*

qui poſuit ſolas operas, quantò pecunia illa maioris valoris eſt quàm alterius operæ. Conſequens tamen falſum eſt Nam ſi decem millia ducatorum conferantur cũ opera & diligentia vnius hominis ferè totum lucrum deberet illi obuenire, qui pecuniam poſuit: cùm tamen integrum ſuũ ſeruet capitale: alter uerò ſuarum operarum diſpendium fecerit. In cõtrarium eſt c. per veſtras. de donation. inter uirum & vxo. vbi Innocentius 3. contractum ſocietatis approbat.

Qui dicãtur ſocij. Hic primum omnium ante concluſionum aſſertiones notandum eſt, ex nomine ipſo ſocios illos cenſeri qui in vnam coeunt negotiationem, vt ſuis quiſq; ſeu pecunijs, ſeu operis, ſeu expenſis particeps lucri fiat. Quin verò, vt ſuprà diximus, ex hoc contractu nomen ſortis deriuatum eſt: vt putà quod ſinguli in commune partes ſuas conferant: quæ quidem partes ſortis dicuntur. Secundò adnotandum, duplex eſſe ſocietatis genus. *Duplex ſocietatis genus.* Vnum. ſ. dum ſimul multi mercatores vnũ cumulum ſuarum pecuniarum congerunt, cõeſque habent miniſtros. Itaque & pecuniæ, & operæ, & expenſæ ſunt communes. Quod quidem ſocietatis genus illuſtribus mercatoribus in vſu eſt frequentiſſimum Burgenſibus ſ. Genuenſibus, Brugenſibus ac Londinẽſibus, & reliquis. Et in hoc nulla exiſtit dubitandi ratio. Quicunque enim ſua pecunia negotiatur, eius periculum ſubit: quibus tam expenſarum ratio pro rata ſuæ cuiuſque ſortis obtingit, quam etiam lucri diſtributio. Sed alterum eſt genus vbi unus pecuniam ponit, alter uerò induſtriã & operas: ut habetur l. ſocietatem ff. pro ſocio. uel induſtriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiuſmodi contractibus peculiariter eſt quæſtio. Eſt fortè vir honeſtus qui non habet negotiãdi peritiam, habet tamen numos, ſeu dotales, ſeu aliter acquiſitos, quos apud mercatorem collocat, vt pro rata pars ſibi lucri pendatur. De hoc ergo quæritur, ſitne licitum? *Concluſio reſpõſiua* Quam qõnẽ in duos articulos partiti ſum⁹. Quorum prior eſt: Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius ſubit: poſterior verò, an etiã id liceat, ſaluo capitali aut aliqua eius parte? Et quidem membrum prius unica eademque indubia concluſione facillimè expeditur. Si qui pecuniã ponit, periculũ eius ſubit, licitus eſt cõtractus: neq; vllum ſubolet odorem vſuræ. Concluſio eſt. Primùm iuris Põtificij. ca. citato, per ueſtras. deinde & iuris Cæſarei. Inſtitu. de ſociet. per totum & C. ac ff. pro ſoci. quæ quidem iura ex natura rei colliguntur. Enimuerò cũ negotiatio licita ſit, nihil refert an tu ipſe pecunia negotieris tua, an uerò alteri eam cõmittas, qui tuo nomine eius negotium ineat: dummodo ſub tuo dominio pecunia maneat, qui aũt pecuniam ſuã in ſocietatẽ ponit, dominium eius non trãſfert, ſed penes ſe retinet, ſi modò eius periculum ſubeat. ergo licitè põt lucrum recipere quod pro illa pecuniæ ſorte ſibi contigerit. Qũo autem tunc debeat lucri diſtributio fieri, quod ſecundo argũ petebatur, ſic definiẽdum eſt: *Qualiter fieri debeat diſtributio lucri in contractu ſocietatis, dũ unus ponit pecuniã, alter operas.* Debet quidem primùm cumulus fieri omnium ſortiũ, ſingulis æſtimatis, ut de qualibet cõſtet, quota ſit pars totius cumuli. Vbi cauendũ eſt, ne quis, ut nonnullis accidit, fallatur, arbitratus totũ ualorem pecuniæ quã quis ponit, ducẽdum eſſe pro una ſorte. Vt ſi, uerbi gratia, Petrus induſtriam & labores ponat: alter uerò duo millia ducatorum: una ſors ſit totus ducatorum ualor. Nam tunc uix poſſet contingere ut induſtria tanti eſſet æſtimanda quanti pecunia: cuius tñ cõtrariũ hẽt textus Inſtõnum citatus: nẽpè ꝙ pretioſior eſt qũque opera quam pecunia. Et cõfirmatur, ꝙ ualor ille non ſit totus cenſendus ad percipiendũ lucrũ: qũ qui pecuniã ſic ponit, non illã expendit, neq; alteri tribuit: poſtquã eſt item ſibi redhibenda, ſed tñ exponit illam periculo. Quapropter ſolũ æſtimandũ eſt eiuſdem periculũ pecuniæ. Vt ſi Petri operæ & labores, & induſtria ualet centũ, forſan periculum duorum millium ducatorum non æſtimatur pluris: nã ſi contractum cũ alio faceres aſſecurationis, illo cẽtenario ꝑtio aſſecuraret tibi illa duo millia: atq; adeò tunc lucri æqui portio utriq; obtingit. Et iſte eſt caſus l. ſi nõ fuerint ff. pro ſoci. ubi habetur, ꝙ poteſt eſſe lucrum commune, licet unus totum periculum ſubeat. Vt ſi alter nauigat, alioſve labores aſſumit. Quin uerò poſſunt eſſe tres, quorũ unus ponat pecuniam: alter induſtriam quippe cuius prudentia negotiatio gubernetur.

alter uerò operas: & tunc ſunt ſingula æſti-
manda. Per hæc quorundã deceptio dete-
gitur, qui arbitrantur poſſe quempiã in ſo-
cietate ponere mille eo pacto, ut quintæ
partis tm̃ periculum ſubeat, quintamque
pariter recipiat lucri, nam cũ alter ſubeat
periculũ aliarũ quatuor partium, illa ra-
tione meretur alias quatuor partes lucri:
atque adeò pro induſtria nihil reciperet.
Pari modo ſi qui induſtriã ponit, aliquam
& ſimul appoſuit pecuniam, percipere ex
lucro debet quantum operæ & induſtria
ualent: & præterea quãti periculũ auri ſui
penditur. Atque hic eſt caſus per quem in-
telligendus eſt §. ille citatus, De illa Inſti.
de ſocie. ubi ſancitur poſſe alterũ ſociorũ
lucri quidem duas partes ſuſcipere, dãni
uerò nõ niſi tertiam. Quod quidẽ Mutius
condemnabat propter iniquitatem quæ
prima fronte apparet, ſed prævaluit Ser-
uij Sulpitij ſententia, illud eſſe licitũ, Vt
ſi uerbi gratia Petrus poſuit bis centum du
catos: Paulus uerò niſi centum, ſed tñ po-
ſuit induſtrias & labores ualentes ter cen-
tum: nempè quia negotiatio illa fortè obi
tur, ubi parum periculi pecuniæ imminet,
& induſtriæ plurimum eſt neceſſariũ: uel
ubi operæ & labores ſunt magni, ut in na-
uigatione. Tunc.n. cumulus ualet ſexcẽta:
quorum quatuor ponit Paulus: & ideo lu-
cri debet recipere duas tertias, Petrus ue-
rò unam, qui poſuit duo. In damno uerò
Paulus non ſubit niſi periculũ unius, Pe-
trus uerò duorum. Et eodẽ alludit caſus l.
ſocietas. C. de ſociet. Simili modo cenſen-
dum de alijs ſocietatibus, ut dum quis pe-
cunia ſua oues aut armenta emit, alter ue-
rò paſcit, & induſtria ſua curat: ille q̃ oues
emit, periculum ſubit tanquam ſuarum re-
rum, ualor illius periculi conferendus eſt
cum ualore induſtriæ & laborum alterius.
Nam ſi facis ut paſtor periculum ſubeat, iã
ſuprà diximus eſſe uſurarium mutuũ, cùm
ſaluum ſtet domino capitale ouium. Pari-
ter ſi pecuniam das opifici ut tuo periculo — *Dubitatio.*
artem ſuam exerceat, conferendum eſt pe-
riculum pecuniæ tuæ cum ſuis operis &
laboribus, & illa ratione diuidendum lu-
crum. Sed nunquid non poteris illi coriũ,
aut lanas, aut aliam materiam uendere, ut
poſtquam induſtria ſuæ artis pecuniam cũ
fecerit, auctius tibi pretium ſoluat, quàm
lana aut corium uenderetur præſente pe-
cunia? Hic.n. cõtractus in multis locis in
vſu eſt: exiſtimaturq; propterea licitus q̃
in rem cedit, & commodũ opificis. Reſpõ- — *Reſpõſio.*
detur nihilominus eſſe omnino illicitũ,
etiã ſi utile ſit opifici, qui illa mutuata pe-
cunia uiuit. Nam eſt manifeſtum mutuũ:
nempè vbi res uẽditur cariùs pecunia cre
dita. Ad primum igitur argumentum ſunt — *Ad primum ar.*
qui reſpondeant, vbi nihil lucri accreuit,
non debere qui operas poſuit, illas perde-
re, ſed aliquid ei ex ſorte tribuendum. Ni-
hilominus reſpondetur, q̃ quemadmodũ
ſi capitalis iactura fiat, totũ admittere de-
bet qui illud poſuit: ita uice uerſa ſi ſaluo
capitali nihil lucri accreſcat, totum eſſe il-
lius qui illud poſuit: & alterũ debere ſuas
operas perdere. Quoniam hic fuit pactio
nis nexus vt alter ſubiret capitalis pericu
lum, alter uerò operarum. Ad ſecundum — *Ad ſecundum.*
autem palàm dictũ eſt: videlicet quemad-
modum ſit diſtributio lucri facienda, non
æſtimata tota pecunia, ſed eius periculo.

ARTICVLVS II.

*Vtrùm licitum ſit pecuniam in ſocietatem ex-
ponere, ſaluo capitali.*

DE ſocietate contractus ubi legitima
eſt ſocietas, nulla extat dubitatio. Sed
dubium tamen ſupereſt, utrum ſaluo capi
tali, ſit etiam permittẽdus? Arguitur enim — *Ad primum ar. partis affirmatiuæ.*
à parte affirmatiua primò ex capit. Per ve-
ſtras citato, de dona. inter uir. & uxo. ubi
permittitur ut maritus dotalem pecuniam
apud mercatorem collocet, ut eius lucro
uiuat: quod fieri non poteſt niſi ſaluum
ſit capitale: quandoquidem dos, ut ſuprà
dictum eſt debet ſalua perſiſtere. Secun- — *Argu. 2.*
dò arguitur poteſt qui ampliam pecuniam
in ſocietate ponit, paciſci cum ſocijs, ut
non ipſe totum eius periculum ſubeat,
ſed ipſi partem: ergo eadem ratione poteſt
inter eos conuenire ut alij periculum ſu-
beant, ipſe tantum uerò pecuniam confe-
rat. Tertiò, poteſt qui pecuniam in ſocieta- — *Argu. 3.*
te collocat, celebrare cũ uno tertio aſſecu-
rationis cõtractum, qui periculũ in ſe uer-
tat: ergo poteſt eundem contractum cele-
brare cum ſocio: cui perinde periculũ im-
minet, ſeruato ipſo in tuto, qui pecuniam
contulit: ergo illud eſt licitũ. In cõtrariũ

tamen

tamen eſt l. citata; ſocietatem. C pro ſocio. ubi cum illa ſocietas approbetur, ubi unus pecuniam confert, alter uerò operas, illa reprobari uidetur, ubi unus neq; periculū pecuniarum ſubit, neq; operarum.

Concluſio reſpõſiua. Ratio cõcluſionis.

Quæſtio licet controuerſum ſit inter doctores, perparum tamē habet ambiguitatis: unica ergo cõcluſione reſpondetur: Neutiquàm licitus eſt huiuſmodi contractus, ubi quis ſic pecuniam ponit, ut nulli ſe exponat periculo: ſed alter teneẗ, quidquid accidat eundem ſeruare indemnem. Ratio eſt manifeſta: qm̃ hæc non eſt ſocietas, ſed uerè mutuū. Eo. n. ipſo, ꝙ alter periculum tuæ pecuniæ ſubdit, efficitur pecuniæ dñs. Nam ille uerè eſt dominus, cui res perit ſi perdatur: & ideo quidquid ultra capitale mutuator ille recipiat, fit uſuræ reus. Atq; hinc fit, nullam eſſe ſocietatem. Nã ille uerè nihil ponit, quandoquidem pecunia in uirtute iam nõ eſt ſua. In ſumma, qui neq; operas neq; pecuniam periculo exponit, non bene negotiatur. Illa enim eſt negotiatio, ubi propria negotiantis pecunia negotio exponitur

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum ſunt qui rñdeant, concedentes in dicto cap. indulgeri marito ut poſſit dotē ſaluo capitali apud mercatorem ponere, ut eius lucro matrimonij onera ſuſtineat: ſicuti ſuprà gño permitti monſtrauimus ut fructus pignoris extra ſortem ſuſcipiat: idemq; aiūt de bonis pupilli. Eſt tñ aſſertū hoc, ut improbabiliſſimum, ſic peſtilentiſſimum. qm̃ cum recipere uſuras, ſit contra ius naturę & diuinum, nulla eſt rõne diſpenſabile, ut expreſsè habet ca. ſuper eo, de uſur. neq; ꝓ redimenda uita captiui. Neq; ſimile eſt de pignore, cuius fructus iure cenſetur ſocer tribuere dum dotem nõ ſoluit. Capl̃m ergo illud tm̃ declarat qũo maritus poſſit fructibus dotis uiuere: nempè ſi illã apud tutum mercatorem collocet iure cõi ſocietatis: puta ut capitalis periculo ſit expoſitus.

Ad ſecũdum.

Ad ẽm concedimus, poſſe quempiam decem millia, uerbi gratia, ducatorum in ſocietatem conferre eo pacto, ut non ſubeat periculū, niſi ſex aut octo millium. Attamen tunc non poteſt ex lucro recipere niſi illam prçcisè partem, quę illi pecuniæ reſpondet, cuius ipſe periculū ſubit: nam reliqua cenſetur ſocijs mutuare: quippe qui ſuo periculo illa ſuſcipiũt: atque adeo pars illa lucri quæ periculo illius prouenit, illorum eſt, qui eidem ſe ſe ſubmiſerũt diſcrimini.

Ad tertium arg. Ioan. Maioris. Accurſ. Panor.

Tertium uerò argumētum eſt, ubi maior latet difficultas, tractat illud prolixè nimis Ioannes Maioris in 4. diſt. 15. q. 48. & 49. Et quidem Accurſius l. ſi non fuerint. ff. pro ſoci. & Panormi. cap. citato, per ueſtras, indubiè, idq; meritò tenent nullatenus contractum ſocietatis licitum eſſe, ubi ſaluum eſt capitale: nam re uera eſt merè mutuum. Neque argumentum, quo in contrariu m arguit Maioris, ullius eſt momenti. Arguit. n. ex eo, ꝙ alter ſociorum pecuniam ponat, alter uerò periculū ſubeat, nõ ſatis colligi eandem pecuniam mutuatam cenſeri. Nã in cõtractu commodationis & locationis apparet infirmitas argumenti Poteſt. n quis alteri accommodare equum ſuum aut rem aliquam ſuę ſupellectilis eo pacto ut cõmodatarius & conductor periculum in ſe ſumat: & nihilominꝰ nõ eſt mutuatio, cur ergo ſecus in pecunia? Hoc tñ, ut dicebã, argm̃ nullius eſt ponderis: qm̃ ſi in talibus contractibus taxato pretio rem alteri in quemcumq; uſum tradas, profectò contractus eſt uenditionis pretio credito: cùm ergo pecunia taxatū habeat pretium, ut puta quod ipſa eadem ſalua reſtituatur, iam alter fit dominus, & poteſt quidquid ei libuerit de pecunia diſponere, ac ſi ſua eſſet, dummodo illam reſtituat cum lucro: eſt ergo uerè mutuum.

Hoſtien. Io. And. Argum. Maioris.

Quapropter neq; moderatio Hoſtienſis & Ioannes Andreę, qui illic ab eodē doctore citantur, faciunt rei ſatis. Aiunt. n. contractum eſſe licitum ſaluo capitali, ea lege, ut ſi per negotiationem diſpereat, teneatur negotiator illud reſtituere: non autem ſi caſu fortuito. Et Maioris quidē prius approbat membrum, reprobat uerò poſterius: nã poteſt, inquit, taliter ſeruari capitale ſaluum, ut etiam ſi aduerſa fortuna pereat, teneatur negotiator illud perſoluere. Attamen proculdubio utrouis modo pereat, non erit contractus licitus, ſi ſit capitale ad æquale reſtituendum. Oſtendit ergo idem auctor dictum contractum eſſe licitum hac ratione, quæ iudicio ſuo manifeſta eſt. Poteſt, ut exempli gratia ſic loquamur, Petrus apud Paulum negotiatorem ponere mille

aureos, quos poteſt tutos facere per contractum aſſecurationis celebratum cum Ioanne, pretio, uerbi gratia, quinquaginta ducatorum. Deinde poteſt cum Titio aſſecurare, ut aiunt, lucrum: nempè ut ipſi eidem Petro det centum pro lucro. Qua ratione habet ſaluum capitale, & quinquaginta in lucro. Si ergo cum diuerſis perſonis illis modis contrahere iſte pōt, quidnam uetat omnes ſimul facere cum eodē? Do tibi mille in ſocietatem, ex quibus ſcipe quinquaginta pro aſſecuratione: ſupponamus. n. periculum peræquum eſſe, & dabis mihi centum aut octuaginta pro lucro. Habet ergo hic ſaluum capitale, & nihilominus recipit aliquid ultra ſortem.

Caieta. Caieta opuſ. 16. reſponſ. q. 11. partim contractum reprobat, partim uerò approbat. Ait inquam, ſi illi cōtractus una ſimul cū eadem perſona fiant, non eſſe licitos. ſ. contraho tecum ſocietatem hac lege, ut inter nos etiam cōueniat tam de pretio aſſecurationis quam de quantitate lucri. eſt. n. tunc palliatum mutuum. Si autem, inquit, fiant ſucceſſiue, itaq; qui ponit pecuniam, non obliget tunc alterum ad eoſdem contractus: Sed poſtquā pecunia communi lege ſocietatis expoſita eſt, ille negotiator ſocius uult facere eoſdem contractus, non eſt cur condemnetur. *Iudicium auctoris.* Eiuſmodi diſtinctio placuit eidem auctori in penſionibus: nēpè q non poteſt conſtitui penſio cum pacto redimendi: ſed tñ ſucceſſiuè nō eſt iniquū illicitū. *Reprobatio diſtinctionis Caietani.* At uerò ea porrò eſt exiguitas ingenij mei, ut uidere aliud in his contractibus non poſſim, quam uſurariū mutuum, ſiue ſucceſſiuè fiāt, ſiue ſimul. Neq; ad diſtinctio hæc ad rem mihi quidquam referre uř. Enimuerò cùm ſimul fiunt, manifeſtum eſt mutuum. Nam eo ipſo, q Petrus pecuniā tribuit Paulo, conueniturq; inter eos de lucro, & q capitale ſit Petro per eundē in Paulum ſaluum, tunc ut nuper dicebā, poteſt de illa pecunia Paulus diſponere ac ſi ſua eſſet. puta prediū emere, dotare filiā, &c. ergo uerè fit dominus pecuniæ. Vbi aūt pecuniæ dominium tali forma transfertur, uerè mutuum eſt, atq; adeo quidquid poſteà ultra ſortem recipitur, uſurariam habet iniquitatem. Ex quo *Solutio arg. Caietani.* patentiſſima fit fallacia conſequentiæ citati doctoris, dū a pluribus arguit ad unū. Cùm enim ergo uni trado pecuniam meā, & cum altero paciſcor de aſſecuratione, neutri re uera mutuo: nam ille cui trado, non tenetur mihi reſtituere atq; adeo non transfero dominium in idipſum: alter uerò qui reſtituere tenetur, non recipit meā pecuniam. Quando uerò in eandē perſonam ambo concurrunt, nēpè q idem ipſe cui pecuniam trado, obligatur mihi ad reſtitutionē, ex illis duobus oritur rō mutui. Poſſum quidem conuenire cum illo de quantitate lucri: quia per hoc nō transfero dominium: non tamen ſimul conuenire de ſeruando capitali. *Corollarium.* Ex hoc rurſus palàm colligitur, idem prorſus committi uitium, quamquam ſucceſſiuè idem contractus cum eadem perſona fiat. Nam & ſi ante menſem uel quoduis aliud tempus ſocietatem cum aliquo legitime contraxi, numerando ei pecuniam meam meiipſius periculo, quotieſcumque tamen cum eodem de tuto capitali paciſcor, in uirtute transfero in ipſum dominium, atque adeò mutuò. Quod non contingeret, ſi cum alio tertio eundem celebrarem aſſecurationis contractum. Per hęc ergo quę dicta ſunt, cenſeri de quodam contractu poteſt, qui cùm alibi tum ſæpiſſimè Romæ fieri ſolet. Habet Petrus officium, ſiue ſcriptor ſit, ſiue aliter palatio ſeruiat, contingit numis egere, conuenit mercatorem aut quemuis alium, qui illi tribuit centū aureos ducatos, pro quibus Petrus in ſuo officio decem annos aut duodecim conſignat: ea tñ lege ut ſi intra ſemeſtre tpš mercator, ille qui pecuniam numerauit ab hac luce demigrauerit, capitalis iacturā faciat, neq; Petrus teneatur ſuis hæredibus reſtituere. Si autem poſt ſex menſes eſt uita ſuperſtes, proteſtatur debitori nolle amplius in ſocietate remanere, ſeq; eum admonet, ut ſibi ex templo ſoluerit, inde [illegible] ſine moræ ſoluturum eaſdem ſtaturis ultimas. Eſt inquam contractus, quem ſocietatem appellant: ſed profectò eius inſtitutio non eſt[illegible] adeo liquida. Primum enim non poteſt reduci ad rationem empti cenſus: quia tunc deberet ille qui pecuniam tribuit, priuare ſe in perpetuum eius dño: ut neq; alter neq; eius hæredes in perpetuum tenerentur cenſum redimere, ſed in ſuo eſſet arbitrio, ſi uellent. Et

tamen

tamen non ita fit. Imò uerò in poteſtate tribuentis eſt capitale ſuum repetere: quin & re uera repetit. Et ideo eiuſmodi contractus non appellant niſi ſocietatis. Fingũt enim quòd ſi quis fructuoſum officium habet mille, exempli gratia, illud emit: cuius fructus adſcendunt uſque ad centum, mercator qui centum tribuit, init cum illo ſocietatem: ponit. ſ. decimam partem pretij, ut decimam etiã fructus ſuſcipiat. At uerò hoc ur̃ a lege ſocietatis diſtare, ꝙ ille non ſubijt capitalis periculum, eo modo: quo fieri ſolet in ſocietatibus uidelicet exponendo ſe periculo, ſi in negatione capitale perdatur, ſed tñ illi periculo ſi mortem ante ſex menſes obierit. Igitur, ut de hoc ſi quid ualet, noſtram aperiamus ſententiã, quantum ad illud ſemeſtre tp̃s attinet, iuſtus apparet contractus: nam periculum illud quod centum conferens ſubijt, ut ſi uita tunc fuerit defunctus, illud amittat, æſtimabile eſt pecunia: atq; adeò ſicut in ludo atque itidem in alijs fortuitis fieri conſueuit, iuſtè uidentur pro illo periculo centũ aureorum recipi ſex. Attamen ꝙ poſt lapſum ſex menſium ratione moræ recipiantur ſingulis annis duodecim, fraudem uidetur: tum quòd ab initio mora illa præuiſa eſt, atq; adeo ur̃ in fraudem mutui conceſſa. Tum præcipuè, ꝙ ratione moræ non poteſt ſupra capitale recipi, niſi damnum emergens: lucrum uerò ceſſans minimè: niſi eiuſmodi pecunia licitæ negotiationi fuiſſet expoſita. Quapropter ſi ita res erat, contractus forſan eſt licitus: alias minimè. Quin uerò uix eiuſmodi cõtractus approbare auderem, niſi ſub forma empti cenſus, aut planæ ſocietatis: uidelicet, ubi pecunia periculo negotiationis exponeretur.

QVAESTIO VII.

DE CONTRACTV ASSECVRATIONIS.

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrùm aſſecurationis contractus ſit licitus.

POSTREMVS deniq; cõtractus, nominatur aſſecurationis. Nã quamuis uerbum non ſit inter linguæ peritos Latinitate donatum: eſt tamẽ iuris. Commentaribus uſu receptum, pro eo, quod eſt in tuto rem conſtituere. At ꝙ huiuſmodi contractus nõ ſit licitus, decretũ apparet in cap nauiga. de uſu. *Primum argum.* Secundò & ratio id ur̃ probare: nã qui pro pretio periculum in ſe ſuſcipit, v.g. onuſtæ nauis, nihil emit aut ſocietati committit: imò abſq; aliquo negotio pecunia lucratur: ergo pro nihilo aliquid percipit: quod uſuræ habet ſpecimen. *Secundũ* Accedit tertiò, ꝙ ſi contractus hic licitus eſſet, occaſio porrigeretur temerarijs hominibus, ut ẽt ſi nihil prorſus in bonis haberẽt poſſẽt ſe aſſecuratores exibere, poſtquàm nihil pecuniæ debent, præſentem offerre: quod eſſet reipublicæ perniciosum. *Tertium* In contrarium eſt receptus uſus, idemq; tam Theologis quàm Iuriſconſultis probatus.

Facile ad quæſtionem affirmatiua concluſione reſpondetur: Contractus aſſecurationis, ſi lege & more fiat, licitus eſt. *Concluſio reſponſiua* Probatur hæc concluſio ex obiecto: *Probatio* Pro quacumque re quæ pretio æſtimabilis ſit, poteſt quiſque mercedem recipere: in tuto autem rem conſtituere, quæ periculis eſt expoſita, pretio eſt æſtimabile, ergo quiſque poteſt illud pretio redimere, atque adeo qui periculum illud ſubijt, idem recipere pretium: atque id ex eo potiſſimè, ꝙ uterque ſe periculo ſummittit: videlicet tam dominus nauis ſoluendi pretium, ſi ſalua ſit, quam alter ſoluendi merces ſi pereant. Secundò arguitur a neceſſitate: *Secunda ratio.* Contractus eiuſmodi eſt reipublicæ non infimè neceſſarius: ergo cum ex obiecto nullo uitietur uitio, bonus eſt. Antecedens inde patet, quòd eſt neceſſariæ negotiationis adminiculum: multi enim mercatores metuerent naues cum tanto periculo mercibus onerare: & tamen cum pro exiguo pretio magnum auri põdus ſecurum conſtituunt, audent eiuſmodi mercaturam obire: quæ quidem reipublicæ neceſſaria eſt. Accedit hoc tertiò, ꝙ licitum eſt fidei iubenti pro alio, quem non eſt adeò tutũ ſoluẽdo fore, aliquid pro illo periculo ſuſcipere cui ſe exponit ſoluendi. *Tertia ratio.* Per ſimile autem contingit in aſſecuratione. Ad hæc per uiam depoſitionis, quam uadiationem nonnulli uocant, licet dubijs euẽtibus pecuniã exponere, ut illo periculo poſſint depoſitores quidpiam lucrari ſ aut de honeſto *Poſtrema ratio*

ludo

ludo diximus. Item, an pluet cras vel non pluet, &c. ergo pari modo licet mille, uerbi gratia, ducatos periculo exponere, cum ſpe lucrandi quinquaginta aut ſexaginta. Sunt quidem qui ſtupidũ illum cenſeant, qui ſpe lucrandi centum aut mille, periculum ſubeat nauis inſtitoris valentis forſan uiginti aut triginta millia. His autem reſpondemus, de pretio quidem nihil nos decertare, poteſt quidem eſſe iuſtum, uel iniuſtum. Ipſi ibi contrahentes viderint. Sed re vera nullus eſt ſtupor neque dementiæ nota, pretio currente, eiuſmodi pericula ſuſcipere: quippe cum non ſint tam euidentia, quin poſſint aſſecuratores bene ſperare. Et quamuis aliquando iactura fit: aliquando tamen accreſcit lucrum: eo potiſſimũ, quòd viri cordati alcam, cum tanto periculo non faciunt. Et uice verſa ubi nullum prorſus immineret periculum, mente careret, qui aſſecurationis contractum faceret ſuarum mercium. Oriuntur tamẽ hinc dubitatiunculæ nonnullæ. Primùm omnium, non ſunt huc admittendæ vafrities & imposturæ, quæ in alijs etiam contractibus uſu euenire poſſunt. Si.n. qui nihil in bonis habet, periculum ſe nauis ſuſcipere ait ea nimirum ſpe, quòd ſi ſalua fuerit, habebit mercedem: ſin verò perierit, abdet ſeſe, aut bonis cedet, iniuſtiſſimus eſt poſtquam re uera nulli exponit periculo: atq; adeò mercedem contra iuſtitiam poſcet. Et econuerſò, ſi dominus nauis ad alium minus fidum portum roſtrum dirigat, quã ad illum qui fuerat in cõtractu expreſſus, alter non tenetur. Hæc.n.oĩa debent in cõtractu liquere. Sed dubium eſt, ſi quis naui vult vacua enauigare: quam tamen uult aſſecurare, ac ſi eſſet onuſta, utrũ licitus ſit ẽt contractus, Dabo tibi mille, ut mihi uiginti millia rependas, ſi mea nauis fuerit ſubmerſa. Apparet.n.nõ eſſe contractum legitimum ex parte nauigantis: quia non habebit tantam curam ſeruandi nauem, quę uacua non ualet niſi mille, ac ſi onuſta eſſet, hẽret. Rñdetur, ꝙ ſi nauigator alterum decepit: qa forſan non ſunt in portu, dicẽs ſuã nauim eſſe plenam mercibus tanti valoris, cùm tñ nullas hẽat: profectò contractus nõ valeret: quia alter ſi rẽ ſciret, non illum iniret: timens non fore tanti curæ nauigatori ſeruare nauem. Quin verò timẽda eſſet fraus, ne. ſ. conſultò ſubmergi eam ſineret, ut lucraretur uiginti millia. Si autem aſſecurator ſciens & prudens id faceret, nullam patietur iniuriam: eſſet enim tunc genus vadiationis ſeu depoſitionis: ſi ſalua euaſerit nauis, dabis mihi tñ: ſin minus, dabo tibi tantum. Eodem modo poſsẽt depoſitum facere alij ad quos nihil ſalus aut ſubmerſio nauis attinet. Si ſalua ad portum applicuerit, dabo tibi centum: ſin minus, dabis mihi mille. Pari modo poteſt fieri aſſecuratio in nundinis: largire mihi tñ, & ego te ſecurum reddo, quòd ſi tantum lucraturus. Dubium autem hoc aliud gignit: nempè utrum idem contractus in alijs quoq; rebus quã mercibus ſit licitus? Sunt.n. nonnulli, quos Syluest. verbo, Negotiatio. § 4. citauit: qui negant poſſe quẽquam aſſecurare alterius vitam. Nam eſſet periculum, vt alter cuius intereſt, optaret alterius mortem. At verò hic de iuſtitia loquimur contractuum, atq; adeò de earum natura, an ſint vſurarij: vitium autem contra charitatem huiuſmodi naturam nõ mutat. Quare liciti ſemper ex obiecto manẽt. Quin uerò aliquando ſunt reipublicæ in uſum. Petit ex me mutuum filiusfamilias: qui ſi prætmaturæ prius parente ſuo mortẽ obierit, mihi non ſoluet. Si autem fuerit ei ſuperſtes, in tuto ſunt mei numi. Profectò tunc meritò formidabo, mutuatũ ei quidpiam concredere. Et tamen ſi mercatorem qui ſecurã mihi faceret eius uitam, mihi tribueret, nihil ei uererer beneficium impendere. Eadem ratione licet aſſecurare, quidquid incertum eſt euẽturum: ut quòd erunt proſperi terræ prouentus, quod naſcetur prægnanti filius maſculus, & ſimilia. Ad primum igitur argumentum iam ſuprà reſponſum eſt, illic neq; condẽnari cõtractum ſocietatis, neque aſſecurationis, ſed mutuationem: quæ cùm gratis fieri debeat, fit tñ cum pacto alicuius obligationis. Vt ſi quis pecuniam nauiganti mutuet tali pacto ut ſecum aſſecurationis contractum faciat: præterquam quòd, ut ſupra diximus, forſan non erat tunc aſſecuratio neceſſaria. uel quamuis eſſet, tamen nauigator maluiſſet periculum ipſe ſubire, quàm pretio redimere. Ad ſecundum uerò iam reſponſum eſt, quod ꝓ periculo quod ille ſubijt, illam poteſt mercedem ſuſcipere. Atque adeo

Vitia quæ in contractu aſſecurationis contingere poſſint

Dubium.

Reſpõſio.

Dubitatio altera

Syluest.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum ar.

adeo ad poſtremum verbum, ubi diximus quòd qui non habet vnde id ſoluere poſſit, quod aſſecurat, neque pretium valet percipere.

QVAESTIO VIII. DE CAMBIO IN GENERE.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ars campſoria ſit licita.

CAMBIORVM diſputatio ad vſuræ tractatum attinet. Eſt enim materia hæc vt cognitu maximè neceſſaria, ita tum per ſeipſam abſtruſiſſima, tum etiam mercatorum nouis quotidianisque inuentis intricatiſſima, ac ſubinde doctorum opinionibus plurimùm offuſcata. Quamobrem complurium ſum poſtulationibus improbè interpellatus, vt pus venenumque huius peſtis aperirem, quæ in dies magis ac magis in rempublicam graſſatur. Curabo ergo pro ea quæ mihi ſuppetit ingenij facultate, id tentare. Deus nobis quod ueritas habet ſuggerat. Igitur in ingreſſu de arte primùm campſoria ſciſcitamur, an ſit licita? Arguitur enim à parte negatiua: Ars campſoria numularia eſt: nempè numorum commutatrix & auctrix: hanc autem Ariſt. 1 Politi cap. 6. & 7. veluti contra naturam ſit condemnat: vtpotè quòd in numis commutandis nullum inſit naturale commodum: ſicuti in commutandis cibis, veſtimentis, atq; alijs rebus ad uitam neceſſarijs. Accedit ſecũdò, ꝙ finis huius artis, vt ſuperiori libro dicebamus, eſt diuitiarum conquiſitio, quæ in infinitum procedit: cùm tamẽ temporalia deſideria modum habere debeant: qua idcirco de cauſſa eſt reipublicæ peſtifera, vt experientia ipſa teſtatur. Quare & Chriſtus numulariorum menſas euertit. Tertiò per hoc claret, vt ſupra dicebamus, eſſe contra naturam, ꝙ per hanc artem maximè fit, ut ſterilis pecunia fructuoſior ſit, quam terra ipſa: & inde campſores odium contrahunt apud homines. Atq; inde præterea, quòd ferè hoĩes ſunt ſedentarij: nempè qui otioſi viuunt, & tñ plus lucri corradunt, q̃ alij actuoſi labore manuũ ſuarum inſudantes: eò præcipuè ꝙ pecuniam ſuam nulli ſubijciũt periculo: ſicuti in alijs ſit negotiationibus. In contrarium tñ facit, quò l quodammodo hæc ars vſui eſt reipublicæ ad cambiendas tradacendasque monetas.

Primum argum. a parte negatiua.

Ariſtot.

Argu. 2.

Argu. 3.

Primum omnium nomen cambium Latinum eſt. Nam cambire, idem eſt quod rem vnam pro alia cõmutare. Sed eſt cum Ariſtot. loco citato, vt ſuperiori libro partim adnotauimus, nunc emunctiùs recolẽdum, tres permutationum formas tpum curriculo ordine ſucceſſiſſe. Cęperunt. n. hoĩes res ipſas primùm cambire: putà uineam pro domo, vinum pro frumento, veſtem pro calceo, &c. Quæ quidem cambitio ſynceritati naturæ eſt à ſuis primordijs natura: ſed tñ propterea minimè ſufficiens, quòd neq; res poſſunt aut in diuerſa loca oẽs aſportari vt cãbiantur, neq; in longa ſeruari tpa. Et ideo ſucceſſit ẽm cãbium: nempè numus inuentus eſt qui rerum eſſet pretium, cumq; rebus ipſis cambiretur. Atque modus hic cambiendi proximè ad primum accedit, illiq; oĩno deſeruit. Quare hoc porrò ad uitæ ſufficientiã ſatis erat. At verò inuento numo humana ſagacitas per auaritiam excitata, tertiam cambiorum progeniem peperit: vt uidelicet numum pro numo commutaret. Quæ quidem commutatio inde primum ortum traxit, quòd auream pretioſioremque monetam neceſſe erat cum minutioribus cãbire. Deinde uerò, quia in vna regione aurum numeroſiori argento æſtimabatᷣ quã in alia & negotiatores idẽ aurum pluris illic uẽdebãt, quã in alia emerent, atq; inde poſteà induſtria humana artificioſius eandem artẽ locupletauit. Hac ergo rõne nomen gñale cãbij, ꝙ è rerum cõmutatione originẽ duxerat, tandem crebreſcente uſu ad pecuniarum cõmutationem, q̃ minus eſt naturalis, accommodatum eſt. Quare cãbium non eſt idem, quod ars ipſa numularia ſeu pecuniaria. Nam ars induſtriam negotiandi ſignificat: cãbium verò ipſam eius commutandi actionem. Sunt autem, qui intelligere aliter non ualẽtes cambij nomen, quã ſi inter res fiat diuerſas, aiunt propriè cãbium nõ poſſe intelligi niſi inter monetas aut diuerſi metalli aut diuerſi ſigni. Hac aũt conditione rõ cambij nullatenus eget: immo in cambio ratione loci, ut infrà patebit, idẽ propriè numi pro diuerſitate loci cãbiuntur. His ergo præhabi-

Quid cãbium.

Triplex permutationum forma.

habitis ad quæſtionem forſan alicui videbitur propter rōnes factas negatiuè ſimpliciter reſpondendum. ſ. hmōi artem non eſſe licitam, pleriq; tñ contrà reſpōdent, non ſolùm licitam eſſe, uerùm & utilem. Crediderim tamen tali eſſe concluſione reſpondendum: Ars campſoria quam numulariam Ariſto. appellat, ſi per ſe nudè ſecundum ſonum vocis exiſtimetur, in malum ſonat: non tñ ſic habet penitus intrinſecam malitiam, quin bono fine & circunſtantijs fieri poſſit licita. Quatuor enim actionum genera libro tertio diſtinximus. Alia.n.eſt gñe ſuo bona, vt uirtutis opus: alia indifferens, vt ambulare: alia uerò ſic intrinſecè mala, vt neutiquam fieri queat licitè, vt mentiri. Quarta uerò eſt, quæ per ſe nudè conſiderata, in malum ſonat: attamen non repugnat, quo minus fine aliquo & circunſtantia fieri poſſit licitè, vt plura ſimul retinere ſacerdotia. Atque huius generis, ſi rem conijcio, eſt ars cāpſoria Nomen enim numulariæ artis, ut Ariſt. loco citato docet, duo ſignificatione ſua præſefert abſurda. Primum ratione materiæ, q. præter pecuniæ primæuum uſum, qui eſt, ut rerum ſit pretium, cābitur pro una alia. Secundò, ratione finis: quia. ſ. eiuſmodi cōmutatio non ad prouidētiam proximè neceſſariorum uitæ, ſed propter lucrum fit, quod infinitam gignit appetēdi ſitim. Atque adeò ſic nudè cōſiderata, malè ſonat. Accedunt & eidem arti eadem etiam incommodorum periculorumq; genera, ac ſubinde fraudes atq; alia mala, quæ ſuperiori lib. quæſt. 2. negotiatione oſtēdimus annecti: imò uerò hæc pluribus eſt delinquendi occaſionibus expoſita. Nā reliquę negotiationum ſpecies, quæ in emptione & uenditione uerſantur, plus habent naturalis commercij: cùm res illic cambiantur ad uitā neceſſariæ, pluſq; exigūt induſtriæ, diligētiæ, ac laborum, pluribuſq; periculis capitale ſummittitur: qbus quidē rationibus honeſtantur: in hac uerò arte nullum illorum ineſt. Præterea, maius habet illectamentum ad expiſcandum aliena bona: porrò cùm prodigi hoīes q̄ ſuis uolunt uoluptatibus inſeruire, paratam à campſoribus hebent uiam breui ſuas ſubſtantias decoquendi. At quoniam huius artis uitia in libri decurſu tractanda ſunt, de his modo ſatis. At uerò ſecunda concluſionis pars nihilominus ſic probatur: Hæc eadem ipſa ars aliqua reipublicæ afferre poteſt emolumenta: ergo ſi illis uitiis expurgetur, in finemq; referatur honeſtum, licita erit, atq; adeo utilis. Antecedens inde patet, quod neceſſariū quandoq; eſt ciuibus pretioſiorem monetam cum uilioribus cōmutare: ut in ſubſequentibus compertum fiet. Quòd autem ab illis maculis, quibus ſordet, elui poſſit, liquet: nam poteſt campſor non abſque modo, at honeſtum optare lucrum. Sed neq; numiſmatum commutatio, quæ earum inſtitutioni aduerſari uidetur, eſt oīno eius naturæ cōtraria. Nam ſicuti in alijs rebus, Ariſto. eodem 6. cap. primo Politi. duplicē dignouit uſum: ſic & in pecunia licet. Eſt enim calcei, ueſtiſq; ac reliquorum utenſilium duplex uſus: unus primæuus, cuius gratia inuentus eſt: quēadmodum calcei uſus eſt calceatio, & indumenti, indutio, atque equi equitatio, &c. alter uerò emptio & uenditio. Horum aūt licet prior ſit proprius, poſterior tñ non eſt repugnans. Ordinatur enim uenditio calcei ad priorem uſum. Pari ergo modo etſi numorum proprius uſus & finis ſit rerum æſtimatio, ac pro illis commutatio, nihilominus eorum inuicem cambium non eſt omnino abſurdum, ſi eatenus permittatur, quatenus eſt Reipublicæ neceſſarium. In ſumma, ſi quod in huiuſmodi cambio ſubeſſet periculum mutui, id maximè ex parte campſoris: nam ab altero qui pecuniam in alterum locum traijcere optat, id non timetur: plurimum tamen, imò ſemper campſor prius recipit pecuniam quàm reddat, ubi omnis abſtergitur effigies mutui. Et per hæc, reſponſio clareſcit argumenti in capite quæſtionis obiecti.

Concluſio reſponſiua.

Probatio concluſ.

Ariſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum plures ſint cambiorum ſpecies.

De cambio in communi, qui titulus eſt præſentis quæſtionis, ſecundò explorare reſtat cambiorum ſpecies. Arguitur enim non eſſe plures. Nam cambium nihil aliud ſonat, quàm rerū permutatio, proptereà autem quòd materia, hoc eſt, res quæ commutantur, diuerſæ ſint ſpeciei,

Primum argum.

cici, actiones ipſas non uariant ſpecies. Eadem enim artis ſpecies eſt, ueſtem uel ex ſerico uel ex panno facere. *Secundò*: Neque propterea rurſus uariantur, quòd cambium fiat ratione loci uel ratione temporis, uel ratione monetæ: quandoquidem in his omnibus eadem cambitur moneta. In contrarium autem eſt receptiſſimus, non mò uulgarium, uerum & ſcholarium uſus, diſcernentium diuerſas cambiorũ ſpecies.

Argu. 2.

Ad quæſtionem quinq; concluſionibus reſpondetur. Prima: Si res ipſæ quatenus res ſunt, exiſtimentur, cãbium non eſt genus plurium ſpecierum. Concluſionem hanc profectò argumentum modò factum ſatis oſtẽdebat. Eadem enim eſt actio cambire uinum pro oleo, & aurum pro domo: & argentum pro auro; aut pro alio metallo: ſiue ſignata ſint numiſmata, ſiue rudis metalli maſſa. Actiones enim non ex materia, ſed ex obiecto ſpeciem mutant. Eadem.n. eſt ſtatuaria ars, ſiue in ligno, ſculptio fiat, ſiue in lapide. Atq; in moribus eadem eſt ſpecies furti auri & ueſtium. Quare, ut diximus, furtũ ſpecies ſpecialiſſima eſt differens à rapina ſola ratione inuoluntarij, quæ eſt in obiecto: quia unum fit per fraudem, & aliud per uim. Immò uerò neque quantum ad rationem iuſtitiæ aut iniuſtitiæ mutatur ſpecies. Nam ut in tribus cambiorum generibus ſuperioris articuli exemplum ponamus, eadem eſt ratio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, cambire uinum pro oleo, & pecuniam pro frumento, atq; aureum numum pro argẽteo. Nam ęqualitas in his omnibus ſeruata eandem habet rationem commutatiuæ iuſtitiæ: inæqualitas uerò, eandem rationem iniuſtitiæ. Quapropter phyſicè loquendo non ſunt diuerſa cambiorum genera, neque diuerſę ſpecies: ſed dicuntur Latinè diuerſa genera propter diuerſas materias: & prætereà propter diuerſam accommodationem ad ciuilem uſum. Secunda concluſio: Si moneta, non ut naturalis res, ſed quatenus numiſma eſt, atque adeo legale rerum pretium exiſtimetur: commutatio rerum pro pecunia, cõtractus eſt ſpecie ciuiliter differens à cambio primi aut tertij generis. Cuius utique rationem ſuperiori libro aſſignauimus. Nam commutatio hæc peculiariter eſt contractus emptionis & uenditionis: ut habetur l. 2 de contrahenda emptione. eò quòd illic diſtinguitur pretium à re: cum in cambijs cæterorum generum inuicem res una ſit alterius pretij. Tertia concluſio: Cambium tertij generis, quæ actio eſt numulariæ artis, ſpecies eſt etiam ciuiliter, atq; in genere morum diſtincta à cambio primi generis: nam illic non eſt niſi ſimplex rerum commutatio æqualis ualoris ad uitæ prouidentiam, & ſufficientiam, naturaliter inſtituta: hic autem non res naturales, ſed legales numi, idque non ad uictum neq; ueſtitum, ſed ad lucrum. Quare neſcio an propria ſpecies ſit negotiationis: quoniam negotiatio eſt rem emere, ut reuendas, quod nõ ſonat in malũ. hic autem, ut diximus, non eſt propria emptio, ubi pretium à re diſtinguatur: dicitur nihilominus negotiatio, quia eſt numorum permutatio gratia meri lucri. Ex his fit cambium, de quo præſens initur tractatus à reliquis contractibus ratione diſtare: iam enim monſtratum eſt non eſſe emptionem. Neque uerò eſt locatio aut cõmodatio, cum hic dominium transferatur, quod non fit in illis. Sed neque eſt mutuatio, quia non transfertur dominium ſimpliciter, hoc eſt ut ſors ſimplex reſtituatur, ſed cum lucro, & fœnore, aut pretio. Quarta concluſio, Cambiorum, de quibus loquimur, complures nominantur ſpecies, quæ quidem ſiue re uera ſint ſpecies, ut philòſophi, ſeu naturales, ſeu morales de ſpeciebus loquuntur, ſiue uulgari negotiatorum forenſiumque uſu, perparũ ad præſens negotium refert. Igitur quoniam in genere moris prima conſideratio in id fertur, quod eſt æquum aut iniquum, prima impræſentiarum cambiorum diuiſio, eſt & reale & ſiccum. Vix enim reperias horum nominum rationes apud auctores explicatas. Et tamen reale, quod re dicitur, idem eſt, quod cambium in re, hoc eſt legitima commutandi ratione factum, ſeu ratione diuerſarum monetarum, ſeu ratione loci, ſeu aliud ſit quodcumque legitimum, uelut in proceſſu patebit. Siccum autem idem eſt, quod cambium, quod in re non eſt cambium, ſed fictum & uſuræ palliatum, quod ideo è regione reali apponitur. Et dicitur ſiccum, id eſt ſterile, & humorẽ carẽs ad fructificandum, non quod campſori non inde

Prima concluſio

Secunda concluſio

Tertia concluſio

Differentia cãbij a cæteris contractibus.

Quarta concluſio

Prima diuiſio cãbij.

Cãbium reale.

Cãbium ſiccum.

inde lucri fiat acceſſio: ſed quòd, ut ſuperiori libri diximus, contra rerum naturam pecunia pariat. Dicitur ēt ſiccum, quia merum eſt ac nudum, fœnebreq́; mutuum: qđ nihil habet legitimi contractus. Quapropter hæc duo cambiorum genera, licet in eadem verſentur naturali materia, puta in pecunia, tamen in genere morum contraria prorſus diametraliq́; linea ſpecie differunt: ſicuti iuſtum & iniuſtum. Sub vtroque ergo iſtorum membrorum multæ ſubſecantur ſpecies, ſiue modos dixeris cambiorum. Sit ergo quinta concluſio. Omnes cambiorum formæ & modi, ut tam illicita, quàm licita comprehendamus, ad tria capita commode reducuntur: quorum aliqua manifeſtam habent iniuſtitiam, alia verò manifeſtam iuſtitiam. Sed alia ſunt quæ in dubium reuocari poſſunt. Cambium enim monetæ non niſi propter aliquam diuerſitatem fit, uidelicet aut ipſorum numorum, aut locorum, aut temporum. Non enim alia uarietas inuenitur, quàm in ſubſtantia, uel in loco, uel in tempore. At uerò quoniam monetæ diuerſitas biſariam cauſſa eſſe poteſt cambij. ſ. aut quia ad uſum humanum pretioſiores cum uilioribus cābiuntur: uel quia re uera una uenditur pro alia ratione auctioris æſtimationis ob loci aut temporis diuerſitatem, ad quatuor capita reducamus cambiorum genera. Iam eñ deinceps nihil philoſophicè diſputabimus, ſiue genera ſint, ſiue ſpecies, ſiue modi: ſed more latino promiſcuè his nominibus utemur. Primum ergo cambiorum genus eſt, quod minutum uocant: hoc eſt dū aurea moneta pro argentea uel ærea commutatur, uel è diuerſo. Id enim nomē ſumpſit, quòd minutiores numi pro pretioſioribus, aut è diuerſo commutantur. Secūdum genus eſt ratione loci: ut dum qui alibi pecunia indiget, quam hic habet: hic numerat, ut ſibi alibi conſignetur. Et hoc ſolet appellari cambium per literas, ad differentiam ſuperioris, quod poteſt dici manuale. Illud nanq́; præſenti utrinque pecunia fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi ſolutio fiat. Atque hæc duo genera ſi nihil doli admiſceatur, realia ſunt, ac ſubinde planè iuſta. Tertium genus eſt rōne temporis; ut ſi quis pecuniam nunc recipiat quam certa die ratione ſpectati temporis cum fœnore reſtituat. Et hoc eſt cambium manifeſtè ſiccum, ac proinde iniquum, de quo libro præcedenti abunde dictum eſt. Iſtæ ergo duæ radices diſputationem cambiorum ineuntibus ob oculos primum omnium præfigendæ ſunt, ad diſcernendum inter iuſtitiam & iniuſtitiam cambiorum. Vbi enim ratione præciſè loci cambium fit, hoc eſt ea duntaxat ratione, ut pecunia tranſmutatur, cambium reale eſt & legitimum. Vbi autē aliqua ſe inieſſerit rō expectati temporis, ſiccum eſt & uſurarium. Solet etiam diſtingui cambium purum ab impuro: purumque nonnulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiſcetur: cambium uerò impurū, ubi aliud commiſcetur, uel ratione loci, uel ratione temporis: ac ſubinde fatentur cambium eſſe poſſe impurum, ſed nihilominus legitimum. At uerò quoniam impurum in malum ſonat, ſignificantius dicetur purum omne cambium reale ſiue minutum, ſiue ratione loci impurum autem cui aliquid iniuſtitiæ permiſcetur, uel ratione temporis, uel quauis alia iniqua. Quartum uerò cambij genus eſt ratione monetæ: non inquam, quòd minutatim cambiantur, ſed quia re uera pecunia unius loci pro pecunia alterius cambitur diuerſis utriusque loci æſtimatis pretijs. Et in his genus cambijs potiſſimū uerſatur cambiorum diſputatio: quippe quæ, cùm in uſu potiſſimum mercatoribus ſint & campſoribus, quàm plurimos parturiunt ſcopulus, humanas conſcientias cruentantes: atque adeò tum cōnfeſſarios perplexos tenent, tum etiam doctores & obſcuros reddunt & uarios, ut uidere eſt apud Caiet in ſingulari cambiorum opuſculo, & apud Syluest. uer. uſura. quarto. & apud alios multos. Vtinam nō idem nobis inuratur character. D. enim Thom. de hac re nihil ex profeſſo ſcripſit. Nam tractatus ille uſuræ, ut ſuprà diximus opuſculo 73. nullum præſefert ſpecimē. S. Tho. ac multò minus c. 13. ubi de cambijs breuis fit ſermo. Ad argumentum ergo principale in fronte quæſtionis poſitum, prima concluſio reſpondit.

Quinta concluſio

Pulchrū documentum ad diſcernendam iuſtitiam aut iniuſtitiā cambiorum.

Cābium minutū.

Cambiū per literas.

Cābium purum.

Cambiū impurū.

Caiet. Syluest.

QVÆ-

QVAESTIO IX.

DE CAMBIO MINVTO

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrum minutum cambium ſit licitum.

QVAMVIS minutum cambium obiter aſſertum ſit licitum, reſtat nihilominus, vt à clarioribus & certioribus auſpicemur, id ſuis rationibus patefacere.

Primum arg.

Arguitur.n. non eſſe licitum. Numiſmata ad hoc publico ſigno cuduntur, vt ſint iuſtum legitimumque rerum pretium: illud autem pretium quod legitimum, hoc eſt, lege poſitum eſt, vt ſuperiori libro monſtrauimus, in indiuiſibili conſiſtit: Si ergo exempli gratia, ducatus vndecim regalibus lege æſtimatur, non poteſt cũ maiori argento cõmutari.

Argu. 2.

Secundò, ſi id liceret, ſequeretur cuiq; priuatę perſonę licitum eſſe, atq; adeò in emptionib. & venditionibus cuicũque ementi liceret: eo ꝙ pretium in aurea moneta ſoluit, uilius emere. Et uice uerſa, ſi uenditor dum recepto auro refundit ꝙ ſupereſt pretii minutiori, atq; ad vſum magis accommodata moneta, poſſet perinde atque campſor aliquid pretij recipere: cõſequens autem conceſſum viam panderet ad euertendam pecuniarum. ęſtimationem. In contrarium autem eſt receptus vſus, qui neutro foro, aut exteriori.ſ. aut interiori condemnatur.

Fundamentum.

Ad intelligentiã non modo q̃onis præſentis, verũ & omnium ſubſequentiũ, animaduertendũ eſt, pecuniã cum in metallo cudatur, duplici rõne in pretio haberi .ſ. & tanquã res & tãquã ſignatum numiſma. Propterea.n. ꝙ ſigillum publicum impreſſum hẽt, ualor metalli non mutatur. Sed & illud uelut ſignum alijs menſuris ac ponderibus publica auctoritate inſculptum. ꝙ ſit teſtimonium valoris monetę. Quo fit, ut ſi aliqua prouincia plus auro abundat, q̃ argento, aurum illic minore argento, ęſtimatur, q̃ in alia quæ ditior eſſet argenti, q̃ auri. Et idem eſt de cupro & ære. Tanta.n. poſſet eſſe raritas auri & argenti, tantaq; copia aliorũ metallorũ, ut illorum æſtimatione multò pluris penderetur aurum & argentum, q̃ in alia regione, q̃ copia auri affluerct aut argenti. Atqui eadẽ hæc ratio in cudendo numo hẽ: æſtimatur.n. apud nos ducatus undecim regalibus argenteis, propterea quòd ſm copiã quæ apud nos eſt utriuſq; metalli, illa eſt legitima æſtimatio. Et in Italia æſtimatur duodecim Carlinis, atq; alibi maioris aut minoris. Quo fit, ut licet moneta nõ eſſet ſignata, idẽ põdus hẽtur pro pretio rerũ. Immo vt Ariſt. loco citato ait, priuſquam ſignaretur, põdere, æſtimabatur: ſed reſpublicæ illo ſigno teſtatur metalli ualorem.

Ariſto.

Duplex conſideratio numiſmatis.

Duobus ergo modis licet cambire unam monetã pro alia: uno.ſ. ſi conſideretur ſub ratione metalli: atq; altero ſub rõne monetæ. Quapropter tribus concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur.

Prima concluſ.

Prima eſt: Cãbire diuerſas monetas ſecundum metalli naturam, ẽt ſi parum aliquid ſuprà ualorẽ ſignati numiſmatis recipiatur, nullũ hẽt ſpecimen mali. Vt ſi qui auro indiget uel ad deaurandũ, uel ad medicamen aliquod cõficiẽdum, uel ad ornamẽtũ, uel ad alios uſus, ad quos natiuum habet iuuamentũ, poteſt quis ei ducatũ optimi auri ultra ualorẽ, quo ceu numiſma æſtimatur, uendere: dummodo augmẽtum illud non ſit niſi exiguum. Concluſio eſt Sylueſtr. uerb. uſura, 4. §. 3. & Caietan. in ſuo opuſculo. & apparet manifeſta: quia ſicut tunc poſſet ille rude aurum egenti uendere, ſic & illud quod eſt ſignatũ.

Sylueſt.

Caieta.

Argu.

Haud tñ deſunt, qui non ita gratis concluſionem fateantur: quorũ eſt Ioan. Metinenſis qui in ſuo cambiorũ tractatu eam non recipit. Cuius argũ eſt, ꝙ Rex dum monetam cudit: æſtimat auri ualorẽ quo ad oẽs eius uſus: ueluti dũ ſua Pragmatica pretium taxat frumento: ergo ſicut poſt talẽ legem non licet neq; obolo pluris frumẽtũ uendere, ita neq; ſignatũ aurum.

Metinẽſ.

Solutio.

Rñdet tñ non taxari monetam niſi ſub rõne pretii: quãuis ẽt habeatur rõ ualoris metalli: & ideo nihil obſtat quominus aliquãtulo pretio cãbium fiat auri cũ argento, propter metalli cõmoditates. Immo eſſe põt tã pulchra moneta, ut ceu gẽma æſtimetur. Quare non eſt ſimile de frumento, quod non habet aliã naturam, aut uſum quam frumenti.

Secunda concluſio

Secunda concluſio. Licitum perinde eſt numiſmata, qua rõne numiſ-

numiſmata ſunt cambire, nonnullo ab alterutra parte conceſſo alteri pretio. Hoc patet in cambio minuto, quod ſuprà manuenſe nuncupabamus nimirum dum numularius, aut aurum dat pro minuto argẽto, aut vice verſa. Hoc inde probatꝰ, ꝙ hoc genus cambij legi nullatenus aduerſatur de numiſmatum æſtimatione: æſtimatio .n. illa non eſt niſi quatenus ſunt rerũ pretia: minutum aũt cambium ob id permittitur, quod illic nulla eſt emptio aut uẽditio, ſed cõmutatio ad uſum humanum utilis. Eſt.n. fortè pauper, qui minutim pecunias expendit, pro quibus ideo aurum exhibet, vt ſibi ad ſumptus familiares uſui ſint: & forte eſt diues, qui argento ad fabrefaciẽda uaſa opus habet. Et vice verſa, eſt alius, cui tranſportare expedit grãdem pecuniam: vel cuius fert animus theſaurũ recondere: qui ideo ne tanto ſit ſibi oneri magnum pondus uel argenti vel æris, cũ exiguo auri commutat. Cum ergo ad iſtos uſus ſeruitium ſit & obſequium reipublicæ, uarias habere paratas monetas, quæ ſine ſumptu & labore cogeri nequeunt, ſeruariq; & exhiberi, poteſt perſona publica, qui huic muneri ſuas impendit operas, iuſtum percipere pretium. Quin uerò nõ ſolũ ob iſtos uſus, ſed habes forſan monetas vetuſtate exeſas, quæ vix ſignum repræſentant. neq; facilè à mercatoribus recipiuntur: quare ut illas cum alijs integris cõmutes, æquũ eſt ut auctuariũ pretium ſoluas. Debet autem pretium tum tenue eſſe, tum ẽt uſu receptum, vt uia fraudibus occludatur: Caiet. aũt in illo ſuo tract. hanc facultatem ſolis cãpſoribus cõcedit, propterea ꝙ publici ſunt reipublicæ miniſtri: quare ait inter priuatas perſonas non eſſe licitũ. Non aũt video cur non ẽt priuatim liceat. Nam ſi genere ſuo cambitio illa æſtimabilis eſt pecunia, cur non licebit cuicunque? Quòd ſi non eſſet pretio æſtimabilis, profectò nec liceret campſoribus: nam vt infrà apertius monſtrandum eſt, antequã ſumptus & labores ſint digni pretio, penſanda res eſt ex obiecto, licitane ſit an nõ. Hoc tñ eſt uerum, ꝙ ſi ego debeo duodecim regalia, non poſſum propterea ꝙ aurum ſoluam, vno ducato ſatisfacere: & idẽ eſt in pretijs: tametſi qui liberè ſine ui & fraude rem ſuam uendit, nihil obſtat quo minus ſua ſponte minoris uendat aureo pretio, quàm argenteo, uel æneo. Et tunc alter iuſtè poteſt oblato puro & optimo auro minoris emere. Hactenus de hoc genus cambio ſecundum legem naturæ. Tertia concluſio: Poteſt reſpublica & princeps eiuſmodi minuta cambia inter perſonas priuatas interdicere. Quod conſultiſſimè lege cautum iam dudum eſt in Hiſpania: tum ad obuiandum iniuſtitiæ, quæ ex pretij cremẽto ſtatim obrepit: tum præſertim ad inhibendum, ne aurea moneta in extera regna tranſportetur: quod re uera abſq; graui reipublicæ detrimento non fit. Quapropter eiuſmodi lex ſi recipiatur, obligat in cõſciẽtia ſub reatu peccati mortalis: & qui monetam auream cambiret pro alia ſuprà legalẽ æſtimationem ſignati auri, fieret reſtitutioni obnoxius. Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, ꝙ quamuis in cambio minuto numi tã quam moneta cambiantur, nõ tamen ut rerũ pretia, ſed ad alios uſus, qui ad emptiones ipſas & ad uenditiones ordinãtur. Ad ſecundum pariter reſponſum eſt, hoc genus cambij priuatis etiam perſonis eſſe licitum dummodò in emptionibus & uenditionibus fraudibus non aperiatur aditus. Nec uerò ſit ciuili lege iuterdictum.

Probatio conclu. *Caieta.* *Tertia concluſio* *Ad primum ar.* *Ad ſecũdum ar.*

QVAESTIO X.

DE CAMBIO RATIONE LOCI ET RATIONE TEMPORIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum cambium ratione loci ſit licitum.

Assertvm quidem iam eſt cãbium ratione loci nihil præſeferre iniuſtitiæ: ſed tamẽ, vt id preſſius examinetur, arguitur de more à parte negatiua. In omni cõmutatione requiritur æqualitas iuſtitiæ: monetæ autem ſuum habent aut natiuum aut ſignatum ualorem: ergo ubicunq; exiſtat debent ad æqualitatem commutari: atque adeò ratione loci non poteſt pretium recipi. Secundò arguitur: In eiuſmodi cãbijs ratio latet mutui: recipit namq; unus dñium pecuniæ in uno loco, vt eandẽ reſtituat in alio, ſicuti recipitꝰ in uno tẽpore, ut re-

Primum argum. *Arg. 2.*

vt reſtituatur in altero: ratione autem tpis nihil licet recipere: ergo neq; ratione loci. In contrarium autem eſt, q̄ hoc cambium ſeruit traducendis pecunijs ab uno in alterum locum, quod reipublicæ uſui eſt. Titulus quæſt. huius duos ſenſus auribus exhibet. Vnus eſt, vtrum cum eadem moneta in diuerſis locis inæquali ualore æſtimatur, liceat illam hic numerare, ut eadem vbi plus ualet reſtituatur: qui quidem ſenſus ſubſequẽti diſputationi reſeruatur: nam in hoc intelligendo tota cambiorum machina poſita eſt. Alter autem ſenſus ſimpliciter, vtrum ratione tranſportationis tranſmiſſioniſve monetæ ab vno in alterum locum, æquum ſit pretium recipere: quod ſuprà diximus appellari cãbium per literas. ad quem unica affirmatione reſpondemus. Licitum inquam eſt ratione huiuſmodi tranſmiſſionis pretiũ recipere. Concluſio eſt plana quoniam ſicuti merces aliaq; rerum genera expedit ſæpè ad diuerſa loca tranſuehere, ſic etiã expedit pecuniam traducere: tum ad alia tranſigenda negotia, tum præcipuè ad coemendas merces quę ab una in alteram prouinciam neceſſarium eſt aſportari. Cum ergo munus hoc neceſſarium ſit, pecuniaq; æſtimabile, cuiq; licet mercedẽ inde percipere. Secundò arguitur: Si quidpiam iniquitatis res hæc haberet, maximè quia effigiem habet mutui, ac re uera non eſt mutuũ: quia qui hic pecuniam confert, ut alibi recipiat, non ſimpliciter transfert dñium, ut alio tpe reſtituatur: ſed ut alio loco. Itaq; tpis expectatio accidentaria eſt huic contractui: nempè quia non põt innoteſcere literæ in alio loco, ut pecuniæ exhibeantur niſi in tempore. Tempus inquam quod genus hoc cambij non uitiat, atque adeò accidentarium exiſtimatur, eſt illud, quod neceſſarium eſt ad tranſmittenda chirographa. Nam ſi longius interueniat, illud iam impurum redit cambium: hoc eſt, cum tpis expectatione commiſtum, ac ſubinde uſurã redolens. Quapropter ad explanandam hmôi cambij legitimam rationem ſtatui aſſolet tps ſolutionis, protinus uiſis perlectiſq; literis. Id quod in ſubſequentibus fuſius elucebit. Et probatur tertiò eadem concluſio: Poſſet agaſo & nauta ut transportaret pecuniam perinde pretium recipere atque ob aliarum rerum uecturam, qui autẽ hic dat ut alibi recipiat, idem efficit: transfert n. pecuniam aliunde huc. Sicuti qui hic recipit, ut alibi reddat, transfert eam hinc illuc: ergo id poteſt pretio æſtimari. Accedit q; pecuniarũ traductio maximè ab uno regno in alterum multis ſubijcitur periculis, tam bellorum, q̄ latronum, atq; etiam ſubmerſionis, ſi mari & uentis committatur. Imò ob id quoq; quòd ſæpiſſimè inhibitum eſt numeratam pecuniam à regno extrahi: quibus utique de cauſſis expedientiſſimum eſt, ut campſores exiſtant, qui in diuerſis prouincijs pecuniam habeant, aut fide polleant, & quod aiunt, credito: ut. ſ. abſque auri & æris tranſportatione pecuniam per literas tranſmittant. Quòd ſi id neceſſarium eſt, iuſte ſubinde huic negotio ſtipendium conſtituitur: ſiue campſor hic tibi pecuniam numerat, q̄ tu illi redditurus es Romæ uel Brugis: ſiue tu illi id numeres, vt tibi aut Brugis reddat aut Romæ. Nã priori modo trãsfert tibi pecuniã tuam aliunde huc: poſteriori uerò hinc alio. Vnde fit notum id, quòd ſupra diximus, non eſſe de intrinſeca natura cambij in diuerſis fieri monetis. Nam hoc in eiſdem fieri poteſt. At licet concluſio certiſſimæ ueritatis appareat, dubitas forte vtrum ſi ei qui Metinæ, quod exempli gratia dicamus, pecuniam alteri numerat, ut Romæ aut Brugis recipiat, expedit illuc ſuas aſportare pecunias. Itaq; pretium ipſi tranſmiſſori penderet, liceat pro eodem cambium pretiũ recipere. Apparet. n. neutiquam licere: quia non modo nullum ſuſcipit laborẽ neq; periculum: uerum & rei ſuæ ſibiq; conſulit. Rñdetur nihilominus id eſſe licitum: quia numerando alter pecunias Metinæ, numerandas ſibi Brugis, transfert illi ſuas à Brugis Metinam. Itaq; licet & Petro expediret ſuam pecuniam a Metina tranſmittere Brugas, Paulo uerò ſuas inde afferre Metinam, uterq; illorũ, nempè qui ab altero præuenitur, poteſt ab ipſo pręueniẽte pretium recipere. Probatur reſponſio hæc: Nã in his oĩbus quæ de cambijs dicenda ſunt, oculus ſp habendus eſt ad obiectum ipſum contractus, nẽpè ſi res eſt, primùm quæ malitiam nõ inuoluat, mox q̄ ſit pretio æſtimabilis: tunc

Duplex ſenſus q̄ſtionis.

Concluſio reſpõſiua

Probatio conclu.

Secunda ratio.

Dubitatio.

Reſpõſio.

enim uniuerſim poteſt pro pretio fieri. Ex quo fit labores & reliqua omnia eſſe accidentia, quæ rei naturā quantum ad uſuræ labē non uariant. *Primum corollarium.* Accidentarium inquam eſt, ꝙ cum labore aut ſine labore, aut cum meo cōmodo aut incōmodo uicibus meis fungar: ſiue pecuniā alibi numeratam habeam ſiue tantum fidem apud aliquem, qui pro me reſpondeat duntamē id pro te faciam quod eſt æſtimabile pecunia. Nam in his induſtria plurimum ualet, Sequitur *Secundū* deinde non ſolu illis, ſi qui eſſent per Rēpublicā ad hoc munus conſcripti, uerùm & quibuſcunq; priuatis cambium hoc iure naturæ permitti, niſi forte ciuili lege eſſet interdictū. Hoc inde patet, ꝙ res ipſa genere ſuo eſt licita & pretio æſtimabilis. Quin uerò nulli ſunt per rempublicā ad hoc deputati, ſed quibuſcunq; mercatoribus in uſu eſt hoc modo cābire. Hoc autē ad rē maximè impræſentiarum pertinens, admonito opus eſt, ꝙ ubi pecuniæ trāſmiſſio re uera nō fit, ſed fingitur, vafra eſt. *Documētum.* Eſt, v.g. illuſtrium quiſpiam numis in Hiſpania egens: conuenit mercatorem qui ſibi mutuato auro ſuccurrat, renuit ille: offert tñ hic ut ſibi in Flandria rependat. Arbitrantur ergo mercatores & cāpſores, quibus non eſt tanta ſuæ ſalutis cura (nā qui timoratæ ſunt conſcientiæ, non ſe huiuſmodi impoſturis contaminant) arbitrantur inquā huiuſmodi contractus non eſſe illicitos. Aiūt enim, Ego qui hic pecuniā confero recepturus in Flādria, illā cogito inde huc iſti traducere: cuius idcirco pretium recipio: cùm tñ re uera nobilis ille neq; ullam habeat in Flādria pecuniam: neq; huc eam ſomniet afferre, ſed ſuæ hic prouidere neceſſitati. Aiunt tñ campſores nihil ſua referre, neq; illis ſtudium incūbere, an alij pecuniam habeant necne. Attamen nullo prorſus fuco incruſtare poſſunt cābia iſta, quin ſint manifeſtè uſuraria. Quoniam fundamētum iuſtitiæ huius cōtractus, de quo in præſentia tractamus, non eſt aliud, quam ꝙ re uera fiat pecuniæ trāſmiſſio: alias apertum eſt mutuum, atq; adeò quidquid ultra ſortem percipitur, extorquetur rōne tpis, Alius autem clypeus, quo ſe protegunt, eò eſt iniquior, quo putant illo figmento omni ſcientē Deū fallere. Petunt enim ab illis, qui pecuniam recipiunt, literas in Flandriam, qui quidē eas exhibent, diriguntque ad ipſos miniſtros eorundem campſorum, ac ſi illi pecuniam ipſorum nobilium haberent: qui quidem miniſtri tāquam eorum factores poſteà remittunt Metinā ſub nouo fœnore: cùm tamen re uera eiuſmodi confictæ miſſiones ac remiſſiones non niſi expectādo tēpori inſeruiant: ac perinde exaugendo fœnori ad exuggendā debitorum ſubſtantiam. Et re uera ſi hæc non eſſet uſura: licet etiam quibuſcunq; priuatis qui nullam exercent negotiationem, neque alibi pecuniam habent eodem quoque modo contrahere. Nolo tibi mutuare, ſed tamen numerabo tibi hic, ut tu mihi renumeres in Flandria tali pretio. Satis ergo homines ducant hominum illuſores eſſe, ne ſint etiam Dei. Adde, quòd pecuniæ trānſmiſſio eſſe debet non ad quemcunq; proximum locum: ut ſi à Metina ad alteram Metinam uel Toletum fingatur tranſmitti. Nam traductio quæ fit intra regnū, non eſt pretio digna, ſed expectati temporis palliatio. De quo inferius latius. *Ad primum ar.* Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, quòd in hoc genus cambio nullatenus iuſtitiæ æquitas uiolatur: redditur namq; pecunia eadem uel æqualis receptæ, ſed pretium inſuper traductionis. *Ad secūdum ar.* Ad ſecundum uerò iam reſponſum eſt, non eſſe prorſus mutuum: immo maiorem habet depoſitionis formam. Collocat.n. iſte pecuniam ſuam hic apud iſtum, ut eam uſq; ad alium locum deferat.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ratione temporis licitum ſit cambij pretium.

NEgatiua reſponſio huius quæſtionis ſatis eſt ſuperiori libro demonſtrata. Attamen non modo quia in præſentia dicendorum fundamentum eſt, uerum quia multi aliter ſentire uidentur, operæpretium fuit, hic rurſum in diſputationem repetere. *Primum arg.* Arguitur ergo à parte affirmatiua: Dictum eſt ſuperiori libro, licere pro mutuandi obligatione mercedem recipere: nam alia obligatio eſt æſtimabilis pecunia: cambium autem ratione temporis nihil aliud eſt, quam quoddam

dam

dam genus mutui, quod apparet emolumẽtum aſſerre mercatoribus ipſis: atque adeò recipere pro illo publico munere, licitum eſt, pretium. Accedit quòd multos labores campſores inſumunt, expenſasq; faciunt: & ſuprà hæc omnia lucrum etiam eis ceſſat, quod ex illa pecunia mercaturam exercendo poſſent conquirere: horũ ergo cauſſa poſſe uidentur, habita ratione temporis quo ſua carent pecunia, aliquid percipere.

Arg. 3. In contrarium autem eſt definitio naturalis iuris, quam ſuperiori libro monſtrauimus: nempè aliquid pro vſu pecuniæ vltra eius ſubſtantiam recipere vſuram eſſe.

Concluſio reſponſiua. Reſponſio, vt modò dicebam, non poteſt non eſſe omnibus receptiſſima ad partem negatiuam. Quare vnica hic ſufficiat concluſio: cambium ratione temporis neutiquam poteſt eſſe licitum: quippe quod manifeſtam habet rationem mutui: cuius ideo pretium apertam habet vſuræ iniquitatem. Quapropter demirandum eſt, doctores alias non infimi nominis huiuſmodi cambia nõ reprobare, propter rationes, quas inter arguendum huc attulimus, uidelicet propter labores, & ſumptus, & lucrum ceſſans. Enimuerò ut labores & ſumptus in aliquam functionem impenſi mercede digni exiſtimentur, perſpiciendum prius eſt, an functio ipſa & negotium genere ſuo & obiecto iuſtitiæ munus ſit: nam alias neq; labores neque ſumptus ulla digni ſunt retributione: imò ſupplicio. Alioqui uniuerſos uſurarios haberemus excuſatos. Ecquis enim illorum eſt, qui in ſua exercenda arte labores non collocet & ſumptus? Quin uerò latrones ipſi publici nonne improbas latrocinijs exercendis operas nauant? Igitur campſores, cum mutuum indiſpenſabili iure naturæ & diuino reprobetur, ſi rõne temporis ex mutuo aliquid percipiunt, nullos labores aut ſumptus ſibi prætexere poſſunt, quorum de cã mercedem recipiant.

Ad ſecũdum ar. Sed aiunt artem eſſe reipublicæ neceſſariam, ob idq; eſſe licitã. Ecce aliam fallaciam: prius enim ex natura rei perpendendum eſt, an negotiatio licita ſit, q̃ aſſeratur eſſe neceſſaria: nã quod natura ſua non licet, ad nullum iuſtum finem eſſe poteſt neceſſarium: peruerſa ergo illatio eſt, dum per hoc q̃ res ab aliquibus iudicetur neceſſaria, inferatur eſſe licitam. Sed obtendiculo, quod de lucro ceſſante adhibent, multò minus eorum ualet uſuras fucare. Nam in primis ſi quod in ſuperiori libro non abſq; magno probabilitate diſputauimus, ueritatem hẽt, qui ſua ſponte, hoc eſt abſque ui & fraude ſuam à ſua induſtria alienat pecuniam, non poteſt ante moram ſolutionis de lucro ceſſante paciſci. At uerò ut in ſententiam contrariæ opinionis ſubſcribamus, tamen in campſoribus nulla fingi poteſt cauſſa lucri ceſſantis. Vniuerſis enim in confeſſo eſt, nemini licere lucrum ceſſans exigere, niſi qui expoſitam habet negotiationi pecuniam, à qua negotiatione alterius rogatu illam euellit. Campſores autem nulli alij negotiationi habent pecuniam expoſitam, ſed illi potius cambiendi muneri mancipatã: à nulla ergo licita negotiatione impediuntur. Nam etſi dicant ſe poſſe alia negotiandi forma lucrum conficere, omnes doctores, lucri ceſſantis patroni conſentientes reclamabunt: Aiunt quippe illam potentiam non ſatis eſſe ad petendum lucrum ceſſans, ſed requiri, quòd ſit iam pecunia negotiationi deſtinata. Sed ais: Non ſolum campſores qui arti duntaxat numulariæ ſuam dedicarunt pecuniam, uerùm etiam alij mercatores licitis mercaturis uacantes, cambia faciunt: illi ergo poſſunt rationem habere lucri ceſſantis. Reſpondetur neq; illis prorſus licere. *Scrupulus. Solutio.* Eiuſmodi nãq; mercatores ſuam pecuniam minimè cambiunt alibi percipiendam, niſi illam, quæ poſtquàm ſuas emerunt merces, ſibi ſupereſt: Quin uerò ſunt qui deſtinatam habẽt pecuniam mercaturis, atq; aliam ineundis cambijs. Adde, quòd idem etiam mercator, qui alter Metinæ pecuniam numerat, recipiendam in Flandria, ab altero etiam recipiat ibidem ſoluendam, prout ſibi uidetur ex re ſua eſſe. Cùm igitur cambia hæc, negotiatio per ſe ſint, ſecundum nullam opinionem ulla poteſt haberi ratio lucri ceſſantis. Atqui hoc eſt, quod lectorem obſecro attentè hic præ foribus perſpectum habeat, ut legitimè cambiorum diſputationem ingrediamur. Per hæc ergo, argumenta ſuprà facta diluta reſtant.

QVAESTIO XI.

DE PRETIO SOLVENDI numerata pecunia.

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrùm campſori liceat, ut pecuniam in ſuo cambio conſignatam in numero ſoluat, mercedem aliquam recipere.

Primum arg. Confirmatio.

POST hæc ſequitur, ut receptiſſimam conſuetudinem examinemus, qua campſori permittitur, quo pecuniā numeret, pretium aliquod reciperet. Eſt enim a parte negatiua argumentum, ꝙ numerare pecuniā, officium eſt proprium debitoris. Nihil.n. aliud apparet pecuniam numerare, q̃ illam ſoluere: ergo ſicut nulli licet ob id ꝙ debitum ſoluit, aliquid recipere, ita neq; id liceat ut debitā pecuniam numeret. Idque adeò inde cōfirmatur ꝙ certè præter campſores nemini aliorum ciuium id liceret tamquam pretium recipere, qui.n. ciuis alteri æs aliquod deberet quantumuis ingentis ſummæ, nihil exigere poſſet pro numeranda pecunia. Cum.n. numerat, rei ſuo cōſulit. Nam ſi non vult numerare id creditori confidat. In contrarium, eſt quòd lege principum id permittitur.

Prima radix unde ars nummularia duxit ortum.

Poſtq̃ fundamenta ſuperioribus qōnibus præſtituimus, quibus machina diſputationis huius ſubnititur, campum barathrúque cambiorum ingredientibus per neceſſarium eſt radices eorum & uenas aperire. Nam præter negotiatores rari ſumus, etiam inter ſcholaſticos, qui facta ipſa intelligamus Quamobrem non poſſumus circa ius ipſum non allucinari. Igitur animaduertēdum initio eſt, primam radicem artis nummulariæ excogitandæ eam fuiſſe, ꝙ proceres mercatores, qui amplo ære negotiantur, non poſſunt pecuniam aut in burſa ad nundinas deferre, aut in arca habere præſentem eſſet enim onus & impedimentum maximum eam ad tam diuerſa, diſtincta loca euehere: ſed omnia chirographis tranſigunt. Ob idque introducti ſunt campſores, qui eiuſmodi chirographis reſponderent nempè in quorum cambio mercatores pecuniam conſignet. Secundò notandum, quòd huiuſmodi chirographorū ſolutiones minime, niſi in nundinis, fieri conſueſcunt, atque adeò in illis quæ ratione eiuſmodi ſolutionum ſunt illuſtres: in quibus ſcilicet ſtata ſunt ſolutionibus tempora, vt infrà patebit. Quamobrem mercator qui ante nundinas merces emit illis tunc temporibus ſoluendas, præſente pecunia ſoluere cenſetur. Exempli gratia: Dum negotiator merces emit, quarum pretium chirographo ſuo apud campſorem conſignat proximis nundinis ſoluendum; non exiſtimatur credito emere: ſed præſenti pecunia. At rurſus ſciendum, quòd dum creditores, qui ſuper fide campſoris bona ſua vendiderunt, chirographi ei repræſentant, bifariam illud recipiunt debitum. Vno modo, abſente pecunia. Recognoſcit inquam campſor chirographum, manetque obligatus ſoluere æs illud, cuicumque idem creditor ſuo rurſus chirographo conſignauerit. Atque iſto modo omnia ſunt chirographa, & quæ vocant crédita. Si autem eiuſmodi creditoribus opus eſt numerata pecunia, ſoluere tenentur campſori quinque in ſingula milliaria. Hoc ergo quærimus, an liceat? Sunt enim qui rationem huius iuſtitiæ eam eſſe cogitant, quòd pecuniam numerant. Sed re vera argumentum ſuprà obiectum, ſententiam hanc vehementer impugnat. Nam cùm debitoris interſit debita numerare, nihil pro ipſo labore ei licet percipere. Et ita Caietanus opuſculo citato indubie aſſerit. Sed & præter hoc argumentum exiſtimo etiam alia manifeſta, quòd pretium illud non recipiant pro negotio & labore numerandi, ſed propterea quòd pecunia ſoluitur in numerato, quæ pluris æſtimatur. *Caieta.* Primùm, quòd profecto creditor mallet ipſe numerare quam illa quinque ſoluere. Secundò, quòd qui uice uerſa campſori ſoluit, nil recipit vt numeret. Tertiò præcipuè quòd quando in nundinis inopia laboratur numeratæ pecuniæ pretium ipſum numerandi augetur ut ſoluatur in numerato: adeo ut aliquando exhibeantur decem & fortè triginta in ſingula milliaria. Nō ergo pretium penditur pro numeratione: ſed re vera quia pluris æſtimatur pecunia

nia præſens. Neque ſatisfacere videtur ratio, quòd id recipiatur tanquam ſtipendium cuſtodiæ, eò quòd eſt pecuniarum cuſtos. Nam ſi pecunia illa, ſua eſt propria, ſibi incumbit cuſtodire.

Concl. reſponſiua. His nihilominus non obſtantibus, affirmatiua reſpondetur concluſione: eiuſmodi ſcilicet pretium iure poſſe recipi non quidem, vt reor, ob rationes illas iā modò refutatas: ſed ob hoc: ꝙ cum campſores ſint veluti mercatorum depoſitarij ac fideiuſſores, ob neceſſitatem iam modo explicatam, huius muneris & obſequij gratia conſtitutum illis cenſetur hoc genus ſtipendij, ut quoties pecuniam numerauerint, illa quinque in ſingula miliaria ſuſcipiant. Ex hoc ergo fit, nihil eos poſſe ultra recipere, quàm quod lege illis permiſſum eſt. *Deductio.* Nam eatenus cenſetur publicum ſtipendium: quatenus lege publica vel proborum conſuetudine permittitur. At ſi propter inopiā numeratæ pecuniæ, aut ob aliam cauſſam plus recipiant, profectò uſura eſt: quippe cum pro ſolutione illius, quod uere debent pretium extorquent. Nam poſtquàm mercatorum fideiuſſores inſtituuntur, tenentur illa lege ſoluere, vel à munere illo & officio recedant. *Ad primum ar.* Et per hoc argumentum in contrarium reſponſum cenſeto. Pretium enim illud non recipiunt quaſi numeratores pecuniæ, quam ſimpliciter debent: ſed quaſi numeratores illius, quam ceu fideiuſſores debent: atque adeo tamquam publicum ſtipendium illius neceſſarij muneris. Quo fit, vt perſonis priuatis id non liceat. Habet autem præterea iſtorum uſus, ut fertur, quòd ſi mercatorum quiſpiam in cambio numeratam pecuniam deponat, campſor pro maiori illius gratia reſpondeat. Numeraui campſori decem millia: fidem habebo apud ipſum: & creditum pro duodecim, & forſan pro quindecim: quia campſori habere numeratam pecuniam bonum eſt lucrum. Neque verò quidquam uitij in hoc fœdere apparet. Nam fideiubere pro alio, æſtimabile eſt pecunia, atque adeo campſor idem poteſt facere pro beneficio, quod ex tali ſuſcipit depoſito.

QVAESTIO XII.

DE NVMERORVM CAMBIO ratione diuerſę eorum æſtimationis in diuerſis locis aut temporibus.

ARTICVLVS I.

Vtrùm liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius vbi plus valet commutare.

QVò ad vſitata cambiorum genera, nos inſinuemus quæritur, an licita ſit cambitio pecuniarum diuerſarum regionū, quæ ſub eodē pondere & numero diuerſi ſunt valoris? Et arguitur a parte affirmatiua: *Primum argumē.* Qui tribuit ducatum vnum pro alio eiuſdem auri eiuſdemq; ponderis legitimum facit mutuum. Nam nihil ſibi petit reſtitui, niſi id quod confert: ergo illud eſt licitum perinde ac ſi frumentum mutues eadem tibi menſura reddendum, etiam ſi tempore ſolutionis pluris væneat. *Secundū argum.* Secundò: Si ego tibi decē mutuo ducatos, quos mihi elapſo anno reſtituas, quamuis tpe ſolutionis pretium ducati fuerit lege auctum, poſſum ex te eundem ducatorum numerum recipere: ergo pari modo ſi pluris in alio loco æſtimetur aurum, poſſum percipere idem pondus. In cōtrarium eſt, ꝙ iuſtitia non fert vt plus recipias q̃ tradidiſti, niſi ſit pretium pro re aliqua licita: ſi ergo ducatum hic contuleris ualētem undecim regalia argentea, debitor non tenetur reſtituere valentem duodecim.

In ingreſſu ſtatim materiæ cambiorum quæ ſuper cōmutatione monetarum fundantur, ratione diuerſi ualoris, in quibus tota uerſatur cambiorum ambiguitas, adnotandum in primis eſt, non eſſe commiſcendas diuerſas cambiendi rationes. *Senſus qōnis.* Modò enim non diſputamus, vtrum pro trāſlatione pecuniæ ad alium locū fas ſit pretium exigere? id enim iam conſtitutum eſt: ſed tantum quærimus utrum illa rōne ſecluſa liceat cambire monetā hic minus ualentem cum eadem pluris alibi æſtimata? Secundò notandum eſt, quatuor modis contingere poſſe, vnam monetam plus in vno loco aut in uno tpe (ut de ambobus vnà dicamus) q̃ in alio ualere. Primò rōne gradus auri uel argenti: nēpè ꝙ in Anglia

uerbi gratia, purius eſt altioriſq; gradus, aut in Luſitania q̃ in Gallijs; ſicuti re uera Anglicum argentum pretioſiſſimũ eſt. Secũdo modo, quia rarius eſt aurũ in vna regione, q̃ in alia: aut uice uerſa argentum uel aliud metallum quo numi cuduntur, abundantius. Tertio modo, quia princeps dũ reipublicæ expedit, pretiũ auget eiuſdem monetæ: quare uno tẽpore plus æſtimatur, q̃ in alio. Quarto modo, quia pecuniæ in toto genere maior eſt copia in uno loco, q̃ in alio, atq; illic adeo minoris pẽdatur: ubi autem maior eſt inopia, maioris æſtimatur. De tribus prioribus modis præſenti artic. dicere adornamus; dicturi de quarto in ſubſequenti, ubi cambiorum natura potiſſimum eſt explicanda. Ad quæſt. ergo præſentem tribus concluſionibus reſpondetur. *Prima concluſio* Prima, Cambire monetam minoris ualoris, hoc eſt inferioris gradus auri uel argenti, pro alia ſuperioris niſi compenſatione intercedẽte, eſt manifeſta iniquitas. Hoc patet. Primum, ſi in eadẽ fiat ciuitate: ut ſi coronas, quod deterius eſt aurum, pro auro ducatorum aut Caſtellanorum eiuſdem ponderis, quod longè purius eſt, commutares. Nam perinde eſt, ac ſi triticum, aut uinum, aut æs, aut cuprum pro alio cãbires, quod eſſet ex natura ſua melius. Idem ergo eſt, ſi Pariſijs mille ſcuta Gallica aliquis numeraret, ut ſibi in Hiſpania tot puri ducati rependerentur. Res eſt plana, ſi exceſſus eſt alicuius momenti. Nã cambire ducatum Hiſpanũ pro Hungaro, q́ licet ſit pretioſior, eodẽ apud nos argento æſtimatur, nihil habet iniuſtitiæ.

Secunda concluſio Secunda cõcluſio. Cambire monetam minoris ualoris ut idem prorſus põdus recipias: etiam cum eius ualor lege auctus fuerit, iniquitatem præſefert uſurariam. Hãc concluſionem præcedenti lib. q. 1. conſtituimus, ſed ut cunctas rationes diuerſitatum monetarum ſimul componeremus, repetendam duximus. Et intelligitur concluſio contra opin. Sylueſt. *Sylueſt.* in uerb. uſura. §. 14. ſiue actio illa præuiſa fuerit, ſiue inopinata. Etenim dum decem tibi ducatos mutuo, quorũ ſinguli vndecim regalibus argenteis æſtimãtur: ſi poſtea lege publica conſtituantur ualere duodecim, non plura mihi debes argentea regalia, q̃ centum ad decem. Atque adeo idem eſt, ſi in alia prouincia, ubi mihi ſoluturus es cumulatior eſt æſtimatio monetæ. Neque eſt ſiſe, ut ibi dicebamus de moneta ac de alijs rebus. Nam dum frumenti ualor augetur, eadem prorſus res manet, quæ ẽm naturam ſuam nõ habet, niſi unicũ uſum: & iõ quot modios tibi mutuaui, totidem mihi debes ẽt ſi plus ualeãt: monetæ uerò ualor cũ augetur, licet non mutet naturã metalli, mutat tñ naturam monetæ quatenus rerum menſura eſt: ac ſi fanega noſtra, quæ duodecim modiolis expletur, augeret ut tredecim caperet, tunc. n. ſi mutuaui tibi illã dum duodecim tñ capiebat, nõ debes mihi niſi aliam eiuſdem quantitatis: Illic ſatis, ut arbitror, concluſionem cõfirmauimus.

Tertia concluſio Tertia concluſio: Cãbire monetam in una prouincia, ut eadem in alia repẽdatur ubi propter raritatẽ metalli pluris æſtimatur, q̃ ubi fuit numerata, iure non licet, ſed eſt uſura. Exẽpli gratia, ducatus aureus apud nos ualet regalia undecim argentea, & apud Italos & Carlinos tredecim qui ſunt regalia noſtra, uel faciamus diſputationis gratia rem ſic eſſe in more, neutiquã licet hic cẽtum numerare ducatos, ſiue mutuo ſiue cambio, ſoluendos Romæ æſtimatione tredecim Carlinorum: niſi forſan cremẽtum illud in pretium cederet traducendi pecuniam: de illo qppe nihil modo loquimur: Res eſt liquida qñ perinde eſt ac ſi pro mille hic ac cẽtum regalibus quę huic confers, uelles Romæ recipere mille ducenta. Dixerim, ſi Carlinus eiuſdẽ ſit prorſus ualoris, apud illos, cuius eſt apud nos regale: nam forſan nõ eſt eiuſdem ualoris. Et ideo idem eſt fortè recipere duodecim Carlinos quod undecim regalia. Qua fortè ratione liceret cambire ducatũ ualentem in Hiſpania tercentum ſeptuagintaquinq; dupondia, ut redderentur in Gallia quadringenta quadraginta Turonuli. Nam Turonus Galliæ non eſt tanti ualoris, quam dupondium Hiſpaniæ. Cõtra hanc nihilominus cõcluſionẽ exibũt duo argumenta, quibus uia ad ſubſequentia minimè obſcurè panditur. *Primum arg.* Prius eſt: Poſſet quis in Sicilia, uerbi gratia, cẽtum modios tritici mutuare, reſtituendos ſub eadem mẽſura in Hiſpania, ubi pluris æſtimatur frumentũ: ergo eadem lege põt centum mutuare ducatos ſoluendos ubi plus ualent.

by Google

Secundũ argum. valent. Secundò arguitur; Poteſt quis deferre ſuam auream monetã à regione, ubi minus æſtimatur, ad illam ubi plures hr̃, atq; illic eodem modo cambire, quo pretio illic currit: ſicuti põt merces minoris emere in una regione, & pluris uendere in alia: ergo eadẽ rõne poſſum centũ ducatos alicui in Hiſpania mutuare reſtituendos vbi auctioris ſunt ualoris. *Ad primum ar.* Ad prius argm̃ iſtorum diſtinguit antecedẽs: põt nanq; cõtractus ille frumenti & rationem hr̃e mutui & rationem cambij: quorum dr̃ia eſt, ꝙ mutuum fit rõne tpis, quo expectatur ſolutio: eò ꝙ qui ab altero mutuatur, re caret in præſenti: cambium verò non niſi ratione loci. Petrus re vera habet frumentum in Sicilia, Paulus in Hiſpania: fit inter eos cambium vnius pro alio. igitur vbi mutuum eſt, ſi non ſcitur quanti ualiturum in Hiſpania ſit tempore ſolutionis, licitus eſt contractus. Si autem fieret mutuatio ea lege ut quando carius in Hiſpania veniret, tunc reſtitueretur, iniquum eſſet atq; uſurariũ, ut ſuperiori lib. dictum eſt. Cambium ergo duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis ſiue grana ſint, ſiue quæcumq; aliæ res neutiquam fieri licet ſi pluris in uno loco q̃ in altero æſtimentur. Claret.n. tunc iniquitas iniuſtitiæ. Et pari modo cenſendum de pecuniarum cambio. *Ad secũdum ar.* Ad poſterius deniq; argm̃ conceditur cuique liberum eſſe ex natura rei, niſi ciuili lege ſit interdictum, pecuniam ſuam ad locum alium tranſportare vbi maioris æſtimatur, & illam illic currente loci æſtimatione diſtrahere. Et pariter quiſq; alteri poteſt aurum ſuum concredere, quod quidem ſibi alibi reddat. Nam hoc non habet rõnem cãbij, qñquidem in mutuo & quodammodo ut dictum eſt, in cambio transfertur dñium: & ideo non poteſt recipi niſi res eiuſdem *Corrolarium.* valoris Ex his fit conſequens ꝙ cùm in nũdinis inter mercatores, ut infra narraturi fuſius ſumus ſcutum cremento ſæpe ualoris ac decremento varietur, cauendæ ſunt vſuræ quæ in mutuis hac ratione deliteſcunt. Si quis v. g. vt aliorum nationũ ſermone loquamur, centum alteri ducatos mutuet, pretio ciuili foro in urbe currente, vbi v.g. ducatus uigintiocto groſſis æſtimatur, ut reſtituatur pretio in nundinis Lugduenſibus, mercatoribus taxato, ubi penè certum eſt ducatum ualiturum groſſos triginta, uſura eſt manifeſta. ſiue mutuatio in auro fiat, ſiue in argento. Nam in ſingula ſcuta recepturus eſt tunc mutuator duos groſſos ultra ſortem. Et uice uerſa ſi in nundinis quis mutuet mille ducenta argentea regalia: numeret ea tamen in aureis ducatis æſtimatione duodecim argenteorum regalium: quo pretio inter mercatores currunt: itaq; non annumerat niſi ducentos ducatos. Eo tamen pacto, ut mille ducenta regalia recipiat vbi uſu forẽſi ducatus non ęſtimatur niſi undecim argẽteis, vſuram committit. Nam cum non dederit niſi centum ducatos, vult ſupra recipere cẽtum regalia. Et eſt notandum in hoc latere fallaciam, ꝙ dum inter mercatores ducati aut ſcuti ualor creſcit aut decreſcit, non eſt propter raritatem auri, de quo 3. noſtra concluſio loquebatur: imò eius numerus in foro ſp habet ſuam argenti & æris æſtimationem: atq; adeo inter mercatores qui dederit unum aureum, non recipiet niſi, v. g. undecim argentea regalia: ſed fingunt illa ſcutorum ac ducatorum nomina quæ maiori minorive pretio æſtimant. Et ideo qui mutuat aureum ſcutum æſtimatum nũdinarum pretio maiori illud argento æſtimat dum mutuat, quàm dum illud recipit, Mercatores namq; nullam habent auri rationem aut argenti: ut ſtatim clarius patebit. Atque hinc colligitur reſponſio primi argumenti in fronte quæſtionis obiecti: *Ad primum ar.* Dum.n. decem ducatos mutuas ſiue in auro ſiue in argento, nihil amplius tibi debetur quàm pecunia eiuſdem valoris. Ac perinde ſecundi argumenti antecedens, con- *Ad secũdum ar.* cluſione ſecunda oſtenſum eſt falſum. Non enim poſſum creſcente valore aureæ monetæ niſi illum recipere quo dum mutuari uel cambiui æſtimabatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum licitum ſit monetarum cambium, quæ in diuerſis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ inæqualis ſunt ualoris.

Reſtat hic de quarto modo uariati monetarum valoris diſputare. Fac v.g. in Flandria modo propter bella quæ illic geruntur, aut Romæ, multò eſſe ſtrictiorem inopiam numeratæ pecuniæ quàm

in Hiſpania: qua ratione pluris illic æſtimatur ducatus quàm apud nos, utrum liceat hac ratione pro ſcutis quæ illic numerantur, plus in Hiſpania recipere. Apparet nanque in proximo art. definitam eſſe quæſtionem ad partem negatiuā, Sanè cum tertia concluſione negatum ſit licere cambire monetam auream vbi minus valet reſtituendam ubi pluris pp raritatem auri æſtimatur. Eadem enim ratione non licebit maiorem pecuniam recipere, vbi pp pecuniarum copiam minoris æſtimatur, q̃ illic ubi pecunia fuerat, collata. In contrariū eſt, quia rerum copia pretium earum minuit: qua ratione licet pro vno modio frumenti vbi duplo pluris æſtimatur duos ſuſcipere vbi duplo minoris venditur. Sic ergo erit in monetis.

Argu. a partis negatiuæ.

Peruentum nobis tandem ad locum eſt vbi cambiorum natura quæ mercatoribus in vſu habentur, explicanda eſt. Quam profecto, ſi ego non fallor, nuſquàm hactenus apud auctores intellectam legerim. An verò ſcopum ego tetigerim, alij iudices ſunto. Igitur poſt ea quæ in ſuperioribus iacta ſunt fundamēta, mercatorum modò praxis ante oculos conſtituenda illis eſt qui eiuſmodi cambiorum mores deprehendere cupiunt, Dictum enim, eſt chirographorum ſolutiones quibus mercatores ſua tranſigunt negotia in nundinis ſtatis temporib. celebrari: quæ quidem ſolutiones acſi tunc fierent præſenti pecunia quando res venduntur ita reputantur. Subijciamus ergo in noſtratibus exempla quæ illis ſimillima ſunt quæ in alijs prouincijs, ſiue Venetijs, ſiue Genuæ, ſiue Lugduni, ſiue Lōdini vſu fiunt. Sunt ergo apud noſtrates quaternæ ſtatæ nundinæ: quibus ſub eodem numero aliæ reſpondent in Flandria. Primæ celebrantur Campenſis Metinæ ſub menſem Maium; vbi campſorum menſæ ad ſoluendum ſternuntur, vel, ſuo idiomate, cambia aperiūtur, quintadecima Iulij, durantque ſolutiones vſq; ad decimam Auguſti. His reſpondent aliæ in Flandria ſub menſem Septembrem, vbi cambia ſolutionibus faciendis panduntur decima Nouembris, durantq; ſolutiones toto illo menſe. Secundæ nundinæ fiunt Metinæ Riui Sicci: vbi cambia incipiunt decimaquinta Septembris, finiūtur autem decima Octobris. His

Mercatorum praxis.

reſpondent aliæ in Flandria, quæ celebrātur ſub Natalem Domini; in quibus cambia incipiunt decima Februarij, durantque per totum menſem. Tertiæ fiunt apud nos eadē Metina Campenſi ſub menſem Octobrem, cuius Cambia durant à menſe Decēbri uſq; ad initium Ianuarij. Cui Reſpondent in Flandria nundinę Reſurrectionis: in quibus cambia incipiunt decima Maij: durantq; toto menſe. Quartæ nundinę fiūt apud nos in Villalon, quarum cambia fiūt Quadrageſima dimidiata vſque ad Paſcha: quibus rñdent in Flandria nundinæ Iunij, quarum cambia durant ferè toto menſe, Auguſti. Igitur cambiorum praxis eſt hæc; ut tres menſes poſt receptam pecuniam Metinæ reſtituatur in Flandria. Nam campſor qui in nundinis Maij Metinę in initio Auguſti pecuniam numerat recepturus eſt in Flandria nundinis Septembris, ubi ſolutiones, ut diximus, fiunt toto menſe Nouembri. Et qui Metinæ Riui Sicci pecuniam annumerat in initio Octob. eandem recipit in Flandria in nūdinis Natiuitatis, puta menſe Februa. Et ſimili analogia de alijs cenſendum. Aiunt enim illam temporis intercapedinem neceſſariam eſſe ut chirographa poſſint illuc commodè peruenire, & parati pecunia. His circa practicam intellectis ecce cambiorum punctū, Quādo in Flandria uel propter bella, vel alia quacunq; de cauſſa numorum penuria laboratur, ille qui hinc illuc ſuam vult inter mercatores tranſmittere pretiū pendit qui autem uice verſa pecuniam in Flandria numerat, Metinæ ſibi reſtituendam, non modò nihil pendit, uerùm & plus lucratur, quam ille pēdit qui in Hiſpania numerat ut in Flādria recipiat. Exempli gratia: Nunc temporis quo propter continua bella Cæſar pluribus indiget apud Flandriam talentis, raritas eſt pecuniæ illic maxima: Itaque minor pecunia tāti habetur quanti apud nos maior. Sicuti ubi caritas eſſet tritici, unus modius tanti væniret, quanti alibi duo. Quæſtione enim ſequen. articulo primo, narraturi ſumus cauſſas augendi cambiorum pretia. Hac ergo de cauſſa mercator qui Metinæ alteri quadringentos ac decem denariolos noſtros, quos dupondia appellamus. Itali quatrinos, Galli turonos, non plures in Flandria recipit quam

treccen-

trecentos ſexaginta. Itaq; pro tranſmiſſio ne perdit quinquaginta: quamuis, ut ſupra diximus, non iactura, ſed lucrum eſt. Qui autem econuerſo in Flandria numerat trecentos, recipit in Hiſpania trecentos ſeptuagintaquinq;. Itaq; plus lucratur in remittenda huc pecunia quam penderat, dũ hinc illã illuc tranſmiſerat. Simile fermè tunc contingit inter Hiſpaniam & Romã: ubi anguſtior eſt ſolito pecuniæ inopia. Per hæc ergo, ut obiter adnotemus, patẽ eiuſmodi cambia non eſſe a Docto intellecta: ac proinde in diuerſas ſñias diſſidẽt Caiet. namq; in ſuo illo opuſculo, c. 7. fundamentum huius cãbii illud excogitat, ꝙ pecunia loco abſens minoris hr̃ q̃ ſi eſſet loco pñs: & eidem applaudit Syluest. uerb. uſura. 4. Nam quo loco, inquiunt, diſtat, pluribus eſt ſubiecta periculis: quocirca poteſt minor quę tutior, eſt, iuſte pro maiori, cambiri quæ minus eſt tuta. Et quidem ſi re uera hæc exiſterẽt pericula, inficias nõ irem. Faſſi. n. ſupra ſumus, æs alienum, qđ ille debet, a quo uel pp pauperiem uel pp fidei tenuitatem non eſt recuperatu facile, minoris uendi poſſe, quam ſit eius quãtitas: neq; merces inſanis undis commiſſæ tanti emerentur, quã ſi eſſent in portu. Attamẽ inter mercatores nulla ſunt, aut uix ulla hmõi pericula. Nam illi qui Metinæ recipit apud Flandriam ſoluturo, tanta hr̃ fides, quã ſi pecuniã haberet in Hiſpania. Quare hanc illis licentiam facere eſt plus illis indulgere quàm ſibi petunt. Adde ꝙ ſi hæc eſſet horum cambiorum baſis, tunc ille qui modo Metinæ pecuniã numerat, recepturus in Flandria, minoris deberet illam Flandrenſem emere, hoc eſt, auctior illi deberet in Flandria reſtitui: cũ tñ multo minus illic recipiat. Alii ergo arbitrantur ratione, qua huius cambij iuſtitia fundatur, eam eſſe, ꝙ aurum pluris penditur in Flandria. Et ideo aiunt hoc nõ licere, niſi commutatio fiat diuerſarum pecuniarum. ſ. argenteæ pro aurea, uel ænea. At uerò hoc iam ſupra diximus, mere gratis eſſe dictum. Nam cambia rõne loci non eſt fieri neceſſariũ in diuerſis monetis. De quo cambio ſuperiori art. tertia noſtra concluſio loquebatur. Immo, ut proximè dicebamus, nulla inter mercatores auri vel argẽti uel æris habetur ratio. Sed fac nullum eſſe aurum vel argentũ præter æneos eoſdemque minutiſſimos denariolos. Ex his namq; qui modò Metinæ confert quadringentos decem, in Flandria recipit non niſi tercentum ſuprà ſexaginta. Et uice uerſa, qui illic confert tercentum, hic recipit ſeptuagintaquinq; ſuprà trecentos. Vnde cùm amplius ſit lucrum, dum prius pecunia numeratur in Flãdria reddenda in Hiſpania, quam diſpendium, ſi Metinę numeretur, redhibenda Brugis, unum ex ſtrigiferis negotijs eſt theſaurizate pecuniam apud Flandriã, hoc eſt illam à nobis illuc tranſmittere, in hunc potiſſimum uſum, vt inde huc rurſus remittatur. Fit. n. lucri acceſſio tredecim dupondiorum in ſingulos ducatos: quamuis illud ẽt qđ diſpendium facere vr̃ qui plus Metinæ ur̃ prius conferre, q̃ poſt recipit in Flandria, re uera nõ eſt iactura, uerùm etiã ſæpè lucrum. Sed & hoc demũ noſſe oportet, ꝙ quanto exuberantior eſt Metinæ pecunia, tantò uilius cambitur: hoc eſt qui pecuniam numerat ſoluendam ſibi in Flandria, auctius pendit pretium: quia rariores inueniũtur qui Metinæ egeant. Et quanto anguſtior, tanto minus pendit, quia plures ſunt recipientes Metinæ ut conſignent in Flãdria. Quæſtio ergo pñs eſt, vtrum cambia hæc ſint licita? Et præter argumentum in capite qõnis factum arguitur hoc mõ: Si hoc cambium, reale eſſet ac licitum, id maximè uel quia eſſet diminutum cambiũ, uel rõne loci, nempè qa pecunia ab uno in alterum traducitur, muniti aũt nullum hẽt ſpecimen. Haud. n. illic pretioſior moneta cum uiliori cambitur, ſed denarij pro denariis. Neq; uerò totũ eius fundamentum eſt ratione loci: nam tunc ſicut pro tranſlatione ab Hiſpania ubi copioſior eſt pecunia ad Flandriam pretium ſoluitur: ita & econuerſo pro tranſlatione ſolueretur q̃ fit à Flãdria in Hiſpaniã: quod tñ vt ĩ practica oſtenſum eſt, nõ fit ſed accedit lucrũ. Adde, ꝙ qui in Flandriã pecuniã cõfert q̃ ſibi in Hiſpania refeatur, porrò id non facit, quia indiget hoc ſuã tranſmittere pecunia, quia forſan illam hinc tranſtulerit, ſed pp lucrũ. Secũdò arguitur: Genus hoc cambij manifeſtam oculis exhibet ſpeciẽ uſuræ. Nam qui Metinæ, uerbi gratia pecuniam numerat, reſtituendã ſibi in Flandria,

Caieta.

Syluest.

Refutatur proxima ſententia.

Primum argu.

Secundũ argu.

dria, dominium eius in illum transfert ab-
ſolutum quam perinde alter ibidem diſpē-
dit ac ſi ſimpliciter eſſet mutuum. Et (qđ
rē probabiliorē facit) ille qui recipit, non
ob id uidetur facere, ut q̄ habet in Flan-
dria, Metinam transferat: quia forte nullā
illic habet: ſed quia Metinæ indiget: &
quò expectetur ſolutio, fucatur illo colore
ꝙ ſoluatur in Flandria. Accedit ꝙ ſi quis
in alteri Hiſpania re uera mutuaret pecu-
niam, quam mutuatarius in Flandria eſſet
repenſurus: quia ambo illuc forte profici-
ſcuntur, propterea ꝙ in aduerſo loco eſſet
ſoluenda, nihil de natura mutui amitteret.
Et confirmatur hæc ratio: Vt cambium ra-
tione loci ſit licitum, nulla debet tempo-
Cōfirmatio. ris mora de neceſſitate interuenire. Sed
ego, v g. habeo hic pecuniam præſentem,
& tu Romæ etiam præſentem, admetior ti
bi hic, ut tu mihi Romæ remetiaris. Itaque
ſi poſſibile eſſet me hodie exiſtere Romæ
hodie mihi illic rependeres: ſed requiri-
tur tempus, quia non poteſt nuntius illuc
aduolare. Attamen in iſtis cambijs habetur
ratio temporis. Si enim qui hodie recipit
Metinæ, cras deberet ſoluere in Flandria,
vel intra hebdomadā: ſi ſtatis ſuccuſtatijs
equis nuntius euolaret, iſte qui recipit, re
Tertium argu. uera uel non reciperet, uel non niſi uiliori
pretio. Cùm ergo hoc uerum habeat, ſignū
eſt expectationem trium menſium eſſe in
cām lucri huiuſmodi cābiorū. Præterea ex
notabili ſuperius poſito elicitur ētnum re
cens argm̄. Nam ſi ſecundum copiam aut
inopiam pecuniæ quæ eſt in nundinis cā-
biorum pretia uariātur, indicium eſt eadē
cambia rationem habere mutui. Etenim ſi
mercatoribus, reliquis negotijs pactis am-
plior pecunia ſupereſt, facilius eam confe
runt, pluſq; perdunt: ſi uerò maior eſt pe-
nuria difficilius conferunt & cum maiori
lucro. Quòd ſi negemus eſſe mutuum, illuc
relabi uidebimur ut concedamus (quod
quidā arbitrantur) uenditionem eſſe em
ptionemq; pecuniæ: ita ut pecunia in Hi
ſpania ubi eſt maior copia, minori æſtime
tur pretio: ſimilis autem in Flandria maio
ri. Quemadmodum oliuæ, quæ apud nos
naſcuntur, nō autē illic. Et hac ratione pe-
cunia, quæ eſt Metinæ, uenditur illius pre
tio, q̄ eſt in Flandria: & ediuersò. Pecunia
autē cum ſit rerum pretium, non pōt pre-
tio alio diuendi. Hæc profectò dubiam rē
faciunt. Immo apud illos qui eius tantum *Concl. reſponſiua*
ſuperficiem aſpiciunt meritò demonſtra-
bunt iniquam. Nihilominus quantum pro
captu meo conijcere poſſum, res aliter ha-
bet. Quare ad quæſtionem hac concluſio
ne reſpondetur, licitum eſt pecuniam ab
uno in alterum locum cambire, habito re
ſpectu copiæ, quæ eſt in uno, atq; inopiæ,
quæ in altero, ut. ſ. pro maiori numerata
ubi eſt copia, minor recipiatur ubi eſt ino
pia: dummodo nulla præterea tēporis ha-
beatur ratio quam illius quod neceſſarium
eſt ad traducenda chirographa (pro quo,
ut infra patebit, nec pretiū augeri poteſt)
omneq́; fraudis doliq; genus abſit. Enim-
uerò niſi mea me cōiectura fallit, hoc quā
tum conijcere poſſum, eſt cambiorum fun-
damentum, quæ hac noſtra tēpeſtate uſu
celebrantur. Probatio apud me concluſio *Probatio conclu.*
nis eſt hæc, Iuſtitia lex eſt, ut dati & acce-
pti æqua ſit æſtimatio quadringenti autē,
v. g. denarioli ubi affluentior eſt pecunia
non pluris habentur quam trecētum quin-
quaginta ubi pecuniç penuria laboratur,
ergo numerare illic quadringentos, ut ter
centum quinquaginta hic recipias, non eſt
iuſtitię uiolatio. Nec uice uerſa dare hic
tercentum quinquaginta ut illic tibi qua-
dringenti reddantur. Exemplum profer-
tur in oleo, ut modo dicebamus, cuius co-
pia eſt apud nos, aut in uino, quod à nobis
illuc defertur. Non enim pluris apud nos
habentur, imò minoris centum cadi quam
ſexaginta aut ſeptuaginta in Flandria, er-
go ſicut poteſt quis maiorem hic menſurā
huiuſmodi liquorū pro minori apud Flan
driā ſoluēda cambire, ita fieri poteſt in pe
cunia Et uice uerſa, ſicut poteſt quis pau-
ciores Metinę ulnas lini cambire pro plu
ribus ſoluendis in Flandria, quia lini apud
nos maior eſt caritas, ſic poteſt modo mer
cator apud Flandriam, minorē cambire pe
cuniam pro maiori in Hiſpania redhiben
da. Et confirmatur pręterea inde conclu- *Cōfirmatio.*
ſio, ꝙ ſi quis uellet cambire ſimpliciter ra-
tione loci nempè tranſmittere pecuniam
ſuam ex Hiſpania Romā, ſed tn̄ uel ꝓpter
bella uel propter alia pręſentiſſima peri-
cula, nulla alia pateret uia, niſi cābiendo
hanc pro illa, & Roma numorum anguſtia
grauiter premeretur, licet minorem illic
redde-

reddere: eò quod tanti habetur quāti hic aliquantulo maior. Nihil ergo in hoc cambio iniquitatis apparet. Quòd ſi hoc licitū eſt, nihil refert, an obiter quis illud faciat, & præter conſuetudinem, an verò ex officio. Nā quòd natura ſua iuſtum eſt, quiſque poteſt conſultò exercere. *Arg. contra concluſionē.* Contra hanc nihilominus concluſionem hoc ſe ſtatim offert argūm, à loco ad tēps. Sequeretur inquam eadem ratione, quòd liceret cuique modò in Flandria ſuo ciui numerare, v.g. decem ſcuta, quorum ſingula æſtimantur tercentum denariolis ſiue in auro ſiue in denarijs: quia nihil refert, hac lege vt quando eſſet affluentia pecuniæ quanta eſt in Hiſpania vel maior, recipere pro ſingulis ſcutis tercentum ſeptuagintaquinque denarios, quos mō recipit in Hiſpania. Nam ſi hoc licet propter copiā, quę eſt in Hiſpania, cur non erit licitum quando tanta fuerit abundantia in Flandria? *Solutio.* Reſpondetur hanc quę apparet, non eſſe ſimilitudinem: quoniam trāsferre nunc dominium pecuniæ vt deſignato poſt tempore reſtituatur non poteſt non eſſe mutuum: & ratione mutui nihil poteſt pretij extorqueri: ſed quando habetur ratio diuerſitatis, non temporis ſed loci, nō eſt mutuum, verùm cambitio duarum rerum præſentium, quarum ualor modo æqualis eſt. Ex his ergo facilè moderamina colliguntur ac tēperamenta concluſionis, quibus eſt eius veritas circūſcribenda. *Moderamina poſitæ concluſionis Regula.* Primum enim diximus cauendum eſſe, ne ratio huc temporis obrepat: quæ indicium ſit palliati mutui. Ad cuius vtrique rei notitiam, hanc cenſeo ſtatuendam regulam. Nō poteſt virtute huiuſmodi cābij aliud qdpiam recipi, q̄ ſi duæ res in præſenti exiſtentes cābirentur hoc eſt, non poteſt, qui pecuniā in Flandria numerat, quantum eſt ex genere ſuo, plus in Hiſpania recipere, quàm ſi eodē puncto quo pecuniam illic confert, fieri poſſet vt eandem reciperet in Hiſpania. Exemplum eſto: Si ille admetiens pecuniā in Flādria, certus eſſet eadem die miniſtrum ſuum eandem recipere Metinæ, nempè quia per literas antea & nuntios inter eos ſic conuentum fuerat, & ratione aſſertæ concluſionis amplius recipit, quàm confert tantundem prorſus valoris, neq; alium prætereà obolū recipere pōt, ſiue ſolutio facienda ſit poſt menſem, ſiue poſt tres, ſiue poſt decē. Hanc inquam regulam conſtabiliendam hic q̄ maximè neceſſarium arbitror. Nam ſi tā vera eſt, q̄ re uera cenſeo, infallibilis eſt iuſtitiæ index huiuſmodi cambiorum. Modificati autem ſumus concluſionem dicentes, quantum eſt de genere ſuo: quoniam non periode in pecuniarum cambio cenſeri poteſt tempus illud præſens, quo æſtimandus eſt ualor pecuniæ in alio abſente loco, atq; in alijs mercibus: ut articulo proximo declarabimus. *Altera ratio pro conclu.* Porrò autem eius veritas ex dictis fit compertiſſima. Fundamentum enim iuſtitiæ horum cambiorum atq; adeò teſtimonium rōnem mutui huic non abdi, eſt quod cābitur maior pecunia pro minori, aut vice uerſa: quoniā in uno loco tanti æſtimatur minor, quanti in altero maior: ergo ratio valoris huiuſmodi pecuniarum ad eundem temporis articulum referri debet, & perinde ac ſi res præſentes ſint, earum cambiū exiſtimari: atq; adeò nulla temporis ratio interuenire valet, quæ pretium vel unius augeat vel alterius minuat. Et quoniam concluſionem ſimilitudine aliarum rerum fulciuimus, earum exemplo in eius explicatione vtamur. Licet quidē mihi exiſtenti in Hiſpania, vt frumētū pluris vęnūdatur, duos modios cambire pro tribus in Sicilia, quos ſcio eodē æſtimari prætio quo duos in Hiſpania. Hæc autem cambitio non eſt licita, niſi pro eodem tempore: nempè quia tu habes frumentum in Sicilia, & ego in Hiſpania. Quare ex illo puncto quo ego tibi in Hiſpania meū confero, id qđ tu in Sicilia habebas, factū eſt meum. Nā ſi tu illic nullū habes mō frumentū, ſed expectas habere, & quo te expectē, reddis mihi ꝓ duobus tres, manifeſtum eſt uſurariū mutuum. Ad propoſitum ergo, ſi ille qui recipit in Flandria reddit tibi poſt trimeſtra plusq̄ redderet, ſi eadē die qua tu confers in Flādria redderet tibi in Hiſpania, manifeſtū eſt hoc non eſſe ſyncerum cābium rei pro re; ſed auctarium illud ob id adhiberi, ꝙ illo tpe illum expectas dum pecuniam quā paratam nō habet, cōficiat atq; adeò ratio mutui quod illic cōtegitur. *Exploditur mercatorum cauillatio.* Et per hoc parebit uitium illius rationis, quam ſibi mercatores obtēdunt. Fatentur nanq; unā cauſſam, cur expectetur toto trimeſtri, eſ-

ſe, vt

ſe, vt ille q in vno loco recipit, parare poſ
ſit, & fortè conficere pecuniam ad ſolu-
dum: Hoc inquam iudicium eſt manifeſtū
mutui. Nam ut ſimplex ſit cambium, requi-
ritur (vt crebrò repetimus) vtriuſq; rei exi
ſtentia: atq; adeò, vt ille qui recipit in prō-
ptu habeat pecuniam. Quare ſi in præſen-
ti nō habet, palam fit, pro expectatione dū
conquirat, augere cambii pretium. Sed ait
mercator, chirographum nō eſt voluceris,
quæ poſſit ſubito euolare: atque adeò tem-
pus requiritur. Fatentur quidem, ut ſuprà
faſſi ſumus. Attamen cum tp̄s illud non ni
ſi illi neceſſitati inſeruiat, ut cambium in-
noteſcat, ratione illius nihil pretii extor-
queri poteſt Et hoc eſt punctum, quod cō-
ſideratiſſimè meditandum eſt. Si enim cā-
bium eſt rei pro re, ad idem eſt reducendū
punctum: pro tempore ergo notificandi
nihil recipi poteſt. Quare vbi diximus ad
mittendum eſſe tempus neceſſarium ad
tranſmittenda chirographa non eo pacto
intelligendum eſt, vt haberi eius rō poſſit
ad recipiendum pretium: quia tūc ꝑfectò
pro eiuſdem temporis expectatione reci-
peretur: ſed intelleximus illud neceſſariū
tp̄s non eſſe, vt quidem arbitrantur, vſuræ
indicium. Sed ait rurſus qui partes merca-
Obiectio. torum defenſat: Si iſte qui pecuniam alio
tranſmittit, curſori eandem concrederet
transferendā, inducias illi temporis cōce-
deret, tunc pro tp̄e pretium ſolueret. Rñ-
Solutio. detur nō unam ſolùm fallaciam in argō la
tere. Primum. n. qui ſic arguit, immiſcet
diuerſas ſimul cambiorum ſpecies, quod
in præſentis quæſtionis fronte cauendum
admonuimus: nunc enim non diſputamus
de cābio rōne loci, hoc eſt, qđ fit ſola rōne
tranſmittendi pecuniā qua alibi indiges:
ſed de cōmutatione pecuniæ vnius loci ꝓ
pecunia alterius, propter copiæ inopiæq;
varietatē. Nā qui pecuniā dat in Flādria,
recipiēdā in Hiſpania, nihil diſpendit, vt
diximus, ſed lucratur. Item qui pecuniam
concredit curſori, non transfert in ipſum
dominiū, ut fit, in cambijs. Atq; adeò nul-
la illic abdi pōt rō mutui. Et quod ad rem
pertinet, pretium non illi conſtituitur pro
tempore, ſed pro labore: cambire ergo pe-
cuniam, quæ eſt Metinæ, pro illa, quæ cen-
ſetur eſſe in Flandria, non debet illa nor-
ma iudicari, quæ eſt mera tranſlatio ꝑ cur-
ſorem: eò vel maximè, ꝙ pretia non conue
niunt. Tranſportaret enim curſor ab Hi-
ſpania in Flandriam quatuor millia duca-
torum, pretio centum: & tamē qui prius re
cipit in Flandria, repenſurus in Hiſpania,
ſoluit quintam partem, & eo amplius, ca-
pitalis. Sed arguat ſic forſan contra cam- **Argu.**
pſorem quiſpiā: Dum bella vel obſtacula
alia impedimento ſunt, ne pecunia trans-
ferri poſſet, multò auctius eſſe debet tranſ-
lationis pretiū: ergo id ego poſſum ſupra
illā rōnem ſuſcipere: qua una moneta cā-
bitur pro alia. Nam cùm duarum cābiorū
ſpecierum per ſe utraq; licita eſt, nulla eſt
iniquitas, ſi altera alteri adhibeat. Ad hoc **Reſpōſio.**
reſpōdetur & eſt iudicio meo apprimè no
tanda reſpōſio, ꝙ ſi cābium de quo impræ-
ſentiarum loquimur, licitum eſt, nempè
ut pecunia unius loci pro pecunia alterius
cābiatur, hæc nihil bellis obſtantibus, ſtra-
ta eſt paratiſſimaq; uia traducendi mone-
tā: & ideò iniquiſſimū eſt ad lucrū huiuſ-
modi cābij pretium aliud inſuper adhibe-
re ratione tranſlationis de loco ad locum.
Sed alterum eligendum eſt: uel ſi quidpiā **Primum**
pretij ratione ſecundi adhibeatur, id debet **Corolla-**
eſſe tenuiſſimum. Ex quo fit, ꝙ cùm inter **rium.**
mercatores non habeatur ratio niſi prioris
cābij, ſ. cōmutationis monetæ ſi cambium
fiat cum alio ciue, qui non eſt mercator ne
que negotiator, & præter hanc, habeatur
etiam noua ratio prætij propter tranſlatio
nem, iniquū eſſet. Crediderim ergo certiſ-
ſimā eſſe noſtrā concluſionē: uidelicet ex
cābio de quo impræſentiarum agimus, ni-
hil amplius poſſe recipi, quā ſi eadem die
in uno loco paretur, & in alio reciperetur,
uel perexile inſuper quidpiam. Ex quo fit **Secundū**
tandem, ut in calce totius qōnis hoc adno
temus, nōdū patere differētiæ huius æqui-
tatē: nēpè ꝙ cùm ille qui pecuniā Metinæ
prius capit, reddit aūt poſt in Flādria, non
lucretur niſi quinquaginta: ille qui econ-
uerſo eodem tp̄e inuariataq; pecuniæ æſti
matione prius confert in Flandria, rece-
pturus in Hiſpania, lucretur ſeptuaginta-
quinq;. Enimuerò ꝙ prius cambium licitū
ſit, id in cā exiſtit, ꝙ trecentum ſexaginta,
q̄ iſte qui Metinæ recipit, reddit in Flan-
dria, tanti æſtimantur quanti quadringen-
tadecem, q̄ receperat, & ediuerſo. Igitur ꝙ
uice uerſa trecentum ſexaginta prius con-

fert in

fert in Flandria, non eſt cur poſteà recipiat Metinæ, niſi quadringenta decem:nã idem eſt ualor. Quare nihil referre deberet, ꝙ prius quis recipiat Metinæ, ut ſoluat in Flandria: & quod prius annumeret in Flandria, ut poſteà recipiat Metinæ.

Reſtat igitur argumentis reſponſa ſubiicere, quatenus contra hanc noſtram aſſertionem militare uidentur. *Ad primum ar.* Ad primum ergo in uertice quæſtionis oppoſitum rñdetur, diuerſam eſſe rationem, quando pretium auri augetur vel minuitur æſtimatione argenti aut æris, pp ſolius auri raritatẽ & qñ tota pecunia pluris minoriſve æſtimatur pp eius in gñe copiam uel inopiã. Nam priori modo qui ducatum, v.g. confert in Hiſpania, non confert amplius quã vndecim argentea regalia. Si quidem idem eſt, in auro tribuat an in argento. Qui aũt illud recipit Romæ, æſtimatione Romana recipit illic regalia tredecim: non ob id ꝙ tredecim regalia non pluris illic habeantur, quàm undecim apud nos, ſed quod aurum carius æſtimatur. Sicut ſi frumentum valens undecim cambiret quis pro alio valente tredecim. Attamen qñ maior eſt copia pecuniæ totius in genere in una prouincia, q̃ in alia, non pluris æſtimãtur, ubi maior eſt copia pecuniæ tredecim regalia, quã undecim in altera, ubi eſt penuria. *Ad aliud.* Et ideo põt, v.g. dare quiſq; in Flandria undecim in quacumque moneta, ſiue aureos ducatos ſiue argenteos, ſiue æneos numos recepturus tredecim in Hiſpania. Ad primum aũt eorum, quæ proximè ante concluſionem adiecimus, iam ſatis rñſum eſt, iuſtitiam huiuſmodi cambij monetæ pro moneta non in eo fundari, ꝙ ſit cambium, mutuum, uel merum ratione loci.i. vt numi transferantur, ſed pp dñam ualoris in diuerſis locis. Quare non inde uariatur cõtractus ꝙ fiat non ob neceſſitatem transferendi pecuniam ad alia negotia, q̃ ratione lucri, ſicuti in alijs mercibus accidit. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſcdm uerò negatur hoc eſſe mutuum, ut declaratum eſt: quia non ſit hic hoc cambium, uel fieri non debet, ut ratione tpis aliquid petatur: ſed eſt cambitio duarum præſentium pecuniarum. Quocirca ingenuè concedimus eum qui cambit, transferre in alterum dominium ſuæ pecuniæ: ut quo libuerit uſu illam diſpendat. Vnde tamen non fit conſequens, ut quidam neoterici cenſent, eſſe mutuum: nam in cãbio etiam transfertur dominium, ut dum merces quaſlibet tuas cum alijs cõmutas. Neq; refert, ut idem auctor cogitat, pecuniam redditum iri in moneta diuerſi metalli aut eiuſdem. Ad aliud uerò quod illic adhibebam, nempè accidere nonnunquam ꝙ qui Metinæ recipit, nullas habet, pecunias in Flandria, iam etiam dictum eſt in tali caſu, ſi iſte non ſoluturus in Flandria, omnino eſſe palliatum mutuum: quia nõ cambitur res pro re, ſed ſoluitur pretium pro inducijs ad reſtituendum indultis. *Ad tertium arg.* Ad aliud etiam reſpondetur, ꝙ recipere hic & ſoluere in Flandria non tollit rationem mutui ſi fiat ratione temporis. Si autẽ fiat ratione diuerſitatis ualoris, non eſt mutuum, ſed cambium. *Ad quartum arg.* Sed & ad confirmationem ſatis reſponſum eſt ubi eius concluſionem conceſſimus: nempè non licere plus recipere ratione huius cambij, quàm ſi eodem die quo in uno loco confertur pecunia, referretur in altero. Ad aliud uerò de augmento & decremento cambiorum ſtatim dicturi ſumus artic. prox. *Ad quintum.* Ad ultimum denique negatur ſub hoc cambiorũ tegmine pecuniam emi aut uẽdi: quia neutra habet rationem pretij alterius, ſed eſt mera rerum permutatio. *Ad poſtremum*

ARTICVLVS III.

Vtrum cambiorum pretia inter campſores variari poſſint.

Svbſequitur vt de uarietate cambiorum prætij quæramus, an ſit licita. Arguitur namque, quòd inter mercatores nequeant eiuſmodi pretia uariari. Nam cum pecunia non ſit uendibilis, non poteſt eius pretium ceu reliquarum mercium aliquo modo mutari, niſi ſola principis lege augentis minuentiſve eius ualorem. In contrarium autem eſt celeberrimus cambiorum uſus, qui reprobari hactenus non conſueuit.

Quæſtio hæc ad ſuperioris claritudinẽ apprime eſt explicatu neceſſaria Cùm .n. definitum ſit monetas diuerſorum locorũ pp diuerſam æſtimationẽ iuſtè cãbiri, operæpretium eſt noſſe utrum in nundinis uariari iuſtè poſſint inter mercatores pretia. Ad quã idcirco quæſt. duabus concluſioni

bus

Prima conclu. *Ratio cõcluſionis.* bus reſpond. Prior: Accidere poſſunt cauſſæ quarum meritò ſeclusis fraudibus ac dolis poſſint cambiorũ pretia variari. Concluſio hæc ex ſuperiori art. non obſcurè ſit conſequens. Enimuero ſi raritas non auri uel argenti, ſed pecuniæ in genere in cauſſa eſt ut aliquãtulo minor tanti æſtimetur, ac maior ubi pecunia abũdat: conſequens eſt ut ſi in nũdinis, uerbi gratia, Metineñ. vel quia rex pecuniã corraſit, aut propter aliã calamitatẽ cuſſi æris penuria laborat, & nihilominus ad mercaturã aliaſq; negotiationes reipublicæ neceſſarias, operæ pretiũ eſt ab Hiſpania in Flandriã, & vice verſa, pecuniã per cãbia traducere, põt qui illã Metinæ adnumerat, meliori cõditione recipere in Flandria: & uice uerſa ſi Metinæ abundantior eſt pecunia põt etiã qui ibi recipit, meliori conditione recipere. Atq; hic modus uſitatiſſimus eſt augmẽti & decrementi cambiorum: nẽpè ut nulla hr̃ ratio auri uel argenti. *Caieta.* Caiet. aũt in ſuo cãbiorum opuſculo aliud enarrat crementi decrementique genus: neſcio verumne ſit an ſictum. Nempè dum negotiatior Mediolani recipit cum pacto reddendi marchã auri Lugduni uiliori pretio quam eſt valitura: ut ſi, v.g. dicamus quòd quis accipiat mille argentea regalia repenſurus cẽtum ducatos, qui re uera valent mille centum regalia. Neq; uerò hoc cõdemnat cãbium immo arbitratur uenditionem eſſe auri minori pretio ꝑ necesſitatem, quia mauult ille iacturam centum argenteorũ regaliũ facere q̃ ab alia negotiatione ceſſare, qua plus lucrabit̃. Ego uerò neq; credo hoc genus cãbij in uſu hr̃i: neq; ſi haberetur illud auderẽ approbare: qm̃ (ut ſæpe diximus) inter mercatores nullum eſt diſcrimen auri & argenti, neq; augent ualorem ſcuti uel ducati ratione auri ut facit rex cum auri pretium lege exauget: ſed utuntur noĩbus illis, ſcuti uel ducati, ut ſuprà diximus. Et hoc fortè dicere uoluit *Syluest.* Syluest. verb. vſura. 4. §. 6. ubi ait non uti mercatores moneta ut uulgus. Præterea qñ in uſu uerſaret̃, profectò pro uſura ducendum eſſet. Nã illa non eſt uenditio auri, ſed reſtõ mutui cum uſura. Eius .n. qui pecuniã prius dedit, nihil intereſt ſolonẽ in auro recipere uel in alia moneta, dummõ auctiorem extorqueat dilationis grã.

Dixerim autẽ hoc eſſe licitum, fraudibus excluſis ac dolis, quæ profectò creberrimè inter augẽndas monetas inſerpunt. Nam qui hi nõi cambiorum lucris omnẽ poſthabent religionẽ, perinde atq; in aliis mercibus monopoliã exercent. Confederantur nanq; duo aut tres q omnem abradunt pecuniam Recipiunt.ſ. ab omnibus initio nundinarum pecuniã, ſoluendam partim in Flandria, partim Lugduni, aut Londini, aut Genuæ, &c. *Cã quib. legitimè augeri ꝑ test cãbiorum pretium.* Atq; adeò qui poſteà in eiſdẽ ineundis cambijs indigent, nẽpè præſenti Metinæ pecunia cùm alia nõ pateat Burſa niſi monopoli, cogũtur eo pretio recipere quo illis libuerit. eſt nocentiſſima peſtis, neq; eſſet ullo modo ferenda. Veruntamen præcipua dubitãdi ratio de hac concluſione eſt circa cauſſas, quibus legitimè pretium cãbiorum variari põt. Et quidẽ ꝙ raritas atq; abundantia pecuniæ legitimè cẽſeri poſſit in cauſſa, compertiſſimũ eſt, eſſeq; debet cõſtitutiſſimum. Penuria uerò hæc atque affluentia, bina eſſe põt nempè abſoluta & reſpectiua. Abſoluta inquam, ut ſuprà dictum eſt, ſi propter bella aut quoſuis alios ingentes ſumptus rex undiq; pecuniam colligeret, aut propter aliam calamitatem re uera anguſtior eſſet. Et econuerſo ſi ob aliquam proſperitatem affluueret. Et de hac dubitari non põt quin ſit cauſſa legitima. Alia uerò eſt de qua meritiſſimò inter prudentes multum eſt hæſitandum. Videlicet utrum frequẽtia paucitaſq; indigentiũ, atq; adeò petentiũ pecuniam in forma cãbij, augeat, & minuat cambiorũ pretia. *Caieta.* Et quidem Caiet. in illo *Metinẽſ.* ſuo Opuſculo c. 7. id nihil formidat aſſerere: cui & Metinenſis quoque ſubſcribit: de quo hoc obiter adnotauerim ꝙ ſecum gratis pugnare uidetur. Concedit .n. ẽm accipientiũ numerum variari cambiorum pretia, & nihilominus negat copiam aut inopiam pecuniarum legitimã poſſe æſtimari cauſſam ut eadẽ cambiorũ pretia uarient̃: cum tñ ob id numerus accipientiũ pretia augeat aut minuat: ꝙ cũ ſint plures, pecunia reputat̃ anguſtior reſpectu corũ, cùm verò pluris, reputat̃ amplior, ſicuti in alijs mercibus. Porrò ergo dubia eſt hæc cauſſa variandi pretium. Primũ ꝙ pecuniã cum alijs mercibus hac ratione conferre, non eſt adeò legitimũ. Nã pecunia non eſt vendibilis,

Digitized by

dibilis, atq; adeo neq; vr pretio more alia rum mercıũ æſtimanda. Secundò (ꝙ attenta conſideratione ſpeculandũ eſt) ſi hanc cãpſoribus licentiam indulgeas, fraudibus aditũ aperis. Nã ſolent burſas in nundinarũ initio claudere, expectantes quo pretio cãbia currant. Et dũ proſperũ uident forũ, illã in cãbia producunt: alioqui ſeruãt Et quanuis primo aſpectu nulla ſe illic ꝓdat iniquitas, cò ꝙ quiſque põt rem propriam ſuo arbitratu aut ſeruare aut diſtrahere, pro ut ex re ſua fuerit: tamẽ ſi res occulatius inſpiciatur, illa eadẽ cauſſa eſt eadem augendi cambiorũ pretia. Nam propterea plures ſunt q̃ cambia quærunt, ꝙ rarior eſt pecunia: eſt autem rarior: quia abſcondita eſt: imò illa ratione abſcondita vt augeantur pretia. Et re vera ſi ad normam aliorũ pretium, vt mercatores volunt, uarianda eſt cambiorum æſtimatio, debent eidẽ ſubdi legi quæ ſolet a republica in alijs mercibus obſeruari. Dum.n. multi ſunt qui horrea obſeruãt vnde annonæ charitas naſcitur, compellũtur eadem aperire, & legitimo diuendere pretio: imò quãuis nõ compellerent, peccatũ eſſet, eo ꝙ cum res ſint reipublicæ neceſſariæ, non poſſunt eorum dñi communẽ iniuriã illo modo populũ affligere. Si ergo mercatores ita fatentur cambia eſſe neceſſaria profectò ſuo ſe mucrone iugulare videtur dũ pecuniã abſcõdent: cò potiſſimum ꝙ uix fieri poteſt ſine aliqua ſpecie monopolij. Nam ſi inter illos non conueniret vt burſas obſerarent, vnus & fortè alter aperiret cambium, Profecto res eſt mihi nõ ſatis cõperta, nihilominus in hanc partem mihi ipſi propendere uideor, quæ ſit poſterior concluſio.

Poſtrema concluſio.

Probatio Vberior accipientiũ copia genere ſuo ſi caliditas oĩs & verſutia caueatur, cauſſa eſſe poteſt augendi cãbiorum pretia, ſicuti & raritas cauſſa minuendi. Concluſio inde ſuadet. Primum, ꝙ cambire monetã unius loci pro moneta alterius, non ſolum licitum monſtratũ eſt, uerum & neceſſarium. Mox ꝙ numorum penuria unius regionis cauſſa eſt, ut minor tanti æſtimat quam alibi maior: cùm ergo auctior numerus recipientium cãbia, cauſſa ſit ut minor habeatur pecuniæ copia quã dum rariores ſunt, qui capiant, colligit ut hac ẽt ratione augeri poſſit pretiũ. At uerò adeo ſunt multæ technæ ac doli, qui hac ſe ſtatim rõne ad augenda ꝓtia inſinuabunt, ut non abſq; formidine & metu ſit concľo in uſum admittenda. Eſt.n.res, q̃ non tã in ſcĩa poſita eſt, quã in conſcientia & prudentia: & ideo optimorum cuique iudicio deferendus eſt hmõi vſus. Ad argumentum ergo quod in vertice q̃õnis ꝓpoſuimus, reſpondetur, ꝙ etſi pecunia nõ ſit vendibilis, atque adeò neq; proprio pretio æſtimabilis, ob id autẽ ꝙ eſt campſibilis & commutabilis, põt pluris minoriſq; æſtimari, vt cum alia alterius loci commutetur. Ad aliud autẽ quod inſuper de fraudibus adiecimus, nihil aliud rñdere poſſumus, quàm ꝙ, ut dicebamus, cuique timoratæ cõſcientiæ iudicio relinquatur. Nam etſi condemnandum ſimpliciter non ſit, vt quis pecuniam ſuam ueluti reliqua bona in tẽpus, ſeruet, quo commodius ac magis è re diſtrahere poſſit: uix tamen, ut dictum eſt, abſq; fraude fieri põt.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm cambium ad incertam ſolutionis quantitatem ſit licitum.

Ex artic. proximo hic naſcitur, utrum ſcilicet cambiri poſſit pecunia præſens ac certa pro futura, cuius ualor incertus ſit? ut ſi quis alteri centum ducatos numeret eo pacto, ut ſolutio fiat ſecundum æſtimationem cambiorum proximarum nundinarum: aut Metinenſium, aut Lugdunẽſium, aut Londinenſium: parum enim refert. Et apparet inde non eſſe licitum, ꝙ iuſtitiæ bilances periculo exponuntur: aut quòd minus referatur, quam collatum eſt: aut (quod multo frequentius uſu uenit) plus. Nam alterutrum contingat, uiolabitur iuſtitia. In contrarium autem eſt, quòd cum liceat pecuniam ambiguo euentui committere: ut in ludo patet, & in ſortibus non eſt cur id non liceat in forma cambij.

Argum.

Ad quæſt duabus concluſionibus rñdetur. Prior: ſi omnis fraus atque dolus procul abſit, nullam per ſe habet rationẽ uſuræ ꝙ aliquis Mediolani, uel Pariſijs: uel alibi pecuniam alteri conferat: nempè centum aut mille ducatos, ſiue in auro, ſiue in argẽto (iam.n.ſæpe dictum eſt nihil referre) pretio cambiorum primarum nundinarum redhibendos. Confeſſio eſt etiã Caietan ſuo cãbiorum opuſculo: vbi ꝓcul abſit

Prima conclu.

Caieta.

abſit fraus: nempè primũ, ꝙ ſit æquilibre dubium pluris minoriſve ducatũ æſtimandum. Secundò ꝙ ille qui confert, non ſit ille qui augendæ pecuniæ operã daturus eſt. Et ratio eſt plana: imò id licitum eſſe poteſt ſub forma mutui. Eſt n. ſicut depoſitio: quam uadiationem appellaut: hoc eſt, expoſitio pecuniæ periculo futuri euentus: ut etiam diximus de aſſecuratione. Accipe hac lege centum: ut ſi cambiorũ pretia aucta fuerint, ſolues mihi plus: ſin uero, minus uel æquales. Nã utraq; pars eidẽ ſubeſt aleæ. Quin uerò Caieta. in ſuo opuſculo cap. 6 aliud quid audit, quòd neſcio an tutò affirmari poſſit, ſatiſq; doceri: nẽpe bifariam hoc poſſe cõtingere. Vno modo, in incertum reſtitutionẽ relinquendo, ut hec noſtra concluſione aſſertum eſt. Altero uerò pacto, ut quod in dubio eſt, certa quantitate taxetur. Exẽpli gratia: Credo tibi ducatos nunc centum, ualentes argentea, uerbi gratia regalia mille, de quibus tamen dubitatur, utrũ in inundinis ualituri ſunt mille, an fortè mille ducentos. Põt inquit inter nos conuenire ut mihi referas mille centum, quod eſt medium illius exceſſus ſuprà capitale: Huius autem cõtractus æquitatẽ ꝓfectò uidere mihi non uideor: imò citra dubium id minimè licere crediderim Primum. n. aſſerta noſtra concluſio uerum non habet, niſi eius moderamine temperata: nẽpè ꝙ ſit æquale dubiũ, monetam plus quàm modo valituram aut minus: iuxta monitum capituli, In ciuitate de uſuris. Vt ſi nunc centum ducati ualent mille argentea, æquale ſit dubiũ, ualorem æſtimãdum in nundinis mille centũ aut nõgentis. tunc. n. æqualis eſt alea. Si aũt certum eſt ꝙ ſint, uel quanti modo ualent, uel pluris pendendi, non autẽ minoris: ut caſus habet Caietani, nequaquã profectò licet. Nã illud cambiũ diximus hr̃e rationem depoſitionis, aut quam uocant uadiationis aut ludi: in quibus debet euentus æqualiter in utranq; pendere partem. Itẽ caſus hic ſecundus manifeſtum innoluit mutuũ cum lucro. Nã ſi cambium ſit non põt niſi res pro æquali cambiri: ſicut ſi modo tibi frumentum mutuarem. Quare non eſt ſimile de alijs mercibus iuxta tenorem cap. Nauiganti ꝙ qui ſeruaturus eſt merces, põt illas pluris uendere, ſi tẽpore quo

Caieta.

Secundũ

à poſſeſſore erant uendendæ, plus erãt ualituræ: qm̃ pecunia nequaquam uendi põt, ſed cãbiri. Quocirca ſi taxatur lucrum, mutuũ eſt, quod uſuræ formã induit. Veluti ſi modò tibi frumentum mutuarem, & quia creditur plus ualiturũ, eo te uinculo obligarem, ut pro decẽ modijs undecim mihi reſtitueres. Ex his hoc colligamus documentum, ꝙ neque fœnerorem noſtræ ſecundæ concl'onis, licet genere ſua uerà ſit, tutum eſt hmõi cambia ad incertam ſolutionem facere. Nam ſemper illic abditur anguis, eò ꝙ per quàm rariſſimè imò poſſumus dicere, nunquam, dum hæc cambia fiunt, timetur minus pretium: ſed ſemper certũ eſt auctũ iri. Neq; fiunt niſi ad perſonatas uſuras. Addit. n. qui indiget, mercatorẽ aut campſorẽ, à quo pecuniã mutuetur ille autem non renuit niſi rependatur pretio, currenti poſteà in nundinis, quia certus eſt lucri. Argumenti igitur in capite quæſt. obiecti concl'o conceditur: nempè ſecũ id quod ut plurimùm contingit, non eſſe cambiũ licitum: quia iuſtitia periculo exponitur: argm̃ aũt in contrarium id tñ probat, ꝙ ſi contingere poſſet æquale dubium futuri pretij in minus, quàm ualet, dum ſit cambiũ, ut in maius licitum eſſet.

Documẽtum.

Ad arg. facta.

ARTICVLVS V.

Vtrum cambium huiuſmoui, quòd intercalatis ac prætermiſſis primis nundinis in alias ſubſequentes fit, ſit licitum.

IN hoc tandem poſtremo artic. concludere negotium reſtat totius campſorũ practicæ, quod ut lucidius referetur luculentiusque examinetur, arguitur, quod liceat ſic eiuſmodi cambia celebrare, ut proptereà ꝙ in tertias aut quartas nundinas fiant, pretium augeri poſſit. Etenim ſi hæc conditio cambium uitiaret, id præſertim, quod ratione dilatę ſolutionis aliquid percipitur: hoc autem minimè accidit: ergo eſt licitum. Probatur poſterior præmiſſa, qm̃ id pretij, ut campſores ſibi oſtendunt, non recipitur ratione temporis, ſed ob id, quòd cambia quæ in longius fiunt tempus minus ſunt cambienti fructuoſa. Nam ſi quam tibi Metinæ numeraui pecuniam, non mihi in Flandria in tempore numeras, cohibeor id cum lucro hoc opportune remit-

Primum arg.

ne remittere, atque adeò pro illa quam facio iacturam, poſſum ex te amplius recipere lucri. Secunda ratio auctioris exigenda pretij dum ſolutio prorogatur, eſt, ut aiunt, quòd dum cambia laxiora ſunt, hoc eſt plus tpis ad ſoluendum indulgeretur plures ſunt qui illa recipiant: ubi autem ſunt ſtrictiora, multò ſunt rariores: quo autem qui recipiant plures ſunt, eo cambiorum pretia meritò augentur, ſicuti in reliquis mercibus. Tertia: Quia quo plus temporis collator cambij concedit debitori ad ſoluendum, minus ei negotiũ exhibet ad parandam alibi pecuniam quandoquidem maiori tempore faciliùs poterit parare. Ob idq; nõ eſt iniqua acceſſio, quæ hac ratione ad pretium fit. In contrarium autem eſt, ꝙ in huiuſmodi cambijs manifeſte augetur pretium ratione temporis: q̃d indicium eſt uſurariȩ mutuationis.

Secundũ arg.

Tertium arg.

In cãpſorum praxi inter probos, atque eos qui ſunt circũſpectæ uirtutis, nunquã malè audiuit cambium: quo ut eorum ſermone loquamur, nundinæ tranſiliuntur: hoc eſt ꝑximis intercalatis ac prætermiſſis, ſolutio uſq; ad tertias uel quartas, prorogatur. Nihilominus uerò inter eos, de quibuſdam ambigitur, quas intercalare & trãſilire neceſſarium ducũt: atq; adeo exiſtimant rõne illius dilati temporis augeri poſſe cambiorum pretia. Rememorãda ergo ſunt nundinarum tẽpora, quas 2. retulimus art. Diximus nanq; à nũdinis Maij Metinẽſibus, hoc eſt à fine Iunij in uſu eſſe cambiri ad Flandrãſes Septẽbris, id eſt ad menſem Nouembrẽ intercalatis nundinis Iunij: quarum ſolutiones ſiunt toto menſe Auguſti, ob id quòd cùm ſolutiones Metinæ decima die eiuſdem mẽſis ab ſoluantur, nequeũt cõmode chirographa eodem menſe trãſmitti. Item in nundinis proximis Riui Sicci, quarum ſolutiones abſoluuntur menſe Octobris, non cambitur ad Flandras Septembris, quarum ſolutiones durant toto Nouembri, quia non ſatis exiſtimatur tẽpus illud ad tranſmittenda chirographa: ſed cambitur ad nundinas Natiuitatis quarum ſolutiones fiũt in Februario. Ac deniq; à nundinis Octobris, quarũ ſolutiones fiunt in Decembri, plurimum cambitur ad nundinas Reſurrectionis, quæ Bergis celebrantur, quarũque ſolutiones fiũt in Maio. Et de hoc eſt maior dubitatio. Nã dimidiata quadrageſima fiunt ẽt in Flandria cambiorum quædam ſolutiones: licet non ſint nũdinæ. In hoc igitur tempus apparet cõmodè mẽſe Decẽbri cambiri potuiſſe. Prætexunt ſibi tñ mercatores hãc excuſatione, quod tempus nõ eſt ſatis longũ: tum præcipuè, quia non fiunt tunc nundinæ in quibus debitores æs poſſint ad ſoluendum conficere: & idcirco protelatur ſolutio uſq; ad menſem Maium. Aiunt ergo quòd cum trimeſtre tp̃s neceſſarium ſit ad mittẽda chirographa, nihil aliud q̃ æquitas eſt rõne illius temporis pretium aliquod recipere, quod alteri indulgetur, vt cõmodius ſoluat. Et adhibent rõnes quas proximè nos denarrauimus. Atq; huic potiſſimùm opinioni anſam porrexit decretũ quorũdam Pariſienſium, anno Domini 1517. quo ad tria mercatorum quæſita rñdentes, eam in tertia reſponſio ne illis indulſerunt licentiam, vt rõne tpis pretiũ poſſent recipere pp lucrũ ceſſans, ac labores, & induſtrias. Atq; adeò adiecerunt, quòd ſi intercalatis nundiuis ſolutio in aliàs differatur, tunc quo lõgius fuerit tp̃s plus recipi põt. Fuerunt Coryphæi illius negotij duo fratres Coronelli, ciues noſtri: aliàs profectò nõ pœnitendæ eruditionis & famæ, ſed tñ in hoc, ipſorum ẽt mercatorum confeſſione, ab ſcopo, vt ſalua eorum auctoritate dixerim, tã de facto quã ſubinde de iure, neq; abſq; ulcere conſcientiarum, mercatorũ, aberrarunt. Ad quæſt. ergo hac rñdetur cõclusione: quæ profectò nulli qui rem attẽtè perſpexerit, poſſe videtur in dubiũ, uenire, Non modò nullatenus licet ob nũdinarum intercalationem & ꝑtermiſſionem pretium recipere: imò ſi ex ipſa tpis conditione res perpendatur, neque propter illud tempus quod inter cambium interſtat & proximas nundinas. Concluſio ex ſuperioribus elicitur: qnin uerò arti. 2. eſt expreſsè demonſtrata: ſed maioris tñ elucidationis: tum confirmationis gratia hic reſumitur: nempè ut oſtendamus argumẽtis ſuis campſores cõtra ſeipſos pugnare. Aiunt nanq; non recipi pretium pro illo trimeſtri tpe quod intercurrit inter Hiſpanas nũdinas atq; Flãdras: ſed qa nõ poſſunt chirographa citius mitti. Haud enim neceſ-

Fundamentum

Pariſienſium decretum.

Concluſio reſponſiua.

neceſſum eſt habere ſtatos equos, quibus euolent: imò bellorum tempore fieri nõ poteſt. Nos autem fatemur equidem tem-

Probatio primæ.

pus ad id muneris neceſſarium. Attamen tempus illud non debet in hoc ſeruire, vt diximus, vt qui pecuniam recipit, ſoluere poſſit commodè. Nam ſi de præſenti non habet, fit vt propter expectationẽ pretiũ ſoluat: ſi uerò habet, potius ei tempus ſeruit qui pecuniam contulit. Nam ſua intereſt pecuniam recuperare; ac proinde chirographa mittere, quare nihil ratione illius temporis poteſt recipere. Itaque dicere ob id quod tẽporis intercapedo eſt mittendis cõtractus inſtrumentis neceſſaria, licere cambium carius fieri, repugnãtiam inuoluit. Imò quomodocunq; propter tẽpus illud quidpiam pendatur, ſignificatur

Secunda

mutuum, atq; adeò uſura. Accipe aliarum rerum exẽplum. Si ego frumẽtum meum, aut uinũ, aut quiduis aliud cum tuis ſimilibus rebus cõmutarẽ, quas alibi habes eiuſdem oĩno exiſtimationis, cuius meæ ſunt: adijcerẽ tñ propterea ꝙ tẽpus requiritur quo contractus miniſtris tuis innoteſcat, qui meis reſtituant, quidpiam mihi pretij ſolueres, profectò iniqua eſſet uſura niſi per exiguũ illum ſumptu reciperẽ, quẽ in mittendis literis facerẽ. Sed perſiſtunt ẽt tunc in ſua defenſione, dicẽtes: Fatemur illum qui in Flandria cambium recipit, nõ habere in prõptu pecuniam Metinæ, ſed expectare in nundinis, vendendo ſuas merces, quas illuc mittit collecturum. Porrò aũt cõfeſſio hæc plus aperit rationem mutui; quandoquidem ob indigentiam tpis alter recipit, non loci ſicuti nobilis ciuis iõ ab uſurario mutuatur: q ſuos expectat prouentus quibus ſoluat. Et ſuprà ſub titu. de ſocietate diximus uſurã eſſe, ſi quis opifici lanã vel aliã materiam mutuet aut uendat, vt cum fœnore ſoluat, quando ex ſuo artificio pecuniam collegerit. Eadem ergo uſura eſt, indigenti mutuare ut ſua negotiatione pecuniam congreget unde ſoluat. Ad practicam ergo ut deſcendamus, Cambiũ qd Metinæ fit menſe Decẽbri, nihil prorſus, ut reor, refert qñ ſit ſoluendũ. Porrò inquã ſiue cambiatur ad nundinas Natiuitatis, quarũ ſolutiones fiunt in Flãdria in Februario, ſiue ad dimidiatam quadrageſimam, ſiue in nũdinas Maij, nõ põt neq; obolus recipi plus minuſue propter temporis prorogationem: niſi id fortè qđ in mittendis literis recuperandaq; pecunia diſpenditur, quod ferè nullum eſt. Et

Caieta.

idem pro comperto habet Caieta. c. 6. ſui tractatus, nẽpè ex hoc, ꝙ pecunia diutius occupata ſit, nõ poſſe pretio exigi: quia nõ inde fit res ipſa pretioſior. Qua utiq; rõne

D.Tho.

S.Tho.2 2.q 78.artic.2.negauit licere rem carius uendi credito, quã numerata pecunia: niſi fortè debitor in mora ſit, hoc eſt, ſtato die non ſoluat. Quòd ſi qui campſorum partes agit, reſpõdeat ſolutiones fieri cõmodè non poſſe, niſi nundinis, atque adeò faciẽdæ ſolutioni neceſſarium eſſet tempus illud præcedens, hoc idem ipſum nos lubentes confitemur. Sed hæc eadem ſua noſtraq; confeſſio à nobis pugnat, cãbiumq; uſuræ cõuincit, ſi pretium ratione illius temporis petatur. Si.n.eius qui Metinæ pecuniã contulit, nihil refert ut illa primo menſe aut ſecundo ſibi repẽdatur, uſq; ad primas nundinas, non eſt ꝙ debeat quidpiam pretij auctius recipere, q̃ ſi eadem ſibi die ſolueretur. Nã ut ipſi fatẽtur numi, qui in proximis nundinis ſoluũtur, pro præſentibus habẽtur. Si aũt demũ uel lucrũ ceſſans, uel alios labores, uel induſtriam ſibi prætexant ad incruſtandũ hoc pretium ratione temporis, iam ſuprà q. 3. longè me arbitror hæc omnia exufflaſſe. Lucrum enim ceſſans nulla poſſunt rõne petere, ẽt ſi millies rogati cambiant: tum ꝙ ſua ſponte faciunt, tum præcipuè, quod a nulla alia cohibentur licita negotiatione: cùm ut illic declarauimus, ſolis cãbijs expoſitam habeant pecuniam. Atque adeò ſi genere obiecti uitioſum eſt cambiũ, nulla induſtria nulliq; labores digni mercede ſunt. Quod quidẽ ſi doctores illi celeberrimi Pariſienſes ſupra nominati fuiſſent conſideratius meditati, nunquã tam patulam uſurarum occaſionem mercatoribus obiecisſent. Sed eſſe uñ præcipitium fit in huiuſmodi cambiorum barathrum. Nam etſi dociles campſores, qui rem perſpicẽter habuerint exploratam: hæc forſan oĩa nobiſcum fateãtur, tñ multa cõminiſcuntur & cauſſantur quibus ſe protegant. Pri-

Suffugiũ mercatorum.

mũ (in quo rei nodus conſiſtit) dicere fortè pertendent, ꝙ etſi non liceat hoc genere cambij pecuniã niſi præſentem pro præ-

ſenti

ſenti permutare, tñ hæc 16 præſentis non pôt hic perinde atq; in reliquis mercibus perpendi. Primũ quod forte dum Metinę cãbitur ignoratur cambiorũ forũ quod in Flandria currit vel Romę. Secundo, quod eſt vrgentius, quamuis modo id notum eſſet, neſcitur tñ an quãdo facienda eſt apud Flandriã ſolutio aliquo inopinato euẽtu, malignior futurus ſit pecuniæ prouentus, an uerò benignior. Qua uarietate creſcere valor pecuniæ ſolet aut decreſcere. Tertiò, quod horum eſt confirmatio, eiuſmodi æſtimatio pecunię non fit in illa intercapedine quę eſt inter nundinas, ſed in nũdinis. Et ideò dum cambitur, v.g. Metinæ mẽſe Octobris, neceſſariuni eſt ut referatur ſolutio ad aliquas Flandrenſes nundinas aut Lugdunenſes: nihil. n. refert. Quare perinde eſt cambire à nundinis in nundinas, ac ſi præſentem pecuniam cambiret pro præſenti: ob idq; nulla hic latet iniquitas. Quòd ſi qs in cõtrariũ hoc argũ exurgat: Si qñ in Hiſpania fit cambium, tũc de valore non conſtat Flandrẽſis, aut Genuẽſis pecuniæ, fit cambium in incertũ: vt art. proximo dicebamus: & tñ non ſic fiunt ſed certo pretio. Do tibi tm̃ ĩ Hiſpania, dabis mihi tantum in Flandria. Numero tibi tãtum in Flandria, reddes mihi tantum cum fœnore Metinæ. Ex quo conſequens fieri vr̃, quòd non poſſint campſores illo incertitudinis clypeo ſatis ſe tuto protegere. Ad hæc autẽ rñdebunt, ꝙ illa ratione potentior fieret uſurarium campus. Nã tunc qui pecunias Metinæ numeraſſent, ea vterentur calliditate, ut pecunia poſtea apud Flandriã minoris pẽderetur quo locupletius eius lucrum obueniret. Et præterea ſi cambia non niſi in incertã quantitatis ſolutionem fieri poſſent, porrò uel nulla eſſent vel quã rariſſima. Nã quot inuenias, qui velint ſuam pecuniã ſic fortuitæ aleæ committere? Imò uerò & horum maximũ adhibetur ex ſuperiori arti. argm̃, ꝙ cambia huiuſmodi in incertum non ſunt licita, niſi qñ ſunt in vtranque partem ambigua: uidelicet ꝙ plus tu recepturus q̃ conferts, uel minus. Et tñ cãbia q̃ ſunt in uſu, non fiunt niſi cum certiſſimo lucro illius, qui prius pecuniam numerat. Nã & qui in Hiſpania prius cõfert denariolos quadringentos, recepturus in Flãdria nõ niſi trecentos quinquaginta, licet perdere videatur, lucratur tñ ut ſupra dictum eſt. Haud igitur abſq; cauſſa diximus, hinc fieri præcipitiũ in cambiorum ſpinetum, unde neque dicendo extricare ſe homo pôt: quantò minus ab eorum ſe periculo eripere, q̃ in re ipſa uerſantur? Profectũ prudẽter ac ſalubriter Alexander 3. c In ciuitate. de vſuris. ad interrogatum Genuenſis Archiepiſcopi reſpondit: Nempè ꝙ etſi vendere res maiori pretio credito quàm numerato, quando dubium eſt an ſint plus minus ve valituræ, non habeat figuram uſurę: tamen conſulendo fore ciues, ne iſtis ſe fluctibus propter præſentanea pericula immergant. Nã uix ibidem poſſunt non latere fraudes quæ Deũ non celantur. Et ideo meritiſſimo quotquot ſunt ſancti & prudentes uiri, ab iſta nummularia quæſtuariaque arte deterrent homines, & qui illi ſe dedunt, malè audiunt apud populum. At uerò, ne nihil dicamus, neu totũ cambiorum uſum ſtirpitus uideamur conuellere, dicam quæ in re tam lubrica pro meo captu admonere poſſum. Primum huiuſmodi cambia fieri nõ poſſunt in incertam ſolutionis quantitatem: propter argm̃ modò factum, nempè quia ſemper eſt certum nõ minus, ſed plus ualiturã reſtituendam pecuniam quam ſit illa, quæ prius confertur: & niſi certi eſſent campſores aliquã ſibi factum iri lucri acceſſionem, nunquã cambirent. Secundò hoc ſit etiam conſtitutiſſimum, ꝙ tẽporis illius expectatæ ſolutionis nulla eſt ratio ducenda ad augendum pretium, ſiue in proximas, ſiue in tertias, ſiue in decimas nundinas cãbitio fiat. Neque de hoc, ego ſaltem pro meo ingenio dubitare poſſem. Tertiò & hoc ẽt impræſentiarum admonuerim, ꝙ dum aliqua fit nundinarum intermiſſio ut cambium in illas proferatur, in quibus ſperatur cambiorum pretium auctum iri, uſura metuẽda eſt. V.g. campſorum praxis eſt in nundinis Octobris, quarum ſolutiones Metinæ fiunt menſe Nouembri, ad nundinas Reſurrectionis, quæ fiunt Bergis mẽſe Maij cambire, eò ꝙ cum illæ ſint ditiores pluresq; adeò ſint, qui cambia ſuſcipiant, pluris illic æſtimatur pecunia. Atq; hac rõne cambia quę Metinæ in illas nundinas prolatãtur, pretioſiora fiunt. Nam iã tunc non

Argum. *Argu. alterum.* *Alex. 3.* *Prima aſſertio.* *Secunda* *Tertia.*

cambitur pecunia præſens pro præſenti, ſed pro illa, quæ in futurum auctior ſperatur: præterquam ꝙ ſp ratione maioris dilationis plus inſuper recipitur. Hęc ergo oĩa uſuraria ſunt cambia. Et confirmatur hæc ratio. qm̃ ſi illa futuri ualoris ratio haberi poſſit in cambijs, eadem ratio duci poſſet in cambijs proximorum locorum eiuſdem regni, imò & eiuſdem loci. Poſſet inquam quis numerare pecunias in nundinis Maij Metinenſis reſtituendas ibidem in nundinis Octobris: eaſdemq; cum lucro: ꝓpea ꝙ ſperatur tunc auctum iri pretium, quæ tñ patentiſſima eſſet uſura, ut quęſtione ẽt ꝓxima repetentes monſtrabimus. Quocirca intercalatio ſolutionum dimidiatæ quadrageſimæ profectò non põt nõ eſſe ſuſpecta. Igitur nullam aliã uidere mihi uideor legitimam cambiendi rationem, q̃ ſi ex p̃cedentibus nundinis illius loci ad quem cambitur, & ex præſentibus cõiecturis æſtimetur abſq; fraude & dolo pecunię ualor, qui eſt in præſenti aut in proximis nundinis: & ſm̃ illud ſolutio cambij cõſtituatur. Hoc.n. eſſe cenſeo cambire præſentem pecuniam pro pręſenti & pręcipuè dum cambitur ad Romam & ad quencunq; locum, ubi non expectantur nundinæ. Ex quo fit ꝙ præteritio nundinarum nunquam fieri præſumitur niſi cum uſurarũ fraude. Quòd ſi dicas forſan tpe faciendæ ſolutionis res fore uariatas, rñdetur, ꝙ eiuſmodi pericula oportet te ſubire. Nam hæc eſt negotiatorum conditio & ſors. Etenim ſi uis pecuniam tuam adeò in tuto collocare, iam nõ eſt negotiatio, ſed uerè mutuatio cuius gratia pretium iure percipere nequis.

Legitima cambiorũ ratio.

Deſcendamus ergo ad ſuperiorum argumentationum reſponſa, quibus ſe ipſi mercatores iugulant. quamuis illi qui rationẽ ſuarum habent conſcientiarum, bñ uident nullius eſſe momẽti: ſed illi hæc cogitãt, qui ſuam uolunt uſuram fucare & incruſtare. Ad primum igitur rñdetur, ꝙ etſi cambia ad longius tp̄s non ſint adeò frugifera, neq; tam commoda conſequuti prius pecuniam non tñ ideo fit conſequens, ut poſſit illius dilationis gratia pretium recipi. Alias omnes uſurarum nequitias excuſare à culpa ualeremus. Nam uſurarius ꝓpeà ex lõgiori tpe amplius petit pretiũ, ꝙ diutius hẽt ſuam pecuniam impeditam. Igitur qui noluerit hoc expectandi beneficium gratis conferre, non faciat eiuſmodi cambia, quia neq; ſi improbiſſimę ab alio rogetur, excuſabitur à peccato. Exponat ergo pecuniam ſuam aliæ negotiatiationi. Imò qui illam cauſſam allegat, recipiẽdi pretium, ore proprio, ſuam fatetur nequitiam, ac ſi lucrum ceſſans recipere poſſet, qđ ut ſuperius ac rurſus nuperrimè dicebamus, iuſtè nequit. Secunda uerò ratio, nempè ꝙ quo laxiora ſunt cambia, plures ſunt qui recipiant, & ideo pretium augeri licet, nõ eſt præ ſua fœditate audienda. Primùm, quia non ſunt cambia aliarum mercium trutina perpendenda. Præterea, qñ accipientium multitudo inde emergit, ꝙ plus tpis expectatur ſolutio: iam ſupra explicuimus quẽadmodum non ſit iuſta cã augendi pretia, eò ꝙ radix manifeſtiſſimum in fronte inſcriptum habet uſuræ titulum. Quare ridiculum eſt, ꝙ in tertia ratione adhibetur: uidelicet illud auctius non recipi ꝓp lõgius tp̄s, ſed quia indulgentur recipienti maiores induciæ, ut poſſit in loco ſolutionis parare pecuniam. Nam profecto idẽ eſt prorſus recipere ratione expectati temporis, atque ob id recipere, ut alter poſſit ſoluendam pecuniam parare, quam in promptu non habet. Hac enim prorſus de cauſſa qui ad uſuras recipit maiores ſoluit, quanto longius illi tempus conceditur.

Ad primum ar. *Ad ſecũdum.* *Ad tertium.*

QVAESTIO XIII.

DE RELIQVIS CAMBIORVM GENERIBVS.

ARTICVLVS V.

Vtrùm cambia ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita.

EDenſioribvs ergo cambiorum ſpinetis emerſi, reliqua quę deciſu faciliora ſunt, in hac poſtrema quęſtione proponamus. Et primò arguitur, licitum eſſe pro cãbio inter duo loca eiuſdem regni pretium recipere. Nam loci diſtãtia huic negotio accidẽtaria eſt, atq; adeò licet iuſtitia pretij uiolari poſſit, ſi non pro rõne diſtantię taxet: uſura tamẽ non poteſt committi: quandoquidem & transferre pecuniam ab uno

Primũ argu.

in alium

in alium locum, pretio quoque æſtimari poteſt. Secundò: Quia cum dictum ſit poſſe cambiri pecuniam vnius loci pro maiori alterius, quando pluris illic æſtimatur: eadem ratione id fieri poteſt in nundinis *Secundò* eiuſdem regni. Vt ſi cambium fiat Metinæ ad nundinas de Villalon, vbi ſperatur auctum iri pretium, poteſt illud in pactū duci Metinæ. In contrarium eſt quòd eiuſmodi cambia meritò apud uiros probos vſuræ charactere inuruntur.

Prima concluſio Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima eſt: Si res ſyncerè & cādidè, vt ſimpliciter ſonat, conſideretur, poteſt quidem pro cambijs inter quæcunque loca quantumuis propinqua pretium recipi. Hanc enim concluſionem prior earum rationum quas proximè faciebamus, de- *Ratio cōcluſionis.* monſtrat. Si enim magnum pecuniæ pondus transmittendum tibi eſſet à Metina Hiſpalim, vel à Florentia Romam poſſet qui illam Hiſpali haberet uel in numerato uel in debitis, eandē à te Metinæ accipere: & quia cōſignat eam tibi Hiſpali, pretium recipere. At uerò nō amplius quam exiguum illud quo per nūtium poſſet mitti niſi forte non fictum ſed uerum latronū uel alius generis periculum itineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatius eſſet iuſtum. Hæc autem pretia adeò ſunt exilis momenti, vt nihil apud campſores *Secunda cōclu.* fiant. Quocirca adhibetur ſecunda cōcluſio: Pro cambijs intra regnum ſoluendis nulla poteſt æquitate pretium recipi. De illis enim loquor pretijs tantæ æſtimationis quanta campſoribus in uſu eſſe ſolet. *Probatio* Probatur: quoniam illa non fiunt cauſſæ transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores neceſſarij ſunt, neq; propter itinerum pericula induſtria aut diligētia, quæ ſint aliquo pretio digna. Et ideo manifeſtum eſt eiuſmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differtur ſolutio. Neque de hoc ullus eorum, qui bene morati *Tertia conclu.* ſunt ambigit. Tertia concluſio: Cambia quæ re uera eodem loco aut parum diſtanti in eadem prouincia redhibenda ſunt, licet fieri fingantur ad nūdinas aliorum regnorū, neutiquam ab uſuræ labe elui poſſunt: ſed inter ea, quæ propriè dicuntur ſicca, primum habēt locum. Quare illa quæ Mediolani, verbi gratia fiunt per Genuā, aut Venetias, aut per Brugas: & Metinæ per Lugdunum, aut per Flandriam: ſi re vera qui Mediolani aut Metinæ recipit, non habet in illis locis pecuniam, neque ſperat habere ut illic ſoluat: ſed ubi recipit, indiget, & illic eſt ſoluturus: quidquid campſores fingant, impudentia cambia ſunt, vt ſuprà ſub ēt de cambio ratione loci adnotauimus. Hæc enim ſunt figmēta & palliamenta quibus campſores nobilium bona deglubunt. Sciunt enim dum ciues qui mercaturam non exercent, cambia ab ipſis expoſcunt, nullos habere apud Flandriam numos, & nihilominus cogūt eos ut ad ſuos ipſorum campſorum miniſtros literas dirigāt qui cambia remittant. Non ſolùm ergo hominibus ut illic diximus, immo & Deo ipſi imponere iſti pergunt. At verò aiunt, nihil mea refert ſoluturus ne ſit mihi alibi an non. Porrò autē his Sylueſter uerb. uſura, 4. §. 9. ꝙ quandò *Sylueſt.* campſor id ſcit uel præſumit, in uſuræ vitium mergitur: quia bene ſcit nullum recipere pretium niſi pro tempore: ſicuti ille facit, qui fictitios boues à ruſtico emit, quos non hēt, eoſdemq; illi locat qui ſaluos ſuſtentet, & operarum mercedem ſoluat. Et quo uſuræ huius uenenū apertius pateſcat, fac ciuium quemlibet qui nō eſt cāpſor, illa calliditate tribuere alteri ſuā pecuniam auctiorem ſibi reſtituēdam, nū quid non ut manifeſtarius uſurarius haberetur? Cur ergo non etiam campſor? Multò autem impudentius eadem fiūt cambia à Metina in Villalon, aut in alteram Metinam: quāuis in uirtute eodem recidat, etſi nominentur per Flādriam aut per Lugdunum. Nam ut dicebamus, ſi in nundinis Hiſpanis facienda eſt ſolutio, eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem prouinciam fiunt, nempè Mediolani per Florentiam aut per Genuam, neſcio quo poſſint modo perſonari, ne appareant uſuraria: cum planè pretium non rōne loci, ſed ratione temporis, augeatur.

Ad primum ar. Ad prius igitur argumentum iam reſpōſum eſt. Ad poſterius autem reſpondeť, vt *Ad ſecundum ar.* ſuperius dicebamus, ꝙ intra eandem prouinciam fieri non poteſt cambium præſentis pro præſenti pecunia diuerſo ualore, æſtimata. Sicut inter diuerſas prouincias & regna. Nam in diuerſis prouincijs uarie-

tas inde prouenit, quòd in uno loco pecuniæ inopia laboratur: in alia uerò ubertate fruitur. In eodem autem regno diſcrimen hoc haberi non poteſt, niſi habita ratione diuerſorum temporum: ut ſi modò maior ſit copia & timeatur in futuris nundinis inopia: & ſub hac ſpe cambiri, uſura eſſet ratione temporis, ut ſuperiori quæſtione explicatum eſt

ARTICVLVS II.

Vtrum cambia quæ licet ad primas nundinas fiant tempore & loco diſtantes, tamen quo longius diſtant, pretioſius fiunt, ſint li ita.

POſtremus denique cambiorum ſcrupulus eſt, utrum quo proximæ nundinas alterius loci diſtantius abſunt, pretioſius fieri poſſit cambium? Et arguitur a parte affirmatiua: Cambire in primas nundinas quantocumq; tempore diſtantes, nulla eſt uſura, ut ſupra declaratũ eſt. Quòd ſi fiant extra regnum, poteſt maior pecunia pro minori, & econuerſo, cambiri, ut eſt ēt definitum; quo aũt diſtantiores ſunt tpe nundinæ, plures ſunt qui cambiorum pecuniam petant: ergo nihil obſtat quo minus cambium pretioſius fieri poſſit. Quandoquidem uberiorem recipientium numerum pretium cambiorum auget, ſi ex corrupta radice non pullulet. In contrarium eſt quòd augmentum hoc prouenire uidetur ex hoc quòd diutius expectatur ſolutio: quod uſuræ teſtimonium eſt.

Primum argum.

Hunc articulum ob ea potiſſimum cambia adiecimus, quæ apud noſtrates in more ſunt: nempè pp cambia quæ inter Caſtellanos ac Luſitanos celebrantur. Enim uerò ſi cambium ad nundinas eiuſdẽ prouinciæ fiat, iam ſatis dictum eſt non eſſe licitum plus recipere, propterà ꝙ nũdinæ plus diſtent. Nam illic ſola temporis ratio habetur. Qñ uerò cambium extra prouinciam fit, tunc eſt dubium, eo ꝙ uel ualor pecuniæ diuerſus in altero loco, uel tranſlatio vr̃ cambium iuſtificare: dum nundinæ diſtantiores ſunt tpe Praxis ergo cambiendi à nobis ad Luſitaniam eſt, quòd cũ illic non ſint nundinæ, ſicut de Roma dictum eſt, nõ cambitur niſi ad certum tp̃s. Diuerſimodè tñ à nobis ad ipſos ꝙ econuerſo. Campſoria.n. pecunia quæ Metinæ ſuſcipitur, ſoluenda eſt Vlyſſipponæ poſt integrum menſem: & cum illic, ut de Flandria hoc tpe dictum eſt non ſit tanta pecuniæ copia, pluris apud illos quam apud nos æſtimatur: ob idq; ille q Metinæ mille numerauit, licet aliquantulo minus reciperet Vlyſsipponæ, tñ ſicuti de illo diximus qui Metinæ modò numerat & recipiat in Flandria, tm̃ recipit. Et ſi tantundẽ in forma recipiat, plus tñ recipit in ualore. Et ideo cambium lingua noſtra uocatur, Ad par: hoc eſt quòd idẽ prorſus recipitur quod confertur: cum tamen illud par Luſitaniæ ualore ſit maius. Sed dicere poſſunt mercatores, ratione tranſlationis pecuniæ illud lucrum eſſe licitum. Attamen in remiſsione quę illinc ad nos fit, ueneno ſior latet anguis. Remittitur enim ad primas noſtratum nundinas. Sed quo plus diſtant, plus mercedis exigitur: & ſolent plurimum quatuor menſium induciæ concedi. Obtendunt autem campſores non illud plus recipere propter tempus, ſed quia plures tunc ſunt qui cambia recipiant. Et quidem Caieta in illo ſuo celebri opuſculo, c. 7. huic campſorum cauſſę apertè fauet: admonet ſiquidem diligenter notandum, non eſſe ſufficiens ſignum iniuſti cõtractus minus dare pro cambio, dum tempus multum interiacet ante nundinas, pluſq; quando proximę ſunt nũdinę, hoc eſt campſorem qui prius numerat minus dare quando diſtantiores ſunt nundinę, plus autem qñ ſunt propinquiores, ut tãdẽ recipiat pecuniam, id eſt plus lucrari propter longius dilatum tempus. Sic enim eſt obſcura eius litera explicanda. Nam forſan, inquit, hęc conſuetudo introduci potuit, propterea quòd ad longius tempus pauciores ſunt campſores qui locum habent uenditorum, pluresque cambia recipientes. At uerò profectò niſi ego grauiter decipior, non poſſum non mirari quòd hanc indulgentiam uir tantę eruditionis campſoribus obtulerit. Ad quęſtionem ergo duabus concluſionibus reſpondetur, ad cambium quæ ad Luſitaniam ſunt peculiariter accommodatis. Prior. In pretium miſsionis pecuniæ hinc illuc, recipi quidquam nequit, niſi quanti æſtimaretur ſimplex tranſlatio pecuniæ, iuxta formam explicatam quæſtione ſecunda. Itaque ſi centum ducati qui Metinæ mil-

Explanatur quæſtio propoſita.

Caieta.

Prima concluſio

ut mille centum argenteis regalibus æſtimantur, ualent Vlyſſipponæ mille forſan tercentū cāpſor non pōt recipere Vlyſſipponæ niſi mille centum: & tantillum forte inſuper quantum ualeret illa translatio, quæ profectò, dum per literas fit, non magno æſtimanda eſt. Quocirca cum, ut uſus habet, longè plus recipatur, eiuſmodi cambia culpa nō carent. *Poſterior cōclu. Probatio utriuſq; concluſ.* Poſterior concluſio: Neque remiſſio pecuniæ illinc ad nos maiori prorſus digna eſt q̄ eiuſdem pecuniæ tranſportatio valeret. Has ſimul concluſiones unica ratio ex ſuperioribus conlecta ſatis probat. Pecunia.n.unius loci nō pōt in alium cambiri niſi altero duorum modorum, uel ratione tranſlationis pecuniæ, uel quia in uno loco pp eius raritatem pluris æſtimatur q̄ in altero, in quorū neutro nulla haberi poteſt temporis ratio, ſed laboris in tranſportando, & præſentis æſtimationis amborum locorū. Sed refulget hic lucētius ratio occluditurq; magis uia palliandi uſuras, propterà q nullum hic patet ſuffugium ad nundinas: quę quidem in Luſitania non fiunt, ut expectetur quantum illic ſit valitura pecunia. Præterea q ī n remiſſione inde ad nos manifeſta committatur vſura, palàm inde fit, q quanto maius eſt temporis interſtitiū vſq; ad nūdinas, maioris æſtimantur cambia. Et quo ad argumentū à nobis præfactum: ac perinde ad opinionē Caietani reſpōdeamus: Manifeſtum eſt q numeroſior multitudo recipientium cambia non aliunde naſcitur q̄ q laxiores indulgentur ad ſoluendū induciæ. Quare illa de cauſſa augere pretia, manifeſta eſt iniquitas. Secus ſi (uti quæſtione præcedenti diximus) idem receptorum numerus aliunde augeretur. *Scrupulus.* Prætereà, & inde detegitur uſuræ facies q cāpſores Metinenſes propterea ad id cogūt cambiorum receptores ad ſoluendum primo menſe, ut inde poſteà longior ſit tēporis diſtantia uſque ad proximas nundinas ut locupletius remittantur. Sed rogāt forte campſores quomodo cambiēt? quia nō pōt primo menſe ſibi Vlyſſipponæ pecunia ſolui in numerato, propter eius quā illic eſt raritatē, ſed in remiſſiuis chirographis: & iō coguntur illo tempore cambire quo proximę nundinę longe diſtant. *Solutio.* Reſpondetur autem ita iuſtè cambire poſſe, ſi nullam prorſus temporis rationem habeant, hoc eſt eodem prorſus pretio cambiant, dum nundinę per quatuor menſes abſunt acſi intra menſem eſſent. Haud equidē neſcio quā plurimos ab alijs multiplicati cambiorum modos, quos nos cōſulto miſſos fecimus: tum quòd adeò ſint obſcuri ut nullatenus poſſint lectorem informare: tum ēt quòd omnia ſummatim fundamenta me arbitror tradidiſſe, per q̄ de ſingulis poteſt quiſq; oculatiſſimus iudicare. Nā fateor, niſi qui mediocris fuerint ingenij, & attenta conſideratione rem fuerint ſpeculati, præterea ab ipſis campſoribus, inſtructi, nō poſſunt ad tāta quanta hac arte accidunt ambigua, reſpondere. Bellorum.n.calamitas, quā ciuium peccata in rempublicā in uehere ſolēt: in cauſſa potiſſimū eſſe conſueuit, ut reges pecuniam undiq; & maximè ex famoſis nundinis cābiorum uia corradant. Atque hac de cauſſa cambiorum turba & ſæpè præter legem permittitur. Sed fieret multò conſultius, ſi in tali calamitate Rex ſecum tm̄ eadem ſineret cambia fieri, cæteris uerò interdiceret: nam cùm nō ſit par in cæteris, ac in ipſo neceſſitas, nō debet fieri conſequens, vt ſi cum rege fiant: fieri debeant cum cæteris. Quāuis quę perſonatæ uſuræ ſunt, neque cum rege licitæ fiunt.

De cambiorū miniſtris De miniſtris autem cambiorum, per ea quæ ſuperiori libro de uſurariorum famulis dicta ſunt, iudicari pōt: quamuis in cābijs celebrandis noua quæpiam de illis adnotanda ſuperſunt. *Dubium.* Eſt enim dubium an qui cābium nomine aliorum recipit, tutò id faciat: Exempli grā. Sūt locupletiſſimi mercatores qui regi potiſſimum pecunia ſuccurrunt; neq; ingenti fœnore: ſed aiūt tanquam eius miniſtros ſe ex multis locis campſoriam colligere pecuniam, quā ei contribuant: & ideo mūdos eſſe ab omni uſuræ labe: ſi quas uſuras ſoluunt, ab ipſo recipiant. *Solutio* Hic autē multa ſunt conſiderāda. Accipere enim nomine regis dupliciter contingit: immo uerò uno tantum contingit re uera modo, ſed ipſi alterum fingunt: Ille inquam propriè cambium accipit nomine regis, aut alius magnatis, aut mercatoris, qui tanquam eius famulus id exequitur: putà quia eius œconomus, eſt uel à ſecretis, &c. itaque ipſe nō fit debitor

cambij, quod recipit, neq; poſtea tamquam ſuum tribuit regi: ſed rex eſt qui per illum recipit. Et talis miniſter nullam uſuram cõmittit, ſed accipit vice dñi ad vſuras: quod vrgente neceſſitate licitè fit. Sed alius eſt, qui licet fingitur miniſter regis, nõ eſt tñ; nempè mercator aut campſor qui aliunde ad vſuras accipit ut regi ſub eiſdẽ uel maio: ib tribuat. Exẽpli gratia: Petrus accipit à Paulo & à Ioãne &c. & dat regi: itaq; rex nõ cambit cum Paulo vel Ioanne, ſed cum Petro, qui fit dominus pecuniæ. Hic ergo perſonatus fit regis miniſter, cùm officium campſoris exerceat: & ideo accipere ad vſuras, peccatum illi eſt: non ſolum quia id facit abſq; propria neceſſitate, verum quia ad uſum illicitum accipit: ac proinde ea ſub uſuris regi tribuere, aliud eſt ei nouum peccatum uſuræ. Id quod ex alio eorum uſu fit etiam apertius. Aiunt n. q̃ qua rõne poſſũt aliunde ſub fœnore pecunias diſquirere, quas regi tribuant, poſſunt & ſuas tribuere proprias. Hoc ergo non faciunt nomine alterius, ſed proprio. Quare de iſtis citra dubium ullum, ſi cambia faciant uſuraria, uerè uſurarij ſunt. De cambiorum autem proxenetis, hoc eſt de intercurrentibus conſtituentibusq; inter partes cambiorum pretia, nõ dubito quin adeò ſint uſurarum miniſtri, ut eodem conuoluantur uitio: quamuis petius illi qui factores campſorũ ſunt, & ipſorum nomine cambia faciunt. De his ergo factoribus qui aliorum nomine cambia faciunt, magna eſt dubitandi ratio, quando & quo ad reſtitutionem teneantur: Ad quod ideo in calce huius diſputationis reſpõdere pro captu noſtro eſt operæpretiũ. Et quidem ſi ſcientes ac prudẽtes uſuraria cambia faciant, ad reſtitutionem indubie tenentur: idq; rõne acceptionis, quæ illis peccatum eſt etiam dum nihil ſibi lucri acquiſierint. Si autem ignoranter & bona fide, arbitrãtes cambia eſſe licita, uſq; adeò, ut (ſi accidere põt) ab omni ſint culpa inculpabiles, liquidum eſt nõ teneri rõne acceptionis: teneri tñ uñr ratione rei acceptæ, cum poſteà cambiorum iniquitatem reſciuerint. Saltem dubio procul tenentur, quando aliquid lucri apud ipſos remanſit. Si uerò nihil illis prorſus ex lucro prouenerit, dare in primis tenentur ſolertiſſimè operã ut illi quorum nomine cambia fecerunt, reſtituant. Si autem id perficere nequeant, tunc meritiſſimo dubitatur, an iidem ipſi reſtituere teneantur. Neq; dubium facilis ſolutionis eſt. Enimuerò q̃ nullatenus teneantur, ex illis radicibus argumentũ conſtruitur quas libro quarto ſub titulo de reſti. iecimus. Haud n. aliunde quàm ex altero duorum capitum uinculum reſtitutionis naſcitur. ſ. aut ratione acceptionis, aut ratione rei acceptæ. Qui autẽ accipiendo nullã prorſus committit culpam, non tenetur ratione acceptionis, niſi in mutuo & ſimilib. ubi promiſit reddere. Hoc patet utroq; iure: nam tota lex Aquilia, q̃ de iniur. & damno dato ſcripta eſt, nemini actionem dat niſi contra eum qui in culpa fuerit. Extrà, de iniu. & damno dato, can. ſi culpa non dicitur ſi cauſa tua ſed ſi culpa tua datum eſt damnum. Vnde neq; in practica, neq; in foro exterioris iudicij, ullus damni aut iniuriæ condemnatur niſi qui in culpa fuerit ſaltem leuiſſima. Accedit & quod ſuprà diximus; quòd ſi quis à latrone partem furti dono ſuſceperit quod cõſumpſerit, neq; factus fuerit inde ditior, nullatenus teneri; iſti ergo factores ratione acceptionis non tenentur, neque apparet teneri ratione rei acceptæ poſtquam nihil prorſus lucri contigit. Hæc argumenta hanc profectò negatiuam partem concluderent, niſi quòd ignorántia iuris nunquam, aut uix unquã, prorſus excuſat, niſi homo ſit agreſtis, & ius ualde reconditum. Cambiorum autem uſus adeò publicitus malè audit, ut nemo ſibi prætexere queat excuſationis clypeũ, niſi peritos bona fide conſulat, quin uerò peritiſſimos atq; homines præcipui nominis: adeò omnes clamant periculoſiſſimam artem eſſe. Quocirca ego non auderem iſtos prorſus ſuſtem a toto excuſare. Sed ſi ſoluendo ſunt, tenentur creditores conuenire, & cum ipſis de re componere, ut aliquid ſoluant: aliquid uero eis condonetur.

Dubitatio.

Primum ar. a parte negatiua.

Arg. 2.

Solutio.

De cambiorum proxenetis.

FINIS LIBRI SEXTI.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Septimus De Iuſtitia & Iure.

PROOEMIVM.

HActenus de iuſtitia, & iniuſtitia, earumque partibus ſubiectiuis, hoc eſt ſpeciebus huic uirtutis generi ſubiectis, dictum eſt. Amodo de partibus eius potentialibus, id eſt, illi annexis ſubſequitur vt dicamus. Dicitur enim pars potentialis virtus illa, quæ cum non ſit eius directè ſubiecta ſpecies, eò quòd non omnimoda ratione cum illa conuenit, nihilominus propter aliquid, quod vtrique commune eſt, ad illam ceu ad capitalem reducitur. Exempli gratia: Abſoluta iuſtitiæ ratio tria comprehendit. Primùm quòd eſt vnius ad alterum, ſecundum, quòd verſatur circa debitum: ad tertium, quòd æqualitatem ſoluti ad debitum conſtituit. Liberalitas autem licet non verſetur citra debitum, eſt nihilominus ad alterum, cui per ipſam beneficium confertur. Od idque licet non ſit iuſtitiæ ſpecies, reducitur tamen ad illam ceu pars eius potentialis. At religionis virtus quæ inter nos & Deum conſiſtit, circa debitam quidem reuerentiam & famulatum, quem ei debemus, verſatur. Sed tamen quia Deo, vt auctor eſt 8. Ethico. Ariſtoteles æquale reddere non poſſumus: hac ratione, à vera ratione iuſtitiæ deeſt, quapropter reducitur ad iuſtitiam, tametſi ratione obiecti longè ſit quã illa præſtantior. De liberalitate autem ac miſericordia, deque id genus cæteris, quæ longius à iuſtitia diſtant, nihil præſenti Opere tractare decreuimus, ſed de religione. Neque verò de cunctis eius partibus, abiret n. Opus in immenſum. ſed de his tantùm quæ cum iuſtitia coniunctiorem habent affinitatem, nempè de voto: quippe quod reddere ad fidem pertinet, quæ eſt iuſtitiæ fundamentum, ac de decimis, & ſimonia, quæ, niſi q materia differt, ſimilima eſt uſuræ, ſacrilegaq; iniuſtitiæ ſpecies, & poſtremo de his quæ ipſi viciſſim, præſertim epiſcopi, tum populo, tum eccleſiis debent, tam in eleemoſinis quam in reſidentia. Præſens ergo Septimus liber in noſtri ſermone verſabitur. Neque nobis vitio dandum eſt, quod ordinem quodammodo D. Thomæ non inſectamur. Nam tum quòd decimarum tractatus ſimoniæ diſputationi affinis eſt, quæ voti ſermonem ſubſequitur, tum etiam, quia ſpontaneæ promiſſionis conſideratio illam antecedit, qua obligatio conſideratur reddendi id quod debetur, in hoc ſeptimo agere conſtituimus de uoto quo Deo aliquid vltro promittitur, & in ſubſequenti de oblationibus ac decimis, quæ eidem debitæ ſunt.

Ariſtot.

QVÆ

QVAESTIO I.

DE SVBSTANTIA VOTI.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 88.

ARTICVLVS I.

Vtrum uotum ſit alicuius rei poſſibile, ad quam ui præcepti non tenebamur.

HVNC ſtatim in fronte articulum proponimus: Vtrùm uotum ſit rei alicuius poſſibile, quam anteà vi præcepti non debebamus? Nam ſi nihil eſt quod Deo nõ ſit uigore præcepti debitum, inanis eſt uouendi religio.

Primum argu.

Et arguitur à parte negatiua: Nihil operis præſtare Deo poſſumus, quod ei non ſit à nobis tenore præcepti dilectionis ſuper omnia debitum: ergo vanum eſt quidpiã vouere. Probatur antecedens: Tenemur eũ diligere ex toto corde, ex tota mente, & ex totis viribus: ergo nihil eſt, quod uirtute huius maximi mandati non illi debeamus. Secundo: ille nos de nihilo creauit, ſuaq; miſericordia paſcit, & ſuſtentat: ergo quidquid ſumus, atque adeo quidquid operari poſſumus, illi debemus. Immo uerò, ut etiã Ethnicus ipſe Ariſto. 5. Phyſic. agnouit, nihil ei poſſumus pro ſuſceptis beneficijs par repẽdere: nihil ergo ei alias indebitũ ſpõdere poſſumus. In contrariũ autẽ reclamat tota ſcriptura ſacra, vt Deuter. 23. Cùm uotum noueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, & Pſal. 75. Vouete & reddite Domino Deo ueſtro.

Ariſto.

Hanc quæſtiunculam, licet ſcholaſticis inſolitam quam ſuperficie tenus in calce ſecundi libri tetigimus, toti huic noſtræ diſputationi præ foribus affiximus; ut Lutheranis obuiam occurreremus qui hãc uouendi religionem ſubtilem & commentitiam contendunt. De qua re illos lib. 3. de natu. & gra. cap. 2. in iudicium detulimus. Lutherus inquam in ſuo dannato. Opere De uotis monaſticis demoliri nititur morem hunc eccleſiaſticum: quoniam res eſt, inquitur, ſine auctoritate & exemplo ſcripturæ, merumq; ac pernicioſum hominũ inuẽtum. Audi in monachum, quanto impetu ſuum euomat inſtitutum; idq; poſteà Lutherani in ſuis dogmatibus cõfirmare ſtuduerũt. Fuit.n. Lutherus omniũ hæreſum Vvicleſſi fidus atq; impudens renouator. Ille quippe molimen hoc fuit anteà molitus. Contra quem celeberrimus Thom. Vvald. tomo 5. de ſacramentalibus, tit. 9. cap. 83. & 84. doctiſſimè, diſertiſsimeq; de hac re diſſeruit. Sed ut alios omittamus, rõnẽ originemq; erroris huius, ut nos loco citato explicuimus, ex duobus fontibus Lutherus deduxit. Primus fuit: ꝙ putauit præcepto dilectionis Dei ſuper oĩa teneri ad oĩa opera officiaq; illi offerenda, quę facere poſſumus: ut in primo argũ dicebamus. Vnde cõtinuò intulit, non ſolùm nullum eſſe opus quod non ſit natura ſua præceptum, uerùm & nullatenus mortales in hac uita poſſe illud præceptum ſatis implere. Quapropter ait quẽcunq; quantumcunque iuſtum in oĩbus operibus delinquere, ut arti. 31. & 32. ad Leonem adſtruit. Quoniam arbitrabatur hunc dilectionis modum quocunque præcepto concludi: quem quidem modum cùm pro ratione præcepti adhibere non poſſimus, quocunque opere delinquimus. Sed tñ miſericordia, inquit, Dei eſt, ꝙ non nobis eandem omiſsionem imputet. Ex quo ſibi ipſis inferũt nullũ eſſe ſuperogationis opus, qđ eſſe queat peculiaris materia uoti. Aliter iſtorum putidus fons extitit, quod opera iuſti debent liberrimè fieri: uotum aũt neceſsitatem infert ac ſubinde libertati obſtat. At ſecundi huius capitis error qũ. ſubſequenti mõſtrabitur. Primũ tñ expugnauimus loco citato: nimirum oſtendentes quẽadmodũ in illa blaſphemia pſiſtant, ꝙ Deus nos ad impoſsibile obliget. Hæc aũt expugnatio nihil ad præſens. Sed idcirco de hoc errore meminimus, ut radicem panderemus ex qua illas in nos blaſphemias depromunt: porrò ꝙ diſtinguamus à præceptis conſilia: cum tñ oĩa ſint præceptis comprehenſa: Item ꝙ putemus aliqua eſſe opera ſupererogationis, per q̃ hoĩes & nos præcipuè monachi ſatisfacere gloriamur: non ſolùm pro noſtris, uerum ẽt pro alienis delictis, de quibus ſubinde ſuperero-

Auctor libro de natura & gratia Luther.

Vvicleff. Tho. Valdenſ.

Genuinus fons unde Luther. præteritũ et verẽ hæſit.

ierogationis operibus vota emittimus. Fuit
tamen hæreſis hæc aduerſus Pelagianos con
Auguſt. demnata: vt refert Aug in epiſtola ad Pau-
liu. Vbi ex decem eorũ erroribus illũ quin
tum facit, ꝙ diuites baptizati tenerentur
Concluſio renuntiare omnib: diuitijs. Rñdetur ergo
catholi- ad q̃ōnem catholica concluſione: Præter
ca. opera præceptorum superſunt alia non de
Prima bita, quorum votum emittere iuſtum eſt,
probatio ac celebre religionis officiũ. Conclo tum
frequentibus vtriuſque inſtrumenti teſti-
monijs ſtabilit, tum ẽt locupletiſſimus ſan
ctorũ exemplis, ac ſubinde ineluctabili rõ
ne. Oracula. n. veteris legis iam cœpimus
ex Deuter. 23. citare: & ex Pſal. 75. Extat, &
Num. 6. lex: Vir ſiue mulier cum fecerint
votum ut ſanctificẽtur, & ſe uoluerint dño
cõſecrare, à vino & oĩ quod inebriare po-
teſt, abſtinebunt. Et eccl. 5. Si quid uouiſti
Deo, ne moreris reddere. Et Prou. 20. Rũi-
na eſt hoĩ deuotare ſanctos, & poſt vota re
tractare. Neque uerò ſe ſatis ab his iaculis
ab clypeo illo protegunt, ꝙ vetus lex iam
pridem cum ſuis præceptis eſt antiquata:
nã hæc non ex ceremonialib. hñr, aut iudi
cialibus q̃ abolita ſunt, ſed planè inter mo
raliaq̃ naturę iure perdurant. Immo uerò
quò iſtorum cæcitas apertius deprehẽdat,
Ethnicorum mos locupletiſſimo teſtimo-
nio eſt ipſiſſimo naturæ iure hanc uouen-
di religionem fundari: ſanè quibus ſemper
vbiq, terrarũ ſolẽne fuit tã rebus afflictis,
q̃ pro lætis victorijs vota ſuis delubris nũ
cupare. Vnde Liuius lib. 1. Tullus, inquit,
in re trepida duodecim uouit Salios fana-
que pallori & Pauori. Et Pſaltes legem pro
ſpiciebat Euangelicã vbi aiebat, Immola
Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo
vota tua. Sacrificium. n. laudis ſacroſanctũ
cõuiuiũ nr̃m eſt, cui conuenit reddere uo-
ta Mox & patrũ exẽpla perpetuò durãt, ut
Probatio illa imitemur. De Iacob aũt legit Gene.
ſecunda. 28. votũ vouiſſe Deo. Et de Anna Samue-
lis matre. 1. Reg. 1. Et ut reliquos ſileamus,
ex illo Lucę 1. Qm̃ uirũ non cognoſco. cla
rè colligit ſacratiſſimæ Virginis uotũ, uti
Auguſt. Aug. aſſerit in lib. de nuptijs & cõcupiſcen
tia: & refertur 27. q. 2. can ſufficiat. Et in no
ua lege de Paulo legit Actu. 18. totondiſ-
ſe ſibi caput in Cenchris, ꝙ hr̃et uotum. Et
in Euangelio Matth. 19. conſtat uotorum
inſtituta Chriſto eſſe probatiſſima. Ait. n.
primùm eſſe eunuchos, qui ſe caſtrauerũt
hoc eſt, ſua ſpõte abſq; legis uinculo, pro-
pter regnum cęlorum. Et ne contrà cum
Lutheranis exiſtimaret præceptũ, ſubdit:
Qui põt capere capiat. Cuius inſtar ait 1.
ad Cor. 7. Pau. De virginibus pręceptũ nõ
habeo: conſilium aũt do. Deinceps ſubſe-
quit adoloſcentis hiſtoria: qui Chriſtũ in-
terrogatione pulſans quid faceret, ut uitã
hr̃et æternam, reſponſum accepit, vt ſerua
ret mandata. Cui rurſus dicenti cuncta à
iuuentute cuſtodiſſe, reſpondit Chriſtus:
Si uis perfectus eſſe, vade & uende omnia
q̃ habes, & da pauperibus, & ſequere me:
vbi apertè perfectionis ſtatum à præcepto
rũ materia diſcreuit. Ait enim primùm: Si
uis ad uitã ingredi, tanq̃ de re neceſſaria.
Quare vt legit Marc. 10. poſtquam adole-
ſcens rñdit oĩa ſeruaſſe, intuitus eum Chri
ſtus, dilexit eum. Vnde fit conſequens, nõ
Hierony. ſuiſſe mentitũ, licet Hieron. & Orige. ad
Origenis contrarium annuere uideant. Qd idq; Do
minus cupiens eum ad uberiorem frugem
promouere, culmẽ ei perfectionis mõſtra-
uit, quo poſt præceptorũ fundamentum in
conſilijs prominet. Quocirca illico Petrus
publico Apoſtolorum noĩe ſubdit: Ecce
nos reliquimus oĩa, & ſequuti ſumus te:
Auguſt. q̃d ergo erit nobis? Super quo loco Aug.
lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 4. ait: Hoc uotum
potentiſſimi uouerant, iuxta illud 1. Reg.
2. Dãs votum uouenti. Conſtat ergo Apo-
ſtolos uoto ſe obſequio Chriſti conſecraſ-
ſe. Hæc aut nõ eſt loci pñti locupleti⁹ diſ-
ſerere: q̃ rurſus q. 5. ſub titulo de uoto reli-
gionis, in mentem redibunt. Sed expedie-
bat ſtatim in libri ueſtibulo rõnẽ pateface
re, cur extra p̃cepta materia pateat multa
Ratio cõ uouendi, q̃ non ſunt lege debita. Rõ ergo
cluſionis concluſionis de cõtrario principio, q̃ quo
Lutherani nitunt, ducit hæc: Plurima ex-
tant opera, ad q̃ nullum nos cogit præce-
ptum, multaq; alia, à q̃bus neq; legis pro-
hibitio nos arcet, ergo voto poſſumus &
ad illa nos obligare, & ab his nos cohibe-
re. Probatur antecedens: Prouidentiſſimus
Deus in edẽdis legibus, q̃bus nos cogeret
nõ tm̃ ad id aſpexit, quod nos illi procrea
tionis beneficio deberemus, quodq; à no-
bis poſſet abſoluta auctoritate exigere:
ſed cum oĩa ſuauiter pro cuiuſq; condõne
diſponat ad id prorſus qd' uniuerſi morta-
les

les ſm imbecillem naturam noſtrā præſtare ſufficiebamus: nā lex oēs ęquè obligare debet: atq; ad id maximè, quod tū ad eius cultum, tū ad noſtrā mutuam charitatem neceſſarium erat. Hoc aūt non eſt quidq̃d vnuſquilibet totis ſuis uiribus efficere poteſt: ſed ea prorſus q̃ in Decalogo continētur, & q̃ illi tanq̃ ibidem implicita appendent: ergo reliqua oīa in nr̄a ſunt poſita libertate, faceréne ea uelimus an ſecus. Id quę apertius confirmatur Deus naturæ auctor p̃ter ſacrorum decreta nihil nobis aliud edixit, quam qđ ipſa p̃cepiſſet: natura autē non obligat univerſos ut unuſquiſq; quantum pōt, faciat: ergo neq; Deus. Alias nō omnes ex æquo ſuis legibus obligaret: cum non oēs æqua ualeant. Eſt ergo nihil minus q̃ ueſania ſic de Deo ſentire ut iſti prædicant. Colligamus igitur multa nobis eſſe extra præceptorum lineam arbitraria & libera, quæ ſint nobis uotorum materia. Adde, quòd uotorū materia, vt paulò inferius patebit, non modo ſunt conſiliorum opera, uerum & præceptorum. Sed hactenus locuti ſumus de illa peculiari, quæ non niſi uoti obligatione ſit debita.

Confirmatio.

Ad primum ar. Ad primum igit̃ argm̃ in contrariū, negamus maximo illo dilectionis mandato oīa complicari opera, quæ quiſq; exhibere pōt: ſed ſatis eſt ſic tota mente & aīa & uiribus Deum diligere, vt nihil eidem dilectioni aduerſum admittamus: qđ quidem in hac uita per Dei fauorem & ſubſidium implere poſſumus. Dupliciter quippe, ut 2.2.q.10.4.artic.6.auctor eſt S. Tho. (*D.Tho.*) præceptum hoc impleri pōt. Vno modo perfectè.ſ. dum ad finem peruenitur quem Deus intendit qui ſanè eſt, ut homo ſe illi oīmodo amore cōiungat, ut neq; uenialiter delinquere, nec alium admittere amorem queat. Atque hoc fiet in patria, qñ ſm uerbum Apoſtoli 1. ad Cor. 15. Deus erit oīa in omnibus. Vnde Augu.lib.de perfe.iuſt. (*Auguſt.*) Illa, inquit, plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebit̃: Diliges Dn̄m Deum tuum ex toto corde tuo. Sed alio modo impletur imperfectè, qñ.ſ.etſi non perueniatur ad finem: tn̄ à regula non receditur, quæ illuc ducit. Et iſto mō impletur in uia. Quare impletio hęc non eo dr̄ imperfecta quòd non ſufficiat ad euitandam culpam, ſed ꝙ per ipſam non aſſequimur fidem. Vnde idem Auguſt. lib. de ſpiritu & lit. c. 26. inter militantem uitam & triumphantem ſic diſcernit quòd ad iuſtitiam huius uitæ quæ illo dilectionis mandato præſcribitur, ſatis eſt non peccare. Neque id, inquit, deputandum eſt culpæ, quòd nondum poteſt hic eſſe tanta Dei dilectio, quanta illius erit, dum à nobis conſpicietur. *Ad ſecundum ar.* Ad ſecundum autem reſpondetur, quòd licet quidquid ſimus, figmentum Dei ſimus: non tamen quidquid operamur, ei uirtute præcepti debemus: utpotè qui ſuas leges naturæ noſtræ tenuitate admetitus eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum uotum in ſolo voluntatis propoſito perficiatur.

SVppoſito, uotum eſſe poſſibile propter liberam materiam, qua extra præceptorum obligationem ſupereſt, quæritur de eius ſubſtantia, quæ per definitionem innoteſcit. Atqui ordine Peripatetico prima inueſtigatio eſt de genere: ac ſubinde de forma definitionis: ſecunda de materia. Primum exploratur in hoc articulo, atque alterum in ſequenti. Compertiſſimum ergo cùm ſit, uotum eſſe actionem humanam. quæritur cuiuſnā ſit potentiæ actus, utrum.ſ. ſit uoluntatis propoſitum, an uerò intellectus promiſſio. *Primum argu.* Et arguitur, quòd ſit propoſitum. Eſt.n. multis recepta definitio uoti, quòd ſit conceptio boni ꝓpoſiti cū animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid, uel faciendum uel non faciendum ſe Deo obligat: propoſitum autem hmōi firmum ſolo uoluntatis motu perficitur: ergo uotū in tali propoſito conſiſtit. *Argu. 2.* Secundo & uox rem ipſam oſtendit. Dicit̃ .n.uotum à uoluntate: nam id quiſq; proprio uoto facere dicitur quod uoluntate facit: cùm ergo promiſſio nō niſi rationis opus ſit, fit conſequens, ut in uoluntate uotum conſiſtat. *Argu. 3.* Tertio, Illic uotum perficitur, unde obligatio naſcitur: nam hæc eſt uoti genuina uirtus: obligatio autem ex ſolo propoſito abſq; ulla promiſſione exoritur: ergo illic uotum conſummatur. Probatur minor: Per hoc, ꝙ quis mittit manum ſuam ad aratrum, obligatur ad opus, ſecundum illud Luc. 9. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò,

eſt

eſt aptus regno Dei: nempe ꝙ obligationem frangit: per hoc autẽ ꝙ quis opus proponit, mittit manum ad aratrum: ergo illic ſit obligatio, atq; adeò uotum. In contrarium eſt illud Eccleſ. 5. Siquid uouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet.n. ei infidelis & ſtulta promiſſio. Vbi quod prius noĩatur uotum illicò nuncupatur promiſſio: in qua ideo eius eſt ſubſtantia poſita.

Prima uoti acceptio. Ad q̃onis elucidationẽ hoc primùm de noĩe notandũ eſt, quod eſt Latinis celebre: idque duplicis ſignificatus. Eſt.n. verbi illius nomen, quod eſt, uouere: hoc eſt ꝓmittere: non cuiq;, ſed Deo, uel diuis: Promittere ſiquidẽ, polliceriq; & ſpõdere, cõmunia uerba ſunt pollicitationum quæ uel Deo fiunt, uel hoĩbus: uouere autem eam præciſè ſignificat, quæ fit Deo. Eſt nanque votum, ut ſubſequentib. patebit religionis promiſſio, ac unctus, qua ſoli Deo eiuſque ſanctis ſeruimus. *Cicero.* Vnde Cicero ad Atticũ: Ego me maiore religione q̃ quiſque fuit ullius uoti obſtrictu puto. Quocirca uota nũcupare, eſt diuis uoce polliceri, & deſtinare pro fœlici rerũ euentu. *Secunda acceptio.* At uerò quia id quod à Deo uotis, hoc eſt oblatis ꝓmiſſionibus depoſcimus ualde deſideramus, inde uſu uenit, ut deſiderium ipſũ uotũ dicatur. Vnde uoti cõpotes dicimur, & ꝓ uoto ſuccedere gaudemus dũ noſtra aſſequimur deſideria. Et uota facere idẽ eſt quod optare, auere, & precari Hic aũt nõ uſurpatur nomen in hoc poſteriori, ſed in priori ſignificatu: ut uouere ſit uota emittere, & quod Latinè dicitur, uota ſuſcipere, hoc eſt aliquid Deo ſanctè polliceri. His præhabitis ad q̃onem duabus concluſionibus reſpondetur. *Prima conclu.* Prior eſt, **Ad uotum tria ex neceſſitate requiruntur.** Primò quidem rõnis deliberatio. Secundò uerò propoſitum uoluntatis. Sed tertiò promiſſio, in qua ratio perficitur uoti *Probatio conclu.* Probatur, uotum & obligationem ſecum affert ad aliquid faciẽdũ uel cauendum, obligatio āt quę ex propria uoluntate naſcitur (nã ſecus de illa, quæ oritur ex lege) per modum promiſſionis fit: ergo ante promiſſionẽ nullum eſt uotũ. Probatur minor: Obligat ſe homo alteri non aliter quam ordinando ſe illi, offerendoque id ad quod obligatur ordo autẽ eſt opus rationis. Quare ſicut imperãdo (qui eſt actus prudẽtiæ) ordinat hõ ac diſponit quid fieri à ſuo famulo debeat, & deprecando quid ſibi per ſuperiorẽ fiat, ſic promittendo ordinat, quid ipſe ꝓ alijs facere diſponat: atque adeò in hoc rõnis actu cõſiſtit obligatio, ac ſubinde uotũ. Promiſſio autẽ ex faciendi ꝓpoſito proficiſcitur: propoſitum uerò, cũ ſit actus deliberatę uolũtatis, deliberatio rationis antecedit, ergo tres iſti actus ſunt ad uotũ ordine neceſſarij. Adde, ꝙ cum ex ꝓmiſſione obligatio emergat, debet ei innoteſcere cui fit. Eſt aũt hoc inter hoĩes ac Deum interſtitium ꝙ cum nobis non niſi uocibus aut exteris nutibus aliena mentes innoteſcat, non põt hõ homini, niſi uoce aut ſignis quinquam promittere. Vnde Prou. 6. Illaqueatus es verbis oris tui. Deo autẽ (cui intima cordium patẽt, ſm illud 1. Reg. 16 Homines uidẽt ea q̃ parent, ſed Deus intuetur cor) per ſolã mentis loquelam fieri põt promiſſio. Quo fit, vt ſi uoti eſſentiam ac neceſſitatem ſpectes, in intellectu abſq; ulla uoce conſumatur. *Poſtrema concluſio.* Poſterior concl̃o, **Solent nonnũquam duo alia ſuperaddi uoto, quæ ſunt illi accidentaria. Sed nihilominus ad eius attinente expreſſiorem firmitatem,** ut puta externa oris pronuntatio, ſm illud Pſal. Reddam tibi uota mea, quæ diſtinxerũt labia mea. Quæ quidẽ uerba nõ ſunt reſpectu Dei neceſsaria ſed reſpectu noſtri, ſicuti uocalis oratio, ad expgeſaciendos noſtros animos, excitandoſque mentis oculos in Deũ. Secundò etiam acciri ſolet aliorũ teſtimonium, ut non ſolùm Dei metus, verũ & humanus pudor firmiores nos reddat, ne uoti ſidẽ deſtringamus. *Magiſter ſententiarum.* Quo forſan alluſit ſententiarũ Magiſter in 4. diſt. 38. vbi ait, ꝙ uotũ eſt teſtificatio quædã ꝓmiſsionis ſpontaneæ, quæ Deo, & de his quę ſunt Dei, fieri debet, tametſi & de teſtificatione interna fortè loquatur, qua ſe homo Deo debitorem cõteſtatur. At uerò quamuis hæc lucida ſint nihilominus pluſculæ lucis indigent. *Documentum.* In primis circa tres actus prioris concluſionis recolendum eſt ex *Ariſt.* Phil. 6. Ethico. cap. 9. & 10. tres eſſe prudentiæ actus ſcilicet conſulere & iudicare, ſeu ſententiam ferre, ac tertiò imperare. Suppoſita enim finis intentione, quæ ex uirtute morali proficiſcitur, uerbi gratia, temperatè uiuendum eſt, uoluntas intellectu utitur ad conſultandum de medijs,

dijs, conferendumque difficultates quæ ſunt in religione cum illis quæ ſunt in coniugio, illaque mediorum collatio eſt conſilium. Inuentis autem medijs per ſineſim fertur ſententia: quæ eſt melioris cõ modiorisque medij approbatio. Significato ergo deliberationis, ambo comprehenduntur, tam conſilium quã ſententia. Atq; hoc eſt proprium uoti fundũ. Reſtat tñ de huiuſmodi deliberationis maturitate, quãta eſſe debeat, indagare: Vtrum antequam votum obliget, cuncta ſint conſilio deliberanda quorum ignoratio cohibere hominem poſſet à uouendo? Hæc enim apparet eſſe quorundam Iuriſconſultorum opinio: in quorum cœtu eſſe vr̃ Richard. lib. 4. diſt. 38. arti. 1. Vbi ait, ꝙ ubi non eſt plena deliberatio, & ſi ſit ſemiplena, inde nullum oritur voti ligamen. Et arguitur pro hac opinione: uotum, cum à uoluntate dicatur, debet eſſe ſpontaneum & uoluntarium: ignorantia autem uoluntarium tollit ergo ubi non omnia plenè liberantur, non eſt plena libertas, atque adeò nec uotum. Secundò: Vota hæc qua facilitate fiunt, ſubinde franguntur: ergo periculoſa ſunt, neq; ſuccedere ualent proſperè: atque adeò tutius eſt illa irrita reputare. Quapropter non deſunt qui dicant, referente Syluestro in verbo, uotum. 2. §. 13. ꝙ iratus aut bene potatus uouens aut iurans ingreſſum religionis, non tenetur: quia quod calore iracundiæ fit, pro non facto haberi debet. His tamen nihil obſtantibus ſentiendum arbitror cum Palude 4. diſt. 38. q. 1. & cum Caieta. præſenti articulo, quòd ad uotum requiritur plena deliberatio. Plenitudo tamen deliberationis bifariã intelligi põt. Vno modo, ut opponitur ſubreptiõi, motui .ſ. ſubitaneo, ſeu merè naturalis ſit, quem uocant primo primum, ubi nulla eſt ratio uel culpæ uel meriti: ſeu ſecũdo primus, in quo ſola eſſe põt uenialis culpa: & talis deliberõnis plenitudo neceſſaria eſt ad uotum. Alio mõ plena deliberatio eſt, qua nihil quod deliberari poterat omittitur, quę quidem non eſt neceſſaria. Probatur prior pars: Votum dẽt eſſe non modò ſpontaneum, verùm & ſic deliberatum ut ſub mortali reatu obliget: motus autem primo primus nullatenus eſt uoluntarius: & ſecũdo primus, qui eſt abſq; plena aduertentia, eſſe non poteſt mortalis: ergo talis uoluntatis actus ad uoti obligationem non ſufficit: qñquidem uotũ ſub mortali culpa hominem deuincit. Hęc aũt plena deliberatio in hoc conſiſtit, qđ homo iudicio cognoſcat quid faciat. Et cõfirmatur: Per motum ubi ſola eſſe poteſt venialis culpa, uotum non frangitur: ergo neque per talem motum firmatur. Poſterior uerò pars probatur ratione contraria. Ad uoti nexum ſatis eſt, quòd ſit opus ſpontaneum: ſed prior deliberatio ad hoc ſufficit puta iudicare quid facias: ergo poſterior non requiritur. Secundò id confirmatur: Talis promiſſio homini facta obligaret: ut ſi eo iudicio pecuniam pollicereris, aut uxorem tibi ſponderes: ergo obligat etiã reſpectu Dei. Non .n. remiſſior Deus in exigendis promiſſis eſt, q̃ homo. Tertiò illa prior deliberatio ſufficiens eſt ad meritũ & ad mortalem culpam: ergo ad uoti obligationem. Enimuerò ſi quis in repentino periculo mortis conſtitutus uotum ſuſcipiat rei bonæ, meretur & non niſi per uirtutem religionis: ergo talis uoti ſuſceptio eſt uerè uotũ. Item, ſi eſſet rei illicitæ, eſſet lethale crimen: ergo dum materia eſt debita, obligatio uoti emergit ſub reatu mortali. Quartò, ſi religioſus iudicio illo ac deliberatione quæ opponitur ſurreptioni motui contra uotum faceret, illud uiolaret & frangeret: ergo eadem deliberatio ſufficiens eſt ad uotum confirmandum. Colligamus ergo, quòd ſi quis ira percitus, aut calore, aut mortis metu, quę rõnis iudiciũ tollerent, uotũ emitteret, non obligaret: ubi tñ illa rõnis lux perſtat, q̃ facere poteſt aut meritũ aut mortale delictũ, uotũ obligat. Eã ob rẽ fallax eſt apud Angelũ regula in uerbo, uotũ. ad ꝑpendendũ, an ſubitũ uotũ fuerit ualidũ: nepè ꝙ ſi tranſacta anguſtia ꝑiculi eũ, q uouit, facti pęnitet: vel, ut ipſe uit, eſt malè contentus, ſignũ eſt votũ non tenere. Fallit enĩ grauiter rła. Nam ẽt ſi diu deliberes, poteſt te poſt facti tædere. Fulcit̃ ꝑtereã cõcluſio auctoritate canonica: ut c. ſi nobis de regula vbi clericus, q nimia ęgritudine laborans religionem vouit, ad habitus ſuſceptionem compellitur. Et 17. q. 4. ca. ſunt q opes. illi ẽt qui tumultuario metis impulſu, non iudicio, ꝑpetuas opes eccłiæ contulerunt, & de uoti leuitate ta-

Quæſtio de uerat [margin, partly illegible]

Richard. *Motiuũ Richardi*

Altera ratio ad idem.

Probetur proxima ſẽtentia.

Prima pro aſſertione alterius partis.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Fallax regula Summæ Angelicæ.

te ta-

Temperamentũ præfatæ ſententiæ. te taxantur: & nihilominus tanq̃ ſacrilegi habentur ſi eas reuocant. Addiderim tñ huic ſententiæ hoc temperamentum, ꝙ talia vota, repentina deliberatione ſuſcepta iuſtam ſecum afferunt diſpenſationis cauſſam. Id ꝙ doctè Panor. admonuit ſuper c. *Panor.* veniens. de uoto & uot. red. Quin uerò c. ipſum id clare docet: tametſi neq; monitũ hoc præterierim ꝙ vbi uotum Deo nuncupas, qui te ſiue in mari, ſiue in lecto, ſiue alibi à præſentaneo periculo eripiat, poſteà ſaluus profecto iniquè & infidè diſpẽſationem procuras. Nã licet repentina deliberatio id ſinat: tñ cauſſa vouendi, beneficiũq; receptum ingratitudinis te redarguunt. *Ad primum ar.* Ad primum igit̃ argumentorum in contrar. ũ rñdetur ꝙ cùm qs rõnis iudicio cognoſcit quid facit, ſatis ignorantiam abſtergit, quæ volũtariũ tollit: licet non cuncta conſideret, quæ conſiderari poſſint. Et confirmatur inde ſolutio, ꝙ labores & difficultates quæ ſunt in religione, nunquam ſatis citra experientiam percipiũtur. Quare ſi cuncta eſſent prependenda, nullũ ſimplex religionis votum citra rei experiẽtiã obligaret. *Scrupulus.* Sciſcitaris aũt, quid ſi te aliquis deciperet, affirmans in tali religione non ſeruari ciborum delectũ, nec ieiunia, aut quidpiã aliud difficile, quod ſi prænoſſes, nunquã voueres, verùm cùm ita ſeductus uoueas, iugo ſubiaceas? Rñdetur, ꝙ ſi de- *Solutio* ceptio eſt circa illa quæ tu ferre non poſſes, uotum non obligat: quia eſt grauis iniuria. Cuius ſignum eſt probationis annus in quo ius vult ut rei grauitatẽ perpendas. Sed tñ ſi deceptio eſt circa alia minutiora nihilominus obligaris. Pari modo, ſi quis ruſticum falleret, dicens Hieroſolimas citra nauigationẽ adiri poſſe, aut Romã nõ longe diſtare, cum longiſſimè diſtet, q̃ ob cauſſam peregrinationem uoueret, uotum non teneret. Secus, ſi aſſereret maiorem eſſe itinerum amœnitatem, quàm re uera eſt. Hic uideri cuipiam poſſet de metu proxinus & vi quæ uoluntarium tollunt dicendum: ueruntamen cùm tñ hic de deliberatione fiat ſermo, qua ignorantia cauetur, cõmodius de metu tractabitur quæſtione ſequenti, ſub titulo de obligatione uoti. Sequitur ergo de ſecundò actu, qui eſt propoſitum uoluntatis. Nam ꝙ id ſit uoto neceſſarium, ambigere nemo poteſt; quãdoquidem citra uoluntatis actum, nulla eſſe põt promiſſio uoluntaria, atque adeò neq; obligatorium uotum. Igitur poſt deliberationẽ, quæ eſt in intellectu, neceſſariũ eſt in uoluntate propoſitum: hoc eſt electio & conſenſus, quo uoluntas iuxta deliberationis ſententiã proponit operari. Argui- *Argu.* tur autẽ, ꝙ hoc propoſitum non ſit neceſſarium, ſed ſufficiat promiſſio. Nam dum quis uel Deo uel homini quidpiã pollicetur aut iurat; etiã ſi non proponat ſeruare promiſſum, obligatur: quandoquidem ex ipſa promiſſionis natura, fides promittentis adſtricta manet. Reſpõdetur trifariam *Solutio* contingere promiſſionem fieri. Vno modo, dum quis proponit tũ promittere, tũc & ſeruare ꝓmiſſum. Et de hac neutiquam ambigitur quin ſit obligatoria. Tunc.n. tã deliberatio q̃ propoſitũ, quàm promiſſio eſt de opere ipſo cùm ſcilicet opus deliberaſti, propoſuiſti, promiſiſti. De qua igitur ait S. Thom. Promiſſio procedit ex propoſito faciendi. Alia eſt promiſſio per cõtrarium extremũ, ſ. dum quis neque intendit facere quod promittit, neque uerò promittere qđ dicit, ſed nugari aut ſeducere. Quamobrem neque de hoc caſu ulla eſt dubitatio, ſed certum eſt talem promiſſionem apud Deum non obligare, eò ꝙ promiſſio ſignum eſt propoſiti & intentionis, qua dum caret, uana eſt. Sed tñ foro exteriori tam Eccleſiaſtico, q̃ Ciuili, ſiue Deo promiſſio fiat ſiue homini, compellitur ſic uouẽs aut promittens ſeruare fidem: quia Eccleſia de interioribus nõ iudicat. Aliàs ſi unuſquilibet allegans non habuiſſe propoſitum obligandi ſe, audiendus eſſet protinus reſpublica perditũ iret Vnuſquiſque enim contenderet nõ eſſe monachum, neque matrimonium cõtraxiſſe. Requiritur *Quæſt.* ergo ꝙ quicunq; hoc cauſſari cogitauerit ante iudicis tribunal, legitimè id probet. An uerò qui tale uotum uerbo tenus emiſit, aut matrimonium contraxit, teneatur parere ſententiæ? Reſpondet hic Caietan. *Solutio* quòd ratione Eccleſię & ſcandali tenetur. *Caieta.* Hæc autẽ ſentẽtia grano ſalis condienda eſt. Nam ſi id quod iubetur, fieri nequit licitè, porrò quia intrinſecè malum, eſt potius mortẽ perpeti ille debet, quàm obedire. Vt ſi quis poſt clãdeſtinas nuptias ſecũdò publicè cõtraxit, & ſi foro exteriori

compel-

compellatur debitum reddere, obedire nequit, eſset nanq; fornicator. Si tñ id licite fieri poteſt: ut fictum monachum habitare in cõuentu, habitumq; gerere, tunc obtemperare tenetur: ubi citra ſcandalum ſuffugere non ualet. Nam ſi ſubripere ſe poſſet, in aliamq; ſe cõferre prouinciam, ubi quia non eſſet notus, citra ſcandalum quiret exemptus uiuere, non teneretur ſe ſñiæ ſummittere, q̃ in falſa præſumptione fundabatur. Tertiò, Eodemque medio modo põt quis uotũ emittere, intendens quidẽ uerè promittere, non tñ ſeruare promiſſum, aut intendendo iurare, non tamen iurm̃ ſeruare. Quod re uera accidere poteſt in militaribus religionibus, atque in aliis, vbi obtentu citius bonorum tp̃alium q̃ religionis ſolent talia uota celebrari. Et de hoc uoto poſſet quodammodo dubitari, an ſit obligatorium? Facere. n. in contrarium vr̃, quòd non præceſſit propoſitum faciendi: & tñ S. Tho. dicit, ꝙ ex propoſito faciendi procedit obligatoria promiſſio. Reſpondetur nihilominus ꝙ illic eſt uera uoti obligatio. Nam promiſſio ex natura ſua parit obligationem. Quare ſi eſt humanam. i. uolita ligat. Vnde fit, ut ſic promittens grauiter peccet: quia id ad quod ligatur, facere non proponit. Et ſimile eſt de illo, qui intendit iurare. manet. n. obligatus. Nec S. Tho. hoc inſiciatur: qm̃ non loquitur niſi de regulari uouendi uia. Sed quid, ſi quis proponat intendatq; promittere, aut iurare, ſed tñ nõ intendat ſe obligare? Apparet. n. tunc nullam oriri obligationem: poſtq̃ obligatio non eſt uolita. At nihilo ſecius reſpondetur obligationem oriri pro eo quod eſt naturalis effectus promiſſionis. Et ideo ſatis eſt cauſſam eſſe uolitam. Nequis. n. laqueum tibi inijcere, quin illaqueetis. Sequitur de promiſſione in qua dictum eſt uotum perfici. De qua quæritur, an ſit poſt propoſitum ad uoti obligationem neceſſaria? Sunt. n. nonnulli ex Iureconſultis, qui ſuper cap. conſulti. de regularibus, aſſirmant ſufficere propoſitum abſque promiſſione, ſaltem quando res iam incepta eſt. Vt dum quis cum propoſito pẽrmanendi in religione, induit habitum: nam ille eſt caſus illius cap. in quo, quiſquis ille erat, iubetur eſſe religioſus. Et arguitur pro hac opinione, ut quid ſit propoſitum aperiamus. Propoſitum quidpiam faciendi, eſt aĩum habere applicatum ad opus: applicatio aũt animi idem eſſe apparet, quod obligatio. Secundò, Propoſitũ faciendi eſt affirmatio de futuro, faciam: ergo qui poſt propoſitum nõ facit, mentitur: ſiquidem reddit propoſitionem falſam: mendacium aũt in re graui eſt peccatum mortale: ergo qui religionẽ, ual peregrinationem, uel quid ſimile proponit, ſi non faciat, mortaliter peccat, ac perinde obligatur facere: quæ quidẽ obligatio ſufficit ad uotum. His tñ non obſtãtibus, reſpondetur, propoſitum ad uotum, non ſufficere, ſed neceſſarium eſſe promiſſionẽ. Et primò patet ex receptiſſima uoti definitione. Nam ut Eccleſ. 5. citatum eſt, uotum eſt promiſſio. Et Magiſter Sententiarum ait, uotum eſſe teſtificationem ſpontaneæ promiſſionis. Vnde uota nuncupare, eſt aliquid Deo polliceri. Sed ratione id ẽt confirmatur: Votum non eſt niſi quod alteri: fit: ordo aũt unius perſonæ ad alteram, ut ait D. Thom. non eſt niſi per rationem, qua ſe homo alteri uel ſua ſubijcit & mancipat: ergo tantummodo fit per rationem: ſicuti præcipere & precari. Tertiò. Quò punctim res tangatur, uotum eſt illud, ubi ligatur fides, quæ, ut ait 1. Offic. Cicero, eſt fundm̃ iuſtitiæ: fides autẽ, ut ipſe & Aug. aiunt, eſt, q̃a fit quod dicitur: ergo uotũ non habet uim, niſi id dicitur, qđ faciendum eſt: dicere aũt eſt opus intellectus: ergo in promiſſione conſiſtit obligatio, & non antea. Et confirmatur ſententia hæc ex cap. literaturã. de uoto & uoti redemptione. Vbi quidam qui in infirmitate conſtitutus dixerat, Non morabor, proponens in animo religionis habitũ, abſoluitur à uoto, quia non promiſit. Et ſunt uerba expreſſa in cap. ſi bona. 17. q. 1. aliud eſſe propoſitum concipere in corde, & ãt ore nuntiare, aliud ſubſequenti obligatione ſe reum facere uoti. Quare illic Gregorius illum, qui propoſitum abſque promiſſione habuerat, abſoluit à uoto. Et iure ciuili ex pollicitatione naſcitur obligatio: vt ff. de pollicita ſeru. l. pactum. Vnde pro ſolutione contrariæ rationis notãdum eſt diſcrimen inter propoſitũ & promiſſionem. Propoſitum namq; cũ ſit in uoluntate, neq; affirmatio eſt neque locutio,

Margin notes (left): *Qui uouet animo ꝑmittẽdi, non tamẽ ſtãdi ꝑmiſſio manet uerè ligatus.* — *D. Tho.* — *Dubitatio.* — *Solutio* — *Opinio Iuriſconſ.*

Margin notes (right): *Primum arg. præteritæ opinionis. Arg. 1.* — *Propoſitum non ſatis eſt ad uotũ.* — *Probatio prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — *Cicero.* — *Cõfirmatio.* — *Gregor.* — *Diſcrimẽ inter propoſitũ & promiſſionem.*

ſed eſt conſenſus ſeu uoluntas, quæ exprimitur per ſimplicem intellectus affirmationem futuri, ſ. faciam. Hæc autẽ ſimplex aſſertio non facit illum ſenſum: Promitto facere: ſed eſt ſimplex affirmatio illius, quod quis tunc in animo gerit. Et ideo nõ eſt mendacium: quia mentiri eſt contra mentem ire. *Ad primum ar.* Ad formam igitur argumenti negatur, ꝙ ſi poſteà ſic proponens non faciat, mentiatur: licet faciat propoſitionẽ fuiſſe falſam: quia potuit mutare propoſitum. Itaq; licet falſum dixerit, neq; mentitus eſt, qñ protulit: quia tunc dixit ꝙ putabat facere, nec qñ poſtea fecit contra: quia non tenebatur non mutare propoſitum. Superueniens autem promiſſio ſic firmat propoſitum, ligatque animum alteri, ut abſque fractione fidei & iuſtitiæ nõ valeat illud mutare: promiſſio ergo eſt neceſſaria. Neq; contrarium colligitur ex dicto c. conſulti. ſanè ubi ſolum ſancitur ꝙ qui propoſuit per ingreſſum religionis Deo famulari, pſeueret, uel in ſuſcepto habitu uel in alio laxiori. Loquitur namq; illic Innocentius conſueto more de propoſito promiſſione firmato. *Argum.* Reſtat tum demum poſtremum argumentum: Promiſſio pertinet ad illã partem prudentiæ ubi eſt imperium & deprecatio, ut uerbis *D. Tho.* S. Tho. ſupra dedicimus: imperium autem & iuſſio prudentiæ antecedit electionem, vt S. Tho. ſentire videtur 2.2.q.47.art.8. electio autem idem eſſe videtur, quod propoſitum uoluntatis: ergo promiſſio non ſequitur, ſed præcedit propoſitum. *Caieta.* Caietan. hic diſtinguens reſpondet: videlicet ꝙ imperium quo quis ſibimet præcipit, antecedit electionem. Nam poſt deliberationẽ intellectus per prudẽtiam imperat uoluntati ut eligat. Imperium autem quo quis præcipit alijs, electionem ſubſequitur, & pariter deprecatio ac promiſſio. At uerò *Reprobatur Caieta. ſolutio.* econtrario, ut reor, ſtat ſentẽtia, tam Ariſt. quam S. Thom. ac ſubinde ueritas: nempè quòd imperium, ſiue reſpectu alterius, ſiue reſpectu ipſius imperantis, ſemper electionem ſubſequatur. Etenim poſt deliberationem ſtatim ſequitur electio. Sed poſt electionem non ſequitur opus, niſi prudẽtia imperans, uoluntatem ad operandum applicet. Imperiũ.n. nõ eſt, Elige: ſed, fac. Et ita illic dicit S. Tho. ꝙ cõſiſtit in applicatione conſiliatorum & iudicatorum ad operandum. Similiterq; ideo promiſſio ſequitur propoſitum. Ex his ſi definitionem voti, quæ uniuerſa comprehenderet, tam vana quàm ſolida, tam iniqua quam legitima, elicere cuperes, ſatis tibi eſſet dicere, ꝙ uotum eſt promiſſio facta Deo. Attamẽ illa quæ legitimo tantum uoto congruat definitio, artic. proximo commodius conſtituetur. Circa uerba autem S. Tho. inter probandum priorem concluſionem dubitabit fortè lector, an ſimplex promiſſio obliget, & an ſolo actu intellectus oriatur inter homines obligatio. Sed hæc quæſtione ſequenti inter agendum de obligatione uoti commodius diſputabuntur: porrò ubi ex profeſſo id tangit S. Thom.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumẽtum iam negatum eſt, conceptionem propoſiti ſufficere ſine promiſſione. Quare qui dicunt, votum eſſe conceptionem propoſiti cum animi deliberatione firmata, voce firmata, intelligunt per promiſſionem. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecũdum reſpondetur, ꝙ uotum non dicitur à uolũtate, eo ꝙ ſit actus eius, ſed quia naſcitur ex eius propoſito. *Ad tertium arg.* Et pariter ad tertium negatur ꝙ per ſolum propoſitum quis dicatur manum mittere ad aratrum. Nam manum mittere, eſt animum operi admouere: quod non niſi per promiſſionem fit. De promittente ergo ait Chriſtus, ꝙ ſi reſpiciat retrò, non eſt aptus regno cœlorum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm votum ſemper fieri debeat de meliori bono.

Præcedenti articulo determinatum eſt genus, & forma uoti; ſubſequitur ergo eius materiam explorare: Vtrum ſcilicet debeat ſemper fieri de meliori bono, qđ uocant ſupererogationes: nempè cuius obligatio non cadit ſub præcepto? Et arguitur à parte negatiua: *Primum ar. a parte negatiua.* Baptiſmus, ut habet gloſſa ſuper illud Pſalm. Vouete & reddite, eſt uotum: & tamen eſt opus præcepti. Et Iacob legitur Geneſ. 18. uouiſſe Domino quòd futurus ei eſſet in Deum: quod nihilominus eſt de neceſſitate ſalutis: ergo non ſemper ſit de opere ſupererogationis. *Arg.* Secundo: Iephte, vt legitur Iudi-

Iudicum 11. uoto adſtrictus occidit filiã: quem nihilominus Paulus ad Hebr. 11. inter alios ſanctos connumerat, & tñ illud non modò non fuit melius, uerùm neque bonum. Tertiò, Nonnunquàm emittũtur uota quæ in detrimẽtum perſonæ redundant: ut cùm quis ſe uoto implicat, ut ieiuniorum ac uigiliarum, quæ immodicè uitam hauriunt, ob ſeruatione affligat ſeſe. Et nonnunquam de rebus indifferentibus ac inutilibus: ut dum quis pollicetur non lauari aut comi, aut iter arripere certis diebus: hæc autem non ſunt meliora bona: ergo illud non eſt ad uoti obligationem neceſſarium. In contrarium eſt illud Deute. 23. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Vbi materia uoti deſignatur eſſe illa, quæ non eſt in præcepto.

Paulus. *Argu. 3.*

Ad quæſtionem hãc, ut ſeriem D. Tho. etiam teneamus, quinque concluſionibus reſpõdetur. Nam cùm uotum multis qualitatibus veſtiatur, ſm illas expendẽda eſt eius materia. Ea propter ex illis quæ cogitari poſſunt uouẽdi uirtuti ſubſterni, quædam manifeſtam habent rationem, cur nõ poſſint uoto offerri Deo: quædam per contrarium manifeſtam quoq; cur licita ſint eius materia: ſed alia ſunt, de qbus eſt dubium. Cũcta autem in genere ſunt numero quinque. In quorũ primo gradu ea collocantur, quæ ſunt Deo vel aduerſa & cõtraria, vel ſaltem inconſona & inuiſa nempè delicta ſeu mortalia ſeu uenialia. De his ergo ſtatuitur prima concluſio: De re nulla illicita fieri licitè poteſt uotũ: putà neq; de homicidio, neq; de leuiſſimo mendacio. Probatur ſuppoſita natura uoti, quę eſt promiſſio Deo facta. Promiſſio eſt rei, quã quis in alterius gratiam facere diſponit: hoc enim à comminatione, quæ ſibi contraria eſt, differt ꝙ comminatio eſt rei alteri iniurioſæ aut pernicioſæ. Promittere enim alteri, ꝙ ſis eũ occiſurus, aut quomodocũque læſurus, comminatio potius eſt: promiſſio ergo non eſt niſi beneficij: delicta autem in iniuriam Dei cedunt: ergo qui occidere uoueret aut furari, potius id Deo cõminaretur, quàm polliceretur. Quare tale uotum non eſſet obligatoriũ. Immo illud emittere peccatum quidem eſſet, idemque poſt implere cumulatius crimen. Huic proxima eſt concluſio ſecunda De re indifferenti, nempè quæ nihil ſecum emolumenti affert neque diuini honoris, nullum religioſè poteſt emitti uotum. Vt ſi quis uoueat ungues die Sabbathi non reſcindere, aut iter die Martis nõ arripere. Probatur cõcluſio: Quia cùm uotum in gratiam honoremque Dei fieri debeat, nõ ſolum de re illi inuiſa emitti non decet, quod eſſet iniquum, uerùm neq; de re, quæ illi non eſt accepta: quippe quòd, cùm Deo in gloriam nõ cedat, uanum eſt, quin uerò tunc etiam ſuperſtitioſum, dum numen aliquod in rebus illis ineſſe creditur. Ex his autem quæ Deo neque contraria ſunt neque diſſona, alia ſunt uel impoſſibilia uel neceſſaria: alia uerò contingentia, in noſtraque poſita facultate. De illis prioris generis ſtatuitur tertia concluſio: De re ſeu neceſſaria ſeu impoſſibili, fieri non poteſt uotum. Stupidus enim eſſet, q ſe uel moriturum uoueret, vel nunquam moriturum. Primum ſiquidem neceſſariũ eſt, atq; alterum impoſſibile. Sicuti qui uoueret ſe aut nunquam uolaturum, aut uolaturum aliquando. Ratio cõcluſionis eſt, quòd uotum debet eſſe non ſolùm ultrò factum, uerùm & à prudentia profectum: impoſſibilia autem & neceſſaria noſtræ uolũtati non ſubſtant: non ergo ſub uoti obligationem cadere poſſunt. Eorum uerò quæ in noſtra ſunt poteſtate, neque Deo aduerſa, alia ſunt ad ſalutem neceſſaria: nempè uniuerſa præceptorum opera, alia uerò minimè. Cum audis neceſſaria nomen: ad illa etiam extende, quorum contrarijs à uia ſalutis remoramur: ut nõ ſolum præcepta quæ ſimpliciter talia ſunt, nẽpè ſub reatu mortali obligãtia, uerum & illa includas, q̃ obligant ſub ueniali. De iſtis ergo ſubijcitur quarta concluſio. Opus præcepti quatenus eſt neceſsitatis, non eſt materia uoti, bene tamen quatenus eſt in noſtra uoluntate. Materia enim uoti eſt illa, quæ eius ratione fit debita: ergo quatenus opus eſt, legis obligatione debitum, non cadit ſub uoto: quia non pendet ex noſtra uoluntate, ut ſit debitum, ſed ex legis neceſsitate. At uerò quia præcepti neceſsitas non eſt ſimpliciter neceſsitas, ſicuti illa tertiæ cõcluſionis, quæ eſt mori, aut non uolare: ſed uoluntariè illud implemus, aut tranſgredimur, hac ratione cadere nemo poteſt ſub uoto.

Prima conclu. *Probatio* *Secunda conclu.* *Ratio cõcluſionis* *Tertia conclu.* *Ratio cõcluſionis.* *Quarta concluſio* *Explicatur concluſio.*

uoto. Non quidem vt ad id obligemur ad quod non tenebamur, ſed ut ad id, ad quod tenebamur, gemina ſimus obligatione con ſtricti. Tenebaris inquam precepto tempe rantiæ, non fornicari: cuius transgreſſio ui tium erat tm̃ luxuriæ: emiſiſti eiuſdem rei uotum: obligaris ergo uirtute inſuper reli gionis. De illis demum quæ neq; neceſſa ria ſunt ad finem: neq; indifferentia, ſed tñ conducentia & expediẽtia, ut conſilia, adhibetur quinta concluſio: Opera conſilij ſunt propria peculiariſq; materia uoti. Cõ currunt. n. in talia opera conditiones oẽs & qualitates legitimi uoti. Prima quippe uoti qualitas eſt, ꝙ non ſit de re Deo aduer ſa: propter quã excluſimus peccata: neq; de re uana pp quam abegimus indifferentia. Tertiò, ꝙ prudẽter fiat: quam ob rem ex ploſimus impoſſibilia & neceſſaria. Quare primum uotorum genus eſt iniquum: ſm̃ uanum ac tertium ſtultum. Opera aũt præceptorum licet quodammodo ſint materia uoti: non tñ omnimodè, quia ſimpliciter eorum obligatio non pendet à nobis, ſed ex legis neceſſitate. In operibus aũt conſiliorum cuncta conueniunt. Sunt quippe in primis Deo gratiſſima, atque in noſtra poteſtate conſtituta: eorumque obligatio non ex legis neceſſitate, ſed ex mera uolũtate noſtra pendens. Hæc ergo hunc in mo dum conſtituta operę pretium eſt preſſius expendere, emunctiusque collimare. Et quidem circa primam concluſionem hoc primum meditandum supereſt, ꝙ qui peccatum Deo uouet, eius id maieſtati comminat̃: q̃ ingẽtiſſima blaſphemia eſt. Enim uerò cùm quidquid peccatum ſit, contra eius legem & uoluntatem fiat, perinde eſt uouere hominem occidere, aut furari, ac ſi Deo ipſi cõminareris idẽ malũ. Vide ergo quãta hic ſit peruerſio: nẽpè ꝙ cum uotum nctus ſit religionis, quo gratiſſima ei obſequia dedicanda ſunt, eouſq; religionẽ con taminas, vt obſequiũ in comminationis au daciã cõuertas Ex hoc fit, ꝙ cũ uotũ Deo fiat, atq; ad primũ Decalogi mãdatum ſpe ctet, plus abſurditatis hẽt Deo rem illicitã vouere, q̃ hoĩ ſub iur̃o iniuriam cõminari. Nã iur̃i uiolatio cõtra ſm̃ præceptum eſt. Atq; ex eiſdem rurſus conſequitur, ut uouere Deo materiã peccati mortalis, in uni uerſum ſit peccatũ mortale: ẽt ſi nõ fieret

Quinta conclu.

cum propoſito implendi uotum, dummodo adſit intentio uouendi, quia obiectum de ſe eſt mortale. Percõtaris autem vtrũ uotum emittere uenialis culpæ, putà ioco mentiendi, aut otioſè loquendi, ſit ſemper mortale. Et arguitur à parte affirmatiua: Qui aliquid Deo promittit: quod tenetur non facere, grauem inferre ei uidetur iniuriam. Atque id urgentius roboratur. Votum, ut modò dicebamus, maioris eſt uinculi, cum Deo fit, quam iur̃m qđ fit homini: iur̃m aũt promiſſorium uenialis cõmittendæ culpæ, vr̃ mortale: qm̃ qui iurat tenet̃ facere falſum: ergo & votum. Nihilo minus reſpondetur, votum de re veniali non eſſe niſi veniale: qm̃ ipſum implere non eſt niſi ueniale: Quare homo non ſe exponit periculo mortalis. Vnde ad priorẽ rationem negatur, ꝙ promittere Deo id quod ſub culpa veniali teneri non facere, ſit tibi mortale, ſit de re ueniali, pp eandem rationem, quia. ſ. implere illud nõ eſt niſi veniale. Idemq; ſequenti lib. q. de periurio, de ſimili iuramento dicemus, ſ. non eſſe mortale. Et rõ eſt, ꝙ illud implere non eſt niſi veniale: facere autem contra illud, nullum eſt peccatum, imò eſt virtus. Facere enim contra iuramentum, quod non eſt obligatorium, nullatenus eſt illicitum. Vt ſi iuras non audire miſſam in die paſchatis, quam poſteà audis. Sed tota culpa committit̃ dum iuras, eo ꝙ iuras quod teneris facere falſum. Et ideo tota culpa debet perpendi ex obiecto. Obiectum autem iuramenti eſt veniale, quare neq; iuramentum ipſum eſt niſi veniale. Circa ſecundã concluſionem de re indifferenti dubium inde emergit, quod multa ſunt indifferentia, de quibus emitti uotum põt. Eſt. n. indifferens tranſire per uicum, aut ædium limina penetrare, & tñ ſunt nonnunquã ſalutaria uota, q̃bus ſe homo à ſimilibus operibus arcet. Ad hoc facillimè reſpondetur. quod indifferentia quatenus indifferentia ſunt, id eſt, ſub ſua indifferentia pſeuerãtia, dicari Deo, aut diuis uoto non dẽnt. Et hoc pacto intelligit̃ conclo. Si uerò pẽſata rõne aliqua, aut fine, pertinẽtia ad bonũ fiãt, tunc uotũ eorũ nihil aliud quã religio eſt. Dixerim rõne aliqua uel fine: ne q̃s putet propterea tm̃ quod res quælibet uouet̃, illico rõne uoti de impertinẽtibus

Dubitatio.

Ratio dubitandi.

Solutio

Ad arg.

Dubium alterum.

Reſpõſio.

ad pertinentia commigrare. Exempli gratia: Vouere reſcindere ungues, uel non reſcindere, illicitum eſt: quia ẽt poſt uotum res eſt indifferens: nempè ad nihilum fructuoſa. Et eadem ratione ſi abſq; alio fine uoues nõ tranſire per uicum, aut nõ ingredi domum. Sed ſi illa opera occaſionẽ tibi offerunt peccandi, putà inſpectandi fœminam: uel alium inimicum, tunc fiunt ad rẽ referentia ac ſubinde uoti materia. Eadem ratione muliercula uouens die Sabbathi in honorem Virginis non coquere panẽ, ſed tñ non abſtinet ab alijs operibus, uanum emittit uotum: quia alios te inſumente labores, nil diuæ Virginis refert hoc aut illos inſumas. Si autem uoueas omni opere ſeruili abſtinere, legitimum uotum eſt. Sunt tñ aliqua, quæ prorſus neque probantur neq; reprobantur: Vt ſi quis uoueret die Sabbathi indui albo in memoriam virginitatis Deiparæ, non omnino eſſet uanum. Itaq; exiſtimandus eſt finis uel cauſſa, quæ opus facit ad rem pertinere. Ex his fit conſequens, quòd dum uotum de ſimilibus rebus emittitur, non obligat niſi quãdiu finis ille cõducit, & cã durat, quæ uotũ fecit legitimum. Illa enim ceſſante, cum opus ad ſuã redeat indifferentiam, deſinit eſſe materia uoti, atq; adeò ceſſat obligatio. Vouiſti uicini limina non calcare pp periculum, quod intus latebat: illo ceſſante non te diutius votũ tenet. Hoc probat: quia uotũ non plus obligat, quã ſi lex eſſet: Lex aũt ceſſãte in uniuerſum eius cã & fine ceſſat: ergo pariter uotũ. His demũ inſtructus documentis, cẽſere de uotis quiſque poteſt, quæ de huiuſmodi indifferentibus rebus paſſim emittuntur. Loquebaris fortè cum homine & in colloquio aliquid tibi ingratũ accedit, propter quod uouiſti nunquam amplius cũ illo inire ſermonem. Et forſan ludebas, & ideo uouiſti nunquã deinceps cũ illo ludere, uel non ludere chartis, uel nõ ludere in tali domo. Si illa nullius tibi occaſio ſunt mali, neque aliqua exiſtit cã, ut ad bonum inſeruiãt tũc talia uota nullatenus tenent. Sed uouere fuit uanitatis peccatũ. Si aũt loqui cũ tali perſona occaſio tibi eſt mali, uotum tenet. Sicut ſi uoueas non ludere pp diſpendium, qd facis rei tuæ, aut pp ãlia pericula. Neque horũ vlla eſſet põt dubitatio quæ hominis conſciẽtiam ullo pacto ſauciat. Sed abſque ulla diſpenſatione, qui uota huiuſmodi rerũ indifferentium fecit, poteſt contra illa facere: ſatiſq; illi eſt uoti pœnitere. At uerò de iuramento pp eius reuerentiam, poſſet quiſpiam animi hærere. Enimuerò ſi illud quod metu mortis extorquetur implendum eſt, ut quod quis in nemore latronibus metu mortis perculſus fecit, ut doctores ſentiunt, rõ vr̃ ſtrictus perſuadere, ut iuramentum de re ẽt indifferenti ſit ſeruandum: alias fieret falſum. Nihilo minus rñdetur, iuramentũ promiſſoriũ hmõi rerum nulla prorſus cã aut fine ad rẽ aliquã cõferens, nõ magis obligare, quã uotũ, qm̃ tale iuramẽtum nihil aliud eſt, q̃ promiſſionis ac uoti confirmatio. Et ideo ſi uotũ non obligat, fit ut neq; iuramentũ. Iuraſti nunquam te amplius cum tali hoĩe colloquuturum aut nunquã amplius tranſire per limen ad quod pedem fortè offenderas, aliave ſimilia, quæ nullius ſunt emolumenti: peccaſti quidẽ cũ iuraſti contra ſm̃ præceptũ, ueruntñ iuramentũ nullatenus ſit obligatorium: quare abſq; diſpenſatione facere contra ipſum nullũ eſt peccatum: atq; adeò neque mendacium: qm̃ ut ſupra dictum eſt, tota iſtorum iuramentorũ malitia patratur dum fiunt. Iuraſti non audire miſſam die feſto: facere contra, qa non eſt malum, non fit tunc mendacium: licet efficias fuiſſe falſum. Et ꝙ non ſit obligatoriũ, patet: quia ueluti ſi homini id promitteres, nihili tuam faceret promiſſionẽ: ita neq; Deus. Quare Eccle.5. utraq; promiſſio dr̃ Deo diſplicere, ſ. infidelis, & ſtulta. Vbi uerò dubium eſſet, an res eſſet aliquo modo utilis, tunc timorati animi eſſet diſpẽſationem ꝓcurare. Neq; ſic eſt de iurõ extorto qñ cadit ſuper materiã, q̃ eſt alicuius emolumenti: latroni aũt promiſſam pecuniã exoluere, res eſt cõmoda, atque adeo ex natura ſua iuramenti materia. Quapropter, licet ſit extortum, propter reuerẽtiam diuini nominis eſt implẽdũ: materia uerò uana non eſt iuramenti ſubiectũ, ac proinde neq; obligationis capax. Sed de hoc libro ſequenti latius. Circa tertiam concluſionẽ nulla eſt dubitandi rõ, ſed de quarta ſequitur explorandum quiduam contineat ueritatis. Eſt.n.argumentũ, ꝙ materia præceptorũ non ſit materia uoti. Nã cũ uotum

Pulchra deductio

Dubitatio.

Solutio.

Scrupulus.

ſit opus

ſit opus conſilij, & materia debeat reſpondere formæ, fieri vr̄ conſequēs vt eius materia debeat ſimiliter eſſe arbitraria & conſiliorum: & ideò ubi lex obligatos non habet, uanū fit uotum, imò uerò quodammodo Deo ingratum, Nam qui uouet facere quæ Deus aliàs, iubet, maiorem uim ſuæ vr̄ attribuere uoluntati quā Deo iubenti. Item adhibere præcepto uotum, ex animi languore procedere iudicatur: uēpè ꝙ homo virib. ſit deſtitutus, vt qđ Deus iubet, explere nequeat. Inſuper & dæmonem laceſſit ut pugnantius eum tentamentis inuadat.

Solutio

R̄ndetur nihilominus præceptorū materiam eſſe quoque poſſe votorum.

Prima ratio S Tho.

Et rō S.Tho. eſt, ꝙ non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed à noſtra pendet voluntate. Quare poſſum⁹ nos ad talia opera arctiori vinculo aſtringere. Nulla.n. inter ambas obligationes exiſtit repugnantia.

Secunda ratio.

Secundò id ſolenni Eccleſiæ uſu probatur. Vouentes enim religionem, nouo nexu deuinciuntur ab adulterio & fornicatione abſtinere, à quib. diuina lege erant prohibiti: idq; à clericis, dum ſacris maioribus initiantur, exigitur.

Tertia.

Tertiò licitū eſt & ſanctū, ad id ad qđ lege tenebaris, iureiurando te inſup innodare: vt cū mutuū recipis, aut depoſitū, aut alium iuris contractū: ergo ſimili modo potes voto eandē cōfirmare fidē.

Quarta ratio.

Quartò quāuis lege tenemur non occidere, non furari, &c. nihilominus malefactoribus ſupplicia decernuntur, vt quos uirtutis honeſtas nō allicit, metus pœnæ cohibeat: ergo nulla eſt repugnantia legis obligationi alterā voti adhibere. Sūt qui quaſi de nomine diſceptantes, dicāt, hoc genus promittēdi, nō eſſe propriè uotū, ob id ꝙ materia nō eſt proprijs apta: nihilominus qui ſic promittit, duplici modo peccaret, ſi promiſſum nō ſolueret: uidelicet contra legē, & cōtra promiſſionē. At uerò profecto non eſt cur negetur eſſe propriè uotū, poſtquam eſt uera promiſſio Deo facta. Et cōfirmatur ſic eſſe fatēdū. Nā qui tale uotū tranſgreditur, vt ſupra dicebamus, verè contra religionē peccat: non aūt ſic peccaret, niſi uerè faceret contra uotū. Nā ſi in hac obſeruantia ſubſtātia religionis, quæ eſt genus, cōtinetur, fit vt & ſubſtātia uoti contineatur, quæ ius exiſtit ſpecies. Pōt ergo quiſque de materia ſingulorum præceptorum votum emittere.

Ad primum ar.

Vnde ad primum in contrarium argm̄ reſpondetur, ꝙ etſi uouere ſit opus cōſilij: non tñ requiritur vt materia ſit ꝑpria cōſilij: nā pōt eſſe cōſilium ut arctius nos ad id perſtringamus ad qđ lege tenebamur. Quòd ſi huc fortè uerba S.Tho. ex 4.diſti. 38.q.1. contra nos aſſeras, dicentis, hmōi uota largè ita dici, non propriè. R̄ndetur, largè, non accipere pro eo qđ eſt abuſiuè, ſed pro eo quod eſt cōiter: quemadmodū illic Magiſter loquitur Haud.n. negat qn propriam habeant rōnem uoti: ſed tamen quia materia cōmunis eſt & uotis & præceptis, ad quā ſubinde oēs hoīes in cōi tenētur, ait hmōi materiam nō eſſe propriam, id eſt, peculiarē uoti. Quare hic exactius loquitur. Et elicitur hæc materiæ diſtinctio ex uerbis Auguſt. 17.q.1. ubi ait: Sunt quædam, quæ etiam non uouentes debemus, quædam etiam quæ niſi vouerimus, nō debemus. Neq; in hoc plus tribuimus noſtræ uoluntati q̄ Dei, ſed religamus eādem diuinæ religioni, vt firmius id quod nobis præcipit, perſoluamus.

Ad ſecūdum ar.

Et quāuis in hoc profiteamur noſtrā imbecillitatem, illam tñ conſolidamus Atqui vt dæmones inde ferociores in nos inſultant, ita & diuina ſubſidia locupletiora nobis mittuntur. Tametſi, ut uerū fatear, uota hæc operum præceptorum nunquā aut uix unquā alicui ſuſcipienda aut cōſulenda ſunt: qa neq; crebrò ſolent bene ſuccedere. Quare uel non fiant, uel caſſanda ſunt, uel facile diſpenſanda: niſi qñ perſona prudēs & cōſtans eſt, ad rem tñ aliquam procliuis, quę occaſio illi eſt mali grauiſſimi aut ſcandali. Et cura nihilominus uigilantius adhibita, cauere illud pōt malum. Vtrum uerò uotum nunquā uenialiter peccandi ſanæ ſit mentis? Ad hoc reſpondetur, eiuſmodi uotū inſanum eſſe neq; ullo pacto obligare: quoniā eſt de re hominibus impoſſibili. Si.n. dixerimus (ut ait Ioannes) quoniā peccatū nō habemus, ipſi nos ſeducimus. Vouere aūt nunq̄ peccare mortaliter, non eſt genere ſuo malum: qñ id per Dei gratiam poſſibile eſt. Attamen neq; hoc prorſus conſulerem: quia res eſt perdifficilis, tum factu tum præſertim & cognitu: potiſſimum de peccatis cordium. Crebrò enim ſcrupulus pungit conſenſeriſne in mor-

talem culpam: uotum autem debet eſſe de re cōperta & de opere cuius trāſgreſſio in propatulo habeatur, A ſingulis autem cauere, hoc uouere permittitur: ut nō fornicari, non ioco mentiri, & ſimilia. *Quæſtio parua.* Quæris aūt, utrum ſi quis emitteret uotū nunquā peccandi teneret̄ rōne uoti euitare illa ſaltem peccata, quę potuerit, ut iocoſa mendacia? Off̄t ſe nanq; ad id rō, nā qui promiſit dare decem, ſi cūcta nō pōt, tenetur tñ ea cōferre, quæ poteſt. Et qui promiſit ieiunare Aduentū, ſi nequit totū, tenetur *Solutio* nihilominus inquantum pōt. Rñdetur tñ tale uotum ad nihil obligare: quia ſtultū eſt. Hoc tñ poſtremum ſupereſt decidere: Vtrū tranſgreſſio cuiuſcunq; taliū uotorū ſit mortalis? Vt ſi qs vouit non mentiri iocosè. Patrocinat nāq; affirmatiuæ parti ratio hæc, ꝙ tunc mentiri eſſet religionis uiolatio, quæ à gñe ſuo eſt mortale: Solutio autē huius pēdet ex articulo ſubſequēti, ubi diſputabitur utrū tranſgreſſio uoti ex leuitate materiæ fieri poſſit uenialis. Illic ergo & hoc examinabitur. Et quinta aūt *Primum dubium.* concluſione, tametſi certiſſima ſit, dubia emergunt multò grauiora. Et primum an licitū ſit illa ſit malo fine uouere? Vt ſi quis, quēadmodum nuper dicebamus, religionem Cruciatorū militię profiteretur opulentię cauſa præbendarū: aut ſi quis quod creberrimè uſu uenit, fieret ſacerdos, non propter ſtatus ſanctitatem: ſed propter ſacerdotia: *Rō hæſitandi.* nimirum ditari magis cupiens, quam ſacrificare. Apparet.n. uotum nō eſſe licitum atq; adeo nec obligatorium. Nā malus finis obiectum uitiat: de malo autē *Solutio Caiet.* obiecto (ut concluſione prima dictum eſt) iniquū eſt uotum. Dubium hoc etſi doctè *Diſtinctio* hoc loco diſſerat Caie. accuratioris tamen eget examinis. Multimoda.n. diſtinctione ut impręſentiarum oportet. In huiuſmodi inquā uotis melioris boni triplex fieri cōtingit relatio in malū finem. Poteſt quip*Prima aſſertio Caieta.*pe uel obiectū ipſum uoti in malum referri: uel applicatio animi ad uouendum, uel uotum ipſum. Exempli gratia. Si quis hāc faceret animo oblationem: Voueo dare eleemoſinam propter uanam gloriā: tunc uocula, propter, moderari, & quod aūt, determinare poteſt aut uerbum, dare, aut uerbum uoueo. Et quidem priori modo obiectū ipſum uoti, quod eſt, dare, refertur in malum finē à quo id datio ipſa contaminatur ac deprauatur. Et de hoc ſenſu eſt prima aſſertio, eiuſmodi uotū nullum eſſe, ſed eſt inter illa, quæ prima concluſione cōdemnantur. Nam dare propter uanā gloriam eſt malum obiectū, & multò erit iniquius uouere aliquid facere pp malum mortale, ut ſi uoueas ad eccleſia ire ad ſolicitandum pueliā. Nā ire ipſum tunc malum eſt, qđ eſt uoti obiectum. Exēplum ſecundi: Vt ſi quis intēdens pingue ſacerdotiū, cuius non eſt dignus, fieret ſacerdos, ubi eſt implicitū uotum caſtitatis uel pręceptum, de quo modò nō diſputamus: aut cū nobilis tali aīo induit militaris religionis habitum. Hic.n. obiectū uoti nō refertur ad malum. Si.n. hic dicat, uoueo eſſe ſacerdos propter beneficium explicandū: prępoſitio, Propter, non modificat rē quę eſt eſſe ſacerdotē, ſed hoc qđ eſt, uoueo. Haud.n. poſt ſacerdos aut miles effectus opera facit ſuæ religionis, putà nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malum finem, ſicut qui dat eleemoſinam propter uanam gloriam: ſed tñ profeſſus eſt propter malum finē. Et de hoc intellectu fit aſſertio ſecunda: Votum ſic factum, tenet. *Secunda* Et ratio eſt, quia obiectum eius res licita eſt, & bona, ſcilicet eſſe militem, aut ſacerdotē: nēpè militare, orare, ſacrificare: quæ quidē non referuntur in ſiniſtrum finem, Pari modo ſi quis profiteretur religionē, peruerſo fine adductus: porrò ut poſſet poſteà res conuētus ſuffurari. Ille.n. obiectū uoti, puta uigilias, orationes, & obedientias nō refert in malum, ſed finis uouendi fuit malus. Quare uotum, quia de bono eſt obiecto, ſolidum eſt & firmum. Ad rei autem perſpicaciorem intellectum arguitur. Sicut dare eleemoſinam propter uanā gloriam peccatum eſt, & corrupto fine ire ad ecclēſia ſic & malo fine uotū facere: ergo ſicut uotū primi generis eſt malū, qa de malo obiecto, ſic & uotū ſecundi generis, quia malū habet finē. Quod ſi utrunq; malū eſt, ſit, ut neutrū teneat. Pro ſolutione argumenti hoc apprimè in pñti materia notandum eſt, quod lectore minus attentum fallere ualdè poſſet: nempè nō eſſe in uniuerſum uerum, ꝙ omne uotum illicitum & malū ſit irritum: neq; hoc à nobis aſſertum eſt, ſed hoc tñ, ꝙ omne uotū

de obiecto malo eſt irritum & caſſum concedimus ergo, ꝙ vouens ſacerdotium aut religionem malo fine, peccat quidem uouendo: tñ quia uotum, bonum habet obiectum (nam etſi votum referatur in malum finem, tñ obiectum non refertur in eundem) votum tenet. Negatur igitur poſtrema conſequentia, votum factum malo fine malum eſt: ergo non obligat; ſicuti ſi haberet malum obiectum: qm̃ res Deo deuota bona eſt licet malo fine dicata. *Tertia.* In tertio autem modo pluſculum latet ambiguitatis. Exempli gratia: Rex ſciens & prudens iniuſtum indicens bellum, vouet Deo auri talentum, ſi victoriam obtineat. Hic obiectum voti, puta dare pondus auri, bonum per ſe eſt: finis tñ voti, putà obtinere iniquam victoriam, eſt malus. Et de hiſce igit̃ votis diſtinguendum hoc pacto eſt: Si tale votum fiat vt Deus eiuſmodi victoriam cõcedat, non eſt religionis actus: imò omnino religione contrarius, eò ꝙ qui ſic uouet, Deum facit auctorem mali: pro qua turpitudine, quam Deo impingit, munus illi ſpondet: ob idq; nullum eſt uotum, ſed graue impietatis blaſphemiæq; peccatũ. Atque adeò longe ſceleſtius, ꝗ ſi eſſet uotum de re illicita. Multò.n. enormius eſt Deum facere auctorem mali, qui re illi diuerſam uouere. Pari modo ſi quis voueret Deo munera, vt compotem eum faceret optati adulterij aut homicidij. Quocirca nihil refert votum antè facias quàm rem inceptes, an poſtquam fueris optatis potitus. Nam etiam ſi poſt partam uictoriam aut patratum adulterium Deo quidpiam ob id voueas, quò rem tui compotem deſiderij, aut uictoriam iniquam hẽas, uotum non tenet: quia eadem impietatis lue ſordeſcit. Neq; ſi id voueres in gratiarum actionem: neq; pro illo gratum Deo & grãs audire. Neq; vero intereſt tale votum emittas, non exprimendo vt Deus tibi in iniquitate patrocinetur, ſed merè cõditionaliter, hoc tenore: Si uictoriam hanc obtinuero, aut ſi compos deſiderij mei fuero, hanc faciam eleemoſinam. Quoniam nullus ſic ſub mera conditione vouet, niſi vt Deũ ſui ſceleris patronum ac fautorem compellãs. *Dilutio.* Et aliud excogitare, eſſet caſum inſolentẽ effingere. Quare uota hæc abſurda omnia ſunt & nullius vigoris. Quòd ſi contra inſurgas: Similes ſtipulationes hominibus factæ iure naturę tenent: nam quod quis ſcorto pollicetur, ſoluere adſtringitur: ergo & ſolidæ erunt reſpectu Dei; *Obiectio.* Negatur conſequentia: qm̃ poteſt homo ab hoĩe turpe obtinere obſequium, pro quo mercedem debeat: à Deo autem nemo id recipit qđ abſurdum eſt, neq; pro illo debet illi quidpiã rependere. Quare neq; tenebit uotum: & ſi quis ignorans putet talia uota eſſe licita: qm̃ ex natura rei ſunt impia & blaſphema. At uerò quoniam in re mala aliquid boni ineſſe poteſt, cuius citra impietatem poteſt Deus auctor inuocari, ſecundo modo fieri hæc vota ſanctè poſſunt: nempè ſi rex bellum adortus nefarium pro ſui exercitus incolumitate aliquid voueat, votum tenet. Sicuti ſi in duellum deſcendens quidpiam ſpopõderit, ſi ſaluus euaſerit: quia effectus hos Deo aſcribere non eſt niſi virtus. Quapropter talis finis votum non vitiat. Secus, ſi pro eo voueat, ut hoſtem iniquè occidat. Nam licet Omnipotens cauſſa ſit omnium entitatum: ut potè delectationis quæ eſt in flagitio, & ſimilium, neutiquam tamen peccati. Pari modo ſi quis voueat ſi prolem ex adulterio ſuſceperit. Nam licet adulterij cauſſa Deus non ſit conceptio tñ partuſq; fœtus naturalis eſt, Deoq; aſcriptus. Neq; idem eſt de victoria: quippe cum idipſum quod eſt iniquè vincere, piaculum ſit. Simili iure, ſi uſurarius aut luſor pro parto lucro votum voueat, illud quidem tenet: iuxta verbum Chriſti: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Cum eo tamen id moderamine intelligitur, vt votum ex ære alieno quod aliter reſtituere nequit, nõ expleat, contingere n. tunc de rapina eleemoſinam erogare. Validiori denique rõne votum tenebit, vbi illud emiſeris ad puniẽdum malum, vel quò ab illo cautius cohibearis. Vt ſi huiuſmodi emiſeris uotum: Si tale flagitium admiſero, talem faciam eleemoſinã, aut peregrinationẽ, aut ſeculo religioſus uale dicam. Hmõi.n. vota vel ſunt quaſi opera pnĩæ, patratæ iniquitatis vindicatoria, aut parandæ prohibitoria, atque adeò conditione poſita tenent. De quibus inferius emunctius. Scdm dubium circa eãdem cõcluſionem exiſtit de operibus, quæ ſunt conſiliorum, aut directè contraria, aut impedimenta. Diſſecantur hæc aũt in tres

ordines. Quædam.n. ſunt prorſus contraria: de quibus reſpondetur nullatenus licere uotum emittere. *Reſpōſio* Haud.n. licet uouere nō ingredi religionē. Nam licet nemo ingredi teneatur, liberum debet eſſe cuicunq; & ſemper integrum. *Dubitatio.* Quapropter uotum contrarium non ligat: atq; adeo iniuſtū eſt, non ſolum tanquam uanum, uerū & tanquam de re Deo odibili: quandoquidem conſilia ſua impendio ſibi placeant. Sed arguis: Non omnia opera quæ in ſeipſis conſilia ſūnt, cunctis hominibus conſilium eſt facere: & ideò qui certus eſt non eſſe ad religionem aptus, uel ad perigrinationem, uouere pōt non facere: *Solutio* Reſpōdetur, tale uotum nō poſſe à culpa excuſare. Nam qui impotens eſt faciendi, incaſſum uouet non facere: & qui quoquo pacto ſperat poſſe, iniquus eſt, dum ſe uoto cohibet. Ob eandem cauſſam nemini licet uouere aut iurare ſe nunq̄ ieiunnaturum, aut peregrinaturum, mutuaturum aut fideiuſſurū, aut quæuis alia miſericordiæ officia nunquam indignis impenſurum: quandoquidem ea facere, ſæpe ſit conſilium. Ne tñ complures condemnemus qui hoc conſueuerunt, hoc intelligimus quando ea facere conſilium fuerit. Nā omnibus mutuo dare & pro omnibus fideiubere, nō eſt conſilium. Quare qui ſic uoueret: Non omnibus indiſcriminatim mutuabo, nihil mali uoueret: ſed qui diceret: Nulli neque ullo caſu. Ex his fit conſequens, neque licitum eſſe uotum nō uouendi: qm̄ uouere in gñe conſilium eſt. At quoniam non cuicunque eſt ſemper cōſilium, licet uotū facere non uouendi, niſi corā tali perſona, aut cum talibus circunſtantiis. Nihilominus ſi eo nō obſtante uoueas, quamuis pecces: tenet tñ uotum iure diuino & naturali, cui tu non poteras derogare. Colligamus ergo nemini licere hmōi, ſeu uota ſeu iuramenta facere: qm̄ neq; facta tenent. Deus namque aſcenſiones, teſte Dauid, diſponit in cordibus noſtris, non deſcenſiones. Quo circa *Secundus gradus operum q́ ſub uoto cōprehendi poſſunt.* uouendi religio ſuopte ingenio & natura inſtituta eſt ad promouendos homines in ſublime, non ad retrahendum. Secundus gradus operum eſt, quæ licet non ſecum compatiantur maiora bona: ipſa tñ per ſe officia ſunt, neq; ipſorū uota votorumve impletionis impediūt, quin aſcenſus fieri poſſit ad ſublimiora. Quo circa talium uota ſolida ſunt: Vt ſi quis uoto ſe pauperum ſeruitio in hoſpitali mancipet, ēt ſi dicat, perpetuo manebo: hoc inquam uotum eſt obligans. Neq; proinde obſtat quominus ille ſi libuerit citra ullam diſpenſationem religioſus fieri queat. In tertio uerò ordine ea collocantur: quæ quāuis non ſint formaliter religioni cōtraria: ſunt tñ ſuapte natura eius obſtacula: ut coniugale fœdus. Qui enim matrimonium ſemel cōſummauit, *Tertius* cōmigrare ad religionem uiuente coniuge nequit. In dubiū ergo uertitur, utrū *Dubium.* fas ſit uotum emittere ineundi coniugiū? Et arguitur hoc eſſe licitum, poſtq̄ obiectum eſt bonum, ac uirtuti legitimum: & *Ad primum ar.* cuicumque ante emiſſionem uoti religionis integrum ſit eligere quod maluerit uiuendi inſtitutum. Item, fas cuiq; eſt celebrandas à ſe nuptias iurare: quo quidē iureiurando deinde tenetur: *Ad ſecūdum.* ergo & quiſq; poteſt earundem uotum emittere. Nihilominus reſpondet eiuſmodi uota genere ſuo & obiecto non eſſe licita ut pote per q̄ *Reſponſio.* Deo offertur id, quod illi nō eſt acceptū. Non aio ob id ſolum, ꝙ impediunt maius bonum: nam & matrimonium contrahere & conſummare impedit religionem: ſed quia per uotum offers quod Deo non placet, quatenus offers impedimentum ſui conſilij. Itaq; poteſt contrahendo matrimonium obſtaculum religioni opponere: non tamen illud uoto Deo dicare. Nā etſi uouere nemo iure cogatur, compellitur tñ unuſquiſq; uiam Spirituiſancto per impoſſibilitatem non occludere, quouſq; ſtatum mutes & firmes, ſi et forſan aliquādo afflare dignetur. Sed eſt, ſaltem licere uotum emittere connubialis conſortij citra copulæ conſummationem: qm̄ illud nulli eſt religioni impedimento. Reſpondetur, ꝙ ſimpliciter uotum emittit matrimonii, ex natura rei obligat ſe conſummare: alias caſſum deceptoriumq; matrimonium eſſet: ob idq; dum abſolutè emittitur, ſp eſt illicitum: ſi aūt contingere poſſet, ut quis matrimonium uoueret, quale fuit inter Virginem & Ioſeph, alteri uidelicet uoto *Arg. contra pſentem deſinitionem* perpetuæ uirginitatis utrinq; adiunctio, nihil aliud eſſet quam religionis officiū. Contra hanc autem deciſionem arguitur. De matrimonio bifariam meditari poſſumus.

ſumus. Vno modo, ut eſt in generationis officium, & tanquam ſtatus quidam ac uiuendi inſtitutum. Atque hoc modò indubie fatemur nemini licere uoto ſe illi adſtringere: qm̃ eſt ſtatus inferior excelſiorẽ impediens, atq; adeò abuſus eſt uoti, quod eſſe debet ſp fœlicioris frugis: aut ſaltem minimè illi obſtans. Sed altero modo conſideratur in remedium ad conpenſandam illegitimam libidinem. Et hoc pacto arguitur, quòd ſit eius uotum licitum. Nã carnis illecebris obuiare iuſtum & ſanctũ eſt, & coniugale commercium ad hoc eſt etiã munus permiſſum: nihil ergo in tali uoto abſurditatis ineſt. Propter hoc argm̃ Caiet. arti. præſenti intrepidus aſſeuerat licere in tali caſu ac tali cauſa uotum emittere matrimonij. Et aſciſcit contra ſe argumentum ex S. Thom. in 4. diſtinctio. 31. cui multi adhærent, adſtruentes, quòd non liceat ſolùm ad uitandam fornicationẽ coniuge uti. Eſſet.n. tori coniugalis abuſus: qui in officium tñ conceſſus eſt. At nihilominus reſpondet, ſe nihil abſurdi in tali uſu agnoſcere, quin obiectum eſſe poſſit uoti.

Veruntamen quidquid ſit de uſu, dato inquam ꝙ eſſet ſola cauſa cauẽdæ fornicationis licitus, non tñ ſit inde conſequens fas eſſet tale uotum emittere. Non enim ratio quare non liceat, ea ſola eſt, quòd obiectũ per ſe non ſit bonum, ſed quod eſt impeditiuum maioris boni. Et miror Caieta. hoc non aſpexiſſe. Liberum.n. cuicunque eſt ac licitum matrimonium inire, imò aliquando conſilium: quia melius eſt, ut ait Paulus, & conſultius nubere quàm uri: & tñ ratio quare non licet uotum emittere, eſt, ꝙ quamdiu quis matrimonium non contrahit, liber eſſe debet, ut ſi Spiritus ſanctus magis ei proſper afflauerit, mutare mentẽ poſſit. Et ꝙ rõ Caietani fallax ſit, patet: nã alias ſequeretur, ꝙ liceret uouere matrimonium quatenus eſt in officium, ſi quidem bonum eſt. Si ergo non licet, quia eſt impedimentum religionis, eandẽ ob cauſſam non licebit ut eſt in remedium alterius mali. Et confirmatur: Non obſtante tali uoto, poſſet uouens mutato propoſito ad religionem transgredi, ergo uanum eſt atque adeò illicitum. Et ideo non poſſum de hac re Caietano non refragari. Vnde ad primum argumentum ſuperius factum iam reſponſum eſt, ꝙ etſi connubiale fœdus obiectum ſit bonum & legitimum: tamen hoc tñ concluditur, quòd põt quiſque illud inire, non tñ quòd poſſit uotum eius emittere: qm̃ uanum eſſet: quandoquidem eo non obſtante poſſet ille religionem profiteri. Et pariter ad ſecundum reſpondetur, ꝙ etſi liceat futuras nuptias iurare, nihilominus non obſtante iuramẽto, licet iuranti monachalem habitum induere: neq; aliter illud tenetur implere, ꝗ ſi religioſus eſſe non maluerit, aut ſacerdos, qui melior etiam ſtatus eſt, Qm̃ iſtæ conditiones à iure ſemper intelliguntur prolilire. Supereſt autem poſtremum dubium: quantum.ſ. grauitatis in huiuſmodi uotis inſit, quæ fiunt contra conſilia. Videtur enim nunquam pertingere ad peccatũ mortale: ob id quòd nullum obligat, atque adeò neq; ullum ſunt excelſioris frugis impedimentum: ſicuti de illo diximus, qui ſe hoſpitali uoto adduxit. Reſpondetur autẽ tria in ipſis penſari. Primum eſt obiectum ipſum & intentum. Cùm.n. dare eleemoſinam, & ſimilia conſilia, nonnunquam ad limen præcepti pertingãt (tenemur enim quandoq; eleemoſinam facere) ſi quis ita uoueret ut proponeret nunquam eam largiri manifeſtè peccaret mortaliter: quia proponeret facere contra præceptum. Secundò, etiam conſideratur in talibus uotis repugnantia diuinæ uoluntatis: qua ratione quis uouet Deo tanꝙ gratum id, qđ ingratum eſt. Et qui hoc ſciens ac prudens faceret, non dubium quin peccaret mortaliter: eſſet.n. manifeſtarius abuſus uoti: poſſet tñ ignorans excuſari. Attamen ſi conſiderentur ſolum tanquam impeditiua maioris boni, non habent aliam malitiam quam uanitatis: quia re uera non tenent. Quare non uidentur genere ſuo mortalia, niſi in odium fierẽt religionis: nam impia eſsẽt: Quòd ſi arguas, nullum prorſus habere, magis quam ſi uoueres ſeruire hoſpitali: negatur ſimile. Quando enim obiectum uoti etiam dum eſt executioni mandatum, maiori bono non obſtat, uotum nihil habet culpæ. At uerò licet uotum coniugij ante eius conſummationem nõ impediat: tamẽ quia conſummatio impedit, uotum uitiatur. Quòd ſi arguas, licet iurare futuras nuptias, quia ſemper intelligitur exceptio,

Caieta. ſolutio. *Prima ratio in Caieta.* *Confirmatio.* *Ad primum ar.* *Ad ſecũdum ar.* *Dubium alterum.* *Solutio* *Obiectio.* *Replica.*

ceptio, niſi iurans uouerit eſſe religioſus ergo ſimilimodo licet uouere matrimonium: reſpondetur, quòd quando ꝓmiſſio fit homini, ét ſub iuramento: iure intelligitur exceptio diuini conſilij: ſed quia uotum ſit Deo, illicitum eſt rem illi contrariã eiuſdem conſilij polliceri, niſi palã exprometes exceptionẽ, ſ. uoueo Deo matrimoniũ, niſi de me ipſe ſalubrius quidpiam diſpoſuerit. An uerò uotum licitum ſit, dũ pro fine bonorũ temporalium emittitur, ambigere nemo poteſt. Vt ſi quis quid uoueat, ſi Deus illi proſperum iter dederit, ueluti Iacob, Geneſ. 28. Aut ſi dederit maritum, aut proles, aut uictoriam, tametſi nonnulli nos hæreticorum irrideant, dicẽtes hoc eſſe coemere & mercari à Deo: cũ tamen non ſit niſi profiteri cuncta nobis ab ipſo prouenire: & ideo eccleſia orat pro huiuſmodi bonis: quia utilia nobis ſunt ad uitam æternam. Quare ſi uotum fiat ſub cõditione: puta, ſi hoc mihi illudve acciderit, tunc ante impletam conditionem obligationem non parit. Secus ſi abſolutã fiat. Nam tunc etiam ſi intentio tua ſit temporale illud adipiſci. quamuis non adipiſcaris, teneris. Ex his demum in calce q̃onis quam de uoti ſubſtantia inſtituimus, uenari quiſque poteſt definitionem quam multifariam Doctores 4 diſt. 38. conſtituunt. Debet enim definitio & genus & differentias compendio continere, quæ ſubinde tam formam explicet quàm materiam. Eſt ergo uotum promiſſio deliberatæ uoluntatis, Deo de his quæ Dei ſunt facta. Genus enim eſt promiſſio ex deliberatione & propoſito proficiſcens. Per hoc autem quòd dicitur, Deo facta, ubi intelligitur, uel diuis, ſeparatur à promiſſione, quæ fit hominibus, conſtituiturque in religionis genere. Adiectum autẽ eſt, De his quę Dei ſunt, ad explicandum conſiliorum materiam, quæ propria eſt ac peculiaris uoti: licet extendatur ad præceptum.

Licitum eſt uouere pro fine bonorũ temporalium.

Voti definitio.

Ad primum igitur argumentum in contrarium reſpondere uidetur S. Tho. quòd in baptiſmo ſit uotum: quamuis illud non ſit opus ſupererogationis, ſed neceſſitatis, Dicitur autem, inquit, uotum, quia uoluntarie fit: ſicuti cùm quis rem præcepti uouet. Quod quidem baptiſmi uotum Magiſter Senten. 4. diſtinct. 38. appellat uotum commune. Attamen ut bene huic differit Caietanus, non eſt propriè uotum, quaſi præcepto adiectum: idq; multis rationibus comprobatur. Primùm, quòd Chriſtianus tranſgrediens Chriſtianiſmi præcepta, non duplici, ſed ſimplici peccato delinquit: qđ manifeſtũ ſignũ eſt illic nos nõ obligari niſi lege ſimpliciter, nullo ſuper addito uoto. Mox ex uerbis illic prolatis conſtat. Interrogatur enim catechumenus, an abrenunciet Sathanæ, & an uelit baptizari, & an credat? & reſpondet; Abrenuntio, uolo, & credo. Illa autem uerba tantummodo ſunt profeſſionis legis, & religionis Chriſtianæ & aſſumptionis noui ſtatus: quæ quidem non ſunt ſigna noui uoti. Poſtremò id confirmatur: quia baptizari eſt neceſſariæ obligationis præceptum: uouere autem eſt liberum arbitrariumque opus conſilij. At non pluribus opus eſt. Nemo enim unquã cogitauit ſic baptiſmum eſſe uotum, ut ſit obligatio noua obligationi præcepti adhibita. Sicuti dum ſacerdos vel monachus ſua ſtatuta profitentur nodo ſeruandæ caſtitatis, quæ eſt in pręcepto nouum per uotum adiungunt, ſed dr̃ uotum commune, pro eo quòd Chriſtianiſmus eſt quædam religio ad quam omnes homines tenentur: atque adeo in baptiſmo eandem cuncti profitentur religionẽ, ſua nimirum nomina in talem militiam conſcribentes. De Iacob autem cùm Deo uouit, quòd futurus ei eſſet in Deum, dicẽdum eſt, uel quòd ſe uoto ad id ad quod lege tenebatur, religioſus adſtrinxit, uel certè uouit nouum conſilij cultum. Vnde ſubdit Cunctorum quæ dederis mihi, decimas ſoluam tibi. Ad ſecundum de Iephte, cum Hieronymo reſpondetur, fuiſſe in uouendo ſtultum, quia diſcretionem non habuit, atque in reddendo impium. Sunt enim, ut ait D. Thomas, nonnulla, quæ nõ modo genere ſuo bona ſunt, uerùm & in omnem euentum, qualia ſunt uirtutis opera. Alia uerò non ſolum mala in genere, uerum & in omni caſu, ueluti illa quæ ſunt genere ſuo mala. Quorum ideò priora tuto quiſq; abſolutè uouere poteſt, poſteriora uerò, nullo pacto. Sed alia pręterea exiſtunt, quę etſi genere ſuo ſint bona, & ſecundũ hoc legitima uoti materia, poſſunt tñ in euentum exire ſiniſtrum, & tale fuit

Ad primum ar. D.Tho.

In baptiſmo nõ emittitur uotum.

Prima rõ proximę aſſertionis.

Secũda.

Poſtrema.

Ad ſecũdum.

illud

illud quod Iephte vouit. vbi nota opus il-
lud non fuiſſe indifferens: nã indifferẽtia
iam ſupra abacta ſunt à materia uoti, im-
mo fuit genere ſuo bonũ: vtpotè immola-
rè Deo. Veruntamẽ qm̃ immolationis ma-
teria non fuit ab ipſo præfinita, ſed dixit,
Quicunque primis fuerit egreſſus de fori
bus domus meæ, eum holocauſtum offe-
ram domino, uotũ prudenti caruit diſcre-
tione. Et ſimilia ſunt in diſcreta uota, cum
ſub nota uſitatis proferunt̃: Videlicet uo-
ueo quidquid à me pauper petierit, illi
porrigere. Nam forſan à te gladium petet
ad patrandum homicidium, uel aliud qđ
largiri non decet. Eapropter hmõi uota in
illis euentibus quæ iure naturæ licita non
ſunt, neutiquã obligant. Atq; hac de cauſ-
Iephte impius ĩ reddendo uotum. ſa impius fuit Iephte uotũ implens. Qm̃
illud ſuapte natura de pecude intellige-
batur, uel armento, deq; alijs animalibus
ſacrificio offerri conſuetis. Neque vr̃ ulla
poſſe ignorãtia excuſari: eo ꝙ non modo
hoĩem contra ius naturæ, verum & gna-
tam truculentæ adegit. Eapropter quod in
eius hiſtoria præmittitur, uidelicet ſpiri-
tus ſanctus factus eſt ſuper Iephte: neque
ad uoti emiſſionem, neq; ad eius ſolutio-
nem eſt referendum: ſed ad id qđ diuino
zelo animatus Ammonitas Dei hoſtas
adortus eſt. Et quãuis eũ inter iſtos anti-
quæ legis Paulus commemoret, nõ inde
fit conſequens, nullum admiſiſſe delictũ.
Recenſetur & Samſonem & Dauidẽ: quos
ſtat nonnunquam fuiſſe collapſos. tum,
quòd aliàs iuſti fuere, tum propter egre-
Ad tertium. gias eorũ uictorias. Ad tertium reſponde
tur, neque uotum macerationis corporis,
neq; aliud quocunque tenere: niſi quate-
nus eſt uirtutis opus Quare dum pruden-
tiæ lineam exorbitant, obligare ceſſant,
Paulus. Quocirca Paulus ad Roma. 12. ſuos alum
nos cõmonefacit, ut exibeãt cor pora ſua
hoſtiam ſanctam, uiuentem, Deo placẽtẽ,
Ac tum demũ addit: Rationabile ſit obſe
quium ueſtrum. At uerò quia homines, in
quit ſanctus Thomas, in his quæ ad ſeip-
ſos attinẽt, plus ſibi nimio iudicantes in
dulgent, cõſultius eſt, ubi de hac re dubiũ
Scrupu-lus. ingruerit, præfecti iudicio ſubdi, Percon
taris autem quodnam erit iudicium tran-
greſſæ lineæ in huiuſmodi uotis? reſpon
Solutio detur non eſſe aliud quàm, dum ius natu-
ræ reclamat. Non dico quòd ubi ius natu-
ræ non præcipit talia ieiunia & operum
aſperitatem, nõ ſint talia uota licita: aliàs
neq; quadrageſima eſſet licita: ſed qñ id
quod facis, legi naturæ aduerſatur: nẽpè
quãdo afflictatio in homicidiũ vergit, uũ
uoti obligatio aboletur. De alio verò ar-
gumenti membro, uẽpè de rerum indiffe-
rentium uotis iam reſponſum eſt nihil va-
lere, quare aliqũ deridicula ſunt & mu-
liercularum ludicra: quin uerò aliqũ exe
cranda: utpotè qñ ſunt ſeu ſortilegia, & ſu
perſtitionũ vel deliramẽta uel ſacrilegia.

QVAESTIO II.

DE VOTI VIGORE, AC VIRTVTE.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 88. arti. 3.

ARTICVLVS I.

Vtrum omne uotum obliget ad ſui obſeruationem.

CONSTITVTA uoti ſubſtantia, ſubſequitur de eius uigore & virtute indagare. Ac primum quærit̃ de eius ui obligãdi. An
uidelicet oẽ uotum ſi obligatorium? Et ar *Primum argum.*
guitur à parte negatiua: Votum, ut diceba
mus eſt ꝓmiſſio Deo facta: promiſſio aũt
ſimplex q fit hoĩbus, non obligat. Nã iure
ciuili nõ oẽ promittens ſoluere cogitur?
Deus aũt cum bonorũ nr̃orum nõ egeat,
non cenſet̃ urgentior promiſſorum exa-
ctor quã ſit hõ: ergo neq; ſemper uotum
obligat. Secũdò arguit̃. Si uotũ eſſet obli- *Secũdũ.*
gatorium ſequeret̃ ꝙ nullus uouentium
metus à uoti præuaricatione ualeret eos
excuſare: qa ſicuti nullã Dei legem metus
cauſſa uiolare licet, ita neq; ullum ſuſci-
pere uotum qđ non optima fide ſoluas
conſequens tñ eſt falſum: eo ꝙ uotũ, ſpon
taneum eſſe debet: voluntari aũt, auctore
Ariſto. metus obſtat. Tertiò: Nemo ad im *Tertium.*
poſſibile obligat̃: uſu aũt nonnunquã ue
nit ut qui aliqd nouit, explere uotum ne-
queat: nempè aut ꝙ ex alio dependet: ut ſi
religionẽ uouit ad quã monachi eum ad-
mittere renuunt: aut ſi mulier quã uirgi-
nitatem uouerat, lapſu deinde amiſit: ue-

dum qui pecuniam uouerat, ad mendicitatem redactus eſt: ergo non ſemper uotum obligat. *Quartũ.* Prætereà quartò. Si uotum omne ſoluendi nexu colligaret uouentem, ſequeretur ꝙ omne uotum illicò eſſet implendum: nam quod debes, ſtatim reddere cogeris: non tñ omne uotum ſtatim reddere neceſſum eſt, ut putà qñ ſub cõditione fuerit emiſſum: ergo non omne votũ obligat. *Quintũ.* Quintò arguitur: Si uotum omne obligaret, conſequens fieret tum quod quis poſſet ſubditum obligare, vt pater filium: tum etiam ꝙ qui per ſe non poſſet implere, teneretur id per alium facere: quod uidetur abſurdum. In contrarium autem eſt illud Eccleſ. 5. Quodcunq; voueris redde. Multoque melius eſt non uouere, quàm poſt votum promiſſum non reddere. Nam vnũ eſt conſilium non capere: alterum uerò iuſtitiam præuaricari.

Concluſio vnica. Quæſtionis ſolutio facilis eſt & clara, quæ in unica cõcluſione conſiſtit: Votum genere ſuo & obiecto ſub reatu lethalis criminis ſacrilegijq; obligat. *Probatio* Probatur, naturalis ratio cõuincit ut promiſſi fides ſeruetur: unde ut Cicero. 1. de Offic. ex quo *Cicero.* id Aug. in epiſtola 19. ad Hieronymum de *Auguſt.* ſumpſit, Fides, inquit, duabus ſuis ſyllabis ſignificat, ut fiat quod dicit. Quòd ſi hoïes hac lege inter ſe tenentur, longiſſimè conſtrictius tenentur Deo: tum rõne dominij, quod creationis iure in nos habet: tum ẽt ratione beneficiorũ, quibus nos in dies ac cumulat. Ex his namq; arctiſſimum fidelitatis uinculum naſcitur, quo homines tenentur ſua Deo promiſſa perſoluere. Vnde Sapiẽs, diſplicere, inquit, maximè Deo infidelem promiſſionẽ. Hinc ergo fit uotũ obligare ſub reatu culpę mortalis. Nã etſi vouere opus conſilij ſit, nihilominus reddere eſt actus iuſtitiæ, quæ citra charitatis iniuriã uiolari nõ poteſt: cùm ſit inter homines maximè neceſſaria. Quidquid aũt charitati aduerſatur per quã anima uiuit, *Secunda ratio.* eſt peccatũ mortale. Et ſecundò reatus augetur rõne vulneratæ religionis. Promiſſio quippe facta hominibus obligat iuſtitiæ uinculo: illa aũt quę ſit Deo, inſuper rõne religionis. Et igitur vouere Deo, religio: atque adeò id reddere, iuſtitiæ actus, *Dubitũ.* religione inſignitus. Ex utroque ergo capite uotũ genere ſuo obligat ſub reatu mortali. Nihil in concluſione reliquum ſit ambiguitatis: ſed hoc unum quod omnibus præceptis vniuerſale eſt, explorare id poſſumus de uoto: Vtrùm ratione leuitatis materię fieri poſſit, ut uoti tranſgreſſio nõ ſit niſi uenialis culpa. Vr̃.n. à parte negatiua id facere qđ uotum ſtrictioris eſt uinculi q̃ iuramentum, maioremq; adeo ſanctitatẽ præſefert: iuramentũ autẽ falſum nunquã rõne materiæ ſit ueniale, ſed in omni indiuiduo eſt mortale. Ex altera uerò parte, cum cõe ſit omni p̃cepto poſſe fieri ueniale, apparet & idem huic competere. At *Solutio.* quæ ita indubiè confitendum arbitror. Et ne quis forſan pp religionis ſanctitatem id credere id reformidet, egomet mihi ſic probò: Votum eſt quædam lex quæ ex hominis uoluntate dimanat, quã.ſ.quiſq; ſibi ponit: ergo non aliter obligare debet, q̃ ſi lex eſſet ab eccleſia uel à Deo ipſi poſita. Imò urgentior uidetur legis neceſſitas q̃ uoti: Lex autem etiã ſi genere ſuo obliget *Suadetur* ſub reatu mortali, rõne tñ leuitatis mate- *proxima* riæ rigorem remittit: ut eius tranſgreſſio *aſſertio.* non ſit niſi uenialis. Futuri enim genere ſuo eſt mortale: ſed nihilominus furari unum obolum, non eſt niſi ueniale. Aequa ergo ratione ſi ego uoueo non furari, tunc vnum obolum ſurripere, non erit niſi ueniale. Quòd ſi dicas religionis celſitudinẽ hoc nõ permittere, profectò id nõ uideo: qñquidem præceptis fidei & charitatis id minimè repugnet. Secundò: Tranſgreſſio *Secunda ratio.* voti qñ non eſt plena deliberatio, poteſt inde fieri uenialis: ergo & rõne materiæ. Tertiò: Si quis uouit quotidie recitare Ro- *Tertia.* ſarium, propter eà ꝙ omittat unum Aue aut duo, nõ peccaret mortaliter: quia neq; lex eccleſiaſtica, imò diuina cũ tanto rigore nos obligat ſtatos pſalmos perſoluere. Concl̃o ergo non eſt dubia, ubi p̃termittitur tenuis particula illius quod uoueras. At dubiũ ſupereſt, qñ totum id qđ uouiſti, *Dubium alterum.* eſt res leuis. Vt ſi ſpopondiſti erogare pauperi unũ obolũ, aut dicere unum tm̃ Pater noſter, utrum horum omiſſio ſit mortalis? Et facit pro parte affirmatiua, ꝙ tunc cum *Solutio.* totum omittas, fidem frangis. Nihilominus arbitror huiuſmodi omiſſionẽ nõ eſſe niſi uenialẽ. Nã dum materia leuis eſt, nihil refert, totumne ſit obiectum uoti, an pars. Quocirca ſi uotum emiſiſti quotidie dicen-

dicẽdi unum Credo, etſi id quotidie omittas, nunquam mortaliter delinquis. Secus, ſi fortaſſe uoto ſpoponderis quotidie obolum erogare pauperibus, tunc enim licet nec unius ſolutionis nec duorum omiſsio ſit mortalis, tñ qđ hodie nõ tribuis, cras teneris. Quare ubi debiti ſumma excreuerit mortalis ſit culpa. Per hæc ad id quod ſuprà tetigimus, reſpondemus nimirum ꝙ ſi quis uoueat unum ueniale cauere peccamen, tunc illud committere, gemina erit uenialis culpa, quoniam in hiſce lege uetitis non ſe homo cogitat obligare niſi legis inſtar. Vnde ſi lex non obligat niſi ſub reatu ueniali, uř uouens non aliter ſe obligare. Enimuerò (quod hic conſideratius meditari debes) non eſt in uouentis arbitrio ſitum ſub reatu ſe mortali aut ueniali obligare, ſed culpæ qualitas ex quantitate & neceſsitate, obiecti perpendenda eſt.

Argumentum

Cõtra hoc autem eſt argum. Stat quod ludere, v.g. decẽ aut uiginti ducatos ante emiſſum uotum non ſit niſi ueniale, qm̃ prodigalitas genere ſuo non eſt niſi uenialis, & tñ poſt emiſſum uotum, ſit mortale ſacrilegium.

Reſponſio.

Reſpondetur nos non ire inficias, quin id quod anteà erat ueniale, efficiatur qñque mortale per uotum. Nam quod non erat malum, puta non dare eleemoſynam, emiſſo uoto eſſet mortale. Imò forte ludere illam pecuniam, eſſet uirtus ante uotũ, & poſt uotum mortale. Sed dico, ꝙ eſt reſpiciendum ad quantitatem. Vnde poſtquã iam non ludere, uirtutem conſtituiſti in genere religionis, ac iuſtitiæ, in quo anteà non erat, perpendenda eſt obiecti quantitas & dũ illa eſt grauis, erit mortalis. Difficultas ergo quæſt. non in ipſa, ſed in argumentorum ſolutione tota conſiſtit.

Quæſtio in primo argumẽto prętacta.

In primo quippe inſinuatur dubium ſuperius attactum, an uidelicet ſimplex promiſsio homini facta ſit obligatoria? Et cum ſimplicem audis promiſsionem, illam intellige, quæ nec rõne alicuius debiti præcedentis ſit, nec iuro firmatur, ſed cum quis ſua ſpõte ſimplici uerbo quidpiam amico pollicetur. Et quidem quod in eiuſmodi ꝓmiſsione quædam ſemper ſit obligatio, nemo eſt qui ambigat, qm̃ ad minus eſt aſſertio, quã ſi re non cõpleas, mentitus es, mendacium autẽ uniuerſum delictum eſt, ſaltem veniale, ſed dubitatio eſt an genere ſuo obliget ſub mortali reatu?

Caietanus.

Et quidem Caieta. 2. 2. cum q.88. tum euidentius q. 113. nõ aliam uim obligandi agnoſcit in ſimplici ꝓmiſſione, q̃ hæc modo inſinuata. Putat inquã, promiſsionis obligationem non ad aliam pertinere uirtutem quam ad illam quę eſt moralis ueritas: ſ. uerum dicere, ob idq; nõ adimplere genere ſuo nihil aliud eſt inqt, quam mendacium. Quapropter ex obiecto non eſt mortale, niſi aliunde fiat pernicioſum, ut ſi uouiſti rem quæ multum alteri referebat, puta ſuppetias amico ferre aduerſus hoſtem aut filiam eius ducere, quod non re compleueris.

Promiſsio ſimplex genere ſuo obligat ſub mortali

At uerò in contrarium ſtare uř ueritas, nempè ꝙ promiſſio ſimplex genere ſuo obliget ſub reatu mortali, niſi ex leuitate materiæ efficiatur uenialis.

Probatio

Et ratio hẽt contrariam eidem Caiet. radicem. Enimuerò promittere non pertinet ſimpliciter ad uirtutem ueritatis ſed reducitur ad commutatiuam iuſtitiam. Non enim eſt utcunq; uerum aſſerere, ſed obſtringendo alteri fidem.

Cicero.

Quare ut ait Cicer. in 1. de offic. fides hæc non ſolum ad iuſtitiam attinet, uerum eſt ipſiſsimum iuſtitiæ fundm̃, cui oĩa hominum pacta cõuentaq; nituntur. Ex hoc ergo arguitur, Peccatum, ꝙ genere ſuo charitati aduerſatur, eſt mortale, eiuſmodi autem eſt promiſſum non ſoluere, quandoquidem eſt iuſtitiæ ſubuerſio, quæ ligamen eſt ciuilitatis humanæ.

Rõ altera.

Eſt ergo genere ſuo peccatum mortale, utpote per quod ingens detrimentum proximo infertur, qui ſuam fidẽ promittenti adhibuit.

Poſtrema rõ.

Inſuper promiſsio Deo facta, obligat ſub reatu mortali, non ſolùm quatenus cultus eſt religionis, uerũ ẽt quatenus officium eſt iuſtitiæ, ergo illa quæ fit homini, quia quantũ ad hoc, eiuſdẽ ſunt generis. Ad hæc uniuerſarum gentium exiſtimatio eſt fidei uiolatorẽ, ueluti celeſtum hoĩem execrari, uox autem publica, eſt uox naturæ, ergo obligat ſub reatu mortali. Vnde quod ait Salomon, Deo diſplicere infidelẽ ꝓmiſsionem, ubi notat mortale delictum, ad oẽm extenditur, etiã quæ fit homini.

Obiectio.

Quòd ſi uerbum S. Thom. obijcias, dicentis hic promiſsionem obligare tñ ſm honeſtatem, ubi uidetur excludere, obligationem iuſtitiæ, nam ſic ſolet uſurpari honeſtas pro eo quòd non eſt ad iuſtitiam neceſſarium. Reſpondetur quòd

non

non accipit honeſtatem, ut excludat iuſtitiã, ſed vt excludat ciuile forum. Non inquã negat, quin ſit obligatio iuſtitiæ, ſed inſinuat, ꝙ quantum ad ciuile tribunal, nõ ſufficit ſimplex promiſſio: niſi ſit vel iuro vel ſcripto vel teſtibus firmata. Immo & quantũ ad honeſtatẽ iuſtitiæ in foro Dei, accidere cõditiones poſſunt quæ vim obligationis tollant. Vt ſi quod tibi promiſi, tibi poſteà ſit inutile, aut nocuum: vt ſi gladium tibi promiſi, quo poſtea uideo te uelle abuti. Aut ſi promittendi factum eſt impoſſibile aut perniciosum: ut ſi promiſi pecuniam, quam poſtea ob infortunium reddere non poſſum. Aut ſi mihi ingratitudinis ſigna exhibuiſti. Contra hanc autem ꝓmiſſionis obligationem ſtare vr̃ teſtamentorum ritus. Quãdiu.n.teſtator uiuit, legata oĩa mutare liberè põt, neq; obligatus cẽſetur illa ſoluere: & tñ legatum quoddã vr̃ ꝓmiſſi genus. Rñdetur autem legata non eſſe propriè promiſſiones, q̃ ullam habeãt firmitatem uſq; ad teſtatoris mortem, qua ut ait Paul. teſtũ confirmatur. Quare oĩa ad illum ſunt articulum referenda. Præter hæc ex ſuperioribus recolendum eſt, ſimplicem aſſertionem futuri non eſſe ſemp promiſſionem. Si.n.dicas faciã, id tñ exprimens, qd' in propoſito habes, nõ ſubinde obligaris niſi illo id ſenſu proferas, qđ eſt promitto facere: utputa dum quis ex te quidpiam petit, & reſpõdes, faciam. Aliàs iam ſuprà diximus poſſe te mutare propoſitum. Aliquantulo aũt difficilius dubium eſt, an promiſſio, quam apud te ſola mente hoĩ facis, ſit obligatoria. Viſus eſt S. Tho. art. 1. id negare dicens promiſſionem quę ab hoĩe fit homini, non poſſe fieri niſi per verba. Cui & ratio ſuffragatur. Nam obligatio eſt inter duos homo ſautem non loqui tur hoĩ, niſi uerbis aut exteris ſignis: ergo non ſe aliter ualet alteri deuincere. Hoc fortè problema eſt, ſtando in iure mero naturæ & in conſcĩa. Nam in foro exteriori manifeſtum eſt mentalem obligationem, imò neq; oẽm quæ fit abſenti ligare. Sed in conſcientia de vtraque fortè parte opinari quiſque poteſt. Et quanuis rariſſime id uſu ueniat, nihilominus ſi cõtingat, neceſſe eſt ſcire an promittentis conſcientia ligata maneat. Et ꝙ ſit obligatoria, profecto ſunt argumenta non pœnitenda. Primũ:

Solutio

Argumentum.

Difficultas altera.

Rõ dubitandi.

Voces ſunt ſigna conceptuum. ſi ergo vox obligat, nõ eſt niſi ex ui cõceptus. Et cùm mẽtalis ꝓmiſſio, locutio verè ſit, non põt ſi non impleatur, carere mendacio, quod intrinſeca rõne delictum eſt. Mox: Qñ ſolum mente de re deliberaſti, illamq; facere ꝓpoſuiſti, nondum obligatus es: ergo ſi his mente loquendo adhibeas, Promito tali indigẽti amicio talẽ pecuniã: aliqd obligationis ad præcedentia adieciſti. Tertiò: Si tã promiſſionẽ in mente iuramento firmaſſes, vinctus remaneres ad ſoluendũ: & tñ iuramentum promiſſoriũ non obligat niſi uirtute præcedentis ꝓmiſſionis: ergo ꝓmiſſio obligabat. Quartò: Si poſtea nullam aliam concepiſſes mente ꝓmiſsionẽ, ſed illam amico poſteà notificares, dicẽs, Nihil tibi nunc promitto, ſed tñ heri tibi apud me hoc pollicitus ſum: uide an ꝓmiſſum acceptũ habeas, tunc obligatus videreris: ergo uirtute prioris ꝓmiſsionis. Quintò: Si ſurdo nihil audienti aliquid uerbo promittas, ſimiliter ſi in præſentia unius dicas. Ego tali abſenti amico hoc promitto: promiſsio in conſcientia uidetur tenere, quidquid ſit de foro ciuili: ergo etiã ſi fiat in mente, quæ eſt ꝓmiſsio in abſentia. Quòd ſi cõtra arguas: Promiſsio pẽdet ex acceptione alterius: ergo antequã ipſe nouerit non tenet. Fateor equidem: ſed tamẽ quod contendimus, non eſt aliud quàm ꝙ ille q alteri mente ꝓmiſit, tenetur id ei ſignificare: & ſi uoluerit acceptare, tenetur ei reddere. At uerò qñ promiſsio eſt mutua, puta, do ut des: facio ut facias, ut eſt cõiugalis conſenſus: tunc non ſufficit mentalis, niſi utrique parti exterius conſtet. Et pari iure nullus alius contractus teneret, puta emptionis aut uendõnis, niſi externè ſignificarent conſenſus. De ſimplici autẽ promiſsione vñr argumenta nonnulla ſuadere probabilitate: at probabilius fortè eſt eam, q ſola mente fit, nõ obligare: nã ante q̃ alius ſciuerit, põt reſcindi & mutari, ut libr. 4. q. de tranſl. dñio. me dixiſſe memini: ob id ꝙ cum naturale ſit hoĩbus, uerbis aut ſignis ſuos ſignificare conceptus, ante ſignificatam promiſsionem nulla vr̃ obligatio reſultare. In ſecundo argu. tangitur de metu. Hoc.n. conſtituiſsimum eſt quòd uotum debet eſſe uoluntarium. Voluntati autem ignorantia, uis, & metus obſtant vt

Suadetur ſequentibus rationibus altera pars quæſtionis proximæ.

Primum argum.

Secundũ.

Tertium.

Quartũ.

Quintũ.

Obiectio.

Solutio.

vt 3. Ethic. auctor eſt Ariſto. Et quidem de ignorantia artic. 1. dictum ſatis eſt. De metu ergo reſtat impræſentiarũ hoc pacto rñdere. Primum in confeſſo eſt, metum obſtare, ne uotum obliget ratione iã dicta: quia tollit uoluntarium. At verò cum metus multiplex ſit, dubium reſtat, utrum oĩs eandem uim hẽat impediendi: nam ſolenne eſt in mortis periculo uota facere: quæ quidem nefas eſſet re non cõplere. Diſtinguitur ergo duplex metus: alter forinſecus incuſſus: alter uerò ab intrinſeco ortus. Et quidẽ forinſecus imminens impedit ne uotum obliget niſi poſt liberè ratum habeatur & firmum: ille aũt qui eſt ab intrinſeco oblõnem, non tollit. Diſtinctio eſt receptiſſima, non modo Theologis, uerũ & Iureconſul. vt patet apud Panor. c. ſicut. 2. de regula. Quin verò ambæ iſtæ concluſiones, ſanctiones ſunt iuri canonici. Prima ſiquidem hr̃ in c. Relatum. de his quæ vi met. cauſ. fiunt vbi mulier quę coniugis metu uotum emiſerat religionis abſoluitur. Secunda uerò hr̃ eod citato c. ſicut de regula. vbi clericus qui nimia ægritudine monachatum uouerat, cogitur eſſe Monachus. Sed eſt perſpectè expendendũ, quiſnam impræſentiarũ cenſeatur metus ab extrinſeco qui excuſet. Haud. n. ſatis eſt ut à re extrinſeca incutiatur: nã uotum emiſſum in naufragio, metu turbati maris, tenet: neq; requiritur incuti ab hoĩe: nam qui in uincula coniectus aut in ſuſpendiũ raptus uotum emittit, licet metus ſit ab homine, ligatus manet: ſed requiritur ꝙ incutiatur ꝑ iniuriã. Neq; uerò id ſatis eſt: nã ſi Turca te hẽt captiuum, & Deo uotum facias aut diuæ Virgini, q̃ te inde eripiat, re uera tenet. Et ſilr ſi inuaſus ab hoſte in conflictu uotum facias, vt illæſus euadas. Requiritur ergo ꝙ incutiatur ab hoĩe per iniuriam intendente extorquere tale uotum: puta ſi dicat. Occidam te niſi noueris. Quocirca inde ratio huius diſcriminis elicitur, ꝙ metus ab intrinſeco exortus, à Deo offertur, qui nemini facit iniuriam: ille autem qui ab hoĩe infertur, ex iniuria naſcitur. Sed licet forſan eodẽ recidat genuina ratio eſt, ꝙ uotum per metum ab extrinſeco non eſt uoluntarium: ſicut alterum: qui. n. uouet extrinſeco metu percul ſus, nulla id rõne gratum hẽt quod uouet. & ideo non ſua ſponte illud acceptat: ſed quo ſe ab hoſte defendat, qñ uerò metus eſt ab intrinſeco, quia nulla exiſtit pugna cum hoſte, gratum hẽt illud uouere, ut patrocinium mereatur diuinum, quo liberetur à periculo Et ideo eſt alia ratione uoluntarium, q̃ prius: Et exemplo inſuper ab hoĩbus oſtẽditur id tenere. Dum. n. grauiter iacens metu mortis amplam medico ſi euaſeris polliceris mercedem, ideo uotum tenet, ꝙ illud medium eligis, ut ſerueris: multò ergò melius tenebit uotum emiſſum Deo. Huic nihilominus ueritati nonnulla obijciuntur argumenta. Primum eſt: Iur̃m extortum per metum etiã cadentem in conſtantem uirum prorſus obligat, uotum autẽ genere ſuo, quia fit Deo, maiori rigore ligat q̃ iur̃m: ergo ſimile uotum obligat. Negatur conſequentia. Nam etſi uotum propterea ꝙ fit Deo, coactius uinciat, quam iur̃m, quod fit homini: tñ iur̃m aliam habet obligandi naturã q̃ votum. Nam uoti obligatio ex nuda pendet puraq; vouentis voluntate: & ideò metus eidem uoluntati obiectus, tollendo voluntariũ, tollit obligatiõẽ: uinculũ aũt iuramenti non ex uoluntate iurantis, ſed ex natura iuramenti reſultat ac pendet. Eſt. n. reuerentia hæc debita diuino nomini. ut quod iuras nunquam falſum eſſe ſinas quomodocunq; id iures: dummodo ſis mentis cõpos. Sed de hoc iterum ſubſequenti lib. q. 1. articul. 1.

Duplex metus. — *Panor.* — *Explanatio ſuperioris aſſertionis.* — *Primum arg. contra dicta* — *Solutio.*

Secundum argumentum eſt: Conſenſus per metum forinſecus expreſſus, uerè conſenſus eſt. Ait enim Ariſtot. 3. Ethic. quòd qui in naufragio fluctibus ſuas merces cõmittit, ſimpliciter vult, licet conditionaliter nollet, ergo uotum ſimpliciter eſt uoluntarium, atque adeo tenet. Non deſunt è Iureconſultis, qui huic argumento manus dent: nimirum fatentes quòd ſi uouens habuit conſenſum quocunque fuerit metu coactus, tenet in conſcientia apud Deum. Secus autem in foro eccleſiaſtico. Opinio eſt Panorm. in c. Cum locum. de ſponſa cui aſtipulatur Syluestr. in uerbo, metus. §. 8. vnde ad illud c. relatum. de his quæ ui metuſve cauſ. fi. reſpondeo, quòd Papa mulierem illam, quæ metu uouerat, abſoluit, præſumens non habuiſſe conſenſum: ſimiliq; rõne abſoluit eccleſia eos qui legitimè timorem probant: quos

Secundum argum. — *Ariſtot.*

utique

Panor. Chryſoſ. Refutatur ſolutio Panorm.

utriq; ſi conſtaret habuiſſe conſenſum, non abſolueret. At uerò ſalua Doctorũ grauiũ exiſtimatione, male coniiciunt: immo quã uis reus fateatur ſe habuiſſe conſenſum, ſi tñ metum legitimis comprobet teſtibus: in more eſt, ut abſoluatur. Et ſimili probatur exemplo in matrimonio, ꝙ quoties metu cadente in conſtantem uirum celebratur, irritum habetur in foro eccleſiæ: ut patet c. cum loco, & c. ueniens. de ſpon. & 23. q. 5. cano. notificaſti. Et ratio eſt, ꝙ cùm uoti obligatio non niſi ex arbitrio uouentis ortũ habeat, naturale eſt ut dum uoluntas, illa neceſſitate compellatur, uotũ non ſit legitimum, eò præſertim quòd uotum eſt opus cõſilij, cui metus uiſque repugnat. Ex quo fit, ut idem metus, qui impedit dum uotum emittitur, ne obliget, culpam etiã eiuſdem tranſgreſſionis, excuſatione abluit. Exempli gratia: Si uouiſti die Sabbathi ieiunare, aut non ludere, aut eleemoſinam elargiri, & poſtea tibi metus mortis incutitur, vt cõtrafacias, tunc contrafaciendo excuſaris, niſi in contemptum religionis tyrannus tibi eam minaretur. Nam cauſſa, quæ promiſſioni obſtaculo eſt ne obliget, excuſationẽ ſecum eadem affert tranſgreſſionis. Præterea id probatur ratione ſuprà formata: nẽpè ꝙ uotum non obligat niſi ad modum legis: lex autem eccleſiaſtica ad ieiunium non eo rigore compellit, ut nos cõtendat pro ſui obſeruatione in mortem adigere, niſi infidelis tyrannus eam nobis in legis contemptum comminaretur. Grauius autẽ intricatiuſq; dubium impræſentiarum eſt utrum hoc quod dictum eſt, nempè metũ extrinſecus per iniuriam oblatum uoti obligationẽ impedire, in uniuerſũ de omni metu ſit intelligendum, ſiue grauis ſit ſiue leuis? Et in primis conſenſus eſt omnium uniuerſalis, metũ omnem cadẽtem in conſtantẽ uirũ illam tollere uolũtarij rõnem, quæ ad obligandum eſt neceſſaria: ſed non dum ſatis eſt apud omnes compertum quiſnam cenſendus ſit metus cadens in conſtãtem uirum. Vulgaris. n. quorundã Iuriſconſultorum, immo & Theologorum opinio eſt, quæ prima fronte imaginem ueri præſefert: nempè metum cadentem in conſtãtem uirum, eum eſſe, cui uir conſtans non ſuccumbit, ut faciat quod non debet. Hæc autem definitio tum falſa eſt, tum & principium petere apparet. Fieret. n. inde cõſequens nullum metum quantumuis atrociſſimæ mortis, ob quem homo naturalem legem ac diuinam tranſgrederetur, cẽſendũ eſſe cadere in cõſtantem uirum, quoniam qui ullo impulſus metu talem trãſgreditur legẽ, non eſt vir cõſtans. Obligat. n. nos uirtutis ratio, ut potius mortem feramus, q̃ furari, aut mentiri: aut quid ſimile, quod intrinſeca ratione malum eſt. Et tñ profectò metus mortis genere ſuo cadit in conſtantem virum, ut res ipſa per ſe patet: cùm terribilium omniũ terribiliſſimũ ſit. Et ꝙ definitio eadẽ principiũ patet, inde liquet, quòd cùm quæſtio eſſet an metus aliquis matrimonij aut uoti obligationem tolleret, ob id quod cadens eſſet in conſtantem uirum, facile pateret ſubterfugium dicenti talem metũ in conſtantẽ uirum nõ cecidiſſe, propterea qđ ob talem metũ id fecit qđ nõ debuit. Igitur deſcriptionem legitimã eiuſmodi metus, vox nos ipſa docet. Metus enim ille eſt cadens in conſtantem uirum, quem uiri conſtantia ſecum patitur, ſcilicet, quẽ ſtat uirum cõſtantem ſine ſuæ fortitudinis vituperatione hr̃e: ita ut non repugnet eſſe uirum conſtantem, & ſic metuere: nã una pars fortitudinis eſt, timere vbi oportet. Sed eſt apprimè animaduertendum, ꝙ nullus metus quantumuis in uirum conſtantiſſimũ incidere ſolitus, à culpa tranſgreſſionis excuſat diuinæ legis & naturalis. Vnde etſi mortis metus puellæ oblatus, vt ſtuprũ patiatur, uerè ſit cadens in conſtantẽ uirũ: quia fortiſſima id fœmina metuere poſſet: nihilominus ſi ob talẽ metum conſentiret ſtupro, non eſſet conſtans. At uerò eiuſdẽ cauſſa metus ieiuniũ frangere eccleſiaſticum, vel Miſſam die feſto ceſſaret audire, non eſſet inconſtans: quia huiuſmodi leges Eccleſiaſticæ cũ tanto rigore non obligant, ut illatum ſemper gratia mortem oppetamus. Nõ ergo ob id, quòd quis metui ſuccumbat, deſinit eſſe cadens in conſtantem uirum quoniam tunc metus excuſat vt ſuccumbens non ideo faciat contra id quod debet. Tale ergo metuum genus eſt, quod uoti obligationem tollit. Haud tamen hic pacabitur lectoris ſolertia: ſed quæret forte ulterius, unde perpendendus eſt metus ut cadere cognoſcatur in conſtantem uirum. Vtrum

Corollarium. — *Graue dubium.* — *Opinio Iuriſconſ.* — *Prima ratio in primam opinionẽ* — *Secunda* — *Quid metus cadẽs in uirum conſtantem.*

ſcilicet

Solutio dubitationis propoſitæ. ſcilicet in indiuiſibilis metus conſiſtat, idemq; ſit uniuerſis? Ad hoc ergo reſpondetur: Trinum eſſe caput, unde tale iudicium ſumendum eſt. Primum, ſ. ex parte obiecti. Timor.n.mortis, quæ omnium eſt temporalium truculentiſſimũ malum, cadere exiſtimatur in conſtantem uirũ. Atq; nomine mortis, exilium quoque & perpetui carceres comprehenduntur. Quin uerò & inſignis infamia, quam homines formidare nihilominus quam mortem aſſolent. Secundò id penſatur ex parte modi quo metus incutitur. Si enim fœmina tibi, uel puer, uel inermis homo mortem comminaretur, metus ille non caderet in conſtantem uirum. Sed tertiò (quod attentè hic conſiderandum eſt) id etiam perpẽditur ex parte ſubiecti. Etenim uirorum iſta conſtantia non conſiſtit in indiuiſibili, ſed ſuam habet latitudinem. Haud .n. aut Theſei aut Herculis ſtrenuitate pollere omnes aut debent, aut poſſunt Eſt nihilominus linea, extra quã non eſſet conſtantia. Metus ergo, qui ſecum illam compatitur conſtantiam, quę intra illam includitur latitudinem, eſt cadens in conſtantẽ uirum. Quocirca metus qui fœminam excuſaret, aut ſenem calore ſanguinis iã deſtitutum, non excuſaret uirum alium. Vnde nomine uiri intelligitur animi robur pro cuiuſque conditione, Ex quo fit, ꝙ ſi puella religionem ingreditur parentum metu, pro eius conditione attroci: nempè quia illam & uerbis & re nimium tractant asperè, niſi in monaſterium ſe permittat obtrudi, certè uotum tali conſenſu emiſſum non teneret. Sibi ergo ſuiſque liberis parentes conſulant, ut eiuſmodi rigorem cogendi remittant. Quò ergo tandem rẽ concludamus, metus leuis, puta remiſſior, q̃ qui cadit in conſtantem uirum, nec uoti obligationem impedit nec eius tranſgreſſionem excuſat. Quod ſi arguas, neque eiuſmodi uota eſſe prorſus ſpontanea, cũ ratione metus fiant: Rñdetur, metum leuẽ in rebus ſpiritualibus, puta in uoto & matrimonio, non exiſtimari metus nomine. De iure autem & foro ciuili nihil hic diſputamus, ſed ad leges & iudicia lectorẽ remittimus, quiſnam metus contractum uitiet, quis uerò minimè.

Scrupulus.

Solutio.

Obiectio.

Tertium argũ: quod apud D. Tho. ſm habet locũ, complures aperit dicendi materias. Prima eſt de illis, quibus poſſibile eſt uotum implere: ſeu ꝙ citra ſuam culpam in tali ſunt impoſſibilitate conſtituti, ſeu ꝙ ſibi uiam præcludunt ſeruandi promiſſum. Et primum membrum ad illum ſpectat, qui religionem uouit, q̃ ſibi refragantibus monachis: profiteri non eſt poſſibile. De quo cenſet S. Tho. diſtinguẽdum eſſe. Aut.n. eiuſmodi hominis intentio fuit uouere religionem in genere, & principaliter: licet ex peculiari deuotione hãc poſtmodum elegerit: aut princeps eius propoſitum fuit, ſe obligare ad hanc religionem uel ad hunc locũ. Atqui priori caſu tenetur ingreſſum illius monaſterij bona fide & diligẽtia procurare. Quod ſi illic nõ admittatur, tenetur adire aliud: ac demũ ſi ad illam religionem nõ pateat ſibi aditus tenetur aliam ac ſubinde aliam tentare, ut per ſe non ſtet quò minus habitum induat. Sin uerò uouendi intentio non fuit niſi ad talem domum: uel ad talem religionem, inde uel repulſus uel excluſus, non tenetur aliam adire, ſed liber eſt à uoto. In his ergo primum omnium perpendendum eſt obiectum uoti. Vouiſti religionem in genere. Itaque in obiecto uoti non poſuiſti hanc uel illam: tunc licet magis in unam ſis, q̃ in aliam propenſus, non tñ ad illam magis es obligatus, q̃ ad aliam. Si tamen in obiecto non ſolum genus religionis, ſed hanc expreſsè ſtatuiſti: illam debes prius aggredi, & inde repulſus alias adire. Igitur ſi uotum tuũ fuit: hanc ſingularẽ domũ ingredi: fortè in qua ſtudium uiget: & repulſam à monachis pateris, nullatenus aliam explorare teneris: etiam eiuſdẽ ordinis, quamuis obſeruatione præſtantiorẽ, neq; ullum in cõtrarium ſcrupulũ tibi ullus iniiciat: quia uotũ tuũ nõ fuit emiſſum alio religionis intuitu, q̃ huius conuentus. Quare licet eadem uigeat in alio religio, nihil ad te. Pari iure ſi uouiſti talem religionem, nempè noſtram, aut diui Franciſci, aut ſingulariter aliam, teneris quidem conuentus aliquot circumire, & ſi non admittaris, non teneris ad alia. Si autem in genere uouiſti religionem: tunc teneris alias tentare. Sed eſt dubium, utrum tenearis circumire omnes conuentus & religiones? Appa-

Materia tertij argumenti

Dubi

ſæ n. ſic eſſe: nã poſtquã uotũ emiſiſti, qđ ex oĩbus pendet, explorare oẽs dẽs à quibus uotum tuum pendet. In contrarium facit, ꝙ tunc deberes orbem totum peragrare: quòd quam moleſtiſſimum onus eſſet. Item ſi in conuentibus bene inſtitutis nõ eſſet receptus, deberes eum ingredi, vbi religio iacet, quod tuæ ſaluti non eſſet tutum. *Reſpõſio.* Rñdetur ergo primum: ꝙ vnuſquilibet ſuam cum primis debet intentionem conſulere qualiſnã fuerit: nam ſi tñ fuit illis religionibus ſe addicere, quæ ibi erãt circunſtantes & notæ, nõ tenetur niſi eaſdẽ diſcurrere. Quinimò licet quis ſic ſuã intentionem non reſtrinxerit, ſed abſolutè vouerit religionem: non tenetur religiones omnes peragrare: qñ neque Galli vnquam ea de cauſſa ad nos permearunt, neq; ex noſtris ullus ad illos. Alias deberes ẽt uſq; ad Græciam & Inſulas eandem ob cauſſam oberrare. Enimuerò ius nos ipſum naturæ circunſpectè docet, ut eiuſmodi uota intra regnum noſtrum & linguã ſint adimplenda. Ecquis. n. uoueret, ſi ob id teneretur ignotas gentes inuiſere? Quòd ſi inſtantius ſciſciteris, utrum oẽs ſaltẽ conuentus in regione propria circũire cogaris? (Apparet. n. id ſaltem rõ poſtulare: qñquidem votum ex oĩbus illis depẽdet.) *Scrupulus.* Reſpondetur, neq; tam late protẽdi obligationem, dum enim religioni te certè deuoueris, tñ teneris illam bona fide adire. *Solutio* Haud tñ metaphyſico aut dialectico ſignificatu cum tota eſt adeunda, ut vniuerſi conuentus uiſitentur, ſed morali modo. Ille. n. ſic dicitur totam religionem exploraſſe, qui bonã partem circumiuit, nẽpè ſi quinque aut paulo plures conuentus ambiat, nam licet ex paucis iudicium cæterorum venari. Ex his quæ dicta ſunt, palam ſequitur, illum qui aliquod hẽt impedimentum religionis, quod uel quando uouit non conſiderauit, uel poſt uotum, ſiue citra culpam, ſiue ſua culpa incurrit, liberum fieri ab eiuſmodi uoti obligatione: *Obiectio.* quoniam ad impoſſibile nemo iure cogitur. Vt ſi fortè eam religionem peculiariter uouiſti, ubi neophyti non admittãtur: cum id primum reſciueris, neq; illam neque aliam ingredi teneris. Idem ſi morbo laboras perpetuo, aut alij ꝑpetuo impedimento ſubiectus es, quorum cauſſa te intra repellunt, tutus es in conſcientia, neq; ulla leges diſpenſatione. Secus ſi impedimenta non ſint niſi temporalia: ut ſi laboras quartana febre: illa abeunte teneris. Vbi axioma illud theologũ, cuius S. Tho. 4. diſtin. 38. art. 3. meminit, memoriæ mandandum eſt: nempè, quicquid faciendum uotum impediret, ſi præſens eſſet, ẽt emiſſo voto obligationem auferre. Veruntamẽ ne quempiam decipiat, ad obligationem voti referendum eſt, non ad impedimentum voluntatis uouentis. Exempli gratia: Ille morbus, qui ſi dum uouebas, adeſſet, obligationem impediret, adueniens poſt votum, eiuſdẽ obligationem tollit. Attñ licet emiſſo uoto aliquid difficultatis experiaris, quam ſi præ noſces, non uouiſſes, non ideo uoti obligatio ceſſat. Aliàs omnia dirimerẽtur matrimonia, omniaq; expoliarentur religioſorum clauſtra. Quid autem ſi repelleris: quia neſcis Grammaticam, aut neſcis officium aliud ut recipiaris inter profeſſos laicos, an tenearis Grãmaticã diſcere, aut aliud officiũ? Ad hoc non eſt ſimpliciter reſpondendum, ſed cũ diſcretione. Enimuerò dum quis votum edidit religionis, proponens illius eſſe ordinis, qui ſacris initiantur, bona tamẽ fide arbitrabatur non requiri Latinè ſcire: ſi id poſtea ab illo requiratur, re uera non apparet obligatus Grammaticam diſcere: neque tenetur ad ordinem laicorum intrare: qñ ſua ignorantia vř hoiem excuſare. Ac perinde ſi religionem uouit laicorum: non tenetur aliquod diſcere opificiũ ſcitu difficile: quia putabat non eſſe neceſſariũ. Qñ uerò quis communi lege religionem uouit, tunc arbitror teneri Grammaticam diſcere, ſi modò facultas ſuppetit, qa ſciebat id eſſe neceſſariũ, uel tenetur intrare vt laicorum ordini deputetur. Dubiũ aũt egregiũ ſupeſt: Vtrũ repulſam paſſus, aut à religione excluſus, teneať religionis regulam inquantũ poſſit, ſeruare: ac munera religionis implere? *Dubium egregiũ.* Dixerim repulſus aut excluſus. Nam repulſus eſt, qui non admittitur: excluſus autem, qui ob incorrigibilitatem habitum exutus pellitur. Neq; idẽ eſt utriuſq; iudiciũ. De priori ergo prius diſputemus. Et loquimur de illo, qui bona fide procurauit religionem profiteri, minimè uerò potuit. De quo pro parte

affirmatiua.

Primum argu. partis affirmatiuæ. affirmatiua, ſ. quod nihilominus ad id qđ pōt obſtrictus maneat, arguitur: Puella quę uotum emiſit virginitatis, ſi poſtea illum florem ſua amiſerit culpa, debet nihilominus perpetuam ſeruare continentiam: ut hic S. Tho. & conſentienter doct. aſſerunt in uoto aūt religionis perinde ac in uoto virginitatis ĩcluditur caſtitas: ergo qui religionē uouit, licet repellatur, tenetur perpetuam ſeruare cōtinentiā: atq; adeò petere ſaltem debitū non pōt. *Secundū argum.* Scdò: Si quis uoueat pauperibus decem erogare, aut aduentus ieiunia ſuſtinere, non aūt totum perſoluere queat, tenetur quantum poteſt: ergo idē eſt ius de ijs, qui religionē uouerunt. *Tertium.* Tertiò: Dum quis uotum ſolenniter confirmat, tenetur ad oĩa officia & munera, quæ in eadem ſunt religione cōſtituta. uotū aūt ſimplex habet pro obiecto uotū ſolenne: nā qui ſimpliciter uouet, tenetur iuridico tpe uotum ſolennitate ſtabilire: ergo pariter tenetur eadē religionis officia inquantū ualuerit, exhibere ac ſoluere. *Quartū.* Quartò: Accedunt & tex. de conuer. coniug. can. Quidam. & cano. Placet. in quibus eadē ſnĩam definitur. Caſus n. prioris c. eſt, ꝙ quidā inuita uxore religionem ingreſſus ac ſubinde ea ipſum repetente in ſeculū reuocatus, poſt eiuſdē uxoris mortē cogitabat ad ſecundas ſe transferre nuptias. Alexander aūt 3. de eadem re conſultus, licet eum non rurſus in clauſtra religionis coegerit, inhibuit, tñ ne ſecūdā uxorē duceret. Idē deciditur in 2. c. de muliere: quę putans maritum obijſſe uitā, monaſterium ingreſſa eſt: atq; inde poſtea à coniuge extracta, orbata poſtea uiro, tentauit ſecundò nubere, & tñ prohibita eſt. *Solutio dubitationis proximæ.* His nihilo ſecius nō obſtantibus ſub diſtinctione rñdetur, ꝙ ſi qui religionem uouit, continentiā in ſuo propoſito expreſſit, tenetur in ſeculo permanens idem ſeruare: ſi uerò nihil aliud ꝗ religionem uouit, ad quam non recipitur, eouſque liber eſt, ut nihil in ſeculo teneatur religionis præſtare. Probatur: Si hmōi perſona, uel ad caſtitatem tenetur, uel ad aliud religionis munus, aut hoc eſſet uirtute eiuſdem uoti, aut quia repulſam paſſus, impoſſibilis ei ſit ingreſſus: neutrum iſtorum ergo. *Probatio* Probatur minor: Si. n. teneretur ratione uoti, illa obligatio ſtatim à tpe eiuſdem emiſſi inciperet: hoc aūt uſus ipſe falſiſſimum oſtendit. Ecquis. n. aſtruat, ut qui uotū ſimplex Carthuſienſiū ſuſcepit, illico perſtringatur & Pſalmos recitare, & à carnibus abſtinere? Quòd aūt ratione repulſæ teneatur, multo eſt improbabilius. Nā illa repulſa non fuit in eius poteſtate. Quare neque ipſum nouo uinculo irretiuit, nullo ergo pacto tenetur in ſeculo ullum religionis munus ſoluere. *Secunda probatio* Scdo id arguitur, vt legitima cauſſa pateſiat. Nemo uirtute uoti obligatur niſi ad id qđ eſt ꝓpriū eius obiectū: illius aūt qui religionem ſimpliciter uouit, propoſita fuit tñ religio: ergo ad id tñ tenetur: quod ſi ſoluere nō pōt, immunis à uoto fit. *Obiectio.* At uerò contraria fortè inſurgis: Qui obligat ad aliquid, ſimul & ad id obligatur, qđ inde ſubſequitur: ut in religione inſtituta is qui religionem ſimpliciter uouit, cuncta alia in uirtute uouit. Hoc aūt argũ non ſolum non eſt contrarium uerū & fauet ſnĩæ noſtræ. *Solutio.* Etenim qui ſtatum aliquem pollicetur aſſumere, non ſe obligat ad leges illius ſtatus quouſque ſtatum illū re uera aſſumat: quia non exprimit in ſuo uoto obligationē ad peculiares leges illius ſtatus. Cum ergo religio, ſtatus quidam ſit, licet illum fueris aſſumere pollicitus, quouſq; illum aſſumas, non teneris ad eius leges: quippe ꝗ nō obligāt niſi eiuſdē ſtatus ꝓfeſſores: utpote qui ad illas ſe expreſſe obligarunt. Exemplum eſt in Chriſtianiſmo. Vniuerſi. n mortales Chriſtianiſmum ſuſcipere tenētur: & tñ quouſque per baptiſmum illū profiteantur, non tenentur ad leges noſtrorum ſacrorū, neque ad alias nobis peculiares quæ non ſunt de iure naturę. Eodem itidem pertinet illius exemplum, qui emiſit uotum ſuſcipiendi ſacros ordines: haud enim tenetur eccleſiaſticos pſalmos recitare antequam ſacris initietur, atq; adeò neq; caſtitatem ſeruare, niſi quatenus diuina lege prohibetur. Idem ergo eſt de illo, qui religionis ſimplex uotum fecit. Poteſt enim mutuum ius non ſolum coniungi reddere, uerum & ſibi uiciſſim petere. Et per hoc ſoluitur argumentum ſuperius obiectum, *Ad argumenta facta in cōtrarium.* Haud. n. ualet conſequentia. Votum ſolenne obligat ad ſingularia religionis ſtatuta: & illud eſt obiectum uoti ſimplicis: ergo & ſimplex ad eadem obligat. Nam uotum ſo-

lenne eſt cōpletiuum, quod aiunt: nempè ſtatus profeſſio, quo quiſque expreſſe dicit vouere obedientiā, caſtitatē, & paupertatē: & leges obligant profeſſos: ſimplex aūt non obligat niſi vt ſtatū ſuſcipias. Ac pinde rñdetur ad illos canones ſupra citatos de conuerſ. coniugato. Illi namq; vota ſolēniter ediderant promittendo explicite caſtitatē: & ideo inquātū ſe inuito coniuge potuerunt obligare, adſtricti erant. Potuerunt aūt ſe obligare, ut nunq̃ coniugalem uſum peterent: & idcirco prohibiti ſunt ad ſecundas tranſire nuptias. Sed quia quātum ad alia uotū non tenebat, nō ſunt defunctis coniugibus, in religionē reuocati. De alio aūt argō, nēpè de illo q multū uouit, qui perinde ſi totum non ualet: dēt ſoluere partem: nullum ad rem affertur exemplū: q̃m qui vouit totum, formaliter uouit parte At uerò de illa quæ ſuā uirginitatem Deo dedicauit, diſtinguēdum eſt. Bifariam .n. uouere quis pōt uirginitatē. Vno modo ad ipſam propriè reſpiciens: ita ut ſua non fuerit intētio niſi à prima Venere abſtinere: nam uſu hoc uenire ſolet Et tunc illa p dita nō tenetur amplius ad caſtitatem: quia ſuum penitus propoſitū nō fuit niſi ut carnis integritatem cuſtodiret. Si aūt ſimpliciter & abſq; ullo moderamine uotū emiſit uirginitatis, tum illa et corrupta nihilominus tenetur ad caſtitatem, q̃a uotū eiuſmodi ſimpliciter eſt negatiuum: puta uirū nō cognoſcere. Quare quoties illum experit̃ uotum uiolat. Ob idq; nullum inde exemplū ad illud deducit̃, qui religionē uouit. Quòd ſi hic obiter ſciſciteris, utrū illa, q̃ uouit nō nubere, teneat̃ ſubinde ad uotum caſtitatis ut quoties fornicetur, dupliciter peccet: apparet. n. inde ſic eſſe, q̄ iō mulier nō nubet ut caſtè uiuat. Rñdetur nihilominus eiuſmodi uotum ex ſua natura, niſi aliud exprimatur, non obligare ad caſtitatem. Eſt enim caſtitatis materia duplex. Altera, quæ opponitur luxuriæ. Et hæc eſt cōmunis materia præcepti & uoti: ad quā idcirco ſe obligat, qui religionem profitetur. Altera uerò eſt ſupererogationis: quæ eſt propriè materia: ut potè a toto coniugali abſtinere. Et quæ tantum uouet non nubere, ad hanc ſolam ſe obligat, ſcilicet non opponere religioni obſtaculum. Quapropter ſi fornicetur ſimplici flagitio delinquit. Quòd autem ſi eo propoſito non nubere uoueret, ut licentius ſcortaretur. Reſpondetur uotum hoc nullatenus eſſe obligatorium, eo q̄ eſt de re mala: obiectum. n. tunc quod eſt non nubere, refertur in malum finem: atque adeò uitiatur, Ea propter neq; nubendo neq. fornicando tranſgreditur illa uotum. Hactenus de illo diſſertum eſt, qui citra ſuam culpam impoſſibilitatē incurrit implendi uotum, Sequit̃ ergo ut de illo dicamus qui ſua ſponte illud fecit impoſſibile. Vtrum uidelicet qui poſt emiſſum ſimplex religionis uotum uxorem duxit, teneatur inquantum poteſt, caſtitatem ſeruare, puta debitum non exigere? Vr. n. hæc ratio id perſuadere. Nemini ſua culpa ſuffragari dēt, neq; ſuus patrocinari dolus: eiuſmodi autem hō ſua culpa uiā occluſit implendo uoto, ac perinde in eius fraudē uxorem ſibi aſſociauit: manet ergo in quantum pōt, ligatus. Atq; hanc opin. propter hanc rationem amplexantur Iuriſconſulti. Vñ Syluest. in uer. uotum. 2. §. 1. cum cæteris Summiſtis, ait eiuſmodi perſonam impediri à complemento uoti: quia ad debitum reddendum tenetur, quaſi cōpertum habens non poſſe petere. Nihilominus cōtraria ſnīa, nēpè q̄ poſſit etiam petere, amplectenda eſt, quam hoc loco Caiet. meritò ſtatuit: q̄nquidem rō proximè facta eiſdē uiribus de utroq; militet, ſeu citra culpam ſeu ex culpa impoſſibile fecerit uotū religionis implere. Tenebatur. n. ille duntaxat, ut præmiſimus ſtatum illum ſuſcipere, qui penitus fuit ſui uoti obiectum. Nā cum ſtatuta religionis ſolos profeſſos perſtringant, ad illa nō tenetur quod illa fuerit expreſſe profeſſus: idq; iam inſuper ſic confirmatur. Religio tribus uotis conſtat, ſcilicet obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis. Qui autem ſimpliciter uouet, illa non explicat: ſicuti qui uouet ſolenniter. Quare ad illa nondum tenetur. Quis enim ſe audiat aſſeueranteis quòd qui religionē diui Franciſci uouit, poſtquam rei uxoriæ mancipatus eſt, teneatur bonorum dominium & poſſeſſionem abdicare? teneaturque ad ieiunia & alia obedientiæ muneraquæ in ſeculo præſtare poteſt? Si ergo ad alia duo non tenetur, fit, ut neq; ad uotum caſtitatis. Ex hac autem definitione alia emergit dubitatio, utrum. ſ. qui non

Primum argu. *Secundū argum.* *Quæ. 7.* *Reſpōſio.* *Scrupulus.* *Solutio* *Quæſtio altera.* *Rō partis affirmatiuæ.* *Syluest.* *Solutio q̄nis.* *Caieta.*

Dubitatio altera. non modo religionis ingreſſum vouit, verum & perſeuerantiã uſq; ad mortem, citra ſolẽnitatem tñ: & nihilominus ſuapte ſponte matrimonij ſe nodo implicuit, ad aliquid præ illo teneatur qui non niſi ingreſſum uouit? *Rõ dubitandi.* Et ratio dubitãdi eſt, ꝙ iſte formaliter uoluit ſuũ uotũ ſolennitate firmare, & ideo apparet ad caſtitatẽ ſibi impoſſibilem teneri, ſ. vt vxorium debitũ ei petere non liceat. Caieta. de hac re multa inſumit uerba iudicio mea ſuperuacanea. Fateor n. me non percipere, quidnam nouæ obligationis uotũ perſeuerantiæ voto religionis accumulet. triplici. n. forma fieri uotũ ſimplex poteſt religionis. Vno modo, vt quis voueat tm̃ ingredi: non quidẽ aĩo perſeuerandi, aut ſolenniter profitendi, ſed ſtatim exeundi. Et hoc arbitror eſſe uanum, vti ait Palud. 4. diſt. 38. q. 4. Nam etſi obtendatur id fieri gratia tm̃ uerecundiæ, nihil ad religionem hoc refert. Secũdò modo, vt in obiecto voti ponatur perſeuerantia & ſolennis profeſſio. Tertiò, vt ſimpliciter uoueatur religio. *Solutio* Et cenſeo ſecundum uotum nihil tertio adhibere uinculi. Nã qui religionẽ abſolutè vouit, uotũ illud ſm iura emittit, tã diuina q̃ humana: ius aũt diuinum eſt ut uoueat ea intentione, vt uerè efficiatur religioſus: atque adeò ut perſeueret vſq; ad mortẽ: iura autem eccleſiaſtica tp̃s indulgẽt ꝓbationis, ut ſi experimento bona fide didicerit non ſibi religionem congruere, non ſuſcipiat, quod ferre nequit. Quapp etſi terq; quaterq; uouẽdo addas perſeuerare, ſemp intelligitur, niſi tp̃e probationis experiẽtia te aliud admonuerit. Atque adeo poſt tale emiſſum uotũ, ſeu ad ꝓfeſſionem ſine tua culpa non admittaris, ſeu tua ſponte matrimonium contraxeris, non arctius non ſeculo reſtas obligatus q̃ ſi ſimplex emiſiſſes religionis uotũ. *Argum.* Et ad argumen. in contrarium rñdet͛ ꝙ quamuis uoueris perſeuerare ſeu religionẽ profiteri, nõ obligas niſi ad profitendũ ſm iura. Et ideo quouſq; fueris profeſſus, neq; ad caſtitatẽ teneris neq; ad alia ſtatuta. Supereſt hic demũ de illo dicere, qui poſt ſolẽne uotum, ceu incorrigibilis à monaſterio pellitur utrũ tutus maneat in conſcientia, poſtquam ui expulſus eſt, & abiectus. Rñdetur, ꝙ quãdiu per ipſum ſteterit quo minus recipiatur, non eſt tutus, ſed tenetur emendare ſeſe, & in uiã redire: qm̃ cũ ex culpa ſua fuerit excluſus, q̃diu in illa perſeuerauerit, uerſabitur in periculo. *Dubitatio de excluſo à monaſterio propter incorrigibilitatem.* Si aũt correcta uita ad clauſtra rediens non admittatur, tutus manet in ſeculo. Quòd ſi ſciſciteris, an teneatur in ſeculo religionis uota ſeruare. *Solutio* Rñdetur: A voto quidem obedientiæ abſolutus manet: poſtquam prælatus eũ reiecit, ac ſubinde à uoto paupertatis, qñquidem conuentus eum non alit. Ac perinde à perſoluendo officio diuino, niſi fuerit in ſacris atq; à ieiunijs & alijs annexis religioni: ſiquidẽ illorũ nõ fecit uotũ expreſſum neq; ad illa tenebat͛, niſi rõne religionis, à qua expellitur Sed tamen à uoto caſtitatis non eximitur, eo ꝙ expreſſe illud emiſit, nec prælatus potuit ab eo illũ liberare. Quid aũt, ſi ante indutũ habitum uouerat religionẽ in genere, utrum ſic excluſus ab hac religione, teneatur ad aliã correctus transmigrare? Re uera rõ id vr̃ conuincere. Nã ſicut ille, qui nõ huc admittitur, tenetur aliã religionẽ explorare: ita ille teneri vr̃, qui poſt profeſſionem expellit͛. Et ita libentius cenſerẽ. Quamuis forſan dici poſſet, ꝙ per uotum ſolenne huius religionis ceſſauit illud ſimplex generale: & ideò ſi huc poſteà non recipitur, liber ille eſt prorſus. Sed tamen prior ſententia mihi probabilior eſt.

Ad quartum ar. S. Tho. In ſolutione ad quartum ſubmouetur dubium de tempore adimplendi uoti. Ad quod San. Thom. ſolum reſpondet quòd qui ſe obligare propoſuit, ut omni procul mora illud impleret, tenetur ſtatim qui uerò ad certum tempus, uel ſub certa conditione id propoſuit, tenetur tunc. *De tẽpore quo uotũ reddendum eſt.* Veruntamen ſi exactius reſponſum deſideras, ſic accipito. Trifariam quis poteſt uotum edere: ſcilicet aut tempus conſtituendo. aut conditionem ſupponendo, aut ſimpliciter abſque ullo additamento. Et quidem primum membrum, ſubdiſtinguendum eſt: nam ſi uouiſti certo tempore quidquam faceres, idque temporis illius intuitu, ex deuotione ſcilicet illius: ut cum uouiſti ieiunare in uigilia Corpus Chriſti, uel aduentum, teneris tunc temporis ſub pœna mortalis culpæ. Quòd ſi tunc non exolueris, non teneris alio tempore ieiunium ſupple-

re, eò quòd animus tuus ad illud fuit tpſ propenſus. Perinde.n. tunc cenſendum de uoto eſt atque de lege, quæ ſingulariter quadrageſimalem ieiunium iubet. Si uerò adiectio illius temporis non fuerint pp eius affectionem, ſed ut principali uoto limen poneres, tunc teneris quidẽ illo tempore. ſed nihilominus illo tranſacto obligatio non aboletur, quin alio tenearis. Vt ſi uouiſti religionem intra annum ingredi, delicto tibi dabitur niſi illo anno promiſſum reddas Dño Deo tuo: & nihilominus illo præterito eandẽ teneris ſuſcipere religionem. Res eſt clara. Cõditionale aũt votum non uno, ſed duobus fit modis. Eſt.n. alterum ſincere conditionale, alterum uerò pęnale. Conditionale eſt, quotieſcunq; homo ad rem aliquam affectus eſt, ſed quia impedimentum ſibi obſtat uel facultas non ſuppetit, uouet ſub conditione. Vt ſi voueas poſt mortẽ matris quæ tibi erat impedimento religionem intrare: aut poſt mortem patris ſuppetẽtibus tibi numis peregrinati: aut ſi tibi tale Deus beneficium cõtulerit, orphanã dotare. Pœnale aũt eſt, qñ nõ eras tali rei affectus: neq; tibi erat cordi: immo quia exoſa eſt & inuiſa tibi, adigis te uoto in illã crucẽ, ſi in re tibi forte aliqua peccare contigerit. Vt cũ uoues ſi luſeris, aut ſi adulterium feceris, religionẽ ingredi. Hoc.n. licet formã habeat conditionalis uoti, eſt tñ pœnale: qm̃ directè uotum non eſt religionis, ſed non ludendi aut non adulterandi: pœnã.n. adiecisti ut uel caueres, uel poſt factũ, teipſum caſtigares. Eapp inter hæc uota una eſt compertiſſima differentia, & vna itẽ aperta conuenientia: ſed una reſtat controuerſia. Differentia inquam eſt, ꝙ ante poſitã conditionem, qñ uotum eſt religionis aliudve ex tribus Pontifici Maximo reſeruatis, ſuper pure conditionali nõ poteſt niſi per ipſum Pontificem uel per concilium diſpẽſari: in pęnali autem põt per epiſcopũ. Ratio eſt ꝙ in priori illud, quo directè fertur uotum, eſt religio: uotũ aũt pœnale non rectè fertur, ut præmiſimus, niſi in illud proximum obiectum: quod eſt non ludere, aut non adulterari. Quare qui in illa diſpenſari poteſt, ualet etiã in pœnam ex tranſuerſo appoſitam, quantumuis ſit religionis. Conuenientia uerò eſt, ꝙ utrunq; poſita conditione obligat: neque de hoc ullo pacto controuertitur. Quòd ergo ſub iudice reſtat, eſt, utrum poſita conditione pœnale uotum nequeat niſi à ſummo Pontifice diſpenſationẽ ſuſcipere, perinde atq; aliud conditionale. De quo q. 4. ſub titulo diſpenſationis, art. 3. dicturi ſumus. Videtur.n. eodem modo eſſe indiſpenſabile: qñquidem uirtute uoti obligatio iam tũc religionis exorta eſt.

Votum conditionale.

Votum pęnale.

Differentia inter vot. conditionale & pœnale quãtum ad diſpẽſabilitatem.

Ad quintum facile reſpõdetur: In primis neminem poſſe alium ſuo uoto obligare: neu filium, neu ſeruum, neu aliter ſubditum: qñ uotũ eſt religionis actus qua qs ſuam propriam offert Deo uoluntatem. Quare ſi uouiſti filium alicui templo offerre, teneris illum ducere: ille aũt ſolum tibi filiali obedientia tenetur parere: nullatenus tamen ex vi religionis. Rurſus, qui per ſe uotum implere non poteſt, ſi perſõnale eſt, nullatenus id tenetur præſtare per alium, tum ꝙ in uoto ſemper intelligitur poſſibilitatis conditio: tũ quod perſonale uotum ſit pp propriam macerationem aut aſſlictionem corporis, aut ad excitandum deuotionem, ut patet in uoto ieiunij aut peregrinationis. Hæc autem nemo per alium aſſequitur. Secus, ſi non eſt uotum merè perſonale: ut ſi in ſubſidiũ belli Hieroſolymitani perſonam unam uouiſti, & tu non potes, debes aliam mittere. Rurſus, ſi uouiſti monaſterium ædificare, aut uirginem dotare, qđ uiuens non perſoluiſti, tenetur hæres tuus ſi bona illi relinquis: ut ait Palud. 4. diſt. 38. q. 3. Pro quo facit l. 2. ff. de pollicita.

Ad quintum principale.

Palud.

ARTICVLVS II.

Vtrum utile ſit expediensq́, uouere.

POſt uirtutem uoti obligandi ſequitur de alia, quæ eſt eius utilitas: Vtrum ſcilicet aliquid nobis emolumenti afferat? Et arguitur à parte negatiua: Nemini expedit priuare ſe optimo bono, quale eſt libertas. Hac enim homines cæteris animantibus præſtamus: quare nullo eſt auro æſtimabilis: hac autem homo per uoti neceſſitatem nudatur: ergo uouere non eſt expediens. Secundò: Nemini conſilium eſt periculis ſeſe obijcere: qui autem uouit: periculo exponitur extra quod erat.

Primum ar. à parte negatiua.

Arg. 2.

Vnde

Augu. Vnde Augu. in epiſtola ad Arment. & Pau. Quia iam, inquit, vouiſti, iam te obſtrinxiſti. Aliud facere tibi non licet. Non talis eris, ſi non feceris quod vouiſti, qualis mãſiſſes ſi nihil tale vouiſſes. Minor tunc eſſes, non peior. Modo autem tãto (quod abſit) miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quãto beatior ſi perſolueris. *Arg. 3. Paulus.* Tertiò arguitur: Cõſilium eſt Paul. 1. ad Corin. 4. ut imitatores eius ſimus, ſicut ipſe eſt Chriſti: Chriſtus autem nullibi legitur aliquid vouiſſe, neq; Apoſtolorum vllus ergo nihil in uouẽdo emolumenti ineſt. In cõtrarium autem eſt Pſal. ille, Vouete & reddite Domino Deo veſtro.

Cõclusio responſiua. Ad qõnem hanc vnica eademque compertiſſima concluſione reſpondetur. Vouere utile quidem eſt: nõ tamen Deo, ſed nobis. *Probãt.* Probatur: Alia rõne homini quidpiam promittitur, quam Deo, homini.n. aliquid promittimus, quòd non ſolum beneficium conferre, vtile illi eſt, verum & ipſum ei polliceri. Nam ſicuti re ipſa collata iuuatur, ſic & promiſſione fit certior futuri beneficij: vnde ſpẽ generat, q̃ pro alio beneficio ducit. Quapropter non ſolum conferenti, uerum & promittenti gratiæ exhibẽtur. Deo autem ut nihil inde commodi accreſcit, ꝙ aliquid ei conferimus, eò quòd noſtrorum bonorum non indiget: ita neq; utile eſt, ut ei aliquid polliceamur. Scit.n. oculatius, quàm nos quiduam ei ſimus exhibituri. At uerò vtrunq; nobis vtile eſt: nã per hoc quòd ei aliquid exhibemus, nobis ipſis augemus præmia, ei uerò tantum extenſior fit gloria. *Augu.* Vnde Auguſti. in eadem epiſtola, Benignus exactor eſt, & non egenus: & qui non creſcat ex redditis, ſed qui in ſe faciat creſcere redditores: nam quod ei redditur, reddenti additur. Inde autem, quòd illi quippiam pollicemur, hoc nobis accreſcit lucri ꝙ voluntatem noſtram in bonum figimus & firmamus, ut mutare iure nequeamus animum. Eſt ergo ex re, non quidem ſua, ſed noſtra uouere. *Corollarium* Corollariũ concluſionis huius eſt, ſalutare eſſe alijs conſulere ut uoueant. Attamen tam concluſio quàm corollarium intelligitur in genere & ex obiecto: nam ſpeciatim nõ ſingulis eſt ſemper commodum. Quòd quidem non ex natura & qualitate uoti deſcẽdit, ſed ex imbecillitate & defectu perſonarum: nempè quia ſibi non ſunt conſtantes ut uoti arduitatem euincere ualeant.

Igitur inter Catholicos adeò res hæc euidens eſt, ut niſi cum hæreticis nulla nobis pugna reliqua fiat. Eſt ergo primum ſuprà factum arg. quo hæretici, ut nouiſſimè Lutherus in impio ſuo lib. De votis monaſt. contendunt, *Luther.* perniciosum eſſe vouere, tm̃ abeſt vt ſit vtile. Verba ſunt Lutheri *Motiuũ Lutheri.* in eod lib. Et paulò poſt: Votum, inquit, caſtitatis & totius monaſticæ, ſi pium eſt, debet neceſſario ſecum inuoluere libertatem rurſus omittendi. Et poteſt hæc hæreſis fucari ex uerbis Chriſti, Qui poteſt capere capiat. Si vis perfectus eſſe. Et ex illo Pauli præceptum Domini non habeo conſilium autem do. Et ratio, inquit, eſt: quia priuamus non libertate, quia iuſti debẽt ſeruire Deo, & non ſicut mancipia. Et inde inſcripſit alium nefarium librum de captiuitate Babylon. ſic.n. appellat Eccleſiaſticas traditiones. *Solutio S.Tho.* Reſpondet ergo S. Thom. quòd ſicut non poſſe peccare nõ diminuit libertatem, ita neque neceſſitas firmatæ voluntatis in bonum qualis eſt neceſſitas voti. *Fit liquidã ſolutio San. Thom.* Ad huius autem liquidiorem intelligentiam notandum eſt, duplicem eſſe neceſſitatem agendi: alteram quidẽ naturalẽ, qualis eſt in brutis animantibus & in rebus inanimis. Et hæc prorſus tollit rõnem laudis & meriti. Altera eſt neceſſitas obligationis. Et hæc non tollit meritum; ſed auget. Aliàs inconſultè atq; in noſtram perniciẽ nos Deus legibus obligaſſet. Quòd ſi altiſſimã rei huius rõnem deſideras, ex fine libertatis tibi liceat perpendere. Enimuero etſi libertas noſtra, naturalis nobis ſit, tñ auctor ipſe naturæ Deus, in hoc nos atque angelos liberos creauit, ut opera noſtra digna eſſent laude, & præmij merita apud ipſum. Opera.n. naturalia, ut modo dicebamus, merita eſſe nequeunt. Ad hoc igitur noſtram condidit libertatem, ut cum malum facere poſſimus, facientes bonum, mereamur uitam æternam: quam ſi nobis abſq; ullis prorſus meritis neq; noſtris neque Chriſti contuliſſet, flore illo accidentario gloriæ caruiſſet, quod eſt mereri qđ habes. Nã p̃ſtantius eſt mereri, qđ non habes q̃ id habere quod non mereris. Vbi ergo libertas noſtra in bonum figitur, ut non peccet, nihil libertatis perdit: quia figitur

an id, ad quod creata eſt. Quapropter neque Apoſtolorum voluntas in bonum confirmata vllam perdidit libertatẽ, ac multominus beati lõgeq; minimè Chriſtus: qui licet ad utrumlibet habuerit libertatem, *Auguſt.* non tñ ad id, quod malũ eſt in ſenſu compoſito. Vnde Augu. in eadem ipſa epiſtola, Felix, inquit, neceſſitas eſt, quæ in meliora compellit. Vnde illæ auctoritates ſuprà citatæ quibus Chriſtus oſtenditur liberam reliquiſſe familiam ſuam ad cõſiliorũ opera, perperam ab hæreticis intelliguntur: quaſi nos prohibuerit ne uoto nos ad illa cõſecraremus. Legitimus enim ſenſus eſt, quòd noluit nos illorum præceptionibus deuincere. Qui tñ uoto ſe uoluerit ad illa perſtringere, hoc ipſum conſilium eſt ſaluberrimum. Alioqui nullus eſſet monachorum fixus ſtatus, ſi cuilibet pro libito fas eſſet abire: ſed hoc ipſum eſt quod ipſi moliuntur. *Scrupulus i uerbis San. Tho.* Aliquem tamẽ tibi fortè ſcrupulum verba S. Thom. inijcient, quibus comparat neceſſitatem voti illi, quæ eſt non poſſe peccare: cum tamẽ uotum de opere ſupererogationis ſit, cuius cõtrarium nõ eſt peccatum. *Solutio* Reſpondetur tñ nõ eò illa quidem voce retuliſſe, ut affirmaret uotum eſſe firmitatẽ non peccandi: ſed uſus eſt ſimilitudine, quòd ſicut ſtabilitas non peccandi in Apoſtolis & beatis non minuit libertatem, ita neq; firmitas faciendi opus conſilij, quod eſt maius de maiori bono. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſm reſpon. per diſtinctionẽ, Duplex enim eſt periculum: alterum, quod ex ipſo facto naſcitur: cui quidem te obijcere non eſt conſilium. Vt cum quis ſe ponti committit ruinam minanti, aut inter cornua ſe proijcit trucis tauri. Sed alterum eſt periculum nõ quidem ex facto ortum, ſe ex hominis fragilitate & languore. Et huic ſe hominem gratia melioris boni offerre, non ſolũ non eſt ſemper temerarium, uerum & nonnunquam expediens: vt equum aſcendere, ut expeditius iter abſoluas: licet ob ſegnitiẽ tuam poſſis inde cadere. Item neque eſt temerarium periculis te cõmittere, quæ ex euentu ſolent euenire. Ait.n. Sapiens Eccleſ. 11. Qui obſeruat uentum non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metet: periculũ aũt uoti non eſt prioris generis, ſed poſterioris: putà quòd uir conſtans & ſtrenuus ſuperare poteſt. Vnde in eadẽ epiſtola Aug. *Auguſt.* Non te inquit, vouiſſe pœniteat: immo gaude iam tibi nõ licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. *Ad tertium arg.* Ad tertium rñdetur, ꝙ Chriſto nulla rõne uouere congruebat: tum ꝙ Deus erat: tum ꝙ inquantum homo conſtantiſſimã habebat uoluntatẽ in bono, ceu comprehenſior exiſtens. Vñ illud Pſal. Vota mea reddam in conſpectu timentium eũ, non de ſua ipſius perſona, ſed de corpore, ꝙ eſt eccleſia intelligitur. Apoſtoli uerò uota paupertatis & reliqua ſuſceperunt, ut Matth. 19. colligitur: vbi ait Petrus, Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te: quid ergo erit nobis? De quo latius q. 3. & 6.

AATICVLVS III.

Vtrum uotum ſit actus latriæ ſiue religionis.

CVm in quæſtione hac de uoti uirtute ſermo uerſetur, quæritur, cuiuſnam ſit uirtutis officium? Et arguitur primo, ꝙ nullius ſit ſpecialis opus. *Primum argum.* Omne opus cuiuſq; virtutis, ut ſupra dictum eſt, poteſt eſſe uoti materia: eiuſdem autem virtutis eſſe uidetur promittere, & facere: ergo cuiuſcunque virtutis eſt, ſuum uouere opus, atque adeo non eſt ſpecialis uirtus.

Secundũ argu. Secundò: Illa eſt ſolum religionis uirtus, ut in de Offic. auctor eſt Tullius, qua cultum Deo ceremoniamque offerimus: *Cicero.* qui autem aliquid Deo uouet, tantum promittit: ergo non eſt religionis actus.

Tertium argu. Tertiò: Religionis cultus ſoli Deo exhibendus eſt, cui latria debetur: uotum autem nõ ſolum Deo, uerum & ſanctis ſit, immo & prælatis quibus religionem profeſſuri, obedientiam promittunt. ergo uotum non eſt religionis actus. In cõtrarium eſt illud Iſaiæ 19. Colent eum in hoſtijs & muneribus, & uota uouebunt Domino, & ſoluent. ubi colere, quod eſt religionis, per id explicatur quod eſt uouere.

Ad intellectũ qõnis huius notandũ eſt, actũ quẽlibet ſtudioſũ bifariam eſſe poſſe alicuius virtutis: videlicet, & elicitꝰ, & imperatus. *Fundamentum.* Ille.n. actus elicitur à virtute, qui eſt obiectũ formalis eiuſdẽ uirtutis. Sic.n. credere eſt actus elicitus fidei, & reſtituere alienũ, actus elicitus iuſtitiæ, inſtar actuũ potentiarũ. Viſio.n. elicitur à uiſu: quia eſt ſenſatio coloris. Ille autẽ actus imperatur à virtute, q elicitur ꝑ imperium illius mouentis aliã virtutem ꝑꝑ ſuum finem: ut ieiunium

iunium

Digitized by Google

iunium, quod elicitur à temperantia, tunc imperatur à charitate qñ mouetur homo ad ieiunandum, non ſolum quia actus eſt tẽperantiæ, ſed pp amorẽ Dei: ſicuti & in uitijs: dũ quis furatur pp mœchiam, furtũ quod elicitur ab iniuſtitia, imperatur à luxuria. Dum ergo quæritur de aliquo officio cuiuſnam uirtutis ſit, non inueſtigatur cuius impio, fiat (nã à multis põt imperari) ſed cuiuſnam ſit actus elicitus. Et hoc eſt qđ de uoto impræſentiarum percontamur. Ad quod unica cõclõne rñdet: Vouere eſt actus elicitus religionis, tanquam Dei cultus. Probatur: Votum eſt ordinatio quædam & oblatio eorum, quæ hõ uouet in obſequium cultumq; diuinum. Hoc. n. ſonat ipſum quod eſt Deo promittere, ordinare aũt & offerre quodcunque opus in Dei cultum, eſt actus religionis: ergo eiuſdem uirtutis eſt uouere. Mõſtratur minor: Opus cuiuſcunq; uirtutis Deo põt, ceu ſacrificium offerri: ut ieiunium, eleemoſynę erogatio, & quicunq; actus ſeu fortitudinis ſeu tẽperantiæ, &c. Hmõi aũt ordinatio & oblatio non tribuuntur ipſis uirtutibus imperatis, à quibus illi actus eliciuntur, ſed uirtuti imperanti: qualis eſt religio: ergo uouere eſt actus elicitus religionis. Vna aũt tibi forſan dubitatiuncula ex his oboritur. Quòd eũ ordinare & referre aliquid in Deũ, nõ ſoli religionis uirtuti, uerum & charitati, eidemq; præcipuè competat non magis inde colligatur, uouere eſſe actum religionis, quam charitatis. Rñdetur aũt hoc non inferri ex eo, ꝙ uouere ſit ordinare & referre aliquid in Deũ: ſed ex hoc prorſus, ꝙ ſit aliquid offerre Deo ad ad eius reuerentiam & cultum. Itaq; prima differentia eſt, ꝙ charitas refert opera in Deum tanquam in finẽ. Ieiunamus. n. oramus, &c. propter Deum, quæ quidem præpoſitio, finẽ deſignat. Sed tamen uouemus eadem opera Deo, ubi Deum non exprimimus ſub forma finis, ſed ſub forma illius cui aliquid offerimus. Itaq; Deus ponitur in obiecto religionis, ſicuti in obiecto fidei. Secundum diſcrimen eſt, ꝙ charitas habet Deum pro obiecto tanquam rem amatam: id eſt, cui bonum in communi uolumus & nolumus malum: religio aũt tanquã id cui reueremur & obſequimur nos noſtraq; illi cultu offerentes: uotum ergo non ſolum ordinatum eſt in Deum, ſed in in reuerentiam eius & in cultum.

Cõcluſio reſponſionis.

Ratio cõcluſionis

Dubitatiuncula

Solutio

Primum igitur argu. ueritatem concluſionis apertiorem facit. Reſpondetur. n. ꝙ etſi id quod cadit ſub uoto, tanq̃ eius materia, ut ieiunare, & ſeruare continentiam, ſint actus eliciti aliarum uirtutum: tamen illorum uotum non elicitur niſi à religione. Contingit tamen nonnunquam ut non ſolum uotum, uerum & actus ipſi deuoti eliciantur à religione: ut cum uoues orare, & ſacrificare. Nam orare, eſt actus religionis. Itaque quandoque uotum eſt actus religionis ſolum ratione formæ, quia ipſa promiſſio elicitur à religione: quandoque uerò ratione formæ & materiæ, ſ. qñ actus ipſi promiſſi ab eadem eliciuntur uirtute: Emergit hinc aũt dubitandi ratio, utrum ulla ſit uoti tranſgreſſio, quæ duas includat culpas: alteram ſcilicet contra ſpecialẽ uirtutem, à qua elicitur, atque alteram contra religionem, per quam Deo offertur. Exempli gratia: Vouiſti ieiunare, utrum non ieiunans & contra continentiam delinquas, & contra religionem? Itẽ uouiſti Deo ut obedires prælato, utrum & uirtutem obedientiæ uioles, quæ eſt iuſtitiæ, & rurſus uoti religionem? Eſt enim argumentum, eſſe peccatum duplum: eo quòd, ut ante prædiximus, uotum eſt quædam particularis lex quam ſibi uouens præſcribit; lex autem quidquid præcipit, conſtituit in aliquo uirtutis genere: ut dũ præcipit quadrageſimam ieiunare, conſtituit illum actum in genere abſtinentiæ. Sicuti & lex diuina præcipiens coniugibus non ſe inuicem defraudare, conſtituit illum uſum in genere continentiæ: ergo & ieiunium uouens conſtituit illud in eodem uirtutis genere. Et præterea in genere religionis: quare eius tranſgreſſio geminum erit delictum. In contrariũ autẽ eſt, ꝙ cõi iudicio non cenſetur niſi unicũ peccatum contra uotũ. Ad hoc reſpondetur ꝙ tranſgreſſio uoti ex natura ſua unicum eſt peccatum. Vbi adnotandum eſt, ꝙ actus ille qui uoto: ut materia ſubſternitur poteſt eſſe conſtitutus in genere uirtutis, aut per legem aliam ſeu diuinam, ſeu naturalem, ſeu humanam: aut per ſolũ uotum. Si priori mõ, congeminatur peccatum: ſi uerò poſteriori, non eſt niſi ſimplũ.

Ad primum ar.

Dubitatio.

Argum.

Solutio.

Vouiſti

Vouiſti honorare parentes, aut confiteri aut ieiunare Quadrageſimam: quia iam ſecluſo uoto opera erant ſingulariũ uirtutũ, ſi tranſgrederis bifariam peccas. Vouiſti autẽ ieiunium in uigilia corporis Chriſti. Fateor quidem te cõſtituiſſe illud opus in genere abſtinentiæ, ſed tñ quia non aliter q̃ per uotum, ruptio ieiunij non eſt niſi ſimplex peccatũ. Pari mõ ſi puellæ dotem pollicearis, cum iam humana ſis adſtrictus fide, ſi eandem pollicitationem religionis uoto confirmes tunc fracta fides duplum erit peccatum: ſ. tam contra humanam iuſtitiam, quàm contra religionem. Dum autem ſoli Deo uouiſti eleemoſiynam facere ſi non facis, ſolum cõtra uotũ peccas. Hinc ergo fit, ſimplum eſſe religioſo crimen, nõ obtemperare præfecto: quia licet illud obſequium conſtituerit in genere obedientiæ, non tamen niſi per ſolum uotũ. Haud .n. obedientiam prælato uoues, ſed Deo, q̃ eris prælato obediens. Ad ſecundum rñdetur, quòd licet ille qui uouet, nõdum det, ſi dare ad promiſſum referatur, quia nondum dat quod promittit, dat tamen illud in cauſſa, quia obligat ſe: quæ quidem obligatio uirtute continet rem promiſſam: tametſi etiam re uera det ſuam mentem, ſuamque uoluntatem, quam Deo mancipat. Tertium argũ quærit, vtrum uotum quod fit ſanctis uel prælatis, ad religionẽ pertineat: quandoquidem religio ſolum Deum habet quo obiecto. Et quidem de re nemo hæſitat, ſed modus latet. Atqui S. Thom. nihil diſcriminat inter uotũ, quod fit prælatis, & illud quod fit diuis. Nam vtrunque cẽſet promiſſionem factam hoĩbus, quæ non pertinet niſi ad humanam fidem. Sed utraq; inquit, eſſe põt materia uoti, quatenus id ipſum quod homini uel Sancto promittimus, offerimus Deo. Itaque uotum quod facimus Beatæ Virgini, ut in ſanctorum culmine exemplum ſtatuamus, non eſt uotum, niſi quia quod ipſi promittimus, offerimus Deo nimirum ei pollicentes quòd hoc uel illud faciemus in honorem Virginis: ſicuti ſi Deo me uouerem puellæ largiturum dotem, aut aliũ habiturum honorem. At uerò non eſt mirum, ſi hanc D. Tho. doctrinam alicui, non quidem falſa, ſed tamen curta cenſeatur, nam uſus uouendi ſanctis aliam præterea rationem præ ſe ferr. Haud enim cum quis uouet Virgini, aut D. Petro, aut D. Iacobo peregrinationem, uouet formaliter Deo, talem honorem Diuo exhibẽdum. Non in quam hoc illo pacto uouet, quod religioſus dum ait Præpoſito, Voueo Deo, q̃ ero tibi obediens, ſed uoueo Virgini, & uoueo Petro. Quin ẽt religioſi una cum Deo componunt ſanctos dicentes: Promitto obediẽtiam & Beatæ Virgini, & beato Dominico, aut Franciſco. Dicamus ergo, ſanctos duobus modis exiſtimari. Vno, ceu homines aut Angelos, qui puræ ſunt creaturæ. Et iſto modo uera eſt ſententia S. Thom. q̃ promiſſio illis facta, non eſt uotum niſi offeratur Deo. Secundò uerò mõ conſiderantur, ut Deus eſt in illis, non quomodocunque per gratiam, ut in uiatoribus, ſed per gloriam, quaſi in his, qui rõne ſtatus ſuam ipſius præſentem diuinitatem participant. Et ſic nouere ſanctis, eſt uouere Deo, qui eſt in ipſis. At uerò S. Thom. hunc modum forſan non inconſultè præterijt, ſed eo q̃ ſicut orare ſanctos non eſt orare Deum, ſed diuerſa eſt ratio, ita alia eſt ratio uouendi ſanctis, quàm Deo. Sed tamen ubi de catholico ſenſu conuenit, una eſt de nomine diſceptatio.

Ad ſecũdum ar. · *Tertiũ argum.* · *D. Tho.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex uoto, quam abſque illo.

CVm articulo ſecundò definitum fuerit, uouere, eſſe utile, & in tertio, eſſe actum religionis aptiſſima ſubſequitur qõ, utrũ opus uoti cumulatioris ſit laudis ac meriti, quam ſi fieret abſq;. Nam ex illis apparet hoc ſubſequi. Arguitur nihilominus à parte negatiua auctoritate Proſperi, libr. 2. de uita contempla. ubi ait. Sic abſtinere & ieiunare debemus, ut non nos neceſſitate ieiunandi ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem uoluntariam faciamus, uotum autem neceſsitati nos ſubdit, ergo præſtantius eſt abſque uoto operari. Secundò arguitur ex illo Apoſtoli 2. ad Corint. 9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia aut ex neceſsitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Votum autem, ut crebro uſu uenit, triſtitiam generat, idque ob neceſsitatem.

Primum argum. · *2. Argu.*

Ariſtot. tatem. Nam vt 5. Meta. tex. 6. & 1. Rhet. ca. 11. auctor eſt Ariſto. neceſſitas eo ꝙ voluntatem premit, triſtitiā infert: ergo excellētius eſt opus abſq; voto. Tertiò: Votum ad *Argu. 3.* hoc eſt neceſſarium, vt voluntas in eo firmetur quod ſpondet firmari autē immobilius nequit, q̄ dum rem facit: ergo melius eſt ſine voto facere. Nā tūc firmior eſt res, quā dum promittitur. In contrariū aūt eſt monitū illud Dauidicum. Vouete, & reddite. Cuius ſolennis interpretatio eſt, uouere eſſe conſilij: conſilium aūt, vt præmiſſimus, de meliori eſt bono: ergo melius eſt ex voto operarī, quàm citra uotum.

Titulus vtrunque de opere voti meditato quærit, ſ. vtrum ſit magis laudabile, vt qn̄ extra gratiam eſt mortaliter bonū: & an ſit magis meritorium, vt puta qn̄ ſit in charitate. Et S. Thom. vnica reſpondet aſſirmatiua concluſione: quam tribus rationibus *D. Tho.* corroborat. Concluſio eſt: Maiori laudi ac *Concluſio* merito tribuitur opus ex uoto, quam abſq; ipſo exhibitum. Primò probatur ex virtutis obiecto. Opus nanq; nobilioris virtutis, excelſioris eſt tam laudis, quàm meriti: quare actus inferioris virtutis, dum à superiori imperatur, præſtantior ſit: vt ſi ob charitatem temperatè agas: virtus autem latriæ, in qua hoc quod eſt vouere, collocauimus, eſt virtutum præcipua, ut puta in cultu Dei, poſita, ergo actus ab illa per uotū imperatus præſtantior eſt, quā qui ſit ſine voto. Vn̄ Auguſt. lib. de Virg. Neq; ipſa inquit virginitas, quia virginitas eſt, ſed quia Deo dedicata eſt, honoratur: quam fouet & conſeruat continentia pietatis. Scd'ò id rurſus confirmatur ex ca're, quæ exhibetur. Nā qui opus citra uotum facit, ſolum actum Deo impendit: qui uerò ex uoto nō actum modò, uerum & poteſtatem: addicit .n. ei mancipatque ſuam voluntatem ac libertatem, vt deinceps iure nequeat ſecus facere. Sicuti qui fructiferam arborem alteri conferret, ut in lib. 1. de ſimilit. auctor eſt Anſel. plus elargiretur, quam qui ſolos donaret fructus. Qua vtique ratione promittentibus gratiæ ſingulares debentur, præter illas, quæ illis aguntur, dū conferunt. Tertiò & id confirmatur ex modo agendi. Enimuerò per uotū figitur aſſerituṙq; voluntas in uotum: facere aūt aliquid eſt maiori animi ſtabilitate & conſtant● laudabilius eſt. Vn̄ Philoſo. 2. Ethi. nullum officium virtutis noīe cenſet, antequam ex firmato habitu proficiſcat̄. Reſtat aūt ante deſcenſum ad argōrum ſolutiones, concluſionem explanare. Catholicorum nanque nemini dubia eſt, ſed tn̄ ſolet male intellecta in abuſum uenire. Arguitur igitur contra: Sequeretur, ſi uera eſſet, ꝙ deberent ſp monachi in quocunq; obeundo obediētię munere exigere expectareq; ſuperioris ſcriptum p̄ceptū. nempè vt ex maiori voti energia opus factum maioris eſſet meriti. ſicuti tranſgreſſio peioris eſſet culpæ. Sic. n. faciunt religioſorum multi, quibus nos hic eo conſultum pergimus, ꝙ à parte contraria ſtet ratio. Nā qnò libentius maioriq̀ue animi pomptitudine obtemperas, illuſtriorem præſtas obedientiam: promptius autem facit, qui urgens præceptum non expectat, ſed ſimplici iuſſioni audiens eſt. Rn̄detur ergo ſub diſtinctione: Qn̄ res ardua eſt eademq̀ue dubia, vt ad Indos adnauigare, aut regiminis onus ſuſcipere, aut quid ſimile, conſiliū eſt, vt monachus non iniuſſus ſuo proprio iudicio tales ſubeat prouincias, ſed præfecti mandatum præſtoletur. Qn̄ uerò res non eſt ambigua, tunc aut vanum eſt, aut certè delictum, cogentem præceptionem expectare. Etenim ſi paratus eſt facere, ſed compulſorium præceptum ob id ſolum requiris, vt officij tibi meritum augeatur, vanū eſt. Nam uirtute uoti obedientiæ, promptitudo eſt magis meritoria. Præceptum .n. non ponitur niſi aut rebellibus, aut in dubio hærentibus. Si aūt re uera facere tenuis niſi præcepto cogaris, tunc meritū nō ſolum non creſcit, verum adeò diminuitur, ut nonnunquā vertatur in culpā. Concluſio ergo non ſic eſt intelligenda, ſed ꝙ omnia opera quæ ſine nouo præcepto, ex voto tamen facis, maioris ſunt meriti & laudis, quàm ſi faceres ſine uoti neceſſitate: maioris q̀ue adeo, quàm ſi præcepti coactionem attenderes.

Ad primum igitur arg. ex Proſperi ſn̄ia ſumptum reſpondetur, ꝙ neceſſitas coactionis, utpote quando quis inuitus operatur, quia uolūtarium tollit, laudem minuit & meritum: imò nouum, quam prorſus aufert. Et de illa loquebatur Proſper ubi aiebat: Ne iā non deuoti, ſed inuiti rē uoluntariam

Ariſtot. *Argum.* *Prima ratio pro q̄one.* *Auguſt.* *Secunda ratio.* *Anſel.* *Tertia.* *Solutio.* *Ad primum ar.* *Obiectio.*

tariam faciamus: neceſſitas autem voti, quo volũtatem penitius in bonum aſſerit, eo deuotionem auget. Sed arguis fortè urgentius, uti hæretici putant: Qui abſq; uoto operatur, in ſingulis actionibus habet libertatem, ut citra iuris uiolationem ceſſare poſſit: qui autẽ uoto illaqueatus eſt, etſi liberè uouerit, tamen in ſingulis poſt actionibus illa caret libertate: liberius ergo facit qui non eſt uoto alligatus: libertas autem laudem auget & meritum ergo concluſio falſa. Qui in rem ſuperficietenus cerneret, rñderet fortè conceſſo maiorem in eſſe libertatem in eo, qui facit ſine uoto, quia ſemper illi eſt integrum non facere. Sed tñ diceret ex altera parte, nimirum ob rationes ad concluſionem allatas, auctius creſcere meritum in eo qui fecit uotum: legitima tñ ſolutio non eſt hęc: ſed ꝙ maior eſt libertas in eo, qui uouit. Enimuerò qui uouere reformidat, eò non uouet, ꝙ tam liberum ſui ipſius dñium non hẽt, q̃ ille qui uouit. Vnde ſicut illuſtrior eſſet in illo

Solutio

libertas (vt in Anſelmi exemplo pſiſtamus) qui non ſolum arboris fructus quotannis daret, uerùm tota ſemel arborem, quàm ille, qui ſolos fructus donaret: ſic pręclarior eſt magnificentiorque libertas, Deo non modò opera tua, ſed ipſam uoluntatem ſemel dedicare. Quare libertas illius primi actus tãquã ex radice diffunditur ad ſingula opera, ut pretioſioris ſint libertatis, quã ſi fierẽt ſine uoto.

Ad ſecũdum ar.
Solutio S.Tho.

Ad ſecũdũ argm̃ ex illo Pauli ad ſcitum, Non ex triſtitia, & ex neceſſitate: tria ſub diſtinctione reſpondet S. Tho. Primum, quod neceſſitas coactionis eſt, quæ cum ſit uoluntati contraria, triſtitiã parit: de qua proinde loquitur Ariſtot. Et hanc iam conceſſum eſt non eſſe bonã.

Paulus.

Eandemq; perinde condemnat Pau. Secundũ eſt, ꝙ neceſſitas uoti in his qui ſunt bene diſpoſiti, ob contrariam cauſſam, videlicet quia uoluntatem habent bono affixam, triſtitiam nõ generat, ſed planè gaudium.

Auguſt.

Vnde Auguſt. in eadem citata èpiſtola ad Arment. Non te, inquit, vouiſſe pœniteat: imò gaude iam tibi id nõ licere quod cum tuo detrimento licuiſſet. Et quidem circa hæc duo aſſerta nullus ſupereſt ſcrupulus. Ait uerò tertiò, quòd etſi quandoque opus uoti ſecundum ſe conſideratum triſte, & inuoluntarium reddatur poſt uotum, dum tamen inconcuſſa maneat implẽdi uoluntas, non ſolum non eſt malum, uerum eſt magis meritorium, quã ſi fieret ſine uoto: pro eo quòd procedit ex religione, quę potior eſt uirtus q̃ abſtinentia: a qua exempli gratia damus illud opus elici, puta ieiunare.

Ambiguitas orta ex ſolutione S.Tho.

Hoc tamen documentum non caret ambiguitate. Et idcirco explorandum eſt, vtrum pœnitentia uoti ſit quandoque delictum: & quale genere ſuo, venialene an mortale. Nam ex vna parte videt́ perinde eſſe pęnitere uoti, ac ſi ante uotum nolles vouere: quę quidem nolitio, cum nõ ſit rei ad ſalutem neceſſariæ, non eſt mala. Idem enim eſt obiectum utriuſq; actus. Nolo uouere, & nollem uouiſſe. Sed ex alia parte eſt argm̃ ꝙ pęnitentia rei bonæ mala eſt: qm̃ pœnitentia eſſe non debet niſi de malo: uouiſſe autem eſt bonum: ergo illius pęnitentia eſt mala. Et ita conſueuit uitio tribui.

Caieta. reſponſio

Caietan. reſponſioni ſuæ triformem præiacit diſtinctionem. Ait. n. quenquam pœnitere poſſe, aut uoti, i. promiſſi: aut uouiſſe, puta animum applicuiſſe ad uouendum: aut tertiò, bonorum operum quæ ex voto fecit. Pœnitere, inquit, uoti, eſt dolere de promiſſione, qui enim, inquit, ſic dolet, promiſſionem non ſeruat: pœnitere autem uouiſſe, eſt pœnitere ꝙ ſe ſubiecerit voto: qui quidem non ideo aĩum mutat. At uerò licet inter mutare & non mutare propoſitum clarum ſit diſcrimen, nõ tamen inter uerba ipſa, pœnitere uoti & pœnitere uouiſſe. Nam profecto Latinè idem eſt. Etenim ſi pœnitere uoti intelligas abſtractè, id eſt, non illius à te facti, impoſſibilis eſt hæc pœnitentia. Quandoquidem neminem niſi facti ſui pœnitere poteſt. Si autem id contractè uſurpes, tunc pœnitere uoti idem eſt prorſus quod pœnitere te uouiſſe. Sicut pęnitere peccati, & pęnitere te peccaſſe. Haud ergo diſtinctio ex parte uoti & uouiſſe, ſumenda eſt, ſed a uerbo ipſo pœnitere, quod ambigui eſt ſignificatus.

Exploditur Caieta. diſtin.

Pœnitere enim uoti, aut uouiſſe, vno modo accipitur, pro eo quod eſt retractare propoſitum. Dr̃. n. ille pęnitere facti, qui mentem mutat. Et de hac ſignificatione non hr̃ in præſentia ſermo. Eſt. n. contra controuerſiam, genere ſuo lethale peccatum, ut dictũ eſt, tum etiam contra iuſtitiam, tum etiam contra religionẽ. Secundo

autem

autem modo, idque vſitatius, accipitur pœnitere, pro eo quod eſt nolle feciſſe. Et de hoc eſt pñs dubitatio. Ad quam rñdetur, eiuſmodi pœnitentiam, licet abſolutè conſiderata, ſonet in malum, tñ dummodò propoſitum faciendi ſit firmum, poſſe ex circunſtantibus qualitatibus ab omni culpæ macula eſſe mũda. Sonat inquam malum, ſicut occidere, quia uouiſſe eſt bonum; tñ ſicuti iudex uimq; repellens non peccat, ſic non ſemper, qui uouiſſe pœnitet. Idq; præſertim ubi materia uoti res eſt ardua, ac perpetua, & qui uotum ſuſcepit experimento difficultaté ſentit: quam ſi prænoſſet, uotum non feciſſet. Quare ſicut initio nolle uouere, ita & emiſſo uoto nolle uouiſſe, nullum eſt uitium. Qm̃ hoc non tã ex animi lãguore quã ex ipſiꝰ natura obiecti contingit. Vnde ad argũ ſupra factum rñdetur, ꝙ pœnitentia rei bonę, qñ nõ eſt abſolutè neceſſaria, non eſt per ſe mala. Et de hoc ait S. Thom. eſſe præſtantius ex uoto id facere cum tali mœſtitia, quàm citrà uotum. Atqui huius ueritas inde patet, ꝙ hanc ob cauſſam uouere eſt utile & ſalubre, ut aĩus obligatione firmetur, ne poſteà rei difficultas & mœſtitia non nos ab operę abſterreat: ſed oĩbus impedimentis ſuperactis in propoſito perſiſtamus. Addiderim tñ ꝙ licet eiuſmodi pœnitentia per ſe non ſit reproba, pôt tñ rône periculi ad uitium inclinare. Qui .n. crebros eiuſmodi męrores uoti admittit, labefactari incipit, ut a propoſito deſiſtat. Quare dum quis experitur propoſitum ſuum langueſcere, nõ poteſt citra uenialem culpam eiuſmodi pœnitentiam non recutere. Mortalem autem citra conſenſum frangendi fidẽ uoti, non eſt ꝙ metuas. At uerò qñ uota nõ ſunt perpetua, neque de rebus arduis, ſed de minutioribus, tunc pœnitere uouiſſe, durante tamen implendi propoſito, non ſolum non eſt culpa, uerum raro eſt periculũ: qa poteſt qui uouit propoſitum in melius mutare. Vt ſi uouiſti peregrinationem, aut prolixos recitare Pſalmos, quod obeſt tibi ſit, vel ad ſtudium reipublicæ commodum, uel ad alia miſericordiæ opera: nullum eſt periculum pęnitere uoti. Tametſi abſq; diſpenſatione propoſitum demutare, nefas ſit. Tertium membrum eſt dum quis poſtquam opera ex uoto fecit, puta in religione degit uitam, ſe pœnitet ſub tali inſtituto uixiſſe. Et de hoc diſtinguendum eſt. Aut enim eum illius tranſactæ uitæ pœnitet, præſuppoſito uoto: hoc eſt pœnitet eum perſoluiſſe opera quæ ratione uoti debebat. Et hoc manifeſtarium eſt mortale crimen: nam cum ſi non perſoluiſſet lethaliter peccaſſet, fit ut huiuſmodi pœnitẽtia ſit de re ad ſalutẽ neceſſaria, atq; adeò mortaliter iniqua. Si aũt pœnitentia huc fertur quod eſt te uouiſſe nihil curans an illis caruiſſes fructibus, incidit in ſecundũ membrum proxime tractatum: ut non ſit genere ſuo mortale, quamuis pluſculum habeat grauitatis. Nam poſtquam fructus feceris, non potes citra culpam illorũ pœnitere Niſi uota eſſent de re leui & temporali, quoniam tunc nihil habet abſurditatis, pęnitere quòd illud tẽpus in commodioribus alijs negotijs non collocaueris. Ad tertium deniq; argumentum reſpondetur quòd etſi dum quis reipſa officium aliquod præſtat, firmatam tunc habeat uoluntatem in illo præſenti opere, non tamen in futurum, ſicut ille qui uouit. Et pręſertim ſi uouit, iugiter eadem opera frequentare.

Solutio
ambigui
tatis pro
ximæ.

Pœniten
tia uoti

in mona-
chis qua
le crimẽ
ſit.

Ad terti
um arg.

ARTICVLVS V.

Vtrum uotum per ſuſceptionem ſacri ordinis, perq; profeſſionem religionis, fiat ſolenne.

INter uirtutes uoti ſumma eſt in uoto ſolenni: ut potè quod matrimonium non modo impedit, ſed dirimit. Quapropter potiſſimum uotorum diſcrimen dignoſcitur inter ſimplex & ſolenne. Quęritur ergo utrum uotum per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem religionis, fiat ſolenne. Et arguitur a parte negatiua: Votum ut præfati ſumus, fit Deo qui nouit intima cordium: ſolennitas autem in extera ceremonia conſiſtit, quæ fit in conſpectu hoĩum: ergo hmõi ſolennitas non eſt uoto neceſſaria: ſed accidentaria, ut iure diuino nouum afferat uinculũ. Secundò: ſi eiuſmodi forinſeça ſolennitas eſſet de ſubſtantia uoti, oĩbus competeret uotis in quacunq; materia: qñquidem ſubſtãtia generis in cunctis participatur ſpebus

Primum
argum. à
parte ne
gatiua.

Secundũ
argum.

ſunt autem multa extra ordinum ſuſceptionē profeſſionemq; religionis: ut peregrinatio, ieiunia, &c. quæ non conſueſcūt ſolennitate firmari: ergo hmōi ſolennitas ad ſubſtantiam uoti non pertinet. Tertiò: Solenne idem eſſe uī quod publicum: ſed poſſunt fieri multa uota in publico coram teſtibus, quæ non ſubinde ſunt ſolennia: & uice uerſa, poteſt fieri uotum religionis & ſacri ordinis in ſecreto: ergo ſolennitas non eſt neceſſitas in uoto. Quartò deniq; peculiariter contra clericorum uotum arguitur. Si ſacris ordinibus ſolenne uotum eſſet annexum: uſu contingere poſſet ut quis ante legitimum pubertatis annum, quin uerò ante iuſtam rationis uſuram poſſet funiculo perpetuæ caſtitatis alligari. Quod re uera nulla uī admittere rō. Conſequentia uerò inde conſtat, ꝙ cum ordinis ſacramentum characterem imprimat, quocunq; tempore conferatur, ſuſcipitur. Quod quidem abſurdum à uoto religione cautum eſt, cùm ante quartum decimum annum fieri nequeat ſolenniter. In contrarium eſt quòd huiuſmodi duntaxat uota, matrimonium & contrahendum impediunt, & contractum dirimunt: quod ſolius eſt uoti ſolennis.

Tertium argu.

Ad qōnem S. Thom. duabus reſpondet concluſionibus. Prior eſt: Solennitas uoti attenditur ſm aliquid ſpirituale: puta ſm benedictionem aut conſecrationem, quæ ex inſtitutione Apoſtolorum adhibetur. Probatio: Solennitas rei debet eius naturæ & conditioni admetiri & accomodari: ut patet in rebus corporalibus: ſolennitas.n. nuptiarum conſiſtit in conuiuarum apparatu: ſolennitas uerò nouæ militiæ, in apparatu equorum militumque concurſu: ut potiſſimum in Germania uidere eſt, dū quis creatur Elector: & in alijs regnis, dum creatur auratus eques. Votum autem cùm Deo fiat, eſt res ſpiritualis: ſolennitas ergo eius debet ſubinde ſpiritualis eſſe, puta bñdictio aliqua: qualis in religionibus fieri conſueuit, & in conſecratione: ut dum quis ſacris initiatur. Quæ quidem religio à tempore Apoſtolorum ortum habuit: ut apud Dionyſ. conſtat. nam de ritu ſacrorum ordinum meminit 2. c. Eccleſ. Hierach. Et de monachis cap. 6 Poſterior concluſio: Votum fit ſolenne tum in profeſſione certæ regulæ, tum & in maiorum ordinum ſuſceptione. Probatur: Solennitas fieri non conſueuit, niſi dum quis per ſuſceptionem noui ſtatus rei alicui mancipatur. Haud.n. ſolennitas nuptialis celebriter adhibetur niſi dum uterque coniugum alteri ſe mutuo tradit, ſtatumque matrimonialem profitetur, qui publicitus innoteſcere debet. Per ſuſceptionem autem ſacri ordinis, puta ſubdiaconatus, diuino ſe homo addicit miniſterio, firmum ſtatum ſuſcipiens clericalem. Similiter in ꝓfeſſione certæ regulæ: qū per abrenuntiationem ſeculi propriēq; uoluntatis, ſtatū quis perfectionis aſſumit igitur tunc fit uotum ſolenne. Hic primum oīum doctores tam Iuriſconſulti, ꝗ Theologi innumeras uoti diuiſiones aggerant: ut peculiariter apud Palud. in 4. diſti. 38. q. 2. eſt uidere. Vbi uſque ad duodecim illas multiplicat. Nam Magiſter Senten. aliquas ponit. Alterum.n. eſt uotum perſonale, ut continentiæ: alterum reale, ut eleemoſynæ. atq; alterum miſtum, ut peregrinationis, ubi ſumptus ſunt neceſſarij. Item alterum eſt temporale, hoc eſt in tempus certum: alterumq; perpetuum. Item alterum eſt commune, ut qñ materia communis eſt pcepto & uoto. Cuius exemplum ponit Magiſter in baptiſmo: atq; alterum proprium: ut de opere ſupererogationis, quod eſt propria materia uoti. Hæc aūt atque id genus aliæ ſectiones parum ad rem conferunt. Sed illa ſatis nobis eſt, qua diuiditur in ſimplex & ſolēne. Horū.n. uincula & obligationes multum differunt. Rurſus adnotandum eſt diſcrimen inter ſimplex uotum & ſolenne ſi ex effectu perpēdatur, hoc eſſe, ꝙ ſimplex matrimonium impedit contrahendū, haud tñ dirimit cōtractū. Impedit inquā, quia peccatum eſt mortale poſt emiſſum uotum ſimplex religionis, connubialia fœdera celebrare: tenet tñ matrimonium. Solenne autem non modo matrimonio contrahendo obſtat, uerum & contractum dirimit. Non ꝙ ſit propria diremptio, quia matrimonium nullum eſt, ſed dicitur, eō dirimere, quòd perſonas inhabiles ad contrahendum reddit. Diſcrimen hoc extat apud Bonif. 8. de uoto & uo. redem. c. unico libr. 6. Tertiò inſuper ſupponendum eſt, uotum ſolenne in duabus tantum materijs

Prima cōcluſio. *Probatio* *Poſtrema cōcluſio.* *Probatio* *Palud.* *Multiplex diuiſio uoti.* *Diſcrimē inter uotum ſimplex*

& ſolenne ex parte effectus. terijs habere locum: ſ. in profeſſione religionis, & in ſuſceptione ſacri ordinis: utpote diaconatus, ut idem Pontifex ibidem definit. Non ꝙ definitio hæc illic fuerit primum ſancita. Nam S. Tho. uiginti anni Bonifacium 8. anteceſſit, qui tamen, ceu rẽ priſcam illam commemorat. His ſuppoſitis in lite uerſatur in quonam conſiſtat uotum eſſe ſolenne, hoc eſt matrimonium dirimens: vtrum videlicet de iure ſit merè poſitiuo, an uerò de iure diuino? Neque parum refert vtra pars uera ſit. Nam ſi eſt de iure diuino, nequit à Papa ſuper uoto ſolenni diſpenſari: ſecus autẽ, ſi ſit de iure poſitiuo. Caie. ergo hic tres de hac re opiniones recenſet. *Caieta. Prima opinio.* Prima eſt, ꝙ uoti ſolennitas conſiſtat ſeu in benedictione, qualis fit in religione ſeu in conſecratione, cuius vſus eſt in ſuſceptione ordinum. Hæc aũt opinio multis rõnibus confutatur. *Prima ratio in primam opinionẽ.* Primò quia profeſſio tacita, ſ. cum annus probationis, annuente neophyto elabitur, eſt in virtute ſolenne uotum, & tñ abſque omni benedictione. *Secunda* Secundò, quia in aliquibus religionibus, ut in noſtra, non benedicitur ille, qui profitetur, ſed ſcapulare, idque fit poſtquam in manibus prælati profeſſus eſt: ergo illa benedictio neque eſt de eſſentia, neque requiſita. *Tertia.* Tertiò neq; illa, neque conſecratio ſufficit. Græcorum nanque ſacerdotes conſecrantur, & tamẽ nõ adſtringunt ſolenni uoto caſtitatis: idq; perinde eccleſia de noſtris decernere poſſe. Quapp ſublato Eccleſiæ ſtatuto, poſſet quiſque dum ſacris initiaretur, et (ut aliqui putant) religionem profiteri, faciendo ſimplex uotum caſtitatis, aut nullum. Ante uerò q̃ vlterius tranſeamus, admonitum volo lectorem hanc opinionẽ nuſquam fuiſſe S. Tho. *Mens S. Tho.* imò neminem reor ſic intellectam illam fuiſſe complexum: nam D. Tho. in priori cõcluſione (qd mediatè conſiderandũ eſt) non aſtruit ſubſtantiã uoti ſolennis in benedictione aut conſecratione conſiſtere: ſed præcisè ait, ꝙ ſolennitas uoti attenditur ſm benedictionem, & cõſecrationem. Itaq; tm̃ vult dicere, ꝙ illa benedictionis ſolennitas adhibetur: in ſignum uoti: ſicuti ſolennitas nuptiarum non eſt de eſſentia matrimonij, ſed eſt eius teſtimonium. Quare non vult ꝙ illa ceremonia ſit ſimpliciter de eſſentia, ſed tm̃ explicat ritum, qui re uera nũc de eccleſia viget: quamuis de ſuſceptione ordinum alia ſit rõ. Nam eo ipſo ꝙ ſubdiaconus ordines ſuſcipit, unà ſuſcipit & uotum. *Secunda opinio.* Secũda opinio eſt, quòd uoti ſolennitas conſiſtat in exhibitione pſonæ: itaq; ſubſtantia ſolennis uoti à ſimplici hoc differat, quòd ſimplex eſt tm̃ promiſſio rei tradendæ: ſolenne autẽ ſit traditio perſonę: ſiue promiſſa fuerit, ſiue ſecus. Et quamuis opinio hæc à Caietan. reprobetur, arbitror tamen eſſe veriſſimã. Et eſt expreſſe opinio S. Tho. in 4. diſtin. 38. q. 1. artic. 3. & expreſſius hoc loco. *Tertia opinio Caieta.* Et ut comparatione ad aliam fulgentius eluceſcat tertia opinio, quam Caietan. amplectitur, eſt, uotum eſſe ſolenne in hoc cõſiſtere, quòd Eccleſiæ auctoritate ſtatutum eſt per tale uotũ hominẽ fieri inhabilem ad matrimoniũ. Neque eſt peculiaris Caiet. ſed eſt Scoti in 4. diſt. 38. *Scotus.* Probationes aũt Caieta. hæ ſunt. *Prima ratio pro opinione Caietan. & Scoti.* Prima quòd eccleſia poſſet ſtatuere ut quicunq; corã tribus teſtibus continentiam voueret, faceret uotũ ſolẽne, ſicuti ille qui ordines ſacros ſuſcipit aut religionẽ profitetur: quod utique ſignum eſt totũ pẽdere ex arbitrio eccleſiæ. *Secunda ratio.* Secunda, quòd, uice uerſa licet quiſpiam quacunque ſolennitate ꝓfiteretur tria uota in religione non approbata per ſedem Apoſtolicam, non reſultaret votum ſolenne ex ſolo defectu eccleſiaſticæ auctoritatis. Quinimo uerba ſunt Pontificis loco citato de uot. lib. 6. uidelicet, quòd uoti ſolẽnitas ex ſola conſtitutione eccleſiæ eſt inuenta. *Argum. D. Tho. in præteritam opinionẽ.* Hãc ueruntñ opinionẽ reprobat S. Tho. in 4. loco citato hoc argõ, Si ſolenne uotũ religionis ſolo ſtatuto eccleſiæ faceret religioſum matrimonio inhabilem, & hoc non eſſet de iure diuino, ſequeretur, ꝙ eccleſia poſſet cõtrarium ſtatuere: videlicet, quòd poſſet diſpẽſare in illo ſolenni uoto caſtitatis: quod tamen falſum eſt, ut poſtea diſputabimus. *Solutio metaphyſica. Caieta.* Reſpondet hic aũt Caietan. neſcio qua metaphyſica, videlicet, ꝙ etiã neq; uotũ ſeorſum ſine ſtatuto Eccleſiæ ſufficiat ad irritãdum matrimoniũ, neq; per ſe præceptum, tñ ambo ſimul ſufficiunt. Solutio autem hæc dupliciter claudicat. *Argu. in Caieta.* Primò, ſi neque per uotum ea ratione, quòd quis ſe tradit, neque per præceptum efficitur inhabilis, intelligi neutiquam poteſt, quomodo ratione vtriuſque efficiatur: hoc enim declarandum

randum reſtabat. Et arguitur ſic: Clarum
eſt quòd quamuis Papa ſeculari præcipiat,
etiam ſub pęna excõicationis latæ ſñiæ, ut
vxorem non ducat, videlicet quia alia in
eius tribunali eũ petit, nihilominus ſi ille
non eſt alteri coniugio mancipatus & cõ-
tra iuſſionem pontificis contrahat, licet
peccet, matrimonium tenet: quoniam iube
re ne contrahat, nõ eſt inhabilem facerę.
Argu. 2 Igitur ſi votum eò ꝙ eſt perſonæ traditio,
non facit eam connubio inhabilem, neq;
ſuperueniens præceptum id perficiet. Prę
tereà, neq; reſpondet S. Thom Si.n. ſolum
ſtatutum eccleſiæ in cauſſa eſt ut uotum
religionis inhabilem faciat religioſum ad
matrimonium, poteſt eadem eccleſia face-
re, primũ ꝙ ſit uera religio ſine illa inha-
bilitate: qñquidem ablato ſtatuto uotum
per ſe manet ſimplex: item poterit in tali
uoto ſolenni poſtquã emiſſum eſt, diſpen-
ſare. Profectò ad hoc nõ reſpondet, ſed fit
ei conſequens concluſio. Et ita tandem, ut
poſtea uidebimus, concedit ꝙ Papa poteſt
Subſtan- diſpenſare in uoto ſolenni. Illa.n. opinio
tia uoti natiuum germen eſt huius radicis. Igitur
ſolennis. ſi opinio S. Tho. de indiſpenſabilitate uo-
ti ſolennis, ſuſtinenda eſt, ut arbitror ceu
antiquiſſimam doctorum confeſſionẽ ſu-
ſtinendam, ſic cenſendum eſt de uoto ſo-
lenni, uti dicere recipimus, ꝙ ſubſtantia
eius conſiſtit in hoc, quòd ſit traditio, cũ
uotum ſimplex ſola ſit promiſſio. Quam
quidem opin. tam in 4. quam hic expreſsè
tenet: dum per ſimilitudinem nuptiarum
ait, ꝙ ſicut in illis eò fit ſolennitas, ꝙ vter
que coniugũ totaliter mancipatur rei uxo
riæ, ita per ſacrorum ordinum mancipatur
homo diuino miniſterio & per abrenũtia
tionem ſeculi & propriè volũtatis ſtatum
perfectionis aſſumit. Ex hoc.n. diſcrimine
naſcitur aliud: videlicet ꝙ ſimplex poteſt
fieri ſoli Deo ſine aliquo eius miniſtro, ſo
lenne autem non niſi per eius miniſtrum.
Et ratio eſt, quòd promiſſio cùm non ſit da
tio, non habet pro correlatiuo ſolennem
receptionem, ſed ſolùm quia Deo promit-
Obiectio. tis, tua reſtat ligata fides. Traditio autem
non fit, niſi ubi ille qui traditur, ſolenni-
Solutio. ter recipitur. Sed ais, Deus etiam te reci-
piet ſi tu te illi dedas. Ecce in quo ſtat pun
ctum. Cùm tradere ſe hominem mutan-
do ſtatum renuntiandoq; ſuæ propriæ vo-
luntati, ſit res maximi momenti, fieri non
debet ſine iudicio & examine: quod quidẽ
iudicium non eſt illi committendum, qui
uouet: ſed eccleſiæ, quę exploret an qui tra
dere ſe adornat, idoneus aptusque ad illũ
ſtatum ſit. Ob idq; eccleſia neminem ante
tps probationis ad religionem recipit. Ne
que uerò ad ſacros ordines abſque exami-
ne: vt patet in tit. de æta. & quali. ord. præ-
fic. Itaque in hoc quod eſt hominem Deo
ſe per illum tradere, à quo nomine Dei re
cipitur, conſiſtit ſubſtantia ſolennis voti:
quia tunc abdicat à ſe ius tranſeundi ad a-
lium ſtatum: ille autem Eccleſiaſticus ſuſci
piendi modus, quæ ſolennitas eſt uoti, eſt
de iure poſitiuo. Veluti ſi quis ſm iura an-
tiqua alteri ſe venderet, eo ipſo iure gen-
tium eſſet eius mãcipium: ſed tamẽ poſſet
rex ciuili iure ſancire, ut nemini liceret ſe
vendere, niſi tali ſolennitate: aliàs traditio
non teneret. Et hoc eſt, quod ait Bonif. in
d.c.ſ. ꝙ voti ſolennitas ex ſola conſtitutio
ne Eccleſiæ eſt inuenta. Non.n. dicit, quòd
ſubſtantia ſolennis voti, putà quòd qui ſe
tradit, non poſſit matrimonium contrahe-
re, ſit inuentum Eccleſiæ, ſed quòd modus
ille tradendi, ſit decretalis Eccleſiæ conſti
tutio. In ſumma, vt ad præfatã obiectionẽ *Ad moti*
rñdeamus, nemini conſtare põt à Deo reci *uũ Caiet*
pi per uotum ſolẽne, niſi per iudicium Ec-
cleſiæ. Et hoc eſt quod ait S. Thom in d. di
ſtin. 4. ar. 2. q. 3. ſ. quòd votum nunquam eſt
ſolenne quantuncunq; quis profiteatur ni-
ſi ſeruato ordine poſitiui iuris. Atque ca-
pp, nempè quia in alijs votis. ſ. peregrina-
tionis & ieiuniorum, nulla fit traditio, ne
que ſtatus mutatio, non poſſunt fieri ſolen
nia. Item neque in religione, quæ non fue
rit ad hunc effectum per Eccleſiam appro-
bata. Sed interrogas, ex quo loco ſcripturæ *Dubita-*
infertur uotum ſolenne in iure diuino di- *tio.*
rimere matrimonium? Rñdetur, hoc ſyllo *Reſpõſio*
giſmo id concludi: Quicũque ſe alteri tra
dit, ſuam illi voluntatem mancipando, iu-
re naturæ & diuino fit inhabilis ad alium
ſtatum: qui uouet, ſolenniter tradit ſe abdi
cando ab ſe ius ducendi vxorem, poſſiden
dique propria, &c. ergo fit ad coniugium
inhabilis. Maior eſt de iure naturæ ac
diuino: quod patet: nam ſi dominium rei
tuæ alteri tradidiſti, nullatenus illam rur-
ſus citra furtũ potes ſurripere: ſecus ſi pro
miſiſti:

miſiſti: quoniam tunc cũ nondum dñium à te alienaueris, cauſſæ vt ſupra dictũ eſt, ſuperuenire poſſunt, cur non reddas. Pari ergo modo ſi te ipſum tradidiſti, ius naturæ diuinumq; uetat, ne tui ipſius furtum facias. *Ratio altera in Scot.* Minorem autem eſſe de iure diuino in religione patet: quoniam religio debet eſſe ſtatus ſequendi Chriſtum: ſm illud, Si vis pfectus eſſe, vade & uende, &c. & ſequere me. Nã niſi hoc inſtitutum per modũ ſtatus acceperis: non eſt firmum: ſtatus aũt non firmatur per promiſſionẽ, qualis eſt uotum ſimplex, ſed per traditionẽ. Vtraque ergo præmiſſa eſt de iure diuino atq; adeò concluſio. Diſcernito ergo inter ſolennitatem & uotum ſolenne: Solennitas enim, hoc eſt illa ceremonia, non eſt de iure diuino, ſed Eccleſiaſtico: ſed tñ uotum ſolenne dirimere matrimonium eſt de iure diuino, eo quòd eſt traditio. Et licet pergere videar moleſtus, eſſe id contra Scotum & Caietan. confirmatur. Sequeretur enim ex eorum opinione, quòd Papa poſſet diſpenſare in matrimonio rato non conſummato. Probatur ſic: Votum ſolenne dirimit matrimonium eiuſmodi & tota uis uoti ſolennis (ut autumant) eſt inſtitutum Papæ, quod eſt ius poſitiuum: ergo pari auctoritate poterit illud matrimonium abſque tali uoto per ſolam diſpenſationem dirimere. Ecce argũ Caieta. quod re uera ſecundum ſuam opinionem cõcludit, atque adeo eodem deuictus, conceſſit concluſionem. Sed profectò, ut bona uenia grauiſſimi auctoris dixerim, adeò eſt abſurda concluſio & nullo unquam ſeculo admittenda, ut antequam illam concederet, dimouere animum deberet ab illa ratione ſolẽnis uoti, q̃ hic refellimus. Negamus ergo minorem: ſ. ꝙ uotum ſolenne uirtute Eccleſiaſtici ſtatuti dirimat matrimonium ratum, ſed dirimitur iure diuino quia eſt mutatio ſtatus inferioris in ſuperiorem. Ob id enim etſi conſenſus matrimonium ſtatum conſtituat, licitum eſt tamen inde, quandiu non eſt conſummatum, ad meliorem frugem conſcendere: conſummata uerò copula, quia ex natura ſua eſt pro creatiua prolis, aſcenſum propter iniuriam, quæ educandæ proli irrogaretur, prohibet. Ecce ergo in quo uotum ſolenne conſiſtat.

Primum ar. Scot. Contra hanc aũt concluſionem arguitur primum omnium argumento Scoti, qui loco citato hanc op:. ait minus omnibus ualere, Homo, inquit, per propriam uoluntatem dominium ſui hẽt: ergo per eandem ſolam poteſt illud transferre: per uotum autem ſimplex quod ſoli Deo facit, ſuam obligat uoluntatem: ergo per ipſum Deo dominium ſui confert, ac per uotum ſolenne. In hoc ergo non poteſt eſſe diſcrimen. *Solutio.* Reſpondetur autem hoc eſſe negare manifeſtiſſimam naturam promiſſionis & dationis. Enimuerò qui pecuniam aut equum amico dare pollicetur, non ideo ab ſe dñium abdicat: nã ſi poſtea alteri daret, teneret datio tanquam à verò dño profecta: alias deberes dicere ꝙ quicunq; alteri aliquid debet, iam non eſſet dñs illius: quę quidem aſſertio eſſet cõtra omnem legem & forenſem uſum. Concedimus ergo, quòd homo per uoluntatẽ poteſt transferre dominium non tamen per ſolam promiſſionem, ſed per dationẽ.

Argum. Caieta. Secundò arguit Caie. Si eccleſia conſtitueret, ut ſi quis coram tribus teſtibus uotum faceret, illud dirimeret contrahẽdum, matrimoniũ illud eſſet ſolenne ſine receptione. Reſpondemus duo. Primum ꝙ illa eſſet tunc receptio Papæ: nã quocunq; ipſe ſtatueret eſſe ſolenne, cenſeretur recipere uotum. Scdò adijcimus, ꝙ Spiritusſanctus nunq̃ Eccleſiam permittet traditionẽ hominis per uotum ſuſcipere, niſi iudicio adhibito & examine: alias uergeret in religionum & ſacerdotij exitiũ. At uerò tranſacto ꝓbationis anno per ſuũ decretũ tacitam ꝓfeſſionem recipit. Et econuerſo qñ religionem non approbat, tunc quantumuis uota tria exprimantur, non eſt ſolenne uotũ, quia eccleſia illud non recipit.

Argu. 3. Tertiò arguitur: Prope Apſorum ætatem, ut eſt uidere apud Dionyſ. 6. c. eccle. Hierar. *Diony.* uigebant monachorum ordines, uotorum ſolennitate (ut creditur) firmari: & tamen nõ erant ſicuti modo ſunt. Nam poſt Anton. & Benedictus hanc religionum formam Eccleſiæ auctoritate inſtituerunt. *Reſp. 3.* Rñdetur, ꝙ ſi uota edebant ſolennia, auctoritate Eccleſiæ & forſan in manibus Epiſcoporum illa edebant. A ſacratiſſima uerò uirgine nullum accerſiri poteſt contra nos argũ: nam ſi uotum emiſit ſolenne, id fuit ex peculiari Dei reuelatione.

An verò adeo ſit religioni intrinſecum votum caſtitatis, vt neq; per eccleſiam fieri poſſit, ut abſque illo ſit uera religio, q. 5. diſputandum eſt. Illic enim & q. 7. reuertendum nobis ad uotum ſolenne, & explicandum reſtat, tam religionis quam ſacerdotij. *Ad primum ar.* Ad primum igitur capitalium argu. reſpond. ꝙ uoti ſolennitas licet fiat in oculis hominum, pertinet nihilominus ad Deum, inquantum per eius miniſtros hominis uoluntas recipitur transferentis ius ſuum in Deum, abdicantiſque à ſe facultatem, & arbitrium mutandi ſtatum. Quapropter eatenus conceditur uotum ſimplex perinde obligare apud Deum atque ſolenne, ꝙ utriuſq; tranſgreſſio eſt mortalis: ſed tamen utrunq; in ſuo ordine. Simplex enim obligat ſicut promiſſio: cuius ideò trāſgreſſio eſt non reddere quod promiſiſti. Sed tamen ſolenne obligat ſicut traditio: ob idq́ue qui illud tranſgreditur, peccat auferendo quod tradidit, uel abutendo uolūtate Deo mancipata. Vnde fit, ut ſit grauior tranſgreſſio uoti ſolennis, quam ſimplicis. Quòd ſi arguas uotum ſolenne perinde eſſe promiſſionem atq; ſimplex: nā pari modo ait, qui profitetur, Promitto obedientiam Deo ꝙ ero tibi obediens. *Solutio.* Rñdetur differentiam eſſe, ꝙ qui ſolenniter uouet, licet promittat obedientiam quantū ad officia religionis exequenda, nihilominus promittit illam ſeipſum ſuamq; uoluntatē, & totū ius tradendo ad dicendoq; & mancipando Deo uotum autem ſimplex non eſt traditio uoluntatis, ſed promiſſio, qua obligatur eam tradere ſtatumq́ue mutare. *Q̄ ventilata à Caieta.* Et per hæc decidetur quæſtio, quam hic tractat Caiet. utrum diſtinctio uoti ſimplicis & ſolēnis ſit ſpecifica, & pariter tranſgreſſio ſit alius ſpeciei. Reſpondet n ſub diſtinctione: nempè ꝙ ſi diſtinctio attendatur ex parte ſubiecti, differunt ſpecie: eo, ꝙ qui ſimpliciter uouit, non eſt inhabilis ad contrahendum matrimonium, ſicut ille qui uouit ſolenniter: quēadmodū. Primò de aīa affirmat Auerr. oculum hoīs differre ſpeciei ab oculo leonis ppea ꝙ animæ ſic differunt. Si aūt, inquit, differentia attendatur ex parte obiecti, tunc non differunt ſpecie: ſicuti neque hoc ratione differunt oculus hominis & oculus leonis: qm̄ eiuſdem ſunt formali obiecti, perq; eadem media ſentiunt. Nam eadem, inquit, uis eſt obligandi in utroq; licet in ſolenni maior in eadem ſpecie. *Refellitur definitio Caieta.* Et certè ſi tota differentia conſiſteret in ſtatuto eccleſiæ, ita dicere debuit. Attñ tenendo ꝙ unum eſt promiſſio & alterum traditio, proculdubio ſpecie differunt ex rōne formalis obiecti. Atq; ita forenſi uſu cenſetur. Alia quippe actio eſt promiſſio, atq; alia tranſactio dominij. *D. Tho.* Et ita S. Thom. in 3. ait differre ſicut uegetatiuum & ſenſitiuum, ꝙ differunt ex obiecto: tametſi ad mores parum hæc diſcrimina referant dū modo certus ſis grauius committi peccatum contra uotum ſolenne, quam contra ſimplex. *Ad ſecundum ar.* Ad ſm iam utiq; reſponſum eſt, ꝙ cum per uota aliorū operum non fiat mutatio ſtatus, non eſt cur fiant ſolenniter. *Ad tertium.* Et ad tertium demum reſpon. aliā eſſe diſtinctionem publici & ſecreti: aliam uerò ſolennis & ſimplicis ſeu priuati. Non. n. ob id ꝙ uotum in publico fiat, eſt illico ſolēne, ſed quia fit ſm̄ ſtatutum Eccleſiæ recipientis uouentem. Quo quidem ſtatuto ſeruato, etiam in angulo poteſt fieri ſolenne. *Ad quartum ar.* Ad quartū tandē, ubi maior eſt difficultas, rñdere reſtat. Et imprimis ambigi non pōt, quin ēt ſi ante uſum rationis ordo ſuſcipiatur, characterē imprimat, atq; adeo uerè ſuſcipiatur: *D. Tho. Richar.* ut S. Tho. in 4. diſt. 25. q. 2. & illic Rich. & Theologi fatentur: quia ad ſuſceptionem ſacramenti imprimentis characterem, ut eſt Baptiſmus, Confirmatio, & ordo, non requiritur actus in ſuſcipiente, atq; adeo neque certa ætas de neceſſitate ſacramenti: ſecus de neceſſitate præcepti: quia nequeunt ſubdiaconi ante 18. annum creari, neque ſacerdotes ungi ante 25. ſub reatu peccati mortalis, & pœna ſuſpenſionis. Quapropter quidam qui arbitrantur ſacramentum ordinis non ſuſcipi in quacunque ætate, repelluntur, ut ait illic S. Tho. quia eorum aſſertum neq; rōne ulla neque auctoritate firmatur. Hoc ergo ſuppoſito conſequens planè eſſe uidetur, id quod quarto argum. infertur: nēpè ante legitimū rationis uſum poſſe quēque uoto caſtitatis complicari. Neque hoc abſurdius eſt, quam de obligatione matrimonij. Puella namque, cuius malitia ſupplet ætatem, etiam ſi ante duodecimum nubat, uinculo matrimonij tenetur, ut

patet

patet c. De illis. de deſponſ. impub. Quapropter etiam ſi quis conſenſu extorto per metum cadentem in conſtantem uirũ ſacris initietur, uoto etiã eodem caſtitatis tenetur, ſecundum dexteriorem opinionem, ut bene ait Syluest. uerb. ordo. 4. niſi forſan uxori eſſet matrimonio cõiunctus, qui in uita vxore abſtinere nõ poteſt. Atq; id probatur argumento ſumpto ex c. de Iudæis. diſt. 45. ubi illi inuiti à Sigibuto credebantur, baptizati nihilominus ad fidem coguntur, propterea ꝙ charactere eſſent inſigniti & tamen illis, qui renuunt, grauius eſt ad totam Chriſtianam religionẽ obligari quam ad ſolum caſtitatis uotum. At uerò diſtinguendum eſt, ut reor, de huiuſmodi clerico ante ętatem ordinato. Si enim uſum habebat rationis, puta quia decimum uel duodecimum annum attigerat, & forte in octauo, quia libere initiatur, cogendus eſt uotum ſeruare. Si uerò nullum prorſus habebat rationis uſum, ſed neſciens quid de illo fieret ordinatus eſt, profecto rationi eſt maximè conſentaneũ, ut detur ei optio: nempè ut ſi uoluerit in ordinis functione permanere, abſtineat: ſin minus, omni prorſus officio ſuſpenſus vxorem ducat.

Syluest.

QVAESTIO III.

DE HIS QVI VOVENDI FACVLTATEM HABENT.

S. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 8.

ARTICVLVS I.

Vtrum illi qui ſunt alterius poteſtatis ſubiecti, uouere poſſint.

POst voti ſubſtantiam & uirtutem, ſubſequitur circa eius ſubiectum indagare, qui nam ſunt quibus facultas ſuppetat & arbitrium uouendi? Et primo de his qui ſub aliena ſunt poteſtate, arguitur ꝙ uouere poſſint. Minus.n. uinculum à maiori ſuperatur: obligatio autem qua quis homini ſubditur, minus eſt q̃ quo obligatur Deo: ergo & obligatio prior nequit poſteriori impedimẽto eſſe. Secundo: Filij qui ſub cura degunt paterna, neq; ab illa ſunt mancipati, arbitrium hñt abſq; parentum uoluntate religionem profitendi: ergo illos qui alienæ pt̃ati ſubſunt, nihil à uouendi uirtute cohibet. Tertiò: Maior deſideratur ad faciendum q̃ ad promittendum facultas, religioſi aũt poſſunt abſq; maiorũ facultate aliqua religionis opa exhibere: ut Pſalmos recitare, inediaq; ſe atq; alijs afflictationib. macerare: ergo ſubiecto minimè adimit uouendi facultatem. Quartò: Quicunq; id tentat quod iure facere prohibetur, delinquit, ſubditi aũt uouẽdo non peccant: q̃nquidem nullibi prohibitum reperiatur, ergo vñr iure uouere poſſe. In cõtrarium facit illud Num. 30. Si mulier in domo patris ſui & ad huc in puellari ætate aliquid uouerit, non tenetur rea uoti, niſi pater eius conſenſerit, & idem ſubditur de muliere habente uirum quod 33. q. 5. can. manifeſtum. & can. noluit refertur. Ex quibus perinde pari ratione colligitur neque alios quicunque alienæ poteſtati ſubdantur, uoto ſe poſſe abſque ſuperioris arbitratu deuincere.

Primum argum. *Argu. 2.* *Argu. 3.* *Argu 4*

Duæ ſunt hoĩum conditiones, quibus non plenaria ſuppetit ad uouẽdum facultas, nempè ſubditi. qui alijs habent mancipatam uoluntatẽ, & pueri quibus per ætatem nõ licet rõnis luce ſatis illuſtrari. De prioribus dicẽdum in hoc art. ac poſterioribus in ſubſequenti. Ad quæſt. ergo unica concõne, eademq; negatiua rñdetur. Nemo qui ſub alterius ſit poteſtate, ualet de his rebus in quibus ei ſubijcitur, uotum ullum ſuſcipere, quod citra eius aſſenſionem ſolidum ſit ac firmum. Concluſio eſt clara: Votum quippe, ut in ſuperioribus patet, eſt promiſſio quæ Deo fit: Deus autem qui auctor eſt naturalium legum, non vult aliena ſurripi ut ſibi tribuantur. Quare neque eleemoſynas quæ de rapina fiunt gratas habet: qui aũt ſub aliena eſt poteſtate, non eſt ſui iuris: ergo nihil Deo uouere poteſt, quod dño ſuo aut maiori debet ſed eſt oĩno ab eius poteſtate pendens. Fit ergo, ut eiuſmodi uotum abſque eius conſenſu non ſit ualidũ: ſed irritari à ſuperiori poſſit. Primum omnium quia quæſtio hæc, iſte inquam & ſubſequens art. de uotorum irritatione inſtituitur, ſupponamus irritationis nomini id ſignificatum ſupponi quod eſt nullum, ac perinde caſſum haberi hac ſi nihil eſſet factum Quomodo.n. differat à diſpenſatione, & commutatione, & redemptione, queſt. proxima quę de

Concluſio reſponſiua *Ratio cõcluſionis* *Dubitatio.*

diſpēſatione ſubſequitur, cōmodius explicabi[t]. Prima ergo hic cauſſa dubitandi eſt de fundamento auctoritatis prælatorum irritandi ſubditorum uota, utrum.ſ. tantum iure humano, an etiam diuino & naturali ea ſibi competat auctoritas? Et ratio dubitationis eſt, ꝙ locus citatus Numeri 30. ſolum loquitur de muliere, quæ eſt ſub cura parentis, aut ſub uiri poteſtate: quemadmodum Aug. illic exponit. Et refertur 33.q.5. can. noluit. inferre autem inde generalem regulam ſubditorum, non apparet qua ratione firmetur. Nā ſubiectio uxoris & filiorum eſt naturalis: ſubiectio uerò religioſorum. licet ſit diuina tñ non uř extendi, niſi ad obſeruantiam trium uotorum & ſuarum conſtitutionum: eo potiſſimum, ꝙ cū religioſi ſtatum profiteantur, qui uia eſt ad perfectionem, non uidentur diuino iure arceri, quo minus ſui ſit arbitrij recentibus ſe uotis urgentius ad meliorem frugem promouere. Adde ꝙ mandatum illud apparet in numero eſſe legalium, quæ per præſentiam Euangelij extincta ſunt. Haud ergo deſunt, qui cenſeant ſolum humano iure ademptam eſſe monacho uouendi facultatem, citra maiorum aſſenſum: nempè c. illo monacho. 20.q.4. At uerò cum illud nō habeat auctoritatē aliam q̃ Baſilij, ceu autoris, & Gratiani decreta colligētis, non pōt habere uim legis quippe quam Conſilium tantum uel Papa edere poteſt. Quocirca niſi iuri diuino aut naturali autoritas illa conniteretur, non inde ſatis eſſet collecta. Reſpondetur ergo interdictum hoc monachorum à iure diuino & naturali ꝑmanare. Nam eo ipſo quo quis religionem profitetur, addicitur per obedientiam, arbitrio prælati, atque adeo iure naturæ non pōt inde abſq; eius iniuria ſuam dimouere uoluntatem. Quapropter non modo tanquam ſpiritualis prælatus ex vi iuriſdictionis diſpenſare ſuper votum ſubditorum pōt, uerum & tanquàm dominus uoluntatem eorum perinde ac ſecularis pater eadem irritare. Sciſcitaris autem, utrum in omnibus prælatis ſimilis ſit irritandi facultas, quibus adeſt diſpenſandi autoritas? Videtur nanq; affirmatiua pars uera quandoquidem diſpenſatio utpote quæ ſpiritualis ſit functionis munus maiorem exigat poteſtatem quam irritatio. Rñdetur nihilo minus non ita rē eſſe. Epiſcopi.n. diſpenſare poſſunt irritare uerò minime, quia non ſunt abſoluti dñi libertatis ſubditorum, ſed tm̄ iudices. Imò uerò neq; Ponti. Max. poteſt ſecularium uota irritare, ſecus religioſorum: quorum non ſolum iudex eſt, uerum & peculiaris prælatus. Eſt.n. ſicut generalis miniſter, aut magiſter cuiuſcūq; ordinis, & ſicut prouincialis, & ſicut Prior. Quare & in hoc ē fallit regula, ꝙ ſi eps id qđ plus eſt ualeat, perinde poſſit & qđ eſt minus: quia nō ſunt eiuſdem generis. Hi ergo qui facultatem habēt irritandi uota præter religioſorum prælatos, ſunt iure naturæ parentes ac tutores utriuſque ſexus, & dñi ſeruorum qui ſunt mancipia. Nam paterfamilias non eadem auctoritate fungitur in ſuos famulos: utpote quorū uoluntatum non habet dñium. De uſu autem huiuſmodi poteſtatis, an uidelicet abſq; ulla prorſus de cauſſa dum maiori ſi buerit, poſſit quæcunq; uota, irritare, ambigitur. Archid. nanque, quem Sylueſt. uerbo, uotum. 3. & citat & imitatur, & Palud. in 4. diſt. 38.q. uſque adeo abſolutiorem cēſent poteſtatem irritandi, quàm diſpenſandi, ut credant ſine ulla prorſus cauſſa fieri poſſe irritationem, licet non diſpenſationem. Et rō, inquiunt, eſt, ꝙ diſpenſatio non fit, quia uotum non erat ualidum: & ideo requirit cauſſam: irritatio uerò fit, quia non erat ualidum abſque ſuperioris aſſenſu, & ideo putant in mero eſſe arbitrio ſuperioris abſq; alia cauſſa irritare: ſicuti qui uouet, abſq; ulla cauſſa poterat nō uouere. At uerò hæc ſententia moderatione temperanda eſt: nam etū diſcrimen ſit, ꝙ irritatio nulla intercedente cauſſa, ſit ualida quod in diſpenſatione non ſic utiq; facilè conceditur: nihilominus prælatus abſq; ulla omnino ratione uotum irritans profecto non eſſet à culpa ſaltem ueniali liber, nam cum irritatio actus quodammodo ſit iuriſdictionis, debet iudicio & perſpicientia uti antequam irritet: ut perpendat utrum ſit utilius ac decentius facultatem negare, an concedere. Quare non eſt tam abſoluta libertas in ſuperiori ad irritandum, poſtquàm ſubditus propoſuit atque uouere, quàm in ſubdito antequam à ſuperiori facultatē expoſcat. His de poteſtate irritandi præhabitis, ſecundum

Ratio dubitandi. *Augu.* *Reſpōſio.* *Scrupulus.* *Solutio.* *Archid.* *Syluest.* *Palud.* *Rō præfatæ opinionis.* *Moderatio præteritæ ſnia.* *2. Dubiũ*

dum continuo ſubſequitur dubium circa illud concluſionis temperamentum, uidelicet, in quibus alteri ſubijcitur: nempè ut illa pſcrutemur, in quibus monachus ſuperiori ſubditur. Nam apparet nulla opus fuiſſe exceptione. Qm̃ ut modo dictũ eſt, ſimpliciter totam prælato tanq̃ Dei uicario conſecrauit uoluntatem. Ad huius intelligentiam notandum eſt, quadrifida eſſe monachorum opera. Primum. n. genus eſt eorum, quæ ſolenni uoto comprehenduntur, ut ſunt tria uota eſſentialia & peculiaria ſtatuta. Et in his dubio procul ſubijcitur prælato monachus. Apparet nihilominus poſſe de his uotum uoto ita firmiter adijcere, ut illud prælatus irritare nequeat: ut ſi uoueat in ordine noſtro nunquam carnes guſtare, & nunquam locis & horis uetitis ſilentium rumpere: qm̃ poſtq̃ licuit uotum ſolenne de illis emittere, videtur poſſe, & arctius ſe adſtringere ad ea ſeruanda. Reſpondetur nihilominus & hæc etiam poſſe prælatum irritare uota quin uerò & debere: quia hæc uinculorũ congeminatio ſuper eadem materia uix unquam prudenter fiunt. Poteſtas autem inde patet, q̃ cùm ſuper omnibus conſtitutionibus & regulæ. ſtatutis præter tria eſſentialia uota ualeat præfectus ex cauſſa diſpenſare, cohibere poteſt ſubditorũ arbitriũ ne de hiſce ſtatutis recentia edãt uota. Nam & illa ſuper quibus diſpenſare poteſt, dum diſpenſando facit ea de illicitis licita, poteſt pro cauſſa nonnũquàm iubere, ſ. ut ſubditus ſilentium rumpat, aut religionis ieiunium: ac perinde ualet horum uota ceſſare. In ſecundo ordine ſunt opera libera. i. quæ neque lege ſunt præcepta neque ſub uoto concluduntur: ut orare, atq; noua ſuperaddere ieiunia. Atque ad hæc quidem præfectus pro ſuo libito cogere nequit ſubditum: tm̃ illud uerbũ Bernardi: Votum meum non augeat Prælatus ſine mea uoluntate. Tametſi nonnunquã in caſu neceſſitatis iubere poſſit orationes & fortè ieiunium: quod ad rem modo non pertinet. Poteſt ea tamen impedire, quando libuerit, atque adeò hæc peculiariter proprieque ſunt opera, quorum uota præfectus irritare poteſt. Tertius operum ordo eſt, quæ prorſus Prælati auctoritatem exuperant: ut tranſitus ad arctiorem religionem. Hoc enim cùm ad exitũ ſpectet ſubditi, ex eiuſdẽ obedientia Prælati non comprehenditur ſub illa: quo fit, ut bene ait Caietan. uotum quod monachus eiuſmodi tranſitus emiſerit, nõ poſſe à Prælato irritari. Atque adeò hoc operum genus exceptum putes illo concluſionis uerbo in his in quibus alteri ſubijcitur. Haud tamen crediderim huiuſmodi uotum transeundi ad arctiorem religionem, omnino exire auctoritatem Prælati, vt idem auctor inſinuare videtur, ſed tantùm quo ad irritationem: immo arbitror poſſe eundem Prælatum ſuper idem diſpenſare. Quorũ diſcrimen q. ſeq. arti. 3. ſubijciemus. Quartum operum genus eſt eorũ quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria: ut legis pcepta ſeruare: neq; uerò illa modo, ſed & quæ ad charitatis feruorẽ attinent, quorum cõtraria ſunt uenialia. Atqui horum uotum cenſet idem Caietan. irritari à præfecto non poſſe: ut ſi monachus uotũ Deo uouerit non furandi, aut non mentiendi. Ratio eius eſt quoniam hæc materia nõ eſt prælato ſubdita quandoquidem ſup his ipſe ueluti ſuper regularibus ſtatutis diſpenſare non ualeat. Ait nihilominus poſſe prælatum eiuſmodi uotum nomine Dei commutare. Quare & hoc quoque exceptum arbitratur in conclusione. At uerò non facilè illi de hac re ſubſcriberem. Nam etſi quantum ad neceſſitatem implendi diſpenſatio iſtorum ſub poteſtate prælati minimè comprehendatur, nihilominus illa noua obligatio qua ſubditus ſua ſponte religare ſe cogitat, non uideo cur non poſſit a prælato irritari. Nã quantum ad ſpontanea, dñs eſt ſubditarum ſibi uoluntatum. Tertium ſubinde dubiũ circa eandem cõcluſionem eſt de illo uerbo uidelicet, q̃ eiuſmodi uotum rei in qua ſubditus ſuperiori ſubiicitur, non eſt ſine eius conſenſu firmum: eſt inquam dubiũ, utrum antea quàm accedat ſuperioris cõſenſus, uotum ſubditi teneat, an uerò contra ipſo facto ſit nullum? Et dubitationis articulus eſt, utrum cùm in uoto ſubditi ſemper includatur ſuperioris conditio, ſubintelligatur affirmatiuè, ſi ille conſenſerit, an uerò tantum negatiuè: ſcilicet niſi diſſenſerit? Nam priori modo uotum ante eius conſenſum nullum eſt: po-

Quadrifida monachorũ opera.

Prima aſſertio.

Secunda.

Tertia.

Caieta.

Quarta aſſertio.

Caieta.

Tertium dubium.

ſteriori verò ualet quouſq; per ipſum irritum fiat. Et quidem Richard. 4. ſen. diſtin. 38. artic. 4. quem multi Summiſtarum ſequuntur, diſtinguunt inter religioſorum vota, atq; alia aliorum ſubditorum: puta filijfamilias, & vxoris, &c. Et de religioſis generalem abſolutamq; aſſeuerat concluſionem, nempè ſic eſſe per uotum ſolenne inhibitos noua edere uota, vt quodcunq; cuiuſcunq; generis abſq; expreſſo conſenſu ſuperioris faciant, ipſo facto irritum ſit & caſſum. Quare nó ſolum eius tranſgreſſio, nullum eſt peccatum: verum & emiſſio nonnulla eſt noxia. Nam irritum uouere, culpa eſt.

Prima ratio Richardi.

Quin uerò arbitratur Richard. eiuſq; comites hanc eſſe ſniam D. Thom propter uerba poſtrema ſolutionis tertij quartiq; argumenti, vbi ait uotum religioſi non eſſe firmum niſi ſuperiori placuerit, aut non renuerit. Affertq; in eandem ſententiam can. Monacho. 20. q. 4.

Secunda ratio.

Et ſupra hæc adhibet rationes duas. Prior eſt, quod cum religionis onus ſit ualde graue, neq; decet, neq; uerò licet profeſſionis uotum nouis ſarcinis onerare, ne religioſus oneri ſuccumbat. Poſterior, quòd cum idem religionis uotum tantæ ſit altitudinis, vt omnia præcedentia in ipſum commutata extinguat, fit ut etiam ſubſequentia eiuſdé uirtute irritentur.

Contraria opin.

Quare de filiofamilias & uxore non negat quin poſſint facere aliqua uota de his quæ ſibi non ſunt prohibita. Huic autẽ opinioni, vt bene Sylueſt. verbo, votum, tertio, §. 3. ait, neque S. Tho. ſuffragatur, neque arridet ueritas.

Syluest.

Petr. à Palud.

Innocen.

Quare Petrus a Palude, & Innocentius illic ab eodem Syluestro, citati, ingenuè fatentur religioſos, qui quidpiam vouerint, quo prælati obedientia non impeditur, reos eſſe uoti, niſi dum per prælatũ irritum non habetur, illud impleant.

Rõ opinionis.

Et ratio profectò eſt in promptu. Nam ſi alij ſubditi citra ſuorum maiorum iniuriam poſſunt ipſis inconſultis uotum ſuſcipere conditionale, quouſque ſuperiores ipſi renuerint, ut Richar. ipſe fatetur, non eſt cur religioſis eadem facultas interdicatur.

Secunda ratio.

Secundò arguitur contra eius rationem. Nõ obſtante religionis onere poteſt religioſus habita prælati facultate alia ſuperaddere uota: ergo nihil obſtat quo minus ipſo inconſulto de materia, quæ ſibi non eſt prohibita, poſſit idem ſuſcipere: dummodo paratus ſit cauſſa uoti nunquàm abeſſe officijs obedientiæ: & quoties ſuperiori uotum diſplicuerit, ab ipſo ceſſare. Cap. autem, monacho, nullatenus aduerſarijs, immo nobis patrocinatur. Haud quippe ait illic Baſilius quod uotum monachi ſine conſenſu Abbatis ſit nullum, ſed quod ſit frangendum: ubi inſinuat ante fractionem ſolidũ fuiſſe. Quamuis neque illa admonitio illo eſt rigore audienda, ut quidquid religioſus uouerit, illico ſit frangendum, ſed illud prorſus quod uel ei uel prælato ſit graue & moleſtum. Ad ſenſum igitur S. Tho. deſcendamus, qui vr̃ ſentire uotum ante conſenſum p̃lati emiſſum nullatenus eſſe obligatorium. Nam & in concluſione & in ſolutione tertij & quarti dicit, tunc nõdum eſſe firmum: quod ſonare videtur non eſſe obligatorium.

Caieta.

Huius autem uerbi ſenſum Caieta. docta diſtinctione enucleat. Materia n. uoti reſpectu religioſi duplex eſſe poteſt: altera ſ. prohibita, uel in genere, ſicut conſtitutionum interdicto, ne quis monaſterij ſepta egrediatur, prohibetur uotum peregrinationis. Aut in particulari, ſicuti ſi prælatus bona cauſſa inhiberet, ne quis ſuorum de tali aut tali re uotum emitteret. Altera uerò eſt materia non interdicta: ut orare, quibus horis uacat: & ſtudere, ieiunare, &c. Sed in quam diſtinctionem ad dubium rñdetur, quod cum uotum de materia prioris generis emittitur, ſubintelligenda eſt affirmatiua conditio: uidelicet ſi prælatus ratum habuerit. Si uerò materia ſit poſterioris ſpeciei, tũc conditio ſubintelligenda eſt negatiuè. ſ. niſi prælatus irritum fecerit. Et ratio diſcriminis eſt, quod uotum debet fieri de re licita: quando uerò materia eſt prohibita non eſt licita niſi fiat ſuper illa diſpenſatio: quapropter qui tale fecit uotum, non obligatur quouſque aſſenſus prælati acceſſerit. Attamen quando materia non eſt prohibita, apta eſt ad uotum. Et ideo religioſus uotum faciens orandi, uel ieiunandi uel non mentiendi, ipſo facto aſtrictus eſt quouſq; præfectus uotum irritet. Qua forte de cauſſa ſub diſtinctione ait in ſolutione 4. S. Tho. quòd in uotis religioſorum intelligitur debita conditio, ſcilicet ſi ſuis ſuperioribus placuerit, renitantur

uel non: ut prius membrum referatur ad materiam prohibitam, poſterius uerò ad liberam. Quare cum dicit uotum abſq; aſſenſu prælati non eſſe firmum, ſi ſit uotum prioris generis, intelligit non eſſe ualidū: ſi uerò poſterioris, planè intelligit ꝙ etſi ualeat: non tamen ſic ſolide, quin ſemper eius irritatio ex uoluntate pendeat præfecti. *Dubitatio.* De utroq; aūt membro ſupereſt dubietatis nonnihil: ad quod operæpretium eſt reſpondere. De priori inquam eſt dubium, ꝙ uotum de re illicita ipſo facto eſt nullum, immo peccatum, uotum ergo religioſi de re prohibita, neq; ſub conditione ualet, immo eſt peccatum. *Solutio.* Reſpondetur per diſtinctionem antecedentis. Quando. n. res eſt prohibita, quia per ſe mala, tunc uotum illius iniquum eſt, quando uerò tantum eſt mala, quia prohibita, poteſt ſub diſpenſationis conditione materia eſſe uoti. *Scrupulus.* Sed quæris utrum ſic uouens teneantur id denuntiare prælato? videtur. n. poſtquā non eſt uoto ligatus, non teneri. *Solutio.* Rn̄detur ideo teneri, ne uanum ſit uotum, quod abſq; eius licentia implere nequit. Sed de hoc ſtatim apertius. *Dubium alterum.* De poſteriori etiam membro dubitatur, utrum religioſus qui liberam materiam uouit (puta orare, aut ieiunare) teneatur rē prælatum celare, ne uotum irritet, an uerò contra licitum ei ſit eidem id patefacere, ut infectū reddat? Vr̄. n. hoc poſterius in fraudem uoti cedere. *Reſpōſio.* Rn̄detur licere rem detegere. Nam in hoc utitur iure ſuo. Quin uerò ſi graue eſt uotum, poteſt moleſtiam ſuam & grauamen ei aperire, ut irritet. Neque fit uoto iniuria: quandoquidem munus maiorum eſt, ſubditorum temeritatem corrigere: tametſi quando uotum non eſt acerbum, ſalubrius eſt libenter illud perſoluere.

At uerò rurſus circa prius membrum dubitatur. Vtrum religioſus qui uotum rei prohibitæ emiſit, ſatisfaciat petendo à ſuo præfecto facultatē operis obeundi non exprimendo uotum? *Hæſitatio.* Apparet. n. hoc ſatis eſſe: Nam poſtquam conſenſus ſuperioris ad hoc requiritur ut tanquam materiæ dominus illam permittat: qua ratione dicebamus quòd cum uotum materiæ non inhibitæ emittitur, ſtatim tenet, ſit, ut ſi ipſe opus inhibeat, uidelicet ne peregrineris, ſatis illud eſt ad nullitatē uoti, Multam hic non neceſſariā metaphyſicam accumulat. *Caieta.* Caiet. res. n. perſpicacior eſt, quā ut tot uerbis indigeat. *Prima aſſertio.* In primis hoc eſt certiſſimum, ꝙ ſi prælatus, uoti neſcius, tm̄ prohiberet opus, non ideo uotum fieret irritum. Nam ſubtrahere materiam ad tp̄s, non eſt uotum irritare. Etenim cum irritatio actio ſit iuridica, quæ rei notitiam expoſcit, debet idem prælatus uotum noſſe ut ipſum caſſet. Atq; hinc palam fit conſequens, teneri ſubditum antequam ſit in mora, illud eidem patefacere. Quare Nume. 30. requiritur in patre notitia uoti filiæ, ut conſentiat uel diſſentiat. Quòd ſi contra arguas, Maritata mulier, quæ uotum ſimplex continētię fecit, non tenetur coniugi illud detegere, ſed pōt licitè, dummodo debitū reddat, nō petere: ergo pariter pōt tacere ſubditus. *Solutio.* Rn̄detur, nulla ſimilitudine argū pugnare: qm̄ eo ipſo ꝙ mulier eſt uiro cōiugata, adempta illi eſt poteſtas uouendi non reddere, ēt ſub cōditione: & ideo uotū ſuum non intelligitur niſi de nō petendo: quod pōt facere inſcio uiro: ſicut religioſus clam p̄lato implere uotū orādi. *Quæſt.* Vbi aūt materia prohibita uouet̄ ſub conditione, tenet̄ uouēs id diſpēſatori notū facere: alias incaſſum uoueret, quod in Dei iudibrium uergeret. Maiori aūt ambigendi occaſione interrogatur, utrum poſtquam religioſus cum facultate prælati uotum de re aliqua ſuſcepit, maneat nihilominus penes eundem ſuperiorem irritādi facultas? Apparet enim nullā fieri reliquam Quod Richardus loco citato opinatus eſt: *Richar.* immo dubitat an diſpenſare tunc poſſit: ſed ait euolandum ad Papam. Nam cum ad uoti firmitatem in ſubdito nihil amplius requiratur quam prælati conſenſus, fit ut poſtq̄ illo firmatum eſt, nulla ſuper ipſo illi ſupereſt irritandi poteſtas. *Solutio.* Nihilominus rn̄detur tunc ēt in præfecti arbitrio permanere, illud irritare. Et ratio eſt: quia etiam emiſſo uoto religioſus nihilominus ſimpliciter manet ſubditus atque adeo neque prælatus ſua orbatur auctoritate. Quin uerò adde ꝙ nonnunquam, etſi bona cauſſa facultatem conceſſerit, poterit nihilominus rite & rectè mutatis rebus id quod ſemel ratum habuit reuocare. Patrocinatur huic documento Auguſt. ſuper Num. *Auguſt.* qui refertur. 33. q. 5. ca. noluit. ubi docet,

uotum quod puella paterna facultate firmiter ſuſceperat, poſſe poſtea à uiro irritũ reddi. Adde ꝙ q̃uis abſq; ulla cauſſa uotũ idem caſſet etſi peccet, nihilominus uotũ eſt caſſatum. Atque huic aſſertioni ſuffragatur idẽ ibidẽ Aug. eadem cauſſa & quæſtione, can. manifeſtũ. ubi ait expreſsè, q̃d ſi uxor auctoritate uiri uotũ emiſerit, q̃d ipſe, neq; citra ſuam culpã poſtmodũ caſſauerit, nihilominus uxor parere tenetur. Quin uerò textus ipſe ſacer idipſum continet. Quòd aũt uir & pariter prælatus ſine cauſſa reuocando peccet, non ſolũ illic Aug. uerum & textus ipſe Num. 30. conteſtatur: ubi ait ꝙ ẽt dum conuiuere uiſus fuerit maritus, ſed poſtea cõtradixerit tũc vxor non tenebitur uoti rea, ſed uir ipſe portabit iniquitatem eius. Et rõ eſt, ꝙ etſi ſuperior facultatem habeat irritandi inferioris uõtum, non tñ uſq; adeo abſolutã, ut ſuprà diximus, quin rõne & iudicio id debeat facere. Et iõ poſtquam facultatem conceſſit non dẽt abſque cauſſa reuocare. Confirmatur hæc manifeſtè de religioſis ſnĩa, ex ſimili à muliere maritata deſumpto. Enimuerò ſi vxor præmiſſa etiam uiri facultate munus aliquod uouerit ſacro alicuius Diui, ſemper dum non ſoluit in arbitrio eſt uiri dictum retractare: quòd ſi retractauerit, quãuis ipſe in culpa ſit, nihilominus ipſa nõ poterit non obedire. Expreſſa eſt ſnĩa Ambroſij in libro de Paradiſo: qui refertur can. nec illud. 33. q. 5. ut illud Gratian. infert. Et rõ eſt, quod illa facultatis conceſſio non eſt abſoluta trãſlatio dñij illius rei in uxorẽ, ſed ſolũ ius offerendi ſacro: quapp quouſq; res ipſa tradatur, ſemper eſt a ſuperiore dependens, ſi reuocare libeat. Neq; tua conſequentia vlla eſt ſi arguas: Superior peccat retractãdo ſe: ergo ſubditus minimè ei tenetur obſequi. Illatio inquam nulla eſt: Quoniam non eſt ſubditi examinare iuſſa maiorũ in his quæ non ſunt per ſe mala, ſed ex ipſorum arbitrio dependent ſecus ubi rem per ſe illicitam iuberent, uti furari, uel mentiri. At uerò ſicuti de religioſis monachis ſupra quæſitum eſt, ſic & de uxore reſpectu uiri quærendũ ſupereſt, utrum in uniuerſum poſſit uir cuncta uxoris uota irritare? Et quidẽ Caie. pari modo exciperet uotum nõ peccandi, puta nõ mẽtiẽdi: q̃a in illa materia non vr̃ ſubdita uxor. At uerò crediderim & illud irritare poſſe. Nam licet quantum ad neceſſitatem legis non ſit ſubdita, eſt tñ ſubdita quantum ad ultroneam obligationem. Quare nullo excepto uir poteſt uniuerſa uxoris uota irritare: & ſi aliquod eſſet quod irritare nequiret, diſpenſare notiſſimũ eſt neutiquam poſſe quia ut quæſtione proxima uidebimus, illud proprium eſt ſpiritualis prælati. Attamen uice uerſa, utrum etiam uxor irritare poſſit uotum mariti, in dubium euocatur. Apparet enim ab una parte nullam habere huiuſmodi facultatem. Nam ut ſcriptum eſt, ipſa ſub uiri poteſtate erit, non ecõuersò. Reſpondetur quòd cum in fide coniugalis tori pares ſint, ut primæ ad Corinth. 7. ait Paulus: quia uir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vxor. ſicuti neque uxor ſui, ſed uir neuter abſq; alterius permiſſu uotum facere poteſt ſimpliciter caſtitatis: immo illo nõ obſtante tenetur uterq; debitum alteri reddere: ut bene colligit Gratian. can. manifeſtum. tregeſimatertia quæſtione quinta. An uerò poſſit alteruter uotum facere non petendi, maior eſt dubitan di rõ. Nã in hoc nullam, quantum ad fidem tori, irrogat alteri iniuriam. Nihilominus quòd vir poſſit eiuſmodi uotum uxoris irritare, non debet eſſe in ambiguo: non utiq; propterea quòd eſt contra fidem thalami matrimonialis: ſed quia ipſa uerè eſt ſubdita. Et ita expreſsè ait Auguſt. in eodem ca. manifeſtum. Quòd autem uice uerſa ſimile uotum mariti poſſit uxor irritare, latentius dubium eſt. Nam propterea q̃d ſit contra fidem, non poteſt: poſtq̃ paratus eſt debitum reddere. Neq; uerò ratione ſubiectionis quia uir non eſt uxori ſubditus. Reſpondetur, in primis tale uotum prægraue eſſe uxori & penè maritali fidei aduerſum. Nam cum mulieres præ pudore petere vix audeant debitum, ſi uir petere eſſet prohibitus, in fraudem matrimonij reſultaret. Et ideo non longe ab ſcopo aberraret qui diceret tale uotum abſque conſenſu vxoris nõn tenere. Saltem hoc certum eſt, quòd deberet per Antiſtitem omnino ad tollendos ſcrupulos diſpenſatione aboleri. An uerò extra hanc materiam uir habeat abſolutam poteſtatẽ

Margin notes: *Ambroſ.* *Quæſtio altera.* *Caietã.* *Solutio.* *Scrupulus.* *Reſpõſio.* *Paulus.* *Auguſt.* *Dubitatio.*

uouendi inconſulta vxore, fortè quæris. Apparet.n. ueritas ſic habere, poſtquam non eſt uxori ſubditus. Sed tñ ab altera parte argm̃ nihilominus exiſtit, ꝙ in his quæ ad communem utriuſque familiam attinent, non poſſit. Vt ſi longam peregrinationem uoueret, per quam officium coniugale ſuo defraudaretur fructu: aut ſi amplam uoueret pecuniam, quæ ipſi uxori & filijs alendis neceſſaria eſt. Profectò non prorſus probabilitate caret, id non poſſe *Solutio* q̃nquidem in uxoris perniciem uergit. Ad hoc nihilominus rñdetur irritandi facultatem ſimpliciter non eſſe uxori permittẽdam, reſpectu uiri, maximè in bonorum diſpenſatione. Nam etſi illa reclamante ipſe voluerit bona prodigere, quamuis male faciat, factum nihilominus tenet poſtquã abſolutus eſt eorum adminiſtrator: atque adeo eiuſmodi uotum non ſubeſt uxoris poteſtati. Nihilominus ſi uotum in uitium prodigalitatis aut iuſtitiæ impingeret ipſo facto non haberet uim obligandi: & ſic nulla egeret irritatione. Simile dicendum eſt de abſentia. Põt.n. uir citra fraude matrimonij peregrè proficiſci, atque adeo ſi cauſſa exigeret uotum emittere: neque in hoc ſubditur uxori. Si tñ nõ eſſet cã legiti*Dubium graue.* ma, pariter non teneret: ſed peccatũ eſſet uouere. Potiſſimũ hic aũt dubium eſt, quin uerò ſolutu non facile, utrũ poſtquã uterque coniugum cõi conſenſu uotũ caſtitatis emiſit poſſit maritus, quam fecit uxori, facultatẽ reuocare. atq; adeo eius irritare uotũ: ac pari iure uxor quam facti forſan pœnitet, ſuam ẽt quam uiro dedit retracta*Sentẽtia Gratiani.* re, debitumque ex illo petere. Eſt.n. ſñia Gratiani in eodem can. manifeſtum. negatiua. Nam poſtq̃ uterque ſuo renunciauit *Arg. ad alteram partem.* iuri, uterque fit ab altero liber. Argumentum aũt quod rem dubiam facit, eſt huiuſmodi: Poſtq̃ vir facultatem fecit uxori cõtinentiam uouendi, uidelicet non petere debitum, poteſt illam reuocare, ut auctoritate non ſolum Diui Auguſtini, uerùm & diuinæ ſcripturæ, & ratione modo confirmatum eſt. Quòd autem pleniorem conceſſerit, nempe ut neque peteret, neque redderet, non tollit quin vtranque pari ratione poſſit retractare: ergo uir ſaltem annullare poteſt eiuſmodi uotum uxoris: Et ſi cum hoc iure par ſit marito coniux, ipſa etiam poſſe uidetur retractare conceſſam facultatem. Accedit, quòd uſu uenire poteſt, ut uterque in periculo uerſetur carnis illecebræ, atq; adeò conſultius ſit iuxta monitum Paul. 1. ad Corin. 7. ad uſum coniugij redire. Quod ſi dixeris; eo quòd ambo communi conſenſu uotum emiſerint, priuatum eſſe utrunque poteſtate reuocandi, profectò ratio huius nõ eſt adeò patens. Si enim maritus reuocare faculta- *Solutio* tem ualet, quam dedit uxori, quando uxor non eandem ei viciſſim contulit, non apparet cur eo quòd uxor eandem contulerit, priuatus ſit uir facultate ſua. Profectò *Solutio* argumentum uidetur rem dubiam facere. Nihilominus reſpondere poſſumus, quòd cum in illo officio pares ſint coniuges qñ vicario mutuoque conſenſu uterque vouet, eſt genus quoddam mutui contractus, facio ut facias: id eſt renuntio iuri meo, ut tu repũties tuo. Quocirca ob id quòd vxor uiro ſuo renuntiat debitum exigere, priuatur maritus non ſolum iure petendi, ſed & facultate reuocandi factum: quapropter utriuſque uotum cenſetur abſolutum caſtitatis. Aliud poſt hæc dubium ſequitur: Vtrum uotum ſemel à ſuperiori irritatum, ſi poſtmodum ab eius cura & ſeruitute exeat, reuiuiſcat? Ad hoc ſunt qui *Poſtremum dubium.* diſtinguant, uotum impuberis irritatum non reuiuiſcere. Si tamen pubes iam erat, quando illud fecit, nempè ſi quartumdecimum exceſſerat annum, quamuis irritetur: nam ſi reale eſt, ut ſupra diximus, etiam tunc uſque ad uigeſimumquintum irritari poteſt: tunc aiunt cum taliter uouens fuerit emancipatus, teneri. In hanc ſententiam ſolet citari Innocen. in ca. ſcri- *Innocen.* pturæ de uot. & uot. redemp. Attamen ipſe nihil amplius dicit, quàm quòd impuberes uouentes, uel qui ſunt ſub cura parentum, tenentur cum fuerint emancipati, implere. Cum ergo non explicet, etiam ſi fuerint caſſata, non eſt credendus id ſentire. Sed Paludan. tametſi ambiguus *Paludã. ſententia* annuere ad hoc uidetur in 4. diſtinctio. 38. quæſt. 4. Attamen ſalua auctoris exiſtimatione, contraria ſententia proculdubio amplectenda eſt: quam Syluester tenet uerbo, uotum 3. §. 2. nempe quod in uniuerſum, uotum quodcunque ſiue vxoris ſiue filij, ſiue ſerui, ſiue religioſi

Reprobatur ſẽtentiæ ꝑfata. gioſi ſemel irritatũ, nullam deinceps uirtutem retinet, qua ullo tpe obligari poſſit, niſi iterato fiat. Extat.n. regula iuris, ꝙ obligatio ſemel extincta inſtaurari non poteſt. C. de remiſſionę pignoris. l. cum ex cauſſa. Atque huic ſniæ libentius arridet Panormit. ſuper eodem. c. ſcripturæ. citato. Imò & textus. cap. quidem, & c. placet. de conuerſio. coniuga. id confirmant: quippe vbi hr̃, ꝙ coniunx religionem intrans quatenus alterius coniugis reclamatione caſſatum eſt, poſt obitum eiuſdem coniugis non amplius ligat. Moleſtior autem dubitandi ratio exiſtit, dum uxor, v. g. votum emitteret executioni tunc mandandum, ſi maritum vita ſuperauerit: & idem de filio, ſi dum ſub cura parentis ageret, votum emitteret, poſt ſuam emancipationem explendum: & pariter ſeruus ſub conditione ſi fuerit libertate donatus, vtrum & eiuſmodi uota poſſint etiam ijdem ſuperiores irritare? videtur namq; pars negatiua inde confirmari, quòd eiuſmodi uota fiunt pro tempore, quo uouentis libertas ſub aliena poteſtate non conſtringitur. Prętereà, quia uotum uxoris, tunc nullatenus marito nocet. Ad hoc poſſet trifariam reſponderi. Primò, ſub diſtinctione. Eiuſmodi nanque uota alia ſunt, quæ fiunt ſuperiori grauia, & incommoda: alia uerò, quæ non niſi in vouentis grauamẽ uergunt. Illa quæ ſunt prioris generis, non poſſunt ab illo irritari ſi pro tpe facta ſunt quo fuerit ipſe uita defunctus: ut ſi uxor religionem uouerit, aut caſtitatem: quia illa nullam hñt incommoditatem, præterquã ꝙ coniugali officio ſuperſtite uiro quadamtenus vĩr obſtare. Si aũt incommoda ſunt uouenti, itaq; irritatio in bonum eius cedit: tunc videť poſſe maritus & pater illa irritare: ut ſi uouerẽt longam peregrinationem, aut longos ſumptus. Alij uerò ſcrupuloſius reſpondent, neutrius generis uota illo pacto edita irritari poſſe: ac ſubinde conſulunt ad diſpenſationem recurrere. *Sylueſt.* Sylueſter uerò uerbo religio. 2. §. 15. contrariam per aliud extremum ſequitur opinionem: nempè quodcunque uotum quod quiſq; dum ſub alterius eſt poteſtate, emiſerit, poſſe durante illo tempore irritari: ut ſi puer decimotertio anno, intrare decimoquinto uouerit religionem: & pariter ſi ante uigeſimumquintum quidpiam vouerit, poſt illam ætatem exequendum, poteſt illico ea pater irritare, videlicet illud pſonale ante quartumdecimum: & alterum reale ante vigeſimumquintum, ut articulo proximo videndum eſt. Et re uera non eſt eiuſmodi ſnĩa metuenda. Apparet.n. inde tuta, ꝙ cũ voluntas ſubditi illo tpe ſimpliciter ſit ſuperiori arbitrio alligata, quacunque conditione id vouerit, irritari tũc põt. Adde, ꝙ ratio huius ptãtis quæ ſuperiori ineſt, illic fundatur, ut ſubdito conſultum curet: propterea ꝙ non præſumitur eius voluntas idonea rationis luce illuſtrari vt vouere poſſit. Quapropter etſi conditionem apponat implendi poſtquam fuerit liber, eadẽ poſcit ratio, ut ſuperior iudicio ſuo tunc dum ſui iuris eſt, perpendat, an id illi congruat: atq; adeò in ſua eſt ptãte tũc qñ uotum editur, irritare. eò uel maxime ꝙ nullum eſt uotum quod in grauamen ipſius uouentis non cedat. Quare diſtinctio in prima rñſione facta, ſuperuacanea vr̃. Vtrum verò ſi durante ætate, qua filius eſt ſub poteſtate parentis, nunquam fuerit irritatum, poſtquam eandem ætatem tranſierit, poſſit ab eodem patre irritari, multò maiori perplexitate ambigitur: ſed tñ articulo proximo aptius diſſoluetur.

Supereſt ergo tãdem ad argumenta initio quæſtionis obiecta reſpondere. Primi *Ad primũ arg.* autem reſponſio iam ſuprà explicata eſt. Nam etſi obligatio quæ fit Deo, maior ſit q̃ illa quæ fit hominibus, nihil ſibi tamen offerri optat, niſi quod ſub dominio ſit offerentis. Nam obedientia quæ parentibus debetur, obligatio etiam eſt diuina, & quã ſubditi debent prælatis: quare non habet gratum, ut contra eiuſmodi maiorum uoluntatem ſubditi quidquam voueant. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ poſtquam filij ad annos pubertatis peruenerint, puta quartumdecimum annum maſculus exceſſerit, & fœmina duodecimum, niſi ſeruitia ſint & mancipia, ſui ſunt iuris, quantum ad ea, quæ ſuam attinent perſonam: nempè vt vel religionem profiteantur, uel matrimonia contrahant: manent tamen ſub cura parentum quantum ab bonorum diſpoſitionem. Quare reale votum, quod ante vigeſimumquintum emittunt, irritari à ſuperiori poteſt: ut articulo proximo uidebitur.

debitur. Seruus autẽ quia in pͣte domini eſt neq; ad religionem ſe unquam obligare ualet, neque ad peregrinationem, neque ad aliud per ꝙ dñi obſequio ſubducatur: vt Doctores ſuper cap. ſcripturæ, extrà, de vot. & vot. redempt. annotant. Ad tertium verò rñdet S. Tho. ꝙ etſi plus ſit facere, q̃ promittere, atque adeò religioſi multa inconſultis prælatis facere queant, nihilominus non poſſunt firmiter abſque eorum cõſenſu uouere. Et rõ inquit, eſt: quia nullum eſt tempus exceptum in quo prælatus non poſſit eum circa aliquod officium occupare. Veruntñ hanc rõnem Conradus loco citato non approbat. Arguit.n. hoc non euincere, quin poſſit ſubditus aliqua uouere, quorum contraria non poteſt iubere prælatus: vt non mentiri, non male loqui &c. At uerò ſanctus Thomas non intendit illam pro ratione adæquata inducere. In cõtextu nanq; quæſtionis cauſſam reddiderat, cur ſubditus inconſulto prælato uouere non poteſt: nempè quia habet uoluntatem illius arbitrio alligatam: & eãdem explicat in initio reſpõſionis: ſ. quia religioſus ſubditus eſt prælato quantum ad ſuas operationes, ſm profeſſionẽ regulæ. Alia autem ſubiuncta cauſſa ſolum eſt particularis, reſpectu illorum operum, quorum contraria prælatus poteſt præcipere. Nam cum poteſtatẽ habeat quocunq; tpe præcipiendi, libera eſſe dẽt ſubditi uoluntas ad obtẽperandum: & ideo uouere contra non poteſt. At uerò neque de hmõi operibus tam euidenter hæc ratio rem conuincit, quàm illa prius enarrata. Nam cauillari quis poſſet, dicens, ꝙ quamuis prælatus poteſtatem habeat quocunque temporis articulo occupare ſubditum, non inde euincitur, ꝙ poſſit eius uota irritare: ſed hoc tantum, quod non obſtante uoto debet ei contrarium iubenti obedire. Sed nihilominus uotum perſtat firmum, obligans ſubditum ſecundum ipſum facere quandiu prælatus opus contrarium non præceperit. Itaque auctoritas prælati extenditur ad impediendum aliquando executionem uoti, non tamen ad irritandum uotum. Attamen nihilominus eſt congruens ratio, ꝙ ſi poteſt quoties libuerit executionem impedire, poſſit & uotum tollere: quod quadantenus libertati obedientiæ obuiare videtur. Ad quartum denique reſpondetur, quòd etſi uotum ab alti ſine conſenſu prælati emiſſum non ſit omnino firmum, nihilominus quia eius permiſſu mandari poteſt executioni, non peccat ſubditus uouendo: ſiue religioſus ſit, ſiue uxor, ſiue filius. Ex quo uerbo colligitur uotum ſtatim eſſe obligatorium, ſi de materia ſit non prohibita: licet a prælato pendulum. Secus, ſi ſit prohibita. Sed neque tunc eſt peccatum uouere, poſtquam ſit ſub conditione, ſi prælato placuerit: ſicuti alterum cum conditione, niſi renuerit.

Ad tertium. *Obiectio.* *Conrad.* *Solutio.* *Ad quartum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum pueri religionis voto ſe poſſint obligari.

SEcunda hominum conditio de quibus dubitabatur, an ſe poſſint uoti iugo ſubdere, eſt puerorum. De quibus arguitur, ꝙ nulla ſe poſſint uouendi religione uincire: Ad firmitatem requiritur deliberatio: quæ cũ abſque rationis luce fieri nequeat, amentibus & furioſis non accidit, ac perinde religione uouendi excluduntur: pueris autem aut nullus affulget rationis radius, aut malignior atque exilior quàm ut deliberare queat, ergo quidquid uouerint, caſſum eſt. Secundò arguitur: Id quod fieri rectè poteſt, nequit ab alio haberi irritum: uotum autẽ religionis quod uel puer uel puella ante pubertatis annos ſuſceperit: poteſt à parentibus retractari, ac perinde a tutore, ut 20. q. 2. cap. puella proſpectũ eſt: ergo uidentur eiuſmodi pueri ante legitimos eoſdem annos non poſſe ritè uouere. Tertiò: Propterea religionem ingreſſis annus permittitur probationis, ut maturo conſilio perpendant quid ferre valeant humeri: hæc autem matura perpẽſio non competit pueris: ergo non poſſunt legitimè uouere. In contrarium eſt idem ipſe citatus canon, puella, ubi admonetur uotum puellæ, niſi intra annum à parentibus reuocetur, ualidum eſſe: quod teſtimonium eſt ante fuiſſe ritè factum. Nam quod non ritè fit etiam ſi non reuocetur, nunquam fit illa ratione ſolidum.

Primum argum. *Secundũ* *Tertium*

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus re-

Prima concluſ. bus reſpondetur. Prima eſt. Si puer & puella ante pubertatis annos non ea vtantur rationis luce, vt deliberare queant, nullo ſe voto poſſunt conſtringere. Ante probationem autem concluſionis recolere ex ſuperioribus opus eſt alterũ eſſe uotũ ſimplex, alterum uerò ſolenne: quorum dr̃ia eſt, ꝙ ſolenne ſola eccleſię auctoritate firmatur: eo ꝙ in benedictione aut conſecratione, ad modum ſuperius expoſitum, ſm eccleſiaſtica decreta ſolidatur uotum autem ſimplex efficaciam non habet aliam, quã quæ a deliberatione uouentis exurgit, qua ſe obligare intendit. Hæc aũt deliberatio duplici de cauſſa, ut dictũ eſt, infirmatur, ne robur habeat. Vno quidem modo ex defectu rationis: ut de furioſis & amentibus dictum eſt, dum ſuo paroxiſmo tenẽtur altero uerò modo ex eo, ꝙ uoluntatem habet alterius arbitrio colligatã. Ex priori ergo membro fit conſequens noſtra concluſio: ꝙ ſi puer nondũ uſu rationis fungitur, nequaquam ſe poteſt uoto perſtringere. *Secunda conclu.* Secunda concluſio: Si puer ante pubertatis annos munere rationis fruatur, poteſt quidem quantũ in ipſo eſt uoto ſe obligare: ſed nihilominus ex parentum arbitrio pẽdet, aut eius qui pueri curam gerit, ut poſſit ab ipſis irritari. *Probatio conclu.* Probatur concluſio: Nã pueri ante legitimam ætatem in utroque memoratorum modo impediti ſunt nẽpè & ob rationis defectum, & ob ligamẽ quo eorum uoluntas ſub iugo eſt parentum. At verò quia, etſi non crebro, tñ qñque uſu uenit, & lux feſtina rõnis ante conſuetam ætatem aliquibus affulgeat, fiantque ſubinde doli capaces, idonei tunc fiunt, ut ritè poſſint quantum in ſe eſt uota edere: manet nihilominus impedimentum alterum puta dependentia ab aliena uoluntate, cuius arbitrio irritari poſſunt. *Tertia concluſio* Tertia concluſio: Votum ſolenne nemo quantumcunque ſit doli capax, ante pubertatis annos poteſt ſuſcipere. Concluſio non alia indiget probatione, quàm eccleſiæ auctoritate: nam ſola eſt cauſſa huius aſſerti: quę quidem maſculis 14. annum præſcribit, fœmellis verò 12. *Quarta concluſio* Quarta demum concluſio: Poſt annos pubertatis quiſq; ſe poteſt religionis uoto nihilominus ſolẽni q̃ ſimplici, quantumuis parentibus reclamantibus, firmiſſimè obligare. *Tres limites ætatis.* Hic primum omnium tres ſunt diſcernendi ætatis limites: videlicet infantia, quæ durat primo ſeptẽnio: quo tempore infantes cenſentur nullo fungi rationis ductu, atq; adeò eorũ uota nihil penduntur. Atque ad hoc tempus alludit prima concluſio: Mox ſequitur pueritia, quæ vſque ad quartumdecimum annum maribus protenditur: ubi pubertas aduenit. Et illa ætate poſſunt pueri eſſe doli capaces: ſed tamen durat tunc poteſtas parentum ad irritãdum puerorum uota, etiã ſi ſint perſonalia, putà religionis, ut hr̃ ca. non ſolũ. de reg. lib. 6. Fœmellis autẽ præſcribitur annus duodecimus, unde pubertas illic incipitur: ut habetur citato c. puella. 20. q. 2. ſed quantum ad uota realia: quibus ſcilicet res uouentur, aut ſumptus. deinde ſubſequitur tertia ætas, puta adoleſcentia, quę dicitur pubertas: quo tempore adoleſcentes ſunt ſub cura parentum, vt de ſuis bonis ſine eorum auctoritate diſpẽſare nequeant: ut habetur ff. toto tit. de minor. 25. annis. Hinc autem forſan nos obiter interrogans interpellet, cur puellis minus ſit tempus ante pubertatẽ præſcriptũ, quam maribus? *Interrogatio.* Nam cum fęminæ leuioris ſint iudicij & prudentiæ, contrarium uidebatur ratio flagitare: nempè ut longius eis poneretur ad conſultandum tp̃s. *Reſponſio* Rñdetur forſan in cauſſa fuiſſe, ꝙ in fœminis acceleratius feſtinat rõnis vſus: fructus. n. quo excelſioris ſunt naturæ ſerius matureſcũt. Sed tamen legitima cauſſa fuit, ꝙ in uiro qui præeſſe debet uxori, præſtantior requiritur prudentia quã in fęminis, quibus gubernatio familiæ non adeò incumbit, præſtantior. n. ſapientia requiritur ad gubernandum, quam ad obediendum. *Primum documentum.* Hic uerò admonito opus eſt, quod puer qui ante pubertatem non habet rationis uſum, uouere nequeat, non eſt tantum intelligendum ante ſeptennium. Nam etiam undecimo anno, & puer tertiodecimo, qui illo caret, eadem ratione prohibetur: Et uice uerſa iuxta tenorem ſecundæ concluſionis, ſi ante ſeptennium eundem haberet vſum, quod quidem prudentũ diſcerniculo perpendẽdum eſt, obligare ſe poſſet uoto, niſi parentes renuerent. Illi ergo annorum limites deſignãtur ſecundum præſumptionem iuris: atque adeo quando res eſt dubia, ex illis ſumendum eſt iudicium.

Sed

Secundũ Sed eſt hic præterea notandum, ꝙ qñ ante legitimum tps pubertatis quis emiſit votum, etiam ſi ſit religionis, quod poſtmodum neque irritatum fuit, neque legitima ætate iterato confirmatum: tunc ut ille ſecundum cóſcientiam reus uoti iudicetur, non ſufficit quæcunq; opinio, tunc habuiſſe uſum rõnis, qñ uouit: ſed requiritur rẽ eſſe adeo certam & compertam, ut nulla aut tenuiſſima apud uiros prudentes reliqua fiat dubitatio contrariæ opinionis. Monitũ hoc pro captu meo hic ob id appendi, ꝙ uulgo exiſtimatur, dum res eſt dubia, potius eſſe in fauorem uoti iudicium ferendum nempè obligare. Crediderim nanq; prorſus contrarium: nam cum iure eiuſmodi puer præſumatur non habuiſſe uſum rõnis, non eſt in contrariũ adigẽdus niſi luculenter id ratio conuicerit. Melior ſiquidem eſt poſſidentis conditio: & hominem manere liberum, cenſetur manere in ſua poſſeſſione. Immo hoc ſemper arbitratus ſum in fauorem uoti facere, ac potiſſimum religionis: quippe ꝙ cũ res ſit grauis momenti, nemo debet in illam niſi rõne cogente obtrudi. Et confirmatur: Quia nemo ante illud legitimum tps tenetur eccleſiaſticis legibus, puta ſacramentorũ aut ieiuniorum: non ergo eſt cur teneatur voto quod ex ſua mera uoluntate pendet, niſi planè conſtet eſſe doli capacem. Ex his ſic diſpoſitis ætatum limitibus, colligitur tã conuenientia, quam diſcrimen inter votũ perſonale & reale. Perſonale.n. eſt, quod ad perſonam attinet: ut eſt religionis, orationis, aut ieiunij: reale verò, quod pertinet ad res: puta ubi ſumptus requiruntur. Ambo ergo in hoc conueniunt, ꝙ ante rõnis uſum neutrum poteſt emitti, illo tamen præſente utrunq; ſimplex. Nam ſolẽne religionis, non eſt niſi poſt quartumdecimum annum. Rurſus conueniunt, ꝙ ante pubertatis annos, nempè ante quartumdecimum in puero, & duodecimũ in puella, vtrunque poteſt à parentibus uel tutoribus irritari, etiam ſi ſit religionis: quo irritato, nulla eius obligatio in perpetuum reſurgit. Differunt tamen, ꝙ uotum perſonale poſt quartumdecimum irritari non poteſt. Et ratio eſt: quia iam puer habet rationis uſum, ut ſuam obliget perſonam: votum autem reale uſq; ad uigeſimumquintum irritari poteſt.

Diſcrimẽ & conuenientiæ inter uotũ perſonale & reale.

Circa prius autem horum membrorum forſan quis dubitet, an de omni perſonali uoto ſit intelligendum. Nempè ſi puer anno 15. uoueat ieiunium aut quotidianam orationem, utrum perinde ac ſi eſſet religionis nullatenus irritari poſſit. Eſt.n. à parte affirmatiua argumentum: qm̃ canones irritationem non prohibent, niſi uoti religionis: quod in eius fauorem vr̃ factum. Neque S. Thom. in 4. de alio uoto loquitur. Itẽ ſi uxor ſimilia ederet perſonalia uota, poſſent à uiro irritari & pariter prælatus omne uotum ſubditi: ſed tantam habet poteſtatem pater in filiũ: quantum uir in uxorem: ergo & hæc ualet caſſare pater in filio qui nondum uigeſimumquintum annum attigit. In contrarium eſt quod ratio quæ conuincit religionis uotum tunc ætatis irritari non poſſe, eſt, quod iam tunc eſt plenus rationis uſus: quæ quidem ratio idem conuincit de quocunque alio perſonali. Quare non facile credam illam exceptionem eſſe factã in fauorem religionis: immo eſt declaratio naturalis iuris. Et ideo cum illud quod obſeruatu difficilius eſt, maioremque exigens deliberationem irritari uetatur, cõſequens apparet, minora minus irritari poſſe. Igitur libentius negatiuè ad quæſtionem reſponderem. uidelicet nullum perſonale uotum filij pubertatem ingreſſi poſſe à patre irritari. Nam Doctores idem iudicium de omni perſonali proferunt. Neque ſimile eſt de uxore: quoniam illa non prohibetur uouere propter rationis defectum, ſed propter ſubiectionem ad uirum qui omne eius uotum irritare poteſt: ſicuti prælatus omne uotum ſubditi: filius autem poſt pubertatem quo libertatis uſum non uſq; adeò ſubditur patri: ſed duntaxat in diſpenſatione bonorum. Et ideo in tali caſu non aliud q̃ diſpenſationis remediũ ſuppetit. Quòd ſi quis contrarium cenſuerit, probatiorem rationem excogitet. Contra tertiam deinde concluſionem qua negatum eſt uotum ſolenne ante quatuordecim annos ualidum eſſe, arguitur. Matrimonium corũ qui ſunt doli capaces tenet ut docemur. c. de illis. de ſponſ. impu. ergo & uotum ualere deberet: ſiquidem maioribus priuilegijs foueri debeat quàm matrimoniũ. Adde quod ẽt ordo ſacer: quod q.

Dubitatio. *Rõ dubitandi.* *S. Thom.* *Solutio.* *Argumẽtum contra tertiã conclu.*

præcedenti

præcedenti dicebamus: ſi quis ante legitimum tempus illi initietur, tenet. Cui quidem ordini annexum eſt caſtitatis votum: ergo non eſt cur non ualeat ſolenne votum. Neque ſatis eſt reſpondere ſic eccleſiæ placuiſſe: nam cum ſpiritu ſancto regatur, nihil temere conſtituit. Quærimus ergo eiuſmodi rationem decreti. Rñdetur, quod ſacramenta non ſubſunt eccleſiæ iudicio ut ſecundum eſſentiam mutentur: & ideo ubi competens ſubſtat materia, non poteſt illa ſacramenta irritare. Vnde cum vir & fæmina libere conſentientes poſſint iure naturæ ſe matrimonio coniungere, ſit vt ſi malitia ætatem ſuppleat, nempè ſi non modò rationis lux utriq; præfulgeat, uerum & fœmina idonea ſit uiro, atq; ipſe poſſit matrimonium conſummare non potuit eccleſia tale irritare matrimonium poſt quàm illic ſacramentum præficitur. Et ſimilis parque eſt de ordinis ſacramento ratio. Attamen quoniã religio non eſt ſacramentum, poteſt eadem eccleſia ſolenne religionis uotum irritare: idq; adeò cõſultiſſimè ante quartumdecimum annũ caſſatum duxit. Quòd ſi rurſus interroges, an ſaltem tale uotum religionis exiſtimandũ eſſet pro ſimplici, apparet nanque ſic eſſe: qm̃ cum eccleſia ſolam ſolennitatem deneget, videtur ille inquantum potuit obligatus remanere, puta uoto ſimplici. Simile enim habetur cap. quidam. & ca. placet de conuerſ coniuga. Coniunx enim qui altero reclamante abſtractus eſt à religione, quamuis à uoto ſolenni abſolutus cenſeatur ligatus tamen manet ne altero defuncto ad ſecundas tranſeat nuptias: quia obligatus eſt carnis debitum non petere. Nihilominus non obſtante argumenti ſimilitudine: quæ nonnulla eſt, crediderim impræſentiarum rem ſecus habere: nempè ſi ante quartumdecimum quis fecit ſolenne uotum, qui nunquam ſimplex aliud neque ante nec poſt egerit, nullo ligari, neq; ſimplicis uoti fune: quandoquidem uotum illud irritum per eccleſiam hr̃ ut habetur cap. non ſolum. de uot. libr. 6. Neque simile eſt de coniuge: nam in uoto ſolenni cõiugis includuntur tanqum duæ partes, & non reddere debitum, & non petere: & ideo licet ab altero coniuge ſub cuius eſt poteſtate impediatur eius uoluntas reſpectu prioris, ſuperſtes nihilominus ſit ei poteſtas obligandi ſe reſpectu poſteriori. Ille autem qui ante ætatem ſolenniter uouet, non impeditur quia alligatam habet alteri uoluntatem: ſed propter ætatis defectũ: & ideo ubi ſimpliciter irritatum eſt ſolenne uotum religionis, non eſt cur uirtutem ſimplicis retineat. Poſtremum deniq; dubiũ eſt quod ſuperiori articulo tetigimus: nempè utrum ſi pater uotum filij dum ſub ſua eſt poteſtate non irritat, integrum ſibi ſit, poſtquam emancipatus eſt idem eius votum irritare, quod dum ſub ſua erat cura emiſerat. Exempli gratia. Puer tertiodecimo anno uotum fecit ſimplex religionis, quod neque pater ante quartumdecimum irritauit, neque filius ipſe poſteà amplius confirmauit: in decimo autem quinto anno, uoti eundem filium pęnitet: utrum facultas tunc perduret in patrę illud caſſandi: quandoquidem ſi tunc uouiſſet, certum eſt non poſſe. Pariter uotum reale ante vigeſimumquintum annum emiſſum à filio, vtrum poſtquam eodem elapſo tempore emancipatus eſt filius, poſſit a patre irritari. Profecto res eſt dubia: gratius tñ in partem negatiuam inclinarem: nam etſi tempore emiſſi uoti pater irritare illud poterat, eadem ei poteſtas non perſtat niſi uſq; ad præfinitum, lege tempus. Quare ſi illa intra idem tempus non fungitur, poſteà non ualet illam exequi. Idque a ſimili confirmatur. Nam ſi ſeruus dum erat ſub alterius dominio uotum emiſit quod nunquam dominus irritauit, poſtea libertus non poteſt ad dominum recurrere qui illud irritet. Neque irritatio teneret.

*Soluti*o

Scrupulus.

Solutio

Poſtremum dubium.

Solutio

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, ſolum concludere pueros quibus nondum rationis uſus illuxit nequaquam uouere poſſe: ut prima aſſeruit concluſio. Ad ſecundũ negatur prior præmiſſa. Enim uerò quamuis in poteſtate ſit patri liberorum uota infecta reddere, nihil tamen obſtat quominus uouere poſſint: nam intelligitur negatiua conditio: niſi à parente vel tutore irritetur. Quare quandiu non irritatur, tenetur filius, uti de religioſo diximus, illud exequi. Tertium deniq; de uoto ſolenni currit: quod iam dictum eſt ante annos pubertatis ſuſcipi non poſſe.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

QVAESTIO IIII.

DE DISPENSATIONE ET COMMVTATIONE VOTI.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 83. arti. 10.

ARTICVLVS I.

Vtrum in voto poſſit fieri diſpenſatio.

POST irritationem voti eorum qui firmiter uouere nequeunt, ſequitur quæſtio de eorum diſpenſatione, quæ firma ſunt uota. *Primum argum.* Arguitur ergo de more, ꝙ nulla in eiuſmodi uota cadere poſſit diſpenſatio. Minus eſt uotum commutare quam ſup illud diſpenſari: uotum autem commutari non poteſt, ut uerbis illis Leuit. 27. inſinuatur. Animal quod immolari poteſt Domino, ſi quis uouerit, ſanctum erit, & mutari nō poterit: neque melius malo: neq; peius bono: ergo multominus poteſt ſuper uotum diſpenſari. *Secundū* Secundò in his quæ de lege naturæ ſunt aut diuina, non poteſt per hoīem diſpēſari, ac multominus in præceptis primæ tabulæ quæ ad dilectionem Dei ſpectant: quę auctore Paulo omnium eſt præceptorum finis: uotum autem ſemel emiſſum, re ipſa explere, eſt ius diuinum ad religionem attinens: ergo nulla in aliud incidere ualet diſpenſatio. Accedit tertiò, ꝙ redditio uoti pertinet ad fidem, quæ Deo firma debetur, poſtquam illi eſt impignorata: ſuper hoc autem diſpenſare abſurdum apparet: ergo non eſt licitum. In contrariū exiſtit argumentum, ꝙ maioris roboris eſt, id quod ex communi uoluntate procedit habentis publicam auctoritatem, quam quod ex uoluntate ſingularis perſonæ dimanat: ſed in lege quæ ex communi conſenſu reipublicę ſtabilimentum habet, diſpenſari poteſt, ut lib. 1. oſtenſum eſt: ergo & ſuper uoto quod ſolo uouentis arbitrio firmatur. Ad intellectum quæſtionis præſentis recolenda: eſt illa diſtinctio, quam lib. 1. q. vlti. præmiſimus, inter diſpenſare, irritare, abrogare, & interpretari: adde etiā in uoto, commutare, & redimere. *Irritatio uoti.* Irritare, nanq; ſiue in lege ſiue in uoto id mediteris, eſt illud caſſum hēre per ſubtractionem materiæ. De lege illic exemplum poſuimus, & de uoto, q. ꝓximè pręcedenti multa produximus. *Commutatio.* Cōmutare autē, ut nomen ſonat, eſt unum in aliud quidpiam mutare: ut ſi peregrinationis uotum in ieiunium commutetur. *Redemptio.* Atque idem eſt redimere: niſi quod redemptio commutationem ſonat in pecuniā, uel in aliud pecunia æſtimabile: ut dum uotū peregrinationis, quod ad ſacrum Iacobi edidiſti, in aurum mutatur, qđ eidem templo offeras. *Abrogatio.* Abrogatio uerò non hēt locū niſi in lege, qñ ceſſante cauſſa legis ipſa ſubinde ceſſat. Sed interpretatio atque ἐπιείκεια perinde atq; in lege hēt locum in uoto, quæ eſt qñ declaratur legē aut uotum in tali caſu non tenere: ut paulo poſt videbimus. Diſpenſatio uerò in lege, eſt exceptio, ut illic diximus, perſonæ ab vniuerſali obligatione: ut cum aliquis priuilegio excipitur, ne Quadrageſimam ieiunet. Voti autem diſpenſatio, ut quod ſingularem tantum perſonam obligat, non ſic commodè definiri poteſt: ſed eſt ſublatio uoti: ob id, ꝙ cauſſa qua factum eſt, minimè iam tunc decere uidetur. *Cōcluſio rñſiua.* Vt aūt hæc clarius eluceſcant, ad reſponſionem quæſtionis deſcendamus, quæ hac continetur concluſione: Votū quodcunq; ſimplex poteſtati ſubeſt eccleſiæ, tā ut ſup eo diſpenſet, quā ut ipſum in rē aliam cōmutet. *Probatio* Probatur concluſio. Voti diſpēſatio inſtar diſpenſationis legis perpendi dēt. Diſpenſare aūt, ſm vocis ſonum, idē eſt, quod cōia ad ſingulares perſonas pro cuiuſque gradu & ordine applicare quod œconomus in familia exequitur, & per hoc clareſcit diſpēſatio legis. Etenim cum lex, ut lib. 1. latè monſtratū eſt, non ponatur niſi habita conſideratione boni communis & eorum q̄ ut plurimū contingunt, accidat autē id in aliquo caſu & perſona deficere, oportet per eū qui publicā gerit poteſtatē diſcernere in tali caſu nō eſſe ſeruādā. Pari ergo modo de uoto cenſendū. Nā qui uouet, quādā ſibi conſtituit legē: ob id qđ bonū ſibi cenſebat, ac Deo cū primis gratū: vſu aūt uenire pōt, ut rebus mutatis id qđ ſibi bonum erat, uel malū ſimpl'r fieri, uel incōmodū, uel felicioris frugis impedimentū qđ eſt contra rōnem uoti. Qua rōne expediens eſt, ut penes illum, qui ſpiritualem habet iuriſdictio-

iuriſdictionem, poteſtas ſit iudicãdi, ſatius eſſe aut uotum non eſſe obſeruandum, aut in rem aliã mitiorẽ cõmutandũ. Atq; actio prior dicit̃ diſpenſatio: quę maioris eſt poteſtatis: poſterior verò, commutatio, quæ facilius fieri poteſt. Vnde rõ cur hmõi auctoritas in eccleſia fuerit neceſſaria, explicat Innocentius ad Ianuarium. 1. q. 7. c. diſpenſationis. vbi prudenter ait, diſpenſationes nonnunquam cogere ex rigore debito aliquid remittere, inſtar nauigantiũ, qui tempeſtate urgente quædam exonerant; ut cætera ſalua permaneant. Impręſentiarum tres tantum cauſſas iuſtæ diſpenſationis refert D. Tho. ſ. ut ſi uoti materia mala ſit, aut inutilitas, aut maioris impeditiua boni. Tertiò autem ar. locupletius oẽs ſunt explicandæ diſpẽſandi rationes, nam in præſentia ſat erat exemplum proferre.

Diſcrimẽ inter diſpenſationẽ & reliqua. Circa hanc concluſionem nihil aliud notandum ſupereſt, quam quo perſpicuum fiat diſcrimen inter illa quinq; vel ſex quę dicta ſunt. Et primò inter diſpenſationem & commutationem liquida eſt differentia. Nam per diſpenſationem uinculũ prorſus uoti enodatur ac tollitur: in commutatione uerò minimè. Ipſo enim eodem vinculo, quo ad peregrinationem, uerbi gratia coactus eras, obligatis ſubinde ad orationem in quam uotum commutatum eſt. Itaq; ad orationem illam non teneris uirtute præcepti illius, qui commutauit, quia ille nihil iubet, ſed mutat. Neque uerò nouum ſuſcipis votum, ſed uirtus prioris manet in ſecunda materia. Ac perinde eadem eſt religio ſeruare illud in ſecunda materia, atque in priori. Mox neque inter diſpẽſationem & irritationem obſcura differentia eſt. Nam irritatio eſt ſublatio materiæ, atque adeò obligationis voti, quod nondũ firmum erat, ſed pendulum ab irritantis uoluntate. Quæ ideò non ſolum ad ſpiritualem pertinet poteſtatem, ſed pater & maritus idem poſſunt. Diſpẽſatio verò eſt relegatio & ablatio vinculi, quod firmum erat: quæ ideo functio ad ſpiritualem poteſtatem attinet. Neque ſine cauſſa & iudicio fieri poteſt, quo iudicetur cauſſam uouẽdi inutilem iam eſſe. Quod ad irritationem non eſt neceſſarium. Attamen inter diſpẽſationem & *ἐπιείκειαν* ſeu interpretationem, nõ tam clarum eſt interuallum. Nam *Quantũ interſit inter diſpenſatio nem & irritationẽ* qui diſpenſat, nihil aliud vr̃ facere q̃ interpretari & declarare uotum iam tunc in illo caſu non obligare. Ad hoc autẽ loco citato lib. 1. cum de legis diſpenſatione diceremus, rñdimus. Interpretatio. n. uoti, ſicuti legis, exigit vt ei⁹ impletio ſit rationi naturali contraria: ad diſpenſationem uerò ſatis eſt, ꝙ legis & uoti rõ in tali perſona deficiat. Ex quo fit, interpretationem pro illo articulo nullam exigere prælati auctoritatem, ut illic declarabamus, ſi recurſus ad ipſum nõ pateat. Accipe exẽplũ. Vouiſti carnes non edere: tñ in eum locũ incidiſti, ubi niſi eas comedas, peribis: tũc qm̃ res accidit naturali iuri contraria, tu ipſe auctoritate priuata potes non obſtante voto illas comedere. Haud tñ ideo à voti vinculo abſolueris: ſanè ꝙ eadem neceſſitate prætérita ſeruare teneris. At uerò fortè tibi aliquo modo ieiunium nocet, uel impedimento tibi eſt, ne tã attente poſſit ſtudio literarũ incumbere: non iõ põt per *ἐπιείκειαν* contra uotum facere: ſed tñ põt eſſe cã quare prælatus tecum diſpenſet, uotiq; obligationem uel ad tp̃s uel in perpetuum tollat. Quocirca diſpenſatio non eſt interpretatio, uotum tunc non tenere: ſed etiam ſi uotum teneat, illud tollere. Quo fit, vt aliquam habeat ſimilitudinem cum abrogatione legis, quæ fit principis auctoritate, ceſſante cauſſa: quamuis plus requiratur ad diſpenſationẽ, nempè ꝙ materia uoti ſit, ut diximus, uel inutilis, uel mala, uel impeditiua melioris boni. Eſt præter hæc oĩa & uoti ceſſatio, quæ nulla indiget diſpenſationem: de qua quæſt. 1. meminimus: nempè ſi uouiſti certam domum nunquam intrare, & cauſſa fuit pp periculum quod illic tibi imminebat, ceſſante prorſus illa cauſſa, ceſſat & uotum. Nam non intrare domum, res eſt vana, atque adeo indigna materia uoti. Igitur ad concl'onem redeamus, ꝙ cõdecens fuerit eccleſiæ prælatos tali fungi auctoritate in uotũ, quali in legem, comperti ſſimum eſt: nã cũ neq; vouentis prudentia tanta ſemper ſit, ut uotum matura conſultatione ſuſcipiat: & res præterea humanę quotidie ſubinde mutẽtur, ſæpe ſæpius rationi conſonat, id quod quis uouerit retractandum fore. Et quoniam per uotum fides Deo obligatur, & priuatus homo eſſe non poteſt idoneus *Ratio altera concluſionis.*

iudex

iudex in cauſſa propria, ratio ipſa à natura profecta docebat, vt qui uices Dei gerit, tali fungeretur arbitrio & iudicio. Quapropter Chriſtus hanc eccleſiæ ſuæ auctoritatem reliquit Tota autem rei huius difficultas in cauſſis conſiſtit, quibus diſpenſatio iuſtificatur: de quibus artic.3.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum rñdetur, idem diſcrimen in lege ueteri inter animalia conſtitutum, quæ templo offerebantur, perinde apparere inter uotũ ſolenne & ſimplex. Animal.n. oblatum, qđ immolationi idoneũ erat, iam inde exiſtimabatur quaſi diuino cultui mancipatũ: qua de cauſſa redimi pretio nequibat. Ad pariter, vt ſtatim dicturi ſumus, in uotũ ſolenne, quo ſe homo diuino tradidit cultui, diſpenſatio non cadit animal uerò qđ ſanctificari per immolationem nõ poterat redimi iubebatur, & pariter nunc ſuper uoto ſimplici diſpenſari ab eccleſia poteſt. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſm reſpondetur, q̃uis ſuper his quæ iuris naturæ ſunt ac diuini, diſpẽſari per hominem non poſſit: tñ non minus tenetur homo legi maiorum mandatoque parere, q̃ explere uotum nam & hoc quoque naturale ius eſt ac diuinum. Quapropter etſi implere uotum, ſit de lege naturæ ac diuina, tñ dum ſuperior diſpenſat nihil contra uotũ ipſum fit, ſed tollit: eo ꝙ iudicat nõ debere in tali caſu ligare. Quemadmodũ qñ princeps in lege humana diſpẽſat, nõ id fit vt ſubditus legi nõ obtẽperet, qđ eſſet contra ius diuinum, ſed ad hoc prorſus, ut qđ erat lex, in hoc caſu ceſſet. Quare prælatus diſpenſans in uoto, non diſpẽſat ſuper ius diuinũ aut naturale: hoc.n. faceret, ſi manẽte uoto licitũ cenſeret opus contrarium. *Obiectio.* Quod ſi tibi hoc uideatur petitio principij, atque adeò ſic arguas. Lex diuina & naturalis non põt per hominem tolli: reddere uotum eſt lex diuina: ergo poteſt illa tolli, atq; adeo neq; eius obligatio. *Solutio* Reſpondetur, quòd diſpenſans nõ tollit legem diuinam, quæ eſt ut dum firmũ manet, ſeruetur, ſed tollit obligationem quæ ex mera uoluntate uouentis ortum duxit. Quòd enim homo reus ſit uoti, ex duabus præmiſſis colligitur: nempè quia uouit, & quia lex eſt ut uotum reddatur diſpenſans autem non tollit hoc ſecundum, ſed prius: puta obligationem, quatenus ex uoluntate iſtius emerſit: quæ, vt ſupra diximus, quodammodo eſt lex humana. *Ad tertium.* Ac pari modo reſpondetur ad tertium, ꝙ qui non perſoluit uotum, quod præfectus cenſet incommodum, nullam frangit Deo ſidem, imò eius uicario obſequitur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſuper voto ſolenni continentiæ religionis fieri poſſit diſpenſatio.

QVamuis eccleſia poteſtatem habeat. vt dictum eſt, diſpenſandi in uoto perinde atque in ſuis legibus: tamẽ propter ſingulare priuilegium uoti ſolennis, explorare reſtat, vtrũ vſq; ad hoc ẽt eadem poteſtas extẽdatur? *Primum ar. à parte affirmatiua.* Et arguitur à parte affirmatiua: Vna earum rõ, quæ ſupra relatæ ſunt diſpenſandi in uoto, eſt, ſi pretioſiori bono obſtaculũ ſit: ſed hæc in uoto ẽt ſolenni continentiæ reperiri poteſt. *Ariſto.* Nam bonum cõmune, teſte Ariſtot. diuinius eſt, q̃ peculiare cuiuſpiam: poteſt autem in uoto cõntinentiæ alicuius perſonæ periclitari cõe bonum: vt ſi per matrimonium illius, qui continentiam ſolenniter uouit, perpetua regni ſucceſſio ſeruaretur incolumis, ac ſubinde afflicta republica paci conſuleretur publicæ: ergo tunc religio eſſet ſuper tali uoto diſpenſare. *Secundũ* Secundò: Latria nobilior uirtus eſt q̃ caſtitas: poteſt autem ſuper uoto latriæ, puta offerẽdi ſacrificiũ aliquod, iuſta de cauſſa diſpenſari: ergo ſuper uoto ſolenni caſtitatis. *Tertium* Tertiò: Sicut uotum abſtinentiæ periculum vitæ afferre põt uouenti, ſic & ſolenne uotum continentiæ ſed cauſſa ſeruandæ uitæ licita eſt diſpenſatio prioris: ergo & poſterioris. *Quartũ.* Quartò: ſub uoto ſolẽni religionis non ſolùm caſtitas, verùm & paupertas & obedientia cõtinetur: horum autem duorum diſpenſatio legitima eſſe poteſt & iuſta: ergo & caſtitatis. Minor patet, dum quis ex monachatu ad functionẽ epiſcopalem aſſumitur: tunc enim ille & à profeſſionis obedientia eximitur, & in diuitijs permittitur uiuere. In contrariũ aũt eſt illud Eccl. 26. Omnis põderatio nõ eſt digna animæ continentis, id eſt, nihil quo cõtinentiæ ſtatus compenſari poſſit. cui applaudit, & c. cum ad monaſteriũ. de

ſta.mona. Cuius poſtrema uerba ſunt Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeò annexa eſt regulæ monachali, ut contra eam neque ſummus Pontifex poſſit indulgere.

Tria in voto continentiæ conſideranda.

Ad qõnem tribus refutatis opinionibus rñdet D.Tho. per ſuam, quam quinq; concluſionibus explicat. Ad materiæ autem intelligentiam prænoſſe oportet tria eſſe in uoto continentiæ cõſideranda: nempè materiã, perpetuitatem, ac ſolennitatem. Tres ergo opões, uidelicet duæ priores & quarta, in conclõne capitali eademq; negatiua conſentiunt, nẽpè ſuper uotum ſolenne continentiæ neutiquam per eccleſiam diſpenſari poſſe: ſed de cã diſſident. Prima.n. q̃ eſt antiqui Altiſſi. & gloſ.c. cũ ad monaſterium, de ſta. mona. & ſup ca.t. de uot. & uoti redemp. cauſſam ad materiam reducit Aiunt inquam eius auctores hmõi ſolenne uotum idcirco non eſſe diſpenſabile, ꝙ excellentia continentiæ uirtutis æquã non recipit cõpenſationem, ut auctoritas Eccleſiaſtæ citata inſinuat. Rõnem aũt eam aſſignant, ꝙ hõ per cõtinentiam tum de domeſtico triumphat inimico, nimirũ de carne, q̃ diabolo & mundo moleſtior eſt: tũ & angelorũ repreſentat naturã Chriſtoq; ſm animæ puritatem & corporis, aſſimilat. Hæc aũt iõ non admodum urget: nam aĩæ bonum, ut contemplatio & orõ, pſtãtius eſt, uiciniusq; nos Deo reddit cõformes: quam bona corporis. Id qđ & Apoſt. 1. ad Cor 7. cõteſtatur: ubi cõtinentiã medium exiſtimat fouendæ contẽplationis, quæ eius eſt finis. Ait.n. ꝙ innupta mulier cogitat quæ Dei ſunt: & iõ cõiugibus ob id cõſulit à cõmuni toro in tempus ſeiũgi, ut poſſint orationi uacare: & tñ ſuper uoto cõtemplationis & orõnis diſpẽſari põt. Ob id ergo alij, quorum fuit Albert. Mag. in 4. diſt. 38. artic. 7. rationem eiuſdem concluſionis à perpetuitate uoti deducũt. Aiunt.ſ. idcirco hoc uotũ diſpenſationi non ſubdi, ꝙ prætermitti nequit, niſi per id quod omnino eſt cõtrarium: id aũt quod uoto contrarium eſt, eius perpetuitati repugnat. Attamen ratio hæc nullam habet energiã, nam etiam uotum abſtinẽdi perpetuò ab eſu carnium prætermittere nemo põt, niſi edendo carnes: & tñ põt in illo diſpenſari. Igitur tertia opinio concluſionis ſententia differt. aſſeuerat enim votum ſolẽne cõtinentiæ eſſe diſpẽſabile propter cõem reipublicæ utilitatẽ, vt ſuprà argutum eſt. Attamen his non obſtantibus D.Thom. rñdet quatuor præambulis propoſitionibus ex quibus quintam colligit capitalem concluſionem.

Altiſſi. Gloſſa.

Rõ proxima non admodũ urgens.

Paulus.

Ratio Alberti Magni.

Refutatur ratio Alberti.

Prima propoſitio D. Thom.

Prima propoſitio eſt: Nullus eccleſiæ prælatus, ut ſummum atq; minimum comprehendamus, efficere põt vt qui uotũ ſolenne emiſit, ab eo deſiſtat, ad qđ conſecratus aut benedictus eſt: nẽpè ut ſacerdos non ſit ſacerdos. aut religioſus nõ ſit religioſus:

Probatio

Probatur ex illo Leuit. ult. Illud quod ſemel ſanctificatũ eſt Dño: non põt in alios uſus commutari: qm̃ iam dicatum eſt Deo: eccleſia autem non põt ſanctificationem illius quod ſemel ſanctum eſt, tollere, neq; in rebus ipſis inanimatis, nequit enim efficere ut conſecratus calix, aut templum, aut ara, non ſint conſecrata: atq; ad eo multominus ut homo ſemel Deo conſecratus aut dicatus deſinat eſſe conſecratus: atque adeò neque poteſt ab illo uſu abducere, ad quem conſecratus eſt, aut benedictus, atq; alij applicari. Solennitas autem uoti, ut qõne 2. dictum eſt, conſiſtit in cõſecratione & benedictione uouentis, fit ergo conſequens aſſertio nr̃a, nempè fieri nõ poſſe ut qui ſemel ſacerdos aut religioſus eſt, deſinat eſſe talis: tametſi ſacerdos functione & executione ordinum ſuſpendi poſſit. At quia hoc de ſacerdote propter characterem certius eſt, nonnulli Iuriſtæ id de religioſo negarunt: dicentes poſſe fieri nõ religioſum. Sed tñ hoc, inquit S. Tho. ignoranter dixerunt. Hac ergo prima propoſitione præfixa, ut ad uotum continentiæ deſcendamus, ſpeculari reſtat, utrum continentiæ uotum illi ſit muneri eſſentialiter annexum, ad quod per uotum ſolenne cõſecratio fit, aut benedictio. Nam ſi ita ſit, qua ratione qui conſecratus eſt, eſſe nequit non conſecratus aut benedictus, fit, ut neq; ulla queat ſuper tale continentiæ uotum fieri diſpenſatio. Sin autẽ tali muneri, continentia nõ ſit indiuiduè annexa, diſpenſari põt, ut huiuſmodi conſecratus aut benedictus continentiæ uoto ſoluatur. Res eſt apertiſſima.

Secunda propoſitio.

Subnectitur ergo ſecunda propoſitio: Ordini ſacro debitum continentiæ non eſt eſſentialiter annexum,

Digitized by Google

annexum, ſed ſtatuto eccleſiæ, vt ſuperiùs *Ratio.* iam nobis cõſtitit. Hoc patet, quia non eſt de eſſentia ſacerdotis caſtitatem. n. ſeruare quãdoquidem Græci etiam ab eccleſia Latina permittuntur in coniugij fœdere per- *Tertia propoſitio.* manere. Ex hac ergo protinus ſequitur tertia. Vr̃ eccleſia diſpenſare poſſe in voto continentiæ, quod per ſuſceptionem ſacri ordinis ſolenniter ſuſcipitur. Patet poſtquam non ſecum in eodẽ pugnat ſacerdo- *Quarta propoſitio.* tem eſſe & nõ continere. Quarta propoſitio. Debitum cõtinentiæ ſtatui religionis eſſentiale eſt. Probatur: Homo per religio- *Probatio* nis ſtatum ſeculo prorſus abrenuntiat, totum ſe Dei ſeruitio mancipando: ergo illo voto ab ſe reſcindit quidquid eiuſmodi obſequio obſtaculo eſſe poteſt: hoc autẽ maximè eſt cõiugalis ſarcina: vt per quam homini neceſſitas incumbit familiæ curã- *Paulus.* dæ: ſm̃ illud Apoſtoli 1. ad Cor. 7. Qui cũ vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quõ placeat uxori: & diuiſus eſt: ergo religionis uoto eſſentiale eſt caſtitatis debitum. Idq; noĩe ipſo confirmatur. Nam monachus ab unitate, ſic nuncupatur: nempè quia ſolus uiuit, atque unico Dei negotio incumbit, neque ad vxorem vel ad alia ſe- *Cõcluſio reſponſiua.* cularia diuiſus eſt. Ex his tandem elicitur quinto loco capitalis concluſio, qua ad qõnem rñdetur: In voto continentiæ, quod religionis profeſſione fit ſolenne, nequit eccleſia diſpenſare. Cuius rationem Decretalis citata ſubdit: nempè quod cuſtodia caſtitatis annexa eſt regulæ monachali. De tertia propoſitione S. Thom. quæ ad uotum ſacerdotale ſpectat, nemo dubitat, *Scrupulus.* quin ſit ab illo ſeparabilis continẽtia. Sed de hoc forſan tyrunculus hæreret, utrum uotum caſtitatis, quod ſacerdotes mõ ſtatuto eccleſiæ ſuſcipiunt, ſit de caſtitate intelligendum, quæ rei uxoriç apponitur: an vero de illa, quæ ſimpl'r omni copulæ aduerſatur, ſiue cõiugali, ſiue fornicariæ, multum. n. refert: nam ſi tantum de priori intelligitur, tunc fornicatio ſacerdotis non eſſet niſi ſimplex pctm̃: ſi aũt de poſteriori, erit ẽt fractio uoti. Apparet autem non intelligi, niſi de priori, ſ. quòd tm̃ uoueant non ducere uxores: nam hoc eſt quod ſuo *Reſpõſio* ſtatui ſatis eſſe vr̃. Reſpondetur nihilominus, ſimpl'r eſſe intelligẽdum de caſtitate, ſicut eſt uotum religionis. nam ad functionem ſuã qui cõſecrando uenerabili ſacro mancipantur, omnis munditiẽs condecet: qua ratione eccleſia ordinibus ſacris illud adnexuit uotum. Quare fornicantes, dupli- *Quæſt.* ci culpa maculantur. At ſciſcitetur fortè quiſpiam, quõ poſſit Papa ſuper hmõi uoto diſpenſare: uidelicet utrum antequam fiat: nempè abrogando nunc legem poſitã: ut qui amodò initiari voluerint ſacris, nõ fient uoti caſtitatis obnoxij: an verò etiam cum illis qui iam uotum ſolẽne fecerunt. Apparet. n. modus hic ſecundus non lice- *Solutio* re: nempè ut qui uotum ſolenne fecerunt, uxores ducant. Rñdetur, utroq; id modo poſſe facere: qñquidem hmõi uotum uim aliam non habet quam ex eccleſiæ ſtatuto: cùm ex natura rei, uotum continentiæ nõ ſit ordini ſacro annexum. Et ſimili q. 6. de militaribus religionib. dicturi ſumus. De capitali autẽ cõcluſione multi ſunt qui à ſnĩa S. Thom. deflectunt: tenentes eccleſiã perinde in uoto ſolenni continentiæ religioſorum diſpenſare poſſe atq; in uoto ſacerdotum: vt eſt Henric. Gand. quolibe. *Henrici opin.* 5. q 25. & 26. & Richard. in 4. diſtinct. 38. articu. 9. & Durandus eadem diſtinct. q. 2. *Richar.* Et ex noſtris Palud. q. 4. Quin etiam & ip- *Palud.* ſo D. Thom. aliquando contrariam ſnĩam non reſpuit: vt patet in quarto, diſtinc. 38. q. 1. articu. 4. Imò verò quod non poſſum non mirari, Caietan. impræſentiarum non *Caieta.* ſolum contrariam ſententiam aſſeuerat, uerum & aſſerit opinionem hanc S. Tho. de huiuſmodi indiſpenſabilitate non eſſe eius abſolutè, ſed opinatiuè: quia illum, inquit, ſenſum ex Decretali hauſit: quem tamẽ ipſe nõ cenſet eſſe legitimum. Idemq; contendit & in opuſculis. q. 12. primi quolibeti. Igitur pro examine præſentis quæſtionis attentè notandum eſt quemadmodum Sã. Thom. ex prima propoſitione & quarta colligit, diſpenſari non poſſe in uoto ſolenni continentiæ religionis: quæ eſt capitalis concluſio. Sic ſcilicet fieri per eccleſiam nequit ut qui ſemel in religionem benedictus eſt, deſinat eſſe religioſus. Sicuti fieri non poteſt, ut qui in ſacerdotem conſecratur, deſinat eſſe ſacerdos. Continentia uerò perpetua eſt de intrinſeca ratione & eſſentia religionis: ergo ſuper illa fieri non poteſt diſpenſatio. Qui autẽ ſententiam hanc impugnant, vtran-

Caiet. ſtudet demoliri rationem S.Tho.

que præmiſſam demoliri conantur. Imò non ſolum extranei, verum & hic Caiet. priorem non approbat, quia non idem de religioſo quod de clerico in ſacris cenſet: eo ꝙ per ſacros ordines imprimitur indelebilis character, vnde fit impoſſibile eũ qui ſemel eſt ſacerdos, deſinere eſſe talis, etiam ſi degradetur. In religione autem nullus character imprimitur, ſed ſola adhibetur benedictio. Quare etſi fieri nequeat religioſum non fuiſſe benedictum, nihil tamen vetat quominus pro legitima cauſſa eiuſmodi religioſus detrahatur ad alios uſus: puta diſpenſetur cum illo vt à cœlibatu ad nuptias demigret. Veluti & conſecratus calix poteſt per diſpenſationem in alios aſſumi uſus: nã & ſacros propoſitionis panes ſacerdos legis veteris Dauidi porrexit, quo ſuorum famem leuaret. Hęc omnia à Palude mutuatus eſt. Ex quo ſubinde inſert D.Tho. Decretalem, Cum ad monaſterium, non citaſſe legitimo ſenſu. Illic.n ſolum habetur ꝙ non poſſet religioni ſine uoto caſtitatis religioſus permanere: haud tñ inde, inquit colligitur ꝙ non poſſit à religione extrahi. Imò ait ꝙ ſi auctor vidiſſet ſummos Pontifices eandem Decretalem ſic fuiſſe interpretatos, proculdubio non ſuſcepiſſet onus huius opinionis ad defendendam illam decretalem: ſanè cum pluries à Romano Pontifice diſpenſatum ſit in uoto ſolenni, ut cum rege Aragoniæ refert Petrus de Palud. in 4. diſt. 38. & Papa Cæleſtinus diſpenſauit cum ſanctimoniali Conſtantia filia Rogerij regis, ut monaſterium poſt profeſſionẽ exiens, Hẽrico Sexto Regi nuberet, ut hiſtoriæ tradunt. Alij autem Thomiſtæ ut D.Thom. defendant, fingunt neſcio quam qualitatem religioſo per benedictionem imprimi indelebilem: quod deridiculum figmentum eſt: Igitur quod Caietanus de S.Thom. cẽſet. videlicet ꝙ ſi ſenſus Decretalis intellexiſſet non perſtitiſſet in hac ſententia, id ipſum ego de eo cenſuerim: nempè ꝙ ſi mentem D. Thom. penetrare voluiſſet, nõ tam facilè ab illo receſſiſſet.

Explanatio rationis S.D. Tho.

Vis enim rationis D.Thom. ad probãdum religioſum fieri non poſſe nõ religioſum, non perſiſtit in eius benedictione tãquam in prima radice: ſed in legitima traditione: quia ſcilicet dum ſolenniter profitetur, dedit tradiditque ſe in alterius poſſeſſionem: hoc eſt in alienam poteſtatem: nempè quia religioni ſe dedicat perinde ac ſi quis in mancipium ſeſe traderet domino: quæſt.2.articu vlti.declaramus. Sed quia illa traditio ſub forma benedictionis celebratur, ea vtitur quaſi traditionis ſigno. Nam in ordine noſtro anteà fit profeſſio quàm benedictio: Vnde in 4.diſt.38. q.1.artic. 2. expreſsè ait tum votum ſolenne fieri quando quis præſentialiter ſeſe Deo tradit, diuinis ſe præceptis mancipando: vel in ſacro ordine, vel in religionis profeſſione. Et ar.3.inter ſoluendum tertium argumentum poſtremæ quæſtiunculæ: propterea ait per votum ſolenne dirimi matrimonium, quod non fit per ſimplex, quia votum ſolenne habet actualem exhibitionem proprij corporis. Hæc autem ratio ꝓfectò nõ eſt tam debilis quam Caieta. & alij arbitrantur, nam ſi quod eſt in hominis dominio & poſſeſſionem per humanam poteſtatem auelli ab illo iuſtè non poteſt, nec verò coniunx ab altero coniuge, multo fit probabilius ut qui iam ſe Deo in hoc obſequium mancipauit, amoueri inde non ualeat. Quæ quidem ratio tanti tempore D. Thom. habebatur, ut præter ingenitam ſibi conſuetiſſimamq; vrbanitatem & modeſtiam, non fuerit dicere ueritus, eos qui ſentirent religioſum poſſe fieri non religioſum, ignoranter id dixiſſe. Hoc enim prorſus argumento D. Mar. vſus eſt aduerſus regem illum, qui ſanctimonialem Ephigeniam ducere volebat: quòd cùm cæleſtis regis ſponſa eſſet, nefas permittere exiſtimauit, quamuis dimidium regni illi offerret. Ad quam auctoritatem Caietan. reſpondere nequiuit niſi negando hiſtoriam. Et rationis fundamentum eſt quod quæſtio 2.articu. de ſolenni uoto declarauimus: nempè quòd etſi cerimonia ſolennitatis uoti conſtitutio ſit humana, eius tamen obligatio ius eſt diuinum ac naturale: uidelicet ut qui re vera iam ſe alteri perpetuò mancipauit, nequeat inde citra iniuriam diuelli. Quòd autem religio ſit perpetua traditio, patet ex illo euangelico: Vade & uende omnia quæ habes, & ſequere me: perpetua.ſ.animi firmitate. Igitur qui contrariæ opinioni patrocinantur,

enantur, in eo, niſi nos fallimur decipiuntur, ꝙ cum cerimonia profeſſionis ſit de iure eccleſiaſtico, inde inferunt uinculum nõ eſſe de iure diuino. Quòd ſi uerũ eſſet, profectò tam facilè poſſet ſuper uoto ſolenni diſpenſari quã ſuper ſimplici: qđ tñ abſurdum eſt.

Altiſſio. Albert. Magnus Alexan. Halen. Bonau.

Quocirca Altiſſiodorenſis & Albert. Magn. in quarta diſtinctio. 34. articu 17. & Alexand. Hal. in 3. par. & Bonauentura etiam in 4. in fi. diſtinctio. 38. atque alij huius claſſis pro conſtitutiſſimo ſemper hoc habuerunt. Ob idque D. Thom. opinionem cui in 4. uiſus eſt conuiuere, poſteà in Summa re oculatius pſpecta, demutauit; cõtrariamq; qdqd Caieta. dixerit, affirmatiſſimè cõplexus eſt.

Firmiſſima ratio pro opinione.

Et eſt mihi profectò in confirmatione eius ſententiæ argũ minimè debile: nã ſi religioſus: per diſpenſationem fieri ualeret nõ religioſus, non eſſet firma ratio ut per pfeſſionẽ religionis matrimonium ratum nõ conſummatum dirimeretur. Fac enim maritum ante copulã religionem profiteri, atq; uxorem alteri ſe coniugio copulare, tunc ſi iſte fieri poſſet non religioſus, tranſire poſſet ad alias nuptias: quandoquidẽ priores diſſolutæ fuerant. Vnde uſu ueniret ut poſt ratum matrimonium de præſenti, uiro liceret habere aliam uxorem, & uxori aliũ uirũ. Hæc in corroborationẽ attulerim prioris pmiſſæ: nẽpè religioſum fieri non poſſe ſecularem.

D. Tho.

Ex his fit S. Tho. Decretalẽ, cum ad monaſterium. nõ ad id citaſſe ad quod Caieta. putat. ſ. ad confirmandum ꝙ religioſus non põt fieri non religioſus: nam bene uidebat, hoc illic non definiri. Sed hoc aliunde conſtitutio citauit illã ad aſſerendam alteram pręmiſſam: uidelicet perpetuam continentiã ſic eſſe religioni annexã, ut neq; per eccleſiam fieri poſſit ut ſit uera religio ſine continentiæ uoto. Et certè eſt mirandum ꝙ Caiet. apud D. Tho. hoc non perſpexerit. At uerò & ſecundam præmiſſam non deſunt qui inficientur: nimirũ arbitrãtes cõtinentiam nõ ſic penitus natiuã eſſe religioni quin abſq; illa poſſit uera eſſe religio. Imò uerò Caie. licet hic aliud affirmare & defenſare uideat, tñ illis ſuis uerbis. q. 88. ar. 7. ꝙ ſolo eccleſiæ ſtatuto religioſus inhabilis fit ad matrimonium, quæ pariter Scotus ait, uĩ idem ſentire. De hac autem re in ſubſequenti qõne ſingularis nos manet ar. 3. ubi de militaribus religionibus diſputabimus, an ueræ ſint religiones: cùm eiuſmodi milites matrimonia cõtrahant. Interim tñ ſatis ſit nobis expreſſum decretum Innocentii iam citatum: ubi ait nec per ſummum Pontificem indulgeri poſſe ut abſq; caſtitatis uoto uerus ſit monachatus.

Ad primum ar.

Per hæc ergo argumẽta contrariæ opinionis diluuntur. Similẽ nanq; quod à ſacerdotio ad religionẽ afferunt, nullũ eſt, uidelicet, ꝙ ſi poteſt Papa ſuper continentia ſacerdotis diſpenſare, poſſit cum monacho: nã caſtitas nõ eſt illi muneri induidua, ueluti huic.

Replica.

Sed arguũt ſic prætereà: Id qđ uoto ne fieret obſtaret, cã eſt legitima, ut factũ tollat: ſi aũt grande reipublicę periculum immineret, niſi unus quiſpiã dum liber eſt, matrimonium contraheret, id potius eligere deberet q̃ religionem: ergo ſi eadem neceſſitas poſtq̃ eſt religioſus, incumbit, tunc ẽt extrahẽdus eſt.

Solutio

Negatur aũt prior aſſumpta. Reſpõdeant. n. mihi, qui hoc utunt Achille: Si ſalus omnino reipublicæ inde eſſet dependens, ꝙ qui uxorem hẽt legitimã, alteram duceret, utrum dimittere quam habet, deberet, ut aliam ſibi copularet? oĩno negabunt. Et tñ ſi res eſſet integra, hoc eſt ſi ille liber eſſet, deberet illã ſibi adiungere, quæ ad publicam ſalutem conferret. Simile ergo nos de religioſo reſpondemus: qppe qui fortiori eſt uinculo colligatur.

Altera ratio Paludani.

Rurſus, Paludanus arguit, ꝙ in omni uoto excepta ſubintelligitur auctoritas Papæ, ſi diſpenſare uoluerit. Atq; alij eidem rationi aliã adiũgunt, uidelicet, ꝙ homo à iure naturæ nullatenus ſe ualet eximere: quapp nullo obſtãte uoto, ſi naturalis lex caſum obtulerit neceſſarium parendũ eſt: atq; adeò omnino cùm religioſo diſpẽſandum.

Solutio

Negatur uerò illud documentũ. Imò, ſicut poteſt homo ſic ſe per matrimonium alteri addicere, ut neq; per Pontificem poſſit ab illo diſſociari, ita ſe poteſt & per uotum religioni mãcipari. Quocirca falſum eſt ꝙ in uoto ſolenni illa ſubintelligitur exceptio.

Ad aliud argu. eorũdem auctoru.

Reliqua iſtorum argumenta nullius ſunt prorſus momenti præter illud, quod licet meritò pluris habeatur, non tñ perinde cogit atq; ipſi putant. Et eſt illud qđ hic Caiet. ineluctabile eſti-

Digitized by Google

ſtimat, nempè, ꝙ Pontifices ſuprà memorati cum religioſis diſpenſaſſe legũtur, vt religionem cum matrimonio commutarent. Ad hoc autẽ in primis reſpõderi poteſt, hiſtorias illas, ſaltem illam regis Aragonum, nõ eſſe uſq; adeò certam: haud.n. in Chronicis illius regni extat, nec uerò in ſacro canone: ſed à Palude citatur. Secũdò, vt Sylueſ. in uerbo, uotum.4. refert, ſunt qui aſſeuerent religioſum illum Aragonem non fuiſſe profeſſum. Idemque adſtruunt de ſanctimoniali Conſtantia. Vel fortè allegarunt non uſq; adeò ſpõtaneos ſolẽniter uouiſſe: quod creberrimè vſu uenit. Præterea, idem Syluester magiſter Palatij ſacri non ueretur dicere alia multa Pontifices factitare, neq; ſecũdùm ius neque ſine ſcãdalo. At uerò nõ opus eſt huc confugere. Sed cùm de re hac diuersè fuerit iã pridem opinatũ, Papa diſpenſans ſequutus eſt opinionẽ illam, quam probabilem cenſebat. Haud tamen ſubinde fit cõſequens, ut illam tanquam de fide decreuerit. Nam facta Pontificum minimè articulos fidei conſtituunt. Quod miror tum alios, tum præcipuè Caietanũ nõ animaduertiſſe. Quapropter ſi Cæleſtinus diſpenſauit cum Conſtantia, non dubium, quin hoc D. Tho. notiſſimũ fuerit: ſucceſſit.n. ei paulò poſt. Et nihilominus non fuit cur uereretur contrariam ꝓbare ſententiam. Neque in hoc cõdemnabat Papam: utpote qui arbitratus fuerat ſuam opinionem fuiſſe ꝓbabilem. Quare ſi Diuus Tho fuiſſet Papa, nunquam diſpenſaſſet, nec citra culpã potuiſſet, niſi ſententiam mutaſſet.

Caietã aſſirmatio.

Quin agè, id expendamus quod Caietanus arbitratus eſt. Ait quippe, ꝙ cùm Innocentius III. illius Decretalis auctor, cũ ad monaſteriũ Cæleſtino III. ꝓximè ſucceſſerit, qui cum Conſtantia diſpẽſauerat, non eſt uerò ſimile anteceſſoris ſui factũ condemnaſſe.

Solutio

Ego uerò conijcio D. Tho aliter ſenſiſſe: qui paulò poſt ſcripſit uidelicet Innocentium ob id illum canonem edidiſſe, ꝙ diuerſæ eſſet ſententiæ, quàm fuerat Cæleſtinus. Quod quidẽ citra eius iniuriam ratione iam dicta facere poterat. Nam Cæleſtinus non fecerat canonẽ quaſi de fide. Et ideo ſanctus Thomas Innocentij potius canonẽ amplexus eſt, quàm Cæleſtini factum ſequutus.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, cauſſam illam diſpenſandi, quõ uotum impedimentum eſt maioris boni, de ſimplici tantùm intelligendum eſſe: nam ſolenne perinde ac matrimoniũ fit indiſſolubile. Quare nullam permittit diſpenſandi cauſſam: Vnde optimè ait S Tho. periculis humanarum rerum per eaſdem res humanas obuiandum eſſe, non autem per hoc, ꝙ res diuinæ in uſus profanentur humanos. Quocirca cum religioſi omnino ſunt mundo defuncti, nulla de cauſſa aut euentu ſunt illinc reuocandi. Vide quam affirmãter hãc diuus Tho. opinionem habuerit imbibitam, cõtra quam Caiet. cenſuerit.

Ad ſecũdum.

Ad ſẽm reſpondetur id tantùm conuincere, quòd ſicut põt in uoto orationis aut ſacrificij diſpẽſari, quæ excellentiora ſunt obiecta, poteſt & in uoto ſimplici cõtinentiæ, ſiue temporalis ſiue perpetuæ. Attamen dũ ſolenniter fit, nõ cõſequitur indiſpenſabile, propter dignitatẽ obiecti caſtitatis, ſed ut identidem repetimus, propter traditionem & mancipationẽ uoluntatis: cuius gratia opus caſtitatis fit excelſioris uirtutis, puta religionis & latriæ.

Ad tertium.

Ad tertium rũdetur, latum eſſe inter abſtinentiam & continentiã diſcrimen. Cibus nanque per ſe medium eſt ad conſeruationẽ uitæ indiuidui: coitus aũt non, niſi ad conſeruationem ſpeciei: ob idq; continentia, ubi in periculum uergit manifeſtũ ac præſentiſſimum uitæ, et citra diſpenſationẽ, ut ſupra diximus, non obligat. Sed per [illegible] poteſt qui votum ſuſceperat, illud frangere. Ac perinde ubi res eſt dubia, locus diſpenſationi patet. Nam in huiuſmodi caſibus continentia deſinit eſſe materia uoti. Vbi aũt coitus ſaluti indiuidui medicinalis cenſet̃, quia nõ per ſe ad talẽ uitam ordinatus eſt, non ideo eſſe deſinit materia uoti, atq; adeò dum ſolenne eſt, tolli per diſpenſationẽ non poteſt: ſed tali periculo per alias medicinas uel abſtinentiam eſt ſuccurrendum.

Ad quartum.

Ad quartum denique S. Thom. reſpondet, quòd monachus dum epiſcopali infula inauguratur, non magis à paupertatis uoto abſoluitur, quàm continentiæ: quia nihil habere tanquam proprium debet, ſed ſicut diſpenſator communium bonorum eccleſiæ. Similiter neque à uoto obedientiæ liberatur: nam ꝙ præla-

præla-

Digitized by Google

prælatis religionis non obediat, inde acci dit, ꝙ ſuperiorem non habet præter Papã: ſicuti generalis magiſter, licet nemini in religione obediat non cenſetur exemptus.

Ad aliud argu. Ad illud autem uerbum Eccleſ. contra q. citatum, quatenus primæ ſuperius repulſæ opinioni adſtipulari videtur, reſpondendum reſtat. Videtur.n.continentia illic ꝑꝑ eius pretioſitatem indiſpenſabilis cenſeri. Quod ſi verum eſſet, nec uotum eius ſimplex diſpenſari poſſet. Reſpondetur ergo id tñ illic doceri, ꝙ nec carnis fęcũditas. nec bonũ aliquod corporale comparandũ eſt continentiæ, quæ bonum eſt animi. Sed nihilominus ſi uotum eſt ſimplex, diſpenſari poteſt. Id quod hoc loco D. Thom. de epiſcopo monacho affirmat, profecto difficultate non caret.

Ambiguitas in litera. S.Thom. Primum.n. ambiguum reliquit, an nihil uoluerit diſcriminis inter epm monachum, atque alios ex ſeculo aſſumptos in paupertate cõſtituere: an uerò ſoli monacho cenſuerit non licere habere proprium, reliquis uerò id licere. Nã ſi peculiariter id de monachis adſtruxerit, id porrò mori & uſui vr̃ contradicere. Quoniam monachus in epiſcopum creatus perinde fit dominus decimarum ac ꝓuentuum, qui ſuæ functioni deſtinati ſunt, ac ſi ex ſeculo aſſumptus eſſet. Si autem uoluerit nullum eporum ullum habere dominium ſuorum redditũum, ſed tñ diſpẽſationem, res eſſet creditu longè durior: quod lib.9.tractaturi ſumus, & 10. pro captu noſtro preſſius diſſerturi. Crediderim namque cum epales fructus ſtipendia ſint eporum, dominium illorum habere: licet iure miſſiæ largiores teneantur eleemoſinas fundere, quàm ſeculares, tamquàm pauperum patres. Alioquin ſi dominium non haberent, quidquid ſuperflui expenderent, contra iuſtitiam vſurparent, & ad reſtitutionem tenerentur: quæ quidem ſnia acerbiſſima eſſet. Sed quia hic articulus illic habiturus eſt proprium locum, ſuperſedendum interim.

Solutio Fortaſſe uerò hic D Thom. inter epm ex ſeculo aſſumptum, & illum qui aſſumitur ex religione, noluit diſcriminari quantum ad redditus epales, ſed quantum ad alias proprias poſſeſſiones. Concedit enim 2.2.q.85.artic.6.ſecularem epm poſſe habere proprium, quod denegat religioſo. At uerò forſan non eſt tam indiſpenſabile uotum paupertatis in religioſo quàm caſtitatis. Nam poſtquàm creati ſunt epi, nonnunquam hac parte cum illis diſpẽſatur. Et illos qui ad primam apoſtolicam ſedem aſſumuntur, uotum eſt propria poſſidere: licet à uoto caſtitatis, religioni annexo, non ſint abſoluti.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad commutationem uel diſpenſationem uoti requiratur prælati auctoritas.

Poſtquàm uiſum eſt auctoritatem commutandi diſpenſandique uota in eccleſia exiſtere, uidere reſtat, an penes ſolos prælatos ſita ſit? Et arguitur à parte negatiua. *Primum argum a parte negatiua.* Poteſt unuſquiſque liber homo abſque prælati licentia religionem ingredi: per uotum autem ſolenne religionis à quibuſcunque uotis in ſeculo editis abſoluitur ut hr̃ ca. ſcripturæ. extra de uot. ergo citra prælati auctoritatem fit uotorum abſolutio. *Secundò* Secundò, Diſpenſatio uoti in hoc conſiſtere vr̃, quòd præpoſiti iudicio decernatur uotum non eſſe obſeruandum: at ſi prælatus id perperam decernat non ſubinde vr̃ ſubditus à uoto abſolutus: quia nemo contra diuinum præceptum ſoluendi promiſſum diſpenſare ualet: ergo prælati auctoritas non ſufficit: imò uerò nec requiri videtur. Si.n. qui uoto irretitus eſt, rectè cenſeat in tali euentu non eſſe ſeruãdum, continuò fit liber: ſiquidem uotum eo caſu non obligat, quo malum eſt ipſum ſeruari: non ergo ad hoc minus auctoritas ꝑlati neceſſaria eſt. Tertiò: Si diſpenſare in uoto, præfectorum eſſet poteſtas, tunc omnibus competeret: non tñ cuncti facultatem diſpenſandi habent in quacunque uoto: ergo hæc non eſt prælatorum poteſtas quatenus prælati ſunt. In contrarium exiſtit, quòd uotum perinde ac lex obligat. ad diſpenſationem autem legis neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas: ergo & diſpenſationem uoti.

In præſenti articulo tametſi de ſola diſpenſandi commutãdiq; auctoritate interrogetur: de eã pariter legitimè diſpẽſandi rñdendũ eſt. Quare duabus eſt operæpretiũ concl'onibus reſpondere. *Prima conclu.* Prior eſt: Ad uotũ diſpenſandũ neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas. Nam (vt hoc obiter verbum in

tyronum gratiã non præteri erim) non hic loquimur de abſolutione á tranſgreſſione uoti: quamuis.n. poſtquam caſtitatem uoueris lapſus carne fueris, tuus te parœcius valet abſoluere: Sed de diſpenſatione probatur concluſio: Votum, ut in ſuperioribus commõſtrauimus, eſt promiſſio quæ de re aliqua Deo fit, q̃ illic accepta eſt & grata: ꝙ aũt Deo acceptabile ſit & gratũ, ex eius pendet arbitratu: atq; adeò & iudicio præpoſiti quin eccleſia vices eius fungit. Ad illum ergo ſpectat ſup uotis diſpenſare: ſecũdum illud 2. ad Cor. 2. Nam & égo qđ donaui, ſi quid donaui, ꝑp uos, in perſona Chriſti.

Vltima concluſ. Poſterior concluſio: Ad uoti diſpenſationem ac perinde ad cõmutationẽ quæ in minus fit bonum, requiritur cauſſa: *Probatio* Probatur primò auctoritate modò citata. Nã ubi ait Paulus, in perſona Chriſti, auctoritatẽ deſignat: ubi uerò ſubdit, ꝑp uos, cauſſam ſubſignat legitimè diſpenſandi: quæ quidem in bonum eccleſiæ referri debet: alioquin in honorem Chriſti non cedit. Hoc.n. iam ſupra in fine ſecundi libri de legis diſpenſatione demonſtrauimus: nam cũ lex non niſi propter bonum publicũ ſtatuatur, fit ut niſi eiuſdẽ grã licitè diſpenſari queat. De uoto aũt non longè diſſimilis eſt rõ: nam poſtquã quis fidem ſuã Deo obſtrinxit, non debet eius uicarius promiſſum remittere, niſi in bonum eccleſiæ cui ipſum Chriſtus præfecit. Alias non eſſet fidelis diſpenſator, ſed diſſipator iniquus. Circa priorẽ concluſionem diſcrimen in primis recolendum eſt, quod ſupra inter eos conſtituimus qui irritare uota poſſunt atq; eos quibus ſolùm incumbit diſpenſari. Functio .n. prior poteſtatem eccleſiaſticã non exigit. quare parentibus, maritis, & dominis conuenit. Poſterior uerò ſolis incumbit prælatis: qui tamen irritare nõ perinde ualent niſi religioſorũ præpoſiti: qm̃ his utraque competit facultas.

Dubitatio. Ad de commutatione rimandum eſt utrum citra ſuperioris auctoritatem priuatim fieri queat. *Opinio Sylueſt.* Syluester nanq; uerbo, uotum 4. §. 7. in partem negatiuã inclinat: nimirum aſſirmans ꝙ nec cõmutatio in melius abſque prælati auctorite fieri poſſit. *Refellitur Sylueſt.* Haud tñ opinio hæc ueritate pollet: quoniam nec eius teſtimonia firma ſunt. Diſtinguendum igitur. Aut enim ſimplex uotũ in illud mutatur, quod manifeſtum eſt eſſe melius: aut in illud de quo id quoquo pacto ambigitur. *Vera ſolutio.* Si.n. liquet commutationem in melius fieri, tunc ſuperioris auctoritas non exigitur: ut *Caieta.* Caieta. huic probe cenſet. Huic nãq; ueritati & rationes ſuffragantur & teſtes. Eſt.n. aſſertio, tum cap. peruenit ſecundo; extra de iureiurando, propoſitum aut promiſſum non infringere, qui in melius illud commutat. Et in cap. citato, ſcripturę. de uoto. ob id uota in ſeculo facta extingui cẽſent per ſolenne religionis, ꝙ oĩa mutantur in melius: quæ quidẽ commutatio priuata fit auctoritate eius, qui ſe religioni addicit. Sed & rõ nihilo eſt minus efficax. Cũ.n. uoti obligatio ea fit prorſus, ut qđ uouiſti, reddas, qñ id perſoluis, qđ conſtat, tũ melius, tũ perinde creditori acceptius & gratius, cumulatior fit à te ſolutio. *Rõ præteritæ aſſertionis.* Cũ ergo Deum qui ineffabili inſtabiliq; iudicio perpenſor eſt rerũ, conſtet, quo res meliores ſunt, gratiores, acceptioresq; hr̃e, nõ eſt dubiũ, quin qui uotum in melius cõmutat, cumulatius ei ſoluat, atque adeo nulla indigeat prælati auctoritate. Accipe ad rem confirmandã exemplum: Si quis cereum, uerbi grã, Deo uouit, aut ouem, aut bouem, & loco illorum argenteum calicem eccleſiæ largiatur, quis ambigat uoto ſatis feciſſe, æditiuosq; & tutores eccleſię imprudẽter atque infideliter agere, ſi ſolutionem repellerent? Nec uerò iura ciuilia huic obſtant ueritati: nã l. mutuum. ff. ſi certum petatur. ſolùm habetur, ꝙ aliud pro alio inuito creditore ſolui non põt: nam inter homines nõ quidqđ melius eſt, acceptius fit creditori: uel qa nõ eſt ei tam utile: uel quia nõ eſt ei tã gratũ: uel alia de cã, qđ reſpectu Dei contingere non poteſt. Imò dum nobis conſtat rem eſſe meliorem, conſtat eũ magis acceptam hr̃e: atq; adeò ſemper in talem ſolutionem conſentire: iuxta illum Inſtitutio. tit. quibus modis tollitur obligati. Conſentiente creditore, aliud pro alio ſolui poteſt. Adde, ꝙ forte ſi certum eſſe poſſet: rem eſſe æqualis apud Deũ valoris inconſulto prælato poſſit fieri cõmutatio: ſed tñ nõ eſſet adeò tuta: quia dũ agit de æqualitate, alienũ requiritur iudicium. Nam cõmutatio ſi ſolo debitoris arbitrio fiat, auctiorem ſolutionem vr̃ expoſcere. Nec uerò ſimplex modò uotum commutari

mutari

mutari in melius poteſt auctoritate priuata, uerum & ſolẽne religionis in arctiorem aliam, ad perinde altiorem: ut permittitur cap. licet. de regularibus Haud tamen commutari in aliud uotorum genus: ſicut nec diſpenſari. At uerò qñ in dubio eſt, utrum mutatio in melius, an in minus bonum fiat: nempè ubi compertiſſimũ non ſit opus eſſe excellentius, ſp eſt auctoritas prælati neceſſaria. Quocirca uotum ſimplex caſtitatis mutari priuatim non põt: quia nihil in uotis melius æſtimatur. Nec uotum Hieroſolymitanæ peregrinationis: nã poſtquam hæc ſoli Papæ reſeruantur, nullus alius ea cõmutare poteſt. Quin uerò nec uotum abſtinentiæ, nec alia perſonalia tuto citra præpoſiti decretum mutantur: eo potiſſimum, ꝙ quoties uotum in leuius mutatur: nonnihil habet diſpenſationis admiſtum: qñquidem remiſſius fit uinculum. Qui ſunt aũt prælatorum ordines, quibus facultas adſit diſpenſandi, ex iure canonico explorandum eſt. Primum oĩum Antiſtites oẽs, niſi per Pontificem Max. prohibiti eſſent, ſuo ordinario munere ſuper omni uoto in ſua quiſq; Diœceſi ueluti Papa in toto Chriſtianiſmo, diſpenſare poſſent. Attamen qm̃ maiores fidei cãs, ut extra, de baptiſmo & eius effectu, admonetur, ad ſummum eccleſiæ caput Chriſti uicarium deferri decet, quinque uotorum ſpecies ipſi ſunt iure reſeruatæ: nempè uotum religionis, & uotum caſtitatis perpetuæ, uotumque peregrinationis Hieroſolymitanæ, Romanæque, ac Compoſtellanæ: tametſi Romanum Compoſtellanumq; uotum ſolùm eſt uſu reſeruatum Romanæ curiæ: nã iure ſolũ excipitur uotũ Hieroſolymitanum: ut patet c. qđ ſuper his. & c. ex multa, extra, de uoto. Imò uerò cùm reſeruationis ratio ea illic ſupponatur, ꝙ eiuſmodi, uotum in ſubſidiũ terræ ſanctæ ſuſcipitur, adnotauit ibi

Panor.

Panor. illud tm̃ eſſe Papæ reſeruatum, qđ illa rõne ſuſcipitur. Quare ſi fiat, inquit, ex deuotione, & non pro ſubſidio, ep̃s poſſet diſpenſare. Attñ conſuetudo aliter habet, cui ideo ſtandum eſt. Quare diſpenſatio epĩ nõ teneret. Præter hæc ergo unuſquiſque epiſcoporum poteſt ſuper omni uoto ſimplici ſuorum parœcianorum diſpẽſare. Hæc autem in archiepiſcopo facultas, ad diœceſes ſibi ſuffraganeas non extẽditur, qm̃ cura ei non incumbit aĩarum ordinaria, niſi in ſua diœceſi: etſi in cauſſis ſorẽſibus ad ipſum fiat prouocatio. Abbates itẽ, & religionum præfecti non ſolùm generales ac prouinciales, uerùm & conuentuales eadem uigent diſpenſandi auctoritate: nam hac parte ueluti antiſtites ordinarij ſuorum ſunt ſubditorum. Haud tamẽ ad uota ſecularium qui ſibi ſunt ſubditi, eadem facultas niſi de ſpeciali priuilegio protenditur. Et eſt gñalis rĺa, ꝙ diſpenſandi facultas eadem ubiq; eſt commutandi: qñquidem D. Tho. ait maior eſt diſpenſandi quam commutandi. Diſcrimen aũt Panorm. ſuper c. Propoſuit. de conceſſione præbendæ. uidelicet Papæ diſpenſationem, abſolutam eſſe relaxationem totius obligõnis: epm̃ aũt non prorſus uota commutare, ſed relaxare, nullum hẽt aut iuris aut rõnis fundm̃. In illo namque cap. ſic Papæ conceditur diſpenſandi facultas, ut epĩs non interdicatur. Parœcij uerò curati, quia iuriſdõnem non habent, eadem diſpenſandi auctoritate carent. Nec uerò archidiaconi eadem funguntur. At de his iura ſunt conſulenda. Ex his fit conſequẽs, epm̃ ſemper uoto caſtitatis non perpetuæ, ſed tpalis diſpenſare poſſe. Nam cum ordinaria poteſtate oĩa ob cãm poſſet tollere uota, cohibitiones & exceptiones reſtringendæ ſunt, ut ſonãt: & ideo quia nõ eis excipitur, niſi uotum perpetuæ caſtitatis, fit, ut tpalia illis relinquantur. Sequitur ſubinde ẽt religionum præpoſitos poſſe in uotis ſubditorum diſpẽſare tranſeundi ad altiorem religionem: q̃uis illud, ut in quæſtione ſuperiori diximus, irritare nequeant. Eſt. n. latum interſtitium: ꝙ irritare eſt uoluntatem alterius coercere: diſpenſare uero, non niſi ſpontaneę petitioni ſubditi annuere. Prælatus aũt prohibere nequit ſubditũ tranſire uolentem ad feliciorem frugẽ. Si aũt ille uult ſub eius obedientia permanere, poterit tum ſuper eiuſmodi uoto ab eodem p̄lato diſpẽſari, qñquidem illud non eſt ſimpľr uotum religionis, qđ Papæ reſeruatũ eſt, ſed uotum tranſitus ab una ad alteram, & hmõi exceptiones, ut modò dicebamus, reſtringendæ ſunt. Vnum uerò dubium quæſt. 2. in hunc locum repoſuimus de uoto pœnalis religio-

Regula generalis.

Panor.

Primum corrolarium.

Secundũ [illegible]

Dubium

religionis & peregrinationis Hieroſolymitanæ, utrum perinde reſeruetur Papæ, ac ſi abſoluta eſſent? Vouiſti, v.g. à tali peccato uel à re qualibet alia quę tibi erat incommoda, cauere: adhibita cautione ſi contra faceres, monachale inſtitutum ſuſcipere, aut Hieroſolymam ire. Quod quidem uotorum genus, ut frequentiſſimè inter inconſtantes adoleſcentes in uſu eſt, ita maximè in Dei deſpectum & uilipédium fit: quia nemo eſt qui illud impleat. Quare ſimbi uouentes acerbiſſimo pœnæ rigore eſſent à confeſſarijs uulnerandi. Dubium ergo eſt, utrum poſtquam (vt ſemper accidit) malum illud admiſeris, diſpēſatio ſit Papæ reſeruata. Etenim nega tiuè argumenta hæc pugnant, ꝙ tale uotum non eſt propriè condónale, ueluti illud: Si pater obierit, monachus fiam. Nam illi, qui hoc ſecundo modo uouet, cordi eſt religio, ad quam ideo eius dirigitur intentio. Quare poſita códitione uotum ſit firmum: qui autem in pęnam ſibi ingreſſum religionis cōminatur, non eſt ad religionem affectus, neq; voti intentio illuc fertur, ſed in cautionem illius mali: puta ut à ludo vel mœchia ſeſe cohibeat. Quapropter citra dubium eſt, ante illud admiſſum malum poſſe ab ẽpo diſpenſari, & à quocunq; prælato, qui auctoritatem habet ſuper illud uotum directum. Hæc ergo ratio probabilē hanc partem facit, ꝙ etiam poſt commiſſum illud malùm ſit ab eodem prælato citra Papam diſpenſabile: quandoquidē nō eſt directum uotum religionis.

Solutio At nunquam mihi hactenus hoc potui ſatis perſuadere. nam etſi non ſit uotum directum religionis, nihilominus poſita códitione ſit obligatio ad religionem, quæ ex ui uoti nata eſt & confirmata. Et ideo omnino timeo aliud aſſerere, quam quòd ſit Pontifici Maxi. reſeruatum: tametſi fatear non tantam cauſſam ad eius diſpenſationē requiri, ac ſi uotū eſſet abſolutum.

De cauſſis diſpenſandi & commutandi uota. De cauſſis ſubinde diſpenſandi & commutãdi uota, diſcrimen perpendendum eſt. Per diſpenſationem namque & uinculum prorſus uoti diſſoluitur: & eius materia tollitur. Quapropter bonum, quod eſt diſpenſandi cauſſa: utranq; rationem compenſare debet: ſ. ut maius ſit quam erat materia uoti, & quam erat uinculum, quod ad religionis latriæq; uirtutem pertinebat. Commutatio aũt uoti uinculum non diſſoluit, & ideo non alio opus eſt, quam ut materia ſit melior, ſi mera eſt commutatio. Ecce regulas impræſentiarum conſtitui ſolitas. Sunt autem tum obſcuræ tum & fallaces & ad uſum parum conducentes, niſi accuratius explicentur. Et ideo ad huius explicationem commemorandæ ſunt cauſſæ diſpenſandi in uoto. Superius. n. art. 1. tres ex mente S. Tho. retulimus, ſcilicet, ſi uotum ſit malum, aut inutile, aut impeditiuū maioris boni. Hic autem ait debere huiuſmodi cauſſam cedere in bonum eccleſiæ, ac ſubinde in honorem Chriſti. Quę quidem non ſunt nouę cauſſæ, ſed aliarum finis & explicatio.

Dubium Caiet. Eſt ergo dubium, quod hic mouet Caietan. vtrum ad diſpenſationem uoti ſemper requiratur cauſſa quæ eius executioni obſtet? Videtur enim id S. Thom. ſolutione ſecũdi affirmare: ubi ait, quòd ſi prælatus in uoto ſimplici religionis diſpēſat, nulla apparenti cauſſa obſtante, diſpenſatio non tenet. In contrarium autem facere uidetur, ꝙ commutatio ſine ulla obſtante cauſſa ſit licitè: & tamen idem apparet utriuſque iudicium. Item, quia nonnunquam uotum diſpenſatur, etiam ſi impleri poſſit, propter aliquod publicum emolumentum. Ad iſtorum ergo dilucidationem per hæc reſpondetur documenta.

Primum documentum. Primùm ad voti diſpēſationem neceſſaria eſt cauſſa obſtans. Vbi notandum, triplicitet poſſe cauſſam obſtare: videlicet, vel ex natura materiæ uoti, uel ex parte vouentis, vel rõne communis boni. Ex parte materiæ, primum, ſi illicita ſit & tunc malignitas eius obſtat. Si uerò ſit inutilis, inutilitas etiam ipſa quodammodo impedit. Nã opus uanum nõ eſt Deo gratum. Et in his caſibus non opus eſt ꝙ cauſſa illa diſpenſandi præſtantius ſit bonum, quàm uoti vinculum abſolutè conſideratum, ſed ꝙ̃ vinculū talis uoti, ſcilicet mali, vel inutilis: quod proinde minimi eſt pretij: et ideo in rem parui momenti mutari poteſt, aut prorſus tolli. Poteſt ſecundò impedimentum intercedere ex parte uouentis: putà eius infirmitas, aut debilitas ob quam cōmodè non poteſt illud implere. Et tunc ēt in commutatione penſanda eſt illa infirmitas, vt commutatio remiſſior fiat & clementior

mentior

Digitized by Google

mentior. Imò tanta eſſe poteſt, ut ſit obligatio ſimpliciter, diſſoluenda. Sed poteſt tertiò obſtaculum ex parte communis boni exiſtere. Vt ſi uouiſti ieiunium, quod tibi impedimentum eſt ſtudendi, aut prædicandi: omnia enim talia bona cedunt in bonum commune. Et tunc uerum habet regula, quòd bonum illud uoto obſtans, ꝑꝑ quod fit diſpenſatio, debet æſtimari pręciosius, q̄ erat materia, & ipſum uoti uinculum. Pariter ſi Hieroſolymitanam peregrinationem uoueris, & expedit eccleſiæ ut aliter ei inſeruias. Vel ſi uoto ſimpliciter ad religionē obſtrinxiſti: ſed ad cōem pacem reipublicæ confert, ut uxorem ducas. Tunc.n. licitè fit diſpenſatio: quia cōe bonū tui obſtat uoti executioni. Si autē in tuum tm̄ bonum particulare cederet minimè eadem diſpenſatio liceret. Ex iſtis conſequitur, ad cōmutationem, quæ mera eſt commutatio, hoc eſt, quæ in melius fit, nullam exigi prorſus obſtantem cām, ſatis eſſe, ut ad finē magis conducat. Exēplū extat in c. Quod ſuper his. de uoto. ubi mulierum uota uiſitādi terram ſanctam, permutari ſinuntur in eleemoſinas: non ꝙ executioni uoti quidpia obſtaret, ſed ꝙ in ſubſidiū terræ ſanctæ, plus mulierū pecunia q̄ pſītia confert. Qñ uerò commutatio fit in minus bonum, ſp requiritur cauſſa obſtās. Qñ tali commutationi admiſta eſt diſpēſatio; nempè nónulla uoti relaxatio. Hinc ergo fidelis diſpenſator & prudens colligat, ut dum uoti impedimento ſatis ꝑ commutationē ſuccurritur, illo utatur circa diſpenſationē remedio: aliàs infidelis eſſet: nam oĩmoda diſpenſatio, citra neceſſitatē, culpa non caret: neque diſpenſantis reatus petentem excuſat quin eodē complicetur: tametſi maior ſit in diſpenſante. Hic autē forſitan ſedulus lector inquirat, utrum ſit maiori cū difficultate diſpēſandum, lex ne an uotum? vtrinque.n. extant argumenta. Lex namq; quia in commune bonum ponitur, & uniuerſos ciues ligat, apparet ſanctius eſſe cuſtodienda q̄ uotū. Econtrario uerò quia uotum fit Deo, atq; adeò ad uirtutē attinet religionis, vr̄ maiorem cām diſpenſandi requirere. Vix ergo rn̄dere ad hoc certa rõa poſſumus. Igitur aliqua eſſe poteſt lex, quam diſpenſatione uiolare perniciofius ſit, q̄ particulare uotum tollere.

Dubitatio.

Solutio

Aliquod uerò econuerſo pōt eſſe uotum, cuius diſpenſatio maius ſit religionis offendiculum. Cauſſæ autē legitimę diſpenſandi, latè 1.q.7. commendantur: can. requiritis. & ibi glo. & cano. neceſſaria, & ſubſequenti. Sunt.n. penſanda tp̄s, vtilitas perſona, & rei qualitas. Vtrum uerò illa diſpenſandi cā, ceu legitima & idonea admittenda ſit, quòd illi qui uoto tenet, graue moleſtumq; ſit illud explere, iam loco citato in fine libri primi reſpondimus: quòd qñ moleſtia ac difficultas ex re ipſa naſcitur, nempè quia res eſt ardua & viribus impar, tunc cām offert ad diſpenſandum legitimam: tñ qñ ex corrupta affectione & morbo uouentis procedit, profectò non eſt legitima cā: nam cùm in hunc finē uoueris, ut morbo tuo prauoq; habitui medearis, id ipſum in cām proferre, ut ab eodē religeris uoto, non eſt fidei uncertitatē ſeruare. Poſt hęc, de priuilegijs q̄ in diplomatibus Cruciatæ ad uotorū diſpenſationē indulgent, hoc notandum, ꝙ non ſunt perinde intelligenda, atq; facultas abſoluēdi à peccatis reſeruatis. Facultas.n. in peccata ad illa etiā extenditur, quæ quiſq; poſtq̄ Bullam ſuſceperit, commiſit. Priuilegium uerò diſpenſandi in uoto, illudve cōmutandi, non niſi de illo uoto intelligitur quod ante edideras, quàm diploma ſuſceperis. Nam diſpēſatio uoti nihil ad forum pnīæ attinet: ſed eſt alia diſtincta facultas, quam Pontifex ſuſcipienti Cruciatæ bullā tunc ſuper uotum quod commiſerat, indulget, ac ſi tunc diſpenſationem ipſe poſtulaſſet: Etenim cùm uota ad religionē pertineāt, tātiq; ſubinde æſtimata ſemper fuerint in Eccleſia, incongruens eſſet, ut alicui antequam uotum emiſerit, facultas fiat, ut quoties emiſerit, poſſit ab illo per diſpenſationem liberari. Rurſus circa eadem diplomata aīaduertendū eſt, quo tenore eadem indulgeat facultas: nā ſi exprimitur, ut ſuper nullo voto diſpēſatio fiat niſi eleemoſina in ſubſidiū belli erogata, tūc nō tam facultas diſpenſandi, q̄ cōmutandi, aut redimendi uotum: atq; adeò talis eleemoſyna pro rõne uoti per prudentiam diſpenſantis taxanda eſt. Si aūt facultas ſimplr̄ fiat diſpenſandi tūc admoniti ſint diſpenſatores, nō illis fieri abſolutam diſpenſandi licentiā, ſed ſi legitima interceſſerit cauſſa: nā uerbum

Virtute diplomatis neque diſpenſari niſi in uotis ante eius ſuſceptionē emiſſis.

bum abſolutè prolatum, ſm tenorem iuris intelligendum eſt. Neque id demum tacitus præteribo, quòd crediderim nullo diplomate in fauorem alicuius monaſterij, aut hoſpitalis, aut ſubſidij indulto, facultatem fuiſſe unquam conceſſam diſpenſandi in uoto religionis, aut perpetuæ caſtitatis Hoc propter Bullam admonitum duxerim, quæ in fauorem D. Antonij circunfertur: vbi ſi verba cortice tenus audias, eadẽ illic facultas comprehendi uidetur: quandoquidem generale cõceditur priuilegiũ diſpenſandi in uoto, exceptis illis Hieroſolymitanæ Romanæq; peregrinationis. Attamen eodem verborum contextu accuratius perſpecto conſtat minoris uoti exceptionem liquidum eſſe teſtimonium exceptionis maioris. Sed hic latet fallacia, quòd uotum religionis & perpetuæ caſtitatis ab ipſo vetuſtiſſimo iure excepta ſunt. Et ideo niſi exprimatur facultas ſuper eiſdem diſpenſandi, non comprehenduntur ſub generali clauſula, ſed ſemper intelliguntur à iure excepta. Votum autem Hieroſolymitanum, quia recentiori iure excipitur, neceſſe habet expreſsè excipi, quando non conceditur.

Nullo hactenus diplomate conceſſa eſt facultas diſpenſandi in uoto religionis aut perpetuæ caſtitatis.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̃ quæſtionis cõceditur oīa uota quæ in ſeculo fiunt, ceſſare per ſolenne religionis, vt cap. citato hr̃. Haud tñ prorſus illa ceſſatio fit priuata auctoritate uouentis: imò fit per legem eccleſiæ, quæ optimè cenſuit, ut qui uitam ſecularem in monachatum mutauerit, ab illis particularibus uotis liberetur: quæ ad directionem eiuſdem ſecularis uitæ ediderat: nam particularia in illo vniuerſali claudũtur, quo tota uita perpetuo mãcipatur religionis obſequio, pręterquam quod religionis onus alias ſecum ſarcinas non refert. Qua ratione ſupra dictum eſt, illa etiam, quę poſt profeſſionem monachus emittit, irritari poſſe à prælato. Inter reſpõdendũ autem ad ſm confutat primo D. Tho. quorundam opinionem, qui aiebant prælatos oẽs pro ſuo libito perinde poſſe ſuper uota ſubditorum etiam ſecularium diſpenſare, vt dictum eſt, poſſe parentes illa irritare, quæ filij illegitimæ ætatis emiſerint, nulla. ſ. interueniente cã. Quorum rõ erat quod in omni uoto intelligitur exceptio auctoritatis prælati: Imò verò Palud. in 4. diſtin. 38. q. 5. hac eadem ratione utitur ad probandum Papam diſpenſare poſſe ſuper voto ſolenni. Huic ergo opinioni aſſeueranter D. Dho. contradicit, vbi fundm̃ iſtorum ſubuertit: nam prælatus, nec uerò maximus, dñs eſt abſolutus, aut legum aut uoluntatum ſubditorũ, ſed merus diſpenſator, idemq; non in deſtructionem, ſed in ædificationem corporis Chriſti: ut 2. ad Corin. 10. ait Pau. Et ideo ſicuti præcipere non valet quæ Deo diſplicent, nempe peccata, ita nec illis, ne fiant obſtare, quę Deo ſunt accepta. Quare vnuſquiſque ſubditorum abſolutam hẽt poteſtatem uouendi, à prælato independentem: ac perinde in uoto, nulla ſubintelligitur ſuperioris uoluntatis exceptio: niſi parentis, (ut diximus) ac prælatorum religionũ. At uerò ſpectat poſtea ad epiſcopum prudenti maturoque iudicio perpendere, an cã aliqua interueniat diſpenſandi. Ex his infert D. Tho. tripertitam regulam: nempè ꝙ in manifeſtis, videlicet ubi manifeſtus eſt error prælati, tunc diſpenſatio non excuſaret à culpa. Vt ſi prælatus, ſine apparenti ſaltem obſtante cã, ſuper uotum religionis diſpenſaret. Si autem, inquit, eſſet cã apparens per quam res in dubium verteretur, ſtari tunc poſſet iudicio prælati diſpenſantis uel commutãtis: non tñ iudicio uouentis proprio, quia ipſe Dei uicem non gerit, niſi fortè caſu quo uoti materia manifeſtè illicita eſſet, neque ad ſuperiorem opportunus pateret recurſus: qm̃ tunc, vt dictum eſt, interpretationi locus pateret. Circa hæc autem S. Thom. aſſerta nonnullæ occurrunt dubitandi rationes. Prima circa illationem illius enthymematis: Prælatus prohibere non poteſt virtutum officia: ergo neque pro libito diſpenſare. Etenim, aut nomine uirtutis intelligit materiam uoti, aut id ipſum qđ eſt vouere. Prior. n. ſẽſus eſſet hmõi: Prælatus non poteſt cohibere ſubditos, ne ieiunẽt, aut orent, aut peregrinentur, &c. ergo nec poteſt pro libito tollere uinculum hmõi operum. Quæ quidẽ argumentatio, dupliciter peccaret. Primò, quia nulla eſt illationis vis: nam etſi monaſticus pfectus nequiret impedire qn liberè, quis oraret, aut ieiunaret: poſſet nihilominꝰ impedire uotũ: ſicut maritus, licet iniquè ageret, impediẽdo ne uxor oraret, nihilominus poſſet irrita-

Ad ſecũdum ar.

D. Tho.

Palud.

Prima dubitatio circa aſſerta D. Tho.

irritare uotum. Pariter ergo eps, licet non obſtaret ſubdito quin liberè exerceret uirtutum opera, nihilominus tollere pro libito poſſet uinculum, ut.ſ. non ſe nouo funiculo perſtringeret. Secundò & antecedẽs eiuſdẽ illationis eſt falſum. Poteſt.n. prælatus in religione aliquando opus unius virtutis pp aliam prohibere, uidelicet ne orationi monachus vacet, ſed infirmis ſeruiat ne ieiunet ſed ſtudeat. Si autem nomine uirtutis, ĩtelligit ipſum uouere, nec tunc ſolida erit argumentatio, quæ eſt hęc. Non poteſt præcipere peccata, ergo neq; prohibere ne uota fiant aut facta pro libito tollere. Infirmitas.n. conſequentiæ patet in religionis prælato, & parente reſpectu filij: qui non poteſt ei præcipere peccata, & tñ poteſt eius uota caſſare. Ad horum ergo intellectum notandum, alteram eſſe rationem ſuperioris, qui habet dominium uoluntatis ſubditi, quales ſunt, maritus, pater, dominus, & prælatus religionis, alteram uerò prelatorum populi, qui eiuſmodi non habent dominium, ſed tñ ſpiritualem iuriſditionem. Et D. Tho. non loquitur hic de priore ſuperiorum ordine quorum eſt uota irritare: nam de illo rem iam ar. 8. & 9. expediuerat. ſed loquitur de prælatis tm̃, quatenus prelati ſunt, ſpũaleſque iudices: quibus idcirco non irritandi, ſed diſpenſandi ſuppetit facultas. Et de iſtis conſtituere pergit, ꝙ cùm nõ ſint dñi voluntatum ſubditorum, non ſunt eorundem uota ex ipſorum uoluntate pendentia: atq; adeo neq; in eiuſmodi uotis excepta ſubintelligitur Antiſtitis auctoritas, ut ſint conditionalia, ſi epiſcopo aut Papę placuerit: ſicut uotum filij, aut uxoris, aut monachi. Quòd quidem documentum p ſe eſt manifeſtum: & ideo Palu. atque alij, qui contrarium ſentiunt, in hoc ſunt cæcutienter hallucinati. Pontifices nanque non ſunt domini ſubditorum, nec eorum uoluntatũ. Quare ſicut matrimonia alijq; ciuium cõtractus, ita & eorum uota iiſdem ẽpis inconſultis firma & ſolida ſunt. Hac ergo uoti firmitate ſuppoſita, optimè procedit ratio S. Tho. in utroq; ſenſu eorum, quos nuper impugnabamus. In priori.ſ. ꝙ ſicut non poteſt eps prohibere uirtutum opera, puta ieiunare, orare, religionem ingredi, &c. ita neque poteſt eos prohibere quin eadem opera abſolutè uoueant: q̃quidem non eſt dñs ſuæ uoluntatis. Quare nullum eſt argumentum, quod de parente & uxore faciebamus. Item & in poſteriori ſenſu, ut nomine uirtutis uotum ipſum intelligat, procedit etiam argumentatio: uidelicet, ꝙ ſicut non poteſt eps aut Papa ſubditis peccata pręcipere, ita neque poteſt opera uirtutum, puta uota, quippe quæ abſq; ipſius ſuperioris conſenſu firma & ſolida ſunt, pro libito impedire, atque adeo neq; horum modos & uincula rumpere. Atque hanc ſecundam arbitror legitimam eſſe mentem D. Tho.

Solutio (left margin, beside "ſpiritualem iuriſditionem")

Sed dubium de ſenſu concl̃onis reſtat, qua ait dum prælatus ſine ulla ſaltem apparenti cã diſpenſat, eiuſmodi diſpẽſationem nõ excuſare à culpa. Triplicem.n. intelligentiam uerbum hoc parturit nempè ꝙ prælatus diſpenſans nõ excuſetur à culpa: & de hac non dubitatur, quin uera ſit: nam peccat uel contra prudẽtiam, uel contra fidem diſpenſandi. Secundo, ꝙ nec ſubditus diſpenſationem procurans, culpa careat: quod ẽt certum eſt. Nam qui rem iniuſtam procurat, reus eſt noxię. Sed tertius ſenſus eſſe poteſt, ꝙ etiam poſt diſpenſationem non excuſetur a culpa, ſi illa utatur quaſi diſpenſatio nõ teneat. Et de hoc ſenſu ſuboriri alicui poteſt dubitatio: nam poſtquam diſpenſatum eſt, uidetur ſubditus abſolutus. At uerò D. Thom. oẽs tres ſenſus adſtruxiſſe uidetur nam ait, quòd ſicut non poteſt prælatus peccata præcipere, ita neq; pro libito diſpenſare. *Dubium 1.* *Solutio*

Præceptum autem illud nullius eſſet vigoris ergo neque diſpenſatio. Et in hãc partem in calce libro primo ſententias ſecuti maiorum ſubſcriptimus: nempè ꝙ ſi Papa uel epiſcopus in legibus ſuis diſpenſat, quamuis aliq̃n inique id faciat, nihilominus diſpẽſatio tenet. In his autem quæ de iure diuino pendent, quale eſt uotum, & promiſſorium iuramentum, ubi manifeſtè conſtat nullam interceſſiſſe cauſſam, euanida eſt diſpenſatio: quoniam cum iã res debita Deo ſit, non poteſt Papa illud gratis ſine cauſſa, quæ Deo ſaltem appareat accepta, condonare. Ad tertium denique reſpondetur, nullam eſſe conſequentiam, q. ſi ad prælatos functio diſpenſandi ſpectet, oĩbus æquo iure competat. Maximus *Ad tertium ar.*

mus enim Pontifex, qui vicem Chriſti gerit, plenariam habet in eccleſia poteſtatem in omnia vota, quæ ſint diſpenſabilia: qđ D. Tho. ad excipiendum ſolenne votum religionis appoſuit. In ea verò quę inferiora ſunt, poteſtas ſe inferiorum prę latorum prolata, utpote ad quos neceſſe eſt identidē recurrere. Quare excepto uoto religionis & perpetuæ caſtitatis exceptarũq; peregrinationum, diſpenſare ualent, nempe in uotis orationum ac ieiuniorum, reliquarumq; peregrinationum. Sed S. Thom. non excipit niſi Hieroſolymitanam: quia forſan ſua ætate nulla alia erat excepta. At forſan hic quiſpiam eundem ſanct. doctorem cõtradictionis redarguat. Dixit enim in 4. diſt. 38. q. 1. art. 4. oĩa uota perpetua reſeruari Papæ: hic autem ait ſuper uotum ieiunij poſſe ab alijs prælatis diſpenſari, & pariter rationis: quæ nihilominus poſſunt in perpetuum fieri. Reſpondetur autem vota illic appellare perpetua, quæ per ſe dum abſolutè eduntur perpetuitatem habent annexam. ut eſt uotum religionis & caſtitatis: qui. n. abſolutè caſtitatem uouit perpetuam intelligit. Votum autem ieiunij & orationis niſi perpetuitatis conditio exprimatur, non affert illam ex ſua natura. Et ideo quamuis in perpetuum fiant poſſunt ab inferioribus prælatis diſpenſari.

Scrupulus.

Solutio

QVAESTIO V.

DE RELIGIONIS VOTO IN PARTICVLARI.

ARTICVLVS I.

Vtrum religionis uotum ad ſtatum perfectionis attineat.

QVONIAM Bifariam q. 2. diccbamus uotum fieri ſolenne: uidelicet vel per religionis ſusceptionē, uel per clericorũ cõſecrationem: neq; de eiuſmodi ſolennitate: alijs ſe ad dicendum inſinuantibus, ſatis illic nobis dicere licuit, operępretium duximus, ne truncũ tractatum hunc relinqueremus, ſingulas qõnes de huiuſmodi uotis hic tandem adhibere. Alteram. ſ. de uoto religioſorum, ac de uoto clericorum alteram. Arguitur ergo ſtatim quibus nos hæretici argumentis oppugnãt, religionis votum nihil ad ſtatum perfectionis attinere. Religionis tum uox, tum ẽt res ipſa, uniuerſæ Chriſtianę familiæ ſunt cões, eſt nãque religio cultus latrię, ſm illud. Cicero. 1. de Officijs, Religio eſt quæ naturæ diuinę cultum & religionē affert, qđ quidem non ſolum Chriſtianis oĩbus, ſed etiã cunctis mortalibus cõpetit. Quod ſi aliquibus per Antonomaſiam tribuendum hoc nomen eſſet, ſoli ſunt ſacerdotes, ſacrorumque adminiſtri, qui Hierarchicas religionis actiones exequuntur, falsò ergo nomē hoc ſibi monachi arrogant. Secundo arguitur. Perfectus in hac uita nemo eſſe poteſt, nã ut 3. Phyſic. auctor eſt Philoſophus, perfectum eſt cui nihil deeſt In hac autem uita ut hr̃ Iacobi 3. in multis offendimus omnes, vnde Pau. 1. ad Cor. 13. Cum uenerit, inquit, quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt, temerarium ergo eſt atq; impium nomen perfectionis in hoc lubrico ſeculo nobis uſurpare. Quòd ſi aliquid in terris perfectionis exiſtit, illa in charitatis culmine & faſtigio poſita eſt. Secundum illud ad Col. 3. Super omnia charitatem habete, quæ eſt uinculũ perfectionis. Non ergo in monaſticis cõſilijs perfectio eminet. Tertiò deniq; ad rem proximè arguitur. Si religioſorũ ſtatus ad perfectionē pertineret, eo pręſertim ꝙ in conſiliorum exercitio quę monachi profitenť, perfectio collocaretur. hoc autem falſum eſt, imò Chriſtus ſic nos Matth. 22. inſtituit, ut in illis duobus magnis mãdatis, dilectionis Dei & proximi, pendere intelligeremus uniuerſam legem, & prophetas. In cõtrariũ eſt ꝙ vetuſtiſsimus Dionyſ. 6. c. Cœleſtis Hierarchię poſt Antiſtites religioſis quoque perfectionem tribuit, quos monachos, & ſuo idiomate triapędas, id eſt Triadi perfectè famulantes nuncupat. De quibus ſubinde ait eos qui nominanť Dei famuli ex Dei puro ſeruitio & famulatu uniri ad monachalem perfectionem.

Primum argu. *Cicero.* *Argu. 2.* *Iacobus.* *Paulus.* *Argu. 3.* *Dionyſ.*

Argumentum qõnis huius locupletè D. Tho. ut pleraq; oĩa & loculẽter ediſſerit. 2. 2. q. 74. & infra ſummatim. hic uerò & ad rem pręſentem accommode octo concluſionibus reſpondebimus, quibus ab iſs qui monachos dilacerant, eorum inſtituta protegamus. Eſt ergo prima concluſio, Perfectio Chriſtianę uitę, ad cuius fidem ſuſcipiendam, adorandam, & colendam uniuerſus

D. Tho. *Prima conclu.*

uerſus

uerſus obligatus eſt orbis, in ſolo charitatis culmine ſecundum ſuam eſſentiam & ſubſtantiam poſita eſt. Concluſio liquida eſt. In hoc nanque uniſcuiuſq; rei perfectio conſiſtit, quod ſuo ſupremo fini uniatur per unã autem charitatem & angeli, & homo Deo vniuntur, qui utriuſque creaturæ finis eſt: ergo in charitatis faſtigio noſtra conſiſtit perfectio, ſecundum illud citatum Apoſtoli. Super omnia charitatem habere, quæ eſt uinculum perfectionis. Cùm verò audis, uniri, non intelligas, adipiſci, aſſequi, & comprehendere: hoc enim per viſionem Dei, fit, in qua propoſita nobis eſt noſtra felicitas. Nam quamdiu in hoc corpore poſiti ſumus, vt ait Paul. peregrinamur à Domino, atque adeo ipſum non attingimus: ſed voluntatem habemus præſentes fieri ad ipſum: quod cum faciẽ eius conſpexerimus, obtinget nobis. Per charitatem aũt ſi cum ipſo cõglutinamur, vt cum anima corpus, ſecundum illud Ioan. 4. Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet. & Deus in eo. Nam ſi Phyſicam conſulas, tam in anima corpus eſt, quàm in corpore anima, ſed diuerſimodè. Eſt enim corpus in anima tã quam contentum in continente: hoc eſt in eo, à quo eſſe & quidquid eſt recipit. Et eo modo nos ſumus per charitatem in uiui ficante nos Deo: ſicuti ſecundum naturam in eo uiuimus, mouemur, & ſumus. Sed eſt uiciſſim anima in corpore tanquam forma in ſubiecto, atq; per quãdam ſimilitudinẽ: ſic Deus in nobis per charitatem eſt: quæ forma exiſtit, qua noſtra perficitur anima: ſecundum illud Io. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ad eum veniemus & manſionẽ apud eũ faciemus. In hoc ergo uicariæ charitatis glutino, qua & nos prior Deus diligit, ac ſubinde à nobis uiciſſim diligitur, faſtigiũ noſtræ perfectionis conſiſtit. Vnde 1. Ioan. 3. Nos ſcimus quod tranſlati ſumus de morte ad uitã, quoniam diligimus fratres. Et ſubditur. Qui non diligit manet in morte. Conſultò tamen diximus ſecundum eſſentiam & ſubſtantiam: quoniam quodammodo ex aliarũ quoque virtutum famulatu eadem perfectio pendet: nempè quorum adminiculo nutritur ac protegitur: ſecundum illud ad Epheſ. 6. Accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. Armaturã aũt Dei appellat continentiam, quæ lumbos ſuccincti, in veritate perſiſtimus, loricam iuſtitiæ, & ſcutum fidei, &c. Secunda concluſio: Eadẽ perfectio in præceptis duobus magnis charitatis conſiſtit .ſ. Diliges Dominum Deum tuum: & proximũ ſicut teipſum. Neq; verò quenquam conturbare debet, quod & in charitate perfectionem conſiſtere profitemur: & rurſus in eius præceptis. Prioris enim ſenſus eſt, eandem ipſam charitatem noſtrã eſſe perfectionem: poſterioris verò, per præceptorum obſeruãtiã conſeruari, foueriq; & augeri. Concluſio hæc tum teſtimonio Chriſti ſuprà citato ſtabilitur, In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ: tum ẽt ad ſuperiorem protinus conſequitur. Etenim ſi charitas ipſa perfectio eſt noſtra, conſequens eſt, vt ex eius obſeruatione pręceptorum eadẽ perfectio ſalusq; noſtra dependeat: ſecundum uerbum Chriſti, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. tametſi non eodẽ gradu. Eſſentiam namq; perfectionis noſtræ, in charitate Dei ſita eſt: ſecundum tamen hanc in charitate proximi. Quin uerò ob id ſecundus charitatis gradus ad eandẽ attinet perfectionem, quod dilectio proximi nihil aliud quàm quidã Dei amor eſt: iuxta illud 1. Io. 4. Si quis dixerit quoniam diligo Deũ, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui. n. non diligit fratrẽ ſuum, quem uidet, Deum quẽ non uidet, quomodo poteſt diligere? Etenim cùm Deus omnium ſit parens noſtrum, quos intimè charos hẽt, nemo eum ex corde diligit niſi & filios eius diligat, quos ipſe diligit. Tertia concluſio: Præcepta hęc charitatis nullum nobis præfigunt diligendi modum. Probatur: Quoniã præcepta admetiri dẽnt ipſorũ fini: iubemur ergo eiuſmodi præceptis ſic Deum diligere & proximum, vt vterque diligibilis eſt: modus autem diligendi Deum, ut ait Bernardus, eſt ſine modo diligere: ergo eius præceptũ nullũ pfigit modũ. ſ. ut hoc aut illo gradu à nobis amet, aliju e ſic, alij verò aliter, ſed abſoluta eſt diligendi præceptio. Nec uerò exemplum huius deeſt, quod nobis natura pfert. Etenim vt 1. Politicorũ acutè Ariſto. pſpectũ eſt, ſic inter finẽ & media differt, quod finis, cum ſit per ſe bonus, abſque modo & termino diligitur: nemo enim ſibi præfinit quantum ſibi ſalutis uelit: ſed quia quò maior, eò melior, ſine limite exo-

Probatio

Paulus.

Secunda conclu.

Rõ concluſionis.

Tertia concluſio

Probatio

Bernar.

Ariſto.

te exoptatur: medicamina uerò quia totam bonitatem à fine ſortiuntur, non quo maiora ſunt, eò meliora: ob idque non infinitum, ſed ſub pondere & menſura, tum ab ægroto optantur, tum & applicantur à medico. Deus ergo quia ſupremus eſt finis, ſine modo iubetur amari: atque hoc illa uerba ſonãt, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis. Proximus aũt, tametſi non uſque adeo abſq; modo ſit diligẽdus, ſed modus ille præſcribitur, Et proximum tuum ſicut teipſum, tñ & modus ille quandam præſefert infinitatis imaginem: nam hoĩes ẽt quadamtenus abſq; modò ſeipſos diligunt: imò uerò dum uerè ſe diligunt, illam ſibi debent æternã felicitatem abſq; vllo modo exoptare, eandemque reliquis. Conſiſtit igitur eſſentialiter noſtra perfectio in illis mandatis, quibus abſq; modo iubemur Deum proximumq; diligere. Vñ

Auguſt. Aug. lib. de perfectione iuſtitię: Cur ergo, inquit, non præciperetur nobis iſta perfectio, quam in hac uita non habeat, ſ. in gradu perfectiſſimo, quæ nec uenialem offenſionem admitti? Exiſtit autẽ contra cõcluſionem hãc argũ:

Argum. Si perfectio Chriſtianæ uitæ in eiuſmodi charitatis præceptis conſiſtit, quibus ſine modo diligere Deum & proximum iubemur, cum eiſdem præceptis cuncti teneantur mortales, uniuerſi cogerentur in culmine perfectionis uiuere, atque adeo nemo eſſe ualeret à culpa liber: quod impium eſt concedere, diuinæq;

Solutio benignitati aduerſum. Ad hoc autẽ reſpondetur non ſic eſſe intelligẽdum, abſq; mõ, & termino poſitum eſſe charitatis mandatum, vt quemcunq; obliget faſtigium charitatis tenere: ſed ut unuſquiſq; intelligat quò debeat diligẽdo conari. Quare, ut trãſgreſſionis delictum quis euitet, ſatis eſt ut nihil contrarium charitati eiuſque præceptis committat: ut in ſolutione ad ſm luculentius patebit.

Quarta conclu Quarta concluſio: Reliqua omnia præcepta, tam illa quæ in Decalogo expreſſa ſunt, q̃ uniuerſa, quæ ad ipſorũ rationes reducuntur, atque adeo cuncta cõſilia ad perfectionem ipſam charitatis aſſequendam referuntur, ac perinde in ipſis tamquàm in inſtrumentis perfectio noſtra conſiſtit, diuerſo tamen mõ in præceptis q̃ in conſilijs. Nam pręcepta ſic charitati inſeruiunt, ut impedimenta tollant, quę vel ei contraria ſunt: ut, Non furtum facies: Non mœchaberis, & reliqua, quæ ſub reatu mortali obligant: uel eandem tepefaciunt, ut uenialia peccamina. Conſilia uerò, ut ſupra dictum eſt, illa reſcindunt, quæ & ſi licita ſint, ne charitati prorſus inimica, tñ nonnulla ſunt ad culmen progrediẽtibus obſtacula: qualia ſunt rerum poſſeſſiones & matrimonia, quæ mortalibus innumera faceſſunt negotia. Valeant ergo, qui monachorũ inſtitutis petulanter oblatrant: haud enim uti nobis imponũt, ſic in operibus conſiliorũ exercendis perfectionem collocamus, ut eius ſubſtantia & eſſentia in illis ſuſpicemur ſubſiſtere: neque uerò eadem cõſilia præceptis anteferimus: utpote q̃ non perinde atque illa neceſſaria exiſtimamus: ſed ſic prorſus monachatum ad perfectionem ſpectare profitemur, ſicuti accliuis cõpendiariaq; uia ad perfectionẽ obtinẽdã expeditior eſt: accliuis inquã incipientibus: nam prouectioris planiſſima eſt. Atqui hic fortè non ſiniſter eſt ſenſus illius uerbi Chriſti, Matth. 5. Qui fecerit mandata hæc minima, & docuerit ſic hoĩes, magnus vocabitur in regno cęlorũ. *Chriſo.*

Qui quidem ſenſus Chryſoſt. non latuit: & ideo a nobis illic peramplius locupletatus eſt. Apparet enim illic Chriſtus cõſilia quibus Apoſtolicum ordinem inſtituebat, minima appellare mãdata, & nihilominus aſſeruit eorum cultores magnos appellari in regno cęlorũ. Vñ nonnulla repugnãtia prodire vr̃: nam ſi minima ſunt, qũo eorum cultores magnos reddunt? aut ſi magnos reddunt, qño minima? Rñſio ergo eſt, conſilia idcirco cenſeri minima, ꝙ nõ ſunt ad ſalutẽ neceſſaria, veluti præcepta: quæ proinde maxima cenſentur: quippe ex quibus noſtra pendet ſalus ſed tñ qui hæc faciũt, eò magni uocabuntur, ꝙ non ſolum pręcepta ſeruant neceſſaria, verùm & illa, q̃ etſi licita ſint, obſtare nihilominus ei pñt, ne tanto compendio gradibus charitatis ad eius perfectionem conari ualeant. Vide quẽadmodũ non in conſilijs perfectio cõſtituitur, imò tã ipſorũ q̃ ẽt præceptorum perfectio in charitate poſita eſt. Quare de ambobus ordinibus ait ſimul in Enchiridio Aug. Quæcunq; mandat Deus, ex quibus unũ eſt: Non mœchaberis: & quæcũq; *Auguſt.*

non

non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monẽtur: ex quibus vnum eſt, bonum eſt homini mulierẽ nõ tangere: tunc rectè fiunt, quum referuntur ad diligẽdum Deũ, & in hoc ſeculo & in futuro. Et Abbas quidam Moyſes, vt in Collationibus Patrum legitur. Ieiunia, inquit, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, nuditas, ac priuatio oĩum facultatum non perfectio, ſed pfectionis inſtrã ſunt: quia non in ipſis conſiſtit diſciplinę finis, ſed per illam peruenitur ad finem. Quinta conclusio: Conſiliorũ obſeruatio non ſolũ rõnibus alijs, uerùm & ac ẽt adminiculum eſt ad altiorẽ obtinẽdum charitatis gradũ, ꝙ cautionẽ pſtant, vt præſtantius ac tutius cuſtodiantur præcepta. Non dixerim conſilia cum hẽc finem. Votum quippè caſtitatis nõ in hunc ſcopum refertur, ut euitetur adulterium, vel fornicatio. Neq; votũ paupertatis refertur ad cauendũ furtum: Imo plurimi: qui hæc vouẽt, ab illis ſceleribus liberi ſunt: q̃uis aliquem eadẽ rõne cõtingat eiuſmodi vota ſuſcipere. Sed tñ hoc certum eſt, ꝙ conſiliorũ exercitũ, clypeus pceptorum exiſtit. Qui.n. paupertatem ex animo delegit, elongatior eſt à perpetrando furto: & qui uoto ſe caſtitatis obſtrinxit, abſtractior ẽt ab adulterijs. Et qui pompis ſeculi vale dixit, à cædibus eſt alijsq; inferendis iniurijs tutior. Quare nulla arbitror uiolentia vaticinium illud Iſa. 26. in hunc ſenſum adduci. Vbi propheta de vrbe fortitudinis loquens, cui eſt Saluator comparatus, ait: Ponetur in ea murus & antemurale. Muri.n. appellatione quid niſi legis præceptiones intelligamus quib. ſalus noſtra circumſepta ꝓtegitur? Antemurale ergo, & ut ſic dicamus, legis pomęriũ, haud ineptè conſiliorum exercitium eſt, quibus Seruator noſter legẽ Euangelicam circumuallauit. Ecce quõ monachi non in ſuis inſtitutis perfectionem collocant. Sed vt Aug. verbis in De moribus eccleſiæ, vbi de ipſorum uita loquitur, vtamur, charitas inter eos: ſi legitimi ſint, præcipuè cuſtodit. Charitati virtus, charitati ſermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur. Sexta conclusio: Votum religionis in paupertate cõſiſtit, caſtitate & obedientia. Ratio huius eſt, ꝙ religio in hoc ut dictũ eſt, collocatur, ꝙ ſeculum deſeras, ut Chriſtum ſequẽs gradibus charitatis proficias. Huc.n. attinet Paulinum illud verbum ad Gala. 6. Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Voluit.n. eos qui Apoſtolicũ inſtitutũ amplexuri eſſent ſic mundum poſt terga relinquere, ut non ſolùm eum prorſus obliuioni traderẽt, verum & operam ſedulo darent, ut mundus ipſorũ viciſſim obliuiſceretur. Atq; adeò uterque alteri ſic eſſet alienus, ac ſi duo eſſent cadauera: hæc aũt abdicatio mũdi nõ aliter fit, q̃ ſi illa relinquamus, quibus nos mundus retinet. Hæc uerò: ut 1. Ethic. auctor eſt Ariſt. tria ſunt gñe bona: nempè externa, & corporis, atq; aïæ: de quib in ſua prima cano Ioannes, Omne quod eſt in mundo, cõcupiſcẽtia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ. Hæc ergo bona ne ſua exorbitantia, uel charitatem propellant, uel eius feruorem tepefaciant, præceptorum lineis ac normis limitantur. Quare qui pręcepta ſeruat, illis põt bonis licitè uti: nã iuſtitiæ limina nõ egreditur. Attamen quia etiam tunc nõ pñt nõ multa alendæ charitati creare pericula, ſaluifica Chriſtus adiecit cõſilia: ut illis prorſus impedimẽtis eiectis expeditiores ſuã ſequeremur crucẽ. Quòd.n. ijs ẽt qui præceptis obtemperant poſſeſſio ſecularium bonorum periculoſa ſit, enarrauit diuinè Chriſtus Luc. 13. in illa parabola triplicis malignæ terræ. Quòd.n. ſeminantis uerbum in terra iactum ſit, legis præcepta deſignat, humanis mentibus ſuſcepta. Sed uel ſuperbia uitæ eorum, qui ſecus uiam ambulant, hoc eſt cunctis mundi honoribus inhiant, uel cordium ariditas eorum, qui carnis deſiderijs mandantes in ſpiritualibus areſcunt vel eorum ſollicitudo, qui pungẽtibus diuitijs implicantur, ſemen idem ſalutiferũ, aut dæmonib. exponunt, aut roris inopia exſicãt, aut deniq; terrũ auaritia ſuffocãt. Hac igitur de cauſa Chriſtus legifer nr̃ dum in mõtem aſcendens, ut Mat. 5. refertur, vñde cum mundus audiret, nõn hominũ, aut angelorũ, ſed os ſuum aperiens, leges orbi ponere adornaret, ſtatim ut optimus architector, ab ipſo legum fine, nempè à beatitudine exorſus, Beati, inquit, pauperes ſpũ: beati mites: beati qui lugẽt. Vbi tria monachorum uota delineauit. In triplici namque, ut 1. Ethicorum auctor eſt

Quinta conclusio

Sexta cõclusio.

Ratio cõclusionis

Paulus.

Ariſtot.

Ariſtot. Ariſtot. ſapientes huius mundi uerſabantur errore de ſuprema felicitate. Alij qppe in diuitijs eam collocabant, alij verò in honoribus, atq; alij in uoluptatibus. Eorum ergo temulẽtam ueſaniam trina ſententia Redemptor retundit. Cùm.n. totus mortalium orbis felicitatem, quam nullus non auet, ubi ſita eſſet, ſcire percuperet, cõi omnium deſiderio primo uerbo obuiã exiuit: Optatis, inquit, beatitudinem cognoſcere, quò lex omnis ducit: Beati ergo pauperes ſpiritu, hoc eſt, ſpontanei. Ac ſi dicat: Tñ abeſt immodicam rerum exuberantiam homines beare, vt iuſtitia in earũ potius moderato vſu conſiſtat, beatitudo uerò in eorũ prorſus neglectu & abiectu. Mox, beati mites: nempè qui non ſatis habent iuſto honorum moderamine, vti uerùm altiori ſe obedientia religãtes, ab eorum tumultu perfugiũt. Beati qui lugent: hoc eſt, non qui uoluptatibus ſubmerguntur, felices ſunt: ſed qui legis pſcripto eis fruuntur, illi iuſti. Qui uerò uſq; ad lutum illas repudiauerint, illi beati. Et quò id, paulò ante diximus, clareſcat, nempè conſiliorum exercitia ad egregiam mandatorum cuſtodiã magnopere conducere, ſubdit: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: & beati miſericordes. Etenim qui conſiliorum uotis ſeſe perſtringunt, non ſatis ducunt, præcepta iuſtitię ac miſericordiæ vtcumq; ſeruare, uerùm & ſitientiſſimè. Et qm̃ tam conſilia q̃ præcepta ad faſtigium, ut dictum eſt, & perfectionem charitatis perducunt, qua corda mundãtur: cordium uerò mundities ad Deum uidẽdum mentis aciẽ purificat & exacuit, in qua uiſione beatitudo conſiſtit, ſubdit: Beati mũdi corde: qm̃ ipſi Deum uidebũt. Et qm̃ in oĩmoda illa deſideriorum ſacietate & tranquillitate poſitum eſt, ut iuxta Io. uerbum filij Dei nominemur & ſimus, tandem concludit: Beati pacifici, qm̃ filij Dei uocabũtur.

Votorũ numerus deductus ex ſacris literis. Quòd ſi trinũ hoc cõſiliorum uotum, qđ vno hoc loco ſtabilit, diſperſum per Euangelium deſideras, diuerſis illud locis inuenies. Eſt.n paupertas horum ordine & uſu prima: quod Ambroſ ſuper Lucam adnotauit. *Ambro.* Nã ut rerũ facultates inſtra ſunt oĩum uitiorum, ſic earũ ablegatio generatrix eſt nutrixq; oĩum uirtutũ. De qua inſigne pleniſſimumq; extat Chriſti documentum, Matt. 19. ubi adoleſcentẽ, qui uitã æternã ſitiebat, gradatim inſtituit. Primum.n. qđ neceſſarium erat, admonuit: Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata. Mox, cùm ſe illa à iuuentute ſeruare reſpondiſſet, adiecit: Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperib. & ſequere me. Haud.n. uendere quæ habes, ſi nude id cõſideres, cõſilium eſt, ſed pauperibus erogare. At quia neq; in conſiliorum ullo perfectio cõſiſtit, uerũ in eo qđ aſſecla ſis Chriſti, ac perinde charitatis cultor, ſubdit: Et ſequere me. Sunt fateor, Hieronymus & *Hiero.* Origenes illuc annuentes, q adoleſcẽs il *Origen.* le præcepta nõ ſeruaret, cuius nonnullum inde ſumitur argũ quod ſubditur: Impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum: unde Lutherani colligunt nullã illic perfectionẽ deſignari, præter illam quę in præceptorum cultu ſita eſt. Re tñ penitius conſiderata, præferenda eſt aliorũ patrum ſententia: uidelicet uerè reſpondiſſe, dum ea dixit ab ineunte ætate ſeruaſſe, tametſi nõ adeò id feruidè feciſſet. Refert.n. Marcus tum eum Chriſtum intuitum dilexiſſe: quod niſi uerè loquutũ intellexiſſet, nõ feciſſet. Adde, q ſi Chriſtus noſſet mentitum fuiſſe, uel id ipſi ſignificaſſet, uel non tanquã altiorem gradum ſupra mandatorum cultum adieciſſet: Si uis perfectus eſſe. In ſumma, cum tanto uerborũ diſcrimine prius dixiſſet: Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata at ſubinde: Si uis perfectus eſſe, uende omnia quæ habes: quod re uera ad ingreſſum uitæ non eſt neceſſarium. Citra dubium mandatorũ neceſſitati adiecit ſpontanea conſilia: q̃ utiq; ad perfectionẽ tutior cõpendioſiorq. uia eſt. Quòd quidẽ Petrus planè intelliges, protinus noĩe omniũ interrogauit: Ecce nos reliquimus oĩa & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Ex quibus uerbis, ut q ſeq.uiſuri ſum⁹, edocti ſumus Apoſtolos uotum ſuſcepiſſe, qđ mõ religioſi eorum exẽplo edunt. Quòd autem iuuene conſilium renuente Chriſtus adiecit, nẽpè diuitibus difficilem eſſe ingreſſum regni cœlorũ: exaggeratio fuit periculorum, quæ à diuitiarum poſſeſſione poſſeſſoribus imminẽt. Nam ſi ille qui cùm præcepta utcunq; ſeruaſſet, tanta auiditate Chriſtũ, quem magiſtrum cõfitebatur, conuenerat, qui ſe uiã regni doceret:

antea

antea eius conſilium quam diuitiarum poſſeſſiones repudiauit, quid de alijs ſperandum? Ecce quemadmodum paupertatis uotum nõ eſt perfectio, ſed perfectionis medium, quæ in Chriſti obſequio charitatiſq; ardore collocatur. Idẽ ergo & de uoto caſtitatis cenſendum. Hoc.n.& alterum verbum eiuſdem Redẽptoris in eodẽ cap. denotat: Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt pp regnum cęlorum. *Paulus.* Idemq; docet Paul. 1. ad Corint. 7. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt, quæ Dñi ſunt: quõ placeat Deo. Et mulier innupta & Virgo cogitat q̄ Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Quibus locis non in caſtitate, ſed in charitate pfectio ponitur. Atq; idem de uoto obedientiæ facile eſt elicere ex uerbo Chriſti, Luc. 9. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Etenim cum hoĩs natura quæ cæteris animantibus præſtat, de libertate penitus dignoſcatur, ſm quam factus eſt ad imaginem Dei idem eſt ſe hominem ipſum abnegare, quod propriam libertatem alterius arbitrio uoti nexu ſubdere. Sed nec in hoc perfectio figitur niſi Chriſtum ſequaris, vbi ſita eſt charitas.

Septima concluſio. Cõſultò autem ſeptimam hic addiderim concluſionem: Abrennnciatio ſeculi eo pacto quod explicatum eſt, non modo in iure diuino exiſtit per Chriſtum legiferum noſtrum conſtituto, verum etiam ex uiſceribus naturalis iuris depromitur. Atq; adeo Chriſti prædicatio, legis naturalis declaratio fuit. *Probatio concluſ.* Probatur: Chriſtus qui auctor fuit naturæ, ut crebrò in ſuperioribus diximus, illam neq; deſtruxit, neq; mutauit, ſed ſua lege tum declarauit, tum etiam, vbi ipſa deficiebat, perfecit: cõſuluit autem nobis eandem ſeculi renuntiationem: ergo idipſum in iure naturæ latebat licet non oĩbus eſſet notum. *Secundũ argu.* Secundò ad idẽ arguitur: Deum, dum homo factus in hunc venit mũdum, maximè decebat, ut illud uitæ inſtitutum nobiſcum ui cturus iniret, quod ſecundum naturam, quã ipſe cõdiderat, optimũ eſſet, elegit autem eam uitam, quæ in conſiliorum exercitio poſita eſt, nempè paupertatem, & inaceeſſum caſtitatis culmen: nam obediẽtiam, q̄ caſtitatis voto annexa eſt, cũ caput eſſet eccleſiæ, nemini præter parentẽ ſuum præſtare potuit: ergo hæc eſt à natura ſua optima vita. *Solutio.* Sed forſan quis reſpõdeat, non ꝙ ſm naturam optima eſt, eam elegit uitæ conditionem, ſed ꝙ cum nobis eſſet ad vitam æternam expeditior, decuit vt non ſolum verbis, ſed & exẽplo nos ſuo ſic inſtitueret. Fuit.n. condecens, ut facere inciperet, quod uerbo docturus erat. Hic autem cauillus neruum argumenti non rũpit: imò illud confirmat. *Replica.* Si.n. nobis hæc uita expediebat, ſignum eſt, ex natura rei eſſe expedientem: alioqui aliter nos inſtituiſſet: quoniam ne rerum naturam mutaret, docuit nos eius ueritatem. Atque id demum legitima ratione & cauſſa commonſtratur: Ille eſt ſm naturam optimus uitæ ſtatus, qui ad ſempiternam felicitatem aſſequendum aptior eſt & expeditior: quòd autem eiuſmodi ſtatus in renuntiatione ſeculi cõſiſtat, ex natura rerum planè colligit: quãdoquidem iam monſtratum eſt, tpalia bona, uxorumq; ac familiæ apparatum humanos animos ineſcare atq; irretire, ne ad ſpiritualia ſuo ferantur impetu. *Obiectio.* Quòd ſi nos quis fortè redarguat, hæc bona tpalia Deo auctore in gratiam humani generis eſſe creata, nobiſq; in uſum indulta, quare legitimum eorum uſum proprius ad perfectionem accedere, q̄ omnimodam eorum abiectionem? *Solutio.* Reſpõdetur, argm̃ concludere quòd ſi in eo ſtatu hominum genus perſtitiſſet, in quo Deus illud condidit, nihil periculi ab eiuſmodi bonis nobis immineret, ſed potius ad inflammandum diuinum amorem nobis eſſet obſequia: atque adeo tunc neque caſtitas uirtutis munus eſſet, neque uerò paupertas. Attamẽ poſt lapſum eiuſdem noſtri generis, illa quæ nobis ſalubria erant, facta ſunt nocua non ꝙ res ipſe naturas ſuas mutauerint, ſed quod nos noſtram deprauauimus. Sicuti uinum quod ſanis uſui eſt, ægrotis eſt nocuum: inedia uerò q̄ firmis ualidiſq; hominibus nocet febrem patiẽtibus medela eſt. *Octaua concluſ.* Octaua deniq; poſtremaq; concluſio ſit: Ad perfectionis ſtatũ, qualiter in conſilijs cõſiſtere explicatũ eſt, nec ſufficit, nec uerò requiritur ut re ipſa legitimè cuſtodiantur: ſed in hac eiuſmodi ſtatus conſiſtit, ꝙ ppetua uoti ſolẽnis obligatione ſtabiliat. *Luth. error.* Concluſionẽ hãc cõtra eãdẽ Lutheranorũ hæreſim, ſic.n. eodẽ citato lib. De uotis monaſticis, religionis uota permit-

tit, vt tñ non ſint perpetua: & quo hominẽ de ſuis uerbis agnoſcas, ſic inquit: Monachis uouendũ eſſet: Voueo obedientiã, caſtitatem, & paupertatem, ſẽm rẽgulam D. Auguſtini uſq; ad mortem libere: hoc eſt, ut quãdo mihi uiſum fuerit, mutare poſſim. Vide temulentam uerborum pugnantiam uſque ad mortem, ut mutare poſſim. Si.n. uſque ad mortẽ, quomodo mutari poteſt? nam vinculum quod ante mortem abrumpitur, non eſt uſq; ad mortem firmũ. Igitur concluſio hæc è duobus pendet. Prius eſt, utrum legitimè ac decenter tale uotũ facere quis poſſit perpetuũ? Poſterius, an ad ſtatum perfectionis ſit neceſſariũ? Et quidem priorem partẽ, nemo niſi mente cæcus, negare ualet. Enimuerò cùm ſe hõ ciuilibus contractibus in perpetuum obligare queat, cur ſe non poterit Deo ęternum mancipare? ut qđ antea integrum erat, atque adeo ſibi liberũ facere, deinceps, p datam fidem in uinculum pręcepti tranſeat? Põt inquam quiſq; res ſuas in perpetuum vendere, põt & libertatem ſuã connubiali fœdere coniugi obligare, ut nexus inde reſtet inſolubilis, immo uerò & ſẽm ciuiles leges põt quis ſeſe in perpetuum ſeruum alteri vendere: atq; adeo alijs multis modis ſuam alteri ite in perpetuum impignorare fidem, ut citra culpã nullus ei pateat ad libertatem regreſſus. Quid ergo obſtat quominus ſe Deo, cui ſeruire regnare eſt, ſe quiſque poſſit ſeruũ offerre, idq; inſolubili uinculo ſanctiſſimè confirmare. Accedit huc, ꝙ ſacerdotes decenter ẽt ſe irreuocabili fędere ſacrorum miniſterio alligant. Adde, ꝙ qua ratione iſti negãt poſſe ſe quenquã legitimè & congruè in perpetuũ obligare, negare coguntur id fieri poſſe in tps aliquod certum ac præfinitũ, quantumcunq; ſit paruum. Nam ſi põt ſe homo in annum deuincire, poterit & in duos, & in decẽ, & perpetuo. Quòd nõ põt in annũ: ſit ut neq; in mẽſem, neq; in diẽ neq; in horã. Quod eſt totam uoti naturã denegare. In ſumma, iſti nullã obligationẽ in uoto cognoſcunt. Haud ergo ad ſuã phreneſim reſpondendum eſt, ne eis contra ſapientis documentum, ſimiles uideamur. An uerò conſiliorum exercitium citra perpetuum uotum non mereatur ſtatus nomẽ, monſtrandum nobis reliquũ ſit. Id

Prima ratio con tra Lutherum.

Secunda ratio.

quod ſic elucidatur; ſtatus, idem ſua uoce eſſe indicatur, qđ conditio libertatis, aut ſeruitutis: Dicitur.n. ſtatus matrimonialis ꝑ uinculũ fidei inter cõiuges: quæ quædam eſt ſeruitus, & ſtatus mulieris ſolutæ propter libertatem: ſtatus aũt ſpiritualis, ſiue ſeruitutis ſit ſiue libertatis, non ſolũ internã obligationẽ, quæ Deo patens eſt, requirit: uerùm & externam ſolennitatem in conſpectu eccleſiæ. Non.n. hic de ſtatu gratiæ aut peccati nobis ſermo eſt, qui in foro tñ Dei decernitur, ſed de illis ſtatibus atq; ordinibus, quibus ecclę pulchritudo compaginatur: quæ ceu regina ſpõſo à dextris aſſidet, circũamicta uarietate. Exẽplum in ciuilibus patet. Haud.n. ob id, quod quis alteri ſeruiat, in ſtatu ſeruorum eſt: nam põt quiſque libere alteri inſeruire, ſed quia ſolenniter ſe in ſeruum tradit. Nec uerò in ſtatu libertatis aſſeritur, propterea ꝙ qualitercunq; a ſeruitute ſe eripiat, nam põt fugere: ſed quia publico inſtrumento libertate donatur. Pari utique modo & ſi quiſq; abſq; ſolenni uoto poſſit conſiliorum exercitio proficere, atq; adeo illũ charitatis gradũ ac meriti apud Deum attingere, quẽ religioſorum multi nondũ fuerint aſſequuti ſtatũ tñ perfectionis nemo abſq; ꝑpetuo uinculo hẽt. Et uice uerſa, quãuis religioſus non pro rõne & dignitate ſui inſtituti fuerit charitate progreſſus, nihilominus rõne ſolennis uoti in ſtatu eſt ꝑfectionis. Ob idq; ubi cætera paritatẽ habeãt, idẽ opus religioſi, ut q. 2 dictũ eſt, cumulatioris eſt apud Deũ meriti. Cõfirmat autẽ eadẽ nrã concl'o aduerſus iſtos hæreticos. Nã niſi perpetuo uoto religio conſtaret, multa eſſent Euãgelica teſtimonia, quæ nullum haberent legitimum ſenſum. Illud.n. Luc 9. Nemo mittens manũ ſuam ad aratrum & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei: et ſi de Chriſtiana religione in uniuerſam ueritatem habeat, peculiariter tamen uitæ monaſticæ ſancti applicant: ſicuti & illud Luc, ſeptimo. Memores eſtote uxoris Loth. Et tamen ſi citra culpam liceret à cœnobio in ſeculum retrogredi, nihil iuris regni Dei illa ratione deperiret, Et illud ſupra citatum Leuiti. 27. Omne quod Domino conſecratur, ſiue homo fuerit ſiue animal, non ueniet nec redimi poterit, ſed ſanctũ ſanctorum

Cõfirmatio in Lutherum.

erit:

erit haud inepte, ut ſupra uidemus, ſacerdotibus ac monachis aſſnitur. At quid cũ iſtis diſputamus niſi religionum inſtituta ſolenni uoto firmarentur, quidnam eſſent aliud religioſorum clauſtra, quàm hominũ ludibria, nempè hodie plena eras uacua? Et qui hodie cucullã geſtaret, eras eſſet opifex coniugatus. Reſtat aũt contra ea quæ dicta ſunt poſtremum argm̃ ſoluere. Inter cœnobitas nihilo ſecius diſtinguendi ſunt tres hoĩum ordines, quam inter ſeculares: uidelicet incipientium, proficientium, & perfectorum non ergo oẽs ſunt in ſtatu perfectionis. Ad hoc uerò per ea quæ circa poſtremam concluſionẽ mõ dicebamus, reſpondetur. Nam etſi antecedens uerum ſit, conſequentia tamen, eſt nulla. Dicuntur.n. eſſe in ſtatu perfectionis, non propter progreſſum ad culmen, ſed propter uotum. Quamuis pudore deberent monachi omnes ſuffundi, qui non ad eum conniţuntur ſcopum, quem habitu & ceremonijs profitentur. Igitur qui monachorum ſtatum, ſic explicatum, perfectionis eſſe denegas, in ius omne naturale .ſ. diuinum & humanum iniurius eſt. Haud enim vnquam ulla fuit mũdi ætas, in qua non eſſent aliqui à reliquo populo uitæ inſtituto ſemoti: qui ſpecimen aliqđ religionis præſeferrent. Initio namq; ſtatim naſcentis orbis, inter cæteros mortales legitur Gen. 5. Enoch peculiariter ambulaſſe cum Deo: Quare nõ refertur morte ſublatus, ſed non apparuiſſe. Et inter Phil. Pythagoreorum ſcola ac Diogenis aſſeclæ uitam agebant à cõi cœtu ſecretam: ab ijs videlicet abſtinentibus ſecularibus fruitionibus, quæ uotis monaſticis abijciunť. Et Romę erant ſanctimoniales quæ ueſtæ uirginitatẽ uoto conſecrabant. Et Hier. 35. commemorantur Rechabitæ, quorũ religionis profeſſio erat, uinum nõ bibere, neq; domos extruere, neq; ſemen tem ſerere, neq; plãtare uineas. Et de Elia atque alijs Prophetis refert Paul. ad Heb. 11. ꝙ circumibant in melotis, in pellibus caprinis, egẽtes anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat mũdus: in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpelũcis, & in cauernis terræ. Et ut c 3. ſuper Matth. è Ioſepho lib. 18. antiquitatum retulimus, ante aduentũ Chriſti degebat in deſerto Iudeę

Argum.

Solutio.

Thom.

Paulus.

Ioſephus

Eſſenorum collegiũ, à reliquo populo in cellulis ſegregatũ: videlicet à mr̃imonijs abſtinens, parciſſimoq; cibo utens, eodem denique inſtituto, quo Chriſtianorũ Anagoretæ mirifica ſanctitate uiuentes. inter quos fertur Ioannes Baptiſta nutritus. At qñ in hunc diuũ incidimus, quiſnam eũ reſpiciens in religiones audeat obgannire? Hic namque Dñi pcurſor anteà ſanctus q̃ natus, nõ aſt appropinquans regnũ cœlorũ prædicare tentauit q̃ ab humano conuictu ſemotus, habitusq; & uictus horrore ſignificãtius q̃ uerbo, illius pnĩum uitę nos admonens, quã pro ſua uirili monachorũ inſtitutores imitari ſatagerunt. De Apoſtolis autẽ anguſtia loci dicere non ſinit, quemadmodum à magiſtro ſuo prima ſuſceperint ſemina, primaq; iecerint fundamenta cœnobiticæ uitæ. Alij.n. fuerunt, inter quos Thomas Vualdenſis 2. & 5. tomo de ſacramentalibus aduerſus Vvicleff, argm̃ hoc ditiſſimè locupletauerũt. Mihi autẽ is tñ animus fuit, ut ſcolaſtico ſtylo rem utcunq; ſummatim dilucidarem.

Ad primum igitur argm̃ reſpondetur, religionis nomen cõi vulgariq; ſignificato uniuerſos comprehendere mortales ac præcipuè Chriſtianos, quatenus Deũ uirtutũ officijs ẽm legis præcepta colunt. At verò per Antonomaſiam illis tribuitur, qui ſuper pceptorũ cultũ, conſiliorũ ſtatũ capeſſunt, ſiue religio à religẽdo dicatur, vt Aug. ait, in De vera religione. nempè, qđ præter præceptorum nexũ arctiori ſe religant: ſiue, vt Cicer. lib. 2. de natura Deorũ viſum eſt, religioſi à relegendo dicti ſint, quippe qui oĩa quæ ad cultum Dei pertinent, retractent & tanq̃ relegant. Sacerdotes aũt hoc pariter nomine, uidelicet ſacerdotum, quod ſequenti lib. iterũ dicturi ſumus, per ſimilẽ antonomaſiã appellanť: eò qđ inter Chriſtianos q ſuo mõ ſe ſuaque Deo ſacrificant, ꝓpriè ſacrificia offerũt. Quare antiqui Patres monachorũ religionẽ, non verebanť perfectã appellare, ut eſt apud Vualdẽſem tomo 5. c. 83. Videre. Ad ẽm argm̃ egregiè Aug. rñdit in lib. de perfectione iuſtitiæ, perfectionẽ charitatis in hac uita abſolutè vtrq; nobis pcipi: adeò ut ſub illo generali præcepto, Diliges Dñm Deum tuum ex toto corde tuo, dilectio etiam patriæ comprehendatur.

Vualdẽ.

Ad primum ar.

Auguſt.

Cicero.

Ad ſecundum ar.

Enimuerò, ſicuti in inferno nunquam à Dei odio deſiſtitur, quod illic ēt peccatū eſt, licet non ſint maioris pœnæ demeritorium: ita & in patria vbi nunquàm à Dei amore ceſſatur, mandato dilectionis obeditur: tametſi meritum gloriæ non augeatur. Ex hoc aūt Aug. aſſerto Lutherus ſuū illud delirū dogma elicuit: Quòd nemo in hac uita dilectionis mādatum implere valet. Ex quo rurſus intulit, quod cum ſingula opera ad normam eiuſdē mādati exhibere teneamur, quocunque opere cuiuſcunq; virtutis peccamus. Hoc.n. erat illius hominis ingeniū, ut paſſim pugnātia diceret. Haud ſiquidem cæcus uidere potuit, quemadmodum diceret, Deum nos ad impoſſibile obligare: qđ ex ſnīa Hier. aſſertu impiū eſt, vt lib.3. De natura & gratia, c.4. latiſſime demonſtrauimus. Auguſt. ergo illic ſe planè explicat: Vbi duplicem charitatis perfectionem dignoſcit: nempè viæ & patriæ, per charitatem.n. uiæ, tendimus in illam, quæ eſt patriæ. Quare perfectio huius noſtræ eſt, recta ad brauium currere, vt dicit Pau. perfectio autē patriæ eſt in Deo ipſo quieſcere. Atque adeò in hac vita implemus præceptum tanquā uiatores, vt ex toto corde, idē ſit qđ nihil charitati aduerſum mētis aſſenſu concipere. In patria uerò, tanquā cōprehenſores, vt ex toto corde idem ſit, quod continenter ſic amare ut nihil de amoris feruore neq; per minimā negligētiam unquā remittamus. Quin uerò non ſolum impletio mandati charitatis in hac uita eſſe pōt, quæ incipiētibus cū aliquo colluctatur timore, uerum & perfecta charitas quæ ſm Io. foras mittit timorem: quia vt ipſe ait 1. Canon. c.2. Qui ſeruat verbum eius, uerè in hoc charitas eius perfecta eſt. Et Chriſtus nos admonet, ut ſimus perfecti, ſicut eius pater. Et Pau. 2. ad Corinth. 13. De cætero fratres gaudete, eſtote perfecti. In ſumma, ut Lutheranis ſatisfaciamus, nō Aug. modò, uerum & Pau. ad Philip. 3. utrunq; perfectionis gradū, nēpe uię & patrię planè diſtinxit: ait enim primum: Non quod iam acceperim, ut iam perfectus ſim, ſ. triumphantim perfectione. Sequor aūt ſi quomodo comprehendam. Perfectio ergo uiæ ſequi eſt: de qua protinus ſubdit: Quicunq; ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Igitur 1. ad Corin. 13. de perfectione patriæ loquebatur, per quā illa, quæ cum fide viatrix eſt, euacuabitur. Iacobus autem intelligit etiā perfectos in uia: in multis uenialibus offendere: quæ charitati non aduerſantur. Ad aliud autem ad Coloſſ. 3. iam conceſſum eſt, perfectionem quidem in charitate conſiſtere. In conſilijs autem tanquam inſtrumentis. Ad tertium argumentum per ſecundam concluſionem ſatisfactum eſt, nempè in illis duobus mandatis, tanquam in conſeruantibus, eandem ſitam eſſe perfectionem.

Lutheri peſtiferū dogma.

Hiero.

Paulus.

Ad tertium arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum paupertas ad mendicitatem vſque ad perfectionem vitæ monaſticæ pertineat.

POſtquam in genere de perfectione cœnobitici inſtituti dictum eſt, congruit, ut de ſingulis trium uotorum nonnihil diſputationis adhibeamus. Et primo de paupertate quæritur utrum uſque ad mendicitatem ſit congrua: uidetur enim Apoſtolus 2. ad Corinth. 8. modum Chriſticolis eleemoſinarum præſtituere: Si uoluntas, inquit, prompta eſt, non ſecundum id quod non habet: non enim ut alijs remiſſio, uobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. Vbi ſit Chriſti alumnos, ad eleemoſinas animat ut ſimul admoneat ne ſe tribulatione paupertatis premāt. Et gloſ. ſuper illud ad Timo. 6. Habentes alimēta & quibus tegamur: ait, non eſſe hæc temporalia abijcienda. Secundò, qui ſe periculo obijcit impatientiæ, in culpa eſt: qui autem ſe in mendicitatem adigit, tale ſubit periculum, ergo id non eſt uirtus. Secunda uerò præmiſſa, multis teſtimonijs comprobat. Ait enim Sapiens Prouer. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: ſed tribue tm̄ uictui meo neceſſaria: ne egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Et Eccle. 27. Propter inopiam multi deliquerūt. Et Philo. 4. Ethic. Videtur, inquit, diuitiarum corruptio perditio quædam ipſius hominis: quippe cum homo diuitijs uiuat. Tertiò, uirtus, ut 2. eſt Eth. in medio conſiſtit, mendicitas aūt extremum eſt. Eo potiſſimum q; diuitiæ felicitatis inſtrumēta ſunt, ut 1. Ethic. auctor eſt Philo. cui & Eccleſ. ca. 31. aſtipulatur. Ergo mendicitas aduerſa-

Primum argum.

Gloſſa.

Secundū argum.

Ariſt.

3. Argu.

aduerſatrix potius eſt pfectionis, q̃ nutrix. *Argu. 4.* Quartò: eſto conſilium ſit cuncta prorſus propria abijcere: non tamen inde fit protinus conſequens, ut mendicare liceat, ſed tenentur tunc monachi manibus laborare, ſicuti Paulus 1. ad Corin. 4. ſe feciſſe teſtatur, & Actu. 20. Ad ea enim, inquit, quæ mihi opus erant miniſtrauerunt manus iſtæ. Et 2. ad Theſ. 3. Si quis non uult operari, nec manducet. *Argu. 5.* Quintò, quando hæc omnia ceſſarent, conducentius ad monachorum quietem eſſet, aliquid ſaltem in communi poſſidere, q̃ ut uictum quæritantes inter ſeculares oberrarent. Accedit poſtremò q Epiſcopi altiori ſunt gradu genere ſuo quàm cœnobitæ: quorum tñ perfectioni mendicitas non congruit. In contrarium autem eſt uerbum Chriſti, Matt. 5. Beati pauperes ſpiritu: ubi textus Græcus habet, Beati mendici.

Quamuis in ſuperioribus aſſertum fuerit paupertatem perfectioni charitatis inſeruire, ſcire nihilominus supereſt, quonā gradu ſit capeſſenda. Duplex nanq; paupertatis genus inter religionum cultores inuenias: alij nanq; ſunt quadripartiti, quorum primæua inſtitutio fuit mendicitas, hoc eſt ut neq; priuatim ab ullo monachorum, neq; in communi à toto cœnobio qd quam poſſideretur: ſed quotidianis eleemoſinis victitarent, ſiue oblatis, ſiue quęſitis, & poſtulatis. Vtra aũt iſtarum paupertatum rõ ſit alteri præferenda, non deſunt qui diſputent. Imò nec defuerunt hæretici qui utranque refutarent. Reſpondetur ergo tribus concluſionibus. *Prima concluſio* Prima: Omnimoda mēdicitas: nempè ut neq; priuatim neque in communi aliquid poſſideatur, ſi genere ſuo exiſtimetur, plus habet dignitatis, & meriti apud Deum, quam in communi poſſeſſio. *Prima rō cōcluſionis.* Prima concluſionis ratio, ex rerum natura, ut ſuprà dictum eſt, proficiſcit: eſt.n. religionis monaſticæ inſtitutio, illa amplecti diſciplinam per quam ad perfectionem charitatis expeditius aſcendatur: primum autem quod hominum animos faſcinatos ad ſui amorem ineſcat, eſt rerum poſſeſſio. Nam cum pecuniæ obediant oĩa, qui illā amat, per eā cuncta concupiſcit: & qui illam abijcit, omnium quodammodo mundanorum affectus ab ſe facilè amputat. *Auguſt.* Vnde Auguſti. in lib. trigintatrium qō. Nutrimentum charitatis eſt diminutio cupiditatis: perfectio, nulla cupiditas. Eſſet ergo tutius nunquam amorem in hanc rerum lubricitatem infixiſſe. Attamen ſm hunc alter eſt gradus ab eiſdem cùm poſſidentur animum euellere: quod longè eſt difficilius, Quocirca idem Aug. ad Paulinum & Theraſiam: Terrena, inquit, diliguntur arctius adepta, q̃ concupita. Nam inde iuuenis ille Euangelicus triſtis diſceſſit, q magnas habebat diuitias. Aliud eſt.n. nolle incorporare quę deſunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa nanque uelut extranea repudiantur, iſta uerò uelut membra præſcinduntur. Non igitur inconſulto legiſlator noſter inde legiferam ſuam concionem orſus eſt, Beati pauperes ſpiritu: Quapropter quanquam nihil aliud laudis in ſancta paupertate cōperiretur, hæc eſſet præclariſſima, q primum uerbum quo Deus, legem uerbi poſiturus, os ſuum aperuit, fuit felicitatem in ipſa collocare. Quod autem hæc paupertas uſq; ad mendicitatem & nuditatē ſit Chriſti alumnis cōmendabilis, magnificè Paulus exaggerat. in poſteriori Epiſtola ad Corinth. cap 8. *Mendicitas in ſacris literis cōmēdatur.* Scitis, enim, inquit, gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, qm̃ propter uos egenus factus eſt, cùm eſſet diues: ut eius inopia uos diuites eſſetis Si ergo, ut ſuprà diximus, nullum officium prę ſtitit, quod ex rei natura nō eſſet honeſtū, cōſilium eſt diuitibus, in pauperes ſua bona diſtribuentes egenos fieri, ut cœleſtibus diuitijs perfruantur. Accedit & eiuſdem Seruatoris exemplum, q nihil poſſediſſe legitur, niſi quod illi in diem ſuæq; familiæ porrigebatur. Vnde Matth. 8. Filius in quit, hoīs non habet ubi caput ſuum reclinet. Accedit inſup & eius inſtitutio. Matt. 19. Omnis qui reliquerit domū, uel fratres uel ſorores, uel patrē, uel matrem, uel uxorē, uel filios, uel agros, propter nomē meū centuplum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Vide q̃ cūctis rebus eum denudet qui optauerit eſſe perfectus. Quare Apoſtolis quos lucē mundi, & ſal terrę eſſe uoluit: Nolite, inquit poſſidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniā in zonis ueſtris. At uerò propter cauillum quarti argumenti ſubtexitur ſecunda concl̄o. *Secunda conclu.* Religioſi qui proprijs renuntiarūt, nō tenentur manuū

labore uictum quærere: ſed iuſtiſſimè mendicare poſſunt. Concluſio eſt de qua D.
Auguſt. Auguſt. iuſtum uolumen de opere mona-
D. Tho. chorum inſcripſit: quam ſubinde D. Tho. opuſculo 19. cap. 5. locupletiſſimè ſimul ac diſertiſſimè contra religionum hoſtes
Gloſſa. dilucidauit Graphicè nanque gloſſa ſuper caput Exodi quintũ, hæreticos, qui monachos in manuales labores adigunt cum Pharaone componit qui Moyſen & Aaron obiurgabat dicens: Quare ſolicitatis populum ab ohperibus ſuis? ite ad onera veſtra.
Probatio concl. Probatur ergo concluſio, iure naturæ, & gẽtium, & cum primis diuino. Finis ſpiritualiũ bonis tpalibus præſtantior eſt: ſed in republica milites & æquites, atq; adeò iudices qui ad bella gerenda, aut ad tuendã iuſtitiam, aut deniq; ad rampnblicã adminiſtrandã deputati ſunt, cõibus ſtipẽdijs po-
Paulus. puli ſuſtentantur: quod & Paul. ad Rom. 13. iure etiã diuino iuſtũ exiſtimat. Ideo enim, inquit, tributa præſtatis: miniſtri.n. Dei ſunt. Religioſi aũt monaſticè viuẽtes ſpiritualium functione Reipublicæ inſeruiunt: qđ multò eſt magis ipſi neceſſariũ, quã temporalium adminiſtratio. Ergo nihil aliud quã naturæ ius, & gentiũ, ac diuinũ eſt, vt populi eleemoſinis ſuſtententur. Illi nanq; qui verbi miniſterio incũbunt, digni ſunt mercede ſua: nã ſtudij gratia, neceſſe habẽt à manualibus operibus eximi. De quibus ideò Paul. 1. ad Cor. 9. Per exẽpla complura a naturalibus deſumpta colligit eos qui ſpiritualia ſeminant, ius habere metendi tpalia. Sic.n.inquit, Dñs ordinauit his qui Euangelium annuntiant de Euangelio viuere. Vbi gloſſa: ſit Deus rationabi liter diſpoſuit de prædicatorib. ut expeditiores ſint ad præſticandum. Imò uerò & Chriſtus Matth.10. idipſum explicuit. Ob id.n.diſcipulos ſine opera prædicatum dimiſit, ꝙ dignus eſt operarius cibo ſuo. Et qñ hanc prouinciam non ſuſceperiut, quæ tñ mendicantiũ ordinibus ſolẽnis eſt, uacant ẽt ſacramentalibus confeſſionibus audiẽdis. Imò uerò his ẽt ceſſãtibus ob id quod ſtatos Pſalmos ſolenniter perſoluunt, precesq; aſſiduas pro populo fundunt, & ſupra hæc omnia ſacrorum ſtudijs diuinæq; contemplationi uacant, ius hẽnt diuinũ & naturale ut populi ſtipen-
Auguſt. dijs iuuant. Vnde Aug. opere illu citato: Si Euangeliſtæ, inquit, ſint, poteſtatem habẽt de ſumptibus fidelium uiuendi: ſin miniſtri altaris, eandem nõ arrogant, ſed planè ſibi uẽdicant poteſtatem. Quin ẽt Apoſtolus ipſe loco citato rẽ ad certum officium nõ perſtringit: ſed in genere ait, Neſcitis qm̃ qui in ſacrario operantur, quę de ſacrario ſunt edunt? & qui altario deſeruiunt, cum altario participant? Quo fit ut qui monaſticos religioſos operum ſollicitudinibus implicare contendunt. Marthę opinionem ſequatur, quę ſororem ſuam ad pedes Chriſti contemplatione fruentem diuellere inde conabat, vt ſe iuuaret. Quam quidẽ Chriſtus opinionẽ ipſi retudit, dicens: Porrò vnum eſt neceſſarium. Ob idq; bñ gloſ- *Gloſſa.*
ſa illud Mat.6. Reſpicite volatilia cęli, nõ laborant &c. & tamen Deus paſcit ea, ſanctis contemplationi uacãtib. attribuit: qui ita a mundo ſurſum euecti ſunt, ut nil in terris agentes aut laborantes, ſola cõtemplatione in cęlo degant Merito ergo Hie. *Hiero.*
in prologo ſuper Iob, eos obiurgat qui malunt monachos fiſcellã iunco texere, aut palmarũ folia cõplicare ut in ſudore vultus panem edãt, quã iuxta ſuãm Seruatoris diuinorũ cibum operent qui nõ perit. Accidit ſupreme ꝙ mẽdicitas ad humilitatem non parum confert, qua rõne Alexio atq; alijs ſanctis laudi datur ꝙ ſplendidas facultates ab ſe abdicauerint, ut mẽdicata ſtipe uiuerent. Impietas ergo eſt ſanctam mẽdicitatẽ impugnare, atq; adeò peregregium charitatis officium monaſticos mẽdicãtes alere. Tertia concluſio. Quamuis ge- *Tertia concluſio*
nere ſuo mendicitas oĩmoda præferenda ſit, pôt nihilominus rõne finis aliarumq; circũſtantiarũ pro tpe & loco cõducẽtius eſſe ea in cõi poſſidere, quę monacorũ victui ſunt neceſſaria. Concluſio eſt quę ex D.Tho. colligitur 2. 2. q. 188. art. 7. Atqui in primis ꝙ eiuſmodi poſſeſſio nihil de re *D.Tho.*
ligionis perfectione deterat, tum canon, expedit. 12. q. art. tum ex ſuperioris palam fit. Haud.n. in paupertate perfectionẽ ſitã *Prima ra. concluſionis*
eſſe monſtrauimus, ſed in charitate. Cum ergo in paupertate ea tñ ratione conſiſtat quod rerum amorẽ ſolicitudinẽq; pręſcindat, ea paupertatis ſpecies in vnaquaq; religione præſtãtior eſt, q ad eius finẽ aptius confert. Etenim vt inſtrumẽtum, ac medicamen non eo melius quo maius, ſed quo

ad finem accommodatius, ſic & de paupertate cenſendum. Vnde ſi ordo inſtitutus eſt ad contemplationis opera & prædicationem, qđ quidem munus altā mentis quietem requirit: & tpa extant ubi a populo nō facilè religioſorum egeſtati ſuccurritur, non ſolum perfectioni non repugnat aliquid habere in cōi, uerum confert. Qm̃ illa monachorum diuagatio, quæ ad uictum quærendum neceſſaria eſt, otium non ſecum permittit, quod ad eiuſmodi ſpiritualia munia exercenda eſt operæ pretium.

Secundò & ex eadem tpum inclementia alia oriri poteſt cōmoditas eiuſmodi poſſeſſionis in cōi. Nempè quòd poſtquā charitas refrixit, mendicantes moleſti ſunt populo & oneroſi. Qua ratione religio uileſcere in eius oculis incipit. Præterea nimia egeſtas cogere mēdicos aſſolet aliqua negotia cum ſecularibus tractare, & aliquibus qñq; improbitatibus uictum extorquere, quæ eorum inſtituta obſcurant. Adde ꝙ quando religiones in illa ſyncera mendicitate inſtitutæ fuere, multa eidē inſtituendæ ſuffragabantur quæ ab aliquibus iam tpibus lāguere uidemus. Primum enim ſūma uictus parcitate veſtituſq; uilitate contenti erant. Adeò ut eleemoſynæ quæ nūc uix uiginti religioſis ſufficiunt, pluribus tunc quam centum ſatis erant: nā & corporis natura facta eſt imbecillior, & ſpūales uires remiſſiores: Legimus namq; in hiſtoria D. patris noſtri Dominici, qñq; œconomum obiurgaſſe, ꝙ ſæpius quam par eſſet pitanciam cōuentui porrigeret. Quod argumentum eſt perrarum quidem fratribus fuiſſe ouorum aut piſcium uſum, ſed leguminibus uictitaſſe. Mox & charitas tunc populi locupletior erat ac ſincerior. Et qđ citra pudorem fateri monachi non poſſumus, noſtra tunc uita aliū quam mō ſplendorem habebat, ut populares aīos alliceret. Sed ais, Rerum poſſeſſiones non pn̄t nō poſſidentium aīos ſolicitare: tū ad culturam, tum ēt ut augeantur. Fatemur equidem: ſed tn̄ hoc perpendendum eſt, utrā ſolicitudo aīos acerbius angat ac diuexet, quæritarene quotidie neceſſaria, an curare quæ in cōi poſſidentur: nam ſolicitudo poſſeſſionum præter unum aut alterum qui illas procurat, cæteros uel non tangit, uel quam tenuiſſimè: ſolicitudo autem quotidiana plurimos occupat. Quòd ſi Chriſto inſtitutore noſtro exemplū ſumere lubet, quamuis, ut dictum eſt, indigentis uitam delegerit, nihilominus eleemoſinas ſibi oblatas in diem reſeruabat. Habebat. n. loculos Iudæ commiſſos. Nam Io. 4. dr̄ ꝙ abierūt diſcipuli in ciuitate ut cibos emerent. Et Io. 13. iuſſus eſt Iudas ea emere quæ ad diem feſtū opus erant. Quamuis non niſi exiguos horarioſque numos ſeruari ſinebat. Quare ad emendos panes ſatiandæ turbę pecunia diſcipulis defuit. Et ne illa quæ in uictum tm̄ & in pauperum ſubſidia ſeruabant in prophanos uſus uerterentur, noluit inde tributum ſolui, ſed Petrum ad piſcem miſit qui ei didrachma ore porrigeret. Et nōnunq̄ præ inopia eoſdem diſcipulos ſpicas collectum miſit. Abſit ergo ut aduerſus omnimodam mendicitatem oblatrare uelim: utpotè quam ſuis nominibus ſuperius illuſtrauerim. Fuerūt enim olim nonnulli quos D. Thom. opuſ. 18. c. 14. confutare perſiſtit, qui paupertatē reprobabant, niſi neceſſaria in communi poſſiderentur: quibus ſubſcribere, errorem exiſtimo. Imò qui ſyncerè, & candidè ſupremam ſeruant mendicitatem, ſuſpiciendi ſunt & exoſculandi. Sed tamen hæc dicta ſunt, tum ut cauſſa poſſidentium in cōmuni defendatur: tum etiam ut mendicantes omnes admonitos habeam quanta eſſe debent parcitate contenti. Propterea. n. aſſerente Chriſto Deus paſcit uolatilia cœli quibus utique religioſi comparātur, ueſtitq; lilia agri: quòd cibo illa ſimpliciſſimo, hęc ueſtitu contenta ſunt. Porrò ergo D. Benedictus altiſsimè contemplantium quieti ſtudens, conſulte poſſeſsiones recepit ſibi oblatas, atque alij deinceps religionum inſtitutores. Sed tamen humanum ingenium, medium tenere neſcium, eouſque eorum opes auxit, ut celeberrimum ordinem non parum de ſuo faſtigio deiecerit. Quare in ordine noſtro hactenus niſi cauſſa ſtudij non eſt diſpenſatum poſſeſsiones habere: ſed ſunt frequentia monaſteria quibus in antiqua mendicitate uiuitur. Vtinam nos Deus, quantum eſt hoc maxime ſeculo Chriſtianæ familiæ neceſſarium, ſuſtineat.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, illic Paulū neutiquam condēnare, ſi quis

Secunda ratio. *Tertia.* *Obiectio.* *Solutio* *D. Tho.* *Ad primum ar.*

ſi quis cuncta quæ habet, in pauperes uoluerit erogare, ſed humanæ imbecillitati indulget. Rariſſimi enim ſunt, qui arduum hoc conſilium capeſſant. Et ideo ait neminem cogere ut ſic alienis miſerijs conſultat, ut ſeipſum neceſſarijs deſtituat. Et eo dem pertinet citata glo. ad Timot. nempè non eſſe prorſus abijcienda tpalia.

Ad ſecũdum ar. Ad ſm rñdetur, eũ qui ultrò tpalia bona propter Chriſtũ deſerit, nulli ſe periculo nec tpali nec ſpũali obiicere. Spirituali inquã: qa quod homo bona cã ſponte ſua facit periculum non affert pnĩæ ac triſtitiæ, ſed qñ quis inuitus ſuis expoliatur. Imò uerò à diuitiarum poſſeſſione præſentius periculũ imminet: iuxta illud 1. ad Timoth. vlti. Qui uolunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli: Nec uerò periculo corporali ſubduntur. Nam ut ait Pſaltes. Diuites eguerunt & eſurierunt: inquirentes autem Dñm non minuentur omni bono. Qui.n. nos ſolicitos eſſe prohibet in craſtinum, curam gerit noſtri. Salomon aũt ſuum pñtiens ingenium, non ſe audebat extremæ paupertati committere: ob idq; mediocritatem uitæ poſtulabat. Nam etſi, ut ſupra diximus, opum affluentia nocua ſit homini corruptæ naturæ, tñ rari ſunt qui inopiam ferre queant. Sicuti infirmi licet uideant uinum ſibi nocere, nihilominus nõ ſp ſe cõtinere pñt, quin tantillum guſtent. Qua de cauſſa pp inopiam multi deliquerunt. Accedit, ꝙ Salomon erat rex, quare non poterat abſq; diuitijs uiuere.

Ad tertium arg. Ad tertium reſpondetur, uirtutis medium, ſm Philoſophum. 2. Ethic. non ſm quantitatem, ſed ſm rationem eſſe ſumendum. Et ideo quidquid ex rationis præſcripto fit, ab eodem medio non deflectit. Relinquere aũt tpalia bona, ut expeditius Chriſtum ſequaris, ratio docet. Nam & lumine naturali doctus Socrates, ut ad Paulinum ait *Hiero.* Hieronym. auri pondus abiecit, ut cõtemplatione liberius vacaret.

Ad quartum. *D. Tho.* Ad quartum aũt argũ reſpondet D. Tho. 2. 2. q. 187. art. 3. ꝙ manualis labor (qua uoce humana omnia officia comprehenduntur, ſiue manibus, ſiue pedibus, ſiue lingua fiant, eo ꝙ manus organorum illuſtriſſimum eſt) ad quatuor eſſet utilis. Primò, quidem ad uictum quærendum. Vnde primo homini mandatum eſt, ut in ſudore vultus ſui panẽ ueſceretur ſuo, & in Pſalmo, Labores manuum tuarum quia manducabis. *Labor manualis ad quatuor utilis.* Secundò, commodus eſt ad uitandum otium, quod multorum eſt cauſſa malorum. Vnde Eccleſ. 33. Mitte ſeruum tuũ in operationem, ne uacet: multam.n. malitiam docuit otioſitas. Tertiò refertur ad concupiſcentiam refrenandam: quatenus labore corpus maceratur. Vnde 2. ad Corint. 6. In laboribus, in ieiunijs, in caſtitate. Quartò & labor frugifer eſt ad eleemoſinas erogandas. Vnde ad Ephe. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſſitatem patienti. Per hęc ergo quatuor membra, ad oĩa Pauli loca rñdetur, quibus manualem laborem vr̃, ſeu pcipere, ſeu commendare. Illud namque citatum 2. ad Theſſ. 3. Si quis non uult operari, nec manducet, non eſt niſi naturalis admonitio: ut.ſ. qui aliunde non habet undè uiuat, manibus uictum quærat, ut furta & illicita negotia cautè fugiat. Quo utique ſenſu dudum epiſtolam ad Epheſ. citauimus. Huic tñ ueritati non obſtat quo minus religioſi diuinis uacantes, ius habeant eleemoſinis uiuendi. Hoc.n. ipſum eodem loco docet Apoſtolus. Nam poſtq̃ dixit, non gratis panem manducaſſe ab aliquo ſed in labore & fatigatione operans ne quem illorum grauaret, ſubdit: Non quaſi non habuerimus ptãtem, ſed ut noſmetipſos formam daremus uobis ad imitandum nos. Quare illud 1. ad Theſſ. 4. Operamini manibus ueſtris, ſicut præcipimus uobis, non eſt generale præceptum, ut impugnatores religionum aiunt, quod monachos etiam conuoluat: ſed eos tñ complicans, qui aliter ſine ſcandalo uiuere non ualent. Quod patet ex ſubiunctis verbis: ut honeſtè ambuletis ad eos, q foris ſunt. Religioſi aũt ſine ſcandalo pñt ſtipem ſuſcipere, & poſtulare. Secunda etiam utilitas corporalis laboris ac ſubinde tertia, nempè otij euitatio & afflictio corporis, nõ eſt in præcepto, niſi qñ aliter eiſdem incõmodis obuiari non poteſt. Monachi aũt per alia ſalutaria exercitia otium cauent, & corpus edomant. Quartum denique, nempè eleemoſinas erogare, non eſt in religioſis uirtus: quippe qui ſemel cuncta largiti ſunt. Niſi caſu extremæ neceſſitatis pauperum,

quo

Digitized by Google

quo quidem euentu perinde atque ſeculares, tenerentur manibus laborare. Hęc fermè D. Thom. loco citato.

Ad quintum denique argumentum, tertia concluſione reſponſum eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum uotum caſtitatis ſit de intrinſeca ratione religionis.

Primum argum. SEcũdum membrum uoti monaſtici eſt, caſtitas. Sed ut eius ratio patentior fiat, arguitur illam non eſſe de intrinſeca ratione religionis. Solą eccleſiæ inſtitutione, ut prædicebamus, inuenta eſt ſolennitas uoti: ergo ſi eccleſia tale ſtatutum abrogaret, profiteri quis poſſet religionem abſque uoto ſolenni caſtitatis. *Secundũ argu.* Secundò: Sacerdotium ac religio hac ratione adæquãtur, ꝙ vtrobique ſit uotum ſolenne caſtitatis. Sacerdotalis autẽ ordo uerus & legitimus exiſtere põt abſque hmõi voto, vt in Græcorum ſacerdotibus videre eſt: quod pariter poſſet eccleſia de noſtris etiam decernere: ergo & religio ſine tali voto eſſe poteſt. *3. Argu.* Tertiò: Militare cruciferorum inſtitutũ, eſt vera, vt aiunt, religio: emittunt nanque explicitè tria uota: & tñ diſpenſatum iam eſt cum illis, vt in religione perſeuerãtes, uxorũ fœdus inire ualeant: ergo hmõi votum nõ eſt de intrinſeca ratione religionis. *4. Argu.* Quartò denique arguitur, Omnis perfectio vitæ Chriſtianæ apoſtolis ſecũdum Chriſtum in more eſſe cœpit: Apoſtoli uero non uñr continentiam ſeruaſſe: nam de Petro Chriſti vicario legitur Matth. 8. ſocrum habuiſſe: ergo caſtitas non eſt de intrinſeca ratione religionis. In contrarium faciũt verba capituli ſuprà citati, Cùm ad monaſterium, de ſtatu monac. in cuius calce habetur, Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeò annexa eſt regulæ monachali vt contra eam neque ſummus Pontifex poſſit indulgere.

Duplex q̃onis ſenſus. Qõ hæc duos habet ſenſus. Prior eſt, utrum re uera nunc uotum caſtitatis annexum ſit religioni, idque decentiſſimè. cuius affirmatiua cõcluſio definitio eſt eccleſiæ contra hæreticos, ut hr̃ ca Quod uotũ. de uoto. lib 6. Fuit. n. Iouinianus qui matrimonium cœlibatui adæquabat: qui de eadem hæreſi perinde condemnatus eſt, atq; de alia Vigilantius, quod diuitias exęquabat paupertati. Poſterior uerò ſenſus eſt, utrum cum ſolennitas uoti, hoc eſt uouendi ceremonia, ſit de iure eccleſiaſtico, ut illic refertur, ſic & annexio ipſa caſtitatis ad religionem ſit de iure eccleſiaſtico, ita ut per eccleſiam fieri poſſit ut religio abſque caſtitate uera maneat religio: an uerò ſit de iure diuino ut per eccleſiam inſtitui uera non poſſit abſque caſtitate religionis ſubſtantia. At quoniam ſolus nobis eſt animus de ſecundo ſenſu cum catholicis diſputare: quoniam primus orthodoxus eſt, ac perinde nemini niſi hæreticis dubius: vnica concluſione ſub probabilitate, quę mihi quam maxima eſt, rñdetur. *Concluſio reſponſiua.* Sic eſt caſtitas religioni annexa, vt nulla humana diſpenſatione fieri poſſit, ut religio abſq; caſtitate rem habeat ſuo nomini congruam. Haud ergo hic diſputamus utrum ualeat Papa ſup uoto ſolenni religionis diſpẽſare: hoc eſt verũ eximere profeſſum queat à ſua religione: de qua re q. præce. ſatis diſſertum eſt. Sed hoc tm̃modo in pñtia ſub doctiorum cẽſura negamus qd religioſus uerè perſiſtens euangelicus monachus in coniugio poſſit eiusq; uſu permanere. Et quidem concluſio eſt S. Thom. vt q. 4. vidimus. *S. Tho. Scotus.* Apparet tñ eam negare Scotus 4. diſt. 38. vbi non alia de cauſa ſentit ſolenne uotum religionis matrimonium dirimere quã qd eccleſia in cuius ſe manus uouens tradidit, cum illegitimum fecit ad matrimonium: quorum ſimilibus uerbis vtitur *Caieta.* Caiet. vt q. 3. uidimus 2. 2. q. 88. artic. 7. Vnde elici uidetur in poteſtate eccleſiæ ſitum eſſe ut religioſi ſimul poſſint cum coniugio religionem retinere, perinde atque ſacerdos ſuos ordines. Concluſio tamen noſtra contraria planè ab Innocentio ca. citato. Cum ad monaſterium aſſerta uidetur. *Prima probatio concluſionis.* Nempè ubi innuat caſtitatem iure diuino annexam eſſe religioni. Et qd ſit ita probatur ratione. Religio nomine ipſo nihil aliud ſignificat quã quod Chriſtus euangelicum adoleſcentulum docuit: Si uis perfectus eſſe, uade & uende &c. & ſequere me. Et qd ſubinde Petrus ſubiunxit: Ecce nos reliquimus oĩa & ſecuti ſumus te, &c. *Secunda.* qui autẽ connubiali nodo ſe ſemel innexuit, nomine quidem põt, ſed tñ re ipſa non reliquit omnia, imò, neque ſeculum: ergo non eſt uerè euangelicus religioſus.

Res uxoria cum religione è diametro pugnat.

gioſus. Media propoſitio probatur ratio-
ne S. Tho. 2.2. q. 186. articu. 4. Res.n. uxoria
vtroq; cornu è diametro pugnat cum reli-
gione. Primũ contranititur contemplatio
ni, diuinorumque meditationi, quibus ſcḋm
nomen ſuum debet ſedulo religioſus ua-
care: renititur inquã propter uoluptatis ue
hementiam quæ ex Venere naſcitur: cu-
Ariſtot. ius vtiq; frequẽtatione concupiſcentia au
getur: vt 3. Eth. cõmonitor eſt Ariſto. unde
Auguſt. Auguſt. in 1. Soliloquiorum: Nihil, inquit,
ſentio qḋ magis ex arte deijciat animũ vi
rilẽ quã blandimenta fœminæ, corporũq;
ille contractus ſine quo vxor hṙi non põt.
Nec verò naturalis rõ ualde eſt recondita.
Etenim cũ cõtẽplatio ſubtiliſſimis puriſ-
ſimiſque ſpiritibus foueatur, carnaliſq; ac
brutalis ille vſus ſpirituum multitudinem
inſumat, ſanguinemq; a corde vehemẽter
diſtrahat, cuius collectio ad mẽtis attẽtio-
nẽ neceſſaria eſt, fit ut idem uſus hebetudi-
nẽ mentis efficiat. Qua vtiq; de cã. Paul. 1.
ad Cor. 7. coniugibus conſulebat ut orõnis
tpe toro ſepararentur. Altero autẽ cornu
ſtatus coniugalis religioni colluctatur, qḋ
eſt adminiſtratio ſolicitudoq; rei familia-
ris. Vnde eodem loco Pau. Qui ſine vxore,
ſolicitus eſt q̃ domini ſunt, quomodo pla-
ceat Deo: qui autem cũ vxore eſt, ſolicitus
eſt quæ ſunt mundi quomodo placeat uxo
ri: & diuiſus eſt. Vbi ſi meditatius attendas
ad viuum expreſſit religionis faciẽ, eamq;
è regione oppoſuit cõiugio, quaſi maritari
nequeant. Quocirca monachi, hoc eſt ſoli
inde potiſſimè nomen trahunt, ꝙ à coniu
Secunda ratio. gali cõſortio ſemoti viuũt. Secũdò id aper
tius explicatur. Duo alia uota. ſ. pauperta-
tis & obedientiæ, adeò ſunt à voto caſtita-
tis pendentia; vt hoc ſublato reliqua conti
nuo ſuſtuleris. Matrimonialis quippe ſar-
cino uotum legitimæ paupertatis procul
reſpuit. Qui.n. fieri poteſt vt vxorem quis,
& liberos atq; familiã illis appendicẽ ale
re in paupertate valeat? Eo præſertim ꝙ
nõ ſolum dẽt liberis in tp̃s prouidere, ſed
in perpetuũ proſpicere, ac perinde poſſeſ-
ſiones & primogenituras ambire quas il-
lis relinquat. Adde, ꝙ neq; lgĩmæ obedien
tiæ, de qua Chriſtus ait, Sequere me, uxo-
rius vir uacare poterit. Quare Pau. Chriſti
aſſeclas peculiariter optabat manere ſicut
ipſe erat, abſq; uxore. Eo ergo ipſo ꝙ eccl'a
uotum caſtitatis à religionibus ſeiungeret
ſinceritatem ipſam religionum euangeli-
cam funditus conuelleret. Quare id certè,
ut ſub eius cenſura loquar non eſt factibi-
le. Hinc diſcerniculum colligitur quo iu-
dicandum eſt ſitne quęuis religio uerę ab-
ſolutoq; noĩe religio, hoc eſſe unicũ utrũ
intrinſecè annexum habeat matrimonium
contractum ſeu potius attentatum dirime
re: quod quidẽ nulla hẽt religio niſi aucto
ritate eccl'ę inſtituentis ſolennitatem uo-
ti, ut hṙ in d. c. unico, de uoto lib. 6. Quapp
religioſi tertij ordinis D. Franciſci, & no-
ſtræ, ſolenne uotum nõ emittunt q̃uis ex-
preſſius inculcatiuſq; dicant ſe facere tria
uota. Hoc dixerim de iure antiquo: nam
iam Sixtus Quartus per ſuam Bullã decla-
rauit eiuſmodi fratres facere ſolenne uo-
tum. Et poſtmodum alij ſummi Pontifices
idem etiã decreuerunt de quibuſdam ſan-
ctimonialibus noſtris eiuſdẽ ordinis, quas
Beatas appellamus, quæ incluſæ uiuunt.
Illæ autem quæ clauſuram non ſeruant, i-
dem Bullæ non ſubduntur. Multo autẽ mi
nus iſti Eremitæ qui hac noſtra tempeſta-
te in montibus diſperſim degunt. Nam et-
ſi epiſcopo promittant obedientiam, non
intelligũt niſi pro tempore quo voluerint
illic commorari. Immo neque de ratione
illius inſtituti eſt ut uotum ſuſcipiant ſim-
plex caſtitatis. Tametſi citra illud non eſ-
ſent admittendi.

Ad primum igitur capitalium argumen
tum conceditur uoti ſolennitatem, ut hṙ
in dicto c. unico, de uoto. lib. 6. ab eccleſia
conſtitui, hãc aut illam inſtituente appro-
banteq; religionẽ, ex qua matrimonij im-
pedimentum ſequitur. Sed iam q̃one pro-
xima negata eſt cõſequentia, qua infertur
connexionem caſtitatis cum uoto religio
nis non eſſe de iure diuino. Eſt enim in po
teſtate eccleſiæ vt hæc aut illa habeatur
pro religione, attamen poſtquam conſtitui
tur religio, de iure diuino eſt vt habeat ca
ſtitatem annexam: ſcḋm illud, Vade & uen-
de omnia quæ habes, & ſequere me. Ne-
mo.n. ſtatum habere põt uia conſiliorum
ſequendi Chriſtũ, niſi ſit ab uxore liber: at
que hoc ex intima rei natura. Ad ſcḋm rñde
tur, ſacerdotalem ordinem nullatenus eſſe
religionẽ: alias citatus canon & Doctores
non ſub duorũ forma explicuiſſent ſolẽne
uotum:

votum: dicentes conſiſtere & in ſuſceptio ne ſacri ordinis, & in profeſſione religionis. Ex quo fit hoc inter ſacerdotiũ & religionem differre, ut D. Tho. loco citato arti. 11. edocet, ꝙ uotum caſtitatis non eſt de intrinſeca rõne ſacerdotij perinde atque aliud religionis. Imò ſacerdotale miniſterium ſeruari abſq; eodem uoto põt. Hanc ob rem qui ſacris initiatur, non perinde atque religioſus expreſſe ait, uoueo. Quare nõ eſt uotum explicitum, ſed implicitum, porrò in ipſa ordinum ſuſceptione abditum. Votũ inquã tñ caſtitatis. Cętera nanque religionis nec implicite facit. Haud enim paupertatem uouet aut obediẽtiam, ſed fit ſui epiſcopi ſubditus: ẽt ſi abſens ſit: non aũt ordinantis. Quo fit, ut Græci eiuſdem ſint nobiſcum generis ſacerdotes. Sequitur ſubinde ſecundò Romanã eccleſiã poſſe idẽ tollere uotum ſalua re ipſa ſacerdotum. Negatur ergo conſequentia quæ inde extruitur ad probandũ religionẽ abſque tali uoto poſſe conſiſtere. Sed infers cõtra: ergo incongruè ſacerdotale uotum dicitur ſolenne. Negatur conſequentia: ſed tñ id ingenuè fatemur ꝙ non eſt uotum ſolenne de iure diuino tanq̃ religioni eſſentiale, ſed eſt ſolenne de iure poſitiuo, hoc eſt tantum ſtatuto eccleſiæ ſacerdotes illegitimos reddens & inidoneos contrahendo matrimonio. Contra hoc aũt emergere uĩ argumentum ſupra à nobis informatũ. Viſi.n. hic ſumus concedere tm̃ eſſe præceptum eccleſiæ ne mariti fiant. Quòd ſi ita eſt, licet malè facerent abſque licentia contrahendo, tenere tñ matrimonium: ut paulò antè argumentabamur. Reſpõdemus autem non ſolum eſſe præceptum, ſed ſtatutum inhabiles eos reddens ad matrimonium, perinde atq; conſanguineos. Habet ſeſe ergo medio modo inter merum præceptum & ſolenne religionis uotũ. Ea pp eccleſia perinde atq; ꝓhibitionẽ in quarto gradu, poſſet hoc tollere uotũ a ſacerdotibus. An uerò liceret, quæſtione proximè ſequenti diſputabitur. Ex his ſequitur, matrimonium ratum non conſummatum nõ dirimi per ſuſceptionẽ ſacrorum ordinũ, ſicuti p religionis profeſſionem. Quod & Caie. q. 12. quoli. 1. fatet̃. Et cã eſt ꝙ ſacerdos non ſit ſimpliciter inhabilis ad aliud contrahendũ matrimonium, ſicuti religioſus: eo ꝙ cum illo diſpenſari põt. Quod cũ uerum ſit, neſcio quid Palu. ſibi uoluerit in 4. diſt. 38. q. 3. vbi ait, ꝙ ſi poſt matrimoniũ ratum non conſummatum uir ſacris initietur, & uxor in ſeculo permanens uotum faciat ſimplex, inhabilis ipſa reddit̃ ad ſecundas nuptias, ẽt poſt mortem uiri. Nã in primis ſuſceptio illa ordinum nõ eſt licita, cũ matrimoniũ non dirimat. Secundo: nulla eſt rõnis apparentia ꝙ uotũ ſimplex vxoris in tali caſu fieret ſolẽne, ut ipſe putat. Quare ſi mortuo coniuge alteri nubat, licet peccet cõtra uotũ ſimplex, nihilominus matrimoniũ tenet: qđ ipſe negat. Tertium aũt argm̃ de militaribus ordinibus eſt; qđ præcipuũ hic habet ambigendi momentum. Equites.n. iſti cruciferi uulgo habentur religioſi: nã faciunt tria uota: & nihilominus uxoribus fœdere matrimoniali copulant̃: coire ergo poſſunt ambo ſtatus religionis. ſ. & matrimonij. Idque põt rõne ex ſuperioribus deducta corroborari. Nam rõ qua ſuprà monſtrauimus coniugium cum religione pugnare, erat impedimentũ contemplationis & orationis: religio aũt militum non hunc habet ſcopũ, ſed militare, ubi nulla eſt neceſſaria contẽplatio. Nihilominus propter rationes ſuprà allatas perſuaſum habere nunquam potui eiuſmodi religiones ſimpliciter eſſe religiones. Et ratio eſt, quia ſolã caſtitatem iſti non ſeruãt, nam rei vxoriæ perinde ac cæteri ſeculares inſeruiunt, eoſdem. ſambientes honores, eaſdemq; facultates ſuæ ſoboli ꝓcurantes, qđ toto cœlo à religionis inſtituto diſtat: uerũ neq; paupertatẽ, neq; obedientiã, niſi ſolo noĩe profitent̃. Nõ quidem de ſacerdotibus cruciatis loquor qui intra ſepta monaſteriorum uitam degunt. De iſtorum nanq; legitima religione nihil ambigendũ eſt: ſed de comendatarijs equitibus. Nã quænam paupertas quæſo eſt relationem tñ magiſtro facere ſuarũ facultatũ: ex quibus ſi uel obolũ eis adimeret, perinde reclamarent ac cæteri regni nobiles. Obedientia aũt eſt per totã fermè uitam nullũ ſuperioris mandatum audire, niſi dũ eorum comitia fiũt. Sed aiunt, hæc eſt noſtra religio, nec ad aliud tenemur. Ad hoc dupliciter rñdemus. Primũ id negantes, ſi primæuam eorũ inſtitutionem reſpiciamus. Nã tunc nonnullum clauſuræ ge-

Primum corollarium.

Secundũ Obiectio.

Solutio Argum.

Solutio

[illegible]ina.

Palud. opin.

Refutatur Palud.

Grauis dubitatio de militaribus ordinib⁹.

Solutio quõnis propoſitę.

ræ genus incolebant: multoque crebriora obedientiæ perſoluebant munera longeq; aliã habebant paupertatis rationẽ Sed poſteà lapſu tẽporis eousq; labefactatæ ſunt eorũ religiones, ut iam ſynceram religionis naturam exuerint. Ob idque ſecundo dicimus ꝙ ſi non ſtrictior q̃ hæc, eſt ſua religio, non eſt illa euangelica quæ in cõſiliorum exercitio poſita eſt. Porrò enim ſi noſtra aut D. Franciſci (quod Deus auertat) in eũ locũ collaberetur, ubi non plus paupertatis, caſtitatis, aut obediẽtiæ uigeret, religio eſſe deſineret. Non dico ꝙ ubi uis ſtatuta non ſeruantur ſtatim eſſe deſinat religio: nam poſſunt forſan ex incuria & culpa præſidentiũ ea quæ mala reputantur non puniri, at ſi in illũ locũ aliqua deijceretur religio, vbi non maior exigeretur obedientia, aut paupertas, aut caſtitas, quã inter huiuſmodi equites, non eſſet euangelica conſiliorũ religio. Et ne primus ego uidear hanc aſſeruiſſe ſñiam, eandem apud *S. Thom.* D. Tho. inuenies loco citato 2.2.q. 186.ar. 4. Arguit enim tertio loco ꝙ continentia ad perfectionem religionis non requirat: eò ꝙ aliqui ſunt religioſi qui vxoribus vtũtur. Et reſpõdet, illos uiuendi modos, ubi eſt matrimonialis uſus, nõ eſſe ſimpliciter & abſolutè loquendo religiones: ſed ẜm quid: inquantum .ſ. aliqua participant quæ ad ſtatum religionis pertinent. Hæc D. Thom. Ex his ergo militum ordinibus meritò exceperim equites diui Ioannis: ſanè qui pro ſuo inſtituto conuentum habent & obedientiæ ſpecimẽ: neq; matrimonia *Limitatio ſuperioris aſſertionis.* contrahunt. Quare non eſt cur non ut religioſi habeantur. Quòd ſi contra ſuperiorẽ aſſertionem arguas, ſi iſti equites connubiale fœdus abſque pontificio priuilegio inire tentarent, matrimonium nõ teneret: quod non aliunde emanare uidetur quam à ratione religionis. Reſpondetur non inde prouenire ꝙ ſit uera religio, ſed eſt Põtificis ſtatuto: ut modò de ſacerdotibus dicebamus. *Obiectio. Solutio.* Quapropter multominus matrimonium ratum non conſummatum per ingreſſum huiuſmodi ordinis diſſoluitur, q̃ per ordinis ſuſceptionem. Ac per hæc alia diluitur quæſtio de qua ante quindecim hinc annos decertanter in Hiſpania fuit *Quæſtio bimembris* diſputatũ Quæ quidem bimẽbris erat. Primum utrum expediens eſſet diſpenſatio vt huiuſmodi equites uxores ſibi poſſent copulare. *diu ac multũ ī Hiſpania ventilata.* Secundò, utrũ etiam cum illis q vota ſolenniter ediderant diſpenſare liceret: quæ quidem fuit multò moleſtior. De priori ergo pro meo captu ſemper eiuſmodi diſpenſationem expedientem arbitratus ſum. Quòd ſi eiuſmodi religiones pro legitimis ducerem, impoſſibile reputarẽ. Commoditas autẽ diſpenſationis hæc eſt, ꝙ caſtitas in eiuſmodi uitæ inſtituto ſi humano loquamur more, nõ eſt ſeruatu poſſibilis. Viuunt enim lautè & ſplendidè, domi ſeruitrices habentes forisq; cum aulicis mulieribus iugẽ habentes cõmercium: *Solutio prioris membri* torneamẽta aliaq; militaria exercitia meditantes. Qua ergo ratione iſti uoto caſtitatis aſtringendi eſſent? Eadem fermè de cauſſa quæſtio ſecunda affirmatiuè ſoluta eſt. *Solutio poſterioris q̃nis* Nam cum uotum illorum non ſit legitimæ religionis, ſed ſtatuto Pontificis matrimonium impediens, non eſt impoſſibilis diſpenſatio ſi legitima cauſſa fiat: ut de ſacerdotum uoto proximè dictum eſt. *Ad quartum.* Ad quartum argumentum quod de Apoſtolis petebatur, an uotum caſtitatis ſuſceperint, quæſtione proxima cõmodius rñdebitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum obediẽtiæ votum ſit de eſſentia religionis.

TErtium denique membrum monaſticæ profeſſionis eſt, obedientia: quam vt ſuis numeris commendemus, arguitur de more non eſſe neceſſariã. *Primum argum.* Illa enim obſequia Deo maximè placent quæ ex libertate, non ex neceſſitate fiunt: ſecundum illud 2. ad Corin. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: illa autem quæ fiunt ex obediẽtiæ uoto, ſimul cum neceſſitate triſtitiam afferunt: ergo non eſt conſilium obedientiam uouere. *Secundũ argu.* Secundò, cũ hominem Deus liberum creauerit non eſt prudentia ut à ſe ſuam abdicet libertatem, præterquã ubi Deus eum iuſſerit obedire: in euangelio autem nullum extat eiuſmodi obedientiæ uouendæ mandatum. *Paulus.* Quod enim Pau. ad Hebræ. 13. iubet dicens, Obedite præpoſitis ueſtris & ſubijcite eis, ad omnes attinet Chriſtianos. *Tertium argu.* Accedit tertiò quòd Chriſtus, ut ad Rom. 8. ait idem Apoſt. liberauit nos à lege peccati & mortis, ac ſubinde adoptio-

Digitized by Google

adoptionem filiorum nobis commeritus perfecta nos libertate donauit. Ex quo fieri conſequens apparet ut Chriſtiana perfectio in ſumma libertate conſiſtat: atq; adeo obedientiæ uotum, non ſit cōſilium. In cōtrarium eſt ꝙ perfectio, ut ſuprà dictū eſt, ea re agitur ut Chriſtum ſequamur & imitemur. Id autem quod in ipſo præcipuè commendatur, ut patet ad Philip. 2. eſt obedientia. Factus eſt enim obediens uſque ad mortem, propter quod & Deus exaltauit illum &c.

Ex tribus uotis quibus monaſtica religio conſtat, potiſſimum eſt obedientia. Nā poſſeſſionum renuntiatio & caſtitatis uotū in hoc præcipuè ordinantur, ut liberrime indiſſolubiliq; obſequio obedire poſſimus. Quo fit, paupertatem, ut ſupra diximus, primā quidē eſſe exequutione: obedientiam uerò primam in intentione. At uerò ut obedientia omnium eſt officiorū præſtantiſſima, ita, quod hæreticorū ingeniū eſt, Luthero fuit execratiſſima. Vnde in lib. ſuo de uotis monaſticis, & in altero de libertate Chriſtiana, nullis non cōuitijs monachalem obedientiā proſcindit. Ait. n. libertati euangelicæ è diametro obſiſtere: utpote quòd eadem euangelica libertate ſublata ſunt uniuerſa hominum mandata, & quidquid in externis ceremonijs ſeruari pōt. Nihilominus ipſo renuente, Luthero, ſuoq; magiſtro Vvicleff, ſua ueritate ſolida eſt concluſio, nulloq; hęreticorū vento nutabunda. Religioſorum ſtatus, qui euāgelicū conſilium eſt, obedientiā cū primis requirit, q̄ peculiari præfecto noīe Dei uoto eſt offerenda. Et rō eſt manifeſta. Nā ſi perfectio conſiſtit ut oībus relictis ſequamur Chriſtum, neceſſe eſt, ut 2.2.q.186.art. 5. ait D. Tho. aliquem eligere præpoſitum qui nomine Chriſti uouentē dirigat, etiam imperio (ſi opus eſt) ut quod Chriſto pollicitus eſt, bona fide ſoluat. Sed ecce radices duæ Lutherani erroris. Prior, quòd nō admittit uotum ſpontaneè ſuſceptū in neceſſitatem tranſire præcepti. Nam hoc dato neceſſe eſt eū, qui ſolenniter uouet obediētiam alicui præſtari à quo legitimè cogatur ſi opus fuerit. Altera uerò eius ignorantia eſt quod ſatis eſſe putat Chriſto obedire, hoīe quocunq; neglecto. At uerò non uidet quemadmodum homines nō poſſumus à Chriſto, qui in cęlis eſt, niſi per homines gubernari. Egemus. n. præſente ductore q̄ humano more uices Dei erga nos fungatur. Sed ait forſan quiſpiā, Satis ſunt epiſcopi, atq; alij ordinarij prælati. Negatur tñ. Imò per hoc luculentius claritas huius ueritatis pateſcit. Prælati nanq; ordinarij non ſunt niſi legū cuſtodes, quare neminē niſi ſm̄ diuinas leges & humanas cogere poſſunt. Vnde cū uota, de operibus ſupererogatis ſuſcipiantur, neceſſe eſt ut qui uouet, uel ipſi epiſcopo ſingulariter (vt in primitiua eccleſia fortaſſe conſuetū fuit) uel ſingulari præpoſito (quod conducentius iā nunc exiſtimatur) obediētiā præſtet, ut ſupra ea quæ legibus præcipiuntur ad id ēt, quod ex uoto tenetur, ducatur & compellatur. Id quod Chriſtus uerbo illo ſupra citato, Qui uult uenire poſt me abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuā & ſequatur me, demonſtrauit. Abnegare enim ſemetipſum, eſt propriam uolūtatē p quā homo eſt homo abnegare: qđ re uera niſi obligatorio uoto alteri eam ſic tradas, ut in tua non ſuperſit facultate eandem rurſus tibi uſurpare, fieri non pōt. Quid autē cū Luthero depugnamus? illa. n. ſua libertate, quā euangelicam uocat, nō ſolùm cænobiorum p̄poſitos, uerum & ſeculares oēs principes & eccleſiaſticos de medio ſublatos pertendit. Sic n. poſtea docere perrexit, nos eſſe à Chriſto liberatos, ut ab omni nos humana poteſtate exemerit, ut ſibi ſoli ſeruiremus. Quę quidem libertas. Sathanica potius & (quod idem eſt) Lutherana appellāda eſt. Nam ſi hierarchicos ordines, obedientiasque oēs q̄ iubente Deo hominibus præſtamus de republica ſummoueas, omneſq; adeò malefactorum ultiones ad poſtremum diem iudicij reſeruaueris, humanos mores, quin humana uniuerſa ſtatim neceſſe eſt perditum iri. Nam quanto quæſo plures ſunt qui metu pœnæ q̄ honeſti amore uirtutes colant? Et præter rationem hanc quæ abūde rem demonſtrat, tota euangelica ſcriptura apertis teſtimonijs Lutheri impudentiæ reclamat. Alibi. n. audias: Oīs omnia poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Alibi. Subditi eſtote præpoſitis ueſtris, ēt dyſcolis. Et Chriſtus: Qui uos audit, me audit. Imò uſque adeò idem Redemptor uoluit nos eſſe maiorum dicto

Luther. *Cōcluſio reſpōſiua* *Ratio cōcluſionis* *Duæ radices Lutherani erroris.* *Ratio in Lutherū.*

dicto audientes, ut nos ſedulo admonuerit, ꝙ quãuis illi qui ſuper cathedrã Moyſi ſedẽt, hoc eſt cuncti noſtri præpoſiti illa faciant quæ imitanda à nobis non ſint: nihilominus quæ nobis iubent incunctãter expleamus. Superuacaneum tamen eſt in hoc peruulgato argõ diutius remorari.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, neceſſitatẽ coactionis quæ inuoluntarium facit illam, quidẽ & triſtitiam parere, & rõnem laudis ac meriti excludere. Illa autẽ neceſſitas quæ ex uoto ſponte propter Deum emiſſo naſcitur, primum triſtitiã non affert: mox ẽt ſi nõnunquam illam parturiat, nihilominus meritum nõ imminuit: nam prima uouendi libertas, in omnibus actionibus uirtute perdurat. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundum reſpõdetur ꝙ libertas in qua homo ſuapte natura creatus eſt, in hoc nobis ſeruire dẽt ut noſtro creatori ſeruiamus. Quare eam in eius obſequium dedicare nõ cõtra naturam eſt, ſed maximè ſecundũ naturam. *Ad tertium arg.* Ad tertiũ deniq; reſpondetur, ex eo ꝙ Chriſtus nos à lege peccati liberauit, non fieri conſequens perfectionem Chriſtianam in exemptione ab omni obediẽtia cõſiſtere: ſed in hoc oĩno ꝙ ſimus à peccatorum retinaculis liberi. Vnde cùm uſque adeò ſimus periculoſè animi noſtri obſequentes, propriæq; uoluntatis amantes, ad eandem libertatem aſſerendam præcipuè confert noſtram uoluntatem alterius gubernaculo ſubmittere. Nam ſi ſeruire Deo regnare eſt, quo pluribus eius nomine obſequimur, perfectius regnamus. Tutius nãque carnis illecebris atque inſultibus dominamur, atq; adeò cœleſtem Hieruſalem referimus: ubi ut felices illi neceſſitate quadã confirmatiſſimi ſunt ne delinquere ualeant: ita ſumma libertate perfruunt̃.

QVAESTIO VI.

DE VOTO ET CONTINENTIA SACERDOTVM.

ARTICVLVS I.

Vtrùm eccleſiæ decori & ſtabilitati ſacerdotale votum continentiæ congruens fuerit ac neceſſarium.

IN calce demum libri huius, in quo de uoto ꝑ noſtra uirili diſputauimus, poſtremam qõnẽ de continentia ſacerdotum duximus adhibendam: hoc eſt de uoto, quod dum ſacris initiantur, ſm occidentalis eccleſiæ inſtitutũ implicitè ſuſcipiunt. Enimuerò inter alia Lutheranorum molimina, quibus eccleſiã Dei funditus demoliri nituntur, hoc unum eſt, ꝙ totis uiribus cœlibatum à clero abigere contendunt. Quocirca cùm me apud Cæſarem in Germania agente de componenda cum ipſis pace tractaremus, hoc mordicus retinere pertendebant, ut ſacerdotes non mõ uxorio conſortio non interdicerentur, immo cogerentur uxores ducere: adeò impoſſibile ducunt, hominem abſque Veneris uſu uiuere poſſe. Quod re uera ſi illis ſemel eſſet conceſſum, fieri non poſſet minus, quin protinus eadem conceſſio in totum ſerpens Chriſtianiſmum, ſanctam eccleſiã radicitus ſubuerteret. Hac ergo de cauſſa mutilum reliquiſſem tractatum hũc de uoto, niſi & hãc ei quæſtionem adhibuiſſem. De hac autem re ut de unaquaque alia, ſecundum Philoſophũ in poſterioribus Analyticis tria eſſe poſſent quæſita: ſcilicet an ſit, & quid ſit, & propter quid ſit. Quid autem ſit, nempè in quo ſacerdotale uotum conſiſtat, quæſtione proxima commonſtrauimus: conſtituentes eſſe uotum, non quidem explicitum ſed implicitum neque de intrinſeca ratione ordinibus annexum ut uotum religionis, ſed eccleſiæ ſtatutum matrimonium irritans Duo ergo hic reſtãt articuli. Prior de conuenientia huius eccleſiaſtici inſtituti. Nam in moralibus idem eſt quærere, an ſit, & propter quid. Quod.n. eſſe non cõuenit, ſuperfluit. Poſterior, quã ſit antiquum an uidelicet à primordijs ſtatim naſcentis eccleſiæ fuerint in uſu.

Arguitur ergo prior qõ negatiuè? Et primò quidem noua & uetera ad colorandum errorẽ adducendo. Primum. n. exemplum Chriſti legiferi noſtri à parte negatiua pugnat: quippe qui apoſtolos nõ cœlibes, ſed certè maritos elegit, ut Petrum cuius ſocerus mentio fit euãgelio: Andream & cæteros, quos opinabile eſt vxoribus fuiſſe copulatos. Quinimo unum Ioannẽ quem virginẽ elegit de medio nuptiarum thalamo fertur euocaſſe. Mox & magiſtri exemplo diſcipulorum conſentiant documenta. Ait quippe Pau. 1. ad Timoth. 3. Oportet epiſcopũ eẽ unius uxoris uirũ, filios habentem *Primum argu.* *Secundũ argu.*

bentem ſubditos in omni caſtitate. Et ad Titũ 1. Si quis ſine crimine eſt, unius uxoris uir, &c. hunc. ſ. conſtituas presbyterum, ſicut diſpoſui tibi. Tertio eſt loco exemplum ſacerdotum ueteris legis qui figurã noſtri præferebant. Aaron. n. ac deinceps Leuitarum ſobolem conſtat ſuam conſtituiſſe tribum, atque adeò coniugali fœdere uixiſſe: ut etiam Luc. 1. de Zacharia pro genitore Ioannis Baptiſta legitur. Quorũ quidem inſtar ſuos hñt Græci ſacerdotes inſtitutos: nempè qui per uices & rei ſacræ adminiſtrẽt, nihilominus rei uxoriæ dent operam. Adde ſi figuris agere uolumus, ꝙ Arca Noè, uti in priori ſua Canonica ait Petrus, figura fuit eccleſiæ, ſeruantis nos à peccatorũ illuuie: cui quidẽ eccleſiæ ſacerdotes præ ſunt, illam autem nulli cœlibes, ſed octo animæ matrimonio coniunctę ingreſſę ſunt: non ergo eſt cur uxorium inſtitutum ſacerdotibus inhibeatur. Quarto arguitur ratione. Connubia in ipſo ſtatim mundi primordia inſtituta ſunt in officium humano generi impẽdio quam maximè neceſſarium: cũ ergo ſacerdotibus q primum obtinent in Chriſti familia locum tanta religione interdicatur, vr̃ eccleſia, ut ſaluo eius honore, contra diuinũ naturalẽque permiſſum nuptijs cum Martione, & Manichæo detrahere: quod Apoſtolus 1. ad Cori. 4. erroris ſubnotauit, ꝙ nubere eſſent prohibituri. Quintò ad rem proximè arguitur. Votum caſtitatis res eſt perquam difficilis obſeruatu. Adeò. n. prouida natura propagandæ ſpẽi conſultè proſpexit, ut vehementiſſimam uixq; adeò eluctabilem eiuſdem muneris appetentiam cunctis animantibus indiderit: quæ quidem appetitus rabies, poſt naturam corruptam inter oĩum ſpecies longè ardentius humanam exurit. Sacerdotale autem officiũ adeò eſt eccleſiæ neceſſarium, ut abſque illo conſiſtere Chriſtiana familia minimè ualeat. Imò eidem obeundo muneri tantus eſt numerus neceſſarius, ut pars populi paulò minor decima uel duodecima, eidem ſit mancipata, tantum ergo populum in tam difficilẽ religionem adigere, nihil mirum ſi plus iuſto rigidum coactumq; uideatur. Enimuero monachatus, ut ſanctum inſtitutum eſt, non tñ adminiſtrandis ſacramentis ac ſacrificijs ſimpliciter eſt neceſſarius: atq; adeò nec eſt tam numeroſus: quare nĩhil rigoris eſt ſi qui liberè uoluerint permittantur monaſticis uotis addici: tam ingẽtem uerò ſacerdotum multitudinem eodem rigore cogere uideri cui quam poteſt nõ uſque adeo conſultum. Sextò, caſtitatis uotum adeo, ut dicebamus, eſt difficile, ut non niſi incluſis & eis qui ſint clauſtris cĩrcunſepti permittendum uideatur: qua ratio ne ſe monachi in monaſteria abdunt: ſacerdotes autem proprios hñt lares, neq; uiuere ſatis poſſunt commodè ſine ancillis nec abſq; ſeculari tumultu: tãto ergo periculo votum caſtitatis permittere, non apparet eſſe prudentia: non ergo id condecens eſt. Septimò, & id euentus ipſi docent. Sunt. n. frequentiſſimi concubinarij alieniſque toris inſidiãtes. Quamobrẽ & populo inuiſi ſunt, & ſacris quæ tractant iniurij: vr̃ ergo melius fore rei utriq; conſultũ, ſi ſuã quiſque haberet uxorem: ut nullo ſe commacularent flagitio. Nam quo longius à carnis uſu arcentur, ſpurcius defœdantur. In contrarium eſt ſolennis & laudabilis mos Occidentalis Eccleſiæ ſm Pontificum ſanctiones: ut antiquiſſimi Calixti 27. diſt. cano. Presbyteris. ac Syricij 82. diſt. can. plurimos. & aliorum complurium.

Argu. 3. *Argu. 4.* *Argu. 5.* *Argu. 6.* *Argu. 7.*

Peſtiferæ huius hæreſis, continentiæ ſacerdotum oblatrantis, duo ſunt membra: prius quod eis cõcedit licentiam matrimonia contrahendi: poſterius uerò quod etiã cogit, ut id faciant. Et ſunt inter neotericos qui eius primum faciant parentem Lutherum: nã Iouinianus, inquiunt, etſi nuptias uirginitati æquauerit, nõ tñ ſacerdotes uxoribus carẽtes reprehendebat. Quin verò ipſe, ut Augu. lib. de hære. cap 87. refert, connubio abſtinuit: non propter meritum, ſed ut uxorias moleſtias ſibi caueret. At uerò horum opinione non obſtante, dubitari in primis non poteſt quin conceſſionis, hoc eſt, uti ſacerdotibus maritos eſſe liceret, Iouinianus fuerit primus auctor: quandoquidem in cœlibatu nihil egregij meriti nouerit. Quin uerò omni pudicitiæ generi adeò apertum bellum indixit, ut uirginitatem, ad Deiparam Virginem, ueluti ad ſacram arcem confugientem, inde conatus fuerit impudentiſſimè deturbare. Sed neque alterius impudentioris membri Lutherus fuit primus auctor: ſcilicet

Auguſt. *Iouinianꝰ oĩum primus docuit ſacerdotib. licere nuptias.*

ſcilicet ut ſacerdotes non mō permitterentur, verū & cogerentur coniuges ſibi adiungere. Succeſſit nanq; Iouiniano eius diſcipulus Vigilantius: qui in hanc euaſit impudētem inſaniam, ut neminē ſineret ſacris initiari antequam uxorē duceret. Vñ *Hiero.* Hierony.epiſt.2. aduerſus ipſum ad Riparium: Proh, inquit, nefas epiſcopos ſui ſceleris dr̄ habere conſortes: ſi tñ epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinent diaconos, niſi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credētes pudicitiā fuerunt, ut arbitro, & Nicolaitæ eiuſdē hæreſis auctores: quorū impudicitiæ meminit Aug.lib.de Catalo.hæreticorū.ca.5 A quibus Niceta quidam Græcus inſtitutū Græcorū deduxit, ut art. ſeq. videbimus: nam ē: illi ſacerdotes non ordinant niſi prius uxoribus copulent. Quā quidem iamdiu ſopitam ſepultamq; hęreſim, reuocare in lucem curauit hæreſiarchaille *Vvicleff* Vvicleff, ut *Thom. Vualdē.* Tho.Vvald. 2. tom.de ſacramentis cap.128. fideliter refert: quam ſubinde hæreſim in proximis capitulis ꝓfligatam curauit. Ab his ergo ſuis patriarchis contagionē hāc traxit *Lutherus.* Lutherus, ut ſacerdotum cōtinentiā nō mō nō probaret, verùm immani petulantia, quæ ſibi natiua erat condemnaret. Vnde in libro ſuo illo identidem condemnato, De abroganda Miſſa priuata, de illo præcepto, Non mœchaberis, ediſſerens, hæc euomuit diabolica uerba: Nuſquam ſic inſanit Sathanas per Papā atq; in caſtitate & libidine tractāda. Primū, etſi non prohibet uerbo caſtitatē, & ſcortari docet, cogit tñ ſcortari decreto ſuo intolerabili, & perditiſſimo de cælibatu totius ſui ſacerdotij tam latè patētis: cū tā rara & anguſta ſit caſtitatis grā. Et ſubdit: ꝙ cū continere neq; poſſint neq; debeant, rabies eſt Sathanica & plus quam ſacrilega, eos ab uxorib⁹ arcere. Videte quouſq; ingenium beſtiæ erat ad cōuitia effrænę. Hoc itaque dogma adeò ſuorum cordibus altè impreſſit, ut nulla ſit poteſtas quæ ab ipſis illud queat eradicare. Neque uerò hæreticorum tm̄ animos error hic occupauit, ſed uſq; ad catholicos irrepſit. Fuit.n. *Panor.* Panor.inter iuris canonici interpretes illuſtriſſimus: qui tñ ſuper ca. cum olim. de cleri.coniuga. conſultum iri eccleſiæ arbitratus eſt, ſi ſacerdotibus abſtinere nolentibus facultas fieret uxores ſibi aſſociandi, quia cum quotidie, inquit, illicito coitu maculentur, facere eccleſiā deberet ut bonus medicus: qui dum uidet medicinam potius officere quam prodeſſe, eam tollit. Contra hunc ergo errorem ſtatuitur catholica concluſio: *Cōcluſio catholica.* Vſq; adeo ſacerdotū cōtinentia, non mō congruens, uerum neceſſaria eſt eccleſiæ Chriſti ut abſq; illa neq; decorē ſeruare poſſit, neq; legitimā Chriſti effigiem retinere. Et qm̄ obſequens nos monet articulus, in quo antiqtas ſanctionis huius, tū eccleſiaſticis teſtimonijs, tum ſacris oraculis corroboranda eſt, in præſenti, quod titulus eius poſtulat, duntaxat nobis eſt utendum rationibus, quibus oſtendatur quam fuerit congruēs ac neceſſaria. Octo neq; aut nouem poſſumus meditari capita ex quibus rōnes huiōi deducamus. *Prima ratio concluſionis* Primū, ut ſicut obiectiones, ſic & probationes Chriſti exēplo exordiamur, ſacerdotes inſtar Chriſti ſpirituali connubio eccleſiæ copulātur: Chriſtus aūt uirgo deq; uirgine natus unicā ſibi, cādidam, immaculatamq; columbā eccleſiam copulauit cuius ſacrm̄ auctore Paulo: cōiugiū primorū parentum geſſit: quapp adiectum illic eſt. Propter hanc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori ſuæ. Hæc eſt ergo unica uxor pp quā ſacerdotes, non ſolum patrē & matrem, uerum & carnales uxores ſunt meritò relicturi. Si.n. eccleſia uirgo caſta, ut cum Paulo 2.Corin. 11. loquamur *Secunda ratio.* deſponſata eſt Chriſto, & ſacerdotes eius ſponſas caſtos eſſe condecet. Alioquin ſpirituale connubium ſuam non teneret ſynceritatem. Secundum, quod huic ſancto inſtituto ſuffragatur, eſt mundities quæ ſacerdotum functioni in ſacroſancto potiſſimum altaris ſacramento perficiendo neceſſaria eſt. Enimuerò, ut ſemper eccleſia decentiſſimum duxit, ut miniſtri illius ſacramenti ubi innocentiſſimus agnus immolatur, nullo effuſo ſanguine contaminarentur, ſed etiam illi qui ſecularem iuſtitiam adminiſtrarent, irregulares fierent ad ordines ſuſcipiēdos: ſic multoq; iuſtius decuit: ne carnis uſu fœmineoq; commercio polluerentur. Etenim poſtquam coniugalis amplexus tradux eſſe cœpit originalis culpæ, qua genus noſtrum inficitur, illam ſubinde contraxit fœditatem, ut nō poſſit homines non pudefacere. Vnde pudenda

pudenda

Digitized by Google

denda mēbra nomē hæreditarũt. Quocirca cũ carnalia ſpiritualibus è regione ſint oppoſita nullus carnis uſus ſpiritualiũ nitori ſic aduerſatur, ac ſordidus ille. Vſque adeo ꝙ locum ẽt ſacrum, ut ſanguinis, ſic ẽt ſeminis effuſio polluat. Neque huius de fuit antiquitus religionis figura. Legitur nanq; 1. Regum. 21. ꝙ cùm Dauid à facie Saul fugiens ueniſſet ad Abimelech ſacerdotem Leuiticum, poſtulaſſetq; ab eo ſibi ſuiſq; refectionis panes, reſponderit: Non habeo laicos panes ad manum: ſed tm̃ panem ſanctum. ſ. qui menſę ſanctuarij in vſum ſacerdotum ſuppoſitus erat, Si mundi ſunt pueri, maxime à mulieribus, manducent. Neque uerò manducare permiſſi ſunt, anteq̃ Dauid certiorem eundem faceret, dicens: Cõtinuimus nos à mulieribus ad heri & nudiuſtertius: & fuerũt uaſa puerorũ munda. Si ergo panem illum in quo nil aliud diuinitatis latebat quam ꝙ ſacr̃m, hoc eſt, figura erat ſacroſancti panis qui de cęlo deſcẽdit, edi nefas erat niſi ab his qui eſſent ab uxoribus mundi: quanto ergo iuſtius idẽ nitor illos decet qui ipsã ſacri ueritatẽ tractant: hoc eſt quotidie ſub ſpecie panis Dei corpus manducant? Accedit & alia figura, ꝙ legalẽ agnũ niſi ſuccinctis renibus cœnare non licebat. Quod Gregorius homil. 22. ſuper euangelia exponens ait, in renibus delectationẽ carnis ſedere: ob idq; illic ſignificatum eſſe, ut q pascha comedunt, uoluptates edomare debeant: & carnem à luxuria reſtinguere. Igitur cum ſacerdotes euangelici quotidie agnum immolent immaculatũ, par eſt ſuoq; muneri decentiſſimum, vt abſtinentia carnis perpetua fulgeant. Adde & rei huius tertiam eandemq; peculiarem umbram in ſacerdotibus antiquæ legis: Legitur. n. Exod. 28. Porrò filijs Aaron tunicas lineas parabis, & infra: Facies & fœmoralia linea ut operiant carnem turpitudinis ſuæ à renibus uſque ad fœmora. Quod quidem uenerabilis Beda, libr. 3. de tabernaculo, interpretatus ait, fœminalia illa caſtimoniam, quæ appetitum copulæ coniugalis prohiber propriè deſignaſſe: ſine qua nemo, inquit, uel ſacerdotium ſuſcipere, uel ad altaris poteſt miniſterium cõſecrari, id eſt, ſi nõ aut uirgo permanſerit, aut contracta uxore coniunctionis fœdera ſolueri. At uerò ſicuti res eccleſiaſticę aurea ſunt catenæ connexæ, ſic uno deſfracto nodo, oẽs diſſoluuntur. Propterea eccleſia hanc à ſuis ſacerdotibus ſanctimoniam requirit, ꝙ inconcuſſe credit corpus Chriſti verũ ab ipſis retractari: poſtq̃ ergo Lutherani eiuſdẽ corporis ſacralem ueritatẽ diffitentur, nil mirum ſi eundem candorẽ à ſuis ſacerdotibus non deſiderent. Tertiũ decentiæ huius caput ſumitur ex altiſſimò meditationis, orationisque culmine, cui ſacerdotes dedicantur. Debent nanq; ſacræ ſcripturæ legendæ ac relegendæ ſe totos dedere: ut ſicut nubes in ſublimi uolantes ſaluificam pluuiam populo ſuppeditent. Vſus aũt uxoris non mõ corpus cõſpurcat, uerum & mentem deprimit & obnubilat: atque adeo ſupernorum contemplationi ineptiſſimam reddit. Vñ Apoſtolus 1. ad Corin. 7. ubi cõiuges admonet ne ſe inuicem coniugali officio defraudent, exceptionem nihilominus faciens ait: Niſi forte ex conſenſu ad tp̃s, ut uacent orationi, nimirum docens quanto ſit impedimento officium illud eleuandæ in Deum menti. Cum ergo ſacerdotes iugi ſint meditationi & orationi pro ſe & populo conſecrati, dẽnt ab illo officio, atq; adeò ab illo fœdere eſſe perpetuũ alieni. Vnde ſi ab Ethnicis ẽt licet teſtimoniũ petere, peripateticus Theophraſtus in lib. de nup. ſapienter ſcripſit, per coniugiũ impediri ſtudia philoſophiæ, neq; poſſe quenq̃ libris & uxori pariter inſeruire. Et, quò ad ſacerdotes reuertamur, Origenes homil. 23. ſup libro Numero. eundem Paulinum locum ediſſerens, ſic colligit: Vñ mihi vr̃ ꝙ illius ſolius eſt offerre ſacrificium indeſinẽs (de ſacerdotibus porrò loquens) qui indeſinẽti & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Et Ambroſius in tertiũ caput 2. Timotheum. Si. n inquit, plebeis hominibus orationis cauſſa ad tempus abſtinere iubetur, quanto magis Leuitis ſacerdotibus, quos de noctuque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Et Hieronymus libro primo, contra Iouinianum eadem fermè repetens uerba (quæ ambo ex Epiphanio, tomo primo libro ſecundo in hæreſi Catharorum deſumpſiſſe uidentur) ſubdit: Si ſacerdotibus ſemper orandum, ſemper ergo illis cauendum eſt matrimonium. Neq; verò

Planiſſima præteritę cõcluſionis figura.

Secunda figura.

Gregorius.

Tertia eiuſdem ueritatis umbra.

Beda.

Tertia ratio.

Theophraſtus

Origenes

Ambroſ.

Hiero.

Epiphanius.

verò huius exemplum in ſacerdotibus defuit antiquæ legis. Hac.n.de cauſſa, ut 1. Paralip.14. à Dauide inſtitutum eſt, & Lucæ 1. memoratum, per vices miniſtrabant templo: illoque tempore vxorum conſortio intra templum clauſi abſtinebant: nempè quòd cum eorum orationes ſicut incenſum quod ad altare cremabant, in conſpectu Dei aſcendere profiterentur, vnà cõfitebantur non poſſe illas nitidè fundere, niſi eſſent ab coniugibus ſequeſtrati. Vnde *Beda.* Beda ſuper eundem locum exemplum colligit ꝙ ſacerdotes noſtri, quibus non per uices, ſed ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuæ eſſe debeant caſtitati addicti. *Quarta ratio.* Quartus deinde fons eiuſdem inſtitutionis eſt, ꝙ ſacerdotes euangelici, qui, vt Paulus ad Coloſſen. 1. admonet, ea implent quæ deſunt paſſionem Chriſti, delicta iugiter debent lugere populi, perpetesque adeo facere pœnitentiæ fructus. Hanc.n. ob rem ut Oſeæ 4. legitur, peccata, hoc eſt, oblationes pro peccatis comedũt: luctui autem nihil magis ex diametro reluctatur quam uenerea voluptas: ut pote quæ ſpiritus omnes exhalans, animam in carnem transformat. Propter qđ de homine ante diluuium dictum eſt: Non permanebit ſpiritus meus in homine: quia caro eſt. Vnde ſi pœnitentibus, uti Ionæ 3. legitur, ieiuniorum mœrores congruunt & illis qui antiquitus cultui templi offerebantur: uinum & ſicera, omne quod inebriare poterat, interdicebatur: multò congruentius euangelicis ſacerdotibus prohibetur, quæ uno truculentius inebriat. *Quinta ratio.* Adde rationem quintam, ꝙ niſi impudentiſſimus hæreticus, negare nemo poteſt, cœlibatum, præſtantem eſſe uirtutem, quam potiſſimum ſacerdotes populo prædicare & commendare debent, uiduasq; & reliquos continentes ad caſtitatem animare. Quomodo aũt poteſt hortator eſſe uiduitatis, virginitatis, aut caſtitatis, *Sexta.* qui ipſe coniugij lege uiuit? Ex ſexta inſuper radice ortum habuit ſancta hæc inſtitutio: nempè ex cura quam ſacerdotes gerere tenentur populi. Tenentur.n. & pauperum, & uiduarum, & orphanorum patrocinium ſuſtinere, & inter egenos ſua bona diſtribuere: huic autem perſoluendo muneri nihil pugnantius obſtit quam cura rei familiaris, vbi vxor eſt, & liberorum germina. Vnde Pau. 1 ad Corinth. 7. Volo, *Paulus.* inquit, vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ Dñi ſunt, qũo placeat Deo. Qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt qũo placeat uxori, & diuiſus eſt. Quo loco Ambroſius: Amputata, *Ambroſ.* inquit, ſolicitudine rei uxoriæ, quæ ſola in mundo cæteris grauior eſt, ad Deum promerendum animus eruditur. Hęc ille. Inter omnes ergo mundanas ſolicitudines res uxoria moleſtiſſima eſt, & negotiorum anxietatibus occupatiſſima. Nam huic cętera cuncta ſeruiunt, non ſolùm vt in præſenti illa onera ſuſtententur, verum ut perpetuæ ſucceſſioni proſpiciatur. Qua vtique ratione Iouinianus ipſe pudicitiæ oſor, ut D. Auguſti. libro de hæretic. capitu. *Auguſt.* octuageſimo ſecundo. refert, licet non ob meritum, tamen ut eiuſmodi moleſtiarum ſarcinã ſibi caueret, noluit ſe matrimonio addicere, ei ergo qui vxori alligatus eſt, nulla ſit reliqua libertas, quæ tamen ſacerdotum functioni maximè *Septima ratio.* eſt neceſſaria. Septimus locus huius perſuadẽdæ eccleſiaſticæ ſanctionis deſumitur ex auctoritate qua ſacerdotes in eccleſia Chriſti ad ſacramentorum miniſterium pollere debent, atq; ex honore illis debito: ſm illud Eccleſiaſti 7. Honora Deum, & honorifica ſacerdotes. Quod de noſtris potiſſimum intelligendum eſt: qppe qui non tantum diuina, verùm & Deũ ipſum ſacramento tangunt. Hæc.n. auctoritas inde illis maximè adnaſcitur quod ſint egregio loco, hoc eſt extra plebis gregem. Si aũt mariti eſſent in media verſarẽtur plebe, neque honor illis haberetur egregius, neque reuerentia, immo pudor eſſet myſteria diuini corporis & ſanguinis in manibus maritati hominis adorare: & metus, peccatorum cõfeſſionẽ illis cõcredere cui uxor ſemper aſſiſteret: nam inter uirum & uxorem, nihil ſecreto ſeruatur. At uerò Lutherani, ut ſuprà dicebam, quia hæc omnia ſacramenta denegant, *Octaua.* nihil mirum ſi neque ſuis ſacerdotibus ullam uenerationem impendant. Octauum utique caput, idque non in inferioribus habendum huius inſtituti eſt, tum ſacerdotalis alimoniæ prouidentia, tum & pax atque tranquillitas, quæ ex uxorum conceſſione turbarentur. Enimuerò

uerò ſi vxorum proliumque turba obſepirentur, tunc ſacerdotia illis ac præbendæ non ſufficerent. Eſſent.n. honeſtè alendi. Etenim Leuiticis, quæ duodecima pars erat populi, eò decimæ ſufficientes erant, ꝙ integre illis obueniebant. Et prætereà ꝙ non tot erant tunc unius templi miniſterio neceſſarij quot nunc tantæ eccleſiarum moltitudine. Ex qua re conſequens fieret ut deberent eſſe opifices & coloni, quales erãt fortè Leuitæ, qualesq; Lutherani ſuos optant habentq; ſacerdotes. Vnde in quantum uilipendium eorum ordo apud nos ueniret, unuſquilibet ſe cum repetet. Inſuper ſi ſacerdotibus coniuges adhærerent tunc totam ſuam ſollicitudinem & uigilantiam illuc congererent, ut ſua ſacerdotia quaſi hæreditario iure in filios transfunderent. Hoc.n.nobis ſacerdotum ambitio documento eſt; qui filios habent. Si .n. quibus nefas eſt & pudor filios ſuos præbendis ditare, nihilominus id tantopere ſatagunt, quanto illi id facerent libentius & audacius, quibus non pudor, ſed honor eſſet longa liberorum ſerie abũdare? Ad hæc demũ accedit quod ſi ſacerdotes *Poſtrema ratio* coniugati eſſent, tunc ad epiſcopatus non niſi magnates, puta Duces & Comites, ac cæteri ſeculares principes & aſſumerẽtur, & ad pinguia beneficia alij ſeculares nobiles. Quare omnia litibus eſſent diſcordijſque ac bellis plena, cunctaq; adeo res eccleſiaſticæ ſusq; deq; confuſæ. Hæc ſunt quæ de hac re meditari ſoleo.

Ad primum igitur argumentum in con*Ad primum ar.* trarium reſpondetur, ꝙ eo Chriſtus Apoſtolos de matrimonio ſumpſit quod tunc cœlibatus religio non perinde atq; nunc in conſilio, in uſuq; erat. Attamen ut doceret ꝙ tranſacta lege (ut apoſtolica uerba quæ ſunt ad Heb. 7. permutemus) ſacerdotum ratio erat ſimul mutanda, illos ad cœlibatum euocauit, Ioannemq; adeo de medius nuptijs ad virginitatem: quãuis, ut Hieron. lib. 1. contra Iouinia. auctor eſt: *Hiero.* de ſolo Petro certum ſit habuiſſe uxorem: de alijs autem non ita conſtet. Illo tamen ex ſuperfluo admiſſo ambigi non debet, uti ait ibidem Hieronymus qui annuentibus uxoribus uota fecerint caſtitatis. Id quod ex illis uerbis Petri. Matth. 19. colligitur: Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Alluſit enim ad id quod ab ore Chriſti adoleſcenti dictum audierat: Si uis perfectus eſſe, uade & uende &c. & ſequere me ubi religionum inſtituta fundantur. Ad ſe*Ad ſecũdum ar.* cundum uerò argumentum, quod ex Paulinis uerbis acceſſebatur, articulo proximo, commodius reſpondebitur. Ad ter*Ad tertium arg.* tium de antiquis ſacerdotibus quod ad rem præſentem attinet, reſpondetur, eorum rationem latiſſimè à noſtra deſtitiſſe. Primum quòd illi non ſacramentorum ueritatem, quibus nunc Chriſtus offertur, ac Spiritus ſancti confertur gratia, ſed horũ penitus umbras tractabant: quare non tanta ab illis deſiderabatur munditics: tametſi lotionibus quæ illis erant frequentes, candorem qui in noſtris debet ſacerdotibus ſplendere, præſignabant. Prætereà, vt Leuiti. 21. legitur: ſumus ſacerdos uirginem ducturus erat, non autem uiduam aut repudiatam, aut ſordidam, & cum templo ſeruiebant, ut dictum eſt: ab uxoribus abſtinebant: quod nonnullum erat candoris indicium. Vnde 1. ad Timoth. 3. Ambroſius ueteribus, inquit, idcirco con*Ambroſ.* ceſſum eſt ſacerdotibus uxores ad uſum habere, quia multum tempus otio uacabant à miniſterio. Multitudo enim erat ſacerdotum ut per uices ſeruire poſſent: nunc autem iugiter eſſe debent in miniſterio. Ad hæc, tunc nondum prodierat cœlibatus conſilium. Adde quòd Leuiticus ordo ſuam per ſe duodecimam tribuum conſtituebat, apoſtolici numeri prognoſticam: ob idque neceſſe habebat ſuam ſobolem uxorio munere procreare, noſtris autem ſacerdotibus ſola commiſſa eſt ſpiritualis genitura: uidelicet animas in Chriſto renatas, ſuo uerbo, miniſterioque & ſtudio lactare, fouereque ac nutrire. Id quod egregiè Arator in ſuo illo carmine, quo Apoſtolorum Acta contexit, hiſce uerſibus declarauit.

Eccleſia nunc alma fides ſine fine pudicos
Pontifices iubet eſſe ſuos: & quærit in omni
Cauſa tribu, quos rite probet: neque ſanguinis iſte,
Sed meritis ſucceſſus erit.

Quocirca Græci Leuitarum inſtitutum imitantes, multò feciſſent conſultius ſi Lati-

Latinis Chriſtianorum ſanctionibus auſcultarent. Sed de ipſis inferius repetendũ nobis eſt. *Ad quartum.* Ad quartũ latè cõtra Iouinianũ Hierony. rñdet, ꝙ eccleſia cœlibatum anteferens, matrimonium minimè damnat: ſed docet, vt illud ad propagãdũ humanũ genus neceſſarium eſt, ita & ſacramẽtorũ miniſtros cœlibatum decere. Sicuti nõ cõdemnat iuſtitiæ miniſtros, licet ſuos ſacerdotes à cruento illo munere arceat. Hoc aũt cõe argũ eſt, & ſatis à patribus locupletatum. *Ad quintum.* Quintum autem argũ eſt quod cum ſubſequentibus punctim tangit. Fatemur nanque caſtitatis uotum non eſſe obſeruatu facile, ſacerdotumque ordinem, *Ad ſextum.* eccleſiæ neceſſarium perquam numeroſam eſſe. Et (quod in ſexto argumento obtendebatur) agnoſcimus inſuper in priuatis ædibus non vſque adeo tute ſeruari poſſe eiuſmodi uotum, quam in monachorũ clauſtris. Neq; uerò inficias imus, *Ad ſeptimum.* vt ſeptimum argũ admonebat, crebros eſſe in clero cõcubinarios & adulteros. Sed tamen ad hæc multimodum reſponſum *Prima ſolutio.* damus: Primò, Reipublicæ & maximè eccleſiæ ſtatuta ex fine iudicanda ſunt, licet non omnibus incommodis obuiari poſſit. Cum ergo ad ſacroſanctum altaris miniſterium cãdorem illum & animi & corporis in ſacerdotibus florere deceat, cõgruũ fuit ſic illos inſtituere non obſtantibus carnis inſultibus, quos humanam fragilitatem neceſſe eſt quocunq; ſtatu perpeti. Alioqui & lex diuina quæ oẽm libidinem inhibet, iniqua eſſet. Innumeri ſunt q carnis lapſu polluũtur quam plurimiq; adulteri. Deleantur ergo leges hæc prohibentes. *Secunda* Secundò: Nemo ad ſacerdotum compellitur: imò ſi ſacros canones cõſulas, neq; ullus niſi maturo iudicio admittitur: nempè qui ætate ſit legitima, vt ſibi uidere deliberatè poſſit, quid ualeant humeri: mox ut morum probitate rerumq; cognitione ac ſcientiæ lumine fulgeat: ut præter alias complures ſanctiones uidere eſt apud Alexand. tertium toto titulo de ætat. & qualita. & ordine perficiẽdorum. Ob id enim *Paulus.* ait ad Timoth. Paulus oportere epiſcopũ, atque adeo ſacerdotem, teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt, ne in opprobrium incidat & in laqueum diaboli: Et eundem diſcipulum admonitum curauit, ne cui citò manus imponeret: & Titum docuit quãtis ſplendere deberet uirtutibus qui ad ſacerdotium aſſumendus eſſet. *Tertia.* Tertiò reſpondemus, humanam naturam, non eſſe vſq; adeò imbecillem & lubricam quin uigilanti cura cautelaque adhibita, ualeat ſe a carnis incurſionibus per Dei gratiam tueri. Hanc.n. ob rem ſancta Nicena Synodus vt 3. eius cano. uidere *Nicena ſynodus.* eſt omnem extraneam mulierem à tectis ſacerdotum abegit, abactaſque ſubinde uoluit Syricij decretum: quod eſt 18. diſtinc. *Syricius Papa.* canon. fœminas. videlicet ut non niſi mater, aut ſoror, aut auia cum ipſis commorentur. Attñ hæretici, ut Hieronymus ſuper tertium Hieremiæ caput ſapienter adnotauit, cum habitent in Aquilone, uñ oẽ malũ panditur, perdito calore fidei audire illud Apoſtoli non poſſunt: Spiritu feruentes. Vnde uoluptatibus ſeſe tradentes, caſtitatis inimicis, non põt non eſſe pudicitiæ hoſtes, naturæq; infamatores, aſſerẽtes non poſſe hoĩes uiſi ut fœminarũ mancipia uiuere. Quamuis diffiteri non poſſimus, numerũ tam nunc ſacerdotũ multo ampliorem in eccleſia permitti, admittiq; citra delectum in hunc ordinem plebeios ac infimæ claſſis homines: idque eiuſmodi ordinem in infimum, quo nunc iacet, locum proieciſſe. *Quarta ſolutio.* Quartò loco reſpõſioni noſtræ adijcimus, ꝙ coniugale officium, etſi iuxta Paulinum monitum, patrumq; adeo confeſſionem non nullum ſit bene natis hominibus remedium effrænis carnis ſedãdæ, tñ laſciuis & obſcenis adeò non eſt remedium vt ſit ẽt pernicioſum periculũ. Auſculta Paulũ 1. ad Corin. 7. Si acceperis, inquit, uxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccauit: tribulationes tamen carnis habebunt huiuſmodi. Quæ quidem tribulationes non tantum ad familię moleſtias referendæ ſunt, uerũ & ad eaſdẽ carnis illecebras quibus occurrere licentia illa maritali putabant. Hoſtem enim fugientes, in hoſtiles pugnas incidunt: ignem extinguere uolunt: & ignem ſuſcitant. Vnde *Auguſt.* Auguſtinus in libro de ſingul. cleric. Mariti, inquit, & uxores coniugia quotidie gerentes, non ſibi ſufficiunt. Hæc ille. Nemo ergo credat carnali uoluptati obſequendo, eidem obuiare: ſed fugienda eſt prorſus. Adde quòd coniugalis

vſus

vſus tum natura ſua ſarietatem facit, tum, irritante dæmone, nauſeam, & alieni thalami deſiderium. Quocirca dum iſti hæretici ſacerdotes uolunt continentes maritos efficere, adulteros procreant. Non debuiſſet ergo, ut ad Panormitanum reſpiciamus, ſacrorum canonum expoſitori illã cenſere ſalubrem medicinam ut carni aduerſus ſpiritum depugnanti fœdè indulgeretur. Non.n.ſic nos uoluit inſtructos Paulus ubi aiebat: Volo autem omnes uos eſſe ſicut meipſum. Sanctius certè S. Tho.q̃õne præſenti, articulo uudecimo, admonitos voluit eccleſiæ prælatos: nempè q̃ periculis humanarum rerum per res humanas obuiandum ſit: non autem per hoc q̃ res diuinæ conuertantur in uſum humanum. Eò potiſſimum quòd alia remedia præſentiora ſunt morbo titillantis carnis medendo, quàm ei obſequendo eius excitare pruriginem. Si modo eadem remedia uigilantius eccleſia in ſacerdotum ordine inſtauraret, & ad ſacros canones exigeret. Nempè ut ſactorum doctrina pollerent, frugali vterentur menſa, ſecularibus abſtinerent, tum delitijs tum commercijs, orationi denique incumberent. His enim inſtitutis multo efficacius clericorum corruptioni proſpectum foret, quàm eos in matrimonialia impedimenta ſubmergendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſacerdotalis continentia ab ipſis ſtatim eccleſiæ incunabilis cæperit.

SEcundo loco de antiquitate huius inſtituti dicendum ſupereſt. Et more noſtro quòd non ab ipſis eccleſiæ primordiis fuerit exortum arguitur eodem loco ſupra citato, ut limatius exponatur. Apoſtolus.n. epiſcopos commonuit ut unius eſſent uxoris uiri: haud ergo ab illo ſæculo originem mos iſte traxit. Secundò extat canon ſextæ Synodi Conſtantinopolitanæ, quæ habita fuit ſub Agathone Pontifice, tempore Conſtantini Quarti. Anno ſalutis 673. & refertur 31. diſtin. canon. quoniam. Canon eſt: Quicunque diligens inuentus ſudiaconali ordinatione, aut diaconali, aut ſacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem aſcẽdere gradum pro uxoris ſuæ cohabitatione. Neque etiam tempore ordinationis ſuę profiteri cogantur quòd abſtinere debeant a legalis uxoris familiaritate. Tertiò argui tur auctoritate quæ tribuitur Auguſtino in 15. de Ciuit. citaturq; à Gratiano cano. cum igitur. 35. quæſtio. 1. Cuius uerba ſunt: Eccleſia poſt apoſtolica inſtituta quædam conſilia perfectionis addidit: utpote de continentia miniſtrorum eccleſiæ. hoc ergo non erat neceſſitatis præceptum, ſed honeſtatis conſilium.

Primum argum. *Secundũ* *Tertium*

Contrarium uerò nos edocet decretum Calixti I. quod hr̃ 27. diſtin. c. presbyteris, ait, Presbyteris, diaconibus, ſubdiaconibus, & monachis concubinas habere ſeu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi: iuxta ſacrorum canonum definitionem iudicamus. Sedit Calixtus circa annum Redemptionis. 218. cum ergo ipſe antiquiores canones citet, documentum eſt rem eſſe antiquiſſimam. *Calixtus*

Quæſtio præſens quinque concluſionibus eget, ut eius ueritas clareſcat. Prima Apoſtolorũ ſeculo permiſſum fuit ut qui coniugali commercio impediti erant, nihilominus ſacris initiarentur. Id quod nullo alio opus habet teſtimonio, q̃ illo bis iam citato Paul. 1. ad Timoth. 3. ad Titum, 1. ubi ait oportere epiſcopum eſſe unius vxoris uirum. Haud enim eludere loca illa poſſumus, dicentes intelligi de his qui cum fuiſſent matrimonio mancipati, iam eſſent uxoribus uidui. Paulinus enim contextus planè commouſtrat illos eſſe intelligendos qui matrimonio durabant: tum quòd unius uxoris uir, hoc ipſum ſonat quod uxorem habens: tum etiam quòd inter alias eius virtutes hanc etiam ponat, ut ſit ſuæ domui bene præpoſitus. Sed in hoc confirmando, nõ eſt cur immoremur. Nam ſi ille non eſſet ſenſus Pauli nunquàm poſtmodum eccleſiaſtica iura coniugatis permitterent fieri ſacerdotes: quod tamen permittunt, ut canon. quoniam. ſupra citatus, diſtinctio. 31. & canon. ſi quis diſtinctio. 32. & mos ipſi Græcorum conteſtantur. Quare quod in eius loci expoſitione ait Hieronymus uidelicet, Non dicit qui unã ducat, ſed qui unã habuerit, *Prima conclu.*

non ſic eſt intelligendum quaſi tunc non haberet, ſed ꝙ aliam ante ne dixerit. Hoc enim docuit propter ſacramentum Chriſti, qui vnicam ſibi eccleſiam deſponſauit. *Rō concluſionis* Ratio autem aſſerti in hac cōcluſione eſt: quòd cum Oriēs tunc eccleſia copia miniſtrorum egeret: neque cœlibatus fuiſſet tunc tanta religione auditus, conſtringebatur ex ordine coniugali philoſophos aſciſcere, & ſenes atque alios qui prudentia ualerent, quibus ſua miniſteria & functiones interim committeret: quouſque adulta alius poſſet ſibi ſanctius conſtituere. *Secunda concluſ.* Secunda concluſio. Receptiſſimum eſt nunquam ſacerdotibus licuiſſe poſtquam eſſent ſacro miniſterio, addicti uxorio ſe negotio implicare. Concluſio eſt quam *Vualdē.* inter alios celeberrimus Vualdenſis uigilantiſſimus antiquitatis ſcrutator affirmat tomo.2. qui eſt de ſacramentis, ca. 129 & *Iodocus Clithoueus.* tomo,5. de ſacramentalibus, ca. 16. Et Iodocus Clithoueus, non pœnitendus auctor. lib. de cōtin. ſacerd. cap.4. ait eandem fuiſſe ſententiam probatiſſimorum auctorum in qua omnes ſancti patres uno conſenſu conueniunt. Citamus iſtos auctores eò quòd cum concluſio hæc negatiua ſit, eademque hiſtorialis, inde potiſſimum fidem commeretur quòd ſi contrarium in uſu quandoque & more fuiſſet, non defuiſſet eius hiſtoria: quæ tamen nulla extat. Tametſi eadem concluſio ex canonibus proximè citatis non obſcurè colligatur: qui ambo ſunt ſextæ Synodi Conſtantinopolitanæ. Nam in can. quoniam. quo ſacerdotes in coniugio permanere ſinuntur duntaxat fit mentio de contracto ante ſacros ſuſceptos ordines. Et canon, ſi quis. diſtinctio.32. ſic habet. Si quis eorum qui ad clerum accedunt, uoluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem ſubdiaconatus faciat. Vnde à contrario ſenſu infertur, poſteà non licere. Et *Cōcilium Neocæſarienſe.* in Concil. Neocęſa. quod refertur diſtinc. 28. Præsbyter ſi uxorem duxerit ab ordine deponi debet. Attamen ut integra fide cuncta referamus, ſunt uerba *Stepha. Papa.* Stephani Papæ in can. aliter eadem diſtinct.31. quæ rem uidentur facere dubiam. Ait.n. quòd Græcorum ſacerdotes diaconi & ſubdiaconi in matrimonio copulantur. Ob quæ *Caieta.* verba Caieta. 12. quæſtione. primi quolibe. audēter ait, ꝙ etiam poſt ſuſceptos ordines quondam ſacerdotibus licuit matrimonio copulari. *Diaconis ac ſubdiacōis olim pmiſſum erat poſt ſuſceptū ordinem nuptias celebrare.* Nimirum gloſſam eiuſdem capituli ineptam reputans: quæ ubi textus ait copulantur, exponit, copulato vtuntur. Porrò aūt propter illum textum non debuiſſet vniuerſalem confeſſionem Doctorum deſerere, quæ in citatis modò iuribus egregiè fundatur, optimaq; corroboratur rōne: & Græcorum more, ut fertur, comprobatur. Nam Latinè uerbum paſſiuum nō ſolùm actionem præſentem cæterum & præteritam ſignificat. Nulla ergo eſt uiolentia dicere, copulantur, id eſt copulati permanent: ut non ſit ſenſus ꝙ liceret illis nouo connubio copulari, ſed copulatos uiuere: ut habetur ca. cum olim. de cle. coniuga. Hoc tñ fateor negari non poſſe, quin olim diacones & ſubdiacones permitterētur etiam poſt ordinem ſacrum ad nuptias peruolare: dum tñ id in ordinū ſuſceptione proteſtarentur, ut ex tex. Synodi Anchiritanæ 28. diſtin. cano. Diaconi. *Synodus Anchyritana.* Ad ſacerdotium tamen nō admittebantur niſi conuerſionis propoſito confeſſi eſſent caſtitatem, quæ uerba ſunt Concilij Arelaten.4. quod eadem diſtinct. refertur, *Cōcilium Arelatē.* cano. Præterea. Rōnem concluſionis huius illam Doctores, afferūt, ut Clithoueus *Ratio poſitæ concluſionis Sentētia Clithouei.* refert, quod cum opus ſacerdotale præſtantius ſit coniugali, neque diuino iuri neque naturali cōſentaneum patres unquam duxerunt, ut à ſacerdotio ad coniugium retrocederetur: fieret.n. iniuria, tum ſacroſanctæ ſanctioni, tum etiam eccleſiæ, cum qua ſacerdos nuptias celebrat. Hanc inquam ob cauſſam qui uxoribus ſoluti ſacros ordines expetebant, cogebantur ſi ſacerdotes creari iuberet, uotum ædere caſtitatis, ut modo fit. Quamuis propter perſonarum tunc inopiam, ut prædiximus, cōiuges etiam ſine tali uoto admitterentur: ut habet citatus tex. quoniam. diſtinct. 31. Iſtæ ergo concluſiones citra controuerſiam in confeſſo cunctis ſunt catholicis. *Prima ratio contra proximā ſententiam.* Neque ullus ſecundam niſi Iouinianiſtæ, & Vvicleuiſtæ, ac demum Lutherani abnuunt. At uerò quod orthodoxorum nonnulli, quorum eſt Clithoueus in præalle. lib. ca. 13. affirmant. ſ. uotum ſacerdotalis continentiæ eſſe indiſpenſabile, neq; Summi Pontificis auctoritate relaxari poſſe

ut

Digitized by Google

vt qui ſemel ſacerdos eſt uxorē ducat ægerrimè fieri poteſt probabile. Nam ſi id intelligant ante idem uotum emiſſum, ita ut nequeat eccleſia ſtatutū abrogare, falſum planè eſt. Nam Græci qui iuxta ſanctiones ſextæ Synodi ſacerdotes una ſunt & mariti, uerè ac legitimè ſunt ſacerdotes. Quare non dubium quin idem eccleſia de Occidentalibus ſancire poſſit, ut S Thom. 2 2. quæſt. 88. art. 11. confitetur, eò quòd caſtitas non eſt intrinſecè annexa ſacerdotio, ſicut religioni. Quod prædicti auctores non animaduertentes, argumenta quæ proprie de religione militant, ad ſacerdotiū applicant. Quare poſſet pariter ſtatuere, ut poſt ſuſceptos ordines ad matrimonia aduolarent, permitterentq́; ſimul in ſacerdotio: qm̄ hoc totum ad ius pertinet eccleſiaſticum: quippe quòd lex nulla neu naturalis neu diuina uetat. Si uerò ſuam ſententiam de uoto ſolenni iā emiſſo intelligant ita ut cum ſacerdotibus qui nunc in eccleſia ſunt Occidnetali diſpenſari non poſſit, aliquantulo probabilius loquuntur: ſed tñ neq; prorſus quod demonſtrare proponūt, ſatis comprobant. Nam cùm ſtatutū illud eccleſiæ non de intimā ſit rōne ſacerdotij, nulla rō neceſſario negare cogit quin poſſit ēt ſuper hoc Papa diſpenſare, licet, ut ſuperiori articulo monſtratum eſt, exitioſiſſima eſſet eccleſiaſticæ rei clades. Hoc aūt eſt quò præſens hæc noſtra diſputatio feſtinat: utrum illicò ab eccleſiæ ortu mos inoleuerit, ut qui ex cōiugio ad ſacerdotium recipiebantur non prius reciperentur quam annuentibus uxoribus perpetuam caſtitatem uouerent. Haud.n. ad conuincendos iſtos hæreticos noſſe hoc parum refert. Et exiſtit utrinque pugnax argumentorum acies, quæ me ſemper penè tenuere perplexum. *Tertia concluſio* Affirmauerim hic autem ſub probabilitate, quæ mihi perquam maxima eſt, concluſionem tertiam, nempè ꝙ circa Apoſtolorum tpa cunctis fuerit ſacerdotibus vxorius uſus interdictus: licet mos poſteà fuerit corruptus. *Argum. pro concluſione.* Exiſtit enim apud me hoc ab iſta parte argumentum: Sacerdotium euangelicum nunquàm non fuit præſtantius habitum quàm Leuiticum: illi autem ſacerdotes quando templo ſeruiebant, ut panes propoſitionis dignè ederent, ab uxorum contubernio abſtinebant: vbi articulo præcedenti monſtratum eſt. Qui ergo credi poteſt, ut diuini Apoſtoli eorumque diſcipuli ferrēt panem uiuum, qui de cœlo deſcendit, eorum manibus cōtrectari, qui de uxoris latere illa die ſurrexiſſent? Adde, quòd ſi hæc meditatio poſteris in animum induxit, nempè Occidentali eccleſiæ, ut ſacerdotes à coniugali commercio arcerentur, quæ potuit eſſe neceſſitas quæ primitiuos illos patres excuſaret, ne id ipſum prouiderent? Sed ais, raritas tunc erat uirorum quibus ſacerdotalis prouincia demandaretur. *Cōfirmatio.* Fateor equidem: ſed tamen neque eccleſiarū tāta erat frequentia, quin feruente tunc Chriſti ſanguine inueniri poſſent homines ætate prouecti, literis & probitate præditi, qui illam caſtimoniā uxorū conſenſu profiterent. Et cōfirmatur. Si Græci, Latinorū de hac re inſtitutū non ſuſcipientes, nunq̄ auſi ſunt qn̄ templo adminiſtrant, uxores inuiſere, non ne teſtimonium eſt ab ipſis eccleſiæ incunabulis aliquid ſanctius in more fuiſſe?

Secundum autem, & quod me uehementer urget argm̄, eſt, quod ex ſuperioribus cōcluſionibus egomet mihi excogito: Cōſtituiſsimum enim cunctis eſt ſtatim ab eccleſiæ incunabilis coniugatos quidem ad ſacerdotium admitti ſacerdotes uerò à ducendis uxoribus fuiſſe cohibitos. Hoc autem diſcrimen nulla quiuit alia eniti ratione, quàm quòd neutri illorum uſui matrimoniali indulgere ſinebantur. Alioqui ſi qui in matrimonio erant, poterant uxoribus uti, quidnam quæſo uetabat, ne, & ſacerdotes poſſent pariter inire connubia. Nam ſi fateamur coniugatos uxorio uſu fuiſſe interdictos, palam fit ratio, cur poſt ſacerdotium interdiceretur cōtractio matrimonij nempè quia uouebant caſtitatem ſicuti cæteri, qui erant uxoribus copulati. Adde, quòd illa diſparitas, ut alij uxorio fruerentur complexu, alij uerò minimè, nequiſſet non decorum Eccleſiaſticum deturpare. Profectò quando nulla extaret auctoris aſſertio rationes me uehementer in hanc cogerent ſententiam: ſed extant nihilominus ſanctorum patrum teſtimonia quæ conſideratius penſata, rem aperiunt. *Epiphanius.* Eſt quippe in primis auctoritas antiquiſsimi Epiphanij, encomijs Hieronymi atque Auguſtini illuſtriſsimi: cuius

uerba

verba ſunt, tom.j.lib. 2. in hæreſi Catharorum: Re uera non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui à nuptijs mortua ipſorum uxore ſecundis nuptijs coniuncti ſunt, propter excellentem ſacerdotij honorem ac dignitatem. Et hoc certò ſancta Dei Eccleſia cum ſynceritate obſeruat. Sed & adhuc uiuentem & liberos gignentem unius uxoris uirum non ſuſcipit: ſed eum, qui ſe ab una continuit aut in uiduitate uixit, diaconum, & presbyterum & epiſcopum, & hypodiaconum & maxime ubi ſynceri ſunt canones Eccleſiaſtici. Et ſubdit: At dices mihi omnino in quibuſdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, & diaconos, & ſubdiaconos. At hoc non eſt iuxta canonẽ, ſed iuxta hominum mentem, quæ p tps elanguit, & pp multitudinem: cum non inueniretur miniſterium. Hæc ille, atq; alia ſubſequenter accumulat ad confirmandum nũquã fuiſſe licitum ſacerdotibus uxoribus uti, quãuis eſſent maritati, niſi ubi propter libidinem canonum ſynceritas non ſeruaretur. Et tomo 2. lib. 3. circa finem, ubi eccleſiaſticam diſciplinam ſcribit, expreſſe ait non eſſe ad ſacerdotiũ admittendos niſi ex his qui aut uirgines ſunt continentiam à proprijs uxoribus ſeruãt, aut ab unius nuptijs uiduitatem cuſtodiunt. Eodem accedit

Hiero. Hieronymi teſtimonium, ubi ait: Quid facient Orientis Eccleſiæ? quid Ægypti & ſedis Apoſtolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiunt aut continẽtes, aut ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt? En tempore Epiphani Salaminæ epiſcopi in Cypro, & Hieronymi, qui in Oriente uitã degerat, quanquam ſacerdotes uxores alerent, earum tñ uſu abſtinebant. Eidem aſti-

Ambroſ. pulatur Ambroſius in expoſitione 1. Timot. ſuper uerbis. Vnius uxoris uirum. Vbi ait: Si qui filios bene gubernauerint, &c. poterunt digni fieri ſacerdotio. & infra. Iã de cætero ſe ab uſu fœminæ cohibentes.

Haym. Atque ibidẽ Haymo. unius uxoris: i. quòd non ſit bigamus: poſtea uerò penitus abſtinere debet. Et ſuprà citatus uenerabilis Be-

Beda. da, lib. 3. de taber. aſtruit tunc temporis nemini licuiſſe in ſacerdotem creari, niſi aut uirgo permanſiſſet aut contracta uxore cõiunctionis fœdera ſoluiſſet. Accedant demum uerba Concilij Carthaginenſis, quæ referuntur 32. diſt. canon. Placuit. Hæc ſcilicet. Placuit Epiſcopos, presbyteros, diaconos, & ſubdiaconos, ſecũdum priora inſtituta etiã abſtinere ab uxoribus. Et uerba ſubinde Leonis Pontificis cano. ſeriatim proximo: ſcilicet. Si quis ex coniugatis deſiderat ad ſubdiaconatum aſcendere, non poteſt ſine conſenſu uxoris ſuæ ut fiat de carnali deinceps ſpirituale coniugium: nemine cogente eos. Neque permittitur poſteà uxor iungi eidem marito ſuo carnaliter, nec cuiquam nubere in uita aut poſt mortem illius. Nempe quia uxor tenebatur etiam facere uotum perpetuum caſtitatis. Et hoc concilium appellat priora conſtituta: ſ. vt arbitror, ſeculo Apoſtolorum proxima. Quin verò & canon ipſe ſextæ Synodi. Quoniam. 31. diſt. quo ſe Græci tuent, id plane docet: ubi ait ꝙ clerici tempore ordinationis ſuæ caſtitatem profiteri non cogantur: illic inquam docentur in primitiua eccleſia ita cogi. Ecce quæ mihi faciunt concluſionem impendio quã maxime probabilem, immo certam: & prætereà quod nunquàm tantum poſtmodum eccleſia conniza fuiſſet caſtitatis uoto ſacerdotes obſtringere, niſi a ſanctis ipſis Apoſtolis id fuiſſet edocta. *Concilii Carthaginenſe*

Nihilominus neque obnuendum eſt eſſe aduerſus hanc ſententiam non exilia argumenta, quibus aliqui putant, ut eſt Clichoueus, contrariam conſtitui. Et primum eſt locus Pauli in ſuperiori articulo & in præſenti allegatus, Oportet epiſcopum eſſe unius uxoris uirum: qui aliter quidem ab hæreticis, aliter verò à chatolicis nobis obijcitur. Ab illis quidem in hoc ſenſu ꝙ ſit neceſſarium antequam quis ſacris initietur uxorem ducere. Sed hic adeò Paulinis uerbis reluctatur ut non alio indigeat mucrone. Altero uerò mitiorique ſenſu a catholicis opponitur: Videlicet ut inde inferant licuiſſe tunc totum etiam cum uxoribus communicare. Ambo tamen ſatis per illorum ſanctorum teſtimonia excluſi ſunt, quos nuperrimè ad confirmandam proximam concluſionem attulimus: quippe qui nõ ſolum negant neceſſarium fuiſſe ut qui ſacris initiaretur, uxorem duceret, uerum aſtruunt eis qui matrimoniali anteà fędere tenebãtur, non licere uxoribus amplius uti. Et præterquam in loco citato, *Primum argum. Clichonei in ꝑfatã ſententiam* *Solutio*

citato,

Hiero. citato, audiamus rurſum expoſitorem Hieronymum lib. 1. aduerſus Iouinianum, vbi noſtram tertiam concluſionem apertiſſimè cõfirmat. Ait n. Non dicit (.ſ. Paulus) eligatur epiſcopus qui unã ducat uxorem & filios faciat: ſed, qui unam habuerit uxorem & filios in omni ſubditos diſciplina. Certè confiteris non poſſe eſſe epũm qui in epiſcopatu filios faciat. Alioqui ſi comprehenſus fuerit, non quaſi uir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Aut permitte ſacerdotibus exercere opera nuptiarum, ut idem ſint virgines quod mariti: aut ſi ſacerdotibus uxores non licet tangere, in eo ſancti ſunt, quia imitantur pudicitiam virginalem. Hæc Hierony. Quare prætermiſſis expoſitoribus perſpiciamus ad Paulus ipſe id minimè obſcurè inſinuauerit. Nam ubi dixit, unius uxoris uirum, ſtatim ſubdit, ſobrium, prudentem, ornatum, pudicum: quod profectò non de pudicitia matrimoniali, ſed de omnimoda intellexiſſe vr̃. Quod & clarius ad Titum cenſuiſſe apparet: quippe ubi ait, iuſtum, ſanctum, continentem. Quaſi dixiſſet, perinde cum coniuge atq; cum ſorore habitãtem, Nam eum qui rei uxoriæ operam nauat, quis continentem appellauerit? Accedit, ꝙ B. Ioannes, epſ fuit Epheſi, qui tñ uirgo electus eſt à Domino, & uirgo in æuum permanſit. Quin verò crebros alios reperias ſanctos patres atteſtantes tẽpore Apoſtolorum obſeruatam fuiſſe ſacerdotalẽ continentiam. Sed eſt præterea

Argum. argumentum contra hanc noſtram probatiſſimam aſſertionem ꝙ inter canon. Apoſtolorum ille extat qui refertur diſt. 28. Si quis docuerit ſub obtentu religionis propriam uxorem contemnere, anathema ſit. Cui conſonat canon quintus Apoſtolorũ. Ne epiſcopus aut presbyter vxorem ſuam prætextu religionis eiiciat, & cano. ſi quis: docuerit. 28. diſtinc. Ad hoc autem rñderi

Solutio poteſt, quidquid hæretici dicant, quibus Clithoueus minimè debuiſſet fauere, ſolum illis locis prohiberi ne ſacerdotes ſic uxores contemnerent, ut eas, liberiſque, & familiæ non prouiderent, ſed domo pellerent. At uerò citra contemptum communi toto ex amborum conſenſu abſtinebant.

Argu. 3. Vehementius tamen argumentum primo aſpectu ſumitur ex hiſtoria Caſſiodori in Tripart. li. 2. c. 14. quæ citatur à Gratiano, 31. diſt. cano. Nicena ſynodus. Verborum ſententia eſt, ne cuncta referamus, ꝙ cum ſynodus ſancire adornaret ne presbyteri cum coniugibus quas ante conſecrationẽ duxerant, non dormirent, Panutius, licet nuptiarum eſſet inexpertus, patribus perſuaſit ne talem ponerent legem aſſerens eſſe grauem fornicationis occaſionẽ. Cui quidem ſententiæ ſtatum eſt: atq; adeò nõ in neceſſitate, ſed uniuſcuiuſque uoluntate poſitum. Ad hanc autem hiſtoriam pri-

Prima reſponſio mum reſpondetur non eſſe relatam inter acta Concilij, ſed ſola Caſſiodori auctoritate uigere. Immo mirum eſt ſi hoc uerum ſit ꝙ in tertio canone eiuſdem concilij, vbi ſacerdotibus interdictum eſt mulierẽ extraneam ſecum habere, niſi fortè mater eſſet aut ſoror aut auia, aut amita, aut matertera, non fuerit inter iſtas exceptas, & uxor commemorata. Sed tamen ut auctoritatem hiſtoriæ non repudiemus, adhibẽda eſt ſecunda reſponſio: nempè id ſolum conuinci qđ nos in cõcluſione adiecimus. ſ. poſt Apoſtolorum ſeculum corruptis ſacerdotum moribus diſſimulatam fuiſſe, ut ex Epiphanio citauimus, obſeruantiam ſacrorum canonum. Et quia tunc Nicena ſynodus cogitabat ſacerdotium ad antiquam formam reuocare, Panutius conſuluit potius eſſe propter corruptũ ſeculum cõniuendum, ſicut nunc facit eccleſia cũ Germanis. Et eodem modo reſpõdendum ad canonem Concilij Gangrenſis, Si quis diſcernit, eadem 28. diſtinct. ubi iubetur quòd ſacerdotes nolentes abſtinere non ſunt ideò à ſacris arcendi. Deniq; ut cuncta quæ diximus patentiora fiant, ſtatuitur

Quarta concluſio quarta cõcluſio. Decretum Eccleſiaſticum ꝙ mõ in Eccleſia Occidentali viget: ut. ſ. neque poſt ſacerdotium coniugia contrahant, neque coniugati ſacerdotes fiant, nõ ſolum ante Nicenam ſynodum factum eſt, uerum quam maximè ſit probabile, proximè ſeculum Apoſtolicum fuiſſe in

Probatio uſu. Probatur ex illo citato canone Calixti, Presbyteris 27. diſtinctio. ut eadem extat conſtitutio, Et ſubditur iuxta ſacrorum canonum definitionem: ubi docetur iam antea fuiſſe canonicum. Anteceſſit autem Calyxtus Nicenam ſynodum annis centum. Sedit quippe anno 214. vſque ad 20.

Digitized by Google

Synodus autem Nicena ſub Sylueſtro celebrata fuit anno 315. *Calixtus* Poſt Calixtum eandem conſtitutionem confirmauit Syricius *Syricius* qui falsò ab aliquibus cenſetur fuiſſe primus eius inſtitutor. Anno 388. cuius decretum extat 82. diſtinct. canon. Plurimos. *Innocen. primus.* Poſt uerò anno 408. eandem ſanctionem ſuo decreto ſtabiliuit Innocētius I. in Epiſtola ad Exuperium: quæ refertur eadem diſtin. canon. Propoſuiſti. His adhibentur, & duo eiuſdem rei canones, Diui Gregorij uidelicet, Nullum. diſtinct. 28. Et ante triennium, diſtinct. 31. quibus ſanctè prohibet ne quis in ſubdiaconum ordinetur niſi perpetuam caſtitatem uoto profiteatur. Extant & quàm plurima huius rei teſtimonia quæ operoſum moleſtumque eſſet huc congerere. Et hæc de Latinorum ſacerdotum inſtituto.

Quinta conclusio Igitur ut ad Græcorum inſtitutum gradum hinc faciamus, quinta poſtremaque præſentis articuli concluſio eſt. Græci nō modo Romanum inſtitutum repudiarunt, verum illud amplexati ſunt, quod ex nullo prorſus uel Apoſtolorum, uel Conciliorum permiſſu elicuerunt: immo omni eccleſiæ antiquitati omnino repugnat. Haud enim tantum eos qui rei uxoriç mā cipati ſunt ſacris initiāt, immo nullum ad eundem ordinem admittunt, niſi rogatus reſponderit coniugatum eſſe. Ad literam ergo Vigilantii errorem ſequūtur: de quo Hieronymus ad Riparium in fronte quæſtionis à nobis citatus lamentatur nempè quòd neminem continentium in ſacerdotem crearent. Quo ergo hæc liquido pateant, rem auſpicemur à canone. Quoniā diſtinct. 31. quem argumento ſecundo in Græcorum fauorem attulimus: qui habetur inter canones ſextæ ſynodi Conſtantinopolitanæ. Et quoniam ſi ſynodali eccleſiæ autoritate polleret, ut Gratianus, & qui ipſum de prima facile iudicant, uehementer contra noſtram tertiam concluſionem pugnaret; ac perinde hæreticis p magnum præſtaret patrocinium qui Græcorum inſtitutum Romano anteferunt, contenduntq; adeò expedire ut à Latinis recipiatur, operæpretium quàm maximè duximus hoc abſque cenſura non præterire: nempè ut Græcanicum morem, quàm ſit ſacris Apoſtolorū inſtitutis aduerſum, perpendamus. Oportet ergo prius uerba canonis adnotare, quæ ſubſequuntur. Quoniam in Romani ordine canonis eſſe cognouimus traditū, eos qui ordinati ſunt diaconi uel presbyteri cōfiteri, qđ nō ſuis iā copulentur uxoribus: antiquum nos ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ: & conſtitutionis ſanctorum uirorum, legales nuptias amodò ualere uolumus: nullo modo eſt uxoribus ſuis connubia diſſoluentes: aut priuantes eos familiaritate ad inuicem in tempore oportuno. Et infra, Neque etiam tempore profeſſionis ſuæ caſtitatem profiteri cogantur, quod abſtinere debeant à legalis uxoris familiaritate. Item oportet eos qui altario miniſtrant, in tempore oblationis ſacrorum continētes eſſe in omnibus: ut à Deo poſſint cōſequi quæ ſimpliciter poſtulant. Hæc ergo ait Gratianus omnia intelligi de Orientalibus ſacerdotibus. Haud tamen abſque acriori cenſura rem præterire debuiſſet. Quem ergo non piguit uerba canonis cūcta audere, non tædeat ſingula perpendere quantum habeant roboris: ſunt enim ea, quę ſi penitius perſpiciantur, manifeſte falſitatis ſeſe redarguunt. Vſque adeò ut ante nos alij minimè ſint affirmare ueriti eundem canonem profanum eſſe, inſolentiæ imprudentiæque plenum: & ab eis ęditum qui caſtitatis Romanornm ſacerdotum aperti eſſent hoſtes. Fuit quidem in primis Albertus Pighius uir egregiæ ſolertiæ & eruditionis in propugnanda eccleſia Romana, *Albert. Pighius.* qui auctoritatem illius Synodi non infimis rationibus labefactare conatus eſt: quippe quæ Honorium Romanum pontificem eiuſdem hæreſis immerito damnauit, cuius ipſe condemnauerat Sergium. Et perſonam etiam Origenis pronuntiauit hæreticam: qui profecto, licet in aliquos errores lapſus, non cenſetur ſtudio contra Eccleſiam fuiſſe pertinax. *Reprobatur Pighij cenſura.* Ego uerò Pighio omnino non ſuffragor, neque uerò refragari modo inſtitui: quia non eſt locus. Attamen etiam ipſi qui apologias pro eadem Synodo contra ipſum ſcripſerunt, quorum fuit Franciſcus Torrenſis, *Franciſ. Torrenſ.* negare nequeunt, quin uerò planè fatentur eundem canonem qui ordine illic eſt. 13. non ſolum apocryphum, uerum, & corruptiſſimum eſſe: huius enim uerba ſunt.

quæ

quæ nuperrime referebamus. Et primum omnium notum eſt eiuſmodi canones nõ fuiſſe æditos in eadem ſexta ſynodo, ſed uel, quemadmodum Tharaſius act.4. ſeptimæ ſynodi refert quinque poſt annis illuc reuerſis epiſcopis: uel quod uериſimilius eſt, ut ex 3. can. eiuſdem ſextæ ſynodi colligitur, vigintiſeptem tranſactis. Quare licet Adrianus poſteà eandem ſextam Synodum, quatenus Romanis inſtitutis non repugnaret, ſuſceperit, non tamen cenſetur eoſdem canones auctoritate catholica donaſſe: quippe qui neque in Concilio editi ſunt, neque ſub legato Romano. Quod autem dictus canon non ſolum tanta, uerum neq; ulla ſit auctoritate dignus ſua ipſius facies præſefert, In primis enim quæ nã erat Cõcilij maieſtas, in præſentia Romani legati ſi præſes ſediſſet, recitato Romano decreto è regione ſtatim ſubdere contrariam cenſuram: dicendo Antiquum nos ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ. Ecquis enim eſt ille canõ? aut ubi extat? nam quod ait gloſſa illud referri ad Paulinum uerbum ne coniuges ſe inuicem defraudent, minimè textui congruit:; ſi quidem ſubdit, & conſtitutiones ſanctorum uirorum: ubi planè Concilium ſecundum Carthaginenſe denotatur, quod refertur 31. diſ. Canone, Epiſcopos. & 84. canone, cum in præterito. ac ſubinde Concilium quintum. Quis autem credat ſanctum aliquam ſynodum Concilium prouinciale œcumenico Romano antetuliſſe?

Roboratur præterita aſſertio.

Sed quod aperte falſitatem eiuſdem canonis detegit eſt, ꝙ nullum Carthaginenſe Concilium ſic decreuit ut eodem canone refertur, ſed totum contrarium: Canon.n. ſecundus ſecundi Concilij expreſſe iubet quæ Aurelij ſententia fuit, omnes antiſtites, ſacerdotes, & leuitas continentes eſſe in omnibus, etiam ab uxoribus: quo poſſint ſimpliciter quod à Deo poſtulant, impetrare: uerba ſunt expreſſa. Perperam ergo hic canon citauit illum: addens ut tempore oblationis continentes eſſent. Hoc enim Paulus cunctis etiã ſecularibus edixerat.

Fragmẽtum cõcilij Carthaginẽſis, quinti deprauatum.

Sed uide quomodo iſti impoſtores deprauarunt Carthaginenſe Concilium quintum: cuius cano.3. ad literam ſic hñt: de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias, incõtinentia referretur, placuit epiſcopos, & presbyteros, & diaconos, ſecundum propria inſtituta etiam ab uxoribus continere. Omiſſus eſt ſubdiaconatus: qui tunc forte non habebatur ordo ſacer. Verbum autem ſecundum propria inſtituta, quo ad literam intelligitur ſecũdũ legem ſacerdotali ordini congruam, quæ ſcilicet ab Apoſtolis uſque ea erat, ut nullus cõiux ſacris initiaretur niſi uotũ emitteret caſtitatis, ipſi præuaricati ſunt, dicentes. Cum inſtaret tempus ſacrificij. Et propterea addiderunt ut ſui ſacerdotes tempore ordinationis profiteri caſtitatem nõ cogerentur, neque ab uxoribus abſtinere. Quod nos bene ſupra notauimus tanquã teſtimonium, ꝙ ille eſſet mos antiquus eccleſiæ. Vide ergo quam non liceat quidquid inter decreta à Gratiano fuerit relatum, ut moris eſt Canoniſtarum, tanquam oraculum adorare. Immo potius uel ipſe debuiſſet, uel ſui gloſſatores radicitus hiſtorias cõſulere, ut rerum medullas eruerent. At uerò ut gratis donaremus eundẽ canonem legitimum eſſe, haud tamen in eo continetur ut ſacerdotes ad id muneris non admittantur niſi fuerint prius coniugati, ut Græcorum mos habet: ſed hoc ſolum quod non cogantur caſtitatem uouere. Cui accinit & alter eiuſdem ſynodi can. qui refertur 32. diſtinctio. cuius verba ſunt: Si quis eorum qui ad clerum accedunt uoluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem ſubdiaconatus faciat. Et canon ſubſequens Carthaginenſis Cõcilij quarti: Lectores cùm ad annos pubertatis veniunt, cogantur aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.

Hæreſis Nicolaitarum.

Meritò ergo à multis, ut idem ait Torrenſis. creditur Græcos à Nicolaitis hæreticis eum morem contraxiſſe Horum enim parens Nicolaus, vt in catalogo hæreticorum ait citatus tam

Auguſt.

Auguſtinus cum pulcherrimam haberet uxorem, quæ perinde apud ipſum in ſuſpicionem pudicitiæ venerat, neque ſatis procos abigere domo poſſet, communem uſum vxorum ſuis perſuaſit diſcipulis: qui quidem poſteà multa in illum errorem deprauarunt. Inter quæ decimum ſeptimum canonem mendoſe ſuppoſuerunt ſexto libro Inſtitutionum Apoſtolicarum Clementis: quem quidem canonem quidam poſtea au

ctor

Canon al ter corruptus. ctor Græcus Niceta, Pectothoratus nomine defendit, Græciſque perſuaſit. Canon uerò, ut Vmbertus Leonis legatus in libro contra ipſum refert, ſic habet: Epiſcopum & presbyterum & diaconum dicimus, qui unam habet uxorem, ordinari, nec licet eos poſt manus impoſitionem innuptos eſſe. Ex quo canone ſuam Græci conſuetudinem traxere. Hæc omnia patent apud dictum Vmbertum Cardinalem. Is enim à Leone IX. circa annum Milleſimum quinquageſimum Conſtantinopolim de hac re delegatus contra eundem Nicetam ſcribens, has omnes Græcorum præuaricationes patefacit. Haud ergo Græcorum mos cenſendus eſt alicui orthodoxæ Synodi conſentaneus: ſed tanquam error inter alios eorum tolerari ab eccleſia præſenti. Nam antiqua nunquam eis permiſit, ut non ordinarentur niſi coniugati, ſed id penitus quòd illi etiam ſecundo gradu poſt continentes admitterentur. Et fortaſſe idē fuit Niceta ad quem idem Leo direxit canonem, ſeriatim. 32. Atqui eodem modo intelligendus eſt textus Innocentij III. cum olim. de clericis coniugatis: nempè quod propter Græcorum duritiam permiſſum eorum ſacerdotibus eſt ne uotum caſtitatis emittant: haud tamen quòd cogantur eſſe coniugati. Igitur ut ad noſtros Lutheranos, à quibus profecti ſumus, reuertamur, nullatenus ſe poſſunt Græcanico inſtituto protegere.

Ad primum ar. Ex his argumenta in capite quæſtionis obiecta, ſoluta reſtant. Primum enim ex Paulo hæretici accerſunt, intelligentes illud verbum, Oportet epiſcopū eſſe unius uxoris uirum, quaſi præceptum quo ſacerdotes cogantur connubia inire. Sed iam ſupra monſtrauimus quam diuerſe ſancti idem interpretentur uerbum. Fuit enim tantum prohibitio ne bigami aſſumerentur in ſacerdotes, & prætereà propter ſacerdotū inopiam permiſſio, ut etiam coniugati initiarent: ſed ut monſtrauimus, præmiſſo, cōſentiente uxore, caſtitatis uoto. Simili prauitate & calumnia intelligunt quintum Apoſtolorum canonem ne presbyteri aut diaconi prætextu religionis uxores eijciant quaſi præceptum ſit ut illis utantur: contra quàm a nobis ſuperius expoſitum eſt. Et pariter uerbum epiſtolæ cuiuſdam quæ dicitur Clementius detruncantes, ad ſuam libidinem pertrahunt. Verba enim epiſtolæ ſunt. Miniſtri altaris ad Dominica tales eligantur officia qui ante ordinationes coniuges ſuas nouerint. Quod quidem ipſi (perpende abſurditatem) aiunt eſſe præceptum ac prohibitionem ne cui ante conſummatum matrimonium liceat ſacris initiari. Quod alij, ut cauerent abſurdum negatiuè legeruut, non nouerint cū tamen non ſit niſi affirmatiuè legendum at uerò non truncatè, ſed ſi ſemper continere noluerint. Hoc eſt ſi non fuerint uirgines, aut continentes, ſed coniugati, ea lege ad ſacerdotium recipiantur, ut uſque ad illud tantum tempus uxores nouerint. Quaſi dicat: deinceps autem ab illis abſtineant: ut in tertia concluſione monſtrauimus. *Correctio alterius canonis.* Secundum autem argumentum, de cap. quoniam. iam ſatis ſolutum eſt. *Ad ſecundum ar.* Tertium uerò *Ad tertium ar.* quod illi auctoritati nititur quæ Auguſtino tribuitur, nempè ubi apparet dicere cōtinentiam ſacerdotum poſt Apoſtolica inſtituta ab Eccleſia fuiſſe adiectam nullatenus contra tertiam noſtram concluſionem pugnat: tum quod illud non eſt uerbū Auguſt. Sed quia initium illius c. Cum agitur. eſt illius: ſcioli legunt totum tanquā Auguſtini: cum tamen ſit Gratiani, tum quòd Gratianus hoc tantum ait quod continentia ſacerdotum eſt opus conſilij; quia conſilium eſt, ut fiant ſacerdotes: ſed tamen poſtquàm ordinati ſunt, iam fit illis præceptum. Quòd autem ait poſt Apoſtolorum inſtituta fuiſſe adhibitam, ſi uult tempore Apoſtolorum nondum fuiſſe illud in more, auctoritates ſanctorum ac rationes ad eandem tertiam concluſionem allatę ei refragantur: quæ ideo pluris æſtimandæ ſunt.

Finis libri Septimi.

FR. DOMINICI SOTO,

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Octauus De Juſtitia & Jure.

PROOEMIVM.

QVando primum libros iſtos de iuſtitia & iure in lucem dedimus, materiam iureiurandi, et adiurãdi quæ ſe inter illos iure optimo inſinuabat, ob id miſſam fecimus, ꝙ ſeorſum libellum paucis ante diebus de re illa ediderim. At quoniam in uulgus Latinè & Hiſpanè illum ſcripſi, ob idq; non omnibus ſcholarum neruis rem amplificaui, multi ex me efflagitarũt: ut hac ſecunda impreſſione id de integro elucubrarem: eſt enim res ſcitu digniſſima, his maximè temporibus, quando iurandi licentia tantam peierandi conſuetudinem peperit: ut vix Chriſtianis enormitatem huius criminis perſuadere valeas. Id quod Chriſtianiſmum teterrimè denigrat. Annui ergo nil ueritus, ſi ex eodẽ libello quàm plurima huc ſim tranſcripturus. Ille enim in ſolum uſum plebis cedere poteſt. Cogitaui ergo libellum ſeptimum de cambijs, qui breuiſſimus erat in ſexto de vſuris ponere, ac poſt ſeptimum de uoto, octauum iſtum de iureiurando & adiuratione collocare. Ordinem nimirum D. Thom. vt hactenus feci proſecutus.

QVAESTIO PRIMA, DE IVRAMENTO.

S.Thom.2.2.quæſtio.89.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm iuramenti definitio ſit bona.

QVAESTIONEM de iuramẽto in decẽ articulos diſtribuit S. Thom. quorũ primò q̃rit̃ qd ſit, ſcđo ſitne licitũ, & cætera alia q̃ ſuo ordine patebũt. Vbi forſan q̃s illico ordini obijciat, primũ fuiſſe q̃rẽdũ, ut Philoſophus 2. poſt admonet, utrum iur̃m ſit, q̃ qd ſit. Rñdet̃ aũt in moralib. idẽ eſſe q̃rere, an res ſit, & an licita ſit. q̃ quidẽ q̃ŏ præſupponit quid ſit: ex notitia.n. eius ſcire pẽdet, an licitum ſit. Meritò ergo primum de definitione quæritur iuramenti.

Prima conclusio Ad quam q̃ŏnem D. Thom. quatuor conclusionibus rũdet. Prima, Iurare eſt Deum in teſtem aſſumere. Et dicitur iur̃m ob id, quòd ſit quaſi pro iure introductum. Alij aiunt iurare eſſe Deum in teſtem uocare, ſub quibus uerbis D. Thomas quęſtionem propoſuit. Et ſumitur ex quodam ſermone Auguſtini de periurio, qui eſt inter ſermones de uerbis Apoſtoli. 28. ſuper uerbis Iaco. 5. Nolite iurare &c. Vbi ait quid eſt iurare per Deum, niſi teſtis eſt Deus? Veruntamen D Thomas ad prohibitionem diuinam alludens, ne nomen Dei in uanum aſſumamus, cordatius pro inuocare, dixit, aſſumere. Probatio autem concluſionis ſumitur ex fine & cauſa iurãdi. Iuratio namq; eſt ueritatis confirmatio in rebus moralibus, quæ in particulari con- *Concluſionis ꝓbatio.*

tingunt

tingunt iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos ſexto. Omnis controuerſiæ finis ad confirmationem, eſt iuramentum: huiuſmodi autẽ cõfirmatio certa eſſe nequit niſi Deus in teſtem aduocetur: ergo iurare eſt Deũ in teſtem aſſumere. Secundæ autẽ præmiſſę ratio eſt, ꝙ in ſcibilibus, quæ in ratione poſita ſunt, confirmatio ueritatis procedit ex his, quæ ſunt naturaliter nota: atque adeo illic neque teſtibus neq; iuramento opus eſt. In moralibus uerò quĩ contingentia ſunt atque adeo nimium uaria, non poteſt res ratione conſtabiliri. Sed opus eſt teſtibus. *Teſtimonium humanum fallax.* Teſtimonium autem humanum duplici de cauſſa fallax eſt: nempè & ex uitio uoluntatis hominis, qui contra id quod mente ſentit, ob malitiam pronuntiare poteſt: & ex defectu intellectus: quia ob ignorantiam ſæpe de occultis, & de abſentibus fallitur. Cùm ergo his de cauſis omnis homo ſit mendax, dictorum ueritas ſolo Dei teſtimonio ſatis confirmatur. Id quod Apoſtolus loco modo citato admonet dicens, Homines per maiorem ſe iurant. *Definitio iureiurandi.* Hinc ergo perſpicaciorem definitionem ſcolaſtico more hanc eliciamus. Iuramentum eſt dictio per diuinam atteſtationem confirmata: ut dictionis nomine, affirmationem & negationem complectamur: Dei uerò appellatione, res quoque diuinas nempè creaturas in ipſum relatas. Enimuerò qui per creaturas iurat, nomen aliquod illis ineſſe profitetur, ſiue falſum, ut idololatræ, ſiue uerum: ut orthodoxi, qui Deũ in creaturis exiſtere profitemur. *Cicero.* Vnde iuſiurandum ait de officijs Cicero eſt affirmatio religioſa. *Ariſtot.* Et Ariſtoteles etiã in Rethorica ad Alexandrum, iuſiurandum eſt, cum diuina ueneratione dictio, probationis expers. Dictionis nomine affirmationem complexus eſt negationem. Adiecit autem, probationis expers, hoc eſt, quæ alia probatione caret: nimirum, ut naturam penitus iuramenti patefaceret: quod utique citra neceſſitatem, ubi res aliter probari non poteſt, non eſt licitum. *Iuſiurandi etymologia.* At quantum ad etymologiam, iuſiurandum à iure dicitur: ob id fortè (ut Auguſt. in citato ſermone inſinuat) quòd qui iurat ius ueritatis Deo reddit: iuxta illud Euangelij, reddes Domino iuramenta tua: puta honoris ius: quippe cui ueluti ipſiſſimæ ueritati propriè competit dictorum omnium & conuentorum ueritatem ſuo teſtimonio conſtabilire. Quamuis fortaſſe rei gratius applaudit quod hic D.Tho. docet: nẽpè iuſiurandum ob id à iure dici, quòd pro iure ſit introductum. Id enim quod iuratur pro lege habendum eſt, ac ueluti ius ipſum ſanctè ſeruandum. Id quod uerbum Pauli denotat, dicens: iuramentum eſſe finem omnis controuerſiæ, ac ſi lege eſſet ſancitum. Quare iura poſt præſtitum iuramentum nullam aliam inquiſitionem permittunt: iniuria enim alioqui irrogaretur Deo. *Secunda concluſio.* Secunda concluſio S.Thom. eſt diuinum teſtimonium quandoque per iuramentum ad aſſerendũ præſentia uel præterita inducitur: q̃nque uerò ad confirmandum id quod in futurũ promittitur. Quorum prius dicitur iuramentum aſſertoriũ: poſterius uerò permiſſorium. Res eſt quæ ſuis ipſis nominibus fit clara. Quod ſi arguas nonnunquam iuramentum aſſertorium eſſe reſpectu futuri, ut cùm quis iurat, cras fore, ut pluat. Rñdetur S.Thom. loqui ſecundum iuramenti naturam. Haud enim futurum contingere aſſerendum eſt, niſi quatenus in ſuis cauſſis iam eſt notum ut cum quis iurat ſe facturum quod propoſuit facere: iuramentum uerò leue, & temerarium etiam de futuro poteſt eſſe aſſertorium. *Tertia concluſio.* Tertia concluſio. Ad ea quæ ſunt neceſſaria, perque rationem inueſtiganda non inducitur iuramentnm: & eſt intelligẽda concluſio in ſenſu prohibitorio. Quaſi dicat illa non licet iuramento confirmare, Deriſibile enim uidetur. Imò, ut infra patebit uitium eſt, ſi quis in diſputatione ſcientiæ opinionem ſuam, ubi ratio non occurreret, iureiurando confirmaret. Quocirca non accipit neceſſaria pro ijs ſolis quæ euidentia ſunt. Nam in ſpeculabilibus altera pars contradictionis ſemper eſt neceſſaria ut aſtra ſunt paria uel non licet neutra ſit nobis euidens quare utramuis iures peccas, atque adeo ſi iures quantitatem rem eſſe à ſubſtantia differentem aliãve quamlibet opinionem. Alia concluſio adhibetur in ſolutione tertij & ideo ſuo ordine uidenda ſunt argumenta. In primo exponit particulam definitionis, aſſumere Deum. Non enim quicunque teſtimonium Dei adducit, iurat: ut concionatores

natores & præl ectores & diſputantes cum teſtimonia ſacra citant non iurant: eò ꝙ teſtimonia illa Deus ſua ſponte dedit ad ſuas aſſerendas ueritates. Quare citantes illa, nihil aliud faciunt quam referre Dei aſſerta. Iurare aũt eſt illum in teſtem aſſer tionũ noſtrarum implorare. In ſolutione ſecundi exponit illam particulam euange

Reddes altiſſimo iuramenta tua.

lij Matth.5. Reddes altiſſimo iurã tua Videtur.n. iurans nullum ius Deo reddere. Reſpondet ergo dupliciter: uno modo, ꝙ dicatur ius Deo reddere qui iurm̃ implet: nam illi ſuam fidem obſtrinxerat.& poteſt etiam hoc in iuramento aſſertorio intelligi qñ quis uerum aſſerit. Secunda uerò expoſitio eſt ad rem magis accommoda: nẽpè ꝙ qui iurat, eo ipſo ꝙ iurat, ius hoc eſt honorem Deo debitum illi reddit: uidelicet eum agnoſcendo & confitendo infallibilem eſſe ueritatem. Quocirca Hiere.5. Deus de filijs Iſrael conquerebatur, quod eum dereliquiſſent, iuraſſentq; in his qui non erãt dij, id eſt honorem iuramentorũ ſibi proprium in deos falſos trãſtuliſſent. Tertium deniq; argm̃ eſt. Aliud eſt officiũ iudicis, aliud uerò teſtis. Sed qñque iurando imploratur iudicium potius diuinum, quàm teſtimonium ut cum execratoria iuratio qualis eſt illa Pſalm. 7. ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Rñdet aũt quar-

Quarta concluſio.

ta concluſione duplex eſt iuramentum ſcilicet ſimplex, ut quãdo ſeu Deus ſeu creatura ſimpliciter ut teſtis aſcitur ut Deus eſt mihi teſtis, per Deum &c. Alterum uerò execratorium ꝙ etiam dicitur imprecatorium cum adducitur in teſtem & pariter in uindidicem ut tanquam iudex uindictã falſitatis ſumat: ut diſpeream ſi non ita ſit quæ quidem etiam forma iurandi antiqua fuit vt 2.Reg.3. Hoc faciat mihi dominus & hæc addat:& quòd utrunq; ſit iuramentum hinc patet: quoniam cùm Deus in teſtẽ adducitur, ut reuelator ueritatis. Hanc uerò reuelare poteſt aut ſimpliciter internè aut exterius eum puniendo, qui mentitur. Quare & hoc quoque eſt iuramentum. Et ad hoc reducitur quando imploratur ut præmiator ueritatis. Vt ſi dicas, ſic me Deus adiuuet, ſic uitam meam ſeruet &c. Nam hic ſubintelligitur pars aduerſa. Alioqui Deus me perdat &c. Ad horum pleniorem intelligentiam colligendum imprimis nobis eſt, quibus modis cõtingat iuratio ubi primũ aſſertum ſit.

Quibus modis cõtingit iurare.

Nulla dictio ſimplex ſeu affirmatio ſit ſeu negatio, quæ præ ſe non fert teſtimonij aut execrationis imaginem, eſt iuramentum. Simpliciſſima uerò omnium eſt illa Matthæ.5. nobis admonita, eſt eſt, Nõ non. Qđ eſt dicere ad id quod eſt, reſpondere affirmando eſt, & ad id quod non eſt, negãdo. Vide quam candidas quãq; ſinceras Chriſtus uoluit noſtras eſſe aſſertiones. Duabus enim minimis ſyllabis admonuit eſſe explicãdas. His.n.verbis omnia expreſſit: Interrogas fecerimne, aut dixerim? rñdendum mihi, feci aut, non feci, dixi, aut non dixi. Imò & uerba excuſare poſſumus dicendo, ſic, aut non: Simplex etiam aſſertio

Vere in ueritate &c.

cenſetur ſi aduerbium aliqđ aut nomen ađiungatur, qđ nihil aſſertionis aut negationis mutat: ut ſi dicas, uerè, in ueritate, certè profectò, ſanè, & id genus reliqua nullum reſultat iurm̃. Itẽ ſi dicas, in fide mea, aut in fide ingenui uiri, aut in bona fide nihil iuras: quia non affers fidem in teſtẽ. Sed ſenſus eſt, te ſm̃ fidem loqui, quæ in dictis & conuentis ſeruanda eſt. Secus ſi dicas: per fidem Dei aut Chriſti. Nam tunc iuras per ſacrũ: ſicut per euãgeliũ: q̃uis forſan, ſi diceres. In fide boni Chriſtiani autẽ religioſi nõ eſſet iurm̃, ſed ſenſus eſſet, te id pronuntiare ſm̃ fidem humanam quam bonus Chriſtianus ſeruare dẽt. Sunt autẽ uerba non bene ſonantia maximè in uiris religioſis. Qñ uerò adhibetur, per, ut ſi dicas per meam fidem, videtur inde ſpecies conſtari iuramenti: ſicut per meam animã, aut per meam uitam. Idem diſcrimen apparet ſi dicas in mea conſcientia, aut per meam conſcientiam. Idem.n. cenſetur in mea cõſcientia, ac ſi dicas id aio quod ſentio: ſed cum addis, per, videtur accuſatiuus formam teſtis, inducere ob idq; uiris timorati animi ab his omnibus abſtinendũ eſt. Et præſertim religioſis ab eo ꝙ aiunt per habitum D. Franciſci aut D. Dominici. eſt enim iuramentum tum nobis indecorum tum & audientibus aſſonum. Per hæc autem de cæteris cenſendum.

Triplici ex capite uariatur iuramenta.

Secundò ad dignoſcendas iuramentorum differentias notandum triplici ex capite uariari. Primum ex parte obiecti diuiditur in aſſer-

aſſertorium (vt dictum eſt) ſub quo intel-
ligitur negatiuum & promiſſorium. Secū-
dò ex parte illius per quem iuratur diuidi
tur in iuramentum per Deum & iuramen
tum per creaturas: quod ut arti.6. latius pa
tebit fieri poteſt uel blaſphemè, ut iurare
per Herculem, per Iouem aut per Sole ea
rōne qua idololatræ q creaturas pro Deo
colūt: Vel catholicè licitè per ſanctos per-
que euangelia aliaſve creaturas in Deum
relatas. Atq; hic modus iurandi per crea-
turas pōt fieri aut per ſimplicem atteſtatio
nem ut in exemplis modo poſitis aut per
execrationem ſubdendo creaturam iudi-
cio & uindictæ Dei, ſi aliter eſt. Quēadmo
Gen.42. dum Geneſ.42. legitur patriarchā Ioſeph
iuraſſe per ſalute Pharaonis. Et homines
ſeu per proprias, ſeu per charorum ſimili
ſchemate iurant. Sed de his artic.6. Tertiò
deniq; variantur iuramenta per uarias for
mas & exempla iurandi. Primum quippe,
idemq; vetuſtiſſimū iuramentorum exem
plar fuit olim lege ueteri celebratū, viuit
Viuit Dominus Deus: aut, uiuit Dñs. Id qd Deus ipſe do-
cuit illam gentem, tum ſuo exemplo, tum
etiam lege. Iurauit enim ipſe Nu.21. viuo
ego, & ita præcepit Moyſi renuntiare po-
pulo, viuo ego dicit Dñs. Deinde per Hie
re.capit.4. Iurabis, uiuit Deus. Fuit nanque
hoc iuſiurādi ſpecimen tunc temporis ad
abominandum abolendumque Ethnico-
rum iuramenta appoſitiſſimum. Iurabant
quippe aut p elementa aut inanima ſaxa,
aut per Iouē & id genus homines uita de
functos. Vnde Danielis vltimo. Nunquid
eſt Bel Deus uiuens? cùm tñ ille qui in te-
ſtem aſcitur, præſens eſſe debeat, idemque
rei conſcius, quæ iuratur. Idem ergo eſt, vi
uit dominus. ac ſi dicas, illum, in teſtem af
fero, qui non modo uitam uiuit immorta-
lem, ſed ubique adeſt: neque tantùm iuran
tis uerba audit uerum & intima cordis in
tuetur: qui ideo neque decipi poteſt, nec
vult quenquam ſeducere. Ad hanc formā
reducuntur dicere, Coram Deo loquor ut
Paul. ad Galat. 1. & Deus ſcit. Quamuis
iſtæ poſſunt accipi & denunciatiue & in-
uocatiuæ. Et quidem priori modo nō ſunt
iuramenta ſed ſenſus eſt, Ego ſic aut ſic
aio, ſed tamen uerba mea Dei ſcientiæ
ſubmitto. Ipſe enim quid uerum ſit nouit.
Quare in uiris timorati animi vbi dolus
abeſt, non eſt iuramentum. Si autem inuo-
catiue dicatur diuinam ſcientiam in teſti-
monium inuocando, ut ſi dicas Deus ſcit
quod non mentior iuramentum eſt. Sicut
illud Pauli. Ecce coram Deo quia nō men
tior. Quocirca illud Petri, Ioannis 21. Tu
ſcis domine, quia amo te formam profe-
ctò habet iuramenti perinde ac Deus ſcit.
Quamuis ſi tantum reſpondiſſet: Tu ſcis,
ſenſus eſſet: Tu ſcis an amé te: quod non
eſſet iuramentum, cùm autem aſſerendo
dixit, ſcis quia amo te, uiſus eſt Chriſtum
in teſtem protuliſſe. Secunda poſt hāc for-
ma iurandi eſt, teſtor Deum, aut, teſtis mi-
hi eſt Deus. Qua uſus eſt ad Roman. Paul. *Teſtis eſt mihi De⁹*
atque hæc expreſſius refert naturam iura-
menti: eſt liquidem iurare (ut ſuprà dice-
bamus) Deum aut diuina in teſtes citare.
Atque ad hanc formam reducitur illud ad
Roman 9. Veritatem dico in Chriſto Ieſu
& non mentior. Tertia forma fit expreſſo
uerbo iurandi vt iuro Deum, &, per Deū,
ut Geneſ. 22. Per memetipſum iuraui aut
ſub tacito uerbo, proferendo ſolam prępo
ſitionem, ut ſi dicas per Deū per ſanctos,
& per Euangelia: ſic & ſic eſt. Quin uerò
abſque ulla uerborum prolatione, cùm
quis rogatus ac iuſſus, manu crucem aut
euangeliorum uolumen attigit intendēs
annuensque iurare re uera iurat. Sunt præ
ter ea figuræ aliæ, & phraſes, quas uulgus
trutina iuramentorum æſtimat: cùm ſint
multò peiore nomine dignæ. Vt uoueo
Deo: Dum fit per modum iurantis, eſt.n.
abuſus uotū pro iuramento uſurpare Deū
pœniteat, aut Deo indoleat, non credo, di
ſcredo, atq; id genus alia, quæ diuerſis na-
tionibus diuerſa ſunt in uſu. Sunt enim *Blaſphemiæ.*
non iuramenta tantum, ſed apertæ bla-
ſphemiæ. De quibus quæſtione ſecunda
copioſius dicendum eſt. diuiduntur autem
iuramenta uel ex parte cauſſæ in liberum
& coactum illud quòd ſponte fit hoc au-
tem per uim. Item in iuramentum pru-
dēs & incautum illud, ſcilicet quod à pru-
dentia proficiſcitur hoc autem ex impru-
dentia ut ſi rem uel abſque iuſtitia iuras
uel abſque iudicio. Item ex parte effectus
ut in ſincerum quòd in bonum fit & do-
loſum quòd fit ad decipiendum de quibus
omnibus ſuis locis uidebitur. Nunc tamē
interim circa has diuiſiones dubium fa-
cilè

ciſcè ſuboritur. Vtrum iuramenta aſſertorium, & promiſſorium ſint eiuſdè ſpeciei. Apparet enim pars negatiua uera propterea quòd aſſerere & polliceri abſque iuramento diuerſæ figuræ ſunt & ſpeciei. Itẽque dubium ratio offert de ſimplici & execratorio. Nam qui execratur, malum ſibi iudicio Dei imprecatur. Ad vtrunque tamen breui reſponſo eodemque bimembri *Reſpõſio.* ſit ſatis. Reſpondetur namque ſi ratio iurandi per ſe in omnibus conſideretur eiuſdem eſſe omnia ſpeciei: Deum enim in teſtem implorare ſiue in aſſertionibus ſiue in promiſſionibus fiat ſiue in execrationibus eadem eſt iurandi ſpecies, quia idem eſt teſtis & teſtimonium. Differunt tamen accidentariè hoc eſt ratione materiei, quæ per ſe alio genere differunt: ut pollicitatio & aſſertio ſi enim animal per album diuidas & nigrum, licet per ſe duæ ſunt differentiæ coloris, ſunt tamẽ genere ani- *Secundũ dictum.* malis accidentariæ. Secundum dictum ſit quòd quamuis ſimplex iuramentum, & *Execrari* quod ſit execratorium eiuſdem ſint ſpeciei, nihilominus aut uirtus aut uitium iurandi alteri ſeu uirtuti ſeu uitio imperat, ſicuti ubi quis ob mœchiam furatur. Quare qui iuſte execratorie iurat imperat uirtuti maledictionis ſuprà ſe & qui perperam iurat imperat eidem uitio. Eſt enim execrari horrori & abominationi rem habere: ſignificat ergo qui per execrationem iurat adeò mendacium abominari, ut ſi mentiatur rem horrendam ſibi optet accidere. Et ad hoc etiam reducitur, ut ſuprà dicebamus imprecatio benedictionis. Sic me Deus adiuuet &c. quæ abuſiuè dicitur execratio propterea quòd videtur illam à contrario ſenſu includere.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iurare ſit licitum.

Habito quid ſit iurare, ſubſequitur inquiſitio vtrum ſit licitum. Et reſpõdet D. Thom. duabus concluſionibus. Prior eſt. Iuramentum ſecundum ſe eſt licitum & honeſtum. Id quod duplici ratione probat uidelicet ex origine, unde ſit honeſtum quoniam iuſiurandum ortum ex catholica fide habuit, qua homines credunt & profitentur Deum infallibilem omnium habere ueritatem & prouiſionem. Secundo ex fine unde ſit licitum quia inductum, ut ait Hebræos 6. Paul. eſt ut fine litibus impoſito homines in pace & tranquillitate uiuant. Secunda concluſio: Iuramentum ob malum uſum id eſt, quia ſine neceſſitate & cautela ſit in malum cedit. Primum quia irreuerentia ſit Deo ex leui cauſſa eum in teſtem adducere. Secundò quod ea iurandi conſuetudine periculum peierãdi creatur, ob id quòd homo facilè uerbo delinquit. Vnde Iac. 3. ſi quis in uerbo nõ offendit, hic perfectus eſt vir. Vnde & Eccleſ. 23. dicitur iurationi non aſſueſcat os tuum multi enim caſus in illa. Hic primum omnium notãdus eſt ſenſus primæ concluſionis: iuramentum ſecundum ſe eſt licitum & honeſtum. Videtur enim ſibi poſt contradicere art. 5. vbi admonet idcirco nõ eſſe appetendam iurationem quòd non numeratur inter ea quæ ſunt per ſe appetenda. Atque adeo docet non eſſe per ſe uirtutem ſed ratione neceſſitatis. Reſponſio tamen eſt quòd *Secundũ* ſecundum ſe, aliter hic quam illic vſurpat. Hic enim idem eſt iuramentum ſecundum ſe quòd conſideratum ut abſtrahitur ab uſu hoc uel illo. Illic autem idem eſt quòd conſideratum ſecluſa neceſſitate. Sunt enim aliquæ uirtutes quæ per ſe ſe- *Duplex* cluſa alia neceſſitate habent ſpeciẽ boni, *uirtutũ* ut charitas religio &c. Aliæ uerò quæ ſe- *genus.* cluſa neceſſitate per ſe non eſſent uirtutes. Vt pœnitentia, quæ niſi peccatum ingruiſſet in orbem, non eſſet uirtus. Et tale eſt iuramentum, ut illic explicabitur. Secundò, meminiſſe oportet hæreſim fuiſſe, ut libr. 3. diſtinctio. 39. refert Bonauentura Manichæorum: quamuis Gui. Carmelita, non niſi Vvaldenſi. eam impingat nullatenus eſſe licitum iurare. Quippe quod à Chriſto Matth. 5. prorſum interdictum aiebat, eſt tamen manifeſtarius error. Cui quidem in primis reclamat teſtimonium Deut. 6. quo D. Thom. priorem concluſionem affirmat Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Nam etſi imaginem potius permiſſionis, præ ſe ferat quam præceptionis, eſt nihilominus uera permiſſio tanquam rei licitæ, ac ſi dixiſſet: Non tibi ſimpliciter iurare iu-

beo,ſed vbi eam neceſſitatem ratio attulerit,nō per falſos deos,ſed per me iurabis. Hiero. Tametſi Hierony ſuper Matth.cap.5.& refertur 22.queſt.1.cau.cōſidera.cui & Theophilactus aſtipulatur,permiſſionem illam non intelligat, ut fieret ſine culpa, ſed ut vſura permittitur & meretricium, tāquam minus malum. *Contra Hiero.* Ait quippe iurare per Deū conceſſum fuiſſe illi populo:non quod rectè hoc facerēt, ſed quod melius,puta minus malum eſſet per Deum, quam per idola iurare.Hoc autem non planè intelligo. Nam iurare ſi conſideretur ſine veritate & iuſtitia & iudicio, nunquam fieri neque in illo populo potuit citra culpam,& ideo in hoc ſenſu nunquam fuit conceſſum:ubi uis autem illi comites adſunt licitum eſt iurare: quapp abſque ullo dubio intelligitur permiſſio licita. *Iuramēta Dei & Sanctorū* Sed forſan ſentit Hieronymus vana iuramenta per Deum permiſſa fuiſſe Iudæis, hoc eſt leuioris illis fuiſſe pœnæ quam nobis, vt auerterentur ab idolatrarum iuramentis per creaturas. Et in hoc ſenſu ſubdit ꝙ euangelica ueritas non recipit iuramentum cùm omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit. Non aūt quod neget iuramentum qđ legitimè fit, licitū eſſe. Ingenuè quippe illic ait,quod qui iurat aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. Eſt ergo catholica ueritas iurā qñque eſſe licitum,& contraria falſitas hæretica. Et probatur ſecundò præter allegatam auctoritatem exēplis ipſius Dei & Sanctorum. *Gen. 22.* Iurauit enim Deus per ſemetipſum Abrahæ (vt habetur in Geneſi) quòd ex eius ſemine miſſurus eſſet ſuper omnes gentes benedictionem. Veruntamen Deus nō ea rōne iurat qua homines: nempè quod indigeat ueritatem ſuam iuramento confirmare. Tam firma quippe eſt ſimplex eius aſſertio,quam iuratio: iurat enim per ſemetipſum. Sed ut concilio Toletano habetur quod 22. quæſt. 4. cano. *Iurare Dei quid* immutabilis. refertur, iurare Dei eſt à ſe ipſo ordinata nullatenus conuellere,ſicuti pœnitere, eadem ordinata cùm uoluerit immutare.Sic enim per Hieremiam dicit: Loquar aduerſum gentem, vt eradicem & deſtruam & diſperdam. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam à malo quod cogitaui, ut facerem eis. Itaque quod Deus ſine iuramento affirmat, nonnunquam ceu comminatorium immutat:quòd uerò iuramento aſſerit immutabile firmat. Et ideo myſterium filij ſui tanquam immutabile iuramento firmauit Abrahæ. Vnde in Pſal. 109. è regione iuramento Dei eius opponitur pœnitentia.Iurauit enim,inquit,Dominus, & non pœnitebit eum: id eſt quia iurauit non pœnitebit. Tu es ſacerdos in æternum.&c. Et ad Hebr.6.Paul. Volens, inquit, Deus abundantius oſtendere immobilitatem conſilij ſui,interpoſuit iuſiurandum,ut per duas res immobiles (ſcilicet pollicitationem & iuſiurandum) quibus impoſſibile eſt mentiri Deum fortiſſimum ſolatium habeamus. Quòd ſi quæras vtrum Deus poſſit iurare per alium à ſe. Paulus illic neganter reſpōdet. Homines enim,inquit,per maiorem ſe iurant. Deus autem, quia maiorem ſe non habet, iurat per ſeipſum. Ratio verò cur per alium iurare nequit, eſt eadem fermè ratione quā Deus,iurat Angelus:de quo Apocalyp.decimo legitur iuraſſe per uiuentem in ſecula ſeculorum.Non quod cœleſtis Angelus iuratoria firmitate indigeat,quoniam mētiri nequit: ſed ut D. Tho. præſenti quæſt. art.10.ait: Si ad oſtendendum id quod affirmat ex infallibili fixaq; & immutabili Dei diſpoſitione ꝓcedere,Prępoſitio per, deſignat auctoritatem in eo per quod iuratur quę ſit principium confirmandi veritatem, ueritas autem quam Deus profert, non poteſt per aliud certius principiū ſtabiliri, poteſt tamē iurare in alio tanquam in illo cuius miniſterio ſuam enuntiat veritatem. Vnde ſuper illud Amos 4. Iurauit Dominus in ſancto ſuo, ait gloſ.In ſeipſo, uel in filio, vel in aliquo electo angelo,vel in homine. Et Hier.addit uel in omni quod factum eſt.Iurare aūt hominis *Gen. 24.* ut præfati ſumus, eſt Deum in teſtem ſuæ dictionis afferre. Quòd & ſanctis in uſu fuit. Adiurauit.n.Abraham famulum ſuū, dum eum in Meſopotamiam legauit quæſitum uxorem filio ſuo. Et illo iureiurando, uiuit Dñs uſi ſunt crebrò Dauid & Salomon,& reliqui Patriarchæ. Nam(vt eſt apud Hieremiam) illud iurandi exemplū *Hiere. 4.* conceſſum erat tunc temporis. Atqui ſub lege Euangelica Paul. uariè quoque iuraſſe comperitur: vt ad Roma. Teſtis eſt mihi

Deus.

Deus. & ad Galat. Ecce coram Deo, quia non mentior: quinta tñ religione & ueneratione qõne ſequenti adnotabitur. Hæſitabit aũt forſan hic lector utrum iuſiurandum non ſolum permiſſio ſit, uerùm etiã nonnunquam affirmatum præceptum. Ad quod citra ullam controuerſiam affirmanter rñdetur. Hoc.n. in primis patet ex uſu, hẽt.n. ius quæcunq; publica poteſtas, tam ciuilis quam ſpiritualis iure & more exigendi à ciue, & à quocunque ſibi ſubdito iuramentum ad detegenda coercendaque mala, quæ ſiue in reipublicæ pernicie oboriuntur, ſiue in iniuriam proximi. Et qui tunc non iuraret contra præceptũ ageret non ſolum obedientiæ, uerum & religionis, cuius generis, ut art.4. patebit eſt iuramentum. Quin uerò qñque non requiſitus tenetur uir bonus iuſiurandum offerre: uel ad liberandum innocentem à morte, uel pro alio magno bono publico. Et tunc uſq; adeo bonum eſt iurare, ut nõ iurare delictum ſit: qua utiq; rõne hmõi iuramenta dicuntur ſimpliciter neceſſaria, utpote quæ ſine culpa prætermitti nõ poſſunt. Atq; illic præcipuè uerum hẽt pſalmus ille, Laudabuntur omnes qui iurãt in eo, nimirum in Deo. Quòd ſi percunctando inſtiteris qualenã præceptũ ſit. Rñdet eſſe naturale & diuinum perinde ac mandata Decalogi. Atque hoc eſt quod rõnes D.Thom. planè demonſtrant. Probat.n. rõ prior, iuramentum ab honore honeſtum fieri, qui Deo à iurante defertur: dum illũ per fidem Catholicam confitetur eſſe caput perennemq; fontem oĩum ueritatum habereq; oĩum ꝓuiſionem. Id ꝙ à S.Tho. non ſine cauſſa appoſitum. Quanquam.n. conſtaret Deum eſſe omnium ſcientem, niſi profiteremur curam habere noſtri nõ eſſet idoneus, qui in teſtem à nobis adduceretur. Nam alioqui licet poſſet, fortaſſe nollet nobis aſſerta atteſtari noſtra. Itaque, ut hanc rõnem plenè perſpicias: ſicuti naturali lumine ueritates omnes per ſua cuiuſq; principia ſapiens demonſtrat (ſiquidem auctore Ariſto. tunc unamquamque rẽ ſcire arbitramur, cùm principia prima vſque ad elementa cognoſcimus) ita & eadem nos admonet naturalis ratio: ſed præſertim catholica fides & religio, ut dubia omnia rerum in humanis commercijs cõtingentium, quæ aliter definire nequeũt, per diuinum teſtimonium, quaſi per primum ſupremumq; ueritatis principiũ, & fontem oĩno confirmemus. Atqui ex hoc capite, nempè quia iurare ex fide catholica naſcitur, ſub genere religionis hanc virtutem, atti.4. collabimus. Secunda item rõ palàm oſtendit præceptum eſſe naturale. Eſt nanq; homo, animal ſuapte natura politicum & ciuile. haud tñ humana reſpublica perdurare ualeret niſi fides, quæ, ut auctor eſt.1.de offic. Cicero. dictorum eſt conuentorũq; conſtantia & ueritas firmũ inter homines haberet fundamentum: qđ profectò abſq; diuino teſtimonio ſtabiliri nequiret. Etenim ſi ſtatus humanæ innocentiæ perduraſſet, nunquã cõceſſum fuiſſet hominibus iurare, eo ꝙ nulla occuriſſet tunc iurãdi neceſſitas: ſed ſimplici uerbo præſtarent ſibi homines mutuo certam fidem. Ad hanc nos ergo ſinceritatẽ reuocare ſatagẽs Chriſtus, ait, Sit ſermo ueſter eſt eſt, non non. At uerò qm̃ inter alias plagas, quas nobis uerſutus ille ſerpens impegit (qui ut habetur Ioan.8.) mendax ſemper fuit & pater mendacij, hæc fuit una inſignis, qđ auctoritas hominum uſq; adeò fuit exinde ſauciata & labefactata, ut non facile homines digni ſint, qbus adhibeat fides, clamante Pſalmiſta: Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. Atqui ab hac læſione alterum ſubinde accepimus incredulitatis uulnus: nẽpè ꝙ cum difficultate quæ nos latent credimus. Ob hãc ergo neceſſitatẽ indulta nobis diuinitus eſt iuriſiurandi facultas. Ex quo colligit iurm̃ non eſſe illarũ uirtutũ: ut paulò ante dicebamus, quæ per ſe abſque ulla neceſſitate ſunt uirtutes, ſed earum quas ſola neceſſitas numero uirtutũ apponit. Induſit enim Deus nobis hanc iurandi facultatẽ, ob ſuã in nos charitatem nẽpè ut ſine litib. impoſito, in pace ſp & tranquillitate uiuamus. Id quod ad ſubſequentium intellectum plurimum conducit. Et ex hac parte eſt hoc naturale præceptum: nempè ob neceſſitatem cõfirmandæ inter homines fidei, ſuppoſita aũt neceſſitate, tunc ꝙ non niſi per uerum Deum iuremus, aut per creaturas in ipſum relatas, non ſolum naturale ſed ius diuinũ poſitiuũ eſt. Atq hic eſt ſenſus teſtimonij citati. Deuter. 6. Quare teſti-

Iurare nonnunquã eſt præceptum.

Præceptũ iurãdi naturale & diuinũ.

Naturalis fides.

Ioan.8.

Pſal.115.

teſtimonia diuina adducta, ut illud ad Hebræ. 6. *Hebr. 6.* Quòd iuramentum eſt omnis controuerſiæ finis ad confirmationem ius explicans naturale. *ff. te iureiuran.* Vnde iuriſconſultus in cap. titu. de iureiuran. ff. Maximum inquit remedium expediendarũ litium in uſum uenit iuriſiurandi religio. Et lib. offi. Cicero. Nullũ ait uinculum adſtrigendã fidem iureiurando maiores noſtri arctius eſſe voluerunt. Ac demũ Philoſo. 1. cap. 3. Res inquit, honorabiliſſima eſt iuramentum, cuius iõ uenerationẽ nunquã antiqui tribuerunt, niſi illis quos pro Deis colebant. Sed rogas nunquid tunc ſolũ licitũ eſt iurare, qñ ſimpliciter neceſſariũ, puta in præcepto. Rñdetur, non tunc ſolùm, uerũ qñ fuerit utile, tunc etiam eſt licitum. *Primum argum.* Duo nanq; illud faciunt legitimum, ſ. & iuſta neceſſitas & pia utilitas.

Offert tñ nobis non infimã ambigendi rõnẽ, locus ille euangelicus Chriſti, Matt. 5. Ego aũt dico uobis non iurare omnino. Vnde D. Tho. primùm extruit. Nam cum relata Iudæorum ſeu licentia, ſeu facultate adieccrit. Ego aũt dico, uiſus eſt omnem nobis occluſiſſe iurandi locum. Quòd iõ interpretatus Iacobus Apoſt. Ante oia, inquit, fratres mei, nolite iurare: Non ergo ſolùm non eſt præceptum, imò nec vr̃ permiſſum D. Hiero. ſuper eundem locum facilè ſe extricat, *Hiero.* dicens, non prohibuiſſe illic Chriſtum iurare per Deum, ſed tantũ per creaturas blaſphemè, ponendo in illis finem, vti idololatræ faciebant. Atq; in eandem ſniãm ſubſcripſit Innoc. extra de iureiuran. cano. Et ſi Chriſtus. *Extra de iureiurã. cano. Et ſi Chriſtus.* Quam quidem hic D. Thom. deſerit, Auguſtinum ſequutus aliter ſentientem. *Contra Hiero.* Et re uera euangelium ipſum præter Auguſtini auctoritatẽ plane demõſtrat: deteruiſſe nos Chriſtum ab omni iuramento, ſiue per creaturas, ſiue per Deum. Id ꝙ hoc pacto cõuincitur. Non tãtum nos hoc loco iurare cohibuit per creaturas, ut idolatræ iurabant, ſed re uera immodicè per illas iurare, etiam ut ille populus citra idolatriæ labem in more habebat. Nam cum uetuſtas illas ſanctasq; leges citaſſet. Non periurabis, & reddes altiſſimo iuramenta tua, adiecit: Ego aũt dico uobis nõ iurare omnino, nec per cœlũ, &c. Palàm conſtat nõ tm̃ uetuiſſe nos per creaturas idololatrico more iurare, ſed illo quoq; pacto quo referuntur in Deum, tunc.n. reddũtur iuramenta Deo. Si autẽ reprehendit iurare catholicæ per creaturas, quod ſubinde intelligendum eſt, qñ fit ſine neceſſitate, arctius increpare uoluit iuramẽta per Deũ. Nã quibus caſibus fas eſt iurare per Deũ, ſimul & per creaturas orthodoxè iurare licet: & quibus non eſt licitum iurare per creaturas, maius nefas eſt iurare per Deũ. Licebat nanq; illi populo, ſicut nobis iurare per creaturas. Qua utiq; ratione Chriſtus, Matthæ. 23. Phariſæos inſimulabat, ꝙ docerẽt plebem iurare per tẽplum aut per altare non eſſe iuramẽtum, ſed iurare per aurum templi, aut per oblationem, propterea quòd periuros impoſita pœna auri & oblationis caſtigabant. Accedit in confirmationem ſniæ huius creaturarum differentia, *Cõfirmatio.* quibus rẽ Chriſtus explicuit. Deus quippe uti ſacrorum ſapientes docent, tribus modis in rebus exiſtit: qua certè rõne per creaturas iurare licet. Exiſtit inquam in illis per eſſentiã, pñtiam, & potentiam. Vnde quò explicaret modũ, primũ meminit cœli & terræ. Cœlum nanq; ſedes tronusq; Dei, idcirco cenſetur, ꝙ illic exiſtimatᷣ potiſſimũ reſidere, ubi conſpicitᷣ: terra uerò cò nuncupatᷣ ſcabellum pedũ eius, qd hæc oia inferiora, ueluti ueſtigia ſunt ipſius. Et qa Cœlum, ut hr̃ Eſaiæ 23. & terrã implet, per periphraſim depingitur quaſi homo, qui cœlo ſederet, & terram pedibus contingeret. Ciuitas aũt Hieruſalem, loca oĩa ſacra deſignat, ubi Deus colitᷣ, illic.n. præcipuè exiſtimatur eſſe per præſentiam, ubi orantes cum illo colloquimur, ſed nominatione capitis uniuerſa complexus eſt, quæ eius nutui & potẽtiæ ſubduntur. Et ideo in cauſſam ꝙ nefas eſt iurare per caput, ſubnexuit, ꝙ naturã capitis mutare nõ poſſumus de albo in nigrũ (& ſi arte poſſum⁹ capillos defecare) qm̃ tota natura opificium eſt Dei. Conſtat ergo illic à Chriſto nos quadamtenus eſſe iuratione per creaturas interdictos, quatenus in ipſis Deus exiſtit: nempè ſine iuſtitia, veritate iudicio. Ex quo fit planè conſequens ut iam ſupra illatum eſt, & iurationem per Deum urgentiore nobis ratione interdixiſſe, utpote quæ quando fit abſque neceſſitate & utilitate peior eſt. Subiicuit illud

tamen

tamẽ, qm̃ à minori ad maius euidens erat argũ. Quapropter Iacobus documentum Chriſti explicatius referens, ait ca.5. Ante omnia fratres chariſſimi, nolite iurare, neq; per cęlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum: hoc eſt, neque per Deum, neq; per aliam creaturã. At protinus hinc argũ robuſtius exurgit. Si Chriſtus nos illis modis iurãdi per Deum & creaturas interdixit, qui antiquo populo liciti erant, in nullo ergo caſu reliquam ullam nobis fecit facultatẽ iurandi. Id quod conceſſu eſſet abſurdiſſimum, cum auctor ipſæ naturæ ius tum neceſſarium naturale, non ſit credendus abrogaſſe. Rñdet ergo in lib. de mendacio. Augu. cap. 15. quod cum Pau. poſt mandatũ Dñi non ſemel iurauerit, ipſe nobis mandati ſenſum aperuit. Vnde ꝙ dictũ eſt, nõ iurare oĩno, ſubintelligendum eſt, abſq; vrgẽte neceſſitate. Ne.ſ. iurando, ad facilitatem iurandi ueniatur, & ex facilitate, ad cõſuetudinẽ, atq; ita ex conſuetudine ad periurium decidatur. Et infra intelligendũ eſt, inquit, illud quod poſitũ eſt, oĩno, ut quantum in te eſt, non affectes, non ames, non quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas iuſiurãdum. Hęc ille. Hoc tñ ſi uerum fari licet, nõ plenè rei ſatisfacere vr̃. Id.n. totum quod Auguſti. ait nobis eſſe prohibitum, pariter erat & illi populo interdictum. Qm̃ non modo iurare ſine urgente neceſſitate, uerùm & conſuetudo & appetentia iurandi iure naturæ prohibita eſt: ius aũt naturę non ſolùm Hebræos, uerũ & uniuerſos mortales ſemper obligauit: Chriſtus uerò aliquid nobis ſingulare inhibere uiſus eſt, qñquidem nos cũ illis conferendo dixit: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, ego aũt dico uobis. Reſolutio ergo reſponſionis (ſi uerum conijcimus) eſt, ꝙ etſi legiſlator noſter nihil ꝓſus nobis uetuerit, ꝙ antiquis non erat uetitum: explicuit: tñ aliquid, quod illis non erat uſque adeo apertum, ac deinde docuit, id qđ illis erat turpe, nobis rõne ſtatus eſſe turpius. Ad cuius intellectum notandũ, utrãque partem eſſe præceptum naturale, ſcilicet & iurare quando ratio id admonet, & neutiquam iurare quando neceſſitas neque utilitas adeſt. Idem enim eſt iurare non omnino, ac ſi dicas, non occidere, non furari, &c. Sed rogas cur non adiecit, niſi in neceſſitate aut cũ utilitate. Reſpondetur. Vt in expoſitione Decalogi libr. 2. reſpondimus id non fuiſſe opus: qm̃ præceptum naturale ſub quantumcunque uniuerſalibus uerbis proponatur nullatenus includit caſus quos natura ipſa non comprehendit. Quòd.n. iudex malefactores, aut ſuum quiſque aggreſſorẽ occidat, non eſt exceptio illius præcepti, non occides: qm̃ ſimiles caſus nunquam illic fuerunt incluſi. Eodẽ ergo pacto. nolite iurare omnino, caſus neceſſitatis non includit. Quapropter perinde omnino antiquos, ut nos obligabat. At uero, ut ex uerbis euangelij coniectari licet, populus ille uel Phariſæorum ſeductione uel ob ſuam cæcutiam non arbitrabatur iuramenta per aliquas creaturas, ut per templa & altare eſſe iuramenta: ꝙ Chriſtus (ut modo dicebamus) Matth. 23. declarauit. Et iõ forſan neque putabant licet falſum dicerent eſſe periuros: & iõ ait Chriſtus nolite iurare oĩno. Vbi aduerbium oĩno non excludit oẽs caſus: (qñquidẽ multi neceſſitatem iurãdi afferũt) ſed modos oẽs & figuras iurãdi, ubi non adeſt neceſſitas, ſ. neq; per cœlum neq; per terram, &c. quæ ipſi nõn pro iuramentis ducebant. Itaque ſicuti in præcedentibus monitis. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non occides: Ego aũt dico uobis, qa oĩs qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio: non adiecit illud quaſi antiquitus eſſet licitum, ſed id quod ignorabant explicuit, ſic ubi dixit: Nolite iurare omnino, neque per cęlum, &c. Nil uetuit ꝙ uetitum non erat, ſed explicuit iuramenta per creaturas uerè eſſe iuramenta. Ob idque eſſe illicita qñ ſunt uana. Diuus Bonauentura lib. 3. diſtin. 39. quæſt. 2. arti. 1. neſcio quid hic diſtinctionis comminiſcit. Ait.n. Chriſtum non dixiſſe: Oĩno nolite iurare. Nam tunc omnes uniuerſaliter excluſiſſet caſus: ſicuti qui ait omne animal non eſt homo, omnem hominem à ratione animali excludit, ſed dixit: Nolite iurare omnino. Vbi cùm omnino ponatur poſt negationem non facit ſenſum, niſi particularem, ut ſi dicas non omne animal eſt homo: quare non fuit ſenſus, ut nullo modo iuremus, ſed quod non oĩbus caſibus iuremus. At uerò non crediderim Chri-

Iac.5.

Egregiũ argu.

Argumentum cõtra expoſitionẽ Aug.

Reſolutio reſpõſionis.

Dubitatio.

Nobis turpius iurare quam antiquis.

ſtum huius dialecticæ meminiſſe, ſed uniuerſum dixiſſe ne iuraremus. Sub intellecta tñ, ut dictum eſt, reſtrictione iuris naturalis. ſ. vbi vel neceſſitas, uel pietas aliud exegerit. Super hæc autẽ forſan nos Chriſtus admonitos hoc mãdato curauit iurorum frequentiam, multo nobis eſſe turpiorem quam illis Chriſtiani. n. illa deberent lucis opera de ſe ubiq; præſtare, ut ad conciliandum inter ſe fidem nullo indigerẽt iuro. Debet. n. vt ait Chriſtus iuſtitia noſtra ſuper illam Iudæorum abundare. Vnde ſuper Matth. citatus ſuprà Hieron. *Hiero.* Veritas, inquit, euangelica, iuſm non recipit: *Chriſtus non iurauit.* cum omnis ſermo uiri fidelis, pro iureiurando ſit. hæc Hierony. In cuius exemplũ, etſi Deus antiquitus iuraſſe legatur, tamen magiſter noſter Chriſtus nunquam iurauit. Sed plurimum aiebat. Amen amen dico uobis. Sub quibus utique uerbis nulla deliteſcit iuri uis. Perinde. n. eſt prorſus ac ſi dicas: verè uerè ſeu firmiter dico uobis: quemadmodum apud Lucam ipſe illud expoſuit. *Secundũ argu. D.Tho.* Secundum argm̃ D. Thomæ eſt. Nihil quod à malo eſt, vr̃ licitum, nam mala arbor fructus bonos facere nequit, ſed iuſm, ait Chriſtus eſſe à malo. Sit. n. inquit, ſermo ueſter eſt eſt, non nõ, quod autem amplius eſt, à malo eſt. Hæretici negantes, ullo pacto fas eſſe iurare aiebant ſimplicem aſſertionem aut negationem. ſ. eſt eſt, non nõ, eſſe à bono Deo, id autem quod amplius eſt, nempè iuſm eſſe à Deo malo. Duo. n. principia Manichæi ponebant boni & mali idq; aiebãt id Chriſtum ſignificaſſe: gloſſema tñ hoc apertiſſimum hæreticum eſt Manichæorum. *Reſpõſio. Auguſt. 22.q.1. ca. ita ergo.* Legitimus autem ſenſus eſt Auguſtini in libro de ſermo. Dñi in monte, ꝙ allegatur 22. q. 1. cano. ita ergo, ubi ait iuſm non eſſe malum: ſed à malo nempè à mala cauſſa, puta ex infirmitate & plaga humani generis, quã de peccato originali accepit. Et per hæc uerba exponitur aliud eius dictum ſuper epiſtolam ad Galat. & citatur ibi canon. non eſt. Vbi ait quod iuſm eſt à malo, non quidem iurantis, ſed increduli iuſm petẽtis. Haud. n. docuiſſe putes petere, iuramentum eſſe ſemper malum culpæ, ſed ait à malo petentis. ſ. à malo pœnæ, quam per originalem culpam cõtraximus: eſt enim iam nobis inde naturale malum incredulitas in rebus grauibus. Eſſet tñ peccatum de leuiſſimis iuſiurandum poſtulare. *Argu. 3. D.Tho.* Tertium denique argm̃ eſt, exquirere ſignum diuinæ prouidentiæ eſt tentare Deum. Secundum illud Deuteron. 6. Non tentabis Dñm Deum tuum: qui autem iurat videtur eiuſmodi ſignum exquirere, ergo id perperam facit. Reſponſionis aũt ſumma conſiſtit in duobus. *Tentare Deum.* Primum, ꝙ tẽtare Deum non eſt quodlibet ſignum eius expoſcere, ſed id abſq; neceſſitate & vtilitate facere. Quemadmodum ille qui de turre ſe præcipitem daret (quod Sathanas Seruatori noſtro ſuadebat) vt experiatur ſi manus illi Deus ſupponeret. Et ueluti ille qui in duellum deſcendit cum altero in teſtimonium ueritatis. Poteſt. n. aliter patere: & ſi eſt occulta, non debet illo modo probari. Qui aũt iurat, pro neceſſitate & utilitate facit. Secus ſi cadens ferrum manu uellet palpare, quod iam inhibitũ eſt. At qm̃ ſtatim ſolutio hæc redargui poteſt, quod ſaltem iuſm res apparet fruſtranea. Qm̃ nonquàm aut per quam rariſſimè Deus ueritatem pandit, ſeu illum qui peierat prodendo, ſeu ei qui rectè iurat teſtimonium publicè ferendo. Reſpondet D. Thom. Quod etſi non id præſenti ſeculo faciat, nulli ſe propterea periculo iurans exponit: quãdo quidem certum eſt in die iudicij teſtimonium laturum quando ut 1. ad Corin. 4. ait Paul. manifeſtabit abſcondita cordium. *Redargutio ſolutionis.* Videtur tamen animus huic ſolutioni ægerrimè acquiſcere. Nam teſtimonia petuntur in iudicio, vt teſtes illicò ueritatem proferant: Si ergo Deus rem quam quis iurat nõ continuò atteſtatur, & quod in extremo iudicio futurum ſit; homines latet, videtur religio iurandi ſuperuacanea. *Reſpõſio.* Reſpondetur ꝙ fundamentum religionis iurandi non eſt quod Deus confeſtim, ſicuti homines, ſit teſtimonium laturus, ſed fides & honor quem mortales illi, quem pro Deo colunt deferunt. Vnde illa exiſtimatio orta eſt, ꝙ nullus ſit credendus, tum Deo illam irreuerentiam exhibere, tum etiam ſibi illud periculum finalis iudicij creare, ſi falſum iurat. Pungit nihilominus ſcrupulus ꝙ ſaltem qui falsè aut uanè iurat Deum tentet. *Scrupulus.* Qñquidem teſtimonium Dei abſq; neceſſitate exquirit. Reſpondetur nec uanè iurantes ten-

tare

tare Deum: qm̃ nihil aliud faciunt quam ſimpliciter inuocare teſtimonium diuinũ nulli ſe exponentes periculo, ſed ſuo arbitratui committendo: ſi uoluerit teſtimonium patefacere. Qui autem ſe præcipita aut duello certat, aut ardens ferrum tangit, propterea Deum tentat, quia exponit ſe manifeſtario periculo ſi Deus eum eripere renuerit. Adde ꝙ etiam ſceleſtiſsimus homo qui nefandiſsima crimina multiplicatis iuramentis inique contegere perſiſteret, periculo ſe quoque exponeret, ut Deus miraculo illum proderet.

ARTICVLVS III.

Vtrum congrue tres comites iuramenti aſsignentur.

QVoniam iuſiurãdum (ut ſuprà dictũ eſt) & artic. 5. iterum repetetur non eſt earũ uirtutum, quæ per ſe abſque neceſsitate honeſtatem hñt: conſequens fit, ut certis comitibus & ornamentis antequam ſit licitum, ſit ueſtiendum. De quibus D. Thom. duabus concluſionibus rñdet. *Prior cõcluſio.* Prior eſt. Tres ſunt neceſſarij comites quibus iurm̃ honeſtatur: nempè ueritas, iuſtitia, & iudiciũ. Concl'o hæc non ſolum ratione, ſanctorumq; teſtimonio, ſed oraculo itẽ Sacræ ſcripturæ nititur. Ait enim Deus Hierem. 4. Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, in iudicio & iuſtitia: quod exponens Hieronymus: Animaduertẽdũ inquit eſt, ꝙ iuiurandũ hos habet comites. ſ. ueritatẽ, iudicium & iuſtitiam. Probatur ratione. Quoniam per iuramẽtum Deus qui ſumma ueritas ſummaque iuſtitia eſt, in teſtẽ adducitur, neceſſariũ ad eius reuerẽtiam eſt, ut id qđ iurat' primũ ſit uerũ: mox iuſtũ & æquũ, ſed tertiò præterea circunſpectio iurãdi requirit, ut non leuiter, ſed maturo iudicio, & diſcretione fiat. Exigit' ergo ueritas iuſtitia & iudicium *Poſterior concluſio* Poſterior concl'o. Iuramentum cui ueritas nõ ſubeſt dicitur falſum & mendax: cui uerò nõ ſubeſt iuſtitia, dicitur iniquum & illicitũ: ſed quod leuiter ſine neceſsitate & iudicio fit dicitur temerarium. Tametſi ubi ſi iuſtitia deeſt, uel iudiciũ cõmuni nomine dicitur incautum. Vide ergo quanta ſit iuramenti maieſtas, quantaq; ſit religione perornandum, antequã ſit audendum. Addit quippe illic Hieron. quod ſi tria iſta defuerint, nequaꝗ̃ erit iurm̃, ſed periurium. *Tres gradus periurij.* Et intelligit non ſolum periurium, ubi tria ſimul defuerint, ſed etiã vbicunq; eorum quodpiam abfuerit. Tametſi diuerſa ratione & gradu: ut quæſtione ſubſequenti patebit Quo fit vt ſi hæc illegitima iuramenta ad normam violatæ ꝓhibitionis accõmodentur, quæ eſt ne nomen Dei aſſumamus in uanũ, diuerſa in illis cõperietur vanitatis ratio. Vanum quippe eſt, ꝙ ſit fruſtra: puta qđ fine ſuo caret. *Iuramentum uanum.* Diuerſimode ergo hæc vana ſunt. Nam vbi nõ eſt veritas iurm̃ ſua euacuatur ſubſtantia & medulla, perinde atq; auelana ſine nucleo. Vbi autẽ aliquid iuratur iniquũ, ut hominẽ occidere: iurm̃ fit ſecundo gradu vanum: quia è regione aduerſatur ſcopo & fini, nempe iuſtitię ad cuius cuſtodiam conceſſa nobis eſt iurãdi facultas ſicut uana eſt oratio qua irritatur Deus. Iurm̃ autem temerarium, & vanum caret cauſſa iurandi, nempe neceſsitate: ſicut vana fuiſſet pœnitentia, ubi nullum præfuiſſet peccatum. *Veritas.* Requiritur igitur veritas primum omnium in iuro, in aſſertorio quidem, ut id quod aſſeritur, uerum omnino ſit: atque id quod negatur, ſit vtiq; falſum: in promiſſorio verò, vt id qđ promittitur, ſi licitũ modò fuerit, tempore & loco impleatur. De ſecundo autẽ comite nẽpè de iuſtitia dubiũ nonnullum exiſtit, an in ſolo ꝓmiſſorio locũ habeat. *Iuſtitia.* Enimuerò ſi ad rẽ tñ quæ iuratur ſit iuſtitia referenda, illi ſoli competit, ut. ſ. quod promittimus iuſtum ſit: In aſſertorio uerò ait hic Caiet. *Caieta.* ineptũ eſſe aſſignare iuſtitiam quantum ad rem iuratam. Poſſum. n. ego aſſerere ſub iuramento me aut illum, ſcelera quę iniuſta ſunt opera patraſſe. Imò quamuis aſſeram iurando id quod non eſt malum, ut me eſſe pranſum iuro quidem rem ueram, ſed tñ inepte dicitur iuſta, ſicuti ſi iurem falſum: non ideo iurare uideor rem iniuſtam: ſi autẽ iuſtitia referatur ad cauſſam, ut nemo iuret, niſi iuſta de cauſſa: ẽt competit aſſertorio: ſed tñ non ita apparet proprium propterea quod iuſtitia, hoc pacto generaliter & cõmuniter dicta alios includeret comites. ſ. & uere diſcrete iurare. Quapropter maluit Caiet. hunc comitem ſoli promiſſorio congruere. At uerò forſan rectius & aſſertorio quoque cenſea

tur propriè conuenire. Nam iuſtitia propriè non ſolum ad rem iuratam ſpectat, uerum & ad iurandi cauſſam, ut in ſolutione ſecundi ait. S. Tho. iuxta illud Deut. 16. Iuſte quod iuſtum eſt perſequeris. Vnde ego ſi crimina ciuis oīno occulta ſub iurō aſſerens detego, certè iurm̄ eſt iniuſtum, ſicut ſi iuratem me facturum rem iniuſtam. At ſi iure & more requiſitus illa reuelo, iuſtum ſit meum iuramentum. Tertius demum comes iuri, eſt iudicium: hoc eſt diſcretionis

Iudiciū. prudentia. Nam etſi cum ueritate iuſtitiam cōiungas, tamen abſque iudicio comite, iurare non decet. Primū ſ. ut iuſta illa ueritas quæ iurō firmanda eſt, nequeat, ut artic. 3. dicebamus, alia uia comprobari. Quocirca ſpeculatiua dubia, nequaquam licet iurō confirmare: ſed ſunt, uel rationibus, uel au ctoritatibus, uel coniecturis tractāda. Quā ob rem ſeu Philoſophus eſſet, ſeu Theologus, ſeu Iuriſconſultus, qui locis & argumentis ſuæ facultatis deſtitutus, dubia iuraret temeriatis culpam incurreret. Pari modo qui patentiſſimas ueritates iure adſtrueret, ut quod pluit, uel frigus riget, aut ſol adurit. Mox iuri diſcretio expoſtulat, ut non, niſi grauiſſima perurgente neceſsitate, adhibeatur, uidelicet ob aliquem priū finem, tuendæ charitati & paci neceſſariū. Diuina. n. maieſtas non debet qualibet de cauſſa in teſtem aſciſci. Tertiò requiritur iurandi prudentia, ut circunſpectè, & cum debitis fiat circunſtantijs: nempè in iudicio, & præuia conſultatione, maturoq; ueritatis examine. Hæc autem quæſtione ſequenti de periurio fuſius ac preſsius ſigillatim examinanda pertractandaque nobis ſunt per ſuos cuiuſq; gradus & numeros: ob idque ſatis hic fuerit, ea perſtrictim propoſuiſſe.

Primum argu. Argumentum primum D. Thomæ prædicta comitum nomina exponuntur. Cum enim diſtincta res ſint, nulla in alia includitur, quare ueritas hic non accipitur, ut eſt pars iuſtitiæ, qua. ſ. homo fidem promiſſorum ſeruat, alioqui nomine iuſtitiæ cōprehenderetur, ſed latius, ut eſt omnis orationis conditio, ut id qđ mente tenes, ore proferas. Eademque de cauſſa, neque iudicium ſumitur pro eiuſdē iuſtitiæ exequutione, ſed pro diſcretione & prudentia. In

Secundū argu. ſecundo argumento declarat quemadmodum deuotio & fides, & cætera quæ ad rectè iurandum concurrunt noīe iudicij cōprehenduntur: Reliqua uerò duo nempè ueritas & iuſtitia ad rem iuratam pertinēt: Tametſi ut proxime à nobis adnotandum eſt, iuſtitia ad cauſſam etiam iurandi tranſferatur: ne. ſ. inique ueritatem aſſeras. In

Tertium argu. tertio denique ad maxime annotādum ꝙ licet iſti comites, cuicunq; uirtutis officio competant, tamen ob ingens periculum, quod iuranti imminet, tamob diuinā maieſtatem cuius nomen non eſt temere inuocandum, quam ob linguæ humanæ lubricitatem ad iuramenti dignitatem potiſſime requiruntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iuramentum ſit actus religionis ſiue latriæ.

POſtquam iuramentum conſtitutum eſt eſſe actum uirtutis, nempe licitum & honeſtum, ſi ſuis comitibus exornetur, ſubſequitur, ut uideamus cuius ſit generis uirtutis. Reſpondetur unica concluſione

Concluſio Articuli affirmatiua. Manifeſtum eſt quòd iurm̄ eſt actus religionis ſeu latriæ, quod idem eſt, puta cultus qui ſoli Deo debetur. Probat ex uerbis ſuprà citatis Deutero. 6. Dominū Deum tuum timebis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Vbi tria uerba ponuntur, in quibus diuinus cultus conſiſtit. ſ. timor reuerentialis quātum ad intimum actum, qui ſoli Deo debetur: ſeruitus religionis, quantum ad extera opera, quæ quidē ad primum præceptū primæ tabulę attinēt. Atq; honor diuini noīs ad ſc̄m attinēt præceptum iurandi. Rationē autē colligit D. Tho. ex origine iuri, quā, ar. 2. declaraui mus. Qui n. iurat, diuinum teſtimoniū ad ſua dicta confirmanda inuocat: nihil autē niſi per id quod certius eſt & potius cōfirmatur. Nā pp qđ vnūquodq; tale & illud magis. Iuratio ergo per Deum, profeſsio fidei eſt, quo Deus recognoſcitur oīum cōditor & prouiſor: atq; adeo eſt actus religionis, quo Deum reueremur. Atqui hoc eſt quod ait Paul. ad Heb. 6. Homines per maiorē ſe iurant. Et ſuper Matth. Hiero. c. 5. Qui iurat, aut ueneratꝰ, aut diligit Deū, per quem iurat. Obſeruandū ergo hic eſt, ꝙ quemadmodum contemplatio quæ con

ſiſtit in

Digitized by Google

ſiſtit in mẽte, & orõ uocalis, & ſacrificium qđ fit in ope, ſunt religionis cultus, ſic & iuratio. Nã ſicut per præcationes inuocatᷣ Deus ut auxiliator: ſic per iuſiurandũ inuocatur ut teſtis: atq; adeò eadẽ eſt utrobiq; religio, eiuſdẽq; fidei ꝓfeſſio: nẽpè qđ oĩa ſcit & põt. *Diſtinct. notanda.* Quocirca diſtinguendũ eſt de iuſiurando ubi eſt legitima uirtus, & de ꝑiurio, aut leui iurõ. Nam legitima iuratio eſt religionis cultus: uana uerò, eſt religionis contaminatio. Ex quo fit rurſus utrunque ꝑceptũ. ſ. ne iures uana ꝑ eum, & quod neceſſitate iurandũ ſit, ad eandẽ primã tabulã pertinere, ẽmq; ad primũ reduci Sed ais, Cur utrunq; nõ fuit expreſſum, ſed tñ negatiuum? *Optima dubitatio* Rñſio eſt, ſi rẽ bene conijcio, obſeruanda, quod cũ iuſiurandũ non ſit ꝑ ſe uirtus quemadmodũ cultus Dei, & feſtorum ſanctificatio, ſed ſolum ob neceſſitatẽ conceſſum, natura ipſa rerũ exegit, ut duo præcepta, ſ. cultus & ſanctificationis feſtorum eſſent affirmatiua, quaſi res illę per ſe eſſent optandæ. Tertium verò negatiuũ. ſ. ne uana eſſent iurã noſtra: hæc. n. negatio ſimpliciter eſt neceſſaria: affirmatio uerò iurandi non itẽ: imò ſi oẽs hoĩes eſſent innocentes, nil aliud oporteret, quã dicere, ut nos Chriſtus commonuit, eſt, non. Et iõ neque opus fuit illam exprimere, ſed iuri naturæ relinquere, quæ neceſſitatis caſus exponeret. In hoc autem quod ait, Ne iures uana per eum, includitur quod ubi fuerit neceſſarium iures ſolidè & legitimè ꝑ eum. Quapropter omni iure naturali, ſ ciuili & diuino iuſiurandum, ut religionis cultus hr̃. Nouit. n. id naturaliter Ariſt. qui 1. Metaphy. ca. 3. ait. Res honorabiliſſima eſt iurm̃: cuius iõ uenerationem nunquam antiqui tribuerunt, niſi illis quos pro Deis colebant. *Omni in re iuſiurandũ religio cẽſetur.* Et iure ciuili in titulo Digeſtorũ, de iureiur. vt ſupra citatũ eſt, officiũ iurandi religio nuncupatur. Et Imperator, C. de iureiur. Iurandi inquit, contempta religio ſatis Deum habet ultorem. Ex quo ſequitur, ꝙ ſoli Deo iurandi cultus eſt exhibendus. Iuxta diuinum vtriuſq; teſtamẽti mandatum: Reddes altiſſimo iuramenta tua. Qua utiq; de cã conqueſtum legimus *Hiere. 5.* in Hieremia, Deum de filijs Iſrael, ꝙ eum, dereliquiſſent, iuraſſentq; in his qui non erant Dij.

Primum argumentum extruit D. Tho. ex diuerſitate materiæ: uidelicet quod cũ *Argumẽta S. Tho.* actus latriæ ſit circa ſacra: iuſiurandũ uerò, ut ait Pau. circa humanas controuerſias, apparet iuſiurandum nõ eſſe latriã. Rñſio autem eſt, quod etſi materia ſuper quam fertur iuramentum, ſit humana neceſſitas, nihilominus forma quæ eſt diuinum teſtimonium: eſt actus religionis. Secundum informat ex ipſa actus ſubſtantia, ſcilicet quod per latriam ſemper Deo aliqđ offertur: per iurm̃ verò non vr̃ quidpiam illi offerri. Et rñdet ꝙ refertᷣ illi honor: iuxta illud, Reddes altiſſimo iura tua. Tertiũ deniq; colligitur ex diuerſitate finis: nempè quod finis eſt Deo reuerentiam exhibere: finis autem iuramenti non eſt, niſi uerũ aliquid humanum confirmare, non ergo iuramentum eſt latria. In reſponſione uerò cõcedit quidem finem proximũ iuri eſſe hoĩem de aliqua re certiorem reddere. At qñ omnia quæ facimus iuxta uerbum Pauli debeamus in gloriam Dei facere, nil obſtat quo minus ipſa utilitas proximi in gloriã Dei per diuinã atteſtationẽ cedat.

ARTICVLVS V.

Vtrum iuramentum ſit per ſe appetendum, & tanquam res utilis frequentandum.

CVm iuramentum inter actus uirtutis, nec uerò unius cuiuſlibet, ſed religionis quæ heroica eſt fuerit proximè conſtitutum, ratio inde uidetur ſtatim colligere, quòd ſit per ſe appetendum: & ideo id meritò in qõnem profertur. Ad quam utique D. Thom. unica concluſione eademq; negatiua reſpondet, *Concluſio articuli.* ſ. non eſſe per ſe appetendum. Id quod primo auctoritate illa Eccleſia. 23. probađ: Vir multum iurans replebitur iniquitate. Cui Auguſtin. lib. contra mendacium ſubſcribens ait, ꝙ præceptum Domini de prohibitione iuri ad hoc poſitum eſt, ut quantum in te eſt non affectes: ut quaſi pro bono, cum aliqua delectatione appetas iuſiurandum. Rationem uerò ex his quæ dicta ſunt colligit. Id enim quod non per ſe, ſed ob finis cuiuſpiam neceſſitatem bonum eſt: non inter ea numeratur, quæ per ſe ſunt, appetenda. Medicinam enim, nemo appetit, niſi quatenus

tenus ſalutis neceſſitas cogit: iuramentum aūt ut ſuprà meminimus, non utiq; per ſe bonū eſt, ut charitas, ſed quatenus neceſſitas aſſerendæ veritatis cogit: non ergo eſt per ſe appetendū. Immo qui eo extra terminos neceſſitatis vtitur violator eſt religionis. Vnde Auguſt in lib. de ſermo. Dñi in monte. Qui intelligit, inquit, nō in bonis, id eſt p ſe appetendis: ſed in neceſſarijs iurationē habendā refrenat ſe quantum pōt, vt nō ea utatur, niſi neceſſitas cogat. Nihil præſenti loco præter ea quæ ſuperius explicita ſunt, reſtat, qđ inſuper annotemus. ſed meminiſſe opus eſt, ꝙ ſicuti bonū diuiditur in utile, & per ſe honeſtum, ſic & uirtus. Per ſe honeſtæ virtutes ſunt, quæ ſe hñt, vt fines p ſe appetendi: ſicuti ſalus & vita. Atque huius generis ſunt charitas, fides, iuſtitia, &c. Alię ſunt quæ tñ ſunt bonæ tanquam media ad finē. Sicuti Reubarbarum & reliquæ medicinæ, quę p ſe non hñt aliam bonitatē, niſi quatenus ſolutus neceſſitas poſſit. Et talis eſt inter virtutes pœnitētia, quæ nō eſſet virtus, niſi propter neceſſitatem remittēdi peccata, eiuſdemque ordinis eſt ſuo modo & iuſiurandum. Nā quamuis ſit ob id honeſtum qđ à fide catholica proficiſcitur, nūquam tñ fuiſſet licitum, niſi ob neceſſitatē. Vnde ut ſuprà dicebamus, uirtutes prioris generis fuiſſent in ſtatu innocentiæ: poſterioris uerò nequaquā, vt pœnitentia & iuramentum. Cum.n. illic ſimpliciter ſibi homines mutuam præſtarent fidem, nullatenus potuiſſet fieri iurm quod non eſſet vanum, atq; adeò peccatum ſaltem ueniale, quod illi vtique ſtatui repugnabat. Sed ob illud credulitatis vulnus, qđ dicebamus genus noſtrū de peccato cōtraxiſſe iure naturæ corruptæ conceſſa nobis diuinitus eſt iurandi facultas. Hoc ergo iacitur fundamentum primū abſterrēdi hoīes a peſtifera iurandi conſuetudine: in quo ceu in ſpeculo blaſphemi illi contēplari ſe debent mendaciter dicentes, ꝙ qui bene iurat bene credit. Aſſertio enim hæc ſi ſanè exponatur catholica eſt: vt quæ olim contra idololatras uſurpabatur. Nam bene iurare eſt caſu neceſſitatis, non per falſos, ſed p verum Deū iurare. Blaſphemè autem peruertitur, ut benè iurare pro eo accipiatur, quod eſt multum iurare: contra quàm Eccleſiaſticus admonuit, dicens: Qui multum iurat, replebitur iniquitate, immo uerò, ſi iuramentū ſolum ob neceſſitatem ſit licitum, conſequēs ſit: vt quēadmodum q Reubarbarum aut aliud qđ libet uenenoſum medicamen vltra neceſſarios ſalutis limites frequentaret, facilè ſe perimeret, ita prorſus qui iuramentis, niſi urgente neceſſitate aſſueſcit animam ſuam enecat. Cōceſſit nobis Deus victum & potum ob neceſſitatem uiuendi: voracitas ergo ultra illum finem, gula eſt. Conceſſit & legitimum concubitum ꝓlis gratia: illegitima ergo congreſſio, luxuria eſt. Fecit ſimiliter & nobis iurandi facultatem, ubi ratio neceſſitatem offerret; aliter ergo iurare abuſus eſt clementiæ ſuæ, & bonitatis & maieſtatis. Sed perinde eſt ad iuramentum accedendum ueluti ad rem ſacratiſſimam tractandam. De hoc autem quęſtio. 2. preſſius & copioſius.

Auguſt.

Duo virtutū genera.

Iuramenti uſum neutiquā in ſtatu innocentię fuiſſe

Qui bene iurat. &c.

Exēpla.

Primum argumentum eſt huiuſmodi. Quemadmodum uotum ita & iuramentum actus eſt latriæ ſed uotum per ſe appetendum eſt, quoniam quod per uotum fit, laudabilius eſt, quàm quòd fit ſine uoto: pari ergo ratione abſque alia neceſſitate aſſertis noſtris iuramentum apponendum eſt, ut fiat actus latriæ ac ſubinde pretioſior. Reſponſio verò in diſcrimine uoti à iuramento conſiſtit. Nam per uotum id quod uouemus in Dei reuerentiam ordinamus, ut ſi uoueo ieiunium aut peregrinationem, materiam ipſam uoti refero ordinoq; in Dei reuerentiam: ob idq; uouere per ſe eſt appetendum, tanquam actus qui per ſe eſt religionis. Qui autem iurat è conuerſo reuerentiam diuini nominis aſſumit ad confirmationem ueritatis: quā propter id quod iuratur, uidelicet, me non eſſe furatum, non fit eo ipſo actus religionis, ſicuti in uoto fit mea peregrinatio: qa actus morales ſumunt ſpecies ex fine. Et ideo iuramentum non eſt per ſe appetendum vt uotū: quia non eſt religio, niſi ſuppoſita neceſſitate manifeſtandæ ueritatis. Eodem pacto reſpondet ad ſecundum ſumptum ex uerbis Hieronymi ſupra citatis. Qui iurat, aut ueneratur, aut diligit eum per quem iurat: uenerari autem & diligere Deum eſt appetendum tanquam per ſe bonum: ergo & iuramentum. Reſpondet inquam eodē modo negando conſequentiam:

Argumenta D. Tho.

Reſpōſio.

2. Argu.

tiam: quoniam licet qui iurat ueneretur diligatq; Deum, non tñ in hunc finem ordinat iuramentum, ſed in neceſſitatem, manifeſtandæ ueritatis: Quocirca non eſt niſi ob talem neceſſitatem, optandum. *Caietani quæſtio.* Circa has ſolutiones intricat hic Caietanus neſcio quam metaphyſicam, forſan non tam neceſſariam utrum iuſ̃m ſit finis manifeſtationis ueritatis, an è conuerſo manifeſtatio ſit finis iuri Nam profectò res eſt:& ſm S. Tho. & in ſe ipſa patentiſſima. Forma.n. iuramenti eſt Deum in teſtem adducere:& hoc non tam propriè dicitur referri in reuerentiam Dei, quàm eſſe ipſiſſimam reuerentiæ exhibitionem, nam eſt teſtimonium fidei qua Deum confitemur ſupremum rerum teſtem, utilitas autem & effectus eiuſdem atteſtationis eſt manifeſtatio ueritatis, ut in ſolutione tertij, ſuperioris articuli aſſeruit D. Tho. Neq; uerò eſt quocunq; utilitas & effectus, ſicuti inuentio theſauri ad quam uineæ foſſio non referebatur, ſed eſt utilitas & effectus per ſe iuri intentus. Itaque abſq; eius neceſſitate non eſſet licitum, ac ſubinde neque actus religionis. *Manifeſtatio ueritatis eſt iuramenti finis.* Neutiquam ergo formidandum eſt aſſerere manifeſtationem ueritatis humanæ eſſe finem iuramenti: iuſ̃m autem medium reſpectu illius, ut in præſentiarum utraq; ſolutione ait S. Thomas. Quare ubi ait Apoſtolus finis omnis controuerſiæ eſt iuramentum: finis illic pro effectu uſurpat ad quem iuramentum ordinatur, qui eſt finire controuerſias. Quod ſi cui abſurdum appareat id quod præſtantius eſt in id referri quod inferius eſt, intelligat nihil abſurditatis habere: qm̃ inferius uiciſſim in ſuperius refertur. *Solutio ſcrupuli.* Mortuus.n. Deus eſt ob noſtram ſalutem: eo quod eadem ſalus in gloriam refertur. Et hoc eſt quod in ſolutione tertij ſuperioris articuli explicuit S. Thom nempè Deum una operari, & propter ſuam gloriam: & propter noſtram utilitatem. Itaq; uita noſtra eſt proximus finis cur ſegetes creat, ſed uita eadem in eius gloriam refunditur. Quapropter non ſolum manifeſtatio ueritatis eſt iuriſiurandi finis: ob id ꝙ iurans in ipſam illud refert, uerum qđ Deus illud ad illam proximè ordinauit licet rurſus manifeſtatio ipſa in eius gloriã redundet. Idem eſt in oratione deprecatoria, oratio inquam quæ contemplatio duntaxat eſt, & laudatio Dei per ſe eſt appetenda: *Idem de iuramento quod de oratione.* ſed quãdo in extrema neceſſitate Deum deprecamur qui nos inde eripiat, actus ille religionis refertur ad ſalute humanam. Sed tamen magis id in iuramento uerum habet quo ſecluſa neceſſitate humanam non eſſet religio, ſicuti eſt oratio. Quod ſi aduerſum nos reſponſum reſurgas. Forma non eſt propter materiam, ſed è conuerſo materia propter formam: id autem quod iuratur materia eſt iuramenti, iuratio uerò forma: iuramentum, ergo eſt finis. *Reſpõſio.* Reſpondetur aliud eſſe id quod iuratur, aliud uerò manifeſtatio ueritatis eius. Id enim quod iuratur ut occidiſſe uel non occidiſſe, eſt quodammodo materia inquam iuramentum fertur: quare iuramentum non eſt propter illud: quoniam effectus iuramenti non eſt occidiſſe, uel non occidiſſe, ſed manifeſtatio ueritatis illius, quæ ſubinde finis eius eſt. *Argu. 3.* Tertium denique argumentum eſt ualde notandum, quod eſt huiuſmodi. Quod ſuam quiſque ueritatem confirmet bonum per ſe eſt: hoc autem fit per iuramentum: ergo eſt per ſe appetendum. Reſponſio uerò eſt, quòd quamuis certam firmamque faceret ueritatem ſit per ſe bonum. non tamen illud per iuramentum abſque neceſſitate facere, Et eſt pluchrum exemplum in medicina. *Pulchrũ exẽplum* Procurare nanque ſalutem, bonum per ſe eſt: illud uerò per uirtuoſiſſimum ac ſubinde uiolentum pharmacum intentare, niſi ubi grauiſſima eſt neceſſitas periculoſum eſt. Ob idque quanto iuramentum uenerabilius eſt, tanto periculoſius, niſi vrgente neceſſitate exhibetur. *Expoſitio loci Eccleſiaſt. 23.* Id quod teſtimonio Eccleſiaſt. 23. confirma. Vbi de uiro multum iurante loquens, tribus membris gradationis, ait. Quod ſi fruſtrauerit fratrem, &c. Quem locum uariè expoſitum inuenio, ſed neſcio an ſatis explicatum. Conijcio nanque tres comites iuramenti qui ſunt apud Hieremiam, illic viciatos deſignari. Etenim qui fratrem fruſtratur, eſt ille qui falſum deceptoriè iurans fratrem ſuo fine priuat, nempè expoliando eũ, uel ſua pecunia, uel honore uel fama &c. Et de hoc ſubditur, qđ delictũ illius (ſic.n. legendũ, nõ ipſius) ſuper ipſum erit. Hoc eſt delictũ illius cui per iniuriã

imponitur

imponitur falſum crimen ſup ipſum iurantem refundetur. Manebit.n. & culpa infectus & obligatione reſtituendi onuſtus. Et qui diſſimulauerit, hoc eſt, qui bonum fratris fingens, aut ueritatē quā reuelare tenetur iuſo celat, aut illam quam occulere deberet iuſo prodit, delinquet dupliciter. Non quod duplo plus quam prior delinquat: imò peius eſt falſum imponere, q̃ uerum celare, aut occultū detegere. Sed ait ꝙ illa ſimulata æquitas, eſt duplex iniquitas: ſ. & quia eſt iniuſtitia etiam ſi ueri prodat, & quia eſt per æquitatem palliata: qđ eſt nouum crimen. At ſi in uacuum iurauerit, nempè ſine neceſſitate & iudicio, quamuis uerum & iuſtum iuret, non iuſtificabitur, quia ſaltem uenialiter delinquit.

ARTICVLVS VI.

Vtrum liceat per creaturas iurare.

QVoniam iuramentum officium eſt ad cultum latriæ pertinens, cultus uerò latriæ ſoli Deo debetur, apparet nefas eſſe per creaturas iurare, quod idcirco D. Thom. hic percontatur. Ad quod tribus cō-
Prima concluſio cluſionbus reſpondet. Prima, Licitum eſt per creaturas iurare in Deum relatas: ſ quatenus in eis diuina ueritas reſplendet, ut per Euangelia, per Sanctos. &c. Probatur concluſio. Iuramentum teſtimonium eſt fidei, qua Deum primum fontem ueritatis profitemur, atque adeò perinde ac fides diuinæ ueritati nititur: fides autem licet primum ſupremeq̃ue de Deo ſit, tanquam de prima ueritate, extenditur nihilominus ad creaturas, quas credimus eſſe opera Dei, in quibus per eſſentiam exiſtit præſentia & potentia. Pari ergo modo iuſiurandum quamquam ad Deum primo præcipueque ſicut ad primam ueritatem referatur, protenditur tamen ſecundò ad creaturas: quatenus in ipſis tanquam in effectibus Dei diuina etiā ueritas exiſtit. Et ideo iuramus per Euangelia, per quæ diuina ueritas nobis innoteſcit, ac per ſanctos qui illam crediderunt, obſeruauerunt, & prædicarunt. Atq; eam ob rem quanto ſuperior eſt diuus, grauius fit iuramentum. Vt per Deiparam uirginem, quæ eandem fidem, & ſublimius nouit, & perfectius coluit. Vnde Auguſt. quod refertur 22 quæſt. 1. Canon. mouet. Sciendum, inquit, eſt ꝙ ſancti non tam per creaturas quam ꝑ creatorem creaturarum iurabant. neque in creaturis [per quas, ſ. iurabat] aliud quàm creatorē ipſarum uenerabantur. Etenim ut Innocētius bene ait cap. Et ſi Christus. extra de iureiurando, qui iurat per cœlum, iurat per thronū Dei, atque adeo per ipſum Deum.
Secunda concluſio, in hac prima à contrario ſenſu includitur, & in ſolutionibus argumentorum exprimitur. Iurare per creaturas exibendo illis reuerentiam illam, & latriam quæ ſoli Deo debetur, non eſt licitum eſt blaſphemum & idololatriæ impietas. Hoc patet diuerſa ratione: quia hoc eſt ad Dei gloriam, uti ait ad Roman. primo Apoſtolus, in creaturas tranſcribere. Vnde gloſſa Matth. 5. Non ueneremur eas vltra quam debemus. Non iuremus per eas vt uiles exiſtimemus, ut ſcilicet cum per eas iuremus nihil iurare putemus. Tertia concluſio, iurare per creaturas catholicè ut prima concluſio, aſſeruit, dupliciter cōtingit & vtroque modo licitè. nempè aut illas per modum ſimplicis atteſtationis afferendo, ſicut de Euangelijs & Sanctis modo dicebamus. Nā hoc eſt in uirtute iurare per Deum. Secundò verò modo id contingit per uiam execrationis: nempè creaturam Deo oppignorando eiuſq; iudicio ſubdendo, ſi res aliter habeat quam iurat: Et ſic homines iurant per uitam propriam aut filiorū, & quorumlibet neceſſariorū. Senſus enim eſt quòd Deus uitam nobis adimat niſi quod iuramus uerum exiſtit. His appenditur corollarium, quod iuramentum illud Ioſeph Geneſ. 42. per ſalutē Pharaonis, potuit eſſe & execratorium, puta quod ſi iuratio eſſet falſa, Deus regem uita multaret. Quemadmodum & 2. ad Corinth. primo. iurauit Apoſtolus, dicens: Ego teſtem Deum inuoco in animā meā, hoc eſt in uitam meam. Sed potuit nihilominus per modum ſimplicis conteſtationis fieri. Nam cum Deus per principes iuſtitiam exequatur, iuxta illud: Per me reges regnāt, poſſunt ipſi & prælati, perſonęque publicæ per iuramentum quaſi Dei cōteſtes ueritatis citrari. Hæc omnia clara ſunt, neque indigēt niſi memoratione primi arti-

Secunda concluſio | *Tertia concluſio* | *Gen. 42.*

mi articuli, ubi declarauimus, quòd adducere creaturam in aſſertionem ueritatis nõ eſt iuramentum, niſi ut teſtis, uel per modum execrationis aduocetur. Quare dicere per fidem meam, aut in ueritate mea, nõ eſt iuramentum. De ſecunda verò concluſione, quæſtione proxima redibit ſermo, ubi grauitas impietatis iurandi blaſphemè per creaturas exaggerabitur.

Solutio primi ad notanda. Nota ſolutionem primam argumenti. Quòd .n. expoſitionem Hieronymi ſuper illud Matth. 5. D. Thom. approbat: Neque per cęlum, &c. dicentis quod Chriſtus illic nõ prohibuit iurare per Deum, ſed per creaturas blaſphemè more gentilium quos Iudæi imitabantur, non arbitreris in integrũ approbaſſe, at præciſè quantum ad id quod Hieronymus aſſerit inhibitum illic eſſe iurare per creaturas blaſphemè. Nam quod prętereà ſentire videtur: ſcilicet quod non fuerit etiam illic modificatum iuramẽtum per creaturas catholicè, nec prohibitum iurare per Deum ſine neceſſitate, tum ipſe D. Tho. reſpuit ſupra arti. 2. cum nos ſubinde impugnauimus. In ſolutione ſecundi, nota ſenſum amborum Canonum. Clericum. & ſi quis per capillum. 22. q. 1. Haud enim facile eſt ſenſum eorum deprehendere: Vbi enim Concilium Carthaginenſe prohibet clericum per creaturas iurare, non eſt intelligendum idololatriam illic prohiberi, ac ſi clerici creaturas pro Dijs adorarent, alias neq; ſolus clericus id facere prohiberetur, neque ſub tam leui pœna, ſed ſolũ: ut ait hic S. Thom. prohibebatur iuratio ad blaſphemiam infidelitatis pertinens. Tunc. n. cum Chriſtiani inter infideles uiuerent, illa fortè pollicebantur iurandi forma per Solem, per Mercurium, & per alia id genus, quæ gentilitas pro Dijs colebat. Id quod clericalem habitum inſigniter deturpabat: & ideo ſtatuitur illic clericum ſic iurantem acerrimè obiurgandum, & perſiſtentem excommunicandum. In altero verò proximo capitulo Pius Papa declarat blaſphemiam eſſe contra Deũ, iurare per capillum & per caput Dei, ſic nimirum de Deo loquendo: ac ſi caput haberet, & capillos. Et ideo clericus ſic blaſphemans deponi iubetur: laicus uero anathematizari. Et ad hoc genus blaſphemiæ reducitur, ut quæſtione ſequenti dicturi ſumus impudenter iurare per membra Chriſti. Ac perinde patet ſolutio tertij, quod eſt tale. Cultus latriæ non debetur alicui creaturæ, quippe quòd Paulus ad Rom. 1. acerbè vituperat, ergo non licet per creaturas iurare, propterea quod iuratio ſit latriæ cultus. Reſponſio tamen eſt iuxta ſecundam concluſionem, non licet iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiã Dei. Exodi nanq; 23. legitur. Per nomen externorum Deorum non iurabis.

22 q. 1. c. Clericũ & per capillum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omne iuramentum vim habeat obligandi.

Conſtituta per omnes ſuos numeros iuramenti natura ſubſequitur quęſtio de eius effectu: nempè de vi quam habet obligandi. Ad quam quæſtionem D. Thomas ne ab eius ordine diuertamur ſex concluſionibus reſpondet. Prima eſt. Obligatio non uidetur iuramentum reſpicere aſſertorium, quod eſt de præſenti uel de præterito. Neque uerò illud quòd non eſt in poteſtate iurantis implere, ut ſi quis craſtinam pluuiam iuraret futuram: ſed de his duntaxat quæ per eum qui iurat facienda ſunt. Concluſio ex ipſo uerbi ſignificatu pertinus elicitur. Obligatio namque ad id refertur quod eſt, uel faciendum, uel dimittendum. Eſt enim uoluntatis ligatis ad id quod quis pollicetur, ligare ſe: ergo nemo poteſt, niſi ad id quod in ſuo eſt arbitrio, uel facere, uel omittere. Si autem quis aſſerit hoc uel accidiſſe, uel in præſenti accidere non eſt in ſuo arbitrio poſitum, ut uerum ſit uel falſum. Secunda concluſio. Hoc non obſtante diſcrimine, tam iuramẽtum aſſertorium de præterito aut præſenti, quàm promiſſorium eorum, quæ per nos agenda ſunt, debet habere ueritatem Hæc per naturam iuramenti euidens ſit: Nam Deum in teſtem, niſi ueritatis, adducere, nefas eſt. Huic ſecundæ concluſioni appendix ſubiungitur tertia. Tam aſſertorio quã promiſſorio ſua innata eſt obligatio. Diuerſimodè tamen quoniam obligatio aſſertorii de præſenti vel præterito non fertur in rem iuratam, ſed ad actionem iurandi refertur. Hoc eſt nemo iurat, id uerum efficere

Prima ſolutio. *Secunda concluſio* *Tertia concluſio*

cere quod aſſerens iurat, ſed tamen obligatur id præciſè iurare, quòd uerum eſt. Et ideò in prima concluſione non ſimpliciter negauit obligationem ad iuramentum aſſertorium reſpicere, ſed duxit uidel: aliàs ſibi per hanc tertiam contradiceret: qua aſſerit quodammodo obligationem in ipſum cadere. Attamen in iuramento eorum, quæ per iurantem exequēda ſunt obligatio cadit econuerſo ſuper rem iuramēto firmatam. Tenetur enim quiſque id verum efficere, quod ſub iuſiurando pollicetur. Itaque differentia eſt hæc, quod in iuramento aſſertorio obligatio non naſcitur ex iuramento, ſed ipſum antecedit: tenetur enim quiſque iurare uerum. In promiſſorio uerò econuerſo obligatio eſt effectus iuramenti: ex eo enim ꝙ quis iurat manet obligatus iuramentum implere. Quod niſi fecerit, deerit iuramento primus præcipuuſque comes, ut ſupra dictum eſt, nempè ueritas. Ex hac autem concluſione enaſcuntur ſubſequentes. Eſt ergo quarta, ſi quis id iurat quod non eſt in ſua poteſtate: ut ſi pauper ſub iureiurando talentum polliceretur, deeſt iuramento tertius comes, nempè diſcretionis iudicium. Niſi fortè quod dum iurauit poſſibile erat, factum eſt deinde illi impoſſibile: ut ſi diues in pauperiem incidat. Tunc enim per impoſſibilitatem excuſatur, dúmodo quãtum in ſua eſt poteſtate faciat: ſimiliter ut in uoto. Quinta concluſio Si uerò id qđ quis iurat ſit eidem factu poſſibile, neutiquam tamen licitum: aut quia per ſe iniquum eſt, ut homicidium aut furtum, aut maioris boni impedimentum. Vt ſi quis nunquam religionem ingreſſurum iuraſſet, deeſt ſecundus comes iuramenti: nempè iuſtitia. Ex quo fit conſequens, ut iuramentum eiuſmodi quatenus iniquum eſt, non ſit ſeruandum. Nam ſecundum Aug. vtrunque eorum uergit in deteriorem exitum, ſ. iurare & ſeruare. Ex his demum colligitur ſexta concluſio. Quicunque iurat aliquid ſe facturum obligatur efficere ut ueritas impleatur: dum tamen alij duo comites aſſiſtant, uidelicet iudicium & iuſtitia. Atque hic eſt unus ſenſus illius euangelici Domini mandati, Reddes Domino iuramenta tua: Hoc eſt ſolues fidem quam iurando Deo obligaſti. Quamuis alter etiam ſit uerus, Hoc eſt iura per Dominũ cui ſoli tanquàm uerò Deo honor iuramentorum debetur.

Diſcriminis explicatio.

Quarta concluſio

Quinta concluſio

Sexta cõcluſio.

In iſto articulo, nonnulla ſunt dubia minimè contemnenda. Primum eſt. Vtrum obligatio iuramenti promiſſorij in uniuerſum ſub reatu mortalis peccati perſtringat vouentem: id quod per ea quæ libro præcedenti de uoto dicta ſunt, haud difficilè diſſoluitur. Repetimus hic tamen illud pp Caietanum, qui diuerſam opinionem, quã illic inſinuauimus probare uidetur: & diſputatio quæ ſe primum offert, eſt de iuramentis minimarum rerum, quæ præſenti loco vniuerſim abſq; ulla exceptione obligare cenſet ſub reatu peccati mortalis, id ipſum de uoto exiſtimans: ut ſi quis nouerit dicere Aue Maria, & non dixerit mortaliter (ait) delinquit: & multò grauius ſi uotum iuramento firmauerit. Immo licet Deo nihil uoueret, ſed homini ſub iuramento. Et quidem de uoto hoc pacto ſibi id perſuadet. Cũ ille qui uouet ſua ſe ſponte Deo obſtringit conſtituendo id determinatè quod nouit tanquam Deo debitum, quantumcunque rem minimam illi polliceatur, id per uiam religionis Deo debet: atq; adeò ſi non ſoluat mortaliter, ait: delinquit. Vnde ad argumentum ſi quis contra objiceret. Si præceptum eſſet diuinum de re minima: vt non ioco mẽtiri, non obligaret niſi ſub reatu uenialis culpæ. Pariter neque obolum furans peccat ob tenuitatem materiæ niſi uenialiter: tametſi furtum genere ſuo ſit mortale, ergo neque uotum rei perexiguæ obligabit ſub reatu mortali. Negat conſequentiam quoniam præceptum debet ex natura rei penſari: uotum autem ex uoluntate uouentis. Quod ſi rurſus arguas. Si quis uoueret recitare Pſalmum, & inter recitandum omitteret uerſiculum, non eſſet niſi ueniale: ergo neq; ꝗ uoueret recitare uerſiculum, mortaliter delinqueret, illum omittens. Negat rurſum conſequentiam, quoniam prætermittere modicum ceu partẽ cuiuſpiam totius quaſi pro nihilo reputatur: id ipſum uerò tanquam totum omittere eſt uoto in integrum aduerſari. Attamen his omnibus nihil obſtantibus quatenus ad materiam uoti res attinet, id quod libro præcedenti aſſerebã, conſtitutiſſimũ mihi eſt, ꝙ uotũ de re parui

Primum dubium.

Sñia auctoris.

re parui momenti ſub reatu duntaxat obligat uenialis culpę. Et ratio eſt quàm illic meditabar: nempe ꝙ qui uouet, conſtituit ſe obligare & modo quo diuina lex ſi præceptum eſſet, id exigeret. Nam ruſtici homines imò neq; elegantiores, non apponunt formę uouendi ſub reatu mortali neque ueniali: ſed ſimpl'r hoc relinquunt naturæ rei. Ergo quemadmodũ furtum quod genere ſuo eſt mortale: ratione exiguitatis materiæ, fit veinale: ſic & uotũ: quippe ꝙ nemo ſe obligare intendit, niſi quo pacto eum diuina lex obligaret. Imò quam uis qui diceret, uoueo ſub reatu mortali, dare calamum alicui, uotũ eſſet ſtultum & non obligaret ad mortale: quin uerò ſi eſſet res uana, nullatenus obligaret, ut illic diximus, atque adeo ſi eſſet leuis; eſſet ueniale. Fallaciſſima ergo illatio eſt Caieta. ex eo, quod quis ſua ſe ſponte per uotum obligat, colligere quod ſe obliget ſub reatu mortali. Fateor equidem aliquantulo plus uenialis culpæ eſſe uouenti verſiculũ recitare, totum omittere, quã uouenti dicere pſalmũ, prætermittere verſiculũ: ſed tñ nõ excedit uenialem culpã: Pari.n. facilitate alioqui diceres uouenti unam proferre dictionem, mortale eſſe illã omittere: niſi forſan illuc ſuffugeres, quod iam uotũ eſſet inane de uoto aũt ſatis ſupra diximus.

De iuramento. De iu͞ro uerò urgentior perſtringere vr̄ ratio: Nam, ut qđ proxima aſſerturi ſumus, omne iu͞rm falſum aſſertorium abſq; ulla prorſum exceptione, eſt mortale. Enimuerò periurij culpa in hoc ſita eſt ꝙ Deus in *Sentẽtia auctoris.* teſtem adducitur falſi, Tam falſum aũt eſt te, v.g. non mouiſſe palpebras, ſi mouiſti, quam non occidiſſe regẽ, ſi occidiſti. Quare hic non attenditur tenuitas materiæ, ut fiat ueniale. Pari ergo modo ſi iuraſti *Notandũ* dicere Aue Maria, uel dare alicui minimũ numum, & non facias, falſa tua eſt iuratio, atque adeo eſſe uidetur lethalis culpæ. Hoc tamen non obſtante argumento negandum arbitror iuramentum promiſſorium rei leuis uinculum mortalis reatus inijcere: imò promiſſum eiuſmodi nõ ſoluere, non erit niſi ueniale, ſiue iu͞rm adhibeatur uoto (ut recitandi uerſiculum) ſiue humanæ promiſſioni, ut exiguum donandi amico aſſem. Et ut ratio clareſcat, aïaduertendum eſt omni iuramento promiſſorio duas ineſſe ueritatis rationes: nempè & aſſertorij & promiſſorij. Exempli gratia qui iurando quippiam pollicetur, tenetur (vt hic in ſolutione primi auctor eſt D. Thomas, & q. ſeq. repetemus) certum in pñti habere propoſitum id faciendi, quod iurat, aliàs primus deerit comes: nempe ueritas, ſubindeq; iu͞rm erit falſũ, atq; adeo abſque ulla prorſus exceptione peccatum mortale. Tenetur inquam ſimpliciter ſi legitimum eſt quod iurat, uel ſi eſt illi͞citũ, tenetur ſecundum quid, ſuppoſito quod iuret Quamobrem ſiue quis iuret rẽ iniuſtiſſimam, ut ciuitatem ſe incenſurum, aut aſſerturum hæreſim, ſiue rem leuiſſimam, ſiue futilem & uaniſſimã, ut reſ͞icare barbam, non habens in mente certum id facere, periurus eſt, & mortaliter delinquit. Quocirca qui homicidium perpetrare iurat, vtroq; modo fiet periurus. Si inquam id in propoſito non habet, periurus eſt, quia falsè iurat: ſi uerò tale habet propoſitum, periurus ẽt, quia iniquum iurat. Itaque ratio hæc prima ueritatis aſſertorij conſiſtit in hoc quod uerbo mẽs tunc pñs reſpondeat; ne contra mentem atque adeò mendatium iures. Altera uero eſt ueritatis ratio quæ ſequitur obligationem iu͞ri. Ex eo.n.quod iuraſti uinculo te obſtrinxiſti uerũ id poſteà facere in executione. Hæc aũt obligatio qualis quantaque ſit non ad menſurã ueritatis prioris penſari dẽt, ſed ex natura materię. Atque hac ratione D. Thom. ut concluſione tertia uidimus, diuerſimodam obligationem in promiſſorio iureiurando dignouit, q̃ in aſſertorio. Per hanc regulam multę innoteſcũt iu͞rorum obligationes, qua ſuperiori lib.q.1. de uoto adnotabamus. Iuraſti rem indifferentẽ, nempè quæ per ſe uana eſt, & nullius prorſus emolumẽti: ut ſ͞icare barbam, ungues non reſecare in ſabbato, aut non loqui cum homine, vnde nullum prorſus ſequitur inconueniens. Quemadmodum ergo tunc diximus uotum illius rei nõ obligare pari modo cenſendum, neque ſi fuerit iu͞ro confirmatum obligare, quoniam iuramentũ nõ eſt niſi uoti firmitas. Ob idque cùm res illæ non ſint Deo gratæ, nec proximo utiles, ut non ſunt materia uoti, ita neq; iu͞ri quoniam talibus iuramentis iudicium deeſt. Nunc enim de obligatio-

ne uoti loquimur, quod ad hanc quæſtionẽ ſpectat. Qualia aũt quãtaq; eiuſmodi iurationes nõ obligatoriæ delicta ſint, ad quæſtionem ſequentem de periurio attinet definire. Itaq; non magis hoc iuramẽtum obligat, quam ſi eſſet rei illicitæ. Niſi qđ illud neutiq̃ implere licet: hoc autem ſeruare poſſumus, ſed non tenemur. Hinc ergo rõ ad noſtram ſententiam applicatur. Obligatio ex iurãm promiſſorio reſultans, non inde penſari debet, quod ſimpliciter illud implere uerumq; facere tenemur. Quũquidẽ, qui rem iurauit, illicitam, aut non poſſibilem, aut uanam & futilem nullatenus obligatur: obligatio ergo implendi iurãm non reſultat, niſi ſm qualitatem & quantitatem materiæ. Fit ergo conſequens, vt ubi materia eſt leuis, obligatio ſit pariter leuis, & nõ peior q̃ uenialis Et confirmatur hoc rurſus: In omnibus alijs criminibus quantumcunq; grauibus leuitas materiæ in cauſa eſt, ut peccatum genere ſuo mortale fiat ueniale, vt furari obolum. In iurãm autem ob id tenuitas materiæ, non attenuat peccatum, qm̃ tam falſa eſt aſſertio in re leui, quam in re graui: hoc aũt ſolum habet uerum in aſſertione aut negatione: vt. ſ. nõ iures cõtra mẽtem, ergo obligationem inde reſultantẽ nihil obſtat, quin ſequatur conditionẽ materiæ. Quandoquidẽ vt de uoto proximè dicebamus iurans nõ ſe intendit, niſi ad morẽ legis obligare: Et tertio arguiť. Si Deo rẽ minimam uoueas, vt modo dicebamus nõ reſultat obligatio ſub reatu mortali. Nã ſicut inter homines ſic inter nos & Deum æſtimandum eſt quanti ei referat, id qđ ei ſpõdemus: ergo licet illa promiſſio firmetur iurãm nõ mutabit ſpeciẽ, vt fiat mortalis. Adde ꝙ ſi quis uoueret ab hoc ſingulari ocioſo uerbo, aut ocioſo mendacio abſtinere, profecto contra faciens non peccaret, niſi duplata ueniali culpa, & contra legem, & contra uotum: ergo etſi id iurõ cõfirmaſſet, non peccaret, niſi citra mortale duplicata culpa. Quartò, id deniq; confirmatur. Secũdum contrariã opinionem cõſequens fieret meliores, quæ paruo animi calore iureiurando promittũt filios uerberare, aut res alias eiuſdẽ farinæ, nõ implendo mortaliter peccare. Nam euaſiones Caietani minimè ad plenum ſatisfaciunt. Ait

Tertia cõfirmatio.

enim vel ex eo, ꝙ ira correptæ potius ad uindictam iurant quam ad correctionem, vel ex eo ꝙ iuratas correptiones in melius mutant ne uerberati pueri in peius recrudeſcant excuſari: quæ profecto ſuffragia uim argumenti non extinguũt: Nam ſæpiſſimè id faciunt nõ tanta ira quin plenum habeãt rationis iudicium idq; in bonum correctionis relatum: & tñ durum eſſet in his leuiſſimis corrigendi iuramentis obligationem ſub reatu mortali aſſerere. Et pariter ſi quis forſan polliceať puero pomum, quod exemplum eſt Caietan. vbi hmõi obligationem ſub reatu mortali ineſſe putat, quæ ſanè cenſura acerrima eſſet. Satius eſt ergo & rationi longe conſonantius dicere omnia illa iuramẽta ob leuitatem materiæ leui quoq; venialique adeo uinculo irretire iurantem. Atq; eadẽ propemodũ rõne de illis iurationibus ſentiẽdum quibus ſe homines inuicẽ præuenientes iurant ſe nõ pceſſuros in exitu & dum ſe mutuo uel ad cõuiuium uel ad ludum iurando inuitant: ſunt. n. peccata, etſi nõ adſit intentio id faciendi qđ iurãt, mortalia quidem: ſed tñ quãtum ad obligationem: tum quia pendẽt ex aliorũ conſenſu, atq; adeò nõ proponuntur tanq̃ abſolutè facienda, ſed q̃tum in poteſtate iurãtis fuerit, tũ præcipue quia de re ſunt parui emolumenti nõ obligãt ſub reatu mortali. In quarta & quinta cõcluſione quæ ſunt tertiæ declaratoriæ, explicanť tres modi, quibus iuramentum fit incautum. Quorũ primus eſt cũ quis impoſſibile iurat ubi adnotandum eſt non ſatis eſſe id qđ iuratur eſſe difficillimum ut admittenda ſit in foro conſcientiæ excuſatio, ſed requiritur eſſe impoſſibile: vnde quantumcunq; iuraſſeris grauiſſimum æs perſoluere, licet tibi perquam difficile fiat teneris iuramentum ſeruare, niſi aliunde res iurata deſineret eſſe actus uirtutis: nam ſi eſſet manifeſtum prodigalitatis uitiũ: non ligaret. Rurſus licet nullũ eſſet uitium, eſſet tñ res grauiſſima, cùm tunc ſecum afferret idoneã petendi diſpẽſationẽ iuramenti. ut ſi mulier pedeſtrem eandemq; longã peregrinationem iuraſſet, aut quiſq; difficile aliud uñ periculũ timeretur. Tunc autem penſanda ueniret iurĩ cauſſa, commutaretur potius quam omnino diſpenſaretur, ut ſecũdum

Trib. modis iuramentum incautũ.

uerbum

uerbū S. Thom. id fiat quod fieri poteſt. Secundus modus incauti iur̄i eſt cum quis iurat rem illicitam, & tertius cum id iurat quod obſtaculum eſt rei melioris de quibus ſtatim in ſolutione ſecundi. Reliqua verò quæ hic dubitari p̄ñt perinde omnino definiēda ſunt vt ſuperiori libro in materia de uoto ſunt enucleata, v. g. dicebamus. q. 1. ar. 3. quod ſi quis ob malū finem rem aliàs licitam uonet, uotum tenet ut ſi quis ob inanem gloriam eleemoſinam uoueret facere, ſic tñ vt finis ille ob uanā gloriam in opus eleemoſinæ nō cadat, votum tenere. Nam ſi ſenſus eſſet quod opus dandi fieret ob uanam gloriam: tunc quia eiuſmodi opus eſt licitum nec eiuſdem operis uotum tenebit: ſed dum uotum fuit ob vanam gloriam: tunc licet votum ſit uitioſum, tñ quia materia eſt bona teneris illud implere: dum tñ non impleas ob uanā gloriam. Idem ergo prorſus ſentiendum de iur̄o facto ob ſimilem uanum finē uel turpem: tenet. n. ſi ſit de materia licita. Niſi forſan id iures ut Deus tibi adiutor iniquitatis adeſſet. Si. n. iurares eleemoſinam aut peregrinationem facere, quo Deus te vel ſanctus compotem faceret adulterij perpetrandi, iuramentum non te obligaret: quia vt impium eſt ab eo iniqua depoſcere ita & munus aliquod ei tali ratione offerre. Reliqua illic latius.

Primum argu. de iuramēto incerto. In argumentis D. Tho. tractat quatuor iuramentorum uitia: nempè incertum, incautum, coactum & doloſum. Primum argumentum eſt. Iur̄m inducitur, vt dictum eſt, ad confirmandam veritatem: q̄n autem quis rem futuram iurat, ſatis eſt tunc ad veritatem id habere in propoſito, licet poſtmodum euentus non reſpondeat. Id quod Paulo 2. ad Corin. 1. accedit: ergo promiſſorium iur̄m non habet uim obligandi. Ait. n. illic Paulus propoſuiſſe venire ad illos: ſed tamen poſtmodum bona cauſſa propoſitum mutaſſe. Reſpondet S. Thom. diſcrimē eſſe inter ſimplicem aſſertionē, & iuſiurandum. Nam ad veritatem ſimplicis aſſertionis ſatis eſt hominē habere in animo id facere quod affirmat, licet non ſit certus. Affirmat enim quod in ſuo propoſito uerum ut in ſua cauſſa, exiſtit. Quare licet propoſitum poſt ſine cauſſa detraxiſſet non eſt mendax: ut ſi ego modo animo me a prādio dormiturum, & poſtea nolo. Sed ad iur̄m non ſatis eſt iuranti id habere in propoſito, ſed requiritur quod habeat in animo antequam iuret adeo id certum & firmum ut niſi impoſſibile fiat factu aut in deteriorem exitum vergat, neutiquam liceat contra iuramentum facere. Quare Paul. non iurauit ad Corinth. ire, ſed id dixit quod propoſuerat: Quanquam & ſi iuraſſet forſan cauſſam mutandi propoſitum habuiſſet licitam: ne. ſ. contriſtaret eos ſua p̄ñtia ob acerbam punitionem incœſtuoſi. Notandum ergo eſt hic quod proximè aſſerebamus. ſ. iur̄m promiſſoriū duas exigere ueritates: nimirum & intentionis faciendi dū iuratur, quæ eſt ſicut ueritas aſſertorij, & præterea ut id quod iuratur fiat, ſi alij ſimul etiam iuramenti comites concurrerint. Præterea animaduertendum ēt uerum iurare niſi res ſit certa, genus eſſe quoddā periurij, atq; adeò peccatum, vt q. ſeq. ar. 3. oſtenſuri ſumus. deeſt enim tunc tertius iur̄i comes, nempè iudicium. *Paul. 2. Corin. 1.*

Secundū argu. de iuramēto incauto. In ſecundo argō explicatur quinta concluſio ſuperius poſita de iur̄o incauto, & eſt argm̄, uirtus ut eſt in prædicamento, non eſt uirtuti contraria. iur̄m autem actus uirtutis eſt, & nihilominus vſu uenire poteſt, ut ipſum implere ſit contra uirtutem: ut cum quis uel inique facere iurat, uel à meliore uirtutis fruge deſiſtere: ergo tunc iuramentum non erit obligatorium: & tamē apparet verum eſſe iur̄m. R̄ñdet autem p. duas diſtinctiones: quare r̄ñſio quatuor aſſertionibus concluditur. Ait. n. primum quod iur̄m vergens in deteriorem exitum nō obligat: vergere autem in deteriorem exitum eſt quod peius ſit ipſum implere quam infringere, & eſt modus loquendi Auguſt. & Bedæ ſuper Matth. homi. 24. & refertur de conſe. diſtin. 4. cano. Si aliquid forte. 1. & 2. Hunc autem priorem exitum dupliciter habere iuſiurandum poteſt. Vno modo quia ſtatim à principio ſecum illum prauum exitum aſſerebat. Atq; id rurſus dupliciter, uidelicet aut quia id quod iuratur ſecundum ſe malum eſt, ut iur̄m perpetrandi adulterium, uel quia obex eſt ſublimioris boni, ut cum quis iurat religionem non ingredi, aut dignitatē nullo caſu acceptare. Ex quibus quidē duo differentes effectus pullulant. Vnde ſecundum

aſſertum eſt ꝙ dum quis de licitum patrare iurat, tunc & iurando peccat, & pariter iuramentum implendo. Tertium aſſertum eſt ꝙ dum quis iurat à bono ſupererogationis abſtinere, quòd aliàs facere non tenetur peccat quidem iurando, eo quòd Spirituiſancto bonorum inſpiratori obicem opponit, non tñ peccat iuramentum implendo, ſed tamen multo ſibi melius conſulit, nõ ſeruando. Ex his ergo hæc fida regula obſeruanda colligitur, ꝙ huiuſmodi incauta ſiue impleantur, ſiue ſecus, & periuria ſunt dum fiunt, vt q ſeq. ar. 3. explicabitur: & nullatenus obligant, ſed rem iuratã in ſua nuda natura relinquunt. Vnde qui iurauit furtum aut homicidium facere, ſi furetur, aut occidat eodem prorſus mõ & gradu peccat, ac ſi id nũquam iuraſſet, imo verò qui illud crimẽ ad uinculum iuramenti reſpiciens perpetraret. ſ. vt reuerentiam ſeruaret iuramẽto, profecto grauius delinqueret. Nam blaſphemia eſt malum ob reuerentiam Dei facere: qui aũt vouit religionem nõ ingredi, aut eleemoſinam non facere, perinde ac ſi non iuraſſet conſultius ei erit, cõtra iurm̃ facere, tametſi illud implere non ſit peccatum. Niſi fortaſſe illud opus quod erat ſupererogationis, oblatus caſus neceſſarium conſtituerit: vt uidelicet ſi miſer occurrerit qui graui perurgetur inopia. Tũc.n. neceſſarium eſt contra iurm̃, eleemoſinam ei porrigere. Et ſimile exemplum eſt. can. Florentinum. diſt. 85. vbi refertur Archid. qui iurauerat nunquam acceptũ ire Epatum à Gregorio fuiſſe coactum accipere: eo quod iudicatus fuit eccłæ neceſſarius, atque adeo oportuiſſet iurm̃ infringere. Subdubitabit hic forſan quantæ ſit culpæ iurm̃ quod obſtaculum eſt ſupererogationis. At uerò huius reſponſio nõ ad præſentem, ſed ad ſubſequentem quæſtionem attinet, in qua vniuerſę peierandi ſpecies perpendẽdæ ſunt. Illicq; adeò diſſerendum quanta ſit culpa in iuramento peccandi venialiter.

Obſeruanda regula.

Contra illud autem quod dictum eſt, iuramẽtum de re illicita non eſſe implẽdum quis forſan opponat de Ioſue, qui, vt legitur Ioſue 9. Et refertur de conſe. diſt. 4. cano. inter cætera fœdus pacis quod cum Gabaonitis inierat, ſeruauit. Quod quidem iurm̃ illicitũ fuiſſe ex eo conſtat ꝙ Deus, vt habetur Deut. 7. impenſiſſime inhibuerat fœdus cum illis gentibus ferire, aut vlli eorum parcere. Reſpondetur tamẽ ꝙ iurãdo non peccauit. Nam fuit deceptus credens aliarum fuiſſe remotiſſimarum gentium legatos. Poſt uerò qñ reſciuit eſſe Gabaonitas, qm̃ prohibitio parcendi illis nõ erat de iure naturæ intrinſecè mala ſicuti homicidium, ſed de iure poſitiuo, meritò ueritus eſt ne ingentiorem Deo irrogaret iniuriam, iuſiurandum, quod per eius nomen bona fide fecerat, uiolando, quã priori eius mandato obſequendo. Præterea, ut Ambroſ. lib. de offic. ait meliori eos morte multauit, ſcilicet obſequio miniſterij diuini. Sic.n. habet hiſtoria. Reſeruentur, ut uiuant, ne contra nos ira Domini concitetur, ſi peierauerimus eis: ſed ſic uiuant, ut in vſus uniuerſæ multitudinis ligna cædant, aquasq; comportent. &c. Secundum membrum diſtinctionis eſt, ꝙ iurm̃ poteſt habere deteriorem exitum. Secũdo modò, nõ quod à principio illum importaret, ſed pp id quod de nouo emergit. Quale fuit iuramẽtum Herodis in gratiam Herodiadis emiſſum quod quidquid ab eo peteret illi concederet. Potuit.n. à principio eſſe licitum moderatione ſubintellecta ſi rem peteret honeſtam, poſtea uerò propoſita eius petitione debuit reſcindi. Nam vt Iſidorus in ſinonimis, ait, lib. 2. & refertur de conſe. diſtin. 4. in male promiſſis reſcindenda eſt fides. Et ut ait Ambroſ. lib. 1. de offic. & refertur eadem diſt. canon. eſt etiam contra officium nonnunquam eſt promiſſum ſoluere ſacramentum. Idemq; Grego. admonet canon. nerui. diſtinct. 13. & Concilium Toletanum canon. duo mala. Et Auguſt. in ſermone, de decollatione Ioannis. & refertur eadem diſt 4. cano. quod Dauid. Dauidem laude commendat, qui cum iuraſſet Nabal Carmeli interficere, eſſetque ad opus ſuccinctus prece Abigail illius uxoris propoſitum retractauit, illique pepercit: nam fuerat iuramentum præ ira incautum. De illis autem qui uoluntatem aliorum facere iurant, quæſtione ſequen. articulo ſecundo, alius offeretur aptior dicendi locus. Tertium argumentum, de iuramento coacto eſt huiuſmodi. Quandoque homo inuitus compellitur iuramento aliquid promittere, quos tamẽ, ut refer-

Ioſue 9.

3. Argumento de iuramento coacto.

Digitized by Google

tur capi. uerum. extra de iureiur. ſolēt Romani pontifices nexibus iuŕorum abſoluere: ergo non omne promiſſorium iurm̄ eſt obligatorium. Ad hoc autem D. Tho. ſuppoſita diſtinctione quatuor reſpondet. In iuramēto.n. inquit coacto duplex eſt obligatio, una qua iurās obligatur homini cui quippiam promittit. Et talis inquit obligatio per coactionem tollitur. Qui.n. uim intulit, indignus redditur cui ſeruetur fides. Alia aūt eſt obligatio, quæ fit Deo ꝓpter iuramenti reuerentiā. Et talis inquit obligatio non tollitur in foro cōſcientię: quia optatius eſt damnum temporale ſuſtinere, quam iuramentum uiolare. Ait uerò tertiò quod in iudicio datur ſoluti repetitio. Quare poteſt qui iurauit, denunciare prælato, non obſtante ꝙ iurauerit non denunciare. Quoniā obſeruatio talis iuŕi contra publicam iuſtitiam vergeret. Quartò demū, inquit, ꝙ ſolent Romani Pōtifices homines ab hmōi iuramentis abſoluere, non quaſi decernētes non eſſe obligatoria, ſed eorum obligationes ex iuſta cauſſa relaxātes. Hæc aūt ſingula perpendenda ſunt. Et primū falſa videtur diſtinctionis aſſertio: ſ. in iuramēto coacto unā obligationem, quæ fit Deo atque altera quæ fit homini. Nam ſi aliqua fieret Deo, tūc ille coactor ut latro, cui in nemore iurm̄ ab oppreſſo uiatore pſ̄tatur nequiret iurm̄ illud in totum relaxare. Nam obligationem reſpectu Dei non poſſet remittere immo nec eccleſia id poſſet, niſi ob ſuperuenientem cauſſam diſpenſare: quia eccleſia non pōt uotum Deo factum & multo minus iurm̄ relaxare, & tamen relaxat, vt aſſeritur in d. c. verum. & 15. q. 4. in multis ca. Ad hoc autem, facile reſpondetur uerba S. Tho. non eſſe accipienda per calumniam, vt ſonare uidentur ſed ſm̄ eius mentem: nempe in iuŕo promiſſorio ineſſe duas obligandi rationes. Vbi.n. non duæ fiūt promiſſiones, vna Deo & altera homini, ſed una tantum homini, quæ iuŕo confirmatur, non eſt niſi obligatio una duplici ratione conſtituta. ſ. & uirtute promiſſionis ſi eſt legitima, & uirtute iuramenti, & ideo ille cui promiſſio fit remittere totā pōt: & pariter eccleſia ubi metus incuria irrogatur. Naſcitur hinc tn̄ aliud dubiū circa ſm̄ aſſertū, uidelicet quod illa obligatio coacti iuramenti non tollitur in foro cōſcientię: vbi inſinuatur, qđ tollitur in foro cōtentioſo.

Non eſt duplex obligatio in coacta iuramenta.

Aliud dubium.

Et eſt argm̄. Quāuis ceſſet obligatio ratione promiſſionis coactæ, vt in priori membro aſſertū eſt: nihilominus poſtquam manet ratio obligandi reſpectu iuramēti, deberet iudex iurantem cogere iurm̄ ſeruare poſtquam cōſtat eſſe in conſciētia obligatorium: aliâs iuſtitia non ſatis in rebus manifeſtis prouideret. Sylueſter in uerbo, iurm̄ 4. rationem huius hanc reddit, ꝙ eccleſia eiuſmodi iurantes nō cogit propterea ꝙ præſumit nunquàm habuiſſe intentionem ſe obligandi. Hæc autem rō falſa eſt, immo eccleſia putat eū qui iuramentū coactum non ſeruat eſſe periurum, ut patet c. ſi uerò. & c. verū, extra de iureiu. quare diſpenſando in hmōi iuramentis nō cēſet illa eſſe irrita. Rn̄detur ergo ꝙ iuſtitia publica non attendit niſi ad pacem tranquillumq; ſtatum reipublicæ: & ideo non debet iniurijs fauere per uim illatis ob id que non cogit eiuſmodi iurātes, ſed ſi nō impleuerint iuramentum, eos ad Dei tribunal remittit. Nā ut C. de iureiur. admonitum eſt iurandi contempta religio ſatis Deum ultorem habet. Sed vrgētiora argumenta ſunt ad partem oppoſitam: nempè huiuſmodi coacta iuramenta nequaquam coram Deo cōſcientiam ligare enimuerò iuramentū, quēadmodum uotū, ut ꝓximè dicebamus, vim non hēt obligandi, apud Deum, niſi ubi materia eſt opus uirtutis: Si.n. ſit res illicita, uel auctioris boni obſtaculum, uel indifferens & uana, iuramentum non ligat: ſicut neq; uotum. Iuramenti autem materia per coactionem extorti, nullius eſt officium uirtutis (ſupponamus enim incuſſum eſſe metū cadentem in cōſtantem uirū, de quo libro ſuperiori explicatiſſimè dictum eſt) ergo eiuſmodi iuramentum non obligat apud Deum. Probatur minor præmiſſa materia eiuſmodi iuramenti eſt ipſa materia promiſſionis: illa autē non eſt opus uirtutis. Nam per ſe abſque iuramēto non eſſet iuſtitia ꝓmiſſum ſeruare: quia nulla in eo ineſt ratio debiti, quæ eſt de intrinſeca rōne iuſtitiæ. Quare nec eſt actus fidelitatis utpote quæ inferenti uim nulla debetur. Neq; uere eſt actus liberalitatis, quoniam illa non eſt donatio, quippe cum ſolutū repetere liceat.

Argumenta in maioris energiæ.

Neq; verò eſt opus ſupererogationis. Nã beneficium præſtare indigno, qualis eſt prædo qui uim infert, ſpeciem habet mali. Sed ais forſan illud promiſſum ſoluere, eſſe actum religionis pp annexum iuſm. Contra hoc aũt emergit argm̃. Etenim ut D. Tho. ſuperius art. 5. docuit, diſcrimẽ eſt inter uotum & iuſm, id .n. quod quis uouit, quia Deo offertur, ipſa oblatione fit actus religionis, id autem quod iurac non fit propterea religio: ſed econuerſo reuerentia diuini nominis, quę eſt religio, adiungitur ad cõfirmandum id quod per ſe erat uirtus. Quare quod ante non erat actus religionis, per iuſm non fit religio, immo nec per votum reliqua materia fit actus religionis, vt proximè dicebamus, niſi ipſa etiã ſit materia alicuius uirtutis. Secundò ad huius explicationem arguit. Iuſm promiſſorium nihil aliud eſt, quàm promiſſionis confirmatio. Nam ſicut confirmatio donationis non eſt noua donatio, ſed robur prioris, ſic & cõfirmatio promiſſionis non eſt alia promiſſio imò iuratio & promiſſio, vt ſuprà dicebamus, ſunt duæ rationes ad eãdem obligationem appoſitæ. Promiſſio ergo eſt fundm̃ obligatoriæ rationis, quæ eſt in iuro: In iuramento autem coacto nulla eſt; promiſſio aut promiſſionis obligatio, ut D. Tho. planè fatetur quandoquidem illa obligatio per coactionem tollitur: ergo neq; eiuſmodi iuramentum ligat. Et confirmatur hæc ratio: iuramentum ſequitur uim materiamque promiſſionis: ſi enim promiſſio eſt de re uel illicita uel inutili iuramẽtum non ligat: ergo ubi promiſſio eſt nulla, multo minus obligabit.

Tertiò deniq; arguitur. Illa traditio pecuniæ nõ eſt illi utilis cui datur, ilit. ſ. qui iuramentum extorſit. Nam ille recipiens & peccat, & periculo ſe exponit nũquam reſtituendi: quod aũt utile non eſt alteri nec ſub uoto cadit nec ſub iuramẽto. Hæc omnia bene Caietan. diſſoluit: cuius ergo prolixum reſponſum ſummatim elucidemus. Iuſm coactum triplici ex capite exiſtimandum eſt. ſ. tam ex parte iurantis quã ex parte illius cui iuſm præſtatur: & tertio ratione materiæ. Et quidem ex parte iurãtis, ſi nihil aliud conſideres, nullũ eſt obligationis impedimentum: qm̃ ſm Ariſto. 3. Ethicor. etſi illic aũt nollitio ſm quid, eſt tñ ſimpliciter volitum vt exemplo illius patet qui inſaniẽte pelago merces in undas proijcit. Vnde Aug. coacta uolũtas, volũtas eſt. Ex parte aũt illius qui per vim iuramentum extorquet, ſi nihil aliud meditemur obſtaculum obijcitur obligationi. Quare ſimplex promiſſio rõne incuſſi metus non teneret. Igitur ut obligatio ex illo iuramento oriatur, ſpeculandũ eſt, utrum materia iurata, puta datio pecuniæ, ſit actus alicuius uirtutis: tum n. (ut ſæpe dictum eſt) iuſm obligat. Differt nanq; votum à iuramento, quoti materia, ſi propriam conſideres, nõ eſt niſi conſilij & ſupererogationis, materia uerò iuramenti cuiuſcunque uirtutis opus. Et quidem qui ſic iurat, non tenetur ſic dare pecuniã promiſſam, ut uerè eam in dominiũ alterius transferat. Quippe cum alter illud non acquirat. Nam & qui dedit repetere põt, & qui accepit reſtituere tenetur: ſed tenetur ei illam tradere: illa aũt traditio ſi ſolũ vti ſolutio promiſſi, extimetur, non eſt uirtus, eſt nihilominꝰ uirtutis officiũ quatenus redemptionis uexationis & moleſtiæ & fortè uitæ, quàm v. g. prædo uiarum obſeſſor adimere uiatori parat. Eſt ergo tunc miſero uirtutis officium illa iurata pollicitatione ꝓpriam uitam protegere: tuncq; adeò erit charitatis officiũ, qua ſe quiſq; diligere debet, & dum ob uitã alienam ſeruãdam id iuratur, eſt officium miſericordiæ. Hac igitur rõne iuſm illud obligat: qm̃ ſeruare iuſm non uergit in deteriorem exitum, ſicut ſi res iuraretur illicita. Omne autem quod talem non hẽt exitum obligat. Syluest. quidem in uerbo iuramentum. 4. §. 7. tenet cum multis quos citat Iuriſconſ. & putat eſſe opinionem S. Tho quod ſi coactus ille iurãs hẽt propoſitum ſe obligandi manet quidem obligatus: ſin uerò illud nõ habuit minimè obligatur: moderatio uerò hæc nõ eſt uera, ut illico ſubſequenti argũ monſtrabitur. Qui enim habuit intentionem iurandi licet illam non habeat, ſe obligandi, manet obligatus. Nam obligatio ex ipſa iuramẽti natura ſi ſit de re licita, neceſſariò naſcitur, ſecus ſi non intẽderet iurare. Verum uerò coacto liceat fingere ſe iurare abſq; aĩo iurandi ſuper quartum argm̃ dicere præparamus.

Reſpõſio.

ramus. Sed forſan inferas. Ergo elapſo illo periculo, non tenetͅ qui iurauit promiſſum reddere, ut ſi quis dũ tenebatur captiuus iurauit in ſui redemptionem certum æs numerare, liber poſteà dum remeauit in patriam non tenebitur: q̃m cùm iam uiolentia ceſſauerit, datio illa non habet redemptionis formam. Reſpondetur ſatis eſſe dũ iuſiurandum fuit exhibitum, ſponſionem fuiſſe factam ſub forma redemptionis. Nã uirtute eiuſdem iuramenti, poſtea ſolutio eandem retinet redemptionis formam Sed arguis rurſus. Cur non ẽt ſimplex promiſſio, poſtquam eãdem habere redemptionis effigiem, non obligabit? Nam dicit S. Tho. ꝙ tollitur per iurationem. Caiet. rñdet ꝙ ſimplex promiſſio debet hr̃e rationem cõmodi, & utilis reſpũ illius cui fit: illa autẽ redditio eſt illi prędoni inutilis: ſanè cùm delictum illi ſit recipere. At uerò profectò ratio hæc parum ad rem attinet. Nam ſi ego debeo pecuniam alicui: ẽt ex promiſſione, & petit ad ludendum, uel ad eius dilapidationem, licet non ſit utile, teneor nihilominus dare. Rõ ergo in propoſito eſt, ꝙ ex natura ipſa rei promiſſio coacta uim promiſſionis non hẽt. Et ideo q̃uis promiſſio uerbalis habeat redemptionis formam, quæ quidem redemptio genere ſuo uirtutis materia redditur, tñ per coactionẽ caſſatur niſi iuratio illam confirmet, imò uerò q̃uis promiſſio non fuerit metu coacta, ſed per aliam iniuriam; quemadmodum indigus uſurario uſuras promittit, non illas cogitur in conſcientia reddere: niſi adiurauit. Decretum eſt Alexandri III. cap. debitores. extra de iureiu. ubi hr̃ quòd debitores ad ſoluendas uſuras in quibus ſe obligauerant cogi non debent. Si uerò de ipſarũ ſolutione iurauerint, cogendi ſunt dño iur̃m reddere: licet poſt repetitionem habeant. Quid ſi inſtantius quæras quõ ſi caſſa eſt iur̃m eam confirmat. Reſpondetur ꝙ quamuis materia iur̃i & promiſſionis ſit eadem, cadit tamen ſub illis diuerſa rõne. Promiſſio .n. fit homini, & iur̃m per Deum, quod quidem ẽt de re propria fieri poſſet: promiſſio ordinem habet ad hominem cogentem: ſub qua utriq; ratione non eſt uirtus. Ad obligationem uerò iuramenti ſufficit quod alia ratione ſit uirtus, nempè uexationis redemptio. Quod autem iur̃m

Dubium.

Caieta.

Sentẽtia auctoris.

etiam coactum obliget in conſcientia, habes eod. tit. c. ſi uerò. & c. uerum. citatum à D. Tho. & 15. q. 6. cap. ſi quandoq;, & ſequentibus. In dubium autem immeritò profectò reuocatur, utrum non ſeruare iuramentum coactum peccatum ſit mortale, an uerò tantum ueniale. Immeritò inquam q̃m circa controuerſiam concedendum eſſet mortale: q̃nquidem eſt iur̃m cadens in materiam licitam, quæ eſt magni momenti: iur̃m enim rei licitæ ex genere ſuo obligat ſub reatu mortali, niſi ex tenuitate materiæ, ut ſupra dicebamus alleuietur. Si ergo quis coactus iuraret dare pecuniam aliquanti ponderis, certum eſt teneri ſoluere ſub reatu mortali. At uerò Panorm. ſuprà citato cap Si uerò, quia rẽ à ſua facultate alienam tractabat, ait, obligationem non eſſe niſi ſub reatu ueniali. & fuit deceptus uerbo illo in cap. uerum, iam citato. ubi ait Papa, ꝙ qui nõ ſeruauerint eiuſmodi coacta iurataque promiſſa non ob hoc ſunt tanquam pro mortali crimine puniendi: Sunt tamen illic diſtincta verba de culpa & pęna. Ait .n. primum Papa, ꝙ ut auferatur materia deierandi non dicatur illis, qui coactè iurarunt, ut iur̃a non ſeruent: ergo non ſeruantes deierant in materia graui: ac ſubinde mortalr̃ peccant id quod q̃ 98. de periurio quæ hic ſubſequitur art. 3. D. Tho. expreſsè aſſerit. Tametſi omnium ſit mortalium periuriorum leuiſſimum. Quòd autem ſubditur non eſſe puniendos quaſi pro mortali crimine, ſolum ad pœnam eccleſiaſticam refertur. Haud enim ſunt illa pęna digni in foro eccleſiæ ſecus uerò apud Deum. Fortaſſe hic tamen ſophiſta contra hæc aſſerta argumentetur. Eum qui inuitus iurauit non teneri promiſſum in totum ſoluere. Fac uerbi gratia, promiſerit centum, tunc arguitur. Si ſoluerit quinquaginta nõ amplius debet: nam iam alter debet illi illa quinquaginta, ac perinde poterit fieri cõpenſatio. Et eadem ratione ſi promiſit quinquaginta ſoluendo uigintiquinque plenè ſoluit. Reſpondetur tamen ſecundum id quod ſupra adnotauimus, quod non promiſit pecuniam transferre in dominium alterius, ſed uerè tradere ſiue alter ei tantundem debeat, ſiue ſecus. Quapropter licet prædo uiatori centum alias deberet &

Iuramentum coactum frãgere mortale eſt.

Panor.

Sophiſma.

viator nihilominus iurauit dare centum, tenetur tradere. Serioſius tamẽ argũ fieri poſſet de uoto. Votum enim, ut art. prox. explicaturi ſumus, magis obligat, quam iurũ: uotum autem metu coactum, ut lib. præced. q. 1. arti. 1. demonſtrauimus nulla ui poſſet obligandi: ergo neque iurũ per metum extortum. Hoc autem argũ illic diſpoſuimus. Votũ enim quamuis eò ꝙ fit Deo arctius obliget quàm iurũ, quod fit homini, nihilominus ſi iuramẽto nõ confirmetur, non eſt niſi nuda promiſſio: promiſſio autem coacta, etiam ſi fiat cum intentione promittendi, ut mõ dicebamus, natura ſua eſt caſſa non ſolum illa, quæ fit homini, uerum & illa quæ fit Deo: ut pote cui obſequium per coactam uoluntatem non placet, ſed quod fit ſponte. Iurũ autẽ ſi feratur in materiam licitam ſua ipſius natura obligat ratione iam expoſita, qm̃ eſt atteſtatio per ſacra, quam nefas eſt fieri rei falſæ, atq; adeo crimen ſi per iurãtem non reddatur uera. Quapropter ſi uotum coactum iurõ firmetur, illa ratione obligabit, licet ſit diſpenſatione dignum. Sed & tertium idemque pugnatius adhibetur de matrimonio argũ. Matrimoniũ.n. metu cadente in conſtantẽ uirum contractũ, neq; in foro exteriori tenet, neq; ſm conſcientiã: ergo neq; iurũ. Patet conſequentia tum ꝙ ut ad matrimoniũ, ſic ad iurũ requiritur conſenſus, quare ſi coactio matrimonio officit, pariter obſtabit & iurõ: tum maxime quòd matrimonij arctius eſt uinculum, quàm iuramenti. Nam ſi poſtquam quis iurauerit uxorem non ducere illam ducat, matrimonium eſt ualidum. Reſpondetur tamen à matrimonio ad iurũ conſequentiam non ualere. Atqui nonnulli hac ſunt diſcriminis ratione contenti ꝙ ſi matrimonium coactum teneret, non haberet remedium, quo poſſit factum infectum reddi: eò ꝙ matrimonium uinculũ eſt indiſſolubile. Cætera uerò promiſſa per uim iurata etiam ſi ſoluantur, poſſunt beneficio repetitionis recuperari. At uerò ratio non ſatisfacit. Nam etiam ſi quæ iuratione promittuntur repeti non poſſunt iuramentum eſſet ſeruandum: quia obligat ex natura rei. Bonauẽt. uerò & Duran. & quidam alij in 3. diſt. 39. meliuſculam eam rationem aſſerunt nempè quod cum matrimonium Chriſtianorum ſignificet unionem Chriſti & eccleſiæ, quæ eſt perpetua, debet habere perpetuũ atq; indiſſolubile uinculum, ad quod non ſolum requiritur conſenſus, uerùm & liber conſenſus. Attñ non ſatis firmiter nititur libertas conſenſus ad matrimonium requiſita in eo quod ſacramentum Chriſtianorum. Quandoquidem & coniugium etiam ſub lege quoq; naturę liberum requirebat conſenſum. Dicendũ ergo, ꝙ matrimonium ob id quod à natura ad procreationẽ prolis conſtitutum eſt, ex ſua ipſius natura ꝑpetuitatẽ hẽt annexam: alias non eſſet ſatis liberis educandis conſultum perpetuitas aũt ex natura rei liberum exigit animi conſenſum. Nã quę uiolenta ſunt ſm Ariſto. nequeunt eſſe perpetua. Iurõ aũt q̃uis coacto irreuerentia fit ſi non ſeruetur. Arguat aũt quis fortè contra ſequeretur, ꝙ ſi quis metu moris iurare cogeretur ducere aliquam in uxorem, teneretur iuri nexu. Reſpondetur, certum in primis eſſe tale iurũ omnino relaxandum, ſed tamen utrum dum non relaxatur extet obligatio. Bonauent. loco citato reſpondet per tale iurũ oriri obligationem: quare ille iurãs, inquit, ante relaxationem cum alia contrahere nequit. Et re uera quantum ad naturam iuramenti uerum eſt, ſi fiat cum intentione iurandi. Nam quamuis ſit contra finem iuri illum contrahere aſſenſu coacto, nihilominus non eſt adeo intrinſece malum, quin poſſit fieri materia redẽptionis uitę atque adeo iurũ teneret, ſecus ubi nullum eſt iurũ. De hoc autem in materia matrimonij latius. In tertio membro reſponſionis ait D. Tho. ꝙ poſtquam quis promiſſum illat i ui iuratum ſoluit, poteſt id denuntiare iudici, aut prælato, etiam ſi per eundem metum iurauerit non denuntiare: quia illa iuratio eſt contra bonum cõe. Quod quidẽ uerbum non tenuẽ offert diſputandi anſam. Argũ.n. extat primum contra rõnem. Nam denunciatio vr̃ referri ad emendationem denũtiati: accuſatio uerò ad publicam iuſtitiam: nempè ut reus puniatur: in propoſito uerò etiam ſi denũtians emendationem alterius neque non proponat, neq; uerò ſperet, poteſt ſuã pecuniam repetere. Reſpõdetur ꝙ huiuſmodi denuntiatio non eſt illarũ, quæ ꝑ fraternam

Argum. de voto.

Argum. de matrimonio.

Argum.

Vtrum liceat id quod ui ſoluitur repetere.

nam correctionẽ fiunt, ſed iuridica ut denuntianti ius ſeruetur, ſi id modò probauerit: nihilominus hic proximus finis refertur in cõe bonum: qui eſt ut penes publicam poteſtatem ſemper ſit facultas ciuium iniurias repenſare. Et ideo qui iurauit nõ denuntiare, iurauit rem illicitam atq; adeo non fuit iuꝛ̃o deuinctus. At uerò profectò hæc reſponſio ſcrupulo non caret. Nam in primis ex ea colligitur ꝙ ſi ille qui uim inferebat compelleret alium iurare ſe nunquam denũtiaturum, potius deberet gladio ſuccumbere, quàm id iurare. Nam cum iuꝛ̃m rei illicitæ ſit peccatum, mors potius patiẽda eſt q̃ faciendũ. Neq; liceret dicere id ſe iurare, & tñ non habere intentionem iurandi: nã eſſet mẽdacium atq; adeò peccatũ. Quod autẽ illa tum hoc abſurdũ ſit ꝓbatur. Ille qui coactus pecuniã ſoluit non tenetur ſub reatu peccati denuntiare: nam põt ſuam ꝓpriã pecuniam ſimulatq; iniuriam alteri remittere. Si fortè ille eſſet tam nefarius latro, vt charitate boni publici oẽs tenerẽt illũ denũtiare, aliud eſſet. Sed tñ ſupponamus non eſſe tam peſtilentem, ſed hæc mihi irrogaſſe iniuriam, profectò nõ teneor eũ denuntiare. Si ergo nõ teneor, ſequitur ꝙ gratia cauẽdæ mortis, poſſum iurare nunquã repetere neq; denuntiare: imò iurare ꝙ gratis donò. Tametſi illa donatio, quicquid ego dixerim, nunquã poterit ſecurã reddere illius conſcientiam, quo minus ſemper ad reſtitutionem teneatur. Argũ profectò, cogit ſub hac diſtinctiõe reſpõdere. Dupliciter nãq; tale iuꝛ̃m poteſt fieri. Vno modo etiam ſi iurans requiſitus à p̃lato fuerit uel à iudice, & tale iuꝛ̃m neutiquam eſt faciendum: neq; ob redimendam uitã: quia eſt iniquum. Quo ideo non obſtãte teneor requiſitus denuntiare. Alio modo, quod mea ſponte non denuntiabo nec repetam, & hoc licitum eſt. Atq; hoc pacto D. Thom. intelligendum arbitror. In quarto membro reſpõſionis ait Diuus Tho. Pontifices eiuſmodi iuramenta, non quidem irrita pronuntiare: non ſunt ſolida: ſed relaxare tñ & quod aiũt in illis diſpenſare. Vbi primum adnotandum eſt, ꝙ non omne iuꝛ̃m per illatam iniuriam expreſſum, ſi iura ſpectes, conſueuit eccleſia relaxare, ſed duntaxat ea quæ ui & metu

Argum. egregiũ.

Reſpõſio.

Relaxatio coacti iuramẽti

extorquentur, ut patet c. ſi uerò. & c. uerũ. extra de iureiur. & cap. Abbas de his quæ ui met. ve cauſ. fiunt. & 15. q. 6. per totum. Nam iuꝛ̃m quod quis facit uſurario ſoluẽdi uſuras ſine relaxatione, uidetur Alexã. III. iubere ſeruare canon. debitores. extra de iureiur. Quamuis iurans iniuriam paſſus fuerit, quia plus illic ineſt uoluntarij. Haud tñ abſurdum eſſet illa relaxare: quandoquidem uſurarius non habet ius recipiendi. Cauſſa autem relaxationis coactorum prima eſt, ꝙ plurimum habent inuoluntarij admiſtum. Quare 15. q. 6. canon. ſi quandoque. ait illa iuramenta ſimpliciter non fieri ex corde, qđ Deus potiſſimũ inſpicit. Scda ne anſa impuris nefandisq; hominibus porrigatur uim bonis inferẽdi. Eſt tamen ut hic bene admonet Caiet. in eiuſmodi relaxationibus cauendum, ne in blaſphemiam cedant, aut in eccleſiæ contemptum. Si. n. captiuus apud infideles ſub iuꝛ̃o per uerum Deum ſeſe obſtringeret creditum ſibi pretiũ redemptionis ſuæ perſoluere ſcandalũ eſſet iuꝛ̃m poſtmodum illi relaxare ne ſoluere. Non. n. ſolum Chriſtiana familia, ſed & Deus noſter contemptui apud illos tum maximè haberetur, imò uerò ſi quis iuraſſet illud redire quamuis eſſet iniuſte captiuus, nec redire ſine piculo mortis poſſet redeundũ illi eſſet, anteq̃ cum ingẽti ſcandalo periculoq; contemptus religionis noſtrę iuꝛ̃m illi eſſet relaxandum. Etenim ſi gentilitas Romanum illum Regulum tam egregio præconio commẽdauit qui cum fide Carthaginenſibus per falſos deos iurando impignorata dimiſſus eſſet Romã illuc rurſus, ut cũ capitis periculo ſuã fidẽ apud hoſtes liberaret reuerſus eſt quanto maiori fide & religione tenetur Chriſtianus promiſſis ſtare per uerũ Deũ iuratis? Si aũt eſſet perſona Reipub. ualde vtilis, tentanda eſſet procurandaq; repenſatio & redemptio. Contra id autem quod diximus iuramenta non eſſe ipſo facto irrita, ſed poſt iuſta cauſſa relaxanda, fortè quis nobis obijciat canonem Abb. de his quæ ui met. ve cauſ. fiunt ubi clerico, qui per uim eccleſiam ſuam abiurauerat, præcepit Papa eccleſiam reſtitui: quia quæ metu (inquit) & vi fiunt in irritum debẽt reuocari. Vbi ab ui ratio illa non uidetur

Cauendũ ſcandalũ

Argum.

ibi re-

Ibi relaxari, ſed irritari. Reſpondetur tñ, quod illic non fuit ſimplex ſolum iur̃m coactum; ſed re uera expoliatio præbẽdæ, quam Abbas illi clerico ademerat, & alteri contulerat. Et illa ſunt quæ Papa irrita facit. *Quartũ argu. de iuramento doloſo* Quartum argumẽtũ de doloſo iuramento eſt hoc: Nemo ad duo contraria ſimul obligari poteſt: ſed contingit quãdo que eum qui iurat diuerſam habere mentem q̃ ille habet cui iuramentum præſtat: ergo eiuſmodi iuramentum, non erit obligatorium. Reſponſio in conciliandis duabus ſentẽtijs Iſidori & Gregorij verſatur, quæ tibi prima facie videntur aduerſæ. *Iſidorus.* Iſid. nanq; lib ſent. 2. & refertur 22. q. 5. canon quacunque ſic ait. Quacunq; arte verborũ quis iurat Deus tñ qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit ſicut ille cui iuratur intelligit. Vbi in fauorem illius, cui præſtatur iuramentum uidetur admonere iuramentum doloſum obligare, licet ille qui iurat animum non habeat ſe obligandi. *Grego.* Gregorij uerò 26. lib. Moral. verba ſunt: Humanæ aures talia verba noſtra iudicãt, qualia foris ſonant: diuina uerò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Vbi videtur in fauorem iurantis vergere: uidelicet quod ſi non habet mentẽ obligandi ſe, non ſit obligatus. D. verò Thom. hos patres concilians ait ꝙ quando intentio iurantis eſt doloſa: quia. ſ. intẽdit aliũ decipere & ſupplãtare, tũc habet verum ſnĩa Iſidori: videlicet quod iuramẽtum eſt ſeruandum ſm ſanum intellectũ eius cui præſtatur iuramentũ. Id quod ex verbis ſubiunctis Iſidori colligit dicẽtis, ꝙ dupliciter reus ille ſit, q & nomẽ Dei in vanũ aſſumit, & proximum dolo capit. Si uerò iurãs dolum non adhibeat, tunc locum hẽt ſnĩa Gregorij, nẽpè ꝙ æſtimanda ſit obligatio iuramenti ſm intentionẽ iurantis. *Explicatio iuramenti doloſi.* At verò profectò cõciliatio hæc D. Tho. nõnulla indiget explicatione. Ille enim qui dolo iurat tribus modis põt aliam habere intentionem quam alter intelligit, cui iuramẽtum præſtatur. Vbi primo notandum iuramentum doloſum, vt ſupra diximus, ab effectu ſic nuncupari: nẽpè quod ſit intẽtione fallẽdi. Et ideo qualitas hæc propriè conuenit iuramento ꝓmiſſorio, quod ſecum affert obligationẽ aliquid faciendi, uel non faciẽdi ex iuratione pullulans. Tametſi in aſſertorio nõ nunquam inſit & dolus cùm quis falſum animo decipiendi iurat. Falſitas ergo iuramenti cõſiſtitit in hoc ꝙ verba iurãtis foris prolata, eius menti nõ conſonant. *Tria in iuramento promiſſorio.* Eſt autem in iuramento promiſſorio tria extere conſiderare, nempè promiſſionem & iuramentũ, quo illa confirmatur, quæ tũc præſentia ſunt cùm ſit iuramentũ, & præterea executionem ſeu impletionẽ ꝓmiſſionis, quæ in futurũ expectatur. Quibus vtriq; tribus totidẽ intus in mẽte iurãtis, rñdent: nempè intentio promittendi ſeu obligandi ſe, & intentio iurandi, & intentio implẽdi iur̃m. Et quidem vbi ſola hæc tertia deeſt; ſi adſint aliæ duæ citra controuerſiam oĩbus eſt in confeſſo iur̃m eſſe obligatorium. Nam ſi quis intendit non ſolum iurare, uerùm & ſe iuro uincire, illis duabus intentionibus ligatur. Intẽtio autem non implendi eſt quidem iniqua, ſed tñ non magis vinculum iuramentum tollit, q̃ ſi poſt præſtitum adueniret. Et manifeſtum eſt ob id ꝙ quis intẽdat, nõ id obſeruare quod debet, nequaquam abſolui obligationis nexu. Rurſus ſi quis fingit ſe iurare nõ tñ habet iurandi animum, liquidum quoq; eſt obligationẽ nullam oriri ex natura iur̃i. Quoniam cùm iuramentũ ſit actus humanus, vbi abeſt intentio iurãdi, nullum exiſtit iuſiurandum. *Dubium.* Dubium ergo reſtat, qñ quiſpiam medio ſe habet modo: nempè quando intentione quidẽ iurandi iurat tñ abſq; intentione obligandi ſe iuramento, ſeu (quod idem eſt) id ꝓmittendi quod iurat. Hoc enim caſu multi ſunt, qui cenſent nullã oriri obligationem: & præcipue iuriſcõſulti, quos refert Syluest. modò citatus in uerbo iuramentum 4. *Syluest.* quorum adeò ſententiam ſequitur. Et ponit exemplum in eo, qui coactus iurat. Et re uera verba Greg. citata videntur primo ſonitu huic opinioni patrocinari, vt ait ꝙ iuramentum debet æſtimari ſm intentionẽ iurantis, atq; adeò ſi ex corde obligatio non oritur, apparet nullam exiſtere. Et confirmatur: quia cùm iuramentum non ſit niſi promiſſionis cõfirmatio, ubi re uera non eſt promiſſio, nulla uidet reliqua iuramenti obligatio. *Reſpõſio* His veruntñ non obſtantibus rñdetur ꝙ ubi vera adeſt intentio iurãdi, & ſi deſit intenſio ꝓmiſſionis,

ſionis,

Digitized by Google

ſionis & obligationis nihilominus ſubſequitur obligatio. Et ratio eſt ꝙ obligatio eſt naturalis iuramenti effectus, ita.ſ.illi innatus, ut igni natiuũ eſt calefacere. Quare ſicut repugnat ignẽ adeſſe & non calefacere, ſic & iuramentum exiſtere ſine obligatione. Vbi autem quis cum intentione iurandi iuramentum profert, uera eſt iuratio: uera ergo inde exiſtit obligatio. Quocirca non eſt in hoĩs poteſtate in obligationẽ à iuramento ſemouere. Haud.n. ex iurantis uoluntate pendet, uerè iurare, & tñ ſine obligatione. Ratio autem ex his quæ in fronte articuli, & poſtea ſuper ſolutionẽ primi argumenti S. Tho. adnotabamus, colligitur, contemplabamur nanq; ſm D. Tho. duas ueritatis rõnes iuramẽto promiſſorio ineſſe.ſ.& illã q̃ eſt rõ aſſertorij, uidelicet ut cum quis quid iurando ꝓmittit, ſimul habeat implendi intentionẽ, & præterea, ut poſtea in executione, ſi materia ſit licita, id faciat uerum quod iurauit:& iuramentũ clarũ eſt ferri in utranq;. Nam ſi tm̃ caderet in priorem, ſenſus iuramenti promiſſorij nõ eſſet niſi, iuro me promittere, ſeu uerè me habere intentionem iurandi:& tunc ſequeretur iurm̃ promiſſorium non eſſe niſi merè aſſertorium, atq; adeò licet poſteà in executione ille q̃ iurauit neutiquã iurm̃ impleret, non ideo fieret periurus. Nã in intentione faciendi ſalua eſſet tota uis iurĩ: hoc autem eſt falſiſſimum. Nam utroq; modo fit homo periurus:ſ.& non habendo intentionem implẽdi quod iurat, & poſteà id non implendo ubi adſunt alii comites. Fit ergo cõſequẽs ut iurm̃ feratur in utranq; ueritatem. Ex quo utiq; ruſſum fit conſequens ꝙ ex prima ueritate enaſcitur nexus & uinculum ad ſm. Sed ais hoc tm̃ concludi, ꝙ ubi eſt intentio faciendi qđ iurat̃, oriť obligatio, uel ubi eſt intentio obligandi. Imò uerò ex hoc quod ille q̃ iurat teneť habere intentionẽ ſe obligandi, idq; ſubinde faciẽdi, quod iurat: aliàs mendaciter iuraret ac perinde deieraret, ſubſequitur quod & ſi neutrã illarum habeat, ſola ipſa intentio iurandi, q̃ ſuapte natura & iure ſecũ alias ambas deberet afferre comites, perinde

Solutio argumẽtorum.

eſt cã obligationis, ac ſi utraq; illarũ adeſſet. Et per hoc ad argumenta contrarium rñdetur. Ad illam.n. auctoritatẽ Greg. ex qua vř conſequi ꝙ tunc iuratio non naſcitur ex corde, rñdetur eo ipſo ꝙ in corde ille habeat iurare, ex eodẽ corde ſimul pullulat iurĩ obligatio. Ad aliud uerò ꝙ ubi non eſt promiſsio, neque intentio promittendi, non eſt iurĩ obligatio. Reſpondeť ꝙ cum quiſquis intendit promiſſoriè iurare, tenetur ſimul promittere & ſe obligare, perinde ex ſola intentione iurandi oritur obligatio, ac ſi ſe intenderet obligare. Hic ergo eſt caſus ſñiæ Iſidori: nempè ꝙ iuramentũ tenet ſicut ille cui iurať intelligit.

Senſus Iſidori.

Atq; hoc D. Tho. cẽſet iurare in dolo qđ nihil iuranti ſuffragatur. Quid ergo ſi quis exterius iuret proferendo uerba & tangendo Euangelia, intus tñ non habeat iurãdi animum? Rñdetur in illo caſu non eſſe uerum, ſed fictum iurm̃, & tunc habere locũ uerba Greg. ꝙ Deus non habet illud pro iurõ. Ipſe.n. mẽtium ſcrutator uidet iurm̃ non naſci ex corde.

Senſus Gregorij.

In foro autem exteriori oĩno ab eccleſia quæ per externa uerba iudicat, reputatur iurm̃: parique modo in prætorio ciuili. Sed nunquid in conſcientia qui ſic iurat, tenebitur id implere.

Dubitatio.

Reſpondetur minimè quidem, ex ui iuramenti, utpotè quod nullum eſt, atque adeò neque contra illi uenens periurij reus fiet. Teneri autem poteſt alijs legibus uerbi gratia. Si quis ut puella frueretur quæ ſui copiam illi facere renuerat, antequam ſponſalia illi iuraret, profectò ſi uerbis iurat, tenebitur lege iuſtitiæ fidem promiſſi ſeruare. Et pariter in quibuſcunque alijs contractibus ubi interuenerit, Do ut des. Deinde gratia cauendi ſcandali, ſi quis ſolenniter iurauit, quamuis fictè in re alicuius momenti, proculdubio ſi non poſſet planè perſuadere ſe nõ uerè iuraſſe, teneretur ficto iuramento ſub reatu mortali ſtare, ne ſcandalum daret, habereturq; in opinione aliorum periurus.

Argumentum.

Contra hæc autẽ duo reſpõſionis membra arguitur ſic. Qui iurat ſine intentione obligandi ſe ad ſeruandum promiſſum, in uirtute iurat ſine intẽtione iurandi: ergo ſupuacaneũ eſt hæc duo diſtinguere ad conciliandum cũ Iſidoro Gregorium. Probať antecedẽs, animus iurandi ſecum hẽt annexum propoſitum obligandi: nam alias, ut dictum eſt eſſet periurium: ergo qui non hẽt intẽtionẽ obligandi, ſi non hẽt intentionẽ iurandi.

Eorum

Forum namq; quæ connexa ſunt, vno ſub lato aufertur & alterum. Reſpondetur annexa quidem eſſe de iure in hoc ſenſu, ꝙ qui propoſitum habet iurandi, debet habere idem ſubinde obligandi ſe & ſeruandi promiſſum: in facto uerò ſicut poteſt eſſe primum ſine alijs ſic, & utrumque alio rum ſine primo. Et ratio eſt: quia quæcunque actio exterior deliberata: ſecum natura ſua affert agendi intentionem: & ideo niſi per formalem negationem mentis excludatur, ſemper intelligitur vna concurrere cũ actione. Intentio iurandi ſemper in externa iuratione includitur, dummodo & aduertenter fiat & qui iurat non illam peculiariter & expreſſe mente remoueat. Quare qui non habet animum ſe obligandi mentitur quidem circa materiã iur̃i quæ eſt promiſſio, non tñ circa ipſam iurationem: imò uerè iurat. Ex ſecundò autem membro emergit dubium utrum iurare exterius fictè ſine intentione iurandi ſit peccatum mortale: qm̃ de ueniali nõ eſt dubium, quãdoquidem qui dicit ſe iurare & non iurat, mentitur. Caieta. in præſentiarum abſolutè abſque ulla diſtinctione ait eſſe mortale peccatum, ſiue ille qui fictè iurat: ſpontaneè iuret legitimè requiſitus, ſiue per iniuriam illata ui. Et intelligitur reſponſio quando planis uerbis non æquiuocis exterius iurat. Et rõ eius eſt qđ exterius illud iuramentũ fertur ſupra mẽdacium, ſ. ſeruandi promiſſum quod non intendit ſeruare. Mendaciũ autem inquit non ſolum eſt contrarium verò iuramẽto interiori, ſed ẽt exteriori. Nam quemadmodum cultus exterior idolorum ſine animo colendi (quod Marcellinus fertur egiſſe) peccatum eſt mortale: quia applicatur cultus cui nõ debetur. Ita & illud teſtimoniũ, Deꝰ eſt mihi teſtis, ꝙ eſt actus religionis: applicare mendacio eſt irreuerentia mortalis ſcḋm illud, Quicunque me erubuerit corã hominibus, hũc & filius hoĩs erubeſcet &c. Qui.n. id facit metu humano ꝑ Deum ficte iurat. Et re uera qñ iuramẽtum iure exigitur, opinio hæc cõſtãtẽ habet ueritatẽ: tunc ſiquidem illa fictio iurãdi pernicioſum eſt mendaciũ. cùm eiuſmodi requiſitus iurare ſincere teneatur qñ verò ꝑ vim & metum poſtulatur, nõ apparet uſq; adeo certa. Demus.n. hominem in nemore ab impuris latronibus inuaſum, qui ſub hac forma iurare cogitur, Iuras mihi tantam numerare pecuniã? & reſpondeat ſic iuro ſine intentione tñ iurandi. Arguitur ſic, uel fictio illa ob id eſſet mortale delictum, qđ re uera ille habet intentionem faciendi contra iur̃m: & hoc nõ, quia iur̃m nullũ eſt, ſed ſimplex mendaciũ: tum quia dicit ſe iurare, & non iurat, tum quia ſignificat ſe daturũ & nõ habet tale propoſitũ: quare nullum eſt illic mẽdacium iur̃o firmatum uel eſſet mortale, quia mẽdacium eſt pernicioſum: & hoc non, quia cum nõ teneatur iurare, nemini facit iniuriam. Argumentũ eſt argutum, tñ tutiorẽ arbitror Caietani opinionem & ratio eſt. Quoniã cum ille tunc reſpondet ſic iuro, non ſolũ eſt aſſertio in actu ſignato (vt dicunt logici) id eſt non ſolum aſſerit ſe iurare: tunc enim ſolum eſſet ſimplex mẽdacium: ſicut ſi nolles rem aliquam dicere, ſic uolo: ſed eſt iuratio in actu exercito. Etenim ſicut cũ dicis, ego loquor, non ſolũ ſignificas te loqui, ſed uerè illud exerces. Pari modo cùm ais, ſic iuro, pinde eſt ac ſi dicas, Deus eſt mihi teſtis, me pecuniã exhibiturum, aut per Deũ pecuniam dabo. Vnde ad argumentum reſpondetur eſſe mortale, non propter iniuriam illatã alteri: ſed propter illam irreuerentiam, quæ fit Deo ſaltem exterius afferendo nomen eius in teſtimonium falſi. Ex quo fit dicere illa uerba materialiter in tali caſu, nõ eſſe mortale, niſi ille qui cogitur non habens intentionem iurandi ſic reſponderet, dico ego iuro: nã caperet illa uerba nunc materialiter: & ideo non iuraret, imò nullum eſſet peccatum iuxta uerbum Hiero. in canon. utilẽ. 22.q.2. vbi ait utilẽ eſſe nonnunquã ſimulationem, & pariter ſi rũderet dico Deus eſt mihi teſtis. Totum. n. hoc capitur materialiter. Si autem diceret dico qđ Deus eſt mihi teſtis, tũc caperetur perſonaliter, atq; adeo uerbale mortaleque eſſet periurium. Quod ſi rurſus quis arguat, ſequeretur inde quod ſi quis exterius iuraret ſine intentione iurandi, iurat tamẽ uerum, mortale quoq; crimen committeret. Eſt uerbi gratia ſcrupuloſus quiſpiã qui aſſerit quidem veritatem, cuius eſt certus, ſed tamen requiſitus ut iuret, ait ſe iurare & intus nõ iurat. Quod aũt id ſequatur patet. nam con

Iuramentum fictũ utrũ ſit mortale.

Caieta.

Iurare uerum ficte.

trauenit

trauenit fini iuraměti qui eſt ueritatis cō-
firmatio quam fingit ſe confirmare & nō
confirmat. Quare cùm menti os diſſonet,
erit abuſus iurandi, atq; adeo mortale piu
rium. Imò apparet illuſio diuini teſtimo
nij, vtpote quod foris adducitur & animo
nō firmatur. Hic Caiet. impræſentiarū pp
hæc argumenta aſſerebat eſſe mortale. Sed
hoc profectò non modò non eſt certum:
imò cenſeo eſſe falſum ſi generatim affir-
metur. Crediderim inquam ꝙ vbi quis le-
ge cogit' iurare, ſ. vel à iudice vel ab illo
cui intereſt, mortale ſit crimen iurare ſi-
ne intentione, etiā verum propter iniuriā
quæ legi infertur & illic cui intereſt. Vbi
autem per vim & metum extorquetur iu-
ramentum, profectò nimiū eſſet ius rigi-
daq; aſſertio illum condemnare ad mor-
tale. Nam tunc nō habēs intentionem iu
randi, nullam illi infert iniuriā, qui iurm
extorquet neq; verò legi aut Deo. Nam
illa verba iuratoria non adhibentur men-
dacio, neq; ille proprie facit contra finē
iuraměti, neq; teſtimoniū Dei ſaltē mor-
taliter illudit, qñquidem neq; intus neq;
extra falſum iurat, ſed ſolū fingi per teſti
monium illud veritatē confirmare, quam
re vera non confirmat: quod erit fortè ue-
niale peccatum, quia eſt mendacium offi
cioſum, ſane quo quis iniuriam ſibi illatā
cauet. Hactenus de his qui planis verbis
De iura-mēto uer bis ſimu-latorijs facto. cōtra mentem iurant. Proximū ergo eſt,
vt dicamus de iuramento, quod uerbis ſit
ſimulatorijs. Verum qui alteri iurm præ-
ſtat promiſſoriū ſimulatorijs verbis, ani-
mo non implendi promiſſum nec ſe obli
gandi, mortaliter peccet? dixerim ſimula
torijs: nā ſi planis verbis iuret, cum inten
tione iurādi, & mēs intus ſine aliquo mo
deramine ſi non implere neq; ſe obliga-
re, manifeſtum corrolarium ijs quæ dicta
ſunt appenditur, illam intentionem iuro
cōtrariam, eſſe peccatum mortale: qñ eſt
intentio faciendi contra quam iuro tene-
tur. Dubium ergo exiſtit, quādo illa intē-
Syluest. tio eſt cum aliqua reſtrictione. Syluestr.
nanq; loco citato ait, quod ſi quis coactus
externis verbis abſolute iuret ſeruare pro
miſſum, neq; tamen abſolutam habeat in
tentionem ſimpliciter implendi, ſed men
te tacitus apud ſe intēdat dare ſi dēt: qui-
dem ſimulatio in hoc conſiſtit, quod ver-
ba ſunt abſoluta, menti verò conditonata.
Ait inquam illud iuramentum nullū eſſe *Reſpōſio.*
peccatū in quo atq; ſenſu intelligit textū
illum Hieron. c. vtile. 22. q. 2. vbi ait, vtilē
eſſe nōnunquam ſimulationem. At uerò
duplici hic diſtinctione op9 eſt. Quoniā,
aut extera verba relata ad mentē iurantis
plane falſa ſunt: aut æquiuoca: ſ. in uno ſē
ſu uera, & in altero falſa: aut deniq; ea ar-
te prolata: ut alter cui iuramentū exhibe-
tur ipſe callere nequeat. Secunda diſtin-
ctio eſt ex parte iurantis. Aut enim ab eo
exigitur iuramētum, quod iure facere te-
netur, uidelicet a ſuo prelato iuridicè aut
à priuata perſona, cui ratione contractus
iurare tenetur: aut exigitur per uim aut
per iniuriā, ut illi cōtingit, qui in nemo-
re incidit in latrones, uel ſi iudex contra
ius illud vult extorquere. His ſuppoſitis
prima ſtatuitur generalis regula, ꝙ uerba
exterius prolata reſpectu intentionis iu- *Genera-lis regu-la.*
rantis, planè falſa ſunt, id eſt menti eius
diſſona, vniuerſim & abſq; vlla exceptio-
ne eſt peccatum mortale. Id quod præſen
ti exemplo monſtratur, ubi extra ſine re-
ſtrictione iuratur & in mente nō ħr abſo
luta intentio, neq; iurās excuſatur per il-
lam mentalem reſtrictionē, dabo ſi debeo
aut iuro dare ſi debeo. Nam poſtquā illā
verbis non explicat, ſed uerba ſunt abſo-
luta, nō cōſonat os mēti: ſed ficta eſt iurā-
tio: qa intus nō ſit abſolutè, ut explicatur
extra. Quē ideo caſum cōprehendit ſnīa
Aug. ſuper Pſal. 23. relata eadē cā & quæ *Auguſt.*
ſtione. can. in dolo. vbi ait. In dolo iurat,
qui aliter facturus eſt, ꝙ̃ promittit. Qua p-
pter quantumcunq; per vim & iniuriā fue
rit iuramētum extortum, factumq; ad re-
dimendam vitam erit mortale periuriū.
Snīa ergo Hieron. non habet hic locum.
Nam quod ait utilem eſſe quādoq; ſimu- *Quando uerba ſunt æqui uoca.*
lationem, intelligitur ubi ſimulatio abſq;
vlla fieri poteſt falſitate. Quando autē ſi-
mulatio ſit in verbis, quæ uel ſub æquiuo-
co, vel artificioſè proferunt', ita ut ſenſū
poſſint recipere, quē iurans intēdit, licet
cum alter non percipiat, tunc ſi iuramen-
tum iure petitur, non licet tali amphibo-
logia uti pp iniuriam quæ ſit illi qui ius
habet petendi. Qñ uero ui illata petitur,
licitū eſt ea fraude petentē deludere. V. g.
Si iniurius ille nequam ſic rogaret. Iuras

mihi

mihi tantam numerare pecuniam? & alter reſponderet, ſic vro (abſq; I.) nõ eſſet peccatũ mortale, ſed ſimplex mendaciũ: quia fortè nihil tunc vreret. Itẽ ſi Dei nomen lingua illa qua fit iuratio, diuerſum quoq; aliud habuiſſet ſignificatum, liceret illud intelligendo, dicere teſtis mihi eſt Deus: quamuis alter Deum cœli intelligeret. Aut ſi altero interrogãte. Iuras mihi numerare pecuniam? alter reſpõderet. Tibi iuro numerare: nõ vt eſſet ſẽſus, Numerare tibi, hoc eſt ſoluere aut tradere: ſed tibi iuro apud me pecuniam recenſere: quãdoquidem, numerare vtrunq; ſignificat. Quare tale iuramentum eſſet uerũ, iuſtum, & prudens atque adeò conſonum documento Hieron. in canone citato, vtilem. Quoniam tunc ſimulatio (quoniam abſque falſitate fieret) vtilis eſſet. Quamobrem ſententia Iſidori, quacunque arte verborum, &c. non eſſet eiuſmodi iuramẽtis contraria: quoniam intelligitur, quando iuramentum eſt, aut falſum, aut alteri contra ius præiudiciale.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum maior ſit obligatio iuramenti, quàm voti.

CVm tam uotum, quam iuramentum inter officia ſint religionis non immeritò inter ſe conferuntur, vt exploretur vtra ſit maior obligatio, votine an iuramenti? Ad quam quæſtiunculam D. Thom. vnica concluſione affirmatiua reſpondet uotum ex ratione ſua magis eſt obligatorium, quàm iuramentum, idque duabus rationib. perſuadet. Prior eſt. Vis obligandi primùm penſari debet ex obiecto, videlicet ratione illius, cui fit obligatio: votum autẽ promiſſionem dicit Deo factam, iuramentum autem nonnunquã fit homini, licet fiat per Deum: Sanctior ergo eſt ac ſubinde maior obligatio voti. Poſterior verò ratio procedit ex cauſſa & radice, vnde eiuſmodi obligationis pullulãt, vtraq; enim ex diuina radice naſcitur. Quaproptet tam iuramentum, quàm votum (ut ſupra monſtratum eſt) ad religionẽ attinet: tametſi diuerſimode. Nam obligatio uoti ex fidelitate naſcitur, quam Deo in promiſſis ei factis debemus, vt illa perſoluamus: obligatio autem iuramenti oritur ex reuerentia, quam eidem debemus. Vt quod per eius nomen alicui polliceamur, reddamus: infidelitas autem fidelitati contraria peior eſt, quàm irreuerentia, nam includit illam: ſiquidem infidelitas ſpecies quædam irreuerentiæ eſt, non tamẽ vice verſa includitur ab illa. Poteſt enim quiſpiam alterum per irreuerentiã dehoneſtare, quamuis nullã ei fidem frãgat. Quò fit, vt ĩfidelitas, ac præſertim hominis, ad Deum maxima ſit irreuerentia: ergo uotum ex ratione ſua magis eſt obligatorium quàm iuramentum: quandoquidem eius uiolatio magis eſt ꝓpter infidelitatem ſacrilega.

Concluſio

Concluſio facilis eſt, tum vt intelligatur, tum etiam vt credatur, ſi modò nominum ſignificata ex ſuperioribus ſupponãtur. Votum enim ut lib. ſuperiori dicebamus eſt promiſſio facta Deo; iuramentũ autem conteſtatio ueritatis, quæ fit per Deum: & nonnunquam promiſſionis, q̃ fit homini. Quare uotum propinquius ſublimiorique ratione habet Deum pro obiecto, quàm iuramentum. Loquimur enim de iuramento per ſe, quod non eſt votũ. Cùm enim ait; Promitto hoc Deo, Deo te ſine aliquo medio ſubditis debitorem, eumq; adeo creditorem ac dominũ tui promiſſi. Cùm autem quidpiam promittis homini per Deum, non Deo proxime, ſed homini te reddis obnoxium. Neque Deũ creditorem & dominum conſtituis tui promiſſi, ſed teſtẽ, & quaſi fideiuſſorem. Quare non ſolum fractio uoti, eſt fractio fidei Deo debitę, & fractio iuramẽti nõ niſi violatio eius reuerẽtię: imò verò ipſa eadẽ reuerẽtia Dei impudẽtius violatur in fractione voti, q̃ in fractione iuramenti. Atq; eam ob rem S. Tho. non fuit contentus oſtendere, ꝙ infidelitas in fractione uoti ex natura fidelitatis eſt prior, q̃ irreuerentia, quæ emergit ex fractione iuramẽti: ſed adiecit infidelitatem fracti uoti eſſe irreuerẽtiã, eandemq; maiorem illa quæ eſt in periurio. Maiorẽ n. irreuerẽtiam facit famulus hero ſuo, cum fidem illi frangit, abſurduſq; cum contẽnit, q̃ adducendo eum in teſtẽ falſi. Cuius ratio eſt, quòd directius è regione magis facit contra rationẽ dominij, quod habet

Nota notas concluſionis rationes.

ſupra

ſupra ipſum. Accedit prætereà; & alia excellentia uoti, quã art. 5. diximus iur̃o antecellere. Nã licet tã obſeruatio iuramenti, q̃ uoti, pertineat ad religionem: tamẽ uotum ſuam etiam materiam facit actum religionis. Dum.n. eleemoſynam uoues, illam in Deum per religionem refers: & ideo ipſa eleemoſynæ erogatio eſt imperatus actus religionis: materia autem iuramenti minimè. Imò reuerentia iuramenti ordinatur ad confirmandam ueritatem promiſſi. Et ideo promiſſum illud non refertur in Deum: ſed in hominem, ob idq; uotum interius pertinet ad religionem, q̃ iur̃m: tametſi ſeruare quoque iuramentum ſit religionis officium, quia eſt reuerentiam facere Deo. Sed nihilominus conſilium eſt ut ſupra diximus, vouere, non aũt iurare ſine neceſſitate. Atque adeò ex hac parte peius eſt uotum defringere, quam iuramentum.

Concluſionis moderatio. Concluſio autem hæc quantum ad naturam rei attinet, intelligenda eſt. Nam poſſet ratione grauitatis materiæ, uel aliunde eouſq; augeri ſcelus periurij, ut ſceleſtius eſſet, q̃ fractio uoti. Ecquis enim ambigat enormius eſſe crimen iuramẽtũ frangere ſoluendi homini decẽ millia aureorũ, quę conſtante iuſtitia illi debebat, quàm fractio illius uoti, quo quis eleemoſinam decẽ nummorum Deo uouerit. Cæteris ergo paribus, intelligendum eſt aut paulò plus aucta iuramenti materia. Hæſitabit quis

Dubium. forſan circa illud uerbum D. Tho. Infidelitas irreuerentiam continet. Nam inter hoĩes adeò uidentur diuerſa uitia, ut utrũque poſſit ſine altero exiſtere. Reſpondetur autem bifariam. Primum, ꝙ inter herũ & ſubditum neutiquam infidelitas abſque irreuerentia eſſe poteſt: tametſi econuerſo irreuerẽtia interuenire ualeat aliqua præter infidelitatem. Et de infidelitate hac loquitur propriè S. Thom. Secundò autem reſpondetur, quod etiam infidelitas inter pares, & domini ad ſeruum, licet uideatur irreuerentiam non includere, nihilominus infidelis omnis fœdifragus quodammodo eſt deſpector alterius. Quare & dominus cum infidelis eſt ſeruo, illum contemnit & quadantenus irreueretur. Idemque accedit inter pares: quapropter omnis infidelitas ſpeciem quandam irreuerentiæ continet.

Primum argum. S. Thom. Argumenta D. Tho facillima ſunt. Primum eſt, uotum eſt ſimplex promiſſio: iuramentum autem diuinum teſtimonium promiſſioni adhibet: eſt ergo prꝍſtantius. Reſpondetur, quod licet hac parte uideatur iuramentum excellentius, uotum tamen plus ex parte obiecti excellit, quia fit Deo.

Argu. 2. Secundum, uotum nonnunquam Deo factum iuramento confirmatur: id autem per quod aliud confirmatur, robuſtius uidetur, & fortius. Reſpondetur, & eſt notanda reſponſio, quòd iuramentum non adhibetur uoto, eò quòd ſit fortius per ſe uinculum, ſed quia eſt aliud uinculũ. Et ideo licet ſit minus, additum tũ alteri implicatiorẽ facit nexum.

Argu. 3. Tertium, obligatio uoti immanat ex deliberatione humana uouentis. obligatio uerò iur̃i ex diuina ueritate quæ affert̃ in teſtimoniũ: ergo eſt fortior. R̃ndetur, ꝙ quamuis obligatio uoti pẽdeat ex humana deliberatione uouẽtis, & ex illa ſola parte non habeat tantam uim, quàm iur̃m: tamen quia per deliberatam uoluntatẽ promiſſio fit Deo, ex parte diuinæ maieſtatis, cui maxima debetur fides, nanciſcitur uotum maius robur, quàm iur̃m ex diuina reuerentia.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm in iuramento fieri poſſit diſpenſatio.

DEciſioni de obligatione iuramenti annexa eſt inquiſitio de eius diſpenſatione utrum licet ſit obligatorium, poſſit tamen eius obligatio per diſpenſationem extingui. Et reſpondetur unica concluſione affirmatiua in iuramento cadit diſpenſatio. Probatur primo per locum à maiori: Voti uinculum ut proximè dictum eſt, arctius eſt, quam iuramenti: ſuper illo autem poteſt diſpenſatio fieri: ergo & ſuper iſto. Secundò autem adhibetur ratio altera explicatior: Neceſſitas diſpenſationis, ut de uoto in ſuperiori libro dicebamus, inde emergit, quòd contingat officium aliquod uniuerſaliter conſideratum eſſe licitum, utile & honeſtum, ſecundum autem particularem euentum, uel inhoneſtum reperiri uel nociuum, atque adeo tunc neque legis neque uoti, debet eſſe materia, ut ſi qs peregrinationem uouit, quæ poſt obſtaculum

culum

culum eſt alteri officio, quod ille ad maiorem Dei gloriam & eccleſiæ maius cõmodum poteſt exhibere: hoc autem ipſum vſu venire poteſt in iur͂o: nam ſi id quod quis iurauit, fit poſtea inhoneſtum, repugnat iuſtitiæ, & ſi fit nocuum, repugnat iudicio: ergo pariter in iuramẽto locum habet diſpenſatio. Materia hæc illis conſultis, quæ de uoti diſpenſatione ſuperiori libro diſputauimus, facile patet. Sunt nihilo minus inter uotum & iuramentum duo animaduertenda diſcrimina, quibus res fit apertior. Differunt. n. tum ex parte obiecti, quòd uotũ fit ſoli Deo, iur͂m verò fieri põt homini: tum ex parte materiæ, quod propria materia uoti eſt opus ſuperogationis, qđ ſuperiori libro declarauimus, materia autẽ iur͂i cuiuſcunque opus uirtutis, vt ius ſuum vnicuique ſeruare, &c. Ex his pullulant duæ aliæ differentiæ in diſpẽſationibus meditandæ. Prior quantum ad illos, qui diſpẽſare poſſunt. Enimuerò quamuis Papa diſpenſare valeat in uoto, qđ eſt maius, non tamẽ in iur͂o, quod eſt minus. Haud. n. relaxare poteſt iuramẽtum quod homo homini præſtitit id ſoluendi quod ei debebat. Et hoc neq; accidit ex minore facultate Papę neq; ex dignitate iur͂i. ſed ex natura contractus qui iur͂o cõfirmatur. Enimuerò quia eſt uicarius Dei, poteſt uotum, quod Deo fit, in id quod ei gratius eſt commutare. At quoniam facultatẽ non hẽt tollendi alteri quod ſuum eſt, nequit ei iniuriam inferre, cui præſtitum eſt iuramentum illud relaxando. Et uice uerſa, quãuis priuatus homo in uoto, quod Deo fit, diſpẽſare nequeat, quia non eſt eius uicarius: ille tamen cui iuramentum præſtitum fuit, poteſt illud relaxare, non quòd cumulatiorem habeat facultatem, quàm Papa, ſed quòd eſt dñs bonorum ſuorum: & ideo ſicut poteſt illa donare, ſic & iuramentum ſibi exhibitum remittere. Quare illa non eſt diſpenſatio: ſed remiſſio donationiſque debiti. Secunda differentia ex parte materiæ, eſt ꝙ in commutatione diſpenſationeque uotorum ad id tantum attẽdi debet, quod Deo ſit magis placitum: in iuramentis autem relaxandis cauenda eſt iniuria, ne fiat tertiæ perſonæ. Atqui per has eaſdem regula de irritatione cenſendum. Poteſt quidem pater irritare uotum filij citra legitimam ætatem, & maritus uotum uxoris: Ac perinde omne iur͂m quod ſpeciem habet uoti: ut ſi uxor iuraſſet peregrinationem, aut ieiunium: & pariter ſi filius ante quartum decimum annum ingreſſum iuraret religionis. At uero in illa iuramenta, quæ fiũt homini, ſine cuius utiq; præiudicio relaxari nequeunt, non habet paterfamiliàs tam liberam poteſtatem. Et ſic intelligitur lex Numero 30. vbi æqua facultas marito conceditᷣ ad relaxandum tam iuramentum quàm uotum uxoris, & patri ad relaxãdum tam iuramentum, quam uotum filij. Idemque iure canonico habetur ex concilio Elibertano. 22. quæſt. 5. cano. pueri. ſed habenda eſt ratio contractus iuramento confirmati. Quando enim pater, aut maritus irritare poteſt ſuorũ contractum tunc filius, & uxor nexu iuramenti ſoluuntur: quia tollitur eius materia. Si autem contractũ illum nequit irritare, tunc neque iuramentum. Ob idque quandoque conſultius erit ut huiuſmodi iuramentorum diſpenſatio, & relaxatio ab eccleſiæ prælatis petantur. Ex his duæ regulæ diſpenſandi in iuramento colliguntur. Prima, quòd hominis præiudicio ceſſante, nempe tertiæ perſonæ, Papa, ut in omni uoto poteſt rationabili cauſſa diſpenſare, ita & in omni iuramento, quippe quod, ut dictum eſt, minoris eſt uinculi. Secunda ad diſcernendum, quænam iuramenta ſolus Papa relaxare poſſit, quæ uero Epiſcopi, ad id conijciendi ſunt oculi, utrum ſi eſſet uota, ſolus Papa, an uero Epiſcopi poſſent illa remittere. Exempli gratia, in tribus uotis nempè religionis, caſtitatis, & Hieroſolymitanæ peregrinationis, ſolus Papa diſpenſare poteſt. Fit ergo conſequens, ut in ſimilibus iuramentis earundem trium religionum ad ſolũ ipſum diſpenſare pertineat. At quia in alijs omnibus uotis, nẽpè aliarum peregrinationum, ieiuniorum, &c. Item non ludendi, aut non uenandi, &c. Epiſcopi diſpenſare poſſunt, fit ut in ſimilibus iuramentis fortiori ratione ijdẽ Epiſcopi diſpenſandi facultate fungantur.

Duo diſcrimina inter uotum & iuramentũ.

Duæ aliæ differentiæ.

Duæ regulæ diſpẽſandi.

Primum argumentum S. Thomæ eſt, Sicut ad iuramentum aſſertorium, ita & ad promiſſorium ueritas requiritur: cum nemine tamen diſpenſari poteſt, ut cõtra

Primum argu. S. Tho.

veritatē de præſentibus, vel præteritis aſſerendo iuret: ergo neq; vllus poteſt diſpenſare ſuper iurō, quod quis de futuro fecit. Reſpondet D. Tho. illationem nullam eſſe. Quando .n. ſuper iuramento promiſſorio diſpenſatur, nō eò tendit diſpēſatio, vt qui iurauit, contra iuramentum faciat, vt .ſ. manente iuramenti uinculo faciat contrà. Et in hoc par eſt promiſſorium aſſertorio. Nam ſicut ius diuinū eſt, vt nemo aſſerendo falſum iuret, ita vt qđ iurando promiſit, obſeruet, ſi adſint alij comites, præceptum autem diuinum non eſt diſpenſabile. Sed effectus diſpēſationis eſt, vt id qđ ſub iuramento cadebat, ſub illo amplius non cadat. Vt ſi quis iurauit ieiunium, qđ poſtea obſtaculum eſt uberioris virtutis, ſicuti de voto dictum eſt. Materia aūt aſſertorij, q̄ eſt præterita, aut pñs ueritas poſtquam iuratum eſt, non eſt mutabilis: nam ad præterita non eſt potentia, & iō diſpenſatio in illa fieri non poteſt: diſpenſare autem in ipſo actu iurandi, videlicet ut iures falſum, eſſet contra præceptum diuinum. Materia autem promiſſorij, qa eſt de futuro, uariari pōt: vt q̄uis fuerit prius idonea, quæ ſub iuramento promitteretur, fiat poſteà inidonea, vt impleatur atq; in hoc diſpenſationis ratio conſiſtit. Secundum argumentum eſt, Iuramentum in eius commodum fit, cui præſtatur: ille autem non videtur tale iuramentum relaxare poſſe: ergo multò minus Papa, vel alius, cui nihil iuramentum intereſt. Reſponſio eſt bifariam quempiam poſſe alteri rem aliquā iurare. Vno modo, quando illi id pollicetur quod eſt ei vtile: cui adeò iuramētum illud intereſt. Et ideò à tali iuramento poteſt ille iurantem abſoluere: quia poteſt ius, quòd habet alteri remittere. Alio modo, quando quis alteri id iurando promittit quod ad diuinum attinet honorē: qualia ſunt opera pietatis & religionis: vt religionē intrare, eleemoſinā erogare, &c. Et tunc, inquit, ille, cui fit promiſſio non pōt iurātem abſoluere: qm̄ iurationes huiuſmodi nō fiūt proprie homini, ſed Deo. Niſi forſan promiſſio conditionalis eſſet, ab illo hoīe dependens, cui fit. Vt ſi quis alteri ingreſſum religionis iuraret, ſi illi expedire videretur. Eſt ergo ſolutio præſens diſcretè obſeruanda, vt intelligamus

Secundū argum.

Notanda ſolutio.

non omnem promiſſionem quæ uerbo fit homini, re uera illi duntaxat fieri. Poſſet .n. ignarus facile decipi credens quidquid iurat amico in eius facultate eſſe, illud remittere: cum tamen regula ſit fallax, ſed ad materiam reſpiciendum eſt. Quando .n. quis amico pecuniam daturum ſe iurat, uel aliud eius cōmodum facturum, id uerū eſt: qñ uerò id quod promittitur, materia religionis eſt, aut pietatis, materia ipſa ſua natura oſtendit ſpeciem hr̄e uoti, quæ Deo fit. Vt ſi ingreſſum religionis, ieiuniū, peregrinationem, ſeruitiū hoſpitalis & ſimilia iures. Quòd ſi contra arguas, ſequeret̃ ꝙ ſi ego amico iurarem pōdus auri in dotē ſuæ filiæ elargiri, nō poſſet ille mihi remittere, ſicut ſi abſolutè illud iurarem. Nā dotare uirginem vr̄ opus eleemoſinæ, ac ſubinde pietatis atq; adeò eſſe uotū. hoc aūt videtur durum. Rñdetur ꝙ huiuſmodi promiſſiones ſunt ancipites: & iō vidēdum eſt, quo animo fiăt. Etenim ſi promiſſio fit homini in gratiā ipſius humano more, iurm̄ pōt ab illo amico relaxari: ſicuti ipſa puella idē ſibi præſtitum iurm̄ poſſet remittere. Si uerò promiſſio fit intuitu pietatis, & religionis, naturā iā induit uoti, quod ab homine, relaxari nō poteſt. Pariter ſi iuraſti pauperi ipſum alere, ſpeculandum eſt, quo animo id feciſti, videlicet an animo id Deo uouendi, an ſolo propoſito te illi pauperi obligandi. Priorem .n. obligationem relaxare ille nequit, poteſt aūt poſteriorē. In alijs uerò materijs profectò res eſt dubia: ut ſi iuraſti amico nō ludere, aut non venari: ſi .n. animum habuiſti illi tm̄ promiſſionem facere, illique te duntaxat obligare, ille tibi pōt remittere: ſecus ſi, per uiā religionis id feciſti. Itaq; quotieſcunq; hmōi iuramenta ſpeciem habent uoti, licet facta ſint altero mouente homine, & ut illi rem faceres gratam relaxatio pertinet ad Epiſcopum, vel Papā, ſecundum qualitatem materiæ. Et ideo quando abſolutè fiunt, ita ut qui fecit, diſcernere nequeat, quem animum habuerit cenſenda ſunt, propter naturam materiæ, vota iuramento firmata. Tertiò argumentatur S. Thomas, & eos explorat qui diſpēſare pñt, & diſpenſandi cauſſas. Et eſt eius modi. Eps pōt diſpenſare in uotis vulgaribus, exceptis tribus ſoli Papæ reſeruatis:

Argum.

Tertium argum.

ergo eadem ratione poſſet in iuramentis: quod tñ vr̃ eſſe contra iura: quæ iuramentorum relaxationes Papæ videntur remittere: vt c. uerum. extrà de iureiur. Quæſtio ergo eſt, utrũ par ſit facultas diſpẽſandi in iuramentis & in uotis? Reſpondet autem quatuor membris. Primum eſt ꝙ ubi iurm̃ ſit, aut de re illicita aut de impedimento maioris boni, multa opus eſt diſpenſatione, ſed prius nullatenus eſt ſeruãdum, poſterius verò, licet ſeruari poſſit, cõſultius tñ eſt vt non ſeruetur. Secundum membrum eſt, ꝙ vbi iurm̃ ambiguitatem habet, licitumne ſit, aut conducens, aut nocuum, ſeu ſimpliciter in genere, ſeu in tali caſu, tunc Epiſcopus diſpenſare poteſt. Subintelligitur tñ tribus illis exceptis. ſ. religionis, perpetuæ caſtitatis, & peregrinationis Hieroſolymitanæ. Tertium mẽbrum eſt, quòd ubi iuramentum manifeſtum eſt eſſe licitum vtile & honeſtum, nõ vr̃ locum habere diſpenſatio, niſi aliquid melius occurrat in commune bonum conferens. Et hoc, inquit, ad poteſtatem Papæ pertinere vr̃. Quartũ aſſertum eſt, ad unũquemque pertinere irritare iuramentum quod à ſibi ſubdito factũ eſt, circa ea quæ eius poteſtati ſubduntur: vt pater irritare poteſt iuramentum puellæ, & vir uxoris: vt hr̃ Num 30. quod iam ſuprà expoſitum eſt. Quartum verò membrum nonnihil habet ambiguitatis. Haud enim vr̃ hic D. Tho. iuramenta diſtinguere, in quibus ſolus Papa diſpenſare poteſt, & in quibus poteſt Epiſcopus ex natura materiæ, ſicut in votis, vt. ſ. tria reſeruentur Papæ, & alia committantur Epiſcopo: ſed ex conditione & qualitate ambiguitatis: nempè vt illa de quibus ambigitur, an ſint conducentia, ſubdantur Epiſcopo: reliqua verò reſeruentur Papæ. Nos tñ proximè contrarium dicebamus. Id quod ratio comprobare videtur. Nam ſi votum, arctius uinculum eſt, fit, vt tantam facultatem habeat epiſcopus in vniuerſa iuramenta, quãtam in uota: niſi expreſsè ſint reſeruata. Reſpõdetur, ꝙ quantum ad rigorem rationis, & iuris, nõ aſſerit D. Thom. contrarium: ſed quantum ad æquitatem, & vt tutius conſcientijs conſulatur, conſueuit eccleſia res magis arduas ad Papæ tribunal deferre. Ad quã, vt hr̃ de baptiſmo, & eius effectu c. maiores. ſunt maiores cauſſæ referendæ. Et ideo nemo hic de verbo ambiguitatis fallatur ubi n. res iurata, ambigua eſt, ſit ne expediens, facilior eſt diſpenſatio: & ideo committitur epiſcopo. Quia quantò materia eſt magis ambigua, tanto eſt certius, & clarius diſpenſandum eſſe. Quando verò res iurata non eſt ambigua, ſed palam eſt fuiſſe licitam, maior eſt ambiguitas, an ſit diſpenſandum, difficiliorq; adeò eſt diſpenſatio: quia re vera id nõ licet, niſi vbi res maioris cõmodi ſuperuenerit. Et ideo reſeruatur Papæ. Qua de cã, ut inter arguẽdum adnotauit D. Tho. cano. ſi verò & uerum, extra de iureiu. & canon. Abb. de his quæ vi met. ve cauſ. ñ. & 15. q. 6. per totum & alij complures iuramentorum diſpenſationes à ſolo pontifice maximè leguntur factæ Et ita præcipuè obſeruãdum eſt quãdo iuramenta fiunt hominibus quibus intereſt. Illa. n. nunquam, aut uix unquam, & tunc maximè de cã, ſunt relaxanda. Haud enim negauerim, quin epiſcopus etiam id poſſit, niſi ſint expreſsè reſeruata. Vt ſunt iuramenta ſuper ſtatutis collegiorum, ſcholarum, & eccleſiarum, quæ ſunt Papæ, quorum diſpenſationes ſibi reſeruat. Ac præcipuè illa, vt D. Tho. hic inſinuat, quæ ſuper bonis eccleſiaſticarum rerum diſpẽſandis fiunt. Hæc. n. iuramenta ne facilè eadem bona dilapidentur, Papæ ſolita ſunt reſeruari: Illa uerò iuramenta quæ ſuper beneficijs fiunt, licet plenariè ad Papa ꝑtineant, tamen ſi quis clericus iurauerit non acceptare præbendam, nec eccleſiæ ſeruire, epiſcopꝰ vbi expedire ſenſerit, poterit ſup eiuſmodi iuramentis diſpenſare, imò & cogere, ut accipiat ſicuti Grego. coegit Flor. Archid. accipere epiſcopatum, ut ſuprà citauimus cano Floren. diſt. 85. Eſt autem hic apprimè obſeruandum, ꝙ ſicut de uoto dictũ eſt, nemo in iuramentis ſine legitima cauſſa diſpenſare ualet. De quibus autem cauſſis, non opus eſt hic alium meditari tractatum, ꝑter illũ, quẽ de uoto libro proximo. q. 4. arti. 3. ſcripſimus: ubi eas latiſſimè dilucidauimus. Conſueuit enim ſuper iuramentis bifariam diſpẽſari ſ. aut directè aut indirectè. Directè autem, ratione ſubditæ materiæ, ut modò de rebus beneficijsq; eccleſiaſticis dicebamus. in quorum diſpenſationem Papa pleniſſima fungitur.

Diſpenſare ſup iuramentis non licet ſ. legitima cã.

gitur poteſtate, atq; adeò facultate in iuris diſpenſandi, quæ in illam materiam ſerun tur rõne venditionis, aut commutationis eorum. Quocirca in omni iuro diſpenſabili dum fit, ſubintelligitur niſi ſuperiori poteſtati rationabilis viſa fuerit diſpenſatio: vt patet c. venientes extrà de iureiur. Imò vt de uoto dicebamus, quãtumcunq; quis iuret nõ petere diſpenſationem, neq; illa uti, poteſt ubi ratio id planè popoſcerit prælato iurã patefacere. & ſi ille uoluerit diſpẽſare, põt illa uti: ſunt.n. hmõi iura & fatua & fictilia. Secũdò diſpenſat eccleſia ex officio propter cauſſam: vt de iuramento coacto dictum eſt, cuius diſpẽſatio in odium illius fit, qui uim intulit, & ubi quis deceptionem aliquam, uel nimiam facilitatem citra conſilium iurandi allegaret. Sed in hæc etiam diſpenſare ualet epiſcopus. Et pariter in odium excommunicatorum, iuramenta quæ illis fiunt, relaxãtur, ut patet 15. q. 6. cano. nos ſanctorum, & can. iuratos. Fit deniq; diſpẽſatio alias ob cauſſas, ut ſi licentiatus iurat non recipere doctoratum niſi in tali uniuerſitate, & poſt ſuperuenit cauſſa iuſta alibi recipiendi, Papa diſpenſat, non alius, ſi ſtatuta ſunt illius. In ſumma, ubicunque cedit in commune bonum niſi tertiæ perſonæ iniuria fiat, legitima eſſe poteſt diſpenſatio. Indirectè verò fit diſpenſatio, quando ſubtrahitur materia iurã, ut ſi Papa epiſcopum functione ſua priuat, aut regem regno ſubditos abſoluit ne iuro obedientiæ illi amplius teneantur. Et pariter ſi ſtatuta reuocat, quæ quis iurauit eo ipſo iurantem nexu iuramenti abſoluit. Hæc autem omnia plana ſunt. In dubium autem repetere qs impræſentiarum poſſet, utrum ſi Papa in iuramẽto ſine cauſa illegitimè diſpenſat, diſpẽſatio teneat, ſic ut qui contra iuramẽtum deinceps fecerit, nõ ſit periurus? Exẽpli gratia, ſi ego iuraui pecuniam debitam creditori meo ſoluere quamuis Papa non me abſoluere poſſit ab illo debito: quin uirtute iuſtitiæ reddere conuincat, utrum ſi abſq; ulla cã diſpenſet in iuramento, tollatur mihi religionis ratio, qua inſup obligabat, ut liber ſim à periurio ẽt ſi nõ ſoluam. Hoc autem ſatis lib. 1. diſcuſſimus. q. 7. art. 3. in diſpenſatione legum: quod poſt lib. 7. de uoto reſumpſimus. Et ideo hic citra diſputationem reſpondemus, minimè diſpenſationem eſſe ualidam. In illa enim quæ ſunt de iure diuino, & naturali, diſpẽſatio neutiquam cadit. Cum ergo de iure diuino ſit, ut qui uouit: reddat, atq; adeò ꝙ quis iurauit, quamuis illa uincula ex uoluntate uouentis, uel iurãtis nata fuerint nequeũt profectò ſine cauſſa tolli. Et multo minus, qñ iuramentum fit alteri cui intereſt, ut exẽplo p. oximo modò explicabamus. Nam illi cui pecuniam debeo, non ſolum id intereſt, ꝙ illi ſoluere teneor, ſed etiã & modus quo teneor. Et ideo abſq; illius præiudicio, ut in principio dicebamus, relaxare Papa illud iuramẽtum nequit. Quare ſi id ſine urgentiſſima cauſa facere attentaret, relaxatio, niſi fallor, non teneret. Cætera uide in libro ſuperiori de uoto.

Dubium an diſpẽſatio ſine cauſſa ſit ualida.

ARTICVLVS X.

Vtrum omnibus cuiuſcunque conditionis liceat abſque diſcrimine quocunque tempore iurare.

CVm iuramentum actus ſit religionis, & nonnunquam neceſſarius, meritò in calce eius diſputationis quæritur, utrũ omnibus id competat, an aliqui ab eo præſtando cohibeantur. Ad quod D. Thom. ſuppoſita diſtinctione, tribus concluſionibus reſpondet. Iuramentum.n. & ratione Dei per quem iuratur, æſtimari poteſt, cui maxima debetur reuerẽtia, & ex parte iurãtis hominis, qui in teſtimonium ſuæ ueritatis illo indiget. Prima ergo cõcluſio eſt: ratione prioris conſiderationis duo hominum genera in ſolenni iurandi officio iure denotantur: nempẽ pueri ante annos pubertatis iurare non coguntur. Periuri uero & infames ab eodẽ officio arcẽtur. Secũda: Ob eãdem reuerẽtiam iurare in ſanctis ſolẽniter, niſi à ieiunis fiat, nõ reputatᷓ honeſtum, ut 22. q. 5. Corne. Papa definiuit can. honeſtũ. Tertia concluſio: Ex ſecunda rõne prouenit, ut perſonas egregię dignitatis iurare ſolẽniter nõ deceat, quales sũt ſacerdotes. Debent.n. eſſe tantæ auctoritatis, ut citra iuramentum ſit eis adhibenda fides. Vnde 22. q. 4. c. ſi quis presbyter hẽ. ꝙ ſacerdotes ex leui cauſſa iurare non debent. Quarta cõclu: In neceſſitate, uel pro ma-

Prima concluſio

Secunda concluſio

Tertia conclu.

Quarta conclu.

Digitized by Google

magna vtilitate licitum eſt illis iurare pręcipuè pro ſpiritualibus negotijs: etiam in diebus feſtis, in quibus citra tales caſus non licet.

Concluſiones iſtæ omnes habentur in iure: ſed ſunt dextero legitimoque ſenſu intelligendæ, imprimis prima tam de pueris quàm de periuris hr̄ 22.q.5. can. paruuli. Et illico can. pueri. explicatius deſignatur ætas, nempè ꝙ ante annos 14. iurare non cogantur: Sed perſpice differentiam, ꝙ pueri non cogũtur, ſi iurare renuerint. Si autem vigere in illis ratio apparuerit, & ultro ſe ad iurandum obtulerint, quantum ad tenorem illorum canonum, non apparent repellendi. Periuri verò etiam ſi iurare voluerint cohibentur. Et ratio diſcriminis eſt, ꝙ pueros ſolus naturalis defectus ætatis facit non eſſe ſatis ad iurandum idoneos. Et ideo mitius illos ius admonet, ut iurare caueant: periuros verò vitium ipſum in idoneos reddit. Et qua ratione non coguntur iurare pueri, arcentur, & à iurando furioſi. Moderati tamē ſumus concluſiones de iuramento ſolenni, quod ad publicum teſtimonium exigitur. Nam de illo & iura loquuntur & D. Thom. intelligit, vt in ſolutione ſecundi patebit. Ex quo fit conſequens, ꝙ qui periurus anteà fuit, dum priuatim, vt reliquum vulgus iurat non magis peccat, quam reliqui: neque dum iterum deierat, illud ſingulare periurium habet duplicem malitiam: vnā ſcilicet, quia periuriū, atque alteram, quia fit poſt aliud. Imò uerò periurus non quicunque à ferēdo teſtimonio repellitur, ſed ille, qui reus in iudicio factus eſt periurij, atque adeo condemnatus. Quocirca licet quis priuatim pluries mendaciter iurauerit, non ideo eſt à teſtimonio ferendo cohibendus. Circa ſecundam concluſionem, venerationem adnotato, quæ iuramento debetur. Nam quamuis ceremonia illa, vt nemo niſi ieiunus ad ſolum iur̄m admittatur, non ſit prorſus neceſſaria, reputabatur tamen olim inhoneſtū aliter fieri, ut quaſi ad ſacroſanctum ſacramentum altaris; ſic ad iur̄m accederetur: nempè ut iuraturus attentiori animo ſecum reputaret certiſſimumne eſſet, id quod ſub iuramento aſſerturus accedebat. Quapropter, & alijs circunſtantijs exornabatur iuramentum, ſcilicet ratione loci, vt nemo niſi in templo, & ſuper altari, & libro euangeliorum attacto, quę ſacerdos in manibus teneret, quaſi ante tribunal Dei tremebundus iuramentum præſtaret. Vnde homil. 15. ad populum Chryſoſtom. Non ita gemo & deploro quoſpiam in vijs iugulatos, audiēs, ſicut gemo, & lachrymis proſequor, & horreſco, cùm uideo quempiam prope menſam hanc. ſ. altare uenientem, & manus imponentem, & euangelijs iurantem attactis. Immo & apud Ethnicos, ut inter Romanorū problemata apud Plutarchum extat, nemini Herculem ſub tecto iurare licebat: ſed ſub odio, quaſi in Iouis pñtia vt iuraturus admoneretur quantum iudicium præſtando iuramento deberetur. Tertia concluſio: nempè ut honor ille ſacerdotibus deferatur ne pro leuibus iurēt loco citato, cano. ſi quis presbyter. 2.q. 4. habetur. Vbi adhibetur, ꝙ uice iuramenti per ſanctam conſecrationem interrogentur, & 22.q.5. cano. nullus primo cauetur, ne vllus ex eccleſiaſtico ordine quicquam laico cuiquam ſuper euangelia iurare præſumat. Adijcitur autem eodem canone, ſi quis presbyter, & in proximo, presbyter. ꝙ in certis cauſſis, nempè ad purgandam ſuam innocentiam, & pro alijs cauſſis ſpiritualibus iurare eis liceat. Fuit enim etiā in lege naturæ tanta ſanctitate habitum iuramentum, ut à perſonis integræ uitæ & intemeratæ fidei illud petere nefas eſſet. Vnde & inter eadem Romanorum problemata refert Plutar. ꝙ uiris ingenuis & nobilitate inſignibus, iuſiurandum tormenti genus erat: ſeruis namq; & mancipijs non deferebatur iur̄m, ſed in eculeū rapiebantur, vt quæſtione ab illis extorqueretur ueritas: liberis uerò & ingenuis, quos torquere non licebat, idem reputabatur iuramentum ad extorquendam ueritatem, quod ſeruis tormentum. Continebat præterea eorum religio, ut neque Diali flammi neq; ſacerdotibus iurare liceret; ſed ſimplex eorum aſſertio pro iureiurando duceretur. Quod ſi cum iſta iuratoriæ religionis ſanctitate abuſum noſtrorū tpum conferas, non poteris non locum deplorare, in quē Chriſtiana religio hac parte deciderit. Admittuntur. n. immo de improuiſo abripiuntur ad iurandum

dum

Nota.

Concluſionum moderati.

Iuſiurandi veneratio.

Chryſoſt.

Ethnicorum religio.

Declaratio tertiæ conclu.

Ethnicorum mos

Iurandi abuſus.

Digitized by Google

dum ſine delectu cuiuſcunq; ſortis homines, nēpè bubulci, muliones, baiuli, ebrij, & belluones, neq; uerò in templo, ſed ubi ius iurare abſq; ulla præmeditatione coguntur. Neq; uerò ſacerdotibus idem honos hr̄, quem iura ſanxerūt: ſed promiſcue uti ſeculare uulgus iurare coguntur: imò ipſi ſe offerunt. Qua de re adeo iurandi religio iam uiluit, ut periuria, pro minimis delictis habeantur: Sed de hoc q ſeq. arti. 3. iterum: ubi de tertio comite repetendus

Argu.1. D.Tho. eſt ſermo. Primum argm̄ D.Tho. eſt, iurm̄ ad confirmationem inducitur, ut ait ad Heb.6 Pau. Vnicuiq; autem ſuum dictum confirmare congruit. ergo quicunq; iurare poteſt. Reſponſio ad minorem præmiſſam dirigatur. Quidam .n. ſunt quos ob proprium defectum dicta ſua iur̄o firmare non decet. Alij uero, quos propter firmitatem ſuæ auctoritatis eo non indigēt.

Argu.2. ex Chryſoſt. Secundum argm̄ ſumitur ex Chryſo. homil.44. ſuper Matth. c.25. ubi ait, Si aliqua cauſſa fuerit iurandi, modicum ur̄ facere, qui iurat per Deum: ſed qui iurat per euangelia, maius aliquid feciſſe vr̄. Quibus dicendum eſt: Stulti, ſcripturæ propter Deū factæ ſunt, non Deus propter ſcripturas, Quibus uerbis edocet grauius eſſe iurare per Deum, quàm per euangelia, Quicunque autem & quocunq; tempore communi locutione iurare per Deum conſueuerunt: ergo à fortiori omnes cuiuſcunq; cōditionis poſſunt per euangelia (quod leuius eſt iurare,) reſpōdet D.Tho. interpretando Chryſoſtomum, nempè quod iur̄m ſecundum ſe conſideratum grauius eſt, cū

Grauius iuramentum per Deū, quā per euangelia. ſit per Deum, quàm cùm ſit per euangelia. Nam ut ait ad publicolam Auguſt. Quanto fortius eſt id, per quod iurauit, tanto iuramentum ſtrictius obligat. Nihilominus econuerſò propter modum iuramenti poteſt fieri grauius, dum fit per euangelia ſolenniter: tum ꝙ cum fit ſolenniter fit cum maiori deliberatione, quàm dum fit priuatim per Deum: tum etiam ꝙ maius eſſet tunc ſcandalum periurij, quia publicitus fit. Et ideo cohibitæ ſunt perſonarum aliquæ conditiones, à iuramento ſolenni per euāgelia, quæ iurare, ut reliquum uulgus, per Deum permittuntur. Quæſtione autem ſequenti arti.3. de hac re iterum.

Argu.3. D.Tho. Tertium argm̄ eſt, Idem eſſe effectus non poteſt contrariarum cauſſarum: excluduntur autem aliqui à iuramento propter defectum, ut pueri & periuri: ergo nulli debēt propter excellentiam excludi, ut ſacerdotes. Reſpondetur non eſſe abſurdum, ꝙ in priori præmiſſa negatur, nempè, vt aliqui excludantur, quia maioris ſunt auctoritatis, quàm vt eos iurare deceat: alij uerò, quia minoris, quam eorum iur̄o ſtetur.

Quartum denique argm̄ eſt: nullus homo *Argu.4.* in hoc ſeculo tantæ auctoritatis eſt quam Angelus. Nam ut Matthæ.11. ait Chriſtus, Qui minor eſt in regno cœlorū, maior eſt Ioanne Baptiſta: Angelus autem, ut Apocalyp.10. legitur, iurauit per uiuentem in ſecula ſeculorum ergo homo quantæcunque ſit dignitatis, iurare poteſt. Reſponſio autem eſt, quam in primo artic. copioſè dilucidauimus. Enimuerò, ut Deus minimè ob id iurat, ꝙ neceſſe habeat aſſerta ſua per aliquid fortius confirmare, ſed ad oſtēdendum immobilitatem illius quod iurat: ſic & Angelus non iurat, niſi ad oſten *Angelorum iuratio.* dendum id quod affirmat, ex immobili infallibiliq; Dei diſpoſitione procedere. At uerò quoniam homines nō iurant, niſi ut certiora dicta ſua faciant illi qui ſunt eximiæ dignitatis, iuramento non indigent.

QVAESTIO II.

DE PERIVRIO.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 98.

ARTICVLVS I.

Vtrùm falſitas requiratur ad periurium.

QVAMVIS D.Tho. alium ordinem ſeruauerit inter q̄ōnem de iur̄o, & hanc de periurio materiam ſuperſtitionis interſerēs: qm̄ tū non eſt mihi animus illam, quæ latiſſima eſt materiā modo tractare, ordini conſentaneum duxi, uirtuti iur̄i extremū periurij uitiū adiungere, q̄ q ſuīarum Magiſter in 3. diſt. 39. diſputauit. Eſt ergo primus q̄ōnis articulus, ut moris eſt D. Tho. gn̄alis: Vtrū ſ. uniuerſim oī periurio falſitas inſit? Ad quam q. unica concl'one affir- *Concluſio.* matiua rn̄det, ſ. ꝙ de rōne intrinſeca periurij eſt falſitas: Hoc primum patet ex eius

Periuriũ definitione, quæ rei naturam exponit. Eſt .n. periurium vt loco citato ait ſententiarum magiſter, nihil aliud q̃ mendaciũ iuramento firmatum. Rõne autem id confirmatur. Morales actus, vt 1 2. q. 1. ar. 2. definitum eſt, ex fine ſortiuntur ſpeciẽ: finis aũt iuramenti eſt confirmatio dicti humani: cõfirmatio aũt eiuſmodi per hoc fit, quod illud dictum firmiter oſtẽditur eſſe uerũ: quod quidem rei falſæ cõtingere non poteſt: ergo falſitas confirmationi ueritatis opponitur, quæ ideo finẽ iur̃i euacuat. Fit ergo ex his conſequens peruerſitatem iuramenti quod periurium dicitur, à falſitate præcipuè ſpeciem ſortiri, atq; adeò de ratione periurij eſſe falſitatem, ſicuti ueritas eſt de ratione legitimi iuramenti.

Quæſtio hæc egregia eſt, per q̃ præcedens perfectius elucidatur. Nam qm̃ oppoſita iuxta ſe poſita, clari⁹ eluceſcũt, à multis, quæ illic ſe inſinuabãt, uſq; ad hunc locum ſuperſedimus. In introitu uerò examinationis præſentis cõcluſionis, obijcit ſe contra probationem eius *Caieta.* Caie. qui hãc ſaliuam deglutire non poteſt, ꝙ finis iuramenti ſit confirmatio humani dicti. Qđ tñ D. Tho vt ſuperiori q. arti. 4. & 5. & hic liquidis uerbis affirmat, & in ſolutione ſecundi. Rõ verò ſuæ formidinis eſt: quia cõcedere ſubmetuit id, quod nobilius eſt, nẽpè actum religionis (qualis eſt iurm̃) referendum eſſe ad id, quod eſt ignobilius, puta ad confirmandum hominis, dictum ceu medium ad finem. Illic tamen nempè arti. 5. ſatis reſponſum à nobis eſt, videlicet nõ eſſe formidandum finem iuramenti eſſe firmare humanum dictum quãdoquidem hoc ipſum in gloriam Dei refertur, quod illic copioſi⁹ explicuimus. Hoc ergo prętermiſſo non nihil profecto ambiguitatis concluſio habet S. Thom. quatenus generalis eſt. Non enim ad omne periurium vi- *Dubitatio.* detur requiri falſitas. Immo etiam ſi iuratio ſit uera, aliunde videtur habere poſſe rationem periurij. Et ratio quidem hæſitãdi eſt, quam hic D. Tho argumento 1. tangit, & p̃cedenti q art. 3. fuit tacta. Ait enim *Hierony.* Hiero. ſuper illud Hieremiæ 4. iurabis, viuit Dominus in ueritate in iudicio, & iuſtitia, tres illos cõmites, ſcilicet, veritatem iudicium, & iuſtitiã, ſic eſſe iuramento neceſſarios, vt qñcunque illorum unus defuerit, periurium fit: poteſt autem aſſiſtente ueritate deeſſe uel iuſtitia, uel iudiciũ: & tunc quidem erit abſque falſitate periurium. vt verbi gratia: Si quis iuret hominẽ occidere, quod patrare intendit, & patraturus eſt. Ob hoc ergo argumentum, vt D. Bonauentu. in 3. diſti. 39. q. 1. refert non de- *Bonauẽt.* ficere, qui negariut omne periurium eſſe mendacium, immo citra mendacium, vt argumentum oſtendit, aiunt poſſe contingere. Neq; uerò Hieron. ait ꝙ vbicunque aliquis trium comitum defuerit, ſit mendacium, aut falſitas, aut periurium: inſinuãs, ꝙ citra falſitatem, & mendacium põt eſſe periurium. Et certè ad ipſum ratione confirmare videtur. Nam cum ueritas ſit unus comes per ſe ab alijs duobus diſtinctus, fit ut peruerſitas iuramẽti accidere poſſit abſque falſitatis uitio, per hoc ꝙ deſit, aut iuſtitia aut iudicium. Hoc tñ nõ obſtante reſpondetur omni periurio germanam eſſe falſitatem, propter rõnem S. Tho. Etenim periurium & legitimum iuramẽtum è regione opponuntur: legitimum aũt eſt ueritatis confirmatio. Cũm ergo falſitas ueri- *Concluſionis expoſitio.* tati opponatur, ex æquitate D. Tho. loquitus dum ait, omne periurium aliq̃ falſitatem inuoluere. At uerò, vt ueritas ſit hæc ſententia, non debet accipi falſitas ut eſt contraria *Tres falſitatis gradus.* ueritati, quæ eſt primus iuramẽti comes: hoc .n. ſatis ratio hæc proxima perſuadet: quandoquidem abſque illo primo comite, qui eſt ueritas, poſſit periurium accidere: ſed accipitur falſitas, vt ſit commune genus ad plures falſitatis gradus & ſpecies: Vñ bene ait D. in ſolutione primi, quòd primò & principaliter (adde & maximè propriè & formaliter) periurium eſt, vbi deeſt actu ueritas, quæ eſt primus comes: tunc enim actu exurgit falſitas: atque id potiſſimum, dum quis conſultò, ſcilicet ſciens & prudens intendit falſum aſſeuerare. Siue in iuramento ſit aſſertorio, ſiue promiſſorio, ſcilicet quando quis pollicetur id quod non intendit facere. Vadit enim expreſſe tunc contra mentem, ubi perfectior ratio mendacij, quam quidem falſitatem ſuprà diximus in p̃miſſorio ſemper eſſe peccatum mortale, etiam ſi quis iuraret hominem occidere, quod facere non intenderet. Idemque proinde gradus eſt, quando quis iuramento aſſerto-

aſſertorio iurat, id quod uerum eſt putans eſſe falſum. Nam vadit etiam contra mentem, atq; adeò formaliter eſt mendacium: licet materialiter uerum iuret: quare ſemper erit mortale crimen. Hoc ergo iurm̃ ſuapte proprietate & natura dr̃ falſum, eò ꝙ verbum menti non conſonat: dicitur autem quando eſt promiſſorium. ab effectu doloſum, quia fit ad decipiendum. Ad hũc autem gradum reducitur, cùm quis id qđ falſum eſt iurat, putans eſſe uerum: ex negligentia tamen, quia diligentiam omiſit: quam adhibere tenebatur, vt certior fieret. Erit tamen peccatum non ſemper mortale, ſed ſm̃ negligentiæ culpam. Secundario autem falſitas ineſt periurio defectu ſecundi comitis nempè iuſtitiæ, ut ſi quis iuret peccatũ mortale perpetrare. Tũc.n. licet illud facere proponat, atque adeo inſit ei veritas, quæ eſt primus comes, deeſt tamen ratione contrariæ obligationis veritas quæ eſt quoddam falſitatis genus. Fit enim ipſa iuratione periurus, propterea ꝙ id iurat, quod alia lege tenetur falſum facere. Itaq; licet poſtea ſit facturus, tamen iurando deierauit, atq; adeò quodammodo falſum iurauit in virtute contrariæ obligationis. Atqui huc ille reducitur, qui iurat non facere opus conſilij, & ſupererogationis: nam licet illud poſſit implere, ut ſupra diximus, ad id tamen nõ tenetur. Et ideò eſt quædam falſitas ꝑꝑ obligationis defectum: quia conſultius eſt poſtea iuramentum falſificare. Tertium genus falſitatis eſt, ubi deeſt iudicij ueritas. Nam etſi quis uerum quidem iuret putans eſſe verum: leuiter tamen, ac temere. ſ. aut citra neceſſitatem, aut citra cordatam aduertentiam, ut certior ueritatis fiat antequam iuraret, licet inſit illic ſimpliciter ueritas, eſt tamen quædam falſitas in potentia, propterea quod, qui ſic iurat, in periculo iurãdi falſum verſatur. Sunt ergo tres falſitatis gradus. ſ. primus ſimpliciter in actu: ſecundus in uirtute, aut contrarię obligationis, aut contrarij conſilij: at deniq; tertius in potentia deierandi. Hac ergo ratione aſſeritur omni periurio ineſſe falſitatẽ, ſuo cuiuſque gradu & ordine. Qua vtique ratione ſuperiori q. artic. 3. vt omne periurij genus ad normam euangelicæ prohibitionis exigeremus, quæ eſt, ne nomen Dei aſſumamus in vanum, triplex vanitatis genus iuxta hos tres falſitatis gradus diſcreuimus. Sed arguis, qđ neq; illis gradibus falſitatis admiſſis tueri poſſumus omne periurium eſſe mendacium, ut Magiſt. ſentẽ. ait, & D. Tho. conſentit. *Argum. contra ꝑdicta ſententiam.* Nam ubi quis iurat, quod verum eſſe cenſet, quod tamen materialiter eſt falſum periurus eſt. Et tamen non vadit contra mentem, atq; adeo neque mentitur: hoc enim eſt mentiri. Et multò minus, ſi id quod iurat, verum eſt: non tamen ueritatem ſatis explorauit. Reſpondetur ꝙ in priori caſu uadit contra mentem quam tenebatur habere, & habuiſſet, ſi diligenter rimatus eſſet ueritatem. Et in poſteriori quodammodo dicitur ire contra mentem, propterea ꝙ non habet mentem tam ueritatis conſciam & certã, quam iuramento aſſirmat. In ſecundo argum. inquiritur, *Argu. 2. D.Tho.* utrum iuratio ueritatis per falſos Deos mereatur nomen periurij. Apparet.n. potius hoc eſſe periurium, quam iurare falſum per uerum Deum. Ab eo enim quod in re potiſſimum eſt, ſpecies eius penſatur, in iuramento autem id per quod iuratur, præſtantius apparet, quàm id quod iuratur: nam illud habet rationem principij, quo ueritas confirmatur, hoc autem concluſionis: & ſecundum Ariſtotelem in poſterior. principia potiora ſunt cõcluſione: ergo iuratio per falſos Deos, inde potius deberet dici periurium, quam iuratio falſi per uerum Deum. Reſpondet *Reſpõſio.* autem D. Thom. illud non eſſe periurium: imò periurium ab eo ſolùm quod iuratur ſortitur ſpeciem, & nomẽ. Et ad rõnem ait diſcrimen eſſe inter ſyllogiſmos, & morales actiones: in illis namq; id ꝙ habet rationem cauſſæ efficientis, qualia ſunt principia, potiſſimum eſt: in moralibus autem potior eſt finis: & quia finis iurandi eſt cõfirmare ueritatẽ, ex defectu ueritatis iuratio periurium fit. Quapropter etſi iurare uerum per falſos Deos peruerſum ſit iuramentum, ſpeciesque idololatriæ, ut art. 3. uidebimus, non tamen dicitur periurium: quia finem iuramenti nõ tollit, qui eſt veritas: ex quo ſequitur, non omne prauum peruerſumque iurm̃ eſſe periurium: de grauitate uerò peruerſitatis, quæ eſt iurare per falſos Deos, quamuis uera ſit iuratio, dicemus artic. 3. Tertium argum. eſt expoſitio *Argu. 3.*

Aug. in ſermo. 28. de uerbis Apoſtoli Iacobi, ubi tria profert periuriorum exempla. Primum eſt illius, qui falſum iurat, putans eſſe uerũ. Secũdum illius, qui iurat falſum, putans eſſe falſum. Tertiũ illius, qui iurat id q́d uerũ eſt putãs eſſe falſum. Pro cuius expoſitione notat D. Tho. actus morales ꝓcedere, a uoluntate cuius obiectũ eſt bonum apprehenſum. Ob idq́ue ex apprehẽſione & intentione æſtimanda eſt morum forma conditio autem non apprehenſa ꝑ intellectum dicitur materialis. Et qm̃ forma eſt per quã actio eſt bona uel mala malitia & bonitas ex intentione iudicatur. Quocirca qui aliquid iurat putãs eſſe falſum, ſiue materialiter falſum ſit, ſiue uerũ, formaliter eſt periurus. Si autem id iurat, quod putat eſſe uerum, id tamen fortè eſt falſum, niſi aliqua interuenerit negligentia, nullum eſt peccatum: ſi uerò illa anteceſſerit, tanta eſt culpa periurij uel mortalis, uel uenialis, quanta fuit in negligẽtia. Quocirca ſuo genere peius eſt periurium formale hoc eſt ſecundum intentionem, puta cum putat iurare falſum, quàm materiale, id eſt, cum putat iurare uerum, licet ſit falſum. Ob id enim ſubdidit illic Augu. quia ream linguam nõ facit niſi rea mens.

ARTICVLVS II.

Vtrùm omne periurium ſit peccatum.

NOn quærit de quantitate peccati, venialis aut mortalis (hoc enim articulo proximo ſeruatur) ſed in genere an ſit peccatum? Et reſpondet unica concluſione affirmatiua, quòd omne periurium eſt peccatum, aſſerta ab Augu. loco modo citato ſuper Iacobum, ubi generaliter de periurio loquens, ait: Videte quam iſta deteſtãda ſit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Et rõne præterea fit lucida. Diximus.n. ſupra legitimũ iurm̃ eſſe actũ religionis, per quem & Deum fatemur oĩa ſcire, quãtum ad intellectum, & omnibus velle proſpicere, & prouidere quãtum ad uoluntatem. Qui autem ipſum in teſtem falſi profert, aut ignorantiæ notam Deo inurit, uidelicet quod aliqua eum lateat ueritas, aut prauæ uoluntatis, nempè quod conſultò uelit falſum atteſtari: quorum utrumque contra eius debitam reuerentiam impium eſt. Fit ergo manifeſtũ, periurium omne delictum eſſe religioni cõtrarium. Res eſt clara. Nam quando nihil abſurdi eſſet aliud in periurio, quàm quòd uniuerſum, ut modo dicebamus, quodammodo includit mendacium, eſſet peccatum. Nam mendacium abſq; peccato fieri non poteſt uerum. Propterea periurium vitium eſt priori decalogi tabulæ aduerſum, uidelicet tranſgreſſio ſecundi præcepti, Ne iures vana per eum. Iam enim vt proximè dicebamus articu. 3. ſuperiori q. expoſitos tres gradus reliquimus vanitatis in iuramento falſo, iniquo, & temerario. Quapropter duplici ratione intrinſeca & inſeparabili periurium eſt peccatũ, uidelicet, & quia mendacium includit, & quia per ipſum Deus contra religionem dehoneſtatur. Atque adeò cęteris paribus ſimplici mendacio abſurdius crimen eſt. Sunt autem vt Bonauent. in 3. diſtinctio 39. qõ. 1. periurium eſſe contra octauum mandatum, Ne quis falſum teſtimonium dicat. At uerò hoc accidentarium eſt periurio. Nam falſum teſtimonium dicere, & citra iuſiurandum vſu venire poteſt, & peculiarem habet materiam: nempè certam ſpeciem iniuriæ, quæ proximo irrogatur: iuramentum uerò multò habet ampliorem ſiluam cum ad aſſertorium & promiſſorium protendatur in omni materia. Hic autem articulus quoniam in ſubſequenti patentior fiet, pluribus non indiget modò verbis.

Concluſio

Primum argum. S. Thom. eſt: quicunq; non implet quod iuramento firmauit: periurus eſſe uidetur: quando quis autem iurat facturum ſe illicitũ, puta adulterium, vel homicidium, ſi id facto expleat, peccat, ergo ſi non faciat, non, peccabit: aliàs eſſet perplexus: & tamen tunc uidetur periurus non uerificando id quod iurauit. Ergo non omne periurium eſt peccatum. Reſpondet autem quòd eiuſmodi iurans iurando quidem fit periurus: quia id iurauit quod tenebatur facere falſum. Neque verò eò quòd non implet fit reus periurij. Cuius ratio notanda eſt: quia illa non erat materia periurij. Quare nec implendo nec non implendo fit ob id periurus, ſed implendo crimine homicidij, uel adulterij peccaret: quia vt ſupra declaratum iuramentum illud relinquit materiam illã illicitã in ſua natura. Et eodem

fere

ſete modo reſpondetur ad ſm quod ille
qui iurauit opus ſupererogationis non fa
cere, non tunc quando non implet periu-
rus eſt : immo conſultius facit iuramento
contraueniendo: quia illa non erat mate-
ria iuramenti: ſed qñ iurauit tunc fuit per
Argu. 3. iurus. Ad tertium de illo, qui promittit fa-
cere voluntatem alterius, quã poſt cogno
ſcit eſſe iniquam, aut duram, aut importa-
bilẽ, qui uidetur nõ ſoluendo promiſſum
non delinquere & tñ eſſe periurus. Rñdet
ꝙ nemo ſe alteri obligare poteſt, niſi ſub
debita cõditione, ſcilicet ſi id quod ei mã
dauerit, fuerit licitum honeſtum & tole-
rabile: & ideo ille nec delictor eſt, nec per
iurus. Circa hoc igitur aſſertum hærere
quis forſan dubius poſſet, utrum quicũq;
voluntatem ſe alterius in genere facturũ
iureiurando pollicetur, mortale delictũ
cõmittat. Sũt.n. qui re uera non circa iniu
riã antequã ſuã uoluntatem exponãt ab
amicis petunt, ut quicquid ab eis expoſtu
lauerint, ſibi concedant. Ea enim fuit ma
tris filiorum Zebedei apud Chriſtum po-
ſtulatio. Matthæ. 20. qui cum adorabat pe
tens aliquid ab eo : Et matris Salomonis
apud filium 3. Reg. 2. dicentis, Petitionẽ
unam paruulam ego deprecor à te. Eſt er-
Dubitatio. go dubium utrum illa generalis cõceſſio
crimen ſit mortale: maximè ſi ſub iureiu-
rando fiat. Ambiguitatis autem rõ à parte
affirmatiua eſt ꝙ qui iurat ſe quidquid al-
ter petierit præſtiturũ, in confuſo pollice
tur ẽt malũ perinde atq; ille qui iurat ſe
homicidiũ facturũ. Id qd Herodis exem-
plo comprobatur March. 6. Nam pp iuſiu
randum ſub quo Herodiadi, quidquid pe
tiſſet fuerat pollicitus capite obtruncauit
Ioannem. A parte uerò negatiua extat ni
hilominus argumentum, quod eiuſmodi
pollicitatione multi imprudentes faciũt,
qui tamen non arguuntur lethalis crimi-
nis. Reſpondetur duos eſſe hac parte im-
Duo imprudẽtiæ gradus. prudentiæ gradus. Primus eſt eiuſmodi
petitionibus generalibus nequaquam an
tequam explicẽtur annuc. e id quod Chri
ſti exemplo didicimus: nihil enim Zebe-
dæi uxori conceſſit antequam interroga-
ret, quid uis? ac ſubinde petitionem intel
ligẽs renuit, dicẽs ad filios: Neſcitis quid
petatis. Quocirca eiuſmodi poſtulatio-
nibus antequam intelligantur, ſub iura-
mento aſſenſum præbere animo abſolu-
te implendi quidquid ille petierit, pecca
tum mortale eſt gñe ſuo. Nam qui ſic iu
rat animo deſtinauit etiam abſurdũ ſi po-
ſtuletur facere uti Herodes. Dixerit gene
re ſuo: nam ex circunſtantijs fieri hæc põt
promiſſio citra culpã: uidelicet cum inter
viros probos vſu uenit : nempè qñ iurans
certo ſcit nihil ab alio depoſcẽdũ, niſi qđ
more & iure fieri poſſit, neq; ſi aliud po-
poſcerit, id ſe facturũ timet. Vix tñ à cul-
pa ſaltem ueniali tale promiſſum excuſa-
ri põt. Et ideo uiri prudentes & præſertim
principes, ac publicæ põtes nequeunt ci-
tra imprudentiæ notam eiuſmodi petitio
nes concedere, & ut illis imprudentia id
promittere impudẽtia alijs eſt petere. Se-
cundus (hoc deficiente) prudẽtia gradus
eſt, illa facta conceſſione, ubi poſtea cõſti-
terit iniuſtũ peti non ſtare ꝓmiſſo. Quod
nos Salomon exẽplo docuit, ſanè qui peti
tionem matris, poſtquam illa ſuam men-
tem aperuit implere renuit. Qñ in eiuſ-
modi promiſſionibus cõditio honeſti, ẽt
ſi iurans eã non appoſuerit ſubintelligi-
tur. Vnde Ageſilaus Rex cùm quidam illũ *Ageſilaus.*
improbè poſtulãdo urgeret, dicens, ſibi id
quod petebat ꝓmiſiſſe, quaſi illa rõne fas
non eſſe negare rñdiſſe fertur. Si quidem
iuſtũ eſt qđ petis promiſi: ſin minus, dixi
nõ promiſi. Et iuridicũ axioma eſt in ma-
le promiſſis reſcindendã fidẽ. Extrema er
go demẽtia in Herode fuit pp iuſiurãdũ
p quod in confuſo Herodiadi fuerat quid
quid poſtulaſſet pollicitus, nefandũ illud
ſcelus, patrare. Tametſi non tã ex iurandi
religione, quàm ex amoris turpitudine il
lud emanauit. In 4 arg. explicatur quem
admodum obligõ iuñ unius perſonæ nõ
tãſit in aliam. Neq; uerò in aliã materiã.
Argm̃.n. eſt, Promiſſorium iurm ad futu-
ra ſe extẽdit: põt aũt obligõ illa p rei mu-
tationẽ tolli. Quod.n. ciuitas mõ iurat ſuc
cedẽtibus nouis ciuibus, aut canonicis o-
bligatio illa minimè illos ligat. Et cano-
nicus dũ hæc ſtatuta iurat, alia ſi addant
ſeruare non cogit: & nihilominus iſti ci-
ues & canonici vident quadãmodo iura-
mentũ tranſgredi: ergo omne periuriũ eſt
peccatum: Rñſio autem eſt quadripartita. *Quadrifida reſponſio.*
Primũ.n. notandũ iuſiurandũ eſſe actionẽ
perſonalem: & non cõmunẽ. ſicuti enim
tota

tota ciuitas excōmunicari nequit, ita nec
tota ciuitas iurat niſi uel ſinguli iurent,
vel in ſingulari vni facultatem faciāt hoc
pro omnibus iuramētum præſtandi. Qua-
re virtute iuři quod unus facit nemo aliꝰ
ligatur. Ob idq; quotieſcunq; aliquis in
ſenatum, aut in capitulum recipitur, tene-
tur ſtatuta iurare: alias ciuitas mutatis ci-
uibus nullo tenetur iuramento à maiori-
bus præſtito. Ait tñ ſecundò ꝙ teneretur
quicunq; ciuiũ ẽt iniuratus ex æqua fide-
litate. Nã qui ſit bonorũ particeps ſit ſub-
inde & onerum: ſi aũt non ſeruaret, non
eſſet ob id periurus. Qua vtiq; rõne ẽt ſi
pater iurauerit quidpiã ſoluere, non tene
tur filius ipſo defuncto, ui iuři paterni id
ſoluere ita ut non ſoluẽs ſit periurus: ſed
tenetur tanquam hr̃s paternum debitum
reddere: uerum eſt tñ ꝙ paterna iuratio ar
ctius perſtringit hæredem, q̄ ſi non feciſ-
ſet iur̃m. Pari modo ſi rex, epiſcopus aut
canonicus, ad dignitatẽ abſq; ullo iur̃o ad
mitteretur, non perſtringeretur uirtute
iuři anteceſſorum conſtitutionibus ſtare:
teneretur tñ ex cõi fidelitate poſtq̄ digni-
tate & eius fructibus, & honoribus fruit̃,
iura illi annexa ſeruare. Per hæc de iureiu
randis cenſendum eſt, quæ cauſſarum pa-
troni, & procuratores nõie ſuarum partiũ
præſtant. Id.n. dupliciter fieri p̃t: uno mõ
abſque ſpãli facultate partis ad ſingulare
illud iur̃m præſtandũ & tunc ille pro quo
iur̃m præſtitum eſt, non ſic ligatur, ut ſi nõ
impleat periurus ſit: tenetur tñ ſtare uer-
bo procuratoris, uirtute poteſtatis, quam
illi dedit ad ſua negotia tranſigendum: ſi
tñ dominus cauſſæ ad ſingulare aliquod
iur̃m præſtandum agenti ſuo dedit: tunc
iuramentum procuratoris perinde ligat
dominum ac ſi ipſe iuraſſet. Nam etſi iura
mentum perinde atq; matrimonialis con
tractio, actio ſit perſonalis, poteſt nihilo-
minus per deſtinatum ad id procuratorẽ
ceu matrimonium, celebrari. Sed rogas.
Nunquid dum quis procuratorem in pro
pria cauſſa inſtituit poteſt illi generalem
facultatem facere, quodcunque iuramen
tum exibendi, quod ipſe iudicauerit eſſe
licitum? Reſpondetur nequaquam id fas
eſſe, taliter ut iuramentum procuratoris
ſuum ipſius reputetur. Cuius ꝓfectò igno
rantia multi laborant. Nam iurare nemi-

De iuramentis alterius nomine præſtitis.

ni quamcunque ueritatem licet, ſed illam
tantum quam prius certo cognouerit. Et
ideo illa generalis facultas iniqua eſſet,
& illegitima, atq; adeo iure nõ admitten-
da, niſi in ſingulari, dominus cauſſæ agen
ti ſuo dicat: Iura meo nomine hoc. Quo
fit ut illa iuramenta procuratorum nomi
ne ſuarum partium potius ſint ceremonia
iuris quibus partes ſtare tenentur, ſi mo-
do licita ſint & honeſta. Tertium dictum
D. Thom. eſt ꝙ canonicus uel ſenator iu
rans ſtatuta eccleſiæ vel reipublicæ non
iurat, niſi illa quæ illuc uſq; edita ſunt. Et
ideo ſi aliqua ſuperaddantur, non tenetur
illa, ui iuramenti ſeruare: niſi intenderit
non ſolum facta, ſed facienda cuſtodire:
Tenebitur tamen tanquam ſocius illius
familiæ ex ui ſtatutorum, quæ uim habẽt
coactiuam legũ ſi honeſta ſint, & alijs cõ-
ditionibus iuſtæ legis ornata. Circa illud
tamen uerbum niſi intenderit ſe obligare
etiam ad futura, notandum illam inten-
tionem, non eſſe licitam, niſi tacita cõdi-
tione ſi ædenda ſtatuta fuerint undequa-
que iuſta imo nec cum tali conditione eſ
ſet omnino prudentia ſic iurare: quia, ut
modò dicebamus, nemo debet niſi illa
quæ certo nouit iurare.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne periurium ſit peccatum mortale.

Poſtquam in genere conſtitutum eſt
oẽ periurium eſſe peccatum, interro-
gat in ſpecie an oẽ ſit peccatum mortale.
Et reſpond. unica concluſione affirmati-
ua. Periurium ex ſui ratione eſt peccatum
mortale: Cuius prima ratio eſt quidquid
eſt diuino præcepto contrarium, eſt pec-
catum mortale: periurium autem eſt con-
trarium illi præcepto. Leuit. 19. Non per-
iurabis in nomine meo. ergo omne periu
rium ſui rõne eſt peccatum mortale. Se-
cundò probatur. Nam id propter quod
aliud eſt tale, ut uerbis Philoſophi in po-
ſterioribus loquamur, magis eſt tale: ut ſi
aqua eſt calida propter ignem, uirtuoſior
eſt in igne calor. Confitemur autem id
quod per ſe eſt ueniale peccatum ut ocio
ſum uerbum, ſi fiat in Dei contemptum,
fieri mortale ergo fortiori ratione per-
iurium, quod ſuapte natura contemptum
Dei innatum habet, quia eſt uitium re-
ueren-

Concluſio

uerentiæ Dei è diametro aduerſum; erit peccatum mortale. Poterit autem ratio paulo differētius ſic informari. Peccatum mortale eſt quod Dei proximive charitati aduerſatur: omne autem periurium diuinæ charitati repugnat. Deum enim eiuſque religionem deſpicere, charitati eius aduerſatur, ut documento in hominum ciuilitate conſtat: ergo eſt mortale ſcelus.

Articulus hic uaſtiſſimum nobis aperit diſſerendi campum. Et primum omnium cōcluſio D. Tho. cum ſuis probationibus neq; adeò perſpicua eſt, neq; omnino certa uidetur, Si enim rōnes animaduertas, id duntaxat concludunt, quod periurium genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicuti furtum & homicidium: & tamen titulus quæſt. fuit uniuerſalis vtrum omne periurium in indiuiduo quomodocunq; fiat ſit mortale. Et uidetur in ſolutionibus argumentorum partem affirmatiuā in uniuerſum ſuſtinere: Et ut artic.7. dicebamus, periurium aſſertorium, quantumcunque leui materia fiat eſt mortale: neq; in hoc ſimile eſt furto, quod ratione tenuitatis materiæ poteſt eſſe ueniale. Sed tamen ex altera parte extat argumētum neq; in promiſſorijs, neq; in aſſertorijs omne periurium eſſe mortale. Iam enim ſuprà diximus, ſi quis iuramento promittat rem leuiſſimam quam non ſoluat eſſe periurium, non tamē mortaliter peccare Et ſi quis iuret ueniali ter peccare periurium facit ueniale. Item ſi quis citra iuditium diſcretionis iuret putās id eſſe uerum, quod iurat, eſt periurus, & tamen nō ſemper lethaliter peccat, ſed

Dubia circa conclusionē. tm̄ quāta fuerit negligētia. Dubia eſt ergo concluſio S. Tho. an intelligat periurium ex ſua tantum rōne generica eē peccatum mortale, an uerò uſq; adeò rōne intrinſeca, ut oē in indiuiduo ſit mortale. Ad quā quidem q. per uniuerſas periuriorum ſpe-

Reſponſa dubiorū. cies diſcurrentes 7. concluſionibus reſpō-demus. Et ut ordinem à nefandiſſimis auſpicemur, Prima cōclu. ſit. Sceleſtiſſima p-

1. Concluſio. iuriorum ſpecies eſt blaſphemia, & inter blaſphemias illa quæ eſt idololatria, ut per

Impientiſſima iuratio per falſos Deos. falſos Deos, ſeu ueraciter, ſeu mendaciter iurare. Blaſphemiæ in quam multæ ſunt ſpecies, illa tn̄ ſola ad noſtrū facit propoſitum, quæ ſub forma ſit iuramenti. Et quod cuiſmodi iuratio ſit omnium impientiſſima, nemo dubitare poſſet, niſi qui Augu-

Auguſt. ad Publicolam ſegniter & abſq; diſcretione audierit. Et refertur. 22. q. 1. canon. mouet. Ait quippe q ſine ulla dubitatione minus malum eſt per Deum falſum iurare ueraciter (quod eſt blaſphemia) q̄ per Deum uerū fallaciter: quod ſit citra blaſphemiā. Quantò enim (inquit) per quod iuratur eſt ſanctius, tanto magis eſt pænale periurium. Nihilominus concluſio noſtra ueriſſima eſt. Nā Blaſphemia genere ſuo peior eſt ſimplici periurio. Eſt namq; blaſphemia maledictum & conuicium in Deum ipſum iactatum, quo uel honori ipſius & dignitati quidpiam detrahitur, uel quod ei non conuenit impingitur. Quapropter per periurium ueritas eius in dicendo dehoneſtatur: per blaſphemiam uerò ſua ipſius veritas in eſſendo offenditur: qui autem per falſos Deos iurat inſigne blaſphemię genus Deo impingit, ſane qui honorem uni Deo debitum alijs qui non ſunt eo digni impartitur. Secundò apertius arguitur. Blaſphemia, ut 2.2. q. 13. auctor eſt D. Thom. cōfeſſioni fidei opponitur, quæ primum eſt totius religionis fundamētū: eſtq; idcirco infidelitatis ſpecies atq; adeò contra primū mādatum de uno colendo Deo committitur: cū periurium non fiat, niſi contra ſcm: Peccatū autem qđ primo mandato opponitur magis impiū eſt quàm quod fit contra ſecundum. Et tertio inde id ſit manifeſtū, quòd qui per falſus Deos iurat manifeſtarius idololatra eſt, vtpote qui actione illa pſeudodeos colit ac ſi illis, aut ſupplicaret, aut turifica-ret. Vnde Hiere. 5. ubicunq; Deus filijs Iſrael æqua libra improperat nempè & qđ ab eo ceu à poteſtate defeciſſent, & quod iurarent in his qui non erant Dij. Quapropter Chryſoſto. in imperfecto Idololatrā ſe inqt facit omnis, qui p aliud a Deo iurat: idololatria verò ſceleſtius ſacrilegium eſt, quam periurium. In ſumma, qui Deū diffitetur eſſe ſolum Deum, atrociorem ei irrogat iniuriam [vtpote qui in ſuam ipſius ſubſtantiam & quidditatem impius eſt,] quàm qui contra eius ſcientiam & dignitatem ipſam allegat in teſtimoniū falſi: ergo enormius contra ipſum delinquit. Imò verò, vt Auguſt. ipſum ſui ipſius interpretem huc appellemus in libro contra

Menda. ait blaſphemare ideo peius eſt, q̃ peierare, ꝙ peierando falſæ rei adhibetur teſtis Deus: blaſphemãdo autẽ de ipſo falſa dicuntur. Ergo cũ re uera qui per aliũ q̃ per uerum Deum iurat, aut per creaturas in ipſum relatas falſum dicat de Deo uero, putà ꝙ non ſit ſolus Deus, fit ut multo impius ſit iurare per falſos Deos q̃ deierare. Sed ais forſan hoc tantum coucludi, ꝙ falſum iurare per Deos falſos ſit peius, q̃ per Deum uerum. Imò uerò idipſum concluditur, etiam dum per falſos Deos uerũ iuretur. Nam illic impietas idololatriæ permanet, hoc eſt falſorum Deorum cultus. Dicendum ergo ad Augu. ꝙ cùm illic de ſolo periurio loqueretur, docere cogitauit, quod quantum ad rationem attinet periurij, cuius quidẽ ſubſtantia eſt falſum iurare, minus malum eſt ueraciter iurare per falſos Deos, quàm mendaciter per Deum verum: imò illud vt artic. 1. dicebamus non eſt periuriũ. Et ad idẽ attinet id quod ſubdit, ꝙ quanto id per quod iuratur, ſanctius eſt, magis eſt pęnale periuriũ, ſi eius intrinſecam rationem conſideres. Nihilominus rationẽ idololatriæ, quæ illic inuoluitur, nunquam Auguſt. negaſſet eſſe delictum periurio grauius. Definitio autem q. huius, aliam ſuſcitat, uidelicet, utrum liceat ab idololatra iuſiurandum per ſuos Deos petere & recipere. Apparet. n. id non licerere. Nã cum ipſe iurando etiã uerum per ſuum Deum, actum idololatriæ exerceat, atq; adeò enormiter peccet, vr̃ ille qui tale iuramentum exigit, ſocius eiuſdem criminis fieri. Augu. nihilominus eodem loco affirmatoriè reſpondet, illud eſſe licitum. Et ratio eſt, ꝙ cùm idololatra more & uſu paratiſſimus ſit per ſuos Deos iuſiurandum præſtare, ille qui illud recipit, non magis eum mouet, q̃ vſurarium ad ſuam nequitiam paratum, ille qui mutuum ab illo ſub fœnore petit. Quare neque ſe illi in illa iniqtate aſſociat, ſed utitur eius fide: non quidem Catholica, per quam Chriſtiani ſumus, ſed naturali fidelitate, quã mortaliũ quicunq; cuiuſcunq; ſit religionis, in pactis & fœderibus ſeruare tenetur. Id quod exemplo Laban & Iacob confirmat, qui ut Geneſi. 39. refertur cùm fœdus iniſſent, mutuò ſibi iurauerunt per Deum Iacob & Deum Nachor patris

Alia qõ.

Laban. Et idem innuitur Geneſ. 26. de Iſaac, & Abimelech, quorum vterq; forte alteri per proprium Deum iuranit, licet ut ait Augu. non ſit ita cõpertum. Ex quo fit conſequens, ꝙ tam idololatra, quam gentilis iuſiurandum ſuum ſeruare teneatur: non quidem ex ui religionis, quę falſa eſt, ſed ob fidelitatem humanam, q̃ ſecundũ ſuam conſcientiam iureiurando confirmauit. Atqui hic eſt legitimus ſenſus Auguſt. qui refertur 22. q. 5. canon. Ecce dico, ubi ait, quòd qui ſuper lapidem falſum iurat, periurus eſt. Quod quidem gloſſa neſcio quo ficto interpretamento aliorſum uertit, quam res habet. Ait enim Auguſt. ſuos parœcianos reprehendere, qui cum ſuper librum iurare debebant lapidem aliquem loco libri ſupponebant, vt eos deciperent quibus iurabant. Quo, ideo ait Auguſt. iuramento ligari, quandoquidem alij putabant illud ſuper librum fieri. Gloſſator autem, bene teſtatur uerba Auguſt. in proprio loco nõ cõſuluiſſe. Alia alii ẽt Theologi illo loco affingunt, quæ non ſunt relatu digna, Auguſt. n. illic non loquitur niſi de iuramentis gentilium: quibus inter omnia ſolenniſſimũ erat per Iouẽ lapidẽ iurare. inde tractum, ut apud Liuium libr. 1. & apud Gell. & apud uniuerſos Latinos, quod cœremonia ineundi fœdus, erat ut pater patratus manu tenens lapidẽ, conceptis uerbis iuraret, & tunc ſuem lapide feriret. Ex quo ſermo ille deriuatus eſt: ferire fœdus. Illum ergo lapidem appellabant Iouem, quatenus teſtis fœderum erat. Ait ergo Augu. non ꝙ qui ſuper, ſed qui ad lapidẽ, ſ. Iouem, iurat, quamnis re uera non iuret per rem ſanctam, iurat tamen per eũ quem putat eſſe ſanctum. Et ideo tenetur fidem illam ſeruare. Sed rogas fortaſſe, utrum talis idololatra ratione iuramenti, arctius ſit deuinctus, quam ſi abſque iuramento fidẽ ſuã obligaſſet? Auguſt. n. ad Publicolam, hoc duntaxat ait, ꝙ qui p Deum falſum iurat uerum, ſemel peccat: quia iurat per quem non debet: qui autẽ per eundẽ iurat falſum, bis peccat: quia præterea iurat falſum: Et idem eſt, ſi non impleat iuratũ promiſſum. Rñdetur aũt eiuſmodi Ethnicũ non teneri arctius abſoluta obligatione, ratione iuramenti: qm̃ illud frangẽs nulli uerò Deo aut rei ſacræ iniurius, eſt,

Gentilis tenetur ſuum iuramentũ ſeruare.

Iouem lapidem iurare.

Alia qõ.

eſt, ſed illi penitus, cui fidẽ frangit, neq; veram religionem cõtaminat: ſed tñ tenetur ex hypotheſi, id eſt ſuppoſita eius fallaci conſcientia qua putat ꝑ uerum Deũ iurare. Eſt n. Theologũ axioma, erroneã conſcientiam obligare. Hic enormitati ſecundo gradu accedit blaſphemia iurãdi per creaturas more gentilico, quamuis q. iurat, Chriſtianus ſit, & non idololatra, vt ꝑ ſolem per Mercurium, &c. qđ 22. q. 1. ca. clericum. Carthaginenſe concilium ut blaſphemum dãnat quem canonem ſuperiori q. art. 6. emunctius expoſuimus. Tertiò ordine blaſphemiæ ueniunt Chriſtianorum quæ formam habẽt apoſtaſiæ. Qualia ſunt quinq; illa uerba in Hiſpanis dãnata, ſcilicet, Non credo in Deum: ſeu vt fingunt de Deo diſcreto. Item de Deo renego, qđ eſt ipſum abnegare & adiurare. Et Peſſe, hoc eſt Deo diſpliceat, eumque tędeat huius aut illius rei: ac demũ ꝑ Dei vitam. Prima nanq; tria genera ſignificationẽ infidelitatis habent & fidei abiurationis. Eſt tamen adnotandum hmõi blaſphemias non eſſe re uera apoſtaſias. Nam qui ſic iurant nõ habẽt animũ deciſcendi à fide ſed iræ impetus uerba illa extorq̃t blaſphema. Etenim ut uera apoſtaſia & defectio à fide ex ſuperbia naſcitur, ut hæreticorum exemplo conſtat, ſic hmõi Chriſtianorũ blaſphemias flammatabilis profert. Sunt tñ ſuprà quàm dici poteſt enormiſſimæ. Sic enim de fide blaſphemare, quam in baptiſmo profitemur, etiã apud Turcas & impuriſſimos indololatras eſſet exhorrendum. Quare non eſt æſtimanda huius impietatis immunitas de ſola ciuili pœna, quæ leuiſſima eſt carceris. Eſt. n. citra controuerſiam latiſſimè grauior culpa apud Deum, quàm homicidiũ: quãdoquidem, ut ſuprà iam conſtitutum eſt, ſit fidei cõtraria, q̃ ad primum legis mandatum attinet. Ob idq; inquiſitores etiam hæreticæ prauitatis in blaſphemos ſolent aĩaduertere. Immo antiquitus pœna acerrima mortis plectebatur blaſphemus. Legitur. n. Leui. 24. Homo, qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum: & qui blaſphemauerit nomen Dñi morte moriatur: lapidibus opprimet eũ omnis multitudo: ſiue ciuis ſiue peregrinus fuerit. Omnis inquit multitudo: qm̃ uniuerſi vindices eſſe debent honoris Dei. Iam uerò reſpublica nõ quo crimina grauiora ſunt acerbius ulciſcitur: ea. n. iudicio Dei relinquit, ſed quo magis ſunt pacem ciuilẽ perturbantia. Qui autem ait Peſe, hoc eſt Deum tædeat eo blaſphemus eſt quod bilem quam de alio concepit, in Deum reſpuit, & quem iræ habet corruptum affectum, eundem Deo impingit, quod nefandiſſimum eſt. Dicere autem per uitã Dei ut ſuperiori q. artic. 6. dicebamus, non eſt Dei uitam in teſtẽ ſimpl'r adducere: alioqui nõ eſſet blaſphemia: ſicuti neq; illud uiuit Deus, ſed eſt nefandiſſima execratio. Etenim ſicuti dum ais per uitam patris, aut filij, illam niſi uerũ dixeris, ultioni Dei ſubdis: ſic dum ais per uitam Dei, perinde eã uideris ei⁹ ipſius iudicio ſubijcere, ac ſi poſſet De⁹ de ſe ipſo ſuppliciũ ſumere. Sunt & blaſphemiarum non infimæ ſpecies iurare per mẽbra Dei, ut per caput, per ſanguinem, per iecur, & per alia membra quæ noĩare depudet. Nam præterquàm ꝙ Deo uideãtur iſti membra tribuere, etiam ſi de membris Chriſti intelligant, enorme conuitiũ & contumelia eſt. Quandoquidem hoc non eſt membra in teſtimoniũ afferre: ſed uituperijs Chriſtũ ſordidare, ſicuti nefas eſt iurare per intemeratam Deiparæ uirginitatem. Ob idq; mirari ſatis nequeo, cur publicæ poteſtates ſi non euangelium, ſaltem authẽticũ Conſtantini nõ conſulunt de hac re: cuius titulus eſt ut non luxurient homines contra naturã, ne iurent per caput aut capillos Dei, & ne Deum ſuũ blaſphement vbi iurare per capillos nefando exequat flagitio, quod ſit contra naturã. Quin uerò (ut ſupra dixim⁹) grauior illo eſt blaſphemandi impietas. Quocirca ꝑp hmõi peccata (ut illic hr̃) ſæuire ſæpenumero Do⁹ ſolet in genus humanũ. Nunc. ſ urbiũ incendijs, nunc fame, nunc bellis, & ſubmerſionibus, & hmõi alijs portentis ſuum vindicans ſanctiſſimum honorem & nomen: & hanc ob caſum ſanctiſſimè illic obteſtatur imperator prætorem urbis ut quos talibus delictis irretitos deprehenderit præterquam quod ſemetipſos indignos faciunt Dei miſericordia, ultimis ſubdat ſupplicijs. Vt non ex contemptu talium inueniatur & ciuitas & reſpublica ꝑ hos impios

Secũdus blaſphemiæ gradus iurãdi. *Concil. Carthaginen.* *Tertius gradus.* *Iuramenta Hiſpanorum.* *Nota.* *Blaſphemiæ enormiſſas.* *Pœna antiqua blaſphemiæ.* *Peſe.* *Per Dei uitam.* *Authenticũ Conſtantini.*

impios actus lædi. Nam ſi cõtra homines inquit factæ blaſphemiæ, impunitæ non relinquuntur, qui Deum ipſum blaſphemant, magis digni ſunt ſupplicia ſuſtinere. Hæc Conſtantinus. Et eſt præcipuè recolenda collatio hominum cum Deo Bone Deus, qui in regem blaſphemat, quam omni opprobrio & ſupplicio, & quidem meritò dignus habetur. Et tñ eũ qui in regem regũ cõtumelijs proſcindit nõ tam iniquis oculis cõſpicitur: Sed de blaſphemijs hactenus. Ad hæc ꝑfectò ſi blaſphemiæ non ſunt, ſaltẽ proximè accedũt dicere, Sicuti Deus eſt & ſicut natus ex virgine (& ſimilia) ſic qđ aſſero verum eſt. Quocirca dum falſitas ſic affirmatur ſ; diſſimum eſt periurium, blaſphemiæ annec. Et quãdo affirmatio ueritate polleret, nõ tamen eſſet à blaſphemia longè diſtans. Nã quamuis ueritas, ut aiunt Philoſophi, eo qđ adæquatio eſt rei ad intellectum, ac perinde indiuiſibile cõſiſtens nõ recipiat magis & minus, tñ quia diuinæ ueritates ipſiſſimi ſunt veritatum oĩum fontes non ſunt a nobis acceſſibiles, atq; adeo inſolẽtiſſima ſuperbia eſt tantum nobis fidẽ arrogare vt veritates caducas noſtras cũ illis ſempiternis cõferamus. A blaſphemię iurationibus ad alia piuria eo ordine deſcendendũ nobis eſt, qui inter iuri comites cõſtituit. Primus autem eſt ueritas quæ ſi iuro abſit inſigniter vanum eſt, quod.ſ. iurandi ſubſtantia euacuatur. De hoc ergo ſtatuitur ſecunda eademq; uniuerſalis concluſio, quæ nullam prorſus exceptionem ꝑmittit. Omne aſſertorium periuriũ eſt peccatum mortale. Omne (inquam) in quacunq; materia, quocunque fine, quacunque de culpa & ſub quacunq; forma, & quocunq: modo & intẽtione fiat: dum tamẽ ſit actio deliberata. Dixerim in quacunq; materia ſiue magna ſiue parua. Etenim qui falſò iurat ſe non fricaſſe barbam mortaliter peccat, atq; ſi iuraſſet rem aliã grauiſſimam. Nam tam falſum eſt, te non fricaſſe barbam (ſi falſum modo eſt) aut non penna lauaſſe dentes, quam te nõ patraſſe homicidium, quod tamen commiſiſti. Et quouis id fine aut cauſſa facias, nihilominus lethale peccatum eſt quanto ſitcunque finis alias ſanctiſſimus, & pientiſſima cauſſa eademq; grauiſſima: ut ſi deieres ad cauendũ tibi mortem, uel innocenti, vel regi: uel ad liberandã à proditione & incendio totam rempublicam: quin etiam ſi illa uia hominẽ ſeruaſſes ab æterna morte nihilo ſecius tuam ipſius animã peremiſti. Exemplum eſt in lib. cõtra mendacia. Auguſt. Si quis eſſet infidelis in poteſtate impiorũ conſtitutus ad quem peruenire nõ poſſet, ut regenerationis lauacro ablueretur, niſi deceptis mentiẽdo cuſtodibus, minimè id liceret. Perſpice nõ ſolũ peierare nefas eſſe, uerùm neq; mẽtiri fas eſt, ad redimendam animam proximi, eripiendamq; à tartareis faucibus, & ut ſummatim dicamus quemadmodum (ut in decretis extat) 22.q.2.cano. Primum eſt nulla neu vera neu cogitata ratione mendacium dici põt citra peccatum. Ita nullum poteſt eſſe mendacium, quamlibet leuiſſimum, quin ſi iuramento firmetur ſit mortale periurium. Et cum audis aſſertorium, promiſſorium quoq; intelligito, qua ratione (ut ſuperiori q. dicebamus) aſſertorium eſt ut ſi dum quiſpiam ſe aliquid facturum aut non facturum iurat, nõ habet intentionem faciendi: ut iurat: mẽdacium aſſertorium eſt quamuis iuret hominem occidere aut peius aliqđ patrare, tametſi poſtea id re exequens nouum committat crimen contra legẽ opus illud prohibentem. Huic autem concluſioni adiungitur tertia. Omne iuramentum promiſſorium rei, quæ ſine peccato mortali fieri non poteſt. eſt pariter atq; exceptione peccatum mortale, etiamſi uerum iuretur: uidelicet dum intentio adeſt implendi. Nam cùm qui iurat, alia teneatur lege contra iuramentum facere, perinde eſt ac ſi falſum iuraſſet. Immo cùm omnis res illicita ſit cõtra diuinum mandatum. Nam tam naturales quam ciuiles ut lib. 1. dictum eſt ab illo deriuantur: fit ut iurare per Deum rẽ illicitam eſt illi, aut per ipſum promittere facere contra eius ipſius mandatum. Quapropter ſicut ſuperiori libro de uoto rei illicitæ dicebamus qui rem iniquã iurando promittit Deo potius malũ comminatur quàm uerum promittat. Comminatur inquam illi iniuriam facere, quo nihil uel impudẽtius uel audaci⁹ dici poteſt. Promiſſio nanque de re fieri debet q̃ ſit ei grata, cui fit. Hæc ergo duo ſimpliciter

Sicut Deus eſt.

Secunda concluſio De periurio aſſertorio.

Auguſt.

Tertia concluſio

citer ſunt dicunturque periuria de quibus idcirco tum concluſio D. Thomæ in uniuerſum intellecta veriſſima eſt, tum & eius rationes firmiſſimæ. Nam qui his modis deierat Dei contẽptor eſt eiuſq; adeo violator charitatis. Nomine autem periurij impræſentiarum non illud tantum intelligimus, quod fit per Deum, uerum & illud etiã quod fit per creaturas in ipſum relatas. Nam etſi ut in ſolutione ſecundi uidebimus, peius ſit peierare per Deum, eſt nihilominus peccatum mortale, dum fit per creaturas: ſiue vtrumque ſolenniter fiat coram iudice, ſiue priuatim. Omne.n. eſſet peccatum mortale. Haud tñ mõſtraſſe ſatis eſt periuriũ ſimpliciter dictũ mortale crimen eſſe de eius etiam enormitate quartam concluſionem addamus. Periurium quod ſacrilegium mortale eſt peiorem Dei offenſam innatam habet quàm ullum crimen quod aduerſum proximi charitatem admittitur etiam, q̃ homicidium, ſiue per Deum ſiue per creaturas in ipſum relatas fiat, ſiue ſolenniter ſiue priuatim. Concluſio eſt D. Tho. in quolibet. 18. atque aliorum plurium. Sed quando nulla extaret doctorum auctoritas, rationes in propatulo ſunt: eſt namq; periurium præuaricatio pręcepti prioris tabulę, ut ſupra diximus, qua eius detrahitur honori & reuerentię: huiuſmodi autem iniurię immaniores illis ſunt, quibus offenditur proximus. Quod ſi quis rationem hanc infirmare conetur, redarguens ꝙ tunc ſequeretur acerbius eſſe crimen, uiolare diem feſtum ſeruili opere, quàm hominem enecare, eo ꝙ mandatum de ſeruandis feſtis attinet ad priorem tabulam. Nullius eſt vigoris argumentum: quoniam feſtorum præſcriptio, quæ ab eccleſia ſeruantur, nõ eſt de iure diuino, ſed de iure duntaxat humano: & ideo uiolatio feſti nõ eſt tã graue peccatum, q̃ vel homicidium, uel furtum. Qui uerò id quod iure diuino de celebrãdis feſtis cautum eſt, tranſgrederetur, grauius quàm homicida peccaret: puta qui nullum in tota uita feriaret tempus, quod dicaret diuino cultui. Adiũgitur & ſecunda ratio, qua demonſtratur periurium iniquius eſſe homicidio, alias enim nõ eſſet iuramentum, finis omnis controuerſiæ: ut ait Paulus. Nam ſi eſſet minus peierare, q̃ occidere aut adulterium facere, nunquam ab homicida & ab adultera iuramentum peteretur calumniæ: quoniam coniectura eſſet, vt periurium, tanquam per exilius peccatum maiora contegerent crimina. At uerò fuit ſemper omnibus gentibus tam ſancta, tamque ſolenniter culta iuſiurandi religio, ut quæuis agatur cauſſa, iuriſiurandi beneficio, & tractetur, & expediatur. Sed ſit fortè qui hoc argumentum ut inualidum ſic redarguat. Vbi quis de hæretica defertur prauitate, quamuis iniquior periuro ſit, ab eo nihilominus expoſcitur iuramentum calumnię: ergo illa ratione nõ probatur periurium eſſe grauius homicidio. Reſpondetur, ꝙ hæreſis error quidam eſt intellectus, & ideo licet hæreticus per ignorantiam aliquid de Deo falsè diffiteatur, confitetur nihilominus reuerentiam ei debitam. Quapropter in ſua exiſtimatione grauius eſt periurium ac proinde dignus exiſtimatur cuius iuramentum exigatur. Ac demum quanta ſit periurij pernicies tertiò demonſtratur. Periurium nãque ſubuertere molitur fundamẽtũ humanorum oĩum commerciorum, quod ut ſupra ex Cicero retulimus, eſt dictorum fides. Hęc.n. tunc firma eſt cùm per iuſm cõſtabilitur, Quare ſi iuſiurandi vim infringas nulla ſit reliqua inter homines conſtãtia fidei. His ergo de cauſſis Leuit 19. cum tanta emphaſi prohibetur periurium. Alia enim mandata ſimpliciter ponuntur.ſ. Nõ furtum facies, &c. Periurium autem cum emphaſi, Non periurabis in nomine meo nec pollues nomẽ Dei tui, Ego dominus. & Exod. 20. non ſatis Deus duxit admonitos nos facere ne nomen eius in uanum aſſumeremus, ſed ſubdit, Neq; n. habebit inſontem Dominus eũ qui aſſumpſerit nomen Dei ſui in uanũ. Et C. de iureiurãdo. Iuſiurandi inquit contempta religio ſatis Deum ultorem habet. Quapropter etſi reſpublica nõ perinde atque homicidia periuria ulciſcatur non ideo exiſtimandũ eſt non eſſe grauioris culpæ. Vnde 21. q 1. canon. mouet. ait Auguſt. grauiſſimã eſſe pęnam periurij, ſcilicet, & apud Deũ & apud eccleſiam. Et Euticianus Papa canon. ſtatim proximo prædicandum (inquit,) eſt, vt periuriũ fideles caueant, & ab hoc ſummopere abſtineant, ſcientes hoc grãde ſcelus

Quarta concluſio

lus

Digitized by

lus eſſe. Quare & periuri infames iure habentur, vt 6.q.1.canon.quicunque & cano. infames. & extra de teſtibus c. teſtimoniū habetur. His autem non obſtantibus ſubnectitur 5. concluſio. Plura ſunt promiſſoria periuria quæ non ſunt grauioris culpæ q̃ venialis. Primum.n.id ualde probabile eſt, quod præced. q Caiet.ait nempè iurare id quod officio ſupererogationis obſtat, non eſſe grauius quam ueniale, ut nō intrare religionem: quia poteſt abſq; peccato illud impleri, niſi forſan id quis iuraſſet in caſu etiam neceſſitatis: tunc.n.illicitum iuraſſet. Quocirca ut legitur canon. Floren.diſt. 85. ille Archidiac. qui iurauerat nunquam fore epiſcopum, compulſus fuit eandem functionem accipere. Quòd ſi arguas, qui opus ſupererogationis iurat nō facere obicem ponit ſpirituiſancto: ergo peccat mortaliter, nā ſpirituiſancto reſiſtere inſigne ſcelus apparet negatur conſequentia. Si enim eo pacto quis opponeret ei obicē: vt nequiret abſq; culpa mortali eis inſpirationi auſcultari, ipſa obicis appoſitio eſſet mortalis: qui autē iurat nō facere opus ſupererogationis non obſtante iur̄o poteſt optime Spiritui ſancto obedire. Et ideo non eſt alia culpa quàm qđ contra concilium Spiritus ſancti iurauit, quod natura ſua ideo non eſt mortale, qđ ad conſilia ſequenda nemo tenetur: eſt nihilominus irreuerentia quædam ſaltim venialis. Secūdò ēt concluſio verificatur, vbi quis iurat promittendo rem ſterilem & oīno uanam, vt cum quis iurat leuare feſtucam, aut reſcindere vngues tali die, aut id genus alia, quæ nullius ſunt emolumenti. iuramenta.n. hæc ob id ſunt peccata qđ non ſunt obligatoria, ſuntq; ſubinde uana. Haud tamen condemnanda ſunt mortalia, poſtquam etiam citra peccatum nonnunquam impleri poſſunt, ubi impletio contra bonos mores non uergit. Tertiò, concluſio uera oſtenditur ubi quis iurat aliquid ſe facturum quod non eſt niſi ueniale malum nempè iocosè mentiri, aut ocioſum uerbum loqui. Tūc.n. quia illud iur̄m implere, non eſt niſi ueniale, conſequitur vt neq; illud fieri grauiorem afferat culpam. Quòd ſi in contrariū arguas, Qui illud iuramentum emittit, tenetur illud falſificare non implendo: ergo in uirtute facit iuramentum falſum quod uidetur eſſe mortale. Reſpondetur quod quamuis teneatur illud falſificare, ſolum teneatur ſub reatu ueniali. Et ideo licet iuramētum ſit quodammodo falſum, non tñ inde fit eſſe mortale: iam.n. ſupra regulam illam quod non iur̄m falſum ſit mortale, pręmonſtrauimus non eſſe vl̄em, niſi aſſertoriè. Quare ſi dum ille de quo loquimur iurat non haberet intentionem implendi, illud eſſet mortale: nam eſſet aſſertio contra mentem, Sed tñ obligatio promiſſorij iur̄i dēt cenſeri, ut diximus, ex parte obiecti. Vnde quando obiectum (hoc eſt materia) non eſt niſi ueniale, iurare id facere cum intentione faciendi, non erit grauius q̃ veniale. Quartò deniq; & poſtremò uerificatur concluſio, ut ſuperiori q.ar.7. diſputabamus quando quis ſub iur̄o pollicetur rem parui momenti: quod quidē profectò, ut reor, non eſt niſi ueniale. Sexta concluſio, Non omne iur̄m aſſertorium, licet ſit uanum atque illicitum & ſubinde quodammodo periurium eſt peccatū mortale: ſed crebro veniale. Concluſio hæc veritatem obtinet ubi periurium ſolo defectu tertij comitis committitur: quod quidem non ſimpliciter, vt arbitror, ſed ſecundum quid periurij nomine denotatur. Primum ubi quis uerum tertiumq; iurat, ſed tamen ſine neceſſitate: quod plurimum illis qui iurare aſſueuerunt accidit, ut cum quis iurat ſolem lucere aut pluere, dum ita eſt, & ſimilia. Hæc.n. iuramēta quia uana ſunt, culpa non uacant, ſed tamen, quia vera exiſtūt & certa, mortalem labem non impingunt. Vbi autem quis pro certo id iurat, quod certum non habet, pluſculum difficultatis emergit: Eſt ergo animaduertendum q ad iudicandum verumne ſit, an falſum iuramentum, non tam ad rem iuratam, quàm ad mentem iurantis attendendū eſt. Si enim quis id iurat, quod poſt legitimum examen certò putat eſſe uerū. licet fortè ſit falſū nullatenus delinquit. Et uice uerſa dum putat eſſe falſum quod pro uerò iurat, quamquam fortè ſit uerùm nihilominus periurus eſt, vt ſuprà artic. 1. ex mente Auguſtini explicuimus. Requirit autem iuramenti reuerentia, ut q. præced. art. 7. adnotauimus, non ſolum, ut uerum iuretur, ſed ut nihil homo iuret antequam

Quinta conclu. *Argum.* *Sexta cõcluſio.* *Adnotandum.*

quam pro rei qualitate certus ſit uerum eſſe quod iurat. Dixerim pro rei qualitate & dignitate. Nam non æqua diligentia in oĩ materia requiritur ad ueritatem perſcrutandã quæ iur̃o aſſerẽda eſt, ſed in rebus egregijs atq; arduis multo maior, q̃ in his quæ ſunt minoris momenti. Immo qñque res põt eſſe tam peruia, ut ſine ulla diſcuſſione poſſit iurari. Culpa ergo iurandi rem incertam pro certa æſtimanda eſt, penes negligentiam, hoc eſt penes omiſſionẽ diligentiæ, quæ pro dignitate materiæ erat adhibenda. Quæ quidẽ indiligentia tanta eſſe poteſt, ut faciat peccatum mortale, tamque remiſſa, ut non conſtituat niſi ueniale id quod iudicio prudentis penſandum eſt. Veruntamen circa has duas concluſiones ingẽs ex dictis D. Tho. cõtra ſeipſum exurgit arg. Conſtituit .n. in 1. art. oẽ illicitum iur̃m, quodãmõ dici periuriũ, ẽt illud cui ſolus deeſt tertius comes. Et in 2. uniuerſum conſtituit omne periurium eſſe peccatum, in tertiò verò ait omne eſſe peccatum mortale. Quod ſi uerum eſt, falſæ ſunt 5. & 6. concluſiones noſtræ de peccato veniali aſſertæ quod profectò concedere enormis apparet error. Quis .n. mortale peccatum in uerò iur̃o & certo cõmitti aſtruat, ob id ſolum quod non erat neceſſarium? Ad hoc ergo reſpon. ut bene Caie. hoc loco ſpeculatur, periurium uno modo dici ſimpliciter, & altero ſm quid. Et eſt diſtin. Bonauen. ad hoc propoſitum in 3. diſt. 39. art. 1. q. 1. Periurium .n. ſimpliciter eſt id qđ præcipuo potiſſimoq; fini iur̃i aduerſatur qui eſt ueritatis confirmatio & atteſtatio: uidelicet omne aſſertorium periurium qđ ſit contra mentem: ſ. quotiens quis id iurat, quod putat eſſe falſum, aut ſi iurando promittit, quòd tunc facere non intendit: ut in præſentiarum 2. noſtra concluſione aſſertum ẽſt. Huic enim periurio deeſt primus comes: nempè ueritas, quæ illud conſtituit ſimpliciter periurium. Huic autem annexum eſt & illud quod in 3. concluſione ſubiecimus iur̃o promiſſorio rei, quæ ſine peccato mortali impleri non põt, quippe quod in uirtute ẽt eſt iur̃m falſum: qñquidem qui illud emiſit, tenetur ſub reatu peccati mortalis falſum reddere. Reliqua uerò illicita iur̃a, tametſi ſuo gradu dicantur periuria, ſortiũtur tamẽ hoc nomen ſm quid: qm̃ non è regione fini iur̃i obſeruantur: qui eſt confirmare atteſtariq; ueritatẽ, ut patet, ſi per ſingula diſcurras. Nam in promiſſorijs 5. concluſionis ſaluatur ueritas, quæ finis eſt iuramẽti in intentione iurantis, ſed quoniam ratione materiæ obligationes deinde reſultantes nõ ligant ſub reatu mortali, ſit ut neq; periuria ipſa ſint mortalia. Atq; idem ijs accidit aſſertorijs, quæ hac 6. concluſione protulimus. Salua enim in illis ſit ueritas in intentione iurãtis, ſed quia aliunde contrahunt rationem culpæ, non oportet ſemper eſſe mortalia. Hæc autẽ oculatius diſcernas, ſi uires duas iuramenti, quas q. præced. art. 7. dignouimus mediteris: quarum prima eſt veritas aſſertioria, confirmatoria & teſtificatoria: quæ ſemper obligat ſub mortali reatu, ſed altera eſt obligatoria, quæ reſultat ex iuramento promiſſoris & huius grauitas ex natura obiecti penſanda uenit. Vnde concluſio D. Tho. huius art. ſ. Periurium ex ſui ratione eſt peccatum, ſi accipiatur uniuerſaliter pro uniuerſis indiuiduis, reſtringẽda eſt ad periuria ſimpliciter in 2. & 3. concluſionibus expreſſa. Si verò ut ſonat intelligatur ſolùm quantum ad genus, ſicut ſi dicas furtum ex ſui ratione eſt peccatũ mortale, non opus habet reſtrictione: ſed nihilominus illa quæ in 5. & 6. concluſionibus allata ſunt ratione materiæ excipientur, vt nõ ſint niſi venialia: ſicuti ſuffurari obolum. Eſt nihilominus magnopere neceſſarius tertius comes nempè iudicium & circunſpectio iuramẽti, quæ multa habet mẽbra. Primò ut dicebamus, vt magna neceſſitas interueniat. Hæc autem neceſſitas inde primũ iudicanda eſt quod ſit res dubia: nam ubi res liquet, fruſtra iuratur, & idcirco improbè. Et præterea requiritur, ut id quod iuratur, ſit dubium, non, aut iuris, aut ſcientiæ, quod alijs methodis, vtpotè uel auctoritate, uel ratione terminandum eſt, ſed quod ſit dubium facti, idq; tale, ut alia uia quàm per iuramentum innoteſcere nequeat. Mox, rei magnitudo æſtimanda quoque eſt & pietas, ut videlicet digna ſit cuius Deus ſit in teſtem accerſendus: nam pro re leui iurare, pro qua non modo regem, verùm neque virum honeſtum in teſtimonium euocares, citra diuinum contemptum fieri non poteſt. Sed debet

Argum.

Periuriũ ſimpliciter & ſecundum quid.

V. res duæ iuramenti.

Sẽſus cõcluſionis D. Tho.

Neceſſitas iuramenti.

bet præterea tum uſurpatio diuini nominis, tum & periculum peierandi, quod à iuramento imminet, magnitudine neceſſitatis compenſari. Id quod tam ille qui iurat, q̃ aliter a quo iurare cogitur, tenetur animaduertere. Immo efflagitat præterea iurandi rō, & vt forma certa, & ordine fiat in iudicio forenſi ea numinũ religione q̃ ſm leges conſueuerunt iurā celebrari. Puta ſuper altari, tactis euangelijs & cruce, uel ſaltem in pręſentia iudicis: conceſſo prius iuraturo induciarum tempore, ut ſecum maturè deliberet, quid eſt quod iuret. Quocirca iuramenta, quæ uocantur libera, hoc eſt quæ priuatim extra iudiciũ fiunt, perquàm rariſſimè excuſari poſſunt a culpa, ſaltem ueniali ex defectu neceſſitatis. Exẽplo nobis ſit Paul. ad Rom. 1 ut diſcamus, quam circunſpectè quantaq; cum reuerentia ſit nobis diuinum nomen per iurm̃ nominandum. Iurauit primo in ſcriptis, quia non ita de calamo, vt de lingua quidpiam poteſt inconſultum decidere, & de re præterea, tum occultiſſima, tum etiam neceſſaria, ad conciliandos ſibi Romanorum animos. Teſtis mihi eſt Deus. Ecquis uerò Deus? cui ſeruio, non utcunque, ſed in ſpiritu meo, in Euangelio filij eius, ꝙ ſine intermiſſione memoriam ueſtri facio, &c. Poſt hæc tandem de peſtifera iurandi cõſuetudine adhibenda eſt poſtrema concluſio. Recitat nanque Sco. in 3 diſtin. 39. neſcio quorum opinionem, quod vnum leue periurium non eſt mortale: ſed tunc fit idem mortale dum fit ex conſuetudine atq; alia eſt recentior quorum domi aſſertio uſq; adeo diuini nominis honorẽ zelantium peſſimamq; ſubinde iurandi conſuetudinem eatenus uituperãtium, vt dicant oẽ iurm̃ ſiue uerum ſiue falſum quod ex mala cõſuetudine fit, eſſe peccatũ mortale: quia ſi fiat inquiunt ex conſuetudine, non põt habere tertium comitem, qui eſt iudicium, atq; adeo tũc iuratur incertum pro certo. Quocirca etiam ſi uerum iuret, illud accidit materialiter & præter intentionem iurantis, ut pote qui eodem modo id ipſum iuraret licet eſſet falſum. Nã qui ex conſuetudine iurat, quicquid in buccã uenerit ſub iuro profert. Ad intellectũ ergo rei præſentis ſtatuitur ſeptima concluſio: Conſuetudo licet cauſſa ſit iurãdi, magnumq; ſecum afferat peierandi periculũ, tamen neq; ipſa per ſe peccatum eſt, neque ſpeciem mutat iuramẽti, neq; aliter aggrauat, q̃ tollẽdo aliquem triũ comitum. Ad huius autem concluſionis explicationem notandum eſt conſuetudinem in quacunque materia, nõ eſſe niſi actionum frequẽtationem, ex qua ſecundum Philoſ. 2. Ethi. generatur habitus. Patet ergo prima concluſionis particula. Nam habitus ille ex actuum frequẽtia genitus cauſſa eſt iterũ, atq; iterum iurãdi: ſi quidem habitus quicunq; generat ſimiles illis actus ex quibus genitus eſt. Illa autem iurandi facilitas, ut arti. 2. ex Augu. contra Menda. retulimus, ſecum affert periculum deierandi: nam anteuertit rationis uſum, ut ante homo iuret quam adhibeat ueritatis iudicium. At uerò cum frequentatio actuum nõ ſit diſtincta ab ipſis actibus, nõ eſt per ſe peccatum ultra numerum multiplicatarũ actionum. Sed ſi decies uanè iuraſti, decem præcisè cõmiſiſti peccata: uel mortalia, uel uenialia, ſecũdum abſẽtiam comitis, qui deeſt iuramento. Hoc eſt ſi fuerint falſa aut iniqua de re, quæ ſine mortali impleri nõ poteſt, erunt mortalia. Si autem leuia ea defectu iudicij & diſcretionis, erunt uenialia. Quocirca conſuetudo ut concluſio affirmat ſpeciem iuramenti, nec mutat, nec aggrauat: niſi quatenus comitem aliquem tollit. Vnde ut ad opinionem quam Scot. refert reſpondeamus. Si periuriũ fuerit leue & ueniale, uidelicet eorum quæ in 5 & 6. concluſione deſignauimus, quãtumcunque fiat ex habitu & conſuetudine non efficitur mortale. Et eodem modo rñdetur ad opin. ſecundo loco recitatam, imò ſi iuramẽtum ſit quod per ſe eſſet licitum propterea quod ex conſuetudine iurãdi fiat, nullam contrahit culpam neque uenialẽ neq; hoc in dubium cadere poteſt: ſolus. n. defectus alicuius triũ comitum facit iurm̃ eſſe peccatum. Sed aiunt fortè illi idẽ eſſe iurm̃ fieri ex conſuetudine, & fieri ſine iudicio: uidelicet ut iuretur aut falſum pro uerò, aut incertum pro certo. Illis autem reſpondemus primò falſum eſſe quod aſſumunt: nam in primis non conuertuntur. Poteſt. n. defectus iudicij contingere, non ex mala conſuetudine: ſed aliunde uidelicet quia homo ualde affectus eſt ad id qđ

Forma et ordo.

Iuramenta libera

Paul. ad Rom.

De peſtifera iurandi conſuetudine.

Septima concluſio

iurat,

iurat, vel ex ira vel aliā ob cām. Præterea, ſtat quēpiā ex cōſuetudine iurare, & nihilo minus nō peccare defectu iudicij. Nā iurare ex conſuetudine eſt iurare inſtigante cōſuetudine, ſed nihilominus res pōt eſſe tam peruiæ ueritatis, ut nulla ſit opus mora iudicandi. Et ideo tunc iuratio nullum erit peccatum. Deinde quia poteſt contingere in illo motus ſurreptitius, qui ſic naturaliter linguam rapiat, vt culpam, vel omnino tollat, vel venialem reddat. Adde quòd vt ſuprà monſtrauimus non quæcunque negligentia iudicandi peccatum mortale eſt. Ad hæc ſtat etiam quēpiam (licet rato contingat) iuramentis eſſe aſſertum, qui tamen ſuopte ingenio non eſt mēdax immo abhorret mendacia: illum ergo ſic condemnare, vt quotieſcunque iuret, ſiue uerè ſiue falsè, mortaliter delinquat, enormis profectò eſſet cēſura. At fortaſſe aliud hic quis commētum fingat ꝙ à nonnullis comminiſci audiui nempè eum qui cōſuetudinem hēt intemeratam iurandi in ſtatu eſſe peccati: Hoc autē multo minus intelligo. Status enim peccati non cenſetur, niſi vbi vel te non penituit elapſi criminis: vel animum habes delinquendi, uel occaſionem non amoues, vt ſi non domo depellas amicam, aut ſi artem exerces (vt campſoriam) quæ anſas ingenio ſuo & natura peccandi offert: vbi verò hæc abſint, neq; peccatum ſupereſt, neq; ſubinde ſtatus peccati. Igitur quantumuis ſit homo malè iurandi conſuetudini addictus quamprimū mentē mutauerit, & occaſiones fuere propoſuerit, puta familiaritatem cum illo qui cauſſa ei erat iurandi, vel alias quaslibet, in nullo remanet ſtatu peccati. Nam habitus per ceſſationem ab actu extenuabitur ac tandem delebitur. Hæc dicta ſint, non ꝙ prodigioſam nefandiſſimamq; iurandi cōſuetudinē excuſare uelimus: ſed ut illis occurreremus, q plus nimio eam inculpātes culpā pſcrutantur vbi culpa nō eſt. Satis eſt.n. ꝙ ciuſmodi cōſuetudo tā pñtaneū afferat deierandi periculū, vt ſit ſeu virulētiſſima peſtis exterminanda. Vix.n. iam reperies qui citra iurm minimā orōnem vel inire, vel concludere ſciant: quippe cū ceu orōnis ornamētū & ſuſtētaculum ſit iurm in ſingulis verbis vſurpāt. Vnde quāta emphaſi Augu. in ſer. citato verba illa Iacobi præponderet: Ante omnia nolite iurare. Ante omnia, inquit vt attendatis præ cæteris vigiletisque, ne ſubrebat cōſuetudo iurandi. tanquam in ſpecula ita te poſuit contra te, ante omnia leuauit te ſuper cætera, vnde te attendas. Et infra noles vt diceret tibi ante oīa, vt oīa tua inſpiceres oēs motus linguæ tuæ diligentiſſimè cuſtodires eſſesq; cuſtos malæ conſuetudinis tuę. Ad eam conſtringendā audi ante oīa, quid eſt ante oīa? Ante oīa vigila, ante oīa intētus eſto: Hęc ille, at numero pſtringi nequeūt, quæ paſſim à ſanctis patribus aduerſus iſtā teterrimā veternoſiſſimāq; ac pinde mortiferam iurandi cōſuetudinem dicta ſunt.

Consuetudo iurandi nō eſt ſtat⁹ peccati.

Aduerſ⁹ iurandi conſuetudinem.

Primū arg. S. Tho. eſt, quod q præce. art. 7. contra Panor. tractauimus ait.n. Cęleſtinus Papa. c. verum. extra de iureiu Romanos Pōtifices arbitratos fuiſſe à iuris coactis iurantes abſoluere. ſubdit autem ꝙ, vt agatur conſultius, & auferatur materia deierandi, non eis ita expreſsè dicatur, vt iura, non ſeruent, ſ. antequam relaxentur: ſed ſi non attenderint, non ob hoc ſunt tāquam pro mortali crimine puniendi, vbi vr̄ aſſirmari hmōi periuria coacta non eſſe mortalia vt ait Panor. ſuper c. ſi verò. eod. tit. Reſpondet tñ S. Tho. ꝙ coactio nō aufert à iuro promiſſorio vim obligandi. & ideo qui non implet, mortale periuriū incurrit. pōt tñ ille auctoritate ſummi Pontificis ab obligatione abſolui. Quod autē ſubditur, nō eſſe tanquam pro mortali crimine puniendos, nō ideò dr̄ ꝙ mortaliter non peccent, ſed ꝙ pœna eccleſiaſtica mitius infligitur. Secundum argu. eſt pp periurium iure incurritur infamia, vt hr̄ 6. q. 1. can infames: non aūt pp quodlibet aſſertorium periurium infamia vr̄ incurri: ergo non oē hmōi periurium eſt mortale. Argumentum hoc ideo D. Thom. attulit ut modum quo per periuria infamia contrahitur declararet quem nos. q præce. ar. 10. explicuimus. Periurus.n. niſi duabus cōditionibus adiunctis non fit iure infamis, ſ. & quod ſolenniter iurando peierauerit, & qd poſtea in foro iudiciali ſit de periurio publicè condemnatus, vt ſit à teſtimonio ferendo repudiandus. At uerò non ſequitur ꝙ ſi aſſertorium periurium, propterea quod tunc non ſit ante ſententiam diffinitiuam infame, non ſit peccatum morta

Primum argum. S. Tho.

Secundū argu. de infamia periurij.

le. Qnoniam peccata mortalia non aſſerūt infamiam, niſi in iudicio traducātur & cōdemnentur. Immo hæreticus quoadusque ſit de hęreſi condemnatus, non hr̄ iure infamis. Habet tn̄ periuriū promiſſoriū non nihil amplius culpæ ſuprà aſſertorium. Nam qui aſſertoriè peierauit poſt factum iuramentum non habet poteſtatem faciendi quod non fuerit falſum. Qui autem ſolenniter iurando quidpiam promittit, propterea ſi id non implet maiorem incurrit infamiam, quod poſt iuramentum factum tempus habuit implendi. Tertiò arguitur inquirendo an iocus vel inaduertentia, uel aliud quidpiam culpam diluere valeat per iurij: iurare. n. per Deum, vt q. præced. art. 10. ex Chryſoſt. teſtimus homi. 44. ſuper Matth. grauius eſt quam iurare per euangelia: ſed iurare priuatim per Deum falsè, nō ſemper eſt mortale, puta cum uel ioco vel lapſu linguæ fit, ergo non omne periurium eſt peccatum mortale. Ad hoc autē D. Tho. quinq; reſpondet. Primum quòd ioco peierare, cum diuina irreuerentia nō euitetur, non excuſatur a mortali. Secundū quod ſi ille qui lapſu linguæ falſum iurat, aduertat ſe falſum iurare, ſicut non excuſatur a Dei contemptu, ita neq; à mortali: Tertium, Si autem hic non aduertat, videtur non habere peierandi intentionem: & ideo a crimine periurij excuſatur. Quartum eſt quòd etſi de ſe ut q. præce. diximus grauius ſit iurare per Deum quam per euāgelia, tamen ſolenniter iurare p euangelia grauius eſſe poteſt, quam priuatim iurare per Deum: tum propter ſcandalum, tū etiam propter maiorem deliberationem, quæ tunc adhibetur. Quintum eſt quod omnibus hinc inde penſatis nempè, vt æquale ſit ſcandalum & deliberatio, grauius eſt peierare per Deum quā per euangelia. Hæc omnia perſpicua ſunt. Secunda tamē concluſio ſanè intelligenda eſt, ſcilicet ꝙ qui lapſu linguæ deierat, ſi id aduertat, peccat mortaliter. Intelligitur. n. ſi aduertentia ſit ſatis deliberata. Nam ſi eſt motus ſurreptitius, adeò vt ſit ſubita deliberatio nō autem plena poterit eſſe ueniale: ſcilicet ſi tempus non ſuppetebat ad plenè deliberandum. Nam ſi mala conſuetudo fuit in cauſſa non plenè deliberandi non ſemper excuſabitur à mortali. Et pariter moderanda eſt tertia concluſio, ſcilicet, quòd ubi non eſt aduertentia nullum eſt peccatum. Intelligitur enim de ſurreptitio motu naturali, vbi non fuit tempus aduertendi. Nam ſi aliqua negligentia præceſſit etiam ſine aduertentia potuit emergere culpa. Vnum autem hic adnotauit Caietan. quod vel nō intelligo, vel adduci non poſſum, ut credam, Ait enim quod ſi quis propter continuam conſuetudinem tam verè quàm falſo in communi locutioni iurandi non aduertit, non excuſatur, à mortali. Ex quibus uerbis illi, quos ſuprà cōmemorabam eliciunt quod etiam iurare verum ex conſuetudine ſit mortale, & ratio eſt, ut ait Caiet. quod inaduertentia, ut excuſet periurium debet eſſe cauſſa ipſius, ita ut ſi ille aduerteret non peieraret. In illis autem qui iuramentis aſſueti ſunt, inaduertentia non eſt cauſſa periurij, quia etiam ſi aduerterent nihilominus peierarēt, ſed eſt ignorantia concomitans, quæ non excuſat. Quod autem hoc non ſit credibile, patet. Nam primum hæc poſtrema ſuppoſitio falſa eſt. Enimuerò etiam ſi creberrimè quis peieret, fortè nūc ſi aduerteret, non peieraret: & ideo inaduertentia cauſſa fuit periurij. Præterea iſtæ conditionales nullius ſunt meriti, uel demeriti, ſ. ſi aduerteret nō peccaret, aut nihilominus peccaret. Quamuis enim conditionalis hęc uera eſſet: ſi inimicum haberem præſentem, illum occiderem in nulla propterea ego ſum culpa, ſed actus uoluntatis quam nunc habeo æſtimandus eſt, qualis ſit. Et ideo quicquid contingeret, ſi homo aduerteret, nihilominus inaduertentia poſtquam tollit voluntarium, tollit peccatum. Hæc autem uerū eſt, quòd ſi conſuetudo me præcipitauit, ut non aduerterem illa præcipitatio & indiligentia potuit eſſe peccatum & fortè tanta potuit eſſe neglıgētia, ut eſſet mortale ut ſupra dictum eſt.

Tertium argum. — *Expoſitio.* — *Caieta.* — *Contra Caieta.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus eſt.

POſtquam de peierante uiſum eſt, ſequitur vt illius crimē exploremus, ꝙ iurm̄ à peieraturo expoſtulat. Et rn̄det D. Tho. duabus

duabus ſuppoſitis diſtinctionibus per tres
concluſiones. Prior diſtinctio eſt, ex parte
illius qui iurm̃ exigit. Aut.n. ꝓ ſeipſo pri-
uatim ſua ſponte iurm̃ exigit, aut tanquã
publicus iudex ex neceſſitate officij ab
alio implorati ſi priuatim quidem aut pro
babilibus coniecturis ſcit alium mendaci
ter iuraturum, aut neſcit. De illo ergo,
Prima concluſio qui neſcit ſtatuitur prima concluſio. Nul-
lum eſt peccatum ab eo iurm̃ petere, quẽ
neſcis falſum iuraturum tametſi humana
ſit tentatio: quia.ſ. ex quadam infirmitate
procedit, qua homo dubitat alium citra
iuramentum uerum dicturũ. Et hoc eſt qđ
ait Chriſtus Matthæ.5. Quod amplius eſt,
à malo eſt. Hoc eſt ab illa dubietatis pla-
ga per quam originalem culpam contraxi
mus, vt de aliorum ueracitate dubitemus.
Secunda concluſio Secunda cõcluſio. Exigere ab eo priuatim
iurm̃, quem ſcis mendaciter iuraturũ pec-
catum eſt mortale. Nam ut ait Auguſt. in
ſermo. de uerbis Iacobi, licet peierans de
ſuo periurio ſe interimat, tñ cogens ad iu
randum manũ interficiẽtis impreſſit: & iõ
homicida eſt: hoc eſt aĩam occidit proxi-
mi. Tertia concluſio: Publico iudici nul-
Tertia concluſio lum eſt peccatum iurm̃ ab eo exigere, quẽ
ſcit falſum iuraturum, ſi tñ id faciat ab alio
requiſitus: qm̃ iudex tunc non eſt qui iurã-
tem cogit, ſed alius qui publicum eius of-
ficium implorat. Primæ duæ concluſiones
ſunt Auguſt. in ſermo. illo 28. citato de ver
bis Iacobi: & referuntur 22.q.5. canon. qui
exigit. Et quidem primam paulò differen
tibus, uerbis aſtruit, quàm hic D. Tho. Ver
ba ſiquidem eius ſunt. Si quis neſciẽs aliũ
peieraturum iuramentum exigit, ut fides
ei fiat, non audeo dicere non eſſe peccatũ:
tamen humana tentatio eſt. Nihilominus
bene D. Tho. & doctores affirmant non eſ
ſe peccatũ, ſi tñ cauſſa iurãdi interceſſerit:
qa re graui dubitare de alterius ueracita-
te, nulla eſt culpa ſed infirmitas humana.
Auguſt. aũt ideo nõ audet negare eſſe pec
catum, quia arbitratur celeberrimè fieri ſi-
ne neceſſitate: nempè uel in re parui mo-
menti, uel ubi alter eſt ſatis fidei dignus:
in quib. caſibus uix ſine culpa exigitur iu-
ramentum. Secundæ aũt concluſionis rõ
eſt, ꝙ neminem licet ad malum inducere.
Nam auctore ad Roma. Paulo, non ſolum
malefactores digni ſunt morte, uerũ & il-
li qui conſentiunt facientibus ac multò
perinde magis qui illos inducunt. Ille aũt
qui ſciens alium peieraturum cogit, ut iu-
ret illum ad malum inducit. Contra hanc
autem concluſionem eiuſq; probationem
arguitur. Si quis à fœneratore parato ſub
uſurarum uinculo mutuare, mutuum pe-
tat, quamuis ſciat illum delictum commiſ
ſurum nullatenus peccat, & D. Thom. 2.2.
q.78. artic.4. confitetur: ergo neq; ille ſcit
alterum peieraturũ ire. Secundo exigitur
iuramentum ab infideli, etiam ſi ſcias illũ
per falſos Deos iuraturũ, ut ad publicolã
ait Aug. Quem hic ad hoc propoſitum D.
Tho. citat: & tamen iurare per falſos Deos
peccatum eſt, idemque ut ſupra diximus
grauius quàm iurare falſum per Deum ue
rum: ergo fortiori ratione petere iuramen
tum ab eo, qui ſcitur mendacium iuratu-
rus erit peccatum. Nam ſicut quis petẽdo
ab infideli iuramẽto ſuo utitur iure, ita &
qui ab illo petit, qui paratus eſt mendaciũ
iurare: ipſe enim ſibi uiderit quomodo iu
rat. Ad iſtorum intelligentiam hæc præfi-
genda eſt certiſſima regula, quòd nemini
licet quempiam ad malum inducere: licet
tñ alterius delicto in bonum uti: Aſſertio *Regula.*
eſt D. Tho. in ſolutione quarti. Ob idque
quamuis liceat eius iuramentum recipere
qui per falſos deos iurare paratus eſt: ſicu-
ti mutuum ab uſurario petere, neutrum ta-
men fas eſt inducere ad illud malum. Sed
rogas quõ cognoſcam an inducam, uel tã
tum utar? Arguitur enim ſic quamuis infi-
delis paratus ſit iurare per falſos deos: hoc
tamen iuramentum modo non faceret, ni
ſi ego exigerem: ergo ad hanc actionem
in indiuiduo ego eum induco. Ad hoc re *Quæſt.*
ſpondetur quòd ille qui utens iure ſuo ab
altero id petit quod poteſt bene facere, ſi
ipſe peieratus eſt id ipſum malefacere nõ
inducit illum. Exempli gratia, qui petit
ab uſurario mutuum, quia utẽdo iure ſuo
petit id quod licitè alter poteſt facere, ſci
licet illud gratis mutuo dare, non cẽſetur
illum inducere: induceret autẽ ſi ipſe nul-
latenus uellet uſuras dare quia cognoſcit
eſſe peccatum, & alter eum ad id inſtiga-
ret. Pari modo qui ab infideli petit iu-
ſiurandum, ſolum utitur iure ſuo, pe-
tendo ut fidem contractus confirmet,
quod ipſe poſſet facere Chriſtianè iuran-

Auguſt. *Optima interrogatio.*

do. Quare ut Auguſt. ait ad publicolam nõ eum inducit ad malum, ſed utitur eius malo quod ipſe ſua ſponte fecit nempè fide contractus per impium iuramentum confirmata. Sed rogas cur non idem uſu uenit, dum ego peto iuramentum ab eo quem ſcio falsè iuramentum, nam pariter dicas te uti iure tuo, & tantum peccatum immo maius eſt iurare uerum per falſos deos quàm falſum per uerum. Auguſt. eodem loco ad publicolam reſpondet cuius reſponſum citat hic D. Thom. in ſolutione quarti. Quoniam in iuro illius qui uerum per falſos deos iurat, eſt aliquod bonum quo ille utitur qui iuramentum petit, nempè fides quæ in contractibus eſt neceſſaria: in iuramento autem illius qui falſum iurat, neque hoc exiſtit bonum neque aliud quo qui iuramentum petit utatur. Et ideo deeſt ius petendi incaſſum, quæ ſubinde petitur: & ideo qui petit reputatur alium inducere. Contra hoc autem arguitur.

Argum.

Sequeretur quod quamuis ille qui petit non ſciret alterum mendaciter iuraturum, ſed id dubitaret aut ſuſpicaretur, non liceret idem iuramentum exigere qa exponeret ſe periculo præcipitandi alterum in crimen. Reſpondetur quòd non quæcunque dubietas uel ſuſpicio quæ eſt tenuis aſſenſus, neque opinio quæ eſt formidoloſus, ſufficit adimere ius petendi: alias uix unquam iuramentum liceret petere: ſed probabiliſſima coniectura quæ intellectũ uincat: ut humano more, credat. Nam hoc quod fortè illi rectè iurabit, eſt ius aliquod in altero ut petat.

Primum argu.

Primum ergo argumentum D. Thom. ſequeretur quod nemini liceret iuramentum ab alio petere. Nam vel ſcit illum uerum iuraturum, vel falſum: ſi uerum, pro nihilo & in uanum onus iurandi illi iniũgit: ſi uerò falſum, non licet: ut dictum eſt. Reſpondet quòd obiectio hæc procedit quando pro ſe quiſque exigit iuramentum qui quidem neutrius partis ſcientiam habet, aut fidem, ſed uel credit uerum iuraturum, uel re uera dubitat, & tunc ad maiorem certitudinem id petit. Iudex autem, ut tertia concluſione aſſertum eſt, etiam ſi ſciat alterum fore periurum poteſt ab eo iuramentum exigere.

Secundũ argu.

Secundum argumentum diſtinguit inter recipere ſimpliciter iuramentum, ſicut recipit ſacerdos, vel alia tertia perſona inter partes, & iniungere ſeu cogere ad iurandum, quod plus eſt. Ait ergo recipere iuramentum citra coactionem, non uidetur eſſe licitum, præcipuè dũ fit periurium, quia uidetur recipiens conſentire alterius peccato: ergo multo minus licet exigere. Reſpõſio eſt Auguſtin. ad publicolam, qui ait. Quamuis dictum ſit non iuremus, nunquam tamen me in ſcripturis ſanctis legiſſe memini, ne ab aliquo iurationem accipiamus. Vnde colligitur, quòd iurationem recipere non eſt peccatum nec conſentire alieno peccato, ſed cogere dum timetur periurium.

Argum.

Sed contra ſi quis vult ſe occidere, miniſtrare illi gladium eſt peccatum: ergo periurium ab illo recipere, quia ſuapte ſponte uult peierare. Negatur conſequentia, quia recipere iuramentum, neque eſt miniſtrare arma neque aliquo modo cogere: ſed quaſi paſſiuè ſe habere. Verum eſt quod lege communi charitatis & correctionis fraternę deberet ille admonere, ne peieraret: ſi ſperaretur correctione faceret. Ad cuius explicationem adhibetur tertium argumentum ex illo

Tertium argu.

Leuitic. 5. Si peierauerit anima & audierit uocem iurantis falſum, teſtiſque fuerit quod ipſe uidit aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem. Ex quo uidetur conſequens quod quicunque ſcierit tenetur alterum corripere & cohibere ne peieret: atq; adeo tunc neque licet exigere, neque uerò recipere iuramentum.

Auguſt.

Reſponſio autem colligitur ex Auguſtino ſuper eodem loco, ubi ait, quòd cùm Moſes non expreſſerit cui ſit periurium iudicandum, neque uerò ordinem, recurrendum eſt ad legem communem correctionis fraternæ: Nam ut eſt Iuriſconſultorum axioma, caſus omiſſus lege communi cenſendus eſt. Et ideo debet per ordinem correctionis fraternæ procedi, ſicut in alijs peccatis ſecretis, admonendo delinquentem ac tandem ſi opus fuerit, reuelando ijs qui prodeſſe poſſunt, & non obeſſe. Sed hoc non obeſt ijs quæ dicta ſunt.

QVAESTIO III.

DE ADIVRATIONE.

S.Thom.2.2.quæſt.90.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat hominem adiurare.

IVRATIONI annexa eſt adiuratio, atq; adeo poſt illiꝰ tractatũ congruit, vt q̃ꝺ hæc ſubtexatur. Quęrit ergo D.Tho. hic tres articulos, tametſi quatuor ſint rerum genera: quas in uſu & more eſt adiurare, quæ ſunt Deus, homines, dæmones, ac res deniq; irrationales. De Deo ergo ac de homine reſpondet in hoc primo articulo quinq; cõcluſionibus prima eſt; Adiurare eſt aliquẽ vel ſuperiorẽ nobis, uel inferiorẽ per diuinã aliquam obteſtationem ad aliquid agẽdum ordinare. Quam uriq; definitionem probat ex ordine adiurationis ad iur̃m promiſſorium. Poteſt.n.quiſq; & ſeipſum & ſuperiorẽ ſe atq; ſe inferiorẽ ad aliquid agẽdũ ordinare & deſtinare, ſe autẽ ipſum per iur̃m, hoc eſt per reuerẽtiam diuini nominis quiſq; deſtinat & obligat ad id faciendum quod promittit. Dum ergo alium per aliquod ſacrum addicit ad aliquid agẽdũ, ſiue deprecando, ſi eſt ſuperior, ſiue imperãdo, ſi eſt ſibi inferior, tunc dicitur illum adiurare. Secunda concluſio. Differentia eſt inter iur̃m, quo quis ſe obligat, & adiurationem, qua alios ad aliquid mouet & excitat. Eſt.n.homo ſuarum actionum dominus, non tñ eorũ quæ ſunt ab alio agenda, niſi ſibi ſit ſubditus: ob idq́; ſibi ipſi põt per iur̃m neceſſitatẽ imponere, non autem alijs præterquam ſibi ſubiectis. Tertia concluſio: Si quis per inuocationẽ diuini nominis uel cuiuſq; rei ſacræ illi, qui ſibi nõ ſubditur neceſſitatẽ quidpiã agendi imponere intentant, ſicut ſibi ipſi imponit iurando, eiuſmodi adiuratio illicita eſt Sanè cum ſit iniurioſa vſurpatio poteſtatis quam in alium non habet. Quarta concluſio: Cuicunq; ſuperiori licitum eſt, dum nõ neceſſitatem affert, ſibi ſubditos in materia licita & honeſta tali genere adiurationis conſtringere. Quinta concluſio: Licitũ eſt cuicũq; quoſuis alios, ſiue ſibi ſuperiores, ſiue inferiores citra neceſſitatis impoſitionẽ per reuerentiã diuini nominis vel alicuius rei ſacræ ad aliquid agendum adducere. Et dũ ait D.Tho. hoc licere reſpectu quorũlibet, Deum ẽt cõprehendit quẽ adiurare poſſumus. Quare in argõ duo ꝓtulit contra q̃õnem exempla. Alterum, ꝙ Deum ipſum per aliqua ſacra obteſtantes obſecramus. Alterũ Apoſtoli ad Rom.12. ubi per Dei miſericordiam obſecrat fideles. Quæ quidem obſecrationes quædam ſunt adiurationis formæ.

Prima concluſio

Secunda concluſio

Tertia concluſio

Quarta concluſio

Quinta concluſio

Adiurare, ſi uim præpoſitionis, quæ argumẽtatiua eſt, conſideres, idem eſt quod valde iurare, & potiſſimum per execrationem, cum quis negãs ſe aliquid feciſſe, ait: Diſpereã, ſi hoc feci. Vnde apud Teren. in Hecyr. Sãctè adiurat nõ poſſe apud uos Pamphilũ ſe abſente perdurare. Impræſentiarum aũt idem eſt, quod iurando quempiam ad opus aliquod appellere & inducere: ſicuti abiurare, idem eſt quod aliquẽ iur̃o abigere & repellere. Quemadmodũ in baptiſmo abiuramus dæmones, illis eorumq; pompis abrenuntiantes: & hæretici dum conuertuntur, hæreſim abiurant. Eſt ergo Latinè adiuro, idem quod Græcè ἐξορκίζειν, unde exorciſmus, idem eſt ꝙ adiuratio. Et quamuis frequẽtius vſurpetur pro adiuratione dęmonum, q̃ ab energuminis exorciſmis propelluntur, latius tñ patet, ut modo dicebamus. Nam & Deũ adiuramus & homines & irrationales beſtiolas, & tempeſtates nobis nocẽtes. Adiuramus .n. Deum cùm per merita filij ſui eũ obſecramus. Quem quidem morem eccleſia in periodis oĩum collectarum obſeruat, cùm in calce ſemper ponat per dñm noſtrũ Ieſum Chriſtum, &c. Et adiuramus Chriſtum per ſuam crucem, perq́ue ſuam paſſionem & reſurrectionem: & miſeri obſecrant per uiſcera Chriſti, per merita Deiparæ virginis. In ſumma, vt ait S. Thomas. Sicuti per iuramentum neceſſitati faciendi aliquid, nos ipſos adigimꝰ, ita & adiuratione alios inducimus. Quo fit, ut ſicut iuratio ſic ẽt adiuratio, dũ legitima eſt, ad uirtutem religionis pertineat: & dum eſt illicita, ſit etiam uitium religionis contrarium Atqui idem eſt de abiuratione: coniuratio ve-

Adiurare.

uero alium habet ſignificatum. eſt.n. conſpiratio in aliquod facinus reipublicæ pniciosum: ſic dicta, quia multi in eundem finem ſimul iurant, quamuis & pro uehementi adiuratione vſurpetur: coniurātur enim tempeſtates. Tertia tamen cōcluſio eſſe cuipiam ambigua poteſt, qua negatur licitum eſſe neceſſitatem per adiurationē imponere alicui non ſubdito. Nam dum quis ab aliquo iuramentum petit & recipit ſeruandi fidem contractus & pacti, nēpè ab emptore ſoluendi pretium creditū, illū uidetur adiurando neceſſaria obligatione deuincire. Perinde omnino ac de Abraham Geneſ.24. legitur, qui ſeruū iureiurando perſtrinxit, ſuppoſita fœnori manu, ne vxorē filio ſuo Iſaac de filiabus Chananæorum, ſed de terra cognationis ſuæ acciperet. Quapropter nullum hac ratione diſcrimen eſt inter ſeruum, & aliū, q eſt liber & ſui iuris. Hoc argm̄ ob id fecimus, vt penitus rō adiurationis exprimeret, quatenus à ſimplici iuratione differt. Haud.n. negat concluſio, quin poſſit quiſque quemlibet iuramento conſtringere: nam à rege ipſo capitur iuſiurandum obligatorium, ſed de adiuratione ſit in ea ſermo. Etenim differentia, ꝙ cùm iuramentum ab aliquo capitur, idem ipſe à quo capitur actione propria iurat, ſeipſum obligans, ſiue alterius, qui iuramētum recipit, ſeruus ſit, ſiue dominus. Adiuratio uerò non actio eius eſt qui adiuratur, ſed adiurantis: ut ſi uerbi gratia, ego quempiā prece & ſacrorū obteſtationę ad aliquid agēdum moneam, ſicut Pontifex dixit Chriſto, Matt.26. Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus: hoc enim nō fuit iuramentum capere ſed adiurare. Et Num.5. aiebat lex zelotipiæ: Adiurabit mulierem ſacerdos, & dicet: ſi non dormiuit vir alienus tecum, &c. Et 1.Reg.14. adiurauit Saul populum dicens: Maledictus vir qui comederit panem vſq; ad veſperū donec vlciſcar de inimicis meis. Haud ergo adiuratio idem eſt quod iuratio. Vnde fit conſequēs, ꝙ qui contra adiurationem ſibi factam venit etiam ſi ſeruus ſit, neutiquam eſt periurus, quod re vera eſſet, ſi ipſe iuraſſet licet fiat criminis inobedientię reus. Quocirca ſi Abraham fecit, vt ſeruus ſuis uerbis protuliſſet iuramētum per dominum cœli & terræ, nō fuit adiuratio: ſed captio iuramenti, quod fecit ſeruus ſeipſum obligans. Magis tamen conſentaneū textui apparet, illa verba Abraham per modum adiurationis protuliſſe, dicens, Adiuro te per dominum Deū cœli & terræ, &c. Sic.n. legitur: Pone manum tuam ſubter fœmur meum, ut adiurem te per dominū Deum cœli & terræ, ut non accipias, &c. tametſi captio iuramēti nonnunquam adiuratio dicatur. Legitur nanque Ioſue.2. Poſtquam exploratorum hoſpita illos iuramento deuinxit, ut ſe domumque ſeruarent ſuam, innoxij erimus à iuro, hoc quo adiuraſti nos, &c. Poteſt ergo, ut quarta aſſeruit concluſio, dn̄s non ſolum iuramentum à ſeruo exigere, uerùm & ipſum proprijs uerbis per Deum & ſacra adiurare. Et tunc ſeruus tenetur parere ex fide quam domino debet. Attamen per proprium iuramentum arctius quiſq; conſtringitur, q̄ per alterius adiurationem. Eſt tamen grauior culpa adiurato ſeruo, ſi non ſit obtemperans q̄ ſi non fuiſſet adiuratus. Quapropter dn̄i iure nequeunt ſine cauſſa legitima ſeruos imperando adiurare. Quin uerò aliæ adiurationem, quę fiūt ad ſuperiores, non debent ſine competenti rōne fieri. eſt enim importunum & religioni minus cōſonum, dum quidam urgente neceſſitate, ut miſerum obolum extorqueant, ꝑ Chriſti uulnera perque intemerata uirginis uiſcera obuium quemlibet adiurare: imò dū Deum obſecrātes adiuramus, debemus obſecrationes rei, quàm poſtulamus, admetiri, & non pro re, quæ minima pecunia æſtimatur, contremendas obſecrationes accumulare.

Argumentum.

Primum argu. S. Tho. Primum argm̄ D. Tho. ſumitur ex Origene homil.35. ſuper illud Matth. 26. Adiuro te per Deum uiuum &c. ubi ait. Æſtimo qm̄ nō oportet, ut homo qui uult ſm̄ Euangelium uiuere, adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad Euangelicum Chriſti mādatum neq; licet adiurare. Idq; inde confirmatur, ꝙ princeps ille Sacerdotum Ieſum illicitè adiurauit ꝑ Deum uiuum. Reſponſio tamen eſt Origenem id intelligere de adiuratione, qua qs alium non ſibi ſubditum cogēdo adiurat. Adiuratio autem principis ſacerdotū iniqua ob id fuit, quòd illo pacto uoluit perſtringere

ſtringere Chriſtum, ac ſi eius eſſet legitimus princeps. Erat enim Iudæis frequentius adiurare ſubditos, quàm iuramentũ ab illis exigere: præcipuè quòd princeps ille ueritus fuit a Chriſto iuramentũ exigere: timens ne ille facere renueret. Adiuratio tamen illa multis nominibus fuit abſurda. Primum, ex defectu poteſtatis: quoniam in proceſſu illo, quo Iudæi ad Chriſti necem tendebant, non poterant eum de crimine interrogare: quia non poterant interficere quenquam. Secundò, quia ſuperflua erat interrogatio, cum ſatis id per doctrinam & miracula Chriſti debuiſſent habere exploratũ eum eſſe Chriſtum. Ad hæc adiuratio illa impura erat & nefanda: quia nolebant id a Chriſto audire, ut crederent, ſed ut anſam (ut fecerunt) inde nanciſcerentur adigendi eum in mortem. Quare Chriſtus neque paruit reſpondendo ſum, neque prorſus negauit cùm reſponderit, Tu dixiſti. *Secundũ argu.* Secundum argumentum eodem pertinet: ſcilicet, quòd non licet adiuratione alium compellere, neceſſitatem illi imponendo præter quã ſubditum. Tertiò argumento diſcrimen tangit, quod nos ſupra inter adiurationẽ & captionem iuramenti declarauimus. Arguit enim, Adiurare eſt aliquem ad iurandum inducere: quod tantum poteſt dominus in ſeruum, uel creditor in debitorem ergo non licet inferioribus ſuperiores adiurare. Reſpondèndo autem aſſumptum negat. Adiurare enim non eſt alium ad iurandum inducere: ſed obteſtatione ad aliquid prouocare. *Diſcrimẽ inter adiurare Deum & adiurare hominẽ.* Eſt autem differentia inter adiurationem, qua ad hominem utimur, & qua utimur ad Deum. Cùm enim hominem adiuramus, cõtendimus per ſacrorum reuerẽtiam eius animum emollire, & immutare. Cùm autem Deum, qui omnino immùtabilis eſt, obſecramus, nõ id intendimus: impium enim hoc eſſet, ſed contendimus aliquid ab eo obtinere, ſi modò per æternam eius uoluntatem nobis deſtinauit concedere. Multa enim nobis, quæ ab æterno elargiri conſtituit, decreuit dare per noſtras obſecrationes & merita, quæ ſunt effectus gratię, atq; adeo prædeſtinationis. Itaque licet nos ſine noſtris meritis & prædeſtinauerit, & per prę uenientem gratiam uocauerit: tamen nos per eius adiutricem gratiam & noſtra opera ac ſubinde per noſtras obſecrationes augmentum ſpiritualium chariſmatum ꝑmeremur: iuxta uerbum Petri. Certam ueſtram uocationem facite.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat dæmones adiurare.

Subſequitur, ut uideamus an liceat adiurare dæmones? Ad quod D. Thom. ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus reſpondet. Diſtinctio ex ſuperioribus colligitur: Bifariam namq; quempiã adiuramus: ſcilicet per modum deprecationis, ob reuerentiam rei ſacræ quempiã inducendo: & rurſus ꝑ modũ compulſionis. *Prima concluſio* Prima ergo concluſio eſt: Neutiquam licet dęmones per modum deprecationis adiurare. Cuius ratio eſt, quia hoc genus quoddam eſt beneuolentiæ & amicitiæ: quam erga dæmones nullatenus gerere fas eſt. Secundus autẽ modus ſubdiſtinguitur. Nã aliũ cõpellendo adiurare dupliciter accidit. ſ. aut tanquam hoſtem aut tanquam ſubditum. Præterea tanquam hoſtem aut ad illum repellendum & propulſandum, ne nobis noceat, aut ad aliquid ab eis obtinendum, ſiue per doctrinam, ſiue per aliud quoduis auxilium. *Secunda concluſio* Eſt ergo ſecunda concluſio quadrimembris: Dæmones per modum compulſionis adiurare poſſumus non tamen tanquam nobis ſubditos idque ad ipſos repellendos, non autem ad aliquid ab eis obtinendum, niſi forſan aliqua nobis affulſerit diuina inſpiratio, ut id faciamus. Ad huius autem concluſionis intellectum, ſpeculãdũ eſt, dæmones in huius uitæ decurſu conſtitutos eſſe aduerſarios noſtros. Etenim ut poſt originalem culpã amiſſo fræno originalis iuſtitiæ, relicta nobis fuit rebellio carnis ad exercitium, ſic & poſt uictoriam ſerpentis qua dæmones primos noſtros parentes ſuperarunt, permiſſum illis eſt, ut nos bello impugnent nempè ut per hanc militiam, quæ uti ait Iob, eſt uita hominis ſuper terram, ad triumphum ſempiternæ fœlicitatis promoueamur. Vnde Paul. ad Epheſ. 6. Induite uos inquit, aduerſus inſidias diaboli, &c. Sunt ergo dæmones in hac uita aduerſarij noſtri, tanquam leones, ut ait Petr. in nos rugientes:

Digitized by Google

giẽtes: in futura verò erunt ut miniſtri iu ſtitiæ Dei, ultores noſtrorum ſcelerũ. Nõ tñ ſunt nobis tanquam ſerui ſubiecti, ſed Dei angelorumq; diſpoſitioni ſubdũtur, iuxta verbum Aug. 3. de trin. Spiritus deſertus regitur per ſpiritum iuſtũ. Hac. n. ratione & prouincijs & noſtrũ ſingulis addicti diuinitus ſunt angeli in cuſtodiã ad hoc gerendum cum illis bellũ. Patent ergo ſingulæ concluſionis particulæ. Poſſumus. n. dæmones per uirtutẽ diuini noĩs à nobis propulſare, ne nobis vel ſpũaliter uel corporaliter noceant: hanc. n. nobis pt̃atem Chriſtus reliq̃t, Vnde Luc. 10 Ecce dedi uobis pt̃atem calcãdi ſuper ſerpẽtes & ſcorpiones, & ſupra oẽm uirtutẽ inimici, & nihil vobis nocebit. In cuius virtute poteſtatis eccleſia exorciſmos inſtituit, ad expellendos dæmones ab obſeſſis corporib⁹. Imò verò idẽ redẽptor de ijs, qui in ipſum credituri erant, ait Marc. vl. In noĩe meo dæmonia eijcient, &c. Hinc ergo ſequitur ſecũda particula, ꝙ eos nõ poſſumus tanquam nobis ſubditos, nobiſque obtemperantes adiurare, ſed per vim arcere, ne nobis aduerſent̃. Sequit̃ deinde tertia particula, ꝙ neq; poſſumus eos vrgere, vt nos doceãt, aliavè ulla ratione iuuent: hoc. n. eſſet nos erga illos tanquã erga amicos gerere. Niſi forsã diuinus inſtinctus ad id nos excitet, ſicut de D. Iacobo legitur, qui dæmonem compulit: ut Hermogenem ad ſe adduceret.

Eſt autem circa has concluſiones tãtiſſper nobis immorandum, ut exactius explo remus: vtrum aliquid nobis cum dæmoni bus commercium hr̃e liceat? Ad cuius in *Dubium.* tellectũ notandum eſt, ꝙ dæmones, quia *Dæmonũ poteſtas.* ſpirituales sũt creaturæ, qui iõ in ſuis motibus à loco non pendent, ſed ſubditò ſe & alia mouere poſſunt, multa ſupra humanam facultatem in naturalibus efficere valent, uera tamen miracula nequaquam. Verum enim miraculum eſt, quod ſupra naturam fit: ſupra naturam verò nihil, niſi uirtute Dei, qui uniuerſalis eſt naturæ dominus, fieri poteſt. Deus autem talẽ uirtutẽ nunq̃ dęmonibus impertitur, ut Diuus Tho. de potentia. q 6. art. 5. auctor eſt. Nã cum dæmonis uoluntas ſemper ſit ad malũ intenta, ſi Deus uirtutem miraculorũ illis donaret, teſtis fieret illorũ prauitatis: quod abſurdum eſt cõcedere. Miraculũ. n. teſtimoniũ eſt diuinæ uoluntatis. Quare 2. ad Theſſal. ait Pau. aduentum Antichriſti fore in omni uirtute & ſignis & prodigijs mendacibus. Imò uerò nõ ſolum hãc *Paulus.* virtutẽ illis Deus non tribuit, uerũ neque eos tñ facere ſinit, quantũ ſua natura poſſent. Itaq; ſicut angelis bonis mirabilium uirtutẽ ſupra ſuã naturã confert, ita & malos arcet, ne totũ faciant ꝙ naturaliter ualẽt: & vtrunq; in bonũ noſtrũ. Vnde Aug. *Auguſt.* lib. 3 de trin. cap. 9. Quod angeli, inquit, mali poſſent ſi permitterent̃, ideo nõ pñt quia non permittuntur. Et illa cohibitio dr̃ ligatio dæmonum: permiſſio aũt ut aliquid faciant, nuncupatur ſolutio, ſicut in tentatione Iob ſoluta fuit dæmonis potẽtia, certis tñ limitibus ne tam acriter eum inuaderet, q̃ ſuis uiribus nequiter poſſet. Et Apoc. 10. legitur, ꝙ oportebit dęmonẽ ſolui modico tpe, nempe ſub aduentũ Antichriſti. Poteſtatem ergo dæmones in ijs potentijs, quæ nobis miracula cenſentur, trifariã exercent. Vno modo faciendo, ut *Trina dæmonũ potentia.* res appareant quæ veræ non extant, idq; permutationẽ organi phantaſiæ, commotioniſq; ſpẽrum & fumigantium humorũ capitis, ſicuti dormientibus uſu uenit, & phreneticis, & mentecaptis, quibus per eiuſmodi eluſionẽ ſenſuum multa in aere apparent, quę non ſunt. Quo pacto portenta illa, quæ Marcus Varro enarrat, interpretatur Aug. libr. 18. de ciuitate Dei, *Auguſt.* videlicet ſocios Vlyſſis ab illa famoſiſſima Circe cõuerſos ĩ beſtias, & Archades ſtagnũ quoddam tranantes conuerſos in lupos, & Diomedis ſocios in aues, q̃ aliquãtulo poſt tpe ad eius ſepulchrũ circũuolabant: Quẽadmodũ Augu. ipſe in Italia uidiſſe affirmat ſtabularias mulieres, q̃ uenenum in caſeo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant: ſicuti Apuleius de ſe uel narrat, uel fingit. Ait inquã Augu. id ſopitis ſenſibus per internam eorum illuſionũ apparuiſſe: quamuis ſi aues illę circum ſepulchrũ Diomedis uolãtes permãſerunt, aliunde erant miniſterio dęmonũ allatæ. Vnde Magi, qui hac arte utũtur, præſtigiatores dñr: ſolẽt. n. magnifica conuiuia inſtruere, menſaſque epulis reficere, & miniſtrantium frequentia perornare, ut de noſtro Inacho à Mendoça fertur, quæ

tur; quæ tñ tandẽ derepentè in carbones, inq; alia id genus futilia euaneſcunt. Pari mõ, & ludi, quos noſtri de paſſa paſſa uocant, ꝓſtigiæ nuncupantur: uel ꝙ oculorũ aciem perſtringant, uel ab ſtyge, quod eſt tenebræ, quaſi ſenſus obtenebrent, ut res cernere uideantur, quæ non ſunt. tametſi non oẽs illos luſores dæmonum ope cenſendi ſunt uti: alioqui non ita uulgo permitterentur: pñt.n. manuum agilitate, & celeritate res fictas, ſeu ueras oſtendere. Secundo modo id faciunt applicãdo naturalia actiua paſſiuis: ſicuti idẽ Aug. li.3. de trinit. capit.7. & 8. lib.30. quæſt. q.79. ait Magos Pharaonis conuertiſſe uirgas in ſerpẽtes & ranas: aſſerẽdo, ſ. aliunde aliquid putrefactiuũ, ꝙ eas citiſſimè putreſcere facceret: atq; in illa animantia trãsformari. Nã ſcriptura Exod. 7. Magos feciſſe ſimiliter de ſuis uirgis affirmat, ſicut Aaron de ſuis. quamuis Aaron uirtute diuina per uerum miraculum: Magi uerò citra miraculum ꝑ artem & modum naturæ. At uerò ut Deus oſtenderet quidquid creatura facit, ẽt malus dæmon, à ſua ipſius ꝑtãte pendere, & permiſit illos aliqua facere, & tandem adhibuit ne plura facerent. Qui enim uirgas in ſerpentes & ranas & alia animantia cõuerterant, tandem nequiuerunt eaſdem in ciniphes transformare. Quare confeſſi ipſi ſunt dicentes: Digitus Dei eſt hic. Accedit & in hanc cauſſam id quod maximè ad notandum eſt, nempè in herbis, lapidibus, & acquis, & reliquis naturalibus rebus, mirificas ineſſe uirtutes, hoĩbus ꝗdem ignotas, quas dæmones cognoſcentes citiſſimo quidẽ motu afferre poſſunt, quocunq; uelint, ad inſolentiſſimos effectus demonſtrãdos. Nam profectò, ut lib.21. de ciuitate Dei. cap.4. auctor eſt Augu. qui primum magnetis uirtutem trahentis ferrum agnouerit, non poteſt dum primum uiderit, nõ illico in admirationẽ rapi: quòd ipſe Augu. ſibi uſu ueniſſe fatetur. Subiungit autẽ c.5. mirabilia multa naturalia; nẽpè apud Garamantes emanare fontem tam frigidũ diebus, ut non bibatur: tam feruidum noctibus ut non tangatur. Et in Epyro alium in quo faces accenſæ extinguũtur, & extinctæ acenduntur. Et Ariſt. in lib. de admirãdis rebus, ait lapidem Modiam in Tigride reperiri, quem qui portauerit, à feris ledi nequibit, herbamq; chariſiam creſcere in monte Igero, quam ſi mulier portauerit, homines ad ſui amorem pelliceret. Et Plin. atq; alij mirabilia huius generis referunt. Ijs ergo poſſunt homines ſupra hominum captu uti, ut miracula facere exiſtimentur. Quare Magi, ſi ad primum uocis ſignificatum attendas, ijdem ſunt qui ſapiẽtes, uidelicet rerum naturas perſcrutarẽtur. Sed quia à Zoroaſte Perſa Magorum principe cœptum eſt per aſtrorũ ſpeculationem, ꝙ eius nomen ſonat, de rerum euentibus iudicare, illam occaſionem nacti dæmones inſinuauerunt ſeſe ad plures euentus reuelandos. Et inde Magi cœperunt malo audire, eſſeq; infames, nempè ꝙ non ſolum naturali cognitione, ſed dæmonũ ope & adminiculo uterentur. Tertius ergo modus, quo dæmones miracula ſe mentiuntur facere, eſt, ꝙ intrantes aliena corpora, ſeu uiua, ſed inanima, occulta & humana cognitione remota, loquuntur. Quocirca falſiſſima eſt opinio Hermetis triſmegiſti, quẽ D. Auguſt. libr.8. de ciuita. Dei refert, & Alexand. in lib. de magicis ſuſtentat, uidelicet, ꝙ omnia Magorum opera in cauſſas naturales reſoluũt ac potiſſimum in aſtrorum concurſus. Quamobrem ſolent Magi certis obſeruatis aſtris, certiſq; adeò tẽporum momentis, anulos ſtatuaſq; aſtronomicas fabricare, quibus mirabiles uirtutes tribuunt, a quibus anulis ſumpta occaſione in anulis à maleficis ſpiritus familiares digito, geſtari ſolent. Quòd autẽ aſtrorum concurſus atq; influxus ad id non ſufficiant, patet. Nam quamuis ita ſit, ꝙ ſydera per ſuas influentias his inferioribus dominentur: tũ multa faciunt Magi quæ per naturam impoſſibile eſt fieri. Faciunt.n. ſtatuas moueri, atq; adeò loqui, & reſponſa dare, quæ niſi uiuenti atque intellectũ habenti congruere nequeunt. Vitam autem nulla res niſi ab alio viuente per generationem habere ualet, uel Deo, qui dominus eſt naturæ id præſtante. Quapropter certum eſt, dæmones eaſdem aſtronomicas fabricas ingreſſos, illos exhibere motus & loquelas, ſicut in erguminis faciunt. Similr nanque angelus bonus lingua aſinæ Balaam loquebatur. Sed rogas, nunqd nõ poſſet anima negotio dęmonis afferri, quę corpus reſumeret, informaretq; perin

Mirabiles rerũ naturalium virtutes.

Ariſtot.

Magis ſapientes.

Tertius modus.

Hermet.

Alex.

de atq; in die iudicij? Reſpondetur id minimè fieri poſſe, eſt.n.opus ſupranaturale, ob idq; inter uera miracula recenſendum, q̃ dæmõ facere neutiquã põt: Quocirca hiſtoriã Saulis, quæ vt 1.Reg.18.legitur per Phitoniſſam fecit ſuſcitari Samuelem nequaquam ſic intelligere fas eſt, vt arte dæmonũ fuerit uerè ſuſcitatus: ſed uel ꝙ Augu.ad Simplicianũ ait, diſpenſatione Dei ſpiritus eius apparuit, uel etiam reuixit, ut uerba hiſtoriæ ſonant. Et Eccleſ.46.notat' uel fortaſſe, ut idem Auguſt.21.de ciui.auctor eſt, ꝙ refertur, 26.quæſt.5.cano.mirũ arte magica inuocatus dæmon ſub forma Samuelis apparuit: ſæpiſſime nanq; ſe eſſe defunctorum animas mentiuntur. Atque ita intelligendum eſt, quòd Clemen. libro primo, de Simone Mago refert qui aiebat iu hominibus à ſe interfectis, retineri ſua arte animas, erant enim planè dæmones. Ad aliquam ergo iſtarum trium cauſſarum, uniuerſi dæmonici effectus reducendi ſunt. Vnde laruatum (quas noſtri Bruxas appellant) maleficia in cãm primam ferè auctores referunt, ſcilicet, ꝙ ſomno ſopitæ manẽt in ſuis domibus, aut in extaſim raptæ, ſomniantes illa facere, q̃ dæmones aſſumptis ex aere ſimilibus corporibus perpetrant: cui ſententiæ D.Aug. applaudit.

De laruis.

At profectò adeò ſunt multa experimenta de hac re comperta, ut nõ eſſet uanum opinari nonnunquam rapi per aera motu dæmonum inuiſibiles factas, ut ipſæ Deum offendentes mala perpetrent. Nam compertum eſt dum illa mala faciũt abeſſe ſuis domibus, & è lectis q̃bus accubuerant. Hæc autem examinandi nõ datur hic locus: de quibus ergo ſatis.

Odiũ dæmonum.

Secũdò autem ad præſens attinens propoſitum adnotandum eſt dæmones in odio Dei q̃d primo actu conceperunt, adeò eſſe obſtinatos & obduratos, ut quidquid uel faciant uel meditent' ex alio odio dimanet, & ad Deũ ipſum infeſtãdum procedat. Quocirca (id quod conſideratè meditandum eſt) odia, quæ in nos exercent, non in noſtrum tantum malum intendant: ſed ut Deum offendant, & iniurijs perſequantur eumque eo fine & propoſito fruſtrentur, quo nos creauit: uidelicet ne gloria ſua nomenque amplificetur. Quapropter profeſſio noſtra eſt aduerſus illos tanquam aduerſus acerrimos hoſtes noſtros, perpetuum gerere bellum, quod ſuper fontem baptiſmi illis indicimus, nomina noſtra dantes in militiã Chriſti aduerſus illos, quos ideo abiuramus renuntiantes illis omnibus põpis eorum, atque adeò ſanctiſſimè pollicitantes nullo nos unquam eorum fauore, aut auxilio aut beneficio uti.

Concluſio prima.

Ex his ergo colligitur concluſio prima, qua ad propoſitam quęſtionẽ reſpondetur, uidelicet ꝙ nullum cum illis commerciũ inire poſſumus aut ſocietatem aut pactũ, quod ullius ſit beneuolẽtiæ indicium: ſed ſemper debeamus illos, vt ſummos hoſtes tractare, etiam ſi vltrò nobis gratiſq; aliq̃d beneficiũ offerant, nihil à nobis exigẽtes. Idq; non ſolũ quia praua eorum uoluntas nihil nobis niſi in malum noſtrum impendere poteſt, ſed etiam ſi in bonum noſtrũ eſſet ſemper ſucceſſurum: quia hoſtes ſunt Dei, nullum eorum beneficium acceptare poſſumus. Id quod apprimè notandum eſt. Nam illud aut petere aut ſuſcipere eſſet deſciſcere à fide Dei & ſeu trãsfugas in eorum militiam tranſmigrare. Atq; hic maximè locum habet illud Chriſti, Qui mecũ non eſt, contra me eſt: & qui mecum non colligit, & ſpargit. Nam & inter humanos reges lex eſt, ut miles qui aliquid ab hoſte receperit reus fiat fractæ fidei. Vnde Paul. 1.ad Cor.10. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Ex quibus fit conſequens ut neque ad expellendos alios dæmones neq; ad illorum maleficia diſſoluenda & curanda licet aliud dæmonem inuocare. Poteſt enim unus alium pellere, quia non ſunt omnes ęqualis virtutis, ſed neq; hoc licet eò ꝙ aliquod eſſet beneficiũ quod ab illis recipere nõ poſſumus.

Gradus diuerſi.

Huius autem dæmoniaci conſortij gradus exiſtunt alij alijs nequiores: nam eorum adoratio ſummum obtinet idololatriæ faſtigium. Enimuerò quamuis reliquas creaturas pro Dijs colere, ut hoĩes & marmora ſacra immanis ſit idololatriæ impietas. indicibiliter ſceleſtior eſt dæmones colere, utpote qui ſummũ Dei odium in ipſum continenter exercent. Secundus pauloq; inferior gradus eſt, aliquã amicitiã ſeu inter pares cum illis cõtrahere. Solent ſe enim inſinuare tanquam incubos, & ſuccubos, deinde quaſi conſultores in rebus, quæ ſunt hominibus clariſſimæ, at-

mæ, atq; adeo ceu medici ad curãdos cor
porum morbos. Neq; verò in initio, quæ
ſua vafricies eſt, quidquam ab hominibus
viciſſim repoſcũt ut aſtutius eos ineſcare
valeant. Sed & hæc tñ ſocietas ad apoſta-
ſiam pertinet, grauiſſimumq; adeo pecca-
tum eſt. Tertius gradus eſt deinde remiſ-
ſior aliquid ab eis citra vllũ amicitiæ indi
cium petere, vel illos ad aliquid inuocare
ẽt ſi ſecuriſſimus ſis, nulla te amicitia cũ
illis colligare, & peius eſt cũ illis aliquid
paciſci etiam citra cultum vel adoratio-
nẽ, ſed tanquã hoſti dicere, affer mihi ta-
le aut tale auxiliũ, & reddam tibi hoc. In
ſumma omnis eiuſmodi ſocietas ob id
peccatũ eſt apoſtaſiæ, quod cũ hoſte Dei
contrahitur, & quaſi cum rege alterius re-
gni, quòd cœleſti aduerſatur & cum tali
hoſte, qui nullas poteſt inducias habere
belli, ſed continenter abſque ulla ceſſatio
ne aduerſus Deũ & nos pugnat, quaſi leo
rugiens quærens quem deuoret. Secunda
ergo concluſio in præſentiarum ſit, quod
poſſumus cum dæmonibus præcisè collo
qui & conuerſari tanquam cum hoſtibus
idq; dupliciter vel eos uirtutes Dei expel
lendo vt per exorciſmos facimus, uel cõ-
pellendo ad aliquod ſeruitium, ut Simon
& Iudas dæmones compulerunt ſuam ſta
tuam confringere, & Iaco. alium, ut Her
mogenem ad ſe adduceret.

Primum argum. S. Thom. Primum & tertium argumen. D. Tho.
facillima ſũt. Primum enim eſt Origenis
auctoritas ſuper Matth. loco ſupra citato,
dicentis, non eſſe ſm poteſtatem datam à
ſaluatore adiurare dæmonia: ſed Iudaicũ
eſſe. Hoc autem intelligitur de adiuratio
ne, quæ non fit virtute diuina ad dæmo-
nes compellendos: ſed per modum bene
uolentiæ uel deprecationis. *Tertium argum.* Tertium ue-
rò eſt quod adiurare aliquem uidetur ad
quandam ſocietatem pertinere, quam no
bis cum dęmonibus contrahere nefas eſt.
Ait enim Paul. 1. ad Corint. 10. Nolo vos
ſocios fieri dæmoniorum. Argumentum
autem hoc tantum conuincit quòd per
modum beneuolentiæ, non poſſumus il-
los adiurare; poſſumus tamen per uim cõ
pulſionis. Secundum autem argumentum
Argumẽta alia. ampliorem poſtulat ſermonẽ. Cui ut alia
nos duo adhibemus, arguitur ſic: Cũ ener
guminis à dæmonib⁹ obſeſſis licet nobis
colloquia conſerere. Nam & exorciſtæ &
circunſtãtes multa illos interrogãt. Imò
exemplo Chriſti docemur id eſſe licitũ:
quippe qui Mar. 5. à dæmone ſciſcitat⁹ eſt
quodnã eſſet illi nomẽ, qui rñdit, Legio,
Quapp D. Tho. q. 95. art 4. licitum eſſe au
tumat à dæmone ſua ſponte id offerente,
pp aliorum utilitatem, aliquid interroga-
re: hæc aũt oĩa ſpeciem cuiuſdam ſocieta-
tis præſeferũt: ergo eiuſmodi ſocietas nõ
eſt illicita. Secundò (qđ eſt arg. D. Tho.)
arguitur, Si licitum eſſet dæmones adiu-
rare licitum perinde eſſet necromanticis
ſuis incantationib. dæmones inuocare, cũ
tñ de hoc male audiant ſintque adeò iure
prohibiti. Tertiò denique arguitur, Si nõ
liceret dæmonum arte eorumq; reuelã-
tionib. vti, eò ꝙ non licet cum illis habe-
re commercium, ſequeret ꝙ neq; liceret
ariolari per aſtra. Nam quam ſæpiſſimè il-
luc ſe dæmones inſinuant ad reuelandum
futura, & occultos euentus: & tñ non pror
ſus huiuſmodi aſtrologi condemnantur,
nec ab ſcholis proſcribuntur. Primo argũ
ſubnotãtur exorciſtæ, in quibus profectò *Reſpon. primi argumenti.*
multa ſunt cauenda. Primum qđ maxima
ex parte neq; diuina uirtute, neque uerò
magica arte utunť ſed ſunt meri impoſto-
res, ut ego ipſe plurimorũ ſum oculat⁹ te-
ſtis: ſæpe.n. fingunt dæmonia inde eijce-
re, ubi nullũ eſt atq; adeo plurimæ mulier
culę dæmonio obſideri mentiunť lucri
cã: dicẽtes eſſe animas defunctorũ quas
infamant. Et iõ niſi aliquod interceſſerit
dæmonij documentum quod ſit efficax,
nulla eſt eis habendam fides, nempè niſi
dum lingua loquãtur peregrina uel adeò
immobiles exiſtant, ut multis hominũ vi
ribus dimoueri loco nequeãt. Præterea ne
que lõga inire colloquia cum illis licitũ
eſt. Fateor equidem, ut ad argumẽtum re-
ſpondeam vnum aut alterũ uerbũ interro
gare non eſſe mortale, ſed quædam uenia
lis curioſitas. Atñ longos ſermones cum
illlis habere, præterquam quod ad quandã
eorum ſocietatem urgere vř periculoſũ
eſt. Nam dæmones cum honori noſtro &
famę inſidientur, ſi aliquam fortè ueritatẽ
dicunt, non id faciunt niſi ad diffamãdũ
aliquem uel defunctum uel uiuum: & ſæ-
pe circunſtãtes. Vnde Chryſo. ſuper illud *Chryſo.*
Mar. 1. ubi Dominus ſpiritui immũdo di-
xit ob-

xit obmuteſce, & exi ab homine, Salutiſe
rũ hoc inquit nobis dogma datur, ne cre-
damus dæmonibus, quantumcunq; denun
tient ueritatem, Quocirca ſuperſtioliſſi
mum neq; ullo modo ferendum eſt, pete-
re a dæmonibus ſignum in teſtimonium
loci, vnde venit, aut ꝙ nunquam in homi-
nem à quo expellitur reuertatur: eſt enim
mendax & pater mendacij. Et ideo neque
illi, neq; ſuis ſignis & teſtimonijs vlla eſt
adhibenda fides: ſed ſolum uirtute Dei re-
pellendi ſunt. Interrogari autem quidquã
niſi à ſanctiſſimis uiris non debent, utpo-
te qui à Deo obtinere poſſunt ut eos ueri-
tatem fateri cõpellãt, ſicut faſſi ſunt Chri-
ſto ubi dixerunt eſſe legionem. Poſtremò
hic animaduertendum eſt quod quamuis
exorciſmus ſanctæ res ſint, & à Chriſto vſ-
que & apoſtolis originem ducant, non ta-
men tam crebrò ſperandi ſunt eorum effe
ctus quam tempore naſcentis adoleſcen-
Nota de exorciſmis. tisq; eccleſiæ. Nam cùm expulſio dæmo-
num per eccleſiæ miniſtros teſtimonium
ſit fidei, fit vt tunc temporis qñ opus erat
fidem per miracula ſtabilire, frequentius
eiuſmodi miracula ęderentur. Modo aũt
firmato iam religione, non ita crebrò con-
tingunt: neq; adeò tñ exorciſmorum reli-
gio contemnenda eſt. Circa ſm argũ me-
Varia Magorũ nomina. ditãda ſunt varia Magorum nomina, quæ
tam iure can. 26. quæſt. 5. q̃ iure ciuili. C.
de maleficis & mathematicis, atq; alibi ſę-
pe denotantur. Sunt .n. Necromantici ſic
dicti, quod in defunctorum cadaueribus
ſecreta rimãtur νέκρον enim idem eſt quod
cadauer, & μαντία diuinatio: uel ideò ꝙ
per artem Magicam mortuos ſuſcitare ſe
autumant. Hydromantici uerò qui per a-
quæ inſpectionem diuinant. Sicut & Chi-
romantici de manuum lineamẽtis de mo-
ribus hominum iudicant. Iam uerò Ne-
cromantici per Antonomaſiam dicuntur,
qui circulos faciunt & cęleſtes plagas ca-
ptant ad inuocandum dæmones. Hi autẽ
omnes ob id grauiſſimis cenſuris vtroque
iure condemnãtur, quod, ut ait in ſolutio
ne ſecundi D. Tho. magiam in hoc exer-
cent, & dæmoniorum adminiculo ad res
perdiſcendas vtuntur ſicuti & Aruſpices:
id eſt auium inſpectores & Phytones qui
de occultis reſpondent. Eſt .n. de omnibus
iſtis hæc regula præ oculis habenda quod
eorum incantamenta non atteſtantur, qđ
dęmones, ceu hoſtes tractent, vt diuina vir
tute eos a maleficijs arceant, ſed potius tã
quam familiares atq; auxiliares ſuos. Ter-
tium argumen. prolixioris egebat diſputa
tionis quam locus fert pręſens. Duo tamẽ *De Aſtrologis.*
de iſtis aſtrologis affirmantur. Prius quòd
per aſtrorum obſeruantiam, & domos ac
regiones quas ipſi delineant, quàmuis poſ
ſit effectus naturales ueluti pluuias & ſe-
renitates temporumq; ſucceſſus quadam-
tenus proſpicere, haud tamen accidenta-
rios effectus & euentus. Enimuerò cũ na-
tura ſemper certis determinatisque perio
dis eoſdem operetur effectus, non poſſunt
per cauſſas naturales contigentia depre-
hendi, ut quòd ab homine fodiente ſe-
pulchrum theſaurus fortè reperiatur, aut
quòd fulmine ſit quiſpiam vel alia extra-
ordinaria morte periturus. Et multominus
per eaſdem cauſſas futura cõtingentia vel
occulta deprehenduntur quæ ex mera no-
ſtra voluntate pendent: eò quòd intelle-
ctus & uoluntas incorporeæ potentiæ sũt
ac perinde ab impreſſionibus cœleſtibus
exemptæ. Nam corpus in ſpiritum nihil
immediate imprimit. Vnde Ariſt. 3. de ani
ma tex. 150. cõtra illos qui aiebant talem
ineſſe hominibus uoluntatem qualem in
die inducit pater virorum deorumque ſci
licet ſol vel cœlũ in die natali, ait in hanc
opinionem inde fuiſſe collapſos quòd ani
mam putarent eſſe ſenſum. Quapropter
cœli, cauſſa per ſe eſſe nequeunt actionum
liberi arbitrij. Et quàmuis imprimendo
in corpus humanum, poſſint circa comple
xiones aliquid facere, atque adeò circa ſen
ſus, qui cum ſint animæ organa, poſſunt il
lam quodammodo inclinare. Tamen quo-
niam ſenſuales uires vt 3. Ethi. auctor eſt
Philoſo. rationi obediunt, nulla inde ne-
ceſſitas libero arbitrio imponitur, ſed con
tra cœleſtes influxus poteſt homo opera-
ri. Atq; eo præſertim quod educationes,
& conſortia cum ijs aut illis hominibus, &
potiſſimum amor Dei & gehennę metus
atq; honoris cupiditas, & infamię timor,
& alia id genus multa poſſunt hominum
inclinationes & affectus permutare. Col- *Duæ concluſiones*
ligamus ergo cum D. Thom. 22. q. 65. art.
5 concluſiones duas quibus ad tertium ar-
gumẽtũ reſpondeatur. Prior, Licitũ eſt pęr

aſtrorum

aſtrorum inſpectionem de effectibus naturalibus quæ ordinario naturæ curſu fiunt aliquod iudicium captare ut de ſerenitatibus, de pluuijs, de peſtibus, deq; id genus tẽpeſtatibus alijs. Hoc.n. eſt de effectibus per proprias cauſas iudicare: ſicuti medici ex morborũ malignitate de futura morte iudicant. Poſterior neque de accidentarijs contingentibusque effectibus neque uerò de ijs quę in noſtro ſunt arbitrio per aſtrorum conſiderationem poteſt iudiciũ niſi fallaciſſimum ferri. Multoque minus ualent eos qui occultiſſimè crimen aliqđ cõmiſerunt illa ſciẽtia inueſtigare neque eorum qualitates & indicia quibus deprehendantur. Hæc enim aſtrorum aſpectus non produnt. *Auguſt.* Quare Augu. lib. 4. confe. Illos inquit Planetarios, quos mathematicos uocant, conſulere, Chriſtiana & uera expetit & amat. Hæc ille. Ratio autem eſt quòd dæmones cum homines uideant tã cupidos ſecreta agnoſcendi, atq; illos præſertim quorum ea intereſt ſcire, in eiuſmodi aſtrorum iudicia ferẽda omni ſolertia ſeſe ingerunt. Præterquam quòd eiuſmodi aſtrologi adeò ſemper & falluntur & fallunt, ut uix eos ſemel contingat unã ueritatem proferre. *Auguſt.* Quare idem Auguſt. 2. ſuper Geneſ. ad literam bono, inquit, Chriſtiano, ſiue Mathematici ſiue quilibet impiè diuinantium & maximè dicentes uera cauendi ſunt, ne conſortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant.

Meditatio de Aſtrologis maximè conſiderãda.

In his autem aſtrologis, ut lib. 5. dicere cœpimus, attentiſſimè inter eorum ſcientiam diſcernendum eſt & eiuſdem ſcientiæ uſum. Enimuerò quamuis eis gratis, imò contra veritatem demõſtratam concedamus quòd occulta poſſint per ſuam ſcientiam inueſtigare, nihilominus eius uſum ad hoc applicare, ut occulta crimina reuelent, eſt nouum peccatum idemq; mortale & grauiſſimum contra iuſtitiam. Eſt.n. occultos peccatores præter ordinem iuris infamare. Demus.n perinde aſtrologũ ſcire q̃s furtũ, aut adulteriũ, aut homicidiũ fecit, ac ſi ꝓprijs oculis vidiſſet, ꝓfectò nihilominus grauiſſimũ illis peccatũ eſt & Reipub. pernicioſiſſimũ, illũ detegere & reuelare. Præterq̃ ꝙ ad nihil aliud ualet, q̃ ut inter homines infamiæ & iurgia ſerãtur: q̃nquidẽ iudici neutiquam licet ſolo indicio aſtrologi contra quempiam procedere. Neque.n. tranquillus ſtatus Reipu. in hoc conſiſtit, ut occulta crimina, niſi ordine ſeruato iuris, inueſtigentur. Fac nullum crimen committi poſſe occultiſſimè, quin illico fieret manifeſtum, profectò neutiquam homines uiuere poſſent. Si autem aſtrologis ulla daretur fides, nullũ eſſet occultum. Igitur quãuis ueriſſima ſemper dicerent, ob hoc ipſum eſſent citius è Republica exterminandi, niſi ſe continerent ne vllum unquã infamia denotarent.

Condemnationes iuris aduerſus Magos.

Igitur ut rem tandẽ cõcludamus oĩa magorũ genera trino iure acerrimè condemnata ſunt diuino. ſ. Pontificio, & Cæſareo. Verba.n. ſunt Deu. 18. *Deut. 18* Qñ ingreſſus fueris terram quã dñs Deus tuus dedit tibi, caue ne imitari uelis abominationes illarum gentium: neque inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducẽs per ignẽ, aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atq; auguria, nec ſit maleficus nec incantator, neque q Phytones conſulat, nec diuinos, & q̃rat à mortuis ueritatem. Oĩa hæc abominatur Dñs, & ꝑ iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo. & Leuit. 19. *Leui 19* Non declinetis ad Magos, neq; ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini cum eis. Et c. 20. Vir ſiue mulier in q̃bus phytonicus, uel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: ſanguinis eorũ ſit ſuper illos. Hęc atq; alię id genus animaduerſiones frequentes extant in ueteri teſtamento aduerſus oẽs Magorum ſpecies. Erat.n. populus ille ſic ſitientiſſimus occulta perſcrutãdi & cognoſcẽdi, ac ſubinde in iſtud idololatriæ genus propenſiſſimus. Sed & lege euangelica eccleſia anathematis gladio idẽ genus hoĩum acerrimè impetit ut patet 26 q. 5. *26. q. 5.* per totũ, uidelicet can. ſi quis ariolos. & omnibus ſubſequentibus uſque ad can. nec mirum, arioli, aruſpices, ſtellarum curſus obſeruantes, & ſortilegi & incantatores, & augures qui Gentilium idololatriam ſequi uidentur: & pariter illi qui cum illis fuerint conuerſati, auxilia aliqua à ſuis artibus petentes, anathematizantur, excommunicantur, & ab eccleſia procul excluduntur. Et C. de maleficis, *C. de maleſic.* & mathematicis. l. artem geometriæ, & l. nullus aruſpex. & l. eorum. & l. nemo.

& in

& in ſumma per totũ titulum aruſpices & magi ſeueriſſimis legibus vindicãtur. Nã l. etſi. eculeo dediti iubentur ungulis ſulcantibus latera pœnas perferre proprio dignas facinore. & l. nemo. ſupplicio etiam capitis puniri iubentur. Accedunt & leges regni noſtri partita.7.tit.23. Hoc tñ aduotauerim quoſdã qui ſiniſtrè legẽ primam huius tituli intelligentes eam in fauorem Aſtrologorum allegare cõtendunt. Ait.n. lex, diuinationem, quæ fit per ſcientiam Aſtronomiæ nõ eſſe illicitã: ſanè cùm illa ſit vna ex ſeptem artibus liberalibus. Verba hæc tñ ſm tenorem duarum concluſionum quas proximè cum D.Thom.collegimus, interpretanda ſunt, uidelicet, ꝙ illa ſcientia eſt licita ad iudicandũ de pluuijs, aut peſtibus ac tempeſtatibus quæ aſtrorũ concurſu certitudine naturali eueniunt. Haud tñ lex intelligit eandem ſcientiam eſſe licitam ad iudicandum de accidentarijs effectibus aut de illis q̃ ex noſtra uolũtate pendent & multominus ad inquirendũ pſonas occultas, quæ aliquod peccatũ perpetrarũt. Imò hmõi Aſtrologos cũ Necromãticis, & Diuinatoribus & Mathematicis cõparat: quos ſubinde grauiſſimo iudicio condemnat. Et l.3. ſupplicio capitis plectendos cenſet. Et idẽ habetur inter ordinationes regni tit.8.c.4.l.1.& 2.

ARTICVLVS III.

Vtrùm liceat adiurare irrationalem creaturam.

POſtquam uiſum eſt tam Deum q̃ homines & dæmones adiurari poſſe, ſequitur poſtremò an irrationales quoque creaturas liceat adiurare, ſicuti locuſtas & brucum nubeſque atque alias tempeſtates. Et reſpondet D.Thom. ſuppoſitis diſtinctionibus duabus per tres concluſiones.

Diſtinctio.

Diſtinctio prior eſt, Adiuratio huiuſmodi, aut refertur ad ipſam irrationalem creaturam ita ut oratio & locutio ad illam dirigatur.

Prima concluſio

Et de hoc eſt prima concluſio. Vanũ eſſet irrationalem creaturam ſic adiurare, ut ſermo ad eam dirigeretur atq; hanc probant argumenta tria D. Tho. Nam cùm adiuratio non niſi per locutionem fiat, quam irrationales creaturæ percipere non valent, fruſtraneum eſſet illas adiurare. Deinde adiuratio illis tñ cõpetit, quibus cõgruit iurare irrationales aũt creaturæ iurare nõ poſſunt: ergo neq; adiurari. Ad hæc cũ duplex ut dictũ eſt, ſit adiurationis modus; ſ. & deprecatorius, & cõpulſorius, prior uanus eſt reſpectu irrationalium creaturarũ, vtpote quæ nullum habent ſuarum actionum dñium, ut prece moueri queant: Poſterior uerò ſoli Deo competit, cuius ſolius imperio, ut habetur Matt.8. obediunt uenti & mare: quare nos creaturis irrationalibus nihil imperare poſſumus.

Secũdus adiurationis modus.

Secundo modo fieri poteſt adiuratio, ut referatur ad eum à quo talis creatura agitur & mouetur nempè ad Deum & dæmonem quorum actione licet diuerſa rõne eiuſmodi tempeſtates nobis ingruunt. Enimuerò eadem eſt actio agentis & eius rei quæ agit & mouetur: ſicut motus ſagittæ, & ipſius eſt tanq̃ rei motæ, & ſagittantis tanquàm eam mouentis. Quapp motus tempeſtatis eſt motus ipſius tanquàm rei motæ, Dei autem tanq̃ primæ cauſſæ omnium naturalium actionum: & prætereà tanquam permittentis dæmonem eiſdẽ irrationalibus creaturis uti ad nobis nocendum. Hac igitur de cauſſa ſtatuitur ſecunda concluſio.

Secunda concluſio

Dupliciter iure poſſumus irrationalẽ creaturam adiurare. Vno. ſ. modo adiurationẽ per modum deprecationis ad Deũ dirigẽdo: & alio mõ dirigendo eã ad dæmonem per modũ cõpulſionis. Atqui prior modus pertinet ad eos qui diuina inuocatione citra exorciſmos miracula faciunt: ſicuti de Simone & Iuda legitur qui dracones adiurarunt. præcipientes eis ut in deſertũ ſecederent, poſterior uerò pertinet ad exorciſtas.

Tertia concluſio

Tertia concluſio: Nequaq̃ licet dæmones in eiuſmodi euentibus adiurare quaſi auxiliũ ab eis implorando. Poſſet.n. ut modo dicebamus vnus dæmon alium arcere, & dæmones q nubila colligunt rogatu noſtro ceſſare, ſed hoc eſſet eos ut Deos colere, quòd ingens eſſet apoſtaſiæ crimen.

Secunda & tertia concluſiones certiſſimæ ſunt, neq; ullũ præſeferunt dubiũ qđ ſit diſputatu dignum. Prima uerò quamuis nihilo ſit minus certa, eſt tñ memoriæ penitus contra quorundam abuſum commẽdanda. Nempè ut in eiuſmodi adiurationibus, quas vulgus coniurationes appellat, bruci,

brucі, locuſtarum, & nubiũ adiuratio non ad hmõi res dirigitur: ſed uel ad Deũ per modum deprecationis, vt dignetur noſtri miſereri, dæmoneſque cohibere, qui eius permiſſu eiuſmodi tempeſtates in nos ob moliuntur. Et hic eſt optimus omnium modus eiuſmodi cladibus occurrendi. Quòd ſi adhibeantur exorciſmi, nõ intelligantur aduerſus res irrationales dirigi, ſed aduerſus dæmones, ut in uirtute Dei ceſsẽt nobis eſſe infeſtos. Hoc aduerſus illos adnotauerim, qui potius impoſtores, & incãtatores ſunt quam exorciſtæ: nẽpè qui cum nubibus & locuſtis, & brucis, cũque alijs eiuſmodi beſtiolis pugnare contendunt, ac ſi eorũ colloquia perciperent, aut in ipſarum nubium aut locuſtarum poteſtate eſſet ceſſare. Quin uerò litem cum locuſtis conteſtantur, patronoſq; & aduocatos & procuratores illis creant, qui cãm ipſarum defendãt, illaſq; coram iudice accuſant: à quo conuincuntur, condemnantur, anathematizantur, & excommunicantur: cùm ipſi potius adiuratores excommunicandi eſſent, atq; in ultimas inſulas relegandi. Nam ſi contra uermiculos loquuntur, quid illi intelligunt? Sin uerò contra dæmones, quid opus eſt illos ordine iuris oppugnare? Sanè cũ noſtri ſint publici hoſtes, qui nullo iure, ſed ſolam ſuam nequitiam in nos exercent. Atq; adeo tanquam manifeſtarios inimicos noſtros ſola uirtute Dei armatis licet nobis illos propulſare. Haud ergo iudices & eccleſiaſtici & ciuiles (nam utriuſq; res incumbit) in huiuſmodi impoſtores, & præſtigiatores animaduertere negligant: quippe qui religionem Chriſtianam irriſioni exponunt.

FINIS LIBRI OCTAVI.

FR. DOMINICI SOTO,

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Nonus De Juſtitia & Jure.

PROOEMIVM.

IN ſeptimo libro, vbi religionis argumentum ingreſſi ſumus, de uoto à nobis diſputatum eſt: nempè de his quæ homo Deo ſuapte ſponte pollicetur, atque adeo de ſacerdotibus qui diuinis peragendis ſacrificijs mancipantur, in proximo de iurandi religione. Subſequitur ergo ſecundum ordinem ibidem propoſitum, vt de illis dicamus quæ mortales religionis uinculo eidem Optimo Deo reddere conſtringuntur: vtpotè de oblationibus ac de decimis, quæ ſubſtantia ſunt & alimonia ſacerdotum: ac ſubinde de uitio ſimoniæ, quo aditus eiuſdem ſanctæ Eccleſiæ pollui ſolent. Oblationum autem decimarumque tractationem nequimus aliunde aptius ac ſubinde pulchrius auſpicari, quam ab earum radice & fundamento nempè à ſacrificijs, quæ non modò Chriſtiani, verùm uniuerſi mortales Deo ſuo iugiter offerre tenentur. Eſt enim ſacrificium, oblationem ſuprema ad quam reliquæ vniuerſæ referuntur. Quare duas ſacrificiorum quæſtiones præmittere operæpretium duximus: vnam in genere, atque alteram in ſingulari.

QVAESTIO I.

DE SACRIFICIO IN GENERE.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 85.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deo ſacrificare ſit de lege naturæ.

PRIMVS igitur articulus quæſtionis de ſacrificio eſt, vtrũ ſacrificiorũ oblatio ſit de iure naturæ. Arguitur nanque negatiue. Ea quæ ſunt iuris naturę, cunctis ſunt mortalibus communia: ſacrificia aũt Deo offerre non fuit ſemper vniuerſis mortalibus cõe & unum. Abel namq; legitur obtuliſſe de grege ſuo: Cain verò de terræ frugibus. Atqui Melchiſedec, vt Geneſ. 14. relatum eſt, panem & vinum: alij verò alia animal: ergo ſacrificiorum oblatio non eſt de iure naturæ. Secundò: Ea quæ ius naturæ docet, minimè credere licet iuſtos homines præterijſſe: de Adam autem nuſquam ſacrificium obtuliſſe legitur: neque uerò de Iſaac: cùm tñ de eodem primo parente. Sapientia ipſa cap. 10. cõteſtetur eduxiſſe eũ à delicto ſuo: vbi potiſſimum ſacrificij oblatio uidebatur congruere. Tertiò: Sacrificia, vt 10. de ciuita. Dei, auctor eſt Aug. in quadam ſignificantia offeruntur: ſignificare aũt quod uocibus primum (vt 2. de doctrina Chriſti. idem eſt auctor) deinde rebus congruit, humano beneplacito inſtituitur: non ergo ſacrificia a lege naturæ dimanarunt, ſed à iure humano. In contrarium autem eſt ꝙ omni ætate ſemper fuit apud cunctos mortales aliquod ſacrificandi ſpecimen: quod autem mortales omnes docti ſunt, natura magiſtra didicerunt.

Primum argum. à parte negatiua.

Argu. 2.

Argu. 3. *Auguſt.*

Cum res ſit per ſeipſa euidens, ſacrificia, ſeu Deorum ſeu ueri Dei, ab ipſo ſtatim mundi primordio more & vſu inter mortales celebratiſſima: ſuperuacaneum fuiſſet quærere an fuerint. Sed prima q. de eorum fonte & origine inſtituitur: nempè vtrum ſit hoĩum inuentum, an potius documentum naturæ. Vbi primum oĩum non eſt prætereundum, vt res ipſa, ſolenniſſima ſemper Latinis fuit, ita & nomen eiſdem eſſe receptiſſimum. Eſt.n. ſacrificiũ idem quod factio ſacri: & ſacrificare idem quod ſacra facere. Quapropter, vt ſcienter D. Tho. præſenti q. artic. 3. adnotauit, ſacrificium nõ idem eſt prorſus quod oblatio. Nam quidquid in Eccleſia offertur oblatio dr̃, etiamſi nihil circa rem ipſam fiat. Sicut dum offeruntur nummi, aut panis, aut res aliæ: ſacrificium aũt non fit niſi vbi circa res ipſas Deo oblatas aliquid exercetur. Quales erant priſcis animalium immolationes: & nobis dum ſacroſanctum panem benedicimus, frangimus, & conſumimus: hoc.n. eſt ſacra facere. Vnde apud gentes præter ſacerdotes ſacrificia offerẽtes, erant ſacrifici qui illa exercebant opera. Eſt ergo ſacrificium, peculiare ſacerdotum munus. Ad qõnem igitur unica concluſione reſpondetur. Sacrificiorum oblatio non ſolùm diuini iuris eſt & humani, verùm & ex eorum numero, quæ in iure naturæ ſunt poſita. Probatur: Ratio ipſa naturalis magiſtra ex his quæ in ſe homo experitur eum planè docet alicui ſuperiori eſſe ſubditum. Miſeriæ namq;, ærũnæ, & calamitates quibus indeſinẽter affligatur, cum cõmonefaciunt aliunde ſibi, hoc eſt deſuper opẽ ferri. Atq; adeo ſentit aliquem ſurſum exiſtere cuius auxilijs egeatur, idq;, quidquid ſit, omnes pro Deo habent. Rurſus & ex rerum ipſa natura diſcit ſublunaria hæc quia cœlorum influentiã ſuſcipiũt eiſdem eſſe loco ſubdita, eadẽq; ratione terram cæteris elementis: vtpotè quorum rore aereque iuuatur: ac perinde ſe etiam ipſum Deo, cuius ope uiuit, ſubiectionem debere atque honorem. Modus autẽ ſenſuali homini congruens eſt, ut reuerẽtiam quam Deo debet non mõ intus aĩo referat, uerùm & ſenſibus ſignis eandẽ foris exhibeat. Hac igitur naturali ratione docti atq; admoniti ſunt uniuerſi mortales qualicumq; ratione Deum nouerint, eidem ſacrificia offerre, in ſignum debitæ reuerentiæ & ſubiectionis. Quemadmodum & inter hoĩes mos ſubditorum eſt, dñis, quaſi eorum dñium confitentes, munera offerre: hoc autem ipſum in præſentiarum

Quid ſacrificium D.Tho.

tiarum ſacrificij nomine intelligimus. Fit ergo noſtra concluſio conſequens: nempè ſacrificiorum oblationem eſſe de iure naturæ. Et eſt notanda concluſionis perſuaſio quæ non de ſacrificio tm̃ quæ mente intus offertur procedit, ſed etiam de externo. Nam etſi uerus Dei cultus qui ſpiritus eſt cordiumq; inſpector, intus in corde potiſſimum conſiſtat, iuxta illud Pſal. 50. Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus: id quod tum Chriſtus ipſe Ioannis 4. teſtatur dicens, Venit hora & nunc eſt quando ueri adoratores adorabunt, in ſpiritu & ueritate: tum etiam Apoſtolus 1. ad Corinth. 14. Orabo ſpiritu, orabo & mente: tñ cum nos corporei ſimus, utroque nomine debemus eum colere. Ex his utiq; colligitur quantum ad Dei cognitionem attinet, neq; externum ſacrificium eſſe neceſſarium, neq; uerò uocalem orationem, ueluti inter homines, quibus non niſi externis ſignis aliena corda innoteſcũt. Neque uerò externus cultus laudi datur niſi quatenus ad internum refertur. Attamen non ideo non eſt magno pretio æſtimandus. Valet. n. tum ad excitandum, tum ẽt ad teſtificandũ mentis affectũ. Quare ſuo non caret egregio merito. His namq; quæ ex aĩo redundant, debitum Deo ẽm noſtram naturam perſoluimus. Quare ſanctè inſtitutum eſt vt publicitus in tẽplis res diuina celebriter fiat. Arguat uerò quiſpiam contra concluſionis rõnem ſic: Naturalis ratio, etſi nos noſtrorum defectuum admoneat, tñ nõ ab altiori principio nos docet ſubſidia nobis prouenire q̃ à naturalibus cauſſis. Nam ſi lumen dumtaxat naturale conſulas, q̃tum ad corpus per orbes cœleſtes naturales philoſophi docuerũt nobis eſſe à natura prouiſum: quantum verò ad animi cognitionem per intellectuale lumen: ſed quantum ad effectus per liberum noſtrum arbitrium. Reſpondetur quòd vbi naturalis ratio omnibus eſt nebulis expurgata, clarè monſtrat hæc ipſa natura lia adminicula non nobis ſufficere ad medendum omnibus miſerijs quas corpore & animo patimur: atq; adeò ſaltem in cõfuſo aliam indicat ſuperiorem cãm quam homines pro Deo habent. Quòd ſi aliquæ reperiantur tam barbaræ nationes quæ nõ niſi vel cœlorum, vel alia inferiora præſidia cognoſcunt, ſolari ſyderi, aut cuipiam alteri creaturę honores pendunt diuinos, ac ſubinde ſacrificia. Concluſio ergo cum ſua ratione adeò eſt lumine naturali nota, ut nulla unquam fuerit natio quæ non Deum coleret, ſacerdoteſq; haberet, atq; adeò ſacrificia. Duo. n. hæc paria cogitare ſoleo quibus oĩs ſemper conſtitit Reſpublica: uidelicet ſacrificium & ſacerdotiũ: lex & gubernator, Nam Reipublicæ inſtitutor quẽ primum illico ſcopum ciuium oculis præfigere cõſueuit, fuit Deus quem populus veneraretur, & a quo ſubſidia poſceret. Mox, quibus coleretur, ſacrificia inſtituere. Deinde leges condere eidem religioni congruas ac ſubinde magiſtratus penes quos ſita eſſet legum cuſtodia. Sic enim Liuius tradit, Numam illum ẽm Romanorum Regem inſtituiſſe Rempu. Vnde Ariſt. 6. Ethi. cap. vlt. inter magiſtratus ſine quibus conſtare nequit Reſpu. connumerat ſacerdotes qui publicis ſacrificijs addici debent, quorum quidem præſidentes, tum rege ſacrorum dicuntur, tum Põtifices Max. Idque repetit lib. 7. cap. 8. vbi in primo magiſtratuum gradu eoſdẽ collocat ſacerdotes. Et Ethic. 8. cap. 9. ad rationem alludens noſtræ concluſionis, ait ſacrificia vetuſta poſt perceptionem frugũ fuiſſe fieri ſolita. Quòd ſi hiſtorias tã noſtras quàm profanas perluſtres, ſtatim ab orbe cõdito, Abel, Noè, ac Melchiſedech, in lege naturæ uideas oblationes, & ſacrificia obtuliſſe. Et ante legem datam, Abraham etiam & Iacob. Et in ſacra præterea hiſtoria, Geneſis. 47. extat ſacerdotum Ægyptiorum memoria, qui erant regalibus priuilegijs inſignes.

Paulus. *Corollarium.* *Solutio*

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quòd ſacrificiorum oblatio, ſi eam in genere mediteris, cunctis fuit gentibus ſemper communis: quòd autem his uel illis uterentur, conſtitutiones fuerũt humanæ ſecundum hanc, aut illam Dei cognitionem quam unaquæq; gens attingebat. Hac enim ratione dicebamus libro proximo, & ſecundo, humanas leges à naturali deriuari: ſcilicet per modũ determinationis generis ad ſpecies. Eſt enim lex naturæ ut malefactores ſupplicio plectantur: quòd autem hoc aut illo, lex ſanxit humana, ſecundum cuiuſq; nationis ingenium.

Ad primum ar.

Ad terti um arg. Et idem eſt de cultu, & ſacrificijs. Et per hoc reſpondetur ad argumentum tertiũ, videlicet quòd ſuos ſignificare conceptus, naturale eſt hoĩ: his aũt, aut illis vocibus & ſignis, cuiuſlibet eſt nationis placitum.

Ad secũ dum ar. Ad ſecundum verò reſpõdetur non eſſe dubitandum, quin Adam & Iſaac, ſicut & cæteri iuſti, ſacrificium obtulerunt: maximè cùm Adæ ſua innotuerit culpa, atq; Iſaac ſua ẽt originalis: quæ quidem culpa ſecundum Gregor. antiquis patribus per ſacrificiorũ oblationes remittebatur. Sed non opus fuit vt vniuerſa in ſacram hiſtoriam eſſent relata. Et fortè conſultò. Nam cùm in Adam initium habuerit culpa, non eſt tamquam oblator ſanctificantis hoſtię nominatus: ſed filij ſui Abel & Cain in quibus ſacrificiorum diſparitas quæ ſemper fuit in orbe placentium & diſplicentium Deo, notata fuit. Sacrificij autem quod Iſaac obtulerit, ideo forſan non habetur in ſacris memoria, quòd ipſe fuit a patre in ſacrificium oblatus, tamquam hoſtiæ Chriſti prognoſticum, quod vniuerſorum apex radixq; fuit.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.

QVoniam dicere viſi ſumus, Deo, cuius ope indigemus, ſacrificia à nobis deberi, arguitur quòd nõ illi ſit ſoli ſacrificijs litandum. *Primum argu.* Sancti homines, iuxta verbum Petri in 2. Canonic. diuinę efficiũtur conſortes naturæ. Præterea Angeli, ut patet Iob 1. filii Dei nominãtur: ergo vtriſque decet ſacra litare. *Argu. 2.* Secũdò: Maior illis quàm terrenis principibꝰ debetur honor: ſed homines principibus honores deferũt & munera offerunt: ergo licitum eſt, ut ſanctis ſacrificia fiãt. Eo potiſſimum quòd aras illis templaque & altaria erigit Eccleſia. In contrarium eſt illud Exod. 22. Qui immolat Dijs, occidetur, præterquam Domino ſoli.

Conclusio negatiua. Ad quæſtionem ſimplici concluſione negatiua reſpõdetur. Nemini præterquam vni ſummoque Deo fas eſt ſacrificia immolare. Concluſio præter allatũ teſtimonium triplici ratione probatur. *Prima ratio conclusionis.* Prima autem ex ſuperiori facile colligitur, Dictũ enim eſt ſacrificium exterius, ceu teſtimonium offerendum eſſe interni illius quod eſt in anima: nam religio exterior in hoc potiſſimum ſeruit, anima verò ſe illi in ſacrificium addicit, penes quem, vt dicebamus, ſitum eſſe cognoſcit ſuam pręſidium & ſubſidium: ille autem ſolus eſt Deus: ergo illi tantum ſacrificia debentur. Probatur hæc poſtrema præmiſſa. Homo ſicuti & rerum unaquæque præter Deum & ab aliquo principio emanare ſe cognoſcit, & in aliquem vltimum tendere finem, qui ſua eſt ſuprema fœlicitas: Deus autem ſolus eſt & principium hoc, & ſubinde finis, atque adeò ab ipſo ueluti à primo fonte, & qdquid habemus recepimus: & ad id quò tendimus adiuuamur. Soli ergo ipſi fas eſt ſacrificia libare. Accedit ſecũdò ꝙ illi tm̃ licitum eſt ſacrificare apud quem licitum eſt orationibus noſtris ac precationibus accurrere, tanquam ad illum vnde nos, noſtraq; vtriuſq; hominis ſalus pendet. *Secunda ratio.* Hac autem ratione ſolũ Deum oramus, vt noſtri miſereatur, nobiſq; opẽ ferat. Ad idẽ facit tertio exemplum quod inter hoĩes cernimos. *Tertia.* Regi. n. ſũmo Reipublicæ capiti, illi dicati ſunt honores: quos alteri inferiori deferre, crimen eſſet læſæ maieſtatis: debet. n. præ ciuibus cunctis in ea eſſe excellentia, ut ei quempiam exæquare, citra eius iniuriã fieri nequeat. Hæc igitur nos concluſio docet, ſacrificare, officium eſſe cultus latriæ, hoc eſt ſeruitutis & ſubiectionis quæ ſoli Deo debetur. Id cuius nos Paulus ad Roma. 1. planè curauit admonitos: *Paulus.* vbi impudentiſſimam illam gentium idololatriam obiurgabat, araſq; eorum, & lucos, ac ſubinde nefaria ſacrificia abominabatur: quæ cum honores eſſent immortali Deo iure proprio debiti, vilibus creaturis impendebant. Et eſt præterea concluſio Diui Auguſtini 10. de Ciuitate Dei: *Auguſt.* quam c. 4. & ſubſequentibus luculenter ediſſerit: vbi rationes D. Thomas inſinuat. Deus namque ſacrificia nõſtra non ideo quod illis indigeat à nobis expoſcit: eſt enim, teſte Dauide. Deus qui noſtrorum nullatenus bonorum eget: ſed ſignificationis gratia. Primum ſcilicet, vt exterioribus rebus uera cordis ſacrificia expromamus. Vnde ſacrificiũ inquit, viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum eſt: hoc eſt ſacrum ſignum. Interna aũt ſacrificia

ficia proteſtationes eſſe debent, quibus Deum profiteamur, eum eſſe unum, à quo ſalus noſtra, totaque rerum ſumma, ac demum ſuprema noſtra fœlicitas pendet. Quare dum peccamus, confitentes cum propheta ei ſoli peccaſſe, corda noſtra cōterimus & contribulamus, atq; orationes ei ueluti ſuauiſſimū incenſum adolemus: cuius utiq; ſacrificij ſigna erant illa quæ ſub antiqua lege in uictimis atque incenſo offerebātur. Vbi profectò egregiè ſacer ille pater uerſiculum illum pœnitētis Dauidis interpretatur: Si uoluiſſes ſacrificiū, dediſſem: utiq; holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Admonet.n. nos propheta ea ratione Deum nolle ſacrificia qua vulgus eum uelle arbitratur .ſ. quòd in pecudum trucidatione delectetur: aut quod illis cibis indigeat: quas quidem dementiū cogitationes in alio Pſal. retundit dicens: Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt.n. orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum: aut ſanguinem hircorum potabo? Quaſi diceret: Ego qui dem eſurire non poſſum, & idō tauris tuis & hircis in cibum non egeo. Neq; uerò ſi eſurire poſſem, tuo indigerem paſtu: nam meus eſt orbis terræ & plenitudo eius. Nō ergo hac ratione uult ſacrificia. At quia non oīno ea renuit ac deſpicit, ſed grata habet, tanquam ſigna ſpiritualis ſacrificij, ſubdit: Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus, &c. Per hæc ergo ratio elucidatur priſcorum ſacrificiorum: nempè immolationis animalium, emiſſionis hirci, ac cæterorum. Ratio inquam erat quòd non offerebātur tamquam res ſimplices: ſed tanquam ſigna. Duo autem ex his fiunt reliqua dubia. Prius de ſacroſancto ſacrificio altaris noſtri, quod re uera non tantùm vt ſignum à nobis offertur, ſed ueluti res nullo æſtimabilis pretio, ſanè cùm Deo Deum ipſum in pretium debitorum noſtrorum offeramus, ut quæſtione proxima dicturi ſumus. Ad hoc autem reſpōdetur, rationem huius immenſæ hoſtiæ longè eſſe à reliquis diuerſam: nam eſt commemoratio pretij humanæ redēptionis. Tametſi nihilominus ſignum ſit ſeruitutis noſtræ, quo profitemur totum noſtrum genus,

Ratio ueterum ſacrificiorū

Prima dubitatio.

Solutio

tum præuaricatione in Deum fuiſſe collapſum, tum eius beneficio ſeruatum: atque adeò eiuſmodi expiatione in eius gratiam reuocatum. Sed de hoc ſtatim latius. Alterum uerò dubium eſt, quòd uidentur Christianorum mores præſenti concluſioni contradicere: nam & Deiparæ virgini cæteriſq; diuis in more nobis eſt munera offerre, locaq; habere deſignata quorum deuotione diuerſis ſanctis noſipſos noſtraque offerimus, atq; id etiam ſub forma ſacrificij: nam & ſanctis thura adolemus, & cereos incendimus, & reliqua facimus quæ imaginem præſeferunt ſacrificij: Hoc autem dubium, argumentorum reſponſa diſſoluent.

Dubiū 2.

Ad primum igitur reſpondetur quòd etſi angelis ac ſanctis diuinitatis nomen per Dei grām communicetur: iuxta illud. Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes: nempè in filiorum ordinem adoptati: tñ hæc non eſt diuinitas per naturā & æqualitatem Dei. Quare nemini præter ipſum par eſt honores deferre diuinos: atq; adeo neq; ſacrificia facere ratione iam dicta. Et ex hoc deriuatur ſolutio argumēti ſecundi: nempè quod etſi principibus humanis maiora offerantur, quàm quæ antiquitus, & præter ſacrificium altaris modo offeruntur Deo: tamen pretioſitas ſacrificij nō æſtimatur ſecundùm rem quæ offertur, ſed ſecundùm cultus ſubiectioniſque ſignificationem: & ideo ſicut illa qua homines Deo ſubdūtur, obedientia & veneratio nemini præter ipſum impendi poteſt, ſic nec ulla ſacrificij ceremonia. Ad tertium reſpondetur, ex hac ueritatis confeſſione nullatenus fieri conſequens, ut non modò hæretici, uerum & alij arbitrātur qui nolunt illo nomine cēſeri, ullam idololatriç imaginem hac religione palliari, quòd diuis munera offerimus: nam in primis illa non ſunt ſacrificia ſed mære oblationes. Etenim uerum ſacrificium altaris ſoli Deo offerre fas eſt. Vnde Augu. 8. de Ciuita. Dei: non conſtituimus martyribus templa ſacerdotalia, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Vnde ſacerdos non dicit, offero tibi ſacrificiū Petre uel Paule: ſed Deo dicimus, Accipe oblationem quam tibi offerimus. Sanctorum autem memoria fit in Miſſa tum

Ad primum ar.

Ad ſecū dum ar.

Ad tertium arg.

Auguſt.

quia de eorũ uictorijs Deo gratias referimus, tum quia eos oratores atq; interceſſores noſtros apud eundem Deum noſtrũ conſtituimus. Præterea & ſimplicia manuſcula quæ ſanctis offerimus, in Dei laudẽ & honorem referimus: quippe qui amat in ſanctis ſuis laudari, quatenus eius ſunt filij ad æternam iam hæreditatem recepti. quemadmodum quo regis famulos honore dignaris, regem ipſum colis. In ſumma ſicuti ſanctos ſola duliæ adoratione colimus, non latriæ: & oratione pulſamus non vt noſtri miſereantur, ſed ut pro nobis orent: eodem interſtitio oblationes illis facimus, non ſacrificia. Hinc fit abſurdè eos errare qui licere negant & eleemoſinas in honorem Virginis & ſanctorum, aut petere aut porrigere. Nam primum aliud eſt quàm gratitudinis uirtus ſi ſanctorum ipſorum amore eleemoſinas ob id conferamus, quòd noſtri ſunt interuentores apud Deum, vt ſuo charitatis officio par rependamus. Et prętereà eleemoſinæ quas in honorem ſancti pendimus, perinde ac de alijs oblationibus dictum eſt, in Dei honorem cedunt.

Licitum eſt eleemoſinas in honorem uirginis ac ſanctorũ petere et porrigere.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſacrificiorum oblatio ſit ſpecialis uirtutis actus.

POſtquam uiſum eſt de ſubſtantia & obiecto, ſeu fine ſacrificij, quærit̃ quã latè pateat. Primum in hoc articulo quantum ad actus an uidelicet omnia opera omnium uirtutum, ſint ſacrificia. & ſubinde articulo ſequenti quantum ad perſonas, quæ ad ſacrificia obligantur: vtrum vniuerſi mortales ad hoc obligentur. Quęritur ergo utrum offerre ſacrificia ad ſpecialem pertineat uirtutem. Arguitur enim negatiuè primum ex Paulo. Admonet quippe ſic nos ad Roman. 12. Exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentem, Deo placentem, &c. & ad Hebræ. ulti. Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Exhibere autem corporum membra in hoſtiam, ad corporis affectionem attinet, cuius maceratio per plures ſit uirtutẽs nempè per abſtinentiam & ieiunium, per caſtitatis continentiam, & per fortitudinem in martyrio. Et pariter beneficentia quæ officium eſt charitatis, per miſericordiam exercetur & per liberalitatem: non ergo ſacrificare officium eſt ſingularis uirtutis ſed omnium. Huc ſecundo accedit Augu. lib. 10. de ciui. Dei: vbi ait uerum ſacrificiũ eſſe omne opus quod agitur ut in ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Adde tertiò quòd ſacrificium id omne cenſetur quod offertur Deo. Offerimus ei autem tum mente deuotionem & orationem, tum etiam corpore res: ut decimas, primitias & holocauſta, &c. quæ uariarum ſunt uirtutum officia. In contrarium eſt quòd ſingularia præcepta non dantur niſi de actibus ſingularis uirtutis: & in Leui. ſingularia ſunt de ſacrificijs poſita.

Primum argu.

Argu. 2.

Auguſt.

Argu. 3.

Veritatem huius quæſtionis pluris iam propter Lutheranos ſcire refert, quàm ipſis temporibus referebat. Negant enim non minus obſtinanter quàm impudenter aliquod eſſe familię Chriſtianæ ſingulare ſacrificium, ad certã attinẽs uirtutẽ & cultum: ſed dicũt omnia uirtutum omnia nihil aliud eſſe quam ſacrificia quędam: atq; adeò in Chriſtianiſſimo nullum dignoſcunt ſingularem ſacerdotum ordinẽ: ſed aiũt uniuerſos Chriſtianos utriuſq; ſexus eſſe promiſcuè ſacerdotes, iuxta uerbum Petri, in ſua prima Canonica, vniuerſos appellantis regale ſacerdotium. Ac perinde inficiantur ſacroſanctum altaris ſacramentum eſſe ſacrificium. De quo quidem expugnando errore conſtituta hic nobis eſt proxima, quæ ſubſequitur quæſtio, vt hic articulus eiuſdem ſit quæſtionis ſubſterniculum r̃ndetur ad præſentem quæſtionem tribus concluſionibus. Prima: Sacrificiorum oblatio ſecundum ſuam propriam rationẽ, eſt actus ſpecialis uirtutis: nẽpè religionis: ſuam inde nãciſcens laudem, quòd in diuinam ſit reuerentiam. In hoc enim: ut lib. 2. dictum eſt propria ratio religionis conſiſtit. Secunda: Cuncta officia uniuerſarum uirtutum participatiuè & ab extrinſeco quatenus p religionis uirtutem in diuinum honorem & cultum referuntur, ſunt quædam ſacrificia. Exemplo ambæ ſimul concluſiones pateſcunt. Virtutũ ſingulæ ex ſuis proprijs obiectis ſortiuntur ſpeciem: ut alia ſit fortitudo: & alia iuſtitia: & ſic cæteræ. At uerò dũ per chari-

Lutheranorum error.

Prima concluſio

Secunda concluſio

Rõ utriuſq; concluſionis

charitatem referuntur in Deum, quandam charitatis ſpeciem participant: ſed nihilo minus charitas ſuum habet proprium obiectum & actum, qui eſt Deum ſub ratione bonitatis eius diligere, ac ſubinde eadem ratione proximum. Similiter in uitijs furtum per ſe eſt peccatum: attamen dum fit propter mœchiam quandam inde maculam eiuſdem vitij contrahit. v. 5. Ethi. auctor eſt Ariſt. Pari ergo modo ꝓprium religionis obiectū eſt, Dei excellentia & omnipotentia nobis opitulandi, quā ſacrificijs & hoſtijs proteſtamur: ſignificantes nos illi eſſe ſubditos, & tanq̄ domino tales debere honores. Quapropter corda noſtra altaria ei conſtituimus, in quibus & per pœnitentiam cruentas peccatorū victimas ei cædimus, & per fortitudinē pro eius veritate martyrio nos conſecramus: & per charitatis feruorē incēſum ei adolemus: ac perinde per miſericordiam eius amore pauperibus ſubuenimus, & per temperantiam corpora maceramus. Cum hęc inquam omnia in Dei cultum & honorem virtute religionis referimus, ſacrificiorū rationem participant. Et hoc pacto intelligendus eſt. Aug. lib. allegato De ciuitate Dei. c. 4. vbi quædam horum exempla congeminat. Et illud Oſeæ vltimi. Reddemus vitulos labiorum noſtrorū. Et ad Hebr. vlt. Per ipſum (.ſ. Chriſtum) offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo: hoc eſt fructibus labiorum, eius celebrantes nomen.

Ari. Ethi.

Tertia concluſio

Tertia concluſio: Sunt tamen actiones quædam & officia quæ nullam habent aliunde laudem quàm ꝙ in diuinam reuerentiam ſignificandi gratia exhibentur. Et hæc maxime propriè dn̄r ſacrificia. Exempli gratia: Eleemoſinas erogare, temperatè ac fortiter agere, ēt ſi non per uirtutem religionis ſacrificia fierent, eſſent nihilo minus per ſe virtutes. Attn̄ vetus illa animalium occiſio, & aſperſio ſanguinis, pinguedinumq; incenſio, ſi ſignificationis rōnem ſemoueas, nullam per ſe haberēt uirtutis rōnem: & ideo hæc peculiariter dn̄r ſacrificia, quaſi non aliam promerentia q̄ religionis laudem.

Ad argumenta ſa ctio.

Argumenta igitur in contrarium allata, per has tres concl'ones diſſoluuntur. Probāt enim officia aliarum uirtutum eſſe, non intraneè ſuapteque natura ſacrificia, ſed extrinſecus propter relationem in reuerentiam Dei. Quo tamen non obſtante, ſacrificandi munus officium eſt ſpecialis virtutis religionis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uniuerſi mortales ad ſacrificia teneantur offerenda Deo.

Poſtquam viſum eſt quomodo ſacrificandi uirtus cæteris virtutibus imperet, utpote quaſi in ſuum ipſius finem eas referens, videre reſtat q̄ latè ſe ad omnes mortales extendat. Arguitur nihilominus à parte negatiua: Inde ſacerdotes nomen trahunt quod litandis ſacrificijs ſunt adſcripti, nō autem omnes ſunt ſacerdotes: ergo neq; omnibus incumbit ſacrificandi munus. Secundo ſacrificare proprium eſt populi ſub lege Dei peculiariter agentis. Nam ut ait Apoſtolus ad Rom. 3. quæcunq; lex loquitur, his qui ſub lege ſunt, loquit: & lex uetus fuit ubi primò populus eſt: ad ſacrificādum verò Deo inſtitutus, ut patet in toto Leuitico: ergo gētiles q ſola viuūt lege naturæ: ad nulla tenētur ſacrificia. In contrarium aūt eſt quòd ſacrificijs Deum reuereri ac uenerari eſt de lege naturæ: ad ea autem quę ſunt legis naturæ, vniuerſitas mortalium tenetur.

Primum argu.

Secundū argu.

Paulus.

Duplex ſacrificij genus.

Ad quæſtionem ſub diſtinctione, quatuor conclonibus rn̄detur. Eſt enim ſacrificium aliud intraneum qd̄ mente immolatur: aliud verò extraneū qd̄ re foris exhibetur. Atque hoc extraneum rurſus duplex ut ſuperius dictum eſt: aliud .ſ. quod ſic ſpecialiter eſt ſacrificiū ut nullā habeat aliunde laudem, aliud verò quod per ſe quidem officium virtutis eſt, licet relatum in reuerentiā Dei fiat ſacrificium; qualia ſunt cuncta uirtutū munia.

Prima concluſio

Eſt ergo prima concl'o: Ad ſacrificium mentis internū non ſolum antiqui lege ſcripta, Chriſtianiq; ſub lege gratiæ, verùm & mortalium uniuerſitas lege naturæ tenetur: nemo .n. uiuētiū exiſtit qui quatenus creatura Dei eſt, atque ad ipſum tanq̄ ad ſupremū finem condita, non teneatur illā intus reuerentiā illi exhibere quæ primo rerum principio ſupremoq; ſini debet.

Secunda concluſio

Paulus.

Secūda concl'o. Ad illa ſacrificia quæ ſola ſignificatione uirtutē religionis induunt, ſoli illi tenenē qui ſub lege ſcripta Dei agūt: ut patres ad ſuū ſacrificiorū numerū: nos uero ad vnicū noſtrum. Hoc .n. probat locus ille Pauli citatus ad Ro-

manos tertio, nam lex illa ſolùm obligabat ſuos ſubditos ſicut nos noſtra. Tertia concl°. Nihilominus ſolo naturali iure viuentes, quocunq; ſeculo fuerunt futuriq́ue ſunt, eodem ſemper aſtricti ſunt iure ad aliquod exhibendum ſacrificium, quo ſm legitimam cognitionē quā de vna prima cauſſa hñt tenentur, profiteantur ſe illi eſſe ſubiectos, honoreſq; diuinos debere: per cuius quidem ſacrificij poteſtationem in lege naturæ ablueretur eis originalis macula. Concluſio eſt manifeſta: qm̄ eo ipſo quo quis nouerit vnum primū rerum parentem, intelligere debet illi eſſe ſubiectum, atq; adeò, non ſolum mente, verum & corpore obligari eū colere. Eo potiſſimū ꝙ nunquam manum genus remedio deſtituit abluendæ originalis culpæ: niſi mentis cæcitas aliquibus mortalibus impedimento fuerit ne illud deprehenderēt. Quarta cōcluſio, Sacrificia quæ ab intrinſeco ſic dñr, hoc eſt cuncta virtutum opera vniuerſi tenentur Deo offerre, vel actuali, qđ aiunt, vel virtuali relatione: nam tenetur quiſq; proponere vni ſeruire primę cauſſę ſupremoq; rerū fini, declinando à malo & ſequendo bonum: ac ſubinde eidem officia cuncta offerre & obſequia ſua, cui vniuerſa bona tenetur accepta referre. Hic autem non eſt locus quo hæc debeant altioribus principijs diſputari: in hoc quippe duntaxat, hic commemorata à nobis ſunt, vt literā D. Tho. per concluſiones diſtribuentes, uiam ſterneremus ad quæſtionem proximam quæ de peculiari eſt noſtro ſacrificio. Et p hæc ad argumentum reſpondetur. Nam quatenus homines uirtutum omnium officia in Deum referunt, Petrus Apoſtolus Chriſtianos uniuerſos appellauit ſacerdotes tñ illis propriè nomen cōuenit, qui propriè ſacrificant: hoc eſt illas ceremonias in quibus diuinus cultus conſiſtit peragunt. Argumenta autem initij quæſtionis id prorſus conuincunt, ꝙ non ſinguli mortalium propriè offerunt ſacrificia: & idcirco nihil definitioni qōnis præſentis obſtant: nimirum qua id tantum conſtitutum eſt, qđ iure naturæ unaquæque reſpublica tenebatur per ſuos ſacerdotes quos huic muneri mancipare debet, Deo Optimo Maximo genus aliquod offerre ſacrificij.

Tertia concluſio — *Quarta concluſio* — *Ad argumenta facta.*

QVAESTIO II.

DE INEFFABILI SACRIFICIO ALTARIS IN PARTICVLARI.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſacroſanctum Sacramentum altaris ſit ueri ſacrificium.

Cvm ſatis demonſtratum ſit ſacrificiorū ritum ad religionē iure naturæ pertinere, conſequens ſit ut ad ineffabilē Chriſtianorum hoſtiam deſcendamus. nimirū cum primis interogantes, ſitne aliquod peculiare ſacrificium Chriſtianæ familię, idemq; ſacroſanctum altaris ſacramentū. Videtur enim Paulus huiuſmodi confeſſioni ad Hebræos 10. refragari: ubi conferens Christum ſupremum ſacerdotem noſtrum cum antiquis, qui hoſtiarum multitudinem quotidie frequentabant, ait, Hic autem. ſ. Chriſtus, unam pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternum ſedet in dextera Dei. Et è ueſtigio iterū: Vna enim oblatione conſumauit in æternum ſanctificatos. Ac ſubinde rurſum uoluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam ueritatis iam non relinquitur pro peccatis hoſtia quibus utique aſſertis conteſtari uidetur unicam fuiſſe ueram uictimam quam Chriſtus in cruce obtulit: atque adeò altaris ſacramentum non eſſe ſacrificium. Alioqui non una, ſed quamplurimæ exiſterent hoſtiæ, quæ peccantibus nobis eſſent à Chriſto relictæ. Adde ſecūdò quòd cùm hæc altaris ceremonia nihil aliud ſit quàm memoria illius Chriſti paſſionis, ut illud eius commonſtrat mandatum: Hæc in memoriam facietis: non modò abuſus videtur vocis verum & temeritatis audacia, appellare illud ſacrificium: memoria ſi quidem rei non eſt noua res ſed antiquę repreſentatio. Etenim dum memoriam Natiuitatis aut reſurrectionis feſtiuè celebramus, non vtique conſideramus tunc Chriſtum naſci aut reſurgere. Quare neq; dum in altari eum offerimus, ipſum tunc fingere licet crucifigi aut mori ſed in memoriam reducimus quemadmodum ſe ipſe

Primum argu. — *Argu. 2.*

Argu.3. ipſe obtulit. Ad hæc tertiò: Chriſtus non ſe obtulit ſub ſpeciebus panis & vini: ergo noſtrum ſacramentum, non eſt ſacrificium, ſed ſacrificij memoria. Præterea, *Auguſt.* Aug. lib. 10. de Ciuitate Dei, c. 20. li. 4. de Trinitate: In immolatione, inquit, Chriſti idem eſt ſacerdos offerens, & ipſa oblatio: quod in miſſa non uſu fit. In contrarium eſt ſolennis eccleſiæ confeſſio in venerando canone, qui omni eſt antiquior memoria. Nam ante venerabilis ſacramenti conſecrationem perhibet ſancta eccleſia offerre ſed diuinæ maieſtati, ſancta ſacrificia illibata: ac ſubinde poſt conſecrationem proteſtatur ſe eidem diuinitati offerre hoſtiam puram, hoſtiã ſanctam, hoſtiam immaculatam: panem ſanctum uitæ æternæ, & calicem ſalutis æternę.

Sacroſanctum ſacramentũ altaris adeò eſt religione noſtra ac fidei confeſſione perſpicuum, eſſe ſacrificium, ut niſi in diabolo diuinitus permiſſa tanta eſſet poteſtas homines dementandi, nullus poſſet Chriſtianorum eatenus deſipere, ut id vnquam inficias iret. *Vvicleff* Attamen ille Vvicleff Anglus, ſatanica furia correptus, cùm oẽs ritus ac ſacramenta Eccleſiaſtica è medio tollere pertẽderet: & hoc ẽt diuina maieſtate plenum demoliti conatus eſt. & quatenus ſacramentum eſt, & quatenus ſacri- *Vvaldẽ.* ficium. de quo articulo venerabilis Vvaldenſis contra ipſum egregiè diſputauit, libro ſecundo de ſacramentis: ac de hoc peculiari puncto an ſit ſacrificium, ca. 31. & *Luther.* 32 Poſt uerò Lutherus qui in omnia eius verba diabolicè iurauit, idem ſacramẽtũ negat eſſe ſacrificiũ de qua ideo re virulentum edidit libellũ, cui titulũ fecit, de abroganda Miſſa priuata ubi poſtq̃ inanibus rationibus, quas nos modo retulimus viſus ſibi eſt rem demonſtraſſe, amarulentis nos ſcõmatibus proſcindit: dicens, qđ qui ſacramentum altaris ſacrificium uocamus idololatra impietate cõmaculamur: imò eodem uerbo ait nos negare Chriſtũ ſemel tantum fuiſſe mortuum. Nam ſuã, inquit, mortem vnicum eſſe uoluit ſacrificium, infert ergo ſubinde nullum eſſe peculiare ſacrificium in Eccleſia Chriſti ſed cuncta Chriſtiana opera nempè eleemoſinas, orationes, atq; oblationes, & reliquarum uirtutũ officia eſſe noſtra ſacrificia. & quoniam ſacerdos ab immolando ſacrificio dicitur, eadem ratione totã eccleſiaſticam Hierarchiam ſubuertit, negans diſtinctos eſſe gradus epiſcoporum, ſacerdotum, & laicorum: ſed quotquot Chriſtiani ſunt ait eſſe ſacerdotes: iuxta illud primæ Pet. 2. Vos aũt genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, &c. Ob idq; vnũquemq; ſuũ offerre ſacrificiũ ſacramẽtaq; miniſtrare poſſe etiam altaris: Cõtra hãc autem abſurdiſſimam hæreſim, non duæ dicam conſtituuntur modo concluſiones ſed oſtenduntur legitimè ab Eccleſia conſtitutæ: Prior: Adorandum altaris ſacramẽtum non ſolùm uti cætera ſacramentum eſt, uerùm proculdubio victima & ſacrificiũ: idemq; Chriſticolis unicũ. *Prima concluſio* Probať cõcluſio primum omniũ naturali iure. Nulla. n. vnquam fuit ut quæſtione ꝓxima dicebamus mortalium reſpublica quæ ſm̃ exiſtimationem, quã uel Dei uel deorum haberet, non peculiaria ſacrificia inſtitueret, ut illo potiſſimũ ritu ab alia republica dignoſceretur. *Prima probatio.* Quapropter alia erant Athenienſibus ſacrificia, alia uerò Lacedæmonijs, atq; alia Romanis: Adeo ut illis quarto confeſſum ubiq; ſemper fuerit, conſtare rempublicã, ſ. ſacrificio ſacerdotio, legibus & gubernatore. Cũ ergo nos ꝑ Dei gratiã tã alta inſigniti ſimus ueri Dei cognitione, nõ modò impiũ, uerũ & barbarũ eſt prorſum ambigere, qn peculiare ſit nobis ſacrificiũ in quo nr̃a religio cõſiſtat. Quòd niſi hoc altaris confiteamur, nullũ inter Chriſtianos ſit reliquũ qđ ꝓpriã hẽat rõnẽ ſacrificij. Enimuerò oblationes aliæ, nempe decimæ & primitię & in ſumma reliqua opera uirtutũ, ut qõne ꝑcedẽti dicebamus nõ ſunt ſm̃ propriã ſpeciẽ ſacrificia, ſed relatione extrinſeca qa ꝑ uirtutẽ religionis in honorẽ Dei referãtur. Sacrificiũ uerò quo proprie in ſignũ ſubiectionis Deũ colamus ſi hoc altaris ſuſtuleris, nullũ ſit reliquũ. *Secunda ratio.* Mox ex lege Moyſi ſm̃ ſumitur argumẽtum: Iubebat enim lex illa numeroſiſſimam ſacrificiorum hoſtiarumq; oblationẽ quibus tũ ſuã ſubiectionẽ erga Deum cõmẽdabat tũ ẽt noſtrã præfigurabat legẽ. Ergo niſi legẽ illam noſtrę uelis dignitate pręferre neceſſe eſt Euãgeliũ profeſſis peculiare eſſe ſacrificiũ: qđ ut identidẽ reputamus, ꝑter

illud

Euaſio Lutheri. illud altaris nullũ eſt propriè. Ad uerò reſpondet Lutherus hæc omnia probare aliquod eſſe ſacrificium Euangelicũ: hoc tñ inquit, nõ fuit niſi illud quod Chriſtus in ara crucis ſemel obtulit. Attamẽ reſpõſio hæc minimè rationibus noſtris ſatisfacit. Enimuero ſacrificium quod religioni peculiare eſt tandiu durare debet, quãdiu religio perſtat: illud autẽ Chriſti in propria ſpecie nõ iteratur. Nã ut ait Paulus. Chriſtus ſemel mortuus eſt ſiquidẽ reſurgens, ex mortuis, iã nõ moritur: mors illi ultra non dominabitur, neceſſariũ ergo fuit ſacrificium inſtitui, quod religio Chriſtiana quotidie Deo ſuo offerret, tũ pro alijs ab eo receptis beneficijs, tum præcipuè ꝓ illo redẽptionis inſigni. Alioqui ut dicebamus inferior obſcuriorq; hac parte eſſet lex noſtra nõ modo quã uetus, uerum & quam lex naturę. Tertiũ ſubinde argũ eſt quod Chriſtus, vti tum Pſaltes prophetauit tum Paulus interpretatus eſt, fuit ſacerdos ſecundũ ordinem Melchiſedec, qui obtulit panẽ & vinum. Cum ergo in cruce nõ has corporum ſpecies, ſed ſuum propriũ corpus moriens immolauerit, documentum eſt maximum, hoc qđ nos qui ſua mẽbra ſumus, ſub eiuſdẽ ſpecieb⁹ quotidie offerimus legitimũ eſſe noſtrum ſacrificiũ. Quare ſeipſum, panẽ de cœlo deſcendentẽ nũcupauit. atqui ceu hui⁹ præſagiũ præter Agnum paſchalẽ quem ſm legis mandatũ Exod. 12. antiqui patres ſemel quotannis in figurã Chriſti paſſionis immolabãt, iubebãtur & Numeri 28. offerri quotidie in templo duo agniculi immaculati in holocauſtũ: nẽpè vt doceremur, nõ mõ qđ Chriſtus obtulit, ſed & qđ nos quotidie offerimus legitimum eſſe ſacrificiũ.

Tertia ratio.

Quarta ratio. Quarto loco arguit quicũq; vt paulò ante dicebamus, peculiare aliquod ac noſtræ religioni propriũ renuerit eſſe ſacrificium debet perinde & peculiarẽ ſacerdotum ordinẽ ac põtificum, ut Lutherus fecit prorſum denegare: quo utique ſublato ſpecioſiſſimus ecclę decor & pulchritudo cõfunditur ac perturbat qđ quam ſit Chriſti prouidẽtiæ indecẽs: nullus eſt uel mẽte captus, qui non plane uideat. Cũ enim, vt Diuus ille uetuſtiſſimus Dionyſ. in li. de Cœleſti Hierarchia teſtatur triumphãtiũ cœtus angelorũ Hierarchijs pulcherrimè diſponatur, cur quæſo ſancta militãtium Eccleſia quę prophetico teſtimonio vt regina Chriſto a dextris aſſidet, circumamicta uarietate nõ ſimili ordinum diſpoſitione, functionũq; diſcretione, ut idem ipſe Diony. in libro eccleſiaſticæ Hierarchiæ optimè colligit, nõ ſit diſtincta? Augetur & huius rationis uis exemplo ciuilis reipublicæ: quæ cũ diſtinctis magiſtratibus uſq; ad regem aſcendat teſtimonio eſt, ꝙ niſi eccleſia ſic eſſet diſpoſita prouidentiam eius nõ referret qui illam inſtituit: Quin uerò cũ Deus orbem ipſum tã multijuga cœlorũ, elementorũq; ac rerũ varietate conſtare uoluerit cur eadẽ ſimili pulchritudine ſuã orbaſſet Eccleſiã? Adde, ꝙ & lex uetus Euangelij vmbra diſtinctis ordinibus ſacerdotũ, ac Leuitarũ quibus Summus præſidebat Pontifex diuinitus eſt inſtituta. Vmbrã illo decore honeſtauit, cur & ueritatẽ ipſam promiſcua cõfuſione dehoneſtaſſet? In ſumma erant gẽtibus ſuę religionis peculiares ſacerdotes quare nõ in noſtra quæ ſola legitima eſt diffiteãtur iſti peculiarẽ exiſtere gradũ ordinemq; ſacerdotum? Accedit. n. & Pauli analogia primę ad Corinth. 12. ubi declarat quẽadmodum & humanum corpus, ſic & Eccleſiã uarijs membris compingi. Vnde ad Epheſi 4. dedit quoſdã quidẽ Apoſtolos, quoſdam aũt prophetas, alios uerò Euãgeliſtas, alios aũt paſtores & doctores ad conſumationẽ ſanctorũ in opus miniſterij, ĩ ædificationẽ corporis Chriſti. Igitur cum palã conſtet ſingularẽ eſſe in eccleſia ſacerdotũ ordinem, fit, ut & peculiare quoque ſit ſacrificium, qđ eorũ eſt munus. Colligam⁹ ergo, ꝙ vt Chriſtiani omnes generali nomine ſacerdotes ob id dicuntur ſm Petrum Apoſtolum, ꝙ officia virtutũ quę extrinſecus communiq; nomine dicũtur ſacrificia offerũt, ſic per antonomaſiã ex proprio munere illi dicuntur ſacerdotes:, qui ſingulare propriumq; immolant ſacrificium. His præterea rationibus accedunt ſacroſanctæ Eccleſiæ decreta nempè antiquiſſimi in primis Niceni Concilij, ut habetur diſt. 93. c. peruenit, Cuius uerba ſunt: Hoc neq; regula, neque conſuetudo tradidit ut hi qui offerendi ſacrificium non habent poteſtatẽ, his qui offerunt corpus Chriſti porrigãt.

Diony. *Cõfirmatio.* *Quinta ratio.* *Paulus.* *Cõcilium Nicenũ.*

Et

Innocentius tertius. Et Innocen. tertius in Conci. Lateranenſi, vt de ſum. Trin. & fi. cat. c. firmiter. habet. Vna, inquit, eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus oĩno ſaluabitur: in qua idẽ ipſe ſacerdos eſt & ſacrificium Ieſus Chriſtus. Et ne putes ad mortem eius tm̃ alluſionem fieri ſubditur. Cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & uini ueraciter continetur. Quaſi dicat: Quod ipſe ſemel ſub carnis forma immolauit ſacrificiũ, nos quotidie ſub ſpeciebus panis & uini offerimus.

Ad primum ar. Ad primũ igitur argumentum ex Paulo ad Hæbræos 10. deſumptum, rũdetur, Apoſtolum illic ſermonẽ prorſus habere de hoſtia quã Chriſtus in ara crucis uidelicet proprium corpus idẽque ſub ſpecie carnis moriens obtulit. Quæ quidẽ vnica fuit, eademq; infinito modo ſufficiens ad delictorum oĩum remiſſionem. Qua ratio ne iterari neq; debet neq; poteſt. Eadem tamen ueritate nihil obſtãte, & hoc quod quotidie offerimus vere eſt ſacrificiũ, quatenus à Chriſto, ceu eiuſdem ſacrificij memoria inſtitutum eſt. *Ambro.* Vnde Ambroſius ſup eodem loco, ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem ſempiternam potens. Quid ergo nos nonne per ſingulos dies offerimus? Sed ad recordationẽ mortis eius & una eſt hoſtia, non multæ? Quomodo eſt una nõ multę? quia ſemel oblatus eſt Chriſtus hoc autem ſacrificiũ exẽplũ eſt illius idipſum ſemp idipſum proinde hoc idẽ eſt ſacrificiũ. Sicut id qđ vbiq; offertur unum eſt corpus, & nõ multa corpora. Ecce qũo ſacramentũ uere ſacrificium eſt: atq, idem quod Chriſtus obtulit, ſed hinc emergit uis ſecundi argumenti. Sacramentum hoc nihil aliud habet ut ſit ſacrificium, niſi quòd eſt illius commemoratio, memoria autẽ non eſt uera res, alias memoria natiuitatis eſſet natiuitas. Quòd ſi dicas, uti ait ad Simplicium *Auguſt.* Auguſt. conſueuiſſe imagines, nominibus ipſarum rerum appellari: quod D. Thom. 3. parte. q 88. artic. 1. ad hoc propoſitum citauit, parum profectò ad rem confert: tum quòd imagines appellari nominibus rerum non eſt eſſe res ipſas, & tamen nos profitemur ſacramentum noſtrum eſſe uerum ſacrificium: tum etiam quod eadem ratione in uictimus quoque antiquæ legis poteſt cenſeri Chriſtus ſub figura immolatus iuxta illud Apocaly. 13. Quorum nomina non ſunt ſcripta in libro uitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. Si autẽ dicas, noſtram oblationem ob id cenſeri ſacrificium quod per eandẽ efficimur particeps paſſionis Chriſti ut ibidem S. Thomas ſubiungit, neq; hoc porrò ſatisfacere *D. Tho.* videtur: nam quodcunq; ſacrm̃ eundem habet effectum. Videntur ergo hæretici Lutherani nõ exiguam occaſionem nacti negandi ſacrm̃ noſtrum uere eſſe ſacrificium, aſſerendiq; ſolum eſſe ſignum commemoratiuum illius paſſionis inſtar Comicæ repræſentiationis. *Ad ſecũdum ar.* Rũdetur nihilominus radicem huius intelligentiæ eſſe hanc eccleſiæ ueridicam confeſſionem, ꝙ corpus ſanguiſque Chriſti realiter ſub his ſpeciebus panis & uini contineri, eaſdemq; Chriſtus in cœna conſecrat. hac enim negata ueritate catholica, palam fit conſequens myſterium altaris non eſſe ſacrificium, ſed nudum memoriale ſignũ. Quare Lutherani ex priori poſterius collegerunt: catholica uerò confeſſione ſuppoſita, res fit protinus liquida. Eſt n. idem Euchariſtiæ ſacrm̃ ob id uictima & ſacrificium quod idem realiter corpus eũdemque ſanguinẽ quæ Chriſtus in cruce obtulit nos perinde offerimus quare nulla eſt ſimilitudo cum feſto Natiuitatis aut Reſurrectionis: illic enim nõ habemus Chriſtum præſentem qui tunc natus aut reſurgens offeratur. Nec uerò ſacrũ hoc facientes profitemur tunc mori: falſa enim eſſet tunc noſtra profeſſio: ſed tñ quia corpus ipſum crucifixum & ſanguinem fuſum in memoriã paſſionis offerimus uerè & propriè abſq; ullo figmento ſacrificamus. Atq *Ad tertium arg.* ex his colligitur tertij argumenti ſolutio. Diſtinguimus. n. Chriſtum non ſe obtuliſſe ſub ſpeciebus panis & uini. In ligno. n. crucis uerum eſt, ſed tamen in cœna dum noſtrum ſacrificium inſtituit, ſeſe ut nos modò ipſum obtulit. Ad uerbum autem Augu. quod in Chriſti immolatione idem eſt ſacerdos & ſacrificium reſpondetur ꝙ quia ſacerdos nomine Chriſti ſacrificium libat, eiuſque uice fungitur, quamuis non tam propriè quam dum Chriſtus ſe obtulit tamen neque ineptè in noſtra immolatione conceditur idem eſſe ſacerdotem & ſacrificium.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum altaris ſacrificium pro pluribus oblatum perinde ſingulis ad ſatisfactionem proſit ac ſi duntaxat offerretur pro uno.

QVoniam ſuperiori articulo defini tum eſt ſacroſanctam Euchariſtiam una eſſe sacr̄m & ſacrificium res ipſa poſtulat ut quemadmodum ſit ſatiſfactorium exploremus. Apparet quippe nihilo partius ad ſatisfactionem ſingulis pro deſſe pro pluribus oblatum quam ſi præciſè offerretur pro uno. Primò quia cum hoc ſacrificio, ut dictum eſt, corpus ipſum uerum ſanguisq; Chriſti offerantur, uidet perinde eſſe infiniti ualoris, atque res ipſę quæ offeruntur: eo potiſſimum ꝙ eſt memoriale, ut dictum eſt, paſſionis Chriſti: quæ fuit quantū ad ſufficientiam infiniti ualoris: ualor aūt infinitus non in ſingulis minuitur ꝙ pluribus applicetur: ergo pars affirmatiua qōnis uera. Secundò in eandē ſententiam applaudere uidetur D. Thom. 3. parte, quæſt 79. articu 5. ubi ait ꝙ quamuis hęc oblatio ex ſui quantitate ſufficiat ad ſatisfaciendum pro omni pœna, tñ fit ſatisfactoria tā offerentibus quam ijs pro quibus offertur ſm quantitatem ſuæ deuotionis, & non pro tota pœna: ubi quantitatem ualoris uidetur infinitam deſignare: ſed limitari cenſet ſecundum quantitatem deuotionis ſuſcipiētium: deuotio autem unius non impedit deuotionem alterius: ergo ex numero eorum pro quibus offertur, non minuitur ſingulorum fructus: ſicut eorū qui in cōſpectu ſolis ſunt, nihilominus caloris ſinguli ſuſcipiūt, propterea ꝙ in plures irradiet. Tertiò arguitur ex eccleſiæ ritu, Offert enim ſacerdos eccleſiæ nomine pro Papa, pro Rege, & pro aſtantibus: in ſumma, pro uiuis ac defunctis: & tñ non apparet dicendum quo pro pluribus offertur, eo minus prodeſſe ſingulis: nam ut ait Hieronymus de conſecratio. diſt. 5. can. nō mediocriter. Cùm pro cunctis animabus pſalmus uel Miſſa dicit, nihilominus quàm ſi pro uno quolibet ipſorum diceretur, accipitur: In contrarium eſt quod etſi ipſa paſſio Chriſti quantum ad ſufficientiam infiniti fuerit ualoris, tamen quantum ad efficaciam, per ſingula ſacramenta ſub certo limitatoq́ue gradu applicatur: quod & ſacramēto altaris etiā congruit: per diſtributionem autem finiti: quo inter plures diſpertitur, minus ſingulis obtingit.

Primum argu. *Argu. 2. D. Tho.* *Argu. 3.* *Hiero.*

Quæſtio p̄ſens celebris eſt inter Theologos, nec tam explicatu facilis, quàm utilis ſcitu. Scotus enim quolibet. 20. ad partem arridet negatiuam, nempè miſſam ꝓ multis oblatam non tantum ſingulis prodeſſe quàm ſi ſingulariter offerretur pro vno. Et Syluester in verbo, Miſſa. §. 9. in eādem ſententiā ex Iuriſconſultis plurimos citat, inter quos cōnumerandus vr̄ Palud. quippe qui in 4. diſt 9. q. 2. eiſdem apparet conniuere. Ipſe tñ Syluest. medio quodāmodo incedit: nempè quòd ſi ſacerdos generali oblatione pro multitudine offerat, tunc non tantum ſingulis prodeſt. Si uerò ſigillatim ad ſingulos peculiariter referat intentionem, nihilo ſatisfactionis minus ſingulis obtingit Caieta. autem 2. 2. q. 79. articul. 5. & ex profeſſo latiſſimè quolibet. ſuo. 1. q. 18. abſolutè affirmatiuam reſponſionem ſuſtētat: uidelicet perinde ſingulis prodeſſe ſi offeratur pro pluribus, immo etiam pro infinitis ac ſi pręcisè pro uno. Eandemq́; arbitratur eſſe opinionem D. Thom. Neq; deſunt qui magno fauore eandem amplexentur opinionem. At uerò ut meā ego inſcitiam fatear, ſemper ſum arbitratus non ſolum falſam eſſe uerum antiquiſſimo eccleſiæ uſui contrariam: ac ſubinde ut a peiori uerbo abſtineamus, parum excitandæ plebi ad eleemoſinas pro celebrandis miſſis elargiendas conducēs: ut infra notum fiet, Ad qōnem ergo ut reſpondeamus, ſupponendum eſt ex ſuperioribus in hoc ſacrificio tria cōſiderari: nempè ſacramentum, & ſacrificium, & præcationes quæ Deo funduntur. Quorum tertium non eſt de eſſentia aut ſacramenti aut ſacrificij. Sacramenti enim conſecratio in illis ſolis uerbis cōſiſtit: Hoc eſt corp⁹ meū, &, Hic eſt calix sāguinis mei, &c. uſus autem in ſumptione. His autem ambobus ratio ſacrificii addit oblationem. Eccleſia uerò conſultè adhibuit orationes, & ſanctorum laudes, ut in canone eſt uidere. Et quidem de ratione ſacramenti nihil ad locum præſentem. Prodeſt nanq; tātum ſumentibus: quibus ceu alimoniam ſpiritua-

Scotus. *Syluest.* *Palud.* *Caieta.* *Tria conſiderāda in altiſſimo altaris miniſterio.*

ſpiritualis uitæ gratiam confert, dulcedinem, atq; adeo deuotionem excitat. At verò tanquam ſacrificium, de quo præſẽs eſt qõ, non ſolis ſumentibus, uerum & offerentibus, & pro quibus offertur confert. Nec uerò tm̃ ſacerdos offerens cenſetur, uerum & aſtantes & eleemoſinã largientes, ut infra patebit. Prodeſt inquã illis ad ſatisfactionem pro peccatis: nempè ad pœnarum remiſſionem eorum criminũ, quorum culpa deleta eſt. His igitur ſuppoſitis

Prima concluſio

trib. concl'onibus reſpondetur. Et quoniã vnicum fundamentum Caietani eſt hoc ſacramentum eſſe infiniti valoris, Prima ſit hæc: Res contentæ in hoc ſacramento, nẽpè corpus ſanguiſq; Chriſti, infiniti ex ſe ualoris ſunt: nã ſunt corpus & ſanguis Dei per quæ quantum ad ſufficientiam, peccatis totius mundi ſatisfecit. Secunda

Secunda concluſio

concluſio: Sacrificium quod ꝑ ſacerdotẽ Chriſti miniſtrum, conficitur, nõ eſt infiniti valoris. Hoc. n. hic primũ animaduertendum eſt, videlicet huic nomini, ſacrificiũ, nõ ꝑciſe corpus ſanguinemq; Chriſti ſupponi, ſed hæc dũ offerunť, Enimuerò dum in pyxide reſeruantur, nõ ſunt ſacrificiũ, licet ſint ſacr̃m: ſed dum à ſacerdote, cõſecratione, oblatione, & ſumptione celebrãtur: quare ſacrificiũ actionẽ ſacerdotis ſuo ſignificato complectiť. Pro-

Prima ratio concluſionis.

bať ergo concl'o. Quãtitas ſacrificij, qñquidem rei oblationem importat, non ſolum ex parte rei oblatæ, ſed ex dignitate quoq; intentioneq; offerentis perpendi dẽt. Haud. n. ſacrificiũ Chriſti qđ in cruce obtulit, ſola rõne rei oblatæ infiniti valoris fuit, ſed quia offerẽs ipſe Deus erat, ac pinde patri infinitũ gratus: ſacerdotes aũt qui miniſtri ſunt Chriſti, nõ hñt illã virtutẽ, neq; illis diuinit⁹ collata eſt. Profecto æquiparare ſacerdotis ſacrificiũ in valore oblationi Chriſti, non eſt apoſtolicis verbis conſonum, quæ ſuperius ex 10. c. ad Heb. retulimus. Porrò vbi ait vna oblatione conſummaſſe in ſempiternũ ſanctificatos: q̃ ideo oblatio nec poteſt, nec debet amplius iterari. Quod re uera de noſtro ſacrificio, etſi commemoratio illius ſit, non aſſeruiſſet.

Secunda

Secundò, vt res hoc pacto patẽtior fiat, arguiť: Infinitus valor ſatisfactionis Chriſti ſolũ æſtimatur quãtum ad ſufficientiã: at uerò quantum ad efficaciam per ſacramenta non operatur niſi finitè: & ideo ſingulis, etſi inſtrumenta eiuſdem paſſionis exiſtant, non niſi ſub gradu finito tribuit ad certam menſuram eſſe cauſſas gratiæ: ut patet in baptiſmo & cæteris, ex opere, quod aiunt, operato, nempè virtute ſacramenti. Id quod & ipſi euchariſtiæ ſacramẽto cõe eſt: quippe quod etſi corpus & ſanguinem veraciter contineat, nõ niſi limitatum gratiæ modum ex ſua inſtitutione confert. Cùm ergo idem ſacramentũ, quatenus ſacrificium uirtute etiam ipſius operis, ſicuti cætera ſacramenta, gratiam conferunt, ſic ſatisfactionem efficiat: plane fit cõſequẽs ut ex ſua ipſius ratione operis, .ſ. ratione inſtitutionis Chriſti, qui nõ diſpoſuit per inſtrumẽta ſuæ paſſionis operari, niſi finitè, nõ ſit ad ſatisfaciendum infiniti ualoris, ſed certè finiti. Sed hoc eſt biuiũ, unde Caie. à nobis, &, ut arbitror, à ueritate declinat: nẽpè ꝙ huic ſacrificio nullam ex opere operato uim cõfert, ſed totam ſatisfactionis menſuram cenſet ex ſolo deuotionis gradu, ſeu offerentiũ, ſeu pro quibus offertur taxari. Quod re uera S. Tho. quem ſe ſequi exiſtimat, neq; opinatus eſt: neq, opinari potuit. nam cũ nõ ſolum quatenus eſt ſacramentum, uerum & quatenus ſacrificium, inſtrumẽtum ſit paſſionis Chriſti, u traq; ratione manifeſtum eſt virtuti operis, ſeu quod aiunt, operi operato reſpondere certum terminatũq; ſatisfactionis gradũ. Tertiò, etiãnũ ad maiorem explicationem arguitur; Cũcta ſacramenta per intentionẽ cõferentis potiſſimum perficiũtur: ergo euchariſtia, etiam inquantum victima eſt, per Chriſti & eccleſiæ miniſtrum, perq; eius adeò intentionem fit ſacrificium: nempè qa miniſter illud ſecundum intentionem eccleſiæ offerre intendit. Vnde ruſus conſequitur, quod ſecluſa quacunque particulari deuotione, ſacrificio per intentionem miniſtri oblato reſpondeat certus ſatisfactionis gradus. Et hoc eſt punctum, in quo ueritas ſententiæ, quam defendimus, ſi uera eſt, conſiſtit. Quod quidem punctum inde confirmatur, quod etiam dum ſacerdos & cuncti aſtantes qui offerunt eſſent in peccato, immo etiam illi, pro quibus ſingulariter offertur, nihilominus verum

Caiet. hallucinatio

Tertia ratio.

rum eſſet ſacramentum, ac perinde ſacrificium, idemq; ſatisfactorium, Qui quidē fructus, ſi illis non prodeſſet, in theſauro eccleſiæ reconderetur. Sed arguat forſan contra diſcipulus quiſpiam D. Tho. ꝙ idē ſanctus Doctor loco citato 3. par. qō. 79. art. 5. totam ſatisfactionem admetiri quātitati deuotionis videatur. Reſpondeo autem ſic Caietanum eā intellexiſſe, indeq; hauſiſſe opinionem ſuam: attamē D. Tho. hoc non ſenſit: quippe qui tantum ait magis in oblatione attendi affectum offerentis, quàm quantitatem oblationis: ut non neget ipſam ſacrificij ſacerdotalē oblationē, ſuum per ſe hr̄e valorem: eundemque ſuo gradu taxatum vt Chriſtus, ceu in cæteris ſacramentis diſpoſuit. Et patet eodē ipſo exemplo, quod S. Tho. adduxit de uidua, quæ duo ænea minuta in gazophylacium miſit: nam licet ex eius effectu paupertatisq; reſpectu auctū eſt illi meritū, nihilominus ipſa per ſe minuta à quocunque oblata, aliquid valebant. Quin uerò fortaſſe hoc quòd valor huius ſacrificij creſcat ex deuotione offerentis aut recipientis, non eſt ei ſingulare, ſed omnibus ſacramentis commune. Fortaſſe inquam gradus ille gratiæ, qui in baptiſmo ſacramentali uirtuti reſpondet, crementum accipit ex deuotione ſuſcipientis, ſi ſit adultus: nam beneficia gratiæ cōferuntur quātum ad hoc, inſtar operū naturæ: puta vberius ei, qui aptius præparabatur. Imò neq; deſunt, qui dicant creſcere etiam ex ſanctitate miniſtri: licet hoc ſecundum mihi non ſit ita multum probabile. At verò multò eſt compertius valorem ſacrificij creſcere ex deuotione quàm valorem ſacramentorum, ratione oblationis, quæ eſt actus offerentis: nam in alijs ſacramentis nihil offertur. Et hoc ſignificat D. Th. Ex his ad rei elucidationem cōſequitur, nō creſcere valorem ſacrificij omnino ſecundum proportionem deuotionis offerentium. nam ille gradus reſpondens ſacramento, ſemper manet idem. Exemplum in baptiſmo accipito: Gratia (uerbi gratia) ex opere operato eſt vnꝰ gradus, quo quidem paruulus ante rationis vſum ſuffunditur: ſi ergo duo adulti ſacramentum ſuſcipiāt, vnius dupla deuotione & meritò, quàm alter non ſubinde gratia baptiſmalis duplicabitur, eò ꝙ duplať tota cā; quandoquidem ſacramentū idē cōfertur vtriq;. Pari ratione etſi unus ſacerdos dupla deuotione conſecret, q̄ alius, non duplabitur illi ſatisfactio, q̄ prouenit ex ſacramento: quia non duplatur ſacramentū ipſum, nec eius efficacia quā ex Chriſti diſpoſitione hēt: q̄ quidē multò eſt maior q̄ quæ ex deuotionibus accedit: licet plus obueniet melius offerenti. His inſuper addiderim verbū aliud S. Th. quo ait, oblationē ſacrificij ex ſua quantitate ſufficere pro oī pęna. ſ. offerentis, uel eius pro quo offerť, nō ſignificare eſſe de ſe infiniti ualoris: nā hoc ēt conuenit baptiſmo, imò & ſacramento pœnitētiæ de ſe quatenus inſtrumentum eſt paſſionis Chriſti. Ei. n. qui optima contritione reſurgeret, oīs cōdonareť pœna. Haud ergo unq̄ ſenſit S. Th. ſacrificiū hoc niſi in Chriſto eſſe infiniti valoris. Sed vbilibet vel ipſe, uel alius appellauerit infinitū, intelligit pręciſæ quātū ad rem oblatam: attn̄ ſacrificium actionē ſacerdotis ſuo ſignificatu, ut dictum eſt, cōprehendit: cū qua Chriſtus, ut dictū eſt, nō niſi finita mēſura & mō concurrit. Igiť ut ſummatim cōcludamus, nō dr̄ hoc ſacrificiū memoriale illius Chriſti: eò ꝙ dū ſacerdos cōſecrat, cēſeať tūc Chriſtus ut olim, infinitū quo ad ſufficiētiā ſatisfacere, ſed ꝙ quantū ad efficaciā per idē corpus & ſanguinem finito opereť mō, vt in cęteris ſacramētis, tā ad ſatisfactionē, quā ad gratiā. Nā ut planè ītelligas ſacrificiū noſtrū, non eſt Chriſti paſſio, ſed eius applicatio. Tertia concluſio, qua ad qōnem rn̄detur: Ineffabile ſacrificiū Miſſæ quò ꝓ pluribus offerť, minus ſingulis ad ſatisfactionem prodeſt. Concluſio hæc corrolaria eſt, appendixq; ſuperioris: nā quo res finita in plures diſpertitur, minor vni cuilibet contingit portio: ſed præterea eadē concluſio per aſſertionem ipſius Caiet. tū declaratur tū ēt confirmatur. Fatetur. n. ꝙ ſi ille q ſacrificium offert, nēpè uel ſacerdos, uel aſtans, uel eleemoſinam ſoluens, tantam habeat deuotionē, cui vnus ſatiſfactionis gradꝰ in ſacrificio rn̄det, eādēq; duobus impartiatur, nō prouenit ſingulis niſi ꝓ medietate illius gradus: & ſi tribus, ꝓ tertia parte, &c. Eadē ergo ſimilitudine nos bifariā arguimꝰ. Primò: Id qd ipſe ait de de-

Solutio

Valor ſacrificij nō creſcit ſecūdum ꝓportionem deuotionis offerentium.

Explanatur locus alius D. Tho. qui uidetur Caie. patrocinari.

Tertia concluſio

Probatio

de deuotione, longè efficaciori rõne intelligẽdum eſt de intentione ſacerdotis: nam ſi omnes aſtantes & qui eleemoſinam conferunt, offerre cẽſeantur: longè tñ differentius ſacerdos qui rẽ diuinã ſeu eccleſiæ miniſter peragit. Ille etenim ſolus conſecrat, & eccleſiæ uerbis offert, & inſumit. Quare ſuę particulari functioni & ſumptioni, quibus victima perficitur, correſpõdet, certus limitatuſque ſatisfactionis gradus ex opere, qđ aiunt, operato, ut per aliorum ſacramentorũ analogiã monſtratum eſt, ẽt ſi ſacerdos in peccato mortali conſecret abſq; ullo deuotionis valore. Quare D. Tho. in 4. diſt. 45. q. 2. art. 1. loquendo de Miſſa mali ſacerdotis: quæ certũ eſt illis prodeſſe, pro quibus offert, pro ratione ſubdit, ꝙ ipſum opus operatum, putà ſacrificiũ altaris, ſicut reliqua ſacramenta, etiã per malum miniſtrum oblatũ prodeſt. Et iſte eſt gradus eſſentialis ſacramenti: nam qui ex deuotione aliorum offerentium adiungitur, accidentarius eſt major aut minor. Atque adeò hic eſt, quẽ qui eleemoſinã porrigit, applicari ſibi optat, unde ſit conſequens vt quo pluribus diſtribuatur, minor, ſit in ſingulis. Adde argũ alterum eiuſdem rei minimè debile: Sacerdos tanquam miniſter eccleſiæ ſi legitimè conſecret, non ſolùm intentionem, uerum & deuotionem afferre debet: iuxta uerbum Canonis. Quorũ tibi fides cognita eſt, & nota deuotio. Quare qui ſuam confert eleemoſinã, vt pro ſe offeratur ſacrificium, meritò iuſtitiæ petit, ut ſacerdos non ſolũ ex intentione, uerùm & ex deuotione pro ſe offerat: præſertim ſecundum ipſum Caietanum: nã cùm inopinabile aliud, ſit quã ꝙ aliqua actio ſacerdotis ſit de intrinſeca ratione ſacrificij, & totam ipſe oblationẽ in deuotione ponat, fit, ut illis ſit debitor: deuotio autem ſecundum eũdem quo pluribus applicatur, minus ſingulis prodeſt, ergo concluſio noſtra ſit planè cõſequens. Hoc autem argumentum ad hominem ex eius aſſertis procedit: nam re uera actio ſacrificio neceſſaria eſt oblatio cum intẽtione: quæ etiam in ſacerdote dum in peccato conſecrat, reperitur. Quare de rigore iuſtitiæ abſq; deuotione ſatisfacit ei, qui eleemoſinam porrexit: quamuis ſanè noua ſit culpa, niſi ex deuotione ipſam obtulerit, pro qua eleemoſinam ſuſcepit. Vnum tamen argumentum facit Syluester, quò putat contrarium concludere: quod tñ à nobis pugnat. Arguit enim ſic: Quò plures ſint offerentes ſacrificium, eo id ipſum ſit auctius: ergo nullus per cõſortium aliorum ſuo defraudatur fructu: aliàs conſultius eſſet illi ſacrificio intereſſe, cui pauciores aſſiſterent. Et ſubdit exemplum in baptiſmo: nam etſi vno ſacramento baptizarentur plures, nihil minus reciperet unuſquiſq; gratiæ. At uerò non uidet, ut baptiſmus ſecundum eorum multitudinem qui baptizantur multiplicetur: nam ſi ego una aſperſione quatuor uel decem baptizarem: tot eſſent ſacrã baptiſmi, quot eſſent baptizati: ſacrificiũ aũt non multiplicatur pp multiplicationem offerentium, ſed eſt vnũ ſolum pp vnicam oblationem atque intentionem ſacerdotis, quæ eſt de eſſentia ſacrificij. Et ideo licet uerum ſit, quò plures offerunt ſacrificium, quodammodo augeri extenſiuè: nam vnuſquilibet ſuam ſatisfactionem ſortitur: tamen ualor ille ſacramento intrinſecus nõ creſcit eadem portione qua multitudo offerentium eſt maior. Quare illa diſtinctio eiuſdem Syluestri de oblatione ſigillata aut confuſa, non uſq; adeò eum iuuat: nã etſi per ſigillatas diſtribuatur, minores ſingulis portiones obuenient.

Ratio altera pro concluſione.

Argum. Syluest.

Solutio

Potiſſimum aũt argumentum, propter quod cõtraria opinio eſſet repudiãda, eſt, ꝙ ſi illa uera eſſet, liceret ſacerdoti pro vno ſacrificio à duob. & à tribus pitantias (quas uocant) ſuſcipere: quin verò à triginta & à trecentis: nam ſi ſacrificium tñ tunc ſingulis prodeſt ac pro uno oblatũ, neminem ſuo defraudat fructu, atq; adeò nulli facit iniuriam. Quod quidẽ adeò apparet conceſſu incongruum vt nemo id auſit adhuc concedere Immo Scotus & à Palude loco citato omnino negant: licet hic non nullos caſus excuſatorios ſubijciat. Quin ẽt neq; Syluest. id admittit. Quocirca neq; Caiet. argũ hoc debuiſſet diſſimulanter ac tacitè præterire: quia ſi quis rñdeat id nõ eſſe licitum propter ſcandalum, ad minus citra ſcandalum, ſecrete poſſet id ſacerdos facere. Item ſcandalum ex falſitate illius opinionis naſcitur, nã ſi uera eſſet pſuaderiq; poſſet plebi, nullum ſcandalum daret.

Potiſſimum ar. cõtra opinionem.

Caieta.

Et

Digitized by Google

Et ideo in ordine noſtro ſanctè cautū eſt, ne fiducia illius opinionis à pluribus eleemoſinæ ꝓ eadē Miſſa recipiātur. Immo verò q ab eadē opinionē aſſenſum dimouere nequiuerit, nihilominus neq; eiuſmodi numeroſas pitātias ſuſcipere pōt: nam cū illa neq; fides ſit, neq; ſciētia, ſed obſcura opinio, nemo ſe eius perſuaſu debet periculo iniuſtitiæ obijcere, plura ſtipendia pro una Miſſa recipiēdo Imò aliud argm̄ quod ipſe contra ſeipſū inducit nō debiliter pugnat: nempè, ꝙ poſſet ſacerdos per unam Miſſam illi ſatisfacere, cui decē debet: ſaltem ſi tantam illuc afferret deuotionē, quantæ eſſent diſperſæ decē. Modo uerò nihil de eleemoſinis pro Miſſarū ſolennijs recipiēdis definimus, ad quā poſſint quantitatē & numerū recipi: quippe quæ doctrina ad proximā, quę de oblationibus eſt, quæſtionem attinet. Supra hæc autē & illa nō eſt prętereūda rō, quæ ad ſacrificij precationes attinet: nā & hanc idē auctor inficiatur. Rō autem eſt hæc. Quicūq; erogata eleemoſina Miſſam pro ſe offerri poſſit, non ſolum ſacrificij ſatisfactionē, uerū & eccleſiæ preces ab eccleſia inſtitutas, ſibi iuſtè optat eleemoſinę ſuæ merito applicari: ſacrificiū nanq, per modū ſolutionis debiti ſatisfacit, oratio uerò ꝓdeſt per modū impetrationis venię, quorum iō utrumq; eleemoſinā offerenti ſingulariter applicandum eſt: oratio aūt eadē atq; una nō multiplicata, minus prodeſt ſingulis, ſi ꝓ pluribus fundať: huius.n. ueritatis mos ipſe Chriſtianorum atq; eccleſiæ documētum nobis eſt. Primò nanq; in ipſo canone non ſine cauſſa poſt oblationem pro eccleſia in gñe ſubditur, nominatim, Pro Papa, &c. Item qñ aliqua irruit calamitas, illius peculiariter auerſionem precamur: ſiue in eccleſiam ingruat, ſiue in ſingularē amicū: nam etſi Deus tā facilè plura donare poſſit, q̃ unumquodlibet beneficium: nihilominus quando aliquē uidet ad rem aliquam ſingulariter affectū, in quam precando incumbit, ſi iuſta eſt magis, ut more noſtro loquamur, flectitur: ergo cū in Miſſa orationes illæ ſtatutæ ab eccleſia non multiplicentur, fit ut dū ſacrificiū pro pluribus conficitur, minus ſingulos iuuet, q̃ ſi ſingulariter pro uno offerretur. Quòd ſi Auguſt. ſententiā nobis obijcias 1. q. 8. vbi contrariū uidetur ſentire, dum ait, tantò plus ſingulos de oratione gaudere, quātò pro pluribus funditur: ad hoc rn̄det D. Th. in 4. diſt. 45. q. 2. art. 2. inter loquēdum de ſuffragijs, qđ etſi ſuffragiorū ualor (quibus orationē annumerat) quatenus à charitate procedunt, per quam membra eccleſiæ vniuntur, maior quodammodo ſit: quia eandem unitatē præſtantius repræſentat, atq; adeo maius gaudium ingn̄at ſingulis. Attamen ſi conſideretur per modum ſatiſfactionis, quam quis alteri applicat: ualor idē diuiditur inter eos, quibus applicatur. Et iō qui pluribus tribuiť, minus ſingulis obuenit. Idq; adeò in ſolutione tertij de oratione ſpatiatim cōfitetur. Accedit huc demū, ꝙ hac ratione pij fidei cultores particulares Miſſas uel certis Chriſti miſterijs, uel diuorū ſolennitatibus proprias offerri pro ſe uolunt pp ſingularē affectum quē habent & iuuamina, quæ inde participant: quare neutiquam poſſet tunc ſacerdos pro ſingulis unam celebrare Miſſam. Ad unum demū Hieronymi uerbū reſtat rn̄dendum ſuprà à nobis argō tertio citatum, de conſec. diſt 5. cano. Non mediocriter, uidelicet, cū pro cūctis animabus Pſalmus uel miſſa dicitur nihil minus quam ſi pro uno quolibet diceretť accipitur. Quod uariè Syluester atque alii interpretantur. Sed primùm omnium in hoc nobis potiſſimum aſtipulatur, quod Pſalmum cum Miſſa cōfert, dicens utrumq; perinde pluribus oblatū perinde ualere atque ꝓ uno: nam compertiſſimū eſt pſalmum non eſſe infiniti ualoris quare nō inſinuat Miſſam illa de cauſa quod infiniti ſit pretii, nō minus prodeſſe ſingulis dum pro pluribus offertur. Duo ergo gloſſemata illi textui ſubſcribūtur. Prius quod referatur ad meritum offerentis nempè ꝙ non minus meretur, qui pro pluribus illū offert, q̃ qui pro uno. Poſterius (qđ ſuperficie tenus præcedentibus uerbis quadrare uidetur) ꝙ tantum prodeſt ſingulis unus pſalmus ex attentione & animi ardore pro pluribus oblatus, quàm ex tēpore pro uno. At profecto ingratè gloſſas iſtas textus amplexatur, ſed arbitror eodem modo ſoluēdum, quo ſecundum ſanctum Tho. ad aliud nuperrimè dicebamus, nempè quòd ſi oblatio æſtimetur ex radice charitatis unientis membra

Prohibetur Caie. opinio.

Quarta ratio pro conclu.

Obiectio.

Solutio S. Tho.

Poſtrema ratio

membra eccleſiæ, non minus prodeſt ſingulis, ſi offertur pro multis: hoc eſt, meritum charitatis offerentis æqualiter ſingulos iuuat: quia extentione non minuitur: ſi tñ conſideretur in ratione ſatisfactionis ac ſolutionis debiti ad tales perſonas applicatæ, non tm̃ prodeſt, ac ſi ſingulis applicaretur. Haud.n. negare Hieronymus, quin ſi hunc pſalmum pro uno recitares, mox eundem rurſus pro alio atq; iterato pro alio, plus prodeſſet ſingulis, quam ſi unum diceret pro omnibus tribus.

Ad primum ar. Primum igitur argm̃ eorum, quæ in capite obiecta ſunt, illic ſolutũ eſt: ubi diximus ꝙ etſi res in hoc ſacrificio contenta infiniti ſint ualoris: tñ ſacrificium cùm ſacerdotalem actionem includat, per quam Chriſtus non niſi finito modo certaq; mẽſura operatur, finitum eſt. Quare non idcirco memoriale paſſionis Chriſti dicitur, ꝙ æqualis ſit uirtutis, ſed ꝙ idẽ offert quid illic oblatum eſt. *Ad ſecũdum.* Ac perinde ad ſc̃m, ꝙ ex uerbis D.Tho. colligitur, pariter ſatisfecimus: quandoquidem monſtrauimus nequaquam negaſſe ſacrificium de ſe alicuius eſſe certi finitique ualoris, quam uirtute ſua ſi ſuſcipientis obex non ſemper exercet, ſed nihilominus pẽſandas etiam eſſe offerentium deuotiones ſecundum quas ſacrificium creſcit: haud tamen ſecũdum totam proportionem illarum ut explicatum eſt. Circa hanc autem deuotionem dubium reſtat, utrum non ſolùm conficientium & offerentium, uerum & eorũ pro quibus offertur, ſit ęſtimanda deuotio. *Dubium. S. Tho.* Nam D.Tho. loco citato prius, non loquitur niſi de affectu offerentis quod exẽplo euangelicæ uiduæ declarat: & in 4. Sententiarum, diſt. 12. q. 2. arti. 2. ait hoc ſacrificiũ pœnam tollere in toto uel in parte, ſecundum menſuram pęnæ debitæ ex deuotione qua ſacramentum offertur. Nihilominus eodem loco. 3. part. q. 79. ſtatim uidetur ſubiungere, quòd eſt ſatisfactorium illis pro quibus offertur, ſecundum quantitatem ſuæ deuotionis: idemq́ue repetit art. 7. in ſolutione ſecundi: & in 4. Sententiarum. diſt 43. q. 2. arti. 1. Ab utraque uerò parte extant argumenta: nam quòd penſanda ſit illorum deuotio pro qbus offertur, argumentum eſt, quòd quemadmodum natura, verbi gratia, ignis quo materiam aptiorẽ nanciſcitur, eo efficacius formam ꝑducit: & in republica dignioribus cumulatiora conferuntur beneficia: ita intentio Chriſti ac ſubinde eccleſiæ ſuæ eſſe uidetur, ut paratioribus benignius ſacrificium hoc rem ſuam conferat. *Auguſt.* Quare Auguſtinus ad Renatum: Quis offerat corpus Chriſti niſi pro eis, qui ſunt membra Chriſti? Nihilominus uerè à parte negatiua ſtat argumentũ, ꝙ dum quis priuatim æqualia ieiunia aut æquales eleemoſynas in ſatisfactionem applicat duobus amicis, bonitate diſparibus, æquè illis ꝓdeſt. Unde non inepta uidetur collectio, quòd dũ ſacrificium quod ſua ipſius ratione æquale eſt, pro pluribus offertur, licet illi inæquales ſint probitatis, æqualiter nihilominus illis conferat. *Qui ſacrificio interſunt & qui eleemoſynas pro eo pendunt, offerentes cenſendi ſunt.* Ad horum igitur intelligentiam notandum in primis, offerentes cenſerim non ſolum ſacerdotem qui rem facit diuinam, uerum & aſtantes oẽs atque illos qui eleemoſynas pro Miſſa pendunt, uel quomodocunq; fauent, ut Miſſa celebretur: licet longè pręſtãtius [ut diximus] ac proprius ſacerdotem. Ac de iſtis nõ ambigitur quin eorum deuotio in cauſſa ſit percipiendi maiores fructus. Etenim cùm uerè ſit offerentes, inde ualor ipſe ſacrificij extenſiuè augetur. Et forſan ubi ait ſanctus Thomas deuotionẽ illorum, pro quibus offertur, augere ſacrificij fructum, id de deuotione ſentit eorum, qui Miſſam celebrari faciunt, quandoquidem actualem afferunt deuotionem, & ſunt ueluti offerentes. Quare de circunſtantibus peculiariter habetur in Canone. *Solutio dubitationis propoſitæ.* Quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio. Quaſi illi actu ad ſacramentum ſint affecti: atque adeò Deus cui eorum ſunt deuotiones notæ, ſecundum earũ menſuram tribuat unicuique. Alij uerò ſunt, qui actualem deuotionem nunquam habuerunt ad hoc indiuiduum ſacrificium, quod hodie in hac Baſilica celebratur: ut pueri ante uſum rationis, & alij Chriſti fideles qui hoc nunquam cogitarunt: pro quibus nihilominus eccleſia offert: ut quam primum dicturi ſumus. Et iſti non dicuntur offerentes niſi quodam fortè generaliſſimo modo per modum habitus, quatenus membra ſunt corporis eccleſiæ quæ offert. De iſtis ergo nulla porrò eſſet abſurdi-

tas, cenſere, q̃ omnes æquales percipiant portiones ſacrificij: licet inæquali urgeant charitate: nã cũ nihil prorſus uel egerint, uel cogitarint circa hoc indiuiduũ ſacrificiũ, apparet nihil eis obtingere, pter nudã portionẽ, quæ illis ex opere operato prouenit: ueluti de gratia baptiſmali certum eſt, quæ infantibus ante uſum rationis cõfertur. Qui aũt aliter ſenſerint, ſuum ſequantur iudicium. Quapropter argumenta utrinq; facta arbitrio eligentium relinquuntur ſoluenda.

Ad tertium.

Tertium aũt argũ õmnium maximum eſt, quæ contrariæ ſententiæ patrocinantur. Eccleſia nanq; pro multis offert, primum in communi pro pace & regimine eccleſiæ, ſecundum illud canonis: Pro eccleſia ſancta Catholica, quã pacificare, &c. Mox pro Papa, pro antiſtite, pro Rege, & pro circunſtãtibus, qui pro ſe & ſuis offerũt. Neq; ſolæ orationes pro illis offeruntur, uerum & ſatisfactio ipſa ſacramenti: nam ſubditur: Pro redemptione animarum ſuarum. Deinde pro animabus quæ igne purgatorio detinentur. Cum ergo eccleſiæ ſacrificium pro tot offerat, non eſt uerò ſimile, vt minus idcirco ſatiſfactionis ſingulis obueniat. Alioq uix minima particula quenq; cõtingeret. Quòd ſi dicas eccleſiam ſic offerre pro multis, vt nihilominus ſinguli nanciſcantur, ſecus autem ſacerdos in ſingularibus applicationibus, hæc diſcriminis ratio deſideratur. Reſpondetur ergo nullatenus hac parte eccleſiam à ſacerdote diſcriminari: quippe qui, ceu eiuſdem eccleſiæ miniſter ſacrum conficiat atq; offerat, Sed eſt ex ſuperioribus colligendum, ſacrificio Miſſæ nudè conſiderato, hoc eſt, vt actionem dicit ſacerdotis, cum ſua intentione faciendi quod Chriſtus inſtituit, reſpondere ex opere operato certam ſatisfactionis quantitatem ſicut cæteris ſacramẽtis, gratiam: uerbi gratia ut decem: nam arbitror eſſe amplam: Quæ quidem ſecundum eccleſiæ inſtitutum applicatur. Eccleſia igitur ipſa certam illius portionem illis, qui in canone nominantur, diſtribuit licet illam non nominet: alteram verò relinquit ſingulari intentioni ſacerdotis ſecundum ſuam peculiarem oblationem applicandam. Ex illa ergo portione eccleſiæ una particula prouenit toti ſimul corpori myſtico, alia Papæ, alia Antiſtiti, alia Regi, &c. & quamuis minima in quolibet ſacrificio unicuilibet obtingat, tamen ſecundum ingentiſſimum ſacrificiorum numerum, quæ quotidie in tota eccleſia offeruntur, ditiſſimus congeritur cumulus. Præterquam quòd ſingularis memoria ſingulorũ, quæ in præcationibus hr̃, permultũ eis confert. Portio ergo, quæ ſacerdoti relinquitur perinde atq; altera eccleſię, quo pluribus applicatur, minus ſingulis ſufficit. Et ſi pro ſe etiam, ſemper ius habet applicandi. An uerò alia ratione plures pro vna Miſſa eleemoſinas recipere queat, ſiue parochus ſit, ſiue uagus ſacerdos, illico quæſtione proxima uidebitur.

Oblatio generalis eccleſiæ ad paruulos fideles extenditur.

At quia dicere de illis cœptum eſt, pro quibus ſacrificium offertur, nomine eccleſiæ ad quam primò refertur oblatio, comprehenduntur etiã paruuli ante uſum rationis ſacro fonte intincti: nam etſi in ſatisfactionem pœnæ, quam nullam debent oblatio non ſit neceſſaria: refert tamen ad ſolatium uiuorum & ad repræſentandum myſticum Chriſti corpus eiuſque redemptionem, quæ ad illos uſque promanauit. Veruntamen quamuis eadem eccleſiæ generalitate ſceleſti quoque & criminoſi Chriſtiani contineantur, nulli tamen charitate carentes participes eiuſdem ſacrificij fiunt, quatenus ſatisfactorium eſt: nam ſatisfactio remiſſionem præexigit culpæ. Vnde ad Renatum Auguſtinus: Quis offerat corpus Chriſti niſi pro eis, qui ſunt membra Chriſti? Vbi certè de uiuis membris loquitur.

Auguſt.

Nihil tamẽ obſtat quo minus pro illis qui hæretici non ſunt nec legitimè excommunicati, orationes inibi fiant. Eapropter error eſſet Capellaniam inſtituere aut Miſſas pro infidelibus: qui quidẽ caſus ad me de quo reſponderem, allatus eſt: nam inſtituere Miſſam, eſt inſtituere, ut ſacrificiũ pro illis offeratur, atque adeo eius applicetur eis ſatisfactio, quod nefas eſſet. Nihil tamen uetat inſtituere, ut oratio in Miſſa pro eorum conuerſione fundatur. Pro excommunicatis autem & hæreticis orari non poteſt, ſi uerè ſunt excommunicati. In die autem Paraſceues ex diſpenſatione eccleſiæ, quæ illos excommunicauit, oratur pro hæreticis. Offertur etiam ſacrificium pro illis, ut diximus, defunctis qui loco purgato-

Error eſſet Capellaniã inſtituere pro infidelibus.

purgato-

purgatorij ignis deputati ſunt: non quod eccleſiæ nomine intelligantur, vtpote cuius gremio & iuriſdictione non cōprehenduntur: ſed forſan illo verbo canonis, vna cum animabus viuentium deſignātur: vbi legitur. Pro redemptione animarum ſuarum. Etenim vbi habetur circunſtantes pro ſuis offerre, etiam includuntur ſui defuncti. Quidquid aūt de illo uerbo ſit, poſteà exprimuntur in ſecundo memēto, ubi precatio pro illis funditur, qui cum ſigno fidei in ſomno pacis dormierunt. Nam etſi ꝑ modum orationis dicatur. Vt indulgeas deprecamur. ſubintelligitur tamen acceptando ſacrificij huius ſatisfactionem. Vn-

Auguſt. de Auguſtinus in libro de agenda cura pro mortuis, Non parua eſt, inquit, vniuerſæ eccleſiæ, qua in hac conſuetudine claret auctoritas, ut in precibus ſacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum etiam ſuum habeat commendatio mortuorum. Quæ quidem conſuetudo, vt Damaſcenus in quodam ſermone de ſuffragijs mortuorum, refert, ab Apoſtolis demanauit. Ait quippe diſcipulis. Saluatoris & ſacros Apoſtolos, tremēdis & uiuificis myſterijs memoriam fieri eorum, qui fideliter dormierunt, ſanxiſſe. Id quod & vlti-

Dionyſ. mo capite cœleſtis Hierarchiæ Dionyſius

Dubium. refert. At ne nihil ad quæſtionem attinens immotum relinquamus, dubium hic reſtat poſtremum de intellectu verbi Augu. in eodem libro de agenda cura pro mor-

Gratia. tuis, & in Enchiridio: quod Gratianus 13. quæſtione 2. canon. Non æſtimemus & canon. Tempus relatum duxit. Ait enim tā ſacrificium altaris, quàm reliqua ſuffragia pro defunctis oblata eis prodeſſe, qui cum uiuerent hoc ſibi ut poſſent prodeſſe me-

Solutio Caieta. ruerunt. Et rationem dubitandi ſolus Caietan. offerit in ſuo opuſculo viginti vnius quæſtionum, q.5. ubi generale hoc uerbum Auguſtini ſpeciatim ſic contrahit, ut nemini defunctorum in purgatorio exiſtentiū, ſacrificia, ſuffragia aut indulgentias quidquam prodeſſe cenſeat. niſi in hac uita deuotionem ad eccleſiæ claues & indulgentias habuerint, aut ſolicitudinem ad ſatisfaciendum pro peccatis, aut ſtudium ad ſuffragandum defunctis, aut quid ſimile. Saltem ſpecialia ſcrificia pro eis oblata ait nihil eos iuuare. At profectò, quamuis me tædeat uiro doctiſſimo & mihi colendiſſimo tota iſta quæſtione obuiam prodire: tamen quia neque hoc ſi credatur, ad pietatem eorum qui in defunctos benefici ſunt, quidquam confert, non mihi videor hic debuiſſe tacere. *Prima ratio in Caieta.* Enimuerò cùm hoc neque ex euangelio neque ex vllo eccleſiæ decreto colligatur, quin verò contrarium, ſanè cum eccleſia pro omnibus qui in charitate ſunt indiſcriminatim offerat & indulgentias conferat, non erat ſic facile aſſerendum in eorum præiudicium, qui piè in Chriſto dormierunt. Canonis enim oblatio nullum excipit, ſed generaliter ait: Memento famulorum, famularumque tuarum, qui nos præceſſerunt cū ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Et illico: His & omnibus in Chriſto quieſcētibus. Quòd ſi huius omnes ſacrificij participes fiunt, non eſt, cur non & vniuerſis priuata ſuffragio opitulentur. *Secunda* Secundò: Quicunque eſt in charitate, eo ipſo quòd amicus Dei eſt, ut ſatisfacere pro ſe poteſt, ſic & ius habet vt quicunque iuſtorum ſibi quamcunque applicet, ſi voluerit, ſatiſfactionem. Quare ſuprà Auguſt pro omnibus Chriſti membris, nempe uiuis, aſſeruit ſacrificium offerri. *Solutio dubij.* Vnde quod locis citatis ait uidelicet illis defunctis prodeſſe ſuffragia, qui dum viuerent, vt prodeſſe ſibi poſſunt meruerūt, ipſe ſtatim planè exponit: vt eſt uidere apud Magiſtrum in 4. *Magiſter Senten.* diſt. 45. eos ſiquidem omnes docet id meruiſſe, qui in fide per charitatem operāte, atq; adeo in communione corporis & ſanguinis Chriſti defuncti ſunt. Quocirca quāuis quiſpiam neq; ad indulgentias neque ad defunctos affectionem habuerit, neque ad ſatisfaciendum diligentiam, ſi tamen in charitate Dei deceſſerit, non eſt cur uindex vltrixque eius iuſtitia, ut ait Caietanus, obſtet quominus per ſacrificia eis, perque ſuffragia & indulgentias fortè valemus opem. *Poſtrema ratio.* Et quò rem ſuprema ratione concludamus, Chriſtus dominus ſuum ipſius ſacrificium, nempè paſſionem omnibus fide præditis per charitatem operante efficaciter applicat: ergo & altaris oblatio, & perinde quodcunque, ſeu commune ſeu ſpeciale ſuffragium ſibi placet eis applicari. Quare illa Caietani diſtinctio, quòd defunctū capacem eſſe alie-

ſatisfactionis ſibi applicatę, non ad meritum eſſentiale, ſed ad accidentarium attineat, puta vt defunctus ad illa ſupradicta affectus fuerit, nullas præſefert ſundamenti radices.

QVAESTIO III.

DE OBLATIONIBVS ET PRIMITIIS.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 86.

ARTICVLVS I.

Vtrum homines de neceſſitate præcepti ad oblationes teneantur.

POST ſermonem de ſacro ſancto ſacrificio, quod oblationum omnium Chriſtianę familię apicē obtinet, ſupereſt, ut hac q. de oblationibus & primitijs, ſubſequenti verò de decimis, quæ ad eiuſdē ſacrificij celebritatem ſuppeditantur, mentionem ſubdamus. Primò ergo de oblationibus, quęritur, vtrum ſint de neceſſitate præcepti.

1. Argu. Arguitur enim negatiuè: Oblationes ueteris legis, inter cęremonialia præcepta connumerabantur. Nam Exod. 23. ad modum & formam celebrandi ceremoniales feſtiuitates, adhibetur. Non apparebis in conſpectu meo uacuus. Cæremonialia uerò cuncta per euangelium ceſſarunt: ergo Chriſtiani ad oblationes non cogimur. Id quod Chriſtus Matth. 5. deſignare vř, dicens: Si offeres mun⁹ tuū ante altare: quaſi offerentium arbitrio id reliquerit.

Secundū Secundò arguitur: Quicunq; ius aliquod eccleſiæ debet, ſi non ſoluat, poteſt ſacramentorum ſubtractione ad id cogi: acerbum aūt eſſet renuenti oblationē ſoluere, ſacrã eccleſiaſtica denegare: iuxta canonem illū ſextæ Synodi, 1. q. 1. Nullus qui ſacrã cōionē diſpenſat, à percipiente gratiã, aliquid exigat, ſin uerò exegerit, deponatur: ergo ad oblationes ex vi præcepti nullus tenet̃.

Greg. 7. In contrariū eſt illud Greg. 7. de conſec di ſtin. 1. Oīs Chriſtianus procuret ad Miſſarū ſolennia, aliquid Deo offerre: & ducere ad memoriã quod Deus p Moyſen dixit, Non apparebis in conſpectu meo vacuus.

Quid nomen oblatio deſignet. In proloquio q. pñtis notãda eſt noīs ſignificatio. Enimuerò oblationis uerbum actiones oēs ſuo ſignificatu ambit, quibus res quæcunq; ad diuinū cultū exhibentur. Quo fit, ut oblatio latior ſit patentiorq́; uox q̃ ſacrificium. Quidquid.n. ſacrificiū eſt, cenſetur oblatio: haud tñ conſequentia recurrit. Etenim cum aliquid offertur quod integrum eſt permanſurum, hoc eſt, quod ſacrificio ipſo nō inſumitur, nec circa illud aliqua ſit cæremonia, ſed eccleſię offertur, ſiue in fabricam, ſiue in miniſtros cedat, oblatio quidem eſt: ueli numos, uel cereos offeras, ut in exequijs panem, aut uinum: aut fortè prædium Sacrificium autē, ut diximus, non eſt niſi oblatio rei, quæ immolatur: ut animalia olim, & nunc ſacrificium altaris. De primitijs nanq; deq; decimis qūo ab his differãt, ſuo loco dicemus. Vnde Exod. 29. Offeres totum arietem in incenſum ſuper altare. Et ſequitur: Oblatio eſt dño odor ſuauiſſimus victimę Dei. Et Leui. 2. Anima cum obtulerit oblationem ſacrificij Deo, ſimul erit eius oblatio. His ſuppoſitis duabus ad q. cōcluſionibus reſpondetur. Prior eſt: Oblatio naturali ſua ſignificatione vltroneam exhibitionem deſignat: offerre.n. eſt ultro munus quodpiam donare. Quo fit, ut res per ſe, ſi nude penſetur, opus ſit ſupererogationis ad cultum religionis attinēs: ꝙppe qua, ut ſuprà diximus, obedientiam ſubiectioneq; Deo profitemur. Vnde Exo. 25. Loquere filijs Iſrael, vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert ultroneus, accipietis eas. *Prima concluſio.*

Poſterior concluſio, Oblationes quadruplici de cauſſa ſub præceptum cadere poſſunt. *Poſterior concluſio* Primò quidem ex præcedenti conuentione: vt dum eccleſia fundum aliquem cui confert retenta penſione, ſtatis temporibus referenda. Quæ quidem pactio ceſus rationem induit. Secundo ꝑꝑ præcedentem deputationē: quia res donatione, uel pollicitatione, aut teſtamenti legatione debetur. Tertiò, ꝙ ad rem propinquius accedit, ꝑꝑ eccleſiæ neceſſitatem: nempè ſi aliunde miniſtri ali ſuſtentarīq; non poſſent. Quartò propter cōſuetudinem, q̃ in ius tranſit: ut. ſ. ſi conſuetum eſt certis ſolemnitatibus hoc aut illud offerri. Quamuis nonnunquam his poſtremis duobus caſibus oblationis quantitas relinquatur uouentis libertati. Circa poſteriorem concluſionem, quoniã prior planiſſima eſt, nonnulla exiſtunt, licet exigua adnotamenta. *Primum documentum.* Prætermiſſo enim

priori

prioris obligationis mẽbro ad rem parum attinente, quia eſt velut ſenſus, de ſecũda extant tex. 13. diſt. 2. can. qui oblationes. & duo ſequentes: quibus ſub anathematis cẽſura coguntur, quibus incumbit, ut defunctorum oblationes, ſeu donatas ſeu legatas facile & abſque mora perſoluant: ſunt enim planè debitæ. Et generaliter de omnibus oblationibus extat can. Præter hoc, 32. diſt. & can. Statuimus. diſti. 16. q. 1. quibus eandem animaduerſionem retinentibus debitas oblationes eccleſia comminatur. Tertia uerò rõ obligationis eſt adnotãda, quæ præcipuè legitima eſt. Etenim cũ Chriſtianorũ religio, in ſacrorũ ſusceptione, ſacrificijq; oblatione poſita ſit, ad quæ iure naturali ac diuino, eodẽq; ut ſanctiſſimo ita & ſtrictiſſimo, tot' Chriſtianiſmus teneatur, fit, vt quiſque populus ſub reatu criminalis impietatis, tũ templum pro ſua facultate extruere, tum & miniſtros alere, & cultui neceſſaria contribuere ſit iure cõſtrictus. Quapp vbi decimæ non ſoluuntur, neq; aliũde ad eiuſmodi ſumptus prouiſum eſt, tenetur populus eoſdem ſumptus de ſua ſubſtantia ſuppeditare. Ad qđ ſi renuerit, per cenſuras eccleſiaſticas, atq; adeò ſi opus fuerit, animaduerſione ſecularis iudicij cogi poteſt. Locus eſt conſtitutiſſimus apud Paul. 1. ad Corinth. 9. vbi docet plus iuris miniſtris altaris ſuppetere ad ſubſidia tpalia recipienda, q̃ ad ſuũ ſtipẽdium militi, & ad uineæ fructum, qui illã plantauit, & qui gregẽ paſcit, ad fruendum lacte: ſanè cùm Dñs diſpoſuerit: ut qui altari ſeruit de altari uiuat. Dubiũ autẽ deinde offert text. ille citatus Gregorij, Oĩs Chriſtianus. utrum. ſ. ad Miſſarum ſolennia teneatur vnuſquiſq; aliquid in templum afferre quod afferat? Hugo nanq; ut Hoſt. in rub. de parę. & alien. parę. ait, omnem Chriſtianum tenore eiuſdem capituli teneri ad oblationes in Miſſa ſub reatu criminalis culpæ. Quare põt, inqt, qui nõ fecerit eccleſiaſtica cẽſura compelli. Idq; idem Hoſt. hoc adhibito moderamine fatetur, ꝙ intelligatur in præcipuis duntaxat feſtiuitatibus. Alij uerò id durum arbitrati, cẽſent ſolũ intelligi de interna animi oblatione per deuotionem. Hæc autẽ gloſſa longiſſimè à Canonis mente aberrat. citat enim Gregor. textum ipſum antiquum, quo oblationes temporalium rerũ iubebãtur. Omiſſa ergo opin. recitatione, res eſt clara. Etenim ubi cuiuſpiam oblationis conſuetudo vſque adeò inoleuit, vt uim legis obtinuerit, ibi præcepti oblatione armata eſt: vt D. Thom. ratione quarta docuit. Vbi autem neque lex extat, neque eiuſmodi uiget conſuetudo, nullum metuendum eſt præcepti uinculum. Conſultò dixerim: ubi conſuetudo uim legis obtinuerit. Nam vſu teneri poteſt conſuetudo per modum liberæ deuotionis: quæ rõ nunquàm, quantumcunq; diuturna, uim ingerit præcepti. Quod ſi aliquod ſeſtertis indicium, quo eiuſmodi conſuetudines dignoſcantur, forſan hoc nõ eſt adeò fallax, quòd ubi decimæ in uſu non ſunt, neque alia miniſtris iuſta ſtipendia conſtituta, ibi conſuetiſſimę oblationes cenſentur in præcepto eſſe. Et pariter, ſi conſuetudo ſit populi omni memoria uetuſtior, ſtatis ſolennitatibus aliqua munera eccleſiæ, uel ad fabricam, uel ad alios ſumptus offerre. At uerò ubi decimarum ſolutio more ſeruatur, quæ miniſtris ſufficit, reuera quotidianæ oblationes, quæ uel in profeſtis diebus, uel in feſtiuitatibus, quantumuis præcipuis offerunt, exiſtimari non debent præcepti obligationi eſſe obnoxiæ. Neq; uerò ullo colorę in contrarium obtendi poteſt, quòd legitimi paſtores omnes decimarum fructus, gregem deglubẽtes, ſibi uſurpant, miſeriſque mercenarijs quotidiana illa munuſcula, quæ ad altaris gradus offeruntur, relinquunt: nã poſtquàm decimis paſtores ſaginãtur, ipſis incumbit primum præſentes ſeruire. mox ſi officio abeſſe iuſtè uel iniuria permittantur, uicarios cum iuſto ſtipendio ſibi ſubſtituere. Quare in hanc rem optimè per Concil. Trident. proſpectum eſt, ut parœcijs non reſidentibus tertia pars fructuum adimatur, quæ uicariis adiudicetur. Haud tamen arbitrentur curati ſe exoneratos ſubinde eſſe animarum cura, excuſatoſquę ne reſidere teneantur: nam cùm ad hoc iure diuino naturaliq; irretiantur, ſanctum concilium nullatenus excuſare illos cogitauit ſed eccleſiis q̃ minimè male potuit proſpicere. Inter oblationes autem una eſt quæ offertur pro Miſſa. De qua duplex ſuperęſt dubiũ. Vnũ an liceat ſacerdoti, pro

Populus iure naturæ tenetur miniſtros eccleſiæ alere, & templum ſtruere.

Paulus.

Hoſtien.

Solutio

Indiciũ ad dignoſcendum quãdo cõſuetudo offerendi obligat ſub præcepto.

Definitio concilij Tridentini de portione uicarijs adiudicãda

Miſſa celebranda de pretio paciſci. Quod quidem cum ad titulum ſimoniæ ptineat, q.6. diſputabitur. Secundū, utrum licitū ſit plures, vt aiūt, pitātias pro vna Miſſa recipere. Nam ratio illa ꝙ pro pluribus oblata tñ ſingulis proſit, iā ſuperiori q. exploſa eſt, ſed utrum alia de cauſſa id liceat, iā nunc ambigitur. Apparet n. ſi illa nō ſit legitima, nullā fieri reliquā: nā quicunq; illa cā eleemoſinā largit, cōtendit ſibi totū ſacrificium applicatum iri. *Dubium.* Nihilominus hic in primis diſtinguēdū eſt de plebano paſtore, & de alijs mercenarijs, qui neque parœcij ſunt neq; eorum uicarii. *Parœcij quotidie celebrare tenentur pro ſua parœcia ſi competentes aliàs habeant reditus in eadē eccleſ.* Parœcij nanq; iure decimārū quotidie celebrare tenētur pro ſua præcia, ſi modo fructus ſatis ſint ad ipſum alendū: ſin minus pro eorum quantitate, vel ter uel quater in hebdomada, ad iudicium Antiſtitis, quod tutius eſt: uel ad arbitrium prudētum. Quotidie inquā, pro humana fragilitate: nam licet uno aut altero die ceſſet, ſeu quia non ſe præſentiſcit idoneum uel animi laxādi gratia, non ideo conſtituitur in culpa. Vnde & monitum hoc adhibendum eſt ꝙ legitimus paſtor ſi per fas uel nefas non reſideat, tenet iuſtum alimentū uicario ſuppeditare, ut poſſit tot Miſſas celebrare quot ipſe teneret: ne uicarius cauſſari poſſit non ſufficere, ſibi uictum, niſi aliunde pitantias corradat. *Corollarium primum.* Ex hoc fit paſtorem parœciæ in ſeruitutem non poſſe peregrinas pitantias ab alijs, præterq̄ à ſuis parœcianis percipere: hoc. n. eſſet in fraudē ſacrificiorū quę pro ſua parœcia offerre tenetur. *Secundū.* Attñ non obſtante obligatione, qua tenetur pro parœcia offerre, poteſt particulares pitantias ab eiſdem parœcianis ultro oblatas recipere, dummodo illas non extorqueat: idemq; ſacrificium poteſt & pro parœcia & ſimul pro tali parœciano facere. Idemque cenſendum de defunctorum exequijs & teſtōrum Miſſis. Ratio huius eſt ꝙ defunctos ſepelire, & piorū Miſſas offerre, propria eſt functio ipſius paſtoris neque debent parœciani foras exigere ſacerdotes ad hoc munus quæſitum. quocirca hæc non ſunt incompatibilia. Hoc aūt documentum, ut cuncta moralia, cum moderamine temperandum eſt, uidelicet ne Miſſarum prouentus immodicè ſit exuberans: nam tunc deberet paſtor, qui curā habet animarum, auxiliares ſacerdotes ad ſe adiungere. Sed & hoc prætereà conſultari aſſolet, utrum poſſit paſtor, qui curam habet animarum, cuique ſubinde incumbit huiuſmodi functio ex pitantiis portiunculam ſibi uſurpare, imminutaſq; mercenario porrigere. *Dubitatio altera.* Et re uera ſi iuſtum ſtipendium mercenario relinquatur, non uideo in hoc apertā iniuriam: quandoquidem pitantiæ omnes parœcio cōferuntur: qui ſubinde, ut Miſſarū debitor, quo potuerit honeſto ſtipēdio, poteſt mercenarios ad eas celebrandum conducere. Subſequitur ergo membrum alterum eiuſdem dubietatis ad uagos ſacerdotes attinēs: qui aliàs functionē ſuam celebrandi alligatam nō habent, utrum plures ualeant pitantias pro eadem Miſſa percipere. *Solutio.* Huius autem 1. reſponſio eſto: ꝙ ſi antiſtites in clericorū ordinatione iura caſtè ſeruarent, non tanta hinc emergeret ambigendi ratio. *Tertium dubium.* Si inquā neminem ſine legitima bonorum poſſeſſione ac titulo ſacris initiarent, non cogerentur ſacerdotes mendici eſſe, & exigua Miſſarum mercede uiuere: ꝙ porrò tum reuerentiā ſacro debitam non tenuiter obnubilat: tum etiam periculum eiſdem ſacerdotibus offert pluries celebrādi, q̄ fortè pro ſua puritate par eſſet. *Prima reſponſio.* Cæterum quia rei hui⁹ perexigua hr cura, ſed plurimi ef fictis titulis ordinantur, in q. meritò uertitur, utrum hac ratione, ut neceſſarium ſibi uictum, & quibus tegantur, habeant, recipere plures pitantias poſſint: nam ratio infinitatis ſacramenti iam ſupra repulſa eſt. *Secunda reſponſio.* Reſpondetur ergo, ꝙ ubi nō eſt in uſu eā pro una Miſſa eleemoſinam erogari: quæ diario uictui ſufficiat poteſt ſacerdos duplam ſaltem percipere: dumtamen latius non ſe hæc licentia proferat: quoniam ſtatus apparatum non licet ſacerdotibus hac ratione ſuſtentare, ſeu pauperem uitam ducere. Hac enim ratione iure cautum eſt, ut abſque aliqua bonorum poſſeſſione ad ordines non admittantur: & ideo qui ſua culpa pauper ordinatus eſt, paupertatē æquo animo ferat, dum autem ſacerdoti abūdat vnde honeſtè & forſan ornatè uiuere poſſit, uidetur nequire uti hoc ſubſidio: quandoquidem ob leuandam neceſſitatem ꝑmittitur. Sed nihilominus reſpondetur, ꝙ etſi nō adeò idipſum eiuſmodi ſacerdotē

deceat

Obiectio. deceat: tamen ſecundum rigorem iuſtitiæ nulla eſſet iniquitas: quoniam iudiciū nō eſt de rebus ferendam ſecundum id quod accidit, ſed ſecundum rei naturam. Quare vbi per ſe ſatis pitantia nō ſufficiat, vni cuiq; eodem iure licet ampliorem ſuſcipere. Quòd ſi contra ſententiam hanc argu. ſuprà facto reſurgas: Qui pitantias largiūtur, ſibi volunt totum ſacrificium applicari, atque ita faciendum putant: ergo ſacerdos ſecus faciens, illos decipit. *Solutio* Reſpondetur, eum ſilere poſſe quidquid alij credāt: nam vtitur iure ſuo quo poteſt de altario uiuere. Secus autem, ſi alter expreſſe poſtulet pro ſe ſolo ipſum ſacrificiū offerri: nā tunc ſi ſacerdos annuat, tenetur ſeruare pacti fidem. *Ad primum ar.* Ad primum argu. quæſtionis reſpond. D. Tho. iuxta illa, quæ li. 2. diximus *Replica.* ſub tit. de ceſſatione legalium quòd quāuis legalia ſic ceſſauerint, ut quaſi iudicia legis veteris ſeruare nobis nō liceat: tamē non obſtat quin poſſint ab eccleſia alia rōne inſtitui. *Solutio Caieta.* At uerò ſi oblationes inter legalia duntaxat haberentur, ſolutio ſatisfaceret: ſed tamen hūr, ut ipſe ait, etiam inter cęremonialia: nam ſacrificare, cæremonia eſt, & feſta colere, atque adeò in eiſdē feſtiuitatibus quidpiā offerre: & ut illic expoſitum reliquimus, cęremonialia ſic ceſſarunt, vt ea nobis inſtituere minimè liceat. Ad hoc autem S. Tho infrà, art. 4. ad 1. reſpōdet, duas cęremonialiū ſpecies diſcernens. Illas quippe cęremonias inſtituere nequit eccleſia, quæ vel ſtatum Hebræorū referunt, vt obſeruatio Sabbathi: vel aliqd futurum in noſtra lege prædicebant, vt circūciſio, eiuſque agni paſchalis, & ſimiles: nam eſſent iam nunc mendacia, eadem in fidē pernicioſa, vt pote ſignificantia figuras illas non eſſe completas. Veruntamen ſunt aliæ cęremoniarū ſpecies ſic ad diuinum cultum pertinentes, ut citra ullū mēdacium poſſint ad eundem finem nunc inſtitui. ut thurificare, conſecrare in azymis, purificatio puerperæ, quæ non condemnatur, extrà de purificat. poſt part. c. vnico. *Ad ſecūdum.* Et tales ſunt oblationes. Aliud autem uerbū Chriſti: Si offers munus tuum, &c. ſolum probat non omnes oblationes eſſe de neceſſitate pręcepti: nihil tamen obſtat quin *Ad tertium.* aliquæ vt dictū eſt, eidem ſubijciantur neceſſitati. Ad tertium deniq; reſpondetur, quòd propter uolūtarias oblationes nulla fieri poteſt excommunicationis cēſura: ſecus autem propter illas, quæ iure debētur. At uerò ſacerdos priuatus, qui ſacramentum adminiſtrat, vt excommunicare non poteſt: ita neque illud rebelli ſubtrahere: ſed poſtquam fuerit a ſuperiori iuriſdictionem habente excommunicatio lata, tunc ſacramenti ſubtractio erit legitima. Textus autem ſextæ Synodi ſolum uetat ſacramenta pretio uendi: quæ labes eſt ſimoniaca.

ARTICVLVS II.

Vtrum oblationes ſolis ſacerdotibus debeantur.

POſt oblationum uinculum ſequitur, vt de illis dicamus quibus debentur. Apparent enim non ſolis ſacerdotibus conferendæ. *Primum argu.* Etenim illud eſt in oblationibus præcipuum quòd hoſtiarum ſacrificijs deputatur: hoſtiæ uerò pauperibus aſcribuntur, ſecundum illud ad Hæbr. vlt. Beneficentię & communionis nolite obliuiſci: talibus .n. hoſtijs promeretur Deus ergo & oblationes eiſdem largiendæ ſunt pauperibus. *Secundū* Secundo: In multis parœcijs monachi oblationum portionem ſortiuntur: cū tamen alia ſit, ſēm Hiero clericorum cura q̄ monachorum. Ergo non ſolùm ſacerdotibus ſunt oblationes erogandæ. *Tertium* Tertiò: Et laici oblationes, nempe panem & uinū, in proprium uſum à ſacerdotibus coemūt: nō ergo illis ſolis earum uſus permittitur. *Damaſ.* In contrarium autem eſt can Damaſi 10. q. 1. Oblationes quæ intra ſanctam eccleſiā offeruntur, tantummodo ſacerdotibus, qui quotidie Domino ſeruire uidentur: licet comedere & bibere: quia in ueteri teſtamento prohibuit Dominus panes ſanctos comedere filijs Iſrael, niſi tantum Aaron, & filijs eius, ut patet 1. Reg. 21. Ad q. duabus concluſionibus reſpon *Prima concluſio* Vna eſt: Vniuerſarum oblationum, quæ à plebe Deo exhibentur, diſpenſatio ad ſacerdotes pertinet. *Probatio* Probatur: Oblatio genere ſuo non eſt niſi rei, quæ Deo ad cultum religionis dicatur: eſt enim nobis de ſacris, nō de ſecularibus oblationibus ſermo: Inter homines autem & Deum ſacerdos eſt ſeque-

ſter conſtitutus: & ſuo gradu ſecundũ Chriſtum mediator, vt de Moyſe Deut. 5. legitur: nam illi incumbit tum diuina dogmata per Deum reuelata populum docere: tũ etiam & ſacramenta per ipſum inſtituta eidem populo ipſius nomine adminiſtrare. Et uice uerſa eius eſt functio à parte populi coram Deo ſtare. eius, ſ. preces apud ipſum fundere, ſacrificia ei offerre: donaq; & oblationes, & munera præſentare: ſecundũ illud Apoſtoli ad Hebræ. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quę ſunt ad Deum, ut offerat dona, & ſacrificia ꝓ peccatis: ergo omnium munerum quæ populus Deo dicare conſtituit, uſus, adminiſtratio, & diſpenſatio, ad eoſdem pertinet ſacerdotes.

Scrupulus. Quod ſi exemplo dubitandi ratio irrepſerit multa Chriſtianam familiam, nõ ſacerdotibus, ſed ad templorum fabricas vtenſiliumq; ornamenta eccleſijs dedicare; quæ ideo ſacerdotibus uſui eſſe non debent:

Solutio Reſpondetur propterea nos conſultò non aſſeruiſſe oblationes omnes in eorum trãſijſſe dominium, ut in proprios vſus poſſint cuncta conſumere: ſed eorum diſpenſationes illis incumbere. Quare adiungitur altera concluſio:

Secunda concluſio Sacerdotes trifariam poſſunt ijs, quæ ad diuinum cultum offeruntur, vti Primum in fabricam reparationẽque eccleſiarum & rerum apparatum, quæ ad diuinum cultum attinent: ſecundo in ſuum ipſorum proprium uictum quoniam vt Paulus ſupra citatus ait: Qui altario ſeruit, de altario viuere debet. Tertiò, in ſubſidium pauperum, quos condecet bonis eccleſiaſticis paſci & ſuſtentari. Concluſio eſt nota. Nam quidquid Deo exhibetur, cum noſtrum ipſe bonorum non egeat, ad duo tantum utilia ſunt: ſcilicet aut ad templorum uel ædificia uel ornamenta: aut ad ſacerdotum alimoniam. Quidquid autẽ ſupereſt, erogare debent pauperibus, præterquam quod antiquitus, ut ſubſequentia demõſtrabunt aliqua etiam ſolebant eccleſijs cõferri peculiariter in uſus pauperum. Eorũ autem quæ ad eccleſiæ ſumptus dedicantur, epiſcopus eſt adminiſtrator ac diſpenſator, vel canonicorũ collegium, ſecũdum morem qui legitimus ſit. Quapropter ueriſſima eſt ſic expoſita prior concluſio, quod omnes oblationes ad ſacerdotes pertinẽt.

Res eſt clara: quæ ſi ullam habet dubietatem, lib. ſeq. tractanda eſt, inter explorandum ſintne ſacerdotes ſuorum fructuum domini quomodoq; ſint ab ipſis bona eccleſiaſtica expendenda.

Ad primum igitur argum. reſpondetur quod eleemoſinæ in pauperes erogatæ: licet quadam tenus oblationes dicantur ac ſacrificia, eò quòd in Deum referuntur: non tamen aut ſacrificia propriè ſunt oblationes. Hoc enim nomen ſolis illis congruit, quæ officia ſũt religionis. Eleemoſinæ autem non ſunt niſi miſericordiæ opera: fiũt tamen, ut dictum eſt, ijdem egeni & per ſacerdotum diſpenſationem ſacrarum quoque oblationum participes. *Ad primum ar.* Ad ſecundum reſpon. monachos partem quoque earundem oblationum triplici de cauſſa ſibi poſſe uendicare: porrò aut ſacerdotum largitate tanquam inopes: aut ratione mercedis, ſi illis ſint adiutores: aut ſi aliqua eis fortè fuerit commiſſa parœcia. *Ad ſecundum.* Ad tertium denique reſpódetur, quòd oblationes poſtquam conſecratæ ſunt, non poſſunt rurſum in ſecularem uſum reuocari: ut ara conſecrata aut calix. Sed tamen ſi non ſint conſecratæ, poſſunt ſacerdotum arbitrio & permiſſu ad ſeculares reuerti. *Ad tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum oblationes de rebus omnibus, quæ licitè poſſidentur, facere liceat.

SEquitur tertio loco, poſtquam de oblationum diſpenſatoribus dictum eſt, de earum quoque materia dicere. Haud enim omnia, quæ homo poſſidet, materia eſſe uidentur oblationis idonea. *Ratio a parte negatiua.* Etenim meretrix iuſtè ea poſſidet quæ turpiter lucratur: ut patet l. idem ob ſtuprum. ff. de condi. ob turp. cauſ. & tamen Deut. 23. legitur: Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini Dei tui. Continuoque ibidem prohibetur & pretium canis offerri, quod tamen animal iuſte ueuditur. Et Malach. 1. Si offeratis claudum & languidum, nonnè malum eſt? Non ergo quidquid iuſtè poſſidetur, perinde offertur iuſtè. In contrarium autem eſt illud Prouer. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua ſubſtantia. Qua una uoce cuncta quę poſ-

ſidentur,

ſidentur, concluduntur. Ad q. tribus reſp. conclusionibus. Prima de ijs, quæ iniuſte acquiruntur & poſſidentur, nulla fit Deo oblatio licite. Probatur: Oblatio cum uirtus ſit religionis, eſſe non debet iuſtitiæ uiolatio. nam eadem uirtus ſub præcepto eſt Dei: & ſicut uerò, uti ait Ariſto. omnia uera ſic & cuicunque diuino mandato cætera conſonant: cuncta autem iniuſte parta, iuſtitiæ lege, atq; adeò Dei reſtitutioni obnoxia ſunt: ergo nequeunt eidem Deo dicari. Huius rei Aug. in lib. de uerbis Domini pulchrum affert exemplũ. Si deprędaueris, inquit aliquem inualidum, & de ſpolijs eis dares alicui iudici, qui ꝓ te iudicaret, tanta uis eſt iuſtitiæ ut & tibi diſpliceret. Non eſt talis Deus tuus, qualis nõ debes eſſe neq; tu. Hęc ille. Vbi affabrè rationem rei exerit. Oblatio.n. ad propitiandum placandumque Deum fit, qui iudex eſt uirtutum omniũ, legumq; cuſtos. Cum ergo te cõdemnaturus ſit, niſi quid quid debueris reſtituas, genus eſt diuinę contumelię, ſi eadem re illum propitiari contendas, de qua te certus eſt cõdemnare. Vnde & Eccleſiaſt. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata. Secunda conclusio. Quantum ad rei per ſe naturam attinet de re quacunque iuſte poſſeſſa iuſte fieri poteſt oblatio. Patet: Nam & eiuſmodi rerum homo eſt uere dñs aut poſſeſſor legitimus, quorum ideo habet legitimum uſum eundemq; ſibi pręſtante Deo poteſt ergo unuſquiſque atq; adeò debet cum prudentię moderamine eorum, quæ ab ipſo recipit, partem ei rependere, ſecũdum illud primi Paralipom. ca. ult. Quæ de manu tua accepimus reddimus tibi. Tertia concluſio; Ex his quę rei accidũt, commaculari oblatio poteſt, etiam corũ, quę licite poſſidentur. Probatur, Quia ad operis ſtudioſitatem non ſatis eſt genere ſuo eſſe bonum, niſi & quę circunſtant ſu perinde honeſta. accidere autem poteſt unde eiuſmodi oblatio ſit mala. Et primũ cultoribus priſcę legis, quibus omnia in figura contingebant, multa erant legalia, uel propter ſignificationem, uel ꝓpter id, quod illi Reipublicę immundum ac turpe habebatur, offerri non licebat, quæ quidem prohibitionis ratio ſub lege noſtra ceſſauit, nam ut ait Paulus ad Titum 1. Omnis creatura Dei reputatur munda. Poſſunt nihilominus & noſtris oblationibus alia contingere incommoda: uel quia id quod licite poſſidetur, per miſericordiam debetur potius alteri, quàm offerri debeat in templo: uel propter ſcandalum: uel propter contemptũ: uel propter aliud quidpiam. Obiurgat enim Chriſtus Matth. quinto, Phariſæos, qui plebi perſuaſũ contenderent, ut potius ſubueniendis parentibus abeſſent, quàm faciendis oblationibus. Et meretrix dum turpe lucrum offert, ſcandalum dat, & qui quod deſpectui habet Deo offert, eum ipſum deſpicit. Contra primum autem membrum tertiæ huius concluſionis, quo dictum eſt nonnunquam debere potius res uel parentibus uel egenis erogari, quam templo offerri arguitur, in uniuerſum conducentius eſſe atque ad diuinum cultum accommodatius, bona noſtra ad conficienda celebrandaque ſacrificia elargiri, quam in egenorum ſubſidia. Apparet.n. vulgo ſic cenſeri, eo quòd per ſacrificium Deo propius re ipſa accedimus. Cui tũ uulgari opinioni miſerorum egeſtas nonnũquam reclamat. Ad hoc ſub diſtinctione reſpondetur. Opus.n. virtutis è duobus inter alia quantæ ſit perfectionis æſtimatur. Primũ ex obiecto, unde ſuã ſpẽm ſortitur. Secundò, ex neceſſitate, cui charitas ſup ſuccurrere ſatagit. Igitur ſi ad priorem rationem ſpectemus, oblationes ſacræ, ac perinde ſacrificia, reliquis eleemoſinis longe præſtant: nã religio, ut 2.2.q.18. auctor eſt D. Thom. quippe quę Dei reuerentiam pro obiecto habet, excellior eſt uirtus, nõ modo miſericordia, uerum & moralibus uniuerſis: utpote quæ non niſi erga proximos verſantur. Atque huc pertinet uerbum Chriſti, Matth. 21. ubi officium & cauſſam Magdalenæ, quæ ipſum diſpendio pretioſiſſimi vnguenti vnxerat, aduerſus indignãtes diſcipulos defendit: ſane qui opus miſericordiæ pluris pendebant. Docuit enim opus illud in reuerentiam perſonæ ipſius Dei exhibitum, religione ſua anteferendum. Et ideo non condemnauit miſericordiam in pauperes, immo commendauit maximè: dicens: Pauperes ſemper habebitis uobiſcum. Attamen declarauit, ꝗ opportunitatẽ illam, vt eleemoſina

Prima concluſio *Probatio* *Auguſt.* *Secunda concluſio* *Ratio cõcluſionis* *Tertia concluſio* *Paulus.* *Argumentum.*

moſina cum tam excelſo gradu religionis eſſet adiūcta: nunq̃ deinceps foret mūdus habiturus. Atq; ideo ait, Me autē non ſem per habebitis. Religio aūt fuit, tū diuinitatis maieſtatem atque immortalitatē pretioſo illo incorruptibiliq; unguēto cōfiteri: tū ēt & incorruptionem humanitatis præſignare. Scriptū.n.erat: Non dabis ſanctum tuū uidere corruptionē. idq; fortaſſe verbo illo cœleſtis Redemptor declarauit. Ad ſepeliēdū me fecit. Hoc eſt: Sic iſta proteſtatur me uerē mortuū ſepeliēdū, ut quaſi ſpiritu prophetico ſingularē meū ſepulturæ modum prænuntiauerit: ubi non meū corpus cōi lege eſt in cineres abiturū. Ad hæc inter hmōi religionis officia potiſſimū eſſe atq; optatiſſimum ſacrū, ubi nihil minus q̃ Deus ipſe immolatur. Nihilominus tñ hoc veriſſimū eſt, ꝙ vtinā, vt eſt certiſſimum, ita eſſet Chriſtianæ familiæ perſuaſſimū, ꝙ neceſſitatis pondus unde uirtus ac potiſſimū miſericordię incremēta ſuſcipit, efficere poteſt, ut ad Dei cultū conferentius ſit, atq; adeò optatius opē ferre miſeris, q̃ oblationes & ſacrificio facere. Et rō eſt, ꝙ ſacrificia, ut dictū eſt, nō in Dei utilitatē, qui bonorū noſtrorū nō eget, ſed in eis duntaxat gloriā, noſtrāq; deuotionem excitādā celebrantur & offeruntur. At uerò tanta eſt Deo pauperum cura, ut eorum utilitatem ſæpenumero pluris ad ſui charitatem, ac ſubinde gloriam eſtimet, q̃ reliqua ſacrificia. Idq; maxime poſtq̃ idem ipſe Deus cū diues eſſet, ut ait Paulus, propter nos egenus factus eſt noſtraſq; miſerias & ęrumnas vſq; adeo ſuas fecit, ut in die illa tremenda coram Angelorū hominumque uniuerſitate confiteri non ſit ueriturus, ſe ipſum apud nos eſuriuiſſe, nudūq; fuiſſe, & mendicū: ac tandem quidquid vni ex minimis indigentibus fecimus, quaſi ei ipſi in ꝓpria ꝑſona feciſſe. Vnde Matth. 9 nec uerò citra indignationē Phariſæos obiurgat, ꝙ propheticū oraculū non intellexiſſent. Euntes enim inquit, diſcite qd eſt, Miſericordiā uolo, & non ſacrificiū. Sic.n. ſcriptum extabat Oſeæ. 6. cui Propheta adiecerat: Et ſapientiā Dei plus q holocauſta. Quapropter poſtquā Paulus epiſtolam ad Hebræos, qui tam erant ſacrificijs frequentādis dediti, in hoc penè inſumpſerat, ut ſingulare Chriſti pontificis noſtri ſacrificiū commendaret, cuius præſentia illa omnia aboleuerant, ne inde colligerent ob illud dimittendam ſemper fore miſericordiam pauperum, illum tandem Epiſtolę colophonem adhibuit, ut commonitos beneficentiæ eos apprime curaret. Charitas.n. inquit, fraternitatis maneat in uobis, & hoſpitalitatē nolite obliuiſci: per hanc n la tuerūt quidam angelis hoſpitio receptis. Et infrà: Beneficentiæ & cōicationis noli te obliuiſci, talibus.n. hoſtiis promeretur Deus. Ad argumentum igitur contrarium rñdet nihil uetare minus uirtus, q̃ altera genere ſuo inferior eſt, qñq; ob neceſſitatem ſit pretioſior. Hæc propterea tam multis inculcauerim, ꝙ ſunt qui falsò omnia putent ſua bona, potiſſimum dum ab hac luce recedūt, in ampliſſimum miſſarū numerū & in Capellanias expendenda: Nā etſi in eccleſiæ ortu illa eſſent impendio neceſſaria, & ubi modo deſunt, conſulēda ſint: tñ ubi diuinus cult⁹ ſatis eſt celebris multò eſſet conſultius egenorū calamitates leuare, longe.n. crebrius in Euangelio huius nos Chriſtus miſericordiæ admonitos curauit, q̃ ut eleemoſinas in ſacrificia cōuerteremus. Nam quamuis oratio ſatiſfactioq; ſacrificij acceptiſſima ſit: tamen eleemoſina, q̃ præcipuum eſt charitatis officium, & pauperū orationes ualde ſunt, teſtante Chriſto, efficaces, ut nos in æterna recipiant tabernacula. *Solutio*

Primum argu. Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, in ueteri lege mercedem proſtibuli offerri eſſe prohibitam, propter immunditiam: quæ ratio ceſſauit in noua. Eſſet tamen ſcādalum talem recipere oblationē: quia uiderentur ſacerdotes ad meretricū turpitudinem conniuere. De pretio autē canis: Ioſephus lib. 2. (ut inter tractandū de legalibus dicebamus) ſic legem interpretatur, ꝙ canum operæ, ſicuti modò aſini & equi ad fœcundandas equas, redimi ſolebant pretio ad imprægnandas canes: quare prætiū illud propter turpes ſordes, quoque ad oblationibus repellebatur. Et ſortitur inde probabilitatem interpretatio, ꝙ una componuntur proſtibuli merces & pretium canis. Altera uerò a Doctoribus adhibetur interpretatio, ꝙ cum primogenitum animalis mūdi ſic eſſet in tē- *Ioſeph.*

plo conſer-

plo conſeruandum, ut non redimeretur: animalis uerò immūdi primogenitum, redimebatur pretio. Canis autem ſic reputabatur abiectus, ut non eſſet quinque ſiclis dignus, quibus eiuſmodi animalia redimebantur: & ideo aiunt, ꝙ extra templum occidebātur. Porro autem expoſitio hæc neque rationi neque textui eſt conſona. Si enim propter eius vtilitatem ad nihil erat commodum, ad quid erat in templum pręſentandū? Quocirca melius eſt dicere ſimpliciter fuiſſe offerri prohibitum, tū propter animalis utilitatem, tum etiam quia forſan ut ait S. Thom. in uſu erat Gentibus ad ſacrificādum idolis. Ratio ergo illa ceſſauit in euangelio. Ad tertium reſpondetur, quòd animal cæcum, aut aliter truncum, aut debile, ad oblationem ineptum erat. Primum, quia oblatio debebat eſſe immaculata. Secundò, quia eſſet uilipendium atque opprobrium. Præterea, ratione uoti, quod dēt Deo optimè ſolui, Quare oblatio Caini non fuit Deo accepta ſicut Abelis. Quę quidem rationes uim ſuā in lege noſtra retinent. Qui enim uel acidum uinum uel putrem farinam ad rem diuinam celebrandam offerret, prauè quidē faceret, nam illa non ſunt conficiendo ſacrificio congrua. Et qui uaſa aut indumenta ſordiſſimis uſibus ſeruientia, templo dedicaret, ex quibus ueſtes ſacræ & uaſa fabreficerent, contemptor eorundem ſacrorū cenſeretur. Et qui animal uoto Deo deuoueret, & claudū, uel cæcū, uel alia de cauſſa viliſſimi pretij ſolueret, uel decimas ex peſſimo grano & muſto, profectò non caſtè ſeruaret fidem, q̄ Deo habet obligatā.

Ad tertium ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ad primitiarum ſolutionem homines teneantur.

INter alias oblationum ſpecies connumerantur primitiæ, de quibus ideo inquiritur, utrum vi præcepti debeantur? Eſt enim contrarium teſtimonium ſuprà citatum. Exod. 25. vbi ait Dñs ad Moyſen, ut primitias ab homine qui ultroneus offerret acciperet. Et Exod. 13. data lege primitiuorum, quæ legitimæ erant primitiæ, ſubditur. Erit quaſi ſignum in manu tua. vox autem ſigni cœremonialia deſignat, quæ in noſtra lege ceſſarunt: ergo ſicut nō tenemur primogenita offerre, ita neq; aliarum rerum primitias. Secundò. Primitiæ olim Deo reddebantur, ut de ſingularibus beneficijs ab ipſo ſuſceptis gratias ille populus eidem rependere. Habetur. n. Deut. 26 Tolles de cunctis frugibus tuis primitias: accedesq; ad ſacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor coram Dño Deo, ꝙ ingreſſus ſum terrā pro qua iurauit Deus patribus noſtris ut daret eam nobis: ergo neq; extraneæ nationes, neque uerò nos tenemur illas prohibere. Tertiò: Si lex eſſet primitiarum coactrix, tunc præſcripta eſſe deberet taxataque ſolutionis quantitas, ſicut in decimis. At uerò in neutro teſtamento talis habetur taxationis lex: ergo ſub nullo comprehenduntur præcepto. In contrarium autē eſt canon Gregorij 7. Decimas. 16. q. 7. Cuius uerba ſunt: Oportet congruentius nos decimas & primitias, quas iure ſacerdotū eſſe ſancimus, ab oī populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt.

Primum argu.

Secundū

Tertium

Primitiæ ſingularem in genere oblationum locum obtinent. Differūt enim à reliquarum generali ratione, quatuor modis, quos hic D. Tho. dignouit. Primò, iuxta uocis ſonitum differunt materia: nempè quòd de primitiuis rerumque opimis initiis offerebantur: quamuis ſint qui nomine primitiarum: non prima, ſed optima intelligant. Quemadmodum de Abele refertur, quòd obtulit de pinguedine gregis. At uerò tex. Nume. 8. vtrunque inſinuat. Nam quod primum eſt, cenſetur optimū. Vnde ibidem: Omnem medullam olei, & uini, ac frumenti quidquid offerunt primitiarum, tibi dedi: ſcilicet Aaron. Et ſubdit: Vniuerſa frugū initia quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in uſus tuos: Secundò, ratione cauſſæ à reliquis diſtant, ꝙ reddebantur Deo ex cauſſa ſpeciali: nempè ut homines diuinum beneficiū recognoſcerent, profiterenturq; adeò qdquid ex terrę fructibus percipiunt, Deo auctore illis prouenire: cui adeò iuxta uerbum citatum. 1. Paralipom. ult. quæ de manu eius acceperunt, reddere debent. Tertiò differebant & in modo, ꝙ cū aliqua cæremonia offerebātur. Legitur. n. Deute. 26.

Quadruplex differentia primitiarum à cæteris oblationib.

post

poſt uerba ſuprà citata offerentium primitias: Suſcipiens ſacerdos cartallum (quod eſt caniſtrum primitiarum de manu eius, q̄ defert primitias) ponet ante altare Dñi. Et infra cõmemoratis Dei beneficijs, ſubduntur offerentis uerba: Idcirco nunc offero primitias frugum terræ, q̄ Dñs dedit mihi, &c. Quartò denique differunt ex parte eorũ, in quorũ uſum exhibebantur. Nã cũ Deo pro beneficio, rependerentur, inter quem (vt diximus) & populũ ſacerdos eſt ſequeſter, in eius ſingulariter uſum cedebant: ad differentiam decimarum quæ totam Leui tribũ contingebant. Vnde loco citato Nume. 18. ait Deus Aaron: Oẽs primitias ſanctuarij quas offerunt filij Iſrael Dño, tibi dedit, & filiis ac filiab. tuis, iure perpetuo. Et ſubditur: Filiis aũt Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionẽ pro miniſterio, quod ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. His ergo p̄habitis, ad q. duab. concluſionibus reſpond. Vna eſt: Primitiæ præcepto legis naturæ & ſcriptæ, Deo debentur, eiuſque miniſtris: atque adeò iure pontificio, ex eadem priſca lege diuina deriuato. Probatur concluſio ratione illa iã inſinuata. Ius naturæ iam nos docuit gratitudinem ut benefactoribus gratias redderemus. Deus autem eſt primus naturalium oĩum beneficiorũ auctor: illi ergo primas debemus penſiones eorum oĩum, quæ nobis natura confert. Quòd ſi quis cauilletur id ei deberi non de præcepto ſed de honeſtate, redarguitur ſic: Iure naturæ cogimur Deũ noſtri noſtrorumq; auctorẽ profiteri: qñquidẽ in eo uiuimus, mouemur & ſumus. Nã ſi parentibus à quibus uitã accipimus, ut quarto nos loco Decalogus admonet, de his q̄ ad uictum noſtrũ poſſidemus, dũ egẽt ſuccurrere ſtrictè cogimur, longè ſtrictiore iure Deo eandem debemus recognitionem: non quidẽ pp eius indigentiã, quia nullam habere poteſt, ſed propter noſtrum commodum & eius gloriam. De hac itaq; rõne ſic mortalium uniuerſitatẽ natura erudiuit, vt Ethnicis etiam fuerit cunctis ſeculis [ut ſupra dicebamus] notiſſima. Ob idq; non ſpeciatim quæſiuimus hic, an Chriſtiani, ſed utrum homines, ſcilicet cuncti mortales primitias ſoluere tenenantur, ad quos idcirco uniuerſos reſpõſio protenditur. Vnde Romani, ut Plinius in eorum hiſtoria lib. 18. c. 2. refert, nihil antea de terræ naſcentibus deguſtabant, quam ſacerdotes nouarum frugum ac uini primitias libarent. Sed occurrat hic fortè nobis obuius quiſpiam rationem hanc nõ eſſe ad debitum primitiarum concludendum propriam, ſed hoc tantum euincere, quòd teneamur Deo religionis legi ſacrificio offerre, ut ſuprà dictum eſt: quibus cũ conditorem noſtrum profitemur. Primitiæ autem longè à ſacrificijs diſtant, cum ſimplices ſint oblationes. Reſpondetur autem, aliter nobis naturalem rationem ſacrificia perſuadere, aliter uerò reliquas oblationes, ac ſingulariter primitias. Nam Deo quatenus Deus eſt, ſupremum ſcilicet per ſe bonum, honores debemus diuinos atq; adeo obedientiam. Qua vtique ratione rem illi diuinam facere & ſacrificare tenemur. Sed præterea quia fructus terræ nobis quotidie ſuppeditat, colligimus ad eius honorem accedere, de his quæ nobis donat partem illi libare, & ſingulariter rerum primitias, quibus profitemur illũ eſſe primũ ſupremumq; auctorẽ, cuius nutu & ſolis circuitus, & aeris clementia hæc nobis affatim progignunt. Altera concluſio: Et ſi ius naturæ antiquitus diuina lege expreſſum nobis hmõi primitiarum oblationes admoneat, tñ qualitates & circunſtantiæ, nempè perſonæ, quibus tradendæ ſunt & materia, uidelicet an de primis omnino fructibus, atq; adeò quantitas legibus humanis patrieq; vſu & more nobis compertæ & legitimę ſunt. Olim namque primitiæ ſingulariter ſacerdotibus obueniebant, decimæ uerò Leuitis. Iam nunc decimæ uice uerſa ſacerdotum ſunt: primitiæ uerò plurimũ ſacriſtis ſacrorumq; ædituis deputãtur: in aliquibus tñ eccleſijs in fabricæ ſumptus conſignantur, & nonnunquam ipſis eiſdẽ ſacerdotibus. Neque uerò tam exactè depoſcitur, ut de primis ſoluãtur fructibus. Neq; de oleribus aut legiminibus. ſed de frugibus tantum. Illa. n. omnia antiquis patribus legalia erant, quibus non ideo modo minimè obligamur. Tanta enim commẽndatione ius illud decimarum ac primitiarum Deus illo ſeculo indixit populo ſuo, ut quemadmodum Exod. 34. legitur hebdomadarum ſolennitatem in primitiis frugum meſſis triticeæ celebrari

Prima concluſio · *Probatio concluſ.* · *Plinius.* · *Obiectio contra p̄ximã rationem.* · *Solutio* · *Vltima concluſio*

celebrari præceperit: quę nobis non eſt in uſu. De quantitate aũt primitiarum nihil vel in ueteri uel in nouo Teſtõ ſcriptum legimus: p̃terquam illud Ezech. 45. Hæ ſunt primitiæ, quas tolletis: ſextam partẽ Ephide coro frumenti, & ſextam partem Ephide coro ordei. Menſura quoq; olei Batus de quolibet coro. Sup̱ quibus uerbis Hieronymus declarat illud ad decimas p̱tinere: nam Ephus, decima pars cori erat: ſicut Batus in liquidis. qui quidẽ corus triginta continebat modios. Subdit autem idem ſacer doctor uerba iſthæc, quæ extra de decimis. c. 1. referuntur. At uerò primitiæ, quas de frugibus offerebant, non erãt ſpeciali noĩe definitæ. Traditionẽ quoq; accepimus Hæbræorum, non lege præceptam, ſed arbitrio magiſtrorum inolitam: ꝙ qui plurimum, ſexageſimam partem dabant ſacerdotibus: qui minimũ inter 60. & 40. licebat quodcunq; voluiſſent offerre. Hæc in antiqua lege. In noua autẽ nulla ſignata eſt quota: ſed in Hiſpania, ſi cui prouentus ultra decem modios obuenerit, unum ſoluit: etiam ſi uſq; ad mille aut decẽ millia aſcenderint. Et in alijs locis magis eſt tenuis ſolutio. In hoc. n. plurimum conſuetudini defertur. Quin verò ubi decimæ ad totum eccleſiarum cultum afatim abundarent, niſi cònſuetudo aliud contineret, non eſſet cur & primitię legis obligatione exigerentur: nam ꝙ diximus naturale ius primitias ſolui iubere, decimæ tunc ſatis ſuppleret. Ad auctoritatem ergo ſupra poſitam Exo. 25. rñdetur ꝙ nomine illic primitiorũ, ut litera planè docet intelligebãtur oblationes, quas populus ad templi ornamenta fabrefaciẽda admonebatur facere, videlicet, unuſquilibet aurum conferret, aut argentum, aut hyacinthũ, aut purpurã, aliamq; id genus p̃tioſam ſupellectilẽ ad uaſa paramẽtaq; tẽpli fabricanda. Quod aũt Exo. 13. primitiuorũ oblationes ſigna, hoc eſt ceremonię appellanť, S Tho. non negat ſed rñdet ut art. 1. de oblationibus, in gñe rñdebamus: nẽpè illas p̃ciſè ceremonias ſanctę Chriſtianorum Eccleſiæ non licere ex lege ueteri inſtaurare: q̃ figuræ futurorũ erant, eò ꝙ iã mõ menda eſſent. Aliàs tñ q̃ dũtaxat in recognitionẽ beneficiorũ Dei adhibebanť, cũ eadẽ apud nos rõ permaneat, non eſt qđ nobis non liceat inſtituere. Ad ſcm rñdetur, ꝙ primitias uetus populus Deo non ſolum debebat ob fructus quos terra Dei benignitate profert: uerum & ob terras ipſas, quæ eius beneficio tũ illis p̱miſſæ fuerant, cum ẽt donatæ. Hæc ergo ſecũda cã nõ eſt apud nos ſuperſtes ſed prior. Tametſi cũ & mundũ ipſum Deus ob noſtri gr̃am condiderit, nobiſq; ſubinde, & poſſeſſionẽ donauerit iuxta illud Pſalmi: Terrã aũt dedit filijs hoĩum, hac ẽt de cã debẽtur illi primitiæ. Tertiũ aũt iã ſolutũ eſt, ubi diximus, quantitatẽ primitiarũ nõ eſſe lege præſcriptam: quia cũ intra oblationum lineam comprehendantur, deberent ſaltem ſpontanei aliquid retinere.

Hiero.

Ephus decima pars cori ſicut Batus in liquidis.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum ar.

Ad tertium arg.

QVAESTIO IIII.

DE DECIMIS.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 87.

ARTICVLVS I.

Vtrum homines teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti.

POST oblationes, ſequitur de decimis ſermo. Apparet enim non oẽs homines ex neceſſitate præcepti ad earum ſolutionem teneri. Illud enim præceptum extat Leuitici 27. ubi legitur. Omnes decimæ terræ, ſiue de frugib' ſiue de pomis arborum domini ſunt. Et infra: oĩum decimarũ ouis, & bouis, & capræ, quæ ſub paſtoris uirga tranſeunt: quidquid decimum venerit ſanctificabiť Dño hoc aũt p̃ceptũ inter moralia eò referri neqt, ꝙ moralia natura iubet. q tñ nõ decimã potius q̃ vel undecimã uel nouã partẽ pręcipit. Si aũt ceremoniale fuerit aut iudiciale, iã ſatis li. 2. mõſtratũ eſt, quemadmodum illa fuerint antiquata. Secundò illa ſola Chriſtianis, quorum fidem uniuerſi mortales ſuſcipere teneatur, ſub præcepto concluduntur: quę Chriſtus, uel eius Apoſtoli nobis indixerunt: ſecundum illud Matt. vlt. Docentes eos ſeruare omnia quęcunq; mandaui uobis. Et Paul. Act. 12. Non ſubterfugi quo minus annũtiarẽ uobis oẽ cõſiliũ Dei. Sed neque inter Chriſti, neque inter

Prima rõ a parte negatiua.

Secunda ratio.

Apoſtolo-

Apoſtolorum documentũ obligatio ulla legitur decimarum. Quo.n.Dñs de decimis Matt.20.meminit, Væ uobis qui decimatis mentham, & rutã, &c. hæc oportuit facere, ad tp̃s præteritæ legis referendum cenſetur: ſecundum illud Hilarij ſuper Matth. *Hilarius* Decimatio illa holerum quæ in præfigurationem erat utilis, non debebat omitti, ergo tpe gratiæ diſſolutum nobis eſt decimarum iugũ. *Tertia.* Tertiò: Tẽpore gratiæ ea ſolum ex lege veteri nobis relicta ſunt, quæ nobis natura iubet: quare neque ad plura tenemur, quàm gentes ante illã legem: illis autem ſeculis non exibebantur ex præcepto decimæ, ſed ex uoto. Legitur.n.de Iacob. Geneſ 8. ꝙ uotum Deo uouerit, dicens: Si fuerit Deus mecũ, & cuſtodierit me in uia per quam ego ambulo, &c. cunctorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi: ergo neq; nos arctius decimas debemus. *Quarta ratio.* Quartò: Sub illa priſcorũ lege trinæ ſoluebãtur decimæ. Primæ quidẽ tribui Leui: de quibus, ut art. proxi. dicebamus, legitur Num.18. Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt: quas in vſus eorũ & neceſſaria ſeparaui. Scdæ, de quibus Deut.14. refertur. Decimam partẽ ſeparabis de cunctis frugibus tuis quæ naſcunt in terra per annos ſingulos: & comedes in cõſpectu Dei tui in loco quẽ elegerit Deus. Ac demũ tertiæ, de qbus inibi ꝓtinus ſubiũgitur: Anno tertio ſeparabis aliã decimã ex omnibus quæ naſcuntur eo tpe: & repones intra ianuas tuas: uenietq; Leuites, qui aliam non habet partem neque poſſeſſionẽ tecũ, & peregrinus, ac pupillus, & uidua, quæ intra portas tuas ſũt, & comedent, & ſaturabuntur. A ſecundis autem atq; à tertijs lex gratiæ nos abſoluit: ergo pari mõ ab illis primi generis. *Quinta ratio.* Quintò, quidquid abſq; temporis determinatione præcipitur, id niſi tempore cõgruo ſoluatur in culpa conſtituit negligẽtem: ergo ſi neceſſitas eos qui euangeliũ profitentur, ad decimarum ſolutionem urgeret, fieret ſubinde conſequens, ut quibus terris eadem ſolutio non eſt in more, criminalis delicti rei eſſent, non modò non ſoluentes, uerum & eccleſiæ miniſtri diſſimulantes: quod non eſt dignum, ut facilè concedatur. In contrarium autem eſt Auguſt. *Auguſt.* teſtimonium 16. q. 1. canone. decimæ. ubi ait, decimæ ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

In qõnis veſtibulo appendẽdum ſtatim diſcrimẽ eſt inter decimas ac reliquas oblationes. *Diſcrimẽ inter decimas & reliquas oblationes.* Differunt quippe ſm oẽ cauſſarũ genus. Primum.ſ.ex parte finis, per quem de cæteris iudicatur, ꝙ reliquæ oblationes Deo in eius honorem immediatè, ut cum ſcholaſticis loquamur, dedicantur: quamuis in uſum miniſtrorum deinde redundent: quippe qui noĩe ipſius eas ſuſcipiunt, ut in ſacrificijs expoſitum eſt, quorũ ceremonia diuina maieſtas colit, atq; in primitijs, quæ pro ſuſceptis fructibus eidem rependuntur. Decimæ uerò, ueluti hic ait D. Tho. ceu miniſtrorũ ſtipendiũ, ſunt peculiariter inſtitutæ. Hoc utiq; li.3. ſub tit. de acceptione perſonarum, ſatis ſuperq; monſtrauimus. Sic.n. habetur Num. 13. Filijs Leui dedi oẽs decimas Iſrael in poſſeſſionẽ pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in Tabernaculo fœderis. Et infrà de eiſdem decimis. Pretium eſt pro miniſterio, quo ſeruitis in Tabernaculo teſtimonij. Et Malach.3. Inferte oẽm decimationẽ in horreum meũ, ut ſit cibus in domo mea. Et eadẽ rõne ſub lege gratiæ ſoluuntur ſacerdotibus ꝓ altaris obſequio: ſacrorumq; adminiſtratione, ſm uerbum Chriſti, Lucę 10. Dignus eſt operari⁹ mercede ſua: & illud ſæpe citatum 1. ad Cor.9. Nemo ſuis ſtipendijs militauit unquam. Qđ Innoc.3. *Innocentius.* in eãdẽ ſñiam. extra de pręb. citat, c. Cum ſecundũ Apoſtolum. Atq; hoc, quod loco citato ſatis ſuperq; indicauimus, fundamentũ eſt eorũ maximum, quę non modo hic dicenda ſunt, uerũ & lib. ſeq. repetenda. Ex hac ſequitur ſecũda differentia ex parte materiæ: nempè ꝙ cũ reliquæ oblationes non ſint ex rebus omnibus neceſſariæ: decimæ tñ ex cunctis quæ vel domi uel in agro procreantur ſm ſtrictum ius perſoluuntur. At demum tertia differentia ſumitur ex parte formæ: ꝙ cũ reliquæ oblationes ultro offerantur, uel ſaltẽ quo ad quotã. Decimæ tñ rigore pręcepti, eædemq; ſub illa quota, quam nomen ſonat, debentur. His ſic tenuiter prænotatis quatuor cõclõnibus ad q. reſp. Prima: *Prima concluſio* Decimarum ſolutio ex pręcepto iuris debetur partim diuini ac naturalis, partimque

timque humani. Nam quod in genere eccleſiæ miniſtri populi ſumptibus ſuſtententur, naturale præceptum eſt, atque adeò in lege ueteri moralium numero compreheuſum. Quòd autem pars fructuum decima eiſdem ſumptibus mancipetur, iudiciale tunc ius erat, atq; adeò in noſtra lege pontificium. Vtraque pars patentiſſima eſt: ſi modo tamen illud inter moralia iudicialiaq; diſcrimen recolas, quod lib. 2. latè dilucidauimus. Eſt.n. morale præceptũ, quodcunq; ex naturæ principijs ſeu ſyllogiſmi concluſio elicitur: ueluti illud: Non occides ex illo gñali. Id ne facias alijs, &c. Iudiciale autem eſt illud: at quod ſpeciatim arbitratu quodam ab uniuerſali deſcenditur: ut ſi uniuerſale illud, Aliquid Deo eſt offerendum, ſic arbitreris, ut bimam uitulam offeras, aut aliud quoduis animal. Hoc ergo diſcrimine ſuppoſito, facile concluſio liquet. Et quidem prior pars præcedenti q ſub tit. de religioſorum paupertate, ſatis eſt nobis demonſtrata. Etenim quicunq; reipub. in re neceſſaria adminiſtrant & ſeruiunt, ius habent ſtipendium ab eadem repub. ſuſcipiendi, immo & exigendi: adminiſtratio autem diuini cultus reipub. neceſſaria eſt: immo uerò multò pluſquam ſecularium magiſtratuũ: ergo eiuſmodi adminiſtris ſtipendium reſpub. debet, idq; multo æquius quàm quæ principibus ac militibus conferũtur: nam diuino ordine temporalia ſpiritualibus inſeruiunt. Quare Deus iure optimo eccleſias earumq; miniſtros inſtruit: in quorũ ſuſtentationem tanquam rerum dominus imperare populo potuit quam ipſe iuſtam cenſeret bonorum ſuorum portionem. Hoc ipſum naturale ius docet Paul. 1. ad Cor. 9. Altera uerò concluſionis pars nihilo patet obſcurius. Ius etenim naturæ non niſi miniſtrorum pro eorum numero & dignitate ſuſtentationem iubet. At uerò qualis eſſe debeat populi penſio, id arbitrio prudentiæq; reip. pro rei qualitate ſtatuendum relinquit. Deus aũt qui populũ illum priſcum peculiari cura gubernabat, quoniam à duodecim tribubus unam diuino cultui adminiſtrando mancipauit: quæ adeò agriculturæ uacare non poterat, atq; adeò nec propriam ſortem in terra ꝑmiſſa erat poſſeſſiua, ne minus reliquis, immo aliquantulo plus tanq̃ honoratior de terrę fructibus perciperet, decimam partẽ ſingulis reliquarum tribuum in eorũdem Leuitarum ſubſidium imperauit: ut patet Leuit. 23. & alibi crebro. Atq; ob id etiam ꝙ cum forſan ſolutio non tam exactè fieret, paulò plus obueniebat illi tribui q̃ ceteris. Nam ex centum decem quæ undecim ſimul tribus quotannis in horrea conderent undecim reddebant Leuitis: atque adeo aliarum ſingulæ retinebant non niſi nouem. Ex quo fit præceptũ illud de quo ta, fuiſſe, ut ait S. Tho. iudiciale, ueluti alia multa, ad ſeruandam populi æquitatẽ & decorem: tametſi ex conſequentia aliquid etiã in futurum ſignificabat: ſicuti: & ferè cuncta eorum geſta: ſecundũ illud ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis. Decima.n. pars, perfectionis ſymbolum eſt: quippe cum denarius digitorum ſit numerorum ſupremus limes, cũctos cõcludens. Qua ideo quota proteſtabatur ille populus legem ſuam & ſtatum non eſſe perfectum, ſed eius complementũ à Chriſto fuiſſe dependens. At uerò licet hac ratione quodammodo præceptum illud cũ ceremonialibus conueniebat, tñ non erat eiuſdem generis: quia non præcipuè ſignificandi gratia erat conſtitutum. Secunda cõclo. Inter ceremonialia & iudicialia legis præcepta ſic differebat, ut circa finem 2. lib. demonſtrauimus, & paulo ante hac repetiuimus, quod ceremonialia non licet poſt Euangelium integrare: iudicialia uerò quamuis quantum ad uim illius legis fuerint prorſus antiquata: poſſunt nihilominus nonnulla Chriſtianis inſtaurari. Quemadmodum lex talionis: & ꝙ qui ouem deprædatur, quatuor reddat, poteſt à principe modo lege inſtitui. Tertia concluſio. Determinatio decimarum ad iſtiuſmodi quotam eſt de iure eccleſiaſtico & pontificio: quod prudentibus conſiderationibus inſtitutum eſt. Atqui in primis ꝙ id poſſet eccleſia conſtituere, haud dubium eſt, cum nõ fuerit ex eo ceremonialium genere, quod aliquid nouæ legis prę figurabat: ſed iudiciale, idque ad cultum diuinum pertinens: quod apud nos excellentius permanet. Sed quòd eandem debuerit imperare quotam, probatur tam ex parte populi quàm ex parte ſacerdotum.

Probatio concluſionis.

Corollarium.

Secunda concluſio

Tertia concluſio

Probatio

tum. Ex parte quidem populi: quia Euangelicus antiquo dignitate præſtat, abundantiorique eſt iuſtitia prӕditus: ſecundum illud Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Ex parte quidem ſacerdotum: quõ longè ſunt excellĕtioris dignitatis, q̃ antiqui, excelliuſque tractantes ſacr̃m: vt 2. ad Cor. 3. monſtrauit Apoſtolus. Decimarum ergo genus ex iure naturali ortũ hẽt: ſpecies uerò ab humano per eccleſiam meritò ſancita eſt. Quarta concluſio: Hęc decimarũ quota pro temporum, locorumque & perſonarũ qualitate & oportunitate maior poteſt minorque ſm̃ eccleſiæ iudicium inſtitui: hæc concluſio, eſt ſuperioris appẽdix.

Dubitatio. Circa Corollarium primæ concluſionis, qua aſſertum eſt decimas ad iudicialem ordinẽ ſpectare, ambigere quis forſan poſſet, tum ex eo ꝙ cum ad diuinum cultum attineant, ceremonia potius eſſe vĩr: tum præcipuè ex c. Tua nobis. de decimis, ubi Innocentius 3. ait, Deum ſibi in ſignum vl̃is dominij reddi præcepiſſe: unde fit, ut ad cultus religionem ſpectent.

Solutio Ad hoc tamen facile per ea quæ dicta ſunt, reſpondetur. Haud. n. Deo immediatè ſicuti ſacrificium offeruntur, ſed miniſtris tanquam merces ſoluũtur perinde atq; principibus tributa: itaq; non ſunt ipſe cultus, ſed miniſtrorum ſtipendia qui cultui deputãtur: ſm̃ uerbum Malachiæ citatum, ut ſit cibus in domo mea. Quare ſtatim Propheta ſubdit, propterea, ꝙ decimæ non ſoluebãtur, inhibuiſſe Deum pluuiam, famaq; populum oppreſſiſſe. At uerò quia Deus eccleſias, ſacramentaq; eorumq; miniſtros inſtituit quibus ſtipẽdia hæc conſignauit, ideo ait Pontifex in ſignum uniuerſalis dominij Deo exhiberi. Confirmatur hæc noſtra ſolutio, quia quota tam noſtris quam antiquis eccleſiæ miniſtris ad æqualitatẽ in populo ſeruandam, atque adeò ad humanitatẽ plebis, honoremque qui ſacerdotibus debetur conſtituta eſt, quod eſt indicium in ordine exiſtere iudicialium.

Argu. 2. Aliud autem ex eodem canone arg. ſumitur: nempè non modo decimas ſecundum genus & ſubſtantiam, uerum & quotas eſſe de iure diuino, nam Papa illud de decimarũ integritate loquebatur: ſed de hoc ſtatim in ſolutione poſtremi argum. ubi iterum dicere repetimus quo tam non eſſe de iure diuino: quippe cum lex uetus nil nos obliget, & de huiuſmodi quota nihil in nouo ſacro eloquio ſcriptum ſit, ſed extant eccleſiaſticæ & pontificiæ conſtitutiones, inſtar antiquę legis factæ, ut patet toto titu. de decimis & 16. q. 1. & alibi crebrò. Obligant nihilominus eadem ſancta decreta ſub reatu lethalis criminis, ita ut vbi deſuetudo culpam non excuſaret, ſacrilegium eſſet eandem quotam non perſoluere.

Corollarium. Ex his ſubinfertur, ut in 4. concluſione diximus, eandem quotã uariari poſſe, & diſpenſatione pontificis & minui & tolli, duntamẽ id quod iuris naturalis eſt, ſit ſemper ſuperſtes & ſaluum nempè, ut alicunde eccleſiarum miniſtris pro ſua dignitate & munere alimenta ſuppetant reliquaq; vitæ ſubſidia. Hoc n. nulla deſuetudo uel diſpẽſatio uiolare poteſt.

Dubium graue. His ergo quæ patentia ſunt prænarratis, potiſſimum hic dubium, idemq; explicatione digniſſimum, tertia nobis offert concluſio. Nam ſi hanc quotam, vt compertiſſimum eſt, neq; lex Euangelica neq; ulla perinde diuina nobis imperat, vř eccleſia nimium à Chriſtiana familia pro ſuis adminiſtris exegiſſe, atq; adeò neq; æquitatem ſeruaſſe antiquæ legis, neq; humanitatem: quam noua debuiſſet inducere. Nã ſi in illo Hæbraico populo decima templi miniſtris addicta fuit, ratio id poſtulabat. erant ſiquidẽ Leuitæ 12. pars populi. Quocirca etſi undecim decimas perciperet, nõ erat enormis exceſſus, cum reliquarum ſingulæ retinerent nouem: eo potiſſimum, ꝙ uxores habebant, & alendam familiam. Clerus autem Euangelicus curatorum, quibus ſolis (ſi Caietano credamus) debentur pro ſuo miniſterio decimæ, fortè non eſt decima pars populi, aut plurimum 50. quod ergo à reliquis quadragintanouem totidem recipiat decimas, ſingulíſque cæterarum non fiant niſi nouem reliquæ nulla ferre vř æquitas: atq; ob id maximè, ꝙ neq; uxores, neque ſobolem hr̃e debent. Et ex alia parte decimæ Chriſtianis etiam perſonales imperantur: quæ antiquitus non erat in uſu. Ex quibus fit conſequens, neutram earum rationum, quibus tertiam concluſionem S. Thomas fulciuit, eſſe ſolidam.

Nam

Nã etſi populus Chriſtianus iuſtitia præſtare debeat Hebræo, non eſt neceſſe in hoc abundare, vt ſupra iuſtum ſacerdotibus ſuis effundat. Et quamuis ſacerdotes ſint præ antiquis honorandi, non tñ tanto ſtipendiorum aceruo. Hæ ſunt rõnes, quibus tũ alij, tũ præſertim hoc loco Caie. cõ uicti, non alia iuſtitiã in decimarum quota reperiunt, q̃ ꝙ clericis non pro ipſis ſolis, ſed pro pauperibus quibus ecclæ fructus diſpenſare tenentur, perſoluitur. Et quidẽ ſi id duntaxat auctores iſti ſentirẽt, ꝙ eccleſiaſtici ſtrictiori longè ſanctioriq; miſericordiæ vinculo quã laici tenentur in pauperes, eſſe benefici, aſſertio eſſet certiſſima: contendunt tñ decimas illis non oĩno tanquam dominis ſolui, ſed tanquã diſpenſatoribus congredi: quarũ partẽ rigore iuſtitiæ tenentur egenis refundere: imò tanta obligatione ait Caie. quanta eis eædẽ debẽtur decimæ. Vnde fit iſtis auctoribus conſequẽs, vt ſecus facientes, ſint reſtitutioni obnoxij. Hoc profectò non tãta ꝓbabilitate pollet, quin contrariũ ſit longè probabilius: imò, ni fallor, certa ratione uerũ: vt lib. ſeq. conſtabit: vbi de hac re amplã diſputationẽ adornamus: à qua iõ impræſentiarum ſuperſedendũ nobis eſt.

Solutio Caieta.

At uerò qm̃ hoc potiſſimum eorum eſt argumentum quo aduerſarij ſuam opin. fulcire contendunt, reſpondere hac de re illis eſt nunc operæpretium. Primo ergo cõtrarium fundm̃ ſi fieri poteſt, affirmemus. nempè decimarũ ſub hac quota non exuperare iuſtum ſtipendium miniſtrorum eccleſiæ: etiam ſi tanquam veris dominis tota eis adiudicetur.

Solutio propoſiti dubij.

Et probatur contraria ratione illius, qua aduerſarij utuntur. Iuſtus numerus clericorum qui ad cultum diuinum in lege gratiæ neceſſarij ſunt, nõ tanta proportione minor eſt reliquo populo, vt iniuſtè decimam ſuſcipiant: Imò forſan duodecima eſt pars populi, ſicut olim Leuitica tribus: aut plurimum 15. vel multò minor quàm 20. Probatur hoc: In lege veteri unicum erat dumtaxat templum quo omnes duodecim tribus ad ſacra confluebant, neq; niſi quater in anno: nam tot erat duntaxat præcipuè ſolennitates: in noſtra uerò eccleſia vix ſunt centum domus, quæ non habeant vnum templũ, cui quotidie ab omnibus ſacerdotibus ſeruitur: nã illi per uices hebdomadatim ſeruiebant. Si ergo in ſeruitium vnius præciſè templi duodecima pars populi erat conſcripta, quidnam miraculi eſt, ſi æqualis nunc pars tantæ templorum multitudini adminiſtrandæ mancipetur? quandoquidem ratio mediorum a fine ſumitur. Sed ait Caiet. ſolis clericis qui curam habẽt animarum, decimas deberi: cuius profecto aſſertionis neſcio quodnam habere potuerit fundm̃, nam attulit nullũ. Enimuero ſi templo illi, quo non niſi Arca teſtamenti cuſtodiebatur, tã numeroſa cantorum aliorumq; miniſtrantium copia, vt in libris Paralipomenon legitur deputata fuit, cur non in templis noſtris, quibus corpus Chriſti adoratur & colitur, nõ præter parœcios amplior ſacerdotum numerus dedicetur: quibus ut iuxta uerbũ Malach. cibum habeãt in domo Dei, decimæ contribuantur?

Ratio prima aſſertionis ꝓximæ.

His autẽ inſuper adiungamus, ſacerdotes noſtros multò eſſe ſublimioris dignitatis, quàm illos: vt pote, in quibus ampliſſimus eſſe dẽt antiſtitum numerus mox & Canonicorum, quibus eccleſiam præfulgere congruit. qui adeò neceſſe hñt miniſtros & familias habere. Nã ſi qs nobis objiciat debere omnes in paupertate uiuere, profectò nemo eſſet qui huic ſñiæ refragaretur, ſi poſſibile eſſet ut tantus clericorum numerus, quantus neceſſarius eſt, decenti ſanctitate pollere: nã tũc citra alium ornatũ populo haberetur in pretio. At quia id fieri non põt, neceſſe eſt, conditioni humanæ indulgere: haud .n. eſſe omnes pñt ut D. Martinus aut Nicol. atq; adeo ſic ſacerdotes familia & auctoritate honeſtare, vt populus eos nõ deſpicetur, ſed tanq̃ præcipuos Reipub. colat. Quare nullũ eſt indecorum, ſi epi, ceu alij magnates uiuãt & canonici, ſicuti alij nobiles: & ſacerdotes, veluti alij ciues. Etenim documẽtũ huius rei manifeſtũ eſt, qđ in illis ꝓuincijs, vbi ſacerdotes nimia egeſtate p̃munt, vileſcũt in cõſpectu populi: atq; inde ſacra & res ſacræ eò inclinãt, vbi in opprobrio hñtur. Quocirca vt aliud ineamus arg. non condecet ſacerdotes nr̃os pp ſacrorum dignitatem opifices eſſe manualeſq; operas exercere, quod Leuitis licebat. Colligamus ergo, ꝙ ſi tñ eſſe decet tamq; præclarũ eccleſiaſticũ ordinẽ, cun-

Secunda ratio.

Confirmatio.

ctoſq; adeo eius grad⁹ cũ ſuis familijs per
pendimus, nõ minor eſt pars in populo, q̃
duodecima, ſeu uti dicebant, quintadeci-
ma. Præterea, ſacerdotes noſtri vacare de-
bent literarum ſtudio, atque adeò hoc ne-
gotio patrimonia ſua inſumere. Quare re
periri non poſſent qui abſq; aliquo propo
ſito præmio tantos facerent ſumptus, tan-
tumq; & ætatis & laborũ diſpẽderent: nã
qui hoc religionis duntaxat amore face-
rent, q̃ rariſſimi eſſent. Quapropter conſu
lere eccleſia debuit humano ingenio, eiuſ
que imbecillitati conniuere. Fateor equi-
dem ingenuè, eccleſiaſtica ſacerdotia ini-
quiſſimè eſſe diſtributa. Quare alij abun-
dant, neq; citra ſcandalũ pompis ac rerum
luxuriæ exuberant, alij uerò eſuriunt: tamẽ
ad normam diuini iuris pro qualitate &
dignitate perſonarum eiuſmodi fierent di
ſtributiones, conſtaret liquidò ſanctionẽ
eccleſiaſticam de decimarum quota nõ eſ-
ſe ſuperfluã. ſed æquiſſimã. Atq; hac ratio-
ne in primitiua eccleſia vbi ſyncerius co-
lebatur fides, multi de ſua ſubſtantia eccle
Tertia ratio. ſias locupletabant. Accedit huc, ꝙ decimę
non ita exactè vbiq; exoluuntur, ſed mul-
tis in locis exiliores: ſuntq; cœnobia mul
ta atque hoſpitalia illarum fructibus fun-
data. Suprà hæc, & ingruente aliqua eccle-
ſiæ calamitate neceſſarij ſunt ampliores
ſumptus: qua ratione & regibus adiudica-
tus iam eſt bonus decimarũ cumulus. Hæc
igitur cuncta ecc̃la maturè proſpexit, dum
decimas edixit. Haud ergo ad iuſtificãdũ
hãc legem eſt ad id ſuffugere opus, ꝙ cle-
rici de iuſtitia teneanť ſua bona eleemoſi-
nis diſpendere. Quare meditatiſſimè D.
Tho. hanc rõnem inter ꝓbandũ conclõnẽ
tertiã nõ cõmemorauit, ſed illarũ tm̃ me-
minit, quod noſter populus iuſtior eſſe de
bet antiquo, noſtriq; ſacerdotes amplio-
ris dignitatis. At uerò quia lex miſericor-
diæ perſtrictius clericos cogit: ſubdit idẽ
S. Doctor bis aut ter in hac q. ꝙ decimæ
danť ſacerdotibus, vt ſint in pauperes effu
ſius benigni. Et ꝙ potiſſimum ꝓpoſiti nr̃i
arg. in calce ponamus, arguiť tãdẽ. Quota
Poſtrema. decimarum nihil aliud eſt quã moderatio
& ſpecificatio naturalis iuris, ius autem
naturæ in hoc tm̃ decimas imperat, vt ſint
miniſtris eccleſiæ in alimentum & ſtipen
dium: ergo quota de rigore iuſtitię ad hoc
præciſè inſtituta eſt, non in uſus pauperũ.
Nam & Caieta. ipſe impræſentiarum con-
cedit, quòd decimæ quantum ad ius natu-
ræ in uictum tm̃ debentur miniſtris: ſed
ius eleemoſinarũ eſt, inquit, ut auctiores
eiſdem ſacerdotibus pro pauperibus tri-
buantur. At uerò neſcio cur eſſet cogen-
dus populus, vt eleemoſinas pauperum ſa
cerdotibus concrederet. De hoc autem in
frà loco citato. Igitur nemo debuiſſet pro
pter illam excogitatam proportionem ꝙ
clerus non ſit quinquageſima pars popu-
li in hanc deſcendere ſñiam, quòd clerici
teneantur de iuſtitia ſub pœna reſtitutio-
nis ſua ſtipẽdia pauperibus impertiri. nam
res tanti momenti abſque eccleſiæ expreſ
ſo decreto certè non eſt aſſirmanda. Dixe-
rim excogitatam proportionem: nam ut
ſummatim cuncta complectar, ſi experien
tiam: qua moralis. ſcientia nititur, conſu-
las, nulla eſt ciuitas aut inſigne oppidum,
vbi non multò plures reperias dictiores q̃
ſint ſacerdotes. Fictitium ergo eſt dicere,
ꝙ habeant ipſi quinquagintanouem deci-
mas: & ſinguli in reliquo populo nouem.
Primum igitur argum. ſatis ſuperq; diſcuſ *Ad primum ar.*
ſum eſt atq; dilutum. Ad ſecundum uerò
rñdetur, decimarum præceptum qua par- *Ad ſecũdum ar.*
te naturale eſt & morale, illic eſſe à Chri-
ſto deſignatum: vbi Luc. 10. ait dignum eſ-
ſe operariũ mercede ſua: locupletius autẽ
1. ad Corinth. 9. ab Apoſtolo inculcatum:
ubi tã multis naturalium ciuiliumq; exẽ-
plis conſtituit, vt qui altari ſeruit, de alta-
ri uiuat. Sed quantum ad quotam, commiſ-
ſum fuit eccleſiæ iudiciò & ſententiæ. Ad *Ad tertium arg.*
tertium reſpondetur ante tempus antiquæ
legis ab Adam vſque ſemper uiguiſſe idẽ
mandatum, quatenus naturale eſt. Fuerunt
enim ſemper in quacunque Repub. bene
inſtituta ſacerdotes, qui ferũtur fuiſſe pri-
mogeniti. At uerò quia nõ erant certo nu-
mero decreti, quotam unaquæq; Reſpub.
ſub arbitrio inſtituebat, uel aliunde ſuis
prouidebat ſacerdotibus. Abraham aũt, ut
legitur Geneſ. 14. prophetico inſtinctu de
cimas obtulit Melchiſedech: qui teſte Pau
lo, figuram noſtri ſacerdotij prę ferebat. Et
eodem fortè ſpiritu Iacob eaſdem nõ cer-
tis ſacerdotibus, ſed Deo uouit. Ad quar- *Ad quartum arg.*
tum reſpon. ꝙ cum in illo quondam popu-
lo tam frequentia iterarentur ſacrificia, ne
ceſſe

eſſe habebãt præter decimas Leuitis ſoluendas, ſecundas etiam ad ſacrificia offerẽda reſeruare. Quæ nobis quibus iam illæ victimæ ceſſarunt, non imperantur. Tertium verò decimarum genus, quæ cũ pauperibus diuidundæ erãt, in noua lege mãdato miſericordiæ augetur: quo nos identidem Chriſtus admonuit, vt eſſemus in pauperes profuſi. Ait. n. Lucæ 11. Quod ſupereſt, date eleemoſinam. Addit autem D. Tho. & decimas, quæ miniſtris eccleſiæ dantur, per eoſdem deberi in uſus pauperum diſpenſari. Quod non intellexiſſe de præcepto iuſtitiæ, ſed miſericordiæ, inde conſtat, quòd hoc cum altero præcepto eleemoſinarum adiunxit. Poſtremo uerò argum. illa tangitur dubitatio, vtrum per deſuetudinem abrogari ius poſſit decimarum: quæ ex altera pendet, An decimæ ſint de iure diuino? Et quidem nonnulli interpretũ canonici iuris ſuper c. in aliquibus, de deci. cenſent omnino eſſe de iure diuino, etiam quantum ad quotam, nam poſtquam illic dr̃ decimas cum integritate eſſe ſoluendas, ſubditur: quia debentur ex lege diuina, vel ex loci conſuetudine approbata. Et c. parœcianos. eod. titu. legitur decimas non ab homine, ſed ab ipſo Domino eſſe inſtitutas. & c. tua nobis. ſuprà citato: & c. Reuertimini. extrà de decim. idem apparet inſinuari. Et quamuis aliorum dicta doctorum gloſſari poſſint, ꝙ intelligant de decimis quantum ad ſubſtantiam: Hoſtienſ. tamen in ſua ſumma, titu. de decim. §. 7. expreſſe ſuſtentat etiã quotam eſſe de iure diuino: dicens tum illud quotæ præceptũ fuiſſe morale, tum legem illam non prorſus ceſſaſſe: plurimis id inculcans auctoritatibus: ſubſannãsq; adeò Raimundum & Theologos contra ſentiẽtes. At uerò non eſt res, quæ in cõtrouerſiam uenire poſſit: cùm planiſſimũ ſit, decimarum quotam in lege ueteri iudiciale fuiſſe præceptum: non morale. Quod Hoſtienſ nunquam negaſſet, ſi ſuæ fuiſſet facultatis, rationem diſcriminis noſſe inter morale præceptũ & iudiciale. Morale. n. (vt ſæpe dictum eſt) concluſio eſt principiorum naturalium: ex quibus quamuis eliciatur, alendos eſſe eccleſiæ miniſtros, quod ad decimarum genus & ſubſtantiam attinet: tamen quòd hæc aut illa fructuum quota contribuatur, nulla lex naturæ præcipit, ſed ꝙ id tantum tribuatur quantum eiſdem ſufficit. Sed gloſſa, quam Paulino verbo ad Hebr. 7. aſſuere cõnititur, eſt adnotanda. Ait Paulus: Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, vt & legis translatio fiat. Cuius ſententia eſt, legem illam cum Chriſto expiraſſe, atque adeò illa ceſſaſſe legalia. Et reſpondet ipſe non facere illũ ſenſum: quia nullo modo, inquit, concedendũ eſt legem illam omnino ceſſaſſe. Sed ſenſus eſt, inquit, ius Leuitarum petẽdi decimas in Euangelicos ſacerdotes trãſijſſe. Vide, quàm facerent conſultius, qui Theologiã non profitentur, ab interpretamento ſcripturæ ſacræ calamũ abſtinere, neq; de diuino naturali ve iure tractare, quod ipſis meſſis aliena eſt. Ceſſauit enim omnino lex illa vt latiſſimè lib. 2. commonſtrauimus: præter id, ꝙ vel lex naturæ retinuit, vel eccleſia ſanxit. Quotam ergo hanc certiſſimum eſt non eſſe de iure diuino. Sed ſi quæ inter Decretales & Canones ſacros offendãtur uerba, quibus decimæ diuino iuri tribuant̃, vel intelligenda ſunt quantũ ad ſubſtãtiam, vel ſi de quota habeatur ſermo gloſsãdus eſt, vt ſint de iure diuino exẽplariter, hoc eſt, exẽplo ueteris iuris, cõſtitutæ. Igit̃ utrũ ꝑ deſuetudinẽ aboleri poſſit decimarũ obligatio, D. Tho. negare oĩno impræſentiarũ vr̃: nam rñdet in Italia, in illiſq; terris ubi decimæ non ſoluũtur, ob id ſolùm incolas à culpa eripi, ꝙ eccleſiæ miniſtri indulgere illis cẽſentur, non petendo ſicuti Paulus ſe feciſſe 1. ad Corint. 9. teſtatur. Nam ubi poſtquam demonſtrauit poteſtatem habuiſſe ſuſtentamina ab illis petendi, ſubdit, nõ eſſe vſum eadẽ poteſtate, ne quod offendiculũ daret Euãgelio Chriſti. Eſt autem rñſio hæc D. Tho. non uſq; adeo clara. Ad huius igitur intellectum diſtinguendum eſt de decimarum deſuetudine. Aut. n. penſatur q̃tum ad quotam, aut in totum. Et priori quidem mõ forſan quis arbitraretur ſolam deſuetudinem ſufficere, vt non debeantur, ꝓpea ꝙ quota non eſt niſi de iure poſitiuo. Ac perinde cenſebit D. Thom. intelligere de ceſſatione in totum. Sed profectò utrunque eſt falſum: Primũ quidẽ non utiq; ꝓp rõnem Hoſtienſ atq; aliorũ, qui dicũt quotam eſſe de iure diuino, ſed qa licet ſ. de

Quæſtio poſtremo argumento præta cta.

Sentẽtiæ iuriſtarũ Hoſtienſ

Reprobatur proxima ſentẽtia.

Solutio D. Tho. ad præcipuã quæſtionem.

iure pótificio, nihilominus quia ius illud tum tanta æquitate pollet, tum ét inſtar antiqui diuini iuris poſitum eſt, nulla contra illud cenſetur præualere deſuetudo, quin poſſit eccleſia, vbi oportuerit, vti iure ſuo, niſi annuerit, ac diſſimulauerit. Et *Mens D. Thom.* hæc eſt més S. Tho. nomine.n. decimarum quotam intelligit. & eodem pacto intelligendus eſt quolibet. 2. arti. 8. vbi eodem modo reſpondet. Et ꝙ de quota loquatur, confirmatur: nam deſuetudo decimarum in totum nullatenus ab eccleſia permitti pót: qñquidem, vt iam monſtratum eſt, ius exiſtat naturale: & prçceptum mortale, ſtrictiſſimeq; diuinum, vt ſint eccleſiæ, vbi res celebretur diuina, ſacramétaq; diſpenſentur ac miniſtrẽtur, ſacerdoteſq; adeo & miniſtri populi ſumptibus alãtur. Quare ſuper hoc totum eccleſia non hét auctoritatem diſpenſandi: neq; à ſpiritu ſancto in vnquam facere permittetur. Id quod & vſus ipſe palam oſtendit: qñ neq; in vllo Italię angulo, neq; alibi vſpiá gentium reperitur Chriſtianorum locus, ubi non ſint ſacerdotes, quibus uel prouentus annui ſtati ſint uel populi ſtipendia. At uerò contra prius ſolutionis membrum exiſtit *Argum. Auguſt.* argũ, ꝙ vt ait Auguſt. 16. q. 1. capo. 10. earum penſio tributum eſt animarum egẽtium: & qui eas, inquit, dare noluerint, res alienas inuadunt, & pauperes pp illam penuriam fame perempti, ab his qui non ſoluunt, occiſi ſunt. Quare eccleſia non videtur contra ius pauperum diſſimulare poſſe. Quòd ſi dicatur id ob cauendum ſcandalum ſinere: inde fit conſequens, non libere id facere: quare non ſoluentes minimè videntur a culpa excuſari. *Ad arg.* Ad priorem locum argumenti reſpõdetur, illud ius pauperum non eſſe iuſtitiæ, ſed miſericordiæ: non ſolùm in ſoluentibus decimas, verùm & in ipſis clericis: & ideo eccleſia poteſt diſſimulare illa via eaſdem eleemoſinas extorquere. Ad poſteriorem autem rñdetur, ꝙ etiam ſi id ad cauendum ſcandalum permittat, & ne detur, vt ait Paulus impedimentum Euangelio: nihilominus ſubditi excuſantur: quia laudabiliter id facit eccleſia, ſpiritualibus tpalia poſthabens. Vbi autem populus animi obſtinatione indureſceret, nec petendi eccleſiæ obtemperare vellet, tunc culpa non vacaret. Si autem gens aliqua ea lege vellet in Chriſtianiſmum ſua nomina dare, vt decimarum tributo nullatenus oneraretur, reſpódet Caieta. eccleſiam poſſe ac debere eandem códitionem recipere. Quod ſi intelligatur quantum ad quotam, verum eſt. Attamen vt nullo modo tenerentur miniſtros eccleſiæ alere, profectò eccleſia ſinere non poſſet, niſi aliunde ipſa vnde uiuerent prouideret: nam aliàs illa conditio contraria eſſet naturali diuinoq; iuri in re quæ apud Chriſtianos præcipui eſt momenti.

ARTICVLVS II.

Vtrùm de omnibus teneantur Chriſtiani decimas ſoluere.

POſt decimarum ſubſtantiã, ſubſequitur vt earũ materiã perpendamus, apparet namq; nõ de rebus omnibus deberi. *Primum argu.* Decimarũ namq; penſio ex veteri inſtrumento originem duxit illic autem nullum perſonalium præceptũ legitur; nempè earum rerũ, quę homo propria induſtria & negotio acquirit: quales ſunt mercatio, & militia, & ſimilia. Ergo de iſtis nullæ debentur decimæ. *Argu. 2.* Scdò: De male acquiſitis (vt ſupra dictũ eſt) nulla fieri poteſt oblatio: ergo neq; decimarum ſolutio. Nam cum oblationes propinquius ad diuinum cultum accedãt, illę potius de omnibus fieri deberent. *Argu. 3.* Tertiò: Leuitici vltimo, vbi decimarũ ſcripta eſt lex, non niſi de frugibus & arborum pomis, ac de animalibus quæ ſub uirga paſtoris tranſeunt, iubẽtur: ergo de minutiorib. herbis quæ hortorũ cultura ſeruatur, non debentur. *Argu. 4.* Quartò: Nemo niſi quod in ſua eſt poteſtate, ſoluére põt: ſed non oẽs fructus qui de prædijs percipiuntur, in domini ptãte permanẽt: nã quædam coloni dominis fundorum pendunt: quędam in mercedẽ famulis, quædam etiam principibus in tributa. Et ſæpe aliqua uel furto vel alia uia pereũt: ergo de illis nihil debetur. In contrarium eſt legis exemplũ, Gene. 28. in Iacob qui aiebat: Cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi cuncta autem quę homo habet, diuinitus ei donantur: ergo de omnibus decimæ debentur.

Concluſio negatiua. Ad quæſtio unica concluſione reſpondé. de vniuerſis tam ex terræ prouentibus quàm

quàm ex perſonarum labore partis, ſi merum ius perpendas, nec cōſuetudo obſtet, debentur decimæ.

Probatio

Probatur: Iudicium vniuſcuiuſq; rei ex eius proprijs cauſſis radicibuſque ſumendum eſt: natiua aūt decimarum radix eſt, ꝙ ſm Apoſtolorum 1. ad Corinth. 9. ſpiritualia ſeminantibus ius competit metendi carnalia. Si nos, inquit, ſpiritualia ſeminamus, non mirum eſt ſi carnalia veſtra metamus: hoc.n. eſt inſtituti eccleſiaſtici fundamentum: uniuerſa autem, quæ homo poſſidet, carnalium voce comprehenduntur: ergo de vniuerſis ſoluendæ ſunt decimæ. Concluſio quidem pñs multis locis canonici iuris conſtituta eſt, vt c. Tua nobis de deci. & c. Reuertimini. 16. q. 1. ſed expreſſius canone 10. qui eſt Auguſt. vbi ait de negotio, de militia, de opificio, ac denique de rebus omnibus ſoluendas eſſe decimas. Idemq; ait Cœleſtinus Papa. c. Non eſt. extra, de deci. vbi habetur, ꝙ etiam de venatione debentur & c. peruenit, etiā de piſcaturis, & de molendinis, &c. & c. nuntios. additur etiam de apibus. Quapropter celebris eſſe ſolet decimarum diſtinctio, in reales ſeu prædiales, ac perſonales. Reales.n. ſunt, quæ de rebus debentur: puta de prædiorū fructibus, quos terra per ſolis aeriſq; elementiā natura ſua progignit. Perſonales autē, quæ ex perſonarum operis ac negotijs ſine terræ ope exercitis ſoluuntur.

Decimæ aliæ perſonales, aliæ reales.

Quidqd aūt veritatis concluſio contineat ratio tñ D. Tho. nō magna energia pollere vr̃. Colligit.n. vniuerſalem ex particulari: nempè ꝙ ſi ius ſuppetat clericis metendi carnalia, de cunctis carnalibus debeantur eis ſtipendia.

Obiectio cōtra rōnem S. Thom.

Solutio

Reſpond. primò rationem hanc S. Tho. adduxiſſe ad declarandum potius defendēdumq; ius eccleſiaſticum, q̃ ad eius neceſſitatem demōſtrandam. Scdo: Cùm ius naturę, vt dictum eſt, clericis ſuppetat tpalia pro ſpiritualibus metendi, non eouſque ratio ad aliqua temporalia pręponderat, quin eadem fere de omnibus intelligatur. Nam quod afferri contrà ſolet, ex agri fructibus iuſtius deberi decimas, q̃ de opificijs, pro eò ꝙ fructus illos Deus naturæ auctos creat, opificia uerò aliaq; negotia ad humanam induſtriam attineant, licet quandam præ ſe ferat probabilitatem, non tamen neceſſitatem., Quoniam & in agricultura induſtria adhibetur, & in negotijs non deeſt naturalis Dei concurſus. eò potiſſimum quod decimarum obligatio, ſi quæ dicta ſunt, reſpicias, non in illo naturali Dei beneficio fundatur, ſed in eo potius, ꝙ populus miniſtros eccleſiæ ſuſtētare tenetur à quibus ſacramenta ſuſcipit. Et ideò quia ſunt plurimi qui nō agriculturam, ſed aliam artem exercent, ijdemq; pariter ſint ſacrorum participes, nō eſt ꝙ ab exactione tributi eccleſiaſtici excipiantur. Quare uerbum Pauli quo carnalia nominat, vſem vr̃ ſenſum auribus exhibere.

Dubitatio.

His tñ nihil obſtantibus ſciſcitaretur quiſpiam, verum deſuetudo, legitima eſſe poſſet præſcriptionis cā ſuper perſonales decimas, ne ſoluātur? Sciſcitaretur inquam, pp Hoſti. in ſua ſumma, loco citato, atq; alios iuris interpretes ſuper ea. In aliquibus. de decim.

Hoſtiēſis ſententia.

Qui porrò inter decimales perſonaleſq; decimas hc diiudicant, ut cōtra iſtas inolere poſſe credant præſcriptionem: contra illas uerò non item.

Fūdamētum ſuperioris ſententiæ.

Quorum fundm̃ eſt, illas eſſe de iure diuino, has uerò minimè, quippe cùm loco cittato Leuitici vlt. non niſi de frugib. & arborum pomis, & animalibus indicantur decimæ. At uero iam ſatis de hac re contra iſtos depugnatum eſt. Illud namq; ius antiquum qđ iudiciale erat, iam quātum ad illius legis vim expirauit: ob idq; non eſt tm̃ diſcrimē inter has ſpecies meditandum.

Solutio auctoris

Neq; quantum ad huiuſmodi præſcriptionē. S. Tho. inter eas diſtinguit. igitur, ut in calce proximi articuli decebamus, ſiue prædiales ſiue pſonales decimas exiſtimes, nulla deſuetudo aut præſcriptio obtinere contra eccleſiam vllo tpe poteſt, quo minus dum ad alēdos eccleſiæ miniſtros nulla alia pateret uia, poſſet ſiue ex fundis ſiue ex perſonis tributa imperare, quæ eidē muneri honeſtè ſufficerent. Porrò cū diſſimulare non poſſet quin erigāt tēpla, addicāturq; illis miniſtri. Hoc aūt nihilomin⁹ diſcriminis nō eſt diffitendū, ꝙ iuſtius paratiuſq; alio ex terræ prouentibus, q̃ ex opificijs ac negotijs decimæ exiguntur: eo ꝙ fructus illi magis ſunt naturales. Quocirca ſi ſatis ſuppetunt. pręſcribi cōtra perſonales pōt, hoc eſt, niſi conſuetudo ſoluendi illas vigeat, dignū non eſt ut exigātur.

A ſeruitoribus

Quapp ꝙ à ſeruitoribus de ſua mercede decimæ exi-

non ſunt decimæ exigendæ ab agricolarum famulis niſi de hoc vigeret conſuetudo.

gantur, niſi mos omni memoria uetuſtior ad id cogat, nulla apparet æquitas. Ac multò minor ab agricolarũ famulis, quibus ex decimato aceruo merces ſoluitur: vt ex D. Tho in ſolutione quarti colligitur. Sententia .n. Auguſt. ꝙ ex negotio & militia ſoluũtur decimæ, illic forſan ſuam retinet vim, vbi prædiales nõ ſunt adeo vberes ac pingues. Quare in Hiſpania ex opificum negotiatorumque lucris nullius eſt uſus ſoluendi decimas. Vtrum verò agricola ex aceruo ante decimationem operas & ſuos ſumptus, aut ſaltẽ ſemina excipere poſſit non uideo cur dubitetur, neque de hoc ratio permittit conſuetudinem valere: adeò id certum eſt non licere, vt cauetur c. Non eſt. & c. Tua nobis. & c. Paſtoralis. Quĩn exiſtimandum in præſentia eſt, genus quoddam ſocietatis inter hominem & Deum. Homo .n. ſemina ſua laboreſq; & ſumptus ponit: exponitq; Deo, confiſus periculo. Cum ergo Deus ſua benignitate cumulatam frugem conferat, ſatis eſt ſi homo pro ſuo periculo nouem retentis partibus decimas Deo reddat.

Ad primum ar. Ad primum igitur arg. reſpon. In ueteri populo rationem ob id popoſciſſe, vt perſonales decimæ nõ exigerentur, ꝙ ſingulę undecim tribus ſuas habebant ꝓdiorum ſortes, quarum decimæ ſatis erant tribui Leui, quæ ſorte carebat: eo potiſſimum: ꝙ Leuitæ ab alijs opificijs negotijſq; ſecularibus nõ arcebantur: ob idq; iniquũ erat, vt ex ſimilibus artificijs ab alijs corraderẽt. Secus autem in Chriſtiana familia, vt dictũ eſt: vbi neq; cuncti poſſeſſiones habent ex quibus decimas ſoluãt, neq; clerici implicare ſe debent mundi negotijs, vt 2. ad Timo. 2. admonet Paulus. *Ad ſecundum ar.* Ad ſm reſpond. malè acquiſita in duplici eſſe ordine. Quædam enim ſunt quorum acquiſitio iniuſta eſt & iniurioſa: vt furtum: & rapina, ac perinde uſura. Et hæc quia in integrum ueris dominis reſtituenda ſunt, decimari non poſſunt. Secus de arborum fructibus, q̃ uſuraria pecunia empta fuerint: nam illi, vt lib. 6. oſtenſum eſt, nulli ſunt reſtõni ſubiecti: ſicut neq; lucra eiuſdem vſurariæ pecuniæ. Alia uerò dñr malè acquiſita, non ꝙ acquiſitio iniurioſa iniuſtave ſit, uerum ꝙ turpi cauſſa comparentᷣ. Vt ſunt meretricum, hiſtrionũ, aliorumq; id genus lucra. Et iſtorũ, inqͭ S. Tho. decimæ debentᷣ. Loquebatur tñ ẽm ſui tpis regioniſq; morẽ. vbi Auguſ. ſñia ad plenum in uſu erat. Iam uerò modo nullibi, qđ audierim, eiuſdẽ perſtat decimarum obſeruatio. *Ad tertium ar.* Ad tertiũ rñdetᷣ, ꝙ cum decimæ in ſortem Leuitarũ olim penderentᷣ, dẽbant honeſtè & abſq; ſordibus exigi: ad ſordes aũt attinet. vt 4. Ethic. c. de liberalitate, auctor eſt Ariſt. minimorũ eſſe hoĩem exactorẽ: non erat Leuitis cõgruens ex minutis oleribus exigere decimas. Sed Phariſæi, q iuſtitiæ ſplendorem præ reliquo populo ambiebant, de illis etiã decimas perſoluebãt. Nec uerò Redẽptor de hoc illos obiurgauit, ꝙ mentham, anethũ, & rutam decimarẽt, ſed ꝙ illa pluris q̃ maiora ꝑcepta æſtimabant. Imò quadãtenus cõmendauit, cũ ſubiunxit: Hæc oportet facere, ſed alia nõ omittere. vbi non tã ꝑcepto q̃ cõſilio eiuſmodi decimationẽ attribuit. Sub lege autẽ Euangelica immemoralis conſuetudo obſeruanda eſt. Imò vbi aliæ frugũ uiniq; decimę malignè prouenirent, exigi de nouo poſſent hortorũ decimæ: vt re uera, extra de decimis. c. non eſt. exiguntᷣ. Præſertim de illis hortis quorũ diuenditis oleribus hortulani uiuũt. Nam de exiguis priuatis ſicuti de minutiſſimis oleribus non ſunt exigẽdæ: vt notatᷣ ex c ex multiplici. extra de decimis. *Ad quartum.* Ad quartũ deniq; rñd. ꝙ ſi grãnum agricolæ ante decimationẽ ſublatũ eſt, tunc decimas, niſi culpata ſua negligẽtia furtum accideret, nõ debet. Idẽ ꝑfectò arbitror ſi uel fruges vel iã excuſſus grani aceruus alluuione aliqua in area perierit. Si .n. graui ſua culpa diu illud relinquit in area, ꝑfectò non eſſet à decimarum debito immunis. Secus, ſi eſſet à culpa liber: nam quanto tempore ſubdio eſt granum ſacerdotibus etiam periclitatur. Poſtquam uerò in horrea conditum eſt, iam inde dominus eſt decimarum debitor: quacunque ſtrage aut calamitate diſpereat. At qui granum aut uinum non decimatum uendit, manifeſtum eſt reum teneri ſoluendi decimam. Quin uerò & emptor ſi ſciuerit, nihilominus obligatur eccleſiæ quouſque uenditor reſtituat. *Decimatum.* Cæterum, notandum eſt, quòd cum decimæ ex rebus diuino munere partis ſoluantur, nulli ſubduntur aut mercedi aut tributo: ob

idque

idq; agricola, neq; famulorũ mercedem, neque regis tributum excipere ab aceruo poteſt, antequam totius decimã exoluat. Et arbitror nomine tributi comprehende re D.Tho. etiam penſionem, quam colonus alieni fundi domino ſoluit. Itaq; ſi ri gorem legis ſpectes, agricola qui fundum colit, ſiue propriũ, ſiue alienum quod ad culturam conduxit, tenetur in integrum de decimis: niſi aliter inter eundem colo num ac fundi dominum fuerit conuentum. Quare ſi dominus non ſoluit, eccleſia conuenire colonum poteſt. Hinc ſuperius colligebamus, mercenarium qui ex decimatis mercedem recipit, nullam inde aliam debere decimam. Ac perinde & de fundi domino idem colligendum apparet ex ſuis prouentibus quos colonus poſt decimationem ei ſoluit.

ARTICVLVS III.

Vtrum decimæ ſolis clericis debeantur.

POſt decimarum materiam ſequitur de perſonis quibus iure & more debentur. Arguitur.n. quòd non debeantur clericis: cuius contrarium ex ſuperioribus colligitur. Decimæ antiquis Leuitis addi cebantur, ut ex Nu. 18. iam ſæpè citatum eſt: eo ꝙ fortè promiſſæ terræ carebant: in noſtra verò Chriſtiana familia clerici patrimonia nonnunquam habent, & præter decimas oblationes recipiunt & primitias: ſuperfluere ergo illis uidentur decimæ. Secundò: Si clericis iure decimæ deberentur, fieret inde ſæpenumero conſequens ſoluendi perplexitas. Nam uſu venire poteſt ut incola uniꝰ parœciæ fun dos alterius colat, aut fundos in alia habeat, quos illius parœciano colendos locat. Contingit ẽt & paſtorem eodem anno in paſcuis vnius epiſcopatus aut parœciæ gregem ſuum paſcere, partim uerò in paſcuis alterius: vel forſan ipſe moratur in vna, & ouile habet in alia. Quare perplexi iſtiuſmodi homines eſſent cuinam eccleſiæ deberent decimas. Tertiò: Conſuetudo ſæpenumero habet, ut ſeculares laici decimas in feudum poſſideant: & nonnullis etiam monachis conferuntur: non ergo ſolis debentur clericis. In contrariũ eſt, ꝙ, ut Num. 18. legitur ſolis Leuitis adiudicabantur: quibus in noſtra ſuccedunt clerici. Ad quæſtio. diſtinct. præmiſſa dua

Primum argu.

Argu. 2.

Argu. 3.

Duo in decimis conſiderunda.

bus concluſionibus reſpond. Duo namq; in decimis eſt cõſiderare, nempe & ius illas petendi, & res ipſas. Prior ergo cõcluſio eſt: Ius petendi decimas clericis duntaxat merito ſuo competit. Probatur: Ius ſpirituale ſolis congruit clericis: ut pote qui ſpiritualium ſunt adminiſtratores, ius autem hoc eſt ſpeciale, ſecundũ illud Pauli, Cùm ſpiritualia ſeminemus, nihil mirum ſi carnalia ueſtra metamus: ergo ius hoc ꝓprium eſt clericorũ. Poſterior concluſio Res ipſæ quæ hoc iure clericis obueniunt, nihil uetat quo minus eorũ conceſſione in ius laicorum demigrent. Probatur: quia res eiuſmodi, ut frumentum & vinum non ſint ſpirituales. Hic primum omnium conſiderate diſcernito inter ius petendi & res ipſas. Alioqui falli poteſt. Enimuerò feudatarius, imò uerò reges & principes quibus pars decimarum adiudi cata eſt, non ſolùm decimas poſſident, uerum ius uidentur habere petẽdi atq; adeo cum ſeculares ipſi ſint, ius habere uidẽtur ſpirituale. Hæc aũt fallacia diluitur, ſi im præſentiarum nomine iuris petẽdi facul tatem prorſus intelligas petendi à parœcianis decimas tanquam proprium ſtipendium ꝓ ſpirituali officio: hoc.n. ius in ſo la exiſtit eccleſia, eiuſq; miniſtris qui ſpi ritualia diſpenſant. Feudatarius aũt non niſi eiuſdem eccleſiæ nomine eaſdem petit decimas. Et pariter Rex & ſecularis princeps ex priuilegio & cõceſſione eiuſ dẽ eccleſiæ. Et habere tale priuilegiũ, nõ eſt habere ius petẽdi pro proprio ſpiritua li officio, ſed rebus frui: uel quia res ipſas ab eccleſia redemerũt: uel aliud ei impen derunt obſequium, ſeu infideles debellan di, ſeu aliud ſimile, ob cuiꝰ reſpectũ merito tali præmio donati ſunt. Caie. impñtia rum in ſua perſiſtens ſñia quam antea retulimus, nẽpe ſolis clericis curã aĩarum gerentibus deberi decimas, ait ad ius hoc petẽdi duo ſimul prærequiri: nempe & altaris miniſteriũ, uidelicet ſacrorum admi niſtrationem, & præterea ſpũalium ſeminationem, hoc eſt, Euangelij prædicationẽ, quarum utrumq; per ſe perſonæ incũbat. Quare alij clerici aũt altari ſeruiẽtes & monachi quibus accidentarie & nõ ex proprio munere conuenit prædicare, eodẽ iure ceu proprio non funguntur. At verò

Prima concluſio

Probatio conclu.

Poſtrema concluſio.

Ro cõcluſionis.

Caietani aſſertio.

Refutatur Caietanus

iam ſupradiximus, non ſolum decimas ob ſacrorum adminiſtrationem deberi, verũ & ob alia altaris obſequia: puta cantare, vt canonici & ipſi ſacroſancto ſacrificio altaris adminiſtrare; quod diaconorũ munus eſt, idemq; ſpirituale. Imò & Leuitis olim decimæ pp templi miniſteriũ conferebãtur: cũm neq; in ipſis, neq; uerò tunc in ſacerdotibus quidquam eſſet propriè ſpirituale: tametſi omnino fatendum ſit, curatorum munus functionum ſpũaliũ apicẽ tenere: cuius ſubinde cauſa potiſſimũ debẽtur decimę. Nihilominus & canonici & Archidiaconi, atq; id genus cæteri, nõ ſunt negandi ſuo gradu & ordine ius idẽ participare. Sacerdotes uerò mercenarij, qui nulli ſunt adſtricti particulari eccleſię ſicut neq; monachi, eodem iure nõ fungũtur, niſi ex priuilegio. Atqui ex hoc documento & diſcrimine inter ius petendi & res ipſas eodem iure acquiſitas poſſidendi elicienda eſt regula, ad perpendendũ quęnam ſacerdotia eccleſiaſticæq; præbẽdæ ſint ſpirituales. Quod quidem fundm̃ eſt & baſis diſputationis de ſimonia quam ſumus q. proxima ingreſſuri. Illa. n. præbenda, quæ ſpirituali muneri annexa eſt cẽſetur ſpiritualis. Munus aũt ſpirituale non ſolum eſt ſacrorum adminiſtratio animarumq; cura, uerum & alia nonnulla eccleſiæ munia. Cuius contrarium miror quiſnam poſſit aſſerere. Alias canonicatus & alia peregrina ſacerdotia ad eccleſiarum ſeruitium inſtituta, non eſſent ſpiritualia ac perinde neq; ſimonię materia: quod concedere error eſſet.

Regula ad dignoſcendum q̃nam p̃bẽdæ ſint ſpirituales quæ uerò minimè.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argm̃ S. Tho. reſpondet, ꝙ Leuitis non dabãtur decimæ, ut ex illis eleemoſinas pro reliquo populo facerent: nam aliud decimarum genus in hãc pietatem decretũ erat. In noua autem lege decimæ non ſolum in clericorum uictum, ſed & in eleemoſinarum ubertatem pro egenis conferuntur: & ideo licet pręter decimas alias clerici poſſeſſiones habeant, ſiue patrimoniales, ſiue quas populi benignitas, & pietas eccleſiæ cõtulit, quas Leuitæ non habebant, nõ ideo decimarũ ſolutio redundat. Verũ aũt S. Tho. hoc qđ de clericorum eleemoſinis affirmat, ad iuſtitiæ rigorẽ pertineat, ita ut negligentes ad reſtitutionẽ teneantur, an uerò ad ſingulare miſericordiæ officiũ, lib. prox. examinabitur. Interim tñ nõ arbitror de rigore iuſtitiæ loqui, ſed de miſericordia, ad q̃ clerici nr̃i Papæ Leuitis obligantur, cũ vxoria onera non ſuſtineant, atque adeò plus illis redundet. Ad ſcm̃ r̃ndet pſonales decimas illi eccleſiæ deberi, cuius qſque parœcianus eſt: ut hr̃ extrà, de deci. c. Ad Apoſtolicæ, prædiales aũt, ſi rerũ naturã nude perpendas, eidẽ uidentur eccleſiæ deberi, ubi prædia iacẽt. Nihilominus eccleſia mauult ſe ad conſuetudinẽ referre: ut patet eodẽ capite. & ca. Cum ſint homines, extrà, de decimis. Itaq; ſi agricultor eſt in vna parœcia, colit autẽ terras alterius, p̃cipitur inolita cõſuetudo obſeruari. Nã utraq; eccleſia põt ius ſuum allegare. Altera. ſ. ꝙ perſonæ ſacr̃a diſpenſat: altera uerò, ꝙ in ſuo territorio prædia iaceant. Quare multis in locis ſolẽt tũc decimę diuini Pari mõ, ſi nobilis ciuis qui ciuitatis parœciam incolit, fundos iñ aliquo caſtro aut pago poſſideat, quos illic colẽdos locat, tõ vr̃ depoſcere, imò ut plurimũ uſus hẽt, ut decimæ diui dantur: ubi aũt præſcripta conſuetudo aliud iuſſerit, ſequẽda eſt Idẽ D. Tho. de paſtore r̃ndet, qui Verno tpe gregẽ hẽt in una parœcia, hyemali uero in alia, ut. ſ. pro rata utriq; pẽdat eccleſiæ. Eſt tñ alicubi in uſu, ut ubi fœtura gregis tollitur, nempè ubi uel tondetur, uel partus edit, illic ſit decimãdum. At uerò S. Tho. contrariũ hic vr̃ ſentire: dicens ꝙ qa ex paſcuis fructus gregis p̃ueniũt potius ubi ſunt paſcua, decimãdũ eſt, q̃ vbi ouile locat̃. Hæc oĩa adnotanda ſunt nõ ad euellendas inueteratas cõſuetudines, ſed ad ſciendũ, ubi manifeſta cõſuetudo nõ viget qui nã ſint ſm̃ rõnẽ eligendi. Ad tertiũ deniq, r̃ndet, ꝙ ſicut res noĩe decimæ partes põt clerici diuẽdere, & quõcũq; diſtrahere: ita põt & laicis facultatẽ facere, ut dãdas ĩ futurũ decimas accipiãt, uel eccleſię reſeruato cenſu, uel in ſubuẽtionẽ pauperũ: ſicut põtificio priuilegio decimæ hoſpitalibus & monaſterijs annectũtur. Quibuſdã aũt religioſis, inquit D. Tho. cura ſolet adiungi aĩarum, atq; adeò decerni decimæ. De hac aũt re pro utraque parte ſuaſiuæ rõnes exiſtunt, vtrũ uidelicet congruat ſacerdotia cũ curis aĩarum monaſterijs annecti: nã ex una parte

Ad ſecũdum ar.

Ad tertium arg.

Nõ congruit monaſterijs annecti

ſacerdotis cum [illegible] ura. parte videntur monachi ſolertius ac vigilătius poſſe gregi proſpicere: ex altera verò propinquius Euangelio videtur, vt proprius parœcius ſit in ſua parœcia: qui cum ſuis ſubditis conuerſetur, eos deniq; conſilijs, ope, & eleemoſinarum largitate iuuet: cum tñ monachi nõ niſi per vicarium rem adminiſtrare poſſint. Et certe hæc rõ apud me ſemper inualuit. Mitto antiquitatẽ Benedictinorum ac Ciſterciẽſium, in quam nõ eſt oblatrandum: ſed tamen hæc ætate vix huiuſmodi faciendis annexioribus ſuffragari poſſem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum clerici etiam ipſi decimis ſoluendi ſint adſtricti.

POſt ſubſtantiam materiamq; decimarum, atque eorũ cognitionem quibus debẽtur, ſubſequitur tandem, vt videamus quinam mortalium illas debeãt. Et primũ, ꝙ ipſi ẽt clerici ſint decimarum debitores, arguitur. *Argu. 1.* Ius commune eſt, vt parœcialis eccleſia de cunctis prædijs, quæ intra ſuũ territoriũ iacẽt decimas percipiat. Cõtingere aũt aſſolet vt clerici poſſeſſiones ẽt habeant, eaſdemq; vel in ſua parœcia, vel fortè in aliena. Et ſimiliter ꝙ patrimoniũ vnius eccleſiæ in alterius territorio ſitum ſit: in huiuſmodi ergo caſibus clerici, quã & ipſa eccleſia decimas debere videntur. *Argu. 2.* Secundò arguitur: Religioſi inter clericos nominantur: & tñ decimas ratione prędiorum debẽt eccleſijs, in quorum ſunt territorio: vt patet in cap. dilecti. & cap. licet de decim. *Argu. 3.* Tertiò: Numero 18. Leuitæ præcipiuntur ſummo ſacerdoti decimas decimarum ſoluere: ergo eadem ratione clerici Leuitis ſuccedentes, eaſdem Pontifici Maximo debent. *Argu. 4.* Quartò: Decimæ non ſolum, ut dictum eſt, in ſuſtentationem clericorum ſoluuntur, verum & in pauperum ſubuentionem: ergo ſi clerici a decimarum ſolutione eſſent exempti, pariter eſſent & pauperes. hoc autem falſum eſt: ergo neque illud eſt uerum. In cõtrarium autem eſt cap. ſecundum. de deci. ubi ait Paſchalis Papa: Nouum genus exactionis, ut clerici à clericis decimas exigant.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. *Prima concluſio* Vna eſt: Clerici, inquantum clerici, hoc eſt, ſi inquantũ de decimis, quas pro ſuo ſpirituali munere recipiunt, & de eccleſiæ fundis quorũ fructibus clericali iure uiuũt, nullas tenentur ſoluere decimas. *Secunda concluſio* Altera: Clerici nõ quatenus clerici, ſed qua ratione ſeculari iure, uel hæreditario, vel emptionis, uel quouis alio terras poſſident ſeculares, decimarũ ſunt debitores, videlicet ex fructibus, qui inde ſibi proueniũt. *Suadetur vtraque concluſio.* Probatur ambæ ſimul concluſiones. Neutiquam idem eſſe põt fundamentum & ratio quidpiam dandi ac recipiendi. Eſt enim contra naturã, ut idem ſit agẽdi patiendiq; principiũ. Ignis quippe quatenus calefactiuus eſt, non eſt calefactibilis: clerici autẽ propter ſpiritualem functionem ius habent recipiendi decimas, ac perinde fructus prædiorum, quę eccleſia poſſidet: ergo eadem ratione nihil debent decimarum refundere. At uerò nihil obſtat quominus in eadem perſona diuerſa ſint principia, alterum agendi, alterum uerò patiendi. Sicuti aqua quatenus frigida, infrigidat: & quatenus materialis, caleſit. Pariter ergo in clerico non obſtante ſpirituali principio recipiẽdi decimas, inueniri põt ſpiritualis poſſeſſio, ex qua eaſdẽ debeat. Concluſiones receptiſſimæ iure ſunt: de quibus ideo nihil reſtat dubitandum, niſi ꝙ contra tenorẽ ſecundæ cõcluſionis aliquibus conceſſa extant priuilegia Ciſtercienſibus namq; & hoſpitalarijs conceſſit Alexander III. ut de prædijs quæ quomodocunque poſſiderent, ſi proprijs manuum laboribus illa colerent, decimas non ſoluerent. Idemque conceſſit Adrianus, vt patet capitu. Ex parte. extrà de deci. & intelligebatur, etiam ſi illa colerent per ſuos famulos. Quare cæterorum nulli, ſiue clerici, ſiue monachi eximuntur, quin illas debeant, etiam ſi ipſi arua ſua colant, niſi ſimili eximantur priuilegio. Dum autẽ terras eaſdẽ colonis locant, multominus dubium eſt quin eiuſmodi decimarum ſint debitores: ut illic habetur cap. Licet. & ſubſequenti ad audientiam. quamuis & ſuper his conſulenda ſit etiam conſuetudo. *Quæſt.* At uerò poſtq̃ de perſonis hic loquitur, quæ ad decimarum penſionem tenentur, quæritur utrum non modò Chriſtiani, verum & infideles, ad eccle-

Panorm. opinio. eccleſiaſticas decimas teneneant? Eccleſiaſticas inquam: quoniam quod in iure naturæ quæcunque Reſp. ueridica Dei cognitione illuſtrata, teneretur ſuo more eidẽ ſacrificare Deo, atq; ad id muneris magiſtratus inſtituere, alia eſt ratio. tenebãtur enim, ut ex ſuperioribus colligitur. Sciſcitamur hanc autem quæſtionem pp non nullos Iuriſperitorum ac potiſſimum pp Panormit. qui ſuper ca. de terris. extra de deci. affirmatiue quæſtionem decidit. Iubentur. n. in præfato c. Iudæi. de illis quas colunt terris decimas perſoluere: & ca. quanto. de uſuris. perinde coguntur de domibus ac poſſeſſionibus, quæ antequam in eorum ueurrẽt dominium, eidẽ oneri ſubdebantur, decimas reddere. Ex his ergo Panormitanus Odoardum ſequutus, infert, omnes infideles ubicunq; gẽtiũ uitam degant, iure compelli poſſe ſi factu eſſet poſſibile, ut decimas ſoluerent. Neque verò tñ prædiales, uerum & perſonales. ſaltem, inquit, tenetur ad id Iudęus, quod Chriſtianos loco ſuo habitans ſolueret. Alias, inquit, eccleſia defraudaretur. Imò ait dum ad Chriſtianiſmum accedunt, poſſe cogi, ut quas in infidelitate agẽtes reddere renuerunt, perſoluant. At uerò ſiue textus conſulas, ſiue diuinũ ius, ſiue naturalẽ rationem, nulla probabilitate, ut cũ venia tãti doctoris dixerim, hmõi opinio fulcitur. Primũ enim de iure diuino nullum eſt dubium: non ſolùm quòd, vt ſępe diximus, ius uet' de quota iudiciale erat, iamq; adeò antiquatum eſt, uerùm ẽt ſi in naturali ac morali perſiſtamus Quoniam decimæ antiquitus ſolum in ſtipendium miniſtrorum templi, ꝙ apud nos pari rõne in alimoniam clericalis ordinis eccleſiæ miniſtrantium iuſſæ ſunt. Itaq; niſi eccleſiæ eſſent, nulla eſſet rõ illas exigedi. Cũ ergo infideles non ſint in eccl ſię gremio, neq; illis ſacerdotes quidpiã ſpiritualc diſpẽſent, nullũ eis ius ſuppetit, aucto re Paulo, petendi ab illis carnalia. Sed ait Panormitanus: Tenentur tñ ſacramenta ſuſcipere: & in Chriſtianiſmum nomina ſua dare. Ecce quomodo iſti ius tractãt diuinum. Enimuerò quamuis tota mortaliũ vniuerſitas ad fidem ſuſcipiendam teneatur, tamen quoadusque illam homo profiteatur, neq; noſtris tenetur legibus neque

Opinio Panorm. nulla fulcitur probabilitate.

Argu. in Panorm.

noſtris pręlatis obedire: ſecundum verbũ Pauli: De his qui foris ſunt, nihil ad nos. Quemadmodũ q uotũ religionis emiſit, licet pſtrictus ſit religioſus fieri: tñ quouſque fuerit profeſſus, ad peculiaria religionis mandata nõ tenetur. Ecquis. n. qui ius diuinum calleat, affirmare auſit Turcas eò delinquere ꝙ non confitentur ſacramẽto noſtro, euchariſtiam nõ guſtant, feſta ieiuniaq; noſtra nõ ſeruant? At uerbum illud ſupra citatũ, auctores huiuſmodi opinionis ſeducit, qđ hr̃ ca. Tua nobis. & cap. Cũ non ſit de decim. Deum. ſ in ſignum uniuerſalis dominij ſibi decimas reſeruaſſe. Inde enim colligunt quoſcunq; mortales, cum omnium ſit dominus, eaſdem debere. At uero ſi talem ſenſum uerbum illud faceret, Pontifices ipſi, aut eccleſia eũdem nobis alicubi tradidiſſet: quod nuſquam fecit. Et profectò eodem modo colligeretur uniuerſos olim mortales decimas etiam debuiſſe Leuitis: quod conceſſu eſſet abſurdum. Senſus ergo legitimus eſt quòd in ſignum vniuerſalis dominij voluit Deus ſemper ſacrificijs à quacũq; repub. coli: ac ſubinde, ut ſacerdotes ſuſtẽtarentur Sed quia Leuitis Moſaici populi illa congruebat ſuſtentationis moderatio per iudiciale præceptum indixit eidẽ populo, ut decimam fructuum eis ſoluerẽt. Id quod & eccleſia pro ſuis ſacerdotibus, inſtar illius p̃cepti, imperauit ſuis ſubditis. Quo ergo præcepto eos qui eius fidẽ nũquam amplexi ſunt, non comprehẽdit. Neq; capitulum, de terris: neq; capitulũ. quanto. quoquo pacto contrà facit. Nam illic peculiariter habetur de Iudæis ſermo, qui inter Chriſtianos commorantur, poſſeſſionesq; hãbent, quas a Chriſtianis uel emerunt, uel aliter receperũt. Et quam uis ſermo ad illas quoq; prolataretur terras, quæ nunq̃ fuiſſent Chriſtianorum, ꝙ tamen non facile credam, alia eſt tamen forte ratio de Iudæis qui non alia ratione permittendi ſunt inter nos uiuere, quã ſic, ut eccleſiã ſuo territorio non defraudẽt. Attñ ꝙ infideles terras poſſidentes, quæ nunquam ſub noſtro fuere dominio, priuſquam ſint fidem profeſſi, compellãtur decimas ſoluere: non dubito quia antiquis patribus ſacrorũ peritis quã alieniſſimum ab Euangelio fuiſſet exiſtimatum. Quocir-

Solutio Panormi.

Replica

Deceptio Panorm.

Quocirca ſub hoc tituli obtentu ab illis quibus fides prædicatur, non uideo quomodo poſſint decimæ exigi: utrũ uerò rõne prædicationis ad concionatorum ſuſtẽtationem poſſit aliquid ab illis tributi exigi, ipſi quibus id ſcire incumbit, uiderint. Ego nãq; in hoc lib. ut aliàs dixi, nihil de Occidentalibus Inſulanis dicere cõſtitui.

Ad primum ar. Vt ergo ad rem redeamus. Primùm argumentum in capite quæſtionis obiectũ duas habebat partes. Prior erat de bonis clericorũ quæ ſeculari titulo poſſidẽt. Ad quẽ reſpondet D. Tho. iuxta tenorem conclusionis ſecundæ, ꝙ tenentur illiuſmodi fructuum decimas pendere, ẽt ſi ipſi ſint eiuſdem eccleſiæ clerici. Huic aũt deciſioni nonnulli argumentum obmoliuntur *Argum.* *Solutio.* ex citato c. Nouum genus. de decim. ubi habetur, illos clericos qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum accipiunt decimas, eiſdem debere. Cum ergo clerici ab aliis clericis eiuſdem eccleſiæ non recipiant miniſteria, ſed ſimul omnes populo adminiſtrent, non eſt quòd alii aliis decimas debeant. Ad hoc autem reſpondetur, uerbum illud non eſſe excluſiuum. Aſſeritur, inquam quòd clerici (& forſan, ut habet gloſſa. intelligitur de cõiugatis) ob id quod ſacramenta ſuſcipiunt, decimarum penſioni ſint obnoxii. Haud tamẽ excluditur quin alia ratione, nempe propter terras quas peculiariter poſſident, maiores etiam clerici eaſdem debeant. Vnde, ut ait S. Thom. aliud eſt aliquid habere ut proprium, ratione cuius debentur decimæ: aliud uerò habere commune eccleſiaſticum, ratione cuius non debentur. Præter hanc autem ſolutionem altera eſt quòd clerici à clericis eiuſdem parœciæ nonnũquam ſacramenta percipiunt præter Curatum, qui non niſi à ſuo uicario illa ſuſcipit, ſed nihilominus de ſuis temporalibus fundis decimas debet. Poſterius membrũ eiuſdem argumenti eccleſiam tangebat, quæ prædia fortè habet in alia parœcia. *Solutio D. Tho.* Ad quod contrario modo quam ad priorem partem D. Tho. reſpõdet: nempe eiuſmodi eccleſiam nullas de ſuis poſſeſſionibus debere decimas. *Replica* Et ratio eſt, ꝙ eo ipſo quòd fundus ſit eccleſiæ, efficitur eccleſiaſticus: hoc eſt, ſpirituali muneri, aut eccleſiaſticæ fabricæ mancipatus. Quòd ſi quis contra inſurgat, per hanc legem uſu venire poſſe ut aliquã eccleſia omnibus prorſus ſuis decimis expoliaretur: ut ſi parœciani ſua bona alienis eccleſijs donarent: Placet reſponſio domini Caietan ꝙ *Solutio Caieta.* lex hæc eo temperamento & moderamine condienda eſt, ut res in tantũ detrimẽtum eccleſiæ non uergat. Quare tunc tranſire deberent fundi cum ſuo decimarum onere, exemplum extat c. ſuggeſtum, de deci. Nam cum cuidam ordini indultum priuilegium eſſet ne decimas ſolueret, & tanta illis deinceps fieret prædiorum acceſſio ut aliæ parœciæ magnum damnum acciperent, iuſſum eſt ut fieret ſuper hac re compoſitio. Quare in tali caſu clerici clericis per accidens decimarent: id eſt ratione prædiorum. Neq; obſtaret capitulũ, Nouum genus, quippe quod intelligitur ne clerici à clericis inquantum clerici, decimas exigant. Ad ſecundum reſpõdetur, *Ad ſecũdum ar.* eos religioſos quibus eſt animarum cura iniuncta, ius habere recipiendi decimas, non autem illa ratione obligationem ſoluendi. Reliqui uerò de iure communi decimas debent prædiales, niſi ullo ſint priuilegio exempti: ut ſuprà citatum eſt ex c. ex parte. de deci. Ad tertium reſpondetur *Ad tertium arg.* quòd cum in ueteri teſtamento Leuitæ quibus decimæ decretæ erant, ſub ſacerdotum obedientia uiuerent, & ſacerdotibus non niſi primitiæ obuenirent, congruens fuit Dei præceptum, ut decimarũ decimam, Summo ſacerdoti penderent. Qua utiq; nunc ratione Summus Pontifex iuſta ingruente neceſſitate decimam decimarum à clero exigere ualet. Imò uero utinã uniuerſalis eademq; perpetua toti clero imponeretur: ſi tñ illa ratione omnis alia occluderetur in perpetuum uia & modus alia commendandi iura, aliasq; excogitandi artes ſuſtentandi Apoſtolicam ſedem, quibus Eccleſiaſticæ leges non poſſunt non periculoſiſſimè arctari. Ad quartum denique reſpondetur, quòd etſi decimæ in ſubſidium etiam pauperum tribuantur clericis, qui præcepto miſericordiæ ad eleemoſinas tenentur erogandas: *Ad quartum.* tamẽ quia eiuſmodi eleemoſinæ ipſorum diſpenſatione fieri debent, non perinde atque clerici, à decimis exoluendis pauperes eximuntur.

QVÆ-

QVAESTIO V.

DE PECCATO SIMONIÆ IN GENERE.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 100.

ARTICVLVS I.

Vtrum Simonia ſit ſtudioſa voluntas emendi vendendique aliquid ſpirituale, uel ſpirituali annexum.

TERTIA pars libri præſentis, quam poſt tractatum de ſacrificiis, alterumq; de oblationibus primitijs, ac decimis, polliciti ſumus, eſt de ſimonia: de qua diſputat D. Th. 2. 2. q. 100. Huius ergo tractatus prima qō, quæ quintum hic habet locum, inſtituitur de ſimonia in genere: cuius primus articulus definitionem inueſtigat: nēpè, vtrū ſimonia ſit ſtudioſa voluntas emendi aut vendendi aliquid ſpirituale, aut ſpirituali annexum. Et arguitur à parte negatiua.

1. Argu. Primum de nomine: Vitium hoc tam in uenditione conſiſtit, quam in emptione ſpiritualium. Simon autem, vt Actuum 18. videre eſt, nihil vendere uoluit, ſed tantū Spiritum ſanctum emere: non ergo à Simone ſatis congruè nomē deducitur: ſed congruentius duceretur à Balaam: qui, ut legitur Numeri 22. Moabitis ſuas locauit operas, ut per donum Dei populo malediceret, quam Petrus in ſua can. c. 2. criminis huius reum facit. Et rurſus Iudas apoſtolus: uel à Gieſi, qui ut legitur 4. Reg. 5. Naamam, donum ſanitatis pretio uendidit. Deberent ergo dici Balaamitę aut Gieſitę, cuius Gieſi ad hoc propoſitum mentio fit. 1. q. 1. canon. qui ſtudet. Imò & Iudas immanius commiſit ſacrilegium Chriſtum auctorem omnium ſpiritualium chriſmatū

2. Argu. uendendo, q̄ Simon Magus. Secundò: Multa ſunt ſpiritualia bona quæ citra ſimoniæ labem uendi poſſunt: vt cōſilia, vt hr̄ can. Non licet. 11. q. 3. & pariter artes & naturales ſcientiæ: ergo illa non eſt legitima de-

3. Argu. finitio. Tertio: Simonia ut ex regiſtro Geor. 1. q. 1. can. eos. legitur hæreſis eſt Tolerabilior. n. inquit, eſt Macedonij impia hæreſis, quam Simoniaci. Illi. n. creaturam & ſeruum Dei patris & filij ſpiritum ſanctum deliberando fatentur: iſti uerò eundem ſpiritum ſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim dominus quod habet, ſi vult, uendit, ſiue ſeruum, ſiue aliquid eorum quæ poſſidet. Hæreſis autem non in voluntate, ſed in intellectu eſt: ergo. In cōtrarium ſunt uerba cano. qui ſtudet. 1. q. 1. qui ſtudet donum Dei pretio mercari, in ſacro ordine nulla ratione de cætero remanere, aut reuocari non poſſe, dubium non eſt: à verbo nanque ſtudet, deriuatur, ſtudioſa uoluntas.

Ad quæſtionem tribus rn̄detur concluſionibus: prima de noīe: ſecunda de materia, ex quibus tertia colligitur, de definitione ſimoniæ. Prima ergo eſt: Nomen uitij huius à nullo ſignificantius deduci potuit quam à Simone illo mago cum quo, Petro contentio fuit. Primum, ꝙ Balaā & Gieſi ad hiſtoriam ueteris teſtamenti attinent, cuius ſacra non conferebant gratiā ut noſtra, atq; adeò non erant tanto gradu ſpiritualia. Secundò, ꝙ illi gratias tm̄ gratis datas, ut donū ſanitatis & arcendi ꝑ maledictionē hoſtes, qđ Moabitæ à Balaā petebant, uendiderunt: Simon autē nihil minus q̄ ipſum ſpūm ſanctum emere uoluit. Nō quidē in ſua perſona (nā talis meditatio inſaniſſima eſſet) ſed eius donū: ut hr̄ 1. q. 3 can. Saluator. puta gratū, facientem eius gratiā quæ ſpiritualiū donorū culmē ꝑ eſſentiā tenet. Tertiò, ut ad primū argm̄ reſpondeamus, illi tm̄ uendiderunt, nihil ementes: Simon aūt emere ſpiritū ſanctū ambiuit, ut uenderet. Sic. n. habet hiſtoria. Cū uidiſſet Simon ꝙ per impoſitionē manus Apoſtolorū daretur Spiritus ſanctus, (dabatur namque tunc uiſibiliter) obtulit eis pecuniā dicens: Date mihi hāc poteſtatem ut cuicunq; impoſuero manus, accipiat Spiritū ſanctum: nempè ꝑtio quo oblatā poſſet cum vſuris pecuniā reficere: vt hr̄ eod. can. Saluator. Iudas autē etſi Chriſtum auctorem ſpūalis gr̄æ uendiderit: cuius, eodem can. qui ſtuduit. Grego. ad hoc propoſitū meminit: tn̄ quia ipſum non uēdidit tanq̄ donum ementibus utile, imò ut morte perimendum, non eſt ab illo nomen huius ſacrilegij tractum, ſed à Simone cogitāte emere ac uendere Spiritū ſanctum, cui oīa tribuuntur diuina dona, cum

Prima ratio. *Secunda ratio.* *Tertia ratio.*

dem-

demq; ab apoſtolis, eccleſiæ ſecundũ Chriſtum fundatoribus: quæ vtiq; eccleſia hoc propriè inficitur crimine. Itaque ſicuti artes à ſuis primis inuentoribus nomina ſortiri conſueuerunt, ſic & ſimonia ab eo qui primũ eam excogitauit. Secunda cõcluſio: Res ſpirituales ſunt propria ſimoniæ materia, ſed non cuiuſq; generis. Vbi animaduertendum eſt, quòd ſpiritus idem eſt quod animalium halitus, quæ aſpirando reſpirãdoq; uiuunt: inde autẽ per ſimilitudinem ſignificat quemcunque venti flatum. Sed qa uentus atq; ſpiritus inuiſibilia ſunt, & ad ſenſum incorporea inde tranſlatum eſt nomen ad cuncta ſignificandum quæ corporum expertia ſunt: vt Deum, angelos, & animam ac perinde accidentia ſpiritualia. Quocirca ſunt qui impræſentiarum duo ſpiritualium genera diſtinguant: alterum eorum quæ deriuantur ab ſpiritu creato: alterumq; eorum q̃ ab increato dimanãt. At uerò quia etiã naturalia ab increato effluunt, in quibus, ut illicò patebit, ratio ſimoniæ non conſtat, accommodatius ad rem ſecernas alterum genus ſpiritualium naturale: cuiuſmodi ſunt intellectus, acquiſitæq; ſcientiæ, ac virtutes: alterũ uerò ſupernaturaliũ, ut ſunt tã gratia gratis data quam gratum faciens, ſacramentaq; & ſibi annexa ſacerdotia. Quocirca plerique doctorum arbitrantur ſpiritualia vniuerſa tã prioris quã poſterioris generis materiã eſſe ſimoniæ. Qui ſubinde doctores aſtruunt, vendere ſcientias & artes uitium eſſe ſimoniæ. Huius opinionis fuere Altiſſiodoren. lib. 3. tracta. 21. coæuusque ſuus Alex. Halenſ. 2. parte. q. 185. membro 3. & eſt gl. c. Non licet. 11. q. 3. & ferme doctores canonici iuris: vt eſt uidere apud Syluest. in uerbo, doctor. & in verbo ſimonia. §. 10. Quin ét & S. Tho. in 4. diſtinct. 25. q. 3. art. 2. Et probatio Altiſſio. qui hanc poſterioris opinionem propinauit, prima fuit auctoritas Prouerb. 23. Noli vendere ſapientiam, & doctrinam, & intelligentiam. Secunda, quia vt Auguſt. in lib. de magiſterio docet, Spiritus ſanctus eſt, qui interius homines edocet ſcientias, ét naturales. Quare qui illa diuendit, dona prophanat Spiritus ſancti. Nihilo ſecius contraria opinio abſq; formidine credi vera põt: nempè ꝙ licet ſcientias naturales uendere. Haud quidẽ per ſe, ut panem aut pannũ, ſtultum. n. hoc eſſet dictu: cum in nullius poteſtate ſit ſuam in alium traducere ſciẽtiam ueluti rem aliam corpoream. In quo ſenſu illud legendum eſt Prouer. 17. Quid prodeſt ſtulto habere pecunias: cũ ſcientiã emere non poſſit? Sed loquimur de vendi tione doctrinæ, hoc eſt, ꝙ licet pretio docere, ſicuti conſulere, &c. In primis. n. opinio eſt q̃ non caret auctoribus: quorum eſt Duran. in 4. diſt. 25. q 3. & Palu. ibidẽ. q. 5. & Adria. quolib. 9. & ex antiquioribus Armacha. lib. 10. c. 8. & Richar. in 4. diſt. 25. Imò & S. Tho. 2. 2. q. 100. artic. 3. ad tertiũ. ab eadem opinione non abhorret: ut infra eodem loco uidebimus. Sed qñ nullum haberet patronum, rõ ei ſatis patrocinatur. loquimur. n. de ſcientijs naturalibus. Primum igitur arguitur: Vitium ſimoniæ quale ſit, ex Euangelio venit ueſtigandum: at verò Matth. 10. vbi Chriſtus gratiarũ dona Apoſtolis contulit, q̃ plebi cõicarẽt. Infirmos, inquit, curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite: gratis accepiſtis: gratis date: vbi de naturalibus nihil cõmeminit. Itẽ Io. 2. uendẽtes & ementes de tẽplo eijciens: tñ ſignificauit ſacrorũ uenditionem & cambium, eſſe ſacrilegium. Et Actuum 8. in Simone illo Simoniacorum primate, non dãnatur niſi ꝙ Spiritum ſanctũ eiuſq; gratias emere uoluit. Hoc nanq; illic appellatur donũ Dei: cum ergo nullibi bonorum naturalium mentio fuerit habita, non eſt ꝙ eorum venditio labe ſimoniæ denotetur.

Secundo arguitur ratione. Si ſcientias & artes naturales vendere non liceret, maximè quia dona ſunt Spiritus ſancti: haud tñ ſunt dona per ſpecialem influxum, de quibus 1. ad Corinth. 10. loquitur Paul. Sed per generalem concurſum: ergo ex hoc capite damnari non debet huiuſmodi venditio. Aliàs nulla alia bona naturalia fas eſſet uendere, neq; grana. ſ. neq; vinũ, neq; oleum. Item ſequeretur quòd neque docere ꝑtio artes mechanicas artẽvè ſcribendi liceret: qđ eſſet conceſſu abſurdum.

Et per hoc reſpondetur ad argumentum Altiſſiodoren. Nam licet Spiritus ſanctus doceat omnem ueritatem: aliter tamen ſupra naturales, ut ſcripturæ myſteria: de qua re peculiariter intellexit Chriſtus

vbi

Secunda concluſio

Vocabulũ ſpiritus multipliciter vſurpatur.

Duplex genus rerũ ſpiritualium.

Altiſſiodorẽ. ſententia.

Alexan. Halen.

Gloſ.

Syluest.

D.Tho.

Fundamentum prioris ſentẽtiæ.

Opinio Duran & Palud.

Adrian.

Armachanus.

Richar.

D.Tho.

Prima ratio ſecundæ opinionis.

Secunda ratio.

Ad arg. Altiſſiodoren.

Digitized by Google

ubi ait, Ipſe vos docebit oīa: aliter uerò naturales: & certè has uendere nō eſt ſimonia: quia neq; gratis habentibus dātur, ut gratis non habentibus communicentur.

Tertia ratio. Tertiò arguitur: Si nō liceret hmōi ſcientias uendere, fieret conſequens, ut neq; liceret pro labore pꝛetiū recipere, quo doctor docendo deſudat. Nā qn̄ res uere ſpiritualis eſt, ut ſacramenti adminiſtratio, neque pro labore licet quidpiā recipere: idē quippe eſſet recipere pretium ꝓ labore baptizandi, ſeu miniſtrādi ordines ſacros, & recipere pro ipſo opere, quod eſt adminiſtratio ſacramenti: Labor enim nō diſtinguit ab opere. Quomodo autem ſacrorum miniſtris recipere alimoniam liceat, infrà patebit.

Et poſtremò quādo temporale ſpirituali annexū eſt, non licet pro re illa auctius ſuſcipere pretium quàm ſine illo ſpirituali ualeret, non inquā, licet calicem, aut veſtes ſacras pluris uendere, quā ſi nō eſſent conſecratæ: licet autem, ut manifeſtū eſt, pretioſius vendere unam ſcientiam, quam aliā: quamuis minus laboris fuerit ibidē

Poſtrema ratio. impēſum. Imò unus atq; idē Doctor quo doctior, etiam ſi minores fecerit ſumptus minoreſq; exhauſerit labores, pretioſius ſuas locare operas pōt ad docendū. Quare ēt ſi ſine labore poſſet ſuā ſcientiam in alium transfundere ſicut flatū, poſſet pretium recipere. Illud aūt Prou. 23. nihil cōtra nos pugnat. Imò quod hr̄ illic eſt. Veritatem eme, & noli ſapientiam uendere: ac ſi dixiſſet, tanti eſt pretij ut qui non habet, emere illam debeat: & qui habet, nunquā uendere: id eſt nunquam illa priuari. Et gloſ. illa c. Nō licet. aduerſatur textui: quippe quo aſſeritur ꝙ pōt aduocatus uēdere ſuum conſiliū, & patronus ſuū patrociniū. Et ibidē tenuit S. Tho. 2. 2. q 71. vbi vr̄ reuocaſſe ſuā ſnīam quā in quarto Alexandrū ſequutus aſſeruerat. Quare impertinens eſt ad labores recurrere, qui in do-

Quæſt. peculiaris de Theologia. cendo hauriuntur. At uerò de Theologia peculiariter dubitatur, propterea ꝙ uidetur priori modo ſpiritualis: per donum.n. Spiritus ſancti panduntur ſcripturæ, quæ

Solutio ſunt Theologiæ principia. Attñ neq; hāc ſcientiam pretio de cathedra ſcolaribus prelegere, ſimonia eſt: ēt ſi citra ullū laborem & expēſas fiat: hæc enim accidētaria ſunt. Et ratio eſt, ꝙ licet fides & arcanorū reuelatio donū Dei ſit, ſcientia tñ Theologiæ humano ſudore cōquiritur. *Ratio aſſerti.* Quocirca ꝙ Hoſtien. ait ſup ca. Nōnullis. de magiſ. nēpe Theologo publicū habenti ſalarium nō licere pro extraordinaria lectione quidquā recipere, alioqui ſimoniā cōmittere: gratis dictum eſt, & abſq; ulla rōne. Quid.n. quæſo refert, ſalariumne publicum recipias an peculiarem mercedē pro peculiari lectione? Hoc aūt eſt uerum ꝙ cōcionatori, theologiā de ſuggeſto docenti, neutiquā citra ſimoniā licet prædicationis pretiū ex cōuētione recipere. Et rō diſcriminis eſt: qa Theologia tm̄ modò intellectū erudit, ſicuti aliarum quælibet ſcientia: prędicatio uerò per ſe ad animatū ſalutē ſit, cōmouendoſq; ſurſum animos. Et iō pertinet ad donum prophetiæ: quod Paulus ad Corinth. 12. inter alia cōnumerat. Licet autem prædicatori ſuſtentationis ſubſidiū ſicut cæteris ecclæ miniſtris recipere. *Prædicatori euangelico nō licet pro munere prædicationis ꝓ̃tium ex cōuentione recipere.* Colligamus ergo, ſpirituale in definitione ſimoniæ nō accipi pro naturali munere, ſed pro ſupernaturali hoc eſt pro gr̄a & ſacramentis, atq; alijs Spiritus ſancti donis, quæ ad æternā nos fęlicitatem promouent. *Corollarium.* Appoſitio autem illa vel ſpirituali annexum, illa ſignificat, q̄ nō per ſe, ſed p ordinē ad ſpiritualia idē contrahunt nomen: utpote ſacerdotia, & præbendæ, quæ ſunt ſacerdotum ſtipēdia: & ius patronatus, atque alia iura eligendi eccleſiaſtica ſuppoſita. Ex his fit cōſequēs (id quod aſſertam ſententiam euidentius confirmat) ꝙ dare aliquid ſpirituale pro doctrina alicuius ſcientiæ, quantumlibet ſit Theologa, eſt ſimonia: ut ſi epiſcopus ordines aut beneficium Doctori cōferat, vt ipſum doceat. Confert enim tunc ſpirituale pro doctrina, quæ eſt pecunia æſtimabilis. Per hæc rurſus dirimitur lis alia quam doctores conteſtari ſolent, utrum extra eccleſiam apud infideles contingere poſſit ſimonia. A parte enim affirmatiua exiſtit argumentum quod inter illos eſt ſacerdotium, quo ſecundum ipſorum iudicium Deum colunt: ergo ſi illud uendunt, eſt ſimonia. *Quæſt. altera. Argum. partis affirmatiuæ.* A parte aūt negatiua offertur alterū nihilo infirmius, ꝙ apud illos nihil eſt proprie ſpūale. Durand. ergo & Palud. rn̄dent uerè illos non cōmittere ſimoniam,

Digitized by Google

ſimoniam, ſed ſolũ quantum ad ſuam exiſtimationẽ. Nihilominus cum diſtinctione eſt meditatius reſpondendum. Enimuerò ante Chriſti aduentum extra dubium eſt, inter patres ueteris teſtamenti uerè cõmitti potuiſſe ſimoniam. Erat.n. tunc uerum donum prophetiæ, quod ſi uenderet, ſimonia fuiſſet vt patet ex uerbis Hieronymi quæ citantur canon. Nunquam.1. q.1. Item & eorum ſacerdotium, quanquàm ꝑ illud nulla tunc cõferetur gratia, ſpirituale tñ donum erat, ad diuinum pertinens cultum. Quare Ieroboam 3. Regum 13. inſimulatur, ꝙ ſacerdotes pretio crearet. Quin uerò & lege naturæ erat ſacerdotiũ, quale fuit in Melchiſedec: & quidem ꝓ illo ſeculo legitimum: quod perinde ſi pretio conferretur, ſimonia emergeret. Spirituale.n. ſuo modo cenſetur, qdquid Deus & natura quocunque mortalium ſtatu pro animarum ſalute ad Dei cultum inſtituit. Ad uerò poſt Chriſtianum redemptionem nil iam extra eccleſiam ſupereſt, quod ſit legitimè ſpiritale: niſi ſi fortè ſunt qui inuincibili ignorãtia legis noſtræ laborant. Illos enim eadem excuſat ignorantia, ſi naturalibus tñ ritibus utantur. Quocirca extra eccleſiam iam nulla eſſe poteſt ſimonia, niſi ſm humanam exiſtimationẽ. Tertia demum conclusio eſt, quam de definitione promiſimus. Probè illa præfixa definitione exprimitur natura ſimoniæ. Probatur: Definitio illa & obiectũ unde vitiũ uel uirtus ſpeciem ſortitur, explicat, & pariter ſubiectum eius & modũ: ergo bona eſt. De obiecto quidem iam conſtat: ſubiectum uerò iuſtitiæ, ac perinde iniuſtitiæ, omniumq; eius partium eſt uoluntas: ut S.Tho.1.2.q.56. ſapienter ſm Ariſtot. docuit. Hoc.n. intereſt inter uirtutes quæ hominem in ordine ad ſeipſum componunt, atq; illas quæ ipſum diſponunt in ordine ad alterum: ꝙ cum uoluntas ad proprium perſonæ bonum per ſe ſit propenſa & determinata, reſpectu illius boni nulla uirtute indiget præter illas quæ ſunt in potentijs, quæ affectionibus paſſionibuſque turbantur. Enimuero ſi nulla eſſet paſſioneque in iraſcibili neque in concupiſcibili, nulla eſſet in uoluntate difficultas parẽdi rationi. Ob idque temperantia in concupiſcibili ſita eſt, fortitudo in iraſcibili: quibus, eiuſmodi morbi turbidiq; affectus ſedantur: ut 2. Eth. auctor eſt Ariſtote. At uerò qm̃ hominis uoluntas non ſic per ſe eſt affecta, & propenſa in alienum bonum, fit vt quamuis nullas patiatur ſenſuales affectiones, uirtutibus nihilominus indigeat ad perſoluenda proximis debita officia.

Hiero.

Solutio qõnis.

Tertia conclusio

Sed eſt tñ contrarium argumentum apud Scotum in tertio, diſtinctio. 13. illa potentia eſt virtutis ac vitij ſedes, cuius actione conſummatur ratio laudis & uituperij, ſeu meriti & demeriti: hæc autẽ potentia eſt uoluntas, utpote cuius electione tam uirtus quàm peccatum conſummatur: ergo illa eſt omnium uirtutum ſubiectum. Negamus tñ cum Ariſtotele priorem præmiſſam. Hæc.n. opinio non S.Tho. tm̃, immo manifeſtiſſimè eſt Ariſt. 2. Ethico. Non ergo uirtus in ea potentia eſt quæ electionẽ facit, aliàs fides eſſet in uoluntate: quippe in cuius aſſenſione cõſiſtit eius meritum: ſed debet potius exiſtere in illa potentia in qua tota conſiſtit difficultas bene eligendi: & certè affectionibus appetitus ſenſitiui pacatis liberrimè fit uoluntatis electio: atque hac ratione uirtus eſt habitus electiuus. Ad propoſitum ergo cum iuſtitia ſit uirtus ad alterum, fit ut in uoluntate ſedeat: vt Ariſtot. 5. Ethico. docet: atque adeo religio, & ſimiles. Cum ergo ſimonia uitium ſit & iniuſtitiæ, & contra religionem, conſequitur ut ſit in uoluntate: ob idq; in definitione dr̃ ſtudioſa uoluntas. Quòd ſi arguas, auaritiam cauſſam eſſe ſimoniæ, vtpote quæ iuſtitiæ officijs obſiſtit: auaritia autem eſt in concupiſcibili: Reſpondetur, non eſſe renuendum, quin alia uitia ſint à quibus ſimonia imperetur: elicitur tñ ab illo quod eſt in uoluntate. Exiſtit autem alterum argm̃ aduerſus id quod dicitur, ſtudioſa: Nam cũ ſtudio peccare idem ſit quod peccare ex malitia: tale autem peccatum ſit cõtra Spiritum ſanctum, conſequens fieret ſimoniam in uniuerſum eſſe peccatum in Spiritum ſanctũ: quod nemo conceſſit unquam. Reſpondetur nõ id ſignificare, ſtudioſa, quod ex malitia. ſed id quod conſultò, puta ꝙ nõ excuſatur ignorantia: imò ſciẽter fit uel ex malitia, uel ex paſſione. Panor. autem ſuper c. Nemo. de ſimonia. Hoſtienſem ſequutus addit definitioni ut ope emptio ſubſequatur,

Argum. Scoti.

Solutio

Obiectio.

Reſpõſio.

Argum. ſecundũ.

Solutio

Panorm: Hoſtienſ.

Richar. quatur, idemq; ait Richar. ſequutus gloſſam d.c. qui ſtudet. quæ ait cum effectu. At tamen hoc eſſet nomen ad ſolam externã ſimoniam arctare: cum tamen ex æquo cõe ſit etiam internę. Nam ut infrà patebit, peccatum ſimoniæ intus committitur, etiam ad reſtitutionem obligans. Conſultius ergo dicitur, ſtudioſa uolũtas, abſq; adiectione. Sub illis aũt uerbis emendi & uendendi, cũctos vſurarios cõtractus intelligito: puta permutationem & cambia præbendarum ſine auctoritate Pontificis, atque alia obſequia quæ loco pretij exiſtimantur.

Ex his ergo quæ dicta ſunt: primo ſecũdoq; capitali argũ ſatisfactum eſt. Ad tertium autem quo ex uerbis Greg. arguebatur, ſimoniam hæreſim eſſe, atque adeo in intellectu exiſtere. S. Thom. duo dat rñſa. *Ad tertium.* Prius, ꝙ etſi ſimoniacus non ſit propriè hęreticus, qm̃ abſque intellectus errore põt præ auaritia in hoc uitium labi: tñ re ipſa & facto profiteri uidetur dñium Spiritus ſancti eſſe penes homines: qui eſt hæreticus error. Atq; hoc quidem rñſum amplexus eſt Gratianus in canon. ventum. 1.q.1. Secundò, ac ſi nõ ſatis ſibi hoc placeret dicit S. Tho. Simonem Magum præterquam ꝙ uoluit Spiritum ſanctum coemere hæreticum ẽt fuiſſe, in eo ꝙ credidit mundũ non fuiſſe, à Deo creatum. Attamen propter hoc ſimoniaci non dicerentur hæretici: quo tñ ferro crebrò inuruntur in iure. Et ideò forſan dicendum eſt, ꝙ Simõ ille ꝓpterea uoluit Spiritum ſanctum emere, ꝙ credidit eſſe uænalẽ, & pretio poſſe ab Apoſtolis dari: qđ quidẽ apoſtolica reſponſio palàm docet, Pecunia tua tecum ſit in perditionem: qm̃ donum Dei exiſtimaſti, hoc eſt credidiſti, pecunia poſſideri. A qua porrò hæreſi tanquam à proprio fonte uitium ipſum nomen contraxit.

ARTICVLVS II.

Vtrum uitium ſimoniæ genere ſuo ſit peccatum mortale.

SVppoſita definitione ſimoniæ quærĩtur de eius qualitate, an ſit mortale crimẽ. Et arguitur à parte negatiua: *Argu. 1.* Inter cuncta ſpiritualia quæ creata ſunt, regnum cœlorum culmen tenet: utpote quo cætera alia referuntur: ipſum autem uendibile eſt. Vnde Greg. Regnum cœlorum tantum ualet quantum habes: ergo non eſt ſimonia uelle emere aliquod ſpirituale. *Grego.*

Secundò: Si ſimonia genere ſuo peccatum eſſet: ſequeretur ꝙ ẽt Papa ſpiritualia uendens eodem uitio commacularetur: fertur tñ non poſſe eſſe ſimoniacum: quia princeps non ligatᷓ ſuis legibus. ff. de legibus l. Princeps. ergo non eſt genere ſuo mortale. *Argu. 2.* Tertiò: Spũalia cãbire, uidelicet unum pro alia permutare, ut calicem pro ara: quinimo ſacramentum pro ſacro: ut ſi ſacerdos nollet alterius ſacerdotis confeſſionẽ audire, niſi uiciſſim audiret ille ſuã: aut ſi cathecumenus nollet alterum baptizare niſi cum pacto ut ſe mutuò baptizarent, non apparet eſſe ſimoniam, ergo nec ſpiritualia uendere. *Argu. 3.* In contrarium autem ſunt ſacri cano. Habetᷓ.n. in regeſto Greg. quod Paſchalis 2. refert prima, q. 3. Altare, uel decimas, uel Spiritum ſanctũ emere, uel uendere, ſimoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignoret, & dicitur hæreſis ad exaggerandum eius grauitatem. & c. ſicut. de ſimonia. Simoniaca peſtis ſua magnitudine alios morbos uincit. & cap. proximo. Tanta eſt labes huius criminis, ꝙ etiam ſerui aduerſus dominos, & quilibet criminoſi admittuntur ad accuſationem.

Ad qõnem, unica eademq; cunctis recē ptiſſima concluſione reſpondetur. *Concluſio reſpõſiua* Simonia eſt genere ſuo crimen mortale. Probatur: *Prima ratio concluſionis.* Emere aut uendere id qđ nullo pretio uendibile eſt, genere ſuo eſt mortale crimen: ut ſub titulo de uſur. dicebamus. Nã cùm ſit iuſtitiæ contrarium, quæ uirtus rei publicæ quã maximè eſt neceſſaria, fit ſubinde ut ẽt ſit contrarium charitati, in quo ratio conſiſtit peccati mortalis. Exreſcit tñ uitioſitas in ſimonia ratione contaminatæ religionis. Probatur autẽ minor ex triplici loco. Primo ex ratione obiecti, Res enim quæ modo ſupra expoſito ſpirituales ſunt, nullo æſtimari poſſunt terreno pretio: vtpote quòd ſupnaturalia ſunt inter quæ eſt terrena, nulla eſt proportio. Vnde de diuina ſapientia Prouer. 3. aſſeritur: Pretioſior eſt cunctis opibus: & oĩa quæ deſiderantur, huic non ualent comparari. Quod utique reſpiciens Petrus ait Mago illi: Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum Dei exiſtimaſti

pecunia

Secunda pecunia poſſideri: id eſt, æſtimari. Secundò idem ex eo probatur quòd etſi ſpiritualia per ſe uænalia eſſent neutiquam tamẽ poſſent à præfectis eccleſiæ uendi: nemo enim iuſtè rem uendit niſi cuius eſt dominus. Si enim œconomus rem patris familias iniuſſu illius diſtraheret, iniquus eſſet: Præfecti autem eccleſiæ non habent ſpiritualium dominium, ſed ſunt meri diſpenſatores, ſecundum Pauli confeſſionẽ. 1. ad Corint. 4. Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. *Tertia ratio.* Tertiò idem ex origine confirmatur, qua ſpiritualia nobis obueniunt. Id enim quod gratuitò à Deo collatũ eſt, non quidem in peculiare commodum illius cui confertur, ſed in bonũ publicum totiu: eccleſiæ, nemo poteſt iuſtè vænundare: quia non eſt ſuum, ſed illorum quibus uendit: talia autem ſunt ſpiritualia dona Dei. Atq; hoc Chriſtus admonitos curauit Apoſtolos Matthæ. 10. ubi ait, Gratis accepiſtis, gratis date. Idque illo uerbo denotauit, Luc. 12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens? Fidelis ſcilicet, vt ꝙ gratis accepit, gratis largiatur: & prudens hoc eſt, qui oculato iudicio merita perſonarum diſcernat, ut pro cuiuſque dignitate cuncta diſpenſet. Fit ergo ex his conſequens, ſimoniam, peccatum eſſe, non ſolum contra iuſtitiam, verũ & ratione materiæ, quę ſpiritualis eſt, contra religionẽ. Ob idq; adeò nuncupatur ſacrilegium: nã læſio eſt ſacrarum rerum. Hic primum omnium circa cõcluſionem hanc cum ſuis rationibus inueſtigãdum occurrit quonam iure ſimonia ſit prohibita, vtrum diuino tñ, an ẽt naturali? Ad quam quidem dubitationem peruia eſt reſponſio, ſimoniam ſpiritualium donorum ſupernaturalium, tam naturali iure q̃ diuino eſſe ꝓhibitam.

Simonia naturali diuinoq; iure prohibita.

Et quidem ius diuinum in utroque teſtõ manifeſtum extat. Nam Matth. 10. connumeratis eiuſmodi donis ſubdit Chriſtus: Gratis accepiſtis, gratis date. Et Ioan. 2. in figuram eius, flagello eiecit ementes & vendentes columbas è templo. Columba namque Spiritum ſanctum, eiuſque dona ſignificat. Et Actuum 8. idem patet in hiſtoria quæ Petro aduerſus Simonem contigit. Et Numero 22. idem notatur in hiſtoria Balaam, quem ceu donum Dei vendentem obiurgat, tum Petrus tum etiam Iudas in ſua Canonica. Tametſi poſteà diuinitus admonitus: non fecit quod Moabitæ uolebant. Et Ieroboam 3. Reg. 13. reus ſit quòd ſacerdotes pecunia creabat: quamuis illi non eſſent uerè ſacerdotes, ſed Balaam. Et 4. Reg. 5. opprobrio etiam datur Gieſi quod pro dono ſanitatis quid quam receperit. An uerò ſit etiam contra ius naturæ dubium idcirco eſt quod ſpiritualia quæ eius ſunt materia res ſunt ſupranaturales, ad quas naturalis lex non videtur pertingere: nam hac ratione præcepta ſacramentorum non ſunt naturalia, ſed ſupra.

Prima ratio ad ſuadẽdũ ſimoniã eſſe iure naturæ prohibitam.

Nihilominus contrarium eſt aſſerendum. Idque inde primo probatur ꝙ ius omne diuinum in euangelico expreſſum præter partem illam quæ ad fidei ſacramenta pertinet, nihil cõtinet, niſi quæ iure naturali neceſſaria ſunt. Atque hæc vna eſt ratio cur dicatur lex libertatis, vt lib. 2. q. vlti. adnotauimus, artic. 1. Cum ergo ſimoniæ prohibitio ad ſacramenta nõ pertineat, fit ut in euangelio non niſi tanquam res naturalis ſit prohibita. *Secunda* Secundò id rationes cõfirmant, quibus peruerſitas ſimoniæ demonſtratur. Nam etſi ſpiritualia bona ſupernaturalia ſint, tamen quia natura ſua non ſunt venalia, neq; Antiſtites eccleſiæ domini eorum ſunt: ſed gratis acceperunt, gratis dare debent: ius ipſum naturæ eorum uenditioni reclamat, *Tertia.* Et tertiò, niſi iure naturæ prohibita eſſet, Balaam non peccaſſet uendens, neq; Res Moabitarum emens quia Gentiles erant: qui non alio q̃ naturali iure tenebantur. Quin uerò eadem ratione neque Simon magus peccaſſet: quoniã cum in Chriſtianiſmo neophytus eſſet, niſi ius naturę ſuũ auſum condemnaſſet, poterat euangelici mãdati ignorantia excuſare. Ad argumentum ergo in contrarium negatͬ conſequentia. Materia ſimonię ſit talis iure diuino: ergo ipſa non eſt contra ius naturæ. Et eſt meditanda conſequentiæ fallacia. Nam vndecunque res fiat ſpiritualis, fit ſubinde, vt non ſit uænalis: uænum autem exponere quod vænale non eſt, ius naturæ uetat. *Dubitatio.* Aliquantulo autem grauior dubitandi ratio exiſtit, utrum aliqua ſit ſimonia quæ neque diuino iuri neque naturali contraria ſit, ſed ſolum

Gloſſa. quia humano iure eſt inhibita. Rationem quippe hanc dubitandi offert nobis gloſſa in c. ex parte. j. de off. deleg. quæ diſtinguit inter ſimoniã ꝓhibitam quia mala eſt, vt eſt illa quæ iure euangelico talis eſt, atque aliã quę nõ eſt mala niſi quia iure poſitiuo prohibita: quæ ſubinde diſtinctio Doctoribus canonici iuris ſolennis eſt: ut eſt uidere apud Syluestr. in uerbo, ſimonia. §.4.

Durand. Quin uerò & multis Theologis. Durandus aũt in 4. diſtin.25.q.5. duabus rõnibus hãc diſtinctionẽ refellit, nullã nimirũ admittens ſimoniã cõtra ius merè poſitiuũ.

Prima ratio Durandi. Prior eſt: Circa illud quod non eſt per ſe malũ niſi quia ꝓhibitum, peccare nec cõtingit niſi peccato inobedientiæ: ut dũ tibi Præpoſitus rem aliàs indifferentem iuſſerit, ſi nõ pareas, nihil aliud q̃ inobediẽs ſis: ſi ergo ſola eſt humana prohibitio, ne hoc aut illud uẽdas, inobedientia erit non parere, non aũt ſimonia.

Secunda. Poſterior eius rõ eſt, ꝙ ſimonia eſt rei ſpiritualis vẽditio: ecclesia aũt non põt rerum naturas mutare ut facias ſpũale quod anteà non erat: nam hoc ad ſolum pertinet ius diuinum. Nihilo ſecius medio modo inter has opiniones cenſendum eſt.

Eccleſia põt aliqd facere ſpirituale, qd prius non erat. Primùm.n. cõtra ſecundam rationem Durandi certum eſt poſſe eccleſiam aliquid facere ſpũale quod iure diuino non erat. Hoc patet in conſecratione eccleſiæ, & aræ, & in benedictionibus calicum, corporalium, & ornamentorum. Hæc.n. iure diuino ſpũalia non ſunt. Nam quantum ad rei eſſentiam, conſecratio corporis & ſanguinis Chriſti fieri poſſet ẽt ſi uaſa & ornamenta non eſſent conſecrata aut benedicta.

Secunda aſſertio. Secunda aſſertio, Nihilominus horum uenditio & emptio,

Rõ aſſertionis. ſi rõne conſecrationis pluris vẽdantur, q̃ res ipſa ualet, eſt ſimonia contra ius diuinum & naturale. Nam utrunq; ius prohibet quod vænale non eſt pretio vendi. cũ ergo illud ſit ſpirituale: quamuis iure poſitiuo factũ ſit ſpirituale, iuri nihilominus diuino & naturali repugnat eius uẽditio. Et confirmatur: quia qui uendit benedictionem calicis aut aquam benedictã vendit certè id quod gratuitò donatur in bonum publicum: eſt ergo hmõi ſimonia iure diuino prohibita.

Secunda ratio ad idem. Secundò ad idem arguitur. Minores ordines non ſunt de iure diuino: quia uerò neq; diaconatus habebatur olim ut ordo ſacer: quod patet ex verbis Innocentij III. in ca. à multis. de ætat. & qualit. ordi. præfi. ſed ſunt de iure merè poſitiuo, & tñ illa vendere eſt peccatum ſimoniæ iure diuino prohibitæ: ergo licet res iure poſitiuo fiat ſacra, nihilominus eius uenditio eſt contra ius diuinum. Sicuti nuperrimè fallacem eſſe diximus conſequentiam illam, Spiritualia ſunt de iure diuino: ergo illa uendere non eſt contra ius naturæ. Ex quo fit, illos doctores qui in hmõi rebus conſecratis exemplum collocant ſimoniæ de iure merè poſitiuo, paralogizari, inde nimirum inferẽtes, ꝙ materia eius iure poſitiuo ſit conſtituta: ueluti, & ſupra de ſolennitate uoti dicebamus, q̃ eſt de iure poſitiuo, & nihilominus obligatio ad perpetuã caſtitatem, quæ ex illo uoto ſolenni reſultat, eſt de iure diuino.

Hæſitatio. Sed interrogãdo vrges, an detur aliqua ſimonia ad ius merè poſitiuũ attinẽs? Rñ-

Diſſolutio. detur aliquã eſſe. Primũ ubi uenditur officiũ eccleſiæ annexũ quo de ſe non eſt ſpũale. Hoc patet ex c. Saluator. ſuprà citato 1.q.3. Vbi Vrbanus prohibet ne uendatur officiũ œconomi eccleſiæ, aut ſacriſtæ, aut protectoris: citans Conci. Calcedon. hæc aũt officia uendere nõ eſt contra ius diuinũ aut naturale: ſiquidẽ perſonæ non ſunt aut res per ſe ſacræ. Neq; eccleſia facit eas ſacras ſicut tẽpla, & uaſa, & perſonas, putà ſacerdotes conſecrationi ſacri euchariſtiæ dedicata: ſed quia ſunt ſacrorum cuſtodiæ deputati. Eiuſdem aũt ſimoniæ exemplum ſunt qui ꝓferant in cõmutatione præbendarum.

Prohibitio permutationis p̃bendarũ non interueniente ſuperioris auctoritate, non eſt merè poſitiua, ſed ſignificatio diuini iuris. Prohibetur.n. c. q̃ſitum. de rer. permut. ne ſine licentia epi, præbendę cum pacto permutentur. Attñ prohibitio hæc nõ eſt merè poſitiua, ſed ſignificatio diuini iuris. Nam qui attentaret præbendas priuatim permutare, nihil faceret. Poteſt.n. quiſque ſuo renuntiare ſacerdotio, ſed id tñ facere debet in manibus prælati: conſtituere uerò alterum in iure præbendę, neutiquã iure põt, niſi ſolus Pontifex & epiſcopus: aut prælati quorum eſt ſacerdotia cõferre. Quod autem illic Papa iubet eſt, ne quis pactum permutationis faciat: quia hoc labem ſapit ſimoniæ. Attamen ſi fiat ſub conditione, ſi Papa conſenſerit, nulla eſt culpa. Illa tñ conditione prætermiſſa, ſimonia reſultaret. Quocirca ſi cõditio eſſet iuri diui-

Modera-tio ſupe rioris aſ ſertionis.

ri diuino contraria: ut ſi pactum eſſet ſuperogãdi pecuniã, uel aliud pretiũ ꝓ maiori ꝑbenda: tunc ſimonia eſſet contra ius diuinũ: nã talis permutatio miſtã hr̃et emptioné præbendæ. Si uerò tm̃ eſſet contraria iuri poſitiuo: ut ſi eſſet pactũ ſoluendæ penſionis abſq; Papæ conceſſione: tunc ſimonia eſſet contra ius poſitiuum. Enimuerò permutare res ſacras & ſpũales, præſertim ſi tales ſint iure tm̃ poſitiuo, non eſt contra ius diuinũ, ut ſi cambium fiat calicis pro calice, aut ꝓ ſacro veſtimẽto. Quin uerò neq; in his quæ ſpũalia ſunt de iure diuino: ut ſi ſacerdos confeſſionem alterius ſacerdotis audire noluerit niſi alter audiat ſuã: licet Richard. ſecus cenſeat, de quo ſtatim: ergo cũ præbendę nõ ſint adeò ſpũales, pactum illarũ permutandarũ non eſt contra ius diuinum. Secundò id confirmatur: Si eſſet contra ius diuinum, neutiquã Papa poſſet ſuper eadẽ re diſpenſare: & tñ Papa eiuſmodi permutationes conſtitutis penſionibus permittit. Præterea, ſi hmõi venditio perinde eſſet prohibita iure diuino atq; uenditio ſacrorum non licet de illo paciſci, ẽt adhibita cõditione ſi Papa conſenſerit: quia hoc certè in ſacris non licet; & tñ talis pactio in præbendis cũ tali conditione non condemnatur. Iam ut rẽ concludamus, in euangelio nõ eſt prohibita talis commutatio, ſed de ſolis Spiriti tusſancti donis hr̃: Gratis accepiſtis, gratis date: non ergo hmõi pactio eſt contra ius diuinum. Nihilominus tñ quædam eſt ſimoniæ ſpẽs de iure poſitiuo. Vnde ad primum Durandi argm̃ duobus modis rñdetur. Primò negamus illud ſuũ aſſertum ꝙ vbiuis res prohibetur quæ alioqui non eſt mala, tranſgreſſio non eſt aliud peccatum ꝙ̃ inobedientiæ. Imò uerò eccleſia dum abſtinentiam quadrageſimalem indixit, ieiunium illud conſtituit in uirtute abſtinentiæ: & ideo non ſolum ille contra obediẽtiam peccaret, qui ieiunium ex contemptu frangeret, uerum & ille contra abſtinentiam, qui non ex contemptu, ſed præ gula id faceret. Et pari modo eccleſia poteſt actũ quempiam in uitio ſimoniæ cõſtituere. Secundo reſpondetur, ꝙ officium ſacriſtiæ uendere, aut pactum facere commutãdi ſacerdotia contra ius eccleſiaſticum, nõ definiuit eccleſia eſſe propriè ſimoniam ſi cuti uendere ſacerdotia: ſed dicitur ſimonia, quia ſimoniæ pœna vindicatur.

Ad primum ar.

Per hæc facilis fit argumentorum ſolutio. Ad primum quippe rñdetur, regnũ cęlorum vænum eſſe expoſitũ: non ſi uenditionis nomen propriè uſurpes, ſed per metaphorã, ſicut dicitur uim pati. Quòd.n. propriè non ſit uendibile, primũ inde patet, ꝙ cum ſit ſupernaturale, nullo eſt pretio æſtimabile. Vnd. Pau. ad Rom. 8. Non ſunt indignæ paſſiones huius tpis ad futurã gloriam quæ reuelabitur in nobis. Et loquitur de operibus filiorum Dei ꝑ gratiam: ſignificans opera noſtra ex obiecto exiſtimata, non eſſe regni cœlorũ pretiũ: ſed quatenus procedunt ex gratia. Quod autẽ gratis datur, non venditur. Tum ẽt ꝙ ex noſtris obſequijs Deo nihil accreſcit: ſi quidem bonorum noſtrorum non indiget. Vnde Iſaiæ 52. Gratis vænundati eſtis, & ſine argento redimemini. Dr̃ aũt per metaphoram emptio, iuxta uerbum eiuſdem Prophetæ, c. 55. ubi ait Sapientia ipſa: Sitientes uenite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate & emite: uenite, emite abſq; argento, & abſq; ulla commutatione lac & mel: hoc eſt regni cœleſtis dulcedinem. Metaphora autem in eo conſiſtit, quòd operibus iuſti regnum cœlorũ proponitur, tanquã merces: ut patet in Parabola conducentis operarios in uineam, conſtituto denario diurno, & in uerbo Pſalmi: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionẽ.

Ad ſecũdum ar.

Papa ſimonia ꝑt contrahe re.

Ad ſecundum argumentum licet inter interpretes Canonici iuris de Papa litigium ſit an poſſit eſſe ſimoniacus, per illa tamẽ quæ dicta ſunt peruia fit reſponſio. Enimuerò de ſimonia quæ iure diuino naturaliq; talis eſt, nullam eſſe licet controuerſiam, quin illam poſſit committere. Si, inquam, ſacramenta pretio adminiſtraret, donumvè quoduis aliud Spiritus ſancti diſpenſaret, ambigere nemo poſſet, quin ſimoniacus eſſet. Ageret quippe contra ius diuinum: ſuper quo ipſe diſpenſare neqt. Neq; iſtiuſmodi donorum dñs eſt, ſed mere diſpenſator. Immo uerò tanto grauius maiorię; ſcandalo peccaret, quanto eminentiorẽ locum in eccleſia tenet. Vnde Petrus primus Chriſti uicarius hoc ſibi crimẽ à Simone uigilãtiſſimè cauit. Quin

etiam ſi templa, vel vaſa, vel veſtimenta, ſacra pretio conſecraret: quãuis talis ritus iure ſit poſitiuo ſanctus, nihilominus, quia eius vænalitas eſt contra ius diuinũ, ſimoniacus eſſet. Et pari mõ ſi ſacerdotium aut præbendas vænundaret, vt pote quorũ diſpenſator eſt tñ: neutiquam tñ dñs. Si autem admittas officium ſacriſtæ & œconomi eccleſiæ vendere, non eſſe ſimoniã niſi de iure poſitiuo: quia propriè nõ ſunt perſonæ ſacræ: illud ipſe poſſet citra peccatũ pretio conferre niſi obſtaret ſcandalum: quia põt ſuper ſuis legib. diſpenſare. Et eadem rõne pœnas iuris ſimoniacis decretis incurrere nequit. Etenim quãquam ſacerdotia venditaret, neque excommunicatus eſſet, neq; ſuſpẽſus qñ princeps eſt, & quãtũ ad uim coactiuam ſuis legibus nõ ſubditur. *Dubium.* Sed hoc tñ ſupereſt hic dubiũ, utrũ ſi ſacerdotium cuipiã venderet: facto ipſo cenſendus eſſet ſuper pœnis iuris cum illo diſpenſare: ut neque excommunicatus emptor ille eſſet, neq; teneretur renuntiare præbendam. *Palud.* Quidam enim, vt Palu. diſtinct. 25. q. 4. affirmant: *Adrian.* alij uerò in quibus eſt Adrianus quolib. 9. negant. Profectò res eſt quæ me ancipitem tenet. *Argum. à parte negatiua* A parte quippe negatiua eſt argũ Ioannis Andreæ in Mercurialibus, ꝙ ſi eṗs ludum aliquem ſub pœna excõicationis inhiberet clericis, licet poſtea eorum aliquem ad ludendum induceret, non ideo diſpenſaret in lege, niſi illã exprimeret: quia uel poſſet eſſe illius oblitus, uel ad malum illum inducere. Rurſus quamuis excõicato oſculum pacis porrigat, non ideo illum abſoluit. A parte autem affirmatiua eſt argũ ꝙ non eſt cenſendus Papa tã inſigniter peccare ut præbendam cogitet ſacerdoti uendere, quam neq; emere ille neq; retinere citra excõicationem, atq; adeo citra culpam nequit. Porrò ergo huius ambignitatis affirmatiuam hanc partẽ præ altera eligerem. Nam forſan & eṗs inducens ad id ſubditum quod lege ſua prohibitum eſt, quicquid Io. And. cenſeat, diſpenſare creditur perinde ac ſi ꝑciperet. *Papa beneficia aliis uendens, cenſetur cũ eo diſpenſare in pœnis ſimoniæ.* Deinde quidquid hoc ueritatis habeat; tñ de Papa qñ præbendam uendit cùm ipſe ſit qui dat, omnino vr̃ habilem alium reddere ut recipiat. *Ad tertium.* Ad tertium denique reſpondetur cũ D. Tho. nõie emptionis quamcunq; aliam commutationem comprehẽdi ſpiritualis pro tpali. Quare ſicut præbendam numis emere ſimonia eſt, ita & ſecularem illum fundum pro illa cõmutare. Quin uerò (ut ſuprà diximus) neq; præbenda pro præbẽda abſq; facultate Pontificis cõmutari citra ſimoniam põt. Tametſi ut expoſitum eſt, nõ eſſet ſimonia niſi de iure poſitiuo. Quocirca res alias ſacras commutare, q a tali iure minimè ꝓhibetur nulla eſt ſimonia: dummodo ſolius rei ualoris habeatur ratio, neque pro conſecratione quidpiam pendatur. Poteſt inquam calix pro calice commutari: imò tanti vendi quanti materia & forma abſq; conſecratione æſtimaretur, atque adeo alteri eccleſiæ locari. *Sacramẽtorum cõmutatio licita.* De ſacris uerò Conradus 4 diſt. 25. artic. 3. negat unum pro alio commutari poſſe: nam licet non ſit, inquit, tam illicitum quàm ſimpl'r illa vendere: eſt tñ aliqua venditionis effigies: quia vnum tunc cenſetur alterius pretio. At verò profectò non uideo quidnam uenditionis aut pretij admiſceatur ſi uicariæ operæ, in pactum ducantur: Baptizabo te ſi me baptizaueris: &, ſi meã uolueris audire confeſſionem, tuam uiciſſim audiam. Et orabo pro te ſi tu mihi uiciſſim par rependeris beneficium.

QVAESTIO VI.

DE MATERIA SIMONIÆ.

ARTICVLVS I.

Vtrum quandoque liceat pro ſacramentis pecuniam ſeu dare ſeu accipere.

CONSTITVTA definitione & culpabili qualitate ſimoniæ, ſequitur ut ſeriatim de eius materia diſputemus. *Primum argu.* Et primò de ſacris arguit ꝙ liceat nõnunquam illa pretio redimere. Baptiſmus ianua eſt ſacramẽtorũ: & nihilominus dum iniquus ſacerdos iãiam morientem puerum abſque pretio baptizare nequit, neque pater manus habet aut linguam quibus ipſum tingere ualeat, conſultius uideretur pater facere ſi pecuniam offerret ſacerdoti, quàm ſi animam prolis ſuæ perditum ire fineret. ergo licet ſacramentũ mercari. *Secundũ* Secundò, Eucha-

Euchariſtia eſt ſacramētorum maximum, pro quo tñ conficiendo & offerendo licet pecuniam offerre, oblatamq; accipere: ergo facilius eſt concedendum alia ſacramēta redimi pretio poſſe. *Tertium* Tertiò: Pœnitentia eſt ſacramentum neceſſitatis quæ abſolutionem ab excommunicatione præexigit, ſed pro abſolutione ab excommunicatione in more iudicibus eſt pecuniam recipere: ergo id non eſt ſacrilegium. Quartò: *Quartū.* Conſuetudo in cauſſa eſt ut quod antea delictum erat, licite fiat. Qua utiq; rõne ait Auguſt. plures habere uxores qñ mos erat, non fuiſſe crimen: viget autem apud quoſdam conſuetudo ut pro conſacrandis epiſcopis benedicendisq; abbatibus, inungendisq; ſacerdotibus aliquid pro chriſmate & oleo detur accipiaturq;: ergo illud eſt licitum. *Quintū.* Quintò ius habet unuſquiſq; ſuam redimendi uexationem: ſed uſu ſæpe accidit vt quiſpiam ab epiſcopatu uel alio ſacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licebit eiuſmodi vexato numis ſe ab illa iniuria eripere. *Sextum.* Sextò: Matrimonium eſt quoddam ſacramentum: ſed datur pro matrimonio pecunia, nempè vxoris dos: ergo licet pro ſacramento pretium tum dare tum ēt percipere. Contrarium admonetur canone illo 8. Synodi 1. q. 1. Qui per pecuniam conſecrauerit, vel ab alio conſecratus eſt, alienus à ſacerdotio fiat.

Iam ſuprà inter ſpiritualia quæ materia ſunt ſimoniæ, atque alia ſpiritualium genera diſcriminatum eſt. Illa nanque ſpiritualia quæ naturalia ſunt, neq; nobis gratis vt largiamur donantur, ſimoniæ uitio non ſubiternuntur: ſed illa prorſus chariſmata quæ dono diuinitus ſuſcipimus ad gratiam quoquo pacto ſpectantia. *Quadruplex differentia rerū ſpiritualiū.* Hæc autem quadruplici differentia diuiduntur: Quædam quippe ſunt ſpiritualia per eſſentiam, vt gratia quæ ipſiſſima eſt uita ſpiritualis animæ: & charitatis quæ eſt habitus quo officia & opera uitæ exhibemus. Et hæc nullatenus in quæſtionem accerſiri poſſunt an uendi emive queant: ſunt. n. vſque adeo Dei munera, ut dementia eſſet cogitare quenquam poſſe in alterum illa ſiue dono ſiue pretio transfundere. Secundo ordine ſunt ſpiritualia: quę hiſce uelut cauſſa proximè antecedunt. Qualia ſunt ſacra, quæ ceu inſtrumenta paſſionis Chriſti effectricia ſunt gratiæ. Tertio gradu ſpiritualiū ſunt actus chariſmatum, q̃ gratiæ nuncupantur gratis datæ: quales ſunt dona prophetiæ & linguarum: quibus annumerare poſſumus & orationem & religionem. Quartò deniq; loco accedunt & ſpiritualia per annexationem: qualia ſunt ſacerdotalia & præbendæ, quæ ſpiritualium functioni inſeruiũt. Prætermiſſo ergo primo mēbro, de ſingulis aliorũ triũ ſinguli ſint hic articuli examinandi. Igitur in hoc primo, qui apud D. Tho. ſecundus exiſtit, rñdetur de ſacris duabus concluſionibus. *Prima concluſio* Prior: Pro ſpirituali ſacrorum gratia pecuniam accipere, crimen eſt ſacrilegiũ ſimoniæ: vſq; adeo naturali diuinoque iuri aduerſum, ut nulla poſſit conſuetudine excuſari: ſanè cũ nulla eiuſmodi iuribus præiudicari poſſit. Et quidē pecuniæ noīe iuxta Philoſophi documētum 3. Ethi. quidquid numo ęſtimaƈ intelligitur. *Probatio conclu.* Conclõnis probatio manifeſtiſſima eſt. Nam ſacra nouæ legis q̃ maximè ſunt ſpiritualia qppe quę gratiæ, ſpiritualiſq; uitæ cā exiſtunt, quæ quidē virtus priſcis illis Moſaycis nõ inerat: gratia aũt, ut nomen ipſum perſonat, gratis nobis confertur: alioquin auctore Paulo non eſſet gratia: nemo ergo mortaliũ pro eius collatione pretium percipere põt. Etenim præterquã q̧ ius naturæ iniquiſſimè uiolaret id uendens, quod neq; ſuũ eſt neq; ullo eſt prætio æſtimabile, in Deũ eſſet impiētiſſimè iniurius. Porrò q̧ id uēdere cogitaret q̧ ſolus ipſe altiſſimus ſua benignitate confert. Atq; hic primus eſt ſimoniæ apex unde & nomē traxit. Nã vt ſuprà dicebamus, munus hoc Spiritus ſancti conferendum erat, qđ malus ille Simon emere excogitabat. Huc accedũt ca. Leonis, Gratia. 1. q. 1. & pleriq; multi eiuſdem cauſſæ. *Vltima concluſio* Poſterior concluſio: Miniſtris eccleſię ſtipendia populi alimētaq; ad ſui ſuſtentationem accipere nullum eſt ſimoniæ uitiũ, neq; uerò peccatum ullũ. Prior cõcluſio adeò eſt clara ut nullũ nobis dubium relinquat. Poſterior uerò ſępè & ſępius ſuprà demõſtrata eſt ex uerbis Pau. 1. Corin. 9. Quibus & illud accedit 1. ad Timot. 5. Qui bene p̄ſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt. Vbi Augu. glo. Accipiant, inquit ſuſtentationem neceſſitatis à populo mercedē diſpenſationis à domino.

no. Permagno ergo ſacerdotes iure pollent, non ut qualitercũq; ſed pro ſua dignitate decenter ſuſtentari. Quod hic igitur dubitãdum reſtat, eſt: Vtrum pro his quæ ſacris annexa ſunt, nempè pro uaſorũ uſu pro materia:& potiſſimũ, pro labore ipſo poſſit p̃ciũ ſuſcipi, idq; ex pacto. Apparet .n. nullũ intercuenire poſſe pactũ qđ nõ ſit ſimoniacũ: vt D Th. ar. 3. ad ẽm arg. aſtruere vr̃. In contrarium aũt eſt uſus ab eccleſia permiſſus. Conſentit .n. presbyterum de ſtipẽdio paciſci, ut Capellaniæ ſeruiat, ter. ſ. in hebdomada, aut quotidie in tali loco celebrare cogetur. Cui quidem mori, & ratio, vt hic ait Caiet. ſuffragat̃. Qũ ſi uelle ſtipendium in ſuſtentationẽ licet, ut ſecunda cõcluſione aſſertũ eſt, nihil uetat quo minus id procurari atque in pactũ duci poſſit. Nam materia eſt quæ contractum facit ſimoniacum. Quare cum eadẽ ſit materia abſq; pacto & cum pacto: nẽpè tpalis ſuſtentatio, fit ut ſi abſq; pacto id liceret optare & accipere qđ ad uitã neceſſarium eſt, ſine quo ſpũalia miniſtrari nõ pñt: nullum ſit uitium de pretio conuenire. Res eſt inter doctores potiſſimum iuris Canonici, plurimum controuerſa: de qua Summuliſtæ in uerbo, ſimonia, uariè loquuntur:& Adrianus quolib 9. cum Altiſſiodorenſi antiquo Theologo cõplures allegat iuriſperitos in ſñiam affirmatiuã: nẽpè ꝙ liceat pro labore adminiſtrationis ſacrorum, de pretio paciſci: iuxta apoſtoli eã doctrinã in ſuperioribus allegatã. Cui conſonare vr̃ can. ulti. 1. q. 2. vbi aſtruitur, ꝙ clerici ſtipendia accipere pñt, iuſtis laboribus merita. Quin uerò & euangeliũ, ubi ait Chriſtus, dignus eſt operarius mercede ſua. Et eſt uulgaris opin. Durand. tñ in 4. diſt. 25. q. 1. omnino tenuit pro labore adminiſtrãdi ſacri quidquã recipi poſſe. Et Caiet. & hic & in ſua Summa, uerbo ſimonia. & q. 9. primi quolib. permulta de hac dirimenda lite doctè diſſerit: ẽ modo res paulò explicatius, & compendioſius colligatur. Placet ergo ad rei intellectum, tripartita diſtinctio inter pretium ſpũalium & ſtipendium ad ſuſtentationẽ, & mercedem pro locatis operis. Et quidẽ de primo mẽbro nemini ambigitur: adeò perſpicuum eſt pretium pro re ſpirituali aut ei annexa percipi non poſſe: veluti ſupra explicatũ eſt, ob id quod tales res non ſunt pretio uendibiles. Neq; uerò duorũ cæterorum membrorum diſtinctio vſque adeò eſt intellectu difficilis uti prima frõte apparet. Merces .n. operi adæquatur, de qua Matthæ. 20. Redde operarijs mercedẽ ſuam, ſtipendium uerò ſuſtẽtationis, licet tandem referatur adminiſtrorum operas, tñ proximè non fit niſi ad neceſſariam ſuſtentationem miniſtri. Et poſſumus diſtinctionem hanc quantum ad duo membra hoc exemplo elucidare. Si .n. quiſpiam artifex, cuius opera digna eſſent magno pretio, ſic cum dño aliquo conueniret: Da mihi victum, & operas omnes meas tibi impendam, quantiuis fuerint pretij dignæ: tunc non æſtimarentur operæ, ſed tantum neceſſaria ſuſtentatio: E conuerſo dum diues artifex ꝓ imagine aut alia fabrica quãtum opificiũ ualet, petit, non æſtimat neceſſitatem uictus, ſed ualorẽ operis. Quare Auguſt nuperrimè citatus acutè diſtinxit dicens: Suſtentationem neceſſitatis recipiant a populo. mercedem autem diſpenſationis, i. æqualem ualorem operis, à Domino. Igitur ꝙ clerici ſtipendium ſuſtentationis recipere poſſint, non eſt dubiũ. Idq; poſſunt dupliciter. Primò auctoritate publica eccleſiæ: quæ quotam decimarum taxauit. Ac perinde epiſcoporum conſtitutionibus: ſanè qui taxare poſſunt quãto ſtipendio ille dignus ſit, qui tali ſeruitio eccleſiæ mancipatur. Secundo modo, priuata libertate. Poteſt nanque & ipſe ſacerdos uictus indigens, cum ad ſeruitiũ conducitur capellaniç, aut uicariatus, paciſci de ſtipendio ſuſtentationis, ẽm loci tẽporiſq; diſpenſationem. Hoc autem non ego eadem facilitate approbarem qua à Caietano aſſeritur, nempè ꝙ qñ ſuſtentationis ſtipendium ſuperioris auctoritate decretum eſt, põt illud ſacerdos, ſiue pauper ſit ſiue locuples, percipere. Nam idem ſacerdotium poteſt diues ſacerdos nihilo minori iure ſuſcipere quàm egenus. Quãdo uerò eiuſmodi ſtipendium non eſt lege conſtitutum, ſed priuata conuentione cõſtituendum, tunc, inquit pauper paciſci de illo poteſt: diues verò minimè. Quoniã cum aliunde ſibi ſuſtentatio ſuppetit, iudicium eſt conuentum facere, non pro ſuſtẽtatione, ſed pro operarum mercede. Hunc tamen

Dubitatio.

Adrian.

Altiſſio.

Durand.

Caieta.

Diſtinctio.

Clerici ſtipendiũ ſuſtentationis recipere poſſunt.

tamen ego inquam cenſendi rigorem nõ facile probarem. Nam ſi ex rei natura ad ſuſtẽtationem miniſtri tali functioni mãcipati talis ſuſtentationis moderatio neceſſaria eſt, tunc ex natura rei nulla emergit ſimonia, atq; adeò neq; ex qualitate ſacerdotis creatur. Intentionis namq; Deus ſolus ſcrutator eſt. Quod autem tale ſtipendium ſuſtentationis gratia ſit licitum, ſupra ſatis lege naturæ & diuina demonſtratum eſt: quamq́, debeat ſacerdotalis ordo decenter ſuſtentari. An uerò in mercedem pro labore liceat aliquid etiã recipere, qđ fuit tertiũ diſtinctionis membrum, hoc eſt de quo inter doctores ambigitur & cõtrauerſatur: quamuis non ſit tantum dubium quantum multi auctores putant. Imò per diſtinctionem adeò omnes conciliantur, ut diſſidere nequeant. Labores.n.& operę aliæ ſunt antecedentes sacr̃m, atq; adeò illi accidẽtes: aliæ uerò cõcomitantes: imò verò de eius ſubſtantia: Priores ergo locari poſſunt ſtato p̃tio: poſteriores uerò minimè. Eſt exempli gratia, infirmus cui à lõginquo accerſendus eſt ſacerdos, qui eius audiat confeſſionem, uel Miſſam celebret uel rem faciat diuinam. Poteſt profecto ſacerdos pro itineris labore pretium exigere. Alius eſt labor & operatio ſacr̃o intrinſeca: puta Miſſæ celebratio, aut baptizandi opus, aut quæuis alia ſacramenti applicatio. Et pro his laboribus & operis manifeſtũ eſt nihil pretij poſſe recipi. Sed de his ait Aug. mercedẽ diſpenſationis a Domino recipiat. Perinde.n. eſſet actũ ſi reciperetur ꝑ gratia ſacr̃i. Baptizatio.n.& baptiſmus pro eodem reputantur: ſicut Miſſa & celebratio Miſſæ: ueluti qui domum fabricat, idem pretium pro domo & pro eius fabrica recipit. Nec poteſt duo recipere, alterum pro re, alterum pro opere. Cum autem pro huiuſmodi functionibus adſtruitur nihil poſſe mercedis recipi, non negatur qn pro earũ obligationi percipi poſſit. Quemadmodum etſi pro mutuandi officio nihil pretij poſſis exigere, tamen pro mutuandi obligatione non illicitum. Licet inquã ſacerdoti, dum ad ſeruitium parœciæ conducitur, pro obligatione his aut illis diebus celebrandi, confeſſionibuſque audiẽdis aſſiſtendi, de ſtipendio conuentum inire. Cui quidem aſſertioni aſtipulatur cap.

Poteſt ſacerdos locare operas antecedentes non ſubſequentes.

Licet ſacerdoti ꝑ obligatione celebrãdi paciſci de mercede.

ſignificatum. de præbendis. Per hæc & de uaſorum vſu atq; de materia ſacramentorũ facile vnuſquiſque iudicabit. Nefas.n. eſſet ꝑ uſu calicis aut corporalium illum qui conſecrat aliquid depoſcere præmij: nam uſus ille de intrinſeca eſt rõne ſacr̃i conficiendi: quamuis, ut diximus, poſſit una eccleſia alteri calicem, ſicut uendere, ita & locare. Nam locatio illa eſt accidentia lõge antecedẽs ad ſacr̃m. Pari modo, ſi nullum eſſet oleum in urbe, poſſet una eccleſia oleum conſecratum tanti uendere, quanti ſi non eſſet conſecratum. Immo & chriſma poſſet unus mercari in uno loco, & uendere in alio. Nam omnes illi contractus ſimiles ſunt actionibus quas nuper diximus accidentariè antecedere ad ſacr̃m: niſi hoc iniuriam & contemptum rei ſacræ fieret: vtpote ſi conſecratio ipſa uenderetur. Attamen ſicuti neq; actio ipſa quæ eſt de eſſentia ſacr̃i, neq; labor qui eſt illi annexus, uendi poteſt: ita neq; uſus materiæ ſacr̃i, quæ ad ſubſtantiam eius attinet: Hoc eſt: Sicuti neq; ep̃s pro labore cõfirmandi, neq; ſacerdos pro labore & opere vngendi infirmum, mercedem recipere poteſt: ita neuter pro uſu chriſmatis aut olei, quod illic conſumitur, põt quidquã ſuſcipere. Et quod de actionibus ſacr̃orũ dictũ eſt, id pariter & de ſacramentalibus ſentiendum. Nequit.n ſacerdos pro exorciſmis & cathechiſmis, aut ꝑ benedictionibus nubentiũ quidquam percipere præmij, loco mercedis. Ad canonem ergo ultimum, 1.q.2 reſpondetur quòd loquimur de ſtipendiis ſuſtentationis: ſicuti & uerbum Chriſti. Quare ait Lucas, Dignus eſt operarius mercede ſua: aut Matthæus, cibo ſuo. Ex his denique colligitur, quàm ſit abſurdus uſus quamque ſacrilege ſimoniacus pro ordinum exhibitione pecuniã aut munus aliquod exigere: qui quidem per titulares epiſcopos inuectus eſt: nam cum proprij & legitimi, aut non ſint reſidentes, aut celebrare ordines, quod pudendum eſt, non indignentur: titulares ad id muneris acceſſunt, & quod abſurdius eſt, non tam iuſtum eis ſtipendium pendunt, ut poſſint illos ab omni exactione prohibere. Eſt ergo iniquum cogere illos, qui ordinantur, ut non modo candelas, verum & pecunias offerant. Immo uerò arbi-

tror neq; pro literis teſtimonialibus quidpiam poſſe exigi.

Ad primum ar. Solutio S. Tho. Ad primum igitur capitale argumentum D. Tho. ſic reſpōdet, vt uniuerſa perluſtrans remedia, nunquam concedat, licere mercedem pro actione ſacramentali exhibere. Ait enim, ꝙ ſi baptizandus nondum eſt rationis vſum ingreſſus, & ſacrilegus ſacerdos nolit abſque pretio baptiſmum diſpenſare, perinde cenſendum eſt, ac ſi nullus adeſſet ſacerdos, atque adeò ſicuti in caſu extremæ neceſſitatis, vbi quilibet eſt miniſter, à quocunque eſt citius tingendus, quàm ſacerdotis ſacrilegio aſſentiatur, quamuis aqua, quæ elementum eſt, poſſit ab illo emi. Si autem ſit adultus, neque ullus alius adſit à quo ſacr̄m ſuſcipiat potius eſt illi abſq; ſacr̄o de uita migrandū, q̄ baptiſmū emat. Tunc.n. baptiſma flaminis ſatis ei erit ad ſalutem. *Dubitatio.* At verò rem in extremas anguſtias non cogit. Faciamus enim nequam ſacerdotem p̄nte paruulo, ſoloq; parente, eodemq; trunco, & ad baptizandum inepto, ſuam exprimere corruptam mentem, uidelicet nequaquam ſacr̄m adminiſtrare uelle niſi pretiū ſibi ꝑ ipſa ſacr̄ali functione pēdatur: utrū fas tūc ſit patri, tale illi porrigere pretiū? Apparet.n. ratio non infirma id perſuadere. Vnicuique enim ut paulò ante dicebamus, licet ſuam vexationem redimere: ille autem parēs, qui liberi uicem gerit, ingentem patitur iniuriam, & grauiorē paruulus: quippe cui ius diuinum, naturaleq; ſuffragantur & humanum, ut teneatur ille nequam ſacrilegus ipſum baptizare. Poteſt ergo pater illam pretio redimere uexationem. Exemplo nobis illa eſt, qui ad uſuras tempore neceſſitatis petit: quod reuera citra culpam facere poteſt. Imò longè efficacius uidetur huic patrocinari rō. Nam cum iura omnia ad animarū ſalutem referātur, neq; ullum aliud miſero infanti remedium ſuppetat, potius eſt uexatio illa pretio repellenda: q̄ infans à regno cœlorum in æternum repellatur. Cum ergo dubitandi rationem hucuſque D. Thom. non perſtrinxerit, reſtat nobis ad hoc reſpondere. *Paluda. ſ inio.* Et quidem Paludanus in 4. diſt. 5. ſacrilegium omnino reputat, etiam in tali caſu pretio emere ſacramentum ad redimendum uexationem. Et fortè id propter D. Tho. adſtruxit, qui in 4. eadem diſt. q. 2. probabilius id arbitratur. Quod & ante ipſum Alex. fuerat opinio 2. parte, q. 189. membro tertio: & Richardi in 4. diſt. 5. 2. arti. 3. *Alexan. Halen. Richard.* Et ſubdit Paludanus rōnem. Nam redimere, inquit vexationē, bifariam uſu uenire poteſt. Vno modo ab illo qui obeſſe poteſt & prodeſſe uerò non item: altero uerò ab illo qui obeſſe pōt & prodeſſe. Et prioris, inqt, uexationis redēptio licita eſt: poſterioris uerò nequaquā. Exēpla eius ſunt. Eps electus pōt ab illis qui ſuam poſſeſſionem & confirmationem perturbant, uexationem redimere: non tn̄ à confirmatore. Et rō diuerſitatis eſt, ꝙ priori caſu non uenit in ſuſpicionē ꝙ epiſcopatū uelit emere, cum illi non poſſint dare. Poſteriori uerò eadem ſuſpicione reſpergitur. Et ideò cum ſacerdos prodeſſe baptizando poſſit: nequit ab illo, inquit, uexatio redimi. Lepidam autem gloſſam ſuper cap. Baptizandis. 1. q. 1. audi. Poſtquam enim ait neutiquam poſſe in tali caſu pretium pro baptiſmo pendi, ſubdit: Ego tn̄ potius darem pecuniam quam puerum ſic dimitterē mori: & bene: licet non deberem facere. Perpende ſi non deberet, quomodo bene faceret. Igitur Panor. ſuper cap. Cum in eccleſiæ. *Panorm.* extrà, de ſimonia: atq; alij quos Richar. loco citato refert, diſtinguentes inter infantem & adultum, probe concedunt debere eum qui paruuli curam gerit, uexationem pretio redimere propter extremā neceſſitatem: non tn̄ adulto qui per baptiſmum flaminis ſeruari poteſt. In quorum ſnīa Caiet. ſubſcribit: idq; ut reor, meritò: *Solutio propoſitæ dubitationis.* Nā qđ paruulus extremam patiatur neceſſitatem, in dubium nemini uenire debet. Etenim dicere ꝙ intentio uolentis baptizare ſufficiat paruulo, & ꝙ Deus uicem baptiſmi ſuppleat, non ſolum temerarium eſt, nullaque ratione fulcitum: imò & peiori noīe dignū, nam cum nemo alteri mereri poſſit gratiam ſine ipſius actu qui recepturus eſt nulla intentio baptiſmi cenſetur baptiſmus flaminis, niſi ſolum propria ipſius qui baptizari cupit: & lex eſt, ſine baptiſmo aut ſanguinis, aut flaminis, aut fluminis, ſaluum fieri neminem. Cum ergo ſacerdos in caſu noſtro tam ſtricto iure baptizare hunc paruulum teneatur, ac perinde paruulus tam inſignem patiatur iniuriam,

licitè

Digitized by Google

licitè illa uexatio pretio redimitur. Neq; eſt ſimile de electo epõ reſpectu cõfirmatoris: quia neq; illi tãta ingruit neceſſitas ut confirmet: neq; alter ſimili iure confirmare cogitur. Quare tunc pater pueri pecuniam non eo pendit fine, ut beneficium *Argum.* ſacri emat: ſed ut iniuriã propulſet. At uerò quo res explicatius pateat, urgẽtius arguitur. Sit ille uel ſacerdos, uel alius quiſpiam infidelis, uſq; adeo peruerſus ut nolit antea baptizare puerum q̃ pater perſanctè iuret pretium largiri, non ad redimendam uexationem, ſed emendũ ſacr̃m ipſum, & gratiam ſacramentalem: utrum tunc liceat? Et apparet nõ eſſe licitum: ne tunc pretium cõferẽs, idem uideatur efficere quod Magus ille Simon tentauit. *Caieta.* Caieta. hic nõ vr̃ huc annuere ut liceret pro ſacr̃o dare: & q.9. primi quolib. id apertius videtur denegare: porro cum cenſeat tam intrinſecè malum eſſe rem ſpiritualem emere quàm uendere. *Argum. contra Caieta.* At profectò iſta iudicio meo non ſibi inuicem cohærẽt: nã ſi ſacr̃m emere, eſſet peinde ac mentiri, intrinſece malum, neque ad redimendam uexationem licitum fieret. Qm̃ pretium ad redimendam uexationem eſt ſacr̃m emere tanquam medium ad propulſandam iniuriam: nam etſi ſuprema intẽtio in emptionem ſacri nõ feratur nihilominus illud accipitur tanquam medium quod ad cauendam uexationem refertur. Veluti q ad redimendam uexationem emeret fauorabilem ſententiam iniqui iudicis. Et confirmatur hæc ratio: qm̃ quantumuis ille me iurare cogat, quòd pecuniam pro ſacramento tribuo, nihilominus ſalua eſt mea ſuprema intentio quòd hoc facio ad redimendam uexationem, ob idq, nulla *Solutio auctoris.* ſubeſt in iuramento falſitas. Quapropter niſi mea me fallit inſcitia, ſentẽtia hæc de redimenda uexatione non aliter defenſari poteſt, q̃ per diſtinctionem emendi uẽdendiq; ſacr̃m. Itaq; etſi uẽdere ſacr̃m & rem quamcunq; ſpiritualẽ ſit penitus intrinſecè malum, adeo ut neq; ad redimendam uexationẽ, neq; ulla excogitabili cã fieri poſſit licite: pretium tñ pro illo offerre dicendum eſt, non uſque adeo eſſe intrinſecè malum, quin extrema neceſſitas illud permittat. Cuius aliquale exẽplum eſt ĩ mutuatione ſub fœnore, q̃ intrinſecè mala eſt, & in receptione quã põt excuſare neceſſitas. *Ad argumentum ſeſſum.* Neque ullum poteſt contra argm̃ peti à Simone Mago, qui de emptione gratiæ cõdemnatur. Nã ille ideo emere uoluit ut poteſtatem haberet reuendendi. Qua ratione fœdiſſimam gratiæ irrogauit iniuriam. Qui aũt ratione modò dicta pretium pro ſacr̃o offert, nõ ea intẽtione id facit, ſed ex ueneratione p̃cepti baptiſmi & ſumma æſtimatione gratiæ ſine qua credit neminẽ ſeruari poſſe. In ſumma, ſicut dare pretium pro ſacr̃o extra extremam neceſſitatem nõ liceret, ſic extrema neceſſitas id efficit licitum. Hæc autẽ omnia eatenus affirmauerim, quatenus ille qui baptiſmũ uẽdere pertenderit, id ne faciat in religionis contẽptum. *Limitatio ſolutionis proximæ.* Nã ſi eſſet hæreticus aut tyrannus qui in religionis ludibrium ſimoniacam prauitatem perſuadere vellet, illudq; pretium tanquam confeſſionem illius falſitatis exigeret, neutiquam tunc liceret eidem pretio dato conniuere. Nã eſſet fidẽ diffiteri. Secus ſi non illa ratione peteret, ſed uel propter auaritiam, uel inducẽs ipſe arbitraretur alterũ ad malũ. Per hæc de adulto facile ut iudicium ſumitur. *Argumentum alterum.* Si enim arguas, adultũ qui baptizari optat perinde habere ius, ut ab altero baptizetur atq; paruulũ, eandemq; ſubinde iniuriam perpeti, atque adeo eandem redimere poſſe uexationem, negat omnino eſſe ſimile. Qm̃ in ſpiritualium ſimonia multo eſt adhibenda maior cautio quàm in temporalium uſura. In uſura nanq; grauis neceſſitas à recipiẽdi culpa liberat. Sed tñ in ſpiritualibus propter eorum excellentiam ſola extrema neceſſitas excuſat, ne pretium offerens conſentire in alterius ſimoniam uideatur: atque adeo ne efficiatur eius particeps: adultus uerò nõ laborat neceſſitate extrema. *Solutio* Neque uerò urget ſi redarguas forſan illum non hr̃e niſi attritionem, quæ per baptiſmum fieri poſſet cõtritio. *Replica* Nam ſua culpa eſt ſi dum uidet alterum nolle niſi ſacrilegè baptizare, non ſe mente ſatis per Dei ſuppetias ad ipſum uertit. *Solutio* Caue tñ prudens, ulla te ex his quæ dicta ſunt ſuſpicio tãgat, licere cuipiam, quamuis digniſſimo, ad ſuã redimẽdam uexationem, uel electoribus uel Antiſtiti quidpiam tpale offerre ut eligatur: eſſet. n. apetta ſimonia,

Ad ſecũdũ principale. ut infra patebit quæſt. proxima. Ad ſecundum argumentum bene S. Thom. reſpondet ſacerdotē pro Miſſæ ſacrificio nō p̄tium aut mercedem operæ ſuſcipere: ſanè quod ſimoniacum eſſet: ſed eleemoſinam ad ſuſtentationem. Ad illam namq; ſuperius præfixam diſtinctionem reſpiciēdũ eſt inter ſuſtētationem & mercedem operis ꝑ labore. *Scrupulus.* Sed nũquid fas erit de eleemoſinæ quantitate ad ſuſtentationem paciſci? Apparet enim non licere. Quoniã ſuſpicio inde suboriretur, ſacerdotem pretio rem diuinam æſtimare. *Reſpōſio.* Reſpōdetur, ſi rem nudè ſecundum ſuam naturam expēdamus, non videtur eſſe illicitum, ꝙ ſacerdos nollet celebrare, niſi vbi vict⁹ ſuppeditaretur: idq; ei explicaret, qui pro ſe petit rem fieri diuinam. Qua vtiq; rōne ſupra conceſſimus poſſe ſacerdotem duas pitantias pro uno faciendo ſacro ſuſcipere. Attamen de quantitate contēdere uix citra ſcandalum fieri poſſet propter rōnē adductam. Quapropter id ſupereſt impræſentiarum admonendum de uſu quodam inſerpere incipiente, quòd ſi antiquis patribus innotuiſſet, arbitror dehortarentur obnixè & execrarentur. Fertur namq; in nõnullis eccleſijs ab epiſcopis eleemoſinam quæ pro una Miſſa offerenda eſt ſic taxari, vt ſacerdotes ſub anathematis cenſura inhibeant ne minorem ſuſcipiant. Quòd ſi quis in teſtamento eleemoſinas pro certo Miſſarum numero legauerit, taxata pro ſingulis eleemoſina ſub eodē cēſura hæredes teſtamentorũq; executores compellunt ut eandem augeant eleemoſinam. Quod profectò neſcio qũo citra ſcādalum, citraq; iuris uiolationē fieri q̄at. Fateor equidem poſſe debereq; epiſcophum plebem inſtantius admonere, ut ꝑ ſua quiſque facultate, proque temporum ratione eleemoſinam Miſſæ augeret quò ſe ſacerdos ſuſtentare valeret. Sed tamen lege & plebem perſtringere, & plebanos arcere ne minori p̄tio celebrare poſſint, è diametro rationi eleemoſinæ aduerſatur, quæ libera eſſe debet, & imaginem induit pretij mercedisque pro ſacrificij celebratione. Nota uerbum S. Thom. in præſenti quæſt. art. 3. inter ſoluendum ſecundum argumentum. Illicita enim, inquit, eſſet ordinatio. Quod ſi reduarguas, Antiſtitem poſſe ſuſtentationis ſtipendium taxare: diſtinguitur. Etenim ꝙ id poſſit pro obligatione qua ſe ſacerdos ſtringit ad capellaniam, & ad ſeruitium in tempus, uel in perpetuum fateor: ſed tñ taxare pro ſingulari Miſſa, quæ nō eſt obligatio, ſed ſimplex actio: Do ut celebres: idq; ſub tali cēſura, ne minus dari aut recipi poſſit: profectò ius non uideo, ſed ſcandalum. Ad tertium reſpondetur ꝙ in abſolutione ab excommunicatione pecunia nō penditur in pretium rei ſacræ, ſed in pœnam delicti. *Ad tertium.*

Ad quartum reſpondetur quòd vbi priſca inoleuit conſuetudo, ut pro eiuſmodi actibus hierarchicis aliquid retribuatur credendum eſt illud ceu ſuſtentationis ſtipendium fuiſſe introductum. Qua ideo ratione illud nefas non eſſet percipere. Vbi aũt id quaſi actionis pretium ſoluitur, nulla conſuetudine fit licitum, ut habetur cap. Cũ in eccleſię de ſimonia. vbi pro uniuerſis huiuſmodi actionibus prohibetur quidquam percipi. Nam cùm ſimonia vitium ſit contra naturam, nulla in contrarium vim habet conſuetudo. Quare huiuſmodi moribus attentè cauenda eſt ſpecies mali: ſecundum verbum Apoſtoli 1. ad Theſſalonic. 2. Ab oĩ ſpecie mala abſtinete vos. *Ad quartum.*

Ad quintum reſpondet D. Thom. antequam quidpiam iuris ad epiſcopatum, vel ad aliud quoduis ſacerdotium, uel dignitatem per electionem vel prouiſionem acquiratur, ſimoniacum eſſe crimen aduerſantium obſtaculo pecuniæ propellere. Sic. n. viam ſibi homo ſterneret ad rem ſpiritualem mercandam. Sed poſtquam ius alicui acquiſitum eſt, licet per pecuniam iniuſta impedimenta remouere: nempè ſi aliqui obſtarent ne electus confirmatorem adiret, aut in poſſeſſionem admitteretur. Priorem autem partem ſic intelligito, vt quemadmodum libro quarto de impediēte ab aſſecutione beneficij dicebamus, illos excipias qui uim inferũt. Si enim quis etiam ante electionem ne dignitatem peteres te in carcerem obtruderet, aut electorum quemlibet ne te eligeret, porrò pecunia illam redimere poſſes iniuriam. Secus ſi per ambitum & palpationem, & quam ſubornationem dicunt, te procuraret excludere. Neque verò, ut ſuprà diximus, confirmatorē qui te cōfirmare renue- *Ad quintum.* *Licet pecunia redimere vexationem ab eo qui ꝑ vim electionem ſtudet impedire.*

ret pecunia emollire poſſes: ob id, ut ſupra dicebamus, quòd non ſolum poteſt obeſſe, verùm & prodeſſe. Quapropter largitio illa emptionis ſpecimen exhiberet. Quod in alio qui te impediebat non reperitur. Et forſan neque ab illo qui te in poſſeſſionem miſſurus eſt, uexationem redimere liceet: nam poſſeſſio aliquid eſt ſpirituale, qđ tu mercari uideris. Quamuis de poſſeſſione non ſit res adeò certa, ac de confirmatione. Circa hæc aũt inſurgit non ſubticẽdum dubium. Vtrum ad cauendã iniquam electionem, quæ eccleſiæ nocua eſt & perniicioſa, liceat pecuniã offerre. Caietanus in illa nona quæſtione primi quolibeti aſſerere non formidat, in electione Pontificis maximi, ſi liquido cõſtiterit electione in indignum inclinare, & eccleſiæ peſtilẽtem, licere oblato pretio eiuſmodi electionem cauere: hoc.n. eſſet eccleſiæ uexationem redimere. Sed tñ ad eligendũ inquit, bonum, id non licet. Et quidem uſq; adeo in priorem ſententiæ partem arbitror conſentiẽdum, vt etiam poſteriorem crediderim eſſe temperandã. Enimuerò tanta pernicies eſt, & atrox eccleſiæ deuexatio ſi nõ eligatur dignus, ac ſi eligał indignus, quoniam inter hæc nõ eſt medium. Quocirca vbi duo eſſent tantum inter quos nutaret electio, quorum unus eſſet dignus & alter indignus, ut liceret pretio indignũ repellere, liceret profectò electionem ad dignũ inflectere: quia repulſio unius eſſet alterius electio. Arbitror.n. ut ſuprà dicebam quòd licet huiuſmodi ſpiritualia uendere omnino ſit intimè malum, redimere tñ nõ vſque adeò quin extrema neceſſitas licitũ id poſſit facere. Quapropter ubi multi eſſent digni, neutiquam liceret pretio ambire unius electionem. Imò quamuis alij eſſent alijs digniores, non liceret id in fauorẽ digniſſimi facere: qñ ubi dignus ſperatur eligendus, non urgeret extrema neceſſitas eligendi alium, quæ ſola huiuſmodi largitionibus ſimoniam abſtergit. Ad ſextum denique reſpondendo reprehendit D. Tho quoſdam, qui pro matrimonio affirmant licere pecuniam recipere, ac ſi nõ eſſet ſacramentum, gratiæ collatiuum. Et fuit opinio Bernardi in apparatu, ſuper capitu. Cùm in eccleſiæ. de ſimonia. ubi ait ꝙ quanquam pro benedictionibus nubentium pecuniam recipere nõ liceat, tñ pro matrimonio nõ eſt illicitũ: eo ꝙ etſi ſacr̃m ſit, gratiam tñ nõ confert. In cuius opinionis ſuſpicionem uenit apud quoſdam Magiſter ſnĩarum: propterea ꝙ in quarto diſtinct. 26. non explicat idem ſacramentum aliter q̃ in remedium eſſe inſtitutum. Sed neque Durandus ſuper eandem diſtinct. eidem opinioni conniuere eſt ueritus. Eſt tamen error plus quàm falſus: ut inibi Doctores ferè concludunt: Dotalis ergo pecunia vxoris, pro matrimonio confertur, non quatenus ſacramentum eſt inſtrumentaliſque adeò gratiæ cauſa: ſed quatenus eſt officium naturæ, cuius utique onera ſine ſumptibus fieri nequeunt.

Dubitatio.

Caieta. aſſertio.

Magiſter ſententiarũ.

Durand.

ARTICVLVS II.

Vtrum pro ſpiritualibus actionibus dare accipereque pecuniam ſit licitum.

CONſequenter de alio ſpiritualium ordine arguitur: nempè quòd pro actionibus ſpiritualibus fas ſit pecuniam tum dare, tum etiam accipere. Vſus enim prophetiæ eſt actus ſpiritualis: pro quo tamẽ quondam aliquid offerebatur: ut 1. Reg. 9. de Saule legitur: & 3. Reg. 13. de Ioſia: ergo non eſt illicitum. Secundò: Oratio, prædicatio, atq; adeò diuinæ laudes, actiones ſunt inter ſpirituales præcipuæ: ſed ad impetrãdum orationis ſuffragia licet munerum beneuolentia viros iuſtos, præſertim egenos cõciliare: iuxta illud Luc. 16. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Mox, & uerbi miniſtris: puta prædicatoribus ſpiritualia ſeminantibus, temporalia, ſm Apoſtoli conſtitutionem 1. ad Corin 9. debentur. Deinde & diuinas celebrãtibus Laudes, & Pſalmos, & eccleſiaſtico ritu proceſſiones & mortuorum exequias, aliaq; id genus faciẽtibus, ſua quoq; ſtipẽdia decernuntur: & nonnunquã annui reditus: nulla ergo iniquitas eſt pro eiuſmodi ſpiritualibus actionibus ſtata percipere præmia. Tertiò: Scientia eſt res quædã ſpiritualis, cùm ſit ad docendũ facultas, ſicuti prælati poteſtas ad corripiendum, ſuumq; diſpenſandi munus: tamen pro vſu ſciẽtiæ mercedem ſuſcipere, nihil habet abſurdi: licet.n. & Doctoribus, & Aduocato, & Medico

Primum argu.

Secundũ

Tertium

dico

dico ſuas pretio locare & uendere operas: ergo pariter prælatus ꝓ ſua ſpirituali functione recipere poteſt pretiũ. *Quartũ.* Quartò: denique arguitur. Religio ſtatus eſt ſpiritualis perfectionis: & tñ ſolẽt in monaſterijs, præſertim ſanctimonialium, non aliter ad religionem uirgines admitti q̃ ſi dotes ſecum afferant: ergo licitum eſt pro huiuſmodi actibus rem aliquam tum tribuere, tum etiam accipere. Contrarius autem extat canon. *Conciliũ Toleta.* Concilij Toletani undecimi 1. q. 1. cuius initium eſt: Quidquid inuiſibilis gratiæ conſolationi tribuitur nũquam quæſtibus vel quibuſlibet præmijs vænundari debet: dicente Domino: Quod gratis accepiſtis, gratis date. hæc autem ſpiritualia quæ recenſita ſunt, per inuiſibilem gratiam tribuuntur: ergo nefas eſt pretio illa diſpenſare.

Poſt ſacramenta quibus gratia gratum faciens confertur alium ſpiritualitatis gradum obtinent (ut ſuprà diximus) actiones illæ quæ ad gratias gratis datas ſpectant: quæ uidelicet uel ex eadem gratificãte gratia procedunt, uel ad illam adipiſcendam animum præparant. De quibus iõ eiſdem duabus cõcluſionibus, quibus de ſacris reſpõdetur. *Prima concluſio* Prior eſt: Non modò licet, uerũ neceſſarium eſt eos qui hmõi actionibus ſpiritualia chariſmata adminiſtrant, à populo ſuſtentari. Hæc iã ſuprà ſatis ſuperq; demonſtrata eſt: tum naturali rõne, tũ etiã *Paulus.* & Paulino teſtimonio 1. ad Corinth. 9. ubi ait: Quis militat ſuis ſtipẽdiis vnquam, & de lacte gregis non manducat? *Poſtrema concluſio.* Poſterior: Vendere aut emere id quod in huiuſmodi actibus ſpirituale eſt, ſacrilegium ſimoniacum exiſtit. Hoc palã eſt: neq; alia poſt ſuperiorum intelligentiam probatione indiget. In his ergo ait D. Tho. primũ oĩum cauendum eſſe ne intentio emptionis aut uẽditionis ſpiritualium animum occupet: cuius tũc maximè iudicium prodiret ſi uſque adeo exigeretur præmium, ut offerre nolentibus ſpiritualia ipſa munera ſubtraherentur, quæ exhibenda eſſent. At uerò poſtquam gratis prius exhibentur, licitè, inquit, poſſunt ſtatutæ cõſuetæq; oblationes à nolentibus & ualentibus ſoluere, auctoritate ſuperioris exigi. *Dubium graue. Ratio dubitandi.* Circa concluſiones iſtas aliquantulo maior ſeſe offert dubitandi rõ, an pro laboribus hmõi muneribus annexis liceat aliquid pretij recipere, q̃ pro adminiſtrationibus ſacramentorum: nam in iſtis uidentur labores & operæ quodammodo eſſe diſtinctę ab ſpiritualibus: vtpote cantare, ſiue uocibus, ſiue organis, aut alijs inſtrumentis: ire proceſſionaliter ad deducendum funus; aliaſq; illic celebrare exequias quæ ſimpliciter ad ſepulturam non ſunt neceſſariæ. Item ſtudere ad prędicandum, ad conſulendum, ad viſitandum ſubditos, cognoſcendaſq; corũ cauſſas: qui quidẽ oẽs labores uidẽtur poſſe mercede locari. Quapp auctores offendas complures concedentes pro eiuſmodi laboribus poſſe pretium recipi, quantũ ex natura rei: niſi quia exterius præ ſe ferunt effigiem mali. Attñ opinio hæc non eſt ſatis circũſpecta. Nam pacta in illis nõ ſunt ſolũ mala: quia ab eccleſia prohibita: ſed quia ſunt ex natura ſua mala, iõ prohibita. Igitur primum oĩum ſuppoſita illa trifida diſtinctione ſuperiori, quæ inter pretium ſpiritualium, quod neutiquam licet, ſubſtentationemq; ſacerdotum & operarum mercedem poſita eſt: notandum reſtat diſcrimen inter adminiſtrationem ſacramẽtorum, & aliàs ſpirituales actiones: nempè ꝙ in ſacramentali functione neutiquã carere poſſet ſpecie ſimoniæ, alia ſoluenda iura, & oblationes inſtituere præter decimas uel illos redditus qui ad ſuſtentationem inſtituti ſunt: pro alijs verò actionibus ſecũdi ordinis ſolent alia inſtitui, mercedis formã habẽtia: ut pro exequiis mortuorum, pro cantoribus: quin etiã pro prædicatoribus, pro proceſſionibus, atq; id genus aliis. Et rõ diſcriminis eſt, ꝙ eiuſmodi actiones non ſunt tam neceſſario annexæ ſpiritualibus: haud. n. tanta funeris pompa ad ſepulturam eſt neceſſaria: neque cantores muſici ad rem celebrandam diuinam. *Diſcrimẽ inter adminiſtrationẽ ſacramẽtorum & alias ſpirituales actiones.* In hmõi ergo actionibus, quibus miſceri aſſolet temporale quidpiam diſcerniculo opus eſt. Nam quando temporale illud nõ eſt ad ſpirituale neceſſarium, nulla interuenit ſimoniæ ſpecies ſi pro mercede ex pacto fiat. *Solutio proximæ dubitationis.* Quare cantores & organorum muſici abſque ſcrupulo poſſunt ſuas locare operas. Eſt enim officium illud ſpiritualibus acceſſorium. Atque huic membro Caietan. & nonnulli alij adiungunt aduocatorum doctorumq; operas de quibus

tamen

tamen illico nos in ſolutione tertij. Quãdo uerò id quod principaliter quæritur, eſt ſpirituale, non licet pro illo quidquã, mercedis loco percipere: ut pro Pſalmis ipſis diuinis, ꝓ neceſſarijs orõnibus, & ꝓ mortuorũ neceſſarijs exequijs. Sed tñ hæc ad medendum ignorantium conſcientijs, ad normam concluſionum ſuprà poſitarũ expendenda ſunt. Diximus. n. ſm D. Tho. ꝙ oblationes dictis actionibus conſtitutas non licet eo rigore exigere, ut non ſoluẽtibus ſpiritualia ſubtrahantur, quæ exibẽda ſunt. Exempli gratia: ſi Plebanus nollet mortuum ſepelire niſi iura ſibi conſueta prius penderẽtur: quia ſepultura neceſſaria eſt ſcandalũ daret ſpeciemq; ſimoniæ præ ſe ferret. Si aũt illi qui funus curant, uolunt cum magna pompa ſuum humare mortuum, non tenetur paſtor gratis illud exequi: & iõ licitè poteſt cõſueta iura exigere. Sed tñ quia & hæc ordinem ẽt ſpiritualium ſuo modo attingunt, cauendũ eſt ſcandalum. ſaltem antequam ſepulturę officiũ perſoluatur: vt hic admonet D. Tho. Hic aũt admonendum meritò duximus q̃ ſint ſcandaloſæ ac ſacrilegæ extorſiones clericorũ aduerſus monachorũ iura, Chriſtianorumq; libertatem. Reperies. n. diœceſes ubi clerici nolunt eum qui in monaſterio ſepulchrum optauit, cum pompa illuc ducere: adeò ut nõnunquam neq; crucem importent, neq; pſalmos canere nelint, qđ ꝓfectò religio Chriſtiana abhorret. Nam cum unicuiq; liberum ſit ſepulchrum ꝓ ſua deuotione ubi maluerit eligere, non ſunt defunctorũ uoluntates per illas extorſiones cohibendæ. Poſtremum hic dubiũ reſtat triuiale de canonicis atque alijs clericis qui ad horas canonicas in eccleſiam non niſi ſtipendij gratia cõcurrunt, utrum ſimoniæ uitium cõtra hãc. Ad hoc D. Tho. quolib. 8. q. 6. ſeu arti. 11. rñdet: ꝙ ſi ſtipendium ſit finis intẽtionis celebrandi diuinum officium, ſimonia cõmittitur: quĩa tunc ſtipendium hẽt rõnem pretij, quo non eſt licitum vendere rẽ ſpiritualẽ, quale eſt diuinum officiũ. Si aũt principalis intẽtio nõ ſit niſi diuinus cultus tpalis uerò fructus ſit acceſſorius, tanquam ad ſuſtentationem neceſſarius non eſt ſimonia. Hæc autẽ ſolutio niſi ſanè intelligatur, ſcrupulis punget humanas cõſcientias. Vr̃. n. hic D. Tho. vt ſimoniacos condemnare quotquot ad eccleſiã ire pergunt, intuitu numulariæ diſtributionis, alias nequaquam ituri: quod profectò durum eſt creditu. Item, ut ſuprà de receptione puellarum ad uelum moniale arguebamus, neceſſitas rei familiaris impertinẽs eſt, ut quod alioqui ſimonia non eſſet, eodẽ notetur uitio. Nã ſimonia in hoc prorſus conſiſtit ut ſpũale vendatur, ſiue à paupere ſiue à diuite. Quare idẽ propoſitũ qđ locupletem faceret ſimoniacũ, faceret & inopẽ, ꝙ excuſaret locupletẽ: ſaltẽ à ſimonia: quidquid ſit de auaritia. Reſolutio ergo eſt ꝙ ire ad eccleſiam tpe quo clericus alias non tenetur, tm̃ diſtributionum cauſſa: ita ut alias nõ iret, nõ eſt uera ſimonia niſi intenderet pro re ſpirituali pretiũ recipere modo ſupra expoſito. Peccaret ille clericus nihilominus grauiter cõtra ſuũ ordinem & inſtitutionem qui nunquam vel raro eccleſiã uiſeret niſi illa de cauſſa, & qui in genere non haberet præcipuũ propoſitum frequentandi eccleſiam pp diuinum cultum, cuius ſolius gratia prębẽdarum iura inſtituta ſunt. Imò uerò qui cultum ad temporalem mercedem tanquam ad finem referret, peruerſam ſacrilegamq; haberet intentionem cõtra legitimum rerum ordinem, qui eſt ut beneficium ſit propter officium.

Clericorum ſacrilegæ extorſiones.

Poſtremum dubium.

Solutio S. Tho.

Solutio auctoris.

Ad primum igitur rñdetur ꝙ quemadmodum nos pro rebus ſacris, ita priſci ſolebant bonis Prophetis ſpontanea munera offerre, ut Hieron. ſuper Micheã adnotauit: ſicuti & de Damiano eius tradit hiſtoria: qui ꝓ dono ſanitatis ultronea munuſcula penè inuitus accepit. Petere autẽ nefas eſt: ut patet de Giezi quẽ Eliſeus de poſtulato à Naama pretio ꝓ dono ſanitatis acriter obiurgauit. Secundum argum. triforme erat. Ad cuius primum membrũ de eleemoſinis quæ pauperibus pro eorũ ſuffragijs precationumq; ſubſidijs erogãtur. Reſpondetur non eſſe licitas in pretium eiuſmodi ſubſidij: quod re uera ſpirituale eſt: ſed donantur in ipſorum pauperum alimoniam. Vtrùm uerò tertio mõ quaſi pro locatis operis ad orandũ liceat de mercede paciſci aliqs forſan hæſitaret. qñquidem cantoribus muſicis id liceat. At uerò hoc affirmare nõ auderem. Eſt. n.

Ad primum ar.

Ad ſecũdum ar.

diſcriminis

diſcriminis multum. Qm̃ muſica (ut diximus) non eſt ad ſacrorum celebrationem neceſſaria. In oratione verò non diſtinguũtur labor & opera ab ipſo ſpirituali munere. Imò labor eſt ipſiſſimum ſpirituale officium. De prædicationibus aũt in dubium euocari non debet utrum poſſint pretium pro functione ipſa recipere: eſſet.n. aperta ſimonia: ut de oratione modo dicebamus. Neq; eſt ſimile de ſcientia, quę vẽdi põt: nã in ſcientia ẽt Theologiæ humanitus acquiſita, non æſtimatur niſi merũ ſubſidium tẽporale: puta intellectum dirigere, inſtituere & illuſtrare. Munus autẽ prędicationis eſt non ſolum intellectũ illuminare: ſed id facere ſm donum Spiritus ſancti, atque adeo ſm eius gratiam expurgare corda, animosq; ſurſum prouehere, diuinoque amore cõſolidare & perficere. De quibus iõ doctoribus intelligitur verbum illud apoſtolicum ad Ephe. 4. Et ipſe dedit quoſdã Apoſtolos, alios paſtores & doctores, ad cõſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti. Et ad Roma. 10. Qũo prædicabunt niſi mittantur? Itaq; ex duplici capite nequit prædicationis functio pretio vẽdi: ſ. & quia ſpiritualis res eſt, & quia diuina delegatio: quod iõ officium illorũ ſpiritualium numero comprehenditur, de q bus ait Chriſt⁹: Gratis accepiſtis, gratis date. Vnde glo. ſuper illud Tim. 5. Qui bene præſunt presbyteri &c. Neceſſitatis eſt accipere unde uiuitur, charitatis eſt prębere, non tñ uænale eſt euangeliũ ut ꝑ his ꝑdicetur. Quocirca ut de orone nuperrimè dicebamus, non põt concionator laborẽ ipſum prædicandi & operam quam inſumit proferẽdo uerbũ mercede locare: qm̃ labor ipſe res ſpiritualis eſt. Solũ ergo poteſt honeſtam ſuſtentationem recipere, & pro uictu qui ad laborẽ ſtudij ſuſtentãdũ neceſſarius eſt & pro librorũ ſumptu. Neque uerò ſimoniacam labem contrahit ſi qñ prædicatio non eſt prorſus neceſſaria, mauult uerbum ſeminare ubi melius ſuſtẽtetur: Imò & ſi illic cõcionari renuat vbi victum ſibi nõ ſperat ſuppeditandum, culpam non committit. Eſt tñ ſemper cauendum ſcandalũ, idq; potiſſimũ monachis. Tertium demum membrum erat de laudibus diuinorum officiorum, tam pro uiuis ꝙ pro defunctis: de quo ſatis dictũ eſt. Pretium namq; nunquam eſt licitum, ſed ſuſtentationis ſtipẽdia: atq; alia præterea iura (ut explicuimus) quaſi mercedem operarũ, quæ non ſunt oĩno neceſſarię, ſed ad pompam pertinentes. Sed & uerbum nihilominus D. Tho. notandum eſt: ſ. ꝙ non licet pactum facere, neq; mẽtem habere recipiendi pretium emptionis. Vnde illicita eſſet, inquit, negatoria illa lex, ꝙ ꝓceſſio in funere nullatenus ſine certo pretio fieret quippe qua uia ꝑ[illegible]uderetur ne gratis eiuſmodi pompa fieret. Atq; adeò ſpecimen haberet exactionis, quod quidẽ, ut diximus, multo eſſet abſurdius in celebratione Miſſarum. Non tñ haberet eãdẽ abſurditatem affirmatoria conditionaliſq; lex. Vt ſi quis talem obtulerit eleemoſinã, talis ei pompa, quę nõ eſt neceſſaria, exhibeatur. Haberet quippe eiuſmodi lex ſpeciem gratuitæ retributionis. Ad tertium argm̃, quia prælatorũ hierarchias functiones cum doctorum ſcientia & aduocatorũ cõſilijs cõferebat, ꝑ diſtinctionem rñdetur, qñquidem diuerſa eſt rõ. Antiſtites namq; cæteriq; eccleſiaſtici ꝑfecti, uirtute, poteſtatis ſibi cõmiſſæ, rõneq; ſtipendij ad ipſorum ſuſtentationẽ cõſtitui, obligant̃ ſuas adminiſtrare prouincias. Quocirca qui pro uſu eiuſdẽ poteſtatis aliqd vltra reciperent, non tam ꝓ operis, quas gratis debent, id intelligerent̃ ſuſcipere, quam uendere uſum ſpiritualis gratię. Vnde colligit D. Tho. pro nulla diſpenſatione licitum eis eſſe quidpiam accipere: neque pro hoc ꝙ uices ſuas committant, neque pro correctione, aut pro eo ꝙ nõ corrigant. Noĩe aũt diſpenſationis, non ſolũ legis relaxationẽ intelligas, ut uulgo uerbũ ſonat, ſed oẽm ẽt ſpũalem adminiſtrationem. Pretium ergo recipere ut cum aliquo ſubdito diſpẽſetur, in lege manifeſtaria ſimonia eſt: nam pro cauſſa diſpenſare, ad ſpiritualem gubernationẽ attinet: quæ per gratiam fit Spiritus ſancti. Eſt.n. paſtoris officium, de quibus ait Paul. Alios aũt conſtituit paſtores: & iõ gratis fieri debet, ſicuti correctio, & eruditio. Si aũt abſque cauſſa fit, iniqua eſt, atque eò longe deterior ꝙ pretio venditur. Neque uerò ullus eſt paſtorum tam mẽtis inops, à minimo uſque ad maximũ, qui hoc non intelligat.

Prædicationis functio ex duplici capite nequit ꝑtio uendi.

Ad tertium arg.

Sed

Sed exactiones illas quæ in diſpenſationi
bus fiunt, neſcio quo alio fuco incruſtãt.
Appellant.n.compoſitiones, & quaſi com
mutationes legis: ut qui à legis uel uoti
onere excipitur, alterum ſubeat: ipſi uide
rint. At uerò ꝑtio cum ſubdito paciſci ut
non corripiatur, magis eſſet nefandum fa
cinus, putà cum licẽtia illi fieret impunè
D.Tho. delinquendi. Addit aũt D.Tho licere prę
latis dum ſubditos uiſitant, ſtatas procura
tiones percipere: non quidẽ tanquã corre
ctionis pretio, quæ proculdubio ſpiritua-
lis res eſt, ſed quaſi debitum ſtipendiũ. In
quo quidẽ uerbo duo ipſe mihi obſeruo.
Prius, ꝙ re uera uiſitationum ſtipendia ob
id cenſentur licita, ꝙ prælati per ſeipſos
viſitare deberent greges ſuos, ut cultũ pe
coris agnoſcere poſſent, & uocẽ audire:
ſm uerbũ Chriſti: Ego ſum paſtor bonus
& cognoſco oues meas, & cognoſcũt me
meę: nam alios mittere, qui duntaxat mer
cedem corradant, nulla erat mercede di-
gnum. Poſterius quod hic obſeruauerim,
eſt ꝙ cùm eiuſmodi ſtipendia ſuſtentatio
nis gratia fuerint conſtituta, illic pręciſè
videntur puriſſima conſcientia exigi poſ
ſe, ubi epiſcopatus nõ ſint nimiũ pingues
nam ubi decimæ abundant, profectò non
eſt uſq; adeo tutum.

Viſitationum ſtipendia tũc licitè percipiũtur cum prælati per ſeipſos uiſitant & aliunde non hñt congruã ſuſtentationem.

Ad ſm membrum ar-
gumenti, quod ad ſcientiam pertinebat,
D.Tho. bimembri D.Tho.reſponſum reddit. Qui
.n.inquit, officium nõ ſuſcepit rõne cuius
ſibi incũbat alios docere, licitè poteſt pre
tium ſuę doctrinę percipere, non quaſi ue
ritatem aut ſcientiam uendens, ſed quaſi
operas ſuas locans. Cui autem ex officio
illud incumberet, ſi aliquid pretij recipe-
ret, intelligeretur, inquit, ueritatem uen-
dere: & ideo grauiter paccaret Locus hic
D.Tho.cõtra nos ſtare cuipiã forſan vide
bitur qui qõne præcedenti, contra quam
multi cenſent, mõſtrare nitebamur licitè
poſſe ſciẽtias, arteſq; acquiſitas pretio do
ceri. Ait ſiquidem non licere ei recipere
pretium pro ueritate aut ſciẽtia, ſed quaſi
operas ſuas locãs. At uerò potius nobis fa
uet, tñ abeſt, ut ſit cõtrarius. In primis.n.
veritatis doctrinam nõ oĩno cenſet ſpiri-
tuale, alias neq; operas locare liceret: ut
de ſacris, & ꝑdicationibus: & orationibus
dictum eſt, ſed tñ ſuſtentationem recipe
re. Et tñ doctori etiam ditiſſimo licet ope
ras: ad iuſtum locare. Atqui ubi ſciẽtia eſt
excellẽtiori: & qui docet, peritior & lucu
lentior, carius eaſdem æſtimare. Item etſi
pro ueritate dicenda nihil pretij liceat re
cipere (ut li.5.q.8. de teſte diximus) eò ꝙ
cùm mẽtiri nefas ſit, nemini licet niſi ve-
rum fari aut docere. Tamẽ pro eadem ve-
ritate ex ſuis principijs eruenda, ac ſubin
de diſſerenda, elucidanda, prælegandaq;
& relegenda, non dubium quin liceat pre
tium recipere. Quinetiam (ut ſupra dixi
mus) etiam ſi ſine ullo labore id fieri poſ
ſet, liceret illud uẽdere. Sicuti ſi quis aliũ
doceret ſcribere aut pingere: quia illud
non eſt ſpirituale, de quo loquimur, ſ.qđ
gratis accepimus, ut gratis demus, ſed tã-
tum rõne ſubiecti. Imò uerò neq; Theolo
gia ſic eſt ſpiritualis: qm̃ etſi ſcripturarum
fides donum ſit gratis datum, atque etiam
ſcientia Apoſtolis ad prædicandum infu
ſa, quam ideo uendere illis nefas fuiſſet:
tñ illam quã in ſcholis diſcimus, huma-
nitus acquirimus. Idem & de aduocatorũ
conſilio cẽſendũ: ubi certè nihil ſpiritua
litatis uitiatur, etiam ſi ditiſſimus pretio
illud ꝓhibeat in cauſſis agẽdis. Imò quam
uis pauperibus pretium extorqueat, nullã
committit ſimoniã, tametſi ꝓceptũ miſe-
ricordiæ uiolet. Secus de correctione fra
terna & cõſilio ad leuandũ mœrorẽ affli-
cti hominis: talia.n.officia, porrò quę per
ſe ad ſalutẽ animi referuntur, ſpiritualia
quidem ſunt, & iõ gratis impendenda. Se
cũdũ itẽ uerbũ D.Tho. ſ.ꝙ qui ex officio
docere tenet, non põt pretium recipere,
Hoſtien.ſuper cap. Quia nõnullis. de ma
giſt.eo uſq; protẽdit, ut ſẽtiat nemini qui
publico ſtipendio prælegit, fas eſſe pecu-
liarem aliam mercedem exigere: hoc aũt
gratis dictũ eſt. Nihil.n.uetat quominus
qui non teneretur niſi unam facere lectio
nem pro alia pretium recipiat. Sed quod
D.Tho.ait exemplo ipſe protinus pandit
ſm tenorem dicti cap.quia nonnullis.nẽ
pè quòd ubi eccleſia habet canonicatum
aut certum ſtipendium decretum pro ca-
thedra, ille qui illam regit, gratis docere
obligetur pauperes, Neque tamen con-
trafaciens ulla ideo ſimoniæ labe denota
tur, ſed qui pro facultate quam facit do-
ctori ad legendum, pretium exigit, à bene
ficio Eccleſiaſtico iubetur eſſe alienus.

Explanatur mens S.Tho.

Ad quar-

Ad quar tum. Ad quartum argm̄ de religionis ingreſſu, tripartita eſt rn̄ſio. Primùm.n. conſtitutiſſimum eſt, pro ingreſſu, hoc eſt pro profeſſione, neutiquam fas eſſe pretium aut exigere, aut offerre. Porrò ꝙ religionis cultus res ſit ſpiritualis, ad quā iō prælatus uolentes gratis grateŋterque, recipere dēt, vtpote ꝙ illud ſit inſtitutum beneficium diuinū. Tex.n. extant in cano. Quàm pio, 1.q.2. & in c. de regularib. & cap. qm̄ de ſimonia. id declarantes. Itaq; ſpiritualitas p q̄ in ingreſſu religionis attenditur ſimonia, non eſt inde perpendenda, ꝙ religioſi aliqui ex decimis uiuant & bonis eccleſiaſticis: poſsūt.n. decimæ titulis, ſecularibus applicari, putà regibus aut ducibus, ad propugnandam eccleſiam: præterquam quòd ſunt religioſi nullis talibus fruentes decimis aut ſpiritualibus oblationibus. Sed rō ſpiritualitatis in hoc conſiſtit, quod profeſſio ipſa & religio inſtitutio Chriſti eſt, ut uolentes eū ſequi, gratis admittantur. Secundum aſſertum eſt, ꝙ vbi monaſterium eſt tenue, nec ad tantum numerū nutriendum ſufficiens, nulla eſt ſimonia aliquid pro victu & veſtitu, recipere. Exemplū quaſecunq; poſſumus in matrimonio ponere. Pro illo namq; quatenus eſt ſacr̄m, nil poteſt uir ab vxore recipere: poteſt tn̄ id admittere ad ſuſtinenda eius onera. Ex hoc tertio fit conſequens, neq; eſſe ſimoniam, ſi illa iter moniales libentius ſuſcipiatur, quæ ex ſua deuotione largas eleemoſinas monaſterio fuerit elargita. Sicut & econuersò licitum monialibus temporalia impendendo beneficia, ſeculares ad deuotionem allicere, ut ſanctimonialem habitum induant: tametſi non poſſint pretium dare ut tale capeſſant religionis inſtitutum.

Primum dubium. Circa ſecundam cōcluſionem dubia exurgunt exigua. Primum, utrum qn̄ monaſterium eſt locuples, ut poſſit perſonas quæ recipiuntur, alere ſimoniacum ſit pretium exigere. *Argum.* Extat enim à parte affirmatiua argumentum, ꝙ cùm non alia rōne eiuſmodi exactio iuſta ſit q̄ propter monialium alimentum, ubi illud aliunde ſuppetit, apparet pretium pro ingreſſu religionis exigi. *Solutio* Quod quidem argumentum Docto. ferè canonici iuris, ut eſt uidere apud Syluest. uerbo ſimonia. §. 15. in eandem affirmatiuam ſententiam cogit. Reſpondetur nihilominus, opulētiam monaſterij nihil prorſus facere, ut quæ in paupere non erat ſimonia, ſit in diuite. Et ratio eſt patentiſſima: nam ſimonia ex obiecto ſpeciem ſortitur: nempè quia ſpirituale uenditur, puta profeſſio ipſa & locus in religione. Si autem illud cauetur, & pecunia non niſi pro victu recipitur, ēt ſi monaſteriū illo ſubſidio nullatenus egeat, poterit quidem eſſe peccatum auaritiæ, non tamen ſimoniæ. Sed hoc tantum fatendum eſt, quod præſumitur ſimonia: nam ſi uictus eſt abundans, præſumitur pecuniam recipi pro ingreſſu, ut probè illic conuincit Syluest. Quocirca monaſteria ditiſſima, quę pauperes recipere abſq; pretio renuunt eodemque ingenti, profectò citra ſcandalum facere id non poſſunt: tūc maximè, qn̄ videntur pecuniā recipere, non pro ſuſtentatione, ſed alijs de cauſſis: nempè quia puella non eſt tam bono ſāguine orta, aut alia notata infamia aut deformitate. Hæc.n. pretio in conuētu ęſtimare, vix à ſimonię macula elui poteſt, atque hoc demum, ſi conuentus vt ſuam amplitudinem & magnificentiam clariorem reddat, auctiora exigunt pretia.

QVAESTIO VII.

DE SIMONIA, IN SACERDOTIIS AC DIGNITATIBVS conquirendis.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 100. arti. 4.

ARTICVLVS I.

Vtrum pro ſacerdotijs atq; alijs præbendis quæ ſpiritualibus ſunt annexa, liceat pretium percipere.

POSTQVAM de rebus ſpiritualibus puta de ſacris deque aliis ſpiritualibus actionibus diſputatū eſt, ſubſequit̄ vt rōnē ſimoniæ circa ſacerdotia, præbēdasq; ac dignitates, quę eiſdē functionibus mācipantur, examinem⁹. *Primum argu.* Apparet.n. iſtorū mercatū, nulla ſordeſcere ſimoniæ macula, qm̄ ſi hęc emere aut uendere, ſimoniacū eſſet, eo uel maximè qd ſunt ſpiritualibus actionibus coniuncta: ſed hac rōne nullā rem tp̄alem liceret vendere: quia cum oīa tp̄alia mūdi

fuerint

fuerint propter ſpiritualia condita, cun-
Secundũ cta cenſentur ſpiritualibus annexa. Secundò: Sacrorum vaſa ſacrateq; veſtes, inter ea quæ ſpiritualibus connectuntur, connumerantur: calicem autem ad occurrendũ Eccleſiæ neceſſitati uendere licet & ſacras veſtes: ergo liceret etiam Pontifici Maximo, vbi Eccleſia graui præmitur neceſſitate, epiſcopatum aut quoduis aliud ſacerdotium, pretio conferre, dummodo conferretur digno. Tertio arguitur: Inter ſpi-
Tertium ritualibus annexa aſcribuntur ius ſepulturæ, ius patronatus, &, ſecundũ antiquos, ius etiam primogenituræ: eo quòd tunc ius ſacerdotale erat illi coniunctum. Sed Abraham emit ab Ephron ſpeluncam duplicem in ſepulturam, vt Geneſ. 23. memoriæ proditum eſt: & Iacob à fratre ſuo miſera lẽticula ius emit primogenituræ, vt eodem libro cap. 25. legitur. Ius præterea patronatus tranſit cum re uendita, & in feudum conceditur. Item decimæ quibuſdam ſunt regibus ac militibus conceſſæ, à quibus rurſum & redimi poſſunt. Deinde & prælati præbẽdarum fructus, quos alijs conferunt, in tempus retinent: ut Papa medietatem annatis: etiam ſi præbẽdæ ſpiritualibus ſint annexæ: ergo ſacerdotiorum mercatus in uitium ſimoniæ minimè impingit. In contrarium autẽ facit canon Paſchalis Pontif. ſum. 2. q. 3. c. ſi quis obiecerit. Cuius verba ſunt: Quiſquis eorum vendiderit alterum, ſine quo neq; alterum prouenit, neutrum inuenditum derelinquit. Nullus ergo emat Eccleſiam, vel præbendam, uel aliquid eccleſiaſticum: vtpote ſine quo ſpiritualis actio non prouenit. Hæc ibi.

Diſtinctio Ad quæſtionem ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus reſpondetur. Bifariam enim accidit tẽporale quidpiam ſpiritualibus eſſe annexũ. Vno quidem modo, tamquam id quod ab ſpirituali dependet: ſicuti ſacerdotia hñe Eccleſiaſtica, qđ cum clericali officio coniunctum eſt: de quo utiq; annexionis genere ſtatuiẽ prior
Prima concluſiõ cõcluſio. Neutiquam id, qđ hoc pacto ſpiritualibus annectitur eſt pretio uendibile, imò eiuſmodi venditio eſſet ſimoniaca. Et ratio eſt clara iuxta tenorẽ citati canonis. Nã cum eiuſmodi tpale ſine ſpirituali nõ tranſeat, dũ illud venditur, ſpirituale coniunctim venditur. Alio uerò modo id qđ temporale & ſpiritualibus eſt coniunctũ, in quantum ad huiuſmodi ſpiritualia ordinem habent: cuiuſmodi eſt ius patronatus: vtpote cuius munus eſt clericos ad Eccleſiaſtica ſacerdotia præſentare. Et uaſa *Poſtrema cõcl.* ueſtimentaq; ſacrorum uſui deſtinatæ: de quibus poſterior adhibetur concluſio. Illa quæ hoc pacto ad ſpiritualia referũtur, nulla eſt ſimonia uendere: dummodo non quatenus ſacræ ſunt, vendantur, ſed quatenus res quædam. Probatur contrario mo- *Probatio* do: nã cum tpalia hæc nihil ſpirituale prẽſupponant, tranſire in alterius dñium poſſunt, qui nihil habeat ſpũalitatis: vt ſi quis ſeculariũ uillã emat, cui ius patronatus annexum eſt. Et ſi calix in maſſam argenti refundatur, & formã perdat, põt in alterius tranſire dominiũ, qui ex eadem maſſa põt profanum vas fabrefacere. Circa priorem concluſionem dubiũ emergit, tum qđ ſub- *Dubium* obſcura eſt eius rõ, tum etiã ꝙ nec ſatis vr̃ ſolida. Quare ad luculentiorem eius explicationem inquiritur, quo iure emptio uenditioq; præbendarũ, ſeu ſimoniaca ſit vetita: vtrum ſolum Eccleſiaſtico, an uerò diuino: Nam etſi q. 5. de ſimonia in gñe ſimilem qõnem diſputauerimus, vbi uenditionem ſacrãlium actionum deciſum eſt iure diuino eſſe ſimoniacam, nihilominus de præbendarum dignitatumq; mercatu non eſt tam compertum. Apparet quippe huiuſmodi ſimoniam ſolo humano & põtificio ĩterdici: nã ſacerdotia hęc nihil aliud ſunt q̃ decimarum fructus, quæ quidẽ res ſunt merè tpales: ergo non obſtãte ꝙ ſint ſpiritualibus annexa, põt ab illa ſpũalitate ſemoueri, & vẽdi: ſicuti calicis materia, dummodo conſecratio non vendatur, vendibilis eſt. Mox, etſi decimarum ſubſtantia iure diuino ſit ſpiritualibus functionibus addicta: quota nihilominus, ut ſupra monſtratum eſt, iure humano eſt conſtituta: poterit ergo Papa ſi ſacerdotiũ ualet cẽtum, ius medietatis uendere, alteramq; Eccleſiæ relinquere. De hac qõne interpretes *Caieta.* can. iuris in diuerſas diſſecanẽ: quas Caie. *Prima opinio.* quolib. 1. q 9. ad tres reducit. Prima. n. eadẽq; extrema eſt, hmõi ſimoniã in uniuer- *Gloſſa.* ſum eſſet de iure humano, q̃ ortum habuit *Ant. de Butrio.* ex glo. in c. ex parte de offi. deleg. 1. quã illic Ant. de But. & Cardinalis c. 1. de ſimo. *Cardin.*

Digitized by Google

Secunda opinio. D.Tho. comprobant. Secūda per aliud extremum eſt, omnem ſimoniam eſſe prohibitam de iure diuino quā D.Tho. docere hic vř. Et tertia eſt Panormit. eo c.1. de ſimonia: & rurſus in ſua repetitione, ſuper cap. extirpandæ. de præb vbi ait, venditionem præbendæ cui annexa eſt ordinis adminiſtratio, vel clauiū executio, ſimoniā eſſe de iure diuino: quia id cui annectitur, eodē iure eſt ſpirituale. Venditio autē præbendæ quæ nō eſt talibus ordinibus ſacris mancipata, tñ eſt ſimonia de iure poſitiuo: quales utiq; ſunt illæ, quę adminiſtrationibus hoſpitaliū deſtinatæ ſunt Caieta. verò hoc *Tertia opinio. Panorm.* ſolo ab hac tertia Panorm. opinione differt, ꝙ ait, non ſolū illam præbendā, quæ annexa eſt executioni ordinis ſacri aut clauiū, iure diuino ad ſimoniam pertinere, ſi vendatur, verū & illā quæ annexa eſt cuicūq; clericatui, citra ſacros ordines, puta primæ tonſuræ aut minoribus ordini- *Non omnis clericatus vſque ad primam tonſuram eſt de iure diuino* bus. Et iō eius eſt, quia clericatus, inquit, eſt de iure diuino, ſanè cū omne clericale officiū in ſpiritualibus actibus conſiſtat: et prima tonſura. Arbitror aūt iſtarū opinionum ſuo ſingulas condimēto opus hr̄e. In primis qđ ait Caie omnē clericatum vſq; ad primam tonſuram eſſe de iure diuino: nō eſt adeò probabile. quin cōtrarium ſit *Probatur opinio Caietani.* probabilius: imò pluribus certum; vt in 4. Sententiarum diſputatur: qñquidem non ſint de ſacerdotis eſſentia. Sed nihilominus inde nō colligitur opinio Panormitani, ꝙ nulla venditio præbendæ quæ nō eſt mancipata functioni ordinum maiorū aut clauium, ſit ſimoniaca iure diuino. Imò cū Caieta crediderim ſatis eſſe, vt ſit annexa ſimplici clericatui non quidem ꝑ ꝑ eius rationem, ſed quòd quamuis minores ordines ſint de iure poſitiuo, nihilominꝰ poſtquam re ue. a ſunt res ſacræ, vendere ius præbendæ illis addictæ, eſt contra ius naturæ: atque adeò diuinum: ſicuti de calice & ara dictum ſuprà eſt: quæ quidem res licet iure poſitiuo ſint ſacræ vendi tamē pluris ratione conſecrationis nequeunt quin ſit ſimonia contra diuinum ius. Prima autem opinio gloſſæ citati capituli, Ex parte. nullam uim in contrarium habet. nam in cap illo nulla ſit mentio ſimoniæ, ſed hoc ſolū habetur, quod ſi quidam Archidiaconus renuntiare ſuæ uellet præbēdæ, daretur certæ perſonæ: vnde infert gl. ꝙ ſi in alterius fauorem renuntiaret, alias non renuntiaturus, eſſet ſimonia de iure poſitiuo. In qua glo. duplex eſt peccatum. Pri- *Duplex peccatū gloſſ.* mum, ꝙ falſū aſſerit: imò dummodo fiat de conſenſu Papæ, nulla eſt ſimonia: nam talis eſt uniuerſalis vſus. Secundo inde inferre, venditionem ꝓbendæ eſſe ſimoniam de iure poſitiuo, nullā habet apparentiam: quamuis neq; hoc in gloſſa habeatur. Igitur quò ad declarandam uim rōnis huius *Fundamentum prioris concluſionis.* prioris concluſionis deſcendamus, fundamentū eius eſt, qđ præbēdæ & ſacerdotia ex decimarum fructus ſunt conſtitutæ. Decimæ autem iure diuino & naturali nulla alia ratione imperatæ ſunt, quam vt ſint ſtipendia alimentaque clericorum pro ſpiritualibus functionibus. Quocirca conferre alicui præbēdam non eſt ſolū cōferre illi fructus: nam eiuſmodi fructus laico poſſunt uendi: ſed cōferre ius decimarum qđ quidem eſt Eccleſiaſticum, atque adeo ſpirituale: quandoquidem ſuopte inſtituto propter munus Eccleſiaſticū exiguntur. Et hic eſt ſenſus canonis Pontificis citati, ſcilicet, qđ vendita præbenda, venditur res ipſa ſpūalis, puta ius ipſum clericale. Quòd *Obiectio.* ſi quis contrarius ſic nos coarguat: ſaltem illi qui iam eſt ſacerdos, non eſſe ſimoniā ſacerdotium emere: nam eo uel maximè qđ cū præbenda ſimul acqrit ordines quibus annexa eſt. Sed hic nō: quia iam erat ſacerdos. Et faciamus eſſe præbendam, quæ non habeat aīarum curam: ne dicas tunc illam ſpiritualitatem acquirere. Item, confertur nonnunquam ex diſpenſatione præbenda puero antequam ordinetur: ergo cum illa nihil ſpirituale tráſit, atque adeo uendi poteſt Reſpōdetur (vt dictū eſt) ipſiſſimum ius petēdi decimas eſſe ſpirituale: *Solutio Scrupulus* & iō ſiue ille, cui cōfertur, fuerit clericus, ſiue futurus ſit, ſemper uenditur ſpirituale.

Quid aūt de fundo præbendæ mancipato? ille enim non eſt pars decimarum. Re- *Solutio* ſpondetur, quòd uendi non poteſt cum illo Eccleſiaſtico titulo: vt ſcilicet clericali iure poſſit emens eoſdem fructus recipere: poteſt tamen ab illo ſacro titulo emancipari & uendi: ſicut materia calicis, ſecluſa conſecratione. Vnde prius ſuperiorum *Ad primum ar.* argumentorum, nullius erat roboris: nam emere præbendam, non eſt tantum emere fructus,

Ad ſecũdum ar. fructus, ſed ius ſpirituale. Ad poſterius autem de decimarum quota, quæ ſolo Eccleſiaſtico iure videtur cõſtituta, rñdetur: & eſt notanda ſolutio, quòd eiuſmodi pontificia ſanctio nõ eſt per ſe alia diſtincta à diuino iure, quo pręcipitur decimarum ſubſtantia: ſed eſt ipſius determinatio & moderatio. Quẽadmodum eccleſiaſtica præcepta de celebrandis his illiſve feſtis, & de annuali confeſſione, nihil aliud ſunt quàm determinationes diuini iuris. Et iõ non ſolum uendere ius decimarum, in totum cum titulo clericali, uerum & quò ad quotam, eſt ſimonia contra ius diuinum. At uerò non negamus quin aliqua ſit ſimonia de iure poſitiuo: nempè quæ non eſt prohibita quia mala, ſed mala, quia prohibita: ut habet eadem gloſſa: puta quando præbenda non eſt annexa clericali muneri, ſed alijs officijs: vtpote hoſpitalium ſeruitio, aut ſacrorũ æditui, Eccleſiæve œconomo, ut q.5.art.4.declarauimus; nã eiuſmodi munera & officia non ſunt propriè ſpiritualia, ſed ſola pontificia lege eorum uenditio eſt inhibita: ut patet cap. Saluator. 1. q. 3. de præbendis autem quas Præſtameras uocant, audio aliquos hæſitare, an ſint merè ſpirituales. *Præbendæ quas Præſtameras dicunt ſpirituales ſunt & obligant ad perſoluendum diuinum officium.* Haud tñ eſt cur in litem euocetur: quoniam non ſunt ut penſiones quæ ſine titulo conferuntur: imò habent uerum titulum. Et cum ille non ſit ſecularis, ſequitur q̃ ſit clericalis, ac perinde ſpiritualis. Quòd enim aiũt ſola ratione ſtudij eſſe ſubductas à communi decimarum cumulo, non habet in iure fundamentum, neque huius ueritas liquet, ſed à quibuſdam confingitur. Quare in re dubia ſtandum eſt iuri decimarum communi, uidelicet ut eiuſmodi titulus, ſpiritualis ſit. Quare ambigere non poſſum quin eiuſmodi titulus obliget ad perſoluendum diuinum officium: atq; adeo emptio & uenditio ipſius ſimoniam proculdubio germinat. Secus de alijs titulis ſecularibus, quales habent ſeculares principes & reges ad decimas: vt ſtatim artic. ſequenti patebit. In calce demum quæſtionis commendandum memoriæ eſt, tunc dumtaxat ſimoniam pullulare, cum quippiam quaſi pretium confertur. Nam ut bene ait Caiet. in Summa, in uerbo ſimonia cùm multis rationibus ac modis quidpiã conſueuerit temporale, dum ſpirituale recipitur, retribuit ſcilicet uel per modum ſuſtentationis Eccleſiaſticorum miniſtrorum quam ſupra diximus eſſe neceſſarium uel per modũ liberalis honeſtatis ad gratiam uel referendam uel ineũdam: uel fortè quaſi ex lege ob laudabilem conſuetudinem, atq; alijs pręterea modis nullus ſimoniam procreat, niſi quidpiam per modum pretij rependatur. Neque uiceuerſa eum qui ſpirituale confert, quidquam retributionis quouis aliorũ modorum expectans, ſimoniacus fit. Imò uerò etſi anteq̃ illud cõferat, illud poſtulet, q̃d ex laudabili & firmata conſuetudine ei debetur, ut litẽ caueat quam poſt ad recuperandum timet, ullã cõtrahit ſimoniæ labem. Poſtrema denique dubitatio ſit, utrum ſaltem ad redimendam uexationem liceat temporale pro præbenda largiri? *Dubitatio.* Arguitur.n.à parte affirmatiua ex ſuperiori deciſione, qua aſſertum eſt, nullam eſſe ſimoniam ad redimendam vexationẽ pro baptizando paruulo iamiam animam exhalaturo pretium porrigere. Cùm enim ſacramentum maiorem habeat ſpiritualitatis rationem, quàm præbenda, videtur ut pro ipſa ſit etiam licitum. *Solutio.* Reſpondetur nihilominus ſub diſtinctione, uexationem redimere duobus modis uſu uenire poteſt. Vno modo, ut diximus, cùm quis per uim aut fraudem impeditur præbendam petere: ut ſi quis te ui detineret ne ad competẽdum canonicatũ pergeres: aut ſi timeres aliquem falſa de te ſparſurum, ut tuam electionem impediret, & hoc licitũ eſt pretio redimere: quandoquidem quicumque idoneus tale habet, quæſitum ius alio modo ſi quis putaret præ alijs candidatis dignitate pollere, & ideo putaret iniuriã ab electoribus pati contra ſuũ honorẽ ſi nõ eligeretur: & idcirco electoribus alio intercuſori pretiũ porrigeret. Et hoc proculdubio nõ licet: nam etſi quiſq; ius hẽat petendi, non tñ par ius habet ut eligatur: ſed hoc debet manere in libero arbitrio eligentium Quare caueat prudentiſſimus quiſque hoc ſibi palliamentum pretexere: eſſet enim uera emptio ſpiritualis. Secus autem de baptiſmo in extrema neceſſitate, in quo caſu paruulus ius habet ut baptizetur propter ſacramenti neceſſitatem. Quod quidem acqui-

ſitum ius reſpectu præbēdæ nemo habet, præterquam quòd nemo nō fallitur dum de propria idoneitate iudicat Neq; polliceri liceret penſionem ſuper futuram præbendam: ēt ſi exprimeret de conſenſu Papæ: totum enim hoc eſſet temporali ſpirituale coemere: Secus in permutationibus aut reſignationibus. Poſſum ſiquidem ego permittere penſionem ſuper beneficiū, quod in meum fauorē reſignás: ut ſtatim articulo ſequenti patebit.

Ad primum ar. Primi capitalis argumenti dilutio ſubobſcura apud D. Tho. apparet: cōcedit nāque tēporales omnes poſſeſſiones ſpiritualibus, ſicut fini annecti: nā ut corpus propter animā, ita temporalia propter ſpiritualia cōdita ſunt. Colligit aūt inde vendi poſſe, non tamen eorum ordinem, quē habent ad ſpiritualia. Quod eſt dicere, Sicut quiſque ſecularium ſua uendere poteſt, quia illa non uendit quatenus ad ſpiritualia referuntur, ſed quatenus in uſum humanū aſſumuntur: ita & ſacerdotes fructus ſuarum decimarū vendere pñt: ordinē tñ ad ſpiritualia, puta ius decimas percipiendi, quatenus clericali functioni mācipantur, vendere, ſimonia eſt. Pari modo

Ad ſecūdum ar. reſpondetur ad ſecūdum, vaſa ſacra quatenus res materiales ſunt, vendi poſſe: cōſecrationem verò, nequaquam. Si autem uendantur in profanos uſus, pro Eccleſiæ vel pauperum neceſſitate, tunc aut infringi aut effundi debent, vt deſinant eſſe ſacra. Si autem vna Eccleſia vendat alteri ad ſacrum vſum, poteſt quidē ſine fractione, dummodo nihil pro conſecratione recipiatur Et idem eſt de ueſtimentis. Etenim per dilacerationem poſſunt perdere formam, & tunc uendi, etiā in uſus ſeculares.

Ad tertium ar. S Tho. Tertium uerò argumentum plura habet membra. Primum de ſpelunca Abrahæ, quam emit in ſepulturam ab Ephron. Ad quod bifariam D. Tho. reſpondit. Primò, quod forſan terra illa nondum erat in ſepulcrum dedicata: quare neq; ulla fuit ſimoniæ culpa, illam emere: ſicuti neq; ulla eſt, ſolum emere profanum, ubi cœmeterium extruatur. Præfert tamen ſolutionem alteram: nēpè quòd cùm etiam apud gentiles officium ſepulturæ religio eſſet, ſi Ephron ſpeluncam quæ in ſepulturam deſtinata erat, pretio uendere intēdebat, ſimoniaca cōtagione infectus fuit: Nō autem iuſtus Abraham: ut qui non intendebat niſi terram emere communem, aut uexationē redimere. Quamuis neq; Ephron apparet niſi gratis obtuliſſe eam neq; uero Abraham niſi pretium gratis retuliſſe, quanto terra æſtimaretur. Vbi id quod q. 5. dicebamus: annotandū eſt: nempè apud infideles quadamtenus illis ſeculis ratio nem rei ſpiritualis uiguiſſe, ac perinde ſimoniæ notam. *Quæſt.* At uerò cum non eſſet tūc talis templorū conſecratio qualis eſt modò, dubiū reſtat, vtrum apud nos loca cœmeterij ſepeliendis mortuis pretio uendere, ſit ſimonia? *Ratio dubitandi.* Apparet n. iure prohibitum, c. Abolēdæ. de ſepul. & c. qui in eccleſia. de ſimon. Et rōne idipſum cōfirmatur: nam ius ſepeliēdi mortuos, ad religionem attinet: ſi ergo illa de cauſſa gentilibus nefas erat ſepulchra vendere, maiori ratione erit & nobis, ut qui cœmeteria cōſecramus, aut benedicimus. Imò apparet eſſe ſimoniam de iure diuino & naturali: nam eodem iure religio uirtus eſt. Nihilominus reſpondetur per hanc diſtinctionē: *Reſpōſio.* Vt officium ſepeliendi mortuos quantum ad id quod neceſſitatis habet, nequit citra ſimoniæ labem uendi, ut ſuprà propter hanc modo factam rationem conſtitutum eſt: ita & pro loco neceſſario in cœmeterio pretium exigere ſimonia eſſet, utpote ſi clerici nullo loco ſacro uellēt mortuum humare, niſi pro terra aliquid penderetur: nam profectò eadem eſt ratio officij ſepeliendi, & neceſſarij ſoli: quandoquidem religio Chriſtiana eſt, ut cadauera in cœmeterio recondantur. Et hoc eſt quod ait S. Tho etiam apud gentiles fuiſſe ſimonia cum. At uerò ſi quis honoratiorem locum in Eccleſia ceu pompam non neceſſariam affectat, non prorſus ſimoniæ condonandum eſt, ſi aliquid pro illo loco ad Eccleſiæ fabricam exigatur: ſicuti de ſuperfluis pompis ſupra diximus. *Reſtatur.* Vnde ubi talis uiget conſuetudo, quæ iam eſt pro lege recepta, citra ſcandalum poteſt taxatus numus poſtulari. *Hoſtienſis ſententia* Quare ſententia Hoſt. ſuper c. Audiuimus. de ſimo. negantis licitum eſſe huiuſmodi pactum, non eſt neceſſaria. Quoniam re uera ſi nihil pro conſecratione aut benedictione loci recipiatur, ſed uendatur terra, ſicut materia calicis, nihil

illic

illic ſpirituale venditur: ſed humanus temporaliſq; honor: dummodo ſcandalum caueatur. Quemadmodum & loca in Eccleſia honoris gr̃a ad ſedẽdũ certis proſapijs deſtinata eſſe conſueuerunt. Quamuis diffitendum nõ ſit quin iſti honoris tituli in locis ſacris nimium affectati deformẽ habeant uanitatẽ. Ad capitula verò citata reſpondetur nihil aliud prohibere, q̃ ne id vendatur qd eſt de neceſſitate ſepulturæ compulſo .ſ. pacto vt non ſepeliatur qui terram non emerit.

[Iacob emendo primogenituram ab Eſau, ſimoniã non commiſit.] Ad hiſtoriam autem Iacob reſpondetur nequaquam ſimoniam commiſiſſe pro eo quod diuinitus indultum illi fuerat ius primogenituræ atque adeo ſacerdotij ſecundum illud Malach. 2. Iacob dilexi. Eſau autem hodio habui. Eſau uerò cui idem myſterium celatũ erat peccauit uendens ſm Apoſtolum ad Hebræ. 12 Ne quis fornicator aut prophanus vt Eſau qui propter vnam eſcam uendidit primitiua, Haud tñ reſponſio hæc omnem lectori dubietatem eximit. *[Prima obiectio.]* Primum.n.non conſtat tale miſterium quod Eſau opertum erat apertum fuiſſe Iacob. *[Secunda]* Mox etiam ſi ei fuiſſet notum non ideo eluitur à culpa tum propter inhumanitatem renuentis indigenti fratri porrigere pulmentum: tum quòd Eſau ad peccandum induxerit, cùm ipſe non eſſet, ad modum vſurarij paratus vendere. Imò cùm iure naturæ bona fide poſſideret primogenituram nullatenus vexabat Iacob quare non eſt excuſatio legitima dicere redemiſſe ſuam vexationem.

[Ad primã obiectionem.] Ad horum primum reſpondetur ex textu ſacro colligi Rebeccæ innotuiſſe myſteriũ, aut nutu patris aut alio diuino modo. Alias nunquam id perſuaſiſſet nato ſuo minori dicens: Super me ſit fili iſta maledictio. Qua ratione & Iacob idipſum intellexit. Et ideo iure ſuo vſus eſt: Dicens enim, vende mihi, idem intellexit quòd, da qd meũ eſt. Nec tenebatur myſterium fratri ſuo reuelare quia tunc ille fraternæ ſuaſioni nõ acquieuiſſet, Quocirca licet non eſſet idẽ Eſau paratus vendere non idcirco cenſetur Iacob eum induxiſſe: nam qui iure ſuo vtitur, neminem inducit. Quare cùm alter poſſideret alienum bene dicitur ipſum Iacob vexaſſe poſtquam alia nõ pateret ei via recuperandi quod ſuum erat ac perinde Iacob redemit uexationem ſuam præter quam quod Eſau non neceſſitate ſed gula affectabat lenticulam: qua ratione Iacob ab inhumanitate defenditur.

[Ius patronatus uendere ſimonia eſt.] De iure autem patronatus vt extra, eod. tit. patet perinde ac de re ſpirituali cenſendum eſt: ita vt ſimonia ſit illud per ſe pretio vendere, ſed tranſit cum villa aut caſtro cui eſt annexum. Quocirca qui uillam vendit, neutiquam propter ius patronatus poteſt auctius pretium exigere.

[Decimarum prouentus uẽdi poſſunt.] Circa aliud membrum de decimis primo notandum eſt duo in ipſis conſiderari, nempè fructus ac prouentus, quæ res ſunt merè temporales: & ideo vt dictum eſt uendi, poſſunt: vt patet de publicanis, qui conſtituto pretio eoſdem fructus mercantur. Et hoc eſt inquit D.Tho ꝙ Papa conceſſit ſecularibus dominis ac principibus. Qua ratione regi noſtro conceſſę ſunt tertiæ in bellorũ ſubſidium contra infideles. Secundò notãdum conſideratè eſt, ius ſpirituale illas petendi, & hoc laicis indulgeri non poſſe: quoniam eſt ius ſacerdotale. *[Argum.]* Contra hoc autem eſt argumentum, ꝙ Rex & quicunque ſecularium habent huiuſmodi decimas, quales ſunt qui templariorum bona poſſident, idem ius habent eas petendi, quod clerici ipſi: nam Rex ex communi decimarum cumulo tertias capit, & alij domini totas decimas perinde atque epiſcopi. Imò ipſi ſunt qui parœcio ſuam cõſignatam ſortem tribuunt. *[Solutio.]* Ad hoc bifariam reſponderi poteſt Primò quòd recipiunt nomine Papæ. Secundò, ad rem accommodatius, quòd Papa cùm decimarum partem principibus adiudicat, illas ſub ſeculari titulo, puta defendendi Eccleſiam, conſtituit. Et ideo principes ius quidem habent petendi, non tamen ſpirituale, quod tantum D.Thom. negat poſſe concedi laicis: ſed ius ſeculare quod ipſi poſſunt alijs vendere, & ceu alia ſecularia bona quomodocunque diſtrahere & alienare. At vltimam denique particulam reſponſionis perpendenda eſt ſolutio D. Thom. *[D.Tho.]* videlicet quòd ſi Papa ante beneficiorum collationem ordinauerit particulam pro ſua iuſta ſuſtentatione, aut pro alijs pijs uſibus adimendam, rectè id quidem poteſt, Sed nota, ordinauerit, id eſt communi & æqua lege ſanciuerit, pro cauſſa iuſta: nam profectò ſi pro libito

abſq; lege id fecerit, ſuſpectum eſt. Et hac ratione lege in Hiſpania recepta & in alijs nonnullis prouincijs conſtitutum eſt, vt à natis, hoc eſt a tpe quo quis obtinet ſacerdotium, dimidiatos fructus illius anni ſoluat. Et poſſet ſi neceſſitas ingrueret, vt ſupra diximus, decimas decimarum ſibi retinere, ſi modò illa ratione reliquæ omnes exactiones & compoſitiones extinguerentur. Sed id maximè notandum, qđ D. Thom. ſubdit: ſi uerò .n. inquit, ab eo qui beneficium cõfert, præter poſitam antea legem requirat aliquid ſibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idem eſt, ac ſi aliquod munus ab eo exigeret: & ideo nõ caret uitio ſimoniæ. Quam quidem ſententiam ego mihi plurimum obſeruo in confirmationem noſtræ, quam lib. 3 de penſionibus declarauimus. Quemadmodum enim non poteſt pro ſe Papa penſiones iniungere, ità neq; pro alijs: niſi tamquam ſtipendium pro officio & obſequio ſeu ſpirituali, ſeu ſeculari: quod Eccleſiæ eſt commodum; Quòd ſi quis contrarius ſic arguat: Quidquid alteri cõceſſione Papæ conferri poteſt, ſibi ipſe ualet applicare: quandoquidem ipſe eſt bonorum Eccleſiæ diſpenſator: poteſt autem commutans aut renuntians eius auctoritate pẽſionem ſibi retinere: ergo eandẽ poteſt ſibi & Papa adiudicare. Reſpondetur fallaciam in argumento latere: nam & ſi auctoritate pontificis commutãti ac renuntianti concedatur penſio, nõ eſt tamen eadem cauſſa in ipſo pontifice, vt ſibi retineat, quandoquidem ipſe non eſt prębendę dominus, uelut ille, qui commutat aut renunciat, ſed dumtaxat diſpenſatur: qui ideo debet ſuam pro iuſta cauſſa interponere auctoritatem. *Obiectio.*

ARTICVLVS II.

Vtrum, præbendarum permutatio abſque ſimonia fieri poſſit.

PRæbendarum permutatio, earum uenditioni affinis eſt: & ideo quæritur an abſque ſimonia fieri poſſit. Arguitur enim a parte negatiua. Primum ex glo. ſupra citata, cap. ex parte, prima, de officio delegati. vbi habetur quòd ſi quis in gratiam alterius ſacerdotium renuntiauerit alias non renunciaturus, ſimonia committitur contra ius humanum. Cùm ergo uniuerſæ commutationes illo pacto fiant, ſimoniam redolent. Secundò arguitur: ſi eiuſmodi permutationes iure eſſent permiſſæ, ſequeretur, quòd liceret dũ exilior propinquiori commutatur, tantum retinere penſionem ſuper pinguiori, quanto exceſſu alteram ſuperat. Id autem falſum eſſe ſic monſtratur: quòd tunc pariter ſequeretur, ſi vna nullos haberet fructus, ſed tantum perſonalem titulum, altera uerò fructibus abundaret, poſſe quantitate pecunia refuſa quanti ſunt fructus illius diuitis fieri permutationem: nam quod de parte permittitur, non eſt cur de toto interdicatur: & tamen cõtractus iſte emptio videtur eſſe præbendę. Tertiò potiſſimum arguitur: Si tales permutationes iuri eſſent conſonæ, conſequens inde fieret, vt eiuſmodi penſiones poſſent numerata pecunia æſtimari & redimi: vt annua penſio ducatorum 10. 80. aut 100. numeratis redimeretur. Concluſio tamen ſi uera eſt, aditum vendendis ſacerdotijs patefacit. In contrarium eſt ca. quæſitum. de rerum permut. ubi ſolùm uetantur permutationes cum pacto, ſine licentia epiſcopi: conceditur tamen epiſcopo facultas eaſdem faciendi: quod quidem non concederetur, ſi ſimonia eſſet. *Argu. 1.* *Argu. 2.* *Argu. 3.*

Ad quæſtionem iuxta argumentorum numerum tribus concluſionibus reſpondetur. Prima: Reſignatio præbendæ in manus legitimi Antiſtitis in fauorem alterius deſignatæ perſonæ, & non alias, ſi nõ aliud interueniat pactum, ſiue fiat per modum permutationis, ſiue per modum ſimplicis renuntiationis, nullam habet rationem ſimoniæ: neq; iure diuino neq; iure humano. Concluſio hæc ſuprà a nobis cõtra citatã gloſſam aſſerta eſt Quòd ſi gloſſam ſubgloſſaueris, quòd id ſentiat, qñ renuntiatio aut commutatio fit ſine licentia Papæ aut prælati, inanis tunc eſſet: ut quæſtio. 5. diximus nam cum nemo poſſit præbendã dimittere niſi in manibus prælati, cuius eſt beneficia conferre, neq; auctoritate priuata alteri adiudicare, illa nõ eſſet ſimonia niſi fortè mentalis: quia nihil fieret. Quòd autem cum illa conditione renuntiare nulla ſit ſimonia, patet manifeſtè. *Prima concluſio*

niſeſtè: quoniam cùm prelato ſacerdotiorum collatio incumbat, nullo prohibetur iure in eius arbitrio ponere, ſi uoluerit con ferre Petro: quòd ſi noluerit, aliter ille, qui iure poſſidet, non renuntiat. Secunda conclusio: Commutare præbendas, cum pacto, niſi in pacto ponatur, cum conſenſu Pontificis, ſimonia eſt: ut verbi gratia, ſi duo de commutatione paciſcantur, & qui minorem præbendam habet, alteri polliceatur penſionem, Papæ autem non referant niſi ſimplicem commutationem, neque ipſe eandem penſionem concedat, ſimonia eſt apertiſſima: & tamen apud idiotas frequentiſſima. Et pariter ſi quis non per uiam permutationis, ſed ſimpliciter renuntiat in fauorem alterius, non reuelando Prælato penſionis pactum: quod inter eos interuenit. Eſt autem ſimonia de iure poſitiuo: nam commutare prębendas retenta penſione, non eſt iure diuino prohibitum, ſed pontificio: ut patet in cap. ad quæſtiones. de rerum permuta. Sed fieri nequit niſi conſentiente prælato, ut illic patet, & c. citato. Quæſitum. Quare dum Papa non concedit penſionem illam, reputatur ut pretium commutationis. Ac perinde profecto crediderim talem collationem, etiam ſi à Papa, pactũ ignorante fiat, non teneri. Quòd ſi pactum contra ius diuinum interceſſerit, ſ. ut quis pro tali renuntiatione pecuniam numeret, tunc nec Papa diſpenſare abſq; culpa poſſet, ut tali modo fieret renuntiatio: Quare qui illo modo præbendam obtinuiſſet, inhabilis fieret ad poſſidendum, niſi poſteà pacto ꝑ infecto habito, Papa, qui ſolus poteſt, eum idoneum redderet & habilem. Adde, penſiones, ut habet mos Romanus, nullũ prælatum Papa inferiorem conſtituere ualere, neque in ꝑmutationibus, neq; in ſimplicibus renuntiationibus. Quod autem eiuſmodi penſionum pacta in commutationibus aſſenſu eiuſdem Pontificis fieri poſſint expreſsè habetur c. citato, ad quęſtiones. Eſt tñ exceſſus Chriſtiano cauendus. Audio namq; in huiuſmodi commutationibus non ſolum fructuum quantitatem æſtimari, uerùm & per ſe etiam honorem & dignitatem ſacerdotij: ut cum archidiaconatus aut decanatus illuſtris eccleſię pro ſimplici præbenda permutatur, etiam ſi fructus pares fuerint, alia inſuper penſio pro dignitate exigitur: quod quomodo fieri poſſit, non uideo: quippe cùm dignitas res ſpiritualis ſit: & in dicto cap. proximè citato, expreſsè cauetur, ne miſceatur permutatio dignitatum cum compẽſatione fructuum, ſed per ſe ſimpliciter ſacerdotiũ pro ſacerdotio, & dignitas ꝓ dignitate permutetur abſq; aliqua refuſione pecuniæ; & ſeorſum fructus pauperiores ad ditiorum æqualitatem compenſentur. Præterea, & fructus omnes pro penſione ſtatuere, præcipue in ſacerdotijs hãtibus annexum ſeruitium, atq; omnium potiſſimũ in curatis, neſcio quis probet: non ſolùm ꝙ iure cautum ſit, ne penſio tertiã fructuum partem exuperet, verùm ꝙ diuino iuri & naturali aduerſetur ut quis ſeruitio ſit abſq; ullo ſtipẽdio addictus. Quare pro minori abſurdo duco, ut quis duo ſacerdotia cum animarum cura retineat, quàm ut alterum, retentis fructibus; relinquat. Nam qui duo habet, poteſt alternatim ambo uiſitare, & eleemoſinas ſuis parœcianis deſpertiri. qui uerò fructibus beneficium expilat, in cauſſa eſt, ut qui titulũ habet, neq; curam poſſit gerere aĩarũ, neq; eleemoſinas facere. Nam cùm cogatur uictũ aliũde quæritare: quo modo functioni ſuæ adeſſe poteſt? De tertio membro quæſtionis, quod argumento tertio tactum eſt, puta de redemptione penſionum, uarie a doctoribus opinatur. Caiet. namq; in opuſculo 16. reſponſionum. q. 10. in uniuerſum affirmat perpetuas penſiones numerata pecunia redimi poſſe: alij uerò recentiores: quorum eſt Ioann. Maior in quarto, diſtinctio. 25. q. 5. in uniuerſum negant. Varietas autem hæc eſt fundamentorum diuerſitate ſuboritur. Caieta. n. cenſet penſionem eſſe rem mere temporalem, ſolos. ſ. fructus reſpicientem. Alij uerò cẽſent ius penſionum eſſe clericale ac perinde ſpirituale. Inter has ergo opiniones ſtatuitur tertia concluſio. Penſiones functionibus ſpiritualibus adiudicatæ, neutiquàm redimi pretio poſſunt. Secus aũt illæ quæ ſub ſeculari titulo conceduntur. Vtraq; pars non tam probatione, quàm ſolo exemplo indiget. Enimuerò ſi priſcũ penſionũ morem ſpectes, nunquã concedebantur niſi ſpiritualibus functionibus annexæ. Non ſuffi-

Secunda conclusio

Nullus prælatus Papa inferior pẽſiones cõſtituere valet.

In præbẽdis commutandis dignitatis carũ nulla eſt habenda ratio.

Iniquum eſt in ſacerdotijs habentibus annexum ſeruitiũ fructus omnes pro penſione ſtatuere.

Quæſt.

Maior.

Tertia concluſio

Explanatur concluſio.

ſufficiebat, v.g. eps vniuerſam diœceſim viſitare & gubernare: acceſſebat ſibi auxiliarē qui ſibi eſſet adiumēto: cui ideo certam penſionē in ſuis fructibus conſignabat. Atque hmōi pēſiones, ſicubi modo in more ſunt, vt vēdi nō pnt, ita neq; redimi. Hēnt .n. præbendarum effigiem quæ ſpiritualibus annectuntur. Et fortaſſe idem eſt ferēdum iudicium de penſione quæ daretur ſeni ac bene merito epo aut presbytero propter exhauſtos labores ſi qm uires eum ad ſeruiēdum deficiunt, renunciare vellet ſacerdotium ſuum, Hoc.n. libro 7. legitimū ſumus arbitrati penſionum genus vr.n. huiuſmodi pēſio clericali iuri annexa. Aliæ verò ſunt penſiones quas iam diximus titulis ſecularibus applicatas: puta principibus ac militibus: & has nō eſt dubium poſſe redimi, qñquidm, vt dictum eſt, vendi poſſunt. Si.n. militi conſtituatur penſio ſuper epatum, poteſt eam epiſcopus redimere. Sed aliæ ſunt quæ non nihil habēt dubietatis: ſcilicet pote quæ in commutationibus aut ſimplicibus renuntiationibus interueniunt: Renuncio in tuum fauorem meum beneficium, retenta certa penſione. Videtur.n. hoc genus penſio eſſe merè tpalis: nam vt lib 3. diximus, ad nullum officium Eccleſiaſticum talis penſionarius tenetur: nec titulum habet ſed ſolùm ius à poſſeſſore petendi fructus. De his ergo inquit Caiet ꝙ ſi vnico contractu vtrumq; conficias: conſtituas.ſ. penſionem decem ducatorum, octoginta redimēdam, ſimoniacus eſt contractus. Si verò diuiſim poſt conſtitutam penſionem illam velis redimere, nullum tibi ius obſtat. Et primo de commutationibus citatum capitulum. Ad quęſtiones, de rerum permutatione. incautum lectorem fallere poſſet. Illic namq; nulla habetur mentio penſionis: ſed hoc ſolum ꝙ qñ inæquales ſunt præbendarum fructus, pōt illi qui maiorem habebat, pecuniarum quantitas refundi: vbi apparet ꝙ poſſit pecunia præſens tota numerari: & per conſequēs pēſio unico contractu conſtitui & redimi. Imò ſine penſionis nominatione, ſi tua valet cētum, mea nonaginta, numero tibi pro tuis decem, ſimul octaginta, videtur illic cōtractus probari. Qd profecto non eſt concedendum, aliàs liceret & præbendam emere. Vt ſi ego nullam

Capitulū ad qōnes exponitur.

haberem præbendam, poſſem octoginta ducatis emere tuam, quæ valet decem. Textus ergo intelligēdus eſt de quantitate pecuniæ quæ habeat rōnem annuæ pēſionis. At verò ꝙ illa poſſit redimi vr ex dicto textu colligi. Nam hr & iubetur ſeorſum fieri permutationem præbendarum ſimpliciter, & poſtea æquiparari fructus. Quare iam illa penſio vr dari ſine clericali iure, & ideo forſan illa redimi poteſt: Tametſi ingenuè fateor nō poſſe me diſcrimen illud percipere dñi Caieta. inter duos ſeorſum contractus & unum. Nam ſi conſtitutam penſionem ob id redimere poſſum, quod eſt res ſine titulo eccleſiaſtico, neſcio qñ conſtituitur, poſtquam tunc extrahitur ab eodem eccleſiaſtico titulo, cur nō poſſit ſimul de redēptione paciſci. Sed ne tantam largiamur licētiam, dicendum qd talis contractus habet vehementem ſuſpitionem emptionis & venditionis. Quare non poteſt non ſcandalum dare. De alijs penſionibus quæ in uſu modò ſunt, ſ. quæ pro libito ſine aliquo titulo concedantur, illi qui licitas exiſtimant, rñdeant. Ego nāque, ut lib. 3. dicebam, deuorare ius illud nequeo ut poſſit penſio poni, niſi pro titulo aliquo Eccleſiaſtico vel ſeculari, aut pro commutatione, aut dum in lite dubium dirimi, aliter inquam non poteſt. Per hæc ergo, argumenta quæ in fronte quæſtionis propoſita ſunt ſoluta reſtant, præter ſecundum quod in gratiam Caiet. adiecimus. Concedit namq; in commutationibus licitam eſſe compenſationem exceſſus maioris præbendæ, dummodo altera fructus habeat, hæret autem ambiguus qñ altera nullos hēt fructus: propterea quòd talis commutatio quādam habet emptionis imaginem. At verò non eſt cur dubitetur quin talis commutatio perinde atque altera, licita ſit: ideo nihil abſurdi argumentum concludebat.

Ad argumenta facta.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat ſpiritualia pro munere conferre quod eſt vel à lingua vel ab alio quouis obſequio.

QVamuis conſtitutum fuerit ſpiritualia nō eſſe pretio ęſtimanda, apparet nihilo-

nihilominus pro alijs muneribus poſſe conferri. *Primum argu. Gregor.* At quippe in regeſto Gregorius Eccleſiaſticis utilitatibus deſeruiẽtes, eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere. Eccleſiaſticis autem utilitatibus deſeruire, eſt munus ab obſequio: ergo licite pro eiuſmodi munere rependuntur Eccleſiaſtica ſacerdotia. *Argu. 2.* Secũdò: Tam ſordidum & carnale eſt intuitu conſanguinitatis beneficium conferre, quàm ſi ꝓ ſuſcepto munere & obſequio daretur: illud autem non apparet euſque ſordidum, vt ſit ſimoniacum: ergo neque hoc ſecundum. *Argu. 3.* Tertiò: Quod precibus conceditur, gratis fieri uidetur, ac perinde à ſimonia eſt alienum: utpote quam ſola uenditio emptioque conſtituit. *Argu. 4.* Quartò: Hypocritæ ſpiritualia opera foris exhibent ut per munus linguæ laudem occupentur humanam neque tamen eiuſmodi hypocriſis ſimonię tribuitur: ergo munus à lingua ſimoniam non parit. In contrarium eſt uerbum Vrbani Papæ, canone, Saluator. 1. quæſt. tertia, Quiſquis res Eccleſiaſticas non ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ, uel obſequii, uel pecuniæ largitur, uel adipiſcitur ſimoniacus eſt.

Prima concluſio Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur Prior: Simonia perinde committitur ſi res ſpiritualis pro aliquo temporali munere uel obſequio ſeu exhibito ſeu exhibendo tribuatur, ac ſi pro pecunia quis eam uel numerata uel promiſſa largiretur. *Probatio* Probatio eſt clara: quoniam nomini pecuniæ uniuerſa ſupponuntur quæ pecunia æſtimari poſſunt. Manifeſtum autem eſt, eiuſmodi obſequia quippe quæ ad commodum aliquod referuntur, pretio penſari poſſe: nam & nummo operarij miniſtri conducuntur. *Poſtrema concluſio.* Poſterior concluſio: Sicuti ſuſcepta pecunia aut alio quouis munere ſimonia contrahitur: ita & per munus à lingua. Exempli gratia: Si quis epiſcopus precibus ad temporalem vtilitatem captandam inflexus ſacerdotium conferat, ea ſ. intentione ut fauorem capter, ex quo ſibi aliqua poſſit ratione collationis prouenire utilitas. Probatur eadem ratione, quia hoc etiam eſt pecunia æſtimabile. Circa iſtas concluſiones poſt illa quæ de uſura deciſa ſunt, nil fermè adnotandum reſtat: nam propemodũ quod uſura eſt in temporalibus, id in ſpiritualibus eſt ſimonia. *Sacerdotium largiri pro munere etiã turpi ſimonia eſt.* Quare ſicuti mutuum dare pro aliquo munere uſura eſt, ita & ſacerdotium pro eodem munere largiri eſt ſimonia. Neque uero refert munus alias genere ſuo honeſtum ſit necne. Si quis enim propter turpem familiaritatem cum muliercula fratri eius aut alteri quaſi in pretium ſacerdotium penderet, ſimonia eſſet: & qui reciperet, reſignare teneretur. Secus ſi ob amicitiam, licet turpiter contractam, gratis illud conferret. Adde quòd etiam ſi non ille qui ſacerdotium recipit, ſed alius, quantumuis ipſo neſcio, pretium pro ipſo obtulerit, ſimonia emergit: ut patet c. Nobis. de ſimonia. Quapropter cùm primum ipſe reſciuerit, tenetur ſacerdotium renuntiare: quia collatio nulla fuit. *Quæſtio.* Quæris autem eadem ratione ſi quis præbendam ambit, non epiſcopo, ſed aliis interuentoribus q ipſam ei procurent, elargitur, utrum talis ſit ſimonia, ut teneatur præbendam deſerere? Apparet enim ex una parte non eſſe rationem parem. Nam ſi epiſcopus nihil pretij recipit, neque preces pecunia ęſtimabiles, ut in ſolutione tertii declarabitur, gratis ſanè confert, ac ſubinde collatio tenet. Ex altera uerò apparet eandem eſſe rationẽ: nam ut quæſtione ſequenti explicaturi ſumus, diuino naturaliq; iure non ſolùm datio ſpiritualium pro pretio prohibita eſt, uerum & receptio. *Solutio* In caſu autem præſenti licet epiſcopus gratis ſecundum ſuam opinionem cõferat, nihilominus alter nõ gratis recipiet, ſed pretio. Et eſt tãti apud me uigoris hęc ſecunda ratio, ut ei libentius quàm priori aſſenſum præbuerim. Si quæ autem alia dubioſa emergere hinc poſſunt, propoſitis argumẽtis attingunt.

Ad primum ar. Ad primum igitur reſpondetur, ſententiam Gregorii huc tm̃ pertinere: Quod ſi clericus uel eccleſiæ uel prælato honeſtũ impenderet obſequium ad eccleſiæ commodum uel aliud ſpirituale negotium cõducens, eo ipſo idoneus fit cui ſacerdotiũ conferatur: ſicut reſpectu aliarũ uirtutum conferri poteſt. Obſequium autem & munus quod iure cõdemnatur, illud eſt prorſus quod ad carnalia refertur. puta ſi quis ſeruit prælato aut ſuis agnatis uel amicis ad tẽporale cõmodũ ut ſacerdotiũ, tanq̃

merces eiuſdẽ obſequij repẽdatur. Quod idcirco addiderim quod epiſcopus qui iuſtam mercedẽ merces temporalem ſuis famulis perſoluit, nihil abſurdi facit ſi gratos habeat, atq; adeò erga eos gratioſum animum gerens, dum idonei ſint, ẽt in ꝑbendarũ collatione ſe illis beneficum exhibeat: quia tunc illud obſequium non reducitur ad temporale commodum, ſed ad gratiã quã famuli poſſunt per idonea grataq; obſequia cũ hero ſibi cõciliare. Quare ſeruire Antiſtiti propter Eccleſiaſticũ ſacerdotium, non eſt in uniuerſum culpabile, niſi qñ illud quodãmodo ad emptionẽ reducitur. ſ. cùm ſpectatur tãquam pretium obſequij. Nam ut articulo primo dictum eſt, cum multifariam quidpiam alteri conferri poſſit, ſ. per modum liberalis uel doni uel obſequij, & per modũ reuerẽtiæ & honeſtatis, uel quaſi debitum ex laudabili conſuetudine, nihil iſtorum uitiũ ſimoniç parturit, ſed ſola ratio pretij aut mercedis.

Ad ſecũdum ar. D. Tho. Ad ſecundũ reſpondet D. Tho. negando eandem eſſe rationem de conſanguinitate q̃ de alijs carnalibus obſequijs: nam hæc quandam habent rationẽ pecuniarij pretij, quæ non ineſt in cõſanguinitate. Quare qui alioqui gratis ſuis conſanguineis ſacerdotium cõfert, etſi id tali reſpectu faciat, erit quidẽ culpata collatio: haud tñ ſimoniaca. Secus ſi in altero ſacerdotiũ colſocaret ea de cã ut ſuis cõſanguineis beneficiũ remuneraret. Huic autem ſententiæ non deſunt qui contradicant. *Altiſſio. Durand.* Enimuerò Altiſſiodorenſis antiquus auctor 3. part. tra. 21. quẽdam refert Pariſienſem cantorem collationem ſacerdotij ratione conſanguinitatis uitio ſimoniæ tribuentẽ, licet ipſe eidem opinioni non ſubſcripſerit. Sequuntur autem eam *Bonau. Adrian.* Durand. & Bonau. in 4. diſt. 25. & Adria. Quin uerò & inibi D. Tho. in eãdem op. inflexit. *Rõ præteritæ opinionis.* In cuius gratiam arguere ſic poſſumus. Beneficia debent gratis conferri: qui autem perſonam conſanguinitatis reſpectat, non dat prorſus gratis. Nã ut lib. 3. diximus, acceptio eſt ꝑſonarũ. Quin vero conſanguinitas pretio vr̃ æſtimabilis. Quis. n. non ſuper aurum ęſtimet, conſanguineũ illuſtri eſſe proſapia ortũ. Quęſtio ergo hæc quia ſcrupulorũ nutrix eſt, ſubiectis propoſitionibus eliquidatur.

Prima propoſitio. Prima eſt: Etſi cõferre beneficium cõſanguineo indigno crimẽ ſit genere ſuo morale: digno aũt propter conſanguinitatem, peccatũ ẽt nonnullum: neutrum tñ eſt ſimonia. *Probatio* Prima pars lib 3. ſatis probata eſt: nam eſt peccatũ iniuſtitiæ contra fidem epiſcopalis officij. Mox & ſecunda ẽt nota. Qm̃ cũ ſacerdotia pro illis qui dignè ſeruiãt ſint inſtituta, ſi conferantur alio reſpectu, acceptio eſt perſonarum. Haud tñ erit mortalis ſi digno fiat collatio, ſed tm̃ uenialis, eò ꝙ nulla uiolatur iuſtitia. Tertiã aũt partem bene aſſerit D. Tho. nam ubi non eſt ſpiritualium uenditio, nulla eſt ſimonia: illic aũt nullum interuenit pretium. Id quod à ſimili vſurę deducit. Quod. n. in temporalibus uſura eſt, id in ſpiritualibus, ut dicere ſolemus, eſt ſimonia. Et tñ mutuum dare conſanguineo, & tali reſpectu, nulla eſt uſura. *Vrbanus* Accedit ꝙ in c. Saluator. ubi Vrbanus ſimoniæ cãs enumerat, nullã conſanguinitatis mentionem fecit. *Confirmatio.* Idq; inde præterea confirmat ꝙ ꝓp talẽ ꝑſonarum acceptionẽ nemo incurrit pænas iuris in ſimoniacos decretas. Propter argm̃ ergo proximè factũ diſtinguitur ꝙ qui dat conſanguineo, nõ det gratis. Si. n. intelligitur, nõ dat ſimpľr ea rõne qua debet, uerum eſt, ſi aũt intelligatur pro pretio, id negamus: nam etſi pręclara conſanguinitas ſuper aurũ æſtimetur, ut Sapiens de ſapientia inquit, nullo eſt tm̃ foro uendibilis: ſicuti poſſeſſiones & miniſtrorum operæ.

Secunda propoſitio. Secunda propoſitio: Cõferre ſacerdotium conſanguineo digno ratione dignitatis ac probitatis, tm̃ abeſt à ratione ſimoniæ, ut ſit ẽt laudabile: qm̃ conſanguinitas de genere bonorũ eſt, ueluti amicitia. Et ideo illius de cã nemo fit deterior qui aliàs dignus eſt. Imò cæteris paribus ſi ſcandalum caueatur, ille præferẽdus eſt ueluti cęteri honeſti amici.

Vltima propoſitio. Vltima ꝓpoſitio. Antiſtites qui in propoſito habẽt, aut uniuerſa ſacerdotia, aut cuncta quæ pinguiora ſunt in conſanguineos & affines profundere, ẽt ſi adiunctam habeant intẽtionem non conferendi niſi dignis, non habent conſcientiã tutã: imò uix poſſunt à mortali macula elui. Primùm quod hoc pacto affecti ſunt, facilè à ſuo affectu decipiũtur, ut eos pro dignis ducant qui uerò non ſunt. Mox quod non poſſunt non ſcãdalum

dalum

dalum dare. Deinde quod alijs qui digni ſunt, & forſan digniores, non parũ iniuriæ irrogat. Quin uerò illis occaſionẽ offerũt: ne cum fauore & præmio ſint deſtituti, ſegniores fiãt ad literarum ſtudia, atque ad probitatis ſtadia exercenda. Quare bene inter alias iniquitates ueterum ſacerdotũ ac iudicũ deplorabat Michæas, cap. 3. quod ædificarẽt Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitate. Ad tertium plura D. Tho. reſpondit nempè tria. Primum eſt, quod qui in collatione ſacerdotij munus principaliter à lingua intendit, puta uel laudem aucupari, ac perinde humanũ fauorẽ, uel preces, aut ex quibus idẽ fauor humanus acquiritur, aut contraria inuidia uel odiũ cauet, ſimoniacã labẽ contrahit. Quod ſi contrà quis arguat? Qui dat pp laudes, aut precibus victus, gratis dat: quare neq; pœnas incurrit iuris, perſpectè põderet uerba. Non. n. D. Thom. laudis intentionem, et ſi ſit principalis, nec precũ cãm ſimoniæ ſimpl'r tribuit: ſed qñ per hæc aliquod emolumentum temporale pretio æſtimabile contenditur: ut ſi epiſcopus ſacerdotium regis famulo, aut eius precibus ductus conferat, qui ſe apud regem laudibus efferat, quo hamo pinguiorem Eccleſiam poſſit expiſcari. Imò uerò neque tunc eſt ſimonia, niſi quando id principaliter intẽditur, cuius indicium eſt qñ collatio fit indigno: nam cùm tunc principalis intẽtio nõ ſit idoneitatis perſonæ, conuincitur eſſe emolumenti temporalis. Quare crimini tunc iniuſtitiæ & infidelitatis adhæret inſuper ſimonia. Atq; adeò recipiens præbẽdam, tenetur eam relinquere, niſi denuo integretur proniſio. Qñ uero non niſi ſimpl'r laudes Antiſtes affectat, aut p preces amicitiam & gratiam, tunc nulla eſt ſimonia. Imò uerò qñ quis cõfert digno, præcipue propter dignitatem, licet ſiniſter oculus non modo ad humanam laudem & fauorem ſpectet, uerùm & ad tpale emolumentum & lucrũ, ſimonia non inficitur. Quòd ſi Innocentium cõſulas ſuper cap. Tuam. ne ætate & qualit. ord. ſimilia ſuo more docet. Cu & Caietan. in ſua Summa, uerbo, ſimonia aſtipulatur. Secundum igitur aſſertum eſt, quod dum preces pro digno porriguntur, tunc collatio non eſt ex genere ſuo ſimoniaca: qñquidem legitima ſubeſt tam precandi, q̃ conferendi cã, Poteſt nihilominus illuc irrepere ſimonia mentalis, ſi collatio non propter dignitatem fiat, ſed præcipuè propter fauorem & emolumentum pretio, ut dictum eſt æſtimabile. At quia in ſermonem de precibus & fauore incidimus, altera nos occupat dubitatio: Vtrum collatio metu extorta ſit ſimoniaca, ita ut qui beneficium tale recepit, reſignare ipſum teneatur: idem enim præfatus cantor Pariſienſis, referente eodem Altiſſiodorenſi, tenet. Quoniam metus, inquit, pecunia eſt redimibilis At uerò eodẽ mõ quo de conſanguitate & amicitia, rñdetur, uidelicet quod etſi metu cõferre indigno peccatũ ſit genere ſuo mortale: digno uerò, nonnulla ẽt culpa, qa collatio non ſit legitimo fine, neutrum tñ eſt ſimonia: quoniam dare metus cã, non eſt dare pretio. Nam etſi quis pretium daret ad propellendum metum, nihilominus qui metuit, nil recipit. Immo uero nec ſacramenta conferre propter metum, ullo condemnatur iure, ut ſi quis metu confeſſionẽ audiret. Nec uerò uulgo talis epiſcopus haberetur ſimoniacus. Sed tamen quãdo ille metus incuteretur, qui eſſet modo expoſito pretio æſtimabilis, tunc eſſet ſimoniæ: ut ſi rex uel eius aulicus comminaretur epiſcopo q' niſi ſacerdotium tali pſonæ conferret, de gratia regia excideret, neq; ad aliam eſſet aſcenſurus ſedẽ. Qui enim tali metu ſacerdotium conferret, id ad uenandũ epiſcopatum faceret: ac perinde ſimoniacus eſſet. Secus, ſi metus ei incuteretur amittendi vitam, aut temporalia bona quæ poſſidet, nam tunc metuens nullum habet reſpectum lucri. At quoniã dictum eſt ob metum indigno conferre, peccatum eſſe genere ſuo mortale, non quidem ſimoniæ, ſed iniuſtitiæ & infidelitatis: poſtremus ſupereſt ſcrupulus: Vtrum nullus metus talẽ culpam excuſet? Reſpondetur tñ nullum eſſe in tali re excuſantem metũ: nã cum & diuinũ ius & naturale id vetet, atq; adeò facinus ſit intrinſece malum, potius gladio ſuccumbẽdum eſt, quã illud patrandum. Tertium dictũ D. Tho. eſt: Quenquã pro ſe rogare ab obtinẽdum ſacerdotium, cui animarũ cura ſubiũgitur, præſumptuoſum eſt, ac proinde p ſuas ipſe pces indignus reddit. atq; adeò peccat p indigno

Ad tertium arg. | Prima aſſertio D. Tho. | Obiectio. | Secunda | Dubitatio. | Altiſſio. | Solutio | Scrupulus. | Reſpõſio | Tertium aſſertum

indigno rogans, Si aũt ſacerdotium abſq; tali ſit cura, ipſe autẽ uitæ ſuſtẽtatione, indigeat, citra ſimoniam põt id petere. Ratio prioris membri eſt, ꝙ dignitatem, q̃ ad animarum curam requiritur, ſi quis in ſe non agnoſcat, iniuſtè appetit: ſi uerò hr̃e ſe crediderit, inſolentia turget: id quod lib. ſeq. clarius patebit. Secus autem de aliis ſimplicibus ſacerdotiis. Hæc ueruntamẽ ſententia D. Tho. nil mirum ſi nimium appareat rigida. Enimuero ſi de ſola epali cura illa fuiſſet prolata, maximam hr̃et probabilitatem, ut lib. ſeq. uiſuri ſumus: Exigit enim epalis profeſſio in eo culmine perfectionem, ut poſſit eps cæteros perficere: ut Dionyſius ait in lib. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Et ideo, uix non ſolum procuratio, uerum appetitus poteſt eẽ ſine culpa: aut iniuſtitiæ, ſi appetens non ſe agnoſcat idoneum: aut præſumptionis, ſi id facilè credat. Cura autem aĩarum in parœcianis Eccleſijs non tam excelſum expoſtulat perfectionis gradum. Et ideo non apparet tanta præſumptio, ſi quis ſe dignum exiſtimet. Secundò ad id arguitur. Poteſt eſſe tanta corũ raritas, qui ad parœcias regendas ſint idonei, tantaq; eccleſiarum neceſſitas, ut uiro cuius egregia in populo habetur exiſtimatio, tam doctrinæ quã vitę, nõ modò non ſit præſumptio, uerum etiã ſit charitatis uirtus ſe ad id minus offerre. Tertiò poteſt etiam cõtingere tanta in prælatis corruptio, vt dignis poſthabitis, Eccleſias omnes indignis cõmittant: quo certè caſu nõ eſſet aliud quam officium charitatis ad occurrendum tali peſti illum, qui communi vulgi opinione idoneus habetur, & q i... ſe nullum crimen agnoſcit prodire, ut p ſui ipſius electionem alij impedirentur. Nam quãuis nemini de ſe credere liceat, nec leue aliquod peccatum habere poſſunt nihilominus multi iuſtam hr̃e probabilitatem ſuæ dignitatis, atq; adeò ardore charitatis labore ſitire, qui adminiſtrationi Eccleſiæ ſunt neceſſarii: ac perinde cùm Iſaia dicere, Ecce ego, mitte me. Accedit & c. tua nos. de ſimonia. ꝙ pro ſe rogantem ut in canonicum eligeretur, reum non facit ſimoniæ. De hoc autem latius libro ſequenti in tractatu eporum. Interim autem de parœcianis presbyteris ſic eſt ſententia D. Thom. moderanda. Primum non ait, ut de epo dicturus eſt, ꝙ appetere talia ſacerdotia, ſit præſumptuoſum, ſed pro ſe rogare: ꝙ certè uix põt carere ſcandalo. Scdò, id ẽt ſentit, ſi res per ſe conſideret: nẽpè ſi prouiſores ſacerdotiorũ diuinã legem ad unguẽ obſeruarent, digniores ſemper anteferendo. Item in prouincia bene inſtituta, in qua uiri non deſunt idonei: Tunc.n. rogare pro ſe quemquã præſumptuoſum eſſet & ſcandalo proximum: quia talẽ tunc uirum non tam publica neceſſitas q̃ priuata uolũtas ad id adducere uidetur. Imò uerò nõ dicit S. Tho. hmõi præſumptionem ſemper eſſe mortale delictum: qm̃ poteſt eſſe leuius. Ad quartũ rñdetur, ẜm Diuum eundem, ꝙ hypocrita non confert ſpũale pp temporalem laudẽ, ſed ſolum ſeipſum talem demonſtrat. Quare per talem ſimulationem potius furtiuè ſurripit laudem humanã, q̃ emat: quapropter illa non eſt ſimonia. Huic aũt rñſioni affine eſt diſputare, utrum q̃ per hypocriſim aut aliam ſimulationẽ aliqd acquirit, teneat illud reſtituere? Vt ſi quis nequam ſimulata ſanctitate, aut diues efficta paupertate, eleemoſinas aut beneficia acquirat, utrũ teneatur ea, quæ ſic acquiſiuit, ſuis dñis refundere? Fuit enim aſſertio antiqui Alexandri & Altiſſiodorenſis: illius quidem 4. parte, q. 86. membro 3. huius uerò lib. 4. cap. De reſtitutione. In quorum ſententiam ſe contulit Adrianus eodem lib. in titu. De reſtitutione. Et fundamentum iſtorum eſt, quòd hypocrita fraude ſeducit populum, atque adeo qdquid ſibi illa uafricie acquirit falſo titulo adipiſcitur, ob idq; nullum ſortitur dñium. Perinde ac ſi ego Petro pecuniam deberem, cuius perſonam mentitus Paulus illam à me extorqueret. Nec omnino opinio hæc quibuſpiam probabilitate carere uidetur: tametſi nimium ſit acerba. Arguunt autem cõtra ſe ipſi hoc pacto: Si eps occulto criminoſo, aut alteri alias indigno, quem crederet eſſe legitimè idoneum, beneficium conferret, collatio teneret quamuis falſus titulus in cauſſa eius fuiſſet: ergo eodem pacto dominiũ acquirit hypocrita. Reſpõdet Alexander antecedente confeſſo, inficiendo conſequentiam. Qm̃ qui inidoneus eſt ſacerdotio, non fingit probitatem illo ſine ſicuti hypocrita. Quapropter hypocrita fur eſt & latro.

Rõ aſſertionis. — *Prima ratio in D. Tho.* — *Secunda ratio.* — *Tertia ratio.* — *Moderatio ſententiæ San. Thom.* — *Ad quartum ar. Quæſt.* — *Alexan. Altiſſio.* — *Adrian.* — *Fundamentum proxima opinio.* — *Argum. cõtra preteritam opin.* — *Solutio Alexan.*

latro. Alter verò etſi eccleſiam ingrediens indignus ſit, ingreſſum tñ legitimum habet. Ex hac tamen iſtarum ſolutione duo ſequuntur. Primum contra ipſos, ꝙ non omnis hypocrita tenetur ad reſtitutionem eorum, quæ talium intuitu illi erogantur, ſed ille præciſe qui intentione & cauſſa illius lucri hypocrita ſit: nam par eſſe debet rõ illius atq; alterius, qui ſacerdotium ſuſcipit.

Replica contra ſolutionem

Quocirca ex eorũ ſolutione ſequitur ſecundo: Quòd ſi quis ſanctitatẽ, qua caret, ea intentione ſimulet, vt ab epiſcopo ſacerdotiũ aucupetur, ſimoniam ſimiliter cõmittat, reſtitutioni obnoxiam: qđ re vera nõ eſſet aſſertu ſecurũ. Alias multi eſſent qui mala fide præbendas poſſiderent, atq; adeò multi curati, quin verò epiſcopi, qui vere nõ eſſent tales quod qui cõcederet multas Eccleſiaſticas functiones ſuſpectas redderet atq; inualidas. Igitur prædicta opin. ſi quid veritatis habet his eſt moderaminibus temperãda. Primum de culpa nemo dubitat quin ſit grauis, tali viſco ineſcare populũ ad extorquẽdam eius ſubſtantiã. Sed quantũ ad reſtitutionẽ animaduertendum eſt aliud eſſe quidquam alteri porrigere ſub conditione: hoc eſt do ſi ſis talis qualis appares. Aliud uerò abſolutè donare: etſi motiuum ſit illa qualitas, quæ apparet. Collationes aũt ſacerdotiorũ dignitatumq; eccleſiaſticarũ ambigere non licet. quin abſolutè fiant, & abſq; ulla prorſus conditione perinde atq; ſacramẽtorum diſpẽſationes: Alioquin nihil eſſet in eccleſia firmũ neq; ſolidum, Quare qui aliter hęc munera diſpẽſare cogitaret non id faceret qđ eccleſia intẽdit. Quo fit vt etiam ſi qui ad Eccleſiam aſſumitur illa intentione mendoſam ſanctitatem venditaſſet, nihilominus collatio teneret. Et quamuis poſt adeptionem dignitatis aut cuiuſcumque ſacerdotij quis uitam ſuam corruptis moribus contaminet, nihilominus vere poſſidet, neq; ad reſtitutionem tenetur fructuum. Per hæc ergo fermè de eleemoſinis iudicandum eſt. Enimuerò ſi qui eleemoſinam aut hypocritæ aut diuiti perſonato pauperi largitur, ſub tali conditione id faceret ſi verè eſt, quòd apparet certum eſt non trãsferre dominium, illa nõ aſſiſtente conditione. At uerò non illo pacto conferri cẽſentur, ſed abſolutè donantur, tametſi motiuum ſit falſum: & iõ re uera credẽdum eſt tranſferri earum dominium etiam ſi in hypocritas & falſos pauperes cõferant.

Qui ſimulata paupertate eleemoſinam extorquet, ad reſtitõnem non tenetur.

Quod aũt abſolutè donẽtur inde apparet, ꝙ homines propter Deum eleemoſinas largiũtur imò quodammodo Chriſto ipſi in pauperibus. Nam quod uni inquit ex minimis meis feciſtis mihi feciſtis. Et iõ non debet tã exacta fieri inquiſitio dignitatis pſonæ ad porrigendũ ſtipem.

Confirmatio præteritæ aſſertionis.

Et cõfirmatur: nã ut Adria. ipſe cõcedit qñ cauſſa finalis eſt uera, licet motiua ſit falſa, trãslatio dominij non impeditur: ut patet in alijs negotijs: Si enim quis famulum quẽ putat eſſe bonum, conducat licet non ſit talis, nihilominus acquirit mercedis dominiũ dũmodo ſeruiat quę fuit cauſſa finalis quamuis nõ tam bene ſeruiat, ut herus putabat. Eleemoſinarum aũt finalis cã eſt charitas Dei qui ſolẽ ſuum oriri facit ſuper bonos & malos: ergo licet motiuũ ſit falſum, ſ. perſonæ dignitas, nõ impeditur dominiũ.

Ratio altera ad idem.

Aliàs qualecũq; mendaciũ diceret pauper, ſubmitteretur reſtitutionis iugo. Et poſtremò ex alio iſtorum aſſerto arguit: Si hypocrita & mentitus pauper tenetur reſtituere, quæritur cui facienda ſit reſtitutio?

Solutio Alexan.

Reſpondet Alexan. non illis qui eleemoſinas porrexerunt: quippe qui propter Deum earũ à ſe dominiũ alienarunt, ſed facienda eſt Reip. uel alijs pauperibus quibus fuiſſent fortè collatæ.

Replica

Sed contra arguitur. Si qui eleemoſinas largiti ſunt, à ſe dominium abdicarunt, fit ut in ipſos trãſtulerint quibus tribuerunt: nam in Deum non tranſtulerunt niſi in iſto quibus eius cã donarunt.

Obiectio.

Porrò ergo opinio illa nõ eſt neceſſaria. Qđ ſi uos rurſus urgeas. Ille eleemoſinas porrigentes non ſponte fecerunt & uoluntarie: quandoquidem ignorãtia fuit in cauſſa, quæ ſecundum Ariſtotel. facit inuoluntarium. Quare D. Thom. ait hypocritam furtiuè ſurripere laudes inuoluntaria autem donatio non ualet.

Solutio

Negatur prior præmiſſa: non enim omnis ignorantia facit inuoluntarium, quando nõ ignoratur potiſſima cauſſa operis. Sciunt autem omnes miſericordiam officium eſſe charitatis, quod non indiget tanta exploratione meritorum perſonæ: quoniã licet

pauper

pauper non ſit dignus nulla tamen fit meritorum iactura. Et ideo quanquam eadem *Limitatio ſuperioris dicti.* dignitas ignoret̃, nihilominus ſpontanea eſt miſericordia Hoc in quotidianis eleemoſinis aſtruxerim: nam ſi inſignis impoſtor eximiam, uel ſanctitatem uel neceſſitatem effingeret, ut graue æris pondus exprimeret, crediderim talem peſſimum ad reſtitutionem teneri, nã tunc ingens eleemoſina illa non eſſet cenſenda ſpõtanea, ſed per fraudem extorta. Soluta ergo reſtant argumenta in contrarium. Conceditur.n. talem hypocritam deceptorem eſſe, & quodammodo falſo titulo, qui in eo ſcit corraſiſſe eleemoſinas: ſed negatur nihilominus, propter rationes dictas, dominium nõ acquiſiuiſſe: quoniam ultroneè in illum translatum eſt. Neque ſimile eſt, quando una perſona pro altera ſupponitur. Si.n. quis mihi diceret eſſe Petrum, cui ideo id tribuerem quod non niſi Petro largirer, ſi non eſt Petrus, non tenet datio: ſicut nõ teneret matrimoniũ. Error autẽ in moribus aut in bonis fortunę non hẽt eandẽ efficaciã ad elidendũ cõtractũ.

QVAESTIO VIII.

DE RESTITVTIONE SIMONIAE ET POENA SIMONIACI.

ARTICVLVS I.

Vtrum quidquid per ſimoniam vel datur vel recipitur, ſit reſtitutioni obnoxium.

POSTREMA demũ quæſtio de ſimonia, ut reſtitutionẽ, ac reliquas pęnas exploret oportet. *Primum argu.* Apparet nanq; non eſſe neceſſarium, ut quiſquis per ſimoniã prębenda aliqua aut dignitate potitur, debeat illam relinquere: Sunt.n ſpiritualia quædam, quæ ſemel obtenta abijci nequeunt, ut characteres qui per ſacramentales conſecrationes imprimuntur: ergo illi licet ſimoniacè acquirantur, non ſunt reſtituendi. *Argu.2.* Secundò: Contingit epiſcopũ ſimoniace eſſe promotum, cuius ſubinde pęna eſt ſuſpenſio: & tamen ipſum ſubdito ſub anathemate iubere, ut à ſe ordines ſuſcipiat, qui ideo vr̃ ad obedientiã obligari: nemo tamen ab eo qui poteſtatem non habet conferendi, intenta re debet recipere, ergo epiſcopus per debitum ſimonię ab illa epiſcopali poteſtate non ſuſpenditur. Tertiò. Nemo pro illo delicto puniendus uenit. quod ſe neq, ſciente neq; uolente factum eſt: ſiquidem pœna ſoli voluntario delicto debetur. Contingit autem nonnũquam ut quis ſpirituale quidpiã accipiat, alijs clam ipſum id procurantibus: ergo non eſt q̃ ille debeat collatione ſibi facta *Argu.3.* priuari. Quartò: Nemo ꝑ ſua culpa debet commodum reportare: uſu tñ uenire aſſolet, ut ſi ſimoniacus id quod ſic acquiſiuit reſignaret in rem eorũ cederet, qui fuerũt ſimoniæ participes: ut pote quando pręlatus aut totũ collegium, cui facienda eſt reſtitutio, in ſimoniam conſenſit: Ergo tali euentu nulla eſt reſtitutio facienda. Quintò: Dum quis per ſimoniam ad ſolẽ *Argu.4.* ne uotum religionis admittitur non põt ab eodem ſe uoto religare, ergo ab eius reſtitutione quod per ſimoniam adeptus eſt abſoluitur. Sextò exterior pœna in hoc ſe *Argu.5.* culo non debet pro intimò cordis motu infligi quippe qui ſoli Deo patet. Accidit autem ſimonia non ſolum foris in opere, verùm & intus in corde: qua ratione, ut ſuprà patuit, per uoluntatem definitur: ergo eiuſmodi ſimonia nulli eſt reſtitutioni obnoxia. Septimo arguit̃. Multo plus eſt ad altiora promoueri, quam in ſuſceptis *Argu.6.* ꝑmanere. Quandoq; autem cum ſimoniacis fit diſpenſatio, ut ad ſublimiora euehãtur: ergo non ſemper debent ſuſceptis orbari. In contrarium eſt ſententia illa canonis, ſi quis epiſcopus. 1.q.1. Qui ordinatus eſt nemo ex ordinatione uel promotione, quæ eſt per negotiationem facta proficiat ſed ſit alienus à dignitate uel ſolicitudine, quam per ſimoniam acquiſiuit. Ad quæſtionem unica concluſione reſpõ *Argu.7.* detur. Quicquid per ſimoniam acquiſi *Concluſio reſponſiua* tum eſt ſiue pecuniario pretio, ſiue munere alieno perinde ualente reſtitutioni ſubiectum eſt: uidelicet, neq; qui ſpirituale emit, retinere illud poteſt, neq; pretiũ ille, qui uendidit. Probatur concluſio: ne *Probatio concluſionis.* mo id retinere poteſt quod contra uoluntatem Domini acquiſiuit: ut ſi diſpẽſatores heri ſui diſtraheret, neq; ipſe poſſet retinere pretiũ, neq; res emptores retinere.

Domi-

Digitized by Google

Dominus autem, cuius diſpenſatores ſunt Eccleſiarũ prę̨fecti, lege cauit, ne ſpiritualia: quæ gratis ipſis in cõe bonum collata ſunt, pretio diſtribuerent, ſcd̃m illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Ergo ſi pretio eodem ſpiritualia diſpenſantur, neque uenditor pretium, neq; emptor ſpirituale retinere poteſt. Circa hanc concluſionem cum eius, quæ S. Tho. eſt probatione, primum dubium eſt, quo iure vigorem habeat veritatis, diuinone & naturali, an

Dubium

verò ſolo pontificio? De hoc nanq; nulla extat dubitatio, totum enim canonicum ius id conclamat: ut patet canone citato. Si quis epiſcopus, ubi qui dignitatem per ſimoniam emit, ab eadem iubetur eſſe alienus: & can. præsbyterum. ea. cau. & q. qui per pecuniam Eccleſiam obtinuerit, priuari ea iubetur. Et uico uerſa, c de hoc. de ſimonia. Reges qui pretium ut in electionẽ cõſentirent, acceperint, idẽ pretium reſtituere coguntur. Et in Extraua. Martini V. quæ extat inter acta concilii Conſtantienſis, ſeſſione 43 ſancitum eſt, vt electiones, poſtulationes, & quæuis prouiſiones ſimoniacæ nullæ ſint in ipſo iure. Vnde fit, ut neq; præbendæ neq; pretium pro ipſis pẽ-

Paul. 2.

ſium retineri ualeat. Id quod & Paulus II. in ſua extrauag cũ deteſtabile conſtantiſſimũ eſſe uoluit. Præterquam ꝙ eiuſmodi ſimoniaci prælati perpetuæ damnationi perpetuè adiguntur, & excõicati ab ordinis officiis ſuſpenduntur: ut patet ibidem, & cano. Si quis dator. & can. Si quis epiſcopus 1. q. 3. Quin uerò mediatores, & intercurrentes, ac procuratores omnes excommunicantur ibidem. Vtrum uerò iure etiã naturali, ac perinde diuino utraque reſtitutio, ſcilicet tam præbendæ, quàm pretij ſit iuſſa, ambigitur. Et quidem ꝙ qui ſacerdotium uendidit, ad pretii reſtitutionẽ teneatur, manifeſtè ex naturali, diuinoq; iure colligitur.

Qui ſacerdotiũ uendit, diuino, ac naturali iure tenetur reſtituere ꝑtium.

Nam cum ſpirituale non ſit natura ſua uẽdibile, ſed gratis dari iuſſum, vt per uerbum Chriſti proximè citatum conſtat, palam eſt, iniquè recipi, ſicuti de vſuraria pecunia ſupra monſtratum eſt. Quòd aũt ille q. prębendam vel quidpiam ſpirituale pretio recipit, teneatur diuino naturalive iure illud relinquere, nulla vř ratio conuincere: nã ut in exemplo cõcluſionis perſiſtamus, biſariã diſpenſator põt res dñi contra eius uoluntatem alienare. Vno mõ, quia dñs nullatenus id præcipit, & tunc iure naturæ ille, cui hæc traduntur, non acquirit dñium. Altero modo, qa herus præcepit, ut gratis dẽtur: uerbi gratia, pauperibus diſtribuatur frumentum. Et tunc etſi diſpenſator id pauperibus diuendens teneatur pretium reddere: tamen pauperes q gratis erant accepturi, etſi qdpiam pretij, rependant, nullatenus tenentur res ipſas reſtituere. Pari mõ Dñs præcepit diſpenſatoribus ſuis ſpiritualia gratis diſtribuere: ergo qui idonei erant, ẽt ſi emerint, non tenentur id quod emerunt, reſtituere iure diuino, neque naturali ſed ratione eccleſiaſtici iuris caſſantis huiuſmodi prouiſiones. Id quod exemplo vſurę confirmatur. Etenim quamuis qui dat ad vſuras, reſtituere ſit obligatus, qui tñ pro mutuo uſuram ſoluit, non tenetur. His rõnibus probabile fortè quibuſdam fiat in iure diuino & naturali non fundari, ut emptor ſpiritualium teneatur illa reſignare. At uerò ſecus res habet, nam in primis D. Thom. & doctores ex illo diuino iure Gratis accepiſtis gratis date: inferunt, ſpiritualia empta eſſe reſignanda: immo non Doctores modò uerum & iura ipſa.

Emens ſpiritualia iure diuino.

Demonſtratur ergo non modò pretij uerum & ſpiritualium reſtitutionem fundamentũ à iure diuino ducere licet parũ differẽter.

Ratio aſſerti.

Spirituale nõ ſolũ uendere, uerũ & ipſum emere, eſt ſimonia: ergo in iure naturæ eius fundatur reſtitutio. probatur antecedens: Spirituale eſt mera gratia Dei: gratia autem non modo gratia eſſe deſinit, quia non gratis datur ſed quia non gratis recipitur vt probè Leo Papa adnotauit in ca. Gratia. 1. quæſt. 1. ubi ait. Gratia ſi non gratis datur, vel recipitur, gratia nõ eſt. Et Vrbanus c. Saluator, 1. q. 3. dicẽs: Qui Dei dona quæ gratis accipiuntur ut gratis dẽtur pp ſua lucra uendit uel emit cum Simone donũ Dei poſſideri pecunia exiſtimat. Immo Simõ in hoc prius ꝙ ſpirituale emere uoluit contra ſpiritus ſancti gratiã atq; adeò contra ius diuinum peccauit. licet poſtea eãdẽ gratiam uẽdere cogitaret. Neq; ſolum gratiæ emptio diuino iuri aduerſatur, uerum & cõtra ipſam eſt rerũ naturã nã gratia non pretio, ſed gratis poſſideri debet. Itaque & ſi Chriſtus tñ dixerit:

Gratis accepiſtis gratis date: in eo tñ ꝙ dixit gratis date, intellexit ꝙ omnes gratis debent accipere. Vnde non minorem iniuriam infert qui emit, quam qui uendit: nã uult Deus gratiam ſuam ſibi ſoli deberi: & qui emit profitetur ſe non à Deo ipſo ſed à uenditore recipere. Quo circa non ſolum uendere, uerum & emere quia eſt contra diuinam gratiam, peccatum eſt, vt ſupra diximus, contra religionem. Atque in hoc ſimonia ab uſura differt. Vſura n. ſolum prohibetur in bonum proximi: putà ad cauendum iuſtitiam, ne pretium pro eo quod non eſt uendibile, recipiatur. quare uſura ſolum ex parte accipientis, & non ex parte dantis eſt iniuſtitia. In ſimonia uerò ex utraq; parte peccatur contra religionem, & contra Dei iuſtitiam quippe qui non tantum diſpenſatoribus ſuis iuſſit gratis illa donare, uerum etiam cunctis inhibuit, ne aliter quam gratis illa reciperent, ut illa ratione confiterentur à ſolo ſe Deo ſuſcipere. Et per hoc liquent eorum argumentorum ſolutiones quæ proximè faciebamus igitur. Igitur ſi ſpiritualia emere, ſimonia eſt contra ius diuinum & naturale: nempè contra rationem gratiæ: & ideo ibidem iactum eſt reſtitutionis ſpiritualium fundamentum, Dixerim iactum fundamentum: quoniam modò id ſolum conſtituimus, ꝙ tam emptio quam venditio ſit iure naturali ac diuino ſimonia: an uerò eodem iure impediatur tranſlatio tam præbendæ quàm dominij pretij, ut reſtitutio ipſa perinde atq; in uſura ſit de iure diuino, in reſponſione ſexti argumenti inter enarrandum ca. mandato. de ſimonia, dilucidabitur. Poſt hæc ad penitiorem concluſionis intelligentiam recollenda eſt ſicuti uſuræ, ita ſimoniæ celebris diſtinctio in realẽ ac mẽtalẽ, Simonia realis eſt illa, quæ pacto fit uel expreſſo uel tacito: hoc eſt nutib. ſignificato. Quam uis niſi poſteà re uera ſequatur executio pacti. hoc eſt ſi non ſoluatur, conſtitutum pretio tunc uenditor ad nullam in conſcientia reſtitutionem teneatur: ut de uſurario ẽt diximus qñ quidem nihil recipit. Vtrum uerò qui præbẽdam recipit, teneatur illã reſignare, ſtatim examinabitur. Simonia uerò mentalis eſt internum propoſitum & intentio dandi aut recipiendi in

Diſtinctio ſimoniæ.

Illa ſimonia mentalis cenſenda eſt cuius obiectum eſt ſimonia.

ſpirituale pro temporali ad cuius percipiẽdum intellectum ad id recurrito, ꝙ lib. 6. de uſura mentali diximus. Eſt. n. lubrica fallaxq; illa regula ꝙ principaliter intendatur pretiũ aut minus principaliter: ſed eſt philoſophico more ex obiecto mens perpendenda: nimirum ut illa præcisè mẽtalis ſimonia cenſeatur, cuius obiectum eſt ſimonia realis. ſ. intentio dandi recipiẽdive ſpirituale pro pretio temporali. Vnde ſi quis epſcopo ex ſua liberalitate ad conciliandam eius amicitiam ſeruit, & certus ſit neq; ſe recepturũ neq; epiſcopũ largiturum pro ſeruitio, ſed ſperet, ꝙ factus amicus fortè id gratis dabit, cuius ipſe eſt dignus, nulla eſt mentalis ſimonia, quia obiectum ipſum, ſcilicet, dare ratione amicitiæ, nulla eſt ſimonia realis. Neq; ſi cogitet dare aliquid liberali honeſtaque datione, quaſi gratias referens, aut quaſi aliquid ex laudabili conſuetudine debitum. Neque uice uerſa ſi epiſcopus taliter intendat recipere. Colligit autem Caieta. in ſua Summa, trinam ſimoniæ ſpeciem. Prima conſiſtit in ſola intentione, abſque ullo opere: nempè cum quis mente decreuit ſpirituale uendere aut emere: quam quidem certiſſimum eſt non eſſe pęnis iuris obiectam cum eccleſia de illis non iudicet. Secunda uerò eſt de qua Doctores loquuntur, dum quis foris munera offert intentione praua, ſed latente: dum ſcilicet celat qua intentione id facit. Et dum prælatus corrupta etiam intentione quam occulit, ſpirituale confert, Tertia inquit quando pactum interuenit, ſed non mandatur executioni. Imò antequam collatio fiat, utrinque à procedenti conuentione deſiſtitur. Hæc autem non tam mentalis dicenda eſt, quam realis nõdum perfecta propter quam licet peccatum ſit graue, nemo pęnas iuris incurrit. Dubium hinc autem non diſſimulandum exurgit: Vtrum ſicuti contingit ſimonia mentalis abſq; reali: ita uice uerſa contingeret realis poſſit abſque mentali? Eſt verbi gratia, deceptor quiſpiam atque impoſtor, qui pretium epiſcopo pro ſacerdotio pollicetur idq; inſtrumento confirmat: abſq; ulla tñ implendi intentione. Apparet tunc ex una parte ſimoniam oriri quandoquidem ſi hoc innotuiſſet eccleſiæ pœnis ille iuris adigeretur,

Triplex ſpecies ſimoniæ.

Dubium.

Solutio. adigeretur, expoliareturq; ſacerdotio. Ex altera verò nulla videtur ſimonia: vtpote cum externa operatio ex intentione ſit pẽſanda, à qua ſpeciem ſortitur. Dicẽdum ergo re uera nõ eſſe ſimoniam: neq; in foro conſcientiæ præbenda donatum teneri eã relinquere: vt Caieta. art q. 10. primo quodli. Eccleſia tñ certior rei facta, quia de exterioribus iudicat, legitima præſumptione eũ cõdemnaret. His deniq; prælibatis, conclusio in primis reſtitutionẽ imperans omnem complectitur realem ſimoniã, vbi pretium uerè ſolutum eſt. Vbi aũt pactum præceſſit, ſed non ſequutum eſt pretium iam dictum eſt uenditorem ad nihil teneri, ſed ſolum ad delicti pœnitentiam Vtrũ verò emptor teneatur ſacerdotium demittere diſtinguendum eſt. Si n. ante collationem explicat ſe pretiũ non daturum non dubium quin collatio ſi fiat, teneat. neque opus eſt diſpenſatione habilem eum, reddente ad ſuſcipiendum. Et uſq; ad hanc veritatem intelligendum eſt ueridicũ illud dictum cuius modo meminimus. Quòd ſi pactum non mandetur executioni nõ incurritur in pœnas iuris. Si uerò ſub tali pacto collatio fiat nu.latenus hæſitari debet quin collatio nulla ſit, quod propterea tã aſſeuerãter affirmamus ꝙ uideo nõnullos de hoc deceptos. Et in primis aſſertio fuit S. Tho. in art. præceden. nam ob id conſultò expreſſit, ꝙ ſi aliquis det rem ſpiritualem pro aliquo temporali obſequio exhibito uel exhibẽdo, ſimonia eſt. Et ratio eſt manifeſta: nam illic eſt expreſſa emptio & venditio. Qui enim credito vendit, verè vendit. Adde, ꝙ collatio non dependet ex futuro contingenti ſed ſuppoſito pacto, protinus abſoluiè fit. Quare iam inde eſt ſimonia, quidquid poſtea ſubſequatur: videlicet ſiue pretium ſoluatur, ſiue ſecus. Aliàs nunquam ſub pollicitatione committi poſſet uſura: quod eſt falſum. Neque refert, pactum ſcripto & cum iuris ſolẽnitate fuerit celebratum, an ſolo uerbo inter duos abſq; arbitris: dummodo fidẽ tuã impignores, pollicens te datu: um pro prębenda: quandoquidem inde exoriretur ciuilis obligatio, quæ in alia materia firma eſſet & ualida: ſecus, ſi non interueniat talis obligatio: ſed aliqua ſpes fiat alicuius referendæ gratiæ de honeſtate. De ſimonia verò mentali obliget ne ad reſtitutionem. in reſponſione ſexti dicendum eſt. Interim ergo de reali dicere conſequitur, cui quomodoque ſit reſtitutio facienda. Et prius quidem de pretio; mox de præbenda aut re alia ſpiritualia ſuſcepta. Et quidem quando ante rei ſpiritualis collationem præcedens pactum diſſoluitur, etiam ſi pretium fuerit ſolutum, nullum eſt dubium, quin reſtitutio eidem ſit facienda, qui pretium largitus eſt: ſiquidem, ut modo dicebamus, ob illam ſimoniam nemo ſit reus pœnarum iuris. Confeſſio eſt Caietani in ſua Summa. At verò ſi ſimonia executioni mandata ſit, ſcilicet collatio tam pretij quàm præbendæ facta, tunc eſt dubium. Omnes enim in hoc conſentire videntur, etiam D. Tho. in ſolutione quarti: quòd reſtitutio pretij ſit facienda uel eccleſiæ, in qua ſimonia confecta eſt, aut pauperibus. Auguſ. enim, vt habetur c. Non ſanè. 14. q. 5. reſtitutionem malè acquiſitorum pauperibus adiudicat. cap. verò de hoc. & c. audiuimus. de ſimonia, eiuſmodi pretia ſimoniaca eccleſijs reſtitui iuſta legimus. Idemq; expreſsè Cæſar imperauit in Authentico de ſanctiſſimis epiſco. Attamen ſi res penitius inſpiciatur, diſtinguendum eſt. Etenim poſt cõdemnationem, extra controuerſiam faciẽdam eſſe conſtat reſtitutionẽ eccleſiæ uel pauperibus, aut quemadmodum Papa iuſſerit: quĩ & qui dedit, ob crimẽ, mulctatur ære, quod dedit: & recipit, dominum non acquirit. Veruntamen dum crimen nõ eſt delatum, ſed in foro conſcientiæ latet, perſuadere aliud mihi non poſſum, quam qđ reſtitutio pretij facienda ſit eidem, qui dedit Et ratio eſt, quod lex pœnalis, vt libro 1. diſputauimus, ante condemnationem reum non ligat, vt ipſe teneatur exequutorem eſſe ſui ſupplicij aut mulctæ Cum ergo ille præbendæ emptor ob crimen ueniat ſuo pretio mulctandus, ſit, vt ante cõdemnationem de crimine non amiſerit uel dominium vel poſſeſſionem, ut illic declarauimus: ac proinde cum dominium translatum non fuerit in recipientem, ſit, ut ſuo ſit domino redhibendum. Neque quidquam refert iurene diuino & naturali, an ſolo eccleſiaſtico impediatur tranſlatio dominij. Poſſet enim forſan im-

Omnis ſimõia realis ad reſtitutionẽ obligat ubi pretium ſolutum eſt.

Dubitã.

Quando ante rei ſpiritualis collationem pactũ precedẽs diſſoluitur reſtitutio accepti ꝓ eo ei facienda eſt qui ſoluit

Caieta.

Dubium.

S. Thom.

Auguſt.

Simoniacus poſt cõdemnationem, reſtituere debet eccleſiæ vel pauperibus, aliàs ei q dedit.

Ratio p̃ximæ aſſertionis.

præſentiarum quiſquam comminiſcitur: tranſlationẽ pretij non prohibitam diuino iure, aut naturali: nã licet Dñs noſter iuſſerit gratis ſpiritualia conferri: nihilominus quia præbenda res eſt æſtimabilis pecunia, quamquã uendere peccatum ſit, nihilominus iure naturali acquiritur pretij dñium pariter ut præbẽdæ: ſed quia eccleſia annullauit caſſauitq; tales contractus, ut patet iuribus ſuprà citatis, proclamantibus eſſe nullos, potuit ipſo facto pretiũ applicari pauperibus. Huiuſmodi autem commentum bifariam, vt reor, peccat. Primũ.n. arbitror iure diuino & naturali dominium pretij non tranſmitti. Nam cum Deus gratis dare iuſſerit pretium, pro re non uendibili datur: quidquid ſit de collatione præbendæ. Secundò, ẽt ſi talis annullatio contractus ex ſolo ſtatuto eccleſiæ ortum habuiſſet, nõ potuit eadem ſancta eccleſia ſimoniacum emptorem indicta cauſſa in pœnam adigere, quouſque eſſet de crimine cõdemnatus. Ex his ergo ſequitur, ꝙ qui tale pretium recipit, perinde atque uſurarius debet abſque vlla mora nullaq; expectata iudicis ſñia reſtituere illud tanquàm alienum, cuius dominiũ non habet dummodo cautionẽ capiat, ne poſteà cum fiſcus reſciuerit, cogatur iterato ſoluere: quamuis ille qui dedit, repetitio iure non permittitur, quandoquidem re cognita pretio mulctabitur.

De reſtitutione p̄bend.

De reſtõne autem præbendæ longè diuerſa eſt ratio: etenim ſi collatio facta eſt reſtitui immediatè priori poſſeſſori non poteſt: qm̃ dũ prælatus ſm ſuã æſtimationem Petro contulit, Paulo ſimpliciter abſtulit. Quare neuter eius dñs eſt, videlicet neq; Paulus quia illi fuit adempta: neq; Petrus, quia rõne ſimoniæ inidoneus factus eſt recipiendi. Quo circa paulo reſtitui aliter non poteſt, niſi reſignatione in arbitrio prælati facta, qui reddat: præuia tamen diſpenſatione ſuper irregularitate per ſimoniã cõtracta. Quamuis retecta Papæ ſimonia, qui ſolos ſimoniacos habiles reddere ualet, nihil obſtat quo minus Petro denuo prouideatur. Sed eſt aduertendum quòd quamuis ſimoniacus ſolo iure pontificio irregularis ſit atque inhabilis ad recipiẽdum ſacerdotiũ uel rem ſpũalem, atq; adeò eodẽ iure impediatur tranſlatio dñij, vt art. proximo apertius fiet: nihilominus ius illud cogit ut nulla expectata ſñia protinus reſignet præbendam: vt pote cuius non eſt legitimus poſſeſſor. De fructibus autem perceptis, in ſolutionibus 3. & 4. dicendum.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum multa D Thom. reſpondet. Primum, quod etſi qui ſacro ordine ſimoniacè initiatur, characterem propter ſacramenti efficaciam ſuſcipiat haud tamen ſacramentali gratia propter obicem ſimoniæ ſuffunditur. Secundo ſubdit, quod ab ordinis executione ſuſpenditur, ob id quod quaſi furto contra dñi uoluntatem characterem ſurripit Vbi id quod anteà diximus, recolendum eſt: nempè quod nõ ſolũ dare, verum & recipere ſpũale pretio, delictum ſit ſimoniæ. Tertiò addit, ſuſpenſionem ordinis eò protẽdi, vt non modò ſuſpenſis non liceat ordinis munere fungi, uerum neque alijs fas ſit eis in tali executione communicare, ſiue delictum publicum fuerit, ſiue occultum. Itaque dum quis pretio quantumuis occulto, hoc eſt nondum in ius foras delato, ſacerdotalem ordinẽ ſuſcipit, neq; celebrare põt, neq; alij, qui id ſciuerint, eius celebrationi intereſſe. Quartò, ſubiungit talem ſimoniacum repetere nõ poſſe pretiũ. Intelligo hoc aũt in publico foro, vt nuperrimè dicebam: nã priuatim ante condẽnationẽ arbitror eidem eſſe reſtituẽdum. Quintò denique concludit, quod ſimoniacus inde factus quod ordinem ſimoniacè contulit, aut præbendam uel dedit uel recepit, uel mediator fuit, ſi delictum ſit publicum, putà iudiciali foro, iure ſuſpenditur & quo ad ſe & quo ad alios: ſi uerò ſecretum, tũc duntaxat eſt ſuſpenſus quo ad ſe. Notanda ergo hic eſt dĩa, ꝙ in collatione beneficiorum, nec dans nec recipiẽs qñ delictum eſt occultum, eſt ſuſpenſus quo ad alios, ſed tñ quo ad ſe. In collatione autem ordinum licet conferens eadẽ liberetur lege .ſ. vt crimine occulto, non ſit ſuſpenſus niſi quo ad ſe. recipiens tamen ẽt ſi ſit occultum, utroq; modo eſt ſuſpenſus.

Panorm.

Sñia eſt antiqua, quã Panor. ſuper cap. tanta. de ſimonia. comprobat.

Ratio aſſerti.

Et arbitror eam eſſe rationem quod cum in ſuſcipiendo radix ipſa infecta fuerit, non ſolum ipſum ab executione uoluerunt iura arcere, verum & quoſcunque priuatim ad ſcien-

id ſcientes, quamuis crimen occultum eſſet, hoc eſt non in publicũ iudicium pertractum. Dator uerò ſi legitimè erat ordinatus, ſatis duxerunt, ut ipſe abſtineret, reliqui uerò non tenerentur eum euitare, niſi publicitus eſſet condemnatus. De iſtis ſuſpenſionibus extant iura in Extrauagan. Mart. ſupra citata, Sacro. quæ eſt in conci. Conſtantien. & in extrauagan. damnabile eiuſdem Marti. & Eugenij & in alia, Cum deteſtabile: Illa autẽ quæ de aliorum communicatione cum ſimoniacis hic recẽſentur, ad ſeculum D. Tho. referenda ſunt: nã poſtea ad conſulendũ timoratis conſcientijs decret. eſt in concilio Conſtant. ut nemo excommunicatum uitare teneatur, niſi nominatum, uel eum qui fuerit publicus clericorum percuſſor. Nec ſatis eſt, qđ ſit nominatus generali nomine criminis, puta ſimoniacus, aut hæreticus: ſed requiritur, q ſit de proprio nomine expreſſus. Alias non eſſet delicatis conſcientijs ſatis ſuccurſum. Quare cum omnis excommunicatio ſuſpenſionem ſecum afferat, fit, ut ẽt à ſuſpenſis antequam publica ſententia nominati ſint, poſſint legitimi ſubditi ſacramẽta ſuſcipere, etiam abſolutionis. Immo uerò ſubdito ſuum ius petente pareccius poteſt ſine culpa illi ſacramentum adminiſtrare: quia hoc totũ in fauorem ſubditi indultum eſt: dummodo tñ non celebret: id quod peccator citra immane ſacrilegij crimen facere non poteſt.

Martin. Eugen. Conci Cõſtantienſe

Ad ſecũdum. Ad ſecundum pari modo reſpondetur, quod ab epiſcopo ſimoniacè promoto non ſolùm propter pręceptum, uerum & propter eius excommunicationem nemo debet ordines ſuſcipere abſque diſpenſatione. Idque ut D. Thom. ait, caſu etiam quo ſubditus probare crimen non poſſit. Alias recipiens participaret cum illo in crimine. Hoc autem ſimili modo, quo proximè dicebamus uenit intelligendum: loquebatur. n. ſecundum leges ſui ſeculi. Iã quippe nunc niſi talis epiſcopus nominatim ſit excommunicatus, põt ſubditus iuxta dictũ decretum ab ipſo petere ſacramenta: ſi tamen ei ſit neceſſariũ. Neq; uerò epiſcopus tũc adminiſtrans delinquit. Secus, ſi ſua ſe ſpõte ingereret: ut ſi ſubdito non petente præcepto eum ad recipiendum urgeret: aut ſi extraneos ordinaret. Quare tunc ſubditus non tenetur ei parere. Ab epiſcopi autem communione, qui aliter quam per ſui promotionem ſimoniacus eſt, niſi crimen eſſet iuridicè publicatum, neque ſm iura antiqua ullus tenebatur abſtinere.

Ad tertium. Ad tertium reſpondetur, bifariam quemquam ueluti de uſurario & fure dictum eſt, ad reſtitutionem teneri. Vno modo ratione acceptionis: quando. ſ. peccauit accipiendo. Altero uerò, ratione rei acceptæ, quando uidelicet rem poſſidet, quæ non eſt ſua. Igitur dum quis ſciens & prudens, ſua ſponte uel ordines, uel ordinibus adiũctas præbendas ſuſcepit, tenetur tunc ratione acceptionis. Quapropter non ſolum ijs priuatur qui accepit, nempè ordinis executione & beneficio cũ perceptis fructibus, uerũ & alios quos fortè non percepit: potuiſſet tamen alius legitimè poſſeſſor percipere, reſtituere tenetur: qa omnium damna per iniuriam, dedit: deductis tamen expenſis cauſſa fructuum factis: etſi quos in eccleſiæ utilitatem legitimè, ut tenebatur, fecit. Quando uerò ſe neſciente neq; uolente per ſimoniam promotus eſt, tunc quidem ſolum tenetur ratione rei acceptæ: & ideo cum primũ reſciuerit, ab ordinis executione ſuſpenſus eſſe debet, ſed tñ eos tantum fructus reſtituere, quibus factus eſt ditior: haud tñ eos inſuper, quos ſuis uſibus bona fide inſumpſit. Si uerò ille qui pecuniam eius nomine obtulit, in fraudem id fecit atque actu, ut poſteà ipſe expoliaretur, tunc niſi ipſe conſenſerit, nullatenus expoliandus eſt.

Ad quartum. Mens S. Thom. Ad quartum reſpondet D. Tho quòd tam pecunia, uel poſſeſſio, hoc eſt prælato impenſa, quàm etiam fructus ſimoniacè percepti, ſunt eccleſiæ reſtituendi, etiam dum prẹlatus uel aliqđis collegij in ſimoniam, conſenſit. Si autem totum collegium fuerit eodem contractum infectum, tunc per facultatem prẹlati facienda eſt reſtitutio, uel alteri eccleſiæ, uel pauperibus. Et quidem id quod de fructibus aſſerit, ad uerbũ uerisſimum eſt ſecundum antiqua iura: tamen ſi iam nũc mos habet Romanus, ut Papæ obtingant ad ſuos ſuſtinendos apoſtolicos ſumptus. Quare cum illo fieri ſuper eos poteſt compoſitio, ab illoq; obtineri remiſſio. Quod autem de ſimoniæ pretio addit intelligendum arbitror eo modo quo ſupra a nobis ex-

expoſitum eſt: nempè poſtquam quis fuerit criminis condemnatus: nã dum res eſt occulta, exiſtimo ei qui dedit redhibẽdũ.

Ad quintum. *C. n. d. Lateran.* In ſolutione ad quintum, enarrat D. Tho. decretum Lateranenſis concilij ſub Innocentio III. quod proximè eius tempora celebratum eſt, referunturq; c. quĩ. de ſimonia. ubi qui ad religionis profeſſionem ſimoniacè ſunt recepti, niſi ſuſtentationis gratia (vt ſupra explicatum eſt) non quidem ſolennis uoti obligatione liberantur quia nequiuerant: ſed tamen de ſuo monaſterio repulſi ad perpetuam pœnitentiam in arctiori regula ſubeundam addicuntur. Quod autem ſubſequitur, nihil ad præſentia tempora attinet, ſed ad illos qui ante eiuſmodi decretum fuerant delinquentes qui ſcilicet tantum in alijs conuentibus eiuſdem ordinis commorari.

Ad ſextum. Sextum denique argumentum, quod impræſentiarum longe plus ambiguitatis affert, ad explorandam naturam mentalis ſimoniæ adhibitum eſt, obligetne ad reſtitutionem dum foras opere non prodit. Et quidem ſi qui præbendam recepit, nullũ re vera tribuit pretium, tunc collator, etſi pretium ex pacto ſperaſſet, ad nihil teneretur: vt de uſurario diximus. *Dubium.* Sed dubiũ eſt de illo qui præbendam ſuſcepit, ſi circa pactum credidit ſe eandem per ſimoniam recipere, videlicet uel quia collatorem ſpe pretij alectum arbitratur eadem cõtuliſſe: vel quia munera præmiſerat praua intentione, quæ etiam prælatus nihilo ſanior receperat: tunc in quam dubium eſt: neque parum moleſtum utrum teneatur reſignare præbendã: & pariter prælatus quidquid receperat reſtituere: nam ſi leges vſurarias conſulas, dum vſurarius mente cõcipit id quod ab altero ſibi ultra ſortẽ porrigitur, nõ gratis, ſed rõne mutui porrigi, ad reſtitutionem tenetur. Tamen in contrarium exiſtit tex. ut multis apparet, expreſſius in capit. mandato. quod vltimum eſt tituli de ſimonia. Vbi habetur, quòd quando ſic inter duos contingit, vt alter ab altero ſpirituale quidpiam, ſcilicet locum in monaſterio, alter verò, ſcilicet conuẽtus, temporale recepit, utrinque tamen corruptio affectu, videlicet quia uterque apud ſe credidit id ſibi ſimoniacè collatum, immo forte uterque eadem intentione largiebatur dummodo nullum exterius interuenerit pactum, nullaque expreſſio corruptæ mentis, neuter ad reſtitutionem, ut pleriq; rentur, obligatur, ſed ſatis utrique eſt per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori. Hoc ergo c. quatenus aliter ſentire videtur, quam de vſura definitum eſt, prægrande Doctoribus faceſſit negotium ad explicandum. *Hoſtienſ. ſolutio.* Vnde Hoſtien. ſuper eo. c. diſtinguens, ait, ea quæ per ſimoniam cõtra ius diuinum acquirũtur, neceſſaria eſſe quæ reſtituantur: quæ verò per ſimoniã de iure poſitiuo, hoc eſt malam, quia prohibitam, eſſe a reſtitutione libera. De quibus, inquit, Papa illic loquebatur. *Henric. Ganden.* Conſentit Henricus Gandẽſis quolib. 6. q. 26. inquiens in d. c. ſermonem haberi non de illo, qui pro ingreſſu religionis pecuniam contulerat, ſed de illis monachis, qui honorifica loca coemerant, puta Abbati propinqua. *Exploditur præterea ſententia.* Attamen ſi legitimum ſignificatũ introſpicias, locus in monaſterio per eũdẽ vſurpatur, quod eſt admiſſio ad religionem. Quare illic proculdubio de ſimonia contra ius diuinum initus eſt ſermo. Vnde ſtatim ſubtexitur mentio reſignationis ſpiritualium. *Panorm.* Quocirca Panormitan. illic credens nullum ſimoniæ mentalis genus ad reſtitutionẽ obligare, etiam ſi munus ſiniſtra intentione & detur & recipiatur, hoc diſcriminis inter vſuram & ſimoniam comminiſcitur, quòd in odium vſurariorum iuſta eſt reſtitutio vſuræ mentalis; ne ſcilicet illo palliamento crimen obtegeretur: non autem reſtitutio ſimoniæ. At verò maiorem ſanè deberet ſimonia inuidiam parere, quam vſura, utpote quæ virulentior eſt. *Solutio altera eiuſdẽ Panorm.* Addit ergo ſecũdò, quòd forſan d. c. eſt intelligendum, qñ principalis intentio non eſt ſimoniaca. Veruntamen neque hæc ualet ſolutio, quia in uſura, ut ſuo loco declarauimus, quacunque intentione recipiatur aliquid ultra ſortem pro uſu pecuniæ, eſt uſura. *Obiectio contra ſolutionem. Io. An.* Ioan. Andr. ſuper d. capit aliud minoris probabilitatis affert diſcrimen: nempè, quod in uſura ſola mens uſurarij eſt deprauata, exigentis aliquid ultra ſortem, non autem alterius ſoluentis, & ideo iubetur ei fieri reſtitutio. In ſimonia uerò utriuſque animus eſt corruptus. Nam tam emi quam uendi ſpirituale prohibetur; &

ideo cæteris paribus melior eſt conditio poſſidentis, vt vterque permittatur id poſſidere quod recepit. Præterquam, inquit, ꝙ per uſuram magis vulneratur charitas. Sed tamen quod hæc conficta interpretatio minus ſit ad rem accommoda, inde patet, ꝙ deprauata mens nemini debet ſuffragari. Quare multo minus ſimoniacus deberet dominium acquirere, quàm uſurarius. Nam alias etiam ſi pactum interueniſſet, deberet uterque dominium acquirere. Caieta. ergo longè alia uia procedit. Ait inquam, ſecus habere ſimoniam, quàm uſuram: nam uſuram inquit qui ſoluit, inuitus dat. Quare alter neutiquam dominium acquirit. In ſimonia uerò uterque dat ultroneus: nam cum præbēda ſuapte natura æſtimabilis, ut ei videtur, ſit pretio lubenter eam recipiens pretium ſoluit. quare niſi eccleſia prohiberet tranſlationem dominij, teneret utrinque datio: & quia citra pactum non impedit, vterque euadit dominus. Sed neque iſta ſolutio hærenti animo ſatisfacit: nam perinde ſimoniacus inuitus videtur cōferre pretium, atq; ille, qui accipit ad uſuras: ſiquidem mallet gratis accipere, vt iure diuino alter tenebatur conferre. Innumeræ denique ſunt expoſitiones aliæ huius textus, quod iudicium magnæ eius obſcuritatis eſt. Igitur ut rem q̃ maximè ego poſſum, perſpicuè explicare pergam, totum dubiū ex illo pēdet, quod ex præcedentibus huc repoſuimus enodandum: nempè, utrum reſtitutio tam pretij ſimoniaci: quam rei ſpiritualis, ſit de iure diuino & naturali? Et primum omnium hoc cōfeſſimum ſit, quod utrinque contra ius diuinum committitur ſimonia: ſcilicet tā ex parte ementis, quam ex parte uendentis. Qua ratione, vt ſuprà expoſuimus, ſimonia differt ab uſura, quoniam non ſolum uendens, verùm, & emens aduerſatur naturæ gratiæ ſpiritualium: ſcilicet quę gratis debent nō ſolum dari, ſed etiam tanquam Dei donū recipi. Secundò & hoc compertiſſimū eſt, quòd reſtitutio ex utraque parte in ſimonia hactenus eſt de iure diuino, quod in tali diuina prohibitione uendendi & emendi fundatur: ſed hoc eſt, quod apud neminem diſputatum reperio, cū ab omnibus huius capituli interpretibus examinari deberet, uidelicet, utrum iure diuino ſit impedita tranſlatio tam rei ſpiritualis pretio receptæ, quàm dñij eiuſdem pretij. Nam ſi iure diuino ſimoniacus inhabilis ſit ad recipiendum, tunc eccleſia nullatenus facere potuit, ut ſimoniacus mentalis, puta credens aliquid ſibi datum in pretium, dominium acquireret. Si autem tranſlatio eiuſdē dominij ſolo iure eccleſiaſtico eſt impedita, potuit quidem eccleſia illud impedire interueniēte pacto, permittere autem, vbi nullum intercederet. Et quidem Caie. hanc ſecundam uitam eſt ingreſſus. Arbitratur. n. quod etſi ſpiritualia iubeantur gratis dari & recipi, nihilominus ex natura ſua eſſe pretio æſtimabilia. Quare qui pretium ſua ſponte pro illis confert, licet peccet quidem contra diuinam prohibitionem: nihilominus dominium transfert, niſi ubi translationem eccleſia impediuerit. Et fateor in hoc modo planam fieri textus intelligentiam. Portò uerò ex altera parte ſuadere contendam, neſcio an perſuadere potero, translationem dominij, ſaltem pretij iure diuino impediri: nā de re ſpirituali empta non eſt tanta perſuaſio. Et quo a prohibitione ipſa diuina auſpicemur, Chriſtus dicens, Gratis accepiſtis: gratis date: omne ius ſublatum uoluit aliquid recipiendi pro ſpirituali. Si autem nullum reliquit ius recipiendi, fit ut pretium recipiens, nullatenus, Deo uetante, efficiatur dominus, ſanè cum niſi aliquo iure, nemo rei dominus conſtitui ualeat. Secundò: Qui mutuum dat, proptereà tenetur uſuras reſtituere, ꝙ gratis mutuare debet. Tenetur autem prælatus diuino iure diuino eodem pacto ſpiritualia conferre: ergo eodem inhabilis ſit, ut dominus fiat. Quòd ſi dixeris non ob id uſurarium teneri, ſed quia ſeorſum uſum pecuniæ uendit, qui nullius per ſe eſt pretij. Pariter arguitur de ſpirituali re, nam neq; hæc quidem, ut oēs fatentur, eſt pecunia æſtimabilis. Quòd ſi reſpondeas, ex natura ſua eſſe æſtimabilē, ſaltē ubi eſt fructiferum ſacerdotium: coarguitur nihilominus hęc non eſſe uendibilia. Nā dū quis pro aliquo magiſtratu adminiſtrando publicum ſuſcipit ſtipendium, ea lege ut gratis illum adminiſtret, ſi quid ultra pretij recipiat, non fit dñs, ſed ad reſtitutionem tenetur. Prælati

Refutatur interpretatio. Ioã. An. *Caieta. ſolutio.* *Ratio in Caieta.* *Sētentia auctoris.* *Caieta.* *Ratio prima in Caietan.* *Secunda.* *Tertia ratio.*

Pretium rei ſpiritualis iure diuino reſtituendam eſt.

autem eccleſiaſtici ſunt huiuſmodi: ergo ſi quis eorum pro collatione ſpiritualiū quidpiam recipiat, iure diuino reddere perſtringuntur: eo potiſſimum, ꝙ neque Papa, neque Antiſtitum ullus, dominus eſt ſpiritualium ſed merus diſpenſator rerum domini ſui: qui gratis id facere cunctis iuſſit. Quare nec tāquam domini nec tanquam diſpenſatores dominium pretij acquirunt. Accedit huc præterea urgens admodum, argumentum ꝙ ſi ſolo iure pōtificio prohibita eſſet translatio dominij in ſimonia, ſequeretur, quod ſi quis pro adminiſtratione ſacramentorum, præter ſacros ordines, repoſceret, verè perciperet dominium. Nam iure pontificio eiuſmodi trāſlatio ſolum legitur prohibita, vt ait in præſenti artic. D. Thom. in ordinum & beneficiorum collatione, & ingreſſu religionis: in quibus pro nullis habentur cōtractus, ut ſupra dictum eſt. Profectò ergo quàm maxima probabilitate pollet, vt in hoc etiam ſenſu iure diuino fuerit in ſimonia reſtitutio iuſſa id quod antiq; ſemper crediderūt: vt Henri. Gandenſis, quolib. 6. q. 26. & Armacha. li. 10 c. 23. quibus & quolib. 9. ar. 3. Adrianus adhæreſcit. Immo. & S. Tho. idem hic videtur ſentire: ſiquidem obligationem reſtituēdi in ſimonia non aliunde deducit, quàm ex uerbo Chriſti: Gratis accepiſtis, gratis date. Quāuis Caiet. hic in ſua Sum. uerb. ſimonia: & illic Sylue. 9. 2. Panorm. ſupra citatum ſequuti, contrarium cenſeant. Dixerim autem non tantam eſſe perſuaſionem de acquiſitione ſimoniaca rei ſpiritualis, ꝙ nulla ſit iure diuino: tum ꝙ licet dans pretiū peccet contra naturam gratiæ tamen dum id ſuadat ſponte, non videtur inhabilis ſubinde fieri ad recipiendum: tum præſertim, ꝙ ſi iure diuino nulla eſſet, nullatenus poſſet Papa ſuper eo diſpenſare, & tamen communis eſt omnium conſenſus, ꝙ ſi alicui ſimoniacè conferat beneficium, licet uterque peſſimè faciat: collatio tñ teneat, vt artic. proxi. diſputabitur. Tenendo ergo, vt q̄ longiſſimè certius cenſeo, iure diuino iuſſam eſſe in ſimonia reſtitutionem, reſtat ad allegatum capitulum reſpōdere: quod non eſt facile. Alijs ergo prætermiſſis ſolutionibus duæ ſunt quæ alicuius momenti haberi poſſunt. Vna, ꝙ etſi

Henric. Ganden. Armachanus. Adrian. S. Tho. Caieta. Sylueſt. Panorm.

qui tanquam pretium aliquid obtulit prælato, ſed tamen nullo expreſſo, pacto dominium in ipſum non tranſtulerit: tamen quia reſtitutio non illi facienda eſt, ſed eccleſiæ, potuit Pontifex illam eidem prælato indulgere, atque adeò ipſum è uinculo liberare. At uerò mihi nullatenus ſit probabile, poſſe eccleſiam condemnare quenquam ad pœnam ante condemnationem de crimine, & ideo neque illum, qui pretium dedit, priuare ſuo iure potuit, quandiu eius lateret crimen. Ob idq; probè ait Adrianus loco citato, quolib. 9. Papam nō poſſe reſtitutionē cuipiam remittere quæ facienda eſt parti, quæ dedit, ſed illam quę facienda eſt eccleſiæ: quamuis & hoc non prorſus improbabiliter poteſt ad textum applicari: nam illi monachi mētales ſimoniaci cum diſpenſationem peterent, delictum ſuum prodebant. Quocirca iam eccleſia poterat eos, qui dederāt eodem pretio mulctare, tribuereque eccleſiæ, atque adeo reſtitutionem ei remittere qui poſſidebat. Attamen ob id ſolutio hæc non omnino quadrat textui, ꝙ illic Papa nullum indulgentiæ beneficium apparet conferre: ſed prorſus id reſpondere quod eſt de iure. Alia ergo eſt ſolutio Adriani loco citato, quæ profectò attente perſpecta, ut meum fert iudicium, perplacebit. Ait ſiquidem illic Pontificem nullatenus decernere in ſimonia mentali nō eſſe neceſſariam reſignationem ſpiritualium aut tēporalium reſtitutionem: immo contrariū docet: ſed lectio quæ punctum & comma ineptè collocat, errorem generat. Vulgò nanque poſt narrationem caſus, reſpōſum in duo diuiditur: videlicet, vt poſt uerbū, extēdi, fiat rubrica, & inde quaſi noua clauſula ut legatur: Et ad reſignationem ſpiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto ſed affectu animi præcedente: in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pęnitētiam ſuo ſatisfacere creatori: eos pro ſimonia huiuſmodi non teneri. Ita vt hoc vltimum verbum referatur ad præcedentia: ſcilicet non teneri ad reſignationem temporalium & ſpiritualium. Quod profecto Papa non apparet ſenſiſſe, qui erat Gregorius Nonus. Nam Gregorius Primus, vt patet canone. Si quis neque. 1. q. 1. cōtrarium ſtatuiſſe videtur: ubi admonet quòd

Prima interpretatio præfati cap. Ratio in proximā ſolutionē.

Adrian.

Secunda ſolutio quam author probat.

Qualiter legendus citatus textus.

quòd qui fraudulento munuſculo eccleſiaſticam dignitatem acceperit, tenetur illam ſub pęna damnationis reſignare. Fraudulentum enim munuſculum, planè ſignificat illud, quòd fraudulenta mente abſq; pacto expreſſo ſupponitur: nam ubi conuẽtio interuenit, non eſt fraus, ſed aperta iniquitas. Igitur non eſt credibile Grego. nonum contrarium uoluiſſe docere. Igitur Vt rectè text. legatur præmittendus eſt caſus capituli. Quidam enim dato praua intentione pretio abſq; pacto recepti ſunt ad religionem: & forſan dederant monaſterio aliquam præbendam, & inſuper aliquod temporale. Poſtmodum uerò compuncti Romam miſerunt ut cum illis fieret diſpenſatio. Papa uerę miſit mandatũ, ut eadem fieret. Sed tamen dubitauit poſteà eius Abbas de extenſione mandati q̃tum ad duo; nempè utrum extenderetur facultas uſque ad abbates: ut ipſe poſſet cũ illis diſpenſare: item utrum extenderetur etiam ad diſpenſandum ſuper reſignationibus, ne ex alterutra parte fierent, ut ſcilicet conuentus reſignare non teneretur, ſed omnia poſſet retinere, quæ monachi contulerant. Reſpondet ergo ad utrunque Pontifex affirmatiuè, dicens: Mandato noſtro recepto, ut cum monachis: qui per ſimoniam dato aliquo (ſcilicet munere tam temporali, quam ſpirituali) locum in monaſterio ſunt adepti ſecundum conſtitutionem generalis concilij (videlicet Conſtantienſis: ut habetur cap. quoniam. paulò antè in eod. tit. relato & infra.) Sequitur reſponſio: Conſultationi tuæ breuiter reſpondentes, dicimus, mandatum apoſtolicum (id eſt facultatem diſpenſandi) ad abbates extendi (ut ſcilicet ipſi ualeant diſpẽſare) & ad reſignationem ſpiritualium, & temporalium. Itaque uerbum: Extẽdi fertur. in hoc quod ſequitur: ſed interlita rubrica rem obſcurauit peruertitq; ſubinde lectionem, ut intelligeretur non teneri ad reſignationes. Debes ergo ſic legere: Extendi ad abbates ut ipſi poſſint diſpenſare extendique ad reſignationes tam temporalium, quàm ſpiritualium ſi modò nullum interuenit pactum: nempè ut abbas poſſit diſpenſare: ne reſignatio tam temporalium quam ſpiritualium, quæ alias neceſſaria erat non fiat. Addit uerò: quæ vtrinque taliter acquiruntur: ut pote quod diſpenſetur ne uel monaſterium reſtituat quæ perceperat neque uerò monachi inde abire cogantur, id quod alio qui iuxta tenorem dicti concilij facere tenebantur & tranſire ad aliud monaſterium. Ait ergo Papa, quòd in illo caſu, id eſt, facta diſpenſatione delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori: Verbum ergo, Solam, non excludit quin ex natura ſimoniæ facienda eſſet tã reſignatio ſpiritualium, quàm reſtitutio temporalium. Immo cum dicat mandatum diſpenſandi, ad id extendi palam, docet ſuper his diſpenſationem fuiſſe neceſſariam: ſed excludit illa quæ in dicto concilio iubentur. ſcilicet ne exeant monachi à monaſterio, ſed maneant in ſuo loco cum ſola pœnitentia.

Obiectio. Profectò apud me perquam abunde, uidetur reſponſio hæc capituli uim explicare: atque adeò cum communis opinio, quod ſimonia mentalis non obliget ad reſtitutionem in eodem ſolo cap. fundetur non eſt cur ei adhibeatur fides.

Ex San. Thom. At Sanctus Thom. eſt cui reſpondendum ſupereſt, quippe qui in præſenti ſolutione ait ſufficere ſimoniaco mentali de mala intentione pœnitere.

Solutio. Cui igitur reſpondetur non loqui de ſimonia mentali ut communis opinio intelligit dictum capit. mandato. aliàs cum inter pontificia decreta iam tunc extaret, ipſum citaſſe. Sed uocat ſimoniacum mentalem eum qui intendit prætio dare aut accipere rem ſpiritualem tamen uerè non dat. Colligamus ergo id quod ſentimus, ſi prælatus aliquid pro collatione rei ſpiritualis receperit, etiam ſine pacto, credens illud in pretium ſibi dari, profectò non magis dominium quam uſurarius acquirit: atque adeò reſtituere tenetur eidem qui dedit: ſi tamen poſteà reſciuerit id non ſibi datum in pretium retinere poteſt. Atqui ſi quando confert beneficium, ſcit in pretium ſibi munera eſſe impenſa, non tenet collatio. Si autem quando contulit, non credebat ſibi dari in pretium collatio ex parte ſua tenet: ſed tamen ſi poſteà ſciuerit ceu prætium ſibi data, reſtituere tenetur: & collatio conſtat ob inhabilitatem ementis fuiſſe inualida. Et pro-

fecto quouſque me vel eccleſiá, vel ſapientes aliud docuerint, egomet mihi aliud perſuadere nequeo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſummus Pontifex poſſit ſuper pœnis ſimoniæ diſpenſare.

POſtremo deniq; quærit, vtrũ pœnæ ſimoniæ ſint per põtifices diſpēſabiles? Et arguitur negatiuè: Quidquid Papa põt in tota familia Chriſtiana, põt antiſtitum quicunq; in ſua diœceſi: nullus aũt ipſorũ diſpenſare ſuper eiuſmodi pœnis valet: ergo neq; Papa. Secundò: Vna potiſſimaq; pœna vt art. proximo dicebamus, eſt ſpiritualium reſignatio, temporaliũq; reſtitutio. Super hoc autem diſpenſare nullus vñ mortalium poſſe cum eiuſmodi reſtitutio iure appareat diuino imperata Accedit tertiò: Quòd ſi talis eſſet in Papa facultas, inde peruius pateret aditus ad ſimoniarũ barathrum: nam & Papa ſecum ipſe diſpenſaret, vt dum vellet, ſacerdotia venditaret: quorũ nihilominus collationes tenerent. In contrarium eſt tex. in c. mandato, proximè, expoſitum, de ſimonia, vbi Papa facultatem indulnt diſpenſandi ſuper ſimoniã. Id quod celeberrimo uſu cõfirmatur.

Primum nega. *Secundũ* *Tertium*

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Vna: Pœnæ vitio ſimoniæ decretæ, ſunt numero quatuor aut quinque. Prima, ſi verè pœna dici poteſt, eſt ſpiritualium reſignatio, tẽporaliumque reſtitutio. Hoc patet c. ſupra citatis, ſi quis epiſcopus. & c. presbyterum. 1. q. 1. & c. de hoc. & cap. audiuimus. de ſimonia. Et in extrauagantibus Martini, Eugenij, & Paul. 2. cum deteſtabile. quibus contractus ſimoniacus habetur vt nullus: ſiue declaratio ea ſit diuini iuris, vt arbitror, ſiue eccleſiaſtica ſanctio. Vbi autem contractus eſt, nullus inde protinus reſtõnis uinculũ exurgit. Quare nõ proprie cẽſenda eſt pęna, ſed naturalis obligatio, ut quiſque alienum relinquat. Quamobrẽ nulla eſt, (ut ſupra diximus) expectanda ſententia. Secunda pœna, eſt Papalis excommunicatio: ut eiſdem Extrauagantibus patet: & can. reperiuntur. 1. q. 1. quæ quidem (vt lib. 1. expoſitum reliquimus) ipſo facto incurritur per ſententiam ipſam iuris, eiuſdemque admonitionem. Tertia eſt ſuſpenſio ab ordinum functione qui per ſimoniam recipiuntur: ut patet eod. c. ſi quis epiſcopus. & reperiuntur, & in eiſdem Extrauagantibus Martini & Eugenij. Atqui excommunicationis pœna communis eſt etiam mediatoribus: vt inibi patet. Itaque illi qui ſuo negotio cauſſam præbent, ut alij ſimoniacè contrahant, ſunt ipſo facto excõmunicati. Quin verò & quotquot certa ſcientia teſtes eſſent ſimoniæ, iure antiquo tenebãtur ſub anathematis pœna reuelare: neque antequam reuelarent abſolui poterant: ut in Extrauagã. Martini, legitur. Sed tamen, ut in uerb. ſimonia. §. 19. Syluest. admonuit, de illis tantum intelligebatur, qui præſentes eſſent in Curia Romana. Immo uerò neque illo modo temperata lex uim nunc, inquit, habet ullam; quoniam eſt per uſum iam abrogata Pœna autem irregularitatis non eſt ſub hoc termino iure expreſſa, neque in Extrauaganti, cum deteſtabile. ubi omnes pœnæ cenſentur, exprimitur. Nihilominus ſuſpẽſio ab officio illius qui ordines ſimoniacè ſuſcepit, aut contulit, quodam genus irregularitatis eſt. Præterea cum ſimoniaci omnes ſint excommunicati, ſi poſteà celebrent, tunc lege communi excommunicationis manent irregulares. Immo uerò quamuis non celebrent, quandiu excommunicati ſunt, nequeunt ad alios ordines promoueri: quæ eſt alia irregularitas. Quare D. Thom. art. 6. in reſponſione ſeptimi, maximam diſpẽſationem quæ cum ſimoniaco fieri poteſt, arbitratur, ut in eadem eccleſia maiores ordines conſequatur: ubi denotat ſimoniacos eſſe irregulares, Poſtrema denique pœna eſt infamiæ, ut habetur 15. q. 3. can. Sanè & de accuſationibus. ca. inquiſitiones. Poſterior concluſio: Cum eo qui ſimoniæ labe infectus eſt, ſummus Pontifex, idemque ſolus diſpenſare ualet. Prior pars inde patet, quòd cum pleniſſimam habeat poteſtatem remittendi peccata, fit, ut eorum quaſcunque pœnas ualeat pro cauſſa remittere: alias Chriſtiana familia remedio eſſet orbata. Accedit, quòd pœnæ quæ verè ſunt pœnæ, uidelicet una excepta reſtitutione omnes ſunt eccleſiaſtico iure decretæ: in quòd ipſe

Prima concluſio *Probatio* *Iure antiquo quotquot certa ſciẽtia teſtes eſſent ſimoniæ tenebãturſub anathematis pœna reuelare.* *Syluest.* *Poſtrema conc.*

ipſe pleniſſima fungitur poteſtate. Poſterior uerò concluſionis pars non eſt uſque adeò certa, immo D. Thom. loco proximè citato, artic. 6. diſtinct. 6. ſecus cenſet. Ait quippe ſolum Papam cum eo, qui ſcienter eſt ſimoniacè beneficiatus, diſpẽſare poſſe: in reliquis uerò caſibus poſſe etiam epiſcopum: Quin uerò ordinaria poteſtate epiſcopus ualet á quouis commiſſo crimine abſoluere: niſi Papa id ſibi reſeruans eius coerceret poteſtatem. Quo circa ut communis habet Doctorum ſententia, quo Sylueſter refert uerb. diſpenſatio. §. 14. contra canonem Papæ aut concilij epiſcopus diſpenſare non poteſt. Cùm ergo ſimoniacæ pœnæ omnes ſint conciliorum aut ſummorum Pontificũ decretis conſtitutæ, uſus iam habet, ut ſolus Papa uel concilium diſpenſet, ſaltem in ſimonia ordinis aut collati beneficij ſcienter acquiſiti, non eſt dubium quin ſoli Papæ hoc ſit reſeruatum: ut habetur in Extrauag. cum deteſtabile. Pauli. 2. &

Ratio cõcluſionis.

idem arbitrandum eſt de ingreſſu religionis: ut patet in d. cap. Mandato. ubi conſtat ad ſolum Papam de hac re fuiſſe recurſum, & Martinus V. in ſua Extrauag. etiam receptionem monaſterij ſimoniacam anathematis mucrone iugulat: cuius ideo abſolutio ad ſolum attinet Papam.

Excõicatio omnis ſimoniacæ, Papæ reſeruatur iure nouo.

Sin uerò in ſuſceptione aut miniſtratione aliorum ſacramentorum quidpiam ſimoniacè aut detur aut recipiatur, Sanct. Thom. poſſe cenſet epiſcopum diſpenſare. Attamen recentior Extrauagans, cum deteſtabile, omnem prorſum ſimoniam ferit excommunicatione ſibi ſoli reſeruata. Ait enim, qui quomodolibet dando uel recipiendo ſimoniam commiſerit, aut quod illa fiat, mediatores extiterint, ſeu procurauerint, ſententiam excommunicationis incurrant á qua niſi a Romano Põtifice abſolui non poſſint, niſi in articulo mortis. Cum ergo ait quomodolibet, nullius prorſus ſimoniaci conſcientiam pacare auderem antequam ſummum Pontificem uel eius uicarium adiuerit.

Quatuor gradus diſpenſationis ſuper ſimonia.

Sunt autem diſpenſationis gradus, ſuper ſimonia quondam conſueti, numero quatuor: quos Diuus Thomas eodem articulo ſexto. recenſet. Erat enim parua diſpenſatio magnaque, maior, & maxima: Parua quidem, ut ad laicorum communionem ſimoniacus admitteretur: Magna, ut poſt pœnitentiam in alia eccleſia in ſuo ordine remaneret. Maior uerò, ut remaneret, in eadem eccleſia, ſed in minoribus ordinibus: Sed maxima, ut in eadẽ etiam permaneret, atque ad maiores ordines poſſet promoueri: nuſquam tamen uſque ad præfecturæ dignitatem. Hæc. n. olim nunquam concedebatur. Quin uerò, ut illic ait idem ſanctus doctor nullum de diſpenſatione uerbum audiebatur, prius quam tum temporalium, tum etiam ſpiritualium reſtitutio fieret. Nunc uerò temporis ſuper his omnibus facilè diſpenſatur.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur: Quidquid epiſcopi ordinario iure poſſunt, Papa nihilominus meritò huiuſmodi diſpenſationes & abſolutiones ad ſeipſum in odium ſimoniæ aduocauit: ne ſi diœceſani eadem omnes poteſtate fungerentur, hiatus ſimoniæ propter diſpenſandi facultatem patentior fieret.

Ad ſecũdum ar.

Ad ſecundum reſpondetur, diſpenſationem ſuper ſimonia bifariam conſiderari poſſe. Vno modo poſt factum: Altero uerò ut fiat. Et quidem poſt factum nullatenus controuertitur quin poſſit Papa ſuper omnibus pœnis diſpenſare, ſimoniacumque in priſtinum reſtituere honorem & locum. Atque adeo non ſolum de fructibus uerum & de pretio ſimoniaco arbitratu ſuo diſponere. Nam poſtquam crimen in ſuum eſt forum delatum, reſtitutio non eſt ei facienda, qui dedit, ſed cui Papa conſtituerit. Poſteriori autem modo neutiquam ſic Papa diſpenſare poteſt, ut quis rem ſpiritualem pretio emat, quin talis emptio & uenditio ſacrilegium ſit & immanè ſcelus: quandoquidẽ iure ſit diuino & naturali interdicta: ſiue cum alio, ſiue ſecum diſpenſare auſit. Immo quotieſcunque ſpiritualia pretio uenderet, tam ipſe quàm emens eodem complicaretur ſimoniæ execrabili uitio. Poteſt tamen diſpenſare ſuper excommunicatione & infamia, atque alijs eccleſiaſticis pœnis: ut ſcilicet citra earum reatũ poſſit contractus ſimoniacus celebrari. At uerò de reſtitutione dubium reſtat, utrum

Dubium.

Digitized by Google

vtrum ſcilicet ſi vel ipſo uel alio pretiū recipiente ſpirituale cōferret, eatenus diſpenſatio ualeret, ut collatio teneret, & pretium maneret à reſtitutione liberum. Et re uera neſcio an antiqui patres id confiterentur. *Solutio.* Nam S. Thom. non aliter diſpēſationem admittit quàm præmiſſa reſignatione ſpiritualium, temporaliumque reſtitutione. Quamuis dici poſſet non eſſe locutum niſi de ligitima diſpenſatione. Dicendum ergo, quòd ſi ea ſentētia uera ſit, quod iure diuino ſit ſimoniacus inhabilis ad recipiendum præbendā, non eſt in Pōtificis facultate illam collationē efficere ualidam. Et ideo qui antecedens crediderit, eum neceſſe eſt id quod ſequitur cōfiteri. Et fateor quòd niſi cōmunis opinio reclamaret, ſic dicerem. Nihilominus admittamus, ut ſuprà hæſitantes inſinuauimus collationem illam pretio emptam, atque adeo iniquam, nō uſque adeo iure diuino impediri, quin teneat: eſſet tamen inſigniter iniquus, ut abſit impietas uerb. Pōtifex ille q̃ tale patraret ſcelus, Quòd ſi uenderet, ambigere nequeo quin pretium ſemper reſtituere teneretur: quando quidem (ut ſæpenumero dictum eſt) illius trāslatio dominij, iure diuino eſt nulla. *Ad tertium.* Hinc ergo gradus fit ad ſolutionē tertij. *Hæſitatio* Concedendum enim eſt huiuſmodi facultatem diſpenſandi, ut ſacerdotiorum collatio ſimoniaca firma ſit, ſuapte natura præcipitiū eſſe ad ſimoniacum barathrū. Eſt tamen hoc Deo fidendum, quòd nunquam, uel quàm rariſſimè in tam abſurdū ſacrilegium ſuum uicarium collabi permittet. *Solutio Caieta.* Vtrum uerò eo ipſo quod Papa ſecum diſpenſet ut ſacerdotium uendat, pariter cum emptore diſpenſet, ut percipiat, non dico quantum ad culpam, quia non poteſt, ſed ut uerus ſit poſſeſſor? Iam, q.5. affirmatiuum cum Palud. contra Adrian. reſponſum reliquimus. *Ratio Caietan.* Caiet. uerò hic eidem ſententiæ prius refragatur, licet poſtea uideatur ſuffragari. Nam re uera ratio quam contra potiſſimum obmolitur, non eſt p̄cipui momenti. Arguit.n. quòd cum illa Papæ uenditio non ſit expreſſa diſpenſatio, nō eſt præſumenda niſi recta id ratio perſuadeat, quæ quidē potius ſuadeat oppoſitum, quoniam ex tali præſumptione fieret conſequens, ut omnes paſſim audirent Pontificem ad emendum ſacerdotia: quo nihil eſſe perniciosus poteſt. Quare etſi iniquitas ſit, inquit, in Papa, uendere: peior tamen eſſet, ſi uendens præſumeretur diſpenſare: quia peccatum duplaret. *Solutio.* Reſpondetur autem rationem rectam potius ſuadere, quòd eadē ſemper præſumatur diſpēſatio: quoniā ſi ſine diſpenſatione præſumpta uenderet, peius ei duplaretur facinus. Nam enim tātum ſacerdotium uendere attentaret, uerum & iniquiorem adhiberet fraudē, ſcilicet quòd pretium recipiens nihil conferret: ſiquidem niſi emptorem ab excommunicatione immunem redderet, & habilem cōſtitueret, collatio nō teneret. Neq; iſto modo patentior fit aditus ad ſymoniam: tum quòd ſi diſpenſatio ipſo facto non præſumeretur, qui iniquus Pontifex eſſe uellet, tam facilè uenderet, unaque expreſsè diſpenſaret, quam ſine diſpenſatione uenderet. Tum præcipuè, quòd etſi tanta inſit in Papa facultas: tamen cùm eius uſus tam ſit deteſtandus, non eſt de ipſo tam malè timendum, ut per talem occaſionem fiat ad ipſum, ut ſacerdotia uendat, ſacerdotum concurſus.

Finis libri Noni.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Liber Decimus De Juſtitia & Jure.

PROOEMIVM.

Librum decimum, qui huius noſtri deſtinati operis concluſio eſt, de Epiſcoporum ordine, deque eorum potiſſimum in ſuis diœceſibus reſidentia polliciti ſumus. Nam poſtquam in ſeptem prioribus in cunctas iuſtitiæ muneſtitæq; ſpecies, quæ illi generi directè ſubſtant, abſoluimus, in tribus ſubſequentibus, religionis materiam eidem iuſtitiæ annexam, ſubtexere tulit animus. Sic enim arbitrati ſumus totum negotium de iuſtitia & iure, quem titulum eidem operi inſcripſimus, pro virili noſtra ad iuſtum pertractare. Non ergo, tum vtilius ac pulchrius, tum etiam ad rem accommodatius colophonem operi adhibere duximus, quam ſi extremam manum ad Antiſtitum dignitatem & functionem admouerimus: in quibus ſacroſanctum iuſtitiæ columen ſuper omnes qui Chriſtiana cenſentur religione eminentiſſimè promicare, condecet. In quinque ergo membra & quæſtiones præſentem librum diſpertiti ſumus. In quarum prima dignitas inſtitutumque epiſcoporum quale ſit, quoque iure inſtitutum, elucidatur. In ſecunda de epiſcopali prouincia adeunda diſſeritur. In tertia eorum reſidentia. In quarta de ratione & modo quo tenentur eccleſiaſticos prouentus diſpendere ac diſpenſare. Ad demum in quinta de officio diuino, cuius ſolutione clerici eoſdem promerentur fructus. *Argumentum libri* *Partitio libri.*

QVAESTIO PRIMA, DE EPISCOPALI inſtituto & iure, quo inſtitutum eſt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm epiſcopalis dignitas fuerit in eccleſia ſuper ſacerdotalem neceſſaria.

Primum argu. INITIVM ergo diſputationis noſtræ inde nobis aucupādum, eſt, ut rōnem epiſcopalis culminis perpēdamus. Apparet nanque præter ſacerdotalē dignitatem neutiquam fuiſſe epiſcopalem eccleſiæ neceſſariā. Dignitas.n. facultasq; miniſtrorū ex eorū functione perpēditur. Functio aūt ſacerdotalis eſt ſacroſancti corporis Chriſti conſecratio ac diſpēſatio, quo null⁹ ſacer actus eſſe pōt maior. Secundò, Si ad figurā id referre lubet, ſacerdos effigiē Chriſti in eccleſia gerit, quatenus ſe pro nobis in ara crucis obtulit: Chriſto autē in eccleſia nemo altior excogitari poteſt, utpote qui caput eius eſt: atq; adeo neq; repræſentatio eſſe pōt ſublimior: ergo nulla eſt præſtantior ſacerdotali poteſtas. Tertiò: ut ad qōnis titulum alludamus, & ſi gradus ille ſuperior poſſibilis eſſet, nō erat neceſſarius: ſiquidem per ſingulos ſacerdotes oīa poſſent *Secundū* *Tertium*

2.S.ſſ.3

ſent

Digitized by Google

ſent eccleſiaſtica munera adminiſtrari: ad quos perinde expeditior foret acceſſus, cū quicunq; parœciani ad ſuum Plebanum facillimè accurrent, qui ſuas cauſſas definiret. In contrarium aūt eſt traditio Dioniſii Apoſtolorum ſeculo ſcribentis: qui 5. cap. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ; Pōtificalē dignitatē ſacerdotali pfert: dicens ſacerdotū eē populū purgare, & illuminare: pōtificū verò hęc ipſa & ſupra hęc, ipſū pficere.

Diony.

In ingreſſu ſtatim pſentis tractatus proponendus ob oculos & pontificū gradus, inſtitutūq; adeò & functio. Quod quidē, ut de noīe primū expendamus, ab Hieron. Grecæ petito in epiſtola ad Euagriū, quæ refertur 93. can. legimus epiſcopos ſuperintendentes appellari. Ἐπισκοπεῖν namq; idem eſt, quod ſuperintendere. Idemq; ait Augu. ſuper epiſtolā ad Tim & refertur. 8. q. 1. can. qui epiſcopatū. Quanquam & uis verbi Græci, uehementiam attentionēq; mentis explicat: ut idem ſit quod inſpicere, & tota mentis acie atq; animi ſolertia aduigilare: ut epiſcopum eſſe idem ſit qđ in perpetua ſecula perſiſtere, indefeſſeque ſuo gregi inuigilare ac pſpicere. Quocirca ut ad reſidentiæ obligationē iam hinc oculos intēdere ordiamur, nemo ſeſe īterpretamento Hierony. & Auguſt. ſeducat: uidelicet arbitratus propterea epiſcopum ſuperintendentem appellari, ꝙ cum ſacerdotes ſimpliciter dicantur intendentes, ſatis ſit epiſcopo ſuper ipſos, hoc eſt eorum tm̄ mores intendere, gregemq; reliquum eis concredere: eſſet quippe hęc nocentiſſima fallacia. Non.n. hoc tm̄ illud, Super, ſignificat: ſed perſpectiorem curam uigilātioremq; ſolertiam, quam nō ſolum ſacerdotibus, uerum & toti gregi debent, quæ longè maior eſt, q̄ illa quam ſimplices habere debent Plebani. Qūo.n. aliter ueritatem uerbum Chriſti contineret, quo optimum paſtorem inde commendat ꝙ de facie & uoce, tum ſuas cognoſcat oues, tum etiā viciſſim cognoſcatur ab ipſis? De nomine ergo proprium natiuumque epiſcopi officium & munus deprehenditur. Eſt enim nihil aliud quàm paſtor: hanc enim metaphoram & analogiam Chriſtus toto euangelio cōſultiſſimè obſeruauit. Quin verò re perſpecta non quidem ſolum metaphora, ſed proprietas forſan eſt: nam mētis eruditio morumq; inſtitutio uerè pabulum animi eſt. Cum multi ergo eſſent alij præfectorum ſubditorumq; ordines neq; regem ſe neq; ducem, quod poterat neq; prætorem, neq; cōſulem, ſed paſtor quod veriſſimè exiſtebat cenſeri uoluit: uidelicet qui rem de cœlo & nomen detulit. Etenim cum illic meridies ſit ubi ſanctæ mentis ineffabili otio recubantes diuinitatis paſtu perfruuntur quem vtique meridiē oſtendi ſibi ſponſa inter Cantica efflagitabat, quaſi paſtor ſe Deus ipſe relictis illic reliquis 99. ouibus, centeſimam quæ perierat quæſitum ad nos deſcendiſſe profitetur. Quare ut paſtor fuerat venturus decantatus: Iſaiæ 40. Sicut paſtor gregem ſuū paſcet. Ob idq; primū eius natiuitatis nuncium ad uigilantes paſtores ſuper gregem ſuū Angeli detulerunt. Ac ſubinde paſtori ſe optimo ſolenter aſſimulauit, qui etiā animam pro ſuo grege ponere non dubitaret. In eadē igitur perſiſtens rei figura, nō in aliam dignitatem uicarium ſibi ſubſtituit, q̄ ut eſſet ſuarū ouium paſtor. Paſce.n. inquit, oues meas, quo vtiq; verbo epiſcopale munus ſignificātiſſimè expreſſum eſt. Non ob id modo qđ tum cuncta beneficia quæ Antiſtites ſuis populis debent, tum & damna quæ illis aut per auaritiā, aut p ſocordiam, aut per crudelitatē eis dant, cum illis quæ in paſtoribus & opilionibus inſunt genuinā habent ſimilitudinē, ut ſubſequens ſermo latiſſimus luculentius declarabit, uerū quod paſtorale otiū præ cunctis reipublicæ exercitijs pacem ac tranquilitatem ſupremā: quā Chriſtus mundū docere inſtituerat, penitiſſimè refert: Regum.n. & ducū nomina licet magiſtratus deſignent ſuopte munere iuſtos, adeò ut Homerus Regē paſtorem ēt eſſe adſtrūxerit: tñ non poſſunt non ſæpe bellis perturbari. Si aūt conſulem dicas aut aliud iudicum genus, neceſſe illos eſt litibus obrui: Paſtoris uerò munus ab omni eſt tumultu longiſſimè alienum, ouium innocētia, taciturnitate, & ſimplicitate dulciſſimū, ac ſubinde præ ſe ferens tum ſilentium illud quo ſuam Chriſtus familiam uoluit à terrenis abſtractam cœleſtium negotio uacare: tum & ſynceram & ſilentiſſimam obedientiam quam ſine vlla reſponſatione oues ſuas Chriſtus voluit ſuis adminiſtris

Hiero.

Quid uocabulum epiſcop' Latine ſonet.

Auguſt.

Epiſcopi munus idē qđ paſtoris.

Paſtoris nomen multò rectius cæteris functionem epiſcopi exprimit.

Home. 1. iliad.

niſtris exhibere. Igitur ne præter ſcopum procedentes, conſueti moris noſtris obliuiſcamur, ad quæſtionem vnica affirmatiua cõcluſione rñdetur. Neceſſariũ fuit ex ſacerdotibus epiſcopos inſtitui, q̃ dignitate, auctoritate, & functione cæteris præeminerent. Probatur. Duæ ſunt natiuę ſacerdotali dignitati facultates. Altera ſ prima & præcipua conficiendi miniſtrãdiq; corpus & ſanguinem Chriſti, quo tota eccleſiaſtica religio refertur. Altera uerò eidem ſubſeruiens ad præparandum adaptãdũq; populum, ut pro rei dignitate ſacroſanctam illam ſynaxim ſuſcipiant: videlicet ad purgãdum ipſum à peccatis doctrinaq; illuminandum, atq; adeo gubernandum. Et quidem quantum ad primum, ſacerdos eo ipſo quod ſacro illo ordine initiatus eſt, à nullo amplius dependet, ſed charactere ipſo Chriſti ad id muneris pleniſſimè pollet ut quotieſcunque cõſecrare tentauerit, uerè ſacrum cõficiat: ad qđ igitur nullo opus hẽt ſuperiori. Sed quantum ad ẽm decentiſſimum fuit, iuriq; naturali conſonantiſſimum, ut inter ſacerdotes vnus in tota eſſet diœceſi qui totã gubernaret, atq; adeo à quo ſacerdotalis iuriſdictio dependeret: ne uidelicet presbyteri quoſcunq; obuios à peccatis abſoluere temerè poſſent, quod ad facultatem p̃parandi populum attinet, niſi iuriſdictione ab epiſcopo inter ipſos diſpertita. Eſt ergo epiſcopus, licet non in conſecratione corporis & ſanguinis, tamen in iuriſdictione ſacerdotibus ſuperior. Quod autem hoc fuerit rationi naturali germanum, patet. Primum ſi ſupra cœleſtia ſuſcipias, inter beatas illas mentes ordines ſunt hierarchiæque diſtinctę: nẽpè ut inferiores per ſuperiores illuminentur. Inter quas ideo ſunt angeli & archangeli, & principat⁹, &c. Rurſus & corporalia De⁹, qui prima eſt omnium cauſa, per ſublimes cœlorum orbes & aſtra res ſublunares gignit & procreat. Et in ciuilibus politijs neceſſarij etiam ſunt magiſtratuum ordines: ut uidelicet plebs iudicibus: iudices autem principibus ac regibus ſubdantur. Sed ecce radicem unde huiuſmodi ratio ortum ducit. Ad populi gubernationem permagna neceſſaria eſt tũ prudentia & ſapientia, tum etiam morũ probitas: atque adeo auctoritas cogendi errantes in uiam. Hæc autem tantæ ſacerdotum multitudini ſuppetere non poſſunt, neceſſe ergo fuit tum populo tum etiam ipſi clero epiſcopum præficere, qui eis eſſet ſicut ſol ad illuminandum, & ſicut norma ad regendum. Hinc ergo perpende, quantum ſit dignitatis ac ſanctitatis culmen epiſcopo neceſſarium. Sed de hoc alius nos locus inferius expectat. Quod ſi peculiare præterea exemplum ab antiqua lege petere lubet, eoſdem illuc gradus diſtinctos inſpicies. Nã cum tota tribus Leuitica, ut Magiſter Sententiarum in 4. diſtinctio. 24. adnotauit, diuino eſſet culti mancipata, ſoli tamen Aaron & filij eius erant ſacerdotes; neq; uerò omnes pares, ſed pater erat Pontifex, cui tantum licebat ſemel introire in ſancta: filij autem eius ſimplices ſacerdotes. Quare alijs ornamentis indutus erat Aaron (ſicut modo epiſcopi) aliaque vnctione conſecrabatur, quam cæteri: ut Leuit. 8. legitur. Cuius ideo in conſecratione epiſcopi motio ſit per illum Pſalmi verſiculum. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron: quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Nam tanta erat unguenti effuſio, ut uſque ad ima diffunderetur.

Concluſio reſpõſiua.

Rõ cõcluſionis.

Ratio cõgruens.

Elucidatur cõcluſio.

Ad primum igitur capitalium argumẽtum reſpondetur, quod etſi ſacerdotali functione in conſecrando ſacroſanctas ſpecies nulla eſſe queat maior, eſt nihilo minus epiſcopalis dignitas ſuperior quã tum ad aliam facultatem præparandi populum. Nam ſacerdos in abſolutione à peccatis, ab epiſcopo dependet quantum ad iuriſdictionem. Solutio eſt S. Thom. in 4. ſenten. diſtinctio. 24. q. 3. articu. 3. Vbi ergo non uidetur concedere ſimpliciter epiſcopalem gradum ſuperiorem eſſe ſacerdotali, ſed ſolum quantum ad iuriſdictionem. Scotus uerò eadem diſtin. art. 2. & Durand. ibidem q. 5. atque alij ſimpliciter concedere pergunt ordinem epiſcopalem eſſe ſimpliciter digniorem, eo quod includit facultatem ſacerdotalem cõficiendi corpus. Nam, ut ca. ex literis. de exceſſibus prælat. cautum eſt, nemo antequam ſit ſacerdos, in epiſcopum poteſt conſecrari. Addit autem enim ſuperiorem facultatem

Ad primum ar.

S. Thom.

Scotus. Durand.

tatem iuriſdictionis, tum & poteſtatē conferendi ordines, conſecrandique ac benedicendi templa vaſaque & ueſtimenta eccleſiaſtica attamen parum refert, & eodē recidit. Etenim ſi dignitatem nudam conſecrandi conſideres, nulla eſt in epiſcopo maior. Quare id quod epiſcopus ſupra ſacerdotem habet, non eſt ſacerdotali dignitate pręſtantius: At quoniam idem epiſcopalis ſplendor ſacerdotalem præſupponit, tota eius amplitudo maior eſt ſua parte.

Ad ſecundum. Ad ſecundum uerò reſpondetur, quòd cum Chriſtus caput eſſet eccleſiæ, perinde erat omnium eccleſiaſticorum munerum exemplar, atque Deus eſt omnium naturalium rerum: unde, ut Magiſter Senten. inquit loco nuper citato, omnes eccleſiæ miniſtri, ſ ſinguli ſuo ordine Chriſtū ſecundum diuerſa, quæ geſſit repræſentāt illi tamen perfectius, qui ſecundum altiorem qualitatem ipſum referunt. Sacerdotes ergo repræſentant ipſum ſecūdum peculiarem actum & perſonalem, quo ſe in cruce pro nobis obtulit: epiſcopi uerò nō ſolum in hoc quatenus ſacerdotes ſunt, uerum & quatenus epiſcopi etiā ſecundū id ꝙ caput erat inſtitutorque eccleſiæ. Vnde & ſacerdotes ipſos conſecrant atq; omnes miniſtros, quod fecit Chriſtus: & omnia alia eccleſiaſtica præparamēta benedicunt, quæ ipſe inſtituit: atque ex plenitudine Spiritus ſancti baptizatos confirmant.

ARTICVLVS II.

Vtrùm epiſcopatus ſit ordo natura à ſua ſimplici ſacerdotio diſtinctus.

NOn ſatis eſt noſſe epiſcopum excellentiori fungi munere, quam ſimplicem ſacerdotem: ſed rimari oportet, vtrū ex rei natura differant.

Primum argum. Hieron. Apparet enim non eſſe ordinem ex natura rei diſtinctum à ſacerdote. Ait quippe Hierony. in epiſtola ad Euagrium ſuprà citata: & rurſus ſuper epiſtolam ad Tium: quod refert 95. diſt. can. olim. idem quondam fuiſſe epiſcopum, quod presbyterum. Id quod multis ſacrorum teſtimonijs confirmat. Ait namq; Pau. in ſalutatione epiſtolæ ad Philippen. Pau. ad Timot. ſerui Chriſti Ieſu, oībus ſanctis in Chriſto Ieſu, q̄ ſunt Philippis, cum ep̄is & diaconibus. ubi p̄sbyteros (nam in una eccleſia non erant epiſcopi plures) appellat epiſcopus. Quare ſimul componit epiſcopos & diaconos. Et Act. 20. Attendite uobis & cuncto gregi, in quo uos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos. Et ad Titum: Poſtquā, inquit, ob id ipſum reliqui iſte Cretæ, ut conſtitueret presbyteros per ciuitates ſubdit: Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe. Et Petrus, qui erat epiſcopus, ait in epiſtola 1. Presbyteros compresbyter precor. Haud ergo epiſcopalis dignitas à ſacerdotali ex natura ſua & inſtituto differt.

Secundū argum. Secundò arguitur: Si epiſcopus ordine à ſacerdote diſtaret, eiuſmodi ordo eſſet uerum ſacramētū, atq; adeo ſicuti ſacerdotalis character atque diaconi, ſic differrent. Quod falſum eſſe inde conſtat, quod tūc plures eſſent, quàm ſeptem ordines.

Auguſt. In contrariū eſt auctoritas Auguſti. in epiſtola ad Hieronymum, quæ refertur 2 q. 7. can. Quanquam. ubi ait ſecundum honoris uocabula iam tunc uſum obtinuiſſe, quod epiſcopatus præsbyterio ſit maior.

Ad præſentis quæſtionis intelligentiā prænotandum eſt, bifariam intelligi poſſe epiſcopum reliquis ſacerdotibus dignitate pręſtare. *Diſtinctio.* Vno modo, in eodem genere: nempè intra lineam ſacerdotis. Alio modo, ac ſi ſit in altiori genere. Exempli gratia, ſacerdos differt a diacono in alio genere: quia eſt diſtinctus character, diſtinctaq; cōſecratio Archidiaconus aūt à diaconis, & archipresbyteri à presbyteris eodē genere q̄a. ſ. unum eligunt qui ſibi præſit. Nec refert ꝙ Papa illis an illi ſibi eum præficiant. *Sentētia Hieron.* Hieronymus ergo hoc tātum ſecundo modo, puta in eodem genere arbitrari uidetur olim epiſcopum altiorem eſſe presbyteris: nempè quòd in ſchiſmatis remedium factum eſt ut ex presbyterorum numero unus cæteris præponeretur, qui ideo non erat niſi magnus presbyter. Eſt enim presbyter nihil aliud quàm ſenior, ac pro ſua ætate venerandus & colendus. Igitur ne per homonyma & equiuoca procedamus, ordinis nomen bifariam in uſu eſt. Vno modo, ſecundum eius ſignificatus amplitudinem, quo latiſſime omnem gradum & dignitatem ſignificat.

Nomē ordinis biſariam eſt in uſu. ſignificat. Dicitur enim ſenatorum ordo, & doctorum & ducum. Vnde *Cicero.* Cicero ſæpiſſime alium ordinem appellat conſulū: atque alium tribunorum, &c. Altero uerò modo per ſolennē uſum Chriſtiani Theologi nomen accommodarunt ad ſignificādum unum ex ſeptem ſacr̄is: quales ſunt ordo ſacerdotalis, diaconi, &c. Quo ſuppoſito ad qōnem duabus concluſionibus reſpondetur. *Prima concluſio.* Prior eſt: Secundum priorem ſignificationem epalis poteſtas natura ſua ſemper fuit ſingularis ordo: hoc eſt gradus & dignitas ſacerdotali ſublimior. Concl'o hæc primum omnium fundamentum hēt in auctoritate Dioniſij, qui ætatem Apoſtolorum attigit, Pauloq; inſtitutore potitus eſt. *Probatio.* Is.n. loco ſupra citato, de eccleſ. Hier.c.5. planè lateq; diſtinguit ex rei natura inter epiſcopos ac reliquos ſacerdotes. Nam ait pontifices integræ ſacerdotalis perfectionis participes eſſe: quaſi reliqui non habeant integram perfectionem. Et ſubdit: Pōtificum itaq; ordo ſacratior, primus eſt diuina ſpeculantium ordinum, idemq; & ſummus & ultimus: quippe in quem perficitur & impletur ſacerdotij noſtri diſtinctio omnis. Sicut.n. Hierarchiam omnē in Ieſum terminati conſpicimus, ita unamquamq; functionem in diuinum Pōtificem proprium. Vide qūo inſtar Chriſti præfert Pontificem reliquo clero. Eſt ergo arctioris generis. Et apertius ſubdit ſecundum aliam translationē: Diſcrete autem huic ultra cæteros ordines in ſua operatione diuina lex diſtribuit diuiniores ſacrificationes. Hæc aūt ſunt perfectrices diuinæ uirtutis imagines: conſummantes omnia diuina ſymbola, & oēs ſacras diſpoſitiones. Qm̄ neque ſacerdos ſacrum baptiſmum operabitur ſine diuiniſſimo unguento: ſed neque ipſe ſacerdos erit, niſi à pontificibus id muneris fuerit ſortitus. Vide quam late & diſerte explicat differentiam inter epm & ſacerdotem. idq; diuino iure: quandoquidem nullus ſacerdos ſine epiſcopo ordinatur, neque chriſmate uti poteſt, niſi ab epiſcopo confecto, neq; ueſtibus aut uaſis niſi ab ipſo conſecratis aut benedictis, præter iuriſdictionem quā altiorem habet. Quod demum ait diuina lege eſſe ſancitum. Nam vt articu. 4. uidebimus, diuina lege inſtitutus eſt epiſcopatus: licet chriſmatis confectio & aliæ eiuſmodi ceremoniæ traditione Apoſtolorū inſtitutæ credantur. Ex his ergo Dionyſii uerbis talis colligitur ratio: *Ratio altera pro concluſione.* Ille eſt cenſendus diſtinctus ordo, hoc eſt gradus & dignitas in eccleſia, cui aliqua propria ineſt & peculiaris ſpiritualis functio ad ſacramentum Euchariſtiæ ordinata: talis autem eſt epiſcopalis gradus: nam ad ipſum, vt dictum eſt, ſpectat ſacerdotes cæterosq; miniſtros, ac denique & chriſmata & templa conſecrare: atque adeo & plebem confirmare: quæ quidem ſimplices ſacerdotes perficere nequeunt: ergo ſuapte natura eſt ordo & gradus à ſacerdotali diſtinctus. Et *Confirmatio.* confirmatur hæc ratio. Nā ordo & gradus huiuſmodi ac poteſtas ex ſua ipſius ſolemnitate dignoſcitur. Epiſcopus autē præter ſacerdotalem vnctionem ſolennius inungitur & conſecratur: quaſi nouam in ſacrorum adminiſtrationē poteſtatē ſuſcipiens. Nā cum ſacerdotis ſolùm inungantur manus ad conſecrandū ſacramentū, epiſcopi ungitur caput ſicut Aaron: ad denotādum eſſe caput eccleſiæ ſuæ inſtar Chriſti: ut proximè Dionyſius aiebat. Niſi ꝙ Chriſtus nō ſolùm hominibus, uerum & angelis vniuerſæq; creaturæ ceu caput præfectus eſt. *Tertia ratio.* Tertiò id arguitur: Epiſcoporum ſtatus, ſtatus eſt perfectionis, longè altior, quam monachorum. Profitentur enim ſolenniter, non doceri, ſed docere perfectionem, eſt ergo per ſe ordo. Accedit & exemplum antiquæ legis: nam dignitas Aaron diuino iure excelſior erat quàm reliquorum ſacerdotum. In ſumma epiſcopalis dignitas nō ratione ſolius iuriſdictionis cōſtituitur per ſe in altiori gradu, neque illa de cauſſa opus habebat aut ueſtis aut unctionis differentia, ſed ratione ſpiritualiū functionum. Quocirca epiſcopus ante cōſecrationem iuriſdictione fungi poteſt: quamuis ordine tunc epiſcopali non polleat, ut habetur cap. ſuprà citato, ex literis. de exceſſi. prælat. De altero uerò ordinis ſignificatu controuerſum eſt inter doctores, utrum epiſcopatus ſit ordo, hoc eſt ſacramentum. Partem affirmatiuam credit Durand. in quarto Sententiarum. diſt. 24. quæſt. 5. Et eadem diſt. Scotus ait eſſe Canoniſtarum opinionem. Contra quos *Vltima concluſio.* ſtatuitur poſterior concluſio: Epiſcopatus

non

non eſt ordo, qui ſeptem ſacramentis connumeratur. Sententia eſt Hugonis grauiſſimi auctoris, qui poſt numerationem ſeptem ſacramentorum vſq; ad ſacerdotiũ, ſubdit: Hic gradus diſpares in eodem ordine habet dignitates, vt epiſcopalem, &c. Eandem ſequitur Magiſter Sententiarum eadem diſtin. 24 ac D. Tho. ac reliqui eius interpretes. Et ratione comprobatur. Epiſcopus nullum recipit characterem in ordine ad corpus Chriſti & ſanguinem conficiendum. Ergo cum in hunc ſcopum omne ſacramentum ordinis referatur, epiſcopatus non eſt ordo. Probatur antecedens. Quoniam ſi talem reciperet characterem, aut eſſet minor ſacerdotali aut maior, non quidem minor, nam eiuſmodi characterũ functiones omnes ſunt adminiſtratrices in confectione ſacroſancti ſacramenti: ut in diacono patet, & ſubdiacono. Epiſcopus autem de ſua natiua ratione non ſic adminiſtrat ſacramenta. Neque uerò eſſe poteſt excelſior character reſpectu eiuſdẽ qui ſacerdotalis eſt. Quoniam conficere ſacramentum quod quilibet poteſt ſacerdos, faſtigium tenet & culmen, quo omnia referuntur ſacramenta. Secundum hunc adhibet D. Thom. argumentum loco citato. Natura ſacramenti eſt, ꝙ à præcedenti quantum ad eius neceſſitatem non dependeat: epiſcopatus autem dependet à ſacerdotio: nam ut iam antea dictum eſt, conſecratio epiſcopi, antequam ſit ſacerdos nõ valeret. Hoc autem argumentum Scotus in 4. diſtin. 24. eludit potius, q̃ impugnat. Ait quippe inde ꝙ epiſcopatus ſacerdotiũ præ requirat, argumentum potius ſumi qđ ſit perfectior. At verò hoc nihil ad rem. Haud enim de pfectione hic diſputamus, ſed de natura ſacramenti oſtendimus inde non eſſe ſacramentum, quòd alias etiam abſque præuio ſacerdotio conſecratio epiſcopi eſſet ualida: ſicuti conſecratio ſacerdotis, etiam ſi non fuerit diaconus ſuum imprimit characterem: vt diſtin. 53. cano. ſolicitudo. & extra de clerico per ſal. ordina. ca. ut tuæ literæ decretum legitur. Accedit huc & ritus eccleſiæ, quòd ſacramenta ordinis in ſabbato conferuntur. epiſcopus verò, tanquam legitimus eius ſponſus, die dominica cõſecratur. Eſt ergo opinio hæc, ut dictum eſt: non modo D. Tho.

Secunda ratio.

S. Thom.

Solutio Scotus.

Refutatio.

Poſtrema ratio.

ſed Alexand. & Bonauen. & omnium communis. Scotus uerò loco citato ait Canoniſtas contrarium tenere propter hoc argumentum: ꝙ niſi epiſcopatus ordo eſſet, poſſet funditus auferri: nam tunc non reſtat quid aliud ſit, quam iuriſdictio: iuriſdictione autem quicumque priuari poteſt: quandoquidem propter crimen hæreſeos atq; alia, priuatur ſua eccleſia epiſcopus. Et quidem Scotus deuinci hac rõne uidetur. Annuit enim concedere, ꝙ ſi non ſit ſacramẽtum, nihil in eo ſupereſt niſi auferibilis iuriſdictio. At uerò profectò nulla eſt rerum conſequentia. Immo quamuis non imprimatur ſacramentalis character, nihilominus adhibetur ſacerdotalis habilitas quædam & facultas indelebilis, atque ab epiſcopo inamobilis, ut ait loco citato Bonauentura. Quare depoſitus epiſcopus ſi iterum in ſuum ordinẽ reſtituatur, non opus habet denuo conſecrari. Sed & Durand. quoq; eadem diſti. q. 5. alia uia negat hanc noſtram concluſionem. Concedit inquam epiſcopatum ſacramentum eſſe non quidem à ſacerdotio diſtinctum, ſed illud ipſum perfectũ. Itaq; ſimplex, inquit, ſacerdos licet ſimpliciter habeat characterem ſacerdotalem, non tñ eſt omnino completum & perfectum: Et ſubtexit exemplũ, ꝙ ſicut confectionis corporis & ſanguinis vnum conſtitutum perfectum ſacramentum, ita cõſecratio ſacerdotis & conſecratio epiſcopi. Quare ſubſequenter confitetur epiſcopatum characterem imprimere perfecti completique ſacerdotij Argumẽtum autem, quo ſibi hoc habet perſuaſum eſt, ꝙ pariter, immo perfectius epiſcopalis dignitas ordinatur ad ſacramentum Euchariſtiæ, quàm diaconatus aut ſubdiaconatus cũ miniſtros ipſos inſtituat. Ex quo concludit eſſe perfectius ſacramẽtum. Ad ipſum autem atque ad ſuam rationem pariter reſpondentes fatemur ingenue dignitatem epiſcopalem perfectionem ſacerdotio adhibere. quod ſupponit & includit: ſed illa tamen perfectio non eſt de eſſentia ſacerdotij, ſed illi accidentaria & acceſſoria, quæ ideo non conſtituit vna cum illo uerum ſacramentum, neque eſt pars integralis eius. Nec verò eſt intellectu facile, duos imprimi ſacerdotales characteres: alterum ſimplici ſacerdoti,

Alexan. Bonau.

Argum. Scoti.

Solutio

Durand.

Argum. Durandi.

Solutio argumenti facti.

doti, alterũ uerò epiſcopo. Quocirca nulla eſt rationis eius illatio. Epiſcopatus eſt in ordine ad corpus Chriſti uerum, ergo eſt ſacramentum. Requiritur.n. amplius, q͛ ſit poteſtas ad id proxime pertinens: nẽpè q͛ eius functio ſit, uel miſſæ celebratio vel eius miniſtratio, ceu diaconatus & ſubdiaconatus. Functio autem epiſcopi nõn eſt eiuſmodi, ſed inſtituere ac præparare miniſtros. Quòd ſi contra rurſus arguas: Epiſcopus, quatenus epiſcopus, aliqua ſacramenta confert, puta ordines: quæ non poſſet inquantum ſacerdos: ergo ius propria poteſtas eſt ſacr̃m: qm̃ poteſtas in unú ſacr̃m, ſacramentum alterum eſt. Negatur conſequentia: ſed ſolum concluditur, q͛ ep̃alis poteſtas ſacramentum ſacerdotale præſupponat. Niſi enim eſſet ſacerdos, ne quiret ordines conferre. Porrò autem Altiſſiodorenſis non ſolum eodem, quo Durandus inclinat, uerùm ulterius progreſſus ait, quòd archiepiſcopatus eſt etiam ſacramentum diſtinctum ab epiſcopatu: qui ideo in art. ſeq. in diſputationem eſt acceſſendus. Per has igitur concluſiones conciliantur iura, ſanctorumque aſſerta, quæ variare uidentur. Quoties.n. legeris quempiam in epiſcopum ordinari, non ita propriè intelligas atque ordinantur ſacerdotes. Atque id pariter, quod 21. diſtin. can. cleros, ait Iſidorus; quòd ſcilicet ordo epiſcoporum quadripertitus eſt. Sed tñ, ut in priori concluſione aſſeruimus, nil eſt cur cuncteris uerè uocare ordinem: tametſi alij ad ambiguitatem tollendam non ordinem, ſed dignitatem appellent: ut Hugo de ſacramentis ſupra citatus: Et Magiſter Sent. lib. 4. di. 24. ubi extra numerum ſacrorum ait, Sunt & alia quædam, non ordines, ſed dignitatum nomina, ut epiſcopus.

Obiectio. *Solutio* *Altiſſio. opinio.* *Hugo.* *Magiſt. Senten.*

Ad primum ar. Ad primum igitur argum. reſpondetur, fortaſſe Hieronymum illa fuiſſe affectum opinione, quòd epiſcopus & presbyter ſolo diuino iure conſulto eadem eſſet res, ſed humano arbitrio unum ex presbyteris fuiſſe cæteris præfectum. Nam præter citata teſtimonia ſubdit quòd Alexandriæ à Marco Euangeliſta uſque ad Heraclam & Dionyſium presbyteri ſemper unum ex ſe electum, in excelſioremq; gradum collocatum, epiſcopum nominabant. Et ſubdit exemplum, ut diaconi eligunt archidiaconum. Tametſi Hieronymum nõ planè intelligam, quandoquidem ſubdit epiſcopum conferre ordines poſſe; non autẽ ſacerdotem ſimplicem, ubi diſtinctionem ex natura rei inſinuat: niſi uelit hoc tantũ eſſe ex ordinatione eccleſię, ut in fine eiuſdem citati ca. olim ait. Cuius uerba, ut ait Durand. maiori ſunt admiratione digna. Ait ſi quidem ep̃os conſuetudine magis q̃ diſpenſationis dominicæ ueritate presbyteris eſſe maiores, & in communi regere debere eccleſiam: cum tamen citatus ſupra Diony. iam tp̃e Apoſtolorum diuina lege adſtruxerit epiſcopum à ſimplici ſacerdote diſtingui. Quin uerò Augu. in lib. de Hære. Arrianos inquit ea fuiſſe infectos, quod dicerent presbyteros ab epiſcopo nulla differẽtia debere diſcerni. Haud tamen tam infami nota uerba Hieronym. inurenda ſunt: nam ipſe, quocunq; id iure factum ſit, differentiam & in conferendis ordinibus & in loci eminentia agnoſcit: Sed in hoc tamen lubentius Auguſt. atque alios ſanctos patres auſcultare debemus quòd illa realis differentia ex inſtitutione diuina per Apoſtolos originem traxerit. Ad ea uerò loca ſacra quæ Hieron. affert. Reſpondetur, hoc inde tantum concludi, quòd olim nomina epiſcoporum & presbyterorum promiſcua erant, ut tam epiſcopus diceretur presbyter, quam presbyter, epiſcopus. Itaq; utrumq; erat commune nomen ad ſignificandum duas diuerſas dignitates. Ad ſecundum ſatis ſuperque ſecunda concluſione ſatisfactum eſt. Concedimus enim epiſcopatum eſſe ordinem ſecundum amplitudinem ſuæ ſignificationis. Negamus uerò eſſe ſacramentum.

Auguſt. *Hieron.* *Ad ſecũdum.*

ARTICVLVS III.

Vtrum epiſcopi inter ſe perinde differant atque ipſi à ſimplicibus ſacerdotibus.

POſtquam uiſum eſt epiſcopalem dignitatem à ſacerdotali ſuopte inſtituto, differre explorate conſequens eſt, an Epiſcopi ſimiliter inter ſe differant. Apparet enim ſic eſſe nam Archiepiſcopo ex proprio incumbit officio epiſcopum conſecrare, quod epiſcopo non niſi ex commiſſione uidetur competere, ut patet c. Quod ſedem. de offi. iud. ordi. vn-

Primum argum.

de & pallio vtitur, quòd epiſcopo non eſt indultum, ergo ſpecie differunt. Secundò: Papa ſaltem dignitatis ſpecie cæteris eſt excellentior, quandoquidem Petri ſucceſſor eſt, cui peculiariter Chriſtus uniuerſũ gregem commiſit. Quare & ſingulariter etiam ſi fuerit aliàs epiſcopus, in Papam conſecratur, ſingulariq; Tiara vtitur. Quocirca diſtin. 21. ait Pelagius Romanam Eccleſiam non Synodicis conſtitutis cęteris eccleſijs eſſe prælatam, ſed euangelica uoce Domini Saluatoris noſtri primatum obtinere. Sed in contrarium eſt, quòd in ijs quæ ad confectionem corporis & ſanguinis attinent, nihil pōt unus epiſcopus quod ſinguli non poſſint: ut patet in ordinũ collatione atque in ipſorum mutua conſecratione: nam unus alterum conſecrat. Quin verò Hoſtien. conſecrat Papam, & tamen ſi inferioris eſſet poteſtatis id nequiret: iuxta illud ad Heb. 7. Sine ulla cõtradictione quòd minus eſt à meliore benedicitur.

Argu. 2.

Quæſtionis huius duo inſinuantur mẽbra. Primũ de epiſcopalibus officijs & functionibus. Atq; alterum de ipſorum diſtinctione: quippe quorum poſterioris cognitio à prioris notitia pendet. Duabus ergo concluſionibus ad quæſtionem rñdetur. Prior eſt: Vniuerſę functiones quę ad perfecti paſtoris officium attinent, ſunt epiſcopo peculiares & propriæ. Iam.n. ſuprà artic. 1 oſtenſum eſt, genuinũ epiſcopi munus, officiũ eſſe paſtoris: in cuius teſtimonium dum conſecratur, traditur ei baculus paſtoralis. Immo uerò antè deſignatur eſſe paſtor, quàm anulo fiat ſpõſus Eccleſiæ: Omnes ergo functiones quæ paſcẽdo gregi accommodantur ſunt dignitati epiſcopali, quatenus cunctis cõmunis eſt, pares & quales. Sed ais, nunquid non & Plebani ſacerdotes ſuarum ſunt etiã parœcialium eccleſiarum paſtores? Sunt quidem. Haud tamen vndequaque abſoluti & perfecti. Quare non omnibus uniuerſa paſtorum officia ratione ſuæ dignitatis incumbunt: ſed quædam. Ad cuius intellectum notandum primum paſtoris officium eſſe uitam præbere gregi, eundemque alere, ſanare, & ſuſtentare. Functiones autem huiuſmodi ad tria genera & ordines reducuntur. Primum namque id potiſſimum fit per adminiſtrationem omnium ſacramentorum. Baptiſmo enim, regeneramur: deinde confirmati euchariſtia alimur: & per pœnitentiam ſanamur: &c. Illa ergo ſacramenta quæ ad huiuſmodi ſunt uitam prorſus neceſſaria & congrua, incumbit cuicũque plebano ſacerdoti adminiſtrare. Qualia ſunt baptiſmus, euchariſtia, pęnitentia, & ſacra unctio: & pręterea benedicere ſpõſos. Attamen ordinare miniſtros incumbit epiſcopo: & præterea ob uberantiorẽ copiam. Spiritus ſancti confirmare plebẽ. In adminiſtratione ergo ſacramentorum primùm incipit paſtorale officium locupletius ac perfectius eſſe in epiſcopo, quã in plebano ſacerdote: tũ ſcilicet, quod ſacerdotes non omnia conferre poſſunt: tum etiam, quòd quæ poſſunt, ex ſola iuriſdictione ab epiſcopo conceſſa habent. Secũdum ad idem pertinens paſtorale officium eſt, fidem docere populum. Huius autem functionis duo sũt gradus, Alter illos explicare articulos qui ſunt ad ſalutẽ neceſſarij. Et hoc proprie parœcianis ſacerdotibus curam gerentibus animarum incumbit. Quare profecto huius muneris, ubi grandis eſt negligẽtia, peccatum eſt illis mortale. Tenentur.n. plebẽ Articulos docere fidei & Decalogum. Imò uerò & orationẽ Dominicam: illa uidelicet, quæ pœnitentes, an ſciãt, ſunt interrogandi. Scire enim debet Chriſtianus quiſque quidnam ſibi credendum quidq; agendũ, & quid à Deo petendum. Alter gradus eſt altiora fidei myſteria explicando ſacram ſcripturã propalare, ac morũ probitate gregẽ imbuere & inſtituere. Et hoc propriè pertinet ad officiũ epiſcopi. Cui idõ in conſecratione, tradito euangeliorũ lib. ſub forma præcepti dicit: Vade & prędica populo Dei. Tertium, qđ ad idem paſtoris officiũ ſpectat, eſt gubernatio & correctio: nam & hoc pacto uita gregis ſeruatur. Et facultas hæc planũ eſt, q̃ ſit in quolibet epõ plenaria, niſi ſit per Papam coercita. in plebano vero nulla eſt, aut quàm tenuiſſima. Pōt enim plebi, ut ſtatis temporibus ſacra audiat, ſecramẽtaq́, ſuſcipiat, præcipere. An verò excommunicatione aut alia pœna in foro exteriori cogere, paulo inferius dicemus. Et p hęc intellectus eſt capiẽdus doctrinæ Dionyſij ſupra citati, diſtinguẽtis tres hierarchicas, hoc eſt ſacri principatus actio-

Prima concluſio

Scrupulus.

Solutio

Paſtoris officium.

Ad officium paſtorale pertinet docere populum.

Gubernatio & correctio ad paſtorem ſpectant.

Explanatur Dion.

actiones, puta purgare, illuminare, & perficere. Quorum primũ ait ad diaconum pertinere, ſecundum ad ſacerdotes; tertium ad epos. Purgare.n. eſt purum ab impuro ſeparare: ut triticum cribro, & farinam diſcerniculo. Venientes.n. ad baptiſma diaconus examinabat, an vellent uitam priſtinam deſerere, erroresq; abiurare, & ſic ſeparabat illos qui baptiſmo digni erant ab alijs ſacerdos verò fidei cathecismo illos erudiens, fonte ſacro tingebat: ubi p gratiam gratum facientem illos illuminabat: ſed epiſcopus confirmabat: hoc eſt gratia perficiebat. Deinde autem ipſorum prędicatione, quæ de ſacra ſcriptura hauſerat, illos peramplius ad diuinum amorem inflammabat, in quo Chriſtiana perfectio conſiſtit. Haud ergo negandum eſt, quin ſacerdotes plebani curam verè gerant animarum, quarum etiam exhibituri Deo ſunt exactam rationem, vereq; ſint paſtores. Perfectum tamen abſolutumq; nomẽ ſolũ congruit epiſcopis: ut de ſuo ipſorũ nomine admonentur. Per hæc ſubinde fit etiam liquidum, quemadmodum epiſcopi omnes ſint ac ſoli qui proprie loco Apoſtolorum ſucceſſerunt, eorumq; fungũtur uicibus, vt hr̃ can. in nou. diſtinc. 21. & cano. eccleſiæ principes diſt. 35. Id q' can. quorum vices. diſt. 58 auctoritate. Auguſt. fulcitur, inquientis: pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Patres miſſi ſunt Apoſtoli: pro Apoſtolis filij nati ſunt epiſcopi. Ad huius tñ intelligentiam, notandum eſt, tria eſſe munera in quibus res & ordo Apoſtolorum conſiſtit: vt D. Thom. ſuper illud verbum Pau. 1. ad Corinth. 12. Quoſdam poſuit Deus in eccleſia primò Apoſtolos, adnotauit: videlicet auctoritatem gubernãdi fidelem populum, facultatẽ docendi fidem & Chriſtianos mores. Tertiò poteſtatem miracula faciendi ad cõfirmationem doctrinæ, ſecundùm illud Luc. 9. Conuocatis Ieſus duodecim Apoſtolis dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & ut languores curarent, & miſit illos prædicare regnum Dei. Quo poſtremo verbo intelligitur, vt eos qui uerbum ſuſciperent, gubernarent: ſecundum illud Luc 10. Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit, me ſpernit. Et quidem quãtum ad primum munus, epiſcopi ſunt

Sacerdotes plebani uerè ſunt paſtores.

Soli epiſcopi ſucceſſerunt loco Apoſtolorum

Tria in quibus ordo Apoſtolorum conſiſtit.

S. Tho.

illis ſubrogati: tametſi illorum ſinguli in uniuerſum Chriſtianorum orbem poteſtatem haberent, Epiſcopi uerò non, niſi in ſuas diœceſes, ſed ſolus Papa qui ſubſtitutus eſt Petro, uniuerſalem retinet iuriſdictionem. In ſecunda autem eiuſdem poteſtatis uirtute, quæ eſt prædicare fidem, gradus ſunt dignoſcendi. Apoſtoli namq; eo uſque illa pollebant uirtute, ut (quod in ſua 2. Canonica Petrus ait) firmiſſimum habentes ſermonem propheticum: quidquid ipſi prædicarent, eo q ipſi id aſſererent, fides eſſet: ut pote qui cum organa eſſent per quæ ſpiritus ſanctus loqueretur, non opus haberẽt cogitare quomodo aut qui loquerentnr. Qui quidẽ gradus in eccleſia poſt Apoſtolos & Euangeliſtas non permanſit. Poteſt quidem Papa & Concilium articulos fidei explicare: ſed tamen eos, qui in ſacra ſcriptura impliciti ſunt, vel ex traditione Apoſtolorum oretenus firmiſſimè habentur: utendo. ſ. fundamento Chriſti, ac ſubinde Apoſtolorum. Illi uerò ſine ſcripturæ perſcrutatione à Spiritu ſancto mouebantur. In ſingulis uerò epis neque iſta quæ in Papa & cõcilio eſt facultas, ineſt ſed tantum prædicandi, interpretandi, amplificandi, perſuadendiq; ea quæ Chriſtus per ſe perque Apoſtolos docuit. Tertia uerò facultas faciendi miracula nõ perinde in eccleſia modo eſt atq; in Apoſtolis extitit: quia non eadem eſt prorſus neceſſitas. Quamuis vbi ratio id fieri modo exigeret, non haberet Deus manum occluſam. Ecce differentiam inter paſtoralem epiſcopi functionem, & eam, quæ eſt parœcianorum ſacerdotum. Et ideo, ut c. in nouo. ſupra citato legitur, ut epiſcopi Apoſtolis, quos Chriſtus Luc. 9. legitur elegiſſe, ſucceſſerunt, ſic & reliqui ſacerdotes parœciani ſucceſſerunt 72. diſcipulis: quos, quia meſſis multa erat, in auxilium epiſcoporum idem Chriſtus ſuffecit: ut Luc. 10. legitur nempè vt eorum eſſent auxiliares ac miniſtri Quare de lege communi epiſcoporum eſt in eccleſijs parœcialibus presbyteros inſtituere, ut legitur c. Sicut. 16. q. 7. Sed rogas nunquid & prædicare plebanis etiam conuenit, & aliqua iuriſdictionis imago? Reſpondetur, prius de prædicatione certum eſt nihil amplius eis ex officij neceſſitate incumbere quam

Facultas faciendi miracula non eſt perinde modò in Eccleſia atque fuit in Apoſtolis.

Quæſt.

Solutio

doctrinam, vt dicebamus, Chriſtianam populo neceſſariam docere. Vtrum verò ſit ſalutare conſilium illis id muneris iniungere, in Tridentino Concilio fuit in publicum concilium prolatum: & prima frõte ſic nonnullis patribus apparuit, ſed non defuit, qui ut ſententia peniculatius agitaret, ſupplex orauit: à qua poſtea decernẽda ſuper ſeſſum eſt. Enimuerò ut decorum & ſalutiferum eſt illis parœcialibus ſacerdotibus, qui verè Theologi ſint, id muneris ſuis plebibus impendere: ſic peſtilentiſſimum eſt Theologiæ ignaris id committere. Iam enim & eo miſerabili loco iacet eccleſia ut in animarum cura committenda, vix vlla habeatur dignitatis ratio, præterquam quod neque proprij plebani ſuas eccleſias adminiſtrãt, ſed per uicarios id faciunt, uix Latinè ſcientes: nempè per eos, quos quã minimo poſſunt pretio conducunt. Adde quod in aliquibus quas luſtraui prouincijs, illi ſunt plebani: qui cũ neque de limine Theologiã ſalutauerint, tamen Latinè & forte Græcè detu: gẽtes, putant fęliciter ꝓdicare poſſe. Et iſti ſunt qui peſtilentiores diſſeminant errores. Salubrius ergo populo eſt, eiuſmodi concionibus carere, quam infici. Ad ſecundum interrogationis membrum reſpondetur: In ſacerdote ſecundum ſuam propriam auctoritatem nullam exiſtere uim coactiuã, quantum ad forum iudiciale. Nam maximè per excommunicationem quæ pœna paſtorali baculo annexa eſt. Excommunicare autem propria auctoritate, ſolius eſt epiſcopalis muneris: ut hĩ 24.q.3.can. corripiantur, & apud D. Thom.4.ſent. diſtin. 18.q.2. Excipit illic tamẽ idem doctor Sanctus furtum & rapinam, pro quibus, inquit, conceſſum eſt a iure, vt poſſit parœcianus ſacerdos excommunicare. Iam tamen non eſt in vſu conceſſio illa. Eſt nihilominus peccatum inobedientiæ, illi non parere in ijs, quæ ſupra diximus iure poſſe præcipere: nẽpè vt feſta eccleſiaſtica celebrent, & ſtatis temporibus ſacramenta ſuſcipiant, & doctrinã eccleſiaſticam diſcãt. At niſi adſit contemptus, non eſt mortale aliud nouum præter tranſgreſſionem eccleſiaſtici præcepti. De officijs functionibusq; epiſcopalibus plura hic eſſent eademq; ſcitu perutilia adhibenda: ſed vſq; ad q.3. ea duximus reſeruanda: vbi inter tractandam obligationem, qua epiſcopi tenentur in ſuis eccleſijs reſidere, commodius differentur.

In ſacerdote nulla exiſtis uis coactiua q̃tum ad forum iudiciale, ſi eius nudam auctoritatẽ ſpectes.

Poſtrema concluſio.

Poſterior concluſio: Epiſcopales dignitates quamuis Archiepiſcopum & patriarcham, imò & ſummum ipſum Pontificem commemores, non ſunt ſpecie diuerſæ, ſed ſolo iuriſdictionis ambitu aliæ alijs ſuperiores aut inferiores. Ait quippe Iſidorus, ut ſuprà ex can. cleros.21.diſtinc. citatum eſt quod epiſcoporum ordo quadripertitus eſt. Nempè in Patriarchas, Archiepiſcopos, Metropolitas, atque epiſcopos. Eſt enim patriarcha, patrum ſummus, atque princeps: archiepiſcopus verò, epiſcoporum princeps. Nam ἀρχὸς Græcè, idẽ eſt quod princeps. Metropolita, qui certis ciuitatibus circunſcriptam habet iuriſdictionem: epiſcopus uerò, qui unam regit cathedralem eccleſiã. Iam verò metropolita nullus eſt ſub archiepiſcopo, ſed ipſi ſunt metropolitani. Patriarchæ verò, ut Alexandrinus, Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus, plures ſub ſe ſinguli habent archiepiſcopos. Imò & Romanus olim ẽt appellabatur Patriarcha. Horũ ergo dignitates ait lib. 4.c. de ordinibus. Altiſſiodorenſ. ſaltẽ ẽpalem & archiepiſcopalem (nam de alijs nõ meminit) vere eſſe ſacramenta eademq; diſtincta. Nam ut argutũ primo loco eſt, ut epiſcopus ſacerdotes atq; alios miniſtros ordinat & conſecrat, ſic & Archiepiſcopus ex proprio officio habet ordinare epiſcopum: Epiſcopi autem non niſi ex commiſſione. Nihilominus concluſio à nobis aſſerta indubia eſſe debet. Primum ſiquidem quantum ad id quod ait epiſcopalẽ dignitatem eſſe ſacramentum, iam ſupra ſatis reprobatum eſt. Cæterum, & quod eiuſmodi ordines epiſcoporum inter ſe genere non differant, ſed ſint eiuſdem generis & ſpeciei, probatur. Nam quidquid poteſt archiepiſcopus & Patriarcha, poteſt epiſcopus in ſua diœceſi, ẽt epiſcopos conſecrare & Papa. Et q̃uis hoc faciant forſan ex commiſſione, hoc accidit propter iuriſdictionis defectum, non autem ex defectu epiſcopalis dignitatis. Quẽadmodũ ob ſolũ defectum ſimilem nõ poteſt ſacerdos quẽquam abſoluere cum virtute characteris quoſcunq; poſſet indiſcriminatim. Et per hoc ſo-

Altiſſio.

Probatio aſſertæ concluſ.

Ad ſecũdum ar. hoc ſolutum reſtat eius argumentum. Ad ſecundum autem de Põtifice maximo pariter negatur, dignitatis ſpecie cæteris ſibi ſubditis antecellere: Sed quãtum ad iuriſdictionis vniuerſalitatem, iura omnia illi primatum perhibent. Nam quantum ad dignitatem, etiam epiſcopus Hoſtien. ipſum conſecrare conſueuit. Neque quidpiam ſpirituale eſt ad corporis Christi cõſecrationem relatum, quod Papa efficere poteſt, quod non queat ẽt ſimplex epiſcopus quantum ad ſuam ſpectat dignitatem niſi ſit ratione iuriſdictionis ab ipſo Papa cohibitus. Itaque habet ſe inter epiſcopos ſummus Pontifex (quantum ad dignitatẽ epiſcopalem) ſicut Petrus inter Apoſtolos, quorum, quatenus eccleſiam repræſentabant, caput erat: tametſi quatenus erant Apoſtoli, eſſent pareus: vt canon. in 9. ſupra citato habetur, diſt. 21. Neque uero quatenus epiſcopi ordinati ab ipſo fuere, ſed à Chriſto conſtituti. Præeminent ergo epiſcopi ſacerdotibus altiori dignitatis genere: Papa verò epiſcopis in eodem genere: ſed tamẽ quatenus Chriſti uicarius, omniũ eſt caput: unde illi ſingulariter prius dictum eſt. Tibi dabo claues regni cœlorum: Matth. 16. licet poſtea Ioan. 9. omnibus datæ ſint: eiq; peculiariter dictum eſt, Paſce oues meas: licet in ipſo cunctis ſit epiſcopis dictum: qui per ipſum erant ratione iuriſdictionis in orbem diſtribuendi. Decuit. n. maximè, vt Chriſtus ſuam poteſtatem uni committeret capiti, vt uota Chriſtiana politia imaginem regni ſpiritualis præ ſe ferret, quæ omnium eſt politiarum optima.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum inſtitutio epiſcopalis dignitatis ſit de iure diuino.

POſt hæc tandem ut hæc tota quæſtio abſoluatur, Quæritur, utrum epiſcopi ſint de iure diuino inſtituti: Apparet eñ aliter res habere. Primum, quia præter *Primum argum.* Apoſtolos neminem legitur Chriſtus inſtituiſſe epiſcopum: ſed Apoſtoli ipſi ſua auctoritate illos inſtituebant: vt patet de Timotheo & Tito, quos Paul. conſtituit, ergo pariter epiſcopi non debent cenſeri iure diuino creati: ſed à Papa iure poſitiuo, penes quem diximus ſummam iuriſdictionẽ eccleſiæ eſſe. Secundò, id confirmatur facto ipſo Chriſti, Petrum ſibi ſubſtituentis. *Secundũ* Ipſi. n. ſingulariter iuſſit dicẽs. Paſce oues meas. Ac ſi dixiſſet: Tibi ſummã rei huius concredo: tu ipſe pro tuo arbitratu de illa diſpone. ergo epiſcoporũ inſtitutio non Chriſti, ſed Petri eſt, eiuſq; ſucceſſoris. Vnde uox illa ipſius in 1. eius cano. c. 5. Paſcite, qui in uobis eſt, gregẽ: nõ diuina, ſed humana, nẽpè Petri pceptio apparet. In contrarium eſt illud Pauli Act. 20. *Paulus.* Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos Spũs ſanctus poſuit epõs, regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

Conſtitutum quidẽ ſuprà reliquimus, dignitatem epiſcopalem ab Apoſtolorum ſeculo à ſacerdotio dignitate & muneribus fuiſſe ſecretam. Deſideratur autem quã maximè ad rei pręſentis elucidationẽ, noſſe quo fuerit iure inſtituta. Nam cum Papę ſit epiſcopos eligere, vr̃ eius inſtitutio. Id quod ad perſuadendam ipſorum reſidẽtiam tanti refert ſcire, vt inde ſint præcipua argumenta petenda. Et qui cauillari eludereq; rationes pertendunt, quibus ſaluberrimum illud ac diuinum reſidentiæ ius fulcitur, non alio ſe protegunt, æneo clypeo, quam ꝙ aiunt non à Deo immediatè, ſed à pontifice epiſcopos fieri. Sic *Catharini funda mentum ad infitiãdam reſidentiam.* enim quidam coarmauit ſeſe in defenſionem, ut ipſe arbitratus eſt, epiſcoporum: uidelicet ut eos à iure diuino reſidendi liberaret: ut q. 3. fuſius luculentiuſq; patebit. Quemadmodum enim inquit epiſcopus iure diuino reſidere teneatur, cum nullus à Deo immediatè fiat epiſcopus, ſed à Põtifice? Ipſius enim eſt diuidere diœceſes & particularia ouilia, & imponere curam. Multaq; alia id genus ſubdit, quæ illic amplius diſſeremus. Hic ergo more noſtro duæ ſunt concluſiones aſſerendæ & irroborandæ: ut pote quæ baſis futuræ ſunt ac fundamentum illius diſputationis. Duobus enim modis comminiſci quis poteſt epiſcopatus particulares nẽpè ſummo inferiores, nõ eſſe de iure diuino Vno, ꝙ dignitas ipſa non fuerit à Deo ipſo inſtituta, ueluti ſunt ſacrã, ſed à Papa, ut eſt quadrageſimalis abſtinentia, particulariumq; obſeruatio feſtorum, & annualis cõfeſſio. Altero uerò, ꝙ eorum electio, quæ per põtificem fit, non ſit diuina, hoc eſt de iure diui-

Prima concluſ. *Rō concluſionis.* diuino, quorũ vtrunq; eſt apertè falſum. Sit ergo prior concluſio: Epiſcopalis ordo, hoc eſt gradus & dignitas, inſtitutio prorſus diuina eſt, quam Chriſtus ore ſuo proprio fecit: hæc iã ſatis in ſuperioribus eſt demonſtrata. Chriſtus enim ipſe Apoſtolos elegit, cui muneri annexa eſt epiſcopalis dignitas, putà Chriſtianum gregem paſcendi. Illam autem dignitatem, præter ſpiritum propheticum quo illos imbuit, non in tp̃s inſtituit, ſed vt perpetuo in eccleſia perduraret: ergo epiſcopalis dignitas & gradus qualis nunc in eccleſia perſeuerat, ipſiſſima eſt Chriſti inſtitutio. Poſterior quidem præmiſſa nemini in dubiũ venire poteſt: quandoquidem Chriſtus eccleſiam fundauit perpetuo duraturam, perpetuoq; paſtu gubernationiſq; adminiculo indigentem: cui adeò in ſingulis prouincijs fides morumque norma perpetuo eſſet elucidanda. Non ergo in tempus ſed in perpetuum hanc inſtituit dignitatem. Huc ſecundò accedit teſtimonium Paulinum ad Ephe. 4. Et ipſe dedit quoſdã Apoſtolos quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem Paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatẽ fidei, & agnitionis filij Dei. Paſtorum autem nomine epiſcopi potiſſimùm, vt dictum eſt, cenſentur: ergo illi neceſſarij ſunt in ædificationem corporis Chriſti: atq; adeò à Chriſto inſtituti ſunt, vt quantum Eccleſia, tantum eſſent duraturi. Tertiò: Sacerdotium Euangelicum præſtantius eſt Moſaico, pluſque adeò neceſſarium: illud aũt in pontificem & ſacerdotes diuiſum pro toto legis tp̃e diuinitus inſtitutum eſt: ergo & noſtrum ſacerdotiũ, in quo epiſcopi ſacerdotibus præferuntur, à Chriſto eſt vſq; ad finem mundi inſtitutum. Id quod Paul. ad Hebræ. conteſtatur dicens: Translato ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis translatio fiat. Niſi q̃ cùm ſub illa lege vnus duntaxat populus vnaq; tantum ſynagoga degeret, vno præciſè opus erat pontifice: eccleſiæ verò Euãgelicæ in totum orbem latè patenti q̃ plurimis. Id ẽt quarto rationẽ patet, Chriſtus fuit ſolus eccleſiæ fundator. Vbi.n. ait Paulus, fundamentum neminem poſſe aliud

Ratio altera.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

ponere q̃ quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, non ſolum perſonam deſignat, verum & eius leges & politiam. Vnde ad Petrum ipſe ait: Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Ad fundationem autem eccleſiæ non ſolum neceſſe erat fidem ſperandarum rerum, quo ceu in ſcopum tendendum nobis erat, docere & leges illuc ducentes condere, verum & magiſtratus inſtituere, qui eccleſiam ſm̃ eaſdem leges gubernarent. Qui quidem non alij ſunt quam epiſcopi, qui ſm̃ verbum Auguſt. pro patribus Apoſtolis nati ſunt nobis filijs: ergo epiſcopalis functio inſtitutio Chriſti eſt: aliàs nõ ſatis firmiter fundaſſet eccl'iam. Quinto: Sacramenta & quę illis neceſſaria ſunt, Chriſtus ipſe per ſe inſtituit, ac perinde ſacramentorum miniſtros, quare ipſe ſacerdotes ordinauit. Epiſcopi autem ſoli proprio nomine habent quædam ſacramenta adminiſtrare, nempè ordines & cõfirmationem. Haud ergo dubium eſt ullum, quin Chriſtus non ſolum Papatum, verum & dignitatem epiſcopalem, quæ latiſſimè ad omnes Antiſtites patet, inſtituit. Sextò: Dignitas epiſcopalis, vt in præcedentibus monſtratum reliquimus, eiuſdem generis eſt in omnibus epiſcopis: nam ſola iuriſdictionis latitudine inter ſe diſtant: ergo quatenus Papæ & reliquis epiſcopis communis eſt, eodẽ auctore Chriſto inſtituta eſt. Septimo: Epiſcopalis dignitas inter chariſmata numeratur, quibus Chriſtus ſponſam ſuã eccleſiam dotauit. De quibus nimirum ait Paul. 1. ad Corint. 12. Diuiſiones gratiarũ ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus, & diuiſiones operũ ſunt, idẽ uerò Deus, q̃ operatur oĩa in oĩbus. Ergo epiſcopalis dignitas donum Dei eſt per ipſum eccleſiæ donatum, ſm̃ verbum Pau. 1. ad Thimo. 4. Noli negligere gratiam q̃ in te eſt: quę data eſt per prophetiã, cum impoſitione manuum presbyterij. Poſtremo deniq; id cõfirmatur: Cùm Papa epiſcopum eligit aut confirmat, non magis inſtituit epiſcopalẽ dignitatem, quam inſtituitur Papalis, dum ipſe eligitur, ſed ſola perſona ad eandem dignitatem applicatur. Accedit tũ demum & Pius Papa, qui canon. oues 6. q. 1. conteſtatur hanc ueritatem, dicẽs, q̃ epiſcopos

Quinta ratio.

Septima ratio. *Paulus.*

Poſtrema ratio *Pius Papa.*

Deus

Deus ſibi oculos elegit. eſt ergo certo certius, & ſi ſic de his quæ ſunt fidei loqui liceret, luce euidentius, Chriſtum inſtituiſſe dignitatem epiſcopalem, quæ modo in eccleſia viget. Ecquis enim credat tam inſignem magiſtratum in arbitrio Papæ poſuiſſe, ut ipſe illum crearet? Et ita omnes Theologi tenent in 4. diſt. 24. omneſque iuris canonici interpretes, qui idipſum cō feſſiſſimum habent. Qua utiq; ratione Paulus non hominis miniſtros, ſed Dei prorſus Apoſtolos, ac perinde eius ſucceſſores epiſcopos, ac demum ſacerdotes, exiſtimā dos docet. Sic enim, inquit, nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. Cum Papa epiſcopos creat aut epi ſacerdotes ordinant, nihil aliud faciunt quā ceu Chriſti miniſtri, Dei myſteria diſpenſare. Hanc ergo conclōnem tā multis duximus aſſerēdam, non qđ vllus de illa dubitare credendus ſit, ſed ut per illam falſitas apertius innoteſcat aſſertionis illorum, quos ſuprà citauimus: in quibus eſt Catharinus, qui aiunt epiſcopales functiones totūque obligationes ad reſidendū ob id eſſe de iure duntaxat pontificio, ꝙ Papa eſt, q̄ illos eligit applicatq; ad ſuas ſingulorum eccleſias. Cuius contraria impræſentiarū aſſeritur talis cōcluſio: Epiſcoporum electio, atq; adeo obligatio ad ſua exercenda munera, eſt de iure diuino. At uerò ſunt qui hanc concluſionem, quamuis ueram, nō ſatis ex ſuis principijs deducunt: quorū eſt Torrēſis ille, alioqui non pœnitendus auctor, quem ſuprà lib. 8. citauimus: qui quidem plus inferūt, quam veritas permittat. Exiſtimant inquam ob id eiuſmodi epōrum electiones eſſe de iure diuino, quod fiunt à Papa, quatenus eſt eccleſiæ miniſter. Quæ profecto cū ad colligendam nō ſatis eſt firma: neq; exemplū qđ ſubdunt talem habet in uniuerſum efficaciam. Aiunt enim quod ſicut baptizatio, q̄ fit à miniſtro Dei eius ipſius nomine, eſt de iure diuino: ſic electio epī, quam facit Papa. Sed poſſent qui contrarium defendunt, hoc pacto rationem hāc debilitare: Chriſtus Papæ & Concilio nō modo ad miniſtrationem commiſit eorum quæ ipſe inſtituerat, uerùm & facultatem tradidit nouas condendi leges & ritus. Quare obſeruatio quadrageſimæ feſtorumque multorum merè ſunt poſitiui iuris, nempè pontificij. Et idem merito cenſeri ſolet de conſecrationibus Eccleſiarū, altariſq; ornamētorum. Quocirca nulla eſt collectio hæc, ſi in uniuerſum fiat. Pōtifex quaſi Dei miniſter hoc aut illud facit: ergo eſt de iure diuino: niſi antecedenti adhibeas illa facere tanquam inſtitutionē ipſius Dei, uel quam Apoſtolis ipſe explicuit, ut eccleſię verbotenus traderent. Quocirca ceu fundamentum huius poſterioris concluſionis priorem anteiecimus. Eſt autem prius noſtra nobis explicanda concluſio: Epiſcoporum enim electiones eſſe de iure diuino, bifariam intelligitur. Vno modo in genere, ꝙ ſingulis eccleſijs ſm eccleſiaſticam diuiſionem ſui applicentur epiſcopi. Alio modo, quòd hic Petrus aut Paulus huic aut illi. Et quidem in hoc ſecundo ſenſu notū eſt, hanc huius perſonæ electionem non eſſe de iure diuino eo pacto, quo electio Matth. ac ſubinde Pauli: ſicuti aliorū Apoſtolorum fuit à Deo facta ſed ex humano eligentium iudicio, aut Papæ. In priori ergo ſenſu intelligenda eſt concluſionis ueritas: quæ quidem facilè ex præcedenti ſic colligitur: Deus Dei miniſter id quod ipſe inſtituit ipſius iuſſu diſpenſat, actio eſt de iure diuino cenſenda: cum autem Papa epiſcopum confirmat & conſecrat: alicuique attribuit eccleſiæ, id exequitur qđ Chriſtus in genere inſtituit, quodq; ei facere iuſſit: ergo id iuris diuini cenſendum eſt. Poſterior quidē præmiſſa ſuperiori cō cluſione ſatis eſt demonſtrata. Prior uerò in ſacramentorum adminiſtratione perſpicua fit Baptizatio nāq; & ſacramentalis abſolutio & ſimilia licet per miniſtros eccleſiæ immediatè (ut iſti loquuntur) fiat nihilominus ob id iuris diuini ſunt, quòd Chriſtus illa inſtituit, eiuſq; noīe fieri ſic ac diſpenſari iuſſit. Et hoc eſt, qđ Paul. in priori ad Corint epiſtola admonitum eſſe curauit, ubi illa ſugillat diuerſa ſymbola. Ego quidē ſum Pauli, ego aūt Apollo, &c. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro uobis? aut ī noīe Pauli baptizati eſtis? & īfrà c. 3. Quid igit̄ eſt Apollo? qđ uerò Paulus? miniſtri eius cui credidiſtis: & unicuiq; ſicut Dn̄s dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus incrementū dedit Deus ergo per miniſtros ſacrorum grām diſpenſat. Et pa-

Secunda concluſio Torrēſis.

Bifariam intelligi pōt epiſcoporum electiones eſſe de iure diuino

Probatio conclu.

ſiter omnino de epiſcoporũ electionibus cenſendum eſt: pariq; mõ nos docuit Paulus loq. Sic.n. locis ſuprà citatis ait: Chriſtus poſuit quoſdam Apoſtolos, alios uerò paſtores & doctores &c. Et alibi; Attendite uniuerſo gregi, in quo uos poſuit Spiritus ſanctus. Et cũ Exodi 28. Deus Moyſi iuſſerit, dicens: Applica ad te Aaron & filios eius, ut ſacerdotio fungantur mihi nunquid propterea ꝙ per miniſtrum Dei illa facta fuerit applicatio, continuo fit cõſequens non fuiſſe diuinam? Nonne & de epiſcopis qui à Põtifice ſummo creantur, aſſertio uera eſt, ꝙ fiunt ſerui, quos Dominus conſtituit ſuper familiam ſuam. Vide conſecratoris uerba. Ait enim inter alias benedictiones ad Deum loquens. Sit fidelis ſeruus & prudens, non quem ego aut Papa, ſed quem conſtituas tu Domine ſuper familiam tuam: ut det illi cibum in tempore opportuno: & exhibeat omnem hominem perfectum. Hæc eſt enim epiſcopalis functio, perfectionem tum docere, tum ẽt perſuadere. Seductorium ergo argumentum eſt: Electiones epiſcoporũ diſtributionesque eccleſiarum per Pontificem fiunt: ergo id non eſt de iure diuino. Enimuerò cum Chriſtus permanſurus nobiſcum non eſſet in æternum, ut nos exteriori functione, et dũ inter mortales agebat, gubernaret, ſed Spiritus ſanctus quem nobis in hoc miſit, ut intima mentis tantũ motione eccleſiæ aſſideret, fieri nequiuit aliud, quàm ut quæ Chriſtus inſtituerat, miniſtris committeret, qui externo foro & iudicio nomine ipſius prohiberent. Vnde Paulus non ſimpliciter, ſed per externam ceremoniam, nẽpè per manuum impoſitionem Timotheum ac Titum ordinauit. Id quod commentarijs ſuper Iſai.

Hiero. adnotauit Hieron. inquiens ordinationẽ non tantum precibus, ſed manus impoſitione perfici, ne uocis tacita imprecatio clericos ordinet neſcientes. Adde, id qđ iſti aiunt, immediatè eiuſmodi electiones per pontificem fieri, æquiuocatione laborare. Imò uerò ſm Philoſophum lib. 1. Poſteriorum Analyticorum, illa cauſa dr̃ immediata quæ eſt omnium prima: ſicuti immediata principia ſunt in quæ ultima fit reſolutio. Quare Deus eſt qui immediatè huiuſmodi facit electiones per ſuos miniſtros.

Deus immediatè facit epiſcoporum electiões.

Sed tamen eſto cauſſa ſecunda dicatur immediata, eo ꝙ inter ipſam & effectum nihil mediat. Sicut dum quis baculo mouet lapidem, baculus dr̃ immediatè tãgere lapidem: nam & hoc quoq; pacto permittitur inter philoſophos, locutio, inepta tñ eſt illatio. Quidquid Papa immediatè faciat, continuo excludere à iure diuino: tunc ſ. quando Deus qui illud inſtituerit & fieri præcepit, & tanquam primus auctor chariſmata poteſtatesq; confert ueluti epiſcopo, uſu venit qui eligitur & conſecratur. Sed alia conſulenda eſt ratio ad explorandum ſitne id quod Papa facit de iure humano: nempè ut ſuprà dicebam, ſitne inſtitutio eccleſiaſtica per poteſtatem à Deo traditã nouas inſtituendi, tum leges, tum ẽt ceremonias. Et quo tandem aduerſarios de ſua ipſorum confeſſione reuincamus, quæritur: Cum epiſcopus ex Papæ commiſſione aliũ eligit & conſecrat, utrũ illa electio & conſecratio cenſeatur Papæ an illius epiſcopi qui eius fungitur uicibus. Profecto non negabunt quin ſit potius Papæ delegantis, quippe cuius auctoritate ſit, quã delegati. Pari ergo modo dicendum ꝙ cũ Papa eligit, uel conſecrat, illa electio eſt de iure diuino: Id quod poſtremo iſto teſtimonio corroboratur. Nam ſi dignitas epiſcopi affectus eſſet Papę poſſet quidem eum illa priuare: ut poteſt cum eum deponit eccleſiaſtica ſpoliare iuriſdictione. Et tñ qđquid Papa poſt conſecrationem attentet non põt dignitatem illam auferre: perinde ac ſi character eſſet ſacramẽtalis. At fortè non deſit qui ex noſtra nos confeſſione hoc pacto coarguat. Quamuis electio in gñe ſit de iure diuino, nihilominus hæc q̃ ſit huius perſonæ, nõ ſit niſi humano arbitratu: ergo hoc ſufficit ut electiones ſimplr̃ dicantur de iure poſitiuo. Id qđ inde confirmatur ꝙ ſicut multi regnant: ut Deus per prophetã conqueritur, & non per ipſum: ita Hiere. 23. lamentatur, ꝙ paſtores dilacerant gregẽ paſcuæ ſuę: & in Euangelio ꝙ intrant non per oſtium, ſed ut fures & latrones aliũde: qui ideo nõ Dei numine, ſed humana uoluntate eligũtur: atque adeo non diuino iure, ſed humano. Ad hoc reſpon. aliud eſſe ius, aliud iuris uſum. Ius. n. eſt facultas & pceptio faciẽdi id qđ Deus ipſe inſtituit. Qđ ideo diuinum

Ratio altera ad idem.

num

num eſt. Vſus autem eſt exercitium quod in facto conſiſtit: & hoc relinquit prudētiæ & iudicio eligentium & confirmantium. Quocirca poteſtas epiſcopalis, niſi fiat claue contra iura errante, ut puta ꝙ irregularis nō eligatur ſemper iure diuino confertur. Quòd autem bonus uel malus eligatur, hoc dependet ex facto & uſu humano: ex quo procedere contra Dei uolūtatem poteſt electio mala. Atque in hoc, de quo nos aduerſarij decipi arbitrantur, ipſi falluntur. Cenſent inquam nos inde ſeduci, ꝙ ex eo quod Epiſcopatus eſt de iure diuino, elicimus electionis epiſcopales eodem fieri iure. Hæc autem nō noſtra eſt fallacia, ſed ſua: qua ex eo ꝙ uſus iuris ſit arbitrio & iudicio humano inferunt electiones eſſe de iure humano. Audiat quęſo Leonem pontificē in ſermone de aſſumptione ſua. Dignatio inquit, cęleſtis gratiæ gignit Antiſtitem. Et Ambroſius in Paſtorali, contra eos qui pretio ordines conferunt. Quis, inquit, dat gratiā epiſcopalem, Deus an homo? Et reſpondet, Sine dubio Deus: ſed tñ per hominē dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā. Epiſcopus initiat ordinē, & Deus tribuit dignitatē. Si homo in ordine nihil amplius operatur, niſi ſeruitiū, quod ei creditur, cur Deo totū negatur, qui ipſum ordinem tibi largitur; Hæc ille. Electio ergo iure diuino fit. Vt ne de noīe diſputare uideamur, dicimus ꝙ quidquid poteſtatis Papa eligens confert, iure diuino Deique noīe cōfert: atq; adeò qd quid tunc ei præcipit, iure diuino præceptū eſt exiſtimandū. Exempli gratia. Cum conſecrator ait: Accipe Euangeliū, & prædica populo tibi commiſſo. Illi contrarij nobis auctores uocē eſſe aiunt nō Dei immediatè, ſed Papæ. Quare ordinatus, inquiunt. Epiſcopus arbitrio Papæ id exeq̃ tenet: ut ſi Papa uoluerit, ne ille reſideat, aut ſi non curauerit ut epiſcopale munus rectè exerceat, ipſi Papæ imputandū eſt, nō aūt epiſcopo. Atq; in hoc pūcto ſtatus litis conſiſtit. Ecquis aūt hoc ferat audire? Ecquis inquam, ullo mō ambigere queat, quin uox illa perinde habeat, ac ſi illam Chriſtus proprio ore protuliſſet? quando quidem quod ipſiſſimus inſtituit, iuſſuq; ſuo, ore ſui organi profertur: Deum ergo id loquentem debet epiſcopus auſcultare: diuinoq; ſubinde id iure ſibi imperari. Nam retrocedamus paulò ante in conſecratione. Cū ait conſecrator. Accipe baculum paſtoralis officij, ut in corrigēdis uitijs piè ſęuias, iudiciū ſine ira teneas, &c. Quo nomine illa proferūtur? Nōne Dei? Nunquid non ipſe eſt qui per ſuum miniſtrum illā confert poteſtatem & chariſmatis donum quod ipſe inſtituit? Vide quēadmodum id pleniſſimè ſubiuncta p̄catio explanet, quæ ad Deum funditur. Subdit namque qui conſecrat: Creator & conſecrator humani generis, dator gratię ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis: Tu Domine emitte tuam benedictionē ſuper hunc anulum, ut quicunque hoc ſacroſanctæ fidei ſigno inſignitus inceſſerit, in uirtute cœleſtis defenſionis ad æternā ſibi proficiat ſalutem. Et quaſi iam Deus ad precationem annuerit. Accipe anulum, fidei.ſ. ſignaculum, quatenus ſponſam Dei, ſanctam uidelicet eccleſiam intemerata fide ornatus illibatè cuſtodias. Deus ergo eſt, cuius nomine fit electio, & poteſtatis donatio. Id quod ex illo uerbo Numer. vndecimo, fit notius. Iuſſit enim Deus Moyſi dicens: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael &c. & auferā de ſpiritu tuo, tradamq; eis vt ſuſtentent tecū onus populi, & non tu ſolus graueris. Re uera, illa inſtō fuit diuina. Quòd aūt ait, Auferā de ſpiritu tuo, nō ſic eſt audiēdū ꝙ donum Moyſi collatum curtādū eſſet, ſed ꝙ de eodem ſpiritu quo illum donauerat, donaret ēt ſuis auxiliatoribus. Quare idē genus gratiæ cōfert oībus epiſcopis. Vnde conſecrator, Propitiare, inquit, Domine ſupplicationibus noſtris: & inclinato per hunc famulum tuum cornu grãæ ſacerdotalis, benedictionis tuæ in eum infunde uirtutē. Ex his ergo fit planè cōſequēs, Epiſcopum nō Papæ, ſed ipſiſſimo Deo fidē ſuam obſtringere. Quare facta electione, nō Papæ, ſed ipſi rediturus eſt animarū rōnem ſibi commiſſarum. Ecce in quo veritas ab eorū opinione quos hic redarguēdos duximus, diſtat, & quo qōnē præſentē perducere conſtituimus: Videlicet electionē q̃ fit à Papa eatenus eſſe de iure diuino, ut eius uinculo ille qui perſonam induit epi, & reſidere teneatur in ſua eccleſia

cleſia, & alia exhibere perficereq; munera quæ ſuæ paſtorali dignitati incumbũt. Atque adeò hinc ſumendum nobis reſtat initium quæſtionis tertiæ de eorum reſidentia.

Ad primum ar. Ad primum igitur argũ eorum quę in fronte quæſtionis propoſita ſunt, reſpondetur: quòd etſi neminem Chriſtus legatur inſtituiſſe epiſcopum præter Apoſtolos, ubi eos prædicatum miſit nã illi functioni epiſcopalis erat annexa: & ſingulariter Petrum ſub paſtoris nomine: tamen cum eandem auctoritatem, ut dictum eſt perpetuo permanſuram fundaſſet, eo ipſo facto in Apoſtolis, & ſingulariter in Petro ſingulis futuris epiſcopis locutus eſt. Itaq; ꝙ Petro dixit, Paſce oues meas: cunctis q p ipſum creandi eſſent epiſcopi dictum uoluit: nẽpè ut eo ipſo ꝙ quiſq; creatus eſſet, idem ſibi datum diuinitus præceptum intelligeret. *Ad ſecũdum ar.* Ad ſecundũ reſpondetur propterea ſingulariter dictum fuiſſe Petro, Paſce, quòd quantum ad iuriſdictionis plenitudinem ſingulariter ipſum caput conſtituebat. Quocirca ſicut illi peculiariter permiſſæ ſunt claues regni cœlorum. Matth. 16. quas poſteà Ioan. 9. cunctis dedit Apoſtolis: quin uerò & Ioã. 20. cunctis ſuo gradu ſacerdotibus in foro cõſcientiæ: ſic hoc quod ipſi dixit, Paſce, cũctis faſſus eſt. Ad aliud autẽ uerbum eiuſdem Petri, Paſcite qui in uobis eſt gregẽ Domini, negamus Catholicè idemq; firmiſſimè uocem eſſe pręcipuè Petri. Imò id nomine Dei admonuit. Quin uerò mirari ſatis iſtos nequeo qui contrarium putant: uidelicet uocem eſſe perinde à Petro prolatã ac ſi epiſcopus ſuis pciperet ſub ditis, aut prælatus monachis aliud quidpiam ꝙ ſua eſſet ordinatio & præceptio. Cùm planum ſit ac perſpicuum ceu diuinum organum eſſe locutum: perinde nimirum atq; Paulũ ubi aiebat: Attẽdite uobis & uniuerſo gregi in quo uos Spiritus ſanctus poſuit, Conſultò nãq; dixit, Paſcite gregem Domini. Nam ſi oues ſunt Domini, cuiuſnam paſtores niſi Domini, & cuius præcepto paſcere tenentur, niſi Domini? Vnde Hierony. ad Nepotianum: & refertur, diſtinc. 95. cano. eſto Petrus ſecundum Domini præceptum illud dixiſſe.

QVAESTIO II.

DE EPISCOPATV OPTANdo, in eundo, & conferendo.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 185.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat epiſcopatum appetere.

Coonstitvto ergo quidnã ſit, quoq; iure dignitas Epiſcopalis fuerit inſtituta ſubſequit̃ ſecundum rerum ordinem de eius deſiderio, optationeq; & collatione ſermonem ſubtexere. Et ne D. Tho. honorem quẽ hactenus detulimus, adimamus nempè ut ubi ipſe loquitur eius interpretemur mentem, exponenda nobis eſt quæſtio eius 185. 2. 2. *Primum argu.* Arguitur enim quòd deſiderare aſſectareq; Epiſcopale munus, ſit non modo licitum, uerũ & laudabile. Ait enim primũ oĩum Pau. 1. ad Timo. 3. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: deſiderium autem boni operis, dignũ eſt laude: ergo & Ep̃atum optare. *Secundũ* Secundo: Ep̃orũ ſtatus pręſtantior eſt & excellentior q̃ monachorum religio, monachatum autem expetere pietas eſt & religionis officiũ: ergo optatius erit ad Ep̃atum anhelare. *Tertiũ.* Tertiò Prouer. 10. legitur: Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio aũt ſup caput vẽdentiũ, ille aũt qui uita & ſciẽtia pollet, atq; adeo Epiſcopali muneri idone⁹ eſt, vr̃ ſpiritualia frumenta abſcondere, ſi ſe eidem muneri ſubducat: cui ſi ſe ſubdat, eadẽ ſpiritualia frumenta ſalubriter dſpẽſare poteſt: ergo idẽ mun⁹ retractare uitio dandũ eſt, optare uerò laudi tribuendũ. *Quartũ.* Quartò: Sanctorum exẽpla ceu documenta nobis ad imitandum proponuntur, ſecundum illud ad Ro. 15. Quæcumq; ſcipta ſunt, ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt: legitur aũt Iſa. 6. eundem Prophetã ad munus ſe prædicationis obtuliſſe: ubi ait. Ecce ego mitte: ergo illud nulla reprehenſione, immo præmio dignũ eſt. In contrariũ facit verbũ illud Aug. 19. de Ciu. Dei. Locus ſuperior ſine quo populus regi nõ põt. etſi adminiſtret ut decet tñ indecenter appetit̃.

Ad

Tria in epiſcopali munere conſideranda.

Ad quæſtionem, ut literam S Tho. conſueto more in concluſiones colligamus, ſuppoſita triformi diuiſione, quinque concluſionibus rñdetur. Eſt enim in epiſcopali munere tria conſiderare. Primum ſcilicet, quod omnium eſt caput & finis epiſcopalis operatio & functio per quam communi ſaluti populi cõſulitur: id quod uerbo illo deſignauit Chriſtus, Io. vlti. Paſce oues meas. Secũdum eſt ordinis gradusq; celſitudo & eminẽtia, ad quam epiſcopus aſſumitur: ſecundum illud Matth. 25. Fidelis ſeruus & prudens quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Tertium denique in eodem munere tanquam conſequens annexumq; attenditur, honor reuerentiaq; ac temporalium prouentuum affluens copia: ſm illud Apoſt. 1. ad Timo. 5. Qui bene præſunt præsbyteri, duplici honore digni ſunt: nẽpè & apud Deũ, & apud homines: hac ergo ſubſtrata diſtinctione,

Prima concluſio

prima concluſio, ut a poſtremo membro exordiamur, eſt: Epiſcopatum intuitu affectuque temporalium bonorum appetere, manifeſtarium crimen eſt ambitioſæ cupiditatis: nam cum bona temporalia nõ ſint niſi ſubſidia & ſuſtẽtacula, ad finem adminiſtrationis inſtituta, eadem temporalia præcipua intentione appeti, peruerſa appetitio eſt. Cuius quidem criminis obiurgabat Phariſęos Redemptor, Matt. 25. vbi aiebat: Amant primos occubitus in cęnis, & primas cathedras in ſynagogis, ſalutationes in foro, & uocari ab hominib. Rabbi.

Secunda concluſio

Secunda concl'o circa ſecundum diſtinctionis membrum Epiſcopatum ratione celſitudinis & eminentiæ ambire nihilominus eſt criminoſum: nam eiuſmodi gradus altitudo conſequens eſt ad operis functionem: quare cum illa primum appetitur prępoſtera eſt appetitio. Vnde & idem Seruator noſter. Matth. 20. vituperio illud tribuit, ubi ait, Scitis quia principes gentium dominantur eorum: uos autem non ſic: ſed qui maior eſt inter uos, ſit tanquam miniſter.

Chryſo.

Vbi Chryſoſto. Per hoc, inquit, oſtenditur gentile eſſe primatum cupere: & ſic gentium comparatione eorũ æſtuantem animam conuertit.

Tertia conclu.

Tertia concl'o: Epiſcopatus functionem ad animarum ſalutẽ illum qui dignus exiſtimatur appetere, ſtudioſum officiũ eſt egregiaq; laude commendandum. Hoc enim eſt quod Pau. laudat: quoniam affectus ex obiecto perpenditur: & illud per ſe opus, charitatis exiſtit officium.

Quarta conclu.

Quarta cõcluſio. Eiuſmodi opus epiſcopale etiã ad conſulendum proximorum utilitati expetere ob id quod gradus celſitudo illi adiungitur, præſumptuoſum uidetur: atque adeo reformidandum eſt, niſi ubi manifeſta id neceſſitas exegerit.

Gregor.

Vnde Gregor. 1. parte Paſtoraliũ, c. 8. Tunc inquit laudabile fuit epiſcopatum quærere qñ per hunc quemquam dubium non erat ad ſupplicia grauiora peruenire. Quibus verbis ſcienter explicuit ipſum per ſe bonum opus eſſe, ubi culmen celſitudinis non habet annexum. Quare tũc temporis rari erant qui id oneris ſibi imponi cuperent: nempè illi dũtaxat qui charitatis zelo ad id diuinitus excitabantur. Qua vtiq; ratione ibidem Greg. c. 7. Iſaiæ zelum offerentis ſe commendat.

Quinta conclu.

Quinta cõcluſio. Nihilominus poteſt quiſpiam abſque illa præſumptione appetere ſe eſſe epiſcopatu dignum, prouinciamq; illam digne adminiſtrare ſiue inſula inſignitus ſit, ſiue anteà quàm ad id muneris aſſumatur: ita ut deſiderium non in celſitudinem et primatum, ſed in obſequium ipſum Dei gregiſq; beneficium feratur. Concluſio eſt tertiæ appendix. Vnde ſuper Matt. Chryſoſt. Opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt: primatum autem, hominis vanitas eſt concupiſcere: primatus namq; fugientem ſe deſiderat, deſiderantem ſe horret.

Dubitatio.

Aſſertiones tametſi veræ ſint pluſculũ tamen lucis appetũt. & primum circa duas priores ambigitur, quantum nam culpæ in eo immoderato affectu inſit, dũ quis aut tpales prouentus aut humanos honores prę ipſa epiſcopali functione deſiderat: utrum ſcilicet gñe ſuo mortale ſit crimen: Apparet. n. ſic eſſe, eo quòd eſt peruerſus affectus erga res ſacras. Sed nihilomin' ab alterą parte pugnat argumentũ, quod cum illa iuſta ſint illius officii præmia: moueri eorum affectu ad optandum epiſcopatũ: dũmodo paratus homo ſit rectè & ritè ipſum adminiſtrare: nulla uidetur, aut perexigua culpa. Nã cùm honos, ut ait ille, alat artes cõſultò eiuſmodi pręmia propoſita eſſe uidentur, ut homines ad ſtudia allecti digni ſiãt huiuſmodi dignitatibus adeundis. Rñdetur

Solutio detur bifariam contingere appetere epiſcopatum propter tpalia bona. Vno modo ut hæc ordinis peruerſitas ſit obiectum appetitus. Itaque uox propter, deſignet bona tpalia eſſe finem epiſcopatus, ut cùm dicis, Appeto epiſcopatum propter bona tēporalia, affectus appetēdi feratur in illum inuerſum ordinem, ſcilicet epiſcopatus propter bonum temporale. Et re uera hoc genere ſuo exiſtit peccatum mortale: quia rerum ordo eis diuinitus inditus peruertitur. Eſt enim debitus ordo, ut epiſcopat⁹ pp functionem legitimam appetatur. Subſidia verò tpalia ad ſuſtentationem ut rectè poſſit iniunctū onus adminiſtrari. Qđ *D.Tho.* quidem S.Tho. ſtatim in c. quæſtionis docere cogitauit: dicens, Principale & finale in epiſcopatu eſſe epiſcopalem operationem per quam proximorum utilitati intenditur. Quare ad argumentum proximè factum reſpondetur. Primum, quod & ſi eiuſmodi in aīo habeat recte epiſcopatum adminiſtrare, nihilominus præſentiſſimo exponitur periculo præcipuam habendi curam deglubendi gregem, procurandiq; honorem & faſtum, poſthabendiq; animarum curam: nam qualis ordo eſt in appetitus obiecto, talis eſt in opere metuendus. Prǽterea. Et ſi nullum tale immineret periculum, appetitio ex ſuo ipſius obiecto peruerſo uitiaretur. Secundo autem, modo contingit epiſcopatum appeti ratione tpalium quę ei annectuntur: non quòd ratio illa conſtituatur finis epiſcopatus qui cōcupiſcitur, ſed ꝙ fuerit prima ratio mouendi appetitum. Et huiuſmodi affectio non apparet genere ſuo mortalis: cum per illam non conſtituatur peruerſus ordo in rebus. Poſſunt enim bona temporalia mouere hominem ad appetendum epiſcopatum: & ſi ipſa functio epiſcopalis non ordinetur in finem illum. Imò poteſt amor temporalium mouere hominem ad amandum Deum propter ſe, atq; adeo epiſcopatum. Sicuti & timor inferni poteſt quenquam mouere ad diligendum Deum ipſum propter ſeipſum. Nihilominus quia concupita non eodem ordine appetitum mouent quem inter ſe habent: eiuſmodi appetitio non caret culpa, ſaltem ueniali. At quamquam hæc in ſcholis vtcumq; explicari valeant: tamē in affectu & vſu ægrè diſtinguntur. Etenim qui primo à temporali præmio mouetur, adeò facile ordinē peruertet, ut diſcerni nequeat, quin epiſcopatum propter huiuſmodi præmia concupiſcat: atque adeo in periculo ſit peccati mortalis. Quare alia eſt conſulenda regula: nempè ut qui certus ſit in eccleſiæ adminiſtratione nullum propter bona tpalia admiſſum ire crimen, ſed officio ſuo ſecundum leges ſeruitum ire, licet tpalium appetitu moueatur, extra metum eſt peccati mortalis. Sed tamen profectò rarò iſta cohærent. Secūda ambiguitas eſt in diſtinctione duarum iſtarum concluſionum videntur quippe in idem coincidere. Nā etſi *Secunda ambiguitas.* appetere bona tpalia ad auaritiam ſpectet, appetere verò dignitatis celſitudinem ad præſumptionem: tamē appetere honores, quod primę concluſioni appoſitum eſt, ad præſumptionem etiam attinere uidetur. cuius mentio fit in ſecunda. Reſpondetur *Reſpōſio.* autem diuerſum eſſe appetitum honoris, qui eſt ambitio, ab appetitu celſitudinis, qui eſt præſumptio. Nam altitudo & honor habēt ſe ut cauſa & effectus. Eſt ſi quidem honor excellentiæ effectus ac ſubinde teſtimonium. Quare ambitio, uti 2.2. *Obiectio* q.31. ait S. Tho. eſt inordinatus appetitus honoris: utpura uel cūm quis teſtimoniū excellentiæ appetit quam non hēt, uel nō ad utilitatem aliorum appetit, nam honor non propter ſe, ſed tanq̄ aliorū cōmodum appetendus eſt. Præſumptio autem, eſt immoderata ſpes, nēpè concupiſcentia alicuius dignitatis aut loci, qui uires appetentis excedit: Quę quidem uitia in appetitu ēpatus diuerſa ſunt. His tñ ſic expoſitis inſurgere quis contra poterit: nempè ꝙ huiuſmodi bona pp ipſa appetere nō ſit peccatum. Qm̄, ut ab auaritia incipiamus, duplex eſt eius ſpecies, ut S. Tho. 2.2. q.118. docet. Altera ſ. quæ opponitur iuſtitiæ: Nimirum cum quis aliena iniquè cupit: q̄ quidem ex genere ſuo eſt mortalis. Altera uerò eſt quæ opponitur liberalitati: cū quis. ſ. nimiū cupit bona tpalia: quod ſanè non eſt peccatum, niſi quatenus periculū affert, aliquid contra charitatem appetendi Poteſt autem quiſpiam bona tpalia ſpiritualibus annexa concupiſcere, qui tamē firmum habeat propoſitum, rectè eadem bona tēporalia diſpenſandi. Eadem ratione ali-

ne aliqs poteſt cognoſcere in ſe uirtutis ac ſcientiæ dignitatem in cuius excellentiæ teſtimonium poteſt rectè appetere honorem, atq; adeo poterit in ſe uires pſenti ſcere, ut citra præſumptionē ualeat appetere celſitudinem loci. Hæc ueruntamen argumēnta ex ſuperioribus ſoluuntur: niſi q luculentius eandem elucidant. Etenim loci altitudo natura ſua non eſt propter ſe appetenda: ſed ut quis ſuper candelabrum erectus luceat omnibus qui in domo ſunt. Et ſuo mō eſt de ſecularibus magiſtratibus ſentiēdum. Enimuerò ad hoc huiuſmodi loci ſunt inſtituti. Qui ergo in hunc finem talem locum cōcupiuerit, genere rei nihil mali committit: niſi propter periculum, ut quarta concluſio declarauit. Qui autem propter celſitudinē epiſcopatum appetierit: eo ipſo ſe indignum profitetur: quandoquidem peruerſum habet affectū, atq; adeo ſupra uires id appetit ſuas: quod eſt præſumptio Pari mō de honore ſentito: qui nō eſt niſi ob teſtimonium uirtutis expetendus, ut alijs proſis. Et pariter de bonis temporalibus rei ſpirituali annexis, quæ non debent appeti niſi in ſuſtentationem ut poſſis officio in aliorum commodum fungi. De tertia concluſione nulla apparere poteſt dubitandi rō, adeò perſpicuum eſt licitum eſſe appetitum conſulendi uacandiq; animarum ſaluti. At uerò quarta eſt immediatè cōſideranda, qua ait D. Tho. idipſum propter annexam gradus celſitudinē præſumptuoſum uideri: niſi ubi manifeſta neceſſitas extiterit. Etenim q̄uis nō omnino eiuſmodi appetitum condemnare uideatur, ait tamen præſumptuoſum uideri Subſequitur ergo ex his concluſionibus, Præſulatus appetitū ſi ad ſalutem animarū non referatur, genere ſuo peccatum eſſe, uel mortale, uel ueniale, ut explicatum eſt: Attamē ad huiuſmodi ſalutem, relatus genere ſuo nec malitiam habere innatam, nec uero eſſe per ſe bonum, nam ſi per ſe bonus eſſet, nulla egeret circunſtantia quæ ipſum excuſaret. Si uerò per ſe malus, nulla cū redderet excuſatū. Quocirca pp annexū periculum, niſi cā aliud exigeret, malus eſt: cā uerò exigente fit licitus, Quemadmodū ſi qs in rapidū flumen aut aliū quēuis periculoſum locū ſine cā ſe inferret, peccatū committeret: cuius tñ culpā nōnūquā cā poſſet abſtergere. Cām uerò D. Thom. non aliam agnoſcit quā neceſſitatē nō quidem perſonæ propriam, ſed communem eccleſiæ. Quòd ſi quis eum redarguat, pręter illam accidere poſſe alterā: puta ſi qs ſubrium ſe & pudicū & doctū, ac deniq; irreprehenſibilem nouerit qualem Paul. 1. ad Timo. 3. depingit epiſcopum. Hic. n. nihil culpæ contrahere vī ſi epiſcopatū ſalutis gratia animarum concupiuerit: ēt dum neceſſitas eccleſiæ non ingruat. Ad hoc reſpon. cōſulto D. Tho. hāc cām ſubticuiſſe, eo quod nemo id de ſe credere debet niſi diuinitus ut ait in ſolutione quarti argumen. fuerit attactus: ut patet exemplo Iſaiæ: nam ut c. eius. 6. refertur, prius angelus tetigit os eius, ut omni eum iniqtate permūdaret, q̄ diceret: Ecce ego: mitte me. Et de Samuele legitur 1. Reg. 3. diuinitus eſſe à ſomno excitatū, ut faceret uerbū domini in Iſrael. Et de cæteris prophetis ſimiliter eſt ſancto numine diſpoſitum. Et in lib. Dialogorū de Equitio monacho refert Greg. ſenſiſſe linguam ſibi à Deo tangi ut deinceps continere ſe à diuinis eloquijs non ualeret. Hæc autem ſupernaturalia & rariſſimè contingentia, nō ſunt in ordinem doctrinæ redigenda. Adde quod neq; diuina iſta prouidentia niſi neceſſitatis tpe nunquam accidit. Igitur quo rōnē ſummatim colligamus, cur epiſcopatus deſiderium, aut iniquum ſemper ſit, aut de præſumptione ſuſpectū. Primū ante oculos conſtituenda eius eſt ſublimitas. Eſt. n. ſtatus non utcunq; perfectionis, ut religioſorum qui perfectionem diſcūt: ſed qui illud requirit perfectionis culmē ut gregem ſuum eandem doceat. Sanè cū tanq̄ Apoſtolorum ſucceſſores, ut dictum eſt, ſint animarum cuſtodes quas Chriſtus proprio ſanguine redemit. Ob idq; eadē eſſe dēnt tum ſcientia, tum ēt uitæ eminētia inſtructi: ut qd de Chriſto ait Paul. ualeant eccleſiam ſuam ſine ruga & macula Deo in die iudicij præſentare: pro quo perſoluendo munere, mortem ēt, ſi oportuerit, oppetere. Hoc ergo ſcopo ob oculos poſito ſi quis hoc munus propter bona temporalia cupit, iam dictum eſt q̄ puerſum habeat affectū. Si uerò id propter animarum ſalutem appetat, tunc aut dignum

Solutio *Obiectio.* *Solutio* *Grego.* *Vnde epatꝰ deſiderium reddatur iniquum aut de pſumptione ſuſpectum.*

gnum ſe atq; idoneum ſentit, aut ſecus, ſi non ſe arbitratur idoneum iniquus eſt: putatur iniuſtitiæ crimine implexus. Si autem idoneum ſe eſſe cenſet, uix liber eſſe debet à præſumptionis metu: nam uix ullus citra culpam ualeat tantum ſibi dignitatis adſcribere, quantum munus hoc expoſtulat. Qñ uerò palam eſt eccleſiam uirorum inopia laborare, qui ei pro rei dignitate inſeruire poſſint, tunc qui planè ſe uidet ad eandem prouinciam aptum, licet illam ob ſalutem animarum optet, eadem neceſſitate poterit excuſari. Igitur ſi epãtum mente expetere pctm̃ eſt, quanto deformius illud opere procurare & ambire? Porrò ergo depudendum eſt qđ tam licenter tamque perfricata fronte præfecturæ hmõi petantur, procurent & ambiantur.

Ad primum ar. Ad primum igitur argm̃ ex dictis colligitur ſolutio, quæ bifariam exponẽda uenit. Primò ut illo loco Apoſtolus legitimum epãtus deſiderium definire uoluerit quaſi dixerit, qui ritè & rectè epãtum deſiderat, nõ niſi opus deſiderat quod bonum eſt: nempe operas ſuas ſaluti animarũ nauare: quod in tertia cõcluſione tãquam licitum aſſertũ eſt & laudabile. Vnde Aug. 19. de Ciu. Dei: Apoſtolus illic, inquit, qđ epãtus ſit exponere uoluit. Eſt.n. nomen operis, non honoris *σκοπεῖν* nanq; ſpeculari eſt, & intendere, atque adeò epiſcopus idem quod ſuperintendens: de quo iam ſuprà nos diximus. Quare ut paulò antea dixerat non epiſcopatus honor amãdus eſt & potẽtia, quæ per ſe uana ſunt: ſed opus. *Auguſt.* *Gregor.* Quare Gregor. in Paſtorali. tunc, inquit, Apoſtolus illud dixit quando ille qui plebibus præerat, primus ad tormẽta martyrij ducebatur. Quapp nihil tunc epiſcopus quam bonum opus in uotis erat. *Interpretatio altera. Paulini loci.* Secundò aũt paulo differentius idem Apoſtolicum uerbũ & fortè ſyncerius interpretandum eſt ut tanquam admonitio intelligatur, qua id muneris cupientibus pauorem incutiat. Ac ſi dixiſſet. Qui epiſcopatũ deſiderat, ſibi caueat, ſibique quidnam deſideret prouidenter uideat. Deſiderat.n. opus nõ utcũq; bonum, ſed eouſq; egregium, ut uix ullus ſit qui illi obeundo ſufficiat. Quem quidem ſenſum ſubiuncta uerba planè commendant: Subdit.n. Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris uirum ſobrium prudentem, &c. Vnde Grego. ibidem laudans, inquit, deſiderium boni operis in pauorẽ uertit protinus quod laudauit. Quare prudenter D. Thom. tertiæ concluſioni quartam adiungit. *Ad ſecũdum ar.* Secundum pariter argm̃ in ſuperioribus ſolutum eſt. Sanè ubi diximus aliter præſulum ſtatum quam monachorum perfectionis eſſe nam religioſi ſolum tanquam diſcipuli eiuſq; ſequaces illam profitentur: Epiſcopi uerò tanquam doctores quaſi illam iam aſſecuti. Nam adoleſcentulum quem Chriſtus ad religionem inuitauit, non eſt ſciſcitatus an perfectus eſſet ſed utrum uellet eſſe perfectus. Petrũ uerò nõ antea paſtorem ſui gregis inſtituit, quàm tertio interrogaret, an ſe plus illis diligeret, hoc eſt an cęteris eſſet pfectior? *Dionyſ.* Vnde Dionyſi. elicuit perfectionem epiſcopo actiuè tanquam perfectiori cõgruere, monacho uerò paſſiuè tanquam perficiendo: uelle autẽ perfici non eſt præſumptuoſum, ut uelle perficere, neque eidem periculo expoſitum. Adde præterea quod monachus alijs ſe ſubdit ad ſpiritualia capellenda. *Auguſt.* Quod ſecundum Auguſt. 19. de Ciui. Dei. cuicunq; eſt laudabile à ſtudio enim inquit, cognoſcẽdæ ueritatis nemo prohibetur, quod laudabile otium eſt. Ille autem qui perſonam epiſcopi induit alios eligit ſibi eſſe ſubiectos, à quo appetitu omnes dehortatur Apoſt. ad Hebr. 5. ubi ait: Nec quiſquam ſumat ſibi honorẽ, ſed qui uocatur à Deo. *Chryſo.* Et Chryſoſt. ſuper Matth. Primatum eccleſiæ concupiſcere, neque iuſtum eſt: neque utile. Quis enim ſapiens uult ultra ſe ſubiicere ſeruituti & periculo tali, ut det rationem pro omni eccleſia, niſi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu eccleſiaſtico ſeculariter, ut ſcilicet ſeipſum conuertat in ſecularem. *Ad tertium.* Ad tertium optime etiã D. Tho. reſpondet, quod frumentorum diſpenſatio fieri non debet cuiuslibet arbitrio: ſed primum diuina diſpenſatione, mox & maiorum iuſſu & ordine, ſecundũ illud 1. ad Corinth. 4. ſic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Et ad Roman. 10. Quomodo prædicabunt niſi mittantur? Qnapropter cui neque, ex munere proprio incumbit, neq; id à ſuperiori iniunctum eſt, is non

cenſetur

cenſetur abſcōdere frumenta: ſed ille prorſus qui uel officium quod aſſumpſit negligit, vel pertinaciter recipere renuit: Vnde Auguſt. 19. de Ciuit. Dei. Otium ſanctum quærit charitas ueritatis: negotium iuſtū ſuſcipit neceſſitas charitatis: quam ſarcinā ſi nullus imponit percipiendę atq; intuendæ uacandum eſt ueritati. Si autem imponitur, ſuſcipiēda eſt propter charitatis neceſſitatem. Ad quartum deniq; iam ſupra reſponſum eſt. Sanctorum n. exempla nos nihilo amplius docent quàm ꝙ nemo ſe ad epatum ingerat antequam diuinitus ſit accerſitus, niſi ſit diuinitus, ad id purgatus: ut in Iſaiæ exemplo uidere eſt.

Auguſt.

Ad quartum.

ARTICVLVS II.

Vtrum epiſcopatum iniunctum liceat omnino recuſare

QVoniam à uirtutis linea uerſus utrunque extremum declinare contingit, & uiſum eſt quantum in epiſcopatus appetitu inſit aut peccati aut periculi, ſubſequitur ut uideamus an in eius refutatione peccatum eſſe contingere poſſit. Arguitur enim à parte negatiua ex Grego. in Paſtorali, ubi ait per actiuam uitam prodeſſe proximis cupiens Iſaias officium prædicationis appetit. Per contemplationem uerò Hiere. amori conditoris ſedulo inhęrere deſiderans, ne emitti ad prædicandum deberet contradixit. Ex his nanque uerbis ſic arguitur, Amor Dei amori ꝓximi præſtat: ſicuti & uitæ actiuæ contemplatiua, nemo autem ut meliore potiatur ſi uge inferiore renuens culpa denotatur: ergo omnino licet epiſcopatum cōtemplationis gratia refutare. Secundò: Ex definitione ſuperioris artic. arguitur: Nemo niſi purgatus, quod Iſaię exemplo monſtratum eſt, debet epiſcopalem ſubire prouinciam, ſed id quenquam de ſe cognoſcere, velut ibidē inquit Greg. perdiſſicile eſt: ergo nemo tuto niſi forte ad diuinitus uocerit debet ſe ꝑmittere epiſcopali functioni addici.

Primum argum. Gregor.

Secundū

Tertiò de beato Marc. in eius prologo ait Hierony ꝙ dicitur poſt ſuſceptā fidem amputaſſe ſibi digitum ut illa orbitate ineptus ſacerdotio fieret. Nec deſunt qui emiſſo uoto ſeſe arceant, ne epiſcopi creari poſſint. Obſtacula autem huiuſmodi ſibi quenquam obtendere, grauius eſt, quam dignitatem ipſam recuſare: ergo unicuiq; ſubducere ſe licet ne eligatur. In contrarium occurrit Augu. in epiſt. ad Eudoxiū, quæ eſt numero 81. hiſce uerbis. Si qua, id eſt, aliqua ratione, operam ueſtram mater eccleſia deſiderauerit, nec elatione auida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpuatis: ſed miti corde obtemperetis Deo: cum manſuetudine portantes eum qui uos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet manſuetos uias ſuas. Nec ueſtrum otiū neceſſitatibus eccleſiæ præponatis: cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare uellēt, quomodo naſceremini, non inueniretis.

Tertium

Auguſt.

Ad qōnem unica concluſione reſpondetur. Quemadmodum ad inordinationem uoluntatis pertinet ut proprio motu ſeſe ullus gubernandi periculis ſubdat, ita & eius prauitas eſt ſuperioris iudicio & præcepto ſe ſubducere. Probe. n. hic D. Thom. duo in epiſcopatus aſſumptione meditanda dignouit: nempè quid hominē deceat ſua ſponte appetere, quidq; maiorum iuſſu acceptare. Propria enim uolūtas hominis illuc debet eſſe mente intenta unde ſua propria pendet ſalus: quia hæc ſibi propriè cura incumbit, atq; adeo cauere ne ſe illuc immergat, unde ſibi periculum imminet, ſed tñ cum ſuperioris uigilantia ad bonum commune debeat potius attendere, ex eius arbitrio & diſpoſitione debet ſubditorum quiſque publicam adminiſtrationem capeſſere. Hinc ergo ſit noſtra cōcluſio nota: uidelicet utrinque ſubditi uoluntatem periclitari: nempè & dum proprio motu ad epiſcopatum ſeſe infert, & dum à ſuperioribus iuſſu ſe aufert. Quare optimè poſt citata uerba ſubdit Auguſt. Sicut inter ignem & aquam tenenda eſt uia, ut neque exuratur homo, neque demergatur: ſic inter apicem ſuperbiæ & uoraginem deſidiæ iter noſtrum temperare debemus. Sicut ſcriptum eſt. Non declinantes neque ad dextram neque ad ſiniſtram. Duo autem iniurioſa incommoda D. Tho. refert illius qui ſe plus nimio ſubtrahit. Primi ꝙ charitatem repudiat proximorum, quibus frugi eſſe pōt. Nā ut ait ſupra citatus Aug. Negotiū iuſtū ſuſcipit neceſſitas charitatis. Secundum ꝙ humilitatem uiolat, & obedientiam quam ſuperioribus

Concluſio reſpōſiua

Explanatur concluſio.

Auguſt.

Duo incōmoda eorū q iniūctum epatum pronaciter recuſant.

Obiectio. ribus debet. Vnde Greg. in Paſtora. Tunc inquit ante Dei oculos uera eſt humilitas cum ad reſpuendum hoc qđ vtiliter ſubire præcipitur, pertinax non eſt. Sunt autē hæc digna quæ paulò altius expendantur. Primum.n. differentia illa de propria ſubditi & aliena ſuperioris uoluntate nō videtur rationi conſona. Nam cùm bonum commune præſtantius ſit particulari, non ſolum magiſtratus & perſona publica, uerùm quicunque priuatorem debet illud ſuo priuato commodo anteferre. Vnde licet quis maiorem recreationem & dulcedinem in oratione ſentiat & abſtinentia, vbi tñ nouerit bonum publicum periclitari, ſuum proprium otium debet ſua ſponte etiam iniuſſus deſerere, ut ad prædicandū ꝓdeat, vel ad aliud cōmune bonū: etſi opꝰ ad id fuerit ſolidiori cibo vti. *Solutio* Ad hoc reſpōdetur ꝙ etſi bonum cōmune ſit præſtantius particulari, tamē cura eius ex proprio officio ſoli perſonæ publicę incumbit. Salus autem ſpiritualis cuiuſcunque ſibijpſi ꝓprie commiſſa eſt. Et ideo ſubditus quidquid ſua propria auctoritate inceptauerit, debet facere ſm ꝙ expeditius cōducentiuſque ad ſuā propriam animæ ſalutem fuerit arbitratus. Quare licet uideat quam maxime poſſe bono communi prodeſſe: ſi tamen prudenter timeat periculū ſuæ ſalutis ſpirituale inde offerri, qđ utique putat non poſſe uincere, nequaquam ſe debet illi cōmittere. Prælatus verò ecō uersò ſecundum indigentiam boni communis iudicare debet quid cuique imperet. Et ideo metuenda eſt illinc utique ſuperbia, atque hinc rurſus inobedientia. At verò ſciſcitaris vtrum utrunque timendū *Dubium.* ſit tāquam genere ſuo malum. Apparet.n. non ſic eſſe: quoniam non obedire, genere ſuo peccatum eſt mortale: & tamen ꝙ ſua ſe quis ſponte ad epiſcopatum offerat ſuprà dictum eſt, non eſſe ſuo genere, peccatum. Immo poteſt id fieri licite ſi circū*Duplex ſolutio Caietan.* ſtantiæ ſuprà explicatæ cōcurrant. Ad hoc duas ſubdit Caietanus ſolutiones. Primā, quod forſan D. Tho. noluit ſimilitudinem ſecundū omnia cōſtituere, ſed ſatis eſt qđ vtrobique poteſt eſſe peccatum. Secundā, quod portaſſe in priori membro loquebatur, de appetitione epiſcopatus peruerſa: vtpote nō ꝓpter opus, ſed propter honores aut fructus: qđ genere ſuo eſt mortale? Hæc aūt poſterior ſolutio mēti D. Tho. nō cōgruit: quia in priori mēbro non cōſtituebat peccatum ꝓpter peruerſionē finis, ſed eo quod quis ſua ſpōte ſe ingerat. *Refelluntur ſolutiones. Caietan.* Neq; prior adeò eſt uerò ꝓxima: nā vtrobique uidetur aliquid ex genere malū agnoſcere. *Solutio auctoris.* Et iō fortè dicere uoluit ꝙ quia epiſcopatus nullatenus eſſe poteſt ſine periculo, ex genere ſuo habet quandā malitiam ſcilicet ꝙ quis ſe periculo obijciat: licet nō ſit adeò innata quin ꝑ alias circūſtantias poſſit omnino excuſari. Eodē mō de inobedientia eſt cenſendū. Eſt.n. genere ſuo peccatum, quare eſſe nō poteſt inobedientia quin ſit peccatum: ſed tñ cōcurrere pñt in perſona tales circunſtantię ꝑ quas nulla ſit inobediētia nō parere prælato, ſubditū ad epatū adigēdi: vt in ſolutionibus argūorum explicare feſtinamus.

Ad primum ar. S. Tho. Ad primum igitur trimembrū ſolutionem affert D. Tho. Cuius prima pars eſt, quòd etſi uita contemplatiua excellētior ſit quàm actiua: tñ ex altera parte bonum cōmune pręſtātius eſt particulari: & ideo tenetur homo cum ad epiſcopatū acceſſitur, etiam cum aliquo ſpiritualis otij detrimento iuſſa capeſſere. Quòd ſi reſponſio hæc concluſioni ipſi eiuſque noſtrę expoſitioni aduerſari cuipiā appareat, eo ꝙ diximus priuatæ pſonæ magis propriè incūbere cuſtodiā ꝓpriæ ſalutis ſpiritualis, quā boni communis, ēt ſpiritualis intelligant nullā eſſe repugnantiam. Illud enim ſolum concludit ꝙ ſpōtaneè nullus ſe debet ingerere. At uerò quando ſuperioris mandato acceſſitur, iam tunc ſaluti ſuæ *Mens S. Thom.* magis expedit obedire, tum quod etſi ratione actus contemplatio ſit melior, tamen ratione obiecti ſeruire communi bono excellentius eſt, tum etiam quod uirtus non ſolùm ex objecto exiſtimāda eſt, ſed ex neceſſitate, quę in tali caſu ingruit. Quemadmodum Eleemoſina eſſe poteſt præſtātior uirtus quam oratio. *Paulus.* Vnde Paulus ad Philip. 1. Coarctor, inquit, è duobus: deſiderium habēs diſſolui & eſſe cum Chriſto: multò magis melius. Permanere autem in carne, neceſſarium propter vos. Quare Augu. in uerbis citatis: Non otiū, inquit, veſtrum neceſſitatibus eccleſię pręponatis. Additur autē ſecundò ad maiorē

huius

huius explicationem hoc ipſum ad maiorem dilectionem Dei pertinere. Optatius enim Deo eſt & charius ut cura ſuarum ouium quas ſuo ſanguine redemit impenſe habeatur, quam vt ſuæ ipſius contemplatione vacetur. Vnde Auguſt. ſuper illud Ioann. vlti. Chriſti ad Petrum: Paſce oues meas: Sit, inquit, amoris officium paſcere dominicum gregem, ſicuti fuit timoris indicium negare paſtorem. Adijcitur demũ tertio, quod nec epiſcopus ſic eſt aditus vitæ actiuæ, vt à contemplatiua ſit prorſus alienus. Immo debent eſſe ſicut nubes volantes: nempè diuinorum contemplatione pluuiam concipientes, qua prædicando ſubditorum animos fœcundent.

Ad ſecũdum ar S. Tho. Inter reſpondendum autem ad ſecundum, primum omnium D. Thom. præiacit fundamentum, concluſionem. ſ. quod nemo tenetur in his quæ illicitè ſibi præcipiuntur: dicto obtemperare. nam obediendum eſt Deo magis quàm hominibus Subdit autem tria impedimentorum genera obedientiæ obſtantia. Primum, ſcilicet quòd ſubditus ipſe amouere poteſt: ut ſi ſit in peccato mortali quod quidem tũc amouere tenetur, ut obediat. Secundum quod non ipſi, ſed prælato auferendum incumbit: quale eſt irregularitatis aut excommunicationis. Et tunc debet eidem prælato ipſum patefacere vt iudicet ſi expedit diſpenſare. Quemadmodum de Moyſe legitur Exodi 4. Obſecro Domine, non ſum eloquens ab hæri nudiuſtertius. Cui Dominus: Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Tertium verò eſt, cui neque ſubditus neq; prælatus mederi poteſt, ut ſi archiepiſcopus cum electo ſuper irregularitate diſpenſare nequeat: & tunc ad Papam conuolandum eſt. Et quidem circa duo ultima nihil reſtat dicendum. De primo autem id primum animaduertendum eſt, quod qui in peccato eſt mortali, quod Paulus crimen uocat, indignus eſt qui epiſcopatum anteà ſuſcipiat quam animum ab illo diuellat: nam qui Dei iuſſu probitatem debet eius gregem docere, contra eius uoluntatem prouinciam ſubit, qui, vt ait Paulus, non eſt ſine crimine. Vnde non dubito quin ille qui cum animo perſeuerandi in peccato epiſcopatum acceptat, eodem ipſo facto mortaliter peccet.

Exiſtens in peccato mortali, indignus eſt epiſcopatus durante peccato.

Sed nihilominus ſi aliàs idoneus eſt & nõ vult ſibi ſordes abluere ut obediat, etiam in hoc admonet D. Thom. ipſum peccare: quandoquidem ait ipſum teneri peccatũ amouere. Sed hoc profectò paulò accuratiori indiget meditatione. *Dubitũ* Primum enim non eſt intelligendum nouum eſſe peccatum ab inobedientia diſtinctum: ſed uult quod qui ut in peccato perſiſtat, obedire renuit, nõ habet legitimam cauſam ut inobedientiæ crimine abluatur. Quæſtio hæc tñ illicò legentis animũ mouere põt. Vtrum ſi homo ille qui eligitur ea eſt affectuum peſtilentia corruptus, quamuis latenter vt turbulentiam ſuæ conſcientiæ pacare nequeat, ſed prudenter timeat ſe identidem ab illis fore ſuperandum, proponendo vtcunque exire à peccato, teneatur electori parere. Apparet enim ratio id conuincere, qñquidem impedimentum habet primi generis: nempè quod ipſe poteſt excutere. Re uera ambigua res eſt. *Soluit* At uerò cum poſſibile impræſentiarum non dialecticè, ſed ſm prudentiæ regulas, & ꝙ aiunt moraliter ſit uſurpandum: pro eo ẽt quod perquam difficile eſt, ille qui ſentit ſe poſſe feritatem ſuorum affectuum non edomare, profectò non teneretur parere: imò delictum eſſet apud Deum tanto ſe diſcrimini obijcere. *Quæſt.* Secus aũt ſi inidoneũ ſe q̃tũ ad ſcientiã uel alias qualitates, quę foris pateſcunt præ ſua modeſtia exiſtimaret: nam ſi hæc prælatus prudens & probus cognoſcit, illi deferẽdum eſt iudiciũ: atq; adeò obtemperandum. Sed percõtaris quinam cẽſendus eſt prælatus qui eſt de neceſſitate in hac parte auſcultandum: an ſolus Papa electionis epi confirmatur, & eps in collatione ſacerdotij, an ẽt electores? Vr̃ quod ſoli Antiſtites: nam electores non ſunt Prælati. Imò reges iã ſunt qui electorum loco præſentant. *Reſpõſio.* Reſpondetur ꝙ quãtum ad rigorem iuris ſolus prælatus qui ritè iuriſdictionem habet neceſſitatem infert ut citra inobedientiæ crimen nequeas eius iuſſa retractare: imò tũc duntaxat qñ in uirtute obedientiæ id præceperit. Attamen qñ electores uiri ſunt probi qui ſancto zelo electionem faciunt, non opus eſt electum difficilè ſe gerere. Imò cõſultius eſt electionem acceptare: dummodo religioſus id ne faciat niſi facultate prælati

præmiſſa: quandoquidem ſuum ſic habet inſtitutum. Enimuerò in eiuſmodi honoribus fugiẽdis circunſpectus eſſe quiſq; debet: nam ſolent vt Schytæ fugientes in tergum periculoſius uulnerare: ſolent inquã ſæpe iſtarum dignitatũ deſpectores peiori inde ſuperbiæ raptu corripi, quam ſi acceptarent metuerẽt. Adde ꝙ etſi hmôi celſitudinis loca omnino reſpuere actus eſſe poſſit heroicæ virtutis, nihilominus pôt fidelis ſeruus & prudens in adminiſtratione eccleſiæ creberrima pſtare officia quæ ſimul multò ſint apud Deum cumulatioris commendationis quam vnica humilitatis actio. Viris igitur probatæ uitæ ſic eſt prudẽtia modeſtiaq; in amplectendis magiſtratibus exhibenda, vt in nihilo ſit minor in renuendis adhibenda cautio. Tunc vel maximè, dum præſulũ, qui digni ſint, inopia laboratur, atq; adeò eccleſiæ Chriſti bonorum opus habet obſequio: vt paulò nos anteà citatus. Aug. admonebat.

Ad tertium. Ad tertium rñdetur: Cum epiſcopatus ſimpliciter non ſit de neceſſitate ſalutis, vt ſacramenta ac uirtutum officia, ſed tunc tantũ qñ ratio id obedientiæ exegerit, nihil per ſe implicat iniquitatis ut voto quis alio ve obice ſeſe præpediat, ne capiat. Quemadmodum tranſitus ad ſecundas nuptias non ideo eſt illicitus ꝙ ordinibus ſuſcipiẽdis obſtat: dummodo uotum nunquam acceptandi epiſcopatum ſic habeat reſtrictã intentionem ꝙ hoc quantum in ſe fuerit neq; procurabit neq; accipiet: Nam ſi proponeret nulli prælato de illa re obedire, delictum eſſet: neq; tale uotum eouſq; eſſet obligatorium. Ad id aũt ꝙ de B. Marco allatum eſt, ſi res ita habuit: nam Hie. non prorſus affirmat, ſed ait, dicitur, neceſſe eſt fateri diuina id reuelatione feciſſe: nam quempiam ſe tali fine membro mutilare, delictum eſſet: vt ex concilio Nicæ. cano. ſi quis. diſt. 55. innoteſcit. *Hieron.* *Concil. Nicenũ.*

Dubitatio. Hoc aũt hic nõ eſt ſilentio prætereundum. Vtrum licitum ſit deſiderare & exoptare eum qui creditur oĩum optimus vtiliſſimusque eccleſiæ in præſulem creari. Quamuis pp rei arduitatem uehementiſſimè de propria ipſius ſalute timeatur. Eſt.n caſus creberrimè contigens: nempè ꝙ quis in adminiſtratione magiſtratus non ſit totum facturus, ꝙ dẽt, & tñ inter oẽs qui eſſe poſſunt ſit minimè malus, & reipublicæ maximè utilis: Apparet ergo id expetere non eſſe licitum: Nã quippiam alicui optare quod illi eſt ad ſalutem tam periculoſum, & probabiliſſimè nocuum, vř ad odium pertinere.

Solutio. Ad hoc nihilominus rñdetur. Primum ꝙ nemini licet cum tam ingenti periculo publicam prouinciam ſubire neq; uerò in illa perdurare ſi metum excutere nõ pôt. Nam qd prodeſt homini ſi uniuerſum mundum lucretur animæ uerò ſuæ detrimentum patiatur? Immo è diametro repugnat charitati Dei ſalutem ſpiritualem propriam ſaluti totius orbis poſthabere. *Laudabile eſt eũ expetere in Antiſtitem q eccleſiæ eſt magis idoneus, et cum formidine aduerſæ ualetudinis.* Secundum aſſertũ ſit: Non ſolùm licitum eſt, immo laudabile deſiderium, vt ille ſit Antiſtes qui eccleſiæ eſt magis idoneus, ſeu minus incommodus quantuſcunq; de eius ſalute habeatur metus. Non dico quod poſſis hoc illi conſulere ut accipiat: nam ipſe tunc nequiter acciperet aut retineret, ſed ꝙ licitum ſit tibi id de altero deſiderare: quin uerò & procurare: & ideo quantumuis tibi aliter eſſet amicitia aut alia neceſſitudine coniunctiſſimus, id debes optare. *Ratio aſſerti.* Et ratio eſt manifeſtiſſima: qm̃ bonum uniuerſale pręſtãtius eſt particulari: atque adeò proprio excepto, magis eſt optandum q̃ bonum ſpirituale cuiuſcunq; amici. Atq; hoc ipſum confirmatur: nam ſi elector eſſes, deberes illum eligere: ipſi enim electo examinare incumbit quid ſibi expediat.

ARTICVLVS III.

Vtrùm oporteat eum qui ad epiſcopatum aſſumitur, eſſe cæteris meliorem.

POſt appetitum epiſcopatus & temperatam obedientiam eius qui eligitur, ſubſequitur de electoribus & confirmatoribus explorare, vtrum ſemper teneantur eligere eum qui ſit cæteris omnibus melior. *Primum argu.* Apparet enim quod per nos Chriſtus facto docuerit. Petrum enim non antea eccleſiæ ſuæ præfecit: quam trina interrogatione examinaret an ſe plus cæteris diligeret. Meliorem autem ſimpliciter ſola facit charitas? ergo nunquam niſi melior eligendus eſt, *Secundũ.* Secundò, Symmachus Papa. 1. quæſt. 1. viliſſimus inquit, computandus eſt niſi ſcientia & ſanctitate præcellat,

lat, qui eſt dignitate præſtantior: ſed quiſquis ſciẽtia ſanctitateq; præcellit, melior ſimpliciter cenſetur: ergo nemo niſi qui morum probitate cęteris pręſtet eſt eligendus. *Tertium* Tertiò: In quolibet genere minora gubernantur per maiora, ſicut corporalia per ſpiritualia: & inferiora per ſuperiora vt tertio, de Trinita. Auguſt. eſt auctor. Sed epiſcopus aſſumitur ad regimen aliorum, ergo debet eſſe cęteris melior. In cõtrarium eſt textus Decretalis, de electio. cap. ſcriptum. dicens quòd ſufficit eligere bonum, neque oportet eligere meliorem.

Diſtinctio. Et ſi quæſtionem iſtam libro tertio de omnibus eccleſiæ magiſtratibus latiſſimè diſcuſſerimus, tamen quia hic à D. Thom. de epiſcopis peculiariter inſeritur, ordo nos rerum cogit illam repetere. *Prima concluſio* Summa ergo reſponſionis D. Tho. ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus continetur. In electione enim, inquit, ad epiſcopatũ, aliud eſt ex parte eligentium, atque aliud ex parte electi penſandum. Eſt ergo prior concluſio. Nemo eligere tenetur meliorem, ſi nomen melioris ſecundum proprium ſignificatum uſurpes: ſed eum qui ad munus paſtorale fuerit expedientior & aptior. Bonus enim nemo ſimpliciter niſi ob ſolam charitatem exiſtit. Poteſt enim, uti alias diximus, eſſe bonus artifex ſine uirtute morali: ſola aũt hæc facit hominẽ ſimpliciter bonum. Vnde cum charitas ſit omnium uirtutum forma, ab illa homines apud Deũ boni denominantur & ſunt: & quo quiſque ſit illa prouectior, eò melior eſt. *Probatio conclu.* Probatur ergo concluſio. Electio perſonæ ad ſedem epiſcopalem ex eius functione perpendenda eſt, vtpote quæ finis eſt propter quem perſona eligitur, & bonitas medij eſt à fine. Latiſſimè namque libro tertio, quæſtione citata oſtendimus decimas, ſtipendiaq; eccleſiarum non tanquam præmium qualitatis bonitatiſque perſonę fuiſſe inſtituta. Illud enim præmium in cœlis nos apud Deum manet, ſed tantum, ut eccleſijs rectè adminiſtretur, ſecundum illud. 1. ad Corinth. 14. Ad ędificationem eccleſiæ petite, ut abundetis. Vnde non, inquit, qui boni ſunt preſbyteri, ſed qui bene præſunt, duplici honore digni ſunt. Ad eiuſmodi autem obſequia obeunda & perficienda non ſolum morum probitas & charitas, quæ ſimpliciter facit meliorẽ, neceſſaria eſt, uerum & uirtutes aliæ tam intellectuales quam naturales: ut ſcientia, prudentia, efficacia & grauitas. Non ergo neceſſum eſt ſimpliciter eligere meliorem, ſed eum qui ad eccleſię regimen eſt expedientior, unde Hierony. Quidem, inquit, non quęrunt eos in eccleſia columnas eligere, quos plus cognoſcát eccleſijs magis prodeſſe, ſed quos plus ipſi amant. Hactenus ille. Quod quidem ad acceptionem perſonarum attinet. Vnde ſuper illud Iacobi 2. Fratres mei nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini gloriæ, ait Auguſt. ꝙ ſi ad honores eccleſiaſticos referatur, non eſt putandum leue peccatum. *Auguſt.* Poſterior concluſio: Ille qui ad ſedem aſſumitur, non ſe tenetur cęteris meliorem reputare. *Poſterior concluſio* In ſuperbiã. n. & præſumptionẽ talis cogitatio hominem adigeret: ſed ſatis eſt, ſi nõ in ſe crimen aliquod agnoſcat, per quod nefas ei ſit ſedem occupare. Quare etſi Petrus per comparationẽ fuerit interrogatus, an plus cæteris diligeret non tñ niſi ſimpľr reſpõdit, Dñe tu ſcis, quia amo te. Hęc oĩa adeò latè ac fusè libro tertio, quæſtione ſexta, per decem concluſiones elucidauimus, ut nil ad rem pertinens poſſimus nunc adhibere: ſed ſatis fuerit textum D. Thom. in eius gratiam nõ pręterijſſe. *Elector ex debito officij tenetur explorare ac põderare merita eligẽdorum & meliore eccleſiæ tribuere.* Duo uerò aut tria ſunt in eius uerborum textura mente perſpicienda. Primum, ꝙ cum ipſa electionis uox collationẽ inter plures deſignet, quorum reliquis poſthabitis unus aſſumitur, elector de ſuo nomine admonetur non ſatis hr̃e eum explorare quem idoneum eligat, ſed plurium dẽre merita expendere ponderareq; ut præſtantiorẽ eccleſiæ tribuat non ſolum probitatis uitæ ratione habita, uerum & reliquorum quę ad publicã functionem ſunt expedientia. Tametſi loco citato admonitũ curauimus: ꝙ primum idoneitatis fundũ probitas eſſe dẽt. Nam eum qui prauus eſt, nullæ aliæ qualitates efficere poſſunt, ut eligitur, idoneũ. Vnde Paulus tanquam neceſſarium in ep̃o requirit ut ſufficienti teſtimonio ſine crimine habeatur. Quod quidem nomen nõ leuioris eſt culpæ, ſed mortalis. *Tria præter charitatem.* Quæ autẽ præter charitatem in epiſcopo requirantur, ad tria quæ hic S. Tho. refert, reducẽtur: quæ

ſunt inſtruere plebẽ fide & moribus, & ab hæreticorũ aliorumq; periculis, qui mores peruertunt defendere, ac demũ pacifice gubernare. Nam ſcopus gubernationis eſt pax mentium & corporum. Hæc enim ratione Dei filij ſuum retinẽt nomẽ. Nam beati pacifici, quoniã filij Dei vocabunt.

Obiectio.

De illo autem notando verbo, quo ait S.Tho. diuina myſteria, atq; adeo ſtipẽdia non dari hominibus quaſi præmium ſuæ charitatis & probitatis, dubitare quis poſſet: eo quod & naturalis ratio, & eccleſiaſtica iura reclamare videntur: quippe quæ volunt clericos qui de eccleſia bene meriti ſunt, ab ipſa remunerari.

Solutio

Reſpondetur autem dictam ſententiam nullo opus habere interpretamento, nam ut iacet eſt vera. Non enim negat eos qui integræ ſunt vitæ, præbendarum ac dignitatum eccleſiaſticarum dignos eſſe, uerùm id tantum, quod nos loco citato lib.3. non leuiter demonſtrauimus: nempè ſacerdotia, eorumque ſtipendia non eſſe inſtituta ad remunerationem bonorum, ſed duntaxat ad eccleſiarum ſeruitiũ. Si enim hoc in familia Chriſtiana neceſſarium nõ eſſet, certe neque eſſent imperatæ decimæ, neq; ſtipendia cõſtituta. Quare ſi hæc tribuenda ſunt dignis, non eſt ea ſuprema cã quod ſuæ bonitati ſint debita, ſed quod elector debet eccleſię idoneum miniſtrum pro ratione ſui ſtipendij prouidere. Reliqua loco citato lib.3. ſi lubet reuiſe. Demonſtratum .n. illic curauimus, ꝙ etſi quantum ad rigorẽ exterioris fori & reſtitutionis uinculũ, ſatis ſit dignum eligere: tñ quantum ad forum poli, neceſſe eſt eligere digniorem. Quod ſi in omnibus ſacerdotijs & præcipue in habentibus animarum curam neceſſum eſt, quãto id magis neceſſarium in epiſcopis præficiendis? vtpote quorum ad miniſtratione tota ſalus ſpiritualis Chriſtianæ reipublicæ periclitatur: ac perinde ipſiſſimus Chriſti ſanguis, qui per ipſorum, non modo iniquitatem & fraudem, verum etiam inſcitiam, ignauiam, & ſocordiam fruſtrari poteſt, & ſæpiſſime ſolet, ſuæ redemptionis fructu. Sibi ergo uideant quibus id muneris incumbit, quantũ deant ſolerter oculis perluſtrare eorum merita quos Apoſtolis ipſis diuinitus electis ſubſtituũt. Atq eos pſertim cauere debẽt, qui hmõi honores ambiunt. Illi .n. nõ paſtores ouium habẽdi ſunt, qui pro ipſis ſanguinem fundere anhelent: ſed lupi qui ipſarum ſanguinem ſitientes nihili pendunt eorum animas extinguere.

Ad primum ar.

Ad primum igitur argumentum reſpondet D.Thom. ꝙ cum Chriſto notiſſimæ eſſent aliæ Petri qualitates ad eccleſiæ gubernationẽ idoneæ, ob id de amplitudine dilectionis eum præciſe examinauit, quod ubi aliæ inſunt cõditiones, hæc debet exiſtimari præcipua. Sed poteſt huic altera ẽt ſupponi ſolutio, ꝙ cum aliæ partes Petri ad regimen requiſitæ, cunctis circũſtantibus propatulæ eſſent, charitas autẽ in corde intus deliteſcat, hanc voluit cunctis ẽt cõſtare: ut quemadmodũ lib.3. diximus, manifeſtum in foro exteriori fieret, optimi electionem fieri. Hoc autem loco citato lib.3. fuſius explanauimus.

Secunda ſolutio.

Ad ſecũdum.

Ad ſecũdum reſpondetur, verbum illud Symmachi nõ de illo intelligi qui eligendus eſt, utpotẽ ꝙ niſi ſanctitate & ſcientia præcellat, uiliſſimus ſit in electione exiſtimandus: ſed de illo qui iam electus eſt. Quo ideo verbo epiſcopi admonentur, ꝙ etiam ſi dum in minoribus agebant, non prorſus ea ſanctitate fulgebant, quæ epiſcopũ decebat. Tñ poſtquam in candelabrum erecti ſunt, ſatagere prorſus debent, ut nomen & locum ſuum re ipſa expleant: aliàs nõ poſſunt nõ in cõſpectu populi vileſcere. Quæ aũt ſciẽtia in epiſcopo ſit requirenda, Theologiæ .ſ. an Canonici iuris, loco citato lib.3. utcunque diſputauimus.

Scientia theologię maxime in epiſcopo deſideranda.

Haud enim res digna eſt, quæ in diſputationem deberet accerſiri: eſt ſiquidem indigna ſententia quæ audiatur, illic præciſe theologum eſſe præferendum, ubi hæreſes ſerpũt. Tum quòd cum oporteat hæreſes eſſe, ubique & ſemper timendæ ſunt, atque adeo docta prædicatione coarmandus populus, ne unquam labaſci poſſit: tum præcipuè, quòd Chriſtus epiſcopos paſtores inſtituit, qui doctrinæ pabulo quã ipſe docuit, ſuũ gregẽ ſaginarent, moribusq; quos ipſe inſtituit, intingerent: non præcipuè Doctores legum, quas homines poſteà adiecerunt & litiũ iudices: eò præcipuè ꝙ canones ex Theologiæ fonte deriuati ſunt. Id qđ eius bicornus mitra deſignat. Vt .n. in eius conſecratione patet, caput epi cornibus non

vtriuſ-

vtriuſq; iuris, ſed vtriuſq; teſtamẽti armatur vt terribilis appareat, non aduerſantibus ſibi mutuò in foro, ſed aduerſarijs ueritatis. Ad tertium reſpondetur, diſcrimen eſſe inter regimen rerum naturalium & gubernationem in ſpiritualibus, quæ ad ſupernaturalem gratiam ſpectant. In naturalibus.n.eo ipſo ꝙ res ſit ſimpliciter ſublimior, ſuapte natura magis eſt ad regendum idonea: vt cœli, quàm elementa: & alia elementa, quàm terra, in donis autem gratiæ, quæ vt in priori ad Corint. ait Paulus, Spiritus ſanctus diuidit prout uult, nil ꝓhibet vt qui inferior ſimpliciter eſt ſcḿ charitatem, cumulatoribus gratijs ac donis ſit ad regendum inſtructus. Et ad hunc gratiæ ordinem pertinet eccleſiaſticum regimen. Imò verò non hoc ſolùm, ſed etiã ciuile. Quare neque in magiſtratibus ciuilibus eligendis ſolum, vt in 3. Politicorũ ait Ariſtot. attendenda eſt integritas uiri, inquantum perſona eſt priuata, id quod charitas facit: ſed quod ſit bonus ciuis. Quare aliæ qualitates regum & iudicum ſuo etiam gradu ad gratiarum diuiſiones attinent.

Ad tertium. *Ariſtot.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum epiſcopo liceat cura epiſcopali deſerta, ad religionem ſe conferre.

POſt qualitates eorum qui eligẽdi ſunt & eligentium obligationem, ſequitur diſputare, vtrum epiſcoporum ſtatus ita ſit firmus, quem poſtquã epiſcopus aſſumpſerit, deſerere nequeat. Arguitur enim id ei non licere: nam maximè religionis intuitu: ſed hoc non licet, quoniam à perfectiori ad minus perfectum retroſpicere damnabile eſt: ſecundum Dñi ſnĩam, Luc. 9. nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Epiſcoporum autem ſtatus altior eſt monachorũ inſtituto, vt paulò antè dicebamus: ergo ſicut de monachatu ad ſeculum nefarius eſt regreſſus, ita & de epiſcopali ad religionis clauſtrum. Secundò: Ordo gratiæ decẽtior eſt ordine naturæ: ſecundum autem naturam nihil contrarijs moribus cietur: vt lapis qui naturaliter deſcendit, nequit aſcendere naturaliter: at ſecundum ordinem gratiæ à monachatu ad epiſcopatum licitus eſt aſcenſus: ergo contrarius deſcẽſus, illicitus. Tertiò: Nihil in operibus gratiæ debet eſſe otioſum: ille autem qui ſemel in epiſcopum conſecratur, perpetuò retinet poteſtatem ordines conferendi, aliaque id genus perficiendi. Hæc autem poteſtas ſi quis curam paſtoralem deſerret, otioſa remaneret: ergo id minimè licet. In cõtrarium eſt, ꝙ nemo ad id quod illicitum eſt, cogi poteſt: qui autem ceſſionem à paſtorali cura petit, poſteà ſi cedere cunctetur, ad id cogitur: vt patet ca. Quidam. de renuntia. ergo non eſt epiſcopo illicitum epiſcopatu abſcedere.

Primum argu. *Tertium.*

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima, quæ cæteris ut fundamentum ſubſternitur, eſt: Tamdiu obligatur epiſcopus paſtoralem retinere curam, eiuſque agones perferre, quamdiu ſpes aliqua illi durat ꝙ poſſit plebi prodeſſe. Probatur, Epiſcopalis ſtatus in hoc cõſiſtit, quòd aliquis ob diuinam dilectionem proximorum ſaluti curandæ ſeipſum mancipat: id quod Chriſtus, dum Petrum elegit, planè docuit. Haud enim præmiſit, Diliges gregem plus his: ſed, Diliges me. Nulla enim dilectio niſi ex diuina deriuetur, ſufficit ad ſubeundos labores, perſiſtendumq; in uigilia & ſolicitudine quę epiſcopi functioni eſt neceſſaria. Quare epiſcopus non eccleſiæ tantum aut populo, ſed & Deo ipſi fidem ſuam obligat: vt tanquã fidelis diſpenſator & prudens gregem ſuum gubernabit. Quæ quidem obligatio genus uoti eſt, ut S. Thomas in calce quæſtionis ait. Atque huc illæ conſecrãtoris interrogationes alludunt: Vis ea, quę ex diuinis ſcripturis intelligis, plebem & verbis docere & exemplis? Vis beato Petro Apoſtolo eiuſque ſucceſſoribus fidem & obedientiam exhibere. Itaque licet non emittatur nouum uotum caſtitatis præter ſacerdotale, neque vllum aliud quod ſit ſolenne ſuper quod Papa diſpenſare nequeat: emittitur tamen obedientię uotum, quòd a ſolo ſummo Pontifice eſt diſpenſabile. Quòd ſi uotum eſt, ut D. Thom. ait, non Pontifici tantum, ſed etiam Deo ipſi ſit. Atque adeò, vt concluſio aſſerit, perpetuo uinculo obligatus reſtat epiſcopus eccleſiæ ſuæ, quã ſibi per anulũ fidei deſponſat. Quapropter diuortium eſſet, ſi non cũ illa perpetuò permaneret. Secunda con-

Prima conclu. *Ratio cõcluſionis.* *S. Tho.* *Secunda concluſio.*

cluſio: Nequit eandem eccleſiam neque propter dulcedinem cōtēplationis, neq; propter quoduis euitandum incommodū, neque propter commodum proprium lu-

Probatio crandum relinquere. Probatur. Nam Paul. quem ſuprà ad Philip. primo citauimus, quaſi duobus perplexus, & quid illorum eligeret neſcius, etſi iudicaret diſſolui & eſſe cum Chriſto multò melius: tamen videns neceſſarium eſſe manere in carne pp fratres, ſubdit: Et hoc confidens ſcio quia manebo. Et Chriſtus Ioann. 10. Bonus inquit, paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Meditatius ergo perſpexeris, q̄ta cum energia omnia commoda atque incommoda quę perſonam epiſcopi propriè tangere pñt excludantur. Nam ſi fruitionem ſempiternæ fęlicitatis, quæ etiam in paruum tempus omnia, quæ deſiderari poſſunt, indicibiliter exuperat, iuſtā cauſam Paulus non iudicabat, vt poſſet fratres in eorum neceſſitate ſuo præſidio & munere deſtituere: quænam excogitari poteſt propria cōmoditas, quæ epiſcopum excuſet? Etſi Chriſtus uitam etiam ipſam admonet paſtorem, vt exponat pro grege, quod ſit reliquum detrimentum cuius cauendi cā

Tertia conclusio poſſit grex deſeri? Tertia concluſio: Pñt nihilominus aliqua accidere impedimenta pp quæ cedere epiſcopus poſſit epiſco-

Inn. III. patui: quæ quidem Inno. III. ca. Niſi cum pridem. de renuntia. percenſet. Sed hæc tñ impedimenta penſanda ſunt reſpectu functionis, quæ fieri non poteſt debitè: ut ſi ſit ſpiritualis defectus perſonæ, aut corporalis: nempè crimen, vt ſimonia aut homicidiū, aut hæreſis, aut aliud quodcumque pp quod eþs deponi debet: aut per quod infamiam contrahit: qua quidem reſperſus, quamuis pñiam egerit, auctoritate caret ad regendum cuius gratia plus officit q̄ proſit. Enimuero ſi purgare infamiam poteſt, tenetur quidē ſub pœna peccati mortalis, ſi in dignitate uult perſiſtere. Nam quo iure tenetur ad rectam adminiſtrationem, tenetur & obſtacula amouere dum poteſt: ēt ſi citra ſuam culpam eam contraxerit. Quando uerò infamiæ ſordes eluere non ualet, tunc ſi abſque ſua culpa illis infectus eſt, non tenetur eþatum renuntiare. At ſi cauſam verè dedit eiuſdē infamiæ, quæ tam obſcura ſit, vt uerè functionis impedimentum, profectò tenetur præſulatu decedere. Et idem eſt, ſi ſit uir ſeditioſus aut ſcandaloſus. Nam ut ait Apoſt. *Paulus.*
1. ad Corinth. 8. Si ſcandalizauero fratrem meum, non manducabo carnis in æternū: dummodo ſit ſcandalum datum, non acceptum. nā qui ſcandalum leuiter accipiunt, relinquendi ſunt, ait Chriſtus, tanquam cæci & duces cæcorum. Vel poteſt eſſe defectus in ſcientia & prudentia. Haud. n. ſibi ſe ullus perſuadeat, ſi omnino ſacerdotio indignus ſit, propterea habere cōſcientiam ſecuram, quòd a legitimo iudice ſic fuerit ei collatum vt collatio teneat. Imò ut acceptatio peccatum eſt, maximè ſi curam habeat animarum: ſic & illud retinere in dies, ſit abſurdius crimen, & aſcendere ad aliam eccleſiā, multo ſceleſtius, Vnde Oſeæ 4. Quia inquit Dominus, ſcientiam repuliſti: ergo te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi. Si autem irregularis tunc erat, qñ ad ſacerdotiū aſſumptus fuit, non dubium quin collatio fuerit nulla: ſi autem poſtquam obtinuit, illam incurrit, iam dictum eſt, quemadmodum ſine diſpenſatione non poſſit dignitatis munere fungi. Si autem impedimentum eſt corporale, utputa aut ſenectus nimia aut infirmitas, non eſt neceſſaria abdicatio eccleſiæ: ſed poſſet eſſe conſiliū, retenta aliqua ſuſtentatione. Sed ad minus ſm antiqua iura debet perſona digna in adiutoriū illi adiungi. Tanta tñ poſſet eſſe auctoritas in ſene, vt conſultius eſſet in magiſtratu perſiſtere & ſua vmbra gubernare, quam alteri committere: ut eod. tit. de renun. cano. literas. ait idem Innoc. Poſtremo denique ex parte ſubditorum pōt eſſe defectus, nō quicumq;: nam ppea φ aliquantulo ſit populus durior, nō illico per diſperationem reſpuendus eſt, ſed diuino præſidio confitendum. Ad tunc relinquere eos licet, tametſi ad id nulla emergat obligatio, qñ nulli ſunt inter improbos probi: ſed labor omnino exiſtit infrugiferus ac perinde ſuperuacuus. Solet. n. ob defectū populi inepta eſſe Præſulis prædicatio: ſecundum illud Ezech. 3. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo: quia Dñs exaſperans eſt. Quocirca ſecundò dialogorum Greg. Ibi *Greg.* æquanimiter portādi ſunt mali, vbi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Vbi

autem

autem omnino fructus de bonis deeſt, fit aliquando de malis ſuperuacuus. Vnde ſæpe agitur in anima perfectorum quod cũ laborẽ ſuum ſine fructus eſſe conſiderant, in locum alium ad laborẽ cum fructu migrant: iuxta illud Pauli: Ecce cõuertimur ad gentes: quia uerbi Dei vos indignos feciſtis. *Quarta concluſio* Quarta concluſio Quãtumuis cauſſæ adſint ad iuſte cedendum, nihilominus ceſſio citra auctoritatem prælati fieri non poteſt: puta Papæ, ſi epiſcopus vult cedere, quippe cui ſoli facultas ſuppetit. vt ait D. Tho. in illo voto diſpenſandi. Parœcialis autem ſacerdos poſſet de licentia ẽpi cedere: Sententia eſt eiuſdem Innocentij in vltimis verbis eiuſdem cap. vbi ait. Et ſi pennas habeas, quibus ſatagas in ſolitudinem auolare, ita tamen ſtrictæ ſunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas abſque noſtra permiſſione uolatum. Imò neque ad religionem demigrare abſq; Papæ facultate epiſcopo liberum eſt: ut c. licet. de regula. *Ratio cõcluſionis.* Et ratio eſt, ꝙ ſicut nemo ad eccleſiam abſque iudicio ſuperioris aſſumendus eſt: ita neq; abſq; eius arbitrio ulli licet illam deſtituere. Sed eſt demum meditanda cautio c. quidam. ſupra citati. Quod ſi quis ceſſionem petit, retrocedit, cogendus eſt. Conſueuerant enim aliqui & conſueſcunt epiſcopatum renuntiare pauperiorem, aut alias ſibi minus commodum, vt uberiorem poſſint expiſcari. Et iõ cùm uident ſuis technis fruſtrari, retrocedunt. Meritò ergo illi cedere compellendi ſunt, & ab eccleſia repellendi.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur. Cùm perfectio monachi ſit propriæ ſaluti ſtudere, Epiſcopi uerò perfectio eò ſit excellentior, quod proximorum ſaluti debeat incumbere: conſequens fit, vt quãdiu utilis eſſe poſſit eccleſiæ, idem muneri debeat impenſe ſuas nauare operas. Ob idq; ſi tunc ad religionem commigraret, retrocedere cẽſeretur, nempè ꝙ cum non ad ſuam tantum, verùm & ad ſubditorum utilitatem procurandam ſe obligaret, ſuę ſolum uacare ſtudeat. *Innocentius.* Vnde Innoc. cap. citato, Facilius, inquit, indulgetur, ut monachus ad præſulatum aſcendat, quàm præſul ad monachatum deſcendat. Attamen quando iam eccleſiæ inutilis ſit, aut fortè peſtifer, cõſilium eſt, vt quo ſuæ ſalubrius conſcientiæ cõſulat, in monaſterium ſeſe recipiat. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum per idem fundamẽtum reſpõdetur: ꝙ per nullum impedimẽtum homo curam propriæ ſalutis prӕterire debet, quod ad religionis ſtatum pertinet. Poteſt tamen à negotio alienæ ſalutis impediri. Et ideo monachus quidem aſcẽdere ad ẽpatum poteſt, vbi propriæ ſaluti periculum non paratur. Et pariter ẽps ubi cohibetur, ne alienæ ſaluti abſque propriç detrimẽto incumbere quiuerit, intra clauſtra monaſterij ſeſe conferre. Ceſſante autem impedimento, poteſt rurſus ad prius inſtitutum remeare: niſi forſan ob crimen aliquod fuerit ẽpatu priuatus, & in monaſterium, ad peragendos pœnitẽtiæ fructus obtruſus. Quemadmodum illud intelligitur decretum 7. q. 1. Præcipit S. Synod. vt quicunq; de pontificali dignitate ad monachorum uitam & pœnitẽtiæ deſcẽderit, nequaquam ad pontificatum reſurgat. *Ad tertium.* Ad tertium demum reſpondetur, quòd quemadmodũ in naturalibus infirmitas efficit, vt potentia maneat ſuo vſu orbata, vt caligans oculis: ita neq; incongruum eſt vt epiſcopalis poteſtas ſpirituale impedimentum maneat ab vſu colligata.

QVAESTIO III.

DE EPISCOPORVM RESIDENTIA.

ARTICVLVS I.

Vtrum epiſcopi in ſuis diœceſibus reſidere iure diuino teneantur.

TERTIO loco libri pñtis qõnem polliciti ſumus hanc inſignem, de reſidentia Epiſcoporum, ac ſacerdotum curam habentium animarum. *Primum ar. partis negatiuæ* Apparet enim diuino iure non eſſe indicta. Ius enim hoc, illud prҫciſe cẽſetur, quod in euangelio, aut loco alterutrius Teſtamenti, tanquam diuinum præceptum legitur: ut eſt præceptũ baptiſmi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: aut qđ inde planè colligitur. Huiuſmodi autem reſidendi præceptio non eſt huiuſmodi: ergo non eſt ſanctio diuini iuris. *Secundũ* Secundò: Soli Petro commiſſa ſunt cla-

claues regni cœlorum, illiq; ſoli dictum, ut uniuerſum Chriſti gregem paſceret: ergo illi ſoli commiſſa eſt ſumma rei huius, ac ſubinde paſcendi modus. Ad modum autem paſcendi attinet reſidentia: atque adeo nõ eſt de iure diuino. *Tertium* Tertiò: Timotheus Epheſinus epiſcopus crebrò Pauli iuſſu impulſus eſt per alias eccleſias diuagari diutiuſq; propria abeſſe: ergo id non eſt de iure diuino. In contrarium autem eſt, quòd epiſcopi ſunt paſtores: ſecundum illud euangelicum: Paſce oues meas, paſcere autem gregem officium perſonale eſt, quod perſonæ præſentiam expoſcit, ergo eodem euangelico iure tenentur ſuis eccleſijs reſidere.

Quæſtionem hanc temporum iniquitas celebrem fecit: nam eius affirmatio, ſi uel de ſolo paſtoris nomine exiſtimetur, adeo perſpicaciter ueritatem ſuam oculis obijcit, ut in quæſtionem euocari penitus renitatur. Quare apud antiquos, admonitam quidem ut libet uidere poteris, diſputatam uerò uix uſpiam. At cum eccleſiaſtici mores de florido illo priſcorum loco tam miſere deciderint, eandem ueritatem eouſq; in quæſtionem reuocarunt, ut iam non ſit perſuaſu facilis. *Caieta.* Atqui Caiet. loco præſenti, ſcilicet. 2.2.q. 185. ueluti rẽ compertã breuibus abſoluit tempore autem Tridentini concilij peregregius frater Bartholomæus Miranda neceſſitudine religionis, ac ibi tunc temporis ſocietatis mihi coniunctiſſimus, eãdem quæſtionem tum plurimis ſacrorum teſtimonijs, tum etiam rationibus adſtruxit: idq; ita locupletè ac diſertè, quod ſuum ingenium eſt ac ſolertia, ut laborem alijs potuiſſet excuſare, niſi *Cathar.* Reuerendus Catharinus Minorienſis ad contradicendum prodijſſet. Haud inquam negauit quin p̃ſides reſidere teneantur: ſed tamẽ aſſeuerare perſtitit, humano quidem iure hoc eſt pontificio, ad id obligari, non autem aut naturali aut diuino. Ex quo inferre perrexit, curam illam ſoli Papæ incumbere, ut illos reſidere faciat: ipſos aũt non aliter teneri, quam ipſe diſpoſuerit, ego uerò litem cum homine conteſtari nolo. Eſt.n. uir, alioqui quidem religioſus, attamen acerrimi ad contradicendum ingenij; cũ quo mihi priùs de certitudine gratiæ, & poſteà in Commentarijs ſuper Paulum de prædeſtinatione controuerſia fuit. Qua de re, ut audiui (nam legi nunquam) multis me, quæ ſibi genuina ſunt & natiua, ſcommatum figuris reſperſit. Et re uera ſi tantum ſuis aſſertis confirmandis inſudaret, quantum huiuſmodi in nectendis cõuitijs aſſolet, fœlicius ſuum celebraſſet nomen. Sed putat ſimpliciter ſuis dictis ueluti oraculis auſcultandum. Et cũ egrè ferat quod oẽs uelint eſſe magiſtri, nihil ipſe ueretur omnium prodire magiſter. At uerò non conſtitui, quia neque theologicũ neque Chriſtianũ, eſt malum pro malo reddere. Et ægrius fero, ꝙ ep̃s ſimilia de aliquo euomat, quam ꝙ de me quiſquam eo præſertim, ꝙ neque ea in me expuit mala, quæ multa opus habeant ad ferendum longanimitatem. Rem ergo tantum pro meo ingeniolo dilucidare ſatago, non cum homine contendere. Igitur quò lineam aliquam omnibus confeſſiſſimam præſtituamus, vnde diſputationem auſpicemur, concluſionem primùm uniuerſis literarũ profeſſoribus receptiſſimam præfigamus: Conſtantiſſimum eſt, eccleſiarum Præſules, imò & aĩarum oẽs paſtores, vſq; ad parœcios inter ſuos greges reſidere teneri. Sed quod in qõnem uertitur, eſt de iure ad id cogente: itne tm̃ humanum, an uerò diuinum ẽt & naturale. Ecquis.n. mente ſanus in qõnem compellet, utrũ ianitor, cui iura claudendi recludẽdiq; commiſſa eſt, ad ianuã aſſiſtere debeat? Et cui nauis gubernatio incũbit, ad clauũ ſedere? Et utrũ dux in bello, dũ geritur, & miles in acie dẽat exiſtere? *Suadetur poſita concluſio.* Quin uerò non mõ humanæ leges hoc de ep̃is in q traduci non ſinũt: uerũ & diuina & naturalis dementię nobis, certũ eſt, adſcribũt, ꝙ ipſum intẽtamus. Etenim ſi Deus, ut ipſi cõtrarij fatentur, qa diffiteri nequeũt ep̃alem dignitatẽ, q̃ late in eccleſia patet, inſtituit, nõne & officiũ ipſum paſcẽdi inſtituit? Paſcere aũt, nũ naturale ius apertè clamat pſonalẽ requirere p̃ſentiam? ergo q̃uis illis largiremur electiones iure tm̃ humano fieri, nunq̃ inde obtinerent, ut Papa mutare poſſit quin officiũ paſtoris ſit iure diuino per ſe paſcere, ac ſubinde reſidere. At ne dicẽdi impetus ſine diſpẽſationis atq; œconomiæ luce in uiſcera nos diſputatiõis inferat, ſuppoſita prima fundamẽtali concl'one, ꝙ in qõnem

acceſſi-

accerſitur, eſt, quo iure hæc reſidēdi obligatio innitatur. Et primus articulus eſt de diuino. Debet aūt ſacrorū tractator, ut Primo de doctrina Chriſtiana auctor eſt Auguſtin. documentū patris familias auſcultans, de theſauro ſcripturæ proferre, primú noua, deinde vetera. Qua de cā peculiarem hic titulū fecimus: de diuino iure tā euangelico, quā antiquo: ex quo primū petendū eſt rei præſentis fundamentum: & articulo ꝓximo de naturali, ac tertiò de humano. Tametſi adeò iſtæ iuris ſpecies ſibi inuicē meritę ſit, adeóq; ſe uicarie elucidēt, ut teſtimonia ſacra, niſi naturali ſtatim rōne, & iure explicentur & confirmētur, debiliora uideri poſſint: & ideo neceſſe erit ſæpenumero pmiſtim ab omni iure argumenta accerſere. Ad horū aūt perſpicacē intelligentiā, meminiſſe ex lib. I. & tertio, opus eſt, primū diuidi ius in naturale & poſitiuum, deinde poſitiuū in diuinū & humanū. Ius.n. naturale eſt, ꝙ nos ipſa natura docuit: ius autē poſitiuum, ꝙ vel ex hominū condicto, uel ex principis iuſſu legis habet vigorē. Et quia ſummus princeps Deus eſt, fit, vt ius poſitiuum diuidatur in diuinū & humanū. Quo fit conſequēs, ut minimè repugnet aliqd eſſe de iure naturali ſimul & diuino: ut patet in Decalogo, quem ēt ſi Deus nō ſcripſiſſet, natura nos ipſa docuit. Sed tñ quia Scripto Dei expreſſus eſt, cenſetur ēt de iure diuino. Vnde fit, ut diſtinguatur ius diuinū in naturale, & poſitiuū, ut poſitiuū ſit, qd nos Deus pter aut ſuprà cognitionem naturæ docuit, ut ſunt ſacramentorū mandata. Et de hoc genere diuini iuris loquimur in hoc articulo: nempè ꝙ in ſacra pagina ſcriptum eſt. Id quod bifariam cōtingere pōt: nempè aut ꝙ expreſſis verbis ſit ſcriptum, ut, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Et, quorum retinueritis, retenta. Aut quod ex verbis ſcripturæ expreſſis planè colligitur. Et quidē quod ſub hoc uerborū tenore expreſſum ſit in euangelio: ut epiſcopi reſideant, nemo affirmat quia nuſquam legitur. Sed tñ ꝙ verbis æquipollentibus eandem prorſus habētibus ſignificationem, id ſit in eiſdem ſacris Biblijs aſſertū, hoc perſuadere contendimus. Sit ergo ſecunda cōcluſio:

Auguſt.

Secunda concluſio

Obligatio Antiſtitū ad reſidēdum, omniūque paſtorum parœcialiū eccleſiarum, eſt de iure diuino. Et cum primis poſt quā D. Tho. interpretes agimus, ſua eſt cōcluſio præſenti quæſtione, quā exponēdam hic duximus, arti. 5. Vbi ex teſtimonio Chriſti, ꝙ bonus paſtor animā ſuā teneatur ꝓ ouibus ſuis ponere infert, ob nullū ī pale periculū licere prǽſuli de ſua eccleſia decedere. Materiā aūt illius articuli, ī quarto nos huius qōnis diſputaturi ſumus: An videlicet aliquæ ſint cauſſæ, quæ hmōi deceſſum excuſatum faciam. Interim autem cōcluſio præſens affirmatiue eſt demōſtrāda. Atqui ſolet quidem ab officio paſtoris initium demōſtrationis ſumi: eſt tñ illud altius petendum. Epiſcopus nanq; nō eſt pp quem eccleſia eſt cōſtituta, ſed ipſe potius eſt pp eccleſiam inſtitutus. Mundum quidem Deus fecit propter hominē, nempe ut ei eſſet ſubſidium uitæ: ipſe aūt non ꝓpter ipſum, ſed creatus eſt tāquam eius dominus. Et patresfamilias ſeculares diuitijs ſuas domos pp ſuos ſucceſſores amplificant. Itaque in eiuſmodi familijs nō perſonæ propter domos, ſed domus pp perſonas ſunt extructæ. In rebus autem publicis diuerſo modo ſe res habent. Regnū.n. non eſt factum propter regem, ſed rex propter regnum. Et in hoc, ut lib. primo dicebamus, rex differt à tyranno, quod ille omnibus ob publicum bonum vtit: hic verò regno ꝓpter ſe abutitur. Multò id autem certius eſt in epiſcopis. Chriſtus.n.q ꝓpter nos homines deſcēdit de cęlis, pp ſeipſum eccleſias fundauit & propter ipſas, tum alios paſtores, tum præcipue epiſcopos. Niſi quod eſt diſcrimē duplex inter ciuilem & eccleſiaſticam rempub. Vnū ſcilicet ex parte finis ex quo in modo adminiſtrandi alterum deriuatus. Finis nanque proximus ciuilis reipublicæ, ut in ſuperioribus adnotauimus, eſt pacificus trāquilluſque eius ſtatus, etſi in ſupra cœleſtem ſubinde referatur. Finis autem proximus eccleſiaſticæ eſt ſempiterna fœlicitas, ad quam nos Chriſtus eccleſiæ fundator per ſuos miniſtros perducere expetit, & omnimodè contendit. Alterum aūt diſcrimē eſt quod ſeculares principes ī mō ſui regiminis effigiem habēt dominorū: epiſcopis uerò nullā præ ſe ferre licet, licet

D.Tho.

Prima ratio concluſionis.

Duplex diſcrimē inter ciuilem eccleſiaſticā rempublicam.

cet miniſtrorũ atque omnino ſeruientiũ. Principes enim gentium ait Matth.20.dominantur eorũ,& qui maiores ſunt, poteſtatẽ exercẽt in eos. Nõ ita erit inter uos. Sed quicunq; uoluerit inter uos maior fieri, ſit ueſter miniſter:& qui uoluerit inter vos primus eſſe,erit ueſter ſeruus.Sicut filius hominis non uenit miniſtrari ſed miniſtrare,& dare animam ſuam in redẽptionem pro multis.Vnde Aug. ſuper Iſaiam, homil.7. Qui uocantur ad epiſcopatum, non ad principatum vocãtur,ſed ad ſeruitium totius eccleſiæ.Ecce ergo epiſcopalis inſtitutionis fundamentum,quod conſtitutiſſimũ eſt eſſe de iure euãgelico:nẽpè quòd ut ſeruus quidq̃d eſt, domini eſt, ſic epiſcopus quidquid eſt,ſit eccleſiæ.

Auguſt.

Epiſcopalis dignitas nõ eſt inſtituta niſi propter officium.

Hinc conſequitur epiſcopalem dignitatem non eſſe inſtitutã niſi propter officiũ. Eſt enim dignitatis paſtoralis officiũ,paſcere. Ad quam ueritatẽ pleniſſimè commendandã nũquam dignitas in ſacra pagina niſi officij nomine deſignatur.Nã vt concluſionem ab eo primum loco demõſtrare ordinamur, qui eſt Ioan. 20. Paſce oues meas, utpote quo epiſcopalis dignitas planiſſimè declaratur,nõ ait Chriſtus, Sis præſul aut epiſcopus. Imò nec, ſis paſtor,nam & paſtores ſocordes eſſe poſſunt & gregi indormientes.Sed paſce: hoc eſt doce,inſtitue,atq; adeo guberna exemplo meo meas oues. Et ubi apoſtolos prædicatũ dimiſit non dixit: Meſſis quidem multa eſt.ij aũt qui metẽdi docti ſunt, pauci: ſed operarij nẽpè qui uſu poteſtatẽ exerceant. Nil enim refert qua doctrina aut facultate præditi ſint ſacerdotes,niſi munere ſuo fungantur,Miſit ergo Deus nõ q̃ operari poſſent,ſed qui operarẽtur. Similiter.n.inſtituerat Deus Aaron,Leuiti.28. Applica,enim inquit,ad me Aarõ & filios eius:Nõ ait ut ſacerdotes mihi ſint,ſed vt ſacerdotio fungantur mihi:& ut ſuprà in Paulo adnotauimus,Qui epiſcopatũ, inquit,deſiderat,bonũ opus deſiderat:id eſt ſi legitimũ eſt eius deſideriũ,nõ ad dignitatem ſed ad opus referendũ eſt.Quare illicò ſubiunxit:Oportet epiſcopũ doctorẽ eſſe: quo noĩe nõ deſignat habitus ſeu facultas & dignitas,ſed vſus: hoc eſt oportet doceat.Vnde ad Paulinũ ſuprà citatus Aug.& refertur.8.q.1.can.q̃ epatum. Exponere,inquit, uoluit apoſtolus quid eſt epatus:quia nomen eſt operis non honoris.Et ad Honoratum Hieron.Qui epiſcopatũ deſiderat opus deſiderat:hoc eſt, nõ dignitatem aut delitias, ſed opus & laborem. Ex hoc ſecundo ut per gradus deſcẽdamus tertiũ colligitur: nẽpe decimas & primitias,ut lib.3. late demõſtrauimus, & ſæpiſſime repetimus,nõ eſſe in hoc populo imperatas ut ſint bonorũ pręmia, eo q̃ vel boni uel docti ſunt. Sed in hoc potiꝰ, ut bene eccleſijs præſint, ut ait Paulus & inſeruiant. Haud.n.me pigebit hoc inculcantiſſimè repetere quod ad rem penitiſſimè attinet:ꝙ ſi hoc eccleſiaſticum ſeruitium Chriſtianis non fuiſſet neceſſarium, nulla fuiſſet à Chriſto habita perſonarũ quæ idoneæ ſunt,ratio, q̃tum ad decimarum impoſitionẽ. Haud ergo arbitrentur vel nobiliſſimi uel doctiſſimi ſibi ulla rõne deberi eccleſiaſtica ſtipendia,neq; eorũ gr̃a fuiſſe inſtituta:ſed eo prorſus ꝙ ad eccleſiarũ obſequia Dñs ipſis pſonis opus hẽt Reuiſito,ne ſin moroſus, quæ lib.3.q.6.artic.2.in huius demonſtratione attulimus.Etenim Nume. 18. nõ alia de cã Deꝰ decimas legitur inſtituiſſe,quam pro miniſterio quo Leuitæ ac potiſſimũ ſacerdotes tabernaculo ſeruiebant. Et cum Chriſtus apoſtolos dimiſit ut meſſores eſſe voluit qui ꝓ operis digni ſunt mercede ſua. Et Pau.1.ad Corint.9.oĩa naturalia exempla ad hoc propoſitũ congerit. Vt de milite qui nõ militat ſuis ſtipendijs: & de triturante boue.&c. Et primæ ad Timote.1. Presbyteros non cenſet præmio eccleſiaſtico dignos quia boni ſunt,ſed quia bene præſunt.Et ſi ius conſulas canon cum, Innoc.III.ca.cum ſẽm apoſtolum. de præb. eiſdẽ uſus ſacris oraculis idẽ prorſus conſtituit ꝙ ſtipendia eccleſiaſtica atq; adeo dignitates ſolũ pp opus conferunt ac tandẽ.c.ſi de reſcript. beneficiũ aſſeritur non dari niſi pp officiũ.Cõia ſunt hæc: ſed im præſentiarum ẽt uſq; ad nauſeam repetẽda.Ex his ergo colligitur noſtra concl'o illatione illa quã paulò ante inſinuabamꝰ. Chriſtus non alia prorſus rõne quã pp earum obſequia atq; adminiſtrationes paſtores inſtituit,quorũ ſubinde officiũ proprium eſſe uoluit paſcere: & in huius tm̃ mercedẽ & ſtipẽdia populo imperatę ſũt

Corollarium.

Paulus.

Innocen. 3.

Ratio pro concluſione.

decimę;

deciniæ: ergo quantum eſt ex rei natura diuinaque inſtitutione, ipſis per ſe incumbit gregem paſcere. Hoc autem abſque perſonali præſentia fieri non poteſt, ergo reſidentia eſt de iure diuino: nam quo quiſq; iure obligatur ad finem, obligatur ad medium, ſine quo nequit illum commodè attingere. Primum antecedens nemo eſt qui neget, ſed primam conſequentiam inficiari moliũtur aduerſarij. Quoniam inquiũt Papa epiſcopos creat: illi ergo incumbit diſponere ut per ſe uel alios paſcere debeant. Quod autem cauillus hic nullum præ ſe ferat uel probabilitatis colorem, palam ex ſuperioribus colligitur. Primum enim iam ſatis conſtitutum eſt, creationẽ epiſcopi, licet fiat per Pontificem, nihilominus iure diuino fieri: quippe cum inſtitutio Dei ſit, per ipſumq; fieri iuſſa, perinde atque ſacramentorum adminiſtratio. Sed ne de nomine nos angat diſputatio, eſto Papa immediatè, ut aiunt, electionem facit, num conſequens ſubinde fit ut naturam ipſam quam dignitas à Deo inſtituta proprio ſignificato declarat, poſſit Papa mutare? Vnde rogo duarum rerum conſequentia quæ tã ſunt diſparatæ? Nunquid dum Papa ep̃m eligit & conſecrat, efficere poteſt, ut non ſit paſtor, magis quam cũ ſacerdotem initiat efficere, ut non ſit ſacerdos: Poteſtne inquam efficere ut functio epiſcopi nõ ſit ſacra ordinum adminiſtrare, populumq; docere, ac moribus inſtituere: &, quod nomen eius ſonat, gregi inuigilare? Quiſnã hoc uel fari queat, cũ hæc oïa epiſcopali muneri ſint diuino iure annexa: quin uero ipſiſſima eodẽ iure ſint dignitatis ſubſtantia. Profectò ſi Dei inſtitutio eandem vim habeat quã natura per ipſum inſtituta, planè fit ut ſicuti qui morum ſerit, efficere non põt, ut prunus inde aut alia arbor germinetur, q̃ morus: ita neq; qui ep̃m facit, efficere põt, ut eius natura diuinitus inſtituta non ſit per ſe paſcere. Haud.n. mõ diſputamus an ulla de cã efficere iuſtè poſſit, ut ipſe per ſe nõ paſcat, ſed per alium. De hoc.n. alia nos diſputatio manet: ſed rei tñ naturam conſtituimus, docentes, ut quemadmodum qui ſcãnum fabricat aut arcã, efficere non põt, quin figurã hẽat ſcamni aut arcæ: aut qui facit calceũ, efficere nõ põt, quin rẽ faciat formam habentem pedis: ita qui facit epiſcopum, q̃ res diuinitus inſtituta eſt, efficere non põt quin eodem iure quo eſt inſtituta, officium habeat, atq; adeo obligationem per ſeipſum paſcendi ac ſubinde, reſidendi: quidquid poſtea forinſecus accidere poſſit. Etenim ne nobis paſtoris homonymia & æquiuocatio negotium amodo faceſſat, intelligere epiſcopus debet paſtorẽ eſſe ſm propriam nominis notionẽ, & non ſm illam abuſiuam, qua gregum domini paſtores dñr. Solẽt enim & paſtores nuncupari, pecudum, armentorumque domini: eo ꝙ ſua ſubſtantia & peculium pecorarium ſit quemadmodum rogati filij Iacob à Pharaone quid haberent operis, rñderunt, Paſtores ſumus, puta hæc eſt noſtra diuitiarũ poſſeſſio. Et iſti per ſe nullã exercent ouilis curam, niſi per ſuos famulos, ſed duntaxat uellere, caſeo, fœturaque fruentes, delicatè ac molliter uitã degũt: Epiſcopi autẽ nõ ſunt ſic inſtituti paſtores gregis Chriſti, ſed prorſus uelut miniſtri, qui gregum uigilias perferre tenentur, & per prata ſcripturæ gregẽ deducere, eiuſq; fontibus potare, atq; oleo ſcabiem inungere, eiſq; lupũ cauere, & quidquid ullo pacto nocere poterit Neq; enim eſt, ꝙ huic ſanctæ ueritati quis obmoliatur, ſoli Petro dictum eſſe, Paſce: in hoc.n. uerbo aliquid eſt ſingulare Petro dictũ, aliud uerò cũctis p̃ſulibus gñale. Singulare inquã, ut tamq̃ uniuerſalis paſtor ſuo gradu & ordine uniuerſum gregẽ paſceret non quidẽ uniuerſis aſſiſtendo eccleſijs, ſed ſuis conſtitutionibus & fidei ac morum ſñiis uniuerſos illuſtrãdo & inſtituendo: dignoſq; adeo miniſtros cuicũq; eccleſiæ adſcribẽdo. Generaliter aũt explicata eſt epiſcopalis functio, q̃ in apoſtolis & in ipſo per ipſiſſimum Chriſtum ecclæ inſtitutorem cõſtituta eſt: ut.ſ. cùm primum unuſquiſque crearetur, iuſſum ab eodem Chriſto putaret, ut ſimiliter ſuum peculiarẽ gregem paſceret. Ait quippe Augu.c.13. in lib. de paſto. ob id Petro ſingulariter Chriſtum, id quod oïbus erat cõe, iuſſiſſe, ut unitatem cõmẽdaret. Multi.n. erãt, inquit, apoſtoli: & uni dr̃: Paſce oues meas. Hactenus ille. Ac ſi dixiſſet: In uno cunctis poteſtatẽ dedit. In uno cunctis generalẽ regẽdi formã expreſſit, atque adeo in uno cunctis idem iuſſit.

Solutio Replicæ

Illuſtratur amplius concluſio.

Epiſcop⁹ paſtor eſt ſecũdum propriã nominis notionem

Solutio tacitæ obiectionis

iuſſit. Et Ambr. in Paſtora. Nobis, inquit, in uerbis diuinis credita eſt diſpẽſatio, gregemq́; Chriſti alẽdum ſuſcepimus. In uerbis inquit diuinis: Alludens ad iſta Petro dicta. Et infrà: Repetitũ eſt à domino tertiò: Paſce oues meas. Quas oues & quem gregem nõ ſolum tunc beatus ſuſcepit Petrus, ſed nobiſcũ illas ſuſcepit: & cùm illo nos ſuſcepimus oẽs. Iuſſit Dñs Petro paſcere oues, per quem ad reliquos omnes poteſtas & auctoritas paſcendi manat à Deo. Hæc ille Ex his ergo fit conſequens, peruerſam eſſe calumnioſamque interpretationẽ, vt uox illa conſecratoris, Vade ꝑdica populo tibi commiſſo: periude intelligatur ac ſi ſolius ſit Papæ. Eſt enim illius tanquam organi Dei, atq; adeo expreſſio & quaſi repetitio uerbi ipſius Chriſti, Paſce oues meas. Quo planè alludit Paul. Act. 20. dicens: Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit epiſcopos, &c. Haud enim aduerſariorum gl. vllius eſt pretii, qua. ſ. aiunt ꝓpeà tm̃ dixiſſe, Spiritus ſanctus poſuit, ꝙ eccla ẽt quo ad ius poſitiuum eius nutu gubernatur. Nam 1. ad Cor. 7. diſtinguit inter ea q̃ Deus pręcepit & quę ipſe: & hic propriã actionẽ & iuſſum Dei deſignat. Non. n. ait ſe illos poſuiſſe, ſed Deũ. At verò quo res ẽtnum patentior fiat, explicare paulò amplius opus eſt ſpiritualis paſtoris officiũ: dictum. n. iã ſuprà reliquimus, eſſe ſpiritualis ouiũ uitæ impenſiſſimã curam gerere. Quæ quidem cura tripertita eſt: uidelicet vt eṗs ſacramentis plebem in uita ſpirituali generet & nutriat, atque adeo prędicatione foueat, & prudentia gubernet. Quæ ſub alijs nominibus S. Tho. expreſſit, puta inſtituere, defendere & gubernare. Nomine autem ſacramentorum, ẽt ſacramentalia quędam intelliguntur, quæ quidẽ can. quamuis. diſt. 68. Leo Papa recenſet. Incũbit. n. eis presbyterorũ ac diaconorum cæterorumq́; miniſtrorũ, altaris, & uirginum conſecratio. Mox conſtitutio altaris, & benedictio & unctio, atq; adeò omniũ vaſorũ indumentorumque ad idem altare pertinentium, ac deniq; baptizatos Chriſmate confirmare. Omnium autẽ maximè propriũ eius munus eſt prædicare: hoc eſt nõ de ſuggeſto modo, ſed & peculiariter ẽt ſacra oracula interpretari, & de ambiguitatibus reſpõſa dare. Vnde ſuper illud Paul. ad Ephe. 4. Alios paſtores & doctores, adnotauit Hiero. conſulto non dixiſſe alios paſtores atq; alios doctores, ſicut dixerat alios apoſtolos & alios ꝓphetas: ſed alios paſtores & doctores. ſ. ꝙ idem eſt in eccleſia paſtor, qui & doctor. Idemq; Auguſt. in epiſt. 58. Paulino ſciſcitanti quo paſtores à doctoribus differrent, reſpondet: uidelicet nullo differre diſcrimine: quod eodẽ apoſtolico uerbo confirmat. Tertium demum eiuſdem muneris membrum eſt gubernatio, quibus non infimè adiungitur pauperum, viduarum ac pupillorum cura. Hæc autẽ expreſſius, tum Gregorius lib. priori Paſtor. tum ẽt alii ſancti patres per Ezech. prophetã explicari autumant c. 34. ubi ait Dñs: Fili hominis propheta de paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, lanis operiebamini. His. n. duobus cuncta deſignantur, quæ ad victum veſtitumq́; ſpectant Quæ quidem ad ſuſtentationẽ epiſcopis populus ſuppeditat. Sed ad deſignandam eorum luxuriem ſubditur: Qđ craſſum eſt, occidebatis: vbi ſumma iniquitas paſtoris inſinuatur. Cum. n. officium eius ſit gregem doctrinæ ac morum pinguedine ſaginare & pinguefacere eius potius ſubſtãtia ipſi curat pingueſcere. Et gregem meum non paſcebatis. Quid aũt ſit paſcere explicare proſequit̃, dicens: Quòd infirmum eſt, nõ cõſolidaſtis: quod ægrotum nõ ſanaſtis, qđ confractum non alligaſtis: quod obiectum eſt, non reduxiſtis: & quod perierat, nõ q̃ſiſtis. Hic aũt primum omniũ animaduertendũ eſt, oracula antiquę legis nõ eãdẽ prorſus energiã ad rẽ præſentẽ hr̃e, quã teſtimonia nouę. Etenim ſacerdotium noſtrum lõgè ab illo differentius ac perinde ſublimius exiſtit, q̃ quo illi fungebantur. Nã cũ illorum ſacra nullã cõferrent gratificantẽ grãm (nil de illa loquit̃ q̃ ſub ſigno circunciſionis conferebat̃) neq; clauiũ illi poteſtatẽ habebãt ad remittenda peccata: neq; ſubinde curã, vt noſtri ſacerdotes, gerebãt animarum: q̃ potiſſimum eſt fundamentũ ut noſtri prælati reſidere teneantur. Petuntur aũt inde ad propoſitum argumenta: Tum rõne figuræ, in qua, ũt ait Paul. oĩa contingebant illis: nẽpè ꝙ illud ſacerdotiũ præſagiũ erat noſtri.

Grego.

Prior locus ueteris teſtamenti ꝓ concluſione.

Oracula antiquæ legis non eandem hñt energiã quã teſtimonia nouæ ad ſuadẽdam concluſionẽ præſentẽ.

noſtri. Dum etiam per modū exempli: nā ſi illis tanto uitio tribuebatur, ꝙ curam non gererent gregis, & in excubijs tēpli perpetuo eſſe cogebantur. Iuſſum. n. legitur Nu. 16. Aaron filijq; eius ac Leuitis: excubare in cuſtodia ſanctuarij: multò efficacius conuincitur paſtores noſtros animarū cuſtodes, debere ſemper pñtes gregi proſpicere. Quāuis ut ad pręſentē locū Ezech. reuertamur, non ſolū ſacerdotes illic, paſtorum noīe, denotantur, ſed & omnes iudices & gubernatores populi: tamet ſi iam tunc tpis, gubernationis ſceptrum penes ſacerdotes eſſet. Affabre ergo Propheta illa quinaria oratione paſtoris munus delineat, quantum ad ea ſaltem, quæ in grege medenda ſunt. Quinque enim incommodis Chriſtianus grex periclitari conſueuit. Primum eſt in fide, q̄ totius Chriſtianæ uitæ fundamentum eſt: nam ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Primum aūt detrimentum fidei eſt, languor & imbecillitas, qñ. ſ. homo ꝓpter magnitudinem credendorum nutabūdus uacillat. Quare Paul. ad Rom. 4. laudi tribuit Abrahæ, ꝙ non fuit infirmatus in fide. Et ad Rom. 14. Infirmū in fide aſſumite (id eſt) ne cadat, ſuſtentate. Hæc ergo Antiſtitis, qui doctor eſt fidei, prima functio eſt: nempè ut fidei ſcrupulos mētibus gregis eximat, dubia. ſ. explicādo: ac ſubinde animos affirmando & conſolidādo ut intellectū, quemadmodū ait Pau. captiuēt in obſequiū fidei. Ægritudo aūt ad mores attinet, cū quis corruptis affectibus infectus eſt. Etenim, ut intellectus ſcrupulis fidei infirmatur, ſic & appetit⁹, affectuū tumultu ægrotat. Quare ſicut illud doctrinæ luce eſt conſolidandū, ita & hoc ſalutaribus monitis ſanandū. Confractio verò iam ad diſcordiam inter fratres attinet: uidelicet cum populus aut varijs opinionibus, aut litibus & iurgijs inter ſe diſſidet. Tunc. n. ligamine pacis atq; unitatis cōfœderadus eſt amicitiaq; conglutinandus. Ex hic. n. fracturis, niſi in tempore colligantur, hęreſes ſolent intumeſcere. Quod re uera uecordia & inertia præſulum, ac potiſſimū abſentia à ſuis eccleſiis creberrimè accidere, præſentia tpa documēto nobis ſunt. Quocirca id qđ ſubditur, abiectū: ad manifeſtatiam hæreſim & apoſtaſiā refertur.

Expenditur locus citatus.

Paulus.

Diſſenſio. n. populi, ſeminarium eſt hęreſum, per quas ab eccleſia exitur, & uſq; ad huius ēt medicamina prælati cura protenditur: ut ſaltē una atq; altera monitione, vt docet Pau. enitendum ei ſit abiectos in eccleſiā reducere. Concludit demum. Et quod perierat non quæſiſtis: exemplo illius, qui de cœlo quæſitum uenerat quod perierat. perit aūt homo per quodcunque mortale delictum, inſigniter uerò per obſtinationem. Sed neq; illo prorſum deſperādum eſt quin, omnis adeatur quærendi ipſum uia. Atqui effectus porro iſti, gratię Dei eiuſq; ſingulari fauori referuntur accepti. Attamen quia ipſe eiuſmodi gratiā miniſterio ſacerdotum nobis ſuppeditat, ſit, ut ꝑꝑ eorū negligentiā uſu ueniat, ut populus eadē gratia priuetur. Id ꝙ protinus ibidē De⁹ apertè admonet, dicēs, Et diſperſæ ſunt oues meæ, eò ꝙ non eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationē omniū beſtiarū agri: hoc eſt, ab oībus uitijs peſſūdatæ ſunt, omniq; errore cōculcatæ. Qua de cā ſtatim cōminatur paſtoribus: Requiram gregē de manibus eorum. Hac eadē. n. rōne ait, ad Hæbr. ult. Paul. præpoſitos ſic debere ſuper gregē inuigilare, quaſi rātionē pro eius aīabus ſint reddituri. Porro ergo niſi hæc epī munera & officia tā eſſent obliuione ſepulta, nemo eſſet, arbitror, qui uel hæſitare poſſet tenerentur ne iure diuino epī per ſe illa pſtare, ac perinde in ſuis diœceſibus reſidere. Etenim nō ſolum publice cōcione, ſi ſuū bñ noſcunt inſtitutum: hæc pficere debēnt, uerū priuatis uiſitationibus, exhortationibus, recreationibus, conciliiſq; adeo & conſolationibus. Imò non uerbo tm̄ uerum exemplo, ac deniq; re ipſa iuuādo, nempè egentium cās negotio ēt tuendo & eleemoſynis adiuuādo. Ecce ſacerdotis officiū qua parte dēt nocumēta gregi cauere. At uerò qua parte ipſum ad pfectū ꝓmouere tenetur, altius eius ꝓminet functio. Hac ꝗppe ratione appellat eos in ſuis anteceſſoribꝰ Chriſt⁹ lucē mūdi. Vide q̄ta largitate ſua ipſius noīa illis impartit, ut ſi in officio nō pſtiterint, eos peius in iudicii pudefaciat. Quin uerò, ut ſuprà diximus, Pius Papa, ca. oues. 6. q. 1. ueluti oculos Deū illos inſtituiſſe ait, ſiue p quos Deus ipſe gregi ſuo ꝓuidet, ſiue p quos populus, q̄ diuina

Paulus.

Paſtores ecce lux mundi.

Pius Papa.

Paſtor eccleſiæ ciuitas ſupra montẽ poſita. Item ſal terræ.

ſunt ſuſcipit. Appellat ẽt illos ciuitatẽ ſupra montẽ poſitã, quę non ſolũ doctrinę lumine de candelabro lucere debẽt, verũ pro minenti uitæ exẽplo in conſpectu populi, & ueluti ſal terrę mores cõdire. Perpende, an eiuſmodi officia abſentes exhibere, ut decet, valeant. Quin age, ut cuncta cõplectamur epi in ea perfectionis ſublimitate eſſe debent, ut perfectionẽ nõ diſcant, ſed quemadmodũ in ſua conſecratione admonẽtur, oĩno doceant. Quid demũ perfectionem doceant? ſeu Chriſti miniſtri eccleſiã ſuã ſic expurgent, ſic ꝓmoueant, ſic itaque exornent, vt ſine macula, vt Chriſti ſponſam decet, Deo patri offerant. Ecce primũ locũ euangelicũ, Paſce oues meas.

Secũdus locus pro concluſione.

Refellitur quorundam interpretatio.

Scd's locus ex quo veritas pñtis cõcl'onis elicitur, extat Ioan. 10. vbi Chriſtus naturã boni paſtoris ſub hac uerborũ exaggeratione commendat. Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor aĩam ſuam dat ꝓ ouibus ſuis, mercenarius aũt fugit. Intelligere aũt nequeo qua ullus fronte deludere hunc poſſit locũ, dicens non intelligendũ eſſe gñaliter de paſtorum vniuerſitate, quippe ꝙ Chriſtus de ſe ipſo particulariter, ut aiunt; id aſſeruit. Haud. n. opus eſt ſanctos huc interpretes accõpellare, qui hunc ſenſum recutiant. Præſtat nanq; ſemper ſcripturam ſacram, vbi id fieri poſſit, ex ſuis ipſius verbis elucidare. Perpende ergo uerborũ contextum: Ego ſum paſtor bonus, ecce aſſertionẽ. Haud verò ſatis duxit ſimpliciter id aſſerere, ſed demonſtrare perrexit. Quomodo autẽ demonſtrauit; Quia bonus paſtor animã ſuã pro ouibus ſuis dat. Hoc ergo nõ de ſe peculiariter & proprie aſſeruit. alias id quod dixerat per idem ipſum probaſſet: nempè, ego ſum paſtor bonus, quia ego ipſe paſtor bonus animam ꝓ ouibus meis pono. Per illam ergo probatoriam propoſitionem, naturam ingeniumq; & ſubſtantiam boni paſtoris definitione patefecit, nempè vt ſic colligeret. Ille prorſus qui animam ſuã dat pro ouibus ſuis, bonus eſt paſtor: ego autem animã meam, hoc eſt vitam do pro ouibus meis: ergo ego ſum bonus paſtor. Generalem ergo regulã præfixit, per quã bonus paſtor ab iis, qui non ſunt boni, diſcernendi ſunt. Vnde Gregor. in homilia. Eius, inquit, bonitatis formam, quam nos imitemur, adiunxit: dicens, Bonus paſtor animam ſuam pro ouibus ſuis ponit. Fecit quod monuit: oſtẽdit ꝙ iuſſit, &c. Et Aug. de uerbis Dñi, ſer. 5. Paſtor bonus, Chriſtus, Quid Petrus? nõne bonus paſtor? nã & animã ſuam ꝓ ouibus ſuis poſuit: quid Paulus? quid cæteri Apoſtoli? &c. *Auguſt.* Itaque ſi attentè verba reſpicias, non tñ Chriſtus exemplũ ſeſe perhibere oculis noſtris uoluit, quod imitaremur, ſm illud Io. in hoc cognouimus charitatem Dei, quõ ille pro omnibus animam ſuam poſuit: & nos debemus pro fratribus noſtris ponere. Et ſicut ait ad Honora. Augu. ꝙ inſtante perſecutione epiſcopus nõ põt fugere: quia exẽplo Domini tenetur bonus paſtor animam ponere pro ouibus ſuis. Hæc. n. quodammodo poſſent aduerſarij cauillari, dicẽtes, ꝙ licet Chriſtus de ſe peculiariter id diceret, poſuit nihilominus de ſe imitandum exemplũ. Sed inſuper affirmamus poſuiſſe regulam & definitionem, ꝑ quam ſe probauit eſſe bonum paſtorem, quamque adeò licet ipſe per impoſſibile non ſeruaſſet, tenerentur uniuerſi pręſules iure diuino & naturali ſeruare. Age dum, idem ex ſubiectis uerbis corroboremus.

Roborãtur amplius pro xima rõ.

Subdit. n. Mercenarius aũt & qui non eſt paſtor: cuius nõ ſunt oues propriæ, uidet lupũ uenientẽ, & dimittit oues, & fugit. Quo rogo illic vſurpauit mercenarij nomẽ? vtrũ peculiariter pro aliquo? Rę uera non niſi generatim: ergo eodem modo acceperat uocẽ boni paſtoris. Aliàs non è regione apponeret illi mercenarium. Vtriuſque ergo naturam amborum oppoſitione explicuit. Niſi admittere abſurdè malis: ꝙ naturam explicuerit mali paſtoris, nõ autem boni. Neq; contẽtus fuit id ſimpl'r enunciare, ſed natiuam ſubiunxit cauſſam: Mercenarius. n. inquit, fugit: quia mercenarius eſt, cuius nõ ſunt oues propriæ: & ideo ad eum de ouib. non pertinet: quia non ſunt inq̃t eius proprię: utpote ꝙ cum ei non ſint à Chriſto cõmẽdatæ, fit ut eas non diligat, nimirũ ea dilectione qua ex Petro requiſiuit an ſe præ cæteris diligeret. Sed & urgentiſſimũ præterea argũ, ꝙ hoc Dñs ac Redemptor noſter non de ſe tñ ꝓpriè, uerum tanquã cũctis qui legitimi ſunt epi neceſſariũ enunciauerit: eſt, quod ex hoc loco ſancti oẽs & Doctores colligunt (ut arti. 4. videbimus) teneri epm. dum neceſſitas gregi ſuo ingruerit,

grueris, uitã exponere antequã inde recedat. Quã quidem ueritatẽ cũ ipſi aduerſarij negare profecto non auderent, inde deberent colligere reſidentiã eſſe de iure diuino, idque adeo ex hoc loco inferri, aliàs eccleſia nõ cũ tanto periculo eos reſidere conſtringeret. At de hoc illic preſſius. Hic ergo pedẽ ſiſtere cuperẽ ſi pro rei dignitate mihi facultas ad pſuadendum ſuppeteret, rogareq; colendiſſimos ẽpos, expẽderent, utrũ potuerit Chriſtus ſignificantius rẽ aperire, uehementiusq; ipſos ne mercenarijs ſuos greges confiderent dehortari. Quõ.n. diligere aĩas vſq; ad ſanguinis effuſionẽ pñt, quas ut proprias non hñt? & niſi ita charas in Dño habeant, qũo pñt eis legitimè proſpicere? Abunde ſe namq; mercenarij feciſſe arbitrant̃, qũ pro rõne ſtipẽdij, qđ recipiũt audiẽdis litibus, horas aliquot inſumunt. Proſequitur aũt Chriſtus eandẽ boni paſtoris naturã etiamnum patefacere. Ego inqt, ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcũt me meæ. Haud ergo locus iam vllus ſit reliquus deflectendi, ut quis dicat de ſe proprie Chriſtum loqui. Imò eandẽ demõſtrationem inſinuat, nẽpè ob id, ꝙ ingeniũ, fides & cura boni paſtoris ſit, ut mutuò ſe de facie & uoce ipſæ & oues cognoſcãt: ſe, in quem hęc cõpetunt, bonum eſſe paſtorem: ubi *Theophylactus.* Theophylactus: Hoc loco, inquit, agnoſco dr̃iã paſtoris & mercenarij. Nam mercenarius quidem neſcit oues: quod contingit, quia nõ ſæpe illas inuiſit, &c. Qui.n. per Dei dilectionem non ſibi eccleſiam deſpõſauit, non põt eius cõſpectu & familiaritate magnopere ſe oblectare: præterq̃ ꝙ neq; officia paſtoris gregi pſtabit, niſi cuiuſq; ouis faciem & balatum nouerit, ut non per relationem aut per alium, ſed de vultu, geſtu, & uoce animi morbum deprehendat. Neq; verò grex eum uiciſſim ſatis diligere, eiusq; tum exẽplum imitari, tum & auſcultare mãdatis ualet, niſi de vultu & ſermone eum agnoſcat. Quocirca hoc quod iſti dicunt Chriſtum de ſe proprie affirmare, quam ſit falſum inde conſtat, ꝙ fortaſſe ad illud prouerbium Salomonis alluſit, quod ipſe tum pp priſcos paſtores, tum in noſtrorum figurã illius ore tãpridem protulerat. *Prouer.* Ait.n. ille Prouer. 27. Diligenter cognoſce vultum pecoris tui, tuosq; greges conſidera: non.n. habebis iugiter poteſtatem, ſed corona tribuet̃ tibi in generatione & gñationem. Vbi Hebraice hr̃, Cognoſcendo cognoſces ſeu euidenter agnoſce, faciem pecoris tui: & ut dr̃ facie ad faciẽ, & pone cor tuum ad greges. Vbi non adeò ad rẽ accõmodè quidam cõminiſcuntur, uerbo illo ponẽ, alluſionẽ fieri ad illud Chriſti, Bonus paſtor animam ſuã ponet. Nam præterquam ꝙ verbum euãgelicum nõ ſignificat niſi, dat, manifeſta eſt rerum diſcrepantia: nam uerbum Salom. ad internam curã & ſolicitudinẽ quã paſtor habere debet erga gregẽ, refertur: ut.ſ. cor impenſiſſime habeat ad ſingularium ouiũ neceſſitatem attentum. Vox aũt Chriſti ad teſtimoniũ amoris ut.ſ. ſi opus fuerit mortem eius gratia oppetat. *Cõfirmatio.* Nã ſi cura bruti gregis illam mutuã agnitionem expoſcit, quanto magis ſtudium quod erga Chriſtianam familiam impendendum eſt, ſane cũ quot ſunt ſubditi, tot ſint & morborum genera. Alius.n. conſolatione indiget, alius conſilio, alius reprehenſione, alius deniq; alio eleemoſynæ ſubſidio. Quare primus in initio eiuſdem c. Ioan. ubi ſe Chriſtus oſtium eſſe ouium dicere adornabat. Qui nõ inqt, intrat per oſtium, ſed aliundè, fur eſt & latro: qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues uocem eius audiũt: & proprias oues vocat nominatim, & educit eas: & cũ proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt uocem eius. Vide quomodo lex boni paſtoris non tantũm in hoc conſiſtat, ꝙ quis ad dignitatẽ ſecundum Chriſti leges accedat, uerum & ꝙ eius exemplo eandem adminiſtret: nẽpe cognoſcẽdo oues ſingulas de nomine, easq; exemplo uitæ antecedẽdo, quod ipſe ſequantur. Id quod abſentes quonam pacto præſtare perficereq; poſſint, ipſi uiderint. Vnde ſequit̃: Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo: quia non nouerunt uocem alienorũ. Vbi alieni appellatione non ſolum eos, qui non legitimè ingreſſi ſunt cenſet, imò & qui illegitimè rem adminiſtrant.ſ. tã mercenarios, quam eos qui illa quæ præmiſerat, non ſeruant. Et quidem Apoſtoli non cognouerunt qđ loqueretur eis.ſ. myſterium fidei ipſius, per quã ſolam ingreſſuri erant quotquot

ueris

veris paſcuis eſſent potituri: quia non eſt aliud nomẽ ſub ſole, in quo poſſint hoĩes ſalui fieri. Nobis aũt, q illud iam certò per eandẽ fidem cognoſcimus aliud reſtat cõſtantiſſima fide tenere, nempè ꝙ q ab ipſo inſtituti ſunt paſtores, eius inſtar neceſſe hñt munere ſuo perfungi. *Damaſ.* Vnde Damaſus Papa in aurea ſua epiſtola 4. vbi de depellendis chorepiſcopis locupletè diſſeruit, hoc Chriſti teſtimonio uehementer inuehit in ẽpos, qui alienis ſuas plebes educandas concredunt: cum Chriſtus bonum paſtorem aſſerat uitã pro ouili ſuo ponere, mercenarium autem ingruente lupo oues deſtituere. Sed de hac epiſtola ſtatim art. proxi. *Obiectio aduerſariorum.* Habeant ergo aduerſarij, & contra ſic arguant: Quidquid hõ per ſuos adminiſtros facit, per ſeipſum cenſetur efficere. ergo cum ẽps uicarium eccleſiæ ſuæ deleget, reſidere non tenetur, ſed pro ſua ſatis facit obligatione. Videant autem hmõi argumentatores, quanta eos rñſa perſequantur. *Solutio* Primum oĩum, ut ſupra diximus, hic non diſputamus, an cauſſa poſſit aliqua intercedere pp quã diſpenſari cum ẽpo abſenti queat: de quo articu. 4. repetendus eſt ſermo, ſed rei naturam conſtituimus, & ea quæ diuina lege ẽpo iuſſa ſunt. In primis ergo ſi factum ſpectemus, abſentes epiſcopi non ſibi uicarium ad omnia ſua munera ſubſtituunt, ſed eum tñ, qui ad lites audiendas ſedeat: quod re uera non eſt pręcipuum. Et pręterea uiſitatorem, qui diœceſim circumuolet, cùm neq; iſta in ipſorum abſentia fieri poſſint cõmodè, neq; alia ullo modo, ad quæ præcipuè tenentur. Potiſſima.n. pars ſpiritualis paſtoris, ut in cõcilio Carthagi. 4. licet breuioribus verbis admonetur, nempè cui aĩarum longè maior cura incumbit, quam temporalium, in hoc poſita eſt vt lites, quæ ſine iudiciorum ſtrepitu definiri poſſunt, componere ſatagat, pacareq; & extinguere procuret, ut tẽpus ſecundum Chriſti mãdatum redimat, ꝙ oues in Chriſtianis exercitiis collocẽt. Quod quidem nemo ſine epiſcopi auctoritate & grauitate & amore quo gregem proſequi tenetur, atq; adeò ſine eius præſentia perficere ualet. *Viſitationes non poſſunt caſtè fieri* Item neq; uiſitationis longiſſima experientia teſtatur, p aliũ quàm per ſeipſum fieri caſtè poſſe. Haud enim criminibus ſola pecuniarum mulcta aut excõicatione medendum eſt, ſed profectò uerbo, nunc placido, nunc acerbo, ac aliis deniq; adhibitis remediis: quorũ uiſitatores, quia mercenarii ſunt nulla tangit cura. *per aliũ quã per ipſumepiſcopum.* Adde, ꝙ eleemoſynæ quæ inter ẽpales operas tam altum locũ tenent. (Oportet.n. epiſcopum, ut ait Paul. eſſe hoſpitalẽ) niſi per pñtes Antiſtites fieri nequeũt cõmodè. Conſpectus nanq; pauperis, egenorumq; clamor uiſcera commouens, uel eleemoſinam exprimit, uel aliam ſaltem conſolationem, qua ſuam poſſit miſeriam leuare. Huc.n. illa ſpectant, q̃ modò circa uerbum Chriſti tractabamus. nimirũ quanti referat vultum pecoris uiſu agnoſcere, & uocem auditu. *Obiectio altera.* Sed ais, quid ſi ẽps hæc oĩa atq; alia p alium rectè diſpenſet? Accidere.n. põt, vt alii efficaciores ſint prædicatores ipſo ẽpo, atq; alii ad alia munera doctiores & aptiores: quos cũ ſuffecerit, munus ſuum expleuit, ut abſens eccleſiæ ſuæ viuere poſſit. *Prima reſponſio* Huius aũt una reſponſio eſt, eſſe impoſſibile. *Secunda* Altera præcipuè notãda, quod ẽpi uicarii nõ ſunt perinde cõſtituti ac ſi ſint futuri præſules, ſed quaſi præſulũ adiutores. Et ideo non per hoc excuſatur eorũ reſidentia. Debent.n. uicarij eſſe ſicut membra in corpore, ipſe uerò ſicut anima. Chriſtus.n. non eos vt operariorum conſtitutores, ſed ut operarios miſit. *Paul.* Et Paul. non ait oportere ẽpm eſſe doctoris ſubſtitutorem, ſed eſſe doctorem: & 2. ad Ti. 2. Solicitè, inquit, cura teipſum probabilem exhibere Deo, operariũ incõfuſibilem, & rectè tractantẽ uerba ueritatis. Vbi confuſione cũ Antiſtitẽ aſpergit, q operarius nõ eſt. Et alibi admonet, ut q̃ non operaſ, nec manducet. In ſumma, non uident iſti qui munus ẽporum in hoc collocãt, ut bonos ſibi habeant ſubrogatos miniſtros, quemadmodum leges uniuerſas electionis epiſcoporum & paſtorum de medio tollant. Quid.n. opus eſt tantam ſolicitudinem & uigilantiam adhibere ad digniorem eligẽdum, quantam iura omnia clamant, ſi ſatis ẽpo eſt alios eccleſiæ ſuæ miniſtros delegare: Ergo ſi iura illa certa ratione conſtituta ſunt, planè colligitur perſonalem induſtriam in epiſcopo eligi, atq; adeo pręter ſe reſidendo teneri munia ſua explere. Quare non eſt cur nobis. Valeriũ obijciant, qui Auguſtinum ſibi ſubſtituit Id.n.

fecit

fecit ingraueſcente iam ætate, quando vires ſibi non ſuppetebant. Imò nec tūc credēdus eſt ſic ceſſaſſe. quin id quod poſſet, efficeret: Imò hinc ſumitur argumentum, quā ſit neceſſaria præſentia perſonæ. Hac enim de cauſſa Petrus Apoſto. ut Theodoretus refert in lib. de 70. diſcipulis: & antiquiſſimus Epiphanius tom. 2. c. 26. nempè quia illi neceſſe erat tanquam Apoſtolo per alias eccleſias diuagari, ſubſtituit ſibi epiſcopum Romanum: non qui eſſet Papa, ſed qui ſibi eſſet auxiliaris vicarius. *Ad arg. factum.* Ad eorum ergo argumentationem reſpondetur, quod etſi vnicuiq; liberum ſit de ſuis proprijs bonis, vt libuerit, per famulum diſponere, in quo caſu quod quis per alium facit, ipſe facere cenſetur: in publicis tamē adminiſtrationibus longè res ſecus habēt. Publici enim magiſtratus, atque illi potiſſimum quibus ob perſonalem functionem iuſta ſtipendia decreta ſunt, non ad iuſtum per uicarios adminiſtrantur. *Pulchra ratio.* Ecquis enim in conſulem aut prætorem, aut ducē, creatur, vt per alium rem adminiſtraret? Imò verò in rebus priuatis quis œconomum, pincernam immo vel coquum, vel quod rei magis arridet, nauclerum vel certè aurigam conduxit, qui non munus eiuſdem pſonæ requirat? Quod ſi magiſtratus alij hanc habent reſidendi naturam, quis non videat epiſcopatum, qui animabus proſpiciendis, quas Deus & ad ſuum ipſius conſortium condidit, & proprio vitæ diſpendio redemit, primum huius legis obtinere locum? *Paulus.* vnde Paulus 2. ad Corinth. 9. Vę mihi ſi non euangelizauero: neceſſitas mihi incumbit. *Aduerſariorum ſubterfugium.* Sed uide quomodo aduerſarij cauere hanc plagā contendunt. aiunt enim apoſtolis per ſeipſos neceſſariū fuiſſe prædicare, quoniam in ipſis perſonalis induſtria electa fuit. Epiſcopi autem non illis ſucceſſerunt in apoſtolatu, ſed in epiſcopatu. At uerò fateamur urgentiorem fuiſſe in apoſtolis prædicandi obligationem propter reuelatam eis doctrinam, tñ quis neget in epiſcopis perſonalem etiam induſtriā, quatenus in epiſcopatu ipſis ſucceſſerunt, eligi? *Refellitur proxima ſolutio.* Sed neq; aliud iſtorum cōmentum illis admittendum eſt, nempè ꝙ apoſtoli iuſſi ſunt ſolis infidelibus prædicare, epiſcopi uerò ſolis ſubditis, imò Paulus ſæpę prædicauit conuerſis, quod certè ad eorum cōfirmationem facere debe[...]at. Nec ep̄o dr̄, ut aiunt, Vade, prædica populo Dei: ſed, populo tibi commiſſo: cui nō repugnat quin aliqñ poſſit & debeat inſidelibus prædicare. Alius uerò cauillus iſtorum eſt, ꝙ etſi Papæ dictum ſit, Paſce oueꝭ meas, nō tñ inde colligitur, ꝙ reſidere teneatur in oībus eccleſijs: atq; adeo neque de ſingulis colligitur, ꝙ teneantur in ſuis reſidere. *Cauillus alter.* Quòd autem cauillatio hæc peiori ſit nomine digna, quis nō planè uideat? Iuſſus.n. eſt Papa per ſeipſum paſcere, atq; adeò in ſua eccleſia, quæ Romana deſtinata eſt, reſidere, uel ubi expedire uiſum eſſet. Decet aūt pp̄ confluxum orbis illuc, ne per alias diuagetur, ſed ſuos ſingulis ut Deus ei iuſſit, epiſcopos conſignet, qui eodem diuino iure teneantur in ſuis diœceſibus reſidere. *Paulus.* Vnde Paul. ad Theſſ. 5. Rogamus, inqt, uos fratres ut noueritis eos, qui laborant inter uos, & præſunt uobis in Dño & monent uos ut habeatis illis abundantius in charitate pp̄ opus illorum. Nō ergo pp̄ dignitatem, ſed pp̄ opus quod reſidentes perſonaliter exercent. *Scrupulus.* Alia denique eorum argutia non eſt rñſio digna. Arguunt.n.ꝙ cùm Papa poſſit ep̄m à ſua diœceſi dimouere atq; alteri adſcribere, ſit, ut diſpenſatio epiſcopi cum hac eccleſia nō ſit de iure diuino, atq; adeo nec reſidētia. Iam.n. ſuprà oſtenſa eſt infirmitas conſequentiæ: nempe ꝙ licet Papa poſſit ep̄os ſummutare, non tñ eorum naturā & functiones, quæ iure diuino annexæ ſunt dignitati. Sed rogas, nonne multa epiſcopus poteſt per miniſtros diſpenſare? Apparet enim poſſe: ut ordines conferre, & confirmare: benedicere tēpla, & ornamenta, &c. Itē per multa ſunt epiſcopalia officia quæ non niſi ſtatis temporibus eademque ratò fiunt: ut chriſma conficere, & ſacris initiare: quæ iō iugem reſidentiam non exigūt. *Solutio* Rñdetur inter epiſcopalia munera gradus eſſe dignoſcendos. Quædam.n. ſunt quæ licet non ita decenter fiant, tamen non uſque adeo abſurdum eſt per ſubſtitutos illa exercere. Vt ſunt chriſmatis confectio, & templorum ornamentorumq; cōſecratio. Eſt inquā in his, dum per titulares epiſcopos fiunt indecorum quidam, ꝙ non tāta grauitate, ut decet celebrantur: præterquā quòd anſa inde porrigitur titularibus epi-

ſcopis introducẽdis. Veruntñ nõ iſta ſunt munera quæ vrgentiſſimè reſidentiam epi requirunt: ſed alia ſuprà cõmemorata quæ aſſiduã præſentiam ſedulamq; diligentiã expoſcunt. Imò uerò vt iam diximus, propterea epiſcopi obligationis reſidendi obliti ſunt, ꝙ non putant alia ſibi incumbere onera, q̃ lites audire, & ſemel in anno ordines conferre. Si.n.ſe ignorantium lucem delinquẽtium rẽam, afflictorum ſuffugiũ, egentiumq; ſubſidiũ ac pſidiũ (vt uerè ſunt) eſſe cognoſcerent, non grandi opus eſſet negotio, ut ius reſidendi perſuaſiſſimum haberent. Multa alia hic miſſa facimus ſcripturarũ teſtimonia: nimirum ſatis rati ea, quæ pcipui ſunt momenti attuliſſe. Multasq; aduerſariorũ argutias ſilentio prætermittimus: ad quas utique moleſtius eſſet rñdere, q̃ vtile. Quod aũt de epiſcopo aſſertum curauimus, de cunctis ẽt parœcialibus paſtoribus ſubinde eſt intelligendum. Sanè cum & allata teſtimonia idẽ ſibi uelint licet multò efficacius ẽpos vrgeant. In apice aũt illorũ quę dicta ſunt, hoc licet per ſeipſum euidẽtiſſimũ ſit: non erit tñ admonitu ſuperuacaneum, nempè ꝙ reſidendi obligatio ſic præceptũ eſt, vt nõ ſit præcepti finis. Videas.n.præſules in ſuis quidem eccleſijs reſidẽtes: ſed tamen adeo oſcitanter, & ſegniter in adminiſtratione uerbi, in gubernatione, in afflictorũ conſolatione, & pauperum ſubſidio ſeſe gerentes, ut nihil referat abſentesne ſint an præſentes. Reſidentia.n.propter hęc neceſſaria eſt, quæ ſi non fiant ſuperuacanea immo quandoque cauſſa, ut epiſcopus maiori opprobrio & vilipendio à ſua plebe habeatur.

Etiã paſtores parœciales reſidere tenentur

Ad primum ar.

Ad primum igitur argũ reſpondetur, verba illa formalia, quod epiſcopi reſidere teneantur, nullã fuiſſe neceſſitatem, vt in Euangelio exprimerentur. Sane cũ euidẽtiſſime ex ipſa epiſcopali functione diuinitus inſtituta colligantur: ꝙ etiam ſm aduerſarios ſatis eſt, ut eadem reſidentia ſit de iure diuino. Nam ubi Chriſtus ceu operarios miſerit prædicatum Apoſtolos atq; alios 72. diſcipulos, quibus epiſcopi & parœciales ſacerdotes ſucceſſerũt: & ubi iubet in Petro cũctis epiſcopis, vt gregem paſcant: & ubi docet bonum paſtorem eſſe, q nominatim cognoſcit oues, & ubi ait Paulus epiſcopum eſſe doctorem & hoſpitalem; & ubi admonet Timoth. vt ſeipſum operariũ incõfuſibilem, verbum veritatis rectè tractãtem exhibeat: & ubi admonet præſules, vt uniuerſo gregi attendant in quo eos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos ad regẽdum eccleſiã Dei, atq; in id genus alijs locis vſque adeo luce clarius reſidentiam paſtorum præcepit, vt fatuum ſit expreſſiora uerba requirere. Ad ſecundum iam ſatis reſponſum eſt, quod etſi ſummã eccleſiæ iuriſdictionem Petro eiuſq; ſucceſſoribus ſingulariter cõmiſerit, ubi ait, Paſce oues meas: atq; adeò facultatem eligendi paſtores: modũ tamen paſcendi nõ reliquit ſuo arbitrio, ut eum mutare poſſet. Haud.n. in arbitrio eſt Papæ facere ut epiſcopus non ſit doctor, nõ ſit hoſpitalis, non ſit uigilator ſup gregẽ, quibus muneribus intimum eſt ut reſideat. Ad tertium deniq; reſpondetur, quod ſi Timot. & alij forſan epiſcopi iuſſu Pauli à ſuis nonnunquã eccleſijs peregrinati fuerint: id tñ ob eccleſiæ uniuerſalis neceſſitatem factum eſt, atque adeò per interpretationem eiuſdem diuini iuris & naturalis. Haud enim ſecum pugnant reſidentiam eſſe de iure diuino, & nihilominus poſſe caſus accidere in quibus non ſolum licitum, uerum & expedientiſſimum ſit epiſcopum à ſua eccleſia in tempus abſcedere.

Ad ſecũdum ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum reſidentia epiſcoporum iure naturali fundetur.

CVm monſtratum ſit reſidentiam epiſcoporum de iure eſſe diuino, ſubſequitur ut uideamus an ius etiam naturæ ſuas rationes eidem ueritati ſubminiſtret? Arguitur nanq; à parte negatiua. Euangelicus epiſcopatus, ordo eſt ſupernaturalis: quippe cum fundatio ipſa eccleſiæ ſuper naturam fuerit à Chriſto inſtituta: non ergo epiſcoporum reſidentia in iure naturali fundatur. Secundò: Si iure naturali eiuſmodi reſidentia iuberetur nulla ratione poſſet ſuper eo diſpenſari. Nam ut lib.2. de Decalogo pronuntiauimus, ob id indiſpenſabilis eſt, quòd indiuiduum habet à natura obligandi uinculum: & tamen ut in c.4. patebit, ingruere ea neceſſitas poteſt, ut legitime à ſua eccleſia epiſcopatus

Primum argu.

Argu.2.

tus

Argu. 3. tus abſens fiat. Tertio denique arguitur: Eſto de reſidentia præceptum agnoſcamus: natura tamen præceptorum affirmatiuorum eſt, vt non obligent, (quod aiūt) pro ſemper. Non ergo iugis continuaque reſidentia neceſſaria eſt. In contrarium eſt quod cum ius naturæ auctore Deo mē tibus noſtris inſculptum ſit, explicandis etiam fidei legibus ab eodem Deo promanantibus multum inſeruit. Nam diuinæ leges naturalium perfectrices exiſtunt.

Iam ſupra dictū eſt naturale ius eſſe, qđ natura nos docuit: atq; adeò minimè repugnare, ut quod diuino iure ſancitum eſt, naturali etiam quadamtenus roboretur. *Concluſio reſpōſiua* Reſpondetur ergo ad quæſtionem affirmatiua hac cōcluſione: Obligatio reſidendi quam proximè eſt naturali iuri affinis. Enimuerò quamuis epiſcoporum inſtitutio iure ſit facta diuino: tamen ut ſupra dictum eſt, rōnibus naturalibus eius cōgruētia innoteſcit: atq; adeò modus epiſcopalis adminiſtrationis eiſdem rōnibus elucidatur: quas quidem in ſuperioribus adeò īſinuauimus, ut hæc nō ſit niſi explicatior repetitio. *Prima ratio.* Primum igitur argumentum ſumitur ab officio. Enimuero cum paſtoris officium, ut dictum eſt, ſit ſpirituali animarum ſaluti proſpicere, functio hæc bipartita eſt nempè uel reſpectu gregis infirmantis ac deficientis, ut iuuetur ſaneturque: vel reſpectu eiuſdem ſani, ut ad perfectionem promoueatur. Defectus autem & quantum ad intellectum accidere poteſt, & quantum ad effectum. Eſt ergo paſtor ignorantium lux. Nam vos, inquit, eſtis lux mundi. Lucem autem natura docet niſi præſentem lucere non poſſe. Illis autem qui de via decedunt, eſt ciuitas ſupra montem poſita, cuius uitæ ſydus aſpiciens populus recto tramite incedere debet: in cōſpectu autem populi niſi redeat, eſſe non pōt. Condiendis uerò corruptis affectibus eſt ſal, qui in operibus uirtutis oſtendere ſaporem debet. Deniq; ægrotis eſt medicus. Nam talem ſe appellauit Chriſtus, vbi ait: Non eſt opus ualentibus medico ſed malè habentibus. Perſpice ergo quæſo te utrum ſi res ſelectiſſimum medicum eligat, cui iuſta ſtipendia pro ratione ſuæ facultatis exoluat, ferre queat, vt ubi corporalis ſibi uita periclitatur, per alium ſeruiat? Si ergo in medico corporali induſtria pſonæ expetitur & optatur, qs neget tanto id iuſtius in medico ſpirituali, quanto temporali vitæ ſpiritualis præſtat? Eſt deniq; epiſcopꝰ, vt ſupra diximus, auriga, nauclerus, dux, fidelisq; ſeruus ac diſpenſator myſteriorū Dei. Et tñ ſi ad Remp. ciuilē ſpectes, quiſnā mortaliū permitteret hæc per uicarios exhiberi? Cur ergo Deus id permittat? Re uera naturæ ius aperte reclamat. Sunt ēt ad arcēdum hoſtes, cuſtodes & uigiles, quod abſentes eſſe nequeūt. Reſpectu aūt gregis ēt ſi ſanus eſſet ab hoſtibus tutus, ſummum epiſcopi officiū eſt, ut iam ſuprà diximus, & in ſua conſecratione hr̄, ad perfectū plebē perducere, qđ de Baptiſta Luc. 1. legitur: vt ſit ſine macula & ruga: ac perinde digna, quæ in cōſpectu Dei appareat. Ad hæc autem ratio naturalis manifeſtè demonſtrat induſtriam, atq; ad præſentiam perſonæ requiri. *Secunda ratio.* Secūdus locus idē naturaliter demonſtrādi ſumitur ex ſtipendia, quod, vt ſuprà ſatis ꝓbatum eſt, non pro ſcientia aut morum ꝓbitate, aut nobilitate, aut dignitate ep̄ali, ſed pro præſidētia & functione, atq; adeo pro exercitio ipſo & opere & uſu penditur: vt Nu. 18. admonitio diuina hēt: & 1. ad Corin. 9. docet Apoſt. *Paulus.* Vbi namq; ſtipēdium pro opere penditur, naturalis ratio illico demonſtrat non ſatis eſſe uicarium cōſtituere, ēt ſi digniorē teipſo ſubſtituas. Eſt. n. ille velut auxiliarius, qui ideo epiſcopum non excuſat, quin præſens quod valuerit efficiat. *Tertia ratio.* Sed tertius locus ſumitur ex detrimentis quæ epiſcoporum abſentia progignit, & parturit. Horum aūt potiſſimum eſt idq; niſi omni ſenſu careāt paſtoribus extimeſcendum, quòd propter eorū negligentiam crebberrimè multæ animæ perpetua morte pereunt: quæ quidem ſi ſecundam ſuam obligationem diligentes eſſent, ſempiterna fœlicitate fruerentur. Reuiſe illud ſupra citatum oraculum, Ezechi. 34. Poſtquam. n. ait Deus, Væ paſtoribus Iſrael, eorumque negligentiam in cōſolandis infirmis, &c. recenſet, ſubdit: Ecce diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non eſſet paſtor, & factę ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri. *Proficua ac ſalubris me-* Ecce eo quòd nō eſſet paſtor. Non quod nullus eſſet: alias non dixiſſet, Væ paſtoribus Iſrael: ſed ꝙ nul-

ditatio Ecclesiaſticis paſtoribus iugiter mēti uerſanda.

nullus legitimè ſuam exploret curā. Et ibi ſubdit. Et ego de manibus paſtorū meorū oues meas requiram. Huc uellē attentos hře Chriſti paſtores. Si Rex chariſſimos filios negligentia pedagogi cuſtodisq; eorū trucidatos cōſpiceret, quiſnā regiā iracundiā ferre poſſet? Cum ergo Deus (qđ ſæpe & ſæpius ac ſæpiſſimè vſu uenire ſolet) paſtorū incuria priuatū ſe uiderit aīarum contubernio quas vt ſua ipſius gloria fruerētur, condiderat: quarumq; gratia filium ſuum qui pro illis moreretur huc demiſit, eaſdemq; in infernorū abyſſo perpetuo trucidandas conſpexerit, quænam rogo nō ſuppliciorum gñā ab infidis illis & tā inſigniter ſacrilegis paſtoribus nō repoſcat? Quin verò non ſolū in paſtores ipſos prauos indignari ſolet. Deus uerū, & ob ipſorum prauitatem indignatio eius dimanat in populū. Sic.n. legitur Num. 19. Excubate in cuſtodia ſanctuarij & in miniſterio altaris, nec oriatur indignatio mea ſup filios Iſrael. Non quòd ob alienā culpā populus æternaliter puniatur, ſed qđ vel ex eo quod in populo nunq̄ ingentiſſimus delinquentiū numerus deeſt q prælatorū ſuffragijs ſuſtētari dēt, illis ceſſantibus indignatur Deus in populū ob ſua ipſius crimina, vel quod ceſſantibus ēpis manus cū Moyſe ad cęlum cum precibus leuare atq; adeo negligentibus populi curā facile à ſuis hoſtilibus cupiditatibus proſternitur, dignusq; adeò fit indignationis Dei. Cum ergo ex abſentia paſtoris tam præſentaneū moderādo gregi emineat negligentię periculū naturalis profectò rō pleniſſime demonſtrat, quam debeant p̄ſentes aduigilare. Mox & præter gregis detrimentum eadē præſulum abſentia indecorū aliud in Chriſtiana Republica peperit. Nam cum ob perſonalem reſidentiam ius cogat unicuiq; eccleſiæ ſuum mancipare epiſcopum, ubi perſuaſum habent licere ſibi abſentes eſſe, pro inconuenienti nō ducitur, vt quis plures habeat eccleſias, quarum ſimul fructus vnus percipiat. Id quod in Concilio Lateranenſi prohibitum eſt. ut patet c. Quia nonnulli. de reg. & 20 q. 1. can. clericos. Ac deinde protinus mos in eccleſiam ingeſtus epiſcoporū titularium: per quos quemadmodum ordines atq; reliqua epiſcoporum ſacramentalia perficiātur, experientia ipſa teſtimonio eſt. Inde.n. emanauit, ut eiuſmodi ſpiritualia venūdentur adeoq; tractentur abiectè, ut in cōſpectu Chriſtiani populi deſpectui habeantur. Accedit quarto qꝫ cum ēpi cultores inſtituti à Deo ſint aīarum, meſſoresq; adeo ſpiritualiū frugum miſſi, ipſi per ſe deberēt in conſpectū Dñi portare manipulos ſuos: quod re uera qui per alios gubernant, minimè faciunt. Ipſiq; talenti ſui uſuras quas per ſe accumularent, Deo reddere & tanq̄ legitimi paſtores exēplo cęleſtis illius q illos inſtituit, oues ſuas proprijs humeris baiulare, proprijsq; manibus contrectare. Sic.n. de illo præcantauerat Iſaiæ. c. 40. Sicut paſtor gregē ſuū paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos & in ſinu ſuo leuabit: fœtas ipſe portabit. His nanq; atque id genus alijs exemplis Damaſ. Papa, ut in illa ſuprà citata epiſt. 4. uidere eſt, chorepiſcopos explodere ſanctè curauit: qui quidem non ita multum ab iſtis titularibus differebant, ut 68. diſt. can. eccleſijs. & duobus ſequentibus explicatur. Et potiſſima cauſſa eos abigendi & extinguendi fuit, quòd legitimi ēpi illi ſuos greges paſcendos cōmittebant: ut otio ipſi torpeſcerent: inſtar, vt ait ille ſanctus Pontifex, meretricum: quæ ſtatim ut pariunt infantes ſuos alijs nutricibus tradunt educādos, vt ſuā citius libidinem explere valeant. Sic.n. miſerādi ēpi faciunt, dum ſibi cōmiſſos populos vicarijs educādos concredunt, ut liberius ipſi ſecularibus curis inhient. Perſpice ergo quam rō naturalis perſuadeat, qui eccleſiæ deſponſantur, proles Chriſti ſanguine per ſe progignant ſuisq; proprijs vberibus lactent. Nam ſponſa, ut in Canticorum capite legimus, ſponſo ubera tribuebat: eademque ſuper uinum vnguentis optimis fragrantia. Quę profectò cum in epiſcopo ſine uſu ſunt: vltore Deo, deſiccātur. Sed ò temporum calamitas. Iſtarum namq; oīum neceſſitudinum obliuio obligationem reſidendi obſcurauit. Quis.n. iam ſe, ut ſponſum eccleſiæ ſuæ gerat, & ut ſubditorum patrem? Paulus quidem inter ſuos epiſcopales labores & Eccleſiarum ſolicitudinem id potiſſimum 1 ad Corin. 9 commemorat, quod & Iudæis Iudæus fierent, & gentilibus gentilis, & infirmus infirmis, ac deni-

Concil. Latheranenſe.

Quarta via ad demōſtrādam præteritam concluſionem.

Damaſus Papa.

Epiſcopi qui ſuum a grege inſtar meretricum.

Confirmatio.

ac denique ad omnium ſe accommodaret affectus, ut omnes Chriſto lucrifaceret. Et in poſteriori ad eoſdem Corinth. Quis infirmatur, & ego non infirmior? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Iam uerò nunc temporis hic charitatis gradus adeò aboleuit ab uſu, vt nullibi zizaneorum ſeminator peiora ſcandala, quam inter epõs & capitularia ſua collegia ſeminauerit. Id quod epõrum multi cauſſantes ſibi prætexunt, vt ſuam abſentiam excuſent: cum tñ enitẽdum illis ſummopere primum eſſet canonicos paternis uiſceribus lucrari: qđ ſi perficere nequirent, non ideo illis eſſet de diœceſi decedendũ Nam propter paucorum culpam non eſſet grex totus deſerendus, imò adeò uigilanter curandus, & colendus, vt clericorum proceres pudore conuicti deuinctas eis manus offerrent.

Ad argumentã ꝓ poſita in capite q̃ōnis

Et per hæc ad argumenta in capite q̃ōnis propoſita reſponſum nobis cenſetur. Prioris enim ſolutio eſt, tum ꝙ epiſcopalis dignitas non uſque adeò eſt ſupranaturalis, quin ſit rationi naturali germana: tum etiam quod etſi ſit ſupranaturalis, illa tamen ſuppoſita, tunc ratio naturalis modum quo adminiſtranda eſt, plurimum elucidat. Poſterioris aũt rñſio. artic. 4. patebit: ubi conſtabit ius ẽt ipſum naturale ac diuinum nõ nunquam cauſſas offerre, ob quas liceat epĩs ſuas diœceſes exire. Ad tertiũ deniq; reſpondetur, præcepta affirmatiua propterea non obligare pro ſemper, quod obligant pro loco & tempoĩe, & cum reliquis circunſtantijs: quamobrem nec epiſcopus obligatur ſemper prædicare aut ordinare, &c. Attamen quia multa eius munia ſunt, quæ non habent determinatum tempus: ſed creberrimè & præter ſpem eorum neceſſitas offertur, tenetur in ſua ſemper eſſe diœceſi, niſi in caſibus quibus ius ipſum diuinum & naturale ei abſentiam indulget.

ARTICVLVS III.

Vtrum epiſcopi iure humano, hoc eſt pontificio, reſidere teneantur.

QVamuis poſt diuinum ius & naturale non ita multum noſſe de humano referat: conduxit tamen ad omnimodam obtinendam uictoriam. Arguitur nihilominus de more ab utraque parte. *Primum argum.* Aut enim reſidendi obligatio iure diuino ligat, aut ſecus: ſi iure diuino: ſuperfluebat ius Eccleſiaſticum: quoniam humanũ uinculum urgentius eſſe non poteſt diuino: ſin minus videtur eccleſia rigidius iuſto id præcepiſſe. Nam cum res ſit tam grauis, vt præſules arbitrantur, non debuit eccleſia diuinum ius oneroſius reddere. Secundò arguitur: *Argu 2* Si reſidentia, iuris diuini eſt, tunc præceptiones de illa pontificiæ eſſe non poſſunt niſi eiuſdem iuris declarationes, atq; adeò dici non poteſt ut ſit de iure humano. In contrarium eſt totus titulus de cler. non reſid. nempè c. Quia & c. relatum. & reliqui: ubi qui abſentes à ſuis ſunt parœcialibus eccleſijs, anathemate atque alijs pęnis plectuntur.

Concluſio reſpõſiua *Explanatur cõcl.*

Quo tãdem nullũ ſuffugiũ reliquũ fiat, ſed palã paſtoribus ſit citra vllã controuerſiã ad reſidẽdũ eſſe perſtrictos, adhibetur in hoc 3. art. poſtrema cõcluſio. Reſidẽtia epõrum ac perinde ſacerdotũ aĩarum curã gerentiũ iure humano, puta eccleſiaſtico ſancita eſt, & ſub pęna peccati mortalis cõſtituta. Hæc aũt concło non perinde intelligenda eſt, vt ꝙ ſingulis annis fiat confeſſio, & quadrageſimalis abſtinẽtia, ſingulorumq; feſtorũ mulctarumq; ceremoniarũ obſeruantia. Illa n. licet ab Apoſtolorũ ſeculo cenſeant̃ inſtituta: haud tñ ab ipſo Chriſto immediatè: ſed ab eccľa per ptãtẽ illi ab ipſo collatã condendi leges. Præceptũ autẽ Eccleſiaſticũ reſidentiæ eſt explicatio diuinæ inſtõnis. Diſtinguit. n. Pau. 1. ad Corint. 7. inter hæc duo, ubi ait: Ijs qui matrimonio iuncti ſunt, pręcipio, nõ ego, ſed Dominus: Nam cæteris ego dico, non dominus. Eſt ergo differentia, ꝙ quæ ſunt de iure humano, etiã ſi per ptãtem diuinitus traditam ſint cõſtituta, nulla tñ ui pollerent obligandi niſi ab eccleſia eſſent pręcepta. Quæ aũt ſunt de iure diuino, etiam ſi eccleſia de illis nihil decreuiſſet, obligaſſent. Huius ergo ſecũdi generis eſt obligatio, qua pſules ac paſtores reſidere coguntur ſi quidem ut dicebamus, lex diuina eſt. Dr aũt de iure humano, ꝑpeã ꝙ Eccleſiaſticis ſanctionibus ius idem diuinũ explicatur. Imò uſq; adeò eiſdem ſanctionibus iubetur, ut ẽt qui proterua obſtinatione ius diuinũ agnoſcere noluerint, cogantur nihilominus ius pontificium fateri.

De hoc.n. nemo Doctorũ aut Theologiæ aut can onici iuris hæſitauit vnquam: ſed ſolum paſtores quorum id noſſe conſiteri quę potiſſimum refert, facto ipſo diffiten tur. Nam uſq; adeo, nõ quidem tuti ſed ſecuri à ſuis eccleſijs peregrinantur, ac ſi omnes eſſent iure liberi: cum tñ hoc extra ullã controuerſiam confeſſiſſimum eſſe dẽt, q̃ ẽt ſi ſolo iure pontificio reſidere tenerentur (quod ius proculdubio plauum ac firmum eſt) nequeant abſq; diſpẽſatione, eademq; ob legitimam cãm petita & obtenta notabilẽ morã extra ſuas diœceſes protrahere. Concluſio ergo plurimis iuris teſtimonijs irroboratur. *Prima probatio a prima concluſio* Primo.n. vt dicebamus, extra, de cler. non reſid. c. quia nõnulli. Concilij Lateran ſancitum eſt, ut eccleſiaſticũ miniſterium neutiquam committatur niſi perſonæ quæ reſidere in loco & curã eccleſiæ per ſeipſum ualeat exercere. Quamobrem arctiſſimè illic inhibetur, vt nemo duas parœcias quibus per ſeſe reſidere non poſſit, retinere ualeat: neq; fructus earum percipere & in c. 32. eiuſdem Concilij eadem prohibitio repetitur: nempè ut qui parœcialem eccleſiam habuerit, non per uicarium, ſed per ſeipſum illi deſeruiat: niſi forſan præbendæ uel dignitati parœcialis eccleſia ſit annexa. De qua quidẽ exceptione ſtatim c. pxĩmo. redibit ſermo. Idẽq; ſubinde Alexand. III. cap. relatũ eo. tit. cõfirmat. *Alexan. Tertius.* Idẽq; Cœleſtin. cap. ex parte. & Inno. cap. qualiter. & alijs duobus ſubſequẽtibus. *Celeſti.* Et in Concilio Antiocheno. ca. 21 ſtrictiſſimè inhibetur epiſcopus à ſua diœceſi exire. Et in Concilio Sardicẽſi, can. 14. prohibetur, ne epiſcopus in aliena prouincia ultra tres dominicas commoretur. *Cõcilium Agathẽ.* Idẽq; habetur in Cõcilio Agath. quod refertur 7. q. 1. can. ſi quis. & cano. 9. *Cõciliũ. Sardicẽ.* Et duobus ſequentibus eiuſdem Concilij Sardicen. prohibẽtur acceſſus epiſcoporũ ad principũ curias ſanè quæ ſine inuidia hominum & reprehenſione eſſe non poſſunt. Adeoq; illud prohibitũ eſt, ut ſi quæ iuſtæ emerſerint cauſſæ, videlicet pro pauperibus, aut uiduis, aut pupillis tuẽdis, tũc diaconũ mittant, ut ipſi in ſuo grege permaneãt. *Sexta Synod.* Idemq; habetur in ſexta ſynodo. c. 18. & 80. *Cõcilium Romanũ* Atque in Concilio Romano ſub Syluestro & Conſtantino: cano. 17. arctiſſimè idem acceſſus ad curiam interdicitur: quia cũria, inquit, à cruore dicitur: qñ immolatio eſt ſimulacrorum. *Cõcilium Calcedonenſe.* Et Cõcilio Calcedonen. cap. 17. quod 92. diſtin. refertur. Si quis epiſcopus per manus impoſitionẽ epiſcopatum acceperit: & præeſſe populo cõſtitutus miniſterium ſubire neglexerit, neq; acquieuerit ad eccleſiã ſibi commiſſam redire: hunc oportet cõione priuari donec ſuſceperit coactus officium. Hæc autem pœna ingentis criminis iudicium eſt. Et 21. q. 1. c. Clericus reſidentiæ grã ꝓhibetur, ne quis in duabus eccleſijs connumeretur. Idque diuino teſtimonio cõfirmatur: quia nemo ſcilicet poteſt duobus dominis ſeruire. *Octaua Synod.* Et in 8. ſynodo. c. 19. prohibetur, ne quis archiepiſcoporum aut metropolitanorum relinquat propriam eccleſiam, ut ſub occaſione quaſi viſitationis ad alias accedat. *Cõcilium Carthagi nẽſe quintum.* Et in Concil. Cartha. 5. quod refertur 7. q. can. placuit habetur, ut nulli ſit facultas relicta, relicta principali cathedra in aliquam eccleſiam in diœceſi conſtitutam ſe conferre: vel in re propria diutius quam oportet conſtitutũ curam & frequẽtationem propriæ cathedræ negligere. Et eadẽ can. & q. ca. Sciſcitaris ait Nicolaus Papa, pinde iuri naturali aduerſari epiſcopum in perſecutione eccleſiam deſerere, ac naura ſæuientibus fluctibus nauim deſtituere. *Nicolaus Papa.* Et 10. q. 1. ca. decreuimus. iubentur epiſcopi annuatim diœceſim viſitare. Quin uerò 82. diſt. can. epiſcopis iubentur ſaltem die Dominica eſſe in eccleſia. Plura denique ſunt iura, q̃ ut poſſint referri. Et quo rem tandem concludamus eadem demum ueritas nouiſſimo decreto ſancita eſt in Concilio Tridentino, ſeſſione 6. quo definitũ eſt, nullos epiſcopos quouis gradu & dignitate fulgẽtes (ut Cardinales etiam comprehẽderentur) excuſari à perſonali reſidentia epiſcopali in ſuis eccleſijs: niſi legitima habeant impedimenta, nempè quæ iure ipſo naturali probentur De quibus ſtatim art. prox. Iuri inſuper canonico appenditur & imperatorium. Primò in Authentico, quom. oportet epiſ. & c. coll. 1. §. & hanc. verſ. & illud. vbi ſic legitur: & illud ẽt definimus. vt nemo Deo amabiliũ epiſcoporum foris à ſua eccleſia plus quã per totũ annũ deeſſe audeat, niſi hoc per imperialẽ fiat iuſſionẽ. Idq; latius cautus in Auth de ſanctiſ. epi

ſcopis

ſcopis colla 9.5 interdicimus ubi arctiſſimè prohibentur ſuas proprias relinquere eccleſias, niſi de conſenſu patriarcharũ aut metropolitani Similis.n ſanctio hr̃ in Concilio Antiocheno, can. 11. Permittit̃ tñ vt poſſint per annum manere in curia Cæſarea. Sed de hoc ſtatim articulo proximo. Quod ſi poſt cõcilia ſanctos ẽt patres de hac re audire nõ piget, uide Damaſum in epiſtola citata de exigendis chore epiſcopis:& Aug. in libr. de paſt.& Greg. Nazian. in orõne de ſtatu epiſcopali:& Chryſoſt. in libro de ſacerdotio. Et Greg. atque Ambro. in ſuis Paſtoralibus. Sed latiſſimè Hiero. in 2. epiſt ad Oceanum, ſuper illud Pauli ad Tit. Oportet epiſcopum ſine crimine eſſe. Vbi multa ad propoſitum diſſerit: concludens ꝙ non ſat eſt epiſcopis innocentibus eſſe, niſi & latratu ſint canes. abſentes autem latrare non poſſunt. Vnde Bernard. ſerm. 77. ſuper Cantica: Qui dimittit, inquit, oues in paſcua abſq; cuſtode, paſtor eſt, non ouium, ſed luporum. ibi demũq; complura præclarè aduerſus paſtorum negligentiam diſertè congerit: qui reuera ſucceſſores, inquit, Apoſtolorum eſſe cupiunt, ſed imitatores non item: quia neq; ſunt tã uigilantes ad curã, quam alacriter currentes ad cathedram. Et lib. citatõ de paſtor. Augu. c. 10 docet, ꝙ epiſcopi non laborantes in prædicatione uerbi nõ debent percipere fructus ex ouibus. nam Paul. Si euangelizauero, inquit, mercedem habeo: nempè tam apud Deum q̃ apud homines. Quaſi dicat: Si non euangelizauero, non ſum mercede dignus: Et Orig. ſuper Ioſue, homilia 7. ceſſantes eſſe cũ ouibus reprehendit exemplo paſtoris Chriſti, qui relictis 99. ouibus in cœlo, quæſitũ venit illã quę perierat. Sed pergo eſſe moleſtus: cum omnia perſequi quæ de hoc argumento apud patres ſcripta ſunt, ſit prorſum impoſſibile: & ſic ſruſtatim pauca decerpere, parum utile. Concludamus ergo cum Bernar. de perſecutione ſuſtinenda. c. 31. ſuper illud, Mercenarius vidit lupũ veniẽtem, & fugit: Vtinam hodie quicũq; paſtores non ſunt, mercenarios gregi vellent ſe exhibere, non lupos, vtinã ipſi nõ lęderent. Vtinã non fugerent noĩe perſequente: vtinã non exponerent gregem donec venientem lupũ viderent. Taceant ergo, qui aiunt qõnem iſtã nouam eſſe. Fuit .n. vt ex locis citatis apparet, antiquiſſima, ac potiſſimum ex Athana. epiſtolis quas articu. prox. appẽdere pergimus. Antiqua inquã, nõ ꝙ in dubio apud ꝓbos verſaret̃: ſed qđ qui contra faciebant obiurgabant̃.

Concilium Antiochenum. *Damaſus* *Auguſt.* *Gre. Naziãzenus* *Chryſ ſt.* *Grego.* *Ambroſ.* *Hieron.* *Bernar.* *Auguſt.* *Origen.* *Bernar.*

Ad argũ ergo prius à parte negatiua propoſitum reſpondetur ꝙ quàmuis ius diuinum ſit quo eiuſmodi reſidentia indicitur, non tamẽ fuit ſuperuacaneum, imò ex re plurimum cõmuni eccleſiaſticis conſtitutionibus explicari: ut nemo ſibi eius ignorantiam prætexere poſſet: præter quã quòd etiam ſi diuinum ius non extaret in ſacris literis, natura ipſa paſtoralis officij eccleſiã admonebat ut ipſum ſtrictiſſimè præciperet. Neque verò huiuſmodi præceptio tam eſt rigida, quàm uel auaritia & ambitio, vel luxus & ſocordia ẽpis mentiuntur. Nam præterq̃ ꝙ fructuum temporaliũ pinguedo digna eſt illo labore, Chriſti charitas, qui illis ſuos greges concredidit, deberet in primis rem illis dulcorare. Ecquid enim cuique ſuauius quàm in domo propria ſponſum cum ſponſa patremque cum filijs commorari? Ad poſterius verò argumentum iam reſponſum eſt, quo modo hoc dicatur ius humanum. Haud enim intelligendum eſt per excluſionem, ac ſi nõ ſit diuinum aut naturale, ſed quòd ſit horum explicatio.

Ad primum ar. *Ad poſtremum argum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqua emergere poſſit cauſſa, ob quam liceat epiſcopo, à grege ſibi commiſſo abeſſe.

S. Thom. 2.2. q. 185. arti. 5.

IN calce demum præſentis diſputationis ad expoſitionem Diui Thomæ reuertendum nobis reſtat: nempè ad articulum 5. eiuſdem quæſt. 185. ubi diſputat vtrum aliqua poſſit cauſſa intercedere propter quam liceat epiſcopo gregem ſibi commiſſum deſerere. Sumitur enim argumentum à parte negatiua: primùm ex illo Ioann. 10. ſuprà iam expoſito: vbi ait Chriſtus bonum paſtorem animam ſuam dare pro ouibus ſuis: mercenarium autem viſo veniente lupo gregem relinquere &

Primum argu.

Grego. fugere. In cuius homil. Greg. Lupus, inqt; ſuper oues uenit, cum quilibet iniuſtus raptor & fideles quoſq; atq; humiles opprimit. Si ergo epiſcopus ingruente tyranni perſecutione, gregem ſuo præſidio deſtituat, mercenarius & non paſtor reputabit.
Argu.2. Secũdò: Inter Prouerbia cap. 6. ſic legit. Fili ſi ſpopõderis amico tuo: defixiſti apud extraneum manum tuã. Et ſubdit: Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicũ tuũ. Quod quidẽ
Grego idem Greg. in Paſtor. ad propoſitum exponens: Spõdere, inquit, pro amico eſt aĩam alienam in periculo ſuæ cõuerſationis accipere. Qui aũt ad uiuendũ alijs in exemplum præponitur, non ſolum vt ipſe uigilet, ſed & vt amicum ſuſcitet, admonetur: hoc aũt facere nequit niſi qui corpore præſens adſit gregi: ergo tpe perſecutionis ne-
Argu.3. mini paſtorum licet ſe ſubducere. Tertiò: Ad perfectionẽ epiſcopalis ſtatus pertinet aĩarum curã gerere: nemini aũt perfectionem profeſſius licet ea quæ ad perfectionẽ attinẽt, ob vllũ periculũ deſerere: ergo ep̃o, cũ ſtatũ perfectionis profiteatur, nullatenus neq; in periculo mortis conſtitutus põt, vbi ſuũ officiũ exigitur, terga uertere. In contrarium eſt illud Chriſti mandatum Matth. 10. ad Apoſtolos, Si uos perſecuti fuerint ĩ vna ciuitate, fugite in aliã.

Ad q̃õnem D. Tho. duabus concluſioni-
Prima concluſio bus rñdet. Prior: Neutiquam epiſcopo aut paſtorum vlli vbi ſubditorum ſalus eorum exigit præſentiam, licet illis ſe perſonaliter ſubtrahere: neq; pp aliquod commodũ tpale, neq; pp quoduis periculum immi-
Probatio nens. Probatur concluſio: Obligatio cuiuſcunq; perſonæ ex fine eiuſmodi obligationis (quod cuiuſq; medij natura eſt) debet perpendi: finis aũt epiſcopalis muneris, atque adeò obligationis epiſcopi eſt ſpiritualis ſalus populi: ergo vbi illa præſentiam eius exegerit, nullũ periculũ eũ excuſabit, quo minus adeſſe teneatur. Id quod teſtimonio Chriſti confirmatur: nã ſi animam pro ouibus ponere tenetur, quod, vti ait Philoſophus, terribiliſſimũ eſt oĩum terribilium: nullũ minorum periculorũ culpam excuſabit: atq; adeò neq; vllum tpalium cõmodum q̃ñq. tam natura facilius indulgeat detrimenta euitare corporalia,
Secunda concluſio quã cõmmoda procurare. Secunda concluſio: Qñ legitim⁹ paſtor ſatis põt ſaluti plebis per alium prouidere & conſulere, tũc nõ erit ei nefas, ẽt ut propriũ perſonæ periculum euitet, à ſua eccleſia in tp̃s ſecedere. Imò verò vbi id ex re fuerit eccleſiæ, expediens erit ut faciat. Concluſio ex ſupe- *Ratio cõcluſionis.* rioribus colligitur, nam tunc fini obl̃onis nullatenus aduerſat̃. Vnde in epiſtola ad Honoratum Aug. Fugiãt, inquit, in, de ci- *Auguſt.* uitate in ciuitatem ſerui Chriſti: qñ eorũ quiſq; ſpecialiter a perſecutoribus quæritur: ut ab alijs, qui non ita quæruntur, non deſeratur eccleſia. Cum aũt oĩum eſt commune periculum, hi qui alijs indigent, nõ deſerantur ab his quibus indigent. Idem ſuprà citatus admonet Nicolaus VII q. 1. *Nicola.* can. ſciſcitaris, vbi non negat quin q̃nque liceat præſuli per fugam cauere tyrannũ. Attñ qñ populus ſua præſentia indiget perinde, ait delinquet, ac ſi nauta in periculo nauim deſerat. Quin verò tanto enor- *Dubĩ.* mius quanto ſalus ſpiritualis præſtantior *Ratio hæſitandi.* eſt corporali. Hic primum oĩum animaduertenda eſt ſñia S. Tho. quæ ex uiſceribus Euangelij deſumpta eſt. At quo perſpicacius fiat, quæritur, utrũ fides quam epiſcopus eccleſiæ ſuæ, imò Deo ſuo obſtrinxit, uſq; ad mortis perpeſſionem eum, ut reſideat, obliget? Apparebit. n. hoc ſciolis prima fronte creditu durũ, qm̃ obligatio ſub eũdæ mortis, quæ mortalibus ſumma eſt, affirmari nõ dẽt niſi diuinum de hoc mandatum palam cõſtiterit. Et tñ ubi ait Chriſtus bonum paſtorem pro ouibus ſuis animam dare, conſilium magis ſignificare vr̃, q̃ præceptum. Verbum enim illud, Bonus paſtor, non vr̃ neceſſitatem, ſed ſupererogationem præſeferre. Accedit, quod martiriũ tunc duntaxat ubi fides periclitatur, confeſſionemq; ſui exigit, neceſſarium eſt. Ob- *Tenetur epiſcopus propriæ uitæ diſcrimen ſubire ingruente neceſſitate ut gregi proſpiciat.* ligare autem epiſcopos ad martyrium, ubi fidei tale periculum non imminet, temerarium apparet. Nihilominus indubiè tenenda eſt pars affirmatiua, quam hic expreſſe D. Thom. in priori concluſione affirmat quandoquidem ait propter nullum imminens perſonale periculum licere epiſcopo eccleſiam ſuam tempore neceſſitatis deſerere. Idque confirmat teſtimonio Chriſti: quod ideo in ſenſu præceptorio intelligit: ſic ſcilicet quòd nemo ſit bonus paſtor bonitate quæ ad gratiam amicitiãque Dei retinẽdam neceſſaria eſt, niſi vbi-

cunque

cunque neceſſitati caſus occurrerit, cū periculo uitę gregi ſuo fauore & auxilio p̄ſens uſq; ad mortem adfuerit. Idq; Aug. ſupra ad Honoratum citatus aſſeueranter enuntiat: dicens quòd inſtante perſecutione epiſcopus non poteſt fugere, ſed exēplo Chriſti debet animā pro ouibus ſuis ponere. Verbum namque non poteſt, neceſſitatē præcepti ſignificat. Vnde S.Tho. 2.2.quæſt.26.artic.5. ad tertium argumentum, ubi ait non ſemper charitatis neceſſitatem obligare hominem ad offerendum vitam pro amico, caſum excipit, quo tenetur eius ſaluti prouidere: ad officium potiſſimè epiſcopi alludens. Ab hac ergo ueritate, de qua nemo vnquam ambigere q̄uit peregregium argumentum ſumitur, reſidentiam eſſe de iure diuino. Nā ſi non eſſet niſi de iure poſitiuo, cùm pontificia præcepta, ut quadrageſimale ieiunium, & feſti obſeruatio, ut lib. 1. ſcriptum reliquimus. non conſueuerint uſque ad periculū mortis obligare, non facile perſuaderes teneri epiſcopum in periculo mortis reſidere: eò potiſſimū, quòd, ut ſupra uiſum eſt: prædicti auctores uerbū Chriſti de ſe propriæ aſſertum arbitrātur: & tñ ſi illud verbum neges uim habere præcepti, nihil relinquis, unde inferatur teneri epiſcopum tēpore neceſſitatis uitam pro ſuo grege ponere. Quæ tñ omnium eſt generalis cōfeſſio. Ad argumentum ergo in cōtrariū reſpondetur, huiuſmodi præceptum non eſſe cenſendum atrox: quin uerò cum tota ſalus temporalis orbis mediū ſit ad ſpiritualem promouendam, idq; uſq; adeo ſit certum, ut Deus ipſe temporalem uitam, corporalium præſtantiſſimum, pro ſalute noſtra poſuit, naturalis ordo diuinuſq; poſtulabat, ut qui paſtores animarum futuri eſſent eodem tenerentur præcepto. Neq; vllus antea ad id muneris eligeretur, quā idoneus eſſet inuentus, qui illud optima fide cōpleret. Imò uerò & rex tenetur pro ſua republica uitam ponere. Quocirca ſicuti ubi fidei confeſſio id monuerit, martyrium eſt mortē oppetere: ſic & vbi hæc ratio iuſtitiæ idipſum poſtulauerit. Cuius nobis Ioannes Baptiſta documentum reliquit, qui iuſtitiæ defendendæ caput obtulit. Hinc facilè ad poſterioris concluſionis expoſitionem deſcenditur: nam ex his quæ dicta ſunt, elicitur, cauſſas omnes, ob quas licitè præſul poteſt à ſua eccleſia abſcedere, nullatenus exiſtimandas eſſe reſpectu ſuæ proprię perſonæ, q̄nquidem & vitam ipſam eccleſiæ debeat, ſed tātum reſpectu boni eccleſiæ, cui fidem hēt obligatam. Quare etſi Caie. impræſentiarum eaſdem cauſſas ſub trib. generibus cōplectatur, quæ ſunt: Neceſſitas impedimēti: qualitas negotii: & conditio perſonę, ad commodum tñ eccleſiæ ſunt oēs referēdæ. Atqui impedimentum, aliud eſt quod ab intrinſeco prouenit, & aliud, qđ ab extrinſeco. Ab intrinſeco. ſ. vt eſt aduerſa epiſcopi valetudo: rōne cuius ſolum & aerem mutare dēt. Et ꝙ hoc etiam debeat reſpectu eccleſiæ penſari, patet. Nam ſi ēt tunc eccleſiæ neceſſitate præſētiæ Antiſtitis premeretur, occumbere potius deberet morti, q̄ exire, ſm legem boni paſtoris à Chriſto præſcriptam. Quando autem non uſq; adeo eccleſia affligatur, in rem eius uergit, ꝙ epiſcopus ſuæ ſaluti conſulat, ut expeditius ei ſeruire poſſit. Neque uerò ſolius ualetudinis gratia, uerum & animi recreādi ſuoſq; viſitandi neceſſarios ius naturale indulget, ut poſſit exigua tempora ſuccidere, quæ his, aliiſve id genus ſuis negotiis poſſit impendere. Nam huiuſmodi obligatio non eſt intelligenda ac ſi deberet eſſe in carceribus, cōpedibus vinctus. Pari modo cenſendum ſi impedimentum forinſecus ingruat: ut cum tyrānus eccleſiæ infeſtus eſt. Nā ſi non ſingulariter in odium præſulis, ſed in eccleſiā ipſam graſſatur, tunc perſiſtendum illi eſt uſque ad mortem. At ad hanc neceſſitatem applaudunt exempla Auguſt. ad Honor. ſupra allata. Et de uerbis Dñi ſerm. 5. de Petro & Paulo, ac cæteris ſanctis martyribus qui pro ſuis eccleſiis, exemplo Chriſti, tyrannorum gladijs occubuerunt. Si autem ob particularem inuidiam prælati tyrannus eſt infeſtus eccleſiæ, tunc etiam ex re eiuſdem eccleſiæ eſt, ut in tempus ſeſe inde auferat: ſicuti ibidem idem ait Auguſtinus ne ſubditi fugere cogantur. Cuius exempla nobis extant in Ioanne Euangeliſta, qui precibus ſuæ eccleſię, ut expediebat, ſeceſſit: & in Cantuarienſi Thoma. Sed tamen poſtea dum opus fuit, ad eaſdem ſedes cum periculo uitæ remearunt.

Qualitas

Auguſt. — *D.Tho.* — *Argum.* — *Ad arg. factum.* — *Cauſſæ legitimæ ob quas licet epō abeſſe à grege nō reſpectu ipſius ſed eccleſiæ penſandę ſunt.* — *Prima cā abſentiam honeſtans.*

Qualitas autem negotiorum ſimiliter reſpectu eiuſdem eccleſiæ penſanda eſt, ut legitima inde petatur abſentiæ excuſatio. Eſt.n. triplex particularis eccleſiæ habitudo animaduertenda. Conſideratur in quã generalis utilitas Salmanticenſis eccleſiæ ad ſingula eius miniſteria, ut prædicare, uiſitare, &c. ut totum ad ſingula membra. In ordine aũt ad vlem eccleſiam Romanã: ſicuti mẽbrum ad caput, ſeu ad totũ corpus. In ordine aũt ad alias eccleſias, ſicut unum membrum ad reliqua eiuſdem corporis. Et oẽs iſtæ neceſſitudines, iuſtas p̃nt ep̃o afferre cãs ſecedendi ab eccleſia: etiam iure diuino & naturali. Qñ ergo eccleſia particularis in aliqua eſt calamitate conſtituta tunc ob primam habitudinem totius ad partes poteſt eius ep̃s ab alijs muneribus, & officijs ceſſare, & accedere curiam uel Romanam uel regiam ad protegẽdã ſuam eccleſiã: idq; iure diuino & naturali. Qñquidẽ non ſolum alia particularia officia, uerum ẽt hac, idemq; præcipuè ei debet: dummodo per alios id perficere non poſſit. Si autem neceſſitas uñis eccleſiæ abſentiã ep̃i expetiuerit, nemini dubiũ, quin diuino iure & naturali cogantur abſcedere. Nam ſicut membrorũ ſingula naturali ordine ſe ſaluti tuendæ capitis obijciũt: ita & eccleſiæ particulares ſeſe tenentur offerre, atq; adeò ſuos epiſcopos cõi bono.

Caieta. Perplacet aũt hic adnotamentũ dñi Caiet. non ſolum ob ſuã doctrinã, uerũ & ob ſuã dignitatẽ, qui Cardinalis erat Romanus. Ait quippe iudiciũ hic eſſe adhibendum, quo diſcernatur an perſonalis opera & induſtria ep̃i ſit eccleſiæ uñi neceſſaria. Nã ſi neceſſaria non eſt, non excuſatur eius abſentia. Exempli gratia: Dum cõſiliũ œcumenicum aut prouincialis ſynodus indr̃, conſtantiſſimũ eſt dr̃e iure diuino ep̃os illuc cõmeare. Nã Cõciliũ, eſt eccleſiarũ cętus: & noĩe eccleſiæ uenit ep̃s. Pari modo, ſi citra conciliũ expedierit Papæ pp egregiã doctrinã aut ſingularẽ auctoritatẽ perſonæ aliquẽ ep̃m acceſſere, cuius conſiliũ in cõe bonum capiat, licebit quidem ad ep̃s eum ẽ ſua ſede euocare. At uerò ſi qa eleganter ſcribit aut pſallit, uult illo pro amanuenſi aut cantore uti: uel uult eum eſſe auditorem cameræ aut rotæ, cum id nõ ſit neceſſariũ per ep̃m exequi: imò abũdant, ꝙ eiuſmodi prouincijs obeundis prę ſto adſint, profecto non eſt legitima apud Deum excuſatio, eò potiſſimum, ſi reſidentia, ut uerè res habet iure diuino ſit neceſſaria. Nam inde certum ſit non poſſe Papã diſpenſare niſi idem ius naturale ac diuinum interpretando ꝙ quidem niſi in uera & legitima neceſſitate neminẽ excuſat qualis in ſimilibus caſibus neutiquam occurrit.

Licitum eſt paſtori pro cõmodo uniuerſalis Eccleſiæ gregem alteri cõmittere.

Haud equidem neſcio nõnullos iuris prudentum huc nobis obuiam exituros, qui aiunt eos qui Romæ reſident, reſidentes cenſeri in ſuis eccleſijs: nempè ꝙ qui reſidet in capite, reſideat in membro. Attñ hoc eſſe merum figmentũ, neq; Caietan. iuris non ignarus. affirmare ueretur neque ullus iuris aut Theologiæ peritus non plane uidet. Cum.n. ius diuinum ſit ut unicuiq; diœceſi ſuus mancipetur ep̃s: idq;, ut demonſtratum eſt pp peculiarem curã & uigilantiã, quæ eidem eccleſiæ eſt neceſſaria, planè colligitur ꝙ reſidere Romæ, non ſolum non ſit reſidere Salmanticæ, uerum neq; abſentiã non reſidẽtis excuſet: niſi legitima id exigente neceſſitate. Quam obrem ſic in Germania nonnulli epiſcopatus, quos ego uidi, inſtituti ſunt, ut ep̃s nullos habeat alios fructus p̃ter uictum & honeſtiſſimã ſuæ familiæ in omnibus neceſſarijs ſuſtẽtationem dũ fuerit p̃ns, abſenti uerò nihil tribuitur. Per hæc utiq; de Reuerendiſs. Cardinalib. ep̃s cenſendum eſt: ſua.n. ſe ipſi lege iudicare debent. *Iureconſultorũ fallacia.* Haud.n. fruſtrà lege ab ipſo ſacro ſenatu cautum eſt, ne ep̃i ad illam inſignẽ dignitatem aſſumantur: nempè ꝙ iudicarũt reſidentiã ep̃orum eſſe de iure diuino cuius idcirco dip̃ẽſationẽ, niſi alia eiuſdẽ iuris interpretatio, puta grauitas neceſſitatis non admittebat. Quæ quidem lex vſq; adeo ſummo pontifici ſancta habetur ut nullatenus ſuper illã diſpenſare in animam inducat. Et nihilominus electo Cardinali commendatur ſine titulo eccleſia: ꝙ ut lib.3. dicebam, ſi fas eſt minimo monacho, Chriſtiano tñ de re fari Chriſtiana, apertam præſefert legis eluſionẽ: quaſi non tam ſtricto iure obligetur, cui eccleſia commendatur, illic reſidere, ac ſi eſſet legitimus ep̃s. Aufertur Cardinali eccleſiæ titulus eò ſolum, ꝙ reſidere non poteſt, & tamen non timetur eandem ipſiſſi-

Cardinalibus inhibitum eſt ne ſiant epiſcopi.

mo commendare. Vtinã hoc non ſit Deo imponere. Porrò ergo qui diuinũ ius conſuluerit, primum hoc æquiſſimè iudicauit vt nemo epõrum Cardinalis creetur. Ad uerò ſi contrarium fiat, multò minor eſt culpa imò forſan nulla, ſi ut in ſua eccleſia perſiſtens, nunquam Romam uiſat, q̃ ut in curia commoretur, ſuam deſerat eccleſiã. Si quis diœceſim proximã haberet Romę quã crebrò uiſitare poſſet, & ea eſſet doctrinæ auctoritatisq; excellentia ut plurimum ad eccleſiæ bonum referret ſacro intereſſe ſenatui, forſan ſuã poſſet defendere cauſſam: hac namq; rõne, ut aiunt permittuntur ſex epiſcopatus, Romæ circuniacentes, Cardinalibus eſſe mancipati. Extra hos tñ caſus ipſi ſibi uiderint: nobis.n. non licet os ponere in cœlum, niſi quatenus ipſe cœli Dominus pſtrinxerit. Huic demũ ſñiæ maximè aſtipulatur decretum Inno.III.in cap.Bonæ memoriæ.1.de poſtulat.prælat. ubi noluit exhibere Cardin. in archiepiſcopum Rauennatem: quia neceſſarius erat eccleſiæ Romanæ. Quo fit, ut niſi in tali caſu. ſ.pp excellentiam, tum auctoritatis tũ ẽt probitatis perſonę, & pp ecclæ uicinitatẽ, non ſit audiẽda ſñia Pan. ſup eo.c.nempè Epatum, & Cardinalatum eſſe dignitates cõpatibiles. Qua rõne in Concilio nuperrimo Tridẽtino (ut ſupra dicebamus) vbi decretum eſt nullos epõs excuſari à perſonali reſidentia, adiectum eſt Quouis gradu, uel dignitate fulgeant.

Limitatio ſuperioris aſſertionis Innocen. tertius. Concil. Trident.

Præter hæc, neceſſitas ẽt unius particularis eccleſiæ ꝑt alterius epo charitatis iure in aĩum inducere, ut illi ſuccurrat: qñ id ſine detrimento propriæ plebis facere põt, Sumus.n. oẽs, ut ait Paul. eiuſdẽ corporis mẽbra atq; adeò cũ ſinguli aliorũ ope indiguerint, mutuò ſe pñt ac debent iuuare: vt ꝙ in Symbolo de Sanctorũ cõione ſcriptũ eſt, opere referat: maximè cum præſtãtius membrum inferioris auxiliũ expoſtulat. Atque hac de cã Pau. Titũ ac Timoth. alioſq; diſcipulos nonnũquã, à ſuis eccleſijs abire in alias iuſſit: propter raritatem, quæ tũc erat ſimiliũ ſuppoſitorũ eccleſiæ, & propter neceſſitatem promulgandæ fidei.

Argum. aduerſariorum. Solutio

Per hæc rñdetur aduerſariorum argumentis, fictis potius, q̃ legitimis. Arguunt quippe nonnunquam epõs neceſſe habere ad concilium ire, aliaq; põtificis capeſſere iuſſa: & Apoſtolorũ diſcipulos à ſuis eccleſijs diuagatos. Sed hæc nihil concluſioni aduerſantur: ſanè cum reſidentia propter ſalutem eccleſiæ ſit inſtituta. Quare vt eidẽ conſulatur fini, ipſum naturale ius ac diuinum eiuſmodi exceptiones, nõ ſolum permittit, ſed & iubet. Eadem ratione poteſt epiſcopus ad infideles in tp̃s tranſire & legatus ad componendum pacem, aliudve id genus exequendum munus eccleſiæ neceſſarium abire. Secus, ſi legatio de re eſſet tpali, quæ per alium poſſet abſolui. Tunc.n.abuſus eſſet epiſcopalis dignitatis in detrimentum eccleſiæ: quando quidẽ uetitũ ſit ne Deo militans implicet ſe negotiis ſecularibus.

Tertium genus cãrum qb. ſe põt epiſcopus eccleſia ſubtrahere.

Tertiũ demũ cauſſarũ genus, quibus poteſt epiſcopus nonnũquam ſe eccleſię ſuę ſubtrahere, eſt cõditio perſonæ: adiunctis tamen tp̃is eccleſiarumque qualitatibus, Vt ſi raritas eſſet perſonarum, quibus eccleſiæ demandari poſſent, & perſona exiſteret excellenter idonea, & eccleſiæ proximę, quibus fructuoſior eſſet uiciſſitudo uiſitationis talis præſulis, quam perpetua alius reſidentia. Tunc.n.uni perſonæ duarum poſſent eccleſiarũ tituli cõmitti: ut patet can. Illud. 21.q.1. ubi archiepiſcopus Tarraconenſis permiſſus fuit epiſcopus eſſe Fundenſis. Hoc aũt accidentarium eſt, & quàm rariſſimè uſu contingens. Præter hæc de iure conceſſum eſt dum parœcia annexa eſt ſuperiori dignitati, ut qui in ſuperiori eccleſia reſidet per uicarium ſeruiat parœciæ: ut habetur in Concilio Later. cano.32.ſuprà citato: iubetur tñ idoneum & perpetuum habere uicariũ canonicè inſtitutum, & uoce perpetuũ, deſignari vr̃ vt ſi quaſi curam habens animarũ.

Quæſt.

In calce demum præſentiũ exceptionum ſciſcitabitur quis forſan utrum poſſit Papa præter has cauſſas ſuper hoc iure diſpenſare, peruia tñ eſt ſolutio: quippe quæ ex ſuperioribus planè colligitur. Quæ.n opinio tenuerit hoc eſſe tantum de iure humano, ſubſequenter reſpondebit, perinde Papam ſuper hoc diſpenſare poſſe, atque ſuper eccleſiaſtico ieiunio, aut quauis alia id genus lege. Itaque non ſolum poterit interpretari ius, nempè quod ad talem caſum non extendatur, uerum & obligationem prorſus ſingularis perſonæ tollere. Qui uerò ius hic di-

Solutio uinum ꝙ naturale confeſſus fuerit, ꝙ non ſolum probabilius, uerũ certò certius eſt, ſubſequenter reſpondebit, pontificem diſpenſare non poſſe, ſed ius interpretari diuinũ ac naturale. ſ. declarando talẽ caſum ab ipſo eodem diuino iure excipi. Quod

Obiectio. ſi quis ſic contra redarguat? Reddere uotũ ſimplex eſt etiam de iure diuino, ſuper quo tñ Papa diſpenſare poteſt: ergo poterit reſidentiæ uinculum pariter diſſoluere.

Solutio Negatur conſequentia: nam etſi redditio uoti manente uoto ſit de iure diuino, cuius contrarium Papa permittere nõ põt: tñ quia obligatio uoti naſcitur ex peculiari uouentis uoluntate, ſuper illo Papa poteſt diſpenſare: uidelicet, ut factũ, uotum, pro infecto habeatur. Lex autẽ diuina iubet epiſcopum reſidere. Quare dum manet epiſcopus, per nullam põt pontificis diſpenſationem ab eodem reſidẽdi nexu religari. Vide quanti referat ſic aut ſic loqui. Attamẽ licet in illa uix ꝓbabili opinione perſiſtas ꝙ reſidentia tm̃ ſit de iure

Hæſitatio. humano, nihilominus Papa pro libito diſpenſare, non ualet, ſed legitima id cauſa exigente. Neque aliter ille cum quo fuerit diſpenſatum, tutò põt eadẽ diſpenſatione uti. Iuxta hoc ergo documentũ hæſitabit quis forſan utrum ratione ciuilis adminiſtrationis reipublicæ poſſit epiſcopus licitè in curia regia uel alibi uitam agere.

Ratio hæſitandi. Et arguitur à parte affirmatiua: Primum iuris auctoritate in Authenticis ſupra citatis. Quo epõ. & de ſanctis epis permittitur vt poſſint per annum in curia manere atque diuitius de Cæſaris facultate. Et rõne id patet: qa bonũ, quo cõius eſt, eo præſtantius. Adminiſtrare aũt rempublicam regni vtius eſt, q̃ ad gubernaculum unius ecclæ ſedere: ut exẽpli gratia, ſi eps fiat prorex, aut curiæ præſes. Nam uerſimilius eſt ꝑ epum eiuſmodi magiſtratus ſanctiori fide & iuſtitia, uigilantiorique cura adminiſtrari q̃ per ſeculares adminiſtratores. Et ſupra hæc ſi fiat generalis fidei protector aduerſus hæreticam prauitatẽ nam eiuſmodi prouinciç præfici commodius ac decẽtius nemo poteſt quam eccleſiaſticus præſul propter illuſtrem auctoritatem eccleſiaſticam ad idẽ munus requiſitã. Ad hoc autẽ diſcreta diſtinctione rñdendum eſt.

Solutio Quod.n. eps ob cauſam componendæ pacis aut aliam nõ fictam, ſed verè honeſtã, regia legatione fungatur ad alium principẽ: Itẽ ꝙ inquiſitor fiat hæreticæ prauitatis, profecto nullum refragatur ius: immo æquitas ipſa ſuffragatur. Quod uerò annorum curriculo maneant ciuilibus magiſtratibus, atq; adminiſtrationibus mancipati, tum iura citata conſentienter reclamant: tum & ratio ſublimitatis, ac perinde fidei qua ſe ſuis eccleſijs manciparunt, & iuſtitia inſuper ſuſcepti ſtipendij nullatenus ferre poſſunt. Primum enim eiuſmodi adminiſtrationes non ſolum neceſſariũ non eſt ut per epiſcopos fiant, uerum neq; ſtatum condecet. Poſſunt.n. in primis uiri ſeculares illas optimè exequi: Antiſtites uerò non ſatis digne. Cum Timotheum Paul. admoneat neminem, qui Deo militat, implicari debere negotiis ſecularibus, ecquis rogo ratũ ducat epiſcopum qui tam ſancto ſpirituali muneri addictus eſt, in diſcordijs ac litibus ſecularibus audiendis totum tempus prodigere? Quod re uera uel altiſſimo contemplationis ſilentio dẽret uel ſuis ouibus docendis educendiſq; impẽdere. Euocauerat Romã Nicolaus Papa epos quoſdã qui erant apud Carolum Cæſarem: cauſſante uerò Imperatore ꝙ contra maritimos piratas inuigilarent & ideò ire non poſſent, reſpondet, vt patet 23. q. 8. ꝙ reprehenſibile id ualde eſſe conſtaret: nam cùm militum, inquit, Chriſti ſit Chriſto ſeruire, milites ſeculares debent ſeruire ſeculo. Potiſſima tamẽ rõ quæ huic abuſui reclamat, eſt, ꝙ etiã ſi eiuſmodi munia melius ac ſalubrius per epiſcopos quàm per alios exhiberentur, non tamen hoc eſt talentum ꝙ Deus illis augendũ cõmiſit, neq; id ꝙ eis iuſſit, & ꝓ quo tam ampla decimarum ſtipendia ipſi percipiunt, neque de quo rationem eſt ab illis exacturus. Quid enim particulares eccleſiæ reipublicæ ciuili debent ut tantam decimarum copiam pro ſeruitio repẽdant, quod epiſcopi non tibi ſed ſeculo impendunt? Aut quomodo dum Chriſtus ab illis in die iudicii effuſi ſanguinis ſui rationem repopoſcerit, quo animas redemit, quas illis ſeruanda confidit, reſpondebunt ſe alijs uacaſſe negotijs, non ſibi ab ipſo commiſſis? Perpendat ſi rex a ſuo duce malè ducti exercitus rationem interrogaret,

Suadetur poſita reſponſio. *Paulus.* *Nicola.*

garet,

gáret, cui illi rńderet, rei aúlicæ dediſſe operá, quo reſpóſum ferret. Si qui in agone ſeculari cótendunt, ſe ab omnibus abſtinent, ut ad Cori. 9. ait Paul. ut ſe totus ſuo muneri tradant: qui Chriſto tá inſigniter militant, perpende q̃ ſe déant à cúctis alijs ſubtrahere ut tanto negotio integri adſint? Et ſi qui inuitari ad nuptias malè in Euangelio ob id audiút, ꝙ quia uel uillas uel iuga boú emerant conuiuiú tractauerant, quátò putas peius ſit apud Deum auditori præſules, qui ad conuocandú cóuiuas miſſi ſunt: imò qui ſm Chriſtú ſpóſi & ipſi exiſtunt eccleſiæ, qui ſunt conuiuiú celebraturi, ſi alijs ſeſe mancipent negotijs, quibus illa uel defraudetur uel remittatur cura? Regi Oziæ, ut legitur. 2. Paral. 26. conuitio & ſacrilegio dabatur, ꝙ thuribulo incenſum adoleret Dño. Cui ſacerdotes improperantes aiebant. Non eſt tui officij Ozia ut adoleas incenſum Dño, ſed ſacerdotú. Sed longe iuſtius uice uerſa ſacerdotibus ac maximè épis opprobrio tribuendú eſt, ꝙ officiú ſuum adolédi incenſum deſerentes, thurificent ſeculo. Nó n. eſt ille ſpiritus, qué Deus illi dú conſecrantur, ſuggerit, ſed quo ſpũales proles progignant ac nutriát. Audi Moyſen Numero. undecimo, quanta uerború ſignificantia ſimiles curas quas Deus aĩarum paſtoribus cómittit, exaggeret, Cur. n. inqt, poſuiſti pondus uniuerſi populi huius ſuper me? Nunquid ego concepi oẽm hanc multitudiné uel genui eá ut dicas mihi: Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum: & efferes in terrá, pro qua iuraſti patribus eorú? Profectò multò maiore curá & ſolertiá requirit Chriſtus à Præſulibus, aĩabus quas ſuo ipſe ſanguine ꝓgignit, impendédam: ad quod ꝓpriè ſpiritum fauoréq; ſuppeditat. Quocirca illic ſtatim ſubdit. Congrega mihi ſeptuaginta uiros, &c. & auferá de ſpiritu tuo, tradamq; eis ut ſuſtentem tecum onus populi. Aliqui uolunt imminutú fuiſſe tunc ſpũm Moyſi, ſed forſan, ut ſuprà dicebá, nó ille eſt ſéſus: q̃nquidé illi nó fuit culpa auxiliares ſibi poſcere: & ideò neq; pœná cómeruit. Sed ſenſus eſt forte, auferá, i. capiá eiuſdé generis ſpũm, qué illis infundá. Ná, ut ait Pau. diuerſa ſunt gratiæ & ſpiritus munera, q̃ Deus ſuis diſpertit iuxta officiorú neceſſitatem, q̃ illis cómittit. Quare in epõrum conſecratione ab ipſo petitur. ut ſuper eum qui conſecratur, de oleo ſacerdotali infundat. Horú ergo meminimus ut epi intelligát nó ſibi diuinitus aliá grãm & fauoré atq; ſpũm impertiri, q̃ quo ad ſuá regédá eccleſiá opus eſt. Sed humanæ appetentiæ & conatus sút, qui illos in alia ſecularia negotia ſubmergant, ut nauim q̃ illis Deus ceu proretis, ut ait in quadam epiſtola Clemens, ad regendum concredidit, ſubmergi ſinant.

Paulus. *Paulus.*

Ex quo epiſcopi non a capitulis ſed regib. creari cœperunt, paſſa eſt eccleſia diſpédiú reſidétiæ.

Neq; uerò diffitendú eſt, hác peſté quæ eccleſias pñtia ſuorú paſtorú expoliat, inde latius inſerpſiſſe, ex quo epi à ſuis capitulis eligi deſierunt, cœperuntq; in curijs. vel Romana uel regijs creari. Non quidé eſt quod prorſus cótra principium indulta obmurmuré. Ná eò iá uſq; euaſit humana malitia, ut ſi penes capitularia collegia ptás electionis duraret, omnia eſſent diſcordijs plena, cruentiſq; diſſenſionibus dilacerata. Sed tñ quia, ut eſt humanú ingeniú, nullum remedium rebus adhiberi pót, ꝙ ſecú non aliquid incómodi afferat, inde cœperunt curiæ, tum Romana, tú potiſſimú regiæ epis crebreſcere: qui ſponſis pauperioribus, neglectis cum ditioribus adulteria cómittere ſemper inhiát. Quod quidem malum non eſt recens. Hac. n. de cá, ut Hier. in epiſt. citata ad Ocean. refert in concilio Nicen. cautum fuit, ne iſti epiſcoporum aſcenſus eccleſiarumq; cambia ꝑmitterentur. Porrò aút quò ad finé iá demú q̃onis properemus, ex hmói epõrum tum abſentia a ſuis eccleſijs, tum frequentia in curijs, cœpit uulgus eorum dignitatem deſpicari. Cœptú inquá eis eſt & à ſecularibus parum reuerentiæ, & à clericis minus obedientię exhiberi, & à ciuilibus curijs & foris plurimum iudiciorum adimi. Nam, ut ait ſuper ultimum ca. ad Hebræ. Athanaſius, quemadmodú neceſſe eſt ut præſidentibus populus obſequentem ſe præbeat, ita & ſacerdotem oportet, ut aliorum aĩas curet, & noctes ducat inſomnes. Eqſſima ergo eſt uindicta, ut qui ſuú negligunt locum, ſenſum de illo decidát. Hæc. n. ultio fuerat de ſacerdotib⁹ a Malachia præcantata c. 2. vbi ait: Et núc ad vos mandatum hoc, ò ſacerdotes: Si nolueritis audire, & ſi nolueritis ponere ſuper

Incommoda q̃ epiſcopis ex frequentatione curiis obueniunt.

Athanaſius.

cor, ut

cor, ut detis gloriã nomini meo, ait Dñs exercituum, mittam in uos egeſtatem, & maledicam benedictionibus ueſtris. Ecce ego proijciam à vobis brachium (ſeu armum) & diſpergam ſuper uultum ueſtrũ ventriculum ſolennitatum ueſtrarum. Et infra: Ego dedi uos contemptibiles & humiles in omnes gentes pro eo quod non cuſtodiſtis uias meas. Perpende maledictiones: Mittam in uos egeſtatem, hoc eſt, ſubtrahã uobis doctrinæ lumen & gratiæ fauorem, quibus uberes fructus ferre ſoletis in populis. Et maledicam maledictionibus ueſtris. Fortaſſe idẽ eſt. Nam ſacerdotũ benedictiones ſunt fructus quos populus per ipſorum doctrinam & fauorẽ captat. Quare maledicere benedictionibus, eſt, ut malignos fructus ferãt. Quãuis ẽt ſi ad ſacrã id referatur, quodãmodo uerũ eſt. Nã etſi ſacrorum fructus mali eſſe non poſſint, tñ ſæpe cũ per ignaros & auarus diſpenſantur, non tenẽt: nẽpè ordines quos conferre attentant pp irregularitatẽ, non uerè conferunt, & crebro quos nõ pñt, à delictis abſoluunt: quod ſæpenumero propter abſentiam prælatorum accidit. Adde, ꝙ maledicere idẽ quoq; ſonare, põt quod permittã ut maledicantur. Quod lamẽtabili vſu accidiſſe in Germania & Anglia atq; alijs regionibus experti in malũ noſtrum ſumus. Nam ꝑp ignauiã & pernicioſiſſimã e͞porum aliorumque paſtorũ incuriã cuncta ſunt hæreticis plena, qui ſacramenta oĩa execrantur, blaſphemijſque conſpurcant. Vnde ſequitur. Et ecce proijciã à uobis brachium, ſeu armũ, ꝙ eſt robur dignitatis veſtrę, & regiminis baculũ. Ac demũ diſpergam ſuper vultum veſtrũ ventriculum ſolennitatũ veſtratũ. Alia litera pro uentriculo, impudentiori voce, ſed tñ ſignificantiori, hẽt, ſtercus. Et fit illuſio ad Moſaica ſacrificia, qbus aĩalia mactabãtur. Nã iã apud hæreticos adeò ſacrã noſtra fœtere cæperunt, ut ſacerdotũ uultus ſtercore ſordeſcere exiſtimentur. Simile eſt apud alium Prophetã: nẽpè Zachariç 11. O paſtor & idolũ derelinques gregem. Ad viuum profecto exprimit naturã ingeniumq; paſtoris derelinquentis gregem. Eſt.n. nil aliud quam paſtoris idolũ: nempè imaginem tñ præ ſe foris gerens: & perſonam paſtoris, ut ſcultus lapis, re tñ

Radix & origo Germanicæ Anglicæq; ſtragis hoc noſtro ſeculo edita.

ipſa carens. Gladius ſuper brachium eius hoc eſt ſuper regiminis ptãtem, & ſup dextrũ oculum eius, puta ſuper rectum ſenſum & iudicium. Nam poſtquã libido ſua eos cogit eccleſiæ gubernaculum deſerere, illico eis ſuadere incipit non ea obligatione teneri, quam ſapientes docet, qđ eſt oculum dextrum eis eruere. Vtinam ille, qui lux uenit in mundum, quotquot ſuper candelabrum eccleſiæ ſuæ erexit, ſic illuminet & inflammet, ut iura ſui muneris tum clarè cognoſcant, tũ & charitatis ardore moribus exhibeant. Argumenta ergo in fronte quæſtionis propoſita, qñ ad id militabant, ꝙ neutiquam e͞po liceat de diœceſi ſua decedere, faciliimæ ſunt ſolutionis. Ad primum enim reſpondetur, qđ nõ oĩs qui à ſua eccleſia ſeſe in tp̃s aufert fugere ut mercenarius cenſetur, ſed ille prorſus qui ob peculiare commodum id facit: videlicet ſalutem ſpiritualem populi corporali ſuæ poſthabens: ſm illud Gregorii in eadem homilia. *Stare in periculo ouium non poteſt, qui in eo, quod ouibus præeſt, non oues diligit, ſed lucrũ terrenũ quærit. Et ideo opponere ſe contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat.* Ille ergo qui abſq; detrimẽto gregis receſſu ſuo periculum ſibi cauet, non eſt mercenarius. Pariter ad ſecundum, ex Prouer. 6. rñdetur, quod qui fidem ſuã alteri ſpondet, ſi legitimè eſt impeditus, ſatis per aliũ ſeruit. Ad tertium deniq; rñdetur, ꝙ cum epiſcopus in altiori ſit gradu perfectionis quàm monachus, dum ab illius functione impeditur, non tenetur ſe religioni mancipare.

Ad primum ar.

Grego.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

Tametſi pro captu noſtro diſputationẽ hanc & forte prolixius iuſto abſoluerim, non ſuppudebit fragmenta quarundã epiſtolarum Athanaſij ſubſcribere, quæ ante nos alij, tum traduxerunt, tum præſenti quæſtioni appenſas curarunt: Sunt.n. profectò digniſſimæ, quas præſules uniuerſi cordi altiſſime haberent impreſſas. Quem ergo legere non pigebit, eundem profecto neq; pœnitebit legiſſe: qui verò tedio iam feſſus lege recuſauerit, non grauabitur ſcriptas habere. Sanè vt conſtet quam hæc quæſtio fuerit antiqua, quamque ſanctiſſimis illis patribus affirmatiua eius ueritas, ſanctiſſima, quamque duxerint epiſcoporum

ſcoporum reſidentiam ad animarum ſalutem & perpetuitatem Chriſtianiſmi neceſſariam. Irrepſerat enim iã tunc mos vt epi Imperatoriam urbem Conſtantinopolim cuius Athanaſius patriarcha erat, frequentarẽt. Primam ergo ſcripſit epõ Cretæ: qui dũ abſens à ſua eſſet eccleſia, proponebat illuc proficiſci: quod quidem propoſitum præcipuis laudibus & rationibus commendat. Chariſſimè.n.inquit, mi frater & comminiſter, gratia tibi & pax à Deo. Conſilium iſtud tuum ac uoluntas quæ ad aures meas perlata eſt, fortis uiriliſq; animi, ac ſurſum tantum aſpicientis, uerè ac legitimè certãtis, & nomini ac uocationi ſuæ reſpondentis uiſa eſt, non autẽ mercenarij & fugientis, non ſolùm ſi lupum uideat, ſed ſi vulpem: unde gregi Chriſti principis paſtorum damnum creet, & animæ ſuę infinitos præparet cruciatus. Attende verborum emphaſim. Et ſequitur: Cur.n.iſte, ſcilicet qui in ſua non permanet diœceſi, non potius uitam priuatam uiuere maluit, ſi cogitabat ſuccũbere. ſeq; non oues paſcere, ꝓ quibus ſanguinem ſuum Chriſtus profudit? Quemadmodum non uenit huic in mentem eius, qui maledicto eum affecit qui opus Domini facit neglìgẽter? Quamuis facere nomine ſimulet, in cuius alioqui animo inſidet, quod de inſipiente ſcriptũ eſt, qui dixit in corde ſuo, non eſſe Deum. Neq;.n. Deum ponunt, qui hæc in conſpectu eius facere audent. Audi, Deũ non ponunt, quia cum factis eſſe negant. Ex quorum numero & ordine faxit Deus ne ſimus, adſcribatq; nos inter fideles diſpenſatores, cõcedatq; benignè, vt prẽſtò ſimus principi paſtorum ad perficiendum quæ oportet, ponamusq; animas pro ouibus eius, qui ſimul id & exemplo demonſtrauit & edicto ſanxit. Præceptũ ergo in verbis Chriſti Io. 10. agnouit. Et paucis interiectis: Quamobrem, inquit, ueris paſtoribus non eſt tutum non uigilare, & nõ circumquaq; omnia luſtrare oueſq; errantes ſolum quærere, ac non magis ſolicitos eſſe pro ijs quæ non errant, perterriti eſ horum temporum tenebris, quæ iuſto Dei permiſſu ac iudicio nobis illatæ ſunt: quia .ſ.non ita uiuimus, ut eum decet, qui nos uocauit. Sed ò animarum noſtrarum detrimentum. O ingentes pœnas nobis ob noſtras libidines, & perturbatas uoluntates, quæ hoc malum pepererunt, infligendas hoc inquam malum, vt gens ſancta, ꝑ omnes campos & montes uitio paſtorum abſentium diſperſa ac diſſipata eſſet. Debent ergo hoc facere (hoc eſt in ſuis diœceſibus reſidere) oẽs boni paſtores, quicunq; hoc noĩe digni ſunt: ita ut qui ceſſarit, nõ ſit impunè ceſſaturus. Etenim ſi quiſq; paſtor in diœceſi quæ ſibi obtigit, uel biduũ moretur, experiri liceat permulta peccata & dãna non eſſe futura in populo. Perinde namq; eſſe vr̃ gregẽ abeſſe à paſtore, vt cæcum duce carere. Sanè augentur oues, & in tuto ſunt, cùm præſunt veri paſtores: non aũt qui ſolum ebibant lac, & lana tegantur, omniq; ſtudio: & arte ſeipſos, non oues paſcant. Hæc atq; alia id genus multa in illa epiſtola. Secundam miſit epiſcopo Sardenſi: vbi ſtatim a proloquio ſic incipit: Scio te non ignorare, quæ à ſanctis Apoſtolis de conſtitutione rerum eccleſiaſticarum ſancita ſunt. Ex quibus unũ eſt vt quiſq; paſtor, intra ſuos fines inſiſtat ꝑ pacem, & charitatem, quarum eſt Ieſus arctiſſimum uinculum, quod ſolui non põt. Scis prætereà, ut quales nos eſſemus, appareret, quibus nobis uerum paſtorem deſignantibus magnus ille Pontifex Chriſtus munus paſtoris definierit: nempè mutua in illum charitate. Alludit ad illud, Diligis me plus his? Deinde non ignoras ornatum egregij paſtoris, qui ſit animas ſuas euidenter cogniturus, hoc eſt de facie: de quo in Prouer. ſcriptum eſt, quod bonus paſtor de facie cognoſcere gregem dẽat. Et infrà: Intelle xiſti etiã quis ſit mercenarius & qualis de quo pudet me tum dicere, tum tacere, cum ſatis ipſe ſtatus tẽporum, & rerum, eum oſtendat, atque coarguat: De quo ſi attentè audiam prophetas, cum in mei ſimiles paſtores his uerbis inuehuntur, Paſtores paſcunt ſeipſos, non oues. Et illud: O paſtores qui perditis oues paſcuæ. Item, ſacerdotes legem Dñi occultarunt, & legem meam uiolarunt, & ſancta mea profanarunt. Item illud, Lanis ouium indui, & mactare quod pingue eſt, lac bibere. Hæc inquam attentè audiens, quid faciam, ne metuam eos, qui me redarguunt, & clarè ob oculos mihi ponunt, qualis ſim? Quæ ſi fabulas putat, qui in

Prima epiſtola Athanaſii ad firmandam reſidentiam epo Cretæ deſtinata.

Secunda eiuſdem epiſtola miſſa epo Sardenſ.

ignem

ignem illum extremum non intuetur, mihi fabulæ non certè, ſed ita horribilia oīa eſſe vīt, ut horrore exedant, conſumantq; medullas. Neq; tñ curamus facere pro uiribus, ne propter aliquod ex his uitium, ac ſcelus, conſtricti uinculis arctiſſimis, pœnis ſempiternis afficiamur. Sed quod ſubinde ſequitur, eſt notatu dignū. Ait namque, ꝙ cum à principio conſtitutum eſſet, vt bis quoquo anno ſynodus haberetur, poſtea cōmodius viſum eſt haberi ſemel, ne oues pp crebram abſentiam paſtorum facilè à lupis inuadi poſſent: uide quantæ illis patribus curæ erat reſidētia, ut eius gratia à ſynodo celebranda abſtinerent. Et ſequitur ad mores noſtrorum temporum ac commodè contra illos epiſcopos, qui deſertis ſuis gregibus in curia Conſtantinopolitana verſabantur: de quibus ait, Denique maluerunt breui voluptate contenti carni indulgere, quam cum populo Dei laborare contemptis legibus diuinis, quæ prohibent ne pauliſper quidem impune à grege abeſſe. Auſculta, lege diuina eam ſic eſſe iuſſam reſidentiam, ut ne pauliſper q̄dem liceat impunè à grege abeſſe. Et ſubdit: Ac niſi, vt Apoſtolus ait, inimicus uiderer, verum eloquēs, poſſem aliquid uerè dicere: Quid quæſo, iuuat iſtos epiſcopos, & paſtores in urbe morari, niſi (ut omittam alia) vt patriarchas, alios moueāt, alios eligant, ne ſi idem diu ſit patriarcha, res oēs eccleſiaſticæ compoſitæ ſint: quod præclarum facinus ex eo tempore facere iſti conſueuerunt, ex quo Conſtantinopoli potiti ſumus. Quod quidem cum reliquis malis non eſt ambiguum & incertum, quin iram Dei nobis augeat. Certum .n. eſt paſtores, qui gregem negligunt nō impunitos inultosque diſceſſuros: tñ ſi fortaſſe non ita uideatur ijs, qui ſponte uelamen obtendūt, ne limatā Euangelii ueritatem aſpiciant. Hæc ille. Et ī alia tertia epiſtola ad epiſcopum Apameæ, inter alia ſic illum admonet. Vt debet uerus epiſcopus, reſideas ſanctè ad ſanctam aram, de qua tibi participādum eſt, ſicuti Dominus pronuntiauit, Dignum eſſe operarium mercede ſua. Quam obrem non eſſe exiſtimandum, licere tibi diu quauis de cauſſa abeſſe: quin potius faciendum tibi eſt, ut celeriter ire poſſis ad eam eccleſiam, quæ tibi addicta eſt, & commendata vt ei præſis. Sed in alia ad eundem, quæ quarta eſt, uerba etiamnum maioris emphaſis accumulat. Ait quippe: Ego verò eum, cui grex Chriſti commiſſus eſt, ſi dignitatem muneris nouerit, iniquum eſſe arbitror, non uſque ad ſanguinem eī ſtudere & incumbere niſi fortè ignoraueris Deū eſſe, qui dixerit, Petre amas me? paſce oues meas. Sed hei mihi, non iam paſtores oues paſcunt, ſed ouibus tanquam pane paſcuntur iam horribilia illa mala paſtorum, quæ propheta Ezechiel deſcribit, ſumma licentia irrepſerunt. Quæ ſi talia tamque grauia uobis uidentur, age optime uir, contentus eſto tua diœceſi, permane iu ea, fac ſis cum ouibus tuis, vt vſq; ad ſanguinem illis affixus, quas quidē nūc in frutetis, inter ficus & roſas, atq; in montibus diuina prouidentia cuſtodit. Neque enim quod certiſſimum eſt virga, & baculo tuo paſtorali fit vt in paſcuis uirentibus pacis, & bonorum cœleſtis Hieruſalem eę ſint. Scis enim qui amplius ſex menſibus à diœceſi abſuerint, niſi eos grauis morbus teneat, canonibus & legibus firmatum eſſe, ut ſacerdotium & gregem amitterent. Verùm nouum conſilium, & ſceleratū hic à noſtræ ætatis hominibus excogitatum eſt, ſcilicet mittitis aliquem, qui ſciat mulgere gregem, ipſi verò in urbe Conſtantinopoli ſpectatis propter præfecturas ciuiles, ſubſcriptiones, intēpeſtiuas ordinationes: adde etiam bullas, & decreta. Noſtra hæc ſunt tempora. Et tanquam impunè ſit vobis futurum, ita procul à diœceſi vobis commiſſa receditis, & alia huiuſmodi ut cuique libet committitis: oportebat potius cunctis epiſcopis undique in unū congregatis, ſuam cuique diœceſim funiculo diſtributionis circunſcribi, atque ita patriarchę partem ſuam à vobis aſſignari aut vos à patriarcha priuari. Aliàs præterea de eadem re ſubnectit epiſtolas, quas ne faſtidio eſſe perſiſtam, miſſas faciam. Sed & ad Imperatorem, qui Conſtantinopoli ſinebat epiſcopos degere, nec cogebat eos ad ſuas eccleſias abire, multa etiam commemorat: inter quæ ait: Si tu oues paſtori committeres, deinde illas quidem derelictas cerneres, illum verò quieti ſuę, ſuiſque cupiditatibus indulgere & ſeruire, dic obſecro, relinqueresne paſtorem impuni-

Tertia epiſtola eiuſdem.

Quarta epiſtola.

Fragmentum alterius epiſtolæ ad Imperatorem directæ.

impunitũ? Non patimur oues & pecudes impunè negligi, & patiemur paſtores aïarũ impunè ſeipſos paſcere, nõ oues? Quid quæſo apud Deũ excuſabimus? Vtinam ne illud nobis exprobretur, oẽs q̃rũt quæ ſua ſunt, nõ quæ Ieſu Chriſti. Deinde aliã de eadẽ re ad eũdem hoc tenore ſubtexit: Si verũ eſt, qđ dici ſolet, qui gregem, paſtore priuat, utriq; periculum creare, ꝑfectò graue ſuppliciũ manet eum, qui paſtorẽ arcet ab ouili: debetq; qui paſtor eſt, vſq; ad ſanguinem pro grege Chriſti relinquendo, labores ꝑferre: niſi cum opus fuerit: in ſynodo ſingulis annis ad agendum de rebus neceſſarijs paulíſper abeſſe. quibus concluſis celeriter redeundũ illi ſit, ſi crediderit ſe redditurum rõnem ſummo paſtori Chriſto, & ſi dignus eſt nomine paſtoris. Niſi fortè ẽt pp neceſſitatem ad utilitatẽ animarũ pertinentẽ, ab Imperatore aut à Patriarcha ſtatim redditurus vocetur. Quòd ſi aliter ẽpis aut Imperatori videatur, hue quid ſecus fiat, minimè ipſe ſequar, neq; aſſentiar vllo modo. Neq; n rõnẽ habebit Deus cauſſationum noſtrarũ & cupiditatũ: ſed rõnes repoſcet de veritate, iuſtitia, diuiniſque legibus, & ſtatutis: Ac demum in alia breuiori ſic habet: Memento ſcripturæ, quæ iubet contriſtari potius hoïes q̃ Deũ, tibi uerò Imperator, cur graue uideatur iuſtitiã, temperantiã, miſericordiam populis tuis ſancire, & inde non modo nullum incommodum reportare, ſed potius operibus bonis conciliare Dei miſericordiam? Quid iuſtius, q̃ ſi ẽps quiſq; iubeatur, velit nolit, ad diœceſim ſuam redire? an non hoc debitum ſoluere tenentur? idq; canone ſancitum eſt? Video fuſius rem hanc deduxiſſe quam cuiquam fortè par cenſebitur: haud me tamen prolixitatis pœnitet.

QVAESTIO IIII.

DE VINCVLO ET MODO quo epiſcopi & ſacerdotes tenentur ſua bona diſpenſare.

ARTICVLVS I.

Vtrum epiſcopo liceat aliquid proprium poſſidere.

QVARTAM præſentis libri quæſtionem propoſuimus de uinculo & modo, quo ſacerdotes, & præcipue patrœcij ac potiſſimum epiſcopi bona eccleſiaſtica diſpenſare tenentur. Quæ quidem quæſtio vſque adeo me diu multumq; ancipitem habuit, vt maluerim alios audire qui me ſatis docerent, quam meam explicare ſententiam. Veruntamen ea proferam, quæ de hac re meditatus ſum: alij uerò iudices ſunto. Eſt enim res abſtruſa & perplexa, vtrinque porro ſuis ſubnixa rationibus ac teſtimonijs. Præterea cognitu perquam neceſſaria. Primus ergo articulus eſt ut ordinem D. Tho. non deſeramus, vtrum ẽpo liceat aliquid proprium poſſidere. *Primum arg.* Eſt enim Chriſti oraculum apud Matth. ca. 19. Si uis perfectus eſſe, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus, & veni & ſequere me. vbi paupertas uolũtaria ad perfectionem requiſita docetur. Epiſcopi autem ſtatum perfectionis profitentur: ergo non iuſtius poſſunt propria poſſidere quam monachi. Secundò epiſcopi, *Argu. 2.* vt ſuprà ſatis comprobatum eſt, & glo. habet Lucæ. 10. Apoſtolorum locum tenent, Apoſtolis autem rerum dominium Chriſtus interdixit Matthæ. 10. Nolite. n. inquit, poſſidere aurum neq; argentum neque pecuniam in zonis veſtris. Cuius obedientiam Petrus Matth. 19. confeſſus eſt: dicens, Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te: ergo epiſcopi nullum poſſunt habere dominium rerum. Tertiò: *Argu. 3.* Cleros Græcè ut ad Nepotianum Hieron. *Hiero.* auctor eſt, & refertur 12. q. 1. cano. Cleros. idẽ eſt Latinè quod ſors, unde clerici ideo ſic appellantur uel ꝙ de ſorte Domini ſunt, uel ꝙ ſors eorum Dominus: cuius aũt poſſeſſio Dominus eſt, nihil extra ipſum poſſidere debet: Nam ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſionem, ſi uariam ſupellectilem habet, cum iſtis participibus nõ dignatur Dominus pars eius fieri. Hæc ille: ergo uidentur epiſcopi rerum dominio interdicti. In contrarium eſt cano. Epiſcopi. Concilij Agathen. *Concil. Agath.* eadem cã & q̃ñe: ubi hr̃, ꝙ epiſcopi de rebus propriis, uel acquiſitis, uel quidquid de proprio habent, hæredibus ſuis ſi noluerint relinquant.

TITVLVS præſentis queſtionis generalis eſt, quippe quo non diſtinguitur inter eccleſiaſtica bona atque alia quæ naturali ciuilique iure obtinere poteſt epiſcopus. Duo namque ſunt bonorum

Duo bonorũ genera, quę epiſcopus poſſidet. genera, quæ epiſcopus poſſidet: uidelicet alia, quæ iure, ſeu hæreditario, ſeu donationis, ſeu quouis alio ſeculari, illi obtingunt, atq; alia eccleſiaſtica. Et de illis prioris generis nulla eſt ambiguitas, quin proprie ac priuatim illa poſſidere ualeat, ſed de poſteriori erit tota rei diſputatio. In hoc ergo primo articulo ſolum diſputatur an epiſcoporum ſtatus ſit ſtatus paupertatis ſicuti monachorũ, ita ut nequeant proprium poſſidere. Ob idque perſpicua eſt ac facillimæ ſolutionis, quæ unica conclusione continetur. Epiſcopi q̃uis ſtatum perfectionis profiteantur, non tñ quemadmodum monachi ut abſq; proprio uiuere *Conclusio perſpicua* obligentur. Concluſio inquam plana eſt & conſtantiſſima: ob id ꝙ nihil in particulari de bonis Eccleſiaſticis affirmat. Quare inde poteſt ueritatem ſortiri ꝙ iure ſecularis acquiſitionis poteſt epiſcopis dominium rerum competere. At uerò conſultò cũ D. Tho. eſt à nobis generaliter aſſerta. Arbitror namque ut in ſolutione ſecundi planè quiſque adnotare poteſt, & artic. ſequenti planius fiet, ueram etiam illam ſenſiſſe de bonis eccleſiaſticis, pro ea portione, quæ ipſis ratione ſtipendij ob *Probatio* tingit. Probatur ergo ẜm iſtiuſmodi generalẽ ſenſum: Ad ea quæ ſunt ſupererogationis nemo niſi ſpecialiter ſe ad illud uoto adſtringat, conſtringitur. Ait enim in *August.* epiſt. ad Paulinam & Armentarium Aug. Quia iã uouiſti, iã te abſtrinxiſti: & aliud tibi facere non licet. Prius quam eſſes uoti reus liberum fuit quod eſſes inferior: ui uere autem abſque proprio, opus eſt ſupererogationis: nempè nõ ſub præcepti uinculo, ſed ſub optione conſilij comprehenſum, ut patet Matthæi. 19. Nam poſt neceſſitatem mandatorum, Si uis ad uitam ingredi, adiectum eſt, ut qui uelit perfectus eſſe, omnia quæ habet, relinquat, & ſequatur Chriſtum, epiſcopos autem manifeſtũ eſt non ſe eiuſmodi uoto irretire, quia neque id ad paſtorale munus neceſſariũ eſt: ſed ſatis eſt ut Chriſtum egregie diligant: ergo epiſcopus ẜm leges ſuæ dignitatis non arcetur quo minus dominio poſſit *Documẽtum.* rerum fungi. Hic nulla emergit dubitandi ratio, ſed hoc ſolum eſt memoriæ mandandum, quod cum epiſcopus religionis uotum non emittat, fit ut nec uotum faciat peculiare caſtitatis, præter id quod ſacerdotio adiunctum eſt, neq; uotum paupertatis: ſed tantum promittit obedientiam Papæ, fidemq; ſuam huic eccleſiæ, à quo ideo uinculo niſi auctoritate ipſius pontificis diſſolui nequit. Et ideo quatenus epiſcopus quiſq; eſt, non ei repugnat proprium poſſidere, non ſolum hæreditario uel alio quouis ciuili iure, uerum neque eccleſiaſtico. Haud enim ex parte ſuæ dignitatis ei repugnat, iuſtum ſtipendium pro rõne ſuæ functionis percipere, cuius ſit uere dominus, ſicuti olim erant ſacerdotes & Leuitæ. Vtrum uerò tale eccleſiaſticum dominium alia ratione ſit eis prohibitum: nempè ut nullum in decimarum portionem habeant, quæ ſibi prouenit, articulo proximo & ſubſequenti examinandum eſt. Nunc ergo ſatis ſit conſtitutum, habere dignitatem epiſcopalem non eſſe paupertatis ſtatum, atque adeò neque epiſcopo repugnare habere dominium rerum quas poſſidet.

Ad primum igitur argumentum negatur propoſitio illa, ꝙ ad naturam perfectionis aut ad perfectionis ſtatum generaliter & abſolutè neceſſaria ſit paupertas, ſed tantum eſt neceſſaria ad peculiarem perfectionis ſtatum religioſorum. *Ad primum ar.* Quòd enim ad perfectionem non ſit neceſſaria, iam ſupra lib. 8. ſatis conſtitutum eſt: ubi monſtrauimus perfectionis rationem in copia charitatis conſiſtere, ad quam quiſq; quocunque ſtatu progredi poteſt Ad ſtatum autem religioſorum ob id eſt paupertas neceſſaria ꝙ profitentur pfici (hoc eſt) perfectionem diſcere & cõparare, cui quidem inſtituto rerum poſſeſſio oneri eſt & impedimento. Epiſcopi autem non profitentur perfici, ſed perficere. Quocirca eas debẽt in charitate radices ieciſſe, ut à nullo uento poſſint inde eradicari, nempè neque ab amore diuitiarum, quas poſſident, neq; ab alio quouis humano affectu: exẽplo Grego. in cuius uita ad Heremitam re *Gregor.* ſponſum diuini oraculi refertur, ꝙ plus ipſe ſuam catam, q̃ ſuas ille diuitias diligeret. Quare adoleſcenti non dictum eſt. Si perfectus es: aut, ſi uis eſſe perfectior: ſed, ſi vis perfectus fieri, uade, & uende &c. A Petro uerò dum paſtor inſtituitur, nulla exigitur paupertas, ſed charitatis culmen. Ad

ſecun-

Ad ſecundum. ſecundum tres applicat D. Tho. reſpondẽdi modos: Vnus eſt Hieronymi, *Hiero.* idemque myſticus: ut ſub nomine auri & argẽti prohibiti ſint prædicatores ſapientiæ, atque eloquentiæ huius ſæculi inniti. Alius uerò eſt *Auguſt.* Auguſt. in lib. de conſenſu Euangeliſtarum: nempè ut illud: Nolite poſſidere, &c nõ habeat uim præcepti, ſed potius permiſſionis. Ac ſi dixiſſet: Non opus eſt vobis auro & argento. Permittitur.n. uobis tanquam operarijs uictum ſuſcipere. Vnde ſubdit: Dignus eſt operarius mercede ſua. Nam quod noluit Paulus, ut 1. ad Corinth. 9. refert aliquando uti oblata ſuſtentatione, opus erat ſupererogationis. *Chryſ.* Sed tertia reſponſio eſt Chryſo. ut inhibitio illa intelligatur peculiariter facta diſcipulis dum ad prędicandum Iudæis mittebantur tum ut populus ille facilius alliceretur, tum etiam ut ipſi firmiorem haberent fiduciam, quod diuina ſubſidia non eſſent eos defectura. Ex quo ideo neque ipſi neq; eorum ſucceſſores obligantur abſque proprijs ſumptibus euangelium prædicare. *Paulus.* Quare Paulus, ut ſecundæ ad Corint. 11. de ſe meminit, ab alijs eccleſijs ſtipendia mendicabat, quo poſſet gratis prædicare Corinthijs: quæ ideo aliunde ſibi miſſa iure poſſidebat. Confirmat præterea in D. Thom. ſolutionem nempè poſſe epiſcopum propria poſſidere, quod ſtultum eſſet ſanctos illos Pontifices Athana. Ambro. & Augu. eiuſmodi præceptum ſanctitatis fuiſſe transgreſſos. *Scrupulus.* Duo hic tñ circa hanc ſolutionem non ſunt diſſimulanda. Vnum eſt, ꝙ ſolutio neque uera in totum apparet neq; argũ ſatisfaciens. Apparet enim negare uerè apoſtolos fuiſſe profeſſos paupertatem: quod falſum eſſe ex auctoritate ab ipſo citata conſtat. Ecce nos reliquimus omnia. Quare nec ſatisfacit eidem auctoritati, quam in argumento aſſumpſerat. *Solutio* Ad hoc reſpondetur hic D. Tho. non diſputare de Apoſtolis, utrum tria uota, uti modò religioſi, emiſerint, tanquam religionum futurarum exemplaria: quod quidem D. Tho. ut lib. 8. uidimus. 2.2. q. 88. art. 4. concludit: ſed modò tantum de illis diſſerit quatenus apoſtoli erãt & epiſcopi, ad quẽ quidem ſtatum non neceſſe attinet paupertas. *Dubitatio.* Alterum hic maxime adnotandum eſt, quod hic affirmare vr̃, imò plane affirmat, quod poteſt epiſcopus habere dominium, non ſolum rerum alio iure acquiſitarum, uerum & ſtipendij eccleſiaſtici qđ ſuę functioni deputatum eſt. Nam argumentum erat, quòd epiſcopi quatenus epiſcopi, hoc eſt uerbi prædicatores, debent eſſe pauperes. Et reſponſio eſt illius negatio. Vnde cum paupertas in negatione dominij conſtat, & in hoc neget debere eſſe pauperes, quod poſſunt functionis ſuæ ſtipendia poſſidere, concedit eis illorum dominium, paupertati contrarium. Sed de hoc preſſius arti. 3. *Solutio* Vt autem plene ſolutio tertii intelligatur, notandum eſt, quod Deus dr̃ pars clerici, nõ ut dicat reſpectu ad aliam partem ab ipſo clerico poſſeſſam, ſed ſicut unus hæres poſſidet partem hæreditatis, quæ ſibi eſt tota ſubſtantia, quæ dicitur pars reſpectu alterius, quæ alteri hæredi obuenit. Exẽpli gratia: debet clericus contentus eſſe Deo quem poſſidet, ut cum illo nihil aliud poſſideat: non ꝙ nequeat poſſidere famam, & honorem, & ſalutem, & aliqua bona temporalia, ſed ꝙ reliqua omnia ad nutum eius poſſideat. Itaque ſtudium erga Deum nullatenus per curam aliarum rerũ diminuatur. Hoc enim eſſet ſecundum Hier. aliquid extra Deum poſſidere. Qui uerò ſic Deum poſſidet, Deus eſt ſua pars hoc eſt tota ſua poſſeſſio reſpectu reliqui uniuerſi, quem alijs poſſidendum relinquit.

ARTICVLVS II.

Vtrum epiſcopi mortaliter peccent, ſi bona eccleſiaſtica, quæ procurant, pauperibus non largiantur.

NE filum D. Thom. rumpamus, quęritur ſecundo, utrum epiſcopus mortaliter peccet ſi bona eccleſiaſtica quæ procurat, pauperibus non largiatur? *Primum argu. Ambr.* Apparet enim Ambroſius id definire inter exponendum illud Lucæ duodecimo, de homine diuite, cuius ager uberes attulit fructus. Ait quippe, Nemo proprium dicat quod eſt commune, plus quam ſufficiat ſumptui, uiolenter obtentum eſt. Et paulo poſt. Neque minus eſt criminis habenti tollere, quàm cum poſſis & abundas, denegare indigentibus: alienũ aũt uiolẽter tollere, criminale delictum eſt: ergo epi-

epiſcopi, qui quæ ſibi ſuperſunt, in pauperes non effundũt, lethaliter delinquunt. *Secundũ* Secundò ſuper illud Iſaiæ 3. Rapina pauperum in domo ueſtra. Ait Hierony. gloſ. ꝙ bona eccleſiaſtica ſunt bona pauperũ. Idem ad Damaſum. 16. q. 1. can. quoniã. ꝙ iam ceu prouerbium uulgo ſuſceptum eſt: quicunq; autem id quod alterius eſt, uel ſibi uſurpat, vel in alios uſus diſpẽdit, mortaliter peccat, atq; ad reſtitutionem tenetur: ergo cum epiſcoporum bona eccleſiaſtica ſint, fit ut ſi quæ ſibi redundant, aut ſibi retinent, aut conſanguineis largiuntur, ad reſtitutionẽ teneri videantur. *Tertium* Tertio. Multo magis ſacerdotibus licet de rebus eccleſiæ ea accipere, quæ ſibi neceſſaria ſunt, quam ſuperflua augere. Ait uerò in epiſtola ad Damaſum Hieron. *Hiero.* & refertur 1. q. 2. clericos illos commode ſtipendijs eccleſiæ ſuſtentari, quibus parentum & propinquorũ bona nulla ſuffragantur: qui autem bonis parentum & opibus proprijs ſuſtentari pñt, ſi quod pauperum eſt, accipiunt, ſacrilegium committunt & incurrunt. Hæc ille. Vnde Apoſtolus 1. ad Timot. 5. Si qui fidelis habet uiduas ſubminiſtret illis, & non grauetur eccleſia, ut ijs, quę uerè uiduæ ſunt ſufficiat: ergo multò eſt certius tũc epiſcopos mortalr delinquere, cũ ea, quæ ſibi de bonis eccleſiaſticis exundant, pauperibus non profundãt. In cõtrarium eſt ẽporum quorundã vſus, qui ea ꝗ ſuperſunt, non cũcta pauperibus erogãt, ſed ad ampliãdos reddit{us} ecclæ, idq; (vt apparet) laudabiliter expendunt.

Operæpretium eſt in fronte diſputationis noſtræ textum D. Thomæ, in concluſiones diſtribuere, quas explicatioris lucis gratia ſeptem numero conſtituemus. Perſiſtendum autem eſt in ea diſtinctione inter epiſcopi bona quæ proprie, putà aut hæreditario aut alio ciuili iure poſſidet, & bona eccleſiaſtica. *Prima conclu.* Eſt ergo prima concluſio. Propriorum bonorum, hoc eſt, quæ iure ſeculari epiſcopi poſſident uerum hñt dominium. Hæc iam ſupra arti. 1. ſatis eſt confirmata ex eo, quòd ſtatus epiſcoporũ non eſt paupertatis profeſſio. Quo fit, vt ex rerum ipſarum cõditione & natura non teneantur iuſtitiæ lege ea pauperibus vel alijs erogare, ſed & retinere poſſunt, & vt libuerit elargiri. *Secunda concluſio* Secũda cõcluſio. Quamuis poſſint in earum diſpenſatione ſicuti ſeculares ciues peccare, nẽpè aut pp auaritiam contra debitum charitatis eas retinẽdo, uel indignè prodigendo, nemini tamen ad reſtitutionem obligantur. Enimuero ut 4. lib. ſæpe diximus, vbi iuſtitia nõ uiolatur, nulla inde reſtitutionis obligatio emergit. *Tertia conclu.* Tertia concluſio: Epiſcopi bonorum eccleſiaſticorum ſunt diſpenſatores uel procuratores. Hoc patet ex uerbis *Auguſt.* Auguſt. ad Bonifacium Comitem, quæ referuntur 2. q. 1. cano. vlti. Si priuatum poſſidemus, quod nobis ſufficiat, non illa bona noſtra ſunt, ſed illorum, quorum procurationem gerimus: proprietatem nobis uſurpatione damnabili uindicemus. Hinc fit bona illa optima fide eſſe ab illis diſpẽſanda, ſecundum illud primæ ad Corinth. 4. Hic iam quæritur inter diſpenſatores ut fidelis quis inueniatur. Hæc de bonis in communi poſſeſſis intelligitur ut ſubſequentes declarabunt. Et ideo de eorum diſtributione ſubtexitur quarta concluſio. *Quarta concluſio* Eiuſmodi bona eccleſiaſtica nõ ſolùm in vſus pauperum, uerum & in diuinũ cultum, & in miniſtrorum ſupplendis neceſſitatibus ſunt expendenda, iuxta tenorem decreti Simplicij Papæ 12. qõ. 2. qui ait, *Simplicius Papa.* De redditibus eccleſiæ vel oblatione fidelium ſolis epiſcopis ex his una portio remittatur. Duæ eccleſiaſticis fabricis & erogationi pauperũ profuturæ à presbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur, ultima clericis pro ſingulorum meritis diuidatur. *Quinta concluſio* Quinta concluſio: Vbi diſtincta ſunt bona quæ debent in uſum ẽpi cedere, ab alijs tribus, quæ pauperibus ac miniſtris & cultui addicunt, ſi ẽps aliquid de his tribus portionibus retinuerit, non dubium quin contra fidem diſpenſationis mortalr delinquat, & ad reſtitutionẽ teneatur. Concluſio per legẽ cõmutatiuæ iuſtitiæ innoteſcit: nã in tali caſu uerè furtũ alienæ rei committit. *Sexta cõcluſio.* Sexta cõcluſio: De his ꝗ ſpecialiter vſui epiſcopi deputata ſunt, eadẽ ratio uidetur quæ de proprijs bonis: ut. ſ. per immoderatum affectum & uſum peccet quidem ſi immoderata ſibi retineat, & alijs non ſubueniat, ſicut requirit debitum charitatis. *Correctio literæ D. Thom.* Corrigendæ ſunt impreſſiones, qbus deeſt ultimũ hoc uerbũ, Sicut requirit debitũ charitatis. Imò uehementi opinione

nione teneor, deeſſe ēt ꝙ ad reſtitutionē non teneatur. Contra quam dixerat in ſuperiori concluſione: qñquidem ait, Eadē ratio vr̃ quæ de proprijs bonis, quorū prodiga conſumptio reſtitutionem non expoſcit. Septima concluſio: Si uerò non ſint prædicta bona diſtincta, eorū diſtributio fidei epiſcopi cōmittitur. Deeſt ēt in multis impreſſionibus totum illud. Si uerò non ſint prædicta bona: in quibus ideo legitur, non ſubueniat diſtincta, quare fit litera inintelligibilis. De his ergo indiſtinctis adhibetur expoſitio concluſionis, nēpè ꝙ ſi in modico diſtributio uel deficiat uel redundet, poteſt id quidem fieri abſq; bonæ fidei detrimento: ſiquidē nequit homo punctum vbiq; uirtutis tam certum tenere, quin pro humana conditione in alterutrum uergat extremum. Si uerò ſit multus exceſſus, tunc neq; latere pōt, neque à peccato mortali excuſari: qm̄ tūc bona fides uiolatur, atq; adeo diſtributiua iuſtitia. Vnde tres denotantur maculæ infidelis ſerui. Matth. 24. ubi ſic legitur: Si dixerit malus ſeruus in corde ſuo, moram facit dominus meus uenire: quod pertinet ad diuini iudicij contemptum, & cœperit percutere conſeruos ſuos: quod pertinet ad ſuperbiam: Manducet aūt & bibat cum ebrioſis: quod pertinet ad luxum, cuius gratia mala fide fit diſpenſatio: ueniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & diuidet eum, ſ. à ſocietate bonorum: & partem eius ponet cum hypocritis, ſ. in inferno. Ecce literam D. Thomæ quam in fronte diſputationis expediebat ob oculos ponere. Enucleanda uerò eſt in articulo ſequenti, vbi inter alia & argumenta quoque ex Ambroſio & Hieronymo in capite quæſtionis propoſita diſſoluentur.

Septima concluſio

ARTICVLVS III.

Vtrum epiſcopi ac reliqui ſacerdotes uerum ac legitimum habeant dominium fructuum eccleſiaſticorum, qui illos pro ſua portione contingunt.

PRæiacta ergo ſententia S. Thom. ſubſequenter circa ſingulos eius articulos qui generales ſunt, mouentur ſinguli in particulari. Et primò circa priorem, quo diſputatum in genere eſt utrum epiſcopi poſſint habere rerum dominium, quæritur in particulari circa ſextam concluſionem, vtrum tam ipſi q̄ reliqui ſacerdotes uerum legitimumq; habeant dominium eorum fructuum eccleſiaſticorum, qui ſe pro ſua portione contingunt? Sunt enim innumeræ auctoritates, quæ à parte negatiua militare vñr. Illæq; in primis ſacræ paginæ. Nam etſi ſtatus clericorū non perinde atq; monachorum uotum habeat paupertatis annexum, ſaltem eorum quæ ipſis pro clericali functione miniſtrātur, nihil eis vr̃ competere, præter uictum & ueſtitum: iuxta uerbum Domini. Dignus eſt operarius cibo ſuo, & uerbum Pauli. 1. ad Timot. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus: ceu boues, quod ait alibi, aream triturantes. Quocirca apoſtoli miſſi ſunt ad prædicādum ſine pera, iuſſi nō poſſidere aurū neq; pecuniā. Atq; eam ob rem in libro pręcedenti ſub titulo, de ſimonia, monſtrauimus, nihil debere clericis, neq; ipſi quidquam alto iure poſſe à plebe pro adminiſtratione ſacrorum & reliquis ſpiritualibus functionibus percipere, quam iure ſuſtentationis. Secundò accedit huc & ſanctorum patrum numeroſiſſima teſtimoniorum turba. Nam præter loca Ambroſij, Hiero. & Auguſt. proxime citata, grauiſſimus Proſper 12. q. 1. can. expedit. ait, facultates eccleſiæ non eſſe proprias, ſed in cōi poſſideri. Et in cōcilio Agathen. ut illic refertur, canon epi. hr̃, ꝙ quidquid de prouiſione eccleſiæ fuerit, ſiue de agris, ſiue de fructibus, ſiue de oblationibus, oīa in iure eccleſiæ ſunt ſeruanda. Et Vrbanus Papa ibidem in canon. res. ait, Res eccleſiæ non quaſi proprias, ſed ut cōes, non in alios quam in pręlatos uſus, puta in ſubſidium pauperum, & miniſtrorum, & cultus diuini eſſe diſpēſandas. Et eadem cā & qōne, canon. epiſcopus qui eſt concilij Antiocheni, hr̃, ꝙ epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad diſpenſandum in omnes qui indigent cū ſumma reuerentia & honore Dei: participet aūt & ipſe quibus indiget, ſi tñ indiget. Et inter Canones Apoſtolorū eſt 39. talis: Oīum negotiorum eccleſiaſticorum curam epiſcopus habeat, & eadem ut Deo contemplante diſpenſet: neque illi liceat ex his aliquid oīno contingere,

aut parentibus proprijs, quæ Dei ſunt, cõdonare: ꝙ ſi pauperes ſint: tanquã pauperibus ſubminiſtret. Et ſupra citatus ad Nepotia. Hierony. ait clericorum hæreditatem ſolum eſſe Deum, cum quo nihil aliud debent poſſidere. Et ibidem eadem cauſſa & qõne, can. quia aiunt Imperatores Carolus & Ludouicus: iuxta ſanctorum patrum traditiones nouimus res eccleſiæ vota fidelium eſſe, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum. Et can. 10. ait Auguſt. ꝙ qui decimas dare noluerit, quanti pauperes in locis ſuis, vbi ipſe habitat, illo decimas non dante fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit: quia rem à Deo pauperibus erogatam, ſuis uſibus reſeruauitq́. Quare idem de ſacerdotibus: cenſendum erit, ſi illas non diſpenſauerint. Multa huiuſmodi ſunt ſanctorum loca. Et Hierony. ad Damaſum: & refertur ca. qm̃. 16. q. 1. clerici qui ſecularibus bonis affluunt, nõ pñt bonis pauperũ ali. In contrariũ aũt facit tex. in c. vnico. de clerico nõ reſidente. vbi hr̃, ꝙ qui diuinis officijs non interſunt, niſi infirmitas ſeu iuſta & rationabilis neceſſitas, aut euidens eccleſiæ vtilitas releuet, non ſunt dñi quotidianarum diſtributionum: neque faciunt eas ſuas, ſed ad reſtitutionẽ ſic perceptorũ obligantur. Vnde è contrario ſenſu colligitur, ꝙ reſidentes verum dominium earundem diſtributionum acquirant, atque eadem ratione aliorum eccleſiaſticorum fructuum.

Hiero.

Auguſt.

Quæſtio pñs, vt initio dicebam, nimiũ ambigua eſt, ſanè cùm ſanctorum teſtimonia primo uerborum ſonitu diuerſè appareant illam definire, quam ratio penitius inſpecta vr̃ permittere. Miſſa ergo hinc faciamus epiſcoporum ac ſacerdotum bona ſecularia: de quibus, vt art. prox. cõcluſum eſt, nemo ambigit: ſed oẽs conſentiunt priuato dominio à ſacerdotibus poſſideri. De eccleſiaſticis uerò tres, vt ſæpenumero aſſolet, uerſantur opiniones. Vna eſt Alexandri de Hales grauiſſimi auctoris 3. parte. q 36. membro. 5. art. 2. Et Rich. in 4 diſtin. 45 arti. 3. q. 1. qui expreſsè aiunt fructuum eccleſiaſticorũ clericos ſolum hr̃e uſum, & nõ ꝓprietatem. Atq; hanc fermè amplexi ſunt doctores iuris canonici: vt Archi. ſuper c. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcrip. lib 6. vbi ait hæreticum eſſe in iure, ꝙ eccleſiaſticus acquirat ſibi uerum dominiũ fructuum præbendæ vel eccleſiæ. Cui accedit Pan. in c. c im eſſes. de teſtam. Et Dominicus in c. pñti. de off. ordin. Et, qui nõ eſt in poſtremis habẽdus, eidem opinioni adſtipulatur Tho. Vvalden. tomo 1. lib. 4. c. 42. & quatuor ſubſequentibus. Vbi multis patrum teſtimonijs vr̃ ſibi conſtantiſſimè probare nullum penes clericos eſſe eccleſiaſticorum bonorum dominium. Secũda nihilominus opinio eſt, quã hic tenet S. Thom. videlicet, ꝙ illius portionis quæ particulariter applicata eſt epiſcopo, perinde vr̃ dominus atq; aliorum bonorum, quæ ſeculariter poſſidet: ut patet in ſexta concluſione. Secus, ſi omnia bona eccleſiæ in communi poſſiderentur, & eius eſſent depoſitioni mandata, vt patet in tertia & ſeptima. Et eandem opinionem amplectitur Adria. in 4. in materia de reſtitutione. Tertia eſt Caiet. loco pñti, quam ẽt ſupra inſinuauit, ut lib. præcedenti ſub tit. de decimis. vidimus. Partim. n. tenet cũ S. Tho. nempè ꝙ regulariter epiſcopi ſint domini ſuæ portionis, poſtquam facta eſt bonorum diſtributio in quatuor partes. Meditatus eſt tñ eam exceptionem, ꝙ quando portio illa quæ ipſos contingit, eſt notabiliter abundans, tunc tenentur duas partes eiuſdem portionis in pauperes & fabricã refundere. Et quamuis expreſſe non affirmet utrum teneantur iure charitatis an iuſtitiæ, tñ ſentire vr̃, ꝙ teneantur de rigore iuſtitiæ, ſicuti antequam eſſent diuiſa bona. Ex quo fit conſequens ẽm eum, neutiquam eſſe uere dominos eiuſdem portionis, ſicuti non erant tunc totius acerui. At uerò ſecunda opinio adeò mihi ſemꝑ pro meo exili iudicio perſuaſa fuit, ut quamdiu eccleſia contrarium non definierit, ne ſcio an de illa decidere poſſem: eo potiſſimum cum S. Thom. eam teneat: neq; ullus eiuſdem ordinis pater contrarium expreſſe dicat. Non ꝙ clerum aut certe epiſcopos ab eleemoſynarum uinculo abſoluere moliar. Imò quàm eos crediderim eidẽ mandato eſſe obnoxios, art. ſeq. expromã. Sed quod ubiq; cuperem unam quamlibet rem ſuo loco & iure pro meo modulo collocare. Ad plenam ego rei intelligentiam duo ſtatim præ foribꝰ prænotare oportet. Vnum

Prima opinio Alexandri Halen. *Richar.* *Archid.*

Panor. *Domin.* *Thom.* *Vvaldẽ.*

Secunda opinio S. Tho.

Adrian.

Tertia opinio Caietan.

Probat opinio D. Tho.

Vnum ſcilicet de diuerſis eccleſiæ bonis, atq; alterum de uarijs eius ſtatibus. Hæc enim ſummopere rem dilucidat. Et quantum ad primum, quatuor ſunt bonorum tpalium genera quibus fruuntur clerici, vel olim in penu eccleſiaſtico reponebantur. Prima uidelicet erant quæ Chriſti fideles in primordijs eccleſiæ in cõe conferebãt ut inde tam clerici quàm pauperes alerentur. De quo ritu actuum 4 ſcriptum eſt, non fuiſſe quemquam egentem inter illos. Nam quotquot poſſeſſiones agrorũ aut domorum habebant, uendentes offerebant pretia eorum quæ uendebant, & exponebant ante pedes Apoſtolorum. Diuidebantur autem ſingulis prout cuique opus erat. Et quamuis illud inſtitutũ Hieroſolymis ortum habuerit: inualuit mos tñ inde in Chriſtianiſmo ut partem ſaltẽ bonorũ in cœtum clericorum eodem fine Chriſtiani conferrent, neque poſſeſſiones venderentur, ſed permanerent in eccleſia. Ait.n. Melchiades Papa in can. futurã. 12. q.1. ꝙ cum Apoſtoli futuram eccleſiam in gentibus præuideſſent, idcirco prædia in Iudæa minimè ſunt adepti, ſed pretia tñmodo ad fouendas gẽtes. At uerò cum eccleſia ſuccreſceret, oẽs, ut maximè de Conſtantino Cæſare conſtat, non ſolum pretia ſed poſſeſſiones eccleſiæ conferebant. Et Vrbanus can. ſtatim proximo: Vidẽtes, inquit, ſummi ſacerdotes plus utilitatis poſſe cõferre ſi hæreditates & agros quos uẽdebãt eccleſijs quibus præſidebant epi traderẽt, eo ꝙ ex ſumptibus eorum tam pñtibus quàm futuris tpibus plura & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus cõem uitam ducẽtibus, quam ex pretio ipſorũ, ceperunt prædia & agros quos uendere ſolebãt matricibus eccleſijs tradere, & ex ſumptibus earum uiuere. Hæc ille. Forſan.n. tunc nondũ per totã eccleſiam inoleuerat tam exacta decimarũ ſolutio, ſed illis fortè diſtributionibus contentus erat clerus, parciſſimè tunc uiuens. Alia ſunt bona q̃ poſtmodum offerri ẽt eccleſię cœperunt: non ſolum in fabricę aut pauperum ſubſidium, ſed tanq̃ ſtipendium alicuius perpetuę capellanię. Imò uerò fortè preciſè ad hoc tñ onus: quę quidem in eccleſijs nũc collegialibus dicuntur anniuerſaria, quorum inſtitutiones extant: in quibus nullius oneris hr̃ mentio aut fabricę, aut pauperum, ſed ſolius anniuerſarię memorię perpetuo celebrandę. Quibus adiunguntur & quę epiſcopalibus ſedibus denotata ſunt: nempè caſtra & uaſalli: de quibus art. 5 redibit ſermo. Tertium genus bonorum eccleſiaſticorũ eſt quotidianę pitantię & oblationes uel pro ſacris celebrandis, uel q̃ ad pedem altaris fiunt. Quartum deniq; idq; ſolenniſſimum eſt decimarũ quota iuri clericorum addicta: ut habetur can. decimas. 16. q. 1. & alijs illic pluribus. Et extra, de decimis. per totum. Secundò & id quoq; meminiſſe opus eſt ꝙ naſcens clericorũ eccleſia, cœpit in cõi uiuere: in quo uitę inſtituto nonnihil temporis adoleuit. Ille.n. erat decentiſſimus eorum ſtatus ſi perdurare poſſet: ut patet ex Canon. Clementis, Dilectiſſimis. & Cano. citato Vrbani, uidentes. & can. Scimus. & multis alijs 12. q. 1. Nam cùm paucitas tunc exiſteret clericorum & eccleſiarum, poterant ſic commode uiuere. Imò & in multis eccleſijs cathedralibus etiam nũc ſpecimen aliquod eiuſdẽ uitæ cõis retinetur. Quando aũt oĩa erant in cõi, tunc facultati & poteſtati epi tanquam legitimi diſtributoris erant mancipata, ut clero & fabricę & pauperibus ſm cuiuſq; neceſſitatem illa diſtribueret, eaq; ẽt, ſibi quibus egeret, perciperet: ut hr̃ Can. citato, eps. 12. q. 1. Vbi legitur, ꝙ eps eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad dipenſandum erga omnes, qui indigent, cum omni reuerentia & timore Dei. Et can. ſtatim proximo, Præcipimus. qui eſt inter canones Apoſtolorũ, hr̃, ꝙ ſi aĩæ Epo traditę ſunt, multò magis oportet eum curam de pecunijs agere: ita ut poteſtate eius indigentibus omnia diſpenſentur. Idemq; continet canon. citatus 39. eorundem Apoſtolorum. At uerò exaucto paulò plus clericorum numero, uix illa cõis uita tolerari poterat. Vnde tpe iã Aug. in lite erat & ſub iudice, utrũ deberent ſacerdotes initiari, niſi qui uellent in cõi uiuere. Quoniam, ut 1. articu. definitum eſt, eorum inſtitutum id neceſſariò non exigit: ſane cum paupertatis uotũ non habeat annexum: neq; uerò obedientiæ, quam non quiſque in domo ſua præſtare epiſcopo poſſit. Vnde idem Augu. ut citatur eadem cauſſa 12. q. 1. canon. certè fa-

Quatuor bonorum tpalium genera q bus clerici fruuntur.

Melchiades Papa

Vrbanus

Decimarum.

Clemens

Vrbanus

Quando bona eccleſiæ poſſidebãtur in cõmuni ad epiſcopũ ptinebat eorum diſpenſatio

Auguſt.

fatetur de ſe ſtatuiſſe, nullū ordinare clericum, niſi qui ſecum uellet manere: aut ſi vellet à propoſito recedere, illi clericatū tollere. Sed ecce, inquit, in conſpectu Dei & veſtro muto conſilium. Qui uolunt habere aliquid proprium quibus non ſufficit Deus & eccleſia eius, maneant ubi uolunt & ubi poſſunt: nō eis aufero clericatū. Nolo habere hypocritas, &c. Cum aūt clerici non cum ſuo capite uitam communem degerent, cęperunt epiſcopi infideliter communia illa diſtribuere. Quare uidentes Pontifices non poſſe uitam retineri communem facta bonorum eccleſiæ partitione, in quatuor portiones ſingulas ſingulis addixerunt. Epiſcopo ſ. unam, reliquo uerò clero alterum, & fabricę neceſſitatisq; eccleſię tertiam, ac denique quartam pauperibus. Idq; fieri cœpit circa annum Domini quadringenteſimum ſeptuageſimū, nempè in cōfinibus tēporum Hieronym. & Auguſtin. Tunc. n. ſedit Simplicius Papa, cuius eſt ille can. de redditibus. 12. q. 2. ubi hęc habetur diuiſio. Et poſt uiginti annos ſedit Gelaſius cuius ſunt canones. Vobis enim, &c. Quatuor, quibus eadem diuiſio confirmatur; & poſteà anno fere ſexcenteſimo ſedit Grego. cuius ſunt canones, cognouimus, & mos, quibus eadē refertur partitio. Hęc tempora eo denotauerim, vt ſententię quę de hac re Auguſt. & Hieron. extant de tempore illo, intelligantur quādo in communi viuebatur, omniaque erant ſub epiſcopi diſpenſatione.

Partitio bonorum eccleſiæ facta eſt anno domini quadringenteſimo ſeptuageſimo.

His præmeditatis ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima eſt: Si quæ modo alicubi extāt illius gn̄is, bona, quæ Chriſtianus populus in ſubſidiū pauperum offerebat, certū eſt neque illa neq; eorum fructus poſſe vel ab epiſcopo vel à clero in totum vſurpari: ſed lege iuſtitiæ debere diſtribui: quæ ſi non diſtribuātur, ille qui diſtributionē omittit, ad reſtitutionem tenetur. Libro. n. quarto declarauimus iuxta uerbū S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 1. ꝙ qui ex debito diſtributionē omittit, illico fit lege commutatiuę iuſtitiæ reſtitutionis reus. Idem, & quidem certius aſſerendum eſt de bonis quæ hoſpitalibus, ſunt mancipata: Et hic eſt unus uerus ſenſus quintæ concluſionis S. Thom. Quocirca ſi quidpiam bonorum iſtorum reperiantur epiſcopi uſurpaſſe, ſuæque applicuiſſe ſedi, ambigi, non pōt quin ipſa cum fructib. reſtituere teneantur. Hæc tamen cenſura limites præſentis negotij, exit. Vbi. n. cōtraria iuſtitia non conſtat, ille qui bona fide poſſidet, ab omni reſtitutione eſt liber: quāuis nōnulla ſit ſuſpicio, ꝙ caſtra, & villæ, & aliæ eccleſiarum poſſeſſiones fortaſſe aliquo reſpectu pauperum fuerint eccleſiæ tributa.

Prima concluſio

Secūda concl̄o ad rē magis pertinēs: Prædia, & caſtra, & uniuerſæ poſſeſſiones, ſiue ep̄ali ſedi, ſiue canonico collegio, ſiue cuiuis alij præbendæ eccleſiaſticæ annexæ, nō trāſeunt in abſolutum dominium epiſcopi neq; ſacerdotis præbendam poſſidentis: ſed tn̄ ſunt earundē poſſeſſionum adminiſtratores. Probatur concluſio. Quia illa neq; uendere neq; alienare poſſunt niſi de cōſenſu epiſcopi & capituli, atque eorum, quorum intereſt: imò ſæpe niſi Romanę ſedis accedente conſenſu: idq; in bonum & in perpetuitatem eccleſiæ, Hic eſt ſenſus canonis Bonifacij. 12. q. 2. Nulli liceat ignorare. Omne qd̄ Dn̄o cōſecrat̄, ſanctū ſanctorū erit Dn̄o, & ad ius pertinet ſacerdotū, pp quod inexcuſabilis erit oīs, qui illud a Dn̄o uel eccleſia aufert, uaſtat, & inuadit &c. Et 12. q. 1. can. expedit, ait Proſper facultates eccleſiæ non proprias, ſed cōmunes eſſe. Vn̄ de eadem cā, & qōne, cano. multi. & 16. q. 1. cano. poſſeſſiones. & per totam quæſtionem: & extra de rebus eccleſ. nō alienan. arctiſſimè cauetur earum alienatio. Hæc concluſio intelligitur de quibuſcunq; bonis quomodocunq; ab eccleſia poſſeſſis: ſeu ratione anniuerſariæ capellaniæ ſeu cuiuſcunq; alius clericalis obſequij: Res eſt clariſſima: & de illis in uno ſenſu intelligenda uenit concluſio tertia S. Tho. Nā de duob. primis nil reſtat diſputādū.

Secunda concluſio

Probō cō cluſionis.

Explicatio proximè concluſionis.

Tertia concluſio. Fructuū ex poſſeſſionib. prouenientium, quæ ratione alicuius obſequij clericalis annexæ ſunt eccleſiæ: nēpè anniuerſarij aut capellaniæ, clerici pro ſua qſque portione ſunt uerè dn̄i: ſicuti & quotidianarū pitantiarū quę illis pro Miſſis uel alijs diuinis exequijs offerunt̄. Et hic erit vnus ſenſus ſextæ concl̄onis S. Tho. Concluſionē hāc neſcio qs inficiari pōt. Enim uerò ſi eleemoſinarū quæ pauperibus erogātur, dn̄ium acquirunt pauperes, non eſt

Tertia concluſio

Ratio primæ cōcluſionis.

cur dubitetur quin & eleemoſinarum quæ fiunt ſacerdotibus fiant & ipſi dñi: eo potiſſimū ꝙ, ut dictū eſt, nullum ſuſceperint paupertatis uotū. Dñia namq; vt lib. 4. diximus, non alio æquiori titulo trāsferuntur quā libera voluntate transferētis: ſed qui eleemoſinam pro Miſſa celebranda vel pro exequijs mortuorum largitur, liberrime pro illo ſpirituali obſequio confert: ergo clericum in uerò dñio cōſtituit. Neq; ullo pacto refert tpalesne ſint tales eleemoſinæ & quotidianæ, an uerò perpetuæ. ſ. fructus prædiorum & poſſeſſionum quæ pro talibus obſequijs mancipatę ſunt

Secunda ratio. clero abſq; ulla pauperum rōne aut eccleſiæ fabricæ. Itē ſtipēdia quæ magiſtratibus ciuilibus pro ſuis laboribus dantur, ut iudicibus, prætoribus, quin verò & regibus & alijs dñis, uere tranſeunt in ipſorum dominiū: ergo & illa quæ clericis ꝓ ſuis obſequijs & muneribus erogant᷑: cū ipſi multo pretioſius reipublicę ſeruiant.

Obiectio. Quòd ſi

Solutio arguas, ſpiritualia non eſſe uendibilia, iā tibi ſuperiori lib. reſponſum eſt poſſe clericos ad ſui ſuſtentationem ſtipēdia ſuſcipere, & iura quæ ſibi pro mortuorum exequijs & alijs officijs ſtata ſunt percipere, atque adeo eorum dñium acquirere. Ex

Quarta concluſio his colligitur quarta concluſio de epiſcopis. Quòd ſi caſtra & prædia quæ habent, de quibus artic 5. dicturi ſumus: conſtet illis non eſſe adiudicatas ſub conditione & modo ut pauperes alant, ſed abſolute ad deferendum eorum ſedi honorem & auctoritatē, quis collatores crediderint beneficos eoſdem fore Antiſtites in pauperes, nihilominus fructuum earūdem poſſeſſionum ſunt ueri ac legitimi dñi: neq; contra rigorē iuſtitiæ faciunt quōcunque illas diſpendant. Et in hoc ſenſu ē᷑ ueriſicat᷑ eadē ſexta concluſio S. Tho. Et proba-

Probatio tur: qn̄ ſi eiuſmodi poſſeſſiones dono illis datę ſunt abſq; ulla conditōne & oneris uinculo, niſi ꝙ maneant in perpetua poſſeſſione ſuccedētium in ſede, nulla eſt ratio iuſtitiæ quę illis prohibeat eſſe annuorū fructuū dños. Cōtra hęc ꝓfectò neſcio q̄s firma aliqua rōne reclamare poſſit. De decimis aūt tpa diſtinguenda ſunt. Nā de illo quo pro indiuiſo poſſidebantur & ſicubi nunc tpis eo mō poſſidentur, ſtatuitur quinta concluſio. Tunc nū erat penes

epm ita plenum dñium quin diſtribuere partem pauperibus teneretur: ſicuti & ſuā clero, & fabricæ ſuā. Hæc fuit 7. concluſio D. Tho. nihilominus ambiguitate nō caret utrum totum decimarum dñium eſſet tunc penes clerum; an pars penes pauperes. Itaq; tam æquum ius pauperes haberent ad partem ſuam tanquam uere illius dñi, quam clerus ad ſuam, an potius totū dñium eſſet penes clerum cū illo tñ onere, ut uel miſ ṙiæ iure, uel ē᷑ iuſtitiæ: tenerentur illis dare partem. Et quātum conijcio, cōis opinio priorē modum tenere cogitat. Tum ꝙ tanta fructuū copia non cēſetur ſoli clero eſſe addicta: tum ꝙ diuiſio q̄ poſtea facta fuit atteſtari vr̄, partē ſp fuiſſe pauperum. At uerò rē oculatius inſpecta, poſterior modus non ſolū eſt multo credibilior, uerū, ut arbitror certiſſimus: nempe ꝙ dñium non erat niſi penes clerum. Atq; huius prima ratio hæc eſt q̄ ex ſuperiori lib. colligitur. Decimarum finis alius non fuit quam eccleſiarum ſeruitiū, ſacrorūq; ac ſacrorū adminiſtratio. Hoc enim ſublato ꝙ eccleſiæ nō eſſent, profectò nullæ eſſent populo imperatæ decimæ. Atqui eadem ratio inde cōfirmatur, ꝙ ea de cauſſa exigūtur à populo euangelico, decimæ, quo à Moſaico: illic autem, ut Num. 18. conſtat, ſolū ſoluebantur Leuitis & ſacerdotibus, neq; alia rōne quàm ob miniſterium templi: atq; illius legis inſtar taxata eſt ab eccleſia decimarum quota: nēpe ꝙ eccleſiæ noſtræ miniſtri excellentiores ſunt antiquis, ut ait S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. ubi nullam aſſignat rationem pauperum. Hinc ergo plane colligitur decimarum dominium penes clerum etiam tunc fuiſſe. Niſi dicas nullum habuiſſe dominum præter Deum quod profectò falſum eſt: quia non Deo, ſed clericis conferuntur, & pro eorum obſequio. Secundo ad idem arguitur: Ius petendi decimas, ut omnium eſt una confeſſio, ius eccleſiaſticum eſt: quod ideo penes ſolos ſacerdotes exiſtit: non autem penes pauperes. Immo, ut ſupra diximus, neque ipſi quantumcunque inopes ab earum ſolutione liberantur: nullum ergo unquam penes pauperes fuit decimarum dominiū. Accedit huc tertiò inuincibile argumentum: Quòd ſi intentio eccleſiæ tunc

Quinta concluſio

Decimarum dominium ante earum partitionem ſolum eſt penes clerum.

Prima rō proximæ aſſertionis.

Cōfirmatio.

Secunda ratio.

tẽporis fuiſſet pauperes in partem dominii decimarum mittere, profecto non ſolum ſignata eſſet illis ſua quota, uerũ neque epiſcopo fuiſſet eius ſolutio cõmiſſa. Imò populo p̃ciperetur ut ſinguli ex ſuis decimis partẽ adimerẽt, q̃ pauperib elargirẽtur. Sicuti in antiqua lege, ut libro ſuperiori uidim⁹, q̄libet ſeparabat decimas ꝓ peregrinis. Quidnã.n. opus erat id qđ uere erat pauperum. nempè cuius ipſi erãt domini, epiſcopo cõmittere ut illis refunderet? Nunquid nõ ſpiritus ſanctus cuius nutu regebatur eccleſia, bene nouerat nõ ita multos ferè antiſtites q̃ fideles eſſent futuri diſpenſatores? Quid ergo illis alienũ cõmitteretur? Accedit deniq; ꝙ eleemoſinarũ ratio, alia eſt à decimarũ. Illa.n. ut eleemoſinę uox teſtatur, tota eſt poſita in miſericordia: cũ decimarũ ſolutionem ipſiſſima iuſtitia exigat.

Poſtrema rõ. Corrollarium. Ex his ergo fit cõſequẽs, decimarũ dominiũ penes clerũ ſẽꝑ fuiſſe, perinde atq; in antiqua lege fuit penes Leuitas. Nã cum neq; alio paupertatis uoto ſint ſacerdotes noſtri impediti, neq; eis minores, imò multò maiores, ſi vigilanter ſeruiant, labores impẽdant, non eſt cur, nõ perinde atq; illi efficiant ſuorũ ſtipendiorũ dñi.

Dubiũ. Attñ cũ tũc clerus nõ eſſet multum numeroſus, & in cõi uiuens paucis eſſet cõtentus, q̃ æquiſſimum erat ut pauperes ꝓ ſua facultate alerẽt. & iõ tenebatur eps illã facere diſtributionẽ. Sed adhuc non ſedatur animus quo minus ſciſcitetur quo ad id iure tenerẽtur: iuſtitiæne an miſericordiæ.

Ratio dubitandi. Ex una.n. parte uidetur nomen diſtributionis iuſtitiæ legẽ inſinuare, ex altera uerò, ſi dñium penes clerum, erat nõ apparet qua iuſtitia pauperibus deberẽtur, ſed ſola miſericordiæ quæ ſolet ẽt ſub reatu mortalis delicti obligare. Enimuerò lex iuſtitiæ tũc ſolũ locum habet qñ aut alienũ poſſides, ut apparet in furto, aut ſub ea ſuſcepiſti fide ut reddas, ut apparet in mutuo: quorũ neutrũ locũ hr̃e impręſentiarũ vr̃.

Reſpõſio. Rñdetur ergo ꝙ radix illius diſtributionis ex miſericordia ꝑfecta eſt, nõ ex iuſtitiæ debito. Nec parũ hoc ſcire refert, ut in ſubſequẽtib⁹ liquebit. Sed tñ q̄a de ſuperfluo eleemoſinã dare præceptũ ẽt eſt miſericordiæ, ut *S. Tho.* 2.2.q 32. auctor eſt D. Tho. & clericorum collegiis ſuperfluere tũc decimarũ quota uidebatur, adiunctum pręceptum credid, vt ſacri canones docere uidentur, ut illo mõ fieret diſtributio nulla ꝑ tunc deſignata quota pauperib. At quia pręceptũ ſemper intra limites miſericordię continebatur, uehemẽter ſuſpicor, libenterq; crederem ꝙ omiſſio ꝑ tunc eiuſdem diſtributionis nõ obligabat ad reſtitutionem, Et ne uideat primus id aſſerere, non modò Adria. aſtruere vr̃, uerũ & mihi. S. Tho. *Adrian.* impręſentiarũ inſinuare. Nã cum in quinta concluſione aſſeruiſſet ꝙ ubi diſtincta ſunt bona & ſua ſingulis adiudicata, ſi epiſcopus qđ alienę ſortis eſt ſibi ſurripiat, non ſolum mortaliter peccat, uerũ ad reſtitutionẽ tenetur: in explicatione tñ ſeptimę, quę ubi nõ ſunt diſtincta loquitur, primũ ait ꝙ modicus defectus non creat culpã: ſecundò quãuis grandiorẽ defectũ culpę attribuat mortali: tñ de reſtitutione nullũ adiecit uerbũ. Quod q̄dem etſi Caie. neſcio quo aliorſum diuertat, certò tñ crediderim cõſultò de reſtitutione ſubticuiſſe: eo ꝙ ubi bona indiſtincta ſunt, ſolum p̃ceptum miſericordię agnouit: non aũt iuſtitię. Sicuti ubi portio aliqua hoſpitalibus adiudicata eſt, aut fabricę, aut aliter pauperibus.

Sexta cõcluſio. Sexta conclo ad quam pręſens diſputatio feſtinabat, tãdẽ cõſtituit: Poſt factam eccleſiaſticorum fructuum diuiſionem eps uerè eſt dñs portionis q̃ ſibi contingit: neq; ullo iuſtitię uinculo q̄dquã illius pauperibus aut cuiuis alteri debet. Cõclõnẽ hãc, ut ſuprà dicere cęperã, non eo aĩo affirmauerim ut ad minores eleemoſinas eos crediderim obligari, q̃ q̃ in diuerſa ſunt opinione, ut art. ſeq. patebit. Sed quo legitimũ ius ab eo ꝙ legitimũ non eſt ꝑ meo captu diſcernã. Eſt aũt contra duas nõ nihilo diſſerentes opiniones aſſerenda; primũ uidelicet contra primã recitatarũ Alexandri & quorundam Iuriſconſultorũ, qui hęreticum in iure arbitrantur ullũ penes clericos eſſe eccleſiaſticorum fructuũ dominium. Deinde contra tertiam Caiet. q opi. D. Tho. moderatus, excipit caſũ ubi decimarũ copia exuberans eſt. Et primũ ꝙ hæc fuerit S. Tho. opin. clariſsimè ex ſexta eius concluſione conſtat, quę fermè idem eſt quę hęc noſtra: quippe ubi ait: De his quę ſpecialiter epiſ. uſui deputata ſunt, eadẽ eſſet uidetur

ratio

ratio quæ de ꝓprijs bonis, ut illic declaramus. Et ut articu. 6. ut in ſolutione tertij aduotauimus, cũ argutum eſſet epiſcopos ſaltem quantũ ad ſtipẽdia ſuarum functionum, debere eſſe uoto pauperes, id negauit, ac perinde cõceſſit eorum habere proprium dominium, ꝙ uoto paupertatis opponitur. At verò non eſt ſola D. Thom. auctoritas, quamuis ſola eſſe poſſit quę hanc opinionẽ pſuadeat. Arguitur ergo primo contra primam opinionẽ q̃ omne prorſus eiuſmodi dñiũ denegat, ex ipſa iuris diuiſione. Diuidere namque eccleſiaſticos fructus in quatuor partes, nihil aliud effingi põt fuiſſe q̃ ſuæ cuilibet dominiũ adiudicare: ergo ſicut reliquus clerus dominium habet ſuæ partis, & fabrica ſuæ, & pauperes ſuæ (ubi deſignata eſt) ita & eps hẽbit ſuæ. Nam profectò diſcrimen excogitari nequit vllum Sed ꝓbatur antecedens. Etenim qa eccleſia, vt dicebamus, more & vſu experiebatur epos in diſtributione fidem frangere, abſtulit eis diſtribuẽdi arbitriũ: & iõ ne plus iuſto caperent conſignata eſt illis portio qua uiuerẽt: atq; adeo ſuo dominio addicta, ſicuti & ſuę ſingulis aliorũ. Et ita tenet glo: ſuper ca. duo ſunt. 12. q. 1. Et facit ad id ca. peruenit. extrà, de fideiuſ. vbi pręcipitur de beneficiorũ fructibus ſatisfieri clerici creditoribus: ꝙ ſi nõ eſſent fructuũ dñi, nõ pciperet. Secundò arguit: Si per illam diuiſionem non eſſet epo ſuę portionis dñium aſcriptum: ſed perinde teneretur eandem diſtribuere, atq; anteà totum, fruſtranea profectò eſſet diuiſio. Cum ergo non fruſtra facta ſit, ſed vt cuiq; ſua certa eſſet portio, manifeſtè colligitur perinde ei applicatum eſſe dñium ſuę ſortis, ac reliquis dominia ſuarum. Vnde in c. citato. vobis enim 12. q. 2. eiſdem uerbis explicatur epiſcopi portio atq; aliorum. Ait enim Gelaſius: Antiſtes, de quatuor portionibus unam ſibi tollat, aliã clericis pro ſuo iudicio & electione diſpertiat, tertiã pauperibus, fabricę verò quartam. Quid ergo eſt, ſibi tollat, q̃ ſua ſit? ſicuti & reliquæ aliorum. Vnde poſteà ſucceſſu temporis factum eſt ut epiſcopo prorſus fuerit adẽpta diſtributio, ſed ex ipſo cumulo fabrica ſuam partem capit, & clerus ſuam. Tertiò arguitur. In cunctis reipublicę magiſtratibus creandis illa ſemper habetur ratio ut ſtipendia eis diſcernantur iuſta, quorum porrò domini fiunt. Cum ergo eps inter omnes tã ciuiles quàm eccleſiaſticos præſtantiſſimus ſanè ſit, ac maximè neceſſarius, iniquiſſima eſſet eius cõditio ſi nõ eodẽ iure epo decretum eſſet ſtipendium cuius uerè eſſet dominus. Neque obſtat ꝙ ſit ipſe pater pauperum. Neceſſitudo. n. hęc eam illi obligationem adiungit, quẽadmodum articu. proximo explicabimus, ut in pauperes ſit de ſua ſubſtantia præ ſecularibus diuitibus beneficus; & miſericors. Nam & diuites huius ſeculi, ut ait Paulus, tenentur etiam in pauperes eſſe benefici. de ſuo tñ. Quin uerò ſi in ſimilitudine perſiſtere nolumus, pater etiã omnium, quæ tribuit, filius vere dñs eſt. Quartò, idque porrò uehementiſſimè, arguitur: Si uera eſt opinio omnino negãtium epiſcopis eccleſiaſticorum fructuũ dñium cõſequens ſubinde fit (quod ipſi liberè fatentur) nullam eis certam partem eſſe applicatã, ſed tantum indultum, ut pro ratione ſui ſtatus fructibus uictitent: quidquid autem ſupererit rigore iuſtitiæ, tãquam ueris dominis, egenis conferãt: hoc autem conſequẽs profectò incredibile eſt. Fac. n. quartam partem fructuum epi attributam, decem millia ducatorum ualere. Et quæro, an totã ſummã poſſit ſuis uſibus inſumere? Concedis fortè, ubi pro ratione ſui ſtatus illud fuerit neceſſariũ: ſin minus, non põt, niſi quantũ eſt ei neceſſarium. Qd autẽ ſolutio hæc conſiſtere non poſſit, ꝓbatur. Primũ, non conſtitutis certã rñm, per quã dẽat ſtatus decentia iudicari: uã ſi rña ſit, eccleſiæ amplitudo & maieſtas, ꝓfectò illa nõ eſt certa: nã ſolet aliqua eccña eſſe magnæ auctoritatis, ac numeroſiſſimi populi, q̃ tñ nõ ita eſt ꝓuentuũ tpaliũ diues: atq; alia multò minoris auctoritatis, lõgẽ tñ ditior. Quapp eps qui ditior eſt, nõ eſt cur nõ poſſit ampliorẽ alere familiam, & maiores facere ſumptus. Ecquis. n. renuat, quin epi Hiſpaniæ poſſint ſplẽdidiorem domum ſuſtentare, quàm Itali? quippe qui bis & ter decuplo locupletiores habent eccleſias. Si autem decentia ſtatus pro ratione fructuum æſtimari debeat, profectò neque illa eſt ſatis fida regula nam poſſet uice verſa eccleſia eſſe tam paruæ auctoritatis, ut non requireret in epo maiorẽ, etſi ditior

Prima ratio contra opinionẽ negantẽ epiſcopis dominium ſuæ portionis.

Gloſſa.

Secunda ratio.

Tertia.

Quarta ratio ad idem.

ditior eſſet. Sed hoc admiſſo neq; inde poteſt haberi certitudo. Nā quis debet ſumptus quos epiſcopus poteſt facere, admetiri. Etenim ſi dicas ad prudentiam boni uiri id eſſe deferendum, inter bonos & prudentes eſt opinionum uarietas. Exempli gratia, de epiſcopo Salmantino forſan qs prudens ſatis iudicabit vt ſumptus faciat quatuor millium ducatorum & alius concedet ei ſex, & alius octo. Cuinā ergo ſententiæ debet epiſcopus ſtare? Imò, ꝙ euidentius eſt argumentum, demus ſecundū oēs prudentes poſſe conſumere octo millia: quare ſi habeat duodecim, ſatis eſt ut in mendicos quatuor millia effundat. Forſan vult parcius viuere, & non expendere niſi ſex millia. Tunc vtrum illa duo millia quæ ſuperſunt, teneatur de iuſtitia dare pauperibus? Si negatiuè rn̄deris, iam illum concedis habere plenum dn̄ium octo millium ducatorum, qui ad ſuum ſtatum ſunt neceſſarij, atque adeò ſi uoluerit fraudare geniū ſuum, illam ſuperſtitem quotā poterit pro ſuo libito expendere, uel in conſanguineos, vel in alios licitos vſus citra ſcandalum: ꝙ nos probare contendimus: Si uerò rn̄deris, ꝙ dum non conſumit niſi ſex millia, reliqua duo debet de iuſtitia pauperibus, eadē ratione affirmare perrexeris, ꝙ ſi ex octo milibus quæ expendere in proprios vſus licitè poterat, non uult, qa parciſſimus eſt, expendere niſi quatuor, continuò debet pauperibus reliqua quatuor: etſi non vult expendere niſi duo, debet reliqua ſex. Ex quo conſequitur, epiſcopū reſpectu ſuorum bonorum nil aliud eſſe, quam conuiuam ſedentem ad alienam menſam, cui tantum comedere licet quantum libuerit, ſed nihil amplius percipere: quòd ꝑfecto neſcio quis quantum ad rigorem iuſtitiæ conceſſerit: nam de officio miſericordiæ nihil modo loquimur. Porro enim ſi eccleſia cum bona in quatuor partes diuiſit, hoc facere cogitaſſet, non illam præſtitiſſet prudētiam, quam certum eſt inſtinctu Spiritus ſancti habuiſſe: nam legem iuſtitiæ quæ conſtitutiſſima eſſe debet, in ambiguo reliquiſſet: vtpote in humano arbitrio, quod maximè eſt uariabile.

Confirmatio.

Obiectio aduerſariorum.

Sed ecce aduerſariorum Achilles. Populus Chriſtianus ad nihil amplius ſacerdotibus tenetur, quam illos alere ac ſuſtentare: ergo non aliter illis debuit prouideri, quam ꝙ neceſſaria caperent: reliqua verò pauperibus redderent.

Solutio

At verò illatio hæc fallaciſſima eſt: nā etſi nihil plus ei debeatur quā ſuſtentatio: tn̄ ratio prudentiæ exigebat ut certum ſtipendium arbitrio eccleſiæ illis ad eandem ſuſtentationem deſtinaretur: porrò cuius eſſent ueri domini, ut illis neq; liberum ſit quantum libuerit capere, neq; rurſus inquieta conſcientia metum incutiat an plus capiant quam ſibi congruat, ſic.n. res habet in republica ciuili. Nil inquam amplius publicis magiſtratibus, nempè ſenatoribus, ac iudicibus, quin verò regibus debetur quam ſuſtentatio pro ratione & obſequio ꝙ reipublicæ impendunt: & tamen ſingulis decreta ſunt præſcriptaq; certa ſtipendia: alias enim non eſſet bona prouidentia.

Quinta ratio.

Quintò arguitur: Si epiſcopis omne adimitur eccleſiaſticorum fructuū dominium, eadem ratione & reliquis ſacerdotibus & toti clero adimi debet ꝙ ꝑfecto nemo audet dicere: immo Caiet. hic reliquos ſacerdotes fatetur habere uerum dominium, nec teneri de iuſtitia ſua diſtribuere bona. Quod tamen eadem ſit ratio, patet: qm̄ nō eſt cur epiſcopus uilioris hac parte ſit conditionis quam reliqui parœciani ſacerdotes, atq; alij aliarum dignitatum eo uel maximè, ꝙ ſua eis quarta addicta eſt, ſicut reliquis ſuæ. Itē, uix percipere iſtorum poſſum opinionem. Aiunt.n. epiſcopos nō eſſe dominos ſuæ portionis: nihilominus ſatis eſſe, ut quartam partem dent pauperibus. Quid ergo ubi pauperes ſuam hn̄t quartam? Imò ſi nō habeant, cur non ex toto cumulo illa quarta ſuccidatur, vt antequam fieret diuiſio, ſed ex ſola epiſcopi portione? Adde, quod iam aliarum trium faciunt eum dominū.

Suffugiū aduerſariorum.

Sed aiūt, Creduntur epiſcopi ſortem pauperum ſibi applicuiſſe. At uerò hoc non ita certa ratione conſtat. Imò (ꝙ non crediderim ratione uacare) cum illa quarta pars pauperū, fundin̄ ut ſuprà diximus, non habuerit in decimarum iuſtitia, ſed tn̄ in miſericordia, vtpotè quia ipſarum cumulus ſuperfluere cenſebatur fortaſſe in alia eccleſiaſtica bn̄ficia mutata eſt, & ideo diſperijt. Eſt.n. hoc ad iſtorū intellectum apprimè obſeruandum, ꝙ à ære ex decimis pauperes,

res,

res, non eſt ius diuinum, neque naturale, ſed merum eccleſiaſticum poſitiuum, id que miſericordiæ, ob idq; eccleſia poteſt illud variare. Nam pauperes naturali ac diuino iure alia uia ſunt præter decimas ſuſtentandi. Ad cuius quidem coniecturam accedit, ꝙ præter ſortem epiſcopi, & fabricę, & clericorũ, videmus plures alias è decimarum aceruo deciſas, vt ſunt ſacerdotia, q̄ appellant prǽſtimonia, quę quidē multò maior pars eſt, quàm quę epiſcopũ contingit. Nam eſſe plurimũ cõſueuit tertia pars totius aceruι, quæ qdem beneficia nulla extat memoria qua fuerint ratione inſtituta: ſed ſuſpicari ſoleo (nã certa cõiectatio nulla eſt) ꝙ ad alendos pauperes in ſtudio fuerit deſtinata. Etenim qd aliud in eccleſiaſtici facere teneantur, nõ legitur. Vnde coniectura fit ꝙ illic fuerit portio pauperũ aſſumpta. Immo verò forſan etſi ſub prætextu ſtudij fuerint illæ ꝑbendæ inſtitutæ, ſuſpicione minimè caret, non aliam habuiſſe radicem, quam ꝙ exuberantibus eccleſiaſticis prouentibus ambitio humana ad illos anhelauit, & ſedem apoſtolicam improbitatibus deuicit vt illas præbendas ex decimarum trunco amputaret. Præterea iam in Hiſpania & alijs prouincijs bona portio pro regibus excipitur. Non ergo eſt cur iam modò totum onus alendi pauperes ex fructibus eccleſiaſticis, quantum ad rigorem iuſtitiæ attinet, in epiſcopos reijciatur, quamuis ſuauiſſimo, eiſdemq; peculiari miſericordiæ onere, non ſint onerandi.

Poſtrema ratio.

Poſtremum denique, & ꝙ rem concludat argumẽtum contra aduerſarium opinionem informetur aduerſus reſtitutionem ad quam illi aiũt epiſcopos teneri, ſi quidq̃d illis ſupereſt, pauperibus non reſtituant. Qui enim dicunt rigore iuſtitiæ, tanquam ueris dominis, pauperibus id deberi, ſubſequenter dicere coguntur ꝙ aliter faciẽtes ad reſtitutionẽ teneãtur. Quod aũt cõſequens inepte, atq; ut bona venia dixerim, inaniter concedatur, arguit. Valeat verbi gratia, ut dicebamus, Salmantinus epiſcopatus pro quarta parte quæ ſibi forte obtingit, decẽ millia ducatorum, quorum ſex ad ſuã ſuſtentationem ſecundum ſuam dignitatem neceſſaria ſũt. Et fac reliqua quatuor, quæ pauperibus debebat, illis ꝑſenti anno ſubtraxiſſe, & in alios prodegiſſe proprios uſus, tũc anno ſubſequẽti unde reſtituet? Nam ſex pro ſua ſuſtentatione indiget, & alia quę ſupererunt quatuor, pauperum ſunt: nihil ergo habet unde reſtituat. In ſumma, Si quidquid epiſcopo quotannis ſupra neceſſarium redundat, pauperum lege iuſtitiæ eſt, unde quęſo epiſco. quòd pauperibus ſemel ademit, poſtea reſtituet? Niſi forſan alia habuerit bona patrimonialia: aut niſi dicas debere de parte ſibi neceſſaria ſuum fraudãtẽ genium illa, quæ pauperibus debet abſcindere: quòd non eſt conceſſu dignum. Porrò ergo opinio hæc nullatenus uidetur rationi conſona. Ex his diluta euadit alia quæſtione uidelicet, utrum illi, quibus epiſcopus ſua bona fuerit malè elargitus, ſiue cõſanguinei fuerint, ſiue alij extranei, ad reſtitutionem teneantur? Illi nanque qui epiſcopum non faciunt dominum, id quidem affirmant: niſi illi tanquam pauperes illa receperint. Attamen ſi epiſcopi uerè ſunt domini, ut probatum eſt, quamuis contra præceptum miſericordiæ, exiguitate & nimia parcitate eleemoſinarum mortaliter delinquant, & ſua bona aliter ꝓfundant, etiam in malos uſus, uere dominia tranſmittunt. Quocirca qui illa recipiunt, ad reſtitutionem minimè tenẽtur. Atque idẽ ante nos ſenſit Adrianus. Et patet exemplum: Dum enim quis cuipiam in extrema neceſſitate conſtituto ſuccurrere prætermittens, id quòd illi præbere tenebatur, alteri diuiti prodige contulit, neque ipſe neque ille, qui recipit nullatenus ſit reſtituendi reus.

Epiſcopus bona ſuæ portionis prodigens ad reſtitutionem minimè tenetur, neq; illi quib. ſunt collata.

Opinio Caieta.

Reſtat ergo examinanda Caietan. opin. quam ſuprà diximus medium tenere locum. Vtitur enim hac diſtinctione, nempe quòd dum reditus epiſcopales aut tenues ſunt tantumque ſufficientes epiſcopo, aut mediocres, ita ut ſint parum abundantes, non tenetur de iuſtitia illos diſtribuere: ſed omnino, inquit, iudicandum eſt tunc de iſtis ac præbendis aliorum clericorum, quæ ad ipſorum ſuſtẽtationem deputatæ ſunt. Atque hactenus uidetur tenere cum S. Tho. uidelicet quòd perinde illorum bonorũ ſint epiſcopi uere domini, ut aliorũ quæ ſunt ſibi propria. Quando uerò huiuſmodi fructus ſupra id quod eis neceſſarium,

rium, eſt multum redundant, tenentur, inquit, etiam quotam, quæ ſibi obtingit, in tres partes diuidere: quarum unam largiãtur fabricæ: atque alteram pauperibus: ſi quidem clerici iam habent ſuam. Probatio eius eſt duplex. Prior, quod tunc in ſapientis animum cadere non poteſt, quòd tanti fructus epiſcopo ſint aſſignati pro ſua ſuſtentatione: & ideo fabrica & pauperes non ſunt, inquit, fraudandi in ſua quota. Poſterior uerò ratio eſt, quam tetigerat. 2. 2. q. 70. art. 1. ubi cenſuit decimã partem fructuum longe illam proportionẽ exuperare, qua ſe habent clerici ad Chriſtianum populum, quippe qui uix ſint quadrageſima eius pars. At verò opinionem hanc in primis Caiet. ex D. Thom. elicere nequiuit: quippe qui in 6. concluſio ſimpliciter ait, de his quæ epiſcopi uſui ſunt deputata, eandem uideri rationem, quæ de proprijs bonis. Et D. Anto. 3. par. tit. 20. ca. 8. idem ſimpliciter ſentit. Quin uerò hæc opinio Caiet. noua eſt, quæ præter ipſum neminem habuit auctorem. Siquidem omnes in altero duorum extremorum ſimpliciter perſiſtunt: nempè aut qđ epiſcopi nullum habent dominium, aut quòd ſuæ portionis ſimpliciter dominio fungantur. Prætereà, diuerſa Caietan. immiſcet in hac opinione. Primum enim ex eo ſolum, quòd fructus epiſcopi ſint multum abundantes, uidetur colligere quòd teneatur illos in fabricam & pauperes diſpertiri. In ratione autem qua id probat, aliorſum diuertit: nempè ꝙ fabrica & pauperes non ſunt defraudandi à ſuis partibus, nimirum inſinuans, fabricã tunc & pauperes nullas habuiſſe partes. Quo ergo perſpicue contra ipſum arguamus, interrogatur ab illo, quomodo intelligat fructus epiſcopi eſſe nimium abundantes. Aut. n. intelligit, ꝙ eius quota maior ſit quã quarta: nẽpe qa fabrica & pauperes nullam habent portionem, ut ratio eius inſinuat: & tunc ratio quæ illum cogit & fabricæ & pauperibus proſpicere, non eſt, ꝙ fructus eius nimium abundẽt, ſed quod præſumatur portiones fabricæ & pauperum ſibi iniquè applicuiſſe: cuius tamen non inde ſemper coniectura comperta ſit. Nam forſan portio pauperum, ut ſupra diximus, in aliud beneficium fuerit mutata: aut fortaſſe canonici ſibi ſurripuerũt, aut fortaſſe fabricæ & pauperib. aliter fuerit prouiſum. Hoc autem accidentariũ eſt ad propoſitum. Si autem intelligat eiuſmodi fructus nimium eſſe abundantes, nõ ratione diuiſionis, nempe quòd maiorem quotam habeat, quam deberet: ſed qa eccleſiaſtica ipſa eſt pinguis, & ideo portio epiſcopi creſcit ſicut aliæ portiones: tunc graue potius epiſcopum, quam clerum ut de ſua portione rigore iuſtitiæ debeat prouidere fabricæ aut pauperibus magis, quã alij clerici, nulla perſuadet ratio. Nam id quod accidentarium eſt, non mutat ſubſtantiam iuſtitiæ, quòd autem fructus uno anno ſint benigniores, alio uerò maligniores, aut quòd una eccleſia ſit alia pinguior aut exilior, poterit quidem augere aut minuere uim præcepti miſericordiæ, ſi plus minuſue ſupfluit non autem rationem iuſtitiæ. Eccleſia namque non fecit diuiſionem ex futura uarietate pendentem, ſed abſolute dedit epiſcopo quartam, quidquid in futuro foret euentu: & ideo ubi pinguiores ſunt decimæ pinguior etiam eſt epiſcopatus: & pluris epiſcopus ſecundum ſuam decentiam indiget. Quocirca ut ad priorem rationem Caieta. reſpondeamus, negatur, hoc non poſſe cadere in ſapientis animum. Secundò arguitur: Si eiuſmodi fructuum exuberantia iuſtitiam mutaret, ſequeretur quòd etiam ſi pauperes haberent ſuam portionem, & fabricã ſuam, nihilominus de iuſtitia epiſcopus teneretur de ſua illis portione conferre: Immo uero ſi poſtquam ſemel eis contulit, id quoque quod reſtat eſſet ſuperfluens, eadem lex iuſtitiæ cogeret, ut iterum daret: & ſic relabendum eſſet in primam opinionem, quæ omne epiſcopo dñium denegat: ſed aſſerit quidqd illi ſupereſt, de iuſtitia deberi pauperibus. Quare profecto illa media opinio Caiet. ægrius ſuſtineri poteſt, quam prima. Ad ſecundum autem argumentum Caietan. in hoc perſiſtentis, quod decimarum quota exuberans ſit reſpectu proportionis, quã clerus habet ad reliquum populũ, partim lib. 9. ſub tit. de deci. partim nunc proximè rñſum eſt. Vellem. n. ab illis, qui hoc opinantur, cõſiderari, ꝙ cum in illo tã numeroſo populo. q̃ iuſtũ faciebat regnũ, nõ niſi

Ratio prima Caie. | *Secunda* | *Antoninus.* | *Primum ar. in Caieta.* | *Secundũ arg.*

niſi unicum eſſet tẽplum, in quo nec ſacra gratiam conferentia adminiſtrabantur, neque corpus ſanguiſq; Dei adorabatur, & nihilominus duodecima gentis pars eius ſeruitio erat mancipata, decimaque pars fructuum nõ in ſubſidium pauperum, ſed libere tanquam eius ſtipendium addicta, cur in noſtra ſacroſancta religione, in qua tam innumera ſunt templa, & in quibus tam longè excellentius Deus colitur, exceſſus exiſtimabitur, ſi tot ſint epiſcopi, eaq; dignitate & auctoritate uiuant, tam amplusq; nutriatur clerus, qui non tantũ adminiſtrandis ſacramentis, curæq; animarum gerendæ ſufficiat, uerum & eccleſijs aſſiſtendo cantandoq; ſeruiant. Tolle maieſtatem illam ſacerdotum in cathedralibus reliquiſque eccleſijs, illoſque cãtus q̃ ſine ſacerdotum numero modulatus eſſe nequit: & animo perſpice quo loco haberetur Chriſtiana religio. Quòd ſi talis religionis apparatus neceſſarius eſt, profecto neq; decimarum quota ſuperfluit: eo uel maximè, ꝙ, ut proximè dicebamus, tantæ iam portiones ad ſeculares titulos ſint inde ſuccisæ. Fateor equidem, vt illic dicebam, tum in ordinatione ſacerdotum, tum etiam in ſacerdotiorum præbendarumque prouiſione, quam maximè abuſus patere. Attamen ſi pro rei dignitate ſecundumq; diuina iura hæc fierent, ipſique miniſtri loca ſua fideliter tenerẽt, atq; in pauperes eſſent miſericordes, nulla fieret occaſio reliqua aduerſus decimarum quotam, & nonnullas eccleſiarũ diuitias obmurmurandi. Per hæc rurſum quæſtio diſſoluitur, quæ ad me aliqñ perlata eſt. Sunt. n. multa bona eccleſiaſtica in titulum ſecularem tranſmutata: ut patet de regijs tertijs. Quin uerò totæ decimæ aliquarum eccleſiarum, vt patet de templariorum bonis & multis alijs quæ illuſtribus dominis adiudicata ſunt, ac iure ſucceſſionis à ſecularibus poſſidentur. Dubitari ergo põt an illa de iuſtitia ſint pauperibus pro ſua portione obnoxia Sed eſt reſponſio negatiua. Nã totum ius ꝙ pauperes ad decimas habent, eſt poſitiuum & eccleſiaſticum: ſuper quo Papa diſpenſare põt: & ideo cum ratione aliqua bona eccleſiaſtica ſeculari titulo aſſcribit, libera relinquit. Pro ſolutione aũt argumentorum, nempè auctoritatum

Bona eccleſiaſtica in titulum ſecularẽ trãſlata pauperibus nullatenus ſunt obnoxia.

ſanctorum, quas uim magnã oſtentare prima facie fateor. Notandum eſt primò, ꝙ cum auaritia, vt aliàs diximus, altera ſit iuſtitiæ contraria, quę propriè furtum & rapina nominatur: altera uerò liberalitati, ſanctis patribus illa familiaris Hyperbole, ut auaritiam contra liberalitatem ac miſericordiam, quæ eſt erga pauperes exercẽda, rapinæ etiã noĩe denotent: propterea quòd in neceſſitate omnia cõmunia cenſeant, quo ad vſum. Idq; non tñ in clero, verum etiam in ſeculari populo. Quamuis de hac re acerbiùs meritò ſugillẽt clericos, ac potiſſimum epiſcopos, vt articulo proximo uidebitur: eo quòd eleemoſynarum præcepto arctius perſtringunt. Quare hoc genus rapinæ, reſtitutionis uinculum minimè ſecũ affert. Item notandum, multa apud ſanctos patres reperiri dicta de ſtatu clericorum in communi uiuentium, quæ tempori factæ diuiſionis non congruunt, multaque alia quæ conſilia duntaxat ſunt, licet illa ſint emphaſi exaggerata, ut formam præ ſe ferant præceptorum. Per hæc ergo argumenta diſſoluuntur. Nam ut ab auctoritate Ambroſij exordiamur in fronte præcedentis articuli citata, & diſtin. 47. cano. Sicut hi quæ rem plurimum elucidat, qua ait: Proprium nemo dicat, quod eſt commune: manifeſtum eſt non propriè de clericis aut epiſcopis loqui ſed generaliter, ut ait D. Thom. de omni Chriſtiana familia. Ad quemcunque enim auarum ait, Quid propria dicis, quæ in hunc mundum non attuliſti? Ad omnes ergo ſubdit: Proprium nemo dicat, quod eſt commune. Plus quam ſufficiat ſumptui, uiolenter obtentum eſt. Cuius ſimile ait Hieronymus, ut refertur 42. canon. hoſpitalem. Aliena, inquit, rapere conuincitur qui ultra neceſſaria retinere probatur. Erat enim illorum ſanctorum idioma, ut quidquid ſuperflueret, commune cenſerent, quantum ad uſum. Quocirca id etiam quòd in ſecundo argumento eiuſdem articuli citatum eſt, ex eodem Hierony. ſuper illud Iſaiæ: Rapina pauperum in domo ueſtra, videlicet, quòd bona eccleſiaſtica ſunt pauperum, propemodum de ſecularibus etiam dixiſſet: nam verbum Prophetæ de omnibus intelligitur, qui eleemoſynas ſubtrahunt quando erogare

Ad primum ar.

Duplex modus auaritiæ apud ſacros doctores.

erogare debent, quamuis alia ſit gloſſa, quam D. Thomas inſinuat, nempè quòd nomine pauperum non ſolùm ſeculares pauperes veniant, verùm & clerici ipſi. Vnde ſicuti dum in communi epiſcopi cum ſuis uiuebant neceſſaria ſibi capere poterant, ita dum facta eſt diuiſio, de qua Hieronymus non loquebatur, epiſcopus dominiũ acquirit ſuæ portionis, ſicut & reliquus clerus ſuarum ſortium. Similiter reſpondendum eſt ad ea, quæ in fronte præſentis articuli nos obiecimus. Ad primum nanque reſpondetur, uerbum Domini, Dignus eſt operarius mercede ſua, aut cibo ſuo: non tollere quin poſſit epiſcopus dominium acquirere illius portionis quæ arbitrio eccleſiæ pro eius ſuſtentatione taxatur. Verbum autem Pauli, quòd habentes alimenta & quibus tegamur, contenti ſimus, non de clericis tantùm, ſed uniuerſaliter de omnibus etiam ſecularibus intelligitur: loquitur etiam illic contra diuites huius ſeculi. Ad aliud autem quòd Apoſtoli ſine pera miſſi ſunt, iam ſuprà reſpõſum eſt. Ad ſecundum, nempè ad auctoritatem Proſperi, canon. expedit. 12. q. 1. uidelicet facultates eccleſiæ non eſſe proprias, ſed in communi poſſideri: & ad ſimiles canones eiuſdem cauſſæ & quæſtionis reſpondetur, intelligi quantum ad poſſeſſiones, quas vt dictum eſt, neq; diſtrahi neque alienari licet niſi in bonum eccleſiæ. Quòd ſi intelligatur de fructibus, vt loqui videtur can. epiſcopi, vt ſcilicet quòd quid quid de prouiſione eccleſiæ fuerit, ſiue de agris, ſiue de fructibus, ſiue de oblationibus, omnia iure eccleſiæ ſunt ſeruanda: referendũ eſt ad tempus quo clerici in communi uiuebant, de quo etiam loquuntur canones, res. & epiſcopos. Dictum autem Auguſt. quod eſt ad Bonifac. Comitem, & citatur 12. q. 1. cap. fin. profectò etſi ad eccleſiaſticos illud applicet, etiam ad ſeculares propemodùm attinere ſenſit. Nam inducit in illa epiſtola miſericordiæ præceptum, quo ſinguli quæ propria poſſident, communia quantum ad vſum facere debent: ſed quia loquebatur illic contra Donatiſtas, qui conquerebantur bonis ſuis mulctari, ait, quod ſi ad eccleſiam reuerti voluerint, omnia illis fient communia, etiam illa quæ priuatim eccleſia poſſidet.

S. Tho. *Ad ſecũdum.* *Ad Auguſt.*

Quod autem ipſe ait in cano. decimæ. 16. q. 1. nempè quòd qui decimas non ſoluit, pauperes enecat, ad tempus referendum eſt, quo in communi viuebatur. Tũc enim decimis pauperes tam ſeculares, quàm clerici alebantur. Poſtrema auctoritas Hierony. ad Damaſum, quæ refertur 16. q. 1. cap. quoniam. ſingulare Iuriſconſultus negotium faceſſit, vtrum non ſolum epiſcopi, verùm & alij clerici qui bonis paternis aut alio ciuili iure acquiſitis abũdant, poſſint de bonis eccleſiaſticis uiuere. Ait quippe illic Hierony. clericos qui ſecularibus bonis affluunt, nõ poſſe bonis pauperum ali: immo ſacrilegium committere, & per abuſionem talium iudicium manducare & bibere. Cuius ſimile habetur in canon. clericos. & can. paſtor eccleſiæ. 1. q. 2. Eſt autem apud Panormita. dubium quartum q. 4. in libello ſuarum quæſtionum. Sed profectò non erat quæſtio digna tam longa diſputatione: quandoquidem uniuerſalis eccleſiæ vſus illam affirmatiuè decidit: præter quã quòd & rationes & canones eandem ſententiam confirmant. Enimuero cum eccleſiaſticæ præbendæ ceu ſtipendia ſint eccleſiaſticarnm functionum, nil obſtat quo minus clericos, etſi aliundè valeant uitam ducere, poſſint, vti ait Pau. tanquam triturantes boues de area paſci. Vnde 1. q. 2. ex concilio Agathen. canon. clerici. habetur ſine exceptione, quòd clerici omnes qui eccleſiæ fideliter vigilanterq; deſeruiunt, ſtipẽdia ſanctis laboribus debita conſequantur iuxta verbum Apoſtoli. Qui ſpiritualia ſeminat, non eſt magnum ſi temporalia metat. Et iure permittitur, vt ſacerdos propria bona poſſit, ſi libuerit, hæredibus relinquere, & de euangelio uiuere: immo ſic habet uſus. Quare epiſcopi debent illa quæ ad ſua patrimonia pertinent ſcribere, ut habetur can manifeſta. & can. ſint manifeſtæ. 12. quæſt. 1. vbi permittitur ut eis ſi libuerit, liceat ea ſuis agnatis ac neceſſariis relinquere. Accedit & diuiſio facta in cap. quatuor. & de reditibus ibi abſque diſcrimine epiſcopo adiudicata eſt quarta pars. Duabus ergo ſolutionibus, licet Panor. plures congerat, dicti canones ſunt contenti. Prima eſt quam D. Tho. articu. 7. reddit: nempè dicta illa Hieronym. intelligi in extrema pauperũ neceſſitate. Cùm enim

Panorm. *Clerici aliũde idoneũ habẽtes uictũ poſſunt de bonis eccleſiaſticis uiuere.* *Concil. Agathẽ.* *Gemina ſolutio citati canonis.* *D. Tho.*

enim tunc etiam ſeculares teneantur, aliquid poſſunt elargiri: multò æquius epiſcopi patrimonijs pollentes debent eccleſiaſtica bona impertiri. Altera forſan eſt ſolutio, quæ colligitur ex dicto cap. ſacerdos. 1. quæſtio. 2. & ex cap. expedit 12. q. 1. nempè quòd Hieronym. loquebatur de illo eccleſiæ ſtatu, quando clerici in communi uiuentes omnia ſua bona in unum aceruum conferebant. Dabatur enim eis optio, ut uel bona ſua retinerent, aut parentibus ſuiſque neceſſarijs relinquerent, & de eccleſiæ fructibus cum reliquis pauperibus uitam ducerent, aut ſi mallent, ſua retinerent, quæ illis ſufficerent, ſed tamen ſumptui parcerent, horum quæ in communi poſſidebantur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſingulari iure teneantur epiſcopi præ ſecularibus diuitibus ad eleemoſinarum ſubſidium.

Poſtquam de dominio eccleſiaſticorum fructuum uiſum eſt, ſequitur, vt de eleemoſinarum iure quo epiſcopi tenentur, quartus ſubdatur articulus. *Primum argu.* Arguitur enim quòd non arctius eccleſiaſtici teneantur quam ſeculares: nam ſi perinde ueri ſunt ſuorum fructuum domini ac ſeculares ſuorum, nulla ſupereſſe videtur ratio quæ illos arctius pe. ſtringat quam ſeculares. *Secundũ* Secundò: Officium miſericordiæ extra extremam neceſſitatem non obligat niſi de ſuperfluo: ſunt autem multi ſeculares diuites, quibus affluentiora ſunt bona, pluſque ſuo ſtatui ſuperfluentia, quàm epiſcopis: ergo non ipſi in uniuerſum diſtrictiori eleemoſinarum iure tenentur. In contrarium autem eſt, quòd epiſcopi peculiariter ſunt patres pauperum. Vnde ad Nepotianum Hierony. quod refertur. 12. q. 2. *Hiero.* Gloria epiſcopi eſt, pauperum opibus prouidere: ignominia ſacerdotis eſt, proprijs ſtudere diuitijs.

Hactenus de rigore iuſtitiæ loquuti ſumus: ſecundum quem pro captu noſtro aliud cenſere nequiuimus, quàm quòd epiſcopi ſuæ ſint portionis domini. Nam propter nullum miſericordiæ opus ueritas iuſtitiæ, aut neganda eſt, aut occultanda: ſed nihilominus, ut illic dicebam, non erat nobis animus in eadem confirmanda ueritate, epiſcoporum, ſacerdotumque conſcientias euſque eleuare ut maligniores ſint, cordiſque duriores in pauperes. Immo uerò, ut meum de hac re iudicium expromam, longè eos urgentius, ſi id mihi auctoritatis arrogaretur, adſtringerem, quam multi alij, quos uidi alteram opinionem ſequutos. Conueni inquam multos tenentes, epiſcopos non eſſe dominos, ſed de iuſtitia quidquid eis exundat, debere pauperibus: nihilominus ſatis eſſe aſſeuerantes ſi ſextam aut quartam partem egenis largiantur. Immo audias aliquos, qui prælatum habentem centum millia ducatorum, ſatisfeciſſe exiſtimēt, ſi ſex aut decem millia tribuat: quod profectò ego mihi perſuaſum habeo nunquam. Tribus ergo concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur. Prima eſt, quæ ex ſuperiori articulo ſubinfertur. *Prima concluſio* Neque epiſcopus neque ſacerdotum vllus illius *Probatio* portionis, quæ ſibi contingit, ea iuſtitię lege ad eleemoſinas obligatur, ut ſi quas omiſerit, ad reſtitutionem teneatur. Enimuerò ſi uerum eſt, quòd per celebrem eccleſiæ diuiſionem adiudicatum eis eſt ſuæ portionis abſolutum dominium, non alio iure tenentur de illa ad eleemoſinas, quàm de alijs bonis: ut ſexta noſtra concluſione, quam etiam monſtrauimus eſſe ſancti Thom. adnotatum a nobis eſt. Exceptus hinc tamen cenſendus eſt ſemper caſus, quo uehementi ſuſpicione laboratur epiſcopum aliqua bona ſeu fabricæ ſeu hoſpitalibus aut alia ratione pauperibus conſignata, ſibi applicuiſſe, tunc enim certum eſt, iuſtitiæ lege ad reſtitutionem teneri. Extra tamen eiuſmodi caſus liberi ſunt ab illa diſtributionis forma & uinculo, quo dum in communi uiuebant, tenebantur: atque adeò nullo conſtringuntur iuſtitiæ præcepto. *Secunda concluſio* Secunda concluſio: Mandato miſericordiæ, quo uniuerſi, uti 2. 2. quæſt 32. auctor eſt S. Thom. & grauium Theologorum plerique, ad eleemoſinas coguntur, & epiſcopi inter omnes Chriſtianos, ac ſubinde inter omnes mortales arctiſſime perſtringuntur. *Prima ratio concluſio 1.* Concluſio hæc multis nominibus comprobatur. Primum, ut

vt modò dicebam, quod epiſcopi eſſe tenentur uiduis fauore & auxilio ceu mariti, orphanis tanquam patres, ac denique uniuerſis mendicis & inopibus ſingulare præſidium ac ſuffugium. Enimuerò cum virtutum cultus animarumq; ſubinde ſalus ſæpenumero in rerum temporalium egeſtate periclitetur: qua ratione Salomon, ut diuitiarum abundantiam, ſic & rerum inopiam metuebat: & epiſcopi paſtores ſint animarum, nõ modo uerbo & exẽplo paſcere promouereq; gregem tenentur, uerũ & re ipſa indignis ſuppetias ferre. Viduarum.n. honeſtas ac uirginum pudor rei familiaris penuria uehementer arietat: & famem patientes, furandi, peierãdi, decipiendi, multaq; id genus incõmoda intentandi periculis ſunt expoſiti. Quibus cauendis Antiſtites pro ſua q\[illegible\]q; facultate proſpicere uigilãtiſſimè debẽt. *Secunda ratio.* Secundò accedit, quòd quamuis pp collabentem clericorum uitam facta ſit illa diuiſio, qua cuique ſua portio adiudicata eſt, nihilominus epiſcopi exuere non debent antiquam illam eccleſiæ pulchritudinem, quæ in ſubſidio pauperum elucebat: nimirum quando Apoſtoli diaconorũ miniſterio tam impenſè uiduarum, orphanorum, indigentiumque curã gerebãt. Neque uerò debent prorſus de memoria delere eccleſiaſticos fructus ſpirituales eſſe, gratiaq; diuini cultus, & peculiariter in honorem Chriſti impenſos, cui tã cordi fuit pauperes ſuæ familiæ cõmẽdare, ac potiſſimũ paſtoribus quibus illã fidẽter cõmiſit. *Tertia.* Tertiò accedit huc, quòd caput ipſum præcepti miſericordiæ, nempè rerum redundantia & ſuperfluitas, cæteris paribus, multo maior eſt aut eſſe debet in epiſcopis, quam in ſecularibus. Primum enim frugalius uiuere debent, multoque cum minori pompa quam diuites huius mundi. Neque conuiuiorum ſplendor & lautities illis eſt licita, neque alius domeſticus apparatus. Nam, ut ait Hiero. de altari illis uiuere fas eſt, nõ luxuriari. Præterea cum uxoribus careant, eximio inde ſumptu eripiuntur, quo mariti premuntur. Atque adeò cum neque proles habeant quibus debeant maioricatus inſtituere, aut aliter in perpetuum prouidere, non alios debent habere filios quam pauperes: neque conſanguineis aliter prouidere, quam pauperibus. Haud enim his debet erogare, quibus ſua ſufficiunt: ut habetur can paſtor eccleſiæ. 12.q.1. *Moderatio proximæ aſſertionis.* Quamuis documentum hoc non ſummo rigore intelligendum eſt, ſed grano ſalis, hoc eſt naturali æquitate condiendum. Haud.n. vbi ſcandalum caueri poteſt, uitio eſt prorſus uertendum, ſi epiſcopus qui pingui eccleſiæ profectus eſt conſanguineos antea indigos quadam uictus mediocritate honeſtet: non pro ſua tantum uita, ſed pro ſuis ſucceſſoribus in perpetuum. Non inquam ut locupletia creet primogenitorũ iura, ſed ut quadamtenus ſtatum illi mutare poſſint, ut abſq; neceſſitate deinceps uitam ducant. Si.n. qui uiginti aut eo plura immo qui decem vel quindecim habet ducatorũm millia, quarta partem in pauperes & pios uſus erogauerit, profectò ab omnibus cenſebitur ſuo debito feciſſe ſatis. Et ſi tertiam in tales uſus diſpenſauerit, nihil ab eo amplius, quantum ad cauẽdam culpam res attinet, deſiderabitur. Cũ ergo reſiduum abſq; ullo ſcandalo poſſit licite in proprios uſus conſumere, cur nõ ei licebit ex reliquis ſumptibus tantillum quotannis adimere, ut poſſit honeſtam ſuſtentationem, eandemque perpetuam alicui conſanguineo relinquere? Sed fateor ſcãdalum attente ſemper eſſe cauendum. Quod tunc utique cauebitur, dum ſubditi amplas pro eius facultate uiderint Antiſtitem eleemoſinas profundere, & quod dat conſanguineo, de ſuis proprijs ſumptibus ſuccidere: neque uerò ipſum eouſque locupletare, ut de humilimo ſtatu ad illuſtrem ſubleuet. Hoc igitur non quod ſuperbis & ambitioſis velim indultũ iri, dixerim, ſed ut quod mihi rei ueritas offert, non diffiteat. *Tertia concluſio* Tertia concluſio: Præceptum hoc eleemoſinarum, quo epiſcopi perſtringuntur, non poteſt vniuerſim ſecũdum quartam aut quintam, maiorem aut minorem aliquotam partem exiſtimari: ſed ſecundum iudicium prudentum, penſata tum prouentuum quantitate, tum & pauperum indigentia, ac temporum calamitate. *Explanatur conc.* Concluſio cunctis liquida fiet, qui rationem præcepti miſericordiæ fuerint perſcrutati. Eſt enim ut de ſuperfluo fiat: ſuperfluum autem reſpectu ſtatus tã poſſidentus

ſidentis quàm indigentis uenit exiſtimandum. Exempli gratia: Sunt Itali epiſcopi, qui cum decimas non habeant, vix habent unde viuere queāt. Illis ergo nullus aut perquam exiguus inijciendus eſt ſcrupulus, ſi eleemoſinas non faciant. Immo & præter illos ſunt etiam, qui quamuis decimis fruanť, proueniunt illis tamen adeò tenues & malignæ, ut ſi ſextam aut minorem partem in pauperes refundant, ſatis ſint feciſſe cenſendi. Qui autem duo triavè millia ducatorum, & eo amplius habēt profectò niſi uel quintam uel ſaltem ſextam partem diſtribuant, non debent exiſtimare, ſe abundè præceptum compleuiſſe. Quorum autem reditus uiginti aut triginta millia exuperāt, profecto maiorem deberent elargiri partem. Hæc autem exempli gratia dicta ſint: nam & temporum calamitas, dicebam, & pauperum frequentia rigorem poteſt augere præcepti. Quod autem de epiſcopis dictum eſt, id de reliquis etiam ſacerdotibus ſuo gradu intelligendum: ac de ijs præſertim, quibus animarum cura incumbit: atq; adeò de religioſorū monaſterijs, quibus prouentus redundant. Quocirca non debent epiſcopi ob id ſecurius pacare conſcientias, ſi in eleemoſinis erogandis remiſſiores ſint, ꝙ uinculo iuſtitiæ ad reſtitutionem non teneantur: ſatis ſe proinde facturos arbitrantes, ſi in mortis articulo ſacramento pœnitentiæ eiuſmodi culpas abluant. Nā cum etiam præceptum miſericordiæ, de quo præfati ſumus, ſub reatu mortalis criminis obliget, inde ſatis debēt exterreri, ut fidem Deo ſuo illæſam ſeruent, præterquam quòd quamuis lex eos iuſtitiæ ad reſtitutionem non obliget, debent profectò eorum confeſſarij, tam durante uita q̃ in mortis articulo, eis quos pauperum negligente nouerint, per modum ſacramentalis ſatisfactionis largiſsimas eleemoſinas imponere, ut eodem propemodum res recidat, ac ſi lege iuſtitiæ ad reſtitutionē tenerentur. *Modus eleemoſinarum Deo gratiſſimus.* Modus autem eleemoſinarum Chriſto gratiſsimus eſt, ut in præſentes pauperes ſint diuites benigni. Non quidem inficias ierim, quin ubi hoſpitalia extructa non ſunt: laudabile epiſcopo ſit eorum fabricis uacare, atque adeò eccleſiarum ruinas reficere. Attamen quòd vt ſuum nomen perpetuò celebret, in ædificijs ampliandis & perornandis ea inſumat, quibus præſentibus pauperibus ſuccurri poſſet, ne fame perirent, non ſolum uanum, ſed & profectò pernicioſum, & Chriſto ingratiſsimum eſt. Quòd enim ait, Pauperes ſemper habebitis uobiſcum: id moniti auribus exhibet, vt cura nos eorum pauperum angat, qui nobiſcum ſunt, futuris enim miſeris per futuros Deus miſericordes proſpiciet. Atque ex his argumentorum ſolutio colligitur, quæ in uertice quæſtionis propoſita ſunt. Ad primū namque reſpondetur, quòd etſi lege iuſtitiæ non magis epiſcopi vinciantur, quàm diuites ſeculares: tenentur tamen ſtrictori miſericordiæ nexu. *Ad ſecūdum.* Ad ſecundum autem reſpondetur, quòd etſi accidere poſſit vt laicus præ nimia diuitiarū exuberātia urgentius ad eleemoſinas obligetur quā epiſcopus: tamen epiſcopi cæteris paribus ratione ſui ſtatus preſſius ac uehementius vrgentur.

ARTICVLVS V.

Verum eccleſiaſtico ſtatui condecens ſit inter alias poſſeſſiones caſtra, vaſalloſq; ac iuriſdictionem ciuilem habere.

QVoniam art. 3. inter alia eccleſiaſtica bona de oppidis meminimus non ab re fuerit, de hoc poſſeſſionum genere articu. quintum adhibere. Apparet namque eccleſiaſticis Antiſtibus atque alijs dignitatibus minimè congruere caſtra & oppida poſſidere, aut uaſallos ciuili iuriſdictione gubernandos. *Primum argu.* Primum, ꝙ eccleſiaſticus ſtatus, ſpiritualis eſt, atque adeò Chriſti obſequio totus mancipatus: ciuilis autem ſtatus totus eſt ſecularis, atque in rebus tēporalibus poſitus, ubi plurimum iniquitatis commiſcetur. Quare ut lux & tenebræ, differre uidentur. *Paulus.* Ait autem Paul. 2 ad Cor. 6. Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? *Argu. 2.* Secundò eccleſiaſticus ordo in receſſu potiſſimum ſilentioq; contemplationis poſitus eſt: ciuilis autem litibus, fraudibus, atque alijs id genus ne-

goriorum turbinibus expoſitus, quibus neceſſe eſt Antiſtitum mentes à ſua quiete ſępenumero deturbari: eo potiſſimum, quòd cauſſæ ſanguinis in illo foro agitantur: quibus ne ſe cruentet, omnis clericus prohibetur: non ergo illis congruit eiuſmodi turbulentis rebus præeſſe, ſed illa omnia poſthabere. *Argu. 3.* Tertium de priſco more antiquæ legis, ſumitur argumentum. Leuitis namque nulla poſſeſſionum ſors conſignata fuit, ſed ſolum decimarum ſubſidium. Sed & de Chriſti exemplo quartum adhibetur. Nam, vt libro quarto, ſub titu. de dominio, dicebamus: & ſuper capit. 1. Matthæi, latius commonſtrauimus, nullum ipſe ſeculare regnum huius mundi accepit, ſed tantum fuit rex regni cœlorum. *Argu. 4.* In res autem temporales ea fuit præciſe, quatenus homo, poteſtate contentus, ut in ordine ad finem redemptionis, quando ad eundem finem opus eſſet quibuſuis temporalibus uteretur. Id quòd illic ſignificauit, ubi dixit: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Et ubi Luc. 12. petenti ut inter ſe & fratrem iudicaret, reſpondit? Quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Et alibi ſæpe: ergo neque ſuos adminiſtros ciuilis iuriſdictio decet. *Argu. 5.* Quintò, Eiuſmodi iuriſdictio & ſecularis in uaſallos poteſtas ad ſuperbum factum & mundi extollentiam epiſcopos exagitat, quæ humilitati ac modeſtiæ, qua illos Chriſtus inſtituit ex diametro aduerſantur: ſecundum illud eius admonitum, Matth. 20. Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores ſunt poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter uos: ſed quicunque uoluerit inter uos maior fieri, ſit ueſter miniſter: & qui uoluerit inter uos primus eſſe, erit ueſter ſeruus: ſicut filius hominis non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare. Non ergo eccleſiaſticis dignitatibus decorum eſt, ſed plurimum indecorum eiuſmodi ſecularibus iuriſdictionibus ſplendeſcere: multoque minus conuenire uidetur religioſis monaſteriis, per quorum ingreſſum ſeculo renunciatur, omneſque ſeculares pompæ poſt terga relinquuntur. *Argu. 6.* Sextò demum arguitur: Ciues illi ſunt præſidibus in cauſſis ciuilibus & criminalibus committendi, à quibus decentius gubernentur. Seculares autem non poſſunt in eiuſmodi cauſſis per eccleſiaſticos ritè & rectè gubernari: tum quod illos non decet ciuilibus legibus eſſe imbutos: tũ præſertim, quod illa auctoritate non pollent, ut ſubditi ſint terrori, qui ad arcendam humanam audaciam, perquam neceſſarius eſt. Immo uſque adeo uidentur precario in rebus ciuilibus præſidere, ut deſpicientes eos ſubditi ad regias curias ſuas cauſſas deuoluant. Qua ratione admonet nos Paulus ad Timoth. vt nemo militans Deo implicet ſe negotijs ſecularibus. *Paulus.* Et Chriſtus duobus gladijs fuit contentus, qui eſſent diſtincti: & ſicut in cœlo, ita & in terra uoluit duo eſſe luminaria: nempè auctoritatem ſacram Pontificum, & regalem poteſtatem: ut habetur 96. diſtinctio. canon. duo. Haud ergo expedit ciuilem iuriſdictionem cum eccleſiaſtica commiſceri. In cõtrarium eſt Chriſtianorum uſus a Syluestri, & Conſtantini ſeculo per ſanctiſſimos patres atque orthodoxos Cæſares, & reges approbatiſſimus, *Syluest. Conſtantinus.* per quem conſtat non ſolum primam eccleſiæ ſedem, uerum & alias inferiores eiuſmodi dotationibus eſſe decoratas: in quibus permulti habentur uaſalli, non ſolum epiſcopis: uerum & monaſteriorum abbatibus ſubiecti.

Quæſtionem hanc non ſolum quia pręſens tractatio eam exigebat hic attexere ſtatuimus, uerum, & quia hiſce diebus de illa controuertitur: Duo tamen ſunt eiuſdem quæſtionis membra. *Duo q̃onis membra.* Vnum vtrum ad eccleſiæ decorum condecens ſit eiuſmodi ciuili auctoritate fungi. Secundò, utrum propter aliquam emergentem neceſſitatem reipublicæ eccleſiaſticæ, uel ciuilis expediat eadem caſtra, & uaſallos ſecularibus uendere. Et quidem de ſecundo non conſtitui, ad dicendum me ita multum inſinuare: quia cum negotium ſit ad Summum Pontificem, atque ad Cæſarem attinens, non eſt meum, niſi interrogatum reſpondere. Ad priorem ergo quæſtio. partem una eademque affirmatiua concluſione more noſtro reſpondetur. *Concluſio reſpõſiua* Conſentaneum eccleſiaſticæ auctoritati fuit inter alias rerũ temporalium dotes & hac quoq; inſigniti, ut caſtra, imò uerò urbes cum poteſtate utriuſque gladij

ſub

Probatio ſub ſuo habere dominio. Concluſio hæc uel inde maximè probatur, ꝙ Chriſtianiſſimi Imperatores tempore ſanctiſſimorũ Pontificum eiuſmodi dotationibus eccleſiam honeſtarunt: In primis Conſtantinus ille Magnus, maximuſque Chriſtianæ religionis cultor & fautor, inter alia priuilegia quibus eccleſiam accumulauit & hac etiam eam auxit auctoritate ut Rom. cum alijs urbibus Apoſtol. ſedi donauerit. Et Theodoſius poſteà tempore Ambro. atq; alij deinceps multi catholicorum Cæſares id genus donationibus eccleſiam locupletarunt: quas quidem niſi ut ſanctum haberetur, neque ipſi obtuliſſent, neque illi ſancti Antiſtites accepiſſent. Accedit quod, ut noſtratiũ Annales tradunt. Chriſtiani Hiſpaniarum reges cum Mauros ex prouincia bellis depellebant pro partis uictorijs de eiſdem caſtris atq; opibus, quæ de hoſtium manibus eripiebant, offerebãt eccleſię, non ſolum epiſcopales ſedes illo modo augendo, uerũ & monaſteria utriuſque ſexus fundando & ditando. Quod ergo illi Chriſti amantes fecerunt, omni potius ratione defendendum eſt, quã aliquo pacto condemnandum. Ratio ergo, quam illi eccleſiarum fundatores ſibi in animũ inducebant, hæc erat, quod cum temporalia omnia propter ſpiritualia, in eorumq; ſeruitium condita ſint: & homines (quod noſtrum ingenium eſt) rerũ iſtarum ſplendore maximè moueantur: nam cognitio noſtra, ut natura docet, à ſenſu incipit, operæpretium exiſtimarunt eccleſiam non ſolum ſanctis legibus inſtituere, uerum & rerum facultatibus inſtruere & fulcire, ut Chriſtiano populo illam repræſentãs maieſtatem, maiori haberetur in pretio & uneratione. Eadem enim de cauſſa, ut nobiles atque illuſtres ſacris initiarentur, qui eccleſiæ eſſent ſtabilimentum, iura permittunt, ut duo poſſint habere ſacerdotia: ut habetur ca. de multa. de præben. Haud equidem neſcio ſtatim obmoliri quemquam poſſe huic ſententiæ argumenta. Primum, ab Apoſto. exemplo & priſcorum præſulum, qui huiuſmodi faſtus præ nimia ſua humilitate abigebant. Secundò ab abſurdo: uſu namq; & experimento compertum eſt, huiuſmodi ſeculares epõrum poſſeſſiones multa attuliſſe incommoda: uidelicet non ſolum bella & eorum defenſiones, ſed etiam hæreſum turbas & rebellionum inſultus: aduerſus eccleſiam Germaniæ namque, atq; Angliæ hoc in cauſſa etiam ponitur turbatarum rerum, quòd neque principes ſeculares ferre æquo animo poterant epiſcoporum potentatus, neq; uulgus monaſteriorum diuitias. Immo & religiones ipſas inde plurimum uidemus labefactatas, quod immodicis diuitijs abundant.

Rõ quare Chriſtiani Prĩcipes olĩ eccleſiam tam multis opibꝰ ditarunt

Prima obiectio contra p̃fatam aſſertionẽ. ſecunda.

Ad primã obiectionem. Ad primum autem reſpondetur, ut lib. 9. ſub titulo de decimis dicebam quod ſi omnes epiſcopi & eccleſiæ prælati eſſent. uel ſicut Petrus, uel ſicut Auguſt. aut Martinus, aut Nicolaus. ut ſua ſanctitate poſſent à Chriſtiano populo beneuolentiam ac reuerentiam captare, forſan non eſſet opus eccleſiæ eiuſmodi ſubſidijs temporalibus fulciri. Sed tamen quia tam numeroſam multitudinem epiſcoporum ac ſacerdotum, quàm eſt eccleſiæ neceſſaria. illa religione pollere, non eſt poſſibile, cõſultum alio modo eſt. ut exiſtimatio eccleſię conſeruetur: & ſint qui quodammodo uirtutum, literarumque culturam horum reſpectu animentur. *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum autem reſpondemus, ut ſæpè conſueuimus, quòd humanis moribus non poteſt ulla uel ratio uel prudentia ita prouidenter mederi, quin temporum iniquitas omnia corrumpat. Negari enim non poteſt, quin eccleſiarum diuitiæ multa ſpiritualibus rebus pericula conſlent: ſed fortè maiora crearet paupertas: niſi, quod impoſſibile eſt, ſacerdotes & populi omnes ſancti eſſent. Experimur enim ubi epiſcopi pauperes ſunt, in nullo haberi pretio, & mendicantes ſacerdotes præter eos qui intra clauſtra nutriuntur, uilipendio haberi, & ſic omnia eccleſiaſtica peſſundari. Et re uera antiſtites niſi ullam ſecularem etiam habeant poteſtatem, uix poſſent uitia caſtigare. Immo etiam in Germania, niſi catholici eccleſiarum præſules poteſtatibus ſecularibus ſubnixi eſſent, omnia eſſent iam fortaſſe à tyrannis hæreticis obtrita, & conſumpta. Quocirca, ut argumento reſpondeamus, principum ſecularium ambitio, & inextinguibilis ſitis qui eccleſiaſticis ſua bona ſemper inuident, quibuſq; eos expoliare, armis ac technis cupiunt,

 licet

licet cauſſa fuerit ut eccleſiaſticum ſtatum contenderint demoliri, nullum eſt argumentum quod eccleſiam non deceat eiuſmodi facultatibus pollere: tametſi diffitendum non ſit, quin exceſſus in hoc ſicuti in omnibus aliis rebus accidere poſſit: uidelicet ut nimium pluſq; iuſto locupletentur eccleſiæ. Nam vt hiſtoria Exod. 36. prodit, cùm videret Moyſes tanta animi promptitudine populum aurum, & purpuram, & reliqua ad ornatum & cultum tabernaculi neceſſaria afferre, vt exuberarẽt, præconis voce cantari iuſſit ac prohiberi, ne uir aut mulier quidquam vltra amplius offerret in opus ſanctuarij.

Ius naturale patrocinatur præteritæ aſſertioni.

Adiungitur in fauorem eiuſdem concluſionis ius etiam naturale. Nam cum reges cuncta per ſe gubernare nequeant, ſed neceſſe habeant Comitibus, atq; alijs potentatibus partem iuriſdictionis committere, dumtamen ſemper penes eos ſuprema poteſtas reſideat, non eſt cur eccleſiaſtici antiſtites ab huiuſmodi functione abigantur. Sanè cùm ipſos, ſi eorum ſtatum ſpectes, credendum eſt tum iuſtius & æquius, tum etiam mitius & maiori cum beneuolentia ſubditorum lites & cauſſas, aut compoſituros, aut iudicaturos: maiori que ex charitate uitia uindicaturos. Hac enim confidentia freti antiqui reges, huiuſmodi iuriſdictiones illis cõmittebant: nempè quia fore certò ſperabant vt tamquam patres filios eſſent ſubditos tractaturi. Quapropter præclarè ſecum agi ciues exiſtimabant, cum eccleſiæ iuriſdictioni ſubdebantur. Et re uera, ut abſit inuidia verbo, niſi ubi eccleſiaſticus dominus corruptimus eſt, experimento didicimus multo minoribus exactionibus eccleſiaſticorum ſubditos premi, quam ſecularium dominorum. Nihil in reges obloquimur, penes quos eſt ſumma poteſtas. Atque adeo eccleſiaſtici, qui ſecus faciunt in peiori ſunt crimine, maiorique digni reprehenſione. His veruntamen nihil obſtantibus, diſſitendum non eſt quin plures multo ciuiles iuriſdictiones ſint ſecularibus committendæ, quam eccleſiaſticis: nam illis ratione ſui ſtatus natiuum eſt illud regimẽ, eccleſiaſticis uerò, acceſſorium. Accedunt huc & ſanctorum teſtimonia. Auguſ. nanque in illa quinquageſima citata epiſtola

Similes iuriſdictiones frequentius ſæcularibus quam eccleſiaſticis cõmittẽde ſūt.

Auguſt.

ad Bonif. comitẽ, egregiè laudat Conſtantini religionem, vel inde etiam quòd eccleſiam eiuſmodi donationibus locupletauit: idemq; latius Hom. 6. ſuper Ioan. & Melchiades Papa eiuſdem factũ plurimũ commendat, cano. futuram 12. q. 1. nempè quòd ſedem Imperialem relinqueret, & beato Petro ſuiſq; ſucceſſoribus pro futuram concederet. Et Vrb. in canone ſtatim proximo, videntes, itidem inſtitutum laudat, quòd poſſeſſiones eccleſiæ traditæ nõ vendantur. Inter quas non dubium quin etiam eſſent uaſſalli. Patrocinãtur eidem concluſioni & omnia teſtimonia ſupra citata, obnixè prohibentia ne eccleſiæ bona alienentur. Idemque commendatur utroque can. Conſtantinus 96. diſt. & Iuſtin. in Authentico, de rerum eccleſiaſticarũ alienatione. collatio. 5. mirificè conſtabilire conſolidareque ſtudet immobiles cunctas eccleſiarũ poſſeſſiones. Immo uerò adeo ſancta habẽda eſt hæc ueritas, quod eccleſiæ liceat immobiles poſſeſſiones nullo excepto genere habere, ut Vuicleff, vel de hoc etiam habitus fuerit hæreticus quòd Conſtantinum eo uituperabat, quòd eccleſiam tam amplè dotaſſet: vt refert Thomas Vualdenſ. tomo 1. lib. 4. q 39. Aiebat enim impius ille quòd cum uoluntas ſupremi Domini Chriſti ex euangelio non conſtaret huiuſmodi approbãtis donationes, vituperio potius quàm laudi dandum eſſet Conſtantino factum illud. Ex quo ſubinferebat ex illo tum temporis articu. eccleſiam cæpiſſe labaſcere. At uerò cum unicuique liberum ſit ſua bona donare & eccleſia nõ ſit recipere inhibita, quamuis aliud non eſſet in Euangelio teſtimoniũ, hoc ſatis eſſet ad illius egregium facinus commendandum eo: potiſſimum, quòd, ut iterum atque iterum diximus, tam ſancti Pontifices non ſolum eas ſuſceperunt, ſed & conferentes ut facerent animarunt: & ne ullus illas uel alienare uel inuadere auderet ſanctiſſimè dehortati ſunt. Male ergo de fide Catholica audire illum neceſſe eſt qui eiuſmodi eccleſiaſticas poſſeſſiones, aut contra ius diuinum donatas eccleſiæ dixerit, aut non omni rationi & religioni eſſe conſentaneas. Id quod per ſolutiones argumentorum clarius elucebit. Si autem hæc, ut res habet, uera ſunt,

Melchiades.

Vrban.

Iuſtin.

Vuicleff

Vuald.

attentas

attentas oportet, Chriſtianasque conſiderationes adhibere antequam eccleſiaſticę ſedes & ſacra collegia de eiuſmodi poſſeſſionibus deturbentur. Nihil enim aduerſus reges obmurmurandum eſt: quos non eſt credibile aliter quam extrema neceſſitate conſtrictos quidpiam quod aliquem mali colorem præferat, à ſede Apoſtolica petere: neque contra Pontificem Maximum, quem minus eſt opinabile quidpiam aliquid quàm maturo conſilio concedere. Attamen res eſt uſque adeo magni momenti, ut niſi permultis prius in conſilium adhibitis conſiderationibus, non ſit decernenda. Fatemur equidem calamitoſa tempora, ea poſſe Chriſtianæ reipublicæ creare pericula, ut etiam ex eccleſiaſticis reditibus ſint ad illa propulſandū auctoritate apoſtolica conquirenda ſubſidia. At uerò antequam huiuſmodi eccleſiæ dotationes ſecularibus diuendantur, primum omnium explorādum ſumma fide eſt, an cauſſa ingruat uere neceſſaria. Mox oculate meditandum, an aliquo modo inde decoloret eccleſia, aliquodve honoris detrimẽtum accipiat: nam ſi res ita habet, omnia ſunt temporalia poſthabenda: eis potiſſimum temporibus quando hæretici & uerbis & factis eccleſiam ſuis dotibus denudare contendunt, atque adeò paupertate obſcurare. Si enim catholicorum facta eorum auſibus reſponderint, approbare eorū dogmata uidebimur. Deinde & id quoque conſideratè attendendum, utrum regia maieſtas & ciuilis reſpublica inde maius capiat emolumentum: nam ſi quæ eccleſijs auferuntur, regi aut reipublicę accreſcerent, inde poſſet ratio huiuſmodi uenditionis uires aliquas acquirere. Tamẽ quod in alios ſeculares dominos trāſfundantur, uidendum eſt, an expedientius ſit regi: eò potiſſimū, quod illa pretia quæ eccleſijs refunduntur, ex regijs poſſeſſionibus ſubtrahuntur, ſed magnates ſunt qui illa ratione pingueſcunt. Tertiò, & id quoque ex charitate penſandum, utrum eiuſmodi uenditiones in rem ſint ſubditorum: nempè an credendum ſit, cum tanta beneuolentia & charitate tractandos fore à ſecularibus poſſeſſoribus quam ab eccleſijs ſupportantur. Et quartò nihilo minori conſilio perpendendum, quòd cùm Papa pater ſit eccleſiarū, reges autem patroni, licet poſſint ab eccleſiaſticis ſubdia poſcere id tamen tunc fas erit quando ſecularium tributa non ſuffecerint. Sunt.n. præ omnibus qui uel ratione ſanguinis uel alijs priuilegijs à tributorum exactione eximuntur, immunes cuſtodiendi. Supra hæc autem omnia, quando ad eccleſiaſticos recurrere neceſſe eſſet, deberet ab omnibus æqua libra eiuſmodi ſubſidium exigi. Vnde ſi qui uaſallos habent ob id præ alijs grauentur, nulla id fere ualebit æquitas: nam cum vaſalli pretio neque modico æſtimentur, illos ſuis dominis eripere, non repenſo pro illis pretio, ſed præciſa prouentuum compenſatione facta, iuſtitiæ lex ferre non uidetur. In ſumma, conſulendi ſunt ſanctorum canones, qui, ut ſupra diximus, iſtiuſmodi alienationes omnimodè uetant. Ait enim Boniſa. 12 q. 2. Nulli liceat ignorare, omne quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, uel quidq̄d ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum eſſe Domino: & ideo in excuſabilem, qui illud eripuerit uel inuaſerit: nempè quia non hominibus tantum, ſed Deo ipſi conſecratū eſt. Quare Grego. capite ſubſequenti, excommunicationi eum uult ſubiacere, qui etiam cõceſſione regis quidpiam tale poſſederit. Idemq; ſanctiſſimè cauit Nicola. Papa, can. de rebus eadẽ cauſſa & quæſtione: uidelicet ut ſi quæ ſemel Deo contributa atq; dicata ſunt, & poſtea ſub occaſione principum inuaduntur atque diripiuntur, excommunicationis uindicta uſq; ad emendationem poſſeſſor coerceatur. Hęc non dubium quin ſanctiſſimus Papa & iuſtiſsimus quiſque regum diu ac multum ſint meditaturi, antequàm tam antiquis tamque ſanctis iuribus eccleſiam expolient: nimirum inter alias Dei ultiones & hanc quoq; extimeſcentes, ne & ipſos de ſuis permittat Deus deturbari. Nā ſi olim reges hæc ſuarum victoriarū uota eſſe ducebant, ut tum Deo gratias referrent, tum eccleſiaſticum ordinem, qui pro ſe preces funderet, gratum haberent timendum eſt, ne ſi eodem honore, & rerum poſſeſsiones, eccleſiæ priuentur, & orationes priuatorum

Boniſa.
Grego.
Nicola.

potentiæ crescant, & regum uictoriæ non ſint adeò frequentes.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod quamuis eccleſiaſticus ordo ſpiritualis ſit, atque in hoc à ciuili temporalique republica diſtans: nulla inde tamẽ repugnantia emergit, quo minus poſſit eccleſiaſticus præſul ciuibus ciuiliter præſidere. Nam uirtus iuſtitiæ, adeò rebus ſpiritualibus non obuerſatur, ut inde maximè uires ſplendoremque accipiat. Neque locus Pauli adductus, huc pertinet, ſed ad commercium fidelium cum infidelibus. Ait enim, Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? &c. vnde concludit, Aut quæ pars fideli cum infideli? Vnde ſimiliter ad ſecundum reſpondetur, quòd etſi *Ad ſecundum ar.* epiſcopalis dignitas plurimum debeat cõtemplationi uacare, poteſt nihilominus homines probatæ uitæ ac eruditionis cauſſis ſecularibus audiendis, præficere, qui ad ſe ſæpe recurrant. Debet enim epiſcopus & Mariam agere, & Martham, Quod quidem ſine hoc quòd ſanguinis ſententiam per ſe proferat, perficere poteſt. Ad tertiũ *Ad tertium ar.* autem reſpondetur diſparem rationem inter legem noſtram & Moſaicam internoſci. Etenim cum terram illam Deus populo donaſſet, uoluit tribum Leui, ut templo eſſet totus addictus, à negotio agriculturæ ſubleuare, atque hac ratione nulla eſt conſignata eis ſors. In noſtra tamẽ præter decimas poſſunt Chriſtiani ſua bona eccleſiæ donare. Et quantum ad iuriſdictionem non uetabantur ſacerdotes illam habere. Immo multum temporis penes ſacerdotes regimen populi perdurauit: quoniam ſacerdotium illud non illum gradũ ſpiritualitatis annexum habebat quem noſtrum. Quartum autem quod de Chriſti *Ad quartum ar.* exemplo ſumitur argumentum, maiorem præ ſe fert energiam: quippe qui ciuile regnum mundi non accipit. Ad id nihilominus reſpondetur, illud duntaxat inde colligi quòd poteſtas ſpiritualis non conſiſtit in republica ciuiliter adminiſtrãda Haud tamen ſubinde interdicitur, quo minus eccleſiaſtici præſules annexas habere poſſint ſuis ſedibus eiuſmodi iuriſdictiones. Ad *Ad quintum arg.* quintum reſpondetur, quòd etſi ab eiuſmodi potentatibus quadamtenus pateat ad ſuperbiam præcipitium, tamen res de ſui natura exiſtimanda eſt. Natura autem & conditio eorum qui eccleſiaſtica dignitate pollent, ut ſuprà diximus, eſt perfectionis ſtatus. Et ideo omnia hæc caduca & lubrica ſecularia ſic debent poſſidere, ut omnia inde pullulantia pericula uincere poſſint. Quod autem de religioſorum *Ad confirmationem.* monaſterijs ſubditur, quibus minus congruere eiuſmodi faſtus apparet, reſpondetur, in primis monachales ordines, quibus clauſtra mendicatum exire non licet, neceſſe eſt auctioribus opibus abundare: ne eos inopia de ſua quiete perturbet. Fuerunt enim ſemper illa religionis inſtituta quàm maximè eccleſiæ utilia, quæ ſi ſuum decorem ſeruent, maximo ſunt fauore fouenda. Et inter alias ratio cur illis oppida cum iuriſdictione oblata ſunt, fuiſſe creditur ut expeditius poſſent ac quietius ſuos prouentus colligere. Neque profectò eorum inſtituto repugnat eiuſmodi uaſallos per idoneos miniſtros gubernare. De qua re quam plura loquuntur iura. Ad ſextum denique & poſtremum, quod rem diſtrictiùs videtur urgere, reſpondentes fatemur, quòd nullatenus eccleſiaſtici ualent ſuos uaſallos, niſi *Ad ſextum arg.* regio fauore regere ac gubernare. Nam ſi rex penes quem ſumma ſita eſt poteſtas, iuriſdictionibus ſua inferioribus non fauet, neceſſe eſt omnes corruere. Sed ſi hoc argumentum alicuius eſſet energiæ, pari uigore probaret, quòd neque antiſtites decet eccleſiaſticas habere iuriſdictiones: quoniam niſi per regiam auctoritatem ſuſtententur, ſatius eſſet de medio tolli. Si autem rex eccleſiaſticorum tribunalia, ſiue ciuilia ſiue eccleſiaſtica, perinde atque reliqua omnia, quaſi ſua propria: à ſuiſque prædeceſſoribus indulta conſoueret, nihilo minori decentia & auctoritate eccleſiaſtici ſuos ſubditos gubernarent, quam ſeculares. In utroque enim ordine ſunt qui bene, ſunt quoque qui male ſuos magiſtratus adminiſtrent.

QVÆ-

QVAESTIO V.

DE CLERICORVM DEBITO OFFICIO.

ARTICVLVS I.

Vtrum inter officia eorum qui ſacris initiantur, peculiare, ad quod omnes generatim tenentur, ſit, conſtitutos pſalmos ſtatis horis perſoluere.

CVM præcedens quæſtio de eccleſiaſticis bonis ac ſtipendijs fuerit inſtituta, res ipſa poſtulat, ut clericorum officia, quorũ gratia eadẽ eccleſiaſtica bona cõſtituta
Primum argum. ſunt, quibusq; ea promereri debẽt, ppendamus. Apparet nanq; clerum neque qui in ſacris eſt, ad ſtatas horas perſoluendas minime teneri. Enimuerò cum horarũ canonicarũ penſio graue nimis cenſeat iugum, non apparet ab eccleſia vniuerſo clero licite imponenda, niſi talẽ Chriſti aut Apoſtolorum inſtitutionẽ prius in ſacra pagina legiſſet: quæ tamen nuſquam inibi reperitur. Imò uerò Chriſtus, Matth. 6. non aliã nos orationẽ docuit, q̃, Pater noſter. Non ergo tenentur clerici ad horas Canonicas pendendas. Secundò argui
Argu. 2. tur: Oratio in hoc ſeruit ut mẽs in Deum eleuet, Deoq; noſtra deſideria aperiamus, q̃ largitate ſuæ miſericordiæ expleat: ad hoc aũt nulla opus eſt uoce, cum Deo noſtra patentia ſint corda: ergo non opus eſt vocali oratione. Sed ſatis eſt, uti Chriſtus docuit, Ioã. 4. adorare Deum in ſpiritu & veritate. Et ut ait. 1. ad Corint. 14. Pau Ora
Argu. 3. re ſpiritu, orare & mente. Tertio: Clerici, ſaltem quibus animarum incumbit cura, ad hoc potiſſimum munus inſtituti ſunt, ut ſacra populo adminiſtrent, verboq; eũ ac doctrina paſcant, & prudẽtia gubernẽt ac moderentur: illi ergo ſaltem nõ eſt cur
Concilium Agathẽ. alios perſoluere Pſalmos obligentur. In contrariũ eſt textus concilij Agathen. extra de celebra. Miſſarum. c. presbyter. ubi omnes presbyteri iubẽtur ut expleto mane matutinali officio, penſum ſeruitutis ſuæ, uidelicet Primam, Tertiam, Sextã, & Nonã, Veſperamq; perſoluãt. Et poſtea demũ addit Cõpletoriũ: ut iuxta verbũ Prophetæ, Septies in die laudes dicam⁹ Deo.

Cum multa ſint obſequia & munia, quibus clerus ſua ſtipendia meret: qualia ſũt ſacra adminiſtrare, & prædicare, uiſitare, iudicare, & id genus reliqua de illis, utpote quæ ad rem præſentẽ nullam afferunt difficultatem, ſed alia poſcunt, quibus diſputentur loca, non fert animus impræſentiarum dicere. Eſſet enim opus in immenſum protrahere: ſed tantum de pſalmorum penſione, quas horas Canonicas appellant, quæ quidem obligatio uniuerſum clerum in ſacris agẽtem comprehendit. Cuiusq; iõ omiſſione dñium prouentuum eccleſiaſticorum, modo inferius ex *Fit planus quæſtionis titulus.* plicando, amittitur: de quibus præcedenti quæſt. diſputatum eſt. Affirmatiua autẽ huius quæſt. ueritas, & aduerſus hæreticos aſſerenda eſt, & pro catholicis diſſerẽda. Nunqum enim à primordiis naſcẽtis eccleſiæ hæretici defuere, qui hoc ſacroſanctum inſtitutum cõcuſſerint, demoliriq; cõtenderint. Fuit quippe antiquiſſima hæreſis qua Pelagiani infecti ſunt, ut Augu. *Auguſt.* li. de hæreſibus, c. 88. refert, qui orationes eccleſiaſticas deſtruebant. Immo omnem neceſſitatem orãdi negabant, ſed ſatis exiſtimabant bonam ducere vitam: eo ꝙ gratiam non Deo referebant acceptam, ſed proprijs uiribus tribuebant. Eandemque hæreſim ſuſtinuit Vuicleff, ut Thomas *Vuicleff.* Vvaldenſ. in initio quinti tomi de ſacra *Thom.* libus refert, dicens, ſatis eſſe bonam uitã. *Vvaldẽ.* Primus autẽ qui in mundo ſemen illius hæreſis iecit, fuit famoſus ille Nemrob, de quo refertur Geneſ. 10. De illo. n. ſuisque aſſeclis legitur Eccleſiaſt. 16. Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes qui deſtructi ſunt, cõfidentes ſuæ virtuti, De quo Nemrob Ioſephus etiam libr. 1. *Ioſeph.* Antiquitatum ſic ait: Cum eſſet audacior & manu fortiſſimus, ſuadebat ſuis ut non Deo aſcriberent, quod hominibus per illum fœlicitas eueniret, ſed ꝙ hoc eis propria virtute præberetur. Cum enim orationis uis illic ſubnitatur, quod nihil nobis boni niſi à Deo prouenire poteſt: qui neceſſitatem diuini ſubſidij diffitentur, nullam poſſunt in oratione religionem agnoſcere. At uero non eſt præſentis inſtituti de oratione in genere, quatenus ad

priuatas

priuatas & ſolēnes ac publicas commune nomen eſt diſputare. Hoc. n. alius eſt loci, ſed tm̃ de publicis, quas eccleſia clerum perſoluere iubet. Qui enim religionem orandi Deum diffitetur, non eſt dignus q̃ inter rōnales creaturas aſſcribatur. Haud enim humanam tm̃ natura ignorat, quæ a Deo prorſum eſt pendens, uerùm & diuinæ propriā gloriam adimit, imò Deum ipſum de rebus ſublatum contendit. Prima n. ſupremaq; orationis uirtus non eſt reſpectu noſtri æſtimanda, nempè ꝙ per eā cuncta nobis bona imprecamur & obtinemus, tam temporalia quam æterna, ſed reſpectu Dei, uidelicet ꝙ per ipſam cōfitemur profitemurq; perennem omnium bonorum fontem in Deo exiſtere: utpote qui totius bonitatis ſubſtantia ſit: ex cuius nutu cuncta dependent, quæ extra ipſum exiſtunt. Hanc. n. confeſſionem qui oraturus ad Deum accedit, debet primū caput orationis conſtituere. Quæ quidem maxima oīum eſt quæ Deo pōt eſſet gratiſſimę per quamq; adeò ſumma ab ipſo beneuolentia captatur. Vnde ꝙ tātopere à nobis efflagitat ut ab ipſo aliquid petamus, & ꝙ Chriſtus tam ſitienter optat, ut in nomine eius quidquid nobis opus fuerit, poſtulemus, non tam ob noſtrum commodum q̃ ob ipſius gloriā deſiderat. Vnde Io. 16. ægre conqueritur, dicens: Vſque mō non petiſtis quidquam in nomine meo: petite & accipietis. Quaſi dicat, nōdū mihi iſtā tribuiſtis gloriam, quæ tanquā uero Deo ab omnibus mihi debetur.

Prima orationis uirtus.

Reſpondet ergo Pelagianis & Vvicleffiſtis, ꝙ non ſolum bona uita ſine oratione non ſufficit, immo neq; exiſtere pōt. Nam bona uita quæ Deo grata eſt, ex ſola gratia & fauore ipſius ſupranaturaliter ꝓcedit, quæ quidem per orationem impetramus. Ipſi autē quia tale ſupranaturale auxilium ut ſuis uiribus ſubnixi, neceſſariū eſſe negant, uirtutē ſubinde orationis ignorant ſed proprijs meritis fidunt. Horſum ergo hæc dixerim, ꝙ qui orationem abnegant, uel diuinam prorſus de medio tolluntq prouidentiam, uel oīa putant ex neceſſitate contingere, quare digni non ſunt, cū quibus ulla ineatur diſputatio. Ad rem ergo preſentem reuertentes, cum duplex ſit oratio, una priuata ad quam quiſque præcepto illo, Petite & accipietis, tenetur: atq; altera publica, quæ per miniſtros eccleſiæ fit: nō de illa, ſed de hac peculiariter præſentem inimus quæſtionē.

Bona uita ſine oratione exiſtere non pōt.

Duplex oratio.

Hāc autem idem Vvicleph, ut ibidē Vualdenſ. refert, hac ratione repudiabat, quòd ceu ſanctiſſimum fundamētum ducebat, ut primo argumento, quod ſuum eſt, ſignificabamus, nihil eſſe prorſus inter eccleſiaſticas ceremonias permittendum, ꝙ in ſacra pagina non ſit expreſſum. Quod quidem fundamentum fuit ante ipſum Lollardorum, & multo antea Arrianorum, & nūc etiam eſt Lutheranorum. Reliqua. n. omnia appellant Phariſæorum traditiones. Quapropter præciſa uerba conſecrationis totam eſſe Miſſam aiunt: cæterauero adiectitia, nempe tā ueſtes q̃ lectiones atq; orōnes, inuenta eſſe hominum: atque adeo horas canonicas penitꝰ è ſuis eccleſiis eradicarunt. Quare eſto, inquiunt, orare bonum ſit tanquam pars bonæ uitæ debet eſſe tamen in cuiuſq; libertate tā tpˢ orandi quam modus. Quam quidem hæreſim Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum, antiquioribus Vualdēſibus impingit: qui dicebant in horis canonicis cantandis fruſtra tēpus teri. His ergo præcenſitis, catholica ueritas quinq; concluſionibus conſtituitur: tum quantū ad ſubſtantiam rei ſpectat: tum etiam quantum ad orationum numerū, & ſtatas horas attinet.

Motiuū Vvicleph ad exterminādā orationē publicam.

Aeneas Syluius.

Prima ſit: Impendio quam decentiſſimum eccleſiæ decoro fuit, & ad ſalutem Chriſtiani populi quam maxime neceſſarium, clerum inſtituere, cui præter ſacramentorum adminiſtrationem id etiam ꝓprio munere incūberet, ut quotidie Pſalmos Deo nomine totius populi offerret. Ratio nāq; naturalis manifeſta eſt. Enimuero cum inter omnia reipublicæ munia & functiones religio cultuſque diuinus apicē teneat: cuius præcipua pars eſt, Deū laudibus extollere, precibuſque nobis placare, multo ſanctiſſima æquitate ꝑſuaſum eſſe debuit Chriſtianis, & ſicut militię milites mancipati ſunt, & iudicatibus iudices, atq; aliis functionibus ſui magiſtratꝰ & miniſtri, ſic & clerici deputati ſint, ut non ſolum ſacramentis populum ſanctiſicent, doctrinaq; & exemplo promoueat, uerum & qui publico populi nomine, & aliis ar-

Prima concluſio

Ratio cōcluſionis.

aliis artibus opificiisque & muneribus ac negotiis occupatus id iugiter facere nequit, inceſſanter Deo laudes dicāt, preceſque fundant, tanq̄ inter Deum & populū mediatores. qui videlicet vt miniſteriū gerunt deriuandi populū gr̄am per ſacr̄a, ſic et nomine populi gratias illi uiciſſim repēdat, & quæ illi neceſſaria ſunt ſubſidia poſcant, ac potiſſimum peccatorum remiſſionem. Hac enim de cauſa, ut eſt cap. 4. apud Oſeam, Sacerdotes peccata populi comedunt, hoc eſt, populi eleemoſinas, quas in peccatorum remiſſioné offert Accedit huc ratio ſecunda, ꝙ cum hmōi laudum precumque celebratio ea debeat lingua, arteq; ac rerum peritia celebrari qua tota plebs pollere non poteſt, neceſſe eſt, perſonas eſſe deſtinatas quæ ſicut in cæteris artibus fit, docte ſint faciendi. Secunda concluſio: Non ſolum perſonas apprimè decuit eſſe huic muneri deſtinatas, uerum & ſtata tēpora & horas quibus Pſalmi eiuſmodi & laudes celebrentur. Cuius plures exiſtunt rationes. Prima, ꝙ qñ tpis articuli cuique negotio fixi non ſunt, neque ordo eſſe poteſt neq; ulla ſubinde perpetuitas. Eſt.n. hoc ingenium noſtrum, ꝙ ubi tēpore non conſtringimur, quod nos rei faciendæ admoneat, libertas ſtatim laxatur differendi negotia: qua ratione mos facile diſperiit. Quare qui perpetuò durare conſtituit, ut tpa figat opus habet. Secundò & illic nos huius ad Theſſalo. admonitos curauit, ubi ait: Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione. Et expreſſius cap. 5. Sine intermiſſione orare. Hæc enim intermiſſionis prohibitio intelligi nequit adeò abſolutè, ut nullum tp̄s refectioni aut ſomno tribuamus, ſed ſine intermiſſione intelligitur, hoc eſt nulla hora ad id conſtituta prætermiſſa. Vnde cum ſinguli plebis eundem ordinem euocantibus aliis curis, tenere nequeant, neceſſe fuit certo hominum ordini eandem demandare curam ſine intermiſſione orandi. Tertio: Id patet, quoniam, ut ait Sapiens, omnia tēpus habent, atque unaquæque rea ſuum proprium: quod profectò, orationi, quam maximè congruit. Cum enim inter omnia negotia altiſſimum ſilentium exigat, nō omnia tempora talem habent ad orandum aptitudinem. Noctis .n. tranquillitas ad orationem inuitat maximè, qua ratione Dauid: Media, inqt, nocte ſurgebam ad confitēdum tibi. Quo fit; ut horæ antemeridianæ, quo ſunt auroræ uiciniores, eo ſint orationi congruentiores, pomeridianæ uerò, quo nocti magis accedūt, eo ad orationem minus aptę. Quartò demum id potiſſimum inde confirmatur, quòd cum populus ad earundem laudum celebrationem cōcurrere debeat, niſi tempora ſtata eſſent quibus ad eundem cultum accederent, non poſſent omnes ſimul concurrere: neq; ſcirent quomodo negotia familiaria deberent diſponere, ut orationum religioni non eſſent impedimento. Ex his demum conſequitur concluſio tertia: nempè quòd & loca ſita eſſe decet quibus eiuſmodi laudum Pſalmorū que oblatio fiat: tum quòd cum cultus res ſit ſacratiſſima, locus ille conſecrari debet atque adeo uaſa ueſtimentaque & alia ornamenta, quibus maieſtatis quæ adoratur repræſentatio fiat: tum etiam quod cum oratio in communi fieri debeat (nam ubi ſunt unus, duo, uel tres, in nomine Chriſti congregati, illic ſe ipſe adſtiturum pollicitus eſt:) niſi locus deſignatus ſit commodè orari non poteſt. Hanc.n tertiā concluſionem adiecimus, eo quod brutalis Vuicleff, ut Vualden. Tomo. 5. de ſacris, titulo 17. ca. 43. refert, templa abominabatur. At quando hiſtoriæ tam phanæ quam prophanæ eum non uincerent, inde tamē deberet conuinci, quod cum reliquis publicis actibus ſua ſint loca deſtinata ut forum ad iudicandum, ſenatus ad conſilia conferenda, & ſcholæ ad docendum, quin & theatra ad ludos ſpectandum, nulla ei reſtabat ratio templorum religionem abnegandi, quibus populus in unum congregatus Deum ſuum adoraret. Sed ecce argumentum ſuum: In ſtatu innocentiæ non fuiſſent templa ſicuti neque ueſtes, ut nuditas primorum parentum ante peccatum atteſtatur: Chriſtus autem uoluit ad nos ad illum ſtatum reuocare: ergo neque noſtrum ſtatum eiuſmodi fabricæ decent. Vide quam ſit brutus hominis ſyllogiſmus. Primum quamuis in illo ſtatu aeris inclementia nullam neceſſitatem tegumentorum induxiſſet, forſan propter pulchritudinem & artium exercitium: aliqua fuiſſent

Secunda concio. *Secunda conclu.* *Prima ratio.* *Secunda ratio.* *Tertia ratio.* *Quarta ratio.* *Tertia conclu.* *Vuicleff* *Vuald.* *Probatio concluſionis.* *Argum.* *Vuicleff* *Solutio*

ſeni opificia fabricata. At eſto, templa non fuiſſent ſtructa, nihilominus mortales illi Deum coluiſſent: atque adeo, ut pluſquam credibile eſt, in unum ad Deum adorandum laudandumque cōueniſſent. Quare ſecundum noſtræ naturæ ſtatum neceſſaria ſunt templa, quibus eandem religionem colamus. Sed de huiuſmodi probationibus ſtatim latius.

Quarta concluſio. Quarta concluſio, ad rem maximè propriam: Quemadmodū perſonas, templaque, & reliqua ornamenta definita eſſe condecuit & præſcripta, ſic & Pſalmos, orationes, ac preces, conſtitutas eſſe, fuit ad eundē cultum neceſſarium.

Probatio prima. Probatur: Quoniam eiuſmodi laudū cultum oportuit doctrina maxima & prudentia eſſe præfinitum: quæ quidem eruditio in ſingulis eſſe non poteſt. Quare opus fuit ab eccleſiæ primoribus immo à toto cœtu cui ſpiritus ſanctus præeſt fuiſſe inuentum legeq; firmum, ſicuti & reliquas leges neceſſe eſt nō à ſingulis ciuibus, ſed à tota republica inſtitui:

Probatio ſecunda. Secundò: Quia ut in reliquo cultu, ſic præcipue in gratiarum laudumque actione, atq; in orationibus & precationibus neceſſarium fuit totus Chriſtianus populus unitatem repræſentaret, ut hac maximè ratione, quod ait Paul. unam fidem, unum baptiſma, atque unum Deum profiteremur. Hæc autem concordia & unitas ſeruari non potuit, niſi Pſalmorum corpus & ſubſtantia lege conſtitueretur, quæ eſſet uniuerſis Chriſtianis ſeruanda: Dixerim corpus & ſubſtantia: quia nihil incongruit: immo eſt congruentiſſimum, ut uariæ prouinciæ in horarum ſolutione nonnihil uarient: ut eccleſia, quemadmodum eam Sapiens depinxit, reginam referat à dextris ſponſi aſſiſtentem, circumamictam uarietate. Hæc de publicis orationibus quantum ad perſonas & reliquas circunſtantias temporis, locique & modi, tenuiter affirmata, antè quam ad quintam concluſionem de ſeptenario horarum numero deſcendamus, operæpretium eſt firmiori antiquitatis molimine & uallo confirmare ac præmunire. Hæc enim omnia naturali iure & utriuſque teſtamenti diuino, ac ſubinde humano corroborantur & conſtabiliuntur:

Prima ratio in hæreticos citans. Primum quippe omnium natura ipſa, quæ figmentum eſt Dei, uniuerſos mortales ſola eius lege uiuentes, utcunque de deorum varietate perditè ac impiè opinarentur, nihilominus docuit quidquid deorum colerent, ſacerdotes eſſe neceſſarios, & lucos, templaq; & deſignatas aras, quibus ſtatis horis cōſtitutiſque ceremonijs religionem colerent. Cuius bona pars erat pſalmos ſuo more concinere, preceſq; tam in bellis, quam in quibuſcunque alijs negotijs rebuſque gerendis ad Deum fundere, tum vt eum ſibi propitiarentur, tum ut eidem gratias referrent.

Valerius Maxim⁹. Cuius ritus tum alij, tum Valerius Maximus lib. 1. c. 1. commemorat, ubi ait: Maiores ſtatas ſolemneſque ceremonias Pontificum ſcientia explicatas curaſſe, ut priſco inſtituto rebus diuinis daretur opera: uidelicet cum aliquid commendandum eſſet precatione, aut expoſcendum uoto, aut gratulatione exoluendum: Neque ſolum prophanæ hiſtoriæ, immo & ſacræ id conteſtantur: quippe quæ non ſolum de Abraham, Iſaac, & Iacob ante ſcriptam legem refert altaria Domino extruxiſſe: uerum & Melchiſedech diuerſo ſacerdotij genere fuiſſe perfunctū: de quo ambigendum non eſt quin ſtatas Deo laudando haberet horas & ceremonias.

Secunda ratio. At ne diu in profanis percenſendis immoremur, mos antiquæ legis abunde deberet omne os hæreticorum obſtruere. Porrò illic. Deus tam attenta cura, etiam dum per deſertum illi mortales caſtrametantes diuagarentur, tabernaculum fabricari iuſſit. Ac mox terra promiſſa potitis magnificentiſſimum templum quod omni auro omnimodaque gemmarum uarietate ſplendeſceret. Deinde ſummum ſacerdotem ueſtium ornamento inſigniri, aliosque ſacerdotes ac numeroſiſſimā Leuitarum multitudinem, ut Exod. 26. & ſubſequentibus legitur: qui quidem non ſolum ſacrificandi muneri, uerum & orandi addicti erant.

Euaſio hæreticorum. Sed aiunt omnia illa, ceremonialia fuiſſe, atque adeò ceſſaſſe.

Replica. Fatemur equidem id quod ceremoniale erat ab uſu aboleuiſſe, ſed tamen cum hymnis laudibus & precationibus Deum colere in iure ſit naturali poſitum, non ſolū hoc aboleri non debuit: immo tanto maiori religione lege Euangelica retineri, quanto excellentius ueritas quam umbra id depoſcebat. Omnia.n. illis in figura cōtingebant

bant

babit diuinæ ueritatis corporis, & ſanguinis Chriſti quæ ſub ſacramento noſtris tēplis continetur, adoratur, & colitur. *Hæretici templa auerſantur.* Quo autem ex his ad noſtram Euangelicam legem deſcendamus, à templorum religione ſumamus exordium, quæ cum ſint publicarum orationem loca, hæreticis non placent. *Prima rō ī præteritum errorem.* Attamen quam Chriſto placuerint, teſtatus ipſe eſt, non ſolum paruulus ad templum crebro delatus, & cum eſſet uir illuc ad feſta creberrime conſcendens: uerum & flagellorum uerbere negotiatores inde depellens, eiſque improperans ꝙ domum patris ſui domum negotiationis facerent: Ioan. 2. Et apud Lucam expreſſius. Domus mea domus orationis eſt. Eadem n. eſt domus patris & ſua: qui eadem orandi religione trinitas in ea colitur. Nā quā fuerit Deo gratum in templis habitare, patefecit ipſe 2. Reg. 7. ubi quaſi conquæſtus ait: Neque n. habitaui in domo ex die illa qua eduxi filios Iſrael de terra Aegypti uſq; in diē hanc: ſed ambulabā in tabernaculo & in tentorio per cuncta loca q̄ tranſiui cum oībus filijs Iſrael. Quare ergo fronte hæretici negare poſſunt orationis domos quas Deus olim tanti fecit, & Deus idē Chriſtus ab oī negotiatione ſemotas huic muneri ſacratas eſſe uoluit? Quin uerò & ipſum proculdubio creditur conſtitutas habuiſſe orationes quibus vtebatur. Conſueuerat n. ut hr̄ Luc. 6. pnoctare in oratione Dei. Et Mat. 26. hr̄ quòd hymno dicto exijt in templum orare. Quibus uerbis certus deſignatur hymnus quo in gratiarum actione utebatur. Et Luc. 18. Oportet, inquit, ſemper orare & non deficere, quod ut ſupra de alio Pauli, Sine intermiſſione orate, diximus, intelligi nequit niſi de orationibus quæ ſtatis horis dicuntur. Et 1. ad Cor 11. ait idem Apoſt. ꝙ omnis uir orans aut prophetans uelato capite, deturpat caput ſuum: mulier aūt non uelato. *Ambr.* Vbi ſecundum Ambroſ. & alios interpretes iam tunc tempore Apoſtolorum mos erat Chriſtianis præſcriptis verbis tum fidem confiteri, cuius Symbolū ipſi conſtituerunt, hoc. n. appellat prophetare: tum etiam certis orationibus orare idq; manifeſte confirmatur ex illo Luc. 11. ꝙ Apoſtoli tanquam rem arduam neque omnibus peruiam uno ore petierunt à Domino dicentes: Dn̄e doce nos orare ſicut docuit Ioan. Diſcipulos ſuos. *Cōfirmatio.* Et ſubdit: Sic aūt uos orabitis: Pater noſter, &c. Haud ergo negari pōt quin Apoſtolorum tp̄e eſſent certæ orationes conſtitutæ. *Suffugiū hæreticorum.* Sed aiunt hæretici. Non fuit niſi illa quam Chriſtus docuit, Pater noſter. Profectò falſum eſt. Alias. n. quaſpiā deſignat Paul. 1. ad Timot. 2. ubi ait: Obſecro igitur primū omniū fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus & pro regibus &c. Duo enim illic deſignantur. Primum quòd eſſent differentes modi iam tunc conſtituti. Secundum ꝙ hoc clero potiſſimum incumberet. *Chryſ.* Vnde Chryſoſto. eodem loco: Quòd, inquit, eſt hoc? Primum omnium, hoc eſt in cultura quotidiana & hoc primum ſciunt presbyteri qualiter orationes per unamquamque diem fiunt & ſero & mane. *Iſid.* Et Iſidor. lib. 1. de Officijs, c. 8. precibus nobis Dominum deprecari Chriſtus Dominus & docuit & conſtituit. Cum enim Apoſtoli neſciētes orare petierunt à Chriſto, dicentes, doce nos orare. i. cōpone nobis preces quas Chriſtus ſtatim docuit exinde producta eſt cōſuetudo eccleſiæ. ſ. uti precibus: inſtar earum quas inſtituit Chriſtus: quas quidem primi Græci cœperunt componere. Per hæc ergo Iſidori uerba diluitur hęreticorum argutia: uidelicet non eſſe utendum alia oratione præter illam quam Chriſtus protulit. Haud n. intentio Chriſti fuit, ad illam præciſè ſic populum conſtringere ut neutiquam aliam adhibere fas eſſet. Sed eccleſiæ propoſuit exemplar, ut quidquid orationum aut precationum & laudum inſtitueret, ad aliquod illorum membrorum reduceretur. Quare laudum pſalmodia refertur ad id: Sanctificetur nomen tuum? Petitiones autem gratiæ & remiſſionis peccatorum ad illud, adueniat regnum tuum, &c. Chriſto ergo orationem toti populo neceſſarium congruebat inſtituere: reliquas uerò eccleſiæ inſtituendas illius inſtar commiſit. Hic aūt publicus orandi modus, cum ut ſupra dicebā, doctrina & arte eſſet perſoluendus, certas p̄ſonas quibus id incumberet exigebat, quales ſunt clerici: Vnde idem ipſe Apoſtolus in priori ad Corint. cap. 14. Cum cōuenitis, inquit (nempè ad publicas orationes)

unuſquiſ-

vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, Apocalypſim hēt, &c. Quaſi dicat, unicuiq; diuerſum incumbit munus: vt ſcilicet alij pſalmos intonent, alij doceant: alius ſcilicet concionator, apocalypſim, hoc eſt reuelationē, interpretetur. Vnde ſubdit, ſiue lingua quis loquatur ſecundum duos aut multum ſecundum tres id eſt illi qui publice horas ſoluunt, ordine, numero, & uiciſſitudine id exequantur Si uerò non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur: id eſt, qui non habuerit munus loquendi aut cantandi, alios auſcultet, tacitus Deum oret. Ecce circa concluſiones quatuor in capite præfixas quàm omnes ab antiquo fundamenta trahant: nimirum ab Apoſtolorum tempore: nempe & perſonas fuiſſe ad orandum decretas, & pſalmos, & templa, atque orationes certas. De temporibus autem atque diei horis ad orandum conſtitutis, quod præſentis diſputationis præcipuum eſt punctum, adhibetur demum

Quinta concluſio

cõcluſio quinta. Septenarius numerus horarum Canonicarum, ut antiquiſſima eſt Eccleſiæ inſtitutio, ita & congruentiſſima atque decentiſſima: nempe ut poſt matutinarum nocturnum officium horæ diurnæ ſex ſint numero: uidelicet prima, tertia, ſexta, nona, veſperi & completorium. Et primum quòd nocturnum officium ab Apoſtolorum ſeculo originem duxerit, teſtatur

Hieron.

Hieronymus ſuper illud Matth. 25. Media nocte clamor factus eſt. Ait enim quòd cùm traditio Iudæorum eſſet Meſſiam media nocte venturum, in ſimilitudinem Ægyptij tēporis qñ Paſcha celebratū eſt & exterminator venit, traditio Apoſtolica ut retur permanſit, ut in die vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceret: ſpectantes aduentum Chriſti. Vnde & Pſalmiſta dicebat, Media nocte ſurgebam ad confitēdū tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ. Hęc ille. Sed quando in hunc Pſalmi verſiculū incidimus, multi alij ſunt eiuſmodi, quibus nocturnarum laudum officium commendatur. Ait enim alibi idem Pſaltes, Lauabo per ſingulas noctes lectum meū. Et alibi: Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo Altiſſime. Ad annunciandum mane miſericordiam tuam & veritatem tuam per noctem. Atq; alibi, Memor fui nocte nominis tui Dñe. Et quod in Completorio canimus, In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dño. Non ergo ab Apoſtolis tantum mos nocturnę orationis originem duxit: ſed à Prophetarum oraculis.

Obiectio.

Præterea & eundē nos morem Chriſtus inſtitutor noſter re ipſa docuit. Erat enim in oratione pernoctans, ut Luc. 6. refertur. Et ut habetur Matth. 26. media nocte in montē Oliueti ad orandum exiuit: ubi diſcipulos increpans, ꝙ nō poſſent vna hora ſecum vigilare, & a Iuda traditus eſt, & à Iudęis captus. Quæ quidem myſteria omnino deberent Chriſtianum populum in nocturnis orationibus continere. Igitur quoniā Vviclefiſtæ, ut eodem cap. 25. idem Thomas Vvaldē. refert, huiuſmodi nocturnos pſalmos contrectant, cauſſantes ꝙ cū noctem ad quietem nobis Deus indulſerit, nos iam uigilijs inſumentes, religionem Chriſtianam grauem redimus: ut eorum blaſphemiam conteramus, reſpondemus:

Vviclefiſtarum nocturnū officium damnantium.

Primum, eandem nocturnam quietem, ut ſupra diximus, ad contemplationem, atq; adeo ad orationem naturaliter inuitare: eò ꝙ tunc ſenſibus a ſuo uſu ceſſantibus mens introrſum pacatior eſt.

Prima ſolutio.

Secundò & Prophetarum oracula & Chriſti exemplū eiuſdem rei nos admonent.

Secunda

Sed tertiò, qđ in primis ducendum eſt, id antiqui patres ob id ſanctum duxerunt quòd in primitiua eccleſia infeſtiſſimę erant nocturnę dęmonum incurſiones, contra quas ideo nocturnas uigilias orationibus inſtructas inſtituerunt, ut lib. de Offic. cap. 19. peregregie tradidit Iſidorus Milites namque in exercitu, ſicuti & in naui nautæ, quatuor ſtationes nocturnas ordinăt quas vigilias appellant nimirum ſingulas tribus horis durantes. Tres enim horas ab occaſu ſolis qñ ſopor cubare homines cogit, primam uigiliam appellant: treſq; deinceps vſque ad mediam noctem, ſecundam: & a media ſtatim nocte appellant tertiam: atque deinde uſque ad diluculum, quartam. In quibus alijs dormientibus, alij excubātes inuigilant. Huius ergo inſtar, in primitiua eccleſia, nimirum ab Apoſtolorum ſeculo, clerus in tres partes diuidebatur: quarum una in prima uigilia primum canebat

Tertia.

Iſidorus.

Rʼ decātandi officium diuinum in

primitiua eccleſia. nebat trium pſalmorum nocturnum, & alia in ſecunda ſecundum, atque alia in tertia tertium: ut tam in ſingulis quàm in omnibus trinitatem profiterentur: ac demum diluculo in quarta uigilia omnes ſimul ad laudes concinendas conueniebãt. *Auguſt.* Vnde Auguſtin. de uerbis Domini, ſermo 14. Venit inquit ergo Dominus ad uiſitandum diſcipulos ſuos qui turbabantur in mari quarta uigilia noctis. Quarta uigilia noctis, extrema pars noctis eſt: uigilia una tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigilias. Et ne hæretici putent eiuſmodi uigilias ſanctorum patrum inuentum fuiſſe, perſpiciant in ipſiſſimis Chriſti uerbis fundamentum habuiſſe, ut eſt uidere & Luc. 12. ubi ſecunda & tertia uigilia nominatur: & expreſſius Marc. 13. Vigilate eñ, inquit: neſcitis enim quando Dominus veniat, ſero, hoc eſt prima uigilia: an media nocte in gallicantu, hoc eſt ſecunda aut tertia, an manè, hoc eſt hora laudum necũ uenerit, repente inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico: vigilate. His ergo inſtructa edoctaque eccleſia, ſuas ſtationes atque vigilias colle- *Valeria.* git. Vnde Valerianus lib. 1. capitu. de matutinis. Vigilias, inquit, tribus horis diſpertimus nocturnis, ut non ſolum uerbo, ſed & facto tres vigilias prædicemus: de quibus ait Dominus: Beati sũt ſerui illi quos cum uenerit Dominus inuenerit uigilantes, &c. *Vigilantius.* Qua de re cum Vigilantius hæreticus illius eſſet perfidiæ auctor, quòd nox quieti & ſomno indulgenda eſſet, non autem orationibus terenda: iſta occaſione *Hiero.* Hieronym. vt in epiſtola ad Riparium videre eſt, peruerſo nomine pro Vigilantio eum Dormitantium appellauit. Ait quippe. Quod dicis eum execrari uigilias, facit & hoc contra uocabulum ſuum, ut uelit dormitare Vigilantius: & non audiat Saluatorem dicentem ſic. Non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Quapropter ſequenti ſtatim epiſtola appellat eum Dormitantium. Vnde idem Hieronym. ad Euſtochium uirginem: Bis, inquit, nocte terque ad orandum ſurgendum eſt. At verò quoniam poſtmodum aucto clero tantum pondus humana imbecillitas ferre nequiuit, viciſſitudo illa ceſſauit & à toto ſimul clero tres omnes nocturni cum laudibus vna cani cępti ſunt: idque in diebus feſtis: nam in profeſtis non canitur niſi unus, ſicuti & in Paſchali tempore. Et quamuis alij primam vigiliam elegerint, alij verò tertiam, plurimæ tamen eccleſiarum ac religionũ mediam noctem conſtituerunt tanquam orationi, iuxta Dauidis teſtimoniũ, aptio- *Ambr.* rem. Haud quippe vti Ambro. ſuper Pſal. 118. auctor eſt, inconſulto dixit, Media nocte tunc enim feruet carnis illecebra, coquitur cibus, potuſque digeritur. Qua occaſione tentator multis tentamentis & carnem illidit & animum occupat. Hæc ille. Vnde Petro inter punctum mediæ noctis & galli cantum ardor fidei refrixit, & calori temporalis ignis admotus Chriſtũ negauit. Quocirca huius temporis relaxatio non tam facilè aut peti aut concedi deberet. Ferè enim iam cathedrales eccleſiæ ſanctum illum priſcorum rigorem remittentes, indulta ab Apoſtolica ſede impetrant matutinos pſalmos appetente nocte ſoluendi. Sic enim omnia labaſcunt. De horis autem diuinis teſtimonia quoque ſunt & rationes non minoris energię. *De horis diurnis teſtimonia e ſacris accerſita.* In primis tres horæ, nempè tertia, ſexta, & nona uiuentibus ipſis Apoſtolis celeberrimæ erant ad orandum. Extat enim Act. 1. memoria, quemadmodum poſt aſcenſionem Domini Apoſtoli eſſent Hieroſolymis unanimiter in oratione perſeuerantes, neque dubium ſit quin in oratione ſolenni, quæ ſicut modo in choro ab omnibus celebrabatur. Vnanimiter enim non tantum cordium vnitatem, uerum & uocum concordiam deſignat: ac tandem hora tertia, vt 2. c. legitur: Spiritus ſanctus illis apparuit, linguarum cordiumque inflammatur. Quocirca ambigi non debet quin illa tunc hora deſtinatos pſalmos dicerent. Qua de cauſſa eccleſia illo tunc vtitur hymno. Nunc Sancte nobis Spiritus, &c. De ſexta verò legitur Actuum 10. nimirum vbi Petrus refertur circa horam ſextam in ſuperiora, vt oraret, aſcendiſſe. Sed de nona mentio etiam fit Act. 3. Habetur enim quòd Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Quin verò eaſdem horas more & vſu Hebręis fuiſſe celebratas, præter coniecturam quæ maxima eſt, auctores non *Cyprian.* deſunt qui aſtruant. Cyprianus nanque

in calce

In calce lib. de oratione Dominica: In orationibus, inquit, celebrandis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, ſextam, nonam. Alludit tum ad illud Daniel. 2. quòd illi tres quaſi ex uno ore laudabant, glorificabant, & benedicebant Deum. Et ad id potiſſimum Danie. 6. vbi refertur quod contra Hieruſalem: ter in die flectebat genua ſua, & adorabat confitebaturq; coram Domino Deo ſuo, ſicut & antè facere conſeuerat. Erat enim prophetis ſolennis, fixis ſtatisque horis cõcinendi uſus. Vnde Primi Reg. 10. ait Samuel Sauli: Cum ingreſſus fueris ibi urbem, obuium habebis gregem Prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipſoſque prophetantes: hoc eſt, Spiritu prophetico pſallentes. Et inſiliet in te Spiritus Domini & prophetabis cum eis. Vnde in prouerbium exijt. Nunquid Saul inter prophetas? Addit præterea illic Cyprian. illis tribus horis myſterium trinitatis fuiſſe præſignatum, quod in nouiſſimis temporibus manifeſtandum erat. Eundem prorſus horarum numerum ſcilicet tertiæ, ſextæ, & nonæ, in eodem Daniele fundat Iſidorus lib. 1. de Offic. ca. 19. Illo ergo tunc Apoſtolorum ſeculo non reperitur mentio niſi illarum trium horarũ ante meridiem, prima ſubtacita. Quare Hierony. ſuper eodem loco Dan. 6. Has, inquit, tres horas, ſcilicet tertiam, ſextam, & nonam, eccleſiaſtica traditio intelligit. Hæc ille. Conijcio nanque quòd illo tunc tempore quo ter ad nocturnos pſalmos ſurgebatur, laudeſque in aurora cantabantur, ſuperflua ducebatur alia hora vſque ad tertiam. Vnde idem Hieron. ad Euſto. de horis ad orandum diuiſis loquens, horam inquit tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoque & ueſperam, nemo eſt qui neſciat. Vbi diluculi nomine laudes forſan intelligit. Et quo coniecturis agere pergamus, Caſſianus libr. 3. de inſtitutis monachorum capitu. 4. cuius Iſidorus meminit lib. 1. de Offic. ca. 23. Sciendum, inquit, hanc matutinam quæ obſeruatur in occiduis vel maximè regionibus canonicam functionem noſtro tempore noſtroq; monaſterio primitus inſtitutam. Matutinã ergo fortè appellat quam nos primam. Quo et referri vt verbũ Cypriani loco citato. ſ. Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſeruatas orandi, nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt: nam & mane orandum ut reſurrectio Dñi in matutina celebretur. Antiquas ergo horas appellat tertiam, ſextam, nonã: cui addit & primam. Atqui horæ iſtæ per diuiſionem artificialis diei ſunt intelligendæ ut quocũque anni tẽpore ab ortu ſolis incipiat prima. Tertia autem finitur in tertia diei hora: & ſexta etiam ab eodem ſolis ortu. Sic enim intelligendæ ſunt illæ horæ Matth. 20. nempè ꝙ paterfamilias exiit ſummo mane cõducere operarios: deinde hora tertia atque hora ſexta. De ueſperis autem & completorio ait loco citato D. Hierony. neminem eſſe, qui neſciat: quaſi res eſſet antiquiſſima & uniuerſis Chriſtianis receptiſſima. Atqui de completorio ait loco citato Ambroſius uenire illi in mentem auium recordationem quæ cum eunt cubitum quaſi peracto læte munere, æthera cantu mulcere conſueuerunt. Quod velut á ſurgente & occidente die ſemper inſtaurare cõſueuerunt, ut uel de curſu uel adorto uocturno diurnoq; tempore, iuſtas laudes ſuo referant creatori. Vnde magnum incentiuum excitandæ deuotionis ſumendum nobis eſt. Igitur ut quæ diſperſim commemorauimus, collectim ad noſtram confirmandam cõcluſionem applicemus. Tribus de cauſſis ſeptenarius iſte numerus canonicus inſtinctu Spiritus ſancti ſanctiſſimus eſt Chriſtianę familiæ. Prima. ſ. eadẽq; ad literam potiſſima, vt iuxta Chriſti pręceptum & Pau. monitum, iugis neq; intermiſſa in nobis perſiſtat Dei memoria, lausq; & gratiarũ actio, ac demũ deprecatio & fauoris petitio. Nam cũ in die naturali ſex ſint horarum ternarij, cum in ſingulis ſtatos habemus pſalmos, perpetuo circulo in oratione pſiſtimus. Mox & Trinitatem quæ noſtræ eſt fidei confeſſio, trinis quibuſque horis profitemur, nam pari ratione eodem numero & pſalmos & orationes diſtribuimus. Accedunt deinde tertio & myſteria, tum alia, tum etiam Chriſti: quæ gloſſa colligit ſuper c. presbyter. de celebra. Miſſar. Quod quidem eſt Concilii Agathen. celebrati ſedente Zozimo Papa,

Horarũ diurnarũ numerus in ueteri teſtamento fundatus.

Iſidorus. Hiero.

Caſſian. Iſidorus. De horarum diuiſione & exordio.

De Completorio.

Ambr.

Trina de cã ſepti horæ Canonicæ in eccleſia inſtituta

Gloſſa.

Papa, ſub anno Domini quadringenteſimo uigeſimo: vbi prædictæ omnes horæ tam diurnæ q̃ nocturnæ perſolui iubẽtur. Cauenda autem eſt deceptione quis putet, vt hæretici blaſphemere attentant, tunc primũ fuiſſe inſtitutas. In hoc enim ſuperiora adduximus teſtimonia vt eas de antiquitate & tẽpore Apoſtolorum deduceremus. Quare illic tanquam res antiqua confirmatur. Myſteria autem ſunt ꝙ ſeptem exiſtunt hebdomadæ dies, quibus mundus fuit creatus: ſeptemque Spiritus ſancti dona, quibus recreatur: ac ſeptem mundi ætates, quibus duratus eſt; ſeptemque adeò petitiones dominicæ orationis, quibus eadem dona poſtulamus. Chriſtus autem matutinali hora captus eſt, & per reliquas diei paſſus. Vnde verſus: Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis: Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat: Prima replet ſputis, cauſſam dat tertia mortis: Sexta cruci nectit, latus eius nona biperit. Veſpera deponit, tumulo completa reponit. Ex his ergo cunctis quæ dicta ſunt colligitur, ſeptem eſſe Canonicas horas: ſecundum illud Pſal. Septies in die laudem dixi tibi. Accipitur enim illic dies pro naturali, vt noctem includat. Quare non ſunt audiendi qui matutinum a laudibus ſeparantes, octo connumerant.

Ad primum ar. Ad primum igitur argumentum ſupra obiectum Vvicleff, uſq; adeò negatur horarum canonicarum penſum graue eſſe, vt affirmemus eſſe ſuauiſſimum. Ad illud autem quod inſinuat non eſſe in eccleſiæ facultate aliquid ſancire, quod in altero duorum teſtamentorum expreſſum non ſit, plura reſpondemus. Primum illud eſt hæreticum fundamentum, atq; illius beſtiæ quam Ioan. Apocal. 3. vidiſſe ſcripſit quæ cum agnus videretur cornua gerens in fronte, draco tamen erat. Super quo loco ait Auguſt. ſerm. 11. hæreticam illic eccleſiam ſignificari: quæ cum ceu agnus Chriſti, duo in fronte cornua, hoc eſt, duo teſtamenta præ ſe ferat, draconis tñ morſu Eccleſiam Catholicam dilacerat. Hæc ille. *Auguſt.* Habet enim eccleſia catholica poteſtatem à Chriſto Apoſtolicam qua leges poſſit condere, quas uel ex ſacra pagina elicit, vel ad Chriſtianorum ornamentum neceſſarias ducit. Inſtar nimirum Apoſtolorum qui ſuis ueſtimentis iumenta illa ſtrauerunt quibus Chriſtus Hieroſolymam ingreſſurus mollius incederet. Ait quippe ſuper eodem loco Hierony. ꝙ ueſtis Apoſtolica, vel doctrina uirtutum vel editio ſcripturarum intelligi poteſt: ſicut eccleſiaſticorum dogmatum uarietas, quibus niſi anima inſtructa fuerit, ſeſſorẽ habere Dominum non meretur. Et Anſelmus: *Anſelm.* Vide inquit quod ſuper iumentũ ponebant Apoſtoli ueſtimenta ſua, ſed cætera Iudaica turba ſub iumenti pedibus quia mandatis Apoſtolorum inſtruimur & ornamur. legis autem antiquæ mandata conculcamus, dum carnales obſeruationes & circuncisiones reprobamus. Adde ꝙ Eccleſia non ſolum intus per Spiritum ſanctum edocta, ſed uiua uoce Apoſtolorum Chriſti illuſtrata eiuſmodi horarum religionem amplexa eſt. *Ad ſecũdũ argu.* Ad ſecundum reſpondetur quòd in orationibus priuatis non opus eſt uoce, ſed ſatis eſt mente orare, niſi ad excitandam deuotionem. Quod autem Chriſtus & Paul. ſecundum ipſum ait, Spiritu & mente orandum: nihil aliud edocent q̃ quòd orantia pſallentisq; uox non debet eſſe ſicut auium garritus: ſed mente & ſpiritu plena. *Ad tertiũ argu.* Tertium argumẽtum art. 3. plenius diſſoluetur, vbi monſtrabitur clericorum ſacris initiatorum officium, etiam ſi curam gerant animarum, eſſe horarum munus perſoluere.

ARTICVLVS II.

Vtrùm congruens ſit & decorum vt horæ Canonicæ, Pſalmorum, Hymnorumq; alto cantu pſallantur.

POſt horarum Canonicarum ſubſtantiam & inſtitutionem ſubſequitur modo explorare vtrum canticis & hymnis ſint perſoluendæ. *Vvicleff Vvaldẽ.* Nam idem Vvicleff, vt eodem tomo. 5. cap. 16. Thom. Vvalden. refert, de hoc catholicos ſubſannabat, quod alto cantu laudes & preces ad Deum inclamarent. *Primũ argumẽ.* Quam quidem hæreſim Lutherani ſuſcitarunt, obridentes ceu ridiculis nobis quòd vocibus in templis obſtrepamus Deo. Argumentum iſtorũ eſt ꝙ Deus non eſt ſurdus

aut dormiens vt clamoribus noſtris quib. excitetur, indigeat. Quocirca nos Baalaticos appellant, hoc eſt ſacerdotibus Baal ſimiles: quos vt 3. Reg. 18. refertur, deridens Elias vt altius inclamarent irritabat ſubdens: Deus enim veſter forſitam cum alio loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere aut certe dormit, vt excitetur. Et me dum inter illos agerem quandoq; de eadem re ſic conueniebant: Nunquid ſi tu cum Cæſare cantando colloquereris, aut aliquid ab illo altiſſimis vocibus & muſico artificio depoſceres, non deridiculus eſſes? Quid ergo coram Deo facere non veremini quod non auderetis coram Cæſare? Secundo arguitur exemplo illius matronæ Samuelis matris, quæ vt initio lib. 1. Regum refertur, preſſis labijs adeo ſilenter orabat, vt temulenta appareret. Quod quidem exemplum quaſi orantium figura inter ſanctos celebratiſſimum eſt. Vnde auctor imperfecti homilia 13. Poſſumus inquit intelligere, vt oſtium domus, os corporis, vt non clamoſa uoce oremus Deum, ſed deſiderio tacito. Nam ex clamoſa inquit oratione multa mala naſcuntur: maximè hæc tria. Primum quod clamoſa uoce orans non credit Deum vbique eſſe & ſecreta audire. Secundum quòd myſteria ſecretarum ſuarum petitionũ, quæ forte non oportebat alterum præter Deum ſcire, auribus bonorum & malorum audienda committit. Tertium deniq; quòd clamoſè orans alterum iuxta ipſum aſtantem orare non ſinit. Id quod experientia teſtatur. Nam dum in eccleſia canitur, nõ poſſunt aſtantes orare, uocibus eorum ſenſus rapientibus. Accedit poſtremo quòd muſica qua ſeculares in ſuis feſtis utũtur, ſacra prophanare uidentur, In cõtrarium eſt autem illud Dauidis Pſal. 149. Cantate Domino canticum nouum. Et rurſum Laudent nomen eius in choro. Cui accedit & Cõcilium Toleta. quartum de conſecratione, diſtinct. 1. cuius uerba ſunt, De hymnis canendis, & Saluatoris & Apoſtolorum habemus exemplum.

Arg. 2. · *Poſtremum ar.* · *Conciliũ Toletan.*

Cum tãtopere iſti rerum nouatores & eccleſiaſticarum rerum perturbatores eccleſiaſticos cantus, vt modo dicebam, propellere à Chriſtiano cætu contendant, nõ ſatis rei præſenti feciſſemus niſi hunc addidiſſemus articulum, de quo S. Thom. 2. 2. q. 91. nonnihil tetigit. Ad quem unica eademq; eccleſiæ receptiſſima reſpondetur concluſione. Cantus eccleſiaſtici quibus horæ Canonicæ ſolenniter celebrantur, vt in eccleſia ſunt optima ratione conſtituti ita ſunt & antiquiſſimi. Et quo rationibus teſtimonia clareſcant, ab ipſis eſt nobis ſumendum exordium. Sed eſt cum primis adnotadũ, horas Canonicas in quibus religio colendi Dei cõſiſtit, tres habitudines inter nos & Deum continere. Prima eſt diuina laudatio, quam quidẽ ei ꝓpter ſeipſum tanquam ſummo bono debemus. Hac n. de cauſſa illa à nobis debetur confeſſio, quòd ſit ſumme infiniteq; bonus, iuſtus, miſericors, &c. atq; adeo cũctipotẽs: omniſcius, & quidquid boni in rebus exiſtit immenſa ſua cõtinet eſſentia & ꝓpterea concinimus ei Hymnos & Pſalmorũ laudes. Secunda earundẽ horarum ratio eſt vt quidquid nobis ad vitam ſalutemq; tam temporalẽ quàm ſpiritualem neceſſarium eſt, ab ipſo petamus, confitentes nos ſuas ipſius eſſe creaturas, atq; nil nobis boni niſi ab illo poſſe contingere. Tertium deniq; officiũ quod illi orãdo perſoluimus, eſt gratiarũ actio pro receptis beneficijs, Hoc aũt ſuppoſito, rationibus plurib. demonſtratur concluſio. Primum enim omnium, laudum conditioni adeò cantus nõ repugnat vt maximè ei congruat. Nã ſi naturale hominum ingenium conſulamus, inde heroica carmina ortum habuere vt ipſis ſonoro metro decurrentibus, Herou laudes & geſta canerentur. Quod & Poeta Aeneidum principio ſignificans ait: Arma virumque cano. Quare Ariſto. 8. Poli. c. 5. & Boeti. in Prol. Muſicæ permultum Muſicam commendant, ceu rem ad morum affectus plurimum conferentem. Immo verò, vt ſecundum ſubnectamus argumentum, ſymphonia in eiuſmodi canendis laudibus adeo eſt naturalis, vt etiam auctori ipſi naturæ in cœlis eodem modo concini referantur. Vnde Apocaly. 4. de ſanctis animalib. refert Ioãnes quod requiem die ac nocte non habebant, dicentia. Sanctus, Sanctus. Vnde in Miſſę Præfatione ſeipſum eccleſia cohortat vt quemadmodum cœli cœlorumq; virtutes, Cherubin quoque & Seraphin ſocia exulta-

Concluſ. reſpõſiua · *Prima ratio concluſionis* · *Secunda ratio.*

exultatione clamare non ceſſant ita ipſa cum eis concinat. Quare & Deo ſupplicat vt ſuas etiam cum illis voces admitti iubeat dicentis: Sanctus, Sanctus, &c. Quapropter non immeritò ſunt qui fateantur veris vocibus, licet ſupernaturalibus, Deũ in cœleſtibus laudari. Atque rei huius teſtimonium terris angeli deſuper attulerunt: vbi paſtoribus nato Domino, nõ ſolum cum ſplendore diuinæ gloriæ affulſerunt, verum & cantantes intonarũt. Gloria in excelſis Deo. Vnde circa fin. ſecundi lib. de Epiph. Greg. Cum paſtoribus, inquit, Venerare, cum angelis hymnum dicito, cum Archangelis choros ducito. Sit nobis iſta communis ſolennitas terreſtribus communis. Qua ergo oris impudentia hæretici hæc laudum præconia negare poſſint? Hac enim de cauſſa militans eccleſia, nempè quò ſocietatem cum triũphãte initam referant, in duos choros clerum partitur, qui alternis vocibus laudes intonent atque altero ſedente alter ſtet: videlicet vt qui ſtat, militantium aciem repræſentet: qui verò ſedet, triumphantium requiem. Quare cum vterque alteri reſpondeat, ambo nempè angelicus atque humanus chorus eundem Deum pulcherrima concordia venerãtur.

Greg or.

Tertia ratio.

Tertium poſt mortalium naturam & immortalium conditionem argumentum ſumitur ab antiqua lege. Eundem nanque canendi ritum eodemque diuino numine affulſus Dauid, pſalterium cithara compoſuit quo canere diuine myſteria conſueuerat. Cantabiles enim, inquit, mihi erant iuſtificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. Quodquidem ritu non ſolum Deo quidquid animo gerebat intimabat, verum & ad depellendos obſeſſores dęmones vtebatur, vt patet 1. Reg. 16. Nimirum futuram eccleſiam admonens: vt Pſalmorum concentu inſultantes dæmones fugaret. Quocirca & in domo Dei, vt legitur 1. Paralipom. 14. quatuor millia Pſaltes conſtituit, canentes Domino in organis quæ fecerat ad canendum. Ob idq; Pſalmo 148. & duobus ſequentibus omnimode ſanctos Dei admonet, vt hymnis & canticis, omniq́ue muſico inſtrumento Deo laudes reſonent. Accedunt & in rei confirmationem celeberrima illa ſpiritualia cantica quæ ſancti Profetæ & Patres illius legis Spiritusſancto dictante cecinıſſe leguntur, & nunc eccleſia per hebdomadam concinit. Vt cantica Moyſi, Annæ, Delboræ, Iſaiæ, Ezechiæ, cęterorumq́ue Profetarum. Neque eſt cur quiſpiam reclamet, cantiones illas templo illi non noſtro congruere: nam cum illud figura fuerit noſtri, multo nos magis condecent.

Quarta ratio.

Vnde, quòd quartum ſit argumentum cum Chriſtus Hieroſolymam ingreditur, vbi ingreſſus in eccleſiam noſtrã deſignabatur, concentu puerorum pſallentiũ & cantantium, Hoſanna fili Dauid, exceptus eſt. Atque obmurmurantib. Iudęis Domi numq́ue interpellantibus qui illos tacere iuberet, reſpondit: Si tacuerint, lapides clamabunt. Igitur ſi horæ Canonicæ quatenus laudes diuinæ ſunt exiſtimentur, congruentiſſimum eſt vt canticis perſoluantur: Quod ſi vt gratiarum actiones proferantur, non minus eis cantio congruit. Id quòd Chriſto ipſi, ex quo quintum ſumitur argumentum, in more & vſu fuiſſe teſtatur Matth. c. 26. vbi poſtremam enarrans cœnam ait: Et hymno dicto exierunt in mõtem Oliueti. Vnde colligitur Chriſtum cum ſuis gratiarum actiones cantando feciſſe, Ait cum Iſidorus lib. 6. Etymol. c. 44. quòd hymni ſunt cantica laudantiũ Deum. Quare ſi ſit inquit laus, & nõ Dei, non eſt hymnus: & ſi ſit & Dei & laus, & non cantetur, non eſt hymnus. Qua de re Auguſt. in illo libello quem de laude ſpiritualium canticorum inſcripſit, ex eo ꝙ Zacharias hymni voce prophetauit, & Angeli Gloria in excelſis Deo. intonarũt, & pueri Hieroſolymitæ hoſanna inclamarunt, & Chriſtus hymnum cum diſcipulis conciuit, ſic colligit: Quis iam habito tali documento de pſalmorum & hymnorum religione dubitauerit? quando ille qui à cœleſtib. adoratur, & pſallitur ipſum cum diſcipulis hymnum cantaſſe perhibetur? Et Ioan. inquit in Apocalypſi, refert ſe ſpiritu reuelante vidiſſe & audiuiſſe vocẽ aquarum multarum, & tonitruum multorum dicentium Halleluia. Hæc Auguſt. Neque verò ſi ſolennem orandi religionem ſub precum ratione mediteris, deerit Apoſtolicum exemplum, vt canora melodia fiat. Eſt nanque ſextum argumentũ,

Iſidorus

Auguſt.

Argu. 6. pro conclusione. id quo Actu. 16. legitur: nempe quod cum Paulus & Silas in carcere cuſtodirentur adorantes media nocte laudabant Dominum, nimirum ſuam cauſſam illi proponentes. Et audiebant eos qui in cuſtodia erant, & ſubitò terræ motus factus eſt magnus, omniaque oſtia aperta & omnia ſoluta vincula. vbi ſecundum Bedam alia litera habet quod hymnum dicebant. Quo loco hymnorum pſalmorumque vim idem doctor adnotauit: admonens, vt quicunque fidelium in tentationes varias inciderit cum Paulo & Sila, inter carceris tenebras hymnizet, & cum Pſalmiſta Domino canat, Tu es præſidium meum à preſſura quæ circundedit me. In qua item Apoſtolica auctoritate illorum trium differentia meditanda eſt: nempe hymnorum, pſalmorum, & canticorum, quam & ad Coloſſ. 3. repetit, vbi ait: Commonentes voſmetipſos pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantates in cordibus veſtris. Quo loco in ſuis annotationibus Hieronym. Hymnis, inquit, vt triũ puerorum, pſalmis, vt Dauid, canticis, vt Moyſi & aliorum, Hæc ille: Canticum.n. ſimplicem vocum intonationẽ deſignat: hymnus carmen. pſalmus verò eſt, qui inſtro muſico pſallitur. Adde & quod ad Epheſ. 5. idem admonet Apoſtolus; implemini enim inquit, Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, hymnis & canticis ſpirtualibus. cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino gratiam agentes ſemper pro omnibus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Vobis inquit metipſis, id eſt in choro veſtro alternis vocibus: & in cordibus veſtris hoc eſt vt ſpiritus ex corde profectus cantum viuificet. Antiphonas verò, vt Iſidor. li. 1. de offi. c. 7. auctor eſt, Græci primi compoſuerunt: quos poſtea Ambroſ. imitatus Latinas excogitauit. Sicut & Hymni, ut Euſebius lib. 2. eccleſiaſticæ hiſtoriæ. cap. 18. refert, in conuentibus S. Marci in Alexandria compoſiti ſunt multi: quibus & idem Ambroſ. & Hilarius plures addiderunt, vt illic cap. 6. ait Iſidorus. Reſponſoria vero ibidem Iſid. cap. 8. & tradidit ab Italis longo ante tempore ſunt reperta, & unde ſic vocata quod vno canente chorus conſonando reſpondeat. Lectiones

Beda.

Arg. 7.

Antiphonas primi Græci cõpoſuerũt teſte Iſid.
Euſebi
Reſponſoria vnde inſtituta

enim, vt de inſtitutis clericorum, capit. 80. ait Rabanus, antiquiſſimæ religionis à Iudæis deriuatæ traditio eſt, vt choro ſedente, ab vno ſtante legantur: qua finita chorus concinendo reſpondeat: & inde dicta ſunt reſponſoria. Quin vero, vt Caſſiodorus lib. 10. hiſtoriæ partitæ refert, Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum epiſcopus, atque adeo cum ipſis Apoſtolis conuerſatus, vidit Angelorum viſionem quomodo per antiphonas S. Trinitatis dicebant hymnos, itaque modum viſionis Antiochenæ probatur tradidiſſe eccleſiæ: & ex hac ad cunctas tranſiuit eccleſias. Multa denique alia commemorari poſſent, quibus antiqua hæc ratio laudandi, Deum canticis confirmaretur, quatenus ad naturam rei attinet laudandi, deprecandi, & gratias agendi. Sed illis prætermiſſis ad alios arguendi locos deſcendamus, qui ex parte noſtra ſumuntur. Cantus enim eccleſiaſtici, præterquam quod ſic commode Deus laudatur, permagnam habent energiam ad noſtram excitandam deuotionem. Nam cũ ſenſus ſint mẽtis organa quos muſica ſua pte natura demulcet, illa ratione mens in ſublime rapitur ad diuinam maieſtatem contemplandam. Vnde Rabanus de inſtitutis clerico. capit. 76. Pſalterium inquit idcirco cum melodia cantilenarum ſuauium ab eccleſia frequentatur, quo facilius animi ad compunctionem flectantur. Et Auguſt. lib. 9. confeſſio. cap. 7. refert quemadmodum tempore ſuo Mediolanenſis eccleſia genus hoc conſalationis & exhortationis celebrare ſuſceperit vt fratres vocibus & cordibus magno ſtudio concinerent, ad depellendum mœrorem quo propter hæreſin Arrianorum Chriſtiani animi tabeſcebant: tunc enim, inquit, & ſpalmi vt canerentur ſecundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabeſceret, inſtitutum eſt. Quod non eſt ſic intelligendum ac ſi noua tũc fieret inſtitutio, immo erat inſtauratio illius quã illi hæretici depulerãt. Et lib. 10. c. 33. voluptates inquit auriũ tenacius me implicauerant & ſubiugauerant, ſed reſoluiſti & liberaſti me nunc in ſonis quos animãt eloquia tua, cum ſuaui & artificioſa voce cantantur. Et infra cum

Rabanus.

Caſſiodorus.

Rẽ prima pro cãtib. eccleſiaſticis ex parte hominis ſumpta.

Rabanus

Auguſt.

Athanaſij

Ratio al tera auctoris.

Athanaſij Alexādrini epiſcopi moré meminiſſet. qui tam modico flexu vocis faciebat ſonare lectorem pſalmi, vt pronuntiāti vicinior eſſet, quam canenti, ſubdit: veruntamen cū reminiſcor lachrymas meas quas fudi ad cātus eccleſiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nūc ipſe commoueor non cantu, ſed rebus quæ cum liquida voce & conuenientiſſima modulatione cantantur, magnam inſtituti huius vtilitatem rurſus agnoſco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentū ſalubritatis magiſque adducor, non quidem irretractabilem ſententiā proferens, cantandi cōſuetudinem approbare in eccleſia, vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectū pietatis aſſurgat. Quin aliam egomet mihi rōnem adhibeo eiuſmodi cātiones extollendi. Valent.n. & ad amorem erga nos Dei magnificandum nam quis non vel de hoc Deum ſuū amet, qui religionis officium tam neceſſarium, ſed tamen ꝙ ex alia parte nonnihil poſſet afferre moleſtiæ ſuo ſancto numine inſtituit, vt talis à nobis melodia impenderetur, quæ & laboré leuaret, & animum recrearet ac demulceret. Adde ꝙ & clementiorem eum nobis eiuſmodi ſpirituales cantilenæ exhibent: ná q fert vt crimina noſtra quibus ſuam iuſtitiam offendimus, quæq; adeo lugenda potius eſſent & omni mœrore plangenda, harmonico cantu ad ſuas perferamus aures, quomodo eum non credamus patentiſſimis eſſe in nos viſceribus, atque ad nobis indulgēdum paratiſſimum? Vnde Lactant. lib. 6.

Lactantius.

Diuinarum inſtitutionum. cap. 22. poſtquam ſecularé melodiæ ſuauitatem quæ humanos animos labefactare ſolét reprobauit, paulo inferius ſubdit. Itaque ſi voluptas eſt audire cātus & carmina laudes Dei canere & audire iucūdum ſit. Poſtrema verò horum noſtrorum argumentorū clauſura quæ ſanè rem planiſſime pandit, ab experientia ſumitur. Qui.n. has cantādi ceremonias condemnant, intereſſe catholicis eccleſijs cuperé. in quibus cōcentus cū venuſtate & religioſa modeſtia canitur: & poſtea, vt hæreticorū tēpla viſerét, ubi ſilentium nihil aliud quam eccleſiarū cadauera refert vt illo diſcriminis interſtitio de vtroq; iudicarent: Hoc veruntamen in calce demum quæſtionis ſilendum non eſt, ꝙ vti in reliquis ſanctis ceremonijs accidit. Ita & in hac pōt abſurdus exceſſus obrepere, nēpè ſi profana inter ſpirituales cātiones admitantur, vel aliqua quæ pias aures offendant, vt in natalitijs Dñi & in alijs feſtis diebus alicubi conſueuit. Aut ſi ex præfectorum incuria ineptiſſimi ad canendum admittantur qui aures obtundant & attentioné perturbét. Quæ quidem Hiero. vt diſt. 92. can. Cantantes, refertur, reprehendit. Quáuis hoc pro ratione populi expendendum eſt. In villis enim & ruſticanis oppidis etſi haberi nō poſſit vrbicus cantus, non iō eſt abſurdus exiſtimādus. Organorum aūt vſus neutiquam eſt repudiādus, cū & ſacris teſtimonijs cōprobetur, & vbiq; ſit celebris. Tametſi in Capella Pōtificis Summi non ſit admiſſus. Alia verò inſtrumēta neq; prorſus approbāda ſunt, neq; omnino reſpuēda, ſed conſulenda eſt prudentia quænam illorum locum ſanctitatis deceāt. De quibus S. Tho. quæſt. citata, nil aliud inquit, niſi quod antiquo populo magis quam nobis congruebant.

Postrema rò.

In eccleſiaſticis cantibus exceſſus immodicus, et vituperabilis eſſe poteſt.

Organorũ uſus.

Iudiciũ de alijs inſtrumentis muſicis.

Ad primum argum.

Ad primum igitur argumētum reſpondetur, vel de hoc hæreticos eſſe blaſphemos quòd eccleſiaſticos cantores cum ſacerdotibus Baal componunt. Haud enim de hoc Elias illos irridebat quod canerét ſed ꝙ lapides, & marmora, & mortuos homines, ac denique dæmones illa ratione colerent, quos arbitrabātur clamoribus eſſe ad audiendum excitandos. Qui verò ad animi lætitiam & deuotionem excitandam canunt, ſeu ut Deo illum referát honorem, laude digni ſunt, nō vituperio. Sicuti Hieroſolymitæ Chriſto acclamantes Hoſana, Et pueri in fornace, angelorum inſtar, Hymnos pſallentes. Quare neque aliud ſimile qđ ab humana maieſtate ad diuinam afferunt, quidpiā ad rem attinet. Eo .n. non decet coram humanis principibus preces cantando fundere; quod non ſunt vt dij colēdi, tametſi & horum laudes, vt ſupra diximus, in ipſorum præſentia, cani ſoleant. Secundum argumentum ab Anna Samuelis parente deductum, de priuatis tantum orationibus procedit, atque adeo ſanctorum documenta quibus iubemur ſilenter orare. Secus autem ſe-

Ad secũdum.

res habet de ſolennibus quæ nomine publico fiunt. Neque vllum eſt abſurdum ut dũ in choro canitur, populus, ſi orare nequit, auſcultet. Ad poſtremum autem verbum reſpondetur quod ſecularis muſica in eccleſijs non eſt licita: eccleſiaſtica verò non eſt profana.

Ad poſtremũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum tã illi omnes qui ſunt ſacris initiati, quam qui titulum habent eccleſiaſtici ſacerdotij, ad horas dicendas teneant.

IN primo articulo monſtratũ eſt quémadmodum ad orandum ſolenniter neceſſarium fuerit quatuor eſſe conſtituta, nempe perſonas, orationumq; ſubſtantiã, loca & tempora, quibus & ex ipſa natura ei quintum intelligitur adhiberi, uidelicet intentionem atq; attentionem. De primo ergo ſcilicet de perſonis in iſto articulo, de reliquis verò in ſubſequentibus dicendum eſt. At quòd non omnes qui ſacris initiati ſunt teneãtur ad diuinum officiũ arguitur argumento illo quod ſuprà tetigimus. In eccleſia diſpertita ſunt clericorum munia: alij nanq; animarum curæ ſunt mancipati, alij verò vel ad prædicandum, vel ad alia negotia quę ad rem eccleſię attinent: ergo illi qui alijs ſic impediuntur, non eſt cur ad horas canonicas obligentur.

Primũ argum.

Pari modo arguitur ſecundo, qđ neque omnes ſacerdotia habentes eccleſiaſtica ad horas ſoluendas teneantur: tũ quod beneficia propter diuerſa officia ſunt inſtituta, vt præſtimonia, quæ, vt fertur, ratione ſtudij conſtituta ſunt: tum etiam quòd eadem ratione qui in religione ante profeſſionem probantur canonicum officium pendere tenerentur, eo qđ illis fructibus paſcuntur quibus populus propter eiuſmodi ſpiritualia officia religioſis erogat. Quod tamen non eſt rationi conſonum.

Secũdũ.

Tertiò denique arguitur. Si eiuſmodi clerici ad horas dicendas tenerentur, id maximè eſſet de iure diuino in quo religionem horarum canonicarum fundatam eſſe ſupra monſtratũ eſt. Quod ſi verum eſt, conſequens fieri videtur vt Papa ſupra his diſpenſare nequeat, cuius tamen contrarium mos habet & vſus. In contrarium autem eſt ca. Presbyter. de celebratione Miſſarum. quo omnes presbyteri obligantur ad diuinum officium: vbi nomen presbyteri ſecundum gloſſam extenditur ad omnes clericos: iuxta tenorem cap. Si quiſquam. de cohabitatione clerici. & mulier.

Tertiũ.

Duę cauſa ex q-bus oritur obligatio ad perſoluendas horas canonicas

De hac quęſtione quædam ſunt inter Doctores conſtituta, quædã verò quæ uix poſſunt certa ratione definiri. Duę inquã cauſæ pro certis hñr quarum per ſe vtraque ad pẽſum horarum canonicarum obligat: nempè ordo ſacer & eccleſiaſticum beneficium. Ad quæſtionem igitur duabus concluſionibus reſpondetur. Prima: Omnis clericus in ſacris puta ſubdiaconus & illo ſuperior tenetur officium perſoluere diurnum ac nocturnum. Concluſio eſt quam tenet gloſſa, complectiturq; Panorm. & reliqui Doctores canonici iuris pręcipui nominis, ſuper dicto cap. preſbyter. de celebratione Miſſarũ. Et ſententia D. Tho. quolibeto. 6. artic. 8. & vnanimiter Theologorum. Nam quamuis in dicto cap. quod, vt ſuprà diximus, eſt concilij Agathen. de ſolo presbytero mentio fiat: tñ Innocen. c. dolentes. minores ẽt clericos exprimit. Et diſt. 92. c. ſi. expreſſius obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quotidianum officium.

Prima concluſio.

Gloſſa.

Panor.

D. Tho.

Ratio autem, quæ optima eſt iuris interpres, inde emergit, q; qui ſacris initiatur, ſingulari Dei cultui mancipatur atque in illo conſtituitur ſtatu qui ad diuinas laudes inſtitutus eſt: Iuxta illud Iſa. 43. Omnem illum qui inuocat nomen meum, in laudem meam creaui illum, laudum autem ordo & modus, vt ſupra diximus, ab eccleſia lege ſancitus eſt: ergo eo ipſo q; quis in clericorum ordinẽ ſuſcipitur, tali eſt vinculo obligatus. Quapropter, hoc q̃ maximè capio cunctis clericis eſſe perſuaſiſſimum, vt quidquid negotij eis incumbat, ſiue literarum ſtudium, ſiue gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi, conſtitutiſſimum habeant nunquam vllam interpolare canonicam horam: certo uidelicet ſciẽtes hoc eſſe proprium geninumq; eorum officium, atque adeo cunctis alijs præferẽdum: eo prætertim quod tempus ſtatis orationibus dicatũ, ex quocunq; alio ſuccidatur negotio, nunquam impedimento eſt, Deo ſic diſponẽte, quo

Ratio concluſionis.

minus

Clerici ĩ minorib. cõſtituti. ad nullas horas canonicas tenentur cõtra Panor.

minus bene expediatur. De clericis autem qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, quique nulla potiũtur eccleſiaſtica præbenda, quanquam Panor. loco citato in alteram partem propendeat, abſque dubio credendum eſt ad nullas teneri canonicas horas. Neque eius ratio vllius eſt momenti. videlicet quod, vt ipſum nomen clerici ſonat, aſſumũtur in ſortem domini. Haud enim ſic aſſumuntur, vt ſtatum firmiter mutent, nam quandiu integrum illis eſt matrimonio ſe copulare, ſtatum non mutant. Item quia functio illorum ordinum in ſolo præparamento templi vaſorumq; finitur: neque ordinem habet proximum ad euchariſtiæ ſacramentum, ceu officium diaconi & ſubdiaconi. Et quamuis Palud. in 4. diſtin. 15. q. 5. dicat quod ad aliquid plus teneantur quam laici, non eſt credendum de præcepto: ita vt eius omiſſio aliqua ſit culpa: ſed forſan de honeſtate ſi voluerint. Quare non ſolum qui prima tantum tonſura ordinati ſunt, verum neque alij aliorum graduum infra ſubdiaconatum tenentur ad canticum graduum. Neque nulla eſt lex & conſuetudo quæ talem iniiciat ſcrupulum: neque epiſcopus ad hoc poteſt obligare.

Palud.

Secunda conclu.

Secunda concluſio: Quicunque habet eccleſiaſticum beneficium aut præbendam ſub clericali titulo. tenetur ſub reatu lethalis criminis ad plenum horarum canonicarum officium. Et eſt intelligenda concluſio cum præciſione ſicut præcedens. Itaq; ſicut ſacer ordo ſine beneficio obligat, ita & beneficium abſq; ordine ſacro.

Probatio primæ cõcluſionis.

De hac quidem concluſione expreſſum iuris textum non vidi: annotatur tamen c. fi. diſtin. 92. cuius verba ſunt, quod presbyter aut diaconus, vel quilibet clericus eccleſiæ deputatus, ad quotidianum officium teneatur: vbi verbum, deputatus, intelligunt per titulum alicuius beneficij, vt diſtinguatur à prioribus membris presbyter, & diaconus. Facit & verbum c. fin. de reſcrip. lib. 6. Beneficium non datur niſi propter officium: nam peculiare ac proprium clerici officium, vt ſupra diximus, eſt horarum canonicarum penſum. Facit & ca. cum ſecundum Apoſtolum. de præben. vbi ſancitur clericos omnes ad onus eligi, atque adeò non eſſe a mercede depellendos.

Moderatio cõcluſionis.

Ac ſubinde iubetur neminem ſine titulo aut beneficij aut patrimonij eſſe ordinandum, aut ſi ſecus fiat, quod epiſcopus ei victum præbeat. Cum ergo merces propter onus debeatur, & proprium onus clerici ſit dicere officium, fit vt ex quacunque præbẽda naſcatur hæc obligatio. Atque hac de cauſſa ſic ſumus concluſionem moderati, vt talis præbenda poſſideatur clericali titulo: nam qui titulo ſeculari decimas percipiunt vt reges & æquites: & concionator & lector: non tenentur ad huiuſmodi horas ſoluendas.

Qui præſtimonialia ſacerdotia poſſident ad officiũ diuinũ tenentur.

Quam ob rem eos qui præſtimonialia ſacerdotia poſſident licet alij aliter ſentiant, excuſare non auderem ab officio diuino perſoluendo: eo quòd ille titulus, clericalis eſt, & non ſecularis. Nam quod dicunt illa fuiſſe inſtituta tantum ratione ſtudij, non ea pollet iuris auctoritate, ut ob id ſint ab eiuſmodi munere exonerandi. Quare de conceſ. præb. c. quoniam, lib. 6. preſtimonia inter cæteros eccleſiaſticos titulos connumerantur.

Reprobatur opinio.

Laurentij.

Syluest.

Panor.

Quocirca non tenetur opinio Laurentij, vt bene ait Syluest. verb. hora. §. 3. dicentis, clericos in minoribus ordinibus beneficiatos qui per alios ſeruiunt, excuſari poſſe ab officio diuino: immo ſatius ait Panormi. loco citato quod cum horas pendere, officium ſit perſonale, ſemper ad illud tenentur.

Io. And.

Et quamuis Ioan. Andr. in Nouellis dicat quod libenter videret, ſi eccleſia ratione ſtudij liberaret huiuſmodi beneficiatos in minoribus, non habentes animarum curam: vt tantum recitarent officium Virginis, profectò non eſſet ſalutare concilium: eo quòd eccleſiaſtica ſtipendia præcipue, vt diximus, propter huiuſmodi officia penduntur.

Pẽſionarius tm̃ nõ teneñ ad horas.

Illos autem qui tantum habent penſiones, quia nullum habent eccleſiaſticum titulum, ſed merum ius petendi ab illo qui titulum habet, iam ſæpe diximus minimè ad canonicas horas teneri.

Dubitatio.

Syluest.

Solutio.

Dubium autem reſtat quando præbenda eſt tenuiſſima. Sunt enim qui eatenus hãc concluſionem affirment, vt etiam dum beneficium tenuiſſimum ſit, adeò vt neque ad miſeram ducendam vitam ſufficiat, nihilominus obligare cenſeant. Immo verò & ſi merum titulũ ſine fructibus quis habeat non excuſent à culpa ſi horas canoni-

Refellitur ſolutio. Syluest.

nonicas prætermiſerit. Atque hoc ſequitur Syluest. verb. hora. §. 3. & quidam è recentiſſimis Theologis. Sed profectò multo libentius ad contrariam ſententiam ſubſcriberem. Nam cum clericus citra ſubdiaconum ad officium non alia ratione quàm ſtipendij ad officium diuinum teneatur, quando beneficium adeo eſt exiguũ vt ferè pro nihilo reputetur, non eſt cur talẽ obligationẽ inducat. Nec vincit obiectio dicentium illi eſſe imputandum, quòd illud recepit, nam tenuiſſimum beneficium ex natura ſua nõ obligat. Quare qui illud recipit non obligatur. Dixerim tñ tenuiſſimum vt ferè pro nihilo reputetur: nempe ſi his temporibus ſummam ſaltẽ octo ducatorum non attingeret, nam ſi diuti' eſt, quamuis non ſufficiat ad victum, ſi tñ pauperi clerico bona eſſe poſſet pars ſuſtẽtationis, non omnino, poſſidẽs excuſatur.

Qui ſolum hẽt titulum beneficij ſine fructibus: non tenetur ad officiũ diuinum. Caieta.

De hoc ergo ſapientium prudentia conſulenda eſt. Pari modo de illo cenſendũ qui vel litigioſum, vt ait Palu. merum habet titulum præbendæ ſine fructibus idq; ex conceſſione Pontificis eoſdem fructus alteri reſeruãtis, itaq; in ſua poteſtate nõ ſit illos percipere: vt ait Caiet. in Sum. verb. hora. quandoquidem obligatio non emergit niſi ex ſacro ordine vel ex perceptione mercedis.

Limitatio ſuperioris aſſertionis. Palud.

Neq; in cõtrarium ſolida eſt ſuperior obiectio, videlicet illi eſſe imputãdum qui tale beneficium accepit; nam quod auctoritate ſit Papæ, alteri nõ imputatur. Cum ergo ſacerdotium fructibus ſuis priuat, vr̃ poſſeſſorem ab obligatione abſoluere dicendi horas. Secus res haberet ſi per illum qui præbendam poſſidet ſtaret vt fructus nõ perciperet: vtpotè ſi vel alteri gratis daret, aut propter excommunicationem, aut quia non reſidet, illis priuaretur; tunc enim nõ eſſet ab orandi ligamine abſolutus.

Exploditur præterita ſententia. Palu.

Petrus de Palude loco citato eos ꝓpterea excuſat qui Breuiarium non hñt neq; emere pñt. Quamuis dicat quod debent officium addiſcere. Porro verò eiuſmodi excuſatio nõ eſt cur admittatur. Etenim: Cum nemo ſit in clericalem ordinem admittendus, qui nõ habeat vnde viuat, nemo clericorum excuſatur ſi Breuiarium non habeat imò antequam haberet nõ eſſet ordinandus. Eo potiſſimum quod Paluda, loquebatur antequam eſſent impreſſiones. Modo namque vilius emuntur. Diuerſa verò eſt ratio vbi fortuito caſu quis Breuiarium perdidit: neq; eſt in loco vbi haberi poſſit. Addiſcere verò officium vt memoriter dici poſſit, nemo lege cogitur: quia res eſt non omnibus bene poſſibilis: ſatis enim eſt ſi legere ſciat. Quare ſi quis eſſet aut inter infideles aut in prouincia vbi breuiarium neutiquàm reperiretur, legitima obtegeretur Excuſatione. Eadẽ ratione excuſantur & cæci, aut ita oculis caliginantes vt legere nequeãt. Tametſi dum aliquas horas memoriter proferre poſſent, fortaſſe tenerẽtur. Quamuis neq; omnino ſim certus an eſſent rigore cogendi: quandoquidem tenacitas illa memoriæ accidentaria ſit: licet tutius eſſet vt ſe obligatos cenſerent.

Impediti non tenentur, &c.

Pari modo ſi quis eſſet impeditus aut circa infirmos, aut aliter, vt nullatenus poſſet orare, itidem excuſaretur. Quamuis fraus ſemper cauenda eſt, eo potiſſimum quòd huiuſmodi obligatio arctiſſima eſt, à iureq; diuino deſcendens. Immo verò ſi vlla mihi adhibenda eſt fides, coniectio vt qui ex choro mittunt ad thurificandũ altari, ſimpliciter non teneantur Magnificat & Antiphonam dicere: quia neq; coguntur memoriter ſcire, nec aliũ tunc ſecũ portare librum. Eo præſertim quòd dum illi in re illa ad celebritatem eiuſdem officij occupantur, totus chorus pro illis ſupplet. Immo neſcio an ille qui organis choro rñdet teneatur poſteà officium pendere: quia in primitiua eccleſia tñ erat vnus liber in choro.

Infirmi ab horis recitãdi excuſantur.

In infirmis aũt atq; in alijs ſimiliter impeditis manifeſta eſt excuſatio, dũmodo abſq; oĩ fraude ad prudẽtiã boni viri impedimentũ exiſtimet eſſe legitimum. Quamuis re dubia conſilium medici, auctoritaſq; prælati vti in ieiunijs, intercedere debeat. At de alijs iuris impedimentis hæſitare quis poſſet: videlicet verũ excommunicatus, irregularis & degradatus ab orandi vinculo immunis fiat.

Quæſtio. Solutio. Gloſſa.

Apparet enim inde ſic res habere quòd ab alijs officijs iure cohibentur. Sed nihilominus rñdetur nullatenus excuſari. Nã vt habet glo. can. leg. 16. q. 1. nemo ex ſuo delicto facit conditionem ſuam meliorem. Et ideo iſti tenẽtur ad ea quæ ſunt oneris: licet illis priuẽtur quæ ſunt honoris, Debet tñ excom-

mu-

municatus ſolitariè officium ſoluere, quia nō poteſt ſe publicis officijs ingerere. Tamen ſi niſi ſit nominatim excōmunicatus, aut manifeſtus clericorum percuſſor, non tenetur alijs, vt alias diximus ipſum euitare: ſed poteſt quiſq; cum illo orare. Irregularis verò & degradatus qui excommunicatione nōn eſt irretitus, in choro ēt poteſt cum aijs officium ſoluere: qm̄ ſolum impediuntur ab adminiſtratione ſacramētorum, & excuſatione eccleſiaſticæ iuriſdictionis, & à ſuſceptione ordinū.

Dubiū. de religioſis.

Poſt hæc autem, quod omnium maximum dubium ingerit, eſt de religioſis, qui nondum maiores ordines ſuſceperunt, Maximum inquam dubium: non ꝙ non ſit omniū opinio, vt ait Syluest. loco citato, & Panor. & oēs Iuriſconſulti: & D. Antoninus 3. part. tit. 13. cap. 4. Neque eſt qui contrarium aſſerere audeat: neq; ego auderem.

Syluest. Panor. Anton.

Rō prima ineſficax ad colligendum religioſos ut teneant diuinū officium perſoluere.

Sed dubium eſt de iure, aut ratione. Nā cùm neutrum ſuperiorum capitum: nempe neque ordo ſacer, neq; beneficiū illos cogat, nulla apparet fieri reliqua obligationis ratio. Quapropter Caieta. in ſua Summa, verb. hora: Certè inquit niſi conſuetudo illos obliget (de qua nihil ſcio) non tenentur ex profeſſione. Hactenus ille. Quod enim aiunt teneri ratione voti ex c. licet. de voto. non ſatis habet cogēdi vim. Illic enim ſolū habetur ꝙ ſi quis quid vouit, teneatur illud ſoluere: religioſi autem tria tm̄ ſuſcipiunt eſſentialia vota: & pollicentur viuere ſecūdū ſuas cōſtitutiones. Vn̄ Hieronymus ad Heliodorum: & refertur. 16. q. 1. Alia eſt inquit cauſſa monachi, alia clerici: illi de altario viuunt &c. Et ad ruſticum monachū, Sic uiue in monaſterio vt clericus eſſe merearis: cum in clericum te populus elegit, age ea quæ ſunt clerici. Hoc ergo differt religioſorum ordo a clericali quod clerici deputātur eccleſiarum ſeruitio: religioſi verò nō niſi contemplationi. Cui quidem diſcrimini applaudit D. Tho. 2. 2. q. vlt. art. 8. ad ſecūdum.

Hieron.

S. Tho.

Secunda ratio & ineſficax

Secūda vero ratio quę omnibus eſt celeberrima: videlicet quod viuūt ex eleemoſinis, quæ propter diuinum cultum ipſis à plebe erogantur, nihilo maius habere videtur vigoris pondus. Decimæ namq; ſunt propria merces ſeruientium eccleſijs: reliquę verò eleemoſinæ nō habēt illud onus annexū: atqui rari ſunt Conuentus ex decimis viuētes. Præterquam quod tales decimæ poterunt illis, ſicut reliquis pauperum hoſpitalibus abſque tali onere adiudicari. Et qui abſq; decimis viuunt, licet eleemoſinas percipiant erogantur illis, tn̄ ſicut cæteris pauperibus. Et eſto pro benefactoribus orare teneantur, nō tamē ideo canonicum perſoluere officium.

Argum.

Quod autem mihi argumētum occurrit, omniū moleſtiſſimum eſt. Si religioſus choro deputatus, qui tamen non eſt in ſacris, teneretur ad officium, non poſſe abſque Papę diſpenſatione illo onere eximi: & tn̄ ſi in eadē religione fiat laicus, quos nos Cōuerſos vocamus, non tenebitur amplius ad officium canonicum: illa autem mutatio nulla indiget Papę diſpenſatione, ſed per ſolum prelati aſſenſum fieri pōt. Mirabile ergo cuipiam fortè apparebit quod ſolus prælatus poſſit monachū liberare ab officio perſoluendo, ad quod tenebatur. Nam ſi dicas pariter qui beneficium habet, teneri à qua tn̄ obligatione ſi illud relinquat, liberatur, nullam præ te fers rei noſtræ ſimilitudinem, nam illa obligatio tantum erat propter mercedem: obligatio verò monachi debet eſſe ratione ſtatus quem relinquere nequit. Quare qui ex choro ſubductus ſit conuerſus, ſtatum religionis non mutat. Si ergo conuerſus nō tenetur, apparet quod neq; ille qui deputatus eſt choro, niſi ſit in ſacris. Et ſimile argumentum, immo validius fit de ſanctimonialibus quæ ex choro diſtractę fiunt laice. Quod ſi nos viciſſim redarguas, ſaltem eiuſmodi religioſos teneri vinculo ſuæ regulæ, de hoc non contendimus. Obligabūtur enim tunc ſaltem in ordine noſtro, non ad culpam, ſed ad pœnam: vt de religioſis laicis illico dicturi ſumus. Quæſtio autē eſt de præcepto quale eſt in ſubdiaconibus & ſupra. His verò non obſtantibus, etſi negari nequeat, ſi vim tantum rationis cōſulas, permultū mouere, haud tn̄ negandum eſt celeberrimā, eandemq; laudabilem conſuetudinem, vno antiquorū patrum conſenſu approbatam: vim habere præcepti uidelicet vt nullus religioſorum, qui choro dedicati ſunt: ab eiuſmodi obligatione ſoluendi diuinum officium excipiatur. Immo verò neq; nulla hic cō-

fitenda

Solutio poſita eſt clu.

fitenda eſt conſuetudo, verum & lex etiã eſt agnoſcenda. Arguitur ergo in confirmationem præſentis ſententiæ. Vniuerſi & ſinguli monachorum conuentus cuiuſcunq; ſpiritualis ordinis qui ſub rõne ſolennis voti ab eccleſia ſunt approbati, tenentur in cõi diuinum officium celebrare: ergo quotquot eidem numeri addicti ſunt, quoties choro defuerint, tenentur idẽ officium pendere qđ illic publicè canerent.

Suadetũ proxima aſſertio.

Antecedẽs profectò nemo poſſet, neq; vllus auderet negare: nã vbi eccleſia religiones ſecũdũ euangeliũ inſtituit, eas videlicet quas rei ſpiritualis gratia admiſit, eaſdẽ diuinis laudibus mancipauit: quippe cùm illud ſit præcipuũ cõtemplationis munus: atq; adeò, ſi vbi fieri poteſt, pfecti

Prælati negligentia circa ſoluendũ diuinum officiũ in cõmuni peccatũ mortale eſt.

negligentia tale officium in cõmuni non fieret, circa dubium mortale illi eſſet crimen. Loquor de religionibus antiquis: nã ſi alius religionis modus citra huiuſmodi obligationem admittatur, certe vix nomen religionis meretur, quippe quæ maximo ſplendore religionis careat. Conſequentiam verò argumenti fortaſſe quis neget, cogitans ſat eſſe eos qui ſunt in ſacris tale officium ſoluere: reliquos verò dum affuerint choro. Attamen conſequẽtia inde maximã habet probabilitatem, quòd tota religio eidem numeri mancipata eſt: atq; adeo ſicut clericus rõne ordinis, ita & religioſus choro mancipatus rõne religionis ad officium tenetur.

S. Tho.

Quare S. Tho. loco nuper citato. 2.2. q. vlt. in ſol. ad ſecundũ, quidquid Caie. autumet, ſolos laicos monachos excipit ab officio clericorũ. Quòd ſi hoc de viris religioſis verũ habeat, idem eſt & de ſanctimonialibus cenſendum: nẽpe quòd teneantur in cõi, vbi fieri poteſt, ad officium diuinũ ſin minus, priuatim.

Ad primum argum.

Quocirca ad primum argũ reſpõdetur, quod etſi monachorum ſtatus ſit contemplationi addictus, contemplatio tamen in officio diuino perſoluendo potiſſimum conſiſtit. Saltem ille, potiſſimus eſt contemplationis effectus.

Ad ſecũdum argum.

Ad aliud vero argumẽtum, quod fateor eſſe difficile: reſpondetur quod ea ratione qua quis eſt choro deputatus, obligatur ſtatas horas perſoluere: ſed quomodocunque inde amoueatur, ab eodem fit vinculo liber. Hanc.n. liberandi facultatem apoſtolica ſedes in inſtitutione religionum, earum præfectis indulſit. Et quando ratione ſatis diſſolui nequirent, nihilominus præualere deberet, tum conſuetudo quæ vniuerſis religionum patribus vim cenſetur habere præcepti, tum etiam quòd hac facta licentia vt religioſi ac potiſſimum ſanctimoniales ad diuinum officium non tenerentur, nullum eis fieret reliquum exercitiũ ſpirituale, quo tempus pro ratione ſui inſtituti expenderẽt. Et re vera de me fateor neſcio quid erroris præſentiſcere dum mihi cogitatio animarum ſubit negandi tam illuſtrẽ conſuetudinem vim habere præcepti. Eos autem qui nondum profeſſi ſunt, quamuis Petrus de Palud. loco citato in 4. diſt. 15. q. 5. duplici capite eoſdem obligari cenſeat, videlicet & quòd eleemoſinis ſuſtententur, & quod priuilegijs religioſorum gaudeant, vt patet de ſent. excommu. lib. 6. cap. religioſo tamen cum hæc aſſertio nullo iure fundetur, vt probet ait Syluest. loco citato, non eſt cur recipiatur. Enimuerò cùm nec religionis habent ſtatum, neque clericalem, nulla ſuperſtes ſit cauſſa illos obligandi. Similiter & de religioſorum laicis Auguſt. de Anchona, quẽ D. Anton. 3. parti. tit. 13. c. 4. citat & ſequi videtur, cenſuit: videlicet quod ſub reatu mortalis delicti teneantur ad diuinum officium ſibi præſcriptum. Melius tamen rem alij conijciunt, quorum ſententiam Syluest. illic amplectitur nempè quòd non teneantur: quandoquidem non ſunt diuino officio dedicati. Quapropter quod præfecti religionis illi laicorum ordini orandum iniunxerint, non aliam vim habebit præcepti, quam quæ in tali religione exprimitur. Quare in noſtro ordine illud vinculum non obligauit ad culpam niſi vbi contemptus itrepſerit, ſed ad pœnam pro arbitrio prælati.

Paluda.

Syluest.

Monachi nõ profeſſi nõ teneñ ad officiũ diuinũ, contra Paludan.

Auguſt. de Ancho.

Anton.

Syluest.

De monachis laicis auctoris iudicium.

Ad primũ arg. capitale.

Ad primum igitur capitale argumentum reſpondetur quod vtcunque diſperti ta ſint alia clericorum officia, vniuerſis tamẽ commune eſt horarum canonicarum penſum. Et pariter reſpondetur ad ſecundum quod qualecunque quis poſſideat ſacerdotium ſub titulo clericali, etiam præſtimoniale, tenetur ad officium perſoluendum: vt circa ſecundum cõcluſionem mõſtratum eſt. Et de religioſis non profeſſis decla-

Ad ſecũdum.

Ad tertium. declaratum eſt quod non teneantur. Ad tertium deniq; in quo de diſpēſatione ſuper hoc vinculo interrogabatur, Reſpondetur obligationem hanc partim eſſe de iure diuino, partim de iure poſitiuo. Nā in genere quod omnes clerici ſacris initiati ad aliquod officium diuinum perſoluendum teneantur, ius diuinum eſt, ſuper quo Papa diſpēſare non poteſt. Quod autem hoc aut illud dicatur, ius eſt poſitiuū eccleſiaſticum, vt ſtatim art. proximo patebit, ſuper quo adeo Papa, ratione id legitima exigente diſpenſare poteſt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ordo & modus ſit aliquis perſoluendo diuino officio neceſſarius.

POſtquam viſum eſt quinam ſint illi qui diuinum dicere officium tenentur, ſequitur de alijs tribus circūſtantijs: nempè quid, quando, vbi: nam de modo articulus ſubſequens adhibendus eſt. Et *Primū argum.* quod quantum ad ſubſtantiam nullum ſit officium determinatum, arguitur, nam, vt habetur cano. in die de conſecr. diſt. 5. diuerſæ eccleſiæ & religionis diuerſa canūt. Et cano. placuit. diſt. 12. prohibetur monaſteriorum conſuetudines cum ſecularium eccleſijs commiſceri, nil ergo certi ſtatutum eſt omnibus neceſſario canēdum. *Secūdū.* Secundo: Nec tempora ſunt neceſſaria: quia ordo non eſt de eſſentia, vt fere vſus habet clericorum, &c. presbyter. de celebrati. Miſſarum. inſinuat, præcipiens vt ruralis ſacerdos poſt matutinum officium pēſum ſtatim aliarum horum perſoluat, antequàm infirmos viſitet & in rus exeat: non ergo temporalis horarum ordo neceſſarius eſt. Imò neque circumſtantia loci, quia vbicunque quis officium ſoluat etiā extra eccleſiam, implet præceptum. In contrarium tamen faciunt canones, de his, & placuit. 12. diſtin. vbi præcipitur vt idem ordo pſallendi ſecundum metropolitanā eccleſiam ab omnibus teneatur. Et in dicto capitu. Dolentes. præcipitur deuotio & attentio.

Quinque propoſuimus in ſuperiori articulo de horis canonicis diſputāda, nempè qui teneantur, ad quid, quando, vbi, & quomodo. Vnde cum primum illic fuerit expeditum, & quintum ſingularem articulum exigat, ſupereſt vt ad præſentē quæſtionem ſecundum aliorum numerum tribus concluſionibus reſpondeamus. Prima *Prima conclu.* ad orationum ſubſtātiam ſpectans, eſt. Et quæ horis canonicis canenda recitāda veſtatuta ſunt, non eadem prorſus in omnibus eccleſijs & religionibus exiſtunt. Radix concluſionis eſt illa quam arti proximo tetigimus: videlicet quod etſi penſio officij diuini iure diuino ac naturali præcipiatur, tamen quòd hæc aut illa dicantur, ius pōtificium eſt: quæ ideo pro diuerſis anni temporibus, pro diuerſiſque prouincijs & hominum ingenijs variant. Vnde can. in die. de conſec. diſtin. 5. ait Gregarius VII. in tempore paſchali tres tan- *Gregor. VII.* tum pſalmos totidemque lectiones cantari. Cuius cauſſa intelligenda eſt duplex aut triplex: ſcilicet ad recreandos animos à quadrageſimali labore: & ad ſignificandum tum dies quibus Chriſtus in ſepulchro remanſit: tum etiam Reſurrectionis lætitiam. Alijs verò feſtis nouem pſalmi cum eodem lectionum numero in profeſtis autem ſatis ſunt lectiones tres. At monachi nigri duodecim pſalmos canunt, & alij octodecim: ſed alij toto anni circulo tribus contenti ſunt Pſalmis: Quod, vt illic ait Papa, non ex regula ſanctorum patrum, ſed ex faſtidio & negligētia comprobantur facere. Vnde c. nouit diſt. 12. idem *Lex canonice de pſalēdis horis.* Pontifex Auguſtinum Anglorum admonet vt ex multis eccleſijs colligere ea ſatagat quibus eccleſiam illam nouam ſalubrius inſtituat. At uerò etſi eccleſiæ nonnihil varient: nihilominus lex illa ſeruanda eſt quæ eadē diſtinctione, cano. de his; & can. placuit. cōſtituitur: nempe vt vnus *Nō liberū ſingulis pſonis ſeq. uſū Romanū in recitādis horis abſq; ſuperioris auctoritate.* ſit pſallendi modus ſecundum morem eccleſiæ metropolitanæ: atque in religionibus ſecundum ſua cuiuſq; ſtatuta. Et quāuis nōnullorum opinio ſit vt poſſit quiſque ſequi vſum eccleſiæ Romanæ. non facile crediderim id ſingulis perſonis ſine auctoritate Pontificis eſſe liberum. nam quod in cap. nouit citato admonetur Auguſt. Anglorum vt conſuetudinem eccleſiæ Romanæ conſulat, id intelligitur ad ſanciendas leges illius nouæ eccleſiæ: non autem vt eandem quiſque licentiam priuatim accipiat. Quare licet non prorſus con-

contradicere auſim Caiet. ſententiæ, inquientis in ſua Summa nó eſſe reatũ mortalem ſolui officiũ, de ſanctis, die qua deberet de feria: neque ſolui iuxta ritũ Romanæ eccleſiæ dum deberet iuxta monachale inſtitutum: haud tamen culpa omnino caret, nec tam laxè remittendæ ſunt in re eiuſmodi habenæ. Imo debent Antiſtites & religionum præfecti omnino eiuſmodi auſus cohibere: videlicet ne vllus clericorum aut religioſorum aliter priuatim officium pendat quàm in choro faceret. Illud namq; directorij documentum, quod qui ad titulum patrimonij ordinatus eſt, poteſt quod libuerit officium diuinum ſoluere, nullum habet iuris fundamentum. Obligatio enim orandi non naſcitur ſolum ex beneficio: ſed ex clericatu, & ideo tenetur quiſque & in hoc quoque matrici eccleſiæ ſuę eſſe ſubiectus, niſi dum in alia eccleſia ſacerdotium obtinuerit, nam tunc illius more canere, atq; adeo orare debet. Et ſi in pluribus eccleſijs habeat beneficium, illam debet ſequi cui magis tenetur ſeruire. Fateor equidem prolixitatem nimiam pſalmorũ, moleſtiſſimamq; precationum inculcationem aliquarum eccleſiarum ſubditos ſæpenumero ab officio illo pacto ſoluendo abſterrere, atq; adeo in cauſſa eſſe vt compendioſius Breuiarium exquirant. Hoc.n. vt lib. 1. dicebamus, cum primis latores legum animo proſpicere debent, ne illas leges ferant quas tpis longinquitas propter ipſarum intolerantiam corrodat. Putãt enim homines magis pij quam prudentes bene rei conſulere ſi pſalmos ad pſalmos, orationeſque ad orationes lege accumulent: cum tamen occaſionem potius offerãt, ut breuius eiuſmodi orandi inſtituta pereãt. fuit olim ſanctiſſime inſtitutum vt creberrimè de tempore pẽderetur officium: qua ratione totũ Pſalterium hebdomadatim recurrebat. Aucta tamẽ poſtmodum ſunt tot viuorum ac mortuorum ſuffragia, preces, ac litaniæ, vt itum iam fuerit ad breuiſſima ſanctorum feſta excogitãda, adeò vt neq; in Quadrageſima vel tribus diebus officium de ſanctiſſimo tpe celebretur: qđ profectò, præſertim inter religioſos, neque ratione ſtudij decorum eſt. In ordine autem noſtro ſic conſultum ſemper fuit mediocritati, vt officiũ nobis tẽporis vſu ſit frequentiſſimum. Per hæc ſi vera ſunt perpẽdere ea quiſq; poteſt, quæ de nuperrimo Breuiario Romano lib. 1. adnotare cœpimus. Primũ quod finis orãdi non eſt Pſalmos addiſcere, aut ſacrarũ ſcripturarum ſtudium, vt illic habetur ſed laudes Deo dicere, preceſq; fundere. Quare non ſunt reſponſoria, antiphonæque & hymni, atque aliæ cantiones aſpernanda, quæ non ſolum tam longa ſanctorum patrum ſeries: tanta cum meditatione & cõſultatione pro ſingulorum temporum rationibus conſtituit, verum & angelicus chorus cęlitus attulit. Enimuerò ſit, vt eodem loco dicebamus, ciuilis legis antiquitas tantum ſit honoris digna, vt niſi vrgẽtiſſima neceſſitate ſit mutanda, multo id minus permitti debet in ſacrorum legibus & inſtitutis quibus populus ab antiquo imbutus eſt. Sed aiunt, Breuiarium illud non eſſe excogitatum, vt publicitus in eccleſijs cantetur, ſed vt priuatim quiſq; horarum penſum ſoluat. Hoc autem obtendiculum multorum profectò eſt incõmodorum cauſſa. Primum enim cum clericorum cætus ex omnibus conſtet, ſi ſinguli ſemel illo orandi modo aſſueuerint, facile eum admittent in publicum. Quod iam in aliqua eccleſia Hiſpaniæ intẽtatũ eſt. Quod Tridẽti in concilio nó ſine mærore & ſcandalo fuit auditum: nam cum populus in quadrageſima & ſancta hebdomada conſueta officia non audiret, nó potuit non uehementi triſtitia & ſcandalo perturbari. Et quando hoc exiſteret periculum, vſque iam adeo non canonicis eccleſiarum vſu receptum eſt domi per illud Breuiarium horas pendere. vt in choro mutui ſedeant, & vt iam tã attenti quam ſeculares. Haud enim animaduertunt ſtipendia, nó vt aſſiſtant, & duntaxat ſint numerus: ſed re uera vt pſallant eis eſſe conſtituta. Nam beneficium, vt ait lex, nó datur niſi propter officium. Immo verò eo res peruenit ut canere dedignentur, putentque ſuę maieſtati derogari: ſed capellanis inferioris claſſis id committunt. Vide quàm ſint ſui officij immemores: ego ipſe ab eorum quibuſpiam rogatus ſum vtrum debito ſoluendi horas ſatisfaciant ſi domi eas non ſoluant, ſed in choro cantan-

Directorij documentum nullum habet iuris fundamen.

Cenſura Breuiarij Romani.

Obtendiculum.

Refellit proximũ ſuffragium.

tan-

tando. Quod profecto audiens, hinc riſu, inde mœſtitia afficiebar. Perſpice ergo quanta ſit habenda cura vt nemo aliter priuatum diuinum officiũ ſoluat, quàm in choro ſoluitur. Præterquam quòd tres tantum pſalmos canere, quod illud habet Breuiariũ vt can. in die ſupra citato ait Gregorius, ex negligentia naſcitur & faſtidio diuini officij, contraq; ſanctiſſimũ antiquiſſimumque eccleſiæ morem trium nocturnorum quem 1. art. commonſtrauimus. Nunc ergo maxime temporis quãdo hæretici ſanctiſſimum orandi inſtitutum ab eccleſia deturbare contendũt, omni cura & vigilantia eſſet aſſerendum, & ſi qua parte claudicat, inſtaurandũ. Adde quòd neq; pſalmi vt ſunt in eodem breuiario per ferias diſtributi, congruere feſtiuitatibus ſatis poſſunt quæ in eaſdẽ ferias incidere aſſolent ſunt verbi gratia feriæ ſextæ ter illi conſignati, Deus Deus meus reſpice in me Et ſaluum me fac. Deus quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam, & in te Domine ſperaui, deſignati, vtpote qui celebritati paſſionis accõmodantur, quando ergo in eandem feriam feſtum incidit, aut natiuitatis Domini, aut aſſumptionis beatæ Virginis, aut aliud quod iocunde celebrandum eſt, quomodo idem pſalmi accommodabuntur? Item ad completorium vbi certas nocturnas præces contra dæmonium inſidias eccleſia ſemper cecinit, nihil opus erat ſingulis ferijs pſalmos commutare. Haud multũ refert totum pſalterium hebdomadatim perlegere, quã orationes temporibus, & neceſſitatibus eccleſiæ adaptare. Hæc dixerim non quod in cœlum, hoc eſt in Apoſtolicam ſedem cui ſummus honor ſemper deferẽdus eſt, os ponere cogitauerim, ſed vt alios Ariſtotelis inferioris claſſis admonuerim ne pergãt in ſuis eccleſijs nouis horarum ritibus clerum conturbare.

Additio auctoris.

De officio beatæ Virginis cõtrouerſia.

De officio beatæ Virginis controuertitur itidem inter Doctores, vtrum & ſit in præcepto eo quod hæc de re nullum extat ius, ſed ſola conſuetudo, Immo verò ſi hiſtorias conſulas, res non eſt antiqua, ſed fortè à trecentis hic annis. Nam ante Bernardi tempora & religionum Mendicantium inſtitutionem non increbuerat tanta Virginis deuotio. Quo circa ſi coniecturis agere licet, hæc conſuetudo, nõ ex pit tanquam vim habens præcepti alias alicubi legeretur; ſed ex pietate & deuotione, qua ſanctiſſima Virgo digniſſima erat. Atque huius nonnullum iudicium eſt, quòd in inſtitutione noſtri ordinis iuſſum eſt vt ſurgentes fratres, illic in Dormitorio officium Virginis nocturnum recitando ſoluant: quod ſi præceptum eſſet eccleſiaſticum in choro iuberetur ſolui. At vero decurſu tẽporis conſuetudo adeo inualuit, vt nullos doctorũ aut ſanctorũ patrum negare audeat vim habere præcepti. Quare neque debuit omnino ab eccleſiaſtico more abigi: quamuis Breuiariũ illud citatum, eiuſmodi vinculum diſſoluerit. Iam enim clerus adeò ſacerdotia eccleſiaſtica quaſi ſeculari ſibi iure poſſidẽt: videlicet quia vel ſucceſſores à prædeceſſoribus hæreditant, vel propria ſolertia & pecuniæ diſpendio conquirunt vt vix arbitrentur ad officium teneri: ſed illud cunctis alijs negotijs poſthabẽtes, in dies procurent leuius reddere.

Officiũ B. Virginis ſub præcepto debetur.

De officio mortuorum.

De officio autem mortuorum idem eſt cenſendum: quamuis mos iſte, vt D. Thom. quodlib. 6. art. 8. inſinuat, potius introductus eſt ratione præbẽdarum quas clerici poſſident, quam ratione meri ordinis. Ad officium namque animarum poſtridie feſti omniũ Sanctorum manifeſtum eſt omnes clericos in ſacris teneri, cum ſit illius diei proprium: ſed ad aliud officium quòd ſecundum diuerſarum eccleſiarum conſuetudines diuerſimodè, aut dierum aut hebdomadatim ſoluitur, apparet non teneri, niſi eos qui ex decimis viuunt: puta beneficiatos vt illic conferre Sanct. Thom. videtur etiam illos qui in ſcholis exiſtunt: nam retribuitur pro bonis, quæ mortui eccleſijs reliquerunt. Et ideò in religionibus tenentur ſinguli clerici, ſecundum ſua ſtatuta, vt reor, ſub pœna peccati mortalis illud exoluere. Seculares autem clerici, qui nullum eccleſiaſticum habent beneficium, non eſt ita conſtans ad eiuſmodi onus lege cogi: tametſi cùm iam ſint ſacris mancipati, videantur more teneri eccleſiæ, cui ſubduntur.

D. Tho.

De litanijs nocturno officio adiectis.

De Litanijs demum, quæ in profeſtis diebus nocturno officio adhibentur, bene arbitror cenſere, qui aiunt eiuſmodi conſuetudinem non habere vim præcepti. Non enim

habent

habent formam vt ſint pars diuini officij, ſed ſunt precationes quædam ad ſanctos adhibitæ, qui ſolutum munus Deo offerunt. Et forte ortum habuerunt inter religioſos propter ſatisfactoria flagella, quibus tunc vapulabant. Quare iam nunc in ordine noſtro ſancitum eſt, vt chorus duntaxat Litanias dicat: qui autem priuatim orant, ab illis dicendis ſint abſoluti. Sequitur de t pe & ordine horarum.

Secũda conclu.

Secundò concluſio: Quamuis in cõi adeò ſit neceſſarium, officium ſtatis per eccleſiam horis perſolui, vt eius omiſſio culpa ſit mortalis: tamen priuatim t pa & ordinem mutare licet culpa nonnulla eſſe poſſit, non tamen mortalis.

Probatio prioris partis concluſio.

Primæ concluſionis pars inde conſtat, ꝙ vt arti. 1. monſtratum eſt, ſanctiſſimis rationibus eccleſia horas publicis dicendis laudibus ſtatuit: & præſertim vt ſciret populos, quo t pe ad eccleſiã confluere deberet. Quapropter ſi ordo ille intermitteretur, prægrauem offenſam eccleſia pateretur: ex grauitate autem obiecti æſtimatur culpæ magnitudo: eſſet ergo mortalis. Vnde Clement. 1. de celebratione Miſſarum. Graui inquit concilium, turbatione mouemur, ꝙ non nullorum rectorum negligentia, &c. Quo fit, vt eiuſmodi delictum perfectis eſſet impingendum: atque illis, quibus cura publica incumbit, vt officium diuinum in communi fiat. Vnde ad ſignificandũ, quantum ad hoc referat ſubdit conciliũ: Sancimus, vt illi ad quos id pertinet &c. Eo infra, vt cathedralibus regularibus, ac collegialibus eccleſijs horis debitis deuotè pſallatur.

Suadetur altera concluſionis pars.

Secunda verò pars concluſionis probatur. Nam ꝙ a priuatis perſonis tempus & ordo mutetur, cum in conſpectu populi non fiat, non præ ſe tantũ fert abſurditatis vt lethalem obducat maculam: imò verò licet cum ſine cauſſa fit, leui ſaltem culpa non careat: tamen aliquando nullam prorſus aſſert. Qui enim, inquam, abſque vlla cauſſa horam conſtitutam, prætermittit, abſq; dubio ſaltem venialiter peccat: Nam quod ſæpe, & ſæpius inculcare non vereor, cum hoc ſit proprium clerici munus, illud debet cunctis alijs negotijs anteferre: nempe vt quando in choro canitur, ipſe officium ſoluat, vt cum alijs orare cenſeatur: eo vel maximè quod ſi ſemel horam legitimam prætermittas, periculum imminet, vt vſq; ad noctem rem prolates, & tunc potius murmurando quam orando debitum indignè ſoluas: quod ſecundum eſt. Quare vt notatur in c. presbyter. de celebratione Miſſarum, ſatius illi eſt qui impedimentum timet, horas præponere, quam poſtponere.

Explicatur celebris ſũmiſtarũ aſſertio.

Igitur cum apud aliquem Summiſtam legeris horarum ordinem non eſſe in præcepto, duob. moderaminibus illud attempera, ſ. quantum ad eos, qui priuatim orant. Et rurſus quod illos ſub mortali reatu non obligat. Attamen qui vel ex culpa vel abſque illa horam, exempli gratia, primam, aut tertiam, immo etiam nocturnum officium dicere quando debuit, omiſerit, ſi poſteà occurrit tempus quo poteſt choro intereſſe cõſultius eſt vt inibi poſteriores prius perſoluat, & poſteà priuatim priores, quã ſi vt ordinem ſeruet choro abſit.

Veruecenſ. Syluest.

De ordine præterea miſſæ inter alias horas meminit Veruecenſis, quam Syluest. refert. verbo, §. 6. qui ait eum qui ante nocturnum officium, puta matutinos Pſalmos & laudes, Miſſam celebrat. mortaliter peccare: quod idem Syluester ait omnes Summiſtas tenere.

Antonio Hienſis,

Et Antoni. tertia part. titu. 13. capitu. 4. citat in eandem ſententiam Hoſtien. & alios quibus non refragatur. Hoc aũt abſque vllo iure & rationis fulcimento dictum eſt.

Non eſt mortalis culpa Miſſam celebrare ante matutinum officium perſolutum.

Nec conſuetudo cenſenda vllo pacto eſt tale præceptũ inuoluere: nã ſacrificium Miſſæ non connumeratur inter canonicas horas: cùm tñ ſint ſeptem: ſed per ſe antiquitus ſua habebant ſtatuta tempoora, ſaltem Miſſa ſolemnis, quã maiorem appellant, ſcilicet diebus feſtis poſt tertiam, de conſecratione. diſtinctio. 1. canon. nocte. & in profeſtis poſt ſextam, vt illic canon. ſolent, & in diebus ieiunij poſt nonam. De priuatis autem nihil eſt cautum, præterquam quòd niſi ex priuilegio, neque poſt meridiem celebretur, neque ante lucem, excepta nocte Natalis Domini. Si ergo ſoluere nocturnum officium ſexta aut nona hora diei non eſt mortale neſcio vnde inferatur, qđ celebrare prius Miſſam ſit mortale: quandoquidem diſtincta ſint officia, neque vnum habeat neceſſarium ordinem ad alterum. Forſan ob conſuetudinem, venialis eſſet culpa, vbi fieri

fieri poſſe commode, ſi non prius nocturnum ſolueretur officium: nam ob cauſſam aliquam ordinem anteuertere, nulla eſt culpa, vtpote ſi illi qui nondum matutinas dixit, cauſſa incumbit celebrãdi: quia vel prælatus præceperit, vel aliquis eleemoſinam offert vt ſtatim dicat. Imò verò ſi quis propter morbum aliquem legitimam haberet excuſationem ſoluendi officium diuinum, non video cur non poſſet ſacrũ Miſſæ facere: quamuis neq; dixerit neq; dicturus eſſet cæteras horas. De prima autem nullus reſtat ſcrupulus. Qui n. in conuentu auroræ Miſſam & reliquas ante primam dicere iubentur, melius facient poſt Miſſæ celebrationem intereſſe choro ad primam quam illam ante Miſſam ſoluere: niſi eos obligare velis vt bis eadem dicãt: quod eſſet ridiculum. Igitur ordo legitimus eſt, vt diuinum officium ſuis horis pſoluas: priuatã verò Miſſam, quando fuerit expedientius: quamuis decorum eſt vt ſi poſt primum celebraueris, illam prius ſoluas. Poſt hæc de loco vbi horæ dicendæ ſunt, tertia concluſio ſuperioris fere inſtar cõſtituitur. Horæ quidẽ in communi & ſolenniter in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ: priuatim verò vbique dici poſſunt. Prima pars ſimiliter vt ſuperior nota eſt: nam tẽpla in hoc extructa deſtinataque ſunt vt illic horæ celebrenẽ, ſicuti & Miſſarũ ſolennia. Quare in Clementina traui. de celebratione miſſa. in eccleſijs iubentur horæ pſalli. Nihil tamen obſtat quo minus in aulis principium eadem canantur officia, atque alibi ex priuilegio: quamuis Miſſa profectò non deberet domi permitti. De hoc autem aliàs. Priuatim verò nulla eſt culpa, vbiuis dummodo locus non ſit adeo indecens, horas pendere. Quamuis Innocent. Hoſtienſ. quos Syluest. uerb. hora S. 3. refert, cenſeant beneficiatum clericum teneri ſingulis diebus horas dicere vel audire in eccleſia, niſi iuſto impedimento excuſetur: alias ſi in camera dicat, debitum, inquit, non reddet. Sed re uera vſq; adeo hoc eſt rigidum, vt non ſit tenendum. Veruntamen eatenus Innocentij ſententia verum habet, ꝙ qui ſtipẽdio eccleſiaſtico fruitur, quod ꝑ officium ei ſuppediatur, non debet cauſſas abſentiæ excogitare & fingere, vt eccleſiam ſuo ſeruitio defraudet, ad quod tenetur, cuius alimentis viuit. Alioqui iniuſtitiam committere, imò tam aperte hac parte poſſet eſſe iniuſtus, vt ad reſtitutionem teneretur.

Melius eſt poſt Miſſam celebratã, choro intereſſe ad primã quã illã ante Miſſam ſoluere.

Tertia concluſ.

Probatio.

Innocẽ. Hoſtienſ. Silueſt.

Nihilominus tamen etiam illi qui priuatim diuinum officium canonice ſoluũt, curare debent vt ſi non in eccleſia, ſaltem domi oratorium habeant pro ſua facultate deſtinatum, vbi attente & deuotè tam egregium religionis officium Deo valeãt exhibere. Nã illud in foro aut in vicis more aliorum negotiorum ſecularium præſtare, præterquam quod attentioni impedimentum obijcitur, non habet illam honeſtatem, quam res pro ſua dignitate depoſcit. Adde, ꝙ locis indecentibus, vt vbi profana fiunt, & inter compotandum, & dum naturæ ceditur, eſſe non poteſt abſq; culpa. Quare multo eſt cõgruentius, tempus orandi differre, quam illis locis aut temporibus orare.

Diuinæ preces loco honeſto perſoluẽda.

Argumẽta igitur initio quæſtionis obiecta, ſoluta reſtant.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ad ſoluendum canonicè diuinum officium requiratur attentio.

QVintum denique circa orationem meditandum eſt orandi modus: qui in deuotione attentioneq; adhibenda poſitus eſt. Arguitur ergo, quòd huiuſmodi attentio ſit per totum officium neceſſaria. Oportet enim, ait redemptor Ioãnis 4. cùm Deus ſpiritus ſit, vt ij qui adorant eum, in ſpiritu & veritate id faciant; quare oratio dicitur aſcẽſus intellectus in Deum, vbi autem non eſt attentio, neque ſpiritus adeſt quo in Deum cõſcendi poſſit: ergo illa eſt ſemper neceſſaria. Secundò arguitur: Orationi, quippe q̃ actus religionis exiſtit, neceſſarium eſt vt omni careat peccati macula: qui aũt abſque attentione Deum aliquid oraret, potius eum deridere appareret, quam honorare. Cuius exemplum Baſilius in libro de vita pfecta. c. 2. a principe humano depromit. Attentione enim inquit, orãti in primis opus eſt: nam ſi ante principem cõſiſtas, negligentius te habendo, minimè audiendo, minime rũdendo, minimeque

Primũ argum.

Secũdũ.

Baſilius

aſpicien-

aſpiciendo: ſed alio verſum oculos flectendo, non ſolum non placabis, ſed ad iracundiam eundem prouocabis. Quantò magis ante Deum, qui tuam conſcientiam intus & in cute nouit, & qui ſi quid vacillas, ſtatim deprehendit. *Tertium Innocen.* Tertio, & eidem conſonat præceptum Innocentij c. Dolentes de celeb. Miſſar. vbi diſtricte præcipit in virtute obedientiæ, vt diuinum officium quantum nobis Deus dederit ſtudioſè celebremus pariter & deuote. In contrariũ tamen eſt, quod id quod in hominis poteſtate ſitum nõ eſt, neutiquam nobis ad culpam imputatur. Tenere autem fixam mentem, vt non diuagetur, non ſemper nobis eſt poſſibile, imò propterea Dauid lamentatus aiebat, Cor meum dereliquit me.

Potiſſima orationis conſideratio eſt de deuotione & attentione, quæ illi partim neceſſaria, partim verò maximum ornamẽtũ eſt. Et vt res eſt pretioſiſſima, ita tũ difficillima, tum ſubinde rariſſima. Ea.n. natura eſt omnium rerum quæ excellentiſſimæ ſunt. Formauimus autem articulum de attentione orationis in genere, eo *S. Thom.* tenore, quo cum D. Tho. tractauit 2.2.q. 83. cuius eſt arti. 13. vt inde ad attentionẽ horis canonicis neceſſariã deſcendamus. *Bifariã aliquid eſt neceſſarium.* Vnde quo eius mentem præmittamus, ait bifariè aliquid eſſe neceſſarium, vt 5. Metaphyſic. Philoſoph. auctor eſt. Vno modo, per quod melius & decentius peruenitur ad finem, ſicut equus ad peragendum iter. Atque altero ſimpliciter vtpote ſine quo res ſuum finem attingere nequit, veluti cibus ad vitam. Pari modo attentionis neceſſitas duobus modis exiſtimatur. Vno, vt tam diu perſeuerat quandiu oratio durat, atq; altero vt cum quis ad orandũ ſe accommodat, attendat quid facere aggreditur. His præhabitis ad quæſtionem ſeptem concluſionibus reſpondetur, quinque ad genus orationis vniuerſim ſpectãtibus, duabus ad horas canonicas propriè attinentibus. *Prima concluſ.* Prima attentio priori mõ, hoc eſt per totam orationem neceſſaria eſt ei, ſi neceſſarium, priori etiam ratione vſurpetur. Eſt enim ſplendidiſſimum orationis ornamentum & decus ſingulis verbis attẽdere, quis, quid, cu quo loquatur. Si aũt poſteriori mõ, hoc eſt ſimpliciter neceſſitatis nomen accipias, tunc in oratione trinus eſt conſiderandus effectus, Primus, vt actus ſit moraliter bonus, ſi extra gratiam fiat, idemque meritorius, ſi ex gratia procedat. Et de hoc ſtatuitur ſecunda concluſio. *Secunda concluſ.* Vt actus ſit moraliter bonus, atque adeò meritum apud Deum, non eſt ſimpliciter neceſſarium, vt attentio toti orationi aſſiſtat, ſed ſatis eſt, vt qui oraturus accedit, animaduertat, quid operis inceptet, tunc enim vis illius attentionis virtute per totum durat, vt faciat illum actũ eſſe humanum. Secundus orationis effectus, eſt impetratio. Et de hoc ſimilis conſtituitur tertia concluſio. *Tertia concluſ.* Neque ad iſtum effectum ſimpliciter neceſſaria eſt attentio, quæ totam orationem comitetur: imò ſi quis initio attendat quid petit impetrare poterit. Tertius denique effectus orationis eſt, idemque præcipuus, ſpiritualis quædam mentis refectio, dulciſſimaq; recreatio, quæ ab eloquio cum Deo inito inſtillat. Et de hoc adhibetur quarta concluſio: *Quarta concluſ.* Ad huiuſmodi effectum aſſequendum neceſſaria ſimpliciter eſt attentio q̃ ſit totius orationis indiuiduus comes. Eſt enim attentio huiuſce effectus cã coæua: quippe quod cũ illa prima ceſſat, effectus quoque euaneſcit. *Rõ cõcluſionis.* Et ratio eſt, q̃ huiuſmodi mẽtis refectio nõ in habitu, ſed in actu ſpiritualis vitæ conſiſtit: Quare niſi attentione præſenti, extare nequit. *Paulus.* Vnde Paul. 1. ad Corinth. 14. Si orem lingua (ſcilicet ſola) mens mea ſine fructu eſt. *Quinta concluſ.* Quinta concluſio attẽtionis explicatoria eſt. Triplex eſt attentio, quæ vocali orationi adhiberi poteſt. Prima vt quiſque ad verba duntaxat attendat, ne prolatione erret. Secunda qua attenditur ad verborum ſenſa. Tertia, qua attenditur ad finem orationis, ſ. ad Deum & ad rem, pro qua oratur: quæ quidem eſt maxime neceſſaria. Et hanc etiam poſſunt habere idiotæ: immo verò & Docti ſic per hanc Deo poſſunt mente affigi, vt aliarum obliuiſcantur. Hæc D. Thom. quæ generalia ſunt omni uocali attentioni, ſ. tam ſpontaneæ populi, quàm clericorum canonicæ. Quã autem antequam ad eam quæ horis canonicis neceſſaria eſt deſcendamus, iſta explicatius euoluantur, notandum quòd attẽtionis quæſtio in uocali oratione locum habet: nam in mentali, cum ipſa eadem attentio ſit ipſiſſi-

ipſiſſima oratio, vanum eſt quærere vtrum illic requiratur attentio. Eſt.n. repugnantia, mente orare & non attendere: nã cùm primum diuagari mens incipit, orare deſinit. Immò ob id mentalis oratio ſæpenumero optatior eſt, ꝙ cùm mens ad verba non effunditur, diuinis hauriendis myſterijs liberius vacat. Quare ſola vocalis oratio eſt, quæ attentione carere poteſt: nimirum dum aliorſum cogitatione diffluente, lingua dat ſine mente ſonum.

Secundũ Secundò notandum, quòd attentio & deuotio, præſertim vt vulgus nomen deuotionis vſurpat, res ſunt diuerſæ. Vulgus namque deuotionem eam eſſe putat, quam in 4. concluſione diximus mentis eſſe refectionem & recreationem: cùm tamen Latinè aliud auribus inſonet. Deuouere namque eſt aliquid ſanctè promittere. Vnde deuotio (vt 2.2.q. 82. ait S. Tho.) eſt quædam animi in alterius obſequium propenſio, & applicatio: nempè dum quis paratiſſimus eſt & promptiſſimus, Deo vel diuo obſequi. ſic enim dicitur quiſpiam ſacroſanctæ virgini deuotus. Imò cum morti ſe quiſque pro re aliqua deſtinauit, dicitur animam deuouiſſe. Attendere verò, nihil aliud ſonat, quàm mentem habere præſentem ad id quod dicitur: nempè vt quod lingua foris perſonat mens ſimul intus cõcipiendo loquatur. Et quod ait Auguſt. hoc verſetur in corde, quod profertur in ore. Vnde illic Pau. mentem appellat uerborum animam. Quæ ſine anima, inquit, ſunt vocem dantia, ſiue tibia, ſiue cithara &c. Etenim ceu uox tubæ, ille qui ſine attentione orat. Et ideo ſubdit inferius: Orabo ſpiritu, orabo & mente. Diſtinctæ ergo res ſunt deuotio & attentio. Stat.n. aliquem deſtinatum habere animum ad Dei ſeruitium, qui tamen mente dum orat non ſit attentus: & fortè vice uerſa. tametſi deuotio ſuapte natura cauſſa ſit attentionis. Nam qui animum procurat diuinis obſequijs habere præſentem, ille & in oratione attentum eum habebit. At uerò quoniam ex illa mentis præſentia & attentione diſtillat, vt diximus, ſpiritualis quædã dulcedo, qua anima reficitur & recreatur, hanc vulgus appellat deuotionem cum tamen potius ſit deuotionis attentioniſque effectus & fructus. Ex quo fit, illarum triũ attentionis ſpecierum, poſtremã eſſe fructuoſiſſimam. Prima namq;, puta attentio ad verborum prolationem infirmus eſt attentionis gradus: quem habere non poteſt niſi qui linguam norit. ob idque clerici omnes ſaltem debent eſſe Latini: alias rectè & congruè efferre verba nequibunt. Secundus autem gradus, puta ad ſenſa attendere, non omnibus Latinis congruit, niſi Theologiæ peritis. Tertius uerò ſpiritualibus eſt familiaris, etiam ſi ſint idiotę. Iſti namque qui alia myſteria non callent, attendunt dum orant, tum ad diuinam maieſtatem, cum qua loquuntur, tum ad ſuam exiguitatem, qui loquuntur: & pręterea ad eorum neceſſitatem quæ poſtulant. Supremus autem ſcopus orandi eſſe debet, cor & mentem quam maximè fieri queat deificare. Quocirca ſi poſſibile eſſet, in deitatem ipſam, ſatius ſemper foret attendere. Quòd ſi uel in alios ſanctos vel in ſacram Virginem attendatur, non ſic debet illic mens gradum figere, ac ſi ultimus eſſet ſcopus: de quo indocta plebs ſæpiſſimè errat: ſed debet id tanquam medium accipi, per quod ad diuinitatem, quantum Deus dederit, aſcendatur. Qua propter oratio à ſanctis ſic deſcribitur ut ſit aſcenſus mentis non in diuos neque in alias ſupremas ſubſtantias ſed in Deum ipſum. Quin verò meditatio paſſionis Chriſti cæterorumq; eiuſdem humanitatis myſteriorum dum oratur, etſi ſanctum ſit concilium, haud tñ illic ſiſtenda eſt mens tanquam in fine, ſed tanquam medio vtendum, quod omnium ſupremum eſt ad diuinorum amorem Cuius quidem nos meditatiſſimè eccleſia admonet in præfatione Natiuitatis. Per incarnati enim inquit, verbi myſterium, noua mentis noſtræ oculis lux tuæ claritatis infulſit, ut dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur. Ex quo fit rurſus, ꝙ attendere ad id quod petis, ſi temporale eſt, quamuis quadam tenus, liceat periculo tñ non caret, ne diuinam maieſtatem illuc referas. Et ideò non eſt illic diutius immorandũ. Imò verò cum inter ea quæ à Deo nobis efflagitãda ſunt, ſempiterna gloria, ac ſubinde gratia & virtutes, quibus illuc promouemur, apicem & culmen teneant: tñ neque in iſtis eſt finis orationis conſtituendus.

Deuotio, & attentiores diſtinctę.

Corollarium.

Supremus orãdi ſcopus

Orationis definitio.

Secundũ documentum.

dus. Etenim, etſi propterea quòd Deus ipſe eorum obiectum eſt, ſaluberrimum ſit poſtulare: tamen intentionis vertex in Deum ipſum, eiuſque gloriam, qua ipſe beatus exiſtit, referendus eſt: uidelicet, ut id ipſum quod eius conſpectu frui expetimus: non tam ad noſtrum bonum, quod ad amorem attinet concupiſcentiæ, quam ad ſuum ipſius, quod amor eſt beneuolentiæ, referamus: nempè non tam ad id quòd noſtra uoluntas, quàm ad id quòd ſua expleatur: qua uoluit ſuam propriam fœlicitatem in nos effundere. Quamobrem in horis ſingulis dum inchoantur, poſt petitionem diuini adiutorij ſtatim initio canitur, Gloria Patri &c. tanquam ſcopus quò tota referatur oratio. Hæc autem alius eſt loci fuſius diſſerere. Hinc ergo ad propoſitum reuertentes, ſtatuimus 6.

Sexta cō cluſ. concluſionem. Attentio eſt in præcepto, non ſolum clericis canonicè canentibus & orantibus, ſub reatu mortali obligante: uerum & ſuo modo ſecularibus, dum ſpontaneas fundunt preces.

Ratio cō cluſionis. Vtriuſque partis ratio ex ipſa rei natura proficiſcitur: nam cum orare ſit actus uirtutis, neque uerò cuiuſlibet, ſed religionis, neceſſe eſt ut fiat, quando, & ubi, ac potiſſimum quo modo oportet: quibus circunſtantiarum ornamētis unaquæque uirtus ſecundum Philoſo. ueſtitur: modus autem nullus eſt naturæ orationis germanior, quam attentio. Quatenus autem ad horas canonicas res attinet, concluſio peculiariter probatur ex

Innocen. uerbis Innocen. in concilio generali: c. dolentes. de celebr. Miſſ. ubi ait, Diſtrictè præcipimus in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis (nempè clericis) Deus dederit, ſtudioſe celebrent, pariter & deuotè. Verba namque illa, diſtrictè in uirtute obedientiæ, planiſſimè oſtendunt præcepti uim, obligantis ſub reatu mortali. Neque ullius eſt apparentiæ eiuſmodi cauillatio, quòd præceptum illic non fertur ſuper modum attentè deuoteque orandi, ſed ſuper ſubſtantiam, ut diuinum officium integrè perſoluatur. Nullius inquā, eſt apparentiæ, nam cum præceptum illud iam pridem, ut dictum eſt, in eccleſia extitiſſet, nulla erat in Concilio oborta de illo quæſtio: ſed quia modus dicendi ſenſim in præceps ibat, curatum eſt ſub præcepto illum inſtaurare. Adiectio autem illa quantum eis Deus dederit, anſam prima fronte offerre poteſt dicendi quòd attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non ſic ſe res habet: ſed ſenſus eius eſt, quòd nemo teneatur ſummam adhibere attentionem ac deuotionem: ſed tamen apparare ſeſe, modo ſtatim explicando, ut per ſe non ſtet quo minus Deus deuotionem atque animi refectionem influat. Quòd ſi aduerſus huiuſmodi ſententiam inde arguas, quòd eccleſia de actibus animi internis, utpote quos minimè nouit, iudicare non debet. *Obiectio.*

Solutio. Reſpondetur, quòd quamuis per ſe, ſi illos ſeorſum ſpectes, ſub eccleſiæ iudicium non cadant, nihilominus tanquam exteriorum radicem aut circunſtantiam, mandare de illis poteſt. Dum enim annualem confeſſionem induxit, ſubſequenter iuſſit ut mente de peccatis cogites, illaque memoriam reuoces. Immo in Clemen. multorum de hæreticis, eos qui odio uel amore hæreticos inquirunt, aut inquirere prætermittunt, excommunicatione ferit: quam non incurrent, niſi ex huiuſmodi affectionibus delinquant. Pariter ergo præcipere potuit attentionem, quæ orationis ingenio & conditioni natiua eſt. At ne quis nimium mandati rigore perterrefiat, adhibetur concluſio 7.

Septima conclu. Præceptum attentionis in officio diuino canonicè perſoluendo, duo includit: videlicet vt orandi initio quiſque attendat quid agere aggreditur. Præterea, vt talem attentionem inter orandum conſultò & ex profeſſo non interrumpat, hoc eſt nihil conſultò & meditato agat per quod animum à priori attentione diſtrahi deprehendat. Quin verò ad prius membrum ſatis eſt, vt uirtute alicuius præcedentis intentionis & cōſuetudinis fiat. Vt ſi quis, dum ſignum ad horas datur, ad chorum de more vadit, aut ſecum priuatim, faciendo id quod ſolet, recitare inchoent, per illud ſatisfacit præcepto. Secundum autem membrum declarat D. Thom. articu. citato in ſolutione tertij. *S. Thom.* Si quis enim, inquit, ex propoſito in oratione mente vagetur, hoc peccatum eſt, & impedit orationis fructum.

Pecca-

Peccatum inquit eſt: vbi præceptum denotat. Et fructum orationis amittit, puta non ſolùm animi refectionem, quam ſupra diximus non durare niſi quamdiu attentio durat, uerum & meritum & impetrationẽ: quia ſtudio dimouetur ab attentione. Et in hoc, inquit, ſenſu accipiendum eſt illud

Auguſt. Aug in regula: Pſalmis & hymnis cum oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in ore. Euagatio verò mentis quæ fit præter propoſitum, orationis fructum non tollit. Intellige meritum & impetrationem, vt ſupra expoſuimus: nam animi refectio non prouenit niſi dum ad rem attendis.

Baſilius. Vnde Baſil. loco citato de uita perfecta. Si debilitatus inqt, à peccato fixè nequis orare, quantumcunq; potes, teipſum cohibeas: & Deus ignoſcet: eo ꝙ nõ ex negligentia, ſed ex fragilitate non potes, ut oportet aſſiſtere coram Deo. Hæc ille. Vbi nota, ꝙ ex negligentia craſſa mentem

Quid mẽtis diuagatio. diuagari permittere, eodem relabitur, ac ſi conſultò id faceres. Eſt. n. diuagatio mentis, cùm cogitatio à propoſito auerſa abſq; vllo ſcopo oberrando diſcurrit, Cuius quidem cauſſa multiplex eſt. Prima quidem, quam Baſilius ſignificat, ſ. mentis debilitatio & languor, quem ex peccato originali contraximus, per quòd frenum originalis iuſtitiæ amiſimus. Vt. n. qui non eſt poplite firmus: non poteſt fixè incedere: ita neq; mens noſtri firmiter propoſitæ meditationi adhæreſcere.

Multiplex cã præfatæ diuagationis. Et ſicut ſol dum fluctuantem aquam irradiat, non poteſt radios ſolide illic infigere, ſed videntur titubare: ſic ſe habent diuini radij in mentibus noſtris. Præterea & praui habitus noſtrorum ſcelerum &. inſolita conſuetudo mundana cogitandi. Nam ſicut corruptus humor corporeus quò ſemel fluere incipit, illuc ſemper ac pertinaciter decurrit, ſic & lubrica no-

Quoties quis dedita opera mentem ab attentione non dimouet, orãdi pręceptũ nõ omittit. ſtra cogitatio. Accedit & ſupra hæc omnia, dæmonum infeſtatio, qui nobis in oratione quà cum Deo tam familiariter conuerſamur, infeſtiſſimi ſunt. Quapropter nec nobis demirandum eſt, quòd mentem in oratione retinere non poſſumus, neque tamen deſperandum: ſed tanquam in re vt pretioſiſſima, ita & difficillima, omni potius diligentia enitendum, ut orantes, præſentes animo ſimus: primùm diuinum fauorem contra dęmones imprecando. Hac enim ratione nos inſtruxit eccleſia, quę canendi exordium inde auſpicatur: Domine labia mea aperies. Et, Deus in adiutorium meum intende. Deinde & cogitatricem mentem aliunde, quantum in nobis eſt, dimouentes, ad diuina aſſueſaciendo. Quò autem ad rem redeamus, quoties quis dedita opera mentem ab attentione non dimouet, præceptũ orandi non omittit. Vt autem rei perſpicuitate timoratis conſcientijs conſulamus, nemo cenſendus eſt attentione ex profeſſo diſtrahi, niſi hæc cõcurrant, uidelicet ut dum horas pẽdit, alio negotio occupetur, quod ſuapte natura orationis attentioni aduerſetur. Vt ſi quis, uerbis gratia, tunc legat, aut ſcribat: aut pingat, aut id genus aliquid faciat, quod attentionem requirit. Quare ſi dum quis orat, manus lauat, aut ſe induit, aut aliud quidpiam facit, quod non tantam animaduertentiam expoſtulet, etſi contra orationi dignitatem malè faciat, & forſan uenialiter peccet, haud tamen contra præceptum mortaliter. Dixerim forſan uenialiter, quoniam non ſemper eſt peccatum. immo in ordine noſtro præceptum nobis eſt ut ſurgentes officium Virginis dicamus: & ut antiqua indicat Dormitorij diſpoſitio, inter induendum ſe fratres illud inchoabant: videlicet ut iniqua phantaſmata quæ in ipſa expergefactione occurrere aſſolent, abigerentur. Rurſus requiritur, quòd qui aliquid facit aut cogitat, quod ab orationis attentione extraneum eſt, aduertat per illud ab eadem attentione dilabi. Quare etſi ultrò & uoluntariè alia cogitet (ut bene ait in ſua ſumma Caieta.) quouſque *Caieta.* inſpiciat ſe diſtrahi, ſemper reputatur inaduertenter diuagari, atque adeò excuſatur ab omiſſione præcepti de attentione impleteque adeò ſubinde orandi mandatum: tametſi diffitendum non ſit: propter dignitatem orandi & propter periculum, crebrò uenialem culpam irrepere. Supra hæc autem adde, quòd non quoties per attentionis omiſſionem mortaliter delinquitur, neceſſitas incurritur reſtituendi: articul. proximo dicturi ſumus. Emergit autem obligatio iterum eandem horam repetendi. Quòd ſi contra hoc poſtremum uerbum ſic arguas: Qui eccleſiam ad audiendum ſacrum die feſto intrat, cũ animo tamen mortaliter corrupto, ſi ſacrum au-

diat, præceptum implet: ergo qui pſalmorum ſubſtantiam profert, etſi ſciens & prudens vaga mente id faciat: pari ratione ſatisfacit debito. Negatur cōſequentia quia præceptum audiendi Miſſam non obligat niſi taliter audire vt ſit actus humanus: qualis eſſe poteſt, etiam ſi aliud ſimul adſit ſiniſtrum propoſitum. Soluere autem officium diuinum obligat ut fiat attentè. Quare ſublata attentione, præceptum nō impletur. Conuincit autem præfata argumentatio quòd ſi quis attentè oret, quamuis id faciat adiunctam habens vanam gloriam, immo quamuis ſimul habeat propoſitum aliud mortale, ſatiſfaciet præcepto, quantum ad ſubſtantiam: ita ut non teneatur officium iterare. Hæc ad pacandas cōſcientias dicta ſint: nihilominus non eſſe debet contentus ſic orare: immo, vt nuperrimè dicebamus, adhibenda eſt cura & diligentia vt attentio per totam orationem perſeueret: & magis ac magis mens reficiatur. At uerò quoniam concluſionis tenore ſeculares etiam libere orantes cōplexi ſumus, adnotandum eſt & illos ſuo modo ad attētionem teneri. Primum, quia aliquando occurrit eis quoque orādi præceptum: ut capit. 6. & 7. ſuper Matthæ. in illo Chriſti verbo, Petite & dabitur uobis. adnotauimus: tametſi cùm ſit affirmatiuum, non obliget pro ſemper, ſed pro tempore & loco: quod non eſt præſentis loci diſcutere. Vnde quando quis in tempus incidit eiuſmodi explendi præcepti, perinde ad attentionem tenetur atque clericus. Quare Diuus Thomas loco proxime citato generaliter, ait, ex propoſito in oratione mente uagari, peccatum eſſe. At verò dubium eſt, vtrum dum quis libere & ſuapte ſponte orat, teneatur etiam mente attendere. Apparet namque minime teneri: nam ſi hoc ego tempore nullatenus orare obligor, nulla apparet culpa ſi orare ad meum libitum velim: etiam conſultò mentem aliorſum vertendo. Exempli gratia: Cùm opifex & mercenarius dum manibus operatur profana canit, cur non ēt tunc orare poterit: tametſi dedita opera totam attentionem manuali operi habeat defixam? Reſpondetur collectionem nullam eſſe. Non teneor orare, ergo quamuis orem, non teneor attendere. Nam quā

Seculares orantes ēt ſuo modo ad attentionem tenētur.

Dubitatio.

quam licitum mihi ſit ab opere religionis nonnunquàm uacare, tamen dum facio, ex ipſa natura uirtutis obligor debitè facere: Sicuti in operibus otioſis contingit. Nam, licet non tenear operari: tamen dum operor, teneor ſine aliquo honeſto id facere: alias nonnulla eſt culpa Pariter ergo dum oro teneor pro rei dignitate orare: ne contemptor & irriſor apud Deum habear. Dixerim, dum oro: nam, ſi quis quicquid negotij faciat, uult Pſalmos recitare ut alias caueat cogitationes, non eſt cur uitio detur: quia illud non per modum orationis eligitur, ſed tanquam mentis retinaculum: Sed rogas nunquid perinde erit peccatum mortale, attentionem orationis aut negligere aut dimouere dum quis citra præceptum orat, ac ſi clericus in oris canonicis id faceret? Apparet enim ſic res habere: eo ꝙ, ut modò dicebamus, dignitas orationis attentionem exigit. Reſpondetur nihilominus non perinde peccare: nā ubi præceptum interuenit orandi, eodem præcipitur attentio, Vbi autem liberè & citra obligationem oratur: ſola eſt culpa uenialis indecēter orare: quare diſtractio, etiam meditata, niſi contemptio adſit, nūquàm erit mortalis.

Solutio.

Hæſitatio

Argumenta ergo quæ in capite quæſtionis proponebantur, non neceſſitate pręcepti procedunt. alias efficacia eſſent, ut concluſione ſexta aſſertum eſt, & in ſeptima declaratum. Sed dirigebantur ad probandum attentionem neceſſariam eſſe per eā orationem: quod re uera non probant. Et ideo ad primum reſpōdetur, illum in ſpiritu & ueritate orare, qui inſtinctu Spiritus ſancti ſecundum diuinam & eccleſiaſticam ſanctionem ad orandum ſe accommodat: etiam ſi ex animi languore mens poſtea alio, ſum diffluat. Et eidem ſufficit ut oratio ſit aſcenſus mentis in Deum. Ad ſecundum ſatis inter explicandum ſeptimam concluſionem reſponſum eſt: nempe quòd non quicunque mente dum orat diuagatur, Deum irritat: ſed ille duntaxat qui id uel conſulto uel negligentia craſſa facit, Auctoritati autem capituli, Dolentes. ſua eſt concluſio conceſſa: nempè præceptum eſſe attentionis, non tamen quę neceſſariò totam orationem debeat comitari.

Ad primum ar.

Ad ſecūdum arg.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum epiſcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ad reſtitutionem aut prabēda aut fructuum obligetur.

CVm decimas clerici, vt ſupra oſtenſum eſt ſtipendij loco propter officium ſuſcipiant, ordo præſentis diſputationis vt exploremus expoſcit, vtrum eccleſiaſtici ſeu epiſcopi ſint, ſeu inferiores ſacerdotes & clerici, ad reſtitutionem toties teneantur, quoties id quod debent non faciunt. Et arguitur à parte affirmatiua. In primis cap. licet. de electione. lib. 6. ſancitum legimus in concilio Lugdunen. ſub Greg. X. vt ille cui eccleſia parœcialis demandata eſt, niſi intra annum ſacerdos fiat, vt reſidere in eccleſia valeat, nulla pmiſſa monitione ſit pbanda priuatus. Cui Bonifa. c. commiſſa. eodem tit. adiecit, vt ſi mentem non habuerit ad ſacerdotium promouendi, teneatur ad reſtitutionem fructuum. Secundò: In concilio Lateranen. ſub Leo. X. ſeſſione 9. decretum eſt, vt qui diuinum officium canonice non perſoluerit, pro rata teneatur perceptos fructus reſtituere, quod ſi ſupra dimidiatum annum in eadem negligentia perſtiterit, beneficio priuetur: quippe quod propter officium datum erat. Tertiò: Non ſolum qui horas canonicas non pendit, immo q corruptis moribus eſt, videtur ad reſtitutionem obligari. Sanè cum fructus eccleſiaſticos populus clericis tanquam pretiū ſuorum peccatorum & vota apud Deum offerat: vt habetur 12. q. 1. cano. videntes, quare vt Oſeæ 4. legitur & refertur 1. q. 1. can. ipſi ſacerdotes peccata populi comedere dicuntur. Qui autem aliorum interceſſores ſunt apud Deum, tenentur pura mente integram vitam viuere: Quare ſi aliter viuunt, ad reſtitutionem tenentur ſecundum tenorem tituli, de condit. cau. data & non ſequuta. ff. in contrarium facit, quod neque ſtipendia, neque verò decimæ conferuntur ſub ea conditione vt quocunque actu ſtipendiatus famulus defecerit, ad reſtitutionem teneatur. Nemo enim, quæ fragilitas humana eſt, tam inculpate famulari poteſt. Prçterea, quòd ut lib. 1. diſputabamus, qui pœnam incurrit, non tenetur ante condemnationem illam luere.

Primū argum. *Conciliū Lugdunen.* *Bonifa.* *Secūdū.* *Tertiū.*

Quatuor capita ſunt de quibus in præſentiarum controuerti poteſt, vtrum clerici ad reſtitutionem, ſeu præbendæ, ſeu fructuum teneantur: quæ argumentorum ordine deſignata ſunt. Primum, cum qui ſacerdotium poſſidet, in animo non fert ſacerdos aut clericus fieri. Secūdum, cùm prædictos ordines in tempore non recepit. Tertium, cùm officium canonicarum horarum non pendit. Quartum, cùm honeſtam uitam, vt clericum decet, non viuit. Haud enim hic de ſimonia, aut de homicidio, aut de alijs ſceleribus, ob quæ vel irregularitas contrahitur ad obtinendū beneficium, vel priuationis mulcta incurritur. Illorum enim diſputationes ad alia loca ſpectant diuerſa. Sed ea hic duntaxat diſputamus, quæ ad promerēdos decimarum fructus atque alia ſtipendia ſunt clericis neceſſaria Ad quæſtionem ergo licet ſuprà prędictum numerum, ſex concluſionibus reſpondetur. Prima eſt expreſſe aſſertio prædicti c. commiſſa. de elect. lib. 6. Qui paræcialem habet eccleſiam, non intendens ad ſacerdotiū promoueri, ad perceptorum fructuum reſtitutionem tenetus. Pàrœcialem inquam quæ curam habet animarum annexam: ſecus de collegiata, ut habet illic gl. Et ratio eſt: quoniam: vt cauetur in citato c. licet. eod. tit. tenetur eiuſmodi clericus in eccleſia ſua reſidere, per ſeq; eccleſiæ famulari: quod antequam ſit ſacerdos, non ualet. Quocirca eadem lege comprehenditur epiſcopus. Et q̃uis tex. loquatur de receptione, pari ratione intelligitur de retentione. Quemadmodum inquā ſi dum paræciam ſuſcipis, promoueri ad ſacerdotiū non cogitas, fructus reſtituere cogeris, q̃ diu mentē nō mutaueris: ita litet dum illā ſuſcepiſti ſanum habueris propoſitum, ſi tū id poſtea mutes decernens non fore ſacerdos, ab illo temporis articulo teneris fructus reſtituere. Itaq; quocunque tempore non intenderis ſacerdotium ſuſcipere, fructus illius temporis non facis tuos, nam par eſt de acceptione & retentione ratio, vt illic ſcitè in glo. notatum eſt. Et nota, Non intendens: quo verbo compi chenditur etiā ille qui dubio eſt animo: nam qui hæſitat,

Quatuor capita cōtrouerſia pſentis. *Prima conclu.*

non intendit. Quocirca ſi qui parœciam ſuſcipit nondum de vita deliberauit, ſed pendens eſt animi: vt ſi res alia uia felici ſucceſſerit habitu clericali ſit renunciaturus, profectò non tuta conſcientia fruct recipit. Si autem intentionem quidem habuerit ſacerdotij ſuſcipiendi, ſub conditione tamē, niſi per mortē primogeniti fratris hæreditas paterna ſibi obtigerit, aut aliud quidpiam ſeculare proſperè ſucceſſerit, fortaſſe erit, qui dicat eum poſſe eoſdem fructus eccleſiaſticos percipere: eo ꝙ conditionalis intentio, quodāmodo eſt intentio. At neque huiuſcemodi profectò conſcientiam ſanam eſſe arbitrarer: quū cum textus ait, Non intendens abſolutam intentionem expoſcit. Et ratio etiam ſuffragatur: nā qui abſolutè percipit fructus, abſolutam habere debet intentionem. Alioqui fraudulenter, vt ait text. eos recipit. Parentheſis verò illa textus (niſi voluntate mutata promotus fuerit) non ſic aſtutè intelligenda eſt, ꝙ cum uoluntate mutata ad ſacerdotium promotus fuerit, poſſit fructus illius temporis recuperare, quo propoſitum ſacerdotij non habebat: ſed quod cum propoſuerit promoueri, iā inde ſuos illos faciat.

Quæſt. Percontaris autem vtrum in eiuſmodi reſtitutione facienda expectanda ſit iudicis condemnatio, an verò nulla expectata ſententia ſit exequenda. Apparet namque ſententiam eſſe præſtolandam: eo quod lex illa uidetur pœnalis. *Solutio.* Reſpondetur nihilominus nulla opus eſſe iudicis cognitione, ſed eo ipſo quod quis non habeat propoſitum ſuſcipiendi ſacerdotium, fructus non facit ſuos: quoniā lex illa non eſt pœnalis. Immo collatio parœcialis ſacerdotij, licet abſolute fiat, confertur tamen cum illa obligatione, vt cui confertur, ſacerdos fiat: alias fructuum dominium nō acquirat. Quo ergo caſu locum habet Digeſtorum titulus ſupra citatus, de condit. cau.da.& non ſequu. Sed eſt præterea adnotandum quod etiam ſi ille non intenderit promoueri, immo licet propoſitum habuerit rei ſe vxoriæ implicādi, titulū pbendæ ſecundū rigorē textus non perdit. Immo quotieſcunque ſacerdos eſſe voluerit, abſque noua prouiſione eandem ualet retinere præbendam. Porro verò ſaltem ille qui firmato animo nunquam ſacerdotalem ordinem ſuſcipiende parœcialē eccleſiam poſſidet, præterquam quod fructus, vt ait tex. non facit ſuos, non eſt immunis a delicto iudicandus. immo crediderim mortali, niſi illam reliquerit: quandoquidem eccleſiam occupat cui ſeruire non cogitat, quod profectò abſque exitiali animarum detrimento, quarū cura eidē præbendæ annexa eſt, fieri non poteſt. De alijs autem beneficijs quæ extra animarū curam ſunt, etiam ſi ſeruitium habeant annexum, nihil ſancitum eſt. Quare neque temere aſſerendum quod etſi abſq; clericali intentione poſſideantur, obligatio reſtōnis fructuū inde emergat: nam odioſa iura, vt habet regula iuris, reſtringēda potius ſunt, q̄ amplianda. At verò neq; arbitror à culpa mortali eſſe mundum qui beneficium habet cui annexum eſt clericale obſequium, niſi propoſitum hēat, ſi nō ſacerdotalem, ſaltem illum ordinem ſuſcipiendi qui ad tale ſeruitiū neceſſarius eſt. Aut ſi nullus requiratur ordo, ſaltē intētio neceſſaria eſt, clericorum more viuendi. Abſurdiſſimum.n. eſſet qui canonicatum, aut aliud eiuſmodi beneficium, obſequio eccleſiaſtico deputatū retineret cum animo ad matrimonium conuolandi, aut ſeculariter viuendi. Quin verò neq; præſtimonia, quæ vocāt abſque culpa cū eiuſmodi ſeculari animo & habitu poſſideri: *Quid de præſtimonijs.* qñquidem, vt ſæpè antea diximus, iſtiuſmodi titulus, clericalis eſt. De penſionib autem alia eſt ratio: quippe quæ ſine eccleſiaſtico titulo cōferunt. Quamuis ipſi propter aliquem famulatum eccleſiæ concedantur, abſurditate non caret. Sunt.n.q cum ſacerdotiorum potiātur, mutato animo eadem retentis penſionibus, reſignāt, *Quid de penſionibus.* quas quidem coniugati retinent, quibus vxorem, & proles, & ſecularem faſtum ſuſtentent. Quod quidem adeo eſt inſtituto eccleſiaſtico abſonum, vt cur eccleſia ferat non viderim. Secundum caput reſtitutionis quod poſuimus erat, dum parœcialis clericus intra annum ſacerdotiū nō ſuſcipit. De quo in d.c. licet. de elect. li. 6. extat concluſio, quæ hic ſit nobis ſecunda. *Secūda conclu.* Qui titulum habens parœcialis eccleſiæ intra annum ad ſacerdotium non promouet, nulla ēt præmiſſa monitione, eadē

eſt præbenda priuatus. Et eſt ſimiliter intelligẽda ac ꝓcedẽs: nẽpè ꝙ non opus eſt alia priuatoria ſententia eo quod lex illa non eſt pœnalis, ſed cõuentionalis. *Ratio concluſionis.* Enimuero cum nulli eſſet animarũ cura demandanda, niſi ſacerdos eſſet qui illico ſuã ꝓuinciam adminiſtrare poſſet: ſanctum eccleſia duxit, nemini eiuſmodi prębendas indulgere: niſi cum illa conuentione, qua non ſeruata, eo ipſo ſit priuatus. Quod ſi arguas: Ille facta prouiſione verè & abſolutè eſt præbẽdæ dñs: ergo niſi audiatur, nõ eſt expoliandus. *Obiectio.* *Solutio.* Negatur conſequentia: quia eiuſmodi collatio ſemper quodammodo eſt à futuro pendens. Sicuti ſi tuam tu pecuniam alicui ſub aliqua obligatione & pacto conferres, eo ipſo, quod ille pacto non ſtet, tanetur eandem tibi reddere. *Bonifa. ad ꝓterita conclu.* Illum autem canonem poſtmodũ Bonifa. c. cum ex eodem titulo. ſic moderatus eſt, vt dũtaxat ratione ſtudij, quo poſſet poſtmodum ſacerdos eſſe eccleſiæ fructuoſior, ualeat, epiſcopus cum hmõi clericis per ſeptennium diſpenſare. Nunc verò temporis quocunq; de cauſſa diſpenſator. *Dubiũ.* Circa hanc ergo concluſionem nulla extat immorandi cauſſa. Tertium ergo caput reſtitutionis eccleſiaſticorum fructuũ ex omiſſione ortum ducit perſoluendi diuinum horarum officium, in quo plura cõplicantur dubia. *Primũ argum.* Et primum eſt, An qui officium diuinum non ſoluit, ad reſtitutionem teneatur, & quo iure. Et incipiendo à naturali & diuino, apparet in primis non teneri: quia in cap. presbyter. de celebratione miſſarum. & alijs ſupra citatis uſque ad Concil. Lateranenſ. ſub Leone X. nulla extat reſtitutionis mentio: ſed tantum præcipitur, vt ſoluatur officium diuinum. Si autem reſtitutio diuini eſſet iuris, non fuiſſet ab eccleſia tam longo ſilentio diſſimulata, ſed expreſſis verbis explicata: nam per hoc quòd orare prę uiſum eſt, non ſatis exprimitur quòd aliter facientes ad reſtitutionem teneantur: *Argu. 2.* Item beneficia nõ ꝑꝑ horarum officiũ ſolum, verum & pro alijs impenduntur clericis: qui autem alia prætermiſerit, ut ſi plebanus in ſua cura fuerit negligens, nõ ideo iure diuino ad reſtitutionem teneatur; *Tertia conclu.* His tamen non obſtantibus ſtatuitur tertia concluſio. Qui ſub titulo clericali ſtipendium habere eccleſiaſticum, nẽpè ex decimis aut ſimilibus oblationibus, niſi diuinum officium ſoluerit, ad aliquam reſtõnem tenetur. *Probatio.* Hoc patet: quia huiuſmodi ſtipendia licet non quantum ad quotam, tñ iure diuino, quin etiam naturali, inſtituta ſunt tãquam ſtipendia eccleſiaſticarum functionum. Munus autem maximè proprium clerici eſt, vt ſupra diximus, officium diuinum certis horis pẽdere. Quare in Cõcilio Lateranenſ. ad hoc propoſitum allegatur quod beneficium datur ꝑꝑ officium: ergo qui uõ pẽderit, iugo reſtõnis eodem iure ſubijcitur, eo ꝙ non utcuique, ſed contra iuſtitiam deliquerit. Non dixerim, ſi hoc aut illo modo officium, nõ ſoluerit, neque ꝙ ad talem aut talem reſtitutionem teneatur; nam hæc omnia ſunt de iure poſitiuo: ſed ꝙ ſub pœna alicuius reſtõnis teneatur clericorum quiſq; orandi munus. *Confirmatio.* Atqui in huius concluſionis cõfirmationem facit, non eſſe aliud credibile, q̃ ꝙ ante nuperrimum Lateranenſ. concil. mos fuerit eccleſiæ, vt qui officium diuinum non diceret, ad aliquam reſtõnem teneretur: alias præfatum Concilium non ſic repentè tam inſigne præceptum protuliſſet: & tamen ut dicebamus, expreſſa reſtõnis mentio non hr̃ anteà in iure: ergo præceptum ipſum orãdi, ſecũdũ natura le ius & diuinum ſub alicuius rõnis pœna interpretabatur. Subtexitur nihilominus, quarta concluſio: *Quarta conclu.* Non quicunq; defectus in perſoluendo diuino officio immo neque omnis qui culpam inducit mortalem ad reſtitutionem obligat. Vt, ſi incongruè proferas: aut verſus aliquos, etiam ex ſupina negligentia, & oſcitantia interpoles. *Probatio.* Probatur: quia hoc nimirum irretire conſcientias, cum uix caduca, labiliſque hominum vita ſine huiuſmodi negligentijs tranſigi queat Immo verò & ſi matutinale officium, aut aliam horam, ſeu ex culpabili obliuione ſeu dedita opera præter miſeris, quod forte ſemper eſt mortale: aut ſi totum diem orare prætermittas, quod certè eſt lethale: non ideo ad reſtitutionem rigore iuris teneris. In primis enim qui non ratione beneficij, quia nullum habet ſed ratione ordins orandi lege tenetur, non eſt quod reſtituat. Qui verò ratione beneficij fuerit obligatus, quãuis col-

latum ei fuerit propter officium: non tamen adeò minutatim reſpondere debent ſtipédij portiúculę ſingulis canonicis horis, vt cuiuſque prætermiſſio ad regitutionem illius portionis obliget. Quoniam neque in ciuilibus familijs tam exactè requiritur ſeruitium, neq; Spiritus ſanctus cuius nutu eccleſia regitur, tales voluit ſuis miniſtris ſcrupulos inijcere. Ex quo fit quod & ſi dum oras attétionem ſtudio & meditato inde dimoueas, licet mortale crimen ſit, vt ſupra diximus, ad reſtitutionem tamen non obligeris: quoniam neque ſi officium prętermitteres, obligatus eſſes.

Dubitatio. *Rō dubitandi.* *Concil. Latera.*

At verò dubium de illis reſtat qui longiori tempore orare canonicè prætermittunt: maximè ſi prębendas habeant eccleſiaſticas. Et dubitandi rationem nobis offert ſeſſio 9. citata Lateranenſ. Concilij. Cuius uerba ſunt: Statuimus & ordinamus, ꝙ quilibet habens beneficium cum cura uel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante beneficiorum ſuorum fructus non faciat, pro rata omiſſionis officij & temporis: ſed eos táquam iniuſte perceptos in fabricas eccleſiarum huiuſmodi beneficiorum, vel pauperum eleemoſinas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in ſimili negligétia cótumaciter ꝑmanſerit, legitima monitione præcedente, beneficio ipſo priuetur: cum propter officium detur beneficium. Intelligatur auté officium omittere, quo ad hoc quod eſt beneficio priuari poſſe, qui per quindecim dies illud bis ſaltem non dixerit. Hæc in Concilio.

Expēdūtur uerba Concil. Lateranenſ.

In hac verò vt iacet, verborum ſerie partim nimia videri cuipiam poteſt relaxatio, partim verò nimia perſtrictio. Nam quòd vſque poſt ſex menſes ab obtento beneficio non cogatur clericus ſub aliqua pœna officium dicere, nimia relaxatio eſt. Rurſus, quòd qui poſteà vno aut duobus diebus orare ceſſauerit, teneatur pro ratta ſoluere, nimium apparet rigidum. Prętereà, qđ urgentius eſt, nec verba concilij, vt iacent ſatis ſunt intelligibilia. Habetur enim prius, ꝙ qui poſt ſex menſes ab obtento beneficio non orauerit, pro rata reſtituat, poſteà uerò ſubditur: Si verò vltra dictū tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, &c. Quæ quidem verba prioribus non grate cohęrent: nam hæc poſtrema, in ſimili negligentia, aperte denotant negligentiam priorum ſex menſium ad reſtituendum pro rata obligaſſe: quandoquidem poſt illos, rigor cogendi per comminationem priuationis beneficij adhibetur. Conijcio ergo, immo certo crediderim, illud uerbum Concilij non eſſe, poſt, ſed, per: uidelicet ut ſenſus ſit, quòd qui per ſex menſes ab obtento beneficio vel quamlibet eorum partem officiū non dixerit, ſolum teneatur ad reſtitutionem pro rata. Elapſo verò ſemeſtri, ſi poſt admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur.

Explanat Concilij iā modo citatum.

Itaque primum ſemeſtre non datur tanquam induciæ, vt clericus non orans nulli ſubiaceat pœnæ: eſſet enim omni rationi diſſonum, ſed, vt non priuetur. Et hoc pacto uerba ſunt intelligibilia: alioqui minime. Colligitur ergo ex hoc Concilio, quod quæcunque horarum miſſio cum primum quis habet beneficium, eum ad reſtitutionem obliget: immo ſi rigorem uerborum ſpectes, quamuis unam dútaxat horam prætermittat, reſtituere cópellatur. Porrò autem hic cenſendi rigor, nimium ius apparet, eò uel maximè quòd etſi præcipuum clerici officium ſit horarum penſum, nihilominus beneficiū pro alijs etiam officijs tribuitur: & ideo ratio non exigit ut uſque ad huiuſmodi minutias fiat reſtitutio. Neque ius diuinum ad id cogit, neque ſynodus credenda eſt tam diſtricto rigore ſua protuliſſe verba.

Concil. Lateranēſe more et vſu receptū non eſt quo ad reſtōnē fructuū beneficij pro rata omiſſionis officij diuini.

Igitur quò rem ſummatim comprehendamus, concilium, ſaltem hoc capitulum nondum plene, quòd ſciam, uſu & more receptum eſt. Fuit enim Synodus illa nimium prolixa, & aliqua continens, quæ non erant tanti momenti. Quapropter ſalua illa auctoritate, quæ concilijs ſumma debetur, neſcio an ſit omnino neceſſarium ad rigorem ceſſionis huius omittentes, vnum aut duos dies, ad reſtitutionem obligare. Enimuerò neque altera pars, nempe quod qui ultra ſemeſtre officium diuinum non ſoluerit, priuatione beneficij mulctetur, in uſu (quod audierim)

rim) vſpiã eſt, Neq; admonitio illa, quæ illic fieri iubetur, fieri conſueuit. Fraud.n. eſt ipſo facto priuatus, vt de illo ſupra diximus, qui in animo non gerit ad ſacerdotium promoueri, aut non intra annũ promouetur: ſed, ſi concilium ſeruaretur, eſſet priuandus. Quod ergo conſilium egomet mihi ex his colligerem, eſt pro vno aut duobus diebus nemini reſtitutionis ſcrupulum inijcere, quamuis peccatum ſit mortale, ſaltem eos, qui relaxationibus cruciatæ Bullæ gaudent. quibus ab horis male penſis abſolutio continetur, ſatis crediderim eſſe tutos, quamuis eiuſmodi paruas negligentias commiſerint. Quando verò orandi omiſſio vlterius procedit, tũc compoſitio cũ ſummo Pontifice, aut eius legato locum haberet. Id quod propter auctoritatem Concilij dixerim. Nam ſtãdo iuri diuino, cum epiſcopo fieri poſſet.

Cõſiliũ auctoris cõtra proximam dubitationẽ.

Enimuero huiuſmodi reſtitutiones, ſi idẽ diuinum naturaleque ius, immo ſi pontificium priſcum conſulas, eccleſiarum fabricis adiudicandæ eſſent, aut impios vſus in ſumendæ. Etenim cum decimarum ſtipendia res ſint propriæ ipſarum eccleſiarum, miniſtri qui non ſeruirent, eiſdem ipſis deberent reſtitutionem. Quin verò idem Lateran. concilium eiſdem eccleſijs aut pauperibus fieri iubet. Attamen, iam nunc tẽporis, vt alias diximus, ſummi Pontifices ſuis vſibus neceſſarias eſſe ducunt. & ideo cum illis de reſtitutione paciſcitur.

Poſtremũ dubium.

Poſtremum denique dubium huc pertinens, ſupereſt de illis, qui eccleſijs famulari tenẽtur, non tamen pro dignitate ſatis inſeruiunt: nempè de canonicis qui in intrando chorum, indeque exeundo, conſtitutum ſignum punctum obſeruãt. videlicet, vt neque ante ingrediantur neque poſt permaneant: vtrum ad reſtitutionẽ pariter teneantur;

Petrus Palud.

Petrus namque de Palud. in 4. diſtinct. 15. q. 5. iſtorum conſcientias flagellat, dicens, quòd ſi reſiduum temporis negotijs eccleſiæ impendunt, bene quidem, qui autem otioſe & ſine bona cauſſa ſponte abeſt, nõ eſt tutus, etſi eccleſiæ ſtatutum aut conſuetudo eum excuſet. Quoniam tale ſtatutum irrationabile erit: qđ ideo conſcientias ſedare nõ ſufficit maxime in anniuerſarijs. eò quòd qui ſua bona ſub tali vinculo eccleſijs legarunt, non ea cenſentur canonicorum ſtatutis, niſi rationabilibus, ſubdidiſſe. Nihilominus contra eiuſmodi ſcrupulum ſubijcitur quinta cõcluſio.

Quinta conclu.

Vbi nõ eſt manifeſta ſtatuti peruerſitas quicunque choro iuxta tenorem inſtitutionum ſuæ eccleſiæ inſeruiens bona fide & conſcientia fructus facit: neque ad illam tenetur reſtitutionem. Concluſio eſt per ſe liquida: nam poſtquam totum collegium more, & vſu legem condidit niſi manifeſtariè prauitatem & corruptelam præſeferat, nemo eiuſdem ſocietatis, tenetur amplius de legis ratione diſcutere, ſed eam ſeruando ſatisfaciet.

Quartũ caput reſtitutionis bonorũ eccleſiaſticorum Adrian.

Quartum denique ac poſtremum caput reſtitutionis bonorum eccleſiaſticorum ab aliquibus, vt ſupra diximus, conſtituitur, ſi clericus moribus & vita non ſit ille, quem eſſe decet. Quam quidem opinionem Adrian. amplexari videtur in illa ſupra citata queſtione de reſtitutione: vbi ait, quòd clericus perdite viuẽs, & Deum continuò prauis moribus ſtimulans, aut officium debitum prætermittens, tenetur reſtituere quidquid de fructibus eccleſiaſticis expenderit. Cuius argumen. ſuprà in fronte quæſtio. 3. ſede collocauimus. Opin. tamen hæc eſſe non poteſt, niſi quorumpiam forſan Iuriſconſultor. qui ex ſancto potius zelo quam conſulta ratione philoſophantur,

Alexan. Halẽ. ſis

Nam Alexand. Halenſis 3. part. quæſt. 36. cui, Adria. illam inſcribit, non loquitur niſi de eo qui eccleſiæ non ſeruit: de quo ait, quòd ſicut conductus agricola nõ laborans non eſt mercede dignus, ita neque clerici non ſeruientes.

Sexta concluſio cõtra recitatã opinionẽ.

Contra illam ergo opinionem ſubnectitur 6. concluſio: quamuis clerici ratione ſui ſtatus moribus inter ſeculares effulgere debeant, atque adeo tanto præſtantius, quanto quiſque altiori inſignitur dignitate, tamen ſola vitæ corruptio eos ad reſtitutionem non obligat: nam eius ſtipendia minimè ei ſub tali conditione, conferuntur, ſed ut eccleſiæ ſeruiat. Tenetur enim etiam & reges & quicunque publici magiſtratus morum integritate prępollere: tamen quis dicat ſub tali pacto eos ſtipendia ſuſcipere? Adde, quod ſi vlla eſſet in tali opinione probabilitas, laqueum hominum conſcientijs inijceret: nam in tanta multitu-

dine

dine clericorũ innumeri ſunt qui in dies lethaliter delinquunt. Et quod res manifeſte demonſtrat eccleſia præſcribens crimina, nempè ſimoniæ, homicidij, aliaque id genus, de quibus clerici ſuis præbendis expoliantur, manifeſte animum ſuum patefacit, non eſſe ab reliquorum quopiam ſuo ſacerdotio priuare. Ex dictis ergo colligitur reſponſio q. quæ neque omnino eſt affirmatiua, neque omnino negatiua ſed media. Primo ergo argumento ex cap. licet, & quoniam lib. 6. compoſito, ſuas cõceſſimus concluſiones, quæ fuerunt nobis 1. & 2. Tertiò verò id quod probare contendebat, in ſexta negauimus: atque adeò eiſdem argum. ſatisfactum eſt.

Rõ pro concluſione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum religioſi creati epiſcopi ad obſeruantias regulares teneantur.

S.Tho. 2.2. quęſt. 185. art. 8.

QVoniam in ſuperioribus quæſtionem D.Tho. 185. de epiſcoporum ſtatu tractare aggreſſi ſumus, ſed tamen meditatio canonicarum horarum, quam altera de clericorum bonis nobis obtulit, paulisper nos diuertere, licet non abs re, compulit: opera pretium duximus ad poſtremum eiuſdem quæſtionis articulum quem miſſum feceramus, reuerti: vt decimum hunc lib. qui præcipuè de epiſcopis inſtitutus eſt, conſideratio monachorum, qui epiſcopali dignitate fulgent, concludat. Arguitur ergo quòd eiuſmodi religioſi in epiſcopos promoti ad obſeruãtias regulares non tenentur. Habetur enim cano. ſtatutum. 18. q. 1. quod monachum electio canonica a iugo regulæ monaſticæ ꝓfeſſionis abſoluit. & ſacra ordinatio de monacho epiſcopum facit: obſeruantiæ autem regulares ſub iugo monaſticæ inſtitutionis continentur: ergo illi qui epiſcopi creantur, ab illis eximuntur. Secundò: Ille, qui ab inferiori ad altiorem gradum aſſumitur, videtur à vinculis inferioris abſolui, eo quod homo non poteſt tot sarcinis eſſe onuſtus. Quemadmodum, qui monaſticam profitentur vitam, ab omnibus votis religantur quibus erãt in ſeculo obligati ſtatus autem epiſcopalis ſublimior eſt monachali, ergo religioſus illuc ꝓmotus, ab oĩbus canonicis inſtitutis liberatur. Tertiò, inſolubiliores monachorum nexus ſunt obedientię & paupertatis: epiſcopus autem ab obedientia ſuorum prælatorum ſit exemptus: & ꝙ ab altero etiã paupertatis funiculo enodetur, apparet ſẽtire præfatus can. vbi ait eiuſmodi monachum creatum epiſcopum legitimè poſſe paternam hęreditatem adire. Adde quòd etiam illis conceditus teſtamenta conficere: ergo & ab alijs etiam obſeruantijs liberantur. In contrarium videtur facere can. Inno. de monach. 16. q. 1. quo ait: De monachis, qui diu immorantes in monaſterijs poſteà ad clericatus ordines peruenerint, ſtatuimus non debere eos à priori propoſito diſcedere.

Primũ argum. *Argu 2.* *Argu. 3.*

Sententia D. Tho. de hac q. tribus concluſio. continetur. Prima: Ad eas religionis obſeruãtias quæ pontificiæ functioni nullo eſſe poſſunt impedimẽto, immo eſſe poſſunt adiutorio, perinde tenetur monachus ſedem epiſcopalem adeptus, atque dum erat in clauſtro. Huius generis, ſunt continentia, paupertas, atque adeò religionis veſtitus: qui eſt eiuſdem obligationis ſignum. Secũda concluſio: Si quæ verò inter regulares obſeruantias exiſtunt, quæ pontificis adminiſtrationi obſtaculo eſſe poſſunt, ab illorum iugo eximitur per epiſcopatum religioſus. Cuiuſmodi ſunt ſolitudo, ſilentium, grauesq; abſtinentiæ atq; vigiliæ, q̃ corpus debilitãdo, poſſent epiſcopum ſuo muneri inoptũ redẽdere. Ambas has ſimul concluſiones hac rõne commonſtrat. Cum vterq; locus, tam religionis. l. q̃ epiſcoporum, ſit ſtatus perfectionis: hoc tamen differunt, quòd ſtatus religionis viam ad perfectionẽ ſternit, tãquã eius diſcipulatus: ſtatus autem epiſcoporum eſt ceu perfectionis magiſterium: diſpoſitio autem ad aliquam formam per illius perfectionem non ceſſat, niſi quatenus eius fuerit impedimentum: vt lectio ac meditatio diſcipuli ceſſare non debet, dum ſit magiſter: imo hoc impenſius facere debet. Non tamen amplius debet audire, ſed docere: quia illud huius impedimentum. Pari ergo modo illæ obſeruantiæ reli. quæ functioni epiſco. non obſtant, in

Prima conclu. *Secũda conclu.* *Rõ vtriuſq; concluſionis*

monacho

monacho epiſcopo non ceſſant, ſed illæ prorſus quę obſtant. *Tertia concluſ.* Tertia cõcluſio: Aliarum oſeruantiarum à quibus non abſoluitur. poteſt eiuſmodi epiſco. diſpenſatione nonnunquam per ſuam auctoritatem vti, ſicut in religione id poterat auctoritate prælati. Hæc D. Tho. quæ quidẽ aliquãdo indigent maiori amplificatione. *Tria operum genera in religioſo.* Et primum omnium iuxta numerum concluſio tria denotat in religioſo operum genera, quæ in eius aſſumptione ad epiſcoporum ordinem ſunt meditanda quædam.ſ. quæ non ſolum non obſtant, ſed & conferunt: vt caſtitas & paupertas atque obedientia, quam non relinquit, ſed mutat. vt qui prę fecto religionis obediebat, deinde obtemperet Papę. Quædam verò ſunt manifeſte repugnantiæ: vt ſolitudo, & ſilentium, & immodicæ abſtinentiæ. Aliæ vero medij generis, quæ.ſ. non ſemper obſtant. ſed aliquando: vt ſi dicas reliqua moderata ieiunia, & lanis ad cutem indui, in ipſisq; dormire. Ad illa ergo primi generis ait teneri epiſcopum monachum ad alia verò ſecundi, ipſo iure abſolui: ſed in reliquis, licet non prorſus ab illis abſoluatur, poſſe tamen ſecundum quod expedierit, diſpenſare. De ſingulis ergo nonnihil ſeſe offert dubietatis. Primum enim membrum trinum includit votum ſ. caſtitatis, obedientiæ, & paupertatis. De primo nullatenus dubitatur quin monachus illi maneat adſtrictus, non ſolum ſacerdotũ lege, verũ & religionis. Quare licet cũ alijs epiſcopis: vt lib. 8. explicuimus, diſpenſare eccleſia poſſet ſuper continentia: non tñ cum epiſcopis monachis. Neq; de ſecundo vlla eſt ambiguitas. Nam ſicut dum religioſus in generalem magiſtrũ aut miniſtrũ ordinis aſſumitur, non obſtante obedientiæ voto, ſoli Papę manet ſubiectus: ſic monacho accidit dum fit epiſcopus: Nõ inquam deſeritꝰ, ſed mutat obedientiam. *Dubitatio.* De uoto autẽ paupertatis reſtat ſanè dubiũ nec ſolutu facile. Primum enim ſanctus Tho. in hac 2.2. tum quæſt. 88. ad quartum argumentum: tum hic clariſſime defendit monachum factum epiſcopum nullatenus à voto paupertatis abſolui. Nam & in prima concluſione exemplum ponit continentiæ & paupertatis. Et in ſolutione tertij ait religioſum epiſcopum non poſſe habere proprium. Et ratio apparet plana: nam vt lib. 8. dictum eſt, votum religionis eſt indiſpenſabile, quod tria includit vota. *Argum.* In contrarium autem eſt argumentum quod illic inſinuauimus & hic apertius vim ſuã demonſtrabit. In epiſcopo, vt ſupra dictũ eſt, duo conſiderantur bonorum genera: nempè ſecularium & eccleſiaſticorũ. Omiſſis ergo modo ſecularibus, & eccleſiaſticis arguitur, Reliqui epiſcopi ex ſeculari clero aſſumpti poſt factam portionum diuiſionem dominium habent ſuæ: vt quæſtione 4. multis modis confirmabamus: epiſcopis autem ex religionibus euocatis eadem prorſus ratione & modo adiudicatur ſua portio, ſicuti & alijs qui ex reliquo clero eliguntur: ergo perinde eiuſdem portionis dominium habent atque reliqui. Fateor equidem ad hoc argumentum me reſpondere neſcire: quoniam neutram præmiſſarum video quomodo negare valeã. Nam quòd eodem modo omnes fiant epiſcopi, dubitari non poteſt. Neque verò D. Tho. quantum ad hæc bona eccleſiaſtica aliam paupertatẽ tribuit religioſis epiſcopis, quam reliquis. Immo art. 6. præſentis q. vbi conſtituit epiſcopum non teneri ad paupertatem cum ſecundo loco argumentatus eſſet ꝙ Apoſtoli fuerunt pauperes, reſpondet ad illam paupertatem non teneri epiſcopum. Idq; confirmat exẽplo Athanaſij, Ambr. & Aug. qui fuerunt vna & monachi & epiſcopi. vbi palàm oſtẽdit monachos epiſcopos perinde poſſidere eccleſiaſtica bona ac reliquos ſeculares. Cũ ergo idem Doctor ſanctus art. ſtatim 7. dixerit ꝙ de his quæ vſui epiſcopi deputata ſunt, eadem eſſe videaur ratio quæ de proprijs bonis, profecto id monachis epiſcopis non denegat. At quoniam ſemper habuit oculum ad ilud tempus quo clerici in communi viuebant: propterea ſimpliciter ait monachum factum epiſcopũ, non abſolui à paupertatis voto. *Solutio.* Dicendum ergo ſub peritiorum cenſura, quòd ſicut obedientia monachi dum fit epiſcopus, ſi mutatur vt ſoli ſit Papæ ſubditus, ita & eius mutatur paupertas, vt decimarum portio reliquaq; epiſcopalia bona illi ſicuti & reliquis epiſcopis adiudicẽtur: nimirum vt & ipſe ſubſtentetur: & ſingulari miſericordiæ præcepto, quod præ alijs

epiſcopis religioſos ligat, ſubſidio ſit pauperibus. Quantum ad aliud verò bonorũ genus, ſ. ſecularium, dubitari non poteſt, quin etiam paupertatis votum quadamtenus ei mutetur: vt patet ex cano. ſtatutũ. 18. q. 1. vbi monachus qui in monachatu hæres paternus eſſe non poterat, idoneus declaratur eidẽ adeundæ hæreditati, qua vtiq; poteſt ſuperſtite uita perfrui. Et in cauſſam adducitur, quod ipſum electio canonica à iugo regulæ monaſticæ religionis abſoluit: & ſacra ordinatio de monacho epiſcopũ fecit: quin uerò, ſi uſum qui iam receptiſſimus eſt, conſulas, Papa cum epiſcopis monachis nonnunquam diſpenſat, vt ſecularia bona emant, quæ poſtea quibus volunt, relinquant. Qui quidem mos ſi legitimus eſt, profectò oſtendit nõ eſſe tã indiſpenſabile paupertatis votum, ꝗ̃ continentiæ aut obedientiæ. Circa. 2. autem obſeruantiarum genus, ſ. illorũ a quibus monachus eo ipſo quo fit epiſcopus abſoluitur, adnotauit hic Caiet non ſolũ illa: comprehendi, quæ manifeſte epiſcopali functioni aduerſantur, vt ſilẽtium & ſolitudo, verum & quæ eiuſmodi dignitati, diſſonant, aut congruentia nõ ſunt: qđ quidem conceſſu facile eſt: ſed tã exẽpla, quę ſubdit, neſcio an ſint adeò congruentia. Ait. n. ꝙ abſoluitur à ceremonijs, habẽdi ſocium ordinis, bibendi ſedendo, cum duabus manibus, & benedictione & ſimilibus. Attamẽ licet forſan ita ſit, propterea ꝙ res ſunt parui momenti. non tamẽ propter cauſſam, quã ipſe affert: videlicet ꝙ a epiſcopum illa nõ decent. Immo vero cũ talis epiſcopus habitũ religionis exuere nõ debeat, niſi ſummus fiat Põtifex, adeo huiuſmodi monachales ceremonię ipſum non dedecent, ut eius habitũ decorent. In Italia, quidem, ubi monachi ad quemcunque pauperem epiſcopatum aſſumantur, habitum vel prorſum abijciunt, vel alia figura incruſtant, omnes monaſticas ceremonias cum illo deponunt: quia Itali nõ dignantur epiſcopos in habitu monachali videre: quæ quidem peſtis ad alias iam nationes inſer[illegible] inde Caietan[illegible] ſumpſit. tametſi nõ pro ſe, qui etiam Cardinales cum habitu monachali ſemper religioſiſſime vixit. Igitur quòd epiſcopus religioſius ſocium ſui ordinis, qui auctoritate vigeat, ſibi adiũgat, & ceremonijs quibuſcunq; religionis, ac religioſorum idiomate vtatur, adeò non eſt indecens, vt qui contra faciunt oculos prudentium ſecularium offendant. De tertio verò ceremoniarum ordine à quibus S. Thom. ait religioſum non abſolui, licet ſuper ipſis ſecũ poſſit diſpẽſare: qualia ſunt lineis nõ vti, regularia ordinis ieiunia ſeruare, etſi ſit ordinis noſtri vel Carthuſiẽſium, eſu carnium abſtinere, dubium eſt, idemque impræſentiarum præcipuum, quo vinculo religioſi epiſcopi ad horum obſeruantias teneantur, vtrũ ſcilicet legali debito, an ſolum morali. Legale. n. debitum eſt, quando quis lege per vim coactiuam tenetur: ita vt qui contra fecerit, legis pœnis obligetur. Vinculum autem morale eſt, quando quis ſola ui directiua legis obligatur, non aũt penis ſubditur. Exẽplũ eſt in principe qui non tenetur ui coactiua, ſed directiua. Et ꝙ monachus teneatꝰ vtraque vi legis, vi hic D. Tho. ſentire, dicẽs quod in iſtis poteſt tñ ſecum diſpenſare. vbi inſinuare videtur, ꝙ perinde obligatur atque quãdo erat in clauſtro. Nihilominus placet mihi Caietani ſententia, quam impræſentiarum protulit, ſed expreſſius in ſingulari Opuſculo, quod de hac re intitulauit: nẽpe in libello viginti vnius queſtionum. q. 19. Sententia verò eſt, quòd non tenetur ex debito legis, ſed ex morum honeſtate: tum quia id ſignificatur can. citato ſtatutum illis uerbis eſt: A iugo regulæ monaſticæ & religionis abſoluitur, & de monacho fit epiſcopus: iugum enim vim coactiuam deſignat. Item poſtquam eximitur a ſubiectione prælatorum ordinis, quia nullatenus niſi ꝑ Papam puniri poteſt, indicium eſt, quod neq; pœnis regularium ſtatuorũ ſubiacet. Quòd aũt ex debito morali & de honeſtate teneatur, patet, nam poſtquam monachatũ profeſſus eſt, qui perfectionis eſt diſciplina, condecens eſt, ut magiſter perfectionis factus eãdem ſeruet diſciplinam: nam licet nõ per vim coactiuam, liberè tamen: quemadmodum diſcipulus licet factus doctor ferulæ metu alijſque coactionibus quibus ad ſtudium compellebatur, liberetur, debet nihilominus ſua ſponte eiſdem ſtudijs incumbere. Neque eſt ineptum exemplum, quod

Paupertatis votum.

Caieta.

Non probatur ratio Caietani.

Dubium

Solutio.

quod à naturalibus ſumitur. Quandiu. n. calor in ligno ad formam ignis diſponit, vi quadam coactiua agentis retinetur, adueniente autem ſubſtantiali forma, fit naturalis, atque adeò ſuaptè ſponte, in igne permanet. Ex quo fit, ut debitum morale religioſo epiſcopo propterea quòd de religione aſſumptus eſt, maius ſit, quàm in epiſcopo ſeculari. Sequitur nihilominus ſecũdo, quòd religioſus factus epiſcopus quamuis ferijs ſextis peculiari inſtituto religionis: etiam ſi ſub reatu mortali obliget, ut in ordine diui Fräciſci obligari fertur, factus epiſcopus poteſt in die Natalis Domini, ſi illa feria occurrerit, carnibus ueſci & ieiunium frangere. Oppoſitũ dicit in præſẽtiarum Caiet. ſed in Opuſculo cordatius mutauit ſententiam. Nam c. explicari. extrà de obſerua. ieiuni. ubi cunctis Chriſtianis illud priuilegium indultum eſt, non excipiuntur: niſi qui ex uoto aut ex regulari obſeruantia ieiunare adſtricti ſunt. Et intelligitur ex regularis obſeruantiæ legali debito, quod non manet in epiſcopo niſi morale. Neque uotum abſtinentiæ fecit ſingulare, niſi uouendo religionem. Igitur S. Thom hoc pacto intelligendus eſt ſenſiſſe monachũ epiſcopum non abſolui à dictis obſeruantijs, ſcilicet quantum ad morale debitum. Sed contra: ergo neque ad caſtitatem tenetur ſub reatu mortalis criminis: quia debitum morale non uidetur ſub tali reatu obligare: Negatur conſequentia, quoniam votum caſtitatis expreſſe fecit: virtute cuius, etiam ſi ceſſet vis coactiua obſeruantiæ regularis, obligat. Cętera vero non uouit formaliter niſi uouendo religionem: cuius uis ceſſat in illo, quo ad legale debitum. Verum eſt tamen, quòd pœnis quæ in religione decretæ ſunt tranſgreſſoribus trium uotorum eſſentialium non manet ſubiectus. Sed utrum illud morale debitum plus obliget epiſcopum religionis D. Franciſci, quàm noſtri ordinis: eo quod ipſe ad aliquas obſeruantias tenetur ſub culpa mortali: nos uerò ad nullas. Et princeps quãuis non teneatur ui coactiua, tenetur tamen forte aliquibus ſuis legibus ſub reatu mortali. Reſpondetur, quòd ſi uera eſt hæc opinio, epiſcopi D. Franciſci non magis quàm noſtri obligantur: quia æqualiter abſoluuntur à legali debito. Quare de hoc nonnulla eſt in principe differentia: quia licet non cogatur, lege tamen illa durante, ſi ad ſe pertinet, tenetur illa. Debent autem religioſi ut in adeundis epiſcopatibus multo eſſe cunctatiores, quam ſeculares: ita & in adminiſtrandis longiſſime uigilantiores Qui enim ſeſe in clauſtra, mundo uale dicentes, abdiderunt: nõ debent ſicuti uxor Loth retro, hoc eſt, ad ſeculares ſplendores reſpicere. Nam præter Dei offenſam ſeculari populo ſcandalo ſunt ac ſubinde uilipendio & ludibrio, niſi palam conſtet tum renitentes ui fuiſſe à ſuis clauſtris extractos, tum eccleſijs: cum omni timore Dei famulari, atq; abſtinere pompis quæ non fuerint ad ornamentum ſuę dignitatis neceſſariç.

Primum corollarium. *Secundũ* *Argu. 2.*

Primum igitur argumentum in capite quæſtionis eſt canon. ſtatutum. obiectum, iam ſua declaratione ſolutum eſt. *Ad primum ar.*

Ad ſecundum reſpondet D. Thoma. quòd uota in ſeculo facta non ex eo præcisè per profeſſionem religionis diſſoluuntur, quòd ſit aſcẽſus ab inferiori ad ſuperius: ſed quòd illa habent ſe ad religionem ſicut particulare ad uniuerſale: puta ſicut ille qui partem ſui Deo obtulit ad illum qui ſe offert totum. Pars autem includitur in toto, & ideo adueniente toto ſuperfluit. Aſcenſus autem à religione ad epiſcopatum, eſt ſicut à diſpoſitione ad perfectionem, diſpoſitio autem non ceſſat adueniente perfectione. Intellige, ut diximus, quantum ad debitum morale ſicuti calor diſponens ad ignem permanet in illo. *Ad ſecũdum ar.*

Ad tertium autem quantum ad id de obedientia iam reſponſum eſt, quòd non relinquitur, ſed mutatur: & pariter quantum ad paupertatem. Reſtat nihilominus dubium quod D. Thomas illic inſinuat circa illud c. ſtatutum. de hæreditate paterna quam monachus epiſcopus acquirit cuinam poſt eius mortem obueniat, monaſterione, an epiſcopali eccleſiæ? Verba quippe capituli obſcura ſunt. nihil. n. aliud explicant, niſi quod quæ monachus acquiſierat, monaſterio relinquat: quæ uerò factus epiſcopus acquiſiuerit, ad altare ad quod ſanctificatus eſt reſtituat Senſus *Ad tertium arg.* *Dubium.* *Solutio.*

ſus

ſus ergo iſtorum verborum eſt, quem uſus declarat: nempè quòd quæ acquiſierat in ſeculo, relinquat monaſterio: quod autem epiſcopus factus adiecit, relinquat epiſcopali eccleſiæ, Bona uerò religioſorum, qui titulares epiſcopi ſiunt: quia ſedem non habent licet acquiſita eis ſint in epiſcopatu, monaſterijs obueniũt. Teſtamenta autem condere, manifeſtum eſt non poſſe ſine Papæ diſpenſatione. Et tunc ait D. Thom. ſic epiſcopus religioſus eſt, nõ ſibi concedi vt tanquam de proprio teſtamentum faciat, ſed quia Papa eius ampliat facultatem diſpenſandi ſua bona, ut eadem facultas duret poſt mortem. Ait vero poſtquam ita liberè diſpenſatur cum illo atque cum alijs epiſcopis parum refert quomodo fiat.

Epiſcopus religioſus teſtamentũ condere nõ poteſt abſq; facultate Papæ.

Epilogus

Ecce Opus decem Librorum, quod de iuſtitia & iure polliciti ſumus: & in Quæſtiones ſeptuaginta ſex, Articulos verò ducentos octuaginta & octo partiti ſumus, per varia ac lubrica, perque ardua ac difficilia rerum genera aſpirante diuino flamine, ad optatum portum perductum eſt Anno Chriſtianæ ſalutis Milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quarto. In quo ſi quid per inſcitiam noſtram & ignorantiam, aut certe per negligentiam & oſcitantiam à nobis peccatum eſt (nam ſtudio per Dei miſericordiam certus ſum neutiquam deliquiſſe) Deus ipſe miſericordiarum ignoſcat. Si quid uerò præſtitimus quod in rem Chriſtianæ familiæ eſſe poſſit, eidem ſoli Deo acceptum referendum eſt. Cui laus ſit & perennis gloria per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

Decem Librorum de Iuſtitia & iure, Finis.

Regiſtrum.

a b c d. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kκ Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

A Aa BBb CCc DDd EEe FFf GGg HHh IIi KKκ LLl MMm NNn OOo PPp QQq RRr.

Omnes ſunt Quaterniones.

non intendit. Quocirca ſi qui parœciam ſuſcipit nondum de vita deliberauit, ſed pendens eſt animi: vt ſi res alia uia felici' ſucceſſerit habitu clericali ſit renunciaturus, profectò non tuta conſcientia fruct' recipit. Si autem intentionem quidem habuerit ſacerdotij ſuſcipiendi, ſub conditione tamẽ, niſi per mortẽ primogeniti fratris hæreditas paterna ſibi obtigerit, aut aliud quidpiam ſeculare proſperè ſucceſſerit, fortaſſe erit, qui dicat eum poſſe eoſdem fructus eccleſiaſticos percipere: eo ꝙ conditionalis intentio, quodãmodo eſt intentio. At neque huiuſcemodi profectò conſcientiam ſanam eſſe arbitraret: qũ cum textus ait, Non intendens abſolutam intentionem expoſcit. Et ratio etiam ſuffragatur: nã qui abſolutè percipit fructus, abſolutam habere debet intentionem. Alioqui fraudulenter, vt ait text. eos recipit. Parentheſis verò illa textus (niſi voluntate mutata promotus fuerit) non ſic aſtutè intelligenda eſt, ꝙ cum uoluntate mutata ad ſacerdotium promotus fuerit, poſſit fructus illius temporis recuperare, quo propoſitum ſacerdotij non habebat: ſed quod cum propoſuerit promoueri, iã inde ſuos illos faciat.

Quæſt. Percontaris autem vtrum in eiuſmodi reſtitutione facienda expectanda ſit iudicis condemnatio, an verò nulla expectata ſententia ſit exequenda. Apparet namque ſententiam eſſe præſtolandam: eo quod lex illa uidetur pœnalis. *Solutio.* Reſpondetur nihilominus nulla opus eſſe iudicis cognitione, ſed eo ipſo quod quis non habeat propoſitum ſuſcipiendi ſacerdotium, fructus non facit ſuos: quoniã lex illa non eſt pœnalis. Immo collatio parœcialis ſacerdotij, licet abſolute fiat, confertur tamen cum illa obligatione, vt cui confertur, ſacerdos fiat: alias fructuum dominium nõ acquirat. Quo ergo caſu locum habet Digeſtorum titulus ſupra citatus, de condit. cau. da. & non ſequu. Sed eſt præterea adnotandum quod etiam ſi ille non intenderit promoueri, immo licet propoſitum habuerit rei ſe vxoriæ implicãdi, titulũ ꝑbendæ ſecundũ rigorẽ textus non perdit. Immo quotieſcunque ſacerdos eſſe voluerit, abſque noua prouiſione eandem ualet retinere præbendam. Porro verò ſaltem ille qui firmato animo nunquam ſacerdotalem ordinem ſuſcipiende parœcialẽ eccleſiam poſſidet, præterquam quod fructus, vt ait tex. non facit ſuos, non eſt immunis à delicto iudicandus. immo crediderim mortali, niſi illam reliquerit: quandoquidem eccleſiam occupat cui ſeruire non cogitat, quod profectò abſque exitiali animarum detrimento, quarũ cura eidẽ præbendæ annexa eſt, fieri non poteſt. De alijs autem beneficijs quæ extra animarũ curam ſunt, etiam ſi ſeruitium habeant annexum, nihil ſancitum eſt. Quare neque temere aſſerendum quod etſi abſq; clericali intentione poſſideantur, obligatio reſtõnis fructuũ inde emergat: nam odioſa iura, vt habet regula iuris, reſtringẽda potius ſunt, q̃ amplianda. At verò neq; arbitror à culpa mortali eſſe mundum qui beneficium habet cui annexum eſt clericale obſequium, niſi propoſitum hẽat, ſi nõ ſacerdotalem, ſaltem illum ordinem ſuſcipiendi qui ad tale ſeruitiũ neceſſarius eſt. Aut ſi nullus requiratur ordo, ſaltẽ intẽtio neceſſaria eſt, clericorum more viuendi. Abſurdiſſimum .n. eſſet qui canonicatum, aut aliud eiuſmodi beneficium, obſequio eccleſiaſtico deputatũ retineret cum animo ad matrimonium conuolandi, aut ſeculariter viuendi. *Quid de præſtimonijs.* Quin verò neq; præſtimonia, quæ vocãt abſque culpa cũ eiuſmodi ſeculari animo & habitu poſſideri: q̃quidem, vt ſæpè antea diximus, iſtiuſmodi titulus, clericalis eſt. *Quid de penſionibus.* De penſionib' autem alia eſt ratio: quippe quæ ſine eccleſiaſtico titulo conferunt. Quamuis ipſi propter aliquem famulatum eccleſiæ concedantur, abſurditate non caret. Sunt.n.q cum ſacerdotiorum potiãtur, mutato animo eadem retentis penſionibus, reſignãt, quas quidem coniugati retinent, quibus vxorem, & proles, & ſecularem faſtum ſuſtentent. Quod quidem adeo eſt inſtituto eccleſiaſtico abſonum, vt cur eccleſia ferat non viderim. Secundum caput reſtitutionis quod poſuimus erat, dum parœcialis clericus intra annum ſacerdotiũ nõ ſuſcipit. De quo in d.c. licet. de elect. li. 6. extat concluſio, quæ hic ſit nobis ſecunda. *Secũda concluſ.* Qui titulum habens parœcialis eccleſiæ intra annum ad ſacerdotium non promouei, nulla ẽt præmiſſa monitione, eadẽ

eſt

eſt præbenda priuatus. Et eſt ſimiliter intelligẽda ac pcedẽs: nẽpè ꝙ non opus eſt alia priuatoria ſententia eo quod lex illa non eſt pęnalis, ſed cõuentionalis. Enimuero cum nulli eſſet animarũ cura demandanda, niſi ſacerdos eſſet qui illico ſuã ꝓuinciam adminiſtrare poſſet: ſanctum eccleſia duxit, nemini eiuſmodi prębendas indulgere: niſi cum illa conuentione, qua non ſeruata, eo ipſo ſit priuatus. Quod ſi arguas: Ille facta prouiſione verè & abſolutè eſt præbẽdæ dñs: ergo niſi audiatur, nõ eſt expoliandus. Negatur conſequentia: quia eiuſmodi collatio ſemper quodammodo eſt à futuro pendens. Sicuti ſi tuam tu pecuniam alicui ſub aliqua obligatione & pacto conferres, eo ipſo, quod ille pacto non ſtet, tanetur eandem tibi reddere. Illum autem canonem poſtmodũ Bonifa. c. cum ex eodem titulo. ſic moderatus eſt, vt dũtaxat ratione ſtudij, quo poſſet poſtmodum ſacerdos eſſe eccleſiæ fructuoſior, ualeat, epiſcopus cum hmõi clericis per ſeptennium diſpenſare. Nunc verò temporis qnocunq; de cauſſa diſpenſator. Circa hanc ergo concluſionem nulla extat immorandi cauſſa. Tertium ergo caput reſtitutionis eccleſiaſticorum fructuũ ex omiſſione ortum ducit perſoluendi diuinum horarum officium, in quo plura cõplicantur dubia. Et primum eſt, An qui officium diuinum non ſoluit, ad reſtitutionem teneatur, & quo iure. Et incipiendo à naturali & diuino, apparet in primis non teneri: quia in cap. presbyter. de celebratione miſſarum. & alijs ſupra citatis uſque ad Concil. Lateranenſ. ſub Leone X. nulla extat reſtitutionis mentio: ſed tantum præcipitur, vt ſoluatur officium diuinum. Si autem reſtitutio diuini eſſet iuris, non fuiſſet ab eccleſia tam longo ſilentio diſſimulata, ſed expreſſis verbis explicata: nam per hoc quòd orare prę uiſum eſt, non ſatis exprimitur quòd aliter facientes ad reſtitutionem teneantur: Item beneficia nõ ꝑ horarum officiũ ſolum, verum & pro alijs impenduntur clericis: qui autem alia prætermiſerit, ut ſi plebanus in ſua cura fuerit negligens, nõ ideo iure diuino ad reſtitutionem teneatur; His tamen non obſtantibus ſtatuitur tertia concluſio. Qui ſub titulo clericali ſtipendium habere eccleſiaſticum, nẽpè ex decimis aut ſimilibus oblationibus, niſi diuinum officium ſoluerit, ad aliquam reſtõnem tenetur. Hoc patet: quia huiuſmodi ſtipendia licet non quantum ad quotam, tñ iure diuino, quin etiam naturali, inſtituta ſunt tãquam ſtipendia eccleſiaſticarum functionum. Munus autem maximè proprium clerici eſt, vt ſupra diximus, officium diuinum certis horis pẽdere. Quare in Cõcilio Lateranenſ. ad hoc propoſitum allegatur quod beneficium datur ꝑ officium: ergo qui nõ pẽderit, iugo reſtõnis eodem iure ſubijcitur, eo ꝙ non utcũque, ſed contra iuſtitiam deliquerit. Non dixerim, ſi hoc aut illo modo officium, nõ ſoluerit, neque ꝙ ad talem aut talem reſtitutionem teneatur; nam hæc omnia ſunt de iure poſitiuo: ſed ꝙ ſub pœna alicuius reſtõnis teneatur clericorum quiſq; orandi munus. Atqui in huius concluſionis cõfirmationem facit, non eſſe aliud credibile, q̃ ꝙ ante nuperrimum Lateranenſ. concil. mos fuerit eccleſiæ, vt qui officium diuinum non diceret, ad aliquam reſtõnem teneretur: alias præfatum Concilium non ſic repentè tam inſigne præceptum protuliſſet: & tamen ut dicebamus, expreſſa reſtõnis mentio non hr̃ anteà in iure: ergo præceptum ipſum orãdi, ſecũdũ naturale ius & diuinum ſub alicuius rõnis pœna interpretabatur. Subtexitur nihilominus, quarta concluſio: Non quicunq; defectus in perſoluendo diuino officio immo neque omnis qui culpam inducit mortalem ad reſtitutionem obligat. Vt, ſi incongruè proferas: aut verſus aliquos, etiam ex ſupina negligentia, & oſcitantia interpoles. Probatur: quia hoc nimirum irretire conſcientias, cum uix caduca, labiliſq́ue hominum vita ſine huiuſmodi negligentijs tranſigi queat Immo verò & ſi matutinale officium, aut aliam horam, ſeu ex culpabili obliuione ſeu dedita opera præter miſeris, quod forte ſemper eſt mortale aut ſi totum diem orare prætermittas, quod certè eſt lethale: non ideo ad reſtitutionem rigore iuris teneris. In primis enim qui non ratione beneficij, quia nullum habet ſed ratione ordinis orandi lege tenetur, non eſt quod reſtituat. Qui verò ratione beneficij fuerit obligatus, quãuis col-

Ratio concluſionis. *Obiectio* *Solutio.* *Bonifa. ad pterita conclu.* *Dubiũ.* *Primũ argum.* *Argu. 2.* *Tertia conclu.* *Probatio.* *Confirmatio.* *Quarta conclu.* *Probatio.*

latum ei fuerit propter officium: non tamen adeò minutatim reſpondere debent ſtipēdij portiúculę ſingulis canonicis horis, vt cuiuſque prætermiſſio ad reſtitutionem illius portionis obliget. Quoniam neque in ciuilibus familijs tam exactè requiritur ſeruitium, neq; Spiritus ſanctus cuius nutu eccleſia regitur, tales voluit ſuis miniſtris ſcrupulos inijcere. Ex quo fit quod & ſi dum oras attētionem ſtudio & meditato inde dimoueas, licet mortale crimen ſit, vt ſupra diximus, ad reſtitutionem tamen non obligeris: quoniam neque ſi officium prętermitteres, obligatus eſſes.

Dubitatio. *Rō dubitandi.* *Concil. Latera.* At verò dubium de illis reſtat qui longiori tempore orare canonicè prætermittunt: maximè ſi prębendas habeant eccleſiaſticas. Et dubitandi rationem nobis offert ſeſſio 9. citata Lateranenſ. Concilij. Cuius uerba ſunt: Statuimus & ordinamus, ꝙ quilibet habens beneficium cum cura uel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante beneficiorum ſuorum fructus non faciat, pro rata omiſſionis officij & temporis: ſed eos tāquam iniuſte perceptos in fabricas eccleſiarum huiuſmodi beneficiorum, vel pauperum eleemoſinas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in ſimili negligētia cōtumaciter ꝑmanſerit, legitima monitione præcedente, beneficio ipſo priuetur: cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autē officium omittere, quo ad hoc quod eſt beneficio priuari poſſe, qui per quindecim dies illud bis ſaltem non dixerit. Hæc in Concilio.

Expēdūtur uerba Concil. Lateranenſ. In hac verò vt iacet, verborum ſerie partim nimia videri cuipiam poteſt relaxatio, partim verò nimia perſtrictio. Nam quòd vſque poſt ſex menſes ab obtento beneficio non cogatur clericus ſub aliqua pœna officium dicere, nimia relaxatio eſt. Rurſus, quòd qui poſteà vno aut duobus diebus orare ceſſauerit, teneatur pro ratta ſoluere, nimium apparet rigidum. Pręterea, qđ urgentius eſt, nec verba concilij, vt iacent ſatis ſunt intelligibilia. Habetur enim prius, ꝙ qui poſt ſex menſes ab obtento beneficio non orauerit, pro rata reſtituat, poſteà uerò ſubditur: Si verò vltra dictū tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, &c. Quæ quidem verba prioribus non gratè cohęrent: nam hæc poſtrema, in ſimili negligentia, apertè denotant negligentiam priorum ſex menſium ad reſtituendum pro rata obligaſſe: quandoquidem poſt illos, rigor cogendi per comminationem priuationis beneficij adhibetur.

Explanat Conci. id modo citatum. Conijcio ergo, immo certo crediderim, illud uerbum Concilij non eſſe, poſt, ſed, per: uidelicet ut ſenſus ſit, quòd qui per ſex menſes ab obtento beneficio vel quamlibet eorum partem officiū non dixerit, ſolum teneatur ad reſtitutionem pro rata. Elapſo verò ſemeſtri, ſi poſt admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur. Itaque primum ſemeſtre non datur tanquam induciæ, vt clericus non orans nulli ſubiaceat pœnæ: eſſet enim omni rationi diſſonum, ſed, vt non priuetur. Et hoc pacto uerba ſunt intelligibilia: alioqui minime. Colligitur ergo ex hoc Concilio, quod quæcunque horarum miſſio cum primum quis habet beneficium, eum ad reſtitutionem obliget: immo ſi rigorem uerborum ſpectes, quamuis unam dūtaxat horam prætermittat, reſtituere cōpellatur. Porrò autem hic cenſendi rigor, nimium ius apparet, eò uel maximè quòd etſi præcipuum clerici officium ſit horarum penſum, nihilominus beneficiū pro alijs etiam officijs tribuitur: & ideo ratio non exigit ut uſque ad huiuſmodi minutias fiat reſtitutio. Neque ius diuinum ad id cogit, neque ſynodus credenda eſt tam diſtricto rigore ſua protuliſſe verba.

Concil. Lateranēſe more et uſu receptū non eſt quo ad reſtōnē fructuū beneſi-ij pro rata omiſſionis officij diuini. Igitur quò rem ſummatim comprehendamus, concilium, ſaltem hoc capitulum nondum plene, quòd ſciam, uſu & more receptum eſt. Fuit enim Synodus illa nimium prolixa, & aliqua continens, quæ non erant tanti momenti. Quapropter ſalua illa auctoritate, quæ concilijs ſumma debetur, neſcio an ſit omnino neceſſarium, ad rigorem ceſſionis huius omittentes, vnum aut duos dies, ad reſtitutionem obligare. Enimuerò neque altera pars, nempè quòd quis ultra ſemeſtre officium diuinum non ſoluerit, priuatione beneficij mulctetur, in uſu (quod audierim)

rim) uſpiã eſt, Neq; admonitio illa, quæ illic fieri iubetur, fieri conſueuit. Haud.n. eſt ipſo facto priuatus, vt de illo ſupra diximus, qui in animo non gerit ad ſacerdotium promoueri, aut non intra annũ promouetur: ſed, ſi concilium ſeruaretur, eſſet priuandus. Quod ergo conſilium egomet mihi ex his colligerem, eſt pro vno aut duobus diebus nemini reſtitutionis ſcrupulum inicere, quamuis peccatum ſit mortale, ſaltem eos, qui relaxationibus cruciatæ Bullæ gaudent. quibus ab horis male penſis abſolutio continetur, ſatis credi derim eſſe tutos, quamuis eiuſmodi paruas negligentias commiſerint. Quando verò orandi omiſſio vlterius procedit, tũc compoſitio cũ ſummo Pontifice, aut eius legato locum haberet. Id quod propter auctoritatem Concilij dixerim. Nam ſtãdo iuri diuino, cum epiſcopo fieri poſſet. Enimuerò huiuſmodi reſtitutiones, ſi idẽ diuinum naturaleque ius, immo ſi pontificium priſcum conſulas, eccleſiarum fabricis adiudicandæ eſſent, aut impios vſus in ſumendæ. Etenim cum decimarum ſtipendia res ſint propriæ ipſarum eccleſiarum, miniſtri qui non ſeruirent, eiſdem ipſis deberent reſtitutionem. Quin verò idem Lateran. concilium eiſdem eccleſijs aut pauperibus fieri iubet. Attamen, iam nunc tẽporis, vt alias diximus, ſummi Pontifices ſuis vſibus neceſſarias eſſe ducunt. & ideo cum illis de reſtitutione paciſcitur. Poſtremum denique dubium huc pertinens, ſupereſt de illis, qui eccleſijs famulari tenẽtur, non tamen pro dignitate ſatis inſeruiunt: nempè de canonicis qui in intrando chorum, indeque exeundo, conſtitutum ſignum punctum obſeruãt. videlicet, vt neque ante ingrediantur neque poſt permaneant: vtrum ad reſtitutionẽ pariter teneantur; Petrus namque de Palud. in 4. diſtinct. 15. q. 5. iſtorum conſcientias flagellat, dicens, quòd ſi reſiduum temporis negotijs eccleſiæ impendunt, bene quidem, qui autem otioſe & ſine bona cauſſa ſponte abeſt, nõ eſt tutus, etſi eccleſiæ ſtatutum aut conſuetudo eum excuſet. Quoniam tale ſtatutum irrationabile erit: qđ ideo conſcientias ſedare nõ ſufficit maximè in anniuerſarijs: eò quòd qui ſua bona ſub tali vinculo eccleſijs legarunt, non ea cenſentur canonicorum ſtatutis, niſi rationabilibus, ſubdidiſſe. Nihilominus contra eiuſmodi ſcrupulum ſubijcitur quinta cõcluſio. Vbi nõ eſt manifeſta ſtatuti peruerſitas quicunque choro iuxta tenorem inſtitutionum ſuæ eccleſiæ inſeruiens bona fide & conſcientia fructus facit: neque ad illam tenetur reſtitutionem. Concluſio eſt per ſe liquida: nam poſtquam totum collegium more, & vſu legem condidit niſi manifeſtariè prauitatem & corruptelam præſeferat, nemo eiuſdem ſocietatis, tenetur amplius de legis ratione diſcutere, ſed eam ſeruando ſatisfacıet. Quartum denique ac poſtremum caput reſtitutionis bonorum eccleſiaſticorum ab aliquibus, vt ſupra diximus, conſtituitur, ſi clericus moribus & vitã non ſit ille, quem eſſe decet. Quam quidem opinionem Adrian. amplexari videtur in illa ſupra citata quæſtione de reſtitutione: vbi ait, quòd clericus perdite viuẽs, & Deum continuò prauis moribus ſtimulans, aut officium debitum prætermittens, tenetur reſtituere quidquid de fructibus eccleſiaſticis expenderit. Cuius argumen. ſuprà in fronte quæſtio. 3. ſede collocauimus. Opin. tamen hæc eſſe non poteſt, niſi quorumpiam forſan Iuriſconſultor. qui ex ſancto potius zelo quam conſulta ratione philoſophantur, Nam Alexand. Halenſis 3. part. quæſt. 36. cui, Adria. illam inſcribit, non loquitur niſi de eo qui eccleſiæ non ſeruit: de quo ait, quòd ſicut conductus agricola nõ laborans non eſt mercede dignus, ita neque clerici non ſeruientes. Contra illam ergo opinionem ſubnectitur 6. concluſio: quamuis clerici ratione ſui ſtatus moribus inter ſeculares effulgere debeant, atque adeo tanto præſtantius, quanto quiſque altiori inſignitur dignitate, tamen ſola vitæ corruptio eos ad reſtitutionem non obligat: nam eius ſtipendia minimè ei ſub tali conditione, conferuntur, ſed ut eccleſiæ ſeruiat. Tenetur enim etiam & reges & quicunque publici magiſtratus morum integritate præpollere: tamen quis dicat ſub tali pacto eos ſtipendia ſuſcipere? Adde, quod ſi vlla eſſet in tali opinione probabilitas, laqueum hominum conſcientijs inijceret: nam in tanta multitudine

Cõſiliũ aucloris cõtra proximam dubitationẽ.

Poſtremũ dubium.

Petrus Palud.

Quinta concluſ.

Quartũ caput reſtitutionis bonorũ eccleſiaſticorum Adrian.

Alexan. Halẽſis

Sexta concluſio cõtra recitatã opinionẽ.

dine clericorū innumeri ſunt qui in dies lethaliter delinquunt. Et quod res manifeſte demonſtrat eccleſia præſcribens crimina, nempè ſimoniæ, homicidij, aliaque id genus, de quibus clerici ſuis præbendis expoliantur, manifeſte animum ſuum patefacit, non eſſe ab reliquorum quopiam ſuo ſacerdotio priuare. Ex dictis ergo colligitur reſponſio q. quæ neque omnino eſt affirmatiua, neque omnino negatiua ſed media. Primo ergo argumento ex cap. licet, & quoniam lib. 6. compoſito, ſuas cōceſſimus concluſiones, quæ fuerunt nobis 1. & 2. Tertiò verò id quod probare contendebat, in ſexta negauimus: atque adeò eiſdem argum. ſatisfactum eſt.

Rō pro concluſione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum religioſi creati epiſcopi ad obſeruantias regulares teneantur.

S. Tho. 2. 2. quęſt. 185. art. 8.

Qvoniam in ſuperioribus quæſtionem D. Tho. 185. de epiſcoporum ſtatu tractare aggreſſi ſumus, ſedtamen meditatio canonicarum horarum, quam altera de clericorum bonis nobis obtulit, paulìſper nos diuertere, licet non abs re, compulit: opera pretium duximus ad poſtremum eiuſdem quæſtionis articulum quem miſſum feceramus, reuerti: vt decimum hunc lib. qui præcipuè de epiſcopis inſtitutus eſt, conſideratio monachorum, qui epiſcopali dignitate fulgent, concludat. Arguitur ergo quòd eiuſmodi religioſi in epiſcopos promoti ad obſeruātias regulares non tenentur. Habetur enim cano. ſtatutum. 18. q. 1. quod monachum electio canonica a iugo regulæ monaſticæ ꝓfeſſionis abſoluit. & ſacra ordinatio de monacho epiſcopum facit: obſeruantiæ autem regulares ſub iugo monaſticæ inſtitutionis continentur: ergo illi qui epiſcopi creantur, ab illis eximuntur. Secundò: Ille, qui ab inferiori ad altiorem gradum aſſumitur, videtur à vinculis inferioris abſolui, eo quod homo non poteſt tot ſarcinis eſſe onuſtus. Quemadmodum, qui monaſticam profitentur vitam, ab omnibus votis releguntur quibus erāt in ſeculo obligati ſtatus autem epiſcopalis ſublimior eſt monachali, ergo religioſus illuc ꝓmotus, ab oībus canonicis inſtitutis liberatur. Tertiò, inſolubiliores monachorum nexus ſunt obedientię & paupertatis: epiſcopus autem ab obedientia ſuorum prælatorum fit exemptus: & ꝙ ab altero etiā paupertatis funiculo enodetur, apparet ſētire præfatus can. vbi ait eiuſmodi monachum creatum epiſcopum legitimè poſſe paternam hęreditatem adire. Adde quòd etiam illis conceditur teſtamenta conficere: ergo & ab alijs etiam obſeruantijs liberantur. In contrarium videtur facere can. Inno. de monach. 16. q. 1. quo ait: De monachis, qui diu immorantes in monaſterijs poſteà ad clericatus ordines peruenerint, ſtatuimus non debere eos à priori propoſito diſcedere.

Primū argum.

Argu. 2.

Argu. 3.

Sententia D. Tho. de hac q. tribus concluſio. continetur. Prima: Ad eas religionis obſeruātias quæ pontificiæ functioni nullo eſſe poſſunt impedimēto, immo eſſe poſſunt adiutorio, perinde tenetur monachus ſedem epiſcopalem adeptus, atque dum erat in clauſtro. Huius generis, ſunt continentia, paupertas, atque adeò religionis veſtitus: qui eſt eiuſdem obligationis ſignum. Secūda concluſio: Si quæ verò inter regulares obſeruantias exiſtunt, quæ pontificis adminiſtrationi obſtaculo eſſe poſſunt, ab illorum iugo eximitur per epiſcopatum religioſus. Cuiuſmodi ſunt ſolitudo, ſilentium, grauesq; abſtinentiæ atq; vigiliæ, q̄ corpus debilitādo, poſſent epiſcopum ſuo muneri inoptū reddere. Ambas has ſimul concluſiones hac rōne commonſtrat. Cum vterq; locus, tam religionis. ſ. q̄ epiſcoporum, ſit ſtatus perfectionis: hoc tamen differunt, quòd ſtatus religionis viam ad perfectionē ſternit tāquā eius diſcipulatus: ſtatus autem epiſcoporum eſt ceu perfectionis magiſterium: diſpoſitio autem ad aliquam formam per illius perfectionem non ceſſat, niſi quatenus eius fuerit impedimentum: vt lectio ac meditatio diſcipuli ceſſare non debet, dum ſit magiſter: imo hoc impenſius facere debet. Non tamen amplius debet audire, ſed docere: quia illud huius impedimentum. Pari ergo modo illæ obſeruantiæ reli. quæ functioni epiſco. non obſtant, in monacho

Prima conclu.

Secūda conclu.

Rō vtriuſq; concluſionis

monacho epiſcopo non ceſſant, ſed illæ prorſus quę obſtant. *Tertia conclu.* Tertia cõcluſio: Aliarum oſeruantiarum a quibus non abſoluitur, poteſt eiuſmodi epiſco. diſpenſatione nonnunquam per ſuam auctoritatem vti, ſicut in religione id poterat auctoritate prælati. Hæc D. Tho. quæ quidẽ aliquãdo indigent maiori amplificatione. *Tria operum genera in religioſo.* Et primum omnium iuxta numerum concluſio tria denotat in religioſo operum genera, quæ in eius aſſumptione ad epiſcoporum ordinem ſunt meditanda quædam. ſ. quæ non ſolum non obſtant, ſed & conferunt: vt caſtitas & paupertas atque obedientia, quam non relinquit, ſed mutat. vt qui prępfecto religionis obediebat, deinde obtemperet Papę. Quædam verò ſunt manifeſte repugnantiæ vt ſolitudo, & ſilentium, & immodicæ abſtinentiæ. Aliæ vero medij generis, quæ. ſ. non ſemper obſtant. ſed aliquando: vt ſi dicas reliqua moderata ieiunia, & lanis ad cutem indui, in ipſiſq; dormire. Ad illa ergo primi generis ait teneri epiſcopum monachum: ad alia verò ſecundi, ipſo iure abſolui: ſed in reliquis, licet non prorſus ab illis abſoluatur, poſſe tamen ſecundum quod expedierit, diſpenſare. De ſingulis ergo nonnihil ſeſe offert dubietatis. Primum enim membrum trinum includit votum ſ. caſtitatis, obedientiæ, & paupertatis. De primo nullatenus dubitatur quin manachus illi maneat adſtrictus, non ſolum ſacerdotũ lege, verũ & religionis. Quare licet cũ alijs epiſcopis: vt lib. 8. explicuimus, diſpenſare eccleſia poſſet ſuper continentia: non tñ cum epiſcopis monachis. Neq; de ſecundo vlla eſt ambiguitas. Nam ſicut dum religioſus in generalem magiſtrũ aut miniſtrũ ordinis aſſumitur, non obſtante obedientiæ voto, ſoli Papę manet ſubiectus: ſic monacho accidit dum fit epiſcopus: Nõ inquam deſerit, ſed mutat obedientiam. *Dubitatio.* De uoto autẽ paupertatis reſtat ſanè dubiũ nec ſolutu facile. Primum enim ſanctus Tho. in hac 2.2. tum quæſt. 88. ad quartum argumentum: tum hic clariſſime defendit monachum factum epiſcopum nullatenus à voto paupertatis abſolui. Nam & in prima concluſione exemplum ponit continentiæ & paupertatis. Et in ſolutione tertij ait religioſum epiſcopum non poſſe habere proprium. Et ratio apparet plana: nam vt lib. 8. dictum eſt, votum religionis eſt indiſpenſabile, quod tria includit vota. *Argum.* In contrarium autem eſt argumentum quod illic inſinuauimus & hic apertius vim ſuã demonſtrabit. In epiſcopo, vt ſupra dictũ eſt, duo conſiderantur bonorum genera: nempe ſeculariũ & eccleſiaſticorũ. Omiſſis ergo modo ſecularibus, & eccleſiaſticis arguitur, Reliqui epiſcopi ex ſeculari clero aſſumpti poſt factam portionum diuiſionem dominium habent ſuæ: vt quæſtione 4. multis modis confirmabamus: epiſcopis autem ex religionibus euocatis eadem prorſus ratione & modo adiudicatur ſua portio, ſicuti & alijs qui ex reliquo clero eliguntur: ergo perinde eiuſdem portionis dominium habent atque reliqui. Fateor equidem ad hoc argumentum me reſpondere neſcire: quoniam neutram præmiſſarum video quomodò negare valeã. Nam quòd eodem modo omnes fiant epiſcopi, dubitari non poteſt. Neque verò D. Tho. quantum ad hæc bona eccleſiaſtica aliam paupertatẽ tribuit religioſis epiſcopis, quam reliquis. Immo art. 6. præſentis q. vbi conſtituit epiſcopum non teneri ad paupertatem cum ſecundo loco argumentatus eſſet ꝙ Apoſtoli fuerunt pauperes, reſpondet ad illam paupertatem non teneri epiſcopum. Idq; confirmat exẽplo Athanaſij, Ambr. & Aug. qui fuerunt vna & monachi & epiſcopi. vbi palam oſtẽdit monachos epiſcopos perinde poſſidere eccleſiaſtica bona ac reliquos ſeculares. Cũ ergo idem Doctor ſanctus art. ſtatim 7. dixerit ꝙ de his quæ vſui epiſcopi deputata ſunt, eadem eſſe videaur ratio quæ de proprijs bonis, profecto id monachis epiſcopis non denegat. At quoniam ſemper habuit oculum ad illud tempus quo clerici in communi viuebant: propterea ſimpliciter ait monachum factum epiſcopũ, non abſolui à paupertatis voto. *Solutio.* Dicendum ergo ſub peritiorum cenſura, quòd ſicut obedientia monachi dum fit epiſcopus, ſi mutatur vt ſoli ſit Papæ ſubditus, ita & eius mutatur paupertas, vt decimarum portio reliquaq; epiſcopalia bona illi ſicuti & reliquis epiſcopis adiudicẽtur: nimirum vt & ipſe ſuſtentetur: & ſingulari miſericordiæ præcepto, quod præ alijs

epiſcopis

epiſcopis religioſos ligat, ſubſidio ſit pauperibus. Quantum ad aliud verò bonorũ genus, ſ. ſecularium, dubitari non poteſt, quin etiam paupertatis votum quadamtenus ei mutetur: vt patet ex cano. ſtatutũ. 18. q. 1. vbi monachus qui in monachatu hæres paternus eſſe non poterat, idoneus declaratur eidẽ adeundæ hæreditati, qua vtiq; poteſt ſuperſtite uita perfrui. Et in cauſſam adducitur, quod ipſum electio canonica a iugo regulæ monaſticæ religionis abſoluit: & ſacra ordinatio de monacho epiſcopũ fecit: quin uerò, ſi uſum qui iam receptiſſimus eſt, conſulas, Papa cum epiſcopis monachis nonnunquam diſpenſat, vt ſecularia bona emant, quæ poſtea quibus volunt, relinquant. Qui quidem mos ſi legitimus eſt, profectò oſtendit nõ eſſe tã indiſpenſabile paupertatis votum, q̃ continentiæ aut obedientiæ. Circa. 2. autem obſeruantiarum genus, ſ. illorũ a quibus monachus eo ipſo quo fit epiſcopus abſoluitur, adnotauit hic Caiet non ſolũ illa: comprehendi, quæ manifeſte epiſcopali functioni aduerſantur, vt ſilẽtium & ſolitudo, verum & quæ eiuſmodi dignitati, diſſonant, aut congruentia nõ ſunt: qđ quidem conceſſu facile eſt: ſed tñ exẽpla, quę ſubdit, neſcio an ſint adeò congruentia. Ait. n. ꝙ abſoluitur à ceremonijs, habẽdi ſocium ordinis, bibendi ſedendo, cum duabus manibus, & benedictione & ſimilibus. Attamẽ licet forſan ita ſit, propterea ꝙ res ſunt parui momenti. non tamẽ propter cauſſam, quã ipſe affert: videlicet qa epiſcopum illa nõ decent. Immo vero cũ talis epiſcopus habitũ religionis exuere nõ debeat, niſi ſummus fiat Põtifex, adeo huiuſmodi monachales ceremonię ipſum non dedecent, ut eius habitũ decorent. In Italia, quidem, ubi monachi ad quemcunque pauperem epiſcopatum aſſumantur, habitum vel prorſum abijciunt, vel alia figura incruſtant, omnes monaſticas ceremonias cum illo deponunt: quia Itali nõ dignantur epiſcopos in habitu monachali videre: quæ quidem peſſimis ad alias iam nationes inferunt. Et inde Cardinalatum ſumpſit. tametſi nõ pro ſe, qui etiam Cardinales cum habitu monachali ſemper religioſiſſime vixit. Igitur quòd epiſcopus religioſius ſocium ſui ordinis, qui auctoritate vigeat, ſibi adiũgat, & ceremonijs quibuſcunq; religionis, ac religioſorum idiomate vtatur, adeò non eſt indecens, vt qui contra faciunt oculos prudentium ſecularium offendant. De tertio verò ceremoniarum ordine à quibus S. Thom. ait religioſum non abſolui, licet ſuper ipſis ſecũ poſſit diſpẽſare: qualia ſunt lineis nõ vti, regularia ordinis ieiunia ſeruare, etſi ſit ordinis noſtri vel Carthuſiẽſium, etiā carnium abſtinere, dubium eſt, idemque impręſentiarum præcipuum, quo vinculo religioſi epiſcopi ad horum obſeruantias teneantur, vtrũ ſcilicet legali debito, an ſolum morali. Legale. n. debitum eſt, quando quis lege per vim coactiuam tenetur: ita vt qui contra fecerit, legis pœnis obligetur. Vinculum autem morale eſt, quando quis ſola ui directiua legis obligatur, non aũt penis ſubditur. Exẽplũ eſt in principe qui non tenetur ui coactiua, ſed directiua. Et ꝙ monachus teneat vtraque vi legis, vr̃ hic D. Tho. ſentire, dicẽs quod in iſtis poteſt tñ ſecum diſpenſare. vbi inſinuare videtur, ꝙ perinde obligatur atque quãdo erat in clauſtro. Nihilominus placet mihi Caietani ſententia, quam impræſentiarum protulit, ſed expreſſius in ſingulari Opuſculo, quod de hac re intitulauit: nẽpe in libello viginti vnius queſtionum. q. 19. Sententia verò eſt, quòd non tenetur ex debito legis, ſed ex morum honeſtate: tum quia id ſignificatur can. citato ſtatutum illis uerbis eſt: A iugo regulæ monaſticæ & religionis abſoluitur, & de monacho fit epiſcopus: iugum enim vim coactiuam deſignat. Item poſtquam eximitur à ſubiectione prælatorum ordinis, quia nullatenus niſi ꝑ Papam puniri poteſt, indicium eſt, quod neq; pænis regularium ſtatutorũ ſubiacet. Quòd aũt ex debito morali & de honeſtate teneatur, patet, nam poſtquam monachatũ profeſſus eſt, qui perfectionis eſt diſciplina, condecens eſt, ut magiſter perfectionis factus eãdem ſeruet diſciplinam: nam licet nõ per vim coactiuam, liberè tamen: quemadmodum diſcipulus licet factus doctor ferulæ metu alijsque coactionibus quibus ad ſtudium compellebatur, liberetur, debet nihilominus ſua ſponte eiſdem ſtudijs incumbere. Neque eſt ineptum exemplum, quod

Paupertatis votum.

Caieta.

Non probatur ratio Caietan.

Dubium

Solutio.

quod à naturalibus ſumitur. Quandiu. n. calor in ligno ad formam ignis diſponit, vi quadam coactiua agentis retinetur, adueniente autem ſubſtantiali forma, fit naturalis, atque adeò ſuaptè ſponte, in igne permanet. Ex quo fit, ut debitum morale

Primum corollarium. religioſo epiſcopo propterea quòd de religione aſſumptus eſt, maius ſit, quàm in epiſcopo ſeculari. Sequitur nihilominus

Secundũ ſecũdo, quòd religioſus factus epiſcopus quamuis ferijs ſextis peculiari inſtituto religionis: etiam ſi ſub reatu mortali obliget, ut in ordine diui Frãciſci obligari fertur, factus epiſcopus poteſt in die Natalis Domini, ſi illa feria occurrerit, carnibus ueſci & ieiunium frangere. Oppoſitũ dicit in præſẽtiarum Caiet. ſed in Opuſculo cordatius mutauit ſententiam. Nam c. explicari. extrà de obſerua. ieiuni. ubi cunctis Chriſtianis illud priuilegium indultum eſt, non excipiuntur: niſi qui ex uoto aut ex regulari obſeruantia ieiunare adſtricti ſunt. Et intelligitur ex regularis obſeruantiæ legali debito, quod non manet in epiſcopo niſi morale. Neque uotum abſtinentiæ fecit ſingulare, niſi uouendo religionem. Igitur S. Thom. hoc pacto intelligendus eſt ſentiſſe monachũ epiſcopum non abſolui à dictis obſeruantijs, ſcilicet

Argu. 2. quantum ad morale debitum. Sed contra: ergo neque ad caſtitatem tenetur ſub reatu mortalis criminis: quia debitum morale non uidetur ſub tali reatu obligare: Negatur conſequentia. quoniam uotum caſtitatis expreſſe fecit: uirtute cuius, etiam ſi ceſſet vis coactiua obſeruantiæ regularis, obligat. Cętera vero non uouit formaliter niſi uouendo religionem: cuius uis ceſſat in illo, quo ad legale debitum. Verum eſt tamen, quòd pœnis quæ in religione decretæ ſunt transgreſſoribus trium uotorum eſſentialium non manet ſubiectus. Sed utrum illud morale debitum plus obliget epiſcopum religionis D. Franciſci, quàm noſtri ordinis: eo quod ipſe ad aliquas obſeruantias tenetur ſub culpa mortali: nos uerò ad nullas. Et princeps quãuis non teneatur ui coactiua, tenetur tamen forte aliquibus ſuis legibus ſub reatu mortali. Reſpondetur, quòd ſi uera eſt hæc opinio, epiſcopi D. Franciſci non magis quàm noſtri obligantur: quia æqualiter abſoluuntur à legali debito. Quare de hoc nonnulla eſt in principe differentia: quia licet non cogatur, lege tamen illa durante, ſi ad ſe pertinet, tenetur illa. Debent autem religioſi ut in adeundis epiſcopatibus multo eſſe cunctatiores, quam ſeculares: ita & in adminiſtrandis longiſſime uigilantiores. Qui enim ſeſe in clauſtra, mundo uale dicentes, abdiderunt: nõ debent ſicuti uxor Loth retro, hoc eſt, ad ſeculares ſplendores reſpicere. Nam præter Dei offenſam ſeculari populo ſcandalo ſunt ac ſubinde uilipendio & ludibrio, niſi palam conſtet tum renitentes ui fuiſſe à ſuis clauſtris extractos, tum eccleſijs cum omni timore Dei famulari, atque abſtinere pompis quæ non fuerint ad ornamentum ſuę dignitatis neceſſarię.

Ad primum ar. Primum igitur argumentum in capite quæſtionis eſt canon. ſtatutum. obiectum, iam ſua declaratione ſolutum eſt.

Ad ſecũdum ar. Ad ſecundum reſpondet D. Thoma. quòd uota in ſeculo facta non ex eo præciſè per profeſſionem religionis diſſoluuntur, quòd ſit aſcẽſus ab inferiori ad ſuperius: ſed quòd illa habent ſe ad religionem ſicut particulare ad uniuerſale: puta ſicut ille qui partem ſui Deo obtulit ad illum qui ſe offert totum. Pars autem includitur in toto, & ideo adueniente toto ſuperfluit. Aſcenſus autem à religione ad epiſcopatum, eſt ſicut à diſpoſitione ad perfectionem, diſpoſitio autem non ceſſat adueniente perfectione. Intellige, ut diximus, quantum ad debitum morale ſicuti calor diſponens ad ignem permanet in illo.

Ad tertium arg. Ad tertium autem quantum ad id de obedientia iam reſponſum eſt, quòd non relinquitur, ſed mutatur: & pariter quan-

Dubium. tum ad paupertatem. Reſtat nihilominus dubium quod D. Thomas illic inſinuat circa illud c. ſtatutum. de hæreditate paterna quam monachus epiſcopus acquirit cuinam poſt eius mortem obueniat, monaſterio ne, an epiſcopali eccleſiæ? Verba quippe capituli obſcura ſunt. nihil. n. aliud explicant, niſi quod quæ monachus acquiſierat, monaſterio relinquat: quæ uerò factus epiſcopus acquiſiuerit, ad altare ad quod ſanctificatus eſt reſtituat. Sen-

Solutio.

ſus

ſus ergo iſtorum verborum eſt, quem uſus declarat: nempè quòd quæ acquiſierat in ſeculo, relinquat monaſterio: quod autem epiſcopus factus adiecit, relinquat epiſcopali eccleſiæ, Bona uerò religioſorum, qui titulares epiſcopi fiunt: quia ſedem non habent licet acquiſita eis ſint in epiſcopatu, monaſterijs obueniūt. Teſtamenta autem condere, manifeſtum eſt non poſſe ſine Papæ diſpenſatione. Et tunc ait D. Thom. ſic epiſcopus religioſus eſt, nō ſibi concedi vt tanquam de proprio teſtamentum faciat, ſed quia Papa eius ampliat facultatem diſpenſandi ſua bona, ut eadem facultas duret poſt mortem. Ait vero poſtquam ita liberè diſpenſatur cum illo atque cum alijs epiſcopis parum refert quomodo fiat.

Epiſcopus religioſus teſtamentū condere nō poteſt abſq; facultate Papæ.

Epilogus

Ecce Opus decem Librorum, quod de iuſtitia & iure polliciti ſumus: & in Quæſtiones ſeptuaginta ſex, Articulos verò ducentos octuaginta & octo partiti ſumus, per varia ac lubrica, perque ardua ac difficilia rerum genera aſpirante diuino flamine, ad optatum portum perductum eſt Anno Chriſtianæ ſalutis Milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quarto. In quo ſi quid per inſcitiam noſtram & ignorantiam, aut certe per negligentiam & oſcitantiam à nobis peccatum eſt (nam ſtudio per Dei miſericordiam certus ſum neutiquam deliquiſſe) Deus ipſe miſericordiarum ignoſcat. Si quid uerò præſtitimus quod in rem Chriſtianæ familiæ eſſe poſſit, eidem ſoli Deo acceptum referendum eſt. Cui laus ſit & perennis gloria per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

Decem Librorum de Iuſtitia & iure, Finis.

Regiſtrum.

a b c d. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

AAa BBb CCc DDd EEe FFf GGg HHh IIi KKk LLl MMm NNn OOo PPp QQq RRr.

Omnes ſunt Quaterniones.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google